

un

CATALOGVS GLORIAE MVNDI D. BARTHOLOMAEI CHASSANAEI, BVRGVNDI, APVD AQVAS SEXTIAS IN SENATV DECVRIAE PRAESIDIS, ac viri clarissimi.

IN QVO MVLTA PRAECLARA DE PRAEROGATIVIS, *Præeminentijs, Maioritate, Præstantijs, & Excellentijs, continentur, quæ circa Honores, Laudes, Gloriam, Dignitates, Commendationes, etiam Statum & Ordinem: non solùm Cælestium, verùm etiam Terrestrium & Infernorum, versantur. Maximè autem, quæ omni ferè Statui mortalium cuiuscunque conditionis, ornamentum & decorem afferre possunt.*

OPVS AD OMNES PVBLICAS ET QVOTIDIANAS ACTIONES dirigendas, controuersiasque grauissimas dissoluendas, perquàm vtilissimum:

In XII. LIBROS diuisum.

NVNC DENVO ACCVRATISSIME EMENDATVM, AC NOVIS FIGVRIS elegantissimè illustratum: ita vt facilè omnes cæteras Editiones antecellere possit.

Boucheres

Francofurti ad Mœnum, Impensis Sigismundi Feyerabendij.

ANNO DOMINI, M. D. LXXIX.

REVERENDIS ET ILLVSTRIBVS DOMINIS, D. IOHANNI DANIELI, ET IOHANNI, FRATRIBVS, LIBERIS BARONIBUS in VVinnenburg & Beilstein, &c. nec non Cathedralium Ecclesiarum Coloniensis, Argentinensis, & Leodiensis, Canonicis, Dominis suis summa obseruantia colendis.

Res totius vniuersitatis memorabiliores, vt sunt Honores, Dignitates, Excellentiæ hominis, ordo corporũ cœlestium & terrestrium, locus spirituum etiam infernorum, aliaq́ multa præclara, permulti scriptores rerũ clarißimi conscripsere. Earũ vero cognitio adeo dulcis, adeo vtilis gloriosaq́ semper reputata est, vt clarè constet, nõ aliam ob causam, quàm illarum amore atq́ desiderio plerosq́, relicto natali solo, relictis charis parẽtibus, coniugibus, liberis et amicis, cum maximis difficultatibus, periculis, curis, angustijs, vt aliquid experirentur, remotißimas transmarinas interdum assumpsisse peregrinationes: vt compertum habeamus, non hac tempestate nostra solùm, verùm ab exordio ferè mundi, omnes perquàm maximæ autoritatis, Prudentiæ, Eruditionis ab omnibus existimatos in Repub. pacis & belli tempore Magistros, Consiliarios, Iudices, Censores, Administratores, Duces publico consensu electos ascitosq́

tósq; esse, qui ad remotas terræ oras profecti, cùm alias artes, tum verò doctrinam hanc penitus cognouerunt. Fieri enim non potest, vt is ad Rempub. gubernandam satis instructus sit, qui literarum & artium scientia destituitur, aut degustatas torpore obruit & penitus extinguit. Verùm vt in vno libro res illæ conscriptæ essent, facileque quando vsus deposceret inuenirentur, magno iudicio atque consilio vndique conquisiuit, collegit, in librum hunc conscripsit, digessit Iureconsultus clarißimus atque celeberrimus Bartholomæus Chassanæus, Pontificij ac Cæsarei Iurium Doctor, ac in Balliuatibus seu prouincijs Heduen. ac Montißinerij Regij Aduocatus, non spe lucri vllius, non popularis auræ ambitione, verùm enimuerò tam libero & planè iucundo studio, quàm rei ipsius mira dulcedine atque vtilitate, congeßit inquam, tum veteres tum recentes, vt ipsis tanquam præsentißimis atque optimis exemplis perspectis, vitam instituendo honestas & laudabiles actiones æmulabundus homo sectaretur: culpabiles & obscœnas vitabūdus prætereat, cognoscatq; quàm pulchre & feliciter hodie, quàm item inculte & simpliciter olim primi mortalium à creatione sua ad generale vsque diluuium, & vltrà multis seculis terra fusi vixerint: Cùm in vsu adhuc æs signatum haberent nullum, mercimonia nulla, beneficia mutuò beneficijs æquarent. Nihil proprij cuique esset, quemadmodum aër & cœlum, ita terra & aqua omnibus communes: Non honoribus, non diuitijs inhiarent, cum quisque sibi & admodum paucis contentus, in rure sub dio aut saltem vmbrosa sub arbore aliqua, humiliue casa cum consorte, cum dulcibus natis securus & penè otiosus ageret. Quamuis autem illustris hic autor aliàs de omnibus legum candidatis optimè sit meritus: tamen quanto iudicio atque diligentia omnia in hoc opere sint conscripta, cùm ex dicendi genere, tùm verò maximè diligenti cum alijs in hac materia collatione facilè constat. Nam alij quidem nonnulli summam laudem esse iudicant, per se tenuia & subtilia pleraque suis argutijs & nimia exquisitione ac infinita elimatione abducere ab intelligentia & cognitione communi, vt studio hoc immodicæ Sapientiæ non modò comminui illa, sed planè euanescere sæpe soleant, vtq; in hoc operam ipsi dare, sibiq; gloriosum fore putare videantur, si non absque singulari attentione & maximo labore vel à paucißimis perspici posśint inuenta & tradita sua. At hic noster contrà summopere studendum sibi putauit, vt subtilißima quæq; commoda oratione veluti crassescerent fierentq; tractatione magis grandia & conspicua. In hoc opere enim quæ à plerisq; ita traduntur, vt propter rerum tenuitatem, orationisq; obscuritatem à paucis certè rectè percipiantur, sic illustrauit, vt iam pueris quoque intellectu difficilia futura non sint. Quare meritò in eorum numero est habendus:

Qui vitam excoluere per artes,
Quiq; sui memores alios fecere merendo.

Nam præter optimarum artium atque amplißimæ Iuridicæ facultatis variam & multiplicem cognitionem, præstantißimum in eo fuit ingenium, acerrimum iudicium, veritatis singularis amor, incredibilis philoponia, summa diligentia, summa fides, nulla arrogantia, nulla superbia, nullus fastus. Ac nihil quicquam in eo desiderari potuisse videtur, quod ad præstantißimum Iureconsultum, & Præsidem optimum requiri soleat. Cum autem hunc autorem & propter Latinæ dictionis puritatem, & propter elegantem doctrinam,

ac insi-

ac insignem multiplicium rerum experientiam summis laudibus vehi cognoscerem, & immensam vtilitatem, quæ ex huius tanti viri limatis ac consummatis lucubrationibus ad industrium & vigilantem lectorem redundare posse videretur, mecum aliquantò diligentius expendissem. Tum verò illa ipsa Commentaria ante aliquot annos abhinc impressa inuentu rariora esse, ijsq; vt in transcriptionibus librorum fieri solet, mendas non paucas irrepsisse animaduerterem. Adhæc à viro clarissimo, Iureconsulto celeberrimo, Doctore Iohanne Fichardo Comite Palatino, vrbis nostræ Aduocato dignissimo, alijsq; nonnullis tum officij mei, tum vtilitatis publicè admonitus, meis impensis eum typis describendum esse recepissem, operæpretium me facturum putaui, si eum multis editione priore mendis deprauatum, obscuratum, suo nitori pristino, quoad fieri posset, restitui, figurisq; planè nouis illustrari, sicq; ab interitu vindicari curarem. Mouit me inprimis laudatissimi Principis Augusti Cæsaris exemplum, qui doctissimi Poëtæ Virgilij Poëmata, quæ ille cremare testamento iusserat, conseruãda putauit. Plus referre arbitratus, extare memoriam sempiternam Romani Imperij originis à tanto Poëta descriptæ, quàm supremæ voluntatis Religionem, publicis etiam Legibus sacrosanctam, non violare. Ait enim:

Frangatur potius Legum veneranda potestas,
Quàm tot congestos noctesq; diesq; labores
Hauserit vna dies, &c.

Collatis igitur quotquot habere potui exemplaribus, scripta illa & bonitate & vtilitate præstantia, vt quàm fieri potuit emendatissimè in lucem prodirent curaui. Cæterùm cùm opus hoc mea qualicunq; opera repurgatum, magnis quibusdam verè nobilibus in honore & dignitate constitutis viris commẽdaturus ac inscripturus essem, qui & ipsum & impensum ipsi recognoscendo ac elimando laborem meum ab iniqua maledicorum hominum censura maleuolaq; obtrectatione vindicarent: Ad V.R.D. viri Reuerendi ac illustres hæc Commentaria peculiariter cum nominis vestri clarissimi inscriptione mittere, vestroq; acerrimo iudicio subijcere volui, quod V.R.D. doctrina & peritia bonarum literarum ac plurimarum optimarum rerum experientia singularis, in varijs negotijs ac consultationibus ita probata & cognita sit, vt de hoc genere scriptorum iudicij vestri calculo reportato, aliorum iniquæ censuræ non sint extimescendæ: nec ea cuiquam gratiora fore sperarem, quàm vtilitatem & præstantiam ipsorum intelligentibus. Nam (vt vulgo dici solet) artis cuiusq; iudex est optimus, qui eam cognoscit, nec scientia inimicum habet nisi ignorantem.

Deinde vt hac nuncupatione posteritati testatum facerem, V.R.D. ex eorum numero fuisse, qui Religionem, ac pietatis & aliarum optimarum artium studia, sibi curæ esse passi sunt. Quàm rari enim nunc sint, qui in hanc curam incumbant vt literæ conseruentur, proh dolor, res ipsa clamat, & quotidie nos omnes abundè experimur. Nihil enim, præsertim apud eos, qui præter generis nobilitatem & magnificas diuitias nihil habent de quo glorientur, ijs, qui doctrina exculti sunt, contemptius est. Quare in V.R.D. maximè laudandum omnibus venit, quod ad generis Nobilitatem & domesticum splendorem, scientiam optimarum artium & literarum studia, à quibus Nobilitas hodie mirificè abhorret, adiunxerit. Neq; enim ignorat, quantum hæc adiumenti conferunt ijs, qui ad Concilia rerum

grauißimarum adhibentur: quod non solùm ad moderandos affectus, quorum impetu præcipites rapiuntur, qui literis tincti non sunt, sed etiam ad multas causas rectè dijudicandas plurimum conducant. Meritò igitur eximiæ illæ virtutes per nos posteritati commendantur, vt omnibus innotescat, Deum nullo non tempore excitasse nobiles tum genere tum virtutibus viros, qui literarum & bonarum artium conseruandarum curam in se susceperint. Vobis igitur Reuerendi Illustresq; viri, vestroq; patrocinio autorem hunc commendo ac consecro: vosq; rogo vehementer, vt eum pro vestra singulari, qua præstatis omnibus, humanitate; candido atq; beneuolo animo suscipiatis, vestroq; patrocinio cõtra maleuolos protegatis: & vt hanc compellationem meam benignè admittatis, institutum dedicationis probetis, meq; in numerum cultorum vestrorũ referatis, etiam atq; etiam oro. Id quod si obtinuero, vberrimos consilij mei fructus percipiam, ac nihil eorum quæ ad prædicationem & laudem V. R. D. pertinere poterunt, prætermittam. Quam ea valetudinis prosperitate, eoq; rerum ac consiliorum felici successu florere precor, quo viri pietate, proauita, auita, paterna propriaq; virtute, meritisq; erga quamplurimos insignes, à bonis omnibus dignißimi iudicantur, ac me totum V.R.D. fauori commendo. Francofordiæ ad Mœnum, Cal. Martij, anno Domini M. D. LXXIX.

V. R. D.

Obseruantissimus

Sigismundus Feyerabendt
Bibliopola.

AVTORIS

AVTORIS PROOEMIVM;
SIVE AD LECTOREM
PRAEFATIO.

VETERVM nos monet autoritas, patrum vestigia (si à scopo veritatis & virtutis non deuiarint) imitari debere, & aliquo genere exercitationis animum pellicere. Cum plurima mortalibus commoda per exercitationem, damna verò per segnitiem, eueniant. Nam si fidei Platonicæ non dissentiam, qui diu ab instituto opere desuescunt, & feriantur, ocij consuetudinem plerunque induunt, quam postmodùm nisi grauatim exuere nequeunt. Ideo Appium Claudium dicere solitum accepimus (Valerio teste lib.7.tit.de sapienter dictis.c.2.) Negotium populo Roma. potius quàm otium committi debere, quoniam quidem exploratum habebat, ingenuos homines agitatione rerum, & exercitatione ad capessendam virtutem excitari. Contra verò ocio & quiete in desidiam, torporem, & socordiam resolui, & prolabi. Emollit enim vires (vt inquit Menander) sicut rubigo ferrum. Propterea Alex. Macedo, quo die nihil gesserat, se non regnasse existimabat. Ideo recenset Guill. Leporeus Heduen. in tract. suo artis memoratiuæ, in c. otium. lib.4. Athenienses ignauos homines & languore marcescentes, qui vitam in ganeis & popinis, alijsq; illecebrosis locis silentio transigebāt, in forum protrahere solitos esse, eosque vt facinorosos plectere. Quod, teste Quintil. memoriam exercitatione redigendam cōuenit, ne nobis discamus ignoscere. Nam memoria, nisi exerceatur, cōfestim tabescit, solitoq; vigore destituitur. Et teste Cassiod. 11. variarum. in prologo: Aegrescit ingenium, nisi iugi lectione reparetur. cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adiectione fulcita: Thesaurus quàm facilè profunditur, si nullis iterum pecunijs cōpleatur. Sic & humanus sensus si cum alieno non sarcitur inuento, cito potest attenuari de proprio.

Hanc rem igitur (spectatissime lector) apud me anxiè volutans, laborem humeris, licet viribus imparem, imponere non veritus. (Ad hoc etiā me adhortante Ouid. ad Ruffinum, dicens) Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas: Hunc gloriæ mundi Catalogum, vt vires ingenij excitarem, cōgerere non erubui. Sicut etenim diligenti cura pretia prædiorum ampliantur, ita si negligentius habita sint, minui ea necesse est, vt asserit Iurisconsul. Calistratus in l. non intelligitur. §. diui fratres. ff. de iure fisci. Et vitium fouet ipsa suum cessatio iugis ab opere, aut studio, amantque longa ocia culpam. Diligentia ergo præferenda (cum mater omnium virtutum & operum sit) Desidia verò est valde animis periculosa, atque miserabilis. Animum enim corrumpit, teste Cicerone, 4. Rhet. Et omnia lędit, vt in authent. de quæstore. §. hæc omnia. coll.6. & l. penult. C. de anna. except. Etiam Nouerca Eruditionis dicitur. cano. nihil. 83. distinct. Exercitatione itaque valere solet ingenium, virtus studiorum augetur, memoria conseruatur, & remissi oscitantesque animi fiunt vegetiores. Vnde per exercitium lectionis quis reperit scientiæ margaritam. tex. in c. post translationem. §. verum. versicu. item si quis. de renunc. & legendo libros, melior & doctior quis efficitur. l. penult. in fin. ff. ad exhibendum. Et omne artificium per exercitium recipit incrementum. tex. in l. legatis seruis. §. ornatricibus. ff. de leg.3. & l. milites. C. de re milit. lib.12. vnde moraliter Ausonius Poeta Gallicus hominem pigrum in suis Epig. sic increpat:

Sanus piger febriente multò est nequior.
Potat duplum, dapesque duplices deuorat.

Etiam diuus Hieron. quantum ocium sit fugiendum, his verbis ostendit: Semper facito aliquid boni operis, vt te diabolus occupatum inueniat. relatus in c. nunquam. de consecra. distin.5. & ibidem. Scribantur & libri, & manus operetur cibos, & anima saturetur lectione: in desiderijs autem est omnis ociosus.

Quapropter (lector attente) ne vitio illo desidiæ arguerer, & excusso negligentiæ somno, post Commentaria nostra super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, iamdiu absoluta & in propatulo conspersa, huic operi animum applicui, in quo quædam non modica de prærogatiuis, præeminentijs, præstantijs & excellentijs, quæ circa Honores, Laudes, Gloriam, Dignitates, Commendationes, etiam statum & ordinem non solùm Cœlestium, verùm etiam Terrestrium & Infernorum versantur, Deo autore tentare non erubui. Maximè circa ea, quæ omni ferè statui mortalium, cuiuscunque conditionis fuerint, ornamentum & decorem afferre possent, in hoc opus conieci. Eoque paulo audacior factus, quod ad hæc tempora mortalium nemo scriptis redegerit. Tum quia in Gymnasijs, tum etiam quia in Forensi vsu (vt spero) probabitur: Licet hoc opus nostrum non assero tale: vt eruditum & venustum habeatur: sed ea est nostri satietas, si nōn solum circa iura Patriæ, verùm etiam pro communi

muni vtilitate (cùm honor omnes tangat) elaborasse videamur, & si apud rediuiuos eloquentiæ Camillos oblectamentum, ne dicam adiumentum reputetur. Cùm diuersos diuersa iuuant, non omnibus horis omnia conueniant. Et nihil vtilius in vita comperiet quisquam, quàm noscere ordinem & finem instatus, de quibus est nobis hoc opere explicandum, ac propter inopinatum & præposterum (quod sæpe moribus & actibus nocet) non erretur, curandum est. Vnde non immeritò dicit Cicero in Paradox. Cùm quicquid peccatur, perturbatione peccatur rationis atque ordinis. Perturbata autem semel ratione atque ordine, nihil possit agi, quo magis peccari posse videatur. Et scribitur ad Corinth. 14. Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis. Et vulgò dici solet, Vbi non est ordo, ibi est confusio. glo. in verbo, confusum. in §. inordinatum verò. in auth. de hæred. & Falc coll. 1. Ideo his rebus quæ tractantur in vita, modum quendam adhibentes, & ordinem, honestatē, & decus conseruabimus. Et licet omnes natura simus æquales, culpa tamen exigente, alij sunt superiores, alij inferiores. cano. de Constantinopolitana. 22. dist. vt superiores culpas puniant, & subditos ad concordiam ducant. c. licet. 45. dist. & cano. fin. qui incipit, ad hoc. 89. dist. vbi inquit text. Ad hoc dispensationis prouisio gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contentio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. Quia verò quæque Creatura in vna eademque qualitate gubernare, vel viuere non potest, cœlestium militiarũ exemplar nos instruit. Quia dum sunt Angeli, sunt Archangeli: liquet, quia non sunt æquales, sed in potestate & ordine differunt alter ab altero. Etiam ordo naturalis & hæc iustitia est, vt minor seruiat maiori, vt dicit text. in c. est ordo. 33. q. 5. Et verè quisque seipsum agnoscere poterit, si nulli suum officium seu ministerium subtrahatur, si vnicuique sua iurisdictio seruetur, & ordo rerum non confundatur: nec superiores officia inferiorum sibi vendicent, nec inferiores ditionem, directionem, atque correctionem non refugerent: quia tunc vniuersale bonum optimè gubernaretur. & nullus est, qui non teneatur alicui obedire, aliàs acephalus esset. c. nulli. 93. dist. cum c. seq. Etiam absurdum est, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. l. repetita. C. de Episc. & cler. l. consulta. §. absurdum. C. de testa. & c. esto subiectus. 95. dist. Et sicut indecorum est, vt in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio, ita nimirum noxium est, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa. ca. 1. 89. distinctio.

Sed hodie, proh dolor, complures eò præsumptionis, ac temeritatis fumo caligant, inanis gloriæ cupidi, honorum, magistratuum, dignitatum & officiorum ambitiosi, non vt prosint, sed ad hoc, vt præsint. Contra quos c. fi. 40. dist. quicunque desiderauerit primatum, inueniet cõfusionem in cœlo, nec inter seruos Christi computabitur. Non enim qui maior fuerit in honore inter homines, ille est iustior: sed qui fuerit iustior, ille maior: quia non gradus elegãtior; sed vitæ melioris actio comprobatur. c. sicut. 22. q. 4. & c. sunt nonnulli. 16. q. & nemo sibi honorem assumere debet. tex. in c. in scripturis. §. 1. 8. q. 1. Saltem qui honore alios præstat, ita scientia præcellere debet, aliàs vilissimus est. tex. in ca. vilissimus. 1. q. 1.

Sed quoniam nemo etiam reperitur adeò constans, fortis, & magnanimus, quin aliquando honoris & gloriæ stimulis exagitetur. Cum nullus exaltari aut reuereri renuat, aut ob benè & præclarè gesta, administrationem, literaturam, corporis elegantiam, vel ex altera naturę largitate, seu fortunæ, vel gratiæ donis, & huiusmodi, vt præclarè disseruit Polycraticus lib. 8. cap. 2. Quoniam virtus comitem secum semper trahit honorem, velut corpus vmbram, vt ait Franc. Patritius. & teste Cicerone in Paradoxis. vt quisque est maximè boni particeps, ita & laudabilis maximè. Neque est vllum bonum, de quo non is, qui id habeat, honestè possit gloriari: & qui negligit famam suam, seu dignitatis statum, crudelis est. tex. est in c. nolo. 12. q. 1. & habetur 1. ad Corinth. 9. & refert tex. in c. sacerdos. 1. qu. 2. expedit mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Et Tullius in 1. Offic. Negligere quid de se quisquam sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Et idem. Non minus promptiores esse debemus, atque parati dimicare de honore & gloria, quàm de commodis nostris.

Nec etiam quis ita humilis, telogonus, seu inglorius esse debet, vt contemni se patiatur, nec plus subijci, quàm expediat. tex. in c. admonendi. 2. qu. 7. Maximè contemni solet magistratus, ac regendi frangitur autoritas, dum nimium seruatur humilitas. tex. in cap. quando. 86. distinct. sed augere debet ex ingenio dignitatis statum & authoritatem, ne contemptibilis videatur. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offic. procons. & legati. leg. obseruandum. de offic. præsid. ff. ideo medium tenendum est. glo. in verbo, aduocatos. in dict. § circa. & gloss. in verbo, modum. in cap. 2. de offic. custodis. quæ id comprobat his versibus:

Cum media semper gaudebam ludere forma:
Maior enim medijs gratia rebus inest.

Et

Et iterum:

Inter vtrunq; vola, medio tutißimus ibis.

Honores ergo ita prosequi possumus, dummodo declinemus ambitionem. Sed cauendum est, ne virtutis specie decipiat nos vitium, quia pauci hodie honores contemnunt. Cum ita maximè solēt homines affectare opes, voluptates, & honores. & gentes ambulant in vanitate sensus sui. Ad Ephes. 4. Et volunt seu amant (prout dicit Christus de Scribis & Pharisæis, Matth. 23. Mar. 12. & Luc. 11.) in stolis ambulare, in primis cathedris sedere in Synagogis, & primos recubitus in cœnis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Et multi ex Principibus magis dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Ioan. 14. Et vnus petit sedere ad dexteram, & alter ad sinistram in gloria, vt habetur Mar. 10. de filijs Zebedæi. Et esse in honore placet, teste Ausonio in Ecloga de vita humana. Et quemadmodum res penè contra naturam est, vt quis sit sine peccato, text. est in cap. vnum. §. nomine. 25. distinct. ita dicendum est, quod rara auis est quæ non tendat in altum, nullusque respuit gloriam aut honorem. Et si quis reperiatur, quis est ille, & laudabimus eum? Ecclesi. 30. Felix ille tamen, coruo quoque rarior albo, ait Iuuen. Saty. 7. Imò omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens in prælium. Ierem. 8. Ipsi etiam Philosophi in frontibus librorum, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt. In illo enim, in quo prædicationem gloriamq; despiciunt, prædicari de se ac nominari volunt. Ita inquit Cic. in suis Orationibus. Et quia etiam honores quis interdum consequitur ex fortuna, & non ex virtute, sicut verè dicere possumus cum Virgilio in suo Opusculo de Fortuna:

Fortuna immeritos auget honoribus,
Fortuna innocuos cladibus afficit.

Ita nec minus verè dicit Ouid. lib. 2. de Arte,

Curia pauperibus clausa est, dat census honores.

Et idem 1. Fastorum:

In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias, pauper vbique iacet.

Et non solum omnia venalia Romæ, sed vbiq;. & sicut de moribus vltima fiet quæstio (ait Iuuen. Saty. 3.) Sic & de sapientia, literatura & virtutibus. vnde emanauit adagium: Corchorus inter olera. Contra eos, qui magnis honoribus inhiant, cùm ipsi sint nihili. Sed non me rapit admiratio, quia sæpe vbi plurimus intellectus & ratio, ibi minima fortuna. Aristoteles in lib. de bon. fortu. & Boetius de consolatione Philosophiæ. lib. 1. metro 5.

At peruersi resident celso mores solio,
Latet obscuris condita virtus clara tenebris.

Ideo in his modestiæ partibus vtemur, si nimias libidines honoris, pecuniæ, similiumque rerum vituperabimus, si vnamquamq; rem certo naturæ termino definiemus, si quod cuiq; satis est ostendemus, & si nimium progredi dissuadebimus, & modum vnicuique rei statuemus, vt inquit Cicero 111. Rhetor. nouæ. & Horatius 1. lib. sermonum sic ait:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra, citraq; nequit consistere rectum.

Et Martialis:

Illud quod medium est, atq; inter vtrumq; probatur,
Nec volo quod cruciat, nec volo quod satiat.

Nam sæpe ex laudis præconio innascitur superbiæ inflatio. c. sunt plurimi. 6. q. 1. Et nemo plus æquo alium laudare debet, ne sibi debitum subtrahat cum infert indebitum. c. nullus. 99. dist. Nemo tamen nisi vanus falso lætatur honore. Et hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis, ait ille moralissimus Cato. Cùm stultus honores sæpe dat indignis (inquit Horatius 1. sermonum.) Ideo cauere debemus in his, ne aretalogi aut arguti esse videamur. vnde Aristo. (vt refert Laertius in lib. de vita & moribus Philosophorum) dicebat de duobus hominum generibus vehementer admirari: de illo scilicet, in quo bona non sunt, & hæc si de ipso dicantur, acceptat, & gaudet. Et de illo, de quo mala proferuntur, quæ in eo non sunt, & inde turbatur. Natura quippe fermè omnium promptior est, ac paratior ad culpam, dum ea, quæ minus rectè agi arbitramur, quàm ad laudandum ea, quæ cum virtute fieri videntur.

Nec me ab hoc instituto opere quispiam verborũ buccinator reuocare potuit, verbis me lacessans: quid te diebus noctibusque in tot scriptis torqueas, & vexes, cùm tota penè mundi machina turbetur per innumerosa interpretum & autorum volumina? Adeò, quòd ea inoleuit consuetudo, vt si quis syllabarius, aut semiuir literarum opus aliquod (quod aiunt) rudi Minerua compegerit, magis quàm fabrefecerit, dignum statim existimemus, quodque lecturiant omnes & empturiant, quemadmodum

& antiquis factum est temporibus. vt in l.1.§.nostram.ibi, nullis iurisperitis. & in l.2.§.hæc autem. C.de veteri iure enuclean. & iuxta dictum Horatij:

Scribimus indocti, doctiq; poëmata passim.

Quia in primis responsum patet, quod multorum hortatu & persuasionibus, quæ præmissa sunt, saltem in opere ordinato ad bonum, vt voluit Io.Faber Cancellarius Franciæ, & quidem meritissim°. in §.cumque hoc.in procœ institutionum. vt hoc opus iam inceptum perficerem, completumq; & absconditum in apertum referrem, stimulatus sum. Nec vltra protelare, nec diem de die ducere valui, quin in lucem prodiret. Ad hoc etiam me hortante Ausonio Epigrammatista. dum sic inquit:

Gratia quæ tarda est, ingrata est, gratia namque
Cùm fieri properat, gratia grata magis.

Nec etiam quis ignorat (nisi iners) quòd scientia qualis est in homine publicanda licite venit, vt per eundem Cancellarium in d.l.2.C.de veteri iure enucl. comprobando prout habetur Prou. 11. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. pro quo facit text. in leg. annonam. ff. de extraor. crimin. & per dictam Senecæ. In hoc gaudebo aliquid addiscere vt doceam, nec vlla res me delectat, licet eximia & salutaris, quam mihi vni sciturus sum. & Ecclesiast. 24. Videte, quod non solum laboraui mihi, sed omnibus exquirentibus disciplinam. Sapientia enim dando fit largior, retinēdo minoratur. Ideo dicit Hiero. ad Rusticum monachum, Ama scientiam scripturarum. vt in c. nunquam. de consecr. dist. 5. Et longo tempore disce, quæ postmodum doceas. c. sic viue. & c. si clericatur, 16. q. & plus proficit Doctor docendo, quàm curatus Sacramenta ministrando. vt colligitur in c. cùm ex eo. de elect. in 6. & nō sufficit tantum studuisse, sed & opera studij facere oportet. argum. c. cauete. 22. quæst. 5. Sicut nec prodest triticum seminare, & fructum eius non tollere. & domum construere, & non illic habitare. vt ait text. in cap. quia sanctitas. 50 distinct. Et quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? & quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? vt habetur priori ad Corinth. 9. & præclarè inquit Bald. in procœmio decretalium. Quemadmodum turpe est diuiti decedere sine hærede, ita miserrimum habenti gratiam intellectus posteris & studiosis nihil scriptum, tanquam hæreditarium, relinquere.

Etiam multa chartis commendanda sunt, cum omnia simul memoria retineri non possint. vt in d.l.2.§ si quid autem. C.de vet. iur. enucl. Cùm labilis sit. l. peregre. circa prin. ff. de acqui. poss. Et nisi antiquorum dicta & gesta scriptis demandata fuissent, in hominum memoria nullatenus versarentur. Ideo scriptura rerum omnium conseruatio dici potest. Ea tamen præcipuè scribenda & legenda sunt, atque mentibus infigenda, quæ memorabilia sunt, iuxta dictum Ausonij ad nepotem de studio, vbi ita inquit: Perlege quodcunque est memorabile. & rursus prima monebo. Perlege quodcunque est memorabile.

Nec putet quispiam nos velle vti verbis antiquarijs, inusitatis, aut obsoletis (quod & vetat Aulus Gellius noct. Attic. libr. 11. cap. 7.) vt lectorem vnoquoque verbo suspensum teneant. Nescius video. si inculta & inusitatum antiquarij sermonem cuiquam gratum existiment (sciant tamen tantum mihi displicere, quantum literatis complaceat Cicero) ideo Fauorinum imitabor consulentem, verbis præsentibus vtendum, & moribus præteritis viuendum. Ideo claro & familiari calamo intelligibilibusque & inelaboratis sermonibus (insequendo Senecam in lib. 5. Epist. 38. Epist.) procedemus. Adeò, quod elementarij iuuenes in dicendorum cognitionem deueniant. Non autem grauiore aut seuero stylo, vt noster Budæus, aut Alciatus (quibus audeo eloquentiæ brauium adscisere.) Quia nos factis & sententijs potius quàm verbis intendimus. (Absit tamen dictis eorum contrà niti.) Et teste Ambrosio secundum Io. Fab. in §. his itaque. in procœmio institutionum. Melius est vt intelligant nos populi faciliter loquendo, quàm si commendant grammatici obscure loquendo, & doctrina prudentum facilis est. Prou. 11. Et verbis sententiæ præponendæ sunt, vt animus corpori præponitur. c. sedulo. 38. dist. Nam Euangelium non consistit in verbis seu folijs scripturarum, nec sermonum, sed in radice rationis, & sensu. tex. in c. Marchion. 1. q. 1.

Breuitate etiam (qua gaudent moderni, vt ait glo. in l.e. ff. de eo, quod met. cau.) in hoc opere vti voluimus. iuxta tex. in d.l.2.§. contrarium. C.de vet. iure enucl. vbi inquit: Melius est pauca idonea effundere, quam multis inutilibus homines prægrauare. & vt Doctoris est, non superfluos nec verbosos commentarios facere, vt in l.1. ff. de orig. iur. Ita Aduocati cauere debent verbosis vti assertionibus, vt vult tex. in l. fi. §. in refutatorijs. C. de appel. pro quo etiam facit tex. in §.1. ibi: ne verbosa fiat disputatio. inst. quod cum eo, qui in aliena potestate est, &c. Quia prolixitas seu superfluitas, & confusionem & difficultatem generat. vt est tex. in §. sanè. & ibi gl. in procœ. Greg. Frustra etenim fit per plura, quod potest fieri per pauciora. l. fi. Co. de don. vnde venustè & veridicè breuitatem laudat Ausonius in Epist. ad Paulinum suum, vbi ita inquit:

Est enim comis breuitas: sic fama renatum
Pythagoram docuisse refert, cum multa loquaces

Ambiguis

ARGVMENTA XII. PARTIVM ISTIVS VOLVMINIS,

In quibus reconditas materias ad cuiusq; artis considerationum numeros inuenies, ordine isto inseruntur.

Rgumenta primæ Partis 80. considerationes continentis sequuntur.

1 *Primum est de honore & eius descriptione.*
2 *Honor cunctis rebus præferendus est.*
3 *De differentia honoris à laude & reuerentia.*
4 *Honorem conferre, est Principis.*
5 *Honores consequimur multis modis.*
6 *Diuersa personarum genera mandantur honorari in sacra scriptura.*
7 *Subditi honorem, reuerentiam, & seruitium domino præstare tenentur.*
8 *Honor debetur prælatis, & superioribus ratione dignitatis & excellentiæ.*
9 *Honores æqualiter & gradatim distribuendi sunt.*
10 *Honorandi sunt homines varijs modis.*
11 *Diuersa sunt signa, quibus cognosci potest honorem adhiberi alicui.*
12 *Dicitur magis honorari, qui sedet prope dominum.*
13 *Honorari quis dicitur, ex quo in medio duorum vel plurium collocatur.*
14 *Etiam honorari dicitur, qui sedet in principio siue in capite.*
15 *Plus dicitur honorari, qui parieti est proximior.*
16 *Qui proximè & immediate sedet, & subscribit primo loco post Episcopum, dicitur magis honorari.*
17 *Qui prius nominatur, dicitur honorari.*
18 *Honor est illi qui primò offert.*
19 *Maximum signum honoris est in eo, qui primam vocem habet.*
20 *Honor illi cui reuerētia exhibetur, quam minor maiori impendere debet, & sic minores maiores honorare debent.*
21 *Superiores etiam inferiores honorare debent, si ab eis expectent beneuolè honorari.*
22 *Honor consistit in melioribus & delicatioribus cibis.*
23 *In vestibus pretiosioribus adhibetur honor.*
24 *Honor fit in legati præstatione.*
25 *Honor fit in hæredis institutione.*
26 *Quis honorari dicitur in salutatione.*
27 *Maioritas consistit in prærogatiua ordinis.*
28 *Maioritas consistit in prærogatiua consecrationis.*
29 *Maioritas habetur in prærogatiua administrationis.*
30 *Maioritas seu honor consistit in eo qui recumbit.*
31 *Honor debetur ei qui est magnæ autoritatis.*
32 *Honor consistit in commendatione noui præsidis.*
33 *Quis collaudandus est de his quæ bene meruit in exercitio officij.*
34 *Honor est in adeundo principem.*
35 *Honor consistit in erectione statuæ, & ibi describuntur qui statuas meruerint.*
36 *Honor consistit in triumphi receptione & ibi leges, triumphi, & triumphatores plures ascribuntur.*
37 *Honor consistit in bibendo in auro, esse secundus post regem, vestiri purpura, & cognatus principis vocari.*
38 *Honor consistit in delatione armorum & insignium, ad cuius comprobationem, & in ipsa materia armorum & insignium fiunt centum conclusiones, quarum seriatim sequuntur argumenta.*

ARGVMENTA IN IPSAS CENTUM CONCLUSIONES.

1 *Insignia regum Romanorum describuntur.*
2 *Diadema, corona, & sceptrum, sunt Imperatorū & regum insignia, & de diuersis coronarū generibus, & quibus dabantur.*
3 *Insignia seu ornamenta Pontificum & sacerdotum legis Mosaicæ, & quibus loco illorum hodie pontifices vtantur.*
4 *Insignia Patriarcharum, cardinalium, & archiepiscoporum, vt sunt crux, galerus ruber & pallium.*
5 *Mitra Episcopale insigne est, vt & dalmatica, chirothecæ, annulus & baculus.*
6 *Pastores ecclesiastici, quare habeāt virgam, seu baculum, & quare datur principibus.*
7 *Latusclauus erat insigne senatorum, & de insignibus consulum, Augurum, Saliorum Martis, sacerdotum, seu fratrum Arualium, & principis iudicum Ægyptiorum.*
8 *Insignia militaria literatorum, & diuersorum ordinum.*
9 *De insigni Ducum, Comitum, & Marchionum, vt est pileus dignitatis.*
10 *Arma originem habuerunt loco imaginum.*
11 *Arma seu insignia ad perpetuam hominū memoriam in plerisq; locis apponi solent.*
12 *Honor est portare & habere arma.*
13 *Arma alicuius in opere eius sumptibus & liberalitate constricto affigi aut pingi possunt, nec abradi debent, vt alterius arma ponantur.*
14 *Arma seu insignia, sunt triplicia.*
15 *Arma singularis dignitatis nemini alteri licet assumere seu deferre, nec in suo depingi facere, nisi in signum subiectionis.*
16 *Arma seu imago principis in opere publico poni debent, & an priuato liceat sua ibi apponi facere, inconsul-*

tiorum, præmittimus declarationem in prin. iuxta l. in prin. ff. si cer. pet. & in l. in princip. ff. de instit. & iure. Et vt recenset Pomponius post Q. Mutium in le. 2. §. Seruius autem Sulpitius. de orig. iur. ff. turpe esse patritio, & nobili viro, & causas oranti, ius in quo versaretur ignorare. Et qui vult intelligere principiata, debet prius intelligere principia, & ad cognitionem particularium debet præcedere cognitio generis, vt notatur per Docto. in d. leg. 1. Essetque inconueniens omissis initijs, atque origine non repetita, interpretationem promittentibus protinus materiam aggredi. cùm ipsæ præfationes & libentius nos ad lectionem præpositæ materiæ perducant, & eius euidentiorem intellectum præstent, vt in leg. 1. de orig. iur. ff. Et in primis cùm diuisio animum legentis incitet, mentem intelligentis præparet, & memoriam artificiosè reformet, secundum gloss. in verb. eadem. in §. igitur. in procem. institutionum. & in l. in prin. vbi not. de doli mali except. ff. & dicit Bal. in procem. ffforum. §. 1. in prin. allegando Ambr. scire quid facias, nescire quo ordine id facias, non est perfectæ cognitionis. & subiungit. Ideo bene est priusquàm ad scientiam perueniatur, modum docendi & ordinem præscribere, quo per ordinem res intellectæ magis delectant animos, mentes nutriunt, sensus magis illuminant, & memoriam reddunt clariorem. Et vt dicit Bal. in consi. Schismatis, posito in rubr. Si quis aliquem testari prohibuerit. C. opus nostrum vitiaretur, si ordo amitteretur. Sitque vtilis diuisio secundum Barb. in rubr. de iudi. col. 2. & ea, quæ diuisim traduntur, commodius & facilius intelliguntur, vt in §. sed ne. Instit. de leg. Ideoque præsens opus diuidendo, duodecim continet partes. Terminos tamen, de quib9 principalis quæstio futura est, ante definiemus seu describemus: quia, teste Cicero. in primo Offic. Omnis, quæ à ratione de aliqua re suscipitur institutio, debet à diffinitione proficisci, vt intelligatur quid sit id, de quo disputetur. Etiam aliquas ad materiam instructiones generales anteponemus. Et hæc erit prima huius nostri operis pars.

Secunda verò dignitates, laudes, honores, gloriam, excellētiam, & decoramenta, tam viri, quàm mulieris complectetur.

Tertia autem ordines cœlestium Spirituum, & locorum infernalium perscrutabitur.

Quarta dignitatem, honestatem, excellentiam, honorem, laudem & gloriam viris Ecclesiasticis attribuendas super omnes alios status humanos, & ordinem inter eos enarrabit.

Quinta excellentias Principum ad alios status, & quomodo, & in quibus ab omnibus sunt honorandi, atque honores inter eos dilucidat.

Sexta postmodùm officiarijs sacri Palatij domesticis, dignitates & honores debitos distribuet.

Septima complures dignitates Officiariorum iustitiæ, tam Consistorij, seu Auditorij, tribunalis prætorij, quàm aliarum sedium & præcedentias inter eos impartietur.

Octaua laudes, honores, & præcedentias nobilium, tam inter se, quàm quo ad alios cuiuscunq; status continebit.

Nona excellentias, prærogatiuas, præeminentias laudum, gloriæ, & honorū militum adaperiet.

Decima dignitates, præstantias, & præeminentias scientiarum, tam inter se, quàm ad alias tres, & ordinem præcedendi inter viros literatos enucleabit.

Vndecima de præcedentia Plebeiorum & Artificum inter eos discutiet.

Duodecima & vltima pars excellentias & laudes plurium aliarum rerum, & tam cœlestiū, quàm terrestrium in suo genere & specie describet.

Finis Procemij.

ARGV-

RELIQVA ARGVMENTA AD CONSIDERATIONES PRIMÆ PARTIS.

79 Tri-

& prophetas.
34 *Doctores ecclesiæ sunt honorandi.*
35 *Præcipui inter doctores sunt quatuor Euangelistæ, & quis eorum maior, & quomodo figurantur.*
36 *Post euangelistas quatuor doctores ecclesiæ multum laudandi & honorandi sunt.*
37 *De laude & honore innocentum.*
38 *De laude & loco confessorum.*
39 *De laude virginum, & laureola earum.*
40 *De laude & loco viduarum.*
41 *De laude & loco coniugatorum.*
42 *De pueris baptizatis, & an vnus præferatur alteri.*
43 *De loco puerorum non baptizatorum in iudicio vniuersali.*
44 *Nedum sancti sunt venerandi, sed etiam eorum reliquiæ.*
45 *Nedum etiam sancti sunt honorandi, & eorum reliquiæ, verùm etiam eorum imagines.*
46 *Qui dicantur sancti, & qui beati.*
47 *Quis poßit sanctum canonizare.*
48 *Episcopus quem sanctum venerandum decernere potest sine populo.*
49 *Quæ requirantur ad hoc vt quis poßit sanctus canonizari.*
50 *Quæ forma in canonizatione sanctorum seruanda sit.*

QVartæ partis argumenta, 86. considerationes amplectentis.

1 *De æquiparatione hierarchiarum militantium, ad hierarchias triumphantes, & de ordinibus illarum.*
2 *Status ecclesiasticus est præferendus temporali ratione institutionis.*
3 *Sacerdotes sunt honorandi ratione mediationis, inter Deum & populum.*
4 *Tum ratione principalitatis & vtilitatis.*
5 *Tum exemplo paganorum & infidelium.*
6 *Tum propter eorum potestatem, quæ omnes alias excedit.*
7 *Papa omnes dignitates mundi excellit.*
8 *Cardinalis Hostiensis ex priuilegio secundum locum in consistorio obtinet.*
9 *Quatuor patriarchæ primum locum post apostolicum obtinent.*
10 *Cardinales alijs dignitatib. præferũtur, & de eorum differentia.*
11 *Cardinales præferũtur episcopis, & sic maior officio, minor verò ordine præfertur.*
12 *Cardinales episcopi præferuntur alijs.*
13 *Inter cardinales in cancellaria præfertur vicecancellarius.*
14 *Camerarius habet dignitatem vltra alios ratione iurisdictionis.*
15 *Cardinales presbyteri præferuntur diaconis.*
16 *Cardinales residentes in curia alijs sunt digniores.*
17 *Pænitentiarius habet officium ratione cuius dicitur habere dignitatem.*
18 *Legati cardinales sunt digniores & excellentiores legatis missis.*
19 *Primates etiam præter quàm quatuor ordinarij præcedunt Archiepiscopos & Episcopos.*
20 *Archiepiscopus præcedit Episcopum in loco, vbi ambo habent administrationem.*
21 *Archiepiscopus Mediolanen. præcedit Rauennaten. & an Bituriten. præcedat Senonen. & Lugdunen.*
22 *Archiepiscopus in terra Episcopi honorare debet Episcopum.*
23 *Inter Episcopos in seßionibus, subscriptionibus, & cõcilijs est seruandus ordo ordinationis.*
24 *Episcopi exempti sedere debent in altiori loco.*
25 *Episcopus debet præcedere quoscunque suæ diœcesis.*
26 *Episcopus Heduen. debet præcedere alios Episcopos prouinciæ Lugdunen.*
27 *Exempti ab Episcopo, & habentes iura episcopalia in diœcesi tenentur præstare reuerentiam Episcopo.*
28 *Episcopum honorare debet Princeps.*
29 *Protonotarij participantes cùm habeant officium in curia, præferuntur alijs officiarijs post Vicecancellarium, Camerarium, Pænitentiarium & Referẽdarium, & ibi de dignitate Protonotariorum.*
30 *De ordine aliorum officiariorum curiæ Romanæ.*
31 *Quatuor Abbates generales præferuntur omnibus alijs Abbatibus.*
32 *Abbas regularis præfertur cæteris clericis.*
33 *Sicut Abbas præfertur clericis secularibus, ita præpositus qui est loco Abbatis.*
34 *Abbas post depositam dignitatem abbatialem debet habere primum locum in choro.*
35 *Dicta de Abbate habent locum in Abbatissa.*
36 *Idem in priore & in priorissa.*
37 *Decanus in Ecclesia cathedrali est maior dignitas post pontificalem.*
38 *Decani, Præpositi, Priores, Rectores, Præceptores, & alij seculares habentes iurisdictionem, & qui præsunt Ecclesiæ collegiatæ habent dignitatem.*
39 *Archidiaconus in Ecclesia tanquam oculus Episcopi est maior post Episcopum de iure communi.*
40 *Thesauraria de consuetudine potest esse maior dignitas in Ecclesia.*
41 *Præpositura videtur maior dignitas de iure quàm decanatus.*
42 *Cantoriatus est prima post decanatum in Ecclesia Heduensi.*
43 *Maior authoritate præfertur.*
44 *Minor ordine, sed maior administratione præfertur maiori ordine in loco administrationis.*
45 *Existens in maiori dignitate quàm sit locus vbi est, non præcedit omnes de illo loco, quando est ibi vt vnus de illo loco.*
46 *Vicarius Episcopi præcedere debet Archidiaconum, nec valet consuetudo in contrarium.*
47 *Inter plures eiusdem dignitatis & nominis præferuntur, qui in maiori loco habent dignitatem & nomen.*
48 *Inter plures æqualiter promotos in vno loco præfertur, qui merito vitæ, nobilitate, vel scientia alios antecellit.*

42 *Sicut*

45 No-

Indicis Argumentorum Finis.

A

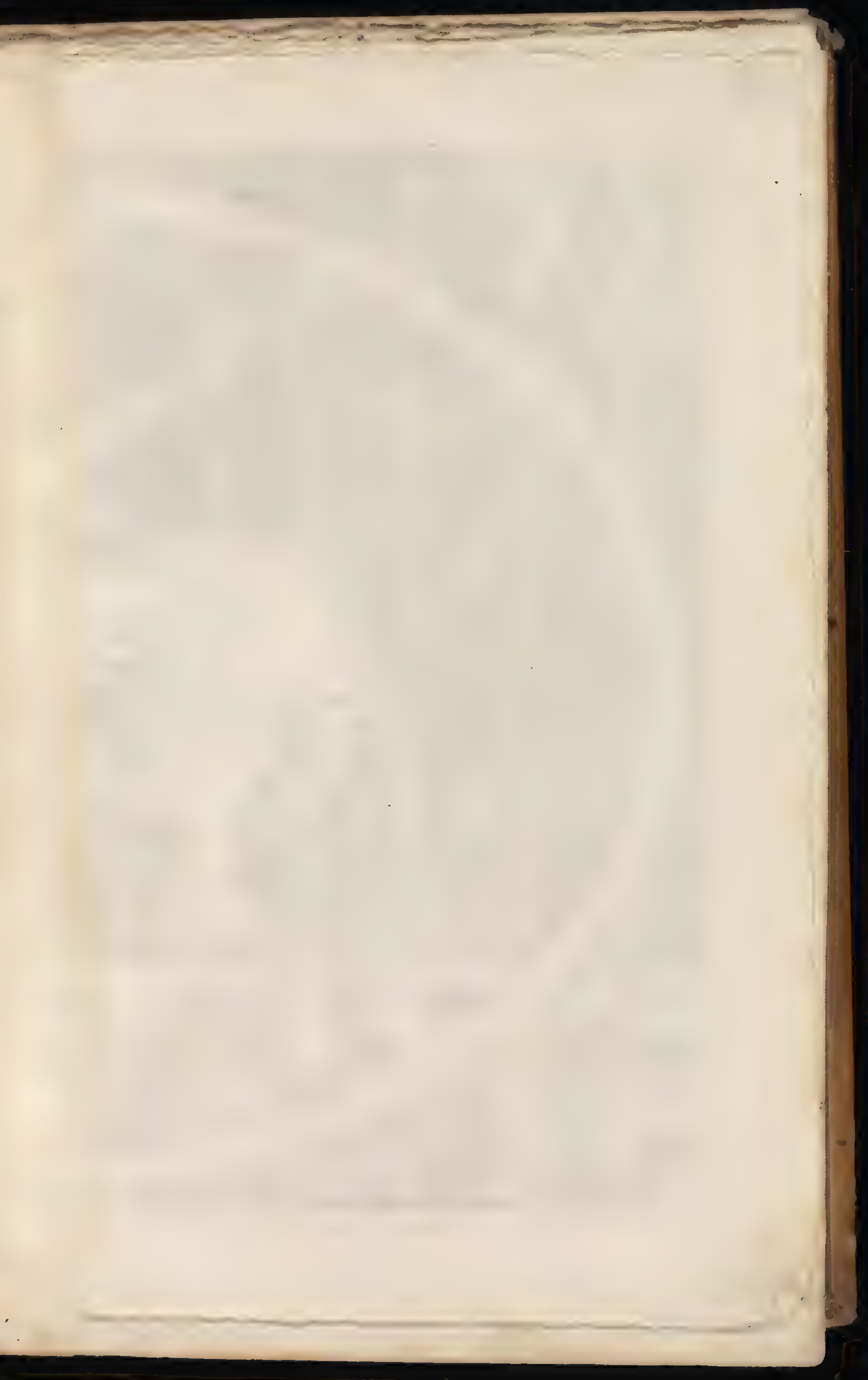

PHILOSOPHIA
MEDICINA
GRAMATICA
ABC
DEF
GHI
KLM
NOP
QRS
TVV
ASTRO
NOMIA

S. THEOLOGIA
SAC. CANONICA

AVANTVRIEZ
PE
DESTRIS
ARMIGERI
CAPITANIE
MARESCALLI

CAPITANEI
MARESCALLI

REGES SIMPLICES
MARCHIONES
VICECOMES

REGES SĪPLICES
PRINCIPES
COMITES

INSIGNIA MILI
ROMENOR
INSIG FILIORV ISRAEL
INSIG CARTHA
CINEN
ENORV
EGYPT IORVM
INSIG
INSIGNIA PERSARV
THRACVM
INSIG NIA
INSIGNIA PH RIGIE
CITHAR
NSIGN
FVLMĒ ES
IN PHOENICV M
INSIG
INSIG CO RALLORVM
INSI GNIA CILICIÆ

IMPERATOR
ALEMANIE
REX ANGLIE
REX FRANCIE
REX ARAGONIE
REX CYPRI
TVGAL
REX DACIE
REX SCOTIE
REX NORVEGIE
POLONIE
REX NAVARRE
REX HVNGARIE
HYBERNIE
REX INDIE
PRESBITE
IOANE
REX HIER

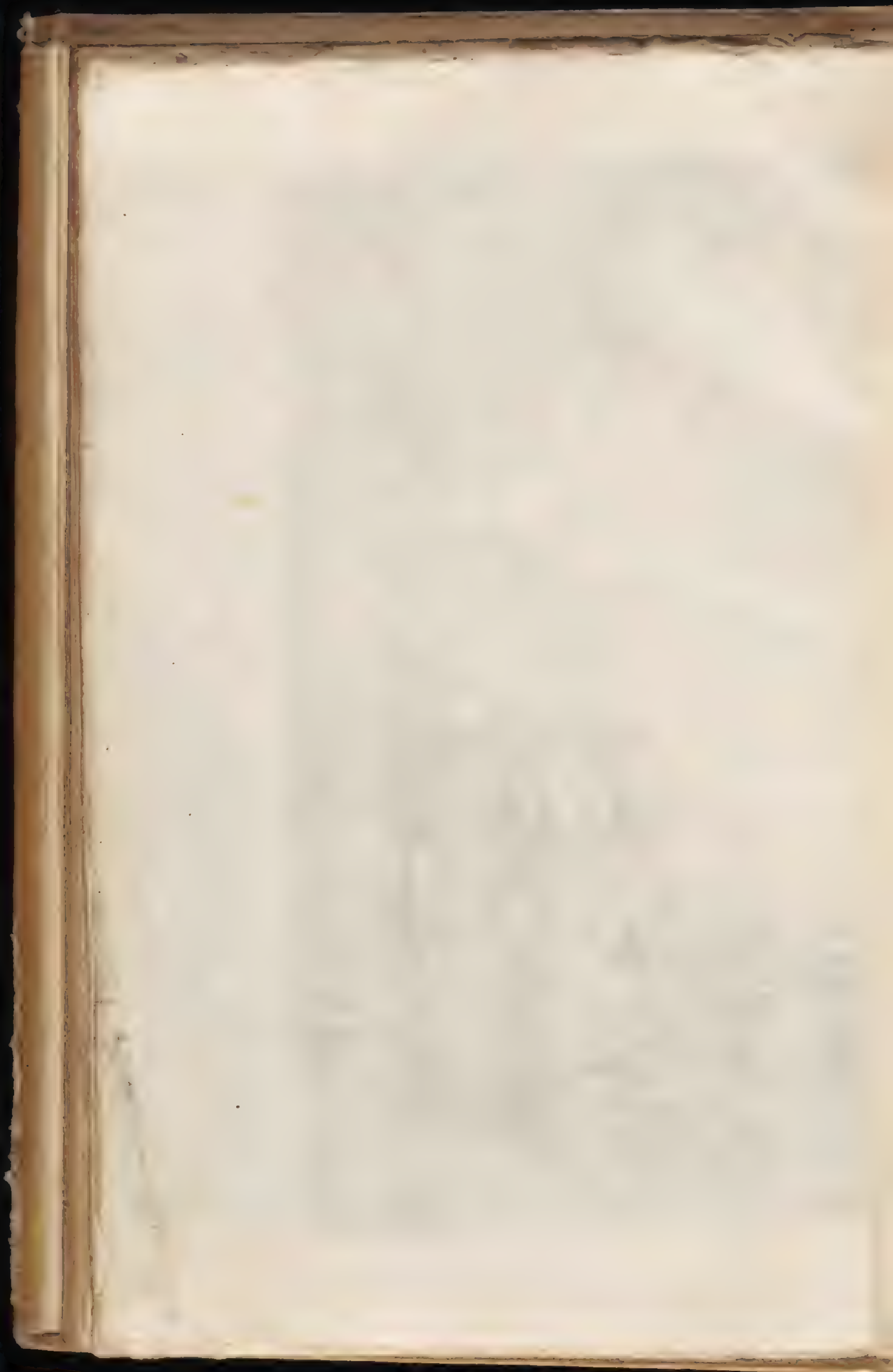

OELVM EMPIERVM IMMOBILE
LOCVS
num mobile
m mobile sive coelum cristalinum.
ntum.
aturni
ouis.
Martis.
olis.
eneris.
Mercurij.
une.
Occidens.

SEDES
BEATORVM
ET
ALTISSIMI
DEI
MERIDIES
Firman
Coelum
Coelum
Coelum
Coelum
Coelum
Coelum
Coelum
Horizon obliquus
ORIENS.
Tropicus ♋
Equinoctialis.
Tropicus ♑
SEPTENTRIO.

MERCATORIA
CHIRVRGIA

AVRIFABRA
VENATORIA

EPISCOPI.
PRESBITER.
ABBATES

EPISCOPI
PATRIARCHI
CARDINALES
PRESBITERI

Os homi
lussit,
ublime dedit, cœlumq videre
rectos ad sidera tollere vultus.

Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius.

PRIMA HVIVS OPERIS PARS, QVAE TERMINOS DECLARAT ET DIFFINIT, ALIASQVE DOCTRINAS AD PRAESENTIS MATERIAE COGNITIONEM NECESSARIAS DEMONSTRAT,

Octoginta Considerationes continet.

RIMA consideratio est de honore, cũ secundùm B. Th. 2. 2. q. 103. Honor testificationẽ quandam importat de excellentia alicuius. Vnde homines qui volunt honorari, testimoniũ suæ excellentię quærunt: & hoc est aut coram Deo, aut coram hominibus. Et hoc casu vltimo testimonium non potest aliqs ferre, nisi per aliqua signa exteriora, vel verborũ, vel factorum, vel rerum, de quibus singulariter in suis locis dicemus. Et ex his dicit Anton. Floren. in sua sum. in 4. part. tit. 5. c. 10. §. 1. quòd honor cõsistit in signis exterioribus. Et secundum Philos. 4. Ethic. Honor est maximum bonorum exteriorũ. Et secundum eũdem 2. Ethic. honor est exhibitio reuerentiæ in testimoniũ virtutis: vt ibi dicit Ant. Flor. facit text. in le. si honore. ff. de mune. & hon. alle. per Barb. in addi. ad Bal. in c. 1. de feudis datis minimis valuas. in vsib. feudo. Sed est error in illa apostilla, quia voluit all. l. honor. quæ infrà alle. Arist. lib. 1. Rhet. Honor est benefactiuæ gratiæ indicium, vel etiam est cuiuslibet virtutis præmium, secundum eundem 8. Ethic. & secundum Th. 2. 2. q. 128. artic. 4. & quol. 131. & Luc. de Penna in l. 1. C. de veteranis. li. 12. vbi dicit etiam, quod honor est administratio reip. cum dignitatis gradu, siue cũ sumptu, siue sine sumptu. l. honor. ff. de mun. & ho. in prin. No. Io. de Pla. post gl. 1. in l. sicut. C. eod. li. 10. & ibi dicit tex. in d. l. honor. quod honor municipalis est reip. administratio cum dignitatis gradu, sicut cum sumtu, siue sine erogatione contingens. Vel etiam honor est propriè reuerẽtia & dignitas, quæ quauis ex causa exhibetur. Vnde Virg. *Haud equidem tali me dignor honore.* Et ideo dicitur dignitas, vt dicit Cic. lib. 1. ad Cæs. iun. Tu cum ea quæ es è senatu summo cum honore consecutus. facit l. decurionatus. ff. de vac. mun. Et honor administratio magistratus dicitur, vnde consulatus & prætura honores dicuntur, & ius honorariũ ius prætoris, vt l. curiales qui honorariam. C. de decu. lib. 10. & in auct. vt ordinariæ præfecturæ. per totũ. coll. 5. & Ouid. li. 1. Fast. *Verbaq; honoratus libera prætor habet.* Quandoq; etiã dicitur pulchritudo. Virg. *Frigidus & syluis Aquilo decussit honorẽ.* Et alibi idẽ. *Et lætos oculis afflarat honores.* Aliquando pro præmio. Vnde idem Virg. *Ipsis præcipuè ductoribus addit honores.* Et sic aliquando pro donatione vel remuneratione, vt habetur in l. si mandauero. in prin. ff. mandati. Et quandoq; exponitur honor, i. salarium. l. 1. §. proinde. ff. de var. & extraor. cog. & inde dicitur honorarium, eadem l. 1. §. 1. in honorarijs. & in l. 1. si mensor falsum modum dix. & in l. properandum. §. in honorarijs. C. de iud. Quandoque ponitur pro sepultura, vt Virg. *Cernit ibi mæstos, & mortis honore carentes.* Aliquando pro obseruantia, & cultu, vt apud euudem Virg. *Semper honore meo semper celebrabere donis.* Aliquando pro pudicitia, vt ibid. *Et rapti Ganymedis honores.* Aliquando pro amore, vt apud Ouid. *Per si quis amatæ tangit honos animum.* Et ex hoc descendunt honorarium, honoraria, honorus, honora, honorũ, honoro, honoras, honorificus, honorifico, honorificentia, honorabile, & honestus: de quibus per Calepinum in suo Dictionario, in verbo, honor, & honos, quæ cũ non sint ad propositum nostrum seu materię nostrę, ad ibi dicta me remitto. Et vt dicit Ant. Flo. vbi suprà, Reuerentia est idem quod honor, sed ex vna parte est principium motiuum ad honorandum, inquantum scilicet aliquis ex reuerentia quã habet ad aliquem, honorat. Ex alia verò parte est finis honoris, inquantum scilicet quis ad hoc honoratur, vt in reuerentia ab alijs habeatur. Propriè tamen honor est in se ab alijs, & est quædam pręstatio alicuius præeminentiæ in aliqua exhibitione illi qui honoratur. Et vt dicit Aug. lib. 5. de ciui. Dei. Honorem non debet sequi virtus, sed virtutem honor. Et istud bonum honoris & gloriæ multum appetitur. Vnde Aug. de ciuit. Dei, allegans Cicero. in 1. offi. Honos alit artes, omnesq; incendimur ad studia glorię. De quo Floren. in sua sum. parte 1. titu. 7. c. 3. §. 1. in medio. ibi, bonum honoris. & statim dicam amplius.

SEcunda consideratio. Honor cunctis reb⁹ præferendus est. l. Iulianus. vbi no. ff. si qs omiss. cã test. quã ad hoc all. do. meus Ias. in l. reprehendenda. vbi illud idem no. C. de inst. in 3. no. Barb. in cõsil. 47. col. 19. in 1. vol. & dicit Bal. in c. 1. de ho. & vi. cler. quod honor nõ potest nummario pretio æstimari. & idem Bald. in c. ex tenore. in 2. col. de app. Vnde quod plus est, honor affert vtilitatem. l. si lõ-

 gius.

re principis sit, l.3. C. de consulibus, & non spargendis. libr. 12. ideo honorandus est, quem princeps honorat. text. in l. restituendæ in fi. C. de aduo. diuer. iud. facit tex. in l. 1. ff. de albo scribendo, ibi, nomina antè scribi oportet, qui dignitatem principis iudicio sunt consecuti. hinc dicit gl. in c. qui autem. in verbo dignus. 17. q. 3. quod quem princeps iudicat dignũ, & nos iudicabimus. all. c. 1. 94. di. & ff. de re iu. l. qdã. facit tex. in l. 1. §. his cunabulis. ibi, credidit eũ princeps. ff. de offi. pfe. pt.

Sic etiam dicitur, quem Papa approbat, nemo improbare potest. c. hæc est fides. 24. q. 1. & ibi notat glo. & c. vina. 35. q. 9. in ver. nolite. nam nullus debet esse tantæ superbiæ fastigio tumidus, vt regalem sensum contemnat. l. si imperialis. C. de legib. & sacrilegij instar est, diuinis super quibusdam administrationibus, vel dignitatibus promulgandis obuiare beneficijs, vt est text. in le. sacrilegij instar. C. de diuer. rescriptis. l. lege repetita. C. de ero. mil. annonę, lib. 12. & in l. fi. C. de priuilegijs eorum, qui in sacro palatio militant. & l. 1. C. vt dignitatum ordo seruetur. & d. l. imperator, in l. 1. C. de domesticis, & protect. lib. 12. quòd pœna sacrilegij est, si his honorificentia non deferatur, quæ contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. ita dicit, & tenet Bar. Veron. in suo trac. de imp. eligẽ. in verbo, pro imperat. in 2. col.

QVinta consideratio. Ad honorem perueniitur multis alijs de causis. Primò deuenitur ad honorem ex virtute, quoniam vt dicit Arist. 8. Ethic. honor est præmium virtutis. & 3. Ethic. dicit. Virtuti perfectæ non fit condignus honor. & 4. Eth. dicit, secundum veritatem solus virtuosus est honorandus. vnde vt ait Aug. de ciui. Dei. antiquitus Romani colebant virtutem & honorem pro dijs. vnde duo templa construxerunt, sic sita: quòd nullus intrare poterat templum honoris. nisi prius pertransisset templum virtutis. Ad signãdum, quod nullus honoraretur, nisi meruisset honorem aliqua virtute. dicam infrà de huiusmodi virtute in hac parte. in 62. consi. Et sicut etiam recitat Textor in sua officina. c. de Deis. Veteres honorem in numero Deorum ascripserunt, & eidẽ templum dicauerunt, authore Plinio.

Secundò quis honoratur propter imaginẽ Dei, secundum quam creatus est. Sic homines honorandi sunt, & quibuscunque rebus digniores sunt: ideo homo dignitatem primã inter cæteras creaturas obtinet. l. iustissimè. in prin. iuncta. gl. in verbo, dignitatẽ. ff. de ædil. edict. & eius gratia omnia inuenta sunt. l. in pecudum. ff. de vsur. vnde etiam 1. Pe. 2. Omnes honorate. & de hoc honore dicam in secunda parte, per totum.

Tertiò quis honorandus est propter diuinã maiestatem, & æternam gloriam, vt est Deus, & sancti eius, & de his dicam infrà in tertia parte.

Quartò quis est honorãdus propter eius dignitatem, vt sunt principes, prælati, & habentes officia, & dignitates à principe. & de his dicam in 4. 5. 6. & 7. partib. huius libri. vbi ponam de principib. prælatis, & alijs officijs eccle. & temporalibus. & dicitur 1. Pet. 2. Regem honorificate.

Quintò honorandi sunt seniores propter antiquitatem, vt habetur Leuitici 19. Coram cano capite consurge, & honora personam eius. de quo infra dicam 11. parte, in 17. consideratione.

Sextò honorandi sunt aliq propter ministeriũ, quod habent, vt sunt sacerdotes, & religiosi, qa ministri Christi sunt. de quibus infra dicam in 4. par. in pri. 2. 3. 4. 5. & 6. considerationibus.

Septimò honorandus est quis propter maiorẽ locum, quem habet in ciuitate, & plus potest prodesse communitati, quàm alius. de quo infra dicã in 11. par. in 5. consideratiõne. Et ponitur in sermone discipuli 28. vbi ponit causas quare quis sit honorandus.

Octauò, vt dicitur ibi, quis honorandus est propter participationem diuinę dignitatis, quoniam vt dicitur, sic honorandi sunt parentes, quia repręsentant Dei honorem, & dignitatem eius, qui est pater omnium, & à quo sunt omnia. vnde vt dicitur, parentes sunt honorandi, vt habetur pro. 28. Honora patrem, & matrem, vt sis longæuus super terrã. de quib. infrà dicam. in 11. parte. 16. consider.

SExta consi. Secundum Ant. Flor. in sua summ. 4. par. ti. 5. c. 11. §. 2. diuersa genera personarum in scriptura sacra mandantur honorari. Primò enim (vt dicit) rectores. Eccl. 10. In medio fratrum rector eorum in honore, & multò magis prælati Ecclesiæ, quàm seculares personæ. 1. ad Ti. 5. Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore sunt digni, arg. ad hoc. 96. di. c. duo sunt. Maximè qui in ver. laborant, vt dicit Petr. Abb. Clun. in 1. lib. epi. vbi dicit, quod est honor qui tantũ creatori debetur, & honor qui creaturæ impẽditur, & quem sibi inuicem rationabilis creatura exhibere debet.

Secundò vt dicitur, sunt honorandi deuoti viri, hoc fit propter inhabitantem Spiritum sanctũ, sicut capsella propter reliqas. Et propter hoc Thobias fuit honoratus à rege Salmanasar.

Tertiò honorandi sunt sacerdotes. Eccl. 7. Honorifica sacerdotes. 6. q. 1. c. sacerdotes. Exemplo B. Martini præferentis sacerdotem Imperatori. reliqui etiam ministri sunt honorandi secundũ gradum ordinis. 93. dist. dixi ante. & dicam infrà in 4. parte.

Quartò dicitur, honorandi sunt medici. Eccl. 33. Honora medicũ. Et si corporũ, vt dicit, multò magis animarũ, cùm Confessores dicãtur medici animarũ. c. cũ infirmitas. extra de pœn. & remiss.

Quintò honorandi sunt dono sapientiæ prediti. Sapien. 8. propter hanc, scilicet sapientiam, habebo honorẽ apud seniores. Propter hoc Ioseph à Pharaone, Daniel à Nabuchodonosore honorati fuere. dicam infrà in 10. parte. vbi amplè de viris literatis, & sapientibus.

gius.in fi.ff.de iudic. Et vbicunque est quæstio honoris, dicitur esse ardua causa, per text. in ratione siti, in l. si inimicitiæ. in fi. ff. de his quib. vt indign. Intantum quod pro tuitione & defensione honoris est permissum duellum de iure, ꝑut tenet Bal. in c. 1. circa prin. 5. col. de pace tenenda. in vsib. feu. Vnde dicit tex. in l. miles. §. socer. ff. de adult. verecundum esse honorem suum inultum relinquere. Et dixi in commen. nostris super consuet. ducatus Burgundiæ, in tit. des iustices. §. 5. in glo. sil n'a grace. nu. 165. Et dicit text. in c. nolo. 12 q. quòd is crudelis est, qui famam suam negligit. Et adeò honor & honestas in pretio habēdi sunt, vt pari passu cùm vita ambulent. l. iusta. ff. de manumiss. vin. Faciunt quæ dicit idem D. meus Ias. in repet. l. admonēdi in 95. col. ver. tertiò ex prædicta cōclusione. ff. de iureiu. vbi satis amplè cōmendatur fama, ex qua quis consequitur honorem. Inde est, quòd id quod non potest fieri non seruato honore, fieri non potest. tex. in l. in eadem causa. ff. ex quib. cau. ma. Notat plenè Petrus Geraldi in suis singula. singu. 82. Et de honoris commendatione vide ꝑ Bonum de Curtili in suo tract. nobilitatis. in 2. par. nu. 42. vsque ad nume. 48. Dicit tamen Fel. in rub. de ma. & obe. quòd non dicitur pati præiudicium in redditibus, cui alius præfertur, per c. cū olim. extra de consue. & dicit Barb. in consi. 29. in 11. col. in 1 vol. quòd interesse huiusmodi est minus omni a[illegible]o interesse. Et etiam apud Deum non gradus e[illegible]gantior, sed vitæ melioris actio approbantur. 23. q. 4. c. sicut excellentiam, circa med. & 40. dist. c. nō loca. quia non in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum Dei, extra de temp. ord. c. ad aures. Et non qui maior est, sanctior est, sed q sanctior est maior est. 40. dist. c. multi. Alberti. de Rosa. in l. nemo. C. de officio magistri milit & Lucas de Pen. in l. 1. C. de præpositis sacri cubiculi. lib. 12.

Quicquid sit, teneas, quod interesse honoris est maius omni alio interesse. Nam vt dicit Cic. de amici. Vbi enim istum inuenies, qui honorem amici anteponat suo? & vt ait Arist. lib. Oeconomicorum: Multò grauius fert aliquis, si honore suo priuetur, quàm si bona sua ei auferantur, & huiusmodi honores terreni plus cupiuntur, quā cœlestes, extra de renun. c. nisi. §. pro graui, Luc. de Penna in l. filios. C. de decu. lib. 10. imò vt dicit idem Lu. de Penna in l. fi. C. de loc. præd. ciui. in 8. & 9. col. libr. 11. quod honor publicus publico commodo pręferendus est. Imo etiam pro honore iudicij, seu eorum quæ aguntur in iudicio, iniquitas toleratur: & sic pro honore principis potest tolerari iniquitas, prout ibi dicit idem Lucas.

Et pro honore sustinendo etiam agendum est actione iniuriarum, vt dicit Bal. in l. obseruare. §. antequam. ff. de of. procon. Et dixi amplè in commentarijs nostris super consuetu. ducatus Burgūdiæ. in ti. de feud. §. 4. in glo. 1. in ver. aduerte ad illud. cum sequ. & in tit. des enfans plusieurs lictz §. 4. in gl. 1. ver. qui dicantur. Imò vt dictum est, potest resisti armata manu. Imò etiam alium occidere prout pro defensione corporis: vt tenet Petrus Geraldi in suis singularibus, singu. 33. quem vide. Aduerte, quod etiam nō administrans honorem cui debetur, puniendus est. vt sunt text. ad literā in l. sing. & in l. sciant. C. de offi. diuer. iu. vide in proxima parte, in consideratione 37.

Tertia consideratio. Virtutis vberrimum alimentum est honor, vt ait Valerius lib. 2. de institutis antiquis. & facit tex. in §. cumque. & §. fi. in proœ. insti. ideo dicit Arist. honorem esse reuerentiam, & dignitatis collationem, quæ datur in testimonium virtutis. & dicit Arist. 8. Ethic. quod honor est præmium virtutis, & in 4. Eth. dicit, quòd virtuti perfectæ nō fiet vtiq; dignus honor. Lucas de Penna. in l. per singulas. C. de decur. lib. 10. Præmia autem honoris ponit Plutarchus in sua Politica. & Textor in sua officina. in c. pręmia virtutis, & doctrinę. f. 114. de quibus alibi dicam. duo tamē elementa virtutum esse reor, honoris spem, & pœnæ metum. Illa quippe ad honesta studia alacriores reddit, hic deprauatos impetus hebescere cogit, tardioresq; facit ad ea, quæ à rationis libra visuntur semota. His ad terrorem increscentis audaciæ, pœnarū genera octo legibus sanciri M. Tullius scribit, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiā, exilium, mortem, seruitutem. Et vide infra par. in 5. & 64. consideratione.

Differunt tamē honor, & reuerentia, cum reuerētia ex vna parte sit principium motiuum ad honorandum, inquantum s. aliquis ex reuerentia, quam habet ad aliquem, eum honorat. Ex alia verò parte est finis honoris, inquātum s. quis ad hoc hōoratur, vt in reuerētia ab alijs habeatur. Honor ergo, vt dictum est, & exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis, secūdum Philosophum 2. Eth. reuereri est actus timoris. ita dicit Anto. Flor. in 4. parte suæ summæ. ti. 5. § 1. dixi antè in prima consideratione, & dicturus sum infrà amplè de reuerentia in hac parte, in 71. consideratione.

Et etiam differt honor à laude, quia honor est propter se & in se, sed laus ordinatur ad aliud. Ideo honor est excellentior laude, vt dicit S. Th. in expositione super Psalterium, Psal. 40. col. 7. & in expositione eius super libros de anima. Et 2. 2. q. 103. 1. dist. supra nu. 3. & 3. di. qu. 1. art. 2. & vt dicit idem Tho. 2. 2. quolib. 1. Sed honor est testimonium excellentiæ, quę est in homine, sed maximè secundū virtutem, ideò secundum virtutem & dignitatem dantur honores, nec indignis debent dari, cum vt dicat Ar. 4. Eth. Prauus honore non est dignus, & conuersus in tyran. tendet ad noxam. c. licet. 45. d. Lucas de Pen. in d. l. per singulas. in fi. C. de decu. lib. 10. & in l. 1. C. de veteranis. libr. 12. & in l. 2. in 4. col. C. de dig. lib. 12.

Quarta consideratio. Cùm honorem conferre

men suffragatione temporis, aut merito laboris ad mundi honores indignum est perueniri. c. miramur. ante fi. 61. dist.

DEcima consideratio. Diuersis & varijs modis honorãdi sunt homines. Primus modus est, diligenter præstare auditũ loquentibus, vnde Sapientiæ 8. dicitur. Loquente me respiciant. Secũdus est, loqui reuerenter. Eccle. 5. Honor est in sermone sensati. Tertius est, assurgere venienti. Leui. 19. Coram cano capite consurge. Vnde iudices debent aduocatos in Consistorio, & Adiutorio recipere, & reuerentiam cum salutatione deferre, & sedẽdi locum tribuere. l. fi. C. de offi. diuer. iud. Et obsequium est in assurgendo, vt notatur in l. si nõ sortem. §. libertos. in gl. magna. ff. de cõd. ind. & in l. etiam 2. C. de obseq. patro. præstan. Vnde refert Aul. Gellius noct. Atticarũ. li. 6. c. 9. quòd Cn. Flauius Annij filius dicitur ad collegium venisse visere ægrotum, & in conclaue postquam introiuit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant: ij cõtemnentes eum (fortè quia patre libertino natus, aut quia scriba fuisset) assurgere nemo ei voluit. Cn. Flauius Annij filius ædilis id arrisit. Sellam curulem iussit ibi afferri: eam in limine apposuit, ne quis illorum exire posset, vtique ij omnes inuiti viderent sese in sella curuli sedentem. Et Imperator Antoninus Augustus cognomtẽo Pius à præfectis prætorio salutatus paulùlum eis assurgit, vt in l. 1. C. de sen. pas. Et reges episcopis assurgere debent. c. solitæ. de ma. & ob. vbi est tex. Quartus est, decenter assurgere sedenti. Esa. 6. Vidi dominum sedentem, & postea Seraphin stabant, &c. Quintus comitari incedentem. 2. Reg. 15. Vniuersi serui eius ambulabunt iuxta eum; s. Dauid, imitantes eum cùm fugeret de Ierusalem à facie Absalonis. Virg. *Ipse vno graditur comitatus Achate.* & ibi, *magna comitante caterua.* Idem est in his, de quibus Cic. in Cat. ait. Hæc enim ipsa honorabilia, quę videntur leuia atq; communia, salutaria appeti, decedi, assurgi, deduci, reduci, consuli. Item in lib. de Oratore. Cumq; maior natu, & cõsularis Sergium Galba assectaretur. Et Gellius lib. 2. c. 14. Scriptum est in antiquitatibus, vt à conuiuio seniores à minoribus domum reducerentur, eumq; morem Romanos accepisse à Lacedemonijs traditum est, qui Lycurgi legibus vterentur. Sextus in signis humiliationis, vt inclinationibus & huiusmodi. Eccle. 3. Ab hominibus honoratur, s. Deus. Septim⁹ in exhibitione seruitiorũ, vt lotione pedum, & manuum, & huiusmodi. Eccl. 3. Qui timet Deum, honorat parentes. Hæc allegatio ad istud propositũ non videtur aliquid facere: quicquid dicat Anto. Flo. sed melius dictum est hic ante in 6. consider. Sed mos lauandi pedes tam inter sacerdotes, quã laicos, fluxit ab instituto Christi, vt habetur Io. 13. de quo Polydo. de inuentoribus rerum li. 4. c. 10. Octauus in rerum honorabilium collatione, vt honorabilius ferculum, & huiusmodi. vnde Nu. 24. dicit Balach Balaam. Deuouerã te honorare, s. muneribus, sed & Deus priuauit te honore. Nonus in propriæ magnificentiæ depositione, vt depositio caputij, & huiusmodi. Apoc. 4. Cùm gloriam & honorem darent illa quatuor animalia sedenti super thronum, & viginti quatuor seniores deponebant coronas, &c. Magistratibus verò, & alijs potentioribus caput aperimus, tanquam omnia nostra illis parere debent, ait Plutar. Hinc haud dubiè nobis mos est, & orare nudo capite, & superiores reuereri. Quod de oratione dicitur, vt habetur 1. ad Cor. 11. Omnis vir orans velato capite, deturpat caput suum. licet secus de muliere, vt ibi. Decimus est in alterius præpositione, in descendendo, in sedendo, in loquendo: de quib. singulis statim amplius dicam. Et hos decem modos honorandi ponit Ant. Flor. in sua sum. in quarta par. tit. 5. §. 2. in fin.

VNdecima consid. Alij modi honorandi aliquem ponuntur per Doct. nostros per diuersa signa, quibus cognosci potest, quòd honor adhibetur. & aliqua ponit Fel. in rub. de ma. & obe. vbi primò dicit, ꝙ inter alia signa honoris est, quod quis sedeat. Quoniam qui sedet, dicitur magis honorari, quàm stans. Bal. in l. quoties. C. vbi senatores, vel claris. per illum tex. in ver. sedendi quoq;, in alia parte. vbi vir in dignitate constitutus litigans coram iudice, nõ debet stare, sed sedere paulò inferius. & arguit Bal. ad Episcopum accusatũ, qui nõ debet stare coram iudice, sed sedere: quod tamen videtur esse intelligendum, dum eorum causa non agitatur, aliàs secus, secundum gl. ibi in d. verbo, sedẽdi, & etiam qui recumbit, maior est, quàm qui ministrat. Luc. 22. Secundò dicitur maior, & honoratur, qui sedet à dextris. Bal. in l. decernimus. in 3. no. C. de sacros. eccl. gl. in c. quàm periculosum. 7. q. 1. Facit ad hoc illud quod dicitur in Euangel. Vnum à dextris, & alium à sinistris. & est tex. in c. solitæ. in ver. hoc autem si prudenter. Ibi, in sinistra parte sedere. de mai. & obed. dicit enim Bar. in suo tract. de insignibus & armis. in 4. colũ. quòd dextera pars est principium motus. & in ista parte, in 38. consid. in 88. concl. Et plenè declarat Iaco. Bonaudi in glo. suis ad Io. de Terra rubea, in lib. suo de vinea ecclesiæ. art. 2. primi tract. in 4. cõl. in verbo, à dextris. Quid autẽ dicatur à dextris, vel à sinistris, dicit Barth. Veron. in suo trac. de imperat. eligendo. in verb. ratione dignitatis, quod istud intelligendum est maximè, quãdo insignia, literæ, vel figuræ in clypeis, coperturis, vestibus, parietibus, vitrinis, vel in loco ad similitudinem cœli pinguntur: & in alijs etiam casibus, vt habetur plenè ꝑ Bar. in d. suo tract. de armis. & in tract. de insula. 13. col. cum seq. q. vlt. & pen. ante primã figuram, vbi omnino est videndum, & ponit Bar. Veron. in loco hîc ante alle. Exemplum de Venetis, ꝙ malè ponunt in sigillis leonẽ in parte dextra, & ducem in parte sinistra, habendo respectum ad

Sextò à superioribus ad aliqua officia exercenda, vt oratores, & legati, & vicarij principum. ad Phil. 2. Eum cum omni honore habetote, & loquitur de Epaphrodito misso ab eo ad eos: quod quo modo fit, vide Bar. Cepollũ in tract. suo de imper. militum eligendo. in verbo, pro imperatore. 3. & 4. col. & dicam infra in 7. par. in 10. cõsider. vbi loquar de locumtenentibus regijs. Vnde quia missi à Nabuchod. reuersi sunt sine honore, turbatus est contra illos de Ierusalẽ, vt habetur Iud. c. 1. & vt habetur Paralip. 36. quia illi subsannabant nuncios Dei, & paruipendebant sermones eius, illudebãtque Prophetis, ideò ascendit furor Domini in eos.

Septimò honorandi sunt religiosi. Aug. in regula. Honorate Deum in vobis inuicem, cuius tẽpla facti estis. Templũ materiale honoratur, quasi Deo dicatum: quãtò magis rationale dicatũ Deo per votum religionis. vt dixi supra in consideratione præcedenti. ibi, sexto honorandi.

Octauò vt dicitur honorandi sunt senes, vt etiam dixi antè in præcedenti consideratione, ver. 5. honorandi sunt seniores, & habetur Eccl. 14. Honora personam senis. Similiter & priores in ordine, sicut antiquitus primogeniti, sicut Iacob à Pharaone.

Nonò omnes vniuersaliter inuicem. Rom. 12. Honora inuicem præuenientes, quoniam vt ait Arist. 6. Topic. Omnes honorem appetunt. & 1. Pet. 2. scribitur: Omnes honorate.

Decimò tu adde, quòd etiam medici sunt honorandi, vt habetur Eccle. 38. Honora medicum, cum propter necessitatem creauerit eum Dominus. dicam infrà in 10. parte, vbi describã de scientia medicinæ.

Vndecimò honorandus est Deus. Prou. 3. & Ps. 28. 1. Reg. 2. imò habetur 1. ad Tim. 1. Soli Deo honor, & gloria. & Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Et honora Dominum de tua substantia. Et, Gloriam meam alteri nõ dabo. Eccl. 7. Honora Deum ex tota anima tua. & dicturus sum infrà amplè in 3. par. in 1. 2. & 3. consid. & in vltima parte in prima consider.

Duodecimò honorandus est maritus ab vxore. Ester. 1. Vxores deferant maritis suis honorẽ, quia maior dignitas est in sexu virili. l. 1. ff. de senat. Inde vxor Philonis Philosophi in cœtu matronarũ interrogata, cur coronam auream sicut cęteræ nõ ferret, respondit: quòd vxor satis habet ornamenti, viri virtutem, & honorem.

Decimotertiò, seruus debet honorare dominũ suum, Malachiæ 2. dicam etiam infrà in 11. parte.

Decimoquartò, Honor debetur operãtibus bonum. ad Rom. 2.

Item, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Exo. 20. Deut. 6. Mat. 15. & Mar. 7. Eccle. 7. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. De quo Anton. in d. sua sum. in 4. par. tit. 5. c. 9. & Bernar. de Bustis in 1. par. sui Rosarij. ser. 20. in littera L. de quo infra in 11. part. in 16. consid. & supra in præcedenti consid. in fi.

Septima consid. Subditi tenentur præstare seruitium, honorem, & reuerentiam domino. l. 1. C. de offi. præfe. vigilũ. l. potiores. C. de offi. rect. prouin. Bal. in l. cum plures. C. de cõd. inst. dixi in Commentarijs nostris super consue. ducatus Burgũd. in ti. des fiedz. §. Le vassal. in gl. 1. quasi p totũ. Quib. aũt causis hõines subijciãtur alijs, ponit Lucas de Pẽ. in l. vnic. C. de magistris scriniorũ. lib. 12.

Octaua consid. Honor debetur omnibus prælatis, & superioribus ratione excellẽtiæ. Cultus autem consistens in obsequio obedientiæ & beneficij, ratione gubernationis, etiã debetur prælatis ex debito legali. Alijs autẽ in dignitatib⁹ constitutis ex debito morali, vt amplè declarat S. Th. 2. 2. q. c. 2. 1. dist. supra secũdum nu. & vt ibi dicit 2. dist. supra tertiũ nu. Honor debetur constitutis in dignitatib. ratione excellentię, timor autem ratione potestatis, obedientia verò, & tributum, ratione gubernationis. Et ille honor qui debetur ratione excellentiæ est diuersus secundũ diuersitatem excellentiæ. idem S. Tho. 2. 2. q. 81. 4. dist. per tot. & idem alio modo prosequitur quomodo qs honoratur: ꝙ dicit fieri quadrupliciter, s. pp virtutẽ propriã, vt virtuosi: vel pp virtutẽ alteri⁹, s. Dei. vel Comitis: vt superioris: vel pp signũ virtutis, vt senes: vel pp participationẽ diuinæ bonitatis, vt domini & parentis. ita dicit 2. 2. q. 63. 3. dist. per totum.

Et tamen conditione inferiores debent præstare honorẽ superiorib. vt si superiores id quod debent, non impendunt inferiorib. inferiores eis debitam obedientiam nõ impendant. frustra. n. exigit debitum, qui quod debet non impendit. ar. c. esto. 95. dist. 2. 2. q. 5. c. de forma. ita dicit de Turrecremata in c. cum beatus. 45. distinct.

Nona consideratio, Honores sunt æqualiter distribuendi. l. & cum. §. præses. ff. de mune. & hon. & etiam gradatim sunt cõferendi. l. vt gradatim. ff. de mun. & hon. & non maiorem honorem, nisi prius minorem susceperit, gerere potest. l. honor. §. gerendorum. ff. de mun. & hon. Per gradus enim est ad ordines ascendendum. c. sicut. 48. dist. casum enim appetit, q ad summi loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascẽsum. non autem descendendum est. l. nulli. C. de numerarijs. vbi Lucas de Pen. libr. 12. In singulis autem gradibus ordinum, & honoribus conferendis interstitia sunt seruanda. c. in singulis. 77. dist. & c. sequẽ. & in C. de muneribus non continuandis. lib. 10. Et genus humanum quidem consistere non posset, nisi quidam maiores, quidam minores existerent. c. ad hoc. 89. dist. sicut etiam in angelis, d. c. ad hoc. & notatur in c. de Constantinopolitana. 22. dist. in fin. & gradus diuersi, & status in Ecclesia conseruant Ecclesiæ vnitatem, d. c. ad hoc, & hoc plenè tractat Ambro. in 3. de offi. c. 4. sine tamen

processionibus cedere debet primogenito, & ita dicit se semel respōdisse cuidam nobili Pictauēsi. Et facit quo ad nos in hac nostra patria ducat⁹ Burgundiæ, vbi non est dabilis primogenitura, taliter, quòd omnes filij æqualiter succedunt. Si tamen fiat diuisio alicuius hæreditatis, in qua quilibet habeat suam partem hæreditariam in tāta iurisdictione, quantam alter habet, si sint ambo, aut omnes eiusdem parochiæ: est tamen deferendum per alios iuniores, & minores annis primogenito in oblationibus, & processionibus, & alijs actibus, in quibus potest adhiberi honor ita, quòd ēt vxor primogeniti præcedere debet aliā, & in oblationibus, & processionib⁹, in danda & osculanda pace, in deambulationibus, in conuiuijs, & plurib⁹ alijs actib⁹: secundū ꝙ ēt videre poteris ex dictis Io. Fabri. in d. §. aliam. instit. de bonorum possessionib.

Decimanona consid. est. Maximum signū est honoris in eo, qui primam vocem habet, & debet primò loqui. Eccl. 22. Loquere maior natu, decet enim te, &c. Et dicit Præposi. in c. episcopos. 17. dist. col. 2. quod qui dignior est, primò votum dare debet, facit, quod dicit Bal. in c. 1. in tit. de cōtrouer. feu. apud pares term. & Lu. Ro. in sing. suo 81. vbi dicit, quod licet de iure in consilijs dandis senior primò loqui debeat, per text. in d. c. 1. & Bal. ibi, in 1. col. & facit tex. in l. fi. C. de tyro. lib. 12. & in l. 2. C. de primice. & in l. 2. C. de præfect. præto. eo. lib. 12. tamen iste vsus apud do. de Rota non seruatur, quia ætate minores in consilijs dandis primò loquuntur. Et dignior dicitur interdum propter antiquitatem, puta si primò fuit adeptus dignitatem, iuxta no. per Inno. in c. tua: extra de ma. & obe. & per Bar. in l. 1. ff. de albo scrib. & sic in capitulis, collegijs, seu vniuersitatib⁹ dignior semper est præferendus, vt antiquior Canonicus facit cōgregare Capitulum. Aliquando dicitur dignior, q clariorib⁹ fulget virtutibus. tex. est in auth. de monachis. §. pe. col. 1. Et sic quando vna res est cōmunis inter plures, & nō potest stare nisi penes vnum, vt sunt tabulæ testamenti, seu aliud instrumentum, dignior est concedenda, vel apud seniorem deponenda, vt l. fi. ff. de fid. inst. Et sic frater maior natu debet habere & custodire claues castri. Item testibus deponentibus in pari numero, digniorib⁹ est credēdum. l. ob carmen. §. 1. ff. de testi. Et de materia dicam infrà, in 10. parte in 29. consideratione. de doctoribus, qui primò vocem & opinionē dare debeant, seniores an iuniores.

Vigesima consid. Honor illi cui reuerentia exhibetur, vt probatur in l. potioris. C. de off. re. prouin. & in c. statuimus. & ibi gl. & doc. de ma. & obed. & per gl. in l. 1. §. si vicinus. & ibi doc. ff. de aqua plu. arc. de qua dixi supra. Nam reuerentiam debet minor maiori impendere. gl. fi. in l. nihil omnino. C. de pal. sac. lar. lib. 12. & inferiores iudices superioribus reuerentiam tribuere debent. vt est tex. in d. l. potioris. & in l. fi. C. de offi. præf. vrb. & minores maiorib. debent honorem. l. 2. & fin. C. de of. diu. iud. dixi infrà ista parte, in 71. conside. in c. reuerentia est honor. in fi. cum seq. maximè salutando Iacob. Rebuffi. in l. 2. C. de prox. sac. scrin. lib. 12. de quo infrà.

Vigesimaprima consid. Non solùm semper, & indeterminatè honor ab inferioribus debetur superioribus, sed etiā quandoq; superiores honorare debent inferiores, l. potioris. §. 1. C. de offi. rect. prouin. quoniam vt ait Hier. de quo habetur in c. esto subiectus. 95. d. Episcopi honorent clericos, quasi cler. vt ipsis episcopis à clericis quasi episcopi honor deferatur. Subiungitq;, scitum est illud orat. Domin. cur ego, inquit, te habeā in principem, cùm tu me non habeas vt senatorem. de quo gl. circa initium in c. frustra. de re. iu. in 6. Cui & omnino simile est, & nescio an idem sit, ꝙ Hier. fortè memoria lapsus nominibus mutatis scripserit illud L. Crassi senatoris ad L. Philippum consulem. Non es mihi Philippe consul, quia nec tibi senator sum, quod à Vale. Maximo traditum est li. 6. c. 8. & Quintil. li. 8. oratoriarum institutionum. ti. de ornatu. ad fi. & lib. 11. ti. 1. Et ante eos Tullius li. 3. de Oratore. Quibus & simile est illud Platonis ad Dionysium Syracusanum: Si nostra tibi placent, nos quoq; honorare debes. Nūc autem tanquam ab initio tu ducas, ego sequar: honoratus enim à te, & te honorabo. Non honoratus autem, conquescam. Ad quod optimè facit tex. in c. cùm beatus. circa initium. 45. dist. ibi, ne dum incautē subdita percutiat membra: ipsa quoque debitam sibi subditorum reuerentiam subtrahat. Ex quo notatur, ꝙ si prelatus nō seruat reuerentiā subdito, nec subdit⁹ tenetur ei seruare, etiā text. in c. significasti, in fi. de ele. in c. ad decorē. de inst. & ꝙ no. gl. in verbo me. in d. c. esto. per tex. illum ibi. Frustra petit debitum, qui quod debet non impendit, & facit dictū Plutarchi in lib. de præceptis nuptial. quòd senes honorabat Plato, vt iuuenes venerarentur, vt & illi erga ipsos verecundiam conseruarent: vbi enim in iuuenes pudorem senes abijciunt, nulla in eos verecundia iuuenibus residet, ait Plato. Facit glo. in c. si ducturi. 32. q. 6. vbi ēt ait text. & quales volum⁹ vxores nostras inuenire, & ipsæ nos inueniant, & si intactam quærimus, intacti simus, de quo amplè per Tiraquellum in suis legibus connubialib⁹. in lege 13. Et aduerte in hoc, quod gl. suæ seu Commentarij ponuntur ante tex. & ibi scribit materiā: si amari volumus & cupimus ab vxorib. eas quoq; vicissim amemus: quod multis rationibus cōprobat. Et facit tex. in l. si non fuerit. ff. de iureiu. p quē no. glo. & doc. ibi, ꝙ si non facio quod debeo, si tamen non facis ꝙ debes, non obtines. Et p illū tex. dicit Bald. in c. 1. in verbo, vel nō. in ti. qualiter do. ꝓpriet. feu. priuetur. ꝙ q non facit ꝙ debet, nō recipit ꝙ oportet. ꝙ & ipse Bald. dicit in l. post legatum. ff. de his quib. vt indig. & vt voluerunt Inn. & Io. An. Car. & Panor. in c. suam. de pœnis. quod

contrarium. Quoniam vt dicit, imago impressa dicitur esse in latere dextro, quæ nos respiciendo est respectu lateris sinistri nostri, sicut si quis faciem suam ad meam conuertat, latus eius dextrum est respectu mei sinistrum, secundum Barth. in d. suo tract. Idem si imaginem nostram in speculo inspiciamus. Eadem autem in sigillis cælata ab altera parte reperiretur, quoniam eius terga, non faciem inspicimus.

De primogenito, quomodo sedet ad dexteram, dicam infra in quinta parte, in 41. consideratione.

DVodecima consideratio est. Quis dicitur magis honorari, qui sedet prope dominum, & tanto maior, dignior dicitur, & altior. gl. notab. in §. aliam. in verbo, altiori. inst. de bo. poss. & ibi per Porcum, & Ang. & per Io. de Imo. in l. qui soluẽdo. la 2. ff. de hær. inst. Bal. in l. obseruare. §. antequam verò. iuxta fi. ff. de offi. proconsulis & leg. Et ideo, vt dicit Veron. in loco supra alleg. Adam, & Petrus magis honorantur, ex quo sunt proximiores virgini, & de hoc honore sedendi iuxta principem, habetur 2. Esdr. 3. c. & vide Io. de Terra rubea in loco allegato in præcedenti consideratione.

DEcimatertia consid. Dicitur honorari quis, ex quo est in medio duorum, vel plurium: quoniam vt ait Salustius in Iugurthino: Apud Numidas locus dignior erat in medio, & ideo, vt dicit Veron. in loco supra all. dux Venetiarum stat in medio sex Consiliariorum. ꝙ intellige, quoniam omnes fiunt æquales aliquali qualitate: sed si non esset aliqua æqualitas, semper maior deberet esse in eminentiori, & altiori loco. Sicut videmus quod cũ æqualis Pater, æqualis Filius, æqualis Spiritus sanctus: ideo Pater stat in medio, Filius ad dexteram Patris, & Spiritus sanctus ad sinistram, vt dicam in 3. par. in 1. 2. & 3. consi. Facit, quia mediocritas in electione loci maximè probatur: quoniam in cõfinio boni maliq; posita est. Et Ci. li. 1. off. eadem ratio est habenda vestitus, in quo sicut in plerisq; rebus mediocritas optima est.

DEcimaquarta consid. Dicitur honorari, qui sedet in principio, siue in capite, & altiori loco, quod probatur, quia à dignioribus est inchoandum, vt est tex. cum glo. in §. fin. inst. de iure nat. gen. & ci. vnde Virg. in Buco. *A Ioue principium Musæ.* Facit ad hoc illud: In capite libri scriptum est de me. & ad hoc videtur tex. in l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de ori. iu. vbi sic dicit: Seruius autem Sulpitius cum in causis orandis primum locum, aut certè post M. Tullium obtineret, & tex. in c. quia tua. 50 dist. ibi, à capite incipiente. Et ita per hæc tenet idem Veron. in loco hîc antè alle. facit quod scribitur de Saule. li. 1. Re. 9. c. sic: Assumens itaq; Samuel Saulem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant inuitati.

DEcimaquinta consi. Magis dicitur quis honorari, qui parieti magis est ꝓximus, vt probatur in tex. cum gl. in d. §. aliam. & probatur in c. episcopos. 17. dist. vbi dicitur, ꝙ episcopus in ecclesia, in consessu presbyterorum sublimior sedeat: quia locus ille dicitur dignior. Ita videmus seruari in tribunalibus, vbi ius redditur, & in locis, vbi nuptię celebrantur. Ita etiam tenet idem Veron. in loco prædicto. Ex quo etiam dicit, q; in cedẽdo ille, qui est iuxta parietem, dicitur esse in digniori, & nobiliori loco: quod comiter obseruamus, nisi tres essent personę simul, vt dictum est: quia tunc esse in medio, est magis honorabile, si tum omnes tres sint eiusdẽ qualitatis, ne dicatur, ꝙ vltimus sit inferior, aliorũ vnus præcedere debet, iuxta illud vulgare apud omnes: Et si tres incedãt, vnꝰ ꝓcedere debet. Veneti tamẽ seruãt, ꝙ esse à latere dextro, ẽ honorabiliꝰ, vt dicit Vero. vbi sup.

DEcimasexta conside. Qui sedet immediatè post episcopum, & subscribit primo loco, dicitur esse in eminentiori loco. Fel. in rub. de ma. & obe. Car. in consi. 32. dicam infra in 4. par. Et qui primus est post principem. 2. Esdræ. 3. c. Item qui primo deambulat, dicitur magis houorari, cũ qui comitantur dicantur honorem facere illi quẽ comitantur, vt dixi antè in consid. præced. & faciunt quæ dicunt Io. de Imo. & Ang. in l. qui soluendo. ff. de hę. inst. & facit tex. in c. sedes Apostolica in ver. mitiores, & viliores. extra de resc. & qui pręcedit maior est illo, q subsequitur. tex. in l. 1. in fi. C. de ꝓpo. sacri cubi. li. 12. Et anteire quis dicitur in eũdo, loquẽdo, sedes prior, locus cõpletior: decernẽdi loquendiq; facultas antiquior, & vetustior. l. 1. & ibi gl. in ver. anteire. C. de cõsulibus. Melior tex. in l. 2. C. de præfe. ꝓto. fine verbis, &c. li. 12.

DEcimaseptima consi. Qui prius nominatus dicitur honorari, ꝑut dicit Bal. in auth. hoc amplius in vlt. col. C. de fideic. & probatur in c. si quis iusto impedimento. ibi, is qui primò. de ele. lib. 6. & in l. seruus cõmunis ita. quod ibi no. Bar. ff. de stip. seru. & faciunt, quæ dicit d. meus Ias. in l. 1. in prin. in 5. col. ff. de ver. ob. vbi dicit, quod denominatio debet fieri à digniori, quod ibi cõprobat per multa. Facit, quia in concionando maiores præponi debẽt, & in omnibus facit tex. in auth. de defensi. ciuit. §. vlt. dum inquit, quia & maximorum, & mediocrium, & paruulorum nobis cura est. & ibi gl. in verbo maximorum. coll. 4. & ꝙ ordo scripturæ, vel nominationis titulum conferat prælationis, scribit Guil. Benedict. in rep. c. Ray. in verbo, testimonium. 2. nu. 28. extra de testamentis. Consului in casu emergenti in nominatione filiorũ primi gradus & sedis, in cõsilio meo incipiente: Le cas est tel, en pays de droit escrit.

DEcimaoctaua cõsid. Honor est illi, q primò offert, & ideo primogenitus primò ante fratres offerre debet, vt dicit Martinus de Cazarijs in tract. de primogenitura. Ex quo dicit Io. Sanxo. in suo Cõmentario consuetu. Turon. in ti. de succ. feud. art. 3. ꝙ secundogenitus in oblationibus, & processio-

re. Item, Antoninus Imperator cognomēto Pius, tantum detulit senatui, quantum sibi priuatus ab alio principe deferri optauit: vt ait Iul. Capitolinus in eius vita, maximè iurisperitis. Nam ipse à praefectis praetorio tunc amicis, & principalibus officiorum & vtriusq; ordinis viris salutatus, eis aliquantulum assurgit, vt est tex. in l. 1. C. de sent. pass. dixi supra in 21. consi. Et quando Papa scribit inferiori, puta episcopis aut regibus, quomodo debeat eos salutare ponit Ioannes de Montholono in suo prompt. iuris, in ver. salutare. articulo, salutate Priscum & Aquilam.

Item etiam per pari. l. Publia. §. Titius. & l. Quintus Cecilius. ff. depositi. Etiam inferior superiori mandat salutem, excepto principe: quia ab inferioribus non salutatur, exceptis quibusdam, quibus in priuilegium conceditur, de quibus in l. 2. C. de prox. sacr. scriniorum. li. 12. & in l. 1. C. de silētiarijs. eo. lib. & post salutem datur potestas osculandi, excepto Papa & Imp. qui osculantur in pede. l. 1. C. de domest. & protect. dicam infra in 33. consi. 4. parte. Vnde fluxit mos deosculandi pedes Papae aut Imperatoris, & osculo salutandi: vide Polyd. de inuento. rerum. lib. 4. c. 10. vbi etiam dicit, ꝙ ceteri praesules dextram manum auersam adeuntibus osculandam porrigunt, & viri dextram dextrę iungere solent salutationis causa.

Aduerte tamen, quòd inferiores iudices scribēdo iudicibus superioribus, vt dominis de Parlamento, non debent se in subscriptionibus suis nominare fratres. tex. est in l. singuli. C de offi. diuersorum iudicum.

VIgesimaseptima consi. Maioritas consistit in praerogatiua ordinis. Nam presby. maior est diacono. c. legimus. in fi. 93. dist. & c. statuimus. extra de ma. & obe.

VIgesimaoctaua cōsideratio. Maioritas etiam consistit in praerogatiua cōsecrationis. vnde episcopus est maior presbytero, ideo magis honorandus est. c. olim, & c. episcopus in ecclesia. 95. distin. & c. manus. de consec. dist. 5. & c. perlectis. ver. ad episcopum. 25. dist.

VIgesimanona consideratio. Maioritas habetur in praerogatiua administrationis: vnde Archidiaconus maior est archipresbytero, & ei obedire debet. d. c. perlectis. ver. archipresbyter vero. 25. dist.

Et cùm ad praecedentia deueniatur ratione maioritatis, propter quam quis laudatur, honoratur, & reueretur, videat plenè in quibus consistat haec maioritas, per Fel. in rub. de ma. & obe. ꝑ Alberic. in suo Dictionario. in verbo, maior, & maioritas. de quibus suis locis dicetur: ideò circa ea aliter hic non insisto.

TRigesima consid. Etiam maioritas consistit & praeeminentia in eo qui recumbit, non in eo qui ministrat. Luc. 22. quod tamen Christus noluit esse inter suos discipulos, inter quos ministrabat. Lucae eodem loco. & Matth. 20. vbi inter illos ordinauit, quòd maior esset minister. Et inter istos recūbentes digniores sunt, qui in primo scamno honoris recumbunt: & communiter videmus in scamno quod est versus ignem, vel à latere dextro, ita quòd dignior est secundus illius scāni quā primus alterius, vt alibi dicam.

TRigesimaprima consideratio est. Honor etiā debetur, & defertur illi qui est maximae autoritatis, seu qui consequitur laudem & honorem ex autoritate, facit tex. in c. dudum ad audientiam. circa medi. ibi, inuenimus quod pro praeposito sanctorum Apostolorum autoritas faciebat. extra de ele. & in l. Quintus. §. Pomponius. ibi, ad authoritatem scribentis. & ibi, sed ad autoritatē defuncti conseruandam id pertinebit. ff. de annuis leg. & in l. 3. §. 1. vers. quae argumenta. ibi, aliàs dignitas & autoritas confirmat rei de qua quaeritur fidem. ff. de testib. & in l. 2. §. post hos Q. Mutius. ibi, ex quibus Gallum maximae autoritatis. & in §. post hunc. in princip. & in §. primus diuus Augustus. ibi, vt maior iuris autoritas haberetur, & ibi, sed plurimum in ciuitate authoritatis habuit. & ibi, sed Proculi autoritas maior fuit. ff. de orig. iur. & in l. pe. §. Papinianus. ibi, & huiusmodi sententiae subtilissimum testem adducit Saluium Iulianum, summae autoritatis hominem. C. de cond. ind. & hoc modo assumitur authoritas hoc casu ꝓ quadam reputatione siue aestimatione, vt probatur in l. cognitionum. §. 1. & ibi glo. in verbo aestimatio. ff. de var. & extraor. cogn. Sicut dicimus, ꝙ hi maioris autoritatis sunt qui habēt potestatem seu dignitatem. l. 1. ff. de albo scrib. & d. l. Quintus. §. 1. cum similibus. Et haec autoritas, siue aestimatio (quam vulgo reputationem appellamus) multis modis acquiritur, de quibus suis locis dicetur, & de his scribit aliqua Barth. Cepolla in suo tract. de Imper. eligendo. in ver. authoritatis. vbi multū commendat autoritatem, & autore Iosepho, ordo in Romanorum militia hic erat, vt milites ad centuriones, illi ad tribunos (quos Graeci Chiliarchos vocant, hoc est, qui mille praeerant hominibus) manè conuenirent salutatum: & sic ordo dignitatum & autoritatum obseruabatur.

TRigesimasecunda consideratio. Consistit etiam honor in commendatione noui praesidis prouinciae, in suo nouo & ineundo aduentu ingredientis aliquam celebrem ciuitatem, vel prouincię caput: vt est tex. in l. si in aliquam celebrem ciuitatem, vel prouinciae caput aduenerit Potestas, deberet se commendare, laudesque suas cum grauitate audire, cum id prouinciales honori suo sibi vendicent. ff. offi. procons. & leg. & istud communiter obseruatur in Italia in aduentu noui Potestatis: & apud nos non solū in aduentu noui regis, sed & Gubern. noui alicuius patriae, & nouorum Balliuorum in suis prouinc. vidi quae dixi infra ista parte in 47. consider. inci. ex quo ex laude, & di-

cùm aliquis tenetur aliqd dare aut facere ad hoc vt aliquid consequatur, nō potest illud petere, nisi totum dederit aut fecerit. all. Panor. text. in l. Mæuius: & in l. cui fundus. ff. de cond. & dem. facit etiam text. in auct. dos data. C. de don. ante nup. vbi no. Bal. quòd q differt facere, q debet, non potest petere quod ei debetur. & in l. in testō. ita erat scriptum. ff. de cond. & dem. quem ad hoc propositū facit singularem Bal. in d. c. 1. qualiter do. propri. feudi priuetur. & tex. in l. quæro. §. inter. ff. loca. p quem dicit Bal. in c. 1. §. vlt. in fi. in tit. de forma fidel. in vsi. feu. quod qui fidem nō præstat, eam sperare non debet. Faciunt tex. in d. c. frustra sibi fidē quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitā seruare recusat. & ibi gl. & doct. de reg. iu. in 6. Faciunt etiam dicta Panor. in cons. 61. inci. videtur primo. col. 2. lib. 2. & Roma. cons. 204. incip. pro discutienda veritate. col. 2. vers. 2. idem probatur, & cons. 417. incip in casu propositæ consultationis. & Barba. cons. 306. incip. sapienter scripsit propheta. col. 12. vers. præterea. & col. 15. & seq. in 2. vol. & consi. 73. incip. omnia quæ facitis. col. 11. & seq. eo vol. Corn. consi. 343. inci. in causa vertente. col. 2. ver. his tamen non obstantibus. in 1. vol. Ant. Corset. in repe. c. grandi. charta 7. versi. nota ibi fidelitate. de supp. neg. præla. & ita aliàs dixi in facto cōtingenti. Et facit, quia maior, & superior etiam iudex minorem benignè & sine iniuria audire debet: cùm possit vnius forsan & deterioris sententia, & multos, & maiores in aliqua parte superare. tex. in l. 1. §. sed neque. C. de vete. iur. enucle. & quādoq; reuelatur minori, quod maior nescit. c. ad audientiam, iuncta gl. 1. circa fi. de consuetudine, vide infra ista parte, in 26. consid.

Vigesimasecunda conside. Honor consistit in melioribus & delicatioribus cibis conferendis. Quia inferiori non sunt tales cibi conferendi, quales sunt superiori. Quoniam alimenta debentur secūdum qualitatem personarum. gl. in verb. victus. in c. episcopus. 10. q. 3. Ex quo dicit Floria. in l. sed & siquid. §. mancipiorum. ff. de vsufru. q alimenta sunt præstanda secundum ordinem dignitatum. Faciunt quæ dicit Alex. consi. 70. in 4. vol. Maiora enim & delicatiora debētur domicellis, & maiora monachis quàm conuersis. facit tex. in l. seruis vrbanis, in prin. iuncta gl. in ver. cibarijs. ff. de leg. 3. vbi dicitur, quod rustici nō debēt vti pullis, vel alijs delicatis cibarijs, sed caseo, cæpe, fabis, & lardo: etiam grosso pane, & non albo, vt ibi dicit gl. in verbo ex libellis.

Vigesimatertia consid. In vestibus pretiosioribus adhibetur honor, vt habetur per Florianum in d. §. mancipiorum. Hinc dicit Spec. tit. de aduocato. §. sequitur videndum de vestibus. col. mihi. 2. quòd aduocati indui debēt pro grauitate & maiestate officij sui. Ideò dicit gl. in l. 1. C. nulli licere in frenis. lib. 11. quod chlamys militem, purpura regem, stola sacerdotem, toga aduocatum, cuculla monachum demonstrat. quod dictum refert Bal. in c. causam. extra de prob. Faciunt quæ dicit Barba. in c. cum omnes. nu. 49. cū quatuor seq. extra de consti. vbi etiam plura de victualibus refert. & dicam infrà in 7. par. in 44. consid. vbi dicitur, quòd aduocati honestioribus vestimentis induti, sunt præferendi. Et facit etiam dictum Senecæ ad vxorem Neronis: Induc te charissima vxor delicatè, non propter te, sed propter honorē imperij. de quo dicto meminit Spec. vbi suprà alleg. tex. in c. 1. 21. q. 1. & in c. 2. de cust. eucha. subiungēs, quod vestis debet esse conueniens statui, ordini, & officio. p quo facit text. in arg. in l. id vestimentū. ff. de pecul. Et facit 2. Esd. c. 3. vbi apparet, quòd vestiri purpura, est honor.

Vigesimaquarta consi. Honor fit in legati præstatione. l. amicissimos. in prin. & ibi Bart. ff. de excu. tu. hinc est quod dicitur, quem non honoro in præstatione legati, s. aut institutione, non onero, de quo plenè per Gui. Benedicti in sua repe. c. Raynutius. in verbo, si absq; liberis moreretur. in materia substitutionis fideicommissariæ, nu. 25. extra de testam.

Vigesimaquinta consid. In hæredis institutione fit honor: quoniam maximus est honor filio succedere patri titulo & iure, seu nomine institutionis, tanquam sit hæres, ob quod dicit text. in leg. 1. in fi. C. de his qui sibi in testa. ascri. quod pater filium instituendo, & hæredem scribendo, dicitur fungi duplici officio, quod tendit in honorem & fauorem filij. de quo in d. repe. c. Raynutius. in verb. in eodem testamento relinquēs. 1. nu. 31. 32. & 33. de test. in antiq.

Vigesimasexta consid. Quis dicitur honorari in salutatione: quoniam ex quo quis salutatur, honoratur, vt dicit Iacob. Rebuffi. in l. in sacris. C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. vbi etiā dicit, quod salutando videtur fieri reuerentia, per l. fi. C. de offi. diuer. iud. & per l. peculium. C. de pximis sacr. scrin. Ideò vt dicit Spec. in tit. de aduocato. §. 5. iudex est reuerenter salutandus: imò per salutationem videtur esse remissa iniuria. c. cùm Adrianus. 63. dist. c. omnis qui. 24. q. 1. & ex non salutatione præsumitur quis inimicus, vt tenet glo. fi. in d. c. cum Adrianus. & all. c. cum super. de offi. dele. & dicit dominus meus Iason in l. apertissimi. col. 2. C. de iudicijs.

Vidètur tamen, quòd maior etiam porrigit salutem minori, vt pater filio: vt in c. 1. in princ. de feu. cogni. vt etiam videmus in literis regijs, rex dirigendo literas suas exequendas, etiam nūcio, seu seruienti porrigit salutem, sic dicendo: Francisc' Dei gratia Francorum rex tali, &c. salutem. Vnde Traianus Imperator (vt Eutropius scribit) persæpe amicos salutationis gratia visitauit. Quippe ipse omnibus in omnia se æqualem exhibuit. Cuius persæpe tale erat dictum: Talem priuatis Imper. esse oportere, quales priuatos sibi optat habere.

Pharamondus.
Primo Pharamondus decimo si iunxeris vnum
Occupat, & Saliquæ legis origo fuit.

Clodio.
Clodio succedit pacis seruator honestæ,
Quatuor incolumi corpore lustra videns.

Meroueus.
Merouens sequitur, toto qui iustior orbe,
Tradiderat decies annua iura pater.

Childericus.
Sex quater imperium Childericus possidet annis,
Cum coco subito carpitur ense necis.

Clodueus.
Et Clodueus fidei seruator, & æqui,
Gallica terdenis messibus arua tenet.

Childebertus.
Iamq; quater decies nonus superadditur annus,
Childeberte tuum cum decus orbe cadit.

Clotarius.
Quinque suo decades Clotarius addidit anno,
Attamen immensum contegit vrna caput.

Childricus.
Childricus decimo decies tres porrigit annos,
Dicitur & probitas multa fuisse viro.

Gontranus.
Hunc celeri sequitur Gontranus tramite princeps,
Bisterna imperium seruat olympiade.

Childebertus II.
Posterior dictus Childebertus præsidet annis
Bisseptem, dura sed iacet alter humo.

Theodobertus.
Mox Theodobertus decimo cùm iungeret annos
Septem, tunc versa sorte relictus abit.

Theodoricus.
Vix vim addideras cùm tu Theodorice, tandem
Imperij celsa protinus arce cadis.

Clotarius.
Vndeciesq; quater positis Clotarius armis,
Insignis populo libera iura dedit.

Dagobertus.
Tum Dionysææ Dagobertus conditor ædis,
Bisseptem æstates tradidit imperio.

Clodoueus.
Clodouee tibi decimo coniungere sextum
Non datur, in fatum tendere nemo potest.

Clotarius.
Cum tibi fallaci vultu fortuna minatur,
Clotari, quartus respuit annus opes.

Childericus.
Et tandem decimus septem vix iungitur annus,
Childrici nocuo cùm perit ense decus.

Theodoricus.
Atque nouem decem Theodoricus iunxerat annos,
Aethereum celeri cum pede carpit iter.

Clodoucus.
At Clodoueus sola trieteride regnans,
Saucius incertæ cuspide mortis abest.

Childebertus.
Bis decies rutilans Phœbus compleuerat orbes,
Cum Childeberti Gallica sceptra ruunt.

Dagobertus.
Vnica cum soboles Dagobertus regna ministrat,
Sed sua sub quarto lilia sole cadunt.

Clotarius.
Insignis totidem Clotarius induit annos,
Cuius inextincto nomine fama volat.

Childericus.
Vix adit imperium Childricus, fata repentè
Vertuntur, lapsu labitur ille graui.

Theodoricus.
Non puduit molli Theodorice viuere lustro,
Sed vetito tandem victus amore cadis.

Carolus Martellus.
Iam Martellus adest, belli cui firma potestas,
Imperium quinta linquit olympiade.

Pipinus Paruus.
Quinque ter atque tribus Gallis Pipinus habetur,
Maxima cui paruo corpore virtus erat.

Carolus Magnus.
Maior hic imperio dominatur Carolus omni,
Per binas hyemes lustraq; iure nouem.

Ludouicus Pius.
Bis denisq; Pius Ludouicus quinque peractis
Imperat, & mortis vulnere pulsus obit.

Carolus Caluus.
Carolus octauum terdenis præbuit annum,
Hausta sed innocuo toxica corde nocent.

Ludouicus Balbus.
At Balbus binis Ludouicus præbuit annis,
Gallica non modico robore sceptra tenens.

Ludouicus III.
Heu Ludouice tibi dextro quid sceptra feruntur
Sydere, cùm lustro tollitur vmbra breui?

Carlonus.
Vix totidem regno Carlonus traditur, ecce
Syderea tenuis spiritus arce iacet.

Ludouicus iners.
Mox Ludouicus adest, Lachesis cui bina repente
Tradidit immitis stamine lustra suo.

Carolus Simplex.
Bisseptemq; tribus regnauit Carolus annis,
Ex humili simplex pectore dictus erat.

Rodulphus.
Ter quater insignis dominatur laude Rodulphus,
Ecce repentino turbine pulsus abest.

Ludouicus IIII.
Ter numerant bis sex Ludouici tempora regis,
Robore cui subsunt parta trophæa suo.

Lotharius.
Lothari primus terdenis iungitur annus,
Gallia magnanimo tunc manet orba duce.

Ludouicus.
Cui soboles nulla est primoq; extinctus in anno,
Hæc Ludouice breui sunt data sceptra die.

& dicit Bal.in consid.418.in 1.par.quòd honor est, quando in iucunda visitatione domini fiũt ei honorantiæ, sicut sunt xenia, caritiæ, seu blanditiæ, quæ fiunt pro ipso vitando vel misso ab eo, & similia, & ad istam honorificentiam pertinent omnes operæ obsequiales & reuerentiales, quod videtur esse contra id, quod dicit consid. suo 335. in 1. part. vbi dicit, quòd honoris nomine continetur id ꝙ est sine onere.

TRigesimatertia consid.est. In eo, quod quis ratione maioritatis meruit laudem & honorem de bonis operationib.seu beneficijs in repub. exhibitis, & impẽsis, collaudandus est publicis vocibus, ne per silentium bonum quod fecit videatur incognitum, vt est tex.& doc. in l. vnica. C. de quæsto.& magi.of.li.12. Et in hoc delectatur princeps, cũ audit officiales suos collaudari à subditis de bono regimine officij: & hoc casu admittit voces populi exclamantis, viuat talis, qui in officio se bene gessit, sicut faciunt Romani de Papa, vt docent gl.& Io.de Platea in d.l.vnica.C.de quæstoribus. Et licet voces populi collaudando sint admittendæ.d.l.vnica.& l.vltimus.C.de off.rect.prouin. & §.renouam⁹.in auten.vt ordinariæ præfecturæ. coll.5.faciũt quæ dicta sunt infra ista par. in 47. cõsid inci.ex quo ex laude. Nõ tamen in eligẽdo vel puniendo.l.si constat.ff.de app.l.decurionum. C. de pœ.c.2.de ele. & in c. de in literis.de exces. pl. & plenè declarat G.Benedicti in sua repe.c.Rayn. in ver.mortuo itaq; testatore.1. nu. 191. & 192.vsq; ad numerum 197.dixi supra in 32.consideratione.

TRigesimaquarta consider. est. Honor etiam in adeundo principem, & alios iudices reuerenter salutãdo cõsistit, vt dicit Ioannes de Platea in rubri.C.de præpositis sacri cubiculi.lib.12.

TRigesimaquinta consideratio est.Honor cõsistit & habetur in præmium virtutis ex erectione statuæ in publicum. Cùm olim multi fuerint honorati ex erectione statuarum, inter quos enumerat Textor Niuernensis in sua officina 49. qui fuerunt honorati ex erectione statuarum. Et in tantum cõsistit honor in statua alicuius, quod si ipsa statua rumpatur, datur actio iniuriarum.l. si statua.& ibi doctores.ff.de iniurijs.

Qui statuas meruerint, teste Textore Niuernensi, sunt sequentes.

Sesostris	1	*Verrius Flaccus*	11
Aristogiton	2	*Isocrates*	12
Armodius	3	*M.Claudius Marcellus*	13
Astylus	4	*Mutius Scæuola*	14
Atolycus	5	*Ptolemæus Philopator*	15
M.Portius Cato	6	*Oppianus*	16
T.Coruncanus	7	*Horatius Cocles*	17
Demetrius Phalereus	8	*Demosthenes*	18
Eunonius	9	*Conon*	19
Fauorinus	10	*Euagoras*	20

Mercurius	21	*Claudius Imperator*	36
Polydamas	22	*Epicurus*	37
Cylon	23	*Iosephus*	38
Octauus orator	24	*Minutius Augurinus*	39
Vestritius	25	*Trebius*	40
Nerua Imperator	26	*L.Astius*	41
Archias	27	*Numa*	42
Claudianus	28	*Seruius*	43
Iunius rusticus	29	*Gorgias Leontinus*	44
Virgilius	30	*Plato*	45
Berosus	31	*Chelia*	46
Antonius Musa	32	*Porsena*	47
Tanaquil	33	*Phocion*	48
Pausanias	34	*Lucullus.*	49
Phyrne	35		

Mulieres etiam olim fortè habuerunt statuas, cùm Hyppiades statuæ mulierum equestres vocabantur, cuiusmodi fuisse videntur Amazonum, quæ mortalium primæ equum scãdere ausæ sunt, si Lysiæ oratori creditur.

Qui autem fuerint qui primò statuas inuenerint, ponit Polydorus de inuentoribus rerum, li. 2.c.13.& ibi ponit quomodo aliàs fuerunt prohibitæ. Et de vsu imaginum, quomodo & in quibus olim vtebatur imaginibus, & qui poterant, scribit Budæus in suis annotationibus, in l. fi. ff.de orig. iur.dicam statim, ex quo dixit, quod hodie loco imaginum posteriora tempora vtuntur armis. Hodie apud nos loco istarum statuarum in inferioribus à principib⁹ fiunt monumenta, seu sepulchra eleuata: alij faciunt ea extra & supra terram eleuari ex altitudine trium pedum vel circa, & suprà magnum, & latum lapidẽ, vel marmorem poni, nonnunquam in medio chori ecclesiæ, vt sunt patroni, & fundatores ecclesiarum, puta principes, duces, barones, & huiusmodi. Reges autem nostri faciũt sibi erigere statuas, & ex more cuiq; regi post eius mortem erigitur statua in palatio Parisiensi: & fit talis quod per eam demonstratur, qualis fuerit regiminis: quoniam si fuerit bonus, prudens, & verus rex, sic quòd suo tempore iustitiam administrauerit, habet manus eleuatas, & in altum tẽdentes: si verò malè, aut vnicam, vel ambas habet depressas, & bassè tendentes: & per hæc denotatur, ꝙ fuit malus administrator iustitiæ: quod timẽs Ludouicus XI. ne in statua eius post mortẽ fieret hæc depressio manuum vel manus, eius vita durãte fecit fieri suam statuam, & sunt nu. 62. vsq; ad Franciscum primum, qui hodie regnat: & quilibet illorum habet suum epitaphium, per quod ostenditur, quot annis vixerit seu regnauerit. & licet ad me nullo modo deuenerint, tamen alia hic ex Chronicis, & Francorũ gestis calculando illorum tempora descripsi.

De Regibus Franciæ Carmen.

Aspice quo Franci regnarunt tempore reges,
Quis prior & regum Gallica sceptra tulit.

Phara-

phalem currum sequentes diuersis conuitijs triumphantes incessèrent, ne prosperè illa fortuna plus ęquo superbirent & insolescerent. Sic triumphante Cæsare milites dixerunt: Gallias subegit Cæsar, Nicomedes Cæsarem. Item, Romani, seruate vxores, Mechum caluum vobis adducimus.

Ventidium quoq; Bassum Parthico triumpho secuti milites decantarunt: Qui mulos fricabat, factus est consul.

Porrò lege cautum erat, ne dux triumphaturus ante triumphi initium vrbem ingrederetur.

Item ne quis triumpharet, qui minus quàm quinque hostium millia vna acie superasset.

Nulli item licuit triumphare, qui nec dictator, neq; prætor, nec consul res gessisset. Nec pro instaurato sed aucto duntaxat imperio triumphus concedebatur.

Item nemini prius decernebatur triumphus, quàm regionem (de qua triumphaturus erat) successori pacatam reliquisset.

Itē pœna à lege erat cōstituta ei, qui sup interfectorū numero mentiretur. Ideo triumphantes vrbem ingressi de veritate apud censores iurabant.

Item triumphantes habebant Iouis insignia, faciemq; è rubrica illinibant, vt esset coloris ętherei, sceptrumq; gerebant.

Qui aūt dę diuersis regibus, & populis triūpharūt (vt scripsit Textor in sua officina) sunt sequētes.

Lucius Attilius Calatinus triūphauit de Sardis.

Gn. Dominicus de Aruernis, & Batulo eorum duce.

Liuius Salinator de Illyrijs seu de Hasdrubale, vt testatur Liuius libro 37.

Marcus Attilius regulus de Salentinis.

Paulus Aemilius iunior de Liguribus, & Perseo Macedonum rege, cuius triumphi ordinem pulchrè recitat Philippus Bergomensis in suo supplemento Chronicorum.

Menenius Agrippa Lanatus de Sabinis.

Marcus Antonius triumuir de Armeniæ rege.

Marcus Aquilius consul de Aristonico rege.

Iunius Bubulcus Brutus dictator Aequos subegit, ac die octaua de eisdem triumphauit.

Furius Camillus Veios decennali obsidione domuit, ac de eisdem triumphauit.

Sp. Cassio duo triumphi contigerunt.

Marcus Curius de Samnitibus & Sabinis.

Publius Decius iunior de Samnitibus.

Gn. Duilius primus de nauali victoria triumphauit.

Fabius Rullianus de Appulis, Nucerinis, Samnitibus, Vmbris, Marsis, ac Thuscis triumphauit.

Fabius Gurges de Samnitibus.

Q. Fabius Max. de Ligurib. de Lybicis, Aethr. Sānitibusq;, & alijs multis nationib. triūphos 5. egit.

Gneus Fuluius Flaccus de Samnitibus.

M. Fuluius nobilior ouauit de Aetolis, triumphauit de Ambraciensibus.

L. Lucretius Tricipitinus de Volscis.

Marius de Theutonibus & Iugurtha.

Propertius libro 4.

Dij melius, quantus mulier foret vna triumphus,
Ductus erat per quas ante Iugurtha vias.

Q. Ce. Metellus de Iugurtha & Numidis.

L. Mumius de Achæis.

M. Horati⁹ cōsul de Sabinis sine autoritate senat⁹.

L. Papirius Cursor de Samnitibus.

L. Papyrius Crassus eius filius de Priuernatibus.

Gn. Pōpeius Magni Pōpeij pater de Picentib.

Pompeius Magnus de Iarba, Mithridate, Aristobulo rege Iudæorum. Hic triumphus maximus ac splendidissimus omnium fuit qui hactenus Romæ fuerunt.

Aul. Posthumus Tubero de Volscis.

L. Aemilius Paulus de Liguribus.

Q. Capitolinus quinquies consul de Volscis.

Scipio Africanus de Hannibale, & Syphace Numidię rege, cuius triumphi formam Appianus historicus stylo diligenti perscripsit.

Sulpitius de reliquijs Brenni.

L. Valer. Valesij filius de Veientibus, & Sabinis.

Val. Coruinus, qui sexies fuit consul, de Sānitib.

L. Valerius Potitus de Volscis, & Aequis sine autoritate senatus.

M. Attilius Glabrio de Antiocho, & Aetolis.

Aurelia. Imp. de Zenobia Palmirenorū regina.

Septimius Seuer. Imp. de Arabib. & Adiabenis.

Dagobertus Rex Francorum de Saxonibus.

Papyrius Naso de Corsis.

Iulius Cæsar, confectis bellis, quinquies triumphauit. primum triumphū egit Gallicum, sequētem Alexandrinum, deinde Ponticū, huic proximum Aphricanum, nouissimum Hispaniensem.

Triūphauit Bacchus de Indis, & primus omniū triūphauit vectus Indico elephanto, vt scribit Diodorus, & diadema regiū ad triumphum inuenit.

Tatius de Sabinis.

Gordianus de Persis.

M. Claudius Marcellus de Hiberis.

Augustus currules triumphos tres egit: Dalmaticū, Actiacum, Alexandrinum continuo triduo.

Antonius Cōmodus triūphauit de Germanis.

Domitianus de Dacis, & Catis.

Papyrius Cursor de Corsis in monte Albano.

Paulus Orosius, & cū eo Blondus Foroliuiensis scribunt Romanos triumphos numero fuisse 330.

Vltimus omniū triumphauit Probus Impe. de Germanis & Bennijs omnium gentium ferociss.

Qui triumphabat, triplici iudicio honorabatur. Primò exercitus de triumpho decernendo duci iudicabat, secundò senatus, tertiò populus. Erat autem triumphus omniū honorū qui à populo Romano dari solebat maximus. Nā illa pōpa solennis erat, quæ fiebat redeuntib. in vrbem cū victoria, vt dictum est. Et quemadmodū Romani victorib. Imp. suis magnum honorem, & trium-

Hugo Capetus.

Virtus ipsa patet nono cùm viuitur anno,
Conditur inuicta sorte Capetus humo.

Robertus.

Bis deciesq́ quater dominatur iure Robertus,
Qui prius hostilem terruit ense manum.

Henricus.

Ter tribuunt decades Henrici fata, nec vnquam
Largior in magno munere dextra fuit.

Philippus.

Sex decies tandem quartus tibi iungitur annus,
Libera cum populo iura Philippe canis.

Ludouicus Grossus.

Iam Ludouicus adest, morti sed ille propinquus,
Altera cum neuit bis tria lustra soror.

Ludouicus Iunior.

Hincq́ quater decies Ludouicus præfuit annis,
Atq́ tribus victo victor ab hoste manet.

Philippus Augustus.

Gallorum totidem moderatur regna Philippus,
Nobile cui valido corpore robur erat.

Ludouicus VIII.

Florida quàm celeri truncantur stamina motu,
Sed prius autumnos ter Ludouice vides.

Ludouicus Sanctus.

Sancte quater decies annis cum quinque peractis,
Imperium merito iam Ludouice tenes.

Philippus Posterior.

Vixit inaudita regno probitate coruscans,
Posterior septem lustra Philippus habet.

Philippus Pulcher.

Iamq́ quater septem Pulcher coniunxerat annos,
Tunc immaturo labitur vmbra die.

Ludouicus Hutinus.

Per binas hyemes regni vix sceptra feruntur,
Cùm Ludouice tibi tristia fata nocent.

Philippus Longus.

Insignis sextum Longus numerauerat annum,
Gratia cui grato corde virilis erat.

Carolus Pulcher.

Carolus hinc sequitur, bina trieteride Gallis
Præsidet, & pulchro gratior ore fuit.

Philippus Valesius.

Felici valida moderaris sorte Valesi,
Bis deciesq́ tribus sceptra tenere datur.

Ioannes.

Tunc Ioanni nec nono coniungere sextum,
Toxica propulsis legibus Angla sinunt.

Carolus.

Carle decennali sextus cùm iungitur annus,
Tunc virtus Galla perditur omnis humo.

Carolus.

Tristia si numerant florentis tempora Carli,
Hæc deciesq́ quater binaq́ cernit hyems.

Carolus.

Sæpius ex Anglo victricia dona rebelli,
Tertia ter decies Carolus ecce tenet.

Ludouicus XI.

Est Ludouicus adest clarus, nec iustior illo,
Bis tria, si memini, nunc sua lustra ferunt.

Carolus VIII.

Hostibus hic victis victor remeauit in orbem
Carolus, & victus post tria lustra cadit.

Ludouicus XII.

Bisseptemq́ tribus Ludouicus præsidet annis,
Cuius & in toto floruit orbe decus.

Franciscus.

Iam Franciscus adest Gallis, generosior illo
Alter & in toto non fuit orbe prior.
Magnanimus bello (lustris vix quinque peractis)
Cùm decorat meritum parta corona caput.
Heluetios dextro domuit qui marte rebelles,
Oppida victrici trudit & alta manu.
Impósuitq́ potens Anglo qui frena feroci
Sedulus, hic patrio ductus amore nimis,
Italiam petijt, Francum remeauit in orbem
Sæpius, & pulsis hostibus vltor adest.

Trigesimasexta cõsideratio est. Etiam honor consistit in triumphi receptione, cùm duces belli, aut principes victoriam contra hostes, & inimicos obtinuissent, de victoria triumphabãt: hoc est, in introitu ciuitatis auratis curribus vehebantur, quos albi trahebant equi, capite lauro coronato. Pompeij tamen currum in triumpho Aphrico traxerunt elephanti. Quem imitatus Cæsar vectus est elephantis 40. dextra lęuaque lychnos gestantib. autore Tranquil. Et Gordiano quadrigæ elephantorum decretæ sunt triumpho Persico. Habuit & Aurelianus currum cum quatuor ceruis iunctis.

Morisq; fuit vt in triumphantum currum sederent eorum filij. Vnde & Aemilius Paulus speciosissimo triumpho filium duxit, quem triduo pòst amisit.

Triumphantem sequebantur laureati milites triumphantis, vt quia laurus semperviret, signum esset rempub. florere.

Item captiui hostium duces in triũpho circumuecti, præcedebant currum triumphalem.

Item triumphantis rem diuinam facientis verba erant: Dij, quorum nutu, & imperio nata, & aucta est res Romana, eandem placati propitiatique seruate.

Item moris erat consules ad cœnam inuitari à triumphante, deinde rogari, vt venire supersederẽt, ne esset aliquis maioris imperij & autoritatis triumphante.

Item in triumpho ligneæ turres, & captarum vrbium, arcium, & montiũ simulacra, omniumque victorum simulacra, aurum præterea & argẽtum ferebatur.

Moris item fuit Imperatoribus belli ciuilis victoria quantumuis magna non triumphare, quia ciues non hostes occidissent.

Item vt milites & abiectissimi quique triumphalem

merum autumant. Hi magistratib. ministrabant, fascesq; virgarum alligatos, cum securib. gestabāt, & huiusmodi virgæ ex Betula arbore fieri consueuerāt, quæ est arbor Gallica, mirabili candore atq; tenuitate, terribilis magistratuum virgis secundū Plinium lib. 16. c. 19. naturalis historiæ.

SEcunda conclusio est. Etiam Diadema, & corona sunt insignia Imperatorum, & etiam sceptrum, vt infra habetur in 5. part. in 19. consid. vbi ponitur etiam de rationali, de quo statim dicturus sum.

Sed prius videndum est varia esse genera coronarum, & qui primus eas inuenerit. Polydorus de inuentorib. rerum lib. 11. c. 17. refert, Liberum patrem coronarum repertorem fuisse, qui primus omnium imposuit capiti suo coronam ex hedera. Moyses tamen qui multis ætatibus Liberū patrem præcessit, coronas aureas fecit secundum Iosephum in 3. & 8. antiquitatum. Aegypti regū (teste Cælio lectionum antiquarum lib. 13. c. 61.) mos fuit peruetus, Diademata serpentis aspidis imagine distincta gestare. Principiò ex arborum ramis fieri coronas in ludis, & sacris certaminib. mos fuit. Postea varia florū mixtura componi ceperunt. Has Glycera primò adinuenit. Paulòpost subiere quæ vocatæ sunt Aegyptiæ, siue Hybernæ, factæ è bracteis ligneis siue eburneis, varijs colorib. infectis. Deinde subsecutæ sunt è lamina ænea tenui inaurata, aut argentea, quæ propter gracilitatem corollæ dicuntur. Crassus autem diues primus suis ludis coronam aureis argenteisq; folijs dedit, & alij alias. Hinc deniq; multifariè coronæ repertæ sunt, & in maximo pretio habitæ, præcipuè apud Romanos, & tempore consulum. Erant enim militares coronæ, puta Triumphalis, qua donabantur, seu coronabantur in triumphis Imperatores, seu triumphanti dabatur, & ex lauro primitus fiebat: quoniam ea arbor præcipuè est lætitiæ victoriarumq; nuncia: sed deinde ex auro fuit facta, & hæc dicitur aurum coronarium, erantq; eiusdem & virtutis, & honoris præmia.

Muralis dabatur ei, qui primus murum hostium subierat, seu in oppidum hostium per vim ascendisset, hæc etiam aurea erat, muri pinnis decorata.

Castrensis (quæ & vallaris dicitur, quia insigne valli castrensis haberet) similiter aurea erat. hac donabatur qui primus hostium castra pugnando introisset, & irrupisset.

Naualis pariter aurea erat, & dabatur ei, qui primus maritimo prælio vi, & armis in hostium nauem transilibat. Ea rostris nauium erat insignita.

Oleagina, qua victores in Olympiaco certamine donabantur, vel ob conuersum hostem.

Oualis, quæ & myrtea dicebatur, dabatur his qui vrbem intrabant ouantes, quando bellum leuiter, & sine cruore perfecissent, deditione facta: aut cum bella nō rectè indicta essent nec cum iusto hoste gesta, aut cum hostium nomen humile esset, vt seruorum aut piratarum.

Obsidionalis dabatur duci, qui exercitū suum ab obsidione hostiū liberasset, & dicta est graminea, quia fiebat ex eo gramine, quod ibi natū fuerat vbi obsidebantur. Hanc S.P.Q.R. Fabio Maximo dedit secundo bello Punico, quòd vrbem obsidione liberasset. & hanc Plin. lib. 22. alijs nobiliorem fuisse dicit.

Ciuica corona erat celeberrima, quā ciuis ciui, à quo in bello seruatus fuerat, & à morte liberasset, testem vitæ salutisq; perceptæ dabat: & hæc fiebat ex fronde querna: quoniam quercus primū mortalib. victum præbuit, qui glande vescebantur: vel quia Ioui (in cuius tutela sunt ciuitates) sacra quercus est. de hac Plin. li. 16. meminit, appellans eam militum virtutis insigne clarissimum. Vnde præclarè Antoninus Pius, teste Capitolino, Scipionis recolendam sententiam frequenter vsurpabat, dictans, se malle vnum ciuem seruare, quā mille hostes occidere. Hanc consuetudinem ciuib. claris coronas dandi secundum Valerium lib. 12. de institutis antiquis, Athenienses primi omniū introduxerunt, hoc honore laudatissimo virtutis alimento primū Periclem decorantes, & coronantes. L. Gel. vir censorinus censuit Cic. consulem hac ornandum corona, ꝙ eius opera atrocissima illa Catilinæ cōiuratio deleta vindicataq; fuisset.

Hederalis dabatur poëtis.

Populea dabatur iuuenib. virtutem imitantib. & has coronas posuit etiam Lucas de Pen. in rub. C. de auro coronario. lib. 10. Et dicit idem in l. 4. C. de vestib. oloberis. lib. 11. quòd legitur in historia scholastica, quod quatuor sunt insignia regalia, scilicet purpura, fibula aurea, sceptrum & diadema. vel secundum Hugo. lib. 2. de sacramentis, sex sunt insignia quibus excellentia regalis ordinis ostenditur, & sacramentum iustum figuratur, puta Annulus, per quē designatur fides. Armilla, per quā bona operatio. Sceptrū quo iustitia. Gladius, quo vindicta. Purpura, per quam reuerentia: & Diadema, per quod designatur in rege gloria.

TErtia conclusio est de rationali, quod erat olim insigne supremi, seu maximi sacerdotis: vel secundum Beroaldum in Apuleium, Galerus, id est, pileus rotundus in modum galeę factus, erat insigne pontificum. hodie verò est thiara. Guillelmus verò Durandus in suo rationali diuinorum officiorum lib. 3. c. de indumentis legalib. seu veteris testamēti dicit, quod secundum Mosaicam legem erant quatuor indumenta legalia tā minorib. sacerdotib. quàm principi sacerdotum communia, de quibus legitur Exod. 28.

Primum dicebatur Manastasim, quod Græcè bracce, Latinè verò fœminalia linea dici potest, de bysso retorta contextum: quo vtebantur pro eo, quod legitur Exo. 20. c. in fin. Non ascendes ad altare

phum psallendo, & cantando impenderunt, qui hostibus superatis Romam redijssent. Sic etiam 1.Reg.17.legitur de Dauid. quòd postquam Goliam quinq. lapidibus occidit, & populum eius vicit, reuersus, cum magna gloria receptus est à suis, & mulieres in eius laudem cecinerunt dicentes, Saul percussit mille, & Dauid decē millia. Et Exo. 15.c.dicitur, quòd quando Dominus liberauit Israel de manu Aegypti, & viderunt Aegyptios mortuos super littus maris, tunc Moyses cecinit carmen hoc Domino: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum, & ascensorē proiecit in mari. Quia fortitudo mea, & laus mea Dominus: & f ctus est mihi in sa. &c. Similiter Maria soror Moysis & Aaron sumpsit tympanum in manu, egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis, & choris præcinentes, & dicentes, Cantemus Domino, &c. Sed maior victoria, & triumphus, & de quo maior laudis honor impendi debet, est de gloriosa & triumphanti resurrectione Imp. nostri Iesu Christi, qui magnificè triumphando ab inferis ad nos reuersus fuit, vt perpulchrè scribit Ber. de Bustis in 2. parte sui Rosarij.ser.17.in prin Similiter Iudas Macab. superatis hostib. epinicia, solennitatē, festiuitatē & gratiarum actionē celebrauit pro parta victoria, vt habet 2. Mach.8.ibi. Et cum epinicia agerent in Ierosolymis. Et habetur Apoc.3. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Ideo triumphantes indui debent, & ornari vestimentis albis, vt fecit Lud.xII. habita victoria cōtra Genuenses, dum ingrederetur Genuam, anno 1508. dixi infra ista parte 28.considera.in 62. concl. Legitur & Iudith c.15. quòd postquam Iudith iugulauit Holofernem, & Assyrij victi fuerunt, omnes populi gaudebant cum mulieribus, & virginibus & iuuenibus in organis & citharis, &c. seq. scribit quod tunc cantauit canticum Domino, dicens: Incipite Domino in tympanis, cātate Domino in cymbalis, modulamini illud psal. nouum, exultate & inuocate nomen eius, &c. Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum, & mox, vt purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas. Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctorum, & per tres menses gaudium huius victoriæ celebratum est cum Iudith.

Quis verò primus apud Rom. triumphum, aut ouationem duxerit, scribit Polyd. lib.2.c.16.de inuentorib. & ibi de multis qui triumphauerunt. Plinius verò 7. nat. hist. inter plura alia de laude Cic. ait, quod primus in toga triumphum, linguęque lauream meruit.

Macrobius in Saturn. dicit, Bullam esse insigne triumphantium. Quomodo autē fiebat, ad quid & vbi portabatur hæc Bulla, vide Calepinum in suo Diction. in verbo, Bulla. Toga regia, quæ erat auro, & purpura intexta, qua reges vtebantur, à Liuio inter insignia triūphantis numeratur, purpura antè vocata, & erat sine pictura. Erant etiam alia ornamenta triumphalia, vt Liu. tradit lib.30. aurea corona, aurea patera, sella curulis eburnea, scipio eburneus, toga picta, palmata tunica.

TRigesimaseptima consideratio. Honor consistit in bibendo in auro, esse secundum post regem, vestiri purpura, & cognatum principis vocari, vt habetur 2. Esdræ 3. c. maximè (vt dicit ibi text.) propter sapientiam Hinc videmus, quod doctores tanquam sapientes, & scientia præcellentes, parentes principis vocantur, per tex. & glo. in l.ex diui Pij.C.de loca. vbi Domitius Vlpianus qui erat præfectus prætorio, ab Alc. Imperatore eius parens nuncupatur. Etiam antecessores principis dicuntur, per tex. in §.cumque. & ibi not. per gl. & doct. in procemio Institutionum.

TRigesimaoctaua consid. Etiam honor consistit in delatione insignium, & armorū. Nam qui maioribus insignibus vtuntur, maioribus honoribus præfulgent, & in digniori loco collocari debet. Faciunt quę dicunt doct. in c. vt apostolicę. de priuil. in 6. & in c.1. 41. dist. cum text. in c. pen. extra de vi. & hon. cle. vbi ex qualitate, & pretiositate ornamentorum, augetur dignitatis prærogatiua. vt dixi infra in quarta par. in 32. consideratione. ibi, duodecimo Abbates. Et quęlibet dignitas habet sua insignia. Nam Papæ imponitur Frigium, Imperatori Diadema seu Infula, Regi corona, Episcopo mitra, Archiepiscopo pallium, Doctori biretum, vt dicit Luc. de Penna in l. murileg. in prin. C. de de murilegulis. lib. 11. de quibus omnib. infrà dicam.

Hinc sumpta occasione hîc describam de insignibus diuersorum statuum mundi, & armis, tam principum, dignitatum, quàm aliorum, & de his sigillatim faciam centum conclusiones sequentes, remissiuè tamen interdum ad loca sua in pręsenti opere tacta: & primò faciam decem de insignibus, & aliàs de armis.

PRima conclusio sit de insignibus regum Romanorum. Nam vt refert Polydorus de inuentorib. rerum lib. 2. c. 3. Romanorum regum insignia erant, fasces cum securi, corona aurea, sella eburnea, trabeæ curules, phaleræ, annuli, paludamenta prætexta, togæ pictæ, tunicæq; palmatæ, & omnia denique decora, quib. imperij dignitas eminebat. Ex duodecim Thusciæ populis (quos Tarquinius Priscus subegit) originem habuere, quib. Tarquinius simulatque id senatus permisit primus vsus est. Verùm Romulus ex more duodecim Hetruriæ populorum, qui singuli singulos regi statim creato lictores dabant, antea 12. lictores assumpsit. Alij à nume. auium, quæ augurio regnum portenderant, eum secutum nu

meruin

Ne tamen scandalũ in ecclesia generetur, Abbates, & inferiores prælati exempti ab episcopis, si habeant priuilegium portandi mitram, possunt tantum vti in Concilijs & synodis episcopalib. nõ tamen aureas vel argenteas laminas habentibus. Non exempti verò simplicibus, & albis, ac planis vtantur. Ita est textus ad literam in d. c. vt apostolicæ. de priuilegijs. in 6.

Aduerte quod exempti nõ possunt talia deferre in potentia episcopi suæ diœcesis, nisi hoc habẽant ex speciali priuilegio, vt dicit ibi tex. & Geminianus ex illo tex. per hec enim detrahitur honori episcopi. & ibi ponit Geminianus, ꝙ exẽpti debẽt in ordine præferri non exemptis. dixi alibi plenè.

Sexta cõclusio ex præmissis est: quod & isti principes seu pastores habent aliud insigne, quod dicitur virga, seu baculus: quo vtũtur maximi viri Ecclesiastici. Vnde dicit tex. in c. inter dilectos. §. sed & contra. & ibi Bal. extra de fide instr. ꝙ baculus est pastoris, & sceptrũ est regis: & vt dicit Aug. Dathus lib. 3. suarum orationum, oratione 38. bonus pastor, qui iuxta saluatoris vocem animam suam dat pro ouibus suis, quintuplicem virgam gestare perhibetur. Virgam disciplinæ, per quam audacium & improborum hominum insolentiam cõpescat. Virgam potestatis, per quam iustè præsit. Virgam cognitionis, & scientiæ, per quam instruat. Virgam custodiæ, per quam iustitiam, liberalitatem, pacem, & legum disciplinam custodiat ac tueatur. Virgam miserationis, per quam tenuioribus, & iniuria laborantibus, piè misericorditerq; subueniat. Virgam debellationis, per quam victoriam assequatur.

Datur igitur virga prætoribus, ꝑp disciplinam.

Datur principibus, propter summam regendi potestatem.

Datur senioribus, in quibus sapientiæ munus excellit.

Datur præsidibus, ad custodiam obeundam.

Datur regib. ad mansuetudinem, & clementiam exercendam.

Datur Imperatoribus, ad hostilem impetũ coercendum, atque iniuriam propulsandam.

Et vt ibi dicit, assumpsit Zacharias propheta virgas duas ac pauit gregem suum: ac duæ virgę quidem duæ sunt præclaræ eximiæq; virtutes: altera iustitia, altera verò mansuetudo, per quas possit, qui imperat, parcere subiectis, & debellare superbos: de quib. per prophetam Dominus: Visitabo, inquit, eos in virga ferrea. Virgam aureã tenebat Assuerus Rex, eamq; flectebat ijs qui eius iniussu ipsius thalamum fuissent ingressi, vt liquidò pateat populos ad obsequia atq; obedientiam principum erudiri oportere. Radamanthus, & Aeacus, Platone testante, virgam tenent dũ iudicant. Minos verò considerans sedet solus, habens aureum sceptrum, vt de eo inquit Vlysses apud Homerũ, vidisse sceptrum tenentem, iura mortuis dantem. & magistratus quoq; & rectum iudicij examen dispicere, & iustum iudicium debet iudicare. Nempe virga hęc iustitiam designat, & potestatem. Virga directionis, inquit propheta, virga regni tui. Et virga quidem corripit delinquẽtes, quemadmodum & baculus imbecilles tuetur, ac sustinet. Virga tua, ait propheta psal. 22. & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Hæc virga, inquit, velut demissa cœlitus hostium vim arcet, ac deuitat insidias, dicente propheta, psal. 111. Virgam virtutis tuæ emittet Deus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum. Quod si arca fœderis in veteri testamento duo continebat, scilicet mãna, & virgam, satis argumenti esse debet, magna in hoc præclaro insignia mysteria contineri: videlicet manna, vt denotaret in prælatis & pastorib. dulcedinem exhortationis ad bonũ quo ad bonos: & virgam, vt denotaret correctionem quo ad malos, secundum etiam quod lex hoc contingere debet secundum philosophum 10. Ethic. vt refert. & sequitur Io. de Turrecremata in c. disciplina. 45. dist. in 1. col. pro quo facit tex. in c. omnis autem lex. 3. dist. & in c. factæ sunt autem. l. 4. di. & in l. 1. c. vt eleganter. ff. de iustitia, & iure.

Has duas virgas solent deferre, & gerere reges Franciæ cum depinguntur, aut eorum imagines, seu statuę fiunt, & eleuantur. Quoniam vnam virgam portãt in manu dextera: in qua supra in summitate virgæ est vnũ lilium, quod habet vim sceptri, & ad instar sceptri fit. Alteram verò gerit in manu sinistra, in cuius apice est repræsentatiò manus, quod habet vim iustitiæ, & illius administrationis: & modo quo iustitiam administrauerint, & regnum gubernauerint habent prædictas manus. Quoniam si bene habent manus eleuatas: quia iustitia de cœlo prospexit, quam manu demonstrat. si malè, habent manus depressas, vt denotetur mala eorum administratiò iustitiæ. Et sic illa manus posita super virgã denotat autoritatẽ, correctionẽ, dignitatem, & potestatẽ, quam debet habere princeps in subditos in virga pastorali.

Quæreret forsitan aliquis, quare summus Pontifex non vtitur virga pastorali, & tamen alij inferiores ea vtuntur, Guillelmus Durandus in dicto tertio lib. in c. de baculo, ponit rationẽ historiæ, & rationem mysticam.

Historia est, quoniam B. Petrus Apostolus Martialem discipulũ suum (quem dominus inter discipulos constituit, cum dixerit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste, nõ intrabitis in regnum cœlorum) misit cum quibusdam alijs ad predicandum Germanis, quo in via ad viginti dies, defuncto collega eius redijt ad nunciandum hoc Petro. cui Petrus: Accipe hunc baculum, & tangens eum dic: surge in nomine Domini, & prædica. Ille verò in vigesimo die à tempore mortis illius tetigit eum, & surrexit, & prædicauit, & ita Petrus baculum à se amouit, & subditis dedit, nec recuperauit.

altare meum per gradus, ne reueletur turpitudo tua. & Eze. 24. Fœminalia linea erunt in lumbis eorum.

Secundum Cathemone siue linea, quod nos subuculam, vel albam, eratq; bissinum, & duplex.

Tertium Baltheus, i. zona, vel cingulum latũ, quasi digitis quatuor, contextum de bysso, purpura, & hyacintho, per quæ quatuor elementa significantur.

Quartum est Tiara, quod nos infulam vel mytram appellamus, à Tydari pontificali plurimum differens, quasi formam rotundæ cassidis repræsentans.

Super hæc quatuor communia, quatuor proprijs indumentis pontifex vtebatur.

Primum erat tunica hyacinthina, quæ latinè talaris dicitur, quæ habebat pro fimbrijs mala granata cum octoginta tintinnabulis aureis intercarlari modo disposita, vt audiretur sonus, cũ Pontifex ingrederetur Sanctuarium, ne fortè moreretur.

Secundum erat Ephot, id est, Superhumerale de quatuor prædictis colorib. auroq; contextum, sine manicis, ad modum colobij, habens aperturam in pectore quandam, ad magnitudinem palmi, in qua Longion eiusdem mensuræ inserebatur. In cuius parte superiori videlicet super humeros infibulati erant auro duo lapides onychini, quibus duodecim nomina filiorum Israel erant insculpta, sex in vno, & sex in altero. Samuel autem, & Dauid induti leguntur Ephot. illud erat lineum: & propriè quidem Ephorar dicebatur.

Tertium dicebatur Hesen, græcè Longion, latinè verò rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore: dictum est autẽ rationale iudicij, quia ibi erat lapis in cuius splendorem sibi Deum esse propitium cognoscebant. Erat autem rationale quadrãgulum duplex in modum vnius palmi de quatuor prædictis colorib. auroque contextum, habens duodecim lapides per quatuor ordines. In primo Sardium, Topazum, & Smaragdũ. In secundo Carbunculum, Sapphirum, & Iaspidem. In tertio Ligurium, Achatem, & Amethystum. In quarto Chrysolithum, Onychinum, & Berillum: in quibus erant scripta duodecim nomina filiorum Israel in singulis singula, iuxta ordinem suæ natiuitatis. Erant enim in eo scripta hæc duo nomina, hurim, & thumim, id est, veritas, & disciplina.

Quartum, & vltimum erat capitis ornamentum, videlicet Tiara, seu Tydaris in acutum procedens, habens circulum aureum cum malis granatis, & floribus: ex qua supra frontem pendebat aurea lamina, quam Petalum dicunt, ad modum lunæ dimidiæ, in qua scriptum erat, Anoth Adonai, id est, sanctum nomen Domini. Tetragrammaton, id est, quatuor literarũ. ne verò cum mouebatur Pontifex, moueretur & lamina, ligabatur vitta, seu iunctura hyacinthina perspicua, quæ summitates posteriores diffundebat.

Noster ergo pontifex pro fœminalibus habet sandalia: pro linea, albam: pro baltheo, cingulum, pro poderi, tunicam: pro Ephot, amictum vel stolam, pro Longio, pallium, pro Tydari seu Tiara, mitram: pro lamina, crucem: & quædam ex his diuersam habent formam ab illis, sed eandem figuram. hæc ille. Et post historiam ibi per eum positam, vide quomodo declarat secundum Allegoriam & tropologiam. Et aduerte quia Papa non vtitur baculo, sed tantùm inferiores prælati, vt infra dicetur.

Aduerte etiam, quòd chlamydem purpuream, tunicam hyacinthinam, coronam, frigium, lorũ, & superhumerale habet ex concessione Constantini Imperatoris: vt dicit ipse Durandus in d. lib. 3. c. de mitra. & de hoc habetur in Cano. Constantinus 11. 96. distinctione.

QVarta conclusio erit de insignibus Patriarcharum, Cardinalium, & Archiepiscoporũ. Nam Patriarchæ, & Archiepiscopi habent crucẽ quam ante se deferri faciunt, vt habetur per Car. in cle 2. in prin de priuilegijs. habent & pallium, & etiam nonnulli episcopi, de quo dicturus sum in quarta parte, in 26. consideratione.

Innocentius 4. in Concilio Lugdunensi Cardinalibus insigne dedit, quod capite perpetuo deferre debent, hoc est, rubrum galerum. Idque diligenter seruatur secundum Gaguinum in suis Chronicis super Francorum gestis, in vita diui Ludouici.

QVinta concl. Episcopi verò habent mitram, quæ habet duo cornua, ad denotandũ, quod debent scire vetus, & nouum testamentum: vt habetur per Archidiaconum, & Ioannem de Turrecrema. in c. disciplina. 45. dist. Et quòd mitra sit episcopale, & pileus regale insigne, text. est. & ibi Bal. notat, in c. inter dilectos. §. sed contra. extra de fide inst. etiã mitra episcopalis dicitur Cidaris.

Hæc verò mitra est loco Tiaræ seu cidaris, vt dicit Durandus in loco prædicto. Sed & alia sunt ornamenta Prælatorum, vt sunt Dalmatica, chirothecæ, annulus, & baculus, de quibus hic infra. & isto non vtitur Papa. c. 1. de sacra vnctio. ad fin. sed vtuntur episcopi, & compagis sandalijs. 93. di. c. cum nonnulli. §. compagis. & c. seq. & annulo. c. cleri. de vit. & hon. cle. extra. Et de his omnibus vide per dictum Durandum in prætacto loco, vbi amplè.

Sed vsus talium Pontificalium non competit inferiorib. ab episcopis de iure communi: & ista omnia tendunt ad gloriam, honorem, & magnificentiam ecclesiarum, & non in amplitudinem officij dantur, quando conceduntur inferioribus prælatis, puta abbatib. & ideo dicit Geminianus in c. vt apostolicæ. de priuilegijs. in 6. ꝙ hæc operãtur pontificalia in istis, quod genitalia in multis.

Ne

quadam corona rotunda, non erecta, nec ascendente, in modum zonæ circumdantis pileum, & apud nos ita seruatur, ita quod licet duces habeant iura regalia, non tamē portant coronam erectam prout reges.

Et de huiusmodi pilei ducalis inuentione, seu introductione pro insigni seu infula, non video originem, nisi eā, quia cum capiebantur olim serui aut captiui, sequebantur ducem in triumpho, & post eum deferebant pileum, vt de Terētio capto à Scipione Aphricano, qui illū sequendo deferebat pileum in triumpho ipsius tanquam ducis, vt refert Quintilianus in gladiatore. de quo meminit Lucas de Penna in l. murileguli. C. de Murilegulis. lib. 11. Ex quo postmodum in signum huius triumphi duces acceperunt pro coronā pileum, & iste modus apud nos obseruatur. Vel dicendum videtur, quod huiusmodi mos gerendi pileū per duces, vel comites est introductus ex eo, quod sicut olim flamines gentiliū inter alios tanquam duces, & pastores suorum, portabant pileū, in quo erat desuper breuis virgula habens aliquid lanę, vt dicit Albericus in suo Dictionario, in verbo, Flamines. ita hodie ille mos remansit nō solū apud Cardinales, Episcopos, & pastores, sed etiam apud Duces, & principes, quod gerūt pileū in quo est zona circundans eum in signum dignitatis, & præeminentiæ inter alios. quia nō deferunt coronam quæ solum regib. competit. Et hoc quoniam in eo dignitatis gradu videntur esse duces in secularitate, sicut flamines in spiritualitate, vt inferius examinabitur.

De iure reperio, quod pileus lineus, seu sericus, est insigne hodie prohibitum clericis, vt ait glo. in cle. 2. de vi. & ho. cle. apud Græcos tamen sacerdotes deferebant in signum dignitatis, vt dicit ipse Lucas in dicto loco. Tamen quoad Duces, Cardinales, episcopos, protonotarios licèt diuersimodè, est multum in vsu. Et sicut pilos tegit, stringit. & gubernat, ideo etiā videtur quod dux suos subditos tegere, & gubernare debet. Et est etiam insigne libertatis, quia magis debent esse liberi apud principem supremum, quàm alij: quia antiquitus serui manumissi accipiebant pileum raso capite. facit l. vnica. §. sed & qui. C. de latina libertate tollenda.

Hic verò pileus istorū ducum designat preeminentiā supra alios, & est in modū coronæ non erectæ, vt dixi, & tali insigni solent vti duces in signū excellentiæ, & dignitatis: quia excellentiorem, & digniorem gubernationem habent cæteris.

Isto etiā insigni vtuntur apud nos Præsidentes Parlamentorum, quia habent certum pileum ex nobili pāno, rotundū, foderatum, vt ita dicam, & vulgo dicitur vng mortier (Cum graues illi debeant esse) qui habet circuncirca vnā zonam ex panno aureo, & suprà pilos sericeos, & auratos, ad denotandum excellentiam illius status, & officij. Et istud ornamentum seu insigne propriè dicitur fasciale: de quo plenè infra in 7. parte, in 24. consid. in c. generalis est. in ver. tantum est infra.

Decima conclusio. Deueniendo amplius ad materiam armorum, & vnde originem habuerint, quę hodie ita sunt in vsu apud nos. In qua dico, quod tria fuerunt iura apud antiquos, Agnationis, Gentilitatis, & Stirpis: sed nobiliorum fuisse videtur gentilitas, vt ex diffinitione Ciceronis apparet, eorum scilicet, qui imagines generis sui proferre poterāt. Inde Tranquil. in Vespasia. Flauia gens, inquit, obscura illa quidem ac sine maiorum imaginibus, sed tamen reipublicæ nequaquam pœnitenda. Vnde imagines pro nobilitate generis accipi sæpe solent. Cic. de lege agraria significare volens nouum hominem, id est, nulla generis nobilitate commendabilem, consulem tamen factum, ita ad populum inquit: Quemadmodum cum petebam, nulli me vobis autores generis mei commendarunt: sic si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à vobis deprecentur. Idem in Pisonem: Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quare simile nihil habes præter colorem. Fumosas imagines appellauit Cicero antiquissimi generis stemmata. vt legi omnino debeat apud Iuuenalē: *Fumosos equitum cum dictatore magistros.*

Hoc autem ius quæsijsse se ab ædilitate gesta, his verbis refert Cicero vltima in Verrem actione: Ob earum rerum laborem ac solicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.

Ex quo loco apparet, ex honoribus gestis imagines familiarum comparari, aut etiam retineri solitas esse. Vnde in principio legis agrariæ: Et in hoc more positum, quirites, institutoq; maiorū, vt hi qui beneficio vestro imagines familiæ suæ consecuti sunt, eam primùm habeant concionem, qua gratiam beneficij vestri cum suorum laude coniungant. Qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorū loco reperiūtur. Pleriq; autē hoc perficiunt, vt tamē maiorib eorū debitū eē videatur, vnde etiam, quod posteris solueretur, redundaret.

Qui autem ius gentilitatis, & maiorum imagines nullas habebant, hi terræ filij, & à sese orti, & homines noui vocabantur. Vnde Cic. in 7. epi. Cornelius quidem tuus familiaris summo genere natus, terræ filius. Summo autem genere natus, ab eo per ironiam dicitur. Et Persius: *Præstò est mihi Manius hæres, progenies terræ.* Iuuenalis. *Vnde fit vt malim fraterculus esse gigantum.*

Hæ imagines etiam stemmata vocantur, vt per Satyricum. *Stemmata quid faciunt?*

Cerea autem erant simulachra per armaria disposita. Vnde illud eiusdem:

Innocentius verò Papa III. in Speculo ecclesiæ scripsit, quòd beatus Petrus misit baculum suum Euchario Treuirorum episcopo: quem vnà cùm Valerio, & Materno ad prædicandũ Euangelium genti Teutonicæ destinauit. Cui successit Maternus in episcopatu, qui per baculũ Petri de morte fuerat suscitatus. quem baculũ vsq; hodie cũ magna veneratione Treuirensis ecclesia seruauit, & adhuc seruat, imo Papa in illa dioecesi vtitur baculo, & non alibi.

Mystica verò ratio est, quia baculus in summitate curuus est quasi ad attrahendũ, ꝙ in Romano Pontifice necesse nõ est. Quia nullus ab eo finaliter diuertere põt. Hæc ratio mihi videtur friuola. cũ Romanus pontifex magis ad se habeat attrahere deuiantes, & errantes à fide catholica, q̃ alij prelati. Cum ex quo est caput ecclesiæ catholicæ, ad ipsum magis spectat purgare errores, q̃ ad mẽbra. Et dicit B. Th. ꝙ Papa nõ habet coarctatã potestatẽ, quæ donatur in curuatione baculi, vt dicit Fe. in ru. de const. col. 2. ver. bene facit quod no. B. Tho.

Præterea vt dicit idẽ Durandus, per baculum designatur coertio, q̃ quia cæteri pontifices ab homine recipiunt, ideo à solis superiorib. baculos recipiunt, & habent. Romanus verò põtifex, quia potestatẽ à solo Deo accipit, baculum non habet. Hæc ratio adhuc non mihi videtur consona, eo quia etiã Romanus Pontifex potestatẽ saltem secundariò accipit ab electorib. secundũ tex. in c. vbi periculũ. de electionib. in 9. Imo potius videretur, ꝙ virgam, & baculũ potius deberet habere, quàm alij. Quoniam cum capite, scilicet Christo, conuenit, deberet illum habere, vt Christi potestatem signaret: de qua habetur Psal. 44. Virga recta siue directionis virga regni tui: quia dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. Propter quod alibi dicitur: Reges eos in virga ferrea. duritia ferri vigorem signat æquitatis, qua Christus tanquam vas figuli peccatores confringet. Verum potestas Christi nõ solum est virga, sed baculus: quia non solum corripit, sed etiam sustentat. Vnde Psal. 22. iam superius all. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Sic exemplo Christi summus põtifex, tanquã eius vicarius, non debet esse sine baculo. saltẽ si non vult eo vti pro coertione, ꝙ denotaret consolationẽ, sicut hodie videmus nostros summos pontifices esse multũ consolatiuos, præsertim in concessione Indulgentiarũ, gratis, ꝙ facere debẽt. & omnia sua conuertendo in defensionẽ Christianitatis, quæ iam his nostris temporib. tanta passa est, vt de expugnatione, & captiuitate Rhodi videmus, & adhuc non est sine magno periculo, ꝙ multa patietur, propter guerras, & dissensiones Christianorũ, quæ nunc sunt inter principes Christianos, quas debet summus Pont. suo baculo sedare, & pacificare, illos compellendo ad pacem pro tuitione Christianitatis, illis auxilium, & fauorem tam in pecunijs, quàm hominibus armatis præstando. Ecce quomodo baculo suo vti deberet. Deus omnipotens in omnibus prouideat.

De insignib. verò principum, Imperatoris scilicet & Regum, ponitur infra in 5. par. in 19. cõsid. cum seq. vbi ponitur de Diademate, & Corona, quæ sunt insignia Imperatorum & Regum: etiam de Sceptro, vt iam prædictum est.

Septima concl. Insigne senatorum, seu ordinis senatorij erat latusclauus secundũ Sueton. in vita Cæsaris dictatoris, & calceus lunatus, qui tamen cõmunis nobilitatis fuisse putatur. Iuuenalis de Quintil. *Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.* Cic. Philip. Est etiam Asinius quidam senator voluntarius lectus, ipse à se apertã curiam vidit, post Cæsaris mortẽ mutauit calceos, pater conscriptus repentè factus est, id est, lunatos calceos sumpsit.

Latusclauus, quod etiam laticlauium dicitur, pro senatoria dignitate ponitur: & ius annulorũ aureorum, pro equestri ordine, vt dicit Budæus in l. vlt. de senatoribus. ff. vbi etiam refert, quod Latusclauus est tunica purpurea prætexta latior, & longior tunica vulgari, ac discincta, cui toga superinduebatur vt tunicæ: & tali veste Tul. Hostilius primus è regib. Romanis vsus est. Credo, quod hodie sit cappa seu ille mantellus magnus, latus, longus, & rubeus, quem deferunt præsidentes in Consistorijs seu Parlamẽtis, cum reddunt ius, seu pronuntiant Arresta curiæ populo. Qui loco lictorum etiam habent ostiarios cum virga alba, & tenui.

Legitur apud Plutarchum in proble. ꝙ lictores cum securi, & virgarũ fascibus, pretexta vestis cum eburneo curru erant insignia consulum. Sicut Lituus augurum secundum Cic. 1. de diuina. Tunica picta cum æneo pectoris tegmine Saliorũ Martis, vt inquit Liuius lib. 1. ab vrbe cõdita. Spicea corona, & alba infula fratrum Arualium, teste Gellio lib. 6. c. 7. principis iudicum Aegyptiorum aurea catena è collo suspensa, qua pendebat signũ, quod veritatem dicebant, autore Diodoro lib. 2.

Octaua conclusio. Insignia militaria sunt plura, ensis scilicet, torques aureus, & calcaria deaurata: de quib. infra dixi in nona parte, in pluribus considerationibus, & quemadmodum hasta est signum belli, ita caduceum est pacis.

De insignibus verò literatorum, infra dicam in 10. parte, in 36. cõsid. Nota tamen, quod sicut purpura est regum, vt dixi, & probatur per totum titulum, de vestibus oloberis. lib. 11. C. & in l. fi. C. qui militare non pos. lib. 12. ita chlamys militum, stola sacerdotum, toga aduocatorum, habitus rusticorum, cuculla monachorum appellatur, vt in gl. in verb. fibulis. in l. vnic. C. nulli licere in frenis. lib. 11. de quo meminit Bal. in c. causam. col. 1. extra de probationibus.

Nona conclu. Reperitur ex communi vsu etiam aliud insigne, quod est Ducum, Comitum, & Marchionum: & est pileus circundatus

quadam

Aduerte tamen, quòd ponentes arma sua in ecclesijs quas faciunt, aut in ornamentis, quæ donãt ecclesijs, perdunt meritum, vt tenet Ge. in c. duæ sunt. circa me. 45. dist. quẽ refert, & seqtur Bernardinus de Landriano. in c. dilecta. in apostillis ad Panorm. de exce. præla. extra.

DEcimaquarta consi. In sequendo doctrinam Bart. in suo tract. de insignibus & armis est, ꝙ quædam sunt insignia, quæ competunt alicui ratione dignitatis, vel officij. Et sunt talia, quæ quilibet habens illam dignitatem, vel illud officium, portare potest: non tamen licet alicui portare nisi habeat illam dignitatem, seu officium, pro quo allego glo. in verbo dignitatem. in c. vt apostolicæ. de priuilegijs. in 6. facit text. in leg. 1. & ibi doct. C. quæ res vendi non poss. vbi habetur, quod vestes, insignia, vel arma, & colores ipsius principis, nemini assumere licet.

Exemplificat Bar. in insignibus proconsularib. & legatorum, de quibus in l. 1. ff. de offi. proconsulis, & legati. & l. sanctum. in prin. ff. de rerum diui. vbi proconsul insignia sua, etiam extra iurisdictionem suam, portare potest. Nam sex fascibus tantùm vtebatur. l. proconsules. ff. de offi. proconsu. Et etiam legati Romani populi portabant verbenas (fortè saturcias secundum gl. in d. l. sanctum.) id est, herbas seu frondes sacratas, ne violarentur à populo vbi mittebãtur, & ratione illius insignis erant in custodia Romanorum, ita ꝙ dicebantur sancti, prout sancti habentur, vt dicit text. in l. fi. in prin. ff. de legationibus.

Similiter legati Græcorum ferre solebant, ne quis eos violaret, ea quæ vocantur ceritia, vt inqt tex. in d. l. sanctum.

Item archiepiscop⁹ vti potest pallio in tota sua diœcesi & prouincia, vt dicit tex. in c. cum sis. extra de autori. & vsu pallij. Sicut hodie videm⁹ in clientulis seu seruientib. regijs, q si offenduntur in exequendo mandata regia, habendo, & portando signum seu scutum regium, quod portare debent ꝓ insigni, & sunt in salua guardia regis natiua, ita quod grauius puniuntur qui eos offendunt.

Exemplificat etiam Bar. in insignibus episcoporum, quæ si quis non habens illam dignitatẽ portet, incurrit in crimen falsi. l. eos. §. fi. ff. de fal. vbi habetur, quod portans insignia doctoratus, cùm non sit doctor, incurrit in pœnam falsi. Et idem dicendum est de quacunq; alia dignitate habẽte certa & distincta insignia, de quibus supra dixi in nouem primis conclusionibus.

Et dicta Bar. in hac cõclusione sequitur Panor. in c. dilecta. in vlt. notab. de exces. præl. extra. Et Bonus de Curtili. in suo tract. nobilitatis, par. 2. vbi dicit, quod quædam sunt arma, seu insignia dignitatis, vel officij in vniuerso, vt episcoporũ, doctorum, rectorum & similium, & talia solum deferri debent ab illis habentibus talem dignitatem aut officium, vt hîc patet.

Quædam autem sunt arma, seu insignia singularis dignitatis, quibus vtuntur reges, principes, duces, comites, & cæteri potentiores. Quædã verò sunt arma priuatorum, siue nobilium, siue popularium, de quib⁹ particulariter infrà amplè dicetur.

DEcimaquinta conclusio erit de insignib. siue armis cuiuslibet singularis dignitatis (vt vidimus in quolibet rege, qui habet sua insignia seu arma. Nam Rex Franciæ vndecunq; sit, habet pro armis suis in campo azureo tria lilia aurea, & coronam suprà erectam. Imperator verò habet Aquilam nigram in campo aureo, & sic de singulis, prout infra dicetur, in 17. concl. de regibus Christianis, de Principibus Franciæ, & multis alijs.) Et talia nemini alteri licet deferre, seu assumere, vt tenet Bal. in l. 1. C. quæ res vendi non pos. quia vt dicit, propter hoc videtur se parem facere sicut Lucifer, qui voluit se parẽ facere Deo, & ideo deiectus fuit de paradyso. Nec etiam suis reb. depingere. l. 1. C. de his, quæ pœnæ nomine, & in auth. de mandatis principum. §. pe. colla. 3. & in l. 1. C. vt nemo priuatus, &c. vbi nõ licet priuato apponere arma regis in sua domo. Dicit tamen ibi Albericus, ꝙ vidit seruari, & quod quotidie seruatur contrariũ. Ideo Bar. in dicto tractatu dicit, quod hoc intelligendum est principaliter, sed accessoriè potest, puta, in signum subiectionis supraponere insignibus proprijs insignia regis, comitis, domini, seu principis sui, & hoc de consuetudine seruatur, vt ibi dicit Bar. & ita etiam tenet Bonus de Curtili in suo tract. nobilitatis, in 2. parte. nu. 170. quod intellige dummodo non sit vilis persona, vt infra in 18. conclu. dicetur.

Sed vnde hoc quòd videmus multos principes in Gallia, & Francia, qui vtuntur lilijs sicut Christianissimus Rex noster, & tamen soli regi fuerunt demissa cœlitus pro scuto suo: etiam illi simul fuit demissum oleum sacrum pro vnctione in eius coronatione fida, quod tamen alijs quàm regi non competit. dicam infra ponendo illos, qui communiter in Gallia gestãt lilia, ratione quorum videntur esse de maioribus, & magis honorari debent, cùm magis approximent sua arma armis supremi principis, quanto magis sunt conformia, & in minori differentia, tantò magis sunt honorabiliora.

Aduerte tamẽ, quod si arma alicuius principis sint picta in aliquo castro in signum subiectionis, si quis tollat illa arma, dicitur tollere subiectionẽ domino, & sic per dominũ puniri potest tanquam rebellis, nisi aliter appareat de alia causa delendi, vt dicunt Geminianus, & Cardinalis Alexander, in canone quæcunq; 30. distinct.

DEcimasexta concl. Arma, imago, seu nomen principis in opere publico, vt in muris ciuitatis, & portis, in prætorijs iudicũ, & domib. publicis, seu vniuersitatũ, poni & inscribi debẽt, ꝑ text. in l. opus nouum. in fi. ff. de operibus publicis. & in l. si qui iudices. C. eo. Quod etiam procedit in eo,

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt, atq; vnica virtus.

Mos autē fuit olim Romæ, vt imagines maiorum in funerib. ducerentur, ad gentilitatē oſtendendā. id quod Cicero oſtendit in ſecundo de oratore: Brute, quid ſedes? quid anū illam patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorū imagines duci vides? quid maiorib. tuis? De anu Iunia agnata Bruti loquens, quæ funere efferebatur. Plin. lib. 35. c. 2. Apud maiores, inquit, in atrijs imagines erant, quæ ſpectarentur, expreſſi vultus ſingulis diſponebantur armarijs, vt eſſent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera, ſemperq; defuncto aliquo totus aderat familiæ eius, qui vnquam fuerat, populus. Stemmata verò lineis diſcurrebāt ad imagines pictas. Tablina verò codicib. implebantur, & monumentis rerū in magiſtratu geſtarum. Aliæ in forib. & circa limina animorum ingentium imagines erāt, affixis hoſtium ſpolijs, quæ nec emptori refringere liceret: quæ etiā dominis mutatis, domus ornamenta erant, vt dicit Plinius.

Pro ijs, vt opinatur Budęus, poſteriora tempora inſignia gentilitia habuerūt, quæ arma vulgò vocantur, quæ ipſa quoq; primùm, vt ſimile eſt veri, virtutis præmia fuerunt, ac rerum præclarè geſtarum decora. Quæ tamen geſtantium nōnulli hodie atque etiam pleriq; moribus ac vitæ inſtituto hoc certè perficiunt, vt tantum maiorib. eorum honoris debitum eſſe videatur, vnde etiam quod poſteris ſolueretur redundaret, vt Cice. dixit. hactenus Budæus. in l. fi. ff. de orig. iur.

Ex quib. cognoſcimus, vnde habuerunt originem inſignia ſeu arma, de quib. præſens eſt quæſtio. Nam etiā Alex. Magnus inſequendo veſtigia antiquorum, & prædeceſſorum, & volendo exaltare nomina Athletarū virtuoſorum, & militū bene certantium, vt magis atq; magis animarentur ad decertandum contra hoſtes, & vt præmiarētur in honore ſicut in præmio: ſtatuit conſilio Ariſtotelis eius præceptoris donare, & tribuere militib. ſuis bene & validè certantibus & merentib. inſignia, vexilla, & alia. Nam donis, & gratijs quis inuitatur ad bonū. notat Pet. de Anch. in cle. vnic. §. nos itaque. in fi. de reliquijs & veneratione ſanctorum. Item blandimentis, & honorib. c. qui ſyncera. 45. diſt. & c. quam pio 1. q. 2. notatur in l. 4. ff. de inoffi. teſt. Item munerib. c. nimium. cum c. ſeq. & c. pe. 23. quæſt. 4. facit l. 1. ff. de iuſt. & iu. ibi, bonos non ſolùm metu pœnarum, verumetiam præmiorum exhortatione efficere cupientes. concordat c. non vos. circa initium. 23. q. 5. Hinc ea ipſa hodie in vulgari noſtro vocantur Cortes d' armes. Ex quo fit ex obſeruantia, quod milites principis, & alij portant ſua inſignia ſeu arma, vt inter alios cognoſcantur, maximè in bello, quum ibi interſunt cum eorum principe. facit l. ſtigmata, in his verbis. ad imitationem tyronum. de fabricenſib. lib. 11. C.

VNdecima concl. Arma ſeu inſignia etiā ponuntur ad perpetuā hominū memoriam in multis locis, vt in ſepulturis: vt habetur 1. Macca. 13. c. ibi: Aedificauit Simon ſuper ſepulchrum fratris ſui & fratrum ædificiū altum viſu, lapide polito retro & ante. Et ſtatuit ſeptem pyramidas, vnā contra vnam patri & matri, & quatuor fratrib. & his circumpoſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma, ad memoriā ęternā: & iuxta arma naues ſculptas, quæ viderentur ab hominib. nauigātib. mare. Et 1. Reg. 31. c. ibi: Poſuerunt Philiſthim arma Saulis interfecti in templo Aſtaroth, corpus vero eius ſuſpenderunt in muro Bethſan.

DVodecima conclu. Non eſt dubium de iure, ꝙ honor eſt portare arma, vehicula ſeu vexilla honoratorū, & ſuorū prædeceſſorum: tex. eſt in l. 1. & ibi Io. de Pla. & in l. fin. C. de præpoſitis ſacri cubi. li. 12. & in l. vnica. C. de honora. vehicu. li. 11. & dicit Bal. in l, generaliter. §. fi. C. de inſti. ſubſti. ꝙ portare arma eſt honor, vt etiā ſatis patet ex ſupra deductis. Et ſicut nomen decorat. §. ſed nos. inſtit. ad Tertullianū. ita & hæc arma decorant.

Vnde hæc fuit causa hîc inſerendi materiam armorum hoc eſt inſignium, non armorum ad bella neceſſariorum, cum alibi de his dicturus ſim infra in nona parte. vbi deſcribā de arte militari: ſed hic ponam quomodo laudantur & honorantur, aut laudari poterunt homines in armis, ſeu ſcutis, ſecundum quod in eis apponūtur metalla, colores, animalia, & alia huiuſmodi, quæ dant autoritatem, & honorem ſeu laudem in illis.

Et hæc materia armorum generat arma: quoniam vt dicit Ouid. *Bella mouet clypeus, deq; armis arma feruntur.* Quia de his ſæpe ſolet eſſe grandis quæſtio inter nobiles, ſicut videmus apud Ouidium. in 12. & 13. Metamorph. inter Aiacem, & Vlyſſem pro armis ipſius Achillis. dicam latius infra in 48. concluſione.

DEcimatertia concl. [illegible] ſeu legans pecuniam, vt fiat aliquod opus, puta templum, ædes ſacræ, hoſpitale, imagines, &c. nomen vel arma ſua in eodem inſcribere, ponere, ſeu depingi facere poteſt: nec debet abradi, ſeu deleri, etiam vt alterius arma ponantur. tex. in l. qui liberalitate. in prin. & fin. ff. de op. pub. Notat Alberic. in l. legatam. per illum tex. in fi. ff. de admin. rerum ad ciuitatem pertinentium, facit tex. in l. fi. in fi. C. de ſtatuis, vbi ait: ſed eius cuius ad honorem petitur expenſis proprijs ſtatuam collocari præcipimus. Quod intellige ſi donauerit ſpontè, & ex liberalitate: quia ſi coactus, vt ſunt qui condemnantur apud nos ad emendas ciuiles, non poſſunt procurare, vt ſua arma apponantur in dictis operib. publicis factis ex illa mulcta, per dictū text. qui liberalitate. Amplia procędere, etiam ſi aliquam ſummam, & nō totam donauerit, quia talis donans etiam arma ſua apponere poterit per dictū tex. in d. l. fi. ff. c. vide infra in 21. concl. vbi amplius.

Aduerte

po argenteo, & in sinistra Leone rubeo in campo argenteo cotissato, quatuor cotissis azureis: & in duabus partibus inferioribus in campo argenteo duobus Leonibus rubeis.

Rex Nauarchiæ vtitur tribus Leopardis azureis in cāpo aureo, & tantùm est diuersitas in colorib. ab armis regis Angliæ.

Rex Portugalliæ vtitur quinq; paruis scutis argenteis in campo azureo bordato: bordatura rubea, & seminata turribus.

Rex Phrygię (quam Phrisiam vocant) vtitur ꝑ scuto cāpo argenteo seminato pluribus cordibus rubeis, & bēdato ex bēda azurea quatuor petiarū.

Rex Siciliæ, & Ierusalem vtitur cruce aurea potentiata, cum quatuor crucibus seu croisetis aureis in campo argenteo: in parte superiori dextra, Lilijs seminatis, seu insertis in medio partium superioris & inferioris: & ex latere sinistro partis superioris campo argenteo fessato tribus fessis rubeis in parte inferiori: ex parte dextra tigno seu cheurono rubeo in campo rubeo: & sunt hodie arma, quibus vtuntur duces Lotharingiæ.

Rex Noruegiæ vtitur tribus coronis aureis in campo rubeo, & istis armis vtebatur Arthur⁹ dux Britanniæ, licet quandoque sit vsus multò magis pluribus coronis aureis seminatis seu respersis in campo azureo.

Rex Nauarræ habet in campo rubeo escarbunculum pometatum ex auro, & à certo tempore, ex quo descenderunt tales reges à regibus Franciæ, assumunt in duabus partibus lilia aurea seminata, & conspersa in campo azureo cum banda argentea tendente à sinistra ad dextram.

Rex Maioricarum vtitur quatuor palis rubeis, & quatuor aureis.

Rex Poloniæ habet scutum rubeum quadripartitum in superiore parte dextra, & inferiore sinistra habet duas Aquilas argenteas, vnam in qualibet parte. In partibus verò superiore sinistra, & inferiore dextera hominem argenteum super equo argenteo.

Rex Hungariæ in campo argenteo habet quatuor gemellas rubeas.

Rex Hirlandię in campo rubeo habet Leonem argenteum.

Rex Hiberniæ habet regem aureum tenentem lilium in maiestate sedentem in campo nigro.

Presbyter Ioānes seu Ianus Rex Indiæ habet, vt fertur, crucifixū nigrum duobus flagellis nigris in cāpo aureo. De cui⁹ dignitate, religione, seu deuotione, secta, & potentia, infra in finali parte, in 20. cōsi. in qua de nationib. Christianis locuti sumus.

Vt manifestiùs res liqueat, referenda est huc arbor, in qua præcedentia arma figurantur.

Sic legimus, quòd certa sunt insignia diuersarū gentium, vt Romanorū Aquilæ, Scytharum Fulmen, Filiorum Israël signum Thau, de quo infra 98. concl. Aegyptiorum Apis, hoc est, Bos. Sus Phrygum, Geminæ rotæ Corallorum, Thraciæ Mars, Arcus & pharetræ Persarum, & ita de alijs, vt in arbore præcedenti patet. Deis attributa fuere etiam insignia, vt Fulmen Ioui, Tridens Neptuno, Framea Marti, Claua Herculi, & Baccho Thyrsus. Et ab Aquila, aquiliferi dicti sunt signiferi in Romana militia. Habuerunt & Romani quatuor alia signa, videlicet Lupos, Minotauros, Equos, & Apros, quæ singulos ordines anteibant: sed Marius ea in totum abdicauit, sola Aquila pro signo relicta: testis est Plinius libr. 10. c. 4. Scribit Vegetius, primum signum toti⁹ legionis esse Aquilā, quam aquilifer portat. Idem Draconarios appellat signiferos à Draconibus, qui per singulas cohortes ferebantur ad prælium. Franci verò vtuntur in prælio pro signo Cruce alba: Burgundi, Cruce S. Andreæ rubea: Scoti verò alba: Angli, Cruce rubea contra Francos, & rosis cōtra Scotos. Veneti Leone, Sueui Vrso, Senenses Lupa, Neapolitani Asino onerato clitella.

Decimaoctaua concl. Cùm hodie arma in locum imaginum, quæ olim fiebant, sint subrogata, vt suprà dixi in 10. concl. ideo infertur, ꝙ sicut violator statuæ, & imaginis principis tenetur criminis læsæ maiestatis. l. qui statuas. ff. ad legē Iuliam maiestatis. Lucas de Penna. in l. si qua. col. 1. C. de spectaculis. li. 11. & in l. prædia. C. de loca. ꝑd. ciui. &c. eodem li. 12. col. Ita etiam violator armorum principis tenetur pœna criminis læsæ maiestatis: cùm subrogatum sapiat naturam illius, in cuius locum subrogatur, vt habetur plenè per doctores. maximè d. meum Iasonem, in l. si cum §. ꝗ iniuriarum. ff. quis cautio. quod dicit esse verum idem d. meus ibi in dotabilibus, etiam si subrogatum in aliquo discreparet. & idem d. meus in l. possideri. col. 2. ff. de acq. pos. dicit habere locum etiā in correctorijs. Facit etiam, quia statutum extenditur ad subrogatum. glo. singularis in cle. & si principalis. in verbo, principalis, in fi. glo. de resc. la. Bu. in l. placet. C. de sacrosf. eccle. Ant. de But. in c. fi. extra de consue. d. meus Iason in l. 1. col. 2. ff. de vul. & pup. dixi in conclusione cōsuetudinum ducatus Burgun. in gl. in verbo, interpretes. ver. 14. conclu. Et ideo etiam à simili, sicut non licet iuxta imaginis principis sordida signa apponere. d. le. si qua, ita iuxta arma principum non licet arma aut signa sordidorum hominum, & sic vilium personarum apponere. secus de armis nobilium, vt infra in 25. conclu. incip. licet vasallus. & superius in 15. conclu.

Decimanona conclusio erit talis, quod duæ conclusiones præcedentes extenduntur in omnibus alijs dignitatibus principaliorib. vni⁹ ꝓuinciæ, vt in ducatibus, marchionatibus, & comitatibus, habentibus ex antiquo aliqua arma, & insignia dignitati ducali, marchionali, aut comitali

cuius pecunia id opus factum sit, per tex. in d. l. opus. sed non supra arma principis. Quia nec præsidis liceret nomen vel arma superscribere seu supponere. l. nec præsidis. ff. eo. Cùm in opere publico nulli iudicum licere debet sua arma apponere, inconsulto principe, aliàs reus maiestatis efficeretur. d. l. si qui iudices.

Contrarium tamen de consuetudine seruatur secũdum Salicetum in d. l. si qui. & Albericum de Rosate in l. qui libertate. ff. eo. Nam hodie videmus, quod quando fiunt opera publica, gubernatores patriarum in Francia, vel iudices arma sua eis imponunt, sed sub armis regis, quod potest fieri, vt dixi in præcedenti conclusione. Dicit etiam text. in l. basilicam. C. eo. quod in basilica, quæ est domus regis, vel ecclesia sacra, non debent imagines seu arma alicuius pingi: quod intellige prout supra in 13. conclu. nisi expensis in toto vel in parte alicuius fuerit fabricata, quia tũc talis arma seu nomen suum in eadem inscribere, vel depingi facere potest.

DEcimaseptima conclu. Arma principum distincta, & separata ab alijs ratione suæ dignitatis non solùm non possunt tanquam propria ab alijs assumi, imò quod plus est, etiam non licet ea in domibus proprijs depingere, & assumentes ea & portantes incurrunt & incidunt in crimen falsi, vt dixi supra in 14. concl. Imò quod plus est, dicerem quòd assumentes propria arma supremorum principum, & existentes in patria subdita tali principi, incurrunt crimen læsæ maiestatis: eò, quia talis assumit sibi honorem, & potestatem quam nõ habet. Per signum enim cognoscitur signatum. l. 1. §. si intelligatur. ff. de ædil. edict. stigmata. & ibi Io. de Platea. C. de fabricensibus lib. 11. Tria enim lilia aurea in campo azureo, vt dixi, denotant insignia seu arma regis Franciæ. Ideò si quis illa assumat pro armis, videtur se velle dicere regem: quapropter illi contradicere videtur. Omnis enim q se regem facit, contradicit Cæsari. Io. 22. c. Cùm enim quis in se accipit iurisdictionem aut potestatem vltra quam habeat, aut habere debeat, punitur: vt dicit Lucas de Penna in l. 1. in 10. & 11. colũ. C. vt nemo ad suum patrocinium suscipiat rustica nos. lib. 11. De isto scuto regio plura alibi dixi, scuto non insisto, licet adhuc aliquid de eo infra.

Sic erit dicendum in omnibus alijs scutis seu armis principum supremorum in suis regnis, principatibus, seu dominationibus, vt est in imperio Romano, in quo est Aquila nigra, habens duo capita in campo aureo, quæ sunt arma seu insignia Romanorum Imperatorum, vt in fine huius cõclusionis patet. Et fuerunt primò arma Iulij Cæsaris, quæ Aquila inter copias armatorum in caput Cęsaris residens, duos coruos hinc atque hinc illi molestiam inferentes, morte affecit, quod cum summa omnium admiratione factum est. Hanc Iouis alitem Poëtæ confabulantur, vario quidem colore, quem Mercurio ascriptum ferunt, obductum quadam nigredine superfluo: quod cùm augures animaduertissent, vi quadam belloq;, dolis ac calliditate Cæsarem regnaturum vaticinati sunt. A quò tempore Imp. Romani pro armis ea Aquila vsi sunt in campo aureo sub colore nigro, vt prætactum est.

Legi tamen, quod C. Marius (cuius Cæsar Imperator fuit sororius nepos) in secundo consulatu suo, qui septies consul fuit, Aquilam Romanis legionibus propriè dicauit: vt autor est Plinius lib. 10. c. 4. de qua in fine istius cõclusionis. Sed ibi notat Plinius non ferè apud legiones Romanorum vnquam hybernatum in castris, vbi Aquilarum non fuerit iugum. Ex quo, vt opinor, adhuc hodie Aquila pro armis Imperij designata habet duo capita, sed quas significationes habeat, volens referre omitto: & de ea in finali parte, in 80. consid. dicetur.

Et licet color niger sit infimus inter colores, vt infrà patet, in 66. conclu. Crederem tamen, quòd inter Aquilas in armis apponi solitas, dignior sit aliqua nigra quàm alterius coloris: eò, quia à minori, & potentiori portatur, & etiam quicquid dicant alij, videtur hic color nobilior & dignior propter eius potentiam, & effectum. Nam licet de omnibus alijs colorib⁹ possit fieri nigrum, ita quod nigredo extinguit, supprimit, & offuscat omnes alios colores, non tamen alij colores possunt ita delere, & extinguere nigrum, sicut nigrum delet, obscurat, & extinguit alios: & sic videtur esse maioris potentiæ, & effectus quàm alij: ꝑpterea magis honorari, & maior seu dignior reputari debet.

Carolus Magnus tanquam Imperator & Rex Franciæ prædictis duobus armis simul iunctis in vno scuto vtebatur: sed Aquila à parte dextra, Lilia autem à parte sinistra designabantur. De huiusmodi Aquila, latius infra in vltima parte.

Idem est dicẽdum de omnibus armis aliorum principum, vt in Anglia, vbi rex Angliæ habet pro armis tres Leopardos aureos in campo rubeo: sed vnde hoc, nisi quia asserit se esse ducem Normanniæ (qui habet pro armis suis duos Leopardos) & ducem Aquitaniæ, qui vtitur, & habet vnum: & hos tres simul copulat, seu accumulat, & ponit, ratione regni. Et sic in Anglia qui vtuntur Leopardis pro armis suis, cum aliquali tamen distinctione, videntur esse de domo regia, & sic digniora arma habere, & gestare.

Sic in Aragonia, vbi rex vtitur pro armis quatuor palis rubeis, & armis quatuor aureis. Et ratione regni Castellæ, & Hispaniæ, vtitur duobus Leonibus azureis, in duabus partibus scuti seu campi argentei, & in alijs duabus partibus, duabus turribus seu castellis aureis in campo rubeo.

Rex verò Cypri vtitur pro armis, & habet in parte superiori dextra vnam crucem potẽciatam auream cũ quatuor paruis crucibus aureis in campo ar-

& iniuriosissimum est videre arma agnationis ad extraneos deuoluta.

Hinc est, ꝙ domus antiquorum, in quib. sunt arma prædecessorum, & imagines, seu stemmata, de iure prohibentur vendi per tutorem & curatorem. Quoniam vt dicit tex. in l. quæ tutores. §. nec verò domum. C. de admi. tu. satis lugubre est, aut non videre maiorum imagines in domo propria fixas, aut videre reuulsas. Ratio depromitur. Exempla priscorum virorum honoratorũ nos animant ad eorum vestigia sequenda, quos solitos dicere legimus, cùm solas maiorum imagines intuerẽtur, vehemẽtissimè sibi animum ad virtutẽ accendi: nec prudentissimis viris modicè succurrebũt effigies maiorum, cum titulis suis in prima parte ædium poni solere, vt eorum virtutes posteri non solum legerent, verùm etiam imitarentur, & semper audire videantur poëticum illud dictum: *Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector.*

Et de Themistocle tradunt veteres, quẽ ferunt stimulis virtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem: quærẽti quid ita ex tempore in publico versaretur, respõdisse: quia me trophæa Milciadis de somno excitant. Et dicit Lactan. li. 1. Itaque homines eorum simulacra finxerunt, vt haberent aliquot ex imaginum contemplatione solatium. Et de materia amplè infrà in 8. par. in 6. consider. ver. dicit tamen.

Hinc videmus, quòd si sint aliqui de aliqua familia, & casata antiqua, qui videant arma suorum prædecessorum depicta, aut aliàs insculpta in aliquo loco publico: si quis velit ea amouere & ponere sua de nouo, etiam ædificando nouum opus, ꝙ potest ei prohiberi per iudicem ex officio suo, ex quo non est licitum abradere antiqua, & ponere noua: vt dicit Bar. in l. qui liberalitate. §. nec eius nomine. per illum text. ff. de ope. pub. Vbi refert contra religiosos, qui capellas seu capellanias defunctorum aliquorum antiquorũ fundatorum, vbi sunt eorum arma, attribuunt alijs nouis, quod malè faciunt, vt etiam dicit Lud. Ro. sing. suo 474. & refert Ioãnes de Terra rubea, in suo opere de vinea ecclesiæ: tract. 3. art. 6. in 8. conclu. super glo. in verbo, damnabilis.

Et ideo vidi, quod cùm in ecclesia Heduensi remoueretur quidam lapis magnus in modũ tumbæ, vbi erant arma & imago domini quondã Dautigneyo, conquestus est dominus Gerardus de Vienna, dominus dicti loci, tam ea ratione, quia dominus ipsiꝰ loci Dautigneyo, quam ea ratione, quia erat de agnatione illius prædefuncti, cuius arma ibi posita erant & insculpta: & fuit necesse, quod in loco vbi construebatur capella noua, quod arma antiqua ibi reponerentur cum nouis, quod & æquum fuit, prout probat text. ad hoc expressus. quem etiam ad hoc allegaui in l. fi. §. si quis. ff. de ope. pub. Ad ꝙ facit tex. in l. si quãdo. C. eo. vbi habetur: quoties opus publicũ vt palatiũ. ædes sacræ, vel porticus, reparatione indiguerint: licitum est imagines, statuas, inscriptiones nominum, vel arma quoruncunq; deponere: sed refectis ædificijs, vnaquæq; remota reportari, & proprio loco denuò collocari debent. Sed in re priuata vendita, licitũ est emptori rei emptę arma sua apponere, & alia si quæ sint affixa remouere. facit, quia satis absurdum est origine rei sublata, eius imaginem derelinqui seu remanere. tex. in l. vnica. §. 1. C. de latina libertate tollen.

Ex dictis tamẽ Bar. in prædicto tra. in 2. col. sublimita istud dictum præcedens, s. de portu & delatione armorum, nisi essent exteri, seu ita de longinquo, vt esset talis distantia de vno loco ad aliũ, quod primus lædi nõ posset. puta si Italus assumat arma Theutonici, vel Anglici & econtra, vel Italus arma Hispani, certè, vt dicit Bart. in hoc non videtur generari præiudicium, nec scandalum inter eos. & dictum Barthol. sequitur Panormit. in c. dilecta. de exces. præl. & amplè infra in 48. conclu. Et ideo ex quo in his, in quibus quadam facultate quis occupat sibi vsum, nõ licet quæri, nisi ex magna causa. l. pe. §. sunt autem qui putant. ff. ne quid in loco publico. Vel nisi etiam essent ita antiqua arma, quod amplius dici nequeat, quod sit aliquis in patria de familia illorũ, qui talia arma antiquitus portabant, & deferebant, vt sunt quædam ex antiquis armis nouem heroum, qui dicuntur in vulgari, Leus neuf preux. quorum tres erant Iudæi, s. Iudas Machabæꝰ, Iosue, & Dauid. Tres gentiles, seu pagani, Hector, Alexander Magnus, & Iulius Cæsar: & alij tres Christiani fuerunt, Carolus Magnus, Arthurus, seu Arthusius de Britannia, & Gaufredus, seu Godofredus Billonius: quorũm quidem arma infra in 28. conclu. videre poteris. Item vt sunt arma militum (quos mensæ rotundę vocant) qui fuerunt numero centum, & septuaginta, qui omnes portabant arma diuersa, vt videri potest in quodam volumine, seu Romantio, ꝙ vulgari nostro dicitur & intitulatur, Gyrõ le courtoys. in prin. Et si quis velit videre, aut habere diuersitatem armorum, recurrat ad illum locum. Maior tamẽ diuersitas erat in turri Dauid. de qua Canticorum 4. c. Cùm in ea erant mille clypei pendentes. de qua infra in 59. conclusi. ver. quandoque.

VIgesimasecunda conclu. In casu in quo oẽs, & maiores & minores comprehenduntur, & est interesse, quod potest contingere vnumquemque in casu, scilicet quando quis odijs plenus, cuius vitæ multi insidiantur, assumeret arma seu insignia hominis quieti & pacifici, certè illius interest, & poterit facere prohiberi, si vituperosè portat, vt dictũ est, multo fortius potest peti prohibitio, ne ex hoc propter vnionem armorum alius pro alio occidatur vel iniurietur.

Item dicendum est, si ex hoc pudor primi aliquo

mitali conuenientia, quoniam debent à pari iudicari, eò, quia tales dignitates habent iura regalia, maximè quando in eis succeditur prout in alijs dignitatibus, prout amplè dixi de ducatu Mediolani in Comment. nostrarum cõsuetudinum ducatus Burgũd. tit. Des successions des bastardz. art. 5. in conf. ibi posito, quo tenui, quod duces habent iura regalia. & ideo idem dicendum est in eis sicut in alijs principibus, de quibus ante dictum est.

Vigesima cõclusio est, quo ad arma nobilium. Nam certũ est, quòd nobiles ex origine, longa serie, & prosapia prædecessorum habent sua arma, & insignia, & communiter à tali tempore cuius initij memoria non extat. In contrarium, omnes nobiles seu gentiles homines, vt ita loquar, habent & gerunt sua arma & insignia distincta & separata, nec vnus pateretur, quòd alter portat arma sua, etiam si esset de sua familia, domo, & nomine, nisi cum quadam differentia quam habent inter se, quæ est videlicet, quod primogenitus familiæ suæ domus, portet ea plana & integra sine aliquali distinctione, vel additione. Alij verò posteriores, quilibet cum quadam discrepantia. Et hoc de consuetudine quæ valet in his, vt in descendentibus omnibus præterquam primogenito, velut in capite ponatur aliqua differentia, qua mediante ab alijs discernatur, & cognoscatur, vt in l. 1. C. quæ res ven. non pos. & ibi per doct. & sic illæ differentiæ siue signa inducta sunt per regni consuetudinem, & talis consuetudo tenet secundum Bar. in tract. de insignibus & ar. quę consuetudo viget, & vsitata est in omnibus nobilium domibus regis Franciæ, vt tenet Guillelmus de Monteferrat. in tract. suo de successione regum, in secundo dubio. nu. 18. in fin. exemplificat in domo Dalbret, & domo Darual, & sic de singulis. Quæ insignia & arma licet sint omnibus & singulis de illa agnatione, etiam nobili, communia. l. vel quæ patet. in prin. & l. familiaria. ff. de religiosis, & sump. fune. tamẽ illa differentia de consuetudine inducta (cùm de iure arma vni per diuisionem vel differentiam assignari non possunt. l. sepulchra. C. de religiosis, & sump. fune.) non est communis, sed potius singularis & diuersa, per quam vnusquisq; de illa agnatione dignoscitur, in qua linea descendentium de illa nobili agnatione sit. an in linea primogenitorum, secundogenitorum vel tertiogenitorum, vt dicit ibi idem de Monteferra. nu. 20. Vt videmus apud nos, domini Trimolij habent tres Aglas azureas in campo aureo cum tigno rubeo, quæ sunt integra, plana, & originalia arma illius dom⁹, quæ primogenitus habet, & portat, nec licet alteri eã portare, etiam si sit frater, nisi cũ quadam distinctione, quæ fit multifariam, vt hic infra videre poteris, in 76. concl. & sic de singulis. Et ista sunt, & fiunt ad conseruationem agnationis & domus, in hoc quod nemo assumat talia arma, nisi sit de tali domo & familia: cùm agnationis seu familiæ dignitas semp debet esse salua, vt plenè infra in seq. concl. & vt per istam differentiam in insign. & armis positam vnus de agnatione, vel familia ab alijs & singulis de illa agnatione dignoscatur, & discernatur, qđ licet, vt nomini additur prænomen: vt in l. vnica. C. de mutatione nominis. faciũt notata in procemio Clemen. in gl. & in l. 2. ff. de libe. ris & posthumis.

Sed quod ignobilibus non liceat quouis modo arma, seu insignia solis nobilib. concessa, & inter nobiles vsitata deferre, dicam infra in 23. concl. in c. Non licet ignobili. Dixi remissiuè post Bonum de Curtili in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgun. tit. Des in fans de plusieurs lictz. §. 4. in 1. gl. in vers. additio. in fi.

Vigesimaprima concl. Quæ dicta sunt hinc ante in principalibus, idem est in nobilib. ex antiqua prosapia habentib⁹ in sua progenie & familia certa arma distincta ab alijs ratione antiquitatis dom⁹. Quia tũc, si in patria & regione vbi sunt & morantur, posset eis esse dedecus, quod inferiores minoris conditionis gestarent talia arma, et quo eis prohiberi posset, ne talia portent, instante parte. Puta si in ducatu Burgũdiæ aliquis vellet assumere talia arma qui non esset de domo, & casata, posset prohiberi à superiore: vt si quis vellet assumere arma Trimoliorum (qui fortè à Timoleone duce Corinthiorum originem habuerunt: vel à Timoleo monte Lydiæ, vt in vlt. parte, in cõsideratione, quæ tractat de excellentia vinorum, dicetur) posset ab eis prohiberi, vbi non esset de parentela. & idem de cęteris magnatib. seu magnificis potentioribus & in nobiliorib. in vna patria. Quoniam alijs non licet portare talia arma, nisi sint de casata, & domo illorum, & si portarent aliqui, possunt prohiberi, quoniam ex hoc iniuriarẽtur, quod inferiores qui non essent de eorum parentela, se tales dicerent. notatur in d. c. cum dilecta. extra de excessib. præl. imo dicit Bal. in l. 2. C. quæ res vendi nõ possunt. quod si quis assumat arma, seu insignia alterius, qui eis longo tempore vsus fuerat, tenetur pœna falsi, vt sæpe allegatum, & comprobatum est supra. Ita etiam tenet Ioannes de Montolono conciuis, & contemporaneus noster in suo Promptuario iuris. in verbo, arma. Maximè si sit talis, qui in sua agnatione habuisset, vel conuictus fuisset, quòd vituperio & ignominia posset ex hac ratione prohiberi, argũ. l. militæ. C. de episcopali audientia. Et non solum principalis de casata potest talia prohibere, sed etiam quilibet alius etiam tertius, vt dicit Bar. in d. tract. de armis. arg. l. 1. C. de his, qui potentiorum nomine titulos prædijs affigunt, &c. & ita no. in verb. titulos. & in auth. de mandatis principum. §. pe. coll. 3. Et facit ad hæc ratio Ange. de Perus. in consi. suo 79. & cons. 281. in pe. col. vbi dicit, quòd grauissimum, & iniu-

tatem. Cùm ad solos agnatos cōpetat ius, & facultas portandi arma domus: tex. esse videtur in l. ius familiarium. C. de religio. & sumptibus funerum. quem ad hoc Ioannes Sanxon alle. in d. c. 1. supra proximè allegato. dicam latius infra in 40. concl. Et hæc sunt quantum ad arma nobilium, & quæ cōpetunt nobilibus, de quib⁹ adhuc dicam quando fiet mentio, an transeant ad successores, & quo modo, & in pluribus alijs conclusionibus.

Vigesimaseptima cōclusio est circa populares, qui non habent arma propria: sed aut sibi assumunt ex concessione principis supremi, vel alterius domini, vt Bartolus, qui habuit à Carolo IIII. Imper. vt ipse, & cæteri de sua agnatione leonem rubeum cum caudis duabus in campo aureo portarent. Et tunc talibus licet portare talia arma sibi donata & concessa. & dicit Bar. in d. suo tract armorum, in hoc non esse dubium. Quia disputare de potestate Principis est sacrilegium. l. 2. C. de crimine sacrilegij. Facit in rubro, & nigro. C. vt nemini liceat sine iudicis authoritate signa imprimere rebus quas alius detinet. optimus tex. in l. sacrilegij. de diuersis rescriptis. vbi notant Bald. & Pau. quod Imperator, seu Princeps supremus, vt Rex Franciæ, potest conferre dignitatē alicui non habenti, & nobilitare quemcunq; vult: & instar sacrilegij est reputare aliquem indignum quē Princeps approbauit, vt in d. tex. cùm sit Deus in terris, notatur in l. iubemus. C. de sacros. eccle. de laude huiusmodi armorum & vtilitate infra dicetur, in 36. conclusione, incipiente. circa vtilitatem.

Vigesimaoctaua conclusio. Etiam populares ꝓpria autoritate arma sibi assumere possunt, vt dicit Bar. in dicto loco. Sicut enim nomina inuēta sunt ad cognoscendum homines. l. ad recognoscendos. C. de ingenuis manumissis. ita etiam ista insignia ad hoc inuenta sunt, vt l. sanctum. §. 1. ff. de rerum diui. Sed talia nomina cuilibet licet imponere sibi ad placitum. d. l. ad recognoscēdos. & l. falsi. in prin. ff. de falsis. Ita etiam ista insignia cuilibet licet portare, & impingere in suo, non tamen in alieno: vt l. 2. C. vt nemini liceat sine iudicis autoritate, &c. & ibi notatur per gl. in verbo, aliquis. facit c. dilecti. extra de concess. præbend. & quod ibi notatur per gl. Non inuenio illud c. dilecti, sub. tit. de conces. præben. allegatum per Bart. sed bene reperio c. dilecta. extra de excess. præla. ꝙ bene videtur facere ad hoc cum gl. fi. Et ibi Pano. & Pe. de Anch. ponunt istam quæstionem cū seq. & ibidem tractatur ista materia.

Videretur quòd Bar. in hoc multum extēsè locutus fuerit, & quod istud non sit indistinctè verum, maximè in villanis seu rusticis non habentibus aliquam præeminentiam aut dignitatem, seu nobilitatem: quoniam credo, quod talibus non sit licitum portare arma, hoc est scuta, in quibus sunt arma, cum talia solùm competant nobilibus ex aliqua nobilitate, quæ sunt plures, vt infra videtur in octaua parte: & illis licet propria autoritate assumere aliqua arma, alijs non, propter vsitatam & obseruatam inuiolabiliter consuetudinē à tempore immemoriali, quo talibus solum competit vsus armorum, & non villanis & rusticis.

Item & vt statim dicetur, si adhuc tales sibi assumant arma, cauere debent, ne assumant arma alicuius antiquæ domus & familiæ iam talia habentis, & portantis. quoniam tunc posset prohiberi, vt dictum est supra in 23. conclu.

Sed bene verum est, quod tales rustici & artifices possunt per se & propria autoritate assumere merchas, & signa quibus signare & merchare possunt opera sua, & suas res: sed ista non debent fieri ad formam, seu instar armorum, & ita videntur intelligēda verba Bartoli. De prædictis merchis, seu signis infra videtur, in 31. conclu.

Communiter tamē tenet secundum Pan. in c. dilecto. vt quilibet assumere possit sibi certa insignia siue arma. & de hoc truffantur villani à nobilibus, cum dicunt arma sunt villanorum, quia sumpta sunt ad placitum, prout Accursius glossator iuris ciuilis in l. hæres. in gl. fi. ff. de le. hære. de domino Martino sic dicit, quod scutum suum albo nigroque variabat, vt omnem telorum vitaret amaritudinem. Veruntamen vt dixi, omnia nomina ꝓpria sumuntur ad placitum, vt vnus ab altero cognoscatur iuribus præal. quibus addo §. si quis in nomine. insti. de le. ita & arma potest qs assumere, vt vna parentela discernatur ab alia, & non fiat alteri præiudicium: etiā dummodo talia arma ignobilium seu rusticorum non habeant galeam seu cassidem tymbratam, vt supra tactū est in 23. conclu. & expedit ita fieri, vt familiæ distinguantur, & distinctæ cognoscantur, vt dictum est, & non sit idem de magistro Io. Grammatico, & Accursio iurisperito, vt vult gl. fi. in l. vnica. C. de professorib. qui, &c. lib. 12.

Si quis tamen velit assumere arma de nouo, debet assumere magis conformia suis cognatis aūt affinibus, vel patriæ suæ, & etiam antiquioribus. & secundum quod videre protest & cognoscere ꝙ eis magis conueniunt & approximant statui suo, tam ratione affinitatis, consanguinitatis, patriæ, loci, quàm vrbi seu suæ qualitati & conditioni, & de multis alijs, vt infra dicam. Vnde referam, quia ad rem facit, de Gordio patre regis Midæ opulentissimi Phrygum, qui Gordius ex agricultura sumptus, ad regnum peruenit: quo potitus Gordium ciuitatem inter Asiam maiorē & minorem condidit, & à se denominauit, in qua templum Ioui consecrauit, & non immemor, nec veritus originariā conditionē, nec eam celans in eo aratrum (tanquam fortè propria arma, & insignia) quo aliquando vsus fuerat, posuit, & ex loris, seu funib. quibus boues in iugo tenuerat, nodum connexit miro artificio, vt neq; principiū, neq; exit⁹ deprehenderetur in eo, eumq; Ioui consecrauit, donec

quo modo lædatur, arg. d. l. minæ. C. de epiſ. aud. & l. Iudæos quoſdam. C. de Iudæis.

Et hæc fieri debēt per iudicis officium ad quem ſpectat qes popularis. l. 1. §. quies ff. de officio præfecti vrbis. maximè ſi videat hoc ad ſcādalum poſſe eſſe & tendere, & ad diſſenſionem ſubditorum, etiam ex officio ſuo poteſt, vt C. de latina libertate tollēda. l. 1. §. ſed & qui domini, vbi circa eos, q pileati incedunt, lex Iulia ſtatuit, ne populus decipiatur. & expreſſius in cap. nonnullis. extra de Iudæis.

VIgeſimatertia concluſio. Non licet ignobili aſſumere arma nobilis, & quæ ſolent portari per nobiles, nec inſignia ſolis nobilibus conceſſa, & inter nobiles vſitata, deferre: quia ſic dicitur nedum ſe nudo nomine nobilem aſſerere, ſed etiam nobilium actus facere: eam ob cauſam grauius puniendus eſt, quàm ſi ſolum aſſereret ſe nobilem, quo caſu tantum falſum committit, & poteſt tanquam falſarius puniri. Text. eſt & ibi Bart. in l. eos. §. qui ſe pro milite. quem textum ponderat ibi Bart. contra illos qui ſe aſſerunt doctores cùm non ſint. ff. de falſis. vbi dicit text. quod ille qui ſe pro milite geſſit, & illicitis vſus eſt inſignibus, falſo puniendus eſt, & videas Fel. in c. 3. loco. col. 1. de probatio. dixi alibi. & ille text. multum facit pro hoc caſu. & in his etiam vbi quis illicitis vſus eſt inſignibus. Facit quod not. Bald. in l. fucandæ. quæ eſt l. 1. C. quæ res vend. non poſ. dum allegat illud vulgare, quod qui non eſt lupus, non debet aſſumere eius pellē. amplè per Bonum de Curtili in tract. nobilitatis, 2. par. num. 178. vbi dicit, quod vbi in aliqua patria aſt diſcretio ſeu doctrina, & in modo pingendi arma inter nobiles, & ignobiles, ignobilis non poteſt aſſumere arma nobilis, ſed bene aſſumere poteſt iuxta ritum ignobilium, & popularium, vt infra patebit in 28. concluſi. non iuxta ritum nobilium, qui non conuenit niſi nobilibus: vt apud nos non videtur honeſtum quòd ignobilis, & popularis in ſuis armis ponat ſupra arma ſua galeam tymbratam, quod vulgo dicitur Heaulme, cum quadam eleuatione, quam faciunt nobiles magnifici, ſupra quod ponunt quoddam ſignum eleuatum, quod videtur ſolis nobilibus attribui, quod vulgariter dicitur Tymbre, de quo amplè infra in 49. conclu. Aliàs etiam prohibere & impedire poſſet nobilis, ne aliquis villanus vel ruſticus nomen & arma ſuæ domus vſurpet, vel ne aliquis de malo & infecto ſanguine nomen, vel arma immaculatorum aſſumat, quia cuiuſque de genere intereſt claritatem & nobilitatem generis conſeruari. ita tenet Guill. Benedicti in repet. cap. Raynutius. in verbo, & vxorem nomine Adelaſiam. numer. 917. & plenè in verbo, Raynutius de Clera. nu. 57. & 58. extra de teſtam.

VIgeſimaquarta concluſio. Limitantur etiam præcedentes concluſiones in Baſtardis, qui non portant arma domus nobilium, cùm non ſint nobiles, vt dicit Bal. in l. cū legitimæ nuptiæ. ff. de ſtat. homi. idem Bald. in l. generaliter. §. fi. C. de inſti. & ſubſti. dixi amplè in commento ſuper conſuetudinibus ducatus Burgundiæ, in titu. Des ſucceſſions des baſtards. §. 3. in gloſſ. 1. verſ. iuxta prædicta: cum ſequ. ideo non poſſunt aſſumere arma domus, vt dicit Guillielmus Benedicti in ſua repe. c. Rayn. de Clera. nu. 31. de teſtamentis. vbi tamen concludit, ꝙ iſtud non obſeruatur in Francia, quia baſtardi portant arma domus, cum aliqua tamen barra, quæ incipit à ſiniſtris, & tendit ad dextram: tendens & tranſuerſans per medium ſcuti ſeu campi armorum. & ibi plenè videas de baſtardis. & infra in 75. concl. ver. item arma, &c. Cum ſupradictis concordat commentum Coſmæ Guymier, in verbo, filij, tit. de numero & qualitate Cardinalium. §. ſint viri. Quid autem de legitimatis, vide infra, in 77. concl. Sed de baſtardis quomodo legitimi illis præferri debent, latius dicetur infra in 11. part. in 15. conſid.

VIgeſimaquinta conclu. Licet vaſallus habeat arma ſua antiqua, & quæ poteſt vbique portare, & depingere, non tamen ea poteſt depingere, aut inſculpere ſeu depingi, aut inſculpi facere in locis vbi ſunt arma ſui domini, à quo tenet in feudum, ſaltem ita altè, ſed cum aliqua depreſſione, aut diminutione. Puta ſi tantum cum vſi ſint arma ſua domini ponere in loco ſuperiori, ſua verò in loco inferiori: aut arma domini à dextris, ſua à ſiniſtris. Et ſi ſint duo arma ſeu inſignia ponēda, vel inſculpenda cum armis domini, debent poni arma domini in medio, vt dicam infra in 96. conclu. Quia talia ſunt ſigna & loca honoris, vt dixi ſupra in hac prima parte, in 13. conſid. cum duab. ſeq. Et de hoc eſt vniuerſalis obſeruantia in Gallia, ita quod aliqui habent conſuetudines particulares de his, vt eſt in patria Turonenſi: de qua per Ioan. Sanxon, tit. Des droitz de Chaſtelenie. c. 1. in conſuetudinibus patriæ Turonenſis, vbi ponit, quod vaſallus non poteſt ponere ſua arma, nec facere literam, ſeu ligaturam funebrem in eccleſia Caſtellaniæ, quod eſt ratione congruum, vt minores maioribus deferant, iuxta gl. fi. in l. nihil omnino. C. de palatinis ſacrarum largitionum. libr. 12. Etiam in delatione & prælatione armorum, in quib. conſiſtit honor, vt hic ante dictum eſt in 12. conclu. & dicit Bal. in l. generaliter. §. fin. C. de inſti. & ſubſti. quod portare arma eſt honor.

Aduerte tamen, quod arma poſita iuxta arma principis, cenſentur ex eo nobiliora. facit, qui admittūtur ad latus principis, ex eo illuſtrantur. tex. eſt in l. vnica. ibi, quos noſtri lateris comitatus illuſtrat. C. de præpoſitis librorum. lib. 12. & ibi not. Bal. illum text. pro collateralib. quia illuſtrātur ab eo cui aſtant. & Fel. in c. paſtoralis. de offi. del.

VIgeſimaſexta concluſi. Cognatis & affinibus nō licet aſſumere, nec portare arma domus illius, vnde cognationem ſolam habent, aut affinitatem.

tatem.

etiam in l.2.C.vt nemini liceat sine iud. autor.signa impri.rebus quas alius detinet.

TRigesima concl. Non solum habens proprietatem in aliqua re arma sua potest facere pingere, sed etiam vsufructuarius in re in qua habet vsumfructum.l. æquissimum.§. sed si ædium vsusfructus legatus sit. Nerua filius, & lumina immittere eum posse, ait. sed & colores, & picturas, & marmora, poterit, & sigilla: & si quid ad domus ornatum pertinet. & no. ibi sigilla. ff. de vsufructu. & ibi Ang. de Peru. & Flo. Quia per hoc non efficitur deterior conditio rei, neq; mutatur eius substantia, quoniã aliàs secus esset, vt l. monumentorum. C. de reli. & l. repeti.§. rei mutatione. ff. quib. modis vsusfru. vel vsus amittatur. Ex quo dixi in casu emergenti, quod vidua post mortem mariti, quæ habet donariũ in aliqua domo, seu in aliqua terra, & Signoria, potest ibidem ponere arma sua, prout eius maritus fecisset eius vita comite: sed tamen zona funebris in ecclesia pro ea fieri non potest. arg. d. l. monumentorum.

TRigesimaprima conclu. est circa merchas, & insignia mercatorum, & artificũ. & hoc casu dicendũ videtur, quod vnicuiq; liceat tales merchas, seu signa portare, & habere. Quoniam talia fiunt ad recognoscendas res suas & opera sua, seu artificia. vnde not. Bald. in aut. dos data. in magna lectura. C. de do. ante nu. quod ballæ mercatorũ recognoscuntur ad signum, sicut supra dictum est i 128. concl. quod nomina sunt inuenta ad cognoscendos homines. C. de ingenuis manumissis. & §. si quis in nomine insti. de lega. Et licet vnicuique nomen suũ mutare, & accipere ad placitum, dum modo absit fraus. l. vni. C. de muta. nomi. ideo videtur quod etiam signum, seu mercham mutare potest. De mutatione tamen nominis, vide Gem. in procemio sexti. in 3. col. & Angelum in d. §. si quis in nomine. & per Doctores in d. l. vnica.

Sed quid de armis, an liceat ea variare, & mutare pro libito? videtur quod non: quia vt sæpe dictũ est, bonum est argumentum de nomine ad arma. Modo sic est, quod mutatio nominis videtur prohibita, vt in l. 1. §. qui in rationib. ibi, vel rem amouerint. & l falsi nominis. ff. de falsis. & l. Titio, in prin. ff. ad mun. ideo nec arma mutare licet. Facit, quia nemini licet titulũ semel assumptum variare, saltem sine scitu principis. ex ratione. l. eos. §. qui se pro milite. & ibi Bal. ff. de fal. Item mutatio nominis non fit in imperatore, vt tenet Bald. in proœ. Gregoriano. col. 1. igitur nec in alio inferiore permissa esse videtur, cum dicat se dominũ in terris, & eius dignitas alta est, vt per Bald. ibi. Item notarius non debet mutare nomen, nec signum, vt in proxima sequenti consideratione dicetur. In oppositum facit: quia quis dum dignitatem apostolatus assequitur, mutat nomen proprium primæ impositionis, vt tenet Bal. vbi supra. & illa mutatio dicitur gratiosa, idcirco variatio armorum est licita. Ideo dic, quod sicut nomina bona possunt mutari, dummodo illa mutatio non sit calumniosa, captiosa, ignominiosa, & falsẽs: quia tunc prohibetur tanquam etiam gloriosa, iuribus pro prima parte allegatis. Sed illa est licita, quæ damnum, fraudem, & deceptionem alteri non infert, nec inferre potest, vt dicit ibi Bald. in col. 2. & pro vtroq; casu est tex. in d. l. vnicam. C. de mutatione nominis.

TRigesimasecunda conclusio erit pro limitatione prædictæ conclusionis, quæ fallit multis modis. Primò quando interesset multis seu cõtingere posset ex hoc interesse multorum: quod fieri potest, quando esset quidam faber expertus, & bene famatus, qui in gladijs suis seu alijs operibus aut artificijs facit certa signa, vel mercham, ex quibus opus talis magistri, seu artificis esse cognoscitur, & laudatur, vt per hoc tales merces melius vendantur, & auidius emantur.

Et ideo dicunt Bened. in d. suo tract. armorum, Pan. & Pet. de Anch. in c. dilecta. extra. de excess. prælat. si alius faceret tale signum, posset prohiberi, quia ex hoc commune bonum, seu respublica læderetur, & decipi posset. Acciperetur enim & emeretur opus vnius (vt sæpe fit) pro opere alterius, ar. l. 1. C. de latina liber. toll. & c. à nonnullis. extra de Iudæis.

Istud exẽplificari potest in multis, maximè tempore nostro in quodã fabro cultellorũ, qui dicebatur Vauldoire, qui vtebatur certo signo pro sua mercha operi suo imprimenda. Nam si alius vsurpasset illud signum, potuisset ille, & quilibet alius de populo cõqueri, & ad preces illorum per Iudices prohiberi eidem vsurpanti, potuisset etiã cæteris ne tali signo vterentur, quod & factum fuit.

Sic etiam in oppido Belnensi, vbi erat quidam faber balistarum laudatissimus, & ingeniosus, qui cæteros in operis sui dignitate excellebat. Nam si aliquis signum suum accepisset, potuisset ad iustitiam illius, aut alterius de illo loco prohiberi, ne quisquam alius vsus fuisset, & sic de singulis. faciunt ad prædicta, quæ tetigi infra in 34. conclu.

Sicut videmus in Burgundia, dolia vinorum fiunt diuersa, & distincta ab alijs totius Galliæ: ita quod nulla prouincia est in Gallia, quæ vtatur dolijs, seu vasis vinarijs ad mensuram, & sub forma, & modo quib. fabricantur in vrbe Belnensi, & in tota Burgundia.

Altisiodorenses tamen ad æmulationem voluerunt facere similia vasa, & dolia, vt carius, & citius venderent eorũ vina, & pro vinis Burgundiæ, quod tamen fieri non potuit, nec debuit. Et ideo super hoc pendet processus Parisijs (vt audiui) Et pro certo iustè possunt, & potuerũt Burgundi impedire, & conqueri, ne fiant neq; fierent dolia ad vsum vinorum ad instar suorũ propter excellentiam vinorum Belnensium, & totius Burgundiæ,

qui eum soluat occurreret: vt recitat Guiliel. Benedicti in sua repe.c.Ray.in ver.Ray.de Clera.nu. 25.de testamentis, & ibi reprehendit illos qui neglecto honore patris, se filios bastardos magnatū dicunt, vt illorum nomen & arma eis nō debita occupent, de quo vide ibi plura exempla.

Et ità vt magis communiter videmus, assumētes de nouo arma, assumunt ea quæ magis suo nomini, aut cognomini approximātur & cōueniunt propter conformitatē, alludendo ad vocabulum cognominis, vt nomina sint cōsonantia reb. vulgato §.est & aliud.inst. de don. & siquidē data sunt ab antiquitate nomina significatiua à parte rerum, vt Petrus, quia firmus vt petra.tex. & ibi glo. in auth.de defen.ciui.in prin. col.3. & Lucius Lucillius, & Lucullus à luce. Puta si quis cognominetur de quercu, assumit pro armis quercū, vt in Papa Iulio II. qui dicebatur de Rouere, & assumpsit pro armis quercum. Et rouere in vulgari Italico, est quercus. Et illi qui vocātur de castro, aut castello, sumunt castrum seu castellum: qui verò cognominātur de Loup, accipit lupum, & sic de singulis. Et licet propria nomina ad placitum imponantur, appellatiua tamē ab aliqua proprietate imponi solent, vt dicit Bal.in proœ. instituti.allegans l. si quis in fundi vocabulo.ff.de leg.1.

Sicut videre est multas familias Romanorum cognomina assumpsisse à leguminibus, & ab ea re quam optimè sererent, vt Fabij à faba cognominati, Cicerones à Cicere, Lentuli seu Lentini à Lente, Pisones à piso, & sic de huiusmodi. & vt ait Plinius, fuerunt ab arboribus cognomina antiqs, vt Frondicio, qui præclara facinora Vulturnum transnatans fronde capiti imposita aduersus Hannibalem edidit. Item Cornutus ait: Q. Cincinnatus cum suum agrum & araret, & sereret, dictatura ei à populo Rom. delata est. Qui contra Samnites profectus victor extitit, qui à serendo, Seranus appellatus est. A pinsendo Pilumnus, qui primus pinsendi frumenti vsum inuenit: & pilum, id est, instrumentum aptum ad terendum. Item ab herbis vt Lactucinij, à lactucis dicti. Item à piscibus, vt Muræna, quod fuit cognomē viri Romani, ab eo pisce deductum. vnde Ciceronis extat oratio pro Muræna. Item Orato, quod cognomen fuit Sergij viri Romani, quod ab hoc pisce sortitus est. Cognomina etiam, vt inquit Varro, habentur à maiori & à minori pecore. A maiori, vt Equitius, Taurus. A minori, vt Saprilus, Scropha, Portius, quod cognomen fuit Catonis Censorij, à porco tractum. Quidam etiam à vestimento, vt Antoninus Caracalla.

Et assumendo antiqua arma (puta duos leones aureos eleuatos, se inuicem respiciētes in campo rubeo quę fuerunt arma Hectoris. Lyram auream in campo rubeo, quæ fuerunt arma Dauidis. Tres psittacos virides in campo aureo, quæ fuerunt arma Iosue. Draconem rubeum in campo argenteo, quæ fuerunt arma Iudæ Maccabæi. In campo azureo regem in solio maiestatis sedentem aureum, quæ fuerunt arma Alexandri Magni. In campo azureo tres coronas aureas, quæ fuerunt arma Arthuri) non potest quis reprehendi, nec ab aliquo prohiberi, cùm nunc nō sint aliqui de parentela illorum, & ita de alijs similibus, de quo latissimè infra in 48.conclusione.

Vigesimanona conclusi. Si quis impediat, ne arma sua aliquis ponat in loco, in quo ponere potest, non patiendo eidem honorem decerni, qui decerni potest, non tenetur actione iniuriarum, vt est text.ad literam, in l. iniuriarum.1.§. si quis. de honoribus decernēdis alicui passus non sit decerni, vt puta imaginem alicui, vel quid aliud tale, puta arma.ff.de iniurijs. quamuis, vt dicit tex.hoc contumeliæ causa faciat. Intellige si fiat impedimentum antequam sint posita. sed postquam fuerint posita in aliquo loco: si amoueantur, credo actionem iniuriarum esse ortam. Quoniam turpius eijcitur, quàm non admittitur hospes.tex.in c.quemadmodum.§.alioquin.de iniurijs.extra. Ex quo dixi in casu emergenti, de quo infra 49.conclu.in fi. cum esset inter duos dominos contentio de quadam ecclesia, in cuius iurisdictione esset, & quis illorū facere deberet zonam lugubrem, seu funebrem in dicta Ecclesia: quod ex quo vnus superstes abradere fecerit zonam lugubrem, quam filij alterius prædefuncti fecerant fieri, ꝑ sepultura eorum patris, quod in hoc tenebatur actione iniuriarum. Quia non solum non passus est honorem decerni, sed decretum tulit, diminuendo eius dignitatem, quo casu tenetur actione iniuriarum, vt est gl.in d. §. si quis. in verb. quid faciat. Idem dicendum est de eo, qui arma alicuius iam in aliquo loco depicta deleuit, aut abrasit, quoniam hoc casu tenetur actione iniuriarum, si talis, qui illa posuit, non poterat prohiberi illa ibi ponere, quoniam si potuit prohiberi per alium: videtur quod si ponat sine eius autoritate & licentia, possint per dictum, qui prohibere potuit, aut eius mandato, deleri, & abradi. Quoniam ex quo per illum text. in d. §. si quis. potest impediri ne vtatur honore, & ne honor sibi decernatur: ita quod non potest hoc casu teneri actione iniuriarum. Multò ergo fortius si qs vtatur honore non sibi debito, potest talis honor impediri per illum cui præiudicatur in honore, puta in appositione imaginis in vno loco, vel alicui⁹ alterius rei ad honorem tantum, vt est in appositione armorum.

Et ideo dic, quod si quis in re litigiosa ponat, aut pingere faciat arma sua, possunt ab aduersario deuastari, excidi, & arripi, per tex.in l.2.C.vt nemo priuatus titulos prædijs suis vel alienis imponat, vel vela regia suspendat. & ita tenet Vincen. Cicault in quodam tract. quem fecit de factis Principum. in c. de autoritate ecclesiæ. fol. 5. sed pro hoc vltimo dicto allego formaliorem text. in l.1.

etiam

gno signata est l.quod si neque.§.fi.ff.de periculo & commodo rei venditæ.& c.si iudex.de sent.exc. in 6.Ad idem bene facit.1.quęst 1.c.quod quidam. in fin.& 23.q.7.c.quemadmodum.de consec.dist. 4.c.postea signatur. 24. quæst. 2. c. sanè profertur. extra de voto magnæ.& c.fin.ibidem.& Ezechiel. c.9.Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau. super frontes virorum gementium, & dolentium super abominationibus quæ fiunt in medio eius. Et Luc. 20. Ostendite mihi numisma census.At illi obtulerunt ei denarium. Cuius habet imaginem, & inscriptionem ? Et respondentes dixerunt: Cæsaris, & ait illis: Reddite ergo quod est Cæsaris,&c.Et Gene.4.Posuit Dominus signum in Cayn. Ad idem Exo. 12. quod verum dicit esse Lucas de Penna si probetur impositio merchæ.l.3.C.de bonis vacantibus, lib. 10. & d.l. quod si neque. Quod videtur etiam esse verum, quo ad possessionem,& dominium, art.d.l.3 &l. monumentorum. C. de relig. & sump.fun. & facit quod notatur in c. quanto. in gloss. in verbo, patris. de iureiu. extra. & in l. vnica.C. de nautis Tyberinis.lib. 11. Ita dicit Lucas de Penna in d.l. stigmata. & dixi in meo monologio, in verbo, mercha mercatoris.Dicit tamen Bald.in authen. dos data.C. de don. ante nup. quod facit tantum præsumptionem, vt in ballis mercatorum, si quod facit præsumi esse illius cuius est signum. De impressione armorum, inscriptione nominum, & imaginum an probent, vide infra. in 55. conclusio.

TRigesimasexta conclusio circa vtilitatem armorum quæ quis habet à Principe versatur: de quibus,supra in 27.concl. in c. circa populares, an plus prosint & an afferant aliam vtilitatem, quam si alius ea non habeat à Principe.In quo cōcludit Bart.in suo tract.de armis,quod magis prodest, & magis releuat habere arma à Principe, quàm à se ipso,in multis.

Primò, quia est maioris dignitatis, sicut dicimus in testamento facto à Principe, vt in l.omnium.C.de testa.

Secundò, quia non possunt prohiberi ab alio illa portare,l.2.C.de iureiu. & ff. de mino. 25. annis.l. minor autem magistratus. in princi. & §.2. qui tex.bene facit cum dicat, quod aduersus sententiam Principis non admittitur quis ad petendam restitutionem in integrum, cum solus Princeps restituat aduersus suam sententiam. Quia nullus eo maior fit,l.deprecatio.ff.ad legem Rhodiam.de iact.

Crederem doctrinam Bart. in hoc esse veram, dummodo Princeps non concessisset ei arma alicuius magnatis, seu domus, aut casatæ antiquæ: quia tale priuilegium concessum à Principe, intelligitur sine præiudicio tertij. tex. in l.2. §. merito.ff.ne quid in loco pub.&l.2. C. de preci. impe. offe. Ideo si Princeps concederet arma alicui noua, quæ quis non solitus est habere, nō potest prohiberi.Secus si solitus esset portare aliquis,& gesta re à tempore immemoriali : quia tunc posset querelare talis de suo interesse, & quod Princeps non intellexit illud fecisse in præiudicium illius: & sic ad instantiam illius prohiberi; nisi Princeps diceret,Non obstante, & cætera. quia tunc Princeps posset concedere.ar. notato. in l.fi. C. si contra ius vel vtilitatem pub.

Tertiò, quia si duo assumpserint eadem arma, seu insignia, nec de prioritate nec posteritate appareat,præfertur ille qui à Principe habuit.l. si duas.in prin.ff.de excu.tuto.

Quartò,quia si in exercitu esset,vel alio loco, & quæreretur quis deberet præcedere, debent præferri illius arma,quæ à Principe sunt concessa. l.fi. ff.de albo scrib.l.1.C. de consulib. lib. 12. c. per tuas.extra de maio.& obed.& ar. d.l. si duas. in prin. ff.de de excus.tut. Et dixi in pluribus locis, quod inter eiusdem qualitatis pares, semper præfertur, qui à Principe honoratus sit, seu aliquo munere donatus sit.tex.est ad hoc in l.restituendæ.in fi.C. de aduo.diuer.iud.& meritò illis est deferendum cum ratio priuilegij sit habenda. l. 3. ibi, nisi quis priuilegiatus veniat.ff. quod cum eo, qui in alie. potest.&c.Et sic intelligit Bar.prædicta procedere cæteris parib.scilicet quod aliàs illi qui habent arma, sint æqualis dignitatis, aliàs præferri debent arma illius qui esset in maiori dignitate, arg.ll.superius allegatarum,& quæ ibi notantur,allego tamen text.expressum in l.1.ff. de albo scrib. Exemplifico,si aduocato fiscali alicuius alterius prouinciæ in Burgundia Princeps daret arma hodie, & ego cras assumerem propria autoritate:cum vterque sit aduocatus fiscalis,& sic paris dignitatis, ille, qui haberet à Principe præferretur.Sed si Cancellarius Franciæ assumeret sibi arma de nouo hodie,& Princeps hodie mihi cōcessisset, non essem propter hoc præferendus,imò ille, qui est maioris dignitatis,vt latius infra dicetur in 49.conclusio.

Et ideo cum arma donata à Principe maiorem autoritatem præstēt,& prælationem, quàm arma sumpta propria autoritate, nō mirum si Bar. gloriabatur in hoc, quod arma sibi fuerant concessa à Carolo IIII.Impe.qui sibi donauit,& cæteris de sua agnatione Leonem rubeum cum caudis duabus in cāpo aureo portare, vt dicit in d.suo tract. & dixi supra in d.37.concl.vbi de materia.

TRigesimaseptima conclusio, attingendo materiam circa transmissionem armorum ad successores,est,quod arma vnius domus, familiæ,vel casatæ,remanent,& transeunt integraliter ad filium primogenitū tanquam digniorem : qui quidem illa debet,& potest portare integra,plana, sine aliqua additione,vel diminutiōe, vt infra dixi in 76.concl. Eo quia primogenito debetur honor in omnibus,cum præferatur cæteris,& in mēsa,in oblationibus, & alijs multis de quibus infra

quia aliàs euenire posset, quod alia vina venderentur, & exponerentur venalia pro vinis Burgundiæ, & diffamaretur, seu minueretur fama, & celebritas vinorum ipsius Burgundiæ, etiam decipi possent multi emptores: ideo interesse tam publicum, quàm priuatum considerandum est.

TRigesimatertia concl. erit pro secunda limitatione antedictæ conclusionis, quæ fallit secundò in signis quib. vtuntur Notarij, qui semper vno signo vti debent, & mutare non debent, nec nomen, aliàs tenerentur de falso. Bal. in l. comparationes. col. fi. C. de fid. inst. & in 1. cōst. C. & Lanfran. in c. quoniam. ver. instrumenta. col. 2. extra, de probationib. Quia nullus potest assumere signum alterius notarij, nec eo vti: & si id faciat, incidit in crimen falsi. notatur in l. nemo. quæ est l. fin. §. nec calidis. C. de accessorib. in. §. item Lex Cornelia. inst. de pub. iu. & in authen. de instrum. cautela, & fide. §. oportet autem. & quod ibi no. col. 6. vbi si quis signum alterius accipiat, potest prohiberi. ita etiam tenet Ioan. de Platea. in l. stigmata. C. de fabricensib. libr. 11. quia aliquando posset diffamari primus signans tali signo, si secundus non bene vteretur eo. art. d. ca. dilecta. de exce. præl. extra. Et ibi Berna. de Landrino in apostillis ad Panormitanū allegans Bald. in sua disputatione, quæ incipit, accusatus de vi turbatiua.

TRigesimaquarta conclusio erit pro tertia limitatione præcedentis conclusionis in ordine 31. quæ fallit tertiò in signis quib. vtuntur fabricatores omnium rerum: quoniam etiam tales possunt ad requestam eorum inhiberi facere, ne alij illo signo vtantur, vt supra dixi in concl. 32. Quia si sit bonus faber, pictor, aut textor, & alius qui nō esset ita peritus in arte, vteretur suo signo, posset ille bonus artifex, qui primò vtebatur tali signo, diffamari in opere suo. Eius enim interest ne alius imperitus artifex tale signum assumat, ne confusio operum inducatur, & sic esset primi boni, & periti artificis diffamatio, vt etiam tenet Bal. in l. 2. C. quæ res vend. non pos. & dicit Bal. in c. 4. col. 2. de iureiu. quod vnus mercator non potest apponere signum alterius mercatoris in ballis.

Idem etiam dicit Guillelmus Benedicti in sua repet. ca. Ray. in ver. Raynutius de Clera. num. 59. de testamentis in hospite tenente diuersorium, seu hospitium. qui si primò acceperit signum aliquod, seu intersignum, potest prohibere ne in illo loco alius accipiat illud: quia sua interest si in illo loco, seu ciuitate vbi habet tale signum, vel quia forte propter eius famam, & diligentiam seu prouidentiam, cuncti viatores, & hospites ad ipsum currebant & nunc diffamaretur, saltem fama talis hospitij diminueretur, si alius non æquè idoneus, fidelis, & seruitialis inter signum illud assumeret, quod non est tolerandum in præiudicium primi occupantis, & habentis tale signum, seu intersignum.

Vel quia fortè vnus mercator, vel alius artifex habet in sua domo ex præscriptione aliqua insignia, quibus semper sui prædecessores vsi fuerunt per triginta annos, & vltra, vt dicit Bal. in l. 1. quæ. in c. fucandæ. in fin. C. quæ res vendi non possunt. quem ibi vide pro materia. & facit pro hoc l. monumentorum. in fi. C. de relig. & sum. fu. Et prædicta intelligo vera, nisi esset magna distantia loci de vno intersigno ad aliud, aut vnus vicus multum distaret ab alio, quia tunc in illis vicis longè distantib. etiam in eadem ciuitate sæpe similia intersignia (vt Parisijs) videntur esse appensa, licet plerunque in aliquib. differant vt vnum fiat paruum, aliud magnum, vel cum aliqua dissimilitudine, & discrepantia. pro quo faciunt dicta infra in 3. conclusione.

Et ex hac conclusione infero, quod cauere debent aduocati ne se subsignent scripturis factis per procuratores aut alios aduocatos imperitos. Quoniam ex hoc si deueniant ad manus expertorum, & doctissimorum virorum, posset eorum fama attenuari: quia in his inspicitur signum aduocati se subscribentis, quod malè obseruant aduocati Heduenses, qui vt plurimum subsignant scripturas per procuratores factas. quod tamen semper facere renui, & vidi multos in hoc decipi, & pœnitere, cum eorum scripturæ declarabantur inadmissibiles, inciuiles, impertinentes, ineptę, & nullæ, quod in eorum dedecus redūdabat, ex quo non cogitauerant, nec illas fecerant. Caueant ergo de cætero ne signa eorum talibus scripturis apponāt, nisi ex fontib. proprijs processerint, & facit, quia inciuile est (nisi tota lege perspecta) de aliqua particula eius proposita iudicare, vel respondere. l. inciuile. ff. de leg. facit etiam l. de his controuersijs, in his verbis, inspectis cognitisq; verbis testamenti. ff. de transactione. & plerunq; principium per finem corrigitur. l. si tibi. in fine. ff. si certum petatur.

Et ampliando prædictam fallentiam videtur, quod apponere signum alienum, seu mercham alienam, in rebus suis sit prohibitum. l. 1. C. de nauibus excusandis. lib. 11. imo quod perdat rem suam. d. l. 1. & l. sacrilegij. §. qui cum. ff. ad legem Iuliam peculatus. cum alijs allegatis per Lucam de Penna. in l. stigmata. C. de fabricensib. lib. 11. Et sic vnus mercator non potest nec debet apponere signum alterius mercatoris in ballis suis, vt dictum est hic ante.

TRigesimaquinta concl. erit de insigni, in signo, seu mercha mercatoris, an probet. Ioā. de Platea. in d. l. stigmata. & Guillel. Benedicti in d. rep. c. Raynutius. in ver. Ray. de Clera. de testamentis. dicunt, quod talis mercha sufficit ad probandum rerum dominium. facit c. displicet. 23. q. 4. ibi, & vos oues Christi estis, characterem dominicum portantes, secundum Lucam de Penna in d. l. stigmata. Eius enim res esse videtur, cuius signo

in eorum hæredes, cum memoria eorum etiam destrui potest, & debet. l. fi. C. ad legem Iul. maiesta. Et turpius eijcitur, quàm non admittitur hospes. text. in c. quemadmodum. §. alioquin. extra de iureiu. Facit pro præsenti conclu. quia patre damnato de crimine læsæ maiestatis, amittit filius iura sepulchrorum, vt de hoc est casus specialis in l. 1. §. interdum. ff. de suis & legit. hæredib. & vltra, talis filius amplius ad honores seu dignitates aspirare non potest. tex. in l. quisquis. §. 1. ff. ad legem Iul. maiesta. quæ lex est canonizata in c. pen. 6. quæst. 1. & satis videretur absurdum illos admitti, quorum repellerentur autores, vt in c. licet. infra de testibus extra. In alijs verò delictis secus. l. 2. §. nullum patris delictum innocenti filio pœnæ est. ideoque nec ordine decurionum aut cæteris honoribus propter eiusmodi causam prohibetur. ff. de decurionibus cum pluribus concor. in glo. ibi alleg.

QVadragesimatertia concl. Insignia, & arma domus non transeunt ad fideicommissarium. ita tenet G. Benedict. in sua repe. c. Ray. in verbo, si absq; liberis. 2. de fideicommissaria substitutione. nu. 204. & 205. de testamentis, vbi in simili arguit de iure patronatus tam spirituali, quàm temporali, seu seculari, cui æquiparat in hoc talia iura armorum, & insignium. Licet ius patronatus ad quoscunque hæredes, etiam extraneos transeat. glo. in verbo, hæredes. in cle. 2. de iure patronatus. & glo. in cano. considerandum. 17. q. 7. Notat plenè Pan. in c. 1. & in c. cum seculum. de iure patonatus. Non tamen (vt dicit) transeunt talia iura ad fideicõmissarium, vbi est substitutio fideicommissaria, & obliqua: imo hæc omnia remanent penes heredem directum. l. quia perinde. vbi Bar. singulariter, & Alexan. ff. ad Treb. d. meus Ias. in l. precib. col. 12. C. de impuberum, & alijs subst. allegans Imolam, & Bal. in dicto loco per dictum G. Benedicti allegatum.

Dicit tamẽ Guido Papæ q. 57. quod tale ius patronatus seculare transit ad fideicommissarium facta restitutione, sed ante restitutionẽ remanet penes hæredem. Ideo videtur idem dicendum in armis & insignibus, quæ competunt alicui ratione familiæ, aut domus. Sicut etiam videmus in iure sepulchrorum, aut monumentorum, quod etiam transit in fideicommissarium: imo etiam quod plus est, in legatariũ. tex. est in l. monumenta. C. de legatis.

Ex prædictis, & ex dictis Pan. in d. c. cũ seculum. extra de iure patronatus, dicentis, ius patronatus vendi non posse simpliciter, aut alienari, sed bene cum vniuersitate, vt in d. c. cum seculum. infero sequentia.

Vnum videlicet, quod vendendo totam hæreditatem alicuius, seu successionem, quod in emptorem hæreditatis vniuersalis transibunt arma, & insignia, sicut transiret seu transferretur ius patronatus, cum de his fiat argumentum de vno ad aliud, ex dictis G. Benedicti in d. c. Raynu.

Aliud verò erit, quod sicut non potest vendi ius patronatus de per se, nec legari, vt dicit Albe. de Ros. in d. l. monumen. ita nec arma de per se, aut insignia de per se vẽdi possunt, sed bene cum vniuersitate, quod tamen de vtroq; an sit verum, in sequentibus videbitur.

QVadragesimaquarta conclusio ergo erit talis. An arma seu insignia sint in bonis, ita quod alienatione omnium bonorum comprehendantur, cum transeant ad successores, vt supra dictum est in 37. cum duabus seq. conclu. videtur, quod sint in bonis. Ista conclusio erit tantummodo de armis, & insignibus principum supremorum: An videlicet possint vendere, aut alio modo concedere arma suæ dignitatis supremæ, aut insignia in parte, vel in toto alijs suis inferioribus nõ habentibus facultatem illa portandi, aut ratione agnationis, aut aliàs quouis modo. Do exemplum in Imperatore, qui gestat Aquilam nigram, in rege nostro qui habet tria Lilia aurea bene ordinata in campo azureo, & sic de alijs. An possint alijs concedere, quod sua arma portent in totum, cum aliqua diminutione, aut in parte. Et si faciant, an principes de eorum sanguine, aut ab antiquo talia arma portantes cum aliqua tamen diminutione possunt de hoc conqueri, & impedire, ne deferantur.

De armis autem regis Franciæ, inter alia arma principũ cum fuerint Clodoueo primo regi Francorũ Christiano cœlitus demissa in baptismo illius, & coronatione, videtur quod non possint alijs concedi, nec quod sint in commercio ipsius, & quod solus ipse ea portare debeat, & habere sine aliqua diminutione. Alij verò de sanguine reali cum aliquali diminutione: & si concedat alijs, an quod ex eis videretur facere iniuriã, & inferre interesse & commodũ dignitati regali, & illis de suo sanguine, & prosapia regali: & cum sit incorporale concernens non personam ipsius tantùm sed regnum, & illos de sua agnatione ex quo non percipitur commodum, videtur quod non possit alteri dare, aut alio modo alienare, cum pignori talia iura dari non possunt, vt dicit Bar. in l. si is qui. §. fin. ff. de pignoribus. dominus meus Ias. in §. item Seruiana. nu. 109. cum seq. inst. de actio.

Imo, & quod minus est, vestes regales non possunt vendi, nec per alios assumi, vt est text. in l. 1. & ibi Bal. C. quæ res vendi non poss. & l. 4. C. de vestibus oloberis. lib. 11. & amplè declarat Guil. de Montferrato in trac. allegato, de successione regũ in 2. dubio. Et de his iurib. regalib. quæ nõ possunt concedi per Principem, vide Lu. de Pen. in l. contra publicam. C. de re mili. lib. 12.

Hic tamen super præsenti dubio causa disputationis, & veritatis indagandæ ex doctrinis dictorum aliquid dicendũ videtur, arguendo ad vtranque

in 5.parte, in 41.consideratione. & portare arma est honor.vt sæpe repetitum est supra. & dicit Bal. in l.fi.C.pro socio,quod arma, & nomē nobilium remanent apud principalem domus.Cum in illo tanquam in capite splendor geniture sit & permaneat,argu.l.cum scimus.in fi.C.de agricolis.& censi. lib.11. quem allegat Vincentius Cigault in suo tract. de potestate ecclesiæ. Cum deterioris conditionis non sit quàm pater.l.cum satis.C.eo. ti.& lib.

TRigesimaoctaua concl. Arma sunt tantæ virtutis, quod transeunt in successores vnius domus,seu agnationis.l. familiaria. cum l.seq. C. de religio. & sumpti. fune. & hoc secundum prioritatem gradus, vt in successione aliarum rerum. de quo inferius in 76. conclu. in fin. & amplè Guil.de Montferrat in tract. de successione regū, in secundo dubio.nu.19.& supra in 20.conclu.Facit, quia filius familiam sequitur & agnationem patris.§.primo.ibi,quia qui nascuntur,patris non matris familiam sequuntur.institutio.de legitim. agna.tutela.concordan.tex.in cap.2.& ibi gloss.in verbo,potestate. extra de conuersi. infidelium. & sic de iure à patre,& non à matre denominari debet. Item filius sequitur conditionem patris quo ad originem.Item sequitur patrem quo ad dignitatem,& honores. Item nationem patris, vt probat,& tenet Guil.Bened.in sua rep.c.Ray. in prin. de testamen.

TRigesimanona concl.Si sint plures successores,ad proximum transeunt arma integra sine diminutione. Ad sequentes verò cum aliqua diminutionè,aut cum appositione,seu additione alicuius rei , sic quod possint discerni ab armis principalib.integris,& planis. Sed quomodo hoc fiat infra dicturus sum in 76.conclusio.

Et dicit Bar.vbi supra,quod istud licet, sicut licitum est addere cognomen nomini,aut illud inter duos eiusdem nominis: ex quo denotari possit diuersitas inter eos, sicut inter duos fratres eiusdē nominis dicitur vnus Ioannes iunior, vel paruus, alter verò Ioannes antiquior,vel magnus, &c. Et istud semper operatur antiquitas, seu primogenitura,quæ debet habere aliquam prærogatiuam:& ex communi obseruantia in Gallia in quocunq; gradu sit,semper habet istā præeminentiam in armis,quod ea portat integra: sequentes verò cum aliqua adiectione,vt dixi supra in 20.concl.& amplè declarat Guillelmus de Mōtferrato in tractatu de successione regum,in secundo dubio.

QVadragesima conclu. Arma non transeunt ad cognatos, & affines.l.ius familiarium.C. de rel.& sumpt.fune.Et facit quia cognati descendentes ex fœmina non sunt de familia. l. cum in adoptiuis.C.de adop.Sozinus in consi.suo 30.col. 3.Et soror dicitur quasi seorsum nata, & à familia separata appellatur,vt dicit idem Sozi.in d.consi. per me allegato in Commentarijs nostris super consuetudinib.ducatus Burgundiæ.ti. des droitz & appartenances à gens mariez.§.1. in gl.en puissance.de som.mary. & ti. des successions. §.12. in gloss.1. vbi dicitur quod agnationis dignitas semper debet esse salua,considerato in hoc, quod honor debet remanere apud agnationem,& sic cum arma sint honor domus, vt prædictum est, ad cognatos transire nō debent. Faciunt etiam ad propositum, quæ dicit Ang.in consi. 169. & in consi. 281.supra allegat.Ita etiam tenent Bar.in d.tractatu de armis. Pet. de Anch. d.c. dilecta. de excess. præla.& Ioannes Sanxon. in dicto cap.1. titul. des droictz de chastellenie. in consuetudinibus patriæ Turonensis.

Ex communi tamen obseruantia & vsu arma, domus,seu familiæ transeunt ad cognatos, & affines,vno modo,videlicet cum adiunctione in vna parte armorum : alterius familiæ ex parte sinistra: maximè in descendentib. ab illis, quia solent depingere aut depingi facere arma sua diuisa, & bipartita,ita, ꝙ in parte dextra sunt arma patris, & in parte sinistra sunt arma matris.Quod quomodo facere liceat,scilicet assumere etiam nomen & arma matris,vel alterius,ponit Guill.Benedicti in sua rep.c.Rayn.in ver.Raynutius de Clera, nu.44. de testamentis.

QVadragesimaprima concl. Sicut identitas cognominis inducit præsumptionem agnationis.l.cum precū.C. de liberali causa, ita etiam identitas armorū inducit præsumptionem agnationis, aut cognationis. Quoniam sicut nomina imponuntur,& reperta sunt ad cognoscendos homines, l. ad recognoscendos singulos nomina comparata.C. de ingenuis manumiss. &§. si quis nomine.insti.de legatis.Ita etiam arma,signa,seu insignia fiunt & adinuenta sunt ad recognoscendas familias, & agnationes, quia per signum cognoscitur signatum. facit tex. in l. 1.§. si intelligatur,ff.de ædil.edict. facit l.quod si neque. §. fin.ff. de per.& commo.rei vend.& l.stigmata. ibi Ioan. de Plat.de fabricensib.lib.11.C.

QVadragesimasecunda conclu. Arma non transeunt ad hæredes,rebelliū,proditorum, seu falsariorum, eò, quia quod fortius est, si tales delinquentes iam haberent arma ante rebellionem,proditionem,aut falsitatem, destrui, deleri, & detrahi possent post talia delicta perpetrata, vbicunque essent depicta, seu affixa:vt dicit Bart. per tex.singularem in l. eorum. ff. de pœn.ita tenet Lud.Ro.singulari suo 474. in c. eorum arma. & singulari 666. & d. meus Iaf.in §. pœnales.in 3. col.nu.104.inst. de actio. & Ioannes de Terranbea,in suo opere de vinea ecclesiæ.tract.3.l.3.ff.de interdict.idem de bannitis.artic.6. in materia rebellionis:qui impunè possunt occidi, cum dicantur hostes.Bar.in l. amissione. §. deficientium. ff. de capitis diminu. Multo fortius ergo impeditur translatio, seu transmissio armorū prædictorum in

quis nominari nomine alterius potest ex sua concessione,& illud ferre. d.l. hoc iure.§. fi.ff. de dona. & l. sed sciẽdum. in fi.ff. ad Tre. ergo & arma, cum parificantur.

Decimò, facit quia vt dicit Bal. in c. quanto, de iureiu. Nemo potest portare arma principis sine speciali priuilegio. allegat. l.3. C. vt nemo priuatus titulos prædijs suis, vel vela regia suspendat. & l.1. C. vt nemini lic. sine iudicis autoritate signa imprimere rebus, &c. Ergo videtur quod cum speciali priuilegio potest, quoniam hoc casu non est sublata potestas principi quin possit facere, & princeps potest omnia, vt dictum est.

Vndecimò scribitur de multis imperatoribus, quod sibi sociũ, & comitem imperij delegerunt. Assumpsit enim Gratianus Imperator Theodosium secum, qui cum eo, & Valentiniano imperauit, vt apertè testatur l.1. C. de sum. tri. iuncta superscriptione eiusdem legis, vbi loquuntur Gratianus, Valẽtinianus, & Theodosius imperatores. Similiter Arcadius filius Theodosij assumpsit secum Honorium : & postea idem Honorius Theodosium iuniorem secum assumpsit in administratione imperij : & multi alij Imperatores ita fecerunt, vt perscrutanti historias, & superscriptiones legum apertum est. fuerunt simul imperatores Diocletianus, & Maximianus, vt probatur in c. nunc autem. 20. dist. in illis verbis: siquidem tempore Diocletiani, & Maximiani Augustorum. iuncta glo.1. ibi : in verbo, Diocletiani. & in l. si soror. iuncta superscriptione illius. C. de col. pro quo facit cl. Romani. in glo. in ver. reges, in fi. de iureiu. Bal. in auth. ex testamento. col. fi. d. ti. de col. & in c. non autem & ibi glo. mag. 7. q.1. vbi etiam apparet, quod duo possunt esse episcopi in eadem diœcesi.

Ex quibus patet Imperatorem assumpsisse consortem, & ei concessisse iura imperij: ergo multo magis arma, & insignia : & ideo nunc posse portũ suorum armorum concedere, arg. auth. multò magis. C. de epis. & cler.

Vltimò, certum est, quod apud populũ primò fuit imperium, sed transtulit populus omne ius imperij, & dignitatẽ in principem, vt de hoc sunt tex. in l.2.§. nouissimè. ff. de orig. iuris. in l. in prin. ff. de constit. principum. & in §. sed & quod principi. vbi sunt eadem verba, inst. de iure nat. gentium & ciui. & firma manet talis translatio : cum itaque res de facili redeat ad suam primæuam naturam, cano. ab exordio. cum gl. in verbo, ad a. 35. dist. vulgato §. pactus ne peteret. ver. quoties. in l. si finus. ff. de pac. Si potuit populus omne ius imperij principi cõcedere: videtur modò principem aliquid de pertinentibus ad imperium in alium transferre, seu alteri cõcedere posse: & sic portum suorum armorum inferiori, & cui voluerit, concedere potest.

In oppositum facere videntur, quæ ponit Ioan. Andreæ. & Inno. in c. inquisitioni. de sent. exc. vbi dicunt non esse obediendum principi præcipienti aliquid, vnde sequi potest turbatio reipublicæ: & eos sequitur Panorm. in c. si quando. de rescrip. & Felyn. in c. quæ in ecclesiarum. col. 17. in fine. de constitutio. Sed si princeps concederet alteri portum suorum armorum, turbari posset status sui imperij, & dignitas decresceret. Nam plures de principatu sequerentur deferentem arma principis quasi suũ principem ; propter signum quod repræsentat signatum, l. decernimus. ad fin. C. de aquæductu. lib. 11. l. dos data. C. de do. ante nup. c. ad audientiã. de falsis. & c. si iudex. de sen. excom. in 6. idem esse. & habetur ad Galath. 6. Stigmata Domini mei Iesu in corpore meo porto. Omissis vulgaribus. & quia possessio dignitatis probatur per insignia, vt dicit Bald. in l. si quàm C. de seruitu. & aqua. arbitrarentur quamplurimi deferentem insignia principis esse principem: vnde quasi principem eum sequerentur, & venerarentur, & exinde deciperentur, & turbarentur: ex quo sæqueretur factio, & diuisio in populo, & ex consequenti turbatio principatus, quare hoc non potest princeps. Faciunt, quæ voluit Innoc. in tit. qui filij sint legitimi. §. qualiter, & à quo. circa finem. vbi vult, quod princeps non potest facere aliquid vnde turbetur populus, & sequatur scandalum in populo.

Item quod rex illud facere nõ possit, tanquam contra publicum, & vniuersalem regni & coronæ statum, & eius dimembrationem seu decolorationem, probat glo. in verbo, dispensare. in c. literas. de rest. spo. & glo. in verb. supra ius. in c. proposuit. de conces. præben. quæ gl. ab omnibus approbantur : nec valet dispositio seu concessio ex qua sequitur difformatio, & decoloratio communis & publici status, per text. in c. & si illa. ibi, illa tamen magnopere præcauenda sunt, quæ recipi, & tolerari sine manifesta decoloratione non possunt. 1. q. 7. Ad hoc facit dictum Inno. in c. innotuit, de ele. quem sequitur Pan. in c. ad hoc sumus. de rescrip. in fi. vbi dicit Papam sine causa non debere vti plenitudine potestatis: nec tolerandus est princeps sine magna causa sibi & alijs manifestè aliquid contra vniuersale statutum ecclesiæ, vel regni faciens, vt clarè decidit idem Inn. in c. quanto. de consuetudine.

Confirmatur per id quod ponit Bart. in d. suo tract. de armis. vers. 3. iudex. vbi dicit, iudicem posse prohibere, ne aliquis ferat arma alterius, si hoc in scãdalum, dissensionem, seu deceptionem subditorum viderit fieri. & allegat pro hoc c. in nonnullis. de Iudæis & Saracenis, vbi habetur, quod error, confusio, & scandalum, oritur ex eo, quod Iudæi, & Saraceni nõ discernuntur habitu à Christianis. Quod dictum Bar. corroboro ex eo, quod ad omnem ambiguitatem tollendam habitus nouitiorum à professorum habitu distingui debet.

que partem. & tandem omissis disputationibus [illegible]dam.

Primò pro parte affirmatiua, quod possit princeps concedere alicui, etiam inferiori, quod arma sua deferat, probatur sic. Nam nemini est dubiũ, quin sit ad instar sacrilegij, de potestate principis disputare, vulgata l.2. C. de crimine sacrilegij. & q̃a omne, q̄ vult princeps facit, nec ei dicere quisquam potest, cur hoc facis? Eccle. 8.c. in memoriam. 19. distin. d. meus Ias. in l. rescripta. col.1. C. de precib. imperatori offerendis. Et quod vult fieri, pro facto habetur. l. apud eum. ff. de manumisso. & est apud eũ pro ratione voluntas. l.1. ff. de const. principum. Mutat rerũ naturas. l.1. C. de rei vxo. act. Nec de facto eius est dubitandum, quia dicitur habere nomen diuinum ad exemplum diuinæ maiestatis. l. quicunque. C. de fundis patrim. lib. 11. Diuinatio namque in labijs regijs est. Prouerb. 16. Et ideo, sicut mentiri Deo, vel Papæ est sacrilegium. c. serpens. iuncta glo. de pæ. distinct.1. ita de Principe falsum referre, temerarium, & periculosum est. Quia tamẽ circunscripta autoritate principis de principe disputare licet, art. l. Aemilius, vbi nõ. Bald. ff. de minoribus. Salua in omnibus autoritate eius, pro elucidatione dubij adducuntur sequentia.

Primò, q̄ possit princeps concedere inferiori delationem suorum armorum, satis videtur probatum ex iam deductis. Ex quib. patet principem multò maiora posse, ergo hoc quod minus est potest, per regulã iuris: Cui licet, quod est plus, licet vtique quod est minus. c. cui licet. de re. iur. lib.6. Nec debet, cui quod plus est licet, quod minus est, non licere. l. non debet. ff. eo. ti.

Secundò, de eo iure, quod quis habet, potest ad libitum disponere. l. si domus. §. fi. in fin. verbis. ff. de le.1. l. qui tabernas. ff. de contrah. emp. & vend. facit. l.1. in re mãdata. C. mãdati. vbi dicitur quod rei suæ quilibet est moderator, & arbiter. Et nihil tam conueniens est æquitati naturali, quàm voluntatem domini volentis rem suam in alium transferri, ratam haberi. §. per traditionem. insti. de rerum diuisi. Ex quib. sequitur, quod princeps suis armis vti potest ad libitum, & sic eorum portum inferiori, & cui volet, concedere potest.

Tertiò cuilibet licitum est assumere arma prout vult, vt supra dixi in 28. conclu. dummodo non cedat in iniuriam, aut præiudicium alterius. decisio est Barto. in suo tract. de insignibus & armis. Et Pan. in c. dilecta. de excep. præl. Tenet Paris de Puteo in tract. quem fecit de re milita. & duello. lib.6. c. antepe. Bonus de Curtuli in tracta. nobilitatis. nu. 172. tertiæ par. Ergo & mutare arma propria, & ea ad illum transferre. Et sic etiam licere debet principi, qui ab vniuersali non est exclusus, verum iure communi vtitur, vt priuatus. l. iustas. C. de [illegible] lib. 10. l.2. C. de pe. here. l. cum hæredes. C. qui test. fac. poss.

Quartò nomina possunt assumi, & mutari ad placitum. l. vnic. C. de muta. nomi. possunt etiam concedi, & transferri l. hoc iure. §. si ibi, si iurasses te nomen meum laturum. ff. de dona. l. facta. §. si sub conditione. in illis verbis, nihil mali est, honesti nominis nomen assumere. ff. ad Treb. Ergo & arma seu insignia possunt concedi, & transferri. tenet cõsequentia ex eo, quòd valet argumentum de nominib. ad arma, seu insignia: quia sicut nomina inuenta sunt ad recognoscendum, vulgata l. ad recognoscendos. C. de inge. & manumis. § si quis in nomine. institu. de leg. ita & insignia. l. sanctum. & de rer. diui. & ita tenet Bar. in tract. suo de insignib. & armis. col.2. & dictum est supra in d. 28. concl. in c. etiam populares.

Quintò faciunt pro hac parte. quæ ponunt Feudistæ in ti. quæ sunt regalia. vbi tenent, quod princeps potest iura regalia concedere: & hoc tenet apertè And. de Iser. in d. ti. de summ. vbi dicit, quod si princeps generaliter, & indefinitè concedit, videtur cõcessisse omnia quæ personæ principis cohærent: & sic concedere potest delationem armorum suorum, quæ dicuntur esse de legalibus principis: sunt enim insignia regalia.

Sextò condere leges, est de præcipuis pertinentib. ad principem solum. l. fi. C. de legib. Et tamen senatus legem facit de autoritate principis. l. non ambigitur. ff. de leg. Idem præfectus præto. l.2. C. de offic. præfec. præto. orientis. si hoc maximum imperij & potestatis signũ concedit princeps: similiter portũ armorũ suorũ concedere potest, cum non possit assignari congrua ratio differentiæ.

Septimò ad idem potest princeps comiti, & alij inferiori cõcedere, quòd monetã faciat, ita tenet Host. in summa. de censib. sed hoc non est minus, quàm deferre insignia principis, vt clarũ est, ergo portum suorum armorum cõcedere potest, iuxta regulam iuris iam all. quæ vult quod qui potest plus, potest minus, & tantundem. l. cui pacto. ff. de seruis exportan. l. non debet cui quod plus est ff. de reg. iu. & c. cui licet. de reg. iur. in 6.

Octauò, facit quod scribitur Ester. 6. c. Homo quem rex honorare cupit, debet indui vestib. regijs, & imponi super equum, qui de sella regis est, & accipere regiũ diadema super caput suũ: quod factum fuit Mardochæo ex regis Assueri precepto. Ex quo approbatur principem concessisse inferiori portum suorum armorum, & sic nunc concedere posse. facit tex. in c. antiqua. de priui. §. dominicæ, vbi summus pontifex concedit legato suo, quod vtatur insignibus pontificalib. scilicet veste rubea, palafreno albo, freno, & calcaribus deauratis.

Nonò probatur arguendo de nominibus ad arma, quod est validum, vt deductum est. Duo enim eodem nomine vocari possunt. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tute. l. si quis seruũ. §. si inter duos. ff. de leg. 2. Ergo duo eadem ferre possunt. Et

quis

publicæ per vnum consulatur. l.2.§. nouissimè. ff. de ori.iu. quia tunc vtile bonum optimè gubernaretur, si nulli suum officium seu ministerium subtrahatur, si vnicuique sua iurisdictio & dignitatum ordo seruetur, nec superiores officia inferiorum sibi vendicent, nec inferiores ditionem, directionem, atque correctionem non refugerent. Etiam absurdum est, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. l.repetita.C.de episc. & cle. & l. consul.§.absurdum.C. de testamentis. & cap. esto subiectus.95.dist.& indecorum est, vt in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio. Sed ex concessione suorum armorum princeps induceret difformitatem in populo, & republica, & poneret corruptibilitatem & scandalum in ipsa. Cùm tamen deceat imperialem solertiam ita reipublicæ curam gerere,& subiectorum commoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter seruetur illæsus.c.imperialem in prin.de prohibita feu di alienatio.per Frid.in vsibus feudorum. Faciunt quæ ponit dominus Præpositus.in ti. qui feu. dare possunt.col. 5.in vsib.feu.vbi dicit, quod remissio facta per Principem, si noceat reipublicæ non valet.allegat pro hoc d.c.imperialē, & Bal. in c. cùm causam.de prob.vbi tenet quod non licet principi exuiscerare viscera imperij. & cum sequitur Barbatia ibi, dicens in 5.col.quod princeps nō potest subuertere imperij maiestatem, ne dicatur homicida suæ dignitatis. Sicut enim tutor debet esse administrator pupilli, & nō spoliator. l.qui fundum. §.si tutor.ff.de vsuca.pro empto. Ita rex non debet esse destructor, aut diminutor maiestatis regni. faciunt, quæ ponit Old.in consi.231. Et quæ ad plenum differit Lucas de Pen.in l.quicunq;.de omni agro deserto.lib.11. C.

Præterea pro hac parte videtur multum stringere, quod dicit Martinus Laudensis in suo tracta. de principe.versi.305.videlicet, quod bonæ & naturales consuetudines ligant principem.all. Bald. in c.1.qui feuda dare poss.in §.fi.vbi ita tenet: quia vt ipse inquit, potētius est ius naturale quàm principatus. Vnde infert post gl. quod non potest deuestire vasallum sine conuicta culpa.facit, quia ꝙ consuetudo dat, homo auferre non potest. auth. quod locum. C.si mulier secundo nupserit.l. si arrogator.§.sed ante impuberi.ff.de adop.

Facit etiam quod scribitur Deut.c.21.Si habuerit homo duas vxores, vnam dilectam, & alteram odiosam, non poterit filium dilectæ facere primogenitum.supple: quia ex consuetudine ius primogeniture competit. Si ergo ius primogenituræ, ꝙ acquiritur ex consuetudine, non potest alteri concedi per patrem, ex consequenti nec arma quæ annexa sunt dignitati primogenituræ. habet enim accessoriè primogenitus arma domus, & ea conseruare debet, vt dixi supra in 37.conclu.

Modò verū est, quod princeps ex naturali consuetudine defert arma dignitatis, s.principatus, ergo alteri concedere non potest immutando dictā consuetudinem.

Maximè rex Franciæ non potest alteri concedere portum suorum armorum, quæ habet non solum ex consuetudine, sed ex diuina reuelatione, seu transmissione, vt sæpe dictum est. Diuinitus enim regi Clodoueo fuerunt lilia de cœlo missa: quibus ipse, & qui secuti sunt reges Franciæ pro armis seu insignib. ab illo tempore vsi sunt: loco trium bufonum, & vtentur in perpetuum.

Insuper arma ad honorem dignitatis noscūtur deputata, vt in hoc dignoscatur à cæteris omnibꝰ. Et soli principi ordinata sunt, quia solus cæteros omnes antecellit. Rex enim super omnia præcellit, vt scribitur 3.Esd.c.4. Cū igitur nō habeat princeps parē, nec patiatur consortē, arma sua, q̄ sunt signa superexcellentiæ, alteri cōcedere nō debet: sed nec pati, ꝙ aliquis aliꝰ deferat, iuxta illud Apostoli: Gloriam meam alteri nō dabo, maximè q̄a faceret præiudicium reipublicę & subiectis, qui armis, propter signatum honorem, debent.

Et facit.nam sicut videmus, quod non licet priuatis deferre vestes oloberas, auratas, seu sericas, aut purpureas l.1.2.3.& 4.C.de vestib.oloberis.lib. 11.Et hoc, vt dicunt ibi doct. ne priuati parificent se principib. ita quod talia faciētes incidunt in crimen læsæ maiestatis.d.l.3. Sic ergo à simili, imo à maiori, cùm maior autoritas principis denotetur in insignibus & armis suæ dignitatis, quàm in vestib. nō licet alicui alteri inferiori arma, & insignia principis deferre, quod credo esse verum sua autoritate, sed quia cum concessione principis licet alicui existenti in ministerio principis ex concessione illius, vt ornatior sit cum eo deferre tales vestes, vt in d.l.2.& ibi Ioan.de Platea. Ideo videtur, quod idem in armis. Sed cùm princeps possit tales vestes auferre, cum recedit ab eo ministrans, ar.l.id vestimentū. ff. de peculio. & notatur in l.in his.§.1.in gl.fi.ff.solu.ma. Ergo videtur, ꝙ si princeps alicui concedat talia arma, quod tamen poterit eidem auferre quando voluerit, vt statim dicetur.

Facit vltra quod dicit Bal. in c. licet causam. de probationib. quod licet imperator vel rex possit donare ecclesiæ ciuitates & castra, non tamen claues imperij: quia esset causa destructionis imperij: sed certè maius videretur, tradere arma quàm claues, quia arma sequentur subditi, qui etiam clauibus obsistere possent.

Etiam facit, quia rex vendens oppidum cū mero mixto imperio & iurisdictione, etiam in se nihil retinens, nō videtur transtulisse in emptorem ius regium, vt tenet Iacobinus de S.Geor.in l. imperiū.in 1.lectura.col.3.ff.de iuris.om.iud. Alberi. in l.fi.in fi.C.eo.ti.de quo vide Guillel. Benedicti in repe.c.Ray.in verbo, & vxorē nomine Adelasiā, nu.217.in fi.cum duob.sequenti.de testament. sed

 nihil

bet.text.in c. pen. de regularibus.Et per habitum meretrix à matrona, & virgo ab ancilla discernitur.c.in audientia.extra de sen. exc.l. itẽ apud Labeonem.§.si quis virgines. ff. de iniu. l. mimæ.C. de epi.audien.& in authen. de sanctis. epis. §. pen. colla. c.

Item habitus clericorum discernitur, & diuersificatur ab habitu laicali.d.c.in audientia.c.clerici.de vi. & ho. cler. prout & in coma discerni debent.c.si vero aliquis de sen. exc. si quis.& c.clericus.de vi.& ho.cler. Et per habitus dissimiles monachi & religiosi diuersarum professionum seu regularum cognoscuntur.c.Deus.d.ti.de vi.&ho. cler.Item viri à fœminis per crines, vestes & ornamenta.c.si qua fœmina 1.& 2.dist.c.mulier.33.q.5. prout etiã liber à seruo distinguitur per pileum l. vnic.§.sed & qui in domini fun' pileati incedunt, qui tunc illico manumittebantur. vt dicit ibi text. & gl.in verb.additis.§.fi.insti.de libertinis. Et dicti sunt serui pileati, qui pileo imposito vendebantur. Nam teste Budæo in suis annot. in pandectas, in l.fi.ff.de orig.iur. Gellius scriptum retulit libr.7.his verbis: Pileatos seruos vænum solitos ire, quorum nomine venditor nihil præstaret, Cælius Sabinus iurisperitus scriptum reliquit. Cuius rei causam esse ait, quod huiusmodi conditionis mancipia insignia esse in vendendo deberent, vt emptores errare, & capi non possent, neq; lex vendendi operiunda esset, sed oculis perciperent quodnam esset mancipiorum genus. Sicut antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta vænibant, & idcirco dicebantur sub coronis vænire. Nam vt ea corona signum erat captiuorum vænalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos vænundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret. Quomodo quis talis esse præsumitur prima facie, qualem eum indicant vestes, & qualiter ex vestibus, & ornatu præsumatur pro & contra aliquem. Et quòd ornamenta debent esse conuenientia statui, ordini, & officio, tractat Spe.ti.de aduocato.§.2.

Conclusio itaque ex prædictis à simili, si arma principis non differrent ab armis alterius, oritur confusio, error, & scandalũ in populo. Vnde nõ videtur hoc posse princeps facere, qui suos subditos congregare, & cõseruare debet in pace perpetua, exemplo regis summi, & pacifici, qui disposuit sibi subditos fore pacificos & modestos, & eos congregare quemadmodum gallina congregat pullos sub alas. Et potest corroborari per id quod dicit gl.in c.fi.in ver.ad nos.9.q.vlt.quæ habet quod Papa non potest omnes episcopos deponere, quia sic vniuersalem ecclesiam turbaret.& gl. fi. in c.apostilla.8.q.1.quæ dicit, quod Papa non potest sibi facere successorem: quia hoc esset immutare statum ecclesiæ, quæ videtur multum singularis pro decisione præsentis casus. Quia cum ex dicta concessione possit sequi deceptio & perturbatio subditorũ, sequeretur inde immutatio status imperij aut regni, quare hoc nõ videtur posse princeps.

Item ex tali concessione videretur communicata, & diuisa imperialis dignitas seu regia, quæ tamen incõmunicabilis, & indiuisibilis est.c.prætere a ducatus, marchia, comitatus, de cætero non diuidatur.de prohibita feudi alie.per Fridericum in vsi.feu.& ita tenet Cyn.in l.si viua matre. C. de bon.mater.Bal.in auth.hoc amplius.C. de fideic. qui etiã dicit in c.cũ nostrum. de ele. quod regnũ non potest esse commune, cum certa prouincia seu regnũ vnum regem habet vel habere debet c.3.6.q.3.

Item si admitteretur dicta concessio. viderentur duo esse principes, signum enim vt dictum est, repræsentat signatum.& hoc esse nõ potest. Nam vt dicit Philos. 12. Metaphy. Entia nolunt malè disponi, pluralitas principatuum mala, vnus ergo Princeps.concordat c.in apibus.7.quæst.1.ponderatis illis verbis, Imperator vnus, & regnum, non capit duos: vt eleganter scribit Cælius lib. lect.antiquarum 13.c.11.Facit c. non autem iuncta gl. fin. eadem causa & q.quæ dicitur monstrum esse, vbi sunt duo capita, & l.non sunt liberi.iuncta glo.in ver.prodigiosum.ff.de sta. homi. & formalis text. in c.quoniam, de officio iud.ordinarij. vbi est tex. prohibemus autem omnino ne vna eademq; ciuitas siue diœcesis diuersos pontifices habeat, tanquam vnũ corpus diuersa capita quasi monstrũ.

Ex quo infertur quòd duo Cæsares esse nõ possunt simul, & eodem tempore, ne sequatur inde euidens reipublicæ status perturbatio & confusio. Facit, quod dicit Bal.in c.si quis.quo tempore miles inuestiturã petere debeat, in vsib.feu.vbi dicit, quod princeps non potest partem ciuitatis alienare, & partẽ retinere, propter perturbationem populi. Cum ergo non possint verè esse duo principes, nec repræsentatiuè. Quoniam fictio nõ potest plus operari quàm veritas.l.legem. C. locati. & l.qui ad certum.ff.eodem.

Facit ad hoc elegans decisio Bal.in c.generali.si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli in vsib.feu. vbi determinatur in specie, quod rex Franciæ nõ potest alienare vnam de ciuitatibus regni sui inuitis ciuibus alleg.Host. in cap.dilecti filij.de ma.& obe. & ibi Ioan. Andr. in nouella. quos sequitur d. Ias. in §. item Seruiana.num.105.insti.de act.ideo à fortiori, nec arma regni inuitis principalibus alienare poterit: & sub litis interesse non perdere.d.Pan.in consi.3.in 5.q. in 2.vol.

Item non potest princeps difformare principatum.c.intellectio.de iureiu. dicto cano. in apibus, ponderatis illis verbis, & omnis ordo suis rectoribus mittitur. Vbi enim singuli singulis dignitatib. præsunt, decoratur ordo. vbi autem duo vni dignitati præponũtur, decoloratur status & ordo. Et ad imperium seu regnum deuentum est, vt reipublicæ

ergo rex in totum concederet arma sua, ita quod amplius illa deferre non posset, esset sibi in dedecus maximum, abdicando à se ea quæ in signum supremæ dignitatis & excellentiæ fuerunt sibi coelitus demissa, vt dixi supra & amplè in 5. par. vbi de rege Franciæ, & eius excellentia, seu dignitate. Sed sicut aliquibus sui regni comitibus. & inferiorib. vtilitatem, commodum & honorem regni zelantib. aliqua regalia concedere potest, non vniuersa: ita etiam aliquib. sui regni Christi fidelib. ob aliquam causam eos fidei Christianæ sibi commissæ in delatione dictorũ armorum associando, vt firmiores sint, & in fide Christiana, & in subiectione ipsius, potest particulariter eisdẽ impartiendo aliquid de honore, quem vult eis tribui, cõcedere, ꝙ deferãt partẽ armorum suorũ. Sicut fecit Assuerus rex (qui regnauit ab India vsq; Aethiopiam super 127. ꝓuincias) de Mardochæo Iudæo quem honorare voluit, ordinando quod indueretur vestibus regijs, & diadema regiũ sup caput suum imponeretur. de quo habetur Ester 6. c. & 8. in fine.

Sed cum Ludouici Francorum regis vndecimi tempore multis fuerit concessum, quod deferrẽt lilia in armis suis: an rex successor possit illas concessiones reuocare? Videretur quod non, cum deceat priuilegium Principis esse mansurum, & beneficio Principis nos iuuari oportet, non decipi. Cogita ex his quæ ante dicta sunt in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgũdiæ, tit. Des iustices, arti. 5. in gl. Si n'a grace, quasi in fine. ibi, vlterius quæro. vbi posui, an priuilegium Principis possit reuocari.

Crederem tamen, ꝙ cessantibus prædictis causis, videlicet aũt quod non essent Principes, aut de illis quos sibi associare potest ad fidẽ Christianam, vt sunt milites ordinis, aut qui tali ordini associari possint, & debeãt de honestate, vt sunt magnates, quod honestius & melius faceret si prædictas concessiones reuocaret, maximè in subditis. In alijs verò est dubium ex dictis Fel. & aliorum in c. nouit. de iudicijs. per me allegatum in loco hîc ante citato: vbi videntur concludere, quod priuilegia extraneis concessa, non possint reuocari.

QVadragesimaquinta cõcl. erit de armis inferiorũ à Principe cõcessis, an possint vendi, an' alio quocunq; titulo per hæredem, vel alium habentem certa arma domus aut familiæ alienari, ita quod eius hæredes non possint amplius talia arma deferre, aut gestare.

Circa istud considerandũ est, ꝙ aut sunt arma, quæ competunt alicui ratione suæ personæ, & officij eidem concessi, & tũc videtur ꝙ non, eò quia qs vendendo arma sua, & signa, videtur incidere in vituperium. argu. l. quædam. ff. de pœnis. & l. 2. in fi. ff. de capt. & postlimi. reuer. per quos text. ita videtur tenere Alber. de Rosate in l. si vt certo. §. vsque adeo. in quæstione, An vendito equo, videatur vẽdita sella. ff. commodati. vbi dicit, quod si arma paterna sint in sella vendita cum equo. Eò quia talis sella magis videtur respicere personã domini, quã equi, ex quo nõ videtur vẽdidisse, ar. l. decernim⁹. §. vniuersos. C. de aqductu. lib. 11. vbi signa hydrophilatorũ dantur successorib. ergo nõ possunt per eos alienari in præiudiciũ eorũ successorũ, & in l. stigmata. de fabricẽsib. e. lib. 11. C. vbi puniũtur qui à fabricensib. talia signa illos latitando euellũt, aut subripiunt, ex quo videntur talia signa respicere ꝑsonam habentiũ ipsa aut arma. Cũ ergo videãtur respicere personam, extinguũtur cum persona, & sic post mortem eorũ transire debent ad eorũ successores, ita ꝙ non possunt in præiudicium successorum alienari. Aut verò competũt alicui tanquã existenti de aliqua agnatione, aut familia antiqua, & est quoddã ius quod datur vnicuique agnationi seu familiæ, quod non videtur posse transire extra illum. Cùm sint arma inuenta ad cognoscendas agnatiões, familias & domos, si. ut nõina ad recognoscendos homines. dixi supra in plurib. locis. & cõmunis vsus vtendi in talib. est, quod gradatim deueniant ad successores de familia & agnatione cum distinctionib. quas supra dixi in 39. conclu.

Sicut in simili videmus, de verbo familiæ prolato, quod intelligitur ordine successiuo, vt dicũt Ang. & d. me. Iason. in l. fi. C. de ver. sig. & Bar. in l. si cognatis. ff. de rebus dubijs. col. fi. Barb. cons. 27. in 11. col. in 1. vol.

Et ꝙ cõmunis vsus vtendi in his considerandus sit, tenet Bar. in l. Labeo. ff. de suppellectili legata. Quoniam ab eo, quod solitum est fieri, bonum est ar. l. quod si nolit. §. assidua. ff. de ædil. edi. notatur plenè per d. meum Ias. in l. certi condictio. §. si nũmos. ff. si cer. pet. Barb & Fel. in c. cũ M. Ferra. extra de consti. & idem Fel. in c. ex literis in ver. septima & vlt. de fid. instr. & dicit Bal. in l. si prædium. col. 4. C. de ædil. actio. quod frequentia actus multum operatur. Imo illud quod in obseruantia, & moribus vtentium obseruatur, est tãtæ efficaciæ, quòd tollit statutum in contrarium, dominus meus Ias. in l. rem non nouam. in prima & secunda col. C. de iudi.

Et ex quo consuetudo generalis vtendi in Gallia debet istud ius agnatis successorib. non potest tale ius eis tolli per homines, cùm quod consuetudo dat, homo tollere non potest. auth. ꝙ locum. C. si mulier secundo nupt. l. e. si arrogator. §. sed an impuberi. ff. de adop. Consuetudo. n. in vnaquaq; regione est omnium dignitatũ & iurisdictionum origo, forma, & principium, vt in l. missi opinatores. ibi, dum dicit: cõsuetudine seruata regionum, de exactoribus tributorum. libr. 10. & leg. 1. ibi, sicut plectendi consuetudo criminis habet. de peti. bono. subla. eo. lib. C. l. obseruare. §. hoc etiam ibi. Magni enim faciunt prouinciales seruare sibi consuetudinem istam, & huiúsmodi prærogatiuas. & in l. si in aliquam ibi, & ferias secũdum mores & consuetudines, quæ retro obtinuit dare. ff. de offi.

nihil magis potest esse ius regium, quã arma, præsertim regis Franciæ, cùm ei diuinitus tanquam regi fuerunt demissa & concessa, vt dictum est, igitur. Et dicit Bal. consi. 207. inci. ego puto. libr. 3. ꝙ super vexilla inuictissimi Francorum regis nemo præsumat honorem.

Item vt decidit de Rosellis in d. suo tract. de potestate Imperatoris & Papæ. fol. 20. col. 3. circa medium, Papa non potest sedem Romanam mutare, & alibi caput constituere, nec Romanam Ecclesiam alteri vnire, nec licet ei testamentum facere quo ad papatum, vt probat gl. sing. in c. apostolica. 8. q. 1. secundum Francum in rubr. de testamen. in 6.

Item etiam Reges, Duces, Comites, vel Marchiones, de suis dignitatibus testari non possunt, præsertim rex Franciæ testari non potest de suo regno, etiam primogenitum, cui debetur, hæredem instituendo: cùm primogenito debeatur ex sola consuetudine regni, quæ hoc introducit in honorem, & fauorem regni, vt integrum permaneat, & non diuidatur, vt tenet Guill. Benedicti in repe. c. Ray. in verbo, in eodem testamento relinquens. nu. 147. cum tribus seq. extra de testamentis. & regnum est quid indiuisibile. Cy. in l. si viua matre. C. de bonis mater. Bal. in auth. hoc amplius. C. ne fideicommiss. & in successione regni non habent locum iura legitimæ, ne fiat diuisio regni. gl. in c. non licet. de voto, & voti redempt.

Ergo à simili, sicut non potest princeps dignitatem suam immutare, ita nec signa ipsius dignitatis, sed alteri concedere: quia per hoc viderentur duo capita in eodem corpore, quod esset monstrum, vt iam dixi allegando tex. pro hoc in c. quoniam. §. 1. de offi. iud. ordinarij. & in l. non sunt liberi. iuncta gl. fi. ff. de statu hominum.

Adhuc instando pro hac parte possent adduci, quæ per Lucam de Penna amplissimè traduntur in l. contra publicam. de re mil. libr. 12. C. vbi per multa decidit, regem nõ posse committere alij insignia regalia. cõ. 7. Cui decisioni assentire videtur Guill. de Monteferrat. in suo tract. de succes. regũ. in conclusione secundi dubij. cum quibus videtur decidendum pro hac parte secunda, non obstantibus deductis pro parte affirmatiua. Quib. facilè responderem, si hanc secundam partem negatiuam tenere vellem. Sed quia in hoc passu volo deuiare ab eo, quod diu obseruatum est: cùm vt dicit Alex. in consi. suo 27. inci. viso libello. col. 4. in 1. vol. Non est recedendum à communi obseruantia. & minimè mutanda sunt, quæ certã interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legib. Nec facilè discedi debet ab eo, quod diu visum æquum est. l. in reb. de const. princip. & quia aliàs sic practicatum extitit. Lapus alle. 52. & faciunt quæ dixi in Commentarijs nostris super consuetudinib. ducatus Burgund. tit. Des confiscations. §. 1. in glo. 1. ibi, pro hac secunda parte.

Ideo insequendo id, quod vsq; nunc communiter factum est in Gallia, nec reprobando quod à tantis fuit approbatum, & vsq; in hodiernum diem obseruatum, videlicet, quod principes etiam supremi possint & inferioribus suis concedere licentiam, seu potestatem deferendi, saltem communicare aliquid de armis suis. Non tamen priuatiuè ad suam dignitatem, in totum ea alterare. Et quod princeps arma sua omnino à se non debeat abdicare, & in alium transferre, sed retinere debet integra, & plana patet, arg. l. pe. ff. de offi. præsidis. & per notata in glo. in verbo, ad alium, in ca. præterea ducatus. de prohibita feudi alienat. per Fridericum in vsibus feudo. Teneo primam opinionem.

Et pro certo si vsque nunc non fuisset obseruatum, nec factum in regno, & nunc rex vellet facere de nouo, ego dicerem quod rex Franciæ nõ deberet, nec posset permittere, aut concedere, quod aliqs in suo regno portaret tria lilia aurea in campo azureo plana, & integra præter ipsum, aut illos qui essent de agnatione, & prosapia regali, & tales qui essent successibiles in regno, ex quo fuerunt p̃dicta arma cœlitus demissa regi Clodouæo in assumptione coronæ, & diadematis, vt dixi: & videntur illi esse data in excellentiam illius dignitatis regalis inter alios, ex quo non licet alteri se cum tali dignitate sociari, nisi sit capax illius eo modo quo ad illam deuenitur, s. per successionem.

Sed quia aliter obseruatum est vsq; nũc, & multa facta tenent, quæ si fienda essent, non permitterentur, vulgata l. patre furioso, ibi, Nam furiosus, cum multis concor. ibi in gl. in ver. retinere. ff. de his qui sunt sui vel alie. iu, & ibi amplè p̱ d. meum Ias. concor. c. dilectus filius. de sponsa. & c. neq; furiosus. 32. q. 7. dico quod eo modo quo obseruatur, non videtur esse diminuta autoritas, & excellentia regalis dignitatis. Mos namque retinendus est fidelissimæ vetustatis, quem si quis immutare voluerit, iniuria prædecessorib. fieri videretur. iuxta l. testamenta. C. de testa. Nec patitur in hoc detrimentum in honore & gloria quam habere debet, & potest ex delatione dictorum armorum, sicut nec patitur damnum & interesse in concessione aliquorum iurium regalium aliquibus particularibus facta: cùm etiam princeps iura regalia alteri concedere possit, non priuatiuè in totum, sed secum accumulatiuè. Nec vniuersaliter omnia iura regni, sed solum alicui particulari in aliquo loco regalia, vt dicit And. de Ise. in rub. quæ sint regalia. ibi, sed, quomodo potest donare. quoniam si alienaret in totum, aut ab se iura regalia in totum abdicaret, esset in preiudicium regni, & contra regni & regis honorem, quod fieri non potest, vt dicit tex. in c. intellecto. extra de iureiu. vbi alienatio facta in præiudiciũ regni, & contra regis honorem non valet, nec tenet, & sic ibi parificantur præiudicium regni, & factum contra honorem regis. Si

ergo

quę° laſ. & in l. cùm ſecūdum. C. de legatis. dicit, ꝙ tale fundamentum non habet locum affirmatiuè, imo adhuc alia ratio reformat pactum, ſcilicet, quia videtur eſſe priuilegium familiæ, & agnationis, de cuius pręiudicio agitur in alienatione, cū ei ſit ius quæſitum in prædictis, vt ſæpe hîc ante dixi: igitur.

Sed an arma agnationum accreſcāt alicui ſecūdum quod dignitati aut dominio ſuccedit, ſic ꝙ et iam ſuccedat in armis, illi dignitati, ſeu dominio coniunctis. vide Guil. de Monteſer. in tract. de ſucceſſione regum, in 2. dubio. num. 170. ſed ad priorem materiam redeo.

Aut verò loquimur de armis quæ quis ſibi aſſumpſit propria autoritate, aut quæ emit ab alio in caſu in quo poterūt vendi: & tūc non eſt dubiū, quod talia poſſunt vendi, & quocunq; titulo alienari. Quia ex quo ſunt in commercio hominis, q ſibi propria autoritate aſſumpſit, quod poteſt, vt ſupra dixi in 208. conclu. poteſt illa alienare, vēdedere, aut quocunq; alio titulo transferre, prout dicitur, *Emerat ille prius, vendere iure poteſt.*

Aut verò loquimur de armis, ſeu de inſignib. q̄ quis habet ratione ſui artificij, vel ſuæ artis, & tunc aut habet, quia ſua autoritate aſſumpſit, vel ab alio habuit, & de per ſe ſine ſocio, tunc vendere poteſt cuicunque. Aut cum ſocio, & tunc non poteſt in præiudicium ſocij, eo non conſentiente. Aut verò habet ea à republica, puta ſi in ciuitate aliqua dentur certis artificib. aliqua inſignia quib. vti debeant in eorum artificijs, ſeu operib. non poſſunt talia ſigna, ſeu inſignia vendere, aut in alios transferre. ar. eorum quæ dicta ſunt in princ. huius concluſionis de fabricenſib. & hydrophilatis.

QVadrageſima ſexta concl. Habens arma antiqua ſuæ familiæ, domus & agnationis, non habens aliquos de familia, ad quos de iure, & iure ſucceſſorio deuenire debeant, poteſt ea relinquere alicui, relinquendo eidem bona in caſu in quo poterit de alijs bonis teſtari, aut diſponere de armis, etiam & nomen, ſeu cognomen domus, & valet tale relictum: imo, quod plus eſt, hæres, aut fideicommiſſarius, cui eſt iniunctum onus de aſſumendo nomen & arma domus, tenetur adimplere voluntatem teſtatoris, ſi velit conſequi cōmodum, vt notatur in l. facta. §. ſi ſub conditione. ver. in danda. ff. ad Trebellianum. & hæc verba, quòd hæres meus portet nomen meum & arma, important conditionem, ſecundum Guidonem Papæ, q. 251. ſuarum deciſionum, per textum quem ad hoc allegat in l. mulieri. §. ſi quis hæreditarium ſeruum. per hæc verba, iuſſus eſt manumittere, & hæres eſſe. ff. de conditionibus inſti. & ſic conditio adimpleri debet, vt ſequatur effectus, ſcilicet, vt hæres eſſe poſſit, ſicut in materia conditionis, de qua amplè notatur in c. verum. extra de conditionibus appoſi. & ita vidit determinari & practicari ipſe Guido Papæ, vt refert in loco prædicto.

Quod tamen videtur multis fore graue, nomē ſuum antiquū ſuæ agnationis antiquæ dimittere, & arma magnifica ſuæ agnationis: imò ſi ſit antiquæ domus, habens arma magnifica, non poteſt minora aſſumere, cū reipublicę interſit vt ordinū dignitas familiarumq; ſalua ſit. l. 1. §. ſed & ſi ſeruus. ff. de ventre inſpiciēdo. Ne fortè alienæ ſordidæ ſtirpes ſplendidis & ingenuis natalibus audeant ſubrogari, vt dicit tex. in l. ſuper ſtatu. C. de quæſtionib⁹, & diſcretio perſonarum eſt habenda, atq; dignitas & autoritas obſeruanda: vt in l. 1. in prin. ff. de poſtulando. Ob ꝙ dicit tex. in l. hoc iure. §. fi. ff. de donationib. ꝙ donatio alicui facta vt nomen portet donatoris cū ſit cauſata, nō dicitur ꝓpriè donatio, de cuius ſubſtantia eſt, ꝙ ex liberalitate ꝓcedat, & donatario ſit lucroſa, quia donari id videtur, ꝙ nullo cogente imperio cōceditur, ſed dicitur quædā remuneratio oneroſa in recōpenſam nominis ferēdi facta, quod onus non eſt modicū, ſ. nomen ſuſcipere alienum, vt clarè demonſtrauit propinquus Ruth, cui ſucceſſio & ius ſanguinis competebatur cum onere gerendi nominis, q reſpōdit: Cedo iuri propinquitatis, neq; enim poſteritatem familię meæ delere debeo. & vt dicit ibi tex. Iſtud eſt ſuſcitare nomen defuncti, ne vocabulum eius de familia ſua, ac fratrib. & populo deleatur, quod eſt commodū, & honor defuncti, vt familia ſua, & nomē, & arma ſua maneant, & non deleantur. Cùm reipublicæ interſit, vt dignitas familiarum ſalua ſit, vt ſuprà dixi. Et ſic cū talis donatio nō ſit ſimplex, ſed remuneratoria, non indiget inſinuatione, ar. l. Aquilius. ff. de don. ita dicit & tenet Guill. Benedicti in ſua repe. c. Ray. in ver. Ray. de Clera. num. 44. & l. de teſtamentis.

Quod intelligendum eſt fieri poſſe, vbi nō eſſet alius de familia iure ſucceſſorio, cui nomen & arma deberentur, quia ex quo (vt in præcedēti conſideratione dixi) ex communi vſu nomen & arma domus antiquæ ſeu familiæ deberētur ordine ſucceſſorio, ita ꝙ in his videtur eſſe prohibita alienatio ex dicto vſu, quę eſt realis, hoc eſt, in rem reſpiciens, & nomen, & arma, & familiam, non perſonam Titij, ſ. Petri, aut alterius.

Intellige tamen, quod in dicto legato, ſeu fideicommiſſo veniunt arma, quæ licitè & ſine vituperatione portare poteſt: puta ſi quis miles portauerit aliqua inſignia regis, quæ prohibebantur portare, ſi legauerit equum ſuum, omnia ornamēta, & arma ſua, ſeu inſignia, intelliguntur ſolum ea legata, quæ honeſtè, & ſine vituperatione portare poterat legās, vel quę eidem competebant ratione perſonæ tantum: vt voluit Bal. in l. 1. C. de ver. ſig. per tex. in l. veſtis. §. muliebria. ff. de au. & ar. leg. Arma verò vel inſignia ratione officij aut dignitatis debita, deueniunt ad ſucceſſorem, & gerētem dignitatem, vel officium huiuſmodi, & non alium, vt ſupra dixi in 14. 15. & præcedenti concluſionibus, & infra 52. concluſio.

F Quadra-

offi.proconsulis & legati.& l. vt prophanos.ibi, secundum veterē.C.de paganis,& sacrificijs eorum. l.nullum.ibi,& consueta deposcant. C. de offi. recto.prouin.l.testamenta.C.de testamentis.Et consuetudinis vsusq; longæui non vilis autoritas est.l. 2.C.quæ sit longa consuetudo. Concordat c.cum consuetudinis.& cap.fi. extra eo. & cano. consuetudinis.11.dist. Et si quid contra consuetudinem fiat, ad solicitudinem suam reuocabit præses prouinciæ.l.1.in fi.C.quæ sit longa cōsuetudo.l.si manifestè. C.de serui. & aqua. cano. consuetudo. 12. dist. Ex quo æquè puniri debet transgressor cōsuetudinis sicut transgressor legis, cano.in his. 11. dist. Et quòd antiquæ consuetudines sint seruandę, habetur in tit. de pace Constantiæ. §. nos Romanorum.ibi, sicut ab antiquo habere consueuistis. & c.ad apostolicam, extra de simonia. Et maximè in Francia, vt dicit tex.in c.dilecti filij. ibi, iuxta consuetudinem approbatam, quæ pro lege seruatur in partibus Gallicanis.extra de arbitris.

Ex antè deductis sequitur, quod sicut per testatorem si esset aliquid relictum indistinctè non nominando personas familiæ, quod transiret ad omnes de familia gradatim, ita quod non possit per aliquos alienari: vt notat Bart. in l. peto. §. fratre. ff.de lega.2.faciunt quæ dicit Barbatia in d. consilio.27.col.11.in 1.vol.Alexan.consi.165. in 2. vol. & in consi.56.in fi.in 1.vol. Imo quod plus est, ibi dicunt:hoc casu prohibetur hæredis institutio.& ita decidit d.meus Iason, in l.non dubium, in 1.col.C. de testamentis.vbi prohibita alienatione, simpliciter prohibetur hæredis institutio. Sic ergo cùm prohibetur in fauorem familiæ stante familia, alienatio facta in contrarium potest reuocari per existentem de familia. Sic ergo in hoc casu, vbi est prohibitio legis ex obseruatione generali,& ex cōmuni vsu vtendi, quæ habent vim legis. §. ex non scripto.insti.de iure naturali gentium,& ciuili.notatur in l.de quib.ff.de legib.& cano. consuetudo. 1.dist. Et ideo cùm prohibitio legis & testatoris æquiparentur: notatur in l.filiusfa.§.diui. ff. de leg. 1.vbi Bar.& alij, sequitur necessariò dicendum, ꝙ stante aliquo de agnatione, aut familia, seu domo habente aliqua arma, à tempore cuius initij memoria non extat in contrarium, quod talia arma non possunt vendi, nec alienari quocunque titulo in præiudicium illorum de familia, domo, aut agnatione.

Aut verò loquimur de armis datis & concessis alicui pro se & sua familia, aut agnatione: quoniam per illam concessionem factā familiæ,& agnationi, est acquisitum ius familiæ, & agnitioni, vt satis probant iura allegata per Barbatiā in d.consi. 27.in 12. col. Sicut etiam videmus de feudo concesso alicui ꝓ se & sua agnatione, seu familia: quoniam transit successiuè ad posteros absq; eo, quod possit alienari in pręiudicium successorum, vt per Bal.in c.1.§.hoc quoque.de feudi successione. & idem in emphyteusi data pro se & liberis: quia in illa pater non potest præiudicare liberis, vt no.Bartol.in auth. si quas ruinas.col. pen. ver.iuxta hoc quæro.C.de sacros.eccl. Petrus de Anch. in consi. 142.inci.pro domina Paula.in prin. Imola in c. potuit. de locato.Romanus in consi.35. incip. visa facti serie.in fi.Paulus de Castro in consi. 161. inci. in cā quam magnificus. col. 5.& in consi. 208.incip. prætermittendum est. Soci.in consi.205. inci. dominus Franciscus.in quarta & 5.col. Philipp' Cor. in consi.299.inci. in præsenti consultatione: col. 18.in 2.parte.& in consi.200.inci. visa dicta copia. in quarta parte.& idem Romanus in consi.202.incip.pro propositæ consultationis habenda veritate.quem allegat dominus meus Iason. in l.2.in 89. col.ver.quid autem in themate prædicto.C.de iure emphyteu. Cùm enim talibus liberis fuit ius quæsitum per huiusmodi cōcessionem, tolli non potest ab eis.l.quodcunque. §. si quis ita.ff. de verborum obliga.vbi Bar.in l.quod dicitur. col. pen. de verborum oblig.& in consi. 70. inci. quæstio ista.in secundo dubio.no.Bal.in l.si constante in vltimo notabili.C.de do.ante nuptias.dicens, quod ius quæsitum tertio etiam in spe tolli non potest. facit tex.in l.fi.ff.de pactis.& in regula, id quod nostrum est.ff.de regulis iuris.& dicit Alex. in consil. suo.160.in fi.in 4.col.hoc est verum respondendo ad dictum Bartol.in l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verborum oblig.& etiam Corneus in consilio 68. incipiente, ardua quædam. in tertia col. in tertia parte.

Cùm ergo communis vsus loquendi in appellatione familiæ sit in talibus, quod extendatur ad agnatos ordine successiuo, vt dicit Bart. in l. cùm ita.§.fi.ff.de legatis secundo.d.meus Ias.in le. fi. C. de verborum oblig.qui hoc casu in talibus armis iungitur cum communi vsu vtendi, qui attendendus est, vt dixi: & sit ex illo communi iure vtendi acquisitum ius in talibus armis omnibus posteris de familia.quo casu (vt antè dictum est) præiudicari non potest. Idē ergo erit in casu in quo ex concessione Principis est acquisitum ius agnatis, & illis de familia, seu agnatione: vt in Bartolo qui habuit arma à Carolo IIII. Imperatore, pro se, & sua agnatione. Quoniam in præiudicium suæ agnationis, cui ius fuit quæsitum, non potuisset illa alienare. Idem si dictum sit pro se, & sua posteritate, quoniam posteri dicuntur tantum ex linea masculina, & sic de agnatione.l.1.§.1.ff. de iure immunitatis.

Licet in omnibus supradictis casibus, in quibus arma competunt, aut ratione familiæ, aut ratione concessionis, à Principe, ex quo sunt transmissibilia ad hæredes, vt supra dictum est, videtur etiam quod sint cessibilia: cùm quicquid transmissibile, censetur & cessibile, vt l.ex plurib.ff.de administratione tutor.Bar.vtitur hoc fundamento in l.1.§.vsufructuario. ff. de operis noui nuncia. sed ibi do. meus

de sent.excom.in 6.facit l. minæ. C.de episcopali audientia. Ideo nostra interest, quod nemo deferat insignia nostra, vel arma propter multa scandala, quæ occurrere nobis possent, vt dicit Bar. in d.tract.& supra dixi in pluribus locis. Quia si aliqs portaret insignia nostra,& haberet inimicos capitales, possent nos offendere, putantes illum esse. Nam nostra insignia faciunt nos & nostros reuereri. l.1. §. casum. ff.de postulando.& dicit Bald.in leg. 1.C. quæ res vendi non poss.quod insignia deputata alicui magistratui,vt sunt insignia proconsularia.l.1.ff.de offi.proconsulis & legati l.milites. C.de locato.non licet propria autoritate assumere: & idem in signis præscriptis longo vsu, vt dixi in conclusione præcedente: quoniam in talib⁹ ius est quæsitum primò, & ille cuius non est tale signum,non habet ius vtendi ad æmulationem, iniuriam, seu æquiparationem alterius: puta se volēdo dicere habere illam dignitatem, vt si aliquis diceret se esse regem, & vellet portare arma data regi Franciæ, in hoc committeret crimē læsæ maiestatis, si esset inferior eo, & esset illi subditus. Alius verò non subditus faceret ei iniuriam, arg. l. nec magistratib.§.quod si ex minorib. cum seq. ff. de iniurijs. Et in talibus casib. quando quis defert arma alteri⁹, aut ad æmulationem, aut iniuriam, ei potest indici duellum: vt videtur tenere Paris de Puteo in dicto loco.

Ponit tamen ibi multos casus, in quibus etiam sumendo arma alterius non potest bellum neque duellū indici, de quibus iam supra dixi in 28. conclu.in fi.

Primus est in eo qui defert arma illius, qui commisit crimen læsæ maiestatis, quia propter hoc crimē possunt eius arma,& insignia abradi.l.eorum. ff.de pœnis.Lu.Ro.sing. suo 474. & 656. dixi supra in 42.conclu.Imo quando miles male se habuerit in bello, potest iudex scutum illius perforari facere, vt hoc exemplo alij milites in prælio sint fortiores, vt est casus in l.quod rei publicę.ff. de iniurijs.

Secundus est in capitaneo armorum, qui stendardum suum seu vexillum perdidisset: quoniam hoc casu occupator,vel dux exercitus posset illum deferre, nec perdens posset postea prouocare capientem ad duellum,quia ista efficiūtur occupantium de iure.l.hostes.ff.de captiuis. le. 1. §. item in bello.ff.de acq.poss.l.naturalem. §. fi. ff.de acquirendo rerum dominio.

Tertius in casu quando duo eadem arma portarent, nec apparet de prioritate,& posterioritate: si tamen vnus illorum habuit à Principe, præfertur, vt dixi supra in 36.concl. quod est verum, quando illi qui portant talia sunt æqualis dignitatis: secus si vnus sit maioris dignitatis, quia præferretur, vt dicit Bar.in d.tracta.de armis.per l.1.C. de consul. lib.12.dixi supra in dicta conclu.

Quartus casus in duobus habentibus similia arma ab antecessorib.suis:quoniam licet sint similia.ex quo nō apparet de prioritate inter eos, non est locus pugnæ, quoniam licet habeant omnimodam similitudinē: tamē nō sunt eadem,quoniam nullū simile est idē.l.ꝙ Nerua,vbi Bar.ff. depositi. l.ad similitud.C.de epi.& cler.& aliàs videtur ꝙ inter similia nō pōt dari ratio consequētiæ similitudinaria.l.fi.ff.de calumnia.l.3.§.nihil cōe.ff.de acqu.pos.& dicit Bal.in l.Gallus.§.nunc videndū. ff. de lib.& posth.quòd nō omne ꝙ est simile, est idē: quia similitudo est inter diuersa habentia incōuenientiam aliquā, & facit.l.qui liberis.§.1.ff.de vul. & pu.sed vt dicit d. meus Ias.in l.1.in 2.col.C.de iure emphyt. dicitur propriè similitudo, vbi plures sunt conuenientiæ, quàm differentiæ: & valet tale arg.à simili, licet nō sit omnimoda similitudo. Idē d.meus in l.creditori.in 2.col.ff.de nou. ope.nun. vbi est materia similitudinis. Et hoc casu poterit dicere iudex, qui super pugna adiretur, vti possidetis, ita possideatis.l.1.§.1.& l.fin.& si duo.ff.vti pos. Nam nō apparente prioritate,& posterioritate vsus, vel concessionis huiusmodi insignium,vel armorum, nemo eorum dicere poterit ab alio iniuriam,vel vim sibi fieri: quia quilibet eorum habet antiquitatem & titulum, arg. l. etiam.§. si quis.ff. de pet. hær. Nam ambo possunt assignare causam suæ possessionis, scilicet,antiquitatem antecessorum,propter quod nemo dicitur prædo.per Inno. in c.cū venissent.de rest.in int. & antiquitas multa operatur.l.1.§. pe. ff. de aqua plu.arc. & per notata in auth.quas actiones.per Bal.C.de sacros. eccle.& cùm sint pares,in hoc vnus non impedit alterum.l.cùm quidam,§.1.ff.de acqu.hæ. & obligationes paris potentiæ non se tollunt.l.si reus.ff. de duobus reis.

Quintus casus est: si inter eos appareret prioritas, tunc illi q esset posterior in delatione istorum insignium deberet cedere priori, qui ratione prioritatis temporis esset prior, arg.l.2.l.prior. & si fundum.C.qui potiores in pignore habeantur.& leg. qui prior.ff.de iudicijs.& in l.operis.ff.locati. & in leg quoties.C.de vsufruct.& de albo scribendo, l. 2.& leg.1.de consulib. lib. 12. Melior enim est conditio occupantis.l. plurib. ff. de procur. & si quis à multis.ff.de nox.Bar.& Bal.in rub.ff. de rerum diuisione.

Sextus casus est in plurib.seruitorib. portantib. eadem arma & insignia à domino eis data, quia tunc inuicem non possunt conqueri: quòd vnus solus illa debeat portare, vt est in plurib.armigeris vnius societatis: eò, quia in hoc consideratur voluntas domini dantis, vt dicit Paris de Puteo in lo co allegato.

Septimus casus est vbi insignia, & arma essent similia in pictura, vel signo, differrent tamen in nomine, tunc data nominis dissimilitudine, viderentur diuersa,quia nominis diuersitas inducit diuersitatē rei.l.si idem. C. de codicillis. vbi Cy. & l.

QVadragesimaseptima conclu. Præscriptio cadit in talibus,s.in delatione armorum,seu insignium, & in casibus,in quibus possunt alienari arma, in talibus cadit præscriptio: & satisfaciunt quæ dicit Bal.in l.fucandæ. in fi.C. quæ res ven.nõ pos.vbi dicit, quod in præscriptis per vsum longi temporis, quod alius talia signa accipere non potest,quia ius causa habendi quæsitum est primò,ꝙ tamẽ dicit esse verum,nisi hoc alicui obesset,quoniam ille cuius non interest, non habet ius prohibendi. Vnde cõcludit, quod ad æmulationem, & damnũ præscribendi alteri nõ licet accipere idem signũ. Vnde videtur cõcludere,ꝙ in talib. habet locum præscriptio,nisi fiat ad æmulationem,vel damnum alterius: quo casu non licet accipere idem signum,per tex.in l.si iniuriæ, ff. de iniurijs. Et sicut regalia tãto tempore cuius initij memoria non extat in contrarium, præscribuntur etiam aduersus principẽ in parte, tamen non in totũ,vt in iure inductionis gabellarum, quæ cùm non possint imponi nisi per superiorem.l.vectigalia.ff.de publicanis. Tamen exactio gabellarum præscribitur tãto tempore, cuius initij memoria non extat in cõtrarium,vt tenet Bar.in l. si publicanus. §. vectigalib. ff. de publicanis. Bal.in cons.112. in 2.parte. Pan.in cons.20.inci.super quæstione vertente.& idem de iure nauigandi. & per plura dixi in cõmento meo super consuetudinibus ducatus Burgun.ti.Des iustices. §. 2.in glo. Et la preuue. ꝙ ea quæ competunt principi acquiruntur aut ex priuilegio,aut ex præscriptione tanti tẽporis,&c. Cùm ergo (vt dictum est) princeps possit concedere ius & facultatem alicui arma sua portandi, ita etiam istud præscribi potest. Dicerem tamẽ hoc posse esse verum in capace, & habili ad tale ius, puta in vectigalibus in alio inferiori principe, & non in simplici priuato,& sic à simili in iure deferendi arma in nobili & non ignobili: quoniam talis etiam non posset prescribere tale ius deferẽdi arma principis, prout in simili videtur tenere Fel. in c.dilecto. de testib. & dixi in loco supra allegato. Ex quo potest hæsitari de tribus lilijs datis per Carolum regẽ Francorum VIII. Cosmæ de Medicis Florentino nummulario, qui tunc non reputabatur nobilis. Imo adhuc videretur, quod non sufficeret, quod esset nobilis nobilitate cõmuni & inferiori: sed requireretur, quod esset nobilis,puta dux,princeps, marchio,comes,aut baro: & quod alius nobilis inferior non posset arma principis præscribere,nec etiã ex priuilegio,cùm videantur esse solis principib.concessa, prout & alia regalia, quæ per inferiores præscribi non possunt. Maximè illa, quæ sunt in signum vniuersalis recognitionis, vel supremæ potestati reseruata, vt dictum est, & etiã vt declarat Ioã. Franciscus Balbus in suo tractatu, de præscriptio. in 2. parte quintę partis principalis,in tertia quęstione. sic à simili, quod vnus nobilis potest præscribere arma alterius nobilis, etiam superioris, dummodò non sit princeps. Sed non ignobilis potest præscribere arma nobilis propter incapacitatem, et antedictis, cùm talis habeatur pro incapace.

Et in hoc,quia suprà positi sunt casus, in quibus talia arma seu insignia possunt alienari in illis,possunt & pręscribi: sed in casibus in quibus non possunt alienari, non possunt etiam præscribi: quia procedit regula, quòd quæ non possint alienari, non possint & præscribi, vt per Bart.& Bal. & Sal. in l.fi.C.in quibus cau.in int. rest. non est necessaria, de qua regula amplè per dictum Ioan. Franciscum in d.tractat. in 5. par. quintæ partis principalis, in 4.quæstione illius quintæ partis. vbi amplè de materia illa brocardica. Et ad prædicta faciunt quæ dicit Sozi.de maioricatu inter cõsanguineos, & collaterales,qui potest præscribi, vt dicit in cõ. suo 148.nu.14.in 3.vol.

QVadragesimaoctaua conclu. erit circa duellum. An ꝓ insignib.& armis possit duellum indici? ponamus. Videmus, quod rex Angliæ se asserit regem Franciæ,& portat tria lilia Francię in vna parte scuti suorum armorum, an sit iusta causa ad indicendum ei bellum per regem Franciæ, & eidem duellum præsentare, & sic de singulis.

Ista conclusio habet magnam materiam: sed cùm clarum sit,quòd tria lilia Frãciæ integra cum corona non debentur, nec deferri possunt nisi per regem Franciæ,cùm eidem cœlitus fuerint demissa,vt dictum est supra pluries. Ideo rex Angliæ non potest illa portare, nisi asserendo se regem, ex quo contradicit in hoc Christianissimo regi nostro, ideo eidem facit iniuriam, pro qua licitum est eidem indicere bellum, & duellum. Et latius solui poterit ista quo ex deductis per Paridem de Puteo, in tract. de re mili.& duello, in vna quæstione, vbi quærit, An ratione insignium, vel armorum procedi possit ad pugnam. Et vt dicit, nobiles & armigeri pro hoc consueuerunt pugnare.& pro hoc(vt dicit) facit, quoniam arma seu insignia alicuius de voluntate domini sunt portanda, & non aliàs. C.de muta.nominis. & possunt alteri communicari.l.hoc iure.§.fi.ff.de dona. sicut etiam nomen dignitatis suæ potest alteri concedi. notatur.in l. facta.§.sub condonatione.ff.ad Trebel. Bald.in c. 2.extra de fid.instru.in vltima col. vbi dicit, quod in aliquibus æquiparat sigillum armis, & sic requiritur concessio illius cuius sunt arma, vel insignia ipsa,vt per alium portari possint, arg.l. 1. C. de his qui potentio. nomine. & in auth. de mandatis principum.§.pen.coll.3. secundum Bartol. in suo tract. de armis. supra alleg. & Bald. in cap. quanto. de iureiu.& si quis gestat insignia sibi ꝓhibita,videtur cõmittere falsũ.l.eos.in fi. ff. de fal. Insignia enim dignitatis faciunt eum haberi pro tali. l. ego. cum gl.ibi.ff. de manumis. vindictæ. l. item apud. §.si quis virgines.de iniurijs. c. si verò aliquis. & c. in audientia. extra de sentent. exc. & cap.si iudex

de

bilis, & ſcientificus vir magiſter Ioannes Charuot, qui tunc erat conſiliarius Parlamenti Diuionenſis, Canonicus Heduen. & præpoſitus noſtræ dominæ Heduen. ſubtilis, & cautus, dicit claues, quæ erant in armis ſuis, & ſui fratris non eſſe ſimiles clauib. exiſtentib. in armis illorum de Cluny: quoniam ſuæ erant perforatæ, aliæ verò non: ex quo erat differẽtia, & diſſimilitudo inter eaſdem. Tandem quia prædictus Guil. de Cluny fregerat vitrinas exiſtẽtes in eccleſia Sancti Prancratij, vbi erant depicta arma dicti Charuot, fuit condemnatus ad illas reficiendum, & ſuis expenſis fuerunt refectæ, prout prius erant cum armis in quibus ſunt adhuc duæ claues. ſed ſi ſint perforatæ, aut non, ignoro.

Nonus caſus vltra caſus poſitos per Paridem, eſt quando eſſent duo eiuſdem cognominis, cui cognomini ambo arma adaptari poſſent: ex quo identitas cognominis inducit præſumptionem agnationis. l. cum precum. C. de libera. cauſa. ideo videtur quod ipſi poſſint eadem arma deferre, vt ſupra tactum eſt in 42. conclu.

QVadrageſimanona concl. Sicut arma, & inſignia recipiunt in ſe differentiam, ſeu diminutionem, etiam licet proueniant ex eadem domo, & familia, puta per bordaturam, lineaturam, bendam, barrã, lambentia, aut alia huiuſmodi, vt dictum eſt ſupra in 20. concl. & latius inferius dicetur in 77. conclu. Sic etiam ſimilia arma, vt arma eiuſdem nobilitatis, aut ſimilia inter ſe ex paritate domus, & familiæ, aut aliàs, recipiunt excellentiam & augmentum decoris, & honoris ex officio, aut dignitate deferentis talia arma, & ſic ex perſonis ea geſtantibus, vt ſupra dixi in 36. conclu. verſic. & dixi, quod multis modis contingit. Ita quod plures ex aliquo, vt ex officio, dignitate, ſeu antiquitate, vel omnib. alijs modis quibus quis fit honoratior, & præcellit alium, ſic & arma ex eidem excellentiam recipiunt, & augmentum honoris: vt ſi ſint plures habentes ſimilia, & conformia arma, tamen vni aliquid addi poteſt in augmentũ ex dignitate perſonæ, ſeu officio, quod alteri nõ liceret: puta ſi vnus vt ſimplex nobilis, qui in Francia dicitur ſcutifer, à ſcuto ferẽdo, qui certa arma ſeu ſcutum armorum ſimpliciter deferat. Alter verò qui conformia arma ex origine, vel aliàs gerat, ſi efficiatur maior dignitate, vel officio, vt inter plures fratres vnus ſit Imperator, poteſt tymbrare arma ſua triplici corona. Si verò rex armis ſuis licitè ſuperaddere poterit tymbrum ex corona ſua vltra tymbrum extraordinariũ, & voluntarium. Sola tamen corona ſuper regalia inſignia, & arma poſita nullam denotat & demõſtrat aliarum regalium domorum, & à ſanguine regio deſcendentium differentiam, vel diuerſitatem: ſed potius denotat, & demonſtrat illarum principium, & caput, & eaſdem eiuſdem capitis fore, & eſſe membra, vt in l. cũ in diuerſis. ibi, mihi autẽ videtur illum religioſum eſſe, vbi quod principale conditum eſt, id eſt eius caput, &c. ff. de reli. & ſumptibus func. ita tenet G. de Montferrato in tract. de ſucce. reg. in 2. dubio. nu. 18. Aut ſi ſit dux, comes, vel marchio tymbrum ex pileo dignitatis ſuæ: vel Papa ex tiara. Cardinalis ex pileo rubeo. Patriacha ex cruce. Epiſcopus ex mitra, & baculo paſtorali, qui in vulgari crocea dicitur. Protonotarius ex pileo nigro duplicato viridi colore, & omnes milites etiam ſi ſint Principes, vtuntur ſupra arma galea exornata cum quadam no. ſeu diuiſa, quæ fit aut per ſignum alicuius animalis, aut aliàs extraordinariè, & voluntariè, vt eis expedit. ſic quod ex talibus tymbrantur arma exiſtentium in dignitatib. & iſtud eſt auctariũ quoddam, quod & inuentum eſt, prout fortè corolarium olim apud Romanos. Solent tamen etiã aliqui propter ipſorum multiplicationem, & augmentationem de gratia, honeſtate, & mera liberalitate ſignũ aliquod vel differẽtiam aliquam in ſuis armis apponere, non ad hoc vt compelli valeant, vel ad hoc vt propter talem differentiã in armis appoſitã aliquid iuris alicui de agnatione, vel familia illa acquiratur: ſed potius vt ab alijs, & ſingulis de illa agnatione dignoſcatur, & diſcernatur, quod licet vt nomini prænomen additur, vt in l. vnic. C. de mutatione nominis, vt plenè per G. de Montferrat. ti. de ſucc. regum. in 2. dub. nu. 19. Ad minus ad hoc, vt quis poſſit addere tymbrum ad arma ſua, requiritur, quod habeat aliquam dignitatem, vltra nobilitatem, aut quod ſaltem ſit miles, hoc eſt eques auratus: &, vt cõmuniter videmus in duellis, & torneamentis nulli licitũ eſt, nec ſolet quis tymbrare arma, niſi ſit ſaltem eques militaris, vulgo Cheualier: & ita ſe habet vſus quod ſoli ſcutiferi non ſolent tymbrare arma ſua: & vt communiter videmus tymbrũ tale ſumitur ex voluntate capientis, ſed magis cõmuniter ſumitur ex aliqua parte, q̃ continetur in armis: puta Imperator tymbrat galeã ſuã ex Aquila, Rex Franciæ ex lilio: plures tamen diuerſa animalia circũpoſuere. Nã recitat Gaguin⁹ in ſua Chronica ſuper Francorũ geſtis in vita Regis Caroli VI. ꝙ accidit quodã die, vt Siluanectum Carolus venandi cauſa ſe cõtulerat, canum latratib. excitatus in fugam ceruus æneam torquẽ collo gerere viſus eſt, quem venabulis, aut ferro appeti rex prohibens, in caſſes & retia cõpellit. erat in torque Latinis literis ſcriptum: Hoc me Cæſar donauit. Ex eo tempore Carolus ceruũ alatum aurcam coronã collo geſtantem pro inſigni habuit, & regijs inſignib. (quæ lilijs aureis trib. cõſtant, vt ſæpe dictum eſt) hinc atq; hinc cerui duo apponi cõſueuerunt: hæc ille. Saltẽ Carol. VII. Ludou. II. & Caro. VIII. reges Francorũ ſcutũ regium duobus ceruis lateraliter illud tenentibus circundatũ, & etiã vela regia eo. modo ornata geſtarunt, & meritò cũ ceruus Gallis regib. præſertim bona

ſunt duo Titij.ff.de teſt.tu.&c.cleros.21.diſt. &c.1. 99.diſt.Quia nomina ſunt rerũ ſignificantia, vt in auth.de defenſorib.ciuitatũ.in prin.col.3. &l.1.ff. de officio præfecti vrbis.&l.2.§.exactis.ff.de orig. iur.&l.facta.§.in danda.ff.ad Trebellia.Vnde ſi vnus deferret pro ſuis inſignib.caput bouis, & alter caput vaccæ, data tantũ diſſimilitudine nominis, non eſſet tunc locus pugnæ, vel ſi deferret caput porci, & ali⁹ ſimile caput, & illud appellaret caput ſuis. Nam in iſtis nõ eſt vna qualitas, nec vna ſubſtantia,quæ requiritur,vt quid ſit ſimile.Bal.in l.1. C.quæ ſit longa conſuetudo. autoritate Ariſtotelis,licet aliàs dicatur, ꝙ illud dicitur idẽ in quo nõ mutatur res,perſona,vel cauſa, licet aliqua qualitas,vel accidentia alterentur.l.cũ quæritur, & l. cũ de hoc.& l.an eadem.§.idem corpus.ff.de exce.rei iud.& Lapus allegatio.77. Tamẽ aduerte ꝙ qualitas nõ facit diuerſificare rẽ ſpecie,nec alterat ſpeciem,vt tenet d.me⁹ Iaſ.in l.3.§.ex cõtrario.in 3. col. ff.de noui operis nunc. de quo latè in conclu. ſeq. ver.aduerte tamen.ex hoc videretur, ꝙ illa qualitas adiuncta nõ debet importare diuerſitatem, & ſic cũ eſſent ſimilia, quod eſſet locus pugnæ. Sed cõcluſiuè tene cũ Paride, quod illa diuerſitas nominis inducit diuerſitatem talem, quæ eſt potens ad duellum impediendum,eò,quia vt dicit,nominis expreſſio multa operatur.vt lege adhuc.§.queſtionis.ff.de vſufru.l. ſi cõmunis ſeru⁹ ita.ff.de ſtip. ſeru.l.ſi cui balnei.ff.quib.mo.vſusfr.amittatur.& facit 29.q.1.§.1.vbi diuerſificatio nominis dirimit matrimonium. Finaliter ad corroborationẽ præcedentiũ adduco Pogiũ Florentinum in ſuis facetijs (quæ nõnunquã & in factis contingũt) de duorum contentione pro eodẽ inſigni armorũ,&eius verba ſunt:Ianuenſis onerariæ nauis patronus,q in Gallia conductus à rege aduerſus Anglicos nauigauit,geſtabat ſcutum, in quo bouis caput depictum erat. Conſpicatus hũc Gallicus nobilis cum illud armorum inſigne ſibi vendicaret: altercatione Gallicus Ianuenſem ad certamen prouocauit. Ianuenſis accepta prouocatione in cãpum ad certamen nullo apparatu deſcendit: alter multis impenſis ornatiſſimus in campum conſtitutũ venit. Tum Ianuenſis:Quid eſt,inquit,propter quod certaturi hodie inuicem ſum⁹? Ille,aſſero, inquit,tua inſignia mea, meorumq; prius quàm tuorum fuiſſe. Cum Ianuenſis, quænam ſua eſſe diceret. caput bouis,ait. Hic Ianuenſis, non eſt opus certamine aliquo,inquit.Nam hoc quod porto,nõ bouis, ſed vaccæ eſt caput. Faceto dicto inanis Gallici iactantia eſt eluſa. Faciunt quæ dixi ſupra in 21. cõcl. in fi.vbi eſt caſus permiſſus,in quo duo poſſunt habere arma ſimilia,puta Anglus, & Italus, propter locorum diſtantiam.

Octau⁹ caſus eſt, in quo licet ſit paritas in ſigno, tamen eſt diſparitas in colore: vt ſi vn⁹ faceret leonem aureum,alius argenteum,vel rubeum: vel vnus aureum in campo rubeo, alius in campo viridi,vel turchino: vel vnus geſtaret leonem totum aureum,alter leonem aureum cum vngulis ru[illegible] is,aut pro media parte aureum,pro altera verò argenteum. Vel ſi alter faceret leonem in banderia, q reſpiceret verſus haſtã,& alter faceret leonem in banderia q terga verteret ad haſtã. Nam ſunt diſſimiles: quia leo q reſpicit haſtam venit, & ille q terga vertit ad haſtam vadit. & idẽ ſi quis faceret leonem rumpentem,& alter leonem ſedentẽ,vel deambulantem: vel ſi quis faceret leonem caudam geſtantem per terram,& alter caudam leuantem, & erectam habentẽ: vel ſi leo vni⁹ aſpiceret in cœlũ,& leo alterius caput in terrã inclinaret: vel ſi qs faceret ſtellam cum octo radijs, alter verò cum ſeptem. Aut ſtella vnius eſſet cum radijs paruis,& alterius cum radijs longiſſimis: vel cum radijs ꝑ parte longis,& pro parte paruis. Vel ſi quis faceret lunam creſcẽtem,alter decreſcentem. Vel ſi quis faceret arma,vel inſignia in colore viridi claro,alter verò in obſcuro viridi. Vel ſi quis faceret Aqlam apertis alis ſedentem, alter Aquilam ſtrictis alis ſedẽtem: vel ſi Aqla vni⁹ haberet cãpanas paruas in pedib.alia nullam: vel ſi quis faceret roſam rubeã, alter roſam rubeam cum frondib. vel ſi quis faceret arborem cũ frondib. alter cũ florib. vel ſi quis faceret arma vel inſignia cõſimilia, tamẽ aliqua liſta eſſet in ſcuto: vel per tranſuerſum, quæ non eſſet in alio, & ſic de ſimili. Quia data vna diſſimilitudine, etiam paria iudicabuntur diuerſa, qa ſufficit,ꝙ arma,vel inſignia mea differant à tuis tali ſigno, vel demonſtratione: quod detur diuerſitas. Nam ſi vnus faceret equum album, qui æqualiter ſe moueret in altum cũ pede dextro,& equus alterius alb⁹ ſe moueret in altum cũ pede ſiniſtro, vel ſi equus vnius eſſet cum freno,alter ſine freno,vel alter equus haberet balſana, alter non: tunc non erunt æqualia arma, vel inſignia. Vel ſi arma, vel inſignia conſiſterent ex liſtis albis, & rubeis, & in vno præcederet liſta rubea, quæ eſſet de campo,& in alia præcederet liſta alba, quæ eſſet ſimiliter de campo,& eſſent eo caſu,quo ambo haberent vetuſtatem temporis, nec apparet quis primò habuerit: tunc ſi vnus diceret pugnemus quis primò debeat deferre & vti talib. inſignib. non debet audiri, quia nemo tenetur ſe ſubmittere virib.formæ in reb.certis.l.2.ff.de cõd.& demon. Quia vt dicit Paris de Pute. quæſtio facti nõ eſt ſorte dirimẽda.

Fuit aliàs ſimilis quæſtio in hac ciuitate Heduẽ inter nobilem virum Guillielmum de Cluny, & honorabilem virum Antonium Charuot huius ciuitatis receptorem, qui contendebant inter ſe, eò quia dictus de Cluny dicebat, ꝙ non licebat alteri deferre duas claues aureas in campo azureo, cũm eſſent arma illorum de Cluny. Ex parte cuius Charuot dicebatur, ꝙ poterat illas in ſcuto quartelato portare cũ armis ſui patris,eò quia eius mater erat ex proſapia, & cognatione de Cluny, &c. Pluraque alia hincinde allegabant: tandẽ venerabilis,

ſeruitutem: quod eſt intelligendum in qualitatibus accidentalibus nõ ſubſtantialibus, vt ſunt prędictæ in armis, ſcilicet tymbrum, littra, & zona, licet ſecus ſit de qualitatibus ſubſtantialibus quæ ſunt in ipſis armis, vt videmus in armis aliquorum principum Franciæ ex proſapia regali qui habent lilia ſicut rex. tamen quia habent qualitates ſubſtantiales additas eorum armis vltra arma regis, vt in duce Borboniorum, qui pro armis vltra tria lilia habet bendã in medio ſcuti tendentem à parte dextra ad ſiniſtram. In duce Aurelianenſi, qui habet tria lambentia ex trib. lilijs: & ſic de ſingulis. Et talia ſunt arma dicta, & diuerſa ſpecie ab armis regis Franciæ, licet omnia habeant tria lilia aurea in ſcuto azureo: quoniam talia ſuperuenientia reponunt prædicta arma in diuerſa ſpecie: & etiam idem dicẽdum eſt de alijs diminutionibus aut augmentis, quæ fiunt in quibuſdam armis ad cognoſcendũ quis ſit primogenitus, & ſic quis portet arma plana, quoniã alij poſtea geniti ea geſtare debẽt cum aliquali diſtinctione, vt ſupra pluries dictum eſt.

Intellige etiam dummodo ex adiectione qualitatis non mutetur forma primi actus, quoniã hoc caſu adiectio nõ mutat id cui adijcitur: ſecus verò ſi fiat mutatio formæ tunc reponit rem in diuerſa ſpecie, vt per Inn. in c. 1. de conſec. eccleſię vel altaris. dum dicit, quod ſi augeatur altare, non deſinit eſſe altare, nec perit conſecratio. Et eſt ratio huius dicti: quia vbi mutatur forma, noua forma dat nouum eſſe. l. Iulia. §. ſi quis ff. ad exhibendum. ſed vbi nõ mutatur, ſed aliquid exteri⁹ additur: licet illa adiectio faciat differre in plus aut minus, ita ꝙ vna ſit maior, aut minor propter adiectionẽ, non tamen dicitur alia à prima: vt videmus de illo qui promiſit dare ſchachũ mattum cũ pedona, quòd poteſt dare cũ pedona facta domina, vt tenet Bar. in l. ſenat. ff. ſenat. & in l. ſeruis lega. §. 1. ff. de lega. 3.

Sequeretur ergo ex prædictis, quod ſi hæc adiectio non mutet ſubſtantiam ſpeciei, ſed ſit eadem, quod idem erit dicendum de vna ſicut de alia: & ſic quod ſicut illud quod eſt principale, ſ. arma ſimplicia cõpetent omnib. de familia in qua ſunt, etiã ſi ſint tantũ ſcutiſeri, quòd etiam adiectio omnib. competat, cum ſequatur naturã ſui pręexiſtentis, ſeu eius cui accedit. l. etiã. vbi Bar. Bal. & doctores. C. de iure dotium. l. quod in rerum. §. ſi quid poteſt. ff. de leg. 1. vbi idem iuris eſt in augmento dotis, & rei legatæ, quod in ipſa dote. faciunt plura quæ ponit Albert. Brun. in tractat. de augmento. in 5. cõclu. principali, quod ibi ampliat in plurib.

Sed tamen ſecus eſt hoc caſu, vbi iſta augmeuta nõ accedunt armis, tanꝗ illa cõtingentia, ſed tanquam re, & conſenſu ſeparata, & nõ ipſi rei ſimpliciter de per ſe accedunt, ſed in fauorẽ tantũ perſonę, qua extincta, extinguitur & adiectio. Sicut in ſimili dicitur de caſtro conceſſo, in quo nõ venit iuriſdictio perſonę cohęrens, ſed illa tantũ quę caſtro cohæret, vt dicit Bar. in l. ſi aliena. §. 1. ff. de vſuca. & patet in l. ſi Titio. §. fi. ff. de vſufr. & in l. interdum. ff. de vſu. accreſ. & in l. 3. §. 1. ff. quemadmodũ vſuſf. amittatur. vbi pars vſusfructus vacans accreſcit etiam illi vſufructuario, qui portionem ſuam iudicialiter, vel aliter amiſit, & nõ proprietati, eo quia vſusfructus perſonæ debetur.

Hinc ex his concludo, quod ſi baro, comes, dux, aut rex, qui dignitatis ratione, vt dictum eſt, tymbrare poſſunt & littrare, decedat relictis pluribus filijs: ſi primogenitus habeat ſolus illam dignitatem, quæ ratione eius perſonæ tribuat illam adiectionem, puta quia baro ſolus, comes ſolus, &c. poterit ſolus illam adiectionẽ deferre, & non alij (licet etiã habeant principale, ſcilicet arma domus, & familiæ) poſſunt illa adiectione vti. Cũ tantùm (vt prædictũ eſt) videatur eſſe data ratione dignitatis perſonæ. Et ita videtur tenere idem Albertus in d. 5. concl. principali. in 4. limitatione illius. Et hoc, quia illa dignitas non extinguitur cum perſona, ſed ſi eſſet dignitas, quæ extingueretur cum perſona, vt in milite, capitaneo, ſiue principali, ſiue præpoſito laborũ, de quo proximè dicam, tunc extincta perſona, licet principale, ſcilicet arma tranſeant ad ſucceſſores, & filios, non tamen illa augmenta, ſed extinguuntur cum perſona, & in hoc non ſequuntur naturam præexiſtentis: quod eſt verum in his, quæ fiunt aut fieri debent in vitá, ſed in his, quæ fiunt in ſepulturis, illorum etiam filij aut parentes pro pompis funeralibus eorum poſſunt geſtare arma tymbrata, & littrata, & eis zonam facere lugubrem in loco ſepulturæ, quæ conſueuit fieri exiſtentibus in dignitate.

Sed videre reſtat, an omnib. habentib. tamen iuriſdictionem omnimodam, altã, ſcilicet mediã & infimã, non tamen honoratis ſeu conſtitutis in dignitate, aut officio: in armis ſuis tymbra, aut littra, ſeu in eorum pompis funeralibus zonæ funebres fieri poſſint in loco ſepulturæ, ad ponendum arma eorũ vbi habent omnimodam iuriſdictionem. In hac patria ducatus Burgun. antea pauci vſi ſunt hac zona ſeu littra in pompis funeralibus. Sed à certo tempore citra domini terrarũ habentes omnimodam iuriſdictionem vti volunt dicta zona circumdando eccleſiã, aut capellam, in qua inhumantur, intus & foris zona nigro depicta, & ſuper ea fiunt, & pinguntur eorũ arma tymbrata & ornata: quod an fieri poſſit, aut ex eo ſolũ, quòd iuriſdictionẽ habent omnimodã, aut ꝙ requiratur, ꝙ ſint, & fuerint in aliqua dignitate cõſtituti, ſaltem militares equeſtres. Nam cum de his nihil ſcriptũ reperiatur in volumine noſtrarũ conſuetudinũ, ideo ad ius cõmune recurrendum eſt. Sed cum de iure pauca reperiantur, ideo videretur dicendum, ꝙ ſit recurrendũ ad conſuetudines vicinarum prouinciarũ, vt notatur per gl. magnã in c. cõſuetudo. 1. diſt. quæ ad hoc allegat tex. in c. ſuper eo. extra de cenſib.

Cum

fortuna semper fuit, vt inquit G.Bene.in sua repe. c.Ray.in ver.vxorem nomine Adelasiam.nu.894. cum duob. sequentib. extra. de testa. Ludouicus verò XII.Frãcorum rex, scutum regium histricib. ab vtroque latere ornabat, vel scuto histricem supponebat. Nam histrix animal est habens pinnas aculeatas,& porcus pungens, seu spinosus appellatur, vnde Calphurnius:

Venit & hirsuta spinosior histrice barba.

Franciscus verò Rex nunc imperans ex salamandris duab. & communiter habentes in suis armis lilia tymbrant ex lilijs quadratis, vt olim fiebat in armis ducum Burgun.

Aut verò ornantur aliquo alio insigni, & tunc aut ordinario, puta in rege Franciæ, & alijs militibus ordinis S. Michaelis, qui vulgo apud nos dicuntur Les cheualiers de lordre, qui gestant torquem aureũ circundantem eorum arma, in quo sunt coclearia, Coquilles Gallicè, affixa:& in infima parte imago seu repræsentatio S. Michaelis aurea est appensa (quem quidem ordinem militarem in honorem Michaelis Archangeli protectoris regni sui Rex Ludouic.XI.instituit & perpetuò fundauit.)

Milites verò ordinis velleris aurei, à Philippo II.duce Burgundiæ instituti, gestant torquem aureum, in quo vellus aureum, hoc est aries lanam aureã ferens, pendet: & dicitur apud nos la Thoison dor, vt publicè videri potest Diuione in capella ducum Burgundiæ.

In Anglia verò milites ordinis regis Angliæ zonam deferunt, quam dicunt, la Iarretiere, & sic de alijs. Et talia insignia non possunt deferri nisi ab illis qui descripti, recepti, & designati fuerint in illo ordine: & ex illis insignib. plus decorantur arma talium, maioremq; laudem, & excellentiam merentur. Et sic licet duo habeant paria arma, vt dictum est, cui tamen talis præeminentia conceditur, & sua arma modo prædicto exornata sunt præferenda, & maiori honore extollenda erunt.

Aut verò extraordinario insigni, seu ornatu arma illustrantur, vt communiter fit in alijs nõ habentibus talem ordinem, ex quo possunt ferre ornatum extraordinarium, qui tamen sunt constituti in magna dignitate, etiam vsq; ad clarissimatum, & tunc tales ornatus seu insignia fiunt ad voluntatem cuiusq; vt iam prædixi, ex quibusdam varijs & diuersis signis, quæ magis cõformantur, aut eorum armis, seu dignitatib. & officijs. Nempe aliqui sibi assumunt arborem circumdantem arma, alij laqueum amoris, alij angelos, quidam homines siluestres, aut puerulos nudos, aut alia signa, & hæc solùm competere videntur magis nobilib. & in dignitate aut officio constitutis: ita, ꝙ si simplex scutifer deferat arma cum tymbro, videtur quod à milite aut ab alio habente dignitatem vltra simplicem nobilitatem prohiberi possit, aut ad eius requæstam per superiorem prohiberi potest, ne portet timbrata, seu vt ferat tymbrum.

Sed si superior nõ habens iurisdictionem in talem scutiferum deleret arma scutiferi sua autoritate, an daretur tali actio iniuriarum: vide supra in conclusio.29.

Aduerte tamen quod per hæc augmenta non est dicendum, quod sint arma alterius speciei, nec quod differant specie. Ita quod si simplex scutifer tanto tempore quo fuerit scutifer, portauerit sua arma sine tymbro: si postea ratione, & ex causa dignitatis, aut officij superuenientis tymbrauerit, non propter hoc dicentur noua arma, ita quod in se differant aliqua specie, ex quo non est augmentum in parte substãtiali, sed est tantùm additio, & qualitas circa accidentia, quæ non faciunt rem differre specie, vt est gl. notabilis in verbo, anno. in l.fi.§.quoties.ff.de publicanis. no. Bart.in l.ius ciuile.ff.de iust. & iur. Ang. in l. & an eadem.§. alijs.in princ.ff.de exce.rei iu.vbi dicit, quod differentia penes solam qualitatem non facit rem esse aliam.& dixi in præcedenti conc.versic. septimus casus. Dummodo vera rei essentia nõ sit immutata, no.Barto.in l.1.col.4.ff.de act.& obl.facit quod habetur in c.cum Marthe. §. quæsiuisti. de celebratio.mis.extra.vbi dicitur quod accidentia possunt miraculosè, & non aliter mutare subiectum. Ad prædicta facit bonus tex. in l.pacta conuenta.in princ.ff.de contrahen.emp. vbi dicitur, quod augmentum, vel diminutio circa accidentalia contractuum non reponunt contractum in diuerso esse, nec per ea intelligitur ab eo in substantialib. recessum: de quo etiam per Bar.& alios in l.in conuentionalib.ff.de ver.ob.dum tangunt an si per contrahentes addatur stipulationi prætoriæ, vel stipulatio pretoria alteretur, desinat esse prætoria, vel conuẽtionalis. Et ex hoc infert Ang. in d.l.& an eadem §.1.ad quæstionem, quæ fuit de facto. Nam productum fuerat quoddam testamentum animo insinuandi, quod habebat adiectionem certarũ qualitatum: aduersarius autem recursum habuit ad protocollũ, & fecit testamentum punctualiter extrahi prout scriptum erat in protocollo.& quia scriptura reperiebatur diuersa ratione dictarum qualitatum, dicebatur insinuatio nulla: quia non fuerat requisita, prout scriptura emanauerat. Contrarium dicit Ang. quod valuerit insinuatio, quia illa variatio circa illas solas qualitates non facit aliud esse, vel censeri testamentum, per illũ text. quem in simili allegat Spe. in ti.de iura.cal. §. sequitur. ver. quod si moueo. facit quod dicit Bart.in l.si fundus. §.si res.per illũ tex.ff.de pig. Quòd additio qualitatis nõ extinguit hypothecam. facit quod dicit Bald. in l. fundi. ff. quib.mod.vsusfr.amittatur, quod mutata forma in accessorijs, non perit substantia. per illum text. facit tex.in l.4.§.modum. ff. de serui. ti.generali. vbi modus adiectus seruituti, non facit desinere serui-

pitaneum, vel magiſtratum, debent remanere penes illum. Barto. in d. tract. de armis, allegat pro hoc tex. in ſimili in l. peculium. §. 1. ff. de leg. 2. ſed melius facit text. in ratione ſui, in c. dilecta. de exceſſ. præla. extra. vbi apud illum, qui eſt caput, ſigillum remanere debet. Et facit pro hac parte ratio inconuincibilis: quia ex quo ille eſt maior, debent remanere inſignia apud eum. ar. l. fin. ff. de fin. inſt. facit l. quæ ſunt cautiones. ff. fam. erciſ.

Et ſi ſint plures magiſtri, ſeu Capitanei, aut domini alicuius ſocietatis, inſignia illius tranſeunt & deueniunt in illum qui eſt magiſter maioris quantitatis ſociorum. l. actione. §. Labeo. in fin. ff. pro ſoc. & d. l. ſi quæ ſunt cautiones. in princ. ff. fami. erc. & minor pars maiori cedit. ar. l. in rem. §. item quæcunque. ff. de rei vend. l. quæritur. ff. de ſtat. homi. & dicit tex. in c. quæ contra. in fi. 8. diſt. quod in poteſtatibus ſocietatis humanæ, maior poteſtas minori ad obediendum præponitur, & maior numerus tranſcendit minorem. no. glo. in ver. ſententiam. in aut. vt iudices non expectent. &c. §. 1. colla. 9.

Si verò ſit ſocietas vbi omnes ſunt æquales, nec vnus ſit maior altero, tunc ſorte dirimendum eſt, apud quem inſignia illius ſocietatis remanebunt, d. l. ſi quæ ſunt cautiones. §. 1. vnde quæri poſſet, an ſors ſit permiſſa. ſed de hac materia me remitto ad Bald. & do. meum Iaſonem in l. fin. C. communia de legatis. cum non ſit præſentis ſpeculationis.

Si autem in totum ſit finita ſocietas alicuius negotiationis, ſi vnus ſolus negotiator illius ſocietatis remancat, debet remanere apud eũ ſignum illius ſocietatis. Primò, quia aliorum non intereſt, etiam quamuis ſit diſſoluta ſocietas, tamen negotiatio remanet penes illum. Ergo iniquum eſſet, quod ſignum, quod erat acceſſorium negotiationi, diſſoluatur, & ſeparetur ab eo. arg. l. poſſeſſionum. C. communia vtriuſq; iud. & vide Bal. in l. 1. ver. item quæro. C. pro ſocio.

QVinquageſimaprima concluſio. Vbi ſunt aliqua ſigna vnius artificij in quibus principaliter operatur & attenditur qualitas loci ex beneficio, ſeu ex priuilegio, apud illum remanebunt inſignia ſeu ſigna, apud quem remanet locus ſiue ex beneficio, ſeu ex priuilegio, ſiue iure proprietatis, ſiue iure conditionis, ſiue in mala fide ibi remaneret toto tempore vitæ quo ibi remanebit: ita, quod ibi illo ſigno vti prohiberi nõ poteſt, quod videtur eidem competere, ſicut in cæteris iurib. realibus, quæ adhærent rei. ar. l. omnia conſtitui. §. fin. ff. de ſeru. ruſt. prædio. l. 2. §. fin. & l. ſeq. ff. ſi ſeruitus vendicetur. l. vſusfructus, & l. ſeq. ff. quemadmo. ſeruitus amittatur. Ponit exemplum Bar. in quodam caſtro cuius nomen eſt Fabrianum, vbi artificium faciendi chartas viget principaliter, ibique ſunt ædificia multa deputata ad hoc, & ex quibuſdam ędificijs meliores chartæ veniunt: quia vt dicit Pli. ſpectantur in chartis tenuitas, denſitas, candor, leuor hoc eſt leuitas, complanatio, ſeu terſitudo.

QVinquageſimaſecunda concl. Si ratione alicuius officij debeantur aliqua ſigna, ſeu inſignia alicui, ſi eidem conducatur officium tanto tempore quo durabit cõdictio officij, tanto tempore durabunt, & remanebunt apud illum inſignia alius officij: arg. l. ſed addes. §. illud. ff. locati. Exemplum de inofficioſo maioris Sinemuri in Auxero. Nam apud eos conducitur, & cum ſint ibi inſignia illius officij, quæ ſeruiunt communitati, ſeu vniuerſitati illius loci, tãto tempore quo conducitur maioritas, tanto tempore remanent apud eum illa inſignia, quæ competunt ratione dicti officij maioritatis, ſcilicet inſignia, ſeu ſigna quib us ſignantur, & marcantur menſuræ tam vinorum, quam bladorum, & alia huiuſmodi.

Et iſtud facit ad omnia officia temporalia habentia ratione officij quædam inſignia: pone in ſigilla, veſtem, cappam, ſeu mantellum, aut caputium, maſſam, quæ deſeruiunt officio, quia durante officio, remanebunt apud tales officiarios, & finito illo tranſeunt ad ſucceſſores officiarios, ſiue habeant ex conceſſione Principis, ſiue ex electione, ſiue ex conductione, aliàs quouis modo.

QVinquageſimatertia conclu. Quædam verò ſunt inſignia artificij in quo principaliter bonitas artificij operatur, & iſto caſu ſi ſtant plures in vna ſtatione illius artificij, omnes poſſunt vti illo ſigno, quaſi magiſter principalis illius ſtationis approbet illa opera, vt in auth. de tabellionibus. §. nos autem. & ibi notatur gloſſ. in verbo, ipſis per ſe, colla. 4. Barto. in d. tractatu exemplificat in ſignis quæ apponuntur in ſpatis, gladijs, & alijs operibus metallorum. In argento tamen & auro duo ſigna, ſeu marcę communiter apponuntur, ſaltem apponi deberent: vnum quod eſſe debet commune omnium ad denotandum omnibus, quòd opus eſt argenteum, vel aureum. Alterum verò ſignum illius operatoris ſeu artificis, ad deſignandum, quòd opus eſt factum à tali artifice, inter quos vt plurimum lata differentia, vt dicit tex. in l. artifices, longa differentia eſt, & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & inſtitutionis. ff. de ſolutionibus. Facit, quia ſæpe opera vnius plus valet, quàm alterius, vt in §. nam & ita. inſtit. de ſocietate.

QVinquageſimaquarta concluſi. Si ſint plures in vna ſtatione vtentes vno ſigno, ſi ſeparentur, remanebit ſignum penes magiſtrum illius ſtationis, vel illum qui principalis & maior erat inter eos, argumento l. fi. ff. de fide inſtr. quod intellige verum, quando eſt diſparitas inter eos, ita quod vnus eſt maior alijs. Secus ſi æquales, quia tunc ſorte dirimendum eſſet, apud quem remanere debeat. dict. l. ſi quæ ſunt cautiones. ff. fam. erciſ.

Cum ergo sit consuetudo expressa in aliquib. partib. & prouincijs Franciæ (cui Burgundia subijcitur, cum sit de feudo, & paritate Franciç) quod etiam vasalli castellanorũ simplices. dũmodo habeant iurisdictionẽ supremam sine aliqua dignitate, aut habeant aliquid ius in ecclesia, seu ex consuetudine, vel ex antiqua fundatione, etiam inuitis castellanis possunt littram, & tymbram facere in eorum armis, vt habetur in consuetudinibus patriæ Turonensis, ti. de iurib. castellaniç. §. 3. Ideo videtur dicendum, quod hę prçeminentię seu prçrogatiuæ, & facultates debentur non solum ratione dignitatis, aut officij, verùm etiam ratione & ex causa altę iustitiæ, cum iurisdictio tribuat dignitatem. dictum est singulare Bal. in c. vnico. §. cæteri. quis dicatur dux, marchio, comes, in vsibus feudorum. & dixi infra in 11. parte, in 7. consid.

Si ergo etiam in dictis locis possint tales facultates, & prçeminentię cõpetere habentib. tantummodo iurisdictionem, & vasallis castellanorum: multo fortius competere poterunt vasallis principum habẽtib. iurisdictionem altam, & si in illis locis, multò fortius in Burgundia, vbi domini habẽtes altam iurisdictionem, habent etiam in multis iura regalia, quoniam percipiunt confiscationes damnatorum, vt in ti. des confiscations, art. 1. in li. consuetudinario ducatus Bur. Habet & ius bannizandi, faciendi proclamata, tenendi forestas, & flumina bannalia, quæ sunt de regularibus & alia huiuscemodi plura eisdem sunt cõcessa: ergo à fortiori habent supradictas facultates, & prçeminentias, quæ non reperiuntur esse expressè reseruatæ Principi, & cum solùm fiant ex consuetudine, aut ex quadam laudabili obseruantia in ipsis pompis funeralib. principum, magnatum, & aliorum dominorum: ideo dicendum est, quod non tamen sunt permisse, imo etiã vtiles, & honestæ, & quam plurimùm laudandæ, vt dixi inferius in 2. par. in consideratione, vbi fit mentio de honorib. exhibendis in sepul. & funeralib. mortuorum. Et cum talia non reperiant dominis habentib. altam iurisdictionem prohibita, quare non videantur illis permissa, cum quod non est prohibitum, permissum esse censetur. l. nec non. §. sed quod eis. ff. ex quib. cau. maio. in l. scientiam. §. qui cum in gl. permittunt. ff. ad legem Aq. notatur in l. certa forma. in gl. fi. C. de iu. fisci libr. 10. & cui licet plus, licet & minus. c. cui licet. de re. iu. in 6. & l. non debet, cui plus licet. ff. e. facit. l. 1. §. 1. ibi: & hi quibus non interdicitur testimonium, nec vlla lege à dicendo testimonio excusantur. ff. de testibus. & quod non mutatur, stat text. in l. sancimus. §. 1. C. de test. & l. præcipimus. in fin. C. de appellationibus.

Maximè etiam cum tales zonæ non sint de reseruatis Principi, imo ex communi vsu, qui in his multum attenditur, vt dixi in multis locis, Principes & magnates in dignitate constituti non solent has zonas facere, verum loco illarum cinguntur, & ornantur ecclesiæ vbi sepeliuntur pannis, aut laneis, aut sericis nigris intus, & foris. Inferiores tamen à principib. qui non possunt commodè cingere ecclesias ex dictis pannis, solent facere has zonas, seu littras ex pictura nigra, vbi sepeliuntur, dummodo ibi habeant iurisdictionem omnimodam, aut sint patroni, & fundatores in illis. De ratione iurisdictionis dixi, de iure verò patronatus patet, eò quia habet ius honorificum, & debetur ei honor: & si in vita (vt clarè probat Rochus de Curte in suo tracta. de iure patro. in verb. honorificum) ita etiam in morte & in sepultura, vt dixi infra in 2. par. in 5. consid.

Et cum aliàs fuissem interrogatus de quodam nobili huius patriæ, qui habebat altam iurisdictionem in cancello cuiusdam ecclesiæ parochialis eò quia circumcirca dictum cancellum, & in ambitu illius iurisdictionem habebat: imo ex consequenti, ecclesia, quæ est in finib. suæ iurisdictionis existentis in illa parte cancelli, erat & in sua iurisdictione. arg. notatorũ in c. si diligẽti. & ibi Hoś Pan. & Henricus Boich. extra de foro comp. Qui quidem nobilis erat in dignitate constitutus: quoniam erat præpositus laborũ vnius societatis centum militum armatorũ, quem in vulgari dicunt Porteur denseigne dune bande, qui sunt in dignitate, seu ordine clarissimatus, vt est tex. in l. vnica. & ibi Lucas de Pen. C. de præpositis laborum. dixi eo casu, quod vti poterat in pompis funeralib. tali facultate, præeminentia, & prærogatiua faciendi zonam in dicta ecclesia: cum notorium sit etiam ex generali consuetudine Franciæ, quòd Capitanei belli (qui etiam tamen in dignitate clarissimatus essent) vtantur talib. iurib. & facultatibus, imo maiori, cum ante se deferre faciant & galeam, & vexilla militaria quib. vtebantur in exercitu. Idẽ ergo erit dicendum de dictis præpositis laborum, cum sint eiusdem dignitatis. Et crederem, quod tales præpositi laborum etiam possent in eorum pompis funeralib. deferri facere vexillum, cum sit apud nos officium seu dignitas, quæ non conceditur ab ipso Capitaneo, sed à Principe. De galea autem quod ante se deferri possit, etiam si non esset eques auratus, non dubito. Militibus autem equestribus ante eorum corpora in pompis funebribus deferuntur & galea, tunica militaris, ensis, calcaria, manicæ, les genteletz, &c. de huiusmodi dicam infra in d. 2. par. cũ tales habeant dignitatem, vt habetur in l. 1. & ibi no. C. de equestri dign. lib. 12.

Et aduerte, quod littra, & zona idem sunt, sed zona non cingitur nec clauditur ab omni parte, littra vero sic: hanc differentiam accepi à nonnullis nobilibus patriæ Turonensis, qui his maximè vtuntur.

QVinquagesima concl. Insignia, seu vexilla alicuius societatis, seu exercitus, habentis Capita-

Et quia ex domo Aurelianensi orti sunt comites Angolismenses, ideo arma illa portant cum ista distinctione seu additione, scilicet quia cum lambentib. habent tria crescentia rubea, hoc est, troys cressans de guelle taux lambeaux. de quibus meminit amplè Guillelmus de Montferrato in tractatu suo de successione regum in secundo dubio.nu.6.

Sic dicendum est de comite Niuernensi, qui pro armis etiam vtitur trib. lilijs aureis in campo azureo, cum bordatura composita ex auro, & rubeo, & quæ participat de vtroq;, & tantùm de vno quantum de altero.

Pariter in comite Dunensi, qui etiam in campo azureo habet tria lilia aurea pro armis: sed cum banda composita partim ex argento, & partim ex colore rubeo tendente à dextra ad sinistram.

Plures sunt alij principes qui in suis armis apponunt lilia tanquam existentes de sanguine & progenie regali: vt fuerunt duces Burgun. descendentes ex Philippo le Hardy, hoc est audacis cognomine, duce Burgun. filio præfati Ioannis regis Franciæ. Item duces Bituricen. Andegauen. & Memortij. Item comes Artesij. Nec alij talia arma portant, nec portare debent, nisi sint ex prosapia regali, & descenderint aliquo modo ex progenie regali.

Aduerte tamen quod omnes domus à stirpe regia masculina descendentes signatæ & differentias, characteres, & accidentia continentes in armis suis, vt supra visum est, cum eis differant, sunt separatæ: quia cum in armis sit quædam differentia siue signum, per quam, seu quod cognoscitur & dignoscitur ab armis vnius ab armis alterius: imo denotat separationem, & diuersitatem, vt in l. quod si neque in §. materia. ibi, quas emptor signasset. ff. de pericu. & commo. rei ven. & illud signum demonstrat aliquid præter id, quod in se est, scilicet domum, in quib. apponitur, & dicitur quoddam accidens, quod per se non stat, vt in l. pacta. ff. de contrah. emp. & in l. Valerianus. ff. preto. stipul. & in d. §. materia. cum igitur differant, sunt separata, vt in c. susceptum. in fi. de rescr. lib. 6. & in l. fin. ff. de calumniato. & plenè de materia per G. de Montferrato in tract. de successione regum. in 2. dubio. nu. 7.

Reperio tamen, quod domini de Turnone de Delphinatu, licet non sint principes, nec de principib. Franciæ, portant & habent arma bipertita. & in media parte campi à parte dextra habent leonem -adetenm, quæ sunt arma Troiæ, in altera verò parte sunt lilia seminata, quæ sunt arma Frāciæ, vt refert Io. de Maire in Illustrationib. Galliæ. lib. 3. c. incipiente touchant la cite de Troie. Ex quo constat eos esse ortos à nobili, & antiqua progenie, scilicet à Troianis, vt ibidem dicitur, & describitur. etiam præsumendum est quod dicta lilia à regibus Franciæ eis concessa fuere: quod an fieri possit, supra videre potes in 44. conclusione.

Similiter Florentini habent pro armis, & insignibus suis vnum lilium, quæ arma (vt legi) habent ab anno Domini 1265. & eisdem tunc donati sunt à Carolo, tunc comite Andegauensi, Prouinciæ, & Cenomani, fratre diui Ludouici Francorum regis, tum quia benignè receptus in eorum ciuitate, tum quia sibi fauerent, dum iter faceret vna cum exercitu copioso ad Siciliam, causa dicti regni adipiscendi, quod sibi donauerat Vrbanus IIII. Papa: quia detinebatur à Naufredo hoste, & persecutore ecclesiæ Romanæ. Florentiam tamen denominauit (vt legi) Carolus Magnus Francorum rex à liliorum florib. Francorum insignibus.

QVinquagesimaseptima concl. Excellentia armorum etiam denotatur, & designatur ex cōcessione principis primæua, ratione officij aut dignitatis, de quo supra in 26. cōcl. vt fuit in Carolo Magno, qui constituit, creauit & ordinauit 12. pares Franciæ, & vnicuique dedit & attribuit arma propria, ratione paritatis, vt in paribus viris ecclesiasticis, quibus concessit vt in armis eorum vterentur lilijs aureis. Maximè quinque paribus ecclesiasticis habentibus campum armorum eorundem azureum, cui adaptari possunt lilia aurea: sed quia campus armorum episcopi Beluacen. vnus ex sex paribus ecclesiasticis est aureus, in quo non possunt adaptari lilia aurea, ne sit metallum supra metallū, aliàs falsificarētur arma eiusdem, ideo non habet aliqualia, prout archiepiscopus Rhemensis, & cæteri alij episcopi pares Franciæ.

Cæteris verò paribus Franciæ, scilicet sex laicis dedit & concessit ipse Carolus Magnus arma etiam distincta, & separata, vt tandem cognoscerentur, & distinguerentur inter eos ratione paritatis.

QVinquagesimaoctaua concl. Primò enim duci Burgundiæ (cui nomen Sanxon erat) dedit pro armis suis in campo azureo vnam cotissam auri ex tribus petijs, seu partibus separatis, & diuisis cum vna bordatura ex rubeo, quæ in vulgari nostro dicuntur, à vne cotisso dora troys piecis borde de gueulle, vt asserunt nonnulli. Et hæc prædicta arma semper soliti fuerunt portare duces Burgundiæ ratione ducatus Burgundiæ existētis de paritate. Imo qui in ipso ducatu vtuntur prædictis armis, præsumuntur, & vt audeam dicere, dicuntur esse de prosapia ducum Burgun. sicut est videre in illis de Monteacuto, qui talia arma habebant, cum aliquali tamen distinctione.

Nonnulli tamen aliàs mihi retulerunt, quod ista bordatura (vt ita loquar) non debet apponi in armis principalibus ducis Burgūdiæ, eò quia bor

Hæc autem maioritas consideratur ex multis, vt quia pater cum filijs, vel quia frater antiquior cum iunioribus, vel quia vnus erat primo solus qui vocauit alios secum in illa societate, vel alijs pluribus modis quibus potest arbitrari ista maioritas seu superioritas inter plures, quibus in dict. l.fin.

Quinquagesimaquinta concl. Arma depicta in muro probant murum esse illius, saltem pro illa parte vbi sunt sua arma depicta.l. qui liberaliter.& ibi Bar.in fi.ff.de ope.publicis. Et ibi dicit Bart. nota.contra illos qui abradunt arma alicuius & ita dicit Boerius in cons.suo in c. quo habent parietem communem. posito post Cōmentaria consuetudinum septenæ Bituricen.

Et videntur arma aliquo modo probare iurisdictionem & dominium, quoniam etiam vt videmus mensuræ locorum debent signari armis dominorum.l.2. C.de frumento Alexandrino. l.11. Licet olim signabantur nominib. dominorum, hodie vero armis. Cum arma sint additamenta ad recognitionem agnationum, & nobilium, vt ante dixi in 20.concl.circa fin. Et vt communiter obseruatur in reb. in quib. quis habet autoritatē, facit nomen suum scribi & apponi, vt dicit Iacob. Rebuffi in d.l.2.vt in monumētis, ecclesijs, capellis, ædificijs, & palatijs, quorum nominum loco hodie apponuntur per nobiles arma, vt dicitur hic,& etiam per Guid.Papæ. q.sua 49. & Bal.in ti. qualiter feudum alienari possit. circa fi.principij. ex quib.constat, quod probari possit in hoc & dominium,& iurisdictio per appositionē armorum in locis publicis. Sed vsus se habet vbi plebeij & ignobiles apponunt nomē, nobiles & domini apponunt arma sua. Sed an tales inscriptiones probēt, videatur amplè per gloss.in verbo.patris.& ibi doc.extra de iureiu.Fel.in c.cum causam.col.3.ad fi.de prob.Ang.& Ias.in §. pœnales.col.3. insti. de actio.Bar.in l.monumentorum. C. de religiosis. vbi tenet quod sic, quoniam continet quid possibile.facit gl.singularis in verbo, scribebat.in c.pulsatus.3.q.7.& in c.sanè.2.in gl.dicticius. 24. q. 2.& de imagine impressa in nummo, vide hic antè in 35.conclusione.

Quinquagesimasexta conclu. Perstringendo paucis materiam armorum circa maioritatem, dignitatem, seu excellentiam ipsorum, quòd in vnoquoq; principatu & potentiatu seu regno sunt arma principis certa & determinata, quę sunt illi data & attributa in signum præeminentiæ dignitatis,& autoritatis, & quæ nemo alius illo modo, quo portat ille princeps, gestare potest nec debet, vt in regno Franciæ sunt tria lilia aurea in cāpo azureo, quæ sunt arma regis Frāciæ cœlitus demissa, vt dixi supra in 15.conclu.& dicam infrà.

Et habentes arma sua quæ magis illis approximantur, & aliquid habent ex illis lilijs, dicuntur esse digniores,& habere arma digniora. Istud probatur arg.tex.in c.perlectis. 25. dist. & per gloss. in verbo, altiori.in aliam verò.insti. de bon.pos.per quam gloss. probatur, quod maior est & altior alijs qui proximior est domino, & magis stat prope dominum.facit text.in l.1. ibi : pœna enim sacrilegij similis erit, si his honorificentia non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. Et ibi not. in gloss.fin. quod quem princeps honorat, ab omnibus est honorandus, quæ pro hoc alleg. multos text. C. de domesticis. lib.12. Item ad prædicta facit text.in l. vnica. C. de præpositis laborum.C.e.lib. vbi dicit: Nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat.

Cum ergo arma alicuius magis approximantur seu assimilantur armis principis, dicitur ille esse maior in armis, & digniora habere arma.

Sicut videmus in domo de Borbonio, quæ habet tria lilia aurea in campo azureo: sed ad denotandum, quòd est principe seu rege nostro minor & inferior, habet cum illis bendam rubeam tendentem à dextra ad sinistram.

Sed vnde hoc quòd habet talia arma, cum descenderit ex rege Franciæ scilicet Ludouico, à quo descendit Robertus eius filius, comes Claromonten. & ab ipso Roberto Ludouicus de Borbonio primus dux Borbonij ? A quo quidem Ludouico descenderunt Petrus 1 1.dux Borbonij, & Ioannes comes de la Marche, & ab illo Ioanne descendit Ioannes de Borbonio etiam comes dicti loci, à quo descendit Ludouicus comes Vindocinensis, qui portat arma de Borbonio cum aliqua distinctione, quia in benda sunt tres leones argētei, qui sunt tantummodo positi, ad denotandum quod non sunt primarij, seu principales de dicta domo Borbonia: sed iam sunt descendētes, & filij secundogeniti, quia secundogenitus non portat arma plana, seu integra domus principalis à qua descendit, vt dixi supra in 20.conclu.

Sic etiam ex Ioanne rege Franciæ descendit Philippus 3.eius filius, qui fuit rex,& ex eo ortus est Ludouicus comes Eboracen. ex quo descendit Philippus rex Nauarræ, ratione cuius originis reges Nauarræ portant in parte scuti suorum armorum lilia cum benda argentea tendente à sinistra ad dextram.

Similiter ex prædicto Philippo descendit Carolus comes Alenconien.& iste Carolus,& alij vsque nunc, ratione quorum, quia sunt de prosapia, & sanguine reali, portabant tria lilia aurea in campo azureo circumdata seu bordata vna bordatura rubea seminata ex besanis argenteis.

Eodem modo ex ipso Ioanne rege Franciæ descenderunt duces Aurelianen. ex quo portabant pro armis tria lilia aurea in campo azureo habentia desuper tria lambentia argentea, troys lambeaulx dargent, in vulgari.

quo latius infra dicam in vlt.par.in 17.&59.consi. vtebātur pro eorum armis anguib. in campo azureo. habebant enim in parte superiori ramum visci quercin ei, vng rameaul de guyg de chasne,& in parte inferiori vnum cumulum paruorum, anguium, seu serpentium argenteorum, quasi tunc nascentium, qui vulgo dicitur couhée de serpens dargent, vt hac forma seu pictura demonstratur.

Augustudunensium Druidum insignia.

Anguium & visci ad eosdē apostrophe disticha.
Qu[illegible] in omnes Druid[illegible] [illegible],
[illegible] relig[illegible] [illegible].

Alexienses etiam tunc habebant arma, seu insignia, in quibus erat bos aureus in campo viridi, exiens de nube argentea.

Alexiensium insignia.

Effigiati bouis apostrophe disticha.
En Deus ista suo posuit monumenta popello,
[illegible] sedes, nomina, cuiq; modos.

Sed non mihi videntur habere apparentiā veritatis prædicta arma Alexiensium. Cum Hercules Lybicus, quam Alexiam construxit, pro insigni & armis vtebatur leone magno rubeo radente,& coronato, vt refert Io.le Maire in Illustrationib. Galliæ, lib.1.c.11.in fi.post Io. Annium in 7. libr. Commentariorum ad Berosum. Vel potius dicerem, quòd Alexienses etiam serpentibus sicut Hedui,& Bibractenses in armis eorum vti solebant, cū Hercules dictus anguifer, serpentarius, anguitenens, siue ophiuchus.

Insequendo verò modum Heduorum, & tanquā ciuis,& alumnus huiusce ciuitatis, ballinatus, & diœcesis Heduensis, pro armis habeo leonem, & eo in eisdem vtor: sed diuersimodè. Quoniam in armis nostræ ciuitatis est rubeus in campo aureo, vt supra proximè dixi: ego verò eum bipartitum habeo, s. in parte superiori, aureum in campo azureo,& in parte inferiori pro alia media parte, azureum in campo aureo habētem per medium vnum filetum argenteum, & in dicta parte superiori rapientem seu radentem super mola molendinaria argentea, & super illa cum rapacitate trāseuntem.

Et non mirum si leonē assumpsit in armis, cum tanquam Heduus insequor naturam Heduēsium, qui habent tertiam leonis faciem pro horoscopo suo, quæ est martis, sed leo solis totus est domus, & sol ascendēs significat, quod leonibus delectantur, eosque pingunt in vexillis, tesseris, pistromatibus, aulæis,& id genus vt iam dixi in Commentarijs nostris super procemio consuetudinum ducatus Burgun. in gl. messire Ferry de Clugny. vbi cœlestes influxus siderum ciuitatis Heduensis describuntur.

Prosequendo tamen principale nostrum intentum post arma ducatus seu ducis Burgun. sunt arma ducatus Normādiæ, quæ sunt, in campo rubeo duo leopardi aurei, & est secūdus dux in regno par Franciæ, secundum institutionem regis Caroli Magni.

Et maior videtur in Normandia, qui habet leopardum pro armis suis in campo rubeo, cum aliqua tamen distinctione, puta aliquo addito, vel diminuto. Si tamen aliquis filius regis Franciæ haberet nunc ducatum Normandiæ pro appanagio, pro armis vteretur principaliter, & in parte dextra in quartelato, seu quadripartito superiori, & inferiori à sinistris lilijs aureis cū aliqua differētia à corona regia, & in parte sinistra superiori, & dextra inferiori ratione dignitatis & officij (quia par Frāciæ) vteretur armis ipsius ducatus, s. duob. leopardis aureis, aut vno tātum, cum aliquali discrepantia, vt dictū est supra, aut per Bordaturā, bendā, aut alia, vt infra dicetur. Et quando talia arma accrescant filijs regum Frāciæ, cū dignitatib. vide Guil. de Montefer. in suo tract. in successione Regum, q. 2. ibi,& descendendo ad aliam partem huiusmodi dubij, an arma eidem Francisco accrescant.

Post istum ducatum etiam est alius ducatus (cuius dux erat de paribus Franciæ in ordine tertius) qui dicitur ducatus Aquitaniæ, & habet pro armis suis in campo rubeo leopardum aureum, de quo dicendum est, vt de præcedenti. Item similiter dicendum est de tribus comitib. secularib. pari

...tura est quædam diminutio ab armis principa-
...us. Et ideo cum nulla alia reperiantur apud nos
...nilia, quæ sint principalia alicuius principatus,
...detur quod talis bordatura seu circumpositio
...colore rubeo non debeat in eisdem armis ap-
...ni, sed quod fuit quædam additio in armis ali-
...uius descendentis è domo ducum Burgund. ad denotandum differentiam inter principalia arma domus ducis Burgun. quæ debent esse plana, & descendentis, puta secundogeniti.

Sed quicquid sit, ego credo quod arma ducis Burgun. quæ habuit & habebat Sanxon dux Burgun. tempore ipsius Caroli Magni Franciæ regis, erat cotissa sexpetiarum ex auro, & azureo æqualiter partito in campo rubeo. Et istud mihi magis videtur consonare veritati.

Et ista arma sunt, & competunt duci Burgun. non ratione originis, sed ratione paritatis, seu dignitatis, cum sit primus par Frãciæ, & parium decanus. Et ideò videretur, quod descẽdẽtes ex eis non deberent vti talib. armis, saltem nisi primogenitus ducis, si sic esset, quod essent donata ratione dignitatis seu paritatis. Sed potius videtur dicẽdum, quod sint arma patriæ seu principatus Burgun. & quod principes Burgundiæ, etiam ante tempora Caroli Magni talia arma portabant. Et istud credo verius.

Nos verò Hedui habemus nunc & à tempore ducum Burgun. in armis nostræ ciuitatis Heduensis pro capite scutum seu arma ducatus Burgũ. ad denotandum nos Heduos velle esse subditos principi, & illi subijci & obedire. Cum in signum superioritatis sint superposita arma principis, prout supra dixi in concl. 25. quæ in c. licet vasallus habeat arma, &c. Et pro parte inferiori habemus leonem rubeum in campo aureo.

Audiui tamen à maioribus nostris, quod alijs Hedui vtebantur pro armis ciuitatis, capitibus aprorum nigris in campo aureo: & hoc ante tempora Philippi le Hardi ducis Burgun. Licet tamen ante aduentum Christi vterentur alijs armis, vt statim dicam.

Nam eo tempore quo ciuitas Heduorum erat principalis ciuitas, & caput Celtarum, & quo Druides regnabant, & ipsi Hedui principatum fere totius Galliæ obtinebant, in capite armorum eorundem ipsi Hedui habebant duo capita leonum aurea, in campo azureo, & in inferiori parte habebant in campo rubeo tres angues argenteos in modum trium annulorum, seu circulorum inter se colligatos, & reuolutos, habentes & ponentes in ore eorum caudas cum tali rotunditate, quod erant in gyrum, seu in figuram orbis, prout sequitur.

Antiqua Heduorum insignia.

Leoninarum faucium ac serpentum disticha Apostrophe.

Nos Drius Herculeo finxit pro pignore vinctas,
Hedua vincta fleuit, vincla soluta ruit.

Fuerunt & tunc temporis multi ex Heduorũ confœderatis, qui anguib vtebantur. Maximè Bibractenses (qui erant ex vrbe Bibractis, q̃ erat vrbs Heduorũ, & de clientelis corũ) & habebant in cãpo azureo duos angues argenteos in medio simul colligatos, & viperinis orbib. se implicãtes in modum laquei amoris, dunt lacz damours, Gallicè, & capita corũ eleuata quasi simul colligata, curuantia à capite vsq; ad colligationẽ, & à colligatione media vsq; ad finẽ cãpi partis inferioris caudas lõgas, tenues, pẽdẽtes, & in fine retortas, & in medio campi à quolibet latere prædictorũ duorũ anguium, duo capita aurea leonum, vt infra patet.

Insignia Bibracteorum.

Insignis huius ad Heduos disticha Apostrophe.

Augustuduneis cognatos anguibus angues
Cerne, Bibracteam dum liquet esse fidem.

Druides verò Heduorum qui tunc habitabant in quodam loco, hodiernis temporibus mons Druidum dictus, distans à nostra ciuitate Heduensi per vnum milliare, vbi adhuc restant vestigia loci habitationis eorum: de quo

Hi autem Salij omnes iactatores quidam erãt, & laudatores armatorum deorum.

Nec hoc beneficio diuino soli Romani potiti sunt, sed & Franci qui habent sua arma cœlitus demissa, quæ sunt lilia: & etiam vexillũ, seu signum militare, quod Auriflammam vocant. de quibus Gaguginus super gestis Francorum lib.1. in vita regis Clodouei ita refert: Non præteribo adijcere ꝙ nullo certo autore, sed perseuerante ad hanc meam ætatem fama, vulgatum accepi, fuisse regibus Francis bufones tres, nobilitatis quidem insigne, sed Clodoueo Christianis sacris hortatu Clotildis Burgun. eius vxoris Christianæ initiato demissum cœlo esse id, quod nunc reges gestant lilia aurea, quibus subest cœli sereni color, quem azureum Franci dicunt. Huius miraculi fons testis ab incolis ostenditur, qui prope diui Bartholomæi monasterium (quod gaudiũ ballis appellatur) habitant: de quo scuto amplius infra in 5.par. in 31.consider. Traditum est quoque pannum sericeum rubrum instar signi militaris quadratũ, miro fulgore splendentem, diuinitus esse exceptum, quo in expeditionibus contra fidei Ghristianæ hostes pro signo Frãciæ reges vterentur. huicq; vexillo nomen Auriflammam hactenus permansisse, diuq; à Dionysianis cœnobitis asseruatum esse. Sed abutentib. signo aduersus Christicolas regib. illud euanuisse. Alterum tamen nõ dissimili forma instauratum esse, quod ab episcopis & loci abbate consecratum inter sacra asseruatur. Sunt tamen, qui hoc celeste beneficium Carolo Magno collatum fuisse cõtendunt. Sed hactenus de his, ad ancilia reuertamur, quæ forte his modis fieri potuerunt.

Quandoque etiam fiunt in forma quadrangulari, seu tetragone, & fiũt in modum tesseræ. Cùm tessera Græcè, Latinè quatuor dicitur. vnde & id dicitur, quod omni ex parte quadratum est.

Nonnunquam etiam apponuntur arma in clypeis, prout fecit Dauid, qui fecit turrim ex qua pẽdebant mille clypei omnis armaturæ fortium: vt habetur Cantic.4. Vtinam possem scire differentias illorum & quorum fuerint: & credo quod fuerũt insignia & arma mille magnatum, tam parentum, quàm amicorum, aut sibi subditorum, quæ posuit in mille clypeis pendentib. ex dicta turri: & sufficeret mihi habere sensum literalem, in quo explicarentur arma seu insignia cuiusq; clypei, & relinquerem sensum moralem, allegoricum, & anagogicum dominis Theologis. Et licet multos interrogauerim de his, pro certo tamen omnes ignorant, & dicunt quod nunquam fuit talis turris materialis: quod non credo, cùm de ea non fuisset facta mentio ad comparationem alteri⁹. Nec istud est mirum. Nam teste Pli. lib.35. c.1. Ap. Claudius, qui cõsul cum Seruilio fuit, suorum clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos, placuitque in excelso spectari, & titulos honorũ legi. Decora res vtique, si liberorum turbæ paruulis imaginib. seu nidum aliquem sobolis pariter ostẽdant. Quales clypeos nemo non gaudẽs fauensq; aspicit. Post eum M. Aemilius collega in consulatu Q. Luctatij, nõ in basilica modò Aemilia, verũ & domui suæ posuit: id quoque Martio exemplo. Scutis enim qualibus apud Troiam pugnatum est (vt infra etiam dicitur) continebantur imagines (vnde & nomen habuere clypeorum) non vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit à cluẽdo, plenam videl. virtutis faciem reddi in scuto cuiusque qui fuerit vsus illo. Pœni ex auro factitauere & clypeos & imagines, secumque in castris tulere. Certè captis eis, talem Asdrubalis inuenit Q. Martius Scipionum in Hispania vltor. Isq; clypeus supra fores Capitolinæ ædis vsq; ad incendium primum fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re annotatur, vt L. Manlio, Q. Fuluio consulibus M. Aufidius tutelæ Capitolij redemptor docuerit patres, argenteos esse clypeos, qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabãtur. hæc Plin.

Clypei autem sunt maiora scuta, & peditũ tantum, vt docet Seruius. Scuta equitum. vnde Liu. lib.6. Clypeis antè Romani vsi sunt, deinde postquam stipendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecẽre, dicti clypei, quod cęlent totum corpus, & possunt dici in vulgari, targe ou espauoir. vel à glypo, & melius, i. sculpo deriuatur, quasi glyptos, hoc est, sculptus. Scutis enim, qualib. apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines, vnde & nomen habuere clypeorum, vt testis est Plin. loco præallegato, & fiunt sub quacunque figura.

Vmbo verò dicitur media pars clypei eminentior, licet quãdoque pro toto. Parma verò scutum rotundum dicitur, ꝙ è medio in omnes partes sit par, & ẽ breue, quo pedites, & expediti milites vtebantur. apud nos dici potest, bouclier. Pelta verò scutum breuissimum in modum lunæ iam mediæ. aliàs verò, & aliter fieri possunt scuta sub diuersis formis, vt inferius patet.

Sexagesima conclu. Arma pinguntur & fiunt aut ex metallo aut ex coloribus, aut ex pennis, de pennes Gallicè, secundũ Armoristas. Et quantum ad metalla, tantum sunt duo, ex quib. depinguntur, & effigiãtur arma seu insignia, aurum s. & argentum, quæ pingũtur in colorib. aureis, seu flauis, & albis, & sunt alij quatuor colores, prim⁹ quẽ azurum vocant, azur, secũdus est rubeus, gueules, sinopis sinoble, & alij sinople, qui est viridis coloris, tertius & quartus est niger, ꝗ dicitur sable, & de

his

bus Franciæ, videlicet de comite Flandriæ, qui habet in campo aureo leonem nigrum.

Et de comite Campaniæ, qui habet in campo azureo potentiam contra potentiam auream, potence contra potence dor, Gallicè, cum benda argentea.

Item de comite Tholoſano qui habet in campo rubeo vnam crucem auream, & ſupra illam aliam crucem rubeam.

Ex prætactis infertur, quod habentes aliquid de dictis armis in patria poſt arma Principis, illa ſunt principaliora, & ipſi dicuntur excellentiores & digniores: & ſic conſequenter ſecundum quod approximantur maiorib. maiores reputantur. per glo. notabilem in di. §. aliam. inſtit. de bonorum poſſeſſionibus. & magis honorari & priuilegiari debet, vt dicta l. vnica. C. de præpoſitis laborum. lib. 11.

Sunt & fuerunt plures alij principes in Gallia habentes alia arma antiqua ratione & ex cauſa antiquitatis eorum domus & familiæ, vt ſunt illi de Fuxo, qui dicebantur comites Fuxi, de foyes Gallicè, & habebant pro armis ſuis in ſcuto quartelato, ſeu quadripartito in prima parte ſuperiori & vltima inferiori ex auro duas vaccas rubeas itinerantes, ſeu tranſeuntes, & in alijs duabus partibus palos aureos & rubeos.

Et ſic nobiles qui in dicto comitatu vtũtur pro armis ſuis, aut vaccis rubeis, aut palis prædicti coloris magis approximari, ſeu attinere videntur domui illius principis quàm alij, & ſic maiores cenſendi ſunt.

Etiam comes Arminiaci ſcutum quartelatum argenteo & rubeo, pro armis geſtare ſolebat, cuius ſcuti prima pars ſuperior, & vltima inferior erant argenteæ cum duob. leonib⁹ azureis. Aliæ autem duæ partes ſcuti erant rubeæ, cum duob. leopardis leonatis. Ex quo qui adhuc illis, aut aliqua poteſtate contenta in illis, vtuntur, maiores & honoratiores alijs in illo loco eſſe dicuntur.

Sic etiam in ducatu Mediolanenſi, vera & antiqua arma ipſius ſunt ſerpens, ſeu coluber azureus in campo aureo tenens in ore puerum nudum rubei coloris. Et qui ibi illo colubro vtuntur in armis, de primoribus illius ducatus, & de familia ducum ortum habere dicuntur, vt ſunt Vicecomites.

QVinquageſimanona concluſ. Arma ſeu inſignia quandoque fiunt, pingũtur, aut figurantur in ſcutis, nonunquam in clypeis, interdum in parmis, quandoque verò in teſſeris, aut alijs. Sed fiunt ſcuta diuerſis modis, aliquando in forma trigonali, triquetra, ſeu triangulari, quæ tribus lineis conſtare videtur, vt fiunt magis cõmuniter apud nos hoc modo.

Licet videatur, quod ſcuta fieri debeant in forma rotunda ad modum ſcutellç, quæ fit rotunda, & concaua, vnde videmus, quòd moneta aurea, quæ eſt rotunda, in qua imprimuntur arma principis dici tur, & vocatur in vulgari numero ſcutum, quia eſt rotundum, & olim arma (vt videre eſt) nullibi fiebant, niſi prius facta rotunditate, in qua intro pingebantur, & ſcuta armigerorum quibus ſe defendunt, fiebant antiquitus, & adhuc vt plurimum fiunt rotunda, ideo in Gallico dicuntur rondelles, & ſic fiunt orbiculata.

Quandoque verò fiunt non rotunda, ſed ex vtroque latere reciſa: ita q nullus angulus videri poteſt, vt ſummum infimumq; eius lat⁹ medio pateat, & dicitur ancile.

Alij deſcribunt aliter ancilia ſcuta, & dicuntur ſecundum eos, quæ oras, id eſt, extremitates habẽt in ſimilitudinem labiorum ſeu cubiti, in quo eſt decens flexura, ſeu curuatura brachij. Fertur regnante Numa Pompilio breue ſcutum de cœlo lapſum, quod peſtilentiæ remedium fuit, quo ciuitas laborabat tunc: de quo Ouid. lib. 4. Faſt.

Ecce leui ſcutum verſatur leuiter aura,
Decidit, à populo clamor ad aſtra venit.

Et libro quinto:

Atq; ancile vocant, quod ab omni parte reciſum eſt,
Quaq; oculis ſpectes, angulus omnis abeſt.

Conſulti deinde aruſpices reſponderunt ibi futurũ totius orbis imperium, vbi ſcutum illud ſeruaretur. Licet alij dicant vnam editam vocem de cœlo de hoc, quo accepto reſpõſo, & honoris gratia, & quo idem tutius ſeruaretur, ne ab hoſtibus ſurripi, ſeu internoſci poſſet, Numa Pompilius duodecim alia ad ſimilitudinem cœleſtis illius a Mamurio fabricari iuſſit, quæ fuere in tẽplo Martis repoſita. Et cùm duodecim ſacerdotes ex patricijs ſpectatiſſimos iuuenes Numa ipſi Marti Gradiuo delegiſſet, illiſque dediſſet inſignia, tunic pictas, & ſuper tunicas æneum pectori tegmen, iu ſit ipſa cœleſtia arma, quæ ancilia nominauit, ſu penſa collo ab illis per vrbem portari, cum ſaltu atq; tripudijs carmina decantari: & Salij dicti ſunt à ſaltu. Vnde Ouid.

Iam dederat Salijs à ſaltu nomina dicta,
Armaq; & ad certos verba canenda modos.

Hic color cōparatur conchis, vnionib. margaritis exluminatis, hoc est perlis, quæ sunt lapides preciosi. Denotat infantiā à 7. annis vsq; ad 15. cōparatur lunæ, denotat spem, in eo figuratur dies lunæ, & in cōplexionib. significat hominē phlegmaticū, denotat integritatē. Nam solus hic color sincerus, candidus, purus & minimè inquinatus est. Itē & per argentum eloquentia designatur c. legim⁹. ver. legitur. 37. dist. de quo in præced. consid.

Sexagesimatertia concl. Color rubeus, qui figurat ignem, qui est super alia elementa, & nobilius elementum est, & corpus post solē secūdario luminosum, & pp eius nobilitatem nulli licet portare vestes comptas seu tinctas eius colore, vt le. 2. 4. 5. de vestib. olob. li. 11. vbi expreßè dicitur, quod dictus color est nobilior alijs.

Hic color rubeus multos colores comprehendit, s. sanguineum, croceum, aureum, austrinum, fuluum, flauum, rubidum, phœniceum, rutilum, luteum, spadicum. Hi enim colores rubei seu russi coloris sunt, vt acuentes eum, quasi incendētes, aut cum colore viridi miscentes, aut nigro infuscantes. Gel. lib. 1. Sed cum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, aliter crocum: has singulas russi varietates latina oratio singulis proprijsq; vocabulis non demonstrat, omnia ista significat vna ruboris appellatione.

Hic color æquiparatur lapidi precioso qui dicitur rubeus, rubis gallicè, significat audaciā, altitudinē, virilitatem, in homine à 35. an. vsq; ad 50. æquiparatur Cholericis, denotat charitatem. Marti comparatur & diei Martis. Alij dicunt diei sabbathi: de quatuor elemētis igni: de duodecim signis Arieti, Leoni, & Sagittario.

Sexagesimaquarta concl. Tres colores supradicti multum placent, & sunt commēdabiles in armarijs, quoniā vt habetur Canti. 4. Dilect⁹ me⁹ candidus, & rubicundus, caput eius aurum optimum. Ecce ergo quomodo inter colores aurū est preciosius, & debet esse in sūpiori loco, s. capite, vt dixi supra in 61. concl. Sed an color azureus sit pferendus argenteo seu colori albo, vide in cōcl. seq.

Sexagesimaquinta conclu. Nobilior color post rubeum est azureus, qui fortè cœrule⁹ dicitur. Per eum enim figuratur nobilis aer, qui est corpus transparens, & diaphanū, & maximè receptiuum lucis, & est elementum sequens post ignem nobilius alijs. Vnde prædicti colores propter id quod repræsentant, dicuntur nobiliores.

Comparatur iste color Sapphiro, qui est lapis preciosus habēs multas virtutes, & singularitates in se, de quib. p G. Benedicti. in d. sua rep. c. Raynutius. in verbo, duas habens filias, nume. 114. & 115. de testamentis. & dicam infra in 5. part. in 22. consideratione.

In virtutibus verò denotat pulchritudinem, castitatem, humilitatem, sanctitatem, & deuotionem, vt dicit ibi G. Benedicti: & puritatem à 15. annis vsq; ad 25. Aequiparatur sanguini, seu homini sanguineo. Figurat Iouem tanquā sit color cœli, & denotat iustitiā. Hæc omnia sunt dilucidāda in laudando aliquem in armis suis. Alij aliter dicunt in metallis, & complexionib. capias diuersitates secundū varietates morū hominū. De colore tamē azureo, & eius excellētia scribit Ioan. Ludo. Viuald⁹ in suo tract. de vita animæ sensitiuæ. articu. de laudib. ac triumphis triū liliorū Frāciæ. q. 1. & H. Benedi. in sua repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 113. vsq; ad nu. 114. vbi dicit, quod pdicti tres colores, s. rubeus, & aureus sunt nobiliores colores in armarijs & insignibus.

Sexagesimasexta concl. Color niger est infim⁹ à prædictis, qa magis appropinquat tenebris, ex quo per contrarium colores qui magis appropinquant luci, sunt nobiliores, vt dicit Bart. in d. tract. de armis, quoniam, vt dicit Arist. in libr. de sensu, & sensato. Colores sunt aut magis, aut minus nobiles, secundū quod magis appropinquant albedini aut nigredini: ex quo sequitur, quod color niger est infimus ab alijs omnibus, & niger propriè fuscus dicitur: est enim contrarius albo. per trāslationem tamē quandoq; ponitur pro malo: vnde Iuuen. Nigrum in candida vertunt. Solebāt enim prisci quod bonum, & laudabile erat creta, vel alba linea notare: contra, quod turpe fuisset nigro signabant. vnde Persius: *Quæcunq; sequenda forent, & quæ vitanda vicißim, Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.*

Et dicitur in Commento Valerij maximi, in ti. de his, qui ex inimicis coniuncti sunt amicitia. super c. 1. vt color niger tristem, ita candidus lætum facit. Funesti homines atra, hoc est, nigra veste induuntur, quæ sine dubio tristitiam repræsentat: contrà dignitates petentes candidati erant, i. candida veste induti. dicitur tamen Canti. 5. quod ad laudem Virginis Mariæ intelligi potest: Comæ eius sicut elate palmarum, nigræ quasi coru⁹. Nam ibi Cant. 1. habetur. Nigra sum, sed formosa. Ad hæc faciunt dicta in 17. concl. super ver. & licet color niger. Hic enim color assimilatur adamanti, a vng. dyamant, qui est lapis preciosus, & significatur per hunc colorē melancholia, simplicitas & decrepitas, seu mors, & inter planetas denotat Saturnum, inter virtutes prudentiam, inter dies diem Veneris, inter metalla ferrum, ex quo conficitur nigrum, inter elemēta terrā: hinc est ꝙ in armaria dicitur sabulū, quod armaristæ vocāt sable.

Sexagesimaseptima concl. Ex quo viridis color non multum participat de nigro, non est ita infimus sicut color niger, licet non sit ita nobilis, sicut alij colores: præter nigrum. Tamen, vt quidam volunt, quia non numeratur inter quatuor elementa, est minus nobilis color: sed solùm significat ligna, prata, plantas, campos, arbores, herbasque viridantes. Comparatur lætitiæ, & iuuentuti, & est similis smaragdo lapidi precioso. Et dicitur

his omnib. sex fit vnus alius color mixtus, q in armaria dicitur purpureus. Sunt & in armaria duæ pennæ, scilicet hermines, & vair, & à nonnullis balius color dicitur, & de vnoquoque in conclu. seq. dicam.

Aduerte tamen prius ad vnum, quòd aurum secundum Polydorum Virgilium de inuentoribus rerum lib. 2. c. 19. in prin. vt Plinio placet, Cadmus Phœnix ad Pangęum montem inuenit, secũdum alios Thoas, & Eaclus in Panchaia, aut Sol Oceani filius. Argentum verò Ericthonicus Atheniensis aut Ceacus. Sed magis placet Polydoro ad Pangæum montem Thraciæ hæc metalla primùm inuenta fuisse, cum ibi, teste Herodoto lib. 7. aurum & argen. maximè abundant.

Colores verò primùm inuenit Cleophantus Corinthius, secundum Polydorum eo. libr. c. pe. circa fi. Et de excellentia colorum scribitur infra in vlt. par. in 93. consid.

SExagesimaseptima conclu. Ex metallo quod aurum dicitur, quia preciosissimum est, fit color aureus, qui est nobilior cæteris respectu rei quã repræsentat secundum se. Per eum enim repræsentatur lux. Si quis vellet figurare radios solis, qui est corpus magis luminosum, hoc non posset congruentius facere quàm per radios aureos. Cõstat autem quod nil luce nobilius, epistola inter claras. C. de sum. tri. ibi, nihil est quod lumine clariore præfulgeat, & auth. habita. C. ne filius pro patre ibi: totus mundus illuminatur. Et ideo in sacra pagina pro re maximæ excellentiæ figuratur, vt Ma. 7. Fulgebunt iusti sicut sol. & Ma. 23. Resplendet facies eius sicut sol. Et propter eius nobilitatem nulli licet portare vestes aureas, nisi principi. l. 2. C. de vestib. oloberis, & auratis, lib. 11. & habetur Ps. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate. Et paulò post: Omnis gloria eius filiæ regis ab int⁹ in fimbrijs aureis circumamicta varietatib.

Vnde secundum Isidorum aurum dicitur ab aura, id est, splendore, vt dicit lib. 16. c. 17. vel habetur de natura rerum, quod aurum est in corporibus, sicut sol inter stellas. Sol autẽ dicitur rex stellarum, & lumen earum. Sic aurum est rex corporalium rerum, & mensura omnium. Et plenè de eius excellentia ponit G. Benedicti in sua repe. ca. Ray. in verbo, duas habens filias, à nu. 110. vsq; ad nu. 170. de testamentis, & dicam infra in 5. part. in 31. conclu. & in fina. par. in 95. consid. Et hoc metallũ seu hic color inter planetas significat solem, assimilatur topazio, qui est lapus preciosus, & in reb. mundanis figurat diuitias. In ætatibus denotat adolescentiam à 25. an. In virtutibus Theologalibus fidem, sapientiam, fidelitatem, & multas alias, quæ declarat ipse G. Benedicti in loco supra alleg. Et refert Cœlius lib. suarum antiquarum lectionum 4. c. 24. in fi. aurum esse sapientiã, argentum verò naturalium notitiam. Porrò, inquit, illud autem est omni censu maius, quo ab Hebræis Aegyptios fuisse spoliatos, sanctæ produnt literæ. Etenim sic auri nomine Christianæ veritatis assertores diuinorum cognitionem intelligunt. Vt argentum symbolicè scientiam rerum à Deo conditarum signare tradunt. Porrò in Apocalypsi Ioannes Theologus & diuinitatis intimus, & sine pari contemplator, ac, vt sic dixerim, à secretis, vbi aurum ignitum censet emendum, non aliud quàm ipsum hoc intelligendum prudentibus reliquit. Sed & magicum illud aurum infanti oblatũ Christo, non alium (vt opinatur Cœlius) habuerit sensum. pro quo allego text. in cap. legimus. ver. magi quoque. 37. dist. & ibi Are. qui ait, quod in auro ostẽditur regis potentia, & inter dies dominicã diem, atque vt finiam, inter alia aurum cunctis corporibus nobilius est, & rex eorum ac dominus: q2 nec terra, nec aqua, nec aere, nec igne corrumpitur aut minuitur, nec comburunt illud sulphura, quæ alia comburunt corpora. Natura quippe eius & complexio recta est, ex qua maximè in hoc denotat, & figurat constantiam. Hæc sunt ex quibus laudantur homines gestantes talia arma.

SExagesimasecunda conclusio. Inter colores in compositione armorum accipimus pro secundo metallo argentum, quod argyrion Græcè dicitur: vnde argyraspidas dicimus eos, qui argentata scuta ferunt, sicut chrysaspidas ab aureis clypeis. Lampri. Alexander Imperator Romanus non solum fecit chrysaspidas, sed & argyraspidas, ꝑ quod argentum repræsentatur color alb. seu candidus, ꝑ quẽ figuratur aqua, quæ est post aerem nobilius elementum: eò quia in armaria approximatur rebus lucentib. seu magis appropinquat luci, vt dicit Bar. in tract. de armis. in 5. col. & omnes colores suscipit, & non suscipitur ab alijs. l. 3. C. de vestibus olob. li. 11. & denotat victoriam, ex quo triumphãtes vestiri debent indumentis albis, vt dixi ante in 39. conclu. vnde sancti qui per fidem vicerunt, visi fuere à Ioanne stantes ante thronum in cõspectu agni amicti stolis albis, Apocal. 7. Et Christi vestimenta in eius transfiguratione facta sunt alba sicut nix, Mat. 17. Mar. 9. & Luc. 9. in c. quod quidam 1. q. 1. Et cum hoc significat puritatem & innocentiam. & habetur Mat. vlt. vbi dicitur de Christo, q apparuit in resurrectione in vestimentis albis vt nix, vt purus, innocens, & victor. & Ioan. vlt. c. dicitur, quod Maria vidit duos angelos in albis, sedentes in monumento, vbi positum erat corpus Iesu. & Actor. 10. dicitur, quod angelus stetit ante Petrum in vesta candida.

Nec prætereundum, argentum, autore Plinio, quàm aurum militaribus signis fuisse familiarius, quod longius fulgeat. Et licet sit alius color nobilior, tamẽ ponitur hic pro secundo, eò quia est metallum, ex quo non videntur arma esse bene conuenientia imò falsa, nisi sit in scuto armorũ vnum ex metallis, prout statim dicetur.

Hic

rent, & an essent falsæ, nec ne, scirent causam rei, & inquirerent quare sic portaretur, vt exinde memoria foret perpetua de tali victoria: vnde propter hoc non reputantur falsa, sed sunt vera, & qa princeps ita voluit, non est amplius disputandum nec improbandum quod fecit, ne crimine sacrilegij notati simus, iuxta l.2.C.de cri.sacril. Vbi autem alius portaret metallum supra metallum, aut colorem supra colorem, reputarentur arma sua falsa, vt d.est.

SEptuagesima concl. De duabus pēnis, de deux pennes gallicè, quæ sic nominantur in armaria, vna dicta est vulgariter Vair, hoc est varium, altera hermines. Vair verò habet quendam colorem qui dicitur Bleu, & alium colorem album (quia ex argento & azureo fit.) Hermines est in modum albi & nigri (quia ex argento & nigro fit) sed magis participat de albo quàm de nigro.

Reperio, quod herma capitur pro statuis, & sigillis præcipuè truncis, & quorum capita permutari possunt. Cic. ad Att. lib. 6. Hermæ illi tui pentelici cum capitibus æneis, de quib. ad me scripsisti, iam nunc admodum me delectant. Prob. in Alcibiade. Id cum appareret, prius quam classis exiret, accidit, vt vna nocte omnes hermæ quæ in oppido erant, aenis deijcerentur, præter vnam quæ ante ianuam erat. Suidas dicit, hermas statuas dictas, quod plurimum Mercurij statuæ delinearentur. Hæ enim hermæ viriles statuæ ad propagandam defuncti memoriam sepulchris erigebātur. Solebant autem Romani Mercurij ac Mineruæ statuas coniungere gymnasijs, dicarique, quas hermathenas Cic. nominat. Quod ad me de hermathena (inquit) scribas, mihi pergratum est, ornamentum Academiæ proprium meæ, quod & hermes cōmune omnium, & Minerua singulare insigne eius gymnasij. Et quomodo reges Alexandriæ & Pergami itentidem, & Romani posuerunt imagines virorum literatorum in bibliothecis ad eorum memoriam, & decorem, vt earum specie ad virtutes, & literas magis incitarentur. vide Plinium lib.35.c.2. Et ista satis conueniūt his, quæ iam supra dicta sunt in 10. concl. de imaginibus, in quorum locum hodie sunt adinuenta arma. Sic & aliud genus armorum est in locum dictarum hermathenarum, prout fortè sunt signa illa, quæ retinuerunt istud nomen vulgatum apud nos, Hermines.

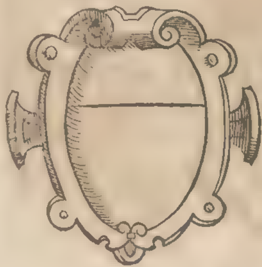
Et in armaria quando arma sunt ex dictis pennis, non aliter nominant quàm hermines simpliciter, aut vair: posito quod in his sit tantum de vno suo colore, quòd de alio potest super his poni metallum, sed bene color: & tunc si sit ali⁹ color, debet dici variatum ex ipsis colorib. & si ponatur puta benda fessa trabes, seu tignum hoc est cheuronum aut aliud huiusmodi, prout infra dicetur, debet illud nominari, seu blasonari secundum eius colorem, vt infra patebit.

SEptuagesimaprima concl. Quando arma fiūt ex signis simplicib. aut ex varietatib. colorum, nobilior color poni debet in nobiliori loco. ar. l. 1.C. de of. præfect. vr. & l. potioris. C. de offic. rect. prouin. & l. 1. C. de conse. & non spargen. ab his pecu. lib. 12. ita Bar. in d. tract. de armis. ibi, circa secūdum. & ibi dicit, quod locus prior & superior est nobilior & dignior posteritate, seu inferiore iuribus præal. & dixi amplè supra in 14. consid. Nam qui prior est in ordine, dignior censetur. ca. antiqua. extra de priuile. & quod digniora præcedant, sint præponenda. & facit. §. fi. iuncta glo. fi. inst. de iure naturali gen. & ci. & l. sancimus, C. de sacros. eccle. & c. statutum. §. 1. de rescri. in 6.

SEptuagesimasecunda concl. Arma quandoq; variantur per medium, vt qa quis portat banderiam duorum colorum, tunc aut diuiduntur p medium ante & post, & in istis color nobilior debet esse supra id in ea parte, quæ respicit cœlū, vel ante, id est, in ea parte, quæ respicit hastam. Si verò varientur per quarteria, tunc nobilior color debet esse in quarterio superiori, & anteriori prope hastam. Si verò varientur per listas directas, tunc lista colorum nobiliorū debet esse prope hastam.

Si verò fiat variatio per listas transuersales, lista nobilioris coloris debet esse versum cœlum. Si verò listæ, vel bendæ sint pendentes, tunc cum hasta habet tanquā pars prior in banderia: ideo pars magis eleuata debet respicere hastā. ita dicit Bart. in d. tract. verb. hoc præmisso dico. Et sic inferior quod quādo scutum est ex metallo, seu aliquo colore, vel pluribus, & est integrum primò debet nominari: à capite quod in vulg. dicitur, à la pointe. Facit in ar. l. argentarius. §. 1. ff. eden. vbi dicitur, ꝙ ratio à capite edenda est. Quando verò est partitum, seu diuisum, debet fieri, & incipi nominatio à parte, quæ tendit ad dextram. Si verò quadripartitum, seu quartelatum scutum armorum: etiam prius nominetur quarterium, seu pars superior, & dextra.

SEptuagesimatertia concl. In armaria sunt nouem signa, quæ si apponantur in scuto, faciūt, occupant, aut tenere debent tertiam partem ipsius scuti, quæ sunt sequentia:

Primùm, quod dicitur caput, vulgo chief, fit sic ex transuerso.

citur à vigore, vnde dicimus virides plantas, quæ nondum aruerunt, & in vigore suo sunt, & quoniam in his herbaceꝰ color est, cum etiam colorem viridem dicimꝰ. Hic color in armaria dicitur synoble, seu synople. Apud nos significat in virtutibus honorem, amorem, amicabilitatem, & seruitium. Ex planetis Venerem, ex metallis argẽtum viuum, ex quo fit color viridis, ex ætatibus iuuentutem à 35. annis, ex diebus diem Iouis.

Olim & tẽpore Iulij Cæsaris, quo Alexia vrbs florebat, non distans à nostra ciuitate Heduensi nisi per 25. milliaria, ipsi Aletxenses habãebt in eorum armis campum viridem, & in d. campo erat bos aureus exiens de nube argentea, vt supra videre potes in figura armorum eorundem. Nunc tamen paucos videmus, qui talibus vtantur coloribus, & est quasi color, qui minus practicet inter colores, saltem in armis. Licet vt plurimũ signa, quæ dicuntur besans, sint ex viridi colore.

Vnde domini de Triultio Mediolan. vtũtur palis ex viridi contra palos aureos, & erant tempore quo residebam Mediolani arma domini Iaco. de Triultio, qui tempore suo fuit vir magnæ authoritatis in Italia, & magnã gessit administrationem pro rege Ludouico XII. in ipsa Italia, quo tempore erat illustriss. dominꝰ Carolus de Ambasia magnꝰ Magister Frãciæ, & Locumtenẽs generalis regiꝰ in dicta Italia, q̃ habebat pro armis tres palos rubeos in campo aureo, & sunt arma illorũ de Ambasia.

Sexagesimaoctaua concl. In armaria ex omnibus sex coloribus supradictis simul pro æquali portione mixtis fit alius color, qui vocatur pourpre, & fortè dici potest purpura, & quidam tenent eum pro colore, quidam verò non: hac forte moti ratione, quod sub simplici comprehẽdatur mixtum, de qua amplè per d. meum Ias. in §. omniũ, nu. 28. cum quinq; seq. inst. de act. & si sit color, est minimus, & infimus inter alios, cum sit factus, & compositus ex alijs, & non habet virtutem nisi illam quam accipit ab alijs. Cum subrogatum sapiat naturã illiꝰ in cuiꝰ locũ subrogatur. §. fuerat. ibi, merito. inst. de ac. & l. si cũ. §. iniuria. ff. si quis cau.

Alij verò tenẽt eum nobiliorẽ, quia de omnib. alijs participat, & cõmunicat. & dicit Luc. de Pen. in l. negociantes. C. de exc. mun. lib. 10. quod purpura est color roseus nimiũ speciosus. dicta à puritate lucis: & fit ex prima tinctura cõchilij, luceque ob nigram rubedinem, crocus ex secũda, & magis rubet, & cũ sit tincta cõchilio nemo portare poterat, nisi esset princeps: & prohibebatur. Primus autem qui eam portauit fuit Tullus Hostilius.

De hac purpura eximio modo Hieronymꝰ exemplificando testatur in sermone de assumptione Beatæ Mariæ. Virg. in lec. quæ inci. Cogis me ô Paula, &c. ibi cum dicit, ad Mariam autem cum venisset Spiritus sanctus, quasi ipsa lana cum inficitur sanguine conchilij, vel muricis, vertitur in purpuram, vera est & ipsa sola salutatione in matrem. Plura de conchilio & eius sanguine ponit Cassiodorus infra variarũ epist. 2. allc. per Lucam de Pen. in l. temperent. col. 2. C. de vestib. olobe. & auratis. lib. 11.

Alij dicunt purpuram esse piscẽ ex concharum genere septem annis viuentem. Congregatur verno tempore, mutuoque attritu lentorem quendam veluti ceræ emittit, sed nobilem illũ succum ad tingendas vestes in medijs faucibus habet. Reliquo tempore ferè sterilis cum vita succũ emittit, & ideo viuas capere oportet. Hinc purpureus color dicitur, qui nigrantis rosæ splendore sublucet: cæterorum omnium colorum gratissimus, & tingendis vestibus maximè expetitus. hinc purpureę vestes dictæ sunt Tyriæ à loco vbi purpura fit. Purpureus tamen niger color est præcipuè de mari, q̃ ex altitudine nigrum accipimus. Virg. 4. Georg.

In mare purpureum violentior influit amnis.

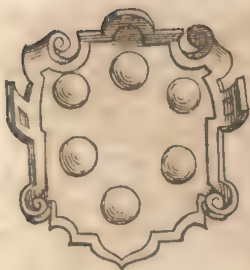
Inde purpurascit, i. purpureum fit. Cic. lib. 2. Acade. Quid mare nõne cœruleum, aut eius vnda, cum est pulsa remis purpurascit? Amb. Quid igitur describam purpurascentes violas, cãdida lilia, rutilantes rosas? Sciendum autem est, vt Vitruuꝰ inqt, quod purpura pro solis propinquitate colorẽ habet. Et puniceũ quidem procreat Aphrica, i. quasi violaceum colorem. Tyros autem rubeum. Purpura in violę colorẽ tendens, violacea dicitur.

Hic color denotat liberalitatem, abundãtiam, & diuitias. Inter planetas Mercurium, inter lapides preciosos lebalaim, qui balagius, seu berillus dicitur, inter dies diem Iouis, inter metalla stannum, etiam per eum denotantur nubes, vt volũt aliqui armaristæ.

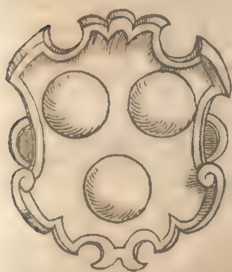
Sexagesimanona concl. Arma sic fiunt, & componuntur: quia vt scutum seu campus scuti est de metallo, aut de vno ex coloribus supra nominatis, quando scutum non est bipartitum nec quadripartitum, seu quartelatum. Aut fiunt ex pẽnis, de Pennes. quæ sunt duæ, Hiermines, & varium Vair, vt de his statim dicam.

Sed in his quæ fiunt de metallo, aut colorib. si scutum sit de coloribus, quod supra scutum erit, debebit esse de metallo. Si verò scutum sit de metallo, arma supra posita debent fieri ex coloribus. Ratio, quia nec metallum supra metallũ, nec color supra colorem in armis seu insignib. poni debet: & ista est vniuersalis in armaria.

Quæ tamen fallit, & recipit limitationem in armis regis Hierusalem, in quibus licet scutum sit ex argento, tamen supra scutum est crux aurea potenciata cum quatuor croisetis, seu cruciculis aureis. Sed ratio istius est. Nam cum Godofr. Billonius victoriosè terram sanctam recuperasset, fuit tunc conclusum, & ordinatum, & per se, suosque Principes strenuos, & consiliarios qui aderãt cum eo in ipsa victoria, quod ipse rex vteretur talib. armis, vt differrent à communi cursu aliorum: & vt multi cogitantes illa videndo, ad q̃ & cur ita fierent,

SEptuagesima-quinta concl. Plura sunt alia signa, & res, ex quib. fiunt arma, vt patet ex sequentibus puta ex basanis, de besans: & sunt hæc signa rotunda ex auro tamen vel argento, & numerantur vsque ad octo (qui numerus octonari° ogdoas dicitur.) Post verò dicuntur besandæ, & si sint ex auro non dicitur, secus si ex argento, & figurantur sub hac forma.

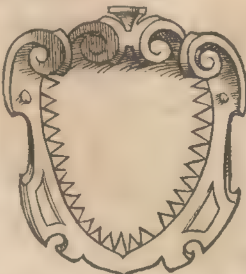
Aut verò fiunt arma ex tortellis, de torteaux, & sunt hæc signa grossiora besanis, & semper fiunt ex colo. & numerantur, sicut dictum est de ipsis besanis, & qualiter effigiantur, hic patet intuenti.

Aut ex cotissis compacta sunt arma, de cotisses. Cotissa enim est in triplo minor quàm benda, & vadit per transuersum sicut benda: & cotissæ in armis se numerant vsq; ad octo, & ponuntur in armis ducis Burgundiæ, in armis comitis Cāpaniæ, & do. de le Roche Guyon, & sic figurantur.

Etiam ex denturis, endentez gallicè: hoc est tanquā dentata, vel dentosa fiunt arma, vel de engrellez, quæ quasi idē sunt: sed dentatura est maior, & fit isto modo.

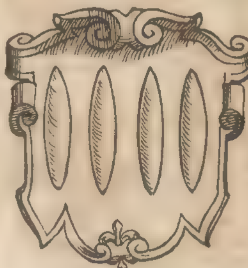
Vel sic, vt in armis ducis Bituricensis.

Engrelatura verò est minor endentura, & fit sub hac specie.

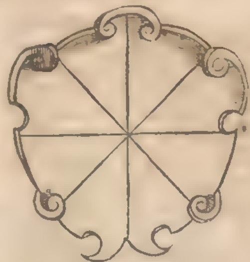
Itē ex lozangijs, iozenges, factis ad modum lozangiarum, quæ ponuntur in vitrinis sub forma quadranguli: sed superior & inferior partes plus tendunt in acutum, quàm aliæ duæ collaterales seu mediæ, & sic plus lōgæ sunt, quàm largæ: & numerātur vsque ad 26. aut ad 25. secundum alios, vt sunt arma ducis Bauerię, & fiunt hoc modo.

Item ex fusis, de fuzées, & sunt acutæ in superiori & inferiori partib. & rotundæ ex vtroque latere, & fit de eis numerus, prout de lozangijs, & sic depinguntur.

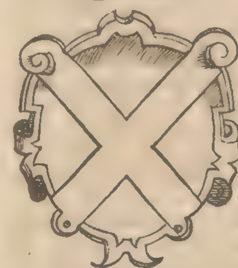
Secūdum verò vocatur palus, pal in gallico, & decurrit à summo ad imum scuti, forma sequenti.

Septimum gyronum, hoc est, gyron, lingua Gallica, & fit modo sequenti.

Tertium nominatur benda, bende gallicè, licet Bar. in sæpe alleg. tractatu de armis, vtatur hoc vocabulo banderia tam pro ea, quæ fit ex directo siue ex transuerso, quàm ex pendenti, & fit, vt infra demonstrabitur.

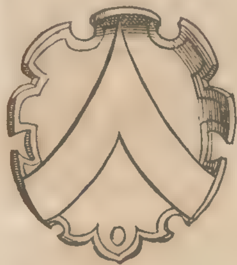
Quartum dicitur fasca seu fessa, in vulgari fesse, & fortè fastigium, & apud Bart. ibidem videtur esse lista, sed etiam vtitur diuersimodè: & fit fessa sua figura infra posita.

Octauū dicitur crux, & fit multis modis, vt infra patebit.

Nonū est, quod vocatur faultoir, & ponitur in armis episcopi & ducis Lingonensis, paris Franciæ, & ita formatur.

Nota, quod dom⁹ Austrasiæ bassæ, D⁹ aultriche, portat pro suis armis vnam fessam argenteam in campo rubeo: & prædictis armis ab antiquo vsi sunt reges Austrasiæ, quæ dicitur, & est nunc ducatus de Lothri. Et talia arma prius portauit Saluius Brabo, primus dux Brabantiæ, vt refert Ioanne, le Maire in illustrationibus Galliæ, libr. 3. cap. incip. Iulianus Cæsar. in fine.

Quintum appellatur tignum, trabes, seu cheuron in vulgari, & sic fit.

Sextum vocatur orla, orle gallicè (quam fortè flexuram fimbriarū voco) & fit taliter secundum nonnullos.

Ciuitas nostra Heduen. olim habebat septem nobiles vicinos, qui hoc signo pro armis vtebantur, diuersis tamen coloribus, hodie tantum sunt tres, quorum vnus est dominus de Loges, habens prædictum signum de saultoir coloris aurei in cāpo azureo. Alius est dominus de Mōteioco, habēs prædictum signum azureum in campo aureo. Alius est dominus de Perreria, qui habet hoc signū album in campo viridi.

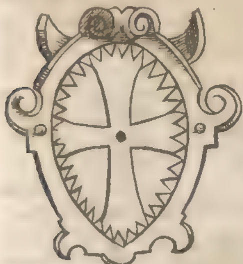
Septuagesimaquarta conclusi. Si ponatur aliquod ex istis nouem in scuto, quod non contineat tertiam partem ipsius scuti, nō debet nominari pro parte armorum, sed est diuisum, diuise gallicè.

Et ex dictis nouē signis sunt sex, benda s. palus, fessa, gyronum, cheuronum, & orla, quando sunt ex pluribus petijs, quæ debent blasonari vno nomine cum tot petijs, sic dicendo. Talis dominus habet in suis armis vnam bendam, seu fessam de quinque aut sex petijs, & sic de singulis. Sed de alijs trib. s. cruce, capite, saultoir, est semper vnum, quod facit tertiam partem scuti. Et licet possint poni plures cruces in scuto, debent omnes nominari, & dici debet, sunt tot cruces in talib. armis, & sic blasonari debent, secundum earum num.

Et aduerte, quod blasonare est dictio armaristarum, quæ tantum importat quantum recitandæ, aut commemorandæ alicuius virtutis gratia, sub quibusdam signis quenpiam abundè, & verè laudare, aut decorum dicere: quod est teste Tul. in offi. Id quod consentaneum sit hominis excellentiæ quo ad prudentiam, fortitudinem, iustitiam, & ad temperantiam pertinet, & in omni honestate versatur, referre.

Septuage-

Principes,relictis Cęsareis aquilis(ꝙ priscũ,& gentile illius antiquissimæ familiæ insigne fuerat)in hunc vsq; diem insigniri exornariq; videmus.

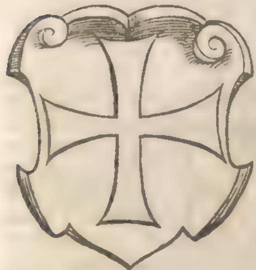

Vel alio modo crux simplex fieri potest sic, licet videatur,quod potius dici debeat patée,vt infra patet.

Et ista fortè fuerunt insignia Flauij Constantini Magni,qui ann. Domini(vt referunt Historiographi)210.regnare cœpit,bellis victoriosus,in gubernando rempub. prudens,liberalitate & gratia omnium beneuolentiam sibi comparauit: iturus ad bellum, non alio quàm crucis signaculo vsus est. de quo ad radicem inferius dixi,in 98.cõclusione.

Quandoq; cruces dicuntur fixæ, fichées,& sic fiunt:

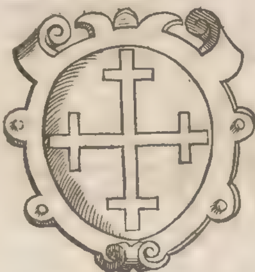
Quandoque fiunt patées, sic ꝙ extremitates eorũ vndique sint patulæ.

Etiam fiunt potentiatæ,potencées,sub proxima forma, & fortè ad similitudinem scipionis, seu baculi ad capiendum & sustentandũ apti.

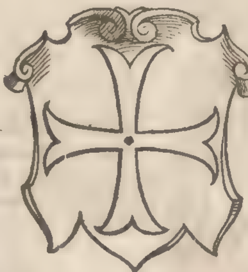
Interdũ dicuntur Florẽtiatæ Florencées, & ita depinguntur , vt sequitur, & fortè tales cruces floratæ seu floridæ dici possunt : quia instar florum resperſæ sunt.

Aliæ fiunt, seu dicuntur cruciatę, croisées, hoc modo:

Item & arma dicuntur emmãché, quę sic fiunt:

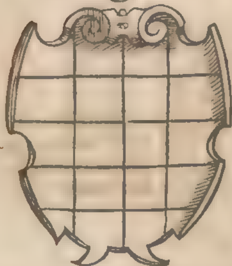

Item fiunt cum nilo, vng nyle, in vulgari: & est ferrũ inuersum, seu recuruũ, super quo mola molendinaria rotatur.

Et sunt arma dominorũ de Capitulo Heduensi:qui habent nilum nigrũ in campo rubro: sed illa arma sic composita videntur falsa,quia color supra colorem. Dicitur tamen quòd ecclesia nunꝗ̃ habet arma falsa. Vel potest dici, ꝙ si ponatur filetum,vng filet,ex argento circundans nilum,tunc non erunt falsa:& ita fit in aliquib.armis dicti Capituli,licet potius dicerem esse nilum nigrum supra nilum album, quod & verum est. Vel aliter dic,quod prædicta ecclesia habet talia arma,& de eis

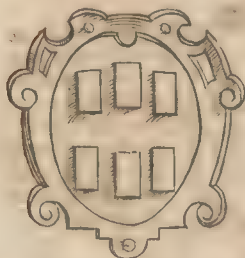
Item ex fretura, de frettes, quæ fit sicut cotissa, sed recotissatur, seu recruciatur, recroisé gallicè, ex contrario vna alteri, hac forma.

Item ex scachis, de eschequier, qui fiunt sub forma tabulati lusorij, & cõuenientis ludo scachorum, & numerãtur puncta schachi: & si sint tot pũcta ex vno colore sicut ex alio, dicetur solum scachotatum, eschequetté, de colorib. quib. erit. Si vero excedat numerũ 25. punctorum, & tres cuspides scuti, les troys poyntes, sin eiusdẽ coloris, aut metalli, dicetur scutum talis coloris scachotatum, eschequeté & ex tali colore: & numerantur sicut lozangiæ, & figura fit hic expressa.

Item ex gemellis, de gemelles, & ipsa est in triplo minor, q̃ fessa, & debet poni in medio scuti, sicut fessa, & sunt prout cotissę, vna ꝓpe alterã, in modũ tamẽ fessę: & inter eas in medio debet esse tantum spacij quantũ vna est grossa: & quãdo sunt tres, seu triplicatæ, vocantur trierces, & fiunt non hic ad oculũ ostenso.

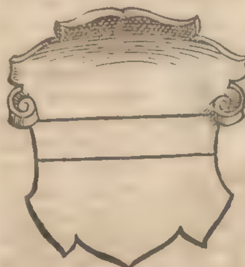

Item ex billetis etiam componuntur arma, quę sunt modicum longæ, & strictæ, & non sunt ita largæ sicut longæ, & numerãtur vsque ad 16. & sic effigiantur.

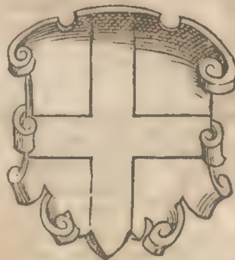
Item ex fasca seu fessa, & interdũ ex benda, quæ quandoq; sunt similes, quando super suis colorib. sunt figuratæ ex aliquib. bestijs, aut auib. prout si

diceretur diaspres, & sunt arma domini de Cleram in N[illegible]mannia. Est tamẽ differentia inter fascas, & bẽdas, quia benda est maior q longior, & interdũ dicitur cõposita ex diuersis coloribus seu metallo & colore, vt in armis comitis Dunen. Item fit cum engrelatura, seu generatura aut cum animalib. vt in armis ducis Vindocinensis, & fit benda hoc modo.

Fasca verò siue fessa fit, vt hic videre poteş.

Item ex [illegible] quæ fiunt plurib modis, & cum differentia. Nã quandoq; fiunt simpliciter, & dicitur [illegible] pliciter à vne [illegible] vt in armis duc Saubaudiæ, archiepiscopi. & ducis Rhemensis, episcopi, & comitis Cathalaunensis, episcopi, & comitis Beluacensis: qui quidem tres sunt pares Franciæ, & sic fiunt.

Vnde tamen habuerint originẽ talia arma ducum Sabaudiæ, legi in quadã oratione Pet. Car[illegible] Iurisc. descripta in lib. suarum orationũ, quam habuit tanquam legatus ad Ale. VI. Pont. maximũ: quod extincto Rhodiorũ Principe, vrbe à Turcis obsessa, rebus Christianorum vndiq; trepidantibus Amadeus vnus Sabaudiæ princeps Christiani exercitus Imper. barbarorum impetum non modò sustinuit, verum excelso infractoq; animo fudit, fugauit, oppressit: vrbem Rhodũ, insulam omnem, Christianos cunctos, ea obsidiõe, illis periculis liberauit. Hinc communi Christianorũ omnium principum consensu, summo Rhodiorũ applausu, Christi vexillo donatus est, decretoq; illo actus, vt in militarib. signis crucẽ albã, crucẽ candidam, crucem agni immaculati deferret, quo trophæo, glorioso q; insigni omnes postea Sabaudiæ Princi-

cta.cum duob. seq. in quibus locis comprobatur, quod bastardi nō possunt portare arma plana, vel insignia domus, licet ex cōmuni vsu in tota Francia portent arma legitimorum, quibus superaddunt tamen Barram per transuersum scuti armorum, quæ incipit sursum à sinistris, & ducitur inferius ad dextram, vt etiam tenent Guido Papæ.q. 580.commentum Cosmæ Guimier.in verbo, filij.titulo.de numero, & qualit. Cardinalium, & Nicolaus de Vbaldis in tracta. succe. prima parte. Et hoc debet seruari in bastardis, vt differentes & distincti à legitimis cognoscantur, ne sordes per errorem computetur inter præcipuos. Maximè in participatione priuilegiorum, & bonorum filijs delatorum, & propter bonos mores custodiendos, dixi supra in 24.concl. quæ incipit, limitantur etiam præcedentes. Quid autem de legitimatis. vide infra in 47.conclu.

Item interdum fiunt arma in quibus apponitur orla, orle, & quandoque fit ex pluribus petijs, vsq; ad sex, & id quod album seu argenteum est scutum, & illius coloris cuius erit, nominatur. Alia verò, quæ sunt intra scutum, & extra, dicuntur orle, & ita figurãtur:

Item similiter in armis apponuntur quædam signa vulgò dicta, laumbeaux, hoc est, lambantia, vel lambentia, seu appendix, vt in armis ducis Aurelia. ducis Andegauen. & comitis Angolisinēsis isto modo:

Item ponuntur etiam in armis tractus, treсtz, & sunt minores benda, ita quod est tertia pars bendæ, seu fasciæ. Et si sint tres in scuto, dicuntur tractus, vbi vnus satis distat ab alio, & sunt minores palis, seu baculo. Aliquando ponuntur in modũ bendæ seu fasciæ.

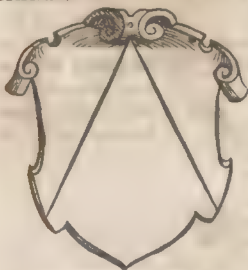
SEptuagesimasexta conclu. Sunt multa signa ex prædictis etiam denotantia, & importantia in armis diminutionem, vt sunt lambentia, hoc est, ea signa, quæ vocamus lambeaux, quæ solent poni, & addi ad doctrinam armorum principaliũ domus, seu casatæ principalis. Nam apud nos, vt etiam supra in 20. conc. dixi, & in 37. ex consuetudine regni quilibet primogenitus solet portare arma plana, & integra ipsius domus, sine aliqua diminutione. Alij verò posteriores, & postea geniti descendentes portant cum aliqua differentia, diminutione, & distinctione, videlicet vt communiter secundogenitus portat, & addit cum armis principalibus les lambeaux. Tertius verò bordaturam simplicem. Quartus bordaturam componatam, aut alio modo distinctam per edenturas, crenelaturas, aut seminatam besanis. Alij verò, aut per bendam, seu barram, seu aliàs quouis modo per aliquã distinctionem, vt cognoscantur de armis primogeniti, cui tanquam antiquiori in familia deferendum est, & cæteris sit honorabilior, vt testatur Psal. 88. & ego primogenitum illum excelsum præ regibus tarræ, hoc est, honorabilem, vt exponit ibi de Lyra. & in primogenito tanquam in capite remanet, & stat splendor geniture, arg. l.cum scimus. in fi. C. de ag. & censit.lib.10. & in l.cum in diuersis. ff. de religiosis. Ideo arma domus nobilis remanent apud primogenitum, tanquam caput, & imaginem domus secundum Bald.in l.fin.C.pro soc. & ea, quæ acquiruntur primogenito, acquiruntur titulo vniuersali. Item acquiruntur, vt constituto in dignitate, vt tenet gl. in c. quàm periculosum.7.q.1. ideo arma debent penes eum remanere: quia dignitas, & titulus vniuersalis non reperiuntur in alijs filijs secundogenitorum, vel tertiogenitorũ. Aliàs primogenitus potest alijs prohibere ne ea integra portent ex generali vsu, & consuetudine Franciæ. facit in argumentum ad prædicta.ca. omnes filij. si de feudo defuncti contentio sit inter dominum, & agnatos vasalli. in vsibus feudorum.

Primogenito tamen sine liberis decedente, secundogenitus poterit portare arma domus seu familiæ integra, & sic consequenter. Facit ad hoc in arg.c. quidam habens filium. de filijs natis ex matrimonio ad morganaticam contracto.c.mulier.&c.filij nati, & ibi gloss.in verb.filij.si de feu. defun.conten.sit, &c.in vsib.feu. Facit, nam in iure primogenituræ attenditur ordo primogeniti, vt notum est: ita in successionib. ab intestato, inspicitur ordo proximorum. l.2.§.1.ff.de suis, & legi.eodem modo & in portu armorum, vt supra tactum est in 39.conclu.

SEptuagesimaseptima conclusio. Quia supra in pluribus locis, vt in 24. & 75. conclusionibus de armis bastardorum dictum est: nunc verò quæri posset, an legitimati à principe per rescriptum possint portare arma plana domus, vnde descenderunt sine aliqua barra in medio per transuersum. Primò videtur, quod non, cum non includuntur, nec succedunt tales in feudis. text. est in c. naturales filij. licet postea fiant legitimi ad successionem feudi: nec soli, nec cum alijs admittuntur, si de feudo defuncti contentio sit inter dominum

eis fiat quæstio, & inuestigatio, ad sciendum cuius sint arma. Sicut fit de armis Ierusalem, quæ propter excellentiam tolerantur, vt supra dixi in 69. conclusi.

Item aliquando fiunt cum bina cuspide sursum tendente, & se contingente in superiori parte, deux pointes l'vne contre l'autre dressées, & sic videtur esse medietas cheuroni. & sic fit:

Item etiam fiunt cum vno filo, seu linea, vng fil...t. & ita struitur:

Vel sic, vt in armis comitis Arthesij.

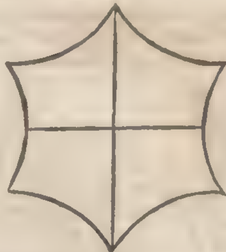

Item aliàs fiunt cum creneleura, creneleure, quæ si ponatur in benda sic fit:

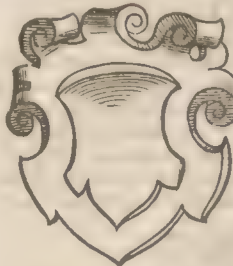

Notabitis, quòd benda simplex potest figurari, & colorari, seu depingi super diuersis coloribus, seu metallis, vt fit in armis dominorum de Cauilone, de Nouo castro, & de Giury. de Burgundia, qui omnes solam habent bendam pro armis, sed diuersis coloribus: ex quo apud nos facilè discernantur cuius illorum sint.

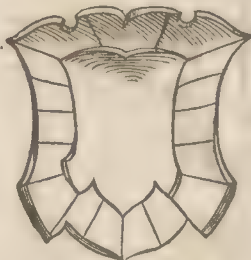
Item & vltra etiam fit scutum armorũ diuisum in quatuor, & sic est quadripartitũ, quod dicitur esquartelé, vt in armis Dalphini regni Franciæ, ducis Aurelianen. ducis Nemortij, comitis Fuxi; Fouez, comitis Armigniaci, quàmplurium aliorum, & sic formatur.

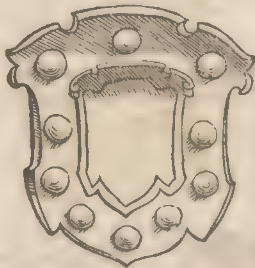
Item in armis apponitur bordatura, & fit aut simplex, vt in armis ducis Andegauensis, puta:

Aut componata, vt ita loquar, vt in armis comitis Niuernensis, vt supra dixi, & taliter fit:

Aut crenelata, aut dentata, vt in armis Bituricen. vt iam supra ostensum est. Aut alio modo munita, & seminata besanis, vt sunt arma ducis Alenconij. Delencon, quam sic depingemus.

Item arma etiam non rarò fiunt, in quib. apponitur barra, quæ si veniat à sinistra ad dextram, denotat, quod gerens talia arma apud nos, est naturalis tantum. Si verò à dextra ad sinistram, secus, vt in armis illorum de Borbonio, de quibus aliquid supra tetigi: & plenè per Guillelmum Benedicti in sua rep. c. Rayn. in verb. Rayn. de Clera. nu. 31. extra de testamentis. & in Commentarijs nostris super consuetudinib. ducatus Burgundiæ. ti. des successions des bastardz. arti. 3. ver. iuxta prædicta.

Item etiã fiunt arma per vndaturam, hoc est ad typum vndæ fluentis: vt est in armis illorum de la Baulme, qui gestant in campo aureo vndam azuream forma hîc designata.

Item in armis ponuntur planetæ, vt Luna, putà in parte per modũ crescentis lunę, cũ curuatur in cornua, vt in armis Soldani, qui habet secundũ aliquos tres crescentes argenteas in campo azureo, in hanc figuram.

Itẽ arma depinguntur per membra hominis, vt manus, caput, & si manus dextra passis digitis apponatur, libertatem designat, vt habent domini de cap. Ecclesiæ Lingonen. Si verò sinistra compressis, tenacitatem. Si vero oculus, interpretatur iustitiæ seruator & corporis custos. Vel etiã cum manus hominis pingitur, hominem laboriosum significat, cum manus omnia opera perficit: vt describitur in hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci.

SEptuagesimanona concl. Licet supra abundè viderimus multa ex quib. fiunt arma, & diuersimodè, tamen adhuc est aduertendũ, quod multoties arma etiã fiunt, aut ex auib. seu alijs animalib. & bestijs, seu piscib. aut ex florib. herbis, vel arborib. & in his sunt attendenda sequentia.

OCtogesima concl. Cum animalia terrestria sint auib. & piscib. perfectiora, vt dicam infra in 7. par. in 78. consi. vbi scripsi de animalibus. Ideo videtur dicendum quod arma ex talib. animalib. sint digniora illis quæ sunt ex auib. seu piscib. data paritate nobilitatis. Et quæ fiunt ex auibus digniora sunt, quàm ex piscibus. Cum aues, ex quo magis participant de aere, & igne, quàm de aqua & terra, ideo videantur digniora, cum aer sit dignius elementum aqua & terra, vt in d. par. in 7. consid. dixi. quod facit etiam pro armis ex auibus, quod sint digniora, quàm si essent ex alijs animalibus. vt sunt arma imperatoris, quæ sunt alijs digniora.

OCtogesima prima concl. Si fiant ex auib. notandum est quod de omnib. habentib. pedes & rostrum ex alio metallo seu colore quàm sit corpus ipsius auis, dici debet, in blasono talium armorum tales aues membratæ. Et istud est generale in omnib. auib. præterquam in merula, quæ si apponatur in armis, nõ debet habere pedes nec femora, & sic nominatur sine pedibus. nec dicitur membrata. Et tene istud pro maxima in armaria.

OCtogesimasecunda concl. Si in armaria alicuius sint pictæ aues, bestiæ, pisces, & id genus incerto numero, tunc numerus illorum numerari, nominari, seu blasonari debet, si sint vsq; ad sexdecim, vt est in armis illorum de Lauel, aut de Montmorancy, vbi dicitur, quod habent sexdecim aquilas, propterea dicitur in campo aureo cũ 16. aquilis aureis. Si verò sint plures, dicitur in tali scuto aureo, vel aliàs prout erit, sunt aquilæ seminatæ ex azureo, vt est in armis illorum de Peulle, vbi non dicitur nec fit numerus, sicut nec in omnib. alijs, vbi est maior numerus quam 36. sed debent dici talia seminata, vel sine numero.

OCtogesimatertia concl. Auis in armaria est ita figuranda & collocanda, prout de sui natura stare, seu sedere posset in simili loco, aliàs arma sunt & dici debent falsa, cum ars imitetur naturam in quantum potest. §. minorem. instit. de adop. & in l. si paterfa. in fin. ff. eo. Pan. in c. debitũ. de baptismo. & Barto. in d. tract. de armis. in 3. col. Et ideo si ponatur aquila super aliqua parua herba, aut super flore, seu viola, super quib. naturaliter non posset stare, non videtur bene collocata. Sicut videmus in armis domini de Foleto in comitatu Pinctauensi, qui habet accipitrem super lilio seu flore lilij. Cum istud sit impossibile, quod accipiter stare possit naturaliter super flore lilij. Ideo videtur quod malè collocetur in talib. armis. Sic etiam qui depingeret in armis auem non aquatilem in aqua, non esset bene collocata: sicut si piscis collocaretur aut depingeretur in arbore vel in aere super terra, vbi non solet viuere nec stare. Aut etiam si figuraretur bos in aere, vel in nube, vel in aqua. Ex quo mihi videtur, quod arma antiqua Alexien. (de quib. supra in 48. conclu.) vbi bos figuratur exiens de nube non sunt bene composita, quia non est de natura bouis, quod exeat de nube. Cum sit ridiculum dicere, quod bos volet, aut volare possit, iuxta prouerbium commune, quo dicitur: Dum piscis arabit, & bos volabit, omnia erunt in pace.

Aduertendum est, quòd vt refert Lucius, dictus de Lyngres, inuentio armorum ex auib compositorum, vt ex aquilis, grifonibus, vulturib. coruis, gruibus, anseribus prouenit & habuit initium à Romanis. Et donationem seu designationem plurium auium vide in Ori Apollinis Niliaci hieroglyphica per Bernardinum Trebatium de Græcis translata: & post eum in fragmentis Iacobi Capelli Parisiensis: vbi dicunt Pellicani formam designare insidiantem, Cuculi effigiem ingratitudinem, Ciconiam parentum amantes designare. Columbam gratitudinem. Apis effigiem regem

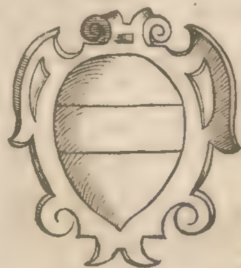
 indi-

& agnatos vasalli. facit c. quidam. de filijs natis ex matri. ad morgo. contracto. in vsibus feu. Ergo eodem modo dicendum est de armis. Quia quemadmodum est beneficium & honor, qui non intelligitur sentire de reprobatis, l. Lucius. §. Lucius. ff. de leg. 2. ita etiam portare arma est honor, vt supra dixi. Secundò non comprehenduntur in dispositione emphyteuticaria. secundum Spec. tit. de emphyteu. §. nunc aliqua. versi. 172. ergo etiam videtur, quod nec in portu armorum, cum eadem militet ratio in vno sicut in alio, ergo idem ius constituendum in vtroque vulgata l. illud. §. 1. ibi. eaque ratio similiter, &c. cum pluribus concor. allegatis in gloss. in ver. æstimari. ff. ad l. Aquiliam. Prædicta duo fundamenta posuit Bald. in l. generaliter. §. cum autem. C. de insti. & subst. & post eum G. Benedicti in repe. c. Ray. in verbo, Ray. de Clera. nu. 23. & 24. de testam. & ibidem in verbo, & vxorem nomine Adelasiam num. 101. Tertiò facit, quia legitimatus etiam expresse ad quamlibet dignitatem non intelligitur legitimatus ad regiam dignitatem, vt tenet Bald. in l. eam quam col. 9. in fine. C. de fideicommissis.

In oppositum facit, quia existentia sui hæredis habet locum in legitimatis secundum Bal. in d. l. eam quam. col. 2. & d. meum Ias. in l. qui se patris. in 3. & 4. col. C. vnde liberi. & in l. moribus. col. 5. ff. de vulgari. dixi in commento meo super consue. ducatus Burgūdiæ. ti. des successions bastardz. §. 5. in gl. ab intest. vers. quomodo autem, & plenius in eodem ti. §. 5. in consi. ibi posito: vbi fiunt de materia multa argumenta.

Pro concordia prædictorum breuiter dicendum est, quod prima opinio procedit, vbi simplex interueniret legitimatio. Secunda autem etiam est vera in casu, in quo ita fiant legitimi, vt in feudo, emphyteusi, portu armorum domus, aut successione regni succedant, & hoc fuerit expresse & nominatim dictum in rescripto legitimationis, prout tenet gloss. in verbo, legitimi in d. c. naturales. quam sequitur ibi Bal. in d. l. eam quam. col. 9. in fi. Quia hoc licet principi facere ex suo rescripto, vt latis innuit G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. numero 289. de testa. vbi dicit, quod talis legitimatio quo ad honores & cætera filijs legitimis pòst vel antea susceptis non præiudicialia perpetuò durat, & suum semper continuat effectum. pro quo facit l. quoties. C. de precibus impe. offer. Tamen quo ad regnum, & per consequens quo ad arma regni talis legitimatio non potest fieri, saltem in regno Franciæ, vt tenet idem G. Benedicti in loco prædicto, nu. 192. & 194. in fine.

Legitimati verò per subsequens matrimonium habent intrepidè ius & facultatem deferendi arma plana domus, & familiæ. Sufficiat ad hoc melior tex. in c. tanta. in princ. & ibi gloss. 1. ad hoc ferè expressa, saltem quo ad honores, extra. qui filij sint legi. Ex eo quia habentur pro suis, & habent iura suitatis. in d. gloss. ab intest. ver. primo enim legitimantur, etiam quod succedunt sicut alij filij legitimi, & naturales etiam in feudo & in emphyteusi, prout etiam tenet Pan. in cap. innotuit. col. 7. & in cap. cum Vintoncinen. de ele. & in c. lator. & d. c. tanta, extra qui filij sint legit. Imo etiam si sit consuetudo quod succedat primogenitus, iste taliter legitimatus, si sit primo natus, intelligitur primogenitus, & sic poterit, & debebit portare arma plana domus, licet reperiatur postea alius nat' legitimus & naturalis, aliàs secus. Faciūt ad hęc notata Bal. in d. l. eam quam. ibi, denuo dubitatur. & ibi, Sed pone quod est nominatim, C. de fideicommissis.

SEptuagesima octaua concl. Reperitur & alius color seu species signi in armis secundum nonnullos armoristas, & dicitur in vulgari eorum burle, & est tertia vnius fasciæ & ponitur fascia per medium scuti, vt supra videre potes ad oculum. Dicitur nempe burle, quando excedit decem petias, & infra numeratur ex argenteo & azureo. Et eius proprius color est sicut balius color, vair gallicè. Et si fiat alterius coloris, debet nominari seu blasonari cuius coloris sit, & fit seu fieri debet isto expresso modo, quando est vnica tantum.

Quando vero sunt plures quam denæ, seu decem, modo sequenti:

Item

aliàs signaret talem figuram læuam esse, quod vitium sonat le. qui clauum.§.item sciendum.ff.de ædelitio edicto.

Et de huiusmodi parte dextra an sit nobilior, vide Io.Sanxon ad hoc propositũ in commentis suis super consuetudi.Turoniæ.tit. Des droitz de chastellenie,art.2.vbi ponit conclusiones de præsenti materia.Et ibi dicit, quod in Normania pars sinistra in Ecclesijs est nobilior & dignior.

OCtogesimanona cõcl.Licet pes dexter in vexillis, quæ portantur ex vna parte, videatur esse pes sinister, tamen in vexillo inspicitur pars, quæ respicit portantem, & non alia. Cum illud ꝙ videtur ex alia parte non ex principali proposito cõtingit, sed per accidens. Et vexilla portantur in hasta,cuius natura est quòd portetur recta, & eleuata,vt l.qui sella.ff.de serui.rusti.prædio. Sicut videmus in scribẽte literas,respicitur enim illa pars, quæ respicit scribentem, non pars quæ est ex conuerso,quæ non habet formam. Sic etiam si quis in speculo aspiciat seipsum, ꝙ in se dextrum est, in speculo sinistrũ apparebit.ita dicit Bart.in d.tract. suo de armis.

NOnagesima concl. In vexillis seu vehiculis, quæ affiguntur & portãtur in tubis, quarum natura propriè est, vt ad os tubarum positæ quasi per planum gerentis positum: tũc facies rei vel designatæ pars anterior non debet inspicere tubam sicut hastam. Non enim tuba est pars anterior, sed superior, & sic debet partem anteriorem illius vexilli tubæ planè iacentis portare: ita Bart. vbi supra.

NOnagesimaprimà concl. Vt dicit idem Bar. loco prædicto,supradicta habent locũ,quando est tamen vnum animal in armis,seu vexillis pictum. Si verò sint duo animalia se inuicem respicientia non est amplius quæ pars sit, quæ debeat poni à dextra vel sinistra, & non est locus (vt dixi) præcedenti inuestigationi seu speculationi. Quia in incertis non certis locus est coniecturis.l. continuus.§.cum ita.ff.de ver.obli.notatur per gl.in le. tres denuntiationes. C. quomodo & quãdo iudex c.ad audientiam.& ibi glo.2. de homicidio. extra. Quod intellige nisi essent duo animalia diuersæ naturæ seu generis diuersi: quoniam si esset leo cũ alio, puta cane,deberet poni leo à dextris, canis verò à sinistris, & ita dicendum de quibusuis alijs animalib. quorum vnum cõparari nõ posset cũ alio, vt obseruetur illud generale sæpius repetitum, ꝙ semper digniora & nobiliora præcedere, & in loco priori seu digniori poni debeant.

NOnagesimasecunda conclu. In armis portatis, etiam super vestib. hominum (puta en cortes d'armes) protractis seu fibulatis, illud quod in armis se habet vt pars superior, debet esse versus caput hominis, quod verò vt inferior, versus pedes. Et quod depingitur in anteriori parte hominis vt in pectore, pars nobilior armorum debet respicere latus dextrum: est enim illa pars nobilior & principium motus, vt dixi supra in plurib.locis secundum Bar.vbi supra.

NOnagesimatertia concl. Si verò arma depingantur, & fiant à parte posteriori super veste hominis, & sic à tergo illa pars quæ se habet vt anterior, vel nobilior,debet esse versus latus sinistrũ hominis portantis. Ratio (vt dicit ibi Bart.) quia illius arma erunt sicut facies illius respiciens rectè illud videndo. Facies ergo istorum armorum à parte posteriori, idem Bart. alio modo comprobat fingendo vnum hominem habere faciem retro: proculdubio latus quod erat sinistrum ex parte posteriori, erit dextrum. Item Bart. super hoc dubio ad illud magis elucidandum ponit quæstionem de modo scribendi apud nos,qui cum scribimus, incipimus à latere sinistro, & tendimus ad dextrum. Apud Iudæos autem fit è conuerso:quoniam cum scribunt, incipiunt à latere dextro,& tẽdunt ad latus sinistrum: quis istorum modus sit æquior & rationabilior. Videretur dicẽdum,ꝙ modus Iudæorum. Dicunt enim Iudæi, ꝙ modus seu mos noster nõ est rationabilis, eò quia illud quod debet esse principium motus & actionis, est terminus, & finis, & illud, quod debet esse terminus, est principium, & sic perturbatur ordo rerum, & per consequens modus eorum scribendi est rationabilior,cum incipiãt scribere à latere dextro, & traducunt versus sinistrum.

Sed Bar.ad tollendam illam eorum friuolam rationem dicit, quod aliquid rationabiliter fieri debet respectu finis ad quẽ ordinatũ, ideo finis dicitur primus intellectus operantis, & hæc naturaliter sunt vera: & vt dicit, probatur istud per regulam. Nam & si intellectus operantis finis sit rationabilis,ẽt si postea non sequitur,nõ dicitur irrationabiliter operari.l.sed an vltro.§.1.ff.de nego.gest. sed scriptura fit vt legatur. Legere autem est oculis inspicere & videre quæ scripta sunt.text.est in l 1.§.1.ff.de his quæ in Testamento delentur. Et sic legi fit per visum, videri autem est facti, vt Physici dicunt,scriptura autem repræsentata in oculis nostris, agit in oculos nostros: oculi autem pati dicũtur, quod patet, quia ex hoc læduntur. Cum ergo scriptura agat in oculis, debet ista actio incipià latere dextro ipsius scripturæ, quia illud lat⁹ est principium motus seu actionis,sed latus dextrum scripturæ, quæ nos respicit, est respectu lateris nostri sinistrum. Sicut si homo voluat vultum suum versus meum directò, latus eius dextrũ respectu mei, est sinistrum.

Et sic infertur,quod nos in scribendo magis rationabiliter operamur, inspicimus enim finem,si vt à latere dextro scriptura in omnibus incipiat operari: secundum modum Iudæorum incipit à latere sinistro.

Ex quibus concludit Bar.ad propositũ qualiter arma seu insignia depingi debeant rationaliter à

indicare. Vulturem genium, & maiestatem. Perdices contumeliosos homines. Accipitrem rem denotare citò factam: & ibi allegat pro talibus di... os autores.

Legitur apud Ioan. le Maire in illustrationibus Galliæ.lib.5.c.inci.Semiramis.quod ipsa Semiramis regina Babyloniorum portabat in suis armis vnam columbam. Item ramus aureus in campo viridi cum duabus columbis argenteis erant arma Aeneæ, de quo meminit Virg. in 6.Aen.sic inquiens:

Si nunc se nobilis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto. Et sequitur:
Vix ea fatus erat, geminæ cum fortè columbæ,
Ipsa sub ora viri cælo venere volantes:
Et viridi sedere solo. De quarũ columbarum geminarum interpretatione, vide Cœlium lib. antiq.lectionũ.10.ca.40. vbi etiam declarat quid denotent geminæ alæ.

OCtogesimaquarta concl. Inuẽtio armorum depictorum ex bestijs, puta ex Leonibus, Leopardis, Vrsis, Lupis, Apris, Ceruis, & alijs, prouenit ex Hunnis, seu Hungaris, Saxonibus & Pannonijs secundum eundem Lucium, & vt scribitur in hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci, & refert Iacobus Capellus in suis fragmentis: Aegyptij vtebantur notis animalium, & auium, vt supra propè dictum est ad quid significandum: quoniam serpens caudam sibi mordens (vt in armis antiquis Heduorum supra positis) annum, astra, eorumque discursus significabat. Figura leonis furorem. Anteriores partes leonis fortitudinem. Musca impudentem. Formica cognitionem & prudentiam. Caput leonis vigilantes aut custodes. Vipera mulierem viro insidiantem. Hyena picta inconstantem hominem. Pellis hyenæ fortunæ & calamitatis contemptorem, Capræ figura optimè audientem, Camelus pigrum, Bouis figura terrã, Hippopotami vnguię deorsum versæ impium, iniustumq; significant, Crocodilus malum notat.

OCtogesimaquinta concl. Circa bestias & animalia bruta, istud etiam est attendendum, quod secundum eorum naturam & cõditionem meliorem seu actum nobiliorem in armis poni & designari debent. Ita tamen quod pars anterior semper præcedat, & sit in anteriori parte, quæ est nobilior: vt dicit Ang. in l. quod conclaue. & ibi Alexander in apostil. ad Bart. ff. de dam. infe. Ideo si portentur in vexillo, debent portari secundum illum vsum, ad quem vexillum destinatur seu appropriatur. Et ideo cum hasta in vexillo præcedat, & vexillum sequatur, si sit aliquod animal in ipso vexillo depictum, debet respicere hastam. Cum de natura & inclinatione naturali faciei sit antecedere. Et dicit Bartol. in d. tractatu de armis. in 3. col. ibi, de natura autem vexilli quod idem est in omni re & figura, quæ habet partes quæ denotantur per ante & post, tunc semper anterior debet esse, & vergere versus hastam, aliàs videretur retro cedere tanquã monstrum, & non esset bene compositum vexillum.

Dicit tamen ibi Bar. quod si sit alicuius rei pars anterior, quæ solùm portetur pro armis, vt sunt multi qui faciem arietis, vel bouis, vel caput leonis, aut galli gallinacei suo signo & armis portant, tunc non potest pars anterior respicere hastam, sed à latere.

OCtogesimasexta concl. Non tamẽ animalia picta & posita in armis in eorum nobiliori actu, & eo quo magis suum vigorem ostendunt, designari debent. Pro quo facit l. quæritur. ff. de stat. hom. l. quicquid. §. cum partes. ff. de acqui. re. do. & l. si non sunt. §. fi. ff. de auro, & arg. leg. sed vt dicit Bar. in prædicto tract. sic vsitatum esse videmus ab antiquo, quod princeps in maiestate, pontifex in pontificalibus depinguntur & designantur, & sic singuli secundum suos nobiliores & conuenientes actus, in quo possent esse: hoc est quod cõmuniter dicitur, Cascun à son attour. & quod quis debet ornari secundum ordinem & qualitatem dignitatis, & prout conueniens est statui, ordini, & officio. facit tex. in l. sed si quid. §. sufficienter autem alere & vestire debet secundũ ordinem & dignitatem mãcipiorum (hoc est statum secundum expositionem gl. ibi) ff. de vsufr. & plenè per Spec. tit. de aduocato. §. sequitur videre de vestibus aduocatorum. de quibus & pluribus alijs vide supra in 8. concl. Vnde Seneca ait vxori Neronis, vt refert ibi Spe. indue te delicatè charissima non propter te, sed propter honorem imperij. pro hoc alleg. text. in c. 1. ibi: propter necessitatem, hoc est honestatem, secundum gl. ibi. 21. q. 4. & in c. fin. de custo. eucha. extra facit etiam c. vestimẽta. de consecra. dist. 1.

Ex prædictis sequitur, quod animalia quorum natura fera est, vt l. 1. §. bestias. ff. de post. debent designari, & figurari in actu feroci vt leo, vrsus, tigris, leopardus & similia.

Figuratur ergo in armis Leo erectus seu eleuatus, mordax ore, & radens pedib. quod in vulgari nostro dicitur, Rampant. Quia morsu & vnguibus sæuit. Et Leopardus transiens, passant, gallicè. & idem in similib. vt lupus qui de sui natura dicitur Passant: & ex illis actibus magis suũ vigorem ostendunt, pariter & naturam.

OCtogesimaseptima concl. Animalia non ferocia etiam in nobiliori eorũ actu designari seu depingi debent in armis: vt Equus in currendo aut saliendo, Agnus in ambulando planè per terram, & sic de cæteris huiusmodi animalibus in sua specie.

OCtogesimaoctaua conclusio talis est, quod semper pes qui antecedit sit pes dexter, quoniam vt supra dixi in 11. consi. pars dextera est principium motus, & principalior seu dignior pars, aliàs

Cõstantine, in hoc signo vinces, vel, vt alij volũt, tunc de cœlo missum est ei vexillum, in quo erat crux pro signo, & erat scriptum, In hoc signo vinces. Nec defuit oraculo euẽtus, cum vicit hostem insigniter, tum cæteris quæ deinceps bella gessit, par felicitas adfuit, & vt dicit Lucas de Pen. in rub. C. de præpositis laborum lib. 12. Ipse credit, quòd sit auri flamma cœlitus demissa regi Franciæ.

Hinc Franci in exercitu militari portant à tergo, & pectore super tunicis militarib. crucem albam, vt se cognoscant, & cognoscantur ab aduersarijs: nec defuit ille mos apud eos à tempore quo effecti sunt Christiani. Sicut Angli in bello gestãt crucem rubeam. Burgundi verò crucem beati Andreæ, & sic de alijs, de quibus dixi suprà in 17. conclu. in fi.

Crux olim supplicium noxiorum seu pœna & tormentum reorum, vt habetur 2. Reg. 12. c. vbi dicitur, quod Gabaonitæ pro iniuria per Saulem eis allata, septem viros de genere suo crucifixerunt, & id quidem infame fuit suppliciũ: de quo meminit Vlpianus in l. sacrilegij. in princ. ibi: alios verò in furcas suspendisse. ad legem Iuliam de sacrilegijs. & Callistrat⁹. in l. capitalium. in prin. ff. de pœnis. Summum (inquit) suppliciũ esse videtur ad furcã damnatio. Et satis probatur in passione dom. nostri: quod ideo saluator noster subire voluit, vt qui humilis aduenerat, & humilib. & infirmis opem ferret, & in omnib. spem salutis ostenderet. Proinde (teste Lactantio) genere mortis afficiend⁹ fuit, quo humiles, & infimi solent, ne quis esset omnino qui eũ non posset imitari. Et dicitur à cruciatu. tex. est in c. nulli. 5. q. 1. Huic autem rei postea honor accessit, & est hodie gloria & exaltatio bonorum, & ipsorum protectio aduersus insidias & machinamẽta diaboli, vt est tex. in c. postea signatione. de consecr. dist. 4. vbi dicitur. Signatur baptizãdus signaculo S. Crucis, tam in corde, quàm in fronte, vt ab eo tempore apostata Diabolus in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscens signaculum, iam sibi deinceps illud sciat esse alienum, vt dicit ibi tex. Et propterea omnia sacramẽta Ecclesiæ crucis signaculis perficiuntur. tex. in c. nunquid. de consecr. distinct. 5. vbi dicitur: nũquid nõ omnia chrismata sacerdotalis mysterij crucis figura perficiantur? nunquid baptismatis vnda, ni si cruce sanctificata peccata relaxet: & vt cætera prætereamus, sine crucis signaculo quis sacerdotij gradus non ascendit? tutum est illius, qui tali signo se munit, maximè contra dæmones: cum & vt ait Io. de Turrecre. in c. Ecclesiasticarum. 11. dist. Crux est armatura fortis ad pugnandum contra dæmones. Vnde beatus Chrysost. inquit. Vbi crux Christi est, nullus stare potest immundorum dæmonũ, vidẽs ensem in quo plagam accepit. vidẽs gladium, in quo pestiferũ vulnus accepit. Vnde Aug. in quodã serm: Signũ crucis à nobis expellit exterminationẽ, si tamen cor nostrum habeat habitatorem. Imo etiam crux extraneis, & Iudæis quandoque prodest. Facit quod dicit gl. in c. postquam. in ver. interemptionis. de consc. dist. 4. de Iudæo qui signauerat, seu supra se posuerat signũ crucis, cui Diabolus nocere non potuit, sed dixit: Iuueni vas vacuum, sed signatum. De qua historia loquitur Pan. in c. quod quidã de pœn. & remiss. Alias duas virtutes signi crucis ponit Io. de Turre. in d. ca. Ecclesiasticarum. quia virtus est contra vitiorum tẽtamenta, & vt diuinæ benedictionis dexteram homo consequatur. Sicut Ephrain cõsecutus est benedictionẽ cãcellatis manib. Iacob, in modũ crucis super eũ. de quo infra in seq. cõcl. Et de benedictione crucis Christi habetur Sapien. 14. in prin. & de eius inuentione eleganter scripsit Polydor⁹ de inuẽtorib. rerũ. lib. 5. c. 6. in fi. Helena (inquit) mater Constantini imperatoris, religione insigni ac pietate mulier, per quietem monita Ierosolymam petijt quæsitum dominicam crucem, vnde humana salus pependisset. Ita fortè accidit, vt Veneris simulachrum eo esset loci ab impijs orthodoxæ fidei persecutorib. collocatum, quò omne dominicę passionis monimentũ aboleretur: Christianiq; Venerẽ loco Saluatoris adorarent. Cæterùm loco ruderib. purgato, crux reperta est, & cum illa duę alię, vnde duo pependerãt latrones. Sed titul⁹ ille, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, & si vetustate propemodum abolitus, indicio fuit vt crux vera agnosceretur, quæ admota mulieri defunctæ vitã illico restituit. His & in victoriæ sibi parte retributionem Constantinus princeps motus, edicto vetuit quenquã deinceps eo crucis supplicio necari. Sic res, quæ antea mortalib. probro fuerat, venerationi atq; honori esse, & haberi cœpit. Idẽ postea voluerũt Theod. & Valen. seruari, qui (vt supra in prin. dictũ est) lege prohibuerunt signum Saluatoris in solo vel in silice, aut in marmore humi positis insculpi, ne s. hominum pedibus calcaretur. Vnde importunum, & contra religionem videre est, passim hodie in templis signum illud, id est, nomẽ ipsius Saluatoris in ære vel lapidib. quib. mortuorum sepulchra teguntur, incisum. Item cruces ac diuorum imagines impressas, quę assiduis calcantium vestigijs obtrita latè resplendent.

NOnagesimanona & penultima conclusio sit talis, quòd Crux Christi multipliciter figurata fuit in veteri testamento.

Primò reperitur figurata in signo Thau, de quo dicitur Exod. 12. quod cùm angelus primogenita Aegypti deberet occidere, præceptum est filijs Israel, vt de sanguine agni vtrunq; postem linirẽt in modum Thau literæ, quę facta est in modum crucis. Nam & Thau Gallicum positum inuenies pro cruce apud celeberrimos authores, quam ad eum construere modum Galli consueuerant. Author est Cœlius lib. antiquarum lect. 6. c. 8.

Itẽ secundò Ezech. 9. vbi propheta legitur audiuisse dominum dicentem ad virum vestitum li-

neis

parte superiore super veste hominis, ꝓut hic proximè decisum est: & ibidem vlterius fortificat Bar. prædicta, ponendo aliquem velle scribere Latinè in speculis alicuius, quod absque dubio incipiat à parte sinistra, quoniam illo respõsum legẽdo erit dextra. vt amplè demonstrat, & supra ostẽsum est.

NOnagesimaquarta conclu. Secundum eundem Bar. loco quo supra literæ & arma semper debent incidi in sigillis per conuersum, quando fit sigillum ad finem imprimendi in ceram vel aliam materiam, & remanet rectum, & sic inspiciendus finis ad quem fit, non id quod fit, & sic fit in eo quod vulgò dicimus vng cachet, aut in signeto cuiusuis personæ, quibus signantur seu sigillantur literę missiuæ. Si tamẽ in aliqua re incideretur, insculperetur seu conflaretur non ad sigillandum, sed vt sic esset & remaneret, tunc directè incidi, insculpi seu conflari debet.

NOnagesimaquinta conclu. Arma quandoq; depinguntur in clypeis, & tunc etiã pars clypei quæ secundum naturam portandi respicit lat⁹ dextrum. Illa enim assumitur vt potior, ita quod dignior pars armorum debet illam partem respicere, vt ex his, quæ supra dicta sunt, patet.

Interdum arma portãtur & depingũtur in coopertorijs equorum seu phaleris, & tunc siue sit à dextra parte siue sinistra, pars nobilior respicere debet caput equi. Monstrosum enim & abhorrendum esset, quod vnus caput equi respiceret, & alius caudam. Hoc autem quod nulli liceret, magis accideret, & cum deberent stare in fronte vel in croppa seu cauda, tunc latus dextrum respiceret secundum ea quæ supra posita sunt.

Nonnunquam arma depinguntur in coopertis siue operimentis tectorum domus, vel quorumcunque ædificiorum, & tunc debet inspici ea res in qua debet depingi, cum stat in suo proprio esse.

In coopertorijs lectorum sunt quædam partes, quæ circa lectum iacent, quædam quæ planæ iacent supra, & in parte iacenti forma pingendi sumitur à forma hominis iacentis in lecto: in parte verò pendente in loco assumitur forma pingendi arma à forma hominis rectè iacentis seu extantis, vt fit in peristromatibus siue aulæis, cortinis, conopeis, tentorijs siue velis, & papilionibus lineis, vel laneis, seu bombycinis, qui toto circundantur ad arcendum culices & muscas.

NOnagesimasexta conclu. Arma ẽt quandoq; insculpuntur, depinguntur, & figurantur in muris, parietibus & alijs locis stabilib. & firmis: & tunc secundum eundem Bar. in loco sæpè allegato: aut locus, in quo depinguntur se habet vt paries, & tunc consideratur, quod paries voluat faciem suam versus nos, & sic latus dextrum parietis cognoscetis, & sic facies pars nobilior armorum voluatur versus partem dextram.

Quod tamen limitat Bar. ibi, nisi ex causa: puta si in medio vnius parietis depingatur statua principis aut eius arma vel alterius magnifici: tunc aliæ imagines vel arma, quæ ab vtraq; parte depinguntur, debent illam statuam vel illius arma respicere, non inspecto à dextris vel sinistris voluatur, ad similitudinem trium hominum circa dominũ existentium: homines enim se voluunt versus eũ, pro quo vide supra in 25. conclu. quæ incipit, licet vasallus. Et practica istius limitationis cuiq; rectè intuenti patet apud Diuionem in ingressu, & supra portam hospitalis sancti Spiritus, vbi arma Ducum Burgũ. in medio sunt collocata, & picta, pluraq; alia arma magnatum, & heroum à duob. laterib. circumstant depicta.

NOnagesimaseptima conclu. Si locus vbi pingitur habet se vt cœlum, veluti cameræ vel aulæ, tunc cognoscẽdum est vbi dicatur caput aulæ seu cameræ, postea finge hominem iacentem & vultum versus nos voluentem, ex quo considerãda est pars dextra & sinistra, & sic modus depingendi cognoscetur, & ingressus. Si verò locus depingendus habet se, vt terra, tunc eodem mo[do] considera caput & pedes, & effinge hominẽ iacentem ibi, & voluentem vultum versus nos, & tunc cognoscitur dextra & sinistra, ex quo inuenietur modus depingendi rationabilis. ita dicit Bar. in d. tract. de insignibus & armis. in fine.

NOnagesimaoctaua concl. Non licet alicui signum seu arma saluatoris nostri Iesu Christi in terra insculpere vel pingere, vt in rubro & nigro. C. nemini licere signum saluatoris Christi humo, vel in silice, seu marmore, aut insculpere, aut impingere. per quem text. extẽdit Bar. in suo tract. de armis. in fine. idem esse in signis vel armis alicui⁹ domini sui vel maioris, licet (vt dicit) sua possit, vt videmus quotidie multos facientes insculpere eorum arma in sepulturis suis supra lapidem seu tumulum.

Crux verò dicitur signum saluatoris Christi, & istud signum portant Christiani. Signũ enim distinctiuum est seruorum Dei Iesu Christi domini nostri. Vnde Damasce. Hoc nobis signum datum est super frontem, per ipsum enim fideles ab infidelib. distamus & cognoscimur, hoc certè est signum Dei viui, quo signãtur serui Dei, de quo Io. ait Apo. 7. Vidi angelum descẽdentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quib. datũ est nocere terræ, & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arborib. quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et in omnibus negotijs nostris semper præponimus signum crucis, etiam in bello, vnde Eusebius libro Ecclesiasticæ historiæ 9. author est, Constantinum imperatorem eo die quo cum Maxentio tyrãno, & sæuissimo Christianorum persecutore ad pontẽ Miluiũ non procul ab vrbe Roma cõflixit, sereno puroq; cœlo crucẽ vidisse, eamq; adorasse, ac auditã supernè vocem,

Constan-

perit. Peperit enim ei gloriam, de qua habetur ad Hebr. 2. Vidimus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum. Peperit inquam gloriam crux crucifixo: sicut scribitur ad Philip. 2. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum. Hanc quia gloriam huiusmodi illi à Deo assumpto peperit, & nobis insuper vitam & gloriam æternam contulit, gloriosa esse promeruit. Ideò crux Christi honoranda, collaudanda, & à Christianis glorificanda probatur. Sed quærit ibi Petrus, an sit adoranda? Et dicit quòd non, adoratione latriæ, quæ dicitur cultus soli Deo competens: quia habetur Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ratio, quia sicut ordine ipso creationis creator creaturæ, quā creauit, meritò iusteque præfertur: sic decebat vt prçlatio ipsa aliquo signo congruo signaretur. Signatur igitur prælata creaturis deitas sacrificiorum signo: signatur isto, signatur multiplici quod nūc agitur Christiani populi sacramento. Nisi intelligatur ꝙ adorare idē sit, & tantum importet quod venerari honore Deo debito: & hac adoratione adoram' Christum, non tantùm Dei sed & hominis filium. Adoramus & crucem, imò in cruce ipsum (qui Deus & homo est) crucifixum. Neque quantum in ipso est, aut lignum colimus, aut lignum adoramus: quia soli Deo est seruiendum ipsum adorando, vt ante dictum est. Sed dum crucē (vt ait Petrus) me adorare dico, crucifixum dominū Deum meum esse, meq; illi soli seruire debere profiteor. Et iuxta istum intellectum ecclesia catholica laudabili deuotione se adorare pronunciat nō solùm crucem domini, sed & passionem eius, mortem, ac resurrectionem, atq; ascēsionem. Sic cùm dicim' mortem domini, resurrectionem, ascensionem adoramus: hoc est dominum mortuū, resurgentē, ascendentem: aut dominum, qui mortuus est, qui resurrexit, qui ascendit, adorare nos profiteamur.

Et per ista infert Petrus, ibi, quod hoc priuilegium cruci dominicæ datum est, vt in creaturis sola post filium hominis, qui & filius Dei est, adoranda esse credatur, quatenus in morte domini, quam in cruce passus est, finem summamq; salutis humanæ constitutam esse sciamus.

Reperitur & alius adorationis modus, quo humana hominib. impendenda reuerentia tantum signatur. Et ista adoratio dulia vocatur, & impēditur homini, vel angelo. Hoc magnus ille patriarcha Abraham adorauit populum terræ, filios videlicet Heth, de quo Gen. 23. Hoc Loth (testimonio quoque Petri apostoli) iustus, subuersores Sodomorum angelos adorauit. 2. Petr. 2. & Gen. 19. hoc fratres Ioseph, cùm prostrati adorauerunt. Ge. 50. Hoc Iosue Principē militiæ domini angelū. Ios. 5. Hoc propheta Nathan Dauid regem. 2. Reg. 1. Hoc fortassis, & si mal', Nabuchodonosor prophetam Danielem adorauit, vt Dan. 2. scribitur. Neque enim credendum est sanctos homines, vel sanctos Angelos cultum soli Deo debitum, aut hominib. impendisse, aut sibi impēdi æquanimiter tolerasse. Vnde clarum est modum hunc non esse adorationis diuinæ, sed venerationis humanæ: nec esse singulare illud insigne deitatis, sed officiosam, & communem exhibitionem honoris. Sed speciale illud omnem creaturā refugit, generale istud tam creatori quàm creaturæ rationali inseruit. Nam irrationali honorem vel modicū exhibere, & autoritas prohibet, & ratio dissuadet. Cùm tamen vel sanctorum pignoribus, vel sacris locis, vestib', vel vasis, vel quibuslibet huiusmodi reb. honor, & reuerentia defertur, nō quia sunt insensibilia, pulchra, suauia, preciosa, vel quolibet modo corporaliter homini accōmoda, fieri creditur, sed quia Deo, vel sanctis eius perpetuò cum eo victuris, in his honor cōgruus exhibetur. Si igitur & hoc modo crux domini adoranda, id est, honoranda suscipitur, nec impium est, nec erroneum, sed pium, & salutiferum. Pium, quia à rectæ fidei tramite non discordat. Salutiferum, quia salutem pijs adoratoribus seu veneratoribus comparat. Licet ergo primo vel secundo modo crucem domini adorare, vt in primo non tam ipsa quàm Deus adoretur, in secundo non tam ipsa quàm Deus honoretur: illo modo colatur in cruce crucifixus, isto veneretur in ligno author eius, illo cultus diuinus ipsi Deo p crucem exhibeatur, isto cōmunis multorum honor per eandem crucem eidem Deo, cui debetur honor & gloria, impendatur.

CEntesima, & finalis conclu. edocet quō signū crucis fieri debeat. Circa id inprimis scitu dignum est, ꝙ ex notatis p Hugo. in suo apparatu, & Guillelmum Durandi in suo rationali, Ioannē de Turrecremata in c. Ecclesiasticarum 11. distin. colligit tres differentias in signo crucis faciendo.

Quidam enim (vt dicit) signant se à fronte ad dextram & inde in sinistram, propter tres personas Trinitatis, quæ in ipsa signatione crucis nominātur. Et ita isti signum crucis in forma quadā triangulari perficiunt, sicut erat signum Thau: de quo in præcedenti conclusione dictum est.

Alij verò in figura quadrangulari signāt & muniunt se signo crucis, à fronte deorsum faciētes signum crucis ad designandum descensum filij ad terram, secundum illud: inclinauit cœlos, & descēdit. Deinde transeunt in dexteram, & de dextera in sinistram terminando ibi signum crucis: tū ad designandum, ꝙ æterna quæ per dexteram, temporalibus, quæ per sinistram significantur, anteponenda sunt. Tum ad demonstrandum, ꝙ Christus de Iudæis ad gentes transiuit.

Alij verò signando se, signum crucis incipiunt à parte superiori, quæ partē signat, deinde descendunt ad inferiorem, quæ mundum designat, postea à sinistra, quæ infernum significat, producunt ad dextram, quæ cœlū denotat, & ibi signū terminant,

nant,

neis habentem atramentarium ſcriptoris iu lumbis ſuis. Tranſi per mediam ciuitatem, & ſigna Thau in frontib. eorum virorum dolentium & gementium. Poſt hæc dicit ſeptem viris: Trãſite per mediam ciuitatem, & percutite omnem ſup quē non videritis Thau, nemini parcent oculi veſtri. Tertiò figurata fuit in cãcellatione manus Iacob ſuper Ephrain & Manaſſes. Legitur enim Gen. 48. quod cum Ioſeph applicuiſſet Manaſſen & Ephrain ad Iacob, ſtatuens maiorem ad dextram, & minorem ad ſiniſtram, vt eis ſecundum ordinem benediceret: Iacob manus commutans in modum crucis cancellans dexteram ſuper caput Ephrain minoris, & ſiniſtram ſuper caput Manaſſes maioris, & ita benedixit illis. Porrò qa de cruce mentio eſt, nõ grauemur ꝓmere hîc, quæ inprimis ſtudio ſorũ digna aurib. arbitramur, ex monumentis excerpta clariſſimis, præcipuè ex Cœlio loco ſuperiꝰ citato. Siquidem traditum eſt (inquit Cœlius) ab Arabib. crucis figurã videri ceteras quotquot ſint præſtare, quoniam ſuperficies prima cruce deſcribatur. Sic enim inprimis longitudinē habet atque latitudinem, primaq; hæc figura eſt omnium recta quã maximè, conſtanſq; rectis angulis quatuor. Effectus verò cœleſtium, maximè per reſtitutionem angulorum radiorumq; reſultant. Tũc enim ſtellarum poteſtas præualet, quando cœli quatuor habeant angulos vel cardines potius, orientis videlicet, occidētiſq;, & medij vtrinq; cœli. Sic verò diſpoſitæ radios ita cõijciunt in ſe inuicē, vt crucē inde cõſtituant. Propterea eſſe crucē veteres dicebant, tum ſtellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis ſuſceptaculum. Ideoque habere ſummam in imaginib. poteſtatem, ac vires, & ſpiritus ſuſcipere planetarum. Quæ opinio ab Aegyptijs initia duxit, confirmataq; vel prę cipuè eſt, inter quorum characteres crux erat inſignis, vitã eorũ more futuram ſignificãs. Proinde figuram eiuſmodi Serapidis ſeu Oſyris pectori inſculpebant. Adijcit Hierony. aues in ſurrectum ſe attolentes crucis exprimere figuram, quod adorans homo, & natans item facit: ſed & nauis antenna cruci aſſimilata ſufflatur. Scribit porrò Suidas Theodoſio imperante, cum æquarentur ſolo Græcorum templa, in Serapidis ſacrario hieroglyphicas eſſe cõpertas literas, quæ crucis præferrent formam. Cæterùm ꝙ ad crucis pertinet ęxcellentiã, apud Aegyptios ante Chriſtum humanæ ſalutis autorem inenarrabilem: nõ tam muneris ſtellarum teſtimonium fuiſſe contenderim, quã virtutis præſagium, quàm à diuiniſſimo corpore fuerat acceptura. Nec illud omiſerim diuina, vt equidem reor, agente vi, fuiſſe in adoratione veterum crucis itē figurã ſummè religioſam. Quoniã in veneratione ſupplici, dum ori dextram admouerēt, indicē ſuper pollicē reſidentē, quod & tempeſtate hac ferè à pleriſq; fit, exoſculabatur. Quod Plinius quoq; ſignificaſſe videtur. In adorando (inquit) dextram ad oſculum referimus, totumq; corpus circumagimus. Et in Apologia item Apuleius: Si fanũ aliquod prætereat, nefas habet adorãdi gratia manũ labris admouere. Hinc factum opinantur, vt Hebræi iuxta linguæ ſuæ proprietatem deoſculationem ponant pro veneratione. ꝙ Hieronymus aduerſus Ruffinũ notatum reliquit. Hæc Cœlius.

De laudib. S. Crucis ſcripſit egregiè & deuote Rabanus Epiſcopus Maguntinēſis libros duos, partim metricos, partim proſaicos, quos habeo non impreſſos. De quibus laudibus aliquid recitat Antoninus in 2. par. ſuarum hiſtoriarum tit. 14. c. 5. §. 2. Et de crucis gloria, & laudibus copioſè & ſanctè ſcribit Petrus Abbas Cluniacen. lib. 1. Epi. interpretans dictum Mat. 24. dum ait. Virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc apparebit ſignum filij hominis in cœlo. & illud Eſa. 5. dum dicit: Et leuabit dominus ſignum in nationib. vbi hoc ſcribit: Signum leuatum in nationes crux eſt, & apparens ſignum filij hominis in cœlo crux eſt, quæ qa h... in ſignum à Chriſto leuata, nationes totius orbis ad fidē ſalutis æternæ à quatuor ventis congregat: quia, vt ait propheta Eſa. 5. Et congregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget à quatuor ventis. Et in vltimo Chriſti iudicio ad eandem æternā ſalutem & gloriam à quatuor ventis, vt habetur Matthæi loco prælle. & mittet filius hominis angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabit electos eius à quatuor ventis, hoc eſt, de toto mundo electos in cœlo apparens conuocat, ſummo ab eis honore colēda creditur, dicitur, & prædicatur. An nõ (vt ibi ait) dignum ſit, vt quã ad ſalutis humanæ cauſam cõmendandã cœlum exhibet, terra reſpuat? An dignũ ſit, vt eã homines abijciãt, quã angeli honorant? An non honorãt, qui do cõmotis ad iudicium cœli virtutib. ipſam mũdo iudicãdo, ſecũ pariter repræſentãt? Nãq dum, virtutes cœlorũ mouebuntur, ipſe ſubdidit: Et tūc apparebit ſignũ filij hominis in cœlo. Cumq; hoc ſignũ crux Chriſti ſit, cum virtutes cœlorum, hoc eſt, ordo totus cœleſtium ſpirituum deſuper veniens apparuerit, tunc & ipſa pariter in cœlo fulgebit. Fulgebit in cœlo, vt diſcant terrigenæ non poſſe ſibi conſcenſum eſſe ad cœlos, niſi per ipſam ſe poſſe fieri ſocios angelorum. Non eſt igitur honoranda ab hominib. quæ angelicum eis honorē præparat? Nõ eſt glorificanda à mortalib. quæ immortalem eis gloriam præſtat? Non eſt vt vitalis & ſalutifera adoranda, quæ vitam mortuis beatã, quæ ſalutem perditis conferet æternam? Et planè velint nolint hæretici, vitalis, quia vitã: ſalutifera, quia ſalutē: honorabilis, quia honorem: amabilis, quia amorē: admirabilis, quia admirationē: felix, quia felicitatem: nobilis, quia nobilitatem: beata, quia beatitudinē: glorioſa, quia gloriam pręſtat æternã. Qui idcirco crucē oderunt, qa domi. torſit, diligãt eam, qa non ſolùm nobis, ſed ipſi gloriã pe-

QVadragesimatertia consid. Fortuna bona facit homines exaltari, & honorari. Nam maior dignitas procedit ex ea. l. digna vox. & ibi notatur in verbo, principatum. C. de leg. subiungens versus:

Si fortuna volet, fies de rhetore consul.
Si volet hac eadem, fies de consule rhetor.

Notat Iacobus Rebuffi in l. vnica. C. de comitibus & tribunis scholarum. lib. 12. vel quia cōstituti in dignitatibus maximis, vt plurimum prosperāt, & magis honorantur. facit. l. ad splendidiores. & ibi Luc. de Pen. C. de diuersis officijs. libr. 12. tamen fortuna quandoque dat honores immeritis. vnde Virg. in suo opusculo de fortuna, ait:

Fortuna immeritos auget honoribus,
Fortuna innocuos cladibus afficit.

Nec minus verè dixisse videtur Ouid. libr. 3. de arte:

Curia pauperibus clausa est, dat census honores,

Et idem in primo Fastorum:

In precio precium nunc est, dat census honores,
Census amicitias, pauper vbiq; iacet.

Et non solùm omnia venalia Romæ, sed vbiq;. Item sicut de morib. vltima fit quæstio, ita de literatura, & prudentia, sed non est mirandum, quia sæpe vbi plurimus intellectus, & ratio, ibi minima fortuna. Arist. de bono fortunæ, & Boetius de con sol. philos. lib. 1. metro. 5.

At peruersi resident celso mores solio,
Latet obscuris condita virtus clara tenebris.

Sed videtur, quod dignitates, & honores à Deo, & non ex casu, & fortuna præstentur, cum à Deo est omnis potestas, ad Roma. 8. c. quid culpatur. 23. q. 1. & omnia à Deo. Bona .n. & mala, vita & mors, paupertas, & honestas à Deo sunt. Eccle. 11. Vnde Romanum imperium non fortuna, sed diuinitate propitia defertur. tex. in l. fi. in prin. C. de off. magistri mil. Vnde reges nostri in suis rescriptis sæpe dicunt: Talis Dei gratia Francorum Rex. de materia tamen plenè per Lucam de Penna in d. le. vnica. C. de comiti. & trib. schola.

QVadragesimaquarta consid. In eligendo aliquem ad honorem, siue minus personale, decem sunt consideranda, quæ scripta sunt in glossa rubricaria, C. quemadmodum ciuilia munera indicuntur, lib. 10. & etiam refert Barthol. Cæpol. in tract. de imperatore. in fine versic. circa hāc. & Io. de Plat. in d. rubr. vbi plura alia addit.

Primùm ergo est, s. persona indicentis, vt habeat iurisdictionem indicendi, vt sunt decuriones, qui possunt distribuere officia, & eligere officiales, vt in l. 2. C. de decurionib. eo. lib. 10. & comes rerū priuatarum in creando susceptores, vt l. super creandis. de iure fisci. C. eo. lib. Item decuriones, hoc est, consules ciuitatis, iudicio pręsidum prouinciarum eligunt Irenarcham (hoc est, quem præpositū mareschallorum vocamus) vt ait text. in l. vnica. C. de Irenarchis. lib. 11.

Secundum, modus & ordo, vt persona eius cui indicitur non grauetur vltra modum, sed secundum æqualitatem, vt l. fi. C. quemadmo. ciui. munera. & vt in ordine primo vocetur pater, si est habilis, quàm filius: & primogenitus, quàm secundo genitus. l. in successione. & l. neminem. C. de decuri. & l. 3. §. de filijsfamilias. & quemadmodū pater pro his teneatur. eod. lib. 10. C.

Tertium est habilitas, scilicet an persona cui iniungitur, sit habilis & idonea, vel non, tex. in l. honor. §. de honorib. & in l. vt gradatim. in princ. ibi, sciendum est hoc esse obseruandum, si idonei sint. ff. de mune. & hono.

Quartum, eius origo. tex. in d. §. de honorib. vt si non sit origine ingenuus, sed libertinus, officia ingenuorum non concedantur ei, nisi impetrasset ius annulorum aureorum, aut restitutionem natalium, aliàs incidit in l. Iuliam Viscelliam, vt in l. 1. C. si seruus aut libert. lib. 10. & in le. vnica. C. ad leg. Viscelli. & intellige de origine propria, vel paterna, vel ex priuilegio, vel etiam incolatus. l. 1. & l. ciues. C. de incol. & l. in filijs. & le. exemplo. C. de decu. lib. 10. Attendi etiam debet, an sit masculus vel fœmina, an sit minor, vel infirm⁹: vel aliam inhabilitatē habeat, vt dicit Io. de Plate. in d. rub. C. quemadmodum ciuilia munera, &c.

Quintum considerādum, scilicet facultates, an iniuncto muneri sufficere possit. tex. in d. §. de honorib. aliàs si non sit sufficiens ad complendū munus sibi iniunctum, suscipere non debet. Vnde dicitur:

Qui sua metitur pondera, ferre potest.

Et facit dictum Horatij:

Sumite materiam vestris qui scribitis æquam viribus.

Quòd si etiam intelligas diuites esse præponendos pauperibus in electione honorum seu officiorum, rectè sentis: vt etiam inquit tèxt. in leg. ad subeunda. cum pluribus concordantijs. C. de decurionibus.

Sextum, cōsuetudo. Nam in delatione officiorum seruanda est consuetudo loci, vt vult §. de honorib. superius allegatus. & tex. in d. l. super creandis. C. de iure fisci. & in l. non tantum. ff. de decurionibus.

Septimùm, vt potiores, & idoniores eligantur. d. l. ad subeunda. l. honores. in prin. ff. de decur. l. vt gradatim. in prin. ibi, si idonei sunt. & le. honor. §. fi. ff. de mune. & hono.

Octauum consíderandum, scilicet ordo graduum, vt quis prius vocetur ad minores, quàm ad maiores. d. l. vt gradatim in prin. & l. honor. §. gerendorum. ff. de munerib. & l. 2. C. quēadmodum ciuilia, libr. 10. & le. quæ vtiliter. in prin. ff. de neg. gest. & ibi deciditur, quod expensæ consuetæ & rationabiles factæ pro alio, vt honores assequeretur, peti possunt. cum prædictis l. concordant tex. in c. si officia. 59. dist. & in cap. legimus. in fi. 93. dist. Alioquin casum appetere videtur, qui ad summi

nant, fulti autoritate illa, Egressus eius à patre, excursus vsque ad inferos, recursus ad sedem Dei. & est sic versi. hymni: Veni redemptor gentium. à D. Ambr. compositi. nam Christus descendit de cœlo in mundum, de mundo in infernum, de inferno ascendit in cœlum, vbi sedet ad dexteram patris, & isto modo dicunt signum crucis debere fieri, Archid. Gemi. & Card. Alex. in d. c. ecclesiasticarum. & ibi Ioan. de Turrecremata probat hũc modum signandi de signo quadrangulari esse meliorem, quinque rationibus, & etiam, quòd terminari debeat in dexteram comprobat plurib. rationibus. Ideo reprobatis alijs duob. primis modis se signandi signo crucis tanquam non bonis nec vsitatis, tertium modum tanquam communem, & ab omnibus approbatum, religioniq; nostræ conuenientem, dico esse insequendum.

TRigesimanona consider. continuando materiã nostrã honorariã (cũ satis de armis & honorib. causa eorundem impẽsius disceptauerim) sit talis: Si inferior temerè intrudat se in loco maioris, maiorem honorem quàm ei debeatur assumendo, seu vsurpando, debet suo honore priuari, & à loco proprio expelli, vltimusque post alios in opprobrium poni. cap. præcipimus. 93. distinct. facit l. neminem. C. de officio magistri officiorum, quod limitat Fel. in rub. de ma. & obe. Nisi minor esset substitutus maiori, quia tunc in actu, in quo est vicarius suus, sedebit in loco maioris: quem textum in hoc extollit Lu. Ro. singulari 340. quoniam vicerector honoratur vt rector. dixi infra in 6. par. in consid. vbi de gubernatoribus patriarum scribitur. Et facit quia ex quo substitutus loco maioris habet maiorem administrationem: imo maior ei minori substituto reuerentiam præstare debet. gl. in summa. 93. distinct.

QVadragesima consid. Honor non est suscipiendus, nisi prius is qui adipisci desiderat, vires suas cum honoris onere metiatur. 1. q. 1. c. non est. Ad honores autem sine labore non peruenitur. l. 1. C. de excusationib. artificum. libr. 10. Imò etiam si digno conferatur, cum metu suscipiẽdus est. 63. dist. c. Valentinianus. & d. c. non est. Et nemo debet sibi honorem assumere, sed qui à domino vocatur, quemadmodum Aaron. ca. qualiter. extra de ele. c. in scripturis. 8. q. 1. verùm contemnenti & fugienti offerendus non est. d. c. in scripturis. & c. sicut. 1. q. 1. & l. si quenquam. C. de episco. & cler. ita dicit Luc. de Pen. in l. filios. C. de decurio. lib. 10. Sicut tamen scientiæ cupiditas non est arguenda, sed commendanda. l. apud Iulianum. ff. de fideicommissarijs libertatibus: vbi Pomponius ait: Nam ego discendi cupiditate, quam solam viuendi rationem optimam in octauum & septuagesimum annũ ætatis duxi, memor sum eius sententiæ, quam dixisse fertur Iulianus: Et si alterum pedem in sepulchro haberẽ, adhuc addiscere quidem vellem. Sic & honoris, secũdum quod notatur per Lucam de Penna in l. 2. per illum tex. C. de his qui sponte munera publica subeunt, cod. libr. decimo.

QVadragesima prima consid. Nullus ita honorandus est, quod per huiusmodi honorem excessiuum vni alteri detrahatur. 29. dist. ca. nulli in fi. & c. ecclesiæ. Nec honorabilius quid exhibendum est vni, vnde alij scrupuloso corde moueantur. c. decimas. 16. q. 7. & faciunt notata in c. statuimus. extra de ma. & obe. Spec. in titu. de lega. §. 2. ante versiculum patet ergo. & in tit. de disputatio. & allegatio. §. 6. incipiente. satis clarè. in princip. Quia quando aliquem excessiuè quis commendat, alios tali nimia prædicatione vituperat. arg. §. sed si quia. in procemio Digestorum. & l. nec quicquam. §. obseruare. ff. de offi. proconf. & leg. c. ... lis. 25. dist. & c. nomen extra. de præsumptio. Vnde Egesippus de bello Iudaico: Vos honore congruo prosequimur, vt neq; im moderatus, neque infimus honor sit. Aliud inflat, aliud exasperat, quodcunque suæ portionis vnicuique suppetit, impartiatur. Non enim quis delectat tãtum eum, quem supra mensuram honorat; quantum lædit, eum cui debitum negat, & plerunque vterque eorum offenditur, vbi prælationis adulatio est. & Arist. dicit 5. Polit. Quòd inhonorati alios videntes honoratos faciunt, & rursus inhonorationem amatores honoris grauiter ferũt. Et qui dehonorat paruipendit, secundum eundem in rhetorica. videatur c. ecce. & cap. nullis. 99. distinct. quem allegat Luc. de Pen. in l. 2. col. 2. C. de proximis sacrorum scriniorum. lib. 12. Turpius tamen est frigidè laudari, quàm acerbius vituperari, ait Aul. Gellius lib. noctium Attic. 19. c. 2. Et de huiusmodi laudib. etiam (sicut inquit Salustius de Carthagine) melius esset tacere, quàm pauca dicere, saltem vbi non pauca commemoranda essent.

QVadragesima secunda consi. Praui non sunt honore digni, quia honor est præmium virtutis, & virtuti perfectæ non est condignus hon. Arist. Ethic. 4. Benemeritis igitur, & studiosis honor impendendus est: quia honor magis est in honorante quàm in honorato, ait Arist. Ethic. 1. & Bald. in procemio feudorum. Et dicit Cic. in libr. orationum: Is magis gloria excellat & honore qui virtute plurimum præstat. & si illaudati se sel... lustribus conferre, & amplissimis honorib. inhiare audent, dicetur in eis adagium Polydori: Nihil cum fidibus graculo, nihil cum amaracino sui. & habetur Prouer. 26. Quomodo nix in æstate, & pluuiæ in messe, sic indecens est stulto gloria, & in exemplum culpa vehementer extenditur, cùm pro reuerentia status peccator honoratur, cap. nemo. 83. distin. Nec hic debet minor irasci, si maior prælatus est. c. qui resistit. 11. q. 3. Ex quib. videtur, quod infames non possunt cõcludere ad emendam honorabilem, vt dixi infra in vndecima parte, in 15 consider.

Quadra-

quis se in suo officio laudabiliter habuerit, publicè commendandus est, facit dictum Psalmistæ 32. Rectos decet collaudatio. & text. in l. iustissimos. C. de off. recto. prouin. & quæ dixi supra in 32. consid. Sicut enim ignis aura flante fit grandior, ita bonæ mentis studia commendatione proficiunt, vt ait Gregorius in registro, libr. 6. c. 109. vnde Cassiodorus primo variarum epistolarum, 13. Debetis bene agentibus, vt eos laudis vestræ comitetur assensus. Nam si equorum cursus hominum clamoribus incitantur, & insonantium manibus agitur, vt à mutis animalibus velocitas operetur, quanto magis homines inde stimulari posse credimus, quos ad laudis auiditatem nátos singulariter inueniemus? Hinc etiam Hiero. in 15. epist. ad Marcellam. Nemo reprehendat, quod in epistolis aliquos laudamus, aut carpimus. Cum in arguendis malis sit correctio cæterorum, & in optimis prædicandis bonorum ad virtutis studia incitentur: imo etiam aliquando si qui boni sint, si tamen quid malè agant, propter eorum virtutes nõ omnino rephendẽdi sunt, vt dicit Luc. de Pen. in l. fi. C. de numerarijs. lib. 12. & facit ad prædicta dictum Ouidij in Ponto, *Laudataq; virtus Crescit, & immensum gloria calcar habet.* dicam infra ista par. in 74. considera.

QVadragesima octaua consid. Aug. in sermone de die suæ consecrationis dicebat, A malè viuentibus nolo, & detestor laudari. Laudari autẽ à bene viuentib. si dicã nolo, mẽtior: si dicã volo timeo ne sim humanitatis appetentior, q̃ soliditatis. Quid ergo dicã, nec plenè nolo, nec nolo, nõ plenè nolo in laude humana periclitari: nõ plenè volo, ne ingrati sint quib. prædico, facit quod notat. 31. dist. c. tenere. vbi patet quod licet iusto se laudare. prima quæstio. 6. c. sicut is. & cap. in scripturis. 8. q. 1. & Lucas de Pen. in l. 1. C. de agentib. in re. in fi. lib. 2. vbi ponit proprietates ambitiosi, & in l. fi. C. de coarta lib. lib. 12. dicam infra in 2. par.

QVadragesima nona consi. Quòd ex quo sæpe ex laudis præconio innascitur superbiæ inflatio. c. sunt plurimi. 6. q. 1. nullus plus æquo debet laudare alium, ne sibi debitum subtrahat cum infert in debitum, c. nullus. 99. distinct. Nemo tamen nisi vanus falso lætatur honore, & hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis. prout ait Cato moralis. Et vt ait Horatius in primo sermonum: Stultus honores sæpe dat indignis, vnde Arist. vt refert Laertius de vita, & moribus philosophorum, dicebat de duobus hominum generibus vehementer admirari, scilicet de illo in quo bona non sunt, & tamen si de ipso dicantur, acceptat, & gaudet. Et de illo de quo mala præferuntur, quæ in re non sunt, & inde turbatur. Inter cætera tamen aduerte, quod natura promptior est ac paratior ad culpandum ea quæ minus rectè agi arbitramur, quàm ad laudandum illa, quæ videntur fieri cum virtute.

QVadragesima c onsi. erit ex dictis Platonis in lib. de Amore. c. 2. vbi dicit, quod perfecta laudatio est quæ præcedentem rei recenset originem, præsentem formam narrat, sequentes osten dit euentus. Ab antecedentibus res quæque laudatur, vt nobilis, à præsentibus vt magna, à sequentibus vt vtilis: quare ex tribus illis via hæc in laudibus concluditur, nobilitas, magnitudo, atq; vtilitas, & ex illis tribus multum ibi laudat amorem, de quo infra dicam in vlt. par. Et infra dicam in d. par. in 38. consid. à præterito, præsenti, vel futuro quælibet res debet laudari, quod idem est vt supra dictum est.

QVinquagesima prima consideratio. Ex quo gloria est effectus honoris, & laudis, post honorem, & laudem de ea dicendum est. Et est effectus illorum, vt dictum est, eò quia ex hoc quod testificamur de bonitate alicuius, clarescit bonitas eius in notitia plurimorum, & hoc importat nomen gloria, vt dicit Antoninus Florentinus in prima part. tit. 3. c. 1. §. 3.

Dicitur enim gloria quasi clara. vnde Beatus Ambro. super epist. ad Romanos. Gloria est clara cum laude notitia, vt refert Anto. Florentinus in quarta parte suæ summæ, tit. 5. ca. 10. §. 1. Et secundum Ciceronẽ in Rhetoricis, gloria est frequens de aliquo fama, cum laude. vel secũdum eundem in oratione pro M. Marcello, est illustris, & promulgata multorum, & magnorum, vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum, vel etiam secundum eundem, est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute, vel secundum Aug. est iudicium hominum bene de hominibus opinantium. & vt ait Lucas de Pen. in l. qui publici. C. de his qui sponte munera subeunt. lib. 10. quod gloria dupliciter sumitur. vno modo im propriè pro vana gloria. Alio modo propriè sumpta est frequens fama cũ laude notitia, secundum Ambr. vt supra. vel gloria quasi glarea, id est gerẽs lauream secũdum etymologiam, quam, vt dicit, facit Catholicum. sed secundum Tulliũ 3. Tuscula. questionum, gloria est solida quædam res, & expressa, non adumbrata: ea est consentiens laus bonorum incorrupta, vox bene iudicantium de excellente virtute, ea virtuti reponit. tanquam imago gloriæ, quæque rectè factorum plerumque comes est, non est bonis viris repudianda, &c. vt ibi.

Differunt tamen gloria, & honor, quia propriè gloria est in se ad alios, honor verò in se ab alijs, & secundum B. Tho. 2. 2. quæst. 132. art. 3. quod sicut magnanimitas est circa honorem, ita & circa gloriam. Vnde, & sicut magnanimus moderatè vtitur honore, ita & moderatè vtitur gloria: gloriatur tamen magnanimus circa res magnas non circa modicas, vt dicit Antonius Florent. in 1. par. suæ summæ, titu. 3. cap. 1. §. 3. & ibi dicit. quod

loci fastigia, postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum.c.sicut.48.dist.& est tex.ad literam in l.nemini ad subsi.C.de consulibus & non spargendis.lib.12.

Nonum, vt curialis vnius curiæ non eligatur ad honores alterius curiæ, cū non debet quis eodem tempore habere plura officia. c. singula.89. dist.& in l.1.C.quemadmodum ciuilia mune. &c. Sicut non potest esse monachus vel abbas in plurib⁹ monasterijs. cap.si. extra de religiosis domibus. Sicut autem de iure nullus potest præfici in diuersis Ecclesijs secularibus.c.de multa.extra de præben. & officia ecclesi. singula singulis personis sunt distribuenda.c.1.89.d. c. cum ex iniuncto. & c. sicut. de hære.ext.

Decimum, vt quis non cogatur continuare illud idem vel aliud officium, sed habeat vacationem, & interualla legitima.le.pen.eadem rubr.C. quemadmodū ciuilia munera.& l.1.& 2.C. de muncrib.& honorib.non continuandis,&c. Et de interuallis.eodem lib.10.& hoc verum, nisi necessitas aliud exposcat.d.l.pen.& l.vt gradatim.§. quoties.& l.hon.in fi.ff.de munerib. ita quod propter necessitatem quis admittitur, qui aliàs non admitteretur.

Addit ad pręcedētia Ioan.de Platea in dict.rub. C.quemadmodum ciuilia munera inducuntur. quòd etiam consideratur morum honestas, & vita laudabilis, & laboris prolixitas, & stipendiorum merita. Hi enim ad honores seu dignitates eligendi sunt, quos morum honestas commendat.l.magistros.infra de professorib.& medicis.libr.10. & l. vnica.C.de professorib.qui in vrbe Constanti. lib. 12.Et ad honoris augmentum, nō ambitione, sed labore conuenit peruenire.l.contra rē publicam. C.de re milit.& l.fi.C.de tyronib.eo.lib. 12. Labores enim & stipendia dignitates tribuunt, non suffragia mēdicata.l.scrinijs.C.de Palatinis. l. 1. C.de castrensianis.d.libr.12.le.nemo.C.de offi.magistri officiorum.& l.virtutum.C.de statuis, & imaginibus.de quibus omnib. supra & infra ista parte plenius & optimè liquet, & liquebit.

Quadragesimaquinta consi. est circa laudem. Et pro eius declaratione dico, quod laus est sermo elucidans magnitudinē virtutis secundum Arist. libr. 1. & tertio Rheto.& B.Tho. super Ps.17. Et dicitur à laudo verbo, quod verbum extollo aliquando significat, vt apud Horatium: Laudabūt alij claram Rhodon, aut Mitilenem. Aliquando idem, quod nomino. Plautus: Id vt scias Iouem supremum testem laudo.

Et laus, & laudatio differunt, quia laudatio est oratio ipsa laudantis, laudes continens ipsius laudati. Laus verò est virtus ipsa non aliunde proueniens, sed suis nixa radicibus. Vnde Virg. *Primum merui qui laude coronam.* dicta laus à populo, quod propriè laus sit populi de aliquo recta loquentis.

Et laus distinguitur ab honore dupliciter: Primò, quia laus consistit in solis signis verborum: honor autem in quibuscunq; signis, & secundum hoc laus in honore.

Secundo modo, quia per exhibitionem honoris redimimus testimonium bonitatis de excellentia alicuius absolutè, sed per laudem testificamur de bonitate alicuius in ordine ad finem, sicut laudamus bene operantem propter finē. Honor autem est etiam optimorum, quæ non ordinantur ad finem, sed iam sunt in fine, vt dicit Florentinus in dicta sua sum.par.4.c.10.tit.5.§.1.

Quadragesimasexta consid. Laus quæ fit de altero, contingit quadrupliciter. Primò, prout Deus honoretur, & hoc est bonum. Sic sacerdos summus Ioach. laudauit Iudith de occisione Holofernis, & liberatione populi, dicens: Iudith.15. Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israël, tu honorificentia populi nostri, eo quòd dilexeris castitatem.

Secundò laudatur quis virtuosè, vt nō deficiat in tribulatione positus, sed cōsoletur. Sic laudata fuit Noemi, & Ruth Moabitides afflictæ, & desperatæ à Booz, vt consolarentur. Ruth.3.

Tertiò, vt virtus in proximo augeatur, & in bono proficere conetur: quoniam virtus, secundum Senecam, laudata crescit. & Iuuenalis Satyra prima, *Probitas laudatur, & alget.* Et vt ait Iulius Celsus de gestis Cæsaris: Laudis cupiditas & timor ignominiæ ad virtutem excitat. Et vt ait Arist. lib. 3. suæ Rhetoricæ nouæ: Neque solùm laudis causa rectum sequi conuenit, sed si laus consequitur, duplicatur recti appetendi voluntas.& Ouid. de Ponto, lib.4. Elegiarum:

Excitat auditor studium, laudataq; virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Et ista est laus, de qua intendimus tangere principaliter.

Quartò, vt quis ferat mitiùs correctionem. Sic Apostolus laudabat mirabiliter Corinthios in princ. suæ epist. primæ, dicens: In omnibus diuites facti estis in illo, ita, vt nihil vobis desit in vlla gratia. Et paulò post de multis reprehendit, & de ista cum pręcedente facit tantùm vnum modum. Ant.Flo.in 2.par. suæ summæ titu. 10. c.2.§.1.& ibi dicit, quod etiam quatuor modis contingit aliquem inordinatè laudare, quod non est bonum sed quia nō est materia præsentis speculationis ad illum ibi recurre, sed solùm de laude, quæ debetur, de qua Arist.2.Ethic.

Ad magnā enim laudem consequendam quatuor requirūtur, s. quod fiat à magno, magno modo, & de magnis factis, & de magnis personis, vt declarat Ant.Florent.in sua sum.4.par.tit.15. In Cantico B.Marię.Virg.§.3.

Quadragesimaseptima consi. Et quo ex laude virtuosi homines disponuntur amplius ad bene agendum, & ad virtutem, quod si bene quis

Hannibal Pœnorum ille inclytissimus Imperator apud Silium, alloquens milites in pugna Cannensi, mercedem laborũ suorũ solã gloriam esse vult. Sic. n. inquit: Mihi magna satis sat vera su perque bellandi merces sit gloria, cetera vobis vincantur.

Quid multa? non solum magni in re militari duces, & egregij in administratione reipublicæ ciues glorię in hiant, & amplexantur, sed etiam scriptores fermè omnes hanc gloriã veluti pręmium vberrimum suarum lucubrationũ spectare videntur. Illi quoq; philosophi qui libros scripserũt de gloria contemnenda, sua nomina in titulo inscripserũt, & in liminari pagina lectitari voluerunt.

Quid? nonne & opifices ipsi gloria ducti nobilitari volunt? vt de Phydia infra dicemus, in 2. cõsid. post istã, qui nomen in clypeo Mineruæ inclusit.

Sauros quoq; & Batrachus sua impensa cõstruxisse produntur templa octauis porticib. inclusa, inscriptionem sperantes: qua negata, hoc tantum alio mõ vsurparunt, in columnarum. n. epistylijs insculpserunt Ranam atq; Lacertam tanquã nominum eorum argumenta. Sauros. n. Grecè Lacerta, & Batrachos, Rana significat.

Quid. n. ipse Beroaldus in dicto opere de seipso, quoniã libet & sibi, vt de se aliquid attingar, illud Horatianum assumendo.

Gaudeo quod spectant oculi me mille loquente.

Hinc est quòd etiam alios insequendo nomen suum in operibus suis intitulauit.

Sed an hoc licitum sit, & fieri possit tractat ample Io. An. in suis mercurialibus, in vlt. q. quæ est multum notabilis, & singularis, & quam statim in fine huiusce partis positurus sum.

Plures alij sunt qui posuerunt felicitatẽ in gloria, elatione, & ambitione, quos enumerat Textor Niuernẽsis in sua officina, in c. gloriosi, superbi, elati, & ambitiosi: quos vide, & ibi inuenies quosdam, sed non omnes, quoniam pauci sunt qui se abscondant à calore eius.

Tandem tamen concludit ipse Beroaldus vbi supra, quod hæc gloria non videtur esse finis ille felicitatis quem quęrimus, cum sit res caduca, & intra breue sęculũ flaccescat, cũ aliunde pendeat, ꝙ de summo bono credi nefas est: magis. n. in laudãtibus, quàm in laudato consistit gloria, quæ nihil aliud est, quã opinatio de aliena virtute bene sentientium.

Huc adde, ꝙ philosophi, & cũ primis diuus Augustinus amorem laudis & gloriæ feruentissimũ vitium esse dixerunt. hinc illud Horatianum.

Laudis amore tumes.

Hinc illa Persiana mordacitas.

Egregium cum me dicat vicinia, non credam.

Et illud:

Sed recti finemq́, extremumq́, esse recuso.

Euge tuum & bellè.

Exclamat tragicus poëta, O doxa, O doxa, O gloria, O gloria, Quid aliud est quàm aurium inflatio magna? Hinc Democritus Abderites philosophus lætatus est, quod Athenis multos annos vixerit, ignotus illi vrbi. Veni, inquit, Athenas, & nemo me nouit.

Anneus Seneca decenter ait: Qui vixit notus omnib. ignotus moritur sibi. Et ab Horatio luculenter dictum est.

Nec vixit malè, qui natus moriensq́, fefellit.

Neminem tamen sanorum dicam virorum, qui aliquando gloriæ amore non caperetur.

Quis enim philosophorum illius amore vnquam caruit? Quis vnquam summus Imperator, aut quis clarus miles extitit, qui gloriæ admonitu, quicquid arduum ausus est, nõ gesserit? Quis tam Platonem ad tanta tanq; ardua discenda animauit? Gloria. Quis illius discipulum Aristot. post tam multa tamq; præclarissima à se fermè in omni scibilium genere cõscripta magistro, & ei à quo filij loco, & honore semper habitus fuisset, cõtrariari, & magistri aduersari opinionib. coegit? Gloria. Inuidit profecto tantus gloriæ zelus ei à quo superari solo illa ætate se posse sentiebat. Quis Diogenem (vt ad Cynicos & qui summam sordidamq; inopiam pati videri volunt) ad id vitæ genus perduxit, vt id magis mori sit quàm viuere? Gloria. Quis, vt finem ex philosophis demus exemplis, Epicurum summæ, & continentissimæ vitę hominem coegit quo doctior appareret, de voluptate ita disserere, vt in illa summum bonum esse constitueret? Gloria. Quis, vt ad militares dęscendamus, Scæuolam regis occidendi cupidum cum in cæde errasset, manum vrere coegit? Gloria. Quis Coclitem victori exercitui solum resistere fecit? Gloria. Quis Curtium in hiatum se proripere? Quis Marium consuli à quo obseruabatur inuidere? Quis Syllam aduersum Marium tanta bella mouere? Quis Cæsarem armis cinctum maximam orbis partem inuadere? Quis illius ætatis Scipionem? Quis Catonem sibi manus inferre? Quis Hannibalem transire alpes? Quis Philenem fratres viuos se terra obrui? Quis Alexandrum? Quis Herculem? Quis Cyrum? Quis Perseum, tanta subire belli discrimina? Quis Zophirũ Persam sibi aures, & nasum secare induxit? fatebimur profecto, gloria.

Nec illud tamen à vera abhorrentes lege egerunt. Nempe plerique cum Iudæi, tum Christiani simile eadem gloriæ auiditate peregere, & horum præbere exempla friuolum esse notum est, cum etiam supra ætatem nostram, nostræ quoque ætatis literati omnes eadem via pergere videamus.

D. Tho. plerunq; à Ioanne Scoto suo discipulo in de rediuina opinionibus (quam Theologiam appellãt) carpitur. Identidem fecisse Thomam in Albertum, quem ob excellentiam Magnum appellant, vulgata fama est.

Nostræ

gloria operatur, quod quis excellentiam consequitur, quando est appetitiua ad bonum, quod naturaliter amatur & honoratur à cunctis, & ideo sicut per gloriam, quæ est apud Deum, consequitur homo excellentiam in reb. diuinis, ita per gloriam quæ est apud homines cõsequitur quis excellentiam quæ est in rebus humanis. & ibi ponit de vana gloria, quæ multum est euitanda.

Qvinquagesima secunda cõsideratio est, quod fundamentum gloriæ est humilitas, quoniam vt habetur Iob.21.in fi. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. & Prouerb.39. Nam humilem spiritu suscipiet gloria. & vide Luc. de Pen. in l. humilioribus. C. de susce. lib.30.

Qvinquagesima tertia conside. Gloriæ cupiditas est frequens, & quotidiana, ita, quod nemo est qui eam non desideret, teste Valerio lib. 8. dicente: Neminem esse tam humilem tamque abiectæ conditionis, quem gloriæ dulcedo non demulceat, & tangat. quem refert Lucas de Pen. in l.2.in 2.col. C. de his qui sponte munera publica subeunt. vbi etiam ad hæc plura alia dicta allegat, & Ciceronem in Tusculanis quæstionibus asserente, quod honos alit artes, omnesque incendimur ad studia gloria laudis. & ex 1. officiorum lib. eundem. Vix inueniuntur qui laborib. susceptis periculisq; aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret præter hanc gloriæ, & laudis. & Balb. in suo dialogo post Cice. Omnes studio laudis trahimur, & optimus quisque maximè cupiditate gloriæ incenditur. An erit qui velle recuset os populi meruisse, ait Persius, satyra prima, & Horatius in sermonib. lib.1. *Sed fulgente trahit constrictos gloria curru, Non minus ignotos generosis.* vnde Socrates solitus erat dicere, viam ad gloriam proximam esse, & quasi compendiariam: quod intelligitur, si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset, aliàs fortis est & magnanimi viri gloriam nõ appetere: sed sola suorum rectè factorum conscientia contentos esse. Vnde communiter dicitur: *Sæpe viris maior gloria spreta redit*, vt dicit G. Benedicti in sua reper. c. Rayn. in verbo, condidit. primo nu.51. de testamẽ. & propterea dicit Chrys. hom.4. Si gloriari cupis, gloriam despice, & omnibus gloriosior eris.

Sed quicquid sit gloria, & honor, sunt de genere delectabilissimorum, quia fit phantasia vnicuique qui honoratur, quod sit talis, vt dicit Arist. 2. Rhetoric. allegatus per Luc. de Pen. in l. 2. C. de proximis sacrorum scriniorum. li. 2. & dixi supra.

Qvinquagesima quarta conside. Hinc Beroald. in suo tract. de felicitate, vbi quærit, An gloria sit summum bonum, sic ait: Quantò honestior videri debet sẽtẽtia illorum, qui summum bonum felicitatemq; in honore, & gloria collocauerunt, videtur fermè hæc fuisse summa boni in summis Imperatorib. Romanorũ, Græcorum, Barbarorum, qui voluptates omnes contempserunt, qui dies, noctesq:, in laborib. militarib. exanthlauerunt, qui vigilarunt, sudarunt, alserunt ob hoc solum, vt gloriosi viuerent, gloriosiores morerentur, de quib. illud est poetæ Satyrici: *Ad hæc se Romanus grauisq; & Barbarus Induperator, Erexit, causas discriminis atq; laboris Inde habuit.* Tanto maior famæ sitis est quàm virtutis. In Romanorum laudem dicit Salustius: Laudis auidi, pecuniæ liberales erant: gloriam ingentem, diuitias honestas volebant. Hanc gloriam, vt inquit eleganter diuus Augustinus, ardentissimè dilexerunt, propter hanc viuere voluerunt, propter hanc & mori non dubitarunt, cæteras cupiditates huius vnius cupiditate presserunt.

Hæc gloria veluti finis fœlicitatis, Fabios, Marcellos, Africanos Cæsares, incitauit, inflammauit, stimulauit ad res magnas forti animo capessendas. De hac cecinit Valerius Flaccus:

Tu sola animos mentemq; peraris gloria.

Hanc Silius Italic. facem honestæ mentis appellat, cum ait:

Abripuit traxitq; virum fax mentis honestæ Gloria. Et, vt ait idem Silius:

Mortales ad laudem, & gloriam geniti sunt.
Ad laudes genitum capiat si munera diûm.
Felix ad laudes hominum genus.

Scribunt historici, quod Themistocles Atheniensis noctu ambulabat in publico, quòd somnum oculis capere non posset: quærentibus huiusce vigiliæ causam, respondebat: Milciadis trophæis & gloria se ex somno suscitari.

Demosthenes oratorum apud Græcos clarissimus valdè lætatus est gloriæ susurro, quando anus Attica aquam ferens, ita alteri insusurrauit, hic est ille Demosth.

Alex. qui ex reb. gestis nomen Magni sibi inuenit, pectus insatiabile laudis fuit, qui plus quàm par sit sititor gloriæ, Anaxagora referente innumerabiles esse mundos ex authoritate Democriti præceptoris. Heu me miserum, inquit, qui ne vno quidem mundo sum potitus. Hinc exit illud:

Vnus Pelleo inueni non sufficit orbis.

Hinc controuersia illa est apud Senecam famigerata: Alexander orbi terrárum magnus est: orbis Alexandro angustus est. Idem cum in Sigæo ad Achillis tumulum adstitisset: O fortunate, inquit, Adolescens, qui tuæ virtutis præconem Homerum inueneras. Quod apud Silium versibus modulatis sic expressum est:

Felix Æacida cui talis contigit ore
Gentibus ostendi, creuit tua carmine virtus.

Cæsar cum apud Herculis templũ in Hispania res gestas ab Alexandro (vt inquit Plutarchus) contemplaretur in pictura, ingemuit illacrymauitq; veluti ignauiam suam pertæsus, quod nihil tum memorabile à se actum esset in ea ætate, qua iam Alexander orbem terrarum subegisset.

Han-

ſicio innoteſcere non dubitarunt, vt de Pauſania nobili adoleſcente, qui Philippum Macedoniæ regem Alexandri Magni patrem interfecit, vt tali parricidio immortalitatem ſibi compararet.

Et de Phegio ſeu Heroſtrato, qui gloriæ cupiditae templum Dianæ incendit, & comburi fecit, vt ſui nominis memoria obliterari non poſſet, atq; perpetuaretur, vt refert hæc duo exempla Valerius loco quo ſupra, & multa alia ibi videre poteris, quæ demonſtrant non ſolùm in magnis viris, ſed etiam in alijs affectus gloriæ affuiſſe. vide Textorem in loco ſupra allegato.

QVinquageſima octaua conſi. Nihil apud dominandi, & præſidendi cupidos probitatis aut fidei eſt, quod multis exemplis demonſtratur, & oſtenditur.

Et primò Cain libidine dominandi, & præſidendi, & vt ſolus dominaretur, & præeſſet cæteris, ac prædam ſuam liberius exerceret, fratrem ſuum Abel interfecit, vt habetur Gen. 4. vnde Proba mulier in ſuo Centone ait:

Tunc gemini fratres adolent dum altaria cædis,
Alter in alterius prælato inuidit honore.

Etiam habetur 2. Paralipomenon 21. c. Ioram enim filius Ioſaphat regis Iuda, gladio ſex fratres ſuos occidit, vt bona eorum poſſideret, & regnum ſuum ampliaret, ſolusq; dominaretur, atq; illi ſoli honor tribueretur.

Refert etiam Oroſius, quod Romulus fratrem ſuum Rhemum interfecit, vt regnaret ſolus, & totus honor eidem cederet. & etiã habetur 1. Mach. 1. & 2. c. ibi: Surrexerunt in Hieruſalem filij Belial introducentes ritũ gentiũ. vbi habetur, quod Ieſu & Ioan, qui de principatu futuro & dominatione præ cęteris habenda cogitantes, ex eo quòd Onias primogenitus Simonis ſacerdotum principis liberis careret, vt vnus alterum perderet, Deo Iſrael penitus derelicto, ad Antiochum regem Aſſyriæ ſe contulerit, ritum prophanum in ciuitate Dei initiante: ex quo tanta ſuccedit tribulatio, vt ibi habetur plenè.

Et etiã habetur de Etheocle & Polynice fratrib. quibus Oedipus rex Thebarum eorum pater regnum alternis annis regendum dimiſit: verùm cũ Etheocles maior natu, anno peracto, fratri cedere noluiſſet, cupiditate dominandi motũ fuit propterea bellum, contractis deniq; vtriuſq; copijs, ambo mutuis ſe vulneribus interfecerunt.

Virgilius in culice:

At diſcordantes Cadmeo ſanguine fratres
Iam truculenta ferunt, infeſtaq́; vulnera corpus
Alter in alterius iamq́; aduerſatus: vterque
Impia germani manat quod ſanguine dextra.

Athila rex Pannoniæ reuerſus è Gallia Budã, fratrem (qui regnum occupauerat) vt dominaretur de medio ſuſtulit.

Antiochus Magnus Seleuci filius mortuo patre, fratrem vita exuit, vt ſolus principaretur & regno frueretur.

Fernandus rex Caſtellæ Sanctij filius Garſiam fratrem regem Nauarrę peremit, vt Nauarram ipſam ſuo adijceret regno, vſq; adeo libido principãdi non præſcripſit ſibi modum.

Nempricus filius Maddã rex Britanniæ Malym fratrem exuit vita, vt eo mortuo principaretur.

Cunedagius quoque non alia ratione fratrem Morganum occidit, quo tempore Roma condita eſt, vt refert Volaterranus.

Canſignorus Veronenſium princeps moriens, Antonium, & Bartholomæum filios reliquit hæredes, quorum Bartholomæus Antonium fratrẽ è medio ſuſtulit, quem in principatu conſortem aut parem, ferre non poterat.

Cambyſi Perſarum regi viſus eſt per quietem nuntius adeſſe, dicens Mergidem fratrem ſolio ſedere regio, qua ille viſione conſternatus Prexaſpẽ Perſam ad eum interimendum miſit. Trogus, & Herodotus authores.

Canis Grandis Veronẽſium princeps fratrem Erigamũ (qui dum abeſſet, Veronam inuaſerat) foris reuerſus obſeſſum vicit, victum morti dedit.

Perinus Fregoſus Genuenſium princeps, Nicolaum fratrem doctrina moribuſq; inſignem ob ſuſpicionem principatus affectati interfecit.

Pinus Ordelaphus Foroliuienſis, vt ſolus regnaret, Franciſcum fratrem trucidauit, eius liberis in exilium miſſis. Author Volaterranus.

Ptolemæus Philadelphus Argeum fratrem (à quo inſidias parari ſibi intellexerat) interfecit, & alteri fratri Mage nomine (qui Cyrenis imperabat) vt ſolus imperaret, bellum indicit.

Franciſcus & Ludouicus Gonzagæ, Vgolinum fratrem ſimulata amicitia ad cœnam inuitatum adorti ſunt, & interfecerũt: ſola ad facinus inuidia moti, quòd Guido Gonzaga pater, Mantuanorũ dux, ei ſoli principatum reliquiſſet.

Frotho Danorum rex tres habuit liberos, Haldanum, Roem, & Scatonem, quibus mortuo partre æqua inceſſit regnandi cupiditas: quo factum eſt, vt Haldanus natu maximus duos iuniores interfecerit, & regnum parricidio ſuſceperit. Autor Saxo Grammaticus.

Feugo quoque Horuendilium Danorum regem fratrem ſuum inſidijs circumuenit, atque vbi parricidio datus eſt locus, cruenta manu funeſtam mentis libidinem ſatiauit, vt eo mortuo regnaret.

Herminefredus Berthariũ fratrem vi oppreſſit, vt ſibi ſoli trãquillius, & ſecurius apud Thuringos liceret regnare. Autor Gregorius Turonen.

Orta inter Dardanum, & Iaſium contentione, Dardanus ſuperior fratrem peremit: adeo conſortẽ neſcit poteſtas, adeo rara eſt in neceſſarios charitas, vbi illa dominandi libido mentes hominũ titillat.

Nostræ autem ætatis scholastici, quid aliud in suis gymnasijs agunt, quàm vt clariores ingenio & doctrina se demonstrare possint?

QVinquagesimaquinta consid. Gloria quæ ex virtute procedit non est fugienda, aut alteri danda, iuxta Esaiæ dictum 42. Gloriam meam alteri non dabo. & Archi. in c. cauendum. in fin. de pœn. di. 3. & Baruch 4. Ne trades alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ. & Apo. 1. ad Cor. 9. Bonum est mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. c. sacerdos. circa fi. 1. q. 2. & vulgo dicitur: Honorem meum nemini dabo. &, qui non diligit honorem suum, fur est ipsius, & homicida. Et qui negligit famam suam, crudelis est. 12. q. 1. c. nolo. Cæpolla in tract. de Imper. militum eligendo. in verbo, autoritatis. Quod intellige, vt dictum est, dummodo procedat à virtute. Quoniam, vt ait Valerius de institutis antiquis, vberrimum alimentum virtutis est honos, eximiusq; virtutis minister est, vt ait Arist. 8. Ethic. & Iustinianus in authen. de monachis. §. ordinatione verò abbatiæ. colla. 1. in quam sententiam incidit Ouid. in Ponto.

Laudataq; virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Et Cic. in lib. de offic. nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem atq; honestatem: in ea autem persequenda, omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atq; exilij, parui esse ducenda. Et Valerius libr. 4. ti. de Abstinentia, & cõtinentia: De publico ministerio nihil cuiquam præter laudem bene administranti officio accedere debet, vt ibi de Paulo Aemilio exemplum patet, qui præclarè actum secum existimauit, quod ex victoria contra Xerxem Persarum regem parta, alij pecuniam, ipse verò gloriam occupasset, memoriamq; nominis sempiternã fecisset. Nam gloriæ cupiditas, & timor ignominię ad virtutem excitant, vt refert Cæsar in suis Commentarijs li. 7. & vt ait Cice. in orationib. Est in virtute ascensus, vt is gloria magis excellat, qui virtute plurimũ præstet. Igitur rectè ex sententia eiusdem Cic. 2. officiorum dicebatur sic: Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam, & quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset. Quòd si qui in simulatione, & inani ostentatione, & ficto non modò sermone, sed etiam vultu stabilem se gloriam consequi posse dicerent, vehementer erant. Vera enim gloria radices agit atque etiam propagatur, ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, nec simulatum quicquam potest esse diuturnum. dixi hic antè.

QVinquagesimasexta consi. Gloriæ cupiditas cauenda est, vt ait Cice. 1. offic. Eripit enim libertatem, pro quã magnanimis viris omnis debet esse contentio, quoniam etiam, vt Sapiens ait: *Quid valet hic mundus, quid gloria, quidue triumphus: Post miserum funus, puluis & vmbra sumus.* Et vt Laertius in libro de vita & moribus philosophorum testatur: Scipio Africanus solitus erat dicere, nullam pestem fuisse maiorem, quàm gloriæ cupiditatem, ex qua ob certamen honoris & gloriæ inimicitias maximas inter amicissimos sæpe extitisse videmus. Sitq; gloriæ cupiditas, stultitia, teste Cice. lib. veteris rheto. Et vt habetur lib. 9. Quinti Curtij de gestis Alexandri: Auaritia gloriæ & insatiabilis cupido famæ nihil inuiũ, nihil remotum videri sinit. Auidi milites sunt & pecuniæ, & gloriæ simul: fortuna reb. famam pretiumq́ue constituit, & militiæ probrum plerunque vertit in gloriam vulgi, vt dicit Tibul. in Elegia 10. libr. 4. quæ quantacunque sit, tota est breuis planeq́; inanis, & nemo nisi vanus falso lætatur honore secundum Polycratum de nugis curialium in suo prologo. Audi sententiam Fran. Petrar. Gaudeo, magnam inueni gloriam, respondeo, magna in exiguo qualiter explicentur non intelligo, si temporum, si locorum angustias metiare, magnam hic gloriam non posse esse fateberis. Nam & liquidò cernimus, quænam sit hæc mortalis atq; terrenæ gloriæ magnitudo, si tamen præfulgens & digna sit tibi gloria gaude, non quod habeas, sed quod meruisti: miserrimaq́; est omnino ambitio, bonorumq́ue contentio, quoniam nihil laudabilius, nihil magno atque præclaro viro dignius placabilitate atque clementia, vt ex Cic. 1. officio. secerni potest.

QVinquagesimaseptima consi. Ipsa gloriæ cupiditas, & honoris concupiscentia multos pessundedit, seu decepit. Nonnullos enim legimus, qui à parentum inclyta nobilitate degenerarunt, & honore domus postposito, ad vilia officia conuolarunt: vt refert Valerius ti. 8. de cupiditate gloriæ, de Quinto Fabio Romano, qui derelicta clara & nobilissima Fabiorum secta, pictor effectus fuit, vt nomen suum in publico pingens faceret æternum, de claro genere faciens se sordidum.

Alios verò qui de statu infimo deitate gloriari volentes, ausi fuerunt in vertice deorum nomina sua includere, vt de Phidia statuario legitur apud eundem Valerium eisdem lib. & ti. & apud Cice. libr. 1. Tuscula. quæstionum, qui clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit, ita inseparabiliter: qua cõuulsa, tota operis colligatio solueretur, rememorans Luciferum qui dixerat: Ponam sedem meam ab aquilone, & ero similis altissimo. de quo Esa. 14.

Alios verò qui seipsos interfecerunt, vt Empedocles, vt refert Textor in sua offici. c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi. & in c. qui se occiderunt, & videas plures casus, in quib. ambitio multos decepit per Texto. in d. c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi.

Cæteros verò qui cùm virtute gloriam, & famam assequi non possent, scelerib. insigniq; maleficio

Laus in ore proprio sordescit. de quo habetur in ca. si quis verò non obediat. 11. q. 3. & Io. de Platea. in procemio. insti. §. quorum. Et etiam habetur per Apost. & Ro. 1. Dicentes se esse sapientes, stulti sunt. Ait enim Bernardus in lib. de improbatione vitiorum. c. 2. *Vana superborum vacuat iactantia mentem.* Et ideo inquit Seneca lib. 2. de beneficijs. Retrahenda inanis iactatio, res loquantur nobis tacentibus, quoniam, vt habetur in gl. in procemio instit. §. cumq; hoc. & in auth. de monachis. §. sancimus. ibi: & impedimento eorum tolerantiam. coll. 1. & in authen. de quæstio. circa prin. ibi: vtilissimè ex ipso rerum experimento. coll. 7. Opus laudat magistrum. Et Paulus 2. ad Corinth. 10. in fin. ait: Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Et vnusquisque sequi debet consilium Ambr. de quo 6. q. 1. c. imitare. quod nemo debet se iactare, vt docet de Petro, qui se iactauit dicendo: Et si omnes scandalizati fuerint in te, &c. & tamen Christum negauit, & de Dauide qui dixit, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Et tamen hanc fuisse iactantiam dixit, cum dixit: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum cõturbatus. Ideo nos hortatur Sapiens Prouerb. 20. Laudet te alius, & non os tuum: aliena labia, & non lingua tua. Nam etiam iactans se bono gratiam Dei effundit, quoniam vt habetur Ecc. 20. Et omnia bona perdit, quoniam vt ait Greg. in moralibus. O quam miseri sunt qui affectant laudes hominum in semetipsis, dissipant fructus laborum: dumque se alienis oculis ostendere appetunt, damnant quod agunt. Hinc reprobantur opinio & actus illorum, qui cum aliquid in ecclesijs & intuitu pietatis & ecclesiæ faciunt, in eis arma sua aut insignia ponunt, quoniam ex hoc videntur consequi præmium, scilicet glorię & laudis mundi, & amittunt fructum quod à Deo percipere deberent, vt notatur per doct. in apost. ad Pan. in c. dilecta. extra de excessibus præl. vbi allegatur Gemi. in cap. duæ sunt. 45. distinct. qui dicit: Nota contra illos qui cum in ecclesijs quid faciunt, ibi insignia eorum ponunt.

QVinquagesimanona consideratio erit, q etiam quandoq; licitum est se iactare & commendare de bono, secundum Ioan. de Platea in procemio insti. & ibi Angelus in §. quorum. facien do distinctionem inter commendationem necessariam, vtilem, & voluntariam, notoriam, aut non notoriam. Necessariam dicunt permissam, vt pura in eo qui veniam ætatis impetrat, qui non aliter admittitur nisi morum suorum institura, probitatemque animi vitæ honestioris edoceat. l. omnes. C. de his qui veniã ætatis impetra. & nisi commendatio sit intentio quærentis aut petentis, vt l. vnicuique. C. de proximis sacr. scrin. lib. 12. Vtilem etiam permissam, videlicet, cum nouus rector prouinciæ commendat se à bono regimine & iustitia, pro beneuolentia subditorum consequenda. l. solent. §. ante omnia. ff. de off. procon. & leg. 31. di. c. tenere debet. Voluntariam etiam notoriam permittunt legistæ, vt in §. quorum. in proœ. insti. & C. de nouo codi. compo. in prin. Nõ notoriam, dum tamen modica sit, etiam permittunt, iuxta illud:

Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse,
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Ista est doctrina legistarum, in d. §. quorum. supra allegato. & vide etiam Albericum de Rosate in l. 1. C. de nouo codice compo. Theologi verò aliter sentiunt, & dicunt, quod iactare, laudare, seu commendare contingit pluribus modis, qui tres ponunt permissos.

Primo videlicet quando quis se laudat seu cõmendat propter bonum propriæ famæ, vt scilicet homo possit saluare suam bonam famam. Sicut Samuel se laudauit postquam senuit coram filijs Israel, vt habetur 1. Reg. 12. dicens ad filios Israel: Itaq; conuersatus sum coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem. Ecce ego præsto sum, loquimini de me coram domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim vel asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam accepi, & cõtemnam illud, hodieque restituam vobis. Et post hoc subdit: Testis est mihi dominus, quia non inuenietis in manu mea quippiam mali. Sic etiam simili modo cum quis inculpatur iniustè, vel etiam timet iniustè inculpari, posset in tali casu in quo inculpatur, seipsum laudare ad conseruandum bonam famam suam. imo hoc casu tenetur ad conseruandam bonam famam suam, aliàs crudelis esset: cum crudelis sit, qui famam suam negligit. 12. q. 1. c. nolo. & gloss. in procemio decreta. in verbo, prodiga. & habetur Prouer. 22. Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ. & Hugo de S. Victore. Nõ sufficit nobis vita sancta, nisi sit bona fama. Vnde etiam dicit Aug. quod sunt duo necessaria scilicet conscientia & bona fama. Conscientia propter teipsum: & fama bona propter proximum. Et ista commendatio quandoq; est necessitatis: quando scilicet quis inculpatur de delicto, vt habetur de purga. can. per totum.

Secundò potest quis se laudare propter charitatem Dei ac illius gloriã, gratias sibi à Deo concessas, non ad se, sed ad Dei honorem referendo. Et de hoc inquit Cypria. in epistola ad Donatum. Odiosa iactatio non est, quamuis non iactatum esse possit, sed gratum, quicquid non hominis virtuti ascribitur, sed de Dei munere prædicatur. Sic fecit gloriosa virgo Maria, quæ cecinit Luc. 1. Magnificat anima mea dominum &c. Et sequitur. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatã me dicent omnes generatiões.

Tertiò potest quis se laudare propter charitatem proximi, ne scilicet scãdalizetur propter ver-

Bela rex Pannoniæ Polonorum copijs instructus, Andream fratrem bello aggressus est, partaque victoria interfecit victum.

Tiphon Aegyptius fratrem suum Osyridem peremit, inuidia accensus, autores Berosus & Seneca de sacris Aegyptiorum. Diodorus item, compertum est (inquit) Osyridem Aegypto iustè regnantem à Tiphone fratre impio ac nefario interemptũ, quem in sex & viginti partes dissectum, cuilibet eorum qui tanti sceleris participes fuerant, partem dedit, vt ipsos defensores custodesq; regni fidos haberet.

Henricus cognomento Clericus Anglorum rex, Robertum fratrem hostem habuit, quem in bello captum, oculis primũ auulsis, in carcerem detrusit, ac demum pedore, & inedia ibidem emori fecit. Volaterr.

Ludouicus XI. Francorum rex contra ducem Aquitaniæ fratrem suum bellũ mouit, quo tempore mortuus est.

Orodes Phraatis filius, Parthorum rex, Mithridatem fratrem suum obsedit Babyloniæ, factaq; deditione in conspectu omnium, quamuis supplicem, interfecit. Deus te perdat ambitio, quæ fratres armas in fratrum viscera, quæque securum à nato non sinis esse patrem.

Iugurtha Manastabilis filius nothus, fratres suos Adherbalem, & Hiempsalem Micipsæ patrui sui filios interfecit, vt solus Numidis imperaret. autor Salust.

Friola Alphonsi Catholici filius rex Hispaniæ, ab Aurelio fratre interfectus, cum ann. 12. regnasset. hæc exempla ponit Textor in sua officina, in c. parricidę, ver. interfectores fratrum aut sororum. vbi multos ponit fratres, qui occiderunt fratres, & sorores.

Legitur etiam de Perpenna cõsule, qui regnandi cupiditate Sertorium inter epulas incautum occidit, vt solus in Hispania principaretur.

Amulius Numitorem, Artabanus Xerxem, Athalia vniuersum Dauidis semen interfecerunt, vt apud suos dominarentur.

Spitigneus rex Boemorum dominandi libidine bellum gessit cum fratre Vratislao.

Eraclius Phocã interfecit, vt solus imperaret.

Constantinus Imp. Irenem matrem expulit, vt solus imperaret. hæc exempla ponit idem Textor in sua officina c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi.

Refert etiam Gaguinus lib. 1. c. antepe. quod in regno Franciæ post Clodouæi regis obitum, cui quatuor liberi successerunt, duo ambitione dominandi & regni vsurpandi, vt reliqui præferrentur, occisi sunt.

Hæc enim gloria videtur multa attulisse incõmoda & damna & angelicæ naturæ, vt habetur de Lucifero qui voluit fieri similis altissimo, vt habetur Isa. 14. & à humana natura. Gen. 8. Eritis sicut dij scientes bonum & malum. Ex quo videtur, quod gloria nõ est multum appetenda: quoniam etiam scriptum est: Ne glorieris in crastinũ, ignorans quod superuentura pariat dies. Prouerb. 28. Et hoc quoniam homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientib. & similis factus est illis. Psa. 48. notat Arch. in c. principium. de poeni. dist. 2. Homo enim vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra prætereunt. psal. 103. & est tex. in c. fi. §. charitas. de pœn. dist. 2. Sicut vmbra sunt hominis dies. Iob. 13. Et quasi putredo consumẽdus, & quasi vestimẽtum quod comeditur à tinea. Iob. 14. c. Nec plus glorietur vnus quàm alter: quoniam vnus est introitus omnibus ad vitam, & similis exitus. Sap. 7. & habetur Eccl. 7. quod sicut egressus est de vtero matris nudus, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Nescit enim homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplò tempus superuenerit. Eccles. 10. c. Et vt ait Cic. lib. 3. de oratore: O fallacem hominum spem fragilemq; fortunam, & inanes nostras conceptiones, quæ mediocri spatio sæpe franguntur, corruũt, & cum ipso cursu ante [illegible] unt, quàm portum conspicere valuerint: & semper habenda est prouidentia, & consideratio futuræ mortis. Vt enim dicitur in vita B. Ioannis eleemosynarij, antiquitus postquam imperator coronabatur, statim ingrediebantur ad eum ædificatores monumentorum, dicentes eidem: De quali metallo iubet imperium fieri monumentum tuum? ei insinuantes, quod cum sis homo corruptibilis, & transitorius, curam habeto tuiipsius, & piè regnum dispone. & habetur Eccle. 14. Cum enim morietur homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes. Et omnis caro sicut fœnum veterascet. Eccl. 28. Et vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Eccl. c. 1. Vniuersa enim vanitas omnis homo viuens. Psal. 88. Vnde vt habetur in lib. de contemptu mundi:

Quid valet hic mundus, quid gloria, quidue triũphus
Post miserum funus, puluis & vmbra sumus.

Et amplissimè de huiusmodi gloria fugienda, vide Petrum Antrarien. in sua summa de fuga vitiorum. de quinto vitio superbiæ, vbi ponit in reprobationem illius gloriæ & superbiæ per l. folia vel circa, ad quem recurre in omni statu. sed quia extra propositum, non insisto. Maxime etiam gloriari non debet se iactando, & sic seipsum laudando, quoniam, vt ait Ari. 4. Ethic. iactator maximè vituperandus est. Et Cic. libr. 1. officiorum ait: Turpe est de seipso prædicare. Et, vt ait Quintil. lib. 8. de oratoria institutione: Vitiosa est iactatio, infertq; audientib. nõ modo fastidium, sed etiam alijs plerunque odium. Ideo dicitur ꝙ iactator nocet nõ solum ipsi, sed etiam alijs. Et habetur in c. si quis 1. q. 2. Et in communi prouerbio dicitur.

La..s

Qui hic de bono laudari appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futurum non recipit. Vnde Chrysost. super Matth. O insipiens quid tibi prodest illa laudatio post mortem, si vbi eris non lauderis? vnde non solum cauere debemus ne bona opera iactanter proferamus, sed etiam diligenter cauere debemus, ne in elatione mentis de bonis nostris extollamus: vt docet exemplo de quo habetur in sermonibus discipuli, sermone 17. vbi quædam ex supradictis extraxi, de quo amplè infra dicam.

Vndecimò cum quis se laudat de peccato mortali, & de his loquitur Salomon Prouer. 2. ca. Qui gloriantur cùm malefecerint, & exultant in reb. pessimis. Et Dauid Psal. 51. Qui gloriatur in malitia. & habetur Esa. 3. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. De quo etiam delicto iactationis hoc casu quomodo sit de iure puniendum, notatur in c. quàm sit. de excef. præla. vbi dicit Petrus de Anch. quod de crimine laudari est crimen graue, vnde allegat Senecam de quatuor virtutibus: Tam turpe tibi sit laudari à turpib⁹, quàm si laudaris ob turpia, & maximè reprobatur in clericis vt ibi. Imo etiam sapiens in sapientia sua non debet gloriari. vt habetur Hiere. 9. Non glorietur sapiēs in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitijs: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me.

Duodecimò cum quis se iactat & laudat, vt aliquem decipiat, vt puta dicens se expertum esse in aliqua scientia, & in ea magna commoda fecisse, alliciat homines ad se, & in manibus suis se ponāt cum damno, & periculo eorum. De talibus loquitur Arist. 4. Ethic. Turpior est, qui causa lucri se iactat, quàm qui causa glorię vel honoris. Et ibidem dicit Philosophus. Iactator fingit de se maiora existere, quandoq; nullius gratia, i. ex vanitate, quādoque honoris & gloriæ, quandoq; gratia argenti: & hoc casu si faciat cum damno aliorum, est prohibitum, cū sit maximè quædam simulatio, cum iactator simulat ea sibi aliqua inesse, quæ nō sunt, vel si sunt simulat esse maiora quàm sint, vt ait Arist. vbi supra. Si tamen dicat veritatem & non deroget alijs, licitum est laudare se apud eos quibus quis est ignotus, vt dicit Ber. de Bust. in 2. par. Rosarij. ser. 9. part. 2. in litera E, vbi in dicto sermone multa ex prædictis dicit.

Decimotertiò dic quod huiusmodi vana gloria seu iactantia est euitanda trib. de causis, vt amplè dicit Antoninus Flo. in sua sum. 2. par. ti. 4. c. 1. §. fi. & in §. 1. 2. & 3. ponit materiam inanis, & vanæ gloriæ quæ dicitur iactantia: ad quem recurre. Et dicit idem Ant. ead. part. tit. 10. cap. 2. §. 1. quod alios laudare contingit quadrupliciter, vt ibi per eum,

Sexagesima consi. Homo nō debet gloriari appetendo honorem terrenū non sibi debitum, quoniam ad honores mundi sine suffragio temporis aut sine merito laboris, velle promoueri, dicitur ambitio, quæ non est permissa, cū sit inordinatus appetitus honoris terreni & amplitudinis dignitatis. c. miramur. in fi. 61. di. Et ideo, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 131. arti. 2. & Alexander de Alis in 2. par. summæ. in tract. de ambitione, est peccatū. Quia cum honor sit præmium virtutis, Arist. 4. Ethic. Ambitiosus desiderat præsidentiam, & regimen, quod nō debetur nisi virtuosis, & per cōsequens non sibi. Imo etiam si esset sanctus, ex ambitione fit indignus. 1. q. 1. c. principatus. Miserrimaque est omnino ambitio honorumque contentio, vt amplè habetur per Lucam de Pen. in l. omnium in fi. C. de decu. lib. 10. Refert Cice. lib. 1. officiorum. vnde dicitur Eccle. 9. Noli quærere ducatum ab homine, nec à rege cathedram honoris. Et ratio potest assignari, quæ habetur Sapientiæ 5. Iudiciū durissimum his, qui pręsunt, fiet. & dicit tex. in c. multi. 40. dist. Quicunque desiderauerit primatum in terra, inueniet cōfusionem in cœlo, nec inter seruos Christi computatur, qui de primatu tractauerit. & in cap. principatus 1. quæstio. Principatus, quem metus extorsit, aut ambitio occupauit, & si actibus suis vel moribus non offendat, ipsius tamen initij est perniciosus exemplo. c. sicut is. 1. qu. 6. & habetur in cap. in scripturis. 8. q. 1. Sicut qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, est sacris altaribus remittendus: sic qui vltrò ambijt, vel importunum se gerit, procul dubio est repellendus. Et dominus Iesus Christus contra ambitionem Pharisæorum inquit, Mat. 22. Amant primos accubitus in cœnis, primas cathedras in synagogis, & salutari in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Nam huiusmodi ambitio totum ferè mundum cōturbat, denique Ecclesiam destruit. c. nihil de ele. Ambitio enim causa est omnium malorum, & ideo vitanda, vt peccatum mortale, vt dicit Card. in cle. 1. in 3. & 4. notab. de regularibus. & est reprobanda per eundem Card. in d. cle. 1. & in cle. fi. de ele. Imo dicit Albericus de Rosa. in rubr. C. ad legem Iuliam de ambitu. quod dispositio vniuersi quæ in prædictis vsurpat tam in brachio seculari, quàm Ecclesiastico, mundum in malo statu in quo est ponit. & dicit text. in cap. omnes huius seculi 47. distinct. Omnes huius seculi dilectores in terrenis rebus fortes, sunt in cœlestibus debiles. Nam pro temporali gloria vsque ad mortem desudare appetunt, & pro spe perpetua, nec parum in labore quidem subsistunt, vt ibi amplè. Et dicitur per Ambrosium super Lucam. Sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nullaque auaritia, facit ambitio curiosos. Et vt ait Aug. super Psal. 1. Nō est ferè quisquam, qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. dixi supra in præfatione. Imo etiam & ambitio de iure digestorum, & C. est reprobata. ff. & C. ad legem Iuliam de ambitu. Et ideo de iure nostro videndum est nunquid liceat appetere officium vel dignitatem. Salyc. in dict. le. vnica. C.

 ad

ba detrahenti ū: quoniam vt dicitur in c. ſunt plurimi. 6. q. 1. Sunt plurimi qui vitam moreſque bonorum amplius quàm debent laudant: ideo permittit Deus malos in obtrectationem, & obiurgationem prorumpere, vt ſi qua elatio ab ore laudantium in corde naſcitur, ab ore vituperantium ſuffocetur. Qua de re quia ſæpenumero de bonis viris & iuſtis puſilli malorum diffamationib. ſcandalizantur, licitum eſt quandoq; virtutes aperire, ſicut fecit B. Aug. qui in ſermone qui legitur in feſto eius, dicit, Charitati veſtræ de nobiſipſis hodie ſermo reddendus eſt. Quia enim vt ait apoſtolus, Spectaculum facti ſumus mundo, angelis, & hominib. qui nos amant, quærunt quod laudent in nobis. Qui verò nos oderunt, quærunt quod detrahant nobis. Nos autem in vtroq; medio conſtituti adiuuante Deo vitam & famam noſtram ſic cuſtodire debemus, vt non erubeſcant de detrectatorib. laudatores. Cuius doctrinā ſequi volentes debent ſeruare doctrinam, quam ponit author ad Rudium lib. 2. dicens:

At quiſquis famam cupiat retinere celebrem,
Omnibus hic ſtudeat gratus adeſſe bonis.
Sit mitis cunctis, tractabilis, atq; benignus,
Subleuet vt nomen proſpera fama ſuum.
Et [illegible] prauis, non [illegible]atur,
Quis niſi ſit prauus nemo placere poteſt.
Verum profiteor, ſimul omnibus opto placere,
Si nequeo ſaltem, gliſco placere bonis.

Quartò etiam licitum eſt ſe laudare pro ædificatione liberorum ac proximorum. Vnde cum B. Paulus haberet de ſe prædicare Corinthijs ab eo ad fidem conuerſis, poſt receſſum eius cum ſeducti fuiſſent à quibuſdam pſeudoprophetis, qui Paulo detraxerant, vt eius prædicationem contemni facerent, ipſe Paulus zelo & charitate ſalutis eorū ductus mirabilia de ſe refert, vt eos ad fidem veram reuocaret, vt habetur 2. ad Corin. 11. & 12. capitulis, vbi dicit ſe nihil minus feciſſe à magnis apoſtolis. Et alio loco dicit, quàm abundantius his omnib. laboraui. Et deinde iactat ſe de his quę paſſus eſt: poſtmodum dicit ſe raptum fuiſſe vſque ad tertium cœlum, & vidiſſe quæ non licet homini loqui. & dicit etiam ſe habere Spiritum ſanctum. 23. q. 1. c. ſic enim, circa fin. & multa alia in ſui commendationem, de quo habetur, & alijs hic antè dictis per Antoninum Flor. in ſua ſum. 2. parte tit. 4. c. 4. §. 2. & ibi in illo titulo ponuntur aliqui caſus ex prædictis, quem videatis. Etiam B. Aug. dicit ſe parem prophetis 23. quæſt. 4. c. ecce. & Deus ſe ore proprio commendauit, dicendo ſe ſanctum. c. tenere debet eccleſia. 31. diſt. Ita dicit Albericus in dict. l. 1. C. de nouo codi. compo. & Chriſti actio noſtra eſt inſtructio. c. legitur. 71. diſtinct. ergo, & nos commendare poſſumus.

Quintò licitum eſt alicui ſe laudare, & commendare, quando eſt in tribulatione, & oppreſſione de benefactis ſuis, ne in deſperationem incidat. Vnde Iob turbatus, & ab amicis calumniatus ſe laudauit, vt habetur 29. cap. Oculus fui cæco, pes claudo, manus debili, & pater eram quondam pauperum. Et habetur de S. Antonio, quod cum plus deprimeretur à diabolo, plus ſe exaltabat.

Sextò licitum eſt ſe laudare, vt euitetur malum vel periculum, non tamen deficiendo à veritate, prout fecit Paulus, qui ſe ciuem Romanum dixit, propter quod fuit dimiſſus liber qui tenebatur captiuus. Act. 25. c. Imo etiam quo ad Deum licitum eſt ſe laudare coram eo ad ſublimationem ſpei, & vt euitetur periculum, prout fecit Ezechias rex Iuda, vt habetur Eſa. 28. c. vbi dicitur: Aegrotauit Ezechias vſque ad mortem, & introiuit ad eum Eſaias propheta, & dixit ei: Diſpone domui tuæ, quia morieris & non viues. Et conuerſus Ezechias faciem ſuam ad parietem, orauit ad dominum, & dixit: Obſecro domine memēto quomodo ambulauerim corā te in veritate & corde perfecto, & quod bonū eſt, in oculis tuis fecerim. Et vide ad hoc eundem Antonium in loco hic antè allegato.

In omnibus autem his eſt prohibita iactantia vltra prædictos, ita quod ſemper aut eſt veniale peccatum, aut mortale. Veniale videlicet in caſu, ſcilicet cum aliquid dicit in ſui cōmendationem, quod etiam eſt verum, & non iniuriatur nec Deo nec proximo, ſed aut quia nō eſt nec neceſſarium nec vtile, ſed cum aliquali inani gloria, & in hoc pacto pauci inueniuntur immunes, vt ait Greg. in 31. c. moralium. Et iſta iactantia magis minuit laudis præconium ſi ſit aſſidua, vt multi cupidi laudis faciunt, vt dicit Valerius. Et iſte ſeptimus eſt modus iactantiæ. De his dicetur prout Cato: Nec te collaudes, &c. hoc faciunt, ſtulti quos gloria vexat inanis.

Octauo contingit alicui ſe laudare aut iactare contra honorem Dei, vt fecit Senacherib dicens, quod Deus non poſſet liberare populum ſuum ab eius potentia. de quo habetur 4. Reg. 19. Et iſto modo multi delinquunt etiam mortaliter, cum dicunt, Deum non poſſe facere, quin talia per eos fiant.

Nonò contingit aliquando quod quamuis laudat ſe in contumeliam proximi, ſicut Phariſęus ſe laudādo vituperabat publicanum, de quo Luc. 18. & Golias dicens, Ego exprobraui agminib. Iſrael hodie, qui ſuo proprio gladio à Dauide capite truncatus eſt, vt habetur 1. Reg. 17. c.

Decimò quis ſe laudando de bono opere principaliter, & finaliter vt laudem humanam habeat quam præponit Deo, peccat: & ex hoc poteſt damnari, vt habetur de quodam Phariſæo Luc. 18. c. Qui decimas dedit, & duos dies in hebdomada ieiunauit, cum de his bonis operibus ſe iactauit, & in eiſdem vanā gloriam quæſiuit. Ex quo periculoſum eſt, ſe in bonis operibus iactare, dę ſum. bo.

Qui

est.l.princeps.ff.de legib. vnde Papa etiamsi officia temporalia vendere potest, prout vendit, vt dictum est antè, igitur,&c. licet tamen non congruat honestati. Quia venditionem iustitiæ præsumptiuè dicitur tolerare, in auth. vt iudices sine quoquo suffra. fiant. vbi est pulcher tex. prohibens venditionem huiusmodi officiorum. ex consilio vxoris Iustiniani facta est illa ordinatio, quod de cætero officia iudicaturæ non vendantur. Imo iudices deinceps faciunt sine quoquo suffr. Et de hoc etiam est ordinatio Ludouici beati, de qua mentionem fecit Gaguinus lib.6.c.2. & Ludouicus 12. ordinatione sua 40. quæ est approbatiua, & confortatiua aliarum ordinationum regiarum, videlicet Caroli 7. ordinatione sua 97. Et Caroli 8. ordinatione sua 68. de quibus per d. Guil. Benedicti in sua solenni repe.c.Ray.in ver. duas habens filias. vbi ponit multa alia exempla, quæ causa breuitatis non insero. Et facit, quia iurisdictiones & honores venales esse non possunt. d.auth. vt iudices. & l.quisquis. C.si cer. pet. Nec iustitia venalis esse debet. Quinimò res malè agitur, cũ quod virtute fieri debet, pecunia tentatur, vt dicit Tul. Cic. quẽ refert Bal. in d.l.Barbarius. in 2.col. vbi in vnaquaque lectura amplè tractat hanc materiam, quam videas. Et facit etiam in l.bacchij.C.de murilegul. lib.11. Quia officia vendi non poss. Et dicit ibi glo. illud esse simoniacum. facit tex. in l.lege Iulia. & in l.fi.1.q.1. & est casus in c.1. iuncta gloss. ibi super verbo, consuetudines, de magistris. quæ dicit. quod talia emere, est quasi simoniacum. facit gl. in d.l.1. ff. ad legem Iuliam. de ambitu. vbi Bar. dicit, quod illud quod canonistæ vocant simoniam, legistæ vocant ambitum, qui committitur in redemptione pecuniaria officiorum: & ibi plura alia dicit dictus Benedicti, qui vltra dicit, quod quicquid de iure communi ordinationibus regijs & alio modo sit prohibitum, hodie non instamus in istis, quia temporale, & spirituale, & etiam omnia, venalitati exposita sunt, & omnia pecuniæ obediunt. Eccl. 10. prout dicit Lucas de Pen. in d.l. bacchij. vbi dicit, quod de hac materia parum scribit, quia omnibus pontificibus, regibus, & principibus nota est plus exercendo, quàm in libris studendo: ex quo nobis succedunt illa, de quib. in auth. vt iudices, sine quoquo suffragio, & peiora, vt videmus quotidie in oculis nostris.

Imo, quod plus est, multominus licet emere talia officia, & dignitates. & ad illa ambire per pecuniam: cum etiam non licet sola voluntate dignitatem, vel officium appetere, vel desiderare sine peccato, vt ante dictum est. Et vt dicit Aug. lib. 9. de ciuitate Dei. Locus (inquit) superior etsi administretur, vt decet, indecenter tamen appetitur: vnde sine causa, & ratione, Hala, magister equitum, Spurium Melium regnum Romanorum affectantem occidit, vt refert Valerius lib.5. tit. de ingratis. quod sibi fuit reputatum ad maximam reipublicæ gratitudinem, & obsequium, & vt idem Valerius lib.6. tit. de seueritate, ait, Par indignatio ciuitatis aduersus Spurium Cassium erupit, cui plus suspicio concupitæ dominationis nocuit, quam tres magistri, consulatus ac duo speciosissimi triumphi profuerunt. Senatus enim populusque Romanus non contentus eum capitali supplicio afficere, interempto domum superiecit. vt penatum quoque strage puniretur. In solo autem ædem Telluris fecit: itaque quod prius domicilium potentissimi fuerat, nunc religiosè seueritatis monumentum est. hęc dicit Valerius vbi supra. Et dicit text. in l.1.C. de comitibus. & tribunis scholarum. lib.12. quod dignitates, & dominationes dependent à casu, & fortuna: quod dicit esse verum Io. de Platea. in d.l.1. prout ista adhærent, aut illi, sed non in abstracto, quoniã à Deo emanauerunt, in auth. qũo oporteat episcopos. in prin. col.1. & in c. solitæ. de maior. & obedi. extra. Vnde dicit Ber. Quoties hominibus præesse desidero, Deum meum præire contendo, & tunc non sapio quæ Dei sunt. Pariter dicit Chrysost. super Matthæum. Quicunque desiderauit primatum in terra, inueniet cõfusionem in cœlo. c. multi. 40. dist. & dixi supra, quod nobis Christus etiam ostendit, qui aufugit cũ eum regem facere voluerunt. Ioan. 6. ob quod dicit Apostolus ad Hebr.5. Nemo sibi assumat honorem, nisi qui vocatus fuerit sicut Aaron. sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. quemadmodum, & alibi dicitur. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Et de multis qui regna, & dignitates respuebãt, refert G. Benedicti in sua repe.c.Rayn. in verb. duas habens filias, extra de testamentis, vt de Numa Pompilio, prout refert Plutarchus de Scipione Africano, vt etiam refert Valerius lib.4. titu. de moderatione animi, qui recusauit statuas, & stemmata in comitio, in rostris, in sella denique Iouis Capitolini. Et Marcus Fabius, vt ait Plinius libr.2. Oblatum à senatu triumphum laudabili animi modestia contempsit. Denique Caius Claudius Nero secundum Liuium lib.7. decados 3. Triumphum à senatu decretum cum Liuio consule recusauit, Liuiumque triumphantem equo sequutus est. Cato etiam (Plutarcho teste in vita eius) nullam sibi passus est statuam poni, inquiens, malle vt posteri interrogarent, cur Catoni non posita esset statua, quam cur posita esset. Et de Labeone qui noluit cum offerretur ab Augusto consulatus quo subiectus fieret, & honorẽ susciperet, vt l. 2. §. post hunc. ff. de orig. iur. Vnde Valerius tit. 5. de indulgentia patrum in liberos. Læti erant qui regna deponebant, & tristes cum dabantur. de quibus ibi per eum amplè.

De huiusmodi materia ambitionis amplissimè per Antoninum Flor. in sua summ. part.2. li.3. c.5. vbi

ad legem Iu. de ambitu. examinando hanc materiam, dicit, Aut est quæstio de iam præsidente & habente officium aut dignitatem. Et tunc, vt dicit, non licet eidem illud officium repetere, vt finito tẽpore statuto possit illud cõtinuare etiam si illud precib. porrectis obtineret à principe, vt d. l. 1. Si tamen princeps proprio motu ex priuilegio illud confirmaret, tunc illud continuare & exercere posset, vt gl. ibi in d. l. 1. Quoniam, vt dicit ibi Sali. tunc nõ creditur ob importunitatem petentis fecisse, nec creditur eum rempublicam & subditos lædere, cùm non sit credendum principem, cuius est proprium subiectorum commoda inuestigare, illum motu proprio concessisse, nisi exigente suorum experiẽtia meritorum. Alij autem inferiores à principe nõ possunt illum etiam motu proprio confirmare, nisi in defectum aliorum, in auth. de defenso. ciuita. §. fi. & in l. honor. §. fi. ff. de mun. & honorib. & in l. nemo. C. de offi. assesso. & tales qui talia officia petunt per ambitionem sibi cõtinuari etiam per rescriptum principis, nisi sit motu proprio, priuantur officio & pœna deportationis. d. l. 1. quod male obseruãt officiarij nostræ ciuitatis & aliorum locorum hui⁹ patriæ, qui semper volunt singulis annis continuari in electionibus quæ fiunt, & multas prosecutiones pro continuatione eorum in officijs faciunt: etiam vt plerosque vidimus vsque ad decennium, licet officia sint annalia, ex quo non aduertunt ad hãc legem, ideo caueant in futurum.

At verò loquitur in non præsidente seu nõn habente officium illud, tamen aut dignitatem appetente, & tunc appetit solùm moribus & virtutib. quæ operantur in illo, & hoc est permissum l. 2. C. de offi. recto. prouin. l. liceat. C. de assesso. l. magistros. C. de professo. & medicis. & facit l. contra publicam. C. de re mili. libr. 12. vbi dicit. Ad honoris augmentum non ambitione sed labore vnumquemque conuenit euenire. Et hic modus erat introductus apud Romanos, cum in signum huius quod soli virtuosi ad dignitates promoueri deberent, duo construxerunt templa contigua in vrbe, vnum deæ virtutis, aliud deæ honoris. Ita tamen vt ad templum deæ honoris non esset ascensus, nisi per templum virtutis. refert Aug. 4. de ciuitate Dei. & Bernardinus de Bustis in 2. parte sui Rosarij, sermone 9. litera H.

Aut quis appetit dignitatem, verbo & procuratione, & tunc aut solum vt præsit & reparet quod cadere videbat: & ei licet, & commodandus est. 8. q. 1. c. qui episcopatum, & notatur in l. si quẽquam. C. de epi. & cle. & habetur ad Timo. 3. vbi habetur. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Aut vt præsit tantum, & tunc si dignitas est spiritualis, non licet nedum pretio, sed nec prece nec verbo. d. l. si quenquam. Ratio, quia præesse animabus non licet, quas Deus omnes fecit æquales, vt in auth. de monachis, in prin. col. 1. Non tamẽ est, dicit Sal. quod de iure canonico sit simoniacus, qui tantum preces effundit: sed in hoc casu de desiderante episcopatum aliter sentit S. Tho. 2. 2. q. 185. art. 1. vbi dicit, quod in episcopatu tria possunt desiderari.

Primum est principale & finale, s. episcopalis operatio, per quam vtilitati proximorum attenditur, secundum illud Io. vlt. Pasce oues meas. & hoc secundum se est laudabile, & meritorium ver... quia talis actus episcopalis habet annexam celsitudinem: hodie præsumptuosum videtur quod aliquis præcisè appetat ad hoc, vt subditis prosit, nisi manifesta necessitate vrgente: quia locus superior sine quo populus regi non potest, & si ita administretur, vt decet, tamen indecenter appetit. 8. q. 1. d. c. qui episcopatum.

Alia autem duo desideranda in episcopatu sunt excellentiæ gradus, quia episcopus super alios constituitur, ac reuerentia & honor ei exhibetur. Et ista appetere est præsumptuosum. vnde inqt Chrysost. sup Matth. Opus quidem desiderare bonum, bonum est. Primatum autem honoris cõcupiscere, vanitas. Dicit tamen Ang. de Peru. in l. 1. C. de ambitu, quod si aliquis fuerit electus ad episcopatum, potest petere se confirmari, vt dicit Io. Ar. c. cupientes. ver. post obtentum. de ele. in 6. Et tales qui per ambitionem habuerunt prælaturas remaneant malè consolati, cùm difficile sit, vt bono pagantur exitu, quæ malo sint inchoata ambitionis principio. 1. q. 1. c. principatus, cum etiam vili casum quærat, qui per ambitionem ad honoris fastigia per abrupta conscendit. c. sicut. 44. dist. & c. sicut. 1. q. 6. Quid dicendum erit de illis, qui tales prælaturas emunt, aut per promissionem pecuniarum ad prælaturas eliguntur, aut alio modo promouentur? taceo, & ex causa. Redeundo vnde digressi fueramus, aut verò quis appetit dignitatem, aut officium tẽporale, aut publicè & palam aut occultè & clam. Et quia hæc distinctio nõ placet Sal. non insisto. Ideo prosequendo dic, aut dignitas non habet iurisdictionem annexam, & tunc non prece sed etiam pretio publicè, & palam petere, vel etiam clam mediante suffragatore: l. 1. in prin. & l. toties. §. 1. de pollicit. Et istud bene obseruatur in Francia. Quoniam officia temporalia, & non habẽtia iurisdictionem annexam, sunt venalia, sicut officia Papæ in curia Romana, vt dicit Ang. in d. l. 1. Aut verò habet officiũ, dignitatem & iurisdictionem annexam, & tunc non potest ab inferiore à principe per preces aut precium, quia præsumeretur subditos grauare, vt in authen. vt iudices sine quoquo suffragio. col. 2. A principe autem potest petere & prece, cùm in eo cesset lex Iulia de ambitu. l. 1. in princ. ff. ad legẽ Iuliam de ambitu. Quinimo & pretio de eius potentia absoluta, vt dicit Bal. in l. Barbarius. ff. de offi. pt. Hoc enim prohibitum non inuenitur de iure diuino, sed tantum ciuili, cui princeps supremus non sub-

Et Claudianus decenter his versibus virtutem describit, cum ait.

Ipsa quidem virtus pretium sibi solaq; latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus vllis
Erigitur, plausúmve petit clarescere vulgi.
Nil opis externa cupiens, nil indiga laudis.
Diuitijs animosa suis immotaq; cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.

Et ait Horatius:

Virtus repulsæ nescia sordidæ, Intaminatis fulget honoribus. Hæc Beroaldus in sua declamatione de excellentia Philosophi, medici, & oratoris. & ibi an virtus sit summa felicitas de per se, quomodo virtutes naturaliter appetuntur, & de multis alijs circa virtutem vide in Sophologio Sapientiæ. c. 1. 2. 3. & 4.

Sexagesimaquarta consideratio est. Virtutis vberrimum alimentum est honor, teste Valerio, de Institutis antiquis lib. 2. & Aristot. 8. Ethico. & in auth. de monachis. §. ordinatione. collatio. 1. & vt ait Franciscus patritius lib. 3. de institutione reipublicæ titu. 6. virtus secum semper habet comitem honorem, veluti corpus vmbram, laudatáque crescit. vide quæ supra dixi in 3. & 5. considerationibus. Et ipsa virtus est animi habitus naturæ modo rationi consentaneus, habens in se plures partes, vel est affectio constans conueniensq;, laudabiles efficiens eos in quibus est, & ipsa per se sua sponte separata etiam vtilitate, laudabilis, & ex virtute gloriosus, efficitur: quoniam bonorum laborum gloriosus est fructus, vt habetur Sapientiæ cap. 3.

Ex quibus satis constat virtutem esse præambulam ad honorem, laudem, & gloriam: & virtus est, quæ extollit hominem, & super astra mortales collocat. Seneca epistola sua 88. Imo homines dij dicuntur fieri propter virtutum excellentiam, Arist. 4. Ethic. Virtuti enim perfectę non fiet condignus honor. Idem Arist. Ethico. 8. Honor est præmium virtutis, & præmia virtuosis danda sunt. le. 2. C. de statuis & imagi.

Sexagesimaquinta consideratio. Quod propter virtutem multi ex infimo loco ad regnum peruenerunt, vt habem⁹ de Saul, qui pascebat asinas. 1. Regum. 9. & Iosephus lib. 6. antiquitatum. c. 4. & Dauid oues, vt ibi 16. c. Iosephus eod. lib. c. 9. & tamen iuuenes, ambo reges facti sunt propter virtutem.

Ortus Tullij Hostilij, vt Valerius ait lib. 3. tit. de his, qui infimo loco nati, clari euaserunt, nunquam nisi agreste tugurium habuit, cuius parentes penè incogniti sunt, illíque diu pecoris pascendi cura fuit, postea verò Romanum Imperium rexit.

Ventidius Bassus adeo sordido natus est loco, vt victum ægrè sibi quæreret adolescens. demum tamen cum in Caij Cæsaris beneuolentiam introrepsisset, eius patrocinio, & fauore, fact⁹ est primum tribunus plebis, mox prætor, inde pontifex, & consul ad extremum: qui prius curandis mulis victum sibi quæritabat, eò conscendit gloriæ, & autoritatis, vt primus subegerit Parthos, ac de his triumphauerit. cui eius gloriæ vsque adeo inuidit populus Romanus, vt sequentes in eum versiculi vulgò iactati sint:

Concurrite omnes, augures, aruspices,
Portentum inusitatum, conflatum est recens.
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Author Gellius lib. 15. c. 4.

Quintius Cincinnatus cum agrum coleret, sudore deserto prætextatam accepit togam, & ab aratro conscendit ad dictaturam.

Tullius quoque Seruius, verna, & ancillæ filius, Romanis principatus est propter virtutes. Pariter Atthilius ab aratro vocatus, & Cōstantinus ex pauperrimo, postquam Helenam duxit in vxorem, ac Theodosius primo stabularius, Imperatores, ac vitæ merito facti claruerunt: quæ etiam Helena inter Britannos humili loco orta est. De Marco Porcio Catone refert Valerius loco supra allegato, qui apud Tusculanum vicum agresti tugurio natus, illius tanta fuit in vrbe dignitas, vt Senatorum ordinem auxerit, ipsam quoq; Senatus maiestatem suo splendore decorauit. Orosio referente nonnunquam Caium Mariū humi super crepidinē iacentē, à parentibus infimis penè sordidissimum ortum traxisse nouimus, tamen secundum Romę triumphum egit.

Telephantes cum antea currus factitaret, tandem rex Lydorum factus est.

Agathocles è figulina patris officina ad regnum Siciliæ peruenit. vnde apud Ausonium sic inducitur loquens, Rex ego qui sum Sicaniæ, figulo sum genitore satus.

Tamberlanus à tenera ætate Porcarius, Scytharum rex effectus fuit, refert P. Bergomensis, lib. 14. sui supplementi Chronicarum.

Lamissio infans in Piscina repertus Lombardorum rex fuit.

Narses eunuchus è Chartulario patritiam consecutus est dignitatem, & toti⁹ Italię principatum, vt refert Bergomensis, lib. 10.

Ptolemæus, filius Lagi, ex Gregorio Alexandri milite factus est rex Aegypti, refert Bergomē. li. 7.

Valentinianus Imperator, patrem habuit funes torquentem.

Mauritius Cappadox, è famulo, & excubitore imperium adeptus est post Tyberium secundum, refert idem Bergomensis. lib. 10.

Primislaus rex Boemorum ab ineūte ætate bubulcus erat, & armentarius.

Hyperbolus Chremydis filius, qui prius lucernas factitabat, Athenis tandem principatus est.

Darius, Hystaspis fili⁹ Cyri primum extitit Pharetrophorus, & lictorio functus est munere, rex postea Persarum factus.

vbi amplè, & alto stylo tractat hanc materiam: & ibi ponit, An sit licitum appetere honores. §.1. & 2. & in §.3. an sit licitum appetere episcopatum, vbi declarat. c. qui episcopatum desiderat. supra allegatum. & in §.4. vtrum licitum sit appetere honores, & alias dignitates ecclesiasticas seu officia, vel beneficia curata infra dignitatem episcopalem, & in §.5. & quid de officijs, & dignitatibus secularibus.

SExagesimaprima consid. Licet vt hic ante dictum est non liceat ambire, seu appetere dignitatem aut officium, tamen etiam aduertendum est, quod vbi licitum esset appetere officium, homo contentus esse debet vno, nec duo officia petere aut tenere potest. text. est ad literam in le.1. C. quemadmodum ciuilia munera indicuntur. libr. 10. & habetur in leg. quisquis. C. de cohortalibus principib. & c. libr. 12. Vbi Bart. dicit, quod duo etiam officia non licet simul habere. & Iacobus Rebuffi. in d. l. 1. C. quemadmodum ciuilia munera. & in l. æternam. C. de murilegulis, lib. 11. & l. vnica. vbi idem Iacobus. C. quib. ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet. libr. 11. Nec etiam duos honores. le. libertus. §. præscriptus ad munera. & l. fin. C. de assessorib. & l. quisquis. C. de proximis sacrorum scriniorum. lib. 12. Nec etiam duas militias. l. his quidam. §. in postremo. C. qui militare non possunt. lib. 12. Et dicit Lucas de Pen. in l. 1. C. de primicerio. libr. 12. Quia vnum solum officium vix dignè quis potest implere. c. 1. de consuetudine. lib. 6. & quod ibi notat Archidiaconus: & ibi plenè per eum, quem videas. Et istud obseruatur in regno Franciæ, quòd quis non potest tenere duo officia principis sine dispẽsatione. Hinc Quintus Mutius Volusij auditor homo quæstori⁹ noluit vltrà proficere, cùm Augustus illi etiam consulatum offerret. l. 2. §. Serui⁹ autem. versi. fuit eodem tempore. ff. de origine iuris.

Et apud Francos Gaguinus li. 9. c. 3. refert, quòd cum Ioannes Solleuillus homo sine controuersia eruditus, & iustus, duo gubernacula in vrbe Parisiensi gessisset, non inscius quãtæ solicitudinis erat vtriq; officio inseruire, regẽ Carolum VI. adiuit, enarrãs curas quæ bino magistratu incumberent, alteri, vix se satis posse orare, vt se vno abdicare posset: deputatur in eius locum Ioan. Iuuenellus inter Parlamenteos aduocatos boni nominis, & probitatis vir. hæc recitat Guilelmus Benedicti in sua repe. c. Raynutius. in verbo, duas habens filias. extra de testamentis.

In spiritualibus autem quomodo non licet appetere plura beneficia, vide in c. de multa. de preb. extra in cle. cùm plures. eo. tit. in extrauaganti execrabilis. eo. tit. non insisto: quia non est præsentis speculationis.

SExagesimasecunda cõsideratio circa virtutem erit, ꝙ virtus vocata est ex eo, quod suis virib. nitens, non superetur aduersis, secundum Boetium, tertio de consolatione. prosa vltima. Vel virtus est, quæ bonum facit habentem, & op⁹ eius bonum reddit, vt habetur 2. Ethic. vel vt dicit Lucas de Penna in le. vnica. C. de metropoli. Beryto. in 3. col. dicitur etiam virtus, vt habetur in libro de spiritu & anima: mentis habitus bene institutus. Vel virtus est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nemo malè vtitur, qua deus q in nobis sine nobis operatur. Et vt ibi dicit sunt septem virtutes, tres theologicæ: scilicet fides, spes, & charitas, & quatuor cardinales, iustitia, fortitudo, prudentia, & temperantia, de quib. ibi videre poteris per eum: & infra in fin. in 25. consideratione dicetur.

SExagesimatertia consideratio. Virtus est effectrix vitæ beatæ. hinc Horatius: *Ad summam sapiens, vno minor est Ioue, diues, liber, honoratus, pulcher, rex deniq; regum.* Et vt ait Seneca in libro ad Gallionem de vita beata. Altum quiddam est excelsum, & regale, inuictum: infatigabilem virtutẽ in templo inuenies, in foro, in curia, pro muris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas habentẽ manus, huic sententiæ subscribit Silius, à quo virtus ita describitur:

Frons hirta, nec vnquam composita mutata coma,
Stans vultus & ore:
Incessuq; viro propior lætiq; pudoris.
Celsa humeros, niueæ fulgebant stamine pallæ.

Et ait Ouid.

Inuia virtuti nulla est via.

Horatius verò virtutem sic diffinit.

Virtus est vitium fugere, & sapientia prima stultitia caruisse.

Lucilius satyræ conditor, virtutem his versibus enarrat:

Virtus est homini scire id quod quæq; habeat res.
Virtus scire homini rectum vtile quid sit honestum.
Quæ bona, quæ mala, itẽ quid inutile, turpe, inhonestum.
Virtus quærendæ rei finem scire modumq;.
Virtus diuitijs pretium persoluere posse.
Virtus id dare quod re ipsa debetur honori.
Hostem esse atq; inimicum hominũ morumq; malorum.
Contrà, defensorem hominum morumq; bonorum:
Hos magnificare, his bene velle, his viuere amicum.
Commoda præterea patriæ sibi prima putare:
Deinde parentum, tertia iam postremaq; nostra.

Et vt ait Plautus in Amphitryone. *Virtus omnibus rebus anteit profectò: libertas, salus, vita, res, parentes, patria, & prognati tutantur, seruãtur: virtus omnia in se habet. Omnia adsunt bona quem penes est virtus.* Seneca lib. Epistolarum 9. ad Lucilium: Virtus (inquit) est recta ratio. Et Augustinus, Virtutẽ artem esse bene viuendi. Vnde Horatius: *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum: Virtus est medium vitiorum, & vtrinq; redactum.* Cicero putat in Tusculanis quæstionib. ad benè viuendum satis posse virtutem, cui astipulatur Silius. *Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.*

est præmium.l.vt virtutum.C. de statuis & imaginibus.cle.cupientes,de pœnis.glo. in c.ecclesiasticis.12.quęst.2.Nec carere debet effectu.c.vlt.de cleric.excom.ministran.

Illam verò diffinitionem virtutis cum diuisione,acquisitione,duratione,connexione,& operatione ponit amplissimè Ant.Floren.in sua summ. par.4.ti.1.per totum. & quædam per Dominicum Nanum in polyanteo.in verb. victus. Et de commendatione virtutis dicit Lactantius, quod nos facit immortales, & pares dijs. vt amplè declarat Bonus de Curtili in suo tract. nobilitatis.in secunda part.nu.47. dicam latius in discursu materiæ in pluribus & diuersis locis. Imo ex multis comprobat P. Beroaldus in opere de Felicitate, quod virtus est effectrix vitæ beatæ: quoniam (vt ait) seuerissimique philosophorum summum bonum in honesto, hoc est, in ipsa virtute posuerunt: existimantes solum sapientem esse omnia. vt supra dixi in 63.consideratione.

SEptuagesimasexta consid. Cùm ergo ex virtute deueniatur ad dignitates, faciatque hominem gloria decorari.l.nullus. C. de decurionib.li. 10.& Lucas de Pen.in l.obsistere.C.de anno.& tribut.lib.10.sitq; materia huius tractatus principalis circa ordinem dignitatũ intendens:videndum est quid sit dignitas,vnde dicatur, quot sunt dignitates,quibus sunt conferendæ, quæ sunt priuilegia dignitatis.

Primò enim dignitas secundũ Tullium secundo rhetoric. est autoritas alicuius honesta, cultu & verecundia,& honore digna. ita dicit Lucas de Pen.in l.obsistere.C.de anno.& tribut.lib.10.& in l.murileguli.C.de murilegulis. lib. 11. Vel dic etiam, quod dignitas est quicquid à principe iniungitur, prout colligitur ex l. nemo perfectus. C. de dignita.

Hinc dicitur, quod cocus principis habet dignitatem.Romanus sing.suo 690.licet aliàs sit officium, tex.est iuncta gl.in l.legatis.in glo.1.ff.de leg.3. siue artificium si sit cocus optimus. l. si quid venditor.§.venditor qui optimum.ff.de ædil.edict.bene facit quæ dicit Ang.in §.fi.in.1.col.instit. de excep.per text.in l.1.C.de mandatis principum. & in l.laudabile. C. de aduocatis diuerso. iud. quod secretarij principis habẽt dignitatem. sequitur Fel. in c.fraternitatis.col.2.de hæreticis.sic etiam licet medici simpliciter per se non habeant dignitatem (cùm obstetricibus æquiparentur) tamen si sit medicus principis, habet dignitatem. Bartol. in l.omnes.la.3.C.de decurio.lib.10. Imo omnes famulantes principi, vt notatur in leg.vnica.C.de comiti.& archidia. libr. 12. eod. quia tales habent aliquod onus eis iniunctum à principe.ita videtur sentire Bonus de Curtili in suo tracta. nobilitatis in 3.part.numer.54.vsque ad numerum 158. & ibi videtur insistere,an habens officium dicatur habere dignitatem, in quo multum ponderat consuetudinem,vel statutum.dicam infra in 8.part.in 19. consid.ideo non aliter nunc insisto.

Et ista dictio dignitas quandoq; ponitur pro fama.l.3.C.de re militari.lib.11. Quandoq; pro conditione.l.nepos autem.in fi.ff.de verb.sign.interdum pro potestate.l.1.ff.de offic.quæstoris.quoniam qui potestatem gerit, eam dignè gerere debet, ipsaque dignus esse. Imo etiam potestas potest sine administratione esse, & hæc vocatur dignitas honoraria.l.fin.C.de dignit.l.fina. vt dignitatum ordo seruetur.lib.12. Imo etiam quandoque ponitur pro publico honore.l. generali. C. de decur. lib.10.& l. fi.C.qui milit.non possunt.lib. 12. l. pe. §.fi.ff.qui mili.non possunt. Aliquando pro bona opinione vel statu.l.si quid.ff.de vsufru.& l.4..ff.de ventre in possessio. mittendo.glo.in l. maiorem. in verb. dignitatis.ff.de pac. Quandoque sumitur pro ordine Ecclesiastico, qui dicitur dignitas siue honor.1.q.1.c.reperimur.in fi. Quandoque pro ordine.4.dist.c.deniq;. Quandoq; pro officio quod habet dignitatem annexam, vt in titulo, de præb. & digni.& in c.de multa.eo. tit. & ita loquitur glo. in l.1.ff.ad l.Iuliam de ambitu.quæ dicit officia ibi numerata esse dignitates. Quandoque etiam sumitur pro potentia natura tributa cuilibet, quia cùm homo sit dignior omni creatura.l.iustissimè. ff.de ædil.edict.dicam infra in 1. consideratione secundæ partis. Quandoque sumitur pro singulari potestate, quia seculares potestates dicuntur. 23.q. 3.c.administratores.& in l. 1. in princ. ff. de officio quæstoris.

Vnde omnis, qui præest cognitioni villæ, vel castelli, dicitur habere dignitatem, argumento notatorum extra, de præb.c.cum olim.in nouella.& Bal.in c.1. in titu. quis dicatur dux, Marchio, comes. Imo etiam habens milites sub se dicitur habere dignitatem, arg.cap.ius naturale.51.distin. & leg.magisteriæ.& quod ibi notatur.C.de iurisd. om.iud. Quandoque etiam sumitur pro quadam præeminentia,prout notat Archid. in c. 1. de consue.lib.6.vnde Oldradus consi.163.dicit, quod dignitas est quædam præeminentia cum administratione. Quandoque etiam accipitur pro quadam qualitate quæ facit personam differre à plebeis, & ista est nobilitas, de qua dicam infra in octaua parte amplissimè. Et magis digni maioribus præmijs sunt extollẽdi.c.dicat.23.q. 5. notatur in c.de multa.in fi.de præb. c. statuimus. de maio. & obedien.& hoc siue in militibus cœlestis militiæ siue armatæ, vt notat Petrus de Ancha. in c. vnico.per illum text.de reliquijs & venerat.sanctorum,in 6.

Alio modo consideratur prout constat in nomine sui generis, nec habet nomen speciale,vt est decurio.l.spurij.in prin.ff. de decurio. & esse militem & presbyterum & similes.le. ne quis.C. vt nemo priuatus.

Alio etiam modo vt sunt dignitates quæ no-

Macedonum rex Archelaus, natus est Symiche [illegible] serua.

Mandro, fuit quispiam, qui ex nauiculario factus est Imperator. hinc adagium fuit: & Mandroni fic.[illegible]na nauis.

Bonosus Imperator, filius fuit Pædagogi literarij, authore Vopisco.

Gordius ab agricultura ad Imperium euectus est.

Lycastus & Parrhasius à Philonomia matre expositi, & à Tilipho pastore nutriti, Arcadiæ regno tandem præfuerunt.

Sadragesillus Dagoberti pædagogus è ludi magistro dux Aquitaniæ.

Cornelius Sylla, ex Nicopolis meretriculæ sinu assumptus, super Cymbricos Marij triumphos septemque consulatus Imperijs, dictaturisque affecit.

Ioannes Zymiscenus prius ludi magistrum egerat, Imperiali tamen dignitate tandem functus est.

Rhemus & Romulus, ex lupa nutriti, & tamen vrbis conditores fuerunt, & regnauit Rhemus. Bergomensis libr. 4. & hi omnes ex infimo loco, & ex paruis parentibus propter eorum virtutes ad regna peruenerunt: de quibus etiam fit mentio per Cæpollam in tractat. de Imperat. milit. eligend. versi. pro Imperatore. col. 12. vbi ponit inter cæteros de Pet. & Iacobo qui piscatores fuerunt, vt no. Io. An. in c. venerabili. de præbend. in nouella.

Cœlestinus v. ex Anachoreta factus est Põtifex max. refert Bergomensis, lib. 13.

Imo etiam plures fuerunt, qui licet bastardi essent, & illegitimi, propter eorum excellentes virtutes ad apicem Papatus deuenerunt, vt fuerũt Felix, Romanus III. Gelasius ex patre episcopo, natione Afer. Agapitus natione Romanus, ex patre Gordiano presbytero, & Osius, Bonifacius, Agapitus, & alij de quib' habetur 56. dist. ferè per totum. & in c. Osius. ibidem.

Nicolaus v. natione Lunen. seu Genuẽ. patria, Sarzanen. humili natus loco, & professione medicus ad summum tãdem pontificatum peruectus, refert idem Bergomensis, lib. 15.

Innocentius VIII. ab ineunte ætate coactus est ob paupertatẽ famulari. & inter Alphonsi Siciliæ regis ministros victũ sibi cõparare: mox tamen Sixto IIII. in pontificatu successit: & vt dicit Bergomen. li. 16. inter Cardinales erat etiam pauperior.

Pius II. ob parentum paupertatem peregrinari coactus est, & victum emendicare, prouectior factus successit Calisto III.

Sixtus I. pastore patre natus, post Alexandrum pontificem, ad summum pontificem conscendit. Bergomensis, lib. 8.

His annumerandi sunt Iulius Papa II. qui ex nauiculario patre, tandem cum tanta gloria effectus est summus Pontifex, quod non potest vltra dici.

Et etiam Adrianus huius nominis VI. qui Caroli Austriaci archiducis Austriæ, & Imperatoris pædagogus fuit, non ex nobili genere natus, vt per vniuersum orbem euolat fama, ob eius ingentissimas virtutes, à Cardinalibus incognitus, spiritu sancto inspirante in summum Pontificem electus est. Hic vir doctissimus, & probissimus reputatur: & vidi, & legi quodlibeta ab ea composita, quæ mihi videntur recto tramite, & recta via ordinata, & videtur ex suis dictis insequi veritatem, non discurrendo per mendicata suffragia, qui hoc anno Do. M. D. XXIII. in mense Septembri, migrauit in cœlos.

Plures alij præter dignitates imperiales, regales, & pontificales ex sola eorum virtute ad alias dignitates euecti sunt, vt de Demosthene fabri filio, qui clarissimus euasit philosophus. vnde Sydonius: Fabro ꝓgenitus, spreto cuĩ patre polita eloquijs plus lingua fuit. Idem. Qui fabro genitore procreans, oris maluit expolire linguam.

Aesopus tragœdus cum hystrionicam artem e[illegible] erceret, & tamen euasit ditissimus.

Gadareus sophista, q prius more mendici peregrinabatur, Maximiani beneficio consulatum adeptus est.

Adrianus, & Marcus Antoninus principes, Arrianum historicum euexerunt ad consularem dignitatem.

Cyrus Panapolyta beneficio Theodosij imperatoris & Eudoxiæ vxoris eiusdem, *præsul factus* est.

T. Corruncanus è plebe factus est consul maximus.

C. Marius senior septies consul Arpinas fuit, obscura prognatus origine.

Terentius Varro sordido natus loco, tandẽ quæstura & duabus ædilitatibus functus est.

Ioannes Campanus, qui infans pascendis ouibus tempus contriuerat, tandem beneficio Pij II. præsul factus est.

L. Tatius Ruffus natalium humilitate, consulatum militari industria meritus est, autore Plinio.

Euripides ex matre oleorum venditrice, euasit poëta clarissimus.

Plures alij adepti fuerunt maximas laudes & glorias ob eorum virtutes, quos cum aliquibus ex supradictis enumerat Textor Niuernensis in sua officina, in cap. qui ex humili fortuna clari & diuites euaserunt. Alios verò enumerat G. Benedicti in sua repet. cap. Raynut. in versi. condidit primo num. 38. extra de testament. quod cum talia ex virtute consequantur, est vndiq; appetenda, & amplexanda: & illa quę in radice rationis non in folijs verborum consistit. 1. qu. 1. ca. marchio. & c. Basilides. quoniam, vt dixi supra, illius laus in actione consistit, & meritò: quoniam ex ea sperandum

Lucam de Penna in l.1. C. de vetera. lib. 12. vnde Gre. in registro. li.4.c.68. Quomodo autem suscepto pastorali onere habere serenitatem cogitationum possetis, cum scriptum sit: Ecce gigantes gemunt sub aquis. quod satis ibi per Lucam exponitur, vbi etiam dicit, quod dignitas habet onera annexa. l.1. nec castrense. ff. de collat. bonorum. l. continent. ff. quod metus causa. facit 40. distin. c. ante. & sicut patrimonium non sine labore consequimur, sic nec beneficia ecclesiastica, nec honorum insignia, nec stipendia. Luc. in l.1. C. de metallarijs. lib. 11.

SEptuagesima consid: Maiestas est, virtutis, & probitatis quædam excellentia, sine magistratu, sine imperio, sine fortunæ adminiculo, honoratum reddens hominem. Et sic maiestas est honor longus, id est diuturnus etiam post mortem, æternus sine honore, id est, magistratu publico, vt dicit & refert G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in ver. testamentum. primo nu. 45. de testamētis. sed tamen quicquid dicat cadit in principē, vt in procę. insti. in princ. & in rege. vt in l. reginæ. C. vt nemo priuatus. & in prætore, vt in l. pen. in fi. ff. de iust. & iu. & in quolibet iudice, vt in C. & ff. ad l. Iul. maie. Et dicitur maiestas, id est, maior status. c. felicis. de pœnis, lib. 6. cl. 1. eo. ti. cū ibi notatis. c. 2. de sta. mona. c. pastor. de sen. & re iud. per Valer. li. 2. c. de maiestate. vel maior potestas. Luc. de Pen. in l. vlt. C. de delato. lib. 10. vbi ponit differentiam inter maiestatem & dignit. vel dicitur maiestas autoritas sacra quæ in terris post supernum honorem secundo loco posita habetur, vt in §. arripiat. ibi, quæ meritò post supernum honorem secundo loco posita sunt, in auth. vt omnes obediant iudicibus prouinciarum, colla. 5. Et in sacra maiestate solum beneplacitum pro ratione est, dummodò honor inde nō afferatur rationi naturali: quia tūc tale beneplacitum inciuile & illegitimum esset, vt in l. Marcel. in fi. ff. de reg. iu. In publica verò autoritate disciplina attēditur, hoc est, doctrina populi cum increpatione: quæ quidem increpatio sacræ autoritati summæ non congruit, cui etiam dedit deus leges esse subditas, vt ipse princeps sit animata lex scriptarum legum, vt in auth. de consulibus in fi. collatio. Qui autem publicam disciplinam agunt, multa prudentia primò imbuti esse debent, vt ex eorum prudentia autoritas assequatur, prout lex dicit Platonem fuisse virum primò summæ prudentiæ, deinde summæ autoritatis, vt in l. 2. ff. de nundinis. Princeps autem qui maiestatem habet, primò autoritate fulget, quia à deo secundus in terris habetur, allegato §. arripiat. & secundò prudentia ipso pro eximio ornatu & illustri decore apparet.

An autem duces & barones habeant maiestatem, vide infra in 5. parte. in fin. in consideratione incipiente, Alij autem inferiores. quæ est in ordine 50.

SEptuagesima prima consideratio. Reuerentia est honor qui exhibetur cum pauore, vt dicit Archi. in c. 2. de offi. dele. in 6. & ibi Dominicus de S. Gemi. & est inter maiores & minores, vt not. Ioan. And. in c. non est sine culpa. de regularibus. in 6. Et alicui exhibetur ratione dignitatis, vel potestatis. c. visis. 16. q. 2. vt dicit Tullius in Rheto. Reuerentia est virtus aliqua prælatione sublimatis debitæ honorificationis cultum exhibens. Sed veneratio est virtus, qua reuerentiam exhibemus maioribus, in corporis humiliatione, gestu, nutu, & verborum emissione. Ita dicit Luc. de Pen. in l. 1. in 2. col. C. de collegatis. lib. 11. & de huiusmodi descriptionibus reuerentiæ & venerationis, vide Ioan. de Terra rubea cum gloss. Iacobi Bonaudi in suo tract. de vinea ecclesiæ, arti. 3. tertij tract. in verbo, honorificate. Dicit tamen S. Thom. 2. 2. quæst. 13. 1. distin. supra numerum primum, quòd reuerentia non est honor: sed motiuum honorantis, & finis aliorum. & ibid. quæstione 104. 2. distinct. supra numerum quartum, dicit, quod reuerentia directè respicit personam excellentem: ideo secundum diuersas rationes excellentiæ, diuersæ sunt species eius, vt de pluribus ponam in hoc libro, secundum ordinem dignitatum, in quolibet suo statu & ordine. de hac reuerentia vide Polycraticum libro 5. cap. 4.

Vel etiam dic, quod reuerentia est honor exhibitus, in testimonium virtutis. Et est timor initialis & castus, & potest capi in bono & in malo, sicut etiā confusio, id est, erubescentia, secundū Thomam super psal. 34. Et ideo cum nec dæmones, nec damnati, nec irrationabiles, vllam habeant virtutem, eisdem nulla debetur reuerentia, nec honor, prout dicit sanctus Thom. in 3. par. d. 9. quæst. 2. hinc Boetius de philosophica consolatione, lib. 3. Nō possumus ob honores reuerentia iudicare dignos, quos ipsis honoribus iudicamus indignos. Et ideo boni reuerendi sunt ne offendantur, ne fortasse per eos ille prouocetur ad iram, qui eorum corda semper inhabitat, vt dicit Greg. super Ezechielem. Inferiores enim suis potioribus debent reuerentiam exhibere. l. potioris. C. de offi. rectoris prouinciæ. c. statuimus, extra de maioritate, & obedientia. Nec debet iunior ex hoc irasci, quod maior ei præfertur. 11 quæstio. 3. cap. qui resistit. vide Lucam de Penna in l. 1. Cod. de consulibus. libro 12. dixi supra amplius in 20. consideratione incip. honor est illi.

SEptuagesima secunda consid. Subditi prælatos reuereri debent, eis effectum dilectionis impendendo. 95. d. c. esto. 2. q. 3. c. habet ipsis obediendo. 93. distinct. §. 1. & c. sequenti. & 2. q. 2. c. sacerdotes. eis communicando & subsequendo, 95. distin. c. non oportet. eorum officium temerariè non vsurpando, eadem distinctione. c. pres-

men habent ſpeciale, & per ſuos gradus nominantur, vt ſunt ſuperillustres, illustres, ſpectabiles, clariſſimi, & infimi. de quibus Lucas de Penna, in rubrica de dignitatibus, ponit verſus ſequentes.

Illuſtris primus, medius ſpectabilis, imus
(Vt lex teſtatur) clariſſimus eſſe probatur.
Et ſuperilluſtris præponitur omnibus iſtis.

Et etiam iſtas quinque dignitates ponit Io. de Platea, in l. fi. C. de decurio. lib. 10. vbi ponit 12. dignitates: videlicet ſuperilluſtres, vt ſunt Imperator, Papa, & quilibet rex in ſuo regno non recognoſcens ſuperiorem, vt eſt Rex noſter, qui dicitur Imperator. Patritius, qui apud nos dicitur Cancellarius, & Conſul, loco cui⁹ ſunt duodecim pares Franciæ. Illuſtres, vt ſunt præfectus prætorio qui dicitur præſidens. Senator, qui dicitur conſiliarius, & inter iſtos multi alij enumerantur. Præfectus vrbis, loco cuius eſt hodie præpoſitus Pariſien. Comes donationum quæ ſunt in curia principis. Præfectus prætorio militaris annonæ. Proconſul. Comes rerum priuatarum, qui apud nos eſt magiſter domus. & Comites prouincias gerentes, qui hodie apud nos ſunt gubernatores prouinciarum. de quibus infra dicetur ſuis locis. Et ſunt etiam quæſtores ſacri palatij, qui dicuntur generales ſeu theſaurarij.

Spectabiles ſunt proximi ſacrorũ ſcriniorum, præſides prouinciarum, aduocati fiſcales, principes agentium in rebus. Quandoque etiam dicuntur clariſſimi.

Clariſſimi etiam ſunt rectores ciuitatum, ſeu defenſores qui habent merum & mixtum imperium: vt ſunt Poteſtates Italię, & alij Poteſtates apud nos, qui habent merum imperium, vt ſunt in pluribus locis.

Infimi verò ſunt Iudices pedanæi, magiſtratus Municipales, cognoſcentes vſque ad certam ſummam, aut certam rem: & iſti infimi licet non habeant merum imperium, tamẽ poſſunt cauſas delegare, & vicarios ſeu locum tenentes conſtituere. no. gl. fi. in l. fi. C. de ſentẽ. ex periculo recit. Quod facit contra ſcabinos noſtræ ciuitatis Heduen. qui dicunt quòd Virgobretus noſter, hoc eſt maior, non poteſt committere vicarium in ſui abſentia: imo ꝙ antiquior eorum debet iuriſdictionem exercere. De ſupradictis omnibus dignitatibus ſuo loco dicemus: & de iſtis quinq; gradibus, vide ampliſſimè infra in 7. par. in princ.

Aliquãdo etiam ſumitur dignitas pro quodam gradu dignitatis à principe vel ſuperiore collata, vt eſt dignitas ducatus, marchionatus, comitatus & ſimiles: de quibus per totum tit. C. de dig. vſque ad tit. de re mili. lib. 12. Et de his quomodo aſſumatur videatur per Lucã de Pẽ. loco ſupra alle. & Cæpollã in tra. de imperat. militũ eligen. in ver. dignitatis. vbi allegat plura alia loca quæ videre poteris.

Sexageſimaſeptima conſi. Lucas de Penna in d. rub. C. de dignit. libr. 12. dicit, quod ad dignitates aſſumendi ſunt viri nobiles, prudentes, fideles, optimè ſibi conſcij pro mentis integritate, qui pro ſua fide ac induſtria nec fallant, nec fallantur, tam moribus optimis præditi, quàm ſcientiã peritiamq; rerum habentes. Et ibi ponit, quod ad dignitates minus idonei non ſunt aſſumendi, quem vide quia eſt extra propoſitum, ideo non inſiſto.

Sexageſimaoctaua conſid. Dignitas habet multa priuilegia quæ ponit Cæpolla in tract. de Imperatore eligendo. in verbo dignitas. vbi ponit triginta priuilegia, & duo alia ponit Lucas de Penna in l. obſiſtere. C. de annonis & tributis, libr. 10. Vnum videlicet, quod facit hominem gloria decorari. l. nullus. C. de decurio. libr. 10. Lætitiam gaudiumque in eo generat. l. 3. §. his addimus. C. de ſilentia. lib. 12. Tertiò, vltra per eum ibi poſita dignitas ſuperueniens operatur, quod excuſa[illegible] quem ab eo, quod prius promiſerat, ſecundũ Bal. in l. quiſquis. in fi. C. de epiſ. & cler. Hinc per hoc Bonus de Curtili in ſuo tract. nobilitatis, in 3. part. nu. 23. dicit, quod homo manuſmortuæ, qui tenetur ad corueas, ſi pòſt efficiatur doctor, aut conſequatur aliam dignitatem, liberatur, & eſt immunis ab illis corueis, per text. quẽ ad hoc põderat in l. interdum. ff. de operis liber. & dicit Fel. in c. quoniã abbas. in 5. col. verſi. quærit hic abbas. de offic. deleg. quod dignitas mutat cõditionem perſonæ. faciunt quæ dicit Bal. in l. quiſquis. in fi. C. de epiſ. & cler. ꝙ intelllige non diminuendo, ſed pullulando, & augmentando, quoniã, vt ait G. de Montferrato in trac. de ſucceſſione regum. in *prin.* nu. 5. honor, & dignitas perſonæ ſuperueniens, eiuſdẽ perſonæ qualitatem non mutat neque extinguit, ſed potius illam pullulat, & augmentat l. falſa demonſtratio. §. ſed ſi cui ibi. Nam honor eius auctus eſt, non conditio mutata. ff. de condi. & demon. & in l. pe. ff. de ſenatorib. & ex dignitate qs efficitur homo nouus, & immutatur ei cor aliud, vt 1. Reg. 10. c. vbi dicitur: Num & Saul inter Prophetas? facit quæ dicit D. meus Iaſ. in l. nõ ſolũ. §. morte. in 2. col. ff. de no. oper. nũc. vbi dicit, ꝙ verecundia excuſat ac ſi quis eſſet obligatus. Faciunt etiam quæ dicit Barb. in conſ. 60. in 1. col. & ſeq. in 1. vol. & idẽ D. meus Iaſ. in §. quadru. in 10. col. inſtitu. de act. & Fely. in c. cum omnis in 7. col. extra, de conſti.

Et his diebus mihi euenit caſus de quodam [illegible] tario regio, q terras ſuas, & hæreditagia in loco manuſmortuæ habebat, & per homines loci illas cultiuari, & laborare faciebat: domin⁹ volebat eũ cogere ad faciẽdũ corueas. Dixi, attenta eius qualitate, cùm illi fuiſſet verecũdum & inhoneſtũ tales corueas facere, ꝙ non tenebatur ad illas, & ꝙ erat immunis, imo ſolũ tenentur ad tales corueas qui ſciunt illas facere ex natura ſui artificij, & ſecũdum naturam illorum, & adhuc pendet proceſſus.

Sexageſimanona cõſid. Quod dignitatẽ [illegible] rendo & regendo conſequimur laborẽ, ſtudiũ curam, miſeriam, vigilias, & calamitatẽ ſecũdum

Lucam

clesia triumphanti sunt nouem ordines designati per nouem lapides. de pœni.d.1.c.principium ita in ecclesia militanti, quos habes.c.clero.21.d. c.cum in ecclesia nihil debeat esse inordinatum 61.d.c.miramur. Et ideo quanto aliquid ordinarium est, tanto id melius, & perfectius l.2.§.1.ff.ad Velleia. Ita dicit Lucas de Pen. in rub. C. vt dignitatis ordo seruetur. li.12. Et proprie ordo dicitur, cum diuersarum rerum vel personarum, vnaquæque proprium locum tenet. Arch. in c. decernimus in prin.10. q.1. graduum enim & ordinum distributio vnitatem in ecclesia conseruat.d. c.ad hoc.vbi glo.& Arch. 89. dist. super c.licet.45.dist. quod amplissimè & eliganti stylo declarat Iodocus Clict.in suo Antiluthero. c.2. &3.in 3. lib. Ratio autem ordinis obseruandi inter personas, ponitur in c.fin.in princ.89.dist.vbi dicitur. Ad hoc, dispensationis prouisio, gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contentio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi eam magnus ordo differentiæ seruaret. & ibi gloss. allegat Apost.dicentem. Dum mundus iste durabit, homines præsunt hominibus, dæmones dæmonibus, angeli angelis. Cum enim Deus erit omnia in omnibus cessabit omnis prælatio, non tamen ordo vel maioritas. Aliquis enim maior erit alio, quoniam in domo patris mei multæ mansiones sunt. c. in domo. de pœniten.d.4.

In omnibus enim actibus & virtutib. est ordo, & vtitur secundum ordinem, secundum Arist.3. Ethicorum. Et ideo, vbi sunt plura ordinata in vnum, oportet esse aliquod vniuersale regimen, supra particularia regimina, & ad hoc est facta prælatio inter ministros, vt not.glo.& Doct.in c. legimus 93.dist. Et etiam dicit Tull.lib.1. officiorum, quod ordo propriè est compositio rerum in aptis, & commodatis: prout etiam dicit Luc. de Pen. in l.his quidem. C. qui milit. non pos. in 2. col.lib.12. Potest autem ordo multipliciter considerari, vt infra dicam. Nam vt habetur in c.conuenit.de consecr. distinct.5. Conuenit ordinem æqualiter ab omnibus custodiri, nec debet turbari ordo offi.l.quisquis.in fin. & ibi gloss. fin. C. de postulan.

Et ordo est etiam vniuscuiusque rei figura substantiæ, vt inquit Bald. in consi.schismatis, quod posuit post rub.si quis alteri, vel sibi.& testatur D. Ambr. quem recitat Bald. in procœ. digestorum. in prin.& dixi satis amplè supra in procœ. huius libri. Vdalricus Zasius in repe. l.2. ff. de ori. iu.in §. post hunc maximæ autoritatis.in glos. in equestri ordine.dicit, quod est discretio status hominum conditioni accommodatus. Et Origen.in Leuit. c.4.ordines duodecim rationalis creaturæ esse, ex 12. tribub. collegit. de quibus infra dicam in sequenti parte.

Ordo etiam rem decorat l. numerarios. & ibi Luc.de Pen. C. de apparitorib. magistrorum militum.lib.12.

Septuagesimaoctaua consi. Duplex est ordo, temporis scilicet & qualitatis. De ordine temporis habetur in l.1.C.consulib. li.12. & de præpositis sacri cubiculi.l.1. C. eo. lib. & de proximis sacrorum scriniorum.l. vnicuique.& de tyronibus. l.fi.C.eo.lib.de quo infra in plurib.locis dicam, & maxime in vlt.par. De ordine qualitatis seu maioritatis, de quo est nunc quæstio in partib.sequentib. quasi in omnibus.& de quo habetur in rubro & nigro, vt dignitatum ordo seruetur. C. lib.12.& hic ordo potior est primo: quia, vbi habet locum ordo qualitatis, de ordine temporis non curatur, vt inst.l.1.de consulibus in fin. & C. qui accus. possunt l.1.in fin. Vnde immutatio operis præfertur origini carnis.22.q. 2.§. item opponitur quod Iacob.ita dicit Luc. de Pen. in rub. C. vt dig. ordo seruetur. Et ideo dicit Iacob. Rebuffi. in d.l.1.C. de consulib.lib.12. quod ordo temporis seruatur tantum inter existentes in dignitate æquali: sed vbi sunt inæquales dignitates, non seruatur ordo temporis: sed ille est prior alijs, qui meruit maiorem dignitatem, vt ibi amplè per eum.

Septuagesimanona consideratio, quod adhuc alio respectu, triplex ordo.

Primus est, vnius rei ad se ipsam in esse producendam, vt in sentētia, ad quam rectè faciendam, seruandus est ordo iudicij præced.prolatam, C.de sent.& interl.om.iu.

Secundus ordo est temporis, vt quia vna res est prior tempore, quàm alia, tunc in honorib.ordinandis non præfertur prior, sed potior, l.honores. ff.de decurio.l.ad subeunda.C.de decu.lib.10.Sed in iam ordinatis inuicem præferendis, seruatur ordo, tam temporis, quàm qualitatis, vt dixi in præce.consid.dicam infra in vlt.par.

Tertius est ordo, qui non attenditur, quando constat de mente contraria.l.nec enim.ff.de solutio. quoniam quandoque verba transposita & vt plurimum, idem significant, l.1. C. qui accus.non pos.l.quidam.ff.de pecul.lega.l. præposteri. C.de testa.vbi do.meus Iason.l.cum pater.§.si fidei tuę. ff.de leg. 2. & hoc quia sensum & non verba spectamus.l.3.§. cum domino. ff. de adi.leg. & declaratur quandoque mens ex conceptione sermonis, & personarum affectione, vt vult gloss.in d.l. cum pater §. à te rogo.ff. de lega.2. Si autem non potest constare de mente, non recedimus ab ordine scripturæ.l.1.§. is qui nauem. ver. in re igitur dubia.ff.de exercitoria.& ita dicit Ioan. de Platea in l.2. C. vt dignitatum ordo seruetur. & dicam plura infra de hoc brocardico, An ordo scripturæ attēdatur, videatur Fel. in rub.de maioritate & obe.

byter.eorũ ſtatuta ſeruando. 7.q.1.quia.&c.ſi quis extra de maiorita. & obedien.eos temerariè non arguendo, vel iudicando.21. d.c.nolite. & eorum defectus non reuelando, ſed potius contegendo. 97. diſtin.c. in ſcripturis. & dicit tex in c. regnum. 23. q. 5. Ipſis autem principibus, & poteſtatibus fidem, & reuerentiam ſeruari oportet: quam qui non exhibuerit, apud deum præmia inuenire non poterit. Sic etiam filius patri, & vxor marito tenẽtur reuerentiam præſtare.23.q.5.ca.eſt ordo.ita dicit Lucas de Penna in d.l.C. de collegiatis. libr. 11. Imo etiam reuerẽtia debetur in vtili prælato, quãdiu ſuſtinetur.c.ſi fortaſſis.16.q.6. Nec dignitas regia, vel imperialis vituperanda eſt, ſi Rex aut Imperator tyrãnicè ſæuiat, vt eſt textus in c. neque. 24. q. 6. Imo etiam reuerentia debetur ab exemptis. Bal.in l.fi. per illum text. verſi.ibi.per hunc. C. de bonis libertorum, & dicam infra in 4.parte.& ibi etiam Bal.in verſi.vlt.nota.dicit, quod reuerentia debetur naturali, nec poteſt reuerentia pacto remitti, prout dicit Bal. in l.libert.in 2.col.pone, ego promitto.C.de operis libertorum.Ita qui tenetur ad reuerentiam alicui, nõ poteſt vocare talem in ius ſine venia, vt dicit Specu. in tit.de actore in 11. colum.in fin. Sed nunquid edictum.quod nõ credo indiſtinctè verum. Cum princeps reuerentiã exhibeat iuriſperitis ob finem meritum. l. quicquid. C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum. & tamen non eſt verum, quod eos non poſſit in ius vocare ſine venia. Dic tamen, quod princeps hoc facit, non quòd teneatur, ſed tantum ex vrbanitate, & ob finem meritum, & propter honorem ſciẽtiæ, adeo quod nominatim opiniones eorum exprimit in reſcripto. vt in lege.ſi pure. ff.de fideicõ. libert. & hoc, ſtudiorum labor, iuſtè meretur. l.1. C.de aſſeſ.

SEptuageſimatertia conſid. Reuerentia, quę debetur à vaſallo domino remitti poteſt, cum videatur deberi ratione contractus ſecundum Bal. in l. 1.in 52. q. ff. de rer. diui. & in c. ſi. cautio. de fi. inſtru. Secus autẽ in reuerentia, quæ debetur ratione perſonæ, vt eſt illa quæ debetur à filio patri, ab vxore marito, à iudice doctori, vt dicit G.Benedicti in ſua repe. c. Raynutius. in ver. duas habens filias.nu.234. de teſta. & idem de illa quæ debetur epiſcopo. de quo per. cano. in c. cum venerabilis. de teſt.& dictur⁹ ſum infra in 4.par.in 28.conſide.

SEptuageſimaquarta conſid.Reuerẽtia quę debetur viuo, debetur & mortuo, vt dicit text.in l.apud Celſum.§. aduerſus. ff. de exce.ibi: ſemper enim reuerentia ei adhibenda eſt tam viuo quàm mortuo. & ibi, namq; conuenit tam viuo quàm mortuo patrono à liberto honorem exhiberi. de quo honore exhibendo circa corpus mortuum ſeu reuerentia, infra dicam in 2. parte.in 5.conſideratione, vbi amplè.

SEptuageſimaquinta conſi. Pro reuerentia quã quis facit alteri: datur ei præmiũ, cũ ei accedat bona gratia, vt habetur Eccl.32. Audi tacens, & pro reuerẽtia accedet tibi bona gratia. Laudabile namque diſcretumque eſt reuerentiam & honorem exhibere priorib. dicit tex. in c.ſicut inquit.in prin. 2.q.7.facit tex.in c.ex ore.in fi.de priuilegijs.etiam ſi inutiles ſint, dummodo tolerentur. dixi antea & videatis conciuem & contemporaneum noſtri Io. de Montholono in ſuo promptuario iuris. in verſ.reuerentia.

Aduerte ad id quod dicit Luc. de Pẽna in d.l.1. C.de collegiatis.an faciendo reuerentiã, vt pręposito ei cũ quo de prępoſitura litigatur, iuri ſuo propterea renunciare videatur. videantur notata in c.ex ore.extra de his, quæ fiunt à maiori parte.c. vbi videtur dicendum quòd ſic.

SEptuageſimaſexta conſi. Excellentia propriè cadit in principẽ, vt notatur in c.1. de proba. vbi imperator ſcribit regi Angliæ, & vtitur his verbis: Tua excellentia. Tamẽ etiam præfectus vrbis dicitur excellentiſſimus, vt in l.tam dementis.C. de epiſ.audi.& etiã quęſtor dicitur excellẽtiſſimus, vt in l.ſi quando.C.de appel. Ex quo non indiſtinctè excellentia cadit in principẽ: & ratione excellentiæ quis pfertur qui aliàs non pręferretur, vt dicit gloſſa in l. 1. C. de ano. ciui.lib. 11.vbi dicit, quod ſi ſcholaris ſit excellens, debet præcedere doctorẽ. d.meus Iaſ.in l.cum quid.in 1.lec.in 4.col.ff.ſi.certpet. Et etiam minor excellens debet præcedere ſeniorem, vt plenè habetur per G.Benedicti in ſua repe.c.Raynutius.in ver. Adiectę impuberi.nu.2. de teſta. Et alia quæ fiunt ratione excellentiæ perſonæ, ponit Spec.in ti.de arbit.§. 2.verſi.1. & Alex. in d. l. cum quid. & dicam infra in 10. parte in 30. conſideratione. vbi ponam, quod iunior doctor excellens, præfertur antiquiori indocto.

SEptuageſimaſeptima cõſid.eſt. Quod vt cognoſcatur, quis honor, quæ laus, quæ gloria dignitatem habentibus ſint deferendæ, & quomodo inter illos ſit ſeruandus ordo, & quomodo vnuſquiſque agnoſcere debet ordinem ſuum, & quod dignum ſit eo ordine quem ſuſcipit, intelligere & ita actus ſuos, ſermonem, inceſſum, habitum, moderare. Ideo videndum eſt quid ſit ordo. Vnde vt ait Aug.de ciuita.Dei li.29. Ordo eſt parium diſpariumque rerum, ſua cuique loca tribuens diſpoſitio.& dicitur ab ordino: & ordino ab ore dicitur quod idem eſt quod diſpono, quaſi ore pronũtians quis cuique locus eſſe debeat. A quo ordo, diſpoſitio gradus, & ordinarium, in quo ordo ſeruatur & maximè ordo in dignitatib. eſt ſeruand⁹. l. fi.C. de primicer & ſecũdicer. & toto ti. vt dignit.ordo ſeruetur.C.l.12.& bonum conſiſtit in ordine ſecundum Aug.in li.de natura boni.& ordo dat rei perfectionem 7.q.1.c. nihil. Nullius quippe vniuerſitatis adminiſtratio gereretur, neque ſubſiſtere poſſet, niſi eam magnus ordo differẽtiæ ſeruaret. c. ad hoc.89.d. vbi habetur quod eccleſię militantis & triumphantis duplex eſt ordo, & ſicut in ec-

SECVNDA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

A Barthol. à Chassaneo humanorum Iurium Doc. Patrono Heduorum fiscali, editi: dignitates, laudes, & excellentias hominis, præcipuè mulierum, complectens:

Diuisa in vnam & quadraginta Considerationes.

In primis, pro clariori subsequentium intellectu, duas primas præmitto Considerationes, tanquam ferè vniuersales ad huius operis materias.

SIT ergo Prima: Omniū Entium quatuor sunt genera. Primū est earum rerum, quæ habent esse tantum, & harum multiformis est differentia. Nam & si in hoc vno conueniant, quod habent esse, recipiunt tamē hoc esse: ista quidem clarius, ista verò obscurius. Inter elementa enim aqua dignior est terra, & ignis supra aquam & aerem multò præclarior. Dixi inferius in vlt. par. in 12. conside. Iste gradus complectitur cuncta, quæ generantur in visceribus terræ, vt sunt mineralia, & metalla omnia, argentū viuū, plumbum, ferrum, cuprū, stannū, argentum, & aurum. Quod autem istorum altero sit præstātius, etiam narraui in d. par. in 95. consid.

In hoc gradu est lasurium, quod aurum pretio superat: sulphur, saphetra, salgemma, & cūcti lapides pretiosi, vt sunt carbūculus, hyacintus smaragdus, ametistus, topazius, corallus. Hi omnes magni sunt pretij, pulchritudinis, & virtutis. De quib. videre poteris aliquid in d. par. vlt. in 91. conside. In hoc p[illegible]rea gradu sunt omnes cœli, omnia corpora cœlestia, omnes spheræ, sidera, & septena planetarum lumina. De quibus etiam in dicta finali parte. Artificialia quoq; ad istum referūtur gradum. Quæ, & si inter se de nobilitate compugnent, vt infra dicturus sum in 11. par. in hoc tamē cuncta conueniunt, quod esse tantum habent, & non viuere.

Secundus gradus est earum rerum, quæ habent esse, & viuere, cuiusmodi sunt omnes planetæ, arbores, & herbæ. Hîc nempe vitam suam oculis nostris insinuāt, dum videmus eas sursum, deorsum, ante & retro, ad dextram sinistramq; moueri. Attrahunt & habent è terra suum, vnde se nutriunt, elementum, crescunt, augmentantur, & flores, frondes, fructus seminaq; producunt. Habent enim intra se virtutem quandam, qua facilè ista perficiant. Sub isto gradu innumerabiles ponuntur arborum, & herbarum species: quarum inter se fructus, sapores, odores, virtutes, coloresq; longissimè separantur. Omnib. vna viuendi ratio, sed nobilitas dignitasq; non vna, prout etiam in d. part. dicetur, in 88. 89. & 90. considerationib.

Tertius gradus est corū etiam quæ habent esse, viuere, & sentire: & in hoc sunt cuncta animantia. Ad sensum enim visus requiritur & auditus, gustus, odoratus, & tactus. Ad istum gradum referuntur cuncta quę mouentur in terris vel in aquis, vel quæ in liquido aere peruolitāt. De his infra, in 78. 80. & 81. considerationibus dictæ vltimæ partis.

Quartus gradus est corū quæ habent esse, viuere, sentire, & intelligere: & in hoc est homo, cui præter esse, viuere, & sentire, subest etiā intelligere, discernere, velle & nolle libere. Solo enim arbitrio ascendit homo supra cætera animantia: qui pōt iudicare, ratiocinari, & susceptibilis fieri experientiæ, artis, scientiæ, atq; doctrinæ. In hoc etiam sunt angeli & dęmones, boni & mali, cum dęmon etiam in bonā partem olim accipiebatur, & erat nomen dæmonis veterib. honestū, vt ait Cælius lib. antiquarum lectionū primo c. 23. & c. sequenti. Vbi, & Platonicorū schola asserit, rationalis naturæ, gradus esse tres, nō dignitatis tantum maiestate interpunctos adiunctosq;, sed etiā locorū intercapedine. Nam immortalib. dijs summā attribuunt sedem, hoc est cœlestē. Sed horū alios dici, & esse intelligibiles, ab omni materiæ contubernio semotos, quorū parens princepsq; is sit, quem rerum conditorē opificemq; veneramur, maiestatis amplitudine vltra mundana, sanctū, & humano sermone inenarrabilē, sed ne mente quidē facile apprehensibilē. Quisquis est, quantuscunque, vnus est, veru. bonus, veritas vna, bona, bonitas vna, vera. Cæteri non tā dij, q̃ ministri. Visibiles Deos intelligunt cœlestia corpora, atq; hic gradus vtiq; vnus, qui & primus. Imū verò tenet numisma pręcelsæ diuinitatis. Eximiū, homo, cuius eminētissimā naturā cœlitib. ferè comparē, cōtendunt. Mediū vero inter hosce extremos gradum, à lunæ collimitio ad nos vsq; expansum iā habent, quos à scientię magnitudine prisci dæmones vocarunt. Hos, tanquā interpretes quosdā, & salutigerulos arbitrati sunt priores: qui cōcepta à nobis vota ad Deos deferrēt, & illinc ad nos diuina munera referebātur. Hos Romani veteres medioxumos nūcuparūt: quod insiti ex suis, ratione, ac loco, & potestate, dijs summis sint minores: hominum natura velut cōplacitū est antiquis: vtiq; maiores. Hęc Cælius. Et de isto tertio gradu, & primo dicā in 3. par. De se

obe.& in c.cum dilecta. de rescri. vbi ponit quinque limitationes.& do.meus Iason in l.2. §. prius. ff.de vulg.& pup.Benedictus in sua repetitione c. Raynutius.in verbo, testamentum.2. nu.3. de testamen.dicit,quod procedere contingit trib.modis scilicet tempore,ordine naturæ, & iuris fictione,seu ingenio intellectus. vide ibi.

OCtuagesima consideratio. Quia, licet ordo in dignitatib. sit seruandus,quod etiam in alijs est seruandus.Primò,in subeundis munerib.l. si.quemadmodum ciuilia mune.inducuntur.lib. 10.C.& l.1.C.de munerib. patrimo.eod.lib.

Secundò,in debitoribus fisci conueniendis. l. quoniam Augerio.C.de conuenien. fisci debito. lib.10.quo quis ordine conueniatur,per totum.

Tertio,in liberalib.l.generaliter. §. si quis alienum.versi.si quis ergo.ff.de fideicommis.libertatibus.

Quartò,in pignoribus.l.2. C. qui potio. in pig. hab.

Quintò,in petitionib.à diuersis in iudicio propositis.l.qui prior.ff.de iudi.

Sextò,in executione rei iudicatæ.l. ordo. C. de exe.rei iudi.& l.à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iud.Qui si non seruetur, actus est nullus. Fel. in c.cum dilecta in 6.col.extra de rescr.Io.de Imo.in d.§.in venditione.& maximè quando executio fit ab executore; vt dicit Alexan. in consi. 5. in 3.col. in 2.vol.

Septimò,in petitionibus ab eodem propositis l.ordinarij. C.de rei vendicatione.

Octauò,in testamentis. l. qui soluendo.2. ff.de hær.insti.l.2.§. prius.ff.de vulg.& pup.subst. Ista ponit Ioan. de Platea in l.2. C. vt dignitatum ordo seruetur.lib.12.

Nonò,in visitatione fienda per episcopum, vel alium habentem ius visitandi.c.1.de censib.in 6.

Decimò,in electionib.fiendis. c. quia propter. & ibi notatur,extra de electionib.ita quod non debet fieri præposteratio requisitorum ad electionem,vt notant Io. And. & Panor.in d.c.quia propter in 5.& 6. col.

Vndecimò,in confirmatione electionis: quoniam prius debet fieri inquisitio de processu electionis,de meritis,& dignitate vel in dignitate ipsius electi,per ipsum cõfirmatorem, quàm electus confirmetur, aliàs confirmatio nõ teneret.c.prouida.& c.fi.de electionib. in 6. & ibi Dominicus, & Philippus Francus,& ample de his duob.per Pe. de Braxio in suo directorio electionũ,3. parte,ca. vbi multa de materia ordinis, & ibi ponit triplicem esse ordinem.de quib. dixi in præced. consi.

Duodecimò,in euangelijs, vbi primo in ordine ponuntur euang.Matthæi, quia primus scripsit Euangelium in Iudæa, vt habetur in argumento in euangelium secundum Matthæum, & ibi Nicolaus de Lyra.

Decimotertiò, Etiam Deus præcipit nomina filiorũ Israel scribi in veste Aaron, iuxta ordinem natiuitatis eorum.Exod.28.& habetur per Lucam de Pen.in l.3.in prin.C.de tyronib.lib.12.

Decimoquartò,in onerib. ordo est seruandus, l.ordine.ff.de leg.3.l.3.§.præsens.ff.de munerib.& honorib.gloss.in l.vni.C. de potiorib. ad munera nominandis,lib.10.

Decimoquintò,ordo seruandus est eorum quæ lege ponuntur, vt l.fi. C. de officio præfecti vrbis secundum gl. 1. in l.2. ff. de adop. & sic vbi legalis paternitas cõtrahitur, primò interrogatur pater quàm filius,d.l.2.vbi, quia is qui adoptat rogatur, id est interrogatur. ff. de adopti. per quem text.d. gl.1.infert,quod sponsus primo debet interrogari in matrimonio contrahendo, quàm sponsa, & ad illud propositum, illam gloss. singularizauit ibi Bald.

Decimosextò,in iudicijs,vt in l.prolatam.C.de sent.& interloc.om.iud.& C. de ordine iudiciorum: & de ordine cognitionum. & in his si ordo non seruetur, an actus sit nullus. Alb. de Ros. in l.1.in 5.col.de nouo cod.comp.

Primæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

brutis sentire & fructus percipere. De his duobus, Gandinus in loco hic ante allegato, allegat tex. in l. qui vas. §. ex furtiuis. ff. de fur. & in l. in pecudum. ff. de vsur. Habet & tertio cum angelis intelligere, ex quo facta est anima rationalis, vt Deum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret & possidendo frueretur.

Omnium enim ceaturarũ est dignissimus. Ita dicitur in summa confessionis, in ti. ex quibus causis infamia irrogatur. in prin. & in auth. de nuptijs. §. quia vero. & gl. in l. emp. ff. de euic. & facit. §. per edictum in d. l. empt. & inst. de re. diui. Hominis etenim gratia omnes fructus rerum natura comparauit. §. partus. & d. l. in pecudum. Hinc Pli. 1. c. lib. 7. naturalis historiæ, quod causa hominis videtur cuncta alia genuisse natura. Hominem etenim dico tantæ excellentiæ & sublimitatis, quod quodammodo est finis omnium, teste Arist. 2. Ethic. & omnia continere dicitur, vti Deus, sed diuersimodè. Deus autem omnia in se continet vti principium, homo vero omnia continet, vti omnium medium: quo fit, vt in Deo sint omnia meliore nota, quàm in se ipsis. In homine inferiora, nobiliori sint conditione, superiora autem degenerent. Sunt ignis, aqua, aer, & terra, per verissimã proprietatem naturæ suæ in crasso hoc & terreno hominis corpore, quod nos videmus. Huic etenim nulla creata substantia seruire dedignatur: huic terra & cætera elementa, huic bruta præsto sunt, vt famulentur. Huic militat cœlum, salutem bonumque procurant angelicæ mentes, vt siquidem verum est, quod scribit Apost. esse omnes administratorios spiritus missos, propter eos qui hęreditati sunt destinati. De quo originaliter Paulus ad Heb. 6. transumptiuè in clementi. si dominũ. de reliq. & venera. sanctorum. Imo seipsum Deus pro homine exhibuit. Ad Heb. 5. Et transumptiuè in d. cle. si dominum. Imo se tradidit contumelijs afficiendum pro homine, vt ipsum à vinculis potestatis diabolicæ liberaret, vt est tex. in c. suggestum. 7. q. 1. Sic etenim huic mancipantur terrestria, fauent cœlestia, quia cœlestium, & terrestrium vinculum est, & nodus. Hanc hominis excellentiam amplissimè ponit Antoninus Flo. in sua hist. par. 1. lib. 1. c. 1. Vbi dicit hominem à Deo fuisse sublimatum honore, & excellentia, quo ad animam, in tribus, scilicet in magna gratia, in mira iustitia, & in eximia notitia: quo ad corpus, quantum ad immortalitatem, impassibilitatem, & loci amœnitatem, & quo ad honorem dominij, vt præesset omnibus. Quæ omnia amplè declarat, quæ nõ transporto, cum sint clara, & clarè posita. Vnde ergo meritò dicit Hermes Trimegistus, ꝙ miraculum est homo, prout amplè recitat Picus Mirandula in sua elegãti oratione in cœtu Romanorum per eum recitata, vbi dicit legisse in monumentis Arabum Abdalam Saracenum interrogatum fuisse, quid in hac mundana scena admirandum spectaret: qui nihil homine admirabilius spectandum, respondit. Et dixi in tractatu meo, de maledictione creaturarum irrationabilium, in 2. par. in 3. in 4. fundamẽto illius par. vbi alias dignitates, & excellentias hominis posui, quam compo sui in scholis me existente in studio Ticinen. Et vide etiam in sermone Discipuli 32. nouem dignitates hominis. Et ex prædictis possent vltra numerum 52. numerari. Et inter alia priuilegia hominis, inter cætera animalia, quod licet omne animal ictuum fulmine intereat, homo tamen non semper interit, imo percussus euadit sæpissimè. vt de Anchise apud Vir. legitur, vt recitat. G. Benedi. in sua rep. c. Raynuti⁹. in verbo. Adiectę impuberi. in princ. de test. Vbi ponit, quod inter aues nunquam aquila percutitur fulmine, inter quadrupedia, vitulus, seu bos marinus, inter ramos laurus, & ibi tam in dictis quàm in allegationibus plurium, multa de laude & excellentia hominis comprehendi possunt, quæ omitto, ne sim nimis prolixus: quę prolixitas quandoq;, & vt plurimùm inducit desperationem & fastidium legentibus. Sed amplius vide de dignitate primi hominis, Ioan. Chrysost. qui librum vnum fecit, incipientem: Dignitas humanæ.

Aduertendum est etiam, quod in corpore humano sunt multa admiratione digna, quæ amplè ponuntur per Cælium lib. 1. suarum antiquarum lectionum. c. 12. & de omnibus quæ sunt in homine, tam in mente, intellectu, memoria, quàm in corpore, ponit amplè idem Cœlius lib. 2. per totum, vbi ponit rationem omnium membrorum: & inter omnia dicit esse quatuor principaliora, & digniora, videlicet cerebrum, cor, epar, & testiculos, de quibus eodem lib. c. 39. & infra in vlt. part. vbi quæritur, quod membrum humanum est dignius, & excellentius.

Tertia consid. Homo est dignior angelis propter assumptam à diuinitate humanitatem, propter quod homo magis attinet Christo, quam angelus, propter multa.

Primo, quia Deus nõ solum fecit hominem de progenie sua, quia eũ ad imaginem suam creauit sicut & angelũ, sed insuper de progenie humana seipsum fecit, quando verbũ caro factũ est Io. 1. & in symbolo: Et homo factus est. Maxima quidẽ esset hominũ cuilibet dignitas, & gloria atq; nobilitas, si Imperator, aut quilibet alius princeps supremus, de eius se faceret prosapia & parẽtela. Multo autẽ maior nobis & gloria atq; nobilitas, ꝙ Deus se de nostra fecit prosapia, progenie, & cognatiõe.

Secundo, quia Angelus attinet Christo ex parte patris, qui est pater Christi per æternã generationem, ac angelorũ & hominũ, per temporalẽ creationem: sed homo attinet Christo, etiam ex parte matris, quæ non est angelicæ naturæ, sed humanæ. Ad Heb. 2. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. Et fratrem hominis se vocat,

ciendo verò, q est hominis, in hac parte discutitur.

SEcunda & principalis cõsideratio huius secundæ partis, quæ est generalis ad omnes sequentes, & ex qua omnes dependent, est, Quod cũ homo honorari naturaliter appetat. Spe. in ti. de citatio. §.5. ver. porrò si sunt plures delegati. & dixi supra. Ideo dic ꝙ homo est animal honorandum. Hoc in naturã Dei transit, quia ipse sit Deus. Hoc dæmonum genus nouit, vtpote, qui cum ijsdem ortum se esse cognoscat. Hoc humanæ naturæ partem in seipso despicit, alterius partis diuinitate confisus. Et, vt ait Trimegistus: Miraculum est homo, ad similitudinem dei factus. Gen. 1. & 9. c. tex. in c. hæc imago: 33. q. 5. & in l. si quis metallum. C. de pœn. Intantum; vt ipse pater architectus Deus omnipotens, omniũ creaturarũ creator, cunctis rebus creatis, vltimum, diuinum hominem creauit ad imaginem, & similitudinem suam: vt postquam ipse Deus hãc quam mundanam domum videmus, diuinitatis templũ augustissimũ, arcanæ legibus sapientię fabrefecerat, super cœlestem regionem mentib. decorarat, æthereos globos, æternis animis vegetarat, excrementarias, & feculentas mũdi partes, omnigena animalium turba, complerat: opere consummato, considerabat aliquem esse, qui tanti operis rationẽ perpenderet, pulchritudinẽ amaret, magnitudinem admiraretur. Inducendo vnum, quod à regib. & principib. nostri temporis vsurpatum videmus: vt cum magnificam, & nobilem ciuitatem cõdiderunt, iam vrbe absoluta, imaginẽ suam, omnib. visendam, in medio illius, spectandamq; constituunt. Sic fecisse videmus principem omniũ Deum, qui tota mundi machina cõstructa, postremum omnium, hominem in medio illius statuit, ad imaginem & similitudinem suam, formatũ. Res ergo & supra fidẽ mira, est homo. Cœlestis enim illi est origo, teste Virg. & cõprobãte Ouid. in suo li. Metamor.

Pronaq; cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumq; videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

De quo habetur in gl. in §. partus. inst. de rerum diui. & in l. iustissimè. ff. de ædil. edi. & in §. fi. Insti. de iure naturali gentium & ciuili. Vnde etiam Silius Italicus:

Nonne vides hominum celsos ad sydera vultus
Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora.
Cum pecudes volucrũq; genus formamq; ferarum,
Segnem, atq; obscœnam passim strauisset in aluum.

Huncq; gloria & honore coronauit dominus, & constituit eum super opera manuum suarum, vt habetur Psal. 8. Omnia sub pedib. eius subiecit, oues, boues, vniuersa insuper & pecora cãpi: Volucres cœli & pisces maris. Psal. 38. Et super vniuersas terrę creaturas contulit ei dominij principatũ, nobilitando etiã, & sublimando hominis dignitatem, ex ministris spirituum superiorum. text. in cle. si dominũ. de reliquis & vener. sanct. Hinc etiã Apostolus ad Heb. 2. dicit, ꝙ Deus omnia submittendo homini nihil dimisit nõ subiectũ. Hinc dicit Pli. lib. 7. naturalis historiæ. c. 1. quòd homo est animal cũctis imperãs, & etiã ceteris animantib. excellẽs. Arist. li. 2. de animalib. Nobilissimumq; & altissimũ animal est homo. eo. lib. de animal. li. 1. Et, vt dicit Lucius Apuleius de Deo Socratis. Prę stantissimũ animal est homo. Ita ab ipso Deo magnificatus. Iob. 7. vt paulo minus angelis sit diminutus. Psal. 8. Hoc enim in naturã Dei transit, quia ipse sit Deus. Hoc dæmonũ genus nouit, vtpote qui cum ijsdem ortũ se esse noscat: hoc humanæ naturæ partem in seipso despicit, alterius partis diuinitate confisus. O hominum quanta est natura temperata, felicius; ac dijs cognata diuinitate coniunctus, partem sui qua terrenus est, despicit. Cætera omnia, quib. se necessariũ esse cœlestis dispositione cognoscit nexu secũ charitatis astringit, sicque suspicit cœlum. Sic ergo feliciore loco medietans est positus, vt quæ infra se sunt, diligat. Ipse autem à superiorib. diligatur, elementis velocitate miscetur. Acumine mentis in profundo maris descendit. Omnia illi lucent, non cœlum videtur altissimum, quasi enim è proximo sagacitate animi intuetur. Intentionem animi eius, caligo aeris non confundit. Non densitas eius operum impedit. Non aquæ altitudo profunda, aspectum eius obtundit. Omnia idem est, & vbique idem est. Hoc satis probat dictum Aristotelis in 3. lib. Politicorum dicentis. Animal hoc prouidũ, sagax, ac tutũ, memor, plenum rationis, & consilij, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum est. Non solũ famulantur terrestria, imo & angeli hominis sunt, vt habetur Apoc. 19. Vbi Angel⁹ nõ fuit passus se adorari ab homine. Dixit enim homini, nequaquã, conseruus tuus sum & confratrũ tuorũ habentiũ testimoniũ Iesu. Et dicit gl. in l. cognitionũ. ff. de varijs & extraor. cogn. ꝙ angelica natura seruit homini. Omniũ enim animantiũ domin⁹ habens ad sui custodiã angelos quasi satellites aut pædagogos posuit. Quoniã, vt dicit Albertus de Gãdino in tractatu maleficiorũ in ti. quomodo cognoscitur de maleficijs, quando crimen est notoriũ. Virtus Angelica est hominis seruitio deputata. Cœli insuper, nisi Deũ offendat hæres futurus: dęmonibus, hoc est angelis malis & apostatis imperat. Vnde Hermes Trimegistus dicit, hominem tantæ sublimitatis esse, vt Deos faciendi habeat facultatem. Dij enim estis & filij dei omnes, ait ꝓpheta. Omnis enim creatura dicitur, cũ, vt habetur Mar. 26. Euntes in vniuersum mundum, prædicate euangeliũ omni creaturæ, Et omni creaturę euangelium prædicatur, cum homini prædicatur, vt dicit Greg. in homilia euãgelij Pentecostes. & in gloss. ad Romanos ibi. Inuisibilia. Et hoc est etiã, quia, cum omni creatura participat, & omnes proprietates creaturarum in se admittit. Habet enim cũ herbis & arboribus viuere, cum

brutis

exhibebat. Thob.1. Et de vtilitate sepulturæ, ponit amplè. Ant. Flor. in 3. par. suæ sum. ti. 10. c. 1. §. 3. & amplè etiam per Bernardum de Bustis, in 2. sui Rosarij, sermone 1. vbi ponit, quod exequiæ & ceremoniæ mortuorum prosunt. in 12. Apud maiores gentilium Romanorum ritus talis erga mortuos obseruabatur. Nam perungenda cadauera preciosis quibusdam vnguentis detinebantur, & in rogis multa simul aromata cum cadaueribus cremabantur. Vnde de Sylla legimus, maximam multitudinem aromatum in eius rogo fuisse absumptam. Refert idem Viualdus in loco hic ante allegat. Hic mos, etiam apud Aegyptios obseruabatur, vt habetur Genes. 50. de Ioseph, qui præcipit seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem suum. quibus iussa explentib. transierunt quadraginta dies. Fleuitque eum Aegyptus septuaginta diebus, scilicet quadraginta dies condimēti, & triginta fletus, vt dicit ibi de Lyra. Etiam habetur Deut. 34. de Moyse, quem populus Israeliticus fleuit triginta diebus. Et recitat Valerius, in tit. de seruata religione. c. fi. Quod Senatus Romanus, post Cannensem cladem decreuit, ne matronæ vltra trigesimum diem luctus suos extenderent, vti ab his sacra Cæreris peragi possent. Alius tamen mos erat apud aliquos, vt lugerentur defuncti, vsque ad tertium diem. apud alios, vsque ad septimum. apud alios verò, vsque ad quadragesimum. de quibus moribus in c. quia alij 13. q. 2. Et iste mos quadraginta dierum apud nobiles in Gallia obseruatur. Ex quo sententiatum fuit per Officialem Heduensem, quod domicella Iaquelina de la Trimoille, filia nobilis & potentis domini Georgij de la Trimoille, locumtenentis regij generalis in Burgun. citata coram ipso, super certis promissionibus matrimonialib. per verba de præsenti, instante procuratore domi. epi, & ad denunciationem generosi & magnifici viri domini Io. de la Bulme, domini de Pesme, & filij illustrissi. domini comitis de Montereuel, nō tenebatur comparere in iudicio, nec exire domum, ante quadraginta dies, computandos à tempore mortis dicti quondam sui patris.

Aduerte etiam ex illo Gen. 50. c. circa tria. Primò, ibi interuenit honoris exhibitio in cōdimento corporis defuncti. Secundò, fletus solennis super mortuū. Tertiò, honorabilis deportatio cum comitiua valde solenni, & nobili. Nā Ioseph conuocauit omnes maiores patrię domus Pharaonis, & amicos, ad conducendum corpus patris sui Iacob ad sepulchrum suum: quę hodie etiam obseruantur apud nos, quoniam in executione sepulturæ, & funeralibus defunctorum, præcipuè magnatum, & diuitum, interuenit pompa funebris, tam in vestibus lugubrib. tędis, & luminarib. cereis ardentib. vbi domus, & aulæ, equi & sepultura, nigris sternuntur pannis, & conuocantur parentes, & amici ad 40. diem quo ad nobiles, & quo ad alios, statim cum reconduntur in terra, aut sepulchris eorum. Alexander verò, & Cæsar Imperatores se in eorum testamento, in nuda terra humari iusserunt. vt infra dicam. Varios enim inhumandi ritus, ponit Textor Niuernensis in sua officina, in ti. de vario inhumādi ritu. vbi dicit. inexpiabile quōdam scelus creditum est, sepulchra violasse: adeo, vt lex sacrum esse iusserit, vbi corp⁹ hominis mortui iaceret, diceretur que minxisse in patrios cineres, cui omnia cadebant sinistrè, & inauspicatè. ac de materia sepulchri, & monumenti, quomodo apud leges habeatur, sunt tituli. de relig. & sum. func. ff. & Codice: & dicam infra post dicta Textoris. Sed, vt dixit, apud nos quoq; Christianis damnatur ceremonijs, qui aut lotium in sepulchris egesserit, aut quid aliud ibidem fecerit immūdum, neque apud nos solum religiosum est. Nam nulla prope tam efferata gens est, quæ non nouerit habere sepulchrorum rationem, præter paucos barbaros: qui cum belluino prope ritu inter se degant, nihil mirum, si aliorum vestigijs nequaquā insistāt. Nunc de vtrisque loquendum, his scilicet, quibus nulla est funerum cura, & illis quib. maxima.

Lotophagi suos in mare defunctos abijciunt, asseuerantes, parum interesse humóne, an aqua, absumantur. Hunc modum reprobat iurisconsultus Modestinus. in l. in suo. ff. de condi. inst. vbi dicit. quod laudandus est magis quā accusandus hæres, qui reliquias testatoris non in mare secūdum ipsius voluntatem abiecerit, sed in memoriam humanæ conditionis, sepulturæ tradidit. Nec etiam obtemperatum fuit Soloni philosopho, qui Cypro moriens, hæredibus mandauit ossa sua in cinerem dissoluta per prouinciam disseminari.

Albani olim nephas putabant curam mortuorum agere: quod etiam reprobatur, vt habetur Eccle. 2. Noli mortuo denegare gratiam, id est, sepulturam. 13. q. 2. c. in Ecclesiastico.

Sabæi corpora defunctorū eo, quo stercus, modo ducebant, quinetiā reges reijciebant inter sterquilinia, videtur, quod istud esset apud eos eò, qa homo quasi putredo consumendus est. Iob. 14. ca. & Iob. 34. homo putredo, & filius hominis. & facit Eccl. 10. Memento quoniam omnes in corruptione sumus. Hinc dicit Ber. in lib. meditationū. Homo nihil aliud est, quàm sperma fœtidum, saccus stercorum, & cibus vermium: vnde,

Post hominem vermis, post vermem fœtor, & horror,
Sic & in hanc speciem vertitur omnis homo.

Sed pro certo hic mod⁹ ēt est improbatus, cū, vt dicit tex. in d. c. ecclesiastico, ꝙ cum homo de terra fit, debet in terram reuerti. Eccl. 3. & Gen. 3.

Troglodytæ, mortui ceruicē pedib. allegabāt: & raptim cum iocis, & risu efferebant, nullaq; habita loci ratione mandabant terræ.

Scytharum verò mos longè melior, qui mortuos inter epulas vorare causa honoris cōsueuerant. Imo dicendum est longè deterior, vt de his & aliis

cat,vt habetur per Pſalmiſtam: Narrabo nomen tuum fratrib.meis. Et ait Bernardus. Puto,quod iam me ſpernere non poterit, quod os ex oſſibus meis,& caro ex carne mea.

Tertio,quia Deus contraxit parentelam cũ angelo ſolũmodo dando, quando ſcilicet filiã ſuam, id eſt imaginem ei dedit,quam etiam homini dedit:ſed cum homine contraxit parentelã, etiam recipiendo: quia ſororem eius, ſcilicet animam rationalem,& matrẽ ipſius: videlicet humanam naturam,ſibi copulauit.

Quarto qa homines beatitudinẽ habent in viſione humanitatis Chriſti,in quã deſiderãt angeli ꝓſpicere.1.Pe.1.& in contemplatione diuinitatis, q̃ angeli ſolũ habent in cõtemplatione diuinitatis.

Quintò,quia humana natura eſt deificata,non autem angelica.

Sextò,quia ipſa humana natura, eſt ſuper omnes choros angelorũ exaltata, vt patet in humanitate Chriſti,& matris eius. Cum exaltata ſit ſancta dei genetrix ſuper choros angelorum ad cœleſtia regna:& etiã Chriſtus,qui aſſumpſit in ſe humanitatem,ſedet ad dexterã dei patris quod quõ intelligatur,dicit Auguſt.in lib.de ſymbolo,& dicã infra.

Septimo, quia deus dedit poteſtatem homini Deum faciendi,& corpus ſuũ conſecrandi. Clem. ſi dominum,de reli. & vene. ſanct. & tamen non dedit angelis, vt habetur per Io. de Turrecr. in c. quid ſit.de conſecr.diſtin.2.

Octauo,quia angeli ad cuſtodiam hominis ſunt deputati, vt habetur per Pſal. pſ. 90. Angelis ſuis Deus mãdauit de te. Et dixi hic ante in prima cõſi. Dicit tamen Io.de Turrec. in loco hic ante allega. imo angelica natura ſeruit homini, vt dicit gl. in verb.dignitatis.in l.cognitionũ.ff.de var. & extra. cogn. Quia angeli ſunt maiores homine, natura, gratia, & officio: & quomodo vide Benedict. de Buſtis in 2.par.ſui Roſarij.in ſermo.10. in 2. par. litera L,vbi poſuit ſex primas rationes, etiam ponit alias,ex quibus angeli ſunt maiores.

Aduerte tamen,quod quilibet homo debet honorare angelũ ſuũ, in quocunq; loco fuerit. vnde Ber. In quouis diuerſorio, in quouis angulo reuerentiam exhibe angelo tuo, ne audeas illo absẽte, quod nec præſente auderes facere. Et ſemper, die, & ſero,& mane,& omni hora.

Angele qui meus es custos, pietate superna
Me tibi commissum serua, defende, guberna. Amẽ.

Et ſubiunge de Beata Virgine Maria.

F[illegible] autem con[illegible] lantem,
Me tibi virgo pia, semper commendo Maria.

Aduertendum eſt etiam, quod principes etiã habẽt duos angelos: vnum, ſcilicet ratione ſuę ſingularis perſonę,ſicut habẽt cæteri homines,vt habetur Mat. 18. ibi. Videte ne cõtemnatis vnum ex his puſillis. dico autem vobis, quia angeli eorum ſemper vident faciẽ patris mei, qui in cœlis eſt. Et iſti angeli ſunt de ordine inferiori. Alterum verò angelũ habẽt ratione dignitatis, vel officij regalis, aut prælaturæ,vt de Eliſeo legitur.3.Reg.4.c. Qui angelorũ multitudinẽ ad ſui defenſionem habebat. quod,quomodo intelligatur, vide G. Bened. in ſua repe.c. Ray. in verbo. Adiectæ impuberi.extra de teſtamẽtis. Et ibi ponit quomodo Michael eſt angelus regni Franciæ. Et etiã quomodo vnus angelus quandoq; impedit alium, & reſiſtit alteri in porrigendis precibus,& obtinendis meritis. Ideo vt habetur Dan.10. Vbi Gabriel dixit Dan. princeps id eſt angelus regni Perſarum reſiſtit mihi viginti & vno diebus, dicam infra in 3. par.ſeq. in 16 conſid. verſicu.4. adiuuit.

QVarta conſideratio eſt, Quod homo p̃ cęteris honoratur, anima, mente, memoria, intellectu,& quinq; ſenſibus, vltra alia animalia Mundi, de quib. ſingulariter dicem⁹. Et de anima, quomodo omnis dignitas hominis ſit ab anima, ample ꝓbat Cœli⁹ li.1.ſuarũ antiquarũ lectionũ.c.43.44. 45.& 46. De mẽte quę eſt vice luminis & inſtrumẽti,& viſus, eodẽ li.c.44. De memoria,& eius excellentia habetur li.3.c.21.& li.2.cap.3. De intellectu habetur eodẽ lib.2.c.1.& 2. De quinq; ſenſibus habetur per eundẽ Cœliũ lib.1.c.48.49 50.51. & 52.& ibi, quis ex quinq; ſenſibus ſit præſtantior, dicam infra in vltima parte, in 44. conſideratione.

QVinta conſide. Sicut homo præ cæteris animalib. honorãdus eſt in vita, vt ante dictum eſt, ita etiam in morte,& eius ſepultura, exemplo Chriſti, qui Deus & homo, licet ſe pro homine contumelijs afficiendum dedit, ignominioſaque mors illi fuerit, ſepultura tamen illius fuit glorioſa, ſicut iam Eſaias prophetauerat, vt habetur Eſa.11.c. Et erit ſepulchrum eius glorioſum, prout ſepulchra Adæ, Abrahæ, Iſaac, & Iacob,& eorum vxorum,& aliorum plurium Patriarcharum fuerunt glorioſa. prout recitat Hierony. in lib. Hebraicarum quæſtionum. & recitat ampliſſimè Ludo. Viualdus, in ſuo tract. de pugna partis ſenſitiuæ & intellectiuæ, in prin. in ti. de officio pietatis in defunctos. habetur in cap. Ebrom.13. quæſt. 2.& etiam de Thobia ibi habetur Thob.4. Cuius, Chriſti,& patriarcharum actiones & exempla, ſequi debemus, cum Chriſti actio noſtra ſit inſtructio, c. ſignificaſti. el.2. de elec.2.q.1.ca. Deus. Petr. de Anc. in c. nos. extra. de ſepulturis. quæ etiam ſepulchra in magna veneratione habita fuere à gentibus prout Iuſtinianus, & Valerius ſcripſerunt. Et inter cætera, Scythæ illud diligentiſſimè obſeruabant, quod ſepulchra parentum, quæ voluerunt habere communia, non minus venerabãtur, quàm ſacra deorũ. Et etiam multũ fuerunt commendatæ ſepulturæ mortuorũ tempore antiquo. Quoniã, vt habetur Eccl.7. Mortuo nõ negabis gratiam, id eſt ſepulturã. tranſumptiuè, in c. eccleſiaſtico.11.q.2.& Dauid Pſal.87. in prin. inter horribilia ponit, eò quod nõ erat qui ſepeliret. Et ille bonus Thob. mortuis, & occiſis, ſepulturam exhibe-

Quid, qui reclusa nudos Garamantes arena
Infodiunt, quid, qui sæuo sepelire profundo,
Exanimes mandant Lybicis Nasamones in oris?
At Celtæ vacui capitis circundare gaudent
Ossa (nefas) auro, & mensis ea pocula seruant.
Cecropidæ ob patriam Mauortis forte peremptos,
Decreuere simul communibus vrere flammis.
At gente in Scythia suffixa cadauera truncis,
Lenta dies sepelit putri liquentia tabo.

De gloria autem, & priuilegio sepulturæ, quantum sit appetenda, ostendit Inn. in c. cū liberum. de sepulturis, vbi dicit, quod sacerdos, spoliatus corpore iam sepulto, non est ante omnia restituendus, vt vexatio videtur corporis humati. Et idem si ageret per viam attentati, secundū Inn. & alios in d. c. cū liberum. de sepul. quod dicūt domini de Rota esse verum de æquitate, secus de rigore iuris. Ita dicitur in decisionib. suis, decisi. 854. in antiqs. Hanc tamen Inn. opinionem reprobant plures p l. esse. ff. de reli. & sumpt. fun. vbi autoritate principis potest extrahi corpus de sepulchro alieno, eo, quia non videtur esse iustè sepulturæ traditum, ex quo potest eum extrahi facere. l. diui. ff. de relig. & sumpt. fun. Et adeo vexari non debet corpus sepultum, quod nec vexabitur corpus infidelis Iudæi. c. sicut. de Iudæis. facit. l. 1. ff. de sepul. vio. & l. fi. C. eo. tit. & semel sepultos, decet ibi perpetuo manere, nec possunt eorum reliquiæ de loco transferri. le. nemo. C. de relig. & sumpt. fune. sub pœna violatoribus sepulchrorum indicta, & decem librarum auri vltra. l. q sepulchra. in fin. C. de sepulchris vio. præsertim si beati existunt, exemplo Iosue regis, q ossa tollēs mortuorum, certificatus de sepulchro viri Dei, qui venerat de Iuda, ait. Dimitte eum, nemo commoueat ossa eius: & manserunt ossa eius intacta cum ossibus Prophetæ, qui venerat de Samaria. 4. Reg. 23. c. quod etiam ordinatum est per Imperatores. l. nemo. C. de sacrosan. ec. quod malè obseruauit Clodouæus, Dagoberti regis filius, ob quod graui punitione fuit punitus, vt refert Gaguinus in suis chronicis, lib. 3. c. 4. apponendo ferettum beati Dionysij, ex quo male successit, vt ibi. Imo, etiam si non vt beati honorentur, eorum reliquiæ prohibentur auferri. d. le. qui sepulchra. Quod pulchrè demonstrauit Ludouicus XI. Qui corpus Agnetis pulchræ, concubinæ sui patris, licet eidem aduersata multum fuisset, noluit de medio chori templi nostræ dominæ apud Cleriū permittere amoueri posse, & ad alium locum transferre, licet impedimento esset sacerdotibus illius ecclesiæ, prout refert Gaguinus in suis chronicis, lib. 10. c. 1. & 2. De priuilegio & fauore. quantum sit accuratè fauendū sepeliendis cadauerib. ponit Io. Andreæ in rubr. de sepult. & ibi etiam Card. Zab. Et vide, quæ dicit D. meus Ias. in l. furiosum. in 2. col. C. qui testa. facere poss. ꝙ cadauera de iure debent deferri ad sepulturam cū sonis, & cantib. psallentium. tex. in c. qui diuina. 13. q. 2. & in c. vbicunque. eadem causa, & quæstione Ale. in l. si cum dotem. §. si maritus. in vlt. col. ff. soluto matrimonio. Dicit tamen Pau. de Cast. in l. non oportet. C. de his, quibus vt indi. Quoddam testamentū cuiusdam doctoris Paduani, qui in testamento inter cætera ordinauit, ꝙ eo mortuo cadauer suum sine planctu deberet deferri ad ecclesiam, fuisse bestiale: ꝙ quomodo intelligatur vide dominum meum Ias. in d. l. furiosum. Et etiam quantum cadauerib. sepultis honoris debeatur, vide eundem Benedicti. in loco supra allegato, vbi amplè. & Cœlium, li. 9. suarum antiquarum lect. ca. 44. vbi ponit de religione sepulchrorum.

Aduerte etiam, quod in tantum sunt honorandi defuncti, quod eis non debet fieri iniuria, vt dixi in meo monologio. in verbo, iniuriam, & in verbo defunctus, & ꝙ reuerentia sit exhibenda mortuo, etiam dictum est supra in 1. parte, in 74. consideratione.

SExta consideratio erit de pompis funeralibus, quæ hodie fiunt apud nos pro principibus, & magnatib. in quibus fiunt multa valde excellentia, & vbi omnes domestici, officiarij assistūt, & antè deferunt omnia defuncti insignia: & ad hoc congregantur parentes, & amici: præcipuè in quadragesimo die post obitum, quo die fieri solent exequiæ funerales. Ideo vidēdum est vnde tales pompæ habuerunt initium.

Legitur enim Genesis 50. c. iam all. quod cū Iacob mortu9 fuisset, post benedictionem singulam ab eo impertitam filijs suis (ex quib. fuerunt duodecim trib9 Israel, iuxta numerū filiorū eiusdem) cernens Ioseph obitum patris, ruit super faciē illius, flens, & deosculans eum, præcepitq; seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem. Quibus iussa explentibus transierūt quadraginta dies. Iste quippe (vt dicit textus) mos erat cadauerum conditorum. Fleuitque eum Aegyptus septuaginta dieb. Et expleto planctus tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis, in hæc verba: Si inueni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis. Eò, quod pater meus adiurauerit me, dicens: En morior, in sepulchro meo, quod fodi mihi in terra Chanaam, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliam patrem meū, ac reuertar. Dixitq; ei Pharao: Ascende, & sepeli patrem tuum sicut adiuratus es. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes Senes domus Pharaonis, cunctique maiores natu terræ Aegypti, Domus Ioseph. cū fratrib. suis absque paruulis, & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerunt in terra Iessen. Habuit quoque in comitatu currus, & equites, & facta est turba nō modica. Veneruntq; ad arcam Achad, quæ sita est trans Iordanem, vbi celebrantes exequias magno planctu, atque vehementi, impleuerunt septem dies. & sequitur: Et portantes eum in terram Chanaam, sepelierunt eū in spelunca duplici, quā emerat Abraham cū agro, in possessionem sepulchri,

alijs habetur per Hiero. contra Iouinianum ca.36. & habetur per Cælium lib.9. ſuarum antiquarum lectionum.c.46. vbi ponit aliquos ritus ſepeliēdi. & in c.44.

Hircani, non ad alium vſum nutriebant canes, quàm vt eis functos vita, vorandos obijcerent. Et etiam apud Parthos ſepultura: homo, aut auium, aut canum laniatus eſt, nuda demum oſſa terra obruunt. Et hic mos erat apud magos, non humare corpora ſuorum, niſi prius à feris laniata.

Et Maſſagetæ, ſenio confectos, in fruſta cædūt, & ouillis carnibus edunt. Et qui morbo moriuntur, deuorandi feris obijciuntur, vt refert Iuſtinus. Et hos modos etiam ex ſupradictis reprobare debemus, prout reprobat G. Benedicti in ſua repe. c. Ray. in verbo, mortuo itaq; teſtatore. primo. nu. 54. in fi. cum ſequenti. vbi reprobat tales modos, ex quo in eis non fit honor defuncto.

Alium verò modum obſeruabant Atheniēſes, quorum tanta fuit ſepulchrorum cura, vt ſi quis dux bello perēptos ſepulchro honeſtare neglexiſſet, capite plecteretur.

Macedonib⁹ verò nullum fuit tam ſolenne militiæ munus, quàm ſuos ſepelire.

Aegyptij, in domorum ædificatione negligentes, miro ſumptu, ſuperbaque magnitudine, conſtruere ſepulchra conſueuerant, operæq; prodigioſæ piramides, quod exiſtimarent defunctorum domus ſempiternas. Ijdem mortuos condunt, & eos domi ſeruant, vt refert Cicero lib. 1. quæſtionum Tuſculanarum.

Hic mos olim apud nos Heduos, ſeu Auguſtudunenſes ſeruabatur. Cum viderimus, temporibus noſtris plura corpora defunctorum inuēta in antiquis domibus ciuitatis antiquæ. Et etiam adhuc eſt pyramis excellens, & magnæ altitudinis, quæ non poteſt aliud iudicari, niſi quod eſſet monumētum cuiuſdam magnifici, quod factum fuerat in modum pyramidis, prout etiam iudicauit Chriſtianiſſimus Rex noſter Franciſcus 1. magnus Hiſtoriographus. Qui illam, ob eius magnitudinem, tanquam etiam antiquitatum amator, poſt orationem, per me ei habitam, in introitu huius ſuæ ciuitatis Heduenſis, in qua, de illa, ad demonſtrationem antiquitatis ſuæ ciuitatis Heduenſis, mentionem feci, videre voluit. Et ſtatim, oratione audita, ad illam acceſſit, & ampliſſimis diſputationibus, cum Budæo de illa perſcrutatus eſt. Tandem concluſit, eſſe monumentum cuiuſdam primatis, ſeu domini, huius antiquæ ciuitatis Heduēſis, & fuiſſe cōſtructum, & ædificatum in formam pyramidis. Ex quo dicēdum eſt, veriſimiliter hūc modum apud nos obſeruatum fuiſſe.

Mos fuit pleriſque populis, mulieres conducticias (præficæ vocabantur) comparare, quæ in eorum morte lugerent, quibus deeſſent parētes. Hic mos adhuc hodie ſeruatur apud Italos, maximè Tuſculanos, & Romanos, & etiam Lombardos, & pluries vidi ita obſeruari in Lombard.

Apud Hebræos cautū fuit lege, ne inſepultum hoſtem relinquerent. Pyrrhus, gentilis etiam rex Epirotarum, vt Eutropius refert, quàm fauendum ſit ſepulturæ, licet paganus foret, oſtēdit: qui cum mille octuaginta ex Romanis in bello captos te-ret, ſummo honore tractauit, multosque defunctos, licet hoſtes, honorifice ſepeliuit. Sic & Cæſar, caput Pompeij hoſtis ſui, vt refert Valer. lib. de humanitate. c.16. Et primus, qui funerare corpora in bello docuit, fuit Hercules. Et tales pulchrè commendauit Propheta eximius 2. Reg. c. Vos benedicti à domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cū domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum. Et Machabæus, inimicorum interfectorum corpora ſepeliri iuſſit, vt habetur 2. Machabæorum 10. & 12. Alexander Darij interfecti corpus, ma- Tumbrudini præbuit. Pauli Aemilij cadauer, Hannibal hoſtis ſepeliuit. Refert Textor in ſua officina, in loco hic ante allegato. Et etiam Gracchum, & Marcellum ipſius hoſtes, ſepeliuit, vt refert Valerius li.5. de humanitate. Et vt etiam refert idem Valerius tit.1. de ſomnijs. quod Symonides poeta ad littus applicans maris, corpus, quod vidit inhumatum, ſepeliri mandauit: propter quod periculum maris euaſit, vt ibi, & in ſequenti titulo de miraculis. Conſtat etiam, quod periculum terræ eu- ſit. Expedit enim Reipublicæ, non minus mortuos humari, quàm viuentes conſeruari, ſecundum Baldum in l. fi. C. de neg. geſt. prout nobis etiam exemplis gentilium traditur, ſcilicet Cyri, Alexandri, & Cæſaris Imperatorum, qui ſe ſuis mandarunt in teſtamentis in nuda terra humari, vt refer. Leonardus Aretin. epiſt.94.

Pleraque Aſſyriorum corpora in locis paluſtribus fuiſſe condita feruntur. quod non fuit honeſtum, nec defuncto in talibus obtemperādum eſt, exemplo Solonis philoſophi ex ſeptem Græciæ ſapientib. qui Cypro moriens, hæredib. mandauit oſſa ſua in cinerem diſſoluta per omnem prouinciam diſſeminari: cui tamen obtemperatum non fuit. Refert Guil. Benedicti in d. repetitione. in loco hic ante allegato. nume.69. Aliquos ex his ponit Volaterranus in ſuo tertio tomo. lib.31. de Philologia, c. pen.

Alios modos, & ritus ſepeliendi corpora ponit Textor in ſua officina, in loco ſupra allegato. Et facit Silium Italicum libr.13. varios funerandi mos his verſibus deſcribere.

Tumuli & cinerum ſententia diſcors.
Tellure (vt perhibent) is mos antiquus Ibera
Examina obſcœnus cōnſumit corpora vultur.
Regia quum lucem poſuerunt membra, probatum eſt
Hircanis addidere canes. Aegyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exanguem aut ſeparat vmbram.
Exhauſto inſtituit Pontus vacuare cerebro.
Ora virum, & longum myrrhata reponit in æuum.

ferè innumeris, in equis paludatis, seu pallio frenatis, in armis, in pannis etiam sericis nigris, quibus locus sepulturæ, & domus defuncti, decorantur. In comitiua, & associationibus corpus, per dictos officiarios, & subditos, in cantibus & psalmis pijs, & in prædictis orationibus & declamationib. ex quibus magnum honorem præbent huiusmodi defunctis, & de his putant illustrandos, de origine nouendialis, septimaniq; sacrificij: ꝙ primum à funere fit. Item de ordine, & modo apud priscos efferendi funeris ad sepulchrum, & de funebri põpa, vide Polydo. in d. loco, lib. 6. c. 10. Legitur, quod Alphõsus, patrem suum Ferdinandum, decem ac septem aureorum millibus funerauit, magno pietatis argumento.

Item Alexander, in tantũ coluit Ephestionem, vt eo mortuo, propugnacula vrbium diripi, equos mulosq; tonderi, plerosq; gregarios homines interfici, ad meroris argumentum iusserit, idq; vocauerit Ephestionis inferias. In eius quoq; exequijs, decem millia talentûm profudit, secundum Plutarchum, & Arrianum.

SEptima consid. Cum fœmina, seu mulier, sit adiutorium simile homini, Genes. 2. & masculum, & fœminam creauit eos dominus, Genes. 1. & os ex ossib. hominis, & caro ex carne illius, Genesis 2. Ideo est eidem fœminę adhibendus honor inter alias res mundi. Cum omnia, quæ dicta sunt de homine in genere, quod ad imaginem, & similitudinem Dei, creatus est homo, ita & fœmina. Masculum enim & fœminam creauit eos, vt habetur Genesis 1. & vt habetur Ecclesiastici 17. loquendo de excellentia hominis masculi, & mulieris: cõsilium & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis scientiam spiritus, sensu repleuit cor illorum, & mala, & bona ostendit illis. Posuit oculum ipsorum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum, vt nomen sanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operum eius. Addidit illis disciplinam, & lege vitæ hæreditauit illos. Testamentum æternum constituit cum illis, & iustitiam, & iudicia sua ostendit illis. & magnalia honoris eius vidit oculus illorum. & honorem vocis audierunt aures illorum. Imò, mulieres faciunt gloriam hominib. & non possunt homines separari ab eis, vt habetur Esdræ 3. c. 4. Verum, vt ibi dicitur, fœminæ hominibus dominantur. Dicit tamen Apostolus 1. ad Corinth. 11. transumptiuè in c. hæc imago. & c. pen. 33. qu. 5. quod mulier debet velare caput: quia non est gloria, aut imago Dei, sed gloria viri. Quod dictum Apostoli, quomodo intelligatur, vide Io. de Turrecremata in d. ca. hæc imago. Item, mulieres plus appetunt gloriã, & multum cupiunt laudari, vt dicit Guillelmus Benedicti in sua repetit. c. Rayn. in verbo, Cuidam Petro tradiderunt, nu. 38. de testamentis, extra. Vbi dicit, quod mulier habet duo. Vnum, quia cupit laudari. Secundò, quod semper affectat extrinsecè ornari. De quibus ibi vide.

OCtaua consider. Mulieres laudari possunt ex multis: ex magnanimitate, s. fortitudine, sapientia, industria, ex pudicitia, & honestate, & pulchritudine, & clementia, ex liberalitate, ex deuotione, ex fortitudine omniũ: prout habetur Esdræ 3. c. 4. supra allegato. Vbi disputatum fuit de fortitudine mulierum. Et finaliter fuit conclusum, forte vinum, fortis rex, fortiores sunt mulieres, vt ibi: vbi tandem cõcluditur, quod super omnia vincit veritas, vt alibi dicam. Imò, sunt excellentiores viro, cum vir sit ex limo terræ, & mulier de costa viri, & sic de materia digniori. Itẽ, Adam fuit factus extra paradysum, s. in agro Damasceno, vt dicunt docto. super Genesin 2. Eua verò in paradiso facta est. Ita dicit Bernardinus de Bustis in 2. par. sui Rosarij. sermo. 28, 2. part. in litera E. Et habetur in c. illud. 40. distinct. De fortitudine hic parum dicam, sed me remitto ad ea, quæ dicturus sum infra in vlt. par. in 26. consideratio. vbi ponam, quæ res sit fortissima.

Et magnanimitate, ꝑut fuit Minerua, quæ multa prælia commisit. De qua Augu. de ciuit. Dei, li. 18. c. 8. dicit. Anno 58. ætatis Isaac, Ibim, apud Tritonidem lacum, apparuisse. Ipsam enim ferrum in arma arte conuertere, armis corpus tegere, aciem bellantium ordinare, leges omnes, quibus eatur in pugnam, edocuisse fertur. vt attestatur Cic. in 3. de Nat. Deorum. Hæc & multa alia, adinuenit, de quibus per Philippũ Bergomensem, in suo supplemẽto Chronicarum, lib. 3. Vbi dicit, quinque fuisse Mineruas. Sed hæc bellicosa fuit mater Apollinis. Author etiã est Berosus dicens, quod virgo Pallas apud Tritonidem lacum omnem militiam prima Lybicos docuit.

De Diana insigni virgine, Apollinis Delphici sorore, quam Cicero libro eodem de natura Deorum, præcipuã inter alias Dianas, & nominatissimã, asseruit. In pretio enim fuit nõ modico, vt refert idem Philippus eodem libro. Orionem verò Neptuni filium vitiare volentem occidit.

De Arthemisia etiam Halicarnaseorum regina, quæ virili robore, & audacia, ac militari disciplina plurimum valuit, & multis triũphis, maiestatem sui nominis exornauit, quoniã post viri mortem, ad tempus sepositis lachrymis, bis arma suscepit. Primò. vt patriæ salutem tutaretur. Secundò, vt socialem fidem requisita, seruaret, Rhodios naualí prælio superauit, & Rhodum ipsam sibi vendicauit. Iustinus etiam, libr. 5. epitomarum dicit, Arthemisiam, in auxilium Xerxi, contra Græcos venisse, inter primores duces acerrimè bellasse. hæc dicit Philippus Bergomensis lib. 5. Hæc Arthemisia, Mausolo marito mortuo sepulchrum erexit, inter orbis miracula annumeratum. Cuius altitudo attollebatur 25. cubitis: cingebatur col. 36. pa-

ab Ephron Chetheo, contra faciem Mambre. Ex quibus facile deprehendi poteſt, quod iam in antiquo teſtamento fiebant pompæ funerales in plurib. etiam in ædificijs, & ſepulchris, vt habetur 1. Machabæorum 13. c. pompæ funerales fuerunt permiſſæ. vbi dicitur: Et ædificauit Simon ſuper ſepulchrum patris ſui, & fratrum ſuorum ædificium altum viſu, lapide polito, retro, & ante, & ſtatuit ſeptem pyramides. vnam contra vnam, patri & matri, & quatuor fratribus: & his circum poſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma, ad memoriam æternam: & iuxta arma naues ſculptas, quæ viderentur ab hominibus nauigantibus mare: Etiam habetur de Chriſto, quod Ioſeph ab Arimathia, & Nicodemus, ſepelierunt eum honorificè, vt habetur Ioan. 19. in fi. vbi dicitur. Venit ergo Ioſeph, & tulit corpus Ieſu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Ieſum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quaſi libras centum. Acceperunt autem corpus Ieſu, & ligauerũt eum linteis, cum aromatibus ſicut mos eſt Iudæorum ſepelire. Erat autem in loco vbi crucifix⁹ eſt, hortus, & in horto monumẽtum nouum, in quo nondum quiſquã poſitus erat. Quod & prophetizatum fuerat, vt dictum eſt in præcedenti concluſione, in principio. Ideo videtur tales pompæ permiſſæ, ita, quod non peccant, eas facientes, prout tenet Io. de Turrecremata, in c. animæ defunctorum, col. 4. 13. q. 2. & eadem cauſa, & quæſtione. in c. cum grauis. dicit, quod tales pompæ in luminaribus pannis, & alijs ſumptibus, proſunt animab⁹ defunctorum: ſi non per ſe, ſaltem per accidens, in quantum per talia homines excitantur ad compatiendum, & per cõſequens ad orandum pro eis, in quantum pauperes inde fructum, & eleemoſynas capiunt, & eccleſiæ decorantur. Etiam vt habetur Tobiæ 12. Sepelire mortuos, eſt opus pium, & inter cæteras eleemoſynas computatur, vt dixi infra in vltima parte, in 29. conſideratione, & prout tenet Io. de Turrecr. in dictis locis, accumulans aliquas concluſiones, quas vide.

De huiuſmodi pompis funeralibus, cura ſepulchrorum, & laudandis defunctis, ſcripſit Volaterranus in philologia. lib. 31. c. fi. & in principio damnat funeris ac ſepulchri pompam, quam præcipuè (vt ait) inter Chriſtianos ſacerdotio dicati expetere nõ debent. Au. de ciuitate Dei. Sepulchrorum memoriam, ſumptuſque funeris, magis viuorum conſolationem dicit eſſe, quã defunctorum vtilitatem. Ambroſius in ſermone. Quid proficit (inquit) ſepulchrorum ſuperbia, damna ſunt potius viuentium, quàm ſubſidia mortuorum. Et Gregorius, vt recitatur in d. c. animæ defunctorum, ait: Curatio funeris, conditio ſepulturæ, pompa exequiarũ magis ſunt viuorum ſolatia, quàm ſubſidia mortuorum. Tu tamen tene, quod proſunt, aut prodeſſe poſſunt, modo ſupradicto: & etiam comprobo, iſto medio: quia ibi, potius ſepeliendi ſunt homines defuncti, vbi fit maior concurſus populi, vt eſt tex. in c. vbicũque. 13. q. 2. & no. in d. c. cum grauis, vbi videtur aſſignari ratio, quia, quoties ad ſacra loca veniunt fideles Chriſtiani, & defunctorum ſepulturas aſpiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. De laudibus funerariis (de quibus infra) quomodo fieri debent, ſcripſit Blondus, in ſecundo lib. de Roma triumphante. Et quomodo ſit honor corpori ſepeliendo in appoſitione florum, & odoramentorum, in funeribus etiam, & ſuper tumulo, qui mos adhuc hodie apud nos obſeruatur.

Laudare verò defunctos, vetus eſt (vt ait ibi Volaterr.) conſuetudo, cœpitque apud Græcos iam inde à Pericle, qui, teſte Thucydide, primus defunctos in bello Peloponneſiaco, pro concione laudauit. G. Benedicti in ſua repe. c. Ray. in verb. mortuo itaque teſtatore, primo nu. 62. extra de teſtamentis ait, quod à Solone ortum habuit, qui è ſeptem ſapientib. vnus, vrbem Athenarum, quaſi nouam ciuitatem moribus ac legibus condidit. Hic tantus ac talis philoſophus inſtituit, vt clarorum virorum laudes, in funere prædicarentur. Qui, teſte Gell. lib. 16. Tarquinio Priſco, Romæ regnante, leges Athenien. dedit. Et ſic huius rei autor (vt Anaximenes orator dicit) ante extitit. teſtis Plutarchus, in vita Valerij. Apud Romanos verò Valerius Publicola, primus collegam ſuum Brutum, funebri oratione laudauit: quæ adeo grata iucundaque Romanis fuit, vt ex eo conſuetudo manſerit, vt qui ſtrenue pugnando obijſſet, ab optimatibus laudaretur.

Apud Romanos deinde, autore eodem Plutarcho, in vita Camilli, cum mulieres ornamenta aurea quibus circa corpus vtebantur, ad conficiendam pateram, in Delphum mittendam, contribuerint, Senatus decreuit, vt quemadmodum pro viris, ita etiam pro fœminis, in funere orationem haberi liceret. teſtis eſt Polydorus, de inuentione rerum, lib. 3. c. 10. in fin. Liuius tamen ſcribit de auro collato, cum in publico deeſſet aurum, ex quo pacta merces, Gallis arcem oppugnantibus, conficeretur, id fuiſſe à matronis ex monilib⁹ collatum. Propterea que inſtitutum, vt earum quoque, ſicut virorum, poſt mortẽ ſolennis eſſet laudatio. Hinc igitur defunctos laudandi mos defluxit, quem nos hodie ſeruamus, vt ferè in toto regno Franciæ, & ſepulturæ, laudes prædicantur defunctorum, & etiam nobilium, & matronarum, ſeu burgentium.

Modum verò funerandi principes, vide apud Herodianum in Commodo: quem morem, hodie in ſummis Pontificibus & Cardinalibus ſeruari, dicit Volaterranus in loco ſupra allegato. cum de modo funerandi. Et eſt mirabilis & ferè incredibilis excellẽtiæ, apud nos Chriſtianos, ſaltem in Gallia: vbi fit põpa ſumptuoſa, ꝓ regib. & principibus in delatione inſigniorũ ante corp⁹ per officiarios & domeſticos, in veſtibus tetris, in tędis, & cereis

ſe-

dicti in dicto loco, tacendo semper autorem, s. Philippum Bergomensem.

Tomyris, regina Scytharum, cum audisset suorum cædem, & filij vnici mortem, fœmineis postpositis lachrymis, Cyrum I. Regem Persarum, ad montium angustias perduxit, ibidemque, cum ducentis millibus, obtruncauit. hęc Benedicti vbi supra.

Zenobia, Palmyrenorum regina, post mortem Odenati mariti sui, imperiũ arripuit in Syria. Nec dubitauit arma capere in Aurelianum Imperatorem, à quo victa, in triumphum ducta est. Cum autem probro daretur ipsi Aureliano, quod de ea triumphasset, Nihil (inquit) me pudet de fœmina triumphasse, quæ virtute plus q̃uã virili sit prædita.

Vnde Pontanus:

Qualis Aethiopum quondam sitientibus aruis,
Insuluum regina gregem sese armat, & audet
Sola pedes sese irato obiectare leoni,
Insigniq́, arcu, & duplici Zenobia telo.

Hæc Textor vbi supra.

Et de ea amplè per Philip. Bergomensem lib. 8. quem recitat G. Benedicti in loco hic ante allega. illum tacendo.

Calepinus verò in suo Dictionario dicit, ꝙ hæc Zenobia fuit mulier, quæ à Ptolemæis originem ducens Græcis ac Latinis literis ornatiss. nec non & rebus bellicis celeberrima, in Palmyra, Syrie vrbe regnauit. Hæc cum Saporem Persarum regem superasset, tandem ab Aureliano Augu. victa, Romam in triumphum ducta: quæ in vrbe summo in honore obsenuit, à qua Zenobia familia nuncupata est.

De Clœlia virgine Romana habetur, ꝙ Porsenna vrbem obsidente cum Hetruscis, quorum rex erat, noctu Thyberim transfretauit, obses regi data: quo facinore, Porsenna rex à Romanorum obsidione destitit. de qua Valerius lib. 3. de fortitudi. c. 250. vbi dicit illam puellam, lumine virtutis prę ferendam viris. vt dicit & refert Benedicti in loco hic antedicto.

De Iudith habetur Iudith 13. quod abscidit caput Holofernis inimici Iudæorum: ex quo per Oziam, magnum sacerdotem, fuit ei dictum: Benedicta es tu filia, à Domino Deo tuo excelso, præ omnibus mulieribus super terram, &c. quia hodie nomen tuum ita magnificauit, vt nõ recedat laus tua de ore hominum, &c.

Et etiam habetur Iudic. 4. cap. in fine, quod Iahel interfecit Sysaram, infigendo ei clauum cum malleo in tempore capitis, vt ibi.

Hippolyte, Amazonum regina, quum instar cæterarum bello insuesceret, ausa est arma capere in Theseum, à quo expugnata, & in vxorem ducta est.

Propertius.

Felix Hippolyte nuda tulit arma papilla,
Et texit galea barbara molle caput.

Et Seneca de Agamemnone: videt Hippolyte ferox pectore è medio rapi spolium, & sagittas.

Valasca, Boemorum regina facta, cum cæteris mulieribus, coniuratione de excutiendo virorum principatu, copiarum ductrix, bellum mouit, interfectisq; viris, fœminas omnes asseruit libertati, adeo, vt Amazonum instar, multos annos principatæ sint sine viris.

Atalanta venatrix fuit Arcadica, vibrandis iaculis, & arcub. complicandis assuefacta, quæ inusitatæ magnitudinis Aprum, vniuersæ formidolosum Aetholiæ, prima aggressa est, & vulnerauit vnà cum Meleagro. Ponta. li. 3. de stellis, de hac puella, eiusq; virtute sic meminit:

Qualis in Aetholum campis Meleagria virgo
Strauit Aprum, primamq́, manu stringente sagittam
Intorquens, ausa est spumanti accurrere monstro,
Mox læta, & spolijs, famosa & sede superba.

Athalia, mater Ochoziæ regis Iudæorũ, tumultu concitato, per tyrannidem regnauit annis septem. 4. Reg. 11. c. Et tandem populo in eam acclamante, ad portam Mulariam perducta, ibi interfecta est. Paralip. c. 22. Bergomensis lib. 4.

Delbora, mulier bellatrix, imperauit Israelitis, quos ab incursionibus vicinorum plerunque tutata est, quorumque rempublicam, & imperium varijs auxit honoribus. De hac ponit Bergomen. lib. 4. vbi eam inter prophetissas, & sanctas nominauit, & ibi dicit, quod iudicauit Israelem cũ omni gloria, annis quadraginta.

Virtutem Hasbites fœminæ bellis exercitæ, sic describit Silius lib. 1. vbi sic ait:

Hæc ignara viri, vacuoq́, assueta cubili,
Venatu, & syluis primos defenderat annos.
Non calathis mollita manus, operataue fuso.
Dictynnam, & saltus, & anhelum impellere planta
Cornipidem, ac strauisse feris immitis amabat.

Et idem lib. 2. ait Tyburnam Sagubthinam fuisse fœminam Murrhi vxorem, & bellatricem.

Teuca Illyricorum regina, viris fortiss. imperauit. & Rom. vires fregit sæpenumero. Fuit Argonis vxor.

Helerna, Iani filia, mortuo patre apud Tyberim regnauit, præfuitq; viris sine viri auxilio.

Candace, regina apud Meroem principata est, & imperauit Aethiopum genti, hæc refert Textor in sua officina. in loco hic ante allegato.

Idem Tex. ponit de Amazonib. Quæ solæ sibi imperauerunt, suamq; libertatem armis defenderunt, & vltra supranominatas, fuerunt quamplures alię, videlicet Harpalice, Antianyra, Lampedo, Antiopa, Minythia, Harpe, Parthoe, Phebo, Othrera, Thalestris, Allea, Eribve, Archenis, Menalippe, Marthesia, Strongylios, Euriale, Philippis, Celenno, quæ fuerunt vltra supradictas. Et de his refert Curtius libr. 5. de gestis Alexandri, his verbis: Vestis nõ toto Amazonum corpori obducitur. Nam læua pars est ad pectus nuda, cætera deinde velan-

tebat ab austro, & septentrione 63. pedes: toto circuitu continebat pedes 411. ipsum ab oriente cælauit Scopas, à septentrione Briax, à meridie Timotheus, ab occasu Leocares. hæc dicit Tex. in sua off. c. septem orbis miracula.

Semiramis, magni Nini Assyriorum regis vxor, anno à natiuitate Abrahæ duodecimo, regnandi libidine tota pruriens, petijsse fertur à marito Nino, vt quinque tantum dies imperaret, & sceptro vteretur, quod cum exorasset, satellitibus iussit, Ninum vt interficerent. Hoc itaq; modo regnum consecuta, Assyrijs dominata est, & quadraginta duobus annis regnauit. Hæc quippe mortuo marito, cum iuuencula admodum haberetur, eiusque vnicus filius nomine Ninus, puer tenellus esset, non æstimans tutum esse, imperium tã grande filio tenello committere, cum esset animo ingenti, quodam muliebri astu malitia excogitata (vt Iustinus in primo Epitomarum ait) hoc modo decipere exercitum cogitauit, non contenta à viro acquisitos terminos tueri, Aethiopiam suo adiecit imperio. Indis etiam bellum intulit implacabile, quo præter illam, & magnum Alexandrum, nemo vnquam intrare præsumpsit. Multasque ciuitates alias condidit, & femoralium vsum primo excogitauit. Hæc & plura refert Philippus Bergomensis libr. 3. Et habetur in historia scholastica, & secundum Lyram Genes. 9. cap. super verbo, & ingentia facta peregit. Et quædam ex supra dictis dicit Textor in sua Officina. c. mulieres bellicosæ. Et G. Benedicti in sua repet. c. Raynut. in verbo, duas habens filias. in initio. extra. de testamentis. Vbi etiam dicit, quod Pythadoris Ponti regina, suscepto regno, multa in Ponto gessit prælia, cui ob eius virtutes Tyberini & Caldæi vsque in Colchidem sese vltrò subdidere. Hæc quippe fuit insignis mulier, vt describit Philippus Bergomensis in suo supplemento Chronicarum, libr. septimo, quem tamen non allegat Benedicti in loco hic ante allegato.

Dicit etiã de Cleopatra, Aegypti regina, quod cum Antonio eius viro in Attiaco bello fuit, imò, cum mortuo iam Cæsare, Antonium lasciuientibus momordisset oculis, & in amorem sui pellexisset, præter Syriæ & Arabiæ regnum, ausa est imperium quoq; Romanum sperare. Quum ergo magis indies cresceret libido principandi, imperium ipsum ab Antonio petere non dubitauit. Quod cum exorasset, sumptis cũ eo armis, in Augustum, eiusq; generum Agrippam, copias duxit, mouitq; bellum, cuius fortuna anceps aliquandiu pependit. hæc Textor in sua officina, loco hic ante alleg. & Bergomen. in lib. 7.

De Marthesia, Marsepia, & Lãpedone quæ fuerunt primæ reginę Amazonum, quomodo floruerunt in exercitu armorum, ponit Philippus Berg. lib. 2. Et ibi ponit, quomodo Amazonum mulierum tanta fuit virtus, quod relicto virorũ & principatu, & commercio, solæ sibi imperauerunt, suamq; libertatem armis defenderunt.

De Mannia seu Mannica Aegyptiorum habetur, quod ante Christum 377. regnauit in Aegypto, & defuncto eius viro suæ gentis gubernacula suscipiens, ob animi præstantiam viribus aucta, Romanis quàm maximè formidabilis fuit, & frequentibus bellis Romanorum opes attriuit. Etiam Palæstinorum, & Arabum limites, oppida, ... stauit. hoc dicit Philippus Bergomensis, libr. 9. & Benedicti in loco supra allegato. tacendo autorem.

Penthesilea, Amazonum regina, muliebrem aspernata mollitiem, operib⁹ semper, quæ viros decent, innutrita est. Troianis fauit contra Græcos: fuitq; vexillifera, & turmas equitum duxit. Vnde Proper. lib. 5. sic ait:

Cuius ferox ab equo quondam oppugnare sagittis,
Meotis Danaum Pentesilea rates.
Aurea cui postquam nudauit casida frontem,
Vicit victorem candida forma virum.

Et Virg. lib. 1. Aeneidos:

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis,
Penthesilea furens, medijsq; in millibus ardet.
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetq; viris concurrere virgo.

Et ait Pamphilus:

Non probo peltatas inter quæ tela cateruas,
Hectore sub forti sanguinolenta tulit.

Hæc Textor vbi supra. Et plura etiam de ea dicit Bergomensis lib. 4. & Benedicti in loco hic ante allegato, tacens autorem.

De Camilla, Volscorum regina, dicit Textor, quod cunabula ipsius manifestum futuræ virtutis lumen promiserunt. Nam ab ipsa iam tum infantia non molliculis inuoluta est pãnis, non à blandientibus nutriculis educata, sed à patre Metabo in medijs siluarum latebris ferino lacte pasta. Relictis demum crepundijs, paulò prouectior facta, neque tractandis insueuit lanis, nec fusos, aut pensa manibus accepit, sed ferinis amicta pellibus fundas cœpit circumagere, complicare arcus, sagittas torquere, ceruos & capreas lassare cursu. Cui virtuti adiecit studium virginitatis. Orto demum inter Turnum, & Aeneam bello, Rutulis adhæsit, fuitq; ductrix copiarum: quam ei⁹ virtutem Virg. in fin. 7. sic describit:

Hos super aduenit Volsca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære cateruas.
Bellatrix, non illa colo, calathisue Mineruæ,
Fœmineas assueta manus, sed prælia virgo
Dura pati, cursuq; pedum præuertere ventos
Illa, vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas.
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti,
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Hæc Textor vbi supra.

Et de ea Philippus Bergomensis libr. 4. & Benedicti

robuſtiſſima,& illuſtriſſima fœmina:vt refert Bergomenſis,lib.13.

Ioanna etiam, regina Neapolitana, ſoror regis Ladiſlai huius nominis ſecũdi, virilem animum in pectore gerebat, vt dicit idem Bergomenſis, lib.4.

Non ſunt tacendæ mulieres,de quibus Luc.24. quæ ſequebantur dominum euntem ad paſſionem,plangentes,& lamentantes,& non terrebantur vlla armatorum militum furioſa ſæuitia.& etiam habetur Ioan. 20. vnde de illis potuit,& poteſt dicere dominus illud Boetij:

Has ſaltem nullus potuit peruincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerentur iter.

Ad tot millia mulierum conuertendus eſt animus,quæ ſæuiſſima tormenta,crudeliſſimasq; cędes,pro Chriſti amore fortiter,& cum magna fortitudine & patientia tolerauere, vt patet de Vrſula,& vndecim millibus puellis eius,& de pluribus alijs,vt habetur per Bern. de Buſtis in ſecũda part. ſui Roſarij,ſermone 28.in prini

NOna conſideratio. Mulieres etiam ex ſapientia, & ſcientia, quandoque laudem meruerunt,prout & laudandæ ſunt. Quoniam ſapiens mulier ædificat domum, Prouerbiorum 14. Et multæ mulieres fuerunt doctæ, quæ in multis ſcientijs claruerunt.& Textor in ſua officina, in c. mulieres doctæ.enumerat 64.& vltra, quæ multum doctæ fuerunt, quas hic enumerare intendo cum pluribus alijs.

Primò,ſecundum numerum illius, ponit tres Corinnas, quarum vna fuit Thebana,altera Theſpia,alia Ouidiana dicitur,cum chariſſima illi poetæ fuerit.Prima Thebana, ſeu Tanagrea Archelodori & Procratiæ filia, & Mirthidis diſcipula, quæ Lyricorum principem Tyndarum quinquies viciſſe,& epigrammatum quinq; libros edidiſſe fertur.Et de hac Propertius.lib.2.

Et ſua cum antiquæ committit ſcripta Corinnæ.

Statius,lib.5.Syl.

Sophronaq; implicitum tenuisq; arcana Corinnæ.

Baptiſta Pius.

Nec tetigit dulcem trina Corinna lyram.

Idem.

Non tres dulciloquo præſtent ſermone Corinnæ.

Politianus.

Sed Tanagrea ſuo mox iure poetria riſit.

Secunda fuit Theſpia, veterum quoq; monumentis celebrata.

Tertia floruit Ouidij temporib. poetæ clariſſimi:de hac Martialis:

Notat Naſonem ſola Corinna ſuum.

De Myrthide, Politianus in nutritia facit mentionem,de qua infra dicam. & Franciſcus patritius in lib.4.tit.6.de inſtitutione reipublicæ.vbi dicit,quod habuit magnam laudem, ſed longè fuit præſtantior eius diſcipula Corinna, de qua hic ante.

De Erinna, poetria Veia aut Delia, (eſt enim Delos inſula prope Gnydon) floruit Dionyſij Syracuſani temporibus: ſcripſit Dorica lingua elegans poema trecentis verſibus abſolutum. Alia item epigrammata. ferunt eius carmina ad Homericam acceſſiſſe maieſtatem. mortua eſt annos 19.nata. de hac Propertius lib.2.

Carminaq; Erinnes non putat æqua ſuis.

Baptiſta Pius.

Erinnam credet Græcia docta ſuam.

Idem.

Non melior coluiſſe ſacras Erinna ſorores.

Fuit contemporanea Sapphus. In eam elegans eſt apud Grecos diſtichon,cuius talis habetur ſenſus. Quanto Erinna in Lyricis Sappho præſtantior, tantò Sapphus gloria Erinnam hexametris præcellit.

Sappho, Leſbia, Lyrica, floruit temporibus Alcæi, & Steſichori poetarum. Maritum habuit Cercylam ditiſſimum virum ex Andro. ex quo filiam ſuſcepit Clio nomine. ſcripſit Lyricorum lib.9.præterea Epigrammata, Elegias, Iambos,& Monodas,carmini Sapphico (cuius inuẽtrix fuit) dedit nomen. Sunt qui dicant aliam fuiſſe Leſbiam,poëtriã quoq;, quę adoleſcentem Phaonem adamauerit, & è Leucade in aquas ſe dimiſerit. vtracunque fuerit, vnam tantum commendant Latini poetæ.

Statius lib. 5.Syl.

Steſichorusq; ferox,ſaltusq; ingreſſa viriles
Non formidata temeraria Leucade Sappho.

Sydonius.

Aut quod compoſuit puella Lesbi.

Baptiſta Pius.

Maſcula quæque ſuos cantat moritura calores,
Leucadij Sappho crimen,honorq; freti.

Philippus Bergomenſis verò, lib. 4.ſui ſupplementi Chronicarum, dicit,quod Sappho Ereſia, diuini ingenij poetrix, anno mundi 4576. claruit, & plectrum prima inuenit:hæc viro ditiſſimo nupſit,ex quo Didam filium ſuſcepit, habuitq; diſcipulas Anagoram, Myleſiam, Congillam,Colophoniam, Euthemiam, & Salamynã:quas etiam Lyricos quoſdã verſus docuit:ſcripſit autem hæc modulos Lyricos,epigrammata, Elegiam, Iambos,& Monodas. Fuit quoque vates nobiliſſima. Et ex his dictis,à Philippo Bergomenſi ſunt annumerandæ hic ſex mulieres doctæ, de quibus non meminit Textor:videlicet prędictæ Anagora,Mileſia,Congilla,Colophonia,Euthemia & Salamyna: ex quo ex ſupradictis iam connumerabis 12. mulieres doctas & ſcientiam habentes.

Pro 13.ergo annumerabis Pollam argẽtariam, quæ Lucani fuit vxor,vt teſtatur Martialis.

Hæc eſt illa dies,quæ magni conſcia partus,
Lucanum populis,& tibi Polla dedit.

Tanta fuiſſe dicitur doctrina, vt maritum iuuerit in emendandis tribus primis libris Pharſaliæ.

tur, nec tamen ſinus (quem nodo colligunt) infra genua deſcēdit, altera papilla intacta ſeruatur, qua muliebris ſexus liberos alant. Aduritur dextra, vt arcus facilius intendant, & tela vibrent.

Stroza pater lib.1. Eroticon, de quibuſdam ſic meminit:

Virginitas vltro ſeruata, & bellica virtus,
Magnum Orithyiæ contribuere decus.
Lampedon Hippolytem, Menalipem Iane videmus
Illuſtres inter nomen habere viros.
His quoq; ſe comitem merito Martheſia iungit,
Nec caret Antiope laude, nec Harpalice.

De qua Harpalice habetur in margarita poëtica, part.2. tractatio.2. de commendationibus oratione 17. vbi multum amplè laudantur mulieres.

Hinc & vlterius dicit idem Textor, quod Lacenæ mulieres, virorum obibant munera, ſeſe in gymnaſio, in bello, in venatione exercentes: hæ cum viris in certamen aduerſus Meſſenios fortiter deſcenderunt.

Olim Germanorū mulieres, inclinatā aciem, & iam ad Triarios vergentem reſtituerunt.

Bellouacæ mulieres, à Carolo Burgundorum duce, longa obſidione fatigatę, mœnia defenderunt, & obſeſſorem è ſcalis in foſſam vrbis detruſerunt, reportatis ad ſuos vexillis.

Recitat Philippus Bergomenſis in ſuo ſupplemento Chronicarum lib.8. Quòd cū Maximinus Imperator Romanorum, Aquileiam obſediſſet, in ea obſidione fœminæ Aquileienſes tantæ fuerunt magnanimitatis, vt cum nerui, & funes, ad iacendas ſagittas, viris deeſſent, ſibijpſis capillos capitis præciderunt, & ex ipſis funes arcuū fecerunt, vnde poſtea in earum gloria templum Veneri caluæ ſenatus dedicauit.

Refert etiam Berg. lib.12. quod in captione Calcidis Eubœæ ciuitatis, quæ nūc dicitur Nigropōs, cuius eſt Epiſcopus quidā noſter Canonic⁹ Heduēſis, ſuffraganeus epī Heduen. qui dicitur magiſter Philip. Brunet, doct. in Theologia, vir quidā doctiſſimus, & literatiſ. fuerunt repertæ multæ mulieres armatæ, mortuæ in ſtrage dictæ ciuitatis, & hoc fuit anno Chriſti 1471. vt ibidem refert Bergomen.

Gaditanæ mulieres à partu ſtatim ſurgunt, miniſteriaq; domus obeunt.

Margarita, Henrici ſexti Britāniæ regis cōiunx, aciem viri deficientem reſtituit.

Portia autem, cū apud Philip. Macedoniæ campos Brutum maritum mortuum intellexiſſet, qa ferrum non dabatur, ore ardentes carbones hauſit. Margarita poetica vbi ſupra.

Leſbia puella, murorum parte machinis Turcarum deiecta, oppidanis fugam, aut deditionem meditantibus ſalutē peperit. Obtulit enim ſe primam impetui, & iaculis inimicorum, pro tutandis ipſis muris.

Amalaſumpta, Gothorum regina, principata eſt apud Rauennam, Burgundiones, & Alemannos, Liguriam populantes, Italia pepulit, adiuuante Theodato, quem regni cōſortem ſuſceperat. hæc & plura alia Bergomen. lib.9.

Maria Puteolana, à Puteolis Cāpaniæ vrbe nomen adepta, bellica virtute maxime floruit ætate Franciſci Petrarchæ. Erat laborum apprimè patiens. Ab ipſa iam inde adoleſcentia abſtinebat vino. Erat parca cibi, & verborum. Reijciebat colos, penſa, & lanas, & cætera quę muliebrem decēt mollitiē: gaudebat arcubus, iaculis, pila, galea, ſcuto. Noctes perpetuas quandoq; vigilabat, nec dormiebat, niſi coacta. Idq; ſub dio, & humi reclinans caput in ſcutum pro puluinari, inter armatos verſabatur. Quod quamuis impudentiæ ſpeciem præſeferat, nihil tamen vehementius curauit quàm ſtudium virginitatis, in qua permāſit ad mortem vſq;, cultum corporis aſpernabatur, quib. artibus bellicoſa admodum facta eſt.

Bona, Longobarda bellatrix, itidem puella, floruit anno domini 1468. nupſit Brunorio Parmēſi egregio bellatori. A teneris annis luſtrabat ſiluas venatricibus ſtipata canibus. Maritum in omni diſcrimine cōcomitabatur, quem, quum Alphonſus rex Siciliæ aliquando cērta de cauſa in vincula coniecisſet, miſerta captiui fœmina, ad diuerſos principes, inſtar Pegaſarij curſor-cucurrit, vt ab eis literas & patrocinium obtineret, pro viri ſalute, quod obtinuit.

De Ioanna, puella Franciæ, habetur apud Gaguinum, quod gladio in bello vtebatur, quem nacta erat in templo diuæ Catharinæ, exiſtente in agro Turonen. vtraque parte lilijs inſculpto, quem petit ſibi afferri, licet nunquam eo in loco fuiſſet, & regnante Carolo VII. de quo per Gaguinum in ſuis Chronicis, lib.10. Cum Angli omnia populandi cauſà paſſim irrumperent, & iam proſpero fortunæ zephyro adiuti, nihil ſibi non pollicerentur, deſperatis Gallorum reb. abfuit ipſa Ioanna virgo, quæ attritos Gallos animans ad vltionem, & libertatis gloriam: prima belli campum ingreſſa, non prius ſuos hortari, & ipſa certare deſijt, quàm hoſtem in fugam verteret, reportata victoria.

De ea etiam habetur per Berg. lib.15. vbi dicit, quod Carolus VII. Francorum rex, auſpicio & ductu huius puellæ, regnum perditiſſimum recuperauit. & G. Benedicti. in ſua repe. c. Rayn. in verbo duas habens filias. num.14. extra de teſta. vbi ponit verba Gaguini. Et vide etiam text. in loco hic ante alleg.

De Eliſabetha autem Ferdinandi regis Arragonum vxore, & Hiſpaniarum regina, quanta fuerit circa arma, quantum pro fide Chriſtiana debellauerit, Granatarios, & alios populos finitimos ſubiugando, & ad fidem Chriſtianam reducendo, atteſtatur Bergomen. libr.16. vbi amplè.

His poſſet annumerari Ioāna, Caroli Calabriæ ducis filia, quæ fuit potentia, moribus & animo robuſti-

Alpaides virgo, cum religionem in magno cultu amplecteretur, cœlitus meruit, scripturæ sacræ, bibliorumq; sensum percipere.

Quid de Catharina Senen. dicemus? Nam adeò in sacris literis profecit, vt libros scripserit cum theologorum doctrina conferendos, & maximæ sanctitatis fuit, vt refert Bergomen. lib. 14.

De Delbora, quam nu. 32. annumerabimus, dicemus cum Bergomensi li. 4. quod propheta fuit Hebræorum de tribu Effraim progenita, vaticinio claruit.

Hyldegardis, virgo Germana, quæ fuit abbatissa, vt refert Bergom. lib. 12. patria Maguntina, spiritu quodam imbuta prophetico, multa prædixit de futuris, scripsitque aliquot catholicæ doctrinæ libros: hanc epist. suis dignatus est beatus Bernardus. Scripsit super Benedicti disciplina, triginta theologicas quæstiones eruditissimè absoluit. Excellentium virtute virorum vitas scripsit, de altaris sacramento, Homilias in euangelijs, prætereà in medicina, quę simplicia, & quæ cō, osita, tollendis ægritudinibus prosint. Item carmina, & epistolas, testimonio apostolicæ autoritatis comprobatas, quo factum est, vt Eugenius tertius, Anastasius quartus, Adrianus quartus pontifices: Conradus tertius, & Federicus primus Cæsares, ad eam plerunque scripserint. Plures alios libros scripsit, quos enumerat Bergomensis in loco supra allegato.

Ioanna Anglica, ab Ephebis virum mentita, Athenas se contulit, vbi studiosè literis adeo operam impartiuit, vt Romam rediens, paucos haberet doctrina pares, & sacris literis: vnde tantum apud omnes beneuolentiæ, & autoritatis, sibi demeruit, vt artibus illis pontificatum sit adepta post Leonem quartum, cum vir esse crederetur. de ea etiam meminit Bergomensis. lib. 11.

Luceia mima, autore Plinio, centum annis in scena pronunciauit.

Lasteniam Mantineam, & Axiotheam Phliasiam, Platone vsas præceptore, scribit Plutarch. ornatuq; interim virili, auditorium ingressas, hæc Textor vbi supra. Ex quibus iam connumeratæ sunt 37. mulieres doctæ & prudentes.

Pro 38. annumerabitur Michale Centaura, quæ docuit Thessalas remedium amoris.

Dyotima, & Aspasia, mulieres in philosophicis promeruerunt disciplinis, vt alteram Dyotimam appellare magistram, alterius lectionibus interesse non erubuerit Socrates, philosophorum omnium optimus.

Lactantius ait, philosophus, nullas vnquā mulieres philosophari docuisse, præter vnam ex omni memoria, Themistem. Sed quænam hæc, & cuias fuerit, non docet.

Arete mulier, eo doctrinæ cōscendit, vt filium etiā institueret, qui appellatus est Aristippus, fuit Cyrenaica, & Aristippi patris Socratici dogma secuta est. Mortuo patre, scholam rexit in philosophia magno & frequenti auditorio.

Pro 42. hic annectimus Nicostratam vaticinatricem clarissimam mulierem, quæ Arcadica de carminibus carmētis cognominata est. Ostia Tyberis intrans in Palatino monte, vbi nunc Roma habetur, conscendit, in quo Euandro eius filio rege constituto, cum ipsa Graiarum literarum doctissima esset, atq; versatilis ingenij, incolasq; siluestres comperisset, nouos literarum characteres inuenit, eosq; canere coniunctionem, atq; sonos edocuit: cuius admirati rudes pósteri, eam non mulierem humanam, sed Deam arbitrati sunt. Vnde Virg. VIII. Aen.

Tum rex (inquit) Euandrus Romanæ conditor arcis,
Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum
Me patria pulsum pelagiq; extrema sequentem
His posuere locis, matrisq; egere tremenda
Carmentis Nymphæ monitu & deus autor Apollo.

Et hoc idem, Ouidius libro Fastorum affirmat: vnde ēt margaritam poeticā oratione qua supra. Et ibi etiam fit mentio de Iside filia Inachij, quæ non solum terræ cultum, & lini vsum, sed & quod præstātius, apud Aegyptios literas inuenit, ex quo diuinos honores assecuta est, teste Philippo Bergomensi, libro 3. vbi amplè de ea.

Ceres etiam fuit diuinis honorib. exaltata, ex quo prima agrorum cultum excogitauit, vt refert idem Bergomensis, in loco hic ante allegato, & in margarita poetica, in oratione hic ante dicta, & vt dicit sophologium sapientiæ. lib. 1. c. 3. Fœminæ omnes artes inuenerunt. & etiam habetur in margarita poetica, in loco hic ante allegato.

Quid de Amesia, quam eò quod sub fœminea forma virilem animū gereret, Androgynem vocauere? Ea apud prætores maximo populi concursu causam egit, & prima actione à cunctis penè iudicijs liberata est, vt habetur in oratione supra dicta.

Et pro 45. addemus Gaiam Afraniam, Lucij senatoris vxorem, quæ ita litib. & causis apta fuit, vt apud plures magistratus sæpissimè orasse dicatur.

Dama, Pythagoræ filia, & ipsa philosophiæ sectatrix, ingenium & doctrinam in exponendis parentis sententiarum inuolucris exercuit.

Thargeliam quoque fœminam sola illustrauit philosophia.

Ferunt & Muscam, poetriam fuisse Lyricā, quæ & epigrammata scripserit, & Lyricos nomos.

Semyamira, Heliogabali imperatoris mater, sapiens fuit, & multa inaudita fecit, vt dicā infra.

Sempronia literis Græcis & Latinis docta fuit, vt dicit Salustius in Catilina. G. Benedicti in sua repet. c. Raynutius. in verbo, cuidam Petro tradiderunt nu. 64. de testa. Sed, quoniam hæ duæ mulieres inhonestæ fuerunt, & luxuriosè vixerunt, non ponam eas in numero illustrium & probarum mulierum.

Refert

Statius.lib.11.

Huc castæ titulum decusq; Pollæ,
Iucunda dabis alloquutione.

Sidonius.

Quid,quod duplicibus iugata tedis argentaria Polla dat poetas. Eadem, inceptos à marito permultos versus, perficiebat pari grauitate & elegantia.

Pro 14.annumerabis Aspasiam mulierem Milesiam,quæ doctrinæ fama claruit. Periclis magistra, & tandem vxor fuit:in studijs philosophicis abundè promouit, rhetoricen exercuit, & tempore Socratis doctissima, à qua Socratem philosophum sanctum se didicisse quædam non pudeat cõfiteri,vt habetur in margarita poetica 2. parte,tractatu 2.oratione 17.

Cleobulina,Cleoboli Lidij(qui fuit vnus ex septem sapientib. Græciæ) filia, scripsit ænigmata quædam hexametris versibus, quorum vnus adhuc extare fertur:

Est vnus genitor,nati bona pignora bis sex,
Triginta,cuius natæ sed dispare forma.
Hæ niueæ aspectu,nigræq; coloribus illæ
Atq; immortales omnes,moriuntur ad vnam.

Et de ea etiam facit mentionem Bergo. lib.4. cum loquitur de Cleobolo eius patre.

Pro 16.inuenies Cornificiam,sororem Cornificij poetæ: quæ & ipsa fuit poetrix memoratu dignissima, & ipsa tempore suo, quod fuit anno 33. ante Christi aduentum, tanto poetico effulsit dogmate,vt non Italico lacte nutrita,sed Castalio videretur latice. Cornificio prædicto germano fratri,æquè esset gloria illustris:hæc quippe, non contenta pulcherrimis valuisse verbis, nisi vt Helycon carmẽ describeret, atq; plurima & insignia descripsit epigrammata, quæ tempore diui Hieronymi,vt ipse testatur, extabant:quibus virtutibus perpetuum sibi acquisiuit nomen. hæc Philippus Bergomensis,lib.7.

Lilia,Lelij filia reddidisse dicitur in loquendo paternam eloquentiam elegantiorem.

Hortensia, Hortensij Romani oratoris filia, post patrem non solum patris facundiam, & doctrinam amplexa fuit, sed etiam ipsius pronunciandi splendorem seruauit, quem scilicet opportunitas exquisiuit, & qui sæpissimè in viris doctissimis deficere consueuit.hæc,& alia dicit Philippus Bergomensis, lib.7. Eiusdem oratio apud triumuiros habita legitur, non tantum in sexus honorem,vt per Valerium,lib. 8. ti. de mulieribus causidicis, in fin. Liciniæ quoque Lucij Crassi filiæ, quarum in dicendo lepos ab eorum patre emanauit.

Mutiæ duæ filiæ ab vtroq; parente eloquentiam didicere.

Pro 20.annumerabis Corneliam, vxorem Africani & matrem Gracchorum,quæ epistolas reliquit ornatissimè scriptas : vnde & filiorum fluxit eloquentia. vnde Quintilianus. Nam Gracchorum eloquentiæ(inquit) multum contulisse accepimus Corneliam matrem, cuius doctissimus sermo, in posteros quoque est epistolis traditus.

Anastasia,illustrissima Romana mulier, Publij Romani potentissimi vxor, discipula Grisogoni martyris fuit,eius mariti simulato morbo torum euitauit.Scripsit epistolas ad Grisogonum. Hæc enim bonarum literarum eruditissima fuit,vt refert Bergomensis,lib.8.

Damophila Græca, quam hic ponam pro 2: vxor Pamphili, socia Sapphus poetriæ, poemata scripsit amatoria,& laudes Dianæ.

Hyptathia, mulier Alexandrina Theonis geometræ filia,& vxor Isidori philosophi, vixit imperante Archadio,scripsit in Astronomiam, professa est Alexandriæ varia disciplinarum genera,magno,& frequenti auditorio,conuolantibusq; turmatim & vndiq; discipulis.

Leontium, Græca adolescentula, inter prædictas mulieres doctas erit, cum philosophicas disciplinas adeo sectata fuerit,vt etiam non dubitauerit, cum magna sui nominis laude, in Theophrastum phil. alioqui laudatissimum, scribere. Pamphila scripsit commentarios in gramma. citatur à Gellio.

Praxilla Sicyonia,fuit poetria, quæ in suis carminibus, Adonidem induxit ab inferi interrogatum, quid apud superos pulcherrimum reliquerit:respõdere,solem,cucumeres,mala: quod cum vehementer insulsum videretur cucumeres & mala cum sole componere, fluxit inde prouer. Stultior Praxillæ Adonide,in homines nullius iudicij.

Phemone, prima Apollinis Delphici vates fuisse,carmenq; Heroicum inuenisse dicitur autor Textor,vbi supra.

Sosipatra,vates fuit Lyda multis disciplinis cumulatissima, quam propterea creditum est à numinibus quibusdam fuisse educatam.

Theano, mulier fuit apud Locros in Lyricis præcellens. alia fuit, Metapontina seu Cressa genere,mulier Pythagoræa,vxor Brotini Crotoniatæ,quę subscripsit commentarios in philosop. poemata quoq; & apophthegmata Pythagorica

Pro 30.ponemus Zenobiam, de qua iam supra dictum est, Quæ licet bellatrix fuerit, vt dictum est,tamen Græci, Aegyptijq; sermonis eruditissima fuit,& Latini non ignara.Scripsit epitomen in Orientalẽ, Alexãdrinamq; histo. Herennianum & Tymolaum filios, literis erudiuit, elegantissimas orationes ad milites suos plerunque habuit. quas galeata recitabat.Et,vt ait Bergom.lib.8.fuit Aegyptiarum ac Græcarũ literarum,non mediocriter erudita,quarum suffragio, omnes hist. tam Latinas,quam Gręcas,& Barbaras,summo studio vidit,& memoriæ commendauit.

Alpa...

pupillus educari debeat. Quia antiquitus mos erat mulieres legere grammaticam.

Manto, Tyresiæ vatis filia (quæ Mantuæ nomē indidit) doctrina quoque & vaticinijs claruit: adeo, vt ex pecudum libris, extorumq; intuitu futura præsentisceret, ac præsagiret.

Catharina virgo, Costi Alexandriæ regis filia, sacris literis partim studio, partim diuini spiritus afflatu, adeo fuit imbuta, vt accersitos à patre vndique doctissimos viros & philosophos, ad suadendam idololatriā, refellendamq; vnius Dei religionem, viuacissimis terruerit argumentis, suæque opinioni attraxerit, nedum non succubuerit eorum rationibus. Et, vt dicit Bergomen. lib.8. Et si illius præceptorem ignoremus, tanta earum rerum scientia præditam legimus, vt mirabile visum sit, quod in tam tenera ætate cum omnibus certamen disputationis suscepit.

Fuit & alia Catharina, ducissa Mediolani, quam Philippus Bergomensis, lib. suo 14. dicit fuisse memoratu dignissimam, & prudentissimam.

Fabiola, Romana mulier, quum magno studio sacras literas amplecteretur, prophetias, euangelia, & psalmos frequentissimè reuoluebat, vt iterata plerunq; lectio, amorem diuinæ religionis (qua deflagrabat) augeret vehementius: vnde & beatus Hieronymus, librum de veste sacerdotali, eidem nuncupauit.

Marcella Romana, propter sacras literas (quas egregiè callebat) frequentib. epistolis, à beato Hieronymo salutata est. Ad eam enim scripsit de contemptu mundi. De decem nominibus, quib. apud Hebræos dicitur Deus, de fide nostra, & hæreticorum doctrina, de blasphemia in Spiritum sanctum, de studio Theophili episcopi Alexandrini, & alia id genus permulta.

Eustochia, Paulæ mulieris Romanæ filia, Latinarum, Hebraicarum, & Græcarum literarum studijs plurimum excelluit. vnde & suo tempore, nouū orbis prodigium vocata est, ingeniū sacris literis deuouit. maximè atq; adeo, vt psalmos Hebraicè legeret cursim, & mira celeritate. qua in re, amorem beati Hieronymi multū sibi demeruit.

Genebria, mulier natione Veronen. tempore Pij secundi Pontificis Romani, sua egregia eruditione meruit nomē immortale. Epistolas scripsit luculētas, & maxima refertas doctrina recitabat decoro gestu, voce virili, permixta suauitate.

Constantia, Alexandri Sfortiæ vxor, numeratur inter claras mulieres & excellentes doctrina: & erit hæc pro 77. ab infantia bonis disciplinis operam dedit, adeò, vt imperata quoq; disertissimè loqueretur, habebat assiduè præ manibus opera Hieronymi, Ambrosij, Gregorij, Ciceronis, & Lactantij: valebat etiam scribendis ex tempore carminib. non sine magna multorum admiratione, quòd sine præceptore ferebatur didicisse.

Nec defuit tam illustri fœminæ germen simile. Habuit enim filiam Baptistam nomine, tanta doctrina, vt doctissimos quosque sua terreret eloquentia.

De quibusdam mulieribus supradictis facit mentionem Politianus in Nutritia:

Non illi Praxilla suos prædoctaq; Nossis
Contulerint, myrthisq; modos non dulcis Agacles
Non Anyte, non quæ versus Erinna trecentos
Castalio seu melle rigat, non candida Myto,
Non Tellesilla ferox, non quæ cani Egida sene,
Pallados effusum crimen vitata Corinna.

Pro 79. his adiungimus Mariā, Aaron & Moysi germanam, quæ prophetissa fuit, vt dicit Bergomensis lib.3.

Consilio & sapientia Clotildis, (quæ filia regis Burgund. erat) Clodoueus rex Franciæ eius maritus, protochristianus baptismi lauacrum promeruit, vt refert Gaguinus, lib.1.c.8. & Benedicti amplè in sua repetitione. in verbo, duas habens filias. nu.80.&81. quem non repeto. Refert etiam idem Benedicti, vbi supra, num.15. quod Boetius habuit vxorē prudentissimam, nomine Elphe, quæ hymnum fecit Oliuæ binæ: de Petro & Paulo apostolis.

Refert etiam Ioannes Andreæ, literatissimam habuisse vxorem, quæ sibi & Cyno legum doctori compatri multoties de difficilibus iuris respondebat.

Sic & Ioannis Calderini vxor secundum Panormitanum, c. cum inter vniuersas. in fi. de electionibus.

Item & Philippus apostolus quatuor habebat filias virgines prophetantes, vt habetur Actuum 21. Et de alijs quibusdam per Benedicti in lib. hic ante allegato.

His adiungendæ erunt nouem Musæ, videlicet Calliope, Clio, Thalia, Euterpe, Melpomene, Polymnia, Erato, Terpsichore, & Vrania: quas poetæ fingunt esse Iouis, & Memoriæ filias, quòd doctū oporteat esse fœcunda memoria. & Carminum inuentrices fuerunt de quibus Textor in loco supra allegato.

Non relinquendæ sunt decem Sibyllæ, videlicet Persica, Cumea, Cumana, Tyburtina, Lybica, Erythrea, Hellespontia, Delphica, Samia, Phrygia. Hæ fuerunt primis seculis puellæ vaticino spiritu afflatæ, & futura præsagientes, quas Sibyllas dixerunt: decem autem scribit fuisse Varro. Cumana proprio nomine vocatur Amalthea, à Virgilio Deiphobe: libris huius, non secus ac diuinis oraculis, in imperij administratione populus Romanus semper vsus est. Tyburtinā veteres Albuneam appellarunt. Politianus in Nutritia quasdā enumerat his verbis:

Quin & veteres prompsere Sibyllæ
Carmen, Amalthea & fati Marpesia diues,
Herophileq; Idea genus prædoctaq; Sabbe.

Refert Textor ſupra in ſua officina, quod multorum carminum auctrix fuit Charixena, cuius meminit Ariſtophanes Cynicus.

Celebratur item Mero condito in Neptunum hymno.

Fuit Agallis Corcyrea, illuſtris in arte grammatica, cui inuentum pilæ nonnulli aſcribunt.

Teleſilam, in poetica illuſtrem, celebrat Pauſanias, cui etiam apud Argos, ante Veneris templum ſtatua ſit erecta. hanc Fulgoſus Theſelidem vocat.

Pro 53. ponemus Oldam, prophetiſſam Sellum ſummi ſacerdotis Hebræorũ vxorem, & Helchiæ maximi Hebræorum pontificis matrem, quæ anno mundi 4576. fuit, & Ioſiæ regi vaticinando multa prædixit, & præſertim Ieroſolymorũ euerſionem, populi ipſius captiuitatem, vt patet 4. Regum, c. 22.

Heryna poetrix, anno mundi 4864. claruit, & multa laude digna conſcripſit, quæ Nactanabo regi Aegypti, vſq; in Aethiopiam expulſo, reditũ ſuum prædixit. de his duab. Philippus Bergomenſis, in lib. 4. & 5. meminit: & Benedicti in loco ſupra allegato tacendo autorem.

His adijciemus Didonē Phœnicam, Lilij Phœnicum regis, filiam, quæ populo legē & normam viuendi dedit. De cuius laude, honore & virtute Virgilius 1. Aen. cum dicit:

Iura dabat legesq́ viris.

Et de ea Philippus Bergomenſis, lib. 4.

Hiparchia mulier Græca, philoſophicis diſciplinis valde excelluit.

Caſſandra, Priami filia, vaticinio, & doctrina illuſtris habita eſt.

Aliam Caſſandram, Venetam puellam, Politianus magnis laudib. commendat, quam ait pro lana librum, pro fuſo calamum, ſtylum pro acu tractaſſe, latinasq; epiſtolas ſcripſiſſe. Sic enim de ea in principio cuiuſdam epiſtolæ meminit: O decus Italiæ virgo, quas dicere grates quas vt referre parem, quod etiam honore me tuarũ literarum non dedignaris? & vltra alia dicit Textor ibi.

Statius Papinius vxorem habuit nomine Claudiam, magno ingenio doctrinaque non vulgari præditam.

Eudoxia, Theodori iunioris vxor, præter egregiam formam, ſingularemque pudicitiam, etiam literis excelluit, adeo vt librum quendam emiſerit.

De Abigail habetur 1. Regum 25. c. quod mulier prudentiſſima fuit, & ob eius prudentiã, maritum ſuum Nabal à morte eripuit.

Yſtrina, Scytharum regina, Aripythis vxor, Sylem filium Græcam linguam literasque edocuit author Herodotus.

Themiſtoclea, ſoror fuit Pythagoræ, cuius placitis & opinionib. pleriſq; in locis, vſus eſt Pythagoras.

Proba Valeria, quam Centonam vocat Margarita poetica, in oratione, qua ſupra num. 69. fuit Græcis Latinisq́ue literis eruditiſſima, truncatos Virgilij verſus ad fidem & myſteria catholicæ religionis conuertit. Fecitq; de Chriſti geſtis, & de eius morte, opus nobiliſſimum, quod Centonem appellauit. hinc Centona dicta eſt. Et de ea Bergomenſis lib. 9.

Pro 65. ponemus Elizabetham, abbatiſſam Germanicam, quæ multas orationes ad ſui conuentus ſorores, conſcripſit, opusq́; de vijs, quibus ad Deum itur.

Baptiſta prima, Galeatij Malateſtæ Piſaurienſis principis, filia, & Guidoni Montefeltrenſi Vrbinatium comiti matrimonio copulata, cum doctiſſimis viris plerunque magna ſui laude diſputauit. Libros quoq; de humana fragilitate, & de vera religione, conſcripſit.

Iſota Nouarolla, Veronen. philoſophiam verbo & opere profeſſa eſt, ſcripſit quandoque ad Nicolaum quintum, & Pium ſecundum Pontifices. Scripſit quoque dialogum, quo diſputatur, vter grauius peccauerit, Adámne, an Eua. quibus laudibus literarum adiecit perpetuum virginitatis votum.

Damiſella Triuulcia, Mediolanenſis virguncula, annos amplius 14. nata, iam cœpit eloquentiæ inſueſcere, bonasq́; imbibere diſciplinas, adeo nouum in terris prodigium videretur, in literis imbuta ita profecit, vt cum Latinè vel ſcriberet, vel loqueretur, omnes trahebat ad admirationē: fuit etiam tenaci memoria, vt vel Mithridati par haberetur. Nam, ſi quem vel publicè concionantem aut declamantem audiſſet, reuerſa à cõſeſſu omnia ad vnguem verbatim, ſyllabatimq́; repetebat: Latinis inſuper non contenta literis, Græcarum ſtudio deflagrauit, quas vſq; ad promptum & peculiarem didicit ſermonem. Et de hac merito dicit Textor in loco ſupra allegato, vbi ponit verſus ſequen. de ea:

Quid facit in terris Damiſella Triuulcia? cælum
Ingenijs debet talibus eſſe domus.
Et ſcio, quid facias, flores cum coniuge Ditis
Non legis, ad ſtygios vt rapiare lacus.
Cura tua eſt virtus, & iter meditaris ad aſtra,
Nam virtus comites tollit ad aſtra ſuos.

Minerua, Iouis primi filia, nõ aliam ob cauſam in numerum deorũ relata, quàm propter bonarum artium (quarum fuit inuentrix) peritiam: vnde & veteres illę Athenę ſui nominis immortalitatem mutuatæ ſunt. & vt habetur in margarita poetica, par. 2. trac. 2. oratione 17. fuerunt plures Mineruæ. Aduertendum eſt etiam, quoniam, vt habetur in ſophologio ſapientiæ, l. 3. Omnes ferè artes fuerũt inuentę à mulierib. Et ibi ponit aliquas ex his liberaſſe patriam, & feciſſe ea quæ viri feciſſe nequiuiſſent, vt dicit Io. Neuizan in ſua ſilua nuptiali & dicit gl. in verb. inſtrueretur. in l. qui filium. ff.

Pa…

Sesostrates, Aegyptiorum rex, qui cæteros omnes gloria, & rerum magnitudine, excessit, vxoris consilio vsus, se, vxoremq; suam, & liberos, partim graui, inopinatoque periculo liberauit. Nam, cum illum frater, à quo nihil tale reformidabat, inuitatũ excepisset, domumq;, sicca exterius materia, circunstipasset, re intellecta, extemplo cum vxore deliberauit. Nam, & vxorem secum duxerat, eaq; suadente, vt duos ex sex liberis, super ardentem pyram extendens pontem faceret, super quos ipsi transeuntes, euaderent, ita fecit: & duabus tantum filijs ita incensis, cæteri cum patre, matreque fuere seruati. Testis Herodotus in Euterpe.

Plutarchus, in libro de virtutibus mulierum, narrat historiam de Pythei vxore, quæ Xerxis temporibus claruit: de quo etiam meminit Plinius. lib 33.c.10. Quæ viro omnium per id tempus ditissimo, auro semper inhianti, & auri fodinas iugiter exercenti, cum ex peregrinatione domum esset reuersus, & cœnam parari postulasset, auream mensam apponi iussit, in qua omnia erant ex auro fabrefacta obsonia, ac primo quidem aspectu, gauisus est Pytheus, miro artificio singula elaborata conspiciens. Inde aspectu iam abundè satiatus, præcepit cibum auferri. Verum mulier, cuncta quæ postulasset, ex auro concinnata afferri iussit. Cumque ille iracundia percitus, fames namq; & bilis nasum conciunt, esurire se vociferatur, neque se aurum id temporis exposcere. Sapienter, inquit vxor, Tu nullius rei, præter hanc vnam habendæ facultatem præbes. Omnis enim virorum cura, omnisque ars, tuo iussu, in auro fodiendo occupata est, vt nemo iam agros colat, nemo fruges serat, nemo arbores plantet. Qua vxoria castigatione permotus Pytheus, negotium haud quaquam penitus omittens, quintam duntaxat ciuium partem in opere continuit, reliquos, tum agriculturæ, tum cæteris artibus, operam dare præcepit.

Aurelius victor, quo loco Constantij imperatoris vitam describit, fœminarum (inquit) præcepta, sæpe maritos iuuare. Namque (vt de cæteris taceam) Pompeia Plotina (incredibile dictu) quantum auxerit gloriam Traiani, cuius procuratores, cum prouincias calumnijs agitarent, adeò, vt vnus ex his diceretur locupletissimũ quemque ita conuenire. Quare habes tertius? pone quod habes. Illa maritum castigauit, atque increpans, quod laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit, vt postea exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret, quod eo crescente, artus reliqui tabescunt.

Ataulphis, Gothorum Rex, in animo habuit, Romam à se receptam, funditus euertere, diuersoq; vrbem loco statuere, Gothiamq; pro Roma nominare, à Cæsarum Augustorumq; memoria, prorsus abolita, Ataulphi appellationẽ in posteros transmittere. Verum, Placidæ coniugis, seu Placidiæ Honorij sororis suasu, adeo est mutatus, vt breui, non hostis, sed amicus, non vrbis euersor, sed instaurator sit vocatus. de quo meminerunt Paulus Orosius.c.123.& Paulus diaconus de gestis Roma.lib.13.

Dominica, vxor Valentis imperat. Gothos ad euertendum Constantinopolim irruentes, pacauit.

Pompeia Plautina, Iulianum imp. maritum suum auertit ab extorquenda à populo pecunia, & colligendo fisco. testis est Sex. Aurelius. & sic reperiuntur fœminæ, quæ maximi quandoque boni authores extiterunt.

Etiam narrat Seneca lib. 1. de Clementia. c.5. quod, quum quidam Rex, non posset potentia quendam suum destruere inimicum, Reginam consuluit coniugẽ suam: quæ tale regi dedit consilium, Fac domine, quod medici facere solent, quia, vbi vsitata remedia minimè prosunt, tentant contraria: si seueritate nihil profecisti, nunc tenta, quomodo cedat tibi clementia: ignosce illi. Quod ille gauisus, annuit, factoq; adimpleuit, & contulit ei consulatum: ex quo habuit eum amicissimum fidelissimumq; hæredem. de quo infra dicitur.

Refert etiam Cassiodorus, post Theodoricum, in tripartita historia, lib.9. c.31. ad Theodosij Imperatoris sanctitatem, multum cõtulisse vxorem, quæ virum sæpius diuinas leges admonebat, eiq; frequenter dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid dudũ fuisti, quid modo sis: Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris, sed imperium, quod suscepisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis autorem.

Saxo, grammaticus in historia Danica, li.9. tradit, Regnerum, Danorum Regem sexagesimum secundum, Vnithserici filij mortem adeo molestè tulisse, vt obstinato ad moriendum luctu, corpus lectulo per summam animi ægritudinem affixerit. Quem vxor, virilem supergressa fiduciam, imbecillitatis increpitum, virili adhortatione firmauit, reuocatumque à mœrore, animum arma impensius tractare, perdocuit: affirmans, fortissimum patrem, cruentos filij cineres, iustius armis, quàm lachrymis expiaturũ. Ad cuius monitum, Regnerus, discusso mœstitiæ habitu, depositisque doloris insignib. iacentem reuocauit audaciam, breuiq; hostem, qui filium interemerat, comprehendit: adeo (inquit Saxo) interdum ab inualidis fortia roborantur ingenia.

Profuit & consilium Clotildis filiæ Regis Burgund. cuius cõsilio Clodouæus, Rex Franciæ, eius maritus, Christianus effectus fuit: vt refert Gaguinus li.1.c.8. de gestis Francorum. & post eũ G. Benedicti amplè in sua rep.c.Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 81. & dixi in præcedenti consideratione, vbi etiam de vxoribus Io. And. & Cald.

Demoq́, Phigoq́, & verignara Phaennis,
Et Carmenta parens, & Monto, & Pythia longos
Phemonoe commenta pedes, & filia Glauci.

Hæc Textor, vbi supra ponēs nomina plurium fœminarum illustr. nos remittens de reliquis ad Plutar. & ad Strozam, qui his versibus quasdam enumerat:

Magnanimam Tomyrim, fortem propone Camillam,
Et subeat menti Penthesilæa tuæ.
Adde & Amazonias reliqua de stirpe sorores,
Respice Carmentam, respice Penelopem.
Vltra nephas animo, propriaq́ Lucretia dextra
Inuicto occurret clara pudore tibi.
At rapidum nando transmittere Clœlia Tybrim
Ausa, suis animis præmia digna tulit.
Quid te commemorem vestalis Claudia virgo,
Qua stetit attoniti vindice fratris honos?
Quisue tuum dignis nomen Cornelia tollat
Laudibus, aut animum Portia casta tuum?
Quis te prætereat generosi pectoris Ester,
Non bene damnatos protinus vltra Syros?
Quisue Palestina genitam te stirpe virago
Spem taceat, patriæ subsidiumq́ tuæ?
Si fortasse petes exempla recentia, nonne
Cognita perpetua laude Mathildis erit?
Sponte opibus spretis regum Violanta reliquit,
Seq́ue sacri sociam maluit esse chori.

Et Benedicti in iam dicta sua repe. in loco supra alleg. dicit, quod plures aliæ fœminæ Romanæ, in quibus literaria dignitas seruata est, vsq; ad Hier. tempora quib. omnia fermè scripta & editiones dicauit suas, vt visus sit Paulam, Blessellam, Aletā, Assellā, Cellantiā, multasq; alias, non minus q̃ illius temporis viros, dignas, meritasq; duxisse: quibus suos dedicaret libros, suumq; desudaret ingenium. Plures ex his etiam enumerat Iacobus Magnus suo Sophologio sapientiæ, li.1.c.3. vbi ponit fœminas, quæ inuenerunt quasdā artes, vt ibi per eum. Et Celius lib. 8. antiquarum actionum. c. 1. Vnde multum inuehit Franciscus patritius, l.4.ti. 6. de institutione reipublicę. quod nunc tanta desidia torpeant mulieres nostræ, vt pro miraculo quodammodo videretur, si quas primorib. labris literas attigerint, licet tanta copia doctissimarum fœminarum apud antiquos fuerit: vt etiam inuehit Benedicti in loco supra allegato, volentes inferre dolendum, quod hodie fœminæ non vacant literis: quod tamen non videretur mihi esse vtile, & ipsis, & maritis, & reipublicæ, propter multas rationes quas dicere possem. Sed inde taccbo, cum tantum intentionis meæ sit tangere in omnib. ea solum, quæ tangunt laudem, honorem, & gloriā, non quæ faciant ad dedecus, vituperium, aut opprobrium alicuius, sed alio fortè loco de his dicemus. Et potest videri per Ioannem Neuizan. in sua silua nuptiali, in octaua ampliatione suæ quæstionis, vbi ponit: an sit licitum ducere vxorem doct. Nescio si his debeam adiungere Semyamiram, matrem Heliogabali, quæ semper in senatu interfuit cum alijs senatorib. & fuit in senatu prælata, ita quod nihil ferè, nisi ea disponente, senatus peragere poterat, sententiamq; suā, more cæterorū, de agendis dicebat: quod mulieri nunquam contigisse legitur. Conuentum mulierum ordinauit, quibus potestatem præbuit, & præstitit, vt senatorio more, de moribus circa statum tractarent. Et huic senatui principissa fuit, vt Philippus Bergomensis in suo supplemento, li.8. quę anno Christi 224. regnabat. Refert etiam Textor in suis Epithetis. in verb. Galli. Quia apud Gallias fuerunt sapientissimæ mulieres Gallicanæ, quæ secundū morem antiquum, quum de pace bellóue consultaretur, adhibebantur. Si qua tunc inter socios incidisset controuersia, mulieres sedebāt arbitræ. Propterea in fœdere (quod sanxerūt cum Hannibale) voluerunt, vt si quis Gallorum ab aliquo Carthaginensium iniuria affectus, quereretur, eius rei iudex esset Carthaginēsium magistratus. Sin Carthaginensium quisquam ab vllo Gallorum aliqui quippiam passus esset, Gallicas mulieres decere iudicium facere. & alibi de his dictum est.

DEcima consideratio. Non solum mulieres laudantur ex sapientia, verum etiam ex consilio: quoniam etiam in his quæ ad curam virorum spectant, sumendum est, & ab vxoribus consilium, vt ex exemplis & doctrinis Augusti & Iustiniani imperatorum probatur. Nam Augustus, vt ait Seneca li. de clementia, Liuiæ vxoris cōsilio vsus est, etiam in magnis reb. atq; eius opera, innatam quandam seueritatem exutus, clementiam induit. Iustinianus verò, in arduis etiā negotijs, & ad summam rerum pertinentib. vxorem consilij participem fecit: vt ipse fatetur in auth. vt iudices sine quoquo suffra. §. hæc autem omnia col. 2. & ibi Accursius annotat in verbo, reuerendissimam. sumendum esse ab vxore consilium: illum tex. etiam ad hoc ponderat Io. An. in c. qui prior. de reg. iu. libro 6. in c. mercurialibus. Dominus meus Ias. in l.1. colum.2. ad fi. ff. de legibus. Albericus in l. aduersus. C. de crimine expilat. hær. & Host. in summa, ti. de matrimonio. §. 1. colum. ver. sed & in eo habent. facit etiam tex. in l. bene a Zenone. §. pe. in fin. C. de quadriē. præscriptione vbi Iustinianus dicit, qui. n. suis consilijs suisque laboribus pro toto orbe terrarum, die, noctuque laborant, quare non habeant dignam suam prærogatiua fortunam? quem tex. ad hoc allegat Barbatia in cle.1. in 6. charta. in paruis. de elec.

Exemplo nobis est ille bonus pater multarum gentium Abraham, cum durè accepisset consilium Saræ vxoris monentis, vt Agar ancillam, & filium eius eijceret, statim audiuit à domino: Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius. Gene. 21.c.

Primus, si cum volueris egredi extra locum tuç habitationis, & vxor tua tibi dixerit, & consuluerit, bibendum esse antequam exeas, crede illi.

Secundus, si cum vxori tuæ quandoq; dixeris, illi te velle dare vestem pretiosam, causa ornatus, similem eius vicinæ, & dixerit alio tempore reseruandam, crede illi.

Tertius, si cum noctu aut diu in palæstra venerea illam amplexatus semel fueris, & iterum concumbere velis, si dixerit tibi vxor tua sat esse, crede & illi, quoniam in his tribus optimū erit eius consilium: quoniam verò videtur de raro contingenti euenire, ideo videtur charius & vtilius: cum quç rara sunt, chariora videntur.

Et pro certo, nisi esset intētionis nostræ in hoc opere, recensere tantum quæ laudem cōcernunt, libenter adducerem, in nullo alio casu consilijs mulierum esse credendum, cum sit fragile & debile, vt satis declarat Tiraquellus in dictis legib. connubialib. in prima l. ad quem te remitto, tāquam ad solitum de ipsis mulieribus malè dicere, ferè in toto illo opere.

VNdecima cōsid. Etiam fœmina laudem meretur, & honorari debet ex virginitate. Cum virginitas ipsa Dei templum sit, & qui eam habet, fortitudinem habere dicitur, secundū Augu. de ciuitate Dei lib. 2. c. 26. tantaq; est vis probitatis & castitatis, vt penè omnis eius laude moueatur humana natura. Et virginitas virtus est animi, comitem quę secum habet fortitudinem. 32. q. 5. c. ita ne aliqui. Et de laude, excellentia, & priuilegijs virginū, diffusè in proxima sequenti parte, in 39. consider. scribitur. Et inter cæteras virtutes mulierum pudicitia præfertur, vt habetur in Margarita poëtica, 2. parte, tractatu 2. oratione 17. in princi. Et de huiusmodi virtute, satis amplè habetur in Rosario B. de Bustis. in 2. part. sermo. 28. vbi de virginitate ponit in litera B. C. D. E. F. G. &c. Et in litera Y. antea ponitur de pudicitia, in quibus locis enumerantur aliquæ, quæ fuerunt laudatæ, ex pudicitia, vt Susanna, & Sophoronia. Sed quia istud esset nimis fastidiosum, omnes pudicas, & virgines, enumerare non insisto: cum non sit ita nouum sicut de doctis, & magnanimitatem habentibus. Etiam Textor in sua officina ponit quasdam virgines Vestales. De laude etiam virginum vide Iacobum Nigrum in suo Sophologio sapientiæ, lib. 10. ca. 16. vbi multa ponit de virginibus. Vide etiam de laude & eius priuilegio pulchra, quæ dicit Pan. & alij in c. causam matrimonij. extra de probat. & Lud. Romanus in consil. suo 500. incipiente: vos estis lux mundi. vbi est oratio per eum facta in consilio Basilien. Quæ quidem virginitas (si semel amissa fuerit) amplius reparari nō potest, secūdum Aug. vt dicit gl. in l. 1. C. de rapto. virg. Cui concordat Ouid. lib. Epistolarum. Nulla, inquit, reparabilis arte læsa pudicitia est, & castitas præfertur vitæ. text. in leg. 2. §. initium. ff. de origine iuris. Etenim hæc castitas virginalis nobilior cæteris: in cuius signum virgines Laureolam portant. c. si Paulus. 32. qu. 5. imo pro virginitate sua conseruanda, Daphnes, Penei filia, tota in Laurum conuersa fingitur. lib. 1. Metamorphoseos: vt ex ea Laurea corona triumphantes Imperatores, Ioui pro victoria in Capitolio sacrificaturi, in posterum ornarentur:

Cui Deus, at quoniam coniunx mea non potes esse,
Arbor eris certè dixit: mea semper habebunt
Te coma, te citharæ, te nostræ Laure pharetræ.
Tu ducibus lætis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.
Tu quoq; perpetuos semper gere frondis honores.

Hoc dicit Guil. Benedicti in sua repet. c. Ray. in verbo cuidam Petro tradiderunt. nu. 46. de testamentis. Et de laude virginitatis videas Osium Episcopum Cordubensem, qui fecit librum vnum, & Iulianus, Episcopus ecclesiæ Tholetanæ, fecit librum vnum, & Saluianus libros tres. De excellentia etiam huiusmodi virginitatis ponit amplè Iodocus Clicthoueus, in suo Antiluthero, cap. 39. Et dicit G. Benedicti, in loco hic ante allc. triplicem esse castitatem, virginalem scilicet, quæ propriè virginitas appellatur, de qua hic, & in locis suprà allegatis, vbi multæ enumerantur virgines, quæ plura egerunt pro earum virginitate conseruāda, vt etiam de filiabus Scedasi (quæ Hippo & Miletia dicebantur) in Leuctris oppido Bæotiæ, quo ore laudandæ sunt, quas traditū est (vt ait Hieronymus contra Iouinianum) absente patre, duos iuuenes Spartanos prætereuntes, iure hospitij suscepisse, qui multum vino indulgentes, vim per noctem intulere virginibus: quæ amissa pudicitia, nolentes superuiuere, mutuis conciderunt vulneribus. Et vt refert Cœlius, lib. antiquarum lectionum 7. c. 28. maxima virginitas & castitas obseruatur apud Chios. Nam nullum adulterium, neque illegitimus concubitus (quod est maximum temperantiæ muliebris argumentum) ex Chio (vt ait) memoratur prodijsse.

Legitur quod Britora, nympha Cretensis, cū esset formosa, perpetuoq; virginitatis voto venationi vacaret, ad vim & stuprū Minois regis declinandum, se in aquas dedit præcipitem.

Item Thexena mulier à Philippi Macedonum regis militibus in mari septa, cum nullum salutis effugium videret, in mare se deiecit, idq;, ne in regis potestatem veniret. & vide Plu. in 2. tri. castitatis. & Aug. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 26. vbi fit mentio de his, quæ se necauerunt, & in fluuium proiecerunt: vt insectatores suæ pudicitiæ deuitarent: sed ibi commentator dicit, se nullibi legisse de virginibus Christianis, quæ sic se occiderint, quia Deus præbuit auxilium virginibus, vt suæ virginitatis seruarent decorem. Quis Luciam eripuit de tot malis? Quis Agnetem? Quis Apolloniam? Quis Catharinā? vere Christus Iesus ob gratiam virginitatis.

Inguldis, soror Childeberti, Hermogillum, Lemigildi Gothorum regis filium, & maritũ suum, ad Christianam conuertit pietatem.

Profuit & consilium Theodelindæ, Longobardorum Reginæ viris suis, cum sua ipsius opera, & pia suasione, Eutharim, priorem maritum, multò mitiorem fecisse scribitur, ad verã pietatem amplexandam longè proniorem. Sed & Agilalphum maritum posteriorem, præferocem virum, dextere monendo, veritatisq; lucem oculis admouendo, eò traxit, vt omnib. suæ gentis author fuerit à malorum dæmonum cultu, detestandaq; hæresi, sese vindicandi.

Quo etiam tempore Brunechildis, pari studio, Childebertum, Francorum Regem ipsius virum, eò quoq; impulit, vt Tassilonem, Bauariæ Regem, ea lege constitueret, vt à Sclauorum gente bello insectanda, non prius desisteret, quàm ad Christi fidem amplectendam subegisset.

Lacedæmonij etiam, nõ minus publica quàm priuata consilia, cum mulierib. communicabant, vt scribit Plutarchus tum in comparatione Numæ, ac Lycurgi, tum in vita Agidis. & Arist. politico. 2. c. 7. multa in Lacedæmoniorum principatu à mulierib. administrabantur.

Apud priscos quoq; Athenienses, non minus famigerabilem Græcorum gentem, mulieres, publicis consultationibus interesse, suffragiaq; ferre solitas, testis est Varro.

Germani item, inesse sanctum aliquid & prouidum fœminis putant, nec aut consilia earũ aspernantur, aut responsa negligunt, vt Cor. Tacitus scribit, in lib. de morib. Germaniæ.

Apud Gallos, gentem nostram, olim consuetudo fuit, vt, quoties de bello eis esset, aut pace, consultandum, mulieres quoq; eiusmodi cõsultationib. admitterentur. Præterea, si qua aduersus socios incideret cõtrouersia, eam ex mulierum sententia componere consueuerant, vt refert Plutarchus libro de virtutib. mulierũ. Dixi ante in præcedenti consideratione, vbi de sapientia, & prudentia mulierum. Et de conditionib. pactis inter Hannibalem, & Gallos, quod mulieres iudicabãt de commissis per Gallos, dixi in finali parte, in 17. consi. in c. aliam orbis diuisionem. versiculo, vnde & apud &c. cum versic. seq.

Socrates, in libro de republica quinto, dicit, nõ omnino esse arcendum mulierum genus ab administranda republica, si qua modo reperiatur idonea: quin præcipit. non magistratus tantum, sed omnia, & publica, & priuata, tum pacis, tum belli studia, mulierib. cum viris, communia fieri. Sed in ea re, illum reprehendit Lactantius libro diuinarum institutionum 3. c. 22. Et hæc non sine ratione dicuntur, quoniam, vt in precedenti consideratione dixi, aliquid iudicij, & discretionis habent. prout facit text. in l. cum prætor. §. pen. ff. de iudicijs. concordat tex. in c. infamis. 3. q. 7. probat illud Pro. 13. Sapiens mulier ædificat domum suam. & Prou. 19. Domus, & diuitiæ, dantur a parentibus, à domino autem vxor prudens, vt refert Ioan. Fabri. in rub. inst. de nuptijs. & Luc. de Penna. in l. 2. col. pe. C. quando & quibus quarta pars debetur. lib. 10. & dixi in commentarijs nostris, super consuetudinibus ducatus Burgundiæ. titulo, Des droictz & appartenances agens mariez. in rub. & etiam Regum 10. c. fit mentio de quadam muliere sapienti. facit etiam text. loquens de mulieribus in c. viduas. le premier. ibi maioris sapientiæ, & consilij existunt, 27. q. 1. & in c. si aliquid 22. quæst. 4. vbi prudentis quoque fœminæ fit mentio.

Ex quibus concludit Tiraquellus, in suis legib. connubialibus in l. 11. quæ est, quod in his etiam, quæ ad virorum curam pertinent, ab vxorib. ipsi consilium sumant: quod, cum fœminæ sint non omnino expertes sapientiæ, consilij, & prudentiæ possunt salubre quandoque dare consilium. ... tex. in l. si quis decedens. §. Papinianus. ff. de administ. tutorum. Ideo admodum scite dicit Corneus consi. 36. in cap. quo ad primum consultationis articulum. colum. 7. versi. & constat, quod illud statutum. lib. 3. quod non semper spernitur mulieris consilium, prout nec spreuit Ioan. Andr. consilium suæ vxoris Milantiæ. cum illud refert in c. cum secundum Apost. de præbendis: vbi dicit, se ab ea didicisse, quod si nomina (vt pleraque alia) in foro venderentur, pulchra quidem, parentibus esse magno pretio emenda, vt filijs imponerent. Eandemq; , vt doctam, se aliquando consuluisse asserit, in c. prior. col. pen. de reg. iur. in 6. in Mercurialib. Nec etiam spreuit Ioan. Cald. consilium suæ vxoris: cum, vt inquit in c. fin. de ren. & post eum Pan. in c. cum inter vniuersas. in fin. de elect. ipsum Calderinum consuluisse vxorem, an conuiuator teneatur hora prandij, mittere ad conuiuas, vt veniant: quæ satis æquè respondit, ad fœminas, & forenses, esse mittendum, qui se facilè non ingerunt: nõ etiam ad alios, nisi essent graues personæ. de quo, etiam per Collecta. in c. a crapula. de vita & hon. cle. & Bald. in procœmio Gregoriano. col. 5. versi. quæro. quidam scholaris.

Aduerte ad dictum Philippi Decij in l. fœminæ. col. 2. versi. 3. postulare. ff. de re. iu. quod, licet mulier prohibeatur postulare, potest tamen in camera consulere.

Ex quibus dictis, videmus, certos casus, in quibus consilia mulierum fuerunt salubria: ideo in talibus aut similibus, videtur esse illis credendum. Et inter alia, aduerte ad consiliũ Saræ, quoniam exemplo illius, si vxor tua consuluerit te ingredi ad ancillam, crede illi, si sit pulchra, alias nõ: sed his tempotibus mulieres hoc de raro contingenti, consulunt.

Adde alios tres casus vltra prędictos, in quibus credendum est vxori, & non vltra.

Primus

vt ibi dicit tex. C. ad Orficianum. Etiam Imperator castitatis est amator. text. in auth. quib. modis natura. efficiuntur legit. §. nouimus. col. 6. de quo per G. Benedicti in sua re. c. Ray. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nu. 69. cum trib. seq. extra de testam. vbi dicit, quod libido in potente & honorato est deterior, & quod ob vitium luxuriæ plures reges fuerunt interfecti, & expulsi à regno: & ibi vide pulchra exempla de castitate & pudicitia antiquorum principum.

DEcimatertia consid. Quod muleres laudantur ex clementia & liberalitate: vt habetur p Bern. de Bustis eodem sermo. 28. in prin. in 2. part. in litera Z. & de liberalitate reginæ Sabbæ exemplificat, Quæ venit à finibus terræ ad audiendam sapientiam Salomonis, & donauit ei 120. talenta auri, & aromata multa, gemmasq; preciosas, vt habetur 3. Reg. 10. c. Et quædam fœmina nomine Busa ditissima, Marium à senatu Romanorum hostem indicatū, in suam domum reduxit, vt refert Margarita poëtica in oratione 17. supra alleg. Et vnum actum clementiæ narrat Seneca lib. 1. de clementia. c 5. Quod cum quidam Rex non posset potentia quendā suum destruere inimicum, Reginā consuluit coniugem suam, quæ tale regi dedit cōsilium: Fac domine, ꝙ medici facere solent. Quia, vbi vsitata remedia minime prosunt, tentāt cōtraria. Si seueritate nihil profecisti, nūc tenta, quomodo cedat tibi clementia: ignosce illi. Quod & factum est, vt de hoc attestatur Benedicti in d. rep. c. Raynur. in verbo, duas habens filias. nu. 19. extra de testa.

DEcimaquarta consi. Quòd mulier timēs Deum, ipsa laudabitur, vt habetur prouerb. vlt. [illegible] Bernardinus de Bustis in 2. par. sui Rosarij. serm. 28. in 2. par. illius. in litera E.

Adde etiam, ꝙ mulier timens maritum, consequitur honorē, quoniā scriptū est ad Ephe. 5. Vnusquisq; vxorē, sicut seipsum, diligat: vxor aūt timeat virū suum. de quo à nobis dictum est in rub. Des droictz, & appartenāces agens mariez. in cōmentarijs consuetudinū ducatus Burgun. Laudem etenim coaequuntur, si viris se subiecerint, dicit Plutarchus in præceptis connubialib. dicam alibi, & hic ante in consideratione ante proximam.

DEcimaquinta consi. Laus mulierum consistit etiam in deuotione & pietate, vt amplè declarat idem Bernardinus de Bustis in d. serm. 28. in 2. part. sui Rosarij. Et ibi ponit de multis, quæ pietate, & clementia motæ, multa seruitia impenderunt sanctis. Etiam habetur per Albertum de Eyb, in sua margarita poëtica. in d. 2. par. tract. 2. oratione 17. vbi ponit de Antigona, Oedippi filia, de Claudia, Vestali virgine, & de Aemilia, virgine Vestali, & virginibus Spartanis. Vide Franciscum Patritium, libr. 4. tit. 5. de institutione reipublicæ: vbi amplè commendat laudem mulierum in virginitate, de qua supra.

DEcimasexta consi. Gloria etiam mulierum cōsistit in gratiositate, quoniam, vt habetur Prou. 11. mulier gratiosa inueniet gloriam, vt fecit Ester, q̄ pp eius gratiositatem fuit cōiuncta matrimonio regi Assuero, repudiata Vasthi eius prima vxore. Ester 1. & 2. & dicam infra. Et hæc gratiositas consistit in modestia, quæ multum commendatur in mulieribus, vt inquit Epictetus philosophus in enchiridio cap. 155 vbi de officio viri erga vxorem dicit. Monendæ igitur sunt apud nos mulieres, in honore esse, nihil ob aliud, nisi, vt modestæ sint, & virum reuereantur. Etiam consistit hec gratiositas in modo, qui multum in vxoribus & fœminis attenditur, & est pulcherrima virtus: vnde Horatius:

Omnibus adde modum, modus est pulcherrima virtus.

Et stat vulgare prouerbium, En drap couleur, En vin saueur, En aduocat eloquence, Et en femme contenance. E diuerso, si vxor non inuenerit gratiam in oculis viri, scribet libellum repudij, vt habetur Deut. 24. c.

DEcimaseptima consi. Quod etiam mulieres ex misericordia laudantur poti⁹ quàm viri, quoniam, vt ait Arist. 8. lib. de animalib. Mulier viro misericordior est. ita dicit Bernardinus de Bustis in 2. par. sui Rosarij. sermone 28. 2. parte. litera E. Et vbi non est mulier, ingemiscit egens. Eccle. 36. in fi.

DEcimaoctaua consider. Mulieres etiam propter earū diligentiam laudantur, quoniam, vt habetur Prouerb. 12. Mulier diligens corona est viro suo.

DEcimanona consi. Mulieres etiam sunt laudandæ, quoniam sunt sagaciores viris. gl. fi. in l. si à sponso. C. de don. ante nup. in l. 2. C. de his, qui veniam æta. impet. Ioan. de Montaigne. in tractatu suo de bigamia. 1. q. col. 20. & sequ. Et prudentia mulieris multum solet mederi vitijs mari torum. Vt Vbertinus super Epist. Ciceronis 25. incipiente Non potuit. & habetur Prouerb. 14. Mulier sapiens ædificabit domum suam. Et propter mulierem bonam, saluatus est vir malus. Et sagacitas, seu sapientia earum, ita antiquitus apud Gallos reputabatur, quod cum discordia esset, adhibebantur mulieres pro pace componenda. Et mos antiquus erat, quod, si qua tunc inter socios incidisset controuersia, mulieres sedebant arbitræ. Propter quod sanxerunt Galli cum Hannibale: vt si quis Gallorum se à Carthaginensium aliquo iniuria affectū quereretur, eius rei iudex esset Carthaginensium magistratus: sin Carthaginensium quisquam ab vllo Gallorum iniusti quippiam passus esset, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere: vt refert Textor in suis Epithetis, in verbo Galli. & in hoc constat, quod etiam mulieres sunt sapientes: imò ab eis est exquirendū consilium, vt constat de Iustiniano, qui quæsijt consiliū à Theodora ei⁹ vxore, vt habetur in auth. vt iudices

tatis. Virginitatem omnibus præfert virtutibus, & ad eam ſequendam omnes inuitat Petr⁹ Abbas Cluniacen. lib. 6. ſuarum Epiſtolarū, epiſt. 40. quæ eſt exhortatoria, & miſſa ad ſanctimoniales Marciniacenſes (quæ ſunt in diœceſi Heduenſi ſuper Ligerim) vt in virginitatis fœlici propoſito perſeuerent, exemplo ſanctarum virginum, & martyrum.

Secunda verò caſtitas dicitur continentiæ, ſeu vidualis, de qua infra prope, in 20. conſid. & amplè in 3. par. ſequente, in 40. conſi.

Tertia eſt, quæ pudicitia appellatur, quæ eſt in legitimè coniugatis, de qua faciam conſiderationem ſequentem. Et de his tribus ſcilicet virginib. continentibus, & coniugatis facit tres ordines in Eccleſia Dei, gl. fi. in decretali, firmiter credimus, in fi. de ſumma tri. &c. Chriſtus tamen, vt ibi ait, plus amat virgines, quàm alios, quia ſpontè tribuunt, quod ſibi non fuerat imperatum. Continentes etiam plus Deo placent, quàm coniugati: quia non expedit homini ad regna cœleſtia tendenti, accipere vxorem. tex. eſt in c. qui ſitit. 33. qu. 5. & ea ſunt in noſtris officijs gratiora, quæ, cum liceret nobis etiam nō impendere, tamen cauſa dilectionis impendimus: vt eſt tex. in c. iam nunc. 23. q. 1. dicit tamen tex. illius decretalis. in fi. Non ſolum virgines & continentes, verùm etiam coniugati, per rectam fidem, & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

DVodecima conſid. Sicut ornat virum fidelitas, ita mulierem caſtitas: quæ etiam eſt in matrimonio, vt dixi, & probat tex. in c. Nicena. ibi, honorabiles confeſſus nuptias, & caſtitatem, dicens eſſe cum propria coniuge concubitum. 31. diſt. facit l. mulier. §. cum proponeret. ibi, quod & mulieris pudicitiæ, & patris voto cōgruebat. ff. ad Trebellianum.

Et in conſeruatione huiuſmodi caſtitatis plurimum laudentur mulieres, vt legitur de illa nobili Lucretia, totius pudicitiæ & caſtitatis gemma, à Tarquinio Superbo, licet vi oppreſſa, proximis, & Collatino eius marito, cum dignitatem toro violato fœdare noluit, ſimul conuocatis, gladio ſe transfixit.

De Penelope Vlyſſis regis coniuge pulcherrima legitur, quod ob ſuam tutandam pudicitiam, & marito ſeruandam fidelitatē, multas à ſuis procis pertulit iniurias, tamē nulla vnquam moleſtia à propoſito fidei mariti diuelli potuit: Lanificio, & abſentiam mariti ſolabatur, & procos fruſtrabatur, quibus ſe conceſſuram abſoluta tela pollicebatur. Sed, vt eos longius fruſtraretur, noctu retexebat, quod interdiu texuiſſet. Quo factum eſt, vt Penelope hæc venuſta iuuenis, ſolatio viri, in Troiano decēnali bello perſiſtentis, deſtituta, illibati decoris, atque intemeratæ pudicitiæ matronis omnibus ſemper exemplum ſanctiſſimum fuit, in qua plus laudatur mentis fidelitas, quàm pudicitiæ effectus. vnde Tibullus:

Caſta precor coniunx maneas, ſanctiq́ pudoris.
Nec ſis caſta metu, quæſo, ſed mente fideli.

Nam animus & propoſitum diſtinguunt maleficia. l. iniuriæ. ff. de furtis. Hinc teſte Cœlio li. antiquarum lectionum ſeptimo, c. 27. ſcribit Hierony. doctiſſimi viri eſſe ſententiam, pudicitiam inprimis eſſe retinendam, quoniam ea amiſſa, omnis ruit virtus, & in ea decoris muliebris ca[illegible] teſcit principatus. Hæc pauperem commendabilem facit, diuitem extollit, deformem redimit, & ornat pulchram, viros quidem cōſulares illuſtrat, effert in æternum nomen eloquentiæ. claritas militaris gloria, & ex deuictis gentib. arreptus triumphus parem quodammodo Deo facit. Multa porrò ſunt, quæ ingeniorum fertilitate, nobilitates adoptent præſignem. Perpropria mulieris virtus pudicitia cenſetur. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, neſcio an etiam prætulerit, quoniam Brutus non poſſe ſeruitutem pati, à fœmina commo[illegible] edidicit. Hæc æquauit Corneliam Graccho. [illegible] parem alteri Bruti Portiam fecit: & ibi laud[illegible] ellas Patauinas in verecundia, dicens: Dura[illegible] iam in virginibus priſcæ caſtitatis veſtigia, q[illegible] non niſi operta facie prodeunt viſendæ in pu[illegible] cum, velut dicent ſubinde illud Hieronymi in [illegible] piſtola ad Demetriadem virginem. Cui⁹ dictu[illegible] qui coniugari cupiunt, bene conſiderent. Illa [illegible] quit, ſit tibi pulchra, illa amabilis, illa habēda pr[illegible] ſocia, quæ ſe neſcit pulchram, quæ negligit form[illegible] bonum, quæ procedens in publicum, non pectu[illegible] & colla denudat, nec reuocato pallio, ceruices ap[illegible] rit: ſed vix vno oculo (qui viæ neceſſarius eſt) pa[illegible] tente graditur. In hoc dignum ſcitu illud occu[illegible] rit, quod in Græcorum hiſtoria obſeruatum e[illegible] Si quidem apud Spartanos diu obtinuiſſe legi[illegible], vt aperta facie virgo, at conuelata nuptæ, in propatulo viſerentur. Cuius eam Charilaus redd[illegible] rationem, quoniam virginibus viros ſibi pro[illegible] re neceſſarium ſit. Mulieribus autem, quos co[illegible] pararint, cuſtodire. Obſeruatum & illud, Chalcedonas mulieres eum ſeruaſſe morem, vt ſi in al[illegible] nos viros, & magiſtratus potiſſimum inciderent, dimidium retegerent faciei: quia à viduis co[illegible] conſuetudo prorepſit, & in eas quæ iunctæ viris [illegible] rent. Hunc morem etiam apud nos in Burgu[illegible] obſeruari videmus. Mulier autem in ſignum [illegible] cundiæ, ſubiectionis & reuerentiæ, debet vela[illegible] caput ſuum: vt habetur 1. ad Cor. 11. & recitatur [illegible] q. 3. in prin. & c. hæc imago. & c. pen. 33. qu. 5. Vn[illegible] Linus ex mandato Petri conſtituit, ne qua mulier niſi velato capite, templum ingrederetur.

Imperator etiam pudicitiam ſemper eſſe colendam cenſuit. Tex. eſt in l. ſi qua illuſtris. ibi, ipſi pudicitiæ, quam ſemper colendam cenſemus. Maximè in ingenuis, & nobilibus ſeu illuſtribus quibus caſtitatis obſeruantia præcipuum debitum e[illegible]

non insisto. Et etiam, quia matrimonium est causa conseruandi genus humanum, ideo facio considerationem sequentem pro laude mulierum secundo nubentium. Sed quoniam hic loquitur de viduitate, quæ dicitur vidua, vide amplè Benedicti in sua repe.c.Rayn.in verbo, cuidam Petro tradiderunt, nu.48.de testa.& ibi in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. vbi & viduitatis priuilegia ponit.nu.806.cum sequenti. Et vidua retinet priuilegia omnia defuncti mariti, quibus ipso viuente fruebatur: quia in eo gloria defuncti meritò relucet. & dicit Bal.in l.pignoris.C.de pign.actio.ꝙ vidua alicuius relicta, mortui viri est imago. Et plura scripsi infra in sequenti part.in 9. consid. de statu vidual.& de eius laudibus, & quod præfertur ante statum coniugalem.

VIgesimaprima consi. Quòd ita mulieres sunt laudandæ propter conseruationem generis humani, quod breui tempore periturum esset, nisi hic muliebris sexus esset.

Mulieres enim sunt, quæ familias, quæ respublicas, quæ totam denique conditionem restaurant. Et quod maius est, immortalem reddunt. Et ideo, vt dicit Albertus de Eyb. in sua margarita poëtica, in 2.part. tract.2. in oratione 17. Hæc Romanæ vrbis conditor intelligens, quando fœminis careret, cum Sabinis bellum graue inire non dubitauit. Cognoscebat enim huiusmodi imperium, si mulieres non affuissent, paucissimis esse duraturum dieb. Dicā infra amplius in hoc tract. in 9.par.in 12.consideratione: vbi ponam, ꝙ coniugati, tanquam existentes in dignitate, præferuntur cæteris non coniugatis.

VIgesimasecunda consid. Mulier propter eius pulchritudinem & formositatem laudanda est. Quoniam, vt ait Albertus de Eyb. in sua margarita. in 2.part.tra.1.c.4.de auctoritat. Lucij Apulij: virgo formosa, & si sit oppidò pauper, tamē abundè dotata est: & propter pulchritudinem facilius maritatur: de quo etiam per Cœlium li. 13. antiquarum lect.c.7.& 8.& 9.vbi amplè laudat, & extollit pulchritudinem, maximè in muliere. notatur in l.si voluntate.C.de dotis promiss. Dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgun.in rubr. Des droictz, & appartenen.à gens mariez. Vbi dixi, quod mulieri formosæ nubendum est. Et tantum pulchritudo mulieris allicit homines, quod ab ea non possunt separari, vt habetur 3. Esdræ 4.c.vbi habetur. Mulier pulchra, & fortis, & dominans regi, vt non possint homines à mulieribus separari. de quo per Ant. Flor.in sua sum.1. par.lib.1.c.2.§.2.vbi ponit, quomodo anima signatur per pulchram mulierem. Sed cauendum est, ne quis, si tali nubat, quandoque legat titulum ad Cornelianum: quoniam, vt ait Albertus in loco hic ante alleg.in 10.c.illius 2.partis, & primi tractatus. Mulier speciosa, & pulchra, templum est super cloacam ædificatum: cum lis sit cum forma iūcta pudicitiæ.

Corporis egregij miseros trepidosq́ parentes
Semper habet, rara est adeo concordia formæ:
Atque pudicitiæ sanctos habet horrida mores.
Tradiderit dominus.

Et formosis lenitas semper amica fuit. Et difficile est custodire quam plurimi amant, vt satis colligitur ex dictis Io.Neuizani Astensis in sua silua nuptiali, in ampliatione 7. in ver. quæro iuxta prædicta si sint duo. vbi ponit, quid operetur pulchritudo mulieris. Et ibi dicit, quòd debet habere triginta quatuor, ad hoc, vt sit pulchra, quæ his versibus ibi positis continentur:

Triginta hæc habeat, quæ vult formosa vocari
Fœmina, sic Helenam fama fuisse refert.
Alba tria, & totidem nigra, & tria rubra puella,
Tres habeat longas, tres totidemq́ breues.
Tres crassas, totidem graciles, tria stricta, tot ampla.
Sint ibidem huic formæ sint quoq́ parua tria.
Alba cutis, niuei dentes, albiq́ capilli,
Nigri oculi, cunnus, nigra supercilia.
Labra, genæ atq́ vngues rubri, sit corpore longa,
Et longi crines, sit quoque longa manus.
Sintq́ breues dentes, auris, pes, pectora lata,
Et clunes, distent ipsa supercilia.
Cunnus, & os strictum, stringunt vbi cingula, stricta:
Sint coxæ, & collus, vuluaq́ turgidula.
Subtiles digiti, crines, & labra puellis,
Paruus sit nasus, parua mamilla, caput.
Cum nullæ aut raræ sint hæ, formosa vocari
Nulla puella potest, rara puella potest.

Non aliter hic insisto circa talia, cum satis, & vltra, quàm decens sit, ponatur in dicta silua nuptiali.

De his tamen supradictis, & alijs, quæ faciunt ad corporalem pulchritudinem mulieris. Et habetur Cant.4. vbi primo commēdatur mulier ex pulchritudine. Secundò, ex simplicitate aspectus, quod multum facit ad gratiositatē mulieris. Tertiò, ex pulchra membrorū dispositione, & hoc est ꝙ dicitur: habet pulchrum corpus, facit l.vel ꝑter ui.ff.de ædil.edict. Quartò, ex capillis ordinatè dispositis, & compositis, vnde habetur 1.ad Corinth. 11.Mulier, si comam nutriat, gloria est illi. Quintò, ex dentibus albis bene ordinatis, quia dentes, seu vngues, non debent esse scabri, seu sordidi. Sextò, vbi superiores dentes decenti ordine correspondēt inferiorib. sicut gemelli adinuicem. Septimò, vbi non est dentium fractus, putrefactio, seu commotio. de quo laudatur Moyses Deut. 34. quia, cui os olet ex corporis vitio, morbosa est. le. qui clauum.§.fi.ff.e. Octauò, vbi est rubedo in labijs, quæ rubedo iuxta albedinem facit ad decorem. Nonò, vbi mulier habet eloquium dulce, & gratuitum omnibus audientibus ipsum. Nam, si balbescit, nō placet. facit l.1.§.sed sciendum.ff. eo. Vndecimò, vbi habet collum rectum, & decenter

dices ſine quoquo ſuffragio.in §.cogitatio.ver.ſed neque ſufficiemus.vbi gl.in verbo, coniugem. allegat Catonem.Barbatia in cle.1.col.14. de cle. D. meus Iaſ.in l.1.in 2.col.ff.de legi. vbi etiam allegat Io.An.dicentem, ſe ab vxore ſua didiciſſe, bona nomina magno pretio eſſe emenda.

VIgeſima conſid. Laudandæ etiam ſunt mulieres, in ſeruanda viduitate, propter ſignū charitatis, vt.ſ.oſtendat vxor, quantum amauerit virum. Vnde, vt refert Virg.in 4.Aeneidos, dicebat Dido vidua:

Ille meos primus qui me ſibi iunxit amores
Abſtulit, ille habeat ſecum, ſeruetq́; ſepulchro.

Quos allegat Lucas de Penna in l. mulier eſt.11. col.C.de incolis. vbi amplè commendat viduitatem.& Hieronymus cōtra Iouinianum ſcribit de Valeria, nobili Romana. Quæ Seruio viro ſuo mortuo, nulli nubere volebat. Cum rogaretur ſecundum virum accipere, reſpondit, ſe non poſſe hoc facere, quia primus adhuc viuebat. Quam diu enim vixero, vir meus per amorem viuet in corde meo. Putabat enim virum ſibi quē animo geſtabat, à cuius memoria ne mors quidem eum eripere poterat. O ſententiam ſingularem, & excellentiſſima matrona dignam, qua declaratur, non corporis illecebris, ſed animi affectu matrimonium tueri. Quod quidem probauit Democionis Athenienſis filia. Quæ quamuis virgo eſſet, cū audiuiſſet Leoſthenis ſponſi mortem, qui in bello Lemniaco occubuerat, ſeipſam interemit: aſſerēs quanquam intacta eſſet corpore, tamē ſi alterum cogeretur accipere, ſecundum deciperet, cū priori animo nupſiſſet. hæc Franciſcus Patritius, lib.4. tit.5.de inſtit.reipublicæ. vbi dicit, quod licet maioris amoris vinculum ſit, & ingenui eſſet animi, non niſi vni viro coniūgi: & in hac re turturis naturam imitari: quam naturæ indagatores diligentiſſimi aſſerunt, ſi parem amiſerit, nunquam alterius commixtionem quærere. Et etiam, quoniam vetuſtiſſimi Romani eam fœminam corona pudicitiæ honeſtabant, quæ vno contenta matrimonio tantùm fuiſſet, perpetuaq́; viduitate, corrupti animi ſynceritatem oſtendiſſet. Impatiens enim libidinis videtur illa, quæ rurſus nubit, & præcipuè, ſi liberos habet, matrimonij pignorà: & mortuum virum facie ac nomine exprimētes. Quam quidem ſententiam Eliſæ verbis elegantiſſimè exprimere videtur Maro Mantuan. cum ſe viduam ac deſertam quereretur his verſib.

Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam ſoboles, ſi quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret,
Non equidem omnino capta aut deſerta viderer.

Quid, quod ea, quæ rurſus nubit, impia in liberos eſſe cernitur. Quos orbatos patre, & ab omnibus deſtitutos, quaſi in lumine vitæ negligit, eo etiam tempore, quo magis parentis ope indigere videntur. Quæ ratio quidem omnibus perſuadere debet, vt videtur, Cum liberis pudicitiam ſeruēt, nec rurſus fortunam experiantur, à qua ſemel deceptæ, vix meliorem ſortē deſperare poſſunt, cum honori ac liberis omnino malè conſulant.

Auia Romanæ nobilitatis animum oſtendit, cum eius propinqui ac neceſſarij ei ſuaderent, vt alteri nuberet, cum integra adhuc ætate, & [illegible] optima eſſet: inquit enim, ſe nequaquem eſſe facturam. Nam ſi virum inuenero vt antea habui, nolo perpetuo formidare, ne perdam. Sin malū: Quid enim habeo malum experiri, cū optimum priorem fuerim experta? Illuſtra enim prioris facta ſapienter feciſſe videtur, ſi maritali fortunæ rurſus ſe credere noluit.

Sed Portia, minor Catonis filia, firma ac conſona ſententia declarauit, quid pudicam fœminam deceat. Nam cum apud eam, vt moris eſt, laudaretur mulier quædam, quæ rurſus nupta eſt, tacete inquit. Nam neque felix, neque bene morata, aut pudica eſſe poteſt fœmina, quæ ſecundò nubit. Laudat ſummopere Plutar. Corneliç, Grachorum matris, viduitatem. Ad hanc ferè ſentētiam Cornelia filiorum, & familiæ cura ſuſcepta, poſt mortem viri talem ſe præbuit, vt non malè conſuluiſſe Tyberius videretur, qui pro eius ſalute occubuit. Nam Ptolemæi regis nuptias reſpuit. Et cum ille regnum, & communionem diadematis ſibi offerret, vidua quàm regina eſſe maluit. Hæc Patritius vbi ſupra. Et Hieronymus narrat in loco ſuprà alleg. quod Martia, Catonis filia, cum nollet nubere, ſed virum defunctum ſemper lugeret, interrogata, quem diem vltimum haberet, *luctus* reſpondit, quem & vitæ.

Et, vt ait Berg. de Buſtis in ſer. 28. in litera T.V. X.Y.Z. Viduitas in multis alijs commendatur. Et commendationem huius viduitatis etiam amplè ponit Luc. de Pen. in l. mulieres. ſupra alleg. Et iſta caſtitas continentialis, quæ dicitur viduitas, ſi longo tempore continuetur, non procul diſtat à virginitate. §. optimum itaq; eſt. in auth. de non eli[illegible]do ſecundò nubentes.

Sed vt dicit Patritius in loco ſupra alleg. Tolerabilius agunt, qui in primo ætatis flore, ad ſecundas nuptias tranſierunt, ſi liberis carent. Studēt namque ſingula animalia ſobolem propagare, & liberorum gratia ſe collocare potius, quàm libidinis æquius omnino eſſe videtur.

Sed ſi qua impatiens libidinis eſſet, ne ſine [illegible] caſte degere poſſet, optimi conſilij eſſe puto, vt rurſus nubat: malo ſiquidem laude viduitatis careat, quàm pudicitiæ. Illa enim ſine ignominia ac turpitudine: hæc autem non ſine probro ac dedecore mittitur. Et propterea de iure ſtatutum eſt, quod inſequendo dictum Apoſtoli 1. ad Cor. 7. in fi. Mortuo viro, mulier nubat in domino. c. cum ſecundum. & c. ſuper illa. extra de ſec. nupt. dixi in rubr. Des enfans de pluſieurs lictz. in conſuetudinibus noſtris. & non eſt præſentis ſpeculationis, igitur

nos

sunt. O quàm te fieri Catulla vellem Formosam minus, aut magis pudicam.

Propertius formam suæ Cinthiæ sic commendat:

Et quascunq; tulit formosi temporis ætas,
Cynthia non illas nomen habere sinat. Idem.
Illic formosæ veniat chorus heroinæ.
Quos dedit argiuis Dardana præda viris.
Quarum nulla tua, fuerit mihi Cynthia forma
Gratior. Idem.
Fulua coma est, longæque manus & maxima toto
Corpore, & incedit vel Ioue digna soror. Idem.
Lilia non domina sunt magis alba mea. Idem.
Post Helenam hæc terris forma secunda redit.
Hac ego non miror si flagret nostra iuuentus,
Pulchrius hac fuerat Troia perire tibi.
Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles.
Si quis vult fama tabulas anteire vetustas,
Hic dominam exemplo ponat in arte meam.

Herodotus ait Candaulis Sardium Tyranni vxorem fœminarum omnium fuisse pulcherrimam.

Deiopœa nympha. Virg. Aen. I.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopœam
Connubio iungam stabili propriamq; dicabo.

Dido. Idem Virg. Aen. lib. II.

En regia ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit.

Deianira Herculis vxor. Ouid. lib. IX.

Nomine si qua suo tandem peruenit ad aures
Deianira tuas, quondam pulcherrima virgo.
Multorumque fuit spes inuidiosa procorum.

Deiph. vxor Thidei, Adrasti filia. Statius l. XI. Theb.

Egregiam Argiam nec formæ laude secundam
Deiphilem.

Euridice Orphei vxor. Quintianus libr. II. Orpheos.

Hæc sata Mercurio Euridice formosa puellas
Tam visa est superare pares cœlestibus aulis,
Quàm iucunda Venus dominas supereminet oẽs. Idẽ.
Venerat Eurydice sparsis formosa capillis,
Cui teretes digiti, cui flaua monilia vultus
Syderei, incerto rubris candore papillæ.

De Fabula. Martialis lib. II.

Bella est nouimus & puella, verum est
Et diues, quis enim potest negare?

Galathea nympha. Ouid. lib. XIII.

Candidior folio niuei Galathæa ligustri,
Floridior prato, longo procerior alno,
Splendidior vitro, tenero lascitior hædo,
Leuior assiduo detritis æquore conchis.
Solibus hybernis, æstiua gratior vmbra,
Nobilior pomis, platano conspectior alta,
Lucidior glacie, matura dulcior vua,
Mollior & cygni plumis, & lacte coacto,
Et (si non fugias) riguo formosior horto.

Glycera. Horatius lib. I. Carm.

Vrit me Glyceræ nitor splendentis Pario
Marmore purius, vrit grata proteruitas.
Et vultus nimium lubricus aspici.

Veteres fabulosè confinxerũt Gorgonem propter eximium venustatis decus, mentis inopes, & stupidos reddentem spectatores, in saxa deformasse. Cœlius lib. antiquarum lect. 14. c. 9.

Celebratur etiam Hermiones Menelai filię pulchritudo. Vnde Propertius lib. I.

Tu licet Antiopę formam Nicteidos,
Et tu Spartanam referas laudibus Hermionem.

Fuit tam elegans & concinna Hippodamiæ pulchritudo, vt ad impetrandas eius nuptias celebrata sint certamina Procorum. In quibus, quum victor euasisset Pelops, puellam duxit vxorẽ. Propertius.

Nec Porygium falsò traxit candore maritum,
Aduecta externis Hippodamia rotis.
Sed facies aderat nullis obnoxia gemmis,
Qualis Apelleis est color in tabulis.

Idem libr. II. Hippodamiam vocat Hyscomachen, quod propter eum ortum sit bellum Centaurorum.

Qualis & Hyscomache Lapithæ genus heroinæ,
Centauris medio grata rapina mero.

Hiera, fuit vxor Telephi, mulier omniũ (quas Protesilaus vidit) maxima & pulcherrima.

Proposita de muliebri pulchritudine certamina plerisq; in locis legim⁹, sicuti in Cereris Eleusinæ festo ꝓpe Alpheũ, vbi victrix Herodice meruit palmam. Cœlius lib. antiquarum lect. 13. c. 9.

Hypsipyle. Statius lib. 4.

Errantes subito pulchram in mœrore tuentur
Hypsipylem. Fuit Thoantis filia, à quo Thoantias appel.

Lauiniæ forma fuit origo belli inter Aeneam & Turnum, quorum vterque eam sibi vxorem dari volebat. Virg. libr. 12. Flauos eius crines, & roseas appellat genas, vbi ait:

Filia prima manu flauos Lauinia crines,
Et roseas laniata genas.

Catullus de sua Lesbia sic inquit:

Lesbia formosa est, quæ quum pulcherrima tota est,
Tum omnibus vna omnes surripuit Veneres.

De Laodomia Catullus. *Quo tibi cum casu pulcherrima Laodomia.*

Lais Corinthia, meretrix fuit speciosiss. Ouid. I. Eleg.

Qualiter in thalamos formosa Semiramis isse
Dicitur, & multis Lais amata viris.

Lycoris, Corn. Galli amasia. Martial. lib. VI.

Fœmina præferri potuit tibi nulla Lycori. Prop. li. I.
Et modo formosa quam multa Lycoride Gallus
Mortuus inferna vulnera lauit aqua.

Lucretiæ formam tanti fecerunt Romani, vt eam suis monumentis vbique celebrauerint, & vindicauerint à mortalitate: nec solum ob eximi-

eleuatum. Duodecimò, vbi habet vbera conformia non nimis eleuata, sed decẽter in quantum facit ad ostensionem muliebris sexus.

Sed tamen aduertatur, quæ sint mulieres, & fœminæ memoria dignæ, propter earum pulchritudinem: fuerunt sequentes:

Amaryllis puella. Virgilius.

Formosam resonare doces Amaryllida syluas.

Aegle nympha. Virg. Ecl. VI.

Aegle Nayadum pulcherrima.

Atalanta, puella fuit in Archadia, & Iasij filia liberali admodum forma.

Ouid. lib. 8.

Venit Athalante Schœnei pulcherrima virgo.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem,
Crinis erit simplex nodum collectus in vnum.
Talis erat cultu facies, quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Ariadne, filia Minois, forma fuit eleganti, quã propterea Bacchus duxit in vxorem, eiusq; coronam stellis ornatam, in astra retulit. Catul. de ea & Theseo loquens, sic inquit:

Hunc simul ac cupido conspexit lumine virgo,
Regia quam suaues expirans costus odores.
Lectulus in molli complexu matris alebat,
Quales auroræ perpingunt flumina Myrthos.
Auraue distinctos educit verna colores.
Non prius ex illo flagrantia declinauit
Lumina, quàm cuncto concepit corpore flammam.

Antiopa, filia Nictei, & vxor Lyci, regis Thebarum, speciosissimam propter formam à Ioue adamata est: ex quo Zetum, & Amphionem suscepit.

Propertius.

Tu licet Anthiope formam Nycteidos, & tu
Sparthanam referas laudibus Hermionem.

Argia, Adrasti Argiuorũ regis filia, & vxor Polynicis, fuit itidem mirum in modum speciosa.

Statius lib. I. Thebaidos.

Egregiam Argiam nec formæ laude secundam Deiphilem.

Aeginam, Asopi regis Beotiæ filiam, ob excellentem pulchritudinem, adamauit Iupiter: iacuitque cum ea in specie ignis.

Ouidius.

Aureus vt Danaen Asopida luserit ignis.

Agaristam, Clisthestis filiam, adeo formosam extitisse, scribit Herod. vt ad habendas eius nuptias celebrata sint Procorum spectacula, & certamina, quo speciosissimi quiq; Græciæ adolescentes confluxerunt.

Barynes, meretricis formam, commendat Horat. lib. 2. Carm. dicẽs: *Nulla si iuris tibi peierati Pœna Barine nocuisset vnquam. Dente si nigro fieres, vel vno Turpior vngui, Crederem, sed tu simul obligasti Perfidũ votis caput, enitescis Pulchrior multò iuuenum que prodis Publica cura.*

Bryseis fuit adeo formosa, vt Achilles amore eius conflagrauerit, eamque, quamuis ancillam, plusquam puellas omnes adamauerit. Horat. *Prius insolentem serua Brys. niueo colore Mouit Achillem.* Propert. lib. II.

Omnia formosam propter Bryseida passus,
Tantus in erepto sæuit amore dolor.

Credibile est, Bersabeã, Vriæ vxorẽ, elegãti fuisse forma, quæ sapientiss. illũ Regem & Prophetam sanctiss. Dauidẽ, vsq; adeo titillauerit, vt solitæ religionis oblit⁹, adulterio, & homicidio. (Vriã. n. deuouit morti) suam contaminauerit sanctitatem.

Vnde Stroza pater.

Ille sacri vates operis Iesseia proles,
Præfecit populo quem Deus ipse suo.
Bersabeæ captus forma, tibi magne Cupido
Cessit, nec Salomon tutior ipse fuit.

Refert Phil. Ber. lib. suo 5. Chronicarum, quod Ester Hebræa, Abiachil, Mardochæi fratris filia, ex tribu Beniamin, mulier fuit speciosissima, & omnium oculis gratiosissima. quæ ob eius pulchritudinem cum rege Assuero matrimonio coniuncta est. habetur Ester 2. de qua dixi in §. I. in glo. En puissance de so mary. in tit. Des droictz & appartenen. in consuetudinib. nostris ducatus Burgũ.

De Chione, Dedalionis filia. Idem Ouid. lib. XI. Metam.

Nata erat huic Chione, quæ dotatissima forma,
Mille procis placuit, bis septem nubilis annis.

Cenis, puella Thessala, à Neptuno compressa, pulcherrima fuit. Idem Ouid. lib. XII. Metam.

Clara decore fuit proles Elateia Cænis:
Tessalidum virgo pulcherrima.

Calisto. Idem Ouid. lib. II. Fast.

Fœdera seruasset si non formosa fuisset.

Hæc non esset hic ponenda, quoniam formositas non tendit ad eius laudem.

Celeno formosa fuit. Idem Ouid. lib. 4. Fast.

Neptuno Halcyonem & te formosa Celæno.

Calipso, Oceani & Tethyos filia pulcherrima fuit. Ouid. de Ponto.

An graue sex annis pulchram fouisse Calypson,
Aequoreæq; fuit concubuisse Deæ?

Idem lib. II. de Arte.

Littore constiterant, illic quoque pulchra Calypso.

Cydippe ab Acontio ob formam adamata est.

Ouidius in Epistolis.

Si esses tu formosa minus, peterere modestè,
Audaces facie cogimur esse tua.
Tu facis hoc, oculiq; tui, quibus ignea cedunt
Sydera, qui flammæ causa fuere meæ.
Hoc faciunt flaui crines, & eburnea ceruix,
Quæq; precor veniant in mea colla manus.
Et decor & vultus sine rusticitate pudentes,
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.
Cætera si possem laudare, beatior essem,
Nec dubito, totum quin tua pars sit opus.
Hac ego compulsus, non est mirabile, forma
Si pignus volui vocis habere tuæ.

Catulla. Mart. lib. 8. *Formosissima, quæ fuere, vel sunt.*

Si tu venisses pariter certamen in illud,
In dubium Veneris palma futura fuit.
Magna quidem de te rumor praeconia fecit,
Nullaq; de facie nescia terra tua est.
Nec tibi par vsquam Phrygiæ, nec solis ab ortu,
Inter formosa altera nomen habet.
Credis & hoc nobis, minor est tua gloria vero,
Famaq; de forma penè maligna tua est.

Propertius lib. 2.

Post Helenam hæc terris forma secunda redit:
Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles,
Vel Priamus belli causa probanda fuit.

Pamphilus.

Cui modo cedebat formosa Tyndaris ore.

Baptista Pius.

Carmine formosa est Cyeno generata lacæna,
Qua quondam in cineres Troia superba ruit.

Isocrates, orationem scripsit de laudib. Helenę: vbi cumulatissime formam eius commendat.

Textor Niuern. in sua officina volens denotare, & describere pulchritudinem mulieris, finxit se habere Damisellam pulchram, quam his versibus comendat:

Floricomo quid adhuc Damisella quiescis in horto?
Et roseum pubens occulit herba caput.
Egredere, atq; animos populosi pace theatri,
Vt Phrygias taceat publica fama Deas.
Fatiloquis aufer palmam, pretiumq; Sybillis:
Liuor erit formæ buccina magna tuæ.
Nec timeas, quod sis in agro generata nuuoso,
Terra vbi fructifero surgit aprica iugo.
Namq; tibi similem nullus parit angulus orbis,
Pulchrior & nulla viuit in vrbe Venus.
Præterea nunquid Dryades in montibus altis,
Nunquid in herbifero viuit Oreas agro?
Quid fuit Hippolyto, quid Apolline pulchrius, aut quid
Candidius nato Myrrha decora tuo?
His placuere tamen syluæ, montesq; supini,
Et placuit violis luxuriosus ager.
Vrbanas alij mirentur, amentq; puellas,
Tu mihi præ cunctis, ô Damisella places.
Sic, inquam, Damisella places, vt sordeat illa,
Quam peperit gelido lucida concha mari.
Et iaculatricis cultusque decorq; Dianæ,
Atque cerebrigenæ forma venusta deæ.
His oculis si quando tuos contemplor ocellos,
Has mihi qui venas acrius igne coquunt.
Cycnigenam præ te iuro nihil esse puellam,
Qua Danais cecidit Troia superba rogis.
Vror, & in modicas soluit me flamma fauillas,
Atque animo vires deficiente cadunt.
Nec solum tantis vigilem me concremat æstus,
Lampade sopitum me quoq; torret amor.
Nam mihi dum thalamo comes esse videris eodem,
Aethereo nollem proximus esse Ioui.
Multa quidem in tenero surgunt tunc gaudia somno,
Felicemque malus me facit esse sopor.
Verum ego quum falsa delusus imagine surgo,
Et somni video spem cecidisse mei.
Quas ego tunc lachrymas, & quæ suspiria mitto,
Maximus ex oculo riuus vtroq; fluit.
Vis dicam Damisella, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Suauior atq; tuo terra Cilissa croco.
Non ita flammifera Briareus torretur in Ætna,
Vt tua me facies, vt tua forma coquit.
Tu si quidem Graiæ speciosior ansere Læda,
Pulchrior es prima, candidiorq; niue.
Blanda tibi ceruix fragrat, quod & Attica cera,
Et quòd virginea lilia secta manu.
Leuior est tibi frons detrita in littore concha,
Pulchrior & cycnis vnda Caystra tuis.
Si talem in vinclis Venerem Gradiue teneres,
Plus tibi quàm cœlum vincula grata forent.
Sed quem non faciunt gemipomæ ardere papillæ,
Rugosa quamuis fronte Catonis eat?
Quas ego quum video (Libitinam afferte ministri)
Mammarum intuitus me facit exanimem.
Ergo breuem exangui si fudero corpore vitam,
Hoc habeat carmen, qui teget ossa, lapis.
Non iaculis, nec aquis perijt, bibitoq; veneno,
Quem breuis augusto contegit vrna loco.
Hunc tu pomosa fecisti ardere papilla,
Acrior Etheis ô Damisella regis.
Cætera quid memorem venerandæ insignia formæ?
Sunt tibi quos crines vellet habere Venus.
Inq; genis ardet rubri tibi flamma pyropi,
Molior Hybleis est tua lingua rosis.
Quis tam formoso nollet sub corpore fulcrum,
Aut (per quem incedit pes tuus) esse lapis?
O quoties volui, mutato vt corpore pulex,
In thalamo fierem te recubante tuo.
Ipse tuis oculis (quum vult exurere diuos)
Accendit faculas deliciosus amor.
Dum loqueris, sedet in tenero tibi suada labello,
Cecropijs vngens omnia verba fauis.
Dum rides, lepido tanta est tibi gratia risu,
Iratum vt facias ponere tela Iouem.
Dum varias lepidis imples concentibus auras
Auriti veniunt ad tua verba dei.
Est in fœmineo virtus tibi mascula sexu,
Quid sibi Saturni filia maius habet?
Nec minor est forma morum præsignis honestas,
Qua potes Argolicam vincere Penelopen.
Tota Deo incumbens, mitis, simplex, sine fastu,
Sermone atque ipso tota pudica thoro.
Tam tua te virtus, quàm regia forma venustas,
Quicquid agis, cœlum totaq; terra probant.
At caueas, ne (dum Nucerino ludis in agro)
Te premat ignoti subdola forma Dei.
Fecit olorinæ Lædam succumbere pennæ.
Quem timet astriferi machina tota poli.
Et Danaen lusit fictum mutatus in aurum,
In taurum Europen, in Satyrum Asterien.
Te quoque (ni caueas) eludet imagine falsa:
Vrit enim summos hæc tua forma deos.
Vrit, & ipse suo Neptunus in æquore feruet.

am pulchritudinem, verùm etiã ob caſtitatem, quod vim Tarquinij gladio ſit vlta.

Lycaſte, Priami filia, tantæ fuit pulchritudinis, vt Polydamas, Anthenoris ex Theano Hecubæ ſorore filius, illam ex concubina vxorem ſibi copulauerit. Fuit & alia Lycaſte, quæ ob pulchritudinẽ Venus vocabatur.

Lamia, autore Plutarcho, puella fuit ſpecioſiſſimaà Demetrio adamata, quæ & tibijs optime cecinisse dicitur. Hæc primò canendi modulandiq; ſuauitate, gratiam ſibi apud omnes comparauit.

Maria, Atlantis filia. Ouid.lib.5.Faſt.

Quarum Maia ſua forma ſuperaſſe ſorores
Traditur, & ſummo concubuiſſe Ioui.

Omphale, regina Lydorum, fuit facie adeo præſtanti, vt ei ſe ſubmiſerit Hercules. Proper. lib.3.

Omphale in tantum formæ proceſſit honorem,
Lydia Gygeo tincta puella lacu.
Vt qui pacato ſtatuiſſet in orbe columnas,
Tam dura traheret mollia penſa manu.

Plutarchus in Lucullo ſcribit Preciam quandam fuiſſe in vrbe Roma fœminam venuſtate formę nulli ſecundam, quæ ſua pulchritudine Cethegum ſibi adeo deuinxerit, vt nihil probaretur Cethego, quod Precia non iuſſiſſet.

Panthea, vxor fuit Acradatę viri nobilis apud Perſas, quã Cyrus expugnatis Aſſyriorum caſtris, duxerat captiuã. Abradota autẽ abſente, & apud Bactrianos legatum agente, Araſpe Medo ſeruanda tradita eſt, qui apud Cyrum affirmauit nondũ eſſe ortam, aut omnino inuentam tota Aſia pulchriorem.

Sulpitiæ formã commendat Tibul.l.4.dicens.

Illius ex oculis quum vult exurere diuos,
Accendit geminas lampades acer amor.
Illam quicquid agit, quoquo veſtigia mouit,
Componit furtim, ſubſequiturq́; decor.
Seu ſoluit crines, fuſis decet eſſe capillis,
Seu compſit comptis eſt veneranda comis.
Vrit, ſeu Tyria voluit procedere palla,
Vrit, ſeu niuea candida veſte venit.

Fuit etiam in Semiramide eximia pulchritudo, & facies imperio digna. Vnde & mortuo marito, Perſis imperauit vſque ad prouectam filij ętatem. Ouid.lib.1.Eleg.

Qualiter in thalamos formoſa Semiramis iſſe Dicitur.

Siſigambis, vxor Darij, nulli ſuæ ætatis fœminæ pulchritudine ceſſit, teſte Curio. Quam tamẽ, victo Dario, Alexander non ſolum non violauit, ſed & ſummam adhibuit curam, ne quis captiuo corpori illuderet.

Saxo Grammaticus lib.8. Danicæ hiſtoriæ ſcribit Suauildam reginam, tantæ fuiſſe pulchritudinis, vt quũ vincta loris, expoſita eſſet equinis calcib. obterenda, ipſis quoq; iumentis horrori fuerit, artus eximio decore præditos, ſordidis lacerare veſtigijs.

Thyſbe, amaſia Pyrami. Ouid.li.IIII. Meta.

Pyramus & Thysbe iuuenum pulcherrimus alter
Altera (quas oriens habuit) prælata puellis,
Contiguas habuere domos.

Thetidem, deam Maris poëtæ niueam, & formoſam faciunt, quòd perpetuis aquis abluatur. Catullus:

Tene Thetis tenuit pulcherrima Neptunine.

Tyro puella, Salmonei filia, ob formam à Neptuno adamata eſt. De hac Propertius lib.II.

Vobiſcum eſt Iope, vobiſcum candida Tyro.

Baptiſta Pius.

Carmine conſpicua eſt Tyro Pegaſæa puella. Idem
Eſt Helene formoſa illic, eſt candida Tyro.

Violantillam, Stellæ poetæ vxorem, multis verbis commendat Statius lib.1. Syl. ſed maximè vbi Venerem ſic inducit loquentem:

Hanc ergo formæ
Egregium mirata decus, cui gloria partum
Et generis certabat honos, tellure cadentem
Excepi, fouiq́; ſinu, nec colla genasq́;
Comere, nec pingui crinem deducere amomo
Ceſſauit mea nate manus, mihi dulcis imago
Profiluit, celſæ procul aſpice frontis honores.
Suggeſtumq́; comæ, Latias metire quid vltra
Emineat matres, quantum Latonia Nymphas
Virgo præit, quantumq́; egomet, Nereidas exto.

Idem paulò poſt.

At tu pulcherrima forma,
Italidum tandem merito poſſeſſa marito.

Sunt & aliæ permultæ puellæ, in quibus elegans fuiſſe pulchritudo memoratur vt Paſiphae, Ariadne, Berenice, Hermione, Briſeis, Penelope, Deidamia, Erſilia, vxor Romuli, Ero, Virginia, Anaxarete, Antigone, Arachne, Arethuſa, Arſione, Polyxena, Pelagia, Lycaſte, Iocaſta, Hecuba, Caſſandra, Heſperie, Cleopata, Chelia, Ilia, Sibyllæ, Vestales, Heroinę & aliæ propè infinitæ. Quas, quiſquis volet, authores reuoluat. Stroza pater l.6. Erotic. de quibuſdam ſic meminit:

Talis erat virgo Cenea, talis & altum
Per mare Dicteo vecta puella boue.
Talis erat fului decepta cupidine nymbi,
Et quam ſub falſo luſit olore Deus.
Talis erat vatum Omphale celeberrima cantu,
Talis & Idæo rapta Lacena proco. Item Pamp.
Oebalides, Cypariſſus, Hylas, Diadumenus Aty.
Phryx puer, & ficto Parthenopeus equo.
Cuius & in gremio poſuit miſerabilis ora,
Quum Stygiæ vates iret ad antra domus.

Helenæ forma, poëtis omnibus cantatiſſima laudem meruiſſet maximã, niſi ea Troianæ belliq; decennalis cauſam attuliſſet. At nemo eſt cui non ſit odio, quum tantæ cladis & calamitatis venit in mentem. Paris apud Ouidium formam illam Veneri comparat, dicens:

His ſimiles vultus (quantum reminiſcor) habebat,
Venit in arbitrium quum Cytherea meum.

Si

adiudicauerit, in hoc errauerit, necne. Primo, de hac contentione decantatissima, quæ inter Iunonem, Palladem, & Venerem fuit, cuius Paris arbiter, victoriam Veneri tribuit, quod egerrime tulerunt Iuno, & Pallas, non tam iratæ, quod essent victæ à Venere, quàm, quod sua forma spreta fuisset, vt mire expressit Vir. circa initium Aen. cum inquit de Iunone loquens:

Nec dum etiam causæ irarum, sæuiq́ dolores
Exciderant animo, manet alta mente repostum
Iudiciũ Paridis, spretæq́ iniuria formæ.

Quasi per illud iudicium Paridis, non satis ex pressisset id, quod erat Iunoni molestius, nisi subiunxisset, Spretęq; &c. sed & Homerus lib. 24. & vltimo Iliados narrat, Iunonem ipsam, & Palladem adeo infensas Ilio & Troianis, ob id, quod Paris Venerem illis in forma prætulisset, vt etiam Hectoris & mortui, & procul ab ea iniuria remoti, corpus, nequaquam, vt cæteri Dei misererentur.

Etiam singulariter, & cum maxima pompa recitat id iudicium Io. le Maire in illustrationibus Galliæ. lib. 1. c. 30. 31. 32. & 33. vbi concludit, quod adiudicauit malum aureum, id est, victoriam Veneri, de pulchritudine. Sed paulò remotius recitat istam historiam Cælius, lib. antiquarum lectionum. c. 59. vbi ita ait de Paride, electo inter deas de formæ præstantia certantes, iudice, varia pro ingenij captu afferri solere, vel inter eos, qui vulgares, vilesq; nuncupari solent, & sunt. non me fallit, illud iure Latij donauit Cælius ex Græcorũ Thesauris excerptum. Parui videlicet hunc Priami filium educatum patris iussu, in loco, quem Amandrum dixere, mox verò & Parion de ipsius nomenclatura, trib. ferè annorũ decadib. Atq; inibi cum natura geniosus foret, nec ad doctrinarum studia ineptus, Græcis imbutum disciplinis, in quib. vbi non parum promouisse visus est, etiam Veneris laudes, oratione edita, prolibauit. In eaq;, Palladi, ac Iunoni, præstare contendit. Quando, vt videtur Deæ nomine concupiscentias esse intelligendas significabat, atq; voluptates, sicut etiam meminit Atheneus: vnde mala omnia sese mortalib. agminatim, ac fluenti exæstuantis more, affundant. Atque hinc fabellæ occasionem, inter disceptantes deas, captum iudicem, datumq; Veneri malum, id est victoriam: quæ historia multum differre videtur à sententia poetarum: sed qualitercunque sit, finis vtriusq; tendit ad hoc, quod Paris voluerit præferre voluptatem diuitijs, & sapientiæ, quod an bonum fuerit eius iudicium, paulùlum disceptabitur.

Et prius videtur quod sic, quoniam Aristippus, conditor sectæ Cyrenaicæ, voluptatem statuit esse summum bonum, & ita voluptate metitur felicitatem. In hanc sentẽtiam agminatim pedib. eunt docti pariter & indocti. Etenim mortales eo concurrunt, vt inquit verissimè Senec. vbi audiãt laudari voluptatem, nec fortassis immerito. Nam, si teste Arist. id bonum est, quod omnia appetunt, omnia autem appetunt voluptatem, effici videtur vt voluptas sit id bonum.

Eudoxus quoq; philosophus, Astrologiæq; consultissimus, voluptatem ex eo summum bonum esse putabat, quia cernebat, rationalia irrationaliaq; vniuersa, voluptatem affectare: huius autem rationes probabiles videbantur, ob ipsius hominis modestiam ac probitatem. Non enim vt voluptatis amicus, voluptatẽ asserere credebatur, sed quia res verè ita se haberet. Nec minus manifestũ hoc esse, ex contrario censebat. Etenim, cum contrariorum contraria sint consequentia. Si dolor est, inquit, per se, omnib. fugiendus, tanqum summum malum, ita voluptas omnibus erit expetenda, tanquam summum bonum.

Hæc omnia emanauerunt ex schola Epicuri philosophi voluptarij, qui in voluptate summum bonum, felicitatemq; constituebat: habet hæc secta sectatores penè infinitos, quorum, (vt inquit Apostolus) Deus venter est, & quæ sub ventre sunt.

Hinc Philoxenus, summum bonum collocans in voluptate gustatus, optabat sibi dari gruis collum, vt videlicet diutius illa voluptate bibendi, edendiq; frueretur.

Hinc Sardanapalus, Assyriorum rex, gulæ, & ventri deditissimus, natusq; heluationi, voracitatique, scripsit in Epitaphio, si ille tantum haberet quæ edisset, & quæ per libidinem expletam percepisset. verba eius hæc sunt descripta in monumento:

Ede, bibe, lude, & cum te mortalẽ noris, præsentib. exple
Delitijs animum, post mortem nulla voluptas.
Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam,
Hæc habeo quæ edi, quæq́ exaturata libido
Hausit, at illa manent multa & præclara relicta.
Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum.

Hinc Xerxes ille, maximus Persarum rex, repertori nouæ voluptatis, constituit præmium. Claudius Tyberius Nero, tertius Cæsarum, nouum instituit officium, quod à voluptatibus dicebatur: qui propter nimiam vini auiditatem, pro Tyberio, Biberius, pro Claudio Caldius, pro Nerone, Mero, vocitatus est, qui noctem continuumq; biduum epulando, bibendoq; consumpsit.

Quid memorem ingluuiem Vitellianam, Heliogabali, & Galieni, imperatorum, multorumq; aliorum asotiam, & luxum, qui omnes mancipati fuerunt à domino, vtpote Heluones, & Gulones maximi, quales Græco vocabulo asoti nucupantur. Et ista voluptate gulæ, & delitiarum plerumq; paratur esca voluptaria libidinis, & sic voluptas consistit in his, quæ delectant, & maximè volumus, ita libido in his, quæ libent & placent: & licet sint multæ, & multifariè, quæ hic accumulari possent, tamen de his subticeo.

Denique inuentæ sunt ciuitates, & populi, qui voluptatem veluti summum bonum, amplexarentur,

Teq; cupit Nymphis præposuisse suis.
Nomine cur ficto Damisellam te voco? fallor.
Verus amor nomen dissimulare nequit.
Nysia nomen habes, quod Nysum & Myrea vincas:
Quodq; tibi flaua cedat vterq; coma.
Nulla tulit similem, ventura nec afferet ætas,
Quam tibi præponat, non habet Aula Iouis.

Addo & alias mulieres, quæ venustæ & decoræ perhibentur.

Maria verò, vxor Herodis regis, pulchritudine corporis omnes mulieres anteire fertur, vt ait Iosephus li. antiquitatum 16. c. 9. & Aegisippus, de excidio Hierosolymitano. lib. 10. c. 38.

Rachel, vxor Iacob, virgo decora fuit facie, Gen. 29. & ob eam causam Iacob eam sibi delegit, vt tradit Magister sententiarum in 4. dist. 30. & Bonauētura ibi, in expositione illius tex. & Pe. de Palude: qui etiam asserunt hominem quidem, nec venialiter peccare, qui vxorem ducit propter pulchritudinem, modo non sit causa principalis, & præcipua ipsius matrimonij, sed secundaria: &, vt loquuntur, inductiua, vt illā scilicet potius assumat quàm aliam, & sequitur Ang. de Clauasio, in sua summa, in verbo, matrimonium, ver. pe. Ant. Flo. in 1. parte tertiæ partis suæ summæ, tit. 1. c. 19. §. 4. concl. est, & Astesanus in sua sum. lib. 8. ti. 9. art. 1. in fi. Collecta. in c. ad dissoluēdū. extra de spon. im puberū gl. in summa 27. q. 1. Pan. in c. tua nos in tertio notabili de sponsalib. Imò S. Tho. in d. ti. 31. ēt super textu sentit, nō esse mortale pecatū, etiam si libido pulchritudinis sit causa principalis, modo nō sit immoderata, & vt inquit, effrenata. Et facit, quoniam vt habetur Deut. 21. Si videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueris que habere vxorem, introduces eam in domū tuam. & facit illud Cantic. 1. Ostende mihi faciem tuam. Facies. n. tua decora. & habetur Ps. 44. Concupiscet rex decorē tuum. & Eccl. 36. Species mulieris exhilarat faciem viri, & super omnem concupiscentiam viri superducet desiderium. & eodem Eccl. 26. c. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic & mulieris bonæ species. in ornamentum domus eius.

Et vt concludatur, vnum certò scias quod mulieres in forma, & pulchritudine, felicitatem metiuntur, sine qua vera felicitas (vt opinantur) non posset esse, nihilque magis cupiunt, quàm esse, & videri formosæ, & à forma ipsa laudari: nec alia laude magis delectantur, neque illis quicquam gratius eo laudis genere præstari potest. Vnde vulgò veridicè dicitur:

Vulpes amat fraudem, lupus agnum, fæmina laudem.

Maximè in pulchritudine. Horatius primo carminum Ode 16. vt se Tyndaridi, quam carminib. læserat, conciliaret, ab eaq; beneuolentiam captaret, nihil habuit ad consequendum efficacius, quā vt formosam eam vocaret. Sic. n. suam Palinodiā exorditur. *O matre pulchra filia pulchrior.* Idem li. 4. Ode 13. exprimens morem mulierum, felicem mulierem pro formosa dicit, vt inibi annotatur. Mulieres enim in pulchritudine summum bonum reponunt. vnde Oui. lib. 1. de Arte amandi:

Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
Et teretes digitos, exiguumq; pedem,
Delectant etiam castas præconia formæ,
Virginibus curæ grataq; forma sua est.

Faciunt & notata per Io. And. in c. 1. de clerico venatore.

Idem quoque Oui. in lib. de Medicamine faciei, ita ait.

Virginibus cordi, grataq; forma sua est.

Idem lib. 9. Metamor.

Nimiumq; cupit formosa videri. & Virg.

Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Et de hac forma, & pulchritudine mulierum, olim plura certamina (vt propè dixi) proposita fuere, & inter alia, celebratissimum est illud (de quo in proxima consideratione dicetur) inter Iunonem, Palladem, & Venerem factū. Etiam fœminæ, vel circa mortem anxiæ sunt, ne pulchritudinem amittant, optantque prius mori, quàm desint esse pulchræ: vt decantat Hora. lib. carminum 3. Ode 27. inducens Europam moribundam, sic dictantem:

O deorum: Si quis hæc audis, vtinam inter errem
Nuda leones, antequam turpis macies decentes
Occupet malas, tener æque succus
Defluat, præda speciosa quæro, Pascere tygres.

Et hinc videri potest prodiisse, quod fœminæ suaptæ natura illis inuident, quæ se formosiores esse dicuntur. Vnde Ouid. li. Meta. 9. concordans ita enunciat:

Et si qua est illuc formosior, inuidet illi.

Ita recitat Andreas Tiraquellus in suis legibus cōnubia lib. in secūda leg. Vbi laudat pulchritudinem, dummodo nō sit excessiua, sed mediocris & media, & multum vituperat deformitatem, attamen inquit, pulchritudinem mulierum illis afferre superbiam, & præsumptionem libidinis, & appetitum inordinatum Veneris: & sic magnam partem vitæ eis adimere: quod multis ostendit rationib. quas nō refero, cum huic operi nō quadrent. Et de commendatione pulchritudinis, scripsit Cælius lib. antiquarum lect. 13. c. 7. cum pluribus seq. à quo multa transtulit ipse Tiraquellus, illum tamen tacendo: & ab G. Benedicti in d. sua rep. c. Ray. in verbo cuidam Petro tradiderunt, vt amplè de materia. extra de testamentis.

VIgesimatertia consi. erit subsecutiua ad præcedentem, de iudicio Paridis inter tres deas Venerem scilicet, Iunonem, & Palladem (qui respondit. Vtraq; forma me iudice sunt venerandę) fuerit verum & iustum iudicium, ita, quod vtraq; æqualiter sit extollenda, vel etiam si (vt aliqui volunt) malum aureum, hoc est, Victoriam, Veneri adiu-

piunt,simiarum instar imitantur, ita fit, vt, quæcunque à parentib. maximè quorum præsentior est,& assiduior conuersatio, fieri viderint,ad vnguem etiam facere nituntur,& assuefaciunt,&diu seruant:& assuefacti (tanta est vis consuetudinis) perpetuo, ita vt primò imbuti, quasi secretiore quadam vi agente,perseuerant. Cum consuetudo videatur esse altera natura,ita, quod vincit ingenium,&artem.Luc.de Pen.in l. missi opinatores.C.de exacto. tribu.lib. 10. in l. si quis posthumos.in verbo consuetudo. ff.de lib. & post.quam gl.allegat Iacob.de S.Georg.in l. de quib.in fin.ff. de legib. &dixi in commentis nostris super consuetudinib.ducatus Burgun.in procе.in 1.gl. in finali par.huius operis, in l.1.conside. Et diu seruatur,idquod in iuuentute assuefactum est, iuxta illud Horatij:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Et vulgò alijs verbis dicitur:

Quod noua testa capit,inueterata sapit.

Et quod procedat in filijs,dicam in 11.par.in 50. consid.

Sed cum hic discurratur in materia quæ tangit fœminas,ideo dico istud potissimum obtinere in fœminis,quæ plerunq; mores matrum repræsentant.Neq; enim verisimile est,vt filia,statim ab ineunte ætate turpib. matris morib. imbuta, honestatem in grandiori ætate sectetur, ad quam tantum absuit, vt mater cohortaretur, vt etiam ab ea magis & exemplo dehortaretur & verbo: id quod intellexit Iuuenalis Saty.6.

Scilicet expectas,vt tradat mater honestos
Aut alios mores,quam quos habet. Et sequitur:
Vtile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

Ideo Ezechiel propheta c.16. ait: Sicut mater, ita & filia eius.& in hanc sententiam gloss. in c.si quis. 6.q.1. in verbo metiuntur. adducit versiculum vulgatum:

Insequitur leuiter filia matris iter.

Vnde habetur Esdræ 4.c.9. qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tincturæ: qualis operator,talis & creatio:& qualis agricola, talis & cultura. Hinc prodijt prouerbium vulgare Gallicum.De bon plant, plante ta vigne. Et de preude femme,prens la fille. Vnde Horatius libro carminum 4.Ode 4.

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in iuuencis,est in equis patrum
Virtus:neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Ideo Libanius ad Solonicum scribens: Vxorē, inquit cognitam ducas,cuius parētes, & matrem præcipuè,bonis moribus præstantem noueris. Et Horat.libro carm.3.Ode 24.

Scythas eo nomine laudat quòd illis
Dos est,magna parentum virtus

VIgesimaquinta consid.Mulieres ex eo, quod magis se continent domi, plus honorantur, & sunt laudabiliores secundū Thucydidis sententiam,qui optimam esse fœminam censet, de cuius laude,aut vituperatiōe, quàm minimus apud exteros,forisq;,sermo habeatur: existimans,probæ mulieris nomen,itidem atque corpus, domesticis parietibus contineri oportere:licet huic sententiæ Plutarchus dissentiat in lib. de claris mulieribus,in initio, dicens, sibi probabilius dixisse videri Leontium Gorgiam, qui putat mulieris non formam solum,sed & egregium nomen,atq; famam, debere apud quamplurimos esse vulgatam.Sed,pro opinione Thucydidis,accedit,quod dominus noster Exodi 11. cap. monet viros Hebræos, vt ab amicis, mulieres autem,vt à vicinis postulent vasa aurea & argentea, quasi videlicet mulieres à vicinis duntaxat sint cognoscendæ: nulliq; illis amici præter vicinos sunt comparandi,nec earum fama longius, quàm ad eos deferri debeat:quod & ibi Nicolaus de Lira, licet obscure,annotauit.

Parthi,teste Iustino,lib.41. Fœminis non commercia tantum virorum, verum etiam conspectum interdicunt. Quod & nostra tempestate Itali,maxima ex parte obseruant.ad hoc facit dictum Psalmistæ,psal.127. |Vxor (ait) tua,sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. Et Chryso. in quadam in Ioannem Homilia:Mulieris est domi philosophari.Et Amb. in Lucam, lib. 2. Discite (inquit) virgines, non circumcursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Vnde Euripides in Iphigenia,de fœmina loquens.Maneat(inquit) domi, pudicam enim decet pudor.Et Plutarchus in præceptis connubialib. scribit. Aegyptijs mulieribus non vti calciamentis patrium morem fuisse, vt se domi continerent. Et ait Xenophon in œconomic. Deus vxorem pulchriorem condidit,vt formam cū pudicitia se domi continendo tueretur.

Et sanè ex historijs Romanorum patet, Romanas mulieres,ex institutione patriæ sese domi continere solitas. Quod facilè coniectari possumus: quod C.Sulpitius Gallus, vxorem dimiserit,quoniam eā capite aperto, foris versatā cognouerat.

Et Q. Antistius, ideo repudiasse vxorem suam dicitur, quod illam in publico, cum quadam libertina vulgari loquentem videret.

Publius quoq; Sempronius Sophus coniugem repudij nota affecit,quoniam se ignorante, ludos spectasset,vt testis est Valerius lib.6.ti. de seueritate.c.629.cum duob.seq. Et hoc clare manifestauit Cornelius Tacitus,lib. de claris oratorib.cum de antiquis Romanis loquens:Iampridem (ait) suus cuiq; filius,ex casta parente natus non in cella emptæ nutricis,sed gremio,ac sinu matris, educabatur:cuius præcipua laus erat,tueri domum, & inseruire liberis.

rentur,quales fuere Milesij, Sibaritæ, & Tarentini. Olim Milesij,luxu diffluentes,eiecerunt ciuitate Hermodorum,virum clarissimum,quia frugalitatis,continentiæ, & modestiæ erat amator egregius.dixerunt enim,Nemo apud nos frugi sit, nemo vnus excellat.

Apud Græcos,maximè apud Aristophanem in Pluto prouerbium est,de Milesijs vsitatum: olim fortes fuere Milesij, tanquam Luxuria, & nequitia:omne robur virilitatis perdidissent.

Sibaritæ verò,in Italia,quibus,vt ait Quintilianus in tertio,odio erat frugalitas, adeo delitijs, & luxuria intemperantes diffluebant, voluptatem, veluti deam amplexantes,vt intra dies septuaginta,à Crotoniatis deleti sint.

Tarentini in Calabria,vt nomen ipsum ostendit,molles,delicatiq;,& voluptuosi,supra cunctos mortales fuerunt.Namq; Tarentum, etiam Sabinorum lingua molle,significat, teste Macrobio 3. Saturnalium. Vnde Tarentini dicti sunt, secundum M. Varronem. & concordat dictum Horatij cum ait, *Et molle Tarentum.* Et apud Tarentinos delitiæ, & voluptates illicibiles, intantum inualuerunt propter fortunas nimiũ secundas (quia, vt ait Tibullus.)

Luxuriant animi rebus plerunque secundis.

Vt plures ludos, festasq; celebritates, quas reliquos anni dies agerent, vt autor est Strabo. Præterea,vt tradit Plutarchus,Balneis,cõuiuijs,Gymnasijs Tarentini indulgebant: potum & lasciuias & id genus genialia immodica percolentes, ex quo Satyricus dicit:

Atq; coronatum, & petulans,madidumq; Tarentum.

Hæc Beroaldus in suo opusculo de felicitate circa principium.Et licet propè infinita congerere possemus de vita voluptaria, hominibusq; voluptarijs,qui hoc fine voluptatem metiuntur: tamen aurium satietati circa fastidium studendum est.

Solent denique (vt ait Beroaldus) philosophi, qui voluptatem per se ipsam,tanquam summum bonum existimant appetendam, vernis pingere tabulam quandam, in qua voluptas in sella regali,quasi quædam regina sedeat, eiq; virtutes veluti famulæ, subijciantur, obseruantes eius nutum, vt faciant quicquid illa imperauerit:& hæc Voluptia,id est voluptatis Dea dicitur.

Ex quibus persuasum videtur iudicium Paridis fuisse bonum,cum victoriam Veneri, hoc est voluptati adiudicauerit,maximè, cum voluptas habere videatur virtutes,penè famulas,& ei suppositas,& ad eius nutum, & imperium, voluptabiles, vt hic propè dictum est.

Quicquid tamen sit, veritas contrarium suadet,vt voluptas non est dicenda summũ bonum, & à plurimis philosophis reprobatur voluptas, vt quam verè scribit Beroaldus vbi supra. Et Cælius lib.5.antiquarum lectionum. c.33. circa quæ non insisto, quia potius est quæstio de laudanda pulchritudine & formositate,quę maior est in Venere,& sic in voluptate.

De excellentia verò Iunonis, satis potest perpendi & cognosci ex his, quæ inferius dicuntur in finali parte, in 54. consideratione: vbi laudantur pecuniæ,& diuitiæ,quia iuuant,ideo Iunoni consecrantur.

De excellentia vero Palladis,& sic sapientiæ, scientiæ, artis, virtutis, & ingenij (quo nihil excellentius,cum eo vniuersa regantur) etiam satis à nobis scriptum est infra in 10. parte,vbi extollitur sapientia, & ibi videre poteris pura fundamenta ad laudem ipsius,vltra diuitias,& voluptatẽ: & de virtute satis dixi in præcedenti parte, in 62. 63. 64. & 65. considerationibus.

VIgesimaquarta consid. Laudãtur etiam mulieres, si ex bonis parentibus fuerint ortæ & progenitæ,maximè ex muliere proba, & honesta, seu bonis morib. imbuta. & istud satis expressit Io. Fabri in rubr. instit. de nup. qui inter cætera quæ mouet,attendenda esse in vxoribus ducendis, illud non prætermisit, vt vxorem ducamus, boni, pacifici, & fidelis generis, quia frequenter videmus (vt ipse dicit) non solum labem sanguinis, sed & morum quoq;,ad posteros deriuare. Quam sententiam dicit esse verissimam Tiraquellus in suis legib. connubialibus,in l.3. vbi ita ait: Futuræ vxoris parentes,patriam, mores conspicito,& hanc rationem adducit. Nam licet sua cuique mens diuino creata arbitrio, pleræque tamen sunt animi vires,quę simul cum corpore à parentib. transfundũtur in filios. Sic enim natura comparatum est secundum Ficinum, vt corpus & anima, proportione quadam harmonica,congruant,motusque corporis in animam, sicuti & animæ in corpus,quod medici astruunt, facillimè & vehementissimè penetrent. Ideoq; quanquam non ducatur anima filij,aut à corpore parentis, aut ab anima,tamen corporis tale, & cum tali quadam procliuitate, à tali quodam corpore parentis educitur. Sic vuas acerbas comederunt patres, & dentes filiorum obstupuerunt, vt scribitur Iere. 31. Porro procliuitatis illius corporis anima, ob cognationem quandam affectumque erga corpus proprium,particeps quodammodo redditur, præsertim secundum vim eius inferiorem, quæ corpori propinquat, plurimumque consentit: deinde vis superior animæ, naturali quodam amore inferiori sæpè obsequitur, fermè sicut illa corpori, obsequitur inquam quasi similiter, sed non æque: motus autem,qui in anima actio est, fit in corpore passio, qui in corpore passio est, fit in animo sensus, atq; compassio.

Adhæc filij ipsi parentum præceptis imbuti, ad eorum consuetudinem, moresque deducuntur. Nam, cum omnia adolescentes, quæ oculis excipiunt,

denegaret:priusque spiritu compressit, quàm vocem ad detegendam coniurationem, vt refert Cornelius Tacitus, libro historiæ Augustæ 15. & Bernar. Landrianus in additione ad Albertum de Gaudino, in tract. de malefi. in rub. de quæstionibus & tormentis. & Ang. in tract. maleficiorum. in verbo, fama publica. col. 34. ver. nunc videamus de tortura.

Sempronia quoq; fœmina in concionem producta, vt osculo attestaretur, quendam ignobilem, vt Authore Tribuno plebis, sese asserebat esse filium Tiberij Gracchi, nullis minis ad mendacij attestationem induci potuit, testis est Vale. lib. 3. ti. de constantia. c. 369.

Maioris constantiæ fuit Magistona Eliensis. Quæ cum ab Aristotimo immani tyranno, vna cum filijs, multisque alijs fœminis, in carcere obseruaretur: ipsius, & aliarum mulierum viri, parentesq; à tyrãno patria pulsi, armis eam, libertatemque simul repeterẽt, fretus posse exules ad pacem redigere, tyrannus, si vxores, filijq; eorum id per literas petijssent, carcerem ingressus, mulieres captiuas, vt de pace scriberent, humanis verbis hortatus est. Omnes autem ad Magistonam conuersæ, respondendi cura ei detulerunt. Magistona verò, minimè tyranni præsentia mota, non solum quod petebat, negauit, sed ne assurrexit quidem, aut alio honore tyrannum dignata est, pariterq; cæteræ mulieres captiuæ idem fecerunt. Quare adeo commotus est Aristotimus, vt statim in carcere Magistonæ filium, ad occidendum perquiri præciperet. Sed ne hoc quidem Magistonam flexit, vt à sentẽtia diuerteret: verum, ipsa, manu apprehensum filiũ, his, tradidit, qui tyrani iussu eum quærebant. quanquam verò ita tyrãni ira ob hoc succederetur, vt vix qui manu sua interimeret, temperare sibi posset, efficere tamen nequit, vt Magistonam, comitesq; propositi pœniteret, atq; vel vnum verbum, vt cupiebat, scriberent, cũ plus apud eos, induta semel constantia, quã carcer, tyranniq; minæ, valerent. hæc Baptista Fulgo. li. 3. ti. de constantia. Sed an potius fuerit pertinacia, & obstinatio, quàm magnitudo, non iudico, cum laudare potius, quàm vituperare, hic studeo.

Quintilia quoq; fœmina iussu Caij Caligulæ torta, cruciataq;, vt vi tormentorum coacta, confiteretur conscios coniurationis eius, quæ diceba-tur in Caligulam, parata fuisse, cum ad tormenta duceretur, vnius ex cõscijs pedem calce premens, significauit eos confidere debere, & nihil de tormentis eius penitus timere: & quod significauerat, euentu comprobauit, vt quæ tormentis tam deformata (cum ob pulchritudinem amabilis, amicaq; multorum esset) vt etiam ab amatorib. sine voluptate conspiceretur, nihil omnino manifestauit, ex quo Caligula eam absolutam dimisit, pecuniarumq; dono munerauit, vt testis est Iosephus, lib. antiquit. 19. c. 1. in fin.

D. Hierony. ad Innocentium de muliere septies icta, refert, iuuenem quendam imparem tormentis, mentitum fuisse, adulterium se commisisse, & ita morte multatum: mulierem verò constanter tormenta grauissima tulisse, & ea quoque ita omnino vicisse, vt nihil confessa fuerit. Sed si videre cupis veram constantiam mulierum, videas constantiam diuæ Catharinæ, Barbaræ, Agathæ, Margaretæ, Apolloniæ, & pene infinitarum aliarum virginum martyrum: de quib. in catalogo Sanctorum, & per Baptistam Fulg. libr. 3. tit. de patientia. vbi plures è patientia laudat, quas omnes enumerare ne equidem sufficeret volumen.

Vigesimaoctaua consid. Mulieres laudantur, & honorantur, si maritos eorum honorauerint. Vnde Ignatius, in epist. quam ad Antiochenses scripsit. Mulieres (inquit) honorificent viros suos, sicut carnem suam, & non audeant eos proprio nomine vocare: & quo nomine vocabuntur, docet Sara illa sancta mulier de Abraham vito loquens. Dominus (inquit) meus vetulus est, vt scribitur Gen. 18. & in epist. Pet. 1. c. 3. his verbis: Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subiectę proprijs viris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans. Quibus adstipulatur & illud Virg. lib. 4. Aeneid.

Connubia nostra
Repulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.

Ideo Marcellus scribit dominum aliquando pro marito accipi, prout etiam capitur in l. pe. ibi: consentiente domino, id est marito, secundum gl. ibi. C. de offi. dona.

Quæ cum ita se habeãt, prudentissimæ censendæ sunt, quæ maritos ita nominant: de quib. in l. ea quæ. in prin. ff. de don. inter virum & vxo. & in l. Lucius. §. quæ marito. ff. de leg. 2. & ita etiam notat ad hoc illum tex. Alb. de Ros. in l. aduersus. C. de crimine expilatæ hæreditatis. Etiam Bersabee, Dauid regem, maritum suum alloquens, ita vocauit. 3. Reg. 1. Domine (ait) mi rex, tu iurasti &c. Et Lucretia, de qua Ouid. lib. 2. Fastorum de marito loquens, ait:

Mittenda est domino nunc nunc, properate puellæ,
Quàm primum nostra facta lucerna manu.

Etiam Matidia, diui Clementis mater, quæ Faustinianum maritum, dominum quoque vocat apud ipsum Clementem, lib. recognitionum. 9. c. vlt.

Et diua Natalia, quæ item Adrianũ maritum, dominum vocabat, vt testis est Iacobus de Voragine.

Item Plutarchus lib. de claris mulierib. laudat Magistonam, Timoleonis vxorem (de qua in prece. const. dixi) quod Aristotimo, Aeliensium tyranno, præcipienti captiuis mulierib. in quarum numero & ipsa erat, nuncios cum literis ad maritos, qui Aelidem obsederant, emittere, eosque vt

 obsidio-

Et facit ad hoc epitaphium cuiusdam Claudiæ Romanæ, inter vetera monumenta repertum, in quo quidem, inter alia pleraq; quæ ad ipsius honorem dicuntur, illud postremo adiectum est, quod domũ seruauerat: veluti cætera parui essent ponderis, nisi & hoc quoq; adfuisset. Epitaphium autem est huiusmodi:

Heus hospes asta paululum, & pellige.
Hic est sepulchrum haud pulchrũ pulchræ fœminæ.
Nomen parentes nominarunt Claudiam.
Suum maritum corde dilexit suo.
Natos duos habuit, horum alterum
In terris liquit, alterum sub terra locauit.
Sermone libido tum incessit commodo.
Casta vixit, lanam fecit, domum seruauit.
Dixi, abi.

Et quod laus sit mulierib. domi se continere, facit tex. in l. 1. C. de offi. diuer. iud. in illis verbis: quæ intra domum, considerato sexu semet contineat. Imo ex illo textu extrahentes matres familias ex domo earum, & in publico trahentes, puniuntur pœna capitali. & facit text. in auth. vt liceat matri & auiæ. §. quia verò plurima. col. 8. Vbi inter paucas causas repudiandi vxorem, hæc vna, quando vxor, nolente viro, extra domum manserit. Et dicit Spec. tit. qui fil. sint legit. §. 1. ver. quid si viro absente. quod vir potest cogere vxorem, vt se domi contineat, per tex. in l. 2. ff. de liberis exhibendis, facit d. l. 1. & text. in d. §. quia verò, ver. item si nolente marito. & in l. 2. C. de his, qui veniam ætatis impetr. vbi fœminas cœtui publico sese demonstrarè nõ decet. & in c. indẽnitatib. §. porro. de ele. lib. 6. & in c. 5. in princ. de iudicijs. eo. lib. vbi mulieres vagari non conuenit, nec virorum cœtibus immisceri. quod extractum est ex l. maritus. C. de proc. facit etiam tex. in l. optimam. C. de contrah. & comm. stip. vbi naturalis pudor non permittit mulieres sese omnib. passim manifestare. & in c. mulier. 23. distinct. in hæc verba. Mulier, quamuis docta, & sancta, in conuentu docere non præsumatur. In quibus potissimum notandum illud verbum, sancta: ad hoc videlicet, vt ne sanctimonia quidem, nullũ huic sententiæ afferat præiudicium, obseruanda sit. facit item c. mulieres. & c. de monialib. & c. quamuis incidẽs. extra. de sen. excom. vbi si mulieres inciderint in canonem, si quis suadente, possunt ab eo absolui, nec opus est, vt adeant summum pontificem, sicut viri, quoniam, vt dicunt Pan. & alij in d. c. mulieres. periculosum est, mulieres peregre proficisci, & se virorum cœtib. immiscere.

Ex quib. & multis alijs concludit Tiraquellus in suis legibus connubialib. in lege decima, quod laus est mulierib. se contineri domi, & ex contrario more ignominiosum est mulierib. euagari, vt ibi vide.

Vigesimasexta consi. Mulieres & fœminæ laudantur, & ornantur, ex verecundia, vt habetur Eccl. c. 26. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata, in c. 7. Gratia verecundiæ mulieris, est super aurum. Et Virg. qui cum Didonem ante Aeneæ aduentum, veluti omnibus virtutib. fœmineis compactam, depinxisset, illam maxime verecundia adornauit isto versu:

Tum breuiter Dido vultum demissa locuta est.

Facit tex. in l. in cõiunctione. ibi: & si puella cultu verecundiæ. C. de nuptijs. vbi not. Bal. quod naturale est mulieri, propter verecundiã tacere: & illa lex loquitur de puella, quæ præ verecundia de nuptijs suis interrogata, tacet. Et de puellarũ natura, est tex. in c. honorantur, ibi: nõ est virginalis pudoris, quærere maritũ. 32. q. 2. Pudor autẽ, & verecũdia comes est semper, & custos pudicitię, & castatis. Quorũ primũ affirmat D. Ambr. li. 1. officiorũ. Secundũ Accu. in l. ita nobis. in 1. gl. C. de adulterijs. Ideo Ouid. in epist. Sappho ad Phaonẽ, ait:

Non veniunt in idem pudor atq; amor.

Et S. Tho. lib. de regimine principũ 4. c. 6. scribit, quę natura fœminis multa fręna imposuit, inter quæ verecundiam annumerat. Cuius etiam sententiæ est Aegidius de Roma lib. eo. par. una. quem refert Luc. de Pen. in l. vnic. col. 1. C. de mulie. in quo loco &c. lib. 10. & Tiraquellus in suis legibus connubialibus, lege 9. ex quibus concludit mulieres, quo viris sunt frigidiores, atq; verecundiores, eo quoq; esse pudiciores.

Ob hanc verecundiam laudauit Valerius Spurinam, lib. 4. c. 438. & Bap. Fulgosius, tit. de pudore lib. 4. laudauit vxorem Panthi Lacedæmonij Olympiam, Alexandri Magni matrem. Alexandrinam Virginem Aegyptiam, & quandam abbatissam, & monachas à Saracenis captas.

Vigesimaseptima consi. Etiam nonnunquam mulieres laudantur ex constantia, seu patientia. Imprimis commendantur ex historicorum monumentis Leena meretrix, quæ vsque ad mortem cruciata à tyrannis, non prodidit consilia Hermodij, & Aristogitonis de tyrãnicidio. Quamobrem Athenienses eam honorare volentes, ne tamen scortum celebrasse viderẽtur, animal eius nominis fecere, atq; vt intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab Iphicrate artifice vetuerunt, vt refert Plin. lib. 7. c. 23. & li. 44. c. 8. Eiusdem ea etiam meminit Eusebius, dum ait: Hermodius, & Aristogiton Hipparchũ tyrannum interfecerunt. Leena meretrix amica eorum, cum tormentis cogeretur, vt socios proderet, linguam suam amputauit, & Tertullianus in Apologetico c. 46. & c. vlt. & in lib. ad martyres, & Bapt. Fulg. lib. 3. de potentia.

Epicharmis, Libertina mulier, in coniuratione aduersus Neronem nominata, nullis cruciatibus nullisq; tormentis peruinci potuit, vt coniuratos proderet: tantaque fuit feminæ constantia, vt illi non verbera, nõ ignes, nõ ira, eo acrius torquentium ne à fæmina spernerentur, peruicerit cũ obiecta

denegare

nium, aut aliud, cum eis à iudicibus agendũ, mittendum est ad domum earum, & in hoc, priuilegijs egregiarum personarũ vtuntur, vt est gl. optima, & doctores, maximè d. meus Ias. in le. ad egregias. ff. de iureiu. nec mulieres coguntur in iudicium personaliter accedere. c. mulieres. de sent. excom. extra. Nec matrona pro aliquo debito ad aliam prouinciam ire cogatur. l. 1. C. de offic. diuer. iudi. cum auth. seq. Et vetus mos fuit, cum virgines Vestales ad iudicium vocabãtur, aut audiendæ erant, quod ad eas mittebatur, & domi interrogabantur, vt dicit Cornelius Tacitus, lib. 2. Historiarum, vbi exemplum adducit de Vrgulania, quoniam periculosum est eas euagari, & peregrè proficisci. Cùm mulierũ honor consistat in hoc, si se magis domi contineant, vt supra prope in 25. consid. enarratum est.

TRigesimaprima consid. Mulieres ex hoc etiã laudantur, & honorantur, quod vocantur & vocari debent dominæ, exemplo illorum, qui vxores suas dominas vocabant. vt scriptum est à iurisconsultis. infra in l. vxorem. in prin. ff. de leg. 3. Peto (inquiebat Bal. ille) à te domina vxor mea. & in l. Titia. §. qui Marco. ff. de annuis lega. vbi vir quispiam, nescio qua ratione motus, non solum vxorem etiam ibi vocauit dominam, sed & sanctissimam. & in fin. §. vxori. ff. de auro & arg. leg. & in auth. quibus modis nat. legi. §. illud quoque, ibi: quia vir vocabat dominam &c. col. 6. Et id fit gratia honoris, vt dicit Bar. consi. 217. incip. fuit quidam de Assisio. col. vlt. & Luc. de Pen. in l. quicunque. col. 4. C. de re mil. libr. 2. Bart. in le. pen. C. de don. inter virum & vxor. Pano. in ca. ex parte. in fi. extra, de for. compe. Do. meus Ias. in l. cum filio. in positione casus. ff. de leg. 1. Sic & Claudius Cæsar, homo stupidi ingenij, nõ modo Messalinam vxorem dominam vocabat, sed & alios ciues Romanos dominos appellabat, authore Suetonio. Et istud à Græcis deductum esse videtur, qui vxores suas dominas vocant, teste Homero, li. 3. Odysseæ, cum loquitur de vxore Nestoris sic: Cui domina vxor lectum strauit. & lib. 7. in fi. in his verbis: Alcinous in interiore domo, lecto quem suis ipsa manibus vxor domina constrauerat, cubitum se recepit. Et ait Menander in Plotio seu Comœdia, secundum Gellium lib. 2. c. 23.

Tum me cunctis notum sic faceret vxor Hera.

Et tradit Epictetus Philosophus in eo libro, cui est titulus, Enchiridion. c. 55. vbi de officio, & cura viri erga vxorem differens: Mulieres (inquit) à 14. anno dominæ vocantur. & subdit: Monendæ igitur sunt apud nos in honore esse, nihil ob aliud, nisi vt modestæ sint, & virum reuereantur. & apud poetas plerisque in locis vxores dominæ vocantur, vt apud Virg. 6. Aeneidos.

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Et apud Ouid. lib. 3. Tristium.

Nunciet huc aliquis dominam venisse, resurgam.

Et paulò post.

Nec dominæ lachrymis in nostra cadentibus ora,
Accedant animæ tempora parua meæ.

Et apud Iuuenalem.

Ferre potes dominam saluis tot restibus vllam?

Et teste Iacobo de Voragine, Adrianus vxorem Nataliam, dominam vocare solitus erat, sicut & illa è diuerso virum dominum. Et Io. An Milantiam vxorem dominam vocabat, in c. cum secundum. col. 1. de præbendis. & in c. qui prior. col. pe. de re. iu. lib. 6. in mercurialibus. Ex quibus mos processit apud nos (sicut apud Italos & Hispanos) vt matronas vulgò damas vocemus, vt infra patet. Etiam Plinius lib. 33. c. 3. fœminas dominas appellat, cum ait: Et incerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendentia. Item Accursius in l. si ignorans. ff. locati. in le. ad egregias. ff. de iureiu. in l. medicos. in verbo, deduci. & in verbo, exhiberi. C. de professoribus & medicis, lib. 10. in quibus locis de domina loquitur, hoc est muliere: quæ inuita (vt ibi ait) in iudicium deduci, vel exhiberi non debet per tex. in l. 1. C. de offic. diuer. iud. Etiam glo. decreti vocant mulieres dominas, vt est glo. in verb. sed suas. in cap. odi. 24. q. 1. cum dicit: Nota contra scholares, qui vadunt ad Ecclesias, vt videant dominas, quam glo. singularizat Bar. in prooemio Clemen. in verbo, salutem. col. 4. etiam doctores nostri scribentes in pluribus locis vocant vxores, cum de eis incidit sermo: vt Bald. consi. 39. incip. tam profundè, & tàm copiosè. col. fin. lib. 2. & Ang. in l. vsufructuarium venari. ff. de vsufruct. Etiam viri sancti, vt Ioannes Euangelista, in secũda sua Epistola vocauit mulierem quãdam nomine Electam, dominam. Et Hierony. in regula sanctimonialium. ca. 16. vocauit Eustochiam, quandam mulierem, dominam. Et statuta Italiæ, vt communiter mentionem facientia de mulierib. vocãt eas dominas, vt refert Bar. de quodam statuto Pisano, & idem Bart. in l. inficiando. §. infans. in fi. & ibi etiam Ang. in fi. ff. de fur. & Io. de Ana. in c. fi. co. 10. ver. ex prædictis refert. extra, de collusione detegenda.

Non tamen credo hoc indistinctè esse verum, quod omnes mulieres dominæ vocari debeant, quicquid audaculè sentire voluerit Tiraquellus, fretus (vt ait) autoritate Plinij in loco supra alleg. Cum ibi Plinius vocat eas dominas, quæ margaritis ornabantur, & non de alijs indiscriminati intelligi debet. Sed tantummodo hæ vocari debẽt dominæ, quarum mariti vocari possunt domini, aut de iure, vt sunt in dignitate constituti: aut de communi obseruantia, & communi vsu vtendi, & loquendi, qui in his attendi debet, vt videmus in Italis & Hispanis, & maxima parte Gallorum, qui matronas (vt dixi) dominas, seu donas vocãt. Apud nos verò, vt communiter videmus, omnes mulieres (exceptis artificum viliũ, & pauperum vxoribus) dominæ vocãtur, cum adiectione qua-

obsidione desisterent rogare, alioquin se paruos natos, in earum conspectu prius, ipsas deinde omnes, verberib. cæsas, interfecturum minitabatur. Talib. verbis respondit, Si quid in te virilis prudentiæ, aut consilij resideret, non vtiq; mulieres iuberes, quæ facto opus essent, suis viris proscribere, sed nos ad ipsos, tanquam dominos nostros, permisisses proficisci.

Et ait D. Hierony. ad Celantiam, de ratione rectè viuendi, vbi ita scribit. Præcipuè autem, in coniugio venerabili, atque immaculato, apostolicæ regulæ ordo teneatur. Seruetur imprimis viro autoritas sua, totaque à te discat domus, quantum illi honoris debeat: tu dominum illum, obsequio tuo, tu magnum illum, tua humilitate demonstra, tantò ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraueris. Caput enim (vt ait apostolus) mulieris est vir. Nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quàm ex capitis dignitate. Ideo si mulieres ab hominib. honorari cupiunt, & laudari, quod sic, (vt alibi dicitur) maritos imprimis honorent, sibique dominari facilè patiantur, nec molestè ferant. Cum omnis penè eorum honor ac dignitas, ex honore dignitateq; virorum pendeat: vix, aut nunquam vxor honorabitur, nisi & apud homines maritus in honore, pretio, æstimationeq; fuerit. Honoris enim maritorum, vxores sunt participes, l. fœminæ. ff. de senat. l. cum te. C. de nuptijs. l. fin. C. de inco. lib. 10. l. 1. & l. mulieres. C. de dign. lib. 12. in auth. de consulib. §. hæc itaq;. col. 4. & infra dicitur ista parte, in 40. consi. & dicit gl. magna in l. 1. C. de in ius vocand. quod vxor propter maritum honoratur. Econuerso verò fœminæ, quæ maritis dominari volunt, vilipenduntur, & eorum mariti pro vilib. & abiectis habentur. Cy. in l. 2. C. de test. Alexan. consi. 156. inc. viso processu causæ vertentis. in 5. vol. ver. 2. respondeo. Et Pet. de Bellaper. in l. curatorem. C. de inter. matri. mi. & amplè scripsit Andreas Tiraquellus in suis legibus connubialibus in princ. in 1. l. sed, cum sint extra metas operis, non in ea re discurrimus.

VIgesimanona consid. Etiam mulierib. danda est præeminentia, in administrandis his, quæ in domo sunt, & quæ domestica dicũtur, ita, quod vxori debemus vltrò relinquere domus principatum, vt maritus foris sub dio, in agro, in foro, in republica, omnia suo arbitrio conficiat, diuitiasq; comparet, quæ tectis recondantur: vxor verò domi, rebusq; domesticis conseruandis, præparandis præsit, & tectis illatas diuitias custodiat, vt tradit Xenophon in œconomico. Arist. lib. 2. Politi. c. 3. & libro. 3. & œconomico. libro primo cap. tertio. & Plato in Mennone dicit esse vxoriam virtute, domum rectè gubernare, dum custodit domestica. viroque obedit: hinc dominæ domus vocantur, vt ait Bartol. in l. Titia cum testamento. §. vlt. colum. 2. ver. quæro quid si dixerit testator. functo ver. seq. ff. de leg. 2. quod & idem dicit ipse Bartol. in consi 56. inc. in nomine domini amen. Bar. fecit testamentum in 2. dubio, Ange. consi. 144. ad primum dico. Petrus de Anch. consi. 237. in [illegible] in primo quæsito. col. 1. & Rom. consi. 118. inc. quo ad primum. Pau. consi. 4. in 5. col. in 3. & 4. dubio, in 2. vol. & consi. 78. col. fin. eo. vol. Ideo cura domus illis est relinquenda, cui præesse debent, & facit illud ad Ro. vlti. c. vbi declarat, quod mulieres debẽt domum benè regere. Facit etiam, quod legitur de filia Raguelis, cum fuisset missa ad Thobiam, eius maritum, inter cætera præcepta, quæ li data fuerunt, fuit admonita à parentibus, vt domum mariti gubernaret, tanquam domus gubernatio ad mulierem peculiariter spectaret: quod etiam attestatur D. Paulus ad Titũ. c. 2. monens fœminas, vt domus curam habeant. Quod & senserunt Ioan. And. & Pan. in c. literas. extra de resti. spo. scribentes, vxoris esse proprium custodire res mariti: in qua sententia est Arist. lib. 2. œconomico. c. 1. probam ait mulierem omnibus quæ sunt intus dominari oportet. & paulo infra. Et quid intus accidat, ipsi notum sit soli. & [illegible] post. Viro quidem indecens videtur ea scire, quæ intra ædes fiunt. in cæteris verò omnibus pareat mulier viro contendat. Atque iterum, turpe est viro, quicquam eorum quæ domi sunt, facere [illegible] licet apud aliquos, aliud sit in obseruãtia, vt apud Aegyptios, & Getulos, tamen apud Græcos, Romanos, Gallos, Germanos, Portugalenses, cæterosq; omnes ferè populos, lege naturæ viuentes, domesticus labor matronalis atque vxorius fuit, & domestica negotia, & officia mulieri deputata sunt: quibus mulieres præsunt. & ex his dominæ à maritis, & alijs domesticis, & familiaribus vocantur. Etenim, vt à natura comparata est viri opera ad exercitationem forensem, ita & mulieris ad domesticam diligentiam, & curam. hæc Tiraquellus in suis legibus connubialibus, lege nona.

Et sic dicunt doctores nostri. Quod si testator aliquis, habens liberos, vxorem suam, dominam suorum bonorum relinquat, non propterea videtur illi relinquere dominum, sed alimẽta tantum cum ea præeminentia in domo, quã & ante mortem testatoris habuerat. De quo etiam per Bar. & alios in auth. hoc locum. C. si secũdò nup. mulier & Bart. in consi. 9. in c. super eo quod quæritur. & per doc. in d. l. Titia. §. fi. supra alle. cum pluribus lijs allegatis per me in commentarijs nost. [illegible] consue. ducatus Burg. tit. des droictz & appartenances à gens mariez. §. 6. in tex. ibi, pour en iouyr in prin. & per eundem Tiraquellum in loco supra all. vbi satis ostendit, mulieres non debere euagari, nec exire domum, nisi iusta ex causa: & quanto magis se continent domi, tanto magis laudantur, & honorantur.

TRigesima consid. Mulieres honorantur, & in hoc, quod si ex eis sit habendum testimonium,

Etiam habetur apud Titum Liuiũ lib. 34. Munditię, ornatus, & cultus fœminarum insignia sunt, his gaudent, & gloriantur. facit dictum Salustij: cum ait, Audiui sæpenumero à sanctis viris munditias mulierib. laborem viris conuenire. Hunt mũdum muliebrem appellauere maiores nostri: de quo Vlpianus in l. argumento. §. mundus. ff. de auro, & argen. lega. ita ait: mundus muliebris est, quo mulier mundior sit. & post aliqua fit differentia inter mundum muliebrem, & ornamentum. Mulier enim potest esse munda, non tamen ornata, vt fit in his, quæ se mũdauerint lotæ in balneo, neque se ornauerint. Contra est aliqua post somnum statim ornata, non tamen emundata. & amplè de huiusmodi differentia per Tiraqu. in d. l. 3. connubiali. §. est & Valerij. & in d. l. satis comprobat mulieres, maximè vxoratas, debere ornari cultu honestiori. testis est Macrob. libr. 2. Saturn. loquens de Iulia, Augusti filia, quæ, cùm aliquando propter profusiorem seu licentiosiorem vestitum offendisset oculos patris tacentis, postera die mutauit cultus sui morem, & lætum patrem, affectata seueritate, complexa est. At ille, qui pridie dolorem suum continuerat, gaudium continere non potuit. Et quantum, hic ait, in filia Augusti probabilior est cultus, non defuit patrocinio suo Iulia, his verbis: Hodie enim me patris oculis ornaui, heri viri. Ideo dicit Bald. in consil. 30. inc. viso testamento excelsi. circa 4. in 5. volu. ꝙ viduæ (quoniam maritis carent, quib. sunt caræ) non debent tam pretiosa atq; nitida vestimẽta ferre, quã quę maritos habent, quasi hic omnino liceat maritatis. Cum ornatus mulierum fiat gratia viri. l. si vt certo. §. interdum. ff. commodati.

Etiam iste cultus & ornatus mulierum ex sacra pagina approbatur: vt probatur de Rebecca, Genesis 24. quæ à seruo Abraham accepit inaures aureas appendentes siclos duos, & armillas totidem, pondo siclorum decem, quibus se ornaret.

Noemi sancta illa muliere dum Ruth doceret, quonam pacto sibi maritum Booz aduocaret: lauare inquit, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, vt scribitur Ruth cap. 3.

Ezech. c. 6. introducit dominum his verbis mulierem alloquentem: Vnxi te olio, & vestiui te dis colorib. & calciaui te hyacinto, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus, & ornaui te ornamento, & dedi armillas in manib. tuis, & torquẽ circa collum tuum, & dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo, & ornata es auro, & arg. & vestita es bysso, & polymito, & multis coloribus & decora facta es vehementer nimis.

Daniel, vir æquè sanctus ac doctus, scribit c. 14. Susannam illam insignẽ castimonia fœminã præcepisse ancillis afferre sibi oleũ, & smigmata, quib. scilicet faciem abstergeret, & emacularet.

Cum Andreas Tiraquellus & G. Benedicti in locis præallegatis ad vtramlibet partem videãtur multa dixisse: tamen conclusio in his, secundum omnes, & theologos, & canonistas, & legistas est, quod ornatus muliebris, & cultus moderatus, & consuetus, est laudabilis. Immoderatus verò, & excessiuus, est vituperandus & reprobandus. Intellige adhuc, quod cultus & ornatus mulieris matrimonio copulatę sit ad hoc, vt viro placeat, eiusque amorem sibi conciliet, ne ipsa despecta in adulterium labatur. Et ex quo apparebit formosior, maritum è vago faciet abstinere coitu. Et ait Hier. ad Demetriadem de virginitate seculi, virgines vt sponsis placeant, eosque in amorem sui magis incitent, mira se solicitudine formare student, & naturalem corporis pulchritudinem ornandi arte commendant. Potest & cœlebs se ornare, vt virum sibi facili⁹ quærat. Nulli verò istud conceditur, si eo animo ducatur, vt externos ad libidinem prouocet, in suum amorem inconcessum alliciat, animos iuuenum solicitet, incẽdat: quoniam id semper peccatum. Fucare aũt non licet, vt naturæ lineamenta corrumpat, sed vt occultet deformitatẽ, quam morib⁹, aut aliud quippiam aduentitium pepererit, nihil id esse obnoxium crimini, comprobatur autoritate Apost. 1. ad Cor. 12. Quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his honorem abundantiorem circũdamus. Et G. Benedi. in d. ver. cuidam Petro tradiderũt. & Th. 2. 2. q. 169. art. 2. & in suis cõmen. in Esai. c. 3. Et Al. de Hales. in 2. par. suæ summæ. q. 151. mẽbro 3. & in 4. par. q. 78. membro 9. & vlti. Astesan⁹, in sua summa, lib. 2. tit. 54. ver. vtrum ornatus mulierum. Aug. de Clauas. in sua summa, in verb. ornatus. Ant. Florentinus in sua sum. in 2. par. tit. 4. c. 5. Bernardinus de Bustis. in 2. par. sui Rosarij sermone 20. part. 3. c. 3. Martinus Magistri, in libr. de temperãtia, in loco de virginitate. q. 6. per totum: vbi dicit vnum memoratu dignum, quod quemadmodum in hac re mulieres errare possunt in excessu, & exuperatione modi, finiumque ornatus legitimi atque honesti, sic & in defectu. Nam antiquitus mulieres, quæ non se ornabant, multabantur, vt Iulius Pollux, lib. 8. scribit olim Athenis fuisse muliebris ornatus Præfectos. Inornatas autem multabant, & multas ipsarum scribentes, ponebant in platano, quæ erat in figulina. Harpocratio autem, teste Hyperide oratione secunda aduersus Aristagorã inquit, drachmis mille multabantur mulieres in vijs inornatæ: & interdũ res expostulat, vt alter ex coniugibus alterum excitet, & ad honestam oblectationẽ prouocet. In ea sententia fuerunt Io. And. & Philippus Francus, in regula, ea quę fiunt. de re. iu. li. 6. vbi ipse Io. And. amplè differit hanc materiam. & post eum Alberi. in l. factum à iudice. ff. de re. iu. & in suo Dictionario. in ver. ornatus. Host. & Pãn. in c. 1. de cler. vel monachi. Barb. in proœ. clemen. col. pen.

Aduerte tamẽ in hac ornatus cultusq; ratione

dam, ſcilicet, ſi ſint mulieres mercatorum, diuitum, aut burgenſium non habentium officium, aut dignitatem cum adiectione nominis proprij: puta domina Philiberta, domina Petroníla. Si verò mariti eorum dignitate, aut officio titulati fuerint, vocantur dominæ, cum adiectione huiuſmodi dignitatis mariti, ſecundum l. 1. ff. de ſenatori. ſ. domina Balliua, ſi ſit vxor Balliui: domina locumtenens, quando eſt vxor locumtenentis: domina aduocata, ſi ſit vxor aduocati fiſcalis, & ſic de ſingulis.

Sed, an mariti etiam teneantur illas vocare dominas, aut ſimpliciter, aut cum adiectione officij, aut dignitatis, quā habent ex earum maritis. Bar. l. pen. C. de dona. inter vir. & vxo. & in l. ſi iudex. ff. de minorib. & in l. ſi poſt. §. vlti. in pen. q. ff. de bo. poſſ. contra tab. dicit, quod non: cum, vt ait, beneficio, quod à te habeo, contra te vti non poſſum, te inuito. Idem tenent Pan. in fi. & Fel. in c. ex parte B. col. 1. extra de foro comp. de qua regula eſt Sozi. in l. omnes. ff. de exceptioni. & Barba. in ca. vlt. de ordine cognitionum. do. meus Iaſ. in l. cum filio ſupra alleg. Fel. in c. ſuper eo. la ſecund. extra de teſt. Deci⁹ in regula, fœminę. col. 2. ff. de re. iu. Antonius Corſetus in tractatu ſuo de poteſtate regia. in 30. q. mouet hanc quæſtionem in Rege, vbi videtur tenere, quòd nō tenetur rex vocare vxorem ſuam dominam, niſi in duobus caſibus. Primò ſcilicet, niſi aliter ſe habeat conſuetudo, ſeu communis obſeruantia, quoniam illa tenenda eſt, vt ibi dicit. Secundò, niſi vxor ſua haberet aliam dignitatem, ex qua de per ſe ſine eo vocari poſſit domina, vt in filia regis, aut regina, quæ habet etiam regem in maritum, aut in filia alicuius exiſtentis in dignitate, quæ deſponſatur alteri in dignitate conſtituto, quoniam ſi ex ſe, & titulo proprio vocaretur domina, etiam tunc à marito domina vocari debet, vt ante diſcuſſum eſt.

TRigeſimaſecunda conſid. Quoniam mulieres ornari deſiderant, vt ait G. Benedicti in rep. capitu. Ray. in verbo, cuidam Petro tradiderunt, nume. 38. extra, de teſta. Et Germanorū prouerbium eſt ſeu dicteriū, quod mulieres affectāt quatuor, ſcilicet, à pulchris iuuenibus amari, pollere plurimis filijs, ornari precioſis veſtibus, & dominari in domib. hinc dicit Marianus. in c. veniens. de accu. quod hac potiſſimum voluptate, ſcilicet, cultus, & ornatus, gaudent fœminæ, imo naturaliter appetunt ornatum, quippe Romani nulla alia re magis quàm auro, argento, purpura, & cætero ornatu vxores in ſuam ipſorum ſententiam traducere, ſicque abſtemias atq; honeſtiores efficere melius potuerunt: probè quidem mulierum cupiditates nouerunt, quarum affectus (licet imperfecti) ſemper in veſtib. ſemper in auro, ſemper in lapidibus pretioſis, & ornamentis extrinſecis, gloriam ponit, vt ſcribit diuus Hier. in regula ſanctimonialium. ca. 28. & idem ad Gaudentium, de educatione Pacatulæ infantulæ, inquit, ſtudioſum, amanſque ornatus, fœmineum genus eſt, multasque etiam inſignis pudicitiæ, quamuis nulli virorum, tamen ſibi ſcimus libenter ornari. Imo ex his dicendum eſt, quod ſeipſas ornare poſſint. text. eſt rotundus in l. ſed ſi vir ex lana. §. ſi vir vxori munus. ff. de dona. inter vir. & vxor. vbi permiſſa eſt impenſa, quam facit vir pro vxore, quo ſe honeſtius ornet: & in l. quod autem. §. 1. & d. l. ſed vir ex lana. §. non videtur: permittitur viro pecuniam vxori in vnguenta dare. Nam vnguento etiam nardo fœminæ vngi poſſunt. ex quo fiunt elegantiores, ac mundiores, in cōſpectu duntaxat eo maritorum. l. in argento. §. vnguentis. ff. de au. & arg. leg. Et in his ornamentis debet mulier potius obedire marito ſuo, quā ſtatuto. c. quod Deo patri. c. manifeſtum. & c. hæc imago. 33. qu. 5. Io. de Platea. in l. vellera. C. de veſtib. oloberis. lib. 9. & edifferit G. Benedicti. in ſua repe. ca. Rayn. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nu. 41. de teſtam. Ideo veſtes auratæ, & ſericæ, non prohibentur fœminis, ſicut viris. leg. 1. & 2. C. de teſtib. lib. 11. & ibi gloſſæ & doctores, vt refert Tiraquellus in ſua le- gib. connubialib. in tertia lege. Imo leges expreſsè permittunt fœminis ex auro gēmis ſibi ornamenta conficere, & deferre, vt dicitur infra in ... conſideratione huiuſce partis: viris autem hoc expreſsè prohibent. C. nulli licere in frænis, li. 11. vbi Bar. Bal. Ang. & Io. de Platea. ſecundum quam ſententiam Alex. Seuerus gemmas ſibi oblatas vendidit, muliebre eſſe exiſtimans, gemmas poſſidere, quæ neque militi dari poſſint, neque à viro haberi. Ideo Bal. in l. quod non ratione. ff. de leg. dicit, quod ſtatuta quæ quotidie fiunt contra dominas, ne margaritas deferant, & ſimilia, ſunt præter rationem, ideo non debent extendi. ſequitur Cæpolla in tract. de ſeru. ruſticorum prædiorum ... de ſeruitute aquæ hauſtus. col. pen. & idem voluit Marianus in d. c. veniens, col. 13. de accu. vbi ait huiuſmodi ſtatuta maximam ſapere iniquitatem. Valerius lib. 5. tit. ſecundo ſcribit: Sancitum fuiſſe à Romanis, vt fœminæ purpurea veſte, & aureis ſegmentis vti poſſent. Et idem li. 2. tit. 1. inquit vini vſum olim Romanis fœminis fuiſſe ignotum, ne in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus, ad inconceſſam Venerem eſſe conſueuit. Cæterùm ... non triſtis earum, & horrida pudicitia, ſed honeſto comitatis genere temperata eſſet, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vſæ ſunt, quo formam ſuam concinniorem efficerent, ſumma cum diligentia capillos cinere rutilarunt: & hac potiſſimè cultus, & ornatus voluptate, gaudent fœminæ, vt ſupra dixi. Hinc eſt, quod fœminis cura cultus ſui eripi non poteſt, vt dicit Cornelius Celſus li. 6. c. 5. & ſunt duę res, quę nunquam ſatis ornantur, nauis, & mulier, vt ſcribit Plautus in Penulo.

Etiam

gilantes ancillas in medio ædium sedebat, & per Collatinum eius maritum, iuuenesq; Tarquinij fuit inuenta: quam historiam recenset etiam Ouidius libr.2. Fastorum, dum ait:

Inde cito passu petitur Lucretia, cuius
Ante thorum calathi, lanaq; mollis erat.
Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant, &c.

Harum, Tanaquilis, Lucretiæ, & aliarũ exemplo, monet Ponta.lib.1.de amore coniug. vt filias in ea re instrueret, ita dicens:

Tum colere antiquas artes maternaq; iussa,
Atq; agili discant carpere pensa manu.
In digitis acus, ante pedes intexta quasilli,
Viminaq; & fuso stamina torta leni.
Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monstrat,
Philacidæ hos coniunx Telemachiq; parens.

Theano, Pythagoræ vxor interrogata, quã potissimè vxorem commendaret. Respondit illud Homericum, lib.1.Iliados.

Telæ vacantem, & viri lectum parantem.

Helena etiam lanificiũ exercebat, vt apud eundem lib. Ili.& 4. Odysseæ probatur.

Mercurius Calypso Nympham Athlantis filiam texentem reperit, vt libr.5.Odysseæ habetur. Et lib. 6.

Areten regis Phæacum vxorẽ inter ancillas colo purpurea inuenit Nausicaa ipsius filia.

Eadem Arete paulò post videt Vlyssem indutum vestem atque tunicam, quas ipsa sua manu confecerat, quibus Vlysses donatus fuerat à Nausicaa.

Et libro eiusdẽ operis decimo. Vlysses Circem texentem comperit.

Et lib.15. scribit Penelopen, non frequenter domum relinquẽtem, sed in ædium conclaui telam texentem.

Idem Homerus libr. 5. Iliados refert, Mineruam super pauimentum Iouis depinxisse amiculum, quo velata erat quodque suis ipsis manib. artificiosè neuerat, & texuerat: vt hinc quoq; ostenderet, omnes gradus eius artis Mineruam fuisse edoctam.

Andromache quoque Hectoris vxor, teste li.11. Iliad. Telam orditur, dum lamenta, eiulatusque è turri ob mortem mariti audit.

Et apud Virg.lib.8.Aeneid.

Proba castaq; fœmina,
Tolerare colo vitam, tenuiq; Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes:
Noctem addens operi, famulasq; ad limina longo
Exercet penso: castrum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.

Herodotus in Calliope tradit, Xerxem illum maximum regem ab Amestri vxore donatum amiculo quod ipsa texuerat.

Curtius lib.5 tradit, Alexandrum vestes Macedonicas, ad eum ex Macedonia missas, cum his q eas conficerent, tradi Sisigambri matri Darij iussisse, eamq; admoneri præcepisse, vt si cordi quoque essent, eos neptes assuefaceret. Ad quã vocem, cũ lachrymæ obortæ prodidissent animũ aspernãtis id donum, quippe cum non aliam contumeliam magis Persarum fœminæ accipiunt, quã admouere lanæ manus, Alexander ea re cognita, ad eam peruenit: & mater, inquit, hãc vestem, quam indutus sum, sororum non solum munus, sed etiam opus vides, nostri decepere memores. Caue, obsecro, ne in contumeliam accipias ignorationem meam. Ex quibus Tiraquellus facilè ostendit in suis legibus connubialibus, leg.10. quod nedum apud Romanos & Græcos, sed etiam apud alios lanificium matronis, & ipsis principibus, & illustriori loco natis decorũ fuisset, & honestum: quod maximè obseruant matronæ Italicæ, etiam nobiles, cum lanas sericeas nere soleant, conductitiè tamen, ex quo seipsas vestiunt & ornant, vt vidi in pluribus Mediolani.

Addidit & idem Tiraquellus Virgilium loquẽtem de Didone, quæ Aeneæ vestem donauerat, lib.Aen.4.

Tyrioq; ardebat murice læna
Demissa ex humeris, diues quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.

Et apud eundem, lib.3.

Andromache Phrygiam Ascanio clamidem donat,
Manuum monumenta suarum.

Et denuo, lib.11.

Tum geminas vestes ostroq; auroq; rigentes
Extulit Aeneas, quas illi læta laborum,
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.

Tranquillus etiam lib.11. memorat, Augustum Cæsarem ita filiam & neptes instituisse, vt lanificio assuefaceret. Et alibi testatur, illum ipsum non temere alia veste, quã domestica vsum esse ab vxore, & sorore, & filia, neptibusq; confecta.

Id idem de filiabus suis Carolum Magnum fecisse Gaguinus in suo compendio de gestis Francorum, lib.4.c.1. circa finem attestatur, dum inquit, Circa liberos educandos eam curam adhibuit, vt mares bonis disciplinis, fœminas lanificio erudiendas summopere studuit. Iuxta illud prouerbiorum vlt. Quæsiuit lanam & linum, digiti eius apprehenderent vt fusum, & operata est consilio manuum suarum. quod prophetatũ fuerat de Virgine Maria: Quæ secũdum Hieronymũ, acu & colo acquirebat vnde sibi & Christo eius filio necessaria compararet. vt refert G. Benedicti in sua repe.c. Rayn.in verbo, dotem quam ei dederat.nu.49.extra de testam.

Plutarchus testimonio Bibuli asserit Brutum ad bellum exiturum, Portiam vxorem interpellantem, ad colum & telã remisisse: & ista est communis & vulgaris remissio vxorum per maritos, cum aliquid eis dicant cui non congruit dare responsum. Et hac remissione prius vsus fuerat Hector

morem cuiusque regionis, eorumque, cum quibus versaris, esse maximè obseruandum. Quisquis enim, vt ait Aug. lib. 3. de doctrina Christiana, & repetit in c. 1. 41. d. reb. prætereuntib. restrictius vtitur, quam sese habent mores ecclesiarum, cum quibus viuit, aut intemperans, aut superstitiosus est. Quisquis verò sic eis vtitur, vt metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. Et habetur eadem dist. c. fi. Quisquis contemptis his, cum quibus viuit, lautiora sibi, vel austeriora; præ cæteris indumenta quærit, aut intemperans sit, aut superstitiosus est. Propterea dicit gl. in c. si quis virorum. 30. dist. in c. 1. 21. q. 4. In vestib. & ornatu, inspiciendam esse regionis consuetudinem: quod & volunt gl. & Pan. in c. pen. in verb. deauratis. extra de vi. & hone. cle. Bal. in rub. de consuetud. col. fi. ver. consuetudo debet seruari. & Hieron. in epistola ad Heliodorum Nepotianum laudat, quod cult⁹ ipse prouinciæ morem sequeretur. & de materia infra in 7. part. dicitur, in 45. consideratione. vbi aduocati, ornatiori vestitu induti, laudantur & honorantur.

Aduerte etiam, ne modus in his turpiter excedatur, qui omnibus addendus est. Cũ sit pulcherrima virtus, quem excedere, nihil habet honestũ, iuxta illud Horatij:

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines,
Quos vltra citraq; nequit consistere rectum.

Et text. est in authen. de referendarijs. col. 3. & plenè scribit Iacobus Bonaudi in glo. suis ad Ioannem de Terra rubea, cõtra rebelles suorũ regum. art. 2. primi tractatus. in 2. conclusione. in verb. vestem.

TRigesimatertia consid. Mulieres etiã laudantur ex taciturnitate, silentio, & breuiloquio: & ex his plurimum commendantur, vt habetur Eccle. 26. vbi mulierem sensatam & tacitam laudat sapiens. & facit 1. ad Cor. 14. Non ius facit mulieribus, vt vel in Ecclesia loquantur, sed domi: si quid ignorant, viros suos interrogent. & 1. ad Timo. 14. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Et vt ait Arist. libr. 1. Polit. ca. 8. & fi. Mulierem ornat taciturnitas. ex dictis Sophoclis Athenien. tragici dicentis in Aiace flagellifero, mulieribus ornamentum silentium affert. Et Democr. Ornamenta breuiloquentia mulieri. Et facit id quod Pinacium, mulier pudica apud Plautum in Stico Antiphoni patri quærenti, quales esse mulieres oporteat, Respondit, vt per vrbem cum ambulant, omnib. os obturent: i. occludant, ne verbum vllum proferant. Apud eundem quoque in rudente Trachalio: Tacita, inquit, bona est mulier semper, quàm loquens. Et Pontanus libr. 1. de amore coniugali ita vxorem monet. Pauca loqui studeas. & Alberi. de Rosate in l. generalis. ff. de adoptio. scribit, mulieres decere taciturnitatem. Id, quod etiam natura ipsa omnium parens apertè docuit: qua duce masculæ solum cicadæ can[tant]. Mutum verum est fœminarum genus, vt Ari[st.] placuit, lib. de natura animalium, 5. c. 30. Sicut & Lusciniæ item fœmellæ cantu priuantur. Idem in carduelis, & caladrijs, & plurib. alijs auib. vt mer[u]læ, & quæ vulgo Lunotte apud nos dicuntur, quarum fœminæ non eliguntur, vt in caueis reponantur. Magno fœminarum documento silentium illas si quod aliud admodum ornare, vt etiam amplè monuit Cœl. libr. lectionum antiquarum, cap. 32.

TRigesimaquarta consid. Mulieres laudantur si se lanificio exercuerint: quod probatur Hectoris Homerici, & Gregorij Nazianzeni sententia, cum inquiunt, vt mulieres domi maneant domestica negotia administrent, & in his colu[m], lanam, linum, telam, fusum exerceant, quæ matronis pudicis conueniunt, easque si quid aliud quam maximè decent. Salomon in Prouerb. ca[p.] de muliere forti & pudica loquens, Quæsiuit (inquit) lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum. Et Hieronymus instruens virginem Demetriadem. Habeto (inquit) lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito vel ad torquenda subtegmina in alueolis fusa ve[r]tantur. Et alibi, ad Laetam de institutione filiæ Discat & lanam facere, tenere colum, ponere in gremio calathum, rotare fusum, stamina pollice ducere. Ex veteri Romanorum more, Tallasij nomen in nuptijs crebro iactabatur, vt videlicet hac nuptiali voce prouocarentur nouæ nuptæ, exhortarenturque ad opus, & lanificium, quod Græci Tallasiani dicunt, vt Varro & Plutarchus in Romulo, & in quæstionib. 129. Festus Pompeius tradiderunt.

Sed & sponsæ (vt scribunt & Plutarchus in pe[r]stremo loco, & Plinius, lib. 8. c. 48.) colum secum inferebant & fusum, virorumque fores lana coronabant, ac cingebant. Hac quoque obseruantia nuptiali indicantes, lanificium à nuptis in domo maritali exercendum esse.

Item apud eosdem Romanos in pelle lanæ noua nupta consedere, & reponi solebat: quod [te]staretur lanificij officium se præstaturam viro, vt refert Pompeius. quum ipsi Romani apud Ca[iæ] Ceciliæ statuam æream in templo Marci Anci [...] tam, colum, lanam, & fusum confinxerunt, pu[di]citiæ industriæ suæ certa monumenta. autho[re] M. Varro & Pli. vbi supra, & Plutarch. in probl. 28. Ea est autem, vt dicit Festus, quæ antequam Romam venisset Tanaquil vocabatur, vxor Tarquinij Prisci Romanorum regis, quæ tantæ probitatis fuit, vt id Caiæ nomen, boni ominis causa fr[e]quentarent nubentes, quã summam asseuerant fuisse lanificam.

Et, vt refert Titus Liuius ad finem primi [...] ab vrbe cõdita, signum probitatis fuit reputatum in Lucretia, quod sera nocte, lanæ dedita, inter [...]

qui suo tempore Admirallus fuit Franciæ, Quæ cum repente vidisset eum à manibus hostium ereptum, & in Galliam è Lombardia reuersum ex captiuitate illum amplexando accurrit, & cum tali gaudio eum salutando amplexata est, quod cũctis videntibus, qui aderant, spiritum emisit, & de ea dici potest, quod de duabus fœminis, de quibus apud Valer.l.10.tit.de morte non vulgari.genus casus inusitatum, quam dolor non extinxerat, lætitia consumpsit.

Etiam Bapt.Fulgosius in suo lib. 4.de coniugali charitate, multa exempla accumulauit de charitate vxorum erga maritos, vt de Panthæa vxore erga Abradotam eius virum, cuius tantus amor fuit, quod cum is in exercitu Cyri aduersus Babylonios militaret, cæsus in prælio ab hostibus, posteaquam ab vxore gentis more deploratus, ornatusque fuit, neque aliud iam funeri nisi vt sepeliretur superesset, supra mortui viri corpus se peremit.

Phile erga Demetrium regem virum suum insignis amor, animi quoque magnitudinem coniunctam habuit. Nam, cum eum accepisset, prælio victum in Cassandriam amissis regnis se recepisse, neque ferre posset regno priuatum videre, quem regem victorijsq; insignem amasset, ingenti compulsa amore veneno seipsam extinxit.

Idem de coniuge Ligarij Romani, quæ mori cupiens cum marito, dicit se maritum suum proscriptum diu domi seruasse, propterea Triumuirorum lege mori dicere: quæ cum audita non fuisset, extincto viro, cum nemo eam audire voluisset, domum reuersa, cibo abstinuit, atque in magno mœrore, fame, & lachrymis, vitam finiuit.

Idem de Paulina, vxore Senecæ: cum enim Senecæ Nero generis mortis arbitrium attulisset: ipseque desectis venis delegisset, vt in balneo cum sanguine simul etiam vitam effunderet: Paulina, eius vxor, coniugali amore compulsa, licet Seneca repugnaret, mori tamen quoque ipsa decreuerat, vt non minus in morte, quàm in vita viro comes fidissima esset. Cæterùm, cum rem Nero præsciuisset, misit qui sanguinem sisteret, atque eam in vita retineret. Itaq;, cũ iam multũ esset sanguinis effusum, pallida semper mansit, atq; in vultu pudici amoris sui signa semper retinuit.

Idem de Triara, L. Vitellij, Auli Vitellij imperatoris fratris coniuge, quæ Hypsicrateæ vxori Mithridatis comparanda est, de qua non longè dictum est.

Hæc coniugalis flamma, Anniæ Romanæ, prudentiam inspirauit, cum hortanti, vt vidua iuuenis, formosaque iterum nuberet, Respondisse fertur nolle, si bonum virum vt primum habere cõtigisset, perpetua ne eum amitteret molestia torqueri: quod si contra in malum incidisset virum, nimium graue semper habituram illud malum, ꝙ nulla necessitate cogente sibi ipsa peperisset.

Persimile quoq;, Valeria, maior Messalarum fratrum soror, quanquam alijs verbis responsum fertur in pari causa dedisse: dixit enim Seruium, qui eius vir fuerat, & si alijs mortuus videretur, apud se tamen adhuc viuere.

Magnum quoque veri coniugalis amoris experimentũ illud fuit quod Stratonis Sydoniæ principis vxor edidit, cum vrbe à Persis obsessa, verita est, ne in hostium ditionem vir veniret. Id autem etiam morte si fieri posset deuitare decreuerat. Itaque, cum iam accepisset hostes vrbem ingressos esse, atque non longè abesse, vt viro eius potirentur, adempto ei gladio, manu sua ipsum occidit, corpusque eius, quantum pro tempore potuit, decenter exornauit: cui postea superincumbens ipsa gladio seipsam confodit, vt eadem in morte viro, qua viuens charitate comes esset. vna enim re simul & coniugalis charitatis, & animi sui magnitudinem, atq; insuper honoris quoque curam (cum ne viui in hostium manibus indigna paterentur prouidit) palam testata est.

Idem Baptista, & alia exempla recenset, vt de vxore piscatoris, cuius dolore morbi turbata, amoris animique plena, se cum marito arctissimis vinculis ligatam de rupe præcipitem in lacum misit.

Et de Arria, Romani senatoris coniuge, quæ cum maritum suum Petrum nomine ex coniuratione, captum in Illyrico, Romam naui deferri vidisset, vt cum eo moreretur rogauit, quod cum obtinere non potuisset, seipsam gladio iugulauit, & eductũ gladiũ à pectore marito cõstanter porrexit: affirmãs, vulnus ꝙ fecerat, nihil doloris habere, vt exemplo ipse quoq; animaretur, atq; in hec verba, dum virum hortaretur, moribũda corruit.

Persimilem enim historiam recenset ipse Fulgosius de re quæ obuenit sua ætate. Cum, vt ait, à Iacob Persarum rege rebellasset militarium ducum vnꝰ nomine Pandoerus, hic formosissimam habebat vxorem, quæ sextumdecimum non excedebat annum, à qua mirum in modum diligebatur. Ab ea diu rogatus Pandoerus ne cum hoste prælium committeret, cum assentiri coniugi nollet, petijt vxor vt ante prælium saltem eam occideret, ne post eum vitam ageret.

Id quoque recusante, prælium inijt, in quo victus occisusque fuit vxore eius captiua, & postremo, militarium ducum vni à rege donata. Cum verò is eam in matrimonium ducere vellet, ipsa diu denegauit: & cum ad extremum vim parari cerneret, sumpta super ea re deliberationis dilatione, in parua schedula cum scripsisset: Nunquam ferent homines, Pandoeri vxorem, diu post eum vixisse, gladio se traiecit: virum moriens secuta, quum aduersante fato viuum non potuerat.

Ex his facilè constat de amicitia coniugali, tanquam

ctor in Andromachē vxorem, ita propemodum alloquens in 6. Iliad. Rapsodiæ. Tu verò, quod ad te attinet, abi domum, & quæ tibi curanda sunt, circa telam & colum, ancillasq; exerce, & vt opere domestico incumbant iube, hoc officium munusq; tuum est, viris autem suum relinque, vt curent bella. Item Claudianus, in lib. 1. de raptu Proserpinæ, ita de Proserpina dicit:

Ipsa domum mulcens tenero Proserpina cantu,
Irrita texebat reditura munera matri.

Et Silius Italicus, lib. 7. post principium inducit matronas Romanas in hæc verba deprecantes:

Huc ades O regina Deum, gens casta precamur,
Et ferimus digno quæcunq; est nomine turba.
Ausonidum pulchrumq; & acu sub tegmine fuluo,
Quod nostræ neuere manus, venerabile donum.

Et tandem refert ipse Tiraquellus, quod Accursius in l. si patrono. in verbo, Magistris. C. de neg. gest. scribit, proprium esse mulierum nere vel texere, & in l. cum quereretur. §. lana. in verbo, in lana. ff. de. l. 3. dicit mulieres lanam & linum appetere, velut natura [illegible]d eas inclinante, quod maximè deceat.

TRigesimaquinta consid. Mulieres laudantur ex amicitia & amore, quem habent erga maritos, si perfectè & verè eos adamauerint: quoniā vt habetur ad Titum c. 2. præcipitur adolescentulis, vt viros suos ament: & dilectio in matrimonio est multum commendabilis: quoniam, vt inquit Philosoph. 8. Ethic. Amicitia viri & vxoris est, secundum quandam excellentiam. & istud significatur per annulum, quo vxor à viro desponsatur: de quo habetur in c. nostrates. & in c. fœminæ. 35. dist. Qui quidem debet esse aureus, rotundus, & quarto digito positus. Et tantum vnus aureus: qa sicut aurum excellit omnia alia metalla, vt infra dicam in vlt. part. in 95. consid. de metallis. ita iste amor omnes amores excellit. Rotundus, quoniam forma rotunda est nobilior forma, vt etiam in dicta parte vlt. in 5. consid. de cœlis dicitur. Et per hoc etiam ostenditur perpetuitas istius amoris, vt nunquam finiatur nisi per mortem: & in quarto digito ponitur ex institutione Ecclesiæ, vt ostendatur, quod ille amor debet habere præcordialitatem: dicūt enim Philosophi naturales, quod quædam vena à corde procedit, & in quarto digito apparet, vt etiam dicitur in cap. fœminæ. 35. qu. 2. ad fi. Vnus autem annulus ponitur ad ostendēdum istius amoris singularitatem: vir enim & vxor per consummationem matrimonij efficiuntur vna caro. notatur in l. aduersos. C. de crimine expilatę hæreditatis. cum socij sint diuinæ & humanæ domus: vt ibi, & dixi latius in commento nostro super consuetudin. ducatus Burgund. in titul. Des droictz & appartenāces à gēs mariez. Vbi satis descripsi de laudibus matrimonij: & ibi allegaui Arist. 8. Ethicorum. ca. 2. dicentem, quòd viro & vxori videtur amicitia consistere secundum naturam, quod excellat & excedat omnes alios. Cum licet dicatur quod nullus amor vincat patronum l. fi. C. de cura. furios. & dixit amplè in dicto nostro commen. in rub. Des iustices. in gl. & droicts dicelles. ver. item quia dictum est. Tamen vt habetur Gen. Relinquet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

Et hęc amicitia coniugalis multum laudata est in vxoribus ab antiquis scriptoribus. Nam Valerius Maxi. de ea. lib. 4. titu. de amore coniugali scribit, vbi plura exempla adducit, & ibi multum eam extollit. Inprimis in Iulia, Caij Cæsaris filia, quæ cum ædilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis sui vestē cruoris respersam sanguine, quorum doctrina, qui iuxta Pompeium ipsum mutuis vulneribus se læserant, è campo domum relatam vidisset, consternata, atque territa metu (ne qua vis ei esset allata) exanimis concidit, partum, quem vtero conceptum habebat subita animi consternatione, & graui dolore corporis, eijcere coacta atque ita expirauit: magno quidem cū totius terrarum orbis detrimento. author Plutar.

Et de Portia, Catonis filia, vxore Bruti, quæ apud Philippos victum & interemptum virum suum Brutum cognosceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitauit: à quibus pręcordia exurētibus spiritum exhalauit.

Pamphilus.

Vixisset Brutus, tunc non tam clara fuisset Portia

Et de Arthemisia gentis Cariæ regina, quæ post mortem Mausoli mariti in perpetuo luctu & mœrore vixit, quo etiam confecta tabuit amoris eius fide.

Mausoleum seu sepulchrum eidē magnificentissimum fecit, vt dixi ante, & infra in vlti. parte 65. consid. de sepulchris.

De Hypsicratea regina, quæ Mithridatem virum suum, effusis charitatis habenis amauit, propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem cōuertere voluptatis loco habuit. Tōsis enim capillis quo commodius vteretur galea, equo se & armis assuefecit, quo facilius laboribus & periculis eius interesset.

Quinctiā victum à Cneo Pompeio per efferatas gentes fugientem animo pariter & corpore infatigabili secuta est. Cuius tanta fides asperarum atq; difficilium rerum, Mithridati maximum solatium & iucundissimum lenimentum fuit. cum domo enim & penatib. ferè vagari se credidit, vxore simul exulante.

Ex eodem loco scripsit Valerius certa exempla de amore coniugali maritorum, quo ad eorū vxores, quæ videre poteris.

Apud nos temporibus nostris euenit mirabile exemplum de prima vxore quondā nobilis & potentis viri domini Guil. Greffier, dicti de Boiss

q.2.& Inno.in c.fraternitatis, super ver:committetur.colum.2.extra de frigi.& malefi.Bald.in c.à crapula.extra de vit.& hon.cle.Plin.lib.26.c.10.& lib.28.c.19.ad fin.& Galenus, lib.5.de simplicibus distinct. 6. ca. 2. & plures alios medicos ibi citat. tandem concludit mediū in hoc esse tenendum, prout & in alijs reb. cum mediocritas dicatur, & in omnib. fere rebus optima existimatur:cum ex excessiuo & immoderato coitu,multa mala & inconuenientia sequantur,etiam ex abstinentia, & dimissione coitus,tam in viris,quàm in fœminis. A quo dicit non omnino abstinendum esse, cum sit vtilis,sicut labor,si modus adsit, & quib.conferat,& quib.non. Sunt etenim,vt ait, mulieres,coitus appetentissimæ: ita quod ex improbitate,importunitate, & acerba exactione earum, mariti quãdoq; coguntur immoderate vti:ideo ad hanc rem dat plura remedia prohibentia coitū:Primo. enim vt inquit,monet, vt è boue siluestri, nigro sanguine hircini lumbi perungantur, vt illi tædium Veneris fiat.Iuxta Plinij sententiam in lib.28. d.c.19. ibi & ipse Plin. subdit. Amoris quoq; tedium fieri, pota hirci vrina ammixto propter fastidium nardo. Idē rursum eo.li. ca.28.dicit Hippoptami pellem,è sinistra parte frontis, in inguina adalligatam,Venerem inhibere.Aspersū quoque cineris,ex Lincum corio, & vnguib.exustis fit,fœminarum libidines inhiberi. Idem Plin. libro 30.c.6.scribit.Puluerem in quo famula volutauerit,corpori inspersum, mitigare ardores amoris. Idem lib.32.c.4.dicit. Magos dicere,quod harundine transfixa ranæ natura per os,surculus in menstruis defigatur à marito,adulterorum tædium fieri:quæ si vera sunt, vt ille dicit, multum vtiliores vitæ existimantur ranæ quàm leges. Idem quoque eo.ca. in princ. Squamæ testudinum è summa parte derasæ, & in potu datæ, venerem cohibent.Diosc.lib.med.mate.2. cap.71. tradit, Scincum decoctum cum lente ac melle, aut semine lactucę cum aqua potum,Veneris cupiditates inhibere.

Albertus Magnus, libro 22.de anim. testis est, quod si quis testiculum dextrum Lupi, oleo mixtum, mulieris vuluæ cum lana imponat,remouet ab ea coeundi desiderium, etiam si fornicaria fuerit.

Idem paulò ante dixerat (vt ait Tiraquel.) quæ an sit vera, viderint alij, quod si virga Lupi in nomine alicuius siue viri, siue mulieris ligetur, non poterit coire donec nodus talis fuerit solutus. Nō crederem in æternum ista esse vera, sed potius ridiculosa & derisoria.

Aliud quod mirum esse dicit, veterum monumentis scriptum reperitur:Fuisse in Achaia ciuit. Argyram nomine, ac fontem quoque, & in propinquo flumum Seleninum ab adolescente dictum,qui Argyrę nymphæ oblaqueatus amore,ac desiderio extabescens, sit à Venere in eum deformatus. Vnde Selenini aquam id laudis adeptam ferunt, vt ea ablutos amore liberet, tam viros quàm fœminas. quod si verum est, multis pecunijs pretiosior est hominib. aqua Selenini, de quo dixi in vlt. part. vbi de excellentijs aquarum fit consid.

Sed & medici, multa passim ad inhibendam Venerem conscripserunt, vt Auicen. in 20.tertij tra.1.c.25.& plures alij, quos in loco prædicto allegat Tiraquel.quibus potius assentirem,quàm nugacibus præal.& admonet coniuges, non tempestiuius eos voluptati venereæ operam dare, quam cum aliquid iurgij, aut discordiæ inter eos intercesserit.Nihil enim omniū rerum esse, quod eos ocius faciliusq; ad amicitiam reuocet,apertè insinuat Homerus,apud quem lib.13. Iliad. Iuno. de Oceano & Thetide eius vxore loquens,illorū iurgia se soluturam,atq; in coitum reducturam profitetur.& Plutarch.in pręceptis connubialib.cum ira,ait,dissidioq; vir & vxor vexantur, tum maxime Venerem optimam huiusmodi malorum medicam accersere oportet. Et hoc sane efficacius in eam rem fore existimo, quàm fuerit olim Romæ sacellū illud deæ Viriplacæ: Id,quod cum vir & vxor discordes conuenissent inuicem locuti quæ voluissent,contentione animorum deposita,concordes reuertebantur, vt à Valerio Maximo in ti.de insti.antiquis dicitur. Quanquam illud verisimile est, virum & vxorem in eo Sacello congredi inuicem solitos,& hinc pacata omni ira redire.Neq; hoc absurdum omnino videri debet, cum teste Hieron. in Euter. cæteri fere mortales, præter Aegyptios ac Græcos, coeant in templis, putantes homines esse,vt cæteras animantes.Etenim videre licet, & pecudes omnes & volucrum greges,coire in deorum templis atque in phanis: quod si non esset dijs gratum, non facturas illas fuisse allegant. Quod,& si in cæteris templis non satis honestum fuisse,videri potest,nec etiam probat Hiero.vt & improbat Ecclesia catholica in ca. significauisti.de adulterijs,in c.proposuisti. & cap. fi.de consecratione eccl.in hoc tamen,quod Deæ Viriplacæ dedicabatur, non in tantum vituperandum fuit.

TRigesimasexta consi.Mulieres laudem consequuntur ex fide earum erga maritos:vt multarum exemplis pater apud Baptistam Fulgosium in sua collectanea de dictis factisq; memorabilib. li.6.c.7.vbi plures vxores commendat, ex earum fide,quam habuerunt erga maritos.In primis, de Chilonia Spartana,Leonidæ filia, & Cleombroti vxore refert,qui ambo in Spartano regno contendebant,& inter discordias ciuiles cum Cleombrotus vir, Leonidam, eius patrem in exilium misisset,à viro patris restitutionem impetrauit.Mutata vero fortuna:pari opera apud patrē restitutionem eius mariti,impetrare non valuisset,licet feliciter apud Leonidā eius patrē in patria viuere poterat,

quam arctissimo vinculo, quã plures vxores magnanimiter obseruarunt erga eorum maritos, ideo ex his laudem meruerunt.

Et de his etiam recitat Textor Niuernensis in sua officina aliqua exempla supra scripta, & alia, vbi ait: Alcestis maritum suum Admetum, regem Thessaliæ, tanto amore dilexit, vt quum Admetus ipse morbo laboraret, consultaque oracula respondissent, futurum eum incolumem, si quis amicorum pro eo mori vellet, sola vxor, recusantibus pietatem illam cæteris amicis, pro viri salute, morti se deuouerit, proptereà Poëtæ fabulati sunt, reuiuiscendi munus ei à Dijs concessum. Admetus verò beneficij memor, perpetuas defunctæ nænias instituit. Hieron. Alcestem fabulæ ferunt, pro Admeto sponte defunctam.

Tantus deniq; fuit Penelopes in Vlysse amor, vt eo absente per annos 20. castitatem seruauerit impollutam, nullisq; procorũ blandimentis succubuerit.

Propertius, lib. 11.

Felix Admeti coniunx & lectus Vlyssis. Stroza pater.
Adde fidem quam nec coniunx Ithacea vincat.

Capanei, apud Thebas mortui, dum celebrarentur exequiæ, vxor Euadne in rogum mariti se coniecit.

Quum Belides omnes facta coniuratione maritos interfecissent, sola Hypermestra pepercit marito Lino seu Linceo.

Protesilaus, primus Græcorum, interfectus est apud Troiam à Dardano quodam: quod quum resciuisset Laodomia, in solatium mœroris optauit, vt mortui vmbram videret, quod cum impetrasset, in illius amplexibus expirauit.

Antonium quum superasset Augustus, Cleopatra præ animi dolore mortem sibi consciuit.

Gunnilda fuit mulier, quæ cum videret exeqas Asmundi mariti sui spiritum ferro sibi surripuerit. hæc Textor. Huc adde vt plurimũ vxores eorũ maritos amant, & hanc amicitiam coniugalẽ appetere solent, multumq; desiderant ab eorũ maritis præamari: vsqueadeo, vt non curent qua via amari possint, quo item modo in virorum amorem alliçefaciant, inducãtúrue: id, quod attentãt magicis artibus, carminibus, poculis amatorijs, cibis, gemmisq; preciosis, alijsq; id genus vt opinantur conciliantib. de quibus sigillatim explicat Tiraquellus in suis legib. cõnubialib. lege 14. in prin. de quib. ad eum te remitto.

Plures tamen reperiuntur, qui præcedenti opinioni refragantur, teste eodem Tiraquello, inter quos Ouid. in libr. de medicamine faciei hæc scribit:

Sic potius vos vrget amor, quàm fortibus herbis,
Quas maga terribli subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec mixto credite succo,
Nec tentate nocens virus amanti: equæ:
Nec mediæ Marsis fundantur cantibus angues,
Nec redit in frontes vnda supina suos.

Et idem lib. 2. de Arte amandi negat caruncu- lam (quæ in pulli equini fronte nascitur) aut quouis artem magicam conferre ad amorem conciliandum, cum ait:

Fallitur Aemonias si quis decurrit ad artes,
Atq; quod à teneri fronte reuellit equi.
Non facient vt viuat amor Medeides herbæ,
Mixtaq; cum magicis Marsa venena sonis.

Quod postea exemplis Medeæ & Circes cõprobat subiungendo.

Pharsias Esonidem Circe tenuisset Vlyssem,
Si modo seruari carmine posset amor.
Nec data profuerant pallentia Philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Idcirco monet fugiendum hoc genus artis magicæ, cum subdit:

Sit procul omne nefas, vt ameris amabilis esto.

Quin etiam idem probat, libr. 1. de remedio amoris.

Viderit Aemoniæ si quis mala pabula terræ,
Et magicas artes posse iuuare putat.

Imo ex his & pluribus alijs ipse Tiraquellus in d. l. connubiali 14. friuolum reputat & fabulosum posse huiusmodi pocula ad amorem inducere, explodendo huiusmodi magicas vanitates, quas familiares fœminarum artes Apuleius lib. 9. appellat, ex quo dicit amores mulierum & vxorum alijs rationibus comparandos esse.

Et inter cæteras, vt ait, nihil est ad hoc efficacius, nihilque in id plus habet roboris, quam si fundum vxorium diligenter, non modicè frequenter colas. Id enim faciens, licet fueris horridus, deformis, squalidus, ab vxore tamen vnicè insigniter amaberis: quin illa te colet perinde ac Deum in tetris alterum, & obseruabit. Alioquin si hoc desit, odio te & despectui habebit, quantumcunq; eam amaueris, castumq; atq; aliarum coitum abhorrentem præstiteris.

Apud Plautum in Truculento, cum miles miraretur Phronesiam mulierem Rusticũ quendam ardenter amare. Mox adiuit mulierem, vt admirari desineret: hæc dicentem, quanquam squalidus est, quãquam hic horridus, citus bellum int. Contra apud Apuleium, lib. 5. de asino aureo fœmina quædam virum exitiali odio prosequitur, quia rarenter palæstram veneream exerceret, seamq; in ea re fortunam dolenter ac miserè deplorat. Ego verò, inqt, maritum rarissimè Venerem meam recolentem sustineo. Et, vt idem Tiraq. prosequitur (qui satis lasciuè in multis scripsit) credit hoc esse verum, etiam sine testimonio. Quis enim (ait) non credat mulieres eam rem sitienter appetere, nullaq; re magis ad amandũ allici: & imo, vt magis in lasciuia profluat, dicit fore multa quib. si vtatur vir, vxorẽ virilis & frequentis cõpremet. Adducit in testimoniũ glo. in c. quicquid, pa

quid

laudauit Apostolus cum per fidelē mulierem vir infidelis sanctificat' est,vt ait 1.ad Cor.7.&in sum. 28.q.1.ad fi. & in c.iam nunc illud. concordat tex. in l.eum qui.in fi.C.de epi.& cle.vbi vxores interdum vires meliores efficiunt.& ibi not.Bal. quod bona mulier facit bonum virum,& sic fidelis mulier facit virū fidelem : felix ille est, qui talium potuit cognoscere causas.Legitur enim, quòd Publius Rubrius Celer, vixit cum Caia Ennia vxore sua annos 43.menses 8.sine vlla querela. Albutius etiam vixit in coniugio cum Terentiana Valentiniana annos 25.sine vllo iurgio.

TRigesimaseptima consid.Honor deferendus est mulierib.in assurgendo, in vijs eis cedendo,& eas sedib.præponendo : quod à Veturia Coriolani matre habuerunt. Nam, cum antiquitus nullus,vel modicus honor,vsque ad tempora Veturiæ præstaretur:sancitū fuit à Romanis,propter ingens beneficiū ciuitati factū per Veturiam, ne ciuitas ingratitudine argueretur,vt mulierib.homines semper assurgerent, & in vijs eis cederent. de quo Valerius lib.5.ti.de gratis.& Philip.Bergomensis,lib.5.Anno mundi 4700. Et facit pro hoc quod decidit Ioan.Cal.de consi.suæ vxoris,quem refert,& sequitur Pan.in c.cum inter vniuersa. in fin.de electio.vbi mulieres æquiparantur grauib. personis.Et alibi text.eas comparat excelsis dignitate viris.in l.optimam.C.de contrah. stipu. Imò mulieres inter egregias personas numerantur. gl. & doc.in l.ad personas.ff. de iureiu. Bal.in l.si quis testium.de testib. Et, vt dicit Albertus de Eyb. in sua margarita supra alleg.part.4. tract.2. oratione 17. Vlpianus Iurisconsultus fœminas clarissimas appellat. Imo imperator Iustinianus vocat vxorem suam reuerendissimam, in authen. vt iudices sine quoquo suffragio. §. sed neque. & serenissimam.l.bene à Zenone. C. de quadrien. præscrip.

Imò,& maritus debet vocare vxorem suam dominam,vt est tex.in l.vxorem.ff.de lega.3.Bar.in l. penul. C.de dona.inter virum & vxo.

Sed quæreres, an doctor vel miles teneatur vxorem suam vocare dominam. Istam q.tetigit G. Benedicti in sua repe.c. Rayn.in verbo, in eodem testamento relinquens 1. extra de testam. & dicit, quod si ex psona,& facto mariti militis,aut doctoris,vxor vocetur domina,non tamen maritus miles,vel doctor,eam appellare tenetur dominam,si vti noluerit maritus,illo priuilegio.& refert,quod ita decidit Barto.in d.l.pen.Rom.assignatur:nam vxor tali priuilegio vtitur iure mariti,& in consequentiam dignitatis mariti,est domina:ideo non potest eo vti contra maritum,vel eo nolente.argumento l.si iudex.ff.de minoribus.

Et vtrum pro tali honore eisdem debitó,competat eis,aut interdictum, aut officium iudicis, dicam infra amplius.

Sed videatur Ioan.Fab.& alij,in §.aliam inst.de bonorum pos.& Bal.in l. obseruare.§. antequam. in fi. ff.de offi.procōsu.& Bal.in c.licet causam.in 4.colum.per illum tex.de cau.pos.& prop.Et vide Pan. in c.abolendæ in 2. col. de sepulturis. dixi in præcedenti parte. & in 2.consideratione incip.honor cunctis rebus.

Imo etiam,an contra homines habeant remedium,si non deferatur eis in assurgendo aut in cedendo,ponit Benedicti in loco supra alleg.

Et quod mulieres,in multis, sint melioris conditionis,ponit Dec. in reg. fœminæ. ff.de reg.iur. vbi amplè per eum. Nam etiam refert Philippus Bergomensis,in suo supplemento Chronicarum. lib.8.quod anno Christi 224.& tempore Heliogabali Imperatoris (cuius Semyamira mater fuit) qui conuentum mulierum, more senatorio ordinauit, quibus fuit data autoritas, de moribus circa statum tractare, & super his leges instituere. Et huic statui matrem Semiamiram fecit principissam Heliogabalus,à qua senatusconsulta plurima ridicula manarunt.Statutum quippe in eo senatus fuit,quo vestitu,quibúsue ornamentis,vnicuiq; vti licitum esset. Cui etiam cedere,cuiq; assurgere deberet,&c.

Dixit hic ante, quod propter beneficium illatum ciuitati Romanæ, fuit sancitum in senatu,ꝙ mulieres in antedictis honorarentur. Nā etiā tūc fuit sancitum, quod mulierib.liceret vti auro,& purpurea veste,aureisq; fibulis, & armillis. Et rationem ponit Valerius,li.2. de institutis antiquis. facit tex.in l.2.iuncta deci. Bartho. in l.1. C. de vestibus oloberis lib.9.& in l.1.C.vt nemini liceat in suis frænis equestribus eod. lib. & in dictis locis Luc.de Penna & Iacobus Rebuffi. & Ioan. de Pla. vbi vestes & iocalia, nimis preciosa portari vetita nō censentur mulieribus prohibita: sed viris solis nisi de mulieribus expresse diceretur: adeo quod in statuto perlas portari prohibente, mulieres non comprehenduntur, secundum Bartol.in l.1. ff.de fronte.prout dicit Benedicti in dicta repetitione,in verbo, duas filias. Sed parcat mihi,quia Bart.hæc non dicit in d.l.1. sed solum dicit, quod statutum prohibens, ne mulieres portent perlas, intelligit de portantibus perlas naturales & non fictas. Videntur tenere contrarium multi,vt per Barb. in consi. suo 29. in 2. Volu. Vnde licet olim, vt dicit Benedicti,ab Appio Tribuno, lex Romæ lata fuisset, quod neque mulieres aliam, quàm semiunciam auri haberent, & ne diuersi coloris vestimento,nec vehiculo per vrbem vterentur,tamen postea, lex illa mulieribus dura per Marcum Catonem & Tyberium Gracchum consules fauore earū abolita fuit, vt refert Fascicu lus temporū de his consulib.loquens.Et quoniam amplè per eundem Benedicti in d. sua repetione de ornatu mulierum, fit mentio in gl. cuidam Petro tradiderunt. & quia esset nimis extrauagare mate-

materiam,non aliter insisto:sed recurrendum est ad eundem Benedicti in dicto loco.

TRigesimaoctaua consid. Laudandæ etiam sunt mulieres propter earum solicitudinem circa maritos, res domesticas, & filiorum educationem. Circa maritos verò, quoniam, vbi non est mulier, ingemiscit egens, Eccl. 36. dixi in consuetudi. nostris ducatus Burgundiæ, in rub. Des droictz & appartenãces à gens mariez, ibi. Primò enim. vbi dixi de felicitate hominis habentis bonam mulierem. Sed quia raræ sunt, ideo etiam tales sunt raro felices. Quæ in hoc meruerunt obtinere, quòd matrimonium assumeret nomen à matre, & non à parte. c. ex literis. de conuer. infidelium, secundum doct. in rub. de sponsal. Ioan. Fab. insti. de patria potesta. in prin. Et hæc solicitudo versatur circa laborem matris. Quoniam, vt dicit Arist. 8. Ethic. Matres plus diligunt pueros, quàm patres, quia certiores sunt de eis, & habent plures labores circa eos. Quis enim non misereatur earum, propter obsequia, quæ viris præstant, propter partus periculum, ipsam liberorum procreationem? dicit tex. in l. assiduè. C. qui potio. in pig. habe. plus laborat mater erga filios, quàm pater in plurib. Primò, eos portando nouem mensibus in vtero, quod non bene dicitur onus tanto tempore conceptum in vtero portare: inde est, secundum aliquos, quod sicut ædificium latius, & grossius est inferius, & magis subtile superius, ita mulieris corpus grossius est in partibus inferioribus ad portandum tale onus, & subtilius, & gracilius est in superiorib. Vnde, vt dicit Ambrosius, super Lucam. 2. c. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, vteri longa discrimina, &c. Alia tamen est ratio, quam ponit Nicolaus de Lyra Gene. 2. in verbo. ædificauit. vbi dicit, hoc ideo esse propter debilitatem calidi naturalis in muliere, quæ naturaliter est frigida: ideo maior pars alimenti, de qua fit mutatio & augumentum, remanet in inferioribus partibus. & vide Lucam de Penna in l. 1. C. de agricolis & censitis. lib. 11. Et minor pars, superius eleuatur. quod contrarium est in masculo.

Secundò, magis laborat mater in liberos pariendo, ex quo multoties contingit sibi mors.

Tertiò, magis laborat mater post partum eos lactando, & nutriendo. vide Felinum in d. c. ex literis. de conuer. infidelium. de quibus vide per Guillelmum Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. mortuo itaq; testatore. l. secund. numero 27. 28. & 29. de testamentis. vbi dicit, quod propter labores quos matres habent in filios, plus diligunt filios, quàm patres. Quoniam, vt dicit, sunt certiores: vt dicit Aristoteles in loco supra allegato. Et etiam, vt dicit Benedicti in dicto loco, num. 24. mater, in procreatione liberorum præbet materiam, & sic maiorem portionem. Cùm naturaliter, illam rem magis diligamus, in qua magis scimus nos habere ius. Et, vt dictum est, maior portio de sub-stantia matris est. Quoniam, vt Galenus ait, sperma hominis, est velut fides ad citharam, id est in-strumentum ad materiam, circa se coagulandam. Inde dicitur mater, quasi martila in generatione vel, quasi mamma, quia mamillas terit. propter quod confunditur opinio aliquorum errone-dicentium, quòd mulier non dicitur gene[...] tios, sed solus pater, habita nominatione ab agente, non à patiente; quod fatuum est dicere, secundum Paulum de Cast. in l. 1. C. de conditionibus insertis. vbi dicit, quod æquè principaliter generat mulier, sicut masculus, cum generatio [...] potest sine vtroque. Quia, cum secundum naturales, pater præbeat formam, & mater formam materiam in re generata, æquè principalis est materia, sicut forma: Imo se habet per prius. Cum [...] materia imprimi non posset nec esse forma, [...] è conuerso sic.

TRigesimanona cõsid. Laudandæ sunt etiam mulieres, quoniam ex corporib. earum, [...] ex partubus, multa remedia salubria in medi[...] inueniuntur: vt plenè narrat, & ponit Plin. [...] li. natu. histo. lib. 28. & c. 7. vbi dicit, quòd ex ca[...] lis, lacte mulieris, salua, & menstruo mult[...] laria remedia fiunt.

QVadragesima consid. Licet mulieres [...] gnitate mariti honorari debeant, vt est tex. in l. mulieres, C. de dignitatib. lib. 12. vbi amp[...] Lucas de Pen. l. fi. C. de incolis. lib. 10. ibi, hono[...] mulieres maritorum erigimus, genere nobilio[...] mus. in l. fi. C. de nuptijs. ibi, vxor marito cono[...] scat, & sentiat eius fulgorem. in auth. de consul[...] §. si autem. ibi, decet enim frui eas & coniugis c[...] ritate. sequitur: Quoniam vxores coruscant radi[...] maritorum. collatio. quarta. Facit ratio. quia [...] vna & eadem caro c. nec illud. 33. q. 5. & c. Mari[...] cum similib. de cognatio. spirituali. c. debe[...] extra de bigamis. c. Agathosa. in fi. 27. q. 2. fa[...] quæ dicit Fel. in ca. super eo. de test. [...] honor est, incrementumque vxori, si nubat [...] tentiori. faciunt, quæ dicit Bonus de Curtili[...] suo tractatu de nobilitate, parte tertia. num. [...] dicam alibi amplissimè, & iam dixi in consue[...] dinib. nostris ducatus Burgundiæ. in titulo, De mains mortes. §. 8. in gl. 1. Adde tamen, quia Pau[...] lus 1. ad Corinth. 11. dicit, quod mulier est glo[...] viri. Et aduerte etiam, quod licet mulier habe[...] dignitatem à viro, est tamen dignitas, quæ est [...] administratione: quoniam dignitatem cum ad[...] ministratione habere non possunt. l. secunda. de re. iur. quod tamen dicunt fallere in mulieri[...] excellentibus, de quibus in fin. C. de arb. & in c[...] lecti. de arbitris. Et in abbatissis, quæ habent admi[...] nistrationem in suas monachas: vt no. per [...] rep. l. 1. in oppositione. C. de dign. li. 12. & per Cra[...] in l. fi. C. de arbit. Dicit tamen Iacobus Rebuff[...] d. l. 1. C. de dignitatib. quòd dignitas generis [...]

quæ venit à patre, est excellẽtior, & præferri debet dignitati, & mulieri obuẽienti ex parte mariti. Vt propterea, vt dicit, Si filia regis nubat alicui duci, vel comiti, dicetur regalis. Et etiam, si filia ducis nubat alicui militi simplici, dicetur ducissa: & probatur, vt dicit per d. l. 1. Si tamen dignitas mariti sit maior, quàm dignitas, quæ eidem obuenit, ex parte patris, ꝙ tunc vti poterit nobilitate viri. Vt si filia ducis nubat regi, dicetur regina. Et si filia militis nubat comiti, dicetur comitissa. Et vxor nobilioris, min⁹ nobili vxori præfertur l. 1. ff. de senatorib. & no. gl. in verb. coniugis. in auth. de consulib. §. hæc itaq;. col. 4. & dicit Bald. in l. fœminæ. ff. de senatorib. ꝙ fortior est nobilitas, quam habet filia ab origine, quàm illa, quã habet à marito: quia pro prio radio, & non alieno coruscat. Et hoc bene sciunt dicere gloriosæ nostræ mulieres, de quib. taceo, cũ non sit intentionis nostræ aliquid tangere hic, nisi concernat honorẽ: Dicam latius infra, in 5. part. in 36. consid. In muliere tamen, dignitas esse non potest, licet radijs maritorum, aut suorũ parentum coruscant, sed venustas, quoniã dignitas in viris, & in mulierib. venustas. Vnde dicit Cicero lib. 1. officiorum. Venustatem muliebrem dicere debemus, dignitatem virilem. & vtrunque est dignitas dicit Cicero eod. lib. 2. officiorũ. Augustinus verò fecit librũ vnũ de honestate mulierum.

QVadragesimaseptima consid. Mulieres etiã dicuntur (sicut & viri) nobiles. primò probatur, Actuũ 17. ibi. Et mulieres nobiles non paucæ. Secundò, iure canonico, per tex. in c. 1. quod incipit, de Francia quidam nobilem mulierem. extra de sponsf. & dixi aliquid infra. in 8. par. in 39. considerationc incipit. Nobilitati in beneficijs. Et non solum ratione mariti. vt in præcedenti consideratione, sed etiam parentum. tex. in l. mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus. C. de dignitati. li. 12. Nam liberi originem paternã sequuntur. l. cum legitimæ nuptiæ. ff. de statu hominũ. etiam quo ad dignitatem, & honores. l. fœminæ. ibi, parentes vero. cum duab. ll. sequentib. ff. de senatorib. & l. exemplo. C. de decurionib. libro decimo.

Item, fœminæ dicuntur precellentes, vt est tex, in c. dilecti. de arbitris, extra.

Item, comparantur excelsis dignitate viris, per tex. in l. optimam. §. cum itaq;. C. de contrah. stip.

Item, grauib. comparantur personis, vt supra propè. in 37. consideratione.

Item, sicut ad personas egregias, propter eorũ dignitatem, mittitur ad iuramẽtum præstandum vulgata l. ad personas egregias. ff. de iurei. Sic pariter ad mulieres (ne dicam dominas, vt ibi exemplificat gl.) propter honestatem, & reuerentiam. secundum Bal. in c. qui testium. extra de testibus. Quia non decet eas cœtib. virorum commisceri, quas sexus pudicitia, ab eorum consortio fecit alienas. l. fin. C. de arbi. Nec omnibus perperam naturalis pudor sese manifestare concedit. §. cũ itaq; supra allegato.

Item, vt testis est Papinianus in l. vxorẽ, in prin. ff. de lega. tertio. marit⁹ quidã (q beneficio affectionis, & pietatis, semp motus fuerat erga eã) vxorem suam dominã appellat in suo testamento, & Oui.

Nam furor in dominam temeraria brachia mouit.

Id est amicam, vt aliqui exponunt, sed capi potest pro vxore, sicut dominus pro marito. Virg. li. 4. Aeneidum. *Connubia nostra Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.* vt supra satis probè dixi.

Item, Scæuola iureconsulto argutissimo autore. l. Titia. §. qui Marco. ff. de annuis legatis. vxor à marito, Domina sanctissima nuncupatur, vt supra amplè dictum est ista parte, in 31. consideratione inc. mulieres ex hoc etiam laudantur.

Item, Iustinianus Imperator, coniugem suam nomine Theodoram (cuius consilio administrationũ, seu officiorũ venditio reuocata fuit) Reuerendissimam intitulat, vt patet in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. hæc autem omnia. collat. 2. de quibus paulò ante dictum est in 37. consideratione, incipiente Honor deferendus est.

Et non solum vxor Regis (licet regnum sibi nõ pertineat) Regina vocabitur, vt est casus secundũ Pan. & alios in c. dilecti. extra de arbitris. cuius radijs coruscabat. l. fœminæ. ff. de senatoribus. Et rationabiliter Regina appellatur, etiam secundum communem vsum loquendi, quo vxores, dignitate mariti, in honorem decorantur: verum etiam vidua Regis relicta, durante viduitate, vocabitur Regina. videtur pro hoc text. iuncta suprascriptione: in capitulo cum deuotissimam. cum cap. sequente. 12. quæst. secunda, & hoc modo loquendi etiam vtimur, vt quandiu vidua permanet, dignitate mariti defuncti, post illius mortem sicut in vita decoretur. Cùm vidua sit mariti mortui imago, ipsum repræsentans, secundum Bald. in l. pignoris. C. de pignoratitia actione, pro quo est text. in c. ex parte, extra de foro competen.

Aduerte tamen, cùm vxor tali priuilegio vtatur iure mariti. & in cõsequentiam dignitatis mariti est priuilegiata, ideo relicta, vel commissa, vxori Regis, vel Comitis, licet sub nomine dignitatis regiæ, vel comitalis (cũ dignitatem habeat ex persona mariti, & non sua) non transibunt ad successorem, ipsa mortua: quod secus esset in Rege, casus est in l. quod principio cum l. seq. ff. de lega. 2. vbi Bar. & alij.

Finis Secundæ partis Catalogi Gloriæ Mundi.

T TERTIA

TERTIA PARS CATALOGI GLORIAE MVNDI,

ERIT DE ORDINE COELESTIVM CORPORVM, ET DE LOCIS SPIRITVVM etiam infernalium.

QVINQVAGINTA CONSIDERATIONES HABET.

RO expeditione huius tertiæ partis, quæ est de ordine cœlesti, ad quem omnes alij ordines sumunt exemplum, vt dicam in sequenti parte: & Cœlestibus, ordine, sedes prima datur, ait Claudianus. Quoniam licet ratione naturali, istud non sit bene cognoscibile, aut scibile, secundum illud Iob 38. Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra? quasi dicat. Non, sed per reuelationem diuinam aliquid scitum est. vnde Paulus sciuit per reuelationem. A quo B. Dionysius, qui in sexto capitulo cœlestis hierarchiæ, distinguit tres hierarchias angelorum, ex quibus facit nouem ordines: & ex dictis ibi, & quæ infra dicentur, videtur dicendum principaliter, quod sint duodecim sedes principales in paradyso, videlicet: Sedes ipsius Trinitatis, & deitatis. Sedes filij respectu humanitatis. Sedes beatissimæ Virginis Mariæ. Et nouem aliæ sedes, nouem ordinum. Ioannes verò vidit sedes multas positas in Cœlo, vt habetur Apocalyp. 4. de quibus statim dicam.

COnsideratio ergo prima erit. Quod cum Deo sedes per sanctos prophetas attribuuntur, vt Esaiæ 66. Cœlum mihi sedes est. Et Dan. 7. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: quod Deus noster sedet super thronum & agno. Vnde habetur Apoc. 7. Vbi dicit Ioannes, quod vidit turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Et clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno: Et omnes angeli, stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium &c. Et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes: Benedictio, & claritas, & sapientiæ & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum, amen. Et habetur Esaiæ 6. Vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat domus à maiestate eius, & ex qua sub ipso erant, replebant templum: Seraphin stabant super illud, sex alæ vni, & sex alæ alteri, duabus velabant faciē eius, &c. Et volabat alter ad alterum: & dicebant: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus exercituum. plena est omnis terra gloria eius. Et procedebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula, & emittebāt coronas suas ante thronū, dicentes: Dignus es domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem erant, & creata sunt: vt etiam habetur Apoc. 4. Et ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens, & in circuitu sedis sedilia 24. Et iris erat in circuitu sedis similis visioni smaragdinæ. Quæ autem sint huiusmodi sedilia 24. Et etiam, quia dicitur, & super thronos 24. seniores sedentes, circumamicti stolis albis, & in capitibus eorum coronas aureas. qui sint isti 24. seniores, sedentes super throno. Et sic an sint adhuc sedes existentes super thronum illius: vide in locis prædictis per Doctores ad quos te remitto, cum sit materia eorum. Et sufficit mihi generaliter tangere, ad propositum materiæ meæ. In specie tamen, de explanatione harum sedium ponit concivis & contemporaneus noster Ioannes de Montelon, in suo promptuario iuris, in verbo, vide in secundo articulo. Quæ cum non faciant sedes distinctas ab his, quç infra dicentur, nō aliter insisto.

Sed etiam aduertendū est, quod theologi multis nominib. nuncupatum Deum laudant, cum ipsum omnium authorem, multis prædicant nominibus, ex omnium creaturarum consideratione sumptis. Vt Bonum, Luc. 18. Nemo bonus nisi Deus. Vt Pulchrum, Cant. 1. Ecce tu pulcher es dilecte, & decorus. Sicut sapientem, Iob 9. Sapiens corde est, & fortis robore. Sicut diligibilem, Cant. 5. Guttur eius suauissimū, & totus desiderabilis. Vt magnitudine excedentem omnib. Ipse enim Deus excelsior cœlo est. Et quid facies, profundior inferno. Iob. 11. Et vnde cognosces, longior terra mensura eius, & latior mari: vnde ipse Deus in spiritibus, & cordibus vestris est, secundū prophetas, Sapi. 7. Et per nationes in animas sanctas se transfert, & in corporibus, primæ ad Cor. 6. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt spirit⁹ sancti, qui in vobis est? Et paulò post: Glorificate, & portate Deum in corpore vestro. In cœlo. Psalm. 10. Dominus in templo sancto tuo, Dominus in cœlo sedes eius. In terra, Ierem. 23. Nunquid non cœlum, & terram ego impleo dicit dominus? & simul in eodem, hoc est in eadem natura, & secundū idem aut eundē esse. In mundo, Io. 1. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Circa mundū, Sap. 1. Spiritus domini repleuit orbem terrarū, & hoc quod cōtinet omnia scientiā habet vocis. Supra mundū, Esa. 66. Cœlū mihi sedes

est,terra autem scabellum pedum meorum. Supercœlestem, Psal.112. Excelsus super omnes gentes dominus,& super cœlos gloria eius. Supersubstantialem. Mat.6. Panem nostrum superstantialem, da nobis hodie. Solem, Malach. 4. Vobis timentibus nomen meum orietur sol iustitiæ. Stellam, Apoc.22. ego sum genus,& radix Dauid, stella splendida,& matutina. Ignem, Deut. 4.& Pau. ad Heb.12. Deus noster ignis consumens est. Et ideo dicitur Exod.3. Apparuit dominus Moysi in flamma ignis,de medio rubi. Aquam, Io.7. Qui credit in me,sicut scriptura dicit, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Spiritū roris, Oseæ 14. Ero quasi ros. Nubem, Oseæ 6. Misericordia vestra quasi nubes matutina,& quasi ros mane pertransiens. Lapidem, Psal. 117. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,hic factus est in caput anguli. Petram, 1 ad Cor.10. Petra autem erat Christus. Electrum, Ezech.1. Et splendor in circuitu eius, & de medio eius quasi species electri. Existentem, Iob 14. Num ne tu qui solus. Vt seculorum Authorem. Eccl.24. Ego feci in cœlis, vt oriretur lumen indeficiens,& sicut nebula texi omnē terram. Rursum eiusdem libri 18. Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Lucem, Ioan.1. Deus lux est. Vt indultorem vitæ, Act.17. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Vt sapientiam, Sap. 5. Et tecum sapientia tua,quæ nouit opera tua. Vt mentem, Iob 10. Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio, quia vniuersorum memineris. Vt verbum, Psal.32. Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Vt scientem, ad Heb.4. Omnia nuda,& aperta sunt oculis eius, nec est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Vt thesauros omnes totius scientiæ in se eminentissimè continentem, Ad Coloss.2. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ,& sciētiæ absconditi. Vt virtutem, primæ ad Cor.1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Vt protectorem, Quoniam, vt ait Psal.17. in Deo meo transgrediar murū. Deus meus, impolluta via eius, protector est omnium sperantium in se. Et Dei est adiuuare, 2.Paral.25. Vt potentem, Psal.23. Dominus fortis & potēs. dominus potens in prælio. Vt antiquum dierum, Dani.7. Aspiciebam donec throni positi sunt,& antiquus dierum sedit. Vt insenescibilē. Et habetur ample per Dionysium,& Fabrum Stapulē. in Commentarijs in dicto loco. cap. 10. Et immutabilem, Psal.101. Tum autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Et Malach.3. Ego Deus & non mutor. Vt salutem, Psal. 84. Conuerte nos Deus salutaris noster. Vt iustitiam, vt iustificationem, vt redemptionem, primæ ad Cor.1. Qui factus est nobis sapientia,& iustitia,& sanctificatio,& redemptio. Vnus enim Deus est, Deut.6. Audi Israel, dominus Deus vester vnus est. Et Paul. ad Ephes.5. Et nihilominus trinus. vnus ergo in substantia, trinus in personis. vt dicit Aug. in lib. de trin. transumptiuè c. fin. de conse. distinct.3. vbi dicit Aug. Omnes quos potui legere, qui ante me scripserunt de trinitate, qui Deus est diuinorum librorū veterum, & nouorum catholici tractatus, hoc intenderunt docere secundum scripturas. Quia pater & filius & spiritus sanctus, vnius eiusdem substantiæ inseparabili æqualitate diuinam insinuant vnitatem. Ideoq;, non sunt tres Dij, sed vnus est Deus, quamuis pater filium genuerit. Et ideo filius non sit, qui pater est, filiusque à patre sit genitus, & ideo pater non sit qui filius. Spiritusq; sanctus, nec pater, nec filius, sed tantummodo patris,& filij, spiritus,& patri,& filio ipse coæqualis. & ad trinitatis pertinens vnitatem. Nō tamen eandem trinitatem, natam de Maria Virgine,& sub Pōtio Pilato crucifixam, & sepultam, tertia die resurrexisse, & in cœlum ascendisse, sed tantummodo filium. Nec eandem Trinitatem descendisse in specie columbæ super Iesum baptizatum, aut die Pentecostes post ascensionem Domini, sonitu facto de cœlo, quasi ferretur flatus vehemens, & linguis diuisis velut ignis, sed tantummodo spiritum sanctū. Nec eandem Trinitatem, dixisse de cœlo: Tu es filius meus dilectus, siue cum baptizatus fuerit à Ioanne, siue in monte, quando cum illo erant tres discipuli. Aut quando sonuit vox de cœlo dicens, Clarificaui,& iterum clarificabo, sed tantummodo patris ad filium, vocem fuisse factam, quamuis pater, filius,& spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur. Hæc sunt verba tex. in loco supra allegato, qui de hac Dei virtute in essentia, seu substantia,& trinitate in personis ita loquitur. Loquitur etiam in c.1. in princ. extra de sum. trin. & fid. cath. vbi dicitur: Firmiter credimus & simpliciter confitemur, quod vnus solus verus Deus, æternus, immensus, & incommutabilis, incomprehensibilis,& omnipotēs,& ineffabilis, pater & filius, & spiritus sanctus. Tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater à nullo, filius à patre solo, ac spiritus sanctus pariter ab vtroq;, absq; initio, semper, ac fine fine. Pater generans, filius nascens,& spiritus sanctus procedens, Consubstantiales,& Coæquales,& Omnipotentes,& Coæterni: vnum vniuersorum principium, creator omnium, visibilium,& inuisibilium, spiritualium,& corporalium. Hæc sunt quæ dicit tex. in d.c.1. supra alle. Et etiam tex. in l.1. circa prin. C. de sum. tri. & fi. cath. de eadem vnitate,& trinitate loquens sic dicit. Secundum apostolicam disciplinam, euāgelicamq; doctrinam patris,& filij,& spiritus sancti, vnam Deitatem sub pari maiestate, & sub pia trinitate credamus. Sed est tex. multum not. in c. damnamus. versi. nos autem. de summa trinitate,& fide catholica. vbi dicitur. Sacro approbante Concilio, credimus,& cōfitemur cum Petro, quod vna quædam summa res est, incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, quæ veraciter est pater, filius, & spiritus

 sanctus,

ſanctus, tres ſimul perſonæ, ac ſigillatim quælibet earundem. Et ideo, in Deo ſolummodo trinitas eſt, non quaternitas, quia quælibet illarũ triũ perſonarũ, eſt illa res, videlicet, ſubſtãtia, eſſentia, ſeu natura diuina, quæ ſolum eſt vniuerſorum principium, præter quod, aliud inueniri non poteſt. Et illa res non eſt generans, neque genita, nec procedens: ſed pater, qui generat, & filius qui gignitur, & ſpiritus ſanctus qui procedit, vt diſtinctiones ſint in perſonis, & vnitas in natura. Licet igitur, alius ſit pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus: non tamen aliud, ſed id, quod eſt pater, eſt filius, & ſpiritus ſanctus. Iidem omnino, vt ſecundum orthodoxam, & catholicam fidem, conſubſtantiales eſſe creduntur. Pater enim ab æterno filium generando, ſuam ſubſtantiam ei dedit. Iuxta quod ipſe teſtatur: Pater quod dedit mihi maius eſt omnibus. Ac dici non poteſt, quod partem ſubſtantiæ ſuæ ei dederit, & partem ipſe ſibi retinuerit. Cum ſubſtantia patris indiuiſibilis ſit, vtpote ſimplex omnino: ſed nec decipi, quod pater in filium tranſtulerit ſuam ſubſtantiam generando, quaſi ſic dederit eam filio, quod non retinuerit ipſam ſibi: alioquin deſijſſet eſſe ſubſtantia. Patet ergo, quod ſine vlla diminutione, Filius naſcendo, ſubſtantiam patris accepit. Et ita pater, & filius, habẽt eandem ſubſtantiam. & ſic eadem res eſt pater, & filius, nec non, & ſpiritus ſanctus, ab vtroq; procedens. ita tex. ſupra alleg. Et in hoc, ſequendo textus ſcientiæ noſtræ, nõ tranſcendo metas, ne videar falcem in meſſem alienã ponere. Sed plenius me remitto ad doctores theologiæ, de quib. videri poteſt Dionyſius, in loco hic ante alleg. & poſt eum Faber, & Ant. Fl. in ſumma ſua tit. 30. c. 2. vbi dicit, & ponit de Deo trino, & vno.

Dionyſius etiam, & poſt eum Faber Stapulenſis, in ſuis cõmentarijs, ſuper c. 1. de diuinis nominibus dicunt, quod diuinæ ſapientiæ ſtudioſi laudant Deum in formis humanis circumdando ei formas humanas. Quãdoq; ipſius oculos. Ad Heb. 4. Omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis eius. Et dicit Aug. ſuper Pſal. 136. Deus totus oculus eſt, quia omnia videt. Totus manus eſt, quia operatur. Totus pes eſt, quia vbiq; eſt. Quandoq; aures, Pſal. 142. Domine exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam. Quandoque caput, & crines. Can. 5. Caput eius aurũ optimum, comæ eius ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus. Et Dan. 7. veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli eius capitis quaſi lana munda. Vultus ſeu facies, Pſal. 33. Vultus autem domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum: Et Pſal. 50. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Manus Pſal. 128. Manus tuæ domine fecerũt me, & plaſmauerunt me: da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua. Scapulas, ſiue humeros. Pſal. 90. Scapulis ſuis obumbrauit tibi, & ſub pennis eius ſperabis. Et Deut. 32. Aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis. Brachia. Eſa. 53. Quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt. Etiam P[...] 97. Saluauit ſibi dexteram eius, & brachium ſa[n]ctum eius. Poſteriora. Ex. 34. in fi. Videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteri[s]. Pedes Deut. 33. Et qui appropinquant pedib. eius, accipient de doctrina illius. Etiam Eſai. 66. Te[rra] autem ſcabellum pedum meorum. Attribu[unt] etiam ei alas Pſal. 19. Sub vmbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt. Etiam Deut. 32. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas. Et etiam coronas illi applicant ſeu attribuunt, Eſa. 62. Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui. & Eſa. [de]cimo cap. & cætera. Dicunt etiam Theologi Deum eſſe omnia quæ ſunt, ſecundum quandam eius ad omnia conuenientiam, atque congruentiam, quod quæcunque proprietates, particulariter, & contractæ ſunt in rebus conditis, eædem ſuperminenter, & abſolute ſunt in Deo, vt omnium veritate primitiua, & exemplari. Ipſe enim di[...] per omnia, neq; omniũ debet nuncupatione[...] ambitu, comprehendi, neque nominis illius vniuerſalitate concludi. Omnium enim cauſa eſt, [...] per omnia exiſtens. Et omniũ reuera eſt regnum, dominatio, & principatus: quod ſapientiſſime [...] cœleſtia omnia & terrena moderatur, regit & gubernat: & circa ipſam omnium cauſam ſunt omnia, ita quod eſt omnia in omnib. vt amplè declarat Dionyſius in d. li. de diuinis nominib. & Commentator in commentario primi c. libri prim[i] vbi dicit, quod laudatur in decem, & nouem nominibus vltra ſupradicta, vtputa quod ſit:

I. Sacræ totius illuſtrationis principium, om[...]nia illuminans.

II. Omnium cauſa, cuncta ad eſſe produ[cens] & formans.

III. Initium rerum omnium, à quo vniuerſa ſunt & habent exordium.

IIII. Subſtantia omnium, per quam cuncta [in] ſuo gradu ſubſiſtunt.

V. Erigens & reuocans eos, qui vita ſpiritua[li] exciderunt.

VI. Reuocans, & reformans eos, qui diuina[m] in ſe imaginem corruperunt.

VII. Confirmans eos, & conſolidans, qui imp[u]ra vexatione agitantur.

VIII. Stantes corroborans, vt in bono perſeueranter permaneant.

IX. Accedentes ad ſe, quaſi porrecta manu ſubleuans, ac promouens.

X. Eis, qui ſpiritualiter illuminantur, fulgor [in]timus, & lucidus.

XI. Illis, qui perficiuntur, conſummationis perfectionisq; princeps.

Eoru[m]

XII. Eorum, qui in Deum assumuntur, summa diuinitas & deifica virtus.
XIII. Eorum, qui simplices sunt, vera & singularis simplicitas.
XIIII. Eorum, qui in vnum transeunt summa virtus & vnica virtus.
XV. Principium totius vniuersi, omnia superans, substantiale principium.
XVI. Occultæ suæ diuinitatis quantũ licet participationem tradens.
XVII. Viuentium vita, omnibus pro suo gradu vitam elargiens.
XVIII. Subsistentium entitas cunctis substantiã communicans.
XIX. Omnis vitæ ac substantiæ causa primitiua ac præcipua.

Hæc omnia, & multò plura, ponit ille vir diuinus, incomparabilis, & omnium viuentium doctissimus, & excellentissimus Magister Iacob[9] Faber Stapulensis in Commentarijs suis ad D. Dionysium de diuinis nominibus in 1.c. vbi dicit, vltra prædicta diuinitatem esse laudandam, s. vna, trina, causa, sapiens, & pulchra, summeq; benigna, quæ ibi explanat, & declarat post Dionysium: cui[9] dicta declarat ad demonstrandum, Quæ sit diuinitas, & deitas: & quomodo laudanda, honoranda, & glorificanda, maximè in nominibus, vbi etiam dicit, quod Theologi dicunt ipsam deitatem carere nomine. Cum Deum ipsum aiunt respõdisse Iacobo eum interrogãti de nomine, vt Gen. 32. dic mihi quo appellaris nomine? Cur quæris nomẽ meũ, quod est mirabile? Et Iud. 13. Et nesciebat mane, quod angelus Domini esset. Dixitq; ad eũ: Quod est tibi nomen, vt si seruus tuus fuerit expletus honoremus te? Cui ille respondit, Cur quæris nomen meũ quod est mirabile, & est supra omne nomen? Hinc dicitur Exo. c. 3. Si dixerint mihi, quod est nomen eius, quid dicã eis? Dixit domin[9] Moysi. Ego sum, qui sum. Sic dices filijs Israel. Qui est, misit me ad vos. Et eo. c. paulo ante. Ego sum De[9] patris tui, Deus Abrahã, Deus Isaac, & Deus Iacob. Et se dicit viam, vitã & veritatem, vt habetur Ioã. 14. Et lucem, Io. 8. Ego sum lux mundi, qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris, sed habebit lumẽ vitæ, & c. 12. Ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Et hæc comprobat dictus Faber post dicta Dionysij in loco hic ante alle. vbi etiam comprobat, quod sit omnia in omnibus. Iuxta dictum Apost. 1. ad Cor. 15. Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit illi, q subiecit sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus. Et nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, Marc. 11. Et habetur ad Eph. 4. c. quod Deus pater est omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnib. nobis. Et quomodo etiã à Philosophis describatur, ponit Arch. Flor. in sua sum. in 3. par. titu. 30. §. 1. Aug. etiam super illud Pater noster, dicit, quod Deus in seipso est sicut alpha & ω. In mundo sicut rector & author. In angelis, sicut sapor & decor. In Ecclesia, sicut paterfamilias in domo. In anima, sicut sponsus in thalamo. In iustis, sicut adiutor & protector. In reprobis, sicut pauor & horror.

Et etiam omnipotens dicitur, Genesis c. 17. Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen eius. Et dicitur omnipotens, eo, quia ipse omnium rerũ est firmitas & vigor, q omnia potest. Omnia potestate sua comprehendens ac continens, cuncta firmans, stabiliens & consolidans. Et hoc totum mundi opificium indisruptum atque indissolutum sua potentia conseruans atque perficiẽs, vt omnium sedes omnium capax quæ contineantur, omnia vna cuncta excolente virtute conuinciens, omnia superans, & omnibus, quæ prouidẽtia reguntur merè imperans. Et vt dicit Faber in dicto loco post Diony. ca. 10. Onerosum nimium esset, velle adducere quoties in sanctis eloquijs Deus omnipotens appellatur.

Et bonus appellatur, Mar. 10. Nemo bonus, nisi vnus Deus, vt perpulchrè declarat ipse Diony. eo. lib. Et Ant. Flo. in sua sum. par. 1. ti. 13. c. 2. §. 5. 6. & 7. vbi amplè de eius bonitate.

Sanctus etiam sanctorum, Rex regũ, & regnantium in seculum, & in æternum, & vltra: domin[9] dominorum, & Deus Deorum dicitur, vt dicit idem Dionys. in d. suo libr. de diuinis nominibus. c. 12. Quia laudare eum conuenit, infinitis nominibus præditum. Itaq; sanctitas quidem est, vt secundum nos loquamur, omni scelere libera perfectaq; & penitus coinquinata munditia. Et habetur Dan. 9. c. Tu autem animaduerte sermonem, & intellige visionem, &c. Et vngatur sanctus sanctorũ. Et in plurib. alijs locis sacræ Theol. dicitur. Sanctus sanctorum, sed longum esset colligere.

Rex regum dicitur porrò, vt dicit Dionys. Regnum est omnis termini & ornatus legisque & iuris ordinisque distributio. Et habetur Psal. 144. Regnum tuũ regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generationem: Et Psal. 145. Regnabit dominus in secula, Deus tuus in generatione, & generationem, regnans in æternum. & vltra, Et Exo. 15. c. Sanctuarium tuum domine, quod confirmauerunt manus tuæ: dominus regnabit in æternum, & vltra. Apo. 19. Et habet in vestimento, & in femore, scriptum: Rex regum, & dominus dominantium.

Et æternus dicitur, Baruch. 4. Exacerbasti enim eum qui fecit vos, Deum æternum. Et Luc. 10. Dominus Deus vnus est ipse Deus viuens & Rex sempiternus, qui iure humano appellatur. ca. 1. de summ. trinit. & fid. cath. in leg. Iulia. ff. ad leg. Iul. pecul.

Dominus dominantium. Dominatio verò nõ modo inter deteriores eminentia, verum quoque honestorum ac bonorum perfecta possessio,

veraque, & incommutabilis firmitas, unde à libe-
ra potestate dominandi facienda, & dominatio, dominus, & dominans. & dominus dominorũ dicitur, vt comprobat Psal. 135. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius. Et Apoc. 19. vt ante dictum est.

Deus deorum. Quia prospiciat cuncta, prouidentia bonitateque mirabili, & circum omnia currat, cunctaque contineat, & se omnia repleat atque vniuersa transcendat, quæ prouidentia illius vtuntur. Hæc Dionysius.

Et quod Deus deorum dicatur, habetur Psa. 49. Deus deorum locutus est, & vocauit terram. Et Psal. 135. Confitemini Deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius. Et habetur Deut. 10. Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & dominus dominantium.

Et etiam magnus dominus dicitur, & laudabilis nimis, Psal. 47. Et benedictum nomen maiestatis eius in æternũ. Psal. 71. & Esa. 54. Dominabitur tui qui fecit te, dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur. & dicit Albe. de Rosa. in suo Dictionario, in verbo, Deus. allegãdo Dionysium. Quia Deus varijs nominibus nuncupatur.

Quandoq; enim dicitur hely, id est, fortis. Quãdoque eloy, id est, dominus noster. Quandoque alon, id est, excelsus. Quandoque sabaoth, id est, dominus exercituum. Quandoque adonay, id est, robustus, & ad omnia sufficiens. Quandoq; emanuel, id est, nobiscum Deus. Quandoq; tetragrammaton, id est, Dominus. Quandoque theos, vel à theos, quod est videre, vel currere, quia omnia videt, & percurrit. & hoc vltimum ponit Archid. in c. æstimant. in prin. 11. q. 3.

Quandoque etiam Deus absconditus, & saluator. Esa. 45. Et incomprehensibilis. c. 1. de sum. tri. & fi. catho. iustus iudex, fortis, & patiens. Psalm. 7. De patientia cuius est bonus tex. in c. horum, §. econtra. 2. q. 4. Et de illius benignitate videnda est singularis & admirabilis epistola 8. Dionysij ad Demophilum monachum, & ibi Faber Stapulensis, vir incomparabilis, qui multum singulariter declarat benignitatem esse commendandam, Et ibi eam multum commẽdat ipse Dionysius & Faber in commentarijs suis.

Licet enim Deus diffiniri non possit, teste Cassiodoro, tamen Ioannes Ludouicus Viualdus in suo opere regali, in tra. de cognitione electorum. in 3. no. ponit 14. aut 15. diffinitiones Dei, & postmodum dicit, quod excellentia deitatis tribus nominibus nominatur. & vt dicit, omnem sensum, & omnem naturam supergreditur secundum August. ibi allegatum. Et vide etiam Luc. de Penna in l. 1. C. de veteranis, lib. 12. vbi ponit quid sit Deus, & de eius nominis interpretatione.

Quia Deus laudandus sit, & laudatur in multis, habetur Psalm. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. & in pluribus alijs locis, & dicam infra in vltima par[te] in prima consideratione.

Quomodo autem sit laudandus, videãtur Dionysius & Faber in libro de mystica theologia. Q[uæ] cum sint nimis alta, relinquo theologis.

Quomodo glorificandus & honorandus, Ps[al.] 28. Afferte domino gloriam & honorem, a[fferte] gloriam nomini eius.

Quomodo magnificandus, dicitur Deu. 32. [Da]te magnificentiam Deo vestro. Et 1. Paral. 24. T[ua] est domine magnificentia, & tua est gloria. & Ps[al.] 68. Laudabo nomen Dei cum cantico, & ma[gni]ficabo eum in laude.

Quomodo benedicendus. Vide Thobiæ c[a.] vbi habetur. Omni tempore benedic Deum

Quomodo etiam honorandus, facit [...] ibi no. in clem. si dominum in sanctis. De re[liqui]js & veneratio. sanctorum. dicam infra in vl[tima] parte. Solus enim adorandus est, & soli sibi Sa[cri]ficium est faciendum, dicit Inn. in c. 2. de [ce]lebratio. missę. & Lucas de Penna in d. l. 1. C. de ve[te]ranis, lib. 12.

Quomodo autem Deus sit adorandus, vide[tur] Psal. 71. Et adorabunt eũ omnes reges, omnes gentes seruient ei. Et est adorandus Deus adoratione latriæ, quæ idem tantum debetur. Et sibi [sa]crificium fit quod pertinet ad latriam, quod [sa]crificium verum secundum Aug. de ciui. Dei, li. 10. c. 6. Et est omne opus quod agimus, vt sancta [so]cietate inhæreamus Deo. Et vt dicit Anto. Flo. [in] sua summa, tertia part. ca. 9. §. 3. Quia sicut est tr[i]plex hominis bonum, ita triplex sacrificium: v[t i]bi per eum, & statim dicam. Et huiusmodi latr[ia] græcè, dicitur seruitus latinè, vt dicit Ioannes [de] Turrecremata, in eius aũt. in 11. col. 1. dist. Qu[æ la]tria sic describitur. Latria est cultus Deo debitus vel exhibitus: est voluntas impendendi Deo c[ul]tum diuinum & debitum, & nulli alij debet, [vt] dicit de Turrecremata in c. nos autem de cons[ecr.] dist. 2. & in c. venerabiles. de consecr. dist. 3. Et hanc adorationem latriæ commendat nobis [...] sacra. vnde Psal. 94. Venite adoremus & proci[da]mus ante Deum. & Psal. 95. Adorate Dominum in atrio sancto eius. Item, Adorate eum omnes angeli eius. Et in infinitis locis, & vt supra dictum est Psal. 71. & Mar. 4. Dominum Deum tuum a[d]orabis. Similiter de Christo dicitur Luc. 22. Qu[od] positis genibus adorabat, dicens: Pater, &c. [Di]xi supra in principio, quando dicitur Apocal. [4. de] vigintiquatuor seniorib. & alijs qui adorabant [vi]uentem in secula seculorum. Et Apoc. 15. Qua[tu]or seniores ceciderunt in facies suas, & adorabant. Et eiusdem 7. Omnes angeli stabant in circuitu throni, & adorauerunt Deum dicentes: Amen. Benedictio, & clarit. &c. Et legitur de beato Bartholomæo, cuius nomen porto, quod centies [fle]xis genibus in die orabat Deum, & centies per no[c]tem. Et de beato Iacobo minore legitur, q[uod] ta[...]

tum iacebat sup genua sua orans, quod genua habebat vt calcaneum, similem duritiem habens in eis duritiei camelorum.

Et hæc gloria adorationis est, quam sibi Deus specialiter retinet. Et de hac dicitur Esa.42. Gloriam meam alteri non dabo. Et Ecclesiasti. 25. Bono animo redde Deo gloriam, & non minuas primitias manuum tuarum. Et hæc gloria significata per thymiama. de quo Exo.30. in fi. Sanctū sanctorum nobis est thymiama: talem compositionem nō facietis in vsus vestros, quia sanctum Domino est. Homo quicunque fecerit similem aut simile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Obsequium est multum placens Deo. Ecclesiasti.35. Qui adorat Deum in oblectatione suscipietur, & deprecatio illius vsq; ad nubes appropinquabit.

Et aduertendum est, quod licet hæc adoratio latriæ soli Deo sit exhibenda, tamen exhibetur illi homini, qui est filius Dei: sed non inquantum est homo, sed inquantum est Deus. de consecra. dist. 2. c. accesserunt, & notatur in cap. venerabiles. de consecr. dist.3. ex quib9 patet, quod cultus Deo debetur.

Qui quidem est triplex: quidam cordis, alius oris, tertius operis. Cultum cordis vocat specialiter glo. super illud Exodi 15. Non adorabis ea, neque coles.

Aliud est, inquit, colere, aliud adorare, potest enim inuitus adorare: vel adulando regibus idololatris, vel tormentis victus, cum sciat quia idolum nihil est. Colere verò est toto his affectu & studio mancipari. Et iste cultus cordis, qui dicitur interior, requirit tria secundum Isidorum, li. 8. etymologiarum: scilicet fidem, spem, & charitatem, Quoniam etiam, vt dicit Augu. in enchiridio: Fide, spe, & charitate, Deum colimus. Et dicit Augustinus, quod iste cultus cōsistit in cognitione Dei, & dilectione, & debita subiectione. Et super illud primæ ad Corinthios 12. Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ. Dicit glo. de illo verbo. loquens Iob secundum vnam literam. 28. Ecce pietas cum sapientia. vbi litera nostra habet. Timor domini ipsa est sapientia, inquit. Et habetur Psal.110. Initium sapientiæ timor Domini. De his etiam esset nimis prolixum tangere, sed videatur Augustinus in dictis locis.

Secundus cultus oris est quædam vocalis professio maiestatis diuinæ, quam fideles faciunt frequenter orando, laudando Deum, benedicendo, gratias agendo.

Sed tertius cultus, qui dicitur operis, est, cum aliquis opere recognoscit, dicens: Tu solus Dominus. Et Dominum istum, quantum ad personas nostras, recognoscimus genuflexione, & prostratione. Esaiæ 45. Mihi curuabitur omne genu. Et Micheæ 6. Curuabo genu Deo excelso.

Et tale Sacrificium, quod fit opere, soli Deo debetur, vt dicit Aug. lib. 10. de ciuit. Dei. c. 19. & dicit tex. in cap. sacrificium. de consecrat. distinct. 2. Quia sacrificium est sacrum signum sacrificij inuisibilis.

Sex autem sunt species sacrificij spiritualis. Primum sacrificium dicitur cordis contriti. vnde Psalm.50. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et Augustinus vbi suprà. Non vult sacrificium Deus trucidati pecoris, sed cordis contriti.

Secundum est sacrificium cordis igne diuini amoris, inflāmati, de quo Aug. Deo suauissimum odorem adolemus, cum in eius conspectu, pio sanctoq; amore preces fundimus.

Tertium est sacrificiū corporis propter Deum mortificati. ad Ro.12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra.

Quartum est sacrificium corporis pro Deo, proprio sanguine cruentati. vnde Aug. Deo cruentas victrices damus, quando vsque ad sanguinem pro eius veritate damus.

Quintum est sacrificium laudis. Psa.49. Immola Deo sacrificium laudis. Clemen. prima, in princip. de celebra. Missarum.

Sextum sacrificium est misericordiæ, quo proximo subuenimus. ad Hebr. vlt. beneficentiæ & cōmunionis nolite obliuisci. Talibus enim hostijs promeretur Deus.

Sacrificium septimum est iustitiæ, id est, cuiuscunq; boni operis. Psal.4. Sacrificate sacrificium iustitiæ.

Octauum sacrificium est voluntatis, de quo Lucæ 2. Et in terra pax hominibus. Grego. Ante Dei oculos nunquam est inanis vacua munere, si arca cordis plena est bona voluntate. Nil quippe offertur Deo dignius voluntate bona. Et Aug. vbi suprà dicit: Sacrificium res diuina est, & opus misericordiæ propter Deum, ipsa verò misericordia quæ homini fit, si non propter Deum, non est sacrificium. Etiam ad cultum operis pertinet thurificatio, quæ ostendit affectum nostrum integrè dirigendum esse in Deum.

SEcunda considera. Iesus Christus filius Dei sedet ad dexteram patris. Et istud potest referri ad humanam vel diuinam naturam. Si ad humanam, tunc dicendum est secūdum Aug. li. de symbolo, quod est intelligendum, vt Deus pater humanitatem Christi ad dexterā suam collocauerit: quoniam Deus membra non habet, vt possit dici eum habere dexteram, vel sinistram, sed est sermo metaphoricus. Quia sicut in dignitatibus humanis nullus apud Regem vel aliquem dominum dicitur præstantior & honoratior, quā qui ad dexteram eius sedet: prout dixi infra in 5. parte, in 5. consideratione, incipiente: alij modi. Sic etiam

Deo

Deo eſſe gratior & ſublimior dicitur, qui eſt ad dexteram virtutis Dei patris. Id eſt, illa humanitas eſt ſic apud Deum exaltata, quantum eſt poſſibile aliquam creaturam exaltari, ita quod nunquam alia ſic exaltabitur. Quoniam, vt ait Pſalmiſta Pſ. 8. Deus pater gloria & honore coronauit Deum filium ſuum, & conſtituit eum ſuper opera manuum ſuarum. Et ideo dicebat beatus Stephanus cũ lapidaretur, Acto.7. Ecce video cœlos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris virtutis Dei. Et etiam ipſe Chriſtus dicebat, Matth.26. Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei.

Sed ſi dextera referatur ad diuinam naturam, nunc per dexteram intelligitur ęqualitas patris & filij. Ne quis enim crederet Dei filium, propter aſſumptam humanitatem, eſſe minorem patre ſecundum diuinitatem. Ideo filius dicitur ſedere ad dexterã patris, id eſt, ad ęqualitatẽ patris. Ideo dicit Paul. ad Coloſ.3. Quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Et ad Hebr.1. dicit. Qui, cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portans omnia verbo virtutis ſuæ, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tãtò melior angelis effectus eſt, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, &c. Et ibi, Et adorent eũ omnes angeli Dei.

Vel aliter, & quaſi in idem, ſedere à dextris Dei ſecundum diuinitatem, eſt eſſe æqualem Deo, vt dictum eſt, ſed ſedere ſecũdum humanitatem, eſt frui potioribus bonis Dei præ cæteris creaturis, id eſt, in maiori beatitudine. Et cum hoc, vt dictum eſt, habens iudiciariam poteſtatem iudicandi viuos & mortuos. Ideo dicitur in ſymbolo: Inde vẽturus eſt iudicare viuos & mortuos. Quoniam iudicãtis ſedes ſublimior cæteris eſſe debet. c. epiſcopus. 95. diſt. dixi infra in 7. parte, in 24. conſid. incei. generalis eſt, &c.

Et de dignitate & excellẽtia Chriſti ponit Paul. in Epiſtola vlt. ſupra alleg. ad Hebr. In ipſa autem oſtendit Paulus dignitatem Chriſti, quia Deus eſt & homo. Diuinitatem dum ait: nouiſſimè locutus eſt nobis in filio per quem fecit & ſæcula. Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portans omnia, id eſt, ſuſtentans verbo virtutis ſuæ, &c.

Excellentiam humanitatis eius demonſtrat dicens, quem feci hæredem vniuerſorum, id eſt, dominum. purgationem peccatorum faciens, ſcilicet humani generis per paſſionem ſuam, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis: ſcilicet reſurgens, & aſcendens, ad maiorem gradum gloriæ, vt prædi. c. ſupra alleg. amplè declarat An. in ſua Chronica, lib.1. tit.6. c.5. §.3. Et Chriſtus nemini fuit ſubiectus 23. q.3. in prin. vt ait gl. in ver. omnis anima. in c. magnum. 11. q.1. ſed habetur Luc.2. Et erat ſubditus illis. De huiuſmodi gloria filij Dei & vnigeniti videatur Carolus Bouillus ſuper Euangelium Ioannis, in verb. Et vidimus gloriam eius. Ipſe e nim conſtitutus eſt ad dexteram patris in cœle bus ſuper omnem principatum & poteſtatem, tutem & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro, &c. vt habetur per Pau. ad Ephe.1.

Aduertendum tamẽ eſt ad illud, quod dictum eſt hic ante. Cum apud omnes nationes vſitatiſ ma ſit cõſuetudo, vt qui ſedet ſiue incedit ad dexteram alicuius, obtinet locum priorem. Q Antonius Nebriſſenſis in ſua quinquageſi tia quæſtione, ſeu annotatione 39. quid ſibi v quod in Pſa. 109. legitur. Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Nam cum Pſalmus in ſenſu literali de Chriſto intelligatur, ſintq; verba patris ad filium, quid incongruentius dici teſt, aut quid magis indecorum, quam quod ſ us priorem occupat locum? Neque ſolum ibi, mille alijs in locis ſcriptura ſacra teſtatur, Chriſtum ad dexteram patris ſedere: Qui, tametſi natura patri eſt æqualis, qua tamen filius, & qua homo eſt, cedere debuit patri primam ſedem. Sed vt dicit, iſte locus à Theologis exponi ſolet à dextris, id eſt, in bonis potioribus. ſed eodem certè expoſitio nimis violenta, atque malè cohærens. Quod ſi ad dexteram ſedere honorificentius eſt, cur in eodem Pſalmo ſubiungitur: Dominus à dextris tuis? aut quid ſibi vult hæc dexterarum permutatio, quod & Auguſtinus ſubdubitauit?

Legimus prætereа 3. Reg. c.2. Berſabee, cum niſſet ad Salomonem filiũ nuper regno potitum quod ſedit Rex ſuper thronum ſuum, & quod p ſitus eſt thronus matri Regis, & ſedit ad dexteram illius. Illud quoque ex Pſal.44. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato. Neq; enim tantum reuerentiæ filius debet matri, aut ſponſæ ſponſus vt ſi ad publicum magiſtratum peruenerint, matri aut ſponſæ in aliorum maximè conſpectu priores ſedendi partes concedant. Iure igitur factum eſt, quod Quintus Fabius Maximus, conſul, cum pater procul equo vehẽs illi obuiam proceſſiſſet imperauit lictori, vt iuberet patrem ex equo deſcendere, qui iuſſu paruit, filiumq́ue collaudauit, dignitatem imperij retinuiſſet. Et ideo, vt dicit idem Nebriſſenſis, cum hanc ordinis ſedendi dignitatem ſecum ſæpius reputaret, ſubijt ſibi quædam ſuſpicio alium fuiſſe apud antiquos ſedendi ordinem quàm qui ſit noſtris temporibus: videlicet qui ſederet ad ſiniſtram eſſet potior eo qui ſederet ad dexteram, id quod poſtea fuit multis argumentis ſibi exploratum, quod ſic comprobat. Principio, quod illi qui potentiores affectabant, ſiue armati, ſiue inermes, tum ſatellites, tum ſtipatores, tum laterones ſiue latrones fuiſſe dictos eoſdemq́ue apud authores dici aut tegere latus aut claudere latus, aut cingere latus. Horat. in 2. ſermonum.

Vt ne tegam spurco Damæ latus.

Iuuenalis.

Diuitis hic serui claudit latus ingenuorum.

Ouidius quarto de Ponto.

Dumq; latus sancti cingit tibi turba senatus.

Latus quoq; intectum siue nudum dicebatur illius, quem nemo comitaretur. Ambro. in sermone de obitu fratris sui. Quod si quando sine altero prodeundum fuit, intactum latus putares. Seneca li. 3. Epistolarum: Nudum erit latus incomitata læticia. Is præterea, qui aliũ comitabatur, dictus erat ire exterior. Cui verò præstaretur comitatus, ire interior.

Horatius vbi supra.

Ne tamen illi
Tu comes exterior si postulet ire recuses.

Et subdit verba quæ supra retulimus. *Vt ne tegã spurco Damæ latus. Haud ita tria me gessi.*

Ouid. lib. 5. Fastorum.

Et medius iuuenum ipsis. Ibat & interior si comes vnus erat. de sene loquitur, cui debetur honos à iuuenibus.

Et vt idem Nebrissensis dicit, atqui restat probandum, quod exterioris dicitur, qui sit ad dexteram alicuius, & interior qui ad sinistram. Seruius Grammaticus enarrans illud Virg. ex 5. Aeneidos. *Radit iter læuum interior.* exponit, p sinisteriore. Citatq; Ciceronem dicentem: in quem omnia intus. & Salustium in 2. historia. Introrsus prima Asiæ Bithinia est. vbi Cicero intus, & Salusti' introrsus pro sinistrorsus seu sinistro acceperunt. Horat. quoq; in 2. sermonum ait: *Interiore diem gyro trabit ire necesse est.* vbi interiore pro sinisteriore ponitur. Quod meridies mundi pars sinistra est, quemadmodum dextra. Lucan. in 3. Phars.

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati memores nõ ire sinistras. id est, meridionales, etiam in æstate. Ouidius quoq; in secun de Metamorphoseos.

Ne te dexterior tortum declinet ad anguem.

Inter duos arctos in morem fluminis labi. Et aram ad meridiem suam esse, nullus poëtarum, sed neq; astrologorum ignorat. Colligit ergo Nebrissensis ex his quæ dicta sunt, eum qui sit alterius comes, claudere, aut cingere, aut tegere latus, atque eidem ire exteriorem, hoc est, ad dexteram illius: cuius verò latus clauditur, cingitur, tegitur, ire interiorem, hoc est, ad sinistram, qui loc' erat dignitate præstantior.

Et præterea non contemnenda quædam ratio sumpta ex eo, quod legimus Paulum Apostolum datum comitem ad dexteram Petri, quod ab illorum imaginibus disponendis pictores obseruant, & in diplomatis pontificũ sigillo munitis animaduertimus, vt Paulus semper sit Petro dexter: de quo infra dicam. Nunquid tamen tanquam in potiori loco? absit, vt Apostolorum principi alter quis præferatur. Nam quid sibi vult gladius ille, quem Paulus habet strictum, nisi quod est Petri comes, stipator, atque satelles? Huius antiquitatis ignarus Thomas, in illud Apostoli ad Galat. 1. Qui suscitauit eum à mortuis, cum non haberet quid diceret, ad commentum illud cõfugit, quia præsens, inquit, vita significatur per sinistram. Futura verò per dexteram, inquam, ista est cœlestis & spiritualis, illa verò temporalis. Ideo Petrus quia vocatus à Christo adhuc in carne mortali posito, ponitur in bulla parte in sinistra. Paulus verò quia vocatus à Christo iam glorificato, ponitur in dextera parte. Diximus amplè infra ista parte. in 31. cõsid. Reliquum est, vt ad quæstionem Augustini de permutatione dexterarum respõdeatur. Ille namque, vt est in reb. quæ ad nostram religionem pertinent, nihil affirmantis Academiæ imitator, videtur illa non penitus explicasse, sed vt dicit Nebris. ex his quę superiorib. dicta sunt respondendũ est, Quod aut pater sedet in throno maiestatis suę, & ita iubet filium sibi à dextris, hoc est, in secũdo loco sedere: aut præstat se filio tanquam stipatorẽ, protectoremq;, & tunc reponit filium in primo, hoc est, in tutiori loco, & sic dictum est. dominus à dextris tuis. vnde subdit: Cõfregit in die iræ suæ Reges. atque iterum in Psal. 15. Prouidebam domino in conspectu meo semper, quoniã à dextris est mihi ne commouear. Faciunt, quæ dixi in prima parte, in 25. concl. quæ incipit: licet vasallus. & in [illegible]agesima sexta concl. incipien. arma etiam. 38. consid.

Tu dic vltra Nebriss. concordando omnia prædicta, quod aut est quæstio de trib. eiusdem dignitatis. aut de quib. potest esse dubium: & tunc q medius est, in digniori loco est, & q à dextris eo dignior qui à sinistris. vt patet in dictis conclusio. Quando verò est quæstio de duob. tantum, quorum vn' comitatur alterum, tunc qui est ad sinistram dicitur esse primus & in priori loco, cũ lat' cingat, claudat, aut tegat, vt supra dictum est. Intellige, s. post illum cui cingitur, clauditur, aut tegitur lat', quoniam ex illo datur prior locus existenti ad latus & cingenti, seu claudenti & tegenti, & ita credo esse intelligenda dicta Nebrissen. ex dictis etiam supra in prima parte, vbi ponitur qui dicantur habere priorem locum & digniorem.

Vel melius dic, quod sedere filium à dextris nihil aliud est, quam conregnari patri: sicut ille qui consideret regi ad dexteram, assidet ei in regnando & iudicando secundum Aug. & Thomam in vltima par. q. 7. allegatos per Io. de Terra rubea, in tractatu suo, Vinea ecclesiæ, intitulato, ar. 2. primi tract. in 4. conclu. quæ expositio mihi videtur verior & sanior.

TErtia consideratio erit de Spiritu sancto, cuius est vna deitas, & essentia cũ patre & filio. Ideo quod ratione deitatis pater non est maior filio, filius non est maior spiritu sancto, sed sunt æquales. Et cũ sint tres personæ, ratione personę sedebit

debit ad sinistrā patris, eò quia filius sedet ad dexteram. Nō per hoc, ꝙ Spirit⁹ sanctus sit minor, qa vt dixi, nulla est maioritas & minoritas inter patrem & filium, & spiritum sanctum. Sed vt secundū sedes naturales, si essent tres æquales, qui vellēt sedere in vno loco, vnus esset in medio, & alij duo ad latera, vnus ad dexteram, alter ad sinistrā: Ideo etiā hoc modo dicemus in Trinitate, vbi sunt tres personæ æquales, quod sedebunt hoc modo. Et vnaquæq; persona in sua sede æqualiter operatur effectum deitatis, non ꝙ vnus sit melior alteri, sed æqualis: & procedit spiritus sanctus à patre & filio, c.1. de sum. tri. & fi. cath. habetur in c. de spiritu. & in c. saluator. de conse. di. 5. & in c. fi. de conse. di. 3. Et dicitur in Symbolo, Credo in vnū Deum, ꝙ in missa cātatur, ibi: Qui ex patre filioq; ꝓcedit, & in Ps. Quicūq; vult. Et pp multos effectus dicitur spiritus intelligētiæ, sanct⁹, vnic⁹, multiplex, subtilis, mobilis, disert⁹, incoinquinat⁹, cert⁹, suauis, amās bonū actum, qui nullum vetat benefacere, humanus, benignus, stabilis, securus, omnē habēs virtutem, omnia prospiciens, vt per Bernar. de Bust. in 2. part. Rosarij, serm. 38. in litera X.

QVarta consid. Sancta Dei genitrix virgo semp Maria est supra Apostolos, angelos & archangelos, vt dicit gl. in l. omnes dies. in ver. Apostolic. C. de ferijs. Et canit mater Ecclesia, quod exaltata est super choros angelorum: ꝙ probat Albertus: Omnes chori angelorum sunt de [illegible]qua Hierarchia: sed ipsa exaltata est super choros angelorum, ergo ipsa est super omnē Hierarchiam. Et facit, prout dicitur, quoniam beata virgo Maria plus distat à Seraphin dignitate, & gloria, quàm Seraphin à Cherubin. Sed per excellētiam dignitatis ordinatur Seraphin super Cherubin vno ordine, ergo beata virgo Maria erit sup Seraphin vno ordine, ergo super Hierarchiā angelorū. Et ēt quia mater Dei, ideo thronus eius poni debet iuxta thronum Dei, vt habetur 3. Reg. 2. c. Positus est thronus matris eius iuxta thronū Regis. Et à dextris Dei sedere debet, iuxta Psalm. 49. Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato.

Et quod sit super Hierarchias omnium angelorum, & super choros, satis probatur per Bar. Sybillam. in suo speculo quęstionum peregrinarum: in c. 10. secundæ decadis. ver. secunda quæstiuncula est. Et amplissimè comprobat ex multis Ant. Flo. in sua summa. 4. parte. tit. 15. §. 15. vbi ponēdo duodecimum priuilegium illius, dicit Mariam vltra omnes creaturas mundi esse honorandam & priuilegiatam duodecim priuilegijs. Et ibi cum beato Aug. De te ô virgo Maria quid dicam pauper ingenio? Cum quicquid dixero, minor laus est, quā dignitas mereatur. Et quibus te laudibus efferam nescio. Si cœlum appellem, altior es, & quæ cœli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Si matrem gentium dicam, excedit. Si formam Dei appellem, digna existis. Si dominam angelorum vocem, per omnia comprobaris, quia domina angelorum es. ergo super omnes angelos exaltata.

Petrus Comestor compilator historiæ scholasticæ hos sequentes versus in laudem virginis eleganter composuit: vt refert Ant. in tertia par. suarum historiarum, tit. 18. c. 8.

Si fieri posset quòd arenæ, puluis & vndæ,
Vndarum guttæ, rosa, gemmæ, lilia, flammæ,
Aethera, cælicolæ, nix, grando, sexus vterq;,
Cum ventis pennæ volucrum, pecudum genus omne,
Siluarum rami, frondes, auium quoq; pennæ,
Gramina, ros, stellæ, pisces, angues, & aristæ,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Linguæ cuncta forent, minime depromere possent,
Quæ sit vel quanta est virgo regina Maria,
Quæ tua sit pietas, nec litera, nec dabit ætas.

Si ergo tot & tales viri laudem sufficientem & condignam dicere nec referre possint, quid ego miserrim⁹ paucissimi ingenij faciam? nihil aliud nisi de his ad illos me remittam, maximè ad dicta ipsius Ant. in d. 4. parte, lib. 10. c. 43. in sermone de assumptione: vbi ponit quomodo habet omnes proprietates omnium ordinum cœlestiū Hierarchiarum, & illas omnes excedit. Et post dicta Anshelmi de laudibus Mariæ dicam in seq. O fœmina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, angeli redintegrantur, inferna eneruantur, homines saluantur. O fœmina, plena & semper plena gratia, de cuius plenitudinis exundantia respersa, resultat omnis creatura. O virgo benedicta, per cuius beatitudinem benedicitur omnis creatura, & non solum creatura à creatore, sed etiam creator à creatura laudatur. O Maria dulcissima semperq; beatissima, si omnis peccator ad te conuersus, & à te sit despectus, necesse est vt terreat; si omnis peccator ad te conuersus & à te conspectus, impossibile est vt pereat. Et idem Anselmus de conceptu virginali cap. 12. & 13. Nihil dominæ est æquale, nihil comparabile. Omne enim quod est, aut supra te est, aut infra te est: quod supra te est, solus Deus est, quod infra te est, omne quod Deus non est. Ideo dicam cum Baptista Mantuano, li. 1. Parthenices, cap. 2.

Nulli adeo viuax animi solertia, nulli
Tam felix aderit florentis gloria linguæ,
Vt Mariæ possit laudes æquare loquendo.
Quæ data sunt illi, nunquam mortalibus vllis
Antea concessit, nec pòst concedet olympus:

Et ideo etiam Diony. videns Mariam, ait

O quàm te memorem virgo, namq; haud tibi vultus
Mortalis, nec lex hominum sonat, ô Dea, certè
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis vna.
Sis felix, nostrisq; leues quemcunque laborem.

Idcirco ego minimus aduocatorum & scribentium te Mariam omnium Christianorum aduocatam salutando, supplex dico.

Hæc

Humanæ cum sis nutrix pia virgo cohortis,
Quam sterilis genuit nobilis Anna sinu.
Ad te nunc humili conuerto mente salutes,
Quas pius excelsa Gabriel arce tulit.
Te facilem concede precor, tu vota rogantis
Suscipe, nec fusas despice virgo preces.
Tu dextrum mundi sydus, tu lumen honoris,
Per quam Iessei stipitis vmbra nitet.
Tu decoris speculum, nostræ spes sola salutis,
Qua duce flagranti pectore mæror abest.
Tu regina poli, cunctiq; medela reatus,
Diceris & celsæ ianua certa domus.
Quæ fuerat vetito virgo castißima morsu,
Clausa prius iussu panditur illa tuo.
Non opus est tenui præconia ludere versu,
Pro tantis nostras laudibus ecce preces.
Fac quæso portus veniant ad vela secundos,
Nostra nec immenso fluctuet amne ratis.
Per dubios pelagi fluctus, per saxa, per hostes
Currimus, inferno porrige diua manum.
Ad te conuersus stygiæ non cæca charybdis,
Antraque nec dura corruat hoste timet.
Quid memorem nostro præceps illabere cordi,
Fulgeas eloquio linguaq; nostra graui.
Pelle procul mortis volitantia tela sinistræ,
Nec mea sordescant crimine corda precor.
Fac sanas habeam sano cum corpore mentes,
Nec careat salubri debile pectus ope.
Si corpus Lachesis cum strauerit ense, fruatur
Protinus aspectu spiritus ipse tuo.
Protege quæ cecini, gressu sed ille citato
Pergat in extremum Zoilus alter humum.
Te duce non timuit vultus nunc musa minaces
Nostra, sed expulso læta pauore canit.

Et cum Ecclesia Catholica deuote dicam.

Tu spes certa miserorum. Vera mater orphanorum.
Tu leuamen oppressorum. Medicamen infirmorum.
Omnibus es omnia. Te rogamus voto pari.
Laude digna singulari. Vt errantes in hoc mari
Nos in portu salutari. Tua sistat gratia. Amen.

QVinta consid. Post supradictas personas ponuntur angeli: quoniam ex quo dicit sanct⁹ Tho. in prima par. summæ. q. 66. ar. 3. Angeli sunt in cœlo collocati, non solum vt æternaliter contemplantes, sed etiam vt generaliter præsidentes, quia præsunt omni corporeæ naturæ, ideo in supremo loco debent collocari, post Christum tamen, qui præest omnibus Principatibus, Potestatibus, & Virtutibus, & Dominationibus, vt habetur per Paulum ad Ephes. 1. ca. Quorum collectio distincta est in triplicem Hierarchiam, & quælibet Hierarchia in tres ordines. vnde Gre. in moralib. Nouem sunt ordines angelorum, cum per sacra eloquia Angeli, Archangeli, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Throni, Cherubin, & Seraphin, aperta narratione memorantur. Et supernorum ciuium quantæ sint distinctiones ostenditur, de pœ. distinct. 2. c. princip. §. nouem.

In prima igitur & suprema Hierarchia ponuntur Seraphin vt supremi, deinde Cherubin, & Throni. In media ponuntur Dominationes, Principatus, & Potestates. Et in tertia Virtutes, Archangeli, & Angeli, secundum Gregorium. Et in huiusmodi ordine relucet mysteriũ Trinitatis. Nã ex vnitate Hierarchiæ inuenitur vnitas diuinę essentiæ. In tripartito ordine ostenditur trinitas personarum, Et ipse quidem Deus trinitas, q omnia operatur in singulis diuidens, prout vult. Amat in Seraphin vt charitas. Nouit in Cherubin vt veritas. Sedet in Thronis, vt æquitas. Dominatur in Dominationibus, vt maiestas. Regit in principatibus vt principium. Tuetur vt virtus, in virtutibus. Reuelat vt lux, in Archangelis. Assistit vt pietas in Angelis. Et in prima Hierarchia æquitas in Thronis refertur ad patrem, cognitio veritatis in Cherubin ad filium, ardor amoris in Seraphin ad Spiritum sanctum. In secunda Hierarchia maiestas Dominationis ad Patrem, rectitudo principãdi ad filium, salus in tuendo potestatẽ ad Spiritum sanctum. In tertia operatio virtutum ad patrem, reuelatio ad filium, inspiratio intellect⁹ ad Spiritum sanctum.

In quolibet etiam angelo relucet vestigium trinitatis. Nam in quolibet est tria necessario indistinctè reperiri, secũdum Dionys. scilicet, essentia, virtus seu potentia, & operatio: & tamen in vno sunt, & sic omnes Angeli benedicunt Dominum, trinitatem, & vnitatem insinuantes, scilicet eorũ conditionib. ita dicit Ant. Flor. in sua sum. 3. part. tit. 31. q. 6. §. 1.

Et vt dicit Thomas 1. parte per totum. & 2. dist. quæst. 1. Hierarchia, est diuinus ordo secundum scientiam, & actionem in assimilatione Dei. & ibi amplè ponit, quod in qualibet Hierarchia sunt tres ordines, & in quolibet ordine sunt multi angeli, & angeli vnius ordinis non sunt æquales: & ibi etiam ponit, quod homines assumuntur ad omnes ordines angelorum. Angelus tamen inferioris ordinis non assumetur ad superiorem. Etiam dicit ibidem, quod minimus ordo angelorũ est superior supremo naturæ Hierarchiæ, quod quomodo intelligatur, vide ne sint contraria ea quæ dicuntur, in quantum dicitur, quod in quolibet ordine assumuntur homines, vt infra etiam dicturus sum.

Et vt dicit Raymundus Sebnudius in suo Dialogo quarto. c. 42. omnino necesse est credere in maximo atque incomprehensibili numero angelos esse: in multitudine enim ministrorũ dignitas principis, & in paucitate plebis, ignominia principis, imoq; millia millia ministrant ei, & decies millies centena millia assistunt ei. Itaque si in natura corporea sunt innumeræ species lapidum, herbarum, arborum, piscium, auium, quadrupedum, & innumera indiuidua hominum, erunt

 etiam

etiam infinitæ species angelorum. At ne putem⁹ hanc multitudinẽ confusam esse, ideo oportet sci re, ꝙ inter angelos est ordo pulcherrim⁹, discretiss. iucũdiss. Videm⁹.n.ꝙ in reb. corporeis est ordo mi rabilis: sunt.n.quædã superiora, quædã inferiora, & quædã his media. Elemẽtata, & omnia inanima ta sunt infima, vegetatiua media, sensitiua supre- ma. Super hæc omnia est homo omniũ sublimissi mus. Habet tamẽ ẽt humana natura multiplicem statum secundũ superi⁹ & inferius. In hominib.n. sunt agricolæ, mercatores, burgenses, nobiles, mi- lites, barones, comites, duces, reges: & vn⁹ omniũ imperator. in statu ecclesiastico sunt rectores, dia- coni, & archidiaconi, decani, præpositi, abbates, e- piscopi, archiepiscopi, patriarchæ, & sup oẽs papa apostolicus. Si igitur tã decor⁹ ẽ ordo in his reb⁹ in feriorib. multò ampli⁹ in illis nobiliss. altissimisq; spiritib. erit ordo mirabilis, artificiosus, iucundus. Sunt.n. inter eos tres Hierarchiæ, id est, tres sacri principatus, & in qualibet Hierarchia sunt infimi, sunt medij, sunt supremi, & hæc ordinatissima cu- iuslibet Hierarchiæ multitudo ad vnum tendit o- mnium supremũ. In elementis, vt videmus, ignis est dignior, in genere piscium, Delphin, in auibus Aquila, in bestijs Leo, in hominibus Imperator: omnia tendunt ad vnum caput. Ita quoq; in ange lis æstimandum est.

SExta consideratio. Seraphin tanquam excellẽ tes sunt in primo loco, ac supremo ordine an- gelorum, & in prima Hierarchia & superiori, cum tres sunt Hierarchiæ cœlestes, quas distinguit Dio nysius in sua Hierarchia lib.9. in supremam, me- diam & infimã: vt hic ante dictum est. Et dicitur Hierarchia à Hieron ꝙ est sacrum, & archos prin- ceps, quasi sacer principatus. Et vt dictum est, sunt tres Hierarchiæ, in quarũ qualibet sunt ordines, & sic in toto sunt nouem ordines angelorum seu spirituum beatorum chori. Et in suprema sunt Se raphin, Cherubin, & Throni. In media sunt Domi nationes, Virtutes, & Potestates. In infima sunt principatus, Archangeli & Angeli. Et de singulis videndo: incipiemus à Seraphin, tanquam supe- riori & excellenti, cum tales excellunt in hoc, ꝙ est omnium supremum ipsi Deo vniri. Quia no- men Seraphin non imponitur tantum à charita- te, sed à charitatis excessu, quoniam importat no- men ardoris, vel incendij, vt inquit Dionysius, re- latiue Barth. Anglici in suo lib. de proprietatibus rerum, li.2. Pulchrè, inquit, prima cœlestiũ Hier- archiarum, excellentissimis essentijs, sanctificat, Ordinem habẽs omnibus circa Deum immedia- tè collocatum.

Et isti nouem ordines, qui sunt in Ecclesia tri- umphantis, designantur per nouem lapides, de quibus in c. principium. de pœ. d.2. Sic etiam in Ecclesia militante sunt nouem ordines, de quib⁹ in c. cleros.21.dist. Et sic Ecclesiæ duplex est ordo, vt dicit Luc. de Pen. in l. ordinem. C. de consulib⁹ & non spargendis, lib.12. Et primus ordo Ecclesiæ triumphantis est Seraphin.

Dionysius enim exponit nomen Seraphin se- cundum proprietates ignis, in quo est excel[illegible] liditatis: In ipso enim igne tria sunt. Primò, quod semper tendit sursum, & quod est continuus: per ꝙ significatur, ꝙ ille ordo indeclinabiliter mouetur in Deũ. Secũdò, ei⁹ virtus actiua est, quia calet cum quadam acuitate, & est maximè penetratiuus in agendo, & pertingit vsq; ad minima, cum quodam excedenti feruore. Et per hoc significantur actiones angelorum huius ordinis, quas in [illegible] ditos potenter exercent, eos in similem feruorem excitando, & totaliter eos per incendium purgando. Tertio est in igne claritas, & hi angeli habent in se inextinguibilem lucem, etiam alios perfecte illuminando. vnde Gregorius, Seraphin [illegible] illa agmina, quæ ex singulari propinquitate conditoris sui incorruptibili ardent amore.

Et hi nobis mittuntur ad cordium nostrorum inflammationem, vt dicit Bernard. de Bustis [illegible] parte sui Rosarij, ser.10. in litera H. vt patet 4 [illegible] 2.c. In angelis, qui in curru igneo, equis igneis a- paruerunt Eliæ, quem transtulerunt in cœlum [illegible] quam vnum de Seraphin. & Esa.6. vbi dicitur [illegible] paruit & volauit ad me vnus de Seraphin, qui [illegible] uotos & contemplatiuos incendunt & inflãmant in feruore & amore diuinorum: vnde dicũtur ha bere sex alas, duas quibus volant, duas quib⁹ se te- gunt superius, & duas quib⁹ se tegunt inferius, [illegible] tum habentes igneum & rubrum, & in amore [illegible] uorum inflammatum.

Si tamen isti de superiori ordine mittuntur [illegible] nos, & quomodo, vide Ant. Flor. in sum. in 3. par. tit.31.c.6.§.4.

Ad hunc ordinem transferuntur homines [illegible] hoc mundo rapti ad diuina, omnia exponentes propter amorem diuinum, cupientes omnes [illegible] uos fieri in dilectione proximorum, & de [illegible] lute tanquam de sua gaudentes. Quidã enim [illegible] in igne charitatis ita conuersi, & in solo Dei de- derio ita anhelantes, ꝙ omnia huius mundi pro- pter Deum ita contemnunt, qui ad hũc ordinem a- sumuntur, teste Greg. Qui supnæ cõtempla[illegible] amore accensi in solo conditoris sui desiderio [illegible] helant, nihil in hoc mũdo iam cupiunt, solo æ- nitatis amore pascũtur, terrena quæq; abijciunt, cũcta temporalia mẽte cõscendunt, imo [illegible] dunt, amãt & ardẽt, atq; in ipso suo ardore [illegible] escũt: amãdo ardẽt, loquẽdo accẽdunt, & quos- que verbo tangunt, ardere protinus in Dei amo- re faciunt, qui intra Seraphin numerum sortem suæ vocationis acceperunt.

Et isti sunt maiores & excellentiores omnibus a- lijs Dei propè diuina secreta cognoscentes, quibus ipsi inflammati alijs reuelare gaudent. Cum quibus stabunt omnes personæ charitate [illegible] flammatæ super omnes alios, quia maior [illegible]

charitas 1. ad Cor. 13. Quia, sicut lucerna ad ignem liquescit, & cera fluit, sic talia sunt intantũ in Dei amore ardentes, quod statim, quando de Deo cogitant, quã magna opera eius, quàm magna virt⁹, misericordia, & miseratio eius, statim fluunt in lachrymis, considerando eius bonitatem, & quanta eis contulit, & pro eis fecerit, delectabiliter sustinent omnes labores: qui in hoc ordine collocantur, & solemnitate coronantur, Deo propinquiores inter ciues cœlestes.

Ad hunc enim ordinem assumentur legis naturæ prophetæ, legis Mosaycæ, & apostoli, seu eremitæ, aut eis succedentes in lege gratiæ, qui vitam propriam cõtempserunt ex nimia charitate, propter salutem propinquorum summi Pontifices, & supremi principes. Quoniã, vt dicit S. Tho, in lib. ad Regẽ Cypri, veri Reges & principes supremum gradum tenent in beatitudine cœlesti. relatus per Io. Ludouicum Viual. in suo opere regali. in prolog. tractatus, de cognitione electorum.

Sed, ad declarationem sequentiũ notandum est, quod quando creauit Deus cœlum, statim angelis repleuit, quia simul creati sunt angeli, & cœlum angelis repletum, imo omnia creata sunt simul. ait gl. in verbo, simul. de sum. tri. & fi. catho. in prin. extra. Et ipsos angelos distinxit per tres hierarchias, & nouẽ choros siue ordines, secũdum illud Io. 14. In domo patris mei multę mansiones. & in c. nouit. &c. in domo de pœ. dist. 4. Quoniã in quolibet ordine sunt sex mille, sexcentæ, & sexaginta sex mansiones. In qualibet mansione possunt esse tot regna, tot ducatus, tot comitatus, tot nationes, tot prouinciæ, tot ciuitates, tot domus. Et in qualibet domo tot sedes seu loca, scilicet sex mille, sexcenta, & sexaginta sex. Et in qualibet sede, seu loco, de quo dicitur: Nomina vestra scripta sunt in cœlis, est anima. Et quando omnia illa loca replebuntur, tunc (vt opinantur nonnulli doctores deuoti, hanc calculationem piè ponentes & credentes) adueniet extremum iudicium. Et in quarum qualibet, constituit vnum principem, & in primo isto ordine Seraphin, constituit luciferum, & in quolibet alio posuit alium, tanquam capitaneum, vt infra dicetur. Qui quidem lucifer, suam pulchritudinem conspicens, inde superbiuit, dicens: Ponam thronum meum in aquilone, & ero similis altissimo. Et suum intentum inferiorib. notum fecit, qui quanto plus ei consenserunt, magis peccauerunt: ita quod traxit secũ tertiam partem de quolibet ordine. Imò numerum nobis infinitum, seu infinitam multitudinẽ: contra quos debellauit Michael.

Et ab hoc ordine cecidit vsque ad vltimum, & inferiorem inferni carcerem cum suis complicibus. Lucifer princeps omnium prædictorum, secundum Magistrum sententiarum, lib. 2. qui eminentiam suæ naturæ, & profunditatem suæ sapientiæ perpendens, in suum creatorem superbiuit, & vt Deus esse voluit. Non quidem per imitationem iustitiæ, sed per æqualitatem personæ: & quantò deo factori suo cõtradixit, & cæteris erat altior, & pulchrior, tanto factus est cæteris inferior, turpior & miserior, & descendit in profundum inferni, secundum illud Luc. 10. Videbam Satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Et istud rationabile fuit: cum, in quo quis peccat, in eo torqueri debet. gloss. fin. in cap. si quis. 94. dist. & maximè in illo, qui sedem sibi non conuenientem petit, & in supremo loco se ponere vult, qui sibi non debetur, in eo punitur, quod ponitur in remotiori. vt habetur. l. 1. C. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. facit tex. in c. præcipimus. 93. dist. & Bal. in consi. 237. in 1. vol. licet tex. in l. neminem. C. de offi. mag. offi. vtatur maiori benignitate, vt supra dixi, in 1. par.

Et ideo, ex quo ipse fuit occasio peccati aliorum, ideo magis punitur, & in loco inferiori: cui loquitur Esa. 14. dicendo admiratiuè: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? qui dixisti in corde tuo. In cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum, & similis ero altissimo: veruntamen ad inferna detraheris in profundũ lacus. Qui te viderint ad te inclinabuntur, teq́ue prospicient, scilicet qui te viderunt per consensum peccati ad te inclinabuntur, & ad tuos, qui tibi consenserunt.

Ad quem descendunt superbi, inflati, nequissimi blasphematores dei sui creatoris, & omnes in statu supremo in hoc mundo existentes. vt sunt Reges, Imperatores, Papa, & alij superiores principatus, si contingat eos ad inferna descendere, erunt in dicto inferiori carcere cum Lucifero, & suis complicib. qui erant illius ordinis Seraphin. Et à lucifero coram deo accusabuntur, secundum quod scriptum est Ezech. 22. de quo Ber. de Bust. in 1. par. Ros. ser. 10. in 1. par. in litera L. De plurib. autem principibus dubitare possumus, de eorum saluatione, imò, plus credendum, & præsumendum est, de eorum damnatione, cum malè vixerint, & mala morte dies suos finierint, ne sint in hoc loco collocati: de aliquibus dicam infra in sexto ordine chori angelorum, vbi ponam de luxuriosis: hic verò ponam de alijs, qui malè vixerunt, & pessima morte vitam suã finierunt: vt de Nemroth habetur, qui fuit oppressor, & tyrannus, & morte infelici consummatus est.

Pharao, rex Aegypti, ignorans deũ, idololatra, & oppressor, decies contumax domino deo, & seruo suo Moysi, in mari rubro submersus est cum exercitu suo. Exodi 14. & c. Nabuchodonosor 24. q. 4. De pluribus autem alijs, infra dicam in 5. par. in prin. Sed quoniam hic ante dictum est, quod Lucifer descendit ad infimum locum inferni, ex quo videtur, quod in hoc sit ordo, aduertendum est, ꝙ in inferno est ordo triplex secundũ aliquid,

& ſecundum aliquid, non eſt ordo inferno. Eſt ergo ordo. Primò, diuinæ iuſtitiæ, quia ſi dicit Pau. ad Rom.13. ibi: Quæ à deo ſunt ordinata. ſicut peccatores in ſupplicijs ordinantur, vt nunquam ſit dedecus culpæ ſine decore iuſtitiæ. Vnde ita pulchrè, & ordinatè ſtat peccator in inferno, ſicut in annulo gemma, & latro in furca, ſicut ſeru⁹ in cloaca. Secundò, Ordo eſt culpæ: quia illi qui fuerunt ſimiles in culpam, ſociabuntur in pœna. vnde ſuper illud Mat. 13. Alligate ea in faſciculos ad cõburendum. dicit Gre. Faſciculos ad comburendum ligare eſt hos, qui æterno igni tradendi ſunt pares paribus aſſociare: & quos ſimilis culpa inquinat, par etiam pœna conſtringat, iuxta tex. in l. ſi quen quam. in fin. C. de epi. & cle. Tertiò, eſt ibi Ordo pœnæ: quia, non omnes æqualiter punientur. ſed iuxta menſuram peccati, datur menſura ſupplicij. Deut.35. Pro menſura peccati, erit plagarum modus, & in c. pen. 11. q. 3. & in c. frater. 17. q. 4. & plenè in c. ſi qui epiſcopi. 1. Et hæc dixi, vt intelligantur ea quæ hic dicuntur de locis infernalibus, & de illis, qui in illis collocantur. Sed tamen nullus eſt ordo in inferno quo ad elementa, quo ad loca, & quo ad actiua, & paſſiua, vt declarat Ioannes de Sancto Geminiano in ſuis ſermonibus funebribus. diſtinctione quarta, ſermone 7. in litera E.

SEptima cõſid. Chorus Cherubin dicitur octauus aſcendendo, & plenitudo ſcientiæ interpretatur: quia à quodam exceſſu ſcientiæ imponitur, qui ſupereminenter diuina ſecreta ſeu myſteria cognoſcunt. Et hoc, vt ait Gre. quantum ad quatuor.

Primò, quantum ad perfectam dei viſionem, qua etiam cætera cognoſcunt. Ait enim Greg. quid eſt, quod non vident, qui videntem omnia vident?

Secundò, ad plenam diuini luminis ſuſceptionem, quo mediante vident diuinam eſſentiam. vnde Pſalmi: In lumine tuo videbimus lumen. ſpecies enim gloriæ domini ſuper Cherubin erat. Ezech. 10.

Tertiò, quantũ ad hoc. Quod in ipſo deo contemplantur pulchritudinem omnium rerum à Deo deriuatam, quoniam ipſe Deus eſt cauſa omnium rerum productarum. vnde Gen. 2. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Quartò, quantum ad hoc. Quod ipſi pleni exiſtentes huiuſmodi cognitione rerum, & primæ cauſæ quæ Deus eſt, ipſam copiosè in alios effundunt. vnde ait Gre. Cherubin plenitudo ſcientiæ dicitur: & ſublimiora illa agmina Cherubin vocata ſunt, quantò perfectiori plena ſunt ſcientia, tantò claritatem dei vicinius contemplantur. Et hi nobis mittuntur, ad ſcientiarum eruditionem, vt patet Apoc. 10. in angelo, qui habebat librum in manu. & Apoc. 8. In angelo, à cuius claritate terra illuminata eſt, id eſt homines ſunt in doctrina eruditi. & Apoc. 21. dicit Ioan. Suſtulit me angelus in ſpiritu, in montem magnum, & altum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem. & Actuum. 10. Quomodo angelus illuminauit in ... Corn. Cẽturionem. & Apoc. 1. habetur quod Deus per angelum ſuum reuelauit Apocalypſin ſeruo ſuo Iohanni. Et hæc habentur per Ber. de Bu... in ſer. 11. in 2. par. ſui Roſarij. in 2. par. illius ſer. in litera H. Et hi illuminant ſanctos eccleſiæ doct... tempore præterito illuminauerunt prędicatores & apoſtolos quibus dicebatur: Ante Reges. & pr... ſides ducemini propter me, & eritis illis, & gen... bus in teſtimonium: ſed data eſt eis ſapientia, ... quod reſiſtere non poterant ſpiritui, qui loquebatur in eis. Et omnes iſta aſſumentur ad illum ordinem. Et etiam doctores Iurium qui ad iuſtitiam erudiunt, tanquam ſe dantes contemplationi diuinarum ſcientiarum, vt eſt ſcientia iurium. auth. habita. C. ne filius pro patre. l. leges ſacratiſſimæ. C. de leg. Quæ per ora principum diuinitus eſt promulgata. Eas ſcilicet ſcientias docendo, addiſcendo, tam in conſulendo, quàm in prædicando habentes claritatem intellectus, cæteros illuminantes, vt eſt ſcientia iuris ciuilis, per quas totus mundus illuminatur. d. auth. habit. §. 1. De quib... etiam Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudierint plurimos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Et euang. verbum ait: Qui fecerit vnum de his mandatis, minimus vocabitur: qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Hi ſunt, qui pro ſcientia acquirenda, omnia poſt poſuerunt, totaliter inferius illuminati, ad expoſitionem ſacrarum literarum vacauerunt: diuitiis renuntiantes mundanis, & qui de diuitibus pauperes effecti ſunt exules, vitã ſuam multis periculis exponentes, à viliſſimis perſonis, etiam plures iniuriam patientes, ſoli Deo, eius doctrinæ, & ... plenè vacauerunt.

Ad hunc etiam ordinem, aſſumuntur Cardinales, & Patriarchæ, cum in eccleſia militante, ... ant ſecundum ordinem, videlicet primum p... Pontificem: cum ordo Eccleſiæ militantis ... ri debeat, ſecundum ordinẽ Eccleſiæ triumphantis. Et etiam, quia tanquam proximiores ſummo Pontifici in officio ſacerdotali, eidem, tanquam fratres, coadiutores exiſtunt. c. fundamẽta. de ... in 6. Ideo tanquam digniores, & maiores, in ... cleſia militanti, ſic etiam in Eccleſia triumphanti. Et ſic etiam, quia Reges alios ſuperiores ... gnoſcentes, hoc eſt, non exiſtentes ſupremi ... rum regnis, cum tales non ſint ſuperilluſtres, ... tantum Illuſtres, æquiparantur Cardinalibus, & Patriarchis, vt dicit d. meus Iaſ. in l. 1. in 3. col. ... offi. eius cui man. eſt iur. Ideo etiam erunt in hoc ordine, ſi bene agãt, & fuerint tales, qui fuerint ſcientia, & doctrina diuina illuminati, prout fuit Salomon de quo Sap. 9. de quo tamen dubitatur, ... ſit damnatus an ſaluatus. De quo videatur Io. L...

V.

Vi. de Monteregali, in suo opere regali, & infra dicam.

Ab hoc ordine cecidit, vsque ad octauũ locum carceris inferni quidam Dæmon nomine Satan, seu Satanas, qui aduersarius interpretatur: qui penitus humano generi aduersatur, nitens perducere ad ignorantiam peccati, vt perducat in damnationem, vt habetur Zach. 3. Et Satan stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei: & cum eo tertia pars illius ordinis Cherubin. Et cum his damnabuntur omnes hæretici: de quibus habetur in c. quidam hæretici. 24. q. 3. Et qui sequuntur opiniones illorum, & aliorum hæreticorum: & alij literati, qui male sanctas scripturas interpretabuntur, diuersos introducentes errores, & omnes illis adhærentes. Ac tempore nostro, dubitandum est, quod quidam Lutherus Alemanus, qui infinitos resuscitauit, & seminauit errores, & hæreses, non fuerit causa damnationis plurimorũ: Qui tanquam Antichristi erunt præcones, & prædicatores malã doctrinam seminantes. Doctores etiam iuris, qui malas opiniones contra ius, & æquitatem dederunt, & contra determinationem ecclesiæ consuluerunt. Vnde dubitandũ est de Dyno, qui ex quo contra Ecclesiam semel consuluit, fuit damnatus, vt cuidam Eremitæ, viro sancto, fuit reuelatum, vt refert G. Bene. in sua repe. c. Rayn. in verb. testam. infra nu. 6. de test. extra.

Cum his etiam collocabuntur Principes illustres damnati, vt sunt Reges non supremi, sed superiores recognoscentes, & existentes immediate post supremos à paritate loci eorum in mũdo, &, vt dictum est, in ordine cœlesti.

OCtaua consid. Tertius ordo angelorum, seu beatorum spirituum, descendendo, & septimus ascendendo, est ordo thronorum, qui à thro[illegible] dicuntur à [illegible], eo quod Deus in eis sedeat, & iudicia sua discernat, & cuncta subiecta per illos disponat: vt dicit Isido. & per cõuenientiam, dicitur ad sedes materiales, in quibus quatuor considerantur: Primò, Situs, qua sedes super terram eleuantur, & sic throni eleuantur vsq; ad hoc, quod in Deo immediatè rationes rerum cognoscunt. Secundo, firmitas, quia in sedibus materialibus aliquis firmiter sedet, sed throni à contrario firmantur in Deo. Tertiò, susceptibilitas, quia sedes suscipit sedentem, & in ea deferri potest: sic throni suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores deferunt. Quartò, capacitas, quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedentem: sic throni per promptitudinem sunt aperti, ad suscipiendum Deum, & ad sibi famulandum. vnde ait Gre. Throni dei sunt hi, quia tanta deitatis gratia replentur, vt in eis sedeat Dominus, & per eos iudicia sua discernat. Throni enim nobis mitti dicuntur, ad iudicij informationem. habẽt enim informare Iudices, vt legem intelligant, vt dicitur Act. 8. Accepistis legem in dispositione angelorum. Et ad Gal. 3. Lex ordinata fuit per angelum in manu mediatoris. Et dicit Bar. Ang. de prop. rerum, lib. 2. ver. Tertius ordo est, quod illi angeli, in quibus singulariter relucet certitudo iudicij diuini, Throni nuncupantur. Et ideò, à beato Dio. sedes altæ, & altissimę dicuntur. Altæ, quia propter diuinam autoritatem, quasi ad iudicandum ordinantur. Altiores, quia secundum iustitiæ regulam incitamur ad iudicandum. Altissimę, quia immediatius altissimo Deo dispositione hierarchica collocantur. Sedes compactæ etiam dicuntur, quia aptæ, & conuenienter iunctæ quo ad iuncturam, & conuenientiam diuinorum iudiciorum. Conueniens enim est, & aptum, vt ex culpa pœnam quis patiatur, & ex iustitia gloriam, ex qualitate operis qualitatem retributionis, quilibet sortiatur. Vnde conuenit, & aptè cohæret pœna culpæ, & gloria iustitiæ, l. capitalium. §. famosos. & l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. Nam si culpa, & gloria, pœna & iustitia conuenirent, coaptatam sedem inuicem non haberent: compactio itaq; sedium, æquitas est iudiciorum.

Ad hunc enim ordinem assumuntur Archiepiscopi, & Episcopi tanquam iudicantes duodecim trib. Israel, cum in partem solicitudinis sint vocati. c. cum ex eo. de aucto. & vsu pallij. c. decret. 2. q. 6. Et omnes principes, qui obtinent secundã sedem post maiorem: vt sunt Duces, Comites, & Marchiones, qui solum habent regem recognoscentem superiorem, cum sint tales in tertio gradu: & etiam primi magistratus, vt sunt Cancellarij, qui præfecti Prætorio simpliciter dicuntur, & etiam Quæstores & omnes habentes primam cognitionem iudicandi, hoc est supremam. Quoniam tales æquiparantur, & sunt etiam Illustres, vt satis declarat amplè d. meus Ias. in l. 1. col. 4. de offic eius cui man. est iuris. ff. Et generaliter, Omnes pastores Ecclesiæ habentes oues sibi commissas, qui bene eorum Ecclesias rexerunt. In secundo gradu post primum erunt collocandi in ordine, argumento similitudinis iam supradictæ.

Ab hoc ordine vsq; ad septimum inferni carcerem, cecidit quidam principalis capitaneus dæmon, qui dicitur Belial seu Berith, qui interpretatur sine domino: Qui cum suis socijs tentat de ira, qua nititur peruertere iustũ iudicium, quod quatuor modis corrumpitur, timore scilicet, prẹmio, odio, & amore. c. quatuor modis. 11. q. 2. Et etiam tentat iudices & ecclesiasticos Prælatos, qui non curant de subditis, populum non erudiunt, fidem catholicam perire permittunt, suis pompis ex bonis ecclesiæ gloriantur, & incedunt. infinita & innumerabilia possident beneficia, & lanam gratãter accipiunt, in bonis deducunt dies suos, & in puncto ad inferna descendunt cum simoniacis & schismaticis, & talibus cæteris, quos ad veritatem Ecclesiæ per suam negligentiam non reducunt, & cũ eis patientur omnes tales Principes, & Iudices superio-

ſuperiores,de quibus hic ante dictum eſt,ad inſtar ſimilitudinis iam factæ.

NOna conſid. Media hierarchia continet tres ordines,ſcilicet dominationũ,poteſtatum, & principatuum. Et primus ordo iſtorum, qui dicitur quartus habendo reſpectum ad hierachias, & ſextus locus habendo reſpectum ad dictas ſedes, dicitur Dominationum chorus,ad quos pertinet diffinire ea quæ agenda ſunt, dicente Gregorio: Quædam angelorum agmina,pro eo,quod eis cętera ad obediendum ſubiecta ſunt, Dominationes vocantur. Nomen enim dominationum tria ſignificare dicit. Primo enim ſignificat quandam libertatem,quæ eſt à ſeruili cõditione, ſicut plebs ſubijcitur, & à tyrãnica oppreſſione,quam etiam interdum maiores patiuntur. Secundo, ſignificat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem, quæ ad nullum ſeruilem actum inclinatur, neq; ad ſtatum aliquem, ſeu actum ſubiectorum, vel oppreſſorum à tyrannis. Tertio,ſignificat dominatio appetitum, & participationem veri dominij,quod eſt in Deo,ſicut ſunt domini curię regalis. Et ſicut dominationes imperant diuina miniſteria alijs angelis. Zach.2. vbi vn⁹ angelus imperauit alteri dicendo: Curre,& loquere ad puerum iſtum.

Et ſecundum Iſidorum, horum angelorum miniſterium eſt,ſeruili timore depoſito in Deum moueri,& abſq; reflexione, ad commodum temporale, & inceſſanter famulari, quæ ſingulari excellentia,inuiſibilem annunciationem, in ſubiectis ordinibus imperio ſolo formant. Et vt dicit Greg. in bello ſpirituali, officium eorum eſt inſtruere,qualiter oporteat homines prælationis officium exercere. Suggerunt etiam prælatis, qualiter ſine tyrannide, & ſubiectorum oppreſſione, debeant ſe habere. Et, vt dicit Ber. de Buſt. in 2. parte ſui roſarij. ſer. 11.2. parte litera H. Operantur ad ſenſum,ſub domino rationis ſubiugationum, vnde Gen.16. Angelus dicit Agar, vt ad dominam ſuam rediret,& ſe ei humiliaret. Et ſunt angeli iſtius ordinis immunes ab omni impreſſione, vt libere ad ſummum eleuentur, & nulli infra ſummum ſubijciantur. Vnde ita Deo ſubſunt,quod nulli inferiori ſubijciuntur, & per vniuerſalem excellentiam,ſupra omnem ſubiectionem eleuantur: ita tamen,quod per nullã violentiã,aut tyrannidem, ad oppreſſionem inferiorum inclinantur, vnde dicit Dio. in ſua hierarchia, quod ſecundum diſſimilitudinem tyrannidis dominorum, exercent ſeueritatem: habent in poteſtate, & cum ſeueritate, liberalitatem in benignitate: Et dum à dominationibus poteſtas exercetur, liberalitas circa inferiores non tollitur. Per iſtam tamen liberalitatẽ,eorum poteſtas nullo modo minoratur,imò Deo ſe confirmantes,regulam,& legem ſuæ præſidentiæ, quantum poſſibile eſt, imitantur. vt ait Bart. Angelici in d. lib.2. de propr. rerum.

Ad hunc ordinem, aſſumuntur alij inferiores Prælati ab Epiſcopo, qui nulli alij ſubijciuntur quàm ſupremo Principi, vt ſunt Abbates exempti ab omni iuriſdictione: Qui licet non ſint immediati ad ſummum Pontificem, in ordine tamen nulli alij ſuperiori,quam ſupremo ſubijciuntur. Et etiam à ſimili, inferiores Principes, vt ſunt Comites. Qui licet non ſint immediati poſt ſupremum Principem, tamen nulli alij Principi, puta Duci aut Regi ſuperiorem recognoſcentes, præterquam ſupremo Principi, puta Imperatori aut Regi, non recognoſcenti ſuperiorem,ſubijciuntur. Cum tales dominentur inferiorib. eiſdem iuſtitiam adminiſtrãdo, & eos ab oppreſſionibus, violentijs, & tyrannide præſeruant. Et etiam hi, qui non permittunt in ſe vitia dominari,ſed virtutes dominantur: ita, quod non permittunt turpia in ſe,ſed omnia honeſta regnare, in quib. ſenſualitas nullo modo rationi dominatur, ſed econtra ratio ipſa dominatur ſenſualitati, quæ quidem ratio, refrenat in mortali corpore omnem appetitum inordinatum, quem reducit ad debitam regulam,pœnitentiam agentes, & corpus ſuum in ſeruitutem redigentes. Et tales Principes ſupradicti, qui in omni iuſtitia & æquitate, vitam ſuam præſiderunt, neminem lædentes, nihil alienum vſurpantes, vnicuique quod ſuum erat reddiderunt, plus affectati æquitati, iuſtitiæ,& Reipublicæ vtilitati,quam proprio profectui: qui ſubditos in omni zelo iuſtitiæ, nutriuerunt, & defenderunt non aliena rapientes,ſed ſuis iurib. & redditib. neminem læſerunt,zelo iuſtitiæ feruentes.

Quibus etiam comparandi ſunt omnes præſides parlamentorum, & ſupremarum curiarum qui licet nõ ſint primi in ordine poſt Principem nulli tamen alij ſubſunt in dominatione. Inferioribus dominantur, eis autoritate ſupremi Principis iuſtitiam adminiſtrando.

Ab hoc ordine,cecidit vſque ad ſextum inferni carcerem, quem inhabitat cũ ſocijs ſuis quidam dæmon nomine Aſtaroth ſeu Veemoth, & bestia interpretatur,& tentat de multis, vt habetur Iob 41. Vbi dicit, quod non eſt ſuper terram potestas quę comparetur ei,qui factus eſt,nullum timeret. omne ſublime videt. Et ipſe eſt Rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ. Tentat etiam de accidia, & pigritia,& de malitia eius, ponitur Iob 40. & 41. Et cum talib. damnãtur tales, in tali ſtatu, vt dictum eſt,exiſtentes ſuperbi,quorum eſt res, accidiosi & pigri,qui præ pigritia permittunt in ſuo corpore humano diuerſa vitia,qui ita ſunt delicati, & impinguati,quod ex ſua conſuetudine ad vitia, quibus reſiſtere,& obuiare neſciunt, aut nolunt, ſed quia longo tempore inuoluti,& dormientes ſicut porcus in volutabro, iam ex conſuetudine ducti, eos pigeret à peccato ceſſare.

Et etiam prædicti Prælati inferiores, qui ſe inferiores non bene gerunt, ſed per laſciuiam, pigritia-

gritiam,& negligentiam, eos viuere cōtra eorum regulas finunt, & permittunt eis in peccatis consuetis remanere.

Et prædicti Principes temporales, qui populū suum, per suos officiarios opprimentes, ad iustitiam zelum non habentes, pauperib. subditis non compatientes, iustitiæ non vacantes, exactionib. indebitis, & insolitis intendentes, lubricis actibus intricati, venationibus dediti, de pauperibus subditis non curant: populi oppressoribus eis adulantibus omnino fauent, & placent. Et etiam præsidentes in curijs supremis, qui iustitiam non administrant, & retardant.

De isto dæmone, quos tentabit, ample ponit Bern. de Bustis in 1. par. sui Ros. in sermo. 10. in litera P. vbi dicit, tentabit clericos, presbyteros, episcopos, archiepiscopos, Cardinales, & omnes simoniacos, & plures alios, vt ibi dicit, quos vide & cogita tu.

Decima consid. Quintus ordo in choro angelorum, dicitur Principatus, qui est octaua ædes, habendo respectum ad supradicta. Et hic ordo, secundum sanctos, docet homines inferioris gradus exhibere reuerentiam maioribus existentibus in statu altioris dignitatis: vt puta Regibus, Principibus & prælatis. De angelis istius ordinis, dicit Diony. Ad principatus pertinet vniuersalis ducatus & regimen ductiuum, ad Dei similitudinem: quia isti angeli habent ex officio, vt aliòs inferiores ordinaliter reducant ad Deum, & doceant ipsum reuereri in seipso, & proximo, specialiter in Prælato: Qui, secundum Diony. ideò dicuntur principatus, quia habent alios reuertere, & reducere ad primum, & principale principium, scilicet eum, quem ipsi, prout possibile est, imitantur, & quantum fas est, in præsidendi officio principi assimilantur: &, vt dicit Isid. lib 7. Principatus sunt, qui angelorum agminibus præsunt, qui pro eo, quod subditos angelos ad explendum mysterium ordinant, & disponunt, principatus vocabulum acceperunt. Nam alij sunt qui administrant, alij qui assistunt. Milia enim milium administrabant, & decies centena milia assistebant, Dan. 7. Hæc dicit Bar. Angli. in loco hic ante alle. Et quoniam, vt dicit Greg. Principari est inter reliquos esse prior: quia primus est in executione eorum, quę imperantur. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos existentes Principes dicuntur, & vocantur. Iuxta illud Psal. Præuenerunt Principes coniuncti psallentibus.

Quomodo autem capiatur Princeps, videatur gl. in ver. Regum, in clem. vnica. de baptismo. Et hi etiam angeli, qui bonis spiritibus principantur dicuntur Principes, & ad loca determinata, vel negotia Regis deputantur, per modum legatorum, mittuntur ad ista inferiora ad Principum instructionem, eruditionem, protectionem, seu defensionem: vt habetur Iosue 9. Ego sum Princeps exercitus. & Dan. 10. Vbi ponuntur tres Principes scilicet Persarum, Medorū, & Græcorū, quos omnes angelus domini instruxit: vt dicit Ber. de Bustis in ser. 11. iam supra alleg. Habent enim præsidem vni regno, vni nationi, vni prouinciæ seu eorum communitati, maximè principali personæ illius communitatis, vt patet Dan. 10. vbi dicitur, quod Princeps Persarum scilicet angelus illius regni resistit angelo Danielis viginti duobus diebus, de quo infra dicam.

Ad hunc ordinem, assumuntur Prælati inferiores, vt sunt Abbates subditi Episcopis, & abbatib. exempti. qui suos religiosos instruunt, & docent, quomodo sit in regula, & fide Christiana, & catholica viuendum, & quæ sint obseruanda. Et prælati inferiores seculares, vt sunt Decani, præpositi, & alij in ecclesijs collegiatis, qui docent, & instruunt inferiores in eorum modo viuendi. & secundum eorum regulas eis datas à superiore. Et Principes inferiores, vt sunt Comites, Marchiones, & alij habentes superiores & existentes administratores vnius prouinciæ ad illam instruendam, vt viuat secundum regulas & ordinationes supremi Principis, & causa defendendi ab oppressionib. inferiorū, & omnium aliorum subditorum: inter quos connumerandi sunt gubernatores prouinciarum, si bene rexerint populum eis commissum: timendum est tamen ne ille locus sit diu vacuus, & non repletus nisi alij ibi assumerentur. Sed assumuntur etiam Doctores, Prædicatores, Confessores, & alij sacerdotes in dignitate constituti, habentes ad ministrationem, & gubernationem, vt habetur Malachiæ c. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Et etiam viri deuoti, & charitate fecundi, de bonis alterius gaudētes, qui obseruauerunt illud præceptum: Diliges dominū Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum: eis iustitiam administrando, ex mandato Principis supremi, cui subsunt. Ex quo consiliarij Parlamentorū, existentes in pari loco, & dignitate cum talib. & supradictis Principibus, quib. comparantur, vt dicam infra in 5. par. ad hunc ordinem assūmuntur, & in ordine collocabuntur, si maiora nō habuerint merita.

Ab hoc ordine, vsq; ad quintum inferni carcerem, cecidit quidam principalis dæmon nomine Leuiathan, cum omnib. suis complicib. Qui omnes tentat, tā de superbia, ira, quàm auaritia, cum quib. collocabūtur omnes Prælati inferiores, qui ob eorum superbiā, male tractant suos subditos, & inferiores, eis à superiore cōmissos, Principes suos subditos non custodientes, instruentes, nec defendentes, nisi ad eos excoriandū, & opprimendum, qui tales sunt similes Cete in mari, quæ alec a defendit ab alijs piscib. sed per se ea deuorat: quibus minatur dominus Esa. 27. In die illa visitabit dominus in gladio suo, & grandi & forti super Leuia

than, ſerpentem veterem, ſuper Leuiathã, ſerpentem tortuoſum. & occidet Cetum qui in mari eſt, & præſertim, vbi domini, & Principes, ſubditos in perſonam offendunt, quos rationabiliter verberare non poſſunt, ſecundum Bartolum in l. cum ſatis. C. de agricolis & cenſitis. lib. 11. Nec alias opprimi, aut bonis damnificari, vel iniuriari, per tex. in l. cum ſatis. §. caueat. & ibi Io. de Plat. C. eodem. vt ait Catilina in ſecunda reſponſione cõtra Cic. Nec vlla poteſt illuſtribus viris, in abiectis hominib. vltrò laudem afferre.

O Deus omnipotens, quid hodie dicendum eſt in Principib. huius ſeculi, de quib. omiſi dicere in 4. conſideratione, cum ibi tantũ collocantur ſupremi Principes, & in illo carcere inferni vltimo iuxta Luciferum collocantur? Nonne reperientur, qui poteſtate abutuntur, in ſubditos, eos opprimendo, quos defendere debent? Nõne ſunt effæminati, qui filias & vxores ſubditorum violant? vt olim fuit quidam Rex Franciæ nominatus Childericus, quem Zach. ſummus Pontifex ſuo regno priuauit. de quo in c. alius. 15. q. 6. iuncta gl. ibi in ver. inutilis.

Refert etiam Gaguinus, li. 1. hiſtoriarum, Childericum, ob illam rem, regno fuiſſe pulſum.

Aduertendũ eſt, quod etiam Deus ob punitionem peccatorũ ſubditorum, dat populis Regem effæminatum, vt habetur Eſa. 3. Et dabo pueros Principes eorum, & effæminati dominabũtur. Et Iob 36. Morietur in tempore eorũ, & vita eorum inter effæminatos. De hoc vitio dicam alibi, cum hîc tantum ſit quæſtio de Principibus deprædantibus ſuos ſubditos, & abundant tabernacula prædonũ, dicit Iob 12. & Eſa. 3. Vos enim depaſti eſtis vineam meã, & rapina pauperis in domo veſtra. & tales deprędabuntur in inferno. Iuxta illud prophetæ Eſa. 33. Væ, qui deprædaris, quoniam tu ipſe deprædaberis, & Pſalmiſtæ: Et qui deuorãt eſcam meam, ſicut panis, &c. Quoniam etiam

Non habet euentus ſordida præda bonos.

Nec immerito, cum inter cætera, quæ clamãt ad Deum, eſt vox ſubditorũ oppreſſorum: iuxta illud Iacob. 3. & quod vulgariter, & cõmuniter dicitur:

Clamitat ad cælum vox ſanguinis, & oppreſſorum.

Tales enim populi oppreſſores ſunt cauſa, propter quam bella fiunt. ſecundum tex. & glo. in d. c. ad apoſtolicæ. de re iu. li. 6. Vt qui iuſtitia, propter potẽtiam, reprimi non poſſunt, bellọ clade cum ſonitu in hoc ſeculo pereant. Cum de talib. concludatur Iob 27. Hæc eſt pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente ſuſcipient. Si multiplicati fuerint, filij eius in gladio erunt, & nepotes eius non ſaturabuntur pane: qui reliqui fuerint ex eo, ſepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt. Et etiam habetur ampli⁹ Eſa. 13. Et tales in inferno collocabuntur in hoc carcere, iuxta illud Apoſtoli. 1. ad Cor. 6. Neq; auari neq; rapaces, regnũ Dei poſſidebunt: imo iudicium duriſſimũ his, qui præ[...] fiet, & potentes potenter tormenta ſuſtinebunt ſeu patientur. Sapiẽ. 6. & Pſal. 7. concluditur: Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet. Prout ab Angelo fuit Carolo Caluo Francorũ Regi diuinitus monſtratum. De quo Gaguinus lib. 5. c. 1. Prout refert etiam Benedicti, in ſua rep. c. Raynutius. in verbo condidit. 1. in fi. de teſtamen. extra.

VNdecima conſid. Ordo ſextus chori Angelorum dicitur Poteſtatum, & eſt nona ſedes [...] bendo reſpectum ad ſupradicta. Et dicuntur poteſtates ſecundum Iſidorum, quia eis virtutes [...]uerſæ ſunt ſubiectæ, & ideo poteſtatum nomine nuncupantur, quia maligni ſpiritus eorum poteſtate coercentur.

Ad rationem enim gubernationis, pertinet ordinare, qualiter ea, quæ præcepta, vel diffinita ſunt, impleri poſſint, vt alij exequãtur: & hoc pertinet ad poteſtates. Nomen enim poteſtatis quandam ordinationem deſignat, ſecundum illud [...] poſt. ad Roma. 13. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Et ideo Dion. dicit, quod nomen poteſtatum, quandam ordinationem ſignificat circa ſuſceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas, quas ſuperiores in inferiores agunt, ea ſurſum ducendo. Ad ordinem ergo poteſtatum pertinet, quomodo à ſubditis ſunt agenda. Et horum officium eſt, ſecundũ Greg. Illos, qui in bello ſpirituali deſudant confortare, & per hos arcentur mali ſpiritus, & ne violẽtiam inferant. Et, vt bonos victoriam obtineant, eos ab aduerſarijs defendunt ſicut per poteſtates terrenas, malefactores arcentur, ne violentiam aut vim bonis inferant, vnde Gre. Poteſtates vocantur hi, qui hoc potẽtius [...] cæteris præceperunt, vt eorũ ditioni poteſtates [...]uerſæ ſubiectę ſint. Et mittuntur nobis ad dæmonum, & tentationũ repreſſionem, vt patet Ex[...] Angelus domini interpoſuit ſe inter Aegyptios perſequentes filios Iſrael, & ipſum exercitum. Sicut etiam Thobiæ 8. dicitur. Quia Raphael relegauit dæmonem in deſerto ſuperiori, ne noceret Thobiæ. Quæ autem dicat de his poteſtatib. Bar[...] Anglici in ſuo lib. 2. de proprietatib. poſt Dionyſium, vide eundem.

Ad hunc ordinẽ ſextum, in ordine angelorum & nonum, in ordine ſupradicto, poſt hanc [...] aſſumuntur homines, in hac mortali vita degentes in omni caſtitate vitæ: qui aliquando a [...]rib. à dæmone obſeſſis dæmones expellunt, [...]ta purgant, ſuis ſanctis orationib. & alijs ſanctis [...]perib. à mentib. hominum, dæmones arcent, homines ſuo bono exemplo quaſi viuere cõpellunt. Aſſumuntur Sancti, & ſanctæ Virgines, & alij [...] & in caſtitate viuentes, in omni morum hone[ſta]te, & ſanctimonia vitæ: quoniam virginitas replet Cœlum. c. nuptię. in prin. 32. q. 1.

Ab hoc ordine cecidit quidam dæmon [...]

tus Beelphegor, qui alio nomine vocatur Priapus, qui est Deus hortorum, qui cum suis complicibus tenetur in carcere inferni. Et est capitaneus omnium dæmonũ, qui tentat de luxuria, cum quib. patientur in illo carcere inferni luxuriosi, & omnes lubrici, vt puta corruptæ virgines, adulteri: vt habetur 1. ad Corin. 6. Adulteri regnum Dei non possidebunt. & Apocalyp. 21. Erit pars eorũ in stagno sulphure, & igne vincti. & Oseæ. 7. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus. Pessimum est enim vitiũ, alterius vxorem adulterari, secundum Ang. per illum tex. in §. 2. in auth. de mona. Imo abominabile est in muliere, seu fœmina plus quàm in viro: quia maior castitas, etiã secundum mores hominum, exigitur à fœminis, l. palam. §. qui in adulterio. vbi gloss. ff. de ri. nu. pe. C. de Orfi. & satis no. Deut. 32. vt per plura comprobat G. Bene. in sua rep. c. Ray. in ver. cuidam Petro tradiderunt. nu. 53. de testa. extra. & ibidẽ. nu. 68. Quod quamuis omnib. libidinis amor turpis sit, nunquã tamen deterior, quàm in honorato, quia, quanto nobilior, tãto nocibilior, secundũ Alb. Mag. Licet enim in serico, & lana, eadem libido versetur: dignitas tamen personæ habet libidinis aggrauatũ delictũ. c. cum quidam, de iureiu. l. presbyteri. C. de epi. & cle. Illustribus enim vt dicit, castitatis obseruatio, præcipuum debitum, & ob vitium luxuriæ, plures Principes fuerunt à regno remoti.

Sichem, Princeps magnus, quia oppressit virginem Dynam, à filijs Iacob cum esset in dolore circumcisionis, interfectus est, Genesis 34.

Rex Salomon, domini amantissimus, plenus sapientia, diuitijs, & potentia, super omnes Reges, in senectute deprauatus, mulieres ad[illegible]auit alienigenas, & recessit cor à domino propter mulieres, & secutus est Deos alienos, & factus est Idololatra, mulierum talium amore. Habuit. n. 70. sicut Reginas, & trecentas concubinas: & ideo suscitauit sibi Deus aduersarios Adad Idumæum, & Ierobo-am suum seruum, qui afflixerunt eum vehementer, & in senectute sua mulieribus deprauatus, mortuus: & sic scriptura de eo malè sentit 3. Reg. 18. & 32. q. 4. c. Salomon. de pœn. d. ca. 2. c. si enim. versi. Salomon.

DVodecima consi. Post illos sex ordines chori angelorum, contentos in duab. primis hierarchijs, est tertia hierarchia. Quę dicitur Epiphonia, tres continens ordines inferiores, scilicet virtutes, archãgelos, & angelos. Et hæc inferior hierarchia sic describitur: Inferior hierarchia, est diuinum participium, naturæ legibus occurrens, secreta reuelans, pro capacitate discreta. Naturæ legibus occurrens: hoc pertinet ad virtutes, quæ potestatem habent faciendi miracula, & curandi morbos, & languores. Secreta reuelans: hoc pertinet ad archangelos, & angelos. Pro capacitate discreta: hoc pertinet, & refertur, ad archangelorũ doctrinam, & angelorũ: quia maiores, vt archangeli, maiora, minores, vt angeli, minora reuelant. per archangelos enim reuelantur prophetiarum maiora secreta, vt illud, Ecce virgo cõcipiet, & pariet filiũ, &c. Per angelos autem minora. Vt illud Dauid: Episcopatum eius accipiet alter.

DEcimatertia consid. Septimus ordo angelorum, qui est decimus in ordine nostro supra posito, dicitur Virtutum. Virtutes enim, sunt angelorum agmina, ministeria, habentia ad virtutes, & miracula facienda, vt habetur amplè per Barth. Anglici, in secundo lib. de proprietate rerum. ver. 7. est ordo. Et sicut ad rationem pertinet, præbere facultatem adimplendi, sicut præsidentes, balliui, & alij potestates dant mandata adimplendi legum præcepta. Quod ad virtutes pertinet, secundum quod virtus importat quendam excessum fortitudinis: & sic dicit Dionysius, quod nomen virtutum, significat quandam virilem, & inconcussam fortitudinem, ad omnes operationes diuinas ei conuenientes, & ad suscipiendum diuina, ita quod significat, quod sine aliquo timore aggrediuntur omnia, quæ ad eos pertinent, quod videtur ad animi fortitudinem pertinere. Isti enim sunt iustitiarij in domo Regis, quorum est ardua operari. Vnde dicit Greg. Virtutes vocantur etiam illi spiritus, per signa & miracula, quæ frequenter fiunt, & nobis mittuntur ad miraculorum cooperationem: vt patet Thob. 11. vbi dicitur quod Angelus Raphael Thobiam seniorem illuminauit, cuius filium à piscis deglutione eripuit. Similiter & Danielem in lacu profundo, inter leones rapidos, ab eis liberauit, & viuum præseruauit, vt habetur Danielis 6. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi, quia coram ipso iustitia inuenta est in me. Ex quibus dicendum est, quod omnes Iustitiarij inferiores, mandata iustitiæ adimplentes, & iustitiam administrantes, in quibus iustitia inuenta erit, in hoc ordine assumẽtur.

Et, vt dicit Gre. Homines hic viuentes virtuosi, omnib. virtutib. præpollentes, ita, quod tantum à Deo illuminatio, quod ex eorum sanctitate vitæ, faciunt miracula, suis precibus Deo fusis, & operibus virtuosis adhibitis, in hoc ordine collocabuntur, sicut fuerunt multi sancti, qni miraculis claruerunt.

Ab hoc ordine cecidit quidam dæmon nomine Beelzebub, qui interpretatur Princeps muscarum: quia illi, idolo sacrificatur de sanguine, aspergendo sanguinem supra ipsum, idcirco muscæ adhærent sibi: quod idolum, primus adinuenit Ninus rex Niniue, in honorem patris sui, qui Belus dicebatur. Qui quidem, cum suis collegis, tentant de inuidia: & ideo omnes inuidi de bono alicuius, erunt in tertio carcere inferni cum ipsis, & etiam iustitiarij, non cum virilitate, & fortitudine, iustitiam administrantes, & indeuoti Doctores, & Confessores, seu prædicatores, aut quicunq;

 alij

alij inferiores sua officia non viriliter exercentes. Et, vt dicit Bernardinus de Bustis in prima parte Rosarij sermone decimo. in litera O. Tentabit etiam hæreticos, incãtatores, diuinatores, maleficos, & sortilegos, qui cum eo collocabuntur, vt ibi amplè.

DEcimaquarta conside. Octauus ordo Angelorum, qui est vndecimus in ordine nostro suprapoſito, dicitur ordo Archangelorum: qui secundum Isid. summi nuntij, vel Principes nuntiorum interpretantur, & primatum tenent inter Angelos. Cum dicitur ab archos, quod est Princeps, & angelus, quasi angelorum Princeps. Sunt enim Duces, & Principes, sub quorum ordine vni cuiq; Angelorum officia deputata sunt. Nã Archangeli Angelis præsunt, vt patet in Zacharia, vbi Angelus maior dicit minori: Vade, & doce puerum istum.

Horum enim officium est, maiora Dei secreta, nobis hic inferius nuntiare, sicut Gabriel nuntiauit Beatæ Mariæ virgini, incarnationem filij Dei. Et etiam mittuntur, ad eruditionem rectorum, vt Gabriel, qui etiam missus fuit ad Zachariam Pontificem, & ipsum docuit, quod esset pater Ioannis Baptistæ, vt canit ecclesia:

Nuntius celso veniens Olympo,
Te patri magnum fore nasciturum
Nomen, & vitæ seriem gerendæ
Ordine promit.

Et Raphael etiam, tanquam medicina Dei, ad Thobiam missus fuit, qui eius oculis curationẽ adhibuit, & cæcitatem abstulit, & detersit, vt refert Isi. lib. 8. Et secundum Dionysium, officium archangelorum est etiam prophetias reuelare, dęmones hominib. dominantes arcere, ne vlterius plus lædant. Archangeli etiam angelis superpositi, eis sunt digniores, & annunciatione sunt priores cæteris, quia sunt perfectiores, vt pulchrè declarat Barth. Anglici in loco hic ante alle. Et tales dicuntur deputati ad regimen, seu custodiam vnius multitudinis, vt puta, vnius familiæ domus, vnius prosapiæ seu prolis, vnius villæ, seu parochiæ, cum tamẽ angelis, singularum personarum de illa multitudine. Nam misericors Deus, humanam fragilitatem cognoscens esse inexpertam, & ineptam ad bellandum, & resistendum dæmoni infernali, de quo veritas diuina in euang. dicit, quod non est potestas sub cœlo, quæ comparetur illi, quem alibi vocat Principem huius mundi, dicens: Venit enim Princeps mundi huius scilicet diabolus, & in me non habet quicquam: ne à tanto & tam forte Principe, qui est leo rugiens, quærens quem deuoret, natura humana in aliquo decipiatur, dedit vnicuiq; hominum, vnum angelum magistrum, directorem, & conseruatorem, scientem omnia necessaria pro humana salute. Et de primo qui datur omnibus de primo ordine, dicam in consi. sequenti.

Sed quia etiam habenti dignitatem, datur ali-us angelus de maiori ordine, secundum dignitatem illius, cui datur. Ideo, in hoc tantum insistendo, dico, quod archangeli dantur cõmunitati, familiæ, domui, prosapiæ, aut Principi, seu gubernatori. vt de Eliseo 3. Reg. 4. c. Qui angelorum multitudinem habuit ad sui defensionẽ. Habuit enim vt singularis persona, vnum, & vt propheta alium, & secundũ suas dignitates, alios, Et, vt ait Bernardus in quodam suo sermone. Beata Virgo Maria, plurimas angelorum legiones habuit, ad sui protectionem, & custodiam, & qui ei, tãquam dominæ, deseruirent, vt ei conueniret, quod habetur Psal. 90. Angelis suis Deus mandauit de te vt custodirent te in omnibus vijs tuis.

Singulis enim regnis, & præsidentib. seu Principatibus supremis, præsunt angeli de superiori ordine inferioris hierarchiæ, ad custodiam [illegible]lum illorum. Et isti sunt principaliter custodes Regum, & regnorum. Et ideo aliquando accipiuntur pro Regib. & regnis, quibus præsunt. eò, quia rationabiliter procurant bonum gentium sibi commissarum ex earum meritis. Nam, quilibet angelus offert Deo merita suæ gentis cui præest, propter quod videntur tales angeli sibijnuicẽ quandoq; contrariari, & resistere, quoties duo regna quib. præsunt, diuersi angeli sunt in contradictione. Et hoc est, quod dicitur Danielis decimo: vbi Danieli dicit Gabriel: Princeps, id est angel' regni Persarũ resistit mihi viginti, & vno diebus. Et permanent illi angeli in tali resistentia, non quod inter ipsos sit contrarietas voluntatum simpliciter sed quia futura ignorant, donec sciant determinationem di[illegible]æ voluntatis de futura istius, vel alterius gentis, subiectione. Sed quam primum sciunt diuinam voluntatem, per reuelationem, vel [illegible]ctus positionem, tunc concorditer approbant diuinam sententiam, cum voluntates eorum semper sint conformes diuinæ voluntati, vt dicit beatus Tho. in 1. par. q. 113. art. 8. & idem Thomas in 2. sent. d. 11. & Nicolaus de Lyra Apo. 10. in verb. & angelus. & in verb. audiui angelum. & ibidem 16. c. & clarius Dani. 10. & Geg. lib. 4. mor. 31. & [illegible] 17. c. 7.

Et huius regni, & Regis Franciæ custodia, & protectio, attribuitur Michaeli archangelo, qui olim Princeps fuit synagogæ. Sed nunc constitutus à Deo in Principem Ecclesiæ, cuius super cæteros seculi Principes, brachium dextrum, & præpotens fuit, vsq; nunc, & ad hunc regem Franciscum huius nominis primum, Christianissimus nunc [illegible]ctus Rex noster Franciæ, vt dicam infra in 5. part in 31. consideratione, vbi ponam quomodo Reges Franciæ semper profuerunt in Ecclesia [illegible] taque pro ecclesia fecerunt, quæ alij principes Christiani non fecerunt. Ideo datus eis Michael pro custodia sua, & sui regni. Non ergo immerito & sine causa, regnũ Franciæ vsq; ad hæc tempora [illegible]

floruit, & augmentatum fuit, tanquam ab ipsomet Deo institutnm, protectum & custoditum vsque ad hæc tempora, vt satis declarat G. Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in verbo, duas habēs filias. de testamentis, extra.

Nam, vt ait Gregorius, quoties miræ virtutis aliqd agitur, Michael mitti perhibetur, vt ex ipso actu & nomine detur intelligi, quod nullus facere potest, quod facere præualet Deus. Idcirco eidem Michaeli plura, quæ sunt miræ virtutis attribuuntur, vt de pugna ei data cum dracone, de qua Apocalypsis 12. ob quod inter sanctorum acies angelorum Christi signifer habetur, & paradysi præpositus nominatur. Ita quod quoties de ipso fit festū, de omnibus angelis etiam solennizatur.

Insignum huius Regis & regni Franciæ protectionē post primam Michaelis in terra Ecclesiæ Romanæ in monte Gargano Apuliæ miraculosam apparitionem, in suiq; honoris templi dedicationem, facta fuit apparitio secunda in regno Franciæ, in loco qui Tumba dicitur, iuxta mare sex milibus ab vrbe Abricensi, circa an. Domini 707. vbi Michael episcopo prædictæ ciuitatis apparens, vt in prædicto loco Ecclesiam construeret, & sicut fit in terra Ecclesiæ, scilicet, in mōte Gargano: ita & ibi in sui memoriam celebraret, qui locum incolere, regnumq; tutum seruare statuerat. De quo meminit Gaguinus, lib. 3. c. 4. Eodem, inquit, propè tempore Aubertus Abriacensis Pontifex, in colle altissimo sancti Michaelis cœnobium exædificauit, cum ageretur annus salutis 709. Quæ omnia prudenter considerans Ludouicus vndecimus pater Caroli 8. Rex Franciæ, in honorem Michaelis archangeli protectoris sui, Ordinem militarem sancti Michaelis dictum, cum sit Princeps & Præpositus cœlestis militiæ: quia pugnauit cum dracone, & data est ei talis potestas, instituit perpetuo, & fundauit certo militum numero, quorum Rex primus est decreto & determinato, de quibus infra dicturus sum.

De quo Michaele dicere potuerūt Reges Christianissimi, quod habetur Danielis 10. cap. Ecce Michael vnus de Principibus primus venit in adiutorium meū, & e. c. in fi. Nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael Princeps vester. Et ad hunc ordinem assumuntur omnes eleemosynarij & sobrij, qui sua bona eleemosynis erogauerunt, qui pauperibus subuenerūt, ægrotis peregrinis & indigentibus hospitalia visitauerunt, Ecclesias reparauerunt de suis bonis, & pro defunctis orauerunt, & orare fecerunt.

Assumuntur etiam domini temporales, habētes custodiam suorum subiectorum, & inferiores curati, & viri Ecclesiastici habentes custodiam animarum, & eis annuntiantes verba Dei, decem præcepta Legis, & Euangelia, & Prædicationes, qui sunt nuncij Dei & verborum ipsius.

Ab hoc ordine cecidit ille Dæmon, qui Asmodius alio nomine Belsephon dicitur, qui secūdum carcerem inferni cum omnibus sibi adhærentib⁹ tenet: cum quibus ipse tentat de Gula, ita ꝙ gulosi, tabernarij, & ebriosi, & sic de similibus erunt de isto secundo carcere inferni. Similiter & carnium voraces, qui mane surgunt ad ebrietatem, & sunt potentes ad bibendum. de quibus habetur Esa. 5. Væ, qui consurgitis mane ad ebrietatem, & tandem vsque ad vesperum, vt vino æstuetis, quoniam, vt plurimum talis ebrietas est peccatum mortale propter assiduitatem. notatur in c. vnum orarium. §. alias ea demum. 25. dist. & Host. in summa, de tempo. ordi. col. 6. versiculi. tertia regula.

Similiter omnes habentes custodiam aliquorum, vt sunt domini temporales & curati, qui sub ditis non nunciant quæ habent in mandatis, tam in administrando eis iustitiā, seu iurisdictionem, quàm in prædicando, & annunciando verbum diuinum diebus festiuis, sed sunt negligentes: aut aliàs non ita nūnciant, prout tenentur, in hoc carcere collocabuntur.

Decima quinta consid. Nonus ordo chori cœlestis, seu spirituum cœlestium dicitur Angelorum, & est vltima sedes, habendo respectum ad ea, quæ dicta sunt hic ante in 3. par. Et iste ordo angelorū est deputatus ad voluntatem domini, populis nunciandam.

Angeli autem vocabulum nomen est officij non naturæ. Nam angelus nuncupatur, vt dicit Arch. in c. fatendum. 13. quæst. 2. & iuxta illud: Qui facis angelos spiritus, & ministros ignem vrentem.

Angelis verò pictorum solertia pennas fingit, vt eorum discursum celerē significet, sicut & iuxta poetarum fabulas venti pennas habere dicuntur, sicut dicitur: Qui ambulat super pennas ventorum. & hæc secundum Isidorum. Dionysius autem dicit, quod angeli inferioris ordinis non participant ordinem superiorem illuminationum. Non enim participant cum ipsis, sed ex ipsis. Nam angeli superiores primo loco diuinas illuminationes suscipiunt, & illas postmodum ad aliorum notitiam deferūt, qui & primi nuncij dicuntur. Sed an de superioribus quatuor ordinibus etiam mittantur ad nos, vide Ant. Florentinum in sua summa, in 3. part. titu. 31. c. 6. §. 4. versicu. quantum ad quartum. vbi exponit illud Esaiæ 6. Et volauit ad me vnus de Seraphin, qui est de ordine superiori.

Et isti posteriores & vltimi homines ad diuinā constitutionem adducunt & subleuant, & vt isti viuant, informant. Vnde quiuis isti inferiores angeli, etsi non habent alios angelos sub se inferiores, quibus præsunt, habent tamen sub se hominum ordines, quibus præsunt, quos ordinant & disponunt: sursum eleuantur & extenduntur, per dilectionem Dei, in semetipsis formātur, per

per custodiam sub se progrediuntur, per illorum tutelam, quorum ministerio deputantur.

Vnde quilibet habet vnum bonum angelũ ab ortu suæ natiuitatis, vt dicit Archidiaconus in ca. fatendum.13.q.3. Imò Adam & Antichristus, vt dicit Ant. Flor. in sua sum. par.3.c.6.§.4. vbi dicit, ꝙ Antichristus habet etiam bonum angelum. & in §.5. dicit, quod iste angelus non est in ventre matris, sed statim postquam ortus est ex ventre matris, secundum Iacobum de Voragine, & secundum Tho.

Quod etiam cognouerunt gentiles: vnde Aristoteles in libro de secretis secretorum ad Alexandrum. Nescis, inquit, quod teste Hermogene duo sunt spiritus, qui te custodiunt, quorum vnus stat ad dexteram, & alius ad sinistram, custodientes & scientes opera tua, & referentes factori tuo quicquid feceris? Hoc solũ in veritate debet te, ô Alexander, retrahere ab omni inhonesto opere. Per quos angelos intelligit vnum bonum, qui stat ad dexterã, & alium qui stat ad sinistram, s. angelum Satanæ, quærentem hominem, tãquam leonem deuorare. Vel, qui erat Rex & Prælatus, duos habebat bonos angelos custodes, vt dicit Bernar. de Bustis. in 2. parte sui Rosarij. in sermone 11. part. 2. in litera D. Quia certum est Imperatores & Reges duos habere angelos custodes. Vnum, videlicet ratione singularis personæ, sicut habent cæteri homines. De quo habetur Mat.18. ibi. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est.

Et isti angeli sunt de ordine inferiori, quorum custodia habet multos effectus, vt statim dicam. Et iste angelus custodit, vt alij angeli.

Alterum verò angelum habet ratione dignitatis, vel officij regalis, vt de Eliseo legitur 3. Reg. 4. c. quod angelorum multitudinem habuit ad sui defensionem, vt infra dicam. Et iste secundus angelus, qui datur ratione dignitatis, illuminat, vt tenet sanctus Thomas 2. dist.11. q.12.

Singulis enim regnis præsunt angeli de superiori ordine inferioris Hierarchiæ, qui dicũtur secundum aliquos, Principatus, & secundum alios, Virtutes. Et isti sunt principaliter custodes Regum & regnorum. Ideo aliquando accipiuntur pro Regibus & regnis quibus præsunt, eò, quia rationabiliter procurant bonum gẽtium sibi commissarum & earum meritis, vt infra dicam.

Et, vt dicitur ad Hebræos primo, Omnes administratorij spiritus sunt missi in adiutoriũ eorum, qui hæreditatem capiunt salutis: propter septem, quæ Deus circa nos operatur, quæ ponit Ant. Florentinus in sua historia, prima parte, titu.6. cap.1. §.1. vbi ponit circa quæ operantur angeli apud nos.

DEcimasexta consideratio. Istorum angelorum etiam multiplex est effectus, quos ponit Bernardinus de Bust. in secunda part. sui Rosarij allegati, in sermone 13. in 2. par. in litera C. D. F. vsque ad literam M. vbi ponit duodecim offi[cia] quæ habent angeli erga nos. Et quosdam etiam [po]nit Discipulus, in suis sermonibus in sermone [de] angelis, sermone 32. vbi dicit, Quod propter [hæc] officia, quæ habent apud nos, debent à nobis [ho]norari. Eosdem effectus etiam describit Bartho[lo]mæus Anglici, in suo 2. lib. de propr. rerum. Etiam Bernardinus de Parentinis, in suo elucidario [in] quarta parte, ibi: Quæritur quarto. & Ant. Flor. in loco suprà alleg. §.5. Ego autem alio stylo, [vt] lius & plenius à rudibus intelligantur, & magis [suc]cinctè & clarè ponã effectus custodiæ angelorum, quam habent in nobis. Et dico, quòd angelus [no]ster datus est nobis ad custodiam ad multos effectus sequentes.

Primò, vt ab insidijs Diaboli nos præseruet [vt] satis notatur Iudith 13. Viuit dominus, quia custodit me angelus eius, & hinc euntem, & ibi cõmorantem, & inde huc reuertentem. Et Genesis. Cum Iacob Esau valde timeret, angelos sibi [occurs]os habuit, ipsum adiuuare paratos, qui ait: Castra Dei sunt hæc.

Secundò, custodit nos contra Dæmonum tentamina, velut pastor solicitè custodit oues suas [a] luporum morsibꝰ. Christus enim est verus pastor qui cum mittit oues suas, id est, animas, in hæc [in]feriora, mittit custodes angelos ad custodiendum eas. Vnde angeli Dei custodierunt & liberauerunt Loth de periculo Sodomorum. Gen.19.

Tertiò, nos quandoque à periculo mortis liberat, vt de Isaac filio Abrahæ, quem angelus à morte liberauit. Genes.12.

Quartò, nos præseruat à pœnis humanis, vt habetur Danielis tertio: vbi angelus custodiuit tres pueros à flamma ignis ardentis, & etiam à morte. Et dicit ibi tex. Angelus Domini descendit de cœlo cum Azaria & socijs eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem.

Quintò, bonus angelus orationes nostras Deo repræsentat, vt dicitur Thobię 12. Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebat mortuos. Ego obtuli orationem tuam Deo. & Daniel. 9. dicebat angelus Danieli. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni, vt indicarem, quoniam vir desideriorum es: sed angelus Persarum resistit mihi 21. dieb. Vnde Bern. Discurrit medius inter dilectum, & dilectam, vota offerens, referens dona: excitat istam, placat illum.

Sextò, nos in tristitia positos confortat, & corruentes releuat, Thob.5. cap. Forti animo esto, in proximo est vt à domino cureris. Vnde, cum Daniel corruisset in terram, tetigit eum Angelus Domini, dicens: Noli timere, pax tibi, confortare, & esto robustus vir desideriorum.

Septimò, bonus angelus nos à Dæmone tenta[tum]

[illegible]os consulit & protegit: imo contra multos Dæmonũ insultus nos defendit, & patet de B. Michaele tempore legis Moysi, & ante patet, qui princeps synagogæ eam quamdiu durauit, fortiter defendit. Daniel 1. Nemo mihi adiutorẽ, nisi princeps Michael. Circa quam synagogam eam protegendo, primo miranda fecit, quia ipse fuit ille angel⁹, q̃ plagas Aegypto intulit. Qui mare diuisit, Qui in columna nubis, & igni, populum Israeliticum antecessit. Qui in terram promissionis populum introduxit.

Secundò fecit stupenda: sciens enim Diabolus Iudæos ad idololatriam proruptos, volebat corpus Moysi honorificè sepeliri, vt Iudæi suas idololatrias exercerent: sed Michael victoriam obtinuit contra Diabolum, & corpus Moysi ab omnib⁹ abscondit. Vnde in Epistola Canonica Iudæ, & transumptiuè in c. si igitur. 24. q. 3. Cum Michael archangelus condisputans altercaretur de Moysi corpore, non ausus est iudicium inferre blasphemiæ: sed dicit, imperet tibi Deus.

Tertiò, protexit illos de synagoga, vt patet 2. Reg. 6. c. Et habetur in c. reuera. de consecr. dist. 2. vbi est historia de Syris, qui obsederant ciuitatem Samariæ: tũc dixit Eliseus, Plures nobiscum sunt, quàm cũ illis. Et loquebatur de angelis, quorum erat Michael, qui percussit Syrios cæcitate, quos Eliseus duxit in medium ciuitatis in Samariam, ipsis non videntibus.

Quartò, adiuuit eos, qui erant de synagoga. Dicitur enim Dan. 10. c. ex persona Gabrielis archangeli, Princeps regni Persarum resistit mihi 21. diebus. Et ecce Michael, vnus de Principib. primus, venit in adiutorium meum. Et in fine illius c. Et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael Princeps vester. Greg. verò li. 17. Moralium dicit, quod Princeps regni Persarum erat bon⁹ angelus, custodiæ illius regni deputatus (cum quodlibet regnum, natio, aut prouincia, habeat vnum bonum angelum ad sui custodiam deputatum) qui resistebat pro regno suo contra Gabrielem archangelum, cui populus Israel in Perside erat commissus, qui laborabat pro populi deliberatione, quem tutò posse angelus Persarum impedire nitebatur, Et vide infra in 9. parte, in 45. consideratione.

Sed quomodo hoc, quod vnus angelus dicatur alteri resistere aut pugnare pro sibi commissis? Nam, vt dicit S. Th. in 1. par. q. 113. relatus per Ant. Flor. in sua summa in 3. par. tit. 31. c. 6. §. 7. Diuersa iudicia circa diuersa regna, & diuersos homines varia exercent per angelos, qui in suis actionibus seu operibus regulantur, secundũ diuinã sententiam. Sed aliquando contigit, quod in diuersis regnis, vel in diuersis hominibus contraria merita, vel demerita inueniũtur, vt vnus alteri subdatur, vel præferatur. Quid autẽ super hoc ordo diuinæ prudentiæ habeat disponere, nõ possunt ipsi angeli cognoscere, nisi Deo reuelante. Et tunc necesse est ipsis angelis, quod super hoc consulant sapientiam diuinam, & eius agnoscant super hæc voluntatem, quam cognitam adimplere studeant.

Ex quo patet, q̃ inquantũ de contrarijs meritis, & sibi pugnantibus, diuinam consulunt voluntatem, dicuntur sibi inuicem resistere. Non quia sint eorũ voluntates contrariȩ: qua in hoc omnes concordant, quod Dei sententia & voluntas impleatur, sed quia ea, de quibus consulũt, sunt contraria.

Et cum fuerit Dux synagogæ tãtum quantum durauit, post illam sepulta, fuit Dux & custos Ecclesiæ Catholicæ & Christianæ, & huius regni, & regis Franciæ dicitur data custodia & protectio attributa, tanquam supra cæteros seculi Principes, brachium dextrum ecclesiæ Catholicæ tenentis: & in illa fide conseruanda, manutenenda, & defendenda præpotentis. Nam, vt ait Greg. Quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur, vt ex ipso actu, & nomine detur intelligi, quod facere præualet Deus. Ideo eidem Michaeli plura, q̃ sunt meræ virtutis attribuuntur ob quod inter sanctorum acies angelorum Christi signifer habetur, & paradysi præpositus nominatur, in signum cuius, & reges Franciæ protectionis, post primam Michaelis in terra Ecclesiæ Romanæ. s. in monte Gargano Apuliæ miraculosam apparitionem, in suique honorem templi dedicationem, facta fuit apparitio secunda in regno Franciæ, in loco, qui Tumba dicitur, iuxta mare sex millibus ab vrbe Abriacensi, circa annum Domini 707. vbi Michael episcopo prædictæ ciuitatis apparuit, iubens, vt in prædicto loco Ecclesiã construeret, & sicut fit in terra Ecclesiæ in monte Gargano, ita & ibi in sui memoriam celebraret, qui locum incolere, regnumque tutum seruare statuerat, vt plenè habetur in ei⁹ legenda. de quo etiam meminit Gaguinus in suis Chronicis, lib. 5. c. 4. Eodem, inquit, propè tempore Aubertus Abriacensis Pontifex in colle altissimo S. Michaelis cœnobium exædificauit, cum ageretur annus salutis 709. vt refert G. Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verbo. Adiectæ impuberi. nu. 46. A quo tempore apprehendit serpentem antiquum, qui est Diabolus, & ligauit eũ per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit & signauit super illũ, vt non seducat amplius gentes, donec consumentur mille anni. Apocal. 20. A quo quidem tempore vsq; nunc semper floruit regnum Franciæ in fide Christiana plus quàm alij principat⁹. Ita q̃, vt ex historijs & rebus gestis Gallorũ, & aliarum prouinciarũ, reperiuntur adhuc plures Principes, & plura regna, in quibus sunt Iudæi manentes, & residẽtes, & plures sunt hæretici, qui non arcentur, neq; puniuntur à principibus, sed tolerantur. Imo, quod plus est, sustinẽtur: vt nũc est de quodam Luthero Alemano, qui multas hæreses in Alemania seminauit:

nauit: quæ adhuc nisi fuissent acriter eius sectato-
res puniti per curias nostras parlamentales, in qui
bus viget omnis excellentia iustitiæ, plures nostra
tes ad inferna deduxissent. Sed fuerunt ita extirpa
tæ huiusmodi hæreses, quod non amplius tam au-
dax, qui ausus sit de his verbum proponere, nec a-
liquod ei⁹ dictum propalare. Et nō mirum si tales
hæreses nō possunt pullulari in Francia, quia Dia-
bolus ligatus est per Michaelem, vt non sedu-
cat amplius gentes, donec consumentur mille
anni.

Hic enim Michael, si in synagoga mirabilia fe-
cit, vt dictum est, multo maiora & mirabilia in
hoc regno fecit. Fuit ille, qui ampullam, oleo ple-
nam in baptismo Clodouei, regis Francorum pri
mi Christiani, medio Clotildis eius vxoris, filiæ re
gis Burgund. quo adhuc hodie liniri solent Reges
Franciæ, cum sacrantur & vnguntur, vt dicit Gag.
lib. 1. c. 8. quod creditum est spiritus Dei ministerio
id perpetratum. Et ideo per Michaelem, cum sit
Princeps Ecclesiæ Cath. cui tunc credidit dictus
Rex Clodouæus. Secundò, Alemanos fugauit mi
nisterio Dei. Ex quo creditum est, angelum Mich.
ibidem adesse, vt de eo dici potest illud quod dici-
tur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt, quàm cum il-
lis. Ipse fuit ille, qui ceruum duxit ad transeūdum
vadum, cum Clodoueus dolens exercitum suum
debellare volentem contra Gothum hæreticum,
orationem Deo habuit in hunc modum:

Deus, inquit, optime in tribulationibus adiu-
tor, sanæ religioni tuæ quam tueor, ne differ de
hæretico Gotho sumere vltionem, da fluuium va
dabilem. Hoc precantem Clodouæum non est
aspernatus Deus: ad primā enim insequentis diei
lucem, ceruus è sylua nemine inclamante in con-
spectum se prorupit, qui magnis inde militum vo-
cibus excitus, fluuium enatans, quasi itineris ex-
plorator, vadum monstrauit, quem Deus condu-
cere faciebat per Michaelem, tanquam protecto-
rem & defensorem Ecclesiæ Cathol. cui tunc Clo
douæus credebat, & contra hæreticum pugnabat,
prout credēdum est. Et vt dicit Gaguinus eodem
loco, hunc secuti milites in vlteriorem fluentis ri-
pam, qua ceruus traiecerat, euadunt.

De huiusmodi Regis conuersione, & eius mira
culis in eius conuersione factis, videatur Ioannes
Ludouicus Viualdus de monte regali, ordinis Præ
dicatorum, in tractatu de triumpho trium lilio-
rum Franciæ, regi Ludouico XII. directo: quem
refert de verbo ad verbum G. Benedicti in sua so-
lenni repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu.
86. vsque ad nu. 116. & per 20. col. & vltra. extra de
testamentis. vbi multa miracula ponit, quæ fue-
runt facta in huiusmodi conuersione. Et multa
pulchra gesta regum Francorum contra infideles,
contra quos fuerunt protecti & adiuuati pro fide
Catholica sustinenda, & defendenda, augmentan
da per Michaelem Archangelum Principem Ec-
clesiæ Catholicæ: quod ita credendum est, cum ta
lia sine auxilio illius fieri non potuissent. D.
cam alibi de excellentia huius regni, & Regis Fr
ciæ.

Item idem Michael pluries & multoties pro
Reges Franciæ vsque ad hęc tempora ab inimica
contra ipsos inimicos eis victoriam dando, vt n
deri potest de pluribus, per dictum Benedicti in
co hic ante allegato. quę essent nimis longa, & in
tè tædiosa ad recitandum.

Illuminauit etiam taliter reges Franciæ, q
omnes hæreses ab eorum regno extirpauerunt
omnes Iudæos fugauerunt, vt dictum est hic an
& videri potest per dictum Viualdum, in præ
cto suo tractatu: & eundem Benedicti in iam dic
repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 93. v
que ad nu. 100. Et de huiusmodi illumination
Michaelis dicam infra in sequenti effectu Angelo
rum.

Octauò, ergo bonus angelus noster nos illum
nat in Dei & fidei Catholicæ secretis, & ab error
ad verum lumē nos reducit. intellectus enim no
ster ista alta capere non potest, cum se habeat ad
secreta cœlestia, sicut oculi noctuæ ad lum
lis: tunc angelus noster secreto illuminat inte
ctum nostrum, & manuducit in cognitione
uinorū arcanorum per fidem, & cognitionē. Vi
de Zach. 4. Reuersus est angelus qui loquebatu
in me, & suscitauit quasi vnum, qui suscitatur è
graui somno. Vnde superiores angeli, qui plu
de arcanis cognoscunt quàm inferiores, illumin
uit ipsos inferiores secreta diuina quæ eis no
runt reuelando, & eis manifestando talia secre
quæ hic inferiora vsque ad diem iudicij conce
nunt, dicuntur eos illuminare, & eis loqui. qu
secreta diuina, si nobis sint reuelanda, tunc re
lant pro salute nostra, & inferiores, quæ er
gerentur, referunt. Et sic superioribus loqui di
tur, vt dicit Tho. in 1. part. suæ summæ. q. 113. Sic
virgo Maria fuit illuminata, cum prius dicere
ce, virum non proposui cognoscere, turbata
angelico sermone, statim post adiunxit: Ecce a
cilla domini, &c. vt habetur Luc. 1. Similiter Ia
cob videns scalam, in qua ascendebant & des
debant angeli, in cuius cacumine erat domin
innixus, per quam significatur descensus Dei
mundum, & vnitas trinitatis in lapidibus ca
suo appositis in vnum coniunctis, illico il
tus dixit: Terribilis est locus iste, non est in
domus Dei, & porta cœli, Gen. 28.

Nonò, nos ab aduersis inimicis defendit, & a
uersos indiuisibiles deuincit. vnde habetur Apo
12. Prælium factum est in cœlo, & Michael & a
geli eius prælia bantur, & pugnauit Michael
dracone, & fecit victoriam. Et, vt dicit S. Tho
loco supra alleg. S. Michael in prælio habito cu
Lucifero, fuit dux & princeps, ideo dicitur de o
dine principatuum, & ipsum Luciferum cum

gelis suis de cœlo in hunc caliginosum aerem, & in profundum abyssi deuinxit: vnde cantat Ecclesia: Collaudemus venerantes omnes cœli milites, sed præcipuè primatem cœlestis exercitus Michaelem in virtute conterentem Zabulon, s. Luciferum. Quiquidem Michael erit etiam destructor Antichristi, prout etiam destruxit Luciferum: vt dicit gloss. super illud Apoc. 13. Vidi vnum de capitib. eius occisum. Antichristus. n. mortuum se finget, & per triduum latens postea apparebit, dicens se esse suscitatũ. Et ferentib. eũ Dæmonib. in aere ascẽdet, & vniuersis mirantib. adorabũt eũ, tandẽ dum stabit in papilione suo in monte Oliueti, Michael eum occidet, vt dicit gl. super illud 2. Thes. 2. Quem Deus interficiet spiritu oris sui.

Decimò, bonus angelus nos consolatur, nobis panem & vinum ministrando, tempore necessitatis. De hoc habemus 3. Reg. 19. vbi dicitur, Quod cum Elias dormiret in vmbra iuniperi, fugiens à facie idololatræ Iezabel, Deus misit sibi angelum dicentem: Surge, & veni, comede, grandis enim restat tibi via. Surrexit, comedit, & bibit, & in virtute illius cibi ambulauit vsque ad montem Dei Oreb. Et habetur Dan. 14. Quomodo angelus domini portauit Abacuch, à Ierusalem in Babyloniam, & panem & aquam, quæ suis messoribus in agro deferebat, Danieli inter leones existenti detulit, vt ex illo reficeretur, qui longo tempore ieiunauerat, quem angelus consolatus est. & habetur Luc. 23. & Gen. 16.

Vndecimò, docet orare, pœnitentiam agere, Dæmonem ligare, & compescere vxorem. vt habetur Thob. 5. & 12. quomodo angelus Raphael docuit Thobiam iuniorem prædicta. Et ideo, cũ inter alia quis vult vxorem ducere, debet consulere angelum suum, qui eum docebit habere prudentem, cũ à domino datur vxor prudẽs, & dotes, & diuitiæ à parentibus. vt habetur Prou. 19. Et dixi in rubr. Des droictz & appertenances à gens mariez. in consuetud. Burgundiæ.

Duodecimò, impedimentum boni, & occasionem mali remouet, & ad bonum reuocat, vt habemus exemplum Gen. 21. Quod angelus reuocauit Agar, fugientem dominam suam, & ad humilitatem & bonum reduxit. Et Exod. 12. Vbi angelus percussit primogenita Aegypti, vt tolleret eis occasionem mali.

Decimotertio, excitat nos à somno culpæ, vt habetur Zach. 4. De angelo, qui excitauit Zachariam, vbi dicit, Angelus domini excitauit me, quasi hominem qui excitatur à somno. & Act. 12. quãdo angelus percusso latere Petri excitauit eum, dicens. Surge velociter.

Decimoquartò, à contrarijs potestatib. nos defendit. hostes visibiles etiam percutiendo. Psalm. 33. Immittit angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. & 4. Reg 19. venit angelus domini, & percussit in castris Assyriorum 80. millia. Et contra hostes nos adiuuant. Genesis 31. & 2. Maccab. penul.

Decimoquintò, peccata præterita increpat, vt ab eis recedamus. Num. 2. Vbi cum angelus filios Israel de præuaricatione increpasset, ipsi eleuauerunt vocem cum fletu.

Decimosextò, à peccato præsenti nos eripit bonus angelus, vt patet in eductione Loth, & vxoris eius de Sodomitis, id est, de peccati cõsuetudine. Gen. 19.

Decimoseptimò, impedit angelus peccatũ futurum, ne fiat. vt patet Nu. 22. in Balaam, qui ad maledicendum Israel pergens, ab angelo est impeditus.

Decimooctauò, purgat labia nostra ad consolationem angelus noster bonus, Esa. 6. ibi: Et volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigi labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

Decimononò, secreta Dei reuelat. Thob. 12. Dicit Raphael angelus: Manifestabo vobis intentionem: & non abscondam à vobis sermonem occultum. & instruit in ambiguis vt certificemur. Dan. 9. & 10.

Vigesimò, bonus angelus increpat malos, ne amplius malum committant, & de malis commissis, Num. 22. Cur verberasti tertio asinam tuam? & Apoc. 18. Angelus increpat Babylonem, & multitudinem eius, eique comminatur. Exite, exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eorũ non accipiatis.

Vigesimoprimò, gaudent angeli de satisfactione, & reductione ad pœnitentiam, vt habetur Lu. 10. Gaudium est angelis super vno peccatore pœnitentiam agente.

Vigesimosecundò, concupiscentiam debilitat, vt patet Gen. 32. vbi angelus tetigit neruum femoris Iacob, & emarcuit.

Vigesimotertiò, memoriam passionis Christi nostris mentib. imprimit, vt patet Ezech. 9. Trãsi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius.

Vigesimoquartò, angeli orant pro nobis, imò totam terram circuendo compescunt. Zach. ca. 1. Omnis terra habitatur & quiescit. Illic erat angelus, & luctuosam ad Deum fundit precem. Domine exercituum (inquit) vsq; quo tu non misereberis Ierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est, & meruit angel⁹ petitionis suæ consolationem audire.

Vigesimoquintò, angeli etiam nostris duris casibus, calamitatibusq; spiritualiter compatiũtur. Esa. c. 33. Ecce videntes clamabunt, angeli pacis amarè flebunt, dissipatæ sunt viæ, cessauit trans-

ſens per ſemitam, irritum factum eſt pactum, &c. Et dicit Iacob. Fabri in Commentarijs diui Dionyſij epiſt.8. vbi ponit de benigna cura prouidentiaque angelorum circa gentes.

Vigeſimoſextò & vltimò, Bon⁹ angelus noſter portat animas noſtras de corporibus noſtris egredientes in cœlo, & eas ibi ſecundum ſua merita collocat in loco in eis debito, ſecundum quod dicitur: Nomina eorum ſcripta ſunt in cœlis. & habetur Luc.16. Factū eſt, vt moreretur mēdicus, & portaretur ab angelis in ſinū Abrahæ. vnde archāgelus Michael multa habet officia in cœlis, vt ante dixi.

Inter alia tamen habet officium ponderandi animas. Ideo in Eccleſijs pingitur ponderans animas: quia Dan.5. dicitur. Appenſus eſt in ſtatera, & inuentus eſt minus habens.

Habet etiam officium portandi eas, & collocādi in paradyſo. vnde cantat Eccleſia. Venit Michael archangelus cum multitudine angelorum, cui tradit Deus animas ſanctorum, vt perduceret eas in paradyſum exultationis: quia data eſt ei poteſtas ſuper animas ſanctorum. Cum enim quis moritur, aſſiſtunt boni angeli pariter & mali, merita aut demerita expectantes, & quando inuentus eſt dignus, tunc bonus angelus valdè reuerenter portat cum multitudine angelorum ad gloriā beatorum, præſentans eā Deo altiſſimo creatori ſuo, vt de tanto bono & excellenti gaudio referat gratiarum actiones: & deinde refert eā ad locū ſibi ab æterno aſſignatum, quia nomina ſaluandorū ſcripta ſunt in cœlis. Et tunc verū eſt, ꝙ noſtra mater Eccleſia cantat: Gaudēt in cœlis animæ ſanctorū, qui Chriſti veſtigia ſunt ſecuti. Et quia pro eius amore ſanguinē ſuū fuderunt, & multa alia paſſi ſunt, ideo cū Chriſto regnāt ſine fine, & exultant. Ex quorum ſalute gaudet tota cœleſtis curia, imò cum magno gaudio egrediuntur, Eſa.55. In lætitia egrediemini, & in pace deducemini.

O quanta animæ dignitas eſt, & quantum eam diligit Deus, quando talem in vita ſua aſſignat ſibi cuſtodem, & in morte ſecurū directorem, cui tota applaudet cœleſtis curia: vt dicitur Eſa. vbi ſupra mōtes & colles cantabūt corā vobis laudē, & omnia ligna regionis plaudēt manu. i. angeli maiores & minores gaudēt & exultabūt in aduētu ſanctarū animarū in gloria, ita ꝙ accreſcit eis quoddam gaudium accidentale vſq; ad diem iudicij.

O quam ſolicitè & diligenter omni die, omni hora, & omni loco nos tali, & tam potenti cuſtodi debemus commendare, & nos, & omnia bona noſtra temporalia & ſpiritualia committere, fructus, agros, pecora, geſta, actus, opera, liberos, ac totā familiā. Imo & nutrices ſero & mane: & quando lactantes pueros in cunis decubant & reponunt, debent Deo, virgini Mariæ, ſuo bono angelo, patrono, & omnibus alijs ſanctis Dei, pro poſſe, diligenter & deuotè cum crucis ſignaculo committere, ex quo ſanctus angelus tantam habet poteſtatem cuſtodiendi nos, non immerito de eo cantat Eccleſia: Quo cuſtode procul pelle rex Chriſte ... me, omne nephas inimici, corde & corpore pa... dyſo redde tuo nos tua ſola clementia. Et propter ea mihi viſum fuit; & conſului multis, quod quilibet bonus Chriſtianus notabilis alicuius dignitatis, qui vult habere aliquem lectum ſeu torum triumphalem, quod triumphum ſui lecti debe... conuertere in hunc modum. Videlicet, quod ... coopertorio lecti ſeu cuſſa debet eſſe triumph... trinitatis in medio, cum quatuor Euangeliſt... forma quatuor animalium à quatuor laterib... cundum quod figuratum eſt Apocal.4. Et in ... te lecti ſint hæc ſcripta. In manus tuas domine ... mendo ſpiritum meum, Redemiſti me domine De⁹ veritatis. Et in vno latere à parte dextra ſit cru... cifixus in vno angulo lateris, & ſint ante eū hi ... verſus, quos teneat quidā homo pict⁹ in formam rogantis, & dicat:

Ore tuo Chriſte benedictus ſit torus iſte:
Dormiat in Chriſto, qui toro iacet in iſto.

Et ex alio latere in parte ſiniſtra ſit in parte ... riori virgo Maria: & in parte inferiori illius lateris ſit mulier etiam depicta in formam deprecan... quæ teneat hos verſus:

Vt me pauſantem conſerues & vigilantem:
Me tibi virgo pia ſemper commendo Maria.

Et in pendulis lecti in pendente ſuperiori ſi... duo angeli, vnuſquiſque in angulo: in medio qu... rum erunt hi duo verſus ſequentes:

Angele qui meus es cuſtos, pietate ſuperna,
Me tibi commiſſum ſerua, defende, guberna.

Quos omnes verſus vnuſquiſque bonus Catholicus debet dicere ſingulis diebus pluries, mane ... cum vadit ad dormiendum, cum Pater noſter ... Aue Maria: ſi ſaltem vacare non poſſit plurib... ordinibus, ſaltem habeat in mente, corde, ... & oratione prædicta, vt aliquid mereatur ... ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum ... c. de forma. 22. q.5. concordat text. in c. cupientes de pœnis in clementinis. notatur in l. in illa ſtipulatione. ff. de verb. oblig.

DEcimaſeptima conſid. Redeundo vnde ... greſſi ſumus, Ad iſtum ordinem angelorum vltimū aſſumuntur omnes pueri baptizati, qui merito paſſionis Chriſti, & fide parentū in gr... baptizati decedūt: quia vt dicitur Mat.22. Erunt ho... mines ſicut angeli Dei in cœlo: quia per dona gratiæ homines poſſunt mereri tantam gloriā, quæ etiam angelis ſingulorum ordinum æquetur ... hæc vocantur aſſumi ſeu locari in ordines angelorum. Dicit. n. Aug. ſuper Ezech. Sunt nonnulli qui parua cupiunt, ſed tamen hoc nunciare fratribus nō deſiſtūt, & hi in angelorum numerum cenſentur. Multi enim ſunt ſimplices & illiterati, & tamen verbo & exemplo quantū poſſunt, alios ædificant, qui inter angelos collocabuntur.

Ia...

Item, sunt nonnulli, q hic bene regunt seipsos, vxorem, totam familiam, liberos, singulaque negotia, cuncta ordinantes ad Dei honorem, timorem & amorem, sicut faciebat Thobias: fili pauperem vitam gerimus, multa bona habebimus si timuerimus Deum. Tales similiter si maiora nõ habuerint merita, inter angelos collocabũtur, & etiam simplices, qui pœnitentiam egerunt, carnem suam affligendo pro peccatis inter angelos collocabuntur.

Ab hoc ordine cecidit quidam principalis Dęmon, qui vocatur Mammone, cum pluribus alijs suis complicibus, qui tentant de auaritia, quos dominus paupertate percussit, Matt. 6. Et ad illum carcerem inferni superiorem descendunt omnes auari, vsurarij, & eis similes. Et de quibus tentet huiusmodi Dæmon, vide Bernardinum de Bustis in prima parte sui Rosarij, sermone decimo, in litera M. vbi amplè.

Ex quibus patet, quod sicut in cœlo, s. cœlesti, sunt nouem ordines angelorum, qui mansiones dici possunt, ita in inferno sunt nouem carceres, in quibus sunt Dæmones, qui recipiunt damnatos de pluribus peccatis, secundum eorum grauitatem, & secundum quod supra dictum est, vt recitat ample Vincentius in suis collationibus. Et alij præsunt alijs: cum Dæmones præsunt Dæmonibus, vt etiam suprà dixi.

DEcimaoctaua cõsideratio erit talis. Cum in paradyso sint nouem ordines, & in quolibet ordine sint sex millia sexcenta sexaginta sex mansiones, & in qualibet mansione possint esse tot regna, tot ducatus, tot comitatus, tot nationes, tot prouinciæ, tot ciuitates, tot domus: & in qualibet domo tot sedes seu loca, scilicet, sex millia sexcenta sexaginta sex, & in qualibet sede seu loco, de quò dicitur, nomina vestra scripta sunt in cœlis, est vna anima: quando omnia illa loca replebuntur, tunc vt opinantur nonnulli Doctores deuoti hanc calculationem piè ponentes & credentes, aduenict extremum iudicium: sed quia ista non sunt præsentis speculationis, nec etiam, vt dicit Bernardinus de Bustis in 2. parte sui Rosarij, sermone 19. 2. part. in litera L. non potest dari nec dici certus numerus angelorum, ex pluribus per eum ibi allegatis, non aliter insisto. Plures tamen sunt angeli boni quàm mali, prout habetur Paral. 32. vt ibi dicitur. Et etiam habetur in sermonibus Discipuli, sermone 88. quod certus numerus angelorum dari nec numerari potest. & ibi amplè ponit illos nouem ordines angelorum suprapositos, & quomodo, & qualiter animæ collocantur in illis ordinibus, secundum dignitatem illarum.

Quia tamen dictũ est, quod etiam mali angeli sunt in inferno, & habent carceres & officia distincta, quærit Robertus de Licio in sermone 11. c. 2. in feria 4. septuagesimæ. ver. 2. Vtrum mali angeli sint in inferno? Et respondet secundum Bonauenturam. di. 6. art. q. 1. lib. 2. cum Alexandro de Halis in 2. vol. summæ. q. 96. quod locus Dæmonum post lapsum vsque ad diem iudicij, non est locus subterraneus, quem vocam⁹ infernum, sed aer caliginosus, in quo generaliter Dęmonum habitat multitudo: & vtrum aliqui sint detrusi in inferno, dicit se nescire, nec inuenire determinatum à sanctis. dicit tamen bene credere, quod aliqui descendunt ad torquendas animas, secũdum quod habẽt in se deputata maledictionis officia. Si etiam in prædicto aere puniantur pœna ignis, vt dicit, diuersi diuersa sentiunt. Quidam dicunt quod sic, licet min⁹ intense quam post iudicium. Alij autem dicunt, quod talis pœna eis differtur vsque ad iudicium, & interim grauem pœnã susci piunt ex eo, quod sunt in isto aere caliginoso: quia locus in quo cõditi sunt, erat cœlum empyreum, quod est luminosum, & est eorum locus naturalis, ad quem non possunt amplius reuerti.

De his omnibus supradictis me remitto ad doctores Theologos (quorum est talia nosse) quoniam melius est tacere, quàm male loqui: & in reliquis ab articulis fidei, in quibus firmiter credim⁹, & simpliciter confitemur, credo, prout sancta mater Dei Ecclesia credit. Et quæ hic ante dixi, intelligo me dixisse sub benigna correctione dominorum Theologorum, & sub protestationibus. quod si sit dictum, quod habeat in se aliquid dubium, aut quod non sit bene dictũ, quod habeatur pro non dicto nec scripto, & sic me submitto limæ & correctioni prædictorum dominorum Theologorum.

DEcimanona consid. Erit per modum quæstionis: An possit dari decimus ordo angelorum in paradyso? Et pro decisione huius dubij videndum esset, quod dicit Ioan. de Turrecr. in c. hi duo. de consecr. dist. 1. vbi innuendo ex illo tex. dicit videri, quod sint vel fuerint decem ordines angelorum. Item dicit Magister Sententiarum in secundo. d. 9. testatur, quod scriptura testatur, decimum ordinem ex hominibus esse restaurãdum, ergo ita est: quia, vt dicit Aug. Maior est Scripturę autoritas, quam omnis humani generis perspicuitas, ibi arguit in oppositum, tandem concludit secundum mentem Theologorum, quæ doctrinis sanctorum est magis consona, quod omnes electi assumuntur ad ordines angelorum: quidam, s. ad superiores, quidam ad inferiores, & quidam ad mediocres, pro diuersitate suorum meritorum: sed beata Maria super omnes, vt dixi supra in hac parte, in 3. consideratione.

Et istud comprobat diuersis rationibus. Primò, vt dicit, ad hoc est glos. super illud Psal. 44. Constitues eos principes super omnem terram, quæ dicit: elegit pauperes, vt exaltet ad ordines cœli qui sunt ex hominibus, & angelis: ergo homines assumuntur ad ordines angelorum.

Secundò, ad idem est gl. Deut. 13. super illud: Omnem locum, quem calcauerit pes vester, vester erit. quæ dicit, si Diabolum vincere potero, si meruero, vt Deus conterat eũ sub pedibus meis, consequenter locum eius habebo in cœlo.

Tertiò. hæc idem gl. Deut. 33. super illud. Eijciet à facie tua inimicum, dicetq; contere. Et super illud ad Rom. 11. Dominus conteret Satan sub pedibus vestris velociter.

Item, B. Dionysius dicit in 1. c. de diuinis nominibus, quod homines angelorum gloriam sortientur. Item Greg. in homilia de centum ouibus dicit, quod homines secundum diuersitatem meritorum ad diuersos ordines transferentur angelorum. Hæc de Turrecr. vbi respondet ad obiecta in oppositum. Videatur etiã de hac materia Bart. Sibylla in speculo peregrinarum. quæst. in prima quæstiuncula decimi c. secundæ decadis: vbi dicit, quod opinio dicentium posse dari decimum ordinem, videtur sapere hæresin: dicit tamen ibi in fi. vnum singulare, quod meritum hominis est efficacius merito angelorum, quod cõprobat quatuor rationibus.

Vigesima consi. Nedum angeli habent sedes, & loca in cœlo: sed etiam beati, & ibi honorantur, glorificantur, & laudantur, ita quod vnus præfertur alteri, & vnus maiorem sedem habet altero. Non quod vnus sit supra caput alterius, sicut in solario, sed sunt in cœlo empyreo, sicut si esset mons rotundus, & aliquis esset in culmine, & alij circumcirca. Et isti sunt, de quibus dicitur Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua domine. Gloria enim est omnibus sanctis eius, Psalm. 149. Qui sunt ciues sanctorum, & domestici Dei, inter quos nulla est inuidia: sed vnusquisque ita gaudet de reuerentia alterius, sicut de sua, vt dicit Augu. in Epist. ad Cyrillum. Noueris, quod reuerentia, quæ singulis sanctorum exhibetur, cæteris omnibus exhibetur: nec putes, quod in cœlo sit aliqua inuidia, vt in mundo. Sicut enim in mundo quilibet hominum cæteris præesse magis vellet, quam subesse: ita in cœlo per charitatẽ ineffabilem, qua se inuicem diligunt beatæ animæ quilibet sanctorũ, ita alteri⁹ gloria gaudet sicut sua, quoniã vellet quisque maior, vt quisque minor sibi esset æqualis. & penè maior, quia gloria eius esset sua. Nam minor ita maiori gloria gaudet, sicut si eam haberet, imo potius de sua, si fas esset, sibi impartiret: vnde gloria singulorum est gloria cũctorum. hæc ille. Et hæc recitat Ber. de Bust. in 2. part. sui Rosarij, ser. 19. in 2. part. in litera N.

Sunt tamẽ in multiplici passionum genere gloriæ, Quoniam, vt ait Aug. in ser. de martyrib. Sanctorum societate cœlum exultat, quorum patrocinijs terra lætatur, quorum triumphis Ecclesia sancta coronatur, quorum gloria multiplici passionum genere adornatur: & qui nescit dispositionem beatorum in patria cœlesti, potest sic imaginari, quod Deitas est in supremo culmine, & post eam beata virgo Maria, vt dixi supra: & postea angeli iuxta gradus & ordines supra positos & descriptos, & post angelos sancti iuxta eorum gradum, quia angeli sunt in superiore loco ante sanctos, vt dicit S. Tho. in 1. par. suæ sum. q. 66. art. 3.

Aduertendum est etiam ad id, quod dicitur Ioan. 14. In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Et Hieronymus fecit librum vnum de 42 mansionibus. & Ambrosius vnum, & Richardus de S. Victore.

Altitudinem autem cœli, & magnitudinem si quis contemplari voluerit, debet primò considerare magnitudinem terræ, & aliorum elementorum, quæ singula excedũt se inuicem in decuplo, & postmodum considerare latitudinem orbis, quæ est maior in decuplo omnibus elementis simul. Quæ, cuius sint magnitudinis, ponit Ber. de Bustis in 2. parte sui Rosarij, serm. 10. part. 2. litera Y.

Deinde extendere considerationem suam vsque ad cœlum empyreum, discurrendo mente magnitudinem aliorum nouem cœlorum, quorum singuli excedunt inferiores omnes in decuplo secundum mathematicos: & sic aliqualiter intelliget magnitudinem & altitudinem ipsius decimi cœli, scilicet, empyrei, quod excedit in decuplo omnes alios: & similiter poterit inuestigare aliquo modo pulchritudinem illius cœli, considerando pulchritudinem omnium prædictorum elementorum & cœlorum, quorum quodlibet in decuplo, quo ad formositatem & speciositatem: tunc intelliget, quod inexplicabilis est pulchritudo illius cœli empyrei, in quo collocantur sancti in visione gloriæ. Eccl. 43. De cuius excellentia amplè Ber. de Bustis in dicto serm. 19. supra alleg. & in litera S. ponit, quomodo ibi collocantur Patriarchæ, Apostoli, Martyres, Confessores & Virgines: quæ cum sint nimium prolixa, nihil aliud de collatione illorum, & prælatione hic dicam, nisi tantè statim de duobus, videlicet, de Ioanna Baptista vtrum præcedat Adam, & de Petro, quod præcedat omnes Apostolos, tãquam Princeps illorum, & primatum habens inter eos.

Vigesimaprima consid. Deus dabit gloriã sanctis in gloria. Probat mirabilib. rationibus Raymun. Lullius in suo introductorio artis generalis, in arbore Apostolicali: vbi dicit, quod Deus creauit mundum cum magnitudine bonitatis, æternitatis, potestatis, sapientiæ, voluntatis, gloriæ & veritatis: & ita sua magnitudo est, ita ratio, quod Deus creauit mundum ratione gloriæ, sicut ratione bonitatis. Est ergo finis mundi ita magnus per gloriam, sicut per bonitatem: sufficit ergo verus ad gloriandum homines in gloria, vt magnitudo tantum sufficere possit fini gloriæ, sicut fini bonitatis. Est ergo probatum, quod Deus qui creauit mundum dabit gloriam hominibus bonis. Et, vt

di...

[illegible] idem Raymun. Lullius ibi. Iste passus est placens ad intelligendum, quoniam intellectus gaudet in attingendo veritatem gloriæ, quam expectat: gaudet etiam in nouo modo probationis, quam, vt ipse dixit, dat secundum tabulam generalē hoc modo, videlicet: In Deo est gloria, & ipse est gloria: & si nō daret gloriam illis, qui suam gloriam diligunt, iniuriam faceret amabilitati suæ gloriæ, & amatiuitati illorum, qui suam gloriam diligunt, & sic esset iniustus, & auarus amabilitati suæ, & amatiuitati illorum, qui suam gloriam diligunt. Et idem sequeretur de sua memorabilitate, intelligibilitate, memoratiuitate, & intellectiuitate hominum, quæ iniuria est impossibilis. Dabit ergo Deus gloriam omnibus illis, qui moriuntur in statu bonitatis, virtutis, & veritatis, & qui ipsum diligunt, & suam gloriam sperant. Et ibidem amplius ponit, an Deus glorificabit hominem, cum medio, vel sine medio, & cum pura concordantia, & sine contrarietate, vt ibi per eum.

Vigesimasecunda conside. Sancti etiam sunt honorandi & venerandi in terris, prout in cœlo, & festiuitates eorum sunt solennizandæ: quod probatur ratione, autoritate, & exemplo. Et primo ratione probādum est: quia secundum Io. de Turrecre. in cap. 1. de consec. distinct. 3. allegando Guil. Altisiodoren. in sua summa de officio, propter sex causas festiuitates sanctorū in terris sunt faciendæ.

Prima est propter honorem diuinæ maiestatis. Cum enim honorem sanctis impendimus, Deum in sanctis honoramus, & ipsum in eis mirabilem prædicamus: quia; qui sanctis honorem tribuit, illū specialitèr honorat, qui eos sanctificauit.

Secunda est, propter auxilium nostræ infirmitatis. Quia enim per nos salutem habere non possumus, de sanctorum intercessionib. indigemus à quib. vt adiuuari mereamur, meritò ipsos honorare debemus. Legitur enim 3. Reg. 1. quod Bersabee, quæ interpretatur puteus satietatis, id est ecclesia triumphans, filio suo, id est ecclesiæ militanti regnum suis precib. obtinuit.

Tertia est, propter augmentum nostræ securitatis, ad spei nostræ subleuatiōem, vt per sanctorū gloriam, quæ nobis in eorum festiuitate proponitur, nostra spes, & securitas augeatur. Si enim homines mortales nobis similes, potuerunt ita per sua merita sublimari, cōstat, quia nos similiter poterimus: cùm manus domini breuiata non sit.

Quarta est, propter exemplum nostræ imitationis. Cum enim eorum festiuitates recensentur, ad eorum imitationem prouocamur, vt scilicet eorum exemplo, terrena contemnamus, & cœlestia desideremus, vbi sunt collocati. Quoniam cùm [illegible] virtutes, in die solennitatis eorū, nostræ [illegible] oculis obijciuntur, ardenter accendimur ad honorificentiam illorum. Et ideo dicit Leo Papa, in quodam sermone de martyrib. Quotiescunque fratres charissimi sanctorum martyrū solennia celebramus, ita ipsis intercedentib. expectemus à domino consequi temporalia beneficia: vt ipsos martyres imitādo accipere mereamur æterna: quoniā, vt dicit Pau. 2. ad Cor. 1. Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum.

Quinta est, propter debitum mutuæ vicissitudinis. Sancti enim de nobis in cœlo festū faciunt, quia gaudium est angelis Dei, & animab. sanctis, super vno peccatore pœnitentiam agente. Vt igitur vicissitudinem repēdamus, iustum est, vt quia ipsi de nobis festum agunt in cœlis, & nos de ipsis festum agamus in terris.

Sexta est, propter procurationem nostri honoris. Cum enim sanctos honoramus, tunc nostram rem agimus, & nostrum honorem procuramus: quia eorū festiuitas est nostra dignitas. Nam cum honoramus fratres nostros, honoramus nosmetipsos. Vnde apost. Omnia vestra sunt, vos autem Christi. Charitas enim omnia facit communia, quæ honores inuicem præuenire facit, & necessitatib. sanctorum communicare: vt dicit Apost. ad Ro. 12. Dicit etiam Ioan. de Turrecrem, quod alias rationes ponit Damasce. lib. 4. c. 7. quare scilicet sancti, & eorum corpora, seu eorum reliquiæ, debeant honorari: quarum quædam sumuntur quo ad eorum dignitatem, quædam quo ad eorū preciositatem corporum. Dignitas autem eorum, vt ibidem dicit, quadruplex est: quoniam ipsi sunt amici Dei, & filij Dei, hæredes Dei, & duces nostri: quantum verò ad corporum eorum preciositatem, ponit etiā idem quatuor, & Aug. addit quintum, per quæ manifestatur preciositas corporum, scilicet sanctorum, siue reliquiarū. Ipsa enim corpora sanctorum, fuerunt promptuarium Dei, templum Christi, alabastrū spiritualis vnguenti, fontes diuini, & organum spiritus sancti: propter quæ sancti meritò veniunt colendi: & ibi respondet ad quædam argumenta in contrarium.

Pro septima ergo ratione dicendum est, quod insignis eminentia virtutis, & sanctimoniæ, qua hic vitam agentes, mirificè claruerunt, debet nos mouere ad venerandum, & honorandum sanctos.

Nemo siquidem est, qui non norit virtuti honorem deberi, & his, qui virtute sunt præditi. l. fi. in prin. C. de statuis, & imaginib. & dixi supra, & dicam infra, in multis locis: quandoq; excellentior fuerit virtus, tanto præclariore afficienda est honore.

Atqui, nullus est sanctorum ordo, & gradus, & in quouis ordine, nullus reponitur sanctus, qui non eximio virtutis splendore corruscauerit, quique non miro bonorum operum ornatu refulserit. Quoniam, vt dicit Paulus ad Heb. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiōes, fortes facti sunt in

bello, non corporali tantum, sed & spirituali, contra dæmonem, mundum, & carnem, quem triplicem hostem virtute dextræ fuderunt. Et Pau. in eadem epist. antiquos veteris instituti patres claro celebrauit encomio: illustresq; eorum virtutes, & nomina catalogo quoq; sacro recensuit. Et habetur Ecc. 44. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros, in generatione sua: & post descriptas generationum illorum laudes, mox subnectit: Omnes isti, in generationib. gentis suæ, gloriam adepti sunt, & in diebus suis, habētur in laudibus, qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum, & semen eorum, & gloria eorum non derelinquetur, & ibi, & in c. se. Ecc. c. 45. ponit laudes antiquorum patrum.

Vigesimatertia consi. Sanctos etiam honorandos, laudandos, & glorificandos, autoritate sacræ scripturæ, ecclesiæ catholicæ, constitutionis summorum Pontificum, & Principum secularium, doctissimorumq; scriptorum comprobatur.

Primò enim autoritate sacræ scripturæ, cum, vt habetur Psal. 150. Laudate dominum in sanctis eius. & Psal. 32. Rectos decet collaudatio. Et habemus Eccl. 20. & 44. Laudemus viros gloriosos, & patres nostros, in generatione sua. & habetur Io. 12. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus qui est in cœlis. Cum ergo sancti honorentur à Deo, æquum est, vt honorentur etiam ab hominib. cum is gloria, & honore dignus sit, quem Princeps honorat. tex. in l. restituendę. in fi. C. de aduocatis diuersorum iudic. vbi sic dicit tex. Qui à nobis digni iudicati, hi multò magis in anterioribus quoque iudicandi sunt. dicam plenius infra in vltima parte. Quem ergo dominus honorificat, æquum est, & seruos eius eundem honorare, vt eo ipso conformes sint domino suo, bonitatiq; eius respondeant. Improbus enim videtur, qui dedignatur eum honore prosequi, quem dominus suus honorificat. cap. 19. 4. dist. l. 1. C. de dome. & protect. Et perinde atq; rebellis censetur Regi, necnon iniurius, qui amicum ejus summo affectum honore à Regia maiestate, recusat honorare, facit l. si imperialis. C. de legib. & l. fi. in fin. C. de priuile. eor. qui in sacro palatio militant. li. 23. & dixi amplè alibi.

Cùm ergo Deus sanctos honorificet, quare ergo illos non honorabimus, vt conformemur voluntati Dei, & ne illi resistere, nec contra iudicium facere dicamur? iuxta illud Damas. in lib. 4. de fide orthodoxa. Honor erga gratos, & benignos conseruos, beneuolentiæ erga communem dominum indicium est. Nonne etiam dicit propheta Psal. 48. Mihi autem honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Vbi vocat eos amicos Dei, quos dominus in Euangelio eadem dignatus est appellatione nominare, cum inquit: Vos amici estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis: iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vo[s] autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à pa[-]tre meo nota feci vobis. Et etiam habetur Eccl. 44. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. dixi supra, & dicam amplius, hoc est: quoniam qui bonum operātur, gloriam & honorem inuenient, ad Rom. 2.

Secundò, probatur autoritate ecclesię, quæ [...] consuetudine immemorali ex sua ordinatione vniuersali procedente tot festa, & festiuitates sanctorum introduxit, & ordinauit, quæ quotidie[...]ram nobis videntur, & de quibus habetur in c[...] & alijs capitulis de ferijs. & in c. 1. de consec. di[...] vbi habetur ex concilio Lugdun. Et sic est Sanct[a] mater Ecclesia in Spiritu sancto congregata, [...] medio quorum ibi existente nomen ecclesiæ e[...] populus, iuxta illud. Vbicunq; duo aut tres in nomine meo erunt cōgregati, ibi in medio illorum ero. Matth. 18.

Tertiò, probatur autoritate summorum Pontificum, vt habetur in c. fi. de ferijs. Vbi ponit [...]tas festiuitates sanctorum, quæ honorari debe[nt] & probatur c. gloriosus Deus in sanctis suis. de re[-]liquijs, & veneratione sanctorum. in sexto. Vb[i] ponitur constitutio Bonifacij VIII. qui ordina[uit] plures solennitates plurium sanctorum ibi descri[-]ptorum, facit cle. si domini. de reliquijs, & vene[r.] sanctorum. Vbi Clemens V. in concilio Vienne[nsi] approbauit, & corfirmauit ordinationem Vrbani IIII. de celebritate Sacramenti Euchar. Eusebi[us] etiam solennitatem sanctæ Crucis, quæ ipso [se]dente in Pontificatu facta fuerat, mandauit o[b]seruandam. c. Crucis domini. de consecr. dist. 3. [&] ibi Io. de Turrecr. ponit rationes quare adora[tur] Crux. & Ant. Flo. in sua summa, part. 3. ti. 10 [...] vbi allegat S. Tho.

Etiam Sergius primus, festū purificationis b[ea]tæ Mariæ Virginis cereis accensis, & sacerdo[tali] ordine consecratis, celebrandum sanxit.

Et Inno. octauus, natiuitatis eiusdem glori[osæ] virginis solennitati præcipuæ adiungendas [...]tuit.

Et sacrosancta Basiliē. Synodus, in decreto qu[a]dragesimæ sessionis festum sanctæ conceptio[nis] eiusdem virginis statuit.

Quas quidem constitutiones, vniuersalis ecc[le]siæ consuetudo, & omnium Christianorum [ap]probauit. Cuius quidem consuetudinis, non [...] est autoritas, imò magna. c. in his. & c. consuetudi[-]nis. 11. d. Pan. in c. consuetudinis. extra de con[...] Et ibi apostil. Bart. & Corseti. Et quantum consue[-]tudini tribuendum sit in sanctionibus ecclesiasti[-]cis, ponitur in c. ecclesiarum, in 11. d. & in c. catho[-]lica, eadem d. vbi dicitur, Ecclesia catholica, p[er] orbem terrarum diffusa, tribus modis proba[tur] existere. Quicquid enim in ea tenetur, autorit[as] est scripturarum, aut traditio vniuersalis, aut ce[r]tè propria & particularis instructio, &c. Et c[...]

ta

tex.in d.c.in his rebus, de quib.nil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum, pro lege seruanda. Cùm ergo hic, in hac veneratione sanctorũ, non solum sit mos populi, sed etiã diuina scriptura, autoritas ecclesiæ vniuersalis, & summorũ Pontificum, non est dubiũ, ꝙ illa vniuersalis consuetudo nos astringit ad honorandum, venerandum, & laudandum sanctos, vltra rationes supradictas, in præced.consi.adductas.

Quartò, etiam solennitates sanctorum sunt celebrandæ, & honorandi sunt sancti in eorum festiuitatibus, autoritate Principum secularium, videlicet Valẽtiniani, & Theodosij Imperatorum, qui ordinauerunt commemorationem duodecim apostolorum esse celebrandam. vt in l.omnes dies.C.de ferijs.

Quintò, & vltimò, probatur autoritatibus plurium doctorum, qui tenent decisiuè sanctos esse venerandos, honorandos, & glorificandos. In primis dicit Ambrosi. in quodam serm. de sanctis martyribus. Cùm omnium sanctorum martyrum, fratres, deuotissimè natalem celebrare debemus: tum eorum præcipuè solennitas, tota nobis veneratione, curanda est, qui in nostris domicilijs proprium sanguinem profuderunt, & ibi: Cuncti igitur martyres percolendi sunt. & statim post. ideo fratres veneremur eos in seculo, quos defensores habere possumus in futuro. & dicit Hieron. in epistol. ad Riparium alleg. per Ant. Fl. in sua sum. par.3.tit.12.c.9.in prin. Honoramus autem martyrum reliquias, vt eius cuius martyres adoramus, honoremus seruos, & honor seruorum redundet in dominum. & idem Hieron. in sermone de assump. B. Mariæ virginis, dicit. Si Deum fratres charissimi, ore prophetico, in sanctis suis laudare iubemur, multò magis in veneratione Beatæ Mariæ. Et Aug. in serm. de nat. B. Ioan. Baptistæ, dicit. Post illum sacrosanctum Domini natalis diem, nullius hominum natiuitatem legimus celebrari, nisi solius Beati Ioan. Baptistæ. In alijs sanctis, & electis Dei, nouimus illum diem coli, quo illos post consummationẽ laborum, & deuictum triumphatumq; mundum, in perpetuas æternitates, præsens hæc vita parturit: in alijs consummata, vltimi diei merita celebrantur. In hac prima dies & ipsa etiam hominis consecrantur, eò quia per hunc dominus aduentum suum, ne subitò homines insperatum non agnoscerent, voluit esse testatum. Et idem Aug. in serm. de Assumpt. Beatæ Mariæ dicit, illum diem venerabilem cunctis alijs honorandum: hunc satis præposterum iudicandum esse, vt cum Sanctorum celebramus victorias martyrum, illius solennitatem illis nõ præferamus, quæ huic mundo edidit Principem martyrũ, & per quam meruimus autorem vitæ suscipere. Et etiã dicit Floren. in sua sum. par. 3.tit.12.c.7.§.2. quod sancti sunt adorandi non ea adoratione, qua adoratur Deus, scilicet latriæ: id est, nõ eos adorantes, vt creatores, vel datores gratiarum, sed vt participantes Dei bonitatem, per gratiam, vel vanam gloriam, & vt nostri intercessores: & sic, vt dicit, Abrahã angelos adorauit, Gene. 18. Et Cornelius centurio Petrum, Actu.20.

Sanctus Dionysius, etiam in sua ecclesiastica hierarchia.c.3.3.par. dicit verba sequentia: Enimuero sanctorũ, post pacem illam nominum prædicatio, eos præconio attollit, qui piè sancteq; vixerunt, & ad finem vsque virtutis vitam constanter, nusquam ab ea deflectendo, tenuerunt. Nos quidem, ad imitandum beatissimum illorum habitum, atque ad diuina appetenda præmia, prouocans ac ducens: Illos autem veluti viuentes, prædicans, qui (vt theologia ait) non mortui, sed in diuinam penitus vitam ex morte translati sunt. Et dicit etiam S. Bernardus in sermone de solennitate omnium sanctorum, in prin. Festiuitas omnium sanctorum hodie celebratur, & dignum est, vt cum omni deuotione celebretur. Et amplè Io. Damascenus in lib. de fide orthodoxa. c.16. dicit, & tenet, sanctos esse orandos, vt amicos Christi. Io.15. Vos amici mei estis, vt dictum est supra. Vt filios, & hæredes Dei, vt habetur Iohan.1. Quicunq; autem receperunt eum, dedit eis potestatẽ filios Dei fieri. Et habetur ad Ro.8. Si aut filij, & heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Et ibi amplè declarat Damascenus, sanctos esse venerandos per singulos sanctorum ordines, apta progressione. Deiparam, vt propriè, & verè Dei matrem honoremus, de qua supra dixi. Præcursorem Ioannem, vt præcursorem, & Baptistam missum, & martyrem: de quo infra dicam. Apostolos, vt fratres domini, & inspectores, & ministros, in passionib. eius: videatur ibi amplè Damascen. & de laudibus sanctorum fecit Rupertus de Licio librum vnum.

Vigesimaquarta consi. Etiam, quod sancti sint honorandi, demonstrabitur quibusdam exemplis, quę posuit Iudocus Chlictoueus in suo tractatu de veneratione sanctorum, compositus ad reprobandum errores aliquorum, & maxime Lutheri Alemani, & quorundam sequacium.

Et in primis, adducit exemplum de sancto Patriarcha Ioseph. qui, vt habetur Gen.41. vbi postquam interpretatus fuit somnium Pharaonis Regis Aegypti, suggesseritque consilium, quo futuræ fami septẽnali occurreretur, dixit ei Pharao: tu eris super domum meam, & ad tui oris imperiũ cunctus populus obediet, vno tanto Regni solio te præcedam: ecce, constitui te super vniuersam terram Aegypti. Tulitq; Pharao annulũ aureum de manu sua, & dedit in manu eius, vestiuitque eum stola byssina, & collo torquem aureum circumposuit, fecitq; eum ascendere super currum suum secundum clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpositum esse scirent vniuersæ terræ Aegypti.

Certè

Certè ergo, vt dicit idem Iudocus Clictoueus Ioſeph, ob nimiam animi ſagacitatem, & prudentiam, à Pharaone in excelſum dignitatis culmen à carcere ſublatus, non abſurdè ſanctorum quemlibet nobis ſignificat, ob vitæ ſanctimoniam, preclaraq; opera, ex huius mundi ergaſtulo, in ſublimem thronum Regni cœleſtis euectum: à Deo ſuper omnia bona domini ſui conſtitutum, quod ſeruus fidelis & prudens in vita fuerit, iuxta illud Lucæ 12. Nunc Deus ſplendida immortalitatis adornatum ſtola, coronaq; rutila decoratum, publico Eccleſiæ præconio vultà cunctis etiam pia veneratione coli, vt celſitudo gloriæ eius, ac ſublimitas, omnib. innoteſcat, quemadmodum Pharao ipſum Ioſeph, à cunctis Regni ſui incolis, voluit ſublimem regio curru honorari.

Pro ſecundo exemplo, adducitur hiſtoria Mardochæi, de qua habetur Eſter 6. Qui, ob detectas inſidias duorum eunuchorum Regis Perſarum, qui conſpirauerant in necem Aſſueri, indutus ſtola purpurea, & impoſitus equo Regio, circumductus eſt iubente Rege, per plateas ciuitatis, ab Aman, vno ex primorib. eius clamante in propatulo: Sic honorabitur, quemcunq; Rex voluerit honorare. Ecce Mardochæus vir ſpectabilis probitatis ac fidei, non ſolum ſtolam accepit Regiam, & ſplendidis veſtibus magnificè eſt amictus, ſed & equo regio inuectus, ſui honoris publicum habuit præconem, palam buccinantē: Hoc honore cōdignus eſt, quem Rex voluerit honorare. Quod vt dicit Iudocus Chlictoueus, planè nobis inſinuat, ſanctos ipſos propter ineloquibilem illam gloriam, qua exaltantur in cœlis, etiam diuino beneplacito, & ordinatione, in terris honorandos eſſe, quo alijs pateſcat magnitudo honorificentiæ, quam obtinent in cœlis: de qua ſtatim aliquid dicam ſummatim.

Pro tertio exemplo huius noſtræ materiæ, adducitur illud, Dan. 2. quod ponit Iudocus in dicto loco de Daniele, qui poſtquam Babylonis Regis ſomnium, quod eius animo exciderat enarrauit, & ſapienter, vt cœlitus fuerat ſibi inſpiratum, interpretatus eſt: Rex ipſe, nouitate reſerationis tantorum myſteriorum, attonitus pariter, & permotus, illum in ſublime, vt dicit ſcriptura, extulit: & munera multa, & magna dedit ei, & cōſtituit eum Principem ſuper omnes prouincias Babylonis, & præfectum, & magiſtrum ſuper omnes ſapientes Babylonis. Nimirum hæc Dan. ſublimatio à Rege, aptè nobis ſignificat exaltationem illam ſanctorum in regno cœleſti, quia ob actæ vitæ ſanctitatem, ſubuehuntur ad ſedes æthereas, ac glorificantur. Et hæc honorificentia, de qua ſupra, clarè nobis innuit, præclarum honorem ex Dei decreto, & ſanctione, à mortalib. exhibendum ſanctis, qui ita à deo honorantur in cœlis.

Pro quarto exemplo, inſequendo prænominatum Iudocū inſeremus, quod eſt Dan. 5. qui cum ſcripturam, manus apparentes Regi Balthaſar in conuiuio diuinitusq; exarantis, quæ vētura erant, legiſſet, & interpretatus fuiſſet, Rege iubēte indutus eſt purpura, & circumdata eſt torques aurea collo eius, vt ſacra refert hiſtoria: prædicatumque eſt de eo, quod haberet poteſtatem tertius in regno. Et vt dicit Iudocus, hæc etiam Danielis honoratio, ſecundum regis pollicitationem, cuiuſ... ſancti, in cœleſtem tranſlati curiam, deſignat glorificationem. Prædicatio vero illa, de Principatu eiuſdem prophetæ tertio poſt Regem loco ponendo in regno, nobis publicam inſinuat venerationem, qua ſanctum quemlibet in cœlo glorificatum vult Deus etiam in terris piè honorificari. Et de huiuſmodi veneratione ſanctorum, v... eundem Chlictoueum in ſuo propugnaculo Eccleſiæ, aduerſus Lutheran. lib. 1. de forma m... 14. 15.

VIgeſimaquinta conſi. Feſta ſanctorum celebrantur ab Eccleſia die, qua mortui ſunt, & non die qua nati ſunt: quia illa die qua moriuntur, naſcuntur ad gloriam. gl. in l. cum quidam ... de annuis legat. gſ. inſtitu. de ingenuis, in fi. Ludouicus Romanus ſingulari ſuo 34. adde & ... gloſſam in capi. non licet. 33. quæſt. 4. Et vide Pa... in c. licet. in 7. not. de ferijs. Et hoc eſt quod intendit Eccl. 7. Vbi in principio dicit, quod melior eſt dies mortis, ſcilicet iuſtorum, qui tunc viuere incipiunt, quàm dies natiuitatis. Propter quod ... tus Gallorum mos fuit, pecunias aliquando credere, & mutuo dare ſibi reddendas apud inferos quia cum ex doctrina Druydum Pontificum ſuorum de quib. Cæſar in commen. ſuis de bello Gallico, lib. 6. plenè meminit, animas crederent immortales, ſicut Pythagoras palliatus, id eſt Græcus, pallio, more Græcorum, indutus, credidit ... ſic maius præmium ex charitate, à Dijs immortalibus conſequi ſperabant poſt mortem perpetuo victuri. De quibus Valer. lib. 2. de inſtitutis ... Et ſic non abs te, quinimo prudentiſſimè, & catholicè proſpexit Eccleſia, quod mors ſanctorum vocatur eorum natalitium, ſecundum Lyram ... ſupra. In cuius veſtigium cygnus cantat dum eſt moriturus ſecundum Martia. ibi:

Dulcia defecta modulatrix carmina lingua,
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

Ideo ſapiens debet lætari, cum moritur, melius victurus, vt amplè declarat G. Benedicti in ... rep. c. Raynut. in verb. teſtamentum. nume. ... teſta. Fallit tamen in virgine Maria, & beato Ioan. Bap. quorum natiuitates celebrantur, cum fuerint ſanctificati in vtero à ventre matris. Et ſunt tantum quatuor, qui fuerunt ſanctificati in vtero à ventre matris, vt Iob, Ieremias, Beata virgo Maria, & Ioan. Bap. vt ait Petrus de Monte epiſcopus Brix. in ſuo dictionario, in verb. ſanctitas ... quatuor alleg. c. niſi. in gloſſ. 2. extra de renunciatione.

V...

VIgesimasexta consi. Credo, quod Adam tanquam pater omnium, & primus patriarcha sit primus post Mariam. Et ita videtur tenere Bart. Veronen. in tract. de Imperatore militum eligendo. in verb. ratione dignitatis. vbi allegat Dantem 32. c. Paradysi. hoc ponentem:

Quei duoche seggon la su piu felici,
Per esser propinquissimi ad Augusta,
Son d'esta rosa quasi due radici.
Colui che da sinistra le s' aggiusta,
E'l padre per lo cui ardito gusto,
L'humana specie tanto amaro gusta.
Dal destro vedi quel padre vetusto
Di Santa Chiesia, à cui Christo le chiaui
Raccomandò di questo fior vetusto.

VIgesimaseptima consi. In ordine sanctorũ in paradyso, videtur, quod patriarchæ, seu prophetæ sint præferendi, & omnib. alijs sanctis anteponendi: cum, vt videmus in actibus ecclesiasticis maximè in lætanijs, præponuntur apostolis, & inter illos Io. Bap. videtur esse maior: quoniã, vt habetur Matt. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Io. Bap. quod testimonium est ipsius Iesu, qui de eo dicit, ex quo illi credendum est.

Ipse enim patriarcha fuit, & propheta, & plusquam propheta. De cuius laude, & gloria in cœlo, & mundo. & de alijs patriarchis, & prophetis videatur amplè Ant. Floren. in sua sum. in 3. par. tit. 31. c. 7. per totum: ad quem recurras in materia laudis, & excellentiæ patriarcharum, & Io. Bap. & in fin. illius. c. ponitur, quomodo fuit propheta de præterito, præsenti, futuro, & per visionem intellectualem, sensibilem, & imaginariam.

VIgesimaoctaua consi. erit ex dictis Gabrielis Barlette, in sermone pro festo sancti Ioannis Bap. qui quærit de dubio: Vtrum, iuxta verbum Christi, Matt. 11. & Lucæ 7. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Bap. Ioannes Bap. sit omnibus sanctis maior? & circa hoc, adducit quadruplicem opinionem.

Prima est, vt dicit, Quod apostoli sunt maiores, & rationem esse dicit. Ex quo illi sunt maiores omnibus sanctis, qui abundantius super omnes habuerunt spiritum sanctum, sed apostoli fuerunt huiusmodi: quoniam, vt dicit S. Tho. super illud Rom. 8. *Nos ipsi primitias spiritus habentes*, dicunt, Apostoli, & tempore prius, & cæteris abundantius spiritum sanctum habuerunt. Ideo prima parte. q. 44. artic. 7. in primo sententiarum, dist. 16. articulo secundo. Ioannes Scotus in 4. & Duran. eiusdem ordin. Apostoli sunt præferendi omnibus sanctis, tanquam abundantius spiritũ sanctum habentes.

Secunda opin. quod Ioannes euangelista, & si non sit maior, tamen æqualis: & ratio huius est, quia prærogatiuæ, quæ sunt Ioan. Baptistæ concessæ, etiam Ioãni euangelistæ. Et secundum Petrum Damianum sunt quinque.

Prima, quia Ioannes fuit virgo, & Ioannes euangelista similiter: qui corrumpi non potuit in terra propter eius virginitatem, nec etiam dominus permisit corpus eius in feruentis olei dolio destrui.

Secunda, quia Ioan. Bapt. fuit germanus Christi, filius Helisabeth cognatæ Virg. Mariæ. Io. euangeli. in hoc excessit eum, quia fuit nepos eius, videlicet filius Salome sororis matris.

Tertia, quia Io. Baptista fuit sanctificatus in vtero matris, Luc. 1. Spiritu sanctu replebitur adhuc ex vtero matris: & Ioannes Euangelista, licet non fuerit sanctificatus in vtero matris, tamen accepit spiritum sanctum tempore Pentecostes cum alijs apostolis.

Quarta, quia Ioan. Bapt. fuit propheta. Ioan. 1. Post me venturus est: qui ante me factus est. Et etiam prophetizauit in vtero, Luc. 1. Exultauit infans in vtero meo. Et plus quàm propheta, Ioan. 1. Ecce agnus dei. Ioannes euangelista fuit propheta in Apoc. quia futura pronunciat. Et plus quam propheta, quia fuit apostolus, qui excedit omnes, cum abundantius habuerit Spiritum sanctum. Et Apost. id est missus. Vnde Ioan. 1. Fuit homo missus à deo.

Quinta, quia Ioan. Bapti. fuit martyr, ab Herode decollatus. Ioan. Euangelista fuit martyr mortaliter: quia, vt dicit Petrus Damianus: Ille, qui perforauit cor Mariæ, ille met cor Ioan. euangelistæ perforauit, vnde videtur, quod ad minus æqualis erit Ioanni Bapt. & sic Christi verba, Inter natos, &c. non essent vera. Istas etiam rationes, & comparationes, refert Robertus de Litio, in quodam sermone de S. Ioanne euang. & concludit, quis istorum sit maior, vel minor, non est curandum, cum bene concordes sint in cœlis, ideo non est disputandum de eis in terra: pro quo recitat ibi miraculum. Et, vt dicit Dominicus post 10. And. in c. vnico, de reliquijs, & veneratione sanctorum, in 6. Periculosum est, de meritis sanctorum disputare.

Tertia opinio, vt dicit idẽ Barlette, quod Moyses fuit eximius prophetarum: quia Ecclesiastici 44. dicitur. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi.

Quarta opinio est, quod fuit Adam, qui creatus est non genitus, & pater omnium. Hinc dicit Petrarcha, quod est primus post Virginem Mariam: de quo Bartholomæus Veronen. in tract. de Imperatore militum eligendo. in verbo, ratione dignitatis. Sed tamen de Adam non est bona argumentatio, eò, quia non surrexit inter natos mulierum, sed à Deo creatus, & ideo non comprehensus in dicto Christi.

Quinta opinio, est Iesu Christi, (cum quo sub venia nos erimus) vt dicit Barlette in dicto loco,

quia vera:cùm qua opinione eſt Tho.2.2.q.174.artic.4. quod inter natos mulierũ non ſurrexit maior Io.Bapt.vt habetur Matt.11. Quam concluſionem, comprobat idem Barlette, in dicto loco triplici ratione, quæ extrahuntur à doctoribus.

Primò, ratione diuinalis prænominationis: quoniam, vt dicit S.Tho.3.par.q.27.art.5.quod diuina prouidentia, quoties mittere voluit aliquem ſanctum virum in mundo, pro vniuerſali præparatione, voluit illum prius mundo oſtendere duplici modo. Primò, verbo prophetico. Secundo, ſigno diuino: quod patet triplici lege. Primò, in l.naturæ, quando miſit Noe in impoſitione nominis. Gen. 5. dicit pater eius Lamech, vocabitur nomen eius Noe. Iſte conſolabitur nos ab operibus manuum noſtrarum in terra, cui maledixit dominus. Secundò, in lege ſcripturæ de Moyſe per ſignum diuinum, quando in terram proiecit coronam Regis. Tertio, in lege gratiæ, tempore Chriſti, quando miſſus eſt Io.Bapt. qui oſtenſus eſt verbo prophetico per angelum, Luc.1. Erit magnus coram domino. Et iſta magnitudo, fuit in plurib. ſcilicet circa eius aduentum, in eius conceptione, & in eius natiuitate. Et circa laudem illius, quam habuit ab ipſo Chriſto, qui cum laudauit in conſtantia, in auſteritate, in propheria, & in perſeuerantia, vt ibi dicit Barlette.

Et ex quo ſequitur ſecundò, quod fuit maior inter natos mulierum ex diuina commendatione, ex qua ſumuntur laudes, & magnificentiæ ipſius, quas ponit idem Gabriel in dicto loco. ver. Secundum dicitur.

Ex quo & tertio ſequitur, quod infuſæ ſunt, & fuerunt in Ioanne infinitæ gratiæ: quoniam fuit angelus, fuit patriarcha, fuit ꝓpheta, & plus quàm propheta, magnus coram domino. Apoſtolus, martyr, confeſſor, virgo, eremita. Et ibi concludit, illum omnibus cæteris præpoſitum: quod credo eſſe verum, & ſum in hac opinione, quod poſt Mariam, eſt primus in cœlo, & habet proximiorem ſedem, & ſedet ante omnes, & quoſcunque: quia magis dilectus à Deo, propter eius gratam virginitatem, propter eius gratam humilitatem, & propter eius gratam charitatem: quæ tria ibi amplè explicat, & declarat idem Gab. in fine ibi: Tertium dicitur, &c.

Et de eodem, & eius excellentia, videatur etiã Ioannes Ludouicus Viualdus in ſuo opere Regali, in tract. de pugna partis ſenſitiuæ in 4. notab. vbi etiam amplè. Et ibidem etiam, vide de laude, & excellentia omnium patriarcharum, & prophetarum, quos videre poteris, cum de vnoquoque veniet ad propoſitum.

Legimus & de Io. Bapt. quod triplex mirabile munus gratiæ habuit in vtero adhuc exiſtens. Primò, gratiam, qua in vtero ſanctificatus fuit: vnde fuit ante ſanctus, quàm natus, in quo cum Ieremia conuenit. Secundò, gratiam habuit, qua in vtero prophetare meruit: quoniam in vtero matris e[...] ultans Deum adeſſe cognouit. Tertiò, gratiam [...] buit, qua ſuis meritis matri prophetiæ ſpiritu[...] didit. De quib. amplè G. Bened. in ſua rep. c. [...] in verb. & ſoboles quã geſtabat. nu.22. extra de[...] vbi concludit ex verbo Chriſti, ꝙ nullus ſurre[...] maior Io.Bap. inter natos mulierum corrup[...]

Vigeſimanona conſi. Ex primoribus Eccle[...] tam militantis, quàm triumphantis, cen[...] tur Apoſtoli, qui etiam videntur præferri [...] patriarchis & prophetis. Quoniam, vt habet[...] pheſ. 4. ponit apoſtolus narrando dona co[...] Chriſto in ædificationem corporis ſui, id eſt ec[...] ſiæ. Primò, ponit apoſtolos, deinde omnibus [...] quens, ait: Eſtis ciues ſanctorum, & domeſt[...] ſuperædificati ſupra fundamentũ apoſtolorum [...] prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Ch[...] ſto IESV ſcilicet doctrinam eorum vtrunq; [...] teſtamentum, ſiue populum Iudæorum, & [...] um. Chriſtus lapis angularis dictus, quia [...] in ſe coniungit: & ideo ſe excuſat, & rationem [...] dit Ant.Flo. in 3.part. ſuæ ſummæ. tit. 31. c. 8. [...] prius de prophetis quam de apoſtolis ſcripſ[...] eos in ordine ſuæ ſcripturæ præpoſuerit, redde[...] rationem ſolam, eo quia tempore præceſſer[...] apoſtolos.

Sed videtur, quod ſunt præferendi tanqu[...] Principes populorum, vt habetur Pſal.46. Princi[...] pes populorum congregati ſunt cum Deo Abr[...] ham. & Pſal.44. Conſtitues eos Principes ſup[...] omnem terram. Et de his habetur Apoc. vlt. [...] dicitur: Quod murus ciuitatis, ſcilicet ſuperni [...] ruſalem, eſt habens duodecim fundamenta, & [...] eis duodecim nomina apoſtolorũ & agni. [...] Cherubin, & Seraphin, inceſſabili voce clam[...] Sanctus, &c. dominum laudat in cœlis glorio[...] apoſtolorum chorus, quorum dignitas eſt ve[...] randa: quoniam, vt canit Eccleſia, Eccleſiarum [...] Principes, belli triumphantis Duces, cœleſt[...] læ milites, & vera mundi lumina. Et quilibet [...] buit principatum ſibi à Deo decretum ma[...] prouinciæ vel regni.

Nam, Andreas fuit Princeps populi Achai[...] ſis in Græcia.

Iacobus maior, Princeps populi Hiſpaniæ [...] ſibi defuit honoris in mundo, quia in capite a[...] à paſſione Chriſti in Iudæa decapitatus eſt, h[...] us ſuppleuit poſt mortem, quia in maiori v[...] tione eſt corpus eius, quàm alicuius apoſtol[...]

Thomas, Princeps Indiani populi, quem co[...] uertit Iacobus minor, Ieroſolymorum popul[...] regens primus ibi archiepiſcopus fuit, & pri[...] miſſam cantauit ſeu legit, vt in c.fi.66.diſt.

Phili. Syriã, ſeu Scythiã ſpecialiter guber[...]

Bartholomæus, (cuius nomen porto) Armen[...] am, & Licaoniã. De cuius vita, & martyrio po[...] Anto.Flo. in ſua hiſtoria. parte prima, titulo [...] cap.12. cuius verba hic inſerere volui ad laudem [...]

& decorem ipsius & nominis eiusdē. Dicit enim quod Bartholomæus interpretatur filius suspendentis me, vel filius suspendentis aquas. De eo dicit Dionysius in libro de mystica theologia. Diuus Barth. dicit multā esse theologiam, & minimam, & euangelium latum esse, & magnum, & rursus concisum: vult dicere, quod vna consideratione, omnia possunt de Deo affirmari, & alia magis propriè de Deo negari. Euangelium est concisum, id est breue quo ad finem, qui est fides Christi, & charitas. Latum autem, & magnum, ratione materiæ propter innumera documenta, & mysteria comprehensa.

Hic vnus fuit ex senatoribus Ecclesiæ apostolis Christi, vt patet Luc. 9. & 6. Mar. 3. & Matth. 10. & dicam infra in consideratione seq. Et post aduentum Christi intrauit in Indiam, quæ est in fine orbis, & ad quandam ciuitatem deueniens habitare cœpit in templo, vbi colebatur Deus Astaroth. Diabolus autem habitans in illo idolo ita decipiebat homines, immittens quasdam infirmitates, vt ipsi infirmi pro sui liberatione, sacrificia idolo offerrent, quo facto, diabolus ab illa passione illata cessabat. Cum autem templum Astaroth languentibus esset plenum, & quærentibus, vt solitum erat, nullum diabolus per idolum daret responsum, pergunt ad vicinam ciuitatem vbi colebatur Berith, interrogantes eū quare Deus suus eis non daret responsa, Berith respondit: Deus vester catenis igneis religatus est, ita vt nec loqui, nec respirare valeat, ex quo Apost. dei ciuitatem vestram ingressus est. Aiunt illi, Quis est iste Bartholomeus? Inquit, Amicus Dei omnipotentis est, & ad hanc prouinciam venit, vt euacuaret omnes Deos Indiæ. At illi, Da nobis signum eius, in quo valeamus eum discernere inter tot millia hominum, & cognoscere eum. Quib. dæmon ait, Capilli eius nigri & crispi, caro candida, oculi grandes, nares æquales, & directæ, barba prolixa, habēs paucos capillos canos, statura æqualis, colobio albo, clauato, purpura vestitur: induitur pallio albo, ꝙ per singulos angulos gemmas habet purpureas. Viginti sex anni sunt, ex quibus vestimenta eius & sandalia, nec veterascunt, nec sordescunt: centies per diem orat, centies per noctem: angeli Dei eum comitantur, qui nec eum sinunt fatigari, semper eodem vultu & animo lętus & hilaris perseuerat. Omnia præuidet, omnia nouit, omnium linguarū notitiam habet: & quod nunc loquor vobiscum, ipse iam nouit. Cum eum quæsieritis, si volet, ostendet se vobis, si noluerit, non poteritis inuenire: rogo autem vos, vt cū eum inueneritis, deprecemini eū, ne huc veniat, & similia Astaroth mihi faciat. Euntes ergo, cum per duos dies solicitè quæsijssent, nec inuenire possent, altera die quidam dæmoniacus, ambulans iuxta eum clamauit, dicens, Apostole Dei Bartholo. incendunt me orationes tuæ. Cui Barth. Obmutesce, & exi ab eo. Qui subito liberatus est. Audiens autē hæc Rex illius prouinciæ nomine Polemius. Cum haberet filiam lunaticā, misit ad illū rogans vt veniret & sanaret filiam suam dæmoniacā. Apostolus vero accedēs ad palatiū Regis, cum vidisset illam cathenis ligatam, eo quod appropinquātes sibi, morsib. lacerabat, iussit eā solui: cum ministri timerent hæc agere, dicit: Ego dæmonium illud ligatum teneo, & vos timetis. quam solutam subitò à diabolo liberauit. Misit autē Rex Polemius multos camelos oneratos auro & arg. & lapidib. preciosis, vt quærentes Dei apostolum ei prædicta ex munere Regio offerrent. Cum ergo inuenire nō potuissent, reuersi sunt ad Regem. Ipse vero apostolus mane sequenti, cum Rex solus esset in cubiculo apparuit, dicens: Et quid per totam diem hesternam me fecisti quærere cum auro & lapidibus preciosis? Hæc necessaria sunt his, qui terrena, & carnalia cupiunt: ego autem nil mundanum requiro. Tunc apost. loquens ei de mysterio nostræ redemptionis, ostendit ei Christum diabolum vicisse per mirabilem congruentiam, potentiam, & sapientiam, & iustitiam. Quibus declaratis, dicit apostolus: Si baptizari disponis, ego tibi & populo dabo Deum vestrum cathenis religatum. Quod cum affirmasset se facere paratum die sequenti, congregatis sacerdotibus Astaroth, & populo ad templum, cum sacerdotes ei immolarent in potentia Regis & populi, Dæmon in statua clamare cœpit, & dicere: Cessate miseri mihi sacrificia offerre, ne peiora, quàm ego, patiamini tormenta. Qui catenis igneis religatus sum ab angelis Iesu Christi, qui crucifixus est à Iudæis, putantibus eum à morte detineri: Ipse autem IESVS, per mortem Regiam nostram deuicit, & Principem mortis dominum nostrum vinxit. Statimque omnes miserunt funes, vt simulachrum euerterent, sed non valuerunt. Apostolus autem præcepit dæmoni, vt idolum illud comminueret, & omnia illa simulachra templi per seipsum cōfringeret: quod & factum est. Omnes infirmi, qui erant in templo sanati sunt, orāte pro eis apostolo, qui & templum Christo dedicauit. Sed & angelus domini circumuolans templum in humana specie apparens, in quatuor angulis templi signum crucis insculpsit, dicens: Sicut sanati sunt infirmi ab apostolo à languorib. suis, ita sit hoc templum mundatum ab immundicijs & habitatore eius diabolo: sed antequam pergat in desertum, (quo apostolus eum ire præcepit) ostendam vobis eius horribilitatem quem videatis, nō timeatis: sed signum illud ꝙ insculpsi in templo frontib. vestris imprimite. Tunc viderunt omnes Aethiopē fuligine nigriorem, facie acuta, barba prolixa, crinib. vsq; ad pedes protensis, oculis igneis scintillas vt ferrum igneū emittentib. flammas sulphureas ex narib. spirantem, catenis igneis vinctū retrò manib. Et dicit ei angelus domini: Quia apostolo obediens,

ediens, omnia idola templi cõfregisti, soluam te, & perge in desertum locum, vbi nullus hominum moratur, ibi mansurus vsq; ad diem iudicij. Qui cum magno strepitu, & vlulatu, disparuit, angelus cunctis videntib. ad cœlũ ascendit. Rex verò Polemius cũ vxore & filijs & omni familia baptizatus est, multusq; populus cũ eo, qui etiã Polemius relicto Regno, apostoli discipulus effectus est. Pontifices verò idolorũ, ad Astyagem Regem fratrem dicti Polemij, conuenerunt, & de Deorũ suorum iniuria, ac templi mutatione, ac fratris sui per artem magicam deceptione, contra apostolũ conquesti sunt. Astyages autẽ vehementer iratus, misit mille viros armatos ad quærendũ apostolum, & captũ ducendũ ante ipsum. Eo autem adducto coram se, ait Astyages: Tu'es qui euertisti fratrem meum? Cui Apostolus, Ego non euerti, sed conuerti fratrem tuum. Et Astyages. Sicut tu fecisti fratrem meum relinquere Deum suum, & tuo sacrificare, ita ego faciam te Deum tuum deserere, & meum adorare. Apostolus verò ait ad eum: Ego Deum quẽ adorabat frater tuus ligaui, & ligatum ostendi, & eum confringere statuam feci: si ita tu feceris Deo meo, poteris me ad simulachrum prouocare. Si ego verò Deos tuos comminuam, & tu crede Deo meo. Hæc eo dicente, nunciatum est Regi, quod Deus suus Baldach, comminutus cecidisset in terram. Quod audiens Rex præ tristitia scidit purpurã, qua erat indutus. Et apostolum iussit fustib. cædi, & cæsum viuum excoriari, & demum excoriatum decapitari mandauit. Sicq; per martyrij palmam ad cœlũ volauit. Fideles autem corpus apostoli accipientes honorificè sepelierunt. Astyages autem, & Pontifices idolorum, arrepti à dæmonibus suffocati sunt. Polemius verò factus Episcopus, viginti annis laudabiliter ecclesiam rexit, & virtutibus plenus in domino requieuit.

Quia verò de morte eius varia est opinio. Nam B. Dorotheus dicit, quod Barthol. in Albano, ciuitate magna Armeniæ, crucifixus est, capite deorsum. Beatus verò Theod. quod fuit excoriatus. ab alijs asseritur, quod fuerit decollatus: quæ ita possunt concordari, quod fuerit primò excoriatus, exinde crucifixus, demum nondum mortuus decapitatus. Post aliquod tempus, corpus B. Barthol. ad insulam Liparitanam circa Siciliam translatum est: infideles autem insulam illam inuadentes, & omnino deuastantes circa annũ Domini 331. ossa Apostoli per plateam sparserunt, sed iussu ipsius Apostoli apparentis vni sancto viro in somnis, & designata quæ essent ossa, scilicet splendentia vt ignis, collecta sunt, & Beneuentum Metropolim in regno Apuliæ ab ipso delata, & communiter tenetur corpus eius haberi Beneuenti, licet & Romani asserant se illud habere. Hæc dicit Ant. Flo. in sua hist. par. 1. ti. 6. c. 12. sed in part. 2. tit. 24. cap. 4. §. 5. dicit illam translationem fuisse tempore imperij Caroli, qui fuit 706. ab incarnatione Domini, & ibi ponit amplè modum exhortationis factæ viro sancto, vt eius ossa congregaret, qui bis recusauit: & quod miraculosè nam vbi ossa eius erant, euasit ab incursu infidelium. Redeundo ergo ad propositum, vnde digressi fueramus, dignitates apostolorum conscribemus.

Matthæus, Aethiopiam nigram, candidam doctrina fidei effecit.

Simon, prius Mesopotamiam.

Thadeus, eius germanus Aegyptum, simul ambo per fidem illustrarunt.

Matthias, Iudæam in sortem accepit, & primus legitur ordinatus in clericum per apostolos. tex. & ibi gl. in clericos. 21. distin.

Ioannes euang. Asiam, cuius septem ecclesijs Apoc. scripsit, & à quibusdam viuus adhuc opinatè creditur in paradysum terrestrẽ translatus, vt cum Enoch, & Elia, contra Antichristum prædicet, vt de statu legis euang. habeatur testis Ioan. sicut de statu legis naturæ Enoch, & de lege Moisaica Elias habetur: quod tenet d. Ioan. Dominicus in quodam suo dialogo, allegato per Anton. Flor. in sum. 3. par. ti. 31. c. 8. §. 1. vbi prędicta de apostolis dicit, subiungẽs tamen quod communius creditur in patria cum cæteris in corpore, & anima. quia corpus eius inuenitur, vel in anima tantum, exponentes illud, Si eum volo manere donec veniam Io. vlt. quia non ad aduentum vel ad iudicium refertur, sed ad aduentum in regno ecclesiæ iam per orbem diffuso. Ipse veniet pro eo sine martyrio in pace migraturus.

Paulus Princeps fuit totius ferè orbis prædicando.

Sed Petrus, non solum pontifex Galatiæ, Cappadociæ, Antiochiæ, vbi prædicauit, & Romæ, sed absolute Princeps fuit totius Ecclesiæ autoritate & iurisdictione plenaria sibi tradita, non ab apostolis cæteris, vel concilijs, sed à domino Iesu Christo, vt infra plene in sequenti consideratione dicam.

Principes ergo apostoli fuerunt ecclesiarum & populorum facti à domino Iesu Christo, vt Ecclesias gubernarent & ordinarent circa diuinum cultum, populos meritis & virtutum exemplis ad salutem traherent, debellando hostes interiores vitiorum, doctrina & miraculis orbem illustrantes, quod quomodo fit: ample demonstrat Ant. Flo. in sua sum. par. 3. ti. 31. c. 8. §. 1. vbi ample per eos de symbolo per eos composito.

Item etiam tanquam iudices duodecim tribus Israel, sedentes cum filio hominis in sede maiestatis suæ, prout sunt duodecim apostoli qui secuti fuerunt Christum in regeneratione, vt habetur Matt. 19. & Luc. 22. Et isti habent iudicium approbationis, vt dicit Arch. 8. q. 1. c. vereor. Et debent omnes

omnes alios præcedere, quoniam iudices cæteris sunt præponendi, & in altiori sede, vt dixi infra in 7. parte in prima consi. vbi dixi, quod iudices debent habere sublimiorem locum. facit. c. Episcopus. 98. dist. Ex quo ergo Apostoli fuerunt & Principes nostri constituti, & iudices debent quoscunque præcedere, vt dictum est, igitur, &c.

Et iste numerus duodenarius Apostolorum, per multas figuras diuinarum scripturarum mirabiliter præsignatus fuit, & à domino consecratus.

Primò, per duodecim filios Iacob, omnes vno patre genitos, Gen. 25. & iterum 42. c.

Secundò, per duodecim fontes aquarum, quos in deserto Elim inuenerunt filij Israel, Exod. 15. & Num. 33. c.

Tertiò, per duodecim lapides preciosos, quos præcipit Dominus vt ponerentur in veste Aaron, Exod. 28. c.

Quartò, per duodecim Principes electos de duodecim tribubus Israel, singulos per singulas trib. Iosue. 3. c.

Quintò, per duodecim durissimos lapides, quos præcepit poni Iosue in loco castrorum, vbi fixit tentoria, Iosue 4. ca.

Sextò, per duodecim panes propositionis, qui ponebantur super mensam in cõspectu Domini, Leuit. 24. c. & Exo. 25. c.

Septimò, per duodecim exploratores quos misit Moyses ad considerandam terram, quam daturus erat Dominus filijs Israel, Num. 13. c.

Octauò, per duodecim boues qui sustẽtabant mare æneum, 3. Reg. 7. c.

Nonò, per duodecim præfectos, quos posuit Salomon super omnem populum Israel. 3. Reg. 4. cap.

Decimò, per duodecim lapides, quos tulit Elias iuxta numerum filiorum Israel, & ædificauit de lapidib. altare in nomine domini. 3. Reg. 18. c.

Vndecimò, per duodecim stellas fulgentes in corona sponsæ, i. ecclesiæ, Apoc. 12. c.

Duodecimò, per duodecim portas ciuitatis Ierusalem, quas vidit Ioannes, Apoc. 21.

Tertiodecimò, per duodecim fundamenta supernæ ciuitatis, quæ vidit Io. & in ipsis nomina Apostolorum & agni, de quibus iam dixi supra, & habetur Apoc. 21.

Decimoquartò, per duodecim horas diei. Christus est dies, de qua inquit Dauid, Psal. 83. Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Hic autem dies habet duodecim horas, s. Apostolos. Vnde ipse Ioannes vndecimo ait: Nónne duodecim horæ sunt diei? In quo verbo dominus Iesus non Iudam, sed successorem eius præuidebat. Hæc dicit Ioannes Ludouicus Viualdus in suo opere Regali, in tractatu de pugna partis sensitiuæ & intellectualis, in quarto nota. vbi plenè ponit de excellẽtia omnium Apostolorum in genere & in particulari, ideo eum videas ibi.

Trigesima consid. Petrus Apostolus, qui fuit inter Apostolos domini prim⁹, obtinuit primatum in ecclesia, & constitutus fuit Princeps totius ecclesiæ: & ideo primatum & primum locum in ecclesia triumphãte, hoc est, in cœlo empyreo. Et quod constitutus fuerit Princeps toti⁹ ecclesiæ & Apostolorum, probatur autoritate sacræ scripturæ in duodecim locis.

Primò, Mat. 16. vbi dicitur: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: Petra enim dicitur, quod primus in nationib⁹ fundamẽta fidei posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemq; contineat. c. fidelior. 50. dist. faciunt hæc verba text. vt in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret. Et in c. præceptis. 11. dist. ibi: Cura & totius ecclesiæ principatus committitur. & in c. considerandum. ibi: Et tunc præposuit cæteris. 50. dist. Et ideo dicitur Romana ecclesia caput esse omnium ecclesiarum, cum non ab Apostolis, sed à summo Deo primatum obtinuit. c. in nouo. cum c. seq. 21. d. c. sacrosancta. 22. d. & c. cum beatissimus. 24. q. 1. & probatur in c. rogamus. 24. q. 1. quod Petrus fuit caput ecclesiæ, cuius sedes iussu Dei ab Antiochia fuit translata Romã, & vt dicit tex. in c. cuncta per mundum. 9. q. 3. Petrus voce domini principatum ecclesiæ tenuit. probant etiam tex. in c. relatum 9. q. 1. & in ca. audiuimus. ver. vnde cum omnibus. 24. q. 1. & in ca. Paulus. & c. Petrus. 2. q. 7.

Secundus locus sacræ scripturæ Ioãnis vltimo, vbi dicitur: Pasce oues meas. Ex quo dicto probatur primatus & principatus seu prælatio Petri ponderando verba. pro quo in c. significasti. in principio. & ibi glo. de electio. extra. & glossa fin. in cap. considerandum. 1. d. & glossa in verbo, tu es, in ca. in nouo. 21. dist. Quamuis enim Dominus noster IESVS CHRISTVS, omnibus Apostolis in cõmuni claues dederit, vt habetur Ioan. 20. & Matt. 18. Similiter omnibus discipulis præcepit prædicare: Marci vlt. & Mat. vlt. In his tamen non fuit datum regimen, sicut per hæc verba, Pasce oues meas, vt in cap. in nouo. 51. dist. quoniam Reges dicuntur pastores. 3. Reg. 22. Vidi cunctum populum Israel dispersum in montibus, quasi oues non habentes pastorem. & Esa. 44. qui dico Cyro, pastor meus, & omnem voluntatem meam complebis. Nemo non nouit Cyrum potentissimum fuisse regem. qui Astiage auo materno interfecto transtulit regnum à Medis in Persas, & probatur Esa. 46. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. vbi taxat pastores velut maiores regentes, non solum superintendentes. & Ierem. 2. Sacerdotes non dixerunt vbi est dominus, & tenentes legem nesciuerũt me, & pastores præuaricati sunt in me. & in cap. seq. & dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Ipse quoque, cui data est potestas in cœlo & in terra, & q est

Rex regum, & dominus dominantium, vt habetur Psal.144. Dixi supra in parte præcedenti, in 1. consid. est pastor bonus, vt habetur Ioan.10. cuius Petrus dicitur vicarius in terris, vt est tex. in c.3. §. 1. de translatione epis. Similiter Papa gerit vicem Dei in terris, c.2. circa principium de translatione epis. extra. & c. ad Apostolicæ. §. nos itaque. de sententia & re iudic. in 6. & cle.1. §. ideoque. de Magistris. & Iesus dedit Petro claues regni cœlorum, vt habetur Mat.16. in nouo. cum c. seq. 21. d.

Et quando in sacra scriptura fit mētio de pastoribus, indubitatè intelligitur loqui de Regentib⁹ & Principibus, vt 22. c. Ieremiæ, dicendo. Omnes pastores tuos pascet ventus. & eodem loco ca 23. Væ pastoribus, qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. ideo hoc dicit dominus Deus ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispergistis gregem meum, & eiecistis eos, & nō visitastis eos. in quib. omnib. locis apparet, eos pastores appellatos, quia alijs præfuerūt in regimine & dignitate: quare Petro constituto pastori primat⁹ prælationis & regiminis ei datus est.

Istud etiam probatur Ezechielis 24. quem ad hoc allegat Cyprianus in epi.13. ad Stephanum Papam li.3. Ait Dominus: Fili hominis propheta de pastoribus Israel, propheta, & dices pastoribus. Dicit dominus Deus, Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nōne greges à pastoribus pascuntur? &c. Et habetur etiam Zach.10. Ex quibus cōstat, quod cum soli Petro fuerit data potestas pastoris, nec dictum fuerit alijs, pasce oues meas, quod ipse fuit prælatus Apostolorum: quod comprobatur in c. hi qui. 50. d. & in c. si post. eadem d. & in c. solitę. de maiori. & obed. in c. significasti. de ele. in c. fundamenta. de ele. in 6. & in c. fidelior. 50. d. Et canit ecclesia Catholica, cui credendum est. Tu es pastor ouium, Princeps Apostolorum, tibi tradidit Deus omnia Regna mundi, & ideo traditæ sunt tibi claues regni cœlorum.

Tertius locus sacræ scripturæ est, Luc.22. vbi sic dicitur, Ait dominus Simoni: Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquādo conuersus, confirma fratres tuos. De intellectu quorum verborum Aug. in q.75. de quęstionibus Veteris & Noui Testamenti. & facit tex. in c.1.21.d. & ibi amplè Io. de Turrecr. ponit potestatem summi Pontificis & Prælatorum vltra simplicem sacerdotem ratione iurisdictionis. facit etiam tex. in c. maiores. de Baptismo. vbi etiam ponitur, quod Dominus orauit pro Petro, ne deficeret fides eius: quæ verba bene ponderata denotāt, quod Petrus habuit primatum omnium à Deo. Primò enim nominatim eū appellat Simon, quasi ex alijs eum vocando, & disiunctim alloquēdo: Simon ait. Deinde quod communem futurā prædixit eorum tentationem, expetiuit vos: deinde tertiò, reuertitur specialiter, dicendo. Ego rogaui pro te, non dixit, pro vobis. Et iterum, vt non de-ficiat fides tua, non vestra. Et ne aliquid dubi[...]nis subesset, addit. Et tu in præsentia aliorum Apostolorum: & vt indubitatissimè ab alijs esset di[...]ctus, addit: confirma fratres tuos, qui erant Discipuli & Apostoli, ac si apertissimè diceret Chri[...] Ego tui, tu aliorum curam habeas.

Quartus locus Euangelicus pro primatu Pe[...] inter Apostolos est, Mat.17. vbi Petrus iussus [...]re didrachmam pro Domino & pro se, cum dic[...]tur: Et cum venerunt Canaum, accesserunt [...] didrachmam petebant ad Petrum, & dixerunt [...] Magister non soluit didrachmam. Et ibi, Et c[...] intrasset domum, peruenit ad eum Iesus, dice[...] Quid tibi videtur Simon? Reges terræ, à quib. a[...]cipiunt tributum vel censum, à filijs suis, an a[...]lienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus [...]go liberi sunt filij. Vt autem non scandalizem[...] eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eū pisce[...] qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius [...]uenies stateram, illam sumens da eis pro me [...] Ex quibus verbis, & eò, quia Apostoli statim a[...] verbis dixerunt: Quis putas maior est in regno [...]lorum? Beatus Hierony. declarans prædicta ve[...]ba, & sensum literæ, dixit, quod etiam hæc [...]mēs Apostolorum. & etiam B. Ambrosius, [...] habetur in c. est aliud. 24. q.1. & etiam Aug. in q[...]stionibus Veteris & Noui Testamēti. q.75. vbi [...] hæc verba multum ponderauit primatum Pe[...] inter Apostolos.

Probatur & vlteri⁹ ex trina nominatione Ap[...]stolorum per tres Euangelistas facta, videlicet [...] 10. vt sic nominantur:

Petrus, Andręas, Philippus, Bartholomæus, I[a]cobus Zebedęi, Ioannes, Thomas, Matthæus, I[a]cobus Alphæi, Thadæus, Simon Cananeus, Iu[das] Scarioth.

Marci 3. Petrus, Iacobus Zebedęi, Ioannes, [An]dreas, Philippus, Bartholomęus, Matthęus, Thomas, Iac. Alphęi, Thadęus, Simon Cananeus, Iudas Scarioth.

Lucæ 6. Petrus, Andręas, Iacobus, Ioannes, Philippus, Bartholomęus, Matthęus, Thomas, Iacobus Alphęi, Simon Zelotes, Iudas Iacobi, Iu[das] Scarioth.

Vbi semp sunt in numero duodenario, & [...] semper Petrus est primus: & non primus [...] primę vocationis, quia Andręas fuit primò [...]tus. Et dicitur in sermonibus Discipuli, ser. [...] sanctis Iacobo, & Philip. in ser. de sanctis Petro [&] Paul. Et semper Doct. Theologi intellexerunt [...] primatu ratione prælationis & principatus, [...] & nos ita intelligimus.

Sextus locus est Ioan.21. vbi habetur, Simon [Pe]trus cum audisset, quia Dominus est, tunica [...] cinxit: erat enim nudus, & misit se in mare. A[lii] autem Discipuli nauigio venerunt. Nō enim [lon]gè erat à terra, sed quasi cubitis ducentis trahe[ntes]

retia,&c.quod ſingulariter declarat, & ita intelligit Ber.de Buſtis,li.2.de conſi.ad Eugenium.

Septimus habetur Luc.5.quem ad hoc adducit Ambroſius relatus per Gratianum 24. q.1.ca.non turbatur.denique, vt dicit tex. & ſi alijs imperatur vt laxent retia ſua, ſoli tamen Petro dicitur, duc in altum, hoc eſt, in profundum diſputationũ. Quid enim eſt tam altum, quam altitudinem diuitiarũ videre, ſcire filium Dei, & profeſſionem diuinæ generationis aſſumere, licet mens humana plene rationis nõ queat inueſtigatione comprehendere: fidei tamen plenitudo complectitur? Et ibi dicit Io.de Turr.quod licet dederit omnibus poteſtatẽ prædicandi, non tamen omnibus, ſed ſoli Petro dedit altas quæſtiones circa fidem determinare, & in lucem veritatis ducere.

Octauus, habetur Mat.18. quem ibi declarat C[illegible]

Nonus, habetur Mar.14.cum ſoli Petro dixerit Chriſt⁹: Simõ dormis, nõ potuiſti vna hora vigilare mecum? quaſi dominus voluerit oſtendere, ipſum præ cæteris ex commiſſo ſibi officio debuiſ[illegible]

Decimus, habetur Ioan.6. dum multi diſcipulorum abijſſent retrò: dixit Ieſus ad duodecim. Nunquid & vos vultis abire? Reſpondens ei Simõ Petrus, Domine ad quem ibimus? & dicit gl. vnus pro omnibus reſpondet.

Vndecimus, habetur Luc. 21. de amputatione auriculæ Malchi à Petro facta: quod declarat Gregor. Papa relatus per Gratianum.cap.ſi Petrus.24. quæſt.1.

Duodecimus & vltimus locus eſt Io. vltimo, vbi dominus dicit ad Petrũ: Amen, Amen dico tibi, cum eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem ſenueris, extende manus tuas, & alius cinget te, & ducet te, quo tu non vis. Et infra dicet ei: Sequere me. quod non modo intellexit de genere martyrij, ſed & ordine magiſterij, vt ait Teophi. Inde quidam recentior ait: Se[illegible] me, gerendo vices meas, & in officio paſtorali & martyrio. Et hæc ſunt quæ ſatis probant, quod Petrus inter Apoſtolos obtinet primatum, tanquam paſtor inter eos. Et quoniã ſummi Pontifices ſunt ſucceſſores Petri, ideo obtinent primatum in eccleſia militante, prout Chriſtus: cuius vicarij ſunt, in eccleſia triumphante. Dicam infra in parte ſequ. Et nota quod Chriſtus ſimpliciter magis dilexit Ioannem Euangeliſtam quã Petrum ex pluribus priuilegijs ei conceſſis, vt ait Anton.Flor.in 4.parte ſuæ ſum.tit.10. ca. quarto.§.3. & nullus alius ita familiaris & continuus cũ Chriſto.

TRigeſimaprima conſideratio. Ambroſius rec[illegible] in c.beati.2.q.7.dicit, Beatus Petrus & Paulus eminent inter vniuerſos Apoſtolos, & ſpeciali quadam prærogatiua præcellunt: verũ inter ipſos quis cui præponatur incertũ eſt. Puto enim illos æquales eſſe meritis, qui æquales ſunt paſſione, & ſimili eos fidei deuotione vixiſſe, quos ſimul videm⁹ ad martyrij gloriam perueniſſe. Nõ enim ſine cauſa factũ putamus, quod vna die paſſi ſunt, vno loco, ſub vno perſecutore. Vna die, vt ad Chriſtum pariter peruenirent. In vno loco, ne alteri Roma deeſſet. Sub vno pſecutore, vt æqualis crudelitas vtrumq; cõſtringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, perſecutor decretus eſt pro virtute, &c. Et ẽt Pelagius Papa, in c.quamuis. 21.d.Sic quamuis vniuerſæ per orbem Catholicæ & Apoſt.conſtitutæ eccleſię, vnus thalamus Chriſti ſit: tamen ſancta Rom.eccleſia Catholica & Apoſt.nullis ſynodicis conſtitutis cęteris eccleſijs prælata eſt, ſed Euangelica voce Domini & Saluatoris noſtri primatum obtinuit. Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiã meam. Cui data eſt etiam ſocietas beatiſſimi Pauli vaſis electionis, qui non diuerſo (ſicuti hæretici garriunt) ſed vno tempore, vna eademque die, glorioſa morte cum Petro in vrbe Romana, ſub Cæſare Nerone, agonizans coronatus eſt, & ſupra dictam pariter Rom. eccleſiam Chriſto domino conſecrarunt, eamq; omnibus vrbibus in vniuerſo mundo ſua præſentia ac venerando triumpho prætulerunt.

Ex quibus videtur dicendum, quod Paulus fuit æqualis Petro, & ſic quod Petrus ſolus non fuit Princeps Apoſtolorum, nec illi ſoli fuerit data illa poteſtas vniuerſalis antedicta. Io.de Turrecr. in c. per. 8.qu.1. Et Anton.Florentin.in ſua hiſtor.in 1. part.titu.6.cap.4.ponunt hanc æqualitatem, ſed dicunt illam fuiſſe in merito, & pręmio, & poteſtate ordinaria, ſed non quo ad iuriſdictionem: quia Petrus fuit maior in hoc & in adminiſtratione Paulo, vt in c.in illis.in fine.80.diſt.& gl.in verbo, pari.in c.nouo.21.diſt. Et etiam quo ad poteſtatem faciendi miracula.&idem Flor.in ſua ſum. 3.par.tit.31.c.8.§.1. Attamen Ioan.Ludo. Viual. in ſuo opere regali, in tracta. de pugna partis ſenſitiuæ.in 3.notab.verſi. Paulus Apoſtolus. dicit quod Paulus fuit Petro ſublimior in quibuſdam: hinc eſt quod in bulla ſiue ſigillo plumbeo ponitur Paulus à dextris, & Petrus à ſiniſtris. Aliam tamen rationem quare hoc fiat retulit Ioannes de Selua in ſuo tractatu de beneficio, in prima parte, qu.5. ſcilicet, quia ſiniſtra eſt pars mortis, quam Chriſtus habebat tempore, quo Petrus venit ad Chriſtum ante paſſionem. Dextera verò denotat immortalitatem Chriſti, quam habuit poſt reſurrectionem, quo tempore Paulus venit ad Chriſtum. Hæ rationes ſunt ſomnia: ideo melius dixi ſupra in hac parte, in 2.conſid.vbi dixi de Chriſto quomodo ſedeat ad dexteram. Et in dicto quarto notabili ponit ipſe Viuald⁹ de omnib⁹ Apoſtolis: ſed dicit ꝙ Paulus præcellit alios Apoſtolos ſex rationib. Et ẽt de omnib. alijs Apoſtolis & conuerſatione eorũ ponit idẽ Ant.Flo.in dicta ſua hiſtoria, in prima

prima parte, in 6.tit.à.4.ca.vſque ad finem ponit de Diſcipulis, & ſolum ponit de tribus, videlicet de Lazaro, & Martha, & Magdalena: de quibus facio conſiderationem ſequentem. Dicit tamē Bartho. Veron. in tractatu de imperatore eligēdo, in verbo, ratione dignitatis, quod Adam & Pe. ſunt digniores, quia proximiores Virgini Mariæ.

Aduerte tamen, quod de iure appellatione Apoſtoli ſimpliciter, intelligitur de Paulo. vt ait gl. in verbo Vir. de iure naturali, gentium & ciuili. in inſtitutio. quæ gl. à Doctoribus approbatur. Cui concordat gloſſa iuris Canonici in verbo, part. in cap. forus. de verb. ſignific. quæ allegat pro hoc cano. Apoſtolus. 32.q.7.

Trigeſima ſecunda conſid. Lazarus, poſt Apoſtolos, diſcipulus Chriſti, huius noſtræ ciuitatis Heduen. patronus, protector & conſeruator, & in qua eius corpus requieſcit, inter cuius membra caput peregrinis demōſtratur, ſumma gloria, ſumma laude, ſummo honore glorificandus, laudandus & honorandus. Hic enim vt dicit Flor. in dicto ſexto ti.19.c. frater erat Marthæ & Magdalenę, à Chriſto fuit familiariter dilectus, & ſolus inter diſcipulos Chriſti amicus vocatus, vt habetur Ioan.11. Lazarus amicus noſter dormit. De ſtirpe regia deſcendens ex populo Iudæorum patre Syro nuncupato, & matre Eucharia, & mortuis eorum patre & matre magnas ſui patrimonij diuitias, ſic inter ſe diuiſerunt, vt Mariæ quoddam caſtrum Magdalon dictum (vnde Magd. nuncupata eſt) in partem contigerit. Marthæ verò caſtellum Bethaniæ, quod erat propè Ieroſolymam ad duo milliaria: Lazaro autem, militiæ vacanti, pars non modica Ieroſolymorum: & eum quatriduanū à mortuis ſuſcitauit Chriſtus. Poſt paſſionem domini, lapſis aliquot annis, Iudæi fugatis Apoſtolis de partibus illis inſurgentes contra Lazarum, Mariam & Martham, ſorores eius, Marcellam pediſſequam Marthæ, quæ Chriſto diſputante contra Phariſæos clamauerat, Beatus venter qui te portauit, &c. & Celidonium, quem à natiuitate cæcum Chriſtus illuminauerat, & Maximinum vnum ex 72. diſcipulis Chriſti, naui impoſuerunt ſine gubernaculo, periculis marinis exponentes, vt quā citiſſimè ſubmergerentur. Sed diuino nutu, Maſſiliam incolumes peruenerunt, vbi prædicationibus eorum Princeps cum vxore ad fidem Chriſti conuerſus, idola ciuitatis confregit, Eccleſias conſtruxit. fidem & baptiſma plurimis recipientibus, beatum Lazarum Maſſiliæ epiſcopum præfecerunt: deinde populum Prouinciæ ad fidem induxerūt. Reliqua verò vide infra in vlt. par. in conſideratione, quæ de laude ciuitatū tractat, vbi plura in laudem diui Lazari ſcribuntur. & meritò, cum ſit numen tutelare Heduorum.

Trigeſima tertia conſider. Poſt Apoſtolos & Prophetas dominum Deum martyrum candidatus laudat exercitus, vt habetur in cātico Ambroſij & Auguſt. Vnde Ioannes Apoc.7. dicit ſe [vi]diſſe turbam magnam in Eccleſia triumpha[nte], quam dinumerare nemo poterat, ex omnib[us gen]tibus, & populis, tribubus & linguis, ſtantes a[nte] thronum, & in cōſpectu agni amictis ſtolis a[lbis], & palmæ in manibus eorum, & clamabant vo[ce] magna, dicentes: Salus Deo noſtro, qui ſedet ſup[er] thronum & agno: & omnes angeli ſtabant in c[ir]cuitu throni & ſeniorum, & quatuor animal[ium], laudantes Deum: & qui ſunt hi amicti ſtolis in c[ir]cuitu throni cum palmis in manibus ... venerunt ex tribulatione magna, & lauerun[t ſto]las ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni ... ſunt ante thronum Dei, & ſeruiūt ei die ac noc[te], & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos ... quo in prima conſideratione huiuſce partis ... non eſurient amplius, neque ſitient, vt de his ... cit Ant. Flor. in ſua ſum. par.3.tit.32.c.9. vbi ple[ne] de martyribus, quos ponit poſt Apoſtolos & Pro[]phetas.

Vnde multum ſunt honorandi & glorifica[ndi] martyres, cum ſufferre martyrium ſit actus ma[xi]mæ perfectionis: quod probat ſanctus Thoma[s 2.] 2. quæſtio. 124. arti. 3. duobus modis, vbi ... eum.

Ex quibus concluditur, quod martyres ſunt p[er]fectiores doctoribus: quia ipſi docent non ſol[um] verbo, ſed etiam facto. Sunt etiam perfectio[res] Virginibus. vnde Aug. in libro de virginitate fa[cit] comparationem inter perfectionem martyr[ij &] virginitatis. & etiam S. Tho. in 4. diſt. 49. inq[uit] quod licet vna aureola ſit maior altera, ſecū[dum] quod ſimpliciter tamen loquendo, aureola m[ar]tyrum eſt potior aureola doctorum & virgin[um], quia cum martyrio ſit pugna difficilior & victo[ria] maior, debet etiam eſſe & excellentior aure[ola], quæ martyribus datur. Vnde gloſſa ſup illud Ma[tth.] 5. Beati, qui perſecutionem patiuntur, &c. dic[it] ... omnes aliæ beatitudines perficiuntur in i[lla]. Eccleſia quoque in commemoratione ſanctor[um] martyres præordinat & præponit doctorib[us &] [vir]ginibus, ad oſtendendum præeminentiam ... reſpectu doctorum & virginum. Quorum mar[ty]rum gloriam admirans ſancta mater Eccleſia ... quit Deo: Quæ vox, quæ poterit lingua retex[ere], quæ tu martyribus munera præparas. q.d. ... Ideo canit Dauid Propheta, Pſalm.115. Precio[ſa in] conſpectu domini mors ſanctorum eius, id ... ſecundum Alexandrum de Hales, ibi: Chara ... ta eſt Deo mors martyrum. Cum enim ipſi ... derint operibus arduis, quod ſuper alios Deu[m di]lexerunt, dicente Gregorio in quadam homi[lia] paſchali, quod probatio dilectionis exhibitio e[ſt] operis. Credendum eſt ergo, quod Deus in cœle[]ſti curia illis præcipui amoris ſigna oſtendet, eos ſingulari gloria decorando. hæc dicit Bernardi[]nus de Buſtis in ſuo Roſario, in prima parte, ſer[]mone 39. prima parte. litera Z. a. & b. in dicto ſer[mone].

...

mone tractat materiam martyrij.

Et dicit Ioan. Ludouicus Viualdus in suo opere [illegible] tract. de pugna partis sensitiuæ: in quarto notabili, quod triumphus, dignitas, magnificētia, honor & gloria totius Christianæ religionis, est in tam grandi exercitu sanctorum martyrum, qui pro veritate fidei orthodoxæ suum proprium fuderunt sanguinem. De laude, gloria & excellentia, quorum, videas ibi.

TRigesimaquarta consideratio erit de doctorib' ecclesiæ, qui etiam sunt de numero beatorum: imo etiam ad ecclesiastici corporis integritatem & consummationem cōstituti sunt à Christo. Inter cæteros eius gradus & partes, doctores qui veritatem palam edoceant, & populum rectè instituant, quemadmodum testatur beatus Paulus in prima ad Corinthios epi. cap. 12. dicens. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, &c. & ad Ephe. 4. c. idem affirmat his verbis. Et ipse Christus dedit quosdā quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas: alios autem pastores & doctores ad confirmationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: Ex quib. etiam videtur, quod præcedant martyres, cum ibi p Apostolum ponantur in tertio gradu post Apostolos & Prophetas: sed parum (vt credo) hic curatur de ordine literæ. De aureola doctorum dixi in præcedenti consideratione: de quibus Dan. 13. dicitur. Qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. & vide p Ant. Flo. in 3. part. suæ summæ. tit. 30. c. 8. §. 2. Et nota, quod in paradyso sunt tot ordines dignitatum, & vnus excedit alterum, ita & in terra: & fiunt tales differentiæ pro maiori concordia tantæ multitudinis, quæ non posset alia ratione subsistere. c. ad hoc. 89. dist. & c. licet. 2. 45. dist.

TRigesimaquinta consideratio erit de Euangelistis, qui sunt quatuor, qui præferuntur omnibus alijs inferioribus ab Apostolis, imo inter Apostolos simul connumerantur. ca. vnic. de reliquijs & veneratio. sanctorum in 6. Sed quis illorū sit præferendus? Videtur, quod sit Ioannes: tū qa Apostolus, tum quia ecclesia canit, ꝙ inter cæteros magis dilectus, tum quia dicit gl. in ver. miraculo. in c. per baptismum. de cōse. dist. 4. quod beata Maria & Ioannes Apostolus peccare non potuerunt, tum ex eo, quod quatuor Euangelistæ figurantur per quatuor elementa: videlicet per terrā, aquam, ignem, & aerem.

Primò, Matthæus figuratur per terram, qa primo fuit valde terrenus, deditus mundi lucris: vnde telonarius dicitur seu publicanus. Vnde etiam Ezech. primo, & Apocal. 4. per hominem figuratur, cui commissa est cura terræ, vt in ea operaretur. Genesis 3. Tradidit etiam notitiam nobis de Christo secundum carnem, quam à terrenis traxit, incipiens Euangelium, Liber generationis.

Marcus figuratur per aquam: nam in ciuitate quæ fundata est in aquis, scilicet Venetiarum, elegit habitationem suam: & per leonem figuratur, qui quartanam patitur, eò, quod multo humore abundat. Aqua summè nutrit quartanam. Hic tradit notitiam de Iesu, secundum suā sapientiā, quæ per aquam figuratur in scriptura, iuxta illud Eccl. 15. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Vnde principaliter Marcus describit prædicationē Christi, & incipit Euangelium suum in aquis Iordanis, dicens: Mox post exordium fuit Ioann. in deserto baptizans.

Lucas autem est vt aer. vnde Euangelium scripsit ea lingua, quæ melius vtitur aere, informando vocem, quam alij. Dicit Isyd. in Aety. libro, ꝙ Orientales frangunt aerem in gutture, & in gutture loquuntur, vt Hebræi seu Iudæi. Occidentales præcipuè Hispani frangunt vocem in dentibus, & ideo in dentibus loquuntur, vt Latini. Sed mediterranei frangunt vocem in palato, & in palato formant vocem, & ideo melius quàm alij loquuntur, vt Græci: & ideo locutio eorum comptior est cæteris secundum ipsum, & hac lingua Lucas suum scripsit Euangelium secundū Hieronymum. Vnde seculari quadam redolet eloquentia: Hic figuratur per vitulum, qui in Veteri Testamento figurabat mortem Christi, quæ in aere facta est. Vnde principaliter Lucas describit ignominiam passionis: & hæc visio est nobis magis proportionata. Nam per aerem corporaliter melius videmus. Et est ratio, quia nil nobis nasci profuit, quod dixit Matthæus. Nec prædicatio profuit, quod dixit Marcus, nisi redimi profuisset, quod dixit Lucas.

Ioannes autem figuratur per ignem, & meritò, quia dilectionis amore ardebat. Hic figuratur etiam per Aquilam, quæ super omnia alia animalia visitat sphæram ignis, vbi exustis plumis ad terram veniens iterum iuuenescit. Igni rectè comparatur, cuius verba fuerunt plena igne charitatis. Ipse describit, quomodo sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum suum daret, & qualis ipse vnigenitus datus est nobis, id est, In principio erat verbum, & Deus erat verbum. Ipse narrat sermonem in vltima cœna plenum igne amoris. Ipse solus latus Christi lancea perforatum describit, vnde exijt omnis flamma amoris. Epistolæ eius plenæ sunt fraterno amore. Hæc sunt, quę dicit Antoninus Florentinus in prima parte suę summę. titu. 3. cap. 3. §. 2.

Ex quo, vt dixi supra ista par. in 12. consid. Quod inter quatuor elementa dignius & excellentius est ignis. Ideo etiam cum Euangelia Ioannis igni cōparentur, digniora cęteris censenda sunt. Et de ordine illorum habetur per Hierony. de Lyra & alios scribentes in prooemio seu argumento Euangelio-

geliorum Matthæi, ex quo primus scripsit Euangelium in Iudæa, sed propter hoc Euangelia sua non sunt digniora, sed Ioannis, vt dictum est.

Figurantur etiam per Angelum & tria animalia, videlicet per Angelum Matthæus, per Taurum Lucas, per Leonem Marcus, & per Aquilam Ioannes, vt habetur Ezechielis primo. Et declarant de Lyra, & alij Doctores Theologiæ in dicto proœmio Euangeliorum.

TRigesimasexta consid. Post hos sunt quatuor doctores precipuè Catholici quatuor columnæ Ecclesiæ, videlicet sanctus Greg. Papa, sanctus Hierony. presbyter Cardinalis, sanctus Ambrosius Archiepiscopus Mediolanēsis, sanctus August. ante conuersionem suam rhetor maximus & philosophorum acutissimus: post susceptum verò baptisma Episcop. Hypo. per totum mundum celebris doctor & falsitatis inimicus. Hi sunt eruditissimi & sanctitate præfulgidi. Et, vt testatur Romanus Pont. in c. vnico. de reliquijs & veneratione sanctorum lib. 6. Quorum perlucida ac salutaria documenta Romanam illustrarūt Ecclesiam, decorarunt virtutibus, & moribus informarunt. Per ipsos præterea quasi luminosas ardentes lucernas super candelabrum in domo domini positas errorum tenebris profugatis, totum corpus Ecclesiæ tanquam sidus irradiant matutinum. Et, vt iam prædixi ista parte, in 22. consideratione, vbi de tribus linguis fit mentio inter istos tres, August. Hieronymum, & Gregorium, magis creditur Augustino in disputationibus, Hieronymo in historijs & translationibus. Gregorius verò in moralibus præponitur: vt notatur in verbo Greci. in c. vt veterum. 9. dist. Et sic sensus historicus Hieronymo, Tropologicus moralis Grego. Allegoricus Ambro. Anagogicus verò Augustino attribuitur. Historia verò docet factum, Tropologia faciendum, Allegoria credendum, & Anagogia appetendum. Sed an Hieronymus præponatur Augustino, vide Dominicum in c. vnico, de reliquijs & vene. sanct. in 6. vbi probat, quod quandoque vnus præponitur alteri in ordine literæ.

TRigesimaseptima consid. erit de Innocentibus, quo loco collocātur in paradyso, an sint corona martyrum coronandi & laureandi. Robertus de Litio, in sermone de Innocentib. recitat tres opiniones. Quarum dicit vnam esse falsam, aliam debilem, alteram verò veram. Et est, quod martyrij gloriam quam in alijs propria voluntas meretur, illi paruuli occisi Dei gratia sunt assecuti. Quoniam, vt ait, effusio sanguinis pp Christum, vicem gerit baptismi: vnde sicut in pueris baptizatis, per gratiam baptismalē meritum Christi operatur ad gloriam, vt infra ista parte, in 42. consid. dicitur, sic in istis operatum est ad palmam martyrij obtinendam. Et hoc vult Aug. in quodam sermone de Epiphania, quasi alloquens ad Innocentes, dum inquit: Ille de vestra corona dubitauit in passione pro Christo, qui etiam paruulis baptismum prodesse nō æstimat Christi. Non habebatis ætatem, in qua in passurum Christum crederetis, sed habebatis carnem, in qua pro Christo passuro passionem sustineretis. Hæc ille. Non est dubium, ipsos sanctos Innocentes esse in gradu altissimo, & gaudium speciale habent, cum primi pro Christo nato, mandato impij Herodis Ascalonitæ occisi, & martyrium passi fuerint, Ideo eorum in modum in terra glorificari debent. Vnde Aug. in sermone Innocentium (vbi multa prosequitur de gloria eorum) dicit: Hodie, fratres charissimi, natalem illorū infantiū colimus, quos ab Herode crudelissimo Rege interfectos esse Euangelij textus eloquitur. Ideo cum summa exultatione gaudeat terra nostra cœlestium militum, & tantarum parens fœcunda virtutum. Ecce propheta nus hostis nunquam beatis paruulis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio. Nam sicut præsentis diei festa manifestant, quantum contra beatos paruulos iniquitas abundauit, tantum in eis gratia diuinæ benedictionis effulsit. Hæc ille. Sed in quo loco sint in paradyso, si vis dicere comparationem ad sanctos, qui præcesserunt eos, & ad sanctos, qui sequuti sunt, essent collocandi post Prophetas, & Patriarchas, & ante Apostolos. Quemadmodum, & in letania descripti sunt.

TRigesimaoctaua consid. de confessoribus, qui sunt in quadruplici differentia. Quidam sunt pastores, quidā scripturarum Doctores, quidam eremi seu cœnobij cultores aut monachi. Et quidam seculi habitatores: Vt de his scribit Ant. Flor. in summa, part. 3. tit. 31. cap. 10. §. in 2. 3. 4. &c. Et de his dici potest id, quod habetur Psal. 38. Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum. Et merito Prælati, confessores cœli dicuntur, quia sicut inferiora corpora gubernantur p superiora, Cœlis & Planetas eorum, & ex influxu cœlorum inferioribus elementis, & elementatis fiunt generatio, & corruptio, mutatio, & omnis motus, sic ex dispositione Prælatorum, & ordinatione populi ipsi populi mouentur ad bene operandum, ad Hebr. 5.

Etiam Doctores cœli dicuntur propter lumen sapientiæ, vt dicitur Eccl. 24. Ego feci, vt in cœlis oriretur lumen, qui propter pluuiam doctrinæ cœlo descendentem, Iacob. 5. cœlum dedit pluuiam. s. aereum, & hi maximè cōfitentur mirabilia cœli, & veritatē Christum vel veritatē scripturarum. Vnde Greg. 2. moralium tractās illud Iob 38. Quis dedit Gallo intelligentiā? exponit de doctorib. & prædicatorib. Ecclesiæ, quib. Deus dedit intelligentiam sicut gallo, & non alijs, & ibi ipse Arist. scribit de natura galli, vbi dicit, quod gallus dicitur habere intelligētiam per metaphoram. Aestimatio. n. sensitiua, quam habet gallus, secūdum quā operatur prūpens ad cantū, dicitur hic intelligentia

gentia. Cantat enim certis horis determinatis, secundum instinctum naturæ, ac si haberet intelligentiam, mensuram, & proportiones motuum cœlestiũ. Vnde subdit: Quis enarrabit rationem cœlorum, & concentum cœli, quis dormire fecit doctores? Ergo ecclesiæ viros assimilat gallo propter tria: quia certis & determinatis horis cantat, & quia vocem in cantu variat, & quia cantando se prius alis verberat. Intelligentiã ergo primum gallus accipit, vt prius nocturni temporis horas accipiat, & tunc demum vocem exhortationis emittat. Gallo igitur intelligentia attribuitur desuper, quia doctori veritatis discretionis virtus, vt nouerit, quibus, quid, quando vel quomodo diuinitus ministratur. Non enim vna eademque cunctis exhortatio conuenit, quia nec cunctorum par morum qualitas astringitur. Sæpe enim alijs officiũt, quæ alijs prosunt, & pleræque herbæ, quæ aliqua animalia reficiunt, alia occidunt. Pro qualitate ergo audientium, sancti doctores & prædicatores formabant suos sermones, vt pulchrè ostẽdit gloriosus doctor Hiero. in epist. suis. Hæc ille. Vbi etiã amplè declarat quomodo capienda sit illa intelligentia Galli, illam doctoribus & prædicatorib. applicando & attribuendo.

Tertij sunt, de quibus agitur in viris & collationibus patrum. S. Anachoritæ, s. horum primus fuit Paulus primus emerita, qui tantæ perfectionis fuit, vt B. Antonius animam eius egressam de corpore in choro angelorum viderit collocari. Additi sunt eis cœnobitę viuentes in congregatione, etiam contemplationi debiti, vt Monachi omnes, de quibus infra in proxima seq. parte, quasi circa finem in pluribus considerationibus, & hi cœlo merito comparantur, quia, sicut cœli exaltantur à terra, Esa. 1. & valde, ita prædicti eleuati fuerunt in a[illegible] contemplationibus à terra separati, i. affectu terrenorum confessi sunt, & confitebuntur hi cœli mirabilia tua, de quorum conuersatione & contemplatione dicitur Iob. 39. Quis dimisit onagrum liberum in solitudine, & vincula eius quis soluit? cui dedit in solutione domum, & tabernacula ei⁹ in terra salsuginis. Contemnit multitudinem ciuitatis, vocem exactoris non audit, circumspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæque perquirit. Quæ verba ibi exponit Anto. Flor. post Greg. in moral. li. 30. Et iste status religiosorum excedit statum virginum, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 8. all. per Fel. in c. causam. col. 2. extra. de probationibus.

Quarti sunt confessores, Qui, vt cœli confitebuntur mirabilia Dei, qui Deum cõfessi sunt sanctis operibus glorificati in gloria superna. Hi etiã cœli dici possunt, quia, sicut mouentur continuo à primo mobili omnes alij cœli, sic & isti à Deo, q est primum mouens omnia, sed immobilis manens in se, moti sunt ad bona operãdum: propter quod dicitur Esa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis. Et quia omnis motus noster interpretatur, quod est nobis datus ad merẽdum, & bene operandum, ideo dicit Apost. ad Galat. 6. Dum tempus habemus, operemur bonum. Scribit autem Salo. 28. tempora diuersarum operationum, in quibus homo mouetur de vno ad aliud, vt habetur Eccl. 3. Omnia tempus habent, &c. s. opera, & tempus sibi congruum. De vna ad aliam expositionem moralem assumit Florentinus in loco hic ante alleg. & reducit ad quatuor status hominũ iustorũ. Quidã sunt baptismũ recipiẽtes, qdam pœnitentes, quidã ꝑficiẽtes, & quidam præsidentes: quemadmodum ibi amplè declarat in d. §. 5. Etiam amplissimè de istis quatuor gradibus confessorum ponit Ioan. Lud. Viualdus in suo opere regali, in tracta. de pugna partis sensitiuæ & intellectiuæ. Et quomodo varijs tentationibus ac persecutionibus in hoc seculo affliguntur. De beatitudine vero istorum & aliorum scribit Robertus de Litio, in suo tractatu de beatitudine sanctorum.

TRigesimanona consideratio de Virginibus tractat, quibus datur aureola in cœlo, de quibus visus est loqui Ioan. in Apocal. 7. cap. cum ibi ostendat, illas vidisse ante thronum Dei per numerum determinatum, s. centum quadraginta quatuor millia, vt dicit Ant. Flor. in tertia par. suæ summæ. titu. 2. cap. 1. §. 8. vbi amplè collaudat, extollit & commendat Virginitatem ex multis, quibus datur corona, quæ dicitur aureola, vt ibi dicitur, & in fine huius considerationis: & de Virginum statu, & laude tetigi in præced. parte, in 11. cõsideratione.

Sed cum & ad Regnum cœlorum perueniant & Viduæ, quæ sint in digniori seu altiori loco, an Virgines, an Viduæ? Dicit enim Anto. Floren. loco præall. c. 2. §. 8. quod quamuis status Virginalis melior sit quàm coniugalis, tamen & in statu Viduali vel coniugali potest quis perfectior esse Virgine, & maioris meriti, s. quia maioris meriti charitate existit. Sed hæc dubitatio de his, quæ sunt eiusdem meriti respectu charitatis, quę vita sit perfectior, ita, quod in perfectiori loco collocari debeat. Et habetur, quod Vidua sit eiusdem qualitatis. Cum ita commendet Viduitas, sicut Virginitas. Vt de commendatione eius ponit ipse Anto. in dicta 3. parte suæ sum. titu. 2. cap. 3. §. 2. vbi dicit commendatam fuisse autoritate diuina & canonica. Cum etiam castitas Viduarum multum commendetur, de qua supra in 2. par. in 20. consideratione.

Imò etiam videtur, quod Virginitas non sit excellentior matrimonio ex multis.

Primò, ex dictis Aug. in lib. de bono coniugali. Non impar meritum continentiæ est in Ioanne, qui nullas est expertus nuptias, & in Abraham, qui filios generauit. c. si enim. ver. cæterum. l. secund. de pœ. dist. 2. sed maioris virtutis maius est meri-

tum, ergo Virginitas non est potior virtus quam castitas coniugalis.

Secundò sic. Ex virtute dependet laus virtuosi, si ergo Virginitas præfertur continentiæ coniugali, videretur, ꝙ quælibet Virgo esset laudabilior qualibet coniugata, sed hoc est falsum, vt dictũ est: ergo Virginitas non præfertur coniugio.

Tertiò sic. Bonum commune potius est bono priuato, vt patet 10. Ethic. text. in §. pen. & ibi not. in l. vnica. C. de cadu. toll. c. scias. 7. q. 1. Sed cõiugium ordinatur ad bonum commune, & ad publicam vtilitatem. l. in libel. §. medio. ff. de captiuis. & postli. reuer. l. 1. & ibi gloss. in verbo Reipub. & docto. ff. solut. mat. Luc. de Pen. in le. fi. col. 5. C. de incolis, lib. 10. vbi etiam videtur tenere, ꝙ matrimonia sunt necessaria pro conseruatione generis humani: dixi infra in 11. par. 10. cõsi. Vbi scripsi, quod vxoratus præfertur non vxorato, sed Virginitas solum tendit ad bonum priuatum.

Quartò, quoniam videtur, quod Virginitas cõtrarietur præcepto legis naturæ, & diuinæ. Naturæ, s. cum dicat Arist. in lib. 3. de Animalib. in 1. de Cœlo, & Mundo, & in 2. de Anima, quod natura appetit generationem indiuiduorum propter cõseruationem suarum specierum, sed matrimonium tendit ad sobolem procreandam, & ad multiplicandum genus humanum. Hiero. c. nuptiæ. 32. q. 1. & est ad Paulam. Nuptiæ replent terram, Virginitas verò contrariatur: Igitur, & eam seruantes in veteri lege, nõ relinquentes post se semen, erãt maledicti, maledictione opprobrij, vt patet de Ioachim, & c. quod figuratur Matt. 21. quando Christus maledixit ficulneæ: quia sine fructu. Item contrariatur legi diuinæ, cum præceperit Deus homini, Gen. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Et dicit Paul. 1. ad Cor. 5. Volo iuniores nubere, & filios procreare. & Timoth. 2 dicit. Saluabitur mulier per generationem filiorum. Ex quibus videtur, quod matrimonium sit laudandum. Et pœna imponebatur apud Romanos seruantibus virginitatem, & qui vitam cœlibem ducebãt teste Valerio. & veteri lege Deut. 7. prohibebatur seruare virginitatem. Ioan. de Turrecre. in c. integritas. 32. q. 5. in 3. dubio. Et Bernardinus de Bustis in suo Rosario, part. 2. serm. 23. in litera D. Et Gabriel Barlette, in sermone pro festo sanctorum Innocen. faciunt prædicta fundamenta, sed tandem concludunt, quod Virginitas sit præferenda, quia Virginitas est in consilio & opera perfectionis. Cadit enim sub consilio, quia Apostolus consulit Virginitatem, tanquam melius & perfectius. 1. ad Corinth. 7. Quia bonum animæ præfertur bono corporis, & bonum diuinum bono humano, & bonum contemplatiuæ vitæ, præfertur bono actiuæ vitæ. Virginitas autem est bonum animæ, diuinum, & vitæ contemplatiuæ. Coniugium est bonum corporis ad conseruationem humani generis, & sic humanum, & pertinet ad vitam actiuam: quoniam vir & mulier in matrimonio viuent[illegible] necesse habent cogitare, quæ sunt mundi, vt pa[illegible] 1. ad Cor. 7. & ibi respondet ad motiua in contr[illegible] um facta.

Etiam secundò facit, quia ille stat⁹ dignior, [illegible] maiorem recipit fructũ, sed virginibus datur [illegible] ior: quia vt dicit Luc. de Pen. in l. quoties. [illegible] finalis. C. de priuilegijs scholarium, libr. 12. qu[illegible] cum sementem terræ bonæ centesimum, sexage[illegible] simum, & trigesimum fructum Euangelia doc[illegible] ant, & centenarius pro Virginitatis corona [illegible] mum gradum teneat: Sexagenarius, pro [illegible] tatis labore, & Trigenarius, pro coniugio, vt [illegible] tet per parabolam Mat. 13. Vt tenent Theolo[illegible] quod etiam tenet, & sequitur Bernardinus de B[u]stis in dicta. 2. par. sui Rosarij, sermone 38. in pri[n]cip. Et ipse Gabriel Barlette in dicto sermone [illegible] fecto sanctorum Innocentium. Vnde Ambr. [illegible] de Virginitate. Bona est continentia coniuga[lis] melior continentia vidualis, optima mund[illegible] virginalis.

Tertiò, ille Status est dignior, de quo Chr[istus] nasci voluit, sed Christus non de coniugata, [sed] Virgine nasci voluit, & hoc, vt dicit Beda super L[u]cam, vt ostẽderet præconium Virginitatis, & q[illegible] tum ipsam diligebat. Ex hoc Ioannem Euange[listam] patrem putatiuum Ioseph, virginẽ custodiuit. [illegible] de Tho. in 4. q. 35. q. art. 3. Virginitas supremũ [illegible] rem vendicat.

Quartò, ille Status est nobilior, qui primò [illegible] institutus in nobiliori loco, sed Virginitas pri[illegible] it quam matrimonium, & in nobiliori loco: q[illegible] angeli Virgines prius sunt creati, quàm homo: [illegible] in nobiliori loco, quia in empyreo cœlo. Præ[ter] ea, & Adam positus est Virgo in paradyso, & de [ter]ra Virginea creatus. igitur.

Ideo videtur, quod Virginitas apud Deum [illegible] iori præmio & corona præmietur, & com[illegible] quàm Viduitas: & Viduitas quàm Coniuga[illegible] hoc multis decisionib. autoritatibus docto[illegible] & rationibus probatur.

I. Quoniam primò, vt inquit Hie. ad Natal[illegible] tria pręcipuè sunt genera metallorum: Ferrũ, [Ar]gentum & Aurum. Ferrum est castitas coniuga[lis] Argentum est Viduitas, Aurum verò est Virgi[ni]tas. Cùm ergo Aurum sit inter cætera metalla [ex]cellentius & preciosius, vt dicitur in vlt. par. [illegible] consid. ideo Virginitas cui comparatur e[illegible] lentior.

II. Vt dicit, Virginitas est vt Regina, Viduitas [vt] domina, Coniugalitas vt ancilla.

III. Virginitas, vt patria, Viduitas, vt portus, Co[n]iugalitas, vt pelagus.

IIII. Virginitas est summa gẽma, thesaurus p[re]ciosus, margaritis refertus.

V. Sicut Aquila inter volucres, Lucifer inter [stel]las, & gemma inter lapides, ita excedit Matrimo[nium] nium & Viduitatem Virginitas.

VI. Augustinus in lib. de Viduitate dicit, quod bona est pudicitia coniugalis, melior Vidualis, & optima Virginalis.

VII. Dicit Cyprianus, quò Virginum sublimior est gloria, melior est vita.

VIII. Dicit Cassianus, in libro collationum. Maior est virtus castitatem tenere, quàm dæmones expellere.

IX. Dicit Damascenus lib. 4. Quanto angelus homine est superior, tanto Virginitas est nuptijs honorabilior.

X. Hieronymus ait. Qui immundiciam luxuriæ perfectæ continentiæ subijcit, sanctior Dauid exi-stit, & fortior Samsone.

XI. Inquit Bern. Virginitas est sicut lux solis, Viduitas sicut lux lunæ, & Matrimonium sicut lux stellarum.

XII. Idem Bern. Sola Virginalis castitas est, quæ in hoc mortalitatis loco & tempore, statū quendam immortalitatis, & gloriæ repręsentat. Nam quod sancti habebunt in cœlo, scilicet integritatem, & mundiciam corporis, & animæ, hoc iam Virgines obtinent ex gratia in terra.

XIII. Ex quo, vt ait Plin. in suo lib. 21. naturalis histo. c. 4. 8. & 19. Flos rosæ inter omnes flores obtinet principatum: cum sit iucundus, gratus odore, & colore, commendatur, cum nihil gratius offatur aspectui, & ex rosa plures medicinæ fiunt: & dixi in vlt. part. in 94. consi. Ideo, non immeritò si per rosam Virginitas figuretur, vt ait Bernardinus de Bustis in 2. parte sui Rosarij sermo. 28. in litera B.

XIIII. Hieronymus ait. In omni sexu, & gradu Virginalis pudicitia obtinet principatum.

XV. Cyprianus dicit, in lib. de Virginitate. Virginitas est soror angelorum, victoria libidinum, Regina virtutum, possessio omnium bonorum, quæ tenet in cœlo aureolam, & in terra principatum.

XVI. Facit id, quod supra dixi, scilicet quia Virginib. datur fructus 100. Viduis 60. Coniugatis 30.

XVII. Augustinus dicit in li. de Virginitate. Certa ratione, & scripturarum autoritate, nec peccatum nuptias esse inuenimus, nec earum bonum bono Virginalis, vel Vidualis continentiæ æquare præsumimus.

XVIII. Facit, cuius finis melior est, ipsum quoq; melius, secundum Philos. in 2. & 3. Physi. Quia sic est, quod secundum Philos. 10. Ethi. & dixi infra in 33. consi. duplex est vita, actiua scilicet & contemplatiua: & profectior sit, secundum Philosophum, omnis vita contemplatiua, quàm actiua. Castitas virginalis est perfectior quàm Coniugalis, quoniam Virginitas ordinat hominem ad finem vitæ contemplatiuæ: vsus autem matrimonialis, ad vsum vitæ actiuæ, vt dicit S. Tho. 22. q. 252. art. 2. in corpore quæstionis. & hic ante iam aliquid dixi.

XIX. Facit, quoniam vt dicit Apost. 1. ad Corin. 7. Mulier innupta, & Virgo cogitat quæ Dei sunt, vt sit sancta, & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quę sunt mundi, quomodo placeat viro.

XX. Facit, quoniam vt dicit idem Paulus ibi. Qui matrimonio iungit Virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.

XXI. Facit, quod habetur Apoc. 3. Qui nō inquinauerunt vestimenta sua, ambulabunt mecum in albis: & ibi doctores intelligunt de virginibus.

XXII. Facit, tantò aliquid perfectius est, quantò habet maiorem conformitatem cum suo principio. Et, vt dicit Philosophus. 5. Metaphy. Melius est simpliciter, quod primo principio propinquius est: cum igitur Deus sit principium, & finis omnium. Apocaly. 1. Et ipse sit actus simpliciter purissimus secundum Philosophum. 12. Meta. Ideo, Castitas Virginalis, quæ est purior omni actu Matrimoniali, perfectior est Matrimonio, quia Deo est conformior, qui est ab omni libidine alienus.

XXIII. Facit, nam Virtus simpliciter circa bonum, & difficile, secundum Philos. 2. Ethic. Cum igitur maior sit difficultas abstinere ab omni delectatiōe actus venerei, sicut fit in Virginib. quàm abstinere solum ab alijs delectationib. extra matrimonium, ergo magis merentur Virgines quàm aliæ.

XXIIII. Facit, id quod dicit Ambro. relatus in c. nuptiæ. 32. q. 1. Nuptiæ implent terram, Virginitas paradysum. Intellige, facilius, vt ibi gl. 1. declarat. Et istud est priuilegium Virginitatis maximum, secundum gl. vlt. in c. causam. extra de proba. Vel quia, vt ait, Virginitas, est soror angelorū, vbi omnes erunt Virgines, vel continentes, neq; nubent neq; nubentur.

XXV. Facit, quod Hiero. ad Eustochium in sermone Assumptionis Virg. Mariæ ait: Bene angelus ad Virginem mittitur, quia angelis semper est cognata Virginitas, profectò, in carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cœlestis: Vnde, in carne cœlestem vitam acquirere, maioris est meriti, quam habere. Esse enim angelum, fœlicitatis est: esse verò Virginem virtutis, dum hæc viribus obtinere nititur cum gratia, quod habet Angelus ex natura.

XXVI. Facit, quod dicit Amb. in lib. de Viduis. Supergreditur Virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines angelis assimilantur: maior est victoria hominum quàm angelorum. Angeli enim, sine carne viuunt, Virgines autem in carne triumphant.

XXVII. Facit, quod inquit Chrysost. super Matt. Licet omnes Virtutes sint res angelicæ, specialiter tamen castitas, Angelica virtus est.

XXVIII. Facit, quæ dicit ibi Aug. Quæ maior gloria super terram, quam in carne corruptibili ducere vitam Angelicam?

XXIX. Facit quod dicit Aug. Qui Virginitatem seruant, sicut angeli Dei in terris sunt, imo & angelos transcendunt.

XXX. Facit id, quod dicit idem Ber. de Bustis in d.2.par.serm.27.in litera E. vbi dicit Virginitatem esse ante Matrimonium.

XXXI. Facit id, quod idem ait ibi sub litera F. Quòd à Christo in propria persona consecrata est Virginitas quod probat ex dicto Leonis in quodam sermone, cum inquit, Christus Virginitatis est filius. verùm, super omnia quæ dici possunt hanc virtutem commẽdabilem reddit: quod ipse Saluator humani generis, de mundissima Virgine nasci voluit, vt hic ante dictum est, ver.3. Ille status, &c. Et quod ipse Virgo permansit, & præcæteris illum discipulum amauit, quem Virginem de nuptijs carnis abstraxit. Intantum enim ei Virginitas placuit, quod speciali arbitrio, vterum Virginalem accepit. in quo sibi naturæ assumptæ nuptias celebrauit.

XXXII. Facit, quod dicit Cypr. in lib. de Virginitate, Flos est enim Virginitas, ecclesiastici germinis decus, atq; ornamentum gratiæ spiritualis, illustrior portio dominici gregis. Idem dicitur Esa. 54. Lætare sterilis, quæ non paris, exulta quæ non parturis: quoniam multi filij desertæ magis, quàm eius, quæ habet virum.

XXXIII. Facit, quoniã Christus semper est cum Virginibus, & ipsi cum eo. Vnde Apoc.14. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocunque ierit. Et canit Ecclesia: Quocunque pergis, Virgines sequuntur, atq; laudibus post te canentes cursitant.

XXXIIII. Facit, quod dicit Hie. in epist. ad Eustochium, vbi ostendit quomodo Christus dilexerit Virginitatem: Quoniam, vt dicit, statim, vt filius Dei ingressus est mundum, istam nouam familiam sibi instituit, vt qui in cœlis habebat angelos, haberet proximè in terris Virgines.

XXXV. Facit, quod habetur Apoc.14. vbi Virgines suauius canunt in cœlo, quàm alij sancti, cum dicat: Cantabant quasi canticum nouum ante sedem agni: & nemo poterat dicere canticum illud, nisi hi qui cum mulieribus non sunt coinquinati.

XXXVI. Facit, quoniam sunt ministri Dei. hinc dicere possunt illud Eccl.14. In habitatione sancta coram ipso ministraui, sine macula enim sunt ante thronum Dei Apoc.14.

XXXVII. Facit, quoniam Iesus Christus est corona Virginum, vt cantat Ecclesia.

XXXVIII. Facit, quoniam, vt ait Hiero. contra Iouinianum, Nuptias quidem recipimus, sed Virginitatem præferimus, sicut ramo præferuntur poma, & fructus.

XXXIX. Facit, quod dicit Bernar. Virginitas est gemma virtutum, germana angelorum, & lux animarum. Ipsa calcat libidinem, vincit diabolum, contemnit seculum, & deprimit omne periculum: ipsa est lampas Ecclesiæ, & semita cœlestis patriæ.

XL. Facit, quoniam vt habetur Sap.3. Felix sterilis, & incoinquinata, quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. Et Eccl.26. Ponderatio non est condigna animæ continentis. Et habetur in c. tunc saluabitur, 33.q.5. quod non solùm prodest Virginitas illam obseruantibus, sed etiam parentibus confert ad salutem, proles in Virginitate perseuerans.

XLI. Facit, quod dicit Hieron. ad Natalium, Virginitas purpura est Regalis, qua quisquis indutus fuerit, cunctis eminentior erit.

XLII. Facit, quod dicit Amb. in lib. de virginitate. Pulchritudinem non potest quis maiorem æstimare decore Virginitatis, quæ amatur à Rege, probatur à iudice, dedicatur à domino, consecratur à Deo.

XLIII. Facit, quoniã, vt dicit tex. in auth. de lenonib. §. sancimus. colla.3. Sola castitas est [illegible] animas hominum Deo præsentare. quem tex. citat glo. in versi. pudicos in proœ. decre. & ita intelligunt gl. vlt. in c. causam. de prob. extra. & ita Doct. & etiam gl. fi. circa fin. in c. cum ad monasterium. extra de statu mo. & gl. vl. in c.1. extra de voto, & voti redemp. quod sola est de per se, sine aliis virtutibus: sed non quod aliæ Virtutes hoc non possint, quia hoc esset falsum. Cum etiam & Viduæ, seu continentes, & coniugati virtuosè viuendo: & per rectam fidem, & operationem bonam placẽtes Deo, vitam æternam acquirere possint, vt ait tex. in c. firmiter. §. fi. extra de sum. trin. & fide cath.

XLIIII. Virginitas est principium, & fundamentum aliarum Virtutum. text. in auth. quomodo oporteat episcopos. §. neq; autem secundas. coll. 1. gl. vlt. in d. c. causam. extra de proba.

XLV. Facit, quia in incessu etiam virgines sunt viduis, & coniugatis præferendæ, vt dicit Bald. & post eum Barb. & Fel. in d. cap. causam. extra de prob.

XLVI. Facit, Quia etiam testimonio vnius Virginis magis creditur quàm Viduarũ, & coniugatorum, vt dicunt Barb. & Fel. in d. c. causam. col. de prob. extra.

XLVII. Et vltimò, quoniam solæ Virgines aureolam consequuntur, quæ solis Virginibus debetur, vt in d. gloss. fin. in d. c. causam. tex. in c. si Paulus. §. 1. & ibi gloss. in verbo suscitare, in fin. 32. quæst.5.

Et de hac aureola, dicit Io. de Imo. in d. c. causam, quod dicitur sertum siue gyrlanda, quæ fit de lauro, qua olim vincentes alios in aliquo actu Virtutis, in signum laudis coronabantur. Ideo Virgines per similitudinem in signum laudis laureolam habebunt. Erit autem, vt dicit, quædam corona

[illegible]laudis, quidam splendor, quo mediante, Vir[illegible] discernentur ab alijs. & hæc corona fit à lau[illegible] quæ semper est virēs, vt dicit Cardinalis Zabarella, in d.c. cauſam. & ait S. Tho. in 4. ſent. d. 8. q. 1. art. 2. circa medium, quod laureola non cuilibet datur, ſed illis tantum, qui ſunt in ſtatu perfectionis, ſed etiam, vt dixi ante in præcedenti conſideratione, ſtatus religioſorum excedit ſtatum Virginum.

Et vide plures quęſtiones, quas ponit S. Tho. de laureola in 4. ſent. d. 48. q. 5. art. 2. 3. 4. & 5. vbi ponit, vtrum laureola à fructu ſit aliquod aliud præmium ab eſſentiali, & vtrum differat à fructu, & vtrum fructus debentur ſoli virtuti cōtinentiæ, & vtrum conuenienter aſſignentur tres fructus tribus continentiæ partibus, & vtrum ratione Virginitatis debeatur laureola, & vtrum martyribus & [illegible] Chriſto, & an angelis, & an etiam corpori, & an conuenienter aſſignentur tres laureolæ. & vtrum vnus laureolam Virginitatis de materia excellentiori habeat. Et ibi examinat has omnes quæſtiones, & de laureolis in generali, & ſpecial. tract. Ant. Floren. 3. par. ſuæ ſum. tit. 30. c. 8. per totam.

Et aduertendum eſt, quod præeminentia dignitatis ex huiuſmodi laureola, conſiderari poteſt tripliciter, ſcilicet ex parte pugnæ, ex parte permanētiæ, & ex parte materiæ.

Primo modo Aureola illa, eſt potior quæ fortiori pugnæ debetur: hoc modo aureola martyrū a[illegible] aureolis ſupereminet, quia ibi eſt difficilior pugna.

Secundo modo, conſiderari poteſt aureola, ex p[illegible] permanentiæ: & ſic aureola Virginum alijs au[illegible] ſupereminet, quia pugna carnis periculo[illegible] [illegible] eſt diuturnior, & magis nobis [illegible].

Tertio poteſt Aureola conſiderari ex parte materiæ de qua eſt pugna: ſic aureola doctorum, & prædicatorum inter omnes eſt potior. Omnis ratio [illegible] quia pugna doctorum vel prædicatorum, ve[illegible] circa bona intelligibilia: alię verò pugnę, ſc[illegible] Virginum, & Martyrum verſantur circa paſſiones. Quamuis autem vna aureola ſit ſecundum quid maior altera, ſimpliciter tamen loquendo, aureola martyrum, inter omnes eſt potior, vt ante probatum eſt in 33. conſideratione, [illegible] & obſeruatione. Vide etiam [illegible] per ſpeculum humanarū q. Bartholomæi Sib[illegible] cap. 3. primę decadis. in 9. quęſtiuncula. 2. quęſtionis.

QVadrageſima conſid. Poſt Virgines collocantur Viduę. Quę ſi longo tempore fuerint Viduę non procul diſtant à Virginibus, vt in[illegible] authen. de non eligendo ſecundo nubentes. §. optimum. colla. 1. Et beatę atque felices [illegible], vt in auth. de nupti. §. ſaluto. col. 4. & [illegible], & oratione dignę cenſentur, tex. in d. §. optimum. Et pulchra de his tradit Nic. de Lyra Mat. 13. ibi: & dabant fructū, vbi ponit tres gradus, in qualibet virtute. Exempli gratia. In virtute caſtitatis, primus gradus eſt caſtitas coniugalis, per quem vitatur illicitus concubitus, licitè tamen concubitu retento in matrimoniali actu.

Secūdus gradus, eſt caſtitas Vidualis, per quem euitatur de cętero omnis concubitus, vt animus poſſit de cętero liberius Deo ſeruire, licet poſſit licitè matrimonium contrahere.

Tertius, eſt caſtitas Virginalis, quę eſt ſuperior iſtis: per quem omnis concubitus ſimpliciter euitatur, vt mens ipſa, tanquam ſponſo ſuo ſoli Deo per amorem copuletur, ſecundum quod in pręceden. dixi. Et hos tres gradus amplectitur, & declarat G. Benedicti in ſua repetitione c. Raynutius. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nume. 46. vſque ad numerum 50. de teſtamentis. vbi etiam dicit, quòd Viduę adeo non diſtant à Virginitate, quod ſi priuilegium detur alicui, & ſuis deſcendentibus, tam maſculis quàm fœminis: ſicut filię Virgines tali gaudent priuilegio, ſic pariter eo gaudebunt filię Viduę, vt notat ſingulariter Barto. in l. quoties. quem ſequuntur ibi omnes doctores. C. de priuile. ſcholariū. li. 12. & dominus meus Iaſ. in l. 1. in fi. ff. de Conſti. principū & in l. cū quędam puella. colum. mihi 2. poſt Ludo. Romanum. ff. de iuriſ. omnium iud. licet Alexand. ibi teneat contrarium: quoniam, vt dicit, ſicut maritatę ſortiuntur forum. l. mulieres. ff. ad municipales. ita & Viduę.

Nam etiā iſte ſtatus Vidualis eſt Deo acceptus, vt probat Bernardinus de Buſtis in ſuo ſermone 28. ſecunda parte ſui roſarij, in ſecunda parte illius ſermonis, ſub literis T, V. vſq; ad literā C. vbi amplè laudat, & extollit Viduitatem.

Primò, vt dicit, laudanda eſt ratione diuinę viſitationis, quoniam Deus Viduas gratioſiſſimè viſitauit. Vnde habetur 3. Reg. 17. Tempore famis miſſus eſt Elias ad Viduam Sareptanam, quę poſtquam dedit comedere Elię: hydria farinæ eius nō defecit miraculosè, & lecythus olei non eſt imminutus omnibus illis diebus.

Secundò, patet de Iudith Regina Iudæorum, quæ vt legitur eiuſdem lib. c. 13. erat grata omnipotenti Deo: cui Viduæ tantam gratiam contulit Deus, vt populum ſuum ab impetu, & furore inimicorum liberaret.

Tertiò, etiam probatur, quoniam habetur Lucæ 2. Erat Anna propheteſſa Vidua vſque ad annos 84. quæ vixerat cum viro ſuo annis ſeptem à Virginitate, & hæc non diſcedebat à templo, ieiunijs. & obſecrationibus ſeruiens Deo, die ac nocte: huic Chriſtus paruulus, ſicut & Symeoni præbuit ſe videndum, illaque dignatus eſt viſitare, quæ confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Iſrael.

Quartò,

Quartò, etiam legitur Luc.7. quod dominus Iesus consolatus est Viduam, resuscitans eius vnigenitum filium.

Quintò, probatur commendatio Viduarum ratione diuinæ acceptionis: quoniam Luc.21. scribitur, quòd accepta fuit Deo oratio Viduæ pauperculæ, quæ offerens duo æra minuta, omnes locupletes ratione suæ sanctitatis in oblatione superauit. Deus etiam exaudit oratiões Viduarum. Vnde Eccl.35. dicitur. Lachrymæ Viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super ducentium eas. A maxilla enim ascendunt vsque ad cœlum, & dominus exauditor delectabitur in illis. Et ideo dicitur in c.fi.81.dist. quòd Viduæ, quæ stipendio Ecclesiæ sustentantur, debent meritis, & orationibus suis ecclesiam adiuuare.

Sextò, probatur earum commendatio, ex eo, quod à Deo fuit commendata Viduitas. Dedit nanq; Deus præceptum omnibus Regibus, Principibus, Iudicib. & Aduocatis, omnibusq; hominib. vt Viduarum causas tuerentur, & ne illas opprimerent, vel molestarent.

Septimò, quoniam Esa.1. dominus ait: Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite Viduam. & Exo.20. ait, Viduæ, & pupillo non nocebitis: si læseritis eos vociferabuntur ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestræ Viduæ, & filij vestri pupilli.

Octauò, probatur Hiere.22. cùm dicatur: Facite iudicium, & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: aduenam, pupillum, & viduam nolite contristari, neq; opprimatis inique.

Nonò, facit id quod etiam habetur Iere. 5. vbi dominus de his qui Viduas spernunt, & abijciunt, sic loquitur: Præterierũt sermones meos pessimè, causam Viduæ non iudicauerunt: nunquid super his non visitabo dicit dominus, aut super gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea?

Decimò, facit id quod habetur Iob 22. vbi dicitur: Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorũ comminuisti: propterea circundatus es laqueis, & conturbat te formido subita.

Vndecimò, facit dictum Iac.5.c. suæ canonicæ, dum ait, Religio munda, & immaculata apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos, & Viduas in tribulatione eorum.

Duodecimò facit, quod dicit Pau.1. ad Timo.5. Viduas honora: quæ verè Viduæ sunt. facit tex. in authen. de non eligendo secundo nubentes, §. optimus. supra alle. in principio huius considerationis.

Decimotertiò facit, quoniam etiam Viduæ, tanquam afflictæ debent consolari, & magnum meritum est eas consolari: quoniam, vt ait Iob 29. c. Cor Viduæ consolatus sum. & 31.c. Oculus Viduæ spectare non feci.

Decimoquartò, sancta mater Eccesia præc... defendere & adiuuare Viduas: quoniam vt ... tur 1.c.87.dist. præcipitur Prelatis, vt Viduis ... præstent auxilium, & presidium, & protectio... patrocinium, contra improborum violentias.

Decimoquintò, etiam precipitur Principibus facere iudicium, & ministrare iustitiam. ma... Viduis, liberando eas de manu potentum, à q... bus faciliter calumniantur, & opprimuntur. ... betur in c.Re.24.q.5. Ideo Imperatores, & Re... volunt eas esse sub protectione eorum, & p... bent ne opprimantur, vt habetur in l. vnica ... quando Imperator inter pupillos, vel Viduas, ... miserabiles personas cognoscat. & ne exhibea... tur, facit tex. in c.ab imperatoribus. Vniuersis ... stum est auxilium postulandum propter afflictio... nem pauperum, aduersus potentias diuitum ... dist.3.

Decimosextò, faciunt pro laude Viduarũ ... ta, que in precedenti consideratione dixi de V... ginib. quæ habẽt locum in Viduis propter ea... continentiam, habito respectu ad coniuga... quoniam tales inter continentes compre... duntur, que cum Virginib. ad Regnum cœlorum perueniunt: quoniam, vt habetur in c.firmiter ... fi. extra. de summa tri. & fide cath. Nunquid ... ad Regnum cœlorum sole Virgines perueniun... tur, perueniunt & Vidue. Ex quibus constat, q... status Viduarum habet locum post Virgines ... ante coniugatos, data in reliquis paritate me... Et de laude Viduarum dixi in precedenti parte ... 11. & 20. considerationib. vbi dixi, quod mulie... laudantur ex continentia, & in seruanda Vi... tate.

QVadragesimaprima conside. de Coniug... subsequitur, nunquid etiam habeãt loc... in paradyso? Et videtur quod non: quoniam ... betur in c.qui sitit.33.q.5. alle. per gl.fi. in c.fi... extra de summa trin. nõ expedit homini ad ... stia Regna tendenti vxorem accipere. Sed co... rium est verius. quoniam, vt constat ex decis... concilij Niceni, de quo in c.1. in fi. extra de sum... tri. & fide cat. in precedenti sepe alleg. non sol... Virgines, & continentes, verum etiam Coniu... per rectam fidem, & operationem bonam pla... tes Deo, ad eternam merentur beatitudine... uenire. Et tales etiam dicuntur seruare castita... que dicitur pudicitia, que est in legitimè Co... gatis, vt in c.Nicena 31.d.l. mulier, §. cùm pro... neretur. ff. ad Trebellianum. Que quidem pu... citia etiam laudata est, vt in precedenti parte ... in 12. consideratione. & quam etiam obseruaue... runt plures sancti Prophete, & Patriarche, ... cob, qui Liam secum iacentem, non illam ... cognouit, putans tenere Rachelem, vt habe... Gene. 29. secundum Lyram, ibi. possent ... duci omnia connubia seu matrimonia antiq... rum Patrum, Prophetarum, & Patriarcha...

ſcilicet primò illorum, qui fuerunt ante diluuium, vt Adam, Seth, Enos, Caynan, Malalehel, Iared, Enoch, Matuſalem, Lamech, Noe, Sem, Chã, & Iaphet. Et poſt diluuium Abrahã, qui tres vxores habuit, Iſaac, Iacob, qui quatuor vxores habuit, Ioſeph, Iudas, Cath, & Amram, Moyſes, Aaron, & Maria eorum ſoror, Delbora, Barach, Siſaram, Iahin, & Iahel: Iepte, Samuel, Helcana, Ephrateus, Samuel, Booz, & Ruth, Ieſſe, & omnis eius generatio: Dauid, Salomon, Elias, Eliſeus, Ezechias, Ioſiam, Daniel, Zacharia, Petrus, & apoſtoli, & Ioannes Euangeliſta, qui omnes fuerunt coniugati, vt ſatis declarat Iouinianus contra Hierony. altercantem cum eo, de præexcellentia Virginitatis, & Matrimonij: de quibus connubijs ſanctorum ampliſſimè Augu. Dathus in ſuo tractatu de connubijs ſanctorum, vbi excellentias illorum connubiorum ſatis denotat laudando caſtitatem matrimonialem: de qua etiam lib. 2. contra aduerſarium legum & Prophetarum Deus inquit: Maſculum, & fœminam propagandi generis cum nuptiali caſtitate coniunxit. Ad quod facit doctrina Bedæ, ſic dicentis. Bona eſt caſtitas Coniugalis, melior continentia Vidualis, & optima perfectio Virginalis: quæ tria Chriſtus patenter approbauit. Primò, ſtatum Virginalem in eo, quòd de Virgine naſci voluit, ſtatum Vidualem, in eo, quod ab Anna Vidua benedici dignatus eſt, Lucæ 2. & ſtatum Coniugalem, in eo, quod in Chana Galileæ nuptijs interfuit, quarum honore aquam in vinum conuertendo primum miraculum inter cætera inchoauit, Ioan. 2.

Similiter, vt ab omni gradu mulieris opprobrium tolleret, ſcilicet à Coniugatis, Virginib. & Viduis, Matrem eius glorioſam in hoc triplici ſtatu eſſe voluit, ſcilicet Virginem, Coniugatam, & Viduam poſt eius mortem. Ex quibus ſequitur, quod etiam Coniugati poſſunt mereri, & æternam beatitudinem conſequi, vt dictum eſt ante: & plenè comprobat G. Benedicti in ſua repetitione. cap. Raynutius. in ver. cuidam Petro tradiderunt. nu. 40. 50. 51. & 52. extra de teſta. vbi per eum, de caſtitate, & pudicitia coniugali, & de laude matrimonij dixi in commen. noſtro ad conſuetudines ducatus Burgun. in ti. Des droitz & aparten. a gens maricz.

Et aduerte, quod ſecundum Gabrielem Barlete in ſermone pro feſto S. Innocentiũ, ſtatus Coniugatorum, fuit maioris meriti, quàm abſtinentium, & ſtatus ille præferebatur ſtatui Virginitatis, quia erat tempus multiplicãdi genus humanum, ideo ſtatus Virginitatis prohibebatur hoc, habendo reſpectum ad tempus legis ſcriptæ, ſiue naturæ. Si autem referatur ad tempus legis euangelicæ, quia eſt tempus multiplicationis fidelium per generationem ſpiritualem, ſtatus Virginum eſt maioris meriti, quàm ſtatus Coniugatorum. Ideo Virginitatis ſtatus eſt dignior & excellentior matrimonio, quod ibi comprobat triplici ratione: ſed vide hic ante in 2. conſi. vbi longè plura alia media adinuenta ſunt ad laudem Virginitatis.

QVadrageſima ſecunda conſid. incipit de pueris baptizatis, qui ſtatim baptiſmate ſuſcepto, decedunt, antequam mereantur, vbi collocabuntur in paradyſo, & an ex ſolo baptiſmo poſſit vnus plus habere gratiæ, quam alius: hoc eſt, An plus poſſit operari baptiſmus in vno, quam in alio ad remiſſionem culpæ, & pœnæ, quo ad diminutionem pœnæ, & quo ad effectum gratiæ. In hoc, Ioan. de Turrecr. in c. cum tantum. de conſe. diſt. 4. ex dictis S. Thom. Sed prius aduertatur, quod nemo poteſt ſaluari, nec vitam cœleſtem conſequi, niſi fuerit baptizatus, vt habetur Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in Regnũ Dei. & habetur in c. nõ poteſt. de conſecr. diſt. 4. & ibi Io. de Turrec. Et omnes baptizati ratione remiſſionis culpæ originalis, quæ baptiſmo purgatur, gratiam Dei cœleſtis accipiunt. c. non poteſt. & ibi Ioan. de Turcr. de pœni. d. 1. & in c. per baptiſmum. & in c. non licet. de conſecr. diſtinct. 4. Et in hoc, concludit duabus concluſionibus, in d. cap. cum tantum. quod æqualiter operatur effectum remiſſionis culpæ & pœnæ, in omnibus, & continet perfectionem ſalutis, ad quam Deus omnes homines vocat, vt dicit Io. de Turrc. in c. ex quo. de conſecratio. diſt. 4. Infudit etiam gratiam, vt per eundem in c. propriè, loco prælleg. Sed nunc videndum eſt quomodo hæc gratia infundatur, an plus in vno, quàm in alio. Idem Ioan. de Turrecre. in c. cum tantum. ſupra allegato. diſtinguit, inter adultos, & pueros, & dicit, quod inter adultos non æqualiter ſe habet, ſed ſecundum maius & minus: prout quidam cum maiori fide, & deuotione, accedunt ad ipſum ſacramentum baptiſmi ſuſcipiendum quàm alij, & hoc comprobat ex dictis Dam. dicentis ſic, Peccatorum remiſſio cunctis æqualiter in baptiſmo datur: gratia datur autem Spiritus ſancti, ſecundum proportionem fidei & purgationem. Sed non omnes cum æquali fide, nec æqualiter præparati ad baptiſmum accedunt, ergo, nõ omnes ad baptiſmum accedentes æqualiter gratiam conſequuntur, & iſta eſt alia ex ſuis concluſionibus.

Alia eſt concluſio in pueris, in quibus concludit quod baptiſmus de communi lege, æqualem effectum gratiæ habet: quod probat ex dictis S. Tho. in 4. ſent. d. 4. cum ait: In pueris baptizatis, nihil ex parte eorum requiritur, ſed habent pro diſpoſitione ad ſalutem fidem Eccleſiæ, & pro effectiuo ſalutis virtutem paſſionis Chriſti, quæ operatur in baptiſmo: ſed hæc duo æqualiter ad omnes pueros ſe habent, ergo ipſi pueri non differunt quantum ad effectum baptiſmi ſuſcipiendum, ſed omnes æqualem gratiam ſuſcipiunt. Ideo

ēo inter iſtos nō diſceptandum de prioritate, aut poſterioritate, cum omnes ſimul ſimili gratia & æquali fruantur.

QVadrageſimatertia conſid. erit de pueris decedentibus ſine merito, & abſque baptiſmate, in quo loco in iudicio vniuerſali collocabūtur: an à dextris, vel ſiniſtris comparebunt. S. Tho. in 4. ſen. d. 47. art. 3. & B. Vincentius in ſuis ſermon. dicunt, quod in Iudicio domini tales pueri comparebunt: ſed non ſedebunt, neque à dextris, neque à ſiniſtris, (cum electi boni erunt à dextris, & damnati mali, à ſiniſtris) ſed tales pueri, cum peccato originali mortui, non ſunt ſimpliciter mali, nec boni, ideo in medio inferius collocabuntur, & videbunt gloriam Iudicis, & vindictam exquirent eorum, qui cauſam eis dederunt perditionis gloriæ, & diuinæ viſionis: & omnes huiuſmodi paruuli, ſiue ſint filij Chriſtianorum, ſiue Iudæorum, ſiue Gentilium, ſiue in vtero, ſiue extra vterum deceſſerint ſine baptiſmate, reſurgent, cum corporibus integris, in menſuram ætatis, plenitudinis Chriſti, 30. ann. vel circa, vt habetur ad Epheſ. 4. ſicut & alij mortui, & ita refert & tenet Barthol. Sybillæ in ſuo ſpeculo peregrinarum quæſtionum, in ſexta quæſtiuncula, quintæ quæſt. tertij capitis primæ decadis. Sed in loco ſeu receptaculo limbi, collocabuntur, in quo eſt carentia gratiæ, & pœna damni æternalis, ſed non pœna ſenſus, ſecundum Petrum de Tarant. & Tho. in 4. diſt. 31.

Sed altius iſta repetendo, quæreres: Cum ſint in limbo, & non in paradyſo, an puniantur aliqua pœna, & qua? Et in hoc dicendum eſt ſecundum Tho. in loco inferius alleg. quod pœna conueniens puerorum qui ſine baptiſmate cum ſolo peccato originali deceſſerunt, eſt ſubtractio gratiæ: & & per conſequens, carentia diuinæ viſionis, vt dictum eſt, ad quam homo per gratiam ordinatur. Sed vlterius videndum eſt, an tales pueri ſentient aliquem dolorem, vel afflictionē interiorem, ex carentia viſionis diuinæ. Reſponderi poteſt, ſecundum quod aliqui dicūt, quod tales pueri in limbo ex carentia viſionis Dei nullam afflictionem interiorem ſentiunt: rationē aſſignant. Quia, vbi nulla eſt cognitio, & cogitatio boni propter ſe facti, ibi nulla eſt afflictio: ſed animæ puerorum, cum ſolo originali decedentiū, ſunt in tantis tenebris ignorantiæ cōſtituti, quod neſciunt ſe ad beatitudinem creatos, nec aliquid de beatitudine cogitant, ideo dicunt nullam illos pati afflictionē. Sed S. Tho. dicit hanc rationē non valere. Primò, quia cognitio naturalis magis viget in anima ſeparata, quam in anima hic coniuncta. Ergo, cum in pueris illis non ſit peccatum perſonale, non debetur eis, vt detrimentum aliquod patiantur in naturalibus, ſcilicet in naturali cognitione. Item (vt dicit) ſecundum hoc, illi, qui ſunt in inferno, eſſent melioris cognitiōis, quātum ad intellectū, quam pueri in limbo. Nam qui ſunt in inferno, nō ſunt in tenebris ignorantiæ, pueri autem ſecundum iſtos ſic: & ita damnati melioris conditionis eſſent, quàm pueri huiuſmodi, quia nullus eſt, (vt ait Aug.) qui non mallet dolorem pati cum ſana mēte, quam gaudere inſanus. Ideo aſſignatur alia ratio, quare pueri in limbo ex carentia viſionis diuinæ, non habeant interiorem dolorem, vel afflictionem, quæ talis eſt: Duplex cognitio de beatitudine poteſt haberi, naturalis ſcilicet & ſupernaturalis. Animæ autem infantium in limbo, cognitione quadam naturali non carent, quæ debetur animæ ſeparatæ, ſecundum naturam ſuam. Im augetur cognitio eorum naturalis, cū intret modium cognoſcendi intellectum ſeparatorum. Ideo de Deo, & de creaturis magnam ſcientiam habent naturaliter, & maiorem, quam vnquam philoſophus in mundo habuerit. Cognoſcunt enim naturaliter ſe ad beatitudinē factos, & quod beatitudo conſiſtit in adeptione perfecti boni: ſed nō, quod tale bonum ſit gloria, quam ſancti in cœlo poſſident. Id autem, quod per naturam habet, poſſidetur abſque dolore: ex hac igitur parte, pueri in limbo non dolent. Eſt autem & alia cognitio de beatitudine, quæ habetur ſupernaturaliter quæ hic in nobis per fidem plantatur: quæ eſt de gloria, & fruitione ſanctorum in cœlo: quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis naturaliter aſcendit. 1. ad Corinth. 2. Quam Deus nobis reuelauit per ſpiritum ſanctum. ad Ro 1. Quæ quidem reuelatio habetur per fidem, in nobis hic plantatam in ſacramentis, vel frequentatis actibus Chriſtianis. Pueri autem in limbo nec fidem de beatitudine in actu habuerunt, nec ſacramenta fidei ſuſceperunt, nec per reuelationem. ergo, nec de carentia eius dolent. Nemo enim dolet de eo, quo ſe priuari neſcit: vel de perditione eius, quod ad ipſum non tangit aut pertinet. Quia tamen pueri in limbo non impediuntur à perfecta cognitione naturali, primæ cauſæ, & Dei, & aliarum rerum ex immerſione, & afflictione pœnarum, ſenſus ignis, & vermium conſcientiæ, & dæmonum, vt fit in damnatis, ideo ex cognitione tali naturali ipſius Dei & creaturarum, gradum aliquem delectationis habent. Quilibet enim in cognitione veritatis, naturaliter delectatur: Vnde in hac delectatione pueri laudant & laudabunt, reaſſumptis corporibus, Deum cauſam cauſarum omnium rerum, ab eis naturaliter cognitarum, quod damnatis non accidit, nec accidet: quia vermis eorum viuit, & non morietur nec vnquam ab inferno deerunt dæmones, nec ignis, ibi à torrendo in æternum deficiet. haec S. Thom. in quæſt. diſputatis de malo. & in 2. ſenten. d. 32. quæſt. 2. & ad prædicta facit text. in c. firmiſſime. de conſecr. d. 4. vbi Ioan. de Turrecr. etiam diſputat, an tales pueri puniantur pœna ſenſibili.

Quadra-

QVadragesimaquarta consi. de reliquijs sanctorum ostendit, quæ etiam sunt honorandæ, & venerandæ, vt habetur in rubro & nigro, de reliquijs & veneratione sanctorum in antiquis, & in libro sexto, & in clementinis. Et vt dicit S. Tho. in tertia part. q. 25. artic. vltimo. Adorare, id est venerari debemus reliquias sanctorum. Nam, vt ait Ant. Floren. in 5. par. suæ sum. tit. 12. c. 9. in princ. Qui habet affectum ad aliquem, etiam ea quæ de ipso post mortẽ requiruntur, veneratur, non solũ corpus, aut partes eius corporis, sed etiã exteriora aliqua eius: puta vestes, & huiusmodi. Nam, vt author est Herodotus, Mycerinus Rex Aegyp. filiam quam habebat vnicam adeo dilexit, vt mortuæ cadauer, incluserit aureo bouis simulachro, quod in templis proximè Deos posuit, floribusque ornauit quotidie, admota noctu perpetua lucerna.

Item Attedius melior, duos habuit liberos. Blessum, & Glauciam nomine, quos adeo dilexit, vt dicti Blesi mortui natalem singulis annis celebraret. Martialis lib. 8.

Præstas hoc melior sciente fama,
Qui solennibus anxius sepulti
Nomen non finis interire Blesi.
Et de munifica profusus arca,
Ad natalitium diem colendum,
Scribarum memori, piæq; turbæ.
Quod donas, facies ipse Blesianum.

Item Vrbinũ, in agro Reatino delitescentem, cùm milites ad mortem inquirerent, seruus eius, domini ornamentis indutus, in eiusdem cubile se reclinauit, vt irruentes hostes Vrbinum esse suspicarentur, & ita primo impetu iugularent. In cuius rei monumentum, Vrbinus mortuo erexit statuam, cum titulo, & inscriptione, quæ tam memorabilem testaretur amorem & fidelitatem.

Item, fidem facit in hoc Arthemisia, quæ Mausolo marito mortuo, sepulchrum memorabile fecit, vt infra. in vltima par. in 75. consideratione dicitur.

Item, Iulius Cæsar, Syllanæ factionis inimicus, adeo partes Marianas fouebat, vt deiecta trophęa restituerit, statuasque noctu erexerit in Capitolio.

Item, Phydias, statuarius Agorantum Parium discipulum suum adeo dilexit, vt nomen eius suis operibus plerunq; inscripserit.

Item, Nicomedes Rex Bithyniæ, tam propenso fuit in Romanos animo, vt raso capite, pileum sumpserit, & se Romanorum libertum vocauerit.

Cum autem sanctos Dei in veneratione debeamus habere, tanquam membra Christi Dei filij & amicos, & intercessores nostros, supra ista parte dictum est. Ideo eorum reliquias, qualescunq; honore congruo in eorũ memoria venerari debemus, præcipuè eorum corpora, quæ fuerunt templum Dei, & organa Spiritus sancti in eis habitantis, & operantis, & sunt corpori Christi configuranda, per gloriam resurrectionis. Vnde & ipse Deus huiusmodi reliquias conuenienter honorat, in eorum potentia miracula faciendo. Et, vt dicit Hiero. ad Riparium. Nos nec martyrum reliquias, nec angelos adoramus, scilicet adoratione latriæ: honoramus autem martyrum reliquias, vt eum, cuius martyres adoramus, honoremus seruos, vt honor seruorum redundet in dominum. Et habetur Psal. 75. Et reliquiæ cogitationis, diem festum agent tibi: quoniam grata est apud Deum. Ea, quæ à nobis sic habetur præteritorum nostrorum bonorum recordatio. vt de his non in bonis, sed in domino gloriemur. Et ita remunerantur à Deo bonorum reliquię, & vtilis est ipsorum memoria: quemadmodum etiam dicimus in iure humano, quod memoriæ, seu reliquiæ pristinæ qualitatis bonæ, multum operantur, vt per multa comprobat Fel. in c. quę in ecclesiarum. col. 29. versi. Fallit quinto. extra de constitutio. Dicã latius infra in 3. par. in 36. consi. vbi de huiusmodi memoria pristinæ dignitatis scribitur. Et ad istud propositum, Io. de Montocolon ciuis & contemporaneus noster, in suo promptuario iuris. in verbo, reliquiæ. adducit decisiones Fel. in d. c. quæ in ecclesiarum. Non tamẽ, vt dicit, sunt in publico venerandæ, nisi prius approbatæ per summum Pontificem, & per sedem apostolicam canonizatę, quod quomodo fiat, & quæ requirantur, habetur in c. 1. de reliquijs & vene. sancto. in antiquis. de qua materia canonizationis sanctorum, fient aliquæ considerationes in sequentibus.

QVadragesimaquinta consid. Non solum sancti venerandi, & honorandi sunt, sed etiam eorum Imagines venerandæ sunt, propter illos, c. per latum. & c. venerabiles. de consecr. dist. 3. & ibi gl. in ver. fregisse. & in verb. cultu, & per gl. in verbo. in deuotionis. in cap. si canonici. de offi. ord. in 6. Et, vt scribit Ouid. de Ponto. lib. 2.

Felices illi qui non simulachra, sed ipsos,
Quiq; Deũ corã corpora vera vidẽt, &c. Et sequitur:
Sic homines mouêre Deos, quos arduus æther
Occulit, & colitur pro Ioue forma Iouis.

Et videatur Cardi. in clemen. vnica. versi. O excellentissimum. de reliq. & vener. sanctorum & in duob. canonibus supra alleg. satis probatur, quod licitum est in Ecclesia Dei facere imagines Christi, & sanctorum, quæ sunt venerandæ: & causas ibi vide, quicquid audeant dicere quidam hæretici, insequentes damnabiles opiniones Lutheri hęretici, quem Deus in sensum bonum reducat, ad suas infinitas hęreses seminatas extirpandum, & annihilandum.

Et amplè per Ioan. Damascenum, & Commentatorem, ibi in suo opere theologali. lib. 4. c. 17. vbi dicit, quomodo imagines sanctorum, etiam antiquo

 quo

quo tempore fuerunt approbatæ, & etiam certo tempore reprobatæ, videlicet tempore Leonis III. Imperatoris, & Greg. II. summi Pon. per Ant. Flo. 3. suæ sum. par. ti. 12. c. 9. §. 1. 2. & 4. vbi expresse scribit de vener. imaginum.

QVadragesima sexta consi. Quoniam ante dictum est de veneratione & honore sanctorũ. Sciendum est qui dicantur sancti. Et in hoc sic distinguendum est: aut consideramus hanc Ecclesiam militantem, & sic in hoc seculo viuentes. Aut Ecclesiã triumphantẽ, & per consequens eos, qui de hac vita migrauerunt, & cum ambo sint laudandi, & venerandi, de ambobus dicetur.

Primò de his, qui in hoc seculo sunt viuentes, qui videntur esse omnes mundè ac virtuosè viuentes, qui merito sancti dici possunt. & ita intelligitur, quod habetur in c. tenere debet. 31. distinctione. & Leuitic. 31. & 1. Petri cap. vbi dicitur. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum dominus Deus vester. & in c. proposuisti. & c. plurimos. 82. dist. & est tex. in c. non oportet. 81. dist. & ibi Arch. & facit tex. in c. Maximianus ibi: quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt, ea. dist. quam ita intellexit Arch. in d. c. tenere. facit etiam text. in cap. non vos. ver. quis enim sanctum dubitet. 4. dist. & psal. 17. cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens eris. Et illud. Non enim loca, sed vita & mores sanctorum, faciunt sacerdotem. de quo in prin. 4. dist. & in c. multi. & in c. non est facile, ea distin. Et Eccl. 27. Cum viro sancto, assiduus esto. & facit tex. in c. sancta quippe rusticitas. 2. quæst. 7. Et facit satis tex. in l. sanctum. ff. de rer. diuisione. vbi sanctũ dicitur, quod ab iniuria hominum defensum est, atque munitum. Facit text. iuncta gloss. in verbo. sanctificetur. de successio. ab intest. Et dicit Gemini. in cap. non decet. de immunit. Ecclesi. in 6. quod loca sacra sunt sancta, id est firmata pœnis, & statutis, contra delinquentes, in illis, vt in authen. vt liceat matri & auiæ. §. pen. incipi. quia vero. colla. 8. & in §. sanctæ. institu. de rerum diuisione, & l. si quis in hoc genus. C. de epi. & cleri. per id, quod habetur in cap. imprimis. 2. quæst. 1. Et facit ad propositum, & ad dictas duas significationes, Id quod dicit S. Thom. 2. 2. quæst. 8. art. vlt. quod nomen sanctitatis duo importare videtur. Vno modo, mundiciem, & huic significationi competit nomen Græcum. Alio modo, importat firmitatem: vnde apud antiquos, sancta dicebantur, quæ legibus erant munita, vt violari non deberent. Vnde aliquid dicitur esse sanctum, quia est lege firmatum, vt dicit Vlp. in l. sacra. §. propriè. ff. de re. diui. vel etiam, (vt dicit S. Thom. in loco ante alle.) hoc nomẽ, sanctis, secundum Latinos ad mundiciem pertinet, vt intelligatur sanctus, quasi sanguine tinctus: eo, quod antiquitus illi, qui volebant purificari, sanguine hostiæ tingebantur, vt dicit Isid. in lib. 10. Etymologiarum. c. incipi. Sapiens, &c.

Et vtraque significatio competit, vt sanctitas attribuatur his, quæ diuino cultui applicantur, ita quod non solum homines, sed etiam Templa, Vasa, & alia huiusmodi, sanctificari dicuntur ex hoc, quod cultui diuino applicentur. Hinc etiam dicuntur sancta sanctorum, de quibus per Panor. in cap. 1. de vita & honest. cle. Mundicia enim necessaria est ad hoc, quod omnes Deo applicetur: nam mens humana inquinatur ex hoc, quod inferioribus rebus coniungitur, sicut quæ... res, ex immixtione peioris sordescit, vt argentum ex immixtione plumbi. Oportet autem, ... mens ab inferioribus rebus abstrahatur ad hoc, quod supremæ rei possit coniungi, & ideo mens sine mundicia Deo applicari non potest. ... ad Hebre. penul. dicitur, Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.

Firmitas etiã exigitur, quod mens Deo applicetur. Applicatur enim ei sicut vltimo fini, & primo principio: huiusmodi autem oportet maximè immobilia esse. Vnde dicebat Apost. ad Rom. 8. Certus sum, quod neque mors, neq; vita separabit me à charitate Dei. sic ergo sanctitas, siue sanctimonia, quod idem est, per Arch. in c. vidua. 3. dist. dicitur, per quam mens homini seipsam, & suos actus, applicat Deo, ideo Iurisc. in dict. l. sanctum. ff. de rerum diuisione. quod sanctum, dictum est à sanguinibus. Sunt autem sagmina herbæ quædam, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret. Sicut legati Græcorum, ferunt ea, quæ dicuntur ceritia. Vnde, vt dicit ibi gloss. in verb. violaret. legati dicuntur sancti, per l. fin. in princip. ff. de leg. hinc descendit verbum, sanctio, inuiolabilis, & ab iniuria hominum tuta legalis statuitio. & ita intelligitur l. sanctio legum. ff. de pœnis. & sumitur multipliciter, vt habetur in prima gloss. in proœ. Digestorum. & notatur per Archiepisc. in cap. statutum. ex. scrip. libro 6. & vide Dionysi. de diuinis nominibus. capi. 12. Et ista sanctitas in multis honoratur, id est priuilegiatur, vt infra in vltim. consideratione.

Aut verò consideramus Ecclesiam triumphantem, & sic omnes habitantes in cœlesti patria, non solum animas beatorum, sed etiam ipsas intelligentias, hoc est angelos, sanctos, dici debere, cum omni refulgeant mundicia: Imò non possent esse immũdi, alias essent imperfecti: quæ imperfectio in cœlo non admittitur, vbi est Deus qui est summum bonum, & Ens perfectissimum, quo omnes beati fruuntur: Vnde meritò eos sanctos appellamus, imo Deus ipse dicitur sanctus, vt ample dixi supra ista part. in 1. consideratione, & habetur Psal. 15. Nec dabis, sanctum tuum videre corruptionem.

Aduerte tamen, quoniam apud nos sanctus, & beatus differunt: quoniã beatus dicitur, cuius ...

diesmortis,nec officiũ in ei⁹memoriã celebratur. Nec ẽt sibi Ecclesia dedicatur. Sanct⁹ verò nõ dicitur, nisi præcedẽte canonizatione inducta ab Ecclesia,& secundũ formã ab Ecclesia traditã, de qua infra dicetur.& ita communis vsus loquẽdi obseruat q in multis attenditur.l.librorum.§. ꝙ tamen Cassius.ff.de leg.3.& ibi Bar.& in le. cum de lanionis.§.asinam molendinariam. ff. de fundo instru. instrumentoque legato. Felinus amplè post Ant. de Butrio in procœ.decret.

Quandoque tamen etiam canonizati dicũtur beati, vt in c.ibi: qui beato Petro æternæ vitæ clauigero. 22.dist.in c.non nos B.Petrum.40.dist.vnde omnis sanctus canonizatus dici potest beatus, sed non econtra.

In vita verò quis non potest dici beatus secundum Tho.in 1.par.q.12.arti.10.& 11. & 2. 2. qu. 233. art.2.& in 4.distinct.42. Nam beatitudo idem est, quod vita æterna, quod est pax, & Regnum cœlorum,secundum Tho.in 4.d.49.art.7.8.& 9. Et secundum Albericum de Rosate in suo dictionario, in verbo, beatitudo.nihil aliud est beatitudo, quã reuelatio magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi,vt in c.ieiunium.de conse. dist.5.quo etiam per Tho.2.2.156.in vltimo articu. vel secundum Boeti.in 3.libr.de consol.philosophiæ ca. 3. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et ibidem, beatitudinem summum bonum esse diffinit.ad hoc potest allegari illud Ouid.Met.

Diciq; beatus
Ante obitum nemo, supremaq; funera debet.

Beatus enim est beatum facere, id est,prodesse. tex.& in l.bonorum.ff. de ver.sig.impropriè tamẽ in hac vita dici potest beatitudo, prout loquitur dict.l.bonorum, & l.iniquum. C.qui acc.non pos. vbi dicit litera. Iniquum longè à beatitudine seculi vestri esse credimus. & ita intelligitur illa beatitudo,quæ summis Pontificibus attribuitur.& tex. in cap. legi.in fi.ibi: beatitudo tua.16.quę. 1. etiam in vita dicimus sanctitatem,vt ante dixi.etiam dicitur de Papa, q & sanctissim⁹ dicitur,& de Episcopo & de Principe, vt infra.in 4.& 5.partibus,vbi de Papa, Episcopo, Imperatore,& Rege nostro Francorum dixi. Sed prout in hac parte intelligimus, sanctus dicitur,qui est ab Ecclesia canonizatus,aut canonizatione Ecclesiastica confirmatus &approbatus, secundum quod accipitur in c. sanctorum. in princ.70.distinct.& in rub.& textu, de reliquijs & veneratione sanctorum. in decretalibus:& libr. sexto.& habetur in cap.1. de vita & honesta. clericor.in antiquis. Sic, quòd non licet aliquem venerari pro sancto, nisi sit approbatus à summo Põtifice, & sic canonizatus,vt statim dicam.

QVadragesimaseptima consideratio. Nunc ad materiam canonizationis condescendamus. in qua dico solus Papa potest canonizare sanctum, & ista est opinio Panormitani & Imolæ in c.fi.de ferijs.per tex.in c.1.in fine de reliquijs & veneratione sanctorum.extra.vbi expressè cauetur, quod sine speciali licentia Papæ quis canonizari non potest, idem Imol.in c.venerabili. de testib⁹. extra.Host.in summa.eodem tit. de reliquijs & veneratione sanctorum.Anton.Floren.in tertia parte suæ sum.ti.22.c.5.§.5.& pro hac opinione Ioan. Andr.in c.vnico.in verbo, sedis.de reliquijs & veneratione sanctorum, in sexto. adducit quinque rationes post dictam gloss.quæ ibi videri possunt: quibus accedat, quod Papa repræsentat Deum in terris,& tenet eius vices. cap. quanto. de translatione Episcopi.cap.vt nostrum.vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.cap.fundamenta.§.docet de elect.libro sexto.cle.1.§.1.de Magistris. Specula.titu.de legato.§.nunc est sciendũ. ver.89.& gloss.in verbo,quod Deo.in cap.serpens. de pœni.dist.1. Et fuit de mente Thomæ in tract. suo contra Græcorum errores.cap.71. inquãtum allegat Chrysostomum super homilia, dist. 85. dicentem de Christo, Iacobum localiter in loco terminauit, Petrum autem totius orbis magistrum & doctorem. vbi latius per ipsum, & dixi ante: & idem voluit in tertia parte summæ.quæ.8.art. 1. & in quarto senten.dist.15. dicens Papam esse caput vniuersalis Ecclesiæ.facit cap.in nouo.cum c. seq. 21.distinct. Et idem in tract. contra impugnantes religionem. & Scotus in tractatu de perfectione statuum.quæstion.9.dicit, quod Papa est Vicarius Christi, non solum inquantum Christus fuit Ecclesiæ Prælatus, sed inquantum fuit totius mundi domin⁹, & quod iustè de statu & bonis hominum potest ordinare. Et dicit Thomas in quarto sent. distinct.19.quod Papa habet plenitudinem potestatis in vniuerso, sicut Rex in regno. Et idem in tractatu de errore Græcorum, consilio 72. tenet, quod de necessitate salutis est, subesse Romano Pontifici: & allegat Cyrillum in libro Thesaurorum, & Maximianum in Epistola directa orientalibus.vnde dicit Hostien.in dict.ca.quanto. quod Deus & Papa faciunt vnum & idem tribunal.& dicit Bald.in l.Barbarius Philippus.ff. de officio prætoris. quod Papa est supremus Dei Vicarius,& qui contrarium dicit, mentitur: & in finalibus verbis dicit, quod Papa est omnia, & super omnia in spiritualibus. Dixi supra ista parte 30.consideratione.versi.secundus locus.circa fi. & infra in quinta parte, in septima consideratione. Ex quo, cum sit Vicarius supremus Dei, & sit in locum eius in hoc mundo subrogatus, tanquam sapiat naturam ei⁹, qui canonizat sanctos in Ecclesia triumphante, sic canonizabit in Ecclesia militante: & ista est communis sententia, vt dicit Imol.in dict. cap. fi. extra de ferijs. Et ita etiam tenet Ioan. de Turrecremata in cap. 1. de consecra. distinction.3.quod canonizatio sanctorum rationabiliter reseruatur summo Pontifici triplici ratione, quas ibi vide.

Nec in hoc requiritur consensus Cardinalium. gloss.

gloss.in verb.contingeret.in d. c. fundamenta. in §.decet.de ele.in 6.ita etiam tenet Io. And.& Dominicus in c.super eo.de hære.li.6.Sali.in rubr.C. de legibus, allegans notata per Archi.in c. quæ ad perpetuam,& in c.sunt quidam.2.quæ.1.& in cap. quamuis. de officio ordinarij. in sexto. cum hoc pendeat ex illa dubitatione, an Papa possit ardua sine consilio Cardinalium: de qua amplè Barb.in consi.1.in 1.vol.& in tract. de præstantia Cardin. Cùm canonizare sanctum sit quid arduum, vt dicit Io.And.in d.c.vnico.de reliquijs & veneratione sanct.in 6.hanc etiam partem tenet Ant. Flor. in sua sum.in 2.par.3.par.in 14.charta.

Martinus Laudensis in tract. de Cardinalibus. q.88.videtur tenere contrarium: & istud idem tenet Ioan.Monachi.in d.c.super eo.Cardi. Floren. in c.petitio.& ibi Io.de Anania, de homicidio idem Cardi.in c.2.de clericis non residentib⁹. Bal. in l.cum Ia.C.de bon.quæ lib.& in le.fin. C.de diuer.rescrip.Et pro certo istud est mare magnum: sed ad propositum, bonum est, quod Papa faciat ex consilio, non quod teneatur ad hoc, nec illud sequi.

QVadragesimaoctaua consider. Episcopus an possit decernere in sua diœcesi aliquem sanctum venerari & feriari, seu solennitatem celebrari sine populo? Videtur quod sic, prout visus est aliquando tenuisse Ant.de Bust.in c.fi. de ferijs. extra sed post mutauit opinionem.Sed istam etiam opinionem,tenet Pano. in d.ca.fi.per textum ibi, & in c.1.de consecra.dist.3.vbi expressè dicunt tex. Cæterisque solennitatibus, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus cum clero & populo duxerunt solenniter venerandas. Et ita etiam tenet ibi Barba.vbi dicit, quod Antonin. de Butrio non bene dicit,dicendo, Quod ille textus habet duas lecturas: quia, vt dicit Papa in d.c.fin.ponit verba d. c. 1.& sic declarat qualiter debeat intelligi ille text⁹: aliàs, si esset dubius non mereretur ad hoc allegari: Quoniam, vt inquit Philosophus, Quod multipliciter exponitur,eius veritas ignoratur.Refert Bal.in l.nec quicquam.§.vbi decretum.ff.de officio proconsulis. Et facit, quoniam,vt ait gl.in verbo,vsuris.in clemen.dispendiosam.de iudicijs.Papa non potest tollere ordinem iudiciarium in foro seculari, sed bene potest in foro suo. quam glo. pro singulari allegat Bal.in l.eos.§.fi. de vsu. Ideo licet Episcop⁹ possit decernere aliquem sanctum in suis Ecclesijs venerandum sine populo, non tamen populo præcipere, vt veneretur abstinendo ab operibus, sine eius consensu, cum de eius præiudicio agatur. Quoniam in his, in quibus versatur præiudicium populi, aut subditorum, non potest statuere Episcopus sine eius consensu, vel saltem eis præsentib. vt dicit Imola in c.vestra. extra de locato.& in ca.fi.de officio legati.& confirmat Federicus de Senis consi. 17.alleg.per Imo. in d. c. vestra.Ita et tenēt ipse Imo.in d.c.fi.& Arch.in d.c. 1.de consecr.distinct.3. Dicit tamen Abbas in d. c. fi.Quod si populi contradictio non sit ex iusta causa, & Episcopus moueatur aliquibus iustis causis, quod poterit hoc facere non obstante contradictione populi: puta (vt dicit) si decernat quē sanctum venerādum, qui fuerit ortus de loco, prout videtur sentire glo.vlt.in d.c.1.de conse.dist.3.& in simili dicit Arch.in c.vt animarum. de con... in 6.& tex.in c.1.de his, quæ fiunt à maiori par. c. Et idem etiam dicit Barb.in d.c.fi.quod si Episcopus habeat iustam causam, puta, quia sanctus sit oriundus de loco, quod potest etiam inuito populo decernere illum venerandum: quoniam propter sanctimoniam recedimus à legibus communibus: quia dicitur esse gloria patriæ suæ. Allegat in argumentum textum singularem iūcta doctrina Bald. in l. sed & reprobari.§.fi.ibi: valde tamen disciplinatos.ff.de excu.tutorum.

Quicquid tamen dicant Panor. Imo. & Bar. Videtur, quod opinio Ant. de Bust. sit verior per rationem per eum allegatam. Cum in his quæ ... dunt in fauorem animæ, quilibet est subiectus Episcopo.ca. cum sit generale. de foro comp... uit.de iudicijs.c. per venerabilem. qui filij sint legi.extra.Et huic rationi non respond.Pan.

Facit, quoniā quo ad actus spirituales peragendos, consensus laicorum non debet esse in consideratione, sicut videmus in electionibus faciendis de prælatis Ecclesiarum, vt in c.Messana.ca. sacrosanct.de elect.cum pluribus alijs. Facit quod ha... tur in c.2.de institutio.& in c. fi. de rebus Eccle. non alienandis.& in c. Ecclesia.de constitutio. Ergo in hoc casu, vbi est quæstio de actu spirituali ... est necessarius cōsensus populi tanquam laicorum.

Et ad textus allegatos pro opinione Panor. & ... quacium respōdeo, quod textus non dicūt, quod veneratio sanctorum sit inducenda & decernenda per Episcopum cum clero & populo: sed dicunt, quod festiuitates sanctorum sunt venerandæ per Episcopum cum clero & populo, quod aliud est, prout dicit ibi Bald.qui hoc cognouit, cum dicit: Non intelligas, quod isti possint has festiuitates inducere, sed inductas possunt seruare ... spectu officij celebrandi in Ecclesia, & populus respectu artis non exercendæ illo die.

Vel aliter dici potest, quod dictio, cum, ibi posita, cum dicit, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus cum clero & populo, non coniungit principaliter, sed accessoriè. l.1.& 2.ff.de penu.legata ... tatur in §.si quis ancillas.inst.de legatis.facit quod dicit Bar.in auth.ingressi.col.pen.C.de sacrosanctis Eccle.vbi facit differentiam, an quis dedicat se cum suis bonis, an se & sua bona, quia dictio, &, coniungit principaliter: & actio, cum accessoriè. d.l.1.& 2.Ex quo, cum in illo textu illa coniunctio cleri & populi non fiat principaliter, sed accesioriè, non est dicendum, quod consensus eorum debeat interuenire principaliter, & sic necessariò, sed ...

per quandam consequentiam tanquam accessoriè ad ipsum Episcopum, qui in spiritualibus est caput, & principalis omnium in sua dioec. c. omnes basilicæ. 16.q.7.& in c.regenda.10.q.1.

QVadragesimanona consi. Duo requiruntur ad hoc, vt quis possit sanctus canonizari. Vitæ, scilicet, sanctitas præteritæ, & quod Deus in eius persona, siue in vita, siue operatus fuerit miracula: & in hoc sola sanctitas vitæ, quo ad actum canonizandi non sufficit. quoniam potest esse ficta, vel simulata, & non ad bonum finem, sed potius appetitu inanis gloriæ. s. vt diceretur bonus, licet non esset, vt sunt hypocritæ, iuxta dictum Mat. 7. Incedunt induti pellibus ouium, intus verò sunt lupi rapaces. Vnde huiusmodi vita non est meritoria, imò demeritoria: & contra tales exclamat Paul. in Episto.5. Vide quantum bonum est charitas, si ita martyrium ferimus, vt nostras velimus reliquias ab hominib. honorari; & si opinionem vulgi sectantes trepidi sanguinem fuderimus, & substantiam nostram, vsq; ad medietatem ꝓpriam dederimus, huic operi non tam præmiũ quã pœna debebitur, & perfidiæ magis tormẽta sunt quã corona victorjæ. de quo transumptiuè, in c. vide 1. q.1. Ideo dicit ibi gl.1. quod dare eleemosynam ad vanam gloriam peccatum est, art. ca. militare. 23. quæst.1. Vnde dicitur in Euangelio Matt.1. Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te. Et eodem loco in fine. Nesciat sinistra, quid faciat dextera. Et hæc bonitas vitæ consideratur in multis laboribus, in morib. castris, in strenuis actibus, c. miramur. 61. dist. Et hoc oportet præsenti testificatione prædicari, & bonæ famæ præconijs nõ taceri, c.4.13.q.2. Maxime, quæri debet de simplicitate & humilitate: Quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Iacob.4.

Item debet inquiri, an in vita persecutiones passus fuerit. c. omnis qui.7.q.1.& an passus ex charitate. cap. fi. incip. Ibi adunati. in loco ante alleg. & d.c. vide quantum bonum. Ista probantur per doc. in c.1. de reliquijs & veneratione sanctorum. extra. per Ioan. And. & alios doct. in c. vnico. eo. ti. in 6.

Et ad probationem vitæ laudabilis canonizandi in confessoribus adduci potest, quod dicitur de Episcopo confirmando, secundum Host. in sum. de elect. §. quis eligitur. versic. canon tamen antiquus. dicens: Quod debet esse natura prudens, docilis, moribus temperatus, vita castus, sobrius, suis negotijs semper cauens, humilis, affabilis, misericors, literatus, in lege Domini instructus, in scripturarum sensibus acutus, in dogmatibus Ecclesiasticis exercitatus, & ante omnia fidei documenta simplicibus asserens, scilicet, patrem & filium, & spiritum sanctum, &c. cap. qui Episcopus 23. distinct. & c. fin. 50. distinct. In martyribus enim non fit tanta examinatio, sed quæritur tantum de miraculis, & causa, propter quam passi sunt. argum. cap. catechumenum. & cap. baptismi vicem. de consecr. distinct. 4. secundum Host. in sum. de reliquijs & veneratio. sanctorum. ver. & hæc intelligas. Sufficit tamen ista sanctitas vitæ ad meritum animæ canonizandi secundum Aug. in ca. teneamus. 1. q.1.

Secundò (vt dixi) requiritur, vt ad sanctum canonizandum sit miraculum, vt notant doctores in loco supra allegato. & in hoc requiruntur quatuor.

Primò, quod ex Deo, non ex arte vel Diabolo contingat, quoniam aliquando etiam miracula fiunt per malos: ideo necesse est, Martyres à Deo impetrasse, quæ mandat. c. si quis præpostera. quinquagesima dist. & hoc casu procedit illud quod dicitur, quod facere miracula est donum spirit⁹ sancti, vt in cap. quærendum. de pœni. d.2. & ibi notatur. aliàs non est miraculum, sicut fecerunt magi Pharaonis, qui fecerunt ranas & serpentes conuertentes eorum virgas, sicut faciebat Moyses. de quibus in c. nec mirum. 26. quæ. 5. & illud propriè dicitur præstigium. c. re vera. & ibi Archi. de consec. dist.2.

Secundò, requiritur, quod sit contra naturam, sicut dictum est de virga Moysi mutata in serpentem, & de Asina, loquente ad Balaam: de quib. in d.c. re vera. & in c. cum ex iniuncto. de hæreticis. & in d. cap. re vera. ponitur de virtute dictæ virgæ, de qua etiam habetur Exod. 6.8.14.16.17. & Iosue 3. & 4.

Tertiò requiritur, quod non vi verborum, sed ex hominum merito illud contingat. Nam panis & vinum, potestate, & virtute verborum transubstantiatur in corpus & sanguinem. c. cum Marthe. extra de celebra. miss. & sic requiritur, quod miraculum sit euidens, non autem latens, & credibile, vt est Eucharistia.

Quartò requiritur, quod sit ad corroborationem fidei. Herba enim ministerio hominis transit in vitrum, & nil ad corroborationem fidei: Ideò ad canonizationem nisi hæc quatuor concurrerent in miraculo, non prodessent, quia non esset miraculum, sed potius miraculosum, vt dicit Io. And. in d.c. vnico. de reliquijs & veneratione sanctorum. in verbo sedis. circa finem. & Host. in summa supra al. ver. item quærẽdum est de miraculis. Arch. in d.c. teneamus. 1. q.1. Host. Io. And. & alij in c. venerabili. de testib. ext.

QVinquagesima consideratio. In qua de forma canonizationis sanctorum scribitur, & sequendo doctrinas Doctorum in dicto capit. primo, de reliquijs, & veneratione sanctorum. in antiquis: reperio ad hoc duodecim esse requisita, quæ seruari debent, secundum ordinem infra scriptũ.

Primò debet expectari, quod aliquę personę honestæ, & authenticæ, denuncient factum Roman. Pontifici, & supplicent pro canonizatione facienda,

da,& hoc non ſemel, ſed pluries,& inſtanter: ſicut notatur de ceſſione & petitione pallij. ca. quidam cedendi. extra de renuntiation. cap. cum poſt petitam.de elect. Non enim conſueuit ſtatim moueri ad committendam talem inquiſitionem Rom. Pontifex, ſed potius expectare, quàm diu pulſetur, & famam accedere, & vtrum miracula creſcant, & continuentur, antequam inquiſitionem committat, & bene, cum miracula ſeu miraculoſa quãdoque fiunt per malos, cap. teneamus. & cap. nec mirũ. vigeſimaſexta quæſtione quinta gl. & doct. in cap. cum ex iniuncto. de hæret. Bal. in c. venerabili. de teſtibus. extra. Vnde cauendum eſt, ne populus decipiatur, vt in cap. fin. extra de reliquijs, & venera. ſanctorum. Et quia circa maiora, maius periculum vertitur, ideo cautius eſt agendum, c. quieſcamus. 42. diſtinct. cap. miramur. 61. diſtinct. cap. nuper. 7. quæſt. 2. cap. vbi periculum. in princ. de elect. in 6. & in l. 1. §. ſed & ſi quis. ff. de Carbo. edicto. dicunt tamen aliqui, quòd ſi fiat eluſio, vix poſſunt continuari miracula, vltra quadraginta dies.

Secundum eſt requiſitum, quod ſi continuentur ſupplicationum inſtantiæ, & fama, & miraculorum continuatio perdurare dicatur, cõnſueuit Roman. Pontifex hoc proponere intra fratres, & aliquibus Epiſcopis patriæ illius, qui dicitur ſanctus vel conuiciniæ, vel alijs perſonis honeſtis & incorruptibilibus committere, vt inquirant de fama, & deuotione populi, & de miraculis, & alijs, quæ ſunt eidem nuncianda in genere & nõ in ſpecie, & quo ad famam, & non quo ad veritatem. Et quod ſcribant quæ inuenerint, & an eis videatur, quod ſuper veritate eorundem ſit inquiſitio committenda.

Tertium eſt, ſi tales deſcribunt talia, per quæ videatur, quòd inquiſitio veritatis ſit committenda, requirit iterum ſummus Pontifex fratrum cõſilia, & diffinit, vtrum ſit inquiſitio committenda, vel non.

Quartum, quod ſi inquiſitio ei committenda videtur, iterum reſcribit eiſdem, vel alijs, quod iterum veritatem requirant. Primò de fama, ſecundò de vita, tertiò de miraculis exactè, diligenter, fideliter, & prudenter, ſecundum articulos, & interrogatoria, quæ ſub bulla ſua tranſmittit: de quo notatur in capit. venerabili. de teſtib. extra & quod inuenerunt remittant ſuis ſigillis incluſum.

Quintum, quod remiſſa inquiſitione committatur examinatio in curia, aliquib⁹ capellanis, vel alijs perſonis authenticis, & diſcretis, quæ etiã forment rubricas.

Sextum, quod rubricæ ſic factæ exacta diligentia examinentur per dominum Papam, & ei⁹ fratres, & requirat Papa conſilia eorundem, an ſcilicet videantur probata talia, propter quæ ſit canonizatio non immerito facienda.

Septimum, quòd ſi videtur Papæ, quòd ſit fa-cienda, hoc ſecretè diffinit inter fratres. Pro hoc facit, quod in ſimili dicitur de ſubſtantia ex forma electionis, vt notant doctores in ca. quia propter de elect. & ibi glo. in verbo, maior.

Octauum, quod coadunatis Epiſcopis, q[ui] ſunt præſentes in Curia, narret publicè in conſiſtorio ea, quæ acta ſunt & probata, ſecreta diffinitione iam facta ſuppreſſa, & requirat conſilium Prælatorum: facit gloſſ. in verbo, cõnſilio. in c. Anaſtaſius 19. diſt. quæ dicit, quod Papa tenetur requirere conſilium Epiſcoporum, vbi de fide agitur: quam gloſſ. ſequuntur ibi Dominicus & Card. etiam facit, quod dicit Panormita. in capitulo ſignificaſti de electio.

Nonum, quod aſſignatur certa dies, vt omnes conueniant ad certam Eccleſiam, in qua accendentur cerei multi, & ſternitur tapetis Eccleſia [illegible] paratur: & illuc conueniunt Papa, Fratres, & totus clerus, & facit ſermonem ſummus Pontifex processum recitans, & probata, inducens populum ad orandùm, quod Deus non permittat [illegible] errare in hoc negocio.

Decimum, quod flexis genibus fiat deuota oratio, & cantetur: Veni ſancte ſpiritus, vel alius hymnus, ſiue antiphona conueniens.

Vndecimum, quod ſurgat Papa ab oratione, & diffiniat illum, de quo agitur, ſanctum eſſe, & in ſanctorum Catalogo conſcribendum, & feſtũ ſuum tali die colẽdum, in quantum dicitur ſanctorum Catalogo conſcribendum. Facit pro hoc glo. [illegible] tabilis, in l. eos, in verbo, qui. C. de offic. mag. militum. quæ dicit, quod qui non ſunt ſcripti [in] matricula, ſunt tanquam priuati. Ideo dicit [illegible] in authen. de mandatis Principum. §. penult. [illegible] ſiquidem. poſt glo. ibi in dicto verbo, colla. 3. [illegible] ſolum militibus ſcriptis in matricula danda [illegible] priuilegia militaria. Vnde dicit Bald. in l. [illegible] in fin. ff. de excuſa. tutor. quod mercator non [in]ſcriptus in matricula non gaudet priuilegio mercatorum. facit cap. ſi Romanorum. decima [illegible] diſt. vbi probatur, quod qui non reperitur ſcriptus inter alios de vniuerſitate, non præſumitur de vniuerſitate.

Duodecimum & vltimum requiſitũ eſt, quod cantetur, Te Deum laudamus. & celebret [illegible] miſſam ſolenniter in honorem eiuſdem [illegible] Et in hoc, quod dicit, quod cantatur, Te Deum laudamus. facit, quia Eccleſia, quotidie in [illegible] in fine horæ matutinæ cantat illud canticum [illegible] dem fit peracta Epiſcopi electione ſecundum [illegible] cul. tit. de elect. §. 1. verſi. conſequenter. In fine [e]nim cuiuſlibet operis laudandus eſt Deus, & gratiæ ſunt ei agendæ: ſicut facit tam in fine celebrationis Miſſæ, quã in fine horarum canonicarum dum dicit Deo gratias, facit. capit. de [illegible] conſecr. diſt. 1. & ibi glo. in verbo, & hymnos [illegible] quòd clerici poſt aſſumptionem cibi debent [illegible]

gratias Deo. allegat cap. vlt. §. eden. 44. distinct. facit quod notatur in gloss. fin. in cap. firmissimè. 15. q. prima.

Dicit tamen Ioan. Andr. in d. cap. vnico. de reliquiis, & veneratione sanctorum. in texto. Quod hic Ordo hactenus non semper vsq; ad vnguem est seruatus, maximè quando agebatur de martyrizatis pro fide. Nam tales consueuerunt facilius, & leuius expedire: & ita dicit tenere Hostien. Ex quo videtur concludere, quod hæc forma (licet congrua, & honesta) per Papam de necessitate nõ est obseruanda. Et, vt ex prædictis apparet, probitas vitæ, & legalitas, seu bona vita operatur ad sanctitatem consequendam, quæ quidem sanctitas, seu probitas, aut legalitas maxima, operatur in multis. Primò, vt hic ante dictum est.

Secũdò, quod licet aliàs electio, nec actiuè, nec passiuè, cadat in laicum in spiritualibus, vt de hoc sunt tex. in c. sacrosancta. & c. Messana. de elect. extra. tamen laicus vitæ sanctitatis & legalitatis maximæ potest eligi in Episcopum. tex. est in c. statuimus. §. his omnibus 61. distin. & dat exemplum in beatis Seuero, Nicolao, & Ambrosio. illum tex. ad hoc magni facit Andr. Barb. in c. cùm adeo in gl. pe. de resc. col. 5. & ibi Felyn. in ca. super his. in vlti. col. extra de accusa.

Tertiò facit, quia licet Iudæus factus Christianus in ægritudine non possit presbyter ordinari, tamen fallit ratione sanctitatis vitę. text. est singularis in cap. 1. 75. dist. Lud. Rom. sing. suo 423. Multa ad hoc sunt cumulata per doctores modernos, videlicet per Fel. in c. super his. in fi. de accusationib. & in d. c. cum adeo. & in capit. causam. 2. extra de offi. deleg. per dominum meum Iasonem in l. iubemus. colum. 2. C. de iudicijs. & in repe. leg. admonendi. ff. de iureiurando, & in l. sciendum. col. 8. ff. de verborum obligationib. quæ cùm ita satis sint congesta, non repeto.

Tertiæ partis Catalogi Gloriæ Mundi Finis.

C QVARTA

QVARTA HVIVS LIBRI PARS ERIT DE LAVDE, GLORIA, HO-nore & ordine Ecclesiasticarum personarum inter se: & ad omnes alios huiusmodi status.

VNAM ET OCTOGINTA CONSIDERATIONES HABET.

PRo cuius expeditione præmitto. Cum hæ & omnes huiusmodi hierarchiæ, spirituales & temporales, seu ordines huius mundi loquendo grosso modo, possunt illo modo distingui, quo distinctæ fuerunt prædictæ hierarchiæ, s. per tres hierarchias cum suis ordinib9: & aliquo modo per simile videri potest in terreno principatu ministrorum, qui sunt sub vno Principe. Triplex est differentia, hoc est, triplices sunt hierarchiæ, seu gradus. Nam quidam operantur immediate circa personam Principis. Quidam autem deputantur ad alia officia, puta ad regimẽ Principatus in communi. Quidam verò ad regimen alicuius partis.

Primus assimilatur primæ hierarchiæ. Secundus, secundę. Tertius, tertiæ. Sed in qualibet hierarchia sunt tres ordines, quorum sufficientia sic potest haberi: Quia videmus, quod inter ministros, qui circa Principis personam operantur, est triplex differentia, in statu, s. spirituali, id est, Ecclesiæ militantis.

Quidam sunt sicut assessores, vt sunt domini Patriarchæ, & his similes: sunt illi de ordine superiori, scilicet, Seraphin, quod interpretatur ardens in amore.

Quidam sunt sicut consiliarij, vt sunt domini Cardinales, & his similes sunt illi de secundo ordine, qui dicuntur Cherubin, quod interpretatur plenitudo scientiæ: quoniam sciunt omnia, quæ fiunt in Ecclesia militante triumphante.

Quidam sunt cubicularij, & seruiẽtes in domo Principis, & his similes sunt illi de ordine, qui dicuntur throni. In statu verò temporali sunt in Regno nostro pares Franciæ in primo ordine, in secũdo Duces, & alij Principes, in tertio verò sunt Camerarij, & alij Officiarij Regis immediatè personæ eius seruientes, vt sunt Magister domus, & alij supremi huius ordinis, sub quibus multos connumerabimus in discursu huius libri suis locis. Vel in iurisdictione sunt Cancellarius, & Connestabilis, in primo ordine, In secundo Consiliarij magni consilij, & Magistri Requestarum, In tertio Præsides & Consiliarij curiarum parlamentalium: & isti etiam possunt poni in secunda hierarchia.

Quantum ad secundam hierarchiam sciẽdum est, Quod inter illas, quæ deputantur ad regim[en] commune totius Principatus, est etiam tri[plex] differentia.

Nam ad hoc, quod regimen alicuius comm[u]nitatis benè & pacificè dispensetur, sunt aliqui [ali]quam sententiantes quid vnicuiq; debeatur. Veruntamen, quia sententia debet esse efficax, & [...]cta, ideo indiget auxiliante vel adiuuãte. Ideo [sunt] alij sententiam exequentes, & executionem fac[ien]tes, vt nihil sit impossibile, quod per sententiam determinatur.

Item sunt alij, vt sententia sit recta, tanquam di[ri]gentes consulentes, & imperant primis. Assimilatur tertius ordo secundæ hierarchiæ, qui dicitur Potestates, sunt Comites, & alij inferiores Barones. Et isti in statu spirituali assimilari possunt Abbatibus, & alijs dignitatibus immediatè sequentes post Episcopales. In statu verò temporali sunt Comites, & alij inferiores Barones.

Secundis vero secundus, vel medius ordo, qui dicitur Principatus. Et isti in statu spirituali sunt Episcopi, in statu verò temporali sunt Duces, a[...] supra Comites, & Marchiones.

Tertijs assimilatur primus ordo secundę hi[er]archiæ, qui dicitur dominationes, quibus a[ttri]buitur dirigere & imperare omnibus minist[erijs] diuinis. Sic in statu spirituali Archiepiscopi, [...]is prouincijs qui dirigunt, & imperant in omni[bus] ministerijs Ecclesiasticis Reges, & alij Princip[es in]feriores, à supremo Principe, qui suas prouincia[s] gubernant, inter quos sunt multi, vt dictum est [su]pra, & dicam infra.

Quantum ad tertiam sciẽdum est, Quod inter illos, qui habent potestatem limitatam, & determinatam ad aliquam partem Principatus, triplex est etiam differentia. Quidam ad vnam prouinciam sunt in statu spirituali Archidiaconi, & alij inferiores Prælati, habentes administrationem [de] quib. infra dicam: & in statu temporali, Barones habentes sub se plures subditos.

Quidam ad aliquam partem prouinciæ, [...] in statu spirituali Curati. in statu tẽporali Se[neschal]li & Balliui, & his similes.

Quidam autem ad hominem vnum, & hoc [sim]pliciter: aut quantum ad bonum commune [mul]torum, quod expletur per vnam personam, [si]cut conceptio virginis, vel sicut in statu spiritua[li] sunt religiosi Prædicatores, in statu tempora[li]

[...]rsunt Inferiores omnes, habentes administratio nem à superiorib. Iudicibus.

Aut quantum ad ea, quæ pertinent ad ipsum tã rum, Vt quilibet simplex sacerdos in statu spiritua li, & in statu temporali, quilibet simplex homo. Primis scilicet, Virtutes. Qui sunt de primo ordi ne tertię hierarchię assimilãtur primi supra nomi nati. Secundis, scilicet archangelis assimilantur secũdi: Sic tertijs, tertij, vt dictum est. Hæc omnia videri poterunt clarius in discursu duarum partium sequentium. Et hanc æquiparationem, & assimilationem in quibusdam videtur facere Bernar. de Placentinis in suo Elucidario missæ, in præfatione generali: & vt dicit Host. in summa de ordinatis ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui. §. 1. quod sunt nouem ordines in Ecclesia militante ad instar Ecclesiæ triumphantis, vbi sunt nouem ordines angelorum. facit tex. in ca. ad hoc. 89. dist. & de diuersitate graduum, & ordinum in Ecclesia Dei quomodo sit conueniens ponit Iudoc⁹ in suo Antiluthero, lib. 2. & 3. vbi amplè.

PRo secunda consideratione præmittendũ est, quod Stat⁹ Ecclesiasticus in omnibus Statui temporali est præferẽdus: cum sacerdotes sint honorandi ab omnib⁹, ex quinq; causis, seu ex quinque rationibus.

Primò, ratione Institutionis, quia instituti sunt in terris, non ab homine, sed ab ipso Deo. Imò, tãquam veri Christi Vicarij, non solum in lege Euãgelica, sed etiam in lege veteri. Primus enim sacerdos, qui, iubente domino victimas obtulit in Veteri Testamento, dicitur fuisse Aaron, vt patet Gen. 14. similiter & Melchisedech, in lege naturæ, cum Rex Salem, dicebatur sacerdos Dei altissimi, qui primò panem & vinum obtulit, vt patet Gene. 14. & notatur. 21. dist. c. denique. Sed in lege nostra, Iesus Christus, volens exire de hoc mundo, rediens ad patrem suum, die Iouis sancta, sacerdotes instituit, & vicarios, in vniuerso orbe ordinauit, dicendo: Ite in vniuersum mundum, docẽtes omnes Gentes, & baptizantes eos, &c. Quos Regibus, & Principibus totius orbis præesse voluit, tanquam excellentiores, inter quos adhuc vnum caput, & summum vicarium ordinauit, scilicet, B. Petrum in tota Ecclesia Catholica, quando dixit ei Ioan. 2. Simon Petre amas me? Respondit ei Petrus. Domine, cùm scis omnia, tu scis quia amo te. Et dixit ei dominus: Pasce oues meas, Quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claues Regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Et quomodo Petro in personam aliorum sit data potestas sacerdotibus, & maximè ei⁹ Vicario, dicam intra in considerati. 6. vbi ponam de præcedentia, excellentia, & honore summi Põtificis supra alios huius mundi homines. Sed redeundo ad propositum. Magna est ergo dignitas sacerdotalis, quæ vicem domini nostri Iesu Christi in animabus pascendis atque regendis in terra habet & obtinet, à sui prima institutione. Ideo Eccl. 7. ad eorum honorem hortatur sapiens dicendo: In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica. Honora Deum ex tota anima tua, & sacerdotes illius honorifica. Et contra eos spernẽtes, ait dominus, Luc. 10. Qui vos spernit, me spernit. Est enim huiusmodi dignitas spiritualis. Et ideo, quantò spiritus nobilior est corpore, tantò sacerdotalis dignitas nobilior est quacunque, ca. inter corporalia. extra. de transla. Episcopi. Et hoc est quod notatur 96. distinct. cap. duo quidem. vbi sic habetur. Aurum non tam preciosius plumbo, quàm regia potestate sit ordo sacerdotalis altior. de quo per Alber. de Rosa. in l. gloriosissimo. C. de summ. trinit. & fide Catho. Barba. in capit. nouit, nume 142. 143. de iud. Præpositus in ca. ad verum. 96. distinct. Et etiam habetur eadem 96. distinct. c. quis dubitat sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumque fidelium, Patres & Magistros censeri: imò per sacerdotium iubente domino regalis dignitas est ordinata. Vnde 1. Reg. 8. dicit dominus ad Samuelem sacerdotem: Audi vocem eorum, scilicet, filiorum Israel, petentium habere superiorem, puta Regem. Et constitues super eos Regem. Inde est, quòd spiritualis potestas terrenam potestatem habet instituere, vt sit: & iudicare, si bona non sit: quod probatur per Apostolum dicentem ad Corinth. 7. nescitis, quoniam angelos iudicauimus; quantò magis secularia. Quod etiam notatur in cap. per venerabilem. extra, qui filij sint legit. & 9. quæst. 3. capit. nemo. de qua quidem dignitate ait Petrus. 1. Petri. 2. Vos estis genus electum, Regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui vos vocauit in admirabile lumen suum Christus Iesus de tenebris. De quo dictus ciuis, & contemporaneus noster Ioannes de Monthelano, in suo promptuario iuris, in verbo sacerdos.

Tanta equidem est ista sacerdotalis dignitas, vt nedum temporibus nostris, sed etiam tempore Romanorum, & magnorum magistratuum nulli Imperatores, aut Reges fuerunt nisi sacerdotes. vnde dist. 21. c. cleros. Ante autem qui Pontifex & Reges erant, dicitur. Nam maiorum hæc erat cõsuetudo, vt Rex esset & sacerdos & Pontifex: vnde & Romani imper. & Pontifices dicebantur.

Sed heu quid dicendum de nobilibus, & Burgensibus, qui de presbyteris faciunt suos receptores, suos pincernas, & coquos, & stabularios, quorum manus sacratæ sanctum sanctorum corpus dominicum quotidie contrectant, cuius expleto officio ad ista applicantur vilissima? Contra quos dicit Apostolus, quod nemo militans Deo secularib. negotijs se implicet. Et Esa. 61. Vos sacerdotes domini vocabimini ministri domini Dei nostri, & nõ hominũ in his secularib. immũdis negotijs.

Et habetur 11.quæstio.3. cap.absit, vt quicquam sinistrum de eis arbitremur, qui Apostolico gradu succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos Christiani sumus, qui claues Regni cœlorum habentes ante iudicij diem iudicãt. Ita, quod in veteri lege habetur, Quòd, quicunq; sacerdotib. non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta contemptum expiabat cruore. Deut.17.16.q.1.c.si clericatus dicitur. Qui superbierit, nolẽs obedire sacerdotis imperio, qui eo tẽpore ministrat domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille,&c. Et habetur in c.sacerdotes.6. qu. 1. vbi Hieron. dicit, Non est humilitatis meæ, neq; mensuræ, iudicare de cæteris, neq; de ministris Ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. Et habetur in c.sacerdotib.2.qu.3. Quòd sacerdotes qui proprio ore Corpus domini conficiunt, ab omnib. sunt timendi, nõ dilacerandi nec detrahendi. Et B. Greg. Munatio imperatori sic scribit, dicens: Sacerdotibus non ex terrena potestate dominus noster citi⁹ indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cuius sunt serui, ita eis dominetur, vt ẽt debitam reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dij, aliquãdo angeli nuncupantur. Quoniam scriptum est Exod. 22. Dijs nõ detrahes, id est, sacerdotib. vt exponit tex. in c.sacerdotib.11.q.1.& in c.cum ex iniuncto. circa med. de hęret.& in c.futurè.12.q.1. Et propheta Mala.3. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, iustitiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Vocantur etiam ministri Dei: vnde dicitur Esa.61. Vos sacerdotes domini vocabimini ministri Dei. Alijs nominibus vocantur, quæ colliguntur in c.1.43.dist. Pastor enim est, quia pastor, dum lupum vidit venientem, non debet aufugere, id est, loquenda tacere, & sic aliorum vitia palpare. Canis etiam dicitur. quia latratu prædicationis debet lupos arcere à gregibus, nè cadat super eas. vnde illud Esa.55. Canes muti non valentes latrare. Propheta etiam dicitur, quia ministeria sacræ script. exponere debet. hoc est enim prophetare, vt gl.1.ad Corin.14. Et plura alia vide p Io.de Turre. in summa dist.43. versi. hæc autẽ. & dicit Archid. in c.quisquis.12.q.3. quod sacerdotes quandoque vocantur Christi, id est, vncti, quandoque Dij, quandoque angeli, quandoq; vicarij seu ministri Dei.33.q.5.c.vlt. quandoq; successores Apostolorum.c.absit.11.q.3. quandoque successores discipulorum.c.cor Episcopi.68.dist. Ex quo ergo sunt multum honorandi & reuerendi, quos non solum reueriti sunt Principes fideles, vt infra dicã. Imò etiam infideles.

Recitat enim Magister historiarum, quod cùm Alex. capta Gaza iret Ierusalem, sacerdos orabat p gente sua: cui dominus apparens in somnis ait, ne diffideret, sed in Deo altissimo confideret, & ciuitatem cereis ornaret, & Pontificalibus indutus, Alexandro obuiam pergeret. Quo adueniente se fecit, cum sacerdotibus & ciuium multitudine. Quem cùm Alex. Magnus videret Pontificalibus indutum, & laminam desuper caput eius videt, in qua erat scriptum nomẽ domini Tetragrammaton, descendit de equo, solus cum sacerdote [illegible] in ciuitatem sanctam, & in Salomonis templo nomen domini Dei cœli & terræ adorauit, [illegible] Principatum sic indutus sacerdos sacris indumentis tenet: & quærentibus suis militib. cur sic fecisset in hac ciuitate, & huic sacerdoti, & non [illegible] sic respondit: Quia in somno Deum in tali habitu vidi, qui mihi Principatum Persarum daturum promisit. Et de hac historia aliquid recitat Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. & vxorem nomine Adelasiam.nu.248.de testa. Ex supradictis enim [illegible] tis patet, quod sacerdotes sunt honorandi [illegible] institutione, cum ex illa sint subrogati in locũ pastorum Christi animarum, & sic repręsentãt personam Christi. Ideo dicitur in c.ouis.6.q.1. Oues pastorem suum non reprehendant, plebs Episcopum suum non accuset, nec vulgus eum accuset: quia non ęst discipulus supra Magistrũ. Vide Bern. de Bustis in 2.par. sui Rosarij, ser.25. in litera M. [illegible] etiam recitat historiam prædictam.

TErtia consider. Quod sacerdotes sunt honorandi ratione meditationis: quoniam, vt [illegible] S.Th. in 3.par. relatus per Io. de Turrecr. in c. sacerdos. de consec. dist.2. Proprium sacerdotis est, [illegible] mediatorem inter Deum, & populum, in quantum l. diuinã populo tradit: Vnde sacerdos dicitur quasi sacra dans, secundum illud Malach.2. Legem requirent ex ore eius, s. sacerdotis. Et iterum [illegible] tum preces populi Deo offerunt, & pro peccatis populi Deo aliqualiter satisfaciunt. vnde Apostolus dicit ad Hebr. Omnis Pontifex ex hominib. assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Et etiam, vt dicit S.Th. in 4.dist.14.& 25 sacerdotes orant pro nobis, vt Deus nostri [illegible] & nobiscum pacificetur: vt patet de celeb. miss. c. presbyter.21. dist.c.1.& 2. & habetur plenè per Ber. de Bustis in 2.par. Rosarij. ser.25. in litera N. Et, vt practicè loquamur, sacerdotes sunt quasi os commune populi, quo plures Deo loquuntur. [illegible] semper in suis publicis orationib. dicũt, quæsumus & non quæso: oremus, & non oro, &c. Sunt [illegible] quam publica persona, semper pro populo [illegible] tes ex vinculo charitatis.

Sicut enim angelus est medium inter Deum & animam seu populum, sic & sacerdos huius [illegible] tionis tenet officium atque exercitium. Vnde, vt dixi, sacerdos dicitur quasi sacra dans, sacra docens, sacer dux, vt dicit Anton. Florent. in 3. parte summæ, titul.14. cap. 7. §. 1. & continentur hæc [illegible] verbis:

Sacris dotatus, vel sacris deditus, atq; sacra dans,
Sacra docens, sacra dos, vel dux sacer esto sacerdos.

Etiam

Etiam licet ſit peccator, tamen ex officio in aliostransfundere debet, vt dicit Magiſter ſententiarum in quarto, diſt. 9.

QVarta conſi. Sacerdotes ſunt honorandi ratione principalitatis, & vtilitatis: quia principales ſunt apud homines, pro eorum ſalute procuranda. Sicut enim officium capitis eſt, influere ſingulis membris vitam, & ſenſum, quibus corpus regitur, & in ſuo eſſe manutenetur: ſic & ſacerdoti, ſacrę ſcripturę ſenſum, in verbo Dei contentum, & vitam diuinæ gratię, & ſalutiferæ, licet Dei populo ex officio ſibi credito diſpenſare, & adminiſtrare. Ideo dicitur ſacerdos, quaſi ſacra dos, aut ſacra dans, vt dictum eſt.

Et ideo vtilitatis: quia vtiles ſunt in populo Chriſtiano, quem à manib. peccatorum, & ſordibus conſcientiarum immundarum, purgant, & tanquam ſpirituales medici, à varijs ſanãt languorib. Sunt enim ſummi Regis ſeruitores, & filij excelſi, pſal. dicente: Dij eſtis, & filij excelſi omnes. ſuper quibus Deus, & ſuper faciem eorum imponit honorem ſuum, Eccl. 4. cap.

Et vt quidam dicunt, legitur B. Franciſcum dixiſſe, quod ſi obuiaret ſimul angelo, & ſacerdoti, plus debitam reuerentiam viro ſacerdoti inferret, quàm angelo Dei. Multi tamen ſunt mordentes ſacerdotes, propter vitia alia aliquorum, ſed vadant ad Gregorium, de quo in c. multi ſeculariũ. 1. q. 1.

Sed quicquid ſit, aut quid de eis dici poſſit, periculoſius, & damnoſius eſſet, non habere ſacerdotes, quàm habere etiam malos. Quoniã, vt etiam dicit S. Tho. 3. par. ſum. q. 82. quod etiam oratio ſacerdotis peccatoris, prodeſt populo, cùm òrat tanquam perſona publica.

Quid enim modernis temporib. ſequeretur, ſi ceſſaret verbum Dei à populo, quod à multis eccleſiaſticis, licet peccatoribus, quotidie in Eccleſiis populo proponitur, qui velut ſpina roſam producunt? Igitur verbum Dei à ſpina mali extrahe, & odorem eius carpe.

Quid ſi ceſſarent etiam tantæ miſſæ à malis eccleſiaſticis fortaſſis quotidie celebratæ?

Quis tam, tanta, & etiam tot tradere quotidie populo Chriſtiano ſanctiſſima ſacramenta, quib. ad dominum poſt offenſam reuertimur, & ab eo tam benignè ſuſcipimur, & ideo lucem debeant coram hominib. exhibere? Matth. 5. Ita quod non auaritiæ ſtudere debent, nec alijs vitijs. Contra quos inuehitur Hiere. c. 6.

Veruntamen, quantumcunq; ſint mali, tamen quia miniſtri Dei ſunt, & perſonam eius repręſentantes, præcipuè in baptizando, in abſoluendo, in confitendo, in adminiſtrando ſacramenta eccleſiaſtica, ſunt ſemper honorandi. Cùm enim mittitur à Rege, non attenditur ad qualitatem eius, ſed ad dignitatem mittentis. hæc dicit Anto. Floren. in 3. par. ſuæ ſum. tit. 14. c. 7. §. 1. in fin. vbi ponit quomodo ſunt honorandi, & maxime propter neceſſitatem, cum ſacerdotium fuerit neceſſarium pro vtilitate Reipubli. vt dicit Io. de Turrec. in c. ius publicum. 1. diſt.

QVinta conſi. Sacerdotes ſunt honorandi exemplo ſacerdotum paganorum, & infidelium. Si enim tales honorabantur, & venerabantur propter figuram ſacrificiorum, quæ ſuis manibus tractabant, quanto magis nunc ſunt honore digni propter dignitatem verorum ſacramentorum, quæ veraciter miniſtrant? Vnde & dominus noſter Lucæ 16. cum decem leproſos curaſſet, dixit eis: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. & 93. d. dicitur: Dominus noſter Ieſus Chriſtus Rex, Iudex, & Deus noſter vſque ad diem paſſionis ſeruauit honorem Pontificibus & ſacerdotibus, quamuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem ſeruaſſent. Nam, cum leproſum mundaſſet, dixit illi: vade & monſtra te ſacerdoti, & offer munus. Nam humilitatem humilis nos docuit. Sacerdotem appellat, quem ſacrilegum eſſe ſciebat. Nonne infideliſſimus qui Deos ligneos, & lapideos colebat, etiam ſacerdotibus honorem tribuebat? Imo etiam licet nequiſſimus, voluit ſacerdotes Iudæorum in Aegypto educari de ſuo ærario publico. c. non minus. de immun. eccl. De huiuſmodi honore, ſacerdotib. attribuendo, dicit Ambroſius. Honor, fides, & ſublimitas Epiſcopalis, imo & ſacerdotalis, nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, i. Regiæ poteſtati, longè erit inferius, quaſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares, cum videas Regũ colla, & Principum, ſub mitti genib. ſacerdotum, & oſculata eorum dextra, credunt eorum orationibus ſe communicari, & poſſe iuuari. de quibus ait Greg. 96. d. c. Quis dubitet ſacerdotes Chriſti Regum, & Principum, omniumq; fidelium patres, & magiſtros cenſeri? Ideo qui eos accuſant, & damnant, Dei ordinationem accuſant, vt habetur in c. in ſcripturis. 96. d. de Cõſtantino imperatore fideliſſimo. Qui cum concilium ſacerdotum in Eccleſia congregaſſet, ſeu cõuocaſſet, tantum eos reueritus eſt, quod nec auſus eſt primum locum inter eos tenere, nec ſe preſbyterorum commiſcere ſedib. ſed nouiſſimam occupauit. Conciliationes verò, & rationes, quas ab eis approbatas audiuit, ita veneratus eſt, ac ſi de diuino maieſtatis iudicio vidiſſet. De quo narrat etiam hiſtoria ſcholaſtica: quia cum ei fuiſſent ſcriptæ accuſationes contra Epiſcopos, libellos quidem accuſationum accepit, & eoſdem qui accuſati fuerant Epiſcopos conuocatos, in conſpectu eorum libellos incendit, & in ignem proiecit, dicens: Vos cauſas veſtras iudicate, & diſponite, quia non eſt dignum, quod nos iudicemus Deos, de quo ſuprà dicit in ſcripturis. Et nõ eſt dubium, quod in perſonis eorũ ſunt à laicis honorandi, ita

quod nō licet eos tangere, nec cognitionem causarum eorum accipere, nec etiam quo ad bona eorum molestiam inferre. De quibus omnibus, cum sint amplissimè tractata, quomodo Rex noster in aliquibus habet cognitionem, & quomodo vtatur, vide amplè Guliel. Benedicti in sua repe. cap. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. in quinque amplissimis decisionibus, seu conclusionibus ibi positis, de testamentis. quæ cùm sint quodammodo extra materiam, nihil aliud dico. Et etiam dixi in commento consuetudinum ducatus Burgund. in tit. Des iustices & droictz dicelles. §. 6. in gloss. S' il n'a grace du Prince.

SExta consi. est, quod sacerdotes sunt honorandi vltra omnes alias personas huius mundi, propter eorum potestatem quam habent, quæ excedit omnes alias potestates. Ipsi enim soli habent potestatem corpus Christi cōficere, quæ nulli alteri creaturæ potest conuenire, cuiuscunque ordinis vel dignitatis existat, vt declarat Io. Scotus in 4. d. 13. Alex. de Hales in 4. part. sum. in tract. de Eucharistia. Bonauētura in 4. sen. d. 13. Richardus ibi art. 1. q. 2. tex. in c. 1. §. vna verò, extra de summa trinita. & fid. catholic. c. perlectis. 25. d. Tanta est enim sacerdotum potestas & virtus, quod omnes dæmones infernales superat: & tamen vnus ex minimis eorum maiorem habet potestatem, quàm omnes homines mundi. Quoniam, secundum doctrinam Scoti, in 2. vnus minimus angelorum, siue bonorum siue malorum, posset ex sua natura si potestate mouere vnum cœlum, domino permittente. Et tamen, vnus minimus sacerdos, habet maiorem potestatem, omnibus illis. Nituntur enim dæmones cœlum claudere peccatoribus: sed postquam clausum est, sacerdos sacramentum pœnitentiæ ministrando, Cœlum per confessionem aperit, ita, quod quando vnus peccator est à sacerdote absolutus, totus infernus illi peccatori paradysum clausum tenere non posset. In cuius signum, cùm sacerdotes ab Episcopo ordinantur, potestas clauium cum eodem gradu sacerdotali ministratur, vt habetur 4. sent. d. 19. Quod & Petro dominus annuit, cum dicit. Tibi dabo claues Regni cœlorum, & portæ inferni nō præualebunt aduersus, &c.

Secundò, sacerdotalis dignitas superat omnē potestatem angelorum: quia, vt dictum est prius, licet vnus angelus possit vnum cœlum mouere, tamen non potest vnum ipsorum cœlorum ad terram trāsferre, sicut radius solis emissus ab ipso in terram. Sacerdos cito, & subito corpus Christi verum trahit à cœlo summo, ad terram in altari, tanta temporis breuitate, & tam cito, sicut fit lucis solaris diffusio, vt habetur in 4. sententiarum, d. 19. imo verè superat potestatem archangelorū, quorum potestas & officium est, mittere ipsos angelos ad terram, vt ait Dionysius, in angelica hierarchia: sic & sacerdos potest eos transmittere de cœlo ad terram, cum dignissima celebrat sacramenta, in quib. Christum gloriosum, de sursum cælis, manib. tractando, facit descendere, vt dicitur in quarto sent. d. 11. Agnoscens Augustinus, & videns hanc dignitatem, in lib. de ecclesiasticis dignitatibus, inquit: O sacerdos Dei, si altitudinem cœli contemplaris, altior es. Si pulchritudinem solis, lunæ, & stellarum reuereris, pulchrior es. Si discretionem angelorum, discretior es. Si omnium dominorum sublimitatem, sublimior es: à tuo creatore inferior es: Bernardus quoque in sermone de octaua parte, ait: O quātam dignitatem, & quantam nobilitatem, quantumq; donū contulit vobis Deus.

O sacerdotes, prærogatiuam enim ordinis vestri prætulit Deus omnib. Regibus, & Imperatoribus terræ, prætulit ordinem vestrum omnibus ordinibus mundi: imo, vt altius loquar, prætulit vos Deus omnib. ordinibus angelorum, omnibus angelicæ Hierarchiæ. Sicut enim non angelorum, sed semen Abrahæ apprehendit, ad faciendam redemptionem, sic, non angelis, sed hominib. solisque sacerdotib. commisit dominici corporis, & sanguinis consecrationem.

Item, etiam excedunt potestatem Virginis Mariæ, cui non inuenitur data hæc potestas, vt ample denotatur per Ber. de Bustis in 2. part. sui Rosarii serm. 25. in litera O. P. Q. vbi ponit de potestate sacerdotum, & ibi quomodo sunt honorādi, etiam si sint mali. O igitur veneranda sacerdotis dignitas in terra, in cuius manu, velut in vtero beatæ Mariæ Virginis, filius Dei incarnatur. O cœleste mysterium, per quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, tanta mirabilia operatur, ita, quod sub idem dominus qui in cœlis residet, in manibus sacerdotis sacrificatur. De quo angelus admiratur, horret infernus, contremiscit diabolus: quare uereri etiam plurimum debet omnis humana atq; mundana celsitudo. Hæc sunt verba Bernardi, quæ recitat Bernardinus de Bustis, in suo Rosario, in 2. part. in serm. 13. in principio illius sermonis. Et dicit, quod quantum sint venerandi sacerdotes, apparuit ex visione cuiusdam pueri Mantuani, qui à septem annis vsq; ad duodecimum quasi quotidie in missa, vidit sacerdotem corporis, & sanguinis dominici, circumdatum ab angelis: qui in capite eius tenebant vnam pulchram coronam. donec recepisset sacramentum illud benedictum. Et dicit Io. Gerson lib. 4. de imitatione Christi, c. 5. Quando sacerdos celebrat, Deum honorat, & angelos lætificat, Ecclesiā ædificat, viuos adiuuat, defunctis requiem præstat, & sese omnium bonorum participem facit. Quæ omnia considerans beatus Franciscus, allegatus per Bardinum de Bustis in quadam epistola sua directa capitulo generali, scripsit fratribus suis, dicendo: Audite fratres, si beata Virgo Maria sic honoratur, vt di-

gnum est, quia Christū portauit in vtero, & si beatus Ioannes contremuit, & non ausus est contingere Dei verticem. Si sepulchrum Christi, in quo per aliquod tempus iacuit, sic veneratur, quātum debet esse homo sanctus, iustus, & dignus, qui nō iam moriturum, sed in æternum viuentem, & glorificatum, in quem desiderant angeli cōspicere, contrectat manibus, corde, & ore sumit, & alijs ad sumendum præbet? Videte ergo dignitatē vestram sacerdotes, & sancti estote, quoniam dominus Deus vester sanctus est, & sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Imò etiam fuit sacerdos ex 22. deputatus in templo Salomonis, pro ut dicit Lactantius, referendo quoddam dictum mirabile de quodam Iudæo, quem tentabat quidam Philosophus Christianus, ad fidem allicere Christianam. Quod quidē mirabile refert etiam quidam nouus doctor, in suo tractatu de doctoribus, qui dicitur Petrus de Lesuanderie, in 4. par. q. 56. sic dicens.

Tempore Iustiniani imperatoris Christianissimi, factus est homo quidā inter Iudæos Princeps, & nomen Theodosius erat. Is, cùm & Imperatori, & plerisque notus esset: tum vel maximè Philosopho cuidam amicus atque familiaris, cum, & sæpe à Philosopho adhortatus fuisset Theodosius, vt Christianam fidem, missa Iudaica perfidia, sequeretur, tum verò, impēsius die quadam ad eum sic est locutus. Quamobrem, inquit, Theodosi, cum vir sis sapiens, & apprimè peritus legis, & prophetiarum, sciasq; omnia legis, & prophetarū, in Iesu domino consummata fuisse, Christianam veram religionē non sequeris, quæ te ad salutē recta via perducere potest? Mihi enim persuadeo, quod ignorantia scripturarum te non teneat. Propterea crede in Saluatorem Dominū nostrū Iesum Christum, ne in perfidia permanēs, reus efficiaris æternæ pœnæ. Ad quē Iudæus: Gratias, ait, ago, habeoque tibi Philosophe, quod salutem quæritans magnopere me Christianū conaris efficere. Quapropter, tanquā si corā Deo essem, qui nouit secreta cordium, syncere, ac sine dolo, cum omni veritate verba hæc tibi faciam. Quod itaq; Iesus à lege, prophetisq; prophetizatus, etiam à vobis Christianis adoratus, aduenit, certus admodum sum, tibique, tanquam vero amico, profiteor. Sed humana quadam opinione detentus, Christianus non fio. Et ob hoc memet cōtemno. Nunc enim cùm sim Iudæus, Princeps sum Iudæorum, in maximis honorib. in plurimis facultatib. in omnibus denique quæ ad vitam bene degendam pertinet, constitutus. Factus autē Christianus, omnib. his priuarer, quæ in vita humana iudicantur bona. Nam & si Patriarcha vniuersalis Ecclesiæ essem, non me putarem tot tantisque fruiturum bonis. Ne igitur præsentibus bonis priuer, futuram contemno vitam; & malè quidem agens. Vt vere verbis meis fidem faciam, confisus in nostra perpetua beneuolentia, aperiam tibi maximum arcanum inter nos Hebræos absconditum. Ex quo certe scimus Christum à vobis adoratum, illū esse, quem lex atq; prophetæ præconizauerunt: nō solum ex his, quæ de illo scripta sunt, etiam ex scripto inter nos mysterio absconditum:

Mysterium itaq; hoc est.

Antiquis temporibus, cùm templum in Ierusalem construebatur, mos erat Iudæis, vigintiduos sacerdotes in templo constituere, scilicet tot numero, quot literas habemus. Vnde & diuinos codices vigintiduos numeramus. Erat igitur in templo Codex, in quo, vniuscuiusq; nomen sacerdotis, cognomenq; scribebatur: item patris atq; matris. Mortuo verò aliquo sacerdote, reliqui in templo conueniebant, eligebantq; alium in demortui locum, numerum sacerdotalem adimplentes, electumq; in codice scribebant. Verbi gratia: Calendis Septembris decessit Isaac, Beniamin, Abrahæ, Saræq; filius: subrogatus est in eius locum Samuel Ezechiel, Salomonis Vriæq; filius. Hac itaq; consuetudine, inter Hebræos durante, euenit eo tempore, quo Iesus in Iudæa erat, vnum ex 22. sacerdotibus diem suum obijsse, antequam cœpisset se notū facere, docereque vt in sese crederent. Conuenientib. itaq; sacerdotibus ad electionem, & vnoquoq; ex sentētia digniorem proponente, reliquisq; nō approbantib9, ꝙ neminē ad integrā perfectamq; sacerdotalē virtutem inueniebant. Quippe aut prudens erat, bonisq; moribus, vitaq; modesta probatus, sed ignorantia legis ac prophetarum indignum sacerdotio iudicantes: aut è diuerso, vt eruditus, sed haud probatæ vitæ. Hocitaque modo, multis improbatis, vnus ad electionē assurgens, sic est locutus: Multos, inquit, patres nominastis, sed dignum neminem iudicastis. Ego verò Iesum, filium Ioseph propono, eligoque, ætate quidem iuuenem, cæterùm & vita honestissima, & bonis ac integerrimis moribus, & doctrina perfecta, egregiè ornatum. Mea enim sentētia, nemo vnquam par huic visus est, aut in scripturarū eruditione, aut in vitæ morumq; integritate, quod omnib. Ierusalem habitantib. clarū ac manifestū est. Hac oratione audita, reliqui sacerdotes sententiam probauerunt, Iesumq; in sacerdotē receperunt, dignissimū omnium sacerdotio iudicantes. Dicebant tamen quidā, eū non esse de genere Leui, sed ex tribu Iuda, credentes filiū esse Ioseph, qui ex tribu Iuda erat. Non enim licebat cuiquam sacerdotalem dignitatem assequi, nisi esset ex tribu Leui. Sacerdos vero, qui eum proposuerat respondens, mixtum affirmauit genus esse. Multis enim antea seculis, mixtionem quandam factam fuisse duarum tribuū, & exinde genus Ioseph descendere. Hoc dicto, approbantes reliqui sacerdotes, Iesum in defuncti sacerdotis locum sacerdotem constituere, consuetudine itaque existente, non solum nomen creati sacerdotis in codice scribere, verum etiam patris atq; matris, oportuit eos

parentes

parentes vocare, & ab ipsis sua nomina scire. Sacerdos, qui Iesum proposuit, patrem eius Ioseph decessisse dixit, solumque matrem viuere: matre in consilio accersita, rogataq; nomen proferre, testariq;, an Iesus eius filius sit, & quo patre genitus. Maria respondit, Iesum filium esse meum fateor, ego enim peperi eum, cuius rei testes fide dignos adducere possum eos, qui in partu meo affuerunt. Quia autem patrem in terris nõ habet, vel in hoc dignoscere potestis: virginem enim me existentem, in Galilæa angelus domini non dormientem, sed vigilantem inueniens, euangelizauit mihi ex Spiritu sancto me cõcipere filium, cuius nomen iussit vocare IESVM. Virgo itaq; concepi, virgo peperi, & virgo permansi. His auditis, accersitisq; obstetricib. fidelissimis, iusserunt sacerdotes, vt quàm diligenter perscrutarentur, si Maria virgo esset. Obstetrices, reuera inuenta, affirmarunt virginem esse: hi etiam adducti, qui in partu testificati sunt, Iesum Mariæ filium esse. Stupentib. itaq; sacerdotibus de his, quæ de partu Mariæ testificabantur, iterũ rogata est ab eisdem, qui dixerunt: fare, age, confidenter ore tuo Maria, cuius ac cuius est filius, vt sic eũ scribamus. Quos enim nobis dixeris parentes, illos & non alios conscribemus. Maria autem respondens verè ait. Ego enim peperi inscia in terra de patre eius. Sed ab angelo audiui esse filium Dei. Filius est ergo mei innuptæ Mariæ virginis, & filius Dei. His dictis codicem adduxerunt, & cõscripserunt. Die tali, talis sacerdos decessit, filius talis ac talis. In eius locum omnib. suffragijs, subrogatus est sacerdos, Iesus filius Dei viui, & Mariæ virginis. Hic codex in destructione Ierusalem diligentia Principum Iudæorum, saluatus est. & nunc est Tyberiade paucis admodum Iudæis, & illis quidem fidelibus, hãc rem scientib. Mihi verò, tanquam Principi magistro gentis, reuelatum est. Non enim solum ex lege, atque prophetis cognoscimus, certiq; sumus Christum à vobis Christianis adoratum, filium esse Dei viui, qui propter salutem mundi in terrã descendit; verum etiam ex scriptione quæ vsq; ad hodiernum diem permanet in Tyberiade.

His à Iudæo relatis, mox Christianus diuino zelo cõmotus, ad sacratissimum Imperatorem proficisci voluit, eiq; omnem rem pandere, vt supradictum codicem ex Tyberiade missis illuc legatis, acciperet ad arguendum Iudæorũ perfidiam. At Iudæus: rem inquit, prorsus impossibilem aggredi conaris. Omnia enim Iudæi magis patientur, quàm huiusmodi codicem tradant. Quod si vis maior eos superauerit, codicem corrumpent. Noli igitur esse causa magnorum malorum. Ego enim tibi huiusmodi rem, tanquam vero amico communicaui, vt cognoscere posses, me fidem Christianam non ignorantia relinquere, sed vana quadam gloria. Philosophus itaq; vera esse credens quæ à Iudæo audiuerat, Imperatori quidem nunciauit nihil, ne Imperator Christianiss... frustra graue susciperet bellum: plerisq; vero ... corum, rem omnem ordine narrauit, quib... rentibus, nos quoq; omnia accepimus. C... mus perquam diligenter inuestigare, cui ... narrationem Iudæus retulerit de huiusmodi ... ptione sacerdotis, & inuenimus Iosephum ... storia de captiuitate Iudæorum, cuius sæpè me... nit Eusebius Cæsariensis in ecclesiastica hist... de captiuitate, dicente in commẽtarijs suis, ... Iesus in templo cum reliquis sacerdotibu... ctificabat. Hoc itaq; apud Iosephum inuen... virum antiquum, & parum post apostolos ... tem. Quæsiuimus etiam inuenire hunc ser... in sacra scrip. cõfirmatũ: inuenimus igitur ... ctissimo euangelio Lucæ, quod cum esset ... sus Iesus synagogam Iudæorum, datus est ... legit Esaiam prophetam dicentem: Spiritus ... mini super me, cuius gratia vnxit me, & euã... zare pauperibus misit me. Quare animad... mus, quod nisi ordinem aliquem sacrum hab... set Iesus in Iudæos, sibi datus non fuisset libe... in synagoga legeret ad audientiam populi. ... neq; nobis Christianis licet in Ecclesia sine ali... sacro ordine legere. Quamobrem credere ... veram esse Iudæi narrationem. Hæc sunt, quæ ... cuntur per Lactantium, & narrantur de verbo ... verbum. Qui etiam de Christo, vltra ea quæ ... scripta apud nos, ponit duas epistolas, mẽtione ... de eo facientes, & de eius vera conuersatione ... tura, & gestis. Vna videlicet Lentuli ad sena... Rom. altera Pilati, ad Claudium Tyberium Im... ratorem, quas inserere hic volui, licet quoda... modo extra propositum.

Prima, videlicet Lentuli ad senatum Ro... est: Apparuit istis temporibus, & adhuc est ho... magnæ virtutis, nominatus Christus IESVS, ... dicitur à gentibus propheta virtutis, quem ... discipuli vocant filium Dei, suscitans mortuos, & ... sanans omnes languores. Homo quidem sta... proceræ, mediocris, & spectabilis, vultum hab... venerabilem, quem intuentes possunt ... formidare, capillos habens coloris nucis au... præmaturæ, & planos ferè vsq; ad aures, ab au... verò, cincinnos & crispos, aliquãtulũ cœr... & fulgentiores ab humeris ventilantes, di... habens in medio capitis, iuxta morem Naza... rum. Frontem plenam & sereniss. cum faci... ruga & macula aliqua, quam rubor modera... nustat. Nasi & oris nulla est prorsus repreh... barbam habens copiosam, & impuberem, ca... lis concolorem, non longam, sed in medio ... catam: Aspectum habẽs simplicem & ma... oculis glaucis, varijs & claris existentibus: in ... patione terribilis, in admonitione blãdus & a... bilis, hilaris, seruata grauitate, qui nunquam ... est ridere, flere autem sic. In statura corpo... pagatus rectus, manus habens & brachia, ...

lectabilia, in colloquio grauis, rarus, & modestus, speciosus inter filios hominum. Et in hoc vltimo, concordat cum propheta Dauid, Psal. 44. Speciosus forma præ filijs hominum. Ista pro certo est singularis & admirabilis descriptio illius, & multum honoranda. De qua vide etiam Bened. in rep. c. Rayn. in verbo. mortuo itaque testatore. le premier nu. 275. de testa.

Alia est epistola Pilati ad prædictum Claudium Tyberium, quę talis est: Pontius Pilatus Claudio Tyberio salutē. Nuper accidit, quod ipse probaui, Iudæos per inuidiam, se suosque posteros crudeli damnatione peremisse. Cum enim promissum haberent patres eorum, quod Deus illorum mitteret per virginem sanctum suum filium, qui Rex eorum meritò diceretur, hunc me præsente misit in Iudæam. Quem cum vidissent cæcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, dæmones effugasse, ventis imperasse, pedibusque siccis super vndas maris ambulasse, & alia multa mirabilia fecisse: & omnis populus Iudæorum diceret eum esse Dei filium, Principes sacerdotum inuidiam passi sunt contra eum. Hunc itaque mihi tradiderunt, & alia pro alijs mentientes, eum magnum esse, ac cōtra legem eorum agere dixerunt. Ego autem ita esse credidi, eumq; flagellatum eorum arbitrio tradidi, qui eum crucifixerunt, & sepulchro custodes adhibuerunt: at ille militib. custodientibus, die tertia resurrexit. in tantum verò nequitia Iudæorum contra eum exarsit, vt ipsis custodibus pecuniam darent, quatenus dicerent discipulos eius rapuisse corpus: sed illi quod factum erat tacere non volentes, testati sunt eum resurrexisse, seque visionem angelorum vidisse, & à Iudæis pecuniam accepisse. Hæc autem ideo scripsi, ne quis aliter existimet, credendo mendacijs Iudæorum. Hæc sunt, quæ in dicta epistola scripta sunt: sed ex dicta epistola, & ex dictis euangelistarum, clarè constat, & constabit, quod Pilatus male processit contra Christum, & quod malè ad mortem eum condemnauit. imò, quòd sententia eius fuit nulla, pluribus de causis.

Quoniam vt dicit in sua epistola, Iudæi mentientes eum magnum esse, & contra legem eorum agere dixerunt, quod vt dicit, ita esse credidit: & tamen euangelistæ attestantur contrarium: Nam semper dixerunt: Ego in eo nullam inuenio causam. Ex quo, si dictis euangelistarum credendum sit, postquam excusationi falsæ Pilati, non credidit eum magnum esse, nec aliquid agere contra legem Iudæorum: aliàs aliud dicebat in ore, & aliud in mente habebat; quod non est recti iudicis.

Secundò, peccauit Pilatus in huiusmodi probatione sententiæ contra Christū, quia ad furorem populi & clamorē lata fuit, & ideo scienter: iuxta illud poetæ, Aeneidos 1.

Sæuitq; animis ignobile vulgus.

Et habetur Luc. 23. At illi clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Et instabant vocibus magnis, postulantes, vt crucifigeretur, & inualescebant voces eorum. Nec aduertēs Pilatus, quod sicut fauore populi liberari non debet. l. ad bestias. ff. de pœn. ita nec ipsius furore innocens erat damnandus, adiudicauit fieri petitionem eorum, dicentium: Si hunc dimittis, non eris amicus Cæsaris. Nec, quod vanæ voces populi non sunt audiendæ. l. decurionum. ff. de pœn. Ex quo male fecit condemnando Christum, vt dicit gl. in d. l. decurionum.

Tertiò peccauit, quia non zelo iustitiæ, sed timore perditionis officij, cum dictum ei fuerit: Si hunc dimittis, non eris amicus Cæsaris, quia se Regem facit. Et timor est vnum de quatuor, quæ peruertunt verum iudicium. ca. quatuor modi 11. q. 3. iuxta illud:

Quatuor ista: timor, odium, dilectio, census,
Sæpe solent hominum rectos peruertere sensus.

Quartò, illa sententia fuit iniqua & nulla, & in eam proferendo peccauit Pilatus, propter ordinem processus nullo modo obseruatum. Condemnatus enim fuit ad funestam vocem sacerdotum ipsum accusantium, contra l. fi. C. de accusa. Nam licet ageretur de magno, puta de morte hominis, ideo cum nulla vnquam de morte hominis longa cunctatio fiat, debuit fieri processus nō ira præcipitanter, prout fuit in Christo, qui fuit ita præcipitatus, quod vix decem durauit horis, contra tex. in cle. pastoralis. de re iudi. vbi nouerca iustitiæ dicitur præcipitatio. In quo verificatum fuit illud Salustij in Iugurthino:

Animo cupienti nihil satis festinatur.

Quintò, prædicta sententia fuit iniqua, & in ea peccauit Pilatus. Et ex processu illius euidenter apparet de iniquitate sententiæ, & notoria iniustitia: cum sæpius dixisset Iudæis: Nullam causam inueni in homine isto, ex his, in quibus eum accusatis. Et iterum: Quid enim mali fecit? nullam causam mortis inuenio in eo, Luc. 33. c. Quod & cæteri Euangelistæ testantur, quod sępe hoc dixit Pilatus ad demonstrandum eius confessionem, de Christi innocentia non fuisse erroneam. Non enim pręsumitur de errore, alicuius cōfessionem reiterantis. Ideo valet confessio reiterata, etiam extra iudicium, absente parte facta, tanquam vera, & ex certa scientia procedens, secundum Bar. in l. cum scimus. C. de agri. & censi. lib. 11. pro quo est text. quem ipse non allegat: vt dicit Benedicti in loco statim allegando. in l. fin. C. de plu. petitionib. ibi, secundis confessionibus. Et etiam pręsumitur cum deliberatione facta, quia reiteratio pręsupponit deliberationem. gl. in c. si quis iratus. 2. q. 3. Curtius consilio 55. in 6. col. Et si perfidi Iudęi Euangelistis credere nolint, saltem credendū est ipsi Pilato iudici, per eos electo: qui post ipsius

Christi passionem, de ipsius sanctitate & innocentia, Tyberio Cæsari scripsit epistolam, hic antepositam: quam Tyberius cum suffragio magnificiens, retulit ad senatum Romanum, & postulauit, vt Christus Deus haberetur. At senatus recusauit, indignatus, quod sibi secundum morem epistola fuisset delata, cum esset mos Romanis, vt prouinciarum Iudices senatui scripto renunciarent, si quid noui in his, quas regebant prouinciis, accidisset. Et iterum eidem Tyberio scripsit Pilatus. Salutem. De IESV Christo, quem tibi planè postremis meis declarauerам, nutu tandem populi, acerbum, me quasi inuito, & subtimente, supplicium sumptum est, virum hercle ne pium & seuerum nulla vnquam ætas habuit, nec habitura est, sed metus extitit ipsius populi conatus, omniumque scribarum, Principum & seniorum consensus, suis prophetis, more nostro sibyllis contra præmonentibus, hunc veritatis legatum, cruci, signis etiam supra naturam apparentibus, dum penderet, & orbi vniuersorum philosophorum iudicio lapsum minitantibus, vrgent illius discipuli opere & vitæ continentia magistrum non mentientes, imo in eius nomine beneficentissimi: nisi ego seditionem populi æstuantis exoriri pertimuissem, fortasse adhuc nobis ille vir viueret. Et si tuæ magis dignitatis fide compulsus, quàm voluntate mea adductus, pro viribus non restiterim, sanguinem iustum totius accusationis immunem, verum, hominum malignitate iniquè, in eorum tamen, vt scripturæ interpretantur exitium, pati & venundari. Vale 5. Calen. April.

O gloriosum, & nobis salutare iudicis scripto reiteratum testimonium, Christum innocentem profitentis, & ante mortem, vt visum est, & hora mortis, qua scripsit titulũ Pilatus, in qua scriptum erat, IESVS Nazarenus Rex Iudæorũ: pariter & post mortem, vt in prædictis epistolis continetur, sententiæ iniquitatem euidenter demonstrans, & Christum redemptorem nostrum ab infamia præseruans: quod etiam satis demonstratur testimonio Iosephi, excellentis Iudæorum historiographi, qui de Christo redemptore nostro & eius sanctitate, & innocentia, 18. antiquitatum lib. ca. 9. de illo tempore loquentis, sic ait: Fuit autem eisdem temporib. Iesus, vir sapiens, si tamen eum virum nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector, ac hominum, maximè qui quæ vera sunt libenter audiuit. Hanc ob rem multos, tum ex Iudæa, tum ex gentibus sibi adiunxit, Christus hic erat. Hunc autem, cum Pilatus à Principibus nostræ gentis instigatus, in carcerem agẽdum censuisset, nõ tamen hi deseruere qui ab initio eũ dilexerunt. Eisdem præterea die tertia post mortem, viuus apparuit, quemadmodum diuinitus inspirati prophetæ, hæc & alia de eo innumerabilia miracula futura esse prædixerant: perseuerat & vsq; in hodiernũ diem celebre Christianorũ nomen, ab ipso sumptum, perseuerat & gens. Hac [illegible] le. Ex quibus constat de vera innocentia Christi.

Sextò, quod sententia Pilati fuerit nulla [illegible] qua constat: quia fuit condemnatus ad dictũ [illegible] rum testium, quorum testimonia non erãt conuenientia, imo varia, contraria, & manifestè vacillantia. Mar. 14. ad instar testium Susannæ, de quibus habetur Dan. 13. & gl. in l. ad testium. C. de test.

Septimo, peccauit Pilatus, & est eius sententia nulla, quia Pilatus expressit errorem in sua [illegible] tia. Quia videns, quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus coram populo, & sedendo pro tribunali, dixit: Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Ac protinus i[illegible] sum flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur Matthæi 27. Quia in mundo maior iuris [illegible] in sententia nunquam fuit, quam in fatendo [illegible] quem fore innocentem, ipsum condemnare ad mortem, sicut fecit Pilatus Christo: non aduertens, q in mente iudicis debent esse duo sales [illegible] scilicet scientię, aliàs est insipida, & sal securæ conscientiæ, aliàs est diabolica, vt dicit Bal. in l. [illegible] finẽ. C. de sen. ex periculo reci. Apices enim [illegible] in foro conscientiæ non excusant, quia forus conscientiæ, est forus boni & æqui simul coniunctis, & est tribunal veritatis & non fictionis. Nam quando bonum æquo opponitur, diuina iustitia potius amplectitur æquum, quam id, quod ius ciuile vocat bonum: cum perfecta iustitia requirat hæc duo simul. Bald. in l. vnica, C. de consc. Istos denique apices distinctionum iuris ciuilis, simplicitas naturalis ignorat, secundum Bald. in c. fi. col. [illegible] consuetudine. De his, quomodo autẽ multo magis attendendum est, quod conscientia perficiatur, quam quod autoritate legum ordinatur, vt perpulchrè declarat in hoc casu Benedict. in sua repetitione c. Rayn. in verbo, mortuo itaque testatore. le primier. nu. 251. 252. 254. de testa. [illegible] meus Ias. in §. æquè. 21. col. inst. de actio. vbi [illegible] ample declarat, quomodo in cõscientia [illegible] dum, & quomodo conscientia diabolica est [illegible] dicit Benedicti in loco hic ante dicto: Iudex debet potius sequi conscientiã suam, quàm conscientiam partium, maxime conscientiã suam quæ nemini nocet. Quod si Pilatus fecisset, id est conscientiam secutus fuisset, & nõ Iudæorũ latratũ crucifigere clamantium, recte iudicasset in foro cõscientiæ [illegible] secundum Bal. in l. fi. C. de pœna iud. qui [illegible] di. ita excusat iudicem, quod iudex, faciẽdo secundum conscientiam, licet faciat contra [illegible] iustitiam, non incidit in pœnam. ca. cum [illegible] de re iudi. in 6. Et, vt ibi dicit, est triplex, scilicet [illegible] gata rebus visis, & ligata rationibus legum, [illegible] non est motiua conscientia, & adhærens quibusdam machinationibus intellectu, [illegible] alibi Baldus in capitul. nisi cum pridem. [illegible] colum. de renun. Quod conscientia est anim[illegible]

mo[illegible]

motus sibi ipsi perfundens, & sese concernens, vt pariter dicit in c.1.§. sacramentum. de consuetudine recti feudi. Vnde licet hæc vltima non obliget animam Iudicis, cum sit conscientia impulsiua, & non arctatiua: tamen infelix Pilatus sciens, Christũ, omni ratione legum postposita, & quod deterius est, contra motiua imaginationibus sui intellectus, adhærentia, (sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum) contra veritatem & æquitatem, iudicauit illum, quod nõ fecisset. Bal. qui in ca. quoniam contra falsam. de prob. dicit veritatem, & æquitatem, esse duos lapides iustitiæ angularis, vt probat ibi text. dum dicit ne falsitas veritati præiudicet, aut iniquitas præualeat æquitati. facit l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præsidis. & l. quod si Ephesi. ff. de eo quod certo loco. & l. placuit. C. de iudicijs. Nam scientia est verorum duntaxat, secundum Bald. in c. fin. de consue. no. in l. si paterfamilias. ff. de hær. instituen. Igitur. sententia Pilati non fuit bona iure ciuili, nec tenuit in foro contentioso, fuitque minus æqua: nec valuit in foro conscientiæ, iure diuino, quinimò fuit nulla, ex tali expressione erroris. capit. primo de reiudic. l. cum prolatam. C. de senten. & interl. omnium iud. l. 2. C. quando prouocare non est necesse.

Octauo fuit sententia dicti Pilati nulla, & processus nullus, & male processit Pilatus, quia pro vno actu, inflixit eum quinque sententijs pœnalibus. & tres sententias corporales contra eum exequi fecit, cum illum alapis cædi fecit, deinde flagellari, coronamque spineam in capite eius apponit, deinde illudendum Iudæis tradidit, dicendo: Ecce homo: deinde flagellatum tradidit ad crucifigendum. Vnde tanta immunitas, tantaque seueritas, aut crudelitas? ex prolatione veritatis. Si enim se filium Dei fecerit, in quo peccauit? Si enim dixerit in triduo hoc templum destruam, & in triduo ædificabo illud, in quo reprehendendus? Si enim cæcos illuminauerit, leprosos curauerit, aut plura alia miracula fecerit, cui præiudicium intulit, aut cui authoritati, aut potestati præiudicauit? Nonne ipse solus est qui mirabilia magna fecit, aut facere potest?

Nonò, peccauit in acerbitate pœnæ insolitæ, condemnando eum crucifigendum. Crudelissima enim morte affecit eum, vt iam prophetatum, Sap. 2. Circumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ, promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat, contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius, morte turpissima condemnemus eum. Et deinde sequitur: vt cognoscatur nullitas iniquitatis sententiæ. Hæc cogitauerunt, & errauerunt. Excæcauit enim illos malitia eorum, neque mercedem iustitię sperauerunt, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum.

Decimò peccauit, quia dicta sententia non fuit in forma sententiæ diffinitiuæ, sed in forma simplicis sententiæ interlocutoriæ, & nudi præcepti. Non enim condemnauit eũ, aliquo ordine seruato, sed simpliciter ac præcipitanter, Iudæis tradidit illum, vt crucifigeretur. Io. 29.

Quinq; aut sex causas cũ supradictis ponit G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, mortuo itaq; testatore. le primier. nu. 237. vsq; ad numerũ 257. de testamentis. vbi plura alia dicit, quæ videre poteris.

Septima consid. est, quod Papa omnes dignitates mundi præcedit, & est superior: vt habetur in cle. pastoralis. de senten. & re iudicata. & de iureiu. cle. 1. facit text. in cap. pater profecto. 11. quæst. 3. c. nemo. & cap. aliorum. & alijs seq. & 40. d. c. si Papa, & ibi gloss. Et prima dignitas, in Ecclesia Dei. in authen. de ecclesiasti. titulis. in princ. & 12. d. c. 1. Ita quod est maior Imperatore, vt plenè per Barba. in cap. nouit. numero 141. 142. 143. extra de iud. vbi plenè Præpositus dictus Cardinalis, in cap. cum ad verum. 96. ita etiam tenet Alberic. de Rosate in l. gloriosissimo. de summa trinitate & fide catholi. vbi tamen videtur concludere, quod vnus præsidere debeat in spiritualibus scilicet Papa, & alter in corporalibus, scilicet Imperator. Et est dominus dominantium. Et habet ius regiminis Regum in subditos, dicit Bal. in c. Ecclesia sanctæ Mariæ, in 3. col. de constitutio. Et apud eum est suprema potestas, in qua non habet parem. Bald. in capit. 1. in prima colum. de probation. prout per plura declarat dom. meus Ias. in l. rescripta. in secunda colum. cap. de prec. Imper. offe.

Imò, Papatus videtur esse prior Imperio, cum sacerdotium initium habuerit à Melchisedech. Erat enim sacerdos Dei summi, vt habetur Gen. 14. Et hunc tradunt Hebræi fuisse Sem, primogenitum Noe. Dominium vero temporale iusto titulo acquisitum initium habuit in Moyse duce populi constituto à Deo, postquam secuti sunt iudices, vt habetur in libro Iudicum per totum, licet Aug. de ciuitate dei, lib. 5. cap. 1. dicat primum dominium incepisse à Cayn, & Nemroth, & dicam infra in parte seq. in prima consideratione. Sed Archiepiscopus Flor. in sua summa, in 3. part. lib. 22. c. 5. §. 14. dicit illud fuisse dominium tyrannicum: aliud verò quod incipit à Moyse, fuit iusto titulo acquisitum. Et sicut aurum excellit plumbum, sic etiam autoritas & dignitas Papæ excedit imperialem. c. duo sunt 96. dist. Sicut etiam Sol dicitur pater omnium planetarum & dominus, ita Papa pater omnium dignitatum: cum papatus, seu papalis dignitas assimiletur soli, & regalis seu imperialis lunæ. Et sicut luna recipit lumen à

 sole,

ſole, ita imperialis dignitas à Papa.cap. ſolitæ.de maiorita.& obedi. vbi notatur. Et dicit Aug. de Anchona in ſuo tractatu de poteſtate Eccleſiæ, quod ſicut ſummo ſacerdoti Leuitici generis omnes Iudęi obedire tenebantur, cuiuſcunque ſtatus eſſent, ſic omnes Chriſtiani maiores & minores, Papæ locum Chriſti tenenti, parere tenentur. Et de obedientia exhibenda ſummo ſacerdoti Leuitici generis, & punitione inobedientiæ, habetur Deutero.17. & amplè per eundem Archiepiſcopum in ſua ſumma, tertia par.lib. 22. & 17. & in dicto lib.22.capit.1.2.3.4.5.& 6. ampliſſimè ponit de honore, gloria & poteſtate Papę, ad quem recurre.

De obedientia, quomodo ſit Papæ per Reges præſtâda, vide per Petrum de Monte in ſua monarchia: quem allegat etiam Fel.in capi. ſi quando. vbi per eum.extra de reſcriptis. Et aduertendum eſt ad id, quod dicit Beatus Thomas in tractatu ſuo de Rege & Regno ad Regem Cypri, vbi ait: Huiuſmodi Regni myſterium, vt à terrenis ſpiritualia eſſent diſcreta, non terrenis Regibus, ſed ſacerdotibus eſt commiſſum: ita præcipuè ſummo ſacerdoti Chriſti vicario Roma.Pontifici, cui omnes Reges Chriſtianos oportet eſſe ſubiectos ſicut ipſi domino IESV Chriſto, vt refert idem Archiep.Flo.in loco hic ante alle.c.6.§.4.

Imo etiam videtur, quod ſummus Pontifex & ſacerdotes ſecundi ordinis, & alij inferiores ſint ſubiecti Regi & Principi: cum vt habetur 4. Reg. 23.præcepit Rex Helchiæ Pontifici & ſacerdotib. ſecundi ordinis, & Ianitoribus, vt proijcerent de templo domini omnia vaſa, quæ facta fuerant Baal.& facit ꝙ habetur 3.Reg.22.cap.vbi habetur. Prohibitiq; ſunt ſacerdotes. & ibi ponitur verbũ Principis ad ſacerdotem imperatiue. Nolite ergo, &c. Ex quibus etiam videtur dicendum, quod etiam ſacerdotes debent obedire Principi reciprocè.

Sed tamen dic, quod Papa eſt primus & maximus omnium Epiſcoporum & Patriarcharum, in totam eccleſiam Chriſti vniuerſalem prælationem habens. Refert S. Thomas in tractatu ſuo quem fecit contra errores Græcorum. c.66. & 67. Et eſt pater vniuerſalis omniuꝫ fidelium & omnium ouium Chriſti per hæc verba: Paſce oues meas. vt tenet Io.de Turrecre.in c.cum ad verum. 96.diſtinct. licet prohibeat, ſe, propter humilitatem, vocari vniuerſalem Epiſcopum, aut Patriarcham: re vera tamen eſt vniuerſalis Epiſcopus & Patriarcha, vt tenet idem Ioan.de Turrecre.in ca. nullus.9.dinct. Et primum locum in conſiſtorio obtinet.c.1.& 2.22.d.& Præpoſitus in c.epiſcopos. 17.diſtinct. Imo, in tantum eſt honorandus, quod debet oſculari in pede, vt dicit gloſſ. & Ioannes de Platea in l.1.C. de domeſti. libr. 12. Imò videtur idem conſiſtorium facere cum Deo. Innocen. & Hoſtien.in c.4.de tranſl.prælat. ideo poſt Deum præ omnibus debet honorari. Abbas Siculus in conſilio 21.lib.1. vide etiam Bernardinum de Buſtis in ſermone 31.ſecundæ partis ſui Roſarij. in litera G.

Et de huiuſmodi prælatione vniuerſali in tota eccleſia, & quomodo ſit ſummus Pontifex, vide etiam Archiepiſcopum Floren. in dicta ſum. 3. par.lib.22.cap.6.§. 1.& 2. Et eſt ſupra omnia iura mundi.c.cuncta per mundum. 9. quæſt.3.c. proposuit.de conceſ. præbendæ. Ita etiam, quod dici superilluſtris; imo quaſi talis dici non debet, cum ſit ſupra dignitatem, & culmen omnium dignitatum: ita tenet Bal.in c.cum acceſſiſſent.extra de conſtitutio. d.meus Iaſ.in l. 1. colum.1. de offi. eius cui mand.eſt iuriſd. & ibi amplè Purpuratus, qui ponit quibus honoribus debet honorari ſupra omnes. Et dicit Zodericus Zanoren. in ſuo ſpeculo humanæ vitæ, libr.2. cap. 1. quod huius ſummi Pontificis tanta eſt ſublimitas & eminentia, tanta immenſitas, vt nullus mortalium ad plenum comprehendere, aut ſatis exprimere, imo nec cogitare poſſit: quod multis comprobationibus, quas non trāſporto, cum habeatur in impreſſione: & ibi, vſque ad octauum capitulum ponit de miſerijs ſummorum Pontificum, & breuitate eorum vitæ, plures cauſas aſſignando. Supremus enim Dei Vicarius eſt, & qui contrarium dicit, mentitur, vt dicit Bald. in l. Barbarius Philippus. ff. de officio præt. & idem Bald. ibi in finalibus verbis, dicit quod eſt omnia, & ſupra omnia in ſpiritualibus. & allegat Bernardum de contemplatione ad Eugenium. & idem Bald. in procemio Gregoriano in princ. dicit, & Papæ commiſſa eſt tota machina ſpiritualis: & theſaurus omnis dignitatis eſt in eo, ita vt nulla ſit dignitas ſpiritualis, vel eccleſiaſtica, cui non præſideat. & idem Bald. in l. reſcripta. C. de precibus impera. offeren. dicit, quod omnes dignitates omnemque poteſtatem, quam habuerunt omnes Patriarchę, ſolus Papa habet. Et maior autoritas Papæ, quam ſanctorum.capit. de libellis. 20. d. de cuius autoritate Pen. de Anch. in recitatione capit. primo, circa ſecundam chartam de conſtitut.& per Pan.in capit.nouit. in gloſſ. 2. de iudicijs.

OCtaua conſi.Cardinalis Hoſt. ex priuilegio & ex merito, quia Papam conſecrat, & Imperatorem inungit, obtinet ſecundum locum in conſiſtorio Papę. Ita tenet Hoſt. Pet. de Anch. Car.Zabar.in c.antiqua. de priuilegijs. Car. Alex. in cap.epiſcopus.17. diſtinct. & ſic eſt primus poſt Papam, ideo dicitur honorabilior cęteris: cum ille honorabilior dicatur, qui eſt proximior domino, vt eſt gl.in §.aliam.inſtit. de bon. poſ. & dicam infra. in 54. conſideratione incipiente, ex prędictis fundatur. Et iſte Cardinalis Epiſcopus licet ſit tantum Epiſcopus, vtitur pallio, vt dicam infra 26. conſideratione, incip. Epiſcopus hic.

Et quod iste Cardinalis obtineat secundum locū, tenet Nicolaus Boerij in suo tractatu. de autoritate & pręeminentia sacri magni Concilij. in prima opinione pro magno concilio.

NOna considera. Quatuor Patriarchæ, s. Cōstantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus obtinent primum locum post Apostolicum. Patriarcha verò lingua græca summus Patrum interpretatur. cap. cleros. versi. Patriarcha. 21. distin. Et secundum ordinem supradictum & descriptum obtinent primum locum post Papam in Ecclesia. Primum videlicet Constantinopolit. secundum verò Alexand. tertium autem Antiochen. & quartum Ierosolymitanus. Secundum quem ordinem ponuntur in cap. antiqua. extra de priuilegijs. & in auth. de Ecclesiasticis tit. post princip. col. 9. & ibi intellige de prędictis quatuor, qui sunt verè Patriarchę, seu primates. cum primas idem sit quod Patriarcha, licet nomina sint diuersa. Non enim inter eos est realis differentia, sed vocalis 90. dist. 1. c. vocātur tamen prædicti Patriarchæ.

Et isti quatuor repręsentant quatuor Euangelistas in Ecclesia Dei, vt est tex. in ca. scriptum est. de elect. & dicuntur mundi Cardinales: quia per quatuor Euāgelia incessabili tuba didicimus, & quod per orbem terrarum illum illustrātes prædicam⁹ & agimus, dicit tex. in c. huius. 75. dist. & per Ludo. Rom. in consi. suo 524. incip. Vos estis lux mundi. in 6. col.

Et isti Patriarchæ sunt spectabiles: quia redacti sunt instar Regum, ex quo multas prouincias regunt. Bal. in l. 1. col. 3. §. 1. ff. de officio præfect. præt. dominus meus Ias. in l. 1. ff. de offi. eius cui man. est iuris. imò Purpurat⁹ ibi dicit eos esse Illustres: quē vide post d. meum Ias. Et dicuntur sanctissimi, in auth. vt determinatus sit numer. saltē vt dicit Purpura. in d. l. 1. post Cardi. Host. in consistorio sedēt immediatè.

Alij autem, de quibus habetur per Archidiaconum in c. periculoso. de statu monacho. lib. 6. & in c. 2. & 3. 99. dist. & in c. 1. & 2. 80. dist. non sunt propriè Patriarchæ, sed Primates, vt tenet Aluarot. & Præpositus, dictus Cardi. Alexan. in titul. Episcopum vel Abbatem. §. col. 6. Et de his Primatib. vide etiam quæ dicunt Cardi. Zabarel. & Petrus de Anchara. d. c. aliqua. vbi dicunt, quod si Episcopus Hostien. Cardin. sit præsens, quod sedebit prope Papam: nec mirum, vt dicunt, quia Papam consecrat, Imperatorem vngit, & est palliatus, & ideo videtur esse maior dignitate Patriarcha Constantinopolitano: quia, vt dicunt, prioritas dignitatis declaratur ex prioritate sedis & loci. c. ex ore. de priuil. c. 1. & c. statuimus. de maior. & obedien. Dicit tamen Lucas de Pen. in l. vnica. C. de metropoli. Berito. in fi. lib. 11. quod in Constantinopoli prę est Patriarcha.

Alia de his Patriarchis & Primatib⁹ vide etiam per compatriotam, conciuem & contemporaneum nostrum dominum Ioannem de Montholono in suo Promptuario iuris, in verbo, patriarcha. & in verbo Dauid. Actuum 2. vbi Dauid, Isaac, & Iacob, Patriarchas appellat, vt etiam habetur in c. Ebron. 13. q. 2. Et hos quatuor credo præcedere debere omnes Card. prẹter Episcopum Host. Cardinalem, vt dictum est.

De potestate autem Patriarcharum ponitur per Aluarotum & Præpositum in dicto titulo Episcopum vel Abbatem, hic ante alleg. & per Florentinum in 3. parte suæ summæ, libr. 20. ca. 4. vbi amplè.

An autem alij Patriarchæ seu primates vltra illos quatuor supra nominatos præcedant, aut præcedere debeant, Car. vt sunt Aquileg. Grandē. Tolent. Cantuarien. Biturien. Pisanus, dicam infra in 19. consid.

Sed quia, vt dicit Aluaro. in d. titu. Episcopum vel Abbatem, quod Patriarchæ seu Primates nihil iuris vel priuilegij præ cæteris Episcopis habēt, nisi quantum sacri canones vel prisca consuetudo tollit. Ideo cum iure non dicatur, quod alij vltra prędictos quatuor teneant primum locum post Papam, ideo stabunt in suis locis post Cardinales. Cum Cardinales etiam Diaconi præcedant quoscunque Episcopos & Archiepiscopos, vt infra dicam in 11. consideratione, incipiente, sumitur ex prędictis. & in consid. supra alleg.

Aduerte tamen ad vnum, quod dicit Gem. in cap. quanquam. in fi. 2. q. 7. quem allegat Felyn. in rub. de maio. & obe. 5. col. quod dignitas Cardinalatus est maior post Papā quacunq; alia dignitate. cū Cardinales post Papam iudicent omnes, & ipsi à nemine iudicantur 9. q. 3. c. nemo, cum alijs per eum ibi allegatis. Et etiam voluit tenere Antonius de Butrio in quodam consilio, quod est inter consilia Pauli de Cast. consi. 412. incipiente, viso puncto transmisso, quod Cardinales post Papam primum locum obtinebant. capit. per venerabilem. §. rationibus. extra. qui filij sint legitimi.

DEcima consid. Sicut primo summo Pontifici domino nostro Iesu Christo in triumphali Ecclesia tres Patriarchę angelorum obsequuntur: ita ad exemplar illius in Ecclesia militanti circa vicarios suos tria genera Cardinalium obsequentium, ipsis vicarijs fuerunt instituta. Qui quidem Cardinales sunt vocati in partem solicitudinis. c. ad honorem. extra de vsu pallij. 2. quæ. 1. c. de cætero. & quorum consilio summus Pontifex agenda ordinat & disponit. ca. fundamenta. §. docet. de elect. lib. 6. & sunt sibi collaterales. ca. 1. & cap. pen. de offic. legati. libr. 6. Et pars corporis. cap. verum. 6. q. 1. Laurentius, & Card. Zabarella in clem. 1. de celebratione missarum. Speculator in ti. de leg. §. sequitur. post princ. in ver. laterales.

Et interpretantur Cardinales, id est columnæ Ecclesiæ. c. ministerium. de offi. Archipresbyteri. Oldradus consi. 46. Car. Alex. in c. in nomine domini. 23. dist. imò Papa est de numero Cardinalium. Archidiaconus in c. sacrosf. de elect. & inter Papam & Cardinales dicitur esse vnio identitatis, secundum Io. And. in c. requisisti. in fin. de testamentis, Philippus Francus in cap. 1. de offi. legati. & faciunt vnum corpus cum Papa, & iudicant totũ orbem. c. per venerabilem. qui filij sint legitimi. Ita quod præferendi sunt Cardinales Episcopis. secũda q. 7. c. quanquam. Card. Zabar. in cle. 4. §. irritum. tertia q. de elect. do. Alex. in rub. ff. de iurisd. om. iud. Eò, quia Car. habẽt maius officium quàm Episcopi. Bar. in l. 1. §. si quis. ff. de appell. Pan. in c. Ecclesia vestra. le dernier. de elect. & in c. 2. de cle. non residentibus. licet tamen Episcopi sint maiores ordine. d. c. quanquam. 2. q. 7.

Faciunt ad hoc, quæ dicit Fel. in rub. de maioritate & obe. in 5. col. vbi ponit quod etiam Cardinalis non Episcopus præcedit Episcopum non Cardinalem. dicam infra in sequ. consider. & vide ibi Fel. in dicta rub. An Episcopatus, Cardinalatus, & Papatus sit culmen dignitatum, & quomodo intelligatur, & de Prælato vero, & de numero Cardinalium, & quot sint Episcopi, quot Presbyteri, & quotquot Diaconi, vide per Aluarotum & Præpositum in d. tit. Episcopatum, vel Abbatem. Fortè dicam alibi, licet & tales Cardinales æquiparentur Regib. d. meus Ias. in l. nemo potest. in 2. col. ff. de lega. 1. Io. And. in c. 1. de offi. lega. in nouella, ponit vndecim prærogatiuas seu maioritates Cardinalium, quas vide. Et ex vnaquaq; posset fieri vna consideratio de per se, quas vide: & de his tangam in considerationibus sequen. Et quomodo Card. Regibus æquiparentur: & quod sint illustres, ponit Purpuratus post Alex. in rub. ff. de iuris. omnium iud.

VNdecima consideratio sumitur ex prædictis. Videlicet maior officio, minor verò ordine præfertur. quia Cardinalis etiã non Episcopus præfertur Episcopo, vt tenet Pan. post. Cardinalem in c. Ecclesia. le secõd. in vltima col. extra de electio. Idem Abbas in cap. quod super his. in lectura Parmensi. de fide instrumentorum. & ibi de Bellõzinis in 20. col. allegando Bar. in l. 1. §. si quis in appellatione. circa prin. ff. de appel. vbi dicit, quod Cardinales non habent maiorem dignitatem quàm Episcopi, licet habeant maius officium. vide Fel. in loco hic ante in præcedenti consideratione allegato. Ita etiam tenet Flo. in 3. par. suæ sum. li. 221. c. 2. & in illo libro plenè habes materiã status Cardinalium.

DVodecima consid. Cardinales Episcopi præferuntur alijs non Episcopis. Ita tenet Card. in cle. 3. §. irritum: de ele. Ratio est, quia habẽt duplex vinculum. Habent enim officiũ vltra Episcopos, & vltra id habent etiam Episcoporum ordinem. Ita tanquam habentes duo vincula sunt cæteris præferendi, arg. eorum, quæ infra dicam in 15. consideratione: nec valeret consuetudo, quod Diaconus Cardinalis præferretur Presbytero, [...] in c. statuimus. extra de maioritate & obe.

Et aduerte, quod sunt septem Cardi. Episcopi, videlicet Host. qui propter Papæ consecrationem, vt iam supra dixi in 2. consideratione, dignior est alijs. Episcopus Port. Episcopus Albanen. Episcopus Sabinensis, Episcopus Palæstinus, Episcopus sanctæ Rufinæ, Episcopus Tusculan. Et isti Episcopi tanquam Vicarij domini Papæ: in dominicis diebus, festis & præcipuis solennitatibus in [...] sancti Saluatoris Lateranensis Ecclesiæ debe[...] seruire, vt dicit Aluaro. & Præpositus in locis [...] alleg. Et isti Cardinales succedunt in locum [...]rius per optionem, ita quòd si moriatur Cardinalis Host. Card. Portuen. accipiet locum Cardinalis Host. & sic deinceps: ita quod nouiter crea[...] Cardinalis Episcopus, erit in loco Card. Tuscu[...] est vltimus illorum. Non sic in alijs Cardinalibus, quia sunt Cardinales secundum titulos eis assignatos, & in locum quorum subrogantur. Sedent [...]men in suo ordine secũdum prioritatem promotionis.

Sed iuxta prædicta posset insurgere dubium [...]trum si vltra illos septẽ sint alij Cardinales supernumerarij, quia sint Episcopi, non tamen habe[...] alium titulum ab Episcopatibus, debeant præ[...]ri alijs Cardi. Presbyteris, aut Diaconis numerarijs, secundum quod est eius numerus impositus ex titulis eis assignatis, vt puta quia sint [...] fuerunt tempore Pontiani Papæ, vt refert Car. Zab. in d. clem. ne Romani. §. porro. in 2. no[...] de elect. Et de illis Cardinalibus supernumera[...] sint centum Episcopi Cardinales: an debeant [...] præcedere alios Presbyteros & Diaconos numerarios secundum tit. eorum, & eis impositos [...]bus in locis hic ante alleg.

Licet sit quidam numerus Cardinalium [...]tus secundum numerum discipulorum Christi [...] habetur in locis hic ante allegatis, potest tamen summus Põtifex, vltra illum numerum, tot, quot voluerit, creare de suæ plenitudine potestatis [...] omnes tales numerarios facere si velit, not[...] in locis præallegatis. Si tamen aliquos faciat, [...] velit esse supnumerarios, tales supnumerarij [...]cuntur veri Cardinales: cum qui super numera[...] militat, quasi nec militare dicatur. l. fi. C. de [...]rito. Magistri militum. & vt dicit Bar. in le. [...]que. C. de proximis sacrorum scriniorum. Tales supernumerarij sunt expectantes decedentium [...]corum. Et ideo debent sedere in vltimo loco [...] omnes numerarios. Et dicuntur supernumerarij qui sunt vltra loca & titulos assignata seu assignatos alijs supernumerarijs. Et sunt numerarij Cardinales, videlicet septem Episcopi supra nominati. Presbyteri verò Cardinales sunt 28. nu. quo[...]

bis per numerum septenarium quatuor Patriarchalibus Ecclesijs vrbis Romanæ sunt intitulati. Septem enim sunt intitulati ad Ecclesiam sancti Petri, videlicet Cardinales san. Mariæ trans Tyberim, sancti Grisogoni, sanctæ Ceciliæ, sanctæ Anastasiæ, sancti Laurentij in Damaso. S. Marci, S. Martini in montem.

Alij autem septem, qui sunt intitulati ad Ecclesiam S.Pauli, qui debent in altari maiori deseruire: sunt isti, videlicet Cardinales S. Sabinæ, S.Priscę, S.Balbinę, sanctorũ Nerei, & Archilei, S. Sixti, S.Marcelli, S.Susannæ.

Alij autem presbyteri Cardinales S.Mariæ maiores sunt isti: videlicet Cardinales sanctorum, qui tamen non nominantur per titulum, sed per Basilicam, & in eo est speciale, vt notatur in cap. cum olim. de princip. & de re iud. c. Apostolicæ, li. 6. & tenet Io. And. in titu. de libellorum cõceptio. §. nunc iam videndum post princi. Cardinales S. Cyriaci in thermis, S. Eusebij, S. Potentianæ, S. Vitalis, sanctorum Marcelli, & Petri, sancti Clementis.

Alij verò presbyteri Cardinales sancti Laurentij sunt isti: videlicet S.Praxedis, S. Petri ad vincula, S.Laurentij in Lucina, sancti Crucis in Ierusalem, sancti Stephani in Cœlio monte, sanctorum Ioannis, & Pauli, sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi verò Cardinales sunt 16. videlicet S. Mariæ in dominica. Et iste est Archidiacon⁹ aliorum, & ideo cæteris præferri debet, S.Luciæ in circo palatij iuxta septifolium, S.Marię nouæ, sanctorum Cosmæ, & Damiani palatij, S. Adriani palatij, S.Gregorij palatij, S.Mariæ in schola græca, S. Mariæ in porticu, S.Nicolai in carcere, S. Angeli, S.Eustachij, S. Marię in aquario, S.Marię in via lata, S.Agathę, S.Lucię in capite Sabinę, S.Quiriaci. Et istos titulos sic enumerat Speculator in tit. de leg. §. sequitur. & Aluarotus in d. ti. Episcopum vel Abbatem. vbi ponit quomodo intitulẽtur. Et quòd possunt esse ex supradicto numero quinquaginta, & vnus.

Ex quo videtur dicendum, quod si sint vltra illũ numerum & titulos supradictos, qꝑ sunt supernumerarij. Et tales supernumerarij post mortem aliorum sunt subrogandi secũdum ordinem creationis si velint, aliàs possunt subrogari pro secundo, vel tertio, ar. notatorum per Bartolum in d. l. vnicuiq; supra allegata.

Et intellige, quod iste supernumerarius subrogatur, quantum ad incorporationem. vt s. sit incorporatus, vt numerarius erat, sed non in loco numerarij, quia non debet sedere in loco in quo ille sedebat, sed in vltimo loco post alios prius incorporatos, qui præferuntur ei in honoribus, & aliis prælationibus, & sic non per omnia subrogãtur loco illius, vt in d. l. vnicuique. & in l. comperimus. C. de prox. sacro. scriniorum. Et sic in dicta subrogatione debet seruari duplex ordo. videlicet, vt hic supernumerarios priores eo: Item etiã, vt non præcedat socios supernumerarios priores eo: Imo etiam, vt non præcedat numerarios etiã posteriores illo, in cuius locum subrogatur. Ita tenet Io. de Platea in d. l. vnicuiq;. in 2. col.

Ita etiam obseruatur in hac ciuitate Hed. in Canonicis supernumerarijs, quos præcedunt numerarij. etiam posteriores. & dicuntur Canonici in albis, quia præbendæ eorum sunt in albo descriptę: & tales nullis Canonicorum priuilegijs gaudere deberent. Sunt tamen exempti à iurisdictione Episcopi Hed. & subijciuntur iurisdictioni Venerabiliũ Virorum dominorum Decani, & Capituli Hed. Quod, an debeat fieri, non insisto. & ex causa.

DEcimatertia consi. Inter Cardinales in Cancellaria præfertur Vicecancellarius. Nam cũ olim de pari contendere voluisset cũ Papa ex gloria, propter excellentiam tantæ dignitatis, q Cancellarius erat, fuit statutum pro lege, quod nõ amplius Cancellarius, sed Vicecancellarius à cætero vocaretur, quod & hodie seruatur, vt dicunt Guillelmus, & Zabar. in cle. ne Romani. de elect. Et ita etiam vocatur: in prooemio sexti. in §. sanè. olim vocabatur Bibliothecarius. c. Adr. 63. dist. secundum gl. ibi.

Et inter Officiarios Curiæ Romanæ post Papã dicitur maior. Notat Zabarel. in d. cle. ne Romani. versi. eo ipso. ibi: quarto quæro. Et est iudex in pertinentib. ad expeditionem Bullarum. Regulas Apostolicas Regis, cuius dispositione in Curia dantur. & extra cum subscriptione duorum abbreuiatorum, & capit certam partem de registro Bullarum, quia tenentur de omnibus ibi contentis reddere rationem, secundum gl. in prooemio regularum Cancellariæ Innocentij octaui. Et est pręses Iustitiæ in Curia: ponens decretum: irritans, & aliàs clausulas: de quo per gl. in c. statutum de resc. lib. 6. §. 1. in verbo literarũ. Et sedere potest, & stare cum auditoribus Rotæ, in decisionib⁹ causarum, etiam in præsentia Papæ: quoniam, vt dictum est, est præses Iustitiæ, secundum gl. in d. prooemio. Sicut videmus de Cancellario Regni Franciæ. Qui tanquam primus post Regem præsidet in omnib⁹ parlamẽtis Regni. Sicut Moyses in Regno, & synagoga Iudæorum pro Deo verus Cancellari⁹ vocatur, cui⁹ & Dei vnũ & idẽ dicitur esse consistoriũ secundum Host. in c. quanto. de transla. præla.

DEcimaquarta consi. Camerarius sedis Apostolicæ habet dignitatem vltra alios ratione iurisdictionis, quã habet. Eo tamen, quia semper solet esse Cardinalis, extra locum Cameræ sedet in suo loco, vt Cardinalis, non habendo respectũ ad eius officium.

Et dicitur Camerarius, qui recipit & custodit bona, c. ad audientiam. de præscript. Et hodie magnum eius officium est, & habet dignitatem

notant

notant domini de Rota deci.173.in fine, in nouis. Et iurisdictionem exercet circa omnes debitores Cameræ. Et, Papatu vacante, nihil ab eo recipiũt Cardinales.c.vbi periculosum.§.prouisionis.de elect.in 6.Ioann.Andreæ in clem.ne Romani.§.eo tamen.de elect. Et habet iudicem, qui dicitur Auditor Cameræ, qui de causis appellationis ad Papam extra Romanam curiam per appellationem deuolutis non potest se intromittere: imò consueuerunt per Vicecancellarium committi, & tractari, vt dicunt domini de Rota.decisi.336. in nouis.

Et ad officium Camerarij pertinet temporalia pauperibus erogare.glo.in d.cle.ne Romani. ver. eo tamen. iam supra allegato.in verbo. Camerarium.quod bene obseruauit beatus Laurentius respondendo tyranno: Thesauros quos quæris, manus pauperum deportauerunt. Et libros conseruare.d.c.ad audientiam. Et duabus rationibus non expirat eius officium morte Papæ. Prima, vt non negligantur redditus temporales ad Romanam sedem pertinentes, sine quibus spiritualia diu esse non possunt.1.q.3.si quis abiecerit. ca. ex officij. de præscr. c. cùm secundo. de præbendis. Secunda, propter sustentationem pauperum, ne interim fame moriantur.86.dist.c.pasce, vt tenet Zabarella. in dicto versi.eo ipso.iam supra allegato.

DEcimaquinta consid. Cardinales Presbyteri præferuntur Diaconis Cardinalibus ea ratione solum, quia licet sint pares officio: sunt tamen maiores ordine: ratione cui⁹ maioritatis alios pręcedere debent.notatur in ca.cleros.21.dist. dicam infra in 15.consideratione: ideo non insisto.facit tex.in c.placuit.18.dist.& c.oportebat.& ca. si quis in Episcopis.79. distinct. & in ca. cùm redemptor, 12.q.2.

Et aduerte, quia isti Cardinales, & Patriarchæ, æquiparantur præfectis prætorio, vt dicit Albert. de Rosa.in rub.ff.de statu hominum. Ioan. de Platea.in l.curia lib.in 2.&3.col.C.de decu.libr.10.Intellige prædicta, si sit consuetudo talis: de iure tamen, vt dicit glo.in c.legimus.93.dist. De consuetudine Romanæ curiæ, Diaconi Cardinales præferuntur Presbyteris Cardinalibus: & si talis consuetudo sit, est obseruanda. Ita dicit Præpositus in c.Episcopos 17.dist.in fine. vbi dicit, quod indies dicit contrarium obseruari in Presbyteris Cardin. Et poterat scire, quia erat Cardinalis tempore suo. Et credo, quod non valeat ex dictis Host.in ca.1. de maio. & obe.vbi dicit, quod non valet consuetudo, quod minor præcedat maiorem.

DEcimasexta consid. Cardinales manentes in Curia sunt digniores alijs.Bald.in rubr.ff. de offi.procon.quoniam presentia Principis illustrat eos.l.vna.C.de præposi.labo.lib.12. Quoniam licet omnis gradus & dignitas secularis recipiat splẽdorem à Principe, non tamen æqualiter splendet qui abest ei qui præsens est: sed vt infert dominus Nicolaus Boerij, in suo tractatu de præeminen- magni concilij, & parlamentorum Regni Franc. in prima ratione pro magno cõcilio.in fine.qu simplex Cardinalis in Curia residens debe honoribus præferri Cardinali legato. Et facit ratio. Nam Consul, qui est illustris, quando tebatur extra Vrbem, erat tantum spectabilis in rub ff.de offi.procons. quod tamen dicit quam posse practicari.cùm eo ipso, quod ingreditur Vrbem, deponit officium, & gationis.l.1.& vlti. ff. de officio proconsul. c.legatos.de offi.leg.lib.6.no.gl.in c. excom cationis.eo.tit. Ego etiam dicerem contra quando legatus Cardinalis vltra Cardinala habet officium legationis, ratione cui⁹ habet minentiam, cùm tanquam legatus summi Pontificis, eidem honor debet adhiberi. notat Ph Francus.in c.grandi.de supplen. negligen. præl in 6.Dixi supra.infra sic videtur, quod Cardin legatus propter autoritatem sui Magistri ratione legationis præcedit alios. Sed solue, dic, quod trando Vrbem perdit officium legationis, semper stat solutio prædicta. Et istud etiam tur tenere do.meus Ias.in le.1.in 3.col.ff.de offi eius cui mãd.est iurisdictio.& de dicto Bal.in d. rub.vide Fel.in c.clerici.in vlti. col. extra de cijs.& vide de hac materia, quæ dixi in prima siderationes extæ partis.

DEcimaseptima consid. Pœnitẽtiar officium ratione cuius dicitur habere tatem. Et secundum stylum Curiæ solet esse Cardinalis. notatur in cle.ne Roma.de elect. Et officium non expirat morte Papæ propter lum animarum curandum.arg.c.primi: ne vacante.& c.primi.de sepulturis libr.6. Et istius creditur in suo officio de consuetudine non agitur de præiudicio alicuius, cum non beat potestatem, nisi in foro pœnitentiali: etiam procedit quo ad minores pœnitentiarios, quia quo ad maiorem videtur esse eò, quia Cardinalis quibus de obseruantia Curiæ creditur Zaba.in d.cle.ne Rom.§.eo ipso.

DEcimaoctaua consi. Legati Cardinales digniores, & excellentiores pluribusq; prærogatiuis decorati alijs legatis missis vel natis & c.ex commu.& c.nolentes.de officio lega eo. tit.libr.6. Et tales dicuntur de latere, Philippus Franc.in d.ca.1.de offi.de legati. dicit, quod etiam Cardinales, si non sunt le sunt cæteris præponendi, & honorandi: licet Iij possint esse maiores dignitate vel ordine, isti sunt minores ordine, cum sint pars corporis Papæ.6.quæst.1.cap.si quis.& de pœnis, in 6.c. licis. Et Cardinales legati æquiparentur Proconsulib.& sunt Illustres, vt dicit Bald. in cap. de officio legati. Alij verò legati præsidibus prouinciarum, vt est tex.glo.& doct.in ca.2. de offi.de leg in 6.

Dec-

DEcimanona consi. Primates seu Patriarchæ etiam alij, quã supra nominati in 9. consideratione, incipiente: quatuor Patriarchæ præcedũt Archiepiscopos & Episcopos, cũ maiorem dignitatem habeant. Imò etiam de iure deberent præferri Presbyteris Cardinalibus: probatur ex subscriptione. c. constitutus. le premier. de app. vbi Patriarcha Granden. prẹfertur Presbytero Cardinali. Duæ subscriptiones attendendæ sunt. Imò, ad huiusmodi prẹeminentias multum faciunt. nota gl. in verbo, prædicatorum, in ca. quorundam. de elect. lib. 6. & glo. pen. in clem. 2. de rescriptis. Si tamen sit consuetudo, seruanda est, vt dicit Præpositus dictus, Card. Alexandrinus. in d. c. Episcopos. 17. distinct. Quia est consuetudo Romæ, quod Cardinales præferuntur, ideo seruanda est: & sunt alij Patriarchæ inferiores à supra nominatis, vt dicit ibi Præpositus, Aquilegiensis, Bituricensis, Granden. & Pisanus: de quibus per gloss. & Arch. in cap. cleros. 21. distinct. & in c. fi. 22. distinct. & per Florent. in 3. parte suæ summæ, lib. 20. ca. 4. per totum.

VIgesima consideratio. Archiepiscopus prẹcedit Episcopum in loco, vbi ambo habent administrationem, cũ sit maior in dignitate, vel etiam in ordine. Et sic etiam Presbyter prẹfertur Diacono. De his est tex. in d. c. placuit. 18. dist. supra proximè allegato. Et isti Archiepiscopi præferuntur prẹsidibus prouinciarum. Albericus de Rosate in l. 3. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio. Et ibi dominus meus Ias. & alij, qui faciunt aliquas comparationes seu æquiparationes de Prẹlatis Ecclesiasticis ad Principes, & Officiarios seculares. Et de dignitatibus, sublimitate, & excellentia Patriarcharum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, vide Zodoricum Zamoren. Episcopum in suo speculo humanẹ vitẹ, lib. 2. c. 10. vsque ad ca. 14. ponit etiam de miserijs, & periculis eorum. vide etiam de Archiepiscopis per Floren. in 3. par. suẹ summẹ lib. 20. c. 3. vbi amplè.

VIgesimaprima consi. Archiepiscopus Mediolanensis prẹcedit Rauennatẽ, illique anteire debet, argumento sumpto ex tex. in c. bene quidem. 97. dist. per glo. ibi: & gloss. in l. decernimus. C. de epi. & cle. Albe. de Rosa. in epist. inter claras. Cod. de summa trinitate, & fide cath. Martinus Laude. in tractatu, de dignitate, art. 10. Eò, quia prior ibi nominatur: de quo per Philippum Decium in cõsi. 161. col. 1. ad fi. vbi tractatur ordo scripturẹ. Faciunt, quæ dicit Alexander in consilio 112. versic. non obstante. in 2. volu. dicam infra in hac parte, in 73. consideratione. Bituricen. etiam prẹcedit Senonen. & Lugdunensis, Archiepiscopos, qui sunt in Francia, secundum Albericum de Rosate in rubr. de statu hominum. Et licet asserant se Galliarum Primates, non est tamen de iure cautum. Prẹcedit etiam Burdegalen. Archiepiscopum, vt de hoc est tex. in c. fi. de maiori. & obe. & in c. fi. de dilationibus, & tenet Alb. de Rosa. in d. rub. qui dicit, quod Bitur. est Primas in Burdegalensi prouincia, & etiam Narbonen. prout facit tex. in c. conquestus. 9. q. 3. & de prædictis vide Boerium in dicto suo tract. de prẹeminentia sacri Cõcilij. & Iacob. Bonaudi in add. ad Io. de Terra rubea in suo lib. de vinea. in art. 2. primi tractatus. in 4. conclusione. in gl. in verb. à dextris. vbi tamen dicit quod Lugdu. & Senõ. Bituricen. Archiepiscopum de facto in Concilijs generalibus Frãciæ præcesserunt.

VIgesimasecunda consi. Archiepiscopus in terra Episcopi debet honorare Episcopum, glo. in l. nihil. C. de palatijs, lib. 12. & ibi, quod reuerentia non solum ab inferiorib⁹ debetur superiorib⁹, imò quandoq; à superiori debetur inferiori. facit gl. in l. apud eum. ff. de manumissio. Quod quãdo sunt duo æquales in dignitate, quilibet in suo territorio est maior altero. faciunt, quæ dicit Cæpola in suo tractatu. de impera. mili. eligẽdo. ver. pro imperator. col. 12.

VIgesimatertia consi. Episcopi in sessionib. & subscriptionibus in Cõcilijs illum ordinem tenere debent, quem habent tempore ordinationis eorum: Vt, qui primò ordinatus fuerit primũ locum, & qui secundo secundum sibi vendicet, & sic de cæteris, 74. dist. c. Episcoporum. & 25. dist. c. vlt. & c. 1. & Fel. in rubr. de maio. & obed. & cap. Episcopus. 17. dist. vbi Ioann. de Turrecremata, post alios. Et sublata prioritate promotionis, quomodo Episcopi, Archiepiscopi, & Primates sedere debeant, vide amplè per Alber. de Ros. in rubr. ff. de statu ho. quoniam, vt dicit Fel. in d. rub. de maio. & obe. debent sedere, secundum illum ordinem ibi per eundem Albericum positum & descriptũ. Et de huiusmodi prioritate promotionis est text. ad literam. in l. 1. C. de consulib. & non spargendis ab his pecunijs. in l. 1. C. de præpo. sacri cubiculi, li. 12. dicam infrà amplius: sed vide Lucam de Pẽna in l. 2. de præfec. prætorio. vbi dicit tamen hoc posse limitari, & non esse verum in loco, in quo Ecclesiæ concessum est priuilegium in contrarium, vt est in c. cum antiqua: de priuilegijs. de quibus supra dixi. Et etiam, quia iste ordo est ordo temporis, cui præfertur ordo qualitatis. 16. q. 7. c. laicis. dixi supra in 1. part. De Episcopis, & potestate eorum amplè Florent. in 3. parte suæ summæ, lib. 20. cap. 1. & 2.

VIgesimaquarta consi. Episcopi exempti, hoc est, immediate subditi Papẹ debent in Concilio generali sedere in alteriori loco, quàm non exempti. facit c. per tuas. cum glo. 1. extra de maio. & obe. Ita dicit & tenet Ioãnes Montaigne, in suo tractatu de prẹeminentia & autoritate sacri magni Concilij, in secunda ratione primẹ partis. Ex quo videretur dicendum, quod Episcopus de Podio, cum immediate sit subiectus summo Pontifici, ꝙ omnes Episcopos suẹ prouinciẹ prẹcedere

debeat. Sed in concilijs generalibus Galliæ post Primates attenditur semp prioritas promotionis non habendo respectum ad alia, quæ facere possent ad habendum altiorem locum.

VIgesimaquinta consi. Episcopus debet præcedere quoscunq; suæ diœcesis, cum sit culmē dignitatum, notatur in c.1.de præb. & per Fely. in rub. de maior.& obe. Abbas in c. cum Vintonen. in 4.col.de elect.& in c.venerabilis, in vlti.col. de præbend.& in c.dilectus.in primo notabili, de cōcessio.præbendarum.Do. me9 Ias.in l. imperium. in 4.col.ff.de iuris.omnium iud. Et Episcopatus dicitur honor, id est, honorabilis dignitas. notat Zabarel.in c.Episcopatui.de priuilegijs. Imo dicitur excellentior dignitas.vt ibi per eum per ca.innotuit.de electione. Ita quod cum est in Ecclesia debet in sublimiori loco sedere in consessu Presbyterorum. 95.distinct.cap.Episcopus.2. & dicit Bal. in addit.ad Spec.in titu.de iurisd.omnium iud.in verbo, superillustres, quod Episcopus dicitur illustris, & ita etiam tenet in le.nullus qui nexu.C.de decurionibus, lib.10.& in l. ad similitudinem. C. de Episcopis & clericis.Ita etiam tenet dom.meus Ias.in l.1.col.4.ff.de officio eius cui manda. est iurisdictio. Et ibi Purpuratus, qui multum amplè disputat, an sint illustres, an spectabiles.Bar.in l.omnes populi.in 4.quæstio.in pri. ff.de iustitia & iure. Imò etiam dicitur summus Pontifex. text. in cap.si officia.& in ca. qui Ecclesiasticis.39.distinct. & cap.Episcopus.18.distinct.& amplè per Bertachinū de Firmo.in suo tractatu de Episcopo.in prin. & etiam in quarto libro in prima parte illius quarti libri dicit, quod portat crucem ante se, secundum gloss.in cap.fin.vt lite pendente. Et aduerte, quod Princeps seu Rex debet ei præbere honorē in assurgendo in aduentu ipsius, & ei iuxta se venerabilem sedem assignare, & sic ad dexteram. Ita dicunt Panormitan.& Ioannes Andreę in cap.solitæ.de maioritate. & obed. & Corsetus in tractatu de potestate Regia. quæstio. 57. vbi dicit, quod quando accusatur, debet sedere, & non stare. dicam infra in 7. par. vbi ponam effectus Illustrium personarum, & est in tertia consideratione. Imò etiam dicitur Serenissimus, in clem.in plerisque. de elect. Imò dicitur Dux, Marchio, Comes, & Rex.notat Speculator.in tit.de rescri. præsentatione.§.fi.ver.sed nunquid expresso. Et est caput suæ diœcesis, etiam si alij sint in dignitate positi. notatur in c.cum non liceat.de præscriptionibus. Imò etiam est caput Capituli. extra de verborum significatione.c.cum clerici. notat Inn.in c. cum dilectus.in prin.gl.de maioritate & obed. & de offici. ordinarij c.irrefragabili: intelligant, quando non est priuilegium in contrarium: dicam infra.

Et licet sint multi ordines & dignitates in Ecclesia Dei.c.cleros.21.dist. tamen Papa appellat se Episcopum, eo, quia in ecclesia Dei nullus est maior ordo Episcopali, vt dicit gl. in proœmio sexti. in verbo, Episcopus.& facit gl.in ca.quanquam. [illegible] quæst.7.quæ dicit, quod Episcopus est maior Presbytero Cardinali: de quo tamen vide tex.in ca. Abbatem.de elect.in 6.& Gem.in d. c. quāquam. & in c.1.in 2.col.de officio deleg. in 6. Bar.in l.[illegible] si quis appellationum.in 1.col.ff. de appel. Dominum meum Ias.in d.l.imperiū.in 4.col.vide Carolum seniorem in consi.suo 79.in 2.col.

Aduerte tamen, quod Episcopus debet honorare legatum de latere in vim iuramēti ab eo præstiti.de quo in c.ego.de iureiurando. & tenet Spec. in titu.de legato.§.1. ver. honorandus. Hinc etiam Bertachinus de Firmo, in 1.tracta.de Episcop. [illegible] prima parte quarti libri. Quod inoleuit con[illegible]do, quod Episcopi assistentibus dominis Cardinalibus non portant rochetum saltem discoopert. nec domini Cardinales assidente Papa, nec [illegible]tores ciuitatum baculum iustitiæ ferunt assistente præside prouinciæ. Quem autem locum habere debeat in capitulo: dic, Quod si est vt Canonicus, non pręcedit capitulum, sed habet secundum locum in c.Pan.in c.postulasti.de concess.præb. Fel.in rub.de maior.& obedientia.in 3.col.[illegible] infra latius in 45.consid.

VIgesimasexta consid. Episcopus Hedu. debet præcedere alios Episcopos prouinciæ Lugdunensis, cum habeat Pallium, quod est signum [illegible] autoritas Archiepiscopi, in quo plenitudo Pontificalis officij continetur c.nisi.extra de vsu & autoritate Pallij. Ita quod post receptionem Pallij potest se Archiepiscopum nominare. Notatur quòd priuilegium habuit Episcopus Hedu. [illegible]mo Pontifice tempore sancti Siagrij tunc Episcopi Hed.vt habetur in c. rationis ordo. & cap.in synodo.c.dist. Vtuntur etiam Pallio Episcopus [illegible]dien. Episcopus Hostiensis: primus Cardinalis [illegible]piscopus omnium Cardinalium. vt dixi supra [illegible] 2.consi.& etiam Episcopus Arelaten.c.Pallium [illegible] distinct.

Et aduerte, Quòd Pallium est è cādida lana [illegible]textum, habens desuper circulum humeros [illegible]tegentem, & duas lineas ex vtraque parte, [illegible]cet ante & retro pendentibus. A sinistris est [illegible]plex, & à dextris simplex, & quatuor cruces [illegible]reas ante & retro à dextris & à sinistris. Et [illegible] retro infiguntur in Pallio tres acus, quorum [illegible]lum vacat à mysterio, vt dicit Magister Alex. [illegible] Halis.in 4. Et omnia moralibus sunt imbuta [illegible]sterijs, & diuinis grauida sacris, vt dicit Guil. in rationali.& plenissimè Io.de Turrecrem.in [illegible]piscopos. dicta cap.dist.& post eum Cardi. Alex. verbo ad verbum, recitando verba ipsius de Turrecre. illum tamen tacendo. Sed Archiepiscopus Flor.in sua sum.3.part.tit.20.ca.4.§.2.dicit. Quod Pallium est quoddam ornamentum ad modum Stolæ sacerdotalis cum quibusdam crucib. [illegible] contextis, ꝗ defertur super alia ornamen[illegible] dans pect9, & humeros ad modū coronæ, ante & [illegible]

pen[illegible]

pendens. Et ibi ponit dies, quib⁹ vtendum est Pallio: & sic domini supra allegati faciunt differentiam, vt videri potest de crucibus in Pallio apponendis. Et quomodo sit petendum Pallium, & infra ꝙ temp⁹, vide in c. quoniã & c. instantia. eadem dist. & de sacramento obedientiæ, & fidelitatis Ecclesiæ Romanæ, præstando in receptione Pallij. in ca. optatum. eadem dist. & in c. significasti. de electio: Nec potest quis Pallium alij accommodare, imò cum eo sepeliri debet. c. ad hæc. c. ex tuarum. extra de autoritate, & vsu Pallij.

Et ideo ex prædictis inferrẽ. Quod si Episcopus Hedu. impetrauerit Pallium à summo Pontifice, ex quo tũc poterit se nominare Archiepiscopum, quod præcedet omnes alios Episcopos non vtentes Pallio: sed ante receptionem illius sedebit in suo loco promotionis, vt dictum est ante in 23. cõsid. incip. Episcopi in sessionibus, &c.

VIgesimaseptima consi. Exempti, & habentes iura Episcopalia in diœcesi tenentur præstare reuerentiam Episcopo. Bal. in l. fi. C. de op. libr. Fel. in c. conquerente. extra de offi. ord. no. in cap. cum non liceat. de præsc. Imo, etiam Canonici exempti ad reuerentiam præstandam diœcesano Episcopo tenentur, & possunt cogi. Nam non est dubium, quod Episcopi est maior dignitas, quam sit in Ecclesia. Imò est culmen dignitatum. not. in c. 1. de præb. dixi supra in 23. consid.

Ideo est maior Canonico, etiam exempto, & ideo reuerentiam eidem tanquam digniori debẽt exhibere. C. de officio rectoris prouinciæ. c. statuimus. extra de maio. & obe. Nec debent irasci minores, quod maiores præferantur, & quod eis reuerentia exhibeatur. 11. quæst. 3. c. qui resistit. Nam ideo diuersi gradus & ordines sunt distincti, vt minores maioribus exhibeant reuerentiã, vt dicit Lucas de Penna in l. sacri. C. de præpositis sacri cubiculi. glo. in l. 1. §. si vicinus. ff. de aqua plu. arcen. in verb. seruitutem, facit l. 3. ff. de alie. mutan. iudicij causa facta. Et Canonici debent appellare Episcopum patrem, sed Episcopus debet eos vocare fratres. Pan. in c. nouit. de his quæ fiunt à prælato sine consensu c. in 3. not.

Hinc ex his Episcopus Parisiensis iustam causam habebat contra suos Canonicos. Qui tempore, quo ipse benedictionem dabat populo, nolebant assurgere, nec ei reuerentiam præstare, in flectendo genua, si conquestus fuerit: eò quia tenebantur, nec poterant de iure illud recusare: licet prætendant habere quandam exemptionem. Et ita etiam fuit dictum per Curiam parlamẽtalem Franciæ.

Crederem, quod decisio Bald. in d. l. fi. C. de oper. liber. esset vera in exemptis per pactum inter Episcopum, & monasterium factum, secus autem esset in exemptis per summum Pontificem ex priuilegio. Ita aliàs dicebat dominus meus, & præceptor do. Thomas Cusenier, legendo Pictauis prędictam legem, quam sub eo audiui, quem postea audiui esse aduocatum fiscalem in parlamento Burdeg. De quo semper in mente habui, quod nõ erat eo maior, & subtilior in iure nostro in tota Gallia. Nihil tamen tunc mihi pro hac distinctione allegauit, sed sicco pede transijt. Sed videtur, quod pro opinione illius sit, eò quia pacto ius reuerentiale tolli non potest. l. alia. §. eleganter. ff. solu. matr. Et ibi dicunt Ang. & Imola, quod licet Ecclesia sit exempta pacto, tamen tenetur ad reuerentiam Episcopo, de quo per Canonistas in c. cũ venerabilis. de test. in c. pastoralis. de dona. & etiam per Bal. in l. fi. per illum tex. C. de bonis liberto. & in d. c. cum non liceat. de præsc.

VIgesimaoctaua consid. Episcopum honorare debet Princeps quantumcunq; maxim⁹, tex. est, & ibi Abb. in c. solitæ. de maio. & obe. & in c. omnes. & Martinus Laud. in tract. de dignitatibus versi. 10. Imò etiam, vt videmus in concilio Niceno, Constantinus Rom. Imp. primum locum tenere non ausus est, nec se Presbyterorum consessibus adiungere, sed sedẽ nouissimam occupauit, vt refert Polycratus in libr. de nugis curialium & vestigijs philosophorum. lib. 4. c. 3.

Aduerte tamen, quod Rex præfertur, & præsidet quibuscunque Prælatis feuda tenẽtibus ab eo, secundum Panormitanum in c. cùm virum. in fi. de foro compet. maximè Rex noster Franciæ, eo, quod oleo sancto vnctus est: de quo latius vide infra in sequ. par. in 31. consid. Imò Episcopi Regni debent ei iurare fidelitatem seu reuerentiam: quã reuerentiam in concilio sibi reseruasse, declarat Theodoric⁹ Rex, c. concilia. §. hinc etiam. 42 dist. quod intellige verum ratione feudorum & rerum temporalium, vt tenet Pan. in ca. nimis. extra de iureiu. quo casu tenentur præstare fidelitatem. ca. nimis. & ibi Pan. & alij, de iureiu. Bal. in præludijs feud. Henricus Bohic. in c. fi. extra de re iud. nota. in c. solitæ. & in c. dilecti filij. extra de re iudi. Et in talibus rebus feudalibus Prælatus efficitur subditus Regi: in alijs autem non, sed reuerentiæ debitor. dicit Bal. in d. c. nimis. Sed etiam quo ad alia temporalia, licet non sint feudalia, subijciuntur Regi. Imò, constitutionibus & ordinationibus illius obedire tenentur in temporalibus. Bal. in ca. cum venissent. de eo, ꝙ mittitur in possessionem causa rei ser. Et ideo videtur, quod si Princeps aut Rex exigeret collectas nouas, super omni temporalitate sui Regni, pro necessitate defensionis suę patriæ, quod etiam bona temporalia clericorum, & maximè feudalia essent illi exactioni subdita, vt videtur tenere Petrus de Anch. in d. c. nimis, quod an sit verum, dicam alibi.

Aduerte etiam, Quia Regens etiam in his, quę concernunt negotia Ecclesię, potest præcipere sacerdotibus primi & secundi ordinis, vt habetur 4. Reg. 24. vbi Rex pręcepit Elchię Pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis. Dicã infra, in quinta par.

quando ponam de excellentia, & præeminentia Regum, in 32.consid. incip.quilibet Rex seu Princeps suo Regno. vbi posuit de reuerentia præstanda Regi per Prælatum antequam administret.

VIgesimanona consi. Protonotarij participantes, cum habeant officium in Curia, præferũtur omnibus Officiarijs post Vicecãcellarium, Camerarium, pœnitentiarium, & referendariũ. post tamen Episcopos: & si sint Episcopi præferuntur ratione dignitatis officij cæteris Episcopis. Quoniam Protonotariatus est dignitas, cum sint notarij Papæ.12.q.2.c.2.& c.cum redemptor.5.q.1.ca.quidam:notatur, in c.cupientes.de elect.in 6.glo.1.in c.scriptum.de elect. Et dicuntur Protonotarij, id est, primi Notarij Apostolicæ sedis, à protos Græcè, quod est primus Latinè. Inde dicitur Protomartyr, id est, primus martyr, vt declarat glo. in auth. de tabellio.§.illud quoq;.col.4.

Ex quo ergo habent dignitatem.l.e.maximum. C.de excusa.munerum.li.10.l.1.C.de mand. principum.l.præclaram.C.de primipila.li.12.l.1. C. de præposi.labo.li.12.l.neq; Dorotheum. C.de decurio.li.12.

Istud tamen nomen Protonotarius nunquam ponitur in Bulla, nec in alijs dispositionibus Apostolicis, sed tantum notarius. Licet in regulis Cancellariæ ponatur illud nomen ad maiorem excellentiam, vt dixit commentator vbi supra.

Et istud officium in principio Ecclesiæ primitiuæ à beato Clemente ad sanctorum martyrum gesta perquirenda atque scribenda fuit institutum, vt legitur in historia sancti Clementis Papę & Fabiani. Et sunt septem ordinarij, qui dicuntur Participantes, qui expediunt hodie Bullas Ecclesiarũ, & Monasteriorum, & habent bonum lucrum: hoc est intelligendum ante Bullam Papæ Pij, & solebant præcedere Episcopos vsque ad tempus Papæ Pij, sed ipse Pius mandauit sub Bulla contrarium, & sic seruatur hodie, vt dicit gl.regularum Cancellariæ Apostolicæ, in regula Papæ Iulij II.in 3.parte. Et vt dicit Lucas de Penna in rubr. de Magistris scriniorum. Cod. libr. duodecimo. Tales hodie sunt Secretarij domini nostri Papæ, qui sunt maiores post Vicecancellarium, & sunt similes magistris scriniorum, qui diuersis nominibus nuncupari possunt.

Et extraordinarij præferuntur quibuscunque clericis secularibus, cum dignitatem habeant, vt hic ante dictum est, & rochetum portare possunt, duntamen vigesimum annum habuerint, aliàs non, nec possunt ante fieri Protonotarij, prout statuit Paulus secundus. Et etiam, quod post annum à die promotionis ad ordinem Subdiaconatus ordinarentur, vt ponit Benedicti in sua rep. c. Rayn. in ver. Adiectæ impuberi.in princip. nume. 13. Et dignitas istorum hodie vilescit propter numerum eorum excessiuum, vt dicit Abb.Pan.in c.1.de priuilegijs.

Videtur tamen dicendũ, quod etiam ante prædictos Protonotarios sint alij officiarij sedis Apostolicę, qui pręferantur illis, vt sunt Referẽdarij, debent esse octo, vt ista patent ex ordine literarum quo per commentatorem regulæ Cancellariæ Iulij Papæ II.in 3. par. de quib. Referendarijs d[...] infra, in 7.par.in II.consider.

TRigesima consi. Post prędictos officiales [...]riæ Romanę sunt alij, qui ex ordine [...]dere aut præcedere debent, secundum quod habetur in regulis Cancellarię. Post duos Protonotarios est corrector literarum Apostolicarum [...]ius officium est magnum, & valde honorabile [...] Curia Romana. quia corrigit minutas rescriptorum Iustitiæ, & postea corrigit ipsa rescripta, & [...]pedit eadẽ, & mittit sua autoritate ad plũbum [...]mine Papæ: & in aliquibus ponit nomen suum in medio rescripti à tergo, & deinde ponit manũ [...] cecancellarius, & scribit hoc modo, f. mandatur ad plumbum: puta in sua nobis, & similibus. [...]ste habet bonum lucrum, quia habet vnã [...] resc. Et de potestate ipsius refert Speculator in tit. de rescripti pręsentatio.& in tit.de app.& ibi Io. Andr. in additionib. vbi multa alia de huiusmodi officiarijs, & vide commentatorem regularũ Cancellarię Iulij Papæ II. in 3. part. principali, vbi [...]plè: ad quem te remitto. De officiarijs Curiæ Romana. cum nõ multum viderim eos in practica, [...] intellexi, & cognoui per tres menses, quib. fui [...] ciuitate Bono. tempore, quo Iulius Papa II. illam recuperauit. medio Ludouici XII. Francorum Regis: pro quo erat illust. D. Carolus de Ambasia, [...]cumtenens Regius in Italia, & magnus mag. Francię, qui illã subiugauit, & in subiectione Iulij [...]pæ II. nomine Regio posuit: expellendo Ioannem Bentiuolum, cui tũc assidebam pro auditore, [...] Magistro requestarum, & semper illum incomitatus sum: & illa patria Bononię. subiugata, ibidem remansi in Curia Apostolica per tres aut quatuor menses pro negotijs dicti Illustrissimi domini de Ambasia apud Iulium Papam expediendis, [...] ratione officij Cardinalatus, eius fratris huius ciuitatis Hedu. Episcopi, quàm multis alijs, [...] qua de prædictis officiarijs intellexi.

TRigesimaprima consi. Sumendo argumentum à titulis Ecclesiasticis dicerem quatuor Abbates generales quatuor ordinũ generalium videlicet S. Benedicti, Bluniacensis, Cisterciensis & Præmonstraten. pręferri debere omnibus alijs Abbatibus, cùm dicantur Reuerendi patres in Christo: alij verò tantum Reuerendi patres. Et sic [...] præferri debere omnibus Protonotarijs, [...]narijs: licet Protonotarij deferãt rochetum, quod non faciunt Abbates: & tanquam quilibet [...]put in suo ordine, vt Abbas Cluniacẽ. qui [...]put in ordine Cluniac. vt tenet Oldradus consilio 204. quod incipit: Prima quæstio est. Vbi mouetur tribus fundamentis, quæ videas, cùm sint [...]

ni: pro autoritate abbatis Cluniac. qui est vnum caput in ordine. Et tanquam exemptus in ordine debet præcedere omnes quoscunque alios Abbates. notatur in c. ad apostolicæ. de priuilegijs. lib. 6. & in c. per tuas. extra de maior. & obe. dicam infra in 55. consi. Et exempti abbates possunt in concilio generali vti mitra auri frigiata, sed non exempti debent deferre albam & planam. notatur in d. c. vt apostolicæ. Et ita etiam dicit, & tenet Nicolaus Boerij in suo tractatu de autoritate, & præeminentia sacri magni concilij, in prima parte. In secunda ratione dixi supra in vigesima consid. huius partis. Abbates tamen Cistercienses, non sunt exempti: quin secundum formam suæ iurisdictionis teneantur reuerentiam, & obedientiam, suis episcopis exhiberę, seruata regula sua: vt habetur in c. ne Dei. & ibi gloss. & doct. extra de simonia. Audiui aliquando dici à quibusdam, quod abbates Cluniac. & Cisterc. ordinum, qui sunt duo capita in ordine, in Curia Apostolica stant ad pedes summi Pontificis illa sede, in qua sedent protonotarij participantes, & Episcopi: qui in hoc videntur præcedere Episcopos, eò quia sunt viciniores principali prælato, & superiori, scilicet summo Pontifici, arg. tex. in c. perlectis. 25. distinct. de quo infra dixi in 56. & 58. conside.

Et aduerte, quod Abbates, habentes terras, in quibus exercent iurisdictionem, habēt magnam dignitatem, cum æquiparētur præsidibus prouinciarum, & sic sunt clarissimi, secundum Bal. in l. 1. §. his cunabulis. circa medium. ff. de offi. præf. prætorio. Crederem tamen istos quatuor potius esse spectabiles, & æquiparari comitibus propter generalem administrationem in inferiores, quam habent.

TRigesima secunda consi. Abbas regularis, præfertur cæteris clericis, & non solum clericis simplicibus, sed alijs constitutis in dignitatibus secularibus inferioribus ab Episcopo. Abbas in c. decernimus. & post eū Phil. Decius de iudicijs. Gem. in c. fi. in prin. per illum tex. de offi. dele. in 6. vbi dicit, quod Abbas præfertur canonicis Ecclesiæ cathedralis: idem etiam tenet Bal. in c. pastoralis, in ver. extra de off. dele. dicēs quod magis est deferendum vni abbati foraneo, quàm in canonico cathedralis Ecclesiæ, qui est in dignitate, cum pręsit cap. Et Canonicus cathedralis Ecclesiæ nō dicitur habere dignitatem. Dominic. de S. Gem. in capit. statutum. in princip. per illum text. de rescrip. in 6.

Sed intellige prædicta, nisi Canonici collegialiter procederent, quia tunc Ecclesiam cathedralē repręsentant, quæ plus alijs honorari debet, vt notanter dicit idem Dominic. de sancto Gem. in c. quamuis. in prin. §. quāquam. in 3. notab. de preb. in 6. & Fel. in c. postulasti. col. 7. extra de resc. & in c. meminimus. in fi. secundę col. de acc. vbi dicunt, quod Canonici Ecclesiæ cathedralis præcedunt Abbates in processionibus. Ad quod bene facit, quod no. do. Abb. in c. cum non liceat. in prin. de præscr. vbi dicit, quod Ecclesiæ inferiores debent reuerentiam Episcopo, & sic Ecclesię cathed.

Ex quibus constat, quod Fratres minores huius ciuitatis Hed. male fecerūt in obitu Nobilis, & potentis viri domini Francisci Rolin, quondam balliui Hed. volendo tunc vltimum locum tenere cum cappa, in eorum Ecclesia, etiam post Episcopum, & Canonicos Ecclesiæ cathedralis: cum si fuisset ibi abbas, non potuisset pretēdere maiorem locum in præsentia Episcopi, & canonicorum Ecclesię cathedra. collegialiter procedentib. vt hic ante dictum est.

Et, quod Abbatia alijs dignitatibus inferioribus secularib. ab Episcopo præferatur, facit tex. in c. pe. de. offi. vic. in c. insinuante. de off. deleg. in c. 1. de renun. in c. cum dilecti de ele. in c. ex parte, in prin. de ver. sig. & in d. c. decernimus. de iud. ibi, abbates archidi. Vbi ex priori nominatione prefertur Abbas Archidiacono, & Prior nominatur, & ex priori nominatione, maior dignitas arguitur, notatur in c. bene quidem. 96. dist. & in c. quorundam. de elect. in 6. & in c. præsenti. in prin. de off. ord. in 6. dicam infra latius in 63. consid.

Ex quibus supradictis, infert Barbatia in d. c. decernimus. Quod abbas præfertur Archidiacono cathedralis Ecclesiæ. Pro quo est decisio Pan. in c. ex ore. in 4. nota. per illum tex. de priuilegijs. Faciunt tex. quod præferatur Abbas Archidiacono, cū prior etiam nominatur. in c. fi. de dila. & in c. dilectas. de of. deleg. & in c. fin. de confir. vtili, vel inutili. & in c. cum oporteat. de accusation.

Faciunt, quæ dicit Andre. Siculus, dictus Barb. in d. c. decernimus, iam supra pluries allegato. in 3. & 4. col. vbi etiam Abbas præfertur Duci, cum prior sit in nominatione. authen. habita. C. ne filius pro patre. Ibi tamen dicit Fel. quod videtur, quod abbas non habeat dignitatem, imò solum dicitur habere officium: quod an sit verum, vide eum ibi.

Et quoniam ista in pluribus locis eueniunt, volo eà ampliori stylo tractare. Et primo ponam argumenta pro vtraque parte, & responsiones ad argumenta vtriusque partis, tum ponam quasdam conclusiones.

Primo ergo videtur dicendum, quod Abbates debeant præcedere capitula Ecclesiarū cathedralium ex eo, quia tex. in c. fi. de maior. & ob. ibi, prælatorum Burdegal. prouincię, & cathedralium capitulorum, vbi text. præponit prælatos capitulis cathedralium Ecclesiarum: modo Abbates dicūtur prælati. capit. secundo, de iud. Et ordo scripturæ in dubio est inspiciendus. l. quoties. ff. de vsufr. l. generaliter. §. & siquidem. ff. de fideicom. liberta. l. moribus. §. prius. vbi d. meus Iason post alios. ff. de vulg. & pup. subst. l. cum pater. §. pen. ff. de

 leg.

leg.2.c.mandato.de precib.c.pe. in prin.de ele. in 6.44.dist.c.sit rector.in fin.Fel.in c.cũ dilecta, col. 3.de rescri.Arc.in consi.103. Faciunt plura allegat. per do.Præposi.Card.in ca. Nicolao.in pe.col.de app.per Angelum Arct.in §. licet. ex quib. causis manumit.non pos.&in §. ante hæredes. instit.de legatis.& in §.si quis.insti.de inutilib.stipula.& dicam amplius de huiusmodi ordine scripturæ, igitur,&c.

Secundò,sic probatur.Nam,vt videmus,ex eodem ordine Abbates post Episcopos nominantur,vt est tex.in c.decernimus de iudicijs.& in c.in nomine domini in prin.23.dist.& in auth. habita. C.ne filius pro patre. vbi etiam Abbates præponuntur Ducibus & proceribus sacri palatij. facit tex.in c.fi.de offi.dele.lib.6.& in rubro & nigro Episcopum vel Abbatem.& in cap.1.in princ.de his qui feudum dare possunt.& per illum tex. in d.ca. decernimus.in 3. col. dicit Barbatia hoc esse sine dubio,quod Abbates præferuntur Canonicis Ecclesiæ cathedralis: Imò videtur ibi tenere, quod præferantur Archidiaconis, & digniores sunt illis:Imò,vt ibi dicit, consuluit quod Prior perpetuus,& Abbas,præferuntur Archidiaconis,Decanis & Canonicis Ecclesiæ cathedralis. consuluit tamen & dicit,quod in processionib.Ecclesiæ cathedralis præfertur Abbatibus.

Tertiò facit,quoniam Abbas obtinet dignitatem c.vt apostolicæ.de priuil.lib.6. ibi: quibus nõ competit ex propria dignitate.no.glo.fin.in c.exposuisti.de corpore vitiatis.c.indemnitatib.§.verum.de elec.lib.6. Sed Canonici Ecclesiarum cathedralium non sunt in dignitate positi, notatur in c.statutum.in prin.de rescri.lib.6.ibi:habentes dignitatem,& habentes personatum. & Canonici Ecclesiæ cathedralis ponuntur vt diuersi.ad idẽ c.1.§.hoc autem.ibi,dignitatib.& canonicatib.de iudic.cum similib.Inno.in c.fraternitatem.de sepulturis.Host.in summa,ti. de filijs presbyterorũ. §.fi.Barba.in c.quæsitum. in 1. col. de rerum permut. Sed habentes dignitatem, debent alios in sessione,sententijs,vel opinionibus, & in subscriptionib.& alijs similibus præcellere.l.1. & 2. ff.de albo scribendo.17.dist.§. hoc quoq; notandum c. episcopos.vbi Præpositus.de Turrecr.Gemi. & alij 17.distin.& digniora præponenda. insti.de iure natu.gentium & ciui.§.vlt.gl.in §.alia.insti.de bo. pos.Ad istud posset responderi,quod non videtur esse bene determinatum, quod Abbatia sit dignitas.sed potius officium,vt videtur tenere Fel.in c. 2.de iudicijs.

Quartò facit,quia Abbas est de maiorib.Ecclesiæ,& alij dicuntur inferiores.ca. si quis deinceps. coniungendo principium cùm fi.15. d.7.per quẽ tex.dicit Archidiaconus in c.2.in verbo,dignitas. de præben.lib.6.Quod in odiosis,appellatione dignitatis non venit Episcopatus vel Abbatia, eò, quia sunt dignitates primi gradus. Aliæ verò dignitates,dicuntur inferiores, & refert hoc tene[re] Ioannes Monachi cardinalem in c. inquisitor[is] de hæreticis, lib.6.idem tenet gl.ordinaria in [c.] 2.gl.1.in fi.quod sub illo c.cõtinentur Episcop[atus] vel Abbatiæ.& ita seruat Romana curia, quæ [hu]iusmodi dignitates in ipsa curia vacantes [di]spositioni specialiter & expresè reseruat.

Quintò, Abbates habent iurisdictionem ord[i]nariam in suis cœnobijs & monasterijs,ita, [quod] possunt subditos suspendere,interdicere, [excom]municare.c.quanto.ibi,glo.no.in gl. pen.de [mai]or.c.ad nostram. iuncta subscriptione. & c.[repre]hensibilis.in fi.de appel.c. sicut tuis, cum [subscri]ptione.& glo.in verbo,anathematis.in prin.[I]mo.optimè tex.in c.nullum, in c.abbates.[...] per Barbatiam in c. cum contingat. 32. col.de [fo.] comp.Abbatem in repe.c. si quis contra cler[i]co.ti.de foro compe.Et,quod amplius est, [etiam] Abbatissa habet iurisdictionem.c. dilecta.de [ma.] & obe.& in c.detecta.de exces. præl. Non ta[men] potest excommunicare,vt ibi notatur, Imò [Pri]or maior,siue conuentualis, habet aliquam iur[is]dictionem,c.cum in ecclesijs. eo. ti. extra.de [ma]io.& obe.& ibi doct. Et taliter dicitur habere [di]gnitatem per tex.in c.nisi essent viri de præb. [...] quod poterit esse delegatus. cle. 2. de rescriptis [...] non habet capitulum seu collegium Ecclesiæ [ca]thedralis,cum non habeat iurisdictionem in [sin]gulos Canonicos de iure communi, imo Episco[pus] habet illorum excessus corrigere, & de eor[um] causas cognoscere.ca.irrefragabili. §. excessus [de] off.ord.nec etiam dignitatem.notatur in c.sta[tu]tum.de rescriptis,in 6.

Sexto,Abbates debent esse sacerdotes.ca.[...] æta.& qua. Ita quod ordo presbyteralis est an[ne]xus dignitati Abbatiali aptitudine non actu: [...] est,non est necesse quod tempore promotionis [ad] Abbatiam sit presbyter,sed debet habere ætatem legitimam & alia in sacerdote requisita, & [...] primum illum ordinem recipere.no. Panor.[in] c. cum in cunctis.§.inferiora.pe.col.circa med[ium] de ele.post gl.valde no.in ver.annexi.cle.vt his [qui] §.2.de æta.& qua.Ioan.And.in nouella.in c.cu[m] in fi.lecturæ.de præben.in 6.

Sed Canonicatus,& præbendæ etiam cathedra[]lium Ecclesiarum,nullum habent ordinem,[...] vel habitu,præter psalmistatum, aut primam [ton]suram adiuncta.c. quæris: de æta. & qua.[...] notatis per Io.And.& Anton. de But.bon[...] in cle.2.in prin.de æta.& qual. vbi dicitur qua[...]les Canonici non existentes in sacris ordinibus [...] solo puniuntur, quod priuantur voce capitu[li] Ratione erga administrationis & ordinis [...] Abbates præponi capitulo vel Canonicis.ca.[sta]tuimus.de ma.& obe.c.fin.de consti.c. cum o[...] de consuet.iuncto c.ad hoc.in prin. De offi.Arch[i] presbyteri.dicam infra in consi. in c. minor ord[i]ne.vbi dicam de Archidiacono qui præfertur [...]

chipresbytero, eo quod est maior administratio-ne, licet Archipresby. sit maior ordine.

Septimò, Abbates assumuntur per electionem fratrum vel religiosorum suorum. c. 2. & 3. & c. abbatem. 2. c. quàm sit. §. aliàs. ver. defuncto. 18. q. 2. c. si. 16. q. 7. Adeo, quod omnes solennitates requisitæ in electione Episcoporum, debent interuenire in canonica vocatione Abbatũ. c. quia propter in prin. de ele. Honorabilius est autem, assumi per viam electionis, aut postulationis, quàm per prouisionem aut collationem. Vnde in gratia generali, per quam mandatur alicui de dignitate, ad alicuius præsentationem, institutionem, collationem, vel aliam dispositionem quamlibet, non includitur dignitas electiua, siue ad quam quis consueuit per electionem assumi, vt est tex. in c. cum in illis. §. 1. de præb. lib. 6. cle. 1. §. ad hæc. & ibi gl. multum notabiliter in verbo, quamuis, eo. ti. Canonicatus vero, & præbendæ vacantes, replentur per collationem Episcopi & Capituli, alterutrius illorum, secundum diuersas consuetudines. c. cum in Ecclesijs, de præben. lib. 6. no. Panor. post gl. in c. cum Ecclesia Vulterrana. de ele. glo. in c. fi. de supplen. negl. præla. 21. dist. in summa, in gl. in prin. & in ca. irrefragabili. §. excessus. circa medium. gloss. vnica, de off. ord. facit. c. nulla. §. 1. de concess. præben. libr. 6. & ca. ea noscitur. de his quæ fiunt à prælatis.

Octauò, Abbas dicitur Prælatus Ecclesiæ. c. 2. de iudi. c. cum ab Ecclesiarum. cum ibi no. de off. ord. ca. vt apostolicæ. de priuilegijs, lib. 6. cle. 1. in versic. præsidenti. de rescri. c. quanto. in fi. de off. ord. c. fi. de regularib. in prin. quasi præ alijs dilati, vel lati, secundum Pan. in d. c. cum ab Ecclesiarum. primo notabili cum diuersis concordantijs ibi allegatis. Et pastor Ecclesiæ dicitur, ita, quod per eius obitum dicitur monasterium viduatum. c. ne pro defectu. in princ. de elect. in d. c. sicut. in princi. vbi gloss. notabilis. in verb. pastores. qui ponit allusionem bonorum & malorum pastorum.

Item pater dicitur. c. vlt. ibi, patres Abbates. de regulari. gloss. in l. 2. in cle. Abbates. de rescri. vnde Abbas nomen Hebraicum secundum aliquos, vel Syrũ secundum alios, interpretatur pater. Ad Gal. 4. iuncta gl. ordinaria. & ad Rom. 8. c. 23. q. 4. c. hęc autem. alias §. ex his omnibus. in fi. sub d. c. Archimandritę Gręcè, hoc est Principes ouium vel monachorum, qui sunt quãdoq; lupi rapaces. No. Accursius in epist. Inter claras. in verbo, archimandritę. circa medium. C. de summa tri. & fi. cath. de monachis. §. illud. Quę nomina non inueniuntur imposita capitulo vel Canonicis, nec illorum officio conueniunt. Et cum sint nomina dignitatis & honoris, maximè cum sint appellatiua, ab eis augmentum sumere licet, vt facit tex. in §. est & aliud. insti. de donationibus. & l. decernimus. ibi. & ipsorum monachorum nomen exposcit. vbi glo. ponit interpretationem verbi monachus. C. de epis. & cler. & l. 1. in fin. C. de offi. prefecti vrbis. ibi. vt sciat ex ipso nomine quid pręfecto debetur annonę, & l. defensores. 2. ibi, nominis sui tantum fungantur officio. C. de defensoribus ciuit. 16. q. 1. cap. si cupis. in prin. Ex quo videtur dicendum, quod cum sint maioris dignitatis, & honoris, quam Canonici, quod illos pręcedere debent.

Nono, Abbates habent multa priuilegia in corpore iuris clausa, Quæ non competunt cap. ecclesię cathedralis, nec Canonicis: inter quę dispensant in pluribus articulis, contra regulas iuris communis. ex quibus Spe. in ti. de lap. & disputa. §. sunt quoque nonnullę alię personę. versi. alias quoq; enumerauit. 35. casus.

Item possunt conferre primam tonsuram, & minores ordines, vsque ad lectoratum inclusiuè, subditis suis, in quib. iurisdictionem habent quasi Episcopalem. 69. dist. c. 1. iuncta gl. in verb. alia. de suppl. neg. pręl. c. cum contingat. & de ęta. & qual. c. Abbates in fi. iuncta gl. pen. de priuil. lib. 6. facit c. 1. cum gl. in ver. à non Episcopis. de ordinatis ab Episcopo qui renun. Episcopatui. duobus tamen concurrentib. vt copulatiue interuenien. videlicet, quod sint presbyteri, & quod benedictionis munus susceperint. d. c. cum contingat. aut saltem per eos non steterit, quominus receperint. per dictum. c. primum.

Absoluunt insuper monachos ab excommunicatione, pro violenta manuum iniectione, in personam Ecclesiasticam, incursa iuxta determinationem. c. 2. c. canonica. & c. cum illorum. de sent. excom.

Modo magis priuilegiatus minori priuilegiato præponitur secundum glo. ordinariam, in verbo priuilegiatum. c. accusatus. §. sanè. de hereticis. lib. 6. facit c. volentes. de offi. legati. l. fi. ff. de offi. procon. 21. dist. ca. denique, facit de priuilegijs credi. per totum. ff. & C. & qui potiores in pigno. habeantur. l. assiduis. cum duob. auth. sequentib. & etiam facit. C. de officio fisci. & de priuilegio dotis. per totum.

Decimò, Abbas benedicitur ab Episcopo: dicitur 1. c. & c. cum contingat supra alle. c. quoniam. 69. c. meminimus. de accusa. c. inter monasterium. de sent. & re iudi. vbi etiã plenè tractatur, maximè per Panor. & Fel. An electus, & confirmatus, ante benedictionem debeat appellari Abbas, vel electus. & idem Fel. in c. eam te. col. 5. ver. tertio restringuntur. de rescriptis.

In tantum, quod ista Abbatis benedictio, non est simplex, sed mista inter ordinatoriam, & simplicem, medium tenens: tamen, plus participat ordinatorię quã simplici, eò, quod per illũ, potestas conferendi certos ordines, & benedicendi abbates subditos, confertur, prout not. Io. And. in ver. ad sacros. post Host. ibi in c. tuã. de ęta. & qual. in c. memi-

meminimus præallegatis. in verbo, benedictionis.gl.ordinaria plenior de iure.in verbo,benedici.cle.attendētes. §. statuimus.de statu monachorum.Ratione cuius benedictionis, possunt benedicere Ornamenta Ecclesiæ, Imagines, Crucem Libros,& similia.notant Stephanus,Guil.de Lauduno,& Cardinalis.in d.§.statuimus.& in d.c.Abbates.vbi Ioan. And.in nouella. Dominicus de S. Geminiano. &Philippus Francus de priuilegijs, lib.6.Angelus de Claua, in sua summa, in verbo benedictio.§.1.& 2.

Vndecimo,Abbates dicuntur sponsi, vel mariti spirituales,suorum monasteriorū,non sic Canonici.not.glo.1.post Inno. in c. quia propter de ele. Non tamen ita proprie, sicut Episcopi ecclesiarū cathedralium. notatur in c. vlt. de postul. præla. iunct. c.si abbatem.de ele.li.6.vbi probatur quod Episcopus non potest eligi ad aliam prælaturam, sed bene Abbas.

Duodecimò,Abbates,vt plurimum,ex priuilegio,aut cōsuetudine,vtuntur insignib. Pontificalib.scilicet annulo,baculo,mitra,sandalibus,& benedictione solenni.c.Abbatès.de priuil. lib.9.& c. vt apostolicæ.eo.ti.de priuil.lib.6.Quę nō inueniuntur concessa simplicib. Canonicis, vel alijs inferioribus saltem ita communiter. Et hæc dignitàs summe est attendenda. Cum illa tendat ad gloriam,& honorem maximum,ratione delationis prædictorum Pontificalium: de quibus plene per Specu. in tit.de priuilegijs.§.1. ver.Abbas. Et propterea dicebat Gemi.in dict.ca. vt apostolicæ. quod plus debet honorari prælatus, qui potest vti talibus insiguib.Pontificalibus:quàm qui non potest vti:subdes, quod ex maioritate ornatus, quo quis potest vti, colligitur etiam maioritas dignitatis: & hoc dicit esse notandū pro ordinandis Abbatibus,in actibus,qui per eos geruntur: Quoniam ex quo vtuntur dignioribus insignibus,& maioribus præfulgent honoribus, etiam debent in digniori loco collocari.facit gl.41.dist.c.parsimoniam.cum tex.in §.1.instit.de iniurijs.& in c.pe.& c.quoniam.de vir. & hon.cle. vbi ex qualitate, & preciositate ornamentorum, augetur dignitatis prærogatiua.Dicit tamen Luc. de Pen. in l.vnica. C.nulli licere in frænis.lib.11. in 3.col. quod inferiores non possunt pręsente maiore dignitate,aut potestate, vti ornamento eius qualitatis, & decoris,quod maiori conuenit:quod not. per tex. in d. c.vt apostolicæ:quoniam vidi de hoc dubium. Et vide Gemi.in d.c.vt apostolicæ. vbi ponit, quando,& quomodo,& quibus mitris Abbates possint & debeant vti,& in quib.locis.

Decimotertiò,maior idoneitas exigitur in Abbate,quàm in Canonico. Promouendus enim in Abbatem, debet habere 25.ann. notat Panormitanus per illum text.in c.cum in cunctis.§.inferiora.de elect. Maior autem septennio, licet minor quatuordecim,potest esse Canonicus Ecclesiæ cathedralis. c. super inordinata. cum ibi notatis. de præbendis.bonus text.cum gl.in c.ex eo. de ele. li. 6.facit c. ex ratione. & c. indecorum. de ætate & qual.Ac etiam morib.18.q.2.cap.si quis Abbas. in auth.de monachis.§.1.coll.1.& in auth. de sanctissimis Episcopis.§.iubemus.coll.9. In maioribus autem dignitate, maior idoneitas & sufficientia requiritur,d.c.cum in cunctis.in prin.1.q.1.c.vilissimus.facit l.qui indignus. ff. de senato.facit optimo.gl.in ver.præsumptione.in c.scriptum.de ele. Et ex istis fundamentis tenent multi,quod Abbates sunt Canonicis Ecclesiæ cathedralis,& cæteris inferiorib. dignitatibus Ecclesię cathedralis præferendi.Et his motiuis mouetur quidam Ioannes Montaigne,post tractatum de bigamia, qui hanc materiam disputauit. Et licet aliqua fundamenta pro parte contraria faciat, ad illa tamen respondet,& videtur in hanc partem inclinare: ego autem adhuc recitabo argumenta & motiua, pro parte contraria,& tandem quid tenendum dicam.

Et primò, pro capitulo Ecclesię cathedralis facit:quia Episcopus & Canonici Ecclesię cathedralis constituunt vnum corpus spirituale & mysticum,cū Episcopus sit caput, Canonici qui faciunt capitulum efficiunt alia membra. Vnde Episcopus sine sui capituli consilio, nihil spectantium ad regimen Ecclesię suę tractare vel concludere debet.c.nouit.& c.quando.de his quę fiunt à prelatis sine consensu capituli. Nisi consuetudo legitime pręscripta haberet contrarium.c. non est de consue.lib.6.Modo membra caput sequuntur.c.non liceat.in prin.de pręscriptioni. l. cum in diuersis ff.de religiosis & sump.funerum.

Et quidam doctor,me existente in studio, interpretans illam legem, allegauit eam,ad istud propositum: Quod vbi est caput,censetur esse totum:quod adhuc peius,pro doctore,intelligentes scholares, ceperunt eius capones & dimiserunt capita. Et cum conquestus fuisset doctor de suis caponibus,accesserunt ad eum scholares,& dixerunt:Domine,vos interpretando legem, cum in diuersis. ff.de relig.& sumptib. funerum. dixistis ꝙ illa lex faciebat,quod vbi erat caput,cēsetur esse totum,ideo illam volendo deducere ad effectum, accepimus capones,&dimisimus capita.Sed quia videmus,quod nihilominus conquerimini de caponibus vestris,qui censentur esse in loco, in quo sunt capita,secundum illam legem: Ideo videtur, Quod aut illa lex hoc non dicat, aut quod aliæ leges sunt fraudulosę, aut quod interpretatio vestra non est bona,aut quod indebitè conquesti estis de dictis caponibus: & propterea, detis nobis veram interpretationem illius legis. Qui doctor respondit, quod illam intelligebat solum in suo casu scilicet in sepultura cadaueris mortui, & non in caponibus:& quod interpretatio scholarium erat nimis larga,& vltra,quàm intellexisset dictus doctor.

Secundo

Secundò, pro hac parte Canonicorum, & capitulí facit. Quia maior est communio inter Episcopum & suũ capitulum, seu Ecclesiam, quam cum alijs corporibus, vel Ecclesijs inferiorib. ca. requisisti. §. si vero. in fi. de testa. Adeò, quod quicquid acquirit præsul, suæ Ecclesię, vel capitulo acquirit, vt ibi. & c.1. in fi. eo. ti. c.2. & 3. de peculio clerico. & c. vnico. 17. q.1. in fi.

Tertiò, Canonici dicuntur fratres Episcopi. d. c. & cap. quanto de his quæ fiunt à prælato sine cõsensu capituli. 25. dist. c. esto subiectus: sicut Cardinales omnes dicuntur fratres Pontificis. c. licet tertio de test. c.1. cũ gl. de offi. leg. c. fundamenta. in prin. iuncta gloss. in verbo fratres. de ele. lib. 6. & sic Episcopi ac superiores, fratres Romani Pontificis appellantur. c. quam graui. de crimine falsi. Quia ergo Episcopus vt maior ordine, & dignitate Abbates præcedit, in quo nullus hæsitat: ergo & capitulum suum ratione dictarum conuentionis, & fraternitatis: cum videamus dignitatem, & honorem paternum ad filios transire. l. fœminæ. l. filium, & l. liberos. ff. de sena. l. cum legitime. cum ibi notatis. ff. de statu hominum. c.2. de conuers. infidelium. Et facit, quia connexitas & coniunctio, operatur ampliationem priuilegij, vt tenet d. meus Ias. & ibi ostendit per multa in l. 1. C. de transa. & dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgund. in tit. Des iustices, & droictz dicelles. §. 4. in gloss. Et sur ses hommes subiectz. ibi, Additio. Et aduerte. Sic etiam, vt videmus, ratione coniunctionis, siue dignitatem siue nobilitatem defendit in vxorem, etiam post eius mortem, quamdiu vidua manserit. d. l. fœminæ. l. 1. & vlt. ff. de senatoribus. l. mulieres. ff. de incolis. l. mulieres. C. de dignita. lib. 12. c. ex par. vbi glo. fi. Pan. & Fel. de fo. comp. bonus text. in c. cũs qui. §. fin. de sepul. lib. 6.

Et licet ad ista tria fundamenta, videatur respondere idem Ioannes Moutaigne, quòd communio, & fraternitas, existens inter capitulum, & Episcopum non transfert honorem debitum Episcopo ad capitulum, sicut frater, aut socius, non transfert honorem, aut nobilitatem, seu dignitatem ad fratrem vel socium, maximè, quando Episcopus non est de capitulo, vt in pluribus, vt dicam in 45. consi. Quoniam, vt etiam dicit, Episcopus non venit appllatione capituli. probat rub. de his quæ fiunt à Prælato sine consensu capituli. vbi Prælatus, & capitulum ponuntur tanquam diuersa. & dicit esse gloss. magistram. & singularem in cle. 2. §. illi vero. in verbo, in eisdem. de æta. & qualita. facit capit. vnicum. ne sede vacante. lib. 6. c. postulasti. de concess. præbend. c. à collatione. de appel. lib. 6. quod not. gloss. in c. causam, de ele. Tamen suæ responsiones, non stringunt ad prædicta, in casu, maximè in quo Episcopus vadit processionaliter, & est in cap. cum Canonicis: quia tunc, cum sit Canonicus. Pan. in c. postulasti. de concess. præben. Ibi est, tanquam caput, & Canonici membra, repræsentãtes simul Ecclesiam cathedralem. Non. n. liceat à capite mẽbra discedere. Ideo statim post Episcopum debent esse Canonici, tãquam membra inmmediate sequentia caput, & hoc tenet Gemin. & alij in ca. quamuis. §. quenquam. in 3. notab. de præben. in 6. & alij supra alleg. in prin. huius considerationis.

Et licet dignitas non transferatur ratione communionis, aut fraternitatis, tamen ratione communionis, & connexitatis, quis sortitur priuilegium seu consequitur priuilegium priuilegiati, vt dixi hic ante: & faciunt infinita quæ adduci possent, de quo plura per do. meum Ias. in d. l. 1. C. de transa. Vltra eum faciunt, quod ratione connexitatis, quis sortitur, seu consequitur priuilegium. gl. in c. postulasti. quasi in fi. de concess. præben. Hinc videmus, quod si plures delinquũt, quorum aliqui sint clerici, quod ratione priuilegij clericatus, non solum clerici delinquentes sunt remittendi coram iudice Ecclesiastico, verũ etiam laici delinquentes, cum clericis. Istud est dictum stupendum Antonij de Prato veteri, in l. 2. ff. quæ sententiæ sine appellatione rescinduntur. allegatum per Fel. in c. 1. de præscriptio. pro hoc, facit dictum Bar. in l. præcipimus. §. eo. obseruando. C. de appel. dixi plenè in consuetu. nostris ducatus Burgund. in ti. Des iustices & droictz dicelles. §. 5. in gl. S'il n'à grace du Prince. versi. antequã tamen ponam illos casus. nume. 70. Nam, nulla maior esse connexitas potest, quam sit inter caput, & membra, cum sint indiuisibilia.

Sed ratione connexitatis, idem debet esse iudicium, de vno connexorum, quod de alio. Fel. in c. translato. in 2. colum. & in 17. consequenti. Hinc est, quod sententia generalis extenditur ad connexa. Idem do. meus in l. si de certa re. in 2. col. C. de transa. & ratione connexitatis, Ecclesia cognoscit de causa profana. Panor in c. licet ex suscepto. in 5. col. extra de foro comp. Et ratione connexitatis, Iudex impetratus super petitorio, cognoscit de possessorio. Panor. in c. ex conquæstione. extra de rest. spo. Imò, dictio taxatiua, non tollit connexa. do. meus Ias. in l. actionem. C. de procu. Et si quis se extendat vsque ad connexa, dicitur obseruare fines mandati. d. meus Iason in l. si procurator ad vnam speciem. C. de procu. Et ratione etiam fraternitatis, quis etiam consequitur priuilegium, vt dicit Bartol. in l. qui iurisdictioni præest. in fin. ff. de iuris. om. iudi. Vbi ponit de duobus fratribus, feudum commune habentibus, & vnus committit felloniam, propter quam priuari deberet feudo, alter verò non, quod neuter priuabitur: quam decisionẽ sequitur Corset. in singularib. suis, in verbo, communitas, & d. meus Ias. in d. l. 1. C. de transa. alleg. Bald. in c. 1. quib. mod. feu. amittatur. sed non allegauit Bar. in dicto loco.

Quartò, pro hac parte facit, quia capitulum, sede vacante, Episcopo succedet in omni iurisdictione Episcopali, siue exercitio eiusdem, in libera spiritualium & temporalium administratione. c. his quæ. & c. cum olim. in fin. de maio. & obe. c. vno. eo. ti. lib. 6. c. si episcopus. & c. fi. de supplen. ne gl. præl. lib. 6. cle. statutum. de ele. cum concord. Et licet ad istud fundamētum respondeatur, quod illud priuilegium est temporale, durante vacatione sedis Episcopalis tantum: & ideo, quod sit honor ratione priuilegij impendendus, eodem tempore finiri debet, quo ipsum priuilegium. Ex quo, vt dicitur, quando sedes vacat, & capitulum gerit vices Episcopi, præferri debet Abbatib. & inferioribus prælatis, per c. præcipimus. 14. dist. c. sane. le second. de off. del. quæ not. Fel. in rub. de maio. & obe. col. 5. in prin. adducuntur no. per Io. An. in nouella. in c. deliberatione. super gl. 2. de off. lega. lib. 6. vbi dicitur, quod præpositura Ecclesiæ Taurinen. sit ibi maior dignitas post Episcopalem seu Pontificalem, eò, quod immediate sedet post Episcopum, conuocat capitulum, & similia, quæ sunt signa maioritatis: licet Archidiaconus dictæ Ecclesiæ mortuo Episcopo gerat vices Episcopi de iure speciali. & ibidē Dominicus, & Philippus Francus, & Fel. in d. rub. pen. col. in prin. Sed prędicta nihil faciunt ad propositū, quia ea tantum ratione in hoc casu de iure communi capitulū, sede Episcopali vacante, gerit vices Episcopi, quia est maior, quo ad administrationem Ecclesiæ cathedralis, quæ est magistra totius diœcesis, post Episcopū, cum sit membrū immediate inhęrens capiti: Ideo tanquam habens maiorem dignitatem, iura dant ei administrationem, de iure cōmuni. In casibus autē alijs allegatis sunt casus speciales, qui habent dicta priuilegia, ex speciali cōsuetudine locorum: ex quo nō debent trahi in consequentiam, nec ex illis arguendum est, ad ꝙ ex iure cōmuni dispositum est. Faciunt ad prędicta l. quod vero. cū l. seq. ff. de legib. vbi ea, quę sunt singulariter & in fauorem alicuius introducta, contra rationem iuris, non debent in cōsequentiam trahi. Ex quo, in hoc casu, si ex priuilegio speciali competat maioritas preposito, ergo non est dicendum, quod vacante sede Episcopali, competat eidem administratio: quod secus est in casu nostro, cū maioritas in hoc casu, competat iure cōmuni: ergo & ratione maioritatis, est extendenda ad administrationē, vacante sede Episcopali. & in his responsionibus ad prędicta argumenta, non ambulat recto pede dictus Ioan. Montaigne, qui voluit fauere Abbatibus, in his maximè, quæ concernunt ea, quæ fiunt cum Episcopo, vt infra dicetur amplius.

Quinto pro hac parte facit, quia cathedralis Ecclesia, quam capitulum constituere videtur, maiori gaudet prerogatiua, quàm Ecclesię inferiores, & amplius debet honorari, ita quod in odiosis, appellatione Ecclesiarum ciuitatis, vel diœcesis, nō venit, nec includitur, c. quamuis. in §. quanqua[...] de pręben. lib. 6. vbi Dominicus de S. Gemin[...] colligit, quod in processionibus generalibus Ca[...]nonici debent pręcedere Abbates ciuitatis, [...] diœcesis, & esse proximiores Episcopo. de quo [...]cto supra dixi in prin. Est enim matrix Eccle[...] hoc est maior, vel mater aliarum Ecclesiarum [...]tius diœcesis. 63. dist. §. ex his constitutionibus [...] as est §. cum ero. ca. venerabili. in fine, de ve[...] sign. videntes. 12. quæst. 1. & est generalis paroch[...] Vnde possunt diœcesani, pro sacramentis re[...]endis, & diuinis officijs audiendis, recurrere [...] ipsam. cap. apostolicę. c. vbi Host. Ioan. Andr. [...]barella, & Anchara. notant de donatio. c. fi. [...] sepulturis. & ibi Panormitanus in primo nota[...]li. idem Panor. in cap. 2. de parochijs. bonus te[...] in c. vlt. 9. quęstio. 2. in c. sicut alterius Archidia[...]conus. & Gem. in 3. notabili. 7. quęstio. 4. in c. [...] presbyteri. & quod ibi notant Geminia. & Prępo[...]situs. 24. distinct. c. bonę. 12. quęst. 2. c. videntes. [...] quęstio. 1. cap. licet. iuncta subscriptione de fe[...] c. si episcopus. iuncta glo. 2. de pœn. & remis. [...] gloss. notabilis in c. officium. de offi. archipres[...]teri. glo. fin. Pan. & alij in c. omnis: de pœnitentia & remissio. Card. Floren. in clem. dudum. §. [...]mus, de sepulturis. Imo est ita mater & ma[...] quod etiam non est necesse, in expressione [...] exprimere nomen sancti, sub quo est dicata. qu[...] tamen secus est in alijs, vt tenet Pręposi. in d. [...] presbyteri.

Nec obstat, quod capitulum solum, non [...]tuit ecclesiam, sed simul cum Prelato: ita quod [...]piscopus censetur esse in ipsa ecclesia, & e[...] in ipso, vt est tex. in c. scire 7. q. 1. vbi gl. nota [...] modis dicatur ecclesia, & plenior in c. querela [...] glo. fin. ne prelati vices suas. Vnde mortuo E[...]scopo ecclesia dicitur vacans. ca. cum ecc[...] cau. pos. & propric. c. ne pro defectu. c. cum [...]ton. cap. Messana, de ele. c. 1. & 2. ne sede vac. [...] 6. c. quia sæpe. de ele. lib. 6. quia verum est, quod ca[...]pitulum non constituit solum, nec Episc[...]lum, sed simul constituunt ecclesiam, Episcop[...] tāquam caput, & Canonici, facientes capitulum, tanquam membra: ex quo mortuo Episcopo [...]clesia cathedralis non est extincta, nec mortua [...] solum viduata pastore id est capite. Cuius pot[...] propter cōnexitatem remansit penes capitulum, tanquam proximius, & magis attingens Episcopo, ex quo ratione huius maioritatis, & connexitatis, seu propinquitatis, dicitur maior esse omnibus [...] ecclesijs: & ideo in maiori dignitate sunt, qui pro[...]ximiores sunt Episcopo, & dicuntur maiores & digniores. dixi supra in hac par. in 58. consid. quæ incipit, quærendum est de ratione.

Sextò facit pro hac parte, quia Canonici maio[...]ris ecclesiæ dicuntur clerici primi gradus. Alij au[...]tem secundi gradus vel ordinis. no. Inn. in c. sedes in 1. gloss. de rescriptis, & in ca. fraternitatem [...]

ſepulturis. Vbi dicit, quod maior eſt honor, eſſe Canonicum vnius Eccleſiæ cathedralis, quàm alterius inferioris etiã collegiatæ. facit c. ſtatutum. in prin. de reſcr. li. 6. vbi Canonici Eccleſiæ cathedralis poſſunt eſſe delegati à ſummo Pontifice.

Hinc eſt etiam, quod minor quatuordecim annorum, non poteſt eſſe Canonicus in Eccleſia cathedrali, licet maior ſeptennio poſſit eſſe in Eccleſia collegiata. regula cancellariæ 17. & Bal. in margarita in verbo, canonicus. Imò infamis non poteſt eſſe Canonicus Eccleſiæ cathedralis: no. Inn. & Panor. in d. c. fraternitatem. Ex quo videtur eſſe dignitas, igitur, &c. Et licet dicatur, quod Abbates non ſint ſimpliciter clerici, ſed prælati, paſtores, & in dignitate conſtituti: tamen non eſt negandum, quin Canonici ſint maiores ordine ex præmiſſis, cum ſint primi ordinis, & quia etiam ſunt maiores adminiſtratione, cum adminiſtrent Eccleſiam cathedralem, quæ eſt maior quacunq; alia, vt dictum eſt: Ideo, & ſic ſunt maiores, & ordine & adminiſtratione, & etiam, quia in adminiſtrando ſunt proximiores Epiſcopo, ideo etiam in digniori loco, vt ex præmiſſis ſatis demonſtratum eſt.

Septimò, Cœtus clericorum ſecularium, eſt dignior, & honorabilior, quã religioſorũ, no. gl. fi. in c. qualiter le ſecond. de acc. & dixi ſupra amplè in hac par. in 50. conſi. Nec obſtat ab hoc, quod illud erat tempore, quo Abbates & monachi erant ſolum laici: hódie autem ſunt clerici, ſicut Canonici, ideo præferuntur omnib. clericis ſecundum gl. in c. à ſubdiacono. 14. diſt. quia, non illa ratione clericus ſecularis præfertur religioſo, quia clericus, ſed quia clerici ſeculares fuerunt primò introducti, & quia fuerunt primi quàm religioſi. Et quia licet vita contemplatiua ſit fructuoſior quam actiua, tamen vita actiua eſt melior, vt dixi in dicta conſideratione hic ante allegata.

Octauò facit, Collegium, & quælibet congregatio, vel vniuerſitas, videtur honorabilior, & dignior, quam perſona ſingularis. facit. c. ſtatutum. de ele. lib. 6. vbi appellatione Eccleſiæ parochialis in odioſis, non venit Eccleſia collegiata, licet alias ſit parochialis. per quod dicit Panor. in rub. de vita & hon. cle. quod in materia reſtringibili. ſub nomine clericorum, non comprehenduntur Canonici, nec habentes dignitatem, tanquam habentes quandam qualitatem, ſuper alios ſimplices clericos. Idem notatur in c. bonæ, extra de poſtu. præla. in 1. notabili & in c. 1. de iur. cal. Ad principale dictum, facit capitulum nobis, de iure patr. non habet ius præſentandi Prælatum in Eccleſia collegiata, ſed debet eligi per collegiũ. Item collegium habet multa iura, & plures prærogatiuas, quia poteſt ſtatuta facere. c. cum omnis, & c. quæ in Eccleſiarum. cum ibi notatis. de conſti. c. cum dilectus. de conſue. not. Inn. Io. An. & Pan. in c. cũ conſuetudinis. e. ti. gl. notabilis, in c. cõſtitutionẽ. de ver. ſign. lib. 6. in ver. ſtatutum. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. inſti. de iure naturali, gentium & ciu. §. 1. vbi ample notatur materia ſtatutorum & per totum. ff. de decretis ab ordine faciendis. Et habent alia priuilegia, de quib. quod cuiuſq; vniuerſitatis nomine, & de adminiſtratione rerum ad ciuitatem pertinentium. & ad municipales. & in l. ciuitas. ff. ſi certum pet. Quæ non habet ſingularis perſona.

Nec obſtat, ſi dicatur, quod illud procedit in ſingulari perſona priuata, cæteris paribus, ſed & Abbas habet dignitatẽ, & præeſt corpori, hoc eſt monaſterio ſiue congregationi monachorum: & ſic licet argumentum prędictum bene concludat, ꝙ capitulum eſt dignius, & honorabilius ſingularib. canonicis, quemadmodum totum ſua parte, facit c. fi. de ſponſa duorum. ibi: turpis eſt pars quæ ſuo non congruit vniuerſo. c. in toto. cum cõcordan. de reg. iur. in 6.

Quia, ad hoc reſpondetur, quod quemadmodum præeſt pluribus, quàm Abbas, & quia etiã maiorem habet adminiſtrationem in Eccleſia, quia maiora adminiſtrat, & in maiori loco quod dignius, & maius quam Abbas: qui licet præſit aliquibus, ſunt tamen illi, quibus præeſt minores, quàm Canonici Eccleſiæ cathedralis qui ſunt honorandi, & dicuntur habere dignitatem, ad minus æquiparantur habentibus dignitatem, quod non eſt dicendum in monachis, quibus præſunt Abbates.

Nonò, capitulum ſiue Eccleſia cathedralis, dicitur Vxor, ſiue ſponſa ſpiritualis Epiſcopi: contrahit. n. quaſi matrimonium cum dicta Eccleſia vel capitulo, quod initiatur per electionem, roboratur per confirmationem, & cõſummatur per conſecrationem: ſicut carnale matrimonium accipit initium in deſponſatione de futuro, robur, & firmitatem, in prolatione verborum de præſenti, & conſummationem in carnali cõmiſtione. c. cum inter canonicos. circa medium. de ele. c. inter corporalia. poſt principium. de tranſlatio. Epiſcopi. c. ſicut vir. 7. q. 1. dixi in conſ.. ducatus Burgund. in ti. Des droictz & appertenances à gens marietz. §. 1. in gl. Apres la conſummation. Modo, vxor vel ſponſa, de præſenti coruſcat radijs mariti, vel ſpõſi. l. mulieres. C. de incolis. li. 10. & l. mulieres. C. de dignitati. li. 12. Sicut ergo Epiſcopus præcedit Abbatem, ita & capitulum vel Eccleſia cathedralis. Nec obſtat, quod dicit, quod illa iura loquuntur tantùm in matrimonio carnali, & nõ ſunt extendẽda in matrimonio ſpirituali: quia alias ſequeretur, quod Eccleſia diſpenſaret in caſibus in quibus Epiſcopus diſpenſat, quia iſtud eſt abſurdum: quoniam cum hoc, ſcilicet diſpenſare, & alia, quæ concernũt dignitatem Epiſcopalem, ſeu officium Epiſcopale: competant Epiſcopo ratione officij Epiſcopalis, non extenduntur ad eius vxorem, ſeu ſpõſam. Sicut nec etiam in matrimonio carnali, quæ cõpetunt marito ratione officij, nõ cõpetunt eius

vxori: Cum fœminæ ab omnib. officijs sint exclusæ, sed solum ea, quæ competunt ratione honoris, & præeminentiæ, in quib. non est dubium, quod hæc competant vxori, ergo de similibus ad similia arguatur, & idem erit in matrimonio spirituali, vt idem honor, & reuerentia, quæ debetur Episcopo præeminentię, post eum debeatur suæ vxori, seu sponsæ. Et quicquid dicatur, bonum est argumentum de matrimonio carnali ad spirituale. cum æquiparētur. Panor. in c. innotuit. in 5. col. in gl. 1. de ele.

Decimò & vlt. Abbas est monachus. c. cum ad nostram. c. cum causam. & c. officij. & c. cum magistrum. de ele. c. nullus. de ele. lib. 6. & venit appellatione monachorum. c. fi. de simonia. Sed monachus, per ingressum religionis, amittit nobilitatem, & dignitatem, secundum gl. in c. scripsit. 27. q. 2. in c. fi. in verb. personarum. de statu monac. c. 1. in gl. fi. de purg. cano. & vbiq; Abb. Fel. qui approbat in c. inter dilectos. col. 3. ver. & ista limita. de fid. instr. c. super literis. col. 7. ver. 2. de regula. de rescriptis. in c. sanè, le second. in fi. de off. deleg. & in c. cum deputati. 1. col. de iudi. d. meus Ias. in l. præscriptione. in 3. col. C. si contra ius vel vti. public. nō perdat iura sanguinis, vt in apostilla eiusdē ibi.

Nec obstat, quod illæ gl. sint reprobatæ, quia veritas est in contrarium: licet quodammodo ex eo, quod istud est iuris, excusatus fuerit quidam monachus, qui dixerat se nobilem: quoniam, ex hoc non fuit sua impetratio subreptitia, cum his quæ sunt iuris, si Papa, hoc non obstante, concedat, videtur dispensare, vt dicit Lud. Rom. in singulari suo 37. incip. vtrum nobilis. allegatus per do. meum Ias. in d. l. præscriptione supra alleg.

Ex quibus concludo, quod Abbates debent supersedere Canonicis Ecclesiæ cathedralis, nec debent eos præcedere, maximè, quando processionaliter incedunt. Maximè cum etiam nomē Abbas, est potius nomen solicitudinis, quàm ordinis vel honoris. glo. fi. circa medium. in c. tuam. de æta. & qual. & ibi originaliter dictum Innocentij in fine sui apparatus. Non debent ergo curare Abbates, vel religiosi, de honoribus vel prælationibus sed humilitatis, excellentiorem gradum tenentes minoribus & inferioribus se subigere debent, secundum ea, quæ notat gl. fin. in cle. 1. de religiosis domib. Et istam tenent multi, & tenuit eam Philippus Decius in suis consilijs, consi. 165. in 2. vol. vbi sunt 52. tantum consilia. Et hanc credo esse veriorem de iure, quicquid dicatur. Et ita, quasi vniuersaliter seruatur, maximè in Regno Franciæ, vbi semper Ecclesiæ cathedrales præferuntur in quibuscunque processionibus & alijs actib. Ecclesiasticis.

Et quæ dicta sunt de Abbatibus, habent locum in commendatarijs cū sint eiusdem dignitatis, sicut Abbates & Priores. ex quo hodie (vt communiter videmus) habent administrationem perpetuam, & sunt administratores, Ita quod de fruct[illegible] libere disponere possunt prout veri Abbates & [illegible]tulati, & quibus (vt communiter) cōmittitur cu[illegible] monasterij, in spiritualibus, & temporalib. ple[illegible]riè. Et hoc modo, iura loquētia de Abbate, haben[t] locum in commendatario, vt dicit Pan. in c. quo[illegible]relam. de ele. in primo no. ita tenet per plura Ab[illegible]batia in cons. 2. in 2. vol. Et dixi in casu emergen[ti] in commentarijs nostris, ad consuetudines duc[a]tus Burgun. ti. Des successions des bastardz. §. 5. [illegible] consilio ibi descripto ver. sed nunc. ex quo ba[illegible] & ita etiam videtur tenere Purpuratus in l. 1. [illegible] 271. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio.

TRigesimatertia consi. Sicut Abbas debet præferri cæteris dignitatibus secularibus inferioribus ab Episcopo, Ita Præpositus, qui est loco Abbatis, cum idem de præposito iudicetur quod de Abbate, vt notatur per Panor. in c. cum illorum cum gl. in verbo, Abbatum. extra de sent. excom. Secus vero, si Præpositus non sit loco Abba[tis] quia simpliciter consideratur, quoniam tunc Ar[illegible]chidiaconus Præposito pręfertur, no. Bal. in consi. suo 331. inci. Archidiaconus. in 3. vol. quod tamen non obseruatur, in hac nostra ciuitate Heduen. in Ecclesia cathedrali, quoniam etiam Præpositus illius Ecclesiæ cathedralis præcedit Archidiaconos prædictæ Ecclesiæ, vt infra videri pot[est] in 41. consideratione, incipi. præpositura videtur maior.

Sed aduerte, quoniam in his inferioribus dignitatibus multum attenditur consuetudo Ecclesiæ, vt dicit Petrus de Anch. in c. 2. & fi. de statu m[o]na. & Barba. in consi. 5. in 2. vol.

TRigesimaquarta consi. Abbas si deposuit dignitatem Abbatiatus, quia remanet monachus illius monasterij. Pan. in ca. sicut ex literis [illegible] prin. de iureiu. & in c. cum ad monasterium [illegible] An[illegible] de statu regularium. Fed. de [illegible] consi. suo 19. inci. quidam monachus. Fel. in c. sicut ex literis. in versi. tertij debent, debet habere primum locum in choro & in conuentu. Fel. in c. quæ ecclesiarum. col. 34. versic. Fallit quintò [illegible] declaratur. de const. & hoc in memoriam pri[illegible] dignitatis. de qua etiam per eundem Fel. in c. [illegible] per literis. in 18. col. de rescriptis. & d. meus Ias. in l. 3. in 3. col. ff. de acq. pos. Purpuratus in l. 1. col. [illegible] off. eius cui mandata est iuris. quod intelligo [illegible] ut intellexit Fel. in d. loco, dummodo non [illegible] sua fuerit depositus ab officio, quia hoc casu non teneret primum locum.

TRigesimaquinta consid. Quæ dicuntur & dicta sunt de Abbate, idem dic de Abbatissa, cum etiam habeat dignitatem. cap. indemnita[ti]bus. de ele. in 6, cap. 1. de ætate & quali. [illegible] batia dicatur dignitas. Geminia. in c. 2. colum. [illegible] versi. super 2. dubio. de præb. in 6. Ioan. Monach. in c. inquisitores. de hæreticis, in 6. legistæ habe[illegible] text. in l. generali. C. de sacros. eccle. Felin. in [illegible]

me[illegible]

meminimus.in 2. col. ver. vlterius quæro. de acc. Non tamen habet potestatem excommunicandi moniales. Ioan. de Turrecre.in c. verbum Dei. de pœniten.dist.1.etiam si esset consuetudo. Fel.in c. dilecta.col.2.ver.amplia etiam de ma.& obe. maximè si præsit Abbatiæ habenti terras, in qua iurisdictionem exercet, quoniam in administratione æquiparatur Abbati, & dignitatem habere dicitur. Bal.in c.1.qui feudum dare possunt.col.5.& iurisdictionem exercere potest. Pan. in c. dilecta. in 2.no.de ma.& obe.& comprobat Dec.in c.cùm dilecta.de confirma.vtili vel inutili.col.6.& in l.fœminæ.ff.de reg.iu.Et quæ dicta de Abbatissa,idem in Priorissa,vt in seq.consid.patet.

TRigesimasexta consid. Quæ dicta sunt de Abbate, habent etiam locum in Priore, qui habet locum Abbatis, & est principalis Prælatura in ecclesia regulari collegiata: & Prior ibi ponitur p viam electionis, vt dicit gl.nota.in cle. 1. in princ. in verbo Lateranen.de supp.negl.præla. Imò, Prior conuentualis dicitur habere dignitatem c. nisi essent.in fi.de præb.& cle.2.cum glo.in verbo, cõuentualem, de resc. Et sunt apud nos, Prior San. Symphoriani Heduensis, Prior Sancti Saturnini de Bosco. Prior de Barro regulari: qui per electionem ponuntur, & efficiuntur ibi Priores, quia tales debent præcedere in sedendo clericos seculares & Canonicos ecclesiæ Cathedralis: imò etiam alios clericos inferioris dignitatis ab Episcopo: Intellige tamen semper, vt dixi supra in consi.32.inc. Abbas regularis. Duntamen tales Canonici ecclesiæ Cathedralis nõ incedant collegialiter. sed sint in concilio prouinciali, aut etiam in concilio generali vocati.

Idem ergo etiam in Priorissa, quemadmodum prætactum est suprà in Abbatissa, quoniam tota vis cõnsistit, an præsit monasterio habenti iurisdictionem in terris subditis, vt sic procedat æquiparatio Bal.in d.c.1.qui feudum dare possunt. Et facit, quia dispositio loquens de Prælato, quæ cõprehendit Abbatissam, verificatur etiam in Priorissa, vt tradit Fulgosius in consi.121.inc.præsuppò sita Bulla sanctissimi. quem ad hoc allegauit Purpuratus in l.1.nu.271.ff.de officio eius cui mandata e.[illegible]

TRigesimaseptima consider. Decanus in ecclesia est maior dignitas post Põtificalem dignitatem, secundum Calixtum, quem allegat Zodericus Zamoren. in suo Speculo humanæ vitæ, lib.2.c.13.vbi amplè loquitur ad propositum. De Decano ecclesię Cathedralis dicit, Quod Decano post Pontificem maior & principalior cura, & collegij administratio congruit, & proximior est Episcopo dignitate, & honore, cui propinquior est in concilio, & assistentia. Ipse Collegium nec non personas ac res Collegij iudicat & tractat. Hinc, in Exodo, Iudicantes vniuersitatem Decanus constitui iubetur. Ex quo, vt dicit, sacri Canones venerãdam eam dignitatem decreuerunt. Est enim caput Collegij, de quo scriptum est. Constituit eum dominus in caput, non in caudam, quod cæteris corporis membris autoritate & iudicio præcellit. idque primitus loci in ecclesia iudicat. Habet denique Decanus in Collegio, & capitulo primã vocem, primas salutationes, primos recubitus. Hæc sunt verba Zoderici, qui postmodum ponit eius calamitatem & miserias, quas vide: & intellige prędicta de Decano Pontificalis ecclesiæ, qui alius est ab Archipresbytero, vt dicit Ioan. de Turrecre. in c.in ca.50.dist. Et tales habent primum locum, vt dicunt domini de Rota dec.447. inc.fuit dubitatum.in nouis. dicam infra.

De his dignitatibus seq. Quòmodo vna præferatur alteri. Multum attenditur consuetudo, quoniam, vt dicit Boer. in suo tractatu de autoritate, & præeminentia sacri magni concilij, Consuetudo in hoc multùm operatur secundũ Fel. in rubr. de ma.& obe.in 5.col.& videtur Card.Flo. in cõsi. suo 33.& in cõsi.suo 63.& quid de iure, ponit diuersos tex. Boerius in loco hic ante alleg.

TRigesimaoctaua conside. Priores, Rectores, seu Præceptores, Præpositi, thesaurarij, & alij seculares habentes iurisdictionem, & qui presunt ecclesiæ collegiatæ dicuntur habere dignitatem, ita quod cæteris clericis secularibus sunt præferendi: Paulus de Leaza. in clem.1. de elect. & in cle. ne in agro. de statu regularium. domini de Rot. dec. 173. secundum meam cotationem in nouis: imò etiam Canonicus ecclesiæ Cathedralis, cum non habeat dignitatem vt supra dixi in 32. consi. incip. Abbas regularis. Et tamen tales habent dignitatẽ, Imò etiam dicuntur Prælati. c. cum ab ecclesiarũ. ibi bona gl. in c.2.de iud.

Ex hoc infertur, ꝙ Præpositus nostræ dominæ Hedu. Decanus nostrę dominę de Belna, Decan⁹ sanctorum Andochij, Tyrsi, & Felicis de Sedeloco, Decanus S. capellæ Diuionensis, debent præcedere Canonicos ecclesiæ Cathedralis: intellige semper non procedentes collegialiter, sed de per se. Quoniã si collegialiter ꝓcedãt, quoscũq; alios toti⁹ diœcesis p̃cedunt, secundũ ꝙ iam supra dictũ est in 32. consi. incip. Abbas regularis.

TRigesimanona consid. Archidiaconus in ecclesia tãquam oculus Episcopi est maior post Episcopum de iure communi: vt est tex. in cap. ad hæc. & c. mandamus. de officio Archidiacon. & vt dicit Zodericus in suo speculo humanæ vitæ, libr. 2. cap.14. Dignitas huius nec prærogatiua est, nec infimum honoris gradum habere dignoscitur: & ibi ponit præeminentias illius, de quibus amplè in iuribus hic ante allegatis. Intellige tamen, nisi sit consuetudo in contrarium, vt infrà dicã in seq. consi. & vide Boerium in tract. suo de autoritate & præeminẽtia sacri Concilij magni. Vbi dicit multum esse attendendam consuetudinem loci in talibus officijs, vt supra dixi.

QVadrageſima conſid. Theſauraria de cõſuetudine poteſt eſſe maior dignitas in Eccleſia, ſi habeat adminiſtrationem rerum, aut prælationem, & prærogatiuam in Choro & Capitulo: ſeclusa tamen conſuetudine, & reputatione Eccleſiæ, De iure communi nõ ſonat in nomine dignitatis: ſed Archidiaconatus, & Archipreſbyteratus, etiam ſi nullam habeant iuriſdictionem ſonant in dignitatem, ſecundum Innocentium in ca. de multa, de præben. Qui Archidiaconus de iure cõmuni eſt immediatus poſt Epiſcopum in cathedrali Eccleſia tanquam oculus Epiſcopi, & in multis gerens vices illius c. ad hæc. & c. mandamus de officio Archidiaconi. Ita tenent domini de Rota dec.173. in nouis. & dixi hic ante. Et de ſtatu huius theſaurarij, & eius miſerijs, oneribus, calamitatibus, & afflictionibus ponit Zodericus in dicto ſuo Speculo humanæ vitæ, li.2.c.16.

QVadrageſimaprima conſi. Præpoſitura videtur maior dignitas de iure, quam Decanatꝰ, quia alijs pręponitur. c. quamuis. de verb. ſigni. Dicit tamen Innocen. in c. de multa. de præbend. & Archidiaconus in c.1. de conſuetudinibus. libr. 6. Quod de iure non eſt dignitas, nec etiam Decanatus. domini de Rota dec.442. in nouis.

Si tamen Præpoſitura Eccleſiæ collegiatæ habeat præeminentiam in ſtallo chori, ac loco, ac voce capitulari, & adminiſtrationem, cenſetur ibi principalior dignitas: vt videri poteſt amplius in dec. Rotæ, dec. 451. vbi amplè ponit ſigna ad cognoſcendum, quam dignitatem habet Præpoſitꝰ, & quam Decanus, & quando vna dignitas eſt maior, quòd cognoſcitur ex præmiſſis, videlicet ex prærogatiua, iuriſdictione, vel adminiſtratione, ex præcedentia in choro ſeu in capitulo, & proceſſione.

Et poteſt etiam ita ſe habere conſuetudo, quod dignitas Præpoſituræ in aliqua Eccleſia ſit maior Archidiaconatu: vt tenet Io. An. in c. ij. de off. deleg. in 6. Qui dicit ſe ita conſuluiſſe. & in add. ad Spec. in rubr. de præben. & ita refert, & ſequitur Barb. in conſi.5. in 2. volu. Et iſtud eſt adhuc in Eccleſia Heduen. Ibi dignitas præpoſituræ, eſt tertia, poſt Decanatum, & Cantatoriam, quæ ſunt duæ primæ poſt Pontificalem dignitatem. Olim tamen fuit prima, quia non erant dignitates Decanatus, & Cantatoriæ, tẽpore ſancti Leodegarij Epiſcopi Heduen. quo tempore dignitas Præpoſituræ erat prima poſt Pontificalem, vt conſtare poteſt ex creatione octo Canonicorum, per eum ibi facta, & fundatione eorundem.

QVadrageſimaſecunda conſid. Dignitas cantoriatus eſt prima poſt Decanatum in ciuitate Heduen. Et hoc tam ex conſuetudine, quàm ex ſtatutis eorum, & ordinationibus illius Eccleſiæ: quod poteſt introducere conſuetudo, vt hic ante in duabus, aut tribus cõſiderationibus præcedentibus, & Fel. in c. ſtatuimus. de ma. & obed. Et vt dicit Zodoricus in ſuo ſpeculo humanæ vitæ, li. 2.c.15. Cãtor ſiue primicerius ſingularis hon[...] & dignitatis prærogatiua in Eccleſia fungi[...] ius miniſterium ad cœleſtes laudes, ad cultu[...] ni augmentum ordinatur hic, vt canonica[...] inſtitutio. Accolitos, & cęteros Eccleſię infe[...] ris gradus, ac miniſtros ad diuina dirigit off[...] canendi & legendi hymnos. & Pſalmodiam p[...] uidet atque inſtruit, & quicquid diuinæ laud[...] communi choro decantatur, per eum ſolici[...] ordinatur: Pſallendi ordinem, orandi mo[...] ipſe committit. Negligentes aut diſcolos, pu[...] eius oneri incumbit, vt diuina officia grauit[...] ordinatè Altiſſimo perſoluãtur, Vt iuxta Ap[...] lum omnia ſecundum ordinem fiant in Eccle[...] Tanto igitur cantoris dignitas apud Deum d[...] or acceptiorq́; eſt, quantò principalibus cœle[...] bus laudibus occupatur. Ex quo videtur, quod[...] Cantor Heduen. ſolum exerceat officium m[...] ſtis principalibus, & ſolum quando Epiſcopu[...] Decanus faciunt officium, quod dignius eſt [...] officium. Et quæ alia competant Cantori He[...] vide Old. in conſi. ſuo 166. in c. factum eſt tale [...] dicit, quòd ſcholas ciuitatis, & maioris partis [...] ceſis confert. Alia de officio Cantoris vide per [...] doricum vbi ſupra.

QVadrageſimatertia conſi. Maior autori[...] præfertur, & ideo Decanus, Cantor, Theſau[...] rarius aut Præpoſitus, vel Archidiaconus præ[...] tur Canonico, etiam antiquiori propter cum [...] gnitatem, licet ſit poſterior promotione, ord[...] vel ætate: quia claritas tituli denotat claritat[...] & præeminentiam honoris. Io. de Imo. & Are[...] l. qui ſoluẽdo. ff. de hær. inſt. facit quod dicit An[...] in c. quoniam 16. diſt. vbi infert, quod vna ſyn[...] licet poſterior tempore præfertur alteri prop[...] maiorem autoritatem. facit text. in c. pla[...] propter. & ibi not. gl. ead. diſt.

Hinc videmus, quod licet aduocatus fiſci po[...] ſterior tempore in pluribus locis, & in promot[...] ne, & etiam in ætate iunior, tamen ratione a[...] ritatis, quia clariſſimus, imo ſpectabilis, pręfer[...] omnibus alijs aduocatis exiſten. in ſua [...] uincia, etiam ſi ſint antiquiores, & prius promo[...] & dicam infra in 7. par. in conſi.33.

QVadrageſimaquarta conſid. Minor ordi[...] ſed maior adminiſtratione præfertur [...] ri ordine in loco adminiſtrationis: vt eſt in Archi[...] diacono, qui ratione adminiſtrationis cen[...] maior Archipreſbytero. gl. in c. deliberatione de offi. lega. in 6. Et ideo dicit Dominicus de S. Gemi[...] niano in c. Epiſcopꝰ. 17. diſt. quod Archipreſby[...] in diuinis Archidiaconum præcedit, non autem in alijs. c.1. de æta. & qua. c.1.2. & 3. 60. diſt. c.1. de of[...] ficio Archipreſbyteri.

Vnde extra miſſam præcedit Archidiaconus [...] loco, in voce, in iuriſdictione, & ſimilibus. Er[...] intelligenda eſt gl.1. & ibi tex. in c.1. de offi. Archi[...]

pre[...]

presby. Io. de Anania in c. ad liberandam. de Iudæis col. 10. Et de hoc vide plenè per Barba. in consi. suo 5. in 2. vol. vbi amplè disputat hunc casum, & infra in 7 par. in 39. consid.

Sic etiam videmus in Rectore studij, qui præcedit Episcopum scholarem in ipso studio. vt dicit Abb. Pan. in c. auditis. col. 3. de concess. præben. ꝙ intelligendum est in his, quæ tangunt administrationem sui officij, puta sedendo in collegio, sed extra collegium semper Episcopus debet præcedere Rectorem.

QVadragesimaquinta consi. Existens in maiori dignitate quàm sit locus vbi est, non præcedet omnes de illo loco, maximè, quando est ibi vt vnus de loco. Abb. Pan. in ca. postulasti. de concess. præb. qui ponit exemplum de Episcopo existente in capitulo, vt Canonicus, quia non præcedit capitulum, debet tamen habere secundum locum: intellige si sit Episcopꝰ illius capituli, alias sedere debet in loco. Hinc est etiam, quod licet Canonicus alicuius ecclesiæ Cathedralis sit Vicarius Episcopi eiusdem ecclesiæ, tamen sedebit in choro, & capitulo ipsius ecclesiæ in loco aliàs suo. Geminianus in capitulo à collatione ad fi. de appellationib. in sexto. Quando autem Episcopus est in capitulo, vt Prælatus, aut vt Canonicus, vide in gl. in d. ca. à collatione. vbi dicit, quod quando est in primo loco, & ei primò scribitur, tunc est in capitulo, vt Episcopus, & caput capituli. Quando verò non est in capitulo, in secundo loco, & scribit post alium, tunc est ibi, vt Canonicus, vt est in ecclesia Heduensi. vbi non scribitur, Episcopus & capitulum, sed Decanus & Capitulum, & ideo est ibi, vt Canonicus: de qua gloss. vide Pano. in c. postulasti de concess. præben. vbi dicit, quod Episcopus est Canonicus de iure communi. & vide Fely. in c. irrefragabili. §. excessus. de off. ord. in sexto. vbi ponit, An Episcopus habeat iurisdictionem in Canonicos?

QVadragesimasexta consid. Quod Vicarius Episcopi existens in actu, in quo est vt Vicariꝰ, sedebit in loco maioris. d. c. præcipimus. 93. distin. quem tex. in hoc extollit Lud. Ro. sing. suo 34. cap. incip. & dicit Panor. in consi. 22. in c. fuit à me postea quæsitum. in 1. vol. quod non valet consuetudo, quod Archidiaconus præcedat Vicarium Episcopi. & in consi. 21. ponit, quod Archidiaconus, non est maior Vicario: Imò, Vicarius est maior: quoniam, vt dicit, est in maiori iurisdictione, ideo præferendus in sessione. c. statuimus. 17. dist. §. fi. & c. seq. Et etiam dicitur associari Episcopo in iurisdictione, vt dicit tex. in c. in nouatione. 16. q. 17. ergo præferendus est post Episcopum omnibus diœcesanis. argu. in c. recolentes, de statu re. c. cum in tua diœcesi. de sponsalibus. Et etiam quia quanto quisque præest melioribus, maior est & honestior, vt dicit tex. in auth. de defen. ciuitatum. §. nos igitur: sed Vicarius Episcopi præest melioribus, quia etiám Vicario, & omnibus de diœcesi. vt dictum est, & habet iurisdictionem ordinariam, & Archidiaconus nullam nisi ex consuetudine in duobus, vt ibi dicit. Cum ergo sit maior, Archidiacono præferendus est: & ideo, vt concludit in consilio sequenti, non valeret consuetudo, quod Archidiaconus præferatur Vicario Episcopi, tanquam omni iuri contraria. Primò iuri diuino, vt colligitur ex c. ad hoc. 89. dist. & ordini naturali. vt colligitur in c. est ordo 33. q. 5. & iure Canonico, cum maiori in administratione præferendus sit iure ciuili, vt colligitur ex l. vt gradatim. ff. de muneribus & hono. & l. 1. ff. de albo scribendo. Ergo impræscriptibilis, & potius dicitur pestis, quam consuetudo iuxta ea quæ habētur in simili in c. ad nostram. in tex. & glo. de proba. & etiam contra honestatem: & ideo non valet c. cum decorem. extra de vita & hone. cler. & etiam contra rationem, & contra primum gradū humilitatis, vt probat Pan. in d. consi. 22. quem sequitur Fely. in c. statuimus. extra de maio. & obe. Hæc tamen consuetudo est in diœcesi Heduen. vbi omnes antiquiores in promotione præcedunt Vicarium, & officialem Episcopi, nisi habeat aliam dignitatem.

QVadragesimaseptima consid. Inter plures eiusdem dignitatis & nominis præferuntur, q in maiori loco habent dignitatem & nomen. vt inter plures Canonicos præferuntur, qui sunt Canonici in ecclesia Cathedrali Canonicis ecclesiæ collegiatæ, not. Inno. in c. fraternitatem. in fin. de dona. facit c. statutum. de rescrip. in 6. Fely. in rub. de maio. & obed. facit cap. quamuis, le primier. de præben. libr. 6. & facit dictum Inno. singulare in c. sedes Apostolica. in 1. sua glo. de rescrip. vbi dicit quod Canonici Cathedralis ecclesiæ possunt dici clerici primi gradus, alij autem dicuntur clerici secundi gradus. Rationem huius assignat Nicolaus Boerij in suo tractatu de autoritate, & præeminētia sacri magni Concilij, in secunda ratione primi articuli, eò, quia vt dicit, ecclesia Cathedralis est matrix & communis omnium diœcesanorum: adeò, quod ad illam singuli, vtriusque sexus clerici & laici pro sacramentis recipiendis, & diuinis officijs audiendis recurrere possunt sine proprij curati autoritate, & sine iniuria, & licentia. Cum tota diœcesis sit ipsi Episcopo parochia, & Episcopus concurrit cum omnibus curatis suis diœcesanis, in curæ animarū exercitio, licet non in iuriū parochialium perceptione totali, sed bene particulari, inspecto iure cōmuni, quo Episcopꝰ habet quartā omniū decimarū, intra suæ diœcesis fines obuenientiū. Hæc omnia, vt dicit, ꝓbātur in d. c. quamuis. §. quanquā. de præb. in 6. in c. Apostol. in prin. de dona. c. parochiano vtrobiq;. Abb. de sepulturis. iuncto c. vlt. & 3. de parochijs. c. cum contingat. de dec. c. conquerente. de offi. or. Et intellige prædicta, quod tales Canonici præcedūt omnes alios Canonicos, ētsi sint æquales in redditib. etiāsi sint

Cano-

Canonici capellæ Regiæ, seu palatij regalis, & si simul incedant Canonici Ecclesiæ cathedralis debent tenere manum dextram, & alij manum sinistram, vt dicit Nicolaus Boerij in loco supra alleg. ver. Et deinde seculares. Sed his temporibus nostris Christianiss. Rex noster Franciscus I. impetrauit à summo Pōtifice Leone Papa x. priuilegium tale, quod Canonici suæ capellæ ordinariæ præcederent omnes Canonicos totius Regni, etiam Ecclesiarum cathedralium, & metropolitanarum.

Et aduerte, quod Canonici ecclesiarum Cathedralium, in Francia in hyeme habent tegmētum in capite pro ornamento eorum, quod dicitur almutia, quæ fit diuersis modis, vt dicit Card. Zabarella in cle. I. col. 2. de statu monachorum. quasi in tota Gallia fiunt ex pelle grisea desup. & intus ex pelle varia, quæ apud nos dicitur, Menu vers. In ecclesia verò Cathedrali huius ciuitatis Canonici habent dictum ornamentum ex grisea pelle, seu Penna: alij verò Canonici ecclesiarum collegiatarum, ex pelle, quę vulgò dicitur, Dung escorieulx, ad differentiam maioris ecclesiæ. Sed in ecclesia Lingonen. portant ex pelle nigra: & dicunt, quod omnes ecclesię Cathedralis fundatæ à Carolo Magno ita portant.

QVadragesimaoctaua cōsi. Inter plures æqualiter promotos in vno loco præfertur, q merito vitæ nobilitate, aut scientia alios antecellit. no. gl. in c. placuit. in prin. in gl. in verb. præponim⁹. 16. dist. vbi Archidia. Et ideo Episcopus doctor præfertur Episcopo non doctori. Dominicus de S. Gem. in c. Isidorus. 16. dist. Fel. in rub. de maior. & obe. & dicit Bald. in ca. cum olim, de consue. in prin. quod Doctor etiam tardius receptus, præcedere debet. & dicit Bal. in l. nemini. C. de aduoca. diuer. iud. de meliori sanguine præfertur cæteris: & de Episcopo doctore qui præcedit alium, vide Card. Alex. in c. Isidorus. 16. dist. & Barb. consi. 57. in fi. in 2. vol. & ita limitat Fel. in d. c. Episcopos. supra allegatum.

Sic etiam videretur, quod Canonicus doctor, & sic de singulis similibus præcedere deberet non doctorem primò receptum, quod tamen non obseruatur. Et videtur hoc esse, eò, quia prioritas ꝓmotionis & ordinationis in talibus semper considerātur, vt dixi ante in 23. conside. incip. Episcopi in sessionibus, &c. & maximè inter personas, vt tenet gl. in c. sacrosancta. in verb. præsenti sessione. circa medium. de autoritate sacrorum Conciliorum. vt ibi Gumier, qui dicit prædictas considerationes debere tantum locum habere in pluribus promotis eodem die, quia tunc isto casu merita personarum debent attendi. per le. I. & ibi Bart. & Alex. ff. de obsequijs præstan. de duobus doctorib. eodem tempore factis, de quo infra dicam. Et ita etiam tenet Nicolaus Boerij in suo tract. de autoritate & præeminentia sacri magni Concilij. vbi dicit, quod ita fuit obseruatum in congregatione Turoni, & Lugduni congregatis, vbi vniuers… ecclesia congregata fuit.

QVadragesimanona consi. In habentibus… dem dignitatem in vno eodemque loco… fertur, qui à maiori recepit dignitatem, vt a C… nonico à summo Pontifice, qui præfertur Ca… nico ab alio inferiore creato: intellige data p… te temporis creationis. Faciunt quæ dicunt… Card. Zabarella, Pet. de Anch. & Ant. de Bu… per tuas. extra de maio. & obe. Dicam latius… in prælatione dignitatum tēporalium, ma… quando ponam præeminentiam militum… erit nona pars huius tractatus, in 26. consider… & in 7. part. in 38. considerat. incip. quoniam… istos.

QVinquagesima cōsi. Officialis principalis… piscopi cum dignitatem habet, alios c… cos seculares præcedere debet. notatur per Ca… in clem. 2. de rescr. Intellige tamen dummodo… les non sint in dignitate maiori constitut. Ita… iam, si sit Canonicus ecclesiæ Cathedralis, n… præcedet ipse Officialis alios Canonicos pos… receptos in dicta ecclesia, vt dixi supra in 45. con… inci. existens in maiori dignitate. Dicit tamen… nor. in consi. 21. in I. vol. Quod Officialis gener… Episcopi debet præcedere omnes totius dioec… post Episcopum, cum faciat idem consistor… cum Episcopo. ca. 2. de consuet. libr. 6. Sunt &… duo post Officialem, qui habent aliquam præ… nentiam, vt est Vicedominus, qui præest re… iuribus Episcopalibus: de quibus Spec. in tit. de Vi… cedomino. & habetur 89. dist. c. volumus. & c… & Oeconomus, qui pręest rebus capituli, de… infra dicam.

QVinquagesimaprima consi. Clericus secu… ris præfertur regulari, & pręcedit regular… notatur in c. legi epistolam. & in §. alia. 16. q. … Andr. in regula delictum. lib. 6. in Mercur. … gl. fi. in ca. qualiter, le second. de accusa. … quod dignior est cœtus clericorum quàm mona… chorum. Et anterior est status clericalis, … norabilior. gl. in c. quorundam. ver. prædicat… lib. 6. & c. fi. de pac. lib. 6. cum de his mentio ha… tur in Psal. 109. ibi: Tu es sacerdos secundum or… nem Melchisedech. & ad Hebr. 7. in prin. & … ne. Religio verò propriè dicta post Christum n… cessit authoribus Basilio, Benedicto, & Aug. … quibus Ang. in Claua. in sua summa. in … giosus. in prin. De antiquitate tamen mona… religionis, quomodo etiam fuit ante Chri… dicam alibi. Et plenissimè per Iudocum C… ueum in suo Antiluthero. lib. 3. c. 5. & 6. & in … illo lib. multum extollit, & magnificat vitam mo… nasticam.

Ex hac consideratione videtur Fel. in d. rub. de maior. & obed. incidere in dubium: An vita a… ua sit dignior quam contemplatiua, & ibi plu… remissiones allegat, quas vide. Vide etiam L…

de Pen.in l.2.C.de dignio.lib.12.& in l.2.C.vt dignitatum ordo seruetur.lib.12.& Ber.de Buſ.in ſecunda parte ſui Roſarij: ſerm.8.in litera O.vbi ponit, quod vita actiua eſt fructuoſior. Hieronymus tamen inter alios multum commendauit vitam anachoritarum, eremitarũ, ſeu religioſorũ: de qua commendatione ampliſſimam fecit mentionem Io.Ludo.Viual.de Monteregali in ſuo libro, quem opus regale intitulauit, in tractatu de pugna partis ſenſitiuæ & intellectiuæ. Et etiã Ang. in conſi.ſuo 179.incip.viſis prædictis. colum. quarta, quod vita contemplatiua eſt melior actiua. Albericus tamen, & d.meus Iaſ.poſt eum in le. 1.in 3. col.ff.de iuſt. & iure.referentes Hoſtienſem in procemio ſummæ, in quarta columna.referunt,& dicunt, quod vita actiua eſt melior contemplatiua. Hinc ex hoc inferunt, quod recti Iudices & Aduocati vtentes recto iure, prout debent, plus merentur, & meliorem vitam faciunt, quàm fratres prædicatores, & religioſi. Et idem etiam tenet idem Albe.in l.per diuerſas.C.mandati.quod dicit eſſe verum Neuizani in ſua ſylua nuptiali, ſi eorum ſtudia & labores ſufficiant principaliter gratia obediendi præceptis diuinis, & non gratia lucri vel ambitus. Nam Deus iuſſit: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Gen.3.&c.in capite.50. diſt. Et iſtud etiam tenet idem Alber.in l.ſi qui deſideria.C.de ſuffrag. Vbi dicit, quod officium Aduocatorum apud Deum non implicat peccatum. de quo dicam infra in part.7.in 29.conſider.incip.officium aduocationis. Et de huiuſmodi vita actiua, & contemplatiua dicam infra in 12.part. in 48. conſideratione, vbi ponam etiam de vita iſta ſeu communi.

QVinquageſima ſecunda conſi. Quo ad præeminentiam vnius religionis ad aliam S. Th. 2.2.q.188.dicit, quod excellentia vnius religionis, quo ad aliam poteſt attẽdi tripliciter. Vno modo ex parte finis, & ſic illa dicitur perfectior religio. Altera ordinatur ad potiorem finem, & ſecũdum hoc inter religiones. Illa quæ ordinatur ad docendum, & prædicandum tenet ſummum gradum. Et ratio eſt, quia quamuis prædicare & docere ſit actus vitæ actiuæ, procedit tamen ex plenitudine contemplationis, ſecundũ Greg. vnde præfertur ſimplici contemplationi, ſicut maius eſt illuminare, quã lucere ſolũ: & vt ait Euangeliſta: Qui fecerit de his mandatis, minim⁹ vocabitur: qui aũt fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorũ, vt dicitur de Ioa.Luc.1.qui fuit præcurſor, & prædicator illius, dicit: Ego ſum vox clamantis in deſerto,&c. Propterea dictũ eſt de eo per Angelũ. Et erit magnus corã domino. Tales.n. ſunt doctores prædicantes Euangelium Dei, qui ante fulgere debent. Dan.12. Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti. facit etiam c.licet, de regularib. vbi dicitur, Sicut maius bonum minori prepo nitur, ita vtilitas communis ſpeciali. Et quia in his eſt maior, latior & prolixior, ex quo maiora ſtipendia ſaltem honoris, & præeminentię ſunt adhibẽda.l.nemo.C.de officio Magiſtri officiorum. Et in hoc rectè præponitur doctrina ſilentio, ſolicitudo contemplationi, labor quieti. Vnde religioſiſſimæ ad iſta deputatæ ſunt propinquiſſimæ præfectioni Epiſcoporum, ex quo videntur tenere primum gradum, & ſecundum gradum tenent illi, q ordinantur ad contemplationem. Tertiũ, qui occupãtur circa exteriores. Ex quibus videretur inferendum, quod ſunt præferẽdi, cũ principaliter in his attendant, ſ. prædicando & docendo, vt ſunt prædicatores, minores, carmelitæ, S. Aug. eremitæ: & quod deberent dici digniores alijs religioſis ex rationibus prædictis.

Secundo attenditur excellentia vnius religionis ad aliam, ſecundum quod in eodem genere finis vna ordinatur ad altiorem actum quã altera: puta ſi religionum, quæ ordinantur ad cõtemplatiuam vitam ordinetur vna magis ad orandum, & altera magis ad legendum, erit perfectior prima: quia altioris contemplationis eſt oratio quàm lectio, licet dicatur ſecundum Auguſtinum: Cum oras, loqueris Deo: cum verò ſtudes, Deus loquitur tibi,&c. Et inter opera vitæ actiuæ potius eſt redimere captiuos, quàm recipere. Et ideo religio, quæ ordinatur ad redimendum captiuos, erit excellentior, quam quæ ordinatur ad hoſpites ſuſcipiendos cæteris paribus. Poteſt etiam attendi iſta excellentia, ſi vna illorum ad plura ordinetur quã alia: Vnde, ſi ordinetur vna ad legendum, & ad orandum, potior erit quàm illa, quæ ſolum ad legẽdum. Et ita tenent Canoniſtæ in c.quod Dei timore.de ſtatu monachorum, & in ca.niſi cũ pridem. extra de ren.& Arch.in c.ſi quis vult.36.diſt. Vel etiam, ſi cõuenientiora habeat ſtatuta ad conſequẽdum finem propoſitum, dicetur perfectior alia, q̃ huiuſmodi non habet. Et iſta duo aut tria ſatis declarantur in Concilio Bononien. edito in materia prælationis monachorum, & Canonicorum regularium, in prin.& prima par.in 6. & 7. fundamento: quæ melius hæc declarant. Hinc per hoc deueniem⁹ ad diſpoſitionem Canoniſtarum, quæ habet, quod illa, quæ habet arctiorem modum viuẽdi, dicitur perfectior, de qua perfectione ſtatim dicemus.

Tertiò, dicitur præeminentia religionis vnius ad aliam, ex parte exercitij, non quidem quãtum ad quantitatem, ſed quantum ad proportionẽ ei⁹, ad finem intentum. Vnde in col.2.Moyſi B.Antonius præpoſuit diſcretionem, quæ omnia moderatur vigilijs, ieiunijs, & alijs huiuſmodi. Ex quibus vult inferre Anton.Flor.poſt Thomam ſupra alleg.in ſua ſum.part.3.tit.16.ca.§.2. quod non, ex hoc, quod religio aliqua habet arctiores obſeruantias debet iudicari potior, ſed ex hoc, quod maiori diſcretione ſunt eius obſeruantiæ ordinatæ ad finem intentum religionis: ſicut maceratio

carnis per abstinentiam cibi & potus efficacius ordinatur ad continentiam, quam per subtractionem vestium, vel corporalem laborem. Et has præeminentias ponit Io.And.in c.sanè, de regularibus in nouella. Sed postquam illos posuit, subdit. Nos Canonistæ, non ponderatis his subtilitatibus, solum solemus aduertere vbi sit arctior, strictior, durior, vel fortior modus viuendi. Vnde in c.licet.de reg.& transeun.ad religio.dicitur de arctiori vita, & sanctiori, ad quam licet transire ex latiori licentia petita. Et sic cum omnes religiones sint ordinatæ ad summum finem, qui est charitas, per quam coniungimur Deo, vt in extrauagãti Io.22.ad conditorem dicitur. Et sic cum finis sit idem, solum ponderamus arctiorem modum viuendi. Vnde si in vna religione sit sola contemplatio cum arctissimo modo viuendi possibili, tamẽ sine deficiendi periculo non admittimus transitum ad religionem, in qua esset contemplatio, & arctio, ẽt prædicationis officium cum laxo, vel minus arcto modo viuendi. ꝙ tamen Theologi admittunt, secundũ notata per Tho.2.2.q.vlti.art.c.8.in corpore articuli.& addit Io.And.post.Tho. ꝙ paupertas religionis ex hoc, ꝙ est maior, non facit religionem perfectiorem alijs.hæc dicit Io. Andr. vbi supra, & hoc refert, & recitat Anto.Flo.in loco supra alle.paucis additis per nos.

Sed reperio, ꝙ Canonistæ nostri habent alios modos, & alias causas ad cognoscendum & inducendum, an vna religio sit excellentior altera. Et sic vltra prædictos quatuor modos supratactos, ꝙ alio modo cognoscitur, an vna religio sit dignior altera, & excellentior.

Quinto ergo modo vna religio dicitur excellẽtior altera ratione antiquitatis: de qua infra dicã in sequenti consideratione, & ad quam multum attendendum est. Quoniam, qui prior est tempore, potior est in iure.regula qui prior. de regu. iur. lib.6.c.antiqua.de priuilegijs.c.renouantes. 22. d. l.qui prior.ff.de iudic.§.singulorum. insti.de rerũ diui.quæ regula habet locum in honoribus, & sessionibus.tex.in l.honores.ff.de decur.& in l.fin. & ibi Bar.C.de tyr.lib.12.vbi dicit Bar tex. illum esse contra iuuenes doctores, qui volunt locum celsiorem habere. Ad idem text. in §. ordinationem in authen.de monachis.& in §.quibus.in 1. constitu. C.Dum tex.dicit vt ordo temporum, earumque constitutionum, non solum adiectis diebus, sed etiam ex ipsa compositione clarescat. Primis quidem in primo loco, posterioribus verò in secũdo ponendis. Et ibi dicit Bald. ꝙ qui prius est tẽpore, prius est insinuationis ordine. Et dicit Fel. in rub. de maio.& obe.in 3. col. quod inspicitur anterior origo.per gl.in c.quorundam.de elec.in 6.Et ideò ex hac ratione volui ponere antiquitatem quorũlibet ordinum, tam in institutione, quàm in confirmatione, vt infra videri potest. Quæ quomodo sit consideranda, cogita ex infra dicendis.

Sextò, excellentia & preeminentia cõsidera[...] in illis qui sunt instituti & ordinati à maiori v[...] gniori, etiamsi sit posterior tempore. c. quia fr[...] c.si eum.c.si à sede.c.hi qui. de præben.lib.6.& c[...] tuas.de maio.& obe.& dicam infra.

Septimò consideratur, quod vna Religio fi[...] cellentior altera ex approbatione, vt notatur [...] fi.de relig.domibus: Et ideo vna religio approb[...] ta, est excellentior altera, & si primo approba[...] deo, quia vtraque approbata. Prima approba[...] tione prioritatis approbationis erit excellen[...] quæ quidem approbatio multa operatur, vt h[...] tur in concilio Ferrarien. in 13.col.ibi:Item n[...] stat inquantum dicebatur regulam B. Bened[...] non requirere approbationem, &c. & plus a[...] ditur quàm institutio, vt habetur in cõcilio B[...] in 6.col.& concilio Ferra.in 4.col.infra.alleg.

Octauò consideratur excellentia, & præemi[...] tia vnius religionis ad aliam: ex quo vna habet p[...] res religiosos quam alia. Qui enim præest plur[...] maior est.auth.constitutio, quæ de dignita.§.g[...] neraliter.vbi gloss.dicit.nota nobiliorem prop[...] subiectos.est enim præmiũ dignitatis habere p[...] res subiectos.dixi alibi.

Nonò consideratur maioritas ordinis ex or[...] ne nominationis in litera, & in scripturis, vbi [...] de eis mentio, quia ordo scripturæ denotat pri[...] tatem excellentiæ dignitatis & maioritatis: q[...] niam, qui primò nominatur, dicitur dignior [...] honorari dicitur. Bal.in aut.hoc ampli⁹.in vlt.[...] C.de fideicom.& probatur in c.si quis iusto im[...] dimento.de elect.in 6.& in le. seruus commu[...] ita.& quod ibi not. Bar. ff. de stip. seruorum. [...] huiusmodi ordine literæ latissimè per Fely.c.[...] dilecta.extra de rescriptis, vide Imol.in rubr.[...] de præben.do. meũ Ias.in le.2.§. prius.ff.de [...] & pup.subst.de quo infra dicam in cõsidera[...] 33.quando ponam, quod prius nominantur mo[...] nachi nigri, quàm Canonici regulares [...] c.auaritiæ.de præben.vbi Pan.Fely.in rub.de m[...] & obe.in 3.& 4.col.

QVinquagesimatertia consi.est, ꝙ antiqu[...] religionis est etiam multum attẽdenda q[...] niam est maxima, cum reperiatur monachos [...] religiosos etiam fuisse in Veteri Testamento [...] niam vt habetur in volumine scholasticæ h[...] riæ, in rubrica: de signis in morte domini, [...] cto Scarioth, qui Abbas monasterij fuisse [...] quo mortuo eius monachi, & sub eius obedien[...] degẽtes, inconsolabiliter doluerunt, ex quo [...] prehenditur, quod Scarioth Abbas fuit, [...] pliciter Abbas, sed sub se monachos habuit. L[...] tur etiam in eadem historia, sub rubrica: de [...] Iudæorum, quod Essæi in omnibus fere v[...] monasticam ducebant, omnia habentia com[...] nia, sed in singulis ciuitatibus domicilia inh[...] tãtes, post ortum solis vsq; ad quintam hora[...] perantes, silentium obseruantes, cõsortio [...]

mu[...]

minem adhibentes, nisi sub ꝓbatione anni: mortem pro iustitia immortalitate meliorem iudicãres. Probatur etiam ex le.1.§. religionis causa.ff.de collegijs illicitis, vbi etiam non prohibebãtur fieri collegia religionis causa: & sic in Veteri Testamento cum ante Christum, eò, quia libri digestorum sunt ante Christum, vt est gloss. in verbo, in nomine. in rubr. ff. de iust. & iure, & allegat pro hoc l.1.§.1.ibi: reperimus autem. & §. cumq; hoc. in fi. C. de iure enucl. Nicolaus de Neapoli in rub. institutio. prope fi. & dicit Bar. in l. multum interest. ff. de verb. ob. quòd cõdentes iura digestorum erant pagani, cùm leges fuerunt factæ per tercentum annos antequam Christus veniret, vel plus. facit gl. vl. le. pridie. de ferijs. ff. & in le. Titia. §. fi. in verbo, Dei. de auro, & arg. lega. ff. dicit tamen Io. Fab. in §. restituta. col. 2. in glo. 1. inst. de fideicom. hæred. quod iura digestorum & iurisconsultorum fuerunt post passionem Domini, & tempore gratiæ. tex. in l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de arbitris. Dic tamen quod plures fuerunt gentiles, licet post Christum fuerint, & maximè quia est lex Martiani, qui fuit tempore Iuliani Tyranni imperatoris, qui erat infidelis, & regnauit post Helium Pertinacẽ, & ante Seuerum Imperatores. Ex quibus constat, quod religio fuit etiam ante Christum. Imò etiam refert historia tripartita, lib. 1. ca. 2. & Isidorus tit. de officijs. c. 15. quod Elias, & Eliseus vitam monasticam duxerunt: plures etiam alij ante Christum vitam monasticã seu eremiticam duxerunt, quos amplè ponit Volateranus in sua antropologia. lib. 21. vbi ponit amplè initium anachoritarum, & ordinum omnium. Postmodum à sanctis Apostolis ordo monachalis initium habuit: quoniam eorum vitam sectantes, omnia in communi ponebant, propriorumq; bonorũ dispensationem Apostolis ipsis, vtpote patribus, & superioribus relinquentes discipuli, vt apud Cassianum in libro collationum suarum. col. 18. c. 5. apertissimè legitur. Probatur etiam ex autoritate Niceni Concilij, de quo fit mentio in ca. qui verè. 16. q. 1. vbi hæc verba de cœnobitis, & monasteria inhabitantibus inscribuntur. Probatur etiã ex textu Calixti Papæ, qui habetur 27. d. ca. presbyteris. qui Calixtus fuit anno domini 227. Et idem Calixtus facit mentionem. de quo in c. interdicimus. 16. q. 1. vbi Abbatibus & Monachis publicas pœnitentias dare, infirmos visitare, vnctiones facere, & publicas missas cantare interdicit. Fit etiam mentio de Monachis ab Eutychiano Papa, qui fuit anno Domini 277. de quo in c. si quis Episcopus aut Abbas. Fit etiam à Felice Papa, qui fuit anno Domini 268. de quo in c. eos quoque. de conse. dist. 4. Fit etiam mentio à Siluestro Papa, qui fuit anno 319. de quo in c. a Subdiacono. 93. dist. Fit etiam mentio à Syricio Papa, qui fuit anno 490. vt habetur in c. monachis quoque. 16. qu. 1. Fit etiam mentio per Innocen. primum, qui fuit anno domini 411. vt habetur in c. de monachis. 16. q. 1. Et per Concilium Nicenum. de quo supra, quod fuit anno domini 341. quæ omnia iura sunt ante Benedictum, cum Benedictus fuerit anno domini 531. vt habetur per Archiepiscopum Flor. in sua historia, li. 15. c. 14. per totum in 2. par. licet quidam alij dicant, quod fuit anno domini 475. Sed veritas est, quod fuit anno domini 520. Et de eo etiam fit mentio in Concilio Calcedonen. c. iuxta Calcedonen. 16. q. 1. Et sic quicquid est reperietur, quod antiquitas religionis est maxima. Imò Bernardus in sermone, quem apologeticum appellat, in ca. de intemperantia vestimẽtorum, monachalem ordinem primum in Ecclesia extitisse testatur: ex quib. posset quodammodo argui, quod monachi deberẽt præcedere clericos seculares, contra id ꝙ dictum est supra in 51. consid.

QVinquagesimaquarta consi. Ex quo ordo Benedicti fuit primus ordo monachorum post Christum institutus ab eo, insequendo vitam antiquorum monachorum, sed ante eum fuit Basilius, qui fuit in oriente, & Benedictus in occidente, vt refert Ant. Flor. in 2. par. suæ historiæ. titu. 15. c. 12. in fi. Ex quo concludendum est, quod hic ordo omnes quoscunque alios excedit seu præcedit, etiam Canonicos regulares, vt dictum est. Et ista est opinio omnium doctorum Canonistarum, & scribentium. Videlicet primò Fel. qui multos allegat in d. rub. de maio. & obe. videlicet, omnes scribentes in c. quorundam. de elect. in 6. & in ca. auaritiæ. de præb. in c. Deus qui. de vita & hon. cle. in c. sanè. de regularibus. in c. quod Dei timorem. de sta. monach. in c. intelleximus. de æta. & qual. in c. nimia. el secundo. de exce. præla. in ca. Episcopus. 17. d. in c. alia. 16. q. 1. Et ista est communis quam omnes tenent, de qua multum amplè per Concilia Paduana, & Bononiensia, quæ sunt nimis prolixa, ideo ad illa te remitto, quæ videre poteris cũ sint impressa, & per Volaterranum in sua antropologia. in 2. tomo. lib. 21. Et sub hoc ordine S. Benedicti quibusdam constitutionibus additis, sunt plures ordines, de quibus sigillatim, & particulariter dicam: Videlicet ordo Cluniacen. monachorum nigrorum. S. Iustinæ, ordo Camaldulẽsium, ordo Vallis vmbrosæ, ordo Cistercien. ordo Grãdimonten. ordo Cœlestinorũ, ordo Montis oliuarum, ordo Montis phani Siluestrini, & plures alij.

QVinquagesimaquinta consid. Post ordinem S. Benedicti, Primus ergo qui est in regula, & sub dicto Benedicto est ordo Cluniacen. qui fuit institutus anno Domini 913. vt refert Vincen. in speculo historiali, lib. 25. Nam, vt dicit Berno, Abbas moriturus, Odonem olim musicum cõstituit Abbatem Cluniac. cœnobij, ea conditione, vt Ecclesia Cluniac. solueret annuatim Ecclesiæ Gigniacensi censum duodecim denariorum. Et vt dictum est, in eo monasterio à Bernone constructo, seruabantur instituta patris Eutychij, qui fuit

temporibus Ludouici magni, vir charus Regi, omnibusq; amabilis. Nam cum esset laicis, & peregrinis studijs eruditus, deserens ea vnde superbire solet humana fragilitas, totum se patrum regulis & institutionib. dedit. Ex quibus etiam diuersas sumpsit, vnoq; volum. colligauit. Nec multo post monachus effectus est, & in tanto amore apud Regem habitus, vt intra palatium suum monasteriũ ei construeret. Decurso aũt vitæ stadio circumstãtib. fratrib. spiritum emisit. Et cum ab eius discipulis exequiæ pararentur, viuus redijt, illisq; attonitis & admirantibus, ait Deo gratias. Sciatis, quod in his 40. annis vnum tantum diem non memini me cibum cepisse, nisi prius fleuissem: hodie autem sublato mœrore me cõsolatus est Deus, & inter choros angelorum tribuit mihi dominus requietionis locũ. His dictis ppetuò requieuit. Ipse fuit institutor cõsuetudinum, quæ in monasterijs hactenus seruãtur. Tandem Abbas Berno exitiali morbo decũbẽs, vicinos Episcopos accersiuit, & ab ordine se depõnẽs, flebili voce clamabat se reũ & indignum tali monasterio prefuisse: tunc manibus fratrum, frater Odo capt⁹ coram Abbate suo vi est adductus proclamantib. omnib. vt ordinaretur: & cum nec sic vellet cedere, vt locũ pastoris subiret, superatus est tandem Episcoporum excõmunicatione. Sub quo floruit monastica deuotio iã exsiccata, & B. Benedicti institutio plurimũ in diuersis cœnobijs reuixit & cõualuit, reparata. Hic verò ordinem Cluniac. instituit quibusdã regulis, traditionib. & constitutionib. additis.

Qui quidem ordo Cluniacen. non est amplius sub ordine sancti Benedicti, sed est vnum caput de per se in toto suo ordine, vt dicit Oldra. in consi. 204. Dixi supra in 31. consi. Et sunt diuersi ordines habentes quilibet de per se vnum caput, vt tenet Aegidius de Bellamera in consilio suo 32. Sed quãdoque isti deuiauerũt à regulis eorum, postquam incrassati & impinguati fuerunt pluribus monasterijs, vt dicit idem Antoni. eodem libr. capit. 23. §. 2. vbi ponit de restauratione ordinis circa annũ Domini M.CCC. in Abbatia sanctæ Iustinæ, vt ibi per eum.

QVinquagesima sexta consid. Sed cum sit magna altercatio inter monachos nigros, cuiusmodi sunt monachi sancti Benedicti, & Cluniacen. ordinum, & Canonicos regulares, qui eorum præcedere debeant, fit cõmunis inter omnes scribentes sensus, ꝙ monachi nigri præcedere debent ex multis rationibus deductis, quæ non habent locum in alijs ordinibus infra dicendis & ponendis: Ideo stabit ad minus firma conclusio, quod post monachos nigros erunt Canonici regulares, qui debent præcedere omnes, quoscunq; alios religiosos, siue sint non mendicantes, siue mendicantes: & hoc, quia licet teneant omnes, quod ordo Canonicorum regulariũ initiũ habeat à Marco Euãgelista, & postea à beato Aug. ante Benedictum, & qui fuerunt maiores Benedicto, vt satis demõ[...] tur in concilijs dominorum Bononiensium & [...] duanorum supra allegatorum: tamen antiqu[...] monasticæ religionis est ante Marcum & Aug[...] sit etiam in Veteri Testamento, vt dictum e[...] etiam sunt plures rationes hinc inde allegatæ [...] quib. concluditur monachos nigros esse præfe[...] dos. Et ideo, cum sint plures rationes pro eis [...] tantes, vt in prædictis concilijs, ad min⁹ post d[...] monachos nigros, & ante omnes alios religio[...] admittendi & collocandi sunt.

QVinquagesima septima consi. Post ord[...] tamen Cluniacen. ponit Ant. Flor. in [...] 2. parte suarum histor. tit. 15. §. 17. Ordinem V[...] vmbrosæ, qui fuit institutus anno Domini 10[...] sub regula sancti Benedicti, quibusdam cons[...] tionibus eorum superadditis. Quæ religio [...] stitũta, seu ordo fuit institutus à Ioanne Gualbe[...] to, & habet multa monasteria in Tuscia, & in L[...] bardia sub habitu grisco: quod quomodo fu[...] ponit idem d. Ant. in dicto loco. Dicit tamen [...] Ant. in tit. 15. eadem par. historiali cap. 23. §. 2. qu[...] ipsi claudicauerunt à semitis Gualberti eius or[...] nis primi institutoris, sub regula etiam Bened[...] vt vix esset qui faceret bonum. Sub eodem hab[...] & regula quidam Siluestrini dicti, eò, quod Silue[...] ster dictus est primus autor eorum, qui talem o[...] nem intrauit in monte Phano propè Fabrian[...] Marchia Anchonitana multiplicati, plura mon[...] steria construxerunt in diuersis ciuitatibus. D[...] tamen ibi, quod iam quasi defecit ex tota dicta [...] ligio ex carentia fratrum, vt ibidem videre po[...] ris. Et isti non sunt præferendi religiosis Cister[...] licet sint priores tempore: quia nunc est aucta [...] ligio Cistercien. & strictior est eorum vita, er[...] illis præferendi, vt infra dicam. Tamen eos h[...] te posui, cum ordo eorum sit prior institutus [...] Cistercien.

QVinquagesima octaua consid. erit de [...] & fundatione ordinis Cistercien. qui in[...] stitutus sub regula B. Benedicti: habetur per [...] dem Ant. Flo. in 2. part. suæ historiæ. tit. 15. §. [...] dicit, quod initium habuit anno Domini 10[...] sub quodam Abbate Stephano: sed paulò post [...] rabiliter dilatatur per B. Bernardum, & fuit in[...] um eius, vt dicit per hunc modum.

Quidam deuoti viri venerabilis Hugonis Lu[...] dunen. ecclesiæ Archiepiscopi sedis Apost[...] tunc legati: Et religiosi viri Vulterij Cab[...] Episcopi, nec non & clarissimi Principis [...] nis Burgund. ducis freti consilio, & autorit[...] roborati, inuentum Eremum in Abbatiam co[...] struere cœperunt præfecto Ruberto Abbate [...] us diœcesis Episcopo, videlicet Cabilonen[...] ram, virgamque pastoralem, cæterisq; in co[...] loco sub ipso seruantib. stabilitatem. At verò p[...] non multum temporis factum est, vt idem Abb[...] Robert⁹, requirentib⁹ eũ monachis Molism[...]

Pæ[...]

Papæ Vrbani ſecundi iuſſu, Vulterij Epiſcopi Cabilonen. licentia, & aſſenſu, Moliſinum reducerent, & Albericus, vir ſanctus & religioſus, in ipſius loco ſubſtitueretur. Hoc ſanè inter vtranque eccleſiam fœdere pacis retento, gratia & autoritate apoſtolica ſeruato, vt ex eo iam tempore, neutra illarum vtriuſlibet, monachum ad habitandum ſine commendatione regulari reciperet. Quo facto, nouum monaſterium noui patris ſolicitudine, & induſtria, breui non mediocriter Deo cooperante, in ſancta religione ac conſeruatione profecit, opinione claruit, rebus neceſſarijs creuit. Dicit etiam ibi An. Flo. allegans Vincentium in ſpeculo hiſtoriali, quod tempore Gulielmi ſecundi Regis Angliæ, cœpit religio Ciſtercien. Et vt dicit, pertinet ad gloriam Anglorũ, quod talem virum genuit Anglia, qui huius religionis, & autor fuit, & mediator. Is autem fuit Arduignus nomine, qui aliàs Stephanus à puero Suburnæ monachus, poſtea pannos illos peroſus, Scotiam, mox Franciam, contendit, vbi aliquot annis ſtuduit. Deinde, Romam cum clerico conſorte profectus eſt, qui eundo & redeundo quotidie totum Pſalterium cantitabant. Deinde Burgundiam regreſſus, in Moliſmo, nouo & magno monaſterio, ſe totondit. Ibi quum ea proponerentur obſeruanda, quæ non erant de regula, cœpit rationem eorum inquirere. Et tandem, de quibuſdam ſuperfluis, cum vno & alio diſputauit, vt Abbatem ipſum, & alios 17. in ſuam ſententiam induceret. Igitur Ciſtertium venere, locum prius Salmoſum, & ibi ſteterunt ſuffragio Archiepiſcopi Viennen. qui poſtea factus eſt Papa. Abbas tandem, qui cum eis venerat, à ſuis monachis requiſitus, ad eos redijt quaſi coactus. Sed omnes, qui cum eo venerant de Moliſmo, cum illo regreſſi ſunt, præter octo, qui ſibi Abbatem conſtituerunt Albericum quendam de ſuis. Priorem verò Aruignum, qui & Stephanus dicitur, fecerunt: & ibi dicit quod ad Vincentium plenius recurrendum eſt, & titu. 16. ca. 1. §. 2. eodem libro, dicit, quod Ciſtercien. vtique fuerunt magna columna eccleſiæ ſub B. Bernardo, & poſtea per annos centum ſcientia decorati & ſanctitate. Sed & ipſi declinantes à veſtigijs patrum, inutiles facti ſunt. Circa autem annos Domini 1436. quidam ex monachis Abbatiæ Florentinæ, ſub Eugenio IIII. tranſierunt ad ordinem Ciſtercienſium, in obſeruantia regulari, collato eis monaſterio, ſeptem propè Florentiam, dicti ordinis. Per ipſum deinde Eugenium, hoc procurante reuerendiſſimo domino Cardinali Firmani, & ex puſillo grege adauctus eſt. Sed ſi bene conſideremus, illud fuit tantum in Italia, quia ſemper Ciſtercien. apud nos, & in Gallia fuerunt decorati, ſcientia & ſanctitate, & tales apud nos reputantur. Et tales monachi apud nos, & etiam Carthúſienſes, reputantur ſanctimonia vitæ: ita quod non eſt aliqua ſiniſtra ſuſpicio præſumenda contra eos. Ita etiam, quod ex hoc poſſunt eſſe Iudices in cauſa propria, vel ſuorum, vt dicit d. meus Iaſ. in authen. iubemus. C. de iud. 2. col. ibi: ſecundò facit. & Fel. in c. ſuper his. in fi. extra de accuſat.

Sub hoc habitu Ciſtercien. eſt alius ordo apud nos, vbi ſunt tantum Priores, qui eſt etiam ſub regula beati Benedicti, qui dicitur ordo Vallis collium, ſeu potius caulium, qui eſt caput in eorum ordine, & habet multos prioratus ſub ſe, vt eſt prioratus Vallis ſancti Benedicti iuxta Heduã, & prioratus Vallis creſcen. qui dicitur Vaultcroiſſant, propè Sedelocum, & plures alij, qui ſunt modici prouentus, & in quolibet prioratu ſunt pauci religioſi. Et melius eſſet, quod reducerentur in totum, ſub habitu Ciſtercien. cum habitum eorum deferant.

QVinquageſima nona conſid. Eſt alius ordo ſub regula beati Benedicti, qui dicitur ordo Camaldulenſium, qui fuit inſtitutus à Ramualdo, viro magnæ ſanctitatis, & ſanctimoniæ: & fuit inſtitutus anno Domi. 1030. Et ſic ante ordinem Vallis Vmbroſæ, & Ciſtercien. De cuius inſtitutione habetur per Ant. Floren. in ſuo lib. hiſtoria. lib. 2. par. ti. 15. c. 15. Qui licet fuerit inſtitutus ante Ciſtercien. non tamen habetur in tanto honore, nec in tanta exiſtimatione, cùm vita Ciſterciẽ. ſit arctior, & ſtrictior, quàm vita illorum: & ideo in maiori prærogatiua, excellentia, & præeminentia: ſecundum quod dicit Ioan. Andr. in c. ſanè. de regularibus, quam doctrinam refert, & ſequitur Florentinus, in ſua ſum. tertia parte, tit. 16. cap. 1. §. 2. vbi dicit, quod Canoniſtæ, non ponderatis ſubtilitatibus theologorum, ſolent ſolum pro præeminentia religionis ad aliam, quod vna ſit arctior, ſtrictior, durior, vel fortior, in modo viuendi. Ex quo inferendum eſt, quod ordo Ciſtercien. eſt præferendus, cum vita eorum ſit arctior, ſtrictior, & durior. Hi enim monachi, ſunt albi habitus, qui degenerantes, alienati ſunt retrorſum: pauciſſimis exceptis eorum monaſterijs, & eremi recluſis. Sed circa annũ Domin. 1370. vitam quaſi eremiticam tenentibus, & laudabilem in diœceſi Aretina, ſed territorio Senen. Epiſcopus Aretinus, tunc temporis dedit habitum ſimilem, & regulam ipſius beati Benedicti, ex quibus creſcentibus, in gratia Dei & numero, conſtitutus eſt ordo Montis oliuarum dictus ab eccleſia, & ipſe approbatus, & in monaſterijs per Italiam multiplicatus, ac priuilegiatus, & à diœceſanis exemptus factus. Qui religioſi, ſuper capita ſua ponunt generalem vnum ex eis Abbatem de triennio in triennium. hæc Ant. Floren. vbi ſupra, in 2. par. tit. 16. c. 1. §. 2.

SExageſima conſi. Sub eadem regula ſancti Benedicti, fuit Ordo humiliatorum. Qui licet habuerit primum initium anno Do. 1017. tamen in proceſſu temporis, fuit tripliciter variatus

in modo viuendi. Sed vltimus eorum viuendi modus, fuit approbatus anno 1200. & per Innocentium tertium confirmatus. Et postmodum, per successum à diœcesanis exemptatus priuilegijs multis, & sub regimine vnius principalis, & generalis præpositi, constitutus. Sumpserunt enim in tertio modo viuendi, pro norma, partem regulæ B. Benedicti, non totam, superiores eorum Præpositos nominantes. Multiplicati quàm valde, fabricauerunt sibi multa monasteria, tam fratrum, quàm monialium, per partes Tusciæ & Longobardiæ, maxime Mediolani. Hi, inter alia priuilegia habent, quod in sabbato paschæ, celebrant eorum officium illius diei de sero, post meridiem, in introitu noctis, ita, quod missa illius diei, de nocte in vigilia paschæ cantatur. Et de institutione, approbatione, & conseruatione prædicti ordinis, habetur per eundem Ant. Floren. in suo libro historiali, 2. par. ti. 15. c. 22. vbi amplè.

SEptuagesimaprima consid. Sub regula B. Benedicti, adhuc sunt quidam apud nos, qui dicuntur Cœlestini, de quibus est notabilis conuentus, in ciuitate Parisiensi, & in multis alijs locis Franciæ. Et isti sunt Obseruantes, sub regula B. Benedicti degentes. Hi etiam sunt à diœcesanis exempti. Sed an sint cæteris, puta Carthusien. præferendi, dico inspiciendam esse consuetudinem: quia tamen non sunt omnino mendicantes: Ideo omnib. alijs mendicantib. præferentur. Et quod sint sub regula B. Benedicti, dicit Antoninus Florentinus in tertia parte suæ Summę, tit. 16. c. 1. §. 18, in principio. Vbi dicit, quod talis ordo, fuit institutus à beato Petro de Murrone, qui fuit Papa Cœlestinus, sed renunciauit Papatui.

SExagesimasecunda consi. Crederem, quod licet ordo Carthusiensium non sit sub regula B. Benedicti, nec sub aliqua quatuor regularum ab Ecclesia approbatarum: sed habent sua statuta, pro regula, tamen habentur in magna veneratione ab Ecclesia, vt dicit idē Ant. Flo. 3. par. suæ summæ, ti. 16. c. 1. §. 6. Et est venerabilis religio, quæ vsque ad præsentem diem seruat rigorem suarum obseruantiarum, per annos circiter 400. vt dicit idem Flo. in libro historiali. 2. par. tit. 15. ca. 22. §. 2. Austera, vt dicit, siquidem est in multis, in abstinentia quidem, quia prolixa ieiunia, & sextis omnibus ferijs, in pane & aqua, ab esu carnium semper abstinent, etiam in grauissima infirmitate. Ita, vt qui eis vesci voluerit, amplius in clausura cum reliquis nō valeret permanere. Quo ad vestitum, quia semper cilicio induuntur ad carnem. Quo ad solutionē, quia nunquam exeunt exceptis Priore, & procuratore: & in cellis suis soli manent, cum arcto silentio: vigilias magnas habēt, propter prolixitatem officij. Vnde Bernardus, qui epistolam ad eos scripsit, quia dicitur ad fratres de Monte Dei, multum commendat inter cætera, dicens: Vestrum est frui Deo. in fine autem, arguit de nimia sumptuositate & magnitudine ædificiorum & magis adhuc tempore nostro redarguisset, si vixisset, maximè, quo ad conuentum Papiensem qui distat à ciuitate Papien. duabus leucis seu quatuor, aut quinq; miliaribus, vbi est talis sumptuositas in ędificijs, quòd vix vltra dici possit. Et etiam apud Diuionem, est conuentus Carthusiensis valde sumptuosus in ædificijs, & apud Parisios. conuentus principalis dicti ordinis est in Delphinatu, iuxta Gratianopolim ciuitatem. Et ex dictis Io. Andreæ in d. c. sane. de regularibus. Hic ordo cum propter eius nimiam austeritatem, sit cæteris præferendus, maiorem præeminentiam deberet habere: tum etiam, quia fuit institutus anno domini 1086. secundum quod habetur per Ant. Flo. in sua historia, secunda par. ti. 15. c. 22. vbi amplè, iam supra allegat. Et Iacobus Bergo. in suo supplemento chronicarum, lib. 12. Et etiam propter eorum antiquiorem institutionem, præferri debent ordini Cisterc. & Præmonstraten. Et Bernardo teste, primatum obtinet, inter omnes ordines Ecclesiasticos, non ratione temporis, sed religiositatis. Et etiam Polycratus libro suo ca. 21. incipiente, licet autem. ponit de laude, & origine istius religionis, & aliarum religionum, quæ hic non refero, quia est impressus. De laude huius ordinis, etiam Sebastianus Brant scripsit.

SExagesimatertia consid. Alius est ordo, qui dicitur Ordo sanctæ Trinitatis, cuius caput est in ciuitate Parisiensi: qui dicitur, Es Maturins, qui sunt deputati ad redimendū captiuos: qui, vt videtur, debent omnes alios religiosos, saltem non monachos nigros, præcedere: saltem precedere religiosos S. Antonij, qui sunt deputati ad suscipiendum hospites: quoniam ordinantur, & sunt ordinati, ad redimendum captiuos. Ideo religio eorum est excellentior, vt dicit Ant. Flo. in sua summa 3. par. ti. 16. c. 1. §. 2. Et de his, & ceteris alijs facit mentionem idem Flo. in sua historia, 2. par. ti. 15. c. 25. in fin.

SExagesimaquarta consi. Post ordines supradictos non mendicantes, sub regula beatorum Basilij & Benedicti, sunt alij ordines religiosorum non mendicantium, sub regula diui Aug. Vt sunt ordo S. Ioānis Ierosolymitani, qui dicuntur Cruciferi, & sunt milites Rhodiani, seu templi, de quibus dicam infra in 2. parte, in 4. consideratione. Quibus assimilantur milites S. Iacobi de Spata, militantes pro fide, qui sunt in Hispania, qui sunt milites Regis Hispanię: de quibus infra dicam in illa 9. parte: de eo hic non insisto.

SExagesimaquinta conside. Alij sunt hospitalarij S. Antonij, qui dicitur ordo hospitaliorum S. Antonij, qui sunt in diœcesi Vienen. Qui ex consuetudine, & vsu videtur sumpsisse principium. & etiam extensum fuit ad hospitale curię Romanę: quoniam sicut in secularibus, in vrbe Romana legitur duos fuisse Pretores: Vnum, qui pretor [illegible]

Alterum

Alterum verò, qui Romanis iustitiam exhibebat, vt ff. de origine iuris. l. 2. §. & cum placuisset. de iudicijs. l. 2. §. 2. Sic in spiritualibus dignum, & rationi consonum fuit, vbicunque est ipsa Vrbs, id est Romana Curia, diuersos esse superintendentes curiæ animarum. Quosdam Iacobos, & parochiani sunt & religiosi, quantum ex dispensatione sedis Apostolicæ permittitur. Quosdam verò, peregrinis siue curialibus: vt sunt fratres S. Antonij, vt satis clare probatur cap. Quoniam in plerisque. extra de offi. ordinarij. ca. cum secundum, de tempo. ordinan. Rationabiliter ergo Romana ecclesia voluit, & in vsum deduxit, quod essent in Curia Fratres S. Antonij, qui pro pauperib. curialib. hospitale haberent, confessiones curialiũ audirent, & ecclesiastica sacramenta ministrarent, & sepulturis eorundem interesse deberent. Ita dicit Old. in consi. suo 211. vbi ponit de emolumentis eorum, etiam in Curia Romana, de quibus aliter pro nunc non dico, cum quo, ad præeminentiam eorum cum alijs, standum est consuetudini locorum.

Sexagesima sexta consid. Alij sunt ordinis Præmonstratensium, sub regula B. Aug. quorum ordo fuit, & incœpit anno dom. 1120. Cuius ordinis fundator fuit vir Dei Northbertus, ex partibus Lotharingiæ oriundus. Et dicit Ant. Flo. in dict. libro historiali. tit. 15. c. 19. Qui quidem est vnus apud nos, de principalibus ordinibus. Et Abbas illius, in suo ordine est generalis in toto ordine: & facit vnum caput, sicut Abbas Cluniac. in toto suo ordine. Ideo cæteris alijs Abbatibus, non facientibus caput in ordine, in congregatione generali, pręferendus est, tanquam faciens caput in suo ordine. De his aliter non insisto, cum vltra illum locum, vbi est caput, pauci sint, & in locis vbi sunt, standum est consuetudini loci, de præcedentia aut præeminentia.

Sexagesima septima conside. Alij sunt, qui sunt de ordine Grandimondensi. Qui fuit institutus anno Domini 1076. sub patre Stephano viro nobilissimo, de Aruerniæ partibus filio nobilissimi viri Stephani, cuius Stephani institutoris vita fuit arcta. Nam trigesimum ætatis suæ annum agens, habitare cœpit eremum, in ieiunijs, vigilijs, & orationibus continuis seruiens Deo. Cibus eius panis & aqua, & interdum ex farinæ siligine, sorbitiuncula, quæ cæteris minus sapida, necessitati vtique seruit, non voluptati. Incedebat quoque armatus lorica ferrea, contra carnis tentamenta, & mentis lasciuiam: quo vsque toto corpore exsiccato, plenam de seipso obtineret victoriam: Indumenta, quibus super loricam induebatur, nullo tempore augebantur, sed hyeme, & æstate, ad repellendum frigus, & cauma, semper erant æqualia, & eadem. Et plura alia, de eius vitæ austeritate, & miraculis ponit An. Flo. in suo libro historiali 2. par. tit. 15. c. 21. quæ hic non transporto, cum sint ibi clara, nec faciant ad propositum, nisi ad demonstrandum de eius vitæ austeritate, & arcto modo viuendi. Ex quo videretur, quod in hoc essent præferendi, si illum modum viuendi obseruant, quod non credo. Et ideo dico esse standum consuetudini, quomodo in locis vbi sunt, & collocantur, præcedere debeant alios vel non.

De austeritate verò, aut arcto modo viuendi, prædictarum religionum, non credo, quod hodie possit fieri fundamentum de vna ad aliam: cum omnes supradictæ, ita hodie relaxatæ sunt & tepefactæ, vt aperte dici possit Ieremiæ Threnorum c. 1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus. Et quod ait Bernardus cõtra Cluniа. religiosos monachos relaxatos videlicet. Vnde inter monachos, tanta intemperantia in cibis, in potationibus, & vestimentis, in lectisternijs, in equitatiuis, & construendis ędificijs, mollescere potuit, quatenus, vbi & studiosius, voluptuosius, atque effusius obseruatus fuerit, ibi ordo melius teneri dicatur, ibique maior putetur religio. Ecce. n. parcitas putatur auaritia, sobrietas austeritas creditur, silentium tristitia reputatur. Et contra remissio, discretio dicitur. Effusio liberalitas: loquacitas affabilitas: cachinnatio iucunditas: mollities vestimentorum, equorum fastus, honestas lectorum, superfluus cultus, munditia. Quidque hæc alterutrum perpendimus, charitas appellatur. Ista certè charitas destruit charitatem: hæc discretio, discretionem confundit: talis misericordia crudelitate plena est, qua scilicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Et vt dicit Anton. Floren. in suo libro historiali, in 2. par. tit. 16. cap. 1. §. 1. sub hac abusione, iam ferè vbique, pro ordine ista tenentur: ferè iam ab omnibus sine querela & irreprehensibiliter obseruantur, quanquam dissimiliter, vt ibi declarat, & demonstrat: quæ multo cum plus intentionis, nec sit dicere, & declarare quæ laudanda veniant, quàm quæ vituperanda. Sed hæc dixi, vt cognoscatur, quod non est multum insistendum, quo ad pręeminentiam vnius religionis ad aliam, in arcto & stricto modo viuendi, cum in omnibus rarus sit, & in omnibus sit relaxatio, in vita & modo viuendi, datis à regulis, in quolibet ordine, de quibus supradictum est. Et ideo deueniendum erit ad alium modum, & ad aliam doctrinam, ad cognoscendum pręeminentiam vnius religionis ad aliam: quam ponam statim post declarationem mendicantium.

Sexagesima octaua consideratio. Post omnes ordines supradictos, qui non sunt mendicantes, sunt quatuor alij generales mendicantium. Inter quos (vt sępissimè videmus) est contentio, qui illorum debeant pręcedere. Aut si non inter ipsos, saltem aut cum alijs religionibus, vel etiam quandoq;, & sępius, cum ecclesijs cathedralib. aut colle-

collegialibus: quoniam sub prætextu humilitatis, aut sanctimoniæ, semper tamen appetunt aliquid gloriæ, laudis, & honoris. Et isti sunt quatuor, videlicet ordo Prædicatorum, ordo Minorum, ordo Carmelitarum, & ordo Eremitarum S. Augustini, facientes contra dictum Christi, de quo Luc. 22. Et omnes istos tres ordines præcedit, aut præcedere debet, ordo Prædicatorum. Et, quod præcedere debeat fratres Minores, dicam infra. Et aduerte, quod isti Prædicatores fuerunt sub regula S. Augusti. Sed quibusdam constitutionib. additis, fecit Dominicus nouum ordinem, qui dictus fuit ordo Prædicatorum, de cuius excellentia videatur amplissimè per Ant. Flo. in 3. parte historiarũ, ti. 23. per totũ. Vbi habetur, quod habuit initium anno Domini 1217. vbi dicit idem Antoninus, sub Innocentio primo. Et anno Domin. 1210. sub Honorio III. vt dicam infra seq. consideratione. Et refert idem Ant. Flo. eo. ti. c. 3. quomodo prædictus Ordo reuelatus fuit sancto Dominico, à Virgine Maria, à IESV Christo, eius filio commendatus: Cui datus fuit socius, videlicet Franciscus, pro alio ordine instituendo, ad instructionem totius vniuersalis Ecclesiæ in sermonibus, & prædicationibus, vt ibi videre poteris.

SExagesima nona cõsideratio. Ordo Minorum sub regula S. Francisci, fuit institutus, circa annum domini millesimum 208. De cuius vita, & moribus, & sui ordinis institutione & fundatione, habetur plenè per eundem Flo. in suo libro historiali. ti. 24. per totum: & de eius cõfirmatione, quo tempore fuerit confirmatus prædictus ordo, infra patet.

Sed cum sint Minores, vt nomen sit cõsonans rei, debent esse in minori loco: Ideo tanquam humiliores, quia minores non debent prætendere contra aliquos, de aliqua præcedentia, quia aliàs videretur, quod facerent contra eorum ordinem & statum, qui inter omnes, totius vniuersalis ecclesiæ, debet esse minor: Imò, quod plus est, à certo tempore voluerunt vocari minimi, in vim cuiusdam reformationis. Sed video, quod illud est tantum verbo, & non opere, quia volunt non solum contendere de paritate, cum alijs religiosis, sed etiam cum ecclesia cathedrali, prout vidi in hac ciuitate Hed. in funeralibus quondam nobilis & potentis viri domini Fransci Rolin, qui pro vna hora tantum fuit repositus in eorum ecclesia, cadauer subleuando, voluerunt non solum esse in vltimo loco, etiam ante Canonicos ecclesiæ cathedralis. Imo etiam Guardianus dicebat, se debere habere vltimum locum etiam post Episcopum ibi præsentem, & existẽtem. Quod quantæ & qualis fuerit decisionis, & prout etiam debuit esse, cogitent omnes. Ex quo videri potest, quid de illis dicendum sit, qui cũ omni humilitate, etiam cum infimis agere deberent, volunt tamen contendere de paritate. Et ideo, non potest magis superbia eorum operari, quàm cum superbia luciferi voluit fieri similis altissimo. Sed tunc illud ex superbia cuiusdam Guardiani, qui mult[illegible] reprehensus in cap. generali, tunc sequenti[illegible] ministros, & alios correctores totius ordin[illegible] actum illum in capitulo ecclesiæ Heduen. [illegible] bauerunt, & retractauerũt, & prædictum [illegible] num increpauerunt.

Et licet ordo Minorum inceperit prius [illegible] ordo Prædicatorum, cum ordo Minorum [illegible] rit Anno domin. millesimo 206. Et ordo [illegible] torum Anno Domi. millesimo 216. vt refe[illegible] bertus de Eib, in sua margarita poetica, in p[illegible] secundæ partis trac. c. 10. in fi. Tamẽ Prædica[illegible] præferuntur Minorib. vt notat glo. in ca. quo[illegible] dam. de ele. in 6. & in c. fi. de pactis. & Archid[illegible] c. 1. de decimis. in sexto. Ioan. de Turrecrema[illegible] c. episcopus. 17. d. plenè per Fel. in rub. de ma[illegible] & obed. in tertia & quarta col. Et hac ratione, dicunt, quia ordo fratrum Prædicatorũ, licet p[illegible] mò non fuerit institutus, fuit primo approba[illegible] cum fuerit approbatus sub regula diui Augu[illegible] Anno domin. millesimo 208. sub Honorio [illegible] III. Et ordo beati Francisci sub eodem Hono[illegible] Anno Domi. millesimo 224. vt refert Iacobus [illegible] lippus Bergo. in suo supplemento Chronica[illegible] libro 13. faciunt, quæ dicit Philippus Decius in [illegible] silio 116. col. 1. ad finem.

SEptuagesima cõsi. De ordine Carmelitar[illegible] qui sub ordine S. Basilij sunt, vt dicit Anto[illegible] nus Florentinus in sua summa, in 3. parte, ti. 16. §. 8. Quo tempore habuerint initium, dicit An[illegible] Florent. in sua 3. parte historiarum, lib. 20. ca. [illegible] Quod tempore Honorij quarti, cum fratres [illegible] nis Carmelitarum deferrent habitum, qui m[illegible] videbatur conuenire viris religiosis, videlicet ca[illegible] pam circulatam largis virgis albis & griseis, qu[illegible] habitum asserebant fuisse Eliæ prophetæ, ha[illegible] tis in monte Carmelo in Syria: quod tamen, v[illegible] cit Ant. neque in sacra scriptura, neque in authe[illegible] tica scriptura reperitur (licet in historia tripart[illegible] lib. 1. cap. 2. & ex Isidoro in tit. de officijs. cap. [illegible] periatur scriptum, quod vita religiosa fuit in El[illegible] & Eliseo) Honorius IIII. propter maiorem ho[illegible] statem, mandauit habitum illũ dimittere, & de[illegible] per, cappas ex toto albas, & tunicas subtus gr[illegible] cum scapularibus assumere. Hi habuerunt [illegible] um sub quodam Patriarcha Ierosolymitano [illegible] in Syria habitabant Christiani Ierosolymis, [illegible] multis alijs ciuitatib. Degebant autem in mon[illegible] Carmelo vt Eremitæ & sub regula B. Basilij, [illegible] iam dicit idem Ant. Flo. in 3. par. suæ summæ t[illegible] 16. c. 1. §. 8. vbi dicit: Quod Anno Domi. 1247. [illegible] minus Innocentius IIII. addidit quasdam or[illegible] nationes, per modum regulæ traditas, eis à d[illegible] patriarcha Ierosolymitano, dicto Alberto, [illegible] ctas, ex regula Basilij, cum quibusdam additis, de[illegible] clarantes & mitigantes regulam illam, per [illegible]

[illegible]

rum Hugonem Cardinalem ordin. Prædicatorum dictatas. Sed Honorius III. confirmauit ordinem illum, & postmodum Papa commisit Hugoni Cardin. ordinis prædicatorum, vt adderet quasdam constitutiones, quas imposterum obseruarent. Sed in processu temporis, occupantib. Saracenis ex toto partes Syriæ, recedentes Carmelitæ de locis illis, dispersi per orbem in terris Christianorum, ædificauerunt plurimos conuentus, ex eleemosynis fidelium collatis, propter eorum deuotam conuersationem exemplarem. Aliqui tamen referunt, quod Soldanus Saracenorum, qui prius eos habebat in reuerentia, propter Eliam prophetam, mutato habitu eis dato per Papam, in contemptũ Papæ, & fidelium, fecit eos expelli de monte Carmelo, vnde Carmelitæ dicuntur, non quod ab Elia habuerint initium. Et isti præferendi sunt & fratrib. Prædicatorib. ordinis S. Augustini, & Minorib. cum primo fuerint instituti, cum fuerint sub regula B. Basilij, quæ prius fuit quam regula B. Aug. sub qua erant Prædicatores, & regula B. Francisci, quæ fuit solum anno Domini 1218. vt dixi supra. In multis tamen locis in processionibus, vidi eos præcedere, & esse in loco digniori: in alijs verò vidi & fratres Prædicatores, & Minores præcedere, & esse in digniori loco. Vnde tanta discordia, & diuersitas, videtur esse ex consuetudine loci, aut ex prioritate institutionis, aut fundationis conuentus in loco, qui sibi ratione prioritatis temporis, vsurpauerunt locum. Sed quid de iure fiendum, dicam postquam declarauero prioritatem institutionis, Ordinis & Confirmationis.

Vtrum autem Carmelitæ sint mendicantes, notat, & declarat Lapus, allegatione sua 46. vbi plenè in prin. Et ibi etiam ponit de fratribus seruorum, qui dicuntur seruitæ, quod tales sunt mendicantes, & notatur de Carmelitis in c. 1. §. cæterum. de religiosis domibus, in 6. & ponit Angelus in consi. 12. incipi. Sancta Carmelitarum relig. vtrum possint habere proprium. Et de laude huius ordinis, Carolus Fernandus scripsit vnum librum.

SEptuagesimaprima consideratio. Sunt & alij mendicantes, qui dicuntur Eremitæ S. August. Qui, vt dicit Anton. Floren. in summa, 3. par. tit. 16. cap. 1. §. 8. aliàs fuerunt sub regula B. Basilij, nunc autem, vt dicit, militant sub regula B. Aug. Sed quæ sint præcepta sub regula dicti B. Basilij vel non, extra essentialia religionis, dicit se non inuenisse à quoquam declaratum. Et quod isti sunt mendicantes, est text. & ibi doctores in c. vnico. §. cæterum. de religiosis domibus in 6. Et Ludo. Roma. in consi. 235. ponit, an possint habere immobilia: vbi etiam ponit de fratribus prædicatorib. Et licet isti Augustini effecti fuerint mendicantes ex quadam consuetudine, & præscriptione longissima, sicut & fuerunt Carmelitæ, vt supra dictum est, tamen debent præcedere minores, cum sint instituti à digniore, videlicet ab August. qui fuit dignior Francisco. Quòd sint digniores, eò, quia à digniore instituti, facit gloss. in l. restituendæ. C. de aduo. diuerso. iudi. & in l. 2. ff. de albo inscrib. & in c. per tuas. de maio. & obe. Vbi data paritate temporis præfertur ille, qui est à digniore coronatus, & laureatus, vt dicam infra in 10. par. Meritò ergo, quod institutio ordinis S. Aug. sit ante Franciscum, de quo sunt prędicti Eremitę, qui etiam videntur habuisse initium ante August. Sed tamen sine dubio sunt ab eo approbati, & reformati, & sic dignior Francisco, & ratione temporis, & ratione dignioris instituentis, debent pręcedere Minores: & etiam quia ecclesia Romana primò approbauit August. & eius acta & opera quàm Franciscum, vt habetur in c. sancta Romana Ecclesia. 25. dist. Vbi opera August. approbata fuerunt per Gelasium, qui fuit per multa tempora ante Honorium tertium, cum Gelasius fuerit anno domini 490. Et Honorius III. fuit anno domini 1217. Ex quo constat multipliciter, de multiplici causa, pręcedentię fratrum Eremitarum S. Aug. quo ad fratres Prędicatores, & Minores, quę etiam considerari possunt ex dicendis in consid. sequenti, vbi ponam in genere, causas pręeminentię vnius religionis ad aliam.

SEptuagesimasecunda consideratio de excellentia, & antiquitate Monialium seu sanctimonialium tractat. Quarum institutum est excellentius, cum sit multò vetustius, quàm quęuis alia monachorum religio. Quippe nulla (vt ait Aug. de bono virginali) Virgo sacra nascitur, nec est hoc, proles carnis & sanguinis. Si harum quęritur mater, ecclesia est. Non parit Virgines sacras, nisi virgo sacra: virgo illa, quę desponsata est vni viro, casta exhiberi Christo, vt scribit Polydorus de inuentoribus rerum libro quarto capitul. decimo. Vbi dicit Apostolos primò, deinde Pontifices, exemplo Vestalium Virginum, introduxisse fœminarum religionem, vt vterque sexus domino in castitate famularetur, & in collegia coiuere, ac sanctissimis institutis à patribus acceptis, vitam Virginitate dignam agere cœperunt. Nam Mattheus Apostolus in Aethiopia, cui ea prouincia obtigit, posteaquam Regem (vt in eius vita legitur) cum vxore & toto Regno ad fidem conuerterat, item illius filium à morte suscitauerat, filiam postemo Virginem nomine Iphigeniam, sacro velamine consecrasse dicitur. Ex quo apparet, iam tunc cœpisse fœminas per hunc modum Deo dicari. Sunt tamen qui tradant, (quę cum Hieronymo familiaritatem habuit) primam fœminarum ausam esse, id institutum, Romę profiteri. Alij asserunt, Helenam, Cōstantini matrem Virgines sacras primitus legisse, quę publico stipēdio nutrirentur, seu quę puritate vitę, ac precib. indesinenter laudem Dei prędicarent. Hęc Polydorus,

dorus, vbi plura alia de constitutis summorum Pontificum, circa prædictam religionem.

Septuagesimatertia consid. ex supradictis fundatur. Ex eo, quia cùm monachi primo nominantur quàm Canonici Regulares, vt in c. Deus. de vita, & honestate cle. & in rubr. de statu monachorum & canonicorum regularium. & in cap. 2. de supplenda negligentia prælatorum, & in c. perniciosam. 18. quæst. 2. vbi Papa enumerans quasdam regulas approbatas, incepit à regula sancti Benedicti & Basilij: postea nominat August. ideo præferri debent Monachi Canonicis regularibus.

Et ex hoc ordine Archidia. in c. 1. de decimis, in 6. infert, Prædicatores præferendos Minoribus. de quo etiam ordine literæ vide Fel. in hac materia, in rubrica de maioritate & obed. & in dict. c. cum dilecta. versi. ordo scripturæ. Vbi plures decisiones adducit. & etiam dom. meum Ias. in d. §. prius. Et quinque limitationes ad regulam supradictam ponit ibi Fel. Et inter alias dicit, prædictam regulam non habere locum in actu denotante vitia nominatorum, quia tunc primò nominantur Minores, vt per Abbatem in c. auaritiæ. de præbendis. Et facit pro hac opinione text. in c. irregularib. extra de simonia. vbi in vitio simoniæ prænominantur Canonici regulares. Et ex his notat idem Fel. in d. c. cum dilecta. Quod in ingressu carceris, vel simili actu, debent præcedere Minores: quia sequi honor est, præcedere autem non. Ex quo videretur dicendum, quod illa declaratio ad c. auaritiæ. per Panormitanum & Felinum nō habeat magnam rationem. Et ideo Fel. in dicta rubrica non omnino firmat illam, nec illi assentit in totum: Imo dicit, quod illud non semper obseruatur: vt patet in c. 1. de decimis, in 6. vbi fratribus Prædicatoribus & Minoribus, qui Pisanos à solutione decimarum retrahebant, scribitur reprehensoriè, & tamen præmittuntur Prædicatores, sic etiam in actu honorabili præmittuntur Minores. cap. 2. de supplenda negligentia prælatorum.

De præcedentia istorum, inter se satis amplè disputauerunt plures, de quibus sunt consilia Bono. Paduana, & Ferrarien. & Baptistæ Caccialupi, de quibus supra feci mentionem in pluribus locis, quæ cum sint impressa, non aliter insisto, sed me remitto ad dicta eorum: conclusiuè tamen tenendo, quod Monachi cæteris paribus præferuntur Canonicis regularibus.

Septuagesimaquarta consid. Qualis sit honor, an sequi, an præcedere, an esse in medio. Nam vt in pluribus monasterijs vidi maiores de mane præcedere. Ad vesperas verò sequuntur, & in pluribus alijs contrarium obseruatur. Cur tam variè, videtur quod istud sit ad demonstrandum, quod quo ad seruitium diuinum, nulla est maioritas inter eos: sed credo, quod in hoc ad eos, est attenden da consuetudo; vt per Fel. in c. statuimus. extra de maior. & obe. & dixi suprà.

Septuagesimaquinta consid. Quærendum de ratione diuersitatis. Quare est, quod in a... bus ecclesiasticis maximè in processionibus, ... congregantur status ecclesiasticus & temporalis, ecclesiasticus præcedit, & temporalis sequitur. ... quod plus est, in statu ecclesiastico, Minores præcedunt, & Maiores sequūtur. Et è diuerso, in statu temporali, in eadem congregatione, Maiores præcedunt, & Minores sequuntur. Plures super hoc interrogaui, qui mihi dicebant, quòd cre... bant, quod in hoc sit tantummodo consuetudo locorum, quæ in honoribus deferendis inspicienda est, vt dicit Bald. in l. obseruare. §. antequam. ff. de officio proconsulis in 1. lectura. Dicit tamen ibi, quod vbi non est consuetudo, debent assignari loca superiora, secundum qualitatem personarum, vt dixi ante, quæ attendenda est, quo ad locum sedendi, maximè etiam in Francia: meminit Bal. in c. 1. §. marchio. in ti. de his qui feudum dare pos sunt.

Mihi tamen videtur, quod alia & melior potest dari ratio, ex eo, quod qui sequuntur quo ad statum ecclesiasticum, sunt in honorabiliori lo co, quia minores Episcopo, vt dicit Præpositus in c. episcopos. 18. dist. Bene tamen facit textus in c. perlectis. 22. d. Vbi in officio faciendo, viciniores Episcopo sunt honorabiliores, & in honorabiliori loco, vt sunt sacerdotes, qui sunt in administran dis viciniores Episcopo. Et cum iam statim sequantur Episcopum, ideo maiores præcedere debent: quoniam, qui stat proximior post Dominum dicitur maior, vt dicit glo. in §. aliam. insti tu. de bonorum possessione. in verbo, altioris co. Et Episcopus semper stat in medio clericorum & laicorum, exemplo Christi, qui sedens in medio Doctorum, &c. Lucæ 2. Et iste est honor, sedere in medio, quoniam locatus in medio, cunctorum ad se trahit aspectum, vt dicit Cassiodorus, lib. 3. variarum epistolarum. Et apud Numidas erat honor, sedere in medio, vt refert Salustius in Iugurtino. Et ita dicit & refert Lucas de Penna in l. quisquis. C. de præfectis prætorio siue Vrbis, lib. 12. Et episcopus tāquam pastor, adducit oues, ... clericos, docens eos modum eundi, & incedendi, laicos vero post, vt exemplo clericorum in... dant. Ex quo hac ratione, vt cunctorum habeat respectum, ponitur in medio, exemplo cuius omnes alij Prælati, in processionibus semper capiunt medium locum, tanquam honorabiliorem ... libus.

Septuagesimasexta consid. Antiquiores Clerici & Doctores, debēt habere primum ... deinde cæteri per ordinem, vt tenet Bal. in c. cum olim. per illum tex. extra, de consuetudi.

De antiquioribus, & doctoribus, quomodo sunt præferendi, notāt Doctores, maxime Alcia...

de & d. meus Iaſ. in l. cum quid. ff. ſi cert. pe. Dicā latius infra in ſtatu temporali, in pluribus conſid. Vbi dicam, quod in opinionibus dantis, iuniores debeat habere prima vota, maxime dicam in 11. parte.

SEptuageſimaſeptima conſid. A ſubdiacono, vſque ad lectores, omnes ſubditi ſunt diacono in Eccleſia, repræſentantes ei honorem prout Pontifici Preſbyter, Preſbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acolitus, Acolito Exorciſta, Exorciſtæ Lector, Lectori Oſtiarius, Oſtiario Abbas, Abbati Monachus. intellige in Abbate non clerico, vt erant antiquitus. cap. generaliter. 16. q. 1. Sed hodie Abbas præfertur alijs clericis, vt dixi ſupra in 32. conſi. & prædictam conſiderationem vide in c. à ſubdiacono. 93. d. vbi eſt tex. ad literam ſic diſtinguens honores fiendos inter clericos.

SEptuageſimaoctaua conſi. Vbi concurrunt dignitates eccleſiaſtica & Secularis, præfertur eccleſiaſtica, c. ſolitæ. de maio. & obe. dixi ſupra in princ.

Vnde ſimplex Sacerdos, militi ſeculari præferri debet, vt dicit Ioan. de Turrecremata in c. epiſcopus. 17. diſtinct. Quia ſi ille miles eſt Imperatoris: Iſte Chriſti. ca. quoniam omnia. 40. diſt. miles Chriſti præponitur 11. quæſt. 3. ca. Iulianus. Ita etiam tenet Ioannes And. in ca. eo libentius. de ſeruis non ordinandis. Et facit, quod dicit Specu. in tit. de reſcripti præſenta. §. 4. verſicu. vt autem. Vbi dicit, quod militi præferendus eſt Preſbyter in ſcribendo. Dicit tamen Panormitanus in capitulo Nicolao. de appellatio. quòd miles præfertur monacho in honoribus, non tamen præfertur clerico, qui eſt miles cœleſtis militię, vt ibi Panormitanus. Et, vt habetur Eccleſiaſt. ſeptimo: In tota anima tua time Dominum, & ſacerdotes illius ſanctifica. Honora Deum ex tota anima tua, ſacerdotes illius honorifica. c. ſacerdotes. ſexta quęſtio. prima. Exemplo beati Martini, præferentis ſacerdotem Imperatori, in porrigendo. dixi ſupra in principio huius partis.

SEptuageſimanona conſideratio. Filius ſacerdos, præcedit patrem non ſacerdotem in actu ſacerdotali, & eſt maior patre illo, actu tantū, vt tenet Hoſtienſis in capitulo primo, de officio Archidiaconi. quem refert Barba. conſilio quinto, in tertia colum. in 2. volum. & facit de filio Epiſcopo. qui præcedere debet patrem, qui licet teneatur ad honorem reuerentialem patri, in eccleſia tamen pater tenetur præſtare reuerentiam filio Epiſcopo: vt dicit Hoſtienſis in capitulo Iudæorum, De ætate, & qualitate. dicam alibi. Et ideo, quis, ex diuerſis qualitatibus debet haberi in diuerſa conſideratione. facit text. in cap. olim de re iudica. & in cap. à collatione. de appellationib. in 6.

OCtogeſima conſideratio. Patronus in eccleſia præ alijs eſt honorandus, cap. piæ mentis. decimaſexta quæſtione ſeptima. & cap. Frigentius. Ita dicit Rofredus Beneuentanus in ſuis libellis, in tractatu de iure canonico, in quinta parte, titulo, quem honorem debeat habere patronus in eccleſia, vbi dicit, quod habere primū locum, eſt magnus honor, vnde Phariſæi primos accubitus deſiderabant in cœnis, vt dicit, & facit text. in capitulo nobis. extra de iure patronat. & dicit Petrus de Ancharano in dicto capitulo, nobis. in tertia columna. quod in proceſſionibus tenet primum locum, & honorabiliorem in eccleſia. Et ſi Princeps eſt, ei in proceſſione eundum eſt obuiam, vt dicit exemplum eſſe in Duce Venetiarum, patrono ſancti Marci, qui obtinet primum locum: & illi (vt ibi dicit Antonius de Butrio) occurrendum eſt, vſque ad portas eccleſiæ, non autem vſque ad portas Ciuitatis, quia hoc ſolum fieri debet Papæ, & Cardinali. & dicit ibi Antonius, quòd non ſemper eſt illi occurrendum, ſed ei occurritur rarò. Et idem dicendum eſt de Rege Franciæ, in omnibus ſuis eccleſijs cathedralibus, & metropolitanis, cum ſit patronus omnium, tanquam Princeps ſupremus. Archi. in cap. lectis, ſexageſimatertia diſtinctione. Facit, quod dicit Baldus in cap. quanto, de iudi. & in proœmio decretalium. Sed vt dicit dominus Rochus Curtius, quem aliàs audiui, in tractatu ſuo de iure patronatus. in verbo, in eccleſia, in ſecunda colum. hoc iure non probatur. & contrarium tenuit dominus Præpoſitus in dicto capitulo lectis. & in capitulo imperium. decima diſt. vbi dicit, quod prædicta deciſio Archidiaconi & Bald. debet intelligi quantum ad protectionem, non autem quantum ad electionem, vel præſentationem. Tu dic, quod etiam Principes habent iſtud ius patronatus in eccleſijs cathedralibus, ſiue ex conſtructione, ſiue ex fundatione, ſiue ex donatione, ſiue ex priuilegio: quibus caſibus etiam habet ius præſentandi, vt dicit Præpoſitus in capitulo hortamini. in 1. col. 71. diſt. Dicit tamen Præpoſitus, quòd ſi habeatur ius patronatus in eccleſia cathedrali, non tamen per hoc competit ius præſentandi clericos ad beneficia particularia. Ita dicit Præpoſitus in d. c. imperium. 10. diſt. ratione cuius ius patronatus dicit, quod Rex Franciæ, in omnib. ſuis eccleſijs cathedralibus, & metropolitanis, pro ſuo iucundo aduentu habet ius nominandi, & præſentandi ad primam præbendam vacaturam, poſt eius introitū. Et ita vtitur in Regno ſuo: Ita, quod vult prætendere, quod in talibus etiam Papa non poteſt præuenire, eò, quia eſt ius ſibi debitum in vim iuris patronatus laicalis, & ita vidi in facto. De Rege vero Hiſpaniæ, quod habeat iſtud Ius, ponitur amplè per Ioannē Ludou. in repetitione rubricæ, extra de donatio. inter virum. & vxorem. in principio, in tertia præuidentia, vbi etiam de Rege Franciæ.

OCtogesimaprima consideratio. Rector vniuscuiusque parochiæ ibi preferendus est, & honorandus. Ecclesiastici decimo. In medio fratrum Rector eorum, in honore. Et, vt dicit Anto. Floren. in summa. 4. part. tit. 5. c. 10. §. 2. Multo magis Prælati Ecclesiæ, quàm seculares personæ. 1. ad Timoth. 5. Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore sunt digni, argumento ad hæc [illegible] duo sunt, 96. dist.

Hic inserendus esset ordo Alberici de Ros[illegible] quem posuit in rubr. ff. de statu hominum. [illegible] posuit etiam Nicolaus Boerij post tracta[illegible] de præeminentia sacri Concilij, qui talis est, [illegible] eos videre potes.

Quartæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

QVINTA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

Declarans laudes, honorem, gloriam, & excellentias Principum secularium.

QVINQVAGINTA SEX CONSIDERATIONES HABET.

COnsideratio ergo prima, vt intelligatur id, de quo est questio, erit quomodo à principio Reges, & alij Principes dominia habuerũt. Nam ab initio, post peccatum ex quodam fastu superbiæ, dominium per vsucapionem incepit, sicut in Lucifero, volente super alios exaltari, Eze. 38. & de pœ. d. 2. c. principium, & Esa. 14. Et hoc argumento notorio demonstratur, quomodo soli reprobi in principio mundi dominium acceperunt, vt ante diluuium primus dominus inter omnes homines fuit Cayn, vt dicit Aug. lib. 15. de ciuitate Dei. cap. vigesimo, qui ciuitatem ædificauit, vt dominaretur in ea: quæ fuit prima ciuitas in mundo, quam nomine filij sui vocauit Enoch, vt habetur Gen. 4. Post diluuium vero, qui dominium acceperunt, fuerunt de malefacto genere Cham, filio Noe, vt habetur Gen. 9. c. & vt dicit Iosephus in libro 1. Antiquitatum, primus accipiens dominium fuit Nembroth de genere Cham. Gen. 9. & dist. 6. §. fi. Cuius consilio ædificata est turris Babel, vt historiæ tradunt, ad dominandum. In cuius signum legitur Gen. 9. quod volebant, quod cacumen eius in cœlum ascenderet, ignorantes altitudinem Cœli innumerabilem, ad significandum cordis ambitionem in præeminendo alijs: propter quod Deus ad suam displicentiam ostendẽdam, scissuram eorum dominij confundendo, eorum linguas diuisit, cùm vnius labij omnes essent, vt prædicto c. Gen. 9.

De Nembroth descendit Belus rex Babyloniæ, de quo natus est Ninus rex Niniue, qui fuit primus Monarcha Assyriorum, arte magica procreatus, vt habetur in historijs. Et hic primus statuam [illegible] gens patri suo mortuo Belo nomine, reuerentia[illegible] habendam censuit, quæ fuit occasio idolorũ, q[illegible] primò vocata fuit Bel, Behal, Bahalis, Belzebu[illegible] secundum diuersitatem linguarum.

Ex quib. supradictis, satis apparet, quod dominium in principio mundi, consideratis person[illegible] quæ illud assumpserunt, corrupta processit in[illegible] tione, scilicet fastu superbiæ, & tyrãnidis. Vnde p[illegible] mus, qui imperauit post diluuium fuit Nemro[illegible] non Rex, sed Tyrannus erat, quia homines opp[illegible] mebat, vnde venator robustus coram Deo d[illegible] batur, Gene. 10. & dist. 6. §. fi. Et ideo non plac[illegible] Deo. In cuius signum Cayn, primus imperat[illegible] tricida occisus est à Lamech. Gen. 4. 21. q. 1. c. [illegible] modo. Primus verò Rex in Barbaria occisus [illegible] dæmone, quem exercendo artem magicam [illegible] bat, & familiarem habebat. Et conclusiuè, omnes antiqui Monarchæ, quia tyranni, dura morte [illegible] terierunt, vt Pharao contra dominum indura[illegible] Rex Aegypti, in mari rubro submersus est, vt hab[illegible] tur Exod. cap. nono. & 23. quęst. 4. c. Nabuchodonosor. Dathan, & Abyron principari volentes [illegible] sorpti à terra. Num. 16. de consecr. d. 2. c. & [illegible] q. 1. c. denique. Sennacherib à filijs iugulatus 4. Reg. 19. Antiochus, à vermibus consumptus [illegible] Maccabęorum 9. dixi supra in 3. par.

Saul, primus Rex in Israel, prius humilis, in regno suo superbus, & contra Dauid sanctum in[illegible] dus, & domino & famuli ministro Dei, & propter[illegible] tę inobediens, insuper Phitonissam consulens, & diabolum loco Samuelis adorans, vulneratus à [illegible] gitarijs in bello Philistijm, & vehemẽter arripiens gladium propriũ, incubuit super eũ 1. Reg. [illegible]

Ab[illegible]

Absalon, filius Dauid, insurgens cõtra patrem, & se Regem cõstituens fraudulẽter, & intrãs ad cõcubinas patris, & coniurationẽ faciens contra patrem, trib. lanceis à Ioab transfixus est, & sic à decẽ armigeris Ioab hærens quercui interfectus est. 2. Reg. 14. 15. 16. 17. & 18. c.

Adonias filius cõtra patris voluntatem volens regnare propria ambitione, & coniurationẽ faciens, à Salomone fratre suo regnante loco Dauid interfectus est. 3. Reg. 2. c.

Achab, impijssimus Rex Israel, qui vineam Naboth occupauit, & consensit vt occideretur Naboth iustus, percussus sagitta inter stomachum, & pulmonẽ in curru suo mortuus est, & canes linxerunt sanguinem suum. 3. Reg. 21. & 22. c.

Ochozias, Rex Israel, cõsulens Deum Acharon Beelzebub super sua infirmitate, mortu9 est de ea. 4. Reg. 1. c.

Ioram, Rex Israel, malum agẽs coram domino, percussus sagitta Iehu inter scapulas, per cor eius exiuit sagitta, & sic mortuus est. 4. Reg. 9.

Azarias, Rex Iuda, licet aliàs bonus, quia tamen permisit populum sacrificare in excelsis cõtra dominum, lepra percussus mortuus est. 4. Reg. 15.

Zacharias, Rex Israel, ambulans in peccatis idololatriæ patris sui Hieroboam, à Selon coniurãte contra eum interfectus est. 4. Reg. 15. Et ibi etiam de Sellor, qui percusserat Zachariam, qui regnauit in peccatis, & percussus à Manahem, mortuus est. & idem de Phacia Rege Israel in Samaria, qui ambulauit in idololatria, à duce sui exercitus interfectus est contra eum coniurante. ibidem. 4. Regum 15.

Sennacherib, Rex Assyriorum, venit contra Ezechiam Regem in Ierusalem: & quia dominum in Israel blasphemauit, & in superbia grandi sua dicit, quod non esset Deus, qui posset liberare Iudæos, & Regem eorum de manu sua: Ideo egressus Angelus domini, interfecit de castris Assyriorum 185. millia. Cumque Sennacherib reuersus esset in Niniuẽ, ciuitatem suam grandẽ, & adoraret in tẽplo Nesrach Deum suũ, & Idolum, Adramelech, & Sarasor filij eius percusserunt eũ gladio, & mortuus est. 4. Reg. 19.

Amon, filius Manasse, fecit malum in conspectu domini, sicut fecerat Manasses pater ei9. Ideo fuit à seruis suis in domo sua interfectus. 4. Reg. 21. & ibi habetur de Manasse. & 2. Paralip. c. vlt.

Rex Ioachim fecit malum coram domino, ex quo fuit ductus captiu9 in Babylonem per Regem Babylonis Nabuchodonosor. 4. Reg. 24. & Sedechias fuit captus à Rege Babylonis, qui eidem oculos eruit, & filios occidit. 4. Reg. 25.

Ochozias, Rex Ierusalem, quia fecit malum in conspectu Domini, interfecit eum Iehu. 2. Paralipom. 22. Et habetur 2. Paralipom. 21. de Iorem, quia malum fecit in conspectu Domini, fuit ægrotus infirmitate, de qua mortuus est, & in languore vitam suam finiuit.

Alexander, monarcha Orientis, quia cor eius eleuatum est, & gloriam Deo non dedit de potentia, quam ei dederat: & vt tradunt historiæ victus à vino, & libidine, veneno tabefactus cito Monarchiam perdidit, regnans annis XII. 1. Machabæorum.

Quomodo autem Rex Aegypti Antiochus propter multa mala quæ fecit mortuus sit, habetur 1. Machab. 6. & 2. Machab. 9. c.

Quomodo autem Herodes Ascalonita, Rex in parte Iudeæ, qui innocẽtes pueros interfecit, in vita pœnam sustulerit, & tandem quomodo obierit, narrat historia scholastica, & etiam Remigius, qui dicit, quod gladio, quo pomum purgauerat, se occidit. Et habetur per Philip. Bergomensem in suo supplemento Chronicarum.

Alter Herodes, qui despexit Christum in passione, qui erat Rex in Galilæa, à vermibus consumtus expirauit, cum inani iactantia & gloria sua. Actuum. 12.

Quid de Nerone dicemus, qui ita crudeliter vixit, quod omnia ferè volumina sunt repleta: nisi quod Romani eius infamias non ferentes in eum impetum fecerunt: & vsq; extra ciuitatem persecuti sunt eum: qui videns, quod non posset euadere, fustem dentium morsibus exacuit, & se per medium palo transfixus est. Alibi tamẽ dicitur, quod à lupus deuoratus sit: sed Boetius in libr. 2. de consolatione dicit, quod gladio confossus est.

Maximianus, Rex Romanorum, ob suã nequitiam à populo Romano interfectus est, & Diocletianus eiusdem consors à Regno fuit expulsus.

Multi alij Reges & Principes, & ferè omnes mala morte perierunt, ac dies suos finierunt. Ex quo dubitandum est de Regibus nostri temporis. Qui tot & tanta crudelia committere permittunt suis armigeris, & satellitibus seu auanturerijs. Ita quod non potest aliud dici, nisi quod mundus cruciatur inauditis & mirabilibus cruciatibus istorum militum & peditũ: qui vulgo dicuntur Auanturiers: Quod Principes permittunt, & sub silentio pertranseunt, & plusquam insupportabilibus exactionibus, tallijs, subsidijs, & impositionibus nouis, & inauditis excoriantur homines. Ex quo dubitandum est, quod non pereant, & dies suos finiant, prout alij Principes & Reges, qui malè vixerunt, ac suos subditos malè rexerunt. Vnde paucos videmus sanctos Reges, & hoc ex eo, quia vt dictũ est, faciliter delinquunt propter eorum ambitionem dominandi quam habent: vt fiant nõ solum Reges & Principes, & in statu eorum permaneãt, sed vt fiant Maiores. Ex quo in eis est tam magna, & tam execrabilis ambitio dominãdi, & dominationes eorum ampliandi & augmentandi, ꝙ tot9 populus sub eis cruciatur. Vtinam De9 in manib. cuius cor eorum est, corda eorum ad bonum diuerteret, & ab eis tolleret ambitionem, & cupidita-

ditatem dominandi, tanquam eidem sit multum odiosa.

Dici tamen potest, Quod quamuis ambitio dominandi Deo esset odiosa, dominorum tamen ambientium Regimen ad refrenandam hominum malitiam, & ad conseruandum vnumquemque in sua iustitia, & ad disponendum ciues in cōcordia, permissum est à Deo dominium, & prouisum. Permissum quidem ad punitionem malorū. 23.q.5.§.habere notandum.dist.4.§. sanctæ. Vnde non est potestas, nisi à Deo. Vnde Christus ad Pilatum, Non haberes potestatem aduersum me vllā, nisi datū tibi esset desuper. Io.19.24.q.1.c.paratus.

Prouisum etiam est à Deo dominium siue considerata natura Entis, siue motus, siue finis. Primò ratione Entis, quia omnis res per participationem habet se ad Ens per se: sed illi qui habent dominium plus vigēt in natura Entis, quā priuatæ psonæ, qa gerūt vices quasi toti⁹ Entis, cui præsunt. Vnde & bene præsidentes, & gerētes merentur quasi diuinos honores, & duplicatos secundū Au. propter quod dicit Apost.1.ad Timo.5. Qui bene præsunt, duplici honore digni sunt: quo ergo magis appropinquant ad suum principium, & plus participant. Vnde regentes, de diuina influentia ratione sui regiminis participant. Hinc de Saule scribitur, quod assumptus in Regem per Samuelem ex hoc influentiam meruit prophetiæ: vnde insiluit in eum spirit⁹ Domini, & cum Prophetis prophetauit, 1.Reg.10.c. Et de Salomone legitur, quod ordinatus in Regem meruit sapientiam. 3.Reg.4. Et Caiphas contra dominum impius concionator, contra dominum prophetauit. Io.11. Hinc etiam videmus, quod Reges nostri post Regnum adeptum virtutem habere dicuntur, vt de Regno nostro Franciæ, qui tanquam Rex vno morbo curat, qui dicitur morbus Regum: de quo infra dicam. Rex Hispaniæ, vt quidam dicunt, fugat dæmones à corporibus humanis. Et de pluribus alijs dicam fortè infra, & ista est ratio prima, scilicet, ratione Entis: quod Principes sunt cæteris præferēdi, & honorandi, cum à Deo sint instituti.

Secunda ratio est, ratione motus. Quoniam, vt ait Philosophus 8. Ethicorum, in mouentibus & motis non est in infinitum abire: sed est venire ad aliquod mouens, quod non moueatur, & hoc est Deus, iuxta illud: Immobilisque manens dat cuncta moueri. Cum ergo Reges & Principes in gubernando sint motores Orbis, ergo oportet motum sui regiminis in Deum sicut primum motorem reducere. Vnde Iob 9. Sub eo curuantur, qui portant orbem. Hanc rationem ponit Aug. de ciuit. Dei, lib.3. vbi ordinem motoris, & mobilis ponens, ab inferiori corpore, id est, terra, per subtiliora, & virtuosiora dicit moueri gradatim ascēdēdo, secundū ordinem elementorum vsque ad supremum mouens, quod est Deus, in quo consistit tota ratio motus. vnde Apostol. Actor.17. In ipso vniuersi mouemur & sumus.

Tertia ratio, quia omne dominium, quod ... sit, à Deo sumitur ex parte finis. Diuina enim ... uidentia omnia in debitum finem deducit, ... tum mouet vnamquamque creaturam in ... finem distinctum: sicut sagittarius sagittam ad ... terminatum finem: qua ratione dicit Aug. ... trinitate, quod Deus quibusdam ordinatis ... motibus, primò spiritualibus, deinde corporibus, super cuncta descendit, & vtitur omnibus ... incommutabile arbitrium sententiæ suæ, ... finem congruum. Si ergo alias creaturas ... & ordinato fine concludit, multo magis creaturam rationabilem, vt hominem, quod app... quando ipsum gubernat, dispensat per suos dispensatores: Vt sunt Reges & Principes. Hinc est, ... cum dixisset Apostolus ad Rom.14. Non est potestas nisi à Deo: subdit. Quæ autem à Deo ordinata sunt, itaque, qui potestati resistit, ordinationi D... resistit: Quia ad hoc Deus de eis huic mundo p... uidit, vt vnusquisque statum suum prosequatur ... debitum finem. Hinc dicitur Prouerb.8. Per ... Reges regnant, & legum conditores iusta de... nunt. Per me Principes imperant, & potentes ... cernunt iustitiam. Propterea, quanto qu... natura nobilem finem apta est consequi, ta... bet magis mouentia disposita ad cōseruation... finis, sicut manifeste in corruptibilibus pate... ut etiam in corporibus cœlestibus, & spiritib... gelicis, qui sine agente contrario mouentur ... um finem, puta corpus cœleste ad dominum ... motus. Angelus autem ad diuinorum cogn... nem, & suum ministerium adimplendum. ... ergo creatura rationabilis ordinata sit, & pro... cta, vt sit Dei capax, & hoc est finis eius præcip... vt dicit Aug.14. de trin. & idem Aug. Natus est ... mo ab exterioribus ad interiora redire, ab ... ribus ad superiora ascendere. Tantæ en... tatis est humana conditio, vt nullum Bon... ter summum Bonum, possit ei sufficere.

Ad hunc ergo finem cōsequendum, et si ... adiuuetur à diuinæ lucis gratia, maximè verò ... nutenetur per mundi gubernatores: tum per ... næ vitæ exempla, tum per quotidiana docum... ta: tum per correctionem continuam: qua ... ne Paulus vocat Rectores coadiutores Dei, ... 1.ad Cor.3. Dei enim adiutores sumus. Sunt ... Rectores mundi, & Principes, sicut instru... Dei principaliter agentis.

Ex quibus constat, quod principatus nō ... esse sine magna laude, gloria, & honore.

Aduerte etiam, quod non est sine magno la... re, studio, cura, miseria, vigilijs, & calami... dicit Luc. de Pen. in l. iubemus. C. de proxim... cro. scriniorum, lib.12. Bal. verò in l. ex hoc ... de iustitia & iure. videtur dicere, quod dom... sint de iure gentium instituta, & ordinata: qu... recitat Benedicti in sua repet. cap. Raynut. in ...

bo, condidit.1.nu.29.&30.de testamentis dicam ...

Quomodo autem dominia processerunt, ponit etiam Ant.Floren.in sua summa,par.3.lib.3.c. 2.Vbi satis amplè,sed meliori modo,& stylo.& amplè ponit Petrus de Ancha.in consi.suo 339.incip. Pro maiori intelligentia, quod Reges etiam iure diuino cœperunt, vt in Dauid, Salomone,Saule, & pluribus alijs approbatis à Deo.c.1.de sacra Vnctione. Imo etiam in lege noua habetur de Regibus.1.Pet.2.Deum timete, Regem honorificate. & alibi: Subditi estote omni potestati, siue Regi, &c.dicam etiam alibi. Et quomodo processit à primo violentia,ponit Alb.de Rosate.in l.1. in 5.col. C.de sum.tri.& fide Catho.Card.Zabar.in c.venerabilem.§.verum.de ele.extra.col. 2. & seq. Dicit, quod ardua est inter doctores antiquos disceptatio de Imperij origine, & initio monarchiæ terrestris: & ibi demonstrat, ꝙ omnes monarchiæ habuerunt initium ab armis: & quicquid dicantur monarchiæ,nunquam tamen reperietur ꝙ fuerit monarchia vniuersalis, vt dicit, & dixi infra. Et ēt Bertrandi Episcopus Hed. in suo tract. de origine. q.1.satis demonstrat per processum sacræ scripturæ,quod quatuor monarchiæ fuerunt per violentiam vsurpatæ.dicam infra.

Secunda consi. Honor & gloria est boni Regis præmium.arg.c.ius militare.1.d.veluti cùm corona vel torques donatur.& 91. d. ca.miramur.ad finem, nec potest de eius protectione dubitari, cui laboribus multis pro moribus castis,pro actib.strenui, celsioris loci præmium debetur.

Ex quo quibusdam visum est Regis præmium non esse aliud, quàm honorem & gloriam: & Tullius de republica diffinit Principem ciuitatis alendum esse gloria,tanquam id sit pabulum suauissimum, vt dicit Beroal.in tracta. de felicitate, vbi quærit: An gloria sit summum felicitatis . quem Ciceronem refert amplissimè Patritius in suo lib. 9.de Regno & Regni institutione.ti.19. vbi amplè de huiusmodi gloriæ,& honoris præmio. Cui⁹ rationem ... Aristot.4.Ethicorum assignat, quia Princeps, cui non sufficit honor & gloria, consequenter Tyrannus efficitur. Cum si non sit contentus gloria & honore, quærit voluptates & diuitias, & sic ad rapinas, & iniurias cōuertitur subditorum: quod intellige, quod intentio Regis non debeat esse talis, sed quia tolerabilius est, si gloriam quærat, quàm si pecuniam quærat, vel cupiat, vel voluptates sectetur.Hoc enim vitium virtuti propinquius est. Cum gloria, quam homines cupiunt, nihil aliud sit (vt August.diffinit) quam iudicium hominum bene de hominibus opinantium. Cupido igitur gloriæ aliquod habet virtutis vestigium, dum saltem bonorum approbationem quærit & displicere recusat. Paucis igitur ad virtutem ...ientibus tolerabilius videtur si præferatur ad regimen, qui vel iudicium hominum metuens à malis manifestis retrahitur. Qui enim gloriam cupit, aut vera via per virtutis opera nititur, vt ab hominibus approbatur, vel saltem dolis ad hoc tendit atque fallacijs, aut per apertissima scelera quærit obtinere, quod diligit: vnde bestias superat siue crudelitatis, siue luxuriæ vitijs, sicut in Nerone Cæsare patet. Cuius, vt Aug. dicit, fuit tāta luxuria, vt nihil putaretur ab eo virile metuendum, tantæ crudelitatis, vt nihil molle habere putaretur. Hoc autem satis exprimitur per id, quod Aristo. in Ethicis dicit de maganimo,ꝙ non quærit gloriam & honorem:nec aliquid magnum est, quod sit virtutis sufficiens præmium.

Tertia consi. Non solum præmium Regis est gloria, & honor mundanus, sed etiam gloriā à Deo consequuntur Reges pro præmio regiminis, & administrationis. Conueniens enim est, & fidele, vt Rex bene regens expectet à Christo Rege regum,& domino dominantium præmium.Apocal.19. Minister, & cuius est merces magna nimis. & Genesis 15.& Matth.5.ibi : Merces vestra copiosa est in cœlis. Vnde Augu. quod Deus præparauit diligentibus se, non capitur, spe non accingitur, charitate non comprehenditur, & vota transgreditur: acquiri potest, opinari non potest. Rex autem populum gubernando minister Dei est, ad Ro.14. Omnis potestas à domino Deo est.22.qu.1. c.mouet.23.q.1.c.quid culpatur.& demum in Apostolo. Nam Principes non sunt timore boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, bonum fac,&c.si autem malefeceris time.Non enim sine causa gladium portat:Dei enim minister est, & Vindex in iram ei, qui operatur malum. 23. q.4.c.si non ex fidei.

Remunerat autem Deus interdum pro suo ministerio bonis temporalibus. 23. q. §. hinc notan. sicut alios.22.q.2.sic quælibet. & Exod.1. de obstetricibus reseruantibus pueros Hebræorum, quib. dominus construxit domos.& Ezechi.29.domin⁹ dedit. Nabuchodonosor Rex seruire fecit exercitum suum seruitute magnā aduersus Tyrum, & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro, pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam,ea,scilicet, seruitute, qua, scilicet,potestas secundum Apostolum.Roma.13.Dei minister est,vt proximè dictum est, & postea de primo subditur. Propterea hæc dicit dominus Deus. Ecce ego dabo Nabuchodonosor Regem Babylonis in terra Aegypti, & diripiet spolia eius,& erit merces exercituum eius.

Regibus autem bonis mercedem dabit æternam.1.Pet.5. Ibi, pascite qui in vobis est gregem domini, vt cum venerit Princeps pastorum , scilicet Christus, percipiatis immarcessibilem gloriæ coronā.95.d.c.esto.de qua corona Esa.28. Erit dominus sertum exultationis, & diadema gloriæ populo. Ista corona est beatitudo patris. Beatitudo autem dicitur bonum perfectum , cōprehendens omnia

omnia desiderabilia: tale autem non est bonum terrenum, quod nunquam satiat. 14. qu. 4. c. quid dicam.

Cum ergo nihil terrenum quietare possit animam, neque terrenum aliquod beatum facere potest, vt esse possit Regi conueniens præmium. Item nihil est, quod hominem beatum possit facere, eius amplitudo, desiderium tuum. Tātæ enim dignitatis est humana cōditio, vt nullum bonum præter summum ei sufficere possit, vt habetur Psal. 62. Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Et sequitur: Mihi autem adhærere Deo bonū est, & ponere in domino Deo spem meam. Ipse est, qui dat salutem Regibus. Psal. 154. non solum temporalem, quæ communiter saluat homines, & iumenta. Psal. 35. Homines & iumēta saluabis domine: sed etiam salutem: de qua habetur Esa. 51. Salus autem in sempiternum est, quia homines saluat, perducens eos ad æqualitatem angelorum. de consec. dist. 1. c. hi duo. dixi supra in 2. par. & 3.

Sic ergo iustificari potest, quod Regis premium sit honor & gloria. Quis .n. mundanus, & caducus honor, huic honori similis esse potest, vt homo ciuis sit, & domestic9 Dei? ad Eph. 2. & inter filios Dei computatus, & hæreditatem Regni cœlestis assequitur cum Christo hæres Dei, cohæres Christi. Rom. 8. De hoc honore habetur Psal. 178. Nimis honorati sunt amici tui Deus, quos constituisti Principes super omnem terram, & gloria & honore coronasti eos. Psal. 8. Et hæc est gloria, de qua primæ ad Corin. 4. & Lucæ 14. Gloria enim hæc est omnibus sanctis eius, quam qui quærunt inueniunt, & qui eam non quærunt, humanam consequuntur. Qui enim officium Regium laudabiliter exequuntur, hanc gloriam cōsequuntur, cum se & alios regant, & vltra alios, tum quia bonum multitudinis diuinius est quam vnius, tum quia à Deo datur præmium cuique priuatæ personæ, si egenti subueniat. Matt. 25. 85. distinct. cap. pasce. si discordias pacificet. 90. d. c. 1. & c. præcipimus. si oppressum à potente eripiat. Psal. 71. Quia liberabit pauperem à potente. c. ab imperatoribus. 23. qu. 3. quanto magis laudandus est ab hominibus, & præmiandus à Deo, qui totam prouinciam facit pacē gaudere, violentiam cohibet, iustitiam seruat, & disponit quid agendum sit ab hominibus, suis legibus & præceptis. Tum quia magnitudo Regiæ virtutis præcipuè Dei similitudinem gerit, dū hæc agit in Regno, quod Deus in mundo, vnde Exod. 38. Iudices multitudinis vocantur Dij. facit glo. in l. iubemus nulli. C. de sacros. eccle. & dicit Bald. in auth. hoc amplius. ver. an filij Regis. C. de fideicō. Et vicarij Dei in terris dicūtur ad instar Imperatoris. Bal. in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. & dicit Fran. Patritius in libro de Regno, & Regni institutione. tit. 18. Quod vetustissimi Poetæ, Hesiodus in primis, multis in rebus Reges similes Dijs faciunt, & in hoc præcipuè, quod cum maxima psi quotidie mortalibus elargiantur, paruo thure tenuique hostia contenti sunt: sic Reges magna dando, parua etiam accipiendo, lætari [illegible] Parthorum Reges sine munere nemo adire poterat. hoc iniquum admodum extitisset, nisi parua quæque munera læto animo accepissent. At [illegible] sicut Numina, non aurum neque argentum [illegible] hominibus volunt, sed synceram mentem, [illegible] ramque voluntatem, sic etiam Reges satis [illegible] cant, si ciues bene animati in eos sunt, dic[illegible] unt, & mandatis prompto animo obsequ[illegible] Hæc ille. Illosque sacrosanctos appellat. Idem [illegible] tritius eodem li. ti. 5. in fine: & ideo Persæ suos Reges vt Deos venerabantur. Idem Patritius li. [illegible] 7. de Regno, & Regni institutione.

QVarta consid. Ex veritate etiam multum [illegible] dantur Principes: quoniam, vt ait Fran. [illegible] tritius. li. 4. tit. 1. de Regno, & Regni institutione Socrates, vir sapientissimus, Veritatem idem [illegible] dicebat, sicut enim illa nec crescit nec minu[illegible] sic Virtus semper eadem inuenitur: & quia n[illegible] ros suos habet, plena omni tempore ac per[illegible] existit. Veritati enim, vt dicit, omnia consona [illegible] vt in fidibus, & cantu, in quibus, si quid dis[illegible] harmonia omnis peruertitur: sic Veritas ipsa [illegible] nonnunquam indicio ostenditur, nec diu [illegible] test sub vanitatis inuolucro latere. Falsa en[illegible] ris, & concinnata semper se ipsa indicant. H[illegible] ibi dicitur, Isocrates Regem suum monet, vt ve[illegible] tatem ante omnia colat, idq; manifestissime [illegible] per & indissimulatè agat: Adeò, vt cuncti co[illegible] scant iniuriato potius Regi, quàm priuatis o[illegible] bus iuratis fidem adhibendam esse. Dicit [illegible] Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. testamen[illegible] 43. de testa. quod hodie Principes promiss[illegible] etiam iuratam non verentur tergiuersari, [illegible] tum exclamat contra tales. Et etiam Franc[illegible] Patritius in loco supra alleg. multum inu[illegible] tra mendaces Principes. Sed cum non [illegible] rim, nisi materiam laudis, gloriæ & honoris [illegible] inuehendi de mēdacibus, ad eundem te [illegible] to. Dicit etiam Bernar. de Bust. in 2. part. su[illegible] serm. 24. par. 2. litera F. Quod primum docume[illegible] tum, quod dat Principibus, est documentum [illegible] seruationis, s. veritatis, vt nunquam dicant fals[illegible] tem. Inquit enim sapiens, Prouer. 16. Non [illegible] Principem labium mendax. & Prouer. 20. [illegible] & misericordia custodiunt.

QVinta consid. Cùm Iustitia sit maior [illegible] tuor virtutibus cardinalibus, ex quib. Prin[illegible] cipes magis laudantur, cùm inter omnes virtutes cardinales Iustitia teneat Principatum. Ade[illegible] Arist. in 5. Ethi. in ipsa asserit omnes virtutes [illegible] tineri. Quæ quidem virtus necessaria est nostræ [illegible] luti, vt ostendunt Theologi in 4. distin. 46. Q[illegible] autem sit vtilis, ostendit Salomon Sap. 5. Iusti a[illegible] tem in perpetuum viuent, & apud dominum [illegible]

[...]mentes eorum. & Psal. 111. habetur. In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Et habetur Prouerb. 15. Abominatio est domino vita impij, qui autem sequitur iustitiam, diligetur ab eo. & Actuum 10. dicitur: Acceptus est Deo qui cumque iustitiam operatur. Et de vtilitate illius, & laude, dixi in rub. Des iustices, & droictz dicelles, in consuetudinib. ducatus Burg. vbi dixi iustitiam de cœlo ortã, secundum quod habetur Psal. 84. Veritas de terra orta est; & iustitia de cœlo prospexit. Vnde, vt refert Franciscus Patritius in libr. de Regno, lib. 8. tit. 1. Nigidius, cognomento figulus, Philosophus peregregius, & in Astronomiæ scientia, Romanorum peritissimus: cùm de Poetarum figmentis, quæ in signifero cœlo fingũtur, scriberet, [...]ut ad aspectum Bootis inter Leonem & Libram, Virginem esse, quæ iustitia siue æqtas appellatur. Addit præterea hanc à mortalibus recessisse, & ad superos reuocasse, vt quæ solita esset in hominum cœtus versari, eisque præcipere, ne à recto atq; honesto discederent: quibus monitis donec paruerunt securi sine anxietate aut solicitudine victitarunt. Ex quibus satis demonstratur: Quod iustitia cœlestis virtus esse demonstratur: & hoc satis ostendit Homerus, cum ait, Reges discipulos summi Regis Iouis esse. à quo iustitiam in primis edidicit, quã deinde inter mortales obseruent, & eam omni studio, omniq; diligentia tueantur. Plato ẽt Philosophorum summus, Iustitiam bonorum omnium maximum esse ait, à Deo hominibus datum. Proinde Deum ipsum, Iustitiæ authorẽ, causam ac principium multis in locis asserit, & præcipuè in libris de Republica, & etiam de legibus, ꝙ etiam asserit Patritius, vbi supra. cuius, vt differit, duæ sunt partes: Deum pietate omni honorare, & hominem diligere vti fratrem. & tit. seq. in quatuor iustitias diuidit, s. Diuinam, Naturalem, Ciuilem & Iudicialem, de quibus ibi per eum, cum satis habeatur, videri potest.

Sed magis ad speciem descendendo, de iustitia principum. Diuido eam in duas partes seu species, in seueritatem, s. & liberalitatem: vt habetur in morali dogmate Philosophorum. Est autem seueritas virtus debito supplicio coercẽs iniuriam. 45. dist. c. disciplina, ver. moueri 23. q. 5. c. prodest. dicam alibi. De liberalitate verò dicam infra, in cõsider. 8. huius partis.

Quæquidem iustitia maximè est in Principe necessaria, cùm per eam regnent Reges: vt habetur in epistola, inter claras. C. de sum. trin. & habetur Esa. 31. Ecce in iustitia regnabit Rex, & Principes eius præerunt. Proprium enim Regis officium est facere iudicium, & iustitiam. 23. q. 5. c. Regis est. Vnde dicitur 3. Reg. 10. de Salomone: Constitui te Regem, vt faceres iudicium, & iustitiã: & honor Regis iustitiam diligit. Et habetur Sap. 6. Audite Reges, & intelligite, & discite iudices finium terræ. Et vt dicit Macrob. li. 10. Iustitia est vnicuiq; seruare, quod suum est. l. 1. ff. de iust. & iure. not. in prooem. decre. & de ea veniunt Concordia, Innocentia, Amicitia, Pietas, Religio, Affectꝰ, Humilitas, ex quibus omnibus laudantur Principes: & inter cæteros Principes semper Reges Franciæ laudati fuerunt ex iustitia, & ex ipsius iustitiæ statu, vt in 7. part. huius libri ponam. Vbi ponitur hierarchicus status iustitiæ totius Regni Franciæ, qui cęteros omnes excellit in institutione parium, parlamentorum, & cæterorum officiariorum Franciæ supremorum, & aliorum inferiorum, de quibus infra aliquid dicam. Et quia super cæteros seculi huius Principes dilexit iustitiam, & iniquitatem odio habuit, vnxit eum Deus suus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Psal. 44. Ex quo maximam meretur gloriam, iuxta dictum Ciceronis, lib. 3. De officijs. Qui veram gloriam adipisci vult, iustitiæ fungatur officijs.

Secundò ostẽditur iustitia Regum Francorum ex Regiorum stipendiorum cuilibet sufficiẽtium imperuertibili assignatione, quæ Reges Franciæ semper fecit anteire, vt in eis verificetur, quod scribitur in l. nemo. C. de offi. magist. officior. Cum nihil rationabilius, quam vt is gradu cæteros antecedat, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecit anteire. Certum enim est, quod stipendia, quæ à Rege nostro capiunt singulis annis sui officiarij in suo Regno, ascendunt ad summã ducentûm millium librarum Turonen. & secũdum G. Benedicti ascendere valent ad viginti centum mille libras Turonen. & vltra, præter statum suæ domus, & armatæ militiæ: de quib. infra dicam in 6. par. & 9.

Tertiò, quoniam licet Papa solus, & Imperator de causa propria, & non alius inferior cognoscãt. c. cum venissent. de iud. & l. proximè. ff. de his, quę in testamentis delentur: tamen Reges Franciæ iudicio suorum officiariorum, nedum curiarum parlamenti, sed etiam senescallorum, seu balliuorum suorum sponte se submiserunt, & quod iudicatum est contra se, efficaciter exequi permittunt, & patiuntur, iudicatoque obediunt. imò illud proprijs patentibus literis mandant. facit c. nos si cõpetenter. 2. q. 7. & l. e. est receptum. ff. de iurisd. om. iud. Ad instar Romanorum & Spartanorum Regum, qui tribunos plebis, seu ephoros, id est, magistratus eligebant ad moderandam Regiam potestatem, qui de causis Regum & Consulum loco Regum existentium cognoscebant, illorumque potestatem moderabantur, prout narrat Valerius lib. 4. titul. de moderatione animi, vt refert G. Benedicti in sua repetitione cap. Raynutius in verb. & vxorem nomine Adelasiam. numer. 598. 599. 600. vsque ad nume. 603. de testamentis. Vbi prædicta

dicta dixit inferēdo, quod sic pariter salubri exemplo supradictorum Reges Christianissimi semper moderatione vsi sunt. Et vt ibi dicit, Virtus suos habet numeros, vt iustitia diuidatur in sex partes, scilicet, in religionem, pietatem, gratiam, fidem, vindicationem, & obseruationem. Quæ dotes præcipuæ Regum immoderationem suæ potestatis considerantes, *quod faciles motus mens generosa capit.* vt dicit Ouid. & etiam Salustius in Iugurtino: Plerunque (inquit) Regis voluntates vt vehemētes, sic mobiles sæpe ipsæ sibi aduersæ. Vnde opus fuit moderatione, q̄ tāta extitit apud Reges Franciæ: vt ex ordinatione pluriū Regū, ac verbali præcepto officiarijs Franciæ sæpius fuisset iniunctum literas Regias iudicialiter & publice posse impugnari de nullitate ac subreptione, & vt tales per Iudices, quibus diriguntur posse declarari, etiam de inciuilitate & iniquitate, & ita in omnibus curijs Franciæ seruatur, insequendo ordinationem Regis Caroli 7. super hoc editam in ordine 78. incip. Item & quæ souuentes fois plusieus obtiennent de nous & noz chancelliers. Et idem ordinauerat Philippus 6. eius prædecessor, de qua meminit Afferius in suo tracta. ordinat. tit. de rescriptis. cap. quia sæpe contingit. Quæ quidem sunt multum laudanda in Rege Franciæ, quia de iure communi vbi rescripta non sunt falsa, nec subreptitia, nec contra bonum Reipublicæ, licet iniquitatem cōtineant, non possunt de iniquitate impugnari coram Iudice inferiori, sed debet Iudex rescribere Principi. c. si quando de rescriptis. tamē in Regno Franciæ possunt etiam de iniquitate coram inferiori cui diriguntur redargui, & inciuilia declarari. Et hoc est quod dicebat Cassiod. loquendo de Cancellario Regis: Pro æquitate, inquit, seruāda, nobis quoque patimur contradici. De quo idem Benedicti in dicta repet. in dicto verbo, & vxorem. in fine secundæ decisionis.

Ex quibus prædictis tanta Regum Franciæ fama intemeratæ iustitiæ per vniuersum orbem euolauit, quod plures eisdem non subditi, etiam infideles eorum iudicio se submiserunt, vt in eis verificatum sit, quod de glorioso Scipione Africano concludit Plutarchus, quod tanta est virtutis vis & tam magna apud omnes gentes, cum non solum bonos, sed etiam improbos ad se amādum alliciat: quod exemplum fuit in pluribus Francorum Regibus compertum, qui si acceptare voluissent extraneas nationes, regerent in eos consentientes, præsertim in personam Dagoberti Regis Franciæ huius nominis primi. de quo Guaguinus lib. 3. ca. 3. Sic de Duce Sabaudiæ, qui Francorum Regis iudicio sponte se submisit, consuluit Bald. in tertia parte Consiliorum, consi. 358. incipient. petita venia, flexisque genibus loquar, &c. Vbi ponitur tenor submissionis. Quod consilium videndum est, cum sit pulcherrimum. Et adeo semper apud Francos Reges cultus iustitiæ acceptus & gratus fuit, & speratur perpetuo vigere, quod de ipso Christianissimo Rege dicere verisimiliter possumus, quod per Psalmistam dictum fuit, Psalm. 95. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populus in veritate sua. & iterum Psalm. 96. Iudicabit orbem terrarum in iustitia. Et sequitur in tributio, Psalm. 54. Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam deducat te mirabiliter dextera tua. Quoniam notoriè videmus Francorum Reges supra omnes Principes terræ exaltatos, vt verificatum fuerit eis, quod Cicero lib. de officijs dicit. Qui veram gloriam adipisci vult, iustitiæ fungatur officijs: quoniam, vt dicit Seneca libr. de quatuor virtutibus: Iustitia est diuina lex & vinculum societatis humanæ, quisquis hanc desiderat sectari, Deum prius amet, vt ametur à Deo: quod in Francis Regibus vidistis adimpletum. Quibus rectè & iuste appropriari potest illud, & pariter eorum subditis, quod de Rege iustissimo scribitur: Lætentur & exultent gentes quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis. Sed timeo, quod hodie non sit verificatum illud, de quo habetur per August. de xii abusionum gradibus, cuius dictum retuli in rubrica, Des iustices & droictz dicelles, in initio in consuetudinibus nostris ducatus Burgund. Vbi scripsi per contrarium quid operetur iniustitia. Quod cum non sit meæ intentionis, in hoc meo opere aliquid tangere, aut parum, nisi de his, quæ tangunt laudem, gloriam & honorem, ideo nihil aliud dico.

Sed ibi etiam dixi, quod Iustitia est quædam turris fortissima, triangularis quodam triangulo contenta. Vnus angulus est honestè viuere, alius alterum non lædere, tertius, ius suum cuiq; tribuere. Cuius quidem Iustitiæ sex sunt partes principales, seu lapides, vt ibi dixi, ideo non repeto, & tis declarantur in locis ibi per me allegatis: & quibus etiam facit mentionem Benedicti in loco hic ante alleg.

Bernardus verò in sermone 4. de aduentu assignat alias partes Iustitiæ, vbi ait: quod Iustitia est virtus, quod suum est vnicuique tribuens superiori, æquali, & inferiori. Superiori enim debetur obedientia & reuerentia, scilicet, Prælato & Principi. de hoc 23. dist. per totum. Aequali siue pari consilium & auxilium: vt consilio erudiatur ignorantia, auxilio iuuetur infirmitas, secūdum illud Corinth. 12. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Inferiori debetur custodia & disciplina, s. vt non regnet in eo peccatum, & vt dignos fructus pœnitentiæ faciat. 47. dist. c. omnes. quib⁹ omnibus debet adiungi rectum iudicium, quæ septem possunt significari per septem columnas, quas excidit Sapientia in domo, quam ædificauit Prouer. 11. prout ibidem exponit Bernardus.

Et non immeritò, si Principes ex iustitia laudẽtur, & gloriam consequantur: quoniam Aug. lib. 7. de ciuitate Dei. c. 12. Sapientum sententiam recitans, concludit hoc verissimum esse, Rempublicam cuius Princeps est meiuris secundum Luc. de Pen. in l. quicũq;. in 3. & 4. col. C. de omni agro deserto. & cuius cõmissionem habet à Deo. in auth. vt differentes iudices, in prin. colla. 9. Ad cuius ẽt vtilitatem respicere debet, in auth. vt Iudices sine quoquo suffra. colla. 2. & eius sustentationem. in l. constitutione. C. ideoque. quam debent cunctis præponere. Bal. in anthen. de hæredibus, & falcidia. in 2. col. colla. 1. sine iustitia conseruare non posse, nec regi. Et vt ait Macrob. lib. 1. de somnio Scipionis: sine iustitia non solum Respublica, sed nec exiguus hominum ictus, nec quidem parua domus constabit. Et vt ait Cyprianus li. 12. de abusionibus. Iustitia Regis est pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, nutrimentum gentis, gaudium hominum, & merito. Nã Respublica per iustitiam tempore pacis & belli optime gubernatur, vt habetur in procœmio Inst. Per Iustitiam namque mali terrentur, & boni conseruãtur. l. capitalium. §. famosos. & l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. Nam per ipsam cum punitur vnus malus, reliquis incutitur metus, & isto modo pax & tranquillitas conseruatur. l. 1. C. ad leg. Iul. repetundarum. l. diuus. ff. de custod. & exhibitio. eorum. dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgun. in d. rub. Des iustices.

Ex hac iustitia maximam etiam gloriam consecutus est Traianus. Vnde Helinandus in gestis Romanorum narrat: Quod cum ascendisset equũ ad bellum profecturus, quædam vidua apprehenso pede eius miserabiliter lugens sibi fieri iustitiã, petijt de his, qui filium eius bonũ & innocentem occiderant, dicens: Tu (inquit) Auguste imperas, & ego tam atrocem iniuriam patior. Cui imperator: Tibi satisfaciam cum rediero. Cui illa dicit: quid si non redieris? Successor (inquit) meus tibi satisfaciat. Et illa. Quid tibi prodest, si alius benefecerit, tu mihi debitor es secundum merita recepturus, & fraus vtique est nolle reddere quod debetur: successor tuus iniuriam patientibus pro se tenebitur, te non liberabit iustitia aliena, & bene agetur cũ successore tuo, si se liberauerit. His verbis victus Imperator descendit statim de equo, & causam exaudiuit præsentialiter, & condigna satisfactione Viduam consolatus est. Et inde statua Traiani in foro posita fuit, repræsentans quomodo in expeditione positus viduam liberauit, & in Senatu exclamatum fuit: Non alter felicior Augusto: nec melior Traiano. vnde & de eodem legitur, Quod cum filius eius equitaret in durum equum, ex eius pedibus filius cuiusdam viduæ interfectus est: & ideo eidem viduæ sibi conquerẽti, filium suum pro filio illius viduæ mortuo tradidit, & hæreditatem cum eo. Iste Traianus Hispanus fuit clementissimus & iustissimus, sed quia paganus damnatus erat. Vnde magnus Gregorius diu post mortẽ Traiani de iustitia eius & pietate (quæ est pars iustitiæ) audiens, orauit pro anima eius, ante altare beati Greg. & ex priuilegio singulari & inaudito, oratione eius liberata est anima Traiani de inferno: de quo testis est totus mundus secũdum Damasc. vt scribitur in legenda beati Greg. Facit de eo mẽtionem Luc. de Pen. in l. 2. in 3. col. C. de exact. trib. lib. 10. Io. Fab. in procœmio inst. Bened. in repe. c. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 602. de testamentis.

Vsque adeo iustitia in Rege laudanda est, Ita, ꝙ melius est regi iusto Rege seu Principe, quàm iusta lege, cum ipse in singulis causis iudicat secundũ æquitatem, quæ sibi videtur, vt no. Bar. & post eum Pau. in l. præsenti. in sui initio per illum text. C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt. Nam ipse est summum ius, & lex viua seu animata in terris. dicitur tex. in authen. de consulibus circa fi. & ibi glo. in verb. legẽ, hoc expresse not. colla. 4. Et ipse solus iudicat de causa à iure non diffinita, vt infra ista parte scribitur in consideratione, in qua specialia solis Principibus competentia describũtur. ver. 69. Et de hoc vide Corsetum de potestate regia. q. 67.

In quibus consistat iustitia Regis ponit Cyprianus de 12. abusionib. dicens: Iustitia verò Regis est neminem iniuste per potentiam opprimere, sine acceptione personarum inter se, & proximum suum iustè adiudicare: Aduenis, & pupillis, & viduis defensor esse, cohibere furta, adulteria, & omnem mœchiam punire. 23. quæst. 5. c. Regum. & c. Rex debet iniquos deprimere, & bonos exaltare, impudicos verò, & histriones non nutrire. ad hoc 86. dist. c. donare. Impios de terra perdere, parricidas & peiurantes viuere non sinere. prædicto c. Rex debet Ecclesiam defendere. d. c. Regum. pauperes eleemosynis alere. 86. dist. c. non satis. & c. pasce. & de pœn. distinct. 1. ca. quamobrem. Iustos super regni negotia constituere, & senes sapientes, & sobrios consiliarios habere. 1. q. 1. c. estote. Magorum & aliorum phitonissarum superstitionibus non intẽdere. 26. q. 6. nec mirum. & 1. 2. 3. & 4. eiusdem causæ. iracundiam suam differre. 11. qu. 3. c. cum apud, & c. illa. & c. summo. patriam fortiter & iuste contra aduersarios defendere. 23. q. 2. c. iustum. cum c. seq. & quæstione in c. fortitudo. & qu. 8. c. vt pridẽ. & q. 1. c. militare. & c. noli. & per omnia in Deum confidere. vt Psal. 124. Qui confidunt in domino, &c. de conse. dist. 1. c. omnis Christianus. prosperitatibus animi non eleuari, sicut fecit Nabuchodonosor Rex. de pœni. dist. 1. c. voluissent. ver. Nabuchodonosor. Cuncta aduersantia patienter tollere. 23. q. 1. §. 1. & c. paratus. fidem Catho. in dominũ habere. 96. dist. c. si imperator. l. epist. inter claras. C. de sum. tri. filios suos non sinere impiè agere. 23. q. 5. c. Rex. certis horis orationi insistere. vt Rex

Dauid, Psal.118. Septies in die laudem dixi tibi domine,&c.&c.1.de celebr.missa.&ante horas congruas non gustare cibum. Et subdit Cypr. Hęc Regni prosperitatem in præsenti faciunt, & Regem ad cœlestia Regna deducunt. sermonem accusantium inuestigare, quoniam vt habetur Prouerb. Gloria Dei est celare verbum, & gloria Regum inuestigare sermonem.

SExta consideratio. Multum laudantur Principes ex pietate seu clementia: quoniam, vt dicit Iudocus Clicthoueus: tra.de nobilit. qui hac virtute insignes floruerunt, perpetua celebrãtur laude, nullaque ætate obsolescet eorum gloria, maximè quæ innata est Principi. le. monente. qui militare non possunt. lib.12.C.§.quoniam verò.in auth.de exhibit. reis. colla. 5. Dominus enim constituit Moysem super populum, cum esset super omnes mitissimus, Num.12.&3.Reg.20. Et habetur Ester 3. quod Reges Israel clementes erant: vbi dicit: Volui potẽtem nequaquam abuti magnitudine, sed clementia &bonitate gubernare subiectos.& Esa. 16. Emitte agnum domine dominatorem terræ. Et de Christo habetur Matthæi 20. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. Clementia enim, pietas, misericordia, mansuetudo, humilitas, modestia, dilectio, beneuolentia, preciosa sunt monilia Regiæ maiestatis. Hinc Demosthenes ad Alexand. Nihil (inquit) habes Rex vel fortuna tua maius, quàm vt possit, vel natura tua melius, quam vt velit, seruare plurimos.

Nulla enim de virtutibus generosior misericordia, admirabilior clementia, nec per aliud propior Deo accedere potes, quam vt salutem conferas hominibus, vel dando si eguerint, vel parcendo si deliquerint, vel indulgendo si supplicauerint. Cum enim vincamur à Dijs in omni munere, sola clementia est quæ nobis Deos reddit æquales. facit l. imperialis. C. de nup. Tullius quoq; li. 1. de offi. Nil (inquit) laudabilius, nil magno & præclaro viro dignius placabilitate & clemẽtia. Quoniam vti Poeta, Sola Deo æquat clementia. Nam si egregium est hostem abijcere, non minus tamẽ laudabile infœlicis scire misereri: quoniam, vt dicitur Prouer.20. Misericordia & veritas custodiũt Regem, & roboratur clementia: thron⁹ illius bonitatem & Principis & populi confirmat. Prouer. 16. Clementia Regis quasi imber serotinus, sicut imber temporaneus est, &c. vt ibi, & habetur Prouer.11. Clementia præparabit vitam, operatur malorum mortem. & Senec. li.1. de clementia ad Neronem, Magni certe animi est placidum esse, tranquillum & iniurias atque oppressiones semper despicere. Muliebre autem est furere in ira. Nam de Cæsare legitur, quod omnium memoriam habebat, præterquam iniuriarum reminisci. Pariter Octauianus detrahentibus ei in ciuitate libera, liberas debere esse linguas, respondebát. Et cum in testem produceretur libenter obiectus etiã cõtra personam suam tolerabat: nec contra obijciẽtes mouebatur. Hæc recitat Benedicti in repe.c.Ray. in verbo, duas habens filias. nu.89. de test. Et vt dicit Beroaldus in tractatu de felicitate. Clementia est prima dos Regum, autore Vopisco. Hinc apud Claudianum Theodosius Honorio filio salubriter præcipiens: Sis pius inprimis. Nam cum vincamur in omni munere sola Deos æquat clementia nobis. Et, vt dicit, videtur opifex rerum apparens natura demonstrasse clementiæ insigne Principibus potissimum conuenire, quæ Regem apum sine aculeo exarmatum esse voluit, vel si spiculum dedit, eo tamen vti noluit: sic etiam debent esse Principes, vt dicit Beroaldus, quem videas. Et Imperator dicit se clementem, in auth. de mens. & se.§.consideremus. col.3.

Lucas verò de Pen. in l. monente. C. qui militare non possunt. li.12. ponit duodecim exempla, ex quibus docet, quomodo clementia est multum laudanda in Principe, & etiam scripsit de clementia in l. duos. C. de suscep. & arca. Pli. lib.7. clementiam Cæsaris commendat, vt habetur in officina Textoris. in verbo, clementes & humani. vbi numerat 36. qui de clementia & huma. laudantur. & videatur etiam de clementia Roman. per Valer. lib.5. tit. de human. & clementia. ponit Bernardi. de Bustis in sua 2. par. Rosarij, sermone 24. part. 2 litera B. ibi: 4. documentum. commendat etiam & multum laudat Albertus in sua margarita poetica. 2. part. tract. 1. ex 5. lib. Valerij. Et etiam ex pietate laudatur, cum congruat Principi quod subiectos debet diligere, vt cõiunctos, imò vt filios. Est enim communis pater omnium, vt in auth. ne. virum quod ex do. ad finem. colla.8. vt dicit Lucas de Pen. in l.1. C. de thesauris. lib.10. Et de huiusmodi dilectione Principum in subditos, ponit Bernardi. de Bustis in 2. part. sui Rosarij, sermone 24. part.2. in litera L. Et vt dicit ibi Lucas de Pen. benignitas debet esse in Principe, quę est vt socia [illegible] lo, quæ multum seruanda est in correctione. 2. q. 3. c. quod Christus. c. licet. 45. distin. Et amplissimè demonstratur ex quadam mirabili & singulari epistola Ignatij, missa ad Tymophilũ monachum inserta in libris Dionysij, de diuinis nominib. quam videas, cum quæstio fuerit de benignitate. In signum enim clementiæ Reges vnguntur, vt similijs clementiores & dulciores, notatur in cap. [illegible] sacra vnct. Et plures ponit Benedicti in sua repe. c. Raynut. in verbo, condidit. 1. nume. 57. 58. & 9. de testam. quem videas: & Iudocum Clicthoueum in tract. suo, de vera nobilitate. c.14. vbi ait nobilibus iracundiam vitandam esse, & clementiam colendam.

SEptima consideratio. Principes etiam laudantur ex affabilitate, & ex facilitate adeundi, & admissionis. Quoniam interrogatus Agesila' quo pacto gloriam quis inter mortales consequatur. Respon. optima dixerit, nec non pulcherrima fecerit

quaerit. Pulcherrimum autem cum primis est, & in Principe longe speciosissimum, exhibere sese omnib. obuium & facilem: audire benigne, & comiter, desideria adeuntium. Nam, vt dicit Clicthoueus in tract. de vera nobilitate. c. 12. Nihil enim æque animos hominum deuincit, gratiamque ducit & allicit, atq; morum facilitas, moderatio animi, æquabilitas, humanitas, & in omnes affabilitas. Enimuerò, hæc subditorū mentes astringit in superiorum amorem: facitq;, vt eos reuereantur, colant ac obseruent, afficianturq; in ipsos amore singulari. Ex hac adeundi facilitate, miro præconio Pompeius magnus extollitur à Cicerone. Laudat & in Traiano Plinius panegyrista admissionum facilitatem: de quo dixi supra in 1. par. in 26. cōsideratione, vbi de salutatione fit mentio. Hoc & iurisconsulti in Proconsule ac Præside, veluti officium necessarium deposcunt: vt scilicet omnium desideria audiant, & in adeundo se faciles præbeant. l. nec quicquam. §. obseruare. ff. de off. proconsulis & legati. Et, vt refert Beroaldus in suo libello de optimo statu. Philip. Macedonum Regem olim adiuit anus paupercula rogans, vt causam audire vellet, qui, cum respondisset, ociosum se nō esse: exclamauit anus: Etiam ne regnes? tanquam imperare non debeat, qui adeuntes adire contemnit. Verbum hoc demiratus Philippus, & illā audiuit diligenter, & cæteris deinceps præstitit se facilem. Huius affabilitatis, & facilis admissionis, nobis est etiam exemplo Alex. Magnus, suis militibus summopere dilectus, quia humanus & affabilis erat.

Plura exempla è diuerso, quomodo nocuerunt difficiles aditus & superba responsa, scribunt Beroaldus & Clictoueus vbi supra. Ex quibus lucide apparet, quod princeps debet obseruare illud Ecclesi. 32. in princ. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex ipsis. Et illud domini nostri documentum euangelicum. Nolite in sublime tolli.

OCtaua consideratio. Principes etiam ex liberalitate laudantur, & commendantur, quæ multum conuenit Principi. l. cum multa. C. de bonis quæ liberis. Vt enim imperialis fortuna omnes supereminet alias, ita oportet principales liberalitates culmen habere præcipuum: & dicit F. Patritius ti. 9. lib. 4. de Regno & Regni institutione: quod liberalitas summopere Principem commendat. Hinc dicit Bal. in l. legatis, in fi. C. ad l. Falcid. quod proprium Principis est, quod debet esse liberalis & gratiosus. l. 1. in fin. C. de caducis tollend. l. si quis rogatus. §. vltimo. ff. ad Trebellianum. & de huiusmodi liberalitate in Principes ponit Bernardinus de Bustis in secunda parte sui Rosarij, sermo. 24. secunda parte, litera I. Facit, quod habetur Prouer. 22. Gloriam & honorem acquirit qui dat munera. & c. 18. Donum hominis dilatat viam eius, & ante Principes spacium ei facit. Imò donare, quod est liberalitatis, laudatur, etiam si non præstetur: vt facit text. in l. cedere. §. munus. ff. de verb. sign. vt dicit Lucas de Penna in l. vnic. C. de castrensi omnium palati. peculio. libro duodecimo. Et Artaxerxes Xerxis filius aiebat: beneficiū addere longè magis regale, quam auferre.

Et hæc liberalitas viguit in Tito Impera. ad quem nemo accedebat postulandi gratia, sine re aut spe habendi. Et interrogatus ab amicis cur plura polliceretur quàm præstare posset. Respondit, quoniā nō oportet quenquam à facie & sermone Principis tristē recedere. Et recordatus super cœnā, quod nihil tota die illa dedisset, dixit: Hunc diē perdidi. Et vt ait Seneca lib. 2. de beneficijs. Quod Alе. cuidam petenti vnum denarium, ciuitatem dedit: ille vero dicit, tantum donum non conuenire fortunæ suæ, cui Alex. Nō quero, inquit, quid te accipere oporteat, sed quid me dare. Et de eodē narrat Seneca epi. 4. quod respondit cuidam ciuitati, dimidium omniū suarum rerum eidem promittenti: Eo, inquam, proposito veni in Asiam, non quod acciperem id quod dedissetis, sed vt haberetis id, quod reliquissem. Et de his liberalitatibus Alexandri, ponit Io. Lupus in sua repe. rubricæ, de don. inter virum & vxo. §. 9. vbi amplè de liberalitatibus nobilium.

NOna consideratio. Etiam laudem, gloriam, & honorem consequuntur ex magnanimitate, & magnificentia. tex. est in l. 1. C. de thesauris, lib. 10. ibi, & vt Imperatoriæ magnanimitatis videatur peruenire liberalitas postulando, & ibi Lucas de Penna. qui ponit differentiam inter magnanimitatem & magnificentiam: cum magnanimitas sit in honore, magnificentia in expen. Vel magnanimitas sit in aggressione, magnificentia in cōsummatione. Et dicit Lucas de Pen. in l. 1. C. de veteranis. lib. 12. quod in Principe magnificentia circa duodecim præcipuè versatur, quæ ibi ponit, & de huiusmodi magnanimitate, & magnificentia amplè Aristoteles 4. Ethicorum. c. 2. & 3. vbi multum commendat & laudat Principē magnanimum: & plura per sanctum Thomam secunda secundæ de magnanimitate. Et per Egidium de regimine Principum. c. 24. quod incipit, amatores. & c. 19. hæc enim virtus solis Regibus ac Principibus conuenit, vt dicit Francis. Patritius in suo lib. de Regno & Regni institutio. li. 7. tit. 10. vbi etiam de magnificentia: & quomodo Cæsar & Porsena fuerint laudati de magnificentia.

DEcima consideratio. Principes laudem, gloriam, & honorem consequuntur ex sapientia, quæ maximè requiritur in Principe. l. pe. C. de his quib. vt indignis. ibi. ne Princeps philosophiæ plenus. & habetur Eccle. 10. Principatus sensati stabilis erit, Rex autem insipiens perdit populum suum. Qualis. n. est rector ciuitatis, tales habitantes in ea Eccl. 10. Salomon. n. ad regendū populū non

diuitias,non dies multos, sed sapientiam postulauit.3.Reg.3. Et de Christo dicitur Ieremiæ 23. Et regnabit Rex & sapiens erit, & faciet iustitiam & iudicium in terra. Nunquid Abraham, qui fuit pater multarũ gentium peritus fuit in omni sapientia Aegyptiorum? Actuum 6. Nunquid Dauid habuit sapientiam sicut Dei? 2.Reg.14.c. Nam regale opus est, sapere & dijudicare. vt ait Tullius lib.1. de diuinatione: & refert Iacobus in suo sophologio Sapientiæ.lib.1.c.2. vbi narrat multos Reges, qui dilexerunt sapientiam: & ibi maximè de Alexandro, qui eruditus fuit ab Aristotele: de quo amplius dicam infra in 10. huius libri parte, in 1. consideratione. Et refert etiam Ant. Flo. in sua chronic.par.5.ti.16.c.2.§.5. quod Olfredus Rex Angliæ, iam duodenus, expers omnis literaturæ erat, vt ibidem de eo habetur plene, & ibi multum commendatur propter eius literaturam, per quam magis quam viribus Regnum suum optime rexit. Et, vt dicit Ari. in Ethicis, Nemo iuuenes eligit in Duces: quia nõ constat eos esse prudentes, & ideo dicit Sapiens Ecclesiast.10. Væ tibi terra, cuius Rex est puer. & dicit Boetius de consolatione, in 2. & Val.lib.7.ti. de sapienter dictis aut factis. & recitat Benedicti in sua rep.c.Raynu. in ver. duas habens filias. num.102. de test, in additione, Platonem dicentem, beatas esse ciuitates si aut Philosophi regnarent, aut Reges philosopharentur: & vt inquit Seneca, seculum esse aureum si sapientes regnarent. Ideo Sapientiæ 6. dicitur. Concupiscentia sapientiæ deducet ad Regnum perpetuum. Si ergo delectum in senibus & sceptris ò Reges populi, diligite sapientiam, & in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientiæ, omnes qui præestis populis. Multitudo enim sapientum, est sanitas orbis terrarum, & Rex sapiens populi stabilimentum est. Et ex prædictis, Bernardinus de Bustis in loco supra allega. in litera H. dat documentum Principibus vt sint sagaces: ex quo dicendum est, quod in huiusmodi sapientia laudari debent. Ad quæ faciunt, quæ dicit Lucas de Pen. in l. omnes. C. de decur.lib.10. in 12.col. vbi dicit, Impossibile est enim vt salubriter disponat Principatum, qui non agit consilio sapientum. Eccl.9. Et Polycraticus.lib.5. c.6. de his pauca dicenda sunt, cum pauci tales reperiantur. Legitur enim in Polycrato, lib.4. quod Traianus Rex Romanorum, hortatus est Regem Francorum, vt filios suos liberalibus disciplinis instrui procuraret, dicẽs, quòd Rex illiteratus, quasi asinus coronatus.

Et ideo Principes debent habere in honore doctores, & non ignaros: quoniam vt ait Pogius in epistola ad Nicolaum quintum. Vbi doctrinarum cessant exercitia, ibi nullum inter doctores atque indoctos discrimen viget. Vbi nullus virtuti locus, nulla studiorum ratio habetur. Vitia ibi regnant, torpescunt ingenia, Principatus & Regna decidunt, rerumq; omnium dominetur cõfusio necesse est. & prouenit talis ruina: quia Im[...] damnationes, sanguinem sequuntur, & [...] tutes, vt dicit Benedicti in sua repe.c.Ray[...] in verb. condidit, primo. nu.34. de testam[...]

Et sapientia in Regibus, est multum neces[...] quoniam, vt ait Vegetius lib.1. de re militari [...] lus, inquit, est, cui sapientia cõueniat magis [...] Principi, cuius doctrina omnibus debet pro[...] subiectis. Nam, vt inquit Polycraticus lib.[...] Sapientia fecit Romanos dominari. & [...] dicit Iacobus in suo Sophologio sapientiæ [...] c.5. Dicam infra in 10. par. quomodo scienti[...] pientia sit necessaria, vtilis & laudabilis.

VNdecima consid. Principes multum la[...] tur, & gloriam, & honorem consequ[...] ex castitate, & continentia. Cum vt ait Imper[...] in l. si qua illustris. C. ad Orfic. Illustribus [...] stitatis obseruatio præcipuum deb. tum [...] Imperator pudicitiam semper esse colendam [...] fuit. Hinc, per illum tex. Ioan. And. in c.fi. de [...] presbyrerorum, quod non valeret dispensa[...] cta per Papam, cum nato ex coniugato no[...] soluta nobili, nisi de nobilitate fieret mentio [...] Fel. in c. postulasti. in 4. col. de rescriptis. Nam [...] dicitiam & castitatem præ oculis habuit Abi[...] lech, Palæstinorum Rex, quia visa pulchr[...] Rebeccæ iocantis cum Isaac viro suo, præ[...] omni populo, dicens: Qui tetigerit homin[...] vxorem, morte morietur. Gen.26.

Hannibal Carthaginensiũ Dux inuictissi[...] Qui vt Trogus refert, nunquam inter innume[...] captiuas miræ pulchritudinis puellas, castitat[...] perdidit.

Et Marcus Claudius Marcellus, Romanor[...] consul, teste Augu. lib.1. de ciuitate Dei. cap.6. [...] captam Vrbem Siracusarum, eius [...] & priusquam ciuitas inuaderetur, edicto [...] petuo constituit, ne quis corpus liberum [...] ret.

Et Alexander, vt Vegetius lib.2. de contin[...] Alexandri narrat. Licet diues & potẽtissim[...] esset, cum ei pulcherrima Virgo oblata [...] dam tamen nobili desponsata, illam non [...] sed cum dono ad virum suum remisit.

Sic etiam Scipio Africanus, alterius Scip[...] filius, vt Valerius tradit, libr.4. de abstinen[...] continentia. Cum in Hispanias profectus [...] pta Carthagine, Virginem quandam spec[...] captiuam, vt etiam Liuius dicit, sponso ge[...] concessit, puellæq; pretium dotis nomine co[...] nauit, vbi prius omnem carnis voluptatem [...] stris amouerat, ita, quod duo scortorum mil[...] guntur ab eius tunc exercitu abijsse. vt idem [...] fert Val.lib.2. de disciplina militari, & dicam in[...] fra in 7. par. Id idem Totilam, ferocissimum Re[...] gem Gothorum fecisse cum Romam vastaret, [...] nulla ingenua mulier, Virgo vel nupta, aut Vidua [...] foret, violaretur, præcepisse, idque [...]

uisse recitat Ant.Flo.in historia 2. par.ti.1.c.5. hæc dicit Benedicti in d.sua repet.c. Raynu. in verbo, cudã Petro tradiderunt.nu.71.& 72. Et ibi videatur, quid etiam eueniat Principibus effœminatis. Quæ cum non sit materia nostra: quia tantum ea, quæ ad laudem attingunt dicere intendo & non alia, ad ibi dicta te remitto.

Et non solum Principes laudantur ex huiusmodi continentia carnali, sed etiam ex continentia gulæ, auaritiæ, & ambitionis, & superbiæ, vt de cõtinentia gulæ dicitur de Alexandro, lib.4. Vegetij de re militari, quod in itinere ambulans cum amicis, accepto pane vesci solitus erat. Item legitur de Scipione Aemiliano. Et Catonem fuisse contentum eodem vino, quo remiges siue serui remigantes. Et de Arubolo Rege Barbarorum, qui deuicit Romanos, legitur fuisse contentum, quod ante noctem non requiescebat, de nocte surgere solitus erat, & in crepusculo ad cœnam vacabat, vt ibi Vigetius, qui narrat de alijs. quem vide.

Et in gestis Romanorum legitur, quod Cæsar erat minimi cibi atque vulgaris, & tantum vescebatur loco, & tempore, quo stomachus desiderabat.

Dauid etiam concupitam aquam effudit. 2. Regum 23. & 41. dist. c. deliciæ.

Et Alexander, qui cum in inaquosam terrãm & inuiam potum inuenire minimè poterat, siti laboraret cum suo exercitu fugiens, aquam inuentam à Cohino milite, in aurata galea oblatam, volenti plus Regi, quàm sibi etiam sitienti consulere, effudit, ne bibente coram, alij magis sitirent: laudauit tamen, & remunerauit militis beneuolentiam.

Ex quibus patet, quod antiqui Principes non quærebant lauta vel pretiosa alimenta. nec epulis, vel comessationibus vacabant. 44. dist. ca. comessationes. §.1. de consecr. dist.5. ne tales. 16. dist. per totum. & 35. dist. §.6.

Et de continentia, à cupiditate auaritiæ ipsa etiam viguit in Principibus, ex qua laudati fuerunt. vnde narrat Valerius lib.3. Cum Scipio accusaretur apud Sen. Ro. de pecunia, respondit: cum totam Africam vestræ potestati subiecerim, nihil ex ea quod meum diceretur præter cognomen retuli. Et iterum addidit, non me Punicæ id est Africanę, nec fratrem meum Asiaticæ gazę auarum reddiderunt.

Narrat etiam Valerius lib.4. de prædicta continentia Principum, vbi ait de Marco Curio, qui fuit norma frugalitatis. Cum enim legati Sãnensiũ venissent ad eum in agresti scamno assistẽtem foco, atq; in catino cœnantem, & magnum pondus auri attulissent, & benignis verbis inuitassent vt auro vti vellet, Vultum risui dissoluit, dicens: Superuacuè enim ne & dicam ineptè, aurum obtulistis dicite Samnitibus, Marcum Curium malle locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem: Atq; istud, vt preciosum, ita malo hominum excogitatum munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrumpi posse. Hæc ille. Et tibi ponit alia de eo, & de Fabricio Lucinio, & de pluribus, quos vide. Sed multum facit quod dicit Tul. lib.2. offi. Nullum vitium deterius auaritia, præsertim in Principibus Rempublicam gubernantibus, vt refert Lucas de Pen. in l. professos. C. de munerib. patrimoniorum, lib.11.

DVodecima cõsi. Principes laudantur ex fortitudine, quæ est vna ex quatuor virtutib. cardinalib. habens in se donũ fortitudinis & præcepta, vt resistatur hostibus, vt formido sit. Habet plures partes potentiales, de quib. habetur ample in l. vnica. C. de metropoli. Berito, libr.11. vbi amplè ponit de septem virtutibus: Quarũ tres sunt theologicæ, s. fides, spes & charitas: & aliæ quatuor sunt cardinales, s. iustitia, prudentia, fortitudo, & temperantia. Et istę sunt multũ in Principe necessarię, & ex his laudantur, & honorãtur, vt dixi de aliquibus, & dicam infra. Et tantũ hic tetigi & tango ea, quæ faciunt ad laudem, & honorem Principum, cum hic sit locus de his, quæ concernunt alias virtutes non maxime necessarias, licet tamen omnes vtiles videantur. Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de metropoli Berito. Vnum tamen aduertẽdum est, quod latius infra suo loco 17. par. discutietur de huiusmodi virtute fortitudinis, quæ multum necessaria est in militibus: & etiam temperantia quæ est alia virtus cardinalis: Ideo aliter hic non insisto, & etiam quia satis in discursu huius partis tangam ponendo alias laudes & honores Principum.

Et de temperantia, quomodo sit necessaria in Principe, & non declinet in virtutis excessum, id est ad dexteram & sinistram, & non per abrupta vitiorum à via virtutis deuiet, optimè disserit Polycra. lib.4. c.9. Vbi dicit quod iniuriam nõ admittit. & vide Aegidium de regimine Principum lib.2. de temperantia. c.15. Et de huiusmodi fortitudine, vide Martinum magistrũ, qui tractatum vnum fecit de fortitudine satis amplum, ad quem recurre.

DEcima tertia consideratio. Etiam Principes ex fide, gloriam & honorem consequuntur. Quoniam nihil est quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in Principe. l. epistola inter claras. C. de sum. trin. & vt ait Tul. li.1. offi. Neque enim vlla res vehementius Rempublicã continet, & est fundamentum iustitiæ. Quoniam, vbi non est sana fides, ibi non potest esse iustitia. c. vbi. 24. q.1. & dicit Luc. de Pen. in l. quoties. C. de ponderato. & auri illato. lib.10. ꝙ fides præfertur prudentiæ. & ibi multum amplè commendat fidem: & dicit tex. in c. in qualibet. 23. q.8. quod Rẽpublicam magis quàm sudores corporales gubernat, vt dicit Luc. de Penna in l. probatorias, C. de diuersis offi-

officijs,lib.12. Vbi ponit multiplices effectus fidei. Fran.verò Patritius in lib. de Regno & Regni institutione.lib. 8. ti.20. in principio dicit, quod fides in Principe tanto splendore fulget. vt sine ea omnes Regum ac Principum virtutes obscuriores fiant: Ab ea singulæ sic lumen accipiunt, vt à sole luna, sydera ac stellæ omnes. Vnde, vt dicit, Prudentia, sine fide, vana ac mēdax esset, & vasta quædam versutaq; calliditas temperantia tristis ac verecunda. Quid laudis famæ aut gloriæ Princeps habere potest, qui vanus mendax aut infidus est? quid turpius aut grauius quàm fidem fallere, promissa non præstare, conuentisq; non manere? Vnde refert de Sexto Pompeio, quod cum cœnantibus in naui apud Puteolos Antonio & Octauio, apud Sextum Pompeium Magni Pompeij filium, qui tunc conciliati societatem iniuerant, Menodorus Pompeianæ classis præfectus, per internuncium Pompeio significauit, tunc tempestiuum esse, parentis ac fratris iniurias vlcisci: quod si occasionem sumere vellet, se operam daturum, vt è nauibus euadat nemo. Cui Pompeius, refer, inquit, Menodoro sine me id facere licere, qui iam peierare consueuit: mihi autem nefas esset, qui fidem fallere nescio. quæ quidem vox & decora fuit, Magni Pompeij filio digna.

Parmenoni quoque suadenti quidpiam Alexandro, quod præter fidem ac decorum esset, respondit: Facerem id quidem si Parmeno essem. verùm Alexandro neutiquam licet: nec id iniuria dicebat Alexander. Nouerat enim vir animi tam excelsi, qui sibi orbis terrarum polliceretur, nihil esse posse, quod magis gloriā suam obscuriorem redderet, quàm si promissam fidem aliqua ex parte falleret. hæc Patritius ibi: Et ibi ponit de fide Romanorum, & de infidelitate aliquorum, quem vide. Textor etiam in sua officina ponit fidelissimos. & ibi ponit paucos: suo loco inter alios ponit Attilium Regulum, qui maluit ad supplicium redire, quàm datam Carthaginensibus fidem violare. De quo etiā Benedicti in dicta sua repe.c. Raynutius, in verbo, testamentum, tertio.nu.18. de testament. de quo etiam in l. postliminij ius. in §. captiuus. ff. de captiuis & postlim. reuersis. & etiam Sillius, lib.6.

Seranus clarum nomen tua regia proles,
Qui longum semper fama gliscente per æuum
Infidis seruare fidem memorabere Pœnis.

Et non est mirandum, si Textor ponat paucos fidelissimos: quoniam hæc virtus est valde chara & valde rara. vnde Prouer.12. Virum fidelem quis inueniet? & 1. ad Corint.4. Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, quæritur, inquam, & vix inuenitur. Tempore enim Christi inter duodecim Apostolos inuentus est vnus infidelis & alij fideles fuerunt: hodie verò duodecim, & plus inueniuntur infideles, quàm inuenitur vnus fidelis. Huic virtuti committit dominus bonorum suorum dispensationem, Matth.24. Quis putas est fidelis seruus, & prudens. Et huic v... dat Deus gloriam suam, Matt.25. Quia super pauca fuisti fidelis, intra in gaudium domini tui. ... iam huic virtuti dat Deus augmentum gratiæ ... cæ 19. Euge serue bone & fidelis, quia in modico fuisti fidelis, eris super decem ciuitates. Insequendo stylum Textoris, propter paucitatem ta... pauca dicam.

Et talis fides, maximè in Principib. est ... da, quando est cum iuramento, prout seruauit A... lexander (contra tamen eius velle) prout re... Valerius. Qui cum iret ad dissipandum ciuitatem nomine Lampsacum, obuiā habuit Anaximenem præceptorem suum: quod ferens Alexander ... pro ciuitate eum interpellaret, iuramento ... nit, dicens se nō facturum quod petijsset ... quæ ... dens Anaximenes postulauit, vt prælibatam ... tatem destrueret. Quod audiens Alexander ... paci reliquit: quod hodie non faciunt Princ... Sed quia meæ intentionis est, ponere laud... rum, & non malefacta nec vitia: Videatur ... G.Bened. in sua repetitione. Raynutius. in v... testamentum. tertio numero 42. & 43. de ... mentis.

DEcimaquarta consilde. Ex tribus virtutib... fuit laudat⁹, & adhuc apud omnes laud... Principatus Romanorum: ex quibus etiam ... nia comprehendi possunt, ex quib. Principes ... sunt laudari, quæ sunt scilicet sincerus amor ... patria, traditio legum sanctissima, & morum ... neuolentia. Nam, vt ait Aug.3. lib. de ciuitate ... plures causæ ex quib. Romani claruerunt, pri... tus & ex eis tanquam mercedem condignam ... minium meruerunt. Hinc dicitur 28. q.1. §. ... Romani virtutibus promeruerunt Imperi... inter illas, post supradictas, quas declarauimus ... tum ponemus tres, quæ multas ex prædict... prehendunt, quæ omnia faciebant ad ... laudem, & gloriam consequendam.

Quantum ad primum, patet ex exemplis ... manorum. Quoniam tota eorum intentio ... in regimine ipsorū, & administratione ... ad conseruandam Rempublicam, vt ... sulerent præfectibus. Vnde August. de ciuitate ... d.lib.5.cap.6. & 7. inducens verba Salustij de ... Catilinæ, sententiam Catonis in dicto lib. ... tam de virtutib. Romanorum veterum ... vnde Respublica diuina prouidentia facta ... gna, dicens: Nolite, inquit Cato, maiores ... armis Rempublicam magnam fecisse: ... dem esset, multò pulcherrimam nos hab... quippe sociorum atque ciuium, præterea ... rum, & equorum, maior copia est nobis, ... sis: sed alia sunt, quæ viros magnos fecerunt ... nobis nulla sunt. domi industria, foris ... perium, animus in consulendo liber, nec ... nec libidini obnoxius. Pro his, nos habemus ...

riam,& auaritiam publicè:egestatem,opulētiam, laudamus diuitias:sequimur inertiam, inter bonos & malos nullum discrimen : omnia virtutis præmia ambitio possidet, vt ærarium esset locuples,res priuatæ egebant,nunc econtra.

Et hic syncerus Amor pro Republica fuit apud Romanos, quod Romani pauperes erant in reb. priuatis,vt vtilitati publicæ consuleretur, vt narrat idem Aug.d. 5. lib.ca.18. de Lucio Valerio defuncto in suo consulatu, qui adeo pauper fuit,vt nummis à populo collectis eius sepultura curaretur.

Cōsimile narrat Vegetius de re militari.de Attilio Regulo,qui cùm summis reb. præfuisset, adeo pauper fuit, vt coniugem liberosque in agello collocauit,qui ab vno villico colebatur.

Item suos non patiebantur filios præfici nisi possent proficere:vt legitur de Aelio, qui noluit, quod filius suus eligeretur Imperator post eum, dicendo,principatum deberi meritis, & non sanguini : prout nec etiam fecit Moyses,quod facere potuisset.c.Moyses.8.q.1.

Vtilitatem,& salutem Reipublicæ, propriæ vitæ præponebant, prout narrat Aurelius Aug.lib. 1.de ciuitate Dei.cap.15.& Tul.de officijs,lib.1.& 3. Quod cum Marcus Regulus esset ductus à Carthaginensibus, & missus Romam sub iuramento redeundi,pro commutatione captiuorū: Ille Romam veniēs,in senatum venit, & captiuos reddi, vel commutari negauit esse vtile:quod adolescentes,& boni Duces,ipse autem senectute confectus. Et cum retineretur à propinquis,& amicis, redire maluit,magis quàm hosti fidem datam frangere. Nam secundum Aug. fides quando promittitur, etiam hosti seruanda est.24.q. 2. noli. Quod quomodo intelligatur notatur ibi, & in clem. Romani.§.porro.de iureiu. & per Alc. in l. 1.ff. de dolo. Nam graue est fidem fallere.l.1.ff.de cōst.pecunia. Narrat etiam idem Aug.lib. 18. de ciuitate Dei.c. 18.& Tul.in lib:de Senectute.de Theodoro Rege Atheniensi:Cum enim instaret bellū inter Athenienses,& Peloponen. & accepissent in responsis, & illi essent victores,quorū Dux occideretur, hoc audiens Theodorus, in habitu pauperis transiuit ad hostes,seq; obiecit eis,necem per iurgium prouocando. Maluit enim mori dum vincerent sui, quàm viuere sub superatis. Seruauit autem iste Theodorus verbum domini,sed non propter Deum.Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt ponat animam suā pro amicis suis Io.15.& Io.3.Ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratrib.nostris animam nostram ponere. & 1. Macca.9.Moriamur in virtute propter fratres nostros. Sed qualiter hoc intelligatur habetur 6.q.1. §.hoc tunc.De hoc etiā de pœn:d.2. c. qui vult facere.& c.si quis tanquam,&,vt ait Tul.li.2.offi. Ex scientia Platonis,fuerunt duo præcepta volentib. proficere Reipublicæ,seu prodesse:vnum,vt vtilitatem ciuiū sic tueantur,vt quæcunq; agant,ad illam referant,obliti commodorum suorū. ad hoc 8.q.1.c.sunt in ecclesia.Alterum, vt totum corpus Reipublicæ tueantur,nedum partem aliquam tueantur,vt quæcunq; agant ad illam referant,obliti commodorum suorum, reliquas deserant. Et ideo Aug.eo.li.narrat de Marco Curtio, qui se armato equo sedentem in abruptum terræ hiatum præcipitem dedit, vt pestilentia cessaret ab vrbe. Idem de Marco Regulo,qui consulendo saluti vrbis,à Carthaginensib.est occisus.

Nec pariter parcebant filijs pro Republica,prout narrat Valerius lib.5.& Au. li.5. de ciuitate Dei. c.18.De Bruto,qui filios comprehensos,pro tribunali virgis cædi , & pòst ad palum religatos, securi percuti iussit:quia dominationem Tarquinij à se expulsam,reducere voluerunt. Exuit enim patrē, vt ageret consulē:orbatusq; filijs quā publicē vindictæ deesse maluit.de quo poeta laudator ait:

Natosq; pater noua bella mouentes,
Ad pœnam pulchra pro libertate locabit.
Infelix ,vtcunq; ferent ea facta minores.

Sed versu sequenti consolatus est infelicem,sic dicendo.

Vicit amor patriæ laudumq; immensa cupido.

De qua immensa cupidine laudis dixi supra in prin.

Narrat etiam idem Aug. vbi supra de Torquato,qui filium non quia contra patriam,sed etiam pro patria pugnabat : quia tamen contra imperium suum,licet vicisset,occidit, vt plus mali in exemplo contempti imperij,quàm gloria occisi hostis esset:sumens in hoc exemplum à Saul Rege, qui Ionathan filium suum, qui contra hostes strenuissime dimicarat, quia cōtra edictum suum fecerat,de non comedendo fauum mellis,causa necessitatis comedit,etiam ignoranter; & ignorans edictum patris,occidere voluit, nisi populus obstitisset.1.Reg.14.c.32.q.2.§.Item opponitur. ver. Ionathas.facit etiam pro hoc.23.q.5.cap. si audieris. Deute.16.c.disciplina.dist.45.ibi. Ite, & redite.& Exod.32.

Narrat etiam ibi Aug. multa alia exempla de laude Romanorum, ratione amoris quem habebant in Rempublicam. Ex quibus sic concludit, Talibus, inquit, dominandi potestas non datur, nisi summi Dei prouidentia, quādo res humanas iudicat talib. dominis esse dignas, prout & dicendum est de quolibet dominio,& Principatu, maximè nostro, vbi tot miranda Deus Regibus nostris concessit,vt dixi & dicam.

Secunda ratio , ex quo Romani dominia, & principatus habuerunt, fuit traditio legum, sanctorum per ora Principum diuinitus promulgatarum.l.leges sacratissimæ.C. de legibus.16.q.3.c. nemo.ad conseruandum vnumquenque in sua iustitia. Vnde vt dicit Augu.lib.18. de ciui. Dei.c. 22.quod Deo placuit,orbem terrarum per Roma

nos debellare, & in vnam societatem Reipublicæ legum perductum longè lateque parare. Vnde idem Aug. in 5. lib. c. 15. dicit. Quod quia Romani auaritiæ restiterunt, consuluerunt patriæ consilio suo libero, neque delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxij, sed his omnib. artibus tanquam vera via nisi sunt ad honores imperium, & gloriam: honorati sunt in omnibus ferè gentib. imperij sui, leges imposuerunt multis gentibus, hodieque literis, & historia gloriosi sunt penè in omnibus. Ex traditione autem legum, & iustitiæ administratione, quãto tempore viguerit Regnũ Franciæ ex Chronicis satis dixi ante, & dicam infra, & inter alia Regna mundi, vt dixi, semper in eo plus viguit iustitia.

Quanta autẽ iustitia viguerit apud Romanos, satis apparet in Paulo Cæsarem appellãte, de quo Festus præses ait: Cum essem Ierosolymis adierunt me Principes, & seniores, postulantes aduersus Paulum damnationem. Ad quos respondi, quia non est consuetudo Romanis damnare, priusquam habeant accusatores, literas defendendi accipiendi, ad abluenda crimina accipiat, vt habetur Actuum 16. & c. si in adiutorium. 10. dist. & in pluribus alijs chronicis, quas longum, & fastidiosum esset recitare, cum iam hæc pars sit satis onerata.

Tertia ratio, propter quam Romani laudem, & gloriam meruerunt, fuit morum beneuolentia in conseruando amicitiam. Est autẽ, secundum Senecam animus hominis generosus, qui magis suauitate verbi, & operis ducitur quàm rigiditate trahatur. Hoc autem fuit proprium Romanis. Præcipua laus in eis erat, parcere subiectis, & debellare superbos: & accepta iniuria ignoscere mallebant, quàm persequi, vt dicit Augus. libr. 1. de ciuitate Dei. c. 6. & propter eorum morum strenuitatem, Iudæi confœderati sunt cum eis, primo Maccabeorum 8. & refert Augu. plura exempla de benignitate morum Romanorum in d. c. 6. supra allegato.

Ex quibus debent etiam aduertere Principes Christiani, quod si Romani, qui non verũ Deum colebant, ex talibus laudem, & gloriam meruerunt, quod si prædicta habeant, quod non solum gloriam humanam, quæ sunt merces Romanorum, vt habetur per Aug. lib. de ciuitate Dei. c. 15. sed etiam mercedem sanctorum, quæ alia est; habebunt. eodem lib. ca. 16. vt etiam dixi supra in 4. consideratione.

Decimaquinta consid. Reges, & Principes, etiam ex lata gente, gloriam consequuntur, vt habetur 1. quæst. 4. c. ecclesia. §. hic itaq;. Nam gloria Regis in lata gente, quoniam, quanto quis maiorib. præest, tanto maior ipse, & honestior est, in auth. de defen. ciuitatum. §. nos igitur. colum. 3. & quanto maiora quis tractat, tãto maior est. de cõsec. d. 5. c. de his verò. Hinc etiam Greg. in moralibus, & Salustius in Iugurtino, maximam gloriam in maximo Imperio putauere, vt declarat Luc. de Pen. in l. 2. in 3. col. C. de dignitatib. libro 12. Et facit quod dicit idem Luc. de Penn. in l. 2. in 2. col. C. de his qui sponte munera publica. lib. 12. & facit tex. in auth. constitutio, qui de dignit. §. volumus, quod præmium dignitatis est, habere subiectos. & in §. generaliter. dicit glo. no. nobilior propter subiectos. & probat hoc Baptista Caccialupus in suo consilio. de præcedentia, & præeminentia monachorum, & canonicorum regularium in 18. col. ver. nec per vos. vide infra in 3. consideratio. sequen.

Aduerte tamen, quod Princeps non potest sine mulctis, vt in l. omniũ, in principio. & ibi notatur, in verbo, inter tot. C. de testamentis.

Decimasexta consi. Honor Regis, & Principis in pace subditorum cõsistit, quoniam, vt Cassiodorus, lib. 1. epistolarum, epist. 22. decet nos pacis regalis curam generaliter custodire concordiam: quoniam ad laudem regnantis trahitur, si omnib. pax ametur. Quid enim est, quod Principem melius predicet, q̃ quietus populus, concors senatus, & tota Respublica morum honestate vestita? & lib. 2. epist. 29. etiam inquit: Regnantis est gloria subditorum, ociosa tranquillitas. & lib. 3. epist. 39. dicit principis opinionem longè lateq. ostentat subditorum custodita tranquillitas. & lib. 5. epist. 29. Quies suauissima populi, & dispositio tranquilla Regionum, præconium probatur est Regnantium. Anchises quoq; dicit filio suo Aeneæ, vt refert Virgilius 6. Aeneidos.

Hæ tibi erunt artes paciq; imponere morem.

Et Principes semper eam commẽdare debent secundum quod fecit Federicus imperator in l. de pace tenenda: Sed amplissimè per Bald. in suo commento super tit. de pace constantiæ, in gl. vbi multa iura allegat.

Dicitur tamen communiter, quod sunt tres bonæ matres, quæ generant tres pessimos filios: veritas scilicet odium parit, nimia familiaritas contemptum: & pax vitium, seu ociu: Ex quo etiam dicitur etiam quod communitas generat discordiam, vt est tex. in l. cum pater. §. dulcissimis in ff. de lega. 2.

De laude pacis amplè videatur per Bernard. de Bustis in sermo. 34. suæ 2. partis sui Rosarij. priuilegia pacis, ponit Ant. Corsetus in tract. suo de potestate regia: vbi ponit tract. particularem de priuilegijs pacis. Est autem pax, vt inquit propheta Esa. 32. c. opus iustitiæ. & dicit Bald. in proœ. Gregoriano. in 3. col. quod pax est animi tranquillitas naturam seruans: & temperantiam non relinquens. secundum verò Aug. in lib. de sermone domini in monte, sic diffinitur: Est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortiũ charitatis. Hæc simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat

calcat, humiles amat, diſcordias ſedat, inimicos concordat, cunctis eſt placida, neſcit ex tolli, neſcit ... Hanc qui accepit teneat, qui perdidit repetat, qui amiſit acquirat. Sine tamen iuſtitiæ adminiſtratione, pax reſiſtere nequit, vnde Sapien. 18. c. In diſponenda concordia, eſt lex iuſtitiæ. Vnde, de aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti ſcriptũ eſt Pſal. 61. Orietur in diebus eius Iuſtitia, & abundabit pax. Ideo dicitur Pſal. 84. Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Sex modis cauſatur pax, & ſex cauſæ pro... eam, per G. le Rouille in ſuo compendio iuſtitiæ. c. 25. de pace. Et remedio pacis reformatur, quod clade bellica turbatum eſt. text. in cap. 1. 34. q. & dicitur: *Odia pax pellit, caſtũ pax nutrit amorẽ.*

DEcimaſeptima conſid. Etiam Principes temporales huius ſeculi, maiorem gloriam, honorificentiam, & excellentiam apud creatorem habere non poſſunt, quàm ſi per eos eccleſiarum diſperſarum potuerit ſocietas reſtaurari, tex. in c. ſicut excellentiam. 23. quæſt. 4. & etiam ſcriptum eſt in c. fin. 96. diſt. Boni Principis eſſe, & religioſi eccleſias contritas atque conciſas reſtaurare: nouaſq; ædificare. Imo etiam poteſt Rex reparare eccleſias, in negligentiam ſacerdotum ex proprijs redditibus eccleſiæ, exemplo Ioiadis Iſraelitæ Regis, qui negligentias videns ſacerdotum, captis redditibus templi, autoritate ſua ipſum reparari fecit. 4. Regum. 12. & 22. c. & 2. Paralip. 24. Cogere enim & facere reparare eccleſias ac Religionem exequi, eſt miſti fori, pertinens nedum Pontificib. ſed etiam Principi ſeculari, per tex. in l. hæreditas. in fi. ff. de pet. hær. facit l. ſi in aliquam ædes ſacras. ff. de off. proconſ. Vbi hoc Principi pertinet, & ſuis maiorib. officiarijs, quales ſunt Cõſules, qui apud nos ſunt gubernatores patriarum, & præfectis prætorio, id eſt præſidentes in parlamẽto Principẽ repreſentantes. Præterea dicit tex. in c. 1. ne ſede vacante, quod Rex cum procerib. Regni multum po... cooperatur circa ſtatum eccleſiæ reformandum. Habemus etiam textum apertum in c. filijs, vel nepotib. 16. q. 8. vbi Prælatis diſſipantib. bona eccleſiæ audiri poteſt dignitas Regia. Ita dicit, & tenet Benedicti in ſua rep. c. Ray. in verbo, ſi abſque liberis moreretur. de fideicommiſ. ſubſtit. nu. 34. & 35. de teſtamentis.

Ex quib. dictis, poteſt ſuſtinere, quod Rex noſter Chriſtianiſſimus potuit façere reformationes monaſteriorum tam monachorum, quàm monialium, in ſuo Regno etiam exemptorum, & exemptarum de conſilio, & conſenſu ſuorum Prælatorũ Regni etiam abſq; autoritate ſummi Pontificis. Fuerunt tamen in huiuſmodi reformationib. multi abuſus, qui nõ fuerunt de voluntate, & ſcientia Chriſtianiſſimi Regis noſtri. Et vtinã eſſet mihi data facultas ſcribendi ea, quæ hic poſſent ſcribi, vt cæteris cederet in exemplum, ſed diſtinguenda ſunt tempora: Et ſic, vno tempore vna lex eſt bona, quæ non eſt alio, vt dicit Bal. in l. vni. in prin. C. de cad. toll. ita vno tempore ſcribenda eſſent aliqua, quæ alio tempore ſcribi non poſſunt. Cum, vt dicit Bal. ibi, ſicut medicus obſeruat tempora, ita iuriſperitus, quia vno die dat vnã medicinã, alio die aliam, &c. vide eundẽ ibi, Sed eccleſiaſtici Iudices, & Prælati deberent aduertere ne, ſi videant etiam tempus bene diſpoſitum ad faciendũ ea, quæ in eorũ voluntate habent, diuertant à veritate, & recta proſecutione iuriũ eorũ: & ne ea, quæ facere debent per eorũ iuriſdictiones ſpirituales, attentent facere per potentiam ſecularem. Quoniam ſi pro varietate temporum veritas immutetur, inuenta opportunitate reſecanda eſt potius, quàm obſeruanda, tex. eſt in c. illa autem. 12. diſt.

DEcimaoctaua conſi. Principes, & Reges laudantur ex pulchritudine. cum vt ait Strabo de ſitu orbis. li. 15. Indi, qui Catheã incolunt, adeo pulchritudinem excoluerunt, vt Regem eligerẽt qui forma præ cæteris præſtaret, & cæterorum eſſet pulcherrimus. Et idem Strabo lib. 17. ſcribit Aethiopes Regem conſtituere ſolitos, qui forma eleganti cæteros excelleret. Et hoc imitantes naturã, quæ Apes etiam docuit Reges ſibi deligere inſignis formę, diſſimiliſq; cęteris, tum magnitudine tum nitore, vt teſtis eſt Plin. lib. naturalis Hiſto. 11. c. 21. in fi. & Columella lib. 9. c. 10. Etiam Baſilius Magnus in Exameron 8. vbi de apib. loquens, à natura, inquit, principatum omnium obtinet magnitudine, forma, manſuetudine, cæteris omnib. antecellens. Et, vt dicit Cępolla in tracta. de Impe. militũ eligendo. char. pe. in 10. concl. in dubio eligendus eſt pulchrior in Imperatorem exercitus, & dixi infra in 9. par. 17. conſi. Neq; immeritò, quoniam pleriſque gentib. in corporum maieſtate, & dign. veneratio eſt, & reuerentia, magnorũq; operum non alios capaces putant, quàm quos ſpecie eximia, & egregia donare natura dignata eſt: vt ſcribit Curt. lib. 5. Et Proculus Lycius philoſ. in commẽt. quos in Alcib. Platonis de anima, & dæmone ſcripſit: ita pulchritudinem æſtimauit, & tanti fecit, vt iuſtitiæ anteferret, & multis comprobat, omne pulchrum à natura eſſe bonum: omne verò turpe, malum. Conſtat enim pulchrum eſſe amabile ſua natura, quandoquidẽ, & extrema pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, eſt amabilis, primoq; aſpectu animos ad ſe mouet. Et pulchrum dicitur, ſiue quia prouocat animos ſiue quia permulcet intuẽtes, certè ſecundũ naturam eſt amabile. Quapropter, & amor ad pulchrum dicitur amantẽ ducere. Quicquid autem eſt amabile eſt appetibile. Omne verò appetibile, eſt, & bonum, ſiue re vera bonum, ſiue apparens & conſequenter, omne pulchrum eſt bonum. Item omne pulchrum precioſum, vt inquit Maximus Tirius Platonicus. ſerm. 11. vbi etiam dicit, quod pulchrum eſt, id neque exitioſum vnquam, neq; lubricum, neque flagitium aliquod efficit, neque quenquam ad infortunium ducit, aut ad calami-

 tatem

tatem deducit, neq; in pœnitentiam desinit, & si amabile sit, pulchrum esse oportet. Et subiungit: Et si vnquam pulchrum, versatur in terra, non alibi magis id, quàm in homine pulcherrimo intelligentissimoq; cunctorum terrestrium corporum, participeque animi ipsius pulchris affinis cernere licet.

Et in vniuersum Platonici omnes diffiniunt, pulchritudinem esse gratiam quandam viuacem & spiritualem Dei radio illustrante, angelo primũ infusam, inde, & animus hominũ corporũq; figuris, & vocib. Quæ per rationem, visum, auditum animos nostros, mouet atq; delectat, delectando rapit, rapiendo ardenti inflammat honore. Decor enim corporis, confert ad felicitatem in hoc mundo secundum Bal. in proœ. ff. in ver. Flauius: in add. Et tantũ existimatur pulchritudo, ꝙ si iuuenis formosus nubat mulieri nobili, & diuiti sed tamen rugosæ, aut aliàs turpi, licet sit pauper, & inops, non dicitur mulier nubere indigno, cũ mulieris nobilitas, & diuitiarum copia, cum forma viri compensari debeant, per notata in simili per Bal. in c. super eo, le secund. de testib. dixi infra in 11. par. Apuleius quoque lib. 2. de magia. ait etiam Virginem formosam, & si sit oppido pauper, abundè tamen esse dotatam. Affert enim ad maritum, nouam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentũ. vnde Ouid. consonat: *Dos est sua forma puellis.* hæc Cælius lib. antiq. lect. 13. c. 7.

DEcimanona consi. Docet Bal. in c. intellecto. col. fi. de iureiu. ꝙ honor Regis augetur per dignitates subditorũ, & fit status Regis magis potens, & magis honorabilis, & timendus. facit text. in auth. const. quę de dignitatib. §. generaliter aũt. coll. 6. dixi supra in 3. consi. præcedenti. & infra in consid. vt in c. videtur quod Rex Hispaniæ. quæ est 37. Maximè ad dec⁹ Regis, & Regni spectat, plures habere vasallos, & fideles, qui ei personaliter seruiant, potius q̃ redditus feudorũ manu sua percipere, & militib. cõductitijs erogare: quorũ nõ par est fidelitas nobiliũ vasallorũ fidelitati, quia vt plurimum, q pecunia redimuntur, in necessitate deficiunt. Vnde cũ Ale. Magnus tali mercato vteretur, & multos pecunia, & donis sibi acquireret subditos, fuit à Philippo eius patre de hoc increpatus in scriptis, vt refert Val. lib. 7. ti. de sapienter dictis, & factis. Vbi inquit, quàm probabilis epist. qua Ale. quarundã beneuolentiã, & seruitiũ largitione, ad se attrahere conatus sit, increpauit: Quæ te fili ratio, in hanc tam vanã spem induxit, vt eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorẽ tuũ cõpulisses? A charitate istud probatur, s. amor, & beneuolentia, quæ inter Principẽ, & vasallos suos consistit ratione feudi, & fidelitatis, & nõ quod pecunia redimatur, qua cessante, amor esse desisteret, vt dicit G. Bened. in sua rep. c. Rayn. in verb. & vxorẽ nomine Adelasiã. in materia successionis ab intest. nu. 859. Hinc dicit Bal. in d. §. generaliter, ꝙ Principi licitũ est infeudare Ducatus & comi[illegible] subiectis, vt eidẽ auxiliũ præstent cõtra [illegible] modo nõ infeudet vltra modũ consuetũ [illegible] Regũ. Alienare tamen nõ potest, nec iura R[illegible] nec ea quę tendunt contra honorẽ Coronę [illegible] ea attentare dicitur vnũ pecus, vt dicit ibi Bal[illegible] parificat iura Regni, & honorẽ coronæ, quod [illegible] esse menti tenendũ. Et hoc casu, si alienatio [illegible]tra honorẽ coronæ, aut in perniciẽ Reipub. [illegible]niã, vt inquit, quia facta hosti, non tenet, imo [illegible] iuramentũ in talibus est seruandũ. not. in l. si [illegible] fuit. ff. de dolo. quoniã in malis promissionib[illegible] non seruabis. vt dicit Præpositus in c. ius m[illegible] 1. col. 1. dist. do. meus Ias. l. 1. in prin. ff. de iure[illegible] Archidi. in c. volens. 22. q. 2. Et facit in termin[illegible] lium alienationum tex. in d. c. intellecto, q[illegible] alienationem factam per Regem contra hon[illegible] coronæ, & contra primum iuramentum fac[illegible] in sua coronatione, etiam cum iuramento [illegible] tenet nec valet. Faciunt, quæ dicta sunt supra [illegible] prima parte, in 44. conclusione. ver. in opposi[illegible] vsque ad finem.

Hinc non indecenti ordine tractari posse[illegible]bium, An valuerit alienatio facta per Regem [illegible]strum Franciscum, seu dominam Ludouicam [illegible] Sabaudia eius matrem, de ducatu Burgund. & [illegible]mitatu Flandriæ? Qui licet sint de corona Reg[illegible] & de paritate Frãciæ, tamen ita tractauerant cu[illegible] Carolo Austriaco in Imperatorem electo, qu[illegible] eos in totum abdicabant à corona, etiam n[illegible] iure superioritatis reseruato. Quod an fieri po[illegible]tuerit, videtur quod non, ex deductis per Guli[illegible] Benedicti in sua solenni. rep. cap. Rayn. in ver. [illegible] vxorem nomine Adelasiam, in 2. decisi. nu. 4[illegible] vbi fit mentio de tract. de Bretignaco. etiam [illegible] verbo, in eodem testamento relinquens, prim[illegible] nume. 131. extra de testa. & per Ioan. Igneum [illegible] rep. l. donationes. C. de don. & fortè alibi [illegible] dicam, cum temporis opportunitas nun[illegible] patiatur, semestreque opus ex hac re co[illegible] posset.

VIgesima consid. Ex seueritate laudant[illegible] cipes, & honorantur, quoniam secund[illegible] Tul. 2. rhetoricorum, Seueritas est, per qua[illegible] ciaria potestas, vel vindicta, in aliquẽ d[illegible] exercetur. Hæc perutilis est Reipublicæ. Nam [illegible] ne operans nulli parcit. 8. Politicorum. &, vt [illegible] Tullius 1. officio. Ita probanda est mansuetud[illegible] que clementia, vt adhibeatur causæ seueritas, [illegible] qua ciuitas administrari non potest. Nam [illegible]ris interdum est roboris, delictorum iniqu[illegible] quàm legum æquitas, vt in auth. vt non fiant [illegible]gnoratio. in prin. col. 5. Tanta est etiam in Rep[illegible]blica de morũ varietate diuersitas, vt nemo [illegible] leges defendere, nisi terror videatur aliqua [illegible]re, dicit Cassiod. 12. variarũ epistola. 3. & Aug. [illegible] 5. c. prodest, in princ. Ministerio seueritatis q[illegible] nostra adiuuatur. Ex quibus dicitur, quod ad [illegible]

ratio[illegible]

rationem Reipublicæ conquassatę expedit potius seueritas, quā remissio. Quoniam ex seueritate sō lus offenditur, qui punitur, ex remissione offendū tur Lex, Rex & Grex, imo omnis res. Per lenitatem Rex contemnitur, lex despicitur, & grex inficitur: Et per grauitatem & seueritatem Rex honoratur, lex saluatur, grex seruatur. Ita dicit Lu. de Pen. in l. fi. Cod. de his, qui ex publica collatione illata sunt non vsurpan. lib. 10.

Vigesimaprima consider. Gloriosum est optimo Principi habere rationem studiorum, & in suis vrbibus constituere gymnasia literatoria, & asylum (vt ita dicam vtendo verbis Beroaldi in suo tractatu de felicitate) doctrinarum patefacere, quo agminatim vndique conueniant multiiuge eruditionis candidati: quibus curæ est linguā eloquio, animum disciplinis excolere. Hoc nimirum beneficentissimi Principis beneficium amplissimum est ac laudabile institutum, honorem habere dicendi magistris, dignitatem emolumentaque sapientiæ doctoribus impartiri. Est enim vt inqt eleganter Symmachus, hoc specimen florentis Reipublicæ, vt disciplinarum processoribus præmia opulenta pendantur. Hinc Traianum omnes scriptores merito laudant, quod ingenuas artes earumque processores in complexu, oculis, & aurib⁹ habuerit, quod studia humanitatis professi apud eum fauorabiles extiterint, denique, ꝙ sub ipso spiritum & sanguinem, & patriam studia receperint. Quoniam verò sunt studia necessaria, ponit Iudocus Clicthoueus in suo antilutherō, li. 2. c. 29. & 30. vbi inuehit contra Lutherum studia, & gymnasia reprobantem.

Vigesimasecunda consideratio. Honorantur in hoc Principes, quia coronantur maximè Reges, quibus datur corona pro gloria, seu victoria gloriæ, notatur in l. 1. C. de athletis, lib. 10. Nec debet Rex se sine diademate, id est, corona aurea Regem nominare, not. Luc. de Pe. in le. vni. C. de reis postulatis, lib. 10. Vbi dicit, quod diadema, siue corona, non tribuit Regnum, sed est signum honoris, & designat plenitudinem Imperij, nō tamen tribuit imperium. Et corona Regum, quæ olim erat in vsu, erat magni pōderis, puta vnius: alteri ex auro, & gemmis preciosissimis, & vocabatur diadema. 2. Reg. 12. c. in fi. tulit Dauid diadema Regis eorum de capite eius pondo auri talentum habens, & gemmas preciosissimas, & impositum erat super caput Dauid. & idem Paralip. 20. Et hāc coronam auream portabant etiam Reginæ. Ester 7. coronam auream portans in capite. Et vt infra dicam Reges Franciæ, & Reginæ Franciæ coronis aureis coronātur gemmis preciosissimis ornatis, inter quas debent esse duodecim lapides preciosi. Et aurea esse debet corona Regis, vt sicut aurū preciosius & grauius, & splendidius cæteris metallis est, quæ omnia ex terra sumuntur, sic Rex grauitate morum, splendore vitæ ac preciositate intellectus cunctos homines tenetur excellere: neque n. est Rex, qui non per se sufficiens est, ac omnib. superexcellens. 8. Ethi. ex quo ergo infertur, ꝙ corona solum Regi virtuoso debetur. l. fina. C. de statuis, & imag. l. 1. C. de Metrapo. Berito, lib. 11.

Et ad huius significationem & demonstrationem, quod vltra alias margaritas, & lapides preciosos, qui in corona ponuntur debent apponi 12. lapides preciosi.

Primo enim in summitate ipsi⁹ diadematis debet poni Sardius rubræ terrę speciem habens, quo monetur alijs sublimior esse in ratione loci, quo ponitur, id est, in Regio solio præcipuæ dignitatis, sui tamen terrestrietatem agnoscere. cum terra sit filius Adæ, & ad terram iturus.

Alij verò lapides suis locis collocantur, secundum ordinem, s. primo Topazius lapis nimiū preciosus, qui omnium colores lapidum in se habet: quo moneri debet Princeps seu Rex omnes in se habere virtutes. Reges enim illi solum dici merētur, qui se & alios virtutum plenitudine regunt. 12. q. 1. c. duo sunt.

Deinde Smaragdus, qui preciosissim⁹ lapis est, adeò virens, vt omnium herbarum virorem superet, & facies aspicientium reddat virides: per quē designatur vera iustitia, qui semper in eo debet esse virentior, sicut Christus iuxta Mala. 4. Vobis timentib. nomen meum orietur sol iustitiæ, vt interim vireat, ꝙ etiam aspicientes sibi subditos potissimè magistratus faciat esse iustos. Hæc virt⁹ in Regib. debet esse præcipuè, quoniam secundū Arist. ad Alex. Iustitia regnantis vtilior est subiectis, quā fertilitas temporis: dixi supra in 5. consid. huius 5. par. & de mala iustitia Regis quomodo noceat, vide ibi. & per Luc. de Pen. in le. iudices. C. de digni. li. 12. & de Smaragdo habetur in l. pediculis §. pen. ff. de aur. & arg. leg.

Iaspis etiam in corona Regis debet apponi, & est coloris viridis, sed terrestris: & licet sit parum preciosus, tamen designat in Principe, quod debet procurare pabula subditis, quæ à terra proueniunt, & per viriditatem ipsius designantur, famemq; repellat.

Crisopassus, qui aurei & viridis est coloris, hoc monetur sapientiæ intendere, quæ designatur auro, & viriditate Catholicæ fidei ad cœlestem patriam aspirare.

Calcedonius, qui fortissimus est natura, quamuis modicum preciosus hoc instruitur, vt in obseruatione iustitię ac totius regiminis sit fortissimus: ne frangatur in aduersis, nec erigatur in prosperis. Habet enim ipse lapis in colore similitudinem lucernæ pallentis, quo monetur, vt anima ei⁹ sit referta prudētia, & vitæ sanctitate cōspicua, vt sicuti lucerna lucēs in obscuro lumē alijs præbet, sic Rex in cōsilio. ꝙ in obscuro. i. in secreto, agendum est sibi assistētes illuminare tenetur. In hoc monetur, vt sit fortis per substantiam, prudens per colorem.

Nam prudentia latet in anima prius, quàm in corpore exterius exerceatur.

Hyacinthus est, qui similis est aquæ, solis radio perfusæ, quo mouetur per aquam, vt in cunctis tēperatus incedat: per solis radios, vt diuinis illuminatus effulgeat: & sic hic lapis monet Principem, seu Regem debere esse temperatum, & habere debere temperantiam, quæ est vna ex quatuor virtutibus cardinalibus, de qua habetur in le. vnica. C. de metropoli Berito, lib. 11.

Amethystus, hic trib⁹ coloribus, purpureo, violaceo, & roseo decoratur: Hoc monetur per purpuram, vt onus Regiæ dignitatis attendat, postquàm soli sibi purpuræ prærogatiuam vendicauit. l. tem perent. C. de vestib. oloberis, lib. 12, per violā, quæ herba est satis humilis, pulcherrimum tamen florem, & iucundum odorem exhibens: Hoc instruitur, vt florem morum Regalium odoremque famæ, seu vitæ laudabilis indesinenter ostendat, Per roseum suadetur, quod tāta caritate flammescat; vt vsque ad effusionē sanguinis pro iustitia, & turba, seu populo, & suis fidelibus non lentescat.

Beryllus hic viridem & pallentem colorem habet, quo dirigitur æternorum contemplationi inhærere: vt ita curā subiectorum habeat: quod plerūq; nimia laborum solicitudine redeat cùm expediens fuerit, ad pallorem.

Chrysolith⁹, qui velut aurum fulget, quasdam ferè scintillas ardentes emittens: Hoc monetur luce sapientiæ refulgere, suasque virtutes atq; sententias cum verbo exhortationis, & exēplo actionis in subiectos effundere, & in cunctis bonis operibus omnes sibi subditos præsertim magistratus similes sui facere. Nam facilius est (si dici fas est) errare naturam, quàm Principem sui dissimilē formare posse Rempublicam, dicit Cassiodorus in variarum Epistolarum. 12.

De chrysolitho, smaragdo & amethysto habetur. ff. de aur. & argē. leg. l. & si non sunt. §. prouenimus.

Sardonyx, compositus ex sardio & onyce, cuius preciosior subtus est niger, medio rubicūdus, superius candidus, & ita sardonyx appellatur in le. fina. §. species. ff. de publica. Vel aliàs sardonica dicitur, vt habetur in leg. diuus Adrianus. ff. de bonis damnatorum. Hoc docetur Rex, vt per humilitatem sit niger, id est, terræ similis, vel humilis per candores, id est, per virtutes, irradietur: per ruborem inflammetur, vt si necesse fuerit charitatis officio pro iustitiæ debito sanguinem quoque fundat.

Sapphyrus, de quo habetur, & de aliquibus ex supradictis in l. fi. §. Diui quoque Marcus, & Commodus. ver. species. ff. de publicanis. Vltimo loco vocandus est. Qui licet non sit multum preciosus, in ministerio tamen est valde præclarus. Hic colorem habet aereum alijs lapidibus in nullo participans: hic dicitur gerentē reddere castum, ad quod Reges debent nimium anhelare, non se lib[...] ventilabro volutare, vnde plerunque seq[...] sensa Dei, & decurtatio vitæ. Eius colore mone[...] sic se regimine implicare, vt postquā se popu[...] cunctis, iuxta sibi debitū exhibet, cœlestia n[...] minus mente petat. Iuxta Apostolum dicen[...] Nostra autem conuersatio in cœlis est. Exem[...] Moysi, qui post sui debitum, quod populo te[...] raliter exhibebat, ingressus tabernaculum, [...] næ contemplationi vacabat. extra de renun[...] si. §. nec putes, prope finem. Hæc omnia dic[...] cas de Penna in rub. de auro coronario. lib[...] vbi sic ponit prædictos 12. lapides eo modo [...] ctum est.

Sed de Sapphyro, & eius natura, & quid de[...] tet, dicam latius infra ista par. in 31. consid. de[...] Franciæ.

Aduerte, Quia etiam in Veteri Testamen[...] tionale summi sacerdotis Israel 12. lapides pre[...] sos, quatuor distinctos ordinibus, significa[...] Pontifex cuius exemplo esset Rex quatuor p[...] cipales debet habere virtutes, scilicet, iu[...] fortitudinem, prudentiam, & temperantiam [...] singulis autem ordinibus habebat tres lapid[...] gnificans, quod Pontifex in primo debet ha[...] fidem, spem & charitatem. In secundo mod[...] mansuetudinem, & benignitatem. In tertio [...] cem, misericordiam, & largitatem. In quarto [...] gilantiam, solicitudinem, & longanimitatem [...] lapides enim preciosos figurantur virtutes, [...] illud; Alij ædificant aurum & argentum, & la[...] des preciosos. Ita notat Arch. in c. qui Ecclesia[...] cis. 36. dist. & videatur Exod. 28. vbi dicitur. In ra[...] nale summi sacerdotis erunt quatuor ordines. [...] primo versu erit lapis sardius, topazius, & sma[...] dus. In secundo carbunculus, sapphyrus & ia[...] In tertio ligurius, achates, & amethystus. In qu[...] to chrysolithus, onychin⁹ & beryllus. Inclusi [...] auro per ordines suos, habebuntque nom[...] liorum Israel duodecim nominibus, &c. [...] tutibus supradictis, quomodo ex his hono[...] Reges, & Principes satis supra dixi, maximè [...] ex quibus magis laudantur & honorantur.

Et propriè hę coronæ dicuntur triumphal[...] sunt aureæ, & mittuntur Imperatoribus ob ho[...] rem triumphi, vt dixit Textor Niuernensis [...] Officina in c. diuersæ coronæ, & in c. seq. [...] umphatores, qui de diuersis Regibus & p[...] triumpharunt: de quibus diffusè supra in p[...] in 36. consid.

Et aduerte, Quoniam vt dicit idem Luca[...] Penna in dict. rubri. Cod. de auro coronario. li[...] 10. tale diadema Regi cum constituitur impo[...] dum est. Nec non & liber legis in manu eius [...] ral. 23. c. Eduxerunt filium Regis, & imposuer[...] ei diadema, dederuntque in manu eius tene[...] legem, & constituerunt eum Regem, & hoc per sa[...] cerdotes Leuiticæ tribus. Deut. 17. & vt [...]

casinloco ante alleg. Rex in coronatione pri⁹ examinatur, demum inungitur, benedicitur, consecratur, & coronatur. tex. in c. venerabilem ibi: est enim extra de ele. & ibi Inn. & alij.

Per hæc Excellentia Regiæ potestatis descendere à Christo significatur, vt ipse regnet cum Christo, & in populo Christiano, vt ait sanctus. Thomas de Aquino in 3. parte suæ summæ. q. 108. artic. 3. Et sicut Episcopus in capite ac manibus cum vnctione debita consecratur, ex quo ea, que spectant ad solum ordinem intelligitur consecutus, vt not. in c. pe. extra de consecr. eccl. vel altaris. ita & Rex in brachio, vel humero, seu armo inungitur, & benedicitur. c. vnico. de sacra vnctio. ver. vnde in veteri. hoc iustum est, quod ea quæ sunt præcipua Regiæ dignitatis, intelligatur ex potestate, seu cõcessione diuina assecutus: & etiam ex hoc confertur sibi gratia, & virtutis augmẽtum. Nam cor ei⁹ ad prudentiam & constantiam dilatatur. c. 1. de cõsec. dist 5. Augetur etiam in eo gratia fortitudinis contra hostes extrinsecos, puta vitia, eadem dist. c. 2. Ideo iungitur, vt potestas in eo plenior ex Dei benedictione descendat, iuxta illud Esa. 9. Fact⁹ est principatus super humerum eius. & d. vers. vnde in veteri. Vnde ratione tantæ dignitatis in eo existentis dici potest illud, quod habetur d. 40. c. non nos. Quis enim sanctum dubitet esse, quem apex tãtæ dignitatis attollit? in quo si desint bona acquisita per meritum, sufficiunt quæ à loci prædecessore re stantur: Aut enim claros ad hoc fastigia erigit, aut qui eriguntur illustrat. Ideo inquit S. Thomas in opusculo de regimine Principũ lib. 2. in fi. Omnes Reges solliciti ad reuerentiam Dei habuerunt felicem exitum: qui autem neglexerunt, fuerunt infelices, de quibus aliquid ante dictum est.

Diuersas coronarum species describit ipse Luc. dict. rub. quæ olim erant apud Roman. puta athletarum, oleaginea, laurea, graminea, quernea, mirthea, palmea, frondea, hederalis, & populea, & quibus dabantur. De quibus in prima part. in 32. cõsi. ver. secunda conclusio est, dixi.

Vigesimatertia consid. In sceptro etiam honoratur Rex, quod signat iustitiam. c. Constantinus. 96. dist. ibi, conferentes ei etiam imperialia sceptra. & c. Regum 23. q. 5. vbi dicit tex. in fi. Ipsis autem Principibus fidem & reuerentiam seruari oportet. & in d. c. Constantinus. scribũt signa, quibus honorãtur Principes, & per An. Corsetum in tract. suo de potestate Regia, q. 31. puta in principatu, dominatione, potestate, dignitate, gloria, vigore, honorificentia, & iurisdictione super inferioribus, in possessionibus, diuitijs, lata gente diuersarum Regionum & nationum: in palatio, in diademate, corona, sceptro, chlamyde purpurea, tunica coccinea, & alijs indumentis, quæ Principem decent, & in diuersorum ordinum officialibus sibi seruientibus, & alia huiusmodi. Et quomodo sceptrum datur Regibus, & sacerdotib. dis-scrit Aug. Dathus, in suis orationibus, oratione 38. lib. 3. vbi etiam dicit, ꝙ virga datur Principibus.

Vigesimaquarta consi. Principes in multis vltra alios à iure honorantur, & priuilegiãtur: Quippe multa iura eis competunt, & sunt reseruata in vim regaliæ & superioritatis, quæ alijs nõ: de quibus & singulis possent diuersæ cõsiderationes fieri, sed vt omnia, aut saltem maiorem partẽ priuilegiorum eorundem comprehendere possim, istam tantum cõsiderationem pro his describam Principum priuilegia continentem: maximè Regalia, & quæ Principibus competunt ratione excellentiæ dignitatis eorum.

1. Habetur in titulo quæ sint Regaliæ: in vsibus feudorum, quod Principes habent plura iura vltra alia in subditos, vt sunt Armandiæ, quod exponitur per aliquos, quod est ius faciendi fieri arma, vt in auth. de armis. coll. 6. & C. de fabricensibus, lib. 11. Vel vt alij volunt, sunt litora, quæ sunt publica, & Regalia, vt dicit Andreas de Isernia: quo ad defensionem, & protectionem, vt prohibeat ibi fieri quicquam si vsus litoris & publicus impediatur l. litora. ff. de acqu. rer. do. & §. litora. inst. de rer. diui.

2. Sunt viæ publicæ de Regalib. vt dicunt tex. in prin. & Io. de Iser. in d. tit. quæ sint Regaliæ, ideo tenentur Principes vias publicas tenere tutas, & defendere ab oppressionibus. Ex quo cognitio delictorum commissorum in vijs publicis spectat ad officiarios Regios: cũ ipsæ viæ publicæ sint de Regalib. & idem dicas de portu armorum, vt dixi in commento nostro super consuetudinib. ducatus Burgun. in rub. Des iustices. circa fi. ver. aduertendum est, nu. 101.

3. Flumina nauigabilia, & quomodo scribit in d. tit. Io. de Iser. Et intellige de vectigali fluminũ, ꝙ apud nos dicitur pædagium.

4. Portus, id est, redditus, seu vectigal: port⁹ hoc est redditus, qui prouenit ex his, quæ in portu vel ex portu vehuntur, quia sunt publica vectigalia stricto modo, id est, in patrimonio Regis, vel Cæsaris, vel ciuitatis, quãdo sunt ciuitatum. l. inter publica. ff. de ver. & rerum sig. Et multæ ciuitates habent ista ex priuilegio: vtrũ autem cum præcedenti præscribi possint contra Principem, vide eundẽ de Isernia in dicto titu. in verbo, flumina nauigabilia.

5. Ripatica sunt de iurib. Regalib. hoc est, redditus, & prouentus ex ripis percepti. Et ipse Andreas dicit hæc supra dicta Principes vsurpasse: sed cum sit de his text. sto illi, quicquid dixerint, qui malè sentiunt de fide, volentes aliter interpretari Euangelium, quàm debeat intelligi.

6. Vectigalia, hoc est octaua pars eius, quod vehitur, vel venditur solui debet. tex. in l. à prestatione. & l. à legatis. C. de vectigalib. vt ferè in tota Frãcia, vbi octaua de vino venali fisco debetur. Et sunt octonarij, hoc est, firmarij, & constituti ad hoc,

hoc, qui octauas recipiunt. quo verbo vtitur text. in d.l.legatis.

7. Ius faciendi, & cudendi monetam, competit cuilibet Regi in Regno suo, vt est tex.in d. tit. quæ sint Regaliæ. & ibi Andreas de Iser. tex. in c. quãto. ibi: patris tui conseruare monetam: & ibi not. in verbo, defraudata. & ibi in tex. alia sub nomine patris tui moneta cudatur. & ibi gl. in verbo, patris. extra de iureiurand.

8. Multarum & pœnarum compẽdia, hoc est, lucra competunt iure speciali Principibus. tex. est etiam in l. multarum. C. de modo multarum. Hodie verò etiam hæc iura competunt nobilibus in Gallia, habentibus iurisdictionem, vt dixi amplè in commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgund. titu. Des confiscations. §.1. per totum.

9. Bona vacantia competunt Principibus, vt est in multis casibus: de quibus habetur in le.1.& 2.ff. de iure fisci. & in tit. de bonis vacantib. li.10. C. Et dixi in loco ante alleg. & vide per eundem de Iser. in d.tit. quæ sint regaliæ.

10. Principibus competunt Bona eorum, quæ ab indignis auferuntur, nisi specialiter aliquibus concedantur. ff. & C. de his quibus, vt indignis.

11. Competunt Principibus bona contrahentium incestas nuptias. leg. qui contra. C. de incest. nupt.

12. Competunt Principibus Bona condemnatorum & proscriptorum, secundum quod in nouis constitutionibus cauetur, etiam habetur in ti. de bonis proscriptorum seu damnatorũ. C. quod quomodo intelligendum sit scribit And. de Isernia in d. tit. quæ sint Regaliæ. in ver. condemnatorum.

13. Competunt angariarum, perangariarũ, plaustrorum, & nauium præstationes: vt eod. titu. quæ sint Regaliæ. Et hic possent fieri quatuor specialia, secundum quod sunt quatuor iura quæ cõpetunt Principib. de quib. recurre ad ipsum de Isern. in dicto loco.

14. Competunt Principibus indicendi seu superindicendi extraordinariam collationem ad felicissimam eius exercitus expeditionem. Et pro certo ista habent magnam declarationem, & indigerent vno volumine integro ad expositionẽ omnium extraordinariarũ collationum, quæ fiunt per Principes. De quibus dixi in tractatu meo de muneribus. Et nunc nolo aliud de his refricare, quoniam satis superque est apud nos practicatum, nec esset bonum de nouo aliquid vltra adinuenire: & vide aliquid per eundem de Isernia, in d. tit. ver. & extraordinaria colla. Dixi etiam aliqua in commento nostro super consu. Ducatus Burgund. tit. Des iustices, §.4. cuius initium est, le droit de indire, &c. Et aduerte, quod ipse solus Princeps imponit superindictum. l.2. C. de superindic. lib. 10.

15. Competit Principibus potestas faciendi seu constituendi magistratus ad iustitiam exerc… & expediendam. Quia lege Regia populus Ro… nus transtulit hanc potestatem in Principem… in prin. ff. de constitu. prin. in §. sed & quod Prin… pi. in prin. insti. de iure nat. gent. & ciui. l. vnic… ca initium, ibi: regimentis Reipublicæ ad Im… tores translatis. ff. de offi. præfect. præto. & in… cum enim. C. de veteri iure enucleando. Prin… enim iudex est Iudicum, in auth. constitu… de dignitatib. &c. §.1. col. 6. & vt dicit Bal. in… dicatur Dux, Marchio, Comes. in ver. à Prin… Omnes magistratus & dignitates à Princip… fluunt & deriuantur tanquam à fonte, qui… sunt omnes dignitatum thesauri recondit… xi infra ver. 61. & in 1. consid. 7. partis. ver. in… tamen. & vide de materia per ipsum And. de Is… in d. tit. quæ sint regaliæ. in ver. potestas cons… endorum, & seq.

16. Argentariæ competunt Principibus… lige de quolibet metallo, vt declarat And… d. tit. in verbo, argentariæ. Et quantum sol… beat fisco de metallo, habetur in leg. 1. & … de metallarijs, & metallis, & procu. metallo… lib. 11.

17. Competit Principibus solum habere Pala… in ciuitatibus, & sunt propriè domus Princip… quæ solis Principibus competunt, vt in dicto… quæ sint Regaliæ. & ibi ipse de Iser. de his & … lentia illorum. & infra in vlt. par. in 77. consi… ctum est.

18. Principibus solis competunt redditus pis… tionum & salinarum: vt est tex. in d. tit. … Regaliæ: de cuius materiæ intellectu ipse And… as ibi explicat in verbo, redditus piscationum

19. Ipsis etiam competunt Bona committe… um crimen læsæ maiestatis, in quos commi… tale crimen, vt est text. in d. titu. Et ibi And… in verbo, & bona committentium crim… maiestatis. & in l. quisquis. C. ad legem Iul. ma… iestatis.

20. Competit dimidium thesauri inuen… co Cæsaris non data opera, vel loco religio… data opera totum ad Principem pertinet. tex… loco sæpe allegato, & ibi ipse Andreas: & di… Commentarijs nostris super consue. d… gun. ti. Des iustices. §.1. in gl. espaues. ver. … & consului pluries.

21. Princeps in hoc priuilegiatur & hono… quod non tenetur seruare ordinem iudicior… vt habetur per Fel. in c. in causis. extra de re iu… c. ad petitionem. extra de accus. ita dicit Iaco… de S. Georg. in tract. feu. in ver. Princeps. in … specialitate Principis. & per d. meum Ias. in … tum. col. pen. C. vnde legitimi.

22. Princeps in hoc honoratur & priuilegia… vltra alios, quod potest adire hæreditatem p… curatorem, quod non potest priuatus. l. pupillus… alius incipit, per procuratorem. ff. de acquirend… hæred.

hered.& hoc vult Bar.ibi, & Bald.in...
m.iti.

23. In hoc honoratur Princeps, quod ipse ... tabelliones, & statuit, quod eorum scripturæ fide adhibeatur, vt habetur in l.generali.C.de tabellarijs, lib.10. per Innoc.& alios in c.cum P.tabellio. extra de fid. instr. in titu. de instrum.edi. §. restat. Sed vtrum tales tabelliones habeant iurisdictionem? vide Andream de Isern.in tit. quæ sint regaliæ in vsibus feud. in verb. ad iustitiam expediendam.

24. Solus Princeps creat aduocatos, aut concedit potestatem creandi, vt in leg. quisquis. §. vlti. ibi: quos agere permisimus. Cod.de postulando. & in l.nemo. Cod. de aduocatis diuersorum iudicum.

25. Solus Princeps approbat medicos, & dat eis potestatem curandi ægros, vt voluit Lu.de Pen.in l.contra publicam.ver.10.C.de re mili.li.12.vbi dicit de hac esse constitutionem in Regno Siciliæ, vbi fuit Consiliarius: & (vt credo) Cancellarius Regis Siciliæ. Bonum pro certo esset, vt ita obseruaretur apud nos, sic, quod medici non possent exercere eorum artē sine speciali licentia (vt ita loquar) Principis, propter multa inconuenientia, quæ ex imperitia plurium proueniunt. Et in qualibet ciuitate saltem deberent approbari in præsentia officiariorum Regiorum.

26. Solus Princeps restituit ad famam.le.1.§.de qua.ff.de postulando.per Bar.& alios in l.infamē. ff.de publicis iudicijs.Luc.de Pen.in d.l.contra. in 26.priuilegio. Et notant Canonistæ in c. cum test. extra de sent.& re iud. vbi Fely.& quomodo, vide Luc.de Pen.in d.l.contra.ver.27.c.de re milita.dicam infra.ver.73.Et dixi in Commentarijs nostris super consue.ducatus Burgun.tit.Des iustices.§.5. in gl.S'il n'à grace.ver.restit.nu.7.& ibi, etiam patet, quod non solum restituit ad famam, sed etiam dat gratiam ad vitam.

27. Solus Princeps vniuersalem legem condere potest.l.fi.§.pen.& fi.C. de leg. ipse enim supra ius est ac solutus leg.l.Princeps.ff.de lega.

28. Solus Princeps legem dubiam vel inter æquitatem & iuris rigorem interpretatur.le.1.C.de legibus.& per Luc.de Pen.in le.1. in verbo interpretandi.C.de professo.qui in vrbe, libr.11. Et etiam testamentum voluntatis interpretatur Princeps. vt dicit Bald.in l.cum apud.C.de communi seruo manumisso, vt tenet Franc.Lucani in tract. de priuilegio.

29. Soli Principi licitum est egredi vires libelli, vt dicit Ant.de But.in cap. ... Panormit.in ca. cum super.extra de confessis, in fin.2.col. Vbi dicit, quod si reus fateatur defe... iuris sui, & tamen actor nihil probauit, si causa ventilatur coram inferiore à Principe, reus erit absoluendus. Si verò ventilatur coram Principe, ex eadem instantia siue noua petitione pote...

...ctus, nisi quando est apposi... solitum, vt dicit ... Cod. de ...
col. ...
de ple...
bellum ex...
non attenditur ...
ditur causa quàm co...
attenditur conclusio: & ...
Inn.c.super literis, extra de re...

30. Princeps mutat substant... inducta per ius ciuile.leg.1. in prin... vxoriæ actione.gloss.singularis in cap... lis monachorum. Franciscus Curtius con... col.19.

31. Instantia in curia Principis non currit. faciūt quæ dicit Fel.in c.in causis, extra de re iud.

32. Solus Princeps ratificat id, quod ipso iure nullum est.l.adoptio la.2.ff.de adoptionib.le.2.ff. de rebus eorum. & c.quippe.3.quæ.5. & vide infra ver.77.

33. Solus Princeps de inhabili facit habilem. le. quidam consulebat. ff. de re iud. & de indigno facit dignum.in auth.quib.modis naturales efficiūtur sui.§.discretis.col.7.Franciscus Curtius consi. 49.col.45.vbi plene.

34. Honoratur in hoc Princeps, quoniam in eo omnis pœna est arbitraria, vt dicit Bal.in l. cūctos populos.in lectura ordinaria, circa 8.col.c.de sum. trin.

35. Solus Princeps facit gratiam iurisiurand. le. fin.in princip.ff.ad municipales.not.Luc. de Penna in leg.1.Cod.qui militare possunt, vel non, libro 12.

36. Solus Princeps approbat militem, ad ipsum que spectat & pertinet assumere ad aliquem numerum vel limitem custodiendum. l. neminem. C.de re militari, lib.12.& Luc.de Pen.in d. l. 1. Co. qui militare possunt.&, vt dicit, hoc patet 1.Reg. 14.in fi.dum dicitur. Nam quemcunque viderat Saul, virum fortem & aptum ad prælium, sociabat eum sibi. dicit tamen tex.Iere. vlt. ꝙ Princeps militiæ probat tyrones: vbi circa finem dicitur: & de ciuitate tulit, &c.& scribam Principem militū, qui probabat tyrones. Sic enim Abraham approbauit & numerauit expeditos vernaculos suos 318. Gen.14.qui erant habiles ad militiam, vt habetur in l.si militi.in fi.ff.de castr.pec.

37. Licet gesta per falsum procuratorem possint ratificari per dominum, vt habetur in l.licet.ff.de iudicijs. Tamen gesta per falsum procuratorem in audientia Principis non possunt ratificari per dominum.ita dicit Bald.in l.falsus.col. 1. c. de furtis.alleg.notata per Inno. in c. ex parte decani. extra de rescriptis.

38. Princeps potest iudicare secundum cōscientiam,

hoc, qui octauas recipiunt in. C. vt quæ deſunt ad- in d.l. legatis in, &c. Fel. in c. in cauſis. col. 2. extra
7. [illegible] d. me⁹ Iaſ. in l. ſiue noſtrũ. ff. de in litem iurando. Barba. conſ. 24. in 2. vol. col. 1. Franciſc⁹ Lucani in tract. de priuilegio fiſci, priuile. 139. & dixi infra. in 7. part. in 3. conſid. ver. octauum effectum addit.

39. Solus Princeps concedit immunitatem à munere publico, vt habetur in leg. vnica. Cod. de his, qui à Principe vacationem acceperunt, libro 10. & leg. immunitates. Co. de agricolis, & cenſitis.

40. Solus Princeps immunitatem tribuit à trib. 1. Re. 17. vbi dicitur. Et dicit Dauid: vnuſquiſpiam de Iſrael, qui percuſſerit Goliam, ditabit Rex diuitijs magnis, & filiam ſuam dabit, & domum patris eius faciet abſque tributo in Iſrael. Nam & plurib. ciuitatib. imperatores remiſere tributa. l. 1. & fi. ff. de cenſib. de quo Luc. de Pen. in leg. medicos. poſt gloſſ. in verbo, muneri. C. de profeſſo. & medicis, lib. 10.

41. Si Princeps comminatur vaſallo ſub pœna indignationis, præcipiendo ſibi aliquod iuſtum, ſi ipſe vaſallus non obediat: illa verba, ſub pœna indignationis, important, quod poterit eum priuare feudo, ita tenet Bal. in c. 1. §. porrò. in tit. quæ ſit prima cauſa beneficij amittendi in vſib. feu. vbi dicit: Quòd quando in literis Apoſtolicis apponuntur iſta verba, indignationem Petri & Pauli, & beatorum Apoſtolo. ſe nouerint incurſuros: talia verba comminatoria important, quod inobedientes poſſunt priuari eorum beneficijs. Et de iſta pœna indignationis loquitur idem in le. cunctos populos. C. de ſum. trin. & in auth. ſtatuimus. in q. de quæſtione Flandrenſi. C. de epi. & cle. vbi videtur velle, quod ille qui incurrit indignationem ſuperioris, poteſt puniri arbitrio ipſius ſuperioris. allegat Iac. de S. Geor. in d. verbo, Princeps. in 9. ſpecialitate, tex. in l. 2. ibi: indignationẽ noſtri numinis ſuſtinebit. C. de petitis bonorũ ſublatis, lib. 10.

42. Citatus à Principe etiam die feriata tenetur comparere, vt dicit Bar. in leg. 2. §. fi. quaſi in fi. ff. ſi quis in hoc vocatus non ierit. Quoniam (vt inqt) feriæ ſunt de iure ciuili, cui Princeps derogare poteſt. l. digna vox. & ibi notatur in gl. 1. C. de legib. l. Princeps legibus eſt ſolutus. ff. eod. vide infra verſic. 120.

43. Princeps committit cauſas ſuas cui vult. l. 1. & 2. D. vbi cauſæ fiſcales. no. Inno. in c. ex parte. extra de verborum ſignificatione.

44. Solus Princeps poteſt iubere ſeu cõcedere, vt alicui ſalarium de iurib⁹ Reipublicæ tribuatur. tex. in l. vnica. C. de præben. ſala. lib. 10.

45. Princeps, quod vult fieri habetur pro facto. l. apud eum. ff. de manumiſſionibus. vt comprobat Luc. de Pen. in d. l. contra. in 17. priuilegio. C. de re militari, lib. 12.

46. Solus Princeps remittit pœnam merenti. l. ad beſtias. ff. de pœnis. & §. planè ibi: nam qu[illegible] ob meritum indulſit alicui. & ibi glo. inſt. de [illegible] nat. & vide infra ver. 136.

47. Solus Princeps poteſt augere pœnam à [illegible] ſtatutam, vt eſt tex. in d §. planè. ibi: vel ſi cu[illegible] irrogauit. iuncta gl. in d. verb. irrogauit. Et h[illegible] ne cauſa: quoniam cum cauſa poteſt etiam [illegible] or augere, vt dixi in Commentarijs noſtris [illegible] conſuet. ducatus Burgund. titu. Des iuſtices [illegible] gl. A l'arbitrage. Sed his ſola voluntas Pri[illegible] (quæ habetur pro cauſa) ſufficit, vt dicit Luc[illegible] Penna in d. leg. contra. verſic. 27. C. de re mi[illegible] lib. 12.

48. Solus Princeps inſtituit noua vectigal[illegible] C. de vectigalibus. c. innouamus. extra de c[illegible] notant doct. in c. ſuper quibuſdam. extra de [illegible] ſign. Et idem de tributis, munerib. & collect[illegible] C. de annonis & tributis. lib. 10. dixi hic ante[illegible] priuilegio.

49. Solus Princeps reſtituit ſiue diſpenſat i[illegible] natalibus. l. qui in prouincia. ff de rit. nupt. l. [illegible] ris. ff. de natalib. reſtituendis. l. imperiales. §. [illegible] C. de nuptijs. Et ius aureorum annulorũ trib[illegible] 1. & 2. C. de iure aureorum annulorũ, & [illegible] reſtituendis. & ibi Bal. in l. 1. numerat quædam [illegible] cialia ſeu priuilegia Principum. & in l. reſcripta [illegible] ſi contra ius vel vtili publ.

50. Solus Princeps legitimat illegitimos, in a[illegible] then. quib. mod. na. effi. ſui. §. illud tamen. v[illegible] quis ergo filius. ibi, hoc agat per noſtrum re[illegible] ptum. coll. 7. Imò etiam filium proprium tanq[illegible] ſubditum cap. per venerabilem. §. videbatur. [illegible] inſuper. extra qui filij ſint legitimi. ita dicit & [illegible] net Lucas de Pen. in d. l. contra. Cod de re mil[illegible] verſi. 28. Et quod Rex Franciæ ſolus in ſuo Re[illegible] legitimat, ſcribit Iacobus Bonaudi in ſuo Pa[illegible] rico: vna cum opera Ioannis de Terra rube[illegible] preſſo.

51. Ipſe ſolus Princeps cum dignitatis d[illegible] ne omnem maculam abſtergit. tex. in d. l. [illegible] lis. §. ſimiles. C. de nuptijs.

52. Ipſe ſolus poteſt transferre milites de n[illegible] mero ad alium. tex. in d. l. contra publicam [illegible] tem. ibi, niſi hoc anguſta. C. de re militari. lib[illegible] Quoniam, vt dicit ibi tex. honoris augmenti [illegible] ambitione, ſed labore ad vnumquemq[illegible] nit deuenire.

53. Ipſe ſolus poteſt auferre ius alterius. l. q[illegible] ff. de natalibus reſtituendis. notant doct. in l. [illegible] ſi contra ius vel vtilitatem publi. Et ſolus p[illegible] rem priuati dare militibus. l. item ſi verbera[illegible] §. 1. ff. de rei vendi. Et plenè Luc. de Pen. in l. ſi [illegible] donauerit. C. de locatio. prædiorum ciuili[illegible] 10. ſed hoc eſt de plenitudine poteſtatis ſec[illegible] Bal. in l. 2. col. 6. ver. item nota. C. de ſerui. & a[illegible] dixi infra ver. 132.

54. Ipſe ſolus commeatum & remeatum [illegible]

cilio.l.relegati.in fi.ff.de pœnis.&restituit in integrum per viam gratiæ aduersus sententias criminales.le.diui, ibi: vel eorum pœna imminuta est, vel in integrum restitutio concessa est, quod duntaxat à Principibus fieri potest. ff.de pœnis. Et dixi plenè in Commentarijs nostris super consuetu. ducatus Burgun.tit.Des iustices.§.5.in glo. S'il n'à grace.

55. Solutus à militia, propter delictum, id est, remotus sine speciali autoritate Principis non resumitur nec ad eandem admittitur. l. 2. C. de diuersis officijs.lib.12.facit l.si quis ex grege. C. de cohortalibus.eod.lib.quæ ll.expreßè faciunt, quod priuati dignitate vel officio sine expressa licentia Principis rehabilitari non possint.

56. Solius est Principis de plenitudine potestatis reuocare per se factum, vt dicit Bal.in l.2.col.6. ver.item notat. C.de seruitu.& aqua. Ita dicit Fel. in c.nouit.col.9.in fi.extra de iud.vbi scribit regulam, quando Princeps potest reuocare priuilegiũ per eum concessum, vel non, ad quem recurre. In casu tamen Princeps non præsumitur vti plenitudine potestatis, vt dicit d.me⁹ Ias.in l. quanquã. col.2.C.de testam.militis.

57. Solis Principibus competit autoritas belli indicendi, & sola autoritas in bello gerendo est in Principe.l.vnica.C.vt armorum vsus inscio Principe interdictus sit, lib.11.& in c. quid culpatur. 23. q.1.ibi: Ordo autem ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli autoritas atque consilium penes Principes sit. & ibi glo.in verbo, Principes.

58. Solus Princeps magnas dignitates confert. l.probatoris.B.de diuersis offi.lib.10. & vide infra. in ver.61.

59. Disputare de potestate Principis incurritur crimẽ sacrilegij.l.2. C.de crimine sacrilegij. & an dignus sit quem ipse elegerit.d.l.2.& ibi gl. fi. & l. restituendæ, in fi.ibi: nam qui nobis digni iudicati sunt.cum ibi notatis.in gl. vlt. C. de aduocatis diuersorum iudicum.

60. Solus Princeps liberat à curiali fortuna.l. fi. C.de decurionibus.lib.10.

61. Nullus assumitur ad officium Principis, etiãsi sit apparitor, sine literis probatorijs Principis.d.l. probatorias.C. de diuersis officijs. li. 12. Alexãder consilio suo 107.in 7.volum. Et istæ literæ signari debent manu propria Principis, vt dicit ibi text. Quod hodie apud nos in Gallia nõ obseruatur, sed sufficit vt signetur vno ex quatuor Secretarijs præceptionum, de quibus in 6.par.dixi in 11.consider. & sint sigillatæ sigillo Regio, quod est penes Cancellarium: & in his ex communi obseruantia & stylo Regni requiritur sigillum, alias fides eis non adhiberetur, etiamsi essent signatæ manu Regia, & quia ita se habet consuetudo, vt dixi in Commentarijs nostris super consuetud.ducat.Burgun. in conclusione, in vlt.gl. Et aduertendum est, ꝙ actus non dicitur perfectus, nisi quando est appositum sigillum in talibus apponi solitum, vt dicit Io.Riminaldus in l.pacta nouissima.in fi.Cod. de pactis.

Sed redeundo vnde digressi fueramus, hic se offert casus, in quo necessaria est scriptura etiam auth.vt patet ex tex.in d.l.probatorias.ibi: Sed ex authenticis tantum sacris probatorijs manu nostra subscriptis, & nostro arbitrio præstandis: & ꝙ dignitates & officia conferantur & concedantur per literas, tex.est in l. filius fa. insti. quibus modis ius patriæ potestatis soluitur. & ibi expreßè not. Ang.per illa verba, imperiali b.codicillis præstitit. alios 28.casus scribit gl.in verbo.inscriptis.in ca. 1. de casib.in 6. Quinque alios vide per d.meum Ias. in l.non solum.§.morte.col.11.ff.de noui ope.nuncia.& vide alios per eundem do.meum in le. cùm proponas.C.de pa. Vbi dicit, quod omnibus casibus, in quibus requiritur scriptura, si probetur, potest probari per testes. Adde alium in clericatura, vt dixi in Commentarijs nostris super consuetud. ducatus Burgund.tit.Des iustices.§.6.in glo. Sont creuz.ver.additio,&c.ibi: clericatus debet.& in ꝓbatione capellaniatus honoris, qui debet probari per scripturam, vbi dixi.

Alius est casus in extrauaganti iniunctæ. de electione.in extrauagantibus communibus, scilicet, in Prælatis habentibus prouisiones à sede Apostolica, qui non possunt se in illis intromittere sine literis Apostolicis. Ex quo videtur, quod literæ beneficij in Prælatis habẽtur loco tituli. Quod an sit verum in omnibus beneficijs, vide per Ioannem de Selua in tractatu de beneficio, in 3.part.q.22. vbi discutit, an in collat. beneficij requiratur scriptura. Et licet videatur concludere quòd non, ego tamen dixi & consului in contingentia facti de Præpositura Ecclesiæ collegiatæ nostræ dominæ Heduen. quod in collatione Beneficij requiratur scriptura: nunc pẽdet processus, postea videbitur consilium.

62. Nemo potest dicere Principi cur ita facis, vt habetur Ecclesi. 43. & in c.in memoriam. 19. dist. d.meus Ias.plura ad hoc allegat in l.rescripta col.1. C.si contra ius vel vtilitatem publicam.& in l.1.ff. de cõst. Principum. Vbi etiam dicitur quòd apud eum est pro ratione voluntas.facit gl.in verbo, inuestiuit.in c.proposuit.extra de conces.præben. & in c.si gratiose in verbo, à Romano. de rescriptis, in 6.releganti.in gl.fi.ff.de pœnis.& in l.1.§. pueritiam.in verbo, ratus. ff. de postulando. & §. quod Principi placuit.insti.de iure naturali.& nõ omnium quæ à maioribus.ff.de legibus.facit.ca. in memoriam, in prin.& l.prospexit.circa prin.ff. qui & à quibus manumissi liberi. vbi dicitur, sufficit ita scriptum esse, quamuis illud durum sit. vide infra. versi.135.& versi.208.

63. Solus Princeps reuocat benè statuta per prędecesso-

decessores.no.Archi.in c.ita dominus.§.hæc autẽ 19.dist.

64. Solus Princeps tollit priuilegia concessa per quemuis. leg.1.§.1.C.de indictionibus, libr.10. Et si non sint clausa in corpore iuris, sufficit clausula generalis, non obstante lege vel consuetudine, vt dicit Federicus de Senis in consil. 47. incipiente: habita super causa prædicta collatio. Pau. de Cast. in l.1.ff.de consti.Principum.& in l.si mihi & tibi. ff.de leg.1. Imò in l.licitatio.§. parum, in fin.ff. de publican. Si tamen sint scripta in corpore iuris, non sufficit clausula generalis non obstante, sed requiritur quod de eis fiat in spem mẽtio.§.si quæ verò.vbi Bal.in 2.consti.C.& est tex.in le. decurionib. in prin.ibi: non præiudicatura quacunq; generalitate pragmatica.& ibi gl.1.C. de silentiarijs, lib.12.Alex.consi.101.incip.visis exemptis.col.2.in 1.vol.cum pluribus alijs allegatis per do. meũ Ias. in l.1.col.vlt.ff.de constitut.Principum. & per Fel. in cap.1.col.8.in 5.fallentia. ibi: vnum in proposito.extra de rescrip.Imo in consi.107.vide eundem Iason.in l.sunt certi.C.de testamento militis. col. pe. Imo etiam priuilegium per eũ concessum tollit scienter faciens contra illud.c.suborta.extra de re iudicata.

65. Solus Princeps imponit vel mandat imponi pœnam capitalem alicui & principalib. vel decurionib.alicuius ciuitatis.l.diui fratres.§.de decurio.ff.de pœn.

66. Solus Princeps inuito patre liberat filium à patria potestate.l.fin.Cod.de consulib.lib.12.& in auth. constitutio quæ de dignitatibus.in princip. colla.6.

67. Solus Princeps cognoscit de causa, præscriptione temporis non obstante.l.2.§. fi. ff. si libert⁹ ingenu⁹ esse dicatur. Et quõ & quãdo Princeps tollat præscriptionem, scripsi in Commentarijs nostris super consue.ducatus Burgun.ti.fi.§.pen. ver. sed quæro nunquid, &c.

68. Solus Princeps cognoscit de innocentia alicuius post latam in eam sententiam, etiam sine appellatione vel in integrum restitutione.l.1.in fi.ff. de quæstionibus.

69. Solus Princeps causam, quæ non inuenitur legibus diffinita, diffinit, prout sibi videtur.l. cum de nouo.C.de leg.l.itaque.ff.de fideicom.libertatibus.

70. Solus Princeps tutorẽ ante finitã tutelam absoluit ab ea l.idem.§.sunt.ff.de excus.tutorum. Et idem si assumpsit vnum peritum tutorem vel curatorem alicuius in consiliarium suũ.l. iurisperitos.ff.eo de quo dixi 13.consi.7.par. versi.addo alium affectum.

71. A solo Principe tanquam à capite in omnes velut Reipublicæ membra bonorum & potestatum munera diffunduntur.c.ita dominus.19.dist. c.fundamenta.§.1.de electio.li.6.Ab eius enim potestate omnes aliæ progrediuntur: dicit.Lu.de Pẽ. in l.contra versi.67.C.de re militari,lib.12. Et vide hic ante.versi.15.& infra ista parte in 35.consideratione.

72. Princeps soli Deo de peccato habet reddere rationem.c.totam.de pœniten.dist.3. Soli enim cœlo debet innocentiæ rationem.c.aliorum.q. 3.sic non potest cogi stare iudicio alicuius, & potest excipere dicẽndo: Dominus est qui me iudicat.ita Barb.in c.cum venissent.col.4.extra de iudicijs.

73. Solus Princeps potest ferre sententiam sine scriptura. ita dicit Alber.de Rosa.in auth.nisi breuiores.C. de senten.& interlo. omn. iud.

74. Solus Princeps restituit in integrum ad famam (dixi supra, hic ante ver. 26.) ad primos natales, ad ordinem propriũ & ad honores.l.1.C.de sent.passis. Quod est verum, si simpliciter ad hoc & expresse restituit, aliàs autem, si solum indulgentiam facit, infamiam non tollit.l. indulgentia.C. de generali abolitione.l.cum patre.C. de sententiam passis & restitutis.l.cum tutor.& le. generaliter.c.eod.tit.notatur in c.cùm te.in gl. fi.extra de sent.& re iud.& in l.1.§. an autem. ver.pro quo verbo, eremi.ff.de postulando. Et solus ipse Princeps propter honorem domus suæ concedit abolitionem generalem in criminibus, & alicui specialem: Et facit vt quod erat vindicandum, abeat, transeat impunitum.l.si interueniet.ff.ad Turpil. & l.sequen.in fi.& l.2.& fi.C. de generali abolitione. Intellige tamen, quod remittit infamiam, id est, infamiæ pœnam, vt sic infamia sibi opponi non possit, & hoc modo dicitur demi pœna, tamẽ culpa perennis erit.d.l.fin. quæ incipit, indulgentia. & ibi notatur. Talis enim infamia dicitur hominem vrere, & in eum infigere notã. id est, cicatricem, Quæ quantum ad rei veritatem nulla medicina sanatur. tex.in l.omnes iudices, C.de dec. li.10.Ideo in textu illo dicitur. Nec imperiali speciali quidem rescripto notam elidere, [illegible] re mereatur.concordat tex.in l.fi.in fine.Contrarium tutelę: quasi dicat Principem non posse infamiam tollere, sed fingere ipsum non esse infamem.Quoniam huiusmodi criminosi & infames semper habent vulneris cicatricem.c.ventum.in ca initium.1.q.1.quia.Etsi pœniteant, remanet tamen macula, quæ per pœnitentiam non deletur. cap.illud.50.dist.cap.si quis omnem.1.quæst.c. Euthemium §.1.& ibi gloss.in verbo, infamia. q.3.& not.in c.per tuas.in verb.debilitarent.extra de simon.

75. Solus Princeps obligationem pignorum, [illegible] nulla est, roborat per rescriptum suum.l.2.[illegible] de rebus eorum qui sub tutela, &c.

76. Solus Princeps transactionem, quæ nulla erat, vt sit aliqua, vel vt nõ retractetur, validat.c.1.extra de transa.& c. veniens.in gl.in verbo, cõfirmatam, eo.tit.vide supra versi.32.

77. Solus ipse Princeps, id, quod aliàs de iure non tenet re integra non existente, confirmat. cap. quia Ioannes. 12. quæstio. 5. vide hiç ante versi. 52.

78. Solus Princeps tollit potestatem domini, quam habet in seruum, quæ est de iure gentium. l. pen. & fin. C. qui militare possunt vel non, libro 12.

79. Solus Princeps facit, vt per adoptionem homo liber transeat in alterius potestatem. l. 2. §. vlt. ff. de adoptio. & hoc per rescriptum suum.

80. Solus Priuceps contra libertatem iam concessam, dat beneficium in integrum restitutionis. l. nisi. ff. de minoribus, & ibi amplè notatur. & in l. 1. in verbo, reuocari. C. si aduersus libertatem.

81. Licet in integrum resti. petita aduersus sententiam, non debeat pendente tali iudicio sententiam executioni mandari. l. si cognita. C. de transi. tamen fallit, quando postulatur restitutio in integrum aduersus sententiam Principis, quia tunc non cessabit manus executoria. c. suscitata. extra de in integrum restit. & ita vult Bal. in l. vnica. C. in integrum restitutione postulata, ne quid noui fiat. & idem Bal. in d. l. si causa cognita.

82. Princeps potest contrahere compaternitatem per procuratorem, vt dicit Bal. in l. vnica. §. ne autem. col. 3. C. de cad. tol. Et an ipsa compaternitas possit per procuratorem contrahi scribit amplè Ang. de Arc. in §. illud. inst. de nuptijs.

83. Quando quis se submittit gratiæ, & misericordiæ Principis per talia verba, non videtur contulisse absolutum arbitrium in ipsum Principem, sed debet benignè tractari ab eo, quia verba debent intelligi ciuiliter. Ita dicit Ang. in l. si cui. ff. de serui. tit. generali. allegat tex. Inn. in c. veniens. extra de renuntiatio. facit quod habetur in c. sane eo. tit. Guido Papæ. q. 495. Alexan. consi. 70. colu. pen. in 1. vol.

84. Solus Princeps concedit veniam ætatis. l. 1. & 2. Cod. de his qui veniam ætatis impetrauerunt.

85. Ipse solus Princeps apponit decretum in arrogationibus. l. 2. ff. de adoptionibus.

86. Solus Princeps interponit decretum super emancipatione infantis. l. iubemus. C. de emanc. liberorum.

87. Solus Princeps potest facere statuta super lite pend. & non inferior. in auth. vt cum de appel. cognoscitur. & c. in prin. col. 8. notatur per canonistas in c. si extra vt lit. pend.

88. Solus Princeps liberè delegat merum & mixtum imperium. l. vnic. in fi. C. qui pro sua iurisdi. iudices dare, &c.

89. Principis potentia supplet omnem defectū solennitatis. tex. est in l. omnium, in prin. & ibi notatur per dominū meum Ias. post alios. C. de test. vide infra versi. 124.

90. Ipse solus designat insulam deportatis à preside, vt habetur in l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offi. præsidis

91. Princeps solo verbo creare pōt quē doctorē, vt dicit Ang. in l. 1. C. de sen. passis. Ad istud propositum audi aliàs do. meum & præceptorem meum d. Iasonem referentem se vidisse semel (cum fungeretur officio legationis apud Maximilianū electum in Imperatorem) quendam, qui voluit doctorari in medicina, ab ipso imperatore: & cum ipsi imperatori præsentatus fuisset genibus flexis, ait illi Imperator Maximilianus, Esto doctor in legibus. quod audiens talis, dixit: Serenissime Imperator, volo doctorari in medicina. Et statim respōdit idem Imperator, & in medicina. & sic in vtroque scibili fuit doctor, & non sine causa, quoniam tantum sciebat de vno sicut de altero.

92. Quando Princeps aduocat ad se causam, nullus inferior iudex debet esse ita audax, vt se intromittat de illa causa. ita dicit Bal. in c. vt nostrū. extra de appell. notatur per doct. in c. cum M. Ferrar. in fi. extra de const. Et quomodo, & qualiter debeat ad se aduocare causam, declarat Bal. post. Inn. in d. c. vt nostrū. & idem Bal. etiā de aduocatiōe causæ per cognitionē Principis in ti. de pac. iu. firmanda. §. ad hoc in 3. col. de vsib. feudo. & Calcaneus consi. 8. colu. 12. Dixi aliquid in commentarijs nostris super cōsuetudinibus ducatus Burgū. in rub. Des iustices. circa finē. ver. vnde quæri posset & c. nu. 98. & seq. & nu. 101. ver. & ideo pro tertio. & in d. rub. §. 5. gl. S'il n'a grace. versic. pen. inci. additio.

93. Princeps contractui celebrato in magnum damnum sui Principatus non tenetur stare. Ita dicit Alberi. in l. 1. ff. de of. procu. Cæsaris. & Bal. in c. intellecto. extra de iureiu. & hic. infra dixi in 36. consideratione, cuius initium est. docet Bald. in c. &c.

94. Si Princeps compellat aliquem, ad emendum bona alicuius, puta Sempronij: talis compulsio Principis excusat emptorem à mala fide, ita quod poterit rem illam præscribere, quantūcunque sciat illam esse alienam: ita dicit Nicol. de Neap. in l. nouissime. ver. quod enim. & per illū tex. ff. quod falso tutore autore gestum esse dicetur. Quod est notandum ad limitationem eorum, quæ habentur in c. fin. extra. de præscriptio. & c. possessor. de reg. iur. lib. 6.

95. Licet inferior à Principe non possit quem cogere ad pacem, seu concordiam, sed bene hortari: tamen Princeps, quando partes diu litigauerūt, potest eas cogere ad pacem, & concordiam. Primum dictum probatur in l. furti. §. qui iussus. & ibi gl. in verbo, cui iussus. ibi, Videtur tamen contra, quia nec Ordinarius potest iubere transigere, sed hortari. & ibi Bar. ff. de his qui notantur infamia. secundum dictum probatur ex his, quæ decidit

dit Panor. in c. cum inter R. seniorem. extra de electio. & vide Corsetum: de priuilegijs pacis. versic. 59. incip. Rex seu Princeps.

96. Licet in criminalib. sententia debeat statim mandari executioni, vt habetur in l. cum reis. C. de pœnis. c. sicut. 2. q. 1. tamen, si Princeps ira seu furore ductus, ferret contra aliquem sententiam capitalem, non erit statim exequenda, sed differenda per 30. dies. Ita est tex. multum singularis in l. si vindicare. C. de pœnis. & dicit d. meus Iason in l. puniri. C. si contra ius vel vtilitatem publicam. Quòd sanctus fecit hanc legem constitui, & fuit sanct. Ambr. & vide etiam gl. vnicam in c. cum apud Thessaloniã. 11. q. 3. vbi enumerat casus in quibus differtur executio sententiæ capitalis. quod etiam recenset Cępolla in suis cautelis, cautela 1. dixi in commentarijs nostris super consue. ducatus, Burgundię, ti. des iustices. §. 5. in gl. S'il n'a grace. versi. sunt alij casus. cum tribus seq. nu. 124.

97. Solus Princeps remouet Officialem, quem ipse probauit. l. 2. C. de agentibus in reb. li. 12. Item ipse Princeps potest minuere numerum suorum Officiariorum, vt dixi in d. commentarijs nostris in ead. rub. des iustices. ver. additio, aduerte, nu. 97. vide infra. versic. 189.

98. Solus Princeps prorogat bimestre, aut trimestre tempus ad inueniendũ pecuniam ad quã fisco quis tenetur. l. in fraudem. §. fiscalibus, in fin. ff. de iure fisci.

99. Princeps est patronus Ecclesiarum cathedralium, & metropolitanarũ & maiorum sui Regni. notant Archidiaconus, Præpositus, Dominicus & Io. de Turrecre. in c. lectis. 63. d. Bald. in ca. quanto. de iudicijs, in fine. Marti. Laudensis in tra. de Princib. art. 74. & Corsetus de potestate Regia. q. 34.

100. Promissio facta per Principem sine causa, præsumitur facta in dubio ex causa donationis: quia proprium Principis est donare. ca. 1. extra de donatio. Quod tamen intellige, nisi ex tali præsumpta donatione enormiter læderetur, vt notatur per Innoce. & Io. And. in c. grandi. de supplen. negl. Prælatorum. Qui autem in priuato, habetur in l. 2. §. circa. ff. de doli mali & metus exceptio. & in l. Titio. ff. de verbo. obl. & per canonistas in capitulo si cautio. extra de fide instrumen.

101. Persona ignominiosa non debet stare coram Principe. Ita dicit textus in l. 2. §. ignominiæ. 2. & ibi Angelus. ff. de his qui notantur infamia.

102. In hoc honorantur Principes, & subditi tenentur eis iurare obedientiam. gl. optima in l. nõ videntur data. §. qui iussu. & in l. velle non creditur. ff. de reg. iur. Mart. Laudensis in tract. de principib. artic. 19.

103. Princeps in hoc priuilegiatur, quod licet non appelletur nisi de inferiori ad superiorem, text. in authentica. de appellatio. & infra quæ tempora. §. illo videlicet, colla. 4. Tamen: de ipso male informato ad eundem bene informandum de veritate licitum est appellare. l. in fine. C. de relationibus. l. 1. §. quæsitum est. ff. de appel. Facit quod not. Bal. in l. fi. dicto titulo de relatio. Martinus Laudensis in dict. tra. 43. & Franciscus Lucanus de Parma in tract. de priuilegijs, priuilegio 139. Suppetit in hoc exemplum quod refert Cœlius libro antiquarum lectionum [illegible] 46. dum ait. Machetas causam agebat apud Philippum: intẽdebat is minus eis quàm diceretur dormitabatq́; interim. Mox aduersus Machetam pronunciauit. At ille vociferans, & rei indignæ intonans altius: prouoco, inquit. Tum Philippus iam vigilãtior, sed & commotior, & ore seuerior [illegible] quem obsecro te? Et Machetas. Ad te, inquit, [illegible] vigilantem, intẽdentemq́;. At is excitatior [illegible] & ad se amplius rediens cum audisset iniuriam [illegible] ctum Machetam, non rescidit quidem iudicium, sed iniunctam ipse exoluit mulctam. Facit, quod Papa male informato, ad seipsum bene informatum bene appellatur. c. apostolicæ. & c. sententia 35. q. 9. cum apud. 11. 4. c. tum ex literis. de in integrum resti. extra. Et peccaret Papa, si talem appellationem non admitteret, iustitiam enim denegaret. ad hoc notatur per doct. in c. consultationibus. de officio delega. Cardinalis clemen. pastoralis. de re iudicata.

104. Epistola missa per Principem habet [illegible] legis, in omnibus causis, text. & ibi Ang. in l. [illegible] veniunt. §. pen. ff. de petitio. hæred. Quod dictum Angeli declaratur per notata in l. 2. C. de legib. [illegible] in l. nemo. C. de sent. & interlo. om. iudicũ. Mar. Laudensis in d. tract. art. 58.

105. Licet Imperator aut alius Princeps non [illegible] cognoscens superiorem, nõ habeat ordinem, potest tamen officium subdiaconatus Episcopo [illegible] nistrando exercere. gloss. vlt. in c. Valentinæ 63. distinct. Martinus Laudensis, arti. 83. [illegible] ctatus.

106. Contractui roborato per iuramentum [illegible] minis Principis non potest contrauenire [illegible] cursione infamiæ. tex. in l. si quis maior. §. [illegible] C. [illegible] transact.

107. Pro Principe præsumitur, quod est bonus & iustus: proinde rescripta eius sunt secundum iustitiam intelligenda. Bal. in l. 1. ff. de constitutionibus Principum. Ideo voluntas Principis [illegible] præsumitur esse talis, qualis esse debet [illegible] not. Bald. in c. ex facto in 4. notabili. ff. de [illegible] pup. & c. licet. in corrigendis. de officio ordinarij & in præludijs feudorum, in 14. col. & in l. [illegible] populi. col. 16. ff. de iust. & iu. Imò plus etiã si Princeps scribat cum clausula motu proprio, [illegible] tentio non pręsumitur, quod aliquis grauetur [illegible] iniuriam patiatur secundum Bal. in c. ad aures [illegible] rescr. Panor. in c. 1. col. 13. de re iud. canonistæ [illegible] causam. secundo de restib. Imò adhuc fortius [illegible] cit gl. solennis, quæ est tertia in ordine in c. [illegible]

344. 1. quód verba in rescriptis posita, debemus conformare æquitati, licet etiam verba non patiantur, & ibi plura ad hoc iura adducuntur: sequitur Old. in consi. 208. inci. quæstio est per priuilegium. & c. ad fi. ita d. meus Ias. in l. iustitia. col. 1. ff. de iust. & iu. & idem in l. causas col. 2. C. de transa. & in l. fi. col. 5. de consti. Principum. Et quod in Principe præsumatur iu[illegible] ...usa, vide amplè Curtium consi. 20. & q[illegible]modo illud intelligatur, in col. 3. & consi. 49. in 19. 20. & 21. col. Vbi scribit, an contrarium probari possit: & quod in Principe præsumatur iustitia seu iusta causa, vide Hippolitum de Marsilijs singulari suo 6. quod limitat, nisi rescribat ad postulationem partis. Quia magis pręsumitur ad importunitatem postulantis: ideo intelligit prædicta quando rescribit generaliter, vel motu proprio. Et talis præsumitur intentio Principis, qualis legis & rationis naturalis. Bal. in c. 1. in ti. apud quem, vel quos, controuersia feudi debet dici, seu diffiniatur. refert Cælius in lib. antiquarũ lect. 12. c. 46. in fine Antigoni illud memorabile. Nam asserẽte, quædam esse Regibus honesta omnia & iusta: per Iouem, inquit, sed barbaris. Nobis verò, ea modo honesta, quæ honesta, & iusta, quæ iusta: & illud possumus, quod de iure possumus. c. aliud. 11. q. 1. & c. facit. 22. q. 2. Nec enim quis dicitur posse, quod honeste non potest. & salua dignitate. tex. in l. nepos Proculo. ff. de verb. & re. sig.

108. Portæ & muri ciuitatum seu municipiorũ habitari non possunt sine permissione Principis. Textus est in l. fin. ff. nequid in loco sacro fiat. refert Marti Laudensis in tract. de Principibus. articulo 261.

109. Prædia Principis data in emphyteosim nõ [illegible] extraordinarias præstationes seu superindicta. tex. in l. priuatæ. & ibi gl. 1. C. de excusa. munerum, lib. 10. Quod dicit Mart. Laudensis in tractatu de fisco. articu. 9. esse notandum, vide infra. [illegible]

110. Licet ad interrumpendam præscriptionem requiratur saltem citatio partis, vt habetur in l. cum notissimi. in princ. & ibi gl. in verbo, saltem. C. de præsc. triginta vel quadraginta annorum. tamen hoc fallit in Principe, in quo sola sua protestatio interrumpit præscriptionem. notatur per canonistas. in cap. nihil prodest. extra de præscrip. Martinus Laudensis in tracta. de principibus. articulo 141.

111. Licet testimonium vnius notarij sit præstantius quàm alterius qui non esset notarius, vt notat Bal. in auth. Sed cum testator. circa 3. col. C. ad legem Falci. tamen testimonium Principis plus valeret, dummodo non ageret de facto suo. Ita dicit And. de Isernia in c. sancimus. titu. quo tempore miles, in vsib. feud. & post eũ ita tenet Iacobinus de S. Georgio in suo tract. feudorum, in verb. Princeps in 3. specialitate. Et Mart. Lauden. in tractatu de Principibus. arti. 469.

112. Licet coram inferiore à Principe non sufficiat facere solam narrationem facti in libello, sed sit opus conclusione, vt notant omnes docto. in l. edita. C. de edendo: tamen coram Principe sola facti narratio sine conclusione sufficit. Ita dicit Ang. in l. omnium. in prin. C. de testamen.

113. Supplicatione Principi porrecta, & oblata, si obtineatur rescriptum, habetur ac si lis contestata fuisset: vt habetur in l. 1. & 2. c. quando libellus Principi datus, &c. & ibi do. meus Iason dicit illud tantum habere locum in Principe non recognoscente superiorem.

114. Quando Princeps vendit aliquã rem, emptor illius est statim securus, nec ab ipso aut alio potest res ipsa euinci. Sed dominus rei venditę infra quadriennium habet regressum contra Principem, seu fiscum. l. bene à Zenone. & l. omnes. C. de quadrien. præscr. quam tamen legem limitat septem limitationib. Iacobinus de S. Georgio in suo tractatu de feudis. in verb. Princeps, in quarta specialitate Principis, & vide etiam limitationes ad illam l. per Fel. in c. cum olim. col. 3. de sent. & re iudica. & per eundem Fel. in c. quæ in Ecclesiarum. col. 13. extra de constitutionibus.

115. Licet partes de iure possint renuntiare ferijs, tamen si feriæ sint introductæ in fauorem Principis, puta propter victoriam contra hostes, vel quia sit sibi natus filius, non possunt partes renunciare. gl. in verbo, ob necessitates, id est cle. sæpe. de verb. sig. ita refert Mart. Laudensis in dicto suo tract. de Principibus. art. 310. Ideo videtur quod illa die, quo (vt plurimum fit) apud nos ex ordinatione, & mandato Principis fiunt processiones generales (vt ita loquar) seu pompæ pro victoria Principis, vel pro orando pro ipso, non possunt partes etiam de eorum consensu facere actus iurisdictionales.

116. Principes in hoc etiam honorantur, quod eis obuiam iri debet, & expectandus est in ciuitatibus cum iucunda receptione: & debet honorari in sua receptione. Nam tota ciuitas Hierusalem exijt obuiam Iesu, sciderunt q; ramos de arborib. dicentes, & clamantes: Osanna, benedictus, qui venit in nomine domini, vt scribitur Matt. 21. Marci 11. Luc. 19. & Ioan. 12. Et die quã ingreditur, debent milites adesse barba tonsa, & veste pulcherrima, & decora. 2. Reg. 19. in medio, teste Vincẽtio Cigault in tract. suo de bello Italico, in 4. regali. ver. viuamus. Et dixi in commento nostro super consue. ducatus Burgund. ti. des iustices. artic. 4. in gloss. 1. ver. additio. item etiam adde. Et, quod obuiandum sit Principi etiã cum psalterio, tympano, tibia, & cithara, clamando viuat Rex, & munera sint offerenda. scribitur clarè de Saule. 1. Re. 10. c.

117. Magis est obediendum Principi, quàm patri. Quia Princeps est anima Reipublicæ, & sic patriæ, cui potius parere debet filius quàm patri, vt amplè

amplè dicit Alb. de Rosate in l. veluti. ff. de iusti. & iure & aliquid vide per do. meum Iaso. in l. 1. §. fin. ff. eo. ti.

118. Si potens opprimit aliquem, oppressus debet recurrere ad Principem, vt dicit Cyn. in l. absentem. C. de accus. & refert Mart. Laudensis in suo tract. de Principibus, art. 404. Hinc pro tuitione subditorũ Principes habent suas saluas guardias, quæ impetrantur à Princib. ab his, qui timent lædi, & offendi in corpore, vel in bonis: De quib. scripsi in sæpe alleg. nostro commento. in rub. des iustices. circa fi. vers. secundus est. ibi. Et ideo, pro tertio. vbi scripsi, quomodo ista saluaguardia Principis est in tantum priuilegiata, quod trahit ad se totam causam, & vide infra versi. 169. & plenius, ver. 195.

Et talis securitas alteri, de tribus modis, conceditur. Vno modo, per personæ publicæ adhibitionem, art. l. 2. & fin. C. de erogatio. militaris annonæ.

Secundo modo, per tituli appositionẽ, id est per signa, aut flores lilij, vni palo vel arbori affixos. vt toto titu. vt nemo priuatus, titu. prædi. C. faciunt notata per Bart. in l. sanctum. ff. de rerum diuisione.

Tertio modo, per promissionem & iuramentum, quod nil mali faciet ei, qui timet sibi de illo. l. præsenti. ibi, de sua conscientia. C. de his qui ad eccle. confugiunt. in auth. de monachis. §. si verò intra triennium. ibi, debere iurare quod nihil mali faciet. & hoc fit per traditionem byrreti, nasiter gij, aut alterius rei similis, in manu eius, à quo timentur verbera, aut iniuriæ huiusmodi: tamen traditio nón obseruatur apud nos, sed hoc fit præhabito iuramento, per iudicem ab eo (qui dicit sibi timere) quod illum timeat, atq; timet: & tunc à iudice præcipietur sibi sub pœna asardi, seu mortis: aut arbitraria, secundum communem vsum, & obseruantiam diuersorum magistratuum, & etiam locorum, ne illi habeat de cætero iniuriari verbo, neq; facto: prout etiam recitat Iacobus Bonaudi in suo Panegyrico impresso, post opus Ioannis de Terrarubea.

119. Principes honorantur à suis vasallis & subditis, maximè in quatuor casib. in quib. Princeps habet ius indicendi suos vasallos, vltra casus supra positos, vt dicit Spec. in titu. de feudis. §. quoniam ver. & no. quod vasalli committunt, &c. in antep. col. vbi primo scribit, quod tenentur conferre pro exercitu imperatoris (hoc est cùm dominus vocatur per Regem aut imperatorem ad bellũ) secundum qualitatẽ, & quantitatem rei feudalis, quam à Principe tenent, & recognoscunt. Alia scripsi in commentarijs nostris super cõsuet. ducatus Burg. ti. des iustices. art. 4. in glo. 1. & vide Guil. Bened. in sua rep. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelasiam in 4. decis. nu. 554. extra de testamentis. & in dicta decisione inserit quomodo talliæ in[...] possint per Principes.

Sed quia, vt dicit Spe. in loco ante alleg. V[...] tenentur etiam pro redemptione domini [...] stibus capti: Iuxta hoc quæri posset, an Chr[...] simus Rex noster Franciscus, pro sua redemptio[...] ne, aut suorum filiorum nunc obsidum, p[...] demptione eorum patris, possit indicere [...] um in Ecclesiasticos, & Nobiles sui Regni [...] Ecclestasticos, expeditum est à nobis dictis [...] mentarijs, in loco supra allegato.

Sed quoad Nobiles, videndum esset, a[...] ceps possit etiam eis indicere subsidium pr[...] dicta redemptione, prout hoc anno domin[...] fecit. Sed reuocatum fuit in dubium, an pot[...] & multi dicebant, quod nõ, eo quia nobili[...] bet immunitatem, & excusationem à mune[...] collectis, talijs, indictis, seu muneribus, ta[...] bus, quàm personalibus, vt tenet And. de Is[...] in tit. quæ sunt Regalia. in verbo, & plaustr[...] & nauium præstationem. colu. 2. Iacobin[...] Georg. in tract. suo feudorum. col. pe. in pri[...] licet immunis aliàs à collectis, & talis non c[...] tur tempore belli & necessitatis, vt dicit do. m[...] Ias. in l. si ex toto. in princ. colum. 2. & se. ff. de [...] primo.

Nobiles tamen excusantur, etiam tempor[...] li, cum seruire debeant personaliter [...] debent duplici onere grauari, pro eadem re, a[...] mento l. Titia cum testamento. §. qui inuita. ff. [...] leg. 2. l. nauis. §. cum autem. & §. quid ergo. ff. a[...] Rhodiam de iact. & l. pe. ff. de dote prælegata. [...] quod Nobiles, & vasalli non debent etiam tem[...] re guerræ, subuenire domino de pecunia, i[...] net Ioan. de Anania. in consi. suo 7. incipit. vi[...] ponderatis his, quæ narrantur in themate. [...] per tex. in ti. si de feudo defuncti contentio [...] ter dominum, & agnatos vasalli. §. licet r[...] sponso. Et est bona ratio, quia ista casu [...] tio duplicis grauaminis, cum eo tempore [...] domino seruire tenentur in persona sua. L[...] tamen illud dictum suum Io. de Ana. in [...] putá, si est magna necessitas, vel dominus [...] denti periculo propter bellum, & vasallus [...] ues, tunc tenetur subuenire domino de pec[...] ita dicit teneri, & cõcludi per Iac. Ardizon[...] ma feud. titu. quomodo negligen. feud. [...] item quæritur. ver. item quæro. refert [...] dom. meus Ias. in d. l. fi. ex toto, in prin. col. [...] ff. de leg. 1.

Ex his videtur concludendum, quod [...] Franciæ non potuerunt indici pro subsidi[...] demptionis Regis, aut suorum filior[...] dum factum esset, consulerem, quod non [...] sed ex quo factum est, opinor non esse errat[...] hoc, & quod Nobiles non possunt conqueri.

Cum primo ad tollendam consuc. quum [...] sunt alle. In his obstat id, quod tempore [...]

Regis Franciæ, captiui in Anglia, factum fuit, cum esset quæstio de eius redemptione: quoniam conclusum fuit in parlamento Parisiensi (vbi Carolus Dalphinus Franciæ, Primores Regni, & plures alij conuocati erant) quod etiam Nobiles collectarentur & indicerentur, etiam pro eorum parte: vt recitat Gaguin. in Chronicis Franciæ. lib. 19. c. 1. cum ait. Hic nobis (inquiunt) optima factu visa sunt, sià clero atq; nobilitate decima, & semis omnium prouentuum anni vnius exigatur, & reliqua. Quæ sententia confirmata est, vt tandem paret in his descrip. dum ait: De subsidio quidem pecuniario, atq; militum copijs (ita vt supra memoraui) sancitum est. Et idem etiam refert ibi post longa verba: vt Clerus decimã, Nobilitas ex centum librarum annuo prouentu solidos centum penderet, &c. Imò ipse Io. ante eius captiuitatem, subsidium in tota Gallia acceperat: vt idem refert in prin. dict. c. 1. fol. 2. vbi inquit. Nec fuit quispiam in omni Franciæ Regno annuum, vel ex suis operis, vel prouentib. censum percipiens, qui cogendo stipendio non contribueret.

Etiam vt ante dictum est, istud est de iure, quod dominus potest vasallos suos collectizare, etiam Nobiles, & tenentes in feudum ab eo, quando vrget magna necessitas, & talis, quæ non posset supportari per alios subditos: puta quando est ita magna pecuniarum summa imponenda, & contribuenda, quod possidentes allodialia, & bona ruralia, non possent (aut non sine maximo discrimine, & scandalo) in totum supportare onus, tunc etiam licitum est imponere, & indicere bona feudalia, vt satis probant ante dicta.

Maximè pro illo anno, in quo non seruiunt personaliter, nec præliantur pro Principe, & Republica: vt hoc anno, & à pluribus annis retroactis, nullum seruitium præstiterunt Regi nostro nobiles Franciæ (saltem sumptibus eorum) Quoniam licet multi prælia sequantur, & in diuersis locis, non tamen hæc agunt vt coacti ratione feudi, & tanquam vasalli, sed tanquam stipendiati à Rege, prout & sunt plures alij extranei.

Faciunt & plura alia quæ adduci possent pro hac parte descripta per Luc. de Penn. in l. fi. C. de mancipijs. & colonis patrimo. lib. 11. vbi probat, quod tandiu durat priuilegium, quandiu durat in priuilegiato illud, propter quod priuilegium est indultum.

Et certum est, quamuis Nobiles Franciæ, in maiori parte habentes altam iustitiam, habeant iura indicendi, in quatuor casib. suos subditos: hoc tamen non est de iure, sed ex consuetudine immemoriali, & præscripta, & per superiorem tolerata, & approbata èx priuilegio ipsius Principis: & cum talia habeat ex priuilegio Principis, qui ea potius sibi reseruare debuisset, & non concedere inferioribus, ideo non debeant ægrè ferre Nobiles, si semel casus aliquis, ex quatuor prædictis Principi euenerit, ad eidem succurrendum contribuent, prout ipsi tenentur, vt tenet Spec. in casu præallegato, qui loquitur de vasallis, & non de alijs. Vide quæ dixi infra in 8. par. in 48. consi. cuius initium est, nobilitas in hoc honoratur, &c.

120. Nulla lex potest coarctare curias Principum quo ad ferias, quin possint quolibet tempore Ius reddere secundum Specu. ti. de ferijs. §. 1. circa. fin. ver. item no. & pro hoc alleg. l. præsenti. in principio. ibi præsentanea constituta. C. de his qui ad ecclesiam confugiunt. Et per hoc infert, quod valet consuetudo curiæ Regis Franciæ, vt tempore parlamentorum omnibus diebus etiam feriatis reddatur ius: maximè venientibus à longinquis partibus vt citius expediantur. Et ita refert, & sequitur Mart. Lau. in tract. de principib. artic. 44. quod tamen intelligerem quoties vsus, seu casus exegerit, vt vtar verbis dictæ l. præsenti. vide ante. ver. 42.

121. Præfertur Princeps in emptione metallorum. l. 1. C. de metallis. lib. 11. dixi in commentarijs nostris in consuetu. ducatus Burgundi. de retraictz. in rub.

122. Princeps potest mandare suo officiali, vt sic iudicet vel pronunciet, vt dicit Bal. in l. 1. in vlt. C. quomodo, & quando iudex. dicit tamen Martin. Laud. in d. tract. art. 405. quod Princeps cauere debet, ne quid iniustum mandet. pro quo allegat. c. 1. de re iud. lib. 6.

123. Ad solum Principem spectat creare Comites palatinos cum potestate, quod possint legitimare illegitimos, & creare tabelliones. ita dicit Bald. in l. rescripta. C. de precib. imperato. offerendis.

124. Vbi est princeps, non præsumitur dolus. Bart. in simili in l. 1. C. de prædijs decurionum, seu curialium. lib. 11. vbi dicit, quod vbi est interpositum Iudicis decretum, ibi præsumitur dolum abesse. Bald. in l. resc. C. de prec. imp. offeren. alleg. l. probatorias. C. de diuersis offi. lib. 12. vbi gl. in ver. dolus. vbi expresè nota, quod nullus dolus potest committi cum principe, nec ambitio. all. l. 1. ff. ad legem Iul. de ambitu. nec deficere solennitas. l. omnium. in princ. C. de testamen. dixi hic ante ver. 89.

125. Vbi est princeps ibi est securitas, & nulla formido, nisi vana, quæ nõ patrocinatur formidoloso. Ista sunt verba Bal. in l. 1. C. de his, qui per metum iudicis non appellauerunt.

Hinc videmus palatia principum importare talem securitatem, vt offendentes aliquem in illis capitaliter puniantur: & istud obseruatur in omnib. palatijs, etiam summi pontificis, qui tamen, præ alijs misericordia vti debet. Et vidi Bononiæ tempore Iulij papæ, cum exercitus Christianissimi Regis Francorum Ludouici XII. capta Bononia,

nia,& dicto Iulio liberè restituta,recessisset:ibi plures Galli remorati sunt pro obtinendis certis dispensationibus concessis per ipsum Iulium in recompensam seruitiorum. Et ipse tibi remansi à festo S.Martini hyemalis, ad Epiphaniam domini subsequentem, in prosecutione Cardinalatus domini Ludouici Damboise,fratris germani,illustris domini, domini Caroli Ambasiaci Magni magistri Franciæ locumtenen.generalis in Italia, pro ipso Rege Ludouico, cuius eram tunc auditor seu magister requestarum:& hac occasione,facilis accessus mihi patebat ad ipsum Iulium.Et inter alios, cum remansisset ibi quidam Gallus, ex comitiua domini de la Pallice, qui alapam dederat cuidam in Palatio Papæ, & statim fuit captus à birrerijs,& ductus ad Præpositum, qui ex mãdato Papæ illum furca suspendi facere volebat, & nisi pro certo citò ad Papam accurrissem, pro obtinẽda eius gratia, suspensus fuisset solum pro illa alapa,eo quia dicebat in suo Palatio omnem securitatem debere esse.

Et non solum Palatium tali gaudet priuilegio, sed etiam confinia Palatij,vt per plura tenet & cõprobat Albe.in l.præsenti. C.de his qui ad Ecclesiam confugiunt.vbi dicit ita communiter obseruari.Ex quo infero,quemadmodum nemo potest portare arma ad Palatium Principis. Textus in ti.de pace tenenda.§. si quis rusticus. in sententia nec in confinib.Palatij,seu in portis,& prope. Et ita iudicauerunt domini de parlamento Parisiensi,contra quendam tonsorem, & alios qui contra Grauille admirallum Franciæ arma portauerant in exitu Palatij Parisiensis.ex quo condemnati fuerunt ad emendam honorabilem & banniti.

126. Solus Princeps potest remissionem pœnæ facere post sententiam diffinitiuam,vt dicit Bald. in c.at si clerici.de iudicijs.facit l.1.§. vltimo. ff.de quæstionib.Vide hic ante ver.46. potest etiam solus dare licentiam tollendi corpora condemnatorum à furcis,vt dixi in commentarijs nostris super consuetudine ducatus Burgun.ti.Des iustices, art.5.in gl.du principe.ver.1.in fine.

127. Assistentes Principi consequuntur & dignitatem,& nobilitatem,& immunitatẽ,vt infra dicitur in proxima parte,circa finẽ. vbi multa priuilegia curialium seu aulicorum describuntur.& in 8. par.in 19.consi.cuius initium est:Adhærentes lateri Principis,&c. & per Frãciscum de Parma,in suo tract. de priuileg.139. Vbi inter cætera dicit,quod ratione excellentiæ Principis medicus Principis dicitur fungi dignitate Principis,qui etiam æquiparatur comiti.l.1.C.de comitibus,& archiatris.li. 12.Cum aliàs esse medicum,non sit dignitas, cũ interdum obstetrici æquiparetur.tex.in l.si duob. §.sin autem.C. communia de legatis. & in c.fi.in gl.secunda.14.q.5.Et ibi ipse Franciscus, cubiculatus Principum curialibus & negotiatoribus, qui propter excellentiam Principis immunitatẽ consequuntur.de quibus in d.proxima parte dixi.

128. Cùm Princeps ex certa scientia posset tollere omnia pædagia Nobilibus,quæ acquisiuerunt ex consuetudine:quia potest derogare cuilibet consuetudini cum clausula, ex certa scientia: multo magis posset illa moderari, & taxare, propter immoderatas extorsiones,quæ fiunt. Ista sunt verba Bal.in c.fi.in vlt. char. extra de consuetudine. Et ex hac vltima ratione,dicerem Vnum,quod multum laudarem, si fieret à Principe (quod fieri posset) vt infinitas paruas iurisdictiones quas habent plures domicelli reuocaret: cùm opus esse ceret,propter infinitas,& immoderatas exactiones,nec dicã cruciationes,quæ exercentur per huiusmodi domicellos,tales iurisdictiones habentes erga suos subditos,in exigendis & emẽdis,sentẽtis ex paruis,& minimis rebus: Quod an fieri possit,dixi in cõmentarijs nostris super consue.ducat. Burg.in ti.des iustices.cir.fi.ver.vnde nemo...

129. Rex potest dare filijs suis etiam non emancipatis propter authoritatem Regiam. Bal... §.item sacramenta. in ti. de pace iuramento firmanda.Et sic l.2.C.de inoffi.don. non habet locum in Principe.Corse.de potestate Regia.q.6.

130. Proditorem Principis reuelare & manifestare debemus.l.Metrodorũ.ff.de pœnis.Andr. de Isernia in ca.pr.§.præterea si vasallus. per ... tex.in ti.quæ fuit prima causa beneficij amittendi. Istud satis amplè declaratur per Bar. in l.vtrum.ff. ad leg.Cor.de sica.& per Fel.in c.1.de offi.dele... amplè Pan.in c.1.de rest.spol. & Paulum de Ca... in l.fi.C.de inst.& subst.sub conditione factis. ... tenet opi.Bar.in d.l.vtrum.

131. Princeps habet hoc priuilegium,vt permutationem facere possit cum Ecclesia de rebus immobilib.Ecclesiæ,licet non sit nec intendatur vtilitas Ecclesiæ, dummodo non intendatur præiudicium, c.1.de rer.permut. in 6. & in alijs ... quia in quocunq; contractu cum Ecclesia ... to attenditur vtilitas Ecclesiæ, aliàs non ... tua.extra de his,quæ fiũt à Præla.&c. Ita dicit ... de But.in d.c.1. quem refert Mart. Laudensis ... tractatu,de principibus.art.546.

132. Solus Princeps potest apponere clausulam de plenitudine potestatis.Bald.in commenta... super tractatu de pace Constantiæ. §. vasalli ... stri,in verb.libellariæ.circa fin.Et ex hoc infe... quod licet ipse Princeps creauerit comitem Palatinum cum potestate,quod possit legitimare illegitimos:Tamen ille Comes Palatinus ... legitimare in præiudicium filiorũ legitimorum, nec aliorum quibus esset iam ius quæsitum, quia est speciale priuilegium Principis, vt de plenitudine potestatis possit ius vnius auferre, & dare alteri. dixi supra ver.53. & tenet Bald. in proœmio decret.col.2. in medio. & hanc potestatem ... bio non intelligitur transtulisse in Comitẽ Palatinum.Oporteret ergo, quod specialiter fieret mentio

in conceſſione de tali poteſtate. ita dicit notabiliter Bal. in l. 2. col. mihi 6. ver. Item nota, quod ſi Pa pa &c. C. de ſerui. & aqua. & iſtud refert, & ſequitur Iacob. de ſancto Geor. in d. tract. ſuo de feudis, in 48. ſpecialitate. Et quid ſit plenitudo poteſtatis, & quod tamen à Deo concedatur, vide Bald. in loco ante all.

133. Princeps non ſubijcitur alicui neceſſitati. c. 2. de arbitris. lib. 6. & per Alex. conſi. 80. in c. viſo, & diligenter animaduerſo. colu. 9. in 9. in 1. vol. & conſi. 12. cuius initium eſt, diligenter viſis. in 2. vo. do. meus Iaſ. in l. nemo poteſt. col. 8. ff. de lega. 1. Et Franciſcus Curtius in conſi. ſuo 2. in c. vaſallus habent caſtra. col. 1. ideo dicit Bal. in l. 2. C. de ſeru. & aqua col. 6. ver. item nota. ibi, dicitur enim tribus modis aliquid liberum, quod in Principe eſt ſedes libertatis, & quod poteſt præferre æquum magis æquo, & minus bonum maiori bono: quod probat Franciſcus Curtius ſenior conſi. 49. cuius initium eſt, recolendæ memoriæ. col. 12.

134. Princeps poteſt ferre ſententiam non conformem libello, vt dicit Bar. in l. Aemilius. circa fi. ff. de minorib. 25. annis. & ibi reddit rationem dicẽs, quod Imperator, vt finem litibus imponat, poteſt hoc facere veritate inſpecta potius, quàm rigoroſitate, & idem tenet Alex. in l. vinum. col. vlt. ff. ſi cer. petatur.

135. Princeps poteſt tollere leges poſitiuas, quia non ſubijcitur illis, ſed illæ ſibi. c. 2. extra de conceſ. præb. Alex. cõſi. ſuo 2. col. 5. ver. comprobatur, in 1. vol. Ideo dicit Bal. in ti. de alienatione feudi. quod Deus ſubiecit Principi leges, & nulla lex eius celſitudini imponi poteſt, de quo per Fel. in c. 1. col. 7. ver. 4. lim. extra de conſt. Curtius conſi. 49. in 19. col. & vide ſupra ver. 62. & per Bal. in procemio Gregoriano. in 2. col. ver. & adde quod notatur in procemio ſexti.

136. Princeps poteſt eſſe iudex in cauſa propria, ſed non inferior qui recognoſcit ſuperiorem. l. proxime. ff. de his quæ in teſt. delen. l. & hoc Tyberius Cæſar. ff. de hære. inſt. optimus, & clarus text. in c. nunc autem. 21. d. notatur per Inno. in c. cum veniſſet. poſt gloſſ. extra de iudicijs. & ibi amplè per Barb. Et quod Princeps non recognoſcens ſuperiorem, poſſit, notatur per Bal. in c. 1. in ti. de inueſtitura in maritum facta. & in l. fi. ff. de rer. diui. & per Bald. in l. vnica. C. ne quis in ſua cauſa iudicet. & de materia vide Fel. in c. 1. col. 4. in 2. nota. de proba. Alc. & poſt eum do. meus Iaſ. in l. qui iuriſdictioni præeſt. ff. de iuriſ. omnium iud. Alex. conſi. 1. col. 4. in 5. vol. & conſi. 24. in 2. vol. Antonius de Prato veteri in conſilijs Barbatiæ, in fin. primi vol.

137. Princeps poteſt reſcindere ſententiam, quæ tranſiuit in rem iudicatam, vt tenet Pan. in capit. qualiter, & quando. col. 2. extra de accu. duntamẽ dicat, non obſtante tali ſententia, vt dicit glo. vnica in l. fi. C. ſententiam reſcindi non poſſe. notatur. in c. nõnulli. in §. 1. in verbo, fecerint. extra de reſcr. &, vt dicit Angelus in l. 1. C. de ſententiam paſſis. poteſt vnico verbo ſententias inferiorum caſſare.

138. Princeps poteſt exigere iuramentum fidelitatis ab Epiſcopis tenentibus feuda ab eo. c. verũ. extra de foro comp. notat Pan. in c. veniens. extra de accu. Corſetus de poteſtate Regia. q. 54. & Ioan. Ferrault in priui. Regni Francorum, in 10. priui. Quomodo autem perſonę Eccleſiaſticæ tenentur ad fidelitatem, obedientiam, & reuerentiam Principi ſeculari: & an poſſint, & quomodo, committere crimen læſæ maieſtatis in eum, & puniri poſſint, ſcribunt amplè Io. de Terrarubea, in ſuo lib. de vinea Eccleſiæ. & ibi Gloſſator in 5. artic. tertij tractatus, vbi ponuntur 18. conclu.

139. Licet in contractibus regulariter non habeat locum Ius accreſcendi. l. ſi mihi, & Titio. ff. de ver. ob. In donatione tamen, facta à ſupremo Principe habet locum ius accreſcendi. l. vnica. C. ſi liberalitatis imperialis ſocius ſine hærede deceſſerit. lib. 10. Cynus in l. vnica. C. quando non petentium partes, &c. & M. Laudenſis in tract. de Principibus, artic. 297. vbi dicit quod ius accreſcendi, habet locum in iuriſdictione ordinaria non delegata, vt dicit Bal. in d. l. vnica. C. quando non peten. Et in hoc articulo, Iacobinus de S. Georg. in tract. de feudis: in verbo, Princeps. in 51. ſpecialitate diſputat, nunquid hoc procedat in feudo conceſſo à Principe duobus in eodem inſtrumento, & coniunctim: & concludit, quod ſic.

140. Princeps transfert dominium ſine traditione, quia non ſubijcitur legibus exigentib. traditionem: vt dicit Ang. in l. officium. ff. de rei ven. Ale. conſi. 3. in c. ex his. col. pe. in 5. vol. dom. meus Iaſ. in l. traditionib. C. de pactis. Purpuratus in l. imperium. nu. 84. ff. de iuri. omnium iudicum.

141. Ex præcedenti articulo infero, quod ſi Princeps donat vel vẽdit rem duob. diuerſo tempore, & ſi ſecundo emptori ſeu donatorio rem tradidit, tamen primus, cui res non fuit tradita, erit potior: & ita limitatur l. quoties. C. de rei ven. nõ habere locum in Principe, prout eam ſic limitat do. meus Iaſ. in d. l. quoties. col. 8. Ludouicus Rom. cõſi. 288. in c. circa præmiſſum dubium. & hoc eſt, quia prima conceſſio Principis eſt præferenda ſecundæ, etiam facta cum clauſula motu proprio, niſi clauſula, non obſtante conceſſione alteri facta: vt dicit Bar. in l. 1. C. de locatione prædiorum ciuilium, vel fiſcalium. lib. 11. Faciunt & plura alia, quæ adducit ad iſtud propoſitum Iacobinus de S. Georgio in ſuo tract. de feudis. in verbo, Princeps. in 52. ſpecialitate, vbi adducit ad iſtud propoſitum & deciſiones. Sed cum eo conclude, quod iſtud eſt verum in priuilegijs per eum conceſſis: ſed in contractib. preſumitur contrahere de iure communi, niſi expreſſe dicatur, quod intendit transferre dominium, ſine traditione: quod facere poteſt lex: vt in

in l.vlt.§.pe.& ibi gl.in verb.fine, & in verbo, donata.C.de facrofanctis eccle.

142. Princeps poteſt retrahere ab Epiſcopatu Epiſcopum promotum ad Epiſcopatum per ſimoniam, prout etiamſi commiſiſſet crimen læſæ maieſtatis, vt videtur eſſe tex.in l.ſi quenquam. C.de epiſc.& cler.

143. Cauſa ſpiritualis poteſt committi Principi per ſummum Põtificem, licet Princeps ſit laicus: vt c.præter.§.verũ.in gl.ducib.in fi.32.d.& in c.valde.in gl.præcipimus. 94.d. & in c. bene quidem. 96.diſt.& in c.Mennam. in verbo, arbitrio.2.q.4. & in c.decernimus.in verbo, non præſumant.& ibi docto.extra de iudicijs. Dixi in commentarijs noſtris ſuper conſuetudinib.ducatus Burgund. ti. Des iuſtices.art.5.in gloſſ. S'il n'à grace. ver. fallit iſta regula.num.48.& eod.tit.arti.4.in gloſſ.ſurſes homines.ver.nunquid autem.circa fi.Ioannes de Selua in tractatu ſuo de beneficio, in 2.par.q.3.col. 5.& in ead.par.q.23.vbi amplè, & in ead.par.quæſt. 19.col.2.

144. Omnis contractus celebratus cum Principe habet naturam bonæ fidei contractuum. Ita dicit Bald.in ſuo commento ſuper tractatu pacis Conſtantiæ.§.ſententiæ quoque.verſi. qua vero, in dicto verbo, Curtius, conſi.49.in 73.col.

145. Quando ſeruitiũ debet fieri perſonæ Principis non debet fieri per ſubſtitutum, Bal. in c.1.§. mutus.col.fi.in 1.Epiſcopum, vel Abbatem.in vſi. feudorum.niſi de voluntate Principis. l. ſi quis ex corpore.C.de murilegul.lib.11.

146. Donatio facta priuato in Principem non indiget inſinuatione. text. in authentic. item. C. de don. & in authentic. vt non fiant pignorationes.§. 2. alias.§.aliud quoq;.vnde ſumitur col.5.

147. Supremus Princeps de poteſtatis plenitudine poteſt auferre feudum vaſallo, ſi tamen ita faciat, tenetur ei ad intereſſe: & ideo ſi Papa auferat beneficium alicui, ſine cauſa, debet ei prouidere de alio cum ſimili beneficio. Ita dicit Bal. in c.1.in c.ad hoc, & eſt ſub ti.de allodijs. in vlt. q. ſed ipſe Bal.poſuit ſub ti.de pace iuramento firmanda, & ſeruanda, in vſibus feudorum.& idem Bald.in c.1. §.cum autem, ſuper verbo, cambium. de controuerſia inueſtituræ.aliàs ſi de inueſtitura feudi controuerſia fuerit, dicit quod Princeps poteſt accipere vtile dominium vaſalli, & dare ſibi directum, & ſic permutare dominium directum cum vtili. Et quomodo Papa poſſit priuare Epiſcopum Epiſcopatu ſuo: vide Fel.in c.quæ in Eccleſiarum.col.14. extra de conſtitutionibus.

148. Princeps omnem dilationem poteſt abbreuiare, etiam ſine cauſa, ita dicunt Pet.de Anch. & Io.de Imo.in c.ex ore ſedentis.extra de his, quæ fiunt à maiori parte cap. mouentur per illum text. iuncto c.2.de conceſſi.præb.& notatur per Bar. & alios in l.2.de re iudicata.

149. Princeps in ſuo territorio poteſt creare nouam dignitatem. Ita tenet Andreas de Iſernia in c.1.§.ſi quis de manſo. pen.colum. in d.ti.de controuerſia inueſtituræ. aliàs ſi de inueſtitura feudi controuerſia, &c.Luc. de Penna in l.contra.C.de re mil.in 7.priuilegio, lib.22.& in l.vnic.C.de metropoli Berito, lib.11. & dixi in commentarijs noſtris ſuper conſue.duca.Burg. in rub. Des iuſt. circa finẽ.verſi. vnde nemo.nu.96. ſcilicet quod Princeps noua officia creare poteſt.

150 Palatia Principum non ſunt parietib. ædificijs priuatorum coarctanda.tex.in l.quicumq. prin.ibi: quod priuatorum non eſt parietibus ... randum, hoc eſt conſtringendum.C. de operib. publicis.facit c.nulla.& ibi gl.12.q.1.

151. Licet regulariter quis non poſſit ſtipulari alteri.tex.in l.ſtipulatio iſta.§.alteri ff.de verb.obl. in §.alteri.inſt.de inutilibus ſtipulatio.tamen hoc fallit in ſupremo Principe, vt voluit glo.nota... in prooemio decretalium.in verbo, ſeruus ſeruorum.

152. Princeps poteſt facere de ciue forẽſem propter ſuum delictum, vt dicit Bal.in l.ſi quis filio C.de liberis præteritis.

153. Licet regulariter donatio facta per patrem filio in poteſtate exiſtenti non valeat.l.1.& 2.C.de inofficio.don.tamen hoc fallit in Rege, ſeu Principe donante filio in poteſtate, quia talis donatio valet, dummodo exprimat ſe donare velle autoritate Regia. Ita Bal.in c.1.§.itẽ ſacramenta col... hi pe.ibi: ſecundo vtrum Rex, &c. in ti.de pace iuramento firmanda, & ſeruanda, & pro hoc alle... ar.l.bonorum.C.qui admitti ad bonorum poſſeſſ. poſſunt. Et Curtius in conſi.65.col.6.vbi amplè.

154. Princeps donans aliqua filiofamilias, illis pater non habet vſumfructum. text. in l.cum multa.C.de bonis quę liberis, &c. refert Iacob. de S.Georgio in ſuo tract.feud. in verb.Princ... in pen.ſpecialitate.

155. Autoritas principis dat cauſam, vt... matur bona fides.Bal.in l.1.C.de furtis.

156. Solus princeps deportatum, aut in metal... damnatum, ex ſua lege priuat iure ciuili ſibi... competenti, vt ſcilicet non ſuccedat liberis par... tib.& libertis: quem ſi reſtituit, omnia in eum... integrare cenſetur.l.1.in fin.ff.de bon.poſſ.contra tabulas.l.ſiue.in princ.ff.de iure patronatus.l... ſi deportatus.ff. de bonis liber.l. ad ſucceſſiones ff.de interdictis, & relegatis.

157. Solus princeps per ſuum decretũ ligat ... rantes.c.1.de conceſſione præb. in 6. notat... Arch.in c.ſi apoſtolicæ.de præb.eod. lib.

158. Princeps de plenitudine poteſtatis (cui con... tradici non poteſt) poteſt tollere citationem ſecundum Hoſt.& Ioã. And.in c.in noſtra. extra de proc.Bald.in l.fi.ver.opponitur.C.de fructib.& litium expen. Imò abſque clauſula de plenitudine poteſtatis aliqua cauſa ſubſiſtente poteſt tollere citationem.gl.in l.antep.quę incipit, is qui Reipub...

§. et quibus cau. maiores. Curtius consil. 49. vbi ampliè.

159. Princeps difficilib. finem imponit. in auth. de instrumentorum cautela, & fide. text. in §. quia igitur. coll. 6. & factum pro non facto haberi. facit C. is qui fide. extra de sponsalib. & matrimonijs. & scitum pro non scito clem. 1. de concessione præbendæ. & constitutionem ante obseruatam facit haberi pro infecta. gl. in clem. 1. in verbo, pro infectis. de immu. Eccl. vt dicit Franciscus Cur. consil. 49. col. 19. Quod tamen vltimum non opponit verum, cò, quia hoc solo priuatur Deus, quod facta infecta haberi non possunt. tex. in le. in bello. §. factæ. ff. de captiuis, & postlim. reuersis. & in ca. præsentia. extra de probatio. Quia ad præteritum non est potentia. & facit tex. in l. vni, in prin. & ibi gl. in verbo, restitui. C. de raptu virginum. & in c. si Pau. 32. q. 5.

160. Diuinatio in labijs Regis est, & in iudicio non errabit cor eius. Prouer. 16. Nutu enim Dei agere præsumitur. Curt. consi. 49. col. 21. Et ideo tanta est eius celsitudo, quod nō potest ei imponi lex in suo Regno. vt dicit Curt. in consi. 65. col. 6. ad finem. Maximè in Regno Francorum, qui super omnes Reges est, quia tanquam stella matutina in medio nebulæ meridionalis imminet, & cū ipse sit in Regno suo, tanquam quidam corporalis Deus. verba sunt Bal. in c. 1. in §. fi. in fin. de prohibita feudi alien. per Feder. in vsib. feudor. Sicut dicitur de Papa, qui obtinet vicem Dei viuentis in terris. c. inter hæc hircum. de pœn. dist. 3.

161. Sicut mentiri Deo, vel Papæ, sacrilegium est, vt in cap. serpens. in medio c. ibi glo. in verbo, quod Deo. de pœn. d. 1. ita & mentiri Principi, vt dicit Luc. de Penna in l. contra. col. 5. C. de re mili. libr. 12. Et ibi scribit, quod magna est potestas Regia. Esdræ 3. c. 9. Quoniam omnia præcellit. Et qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria, Prouerb. 25.

162. Princeps habet iura in subditos, de quibus habetur 1. Reg. 8. ca. vbi scribitur. Et Ius Regis, qui imperaturus est vobis, filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum: filias quoque vestras faciet sibi vnguētarias & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & olìueta optima tollet, & dabit seruis suis: & plura alia quæ sequuntur, &c. Et vt dicit ibi Nicolaus de Lyra, Princeps habet hæc iura tempore necessitatis iure diuino, vt refert Lucas de Penna in l. 2. C. de quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare, col. 10. vbi tandem concludit, quod princeps potest imponere collectam, etiam clericis tempore necessitatis. & ita etiam tenet G. Benedicti in sua rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiā. nu. 136. extra de testam. Maximè (vt dicunt) quando tenent terras, & possessiones: & in hoc non faciūt dubium. Pro quo facit tex. iuris diuini. 1. Reg. 8. ca. supra alleg. cum in ordine sequatur textus, s. Sed & segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit. in quibus etiam comprehenduntur clerici, cum Deus alloqueretur ad populum Israel per os Samuelis prophetæ, qui petebat Regem sibi dári, ex quo comprehenduntur clerici, cum contineantur appellatione populi, vt est tex. in can. fin. qui incipit: si fortè 65. d. Ex quibus satis apparet de iuribus Reg. in quibus honorari, & priuilegiari debent vltra alios, & ex his elicio aliud priuilegium sequens.

163. Princeps etiam pro necessitatibus suis potest imponere collectam super viris Ecclesiasticis pro rebus eorum temporalibus, vt amplè scripsi in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgun. tit. Des iustices. §. 4. in glo. 1. ver. Aduerte tamen, vsque ad finem illius gloss. vbi fit mentio de Bonifaciana, quam Rex Franciscus hodie regnans, voluit executioni demandare Anno domini 1522. vt ibi dixi.

164. Reges habent prædicta Regalia, & ita seruat totus mundus, & dicit Bal. in l. 3. Co. ad Treb. ita etiam dicit Iacobinus de S. Georg. in suo tract. feudorum in 58. specialitate. Imò etiam habent imperium, & dici possunt Imperatores, vt dicit tex. in 1. Reg. 8. c. cum inquit: Hoc erit ius Regis, q imperaturus est vobis, &c. Et de Rege nostro Franciæ, quod sit Imperator in suo Regno, Consetus in suo tract. de potestate Regia. q. 45. Et dicitur infra ista parte, in 30. consider. quæ de excellentia Regis Franciæ scribitur: Etiam principes perpetui habent iura imperij. dixi in Commentarijs nostris super conclusione consuetudinum ducatus Burgun. in verb. nous auons. & in tit. Des successions des Bastardz. art. 3. in gl. & ab intest. versi. nunquid Rex Franciæ, &c. Aduerte tamen, quod Comites, & alij Principes inferiores à Regibus non possunt habere talia iura Regalia, etiam ex concessione supremi principis, vt tenet in terminis Luc. de Pen. in l. contra. col. 7. C. de re militari, lib. 12. Imo non potest princeps talia iura inferiori cōcedere, vt dicit Luc. de Pen. in l. an Respu. C. de iure Reipublicæ, lib. 11. Ideo si reperiantur inferiores à principe supremo, habentes talia iura, possunt eis inhiberi per supremum principem, cum talia habeant per vsurpationem, quæ non est in hoc tolerāda, nec videntur posse præscribere ea, cū sint incapaces talium iurium, cum incapacitas respectu personæ reddat eam inhabilem ad præscribēdum, vt dixi in Commentarijs nostris super consuet. duca. Burg. tit. Des iustices. art. 2. in gloss. & la preuue. ver. contra, &c. vide etiam Bal. consi. 202. in 2. par. vbi ponit, An Regalia ab inferiore principe præscribi possint.

165. Principi non est maledicendum, Exod. 22.

dicitur. Principi populi tui non maledices. & in l. vnica. C. si quis Imperatori maledixerit. & glo. rubricaria. C. de præpositis laborum. lib. 12.

166. Princeps dicitur maritus Reipublicæ, iuxta illud Lucani Poetæ in 2. vbi patet: vbique maritus. Nã sicut inter virum & vxor. matrimonium carnale contrahitur & œconomicum, sic inter Principem & Rempublicã matrimonium morale, & politicum. Item sicut inter Ecclesiam, & Prælatum matrimonium spirituale contrahitur, & diuinum. c. scire. 7. q. 1. quam ipse Prælatus castè regere debet. c. sicut. 21. q. 2. Ita Princeps in Republica, & Respublica in Principe: vnde Ecclesia comparatur congregationi hominum politicæ, in 3. par. suæ sum. S. Tho. qu. 110. art. 1. & Papa est quasi Rex in Regno propter plenitudinem potestatis. ead. q. art. 3. & Princeps dicitur. c. corpora. de consec. dist. 1. facit in c. apib. 7. q. 1. vbi cõparantur Rex, Imperator, & Episcopus. Ita sicut vir est caput vxoris, vxor verò corpus viri. c. si quis. 38. q. 1. & c. manifestum. §. ex præmissis. 33. quæ. 5. ita Princeps caput Reipublicæ, & Respublica eius corpus, secundum Plut. in instit. Traiani. Ita dicit Luc. de Pen. in leg. quamcunq;. col. 3. C. de omni agro deser. lib. 11. & in l. nemini. C. de consul. li. 12.

167. Licet non sit licitum baptizare pueros (casu necessitatis secluso) in cameris, filij tamen Regum & Principum possunt in aulis vel cameris baptizari. tex. in clem. vnica. §. 1. de baptismo. & eius effectu, & ibi Cardinalis, & Ioannes de Monthelo nõ in suo Promptuario iuris in verbo, Princeps. in gl. multi.

168. Ad solum Principem spectat conferre honorem, & licet honor sit præmium virtutis, est tamen arbitrio Principis cui & quando conferre placuerit. vt dicit Luc. de Pen. in l. nemini. C. de consulib. lib. 12. dixi hic ante in 1. part. in 4. consideratione.

169. Princeps est dominus omnium rerum sui Regni. l. bene à Zenone. circa princ. ibi: cũ omnia Principis esse intelligantur, & ibi glo. in verbo, omnia. C. de quadriennij præsc. Quod quomodo intelligatur, scripsi in nostris Commentarijs ad consuetudines ducatus Bur. ti. Des fiedz. art. 4. in gl. apres le dict. hommage. vers. nunquid aũt Rex. & vide Corsetum in tract. de potestate Regia. q. 19. vide supra ver. 118.

170. Licet de iure quid non valeat, si tamẽ Princeps de facto mandat seruari, perinde est ac si de iure valeret quo ad subditos, vt tenet & probat Alberi. in l. cunctos populos. C. de sum. trinit. dixi in dictis Commentarijs nostris, tit. Des droictz, & appartenances à gens mariez. ar. 1. in glo. ne aussi par testament. ver. 1.

171. Princeps potest facere, quod priuilegiũ suum, aut aliorũ, sit ius commune, quo ad omnes: nota. in l. fin. C. de iure dominij impet. & in l. Cæsar. ff. de publicanis. dixi in dictis nostris Commẽtarijs. ti. Des iustices. art. 4. in glo. sur ses hom... ver. quia hic ante, nu. 65.

172. Princeps potest facere, quod munera, q... sunt extraordinaria, sint ordinaria: vt tenet ... derinus consilio 7. in rub. de const. & in ce... rub. de censib. & dixi in dictis nostris Comme... rijs. & art. ante alle. in gl. in dire, in fine.

173. Veniens contra præceptum Principis pe... cat mortaliter, vt notant doctores in c. cũ co... tingat. extra de iureiu. dixi in dictis Comme... Des droictz, & appartenances, &c. in glo. su... ver. & istam partem, &c. Et Principi obedie... est sub pœna peccati mortalis. c. 1. de maior. & ... dien. & in tit. Des iustices, art. 8. in glo. cong... cence. ver. vlt. est videndum. & Corsetus in t... de potestate Regia. q. 33.

174. Princeps præsumitur scire consuetudi... multum vulgatas: ita dicit Bal. in l. 2. in fi. C. q... longa consuet. & ita dicit Iac. de S. Geor. in ... feu. in ver. Princeps. in 45. specialitate. & dic... consi. 24. in 5. vol. quod Princeps præsumitur ... vulgatos vsus.

175. Princeps potest dare rescriptum repa... nis, desertionis, appellationis, cum clausula ... obstante, vel cum alia clausula æquipollente: ... qua appareat de præcisa intentione Principis ... dicit Bal. in l. impetrata. circa fi. C. sen. resc. no...

176. In omni actu etiam in iuramento intel... tur excepta autoritas Principis & superioris: ... hoc multis comprobat do. meus Ias. in le. fi. ff. ... satis. cog. ad quem recurre. melius Corse. in tra... potestate Regia. q. 27.

177. Principes possunt conferre beneficia ex pri... uilegio Apostolico. Corse. tracta. suo de potest... Regia. q. 11. Io. de Selua in tract. suo de benefic... 2. par. in qu. 23. circa principium. & per totum ... dicit, quod Rex Franciæ iure Regali & ex priu... gio confert præbendas sede Episcopali va... maximè in Ecclesia Carnotensi. & Spec. in ... nis de Rege Franciæ, in tit. de legato. §. nunc ... mus. ver. sed nunquid legatus. Vbi dicit quod ... Franciæ habet ius vendicandi Regalia in qui... dam Ecclesijs sui Regni vacantib⁹: quia habet ... lationem beneficiorum ad illas spectantium ... illo tempore vacationes etiam temporalia ... Ecclesiarũ recipit: & quæ sint illę scribit la ... di in suo panegyrico descripto post opus ... Terra rubea, vbi amplè ponit de istis iuribus ... libus.

178. Literæ geminatæ Principis habent vim ... effectum motus proprij. Bald. in l. ne da... ibi do. meus Ias. de precib. imper. offer. & Co... d. suo tract. de potestate Regia. q. 16. vbi po... ctatum de geminatis.

179. Principes non recognoscentes superio... vt sunt Papa, Imperator, Reges Franciæ & ... niæ sunt superillustres, alij verò illustres. Co... d. tract. q. 23. vide infra. in 7. par. in 2. consi...

&c. saltem remissiuè: & in 3. consideratione sequẽti: vbi effectus & priuilegia illustrium describuntur.

180. A sententijs Principum appellari non potest, vt dicit Bal. in l. 1. in fi. ver. vlt. no. ff. de officio præfecti prætorio. & in ca. cum venissent. col. 2. extra, de eo qui mittitur in poss. causa rei seruand. Corset. in d. tract. q. 22.

181. Omnes Reges dicuntur clerici, vt dicit Corset. in d. suo tract. de potestate regia. q. 40.

182. Princeps est lex animata in terris, vt est text. in auth. de consulibus. circa fin. & ibi expressè notatur in verbo, legem. colla. 4. & in authen. quibus modis naturales efficiuntur legitimi. §. sat igitur licentia. col. 6. & gloss. fin. in leg. more. ff. de iurisd. omn. iudi. Dixi in Commentarijs nostris ad consuetudines ducatus Burgund. tit. Des iustices. art. 5. in gloss. S'il n'à grace. versic. hic est ergo. numer. 14. & Corset. de potestate regia. q. 45. Franc. Curt. consi. 35.

183. Nomina Regum & Principum debent apponi in instrumentis, secundum Spec. in tit. de instrumẽt. edititione. §. 2. cuius initium est, breuiter. ver. 2. inci. sunt autem. & ver. post diem, &c. & Pan. in c. 1. in prin. col. 3. extra de fid. instru. vt in auth. vt præponatur nomen Imperatoris documẽtis, &c. & quod ibi not. in gl. 4. vide Cors. in tract. de potestate regia, q. 46.

184. Ad Reges & Principes spectat custodia Ecclesiarum saltem maiorum sui Regni vacantium, & hoc iure regaliæ, arg. c. generali, de elect. in 6. Ita dicit & tenet Io. de Selua in suo tracta. beneficiali: in 2. part. q. 23. col. 8. circa fi. & Corsetus in d. tract. q. 12. & 56.

185. Soli verbo Principis propter excellentiam dignitatis statur. cap. nobilissimus. 96. distin. facit c. de literis, de prob. & ca. si Papa. de priuileg. libr. 6. Quod, quomodo apud nos intelligitur, scripsit Cosmas Guymier in suo Comment. super sublatione cle. literis. de proba. & Corset. in d. suo tract. q. 38. & dixi super concordatis in d. tit. de subla. cle. literis.

186. Sententia Principis potest per eius scripturam suo sigillo sigillatim probari, etiamsi sit lata ad eius vtilitatem, vt tenet Petrus de Bellapertica, quem refert ibi Bal. in l. exemplo, circa fi. C. de proba. ita etiam tenet referendo Bald. Corse. in d. tract. q. 47. Quoniam, vt dicit, ex quo potest pro se iudicare, vt dictũ est, ergo est etiã pro se iudicatum sigillo suo approbare, arg. l. proximè. de his, quę in testamento delentur.

187. Verbum Principis debet esse firmissimum, vt tenet Inn. in c. ad Apostolicæ. extra de sent. & re iu. in ore enim Principum debet esse firmior veritas: vt dicit Fran. Cur. consi. suo 45. in 74. col.

188. Illud quod dependet à sola voluntate Principis dicitur apud nos possibile. Solet ad hoc allegari tex. in l. apud Iulianum. §. fi. ff. de leg. 1. & in le. 4. in prin. ff. de fideicom. liber. Quod quomodo intelligatur, vide Iacobinum de S. Georg. in suo tra. de feu. in verbo, Princeps, in 44. specialitate. Quę, cũ non mihi videantur bene ad hoc adaptari, non insisto.

189. Solus Princeps potest diminuere numerũ officiariorum, vt dicunt Bar. & Ia. Rebuffi in l. cõperimus. C. de proximis sacrorum scri. lib. 12. Bald. consi. 337. in 1. par. inci. pridie enim consului. in 1. & 2. col. dummodo non afferat præiudicium officiarijs iam electis, vt dixi in Commentarijs nostris super consue. ducat. Burg. in rub. Des iustices. in glo. & droictz. versi. addi. Aduerte etiã, quia Princeps. vide supra ver. 97.

190. Restauratio murorum ciuitatis destructæ non potest fieri inconsulto Principe, vt est text. in l. sacra. §. vlt. ff. de rerum diui. & ibi gl. in verbo, reficere. Dicit idem in constructione Ia. Rebuf. in l. restaurationi. & ibi gl. 1. C. de diuer. præd. li. 11. Bar. in d. le. sacra. & in l. opus. ff. de operib. publ. & idem Rebuffi vbi supra scribit, quomodo solent concedi in Francia ciuitatibus certæ impositiones pro reparatione murorum. Et quomodo circa hoc debent attendere Principes, vide Luc. de Pen. in l. restaurationi.

191. Pro re Ecclesiastica potest cognoscere Princeps, quia peculiari studio Principis debet defendi res Ecclesiæ. Istud not. ar. l. vniuersi. C. de fundis rei priuatæ, lib. 11. quod argum. multis est incognitum, vt dicit ibi Iac. Rebuffi.

192. Licet accipiens rem in emphyteusim à priuato, teneatur ad tributa præterita. l. Imperatores. ff. de publicanis. tamen si accipiat ab officiali Principis, non tenetur ad præterita. l. hi quos. C. de fundis rei priuatæ. lib. 11. Iacobus Rebuffi allegans alia iura.

193. Emphyteotæ Principis non debent pro muneribus extraordinarijs fatigari, & sic quis non debet duplici onere prægrauari. Ita est tex. & ibi Iac. Rebuffi in l. patrimoniales. Co. de collatione fundorum patrimonialium, & emphyteoti. libro 11. Quod vt ibi dicit, facit in vineis, pro quarum fructu seu vino soluitur quartum Principi, & etiã salinis, pro quarum fructu soluitur certa quota Principi, debeant esse immunes à solutione aliarum indictionũ, vt patet ibi: & dixi hic ante versi. 109. quod emphyteotæ Principis non soluunt superindictum, vt etiam tenet Franc. Lucani in tracta. de priuil. fisci.

194. In electionibus Prælatorum debet requiri consensus Principis, ita quod si non præstet, assensum non debet electio confirmari. tex. est singularis in c. Adria. 63. dist. Panor. in c. sacrosc. c. cum terra. & c. quod sicut. de elec. & in c. 1. de consuet. Imò potest introduci consuetudo, quod non valeat electio, donec mors Prælati fuerit Principi nunciata. & fuerit requisitus consensus Regis de procedẽdo ad nouam electionẽ: & si fieret confirmatio est cassan-

cassanda.ca.abb.le.2.&ibi gl.18.q.2.ita quod si eligatur suspectus Principi, potest appellare. vt dicit Bal.in d.c.sicut.&ante confirmationem potest opponere, si dubitat de proditione patriæ, vel reuelatione secretorum, vt dicunt præfati doct.dictis iuribus.& Inno.in c.super his.de accus.Ita dicit Io. Ferrault in priui. Regni Francorum.in 9.priuil.& etiam Guymier in suo Commen.super decre.Basil.in tit.de clé.§. veruntamen in ver. Pontifex. & Io.de Selua in suo tract.benefi.in 2.par.q.23.col.6. ver.2.prædicta conclusio,&c.cum seq.

195. Ad solũ Principem spectat dare custodiam siue saluamguardiam, vt videtur facere text.in le. vlti.quæ incip.cum sæpe,& ibi Io. de Plat.de Rege Francorum.C.de erogatio.militaris annonæ, lib. 12.& hoc maximè cum saluaguar.generali. Cum nulli liceat generaliter loqui, nisi Principi, vt dicit Bal.in Commen.pacis Constantiæ, c.1.versic. dispensationem. Etiam, quia tales saluæguar. fundantur pro æquitate generali seruanda, & sic soli Principi reseruanda, arg.l.1.C.de legib. Et in hoc cognitio seu coactio iudicibus Principum reseruatur.l.2.C.vt nemo priuatus titulos prædijs, &c. Et licet inferiores à Principe debẽt aliquas saluaguardias, illæ sunt speciales, & de certa persona, aut de certa re, & cum aliquibus requisitis, de quibus per Ioan.Ferrault in dicto tracta.de priuile.Regni Francorum, in 16.priuilegio, quibus non subijciũtur saluæguar.generales Principum: vide hic ante ver.118.

196. Nulla communitas etiam bursam cõmunem habens, potest se congregare, & pro suæ ciuitatis vtilitate disponere sine expressa licentia Principis obtenta. Ita dicit Io.Fab.acutissimus doct. & practicus Franciæ in §.vniuersitatis.insti.de rer.diui.qui dicit istud obseruari in Regno Franciæ. Ad prædicta facit, quod dicit Bar.in l.fi. ff. de collegijs illicitis.& in l.C.de metropoli.Berito, libr. 11. vbi dicit communitates ciuitatum non posse seipsas diuidere in plures sine licentia eius cui subsunt.facit.tex.& quæ ibi notantur in c.cum tempore. extra de arbi.rio.Fel.in c. dilecti. extra de maio. & obe.& dõ.meus Ias.in l.debitorem pactionib. C. de pac. Quoniam de facili possent fieri illicitæ conuentiones.Bar.in l.actor.ff.rem ratam haberi. Ex quibus monopolia sequuntur & seditiones,vt ibi: ex quo sequitur Regni quandoque sectio, seu diuisio. Dixi satis amplè in Commentar. nostris super consuet.ducatus Burgund.tit.vlt.art.6.incip.gens de poete, &c.

197. Non est orandum coram Principe seculari, nisi cum habitu honesto, gestu decenti, prolatione non præcipiti, mente distincta & attenta, verbisque cõpositis, vt recitat Alb.de Fer.in tract. de hor.can.dicẽ. & amplè declarauit Guymier in suo Commen.decret.Basil.in tit. quomodo diuinum officium sit celebrandum.

198. Princeps potest facere numerare populum suum, vt habetur de Rege Dauid, 2.Reg.24.c. q. fecit numerare populum Israel, vt sciret nume[...] eius.& habetur Luc.2.in princ. quod exiuit ed[...] à Cæs.Augusto, vt describeretur vniuersus or[...] de quo meminit gl.in versi.descriptionis.in l. [...] de apochis publicis.

199. Securitas data à Principe quo ad debi[...] extenditur ad debitum suum,&sic ad debitu[...] fisci, nisi expresè dicatur in securitate, vt habe[...] in authen.de man.princ.§.publicorum.coll.[...] tenet Franc.Lucani de Parma in tract.de insi[...] 3.part.art.32.alleg. duo consilia: vnum Bal[...] rum Ang. quæ non potui reuoluendo volu[...] inuenire. Facit istud pro istis quinquennal[...] dilatorijs ad annum, quæ impetrantur à princ[...] vt non extendantur ad debita principum [...] dentium talia rescripta. & etiam dicit Gui.[...] q.420.quod non impediunt executionem [...] tiæ parlamenti. Ego tamen vidi in curia parla[...] ti Burgun.fuisse aliàs impetrata, & interm[...] curiam contra arrestum illius.

200. Soluens Camerario seu Thesaurario [...] cipis, non liberatur, nisi in quantum Camera[...] aut Thesaurarius principis est soluendo. no[...] per Ia.Rebuff.in l.securitates.C. de suscepto[...] positis & arcarijs.lib.10.

201. Ponens signa principis in domo sua, [...] nis, videtur illa incorporare dominio princip[...] cundum Bar.in l.facultas.Cod.de iur. fisc.lib.[...] aliàs illa.le. incipit defensionis facultas.vide [...] in 1.par.vbi tractatur de insignib.& armis.in [...] clusio.

202. Conseruator priuilegiorum alicuius, [...] potest esse de suis subditis, nisi sit Rex, vt est te[...] c.hac constitutione.de offi.deleg.in 6.

203. Priuilegium concessum per Pa[...] quis excommunicari, interdici, vel suspen[...] possit, non extenditur ad sententias ordi[...] nisi sit Rex: quia tunc tale priuilegium [...] etiam ad Reges, vt est tex.in c.ne aliqui.d[...] in 6.

204. Soli principi competit portare ve[...] ratas oloberas, seu forte de scarlata.l.auratas [...] prima l.Vellei.& l.temperent.C.de vestib.[...] ris, lib.11.dixi alibi.& idem de ornamentis [...] rum, in quib.non debent apponi hyacinth[...] garitæ, & smaragdi, nisi in frenis equestrib[...] lis principum: vt est in text.nulli licere in [...] equestrib.sellis, &c.lib.eo.11.

205. Cor Regis in manu Dei est, & quo[...] voluerit inclinabit illud, vt habetur Pro[...] & est text.in Epistola inter claras. Cod. d[...] trin.

206. Rex qui iudicat pauperes in verita[...] nus eius in æternum firmabitur, vt scrib[...] uerb.21.

207. Reges honorandi, quoniam vt ha[...] Pet.2.c.Deum timere, Regem honorifica[...]

...tis & honestis obediendo: vt habetur in c. si dominus. & in c. Iulianus. & in c. qui omnipotētem. ...q.3. Nam, vt ait Paul. ad Rom. 13. Qui resistit potestati. Dei ordinationi resistit.

208. Et vltimò, nunc in his pedem figendo, nec omnia sit nostræ curæ recensere, sed aliquis ociosus & curiosus indagator alios casus post me addat, est, quod Principis magna est potestas & prærogatiua, & quod ipse facit, nos facere debemus. c. in causis. de sent. & re iud. notatur in c. 1. de tempore ordina. in 6. & magna est eius potentia. Esdræ 3. ca. 4. dicitur enim, Rex super omnia præcellit & dominatur eorum, & quodcunq; dixerit illis, faciunt, & verbum Regis non prætereunt, & omne quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est, nec dicere ei quisquam potest, cur ita facis? Eccl. 8. Quid plura? Temerarium est maiestatem Regiam velle terminis limitare, iuxta illud Prou. 25. Scrutator maiestatis opprimitur à gloria. Hæc dicit Luc. de Pen in l. contra. col. 4. in fi. Cod. de re militari, lib. 12. vide hic ante ver. 12. Potest enim mutare quadrata rotundis. Hosti. Io. Andr. & post eos Barba. & alij in c. cum venissent. extra de iudicijs. Franciscus Curt. consil. suo 49. in 19. colu. vbi multa scribit & allegat de potestate Principis. Et de eius excellentia, & multis casibus supra enumeratis dixi ista par. 25. consid. Ipse enim est omnia & super omnia, & Princeps facit vt Deus. Bal. in c. 1. de noua forma fidelitatis, habet enim cœleste arbitrium, l. 1. C. de sum. trin. & fid. Cath. Est enim iudex ordinarius ordinariorum, & legatus Dei, teste Curtio in d. cōsi. col. 21. Dixi hic ante. Principes etenim ministri Dei sunt: c. licet. & de fo. comp. & Principes Romanorum diui vocabantur, secundum S. Tho. lib. 2. c. 9. de regimine Principum. & in multis legibus sic inscribuntur. Franciscus de Parma in suo tract. de priuilegio fisci, in 1. par. art. ... Et vt testis est Cœlius lib. antiq. lect. 11. c. 67. natum est, vt Reges & Imperatores perinde ac Dij habe rentur colerenturque ex vi benefica aut præclaro inuento. Vnde Cæsar apud Romanos primus viuensque Dei nomen est sortitus: sed eiusdem filius Augustus ne dominum quidem se dici patiebatur, est enim hoc Dei cognomen. Et ex Appiani Alexandrini historia constat templa Iulio Cæsari veluti Deo publicis statuta decretis, atq; insuper commune ipsi clementiæque conditū vnum. ...ndro item, sed primò Græcorum templa fu... erecta. Cyro mortaliū primò adorationis cultum fuisse delatum scribit Arrianus. Quam humilitatem Persæ postea seruarunt & Medi. Quando, vt Curtio etiam credimus, inter Deos recensuere ...ges, tanquam maiestas imperij salutis sit tute... ...orro, cum legimus fastigium Imperatori decretum, intellige, vt ait Cœlius, dignitatem, hūc ...go celsiorem aut templum fastigio inclytū, vel etiam consecrationem.

Sed quia Principes multum priuilegiantur in suis fiscis: non esse fortè absurdum hic inserere priuilegia fisci: sed quia amplè describuntur à Francisco Lucano de Parma in suo tract. de priuilegio fisci, vbi 140. fisci priuilegia enumerat: Ideo non repeto, sed ad illū (licet corruptè impressum) recurre.

Si verò velis scire & accumulare multos casus sedi Apostolicæ reseruatos, & in quibus solus Papa absoluit, vide primò Host. in sum. de sent. excom. §. 5. in prin. vbi enumerat 30. casus. Secūdò per Io. And. in d. ti. de sent. excom. c. eos qui. lib. 6. vbi recenset 32. casus. Tertiò, sunt alij 16. casus Papæ specialiter reseruati, quos ipse Io. And. scribit in cle. 1. in verbo, excommunicationis. eodem tit. & vide Io. de Selua in tract. suo beneficiali, in 2. part. qu. 3. 62. casus ponit soli Papæ competentes.

VIgesimaquinta consid. Rex seu Princeps etiā consequitur gloriam & laudem in costruendo ciuitatem, si eligat Regionem temperatam, q̄a multum confert ad sanitatem, & longam vitam, animositatem, & ciuilem vitam. Sed nimis calida facit vigere ingenio, & deficere sanguine, frigida autem econuerso. Ita dicit S. Tho. in opusculo de regimine Principum ad Regem Cypri. 13. li. b2. vnde Homerus appellat Reges ornatores populorū. Hinc dicit Beroaldus in opere de felicitate (vt opinatur) Principis officium sit ornare Ciuitates, & ornatu, cultuq; magnifico se præbere monstrabilem. Maximum (vt ait) haud dubie ornamentum est, & ornatissimo Principe dignissimū extructio ædificiorum. Olim gloriatus est Augustus se vrbē marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset. Et, vt inquit, in laudem Domitiani dictum est, autumat Plutarchus, ædificare gaudes. Ancus Martius quartus Romanorum Rex ædificator cū laude nominatur. Ideo Christianissimus Rex noster Franciscus, huius nominis primus, ob oppidum à paucis annis ab eo constructum in Normania, quod Frāciscam à suo nomine nominari voluit: & ibi est portus maris mirabilis & multū Regioni conueniens, laudandus est, & magnam gloriam consecutus est. Maiorem tamen consequeretur, si ciuitatem nostram Heduen. antiquā restauraret, & in pristinū statū reduceret: Quod eidē persuadere conat⁹ sum in oratione, quā coram eo habui in suo iucūdo aduētu & aditu huiusce ciuitatis, Anno domini M. CCCCC. XXI.

VIgesimasexta consi. Honor Principis multū exaltandus est, quando sicut pro vtilitate publica potest Rex capere bona cū pretij solutione, vt amplè scribit Lu. de Pē. in l. 2. col. 2. in medio ibi: ꝙ aūt. C. vt rusticani ad nullū obsequiū deuocētur, li. 11. Ita & forti⁹ ꝓ honore suæ celsitudinis bona ipsa capere, alijq; cōcedere potest, quib. pretiū intra quadriennium se soluturū pollicetur. l. fi. C. de quadrien. ꝑscrip. Imò ēt rigor iniust⁹ pp honorē Principis sustinetur, quoniā ēt ꝓ honore iudicij seu corū q̄ agūtur in iudicio ēt iniquitas toleratur.

tur.l.eleganter.§.si qs post.ff.de cōdi.indeb. Forti⁹ ꝑ honore Principis,q iudices cōstituit.& facit l.cū plures.§.1.ff. de admi.tu.sic & aliàs sustinetur iniq tas in casu,in quo nō tāta subest ratio æqtatis & honoris Reipub.vt in l.cū in eo.ff.de pa. Honor.n.publicus publico cōmodo preferendus est.C.de inst. & substi.etiam si cum honore seueritas misceatur l.miles.§.socer.ff.de adult. Quinimo in dolo esse præsumitur, qui commodum præfert honori.l.Iulian.ff.si quis omissa causa testamenti.ita dicit Lu. de Pen.in l.prædia.Co. de locatione prædiorū ciuilium vel fiscalium.col.8.ver.24.lib.11.

Vigesimaseptima conside. Imperator inter omnes Principes seculares mundi videtur esse primus,cuius magna est authoritas & præeminentia, cum sit Vicarius Dei in temporalibus.Bald.in l.1.C.de iure aureo.annulorum. & Pontifex appellatur: notatur in cap.de capitulis.10. distinct.Car. in cle.2.de iurei. Sanctissimus enim dicitur & Nobilissimus.tex.in l.quæris.ff.de natalibus restituendis.& nil ei honorificentius, quā si dicatur fili⁹ Ecclesiæ. c. conuenientior,ad fin.23.q.8. & Christianissim⁹ appellatur.Epistola inter claras.C.de summa trin. Et supremus omnium dicitur. l. pe. & ibi Bald.C.de bonis quæ liberis. Sed non regis Franciæ.Specu.ti.de appel.§.3.post principium. dicam infra.nec regis Hispaniæ.cap.Adrianus. 63. distin. & Card.in cle.1.in prin.de iureiu. Omnes verò alios Reges coronare debet,gl.in c.in apibus.6.q.1. Dominus enim est & superior omnium prouinciarum. d. c. Adrianus. & omnium rerū.c. quo iure 80.dist.c.conuenientior.23.q.8.& l. bene à Zenone.in prin.C.de quadrien.præscri. Card.in cle. 1.de sum.tri.glo.in ca.per venerabilem.de elect.& etiam Iudæorum.l.Iudæi.C.de Iudæis.Et nulla ciuitas quantumcunque præscribat merum imperium, etiam reseruata Imperatori potest excutere iugum subiectionis,quominus eum recognoscat. Panor.in c.cum non liceat.col.fi.de præscri.& cōtra Senarum ciuitatem. Decius consi.307. col.2. ver.respondetur.adducens Ang.in l.hęc autem.ff. de seruit.vrba prædiorum.dicit: Quòd iurisdictio & imperium possunt præscribi cumulatiuè cum Imperatore, sed non priuatiuè, vt quis ab eo sit liber, quod an sit verum de rege Franciæ infra patebit. Et etiam est superior regum.c.in apib.7.q.1.& omnium nationum.c. volumus.11. qu.1 & totius mundi.l.deprecatio.ff.ad le. Rhodiam de iactu.ꝙ an sit verum, dicam in consid.sequ. Solutus est enim legib.Princeps.ff.de leg.& est supra ius ciuile. c.proposuit.extra de concess.præben. quod tollere potest, not. in c. quæ in Ecclesiarum. de constit. & in l.fi.C.si contra ius vel vtilitatem publicam. Minister enim Dei dicitur, & seruus.Bal. in auth. habita.in 6.nota.C.ne filius pro patre. Et lex animata in terris.tex.in auth.de consuli .circa fin.col.3. & in auth. quib. modis natura efficiuntur legitimi,§.igitur licentia .col.6.& glo,in l.quia.ff.de iurisd.omn.iud.Spe.in tit. de ferijs.§.1.in fi.Solo verbo illi creditur.97.dist.c.nobilissimus.Etiam [...] cto proprio sine die & consule.Bald. in l.e.ex ha[...] vlt.co.C.de testam.militis. Et etiam dicitur Philosophiæ plenus, vt dicit tex.in l.cum Syllanus C.de his quibus vt indignis.& ibi dom.meus [...] Quę omnia dici possunt de quolibet summo Principe, vt de Rege nostro. Et omnes iurisdictiones deriuantur ab eo, sicut à fonte. Bal.in ca.1.in [...] tabili.tit.quis dicatur Dux, Marchio, Comes [...] quo per d.meum Ias.in l.1.col.1.C.de summa [...] Serenissimus ēt nuncupatur.ad quod facit c. [...] nitanæ.63.dist.& l.1.C.vt nemini liceat in em[...] specie.lib.19. Et de celsitudine & maiestate imperiali est tex.in fi.c.de consulib.lib.12.& de celsitudine in §.1. institu. quib. modis ius patriæ potestas soluitur.& videatur in c.solitæ in suprascriptione & nigro: vbi intitulatur Illustrissimus & præ[...] lens: & de eius sublimitate videatur ibi. Præest enim vniuersæ ditioni quę videt ascendentem & descendentem solem, & quę ex vtroque latere: vt dicit tex.in auth. vt omnes obediant iudici prouinciarum.§.hęc considerantes,in prin.[...] Et est domin⁹ orientis,occidētis,meridiei,& septentrionis. Bald.consi.359.lib.3.& dicit Barba.consi. 38.in 1.vol.& consi.24.lib.2.quod licet sint [...] Principes & Reges, qui in eorum territorio æquiparantur Imperatori, vt de rege Franciæ, vt infra patebit, tamen nullus esse videtur, qui tanto [...] lo sit honestandus sicut Imperator: quod non [...] sentit Bal.in d.consi.356.nec Barb.in consi suo [...] in 2.vol.& dicit Barba.in c. verum.de fo.comp. [...] fin. quod non credit, quod leges apponentes præcipua priuilegia Imperialis culminis extendantur ad regem: quoniam, vt dicit, Imperator æquiparatur Deo.l.si quis maior.C.de transa.& ideo [...] Bal. quod illa lex nō habet locum in rege,[...] ibi Barba.quod crederem esse verum de Re[...] recognoscentibus Imperatorem superiorem [...] cus verò de rege nostro Francorum,qui est [...] cha in suo regno, vt infra dicam.

Et licet omnes alij Principes vna tantū corona coronētur, tamen Imperator triplici corona [...] notatur in cle.1.de iureiu. & ibi gl.dicit, [...] est ferrea,quam recipit ab Archiepiscopo Colon[...] si Aquisgrani eiusdem diœcesis:ferrum autem [...] titudinem designat, qua vincere debet rebelles & infideles conculcare.

Secunda est argentea, quā ingressus in [...] recipit ab Archiepiscopo Mediolanēsi in [...] didinensi eiusdem diœcesi: tamen Hen[...] pit illam Mediolani in Ecclesia S. Ambrosij. Argentum autem mundiciam & claritatem [...] cat, & ipsum Principem talem esse debere, [...] trarietas in hoc,vt statim dicam,quia aliqui dicunt quod prima est argentea, & secunda ferrea.

Tertia est de puro auro, qua coronatur per Papam in Ecclesia S.Petri ad altare S.Mauritij, & [...]

ferr.

signat aurum, quod omnibus metallis est excellētius, ipsum Imperatorem alijs Regibus & Principibus in potentatu & iustitia excellentiorem esse debere.

Sic olim in his tribus metallis dabantur Romanis tributa, vnde fuit indictio, quæ est terminus 15. an. continens tria lustra, & quodlibet lustrum continet terminum 5. ann. vt probatur in le. item quæritur. §. qui impleto. ff. locati. Et indictio dicta est, eo, quia in singulis 15. annis indicebantur tributa Romanis. Nam in primis 5. annis indictionis dabantur Romanis tributa in ferro pro armis, in secūdis argnetū pro stipendiarijs, in tertijs aurū pro Republica: & de hoc l. vnic. in fi. ca. de iustitia. codice confirmando. & glo. in auth. præponatur nomen Imperatoris. in ver. indictionis. col. 5. Pan. & Car. Floren. dictus Zabarella in c. inter dilectos. in gloss. indictionis. extra de fid. inst. vbi dicunt, quod ad similitudinem huius dantur tres Coronæ Imperatori.

Et cum corona imponatur capiti propter honorem, vt dicit Bar. in l. sed & reprobari. in 2. col. in prin. in ver. Rayne. ff. de excus. tu. inducit. ff. de excu. tu. in lectura Neapoli. Non tamen ita clare loquitur. melius facit tex. in l. vnica. Co. de athletis, lib. 10. vbi dicit corona, id est, gloriæ victoriæ. & facit l. commodius. ff. de re iud. & quilibet Rex ratione vnius Regni tantum habet vnam: Imperator verò tres, ideo à maioritate honoris etiam eidem maior honor debetur quàm cæteris Principibus.

Et de huiusmodi tribus coronis aliter scribit, & dicit Alb. in suo Diction. in ver. corona. vbi dicit, quod imperator accipit tres coronas ad denotandum tria, quæ debent esse in eo. Primùm, quia in quātum est Rex vniuersus orbis, debet habere puritatem conscientiæ, honestatis & continentiæ. Nam sicut refert Tullius, cum Pericles & Sophocles Philosophi colloquerentur, contigit puerum iuuenem inde transire, cuius pulchritudinem laudauit Pericles, & ait Sophocles: O Pericles, nō solum prætoris manus à pecuniæ lucro, sed etiam oculos à libidinoso aspectu continentes esse debēt. Et ideo Imperator primò corona argentea coronatur, qua continentiam notat. Secundò debet Imperator habere virtutem & conscientiam. Vnde Salomon Eccle. 7. Noli quærere fieri iudex in prouincia, nisi valeas virtute disrumpere iniquitates. & ideo ferrea corona coronatur, quod est durissimum metallum, & omnia domat. Tertiò debet habere scientiam & prudentiam discernendi bonum à malo: & ideò coronatur tertia corona aurea. Vnde Salomon: Da seruo tuo cor docile, vt sciat discernere inter bonum & malum. Sicut enim metallum auri est preciosius omnibus, ita etiam & sciētia preciosior est omnibus, quę possunt desiderari. Et istæ coronæ indubitanter processerunt ad similitudinem Saluatoris nostri, qui fuit Rex vniuersalis, & ideo sacra scriptura eum dicit coronatum tribus coronis, Zach. 5. Sumes, inquit, argentum, & pones in capite Iesu. De corona ferrea figurata est in Sedechia, qui fecit sibi coronam ferream & mitram ornatā: de quo habetur 2. Regum c. 22. Fecit quoque sibi Sedechias filius Chanana cornua ferrea. & 2. Paralip. c. 18. Sedechias verò filius Chanana fecit sibi cornua ferrea. De corona aurea habetur Apoc. 43. Vidi, inqt, supra nubem similē filio hōis, habētem in capite suo coronam aureā. Hāc coronā auream & figuratā reperimus in Aaron, vt Eccl. 45. Et propriè corona aurea dicitur diadema, vt not. gl. in cle. 1. de iureiu. faciens differentiam inter coronam & diadema: de quo etiam vide per Io. de Platea in proœ. institutio. Idem Alb. in dicto loco dicit, se inuenisse in quodam sermone, in festo S. Stepha. hoc modo, videlicet Imperator recipit tres coronas, primam in Alemania, ab Archiepiscopo Argentino, & est argentea: Et quando dat ei Archiepiscopus, dicit, quod Imperator in anima sua & corpore suo debet esse purus & mundus, sicut argentum, quod est purum inter alia metalla. Secundam recipit in Mediolano ab Archiepiscopo Mediolani in Ecclesia Cathedrali, & est corona ferrea, & recipit eam genu flexo: & dicit ei Archiepiscopus: Istam coronam mihi defendes: non intelligens de illa corona materiali, sed quia sicut ferrum est metallum, de quo fiunt infiniti labores, & est durissimum & fortissimum metallum, Ita Imperator debet esse paratus ad sustinendum omnem laborem corporalem pro posse, & constans debet esse in iustitia exhibenda, maximè pupillis, & viduis, & miserabilibus personis. Tertiam coronam recipit Romæ à summo Pontifice vel ab alio eius vices gerēte, & est aurea: & quando Papa ponit sibi supra caput, dicit: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ, Apoc. 2. Et ista designat fidelitatem & prudentiam sciendi discernere bonum à malo. Dicit tamen Hostien. qui est inter Cardinales primus, habet ex priuilegio ius coronandi Imperatorem. Et ideo, vt videmus, cum tres habeat coronas, honorādus est vltra alios Principes & Reges huius seculi, qui tamen habent vnam, s. vnius Regni: quia habens duo Regna, potest habere duas coronas, vt dicit ibi Alb.

Cùm ergo Rex Hispaniæ habeat septē Regna, videtur quod habere debeat septē coronas, & sic quod maiorem gloriam habere debeat: cum corona, seu diadema, detur pro gloria, vt dicit Luc. de Penna in leg. temperant. Cod. de vestibus olobetis & auratis, libr. 11. dicam infra ista part. in 37. consider.

VIgesimaoctaua consid. Videndum est, an Imperator sit dominus totius mundi, ita quod etiam Regis Franciæ & Hispaniæ sint illi inferiores, & sic, an sit maior totius orbis. Et in hac consider. recitabo opiniones sequentes, & adducam

rationes hincinde, vt intelligãtur ea, quæ hincante dicta sunt de Imperatore.

Prima opinio est Italorum, qui tenent, quod Imperator est dominus totius orbis, maximè glossatorum: vt est gl. in l. bene à Zenone. Co. de quadrien. præscriptio. gl. in c. per venerabilem. qui fil. sint legi. glo. in c. super specula. extra de priuile. gl. in c. apibus. 7. q. 1. glo. in c. Adrianus 63. dist. gl. in c. venerabilem. de elect. glo. in ca. conuenior. 23. q. 8. gl. in c. futura. 12. q. 1. glo. in c. si Imperator. 96. dist. gl. in c. vlt. 50. dist. facit tex. in l. deprecatio. ff. ad le. Rho. de iactu. & in l. benè à Zenone. C. de quadriẽ. præscri. facit tex. in l. cum multa. C. de bon. quę li. vbi dicitur summus superior. facit tex. in l. 2. C. de offi. præfe. prætorio Africæ. in prin. ibi: Et omnia, quæcunque in partibus Hispanię vel Galliæ Francorum aguntur. facit text. in le. si duas. §. 1. ver. vniuerso autem orbi conueniens est. cuius subiectum est capitulum hoc. ff. de excus. tut. facit tex. in leg. 1. ver. nobis orbis. C. de raptorib. virginũ. facit text. in extrauaganti ad teprimendam. ibi, omnia esse Principis.

Hanc opinionem sequuntur Canonistæ, videlicet Host. Io. And. & Ant. de But. in d. c. per venerabilem, qui fil. sint legit. Card. Zabar. in ca. pastora. de sent. & re iudic. Andreas Siculus in ca. nouit. de iudicijs. idem Host. in sum. de officio ordin. §. 1. ver sicu. sed & Imperator.

Hanc etiam opinionem tenuit Bart. & omnes Itali, & Vltramontani in l. 1. Co. de summa trin. & fid. Catho. Bulga. & Alb. in d. l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscriptio. & Martinus ibi dicit etiam quo ad proprietatem, quod dicit esse verum coram Federico Imperatore, quod Bulgarus negauit. vnde successit illud: *Bulgarus dicit æquum, sed Martinus habuit equum.* & cum Martino tenuit Bar. etiam in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vend. Idem in extrauaganti ad reprimendam. in verbo, totius. ibi, omnia esse Principis. idem in l. si duas. §. grammatici. per illum tex. in ver. vniuerso. ff. de excusa. tuto. idem glo. & Bald. in c. de pace iu. firman. colla. 10. vbi plus dicit Bald. Quod cum Rex Franciæ sit de comprehensis in leg. 2. Cod. de offi. præfecti prætorio Africę. quod peccant Francigenæ & multi alij Reges, qui ex consuetudine dicunt se nõ esse subditos Imperio: sed dominus Bald. non bene dicit & ignorauit veritatem in hoc casu, vt statim dicetur. idem tenet Bar. in l. hostes col. 2. ff. de captiuis postli. reuersis. vbi dicit, non agnoscens veritatem in hoc casu, & errans notoriè, & in terminis iuris, & in vera iuris dispositione, quod fortè si qs diceret Imperatorem non esse Dominum & Monarcham totius orbis, quod esset hæreticus: quia diceret contra determinationem Ecclesiæ, videlicet contra textum Euang. Exiuit edictum à Cæsare, vt describeretur vniuersus orbis, Luc. 2. Quod ita Christus, vt populus, recognouit Imperatorẽ vt dominum. Idem no. Ang. Are. in l. 1. ff. à quib⁹ app. non licet, & in §. 1. in expeditione glo. in verb. Romanorum. inst. de patria potestate. Sed in h... mnes errauerunt, & non intellexerũt, quomo... sit capiendum istud verbum, Vniuersus Orbis... debet intelligi cum restrictione, s. subiectus po... lo Rom. & Imperatori, vt infra dicam. Quia... meretur vniuersaliter, genere vniuersali & ge... ralissimo, esset falsissimũ, cum nunquã vniuer... orbis generaliter fuerit subdit⁹ Imperio. Et etia... assumpsit istud verbum Hæreticus nimis gen... liter, quia pro tam simplici casu non debet d... hæreticus, cum istud non sit contra decem p... pta Decalogi, nec contra symbolum.

Et si hoc dicunt iura Imperatorum, affirman... de seipsis, quod alij non dicunt, ad quod alij Pr... cipes non consenserunt nec fuerunt vocati... eandem opin. etiam tenent ferè omnes ... pserunt moderno tempore in l. 1. C. de sum. tri. & fid. Cath. & inter alios ibi d. meus Ias. qui vide... tenere istam, sed (salua etiam eius pace) errau... hoc maximè, quia tunc temporis erat subdit⁹ ... ci Mediola. qui dicit se esse subditũ Imperatori ... quo Dux ipse habebat cõfœderationem, ... cum Maximiliano Imperatore, qui tunc pr... bat auxilium ab ipso Imperatore cõtra Ludo. ... Francorum Regem, qui prætendebat dictum ... catum Mediol. contra Ludo. Sfortiam, quem ... ctus Ludou. XII. expulit à dicto ducatu, & ... in Franciam adduxit captiuum, vbi mortuus ... ita quod dictus Lud. potitus est ipso ducatu, & ... eum Franciscus I. Francorum Rex eius successor ... maritus Claudiæ Reginæ filiæ dicti Lud. & timu... set fortè ipse do. Ias. aliquid scribere contra Imp... ne fortè Dux Medio. ægre tulisset: Sed aliàs cre... quod, nisi fuisset timor prædictus, dixisset verita... & licet postmodum fuerit stipendiatus sub Re... nostro, & potuisset pro eo multa dicere, tame... cuit, motus priore amicitia.

Prædictam etiam opin. tenuerunt Cy. Bal... de Cast. & Saly. & in d. le. 1. & Nicol. de Neap... d. l. si duas. §. 1. ff. de excus. tut. Eandem op... Bar. in l. fi. per illum tex. C. in quibus causis ... sensibus, libro 11. & eandem tenuit Bertach... tracta. de solutione vectigalium. in 2. part. ... dem tenet Bar. in procem. fforum. & Bald. ... in princip. ff. de offic. præfecti vrb. Oldr. in co... suo 69. incip. consueuit dubitari. Bald. in leg. ... multa. per illum text. Cod. de bo. quæ liber. ... ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. Eandem etiam te... net Io. de Imo. in l. infamem. circa fi. ff. de pu... iudicijs, vbi dicit, quod aliqui sunt Reges, q... recognoscunt superiorem: de quibus in ca. per venerabilem. extra, qui filij sint legiti. quod ... verum esse de facto, quare videntur magis ... quere: & idem Ioan. de Imo. in l. Imperatores, ... prin. ff. de appel. & Ang. in l. si retentus ... leg. 1.

Alia est opinio cõtraria, quam doctores ...

mo...

montani tenuerunt, videlicet quod Imperator nunquam fuit dominus totius orbis: & ita tenuerunt Iacob. de Rauen. Pet. & Ioan. Fabri in d. l. 1. C. de sum. trini. & in l. bene à Zenone. C. de quadriē. præscriptio. & l. 1. C. de sum. trin. & fid. cath. vbi adducit testimonia antiquarum scripturarū veteris & noui testamenti, ad probandum, quod fuerunt alij, qui habuerunt dominia omni tempore, vt ferunt, & hoc iure diuino, humano & ciuili probatur.

Et primò, videndo de iure diuino, quod testamentum vetus continet: Quoniam in veteri testamento non reperitur inuentum fuisse imperium, sed solum initium habuisse tempore, quo popul⁹ Romanus in eum transtulit potestatem. l. 2. ff. de orig. iur. Vnde Deus qui cuncta creauerat, vt habetur secundo c. Gen. secundum vetus testamen. dominus erat omnium. Vnde Psal. 23. dicitur, Domini est terra, & plenitudo eius; orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Ipse enim à principio per seipsum rexit & iurisdictionem exercuit, sicut factor rem suam gubernat & regit, & homini debet præcepta & prohibitiones, Genes. 2. & ipsis transgredientibus, pœnā imponit, Gen. 3. & 4. c. qa expulit eos à Paradyso, & per se puniuit Lamech. Gen. 4. & 5. multos alios etiam, & hoc ante dicunt Inn. Host. Io. And. & Abb. in c. licet ex suscepto, extra de foro compe. & sic Deus rexit mundum per seipsum vsque ad Noe.

Tamen, quia propter hominem tanta creauerat Gen. 2. l. in pecudum. ff. de vsu. ea ipsi homini concessit, vt habetur Psal. 113. Cœlum cœli domino, terram autem dedit filijs hominum. Et quia communio parit discordiam. l. cum pater. §. dulcissimus. ff. de leg. 2. voluit occupanti conderetur, vt habetur Deu. 13. c. vbi dicitur. Quamcunq; terram calcauerit pes tuus, tua sit. & à lege ista ꝓmissa fuerunt Regna, vt apparet in Dauid, Saul, & Salomone, & pluribus alijs approbatis à Deo, vt habetur in c. 1. de sacr. vnct. §. vnde in veteri. & 1. Regum 18. cap. vbi enumerantur aliqui Reges vncti mandato domini. Et dicitur Prouerbio. 9. cap. per me Reges regnant. & in epi. inter claras. C. de sum. trinita. & Psalm. 71. Deus iudicium tuum Regi da. & per libros Regum per totum fit mentio de Regibus.

Ex quibus constat, quod dignitas Regalis potius saltem prius est introducta à Deo quàm Imperium, cum illo tempore nulla mentio esset de Imperio & Imperatore, vt dixi in consuetudinibus nostris duca. Burgun. in proœ. in gl. du sainct empire & meritò, si nulla tunc fiereret mentio de Imperatore, cum nullum adhuc esset Imperium, sed postea, per multa tempora & post nouam legem id est post testamentū nouum incepit, cum tempore testamenti noui adhuc non fiat mentio de Imperio, bene fit mentio de Regibus, cum habeatur prima Pet. 2. ca. Deum colite, Regem honorificate & illud: Subditi estote omnipotenti, siue Regi tanquam præcellenti, & Ducibus ab eo missis. vt extra de maio. & obe. c. solitæ. Imo per Christū omnes monarchiæ fuerunt destructæ & reprobatæ. Fuit ille lapis sine manibus abscissus qui statuam percussit in pedibus & contriuit: per quam statuam aliæ quatuor monarchiæ figurantur, scilicet Assyriorum quæ fuit prima, & dictum fuit Regnum Babylonicum, quod fuit orientale & sub Rege Nino primo introductum. Alij sub Belo, tempore Thare patris Abrahæ, & ab illo tempore non desijt, nec intercidit nomen Regum, vt testatur Iudocus Chlictoueus in suo libro de officio Regio. c. 2. Alij sub Nemroth venatore robusto, qui dictus fuit venator, id est Tyrannus, sub quo fuit principium Regni Babylonici, vt habetur Genesis decimo.

Et de Assyrijs translata est ad Medos, & Persas sub Cyro, & Dario, vt habetur amplè Danielis. 5. Et hoc propter superbiam Balthasar Regis, & iniustitiam, & quia vasa aurea in templo Ierusalem accepta fuerunt per Nabuchodonosor, in quo Balthasar eius filius Rex bibit in conuiuio. Et à Persis in Græcos sub Alexand. Magno. Et à Græcis translatum est ad Romanos sub Octauiano Magno: quod dominium demum subiugatum est, & subditum Christo. Et illis temporibus vtrum essent Reges, & Principes apud alias nationes dicit Archiepiscopus Floren. in 3. parte suæ summæ. lib. 22. cap. 5. §. 14 ignotum esse apud eum saltem, sed apud Historiographos non est ignotum: cum tempore Nini primi Regis Assyriorum, Aegialeus erat Rex in Sicyonia, de quo meminit Philippus Bergo. in suo supplemento Chronicarum. lib. 2. & Aug. de ciuitate dei, lib. 81. sic dicens. Sicyoniorū Regnum admodum paruū. & tale Regnum peruenit ad Athenienses his temporibus.

Etiam Hispaniarum Regnum ortum habuit à Thubal Iaphet, seu Phaleæ filio, testante Isidoro. vt refert idem Philippus Bergomen. eod. lib.

Hoc eodem tempore, fuit Zoroastes artis Magicæ inuentor, primus Bactrianorū Rex, teste eodem Philippo, loco quo supra. Erant & plura alia Regna, vt Boemorum, Scytharum, Thessalorum, Aegyptiorum, & Amazonum fœminarum vsque ad tempora Alexandri.

Fuit & Idumæa Regio, quæ habuit Regem, & Ogyppus in Attica prouincia Achaiæ Rex.

Hoc tempore fuit Regnum Francorum, vt habetur per eundem Philippum, lib. 4.

Et erant tunc temporis Reges in Iudæa, vt Saul, Dauid, Salomon à Deo approbati, vt videri potest amplè in libris Regum.

Erant etiam Reges in Lydia, quorum Regnum habuit finem tempore initij Persarum Regni, vt refert ibi idem Philip.

Erat etiam tunc temporis principatus Heduorum, quorum ciuitas principalis erat Augustudunum

dunum,qui nulli subijciebantur: de quibus amplè Iulius Cæsar in suis commentarijs.

Ex quibus constat,& ex his, quæ videri possunt per supradictos, quod vsque ad tempora Alexandri illa prima monarchia non fuit vniuersalis.

Et durauit hoc Imperium, seu illa Monarchia 1240. annis secundum August. lib.4. de ciuitate Dei:sed vt habetur Gen.10.illo tempore non erat Monarchia, quia terræ fuerunt diuisæ inter filios Noe.

Tempore verò Cyri Darij primi Regis Persarum, qui habuit secundam monarchiam, erant plures alij Reges apud alias nationes. Nam talis Monarchia durauit ducentis triginta annis sub nouem Regibus,quibus temporib. fuerunt multa alia: vt Romæ Lucius Tarquinius Prisci Tarquinij Regis filius,qui Rex fuit apud Romanos, & regnauit annis 25.

Balthasar,Caldæorum Rex, Zorobabel apud Iudæos Princeps his temporibus fuit, & tempore Darij etiam nono anno Regni sui erant Reges Romani,qui tunc exacti fuerunt,& consules creati:qui rexerunt Romanos vsque ad annum nonũ post exactos Reges.Quo tempore fuit instituta dignitas dictaturæ: & post illam fuit facta electio decem virorum, apud quos fuit imperium Rom.

Fuit & temporibus prædictæ monarchiæ Persarum Regnum Atheniensium, & tempore Darij,cognomento Notus,Alcibiades Atheniẽsium Imperator:etiam post eum Xenophon, & Horestes,tertius Macedonum Rex,& Amynthas 15. Macedonum Rex.

Fuerunt etiam his temporibus multa dominia,& Regna, de quibus per eundem Philip. Bergomensem in suo supplemento chronicarum. libro 5.

Ex quo constat,quod licet Persæ,& Medi, obtinuerint principale dominium, non tamen vniuersale:& istud satis demonstratur ex dictis Danielis 5.

Tempore vero primi Regis Græcorum,qui fuit Alexander, in quem translatum fuit Regnum Persarum,licet se nominari fecerit terrarum Regem,& mundi Principem,non tamen fuit vniuersalis.Cum suo tempore Pyrrhus fuerit Rex Epirotarum,Brutus Rex Anglorũ,& Suardus Rex Francorum: de quibus meminit idem Philip. Bergo, lib.6. sui supplementi Chronicarum. 1. art. De quo tamen Suardo non facit mentionem Gaguinus in Chronicis Franciæ, nec eum inter Reges Francorum nominat.

Erat & his temporib. Brẽnus Gallorum Senonensium Dux, qui totam Asiam subegit:Ita quod Reges Asiæ,lacessiti ingenti pecunia,pacem mercati fuere.Ptolemæus verò Macedoniæ Rex ausus illi occurrere,victus est, & multis vulneribus saucius captus est.

Fuit,& illo tempore Insubrum Regnum.

Sed Regnum Alexandri post eius mortem fu[illegible] in duodecim partes diuisum, anno mundi a[illegible] Christi aduentum 312.vt habetur lib.1.Maccabæ[illegible] rum,in prin.tempore cuius fuerunt & multa[illegible] Regna,multæ dominationes, & Principatus [illegible] videri potest ex dictis ipsius Philippi,eodem l[illegible] Maximè Regnum Syriorum,Regnum Asiæ,[illegible] Macedonia erat Cassander, Antipatri filius [illegible] vnus.

Quo tempore etiam Romani Samnitibus [illegible] perabant:Tarentini verò,& Carthaginẽses [illegible] etiam Principes habebant. Cum essent pote[illegible] & bellum gerebant in Romanos, & Roma[illegible] eos.His etiam temporib. fuit Regnũ Partho[illegible] cuius regni fuit primus Rex Arsaces, & [illegible] Arsaces eius filius.

Eodem verò tempore,erant Reges in Aegyp[illegible] & etiam in Asia,& Syria,& plures alij Principa[illegible] & dominationes, de quib. supra dictum est, [illegible] non erant extinctæ,vt erant in Anglia, & Fra[illegible] Reges,in Macedonia,& Iudæa. Et ista duo Re[illegible] scilicet Macedonum, & Aegyptiorum post [illegible] xandrum,fuerũt per multa tempora simul, [illegible] dem tempore diuersa, post Alexandrũ magn[illegible] tempore cuius erant plura, vt supra dictum [illegible] Fuerunt etiam pro maiori parte temporis vsq[illegible] Imperium Romanum, & tempore Octauiani Im[illegible] peratoris.Et durauit Regnum Macedonum [illegible] sexcentum quadraginta quatuor, sed his tempo[illegible] ribus fuerunt multa alia dominia, multi denique Reges, vt supra dictum est vsque ad Octauianu[illegible] Imò iam incœptum erat Regnum Romanoru[illegible] quod mutatum fuerat in consules, dictatores [illegible] inde & decemuiros, postmodum & consules [illegible] rum,vsque ad tempora Octauiani.

Ex quibus constat, quod per hæc tempo[illegible] Monarchia non fuit vniuersalis, quicquid [illegible] rint dicere domini legistæ vltramontani [illegible] chiepiscopus Flo.in loco supra alle. qui non [illegible] rat nec legerat Chronicas historiographo[illegible] quoniam,vt dicit, ignotum est sibi tempor[illegible] dictorum Regnorum alias nationes habuisse [illegible] ges.Et ex his constat,prædicta Regna domina[illegible] nes, & Imperia originem habuisse à volu[illegible] perpulchrè examinat Petrus Bertrandus, [illegible] nostræ ciuitatis,& diœcesis Hedu.Cardinal[illegible] scopus in suo tractatu de origine iurisdictio[illegible] in prima quæstione.

Tempore verò Octauiani Imperatoris, [illegible] plures dicunt translatum fuisse Imperium, [illegible] quod in hoc est error,quia Caius Iulius Cæsar [illegible] fuit ante eum quinquagesimoprimo anno [illegible] Christi aduentum,fuit Imper.Roma. Q[illegible] rio Europæ tantum potius fuit, vt refert idem Phi[illegible] lippus Bergom.lib.7.Et cum in Græciam tra[illegible] set, vniuersi Orientales Reges ad eum conue[illegible] runt, & tempore ipsius Iulij Cæsaris, Impera[illegible] Roma[illegible]

Romanum initium habuit, & non fuit dictus rex Romanorum, sed Cæsar. Hinc est, quod non dicebantur reges, ꝙ id nominis Romanus odiosum esset, sed Cæsares appellati sunt: quo tempore non reperitur, quod plura alia regna, Principatus, & dominationes, de quibus supra, fuerint subiecta Imperio. Imò tempore suo, erant multæ dominationes in Gallia, de quib. per eum in suis commentarijs. Nec reperitur, quod tenuerit Galliam integraliter, vt infra dicam: nec Hispaniam, & Græciam, nec regnum Macedonicum, Parthorum, Syriæ, & alia de quibus supra in totum, maximè sine controuersia, & bello: Quoniam tam breui tempore, quo imperauit, tot regna obtinere non potuisset. Cum tempore adepti Imperij, quod fuit anno quadragesimo octauo ante aduentum Christi, tantum vixerit quinque annis, & sic mortuus est ante Christi aduentum, anno quinquagesimo primo: Quo tempore incepit regnare Octauianus, & imperauit per annos quinquagintasex, menses sex: quo tempore erant multi Reges, & Principes, multa etiam dominia, & Principatus, quæ non subijciebantur Imperio Romano, de quibus infra.

Tempore cuius etiam Marcus Antonius Asiam, Pontum, & Orientem tenuit.

In Germania etiam Iolianam, & Varianam cladem perpessus fuit.

Hoc tempore etiam regnabat Christus, cui data erat potestas in cœlo, & in terra.

Regnabat etiam tunc Herodes rex Hebræorũ, qui Mariannem reginã vxorem suam, occidi iussit, quod accusata fuisset, quod ad Octauianum effigiem suam transmisisset, vt in sui desideriũ prouocaret, & vsque ad illum diem non defuerunt Principes Iudæis. Tempus quippe erat, vt veniret ille cui promissum erat, quo, nouo promissum est testamento, vt ipse esset expectatio gentium, cessaret eorum vnctio, hoc est imperium: quia ex Danielis sententia sanctus sanctorum venerat. Et ideo Herodem in alienigenam habuerũt. Cui postea successit Herodes Antipas Herodis filius: & Archilao è regno pulso, Iudæorum regnum in quatuor tetrarchias, id est, partes diuisum est. Et huic Galilæa obuenit, quæ est regni Iudæorum quarta pars. Post quos successit Agrippina Germanici coniunx regina Iudæorum, & post eam Agrippa magnus Aristobuli filius, qui tunc habuit fratrem nomine Herodem Chalcidis regem.

Et tempore quo regnare incepit, fuit (anno ante Christi aduentum 31.) & Burgundionum regnum initium habuit post Christi aduentum anno 35. Quod non habuit finem, nisi post Christum [illegible] & sic nec tempore Octauiani erat Monarcha vniuersalis.

Plures etiam tunc temporis erant Principes in Gallia, de quibus infra dicam, quando capiam Imperium à tempore Iulij Cæsaris, & etiam in Hispania, & Africa, de quib. supra. De quorum annihilatione, & euersione non constat, & si hoc fuisset factum, esset ex violentia, & rapina, non ex debito modo.

Quod quidem Imperium, quia per violentiã erat occupatum, & propter eorum iniustitias fuit subiugatum, & subditũ Christo, vt habetur in visione Dan. c. 2. signatum per lapideam statuam illam in puluerem redigentem: & hoc dignum fuit, quia dignum est, quod propter iniustitias Regum, & diuersos dolos Regnum de gente in gentẽ transferatur, Ecclesi. 10. c. & ostensum est Octauiano Imperatori per Sibyllam Tyburtinã die qua natus est Christus dominus dominantium, vt dicit idem Archiepiscopus Flo. in loco hic ante allega. Et factum est regnũ huius mundi domini nostri Iesu Christi: cum, vt habetur Apoc. 11. c. sibi. n. data est omnis potestas in cœlo, & in terra. Matt. vlti. c. vt impleatur illud Ezech. Faciam eos gentem vnam, & erit vnus rex omnibus imperans, & non erunt vltra duæ gentes. vnde Gl. Dan. 2. dicit. quod sicut à principio nihil fortius Imperio Romano, sic in fine nihil debilius inuenitur.

Et ex his constat, nunquam ante Christi aduentum fuisse aliquem de iure Monarcham, & dominum vniuersi orbis: cum, vt dictum est supra, fuerunt plura regna etiam à Deo permissa, & instituta, vt de rege Dauid, Salomone, & sic de alijs. Nec licuit Imperatori ea sibi appropriare, prohibente lege naturali, & diuina, quæ habet: quod tibi non vis fieri, alteri ne facias Matt. 7. & in prœmio decr. Nec licuit eis transgredi terminos, quos posuerunt patres antiqui, Prouerb. 22. c. in fine & in preceptis decalogi. Nõ concupisces rem proximi tui. Exo. 20. in quo omnis rapina, & violentia prohibetur. 24. quęstione 5. c. pœn.

Et prædicta faciunt quod de iure diuino nõ reperitur Imperium fuisse institutum prout regna, & sic quod nunquam Imperium ante Christi aduentũ habuerit vniuersale dominiũ totius orbis.

Imo etiam Imperium Christi nunquam fuit vniuersale quo ad temporalitatem, cum ipsemet dixerit: Regnum meum non est de hoc mundo, Ioan. 18. & suo tempore fuerunt Principes, vt Octauianus, & Tyberius, sub quo passus est, & voluerit eorum iura intacta seruari, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Marci 12. Matthæi 22. & Lucæ 20.

Et tunc temporis erant plures Principes in Gallia, Asia, Africa, Burgundia, Italia, Hispania, etiam in Chalcide, & Iudæa. Et statim pòst incepit esse regnum Burgundionum, vt iam dictum est supra, videlicet anno Christi 35. vt refert idem Philippus Bergom. lib. 8.

Etiam Scythæ ab alieno Imperio, aut intacti, aut inuicti manserunt. Darium regem Persarum à Scythia turpi sommouere fuga. Cyrum, cum omni exercitu trucidarũt. Alexandri Magni ducẽ cum

cum copijs vniuersis deleuerunt. Romanorum audiuere, non sentire arma.

De iure humano, siue naturali, adhuc minus: Quia illud ius erat commune omnibus animantibus rationabilibus, & irrationabilibus, & omnia erant communia: vt l.1.ff.de iust. & iure.§. ius naturale.& 1.d.c.ius naturale. Et de iure gentiū. quod etiam naturale vocatur, inst. de rerum diuisio.§. singulorum; per occupationem dominia sunt distincta, & regna condita.leg. ex hoc iure.ff.de iusti. & iure.

Et sic constat, quod iure illo naturali, seu iure gētium. solùm erant Reges, cum non dicat Imperiū, nec tunc erant Imperatores, vt ante dictum est: reges tamē erant Imperatores, cum dicit tex.1. Reg. 8.c.hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis. notandò verbum, imperaturus. Ex quo quilibet Rex potest hoc respectu dici Imperator.

De iure verò ciuili, dicit Albericus in loco supra alle. quod duplex est proprium, scilicet proprium cuiuscunque Ciuitatis, vt in l. omnes populi. ff.de iust.& iure. Aliud est proprium, Ius ciuile Romanorum per excellentiam.§.sed quoties, inst.de iure naturę. Et tunc sic, si ius ciuitatum, vel prouinciarum consideremus, multæ ciuitates, & prouinciæ non subsunt Imperio. Nam vt dicit, in Hispania, vt dicunt doct. in c. causam. le second. extra qui filij sint legit.& Nicolaus de Vbaldis, in tractatu de succes.ab intest.111.char.ver. vltimus modus legitimandi. Quocunque allegaret legem Imperatoris, capite punitur. Veneti verò, & multi alij, nō seruant iura Imperatorum, nec etiam Galli, & Frāci. quia non subijciuntur legib. Imperatorum, nec eas allegant, nisi inquantum fulciuntur ratione, & non aliàs, vt dicit Bal.in l.nemo. C. de senten.& interl. om.iu.

Si verò consideramus Ius ciuile Romanorum, & isto possemus nos de facili expedire, quia nō est credendum illis quorum repellerentur actores.c. fraternitatis, de hæreticis.c.licet ex quadā de test.l. mathematicos.C.de epis.audien. Et non plus creditur mortuæ voci, q̄ viuæ: sed leges sunt mortuæ voces principis, ipse autem est vox viua, in auth.de consulib.§.fi.coll. 4. Cum itaque populo Romano non esset credendum in facto proprio, vt l.nullus. ff. de testib. ergo nec credendum est eorum legibus, vel scripturis.

Et conclusiue, tenet Albe. loco quo supra, quod nunquam Imperator fuit dominus totius orbis. Et hoc etiam tenetur à multis, maximè ab omnib. doctorib. Aurelianensibus, & Citramontanis, cōtra sententiam glossarum iuris ciuilis, & canonici. Hanc etiam opinionem, tenuerūt Iacobus de Rauenna, Petrus, & Ioa. Fabri. in d.l.1. C. de sum.trin. & fide cathe. in l. bene à Zenone. C. de quad. præscri. per eosdem etiam in proœ. fforū. quos secuti sunt Raphael Fulgo. Guillel. de Castillio, & Bernar. de Castillio. in d.l.1. supra all. Et istam opinionem tenet Cardinalis Zaba. in c. venerabilem. verū in 2.col. extra de elect. Vbi dicit, quod in materia multa ingenia laborauerunt, inuest[...] initium Monarchiæ terrestris, & prodierunt [...] rimi libri de Monarchia, nulla tamen disp[...] potest esse minus vtilis. Cōstat enim vt dicit, [...] Imperium partim acquisitum fuit Romanis [...] armorum, & sic etiam in alijs Regnis, quæ hab[...] runt Monarchiam, vt fuit Assyr. quod dicitur Babylonicum. Item Macedonum, quod floruit [...] Alexandro. Item Carthaginense, quod ma[...] viguit tempore Hannibalis, vt in Tito Liuio [...] secundo bello Punico. Hæc tamen Regna p[...] Romanorum dicuntur Monarchiæ, non quia [...] quod istorum fuerit generale ad totum orbem [...] sed ad magnam partē: imò etiam Romani nu[...] quam habuerunt totum, sed ferè totum, vide Zabarel.ibi.

Et, vt dicit Alb. hanc opi. tenendo, legibus [...] rum sunt conuincendi, art.text.in c.qui sinc[...] 45.d.sic. Nam Imperator nō est mundi domi[...] quoniam secundum legem Imperatorum [...] dicit se dominum de iure gentium, vel ciuili [...] bet hoc probare.l.in rem actio. ff. de rei vendicatio.

Imperator enim duas solas causas domi[...] gat. Quia scilicet habuit à populo Romano, [...] quia per iustum bellum occupauit ab hostib. Imperij.ff.de captiuis, & postlimi.reuersis.l. [...]nium.& l.hostes.ff.eo.ti.

Sed ad primum respondetur, quod populus [...] potuit plus in eum transferre quam habuerit [...] traditio.ff.de acq.re.domin. Sed non habuit dominium super alias nationes, vt supra dictum [...] & demonstratum fuit, & ad hæc infra demonstrabitur: ergo nec ipse, quod populus non habuit [...] si populus Roma. allegaret se habuisse, incumberet ei probatio: tamen onus probationis as[...] do, constat satis fuisse probatum ex supradictis [...] infra adhuc per Chronicas Romanorum [...]bitur, tamen contra hoc sic potest clarissime [...]bari.

Notorium est enim quod Ciuitas Romana [...]dificata fuit per Romulum, & Rhemum fratres [...] notatur in l.1.ff.de orig.iuris.in prin.& notatur [...] l.fi.ff.de rerum diui. & habetur etiam in Chronicis, lib.3. prædicti Philippi Bergomensis. Quo[...]dem tempore erant multa Regna, de quibus [...] plenissimè: quo quidem tempore, vt ibi dictum est, & supra satis demonstratum fuit, Romani [...] dominabantur toti orbi, imò etiam minimæ [...] parti orbis, & tunc habebant solum Reges, [...] eorum Regnum erat distinctum illo iure [...] quod dictum est supra: & tantum iur[...] habuerunt, cum locum ædificauerunt, vt in [...] vero forsan. in auth.de quæstore.col.6. Vnde populus ille, pro prædicto Reges expellendo, videtur contra se Dei iram prouocasse.7.q.1.c. [...]

& sic nec dominium nec iurisdictionē de iure habuerunt. Nam ius dicitur, quod iustum est.1.d.c. ius naturale,& per vim,& violentiam ab initio sedes alienas occupauerūt. Notat Inn. in c. super his de voto. Ita, quod propter vtilitatem initij, connubia fueruut eis à Sabinis, Albanis, & confinitimis partibus denegata. Quod cum hoc nouisset Romulus, finxit se velle ludere ludos, idq; publicare fecit: qua nouitate allecti populi vicini, vt noui populi spectaculū viderent, asciuerunt ductis vxoribus, & filiabus, quas cum tenerent, rapuerūt: Et inde ortum bellum in Albanos, quos suæ ditioni addiderunt, & paulatim auctis viribus propinqua dominia vsurpare cœperunt: nec præscriptione se iuuare possunt, cùm semper malam fidem habuerunt, tam ipsi quàm habentes causam ab eis: & de violentia eorum cōstat per Iura, quæ sunt certa l. & hæc ignorantia. ff. de iuris, & facti ignorantia. Ideo, est ignorantia iuris, quę eos nō excusabit. l. nunquam. ff. de vsuc. l. iuris ignorantia. ff. de iuris & facti ignorantia.

Et adhuc prædicta opinio Citramontanorum probatur vltra prædicta, nunc reassumendo Monarchiam, quæ fuit à tempore Iulij Cæsaris vsque ad tempora hodierna, demonstrando, quod semper fuerūt alij principes Reges & Dominationes, per vniuersum orbem in pluribus, & diuersis partibus mundi. Maximè tempore illorum, qui dixerunt seipsos mundi dominos, & faciendo in hoc casu fundamentum pro opi. contraria à Iulio Cæsare, qui primus Imperator, & nomen tale sibi assumpsit. Eò, quod Romanis imperabat, vt tradūt historiographi: de quo glo. in l.1. ff. ad leg. Iul. de adulte. aliquid sentit, vbi dicit Iuliū Cæsarem auunculum Gaij Augusti, fuisse primū Imperatorem: cùm ante tantum dominium haberent Romani, vt dictū est, per rapinam vsurpatum, & in sua origine per vim, violentiam, & rapinam inchoatū. Ex quo ergo, initiū, seu origo nactę possessionis de iure inspicienda sit, l. clā possidere. in prin. ff. de acq. poss. l. nam origo. ff. quod vi aut clam. Quę cum sit vitiosa, nunquā prodest violento. l. aûtoritatem. C. vnde vi. l. si qua loca. C. de fundis, & saltib. limitro. lib. 11. Et maximè tiam, de iure Canonico. c. fi. & c. vigilanti. extra, de præscr. in regula possessor. de reg. in 6. & regula peccatū, eod. ti. Quia semper requiritur bona fides, etiam si desierit titulus, & sit tempus immemoriale. c. 1. de præscrip. in sexto, in l. vnica. C. de vsuc. ç. trāsfor. Ita, quod tale vitium transit ad successores. l. an vitium. ff. de diuer. & tempo. præsc. l. Pomponius, in prin. ff. de acq. poss. §. fi. inst. de vsuc. l. hæres. ff. de vsue. Ideò, cum non potuit primus scilicet Romulus, terras, & dominia per eum rapta, vt dictum est, nec etiam Iulius Cæsar, vt dixi, & dicā statim, ideo, nec eorum successores.

Ex quo licuit spoliatis recuperare, & vti iure suo, & successoribus, & sic de iure gentium, hoc licuit Iulio Cæsari. d. l. ex hoc iure. licuit & Gallis suo tempore: qui etiam, quasi ab initio Vrbis conditæ, ferè totam Italiam, etiam vsq; Romam, ipsa euersa, dempto Capitolio, prout refert Titus Liuius in quarto primæ decadis, & Iustinus libro 24. qui etiam Imperium Romanum per multos annos tenuerunt. Ita quod fuerunt septem, aut octo Reges Franciæ Imperatores Romanorum, cum à principio de Græcis translatum fuerit in Francos, videlicet in Carolum Magnum, quod fuit anno Christi 806. vsq; ad Conradum primum successorem Ludouici tertij, in Imperio Gallorum: Quia omnes Reges Franciæ, tenuerunt imperium Romanum, vsq; ad annum domini 910. quo tempore fuerit translatum Imperiū in Germanos. Quo quidem tempore semper erat alius Imperator in Græcia, qui dicebatur Imperator Constantinopolitanus.

Et maius argumentum, quod potest esse est, de Iulio Cæsare, qui dicit se Gallias deuicisse, quod non est verum in totum: Cum semper Aluernia, Britannia, & plures aliæ Ciuitates supra Ligerim flumen existentes (quę suos duces habebant) nunquam sine continuis querelis paruerunt Romanis, vt constat ex Chronicis historiographorum: vt etiam dicit Oldradus consilio suo 69. incipien. consueuit dubitari. Imperatores Romani nunquam fuerunt in pacifica possessione orbis, cùm de his, vt suprà dictum est, nunquam gauisi fuerint pacificè.

Vnde, sub Valentiniano, vniuersa Gallia defecit. Exinde, coacti sunt Romani viuere, contenti sedibus suis & legibus, nec existimauerunt deinceps alias nationes deuincere, nisi media virtute Gallica, vt satis patet ex chronicis: quæ quidem etiam allegandæ sunt decisionibus causarum, & credendum est illis etiam in iudicio, vt dicūt Bal. & Anto. de But. in c. inter dilectos. extrà de fide instrum. gl. in verbo, transtulit. in c. venerabilem. de. elect. gl. 1. circa medium. in c. literis. extrà de in integrum restitu. Bar. in l. 1. col. 6. & ibi do. meus Ias. & alij. ff. si cer. petar. glo. & Geminia. in ç. placuit. 16. d. l. 2. & Geminia. in c. in nomine domini. 22. distinct. & glo. 3. & Geminia. in c. 1. 27. distinction. & idem Geminia. in cap. absit. 30. dist. & gloss. in procem. fforum. §. hæc autem tria. in verbo, vrbibus.

Et idem de libris historiarum, quo ad facta antiqua. Geminianus in c. quamuis. ante finem. 21. dist. Feli. in c. cum causa. extra de proba. & in dicto cap. inter dilectos. in 8. col. ext. de fide instrumentorum.

Si igitur ex prædictis, propter vim illatam populis Galliæ, debeant dicere se dominos, prout dixi suprà, post Inn. in d. c. super his, in fine extrà. de voto, & voti redem: clarum est, quòd ille titulus eis nihil opitulari potest per supradicta.

Nec inuenio alia iura, quæ eis prodesse possint, nec etiam titulos aliquos allegant.

Et vltra prædicta, pro opinione dicentium, & tenentium, nunquam fuisse vniuersalem Monarchiam in mũdo, nec Imperatorem vnquam fuisse dominũ totius orbis: Adduco fundamenta sequentia, quæ faciant contra illos, maximè, qui se dixerunt dominos totius orbis, prout fecerũt quidam Imperatores, de quib. sunt leges in libris Codicis, & digestorum. Primò tempore Iustiniani qui quandoq; se dicit dominum totius orbis, vt supra dixi in legib. allegatis, maximè in l. 2. C. de offi. præfecti prætorio Affricæ. Nam illud non est verisimile: Cum, vt habetur in auth. vt preponatur nomen Imperatoris. col. 4. vbi vtitur his verbis: Qui sub Imperio nostro sunt, aut quos nostrum regit Imperium, & ibi: post, in quo nos Deus Romanorum supposuit rebus, & in §. sed hoc tempore. insti. de his, quæ sunt sui, vel alieni iuris. ibi: nullis hominibus, quæ sub Imperio nostro sunt. & in l. 1. C. de sum. trin. & fide catho. ibi: quos clementiæ nostræ regit Imperium. Quos tex. non intellexerunt, & nimis crudam interpretationem ad illos fecerunt Doctores vltramontani: Qui voluerunt illud verbum relatiuum, vltra suam naturã extendere: cum de natura sua sit restrictiuum, dictionis præcedentis. notant doctores in d. l. 1.

Tempore verò Theodosiani, & Honorij, qui fecerunt l. mercatores. C. de commercijs, & mercatoribus erant plures non subditi Imperio. Et tempore etiam Alexandri quarti Imperatoris, vt satis constat ex l. omnib. ciuitatibus, quæ sub Imperio nostro. ff. ad Trebel. Et quod plus est, ex chronicis constat, quod tempore Antonini 12. & Commodi, Lucij, Antonini, & Marci Antonini, plures erant nationes non subditæ Imperio. Ex quo constat, quod relatio Iuliani, conditoris illius legis deprecatio, non est vera, & quod nõ est verisimile, quod Imperator ita responderit, quoniam veritas erat in contrarium. Nec etiam est credendum Iuliano, cum fuerit malæ vitæ, & modicæ æstimationis, & Tyrannus, & sic non omni exceptione maior, & vocatus fuit Didius Iulianus, qui tyrannicè imperauit per aliquod tempus, & pauci eũ inter Imperatores enumerant: & sic non multũ facit illa lex deprecatio, cum conuincatur dictus Iulianus de mendacio, eò, quia tempore Antonini 12. Parthi non erant subditi Imperio, cum Marcus Ant. qui eidem successit, eosdem debellauerit Germanos, Marcomannos, Squados, Sarmatas ingenti virtute, vnà cum filio Cõmodo Ant. superauerit. Tempore cuius Commodi Antonini, Britones non erant subditi imperio, nec etiam Arabes. Nam illo tempore regnabat Lucius Rex Angelorum.

Et sic constat, quod illis temporibus nunquam aliquis Antoninus fuerit mundi dominus, saltem vniuersalis: quicquid dixerit ibi Iulianus: ex quo satis responsum est ad illam legem deprecatio, & ad omnes leges Iustiniani, & Imperatorũ per [illegible] tem in contrarium ad oculum demonst[illegible] chronicas historiographorum, vt dictum est.

Item etiam d. l. deprecatio. cum extrauag[illegible] ad reprimendum, laborent eodem morbo, [illegible] ab indignato Principe factæ sunt. Prima, ab [illegible] nino, propter piratas. Idem, secundũ Bar[illegible] extrauaganti: in Henrico, qui indignatus [illegible] cit propter Principes, qui terras imperij occ[illegible] bant, & maximè propter Robertũ Siciliæ Re[illegible] propter quem fuerunt factæ duæ extrauag[illegible] scilicet ad reprimendum, & qui sint rebe[illegible] tamen postea fuerint reuocatæ per Clemen[illegible] quartum. clem. pastoralis. de senten. & re iu[illegible] de à Principe irato factum non disponit. l. 1. [illegible] const. Principum. §. sed quod Principi. inst. de [illegible] tu. l. metũ. §. sed cum prætor. ff. quod metus c[illegible]

Imò quod plus est, ex dictis doctorũ prædic[illegible] opinionem tenentium, clarè ostenditur, co[illegible] rietas omnium Imperatorũ, & iurisconsu[illegible] cum Iustinianus in §. sed si ab hostib. instit. qui[illegible] modis ius Patriæ po. sol. dicit Imp. Roma d[illegible] habere limites, & fines: si enim Imperator h[illegible] ret vniuersale dominiũ ratione sui Imperij, n[illegible] haberet limites, nec essent aliqua limina Impe. & quæ caperentur de facto, nõ censerentur re[illegible] postliminio, vt patet in l. à postliminio. §. à p[illegible] ff. de captiuis postlim. reuersis. & in l. qui à latro[illegible] bus. ff. de testam. & sic cum limina habeat Imp[illegible] rium à limitato loco non orbe, nescio quomo[illegible] dici possit Imperatorem esse dominum orbis.

Et faciunt adhuc vltra prædicta contra eos l[illegible] ges ipsorum, quæ dicunt Imperatorem, seu pop[illegible] lum Romanum habere hostes. l. 1. C. de off. præ[illegible] cti [illegible] frice. §. 1. in auth. de hæred. & Fal[illegible] ff de collat. l. in bello. l. postliminium. l. host[illegible] de capti. & postli. reuersis. & ille Rex in d. l. p[illegible] minium, facit multum, in quantũ dicit [illegible] & omnes liberos populos Regesq; moribus[illegible] bus constitutum, & ibi: Regem socium, [illegible] cum. cùm populus, aut Rex liber dicatur, q[illegible] lius alterius populi potestati subiectus est, vide[illegible] in l. non dubito. ff. de captiuis, & postlim. re[illegible] & gl. in d. l. hostes. Vbi tex. in fine etiam loqu[illegible] de Germanis & Parthis hostib. Romanorũ, [illegible] antea socios, & confœderatos appellauerun[illegible] non dubito. & d. l. postliminium, quæ quid[illegible] ges postliminium. & hostes. fuerunt cond[illegible] Vlpiano, & Paulo iurisconsultis, tempore Ale[illegible] dri Imperatoris, qui statim regnauit post An[illegible] nos, qui inceperunt anno Christi 154. & fuer[illegible] quinque, aut sex, & finierunt in Bassiano An[illegible] no, & Aurelio Antonino, post quos fuit dictus Ale[illegible] xander, anno Christi 224.

Et sic constat, quòd ille Iulianus, de quo in l. deprecatio. non dicit veritatem, & per hac a[illegible] lam legem plenissimè constat esse responsum.

Albericus verò, ad illam l. vlterius respond[illegible]

dodicit, quod licet Imperator in vno loco dicat se mundi dominum, tamen alibi fatetur melius esse qui non erant Imperio subditi. Alij enim erant hostes, alij fœderati, alij Reges, alij amici: vt in d. legib. hic ante all. & d. l. mercatores. C. de cõmercijs, & mercatoribus.

Ad c. in apib. facilis est responsio: Quia licet dicatur, quod in vno Regno debeat esse Rex, non sequitur, quod nõ possint esse diuersa Regna: Imò quod plus est, Deus ordinauit à principio plures Reges, & in vnoquoq; Regno vnum Regem. Nec hoc prohibet d. c. in apibus. nam vnus apis nõ est Rex omnium apum de mundo, imò in quolibet vase apum est vnus Rex: nec omnes grues de mundo sequuntur vnam, sed vna cõgregatio sequitur vnam, & alia aliam, & sic in quolibet Regno erit Rex, vel in qualibet ciuitate vnus Rector: quandoque tamen reperitur duos fuisse Imperatores. l. Impatores. de pact. & l. diui fratres. ff. de pœnis. & ita nullum tex. declarat Io. de Turrecr. in d. c. in apib. Vbi respondet ad iura pro parte contraria allegata, tenendo etiam, quod nunquam fuit Monarchia vniuersalis.

Ex quib. constat responsio generalis ad omnia iura dicentia, quod Imperator est dominus totius orbis, & habet Monarchiam. Est verum, Orbis, scilicet subiectus Romano Imperio, cum tempore, quo translatum fuit Imperium per populũ in Principem, transtulerunt ei omne Imperiũ, quod habebant in toto orbe. Cum ergo totus orbis vniuersaliter non tunc subijceretur ipsi populo Romano, sed tantũ vna pars, debet intelligi illã partẽ esse vniuersaliter illum totum orbem, & non vltra. Quia si extenderetur ad partes etiam tunc nõ subditas Imperio, sequerentur tot inconuenientia, quot in mense scribi non possent. Sequeretur enim, quod transtulisset in eum plus iuris, quàm habuisset: sequeretur etiam, quod potestatem habuissent tollendi ea quæ de iure diuino erant introducta, vt puta regna, & dominationes, de quib. supra dictum est. Et sic illa generalitas seu vniuersalitas restringitur ad habilitatem. l. eum. ff. de iudicijs. notatur plenè per do. meum Ias. in l. 1. §. nunciatio. col. 4. ff. de no. ope. nun. Et ne sequatur absurdum notat Fel. in c. cognoscentes. col. 6. extra de consti. Absurdum enim esset, & contra iuris dispositionẽ, quod populus Romanus transferendo omnem potestatẽ quam habebat in Principem, plus iuris ei dedisset, quàm habuisset: & ideo illa vniuersalis locutio, seu generalis, debet ad partem mundi subditam Romano Imperio restringi, & non alias partes eidem non subditas extendi, ad euitandum inconuenientia, & absurda, de quib. supra dictum est: & ne incidant in mendaciũ, quod fecerent, vt notoriè constat ex omnib. Chronicis mundi. Et etiam ad id, quod est possibile restringatur. Floria. in l. cũ debere. ff. de serui. vrba. præd. ... & non ad impossibile, ꝙ esset hoc casu.

Nõ obstat vlterius, quod voluerunt dicere multi, tenentes partem contrariam vltra solutiones prædictas ad tex. supra allegatos, maximè ad c. cõuenior. 23. q. 8. vbi dicitur quod Imperatori licent omnia, & ipsius sunt vniuersa. Quia vltra responsionem, quæ dari potest, quod hoc possit esse verũ in suo Imperio, & infra fines, & limites sui imperij: non quia ibi dicitur decisiuè, sed solùm erat vna allegatio partis, vt ibi patet.

Et ad c. quo iure. 8. d. responsio est in promptu: Quia ibi loquitur tã de Regib. quàm Impatorib. Duo enim sunt (dixit ille tex.) quibus principaliter hic mundus regitur autoritas sacra Pontificũ, & Regalis potestas: non enim dicit Imperialis. Vnde nec regularitas orbis quiesceret in eo, quia tunc nec esset opportunum Ecclesiam Dei in sua regularitate quiescere, quæ mundum vniuersum regit, & sub qua omnis spiritus requiescit. c. solitę. de maio. & obed. in c. conuenior. 23. q. 8. in c. si Imperator. 96. d. qui nec priuilegium à sede Apostolica sibi indultum conseruare potuit. Ideo propter defectum Imperatoris necesse fuit, quod Reges Franciæ subuenirent Ecclesiæ afflictæ: quibus & à Deo hoc donatum est semper. c. hortatu. 23. q. 8. c. Adrianus. 63. d. Et ideo ille tex. in d. c. quo iure. melius intelligi debet de Rege Franciæ, q̃ de Imperatore, cum plus Reges Franciæ subuenerint Ecclesiæ quàm Imperatores, vt supra dixi: & ille tex. in d. c. quo iure. non loquitur decisiuè, & pręcisè, sed tantum exemplatiuè, vt satis ibi confitetur glossa.

Et pro responsione l. 2. ff. de of. præfe. præto. Africæ. Quæ lex fuit Cõstantini, quo tempore translatum est Imperium in Gallos, scilicet in Carolũ Magnum, de quo ante dixi in terminis illius legis, non probat, quod Imperator fuerit dominus vniuersi orbis, nec quod habuerit vniuersale dominium, imò nec habuerit dominiũ in Gallia, in his verbis ponderatis ab omnib. tenentibus partem contrariam, scilicet in partibus Hispaniæ, & Galliæ, siue Francorum: & nota verbum, In partibus. non enim dicit, quod Gallia subesset Imperio. Verum est bene, quod aliquæ partes Galliæ, fuerunt tunc iuris Italici, vt patet in l. fi. ff. de censib. & quæ forsitan obediebant imperio Romano, vt erat Massilia Narbonen. Viennensis, & illa pars Burgundiæ, quæ Allobroges attingit, quæ clauditur Rhodano fluuio, quæ erant de Regno Francię, & de facto à Romanis imperatoribus occupabatur, quæ etiam de facto per Theodobertum regem Franciæ nepotem ex filio Clotarij regis recuperatæ sunt, & denuo Franciæ regno additæ, & vsq; ad hæc tempora conseruatæ.

Vnde ergo bene dicit tex. quæ in partib. Gallię, seu Francorum, quia & illæ partes sub Gallia Aquitanica, vel secundum Plinium Lugdunensi, comprehenduntur, vnde nec per hoc concludit Gallias vniuersas subesse tunc Imperio.

Ad l. ſi duos. §. 1. de excuſa. tut. ibi. Vniuerſo orbi conueniens eſt, cuius ſubiectum eſt capitulum. Nam ille textus nihil facit, & etiam ſunt verba Antonini Pij, de quo in l. deprec. iam pluries ſupra alleg. & non ſunt ibi deciſiuè poſita, ſed allegatiuè: allegando quandam epiſtolam illius Antonini Pij miſſam Comiti Aſiæ ſolùm. Et ſic, ex illa ſpecificatione præcedente reſtringitur illa vniuerſalitas, ſeu generalitas, ſcilicet vniuerſo orbi Aſiæ, & ſic iſta vniuerſalitas hic limitatur, & diſtinguitur in illo caſu, cum ſit ex epiſtola Antonini Pij ſcripta comiti Aſiæ, quod fit de iure. notat d. meus Iaſo. in l. ſi conuenerit. col. vl. ff. de iuriſ. omn. iud. per textum in l. quoties. C. familiæ erci. per quem Bal. notat ibi, quod verba generalia indefinitè prolata recipiunt à verbis ſpecialibus intellectum: & plura alia ad propoſitum adducit idem do. meus Iaſo. in l. ſi de certa re. & in 1. & 2. col. C. de tranſa. faciunt, quæ dicit Ale. in conſi. ſuo. 22. in fine. in 1. vol.

Cùm ergo prædicta epiſtola fuerit ſolùm miſſa comiti Aſiæ, nō extendetur vniuerſalitas ſequens vltra diſtrictum commiſſum dicto Comiti, quia etiam extra territorium ius dicenti non paretur: & cùm Comes Aſiæ ſolū haberet adminiſtrationem in Aſia, vt ſonant verba, ſcilicet, Comiti Aſię, non extendetur illa vniuerſalitas, vltra ſuam adminiſtrationem.

Et etiam facit, quia Epiſtola non probat nec ligat non recipientes, vt ſatis probat, Bar. in l. filiusfam. ff. ad Maced. Ex quo ergo non conſtat, quod alij receperint prædictam Epiſtolam, & tacuerint, non eos ligauit. cùm etiam Epiſtola non probet. notant Bal. & alij in l. non nudis. C. de probat. & etiam ſatis ſuprà demonſtratum eſt, quod nunquam Antoninus fuerit dominus vniuerſi orbis, imò ſuo tempore erāt plures Reges, & Principes, qui non erant tunc ſubditi Romano imperio.

Ad dicta Bar. & aliorum dicentium Reges peccare, qui negant Imperatorem eſſe dominum orbis, & dicentes contrarium, eſſe hæreticos, & etiam eos eſſe hæreticos fundantes ſe ex dicto Lucæ ſecundo: Exiuit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, cùm hoc non probet neceſſario, quod ergo Cęſar fuerit dominus vniuerſi orbis, prout in veritate rei non erat. Nam non ſequitur, exiuit edictum, igitur eſt dominus: nec per hoc probatur in Imperatore eſſe dominium. Non ergo ſequeretur: Cùm Turca magnus, dicat ſe dominum orbis, quod hoc ſit verum: ſæpe enim gloriantur domini Principes in aſſumptione titulorum generalium, quos tamen non habent, nec vnquam habuerunt, nec in æternum habebunt, vt de illo Turca magno, & ſatis demonſtratum eſt in pluribus alijs.

Et etiam vellem ſcire, quomodo hoc probaretur, quod per hoc quis efficeretur hæreticus, nam iſtud nō eſt nec de præceptis Eccleſiæ, nec de præceptis decalogi, nec de contentis in ſymbolo, vt ſuprà dixi in prin. huius ſecundi tractatus: & lic[...] ſit in Euangelio, non tamen eſt ib præceptiue, [...] ſolum narratiue.

Ex quo etiam quod plus eſt, reperio contra[...] fuiſſe determinatum per ſummos pontif[...] dixerunt, & ordinauerunt Regem Franc[...] nem recognoſcere in ſpiritualibus & tempora[...] bus. d. c. per venerabilem, qui filij ſint legit[...] qui tex. loquitur de iur. & non de facto. quia nu[...] quam ſummus Pontifex loquitur in facto: ſed [...] iure tantum. gloſſ. eſt in c. conſultationi. in gl[...] fi. extra de tempo. ord. quam glo. in termin[...] ſtris reputat ſingularem Fel. in c. cum non lic[...] extra de præſcript. vbi addit, quod illam gl. [...] Card. Alex. in c. quæ in Eccleſiarum, in verbo[...] debatur. extra de conſt. & quod illam gloſſ. & [...] terpretationem firmat Pan. in c. nouit. & ibi [...] extrà de conſti. & facit text. in l. mora. in prin. [...] vſuris, ibi: neq; conſtitutione vllâ, neq; autorita[...] ris quæſtione decidi poſſe, cùm ſit facti ma[...] quàm iuris, & facit tex. in l. eum quem. in fi. ve[...] facto autem conſulentibus. ff. de iudicijs. Ci[...] tanquam habens omnia iura in ſcrinio pecto[...] nunquam de facto loquitur, ſed de iure: quod e[...] iam ex pluribus rationibus, ex illo textu ponder[...] ri poteſt, maximè in prin. in ver. inſuper. ibi: ſi[...] iuris alterius læſione, in eo ſe iuriſdictioni noſtr[...] ſubijcere potuit. Ad quæ verba aduertendum e[...] cùm ſi verum fuiſſet, quòd Rex Francię fuiſſet ſu[...] iectus in temporalibus Imperatori de iure, non potuiſſet ipſe Rex Franciæ ſine magna læſione iu[...] ris alterius, ſcilicet, Imperatoris ſe ſubijcere alien[...] iuriſdictioni, ſcilicet Pontificis, maximè, cum tr[...] ctaretur de legitimatione filiorum, & conſequen[...] ter de ſucceſſione Regni, & alijs feudis [...] buiſſet interueniſſe autoritas, & conſenſus ſpec[...] lis ipſius Imperatoris, in iſtis feudis maioribus [...] tex. in c. naturalis. vbi omnes notant, ſi de i[...] fuerit controuerſia. vbi gloſſ. & omnes [...] poſt eam in vſibus feud. Imò, Papa in tali [...] riſdictione Imperatoris non poteſt ſe intromi[...] re, vt tenent omnes in c. ceterùm. de iudicijs [...] giſtę. in l. Gallus. §. & quid ſi tantùm. ff. de li[...] poſthu.

Ei facit text. in l. 2. ff. de natal. de reſtituen[...] Bal. & Pau. de Ca. in l. 1. C. de iure aureo. annu[...] rum. per illum tex. quod tamen intellige, niſi [...] cerneret materiam peccati. gloſſ. in c. ſi duob[...] tra de appella. Inno. in c. licet extrà de for. com[...] Abbas. in c. nouit. extra de iudicijs. vel in c. 1. [...] de conſtitu.

Et ſi dicatur, quod in d. c. per venerabilem [...] gis tractatur de efficacia & validitate matrimo[...] quàm de legitimatione filiorum, ex quo pote[...] ad ſummum Pontificem ſpectare cognitio. Cu[...] cauſæ matrimoniales debeant coram Iudic[...] Eccleſiaſtico terminari, & per ſummum Pon[...] tificem ſuper talibus eſt diſpenſandum, [...]

...ralium.notatur in c.lator.qui fil.sint legit. & in dict.cap.per venerabilem, & per Bart. in leg. Titia.ff.sol.mat.Ex quo dixerũt quidam, quod Papa potest incidenter filios naturales in temporalibus legitimare, licet non principaliter: quod tamen multi dicunt, non affirmant in d. c.per venerabilem.

Ad prædicta respondetur, quod ille textus loquitur in legitimatione vera & expressa, quia aliàs non fuisset opus dicere, quod potuerit Rex subijcere se iurisdictioni summi Põtificis, quia si fuissent tum causa matrimonij, ipso iure iam fuisset subiectus: & ideo lex non loquitur in casu arido, sed viridi, vt patet in le. Arriani. C. de hæriti. & in casu non dubitali.l. Labeo.ff.de Carb.edi.

Et etiam, ex quo certum erat matrimonium non fuisse verum, vt ibi dicit tex.& gl.in verbo, videbatur.& ideo filij erant naturales tantum, & nõ legitimi. ex quo requirebatur legitimatio filiorũ natorum ex illo matrimonio, quam Rex petijt, quam poterat facere: non tanquam pater, sed tanquam Princeps cum subditis, vt ibi satis notatur. ... erat Princeps neminem recognoscens, & non subditus Imperatori: quia si fuisset illi subditus non potuisset legitimare, quo ad feuda, vt dicunt omnes in d.§.naturales.

Et cum dicatur, quod potuit tãquam Princeps, ergo de iure, cùm istud dicatur per summum Pontificem, cum verba illius diriguntur ad ea, quæ de iure fieri possunt, & non ad ea, quæ de facto.l.ex facto ff.de vul.& pup.subst.ca.eam te.de rescrip. l.fi. C.de testa.mili.l.2.C.de noxal.& si hoc non intelligeretur de iure, sequeretur quod Papa voluisset sustinere Regem Franciæ contra Imperatorem in his quæ facere non posset, & sic in male gestis, quæ videntur illicita: vnde ex eo fonte, ex quo iura prodeunt, sequeretur iniuria, quod non est dicendum. Ex quo credo dicendum, quod ille tex. in d. c.per venerabilem. loquitur de iure & non de facto contra gl. ibi, contra quam etiam tenent Inn. Abbas Fel.& plures alij in d. c.nouit. extra de iudicijs.

Et facit tex.in d.cap. nouit.extra de iudicijs.pro huiusmodi interpretatione, quod ille tex.in d. ca. per venerabilem.debeat intelligi de iure & nõ de facto, secundum gl.ibi, sic inducendo. Dicit enim ibi text.non enim intendimus de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium, loquendo de Rege Franciæ: in quibus verbis facio hoc fundamentum. Si enim rex Franciæ habuisset superiorem Imperatorem in temporalibus, non potuisset cognoscere de causa vertente inter ipsum & Regem Angliæ, ... suum vasallum occasione comitatus Pictauen. cum ageretur de causa feudali, sed debuisset Imperator cognoscere.ca.1. Apud quem vel quos ... feudi terminetur, in vsib. feud. & faciunt ... Bal.& Iac.de Beluisio & alij in c. 1. de ... in maritum facta. Quod si est quæstio inter maiores, vt sunt Duces, Comites & Reges, in quibus non potest faciliter habere iudicium, Imperator est iudex, & non alius c.1.de lege Corradi, in vsib.feud.idem Bal.in l.1.ff.de rerum diui. Cum ergo ille tex.in d.c.nouit.dicat, quod illa quæstio feudi debuit determinari per Regem Franciæ dominum feudi, cum ad eum spectet & nõ ad alium, patet, quod de iure Imperatori non subiacet. Et hoc ibi tenet Pan.duabus rationibus, quas vide, imo nec vnquam iugum Imperij suscepit, vt tenet Luc.de Pen. in l. vnica. Co. de colonis Palæstinis, lib.11.

Ex quo sequitur, quod si Rex Franciæ non sit illi subditus, quod ipse Imperator non est mũdi dominus, quod indubitãter teneo verum ex supradictis & multis alijs rationib⁹, q̃ hic possent adduci: sed cũ ex euidẽtia rei, & per existentiam aliorum Regnorũ, quæ semper fuerunt in esse tẽpore imperij Romani, dicẽdum est indubitanter, ꝙ nunquã fuit vsque ad hæc tempora aliquis Imperator, qui fuerit vniuersalis mundi dominus.

Ex quo tamen Romani præ cæteris maiorem dominationem in hoc seculo habuerunt, & exinde nomen Regium odiosum fuisse apud eos, assumpserunt pro eorum Principe post Reges, consules & dictatores, nomen Imperatoris. Ideo videtur inter omnes huius mũdi Principes ratione illius dignitatis esse primus & cæteris excellentior, non tamen per hoc sequitur, quod sit mundi dominus, & sic quod alij propterea eidem subijciantur, quoniam nunquam fuit ita ordinatum, neq; à Deo, neq; eius Vicario, neq; ab habentibus potestatem hoc ordinandi seu disponendi.

Potest tamen dici, quod adhuc rex Franciæ ita potest dici Imperator in suo Regno, prout infra dicam, prout rex Romanorum in suo regno dicitur Imperator: & quod tale Imperium est ita in Rege Francorum, sicut in rege Romanorum. Cum, vt habetur in Chronicis Eusebij, Imperiũ fuit trãslatum de Græcis ad personam Caroli Magni Regis Francorum.& facit 63.dist.c. ego Ludouicus. & ibi not.in vlt.glo. Et virtute istius translationis Carolus Magnus, & sui successores, receperunt potestatem imperialem in omnibus regnis, prouincijs & terris: Præsertim occidentalibus, quæ non erant ante tempus dictæ translationis sub potestate dicti Caroli, & etiam petendi & exigendi à Regibus & Principibus Regnorum, prouinciarum, & terrarum huiusmodi subiectionem Imperatori debitam: Ita quod sicut olim populus Romanus ius & potestatem transtulit in Imperatorem, vt patet.ff.de orig.iur.leg.2.§.nouissimè.instit.de iure nat. gentium & ciui. §. sed & quod Principi. ff. de constit. Principum. leg. 1. Et postmodum, ex diuisione ipsius Imperij, quæ fuit per Carolum Magnum, Aquisgrani solenniter congregatis omnibus proceribus totius Regni, Ludouicum filium suum Aquitaniæ Regem cun-

ctorum cõsilio sibi totius Regni & Imperialis nominis hæreditatem sub anno Domini 800. constituit: Impositoque capiti eius diademate, Imperatorem & Augustum appellari iussit. Richardum verò nepotem suum filium Pipini filij sui Italiæ præfecit & appellari iussit. Post hoc idem Ludouicus, qui Pius est cognominatus, mortuo patre suo, generalem conuentum Aquisgrani sub anno Domini 817. habens, filium suum primogenitum Lotharium nominis atque imperij sui constituit, & cæteros Reges appellatos, vnum Aquitaniæ, s. Pipinum, alterum Bauariæ, s. Ludouicum præfecit. Ex quo ex huiusmodi translatione semper remansit potestas Imperialis apud Francos. Imò, primò habuerunt nomen Imperatoris, cum dicto Ludouico fuerit impositum diadema, & Imperator & Augustus ex iussu Caroli Magni vocatus fuerit. Et licet postmodum anno Domini 842. orta fuerit guerra inter tres fratres, videlicet Ludouicum, Carolum & Lotharium, post bellum inter eos habitum, anno præcedenti apud pagum Antissiodoreum, in loco qui dicitur Fõtaines, in quo à neutra parte fuit triumphatum, secũdum Eusebium, & Imperium remanserit apud Lotharium, qui appellatus fuit Imperator: tamen potestas Imperialis etiam remansit apud Carolum, qui habuit Regnum occidentale Francorum, à Britannio mari, vsque ad Mosam fluuium, & vocatus fuit Rex Galliæ: Sed tamen cum potestate Imperiali in suo Regno, quam semper vsque nunc exercuit, & adhuc exercet, faciendo ea omnia, quæ Imperator in suo imperio. Ex quo etiã potest dici, quod præscriptio tanti temporis, cuius initij memoria non extat, in contrarium ei prodest. Dicit tamen Bal. in tit. de prohibita feudi aliena. per Federicum. §. fi. col. pen. in fi. quod licet dictus Rex Franciæ sit super omnes Reges, & quo ad subditos suos sit in Regno tanquam corporalis Deus, non tamen, vt dicit, est alter Imperator.

Sed quia tamen postmodum ab Ecclesia Romana maior dignitas reputatur dignitas Imperatoris, & propter approbationem, quã fecit Eccle. Rom. de impio, illud transferendo de Francis, seu Gallis in Germanos, in personam Othonis: de quo legitur in c. synodo. 64. dist. quàm Regum, in omnibus locis indifferenter: extra Regnum Franciæ semper Imperator sedet à dextris, & Rex Franciæ à sinistris, & sic præcedit Regem Franciæ propter autoritatem & præeminentiam, quam habet ab Ecclesia, ex vnctione & coronatione, quã recipit ab Ecclesia Romana, vt dictum est, & habetur in c. per venerabilem. extra de elect. & notatur in pluribus locis. De huiusmodi translatione est magna altercatio. Sed cum nõ sit magnæ vtilitatis, & sit iam hæc pars satis onerata, me remitto ad tractatum Io. le Cyrier de primogenitura, in 12. quæ. secundi libri. vbi per 7. aut 8. col.

VIgesimanona consid. An etiam, si elect... Imperatorem nondum sit coronatus, q... te coronationem dicitur tantum Rex Roma... rum, præcedere debeat Regem Frãciæ. Hæc q... stio fuit hoc anno Domini 1521. in mense Sep... in oppido Çaleti, vbi fuerunt ambasciatores... gati Caroli Illustrissimi electi in Imperatore... Regis Hispanorum: inter quos erat nobilis &... stantissimus vir dominus Mercurinus Cancel... us electi in Imperatorem, & legati Francisci C... stianissimi Regis Franciæ: Inter quos erat N... & excellentissimus vir dominus Antonius ... to, Cancellarius Regis Frãciæ: inter quos fu... stio de præcedentia. Mouebatur prædict... nius ea ratione, quia prædictus Carolus licet... set electus in Imperatorem, non tamen era... huc vnctus & coronatus, & sic tantum erat ... Romanorum, qui tanquam rex Romanoru... vngitur nec coronatur ab Ecclesia: & etiam ... esset Rex Hispaniæ, tamen, quia non vngitur, ... dictus Cancellarius Frãciæ debuit præcedere C... cellarium prædicti electi in Imperatorẽ: cò, ... Rex Franciæ erat vnctus & coronatus, prædict... rò electus in Imperatorẽ, & rex Hispanorum ... erat vnctus nec coronatus.

Ex parte verò dicti domini Mercurini Canc... rij electi in Imperatorem, multa in cõtrarium ... cebantur, & quod prædictus electus erat vnctus ... coronatus ab Archiepiscopo Colonien. ad que... pertinet eidem Regi primam vnctionem & co... nationem impendere, prout tenet Inn. in c. ve... rabilem. extra de elect. dicam plenius.

Decisio huius controuersiæ pendet ex dubio ... quenti, videlicet: Nunquid electus in Regem ... in Imperatorem à Principibus habentibus po... statem eligendi, vel à maiori parte possit stat... ipsa electione licitè nomen Regis assumere, ... na Regni & impij, tanquam habens eande... testatem, quam Imperator in Italia, & in ... uincijs Regno & Imperio subiectis admi...

Ad istud dubium videtur primò dicend... electus in Imperatorem non potest sibi assu... nomen Regis, nisi approbationem suam ab ... clesia factam. quod sic probatur: Examinatio ... sonæ electi in Regem Romanorum, pertinet ... Ecclesiam Romanam. ca. venerabilem. §. ... extra de electione. cle. Romani. versi. præ... que. de iureiu. Et non solum examinatio, ... probatio & nominatio, vt dicit ibi tex. Qu... dem examinatio non videtur fieri ad aliũ ... nisi vt examinata prius persona ipsius, vel ... persona eiusdem electi, approbetur, vt sic ... approbatione demum possit, sicut in electis ... gnitates Ecclesiasticas regulariter obseruatur, ... patet in c. nosti. extra de elect. & in ca. qualiter ... dem tit. & c. auaritiæ. eod. tit. lib. 6. Ergo videtur ... quod approbatio electi in regem Romanorum ... etiam si sit electus à Principibus in concordia ...

debet ab Ecclesia Romana, antequā administret, nec nomen Imperatoris assumere, vt dicit glo. in dicta cle. Romani. in verbo, futur⁹. ibi: Ego enim. quem ad hoc allegat Fel. in c. eam te. in 2. col. extra de rescriptis. vbi amplè ponitur materia de electo, quam potestatem habeat ante consecrationem & confirmationem.

Secundò, sic: Si rex Romanorum ex electione concordi vel à maiori parte Principū electorum facta posset statim administrare iura & bona Regni imperij, ergo vnctio & coronatio, quæ Regi Romanorum Aquisgrani per Archiepiscopū Colonien. & vnctio & coronatio per Acchiepiscopū Mediolanen. in villa Modinen. secundario eidem ante vnctionē & coronationem Imperialem consueuerunt impendi, vt etiam notatur per Io. And. in d. cle. Romani. viderentur superfluæ & inanes, & de nihilo viderētur seruire, quod est absurdum & inconueniens, cum tales vnctiones & coronationes non videntur esse sine rationabili causa in ducta.

Tertiò sic: Rex Romanorum non habet eandē potestatem quam Imperator, qui non dicitur Imperator nisi post vnctionem & coronationē: cum, vt habemus in l. bene à Zenone. C. de quadr. præscrip. in fi. Vbi Imperator non concedit priuilegium ante infulas imperiales susceptas: Per quarum susceptionem intelligimus coronationem Imperialem: & sic videtur, quod rex Romanorum non habet eandem potestatem, quam postea factus Imperator. & facit tex. in l. athletæ. ff. de excus. tu. quē ad hoc allegat Barba. in c. eam te. in 2. col. extra de rescriptis.

Quartò faciunt tex. in cap. in nomine Domini: vers. eligatur autem. ibi: & futurus. 23. dist. & in cap. venerabilem. §. verum. ibi: eligendum in regem, vel Imperatorem postmodum promouendū. extra de ele. & in cle. Romani. ver. priusquam de iureiur. vbi dicitur. Ego enim rex Romanorum, futurus Imperator. Ex quibus omnibus patet, quod primo quis efficitur Rex, & postmodū futuro tempore Imperator, & sic Rex non videtur habere eādem potestatem quam Imperator: cum Rex prius existens postmodum promoueatur in Imperatorem, vt sic aliquid importet plus promotio in Imperatorem, quàm in Regem.

Quintò sic probatur, Nam nihil operatur antequam sit. l. 1. ff. de colla. bonorum. §. si impuberi. vbi dicit, præmatura est enim collationis species, cum adhuc viuat is, cui⁹ de bonis quarta debetur. l. 1. §. ex hoc rescripto. ff. de ventre inspiciendo. le. quoties. ff. de nouatio. Sed Imperator in sua coronatione dicitur oriri, & sic incipere esse. l. omnes. C. de ferijs. ibi: vel ortus imperij protulerunt. & ibi glo. quæ exponit: id est, coronatus, ergo ante hoc dicit Io. And. in data, lib. 6. in glo. quæ incipit, scire debes. Et tribus coronis coronari debet, vt notatur per eum in clēm. Romani. de elect. & dixi suprà.

Sextò probatur sic: Furtiuus est omnis actus & illicitus, qui exercetur in re præter voluntatem domini vel custodis, etiam si exerceatur per eum cui traditio fieri debet. l. si ex stipulatio. ff. de acqu. poss. l. nec ex vera. Co. de quadrien. præscri. sed per Christum B. Petro & successorib. tradita sunt vtriusq; Regni gubernacula, cœlestis, s. & terreni. 22. dist. omnes. 15. q. 6. c. alius. & c. nos sanctorum. & c. iuratos. 1. quæstio. 4. c. quia prælatus, in prin. & ca. ad Apostolicę. de re iu. in 6. Quicunq; ergo sine voluntate successoris B. Petri terreni Regni gubernaculum assumit, rem licitam facit. quod optimè probat Inno. per rationes in c. licet ex suscepto. de for. compe. & probatur in d. c. Venerabilem. extra qui fil. sint legit. quod ēt probatur Psal. 135. vbi dicitur: Qui fecit luminaria magna, Solem in potestatem diei, Lunam & stellas in potestatem noctis: in quo trāsumptiuè significatur Sacerdotium & Imperium, vt per solem sacerdotium significetur, per lunam imperium demonstratur. ca. solitæ. extra de maior. & obed. Luna autem non lucet, nisi per influentiam Solis, ergo nec Imperator nisi per influentiam à Papa. & cum hoc bene facit dict. le. bene à Zenone. supra in quarto fundamento. allegata in fi. dum dicit, Imperiales suscepimus infulas, vt dicatur infula, quasi influa siue influentia. de quibus infulis habetur in l. fi. C. de Iudæis. & in auth. vt omnes tam milites quàm militares iudices, in prin.

Septimò probatur sic: Nullum imperfectum operatur perfectè, aliàs perfectum ab imperfecto non dignosceretur. le. ædificia. §. perfectissimè. ff. de ædil. edict. Perfectum autē non est, cui aliqua particula deficit. l. cum Sylleianum. C. ad Sylleia. Probat Philosophus 5. Metaphysicæ. ca. de pfecto. & hoc etiam probat lex dicens: neque balneū, aut theatrum fecisse intelligitur, qui ei propriam formam, quæ ex consummatione contingit, non dederit. l. si is qui quadringenta. §. quædam. ff. ad leg. Falci. Hinc dicit d. meus Ias. in l. si pro fundo. & in l. sub prætextu, secunda. & in 2. col. C. de transact. quod imperfectum & nullum idem sunt. sed constat, quod ante approbationem, vnctionem & coronationem aliqua pars imperiali dignitati deficit, alioquin esset superflua: quod nemo sanæ mentis probabit, vt l. si ita quis stipulanti. ff. de euictio. l. posthumus. ff. de captiuis & postli. reuer. ergo nō est perfecta, & sic non potest perfectè imperialia operari, quod posset si ea quæ sunt iurisdictionis liberè exercere posset, cum tota sua potestas in hoc consistat.

Octauò probatur sic: Quoties sunt duo gradus successiui adinuicem ordinati, existens in vltimo non debet attingere ea, quæ sunt primi, sicut Diaconus ea, quæ sunt Episcopi vel presbyteri. c. Diaconus. & c. seq. 93. dist. vni commissum alius surripiat.

piat.l.consulta diualia.C.de testam.Et in electo in Imperatorem est considerare duos gradus. Vnum inquantum est Rex, alterum, inquantum promouendus est Imperator, vt d.c. venerabilem.de ele. & clarius in d.c.in nomine domini.23.dist.ibi. Dilectissimi filij nostri habeant. existens ergo in primo gradu, s.Regis, non vsurpabit quæ sunt secundi, s.Imperij.

Nonò probatur sic: Præceps & præmaturè vtitur quis gladio ante efficacem commissionem eiusdem.l.obseruare.§.fi.ff.de offi. proconsulis. ar. le.1. de execu.rei iudicatæ.& quis administrationi imprudẽter se immiscet ante administrationem decretam.l.fi.C.arbitrium tutelæ.& in auth.vt hi qui obliga.habere.perhibent res minorum.sed sic est, quod vterque gladi⁹ est apud Ecclesiam, quod notatur per verba Apostolorum, in quorum persona Ecclesia designatur: Ecce duo gladij hic, s.in Ecclesia: Et Christus dicit non superflua esse, sed dicit sufficit:& ideo cum Petrus gladium exercuit, nequaquam vt abijceret iussit, sed vt in vaginam conuerteret, quasi exercitium prohibens, non Imperium auferens. Exercitium autem Imperatori committitur in approbatione, Vnctione & Coronatione.arg.ff.de mili.testa.le. ex eo.& l. si Titi⁹.& in authen.de defens.ciuit.§.interim. collat.3.ergo ante hanc commissionem administrare non potest.

Decimò probatur: Electus ad militiam nõ prius miles est quàm stigmata receperit, & in numero militum sit descriptus.l.ex eo.& l.si Titius.ff.de testa.milit.l.1.stigmata.C.de fabricensibus, lib.12. Sic etiam Imperator licet sit in Imperatorem electus, donec habeat stigmata & insignia Imperatoris, non debet dici Imperator.

Vndecimò: Nam cùm post eius electionem requiratur confirmatio Papæ, & ingressus officij per coronationem iuribus supra alle. Sequitur, quod ante non habet plenariam potestatem, ergo non potest officium in inuitum exercere.le.Publius.ff. de cond.& de.in auth.de consulib. ca. hæc autem. colla.4.& in auth.de defens.ciui.§.interim. & leg. post duos.Cod.de aduo.diuer.iud. & ca.pen.extra de transla.præla.

Duodecimò: Cùm, vt ante dictum est, ante cõfirmationem, cõsecrationem & vnctionem, non dicatur Imperator, sed tãtum Rex Romanorum, ergo potestatem Imperatoris habere non debet: cum carentia nomine carere debent & effectu. l. à nullo.Cod.de ferijs.& ista tria vltima motiua facit Salic.in d.l. bene à Zenone. Cod. de quadrien. præscri.

Contrariam tamẽ opinionem, s. Quod statim electione facta possit administrare, tenẽt Bar. Bal. post glo.& Cy.in cle.l.bene à Zenone.Bar.in extrauaganti ad reprimendam. in verbo Regibus. & idem Bar.in l.ex eo.ff.de test.mili.& in le. sed & reprobari.in prin. de excus. tuto. & in prima constitutione Digestorum.in fine principij.gl.in c.le[...] mus.94.dist.Inn.in c.cum Ferrarien. extra de co[...] stitu.Collecta.in c.nosti, in fi. & ibi in apostillis[...] ver.sic nec Imperator.extra de postula.præla.P[...] in c.venerabilem.extra de ele.Fel.in c.eam te[...] 2. ver. similiter.extra de rescript. Old. consi[...] & consi.199.Albe.de Rosa. & Sali.in d.l.bene[...] none.qui mouentur rationibus seq.

Primò, Quia sicut matrimonium mutuo co[...] sensu perficitur.ff.de reg.iur.l. nuptias cũ [...] ita mutuo cõsensu eligentiũ, & electi acceptio[...] bet dici esse perfectũ, & est similitudo bona[...] sicut maritus vxorem tenetur defendere, v[...] de iniurijs.§.patiatur. Ita & Imperator Rempu[...] cam in vniuerso, & in particulari, vt in d.l.be[...] Zenone.& C.de nouo codice componen.in p[...] Sed videtur, quod ista similitudo non sit bona[...] vt dicit Rofredus Beneuentanus in libellis [...] Canonici, sub titulo de sponsalibus.in 1.col. S[...] matrimonium per sponsalia initiatur, per v[...] de præsenti complet, & per copulam carnal[...] cõsummatur. Ita matrimonium per electio[...] post consensum initiatur, in confirmatione [...] ficatur, & in consecratione consummatur.c.[...] & c.inter corporalia.extra de transla.præla.& [...] dicit Luc.de Pen.in l.mulier, in prin.C.de inc[...] lib.10.quòd matrimoniũ tantum dicitur incho[...] ri per sponsalia, & consummari per copulam ca[...] nalem allegat iura allegata.

Ex quo mihi videtur dicendum, Quod ista si[...] litudo non est sufficiens ad æquiparandum vnu[...] ad aliud. Ita quod sit verum argumentum, cu[...] etiamsi similitudo esset vera, quod non tantu[...] concludit identitatem, nec habet eandem ra[...] nem: & ideo non valet argumentum.Panor.in [...] quoniam frequenter.§.fin. in pen.col.extra vt [...] non conce.quasi similitudo non sit commoda [...] ratione nihil operatur, vt dicit idem Panor.[...] cum dilectus.in 3.col. extra de ordine cog[...] ideo cũ his sit alia ratio in matrimonio ca[...] quia solus consensus facit matrimonium, [...] cubitus, vt dictum est, & nihil vltra requir[...] perfectionem, non est hoc casu arguend[...] hunc casum: cum sola electio etiam cum co[...] su illius non faciat cum Imperatorem, imò [...] ritur consecratio, vnctio & coronatio iuribu[...] pra allegatis, igitur, &c.

Secũda ratio Salic. & aliorum pro hac op[...] ne est talis: quoniam, vt dicit, eiusdem vi[...] potestatis debet esse electio facta à Princip[...] lemaniæ, cuius potestatis & effectus erat electi[...] cta à populo Romano. Cum subrogatum s[...] seu assumat naturam subrogati. l. si cum.§.qu[...] iuriarum.ff.si quis cautionibus.le.1.§. hæc a[...] si quis se liber esse iuss. Sed electio olim fa[...] pulo Romano acceptatione secuta, erat tanta p[...] testatis, quod omnem iurisdictionem transfe[...] bat in Principem seu Imperatorem.l. 2. §. [...]

[illegible] ff.de orig.iur.&§.initio. & postea in Imperatorem.l.2.§.Cum .n. C. de veteri iure enucleãdo. &l.1.ff.de consti.Principũ.ergo & electio facta per illos Principes Alemaniæ subrogata loco populi Romani.c.venerabilem.de ele.idem debet operari,& sic seqtur, ꝙ virtute suæ electionis præest legi, vt ff.de legib.l.Princeps.& C.de legib.l.digna vox. Et per cõsequens habet potestatẽ Beneficia & Priuilegia concedendi, & contra iura dispensandi.

Istud argumentum non militat hoc casu. Cum licet sit verum, ꝙ ex electione facta per populum Romanum omnis iurisdictio,& potestas, quę erat penes populum Rom. fuerit translata in electum, non tamen fuit translatũ Imperiũ in eum, cũ tunc [illegible] esset Imperiũ saltẽ specialiter aut specificè, sed erat solũ potestas, q̃ fuit translata in Consules, Reges & Dictatores. Qui non fuerunt Imperatores, nec iura Imperij habuerunt: Nisi quia tanquã habens administrationem Regalẽ etiam dici potest Imperator. 2.Reg.8.c.Ibi. Iura Regis qui imperaturus est vobis, vt supra dixi. Et solum Imperium habuit initium à Deo, ex quo potestas Imperij assumi debet ab eius Vicario, cum eidem omnis potestas data fuerit, vt habetur Matth.28. ca. Data est ei potestas in cœlo & in terra.

Et etiam illa potestas, quæ erat in populo Rom. non est in Electoribus, cum iurisdictio integralis esset penes populum iuribus supra allegatis, nõ sic in Electoribus, qui nullam iurisdictionem nec potestatem Imperij habent, sed solum facultatem eligendi, d.c. per venerabilem. & c. Romani supra alleg. Et etiam, quia dicta potestas, quæ data fuit per populum Romanũ, nõ potest extendere effectum suum extra iurisdictionem populi Rom̃. & quam tunc habebat, cum extra territorium ius dicendi non paretur. l. fi. ff. de iuris. om. iud. Et ideò licèt Electores habeãt illam potestatem quam habebat populus, non potest attendi nisi quo ad regnum Romanorum, ex quo, vt videmus, per illam electionem dicitur solum rex Romanorum: Cum vt dicit tex. in locis supra allegatis, & postmodum fit futurus Imperator; s. per coronationẽ, vnctionem & consecrationem, vt dicunt tex. iuris Canonici. & tex. iuris ciuilis, s.d.l. bene à Zenone, in fi. ibi: ex eo tẽpore valitura, quod nutu diuino Imperiales suscepimus infulas. Et etiam, vt constat ex iuribus supra allegatis, Electio, quæ fit simpliciter per Electores Imperij, non est simpliciter subrogata in locum alteri⁹ electionis, quæ fuit facta per populũ, cum in hac sint additæ aliæ solennitates, & fuerit alio modo limitata, & qualificata: Et ideò cũ suis limitationibus debet procedere, vt s. per electionem tantum fiat rex Romanorũ, & postmodum per coronationem vnctionẽ & consecrationem [illegible] Imperator.

Tertiò arguit Salicetus sic: Negari non potest, quin ante coronationem rex Romanorum appel[illegible], & vt dicit verè. d.ca. venerabilem. de ele. & in c. in nomine Domini 23.dist. & si sic, quod Præpositus est ad regendum Romanos, & rempublicam Romanorum, vt in authen. vt præponatur nomen Imperatoris. in versic. mox authore Deo, &c. collatio. quinta. Ergo omnem potestatem, quam reges Romani habebant, habet, & quæ illi facere poterant, potest. d.§. initio. igitur, &c.

Ad hoc est clara responsio, Quod Salicetus satis fatetur, quod non est Imperator, sed solum rex Romanorum, ergo paruam habet potestatem: cũ reges Romanorum sint exacti, ita quod nulla potestas penes eos remansit. l.e.2.§. exactis. ff. de orig. iu. Et etiam, quia regnum Romanorum est hodie penes alium, s. penes summum Põtificem, per donationem factam per Constantinum: igitur nullam iurisdictionem habet, & si habet, dicitur tantum habere habitu, & nõ exercitium: quod idem est ac si nullam iurisdictionem haberet, vt in simili videtur tenere Barb. in ca. nouit. in 3. notabi. extra de iudicijs. Imò, si fuerit exactum nomen Regum, fieri potuit; cum etiam nomen Imperatoris possit per populum tolli. Quoniam, vt dicit Guil. de Cugnõ, & ibi Bar. qui eum refert in l. non ambigitur. ff. de legibus. posset hodie adhuc degradare Imperatorem, & eidem tollere potestatem Regiam: de quo dicto, an sit verum, vide Barb. in dict. cap. nouit. in 3. col. in 2. notabili. extra de iudicijs.

Quartò arguit idem Salic. sic. Hoc est in Papa, quod ex sola electione, acceptatione secuta, omnẽ habeat iurisdictionem. extra de ele. c. licet de vitãda. 23. dist. ca. in nomine Domini. ergo & idem in Imperatore. Cum vtrunq;, s. Sacerdotium & Imperium Deus de cœlo constituit, vt in auth. quomodo oportet Episcopos, in prin. colla. 3. de fid. instr. §. 1. col. 6. Nec Imperator vllum superiorem cognoscit, sicut nec Papa.

Ad hoc etiam est facilis responsio, Quod cũ Imperator se subiecerit iurisdictioni summi Pontificis, in hoc quod teneatur ab eo consecrari, vngi & coronari: vt dixi supra, quod Papa est eo superior, & si non in temporalibus, nisi habitu, saltem in spiritualibus, Cuius etiam Imperator est protector quo ad defensionem, cum adiuuare debeat Papam in conseruatione suæ iurisdictionis, notatur per Barba. in d.c. in 2. notabili: extra de fo. cõp. & cum acceptat Electionem de se factam per Principes Alemaniæ, cùm fiat autoritate summi Pontificis & ex eius dispositione, videtur suam autoritatem approbare: Et ideo si illam approbet in vno, non in alio reprobare potest. Cum, quod approbo, non reprobo. Ex quo ergo, Cum in constitutione facta per summum Pontificem sit expressè cautum & statutum, quod ex electione fiat Rex Romanorum, & postmodũ Imperator per vnctionem, coronationem & consecrationem, sequitur quod Papa in hoc est eo superior, & sic non est bona argumentatio de vno ad aliũ. Et licet multi teneant

neant, ex pluribus rationib. quod licet Imperator quandoque requisierit tales vnctiones, & coronationes & consecrationes, quod tamen nō tenetur illas petere & accipere necessario. videtur tamē dicendum contrarium: Cum, qui assumit ius aliquod in vim alicuius iuris, debet illud in totū approbare, nec potest in eo, in quo ius assumit, approbare, & in alio reprobare, quoniam cum, vt dicit tex. in c. venerabilem. de elec. & in clem. Romani, de iureiu. Principes Alemaniæ habent potestatem eligendi Regem in Imperatorem promouendum: videtur quod non possunt illum eligere, nisi sub illa conditione, & qualitate eisdem data. Quoniam vnum approbando, scilicet, actum Electionis, aliud reprobare non possunt, scilicet qualitatem vel conditionem, vt satis facit tex. in l. in causæ. ff. de procura. & l. Aurelius. §. idem quæsijt. vbi Bartol. ff. de libera. legata. vbi dicit, Quod quis nō potest approbare pro parte scripturam, & illam pro parte reprobare. Et infinita ad hoc per Felyn. in capit. venerabilis in 6. colum. versic. limita. 2. extra de except. & in cap. capitulum. in 11. colum. extra de rescriptis. per Alexandr. in consil. 88. in 1. volum.

TRigesima consid. Rex Franciæ in suo Regno Imperator dicitur, sic dicit Bal. in l. exemplo. C. de probat. & est tanquam stella matutina in medio nebulæ meridionalis, vt dicit Bål. in tit. de feudi alienatione per Federicum, in vsib. feud. in vlt. col. Sitq; quidam corporalis Deus in Regno suo. Bal. in auth. hoc amplius. versi. quæro an filijs Regis. C. de fideicommissis. Qui lege intellectus regitur, & est apud nos polus antarcticus. Bal. in consi. 416. in 1. par. in temporalibus, nullum superiorem recognoscens. cap. per venerabilem. extra qui filij sint legit.

Et licet Bonifacius XIII. per suam constitutionem missam Philippo Pulchro Regi Francorum, declarauerit Regnum Francorum eidem subesse in temporalibus: Tamen Clemens V. eius successor eam reuocauit, prout liquet ex extrauaganti, meruit. de qua per Io. de Monthelono conciuem & contemporaneum nostrum, in suo Promptuario iuris. in verb. Gallus, in his verbis, Vel quis dedit Gallo intelligentiam. Quæ verba adaptat ad Regem nostrum Christianissimum, ponēs illam extrauagantem in his verbis: Meruit, charissimi, filij nostri Philippi Regis Francorum illustris syncerę affectionis ad nos, & Ecclesiam Romanam integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerunt: Meruit insuper regnicolarum puritas ac deuotionis synceritas, vt tā Regem quam regnum fauore beneuolo prosequamur. Hinc est, quod nos Regi & Regno per diffinitionem & declarationem bonæ memoriæ Bonifacij Papę VIII. prædecessores nostri, quæ incipit: Vnam sanctam. de qua supra. omnes integrè subesse Apostolicæ sedi declaratur, nullum volumus vel intendimus præiudicium generari, nec quod per illā [illegible] Regnum & Regnicolæ prælibati amplius Eccle[illegible] sint subiecti Romanæ quàm antea existebant [illegible] omnia intelligantur esse in eo statu, in quo [illegible] ante diffinitionem præfatam, tam quātum [illegible] clesiam, quàm etiam ad Regem Regnum & [illegible] gnicolas superius nominatos. Ita dicit tex. in ex[illegible] trauaganti Clem. de priuilegijs, habens im[illegible] te Regnum à Deo: cum oleo sancto vngatur [illegible] omnes Christianorum Reges, coronam [illegible] & gloriæ obtinet. Ita quod super vexilla [illegible] uictissimi Regis Francorum nemo præsume[illegible] bet honorem. Bal. in tit. de prohibita feudi a[illegible] per Federicum, in vsib. feud. & in consi. 1. in [illegible] vol. Cuius vmbra totus mundus regitur. Ba[illegible] 1. de renuncia. supremam iurisdictionem in [illegible] Regno habens. Franciscus Cur. in cons. 49 [illegible] & 34 ibi. nono ostenditur. Anto. Corsetus in [illegible] stillis ad Pau. in c. quæ Ecclesiarum. in 2. col. [illegible] de constitutio. Ita quod etiam Prælati non [illegible] sunt confirmari, nisi ab eo laudentur & in[illegible] tur. capit. Adrianus le primier. 63. distinct. [illegible] bona temporalia Clericorum alijs legibus [illegible] stitutionibus decidi & determinari, seu [illegible] quàm suis ordinationibus & constitutionib. [illegible] in c. cum venissent. de eo, qui mittitur in posse[illegible] nem causa rei seruandæ. Habens eandem pote[illegible] tem & maiorem in suo Regno, quàm Impera[illegible] in Imperio. Card. Alex. in c. 1. quæ sunt Regalia [illegible] vsib. feud. Hinc Monarcha in suo Regno dic[illegible] Soz. cons. suo 77. in 1. col. & consil. suo 175. in 2. co[illegible] Qui etiam inter cæteros excellentissimus dic[illegible] c. excellentissimus. 10. q. 3. & etiam gloriosissim[illegible] nuncupatur. c. hoc quippe. 3. q. 6 [illegible] bus ex prædictis in consuetud. nostris ducatus [illegible] gun. in tit. Des successions des bastardz. §. 3. [illegible] intest. ver. nunquid autem. Et etiam mag[illegible] dicitur. c. nouit. de offi. dele. & illustris. c. no[illegible] iudicijs. Et qui etiam Christianissimus dic[illegible] habetur in extrauaganti Ioā. 22. quæ incip[illegible] diens. cuius nominis magna est dignitas [illegible] à Propheta, Esa. 62. vbi dicitur: Vocabitur no[illegible] nouo, quo domin⁹ vocauit eū, & eius coron[illegible] riæ in nomine domini, & diadema Regni [illegible] mini Domini Dei tui. De quo Ignatius Ep[illegible] in libris Dionysij ad Magnesianum ex Smyr[illegible] quod nemo alius habet ita pulchrum nom[illegible] iure ad instar Iustiniani Imperatoris, qu[illegible] Christianissimus dictus fuit, vt in Epist in[illegible] ras. C. de sum. tri. & fid. Cath. Qui est super o[illegible] Reges, Bal. in tit. de prohibi. feu. alien. per Fe[illegible] cum. §. fi. in pen. col. & aliquos ex his titulis [illegible] Iac. Bonaudi in suo Panegyrico impresso [illegible] opere Io. de Terra rubea, vulgò vinea Eccle[illegible] cupato, in 9. & 10. col. vbi ponit priuilegia R[illegible] Franciæ. & etiam in 13. colum. dicit, quod [illegible] sit ex Alemania, eligi tamen potest in Impera[illegible] rem.

& dicit S. Tho. in 4. sententiarum, dist. 19. art. 3. in solutione vltimi argumenti, Quòd orans pro rege Franciæ habet centum dies indulgentiarum concessarum à Clemente, & decem ab Inno. IIII. Ex quo laudandum est hoc: cum ita dicebat esse faciendum Baruch I. ibi: Et orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies eorum sicut dies cœli super terra, &c.

Habet multa iura & singularia priuilegia, quæ non habent alij Principes: de quibus plenè per Io. Ferrauldum in suo tract. de iuribus & priuilegijs Regni Francorum: quæ consistunt in parte ex sacra vnctione cœlitus demissa, Ex aurea flamma, quæ est vexillus Regis, Ex apertis miraculis, quæ Reges Franciæ faciunt etiam ipsis viuentibus sanando infirmos, ex illa infirmitate, qua miraculo se tres Reges qui adorauerunt Christum, sanant in locis vbi venerantur: Et dixi in consuetud. nostris ducatus Burgun. in procœmio, in verbo, Du sainct empire. & per Io. de Selua in suo tract. de beneficio. in 2. par. in 22. q. 2. vbi scribit decem priuilegia regi Franciæ concessa, & amplissimè de priuilegijs regis Franciç, ipsi soli specialiter concessis. Et quæ solus facere potest, scribit Iacob. Bonaudi in suo Panegyrico impresso, vna cum opere Io. de Terrarubea. Vbi inter alia in 18. col. dicit, ꝙ præcedit omnes alios Reges Christianos.

Ideo non debet sequi Imperatorem, tanquam non eidem subditus: imò si conuenirent simul, ambo lateraliter pergerent, secundum quod recitat aliàs audiuisse ita fuisse factum Guido Papæ decisione sua 239. & prout refert Gagninus lib. 10. ca. 2. de Carolo Romanorum Imperatore, & Carolo V. Francorum Rege simul transeuntib. qui lateraliter per portam transiuerunt simul. Dicit tamen Gaguinus in loco supra alleg. quod rex Romanorum tunc à dextris sedebat, & deambulat: Rex vero Franciæ à sinistris, sed sic est, quod qui sedet à dextris est in digniori loco, vt infra dicam. Igitur videtur, quod Imperator in digniori loco.

Sed ad hoc potest dici, quod de duobus contendentib. de paritate, qui prætendit maioritatem, non est magnum inconueniens, si simul deambulando detur dextra prætendenti maioritatem per illum, qui prætendit se esse æqualem: Et ideo quia non solum Imperator prætendit æqualitatem cũ rege Franciæ, Imò maioritatem: & rex Franciæ prætendit cum eo æqualitatem potestatis in suo Regno: Ideo, nimirum si permittit, quod illi detur dextra simul deambulando.

Et aduerte etiam, quod Imperator Sigismundus assistẽs in parlamento Parisiensi, anno Domini 1415. die 15. mensis Ianuarij curia tacente, creauit militem, quod ægrè tulit Rex. & eius magnum consiliũ, sub silentio tamen preterijt, vt refert Enguerran⁹ de Mõstrelet in suis Chronicis, vol. 1. ca. 1. sed tamen si ratione, cum prædicta non arguant superioritatem, nec præeminentiam, vltra potestatem regiam. Cum etiam vnus ex parib. Franciæ si ibi tũc adstitisset in absentia Regis creare militem potuisset: cum creatio militis non importet collationem dignitatis, quia militia non est dignitas, vt notatur per d. meum Ias. in l. fin. C. de testamento militis. & dixi infra in 9. part. in 26. consid. vbi dixi, quod militia non est dignitas, Imò, miles potest alium militem facere, vt dicit Bar. in le. 1. in 10. col. ver. 4. infertur ibi: sed circa prædicta. C. de dignit. lib. 12. & vide Corsetum in tractatu de potestate regia. q. 80.

TRigesimaprima consid. Rex Franciæ tanquã Imperator in suo Regno solus in temporalibus omnib. tam laicis, quàm clericis præesse debet. not. per Inno. in ca. nouerunt. de sent. excom. Et ibi bene dicit Pan. in c. cum verum. in fi. de fo. comp. quod Rex præfertur & præsidet quibuscunque prælatis feuda tenentibus ab eo, maxime rex noster Frãciæ, eò, quod oleo sancto vnctus est cœlitus demisso in persona Clodouei regis Francorũ primi Christiani, medio Clotildis eius vxoris filię Regis Burgun. Imò, in eo habet locum. ca. solitæ. de maior. & obe. de quo murmurant plures cõtra Principes huius seculi præcedentes Episcopos & Cardin. ab eis feuda tenentes.

Et sic est cõclusio verissima, quod in suo regno omnes quoscunque pręcedit. Imò etiam extra regnum in loco indifferenti omnes, quoscunq; huius mũdi reges Christianos præcedit, cũ prim⁹ nominetur inter reges Christianos enumeratos per doctores, vt per Albericũ in rubrica, de statu hominum. Ant. Corset. in tract. de potestate regia. q. 21. & 22. Boerium in suo tractatu, de authoritate & præeminentia sacri magni Concilij, in prima parte. & dicit Bal. in §. fi. pen. col. de prohibita feudi aliena. per Federicum. quòd est super omnes reges. Et ita habetur in obseruantia Romę, & ita fuit aliàs dictum per multos summos Pontifices, ꝙ legati regis Francię pręcedere debeant omnes & quoscunque alios legatos aliorum Regum, etiam si sint legati regis Hispaniæ, qui Catholicus dicitur, & meritò cum reges Francię Christianissimi dicantur ad instar Imperatoris, qui sic dicitur Epistola inter claras. Cod. de summa trin. & ca. Ecclesię meę. 97. dist. Imò etiam sanctissimus dicitur. l. 3. ff. de natalib. restituend. Et hoc ex multis seruitijs sedi Apostolicę impensis, vt habetur in pluribus & diuersis locis per Gaguinum, quę potius laboriosum esset inuenire, quàm subtile.

Et licet Reges Franciæ fuerint inuictissimi pugiles ꝓ Ecclesia Dei, Ecclesiæ Christi, & libertatũ, veri zelatores: tamen inter cæteros fuerunt duo.

Primus, tempore Stephani Papæ, fuit Pipinus, contra Gayfirum Aquitanię Ducem, sacerdotum prouentus sibi vsurpantem, & contra Astulphum Longobardorum Regem: quem cum suo exercitu fudit, & dominia per eum occupata in Italia

Ecclesiæ Rom. cuius erant, restituit, illiusq; tyrannidem deleuit. Et de eo etiam fuerat prophetizatum per Ioan. in Apoc. 14. c. vltra medium. ibi: Et ecce nubem candentem, per quam secundum Lyram ibi intelligitur regnum Franciæ, moribus & fide præ cæteris candidatũ, & super Pipinũ Frãciæ regem habentem in capite suo coronam auream, cum reges Franciæ corona aurea coronentur. Et in manu sua, i. potestate sua, falcem acutam, i. exercitum summè bellicosum, per quam Pipin' multas magnas habuit victorias, maximè pro Ecclesia Rom. contra dictũ Astulphum regem graui tributo Romanos prementẽ. Et ẽt Bononiã, & Romãdiolam Ecclesiæ Rom. dedit, vt refert Spe. in ti. de rescr. præsenta. §. 9. ver. item quia obtentũ, & insequendo tex. Apoc. de quo suprà. Et alius angelus, s. Papa Stephanus exiuit de templo, s. Rom. Ecclesia, clamans voce magna, i. deprecans ex magno affectu. ad sedentẽ super nubem, i. super Pipinum regem: mitte falcem tuã, & mete, s. dirigendo tui exercitus potentiam contra Astulphum tyrannizantem, quia venit hora, vt metatur, i. vt eius tyrãnis ꝑ tuam potentiã tollatur, quoniã aruit messis, i. ipse Astulphus, & exercitus obdurati sunt in iniquitate. & misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terra, Quoniam Pipinus valida manu intrauit, & messuit terram, quia contra Astulphum viriliter pugnauit: & B. Petro reddere compulit quæcũque sui iuris erãt. Hoc ita interpretatus est dictum Apoc. Nicol. de Lyra in d. 14. c.

Et de retributione Pipini ponit Guagui. in suis Chr. lib. 3. c. 4. quoniam Stephanus eidem, & suæ posteritati benedixit, & eũ, qui temeritate aliqua aduersus Francos bella moueret, communione Christiana interdixit.

Alius verò Carolus Magnus rex, in numerũ sanctorum relatus, qui Ecclesiam auxit, Adrianum, & Leonem III. summos Pontifices ab omni tributo, & molestia liberauit. c. Adrianus. & ca. in synodo. 62. d. Et Imperator factus est, eò, quia imperium primò de Græcia in Francos translatum fuit, & deinde in Germanos: Vbi adhuc secundum gl. in c. ego Ludouicus in fi. 64. d. Et refert Arch. Flo. in sua sum. in 3. part. tit. 22. §. 14. & iuxta dictum Alex. maluit se disciplinis antecellere, quàm opulentijs. Et quem etiam Io. in Apoc. 14. c. Ecclesiam liberatutum præuidit, dum dicit: Et alius Angelus, s. Carolus Magnus, exiuit de templo, s. Nouiomensi, in quo fuit coronatus, habens & ipse falcẽ acutam, id est, exercitum fortem, imò exercitu patris sui Pipini fortiorem. Et alius Angelus, s. Papa Adrianus, exiuit de altari, ad quod pro missæ celebratione, vt vellet Deus Ecclesiam protegere, venerat, & clamauit voce magna, i. affectu magno deprecans Carolum, vt ei ferret auxilium. Mitte falcem tuam acutam, i. exercitus tui potentiam. & vindemia Botros, i. Longobardos, eorum auferendo potentiam, quoniam maturæ sunt vuæ ei', id est, Longobardi sunt destructione digni. Et [...] sit Angelus, s. Carolus Magnus, falcem suam, i. [...] ercitus potentiam, & vindemiauit vineam te[...] s. auferendo potentiam Longobar. de terra [...] Et misit in lacum iræ Dei magnum, quoniam [...] siderium regem deduxit captiuum. Et calca[...] locus extra ciuitatem, quia regem cũ vxore [...] sit in exilium extra terram suam. Et exiuit [...] de corpore occisorum, s. ex multo Longoba[...] sione, quæ terribilis fuit vsq; ad fræna: quia [...] guine occisorum fræni militum Caroli [...] rubricati, vt in talibus bellis fieri solet, p[...] mille sexcenta. Nam fama huius victoriæ [...] fuit longè lateq; diffusa per quatuor orbis [...] vt ait de Lyra in d. c. 14. licet gl. in c. venera[...] videatur quodammodo dissonare ab huius[...] declaratione, qua dicitur, imperium fuisse tra[...] latum de Græcis in Francos, quia videtur [...] quod translatum fuit de Græcis in Germanos [...] illud reprehendit Zabar. Cum Carolus fuer[...] Franciæ, & fuit Imperator ipse, & eius succe[...] reges Francorum per annos centum tres, & [...] us vsque ad Astulphum: Cuius tempore, cu[...] clesia oppugnaretur à Berẽgario tyrãno, nec [...] ph' succurreret, in subsidium vocauit Otho[...] ducem Saxoniæ, qui ei succurrit, & ob id per I[...] nem Papam VIII. constitutus fuit Imperator [...] inde remansit Imperium apud Germanos: S[...] dicit, primò fuit translatum de Græcis in Fra[...] in personam Caroli, qui dicebatur Magnus, [...] ius statura vide Vincen. in suo Spec. Historiali, [...] 15. c. 1. & de eius moribus & actibus eodem li[...] cap. seq. & per Guag. in suis Chron. li. 4. c. 1. vbi p[...] nè, Qui etiam feruore fidei Christianæ plur[...] tẽpla extruxit, & quæ dirupta recognouit, [...] dauit per locorum sacerdotes restitui atq; [...] rari.

Quorum duorum exemplum imitati [...] ferè Francorum reges, qui secuti sunt, ma[...] excellẽtissimis factis dignitatem fidei Ch[...] & religionis eiusdem conseruarunt, atq; [...] uerunt: De quibus amplè per Io. Ferrand[...] tract. de iurib. regni Frãciæ, quos plus labo[...] est discutere, quàm subtile.

Cum hic Carolus Magnus tantæ ampl[...] & integritatis vir fuerit, vt postea neminẽ p[...] nedum superiorem Gallia habuerit: In[...] mihi visum fuit, illum non fuisse silentio [...] cundum. Ex quibus simul collectis pote[...] tanter dici, quod Rex Franciæ propter ei[...] tatem, & synceram fidei deuotionẽ inter [...] Reges mundi est præferendus. Eò etiam, q[...] gnum Franciæ vnica Ecclesia vniuersalis [...] est: de quo vaticinatum est Esa. 5. Vnica [...] dilecto meo in cornu filio olei: & sepiuit ea[...] lapides elegit ex ea, & plantauit vineam ele[...] & ædificauit turrim in medio eius, & torcular [...] truxit in ea. De quo Ioann. de Terra rubea, in [...]

...c. suprà mentionato, & secundum Lyram, in... ...igitur regnum Franciç esse nubem candidam, quam præuidit Io. in Apoc. 14. c. cum sit moribus, & fide præ cæteris candidatum ac relucens. Et potest etiam dici ciuitas illa, quam præuidit Io. in Apoc. 21. c. vbi ait: Et vidi sanctam ciuitatem nouam descendētem de cœlo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo, & audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominib. & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.

Et etiam, quia regnum Franciæ, super cæteros obtinet, quod super reges iustitiam administrauerunt. & eam dilexerunt, & iniquitatem odio habuerunt, in fugando & eijciendo Iudæos, & sectas Iudeorum, & hæreticorum. Ideo vnxit eos Deus, præ consortibus eorum, ex quo inter cæteros reges huius seculi prædominantur. Quoniam Christianiss. Rex Francorum inter cæteros quoscunque reges, oleo sancto cœlitus demisso, in coronatione regis Clodouei, primi Christiani regū Francorum, ad instigationem Clotildis, eius vxoris, filiæ regis Burgundorum inungitur, vt habetur in vita B. Remigij: Cui in Baptismo Clodouei, fuit cœlitus demissa phiala, q̄ dicitur ampulla, plena oleo sancto per columbam. Ex quo adhuc hodie reges Franciæ vnguntur, & sacrantur in coronatione, vt refert Guag. in suis chron. lib. 1. quæ adhuc est, in Abbatia S. Remigij, in ciuitate Rhemensi, Et in qua solum apparet oleum tempore, quo sunt coronandi reges Franciæ: Quo tempore oleum, & non alio tempore, apparet, vt est notorium in tota Gallia, & sic licet sint alij reges, qui vngantur, non tamen oleo cœlitus demisso, vt est rex Franciæ, ideo pro cæteris præferendus est.

Et aduerte quod sunt tātum quatuor reges qui vnguntur, scilicet, Ierosolymitanus, Francorum, Anglorum, & Siculorum, vt habetur in libro censuali Rom. Eccles. secundum Alb. de Ros. super gl. rub. ff. de sta. ho. Alij autem nō, nisi ex priuilegio, vel consuetudine, hoc ius habēt. per Hosti. & Goff. ... de sacra vnctio. Arch. tamen in c. quoniam, ... dicit. Quod olim & hodie Principes vngebantur, & vnguntur, per notata in d. c. 1. de sacra ... tamen in c. 1. in titu. quis dicatur Dux, Marchio, Comes in 10. col. ver. qui Reges vngantur, & qui non in vsibus feud. dicit. Imperator vngitur, & coronatur tribus coronis, & cæteri quatuor Reges suprà nominati, scilicet, Ierosolymitanus, Francorum, Anglorum, & Siculorum, de quibus fit mentio in iure in plurib. locis maximè de rege Francorum, in locis ante allegatis. De rege vero Angliæ, in cap. nouit: de iudi. & in cap. non est, ... de sponsal. vbi etiam fit mentio de rege Britanniæ.

Cæteri verò, nec vnguntur, nec coronantur. Et quidem sunt Castellæ siue Hispaniæ, qui hodie catholicus nominatur: de quo fit mētio in iure in c. quanto. de iureiu. rex Legionis, Portugaliç, Aragonum, Nauarræ. De quibus etiam fit mentio in c. ad nostram. de iureiur. & in d. c. quanto. de rege Vincestriæ in subscriptione. cap. primo, de probatio. rex Daciæ, Boemiæ, rex Armeniæ, rex Cordubæ, rex Cypri, rex Conachiæ, rex Numianiæ, rex Vichoniæ, rex Catholicus, rex Nauarchiç, rex Colen, rex Mamiæ, rex Voloegamæ, rex Maioricarum, rex Minoricarum, rex Poloniæ, rex Scotiç. Et omnes supradictos nominat Anton. Corse. in tractat. suo, de potestate regia. 14. q. & de rege Scotiç fit mentio in c. clarissimus. de conuers. coniug. & in c. venerabilem. de elect. de rege Vngariç habetur in c. licet, & in c. non est dicendum, de voto, & voti redemptio. & in c. intellecto de iureiu. & in c. 1. de sacra vnction. de rege Gothorum. 17. d. c. consilia. §. hinc etiam. de rege Apuliç & Siciliç, habetur in c. veritatis, de iureiuran. De rege Scotiç habetur in ca. inter alia. extra de immun. Eccles. & hęc dicit Iacob. Aluar. in loco hic ante alleg.

Aduerte tamen, quia fuerunt alia regna, vt regnum Burgundionū, vt refert Guag. in suis chron. lib. 1. cum dicit Clodoueum regem desponsasse Clotildem neptem Gondebaldi regis Burgundorum. & de his fit mētio in iure. in l. Lusitaniam, ff. de censibus in cano. sic gens Anglorum 56. d. & in c. volumus. 11. q. 1. & Iac. Bergo. in suo supplem. lib. 8. vbi ponit initium regni Burgun. quod fuit in anno Domini post Christum 35. & etiam libro 9. ponit finem, qui fuit post Christum anno Domini 488.

Et etiam est regnum Iuetoti. de quo fit mentio per Guag. in suis chron. lib. 2. vbi ait. Fuit inter familiarissim. Clotarij aulicos, Galtherus Iuetotus Caletus, agri Rhotomagen. apprimè nobilis, & qui regij cubicularij primus cultor esset. Hic, pro sua integritate de Clotario cum melius meliusq; in dies promereretur, reliqui aulici inuidēt, deprauantes quodlibet ab eo gestū. nec desistūt, donec irritatum illi Clotarium pessimis susurris efficiūt. Quamobrem iurat rex se hominem necaturum: percepta Clotarij indignatione Galtherus pugnator illustris cedere regi irrito constituit. Igitur derelicta Francia, in militiam aduersus religionis catholicę inimicos pergit, Vbi decem annos multis prospere gestis rebus ratus Clotarium simul cum tempore mitiorem effectū, Romam in primis ad Agapitum Pontificem se contulit, à quo ad Clotarium literis impetratis ad eum Suessione agentem, se protinus confert veneris die, quę Parasceue dicitur, cogitans religiosam Christianis diem ad pietatem sibi profuturam. Verum literis Pontificis exceptis, cum Galtherum Clotarius agnouit, veteri ira tanquam recēti liuore percitus, rapto à proximo sibi equite, gladio hominem statim interemit. Tam indignam insignis

atque innocentis hominis necem, religioso loco & die, ad Christi passionem recolendam celebri Pontifex inæquanimiter ferens, confestim Clotarium reprehendit, monetq; iniquissimi facinoris rationem habere, se alioquin excommunicationis sententiam subiturum. Agapiti monita reueritus rex, capto cum prudentibus cõsilio, Galtheri hæredes, & qui Iuetotum deinceps possiderent, ab omni Francorum regum ditione, atque fide liberauit, liberosq; prorsus fore, suo syngrapho, & regni sceptris confirmat. Ex quo factum est, vt eius pagi & terræ possessor, regem se Iuetoti hactenus sine controuersia nominaret. Id autem anno Christianæ gratiæ 536. gestum esse, indubia fide inuenio. hæc Gagu. in loco hic ante all.

Aliud etiam ante fuit regnum Persarum, de quo suprà dicti nullam faciunt mentionem: de quo fit mentio in l. mercatores, C. de commercijs & mercatoribus. Sed istud regnum non est de his, quæ sunt sub registro Romanæ Curiæ, quod tamen aliquando fuit Regnum Burgun. cum Burgundij fuerint Christiani ante Gallos, & Francos, per multos annos & vltra, cum Galli effecti fuerint Christiani, anno Domini 479. post Christum, vt constat ex Iac. Bergomensi, lib. 9. quando ponit tempus, quo baptizatus fuit Clodoueus post Christum, qui effectus fuit Christianus medio & hortatu Clotildis eius vxoris, filiæ Childerici regis Burgundorum, vt dicit ibi Iac. Bergomẽsis. Et de dicto regno Persarum, & pluribus alijs, vide Iacob. Bonaudi in suo Panegyrico. 19. col. vsq; ad 26.

Et, vt plenius declarentur excellentiæ, claritates, & præeminentiæ regis Francorum qui omnes alios antecellit, insequendo doctrinam Ioan. Ludo. Viualdi, in suo opere regali. in tract. de laudib. ac triumphis trium liliorum Franciæ. & G. Bened. in sua rep. c. Ray. in versi. duas habens vxores. à nu. 79. vsque ad numerum 126. de testamentis. Et recitat Enguerannus de Monstrellet, quod anno Domini 1420. Cùm rex Franciæ, & rex Angliæ simul intrarent Parisiensem ciuitatem, rex Franciæ equitabat à dextris; & primus osculatus est reliquias sanctorum. Et vide per eundem, in 1. volum. chronic. eiusdem cap. 232. in prin. Dico, quod claritas, nobilitas, & excellentia Regum Franciæ, ex multis super omnes alios reges perpẽdi, & cognosci potest, vltra superius dicta, maximè ex scuto cœlitus demisso, in quo plura comprehenduntur: Quoniam perseuerante vsque ad hanc ætatem fama, vulgo dicitur: Quod olim reges Franciæ, pro scuto, tribus buffonibus vtebantur, quod tamen nõ erat sine mysterio: & hoc credo fuisse, eò, quia sicut de natura Buffonis est, in quacunq; parte terræ sit, semper se collocare in meliori, & pinguiori loco: Ideo, cùm rex Franciæ ex vniuersali mundo meliorem, pinguiorem, & vtiliorem terram teneat, & habeat, Ideo, insequendo naturam Buffonis, pro armis assumserãt reges Franciæ ante Christianitatem, tres Buffones, habendo respectum a ea, quæ magis naturaliter conformabantur cu eius naturam, in aliquib. Nũc verò, tempore Christianitatis, & à tempore quo reges Franciæ eff fuerunt Christiani, mutata est natura, quia ... quendum est id, quod tendit ad finẽ, & effec illius Christianitatis, cuius nomen, fidem, & tectionem assumpsit: quòd Deus aduerten... lens illi prouidere secundum quod decens postquam Clodoueus Christianus effect... demissum fuit ei è cœlo scutum id, quod ... Franciæ nunc gestant, continens tria lilia ... quibus subest cœli sereni color, quem asuri ... dicunt: in quo sunt quatuor consideranda:

Primò, quòd in scuto lilia depinguntur.

Secundò, quòd depinguntur aurea.

Tertiò, quòd in numero ternario.

Quartò, quòd in campo coloris sapphiri extendun...

Quo ad primum dicendum est, quod lilia fuerunt à superis multiplici ratione regibus Francis da...

Primò, quia sicut lilium plerunque de spinis ... ritur, inter spinas moratur, & quanto magis ... pungitur, tanto vehementius odor eius ... sic Francorum reges, licet à spinis, & infidelib... ginem duxerunt, vsque ad tempora præfati Clodouei, qui quatuor reges prædecessores habuit ... fideles, videlicet Pharamundum, Clodionẽ, Meroneum, & Childericum dicti Clodouei patrem, nihilominus, postquam nomen Christi Fran... innotuit, tam reuerentem candorem, & odorem illibatæ fidei retinuerũt, vt nil eis dulcius, nil ... rius, quam gloriam Christianæ gentis extollere.

Secundò, quia lilium plantam habet recta... quæ ad vnum partem non inclinat, nec ad alia... sed recto tramite tendit ad alta. In quo rectitudo bonorũ operum figuratur, iuxta illud: Iustus ... minabit sicut lilium, & florebit in æternum ... dominum. Sic rex animi magnitudinem ha... debet, cum nihil honorabilius existat in ma... iestate, quam rectitudo voluntatis, sicut e... positum nihil execrabilius in eo, quàm sim... aut duplicitas, vt suprà dixi in princi. huius ... Ideo pristini Francorũ reges. duplicitatis ... mium horrentes, semper cũ animi rectitudine ... cordis integritate, seipsos Ecclesiæ obsequi... buerunt: sicut Pipinus pro Stephano anti... tra Astulphum, & Carolus Magnus pro A... contra Desiderium Longobardorum reges ... suprà dixi hac consideratione, vbi de his ... regibus dixi.

Tertiò, quia inter lilia quiescere, & con... Christus plurimum delectatur. Vnde in can... canticorum, lilium ipse qui sapientia diuina ... nominat. Ego (inquit) flos campi, & lilium con... uallium, ita quod spiritus sanctus in persona ... clesiæ canticorum 2. ait, Dilectus meus, ... Christus mihi, & ego illi qui pascitur inter lilia. Et iterum: Dilectus meus descẽdit in hortum ...

...pascatur, & lilia colligat, Amat enim valde Christus, & delectatur lilijs, id est, personis puris, & mundis à peccato: quia, cùm sit summa puritas, & mentes puras diligit: sic reges Christianissimi, semper delectati fuerunt in lilijs, id est, secum habere & amare personas doctas, & puras & mundas ab omni peccato, & vitio, veritatem sequentes.

Quartò, quia lilium sui natura, teste Plin. lib. 21. c. 5. est nobilissimum, quo nulla florum excelsitas maior. Cuius flos languido semper collo, quasi inclinans, & non sufficiens capitis oneri, fragrat odore acutissimo.

Et etiam Christus, sedens à dextris virtutis Dei in excelsis, cui data est omnis potestas in cœlo, & in terra: Tantò melior angelis effectus, quātò differentius præ illis nomen hæreditauit, vt apost. ad Heb. 1. Qui tanquam fons humilitatis, cœlos inclinauit, descendens in vtero virginis: humiliauitq; semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. teste Apost. ad Philip. 1. & tandem inclinato capite tradidit spiritum, Iohan. 19. Cuius fragrantia, alijs est odor vitæ in vitā, alijs verò, odor mortis in mortem.

Sic rex Franciæ, cùm sit Christus, scilicet, oleo sacro diuinitus emisso vnctus, & sacratus, omnibusque celsior, atque maior, ex quo vocatur Christianissi. sicut lilium in se habere debet humilitatem, ad audiēdum singula, caput inclinatum, nihil de seipso præsumens, & odoris suauitatem, per bona & sancta opera, ex quibus bona resultat fama in suauitatem odoris, & non exemplum cuiusquam sceleris. Quia candidum, & nitidum semper stat lilium. Vnde legitur Exo. 25. Quod in candelabro tabernaculi erant lilia ex ipso pendentia, denotans candelabrum Franciæ, scilicet, regem habere debere cogitata verba & opera pura, candida, tanquam lilia: quoniam virtutes sunt & candidæ, & lucidæ, peccata verò, & vitia nigra sunt, & obscura.

Quintò, lilia in scuto regis nostri Christianissi. sunt apposita, quia lilium multas habet virtutes, Nam, virtute suæ naturæ radix eius, secundū Physicos, valet contra duriciem splenis, & neruorum, maximè sub prunis cocta, & cum oleo roseo trita, vsturas sanat, & vulnera cicatrizat, & confert adustioni aquæ calidæ, cum sit exiccatiua, mollitiua, abstersiua, & consolidat. Valetq; lilium incisionibus neruorum, & splenis apostemata maturat, & vt omnes testantur, lilium tumores resoluit, vlcera abstergit, dolores mitigat, venena depellit, punctis confert, & succus eius cum melle decoctus, veteribus vlceribus medetur. Sic rex noster Christianissi. (quasi virtute leuitatis liliorum prouocatus) vltrà modum horrere debet tumorem arrogantiæ, discordiæ, iactantiæ, inanis gloriæ. Apostemata luxuriæ purgare, vsturas auaritiæ, & venenum inuidiæ sanare. Et tandem omnes morbidas Reipublicæ ægritudines, contractione, & (cùm opus fuerit) punitione malorum, salubriter curare. Et insuper, totum se conferat ad regias virtutes, ad pietatem, clementiam, misericordiam, mansuetudinem, humilitatem, modestiam, dilectionem, & beneuolētiam: quæ preciosa sunt monilia Regiæ maiestatis, vt suprà hac par. in 6. consid. dictum est. Et quemadmodum lilium (vt dixi) cum oleo roseo tritū, vsturas sanat, ita misit Deus lilium cum oleo, vt dictum est, ad denotandum reges Franciæ habere potestatem sanandi vsturas, prout faciunt: Quoniam, vt videmus notoriè, ipsi sanant quasdam vsturas, quæ in vulgari nostro dicuntur les escruelles, vel aliàs morbus regius.

Sextò, vt dicunt dicti Io. Lud. Viualdus & G. Benedicti in locis ante alleg. in scuto dicti regis sunt lilia, quia lilij oleum est resolutiuum, & aperitiuum: conuenit etiam dolori capitis, & destillatum in aurem, sedat eius dolorem. Sic rex Christianissi. in aperto esse debet, & copiam sui facere, aures apertas semper habere, & singulos audire, vt de omnibus informetur, & singulos prouidere possit. Ne assistentes eidē, faciliter eum decipiant, proprijs commodis inhiantes in Reipublicæ destructionem. Et etiam si non audiatur populus, videtur ei fieri iniuria, & missorum officialium authoritas vilesceret. Vnde Imperator in l. 2. C. de offic. vic. Relationes (inquit) omnium, præsertim officiariorum libenter audimus, ne administratorum decrescere videatur authoritas, si eorum consulta veluti prophanorum preces à nostris aditis repellamus. Hodie tamen multi Principes, susurronibus, & detrectatorib. aures præbent, ab eisque domesticis suis tenentur inclusi, & excæcati, vt nihil veritatis, & eorum quæ prauè geruntur sciāt, & ipsi interim bona hauriāt, & substantiam, & interdum personas subditorum perdant: quod aliàs contigit in hoc regno Franciæ tēpore Theodorici regis Franciæ, vt refert Guag. lib. 3. cap. 4. de Francorum gestis.

Septimò, Lilia in scuto regis figurantur, quia lilium, sua virtute saniem, & immunditiam purgat. Quo demonstratur quod ad regem pertinet immundicias, & labes hæresum & saniem hæreticorum, ac peruersa infidelium dogmata ab Ecclesia Dei diligēter abstergere, & repellere. Quia hæresis, fundamentum omnium bonorum subuertit, & plus cæteris peccatis nocet Ecclesiæ Dei. Estque omnium peccatorum grauissimū, vt ait Tho. 4. sent. d. 13. quæ. 2. per totum facit tex. in l. Manichæos. & in auth. Gazaros. C. de hæreticis. Et inde est, quod hæretica prauitas appellatur. Huius zelo accensus fuit Carolus Magnus, qui Barbaras gentes, Saxones, Hispanos, Longob. cæterosque populos, qui falsos ritus sequebantur, in potestatem subegit.

Et etiam Philippus tertius, Francorum rex, qui Petro Aragonum regi bellum intulit, eò, ꝙ varijs errorib.

errorib.fauerat:vt refert G.Benedicti in loco ante citato.num. 83.

Octauo, Francorum regi lilia data sunt, quia lilium suæ naturæ virtute, morsum serpentis, & similiter eius folia, vexationem serpentum curant, eiusq; radices, vt Plin. attestatur d. lib. 21.c.19. valent contra serpentum ictus. Et secundũ Auicen. Lilium cõfert puncturæ vermium venenosorum, atq; scorpionis. Præterea semen eius, (vt inquit Dioscor.) potui datum, ad serpentum morsus facit, Ideo, vt enarrat G.Benedicti, reges Francorum ter religionem Christianam à morsu Mahometi, serpentis venenosi, sanauerunt, & restaurauerunt, & his temporibus videmus nostram fidem, & religionem Christianam, sanatam esse à morsu pestiferi serpentis Lutheri, qui infinitas hæreses in fide Christiana seminauit, quæ fuerunt extirpatæ à rege nostro Francisco Christianis. qui nõ cessat insudare, vt Clemens summus Pontifex à sua sede eiectus restituatur, quem Carolus Borbonius dux exercitus Caroli Austriaci electi in Imperatorem, in vrbe obsederat hoc anno Domini 1527. die 6.Maij. In qua obsidione, ipse Carolus Borbonius interfectus fuit, quia Deus iniustas semper vlciscitur iras. Ipsa verò Roma, ab Hispanis, & Alemanis tunc depopulata fuit, & ipse Clemens captiuus extitit, cũ maximo dolore Christianitatis, maximè Gallicanæ, quod rex noster Christianis. ægre ferens, mortuus pia deuotione, & pro honore sanctæ sedis Apost. (quam semper reges Francię venerati sunt, & defensarunt) aduersus illius hostes, misit copiosum exercitum Francorum in Italiam, vt summus Pon. in sua sede reponeretur, expellerenturq; dicti hostes ab vrbe (in qua captiuabatur Papa) & à tota Romania saltem terris sedi Apostolicæ subditis.

Secundo, In scuto Regis, lilia figurantur aurea, & non argentea, vel alterius metalli, quibus denotantur octo pulchra documenta ipsis legibus necessaria, propter octo singulares naturas, & effectus auri, quod est metallum excellentius omnib. alijs, vt infra dicam in vlt. par. in 15. consid. Et ad istud propositum, videatur G. Benedicti in dicto loco, num. 100. vsq; ad numerum 107. Vbi dicit; Quod primò, aurum est coloris optimi, & puritatem quandam ac fulgorem eximium præ cæteris metallis habet, & inde dicitur aurũ ab aura, id est, splendore, vt ait Isido. lib. etymologiarum 16.c. 17. quod repercusso aëre plus fulgeat. Naturale.n. est, vt splendor metallorum plus fulgeat, luce alia repercussus. Vel, à similitudine coloris auroræ, nomen traxisse putãt. Et aurum in corporibus est sicut sol inter stellas. Sol autẽ dicitur dominus stellarum, & lumen earum. vt dixi infra in vlt. par. in 8.consi. Sic aurum est rex corporalium rerum, & mensura omnium. Ex hoc auro, prouocatur rex Christianis. ad sapientiam acquirendam, quæ auro purior est, & splendidior. Imo omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tan[quam] lutum æstimabitur argentum in conspectu [illius] Sap.7. Comparatur enim auro sapientia, rati[one] puritatis, & splendoris in conspectu æterni [iudi]cis. vt dicit ibi G. Bened. & Cælius lib. antiq. le[ct.] 4.cap.24. Et aurum, pro viris sanctitatis clar[itate] fulgentibus accipitur, vt in c. multi in fi. de po[eni]ten. dist.2 & pro sapientia, vt in c. principium [...] co præallegato: Quæ sapientia, est regi necess[aria] vt hic ante scripsi in 10.consid. quæ viguit in [...] tis regibus Franciæ, vt ibi declarat G. Bened[icti].

Secundò, Aurum habet proprietatem [...] candi, quam non habet aurum per alchimi[am so]phisticatum, secundum Tho. Vnde lim[atura] auri, vt dicit Auicenna, ingreditur medic[inas] melancholiæ, & alopeciæ. Et confert dolo[ri]bus cordis, ac tremori ipsius. Nec non [...] animæ, & data cum succo boraginis, au[xiliatur] syncopizantibus. Ex quo instruitur rex C[hristia]nis. quod gaudens sit & lætus, quia animi l[ætitia] interdum dolores corporis mitigat. Tristitia [...] humanæ vitæ æmula est, & passio mortifera [...] illud Prouerb. 17. animus gaudens floridam [æta]tem facit, spiritus tristis desiccat ossa.

Tertiò, Quia verum aurum ponderosita[tem] habet, & soliditatẽ: Ideo dicit Arnal. de Vil[lano]ua. in lib. de vino. Vinum, extinctionis auri [so]liditate confortat. Et in lib. de natura rerum [...] tur, quod in duplo ponderosius est argento, [...] aut stanno, habetq; ex sua soliditate puritatem [&] generositatem super omnia metalla: ideo est p[re]ciosius, durabilius, tractabilius, omni tempore [...] gens, recreans visum, & ceteros sen[sus ...] Franciæ datur salubre documentũ, aut tanqu[am] aureus sit solidus, maturus, secretus & gra[uis] discutiendis rerum causis, ne leuitate, aut [...] ductus, feratur in præceps.

Quartò, Quia aurum secundum Phy[...] peratius est omni metallo, Vnde virtut[es] mirabiles confortandi cor, stomachum, [...] ros sensus, vt dicit Arnal. de Villanoua, in lo[co] ante citato. Non quod incorporetur, aut [...] nutriat; sed quia alternatiua virtute corpus [...] tat: & ideo confortat, quia asperitate sua de[...] superflua. Licet enim aurum calidæ sit natu[ræ] medici dicunt, tamen eius caliditas est [...] excessus, ob quod non locatur in gradu, [...] locent. Sic rex Christianis. quasi aurum te[m]peratus, calidus quidem per amorem cha[ritatis] & dilectionis erga subditos, exemplo Moy[sis] Exod.32. Aut (inquit) dimitte eis hanc noxam [aut] si non facis, dele me de libro tuo quem scr[ipsisti]. Similiter Apost. ad Roman. 11. loquens, Opta[bam] ego anathema esse pro fratribus meis. Et hic [sin]cerus amor erga subditos multum profuit R[o]manis, vt hic ante, in 14. consideratione scrip[si ...] præ oculis debent illud habere principes: qu[o]niam, vt ait Senec. Si vis amari, ama, quia ita de[...]

...re Principē, vt à subditis diligatur, & sic suos ...gat, vt pro ipsius etiam mori non timeat. Sicut Codrus Atheniensium rex pro victoria populi sui seipsum morti tradidit, vt recitat Val. Max. lib.5.ti.de pietate erga patriam. Sic etiam Christus pro salute populi sui occisus fuit, & passus est, vt habetur 1.Pet.2. vnde Princeps ita agēdo, à suis mirum in modum diligitur.

Nam Dux, vt dicere solebat Cæsar, qui non laborat, vt militibus charus sit, milites amare nescit. Legitur de Alexandro Magno, qui videns militem Macedonem præ nimia senectute frigore stupefactum, de sede sublimi descendit, & suis manibus eum in sedem posuit, & eo modo fecit, vt à suis diligeretur. Aliàs princeps qui à suis non diligitur, tanquam tyrannus damnatur, nec securitate vbi est fruetur. Sicut de Diony. tyranno legitur. Cui cum corpus suum iuberet à multis militibus custodiri, Plato dicit, quod inquit malū fecisti, vt à tot militibus custodiri habeas? Quapropter ... Claudian. Non sic excubiæ, non circumstantia tela, Quem tutatur amor. Hoc est, qui amatur non indiget custodia. Ob id dicere solebat Traianus Rom. Imperator: Talem priuatis Imperatorem esse oportet, quales priuatos sibi optat habere. Hæc inter cætera fecit nedum viros, sed & fœminas gloria pollere, regnisque potiri, vt de Amazonibus, lib. tertio, de gestis antiquis refert Diodo. dicens, eas omnium subditorum beneuolentia iusto æquoque imperio adeptas. Quib. sententiis datur intelligi, quòd tota pastoralis cura, amore veræ dilectionis ornari debet. Cui vigilantia incumbit ad subditorum vtilitatem, & consolationem. iuxta illud Ouid.

Regia crede mihi res est succurrere lapsis.

Regum profecto est, omnibus prodesse, nulli nocere: quod in beluis clare mōstratur, Quoniam sic viuunt apes, quod rege amisso, totum dilabitur Examen. Et cùm sint animalia iracundissima, ac pro corporis captu pugnacissima, quæ aculeos in vulnere relinquunt: Rex tamen apum aculeo caret, aut saltem eo non vtitur, teste Plin. lib.9.ca.16. Nec voluit illum natura sæuum esse, à quo ... detraxit, sed maiestate armatum: quod regibus & Principibus dignum exemplum est, vt & ipsi ab exiguis animalibus discant turbas populorum sine aculeo seueritatis in debitum finem dirigere, & tunc velut aurea lilia, aureę verę chari... radiantes.

Quintò, vt ait idem G. Benedict. post Io. Ludo. ...aldum, Aurum sub malleo non resistit, vt ferrum: nec frangitur, vt vas terreum: nec resonat, vt cymbalum: sed si malleo percutiatur cedit, & in ... partem dilatat. Et sic in lib. de rerum na... ...citur, licet aurum sit gratiosissimum super ... metalla, nihilominus est maxime ductibi... ...tractabile. Ex quo plura documēta regi Christianiss. ostenduntur, patientiæ, hilaritatis, constantiæ, & fortitudinis, quæ debent vigere in principe, vt hic ante de pluribus huiusmodi qualitatibus dictum est.

Sextò, quia verum aurum diutius, & durabilius in sua operatione permanet, quam aurum sophisticatum teste Be. Tho. Quoniam aurum sophisticatum non habet aliquas virtutes, de quibus hic ante: vt dicit Arnal. de Villanoua in loco suprà alleg. &, vt ait G. Bened. Aurum cunctis corporibus nobilius est, rex eorum, ac dominus. Quia nec terra, nec aqua, nec aëre, nec igne corrumpitur, aut minuitur, sed ignis rectificat illud, & humectat, nec id comburant sulphura, quæ alia comburunt corpora. Natura quippe eius, & complexio recta est. Ita, quod in eo non est additio neque diminutio. Et iterum: Aurum in igne positum non cōburitur, sed probatur, & purgatur. Nec aurum rubigo vlla, nec ærugo, eius bonitatem consumit pondúsue minuit. Ex cuius auri proprietate animari debet rex Christianiss. ad perseuerantiā diuinæ legis. Quia hæc virtus sola, scilicet, perseuerantia, meretur coronam, estque vnica æterni regis filia, ac cunctarum virtutum finis, sine qua Deum nemo videbit. Natura enim (teste Val. lib.3. tit. de constantia, in prin.) sic comparatum est, vt quisquis se aliquid ordine ac rectè mente complexum confidit, vel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur, vel nondum editum si interpelletur, sinę vlla cunctatione ad effectum perducat, profecto in vanum bonum agitur, secundum Greg. in moralib. si ante vitæ terminum deseratur. Et frustra velociter currit, qui prius quàm ad metas venerit, deficit: vt repetitur in c. incassum de pœn. d.3. Tolle perseuerantiam, ait Bern. nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiā, nec laudem fortitudo: Denique, non qui inceperit, sed qui vsque in finem perseuerauerit, hic saluus erit: vt habetur Matth. 10. & 24. & recitatur in c. non reuertebantur c. notandum. & c. apost. de pœn. distin. 2. Quemadmodum inclyti Francorum Reges fecere, qui à Clodoueo primo Francorum rege catho. nunquam in fide defecerunt, vnde Christianissimi nuncupantur.

Septimò, Verum aurū cæteris metallis est pretiosius, virtutem habens conseruatiuam, nec vnquam putrescit, sed putrida resoluit, & corrigit adeo, quod secundum Auicennam, Cauteriū melius, & velocius sanabile, quod fit ex auro, nec vulnus ex auro factum corrumpitur in tumores, Imò vsturæ factæ ex aureo instrumento, meliores sunt, quam ex alio metallo, quia nō cauterizantur nec erisipilantur. Et dicit Arnal. de Villanoua in d. tracta. de vino, c. inc. vinum extinctionis, &c. Quòd scissura, facta cum eo, nō tumescit, & propter suam perennitatem est quasi stella cœli, quoniā ipsum est impassibile. Et, vt ibi ait aurum est res arcana perfectissima, temperamento æquali cōpositum, mirabili proportione elementarium virtutum,

cui de compositis non est simile, & iuuentutem conseruat, & virtutes mineralium perseuerare facit in earum operationibus. Et multi modernorum (eodem teste) de nobilioribus, maximè Prælatis, faciũt bullire petias auri in coquina eorum. Et alij recipiunt in pannellis, cum electuarijs, & alij in limatura, sicut in confectione quæ dicitur diacameron, in quam intrat vtraque auri, scilicet, & argenti limatura. Et quidam vtuntur tenendo frustum auri in ore, & saliuam deglutiendo. Et quidam alij conuertunt in aquam potabilem, & faciunt aurum potabile, & sufficit modica quantitas in vice, & in anno, & est conseruatiuum sanitatis, & prolongatiuum vitæ. Et ex hac dignitate auri, incitatur rex Christianissi. ad veram humilitatem, quæ virtus est aurea, cæterarum virtutum conseruatiua, teste Hier. in epist. ad Celantiam, vbi humilitas, inquit, est præcipua conseruatrix, & quasi quidam custos virtutum omnium. Nihilque ita est quod nos homines gratos esse Deo faciat, quàm si vitæ merito magni humilitate infimi simus. Et Isid. lib. 3. cap. 49. Qui rectè vtitur regni potestate, ita se præstare omnibus debet, vt quanto magis honoris celsitudine claret, tantò se metipsum mente humiliet: Quoniã fundamentum gloriæ est humilitas, vt in 1. par. in 52. consid. scripsi. Et hoc patet exemplo Dauid, qui de suis meritis non tumuit, sed humiliter se deijciens dicit: Vilis incedam, & vilior apparebo ante Deum.

Octauò, & vltimò, aureis lilijs ideo decoratur scutum regis Franciæ, quia verum aurum fistulas & hæmorrhoidas sanat, vlcera putrida, & tetri odoris emendat, corporiq; humano maximè congruit. Ita, ꝙ in cibo sumptũ, iuuat multum, ac vinum in quo extinctæ fuerint laminæ aureæ candentes, spleneticos iuuat, vt hic ante dixi ex dictis Arnal. de Villanoua. Hæc profectò virtus medicinalis auri ꝓuocat regẽ Christianis. ad iustitiæ amplexũ, quę virtus sola magna est, & mater omniũ, quos magnos facit. Est. n. iustitia virtus cõfortatiua, & corroboratiua, quæ sui splendore Reges, & regias sedes magnificat. Quib. dictũ est Sap. 1. Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Vnde Hiero. inquit: Iustitia, quasi aurea virtus, curatiua est morbidarum ægritudinum: quia puniendo tollit scelera, & peccata, atque putridas carnes, & scabrosas curando abradit. Et quomodo ex iustitia Principes laudantur, dixi hic ante in quinta consid. Faciunt quæ dicit G. Bened. in loco hic ante dicto: vbi ait, quòd rex Francorum de seipso & alijs, ita fecit, & dilexit super iustitiam, & odit iniquitatem, vnxit eum Deus oleo lætitiæ, præ consortibus suis. Ad quorum differentiam nomen Christianissimum adeptus: Ita, quod propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiã, deduxit eum mirabiliter dextera sua. Cuius sedes in seculum seculi virga directionis virga regni sui, Psal. quadragesimo quarto, dixi in antedicta considera.

Tertiò, principaliter in scuto Francorum [illegible] gum aurea lilia in ternario numero & non ma[illegible] ri nec minori figurantur. Habet. n. hic nume[illegible] rationem totalitatis: puta principium, medi[illegible] finem. Nam secundum chronicas etiam gen[illegible] in eorum cultu diuino vtebantur numero te[illegible] rio, ad sacrificationes Deorum: vt habetur [illegible] cœlo & mundo. super quo B. Tho. in cõm. [illegible] (inquit) natura perficit omnia, in ternario [illegible] ro, ita gentiles, qui diuinum instituer[illegible] lentes Deo tribuere omne quod perfectum [illegible] tribuunt ei ternarium numerum, in sacr[illegible] laudibus ipsorum. Legimus præterea in [illegible] sanctis, Numerum ternarium, multiplicite[illegible] secratum, eo quod opera mirabiliora Dei [illegible] facta & ordinata sunt. Vnde, si mysterio[illegible] liorum regis Christianis. explorare quis co[illegible] tanto magis exuberabit ratio differendi, [illegible] plura mysteria in ternario numero elucescu[illegible]

In primis ergo, redolentia lilia, quæ in [illegible] gis figurantur, odoramẽta catholicæ fidei [illegible] tissima trinitate afferunt, scilicet, quod patri [illegible] uinis attribuitur potentia, filio sapientia, & [illegible] tui sancto clementia. Quę tria attributa, sicut [illegible] ctissimam trinitatem ornant, ita regiam ma[illegible] tem magnificant. Quæ sacratissimæ trinitati [illegible] bet pro viribus conformari, scilicet, vt sit [illegible] mo clarus potentia patris, ad tyrannos debe[illegible] dum, & barbaras gentes ac Turcorum perfid[illegible] extinguendùm. Secundo, cõuenit, vt ornatus [illegible] stat sapientia filij, in discutiendis rerum ca[illegible] Tertio, quod sit clementia plenus, quæ quanto [illegible] eo maior fuerit, tanto in conspectu Dei, & ho[illegible] num mirabilior, & gratior apparebit.

Secundò, vt ait G. Benedict. principaliter [illegible] lilia, quæ in scuto regis figurantur, tres subst[illegible] in persona Christi denotãt. Sicut enim in [illegible] est trinitas personarum, in essentiæ vnitate [illegible] Christi persona, est trinitas essentiarum [illegible] rarum in vnitate personæ, deitas, scilicet, [illegible] caro: & sicut in diuinis per diuersas person[illegible] distinguitur essentia: sic in Christo ꝑ diuers[illegible] ras non distinguitùr persona. Pariter tria lili[illegible] Christi natiuitates ostendunt. Prima dicitur [illegible] æternaliter nascitur ex patre, secunda, qua [illegible] tur temperaliter ex matre, tertia, quia [illegible] scitur spiritualiter: licet ista bene conueniãt [illegible] sto, tamen nihil faciunt ad propositum, a[illegible] tandum aliquid in rege ex eius natiuitate. S[illegible] ci posset, quod sicut hæc trinitas essentiar[illegible] Christo, ita trinitas præceptorum iuris, deb[illegible] in Principe, pro iustitiæ administratione, & [illegible] mento, prout tria iuris sunt pręcepta, [illegible] uere, alterũ non lædere, & ius suum vni[illegible] buere, Quæ omnia debẽt esse in principe, de q[illegible] in vlt. par. in 36. cõs. dixi. Aut aliter, ꝑ illa tria li[illegible] significatur, scilicet, per mediũ, fides Christia[illegible] per dextrum, clericatus, & per sinistrum, mi[illegible]

Tertiò, Tria lilia, tres potentias animæ rationa[lis] quæ ad imaginem Dei creata est. l. si quis metal[lum] C. de pœnis. patenter ostendunt. Nam, sicut Deus est Vnus in essentia, & Trinus in personis, Sic etiam anima rationalis, est vna in essentia, & trina in potentia. Quia habet in se memoriam, intellectum, & voluntatem. Memoria quidem repræsentat patrem, intelligentia filium, & voluntas Spiritum sanctum. Sed hoc in nihilo adaptari possunt armis Regis, sed attribui deberent tribus modis regendi Rempub. qui debēt esse in rege nostro, vt verè sunt in se & in suo regno: de quib. infrà in vlt. par. in 55. consid. scripsi, & quis illorum sit excellentior.

Quarto, tria lilia in scuto regis posita, tres angelorum hierarchias significant, in quarum singulis tres ordines inueniuntur: de quibus ante in 3. par. & per Isid. lib. 7. Etymolog. cap. 5. & in lib. de sum. bono. c. 12.

Quintò, tria lilia in scuto regis depicta, tres virtutes theologales, fidem, scilicet, spem, & charitatem significant, quæ tres virtutes debent esse in Principe. & aliæ virtutes ex his denotātur in Principe: de quibus per G. Bened. in loco suprà sæpè a. eg.

Sextò, vt dicit, tria lilia in ipso scuto regis ordinata, ad tria opera veræ pœnitentiæ nos ire compellunt, Videlicet, ad contritionē, confessionem, & satisfactionem, sed cum parum quadrent, non insisto.

Septimò, vt ait Benedicti, tria lilia regem Christianiss. ad tria salutifera concilia, in quibus consistit omnis perfectio Christianæ religionis excitāt, vt super eum.

Octauo, tria lilia in scuto regis diuinitus ordinata, tres denotant vnitates, quę necessario requiruntur ad conseruandam veræ Christianæ religionis dignitatem, & habendam bonorum morum honestatem: de quibus Apost. ad Eph. 4. Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma. Hæc tria sunt, quæ verum perhibent testimonium de excellentia fidei Catholicę: vnde sunt laudabilia omnia Catholicæ fidei opera, quæ rex explere debet, pro suæ dignitatis ac totius religionis Christianorum salute, nullum maius, nullum honorabilius, nullum denique gratius, Deo offerri potest, quàm barbaras gentes, & Turcorum perfidiam, cæterosque populos, qui falsos ritus ac Deos colunt alienos, expurgare, atque in frena submittere sub Christi fide, prout talia sancta exercitia apud Francorum reges semper floruerunt. Ex hoc ternario numero amplissimè laudantur insignia regis Franciæ per Ioan. Lud. Viualdum in trad. de triumphis ac laude trium liliorum Franciæ. Vbi videt numerum ternarium in pluribus, & aliter scripsi infrà, in vlt. par. in 37. consi.

Quartò, principaliter & vltimo, lilia aurea ponuntur in scuto regis Christianiss, sapphirino, id est, colore sapphiri (qui similis est sereno cœlo) cōuenientissimè depicta, multiplici ratione.

Primò, quia cum rex sit paranymphus Ecclesiæ Christi, cuius officium est & semper fuit à tempore Clodouei Primi inter Francorum reges Christiani adaugere cultum diuinum, ac gloriā Christianæ religionis extollere & magnificare: decentissimum fuit, insignia maiestatis suæ sereno cœlo similia fore, vt sicut ipse Christus (qui est Rex Regum & dominus dominantium, Apocal. 19.) quodammodo pro scuto habet cœlum sidereum miro ac vario astrorum fulgore, decorato, sic Rex Francorum Christianiss. pro gloria Christi scutum gerit nobilissimum, in quo aurea lilia colore saphiri, quasi astra in sereno cœlo affixa, fulgere videntur, vt etiam ex cœli altitudine intelligatur, quanta sit suæ dignitatis sublimitas, tanta est autem altitudo cœli, quòd à mortali homine, non potest mensurari, vt habetur Eccle. 1. Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi, quis dimensus est? quasi dicat, nullus. Et ideo sicut cœlum situatum est in loco eminentiori, atque inter omnia corpora, altius eleuatum, Ita etiam, vt habetur, Esa. 54. promissum est illi, quod esset fundatus in sapphiris, tanquam pater Christianitatis. Cum etiam idem propheta, vbi supra loquens in persona Christi dixerit: Ecce, ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris, hoc est, te Christum, & Ecclesiam tuam, & filios tuos, & Ecclesiæ tuæ protectores, prout est inter alios rex Christianiss. qui tanquam filius Christi, & pater Christianitatis, habet arma sua fundata in sapphiris. Sic rex Christianissimus inter omnes seculi huius reges Christianæ religionis, dignitate, potentia, diuitijs ac nobilitate, est sublimior, atque admirabilior, & ad sustinendam Ecclesiam, potentior, & pronior.

Secundò, vt inquit G. Bened. Campus scuti regni nedum cœlo, sed etiam sapphiro lapidi in colore assimilatur rationibus sequ: Quia Sapphirus colore videtur trahere Regem ad cœlestia desideria, per rectam fidem, cum nihil sit quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in Principe. Nam dicit Greg. lib. 18. mortal. cap. 8. Sapphirum tenere similitudinem coloris aërei, per quod designat appetitum languentis animæ tendentis ad cœlestia. Vnde dicit Helimandus, quia sapphirus cœlo sereno similis est, castè portari vult, gemmaque gemmarum, & lapis sanctus dicitur. Ideo in lib. de Natura rerum dicitur. Qui sapphirum portat expedit, vt summo studio castitatem seruet: quoniam hic lapis tanto dicitur preciosior & melior, quanto colori cœlesti est similior. Sic rex Christianiss. tanto magis erit Deo & Angelis gratior & charior, quanto magis in contemplatione rerum diuinarum fuerit sublimior. Et sic, quantumcunque excellat in dignitate, potentia, diuitijs, vel abundantia temporalium, nihilominus

fœlicitate prosperarum rerum huius seculi, non debet corrumpi, aut deprauari, sed magis ac magis oculos mentis cõuertere ad altiora desideria, ad veros honores, ad securas diuitias, ad cœlestes Thesauros, ad delectationes æternas. Ex quo infert ibi G. Benedi. quòd rex suam regiam dignitatem in Christo regere, quem in speculo limpidissimo contemplari debet, vt quod in se prauum deprehenderit, corrigat, quod rectum, teneat, quod deforme, cõponat, quod pulchrum, seruet, quod sanum, excolat, quod infirmum, assidua meditatione corroboret, præcepta diuinæ legis efficaciter impleat, & quid sibi cauendum, quidue sectandum sit, agnoscat. Decens quippe est, vt rex se totum in vita & moribus componat: Quia, quanto mirabilius præ cunctis regibus vniuersi orbis excedit honoris dignitate: Ita conuenit, vt cæteros transcendat mentis sublimitate, & totus sidereus fulgeat maiestate, & subdit ibi G. Bened. pulchra notatu digna de excellentia sapphiri, de qua infra in vlt. par. in 90. consider. dixi.

Tertio, tria lilia in campo sapphirino, aurea depinguntur. Quia sapphirus, animũ hominis pium & deuotum efficit ad Deum, atq; in bonis firmat, & pacem conciliat, Ita vt inter omnes lapides preciosos dicitur lapis sanctus, quia ad sanctitatem, & deuotionem hominem disponit. Ob id legitur, Exod. 28. & 29. Quod Moyses ad præceptum Domini vestem sanctam fecit Aaron summo sacerdoti in gloriam & decorem, in qua inter diuersos lapides preciosos sapphirus connumeratur. Sic Ieremias Threnor. quarto, Destructionem Ierusalem, ruinam templi, & sacerdotum recogitans, eorum pulchritudinem assimilauit sapphiro, dicens: Candidiores Nazarei eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores. Conuenit itaque, vt maiestas regia, sit tota siderea, & sapphirina, per reuerentiam & beneuolentiam ad omnia, quæ diuinum cultum concernunt, vt sicut in dignitate & potentia cæteris est eminentior, ita expedit, vt in amore rerum diuinarum, sit amicabilior, & conformior, sicut eius fuerunt prædecessores. hæc Benedicti vbi supra.

Quartò, Sapphirus secundum Arnal. corpus humanum vegetat, ac membra integra conseruat, curat dolorem frontis, & sudorem restringit, corpora præbet integra, boniqne coloris, torsiones ventris tollit, & omnia vlcera cum lacte sanat. Præterea in li. de natura rerũ, & in ortu sanitatis dicitur. in tractat. de lapidibus. cap. 109. quod sapphirus, morbum illum horribilem, noli me tangere, appellatum, fugat. Ex quo instruitur rex Christianissi. vt vigilans sit, & solicitus, ad corpus mysticum, id est, Ecclesiam, protegendum. Sicut enim in vno corpore multa mẽbra habemus, quæ secundum Apost. ad Roman. duodecimo, non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo, huius autem corporis me[mbra], tenetur rex vegetare, ac custodire ne a[b] ... voracibus dilacerentur, & ne morbida ægr[itudine] ne putrescant, ac pauperibus beneficia, suff[ragia] ac eleemosynas largiri, quib. recreatur tan[quam] membra corpus conseruat & recreat. Sic con[ue]nit, vt rex, qui tria lilia in sapphiri colore ... dit, membra corporis mystici dirigat & custo[diat] ne deuios sequantur effectus. Hoc etiam ... dict.

Quintò (vt idem ait) Sapphirus est gem[ma] preciosa sereno cœlo similis, qua percus[sa radiis] solaribus ardentem emittit fulgorem. Præ... dicit Isid. lib. Etymol. decimosexto, cap. 9. Qu... sapphirus, pulueres habet aureos sparsos. Ex... hortatur regia maiestas, vt solicita sit gra[tias] Deo reddere in tanto cumulo beneficiorũ: ... quanto plura à sole iustitiæ Christo suscepit bene[ficia], tanto magis ardentia desideria refun[dere] debet in Christum, à quo procedunt. Et è con[tra]rio, tanto grauius de ingratitudine iudica[bitur] omnis homo, quanto magis multiplicatis be[ne]ficijs, ingratus probabitur extitisse, iuxta ... Chrysost. Quanto maiora beneficia sunt homi[ni]bus constituta, tanto grauiora peccantibus ... tur iudicia.

Sextò, Sapphirus est gemma, valde delecta[bi]lis, lęta, & pulchra. vnde Lapidarius ait:

Sapphiri species digitis aptißima regum,
Egregia & fulgens, puroq́; simillima cælo.
Vilior est nullo virtutibus atq; decore.
Hic & Syrtites lapis est à plerisq; vocatus.
Quia circa Syrtes Libycis permixtus arenis,
Fluctibus expulsus feruente freto reperitur.
Ille sed optimus est, quem tellus Medica gignit
Qui tamen asseritur nunquam transmittere ...
Quæ natura parens tanto ditauit honore,
Vt sacra & meritò gemmarum gemma voca...
Et qui portat eum, nec vlla fraude necatur.
Inuidiam superat, nullo terrore mouetur.
Hic lapis, vt perhibent, educit carcere vinctos
Obstructasq́; fores, ac vincula tacta resoluit.
Fertur & ad pacem bonus esse conciliandam.

Ex quo instruitur rex Christianiss. vt delect[abi]liter, & cum gaudio, pulchritudinẽ ac dec[orem] Christianæ relig. conseruare velit. Quod fa[ciunt] reges nostri, & qui in cunctis locis habe[nt iu]dices ad punienda peccata, maximè blasphe[mias], quod & facere debent, aliàs non dice[ren]tur veri reges. vt scribit G. Benedicti in loco ... alleg.

Septimò, In colore sapphiri extend... aurea lilia, quia sapphirus suo valore & pre[tio] vires acuit regis Christianissimi ad cogi[tan]dum sumptuositatem cœlestium ædificio[rum]. Nam, teste Isidor. vbi suprà, Sapphirus ... gemma...

gemmas purpureas cõputatur, habet pariter excelsum valoris inter lapides preciosos, ob quod sanctissi. Thobias spiritu eleuatus videns excellentiam cœlestis patriæ dicit, portas eius esse ex sapphyro constructas: vt scribitur Thob. 23. Pariter Io. Apoc. 21. ait, fundamenta muri supernæ ciuitatis esse ex lapidibus preciosis, inter quos sapphyrus erat secundum fundamentum. Ex quo instruitur Rex totus sapphyreus, vt omnino inclinetur, & sit memor cœlestis patriæ, & excellentissimorum ædificiorum supernæ ciuitatis, & sanctæ Ierusalem, de qua scriptum est per Prophetam, Psal. 86. Fundamenta eius in montib⁹ sanctis. & sequitur: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

Octauò & vltimò, scutum Regis Christianiss. in sapphyri colore figuratur, Quia sapphyrus sua significatione eum incitat ad cogitandum nedum ædificia supernæ ciuitatis, sed etiam præeminentiam gloriæ æternæ. Nec solum sapphyrus significat gloriam æternam, verum suo colore animum hominis ad cœlestia gaudia inclinat. Ratio est (teste eodem G. Benedi.) Quia cum omne simile naturaliter appetat suum simile, & sapphyrus inter omnes gemmas similis sit sereno cœlo: vnde Rex sapphyro non conueniret, nisi ad cœlestia inclinaret, ac superna appeteret. Sapphyrus etiam in sacra scriptura ęternam gloriam significare videtur: vt habetur Exod. 24. vbi Moyses, Aarõ, Nadab, Abiu, & septuaginta de senioribus Israel, Deum viderunt, sub cuius pedibus erat quasi opus lapidis sapphyrini, & quasi cœlum cum serenũ est. Pariter Ezech. 10. cap. legitur, quod species gloriæ Domi. sup Cherubin erat quasi lapidis sapphyri: Quæ verba, quomodo intelligantur, scribit in dicto loco G. Bened.

Ex quibus tantum conclúdit. Insignia Regum Franciæ esse excellentiora alijs, cum in eis sint duo colores nobiliores, Aureus, s. & Azureus: De quibus dixi ante in 1. par. in 54. & 55. concl. 38. Et de laude Sapphyri aliquid scripsi infra in vlt. part. in 92. consid.

Non mirum ergo, si Reges Franciæ plura priuilegia habeant vltra alios Reges, de quibus ante dixi: & quæ etiam scribit Iac. Bonaudi in suo panegyrico posito post tract. Ioan. de Terra rubea, contra rebelles suorum Regum.

TRigesimasecunda consid. Quilibet Rex seu Princeps in suo regno in culmine sedere debet, cum Princeps sit regni domin⁹. l. deprecatio. ff. ad legem Rhodiam de iac. & regale culmen appellatur. l. bene à Zenone. C. de quadrien. præsc. c. Principes seculi. 23. q. 5. & culmen appellatur locus altus super omnes gentes ad curiam suam conuocatas, regnum & terras repręsentantes. & dicitur præcipuum. l. pe. ibi, Vt enim imperialis fortuna omnes supereminet alias, ita oportet Principales dignitates culmen habere præcipuum. C. de bo. quæ lib. Vel principale dicitur. l. 3. §. si autem. C. de iure domi. impetrando. quod dicitur cathedra existens in alteriori loco, sicut ædificia domus dicuntur culmina, quod culmis teguntur: & in dicto culmine, id est, altitudine, sedet Rex supra cathedram, quæ est alta vel excelsa sedes, secundum glo. in clem. dudum. de sepult. Vel in solio sedere debet, hoc est armario ex vno ligno facto, in quo reges ob corporis sui tutelam sedebant, extra de elect. c. quorundam, in prin. & ibi per Arch. Et dicitur thronus Græcè, quod Latini solium dicunt. De quo habetur Gen. 41. ibi: Vno enim solio regis te præcedam. Et est etiam sedes Romani Põt. tanquam excelsa. c. fundamenta. §. ne autem, in fi. de elect. in 6. & gl. in d. cle. dudum. facit differentiam inter solium, cathedram & tribunal. & ponit hunc versum.

Rex solium, doctor cathedram, iudexq; tribunal
Possidet, ac sedem præsul prætorq; curule.

Et ista sedes dicitur sedes honoris & iustitiæ: de qua in ca. multi. 40. dist. Et rex & dominus præexcellens in solio alto super omnes Principes sedere debet: cum scriptum sit Prouer. 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. & 1. Reg. 2. ibi: Et solium gloriæ teneat. & 3. Reg. 1. Viuat rex Salomon, & sedebit super solium, & Esa. 9. Super solium Dauid, & super regnum Principis terræ, surrexerunt de solio. Et Iob 36. & Reges in solio collocat in perpetuũ, & illic erigũtur. & in plerisque alijs locis probari posset. & habetur 1. Regum. 10. vbi de Saule rege loquitur. Stetitque in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero & sursum. Et Princeps dicitur quasi primum locum capiens, secundum gloss. in cap. fundamenta. §. proinde de elect. libr. 6. & Lucas de Penna in rubr. Cod. de Principib. agent. in reb. libr. 12. vbi amplè ponit quis propriè sit Princeps.

Et vt deueniamus ad practicam & ordinem cõsuetum sedendi, qui multum attendendus est in hoc, cum consuetudo in hoc multum attendatur. Bald. in cap. 1. §. marchio. in titu. qui feud. dare poss. videndum est, quod sunt aliquæ congregationes in Francia quæ fiunt ordinariè, vt est coronatio regis, & in ista coronatione est datus certus ordo, quo ad illos, qui interesse debent in ipsa coronatione, qui est talis, Videlicet quod duodecim pares Franciæ præcedunt omnes alios Principes regni: de quibus infra ista part. 43. consideratione. licet videatur de primogenito Regis, quod omnes quoscunque præcedere debeat, quod intelligerem esse verum in alijs actibus quàm in coronatione: Quoniam est dubium, quod tunc non habeatur pro primogenito regni, tanquam natus antequam esset Rex. De eo etiam dicam infra in 41. consideratio. & de alijs, quos ponam infra in suo ordine, secundum quod debent sedere in dicta conuocatione, faciendo distinctionem suis

locis de alijs congregationibus extra illam, in quibus seruandus est alius ordo, prout infrà dicetur.

TRigesimatertia consid. erit prosequendo materiam & non excedendo terminos honoris Regis, cum ab eo procedant omnes dignitates tẽporales, vt no. Bar. & Io. de Pla. in le. 1. de dign. li. 12. C. idem Ioannes de Pla. in l. 1. in fi. C. de silentiarijs. lib. 12. Alua. in c. 1. in prin. de feudo marchię. qui allegat tex. in l. sacrilegij. C. de diuersis rescriptis. Merito debet illis praeesse, & ab illis honorari: Imò quod plus est adorari, non tamen adoratione, quæ Deo debetur, sed Regia subiectione debet salutari, vt probat tex. in l. 1. C. de silen. lib. 12. ibi: Vt tam in adoranda nostra serenitate. & ibi gl. quam sequitur Io. de Pla. in l. primicerium. C. de fabric. lib. 10. & Luc. de Pen. in l. euict. per illum tex. C. de cursu publ. lib. 12. Vbi dicit, quod ipse mereretur venerari, adorari, coli, sibi supplicari, & gratiarũ impendi munera, facit tex. in l. si quis seruum. ibi, nostram purpuram adorantes. C. qui militare nõ possunt, lib. 12. & ideo dicit Io. de Pla. in d. l. 1. C. de silentiarijs. eo. lib. Quod nullus debet se genuflecti coram alio, quàm coram Principe vel maiestate Regia. Et ideo errat quidam Car. De hyer Anglus, qui tanta elatione vtitur, quod suos domesticos & famulos patitur talia, aut, quod deterius, cogit eidem ministrando etiam in cibarijs deferendis, & alijs actibus domesticis & familiaribus, imò etiam nobiles patriæ genuflecti, prout communiter dicitur, quod ridiculosum dici debet, cum nõ sit nec Papa, nec Rex: Imò quod plus est (vt communiter fertur) non est nobilis origine, ex quo deberet cõtentari honore sibi debito, non assumere honorem debitum Regibus secularibus, Imperatori, aut Papæ.

Et vt dicit idem de Platea, tantus honor debetur Papæ, quod in pede osculatur, vt dicit gloss. in leg. 1. Cod de domesticis, libr. 12. & ibi dicit, quod etiam Imperator osculatur in pede sicut Papa.

Imo etiam, quod plus est, quilibet non admittitur ad salutandum Principem, vt dicit gloss. in l. 1. Cod. de veteranis. & Ioan. de Pla. in d. le. 1. Cod. de silen. & in l. 1. Cod. de domesticis & protectoribus, lib. 12.

Et coram eo est eundum, & illi est obuiam eundum, cum barba tonsa & veste pulcherrima. ꝓut habetur 2. Reg 9. c. Illique est honor deferendꝰ in introitu ciuitatis, in salutatione, quæ non debet fieri sine munere, ad instar Regis Parthorum, qui salutari non poterat sine munere, vt refert Pe. Cãdidus in prooe. Appiani Alexandr. in principio de bellis.

Imo etiã reuerẽtia debetur Principi, per quoslibet viros Ecclesiast. vt dicit tex. in c. Re. 23. q. 5. & c. si apud. ꝓ quo 1. Pe. 2. vbi dicitur R e. honorificate.

TRigesimaquarta consid. Principi obtemperandum est, cùm generale sit pactum societatis humanæ obtemperare Principibus, quæ co[...] mores. 8. dist. in sua sum. 44. distinct. c. quid cu[...]tur. 23. q. 1. & dicit Hiero. Principibus & Potesta[ti]bus fidem & reuerentiam seruari oportet, qu[...] qui non exhibuerit, ad Deum præmia habere [...] poterit. 23. q. 5. c. Reg. c. sicut apud Card. facit qu[...] no. in l. fi. C. de exact. tribut. libr. 10. Et dicit Ap[...] ad Tit. 4. Admone illos Principib. & Potesta[...] ditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonu[m pa]ratos esse. & ad Rom. 12. Omnis creatura Pote[sta]tibus sublimioribus subdita sit, qui autem re[sistit] Potestati, Dei ordinationi resistit. Facit quo[...] betur Esdræ 3. 4. c. vbi dicit tex. O viri num[...] lunt homines, qui terram & mare obtinet. & [o]mnia quæ in eis sunt? Rex autem super omnia [ex]cellit, & dominatur eorum, & omne quod [...] dixerit illis faciunt. Et sequitur: Et omn[...] virtutes eum obaudiant. Imò etiam sacerd[otes] primi & secundi ordinis eidem obediunt, cum [...] præcipere potest Princeps, vt habetur 4. Reg[...] bi: Et præcepit Rex Elchiæ Pontifici & sacerdo[ti]bus secundi ordinis. Imò Principes sacerdotes [con]stituebant iure diuino, prout habetur Exo[...] Moyse Hebræorum Duce, qui constituit Aa[ron] fratrem suum sacerdotem: & de Iuda Macchab[æo du]ce, qui elegit sacerdotes, qui purgarent sancta [...] Maccab. 4. Imò Prælatus electus & confirmatus non potest administrare, donec [...] plectus. 63. d. & c. Abbates. 18. q. 2. & per Compostellam in c[...] sicut, de ele. col. antep. versic. Principi præ[...] prout recitat Henricus in c. nobis. de iure patr. [...] ita obseruatur in Francia, & in Hispa[...] Ioan. Lupus in repe. rub. de dona. inter vir. & v[x.] in prin. in tertia præuidentia. Princeps tam[...] bet honorare Episcopum. dixi supra in 4 pa[...] consid.

TRigesimaquinta consid. Pro Rege etiā [...]dum est, exemplo Baruch 1. qui dicit [...]dum pro Rege Nabuchodonosor, & Bal[tasar] filio. & maximè pro Rege Franciæ: Cum [o]rantes pro eo lucrentur centum & decem [in]dulgentiarum. dixi ante. Imo intantum est [hono]randus Princeps, quod pro conseruatione [ho]noris toleratur iniquitas: & pręferendus est [...] Principis commodo publico, vt dicit Luc. de [Pen.] in leg. fin. in 8. & 9. colum. Cod. de loc. præ[...] 11. & in dict. leg. in 6. colum. ponit quædam [...]testate eius mirabil. ex quo multum hono[...] est.

Quæ autem sint iura Regis, & cuiuslibet [...]us supremi Principis esset hic inserendum, [...]gis cognosceretur præeminent[...] deri potest in tit. quæ sunt Regalia, in vsibus [...] & per Iacob. de San. Georgio in tracta. feud[...] Princeps. & de quibus plenè ante in 24. consid[era]tione.

Quid autem dicemus de iuribus Regis [...] bus habetur 1. Reg. 8. ca. cum dixerit D[...]

...Samuelis populo Iura Regis, qui imperaturus est in eis, quod erit tale: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum: & constituet sibi tribunos, & cēturiones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum: Filias quoq; vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas & olivueta opima tollet, & dabit seruis suis, sed & segetes vestras & vinearū red... ...us addecimabit.

Notādum est istud verbum, addecimabit, quod est ibi dupliciter positum: quoniam ex hoc videtur, quod Rex habeat ius decimandi. & sic, quod ... non videntur peccare Nobiles Franciæ, qui dicunt se habere decimas infeudatas à Rege: cum si Rex habeat potestatem addecimādi, ergo etiam ...as dare in feudum.

Dicemus solum, Quod talia ibi specificata non sunt iura Regis ex diuina institutione introducta, sed magis per Prophetam pronunciata ex eorum tyrannica vsurpatione. Qui postquam Reges sunt, ...us iniquum constituunt, in tyrannidem degenerantes, subditos opprimentes, & sine causa deprædantes, secundum Andr. de Isern. in proœ. feud. & in tit. de capitaneo, qui curiam vendidit. in vsib. feudorum.

Et ne transcendam materiam nostram, relinquo nūc deprædationes & exactiones Principum, forte alibi dicam: sed etiam ibi dicit, quod talia possunt esse Iura Regis ex diuina institutione, quā do Rex est in extrema necessitate positus, quod etiam non solum illa, sed & maiora faceret, & maio... ...res exactiones, Et solum inpręsentiarum sufficit mihi, quod G. Bened. doctor Gallus, illa præuidit, ...tam bene descripsit in sua solenni repetitione c. cap. Raynut. de testam. in verb. condidit. le premier. incipiendo in medio illius vsq; ad finem ...plissimè: ad quem semper de his est recurren...

Et etiam est aduertendum ad illum textum, ibi ... hoc verbo, Ius regis q imperaturus est in eis. Quòd quilibet Rex potest dici Imperator per illum text. qui hoc verbo vtitur in Rege.

Et vt semel finiam, à Principe tanquam à capite in omnes inferiores honorum & potestatum munera diffunduntur. 19. di. c. ita dominus. c. fun... ...ta. §. 1. de ele. in tantum, quod lex animata ...tis dicitur. tex. est in auth. de consulib. in fin. ... auth. quib. mod. natu. effi. legit. §. igitur licen... ...gio. in l. & quia. ff. de iurisd. omn. iud. Dixi in consuetudinib. nostris ducatus Burgūn. in tit. Des ...ces. §. 5. in gloss. S'il n'à grace. in princ. ibi: hic ...ergo: & supra in prin. 52. consid. Et quicquid sta... ...uit sententiam dando decreuit, pro lege seruetur. Sed & quod Principi. institu. de iure natu... ...gent. & ciui. Ipse enim sicut est solus legibus ...tus, solus legem concedere potest. l. Princeps. ff. de legib. Et pro dispēsatione habetur, quod probatur Principem voluisse. ca. cum nostris. de concess. præbend. maximè. vbi ei exponitur defectus, quem videt ex expositione l. quidam consulebat. & ibi Alex. & alij. ff. de re iud. l. Vlp. ff. de excus. tut. Et sanctio Principis nihil habet imperfectum. l. fi. C. qui militare non pos. li. 12. l. fi. C. de his quib. vt indig. Nemo enim potest ei dicere, Cur ita facis? Bal. in proœ. feud. in 12. col. Et isto dicto sæpius aduocati in palatijs vtuntur: quod dictum est Spec. in tit. de legato. §. nunc ostendendum. vers. 89. per tex. in c. quamuis. de pœn. distin. 3. ibi: quis tamen audet dicere Deo, cur huic parcis? & gloss. ibi, in verb. Deo, dicit idem in Papa. & ideo idem dicendum in quolibet Principe supremo, cum sit Deus in terris, Bald. in auth. hoc amplius. versic. quæro, an filij Regis. C. de fideicom. & dicit Bald. in c, Ecclesia S. Mariæ. in princip. col. vt lite pen. Quòd cùm Princeps sit causa causarum, non est de eius potestate inquirendum, cum primæ causæ nulla sit causa. Cùm id, quod primum est, ante se aliud habere non potest. Hæc & plura alia vide quæ dicit d. meus Ias. in l. rescripta. in 1. col. Cod. de precibus imper. offe. & in leg. 1. ff. de consti. Principum. Vbi ponit quædam, quæ solus potest Princeps, ita quòd Principis verb. eiusque narrationi, super rebus per se, vel in sua præsentia gestis creditur: Etiamsi solus testificetur, per cap. cum à nobis. de testibus. & quod in his quoque, quæ ante Principatum se præsente gesta sint, locum habet gloss. singularis in capit. 1. in verbo. statuit. de renuntiatio. libr. 6. glos. in cap. Apostolicæ. in verbo promisissent. de re iudi. lib. 6. Dicit enim Andr. de Isern. in cap. fin. in tit. quo tempore miles in vsibus feudorum, quod late examinat ibi: Quod Præpo. Princeps in re propria testificari non potest. Nulla etiam iuris solennitate Princeps astringitur. le. apud eum in fin. ff. de manumissis, Imò sola præsentia Principis solennitates iuris supplet, actumque qui defectu solennium nullus est, instaurat & reponit. leg. adopt. ff. de adop. l. 2. ff. de reb. eorum. glo. post tex. in auth. vt non fiat pignoratio. colla. 5. facit. le. sancimus. §. exceptis cum auth. ibi posita. Cod. de don. Bald. in le. omnium. Cod. de testam. Ad hæc Princeps iudiciorum ordinem obseruare non tenetur. Sola enim veritatis inuestigatio coram eo fit, qua cognita diffinit etiam, si iudicialis ordo vel sit peruersus vel prorsus omissus: causæ tamen cognitio exigitur. Ita Bal. in l. fin. C. de legib. Idem in c. 1. §. fin. de noua forma fidelitatis: ad finem. in vsibus feud. & est text. in cap. ad petitionem. in fi. de accus. Et ideo illud, quod dicit Paulus de Cast. in l. si testamentum. C. de testa. ꝙ Princeps sine causæ cognitione concedere possit, non est intelligendum in his, quibus litis diffinitio expectatur. Princeps etiam crimen nō solum indulget, sed etiam abolet. And. de Iser. in ti. quæ sit prima causa. §. preterea. in vsib. feudorum. Remittit infamiam, & ad hono-

honores priſtinos omnino reſtituit.le.1.§.deinde, le ſecond.ff.de l.poſt. l.fin.C.de ſen.paſſis. Remanet tamen cicatrix.arg.c.ventum.1.q.1. c. illud.le. diſt.arg.l.omnes iudices.C.de decur.lib.10.Largiendo magiſtratum, dignitatem donando. Imo & tolerando in honoribus incapacitatis maculam abſtergit,remouet impedimentum.l.Imperiales. §.nam omni macula.C.de nup.l.Bar.ff.de off. prætoris.d.l. Quidam conſulebant.ff.de re iud. Imò etiam Princeps pœnam meritam ſola voluntate remittit.l.1.C.de deſerto.lib. 12. de innocentia etiam damnati ſine appellatione cognoſcit.l.1.in fi. ff. de quæſtionibus. Alia Principi reſeruata ponuntur per Bal.in d.leg.reſcripta, & in leg. 1. Cod. de iure aureorum annulor. & de multis caſibus & ſpecialibus Principi compe. dixi ſupra iſta part. 24.conſideratio. vbi iam quædam ex antedictis poſui.

TRigeſimaſexta conſid.erit. Et licet ſubiecerit Principi Deus leges, an etiam non obligetur ex contractu, ita quod Deus etiam eidem ſubiecerit cõtractuum vincula quæ iuriſgentium naturalique ratione conſiſtunt: & quod non eſt communis omnium iuriſperitorum doctrina, in le. Princeps.ff.de legib.Cyn.Bal.& doct.in l.digna vox.C. de legib.& in c.1.de prob.vbi docto.Canonici,qui ita communiter tenent.do.meus Iaſ.in l.ſi ciuitates.in 3.col.ff.ſi cer.pet.& in le.1.ff. de pac. Alex. in conſi.101.in 2.col.in 1.vol.& idem Iaſo.in le.1.ff.de conſti.Principum.& in l.ſi teſtamẽtum.C. de teſt. Fel.in c.quæ in Eccleſiarum.in 21.col.conſti.Barb. in conſi.1.in 4.col.in 1.vol.in 43.tamen colum.dicit,Caſum eſſe, Vbi poteſt reſilire à contractu: & etiam alium ponit Iacobinus de ſancto Georgio in ſuo tract.feud.in prin. videlicet quod poſſit reuocare feudum inuito vaſallo.alleg. Bald.qui hoc non dicit, nec etiam hoc placet Vdalrico Zaſio in repetitio.l.2.§.eodem tempore.in gl. ratum eſſet. ff.de orig.iur.vbi plura ex prædictis dicit. & ibi dicit quod licet abſoluta poteſtate legibus non ligetur, ea tamen poteſtate abuti non debet. dixi alibi.

TRigeſimaſeptima conſid. Videtur quod Rex Hiſpaniæ ſit omnibus alijs Regibus præferendus, cum plura habeat Regna ſub ſe, & plures coronas: quoniam Rex eſt Aragonum, Caſtellæ,Legionis, Rex Granatæ, Rex Maioricarum, Rex Cordubæ, & etiam Catholicus dicitur, Rex Galliciæ, Rex Andeloſiæ. Et ſic dicitur habere ſeptem, aut octo Regna, & ſic ſeptem coronas: ex quo videtur quod ratione multiplicationis coronarum debeat cæteris Regibus præferri: Sicut videmus, quod ille, qui eſt marchio & comes,præfertur marchioni, cum duo vincula ſint fortiora vno.Bal.in l. ſed & milites, in prin.ff.de excu.tut.vt etiam in ſimili dicitur de doctore in vtroq; iure, qui præcedit doctorem in vno tantum ſecundum Bal.in dicto loco:& dicam infra in 10.par.& faciunt quę ſupra dixi in hac parte, in 27.conſid.in fi. incip. Impera[illegible] inter omnes Principes. vbi dixi,quod magis ho[illegible] randus eſt Imperator cum tres coronas habe[illegible] quàm alij Reges, qui de per ſe non habent n[illegible] nam.& in 19. conſiderat. cuius initium eſt [illegible] Bald.

Et etiam qui pluribus præeſt dicitur maior [illegible] dixi ſupra in 1.par.& in 4.par.in 51.conſid. ve[illegible] bi alleg.glo.in auth.conſtitutio, quæ de digni[illegible] bus.§.generaliter. qui dicit,nota nobiliore[illegible] pter ſubiectos.Et habetur Prouerb.14.in fi. [illegible] titudine populi dignitas Regis,& in paucita[illegible] bis, ignominia Principis.

TRigeſimaoctaua conſid.erit de Rege An[illegible] Eò etiam, quia eſt ẽt Monarcha in ſuo R[illegible] gno, & ab ejus ſententia non appellatur, quia p[illegible] fectus eſt multorum Prælatorum ſui Regni, [illegible] de offi.præt.l.1.pro vt Bal.in cap. cum veniſſe[illegible] col.extra de eo, qui mittitur in poſſeſſionem [illegible] rei ſeruandæ. Refert & ſequitur Fely.in ca. ca[illegible] quæ in 20.col.fi.extra de reſcr.& per Io.Lupum [illegible] pet.rub.de do.inter vir.& vxor.qui licet vide[illegible] præferendus regi Hiſpaniæ, quia vngitur vt [illegible] dictum eſt, tamen rex Hiſpaniæ præfertur, vt [illegible] dictum eſt. De alijs verò Regibus Chriſtianis, [illegible] eos eſſe collocandos ſecundum numerũ poſi[illegible] in Martiniana: de quo fit mentio per Alb.de R[illegible] in rub.de ſtatu homi.& dixi ſupra in plurib' loc[illegible] Et de excellẽtia plurium Regnorum vide infra [illegible] 12.par.in conſid.56.

TRigeſimanona conſide. Quoniam mulier[illegible] radijs maritorum coruſcantur & honora[illegible] tur.l.fœminæ.ff. de ſenato.in auth.de conſuli[illegible] hæc itaque.colla.4.facit l.fi.in princ.C.de incol[illegible] lib.10.

Ideo Regina Franciæ, tanquam excellens [illegible] omnes, tanquam dilecta illi, qui paſcitur in[illegible] lia, cæteros quoſcunque huius Regni poſt [illegible] præcedere debet, cum etiam vltra quoſcu[illegible] tione dignitatis coronam portet, quam n[illegible] lius in Regno præter Regem portare aut d[illegible] poteſt: imò Regina appellatur. ca. dilecti. [illegible] tris.& in ſubſcriptione.ca. cum deuotiſſima [illegible] q.2.Et eadem priuilegia, quę habet Impera[illegible] bet & Auguſta: vt eſt tex.in l.Princeps.ff.de [illegible] in l.cubicularios.C.de prępoſ. ſacri cubi.li.[illegible] Luc.de Pen.

Et licet Vxor ſedere debeat à ſiniſtris, [illegible] tur Pſal.127. Vxor tua ſicut vitis abundans [illegible] rib.domus tuę. Regina in hoc priuilegiatur [illegible] ſedere debet à dextris, vt habetur Pſal. 44. A[illegible] Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato,&c.

Et dicit text.in l.bene à Zenone. C.de qua[illegible] pręſcri. quod Auguſta vtitur eadem prærog[illegible] qua vtitur Imperator.facit.l.fiſcus.in fi.cum l[illegible] ff.de iure fiſci.& plenè per Luc.de Pen.in l.3.C.[illegible] prępoſitis ſacti cubi.lib.12. Vbi dicit, quod e[illegible] miniſtri Auguſtę eodem, quo & miniſtri [illegible]

priuilegio gaudent. Augusta tamen non gaudet omnibus priuilegijs imperialibus, sed his quæ nullum præiudicium parant, aut modicum: & tribuitur ei etiam priuilegium in non præstandis vectigalib. l. licitatio. §. fiscus. ff. de public. & tribuuntur ei priuilegia, quę conueniunt mulieri, sed non omnia. Vnde non potest condere legem & similia ... attributa sunt Principi solùm inspecta eius dignitate. Et faciunt prædicta ad quæstionem, de qua ibi per Lucam, an si Regina lædatur possit in integrum restitui vt Princeps. Faciunt etiam ad prædicta, quod gratiæ quæ dantur per Reginam in regno in quolibet suo iucundo aduentu sunt validæ, cum habeat eadem priuilegia quę & Rex: quod ... habet ex consuetudine in Francia, de qua dixi in consuetud. nostris duc. Burgun. tit. Des iustices. § 5. in gl. du Prince.

Aduerte, quod si Regina sit filia Ducis aut Comitis, tamen dicitur Regina propter dignitatem mariti, & si sit filia Regis maioris præeminentiæ, retinet illam dignitatem, quā habet à patre. Ia. Rebuffi & alij in l. 1. Co. de dign. lib. 12. vide supra in 2. par. in 4. consider. Ex quo cum nobiliss. domina Claudia de Françia, Regina Franciæ, sit filia Regis Ludouici XII. & nunc vxor Christianiss. regis Francisci primi, debet præcedere dominam Loysiam de Sabaudia matrem prædicti Francisci primi, cū tantum ex quacunque parte non sit dicta Loysia nisi Ducissa. & ita vidi obseruari hoc Anno Domini 1521. in hac ciuitate Heduen. quoniam semper Regina præcedebat matrem, & ponebatur in digniori & altiori loco, & eam sequebatur mater, licet sit maximæ autoritatis apud filium, & maioris autoritatis quam legatur fuisse quandoq; aliqua mater apud filium: imò etiam excedit autoritatē Veturiæ apud Coriolanum eius filium, de qua in ... seq. consid.

QVadragesima consi. Mater Regis videtur esse cunctis alijs pręferenda: cū habetur 3. Reg. 2. c. positus est thronus matris iuxta thronum Regis: prout allegat. Ant. Flo. in par. suæ sum. in ti. 15. c. 20. vbi ponūtur gratiæ priuilegiorum B. Mariæ. § 15. & dicit tex. in dicto loco, quod Rex Salomon fuit in occursum matris suæ venientis ad eum, adorauitq; eam, & fecit poni thronum ad dexteram suam: quod credo verum si Regina non adesset, quia si esset præsens, sederet ad dextram, vt antedictum est in præcedenti consid. & ita videmus obseruari.

Imò etiam est tex. in c. 4. Esdræ 3. quod concubina Regis sedebat ad dexteram suam: sed ille textus non est ibi, nisi ad denotandum fortitudinem ... mulierum, & non locum eidem debitum, nisi ... ur, quod illo tempore concubinatus erat per ... tus: non aliter insisto.

Et dicit Spec. in tit. de testib. §. 3. versi. illud quoque, quod licet matris nō sit eadem potestas, quæ patris, tamen eadem esse debet reuerentia, honor, & pietas. Et ideo habetur Exod. 20. & Deut. 5. Honora patrem & matrem, si vis longæuus esse super terram. Filij tamen debent esse subditi matri, sicut habetur exemplum de Christo. Luc. 2. Et erat subditus illis. Habemus & tertiò exemplū de Coriolano, qui tātum honorauit matrem, quod Romanos & patriam liberauit precib⁹ matris: de qua per Valerium in lib. quinto, in rub. de pietate erga parentes. Et de his tribus exemplis vide Ber. de Bustis in 2. par. sui Rosa. in serm. 20. in 1. par. litera M. & vide Prouer. 1. vbi dicitur. Et ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

Cleobis & Byton fratres multum matrem honorauerunt, etiam in morte, qui vt sacerdos eam insequēs ad sacrificium curru veheretur, colla dedere iugo loco equorum, vt Argias equo ascenderet. refert Cicero lib. 1. Tuscul. quæst. Claudianus etiam sic inquit:

Si vetus Argolicos illustrat gloria fratres,
Qui sua materno colla dedere iugo.

Videmus tamen in multis, quod non est bonū semper credere matri: Et ideo, vt refert Guaguinus, lib. suo 10. vbi loquitur de Rege Ludouico XI. in suo testamento ordinauit Carolo VIII. eius filio, ne matri suæ crederet: nō aliter insisto, dicam infrà.

Et etiam habetur de Heliogabalo, cuius mater tanta veneratione fuit, quòd vix credi posset: ꝓut habetur per Philipp. Berg. libr. 8. in verbo, Marcus Aurelius. & in verbo, Semiamira.

QVadragesimaprima conside. Post Regem & Reginam in Regno prefertur primogenitus eius filius, qui habet dignitatem ratione primogenituræ, ex quo sedet à dextris secundum gl. in cap. quam sit. 7. q. 1. & in l. decernimus. C. de sacrosan. Eccl. vbi Bald. dicit, quod primogenitus Regis sedet à dextris Regis. Et qui sedet ad dextrā manum superioris, dicitur magis honorari sedente ad sinistram: vt antè dixi in 1. part. in 11. considera. Et in Regno Franciæ dicitur Dalphinus, eò, quia Dalphinatum habet pro suo statu, etiam viuente Rege: Imo etiam viuente Rege potest dici Rex. per text. & ibi gloss. in c. fin. 24. q. 1. & habetur de pace Constantiæ, in proœmio. & in cap. Adrianus. 63. dist. & Bald. in l. in suis. ff. de lib. & posthu. per Luc. de Pen. in rub. de auro coronario. in rub. de comitibus consisto. lib. 12. Car. Alex. in ca. 1. quis dicatur Dux, Marchio, & c. in vsib. feudorum. Iacobinus de S. Georg. in tract. suo feudorum. in verbo, Comites. & per Oldradum consi. 94. incipiente, eleganter circa negotium. Cùm etiam vt habetur 4. Reg. 15. c. Azaria Rege impedito, Ioathan eius fili⁹ quandiu pater eius vixerit, Regnum gubernabit, licet minor esset: cum postea mortuo patre Rex effectus esset solùm 25. annorum. Et hoc satis patet ex hoc, quod Christus XII. annorum existens

dicit, Luc.2.c.in fi. Nescitis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse?

Et quod dignitas, tenet gl. in c. quoniam periculosum.7.qu.1. & prima dignitas post paternam, ita quod filius Regis primogenit⁹ habet primam dignitatem, licet primogenituræ post patrem Regem, secundũ Bal.in l.ex hoc iure.vers. sexto.quæritur.ff.de iust.& iur. Et ad dextram Regis sedere debet, secundum Bal.in l.decernimus. C. de sacr. Ecclesijs, pro quo est textus de Christo filio Dei in Symbolo, qui sedet ad dexteram patris, & etiam habetur Gen.25.c.& Gen.21. notatur per Lucam de Pen.in l.tyrones. C. de tyroni.libr.12.& Ps.109. vbi dicit dominus, s. Deus pater, domino meo, s. Christo eius filio: sede à dextris meis tanquam primogenitus. Mat.1.c in fin. vbi Iesus Christus vocatur primogenitus, eò, quia primogenitus sanctificatus fuit, vt habetur Exo. 13. Sãctifica mihi omnẽ primogenitũ, quod aperuit vuluam in filijs Israel. & Luc.2. habetur, quod omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum domino vocabitur.

Et istud etiam certum est in Regno Franciæ apud nos, quod primogenitus filius in Regno præfertur quibuscunque suis fratribus, & omnibus alijs Principibus Regni: & hodie in Francia habet dignitatem annexam cum primogenitura, quę dicitur Delphinatus. Et Delphinus vocatur, & ex cõmuni vsu loquendi in Francia, vocatur dominus sine cauda, seu sine adiunctione. Secus autem de fratre Regis primogenito quo ad alios, secundo tamen genito quo ad Regem, vt infra dicam.

Et licet hic caderet materia ad materiam primogenituræ examinãdam, quia tamẽ iam satis est examinata per Martinum de Cazarijs, quàm per plurimos alios, maxime per quendam nouitium le Cirier, qui plures alios cumulauit nihil de suo addendo: sed solum dicta aliorum in vno cumulando, se plumis alienis vestiendo, prout ipse de alijs dicit: ex quo de alijs silere debebat, cum hoc morbo laboret, vt videri potest per expertos in arte: & turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Et cum de alijs iudicat, in se fert sentẽtiam. Vnde Lact.libr. 4. Antequam mores aliorum corrigas, tuos corrige.

QVadragesimasecunda consid.erit, An sicut primogenitus præfertur, ita etiam filius primogeniti præferatur secundogenito? & sic sumus in casu in Gallia, in quo nepos præcedit auunculum, quæ est quæstio magna, & ardua: quæ aliàs fuit decisa iudicio gladiatorio, & aliàs aliter fuit obseruatum in Francia.

Et quoniã materia se offert, reperio in hoc dubio tres fuisse opiniones.

Prima fuit opinio Io. And. in additio. ad Spec. super rubr. de feudis.col. 5. & Oldr.in consilio suo 223. incipient. istæ sunt allegationes. Vbi ponũtur eadem fundamenta, quæ ponũtur per Io. And. Et sic credo, quod prima opinio fuerit Oldradi, cum additiones Ioan.And. ad Speculum sint de ver[bo] ad verbum in suis locis in cons. Oldradi. Et in [ha]s opinionem inclinat Bald.in l.liberti.versi.sed [...] quæritur si filius. C. de oper.libertorum. vbi di[cit] ita fuisse determinatum illis diebus in Regno [An]gliæ. Idem tenet Cy.in l.imperialis. C. de nu[ptiis]. Idem tenet Pet.de Anch. Card. Zabar.& Panor. in c.licet.de voto. Idem tenet Bald. in l.cum [anti]quioribus. C. de iure delibe. motus decem ra[tioni]bus. Et vbi dicit hanc opin. inualuisse in ma[ximis] Regnis Francorum, & Angliæ. idem Bald.in l.ex hoc iure, in 6. q. ff. de iust. & iur. vbi etiam [dicit] ita fuisse obseruatum in Regno Angliæ, in quo pro[p]ter nepotem ex primogenito fuit exclusus secun[dogenitus] Princeps de Gaules: subiungens [...] ita sæpe iudicatum fuisse per inclytum Reg[em Fran]corum. Idem Bal.in l.si viua. Cod.de bonis ma[ter]. Pau.de Cast. in l.maximum vitium. Co. de liberis præteritis. & in l.is potest. ff.de acqu. hær. Alber. de Rosate, in proœ. fforum. idem Pau. de Cast. in con[]sil.161.incip.in præsenti causa. Idem tenet Pau. consil. suo 85.incip.in præsenti quæst.in 1.par.[&] consilio 3.in 2.par. idem tenet Fran.Aret.in cons. suo 164.inc. diligenter, & maturè discussis in [deci]sione secundi dubij. idem tenet Barba.consi.in c.sapienter scribitur.in 13.col.in 2.vol. Idem tenet Nicolaus de Vbaldis in tractatu de suc.ab intest. 26.col. Ita etiam tenent Iac. & Aluarotus, & Præpositus Mediol.in c.1.in fi.de feudo marchiæ.in [v]sibus feudorum. Idem tenet Pet. de Anch. consi. 78.in c.dicta facti narratio. & in consi. 82. Fel. in c. prudentiam. de offi. delegati. & in ca. auditis in [] col. extra de præscriptio. Idem tenet Io.Fabri.in § cum filius.ver. sed quid dices. inst. de hær.quæ ab intest. decisio. capellæ Tholosanę 433. Io. de Ana[]nia in consi. 89. Romanus consilio 29. Sozinus consi. suo 252.in 14.col.ver.ad septimam.in [secun]do vol. Et tenet pro hac parte Iacobinus de S. [Ge]orgio in tractatu suo feudorum.in principio [ver]bo, quid si Rex.col.2.ver. sed pone, & c. vers. Sed pone decessit Rex. & vt dicit dominus meus [] in leg. maximum vitium. Cod. de liberis præteri[]tis. Quòd Otho Imperator supra Rhenum apud Treuerim existens cum Baronibus, dum hæc quæ[]stio de facto accidisset inter patruum, & nepotem, voluit eam decidi iudicio gladiatorio, quo [] nepos vicit: Quod cum extimaretur iudicio [] processisse ordinatum fuit, vt abinde in anteà nepos præferretur. Prædictam etiam opinionem te[]nere videtur Nicolaus Boerij, in cõmentarijs con[]suetudinum septenæ Bituricen. in tit. de testamen[]tis.§.2. Hanc ẽt opinionẽ videtur tenere do. Io. de Montel. cõciuis, & cõtemporaneus noster in [] Promptuario iuris, in verbo, primogenit⁹. Vbi di[]cit hãc opinio. ꝓ nepote esse æquiorẽ, & melioribus rationib. comprobatã. Hanc eandem tenet Luc. de Pen.in l.3.C.de tyro.lib.12.& in l.1.C. de priuile[]gijs eorum qui in sacro palatio militant, [...]

[...]

Ioachinus in ſuo repertorio. in verbo. nepos. verſic.nepos Regis. Et Miles in ſuo repertorio.in verbo.filius.ver.filius primogenitus. Hanc etiam opinionem ſeruauit Lycurg⁹ Lacedæmoniorum Princeps ac legiſlator æquiſſimus contra ſeipſum, qui ſecundogenitus erat: Qui pro ſuo nepote ex fratre primogenito practicauit decidendo, vt refert Philippus Berg.in ſuo ſupplemento Chronicarum lib.4.

Et hæc quæſtio fuit etiam noſtris temporib. de comitatu Niuernenſi inter vxorem dominam de Oruallo,filiam ſecundogenitam Comitis Niuernenſis,& filios primogenitæ dicti Comitis, & vxoris domini Giberti de Cleues, quæ longo tempore durauit: Fuit tamen in curia parlamenti Pariſi. terminata pro nepotibus, vt refert Boerius in loco ſupra allegato.

Secunda opinio fuit pro patruo contra nepotẽ, quam tenent Cy.& Richardus Malumbræ in le. ſi viua matre, per illum textum. C. de bonis maternis.& Bal.more ſolito ſibi contrarius in l.ſi tutela. §.ſi duo.ff.de legitimis tuto.& Bar.in authen. poſt fratres.& ibi Alex.in additio. Co. de legitimis hæred.Andreas de Iſer.in ca. 1. § præterea.in 2.col.de prohibita feudi alienatione per Federicum, in ca. 1.de ſucceſſ.feudi.& in c.1 de eo qui ſibi & hæredibus ſuis. Imola, & Geminia. in capitu.grandi. de ſupplen.neglig.prælato. Cumanus in l.cum ita. §. fin.ff.de legatis ſecundo, Franciſcus de Aretio in conſi.103.incipiente: diligenter, & maturè diſcuſſo. Archi.in ca.fin.24.q.1.Sal.in l.ſi viua matre.M. Lauden.in tractatu de primogenitura.Alex.in cõſi.29.in 5.vol.& idem Alexand. conſi.125.in 1.vol. Eundem Alexand.in conſi.4.in 4.vol. in c. ponderatis verbis teſtamenti, vbi dicit, quod ſemper ſequutus eſt hanc opin. tanquam meliorib. rationib. probatam, & communem: Et pro ea iudicauit Eccleſia, vt in cle.paſtoralis.de re iud.licet Bal.in l.liberti.Cod.de operis libe.dicat, Quòd Papa fuit in hoc partialis. Vnde refert, quod licet tunc fuerit pro rege Roberto iudicatum, tamen ipſe rex Robertus cum ſimilis cauſa fuiſſet ſibi commiſſa in ciuitate Auinionenſi iudicauit pro nepote cõtra patruum, vt etiam referunt Pau. & do. meus Iaſo. in d.l.maximum vitium. Hanc etiam opi. pro patruo tenuit Oldradus ſibi contrarius contra morem ſuum in conſi.99.in c.circa negotium.Io.Fabri in §.cæterum.inſt. de legit. agna. ſucceſ. Lucas de Pennain l.nepotes.col.1.cum ſeq.C.qui numero liberorum.& plenius in l.1.Co.de priuil.eorum qui in ſacro palatio militant.& in l.1.C. de tyronibus.lib.12.& in l.ſi quis.col.1.ver.& faciunt. Co. de profeſſo.& medicis lib.10.Ita etiam conſuluit Petrus de Anch.pro hac par. in conſi. 68. Ant. de Butrio in conſi.47.

Fuit ẽt iudicatum pro patruo cõtra nepotẽ in Regno Caſtellæ, cum de ipſo eſſet quæſtio inter ſecundogenitum, & nepotem ex primogenito. In Regno etiam Franciæ. Et Imperio poſt Carolum Magnum ſucceſſit Ludouicus ſecundogenitus excluſo Bertrando filio Pipini primogeniti: vt refert Guaguinus libr. 4. cap.2. & habetur in mari hiſtoriarum. Sed non mirum, quoniam etiam videm⁹ quandoque in Regno ſecundogenitum expuliſſe primogenitum: vt refert Guaguinus, li.2. ſuarum Chronicarum de Gondoalto ſecundogenito Frãciæ, qui Gotranum eius fratrem primogenitum expulit.

Tertia fuit opinio Bal.in l.vt inteſtato.Cod. de ſuis & leg.hæred. Quæ videtur eſſe concordatiua duarum precedentium, qui ſic diſtinguit, Quòd aut patruus & ſic filius ſecundogenitus eſt nat⁹ ante nepotem, id eſt, ante filium primogeniti, & ſuccedit tunc filius ſecundogenitus, non autem nepos primogenito filio: Aut nepos ex filio primogenito naſcitur ante filium ſecundogenitum patruum ſuum, quod eſſe poteſt quandoque, & tunc ſi conſuetudo eſt per hæc verba,& filius primogenitus ſuccedat, præfertur patruus, & ſic filius ſecundogenitus. Aut verba conſuetudinis non dicunt, quod filius primogenitus, ſed dicunt ſimpliciter, quod primogenitus ſuccedat, & præfertur nepos ex filio primogenito præmortuo non iure alicuius tranſmiſſionis: Quia filius, qui deceſſit viuo patre ſuo, nihil tranſmittere potuit ad filium ſuum, cum quaſi caduca non tranſmittuntur, nec incerta.l.vnica.§.pro ſecũdo.& §.ſin autẽ ſub conditione. Co. de cad. tol. Si aũt non appareat de verbis, tunc natura plus influit in filio, quàm in nepote,& ita ſeruatum in Rege Roberto ſecundum Bald. in loco ſupra alle.qui dicit hanc ſuam diſtinctionem conſuetudinis: Et ſecundum hanc refert Alex. in conſi.4.in 4.vol. ſemper ſe conſuluiſſe. Quid in hoc ſit dicendum vide Benedicti in ſua rep.c. Ray. in verbo, in eodem teſtamento relinquens. à numero 188. vſque ad numerum 199. de teſt.vbi ponit predictas tres opinio.

De iure primogenituræ, & quæ priuilegia competant primogenito me remitto ad Martinum de Cazarijs dictum Laudenſem, in tracta.ſuo de primogenitura: Quem poſtea quidam nouitius le Cirier, aſſumpſit in tract.ſuo de primogenitura, quẽ allegaui in ſi.præceden.conſiderationis, & etiam vide Io.de Terra rub.in tract.de vinea Eccleſiæ, in 1.tract.art.2.3.& 4.vbi amplè.

QVadrageſimatertia conſid. Licet conſuetudo ſedendi quo ad Nobiles & Principes iuxta Regem attendi debeat, vt dicit Bal.in ca.1.§.marchio.in tit.de his qui feud.dare poſ.in vſib.feud.& generalis conſuetudo in hoc attendatur, vt etiam tenet Felyn.in cap.ſtatuimus. extra de maiorit. & obed. & vt dicit, Iſte honor appellatur priuilegium: tamen ſunt aliqui Principes & Nobiles in Gallia & Francia, qui non ſolum attendunt cõſuetudinem, imo etiam prætendunt prima loca eiſdem deberi ex præeminentia & ratione officio-

tum, seu dignitatum. Ita ꝙ etiamsi non sint Principes ratione officiorũ, prętendũt pręcedentia ante Principes, vt infra dicetur in plurib. dignitatib. Regni Franciæ, quas primò discutiẽdo dico oẽs pares Frãcię esse cęteris Principib. Regni preferẽdos. Cũ vt ait Guag. li. 4. c. 1. suarum Chron. Carolus fidei Christianę charitate adductus exercitum in Hispaniam duxit: prius tamẽ quã expeditionem produceret, Rem tanto Principe ordinat. Ex omni præcipua Francorũ nobilitate duodecim selegit, quos secum in militia produceret, eos Pares appellans, quia, s. æquali inter se dignitate Regi constantes pꝑpetuo essent, neq; cuiusquam nisi parlamenti tantum senatus iudicio obnoxij tenerentur, qui conseruandis item coronandisq; Regib. adessent, & fuerunt tunc instituti in Francia duodecim, ad instar duodecim Apostolorum, quos Christus in fidei propalationem, conseruationem, & perpetuam confirmationem, nec non ad iudicandum duodecim trib. Israel elegerat, secundum Apostolum ad Ephe. 1. ibi: Benedictus Deus, & pater, &c. Vel instar Arualium sacerdotum, quos Romulus primus instituit, seq; duodecimum fratrem appellauit inter illos, vt ait Plin. li. 18. c. 2. Inter quos erãt sex Ecclesiastici, & sex laici: & ex Ecclesiasticis tres Duces. videlicet Archiepiscopus Remensis, Episcopus Laudunen. & Episcopus Lingonen. & tres Comites, scilicet, Episcopus Bellouacus, Nouiomen. & Cathalaunensis: & sic etiam ex laicis tres Duces, scilicet, Burgundiæ, Normaniæ, & Aquitaniæ Duces: & tres Comites, videlicet Flandrensis, Tholosanus, & Campanus. Hodie verò omnes Ducatus & Comitatus laicorum sunt vniti coronæ præter Comitatum Flandrẽsem, qui est in manibus Caroli nunc Regis Hispaniæ, & Imperatoris Romani. Guag. tamen in dicto loco dicit hanc parium institutionem processisse ab Arthuro Anglorum Rege, vt quidam asserũt: sed dicit hoc nõ esse verum. Hi enim iudicant de causa domini, & quantũ ad hoc sunt supiores: vt est tex. in c. 1. de cã feu. apud pares terminãda. & d. l. Corradi. cir. prin. & de prohibita alienatio. per Fede. §. præterea. ita tenet & refert Old. in consi. suo 128. in col. 2.

Qui autem dicantur Pares curię, Panor. Ant. de But. & Barba. in c. cæterum. de iudi. dicunt, quod pares sunt qui habent consimilia feuda: vel etiam dicit Alex. in consil. suo 79. in 2. col. in 1. vol. quod pares dicuntur similes vasalli ab eodem domino sine fidelitatis iuramento feudum tenentes. cap. 1. si de inuestitu. inter domi. & vasal. lis oriatur. & de controuersia feudi apud pares terminanda ca. 1. & §. præterea. de prohib. feud. alien. per Federicum in vsibus feudo. Et isti cognoscunt de materia feudali, notatur in locis præalleg. & per Pan. in consi. 82. inci. conditoris omnium. in 1. col & Old. in consi. 272. inci. reuerendissime pater. Aret. cõsi. 14. & eundem Ale. in consi. suo L in 3. vol. Et pares curiæ habent iurisdictionem ordinariam de iure, vt dicunt Ant. de But. Pan. & Barb. in c. c[...]terum. extra de iudi.

Hodie verò in Francia pares Franciæ fun[...] parlamento Parisiensi, possunt assistere, imò p[...] cedunt omnes alios consiliarios in sedendo &[...] ambulando.

Et hodie loco Ducis Burg. est Alenconiens[...] co Ducis Aquitaniæ, Dux Borbonij, loco I[...] Normaniæ, Dux Vandensini, loco Comitis [...] losani, & loco Comitis Campaniæ, Comes Ne[...] nensis: Qui quidem in locum aliorum fuerūt [...] rogati in coronatione Regis Lud. XII.

Esset tamen dubiũ, an præcedere debeant [...] sidentes in parlamento, & Cancellar. [...] silio Regis: sed videmus, quod non in loco pa[...] menti, & in auditorio. in alijs autẽ locis in de[...] bulando vidi eis deferri, & per Cancellariũ & p[...] sidentem in parlamento Parisiensi, sed credo [...] esse propter excellentiam Ducatuum, aut Co[...] tatuum, quia vt plurimum sunt de sanguine [...] li, & dicam latius infra.

QVadragesimaquarta consid. Inter alias d[...] rates mundi temporales post Reges rep[...] solùm vnam, quæ dicitur Archiducalis, & di[...] gnitas Archiducat' Austriæ, Et quia de ea[...] non reperio tactum, dico, eam præferendam [...] mnibus Ducibus. Sicut Archiepiscopi præfer[...] tur Episcopis arguendo ex assumptione huius vo[...] cabuli Archiepiscopalis ad Episcopalem. Nam [...] cut Archiepiscopus dicitur ab archos, id est, Pri[...] ceps, quasi Princeps Episcoporum. 22. dist. c. a d[...] ros. & 8. dist. per totum, & facit gloss. in rubr. Co[...] de comitijs, & archiatris. lib. 12. quæ dicitur ab ar[...] chos, id est, Princeps. Ideo videtur, quod sicut [...] ces debent poni, & sedere post Reges, ideo etiam [...] quia anteponuntur Archiepiscopi Episcopis [...] pra præcedenti consideratione 20. ideo et [...] dux omnes Duces præcedere debet.

Audiui aliquos dicentes, quod istud no[...] chidux in Alemania tantum vsitatur, & ex co[...] suetudine introductum inter plures fratres [...] sunt filij vnius Ducis. Quoniam post mortem [...] tris primogenit' habet maiorem partem, & [...] eos vocatur Archidux. i. primus Dux fratrum [...] tium ius in Ducatu patris, in quo succedunt, [...] nomen prioris dignitatis, seu primogenitur[...] cum: sicut in Gallia habens maiorem dign[...] filiorum Regis dicitur Delphin', nihil al[...] Ideo non insisto, cum de ista dignitate vl[...] nulla fiat mentio in iure. Et ideo iste præfer[...] est alijs suis fratrib. aut Ducib. qui omnes sunt Du[...] ces, sed quilibet habet suam portionem: Sed [...] alios non video, quod assumptio huiusmodi no[...] minis inter eos faciat, nisi quod iste præcedat [...] Duces, sicut Archiepiscopi præcedunt Episcop[...]

QVadragesimaquinta consi. Dux Burg[...] in coronatione Regis, & in loco vbi Princi[...] pes regni congregantur, quoscunque alios Prin[...]

post Duces præcedit, & primum locum iuxta regem habere debet tãquam primus par, & parium Franciæ decanus sit, vt ait Guaguinus, lib. 9. c. 1. de his verbis: Rege consecrato cùm ad conuiuij locum ventum est, id enim in ædibus Archiepiscopi apparatum erat, Principibus incidit de sessione, ordine atque prælatione controuersia: Nam Andegauus ætate grandior, Philippo anteire contendebat. Philippum parem, & parium decanum se esse, atque propterea primam sibi post regem deberi sedem argumentabatur. Eam litem consultatione Procerum habita rex negatiuum diremit, & Philippo recubitum primum quatenus ad præsens negotium attinebat decernit: qua re offensus Andegauus Regi; proximum nihilominus locum vsurpat. At Philippus nihil cunctatus medius inter regem Andegauumq; insilit, recubuitq;: quo vel facto vel audaci temeritate audacis cognomen adeptus est.

Et vt refert Philip. Berg. lib. 8. Dux Burgundiæ cæteros Duces Christianos antecellit, & primum locum post reges obtinere debet: his verbis Burgundionum prouincia in Francorum cessit ditionem: hos autem reges constat per multa tempora regnasse in Celtica Gallia, vbi fuerant hæ ciuitates, Sononis, Lugdunum, & Vienna: Hi populi aliquando Hedui, quandoque Burgundiones, & interdum Sequani sunt appellati: hodie verò regia dignitate omissa, Ducatus titulum tantummodo retinent. Quorum Dux cæteros Principes Christianos atq; Duces præcedit: &, vt dicit Alex. in consi. suo 235. in 7. vol. est magnus Princeps in suo territorio.

Et cum cõtrouersia fuisset in consilio Basiliensi de sessionis ordine atque prælatione inter Electores Imperij primum locum ante Ducem Burgundiæ, seu eius ambasiatores sibi deberi prætendentes, pluribus de causis tunc per dictos ambasiatores allegatis, fuit per concilium generale dictum, & prouinciatum, ambasiatores Ducis Philippi Burgundiæ, debere præcedere Electores Imperij, ratione ducatus Burgundiæ, Eò etiam maxime, quia erat primus par regni Franciæ, & de familia Regum Francorum ex parte patris, & imperatoris, & Ducis Bauerię ex parte matris, Et etiam, quia plus fecerat pro Ecclesia Romana quam Electores Imperij, etiam, quia Electores habebant solum nomen officij, & Dux Burgundiæ nomen dignitatis, & fuit dictũ ꝙ esset primus post reges.

Et doctores, vt plurimum de eo mentionem facientes nominant eum illustrissimum, vt habetur per Alex. in cons. suo 6. in 4. vol. Et licet videatur quod Duces sint tantum spectabiles, vt videntur tenere Doctores in l. 1. ff. de offic. eius cui man. est iurisd. & Spe. in ti. de iuris. omn. iudi. ver. medij. tamen quo ad nos Duces in Gallia sunt illustres, cum sint perpetui, & nõ temporarij, vt tenet Purpuratus in d. l. 1. in 26. col.

Quadragesima sexta consi. Omnes ẽt alij Duces semper sunt præferẽdi comitibus, ex quo ex ordine literæ est prior. Quis ideo maior: vt habetur in ru. quis dicatur Dux, Marchio, Comes. c. fundamenta, de elect. in 6. c. clericis. de immun. Eccle. in 6.

Quis dicatur Dux, vide in commẽtarijs nostris super consuetudinib. ducatus Burgũdiæ, in proœ. in versi. duc.

Et aducrte, quod licet quis sit Dux; tantum prefertur Comiti, & Marchioni, licet habeat duas maiores dignitates: eò, quia nulla de per se sufficit ad præcedendum alium, vt tenet Lud. Rom. in cons. suo 334. inci. quo ad primũ ver. quo ad secundum. eo, quia vbi in aliquo cõcurrit duplex dignitas, qa est dux, & comes, vel Dux, & Marchio, attenditur maior dignitas; & ab eo denominantur, secũdum Innocentiũ in c. solitæ. de maio. & obed. do. meus Ias. in l. Imperium. in 3. col. ff. de iuris. omn. iud. & melius in l. 1. in 5. volum. ff. de verb. obl. quia à maiori, & digniori fit denominatio. l. quæritur. ff. de statu hom. & l. cum ex aliqua. ff. de acquir. rerum dominio. dicam infra.

Et inueni quendam ordinem ducum & comitum in Gallia, qui antiquitus intererant seu inter esse debebant in coronatione regis, Inter quos, primo sunt duodecim pares Franciæ. de quibus supra dixi. in 44. consid. qui sunt sex duces, & sex comites: vltra illos erant duces vndecim, & 14. comites: Duces verò erant sequentes.

Dux Britanniæ	*Dux Aurelianensis.*
Dux Borbonij.	*Dux Narbonæ.*
Dux Andegauensis.	*Dux Bituricensis.*
Dux Aluerniæ.	*Dux Turonensis.*
Dux de Valesio.	*Dux Nemortij.*
Dux Alenconiensis.	

Hodie verò ex istis 11. sunt 7. ducatus in manibus regis. videlicet ducatus Britanniæ, Aurelianen. Narbonen. Andegauen. Bituric. Turonen. & de Valesio: Sed dedit ducatum Aurelian. in appanagium secundo filio suo, & secundò, dedit ducatum Andagauen. eius matri, & tertiò, dedit ducatum Bituric. dominæ Margaretæ sorori eius, & vxori Ducis Alencon. Alios autem ducatus tenent videlicet Carolus de Borbonio ducatus Borboni, & Aluerniæ, quos prætendit Ludouica de Sabaudia mater Christianissimi Regis nostri tanquam proxima Suzannæ de Borbonio mortuo absque liberis, quæ fuerat vxor dicti Caroli, & sunt in processu ipsa, & præfatus Carolus in parlamento Parisiensi. Et ex aduerso multa per dictum Carolum proponuntur, videlicet, quod ipse est de domo de Borbonio, & masculus ex masculo, & est ducatus, in quo fœminæ non succedunt. Dixi in commentarijs nostris super consue. ducat. Burgundiæ, in tit. des fiedz. §. quinto. versic. quid de ducatu Borbonij. Ideo non insisto,

quia non est materia præsentis speculationis. Et etiam, quia hoc anno 1527. 6. Maij decessit ab humanis, & fuit interfectus in obsidione contra Romam, quæ crudeliter fuit obsessa & destructa ab Hispanis & Alemanis, Carolo de Borbonio Duce exercitus pro Carolo Austriaco Rege Hispanorum, & electo in Imperatorem, quod vertit in desolationem Christianitatis. ex quo quæstio est decisa. Et Carolus de Alenconio tenebat ducatum Alencon. Qui præcedebat omnes: tum, quia de sanguine Regali, & proximior: tum, quia honoratur à principe, eo, quia sororem eius germanam desponsauit, sed ab humanis decessit anno domini 1524. Ducatum verò Nemortij tenet domina Maria de Sabaudia, amita regis per donationem eidem factam per Regem.

Comites vero qui tunc interesse debebant, aut intererant in dicta coronatione, erant sequentes.

Comes Darthois. *Comes de Vermendoys.*
Comes de Guyse, *Comes de Sanlis.*
Comes Cortonensis. *Comes Montisfortis.*
Dampmarin. *Comes de Bellomonte.*
Comes Melunensis. *Comes du Perche.*
Comes Blexensis. *Comes Dreuxensis.*
Comes Destampes. *Comes de Dunois.*

Et isti omnes Comites tenent prędictos Comitatus à rege in feudum, & rex tenet hodie multos Comitatus ex illis.

Plures sunt alij Comites sub ducatibus supradictis, videlicet sub duce Burgundiæ sequentes.

Comes Niuernensis. *Comes Kadrellensis.*
Comes de Charny.

Sub ducatu Aquitaniæ sequentes.

Comes Pictauensis. *Comes de Rodarz.*
Comes Armigniaci. *Comes de la Marche.*
Comes de Perdriac.

Comes Angolismensis. Qui fuit effectus ducatus tempore patris Regis nostri Francisci nunc regnantis.

Comes de Perigourt. *Comes de Vaniadourt.*
Comes de Benon.

Sub ducatu verò Normaniæ nulli subsunt Comites.

Sub ducatu vero Narbonæ sequentes.

Comes de Rouissillon. *Comes de Nismes.*
Comes de Castres. *Comes de Leon.*
Comes Carcessone.

Sub ducatu Britanniæ sequentes.

Comes de Pontyeure. *Comes de Nantes.*
Comes de Pareuel.

Nulli sunt Comitatus sub ducatu Aurelianensi.

Sub ducatu Aruerniæ sunt Comitatus sequentes.

Comes Claromontensis. *Comes de Montpensier.*
Comes de Boys.

Sub ducatu Borbonij sunt Comitatus sequentes.

Comes Foresi.
Comes Claremonten. en Beauvoysin.

Nulli sunt Comitatus sub ducatu Turonensi.

Sub ducatu vero de Bery sunt sequentes.

Comes Vendomy. *Comes de Blasmon*
Comes de Vigny, seu de Ligny.

Sub ducatu Andegauen. sunt Comitatus sequen-tes.

Comes dum Mainnu. *Comes Vendomi.*
Comes de Beaufort. *Comes de Laual.*

Nulli etiam sunt Comitatus sub ducatu de lesio.

Nec etiam sub ducatu Nemortij.

Sub Comite vero Campaniæ, sunt seque Comites, qui tenēt in feudum à dicto Com quem tenet rex in manibus suis, videlicet.

Comes Barry. *Comes Al...*
Comes de Tonarre. *Comes Porciensis.*
Comes de Brianne. *Comes de ...*
Comes Rutbelen. *Comes de ...*
Comes de vertum. *Comes de Vinne.*
Comes de Bussy. *Comes de Brye.*
Comes de Ioigny.

Et aduertēdum est, quod hic comitatus deberet dici, & esse Ducatus, quam Comita Quoniam sub se habet decē, & vltra Comita Sicut enim rex debet habere sub se decē duces Dux debet habere decē Comites, seu Marchio & Comes seu Marchio decē Barones, & Baro cem feudatarios.

Sub Comitatu verò Tholosæ, qui est vnus bus Comitibus parium Franciæ sunt Comita sequentes.

Comes de Fouez. *Comes de Comminges.*
Comes de Bigore. *Comes de Lustrac.*
Comes de Lisse. *Comes de Guerty.*

Nulli verò sunt Comites sub Comite Fland qui est vnus de paribus Franciæ. Imo est p inter Comites, vt dixi in commētarijs super suetudinibus ducatus Burgundiæ, in titu dis. §. 5. ver. quantum ad comitatus est randum.

Sub comite Darthoys sunt sequentes.

Comes de Ponthieu. *Comes sancti Pau*
Comes de Guynes. *Comes Bononiæ.*
Comes de Faulcomberge.

Et ordo supradictus aliàs fuit obseruatus cia in coronatione regis Franciæ inter Prin Franciæ, licet sint alij officiarij, qui etiā de teresse, & habere locum in loco vbi sedet delicet in cadaphali, in quo sunt multi quod quidem cadaphale est ad modum thro gnei, vt habetur de simili Esdræ. c. vlt. Stetit Es dras, sacerdos, & lector legis super ligneum nal, & solium regium stat in loco superiori collocatur paratum more regum Francorum titudo enim sedis significat præcellentiam di tatis secundum Bal. in consi. 385. in c. Archi ha bet, &c. vol. 1.

In congregatione vero generali trium

tres

[...]tis regni Franciæ Turonis celebratā, alius fuit ordo obseruatus, & obseruatur. qui est talis:

Primò in superiori loco post regem erant Cardinales.

In secundo Principes, & illi qui de sanguine, seu prosapia regali sunt, & cum eis Connestabilis.

In tertio Pares Franciæ Ecclesiastici.

In quarto Prælati secundum ordinem promotionis.

In quinto capita quatuor ordinum principalium.

In sexto quatuor principales officiarij, & milites ordinis: de quibus infra dicam, ideò aliter non insisto.

In oppositum Prælatorum erant multi Comites, & magnates, videlicet:

Comes de Candalles, & de Benandes.
Comes de Ponthyeure.
Dominus de Latremoille. *Comes de Benon.*
Dominus de Pons *Comes de Sanxerre.*
Comes de Rossy *Comes de Brayne.*
Dominus de Lestrac, & comes.
Dominus de Maleurier.
Dominus de Castillon comes de la Vaur.
Frāciscus dominus de Luxēbourg comes de Martigny
Dominus vicecomes de Polignac.
D. de Clermont de Lodeue vicecomes de Nebousan.
Dominus vicedominus de Chartres.
Comes de Ioigny. *Vicecomes de Thuraine.*
Vicecomes de Comaet dominus de Trignac.
Dominus de Montmorency primus baro Franciæ.
Dominus des granges filius comitis de vantandor.
Dominus de Houteuille.
Dominus de Crony.

D. Diury præpositus Parisi. & sic de singu. Et in hoc loco ponuntur, & poni debēt omnes Comites, Vicecomites, & Magnates, seu Barones, qui non sunt neq; de parib. Franciæ, neq; de Principibus & sanguine regali.

Post eos fuerunt collocati consiliarij magni consilij regis: Et in hoc non est sine dubio, an debeant præcedere quatuor generales, seu magnum thesaurarium regni, dicam infra.

Post eos gentes financiarum. Post omnes prædictos fuerunt duo scamna Nobilium: primum, scilicet, & secundum. & ibi nullus fuit datus ordo inter omnes propter multiplicitatem, & multitudinem eorum.

Et hæc omnia habentur in quodam paruo volumine vulgo nuncupato, les trois estatz tenuz à Tours. Vbi etiam ordo ciuitatum, & patriarum [...]i conuocatarum ponitur: & post ciuitatē Parisiensem ponuntur electi, & delegati Ducatus Burgundiæ, tanquā existentes de primo pari Franciæ, & Decano parium: in quib. fuerunt comprehensi [...]nuenses & aliæ patriæ de ducatu Burgundiæ [...]stentes.

Alios autē videre potes tu ipse, quo ordine ibi [...] fuerint, & vocati: Et ibi ponuntur illi de comitatu Burg. Eo, quia tunc erāt subditi regi Franc[...]no adhuc non est sine dubio, an sint sub re[...]sco, quia sunt de feudo Ducatus Burg. cùm ita sit, quod anno domini 1307. Philippus comes Pictau. filius secundogenitus Philippi le bel regis Franciæ ratione Ioannæ primogenitæ Othelini comitis comitatus Burg. præstitit fidem, & homagium Roberto Duci Burg. pro terris, quæ tenebat in comitatu Burgun. Causam dictæ Ioannæ suæ vxoris: & multa alia dici possent pro fundamento, & comprobatione huius dicti, quæ fortè alio loco dicentur: sed nunc de his taceo: cùm præscriptio tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, posset ad prædicta obijci.

QVadragesima septima consid. Videtur ètiam dicendum, Quod Marchio Comitem præcedere debet, arg. literę in rub. quis dicatur Dux, Marchio, Comes in vsibus feud. &, vt dicit Bal. in c. 1. de feudo marchiæ, est dignitas Regalis, & habetur in commentarijs nostris super consuetu. ducatus Burg. in proœmio. in vér. nar. quis. & vide Iac. de S. Geor. in suo tract. feu. in ver. Marchio in Italia. do. meus Ias. in l. 5. in prin. col. ff. de ver. ob. dicit, ꝙ Marchiones perpetui æquiparantur Imperatori, in suó march. & dicit Bal. in l. donationes. C. de don. inter vir. & vx. quòd sunt multi Duces, & Marchiones, qui in eorum territorio non magis ligantur legibus, quàm Imperator, & ideo tales debent dici illustres. Et de Marchione Mantuæ, & Ferrariæ, vide Bal. in consi. 195. lib. 2. vbi vocat eos illustres, & Sozin. vocat illustrissi. in consi. 66. lib. 3. col. 6. quoniam, vt dicit Bal. in consi. 359. lib. 3. Imperium non est eis commissum, sed in eos translatum. vide Purpur. in l. 1. in 29. colum. ff. de offi. eius cui man. est iurisdictio. Consuetudo tamen Franciæ se habet, quòd comes præcedit Marchionem, maximè quando sunt de cómitibus, qui sunt pares Franciæ, aut qui sunt de sanguine regali. Cum sanguis regalis semper cæteris præferatur, vt dictum est supra in 32. conside. Cùm omnes dignitates à principe tanquam à fonte defluant, vt dicit Bal. in capit. primo, in prin. quis dicatur Dux, Marchio, Comes. Ex quo ergo semper iure sanguinis, & naturalia sunt fortiora accidentalibus, dicendum est, quod Comites ex sanguine regali sunt cæteris præferendi: & hæc consuetudo est etiam in Alemania, vbi comites præcēdunt Marchionem. In Italia verò, Marchiones præcedunt comites, vt dicit Lucas de Penn. in rubri. de Comitibus consistorianis, libro duodecimo C. Vbi ample ponit, quis dicatur Comes. de quo statim dicam: dicit tamen ibi, quòd in diuina scriptura maior erat dignitas Comitatus: Nam is qui erat Princeps militiæ dicebatur Comes Regis. 2. Reg. c. 20. Ecce, qui voluit esse pro Ioab Comes Dauid. vnde Ioab Princeps, & Dux nominatus est, 1. Para. c. 11. Cuius successor comes dictus. d. c. 20. Hodie autē, seu propter personas indignas, quæ ad dignitatē hanc indifferenter aspirant, seu, propter multitudinem excrescentem, ad vtilitatem hęc dignitas est redacta: Sed hoc potest esse in Italia.

Sed in Francia, secus: Vbi pauci sunt & in competenti numero, & ideo suo gaudent ibi honore. In Italia verò, hæ dignitates multitudine effusæ, honestate propria muniuntur, art. tex. in auth. de referendarijs, in princ. De quibus Lucas in dicto loco. Et cũ Comites sint perpetui, apud nos sunt illustres, vt per plura tenet Purpur. in l. 1. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi. in 28. col. & vide quæ dixi infra in 8. par. in 15. conside.

QVadragesimaoctaua consi. Ille, qui est Marchio, & Comes simul, pfertur ei qui est Marchio tantũ: vt notat Bal. in l. sed & milites, in prin. ff. de excu. tuto. quia duo vincula vinciunt vnum. insti. de tute. in prin. vt in simili dicitur de doctore in vtroq; iure, qui præcedit doctorem in vno tantum, secundum Bal. in d. loco. & Alex. in Apostil. ad Bar. ff. de obsequijs præstãdis. do. meus Iason. in l. cohæredi. §. qui discretas. ff. de vul. & pup.

QVadragesimanona consid. Dux, Marchio, aut Comes, expulsus à ducatu, marchionatu, vel comitatu retinet dignitatem, ita, quod sedere debet in loco Ducum, Marchionũ, vel Comitum. Bal. & Card. Alex. in c. 1. quis dicatur dux, marchio, Comes. Quoniam, ex quo inuestiti fuerunt de Ducatu, Marchionatu, vel Comitatu retinent dignitatem, vt tenet Iac. de S. Georgio in tractatu feudorum, in verbo, Comes. facit text. in c. Nabuchodonosor. 23. q. 4. ibi: Regnum quod perdiderat rursus accipit, & facit cle. 1. de for. compe.

QVinquagesima consi. Comites Palatini, vel Comites sacri palatij, qui creantur à Principe ad legitimandum, & ad creandum tabelliones, licet non sint propriè Comites cùm non habeant territorium, sic dicunt Bal. & Card. Alex. in d. c. 1. quis dicatur dux, marchio, comes. Tamen, quia habent voluntariam iurisdictionem, & dignitatem, præferuntur quibuscunq; alijs non habentibus Comitatum cum territorio, vt tenet Iac. de S. Geor. in d. tract. feudorum. in verb. Comes. de his & abusibus etiam in Ioan. de Terrarub. in proœmio. in gl. sepiuit.

QVinquagesimaprima consi. Comes qui habet dignitatem Comitatus à iure, & non à Principe, vt est doctor, qui legit viginti annis, secundum gloss. in l. 1. C. de profes. qui in vrbe Constantinopoli. lib. 12. Card. in d. c. 1. Bar. in l. Alexandrinis. C. de decurio. lib. 10. & in l. 1. in 3. q. C. de dignitatibus lib. 12. & in 1. constitutione codicis præcedi aut præcedere debet milites & barones: cum pari passu ambulent lex mortua, & lex viua. Cum ergo comes sine territorio à lege viua, videlicet à Principe creatus, præcedere debeat alios non comites, sic etiam comes à lege mortua creatus.

QVinquagesimasecunda consid. Comes, non recognoscens superiorem, æquiparatur Principi: si vero superiorem recognoscat, æquiparatur præsidi, vt dicit do. meus Ias. in l. stipulationem. in 5. colum. ff. de verb. oblig. vbi etiam ponit, quod Edicta eorum, & statuta sunt ius prætorium, non ciuile, quãdo maxime superiorem recognoscunt: secus si superiorem non recognoscunt, tunc sunt ius ciuile, vt ibi.

QVinquagesimatertia consid. Comes e[st no]men dignitatis, quando profertur simpliciter, qui nunquam debet ornamento carere. [S]i inornati moribus & virtutibus nedum à co[nspec]tiua Principis debent arceri, sed etiam ne[que] iuxta eius palatium habitare. l. quicunque. C. [de] operib. pub. Ad idem de conse. d. 5. c. fucar[e] de, sicut indecorum morib. non decet pal[lio de]corari, vt 100. d. c. contra morem. Ita non de[cet] comitatus titulo insigniri: absq; virtutibus e[st] comes, sicut & rex eo deformior, quo illustrior [ex]tet. Nunquid potest abscondi ciuitas supra [mon]tem posita, desolatio, aut latere fumus extin[ctæ lu]cernæ super candelabrum? Simia in tecto, [fa]tuus in solio sedens: vt ait Berna. de consider[at.] 2. Et indignũ ad honores promoueri, nihil a[liud] est quàm decipere. 61. d. c. quid proderit ho[c] Luc. de Pen. in rub. C. de comitibus cõsistor[ianis] 12. Sed quandoque est nomen officij tantum, quando profertur sub istis nominibus comes [lar]gitionum, comes domorum, comes horreorum, comes laborum, comes consistorianus, comes scholarum, comes palatij: de quibus infra dica[m] in parte sequen. vbi ponam de officiarijs princi[pum].

QVinquagesimaquarta consid. Licet hic [ad]locuti fuerimus de Principibus sub nomi[ne] generali, est tamen adhuc alia dignitas, quæ in speciali nomine dicitur principa[tus] ... binus de S. Geor. in suo tracta. feudorum. in [ver]bo Princeps Pedemontiũ, vbi dicit Ducem Sa[b]audiæ esse Principem Pedemontium ... exemplum de Principe Achaiæ, & P... Sunt multi in Gallia, qui habẽt hanc dig[nitatem], vt est Princeps Oriengiæ, Princeps de T[al]... Princeps de la Roche sur yon, & sic de singu[lis] ... isti ex communi obseruãtia ponuntur inter [prin]cipes, sed tamẽ communiter eos præcedunt ... Iacobinus ibi ponit Principatũ ante comi[tatum] indiscriminatim tamen præcedunt Baron[es] ... infra dictum est in 8. par. in 15. consid. ... Geor. in dicto loco quid veniat appellatione [Prin]cipis, & quot modis sumatur, & de specialitatibus Principũ ponit vsq; ad 66. specialitates, quæ ... in principibus ratione principatus, ex quibus ... hoc cognoscitur excellentia Principum in ... vltra alias priuatas personas, de quibus ... 23. consid.

Aduerte tamen, quia, vt dicit Ioan. de Im[ola in] rub. ff. de verb. oblig. in versic. 7. no. dicit, quod Imperator intelligit Principatũ esse dignitatem post dignitatem regiam, facit illud Exod. ... maledices populo tuo, de quo vide Iacob ...

glo.in verb.ſepiuit.in proœ.Io.de Terrarub. libro intitulato, Vinea Eccleſ.

QVinquageſimaquinta conſid. Eſt adhuc alia dignitas. Puta quandoque, vt videmus, ſunt qui dicuntur Vicecomites, & dicit Spec. in d.c. de Vicecomite, quod Vicecomes eſt is, cui dominus caſtri committit vices ſuas, ſeu executionem iuriſdictionis in caſtro: & ibi ponit quomodo ſit cõſtituendus Vicecomes: apud nos tamen Vicecomes non eſt nomen officij, prout vult, & intendit Spec. ſed eſt nomẽ dignitatis, quæ eſt quodammodo maior dignitate Baroniæ, ſed minor dignitate comitatus, & quaſi ſit apud nos minor quam comes, ſed maior quam ſit Baro: & ſunt plures apud nos, Vt erat dominus gubernator Burgund. qui dicebatur Vicecomes de Thouars, Vicecomes de Thuraynes, & Vicecomes de Combert. Apud nos etiam habemus maiorem Diuionen. qui dicitur Vicecomes, ſed hunc credo potius habere nomen officij, quàm dignitatis: Cùm ex quo Diuio fuit olim tantum caſtrum, nunc eſt oppidum, & ex quo eſt maior illius caſtri Diuionen. dicitur habere cuſtodiam illius, ex quo dicitur Vicecomes ratione cuſtodię illius caſtri, denotat tamen aliquam maioritatem & præeminentiam inter maiores ciuitatum eſſe in illo plus quam in alijs. Ex quo etiam alios præcedit, quod facere non deberet, ex quo alij maiores ſunt defenſores ciuitatum, & ſunt officiarij ciuitatum, & ipſe eſt tantum officiarius caſtri ſeu oppidi: eò, quia officiarij maioris ciuitatis præferuntur alijs officiarijs minoris ciuitatis, vt dicit Decius in c. clerici. in 6. col. extra de iudicijs. dicam alibi.

Fuit aliàs quæſtio inter Vicecomitem de Talardo & Marchionem de Tranſio in prouincia Prouinciæ, qui olim erat Baro tantum, & fuit creatus Marchio à rege Ludouico XII. Et dicebat dictus Vicecomes, quod non poterat creari dictus Marchio, quoniam ante erat Baro in præiudicium ſui, qui præcedere debebat eum, licet eſſet nouiter creatus Marchio: Sed cum omnes dignitates à Principe procedãt, cum dignus honore ſit quem Princeps vult honorari, dixi amplè alibi. Imo potuit de Barone facere marchionem, qui cum marchio ſit, præcedere debet Vicecomitem: & ita fuit dictum per arreſtum parlamẽti Aquen. anno Domini 1511. vt refert Iac. Bonaudi in glo. in verbo, ſepiuit. in proœmio Ioan. de Terrarubea. in tracta. intitulato, vinea Eccleſiæ.

QVinquageſimaſexta conſid. Alij autem inferiores, vt ſunt Barones, cum non habeant omnimodam poteſtatem Principis, tãtum inter nobiles computantur: præcedunt tamen quo ad nos ſimplices Nobiles, eò, quia ratione Baroniæ habent ſub ſe vaſallos, ex quo magis honorantur, imò dicuntur habere maieſtatem, ita, vt eorum ſubiecti in eos conſpirantes dicantur crimine læſæ maieſtatis teneri. Iohan. Fabri in proœmio inſtitutionum, in prin. ſuper verbo, maieſtatẽ. Poſt Azonem in ſumma videtur, tenere quod non, ſed Aegidius de Bellamera in conſi. 15. in ver. iuxta ꝙ ad propoſitum. videtur tenere quod ſic. c. ſi quis 2. q.1. & c. & in primis. & 5. q.3. c.3. & ita videtur tenere Archid. in cap. fœlicis. de pœnis. in 6. quem ibi allegat Aegidius. Et qui habet caput Baroniæ magis eſt honorandus, cum videatur, quod ille ſolus non alij habentes partem in Baronia debeat reputari. arg. l. peculium. §. quadrigæ. ff. de leg. 5. l. cum quidam. ff. de fun. inſtru. & l. quęſitum. §. ſi quis. & ff. de officio procõſ. & in l. ſi aliquam. in princ. & ff. de re milit. l. qui cõmoratus. §. arena, & quod notatur. in l. cum diuerſis. ff. de relig. & ſumpt. fune. vbi habetur. Quod vbi eſt caput, cenſetur eſſe totum, licet in contrarium videtur facere tex. in l. 2. ibi, aliquid ordinare. C. vt dignitatum ordo ſeruetur. & ibi Io. de Pla. Sed de intellectu illius legis, quomodo ſcholares eam intellexerunt, videatur ſupra in quarta parte, in 32. conſid. Et Baro habens Iura imperialia, æquiparatur comitibus, licet comitatus & Baronia differant: quia Comes cęteris paribus præfertur Baroni, vt tradit Curtius iunior in tra. feudorum in 2. par. col. 28. ver. ſed quia glo. per tex. in c. fundamẽta. de elect. in ſexto. vide Purpuratum in l. prima. in 39. col. ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio. Et in ſupraſcriptione text. in c. grandi de ſupplenda negligẽtia prælatorum, in ſexto. præponit Barones Comitibus. Ideo videtur quòd eſſent maiores: dic tamen, quod Baro præcedit militem, vt in c. venerabilis. de confirm. vtili vel inutili, dicam infrà in 8. par.

Quintæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

SEXTA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS, EST DE OFFICIARIIS PRINCIPVM.

Et habet triginta & octo Considerationes.

Officiarij namq; Principum sunt in quadruplici doctrina: Quidam sunt circa personā Principis. Quidam etiā circa ærarium Principis, & de his omnibus in hac parte dicetur. Quidam vero circa iustitiam ad ministrandam: & de his dicetur in seq. par. Quidam vero circa militiam: & de his infra in 9. par. dicturus sum. Et in his comprehenduntur omnia officia Principum.

PRima consideratio erit pro introductione & intelligentia materiæ huiusce sextæ partis & sequentium, de præsuppositione. l. 2. C. vt dignatum ordo seruetur. lib. 12. quæ est talis: Omnes, priuilegia dignitatum hoc ordine seruanda esse, cognoscant, Vt primo loco habeantur hi, qui in actu positi illustres peregerint administrationes. Secundo, veniant vacantes, qui præsentes in comitatu illustris dignitatis cingulum meruerint. Tertium vero ordinem eorum prospicimus, quibus absentibus cingulum illustris mittitur dignitatis. Quartum honorariorum, qui præsentes, à nostro numine, sine cingulo, codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti sunt. Quintum eorum, quib. absentibus, similiter sine cingulo, mittuntur illustris insignia dignitatis. Sed administratores quidem etiam comites rei priuatæ omnibus vacantibus honorarijs anteponi censemus. Vacantes autem post administratores venientes, non omnes iam omnib. honorarijs credimus præponendos: sed eos vacantes illis honorarijs qui similem adepti sunt dignitatē, vt præfectus prætorio, non quæstorius, præfecto quæstorio præponatur. Parique modo quæstorius quæstorio. Non vacans comes thesaurorum, vel comes rei priuatæ, Honorario quæstorio vel magistro officiorum præferatur. Et inter administratores illos, etiam numerari decernimus, quibus illustribus, in sacro nostro consistorio cunctis aliquid ordinariæ dignitatis, vel ante commisimus, vel postea committemus peragendum: Verbi gratia, Si vacātium magistro militum, belli cura committitur. Cur enim aut vir magnificus germanus Magister militum vacans appellatur, cui bellum contra hostes mandauimus, Aut cum excellentissimus Propentadius non egisse dicitur præfecturam, cuius illustribus cunctis dispositionibus vice prætorianæ præfecturæ miles in expeditione copia commeatus abundauit?

Ex qua lege collige principaliter, quod sunt principales ordines dignitatum officiorum, scilicet, administrantium, vacantium, & honorariorum: Inter quos ordines, Administrantes præferuntur omnibus, Vacantes vero præferuntur honorarijs in simili dignitate, non in dignitate diuersi. Et inter administrantes computantur non solum quibus à principio cōmittitur dignitas cum administratione, sed etiam illi, qui cum essent vacantes, iterato vocātur ad administrationem per se, vel vice alterius. Et in effectu, hoc continet illa lex, quæ licet faciat quinque gradus, tamen ibi: in verbo, vacantibus, reducit ad tria membra, scilicet Administrantium, Vacantium & Honorariorum: quorum duo membra, scilicet, Vacantium & Honorariorum subdiuiduntur inter præsentes & absentes.

SEcunda consid. ex d. l. est, quod licet tex. in prædicta lege connumeret istos tres ordines solum in illustri dignitate, tamen etiam idem ordo maioritatis, habet locum in qualibet dignitate, & in omnibus alijs dignitatibus vt dicit Io. de Pla. in d. l. omnes, & etiam in omnibus positis per eum in l. fi. C. de decurio. lib. 10. Et vt dicit, etiam effectus istorum ordinum est, vt sit inter eos præcedes, locus conspectior, decernendi, loquendi facultas, vt in l. 2. in fin. C. de præfe. prætorio & prælationes, de quibus per eum in l. 1. C. de præpositis sacri cubiculi, & de omnibus dicetur in ma parte.

TErtia consid. ex d. l. etiam infertur. Quod maior honor Administrantibus, Vacantibus & Honorarijs præsentibus, quàm absentibus, detur. Et dignitas collata præsenti, est honorabilior & prælatior, ea quæ confertur absenti, sine quæ sit dignitas cum administratione, Vt si vnus administrat Romæ, alius in Prouincia. Nam præfertur administrans Romæ, propter excellentiam ciuitatis. Ideo præfectus vrbis, seu ciuitatis, est in maiori dignitate, Quia illustris, vt notatur in rubric. ff. de officio præfecti vrbis, quam alij præfecti alibi administrantes, qui sunt spectabiles, vt dictum est per Ioan. de Platea, in leg. fi. C. de decurio, libro decimo, & facit lex prima,

C. de silentiarijs, lib.12. & l. vnica, C. de præpositis ...orum, lib.12. Siue vtraque sit dignitas honora... sine administratione, quia præfertur dignitas collata in præsentem, dignitati collatæ in absentem. Siue vtraque fuerit ad postulationem. Siue vtraque, motu proprio Principis. Et hoc facit præsentia Principis qui actum extollit, argumento l. ...m. C. de testamentis & de silentiarijs. l. 1. C. eo lib. Ex quo dicit Io. de Plat. in d. l. omnes, quæ ... C. vt dignitatum ordo seruetur. quod maioris est honoris Electio, facta præsente cancellario Principis, quàm si mittatur sibi ad domum, arg. d. ll. & iurium suprà allegatorum, & dixi in 16. consid. quartæ partis, & fortè etiam infrà dicam. Quæ hæc possunt adaptari ad omnia officia eiusdem status, in hoc, quod prouisus præsentialiter est maior, quàm in sua absentia, data paritate in reliquis.

QVarta consi. ex prædicta lege, quod inter Vacantes, Illi, qui priori tempore vacauerunt præferuntur. l. fi. C. de priuilegijs eorum, qui in sacro palatio militant, lib 12. ita dicit Ioan. de Platea in d. l. 2. C. vt dignitatum ordo, &c. &, vt dicit, Vacantes sunt in duplici genere: Quidam qui deposuerunt dignitatem & administrationem, vt puta dici potest de illis, qui certa habebant officia, & illis renunciauerunt, seu illa resignauerunt, Vel quia aliquo tempore fuerũt officiarij alicuius loci, seu vrbis, vbi non sunt amplius talia officia: Vt de illis, qui fuerunt consiliarij in senatu Mediolanensi sub rege Franciæ, & nunc (quia ipse Rex non tenet ducatum Mediolani) nõ amplius sunt con...

Quidam verò, quibus est data, vel missa dignitas, sed nondum habent administrationem: Puta, quia quis est creatus consiliarius ad primam Vacaturam, vel creatus Secretarius, vel magister hospitij, seu domus, ad primam Vacaturã, & isti sunt Vacantes, qui inter eos preferuntur, secundũ proprietatem temporis Vacationis, sed ex quo habẽt administrationem, semper præferuntur.

QVinta consid. Ex ante d. l. Quòd semper habens administrationem, præfertur Honorario, etiam in dispari dignitate: secus autem in Vacante, quia Vacans eiusdem dignitatis præfertur Honorario, sed enim prefertur maioris dignitatis Honorario: quoniam procurator fisci, qui dicitur comes thesaurorum vel procurator Cæsaris, id est omnis rei priuatæ, non præfertur Honorario quæstorio, vel ex magistro officiorũ, scilicet, Honorario qui habet dignitatẽ magistri officiorum sine administratione. Non enim habet locum prælatio, quia sunt dissimilis qualitatis. Ita dicit Io. de Platea. in d. l. 2. in fi. 2. col. C. vt dignitatum ordo seruetur. vbi dicit, quod Honoraria dignitas, ... extraordinaria, non impedit, quin pos... acceptare aliud officium, stante statuto, quod quis non possit habere duo officia: quod etiam est de iure hac part. C. de proximis sacr. scrin. & ibi Io. de Platea, lib. 12.

Honorarij enim sunt apud nos, qui tantum habẽt nomen officij & dignitatis, & non administrationem, nec salaria assueta, vt sunt plures magistri requestorum domus Regis, qui dignitatem illam honorariam tantum habent, sed tamen adhuc licet non habeant administrationem, tamen debent præferri omnibus alijs inferioribus dignitates inferiores, & minores habentibus. Et ideo dixi in casu emergenti, tales debere præcedere omnes aduocatos simplices, & si talis cum hoc esset aduocatus Regius, prȩferendus esset cȩteris aduocatis regijs, & si locum tenens, cæteris locumtenentibus. Ego autem aliàs tales literas obtinui à Christianissimo rege Ludouico XII. sub domino Guidone de Rupeforti cancellario Franciæ digniss. & meritissi: in rȩgressu meo ab Italia, Qui sua beneuolentia voluit me promoueri facere in cõsiliarium magni consilij Regis, & mihi iniũxerat, vt redirem ad patriam ad præparandum & disponendum de negocijs meis, vt infra duos menses redirem ad curiam cum libris: Sed statim infra mensem decessit ab humanis, nec amplius prosecutus sum quoduis officium, sed me ad hãc nostram ciuitatem Heduen. retraxi, vt scribere & cõponere possem commentaria super consuet. ducatus Burgun. (quod & factum est Deo authore) & plura alia quæ tandem in lucem mittentur. Verum, cum Christianissimus Rex Franciscus, hanc ciuitatem Heduen. primò ingressus fuisset, & orationem nomine ciuitatis habui, & habita oratione me alloqui fecit per R. d. Archiepiscopum Senonen. & Episcopum Siluanecten. qui mihi parte regia iniunxerunt, vt sequerer eius magnum consilium, eò, quia intendebat ipse rex, & volebat me esse consiliarium in dicto consilio: quod recusaui, ex quo tale consilium non est firmum, nec stabile, sed potius cursorium, seu deambulatorium, quia semper vadit & currit cum curia Principis: & istud me traxisset à volutione librorum, & compositione aliquorum tractatuum, quos iam inceperam. Nec à tempore, quo decessit dictus dominus Guido, intentionis meæ fuit vsque nunc, habere aliquod officium, quod me retrahere, seu auocare potuisset à studio, prout nec prosecutus sum, licet stimulatus fuerim à multis: fortè cum ero quinquagenarius, prosequar aliquod, si videro esse mihi vtile, & facilis prosecutionis. Si videro, nõ posse ad id perueniri, nisi eo modo, quo hodie peruenitur, scilicet, cum pecunia, stabo cum opinione Labeonis. de qua in l. 2. §. post hunc. ver. ex his. ff. de orig. iuris.

SExta consi. erit. alia, quod officiariorũ existentium circa personam Principis, & sic officiariorũ palatij seu hospitij Domus regalis, quidam sunt, qui habent cogitare de Epulis dicti palatij, qui & præpositi & tribuni scholarum de iure vocantur:

cantur: vt in l. vni. C. de comitib. scholarũ, lib. 12. Et hoc, per quandam similitudinem. Quia sicut scholaris in studio addiscit & studet, sic studium istius parare Epulas Regales seu Imperiales: vnde huiusmodi paratores dapum regiarum tribuni ac præpositi scholarum dicti sunt de iure. de his dicam infrà in suo loco.

Sunt etiam quidam in dicto palatio, qui Comites sacri stabuli dicuntur, vt in d. l. vnic. quia stabulum regale aut Imperiale custodiunt, & prouident in victu equorum, & de talib. curam habẽt. Et iste apud nos vocatur grandis scutifer. dicam infra in 10. consil.

Reperiuntur etiam alij, qui Comites curæ palatij dicuntur, id est, qui curant de ornatu, scilicet, cultricis, linteaminibus & vtensilibus Domus Imperialis seu Regalis: & prædicti omnes habent diuersos ordines inter se. Quia nonnulli sunt in primo ordine, id est, maius & nobilius seu primatum habent officium: vt est inter cambellanos Regios primus cambellanus, qui in Gallia hodie est dominus Ludouicus de la Tremolle, gubernator Burgundię pro Rege Franciæ. Alij sunt in secundo ordine, alij in tertio, & alij cõsequenter in quarto, & sic de singulis, & quod omnes alij à primo sunt æquales, nisi, quod qui prior est promotus ad tale officium, prior est in ordine, & sic de alijs.

Et generaliter, in quolibet ordine & statu officiariorum Principis est vnus qui est præpositus ordinis de ordine suo. Et prouidet etiam, vt quilibet de tali ordine diligenter, probe, & bene faciat quod ordini suo incumbit. Ita dicit Iaco. Rebuffi. in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis scholarum, lib. 12.

Sunt etiam quidam, qui prouident de medicinis, vt sunt medici: de ordine quorum infra dicetur.

Septima consid. Veniendo ad praxin nostram, quam hodie habemus in Gallia, & qua vtuntur Curialistæ & Aulici, est, ꝙ inter omnia officia domestica palatij seu hospitij Domus Regalis, maius officiũ, & dignius inter omnia, est officium magni magistri, q in vulgari nostro dicitur, le grãt maistre, & in Sicilia dicitur magnus Senescallus, & in Aragonia maior domus, prout dicit Luc. de Pen. in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis scholarum. Et ita etiam tenet Nic. Boerij in suo tracta. de præeminentia sacri magni cõcilij: quando ponit ordinem sedendi in regno: Sed vt mihi videtur, cum esset curialista & Aulicus, eò, quia erat conciliarius in magno consilio regis Francię, non bene intellexit statum illius: cum in palatio regis officium magni magistri sit aliud à magno senescallo, & illa duo officia sint penitus distincta, & diuersa, & de vtroque dicetur infrà. Dominus verò Guil. Budæus, qui toto tempore vitæ suæ fuit aulicus regis, & nunc magister requestarum hospitij regis ordinari⁹, videtur hũc appellare pincernam maximum: cum dicat in lege vlt. ff. de senatoribus in suis annotationibus. Quod primores regiæ dignitatis ministrales, sunt Cancellarius, magister equitum, camerarius, & pincerna maximus, quod credo fore officium huius magni magistri, secundum mentem ipsius domini Budæi, cum sit vnus de primoribus, & non potest sub alijs vocabulis comprehendi: quod tamen bona venia dixerim non mihi videtur ita esse, cum sit alius qui dicatur pincerna maximus, de quo etiam infra dicetebit.

Sed, quantum ad huiusmodi officium magni magistri, potest & debet dici, magnæ authoritatis & præeminentiæ, honoris atque excellentiæ inter alia officia: cum hoc nomine appelletur, & ei additur magnus, ad maiorem expressionem & denotationem magisterij, eo, quia decens est nomen, esse consonans rei. §. vulgato. est & aliud, institu. de dona. & est bona argumentatio in iure a Etymologia, seu significatione vocabuli. insti. de tutelis. §. 1. & in §. tutores. & insti. de testamentis in princip. & notatur, in capit. 2. in princip. extra de testamentis, & ita habetur text. in l. agere. §. ff. de verbo. signifi. Vbi tributum à tribuendo & donando. l. inter donum. ff. de verbo. signifi. & iudex, quasi ius dicens. c. forus. §. iudex. extra de verbo. signif. & similiter de verbo possessio, quasi pedum positio. l. 1. in prin. ff. de acquiren. possess. & similiter in mutuo, quasi de meo tuum. l. 2. §. appellata. ff. si cer. pe. in verbo, excommunicatio, dicitur quasi extra cõmunio, vt notatur in c. placet de sent. excom. extra, vt de plurib. alijs similiter dici posset. Sed ad propositum nostrũ dicitur, qui maior est in statione: steryon græce, statio latine dicitur, secundum Papini. Et dicitur is, cui totius rei gubernatio est commissa. l. 1. §. 1. ff. de exercitoria. l. itẽ magistri. ff. de pactis. l. actor. ff. rem ratam haberi. Vel magister dicitur à monendo vel monstrando, quod alios monere & eis monstrare quid acturi sint, debet. Et etiã magister militiæ, dicitur princeps militum. 2. Reg. 19. c. De quo verbo magister, ponit Hostien. in summa de magistris, & Io. And. in clem. 2. eod. tit. de magistris. Nec huiusmodi nominatio alicui debet esse molesta, cum Christus, vt à suis discipulis sic vocaretur, Io. acceptauit. Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis. sum etenim. Quibus enim præcipua omnium rerũ incumbit cura, & qui magis quam cæteri diligentiam, & solicitudinem in rebus quibus præsunt habent, hi magistri appellantur. Quinetiam ipsi magistratus, per deriuationem à magistris cognominantur. l. quibus. ff. de verbo. signifi. Idcirco magistri, & Iudices eodem præcepti ordine ponuntur, Deuter. 16. Iudices & magistros constitues, in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio. & dixi infra, in nona part. in 4. consid. ver. prædicti. Et hic magister

co

...hic, dicitur Comes illustris. l. 3. C. de cursu ...ico, lib. 12. vbi iam cõstat, quod præest cursoribus publicis, quos vulgò postes dicimus.

Item præest translationi seu euectioni armorũ l. C. de fabricensibus, lib. 11. Et ipsi fabricenses eidem subsunt. l. pen. & vlt. C. eod. de fabricensibus. in duabus glossis, vbi Imperator vocat Magistrum officiorum, sublimem. Item etiam ad eum spectat curare ne arma fiant à priuato, neque vendantur, nec reputantur alibi, quam in publicis armamentis, vt in auth. de armis, in superscriptione. & in fine, & per totum. colla. 6. Et, vt dicit Luc. de Penna in l. 3. C. de castrensianis, lib. 12. Hoc est officium, de quo sæpius in legibus Codicis fit mẽtio. Cassiodorus 6. variarum Epistolarum in formula ipsius officij sic describit: cuius verba hic inserere volui, prout etiam inseruit ipse Lucas modo sequ. Reuerendum honorem sibi assumit, quisquis Magistri nomen acceperit. quia hoc vocabulum semper de peritia venit, & in nomine cognoscitur, quid sit de morib. æstimandum. Ad eum nimirum pertinet palatij disciplina. Ipse insolentium scholarium mores procellosos moderationis suæ terminis prospere differenat: tam multi ordines sine aliqua confusione componuntur, & ipse sustinet omnium quod habet tutela discretum.

Sic nominis sui grauitate perfunct⁹ ornat ... principatum: per eum senator veniens nostris præsentatur obtutibus, amouet trepidum, componit loquentem.

Sua quin etiam verba solet inserere, vt nos decenter omnia debeamus audire. aspectus Regij ... collocutionis nostræ gloriosus donator aulici consistorij quasi quidam lucifer. Nam sicut ille diem venturum promittit, sic iste desiderantibus vultum nostræ serenitatis attribuit: Cau... præterea maximum pondus in eius audientiæ finibus, maxima securitate reponitur. Veredorum quin etiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiæ suę distributione custodit: vt solicitudines nostras, quas con... beneficio celeritatis expediat.

Per eum exteris gẽtibus ad laudem Reipublicæ nostræ celsitudinis ordinatur humanitas, & nolẽtes redemit, quos mœrentes exceperit.

Per eum quippe nobis legatorum quamuis festinantium, pronunciatur aduentus.

Per eum nominis nostri destinatur euectio, & ... principaliter creditur, quod tam necessarium ... sentitur. His etiam laboribus æstimatis potestatem maximam huic decreuit antiquitas: vt nemo iudicum per prouincias fasces assumeret, nisi ... ipse fieri decreuisset. Subdit eius arbitrio ... iudicia, vt ad ipsum rediret, quod alteri ... præstitisse: molestias quidem non habet exi... , sed latè bono fruitur potestatis adeptæ.

Credo, quod ex diuersis titulis deflorar&etur dignitas ob leuamen Principis instituta.

Per æquatores etiam victualium rerum in vrbe Regia propria voluntate constituit, & tam necesse rei iudicem facit. Ipse enim gaudium populis: Ipse nostris temporib. præstat ornatũ, quando tales viros copiæ publicæ præficit, vt plebs querula seditionem habere non debeat satiata.

Officium verò eius tanta ingenij prærogatiua decoratur, vt militiæ perfunct⁹ muneribus ornetur nomine principatus, miroq; modo inter prætorianas cohortes, & vrbanæ præfecturæ milites videatur inuenisse primatum, à quibus sibi humile soluebatur obsequium. Sic in fauore magni honoris iustitia quædam à legibus venit, dum alienis excubijs præponitur, quod alibi militasse declaratur. Adiutor etiam Magistri nostris obtuitib. præsentatur, vt vicaria sorte beneficij, nos eligamus eius præsidium, qui nobis præstat fidele solatium. Hanc igitur dignitatem tot titulis decoratam, tot insignibus opulentam per indictionem illam gubernandam tibi congrua grauitate committim⁹: Vt per omnia quæ gesseris, qua nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) à tanta maturitate peccetur. Hæc sunt verba ipsius Cassiodori, loco quo supra. Quem Cassiodorum in dictis Epistolis, minime inuenire potui, licet eum perquirere fecerim apud bibliopolas, in vniuersitatibus & alijs locis huius Regni: Sed, vt dictum est, verba suprascripta sunt relata per Luc. de Pen. in d. le. 3. q̃ incipit: hi qui. C. de castrensianis, li. 12. per quæ clarè cognoscitur quale sit & fuerit huiusmodi officium, & cuius dignitatis, honoris & præeminentiæ fuerit tempore Cassiodori.

Istud verò officium aliàs fuit tantæ autoritatis, & præeminentię in Francia, quod omnia tãquam Rex expediebat talis Magister sub nomine Regis. Hodiè verò non est eius autoritas tam magna nec excellens: Quoniã in omnib. quæ tangunt iustitiã (saltem quo ad non aulicos) & in multis supradictis non se intromittit, sed solum Cancellarius, de quo dicam in seq. par. Eius tamen autoritas adhuc hodie circa ea, quæ concernunt hospitium Regis, & etiam circa prouisionẽ Regni in prouidẽdo militib. est satis ampla: licet propriè ei⁹ autoritas cõcernat principaliter administrationẽ, & superintelligentiã officiariorũ hospitij Regis. Et maximè illorũ qui prouidẽt circa epulas, & est propriè officiũ Magistri officiorũ: de quo habetur rub. de officio Magistri officiorũ. Co. & propriè cognoscit de causis officiariorum Principis etiam cubiculariorum, vt est tex. in l. cubicularios. C. de præpositis sacri cubiculi, li. 12. & sub eius cognitione & punitione sunt omnes officiarij hospitij Regis, vt dicit Ia. Rebuffi in rub. de quæstorib. lib. 13. C. vbi dicit eos esse illustres. l. eos. C. de Principibus agentium in rebus. eo. lib.

Et etiam cognoscit de causis Principum agentium

tium in rebus, & ipsorum agentium in rebus. l. ex eo.C.de agentib.in rebus,lib.12.& ibi Iac.Rebuffi, qui dicit hoc esse verum etiam de causis criminalibus, licet videatur esse tex.in l.1.C. de principalibus agentium in rebus.eo.lib.& ibi idem Rebuffi, quod Princeps agentium in rebus, cognoscit de causis agentium in rebus: sed ipse Rebuffi ibi dicit, quod est verum, quando sunt centenarij aut ducentenarij. De alijs verò qui non sunt centenarij,aut ducentenarij,cognoscit Magister officiorū, vt ibi per eum dicam latius infra.

Cognoscit etiam de causis fabricensium, vt supra dixi.l.penultima, quæ incipit.eos. C. de fabricensib.lib.11.similiter de causis silentiariorum. le. ne ad diuersa.C.de silentiarijs.libr.12.Item de Castrensianis.l.3.& 4.C.de Castrensianis, lib.12.Item de decanis, eo.lib.vt declarat Io. de Platea in rub. C.de quæstorib.& Magistris officiorum,lib.eo.12. Vbi quæstores, Magistri officiorum, & Comites sacrarum largitionum,& rei priuatæ æquiparantur, & sunt illustres.

OCtaua consid. Videtur, quod post istum magnum Magistrum sit præpositus sacri cubiculi, qui dicitur magnus Senescallus secundum vulgare Gallorum, vt dicit Luc.de Pen.in rub. Co.de præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubicularijs, & priuilegijs eorum,libr.12. Vbi dicit, quod post debilitatum Imperium cuncta propria vocabula sunt deleta.

Et licet istorum & similium hodie nullus sit vsus, notitia tamen, vt dicit, est necessaria.cap.fuerunt.§.paulatim.7.distin.Et illum vocat Marescallum.Ioan. de Platea in dict. rubr. sed errat quo ad nos, qa Marescalli in Gallia sunt alij, vt dicā alibi.

Sed quia apud nos alludendo vocabulo videtur, ꝙ sint Cambellani,id est,custodes vel fabricatores lecti qui habent sub se plures, Vt sunt illi,qui vocantur les chambriers, ou varletz de chambre, vel etiam aulæ, vel cameræ, vbi cubât Princeps, dicuntur custodes cameræ, quæ debet esse sancta, id est, immaculata, & ad cuius custodiam boni, probi,& electi sunt cubicularij assumendi.le. quicunque.C.de ope.publ.Et vt dicit Ia. Rebuffi, in dict. rub.de præpositis sacri cubiculi. alle. p Odofredū, isti præposito sacri cubiculi Imperatoris æquiparari potest magnus Cambellanus Regis Franciæ, vocatus, le grant Chabellā, qui præest cubiculo, hoc est, cameræ Regiæ. Alijs autē cubicularijs, de quibus loquitur ille titulus, in illa particula, ibi: & de omnibus cubicularijs, æquiparantur alij Cābellani Regis, qui sunt sub magno seu primo Cābellano: & hunc honorem communiter volunt habere Senescalli & alij officiarij Regij maiores laici, qui hoc sibi reputant ad magnum honorem quando sunt Cambellani Regis, & non immerito, vt statim videbitur. Hic verò tempore Cōstantini dicebatur paracœmomen⁹ cubilis, vel præfectus cubilis, id est, curam habens cubilis imperialis, & hic præfectus cubiculi apud nos dici p[...] primus Cambellanus. Vidi etiam arresta parlam[...] ti Franciæ, vbi fit mentio de domino Ludou[...] Trimollia (qui erat primus Cambellanus, & [...] catur ibi Protocambellanus. Olim etiam ta[...] rat subditus paracœmomeno, id est, magno S[...] nescallo, præerat tamē omnibus cubicularijs, [...] est, qui in cubiculo administrabant: & hic præ[...] situs sacri cubiculi, id est, magnus Senescallus [...] cundum Luc.de Pen. vbi suprà, æquiparatur [...] gnitate, immunitate, vel honore, non tamen [...] cellētia vel potestate, præfecto prætorio, id [...] cellario, vel melius præsidenti. Cum nullus p[...] ter Connestabilem Cancellario sit æquiparan[...] vel præfecto vrbis, qui potest dici præpositus P[...] siensis, vel Magistro militum, qui potest dici M[...] rescallus, vel verus Capitaneus: & æqualis ho[...] est seruandus in sedendo iuxta Principem & [...] dibus collocandis, vt qui prædictorum prius p[...] motus ad officium reperitur, primum locum [...] tineat in sedendo. Ita est text.cum notatis per [...] docto.& maximè per Luc.de Pen.in d.l.1. Co[...] præpositis sacri cubiculi.

NOna conside.erit in hoc. Quoniam, vt d[...] Luc.de Pen.in rub.C.de prępositis sacri [...] biculi, li.12.In cubiculo Principis quidam ma[...] ficentissimus gerebat officium, qui chartula[...] vocabatur: & huius fortè inter cętera erat offi[...] vt codicilli, id est, literę commissionis officiorum, quæ diuersis Magistratibus mandabantur, & [...] erant subscribendę manu seu chirograph[...] pis, per eum expedirentur: & hi erant maiores [...] micerio, vt dicit Luc.de Pen.in dict.rub.C.de p[...] positis sacri cubi.lib.12. Et hi secundum eun[...] hodie Secretarij (vel elegantius à secretis, ho[...] cui secreta committuntur) dicuntur, Qui [...] tiora, quę vel nullis vel paucis communica[...] scribūt, dictant, & explicant, q̄ scilicet Prin[...] cretò, puta in cubiculo (quod vulgo dicitur [...] cabinet) iubet, ordinat, & disponit: lib[...] puta Epistolas, & petitiones secretè Princ[...] & explicant: & hodie apud nos dicuntur, Secre[...] taires des commandemans: & sunt quatuorcen[...] narij; scilicet d.Robertet, Gedoyn, de Neu[...] & Doruet: Sed inter omnes semper fuit & [...] cipuus, & maximę autoritatis apud Reges Fra[...] ipse dominus Robertet. Et hi sunt maiores [...] bus alijs secretarijs Regijs, & omnibus pr[...] Et isti sunt de magna camera, seu de magna [...] culo: de quibus facit mentionem Petrus [...] au, in suo schedulari magistratuum ciuilium, [...] de quęstore. Alij autem sunt, qui sunt de parua & sunt clarissimi, qui verò de magna, spectabiles & Magistri sacrorum scriniorum dici possunt. l. [...] ca.C.de proximis sacrorum scriniorum.& to[...] de proxi.sacro. scri.lin.12. C.de quib.infra d[...] vbi fortè statum consistorij Principis descri[...] rus sum.

Dec-

DEcima conſid. In palatio ſeu hoſpitio Principis eſt alius officiarius, qui comes ſacri ſtabu[illegible] vtiam ſupra in hac parte, in 6. conſider. dictum [illegible] vocatur, & apud nos magnus ſcutifer dicitur: Hic verò plures ſub ſe habet, quorum eſt præfect⁹, qui dicti ſunt ſtratores, hoc eſt, qui præſunt equis ferrandis, & ſellis, & frænis, de quibus habetur titulus de ſtratoribus, libr. 12. Cod. Et eundem comitem ſacri ſtabuli appellat text. & ibi Iacob. Rebuffi, in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis ſcholarum, eod. libr. 12. Et inter illos ſtratores eſt primus, ſecundus & tertius ordo, ſecundum quod Principi placet in ſuo ſtatu ordinare. Apud nos ve[illegible]otales dicũtur Eſcuyers deſcuerie. Et talis dicitur vnus ex primorib. Regię maieſtatis officiarijs, quē [illegible] annotationib. in le. fi. de ſenatorib. [illegible] Magiſtrum equitum vocat.

Et de ordine iſtorum & eorum præeminentia [illegible] autoritate videri poteſt in breuiario Principis, [illegible] in quodam libello, qui dicitur ſtatus Franciæ, qui fit ſingulis annis: & in eo apponuntur & deſcribuntur ſeriatim omnia nomina officiariorũ, ſub quibus ſubſunt, taxa eorum ſtipēdiariorum, quid tenētur facere & eorum incumbat officio, & quomodo, & in quibus, & per quæ, & quot tempora deſeruire: quem fortè ſuccincte alibi ponã eidem adaptando & conferendo officia antiqua. de quibus in iure fit mentio.

VNdecima conſid. Alij reperiuntur officiarij hoſpitij Principis, qui dicuntur domeſtici & commenſales, ſeu protectores & cuſtodes perſonæ Principis: quorum quidam ſunt, qui eum ſequuntur, quidam verò qui eum præcedunt, quidam qui eum de nocte cuſtodiunt. Et tales protectores dicuntur etiam agentes in rebus, & habent quilibet eorum vnum præpoſitum, qui Princeps [illegible] in rebus nuncupatur. Et ſunt centenarij aut ducentenarij, vt ſunt in curia Chriſtianiſſimi Regis Franciæ illi milites qui dicuntur vulgo, [illegible] gentiltz hommes de cheux le roy. qui habent capitaneum qui poteſt dici primicerius, ſeu Princeps agentium in reb. Et illi etiam ſagittarij equeſtres, qui hippotoxatæ dicuntur, ſeu fortè pilarij, dicti Les deux centz archiers, qui etiam habēt capitaneum, quem primipilo fortè non indecenter [illegible]nus.

[illegible] & alij protectores ſeu cuſtodes corporis Principis, qui vulgari noſtro dicuntur La garde du [illegible] (vt ſunt communiter quidam Heluetij) & pro [illegible] eos ſtipatores, laterones, & ſomatophylacas [illegible]emus, & gerunt haſtile, quod alabardã vocant. [illegible] tales ſalutatione prius facta, poteſtatem oſculã[illegible]bant Vicarios præfecti, id eſt, locumtenen[illegible] capitanei ianuæ Principis, vt dicit tex. in l. 1. C. [illegible] domeſticis & protectoribus, lib. 12.

[illegible] aduerte, quia Princeps dicitur adorari. [illegible] ſalutari. gl. fi. in l. 1. C. de ſilentiarijs, eod. [illegible] quod Princeps dicatur adorari, text. in l. vni. C. de comitib. & tribunis ſcholarum, illo eod. lib. licet ibi gl. verbum adorandi, exponat, id eſt, ſalutandi, ſic in l. ſancimus. C. de conſulib. C. eo. lib. & in l. 2. ibi: æternitatem noſtram adoraturus. C. de fabricenſibus, li. 11. ſed etiam ibi glo. dicit quod eſt impropriè, cum ſolus Deus adoratur. Imperator verò ſeu Princeps cum reuerentia aditur & honorari debet. Et quod ſolus Deus eſt adorandus, & ſoli ſibi ſacrificium eſt offerendum, dicit Inn. in c. 2. de celeb. miſſ. De ſalutatione dictum eſt in 1. part. & plenè in præced. part. in 32. conſid. incip. proſequendo materiam, &c. & infra iſta par. in 22. conſid. 11. Et ꝙ alij à Principe dicentur ſalutari aut reuereri, tex. eſt in l. 2. & 5. Co. de proximis ſacrorum ſcriniorum, eo. lib.

DVodecima conſid. In palatio ſeu Regia Principis ſunt & alij, qui de perſona eius curãt, vt ſunt medici, & ſunt in hoc officio tres ordinarij, primus videlicet, ſecũdus & tertius: Et quilibet ordo habet vnum præcipuum etiam ſummum medicum & ſuperiorem, qui vocatur Princeps medicorum, & tales vocantur archiatri, vt in le. medicos. in prin. C. de profeſſorib. & medicis, lib. 2.

Et tales habent tantam dignitatem, quantam habent Duces & Vicarij Principis, qui adminiſtrauerunt, qui apud nos dicuntur gubernatores patriarum, vt dicit Ioan. de Platea in rub. C. de comitib. & archiatris ſacri palatij, lib. 12. Vbi etiam dicit poſt Barth. quod medici principũ, qui meruerunt eſſe in primo ordine medicorum nobilitantur, vt efficiantur Palatini Comites. Et ſunt in dignitate ſpectabili: & ibi ſunt tres dignit. ſ. Archiatrorum, id eſt, medicorum Principis, Vicariorum, & Ducum, quæ adæquantur. Et non eſt doctrina, niſi in prioritate temporis, vt dicunt ibi tex. Iaco. Rebuffi, & Io. de Pla. & Luc. de Penna.

DEcimatertia conſid. Alij ſunt Archiatri, qui dicuntur oſtiarij palatij, ſeu hoſpitij Principis. Et Archiatrus eſt Princeps eorum, quaſi Princeps atrij Principis. Et Atrienſis, hoc eſt, ianitor ſeu oſtiarius, aut is, cui credebatur cura atrij, id eſt, primæ partis domus, cum de atrijs intramus domum. Vnde Victru. libr. 6. In vrbe atria proxima ianuis eſſe debent. Vnde in Euang. dicitur, Cũ fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet.

Et iſte Archiatrus eſt in magna dignitate, cũ æquiparetur Vicario, & Duci, vt in l. 1. C. de Comitib. & Archiatris ſacri palatij, libr. 12. & ita exponit Lu. de Pen. in d. rub. vbi dicit, quod in Regno magni viri cõſueuerunt officium pro magno munere gerendum ſuſcipere. Hodie verò deficiente iuſtitia, huius ſicut & cæterorum claritas eſt deleta: ſed quicqd dicat, hoc poteſt eſſe in Regno Siciliæ, & Neapolitano, de quo ibi intendit loqui cum ibi tũm reſideret. Sed in Regno Franciæ eſt in magno honore, & ſolet concedi nobilib. & his quos Princeps fauore & beneuolentia proſequitur.

Idem

Idem tamen Luc. de Pen. in rub. C. de Comitibus consistorianis, in fi. lib. 12. dicit, quod Magistri ostiarij in curia Regis sunt Comites consistoriani. Cuius officium est conuocare ad præceptum Principis, vel quæstoris Iurisperitos, aut alios, illosque cum necesse esset introducere in consistoriū Principis. Et hic post quæstorem, & Magistrum officiorum præerat in consilio Principis: & hic dicitur Comes consistorianus.

Dicit enim Pyrrhus in libr. 1. de magistratibus Roma. Quod Comites consistoriani sunt, q Principis consistorium & tribunal comitantur. Hique sunt illustres, cuiusmodi sacri consist. Regij, q Regem aut ipsum consistorium, cui præest Cancellarius, sequuntur. Sed credo illud esse generaliter ad omnes: sed specialiter Comes consistorianus dicitur ille, qui habet curā, & gerit officium cōuocādi ad pręceptū Principis oēs de cōcilio & consistorio eiusdem. Dicit vlterius Pyrrhus, quod admissionales sunt, quos hostiarios Galli vocant. Alij Archiatros dicunt ab atrio custodiendo, nonnulli atrienses, vt dictum est. Consistoriani verò Ambrosio dicuntur, qui senatorij ordinis. vel amplissimi sunt, qui ad principale consilium eligebantur.

DEcimaquarta consi. In domo Principis sunt plures Comites, qui semper Principem comitantur. Cùm Comes à comitando, vel sequendo dominum. l. item apud. §. comitem, ff. de iniu. l. 1. §. fi. ff. de extraor. criminib. Et habent officia in domo Principis, & quia dicuntur cum adiectione oneris, sunt nomina officiorum tantum. Secus, quādo cum adiectione patriæ aut prouinciæ, quoniam tūc sunt nomina dignitatis, vt supra in præced. parte plures nominaui in 46. consid. Sunt etiam quandoque sine comitatu, vt in auth. vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem sunt, &c. in prin. iuncta glo. ibi in verbo, comites. col. 5.

Et in hac parte dixi supra. est Comes sacri stabuli, de quo in 10. consid. etiam Comes scholarum, vt in 6. consid. Sunt tamen alij Comites: primò Comes largitionum, & est, vt Pyrrhus in suo tract. de rogatis, seu palatinis, lib. 1. qui largitiones Principis in comitatu faciebat: quis autem hodie fungatur huiuscemodi officio, fortè scribam infra, vbi officia deputata circa ęrarium Principis enumerantur, & est propriè thesaurarius secretus Principis, qui dicitur, Le tesorier des menuz plaisirs. Vel fortè crumenarius (quem argentarium vocant) qui etiam fortè rationarius, id est, accepti, expensique librum conficit, aut eleemosynarius Principis, de quo statim dicam. Nam dona facit, & liberalitates exercet Princeps, vt in l. vnica. C. si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit, li. 10. Et liberalitas seu munificentia est proprium Regis, & ex ea plurimum laudatur, vt dixi in præced. par. in 8. consul.

Et est Comes domorum, qui teste Pyrrho, vbi supra est, qui præfecturam in domesticos Principis habebat, secundum Iustinianum. [illegible] posset hodie Præpositus domus Principis (qui [illegible] catur vulgò, le prouost de l'hostel) cum habe[illegible] risdictionem, & pręfecturam in domesticos [illegible] Qui etiam videtur habere officiū Irenarchæ, [illegible] habeat cognitionem causarum criminalium [illegible] pacem procuret inter domesticos & aulicos [illegible] cipis: Imò in omni curiales facinorosos an[illegible] uerrit, quod videtur esse officium Irenarchæ [illegible] in l. vnica. C. de Irenarchis, lib. 10. Et ab isto[illegible] deputantur in prouincijs Irenarchæ, seu lim[illegible] chæ, hoc est præpositi mareschallorum.

De alijs verò Comitibus suis locis dicetur: [illegible] ximè de Comite stabili, qui erat primus inter [illegible] mnes, & omnibus præerat: loco huius hodie [illegible] Connestabilis, sed erratur in vocabulo, quia [illegible] beret dici (vt aliqui volunt) Comes stabilis.

Et licet multa sint officia in curia, seu pa[illegible] Regis nostri, quæ ad istos Comites adaptar[illegible] sent, quæ in manibus habere non potui, licet [illegible] tos aulicos & palatinos rogauerim, vt ad [illegible] narent statum in curia Christianiss. Franco[illegible] Regis, vt omnia officia dictæ curiæ adaptare [illegible] gerem officijs antiquis, & in iure descr. [illegible] cum ad me non deuenerint, aliter non [illegible] nisi in iure, & antiquis scriptis reperiri possint. [illegible] quæ vsitata fuerint, in alijs me remittendo ad Pyr[illegible] rhum, ad Fenestellam, & Pomp. Lætum.

Aduerte etiam, quod olim breuis fiebat, [illegible] continebat sigillatim officia ministerio Princi[illegible] deputata, vt ait tex. in l. fi. in prin. C. de castren[illegible] nis, & ministerianis, lib. 12. Sed etiam hunc br[illegible] uem (qui continebat numerum officiariorū [illegible] habemus, vt dicit ibi gl. 1.

Quæ enim in nouissimis tribus libris Codi[illegible] leguntur, nihil ferè antiquitatis redolent, [illegible] Budæus. à Græcis enim sumpta sunt, & ob [illegible] gna ex parte non intelliguntur, authorū [illegible] poris penuria.

Si velis videre breuem statū Regis Salomo[illegible] habetur compendiosè 3. Reg. 4. ca. vbi sic [illegible] Erat autem Rex Salomon regnans super omne[illegible] Israel. & Principes & pręfecti ipsius Salomonis [illegible] minatim ibi describuntur, & multi alij [illegible] officiales.

Primò nominantur tres, quos pro [illegible] dicimus à secretis.

Secundò, vnus nuncupatur, qui à commen[illegible] tur, & fortè talis commentaria [illegible] co cuius subrogatus videtur in Francia [illegible] rius.

Tertiò, vnus solus qui super exercitum [illegible] vt hodie [illegible] est [illegible]

Quartò, tres erant super eos qui assistebant [illegible] fortè hodiè loco istorum sunt electi secreti, [illegible] cti consi. Regis.

Quintò, vnus erat amicus Regis.

ctò, vnus nuncupatur qui erat Præpositus domus.
ptimò, vnus erat super tributa, quem voco generalem finantiarum seu magnum thesaurarium.
Octauò, duodecim præfectos habebat super omnem Israel, quorum nomina ibi describuntur, & quib. regionibus præerant: & hi præbebant annonam Regi, & domui eius. Per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant. Non temerè fortè crediderim à Carolo Magno Francorum Regi istorum duodecim præfectorum olim fuisse institutos duodecim pares Franciæ.

bi etiã de expensis seu sumptibus, & cibis men ipsius Salomonis, dum scribitur: Erat autem ci bus Salomonis per singulos dies triginta cori simile (hoc est, farinæ albæ, seu floris farinæ tritici) & sexaginta cori farinæ (quæ erat ex omnibus frugibus, & leguminibus. Corus verò medimnos Atticos 41. capiebat. Medimnus verò sex modios continet.) Item decem boues pingues, & viginti boues pascuales, & centum arietes, exce pta venatione ceruorum, caprearum atque bubalorum, & auium altilium. Item habebat quadraginta millia præsepia equorum currilium, & duodecim millia equestrium, nutriebantque eos supradicti Regis præfecti, sed & necessaria mẽsæ ipsius Regis cum ingenti cura præbebant in tempore suo.

Et de officiarijs diuersorum ordinum tam Pontificalis dignitatis, quàm imperialis fit mentio in cap. Constantinus. 96. distin. & ibi videtur, quod ...tiæ clericalis officia sint adinuenta instar secularis.

Sed longè ante Salomonem, cum iam sexaginta anni, & vltra elapsi erant cum regnare incepisset Salomon, Samuel sanctissi. Domini Propheta Hebræorum magnus Pontifex, & Iudex, Leges seu ...ra Regni Hebræorum iussu Domini dederat Sauli in Regem Hebræ. assumpto, quæ descripta erant in libro, vt habetur 1. Reg. 8. & 10. c. in fi. vbi ...ris elici potest de statu Regis Saulis: de quo in præced. par. in consider. de priuilegijs Principum. vers. 62.

DEcimaquinta consid. Aliud est officium domesticũ Principis, quod dicitur Comes horreorum, pistrini Principis curator. De quo facit mentionem Pyrrhus in suo tract. de togatis, & pa...

Et hic habet sub se mancipia quædam purgan...s horreis adscripta, coquendoque pani Princi... Et hic potest esse præfectus annonæ, seu tribu...

DEcimasexta consid. Est & aliud officium domesticum Principis, quod dicitur officium comitis sacri palatij secundum Lucam de Pen... vt infra dicetur. Sed secundum Pomponium ...rum dicitur officium præfecti fabrorum, quo...m vt ait, sunt artifices, qui castra sequuntur, ...fabris lignarijs, ferrarijsque præsint. Et is Magistratus eligebatur idoneus, & qui castris sciret bene prouidere, præsertim, qui in vrbium expugnatione cuniculos subterraneos faceret, atque id genus alia, vt Mamurra eques Romanus fuit præfectus fabrorum C. Cæsaris in Gallia: qui (teste Polydoro de inuentorib. rerum, lib. 4. c. 8.) fuit prim⁹ qui parietes domus crusta marmoris operuit. Et de huiusmodi officio fortè latius infra dicetur in 9. parte. Et talis propriè apud nos dici posset Magister operum.

Dicit tamen Luc. de Pen. in l. vni. C. de Comitibus & tribunis scholarium, lib. 12. quod Comes sacri palatij erat præpositus custodiæ conseruationi, & ornamento imperialis palatij. Erat autem architector peritissimus omnium, ante pedes Regios primus incedens, auream virgam ferens in manu. hic peruigili cura vigilabat circa decorem palatij, vt antiquum nitorem in pristinum conuerteret, & noua similia antiquitate produceret.

Crederem autem potius, quod talis præfectus fabrorum seu operum esset sub comite, qui habet curam sacri palatij: Cum hic comes curę sacri palatij sit de primoribus, & æquiparetur comiti, & tribuni scholarum, etiam comiti sacri stabuli, vt est tex. in d. l. vnica. Et sit in maxima dignitate, in qua non est præfectus fabrorum: licet ad similitudinem huius in palatio Parisiensi in mensa marmorea est adhuc iurisdictio Magistri operum seu latomorum, qui cognoscere habet de operibus, & ædificijs factis pro Principe, & potest ille Magister latomorum adaptari huic præfecto fabrorum. Et quod tales magistrat⁹ habeãt iurisdictionem super prædictis corroboro sic. De iure enim Magistri militum habent iurisdictionem inter suos milites. Casus est in l. magisteriæ potestati inter militares viros. C. de iurisd. om. iud. Secundò sic, ratione ꝓfessionis vel negotiationis, quæ subijcitur iurisdictioni illius, qui pręest talibus, & de his, quę pertinent ad eius artem, seu curam. l. fi. in prin. vbi est propria officina. C. eodem. Hodie tamen de consuetudine Regni Francię centum milites. Regis, de quib. supra dixi in ista par. in 11. conside. litigant coram dominis requestarum in parlamento Parisiensi, prout & alij domestici Principis si velint, & hoc virtute literarum Regiarum ab eis impetratarum, quas Committimus vocamus.

DEcimaseptima consi. De alijs officiarijs Principis tractat, qui sunt omnibus, & ipsi, s. Principi & alijs quibuscunq; magistratib. necessarij, & sunt Aerarij, qui Aerarium Principis administrare habet, & in recipiendo, & in distribuendo. Et tales inter cęteros sunt laudandi, & retroactis temporibus, & de iure, & de facto fuerunt laudati, & honorati. Et acceperunt nomen ab ære, hoc est, pecunia: Quoniam olim Aes fuit in precio magis, aurũq; iacebat, vt ait Lucret. Nũc, versa vice, iacet Aes, aurum summo successit honore. Et primo ex Aere pecunia signata fuit. vnde Ouid. in Fastis.

Aera dabant olim melius, nunc nomen in auro est,
Victaq; concessit prisca moneta nouæ.

Aduerte, Quòd in hoc Aerario plures sunt officiales. Sunt enim primò generales, secundò Magistri computorum, tertiò thesaurarij, quartò receptores. Sed quomodo hi possint ad officia (olim in iure scripta) adaptari, videndum est. In primis apud nos in Francia quatuor sunt generales Finantiarum, s. generalis Franciæ, Normaniæ, Britanniæ, & Linguæ Occitanę. Hic etiam prius præmitto, quòd apud nos Principes singulis annis faciunt breuiarium, in quo describunt statū eorum generalem: & in illo statuūt tā de Aerarij pecunia, quā de fiscali ꝙ eo anno fieri velint: quam summā instrumēto ministerioque omni Aulico ferri placeat, quam argentariam nunc, & officiales domesticos vocant. Quam etiam rei militari attribui (quum teste Plauto, belli neruus sit pecunia) quā stipendijs: Quoniam & officiarijs, & militibus stipendia sunt necessaria. Ideo habetur Lucæ 3. Neminem concutiatis, estote contenti stipendijs vestris. Quā liberalitatibus, quam venatico apparatui, quā auitio, equitioq;, i. falconariæ scutarioq;, vt verbis nostris vtar. Quib. etiam vsus est ille elegans vir dominus Guilielmus Budæus in suis annotationib. in pandectas, super l. vni. ff. de offi. quę sto. sed ad rem redeo. Quam deniq; in euentus varios, & ad incerta rerum casuumq; (quo nomine præfecti Aerarij immanes summas suæ potestatis faciunt) in legationes dimittendas, admittēdasq; atq; etiam in lautitiam destinati, hoc est, munera & xenia, quæ legatis exterarum gentiū donantur. In eo etiā breuiario, Princeps anniuersaria constitutione stipendia quædā augeri, quędā circumcidi, quędā eradi iubet. Ex quo velut Archetypo qn i quotannis veluti traduces ducūtur. Quorū vnū pręfecti fisci cōmunem inter se sumūt, & sunt thesaurarij. Reliquos præfecti Aerarij (& sunt generales finantiarum) habent suum qsq; cū suo tribuno Aerario (hoc est, receptore generali) cōmunem. Ex quibus rursus secundaria quædā breuiaria coactoribus prouinciæ suæ, hoc est, receptoribus particularibus faciunt, in quibus attributas prouinciæ suæ pecunias varijs nominibus exponunt & erogant. Nomina intellige capita breuiarij, hoc est, rationis argentariæ, tituliq; earum rerū, & huiusmodi, quas supra enumerauimus, quibus expensę pecuniæ feruntur.

Et his autē velut subbreuiarijs fiunt rursus, quę pyctacia breuiaq; dicuntur, & breues vulgo borderellos appellant, i. commentariolos summā rerum continentes, de quo exempla sunt in l. actuarij, l. excellentia. & l. iubemus. 2. in fin. C. de erogatione militaris annonæ. lib. 12. Attributæ autē pecuniæ (teste Budæo) ab antiquis dicebantur, quas nūc assignationes dicim⁹. Tributū dictum est à tribub. ꝙ ea pecunia quæ à populo imperata erat, tributim à singulis pro portione census exigebatur. Ab hoc, ea, quę assignata erat, attributum dictum. Ab eo verò, quib. attributa erat pecunia, vt mi reddant tribuni, Aerarij dicti sunt. Id quod ... tum erat æs militare dictum. Tribuni igitur Aerarij secundum Asconium ea officia gerebant, q nunc generales receptores obeunt, exequūtur tributam pecuniam quæstorib. prouincialib. quib. hodie habemus thesaurarios bellicos, nu merantes ex Aerario promptam. Tamen secundum Varron. lib. 1. de lingua Latina, in fi. Tribu Aerarij dicti erant, qui militib. ipsis protinus numerabant, qui nunc thesaurarij sunt b... Nec immerito forte hi officiales Aerarij inter do mesticos, & palatinos Principis annumerātur. sint officiales generales ad omnem statum Princi pis, tam sui ipsius suorum officiariorum domesti corum, quā iustitiariorum, & rei militaris. l... de his in hac parte fit mentio, etiam generales ... ctè apud nos dicūtur, cū eorū officium, s. illorū sunt digniores in Aerarij administratione hab... officiū generale ad omnes circa Remp. versan...

Nunc ergo ad hos deueniam⁹, q quandoq; di... sunt q̄stores seu pręfecti Aerarij (vt dicunt Buda & Pyrrhus) & tales sunt illustres, vt voluit Purpu in l. 1. col. 13. ibi: illud aūt recipi potest. ff. de offic. cui mādata est iurisdictio. Ideo digni sunt magno honore, & tales præferri deberēt omnib. domesti cis & palatinis, post quatuor primores Dom⁹ Re giæ, de quib. ante dixi. Nō tamē præferuntur Can cellario, & præsidentib. in parlamento, in cōgrega tione generali, nec Magistris requestarū & cōsilia rijs. vt dicit Boer. in tra. Io. Montaigne, de autorita te magni concilij: vbi vide modum sedendi in con sistorio Christianiss. Francorum Regis. Imò dicit idē Io. in d. tract. in 2. ratione, quod tales quęstores ex plebeis & ignobilibus eligebantur. l. 2. §. deinde cum ærarium. ff. de orig. iur. & l. vnic. ff. de off. quę sto. & ibi gl. in ver. plebeios. vbi gl. tria genera quæ storum declarat. & etiam gl. in proœ. institutio. §. cumq; hoc. in verbo, ex quęstori. sed videtur di cendū per gl. in d. l. vni. Quod tales quæstores ... tantum spectabiles, vel clarissimi, illustres ... nominantur, per tex. in l. 2. C. de off. quęsto. dic. Montaigne, vbi supra dicit, ꝙ sufficit, vt sint ... lioris ordinis: quibus non assentit Purpu. in l. ... 43. cum quinq; seq. ff. de off. eius, cui mandata iurisdictio: & infra in par. seq. in 25. consi. inc... vt. Sed cùm Budæus & Pyrrhus tales quæstores ... cant eos esse, quos magistros seu dominos ... torum vocamus: Ideo eos insequendo videtur dicendum, quod tales generales finantiarum ... illi, qui pręfecto Aerarij computantur. de quo ... mentio in l. senatus. ff. de iure fisci, & per Pyrrhum plenè in libro de quæstorijs magistratib. vbi dicit, quod talis quæstor magni honoris gradus erat.

Iacobus Rebuffi in l. præcepit. & in l. 1. C. de co none largitionalium malorū, lib. 10. Videtur tales administrato. Aerarij alio nomine vocare, quos ...

nominat Comites. Nam (vt ait) Princeps duo
habebat patrimonia, & ad gubernationem isto-
rum præponebantur duo Comites, s. Comes sa-
crarum largitionũ, & Comes rerũ priuatarũ, & ha
bebant idẽ priuilegium, vt in le. vlt. C. de palatinis
sacrarum largitionũ. li. 11. Nam quilibet erat illu-
stris, & de Comite rerum priuatarum probatur in
l. vnica. C. de offi. comitis rerum priuatarum. iun-
cta l. fi. ante finem. C. de assesso. Probatur de Co-
mite sacrarum largitionum. l. siue ex prætoriano.
C. de executo. & exacto. lib. 11. & l. 2. §. ideo. Co. de
nouo codice componendo. & l. vni. C. de offi. co-
mit. sacrarum largitionũ. & l. viros deuotos. C. de
palatinis sacrarũ largitionũ & rerum priuatarum.
eod. lib. 12. Vnde officium comitis rerum priuata-
rum erat, vt gubernaret res fiscales, quæ appropria
bantur ad commodum Principis, nec conuerte-
bantur in vtilitatẽ publicam. de quo Luc. de Pen.
in l. 3. quæ incipit, si quando. C. de bonis vacantib.
lib. 10. & in l. 2. de petitis bonorum sublatis. C. eo.
lib. vbi refert ea, quæ pertinebãt ad eius officium.
Et iste constituebat procuratorem Cæsaris, qui si-
bi reddebat computum. l. pe. C. de iure fisci. li. 10.
& licet gloss. in d. l. vnic. Cod. de offi. comit. rerum
priuatarum vocauerit istum comitem procurato
rem Cæsaris, tamen contrarium est verum, vt no
tatur in d. l. penul. Co. de iure fisci. & in le. si quis in
tract. C. de bonis proscriptorum. & in l. si quando.
2. C. de bonis vacantibus. eodem lib. 10.

Officium verò comitis sacrarum largitionum
erat colligere tributum, & applicabatur in thesau-
rariis, seu fisco, ex quo soluebantur stipendia mili-
taria (vt paulò ante dictum est) nec conuerteban-
tur in vtilitatem Principis, tamen isti comites ha-
bebant diuersa officia. vt probatur in l. in prouin-
cijs. C. de numerarijs, & actuarijs, libr. 12. Etiam
iste comes sacrarum largitionum habebat specia-
lem potestatem, & custodiam ipsius thesauri. Et
reddebat rationem præfecto prætorio, vt in auth.
de collatoribus. §. eos autem. collatio. 9. & l. fin. in
fi. Cod. de exact. trib. lib. 10. Et omnes collatores,
& exactores reddebant sibi computum, Et ipse
præfecto prætorio, vt dixi. Ex quo videtur dicen-
dum, quod generales prædicti æquiparari possunt
dictis comitibus, quia non reddunt alicui compu
tum nec subijciuntur, nisi Præfecto Prætorio, hoc
est cancellario. Licet videãtur aliqui dicere, quod
tales sint thesaurarij Franciæ, sed potius creden-
dum est, quod tales generales magis adaptari pos-
sint ipsis comitib⁹, vt possint dici illustres. Cũ sint
in maximo honore, & semper fuerint magis quã
thesaurarij, & receptores, qui subsunt eis, & tenẽ-
tur reddere computum eisdem: Et hæc dixi ad su-
stentationem opinionis Purpurati, in hoc, quod
facit ipsos generales, esse illustres, in quo multum
euoluuntur. Cum officium eorum in extraordi-
narijs pecunijs, & subsidijs quærendis & conser-
uandis versetur.

Vnde & de quæstoribus sentit G. Benedicti in
sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Ade-
lasiam. nu. 59. de testamentis. vbi ita ait. Quæsto-
res sunt generales, & receptores talliarum, quas
Rex annis singulis indicit, pro necessitatib. Regno
occurrentib. secundum maius, & minus pro mo-
do necessitatum, quæ talliæ leuantur à nõ priuile-
giatis pro valore rerum, & bonorũ ruralium, quas
quisq; plebeius habet & possidet: & ibi ponit quo-
modo talliæ, seu collectæ dictorum subsidiorum
indicuntur, leuantur & exiguntur, & per quos sal-
tem in patria Tholosana.

Aduerte pro intellectu prædictorum. Quia vt
refert Budæus in dict. l. vnica. ff. de officijs quæsto-
ris, & Pyrrhus in loco ante allegato, tria pensita-
tionum genera, seu solutionum fuerunt apud an-
tiquos.

Primum dicitur Canõ, & est hodie id, quod do-
maniũ dicitur. Exemplificat Budæus, in portorijs,
vectigalibus, & huiusmodi.

Secundum dicitur oblatio, & est id, quod nunc
auxilia dicimus, Aydes in vulgari: vt octauini he-
minatim, hoc est, per mensuras diuenditi, & vice-
sima eius, quod cupatim culeatimque venit reli-
quarum mercium, quæq; à solidarijs negociatori
bus venduntur (quos grossarios appellant) quæq;
à minutarijs & venditoribus, qui & propolæ dicũ
tur, hoc est, non sua vendentes, sed à negociatori-
bus præempta, vt postea pluris vendant.

Tertium est Indictio (quam talliam vocamus)
antiqui collationem vocabant: & Cicero collectã
dicit. Et in administratione istarũ pensitationum
est differentia, teste G. Benedicti in loco supra al-
legato: quoniam thesaurarij administrant doma-
nium, quod est ordinariũ, generales verò talliam,
quæ dicitur munus extraordinarium, vt statim di-
cam.

Et isti generales habent iurisdictionem in pala-
tio Parisiensi, in quo sunt duo præsidentes, octo
cõsiliarij, aduocatus, procurator, graffarius, & duo
apparitores. Et ab eis non appellatur. Et appella-
tiones emissæ à sententijs, & iurisdictionib. electo
rum, & grenetariorum deuoluuntur ad eorum iu
risdictionem, & curam, qui quidem electi, cogno-
scunt de auxilijs, seu subsidijs, & grenetarij, seu ma
uis granarij, vel horrearij de gabellis salis.

Decimaoctaua consid. Ad thesaurarios se of-
fert relinquẽdo Magistros computorum in
parte sequente, cum sint officiarij iustitiæ. Hi the-
saurarij (qui sunt quatuor generales in Francia)
præfecti fisci vocari possunt. Autore Budæo in le.
vni. ff. de offi. quæsto. & tales etiam possunt dici il-
lustres, vt ait Purpu. in l. 1. col. 13. ff. de offi. eius cui
mand. est iurisd. per text. quem dicit ad hoc facere
in l. fi. C. vbi senatores, vel clarissimi, in princ. ibi:
cui sacros nostri nominis thesauros, aut res priua-
tas nostræ pietatis, vel serenissimæ Augustæ nostræ
coniugis gubernandas iniunxit nostra serenitas.

Etibi facit differentiam inter generales,& particulares,de quib. infra. Videretur tamen dicendum ex rationibus deductis in præcedenti consi. de generalib. quod sunt tantum spectabiles, & sufficit, ꝙ tales sint: cum etiam Magistri militum (qui vocantur mareschalli Franciæ,aut capitanei) sunt tātum spectabiles,vt dicit Spec. in tit. de iurisd. om. iud. vers. medij & dicam infra in 9.par.in 10.consi.

Guillelmus Benedicti in sua rep.c.Ray.in verb. & vxo.nomine Adelasiam, nu.506.vsq; ad numerum 59.de testam.ponit originem istorum thesaurariorum, seu quæstorum, vbi dicit, quod huiusmodi quæstores, seu thesaurarij à populo Romano originem seu ortū habuerunt in principio nascentis ciuitatis. Cū Aerarium populi actum esse cœpisset,in quo pecuniæ publicæ reponebantur: quia vt essent, qui Aerarij thesauro præessent,constituti fuerunt quæstores, qui pecuniæ præsiderēt, & dicti sunt ab eo ꝙ inquirendæ & conseruandæ pecuniæ causa creati erant. Verba sunt l.2.§. ijsdē temporib.ibi: deinde cū Aerariū, &c. ff. de ori.iu. ob ꝙ dicit tex.in d.l.vni.ff.de offi.quæsto. Quod origo quæstorib.creandis antiquissima est, & penè ante omnes magistratus: Habuerunt.n.Romulus conditor vrbis, & Numa Pompilius binos quæstores, quos ipsi nō sua voce,sed populi suffragio,hoc est,consensu & electione crearunt. Et in hoc videtur G. Bened. quasi præferre istos thesaurarios supradictis generalibus, & in Francia sunt quatuor principales, qui de causis inter fiscum & priuatos cū præsidib.i.senescallis aut balliuis cognoscunt. l.2.C.si aduer.fiscum resti.posthu. Et hoc fit Tholosę,teste eodem G.Bened. vbi simul cognoscunt: Et horum officium est (vt dicit) quærere & exigere omnia, quæ domanij Regis, & de patrimonio, seu de mensa sunt. Et debent discurrere prouincias, & visitare domanium, illud conseruando, & si iustè fieri posset augendo, & occupatum ac perditum recuperando auxilio præsidum, vbi de redditu vigintiquinq; librarum turonē. &infra quęstio fiet. Si autē de maiori summa ageretur,curiæ parlamenti in cuius ressorto est, cognitio pertinet. Et tamen,vt dicit, officium generalium in pecunijs extraordinarijs, & subsidijs quærendis versatur, vt ēt dictum est in præcedenti consideratione. Dicti etiam thesaurarij in hoc videntur laudandi', cum administratio eorum versetur circa ordinarium munus, generalium verò circa extraordinarium.

DEcimanona consider. Generales receptores Franciæ tribunis ærarij comparari dicūt Bucæus & Pyrrhus. Qui verò dicuntur tribuni ærarij, dictum est supra ista par. in 17.conside. vbi dixi post prædictos, quod ea munera obibant, quę nūc generales receptores obeunt, assignatam pecuniam thesaurarijs bellicis adnumerantes ex Aerario promptam. Sed teste Varrone, hi erant, qui militibus ipsis protinus, hoc est omnino, vel longe à finibus adnumerabant, qui hodie thesaurarij bellici vulgo dicti sunt, Les tesoriers des guerres. his attribuitur pecunia, quam militibus redd... pro stipendijs.

Tribuni non tam Aerarij, quā (vt appella... Aerati. Aeratos tribunos Cicero pro obær... xit, i. Aere alieno obrutis & implicitis. Ca... rò memoria nostra (vt ait Budæus) alterius ... ris Aeratos, huiusmodi tribunos, omnes... tariā factitantes, hoc est, pecunias numera... per habuit, i. bene numeratos. Refert tamen ... colaus Boerij in suo commento super consue... dinibus septenę Bituricen.ti.de consuetud... trimonij.§.5. Quod clerici finantiarum ab ... magnam faciunt pragam, seu bragam, & ... riora apparent diuites, sed in fine mittantur ... exilium mittuntur, vt ait factum fuisse temp... Ludou. XII. Francorum Regis. Sed peius ... anno 1527. die 9. Augusti: Quidam generalis ... ciæ detentus incarceratus Parisijs in arce, qu... go Bastillæ dicitur, fuit condemnatus per iu... commissos à domino nostro Rege, vt in patib... Montisfalconis suspenderetur, & strang... (quod & factum fuit die lunę, 12. eiusdem ... quente) omnia bona sua confiscando: & ... sententia cōtinetur, ꝙ dicti iudices declara... dictū generale astrictū, & cōuictum de furt... tatib. abusibus, interuersionibus: hoc est, ca... surreptionibus, & malis administrationibus ... tiarum Regis mentionatis in processu, & priua... ab omni honore & statu, pro reparatione dict... criminum, & delictorum: ordinātes insuper su... mam tercentum millium Parisiensium, super ... ctis bonis & confiscationibus accipi pro rest... ne summarum & partium malè captarum p... dictum generalem super finantijs Regis, ... damnis, & interesse in eis factis, dictam summ... adiudicantes Regi pro restitutione prædi... rum.

Istud verò deinceps cedat alijs in exemplum ... sint inculpati, nulliusque culpæ notatione ... Inculpabiliter enim teste Cassiodoro, nec... viuat, etiam qui solam sui præsentiam nou... cipibus offerendam. Quomodo tamen parc... sit honori, & verecundiæ Domus Regię ... pro domo, & parentibus Regijs laborant... per G.Bened.in repe.ca.Rayn.in verb.& vxo... mine Adelasiam nu.8.c.8. extra de testam. ... pro hoc tex.in c.sed & quod Principi.ad ... nam quod ob meritum. iuncta gl. in verb. ... ritum. quam seq. ibi docto. instit. de iure na... &c. & ibi notat Ange. per illum tex. quod ... sa minuendi, vel remittendi pœnam ali... quenti est propter multa seruitia quæ cō... cipi vel Reipublicæ. Plures etiam alij refer... detenti ob supradicta delicta in carcere ... nis, de quorū vita dubitatur, quæ cum vitio... stirpitus (vt nulla radix inde remaneat) ... sunt, vt vtar verbis. l.2.C.de petitis bonorū ...

...lib. 10. licet hodie talia potius radices effundant, cum essent omnino tollenda, quia ex mala radice procedũt. Et huiusmodi Aerarij administratores vulgò in Francia porci regis dicuntur, tanquam vitam in ocio, & sine solicitudine degentes, pro quo bene faciunt ea quę dicit Luc. de Pen. in d. l. 2. post Polycra. lib. 5. cap. 2. Hi autem, (vt ait) in republica ventris & intestinorum imaginem ferunt: Qui si immensa auiditate rapta congesserint, & congesta tenacius reseruauerint, innumerabiles, & incurabiles morbos corpori Reipublicæ generant, & vitio eorum totius corporis ruina imminet. Et secundum Hippocratē, crassa, & obesa corpora, cum crescendi modum impleuerint, necessarium esse sanguinis diminutionem, & nisi fiat, in paralysin, & plurium genera morborum pessima erumpere: vt refert tex. in c. ne tales. de conse. dist. 5. Vnde, non sine causa omnium talium, & similium raptorum, Hæres, in pręsenti seculo est fiscus, qui eos bonis alienis impinguatos minuit: Quod fieri necesse est, ne æternaliter pereant, saltem expediens est, vt quod vi, vel alias iniustè perdidit proximus, capiat fiscus. Cuius omnia digerendi, & rapta deuorandi, est capax stomachus, vt ait G. Bened. in sua rep. c. Ray. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. nu. 938. & ibi vide nu. præcedenti, quomodo exclamat contra cupiditatem Gallorum maximè contra collectores, custodes, seu gardiatores portuum, & pedagiorũ, quos scorpiatores, ne dicam tortores, vocat. Et per eundem in d. c. in verb. condidit primo, circa fi. contra oppressores huiusmodi, & eos, qui ad opprimēdum iniquis vectigalib. populum auctores extiterunt.

VIgesima consid. Etiam inter tales administratores, Aerarij fiscalium pecuniarum Principis sunt multi inferiores, qui respondent supradictis, & magistris computorum, vt sunt apud nos receptores particulares, balliuatuũ, seu senescallarum, hos Pyrrhus & Budæus vocant coactores, & coactio argentaria pro ipso munere cogendi pecunias, quam nunc receptam vocāt, de quibus in sequenti par. in 35. consid.

Et pecuniæ collectæ per eosdem, ad præpositos Thesaurorum, seu generales reçeptores deferri debent. l. diu. C. de susceptoribus lib. 10. Et ipsi receptores paniculares, singulis annis rationem de susceptis reddere debent. text. in l. neminem. C. eo. tit. de susceptoribus. & hoc fit apud nos, coram præsidente, & magistris computorum Diuione denariorum, receptam ordinariam concernentibus.

Item thesaurarij, sub se habēt clericos, qui actores, seu procuratores dici possunt. Nam, procurāt executiones fieri cōtra inferiores receptores prouinciarum, pro pecunijs per eos debitis. pro quo facit l. fine. C. de executori. & exactoribus tributorum, lib. 12. & l. missi opinatores. C. de exactoribus tributorum, lib. 10. Exactores particulares thesaurarijs reddere rationē tenentur, de omni pecunia per eos percepta, & collecta, vt in l. 1. C. de canone largitionalium titulorum lib. 10. Et omnes supradicti, tam quatuor Thesaurarij, quàm quatuor generales, tenentur annis singulis reddere Regi computa, & rationes de receptis, & administratis, seu his, qui eò deputati sunt: vt dicit G. Benedi. in rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 410. extra de testam.

VIgesimaprima conside. Sunt & inter prædictos administratores Aerarij, quidam obseruatores: quos hodie contrarotulatores dicunt. Quos dicunt Budæus, & Pyrrhus, comparandos esse Antigrapheis, hoc est, quod acta prędictorum antigraphant, hoc est, contrascribant. Et tales etiam custodes appellantur, secundum Ciceronem teste Budæo, in l. vnica. ff. de officio quæsto. Allegans etiam Vlpianum in l. 3. §. 1. in fin. ibi: dati sunt enim quasi obseruatores actus eius & custodes. ff. de administra. & periculo tutorũ. De Antigrapho ait Arist. in Politicis. Ne interuertantur pecuniæ publicæ, institui oportet, vt palam omnibus ciuibus tradantur. Antigraphaque earum fiant per phratrias, & tribus singulas. id est, phratriatim, tributimque, quod collegialiter dicimus.

Et isti habent officia, & administrationem, & sic dignitatem, sed non sunt in tam magna dignitate, quàm præcedentes. Cum eis subsint, & omnes eisdem generalibus & thesaurarijs, seu receptoribus generalibus subsunt.

Supradictorum administratorũ munera nunc diuersissima sunt, quàm olim fuerint. Erat enim teste Budæo alia prorsus ratio apud eos Aerarij administrandi, atque nunc apud nos. Pecunia enim publica vno in loco condita erat, quod Aerarium dicebatur. (de quo alibi dixi) quam tribuni Aerarij cum opus erat, promebant. Nunc autem priuatim asseruatur, priuatimque eius ratio constat. Quo fit vt Aerarium nostrum, dispersum in potestatem sit paucorum: cæterum Imperatores exercituum ex prouincijs decedentes, rationes suas ad Aerarium referebant, id est, computos reddebāt, vt nunc loquimur, hæc Budæus in l. vnica. ff. de offi. quæstoris.

VIgesimasecunda consideratio. Quia in hac parte potissimum de officiarijs principum, qui curiam Principis sequũtur, vt eidem in suo, & pro debito officij obsequantur. Vnde curiales dicti sunt, Ex quo, cum cura esse debent: Ideo pro merito obsequij aliqua in quibus honorantur, & priuilegiantur ipsi Curiales non incongrue hic inserere curaui. Et quæ plerisque in locis iuris, respersa erant, in vnum coëgi, vt studio & labori parcatur.

In primis Curiales in hoc honorātur, quod adorare possunt, & salutare Principem, etiam sine munere, quod tamen alijs non permittitur. Nam nemo adire potest Principem, nec ipsum salutare absq;

tare absq; dono, instar regis Parthorum. & refert Petrus Candidus in prooemio Appiani Alexan. in prin. de bellis ciuilibus. Dixi in commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, titu. des iustices, §. 4. ad initium. ver. Additio. item etiam, &c.

Tamen Curialistæ possunt quandocunque adorare principem, & salutare, vt de pluribus ante dixi suis locis: & habetur in l. 1. C. de silentiarijs, li. 12. Et ibi Iacobus Rebuffi, dicens, quod Princeps adoratur, cæteri autem salutantur. Et non debet quis genu flectere, nisi coram principe: & à quibus salutetur vide in l. 1. C. de veteranis, lib. 12. Et sola regia maiestas adorari debet. Cæteri verò, vt Barones, & alij salutari debent, vt ibi inquit Rebuffi. & dixi supra amplè in 5. part. in 33. consideratione, incip. prosequendo materiam, &c. Et in 1. par. in 26. consideratione. incip. Quis dicitur honorari in salutatione. Et in 34. consideratione. incip. Honor etiam in adeundo. Et ista eadem parte. in 11. consideratione, cuius initium est: Alij reperiuntur officiarij. Et quod curiales sine munerum exhibitione lætentur honore curiæ, videtur tex. iuncta gl. in verbo, functione. in l. 3. C. de silent. lib. 12.

VIgesimatertia consideratio. Honorantur curiales in hoc, Quod quanuis priuatis non liceat deferre vestes oloberas, aureas, paragaydas, hoc est brocatas sericas, & murice tinctas: cum tales sint vestes Principum. l. 2. 3. & 4. C. de vestib. oloberis, lib. 12. In curialibus Principi ministrantibus (vt ornatiores fiant coram Principe) licitum est, & permittitur tales vestes ferre, vt dicit Io. de Platea in d. l. 2. Potest tamen Princeps eis auferre cùm recedũt, vt ait Luc. de Pen. in d. l. 2. & dixi infra in vlt. par. in 95. consid.

VIgesimaquarta consid. In hoc etiam honorantur curiales, quod illegitimus seu naturalis, per traditionem, seu oblationem Curiæ, à patre factam (hoc est si fuit curialis) legitimat, & legitimus efficitur. tex. est in l. communium, & l. si quis. C. de naturalibus lib. in auth. quibus modis naturales efficiuntur sui. §. 1. & §. si quis igitur. & §. & quoniam. & §. filium. vsque ad §. trib. coll. 7. in auth. de monachis. §. si vero relinquens. coll. 1. §. vlt. & ibi notatur in verbo, curiæ. insti. de nup. in c. per tuas, & ibi glo. in verbo, filium, & per doct. extra qui fil. sint legit. in l. fi. & ibi notat Luc. de Pen. col. 4. C. de his qui sponte munera publica, lib. 10. & per eundem in l. si cohortalis. col. 4. de cohortalibus. lib. 12. Et tales succedunt parentibus ex testamento, & ab intestato. l. quoniam desideria. C. de naturalib. libe. Sed quoniam, vt dicit Ang in §. 1. in auth. quib. mo. naturales effic. legitimi. colla. 6. hodie talis legitimatio non est in vsu, non aliter insisto. Sed vide ea quæ dixi in commento nostro super consuetudinib. duca. Burgun. tit. des successions des bastardz. §. 3. in gl. ab intestat. vers. secundus modus. vbi modi legitimandi describuntur.

VIgesimaquinta consid. Curiales in hoc pri[...] legiantur, quod prædia eorum non poss[...] alienari sine solennitate, de qua in l. fin. C. de præ[...] dijs decurionum, seu curialium, lib. 10. Et istud [...] in fauorem ipsorum curialium, vt Respublica [...] beat diuites Curiales, vt in l. 2. illius, & in tan[...] in hoc priuilegiatur res curialium, quantum [...] minorum & Ecclesię: & in hoc pari passu amb[...] vt notatur per Purpur. in l. mandata. ff. de off. [...] cui maud. est. iurisd. Et aduerte in hoc singul[...] quod, quando petitur interponi decretum [...] in talibus alienationibus, debent causę sigilla[...] exprimi, nec sufficeret generalis expressio ca[...] Vt si dicatur, vendo propter æs alienum exolu[...] dum, sed oportet singulariter, & sigillatim ex[...] mi causas, hoc est, vt nominentur creditores, & quantum cuilibet debetur, vt habetur in l. 1. C. de prædijs curialium, lib. 10. & ibi Iaco. Rebuffi dic[...] idem obseruandum in rebus minorum, & Eccle[...] siarum vendendis. allegat l. magis puta. §. si Ac[...] de reb. eorum. Facit ad hoc l. si quis mihi bona [...] iussum. ver. sed vt cum. ff. de acq. hære.

VIgesimasexta consid. Curiales Principis in hoc honorantur, vltra alios, quod debent ha[...] bere pro legitima sua nouem Vncias, licet alij [...] non habeant, nisi trientem, vel semissem in auth. de triente, & semisse. §. 1. col. 3. Quod bene nota[...] debent Cortesani Principis, vt dicit Mar. Laude[...] in tractatu de official. dominorum. art. 34. vbi ta[...] men dicit hoc esse verum in legitimis. Et non in naturalibus legitimatis, secundum Ioan [...] & notãt moderni in auth. nouissima. C. de offic[...] testam.

VIgesimaseptima consid. Curiales etiã in hoc honorantur, & sequentes curiam Princi[...] quod ignobiles efficiuntur nobiles, & consequen[...] ter nobilitantur, assistendo seruitio & obseq[...] Principi: vt dicit Ang. in §. fi. col. 1. inst. de excu[...] per tex. ibi l. vni. C. de mandatis Principum [...] meus Iason post eum, in l. omnium. in primo no[...] tabili. C. de testamentis. Purpuratus in l. [...] de offi. eius cui mandata est iurisdictio. Dixi [...] par. in 19. consid. vbi dicitur, Quòd adhærentes la[...] teri Principis & eidem, in officio quocunque [...] nimo nobilitantur. Pro isto dicto Ang. in d. l. om[...] nium allegat l. quam dicit notabilem in l. [...] C. de præpositis labarum, seu laborum lib. [...] tex. Nam & immunitate digni sunt, quos [...] lateris comitatus illustrat.

VIgesimaoctaua cons. Etiam curiales [...] lantes Principi, consequuntur dignitatem, in quocunq; seruitio sint deputati, etiam [...] cus Principis, vt dicit Barbatia in tract. de præstan[...] tia Cardinalium. q. 1. col. 22. dixi in 8. par. in 7. con[...] sid. in 11. par. in 35. consid. Vbi constat omnes Arti[...] fices Principum præferri cæteris, & gaudent [...] tis immunitatibus, quibus carent alij Artifices, per l. 2. C. de excusatio. Artificũ, lib. 10. & [...]

...relata sunt in 1.par.in 61.consideratione.cu... initium est.cum ergo ex virtute,&c.

Vigesimanona consi. Illustriores dicuntur Curiales,qui seruiũt Principi respectu aliorum ...iam illustrium,qui non resident in curia,vt pro...at Barbatia in cõsilio suo 57.inci.præclare scribi... ...apud Iob.col. 8. in 2.vol. Quod præferuntur in ...dem dignitate constituti illi, qui sunt in curia, & qui seruiunt,& assistunt Principi,per text. in l. 1. ...quos lateris nostri decus illustrat. C. de præpositis laborum, seu labarum, lib. 12. Vbi omnis ordo recipit splendorem à Principe, sed nõ æqua...ter:Quia non ita resplendet illi,qui abest à curia & latere Principis, sicut ille qui est in præsentia Principis.tex.est ibi. Et facit,quod dicit Bal.in rub. ff.de officio proconsulis. Vbi inquit,quod Principis præsentia seu Papæ, Cardinales illustrat. allegat.d.l.1.dixi supra in quarta parte, in 16. consideratione. Cuius initium est: Cardinales manentes, &c. Adducit Barbatia in d.cõsilio rationem, text. in l. bene à Zenone.ad finem. C. de quadriennij præscriptio.ibi: Qui enim suis consilijs suisque laboribus pro toto orbe terrarum,die noctuque laborant,quare non habeant dignam sua prærogatiua fortunã? Vbi est textus mirabilis.quod illi,qui sunt in seruitio Principis,debent esse præmiati. Et licet textus loquatur in Imperatore, tamen quia ratio generalis est dispositio, dispositum amplia...ur ad amplitudinem rationis legis, vt voluit glo. in verbo,factum.in c.1.de elect.in 6.probatur in l. pater filium.§.fundum. ff. de legatis 3. & in l.cum pater.§.dulcissimus.ff.de leg.2.

Faciunt ad præcedentia, quæ dicit Angelus in l.1.ff.de testament.militis, quod doctor qui est ad latus Principis præfertur militi. Ita recenset Purpuratus in l.2.colum.18.ff.de officio eius cui mandata est iurisdictio. Pars enim corporis Principis familiares eius seu curiales esse censentur. text. in l.quisquis in principio. C. ad legem Iuliam maiestatis.canonizata in c.si quis, circa principium. 6. q.1.& recitatur per gloss.in verbo, cum familiares. in cap.cum dilectus. extra de clericis non residen...tibus.

Trigesima consi. Curiales in hoc priuilegiantur,quod non possunt cònueniri coram iudice ordinario loci, vbi habent domicilium: sed debent conueniri in curia,& ibi causæ eorum tractari debent. Maximè pro negotijs curialibus coram magistro officiorum, aut magno præposito Domus Principis, de quibus supra in hac parte dictum est. In alijs vero causis, non concernentibus eorum statum curialem; sed negotia priuata, ...particularia, & suarum rerum, habent in Gal...omnes curiales Iudices eorum destinatos, qui ...sijs in Palatio habent cameram iudiciariam ...dicitur camera requestarum) & istud impe...à Principe curiales in vim quarundam literarum Regiarum (quæ vocantur literæ de committimus) in vim,quarum causæ ipsorum curialium committuntur,deputantur, assignantur talibus iudicibus, pro earum decisionibus, Et sunt pars dominorum de parlamento habẽtes cameram separatam. Ab his tamẽ ad curiam magnam appellatur,vt dicit G.Benedicti in sua repe.c.Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. in secunda decisione. numero 480. in fine de testamentis.

Et prædicta satis probantur in l.fin. C. vbi causæ fiscales, vel diuinæ domus, hominumque eius agantur. Vbi etiam coloni Principis conueniuntur in ciuili negotio coram præposito sacri cubiculi, (qui hodie apud nos vocatur cambellanus) vt supra, ista eadem par. in 8. consideratione. Cuius initium est,videtur quòd post istum,&c. dixi.

Etiam facit extrauagans Eugenij IIII.incipiens, diuina. & textus concordatorum in titulo de appellationibus. quo ad curiales summi Pontificis, qui alibi quàm in ipsius curia conueniri non possunt. Et,vt dicit commentator regularum cancellariæ, super regula sexta, Capellanus honoris Papæ,est exemptus ab ordinario, etiam si non exerceat actu officium suum: pro quo allegat.gloss. in verbo,videatur.in authen.vt ordinariæ præfecturæ,&c.col,5.& ibi idem commendator dicit idem esse in cubiculario.

Trigesimaprima conside. Curiales in hoc pariter honorantur,& priuilegiãtur, Quoniam excusantur à tutela. text.in l.iurisperitos.ibi: cum dicit in consilium Principum assumptos. & ibi: quoniam circa latus eorum agerent, & honor delatus finem certi temporis ac loci non haberet. ff. de excus.tut.concordat l.fi.ibi,circa latus nostram militantes. C. eod. tit. Dixi in proxima sequenti par.in 3.consideratione, versi. addo alium effectum, &c. concordat etiam text. in l. verum.§. ex facto.ibi: vel hi,qui circa Principem sunt occupati,vt in consiliarij Menãdri persona est indultum. ff.de minorib.

Trigesimasecunda consid. Curiales & Domestici Principum excusantur ab hospitijs militum, seu exempti sunt ab onere hospitandi milites,text. in l. decurionibus ibi: domus quoque. C. de silentiarijs & decurionibus eorum, lib. 12. Et licet ibi tantum videatur loqui de silentiarijs (hoc est,qui excubias faciebant in palatio Principis, apud nos vulgo dicti, lex archies du guet) Idem tamen dicendum de alijs, vbi eadem ratio militat. facit etiam tex.in l.in sacris. C. de proximis sacrorum scriniorum.& in l.2.C.de præpositis sacri cubiculi, eod. lib. 12. & l. archiatros. (quæ medicos sacri palatij molestia hospitali liberat.) C. de metaris & epidemiticis,lib.12.& in l.pen.illius ti. plures enumerantur. vt Consulares, & patritij, consules, præfectorij, Magistri militum, Magistri officiorum, vel questores. Comites domesticorum,

corum,& protectorum & ſacrarum largitionum, & priuatarum largitionum, & Primicerius notariorum,iſtam habentes immunitatem,diuerſo tamen modo. Nam aliqui habent tres domos, quidam duas, quidam vnam. Tantum immunes à prædicto onere. Similiter Tribuni ex primicerio, illa potiuntur libertate,vt in l.fi.illius ti. Plures etiam alij excuſantur,vt Doctores legum, & Comites, vt dixi in cõmento noſtro ſuper conſuetudinibus ducatus Burgundiæ, tit. des iuſtices. §. 4. in glo.1.verſi.ſed quæritur,cum verſ.ſequenti.

TRigeſimatertia conſi. Curiales in hoc honorantur,Cum, vt cõmuniter videmus in Gallia,& apud vos excuſantur à tallijs & collectis, exactionibus & impoſitionibus Principum, & donis, aut alijs munerib. extraordinarijs, quæ fiũt, & cõceduntur Principi & Regi,vt apud nos fit in fenagijs:quoniam communiter in literis Regijs triplici ſtatui huius patriæ directis dicitur quod ab his ſint reſeruati & exempti Nobiles origine nobiliter viuentes,& officiarij domeſtici Principis.

Sed,an iſta exemptio,ſeu immunitas,ei compe tat ex priuilegio vel de iure,vel ex generali conſuetudine. Quantum ad nobiles, dixi infra in 8. par. in 48.conſideratione, cuius initium eſt. nobilitas in hoc honoratur.

Quantum verò ad huiuſmodi officiarios,de iure plures excuſantur à prædictis ratione dignitatis aut officij, vt in titulo, de excuſationibus munerum,lib.10. C. vt in l.maximorum. illius tituli, enumerantur ſuperilluſtres Comites Conſiſtorij, Notarij, Cubicularij,& Excubicularij. Item in l. ſi Illuſtres comprehenduntur. Item in l. eos omnes Comites,vt præſidum,proconſulum, & procuratorum Cæſaris & magiſtri ſcriniorum,memoriæ, & ſacrarum epiſtolarum vel libellorum, & qui ſignabant reſponſa imperatoris. Item, in l. certis. protectores & præpoſiti laborum.Item in l.negotiantes.Purpurarij,& veſtiarij,qui quidem omnes habent immunitatem à muneribus ciuilibus & extraordinarijs, vt in d.l. patet, & non ſolum habent illam prærogatiuam, quamdiu Principi ſeruiant,ſed quamdiu vixerint.l.eam legem.C.eo.ti. & de pluribus habemus tit. particulares, de quibus fit mentio de eorundem immunitatibus,vt in l.1. & 2.C.de primicerio,lib. 12. l.in ſacris.ſecunda.& l.iubemus. C. de proximis ſacrorum ſcriniorum, & l.2. C.de priuilegijs eorum qui in ſacro palatio militant.l. 2. C. de præpoſitis ſacri cubiculi. & de omnibus cubicularijs.l.1.C.de palatinis ſacrarum largitionum.& idem dicẽdum in alijs vbi eadem ratio militat.tex.in l.fin.C.eo.ti.lib.12.& dicit Imperator in l.vnica. C. de præpoſitis laborum, lib. 12.Nam & immunitate digni ſunt, quos noſtri lateris comitatus illuſtrat.

Et cum ſenatores excuſentur,vt l.4.C.de dignitatibus,lib.12.ideo à fortiori curiales & familiares Principum. Nec ex eo eorum conditio deterior fieri debet,cum circa principem ſe obſequiales e- hibent vniuerſis.tex.in l.cum dilectus. & ibi gl. extra de clericis non reſiden.

Facit, quia docentes in vrbe Romana (quæ communis patria ſicut & curia regia) non m- priuilegiantur quàm docentes in propria pa- tex.in l.ſed & reprobari.§.penul.ff.de excuſatio- tutorum.vbi dicit textus. Quoniam comm- pinata & exiſtente patria Regia vrbe decente- tique,tanquam in propria patria vtilem ſe- tribuens & exhibens,vel immunitate fruetur. l- tio,quia officium nemini debet eſſe damnoſ- nec ad compendium.l.videlicet.ff. ex quibus ca- ſis maiores. c. peruenit. extra de fideiuſ. & l.ſi s- uus communis.ff.de furtis. Facit etiam, quia cu- riales (vt forenſes & peregrini) mereri poſſunt in- dulgentias in anno Iubilęi:vt in extrauagan. Bo- facij VIII.incip. Antiquorum.de pœnitẽtijs & re- miſſionibus.

TRigeſimaquarta conſid. Etiam curiales ſu- exempti à vectigalibus, & pædagijs, quæ im- ponuntur pro rebus eorum vehendis & tranſpor- tandis ad curiam, aut ſequendo curiam.l.iube- mus.C.de proximis ſacrorum ſcriniorum, lib.12. C.de ſilentiarijs & decurionibus eorum, eodem lib. ſic & ſenatores. l.4.C. de dignitatibus. eodem lib.

Iſtud optimè probari poteſt,pro omnib. ex ge- nerali conſuetudine,quæ in hoc obſeruatur in to- to regno,& quæ in talibus eſt obſeruanda, vt dicit tex.in l.ſi publicanus.§.fi.ff.de publicanis & vecti- galibus.& ibi glo.in verbo, municipum. in d.l.in §.de reb. enumerat plures caſus in quibus quis ex- cuſatur à ſolutione gabellarum & vectigalium quod Io. de Imola dicit eſſe intelligendum in qua- tuor,ſcilicet,quod in talibus quis excuſetur, ra- tione rei,aut ratione perſonæ,aut ratione priuile- gij,aut ratione conſuetudinis.pro quo facit l.ma- ximarum, circa initium. C. de excuſatione mune- rum,lib.10.& crederẽ tales curiales eſſe exemptos tam ratione priuilegij, quam perſonæ & conſue- tudinis,& præſcriptionis,cum liberatio à vectiga- libus,ſeu nõ præſtatio præſcribi poſſit.tex.in l.ſi- tatio. §.earũ. ff.de publicanis. Et conſuetudo pro immunitate conſequẽda, inſpici debet, tex. in l. negotiantes: ibi,ſecundũ veterẽ conſuetudinem & in l.maximarum.ibi,vetuſto more durare C. de excuſationib. munerũ. lib.10.l.vlt.§.penul. cuius initium eſt:ſed ea ibi,vel more.ff.de muneribus & honoribus.

TRigeſimaquinta conſid. Subiecti ad reſiden- tiam alicuius officij & beneficij,ſi efficiantur curiales, excuſantur ab illa reſidentia, & non ob- ſtante abſentia,ſalaria,& ſtipendia officiorum hu- iuſmodi percipere debent,argument.c.cum dile- ctus.extra de clericis non reſidentibus. Et eſt ra- tio ſecundum text. Quia familiares circa Princi- pem ſe obſequiales vniuerſis exhibent, vt ſupra.

proxima consid. dixi. Et principi & omnib. profut. & qui in seruitio & familiaritate Principis sunt, pro præsentibus habentur, secundum gloss. ibi. ibi facit c. de cætero. extra eod. tit. & seruire officio intelliguntur. in d. c. cum dilectus. cap. ad audientiam. eod. tit. argumen. c. scire. 7. q. 1. c. similiter. 16. q. 1. & c. hoc huius placiti. 12. quæst. 2. & intellige curiales, hoc est, existentes in seruitio Principis, vel officiales curiæ trahentes ibi moram ex præscripto ipsius Principis. Nam satis tunc dicuntur abesse causa Reipub. vt dicit Pan. in d. c. cum dilectus. ibi, sed quæritur. & pro hoc alle. l. sed & si per prætorem. in fi. & l. Reipub. ff. ex quibus causis maiores. Et vt dicit commentator regularum, Cancellariæ, super regula 5. Illi potissime curiales dici debent, per quorum curam & consilia Respublica expeditur, hoc est extollitur, vel vtilis fit, vel Reipublicæ negotia explicantur. Et curia sic diffinitur in commento Valerij, libro secundo, de institutis antiquis. in c. vbi de Eumene rege Asiæ fit mentio: sic, quod nihil aliud est, nisi fidum pectus & altum Reipublicæ. Et quemadmodum ea quorum animus noster conscius est secreta in pectore nostro seruantur: Ita arcana consilia Reipublicæ in pectore curiæ reponi atque seruari debent, & ibi vide duo exempla de secretis curiæ non reuelandis.

TRigesima sexta conside. Curiales laudantur apud Principem, qui sunt præditi virtutibus, industria prouidi, moribus honesti, in ministerijs experti. Et tales erant curiales & ministri Salomonis. 3. Reg. 10. cap. vbi dicitur: Videns Regina Sabba omnem sapientiam Salomonis, habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, non habuit vltra spiritum. & Cant. 3. ca. En, lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella fortissimi. Et vt tales sint, debet Princeps sollicite studere. Secundum enim Iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis est Rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Ecclesiastici 10. in prin. Et in hoc exaltari debet curia Principis, quod semper multæ Nobiles, probatæque personæ sunt astantes, vt in l. omnium. in prin. & ibi notat Angel. C. de testam. Et in §. 1. illius l. dicit per illum §. quod ideo Princeps habet omnia iura in scrinio pectoris, & totam Philosophiam: Quia in curia sua sunt & esse debent prænotabiliores homines mundi, in quacunque facultate, pro quo allegat procemium. C. sed particularius est in primo Constitutione. C. in §. ideoque, & in secunda in §. sed cum. ibi, & electis viris. iuncto. §. incip. ad istum enim laborem. facit procemium instit. in §. cumq;.

TRigesimaseptima consi. Si videas semel Curialem carentem septem vitijs sequentibus, lades eum vsque ad extremum.

Primò, quod non sit ambitiosus dignitatum: Ideo laudabimus Priscatum Millenum, qui tandiu Imperium sustinuit, quandiu cum Atheniensibus bellum gerendum fuit. postquam vero pax ex victoria facta est, deposuit Imperium, ne vltra quàm Reipublicæ necessitas exegerat, dominus ciuium permaneret, vt dicit Valerius lib. 6. c. 5. Et vltra laudabimus illum, qui gratias egit quando consulatum amisit, de quo Valer. lib. 4. c. 3.

Secundò, quod non sit adulator.

Tertiò, quod caueat improbam munerum acceptionem, quæ etiam prudentes excæcat.

Quartò, quod non sit officiorum, vel commodorum venditor.

Quintò, quòd non sit simulator exterior amicitiarum, nec fingat se amicū, donec veniatur ad amicitiæ experimentum.

Sextò, quod non sint astuti & sophistici machinatores ad calumniandum vel illaqueandum: & ex consequenti, ad excoriandum, vel spoliandum populum, iniquas leges statuendo, vel eis fauēdo, peruersas consuetudines allegando, vanas vias calumniandi adinueniendo.

Septimò, quod comessationibus, & ocijs & vanis ludis non vacent, de die non faciāt noctem, nec de nocte diem. Tales enim qui talia vitia non habent, insigniter sunt laudandi & commendandi, & vsque ad cœlum extollendi: Sed cum pauci tales reperiantur, ideo aliter non insistam, cum etiam sit vltra intentum nostri operis, sed de miserijs curialium, & de his septem vitijs te remitto ad Io. Valensem in sua summa de regimine vitæ humanæ, seu communiloquio. par. 18. dist. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. vbi amplè. & ad Polycraticum de nugis curialium, ferè in toto suo tract. potissimè vide in li. 5. c. decimo.

TRigesimaoctaua consid. Curiales seu aulici in hoc priuilegiantur, quod eis facilius parcendum, seu mitius agendum est quàm alijs. gloss. 1. in fin. in c. quando. 86. distinct. cap. si verò, infra in initio. extrà de senten. excom. cap. qualis. in fin. 25. distinct. Ideo teste G. Bene. in sua repet. ca. Raynutius. in verbo & vxorem nomine Adelasiam. in materia successionis ab intestato. num. 808. Ista fuit causa, propter quam Ioannes & Paulus fratres Iuliani Imperatoris primicerij ad fidem conuersi, non fuerunt publice, sed in carcere decollati, ad quos Terentianus ad eos decollandos missus, Non (inquit) decet vos intra aulam Regiam nutritos, vt publice occidamini: sicut habetur in eorum legenda. Et ratio videtur, quia tales pro Rege, domo, & parentibus Regis laborare solent. Ex quo Abiathar (licet esset morte dign⁹) veniam obtinuit à Salomone, vt scribitur 3. Reg. cap. 2. ibi, Abiathar quoq;, dixit Rex, vade in agrum tuum, & quidem vir mortis es: sed hodie te non interficiam, quia sustinuisti laborem in omnibus, quibus laborauit pater meus. Et pro ista parte, adduco gloss. optimam in verbo, ob meritum. §. planè.

ĩnsti.de iure natu.quę glossa ab omnibus approbatur. Et dicit, quod sit remissio pœnæ, quando quis multum seruierit Principi, & sic iusta causa minuendi pœnam alicui delinquenti est propter multa seruitia, quæ contulit Principi vel Reipublicæ. Et dixi hic ante in 19. conside. incipien. Generales receptores, &c. versicu. quomodo tamen parcendum, &c.

Sextæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

SEPTIMA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

OFFICIA IVSTITIAE ET IVRISDICTIONVM CONtinebit: Deputata tam circa Consistoria, & Parlamenta, quàm Tribunalia seu Prætoria, & alias sedes Regales inferiores. Et fiet de his vna commixtio, secundum quod est quæstio de omnibus Officiarijs Iustitiæ. Sed tamen de Dignioribus primò fiet mentio & secundum eorum dignitates, & prout vnus præcedere debeat alium.

Vnam & quinquaginta Considerationes complectens.

Eneralis est hæc prima consideratio ad omnes dignitates seu Magistratus. Quoniam alij sunt maximi, vt superillustres, Alij magni, vt illustres, Alij medij, vt spectabiles, vt ꝓbat tex. in §. pen. ibi: & medias habentes administrationes, quos spectabiles vocant. in authen. de non alienãdis aut permut. colla. 2. Alij minimi, vt sunt clarissimi.

Et alij infimi, Pro quo facit tex. in l. raptores. §. sin autem. primo. ibi. Nec non alij cuiuslibet ordinis iudices. C. de episc. & cle. vt sunt defensores ciuitatum vel locorũ, & iudices municipales seu pedanei. Et hoc ordine istos quinque gradus, seu genera magistratuum, posuit Spe. in ti. de iur. om. iud. in prin. Quæ distinctio probatur, per gloss. in verb. post magnificentissimos. in auth. vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem, &c. §. pen. colla. 5. & per gl. in verb. illustribus (quam ibi sequuntur Arg. Are. & Ioan. de Plat.) in §. cunq;. in proœmio institutionum. vbi gl. expressè specificat gradum infimorum. Licet ab initio notat, quatuor esse ordines dignitatum: & de his aliquid supra dixi in 1. par. in 66. consid.

In primis tamẽ sciendũ est, quòd omnis potestas est à solo Deo, siue iubente, siue sinente: vt ait tex. in c. quid culpatur. 23. quæ. 1. Potestas namque Dei pręcellit omnem hominum potestatem, vt in c. quæ contra. 8. distinct. & qui potestati iudiciariæ obsistit, Dei ordinationi resistit. tex. in c. qui resistit 11. q. 3. Nisi præcipiatur illicitum, quia tunc potestas potius est condemnanda, vt ibi.

Item, ipsa Potestas iudiciaria regendi hũc mundum, est duplex, videlicet Pontificalis & Regalis vt est tex. in c. duo sunt. 96. distinct. & c. Principes 23. q. 5. &, vt dicit Bal. in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, &c. omnes dignitates & iurisdictiones à Papa & Imperatore deriuantur. Et ad curam Principis, magistratuum creatio tantum pertinet tex. in l. vnica. in princip. ff. ad leg. Iul. de am[...] xi supra in quinta parte. in 32. consider. [...] quod quilibet. & 24. consideratione. ver[...] sic. 58. & ver. 72. Et ius vtriusque potesta[...] stus actibus suis discreuit. cap. cum ad ver[...] distinct. Vtraque tamen potestas, mutuo [...] re tenetur. d. c. Princeps. & cap. incesti[...] cap. 1. & cap. quoniam. & ibi no. in gloss. [...] offic. ord.

Et, sicut excellunt Diuina humana, cœlestia terrrena, & spiritus carnem, sic Pontificia [...] stas regalem excellit. tex. in c. suscipitis. [...] c. solitæ. de maio. & obe. & c. nouit. de iud[...] perator quippe potestati Papæ subesse de[...] Imperator: & c. sicut. 67. dist. Hæc Luc. de [...] 2. C. de silẽtiarijs, lib. 12. sed è diuerticulo [...] redeamus.

Maximi igitur sunt superillustres. Exemplifico secundum Spec. vbi suprà, Vt sunt Papa & Imperator, qui suprà omnes sunt. d. ca. duo sunt. 96. dist. c. in apib. 7. q. 1. c. cuncta per mundum. 9. q. 3. l. depreca. ff. ad leg. Rhodiam de iact. Et de istis duobus qũo sint supra omnes alios, dixi supra in 4. & 5. [...]

p...deo aliter non insisto. Sed an sint superillustres, & an superillustris sit gradus, an adiectio quarumus, seu dignitatis, ad primum gradum, amplè disputant doctores, maximè Purpur. post Deci. & do. meum Ias. in l. in prin. ff. de offi. eius cui mandata est iurisdictio. Alcia. tamen lib. dispunctionum. cap. 4. tenet intrepide, hunc non esse gradum, & reprehendit hanc distinct. officiariorum in pluribus, Vbi etiam comprobat illos, quos dicimus, & illustres & spectabiles, sæpè fuisse dictos clarissimos, vt infrà in 17. consid. patebit, ex quo non bene stat cum hac distinctione: Sed ad istud vltimum satis respondet Purpuratus vbi supra. nu. 162. & 163. Spec. in d. tit. etiam inter superillustres ponit consules, & Patritios, & Bal. in d. l. 1. etiam adnumerat Senatores. Sed quibus hi comparentur, & an inter tales sint situandi, vide Purpuratum in d. l. 1. versi. 2. circa senatores. Vbi amplè de vnoquoque post dom. meum Iaso. & Decium. Et hæc, de primo gradu, scilicet, de superillustribus, si gradus dici possit, in quo non insisto, cùm satis de his per supradictos doctores scriptum sit. Et ex his, licet non multum vtilibus (vt vtar verbis Lucæ de Penna. in l. fin. C. de petitis bonorum sublatis. lib. 10.) tamen, quia delectabilia sunt, visum est occupare membranas.

Et de singulis infra fiet mentio suis locis, referendo officia iusticię, & quos ex magistratibus nostris æquiparare possimus antiquis. Verum teste Purpurato. in d. l. 1. ver. sed circa hoc exemplum, si similitudinem per omnia quæramus, vix erit similes inuenire. Vnde dicit Pyrrhus lib. 2. de magistratibus, quod nunquam eadem omnino huius temporis magistratuum cum antiquis comparatio fiat.

Secunda consid. sit de illustribus, inter quos primo est præfectus prætorio, vt probat text. in l. præcipimus. §. 1. C. de appel. & in l. de ordinario. C. de offic. præfe. prætorio orientis, &c. etiam tex. in §. illo. in authen. de appel. & infra, quæ coll. 4. probat eum posse dici illustrissimum. Et verum est, quia hoc superlatiuum, non mutat gradum, ... etiam maiorem præeminentiam designat ad alios, qui illustres sunt, siue honorarios, siue administrationem habentes. Nam accidentia denominant subiectum. not. Bal. in ca. vnico. §. cæteri. quis dicatur Dux, Marchio, &c. in vsibus feud. Et istius loco hodie subrogatur Franciæ Cancellarius, de quo inferius in hac parte dicetur, & de eius excellentia ad omnes alios officiarios Prin...

Secundo, inter illustres est præfectus vrbis secundum d. meum Ias. in d. l. 1. cum quo transeunt cæteri post Spec. in d. tit. de iurisd. om. iud. ver. magis. pro quo tex. est. in l. viros. C. de palatinis sacrarum largitio. lib. 2. Et huius magistratus magnum erat imperium, vt patet in l. 1. ff. de officio præfecti vrbis. & in l. 3. vbi dicitur: præfectus autem vrbis, cunctis, quæ intra vrbē sunt, antecellat dignitatibus. C. eod.

Tertiò, sunt Reges & Cardinales, vt ponit pro exemplo d. meus Ias. in d. l. 1. & post eum ibi Purpuratus, vbi amplè disputat, an Rex Francorum sit illustris, aut superillustris. dixi de eo supra in 5. par. De Cardinalibus verò etiam superius tactum est in 4. par. & etiam de Patriarchis: de quibus etiam faciunt mentionem dicti doct. in d. l. 1. & hos ponunt pro sexto exemplo illustrium. Item consiliarij Principum sunt illustres, de quibus etiam & infra videbitur. Et doctores, qui per viginti annos legerunt, vt ibi per Purpuratum, de quo infra in 10. par. in 21. consid.

Tertia consid. Quia circa gradum illustrium & excellentiam illius dignitatis deuentum est, Ideo priuilegia, seu effectus illustrium, qui sunt multiplices, hic referre curaui. Et circa eos (studiose lector aduerte) quia potuerunt tibi honorem afferre coram magnis dominis. Primus est, quoniam illustres litigantes, debent necessario comparere per procuratorem, alias puniuntur in amissione causæ text. est in l. penult. quæ incipit: quicunque. C. de procurato. Sed tex. in authen. vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem sunt, &c. collat. 5. hoc restringit solum procedere, in magnificentissimis illustribus qui differunt à simplicibus illustribus. cum illustrium multa sint genera. l. 1. C. vt digni. ordo ser. lib. 12. quamuis communiter in omnibus illustribus intelligatur. pro quo facit generalitas rub. d. auth. Quod procedit, teste Purpurato in d. l. 3. num. 145. etiam si esset causa talis, in qua pœna corporalis posset imponi, secundum Salice. in l. reos. col. mihi 6. C. de accusatio. Fel. in c. cum te. col. 3. de re iudic. Maria. Sozin. in c. veniens. col. 10. de accusa.

Secundus effectus est, Quia illustres personæ non possunt ducere vxorem, sine confectione dotalium instrumētorum. text. in auth. vt liceat matri & auiæ. quia verò. le. premier. colla. 8. Sed istud de iure canonico non est necessarium (videtur tamen honestum, & tutius est ita fieri) teste Purpurato in l. 1. num. 145. ff. de offic. eius cui manda. &c. qui pro hoc allegat Panor. in c. tanta, in princ. qui filij sint legitimi.

Tertius effectus. Quia illustres possunt per alios legere suas sententias. tex. in l. 1. C. de sententijs ex periculo recitandis. Qui probat hoc verum in omni illustri: Imo idem si quis solum sit redactus admodum illustris, & propter dignitatis prærogatiuam, vt in Episcopo. text. est in c. fi. de re iudi. lib. 6. procedit, etiamsi nullum verbū proferat, cum in alio sufficeret quod diceret: & ita condemno, vel absoluo. vt in potestatibus Italiæ secundum Spec. in tit. de sententia. §. sequitur. circa principium. Bar. in l. certi iuris. ff. de iudicijs. & ita hodie obseruatur per omnes iudices secundum Io. And. in d. c. fin. & Accurs. in gloss. 1. in l. fi. C. de senten.

ex peric.recitan. Et tres prædictos effectus posuit do.meus Ias.in l.1.sæpe alleg.ff.de offi.eius, &c.

Quartus, Quia illustris non potest citari nisi per literas tex.in l.quoties, in fine. C. de dignitatibus.lib. 12. Fel.in c.2.de iudicijs.col. 14. Ideo non sufficeret citatio hoc casu facta per nuncium sine compromissione expressa, & in hoc ille text. est singularis secundum Purpuratum. in d. l. 1. num. 148.

Quintus est, quia si datur iurisdictio alicui Vicario, seu officiali, in tali iurisdictione, non comprehenditur persona illustris. Deci. in d. l. 1. ff. de offic.eius.alleg.tex.in c.2.in fin.de offic. vica. in 6. (& bene meo iudicio, saltem iuncta gloss. 1. in fin. quæ docuit allegare tex.sequentem) sed Purpuratus vbi suprà dicit, quod ille tex.nihil facit, sed voluit allegare tex.in c. 1. in fine.de offic. ordin. eod. lib. 6. Qui tamen secundum eum non concludit: quia ratio ibi assignata, scilicet, ob reuerentiam pontificialis officij specialis videtur esse in Episcopo, qui eo respectu videtur transcendere illustres, etiam si non sit illustris, de quo dixi suprà in quarta parte. Et tenendo hunc effectum habere locum, adducit pro eo similem text.in c.inquisitores, de hæreticis, lib.6.& ibi gloss. in verb.expresse: quæ etiam pro ista parte allegat. quia periculosum.de senten.excommun.eod.lib. Sed talia iura non extenduntur vltra casus in eis expressos, vt voluit Decius in ca. præterea.versi.quinto limita. de officio deleg. quia, vt dicit tex.in c.2.de officio delega. eod. lib. 6. pontificali dignitate prædictis ob reuerentiam sacri officij quod exercent, plurimum deferri conuenit, & eos plus alijs honorari decet.

Sextus, Quia illustris dignitas liberat à patria potestate, vt tenet Barba. in tractat.de præstantia Cardinalium, in prima quæstione, primæ partis, pro quo facit tex. per totum. in auth. constitutio quæ dignitatibus. & Episcopatus filium liberat à patria potestate. collat. 6. Quod an sit verum vide per do.meum Iaso.in l.qui se patris.col. 3. versi. alios casus.C.vnde liberi.

Septimus, Quoniam si mulier est illustris, spurius filius ei in aliquo non succedit legitimis stantibus.text.in authen. si qua illustris. C. ad Orficia. Sozin.tamen limitat illum tex.in cons.148.incip. nemini me.& secundum illud fuit iudicatum per Bal.de Bartholinis, scilicet, quando coitus non est accusabilis aut punibilis de iure ciuili, vt est, vt dicit in simplici coitu.quo casu, vt inquit, spurij succedunt patri & matri, & istud dicit procedere G. Bened.in sua repet.c.Ray.in verbo, & vxorem nomine Adelasiam.num.698.extra de testamen. scilicet in casu istius fallentiæ, vbi talis mulier esset concubina, & in primo casu vbi esset meretrix. Et aduerte ad ea quæ dicit Soz.in l. Gallus.§.quod si is.ff.de libe.& posthum.vbi dicit, quod coitus per vxoratum cum soluit, non est punibilis nec accusabilis iure ciuili.& dicit de hoc esse casum. in [illegible] C.de adult.dicit tamen G.Bened.vbi suprà, num. 673. 674. & 675. quod hodie omnis actus fornicarius, & quicunque concubinatus quantumcunque simplex, & occultus multipliciter de iure ciuili est damnatus & prohibitus.Idem etiam [illegible] Barb. in cap: per tuas.in prin. extra de prohibitionibus.

Octauum effectũ addit Purpuratus in d.l.1. [illegible] dicit vltra omnes scribentes: Quoniam, vt [illegible] illustres iudices possunt iudicare secundum [illegible] rum conscientiam, iuxta ea quæ ponit Car. [illegible] circa fi.C.vt quę desunt aduocatis. Vbi dicit [illegible] Papa iudicare debet secundum conscientiã [illegible] & dixi suprà in 5. par. 32. consid. versi. 38. Princeps potest iudicare, quod inferiores facere non [illegible] sunt: qui præcise tenentur iudicare secundum [illegible] legata & probata. text.in l.illicitas. §. veritas. ff. [illegible] offi.pra sid. & ibi do.meus Ias.in c.iudicet. 3. col. [illegible] si conscientiam deponere non possint, causam [illegible] teri delegare debent, vt tradunt doct.ibi. & An[illegible] de Clauasio in summa Angelica, in verbo iudex [illegible] re.§.7. aut alias exonerare à iudicando, vt per [illegible] ba.in c.pastoralis. §. quia vero.col. penul. extra [illegible] offi.deleg. Et ita in dominis de parlamento se[illegible] dum decisionem Guidonis Pap.æ.q.29. [illegible] placet Purpurato in d.l.1. Nec etiam crederem [illegible] se verum in casu, vbi reperiri posset decisio [illegible] in contrarium. Quoniam nõ possunt facere con[illegible] tra ius, multo minus iudicare, cum secundum [illegible] ra sit iudicandum.c.1.de consti.& paratus [illegible] cutiat te.23.q.1.& c.summopere 11.q.3. Sed in ca[illegible] dubio, vbi non esset decisio iuris, sentẽtia [illegible] seu arrestum etiam in cõscientia haberet [illegible] gis. Et vt dicit M.Lauden.in tract. de Princi[illegible] quod licet Princeps possit iudicare secundum [illegible] ram & instam conscientiam suam, caueat [illegible] (vt dicit) ne sua conscientia sit male in[illegible] pro quo allegat c.1.de re iud. lib. 6.

Nonus est, in tutorum forma & exc[illegible] quæ speciales reperiuntur in pupillis illustribus Romanis, vt in l.1.& 2.C.de tutoribus vel cur[illegible] ribus illustrium vel clarissimarum person[illegible]

Decimus, Quia Princeps ab illustribus [illegible] fectis prætorio salutatus assurgit aliquan[illegible] est tex.in l.1.iuncta gl.in ver.processisset.C. [illegible] tentiam passis. Ita dicit Fel. esse in omnibus [illegible] stribus, in rub.de maio.& obe.col. 4. dicens quod ex hoc arguitur maior & honor. Quod [illegible] rum scribit Purpuratus in d.l.1.num.161 [illegible] fi.eius, &c.

Vndecimus, Quia si illustres sint in ius voca[illegible] habent ius sedẽdi, etiã si sint accusati & propriam causam defendãr, per tex.in l.fi. §. sedẽdi [illegible] C.vbi senatores, &c. Vbi infert ad Episcopum ac[illegible] cusatum quod tamen alijs non illustribus [illegible]

co[illegible]

præceditur.l.1.C.de offic.ciuilium iudicum.& ibi glo.in ver.honorari.exponit,id est, aduocati. quē ...tum Felyn.in rub.de maio.& obe.col. 4. nimis extenditad omnes consistoriales Principis. Et dicit idem Fel.in rub.de Magistris.col.fi.quod quilibet iudex tenetur doctorem ad se venientem inuitare ad sedendum, allegando l.finalem.Co.de aduocatis diuersorum iudicum. Nisi quando est honor causæ propriȩ.d.l.1.C. de offic.ciuiliū iudicum. vel pro alio causam egerit.l.quisquis.in fi.C. de postulando. Quod quomodo prædicta intelligātur explicat Purpuratus in d.l.1.nu.167.168.&169.ff.de officio eius, &c. Et dixi alibi de Episcopo & doctore.

...uodecimus, statur iuratoriæ cautioni illustrium,tam in causis criminalib. quam ciuilib⁹, nec aliam dare cogi possunt in iudicio,tex.est in l. quoties.in prin.C.de dignita.lib.12.

Decimustertius, In pœna corporali magis defertur illustri seu nobili quā plebeio. Purpuratus dicit hoc probari in le.properandum.§.sin autem vtraq;.C.de iudi.& dixi in Commentarijs nostris super consuet.duc.Burg.ti.Des droictz & appartē. agens mariez.§.20.in gl. descendere. nu.5.& infra in 8.par.in 33.consid.

Alium scribit effectum Purpuratus: illustres palatini siue officiales Principis si sint perpetui,pos... temere res subditorum, allegat pro hoc Alexā...rum in l.Principalib.ff.si.cert.pet.

Sed ad vltimum effectum quem pro decimo...to ponit Purpuratus deuenio, in quo dicit,ꝙ ...stres in hoc priuilegiantur. Quòd si legati sint ...ssi ex parte illustris in aliquam ciuitatem, pos... expelli hospitati in hospitio si sint inferioris conditionis,vt suscipiantur tales legati. Ita tenet M.Lauden.in tract.de lega. Principum.c.2. incip. ...peruenientibus legatis, argu.text. in l.iubemus. Co.de sacrosa.ecclesi. Credo quod sit secunda in §. ...entes.ibi: ea enim quæ ad beatissima Ecclesiæ ...pertinent, vel posthac forte peruenerint,tan...quam ipsam sacrosanctam Ecclesiā & religiosam ...conuenit venerabiliter custodiri. Licet a... hospitatus non debeat expelli. l. vni. §. caupo. & ...Angel.furtim aduersus nautas,cauponas,stab...

Addo alium effectum, s.Quod illustres excusan... à tutela vel cura, etiam iam suscepta. tex. est in l. spadonem.§.scire.ver.si autem quis.ff.de excusa. tut.& in l.iurisperitos.in prin. ff. eo. & in l.verum. §.ex facto.ff.de minoribus. Corroboro prædicta: ...am propter officium procurat.fisci à tali mune... ...text.in §.item diuus.instit. de excusa. tut. Item silentiarij Principis l.fin. C.eo.& l.fin.C. de silentiarijs.lib.12.Item præsides & magistratus ...ratum.l.athletæ.§.1.& §.remittuntur. Item ad... ...nistrantes res Principum, Præfectus vigilum, ...annonæ propter magistratum excusantur. l. e. ...ministrantes.in prin.ff.de excu.tut. Qui tamen sunt in inferioribus ordinibus.ergo à fortiori,qui in superioribus constituuntur. Item sacerdotes. tex.in l. pen.in prin.ibi: vel qui sacerdotium. ff.de vacatio.& excusatio.munerum.& ca. generaliter. 16.qu.1.facit, quia iudex seu arbiter effectus sacerdos non cogitur sententiare, & soluitur compromissum, ait iureconsultus Paulus in l. non distinguemus.§.sacerdotio.ff.de arbitris. Et ratio ibi assignatur.scilicet, quia id non tantum honori personarum, sed & maiestati Dei indulgetur,cuius sacris vacare sacerdotes oportet:Ita dicendum est in illustribus personis, qui maximam dignitatem habent, & non cessant laborare pro maiori Reipublicæ munere, & commodo,quam si tutela vel cura exempti sunt. Et, quod deferendum sit dignitati & personæ.text.est, & ibi concordan.& gl. in verbo,superioribus.in c.pastoralis.in §.1.extra de off. delega.

Adde & alium effectum, Quod Illustres personæ ad munera sordida, & extraordinariæ necessitatis damna non tenentur.tex. in l. fi. quæ incipit: ab illustrib.C.de accusationib.munerum,libr.10.

QVarta consid.fit de medijs, qui spectabiles dicuntur. Inter quos primò ponit Spec. tit. de iurisdict. om. iud. ver. medij. magistros militum. alleg.l.2.C.de offi.magistri militum.De isto latius infra in 9.par.& paulo inferius, vbi de Connestabili,qui adaptari potest magistro militū. Et inquātum iste Magister militum posset capi pro Connestabili,dicerem illum esse illustrem, secundū ꝙ ēt voluit esse, & nominat talem Imperator in le, 1. & 2.C.de offi.Magistri milit. Sed in quantum caperemus Magistros militum pro capitaneis guerrarum, videretur dicendum, quod essent tantum spectabiles, pro quo voluit allegare Spec.l.2.C. de Comitibus.rei milit.lib.12.licet etiam Purp. in d. le.1.nu.252.vbi de spectabilib.exemplificat, videatur quodammodo dubitare dicendo illos posse dici etiam illustres.

Secundò exemplificat Spec.vbi supra de Prætore, qui dicitur spectabilis,secundū text. in auth.de app.& infra quę.§.similiq; modo.colla. 4. & in §. præconizam⁹.in auth.de lenonib.coll.3.Itē præfectus vigilū.tex.in l.3.ad Principum.ff.de offi. pręfecti vigilum. Item Proconsul, vt probatur in præallegato §.similiq; modo. & in auth. de nō alie. aut permutandis rebus.§.hæc omnino.ver. dicim⁹ autem.coll.2.Item pręfectus Augustalis.§.supra.alle. & l.vni.C.de priuatis carceribus.

Item Præfectus Aegypti vicarij,& Duces.tex. in l.raptores.§.sin autem primò.C.de Episc.& cle. & de Ducib.etiam tex.est in c.anteriorum.§. pen. & fi.2.q. 6.

Item Comes rerum priuatarum.procu. fisci, & Comes orientis (non tamen Comites Italiæ,& Alemaniæ,quia clarissimi sunt) Comites verò Prouincias regentes,vt olim erat Tholosan⁹& Prouinciæ, vel Campaniæ, spectabiles sunt, vt prælle-

gato.§.similique modo.& d.c.anteriorum.§. similique modo, hæc sunt exempla spectabilium posita per Spec.vbi supra, d.meus Ias. & post eum Purpuratus in d.l.1. ff. de officio eius. ponit alia exempla, s. Episcopum, & Archiepiscopum, de quibus ante dictum est.

Item Capitaneus guerræ & ciuitatum. Itē Marchiones, & Barones: & ibi Purpuratus probat, ꝙ quandoque Duces, Comites, Marchiones & Barones illustres dici possunt. vide amplè per eum, & de quibus suis locis dicam.

QVinta consid. insequendo Spec. in d. titu. de iurisd.om.iud.ver.minimi. de ipsis minimis tractat, qui clarissimi vocantur. Inter quos primò ponit præsides prouinciarum, pro quo tex. in l. vnica.§.1.& ibi notatur, in verbo, rectoribus.C.de priuatis carceribus. & in auth.de non alienandis, aut permutandis, ad fi.ibi: dicimus autem.colla.2. melior tex.in l.2.C.si aduersus fiscum. Item ciuitatum, & prouinciarum rectores, vt in l.raptores. §. sic autem primò. ibi: & viri clarissimi rectores prouinciarum.C.de Episcopis & cleric.do.meus Iaso. & post eum Purpu.in d.l.1.ff.de offic. eius, &c. ponunt multa alia exempla de his minimis, de quibus hic non discutiam, sed suis locis in hoc opere dicemus, ne peruertamus ordinem, & intentum nostrum, eò etiam maximè, quia hoc opus non multum fundatur super huiusmodi gradibus, sed potius super dignitatibus, quas gerunt in administrando secundum diuersa tempora, præcipuè cōstitutionum huiusmodi officiariorum, & tempora hodierna, secundum quæ administrant in effectu: & insequendo Alciatum in libr. 3. dispunctionum.c.4. dicam, quod hæ claritates terminorum potius fuerunt datæ ex voluntate Principum, quā ex necessitate officij, cum talia non necessitant, ex quo in his non multum insistere intendo. Ponūt tamen do. meus Ias. & Purpuratus in d.l. de isto gradu Abbates, Commēdatarios, Abbatissas, Priores & Priorissas, in casibus, in quibus præsunt monasterio. Dixi supra 4.part. etiam Procuratorem Cæsaris iuridicum Alexandriæ, Doctorem, legentem inter scholares, Auditores sacri palatij, Gubernatores & Barones, Memoriales, Propositores consistorij Imperialis: Etiā videtur ponere Magistros scriniorum, quos voluit comparare Magistris requestarum, Sed in vtroque errat, ideo non insisto, sed latius & clarius infra dicetur, cum de vnoquoque suo loco fiet mētio, & pro certo in hoc gradu, & in his multum errauit Purpuratus, ad quæ tamē nolo insistere.

SExta consi. erit de infimis. Et sic de quinto gradu, secundum Spec. quem etiam videtur sequi do. meus Ias. & Purpuratus in d.l.1.ff. de officio eius cui mandata est iurisdict. & vt exemplificat Spec. Isti sunt defensores ciuitatum, vel locorum, & magistratus municipales, qui non possunt cognoscere vltra summam 300. solidorum, vt in authen. de defens. ciuitatum.§.& iudicare.collatione [illegible] then.de iudicibus.§.audient. col.6.l. magistra[illegible] ff.de iurisd.omnium iudicum. Item pedanei [illegible] ces (vt putant) qui non possunt cognoscere [illegible] de paruis, & in duobus aureis finire.l.fi.C.de pe[illegible] neis iudici.c.ei qui.§.item cum certa.2.q.6. [illegible] forte, secundum eundem Duumuiri.l.fin.C. [illegible] admit.ad bonorum possessio.l.e. dies.§.si tor[illegible] de damno infecto. Item rationalis, qui cogno[illegible] de causa libertinitatis, & seruitutis, non ta[illegible] ingenuitatis.leg.pen. Cod. vbi causa status ag[illegible] beat.

Et omnes supradicti sunt officiarij iustitia[illegible] narij, habentes iurisdictionem, & sic digni[illegible] Et de his vide Petrum Cotherean in suo sche[illegible] ri magistratuum ciuilium in tit. de magistra[illegible] municipal. Et quicunque in magistratu [illegible] cuntur esse in honore.l.honor.in prin.ff.de [illegible] rib.& honor.c.pen.& fi. 42. distinct. vt nota[illegible] in cap. vt debitus hon.extra de ap.& in c.licet [illegible] sam.in 2.nota.extra de probat. Ideo tales ho[illegible] randi dicuntur.facit tex.in §. pen.ibi: eò, quo[illegible] norare nobis placet dignos. in auth. de con[illegible] colla.4.

De delegatis verò nihil est dictum, [illegible] in hac parte post ordinarios, in 18.conside.[illegible] iam eis debeatur honor & reuerentia.

SEptima consid. In Francia duo sunt offic[illegible] omnibus alijs excellentiora, & principa[illegible] quorum vnum est Primum, & prius in iustitia, a[illegible] liud autem in re mili. pro quo facit tex.in auth. de non alienandis aut permutandis.ad finem [illegible] seruabunt autem eam nostræ Reipublicæ [illegible] maiores & minores, ciuiles & milita[illegible] priore & excellentiori incipiamus. Cum [illegible] alij subsunt eidem iurisdictione, & iustitia, [illegible] ceps ad sequentes in ordine prosequam[illegible] initium à Quæstore, seu Præfecto præt[illegible] die apud nos est dignior, maior, & excell[illegible] Cancellarius dicitur, & apud quem e[illegible] testas Præfecti prætorio, & quæstoris: vt dic[illegible] puratus in l.1.nu.93.ff.de offi.eius, cui manda[illegible] iurisdictio, vt statim dicetur.

In Gallia verò post pares Franciæ in corona[illegible] ne & sacratione Regis Franciæ duo sunt [illegible] officia, qui præcedunt omnes Principes, [illegible] per adsunt ad latus Principis: puta Canc[illegible] Regni Franciæ, & Connestabilis, de [illegible] nunc quadret ad rem, videndum est, qu[illegible] sit præferendus: & in primis de Cancellar[illegible] le sit eius officium, vt cognoscatur, in quo [illegible] gnitas & præeminentia consistat.

Cancellarius enim primum à Regia ma[illegible] te in iustitia distribuenda magistratum à [illegible] do dictum obtinet. Et officium eius est [illegible] & priuilegia per Regem concessa, aut con[illegible] da sigillo regio muniri, sed apud se [illegible]

...co muniantur, corrigit & cancellat: de quo ...cratiatus in initio sui libri ita:

Hic est (inquit) qui leges Regni cancellat iniquas,
Et mandata pij Principis æqua facit.
Si quid obest populo aut legibus est inimicum,
Quicquid obest, per eum desinit esse nocens.

Et talis Cancellarius dicitur Quæstor, vt habetur in gl. vniuersos. C. de diuersis rescrip. ita dicit Luc. de Pen. in l. neminem. C. de decurio. li. 10. Et ...dicit G. Bened. in sua rep. c. Rayn. in gl. & vxorē nomine Adelasiam. in 2. decis. ver. habemus pari... in Francia. nu. 485. Adhuc Cancellarius loco quæstoris in Francia habetur: de quo in l. præcipimus C. de appel. secundum gl. super verbo, quæst. ...C. de petitis bonorum sublatis, lib. 10. & in l. ...C. de diuersis rescri. pro qua gl. est tex. in auth. vt ... q; iussiones. colla. 8.

Et huius officium quæstoris erat decretare petitiones sicut & Logotheta in Regno secundum i...am Luc. de Pen. in d. l. 2. C. de petitis bono. sublatis. Quas signabat, & in eis se subscribebat, vnde archigrammateus, id est, scribarum Princeps dici..., vulgo verò Cancellarius vocatur, teste Calepi... suo Dictionario, quem sequitur in hoc Be...dus: & eum etiam nominat auriculariū Principis, vt hic ad latus Principis sedere debet, & est il...tris, vt dicit Bal. in d. l. 2. in 3. nota.

Hodie tamen Secretarij Regis in subleuamen Cancellarij propter multitudinem negotiorū in cancellaria, & curia Regis affluentium, se in talib. ...scribunt, facit gl. in §. cumq;. in procę. insti. se...dum vnū intellectum. & Bal. in d. l. 2. dic duos ...esse quæstores, de quib. ad eum me remitto, ...nihil de his ad rem. Et de præeminentia di...tatis ipsius satis patet in l. 1. ff. de offi. præfe. præ... Est enim Principis Vicarius, & præpositus ad... ...tis, sicut fuit Ioseph tempore Pharao... in Aegypto. Gene. 41. Creat præsides, & alios magistratus vice Principis, in auth. vt iudices sine quo suffragio post prin. coll. 2. Etiam procon... ...es consulares. Co. de offi. præfe. præ... Africæ. l. 1. §. De eo itaque, & de eius autoritate ...lius dicturus sum: prædicta tamen scripsit Luc. de Pen. in rub. Cod. de præfectis prætorio siue ... 12.

...verò in suis annot. in ti. de off. præf. præ... dicit hunc Cancellariū dici posse pręfe. præt. ...etiam dicit, ꝙ loco dictatoris est: & inter alia ...quod hodie eius partes primæ sunt videre, vt ...Principis constitutio, nulla sanctio, nullum ...ploma, nullum rescriptum, nulli codicilli Re... ...one Republica, atque etiam è dignitate Rei... ... principaliq; exeant. Cuius cēsuræ aut sty... ...incipum maiestas acta sua eximi nunquā vo... Denique qui Principis pręsentis Vicarius, & ...gre agente Principe, Interrex quodammodo ...censetur iure, ac propriè (vt idem Budęus ar...tur) nomophylax, i. legum pręsidiū, iuris asy...lum (id ꝙ de Papiniano quondam dictum est) morum, institutorumq; ara, æqui boniq; columē appellari potest: atque etiam esse debet id, quod etiā credere me cogit consensus ferè hominum, institutumq; quoddam quasi per manus traditum, caput eum ac verticem iustitiæ appellantium.

Antiquissimum autem esse magistratum ex vetustis monumentis apparet. Quoniā vt dicit idem Budæus ibi: Comperi anno 1511. Stephanū quendam Cancellarium diplomati subscripsisse à Ludouico Rege cognomento Grasso monachis diui Dionysij indulto.

Et, vt dicit, multò antiquius legit diploma Caroli cuiusdam, in quo hæc verba addita erāt: Ganzelinus notarius vice Rogerij Archiepiscopi, summiq; Cancellarij recognouit indictione 8. an. 28. regnante Carolo Rege glorioso. Videtur autem fuisse Carolus ille Magnus, anno etiam 1157. Hugonem alterum Cancellarium subscripsisse comperit ipse Budæus diplomati cuidam, quo Ludouicus, qui Pius cognomento dictitatus est, ius Regaliorum antistiti Aureliensi remisit, quatenus ad supellectilem elegantiorem, & instrumentum fundorum Episcopalium attinet. Aliumque item Bartholomęum, anno 147. eiusdem generis beneficio principali subscripsisse. Et, vt dicit ibi idem Budæus paulò pòst: Cancellarij nomen apud nos vereor, vt iam consentaneum tantæ rei esse possit. Quæ enim hodie dignatio ac maiestas huius honoris? tenuis hæc appellatio atque apud alias gentes proculcata significatum suum sustinere ac perferre non potest. Latinum certe nomen non est, nisi fortasse credimus à cancellando (quod nec ipsum satis Latinum est) Cancellarium dictum. Atqui ne ijs quidem seculis, quæ hoc verbum genuerunt satis festiuum nomen fuit. Cancellarij diploma quoddam legimus Comitis Viromanduani, in quo addita hęc verba erant: Ego Cancellarius scripsi ac subscripsi. Fuit apud alios honoratioris Scribæ nomen, qui Gręcè archigrammateus dicitur, vt quidam tradiderunt, quasi Princeps scribarum. Apud nos verò iam inde ab initio magnum huic magistratui honorem habitum esse. Præterea, quæ diximus etiam ex eo conijcere possumus, quod anno M. C C. X X V. Guarinus quidam antistes Siluanectensis gessisse eum magistratum traditur, vir magni nominis illo seculo.

Regnante enim Philippo secundo (qui Augusti cognomentum meruit, & annos quatuor, & quadraginta imperauit) diu nullus Cancellarius apparuit. In codicillis enim Regijs illis temporibus indultis additum ferè legimus vacante cancellaria. Anno autem 1320. constitutione Philippina interdictum esse comperitur consiliarijs Parlamenti, vt ne ab vrbe abnoctarent, duntaxat quominus omnib⁹ concessibus Curiæ interessent circa commeatum, aut Regium, aut Cancellarij

cum

cum Principe curiæ, qui tum ſupremus appellabatur. Nunc verò cum in Curiam ampliſſimam arbitratu ſuo ingredi Cancellario licet, tum verò à Principe Curiæ primo ei loco ceditur, quaſi magiſtratuum omnium antiſtiti. Itaq; Cancellariatus ſummum eſt hodie honorum faſtigium, vltra ꝙ nihil ſperare licet homini quidem priuato, & togato, quaſi quoddam ſumma quæque ambientis animi ſolſtitium. Ab eo iam progreſſus nullus, ſed qui ſe commouerit regredi tantum poteſt.

Proinde hunc, qui norma eſt omnium iura reddentium, qui in omni ferme parte conſtituendæ Reipublicæ Principis vicem implere aut certè obtinere creditur. Cuius ore facundi Reges morib. noſtris eſſe ſolent. Cuius oculis velut emiſſitijs circumſpicere omnia ac perluſtrare creduntur, nequid vſquam ſubſultet non ſuo loco poſitum. Cuius auribus, vt dicitur perpurgatis, plenam ac iuſtam operam poſtulatorib. dare didicerũt. Qui caput eſt ſanctioris interioriſque concilij.

Hunc deniq;, qui promus & condus clementię benignitatiſque principalis factus eſt, id eſt, qui illius æquitatis officinæ, quam Cancellariam dicimus, liberam adminiſtrationem habet. Qui morum legumq; Regimen perpetuum recepiſſe videtur, quod munus primus omnium Auguſtus Imperator Romanus accepiſſe ſibi delatum, non ipſe ſumpſiſſe dicitur.

Hunc inquam tot nominibus eximium, multiplicis ac variæ prudentiæ fiducia ſubnixum eſſe neceſſe eſt: In hoc vno acumen dialecticorum, ſentẽtias Philoſophorũ, verba oratorum, memoriam iuriſconſultorum, ingenium poetarum, pariter ad omnia verſatile, acre, impigrũ, indefeſſum eſſe oportet.

Hunc omnia, quæ ætas iſta capit, complecti, & perdiſcere conuenit, quę modo ad inſtituendum, excolendumque politicum virum valeant. Huic omnis antiquitatis memoria, & publici iuris autoritas, & regendæ Reipublicæ ratio, quod ſcientia tanquam muneris huius materias, quædam ſubiecta eſſe debent, quaſique in numerato condita.

Hunc denique id autoritatis eſſe oportet, cui omnes magiſtratus honorum ſuorũ faſces ſubmittere non indignentur. Cæterorum magiſtratuùm imperium ſuis ac certis finibus circumſcribitur, ſub huius iure imperioque omnes noſtræ prouinciæ ſunt, vt olim omnes erant Romanæ ſub conſulibus. Itaque domum eius totius Imperij Gallici conciliabulum quoddam, atq; adeo oraculum eſſe par eſt, veluti quandam iuris æquitatiſque officinam. Eius ianuam ac veſtibulum omni poſtulanti, omnibus horis patere, nulli tamen hiare, id eſt, à nullo quicquam poſcere oportet. Imo verò non claudi veluti perfugium ac portum deiectis, & leges iuraque implorantibus, quæ ipſe tuenda ſuſcepit. Aram atque aſylum his, qui contra vim,

aut improbitatem ius ſuum obtinere nequeunt.

Hunc denique, qui tantam tam auguſtam perſonam ab optimo Principe impoſitam ſibi ſuſtineat, omnibus numeris grauitatis, conſtantiæ, ueritatis, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, integritatis abſolutum eſſe virum, vndecunque ſectum, vndique placentem, omnium denique rarum hominem eſſe oportet. Earumque rerum ſeueritate multis condimentis humanitatis, comitatiſque commitigare. Hunc eum eſſe decet, quem bonorum ſuorum ſinum natura [illegible] nignitate effuderit, qui magiſtratui, non qui magiſtratu donatus eſſe videatur. Cuius vita [illegible] ſit, vt inquit Plin. Eaque perpetua, ad quam [illegible] ri magiſtratus dirigantur, ad quam hi conuertantur, quibus non tam imperio opus eſt quàm exemplo. Cuius tot tantæque ſint animi dotes, vt [illegible] eſſe plurimæ maximæque videntur profectò [illegible] læ quidem & dominicæ (quas gratias vulgo vo[illegible] non hominum peculiares. Eſt planè vir, qui [illegible] genio ſuo ab amœnitatibus vitæ atque omni [illegible] uiore victu & conuictu alienus eſſe debet, ſola [illegible] nocentiæ conſcientia gloriaque virtutis con[illegible] tus. Hic eſt enim vnus omnium magiſtratus, [illegible] ius res in vtranque partem geſtæ, minimè in te[illegible] bris latere, aut quoquo modo abditæ eſſe poſſunt, quippe qui in luce occidentis in oculis clariſſime omnium prouinciæ, id eſt, Galliæ in auribus [illegible] tantarumque gentium ſit poſitus, id eſt, finitimarum nobis, aut etiam ad quas fama noſtri peruenit. Qui ſi ſe, veluti in medio ampliſſimi Imperij theatro poſitum, omnib. conſpicuum eſſe ſecum reputauerit, ad ſpectaculum coeuntibus non modo indigenis, ſed finitimis etiam & vlterioribus, nimirum nullum habitum abſurdum, nullum [illegible] tum inconcinnum, nullum flexum indecorum ediderit. Huic porro non modo optima [illegible] que ſibi, id eſt, conſcientię, inſeruiendum [illegible] bi & muſis cauendum (vt dicitur) ſed etiam [illegible] lo, & ſcenæ, id eſt, multorum exiſtimatio[illegible] tum per naturam rerum licet. Arduũ ſane [illegible] alioquin etiã intractabile ſeuerum & [illegible] eſſe, ſupercilium aduerſus delicta au[illegible] ſtringere, impotentiſſimis ceptis quorundam [illegible] pibus atque aulicis factionibus præpoten[illegible] ſiſtere. Principem ira nõnunquam aut [illegible] mentiore affectu percitum demitigare, & (ver[illegible] bo Ciceronis vtar) molli articulo tractare, & circumſpectè fortem & intrepidum, [illegible] eſt ita eſſe, ne fortitudo in neruum erumpat. Poſtremò in comitatu Regio phyſicum animum [illegible] tegrum ac ſartum (vt dicitur) & tectum ab [illegible] js aſſentatorum, ab obreptionibus verſutorum, [illegible] formidine potentiorum aulica terricula non [illegible] quam intentantium conſeruare. Mira enim [illegible] dimenta genuit aulici victus ratio. quibus præſtantiſſima etiam virtus ſępè conſopita con[illegible]

...æc Budæ⁹ in loco ſupra deſignato: ad illi⁹ ma...ius feſtiuitatẽ, & decorẽ, ne dicã inſtructionẽ. ...dem in tractatu ſuo de aſſe. in fi. Eſt .n. ille ma...ſtratus (vbi de Cancellario loquitur) inter toga...s ſummus, cuius domus (quod nomophylaci...m dicitur) iuris cuſtodia, legum ac conſtitutio...um præſidium, oppreſſorum aſylum, flagitioſo...rum ſcopulus, æquitatis officina, ara ſupplicum, & iure ſummo lapſorum adminiculum eſſe de...bet: nullis prope finibus munia eius circumſcri...buntur, quaſi vnus ille honor ad ſe ſummã omni...um rerum munerumq; trahat, cum Principis vi...ces propemodum adimpleat.

Olim etiam hic Cancellarius Frãciæ apud Gal...los patricius vocabatur: de quo in c.1. de don. iuxta ...præſcriptionem: & hæc dignitas liberat quem à patria poteſtate, vt §. 2. inſtit. quib. modis ius pa...triæ poteſtatis ſoluitur. & in l. fin. Co. de conſulib. ...

Inter præclaros & literatos viros hoc officio, vt ...fertur in Gallia, decoratus & functus eſt Iacob⁹ de Rauenna, qui prius fuerat doctor regens Tholoſa...nus, ſecundùm Bart. in l.1. Co. de ſent. quæ pro eo, ...interest, præferuntur.

...iam Pet. de Bellapertica Burgũdus doctor re...gens Aurelian. fuit Franciæ Cancellarius, & vt ta...lis epitaphio adhuc hodie in choro Eccleſiæ cathe...dralis Pariſijs palam viſitur ſepultus inſignijſque decoratus.

Fuit etiam Ioannes Fabri, vir vndequaq; litera...tus, & in iure peritiſſimus ac ſummus practicus, Regni Franciæ Cãcellarius, vt habetur in prima Epiſtola ad breuiarium eiuſdem ſuper Co. vbi ita ...: Affirmant præterea ſummum in Gallia geſſiſ...ſe magiſtratum, neq; his diſſentio hoc argumẽto, ...ciuitatum ac populorum locales cõſuetudines, ...plerunq; etiam doctiſſimos (vt iura teſtãtur) ...viro inter literas atq; à Reipu. regimine vi...uenti notæ fieri non ſoleant: quas tamen ſæpius ...vincat, ac velut ſibi tritiſſimas enodauit.

...eſt etiam hoc officio Emardus, qui fu...it Cancellarius Caroli Magni, & ſcripſit Epiſtolas ...ad diuerſos, vitam ipſius Caroli, & hiſto...riam temporum, & de monte Dulphi diœceſis Angoliſmæ Burdergalen. Et flauus fuit, vt habe...tur in ſuis Commentarijs: in prooe. inſti. in verbo, flauus.

Fuit & ille inter alios præſtantiſſimus, & omni...um literarum & doctrinarum expertiſſimus, ſan...guineq; nobiliſſimus Guido de Rupeforti etiam ...ſecundus (poſt fratrem ſuum Guillelmum de Rupeforti) cui non fuit ſibi ſimilis. de Guillelmo ...mentio per dictum Guillelm. Benedicti in di...cta ſua repet. cap. Raynut. in verb. & vxorem no...mine Adelaſiam. num. 498. vbi plurimum lauda...tur de teſtament. Et prædictus Guido etiam lau...datur à Io. de Gradibus in apoſtillis ad Petrum de Rauenna, in alphabeto aureo, ſuper verbo, iudex.

& accumulatius per Budæum in tract. ſuo de aſſe. in fi.

Fuit & tempore ſuo Tribonianus Iuſtiniani Imperatoris Cancellarius, de quo vide Guidonẽ Papæ, q. 336. verſi. 32. quæro, & eſt tex. in l.1. in fi. verſi. ex his. ff. de officio quæſtoris.

Fuit & Ioſeph, Pharaonis Regis Cancellarius. Nam cum Pharao, Rex Aegyptius, de periculo futuræ famis innumeris ſomnijs vrgeretur, nec viſionem tantam humanum poſſet reuelare conſilium, Ioſeph, vir beatus, inuentus eſt, qui & futura vera prædiceret, & periclitanti populo prouidentiſſimè ſubueniret. Ipſe primus huius dignitatis infulas conſecrauit, ipſe carpentum reuerendus aſcendit ad hoc gloriæ culmen euectus, vt per ſapientiam conferret populis, quod præſtare nõ poterat poteſtas dominantis. Ab illo namque Patriarcha, & nunc pater appellatur Imperij, vt habetur iudicum Gene. 41. &, vt habetur, vno tantum Regni ſolio Rex eum præcedebat, ex quo eſt primus poſt Regem, & ſecũdus in ordine: & de eo ponit Lucas de Pen. in dicta rub. de præfectis prætorio, lib. 12.

Fuit & Moyſes Dei Cãcellarius, vt habetur Nu. 12. & Ioſaphat Regis Dauid Cancellar. 2. Reg. 8. ſecundum interpretat. Lyræ. de qua per eundem Benedict. in d. ſua repet. c. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelaſiam. nu. 391. extra de teſta.

Vlpianus fuit Alexandri Cancellarius, & Seneca Neronis, vt refert ipſe Benedi. vbi ſupra. & fuit etiam Cancellarius in Eccleſia Romana, vt dixi ſupra in 4. par. in 13. cõſi. Plutarchus verò ſcribit Eumenem Cardianum fuiſſe Archigrammatea, hoc eſt Cancellarium Alexandri Magni. Et Anton. in 2. par. hiſtoriarum, titu. 11. c. 14. dicit Caſſiod. fuiſſe Cancellarium Theodorici Regis Italiæ.

Aliquando etiam Cancellarius in iure fuit dictus Præfect⁹ prætorio ſimpliciter ſine adiectione loci, & talis leges condere poteſt, negotia ſine appellatione terminare, poteſtate nulla dignitas eſt æqualis, vbique vice ſacra iudicat, nullus miles de fori ſui autoritate præſcribit, excepto magiſtro militum, de quibus per Lucam de Penna in le. duos. C. de ſuſcepto. præpoſi. & arcarijs. lib. 10. Circa latus Principis ſtat, & in eius comitatu ſemper eſt. l. precipimus. §. huic. C. de appel. ibi tamen tex. facit differentiam inter præfectum pretorio, & quæſtorem, & primum nominat præfectum pretorio. Et dicit Spec. in ti. de iuriſdict. omnium iud. ver. magni. Quod iſte eſt illuſtris, & præeſt omnibus iudicibus alijs, & excellentior eſt magiſtratibus omnibus alijs, & trina ſpecialitate letatur. Primò, quia ab eo non appellatur. Secundò, habet poteſtatem condendi legem. Tertiò, quia minores contra eius ſententiam non reſtituuntur. le. vni. in fi. ff. de officio prefecti preto. niſi à Principe. leg. in cauſę. & l. fin. ff. de minor. & talis eſt illuſtris. §. illo. in authẽ. de app. colla. 4. qui probat eum dici poſſe illuſtriſſi-

ſtriſſimum. Et etiam eminentiſſimus appellatur. l.2.C.de ſentẽtijs ex periculo recitandis. Et glorioſiſſimus dicitur. §. fi.in auth. de non alien. colla.2. Et præfecti prætorio dicitur ſublimiſſima ſedes. l. apertiſſimi.C.de iudicijs. Et magnifica ſedes.l.e.fi. vbi ſenato.vel clariſſimi. Et ipſe magnificus appellatur.l.præcipimus.C.de app. Et ad eum nomine magnificentiæ reſcribit Imperator.l.ſancimus. la premiere.C.de aduo.diuerſorum iudiciorum. Et aliàs de eius laude, & excellẽtia, vide Purpuratum in l.1.in 11.col.ff.de offi.eius cui mand. eſt iuriſ. allegando Budæum, vbi ſupra.

Cuius conſilio & directione vniuerſalia Regni, & ſumme ardua, ſtatum Regni, aut ſi aliquod ſit inter pares, vel Principes bella mouentes iurgiũ, aut Parlamenta de limitibus aut prærogatiuis diſceptent, Rex audit, gubernat, & diſcutit. facit tex.in auth.vt iudices ſine quoquo ſuffra.§.hæc omnia.colla.2.

Hinc Princeps dicit ſe legem facere apud eum. in auth.de priuil.dotis mulie. hæret. non præſtan. §.quæ igitur.in fi.colla.8.

In omni enim pater eſt, Princeps, & dominus vniuerſæ domus ſuæ, ac Princeps in toto imperio. Gen.45.Hæc dicit ipſe Luc.de Pen.in d.rub.de prę fectis prætorio. lib.12.& per eum amplius in dict.l. duos.à quo omnia prædicta excerpſit dictus Benedicti in loco ſupra alleg.

Et hic Cancellarius omnes alios huius Regni officiarios quicunque ſint, ſiue ſit in conſilio Regis, ſiue in omnibus alijs Parlamentis præcedit, & primus poſt Regem ſedet, prout dicit idem Benedicti.& dicit Caſſiodo.li. 6.variarum quæſtionum ſic. Si honoris alicui⁹ eſt origo laudabilis, bonum initium ſequentibus rebus dare poteſt, præconium tali autoritate præfectura prætoriana gloriatur, qui & mundo prudentiſſimus, & diuinitati probatur acceptus. Et ibi amplè ponitur per Caſſiod.de poteſtate, autoritate, dignitate, & officio Cancellarij, & qualis eſſe debeat, qui eſt relatus p̃ Lucam de Pen.in d.l. duos. vbi etiam ampliſſimè per eum.

Sed an Cancellarius Conneſtabilem in actu indifferenti præcedere debeat, licet habeamus titulum expreſſum de præfectis prætorio ſiue vrbis, & magiſtris militum in dignitatibus exæquandis, lib.12. Vbi dignitas præfecturæ prætorianæ, vt eſt Cancellarius, & Magiſtri militum, vt ſunt magni Mareſcalli in Francia, qui ſunt ſub Principe militiæ, id eſt, Conneſtabili adęquantur, ita quod prior incedit qui primò promotus ad officium inuenitur, etiam ipſis depoſitis ab adminiſtratione officij, vt in l.1.eo. tit. ergo multo fortius Conneſtabilis dicitur maior. Tamen ipſe Luc. de Pen. doctor celeberrimus in rub.dicti tituli dicit, ꝙ Præfectus pretorio ceteris dignitatibus antefertur, & repręſentat reuerentiam Principis, & eſt eius Vicarius. notatur in 1.Cod. de officio vica. Ex quo ex hac conſid. poſſumus dicere Cancella[...] re pręcedere Conneſtabilem.

Aduerte tamen, quod vbi filius Regis [...] nitus eſt, ſedet ad dexteram, & Cancella[...] niſtram: vt tenet Nico. Boerij in tract. lo[...] taigne, de autore magni conſilij, ibi: Nunc [...] ſcendo ad aliam partem.

Octaua conſi. Alia tamen ratione d[...] Conneſtabilem debere præcede[...] riu.n. & ante[...] ex ordine literæ. Q[...] do in talibus facit, vt qu[...] primo nominat[...] cipe, prior ſit & dignior. dixi ſupra amplè [...] in 17.conſid. Quoniam, vt habetur 2. [...] qui fuit Conneſtabilis Dauid, qui diceba[...] ceps, & Præpoſitus militum, fuit primo [...] tus à Dauid in creatione, quã Ioſaphat, qu[...] ius Cancellarius, vt ſupra dictum eſt. Et etiã [...] ſi quando. C.de app. Primò vir ſublimiſſim[...] giſter officiorum nominatur, quam vir exc[...] tiſſimus quæſtor, qui dicitur Cancellarius. [...] tex.in l.1. C. de nouo codice componendo, [...] multis alijs locis ſemper pręponunt arma [...] Ex quo videtur, quod Conneſtabilis, qui c[...] ma verſatur, Cancellario præferatur, qui c[...] ſtitiam intendit. Et Conneſtabilis nomen [...] qui militiæ apud Francos primus poſt Regem [...] ficitur.

Et videtur, quod primum creatum à Deo [...] tale officium, eò, Quia cum poſt creationem [...] gelorum prælium factum fuit in cœlo, & Mic[...] li fuit data poteſtas pugnandi cum angelis e[...] bus fuit præpoſitus tanquam Princeps illius e[...] citus, vt habetur Apoc.12. Ex quo conſtat, quod [...] fuerit factus Princeps militum, ſeu exercitus [...] catur præpoſitus paradyſi, qui dicitur D[...] dicit gl.in l.e.3.in fi.ff.de re mil. Quod idẽ e[...] Conneſtabilis. quod tale officium fuit inſt[...] ante officium Cancellariatus.

Et ſicut arguitur, quod matrimonium [...] us cęteris ſacramentis ex tribus. Primò p[...] ſtitutorem & autorem: quia Deus fuit a[...] ſtitutor, & quia fuit inſtitutum in ſtatu [...] tię, & in paradyſo terreſtri. Alex.conſi.56.[...] & dixi in rub. Des droictz. & appartenances [...] mariez, in Commentarijs noſtris ſupe[...] ducat. Burgund. Sic etiam dicendum e[...] cio Conneſtabilis, quod fuit inſtitutum [...] dyſo à Dęo, & in ſtatu innocentiæ, quo a[...] præliabantur in vim poteſtatis conceſſ[...] conſtat ex ſupra deductis. Igitur videre[...] dum, quod Conneſtabilis præcedere d[...] mnes, & quoſcũq; alios officiales Regn[...] excellentiam illius officij, quæ conſiſtit in [...] bus, vt dictum eſt.

Et vt refert Budæus in ſuis annotatio. ſup[...] de officio præfecti præto.ff. in celeberrimo [...] ordinum conuentu (quos ſtatus dicimus) [...] nouit Magiſtrum militũ (quem Conſtabula[...]

...cat) Principis vbique legatum requidē militaprimo loco inter magiſtratus ſediſſe, proximeiuxta eum Cancellarium. Sed etiam 3.Reg.4.ca. in ... Regis Saul. viri literati, & ſic Cācellarius præfertur in ordine Magiſtro exercitus, ex quo ille ... eſt multum attendendus in hoc.

Aduertendum eſt, Quòd videtur quod iſti duo præcedere debent Duces, cum de ſententia Ducū apud tales appellatio ſit terminanda. l. ſi quando. Cod. de app. Imo quod plus eſt, dicit Guid. Papæ, quod de ſententia Delphini ad Conneſtabilem, vel Cancellarium appellatur per illum tex. vt in q. ſua 536. ver. 74. Et de inferiori ad ſuperiorem appellatur, imò de pari ad parem non valet appel. c. non ...mus. de conſuet. in 6.

Et de materia, quod de inferiori ad maiorem ſit appellandum amplè per Præpoſitum in rub. de appella. in 6. col. quod an ſit verum de iure ciuili vide Bald. in ſua Margarita. in litera S. ibi ſententia, ver. 15. de quo vide in l. à conſulibus. & in l. præcipimus. C. de appel. & Anto. Nicellum in concordantijs gloſſ. iuris ciuilis & canonici, in 6. concordantia, ver. 41. & 42.

Et quia omnia Regna gubernantur tam per iuſtitiam, quàm bella & arma bellica, quorum requiruntur concurſus, & ita ad inuicem coadunantur, quod vnum eſt ita neceſſarium ſicut reliquum, notatur in proœm. inſti. Et dicit text. in l. 1. C. de Iuſtini. codice componendo. Quòd ſumma Reipublicæ tuitio de ſtirpe duarum rerum, armorum, atque legum veniens, vimque ſuam exinde muniens, felix Romanorum genus anteponi nationibus omnibuſq; dominari tam præteritis effecit temporibus, quàm de propitio in æternum efficiet. Iſtorum etenim alter alterius officio ſemper ...guit, & tam res militaris legib. in tuto colla... ...a ipſe leges armorum præſidio ſeruatæ ...nt, & intra ſe eſt per iuſtitiam, ita extra ſe per militiam reprimendo aduerſarios, per militiam præcipuum decus, & ſtabilimentum totius Imperij, quale eſt militaris diſciplinæ tenaciſſimum vinculum, in cuius ſinu ac tutela ſerenus tranquilluſq; ...æ pacis ſtatus acquieſcit: vt refert Valerius lib. 2. in de diſciplina militari. in prin. Ob quod Mars imperij Romani pater appellatus ibi perhibetur, cum de Lucio Quintio Cincinnato loquitur, cuius militiæ director in præſenti Regno eſt Conneſtabilis, qui ad res bellicas ſecundus poſt Regē eſt, teſte Gaguino ſuarum Chronicarum lib. 4. ca. vlt. ... G. Bened. prædict. in dicta ſua repe. c. Ray. ...gio. & vxorem nomine Adelaſiam. de teſtamen..., quod vt dicit, ibi olim tribunus Celerum (id eſt, militum, qui celeres equos habent) vocat⁹, de ...us initio, nomine & offi. ac poteſtate habemus ... l. 2. §. quod ad magiſtratus attinet. ff. de orig. iur. ... habetur, quod fuit creatus tribunus celerum, ... præerat militibus: & primus fuit Iunius Brutus apud Roma. Huius Iunij Tarq. ſuperbus, excuius cognatione erat, patrem, & fratrem interfecit: Iunium verò Brutum (quod ſtultitiam ſimularet) vita donauit, eique fatuo (quod ipſe idem Brutus apud Halicarnaſſeum de ſe narrat) magiſtratum dedit, vt præfectus Celerū eſſet, fortè ne nullo dicetur honore à cognato Rege affectus. Hic Brut⁹, cum & ingenio excelleret, & prudens, autor erat Regiæ tyrannidis eijciendæ. hinc in d. 2. §. exactis deinde Regib. tribunitia lege Regias leges exoluiſſe dicatur.

Hunc Brutum tribunum celerum ibidem intelligendum eſt, vt dicit Vdalricus Zaſius in d. l. 2. in §. quod ad magiſtrat⁹. in ſua ſingulari repetitione. In veteri teſtamento Princeps militiæ talis vocabatur, vt fuit Holofernes ſub Nabuchodonoſor Aſſyriorum Rege, qui regnabat in Niniue magna, Iudith 1. c.

Et Nabuzardam ſub Rege Babylonis etiā Princeps militiæ vocatus eſt, & poſt Regem ſecundus, Ierem. vlt.

Et ſub Saule primo Iudeorum Rege fuit Abner. 1. Reg. 17. in fi. Et ſub Dauide Ioab: vt dictum eſt. 2. Reg. 5. & 8. c.

Et ſub Rege Syriæ Naaman. 4. Reg. 5. ca. Et ſub Salomone Banaias, 2. Regum. 23. & prædicta dicit ipſe G. Benedict. in prædicta ſua repet. cap. Rayn. vbi ſupra. Vbi dicit vltra quod habet quatuor Mareſcallos ſub ſe, qui olim Romæ Magiſtri equitum ac peditum, id eſt, militum dicebantur: Et de his infra plenius dicam in nona parte, in matē ria laudis, & gloriæ militum, an ſit officium potius reſpiciens militiam, quàm gubernationem Domus Regalis.

NOna conſi. Inter officiarios iuſtitiæ ſunt præferendi Pręfecti pretorio aliorum locorum, vt ſunt Præſidentes parlamentorum Franciæ, qui ſunt honorandi ſecundū inſtitutionem locorum, vbi ſunt præſidentes: & iſti dicuntur cū adiectione locorum Prætorij, vbi ſunt præfecti.

Et quoniam Parlamentum Pariſienſe eſt primum, & primò inſtitutū, ideo Præſidentes in illo quibuſcunque alijs ſecundum ordinem illorū pręponuntur, & anteferuntur: ita quod etiam ex quatuor præſidentibus vltimus præcedere debet primum aliorum Parlamentorum.

Et quod Parlamentum Pariſienſe primò fuerit inſtitutū & erectum, refert Gaguinus in Chronicis Franciæ li. 3. c. fi. prope fin. vbi ita inquit: Parlamentum publicum ad iuſtitiam miniſtrandā Conuentum Franci vocant. Cuius inſtituendi autor ab hiſtorijs non traditur. Id enim cuiuſq; anni definito tempore loco quem Rex deſignaſſet habebatur. Verū, quia hæc generalis ex toto Regno coitio impēſis, & laborib. cōuenientes afficiebat, obſeruatū poſtea eſt, vt ex maiorib. ciuitatis & ꝓuincijs periti iudiciorū, & cōſuetudinis homines ad id munus delecti ius cuique per prouocationem litiganti dicerent. Quæ inſtitutio cum vaga interdum

dum incertaq; commutatis sedibus esset, decreta est Parlamēto apud Parisios curia, & sedes, in qua iudices designati se iugiter sisterent perpetui prouocationum definitores. Qui octog. sunt annua ex Regis fisco stipendia capientes.

Et hi quidem per quatuor curias distributi seorsum considunt, suosque præsidētes habent. In prima, quam Franci cameram vocant, Præsidentes quatuor, & consiliarij triginta causas, & lites audiunt, dilationes, & quæ ad iuris cognitionem attinent, constituūt, leuiora quidem & temporanea finientes.

In reliquis singulis duab. Cameris decem & octo inquisitionibus præsunt, qui enquestarum, id est, inquisitionum consiliarij dicuntur, quib. pręsidentes quatuor præficiuntur.

Horum omnium pars ex clero, parsque ex laicis constituitur, sententias dictant, quas statutis diebus alter præsidentium in prima Curia palam enunciat: idq; arrestum, id est, fixum & firmū vocant, à quo videlicet nemo prouocare possit: qui verò reus sententiam in se excipit, librarum sexaginta Parisiensium multa afficitur. Si quis tamen in iudicio error admissus videbitur, errorem proponendi, & in iudicium eiusdē Curiæ deducendi potestatem habet: nec prius auditur, quàm duplicatam multam deposuerit.

Quarta Curia est eorum, quos requestarū.i. supplicationum Palatij Magistros vocant, apud quos causa eorum tantum agitur, qui Regis obsequijs deputati, vel priuilegio donati sunt. Et ab his quidem iudicibus, qui octo sunt, prouocare ad Parlamentum licet.

At cum in decidendis iudicijs nodus aliquis, & anceps in causa difficultas surgit: Omnium Curiarum, & Camerarum consiliarijs conuenientibus sententia fertur.

Eius Parlamenti tanta semper fuit apud Francos autoritas, vt quæ Rex ipse de Repub. deq; iure, & prouentib. Regni statuerit, ea sine huius senat⁹ decreto non procedant.

Sunt præterea ipsius Parlamēti coiudices dum adesse volunt Franci pares, de quib. supra in 5. parte, in 43. consid. incipiente, licet consuetudo sedēdi, &c.

Atq; vt huius sacrosanctæ concionis Regem autorem certum sit, sic Regia singulis quibusdam annis rescripta eduntur, quib. ad diui Martini diem festum Parlamentum inchoandi iudicibus autoritas datur.

Ad hoc præterea Parlamentū spectant alij supplicationum Magistri, qui Regij Hospitij peculiari nomine appellantur, qui Regi frequentius assistunt Cancellariam sectantes: Et hi post primæ Curiæ præsidentes omnium primi sedent. Hæc sunt verba Guaguini in suis Chronicis, libr. 3. cap. fin. quæ refert de verbo ad verbum G. Benedicti in sua rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Ade lasiam. de test. Vbi dicit, quod sunt tantū octo Magistri requestarum Domus Regię p. ... tempore suo: sed hoc anno Domini 1522. Christianiss. Rex noster Franciscus addidit, & creauit ... quatuor de nouo.

Et fuit huiusmodi Parlamentum fundatum ad instar senatus Romani à Romulo vrbis condere, Tito Liuio primæ decadis libr. 1. teste, in ... in quo erant centum Senatores. l. fi. C. de pet. hæredi. notatur in rub. ff. de sena. & l. 1. C. de ... cis toll. & vocabantur venerabilis cœtus. l. leges C. de legib. & patres conscripti. C. de emend. Iustiniani codicis, in princ. & horum potestas ... amplissima, vt dicit Alb. in d. l. fin. & de his Parlamentis fit mentio in ca. decet. de immu. Eccles. & in c. fundamenta. de elect. & de eius pot... præeminentia in iurisdictione, ꝙ sit æqualis cum rege. Ita quod Rex ex sua ordinaria potestate non potest tollere ea, quæ acta sunt per eius Parlamenta: Imò etiam de plenitudine potestatis ord... tenuit do. meus Ias. in quodam consilio, quod ... cit, quòd aliàs vidi, & legi in suo studio, sed ... non potui habere.

Et potestas Senatorum seu Consiliariorum ... us adęquatur Principi, cum in necem eorum machinantes tenentur l. Iulia maiestatis. Cum dicatur pars corporis Principis. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis, quod tamen contrarium te... ibi Salice. & Gui. Papæ, quæstione sua 344. in fi. ... rebellantes iniustè in his, quæ ad eorum officia spectant, vt rebelles regni puniuntur, in extrauaganti Henrici: Quoniā & sicut à sententia Sen... non appellatur. ff. à quib. appellare non licet. l. ... pręfecti. ff. de minorib. c. anteriorū. 2. q. 5 Nec ... iam ab arresto Parlamenti. Spec. tit. de appella. §. videndū circa fi. facit quod notat Bald. in pr... fforum. & Pan. in rubr. de appellatio. Guido ... quęst. 50.

Et tale Parlamentum non posset alius ... pręter regem in suo regno, vt videtur ... in l. hoc Tyberius Cęsar. ff. de hęred. instit. ... in l. 2. circa fi. in pen. notab. ibi. haren. cum ... illud seu Parlamentum. vbi non est aliquis superior, quoniam cognoscere de appellationibus ... vltimo ressorto, est de Regalibus. cap. 1. quæ ... Regalia.

Et pręsidentes in illis dicuntur pręfecti pretorio, sed cum adiunctione, sicut olim dicebatur præfectus pręetorio Africæ. Et tales sunt in eadem potestate, qua sunt Magistri militum, vt ... suprà. Et pręferuntur omnibus alijs post Cancellariū in Francia, qui simpliciter dicitur pręfectus pretorio.

Et licet hic ante dicatur, ꝙ solus Rex possit habere Parlamentū in suo regno, vnde ergo ... Dux Philippus Burgund. & post eum Carolus eius filius, etiam Dux Burgund. habuerunt Parlamenta in ipso duca. Burgun. vt patet ex consuetudinibus ...

...bris compilatis ab ipso Duce Philip. in proce- ...illarum: & ibi glo. nostra ponit quid dicatur ...lamentum, & multa de his quæ hic ante dicta ...

Sed, cum prædicta sint de Regalibus, scilicet, cognoscere de appellationib. in vltimo ressorto, ...notatur in d.c.1. quæ sunt regalia. quomodo po...rit cognoscere de talibus Dux Burgun. cum sit v...nus ex paribus Franciæ, imo Decanus, & sic reco...gnoscit Regem Franciæ in superiorem, saltem in ducatu. Nisi dicatur, quod hoc fuerit ex priuilegio regio, sed videtur, quod hoc non possit concede...re rex in suo regno: cum quæ sunt de regalibus al...teri committi non possunt, nec alteri concedi, vt ...tenet per plura Luc. de Penna in l. contra publi...cam in 6. col. C. de re mili. Nisi dicatur, quod rex de facili reuertitur ad suam primæuam naturam. l. si vnus. §. pactus ne peteret. versi. idem dicemus. in fi. ff. de pact. Et ideo, cum olim Burgun. fuerit regnum, & sic iura regalia habēs, vt patet in chro...nicis Philippi Bergomensis, in suo supplemento chronicarum, lib. 8. circa principiū. vbi ponit mul...tos reges fuisse in Burgundia, & fuit extinctum re...gnum, & habuit finē. Eo quia deuenit ad manus Childeberti & Clotarij post mortem eorum pa...tris, & Clotildis filiæ regis Burgundiæ eorum ma...tris, à quo tempore amisit nomen regni.

Sed non esset sine dubio, an potuerunt suppri...mere illam dignitatem regalem, & deducere eam ad Ducalem: super quo non insisto, nec aliud dico nisi quod ex quo rex Franciæ adiuncta sibi patria potuit supprimere illam dignitatē regalem. Ideo etiam, si quodammodo exierit extra manus regis Franciæ, posset ipse rex facere & consentire quod fuerit & sit cum illa dignitate quæ antea erat: quia ...ditiones & diuisiones principatuū sunt de iure positiuo, quibus possunt derogare Principes, & in ...tax non est dubium.

Et post prædictos Præsidentes, præsidētes alio...rum parlamentorum præsident in suis locis tan...quam præfecti prętorio: In Parlamento vero Pa...risiensi etiam prȩferuntur consiliarijs illius loci, post tamen alios prȩsidentes, secundum eorum gradum & dignitatem quæ inter primos aliorum Parlamentorum attenditur, secundum dignita...tem parlamenti illius, in quo præsident, quȩ digni...tas in hoc consideratur secūdum prioritatem in...stitutionis Parlamenti. Ita quod præsidens Parla...menti Tolosæ, præcederet alios, & sic deinceps, Et postmodū habebitur respectus quo ad alios, secun...dum prioritatem promotionis, aut dignitatis lo...ci, secundum considerationes superius positas, de prioritate loci & promotionis, secundum quas prædicta declarari possunt.

Posset tamen dici, quod sic fieret vna congre...gatio generalis omnium præsidentiū regni, quod præsidentes Burgundiæ alios à parlamento Pari...siensi præçedere deberent, eò, quia in congrega-tione Principum Dux Burgundiæ tanquam pri-mus par Franciæ & Decanus alios præcedit: vt di-xi suprà in quinta parte in 45. consideratione. Et ibi etiam dixi, quod in consilio seu congregatio-ne vniuersali totius regni Franciæ, quæ fuit facta Turonis, tempore Caroli octaui Regis Franciæ, gentes trium statuum Ducatus Burgund. habue-runt locum incontinenti post Prępositum Pari-sien. Et merito etiam cȩteris sint preferendi in Christianitate, quia fuerūt primi, qui fidem Chri-stianam & sacrum sal susceperunt, & medio quo-rum fere tota Gallia ad fidem Christi conuersa est. Nec in hoc eisdem nocere debet prioritas in-stitutionis in alijs, eò, quia ex quo est ordo quali-tatis, non est curandum de ordine temporis. l. 1. C. de consulibus, lib. 12. Et dixi suprà in prima par-te, in 78. consideratione. Etiam facit, quia si be-ne inspiciatur, alias fuit Regnum amplum & be-ne dilatatum, vt etiam supra dixi in quinta parte, in 45. consideratione: & ideo in memoriam pri-stinȩ dignitatis deberent esse, & collocari in pri-mo loco & ordine, post Parlamentum Parisiense, ante Parlamenta aliarum prouinciarum.

Decima consideratio. Post tales prȩsidentes sunt preferendi domini locum tenentes re-gij seu gubernatores patriarum & prouinciarum, Qui prȩcedunt in auditorio, omnes consiliarios post primum prȩsidentem, & tales Rectores, Le-gati, Vicarij, Vicereges vocari possunt etiam Prȩ-sides secundum Budȩum in l. si in aliquam. ff. de offic. proconsulis.

Licet videretur in hoc esse dubium, ex quo lo-cumtenenti Regio, seu vicegerenti, qui dicitur esse apud nos gubernator patriȩ, talis honor & re-uerentia debeatur, qualis domino. Et sic videre-tur, quod sicut Princeps & Rex noster prȩce-dit prȩfectos prȩtorio etiam in auditorio, quod etiam eius vicegerens seu locumtȩnens, per ea quȩ dicit Philippus Francus in capit. grandi. in quinto notabili de supplenda negligen. Prȩla-torum.

Sed, licet tales quandoq; dicantur in suis literis institutionis, locumtenentes Regij, tamen offi-cium eorum propriè dicitur esse officium pro-consulis, quod est supra omnia alia officia post præfectum prætorio. Cum talis dicatur spectabi-lis, vt habetur in l. præcepit nostra serenitas. versi. illud etiam generali. C. de canone largitionalium titulorum, libro decimo. Et tales, qui apud nos locumtenentes Regij in prouincijs sibi decretis vocantur. Et horum officium magnum est, & præfecti prætorio vice funguntur in sibi com-missis. Nam, si præfectum cæteris dignitatibus antefert, Vicarius ex ipso vicariatus nomine se eius trahere iudicat portionem, dicit leg. prima, C. de officio vicari. & habetur per Lu-cam de Penna. in dicta lege præcepit. in dict. ver.

illud. Et dicit tex. in d.l.1. quod talis repręsentat reuerentiam domini.

Sed videtur, quod ille text. loquatur solum de Vicario præfecto prætorio, prout videtur sentire Luc. de Pen. in l. eos qui. C. de comitibus qui prouincias regunt, lib. 12. Ideo secus de his qui sunt Vicarij principis, cum tales vna & eadem persona reputentur. c. 1. de officio Vicarij, lib. 6. & hi ordinariam iurisdictionem habent, & causas audiũt per querelas simplices subditorum, & generaliter quç in principali statuta sunt, in vicario repetita intelliguntur. l. diffinito. ff. de peculio. 93. dist. c. vlt. vbi est hoc verbum, locum tenens. facit text. in ç. 1. de officio vicarij, in 6.

Et tales, qui prouincias gubernant seu administrationem & gubernationem habent inter comites primi ordinis gaudent priuilegio Vicariatus, vt est tex. & ibi Luc. de Pen. in l.1. C. de comitibus qui prouincias regunt, lib. 12. Personam enim Principis tales repræsentant. l. etiam eos. ibi: qui imaginem principalis. C. de appella. Inde cum tales personam Principis repræsentent, debent omnes ei parere & reuerentiam exhibere. text. in ca. præcipimus. 63. distinct. & ibi gl. ordinaria de hoc, & glo. 2. in c. cum olim magister. extra de offi. dele. quæ dicit per d. c præcipimus. & per c. primum. 94. dist. quod delegatos honorare debemus tanquam ipsum delegantem, vt notat Goffredus in summa, de ma. & obe. §. reuerentia debetur. in fi. & no. Spe. in tit. de legato. §. 2. ver. honorandus autem est legatus. & probatur in c. sanè. 2. in prin. extra de off. deleg. facit totus titulus, de off. eius qui vicem alterius gerit. & maximè in d. ca. præcipimus. Quia omnis legatus est honorandus, & plus, & minus, secundum locum illius, cuius legatione fungitur, & vide antè in prima parte, in 6. consideratione vers. 6.

Et ideo, legatus Principis maioris, præcedere debet legatum Principis minoris, licet ipse vt priuatus esset inferior. Inde dicitur, quod si subditum honoro; videor dominum honorare, vt dicunt And. de Barrulo, & Ioannes de Platea in l. fi. in fin. per illum text. C. de re militari, li. 12. & Cæpolla in tractatu suo, de impera. militum eligendo. in vers. pro Impera. in 3. & 4. col.

Ideo videtur dicendum, quod prædicti domini gubernatores seu locũtenentes Regij in suis prouincijs sibi deputatis, præcedunt præsidentes, prçterquam in sede iudicãdi in auditorio Parlamenti propter rationem positam infra in 24. consideratione incipiente: gerentes magistratum. De potestate tamen seu autoritate proconsulum, quib. videntur adaptari gubernatores patriarum, videatur Purp. in l. 1. in 26. coll. ff. de offic. eius cui mandata.

VNdecima consideratio. Post hos præsidentes sunt hodie octo magistri requestarum, vt dictum est supra in secunda consideratione proximè posita, qui regi frequentius assistunt Canc lariam sectantes, & hi proprie magistri reque rum hospitij regis vocantur, qui post primæ Parlamenti Parisiensis præsidentes, omnium mi sedent in ipsa curia Parlamenti, vt G. Be cti in rep. sua c. Raynutius in verbo, & vxorem mine Adelasiam. extra de testamentis.

Hi enim præcedunt omnes consiliarios regni, in quacunque Curia Parlamenteaassi & in omnibus assistere possunt, tam in curia lamentali Parisiensi, Diuionensi, Tolosani degalensi, Rothomagensi, Aquensi, qu napoliten. Quæ omnes curiæ habent presid post quos assistunt dicti magistri requestarum dicuntur referendarij, id est, aduocati sac tij: Cum petitiones supplicantium coram P pe proponant, & referant: vt de glo. & Ia. de Be so in auth. de referendarijs. collat. 3. & tales stros requestarum vocat Ia. Rebuf. in l. eos C excusatione munerum. lib. 10. referendarios vide etiam Spe. in tit. de supplicatio. §. 1. post cipium. vbi ponit qui sint referendarij.

Et, non debent esse vltra octo, vt dicit tex auth. Ex quo, ex illo textu, fuerunt antiquæ Gallia solum ordinati & instituti octo. Nunc (vt dixi in præcedenti consideratione) sunt uem. Et licet inhibeatur, ne fiant vltra octo men fiant, deponi non debet supernumerar dicit ibi textus & Angelus de Perusio, & glo seu commentator regularum cancellariç Iul pæ secundi in tertia parte.

Et, vt dicit ibidem text. tales sunt spectab prout est præses prouinciæ (qui apud nos in tis locis dicitur balliuus, & in alijs locis & pro cijs senescallus) vt est glo. in §. cumq; hoc. in verbo, ex quæstori. in proœ. institutio. Qui maius Imperium omnibus post Princip beat, vt dicit tex. in l. præses prouinciæ man offi. præsid. l. ideo. ff. de offic. proconsu Imo nec quicquam est in sua iurisdictione nõ per ipsum expediatur: Tamẽ prædicti requestarũ, præferuntur illi, & præsidẽt in suis iurisdictionibus. Et hoc est, quia, quidam, prçsides prouinciç sunt solum vt est tex. in l. fi. C. de decurio. lib. 10.

Et obseruatur in tota Gallia, in quibus locis sint, si velint tenentes locum præsid basillui seu senescalli, expediunt ca datus, seu balliuatus, aut senescalliæ: & pè fieri per nobilem ac sapientem virum num Dionysium Poillot, Iurium docto gistrum requestarum, quando accedebat ciuitatem Heduen. causa habitandi, & tes visitãdi, postquam tres menses in curia rat, vt moris est.

Et tales, post longam exercitationem officiorum, vocari merentur comites, vt dic de Platea. in d. l. eos. C. de execu. munc. lib. 1

…l.fi.de decur.C.eo.lib. vbi ipse Io.de Platea po… 12.dignitates quæ liberant quem è decuriona…, curia,& patria potestate.Inter quas est dignitas …referendariorum, quorum officium est responsa principum peragere & signare, vt ibi.

Et talis sunt exempti seu eximuntur à muneribus, subsidijs, impositionibus seu tallijs.d.l.eos.& Io.de Plat.in locis præallegatis. Budæus tamen,& & post eum Pyrrhus in suo tractatu de magistrat. Romanis lib. 1. magistros requestarum & proximos sacrorum scriniorum comparauerunt, quod non credo tales esse, sed potius esse, les secretaries … mandamens, qui sunt quatuor tantum, aut tres ordinarij.

Tales autē hodie apud nos habent iurisdictionem ordinariam, qua tenent seorsum à curia in quadc officijs Regijs cognoscunt, ab eis tantū appellatur ad Parlamentum. Et ita decisum fuit arresto, anno domini 1384. vt refert Aufrerij in tract. arrestorum.cap.43. & G.Benedicti proximè dicta repet.in repetition. ca. Raynutius.in gloss. & vxorem nomine Adelasiā. in additio. extra de testamentis.

DVodecima consid. Post prædictos præsidentes,& magistros requestarum, sunt cæteris a… quibuscunque officiarijs, dominis & Principibus præferendi cōsiliarij curiæ Parlamenti in suo auditorio & curia, cum distinctione seu modificatione quadam: videlicet, Quoniam in Parlamento Principis solent esse consiliarij Ecclesiastici & Seculares, Vt Ecclesiastici à dextris, & seculares & … à sinistris,& quilibet in suo loco & ordine ses… secundum ordinem promotionis, vt qui primo promotus ad tale officium, primo sedeat in suo loco & altiori, dixi supra in pluribus locis.

Et, quo ad hanc considerationem, Quod consiliarij tales preferantur alijs, patet, Quoniam sunt senatores,& loco senatorum sunt, vt supradictum … in 9.consi.huius partis. Cum ad instar senatus Romani fuerint instituta Parlamēta, in quo sunt senatores seu consiliarij, & tales sunt propriæ curiæ maximæ, vt Parlamentorum Principis: ex quo … quælibet ciuitas habebat senatum suum, vt … autentic. de natura. liberis in curia deputa.in … vt dicit Luc. de Pen.in rub. & in l. omnes. la primiere.3 col.de decur.C.lib.10.

Et tales in corpore Reipublicæ obtinēt locum … ex quo Imperator inter senatores connumeratur, vt est tex.in l.ius senatorum.& ibi Luc.de …C.de dignita.lib. 12.

Et de corpore Reipublicæ, quomodo regatur, … per quos regi debeat, vide eundem Lucam. in … secunda.C. de apparito.proconsulis & legati, … lib. …

Et talibus nō possunt indici munera, per quoscunque iudices cuiuscunque autoritatis sint, Imo … eis est mandandum, hoc solum per principem fieri debet. l. nemo præfectus. C. de dignita. libr.12. Nec bona eorum contribuere debent in sumptibus operum publicorum, quæ præsides prouinciarum in ciuitatibus iubent fieri, vel ædificari. l. quoniam diuersi iudices. & l. senatorum substantias. C. de dignita. ex quo male faciebant ciues Diuionenses, qui volebāt compellere senatores seu consiliarios Parlamenti Diuionensis, ad aliqua munera oppidi Diuionen.

Et sub his senatoribus, comprehenduntur Patritij & Consules vsque ad omnes illustres, quia hi soli possunt dicere sententiam in senatu.l.fi.§.1.ff. de senato.

Aduerte tamen, quod appellatione populi cōtinentur etiam Senatores. notatur per Inno. & alios in c.sedes.de rescriptis. Et horum magna est authoritas, vt l.humanum.C.de legibus. glo.in §. constat autem, in verbo, sed & plebiscita. Instit.de iusti.& iur. Et hi possunt facere legem.l.non ambigitur.ff.de legibus & senatusc. Notatur per Ioan. Fabri in l.fi. C. de senatoribus. Hodie tamen cum condere legem sit vnum de reseruatis Principi, & sic solus Rex in suo regno leges componit, ipsi vero consiliarij bene condunt circa ordinatiua litis, aut reformant stylum curiæ, aut addunt.

DEcimatertia consid. erit. Quia offendentes tales consiliarios Principis committunt crimen læsæ maiestatis. l. quisquis, C. ad legem Iuliam maiestatis. & vide Guidonem Papæ. q. 344. in fin. & dixi supra in 9.consid. huius partis. Quæritur, si dicatur vni ex talibus consiliarijs, Si non esset ob reuerentiam officij tui & Regis, bene te castigarem, dicit ille, non respicias Regem: nec cures de officio, sed defendas te si potes, & deponit vestes & Insignia Regis. Iste eum acriter verberauit, num quid in pœnam verberantis senatorem aut officiarium regis incidat? Videtur quod non. ar.l.quāuis.ff. de in ius voc.& quia hic videtur cessare interesse partis, ergo & regis.l.2.ff.si quis in ius vocatus non ierit.& hanc opinionem tenet.G.de Cug.in d.l.quamuis.

In contrarium videtur facere l. 2.§.vsque adeo. ff.de iniurijs.Eo, quia ille à se abdicare non potuit officium Regis.l.legatis.ff.de offic. proconsl.l.fin. C.de defensciui.& hanc opin. tenet Io. Fabri in l. seruus. C. de pœnis. & ita tenui in commentarijs nostris super consuet.ducatus Burgund. in tit. des iustices.§.septimo, in glo.simple rescousse. versic. 7.conclu. Hanc quæstionem examinauit Alberi. in suis statutis.quęst.43.sed nescit in quam partem inclinare.

Et senatores dicuntur à senio, eò, quod solum senes ad tale officium eligi debent. quorum institutionem Romulus Romanę vrbis conditor primo inuenit, vt supra dixi in d. nona consid. huiusce partis. Et ideo sapienter dicebat Inno. & Bal.in cap.primo, de renun. quod plus valet vmbra se-

bra senis, quàm ensis iuuenis. De quorum senium præeminentia vide G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in verbo adiectæ impub. de testamen. & dicam latius infra.

Et ideo, nescio quid dicendum de quibusdam consiliarijs nostri temporis, nouiter institutis & creatis in parlamentis, quos video ad dignitatem promoueri in ætate xx. aut xxv. an. mediãte pecunia, aut alia vi nescio quali: Nisi quod difficile sit, Quæ malo inchoantur principio, vix bono peragantur exitu. Ex quo male omnia gubernentur, non potest aliud dici nisi quod, Consilium iuuenum, Roboam fecit egenum. 3. Reg. 12. mihique propono ver. se. morales:

Roma vetus veteres cum te rexere Quirites,
Nec bonus immunis, nec malus vllus erat.
Defunctis patribus successit praua iuuentus,
Consilio cuius præcipitata ruis.

Et quod consilium senum sit cõsilio iuuenum preferendum, & magis laudandum, vide G. Benedicti in loco hic ante allegato. Dicta & temporis nostri gubernacula taceo, cum omnibus sint nota, & melius est in his tacere, quã male loqui, cum ex plurimis pauca exprimere sufficiat. Et, quia hic materia senum & iuuenum nõ se offert, nisi quodammodo extraordinarie, non aliter insisto.

Ex duabus proximis considerationibus infero vnum, Quod curia Parlamentalis Francie, est prima & principalis omnium curiarum, & sic, si per modum curiæ congregatæ & conuocatæ incedat, & in actu, in quo tota curia repræsentatur, præcedet omnes alias curias. Et licet generales Franciæ, aut præsidentes in camera computorum videantur esse maioris dignitatis, quam cõsiliarij, de per se, cum sint primi & præsidentes in eorum curia: Non tamen in congregatione prædictarum Curiarum debent præcedere consiliarios curiæ Parlamenti: Imo, nec grapharios eiusdem curiæ, ex quo tota curia tenet primum locum honoris, omnes Curialistæ seu ministeriani illam sequuntur, & sic præcedunt etiam ipsos præsidentes computorum, qui sunt de secunda curia, & sic de secundo loco honoris: argumento eorum, quę supra deducta sunt in quarta parte, in 32. conside. Vbi dixi, quod Canonici Ecclesię cathedralis, qui non sunt in tanta dignitate de per se, quantum Abbates, si tamẽ incedant processionaliter in cõgregatione Ecclesiæ cathedralis & aliarum, præcedunt Abbates, & quæcunq; alia collegia, cuiuscunq; præeminẽtiæ, exemptionis, aut priuilegij fuerint, cum sint primo de loco honoris. Ex hoc ergo infertur, quod domini computorum, si vellent incedere, æqualiter cum Curia Parlamentali errarent, cum vellent attentare id, quod nocuit Lucifero, quia vellent fieri similes Altissimo, quod naturæ repugnat. Sed adhuc non est sine dubio, an debeãt precedere præsidem prouinciæ, vt infra in secunda proxima consid. seq. dicitur. Ex quo ad minus clarum est, quod etiã præsidentes computorum, [...] per se, non possunt præcedere dictos consiliarios [...] cum consiliarij sint illustres, prout & Quæstores [...] sed hodie sunt de priori loco honoris, in qu[...] iam secundus est maior primo loci honoris [...]

Decimaquarta consid. Inter hos consiliarios [...] quia sunt quidam in magno consilio [...] quod dicitur Cõsistorium, alij sunt in Parlamentis, quæ dicuntur tribunalia, est magna alterca[tio] de præeminentia istorum, videlicet, qui istorum sint præferendi: Et quia Montaigne & Nic[olaus] Boerij satis super hoc insudauerũt in tractatu [...] fecerunt de authoritate magni consilij, ne [...] eorum transportem, & ne etiam volendo pla[...] tollere aliquos ex his, ad dicta eorum me re[...] ex quibus vnusquisque cogitare potest, & cla[re] cidere, quis illorum sit præferendus, & in [...] locis.

Decimaquinta consid. Cum vt satis cla[...] hac parte fit mentio de statu Iustitię [...] regnum in se durare non potest: cum, vt ait [...] lib. 4. de ciuitate Dei. Quid enim sunt regna [...] latrocinia, vbi nõ est iustitia? & qua impera[...] maiestatem oportet esse armatam & decora[tam] vt habetur in procemio institutionum, & in[...] tius dicam.

Et neuter istorum statuum Iustitiæ scilicet, [...] militiæ, sine pecunia consistere potest. Vnde Phi[...] lippus animam Reipublicæ esse dicit pecunias, (de qua plene in finali parte, in 54. conside.) cum nummus profecto pro his omnibus quibus h[o]mo indiget fideiubeat, & de publicis pecunijs of[fi]ciarijs iustitiæ, salaria & militibus stipendia, a[s]signari debet, de quibus viuunt. ne subditos co[n]cutiant, aut deprędentur, secundum quod [di]ctum Luc. 3. Neminem concutiatis, neque cal[um]niam faciatis, sed estote cõtenti stipendijs [...] Ideo introductus est tertius status in Francia [...] omni parte mundi, qui est status thesaurar[...] qui à quęrendis & conseruandis pro Rep[ublicæ] vtilitate pecunijs, olim Quæstores nomina[ban]tur. vt supra in præced. part. in 18. consid. [...] thesaurarios. Et olim primus honoris gra[dus] Quęstoris erat, vt dicit Cicero in orationibus [...] hodie tales apud nos sunt generales Franciæ [...] habent sub se thesaurarios, qui tamẽ [...] sub Camera computorum, vt refert G. Bene[dictus] in repet. cap. Rayn. in verbo. & vxorem [...] Adelasiam. nu. 510. extra de testam.

Sed, quoniam hic solum intendo facere [...]tionem de magistris computorum (cum [...] Iudices officiarij iustitiæ) ideo reliquis [...] sis dicendum videtur, quod præsidentes com[pu]torũ hodie sunt subrogati loco procuratoris Cæ[saris], cuius officium consistit de iure in iudicando [...] l. 2. C. si aduersus fiscum. & qui cognoscit de rebus tangentibus, & venditionibus fiscalibus [...] dominio Principis, vt habetur in rub. vbi [...]

bles,& in l.fi.C.si aduersus fiscum. Et iste dicitur comes rerum priuatarum.l.si quis.& in l. vniuersi.C.vbi causæ fiscales. Ex quo textu sumendum est, quod præses prouinciæ est maior præsidente computorum.facit l.4.C.de officio præsidis, imo per illum text.d.l.procurator. non habent potestatem condemnādi aliquem ad pœnam, quod tamen hodie vsurpant ex potestate (vt dicunt) sibi à Rege concessa.

Dicunt tamen aliqui, quod cum sint illustres, vt l.2.C.de officio Quæstoris.etiam comes rerum priuatarum, vt est text.in d.leg. si quis. & præsides prouinciarum tantum clarissimi, vt suprà ista parte,in quinta conside. quod debent præferri illis, sed illi text. loquuntur tantùm de Quæstoribus, qui dicuntur generales finantiarum apud nos, & sunt illustres: ideo tales præferri possent præsidib. prouinciarum, sed non præsidētes computorum, qui tantum dici possunt spectabiles, vt dixi in præceden.par.in 17.consid.incip.de alijs officiarijs, ex quo sunt in loco procuratoris Cæsaris, vt ante dictum est.

Et iste procurator Cæsaris differt à procuratore fisci: Quia procurator Cæsaris est ille, qui administrat redditus prouenientes ex bonis, quæ Princeps habet tanquam bona priuata, vt est dominium. Procurator autem fisci est ille, qui administrat bona Principis, quæ cōuertuntur in vsus publicos: vel vt dicit Pau. de Cast. in l. 1. C.vbi causæ fiscalis, quia officium procuratoris Cæsaris est, quod consistit in iudicando, d.l.2. C. si aduersus fiscum. vt sunt domini computorum. Nec consistunt in pœnarum impositionibus. l. 1. ff. de officio procurator.Cæsaris. Et iste est, de quo hic ante dictum est, qui est preses in camera computorum, qui aliquando officio præsidis vtitur, prout dicit tex.& ibi Salicet.in l.procurator. C.vbi causæ fiscales. Procurator vero fisci agit, & quandoque vocatur curator Reipublicæ. l. curator. C. de modo multarum. quandoque logista, id est, rationalis. d. l. curator. & de isto infra dicemus in hac parte, in 34.consi.vbi fit mentio in quo loco sedere debeat [illegible] aduocatos.

Etiam de prædictis magistris computorum videatur Bud.in ti.ff. de offi.quæst. & illos præfectos ratiocinorū vocat. Ia. Rebuffi vocat eos magistros scriniorum, vt habetur per eum in rubr.C.de magistris scriniorum, lib. 12.& dicit eos esse spectabiles. Pyrrhus vero in tractatu de questorijs magistratib.dicit, quod Imperator eos vocat præsidentes sacris ærarijs per tex.in l.vlt.C.de aduoca.fisci. Ab eorum tamē sententijs appellatur ad Parlamentum, ex quo sunt inferiores dominis de Parlamēto. Cum nō oporteat ad compares iudices appellationes referri, sed à minore iudicio in maius tribunal ascendere, vt dicit tex.in auth.de appella. & intra quæ tempora.§.illo videlicet.colla.4.

Et in ista camera computorū, sunt alij officiarij, qui dicuntur tabularij, quibus æquiparantur clerici cameræ computorum (quos audientiarios vocamus) de quibus per Ia.Rebuffi.in l.instar. C.de iure fisci, libro decimo.

DEcimasexta consid. In supremis Curijs, tam consistorialib. quàm parlamenteis sunt grapharij, hoc est scribę. quæ etiam habent dignitatē vltra alios sedēt regalium, & inter hos primi sunt cum spectabiles dici possunt, & sic videtur quod procedere debeant præsides prouinciarum, hoc est Balliuos & Senescallos, quod non est dubium in loco eorum iurisdictionis, sed non in loco iurisdictionis magistratus dictorum Balliuorum, Quoniā ibi quoscunque præcedere debent, pro quo.l.4. ff. de officio præsidis. & infra hac parte dicetur, & in 24. consid. vbi dicitur quod gerentes magistratum generaliter in suis iurisdictionibus, cæteris sunt præferendi. Et, vt dicit Iacobus Rebuffi in rub.C. de magistris sacrorum scriniorum, li.12. secundum Bal.& And.de Berrul. magistri scriniorum sunt notarij magnæ Curiæ principis, quibus potest æquiparari magnus notarius magnæ Curiæ Parlamenti Parisijs, qui vulgo vocatur grapharius vel notarius principalis principis. Quod tenet registrum seu regestum literarū, & tales dicuntur proximi sacrorum scriniorum. Sed pro clariori intelligentia horum graphariorum, seu scriniorum, sumenda est doctrina Iacobi Rebuf.in l.1.C. de proximis sacrorum scriniorum, libr. 12. Vbi dicit, quod tria sunt scrinia, siue cameræ, in quibus reponuntur scripturæ Principem tangentes: In vno scrinio, seu camera ponūtur epistolæ seu literæ quæ per Principem alijs mittuntur, seu ab alijs mittūtur principi. Et istud est officium secretariorum principis, de quibus supra dixi in par. præcedent.

Et licet plures in curia principis secretarij instruantur, tamē vnus est magis secretus & continuus principi, qui est & reputatur præpositus huius sacri scrinij: quia præponitur alijs scriniarijs, hoc est alijs secretarijs. Etiam vocatur proximus, quia plus se approximat & appropinquat principi, quā alij secretarij: & qui habet principalē custodiam vnius scrinij seu cameræ, vbi tales sunt scripturæ, & literæ reponūtur, cum talis sciat arcana, & secreta principis, vt l.proximos.C. de proximis sacrorū scriniorū. & est apud nos hodie & à multis annis, scilicet à tēpore Caroli VIII. vsque nūc dominus Robette qui præest & semper præfuit in talib. omnib. secretarijs regni, & merito, cum non fuerit repertus excellentior eo in talibus.

Vel vt dicit idem Rebuffi, erat aliquis istis literis custodiendis præpositus per principem secundum scrinium suæ cameræ, vbi tales sunt scripturæ & literæ positæ, cum talis sciat arcana & secreta principis. Et dicitur scrinium locus vbi solent libri vel chartæ recondi, tāquam cancelli quidā, vt in l.librorū.§.libris.ff.de leg.3. Et sic cū in pala

tio summo erant duo latercula, puta magnum & minus, id est, quę camerę, magna & minor, & istud erat minus laterculum, seu minor camera, in quo vnicum erat scrinium, in quo sacræ dispositiones recondebantur: hoc est, Principum legales constitutiones, seu ordinationes vna cum codicillis, hoc est literis officiorum imperialium quorumcunque, etiam militarium recondebantur, vt facit tex. in §. 1. in auth. de mandatis Principum. col. 4. vbi optimus tex. Et quod codicilli militarium officiorum ad solicitudinē pertineant Quæstoris in eodem minori laterculo, vide tex. in l. 1. iuncta. l. 3. C. de officio Quæstoris. Et quod cum legalibus libris codicilli, id est, literæ officiorum debeant obseruari in ipso minori laterculo, vide text. in d. §. 1. ibi: vna cum codicillis. in authen. de mandatis Principum. Quod quidem laterculum, de quo in illo §. primo, scribitur, erat minus. quod apparet ex l. 1. C. de officio Quæstoris, & sic in illo minori laterculo erant tantum illa duo scrinia, quæ pro vno habebantur, vt dictum est. In laterculo vero maiori, erant tria scrinia, vt statim dicetur, & in hoc laterculo minori erat vnum quod erat distinctum duobus, vnum pro libris legalibus, alterum pro codicillis: licet vt videtur tenere Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuum, in tit. de quæstore palatij, & Cancellario Franciæ, quod non distincti essent scriniarij librorum Principis, & codicillorum, sed permixti essent tantum quatuor scriniarij libris & codicillis deseruientes in scribendo & dictando, & reuoluendo, & excipiendo, seu registrando, qui quatuor antiquarij (vt putat idem Cothereau) sunt, de quibus loquitur text. in l. hac parte. C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. Mouetur. Nam ibi dicitur ꝙ quatuor antiquarij scriniorum seu secretariorum memoralium segregabantur à generali scrinio memoriæ, & ei non obsequebantur, sed specificè erant istorum antiquorum quatuor scriniariorum partes. Et isti quatuor antiquarij habent permixtum munus ad obsequendum libris & codicillis: qui quidem antiquarij dispositionum adæquantur nostris commendatorijs secretarijs, quibus dictatio & transcriptio codicillorum seu literarum regiarum incumbit. Alij verò sunt secretarij Libell. Alij memoriales. Alij epistolares, de quibus ibi amplè p Petr. Cothereau. Sed talis triplicitas apud nos obseruatur, cum tantum apud Principem & in aula ipsius ad illi deseruiendum, seu obsequendum sint prædicti quatuor antiquarij qui dicuntur, les secretaires des commandamens.

Alij vero, qui obsequuntur, & deseruiunt tantum consistorio, & sic cancellario (qui est principalior illius) & in his, quæ concernunt iurisdictionem seu iustitiam, non in his quæ concernunt res priuatas Principis. Et isti sunt de magno laterculo, seu magna Camera, in qua sunt tria scrinia memoriæ, scilicet, epistolarum, & libellorū. Ista probantur in l. 1. 2. 3. & 4. C. de proximis sacrorū scrin. Et de primo scrinio, vbi reponebantur literæ, d... hic ante: de secundo vero, vbi reponebantur s... pturæ libellorum, & cognitionū, potest p... emplum, Parisius in Camera Parlamenti, vbi ... ponuntur tales script. qui magistri Parlament... cuntur, sunt ibi plures, sed sunt ibi quatuor pr... dentes, qui prępo nūtur alijs magistris Parla... & habent ibi præsidentiam, qui possunt appe... vno respectu præpositi huius sacri scrinij, h... cameræ Parlamenti, & hoc etiam iure voca... proximi, quia magis se approximant Prin... Sed quia istud exemplū non est bene conue... Ideò aliud ponit magis quadrans, scilicet ... phario Curiæ Parlamenti, qui præponitur & ... est omnibus scribis illius Curiæ, & sunt tres p... cipales: Vnus qui dicitur grapharius ciuilis. A... criminalis. Alius præsentationum. Et sub eis ... alij quatuor, qui in absentia eorum sign... libet illorum principalium habet suum scrin... seu suam cameram, quam burellum vocant.

Et ibi vocantur præpositi dictę camerę, ... gistri dicti Burelli, seu proximi sacrorum scri... rum, vt dicit Iac. Rebuffi. in dicto loco.

De tertio vero scrinio, in quo sunt magistri ... putorum præpositi, non hic repeto, cum ... xerim.

Aliud est scrinium in Palatio Regio Parisiis ... Camera, in qua sunt repositæ scripturæ tangen... antiquitates, & notabiliora facta regni, quod ... nium vocatur Camera thesauri: & destinatur ... Vnus principalis præpositus, seu præsidens ... gubernatione seu custodia illius cameræ, ten... clauem principalem illius cameræ, & pon... lijs etiam habentibus alias claues illius: & qui ... iam proximus vocari potest, cum se magis app... pinquat regi quam alij. Et tales proximi seu ... positi sacrorum scriniorum, eisdem honore ... gnitate funguntur, quibus Vicarij Princip... ex eo tempore, quo officiū proximatus ... epti. l. 1. C. de proximis sacrorum scrin. lib. ... isti possunt salutare Principem, & sedere ... cio cum iudicibus. l. in sacris scrinijs, la prima ... proximis sacrorum scriniorum, C. eod. lib.

Et aduerte, quod isti secretarij proprie sunt a... iutores Cancellarij, vt dicit Petrus Cothere... suo schedulari magistratuum. c. de auditore ... cipis, & debent esse septem, vt ibi dicit, vt ... in l. comperimus, C. de proximis sacrorum ... niorum. Quorum primus inter omnes ... tiarius apud nos, qui æquiparari potest ... ximo. de quo in l. peculiari. C. de proximis ... rum scriniorum. qui dicitur prior illorum q... rant adiutores questoris.

DEcimaseptima consid. Post principales officiarios supremarum Curiarum videndum est de alijs pluribus iudicijs ordinari... qui sunt apud nos. Et primo de præsid...

...

...tis. quia quibusdam adaptatur præposito Parisiensi, & Tholosano. Dum volunt adaptare viguerio Tholosæ, quod non credo: sed in quãtum posito præposito Parisiensi, videtur quod sit magnæ authoritatis, dignitatis, & excellentiæ, cum præfectus vrbis sit illustris, vt supra ista parte, in 2. consi. dictum est. Ideo etiam præpositus Parisiensis illustris esse debet per huiusmodi adaptationem, & tales æquiparantur de iure præfecto prætorio. l. 1. C. de præfectis prætorio siue vrbis, &c. lib. 12. Dicit tamen Purpuratus in l. 1. num. 96. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. quod huius præfecturæ simulachrum apud nos non videtur, cuius iurisdictionem ad prætorem translatam esse autor est Fenestella. Capitanei tamen ciuitatum, qui apud nos videntur, quorum tanta non est potestas, vt tradit Ia. Rebuffi. in 1. col. 2. in fi. C. de mulierib. in quo loco, &c. lib. 10. huic præfecto vrbis non sunt æquiparandi. Ego autẽ dico, quod huic possit æquiparari capitaneus iustitię Mediolani; cum præfecto prætorio æquiparetur: cum ab eo, prout nec à præfecto prætorio appellatur. Et ita vidi tempore, quo assistebam magnifico dom. Roberto de Pardines capitaneo iustitiæ Mediolani, tempore, quo illustris dominus Carolus de Ambasia erat locumtenens generalis in Italia, pro Christianissimo Francorum rege.

DEcimaoctaua consideratio de prætoribus tractat, qui sunt spectabiles, vt supra ista parte in 4. consid. dixi, & tenent omnes in l. 1. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. sed quib. adaptari possint incertum est, cum tales Prætores potestatem haberent legem condendi, seu ius quod honorarium appellabatur. §. prætorum. instit. de iure naturali, gentium & ciuili. Et in vrbe prætor à præessendo nominatur, cui consulum insignia concessa sunt, vt tradunt Pompo. Lętus & Fenestella, lib. de magistratibus cap. 19. Et vt Varro scribit, prætor dictus, quia iura pręiret: quia iura condere, vt iam dixi, & abrogare instituta solus ... & in causis ciuilib. criminalibúsue summum imperium obtinebat, vt tradunt Moderni, maxime Zasius. in l. 2. §. cumque consules. ff. de orig. iur. Ideo dicit Purpuratus in d. l. 1. num. 204. quod Bar. merito eum æquiparat senatoribus & præfecto prætorio in l. omnes populi. 4. q. 1. prin. ... ff. de iusti. & iur. & ideo non videtur, quod ... essent similes, cum solum ibi loquatur de prætore vrbis, vt dicit d. meus Iaso. in d. l. 1. ex quo male videtur æquiparari Ducibus, Marchionibus, Comitibus: & Episcopis, qui non possint eo modo statuere. cap. cum inferior. extra de maio. & obe. & hoc nisi essent Vicarij Principis vel præscripsissent iurisdictionẽ; merum & mixtum imperium, & principi reseruata, vt declarat Aretinus in l. stipulationum aliæ, in prin. colum. pen. ff. de verb. obl. quo casu tales essent illustres, vt dicit idem Purpuratus in d. l. 1. num. 205. vbi facit illam differentiam inter prætorem vrbis, & alios, quam etiam facit Bald. in l. recept. C. de non numerata pecunia. Et ideo (vt idem Purpuratus ibi, in sequen. numero voluit) difficile videtur reperire inter magistratus nostros, qui æquiparetur huic prætori, quicquid de potestatibus nostri temporis dicant Bal. & Barbatia in rubr. C. qui admitti. Maximè quia nullam habent autoritatem, nisi quatenus eius est attributa per statuta, seu rescripta constitutionum, vt tradit Bal. in authen. cassa. coll. 1. C. de sacrosanct. Eccles. quamuis large omnis magistratus possit dici prætor, vt dicit Bal. in l. fin. in 1. q. C. de ædilitijs actio. & Decius in l. vbicunque, per illum tex. ff. de reg. iur. Huic prætori vrbis ita possent adaptari præpositus Parisiensis, & viguerius Tholosanus, sicut præfecto vrbis: nisi in hoc, quod non habent autoritatem condendi ius, nisi in his, quæ respiciunt stylum iurisdictionis eorum.

DEcimanona consid. Præsides prouinciarum per Spe. in rub. de iuris. omn. iudi. ver. minimi. & Bar. in l 1. à quo ibi nemo discrepat. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio. tantum clarissimi dicuntur, & in quarto gradu, qui dicitur minorum, ponuntur. Et quod præses prouincię sit clarissimus, vt est text. in l. 2. in fin. C. de delatoribus, lib. 10. Et talis etiam est rector prouincię bonus. tex. in l. memini. §. 1. C. de aduoc. diuer. iudi. & qui apud nos dicitur Balliuus, & in multis locis Francię, senescallus, qui quidem rector prouincię dicitur clarissimus, vt est text. in l. vni. §. sin autem post. C. de raptu virginum, &c. & dixi supra ista parte, in 5. consid. Nec tenuis est hic titulus, vt dixit Purpuratus in d. l. 1. num. 258. maximè in superlatiuo positus. Cum dictio clarus, sit figurate posita, & pro insigni atque excellenti accipiatur, cumque denotet, qui veluti fulgore quodam famę, resplendet, Ita, vt perinde sit, ac si dicatur excellentissimus pręses prouincię, & dicitur iudex ordinarius. tex. in l. eos, in prin. C. de modo multarum. & in l. omnes. §. primo. C. de Episcopis. Et licet multa iura dicant præsides clarissimos, per hoc tamen non excludunt, quin esse possint in superiori gradu Nam etiam senator dicitur clarissimus. text. in l. 2. C. de his qui veniam ætatis impetrauerunt, qui tamen in primo gradu superillustrium positus est. supra, in hac parte, in prima consideratione, ad finem. Et præfectus prætorio clarissimus appellatur. Et pro hoc, Purpuratus allegat auth. de Belisario vicario consulis. coll. 3. sed puto voluisse allegare in auth. de mensura ordinandorũ, in fin. collat. 3. quem tamen fore illustrem, nemo vnquam dubitauit, vt etiam dictum est in hac parte, in secunda consideratione. Et prætor dicitur clarissimus in l. 1. in princ. C. de tutoribus vel curatoribus illustrium, &c. qui tamen inter spectabiles ponitur, vt in consideratione præcedente dixi. Etiam proconsul dicitur clarissimus, vt in l. & si seuerior. C.

rior. C. ex quibus causis infamia irrogatur. & tamen spectabilis est, & superius ista parte in d.4.cōsid. probatur. Similiter Comites dicuntur clarissimi, in l.1.C. de aduo. diuersor. iudic. & tamē prædictos monstrauimus esse spectabiles supra in 5. par. in 47. consi. & in supradicta 4. consid. Ideo Alcia. in l.1.C. de perfectissimatus dignitate, lib.12. & lib.3. dispunctionum. c.4. bene se resoluit in his altercationibus, dicens. Non fuisse firmas magistratib. ipsis dignitates: sed solitas concedi secundum merita personarum, & considerata plerunque loci, cui præerant, qualitate. Licet non neget, hoc crebrius fuisse verum, quod à doctoribus traditur. Et post eum Purp. in d.l.1. num. 163. sic concludit, quod cum appellatio præsidis generalissima sit, sic quod largissimè accipitur pro eo, qui pręest alicui rei, vt per tex. in l.1. & ibi glo.1. ff. de offi. præsid. Largè quando dicitur præses prouinciæ, & sic præses, secundum varias potestates, diuersimode potest in his magistratuum gradibus collocari, ita, vt aliquis reperiri possit, qui inter illustres cōnumeretur, vt in præsidibus Parlamentorum, de quibus supra ista par. in 9. consid. Et hoc, propter concurrentem (quo ad quædam) autoritatē pręfecti prætorio, & quia specialiter Principis est consiliarius, ex quibus illustratur. Sed quicquid sit, præses prouinciæ maius imperium habet omnib. post Principem. tex. in l. præses prouinciæ, quæ est tertia. ff. de offic. præsid. Etiam quandoque perfectissimatus dignitatem dicitur habere, vt dicit Purpur. in dicto loco, num.265. cum tribus sequentibus. Et quod præsidis nomen generale sit, ad omnes magistratus prouinciarū rectores, vide Petrum Cothereau in suo schedulari magistratuū ciuilium. C. de præsidibus prouinciarum, vbi amplè de his. Dicit tamen Budæus in l. si in aliquam. ff. de officio proconsulis, quod Balliui, seu Senescalli, dicuntur præfecti aut etiam iuridici, & non continetur nomine proconsulis, nec præsidis, quia in Gallia non sunt Prouincię, sed Prouinciolæ. Item quia ab his appellatur ad curias Parlamentorum. Sed tuendo communem, videtur, quod vocari possint præsides prouinciæ, nec est respiciēda multitudo terræ, sed potestas. Item à sententia præsidis, & proconsulis appellatur. l.2. & fi. C. de temporibus & reparatio. appellationum. & in l. 1. ff. quis & à quo appelletur. Et aliquando Prouincia capitur pro territorio, siue districtu, vt in auth. qua in Prouincia. C. vbi de crimine agi oportet. Et aliquando vnus præsidatus dicitur vna Prouincia: Præses enim erat caput Prouinciæ, & ei suberant plures ciuitates, vt in omnib. ll. quæ faciunt mentionem de præside Prouinciæ. Et si fuerint facti duo Præsides in eadem Prouincia, censentur duæ prouinciæ. l. si eadem. ff. de offic. assesso. & non capitur hic, vt appellatione Prouinciæ veniat Regnum seu Regio, vt est Francia, Hispania, Germania, Italia, & huiusmodi. De of. præsi. & quod Iudicem oportet habere iuris & æqui notitiam, voluntatem boni, & potestatem exequend. & quod iuramento debet esse legibus alligatus, & a [...]bus munerum alienus, vide in Polycratico [...] cap.11.

VIgesima conside. In patria nostra duca. Burgund. habemus & alia officia seu magistratus, qui dicūtur Iudices Cancellarię contract[...] duca. Burgun. quib. dicitur præesse, qui apud [...] dicitur gubernator Cancellariæ contractuum [...]ca. Burgun. Quod est officium ordinarium [...]ius iurisdictio ordinarie exercetur in ciuitatibus & oppidis (in quibus ditiones seu præfecturæ [Ba]liuorum exercētur) per se, si velit, aut suos locumtenentes, & ab eorum sentētijs ad supremam [cu]riam appellatur: & de isto etiam infra ista par. [...] 38. consi. dicetur. Sed videndum est, quæ sit eius authoritas, & vtrum sit equalis Pręsidi Pro[uinciæ] seu Balliuo, an verò inferior: & si sint in locis differenti, quis istorū præcedere debeat. Nam, [vt] videmus, sua est cognitio tantum ad contract[us] receptos sub sigillo cancellariæ duca. Burgun. qui habent executionem paratam, ex quo vide[tur] delegatus à Principe ad vniuersitatem causarum. Ex quo ergo est delegatus à Principe videtur [...] maior præside prouinciæ, & sic Balliuo, qui est ordinarius. Cum delegatus à Principe sit maior [quo]cunque ordinario, vt est casus in cap. studuisti [ex]tra de offic. deleg. melius probat in cap. pastoralis de offi. ordina. & in c. sane quia. de offi. delega. [...] dicit Alex. in rub. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdict. col. 1. & hoc communiter tenetur. Ra[tio] est, quia delegatus repræsentat ipsum Principem delegantem. c. sanè, le second. de off. deleg. Abb. in cap. decernimus. col.2. de iudic. extra. Idem [...] ius voluntati se confirmare debet. c. super litteris de rescrip. limitando, vt ibi per Deciū Que[...] notabili cons. 143. col. 2. Idem Alciatus [in para]doxis, lib. 2. cap. 12. disputat, vter in iudic[...] [di]gnior esset delegatus, an verò ordinarius [...] concludit delegatum: &, vt dicit, licet doctores qui de hoc disputant, nihil allegēt, quod [...] faciat ad propositum, ipse tamen allegat tex. [in l.] 3. C. de officio vicarij. Vbi si Vicarius, & cons[ul si]mul cognoscant de causa, Vicarius tanquam [à] Principe delegatus, præferendus est. Fa[cit gl]na Bart. in l. duo. ff. de re iudicata. vbi si ordinario iudici fuerit adiunctus delegatus à Principe, [a]liam sententiam tulerit quàm ordinarius, quod sententia delegati vim obtinet potius quam ordinarij, cum delegatus sit dignior.

Ex quibus satis constat, Quod in causis [...]nentibus executionem præcisam ex contract[ibus] sub sigillo dictæ cancellariæ receptis datus [de]legatus à Principe, siue tanquam collega, siue etiam per modum priuationis iurisdictionis, [...] videtur esse dignior, & sic ordinario præferendus.

Ers

ex his infert Alex. consi. 79. inci. circa primũ. ver. quis igitur. in 1. vol. Quod delegatus Papæ est maior Episcopo, & delegatus ab Episcopo maior Vicario Episcopi in illa causa: Vnde ab eo ad Vicarium non posset appellari. Roman' singulari 458. incip. tu habes titulum. & communem tenet Guido Papæ q. 272. & est bonum argumentum de delegato simplici ad vniuersitatem causarum, vt per plura tenet Alexan. in l. more. ff. de iurisd. om. iud. & Decius in c. cum causam. extra de app. in fine.

Contrarium tamen mihi videtur esse de iure dicendum hoc casu, videlicet, Quòd dictus gubernator non sit maior nec dignior Præside Prouinciæ, & sic Balliuo, cum Præses Prouinciæ in ea Prouincia in qua est, maius imperium habet omnib. post Principem, vt dicit tex. in l. Præses Prouinciæ. ff. de offi. præsidis. & dixi in præceden. considera. Et talis gubernator Cancellariæ est tantum iudex ad certas causas, creatus à Principe in priuilegium ... scilicet Philippo 1. duce Burgundiæ concessum, quia dux Burgundiæ non erat supremus, nec habebat talem potestatem, quod executiones factæ virtute sigilli sui haberent executionem paratam, quod obtinuit à Rege, vt videlicet haberet iurisdictionem cancellariatus, quæ vidẽtur dependere à Cancellaria Franciæ, quæ tantæ potestatis est, quod instrumẽta sub sigillo Regio recepta, habent executionem paratã. Ideo hoc casu non videtur quod fuerit solum delegatus, imò fuit creatus ... iudex ordinarius creando in hoc nouũ officium, quod potuit facere Rex, cum noua officia creare possit, vt dicit Alb. de Ros. in l. studentibus, q. est prima. C. de officio præfe. vrbis. Dixi in Cõmento nostro super consuet. duc. Burgun. in rub. Des iustices. ver. vnde nemo potest. Et in hoc quãuis ... delegatus ad vniuersitatem causarum, ex quo est perpetuus, & nõ tẽporalis dicitur habere iurisdictionẽ ordinariã, prout videmus de auditoribus Rotæ, qui sunt delegati ad vniuersitatem causarum, tamen quia sunt perpetui, habent iurisdictionem ordinariã: Quoniã quãdo cõmittitur vniuersitas negotiorũ, dicitur cõcedi iurisdictio ordinaria ... Ita Alex. & d. meus Ias. & post eos Purpur. in ... col. 7. & 8. ff. de iuris. om. iud. Ex quo maxime hodie talis gubernator instituitur tanquã ordinarius, & non tanquam delegatus, Ita quod loquendo in suis mandatis & commissionib. non dicit se aliquid agere autoritate concedentis, s. Regis, sed tanquã ordinarius loquitur, ita ꝙ pro ordinario habetur & tenetur: & in hoc nulla est dubitatio, quin non sit ordinarius, & datus cum ordinario in illo genere causarum prouenientium ex virtute sigilli, & sic videtur, quod possit æquiparari Magistro census, qui dicitur clarissimus, vt in l. consulta diualia. C. de testa. Ex quo vidẽdum est, an sit datus accumulatiuè cum ordinario, an verò priuatiuè, ita quod ordinarius possit semper se intromittere de huiusmodi causis, si ꝑ partes primò adeatur. Et videtur in hoc, si æꝗparatur Magistro cẽsus, ꝙ nõ, vt est text. in l. testa. omnia. C. de testa. Vbi Angelus multũ se extendit circa huiusmodi dubiũ, & dicit istum articulum multũ esse intricatũ, sed tandẽ sic distinguit. Aut sunt plures delegati circa idem, & vni mãdatur expeditio causarum alterius ad eãdem causam, quod omnib. alijs intelligitur denegata. l. cum prętor. ff. de iudi. Aliàs nil, vel modicum operaretur tale præceptum. Quod dicit idẽ, si pastorale præceptum alteri delegatur, vt dicit in pluribus procuratorib. successiuè cõstitutis æquiparando mandata ad inuicem, vt dicit glo. in l. iudicum. ff. de iudic. coniuncta l. si quis cũ procuratorio. §. fi. ff. de procura. & in c. 1. de procu. lib. 6.

Quãdoq; sunt plures habentes iurisdictionem vniuersalem ordinariã, & vna causa contenta sub illa cõmittitur per superiorem vni ex ordinarijs, & tunc idem vt intelligatur delegata alijs, de quo dicit esse casum in terminis. in d. c. studuisti. extra de offi. deleg.

Quandoq; plures habent iurisdictionẽ vniuersalem, & vnus iurisdictionem in certa specie causarum contenta sub genere, & deinde superior mãdat de illa specie cognitionem fieri per iudicẽ, habentem in ea specialem commissionem, & hoc casu similiter in omnib. intelligitur delegare, nisi in mãdato aliud exprimatur: & de hoc dicit esse tex. in d. l. 1. C. de offi. præfecti vrbis.

Quãdoq; cõtingit, ꝙ plures habẽt iurisdictionẽ ordinariam vniuersalem, & certum genus causarum indeterminatè, vel determinatè, quo ad certum genus personarum committitur alijs, Et tũc aut constat de intentione: Vtrum voluerit auferre habenti vniuersalem iurisdictionem vel non, & tunc stamus sub certo. Aut verò non constat, & tunc commissio specialis fit fauore personarum, inter quas debet esse affectio, aut odio earum, aut fit fauore Reipublicæ. aut dubitatur: Si fauore personarum, tunc aut fauor est eis, quod intelligatur adẽpta omnib. alijs iurisdictio, & intelligitur adẽpta: dat exemplum, Si monachi vnius monasterij impetrent à Papa certum determinatum visitatorem, quia ille solus visitabit, & non alius, sic intelligitur, quod habetur in l. quod in rerum. §. si quis. ff. de legat. 1. & ibi per Iacob. de Arena, vt in fratribus humilitatis de Mediolano. sic intelligitur, quod hadetur in l. fin. Cod. de apparito. magistrorum militum, lib. 12. Vbi apparitores eorum habent certos iudices. & non alios. le. fi. Co. de iurisd. om. iud. Si verò fauor est eis habere plures iudices, vt in scholaribus, & tunc non intelligitur alijs ademptaiurisdictio, vt in auth. habita. C. ne fil. pro patre.

Si verò eorũ iurisdictio attributa est, vt in inquisitore hæreticorum deputato in aliqua ciuitate, & tũc nihil detrahitur iurisdictioni ordinarij, vt in c.

per hoc de heret.lic.lib.6.& in c.statuimus.iun.gl. Inn.de off.deleg.eo.lib.6.Ita dicit Ang.in d.l.testamenta omnia.C.de testam.Si fauore Reipublicæ sit data aliqua potestas,seu iurisdictio in aliqua specie causarum fauore Reipublicæ: quoniam nō videtur esse adempta potestas ordinario vniuersali, eò, quia expedit plures habere potentiā cognoscēdi & determinandi causas tam ciuiles, quàm criminales, in auth. vt differentes iudices.& l.2. Co. vbi de crimine agi opor. Ista est distinctio Angeli in d.l.testamenta.Ex qua videtur, quod cum hæc potestas sit tam in fauorem ducis Burgund.& suorum, etiam Reipublicæ: & quod in concessione illius iurisdictionis non est expresse adempta potestas Balliui, qui est iudex ordinarius in talib. & sic in fauorem Reipublicæ: quod talis potestas iudicis Cancellariæ non est data priuatiuè ad iudicem ordinarium, & sic ad Balliuum, Qui ante huiusmodi concessionem etiam cognoscebat de huiusmodi executionib.præcisis,sed tantum accumulatiuè, & quod ita de his cognoscit Balliuus, si præueniatur quā iudex dictæ Cancellariæ: Et ita se obseruat consuetudo apud nos. Non tamen præses valet eius iurisdictionem impedire, vt in simili dicitur de defensorib.ciuitatis.in auth.de defensoribus ciuitatum.§.nulla.coll.3.

Et de materia amplissimè Barba.in d. c. studuisti.extra de off.deleg.ad quem vltra alios recurre: & in c.cum contingat.col.extra de foro comp.vbi plures decisiones & remissiones ad hoc allegat, quas videre poteris.

Et quicquid id sit, concludendū est, Quod semper Balliuus est maior eo, ex quo dictus gubernator est tantum ordinarius in certo genere causarū, & Balliuus maius imperium eo habet in tota prouincia sibi decreta, & ita est in obseruantia.& allego textum ad prædicta multum clarum in l. nihil omnino.Co. de palatinis sacrarum largitionum. Vbi dicit. Reuerentia non solum ab inferioribus, sed etiam à maioribus, & in Prouincia degentibus Rectoribus Prouinciarum debetur atque defertur.

VIgesimaprima conside. Apud nos etiam sunt aliæ diuersæ, & penitus distinctæ iurisdictiones à iurisdictionibus ordinarijs Balliuatus,& Cācellariæ contractuum supra nominatis,qui etiam habent omnimodā iurisdictionem in certo genere causarum: vt sunt gruarij duo in Burgund.Quorum vnus dicitur gruarius Burgundię,& habet cognitionem in sua gruaria in tribus Balliuatib. Diuionensi, scilicet, Auxeti, & Montis. Alter verò est Heduensis, qui cognitionem habet in Balliuatib. Cabilonen. & Cadrelen. Et cognitio seu iurisdictio eorum se extendit circa forestas, ligna, & nemora Principis, & de forefactis in eis,& etiam circa aquas & flumina: & tales etiam immediate sub sunt curiæ supremæ, Ita, quod ab eorum sententijs immediate ad supremam curiam appellatur: & communiter solent tenere & exercere eorum iurisdictionem in auditorijs publicis:Sed an tales debeant præferri Balliuo semper vsque nunc [illegible] fuerunt Balliuis,sed Balliui eos præcedunt, [illegible] buscunque congregationibus. Sed ex præcedenti consideratione cogita, an Balliuus posset cognoscere de forefactis, seu emendis factis in lignis [illegible] nemoribus, & stagnis Regijs, cum isti [illegible] iurisdictionem ordinariam in certis reb⁹, [illegible] to genere causarum. Audiui aliàs magnum [illegible] rium Franciæ, qui dicitur magnus Magister [illegible] rum, & forestarum, dicentem, quod isti [illegible] rant sub eo, sicut sunt alij in Francia, & quod [illegible] bat constituere locumtenentem generalē in Burgundia, quæ non subijceretur eis, sed non [illegible] quod potuisset fecisse, ideo aliter non [illegible] tales gruarij possunt dici præfecti lignorum, forestarum & aquarum. Et hac dictione [illegible] tur tex.in c.cum dilecti.extra de donat. [illegible] exponit, quod foresta est locus, in quo feræ [illegible] duntur, & habet quis vsum venandi, sed hæc [illegible] ralius capitur, etiā si in illo nemore non esset [illegible] sura, dummodo sint arbores altæ, & vix illæ [illegible] carent feris, Sed gruarij vocantur ad similitudinem illorum, qui antiquitus gruarij dicebantur, [illegible] cupio Principis præerant, hodie qui custodiæ [illegible] gubernationi forestarum, & aquarum [illegible] præficiuntur, vt dixi in Commento nostro [illegible] consuetudinibus duca.Burgun.tit.Des forests [illegible] riuieres.art.7.in fi. Et sic videntur esse præfecti [illegible] in dignitate seu ordine spectabilium, secundum quod sunt communiter alij præfecti, vt dicit Spec. in rub.de iurisd.omn.iud.ad principium.ver.[illegible] dij. Sed si hoc esset verum, videretur, quod [illegible] rendi essent Balliuis, seu præsidib. Prouinciarum, qui videntur esse clarissimi, vt sæpè supra dictum est: licet etiam spectabiles dici possint, [illegible] quibus non appellatur. Nec credo, quod [illegible] nostri sint spectabiles, sed inferiori gradu [illegible] bantur: verum bene crederem magnū [illegible] Franciæ debere præcedere Balliuos, & [illegible] præter Prępositum Parisiensem, qui æquiparatur pręfecto vrbis, vt supra hac par.in 15.consideratione. Et iste est maior omnibus alijs, & habet iurisdictionem in palatio Parisiensi in mensa [illegible] rea.

Alia tamen vetustissima circa huiusmodi [illegible] cia, & notanda habet Cælius lib. antiquarum lectionum 14.ca.6.in fin. Qui ingenium [illegible] laudabili tantę materię descriptione: & [illegible] rum pręfecturam consulibus iniungi solitam probat,& pro hoc primum citat Virg. illud e [illegible] colicis.

Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Qua in parte (vt ait sciētissimus poeta) [illegible] respicit veterem, quo consulib.syluarum, & [illegible] um iniungebatur cura, ne compingendis [illegible] bricādis nauibus materia vnquā deesset, quæ [illegible] pro-

prouincia minor dicebatur vt à maioribus distinguerentur, quas consulares dicebāt. Proinde in Cæsare Suetonius ab optimatibus datam scribit operam, vt Prouinciæ futuris consulibus minimi negotij, i. syluæ collesq; decernerentur. Apud iurecōsultos de prouincijs minorib. mentio est, in quib. syluarum statuitur cura. Hæc ille. Opinor, quod voluerit intelligere, & allegare rubricam cum duabus eius ll. de cupressis, &c. lib. 12. Co. sed in l. 2. interpretes, vt Lucas de Pen. & Ioan. de Plat. ex illis verbis insertis in dict. leg. 51. ibi: sciant absque permissu magnitudinis tuæ arborem pręcedendi, vel transferendi licentiam denegandam: referunt ad permissionem præfecti prætorio, & non consulis, Sed hoc non arguit inconcussè, quia non constat cui dirigatur illa lex, & sunt verba suppletiua à dictis interpretib. in casus illius legis positione: Et si ita esset, Forestarij nostri adhuc magis gloriarētur. Etiam in hac materia libet paululum spaciari. Certū est, quod super illa l. 2. fundatur constitutio, seu ordinatio Regia qua cauetur, vt de forestis Regijs nulli licitum incidere arbores, non merchatas ad mercham Regis, nec eas collapsas alibi transferre absque permissione Forestariorum sub certa pœna, vt in simili notat ibi Bart. & post eum Iaco. de Pla. pro quo gl. optima in ver. saluti in l. si serui ve... Co. de noxalib. act. & hoc ex identitate ratio-...

Etiam dicitur, quod quædam possunt concedi per istos Forestarios, seu præfectos syluarum, quæ non possunt cōcedi per alios, vt etiam in simili ibi notat Io. de Pla. Qui & ibi notat vnam arborē ęstimari ad valorē vnius libræ auri, & multa alia, puta, Quando quis dicatur incidere arborem, & sic pœnam incurrisse: & si incideris tantum partem arboris, & non totam, an incidat in pœnam incidētis arborem: & qui incidit geminam arborem vna copula coniunctam, an punietur pro vna, vel duabus. De quib. q. ad eum ibi recurre.

Vigesimasecunda consid. Idem à simili, vt in præcedenti consideratione dicendū esset de Granarijs, qui tantum cognoscere possunt de sale, & de pluribus abusibus & damnis commissis circa salem: quoniam tales possunt dici præfecti salis. Sicut dicitur de præfecto annonæ, & de alijs præfectis de quibus in præcedente cōsideratione: & tante Comites horreorum, & in simili vtitur his verbis tex. in le. vni. Cod. de pistorib. lib. 11. Sed cum hæc officia non sint principalia officia pręfecti salis, sed sunt solum subalterna sub generalibus ...nciæ: quibus data est omnimoda cognitio, potestas, & iurisdictio de sale, tanquam sit de his, in quibus Rex habet plura iura, commoda, indictiones, seu gabellas, Ideo tales subalterni officiales non sunt tanta dignitate, quanta principales: Prout etiam videmus de receptoribus particularibus Prouinciarum, seu Præfecturarum, qui dicuntur collectores, qui non tanta potiūtur dignitate, quanta & generales, & thesaurarij generales, & receptores generales. de quibus supra dictum est in parte præcedenti.

Quicquid tamen sit, isti Granatarij habent iurisdictionem, & cognitionem in delinquentes super sale. Et ab eis appellatur ad supremas Curias Parlamentorū, prout de Balliuo seu Præside Prouinciarum.

Et de his memorat Guagui. in suo compendio super Francorum gestis, lib. 7. cap. 2. vbi ait. Cum multa & grauia bella inter Philippum Valesium Francorum Regem, & Eduardum Anglię Regem mota essent: Cum Philippo parum pecunia sufficeret, nouam exigendi pecuniæ formam excogitat, qua sine cuiusq; conditionis discrimine oēs Regnicolæ tenerentur. Sal, quo nemo facile abstinet cōparari aliunde quā ex publicis, quæ instituerat Promptuarijs vetat. Quod aūt à mercatoribus, aut emptum hactenus, aut posthac emēdum esset, Id ab ijs, quos ad id negotium deputaret granatarios, per vices temporum, precio indicto distribuendum fore. Id tributi genus, & si graue multis visum est, ad hanc tamen vsque ætatem penditur, ingeniosum profecto (ait ille) inuētum, quo nemo à tributo liber est, & vnde ingens Regibus pecunia quotannis venit.

Vigesimatertia consid. Idem videtur esse dicēdum de Electis Franciæ, qui habent suas certas & distinctas prouincias in Regno, & cognoscunt de tributarijs, capitationibus, seu collectis, de quibus etiam cognoscebat, & cognoscere poterat antè præses prouinciæ: vt tenet Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuum ciuilium, ti. de præsidib. prouinciarum. Et ibi scribit, quomodo nomen præses est generalę ad omnes magistratus, & prouinciarum Rectores. Ex quo videretur dicendum, ꝙ etiam tales iudices particulares habentes cognitionem, & potestatem in certo genere causarum vltra Balliuos, & Senescallos possent etiam dici Præsides, quod nōn est dicendū ex ante deductis in pręcedentib. consider. Cum talib. non sit attributa iurisdictio priuatiuè: sed accumulatiuè, ex quo (vt sæpe dixi) videntur iudices dari ad certum genus causarum.

Vigesimaquarta consider. generalis est. In qua dico gerentes magistratum in loco sui magistratus, & iurisdictionis cæteris parib. ratione magistratus præferendi sunt omnibus alijs, & in sedendo, cum honor deferatur in sedendo. Bald. in leg. quoties. Cod. vbi senatores, vel clarissimi. Iacob. Rebuffi in l. 2. Co. de proximis sacrorum scriniorum, lib. 12. Et debet Iudex seu magistratus sedere in tribunali sublimiori. c. Episcopus, 95. dist. Nam quodlibet tribunal habet plures gradus, primum videlicet, & supremum, in quo debet sedere ipse magistratus, seu iudex ad ius reddēdum. Secundum, & inferiorē, vbi recipiendi sunt viri illustres, cū personaliter corā eo super criminali actione

ne disceptatur. Tertium, & infimum, qui reliquis altercantibus deputatur, vt patet in d.l.quoties.§. sedendi. vbi est text. Et in secundo gradu seu loco debent sedere aduocati, secundum eorum gradus prærogatiuam. vt infra dicam. facit l.fi.C.de offic. diuersor.iud. Non autem in primo.l. 1. C.de offic. ciui.iud. vt sit delectus aliquis inter eos secundum Spec.tit.de aduocato.§.5.in c.hic dicendũ in prin. Pro quo facit tex.in c.fi.inci. Episcopos.17. dist. Et quantumcunque quis sit maximus, & illustris, nõ est honor iudicib. sedere cum eis in tribunali. tex. in auth. vt ab illustribus. §. sancimus. iunct. glo. in verb. indignè. colla.5. Ita dicit Luc. de Pen. in rub. C. de apparitorib. præfecti vrbis, lib. 12. Et de laude & honore huiusmodi iudicum amplè scribit Rodericus in suo spec. vitæ humanæ, lib.1.ca.13. ꝙ tales sunt honorãdi à cũctis mortalib. Imo etiam apud gẽtiles plurimum honorabantur, vt ait Val. Quoniam Apollo requisitus de iustis magistratib. respondit se nescire, vtrum Decorum numero, an hominum aggregari deberent. Adeo enim hoc exercitium apud eos illustre fuit, vt illud omni potentatui præferrent. Quod etenim, teste Cicerone, præclarius digniusque inter mortales exercitium excogitari potest, quàm vnum hominem in Republica reperiri, qui communi vtilitati seruiat, qui communia pro suis, sua pro communibus habeat, qui velit & sciat personam ciuitatis gerere, dignitatem, decusque sustinere, &c. vt ibi. Et non solum tales honorari debent, imo beati dicuntur, vt habetur Ps.105. Qui faciunt iudicium, & iustitiam in omni tempore. Tales enim ob dignitatem sunt honorandi. c. vt debitus. in gl. 1. extra de appel. Spec. in tit. de aduocato.§.5. in princ. vbi dicit: Quòd Iudex debet sedere propter honorem, & aduocatus stare. tex. in l. quisquis. in fin. C. de postulando. Et idem Spec. titu. de disputatio. & all. aduocatorum.§.6. in prin. Imò iudices sunt nobiles, & acquirunt nobilitatem ex officio iudicis: intellige tamen de iudicibus Principis, in loco vbi sunt iudices, vt est tex. & ibi Bar. in le. iudices. C. de dignitatib. libr. 12. Dixi in Commento nostro super consuetud. duca. Burgund. tit. Des enfans de plusieurs lictz. §. 4. in gl.1. vers. & ideo etiam. & infra latius dicam.

Aduerte, quod iudicis appellatione venit maior iudex, in auth. de iudicib. colla.6. & in auth. Vt omnes obediant iudi. prouinciarum. colla.5. Bal. in l.1. in 2. lect. in princ. ff. de iurisd. omn. iud. & etiam ordinarius, vt in d. auth. vt omnes obediant. §. si vero alter. & ibi notat glo. in verbo, iudex. Et in tantum honorandus est iudex in loco suæ iurisdictionis, quod debet sedere in Cathedra præ omnibus alijs. text. est in authen. de iudicib. §. sedebant. colla.6. Imo dicit Ange. ibi coguntur sedere in cathedra. facit tex. in auth. vt ab illustri. §. sancimus. colla.5. & in d.l.1. C. de offi. ciuil. iud. & d. le. fi. C. de offi. diuerso. iud. d.l. quisquis. §. fi. Co. de postulando. & d.l.fi.§. sedendi. Co. vbi senatores, & Spec. tit. de sententia. §. iuxta. ver. item est [illegible] tione modi.

Et talis sedes dicitur sapientiæ & scientiæ secundum Hieron. in tract. de fide & crudelitate. Et hoc legitur 2. Esdræ 8. cap. quod Esdras stetit super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum & legendum librum legis Moysi. Et qui be[illegible] super cathedram, honorem accipiet cathedra[illegible] verò malè sederit, iniuriam facit cathedræ [illegible] c. multi. 40. dist.

Intantum est etiam honorandus, quod [illegible] lios debet habere ornamentum in capite [illegible] to serico, vel alio nobili panno: In circuitu [illegible] est circulus aureus. quod ornamentum prop[illegible] citur fasciale: dictum fasciale, eò, quia olim [illegible] erant lanistæ, id est, fasciolæ purpureæ, [illegible] dimebantur coronæ lauri, quas, qui ge[illegible] summis fascibus, id est, dignitatibus, & mag[illegible] tibus positi dicebantur. Et aliquando dic[illegible] fasciæ, & non fasces. vt in l. argumento. ff. de [illegible] & arg. leg. Et tales deponebant iudices fin[illegible] cio in aduentu successoris. text. in authen. [illegible] ces sine quoquo suffragio. §. necessitatem. in [illegible] collat.2. Et tales olim iudices fasciati præ[illegible] mnibus alijs, quorum præsentia terrorem om[illegible] bus inducebat. Hodie verò apud nos, & in Par[illegible] mento Parisiensi. & in alijs Parlamentis Fran[illegible] tale ornamentũ dicitur mortarium: vt di[illegible] in 1. par. in 9. conclu. in fine.

Intantum etiam tales iudices honorãtur, [illegible] doctorali cappa induuntur, quæ infula dicitur [illegible] qua in l.1. C. de tempo. & reparatio. appel. & in l. [illegible] C. de primicerio, lib. 12. & in l. fi. in prin. C. de de[illegible] rion. lib. 10. Et infula propriè dicitur ornam[illegible] honoris, & est magna adiectio honoris de[illegible] Et dicitur infula, quasi influa, secundum Cra[illegible] fi. C. de quadrien. præscript. ex quo in ea [illegible] gnitas, qua ornantur iudices, & consi[illegible] C. de decurionib.

Intantum est etiam honorandus Iudex [illegible] filius iudex præfertur patri, vt refert Aulus Gel. in 2. noctium Atticarum lib. c.1. vbi ait: Quod [illegible] us in gerendo magistratu præferendus est patri [illegible] eidem pater cedere ac præstantiorem locum [illegible] debet. Recitando historiam de clarissimo [illegible] side Cretæ prouinciæ. Qui cum ipse, & ei[illegible] Athenas ad visendum cognoscendũque Taurum Philosophum adijssent, ac inter eos, qui [illegible] deret, ac potiorem locum obtineret, disputaretur, hanc super ea re Taurus perpensè & ponderatè tulit sententiam. In publicis locis atque [illegible] rib⁹, atque actionibus patrum iura cum filio[illegible] qui in magistratu sunt, potestatibus collata, [illegible] quiescere paululum & conniuere. Sed cum [illegible] Rempublicam in domestica re atque vita [illegible] tur, ambuletur, in conuiuio quoque familiari [illegible] cumbatur, tum inter filium, magistratum, & pa[illegible]

priuatum publicos honores cessare, naturales & geminos exoriri conuenit.

Et ibi etiam narratur historia de filio Quinti Fabij Maximi existente consule, Qui patrem equo descedere iussit: de qua etiam apud Valerium Maximum in titu. de institutis antiquis. Nam apud veteres Romanos instituto cauebatur, neminem equo insidentem ad consulem venire debere, sed honoris gratia, antequam Consuli appropinquasset descendere. Cuius Valerij verba sunt hæc: Idem Fabius à senatu legatus missus ad filium Consulem Suessam, postquam animaduertit eum ad officium suum extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoque, quod ex lictoribus nemo se equo descendere iussisset, plenus iræ sedere perseuerauit: quod cum filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit. Cuius voci Fabius continuo obsecutus, Non ego (inquit) fili summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui an scires consulem agere, nec ignoro, quid patriæ venerationi debeatur, verùm publica instituta priuata pietate potiora iudico. Facit quia contemni solet magistratus, ac regendi frangitur autoritas, dum nimium seruatur humilitas. text. in c. quando. 86. dist. Ideo augere debet ex ingenio dignitatis statum, & autoritatem, ne contemptibilis videatur. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offi. procons. & legati. & le. obseruandum. ff. de offi. præsidis & dixi in procē. huius libri.

Aduerte tamen, quod omnia post religionem sunt ponenda etiam in his, in quib. summæ maiestatis decus conspiciendum videtur, vt in Imperio, ita, quod null⁹ ratione officij honoris, seu magistratus, seu consulari aut prætoria dignitate fungatur consequi debet immunitatem, aut vacationem, seu excusationem prætendere debet ab officio & labore circa sacra impendendo, prout recitat Valerius, tit. de seruata religione. Exemplũ de L. Furio bibaculo, viro pij simul ac religiosi animi, qui prætor à patre suo collegij saliorũ sacerdotum magistro iussus, sex lictoribus pręcedentibus, arma ancilia tulit, quamuis vacationem huius officij honoris beneficio haberet. Et ibi reddit rationem Valerius, quia nunquam dubitauerunt, sacris ... seruire, ita se humanarum rerum, futura regimē existimantia, si diuinę potentiæ bene & constanter fuissent famulata. Et sic non est dedecus, magistratibus dum deferunt & portant capsas sanctorum, aut pallium seu velum corporis Christi in festo eiusdem, dum itur processionaliter per vicos vrbis apud nos Christianos.

Ad vnum etiam aduerte, quod iudices, seu officiales Principis, quoties contigerit celebrari festum, vel congregationem in honorem Principis, vel fieri focos publicæ lætitiæ, ob partam victoriam contra hostes, vel natiuitatem liberorum, vel pompam, seu processionem mandat fieri ob certam causam, debēt huic actui interesse, p tex. ad literã in l. si quãdo. C. de statuis, & imagini. Et ideo cũ ibi sint ob reuerentiã Principis, vt ornamentum actui præbeatur, debēt alios præcedere.

Iudex etiam aduocatus in sua Curia, seu auditorio postulantibus præcipere potest, vt dent ei consilium in causis tangentibus Principem, vt dicit Iac. Rebuffi in l. sacris. infrà, per illum text. Co. de proxi. sacrorum scriniorum, libr. 12. Et idem ibi notauit glo. per tex. in l. sancimus. in fin. Co. de aduocatis diuersorum iudic. & c. pastoralis. §. 1. extra de offi. deleg. quod extende etiam in causis criminalibus, secundum Io. de Platea ibi, per l. custodias. ff. de publicis iudic. Et licet hodie aduocati nõ percipiant salaria ex publico, tamen salaria, seu honoraria, quæ percipiunt à clientulis succedunt loco salariorum publicorum, secundum Bart. in le. prouidendum. C. de postulando. Cum illa percipiant autoritate Principis, & ad postulandum admittantur cũ licentia Principis, seu suorũ iudic. l. petitiones. in prin. C. de aduocatis diuersorum iudic. l. nemini. & l. petitionem. Co. de aduo. diuer. iu. Scias tamen, quod Paris de Puteo in tractatu de syndicatu. in verbo. potestas. char. 25. post longam disputationem concludit, quod non possunt cogi aduocati, & iurisperiti consulere etiam pro fisco sine aliquo salario, & ibi multum se extendit circa huiusmodi materiam. Apud nos seruatur, quod coguntur dare consilium in causis criminalibus, quæ decidi non possunt per iudices sine consilio quatuor petitorum, secundum ordinationes, & constitutiones Regias.

Et quia hic se ingerit occasio, pertractare libet, quod recitat Cœlius post Arist. libr. 12. lectionum antiquarum. c. 46. Ire verò ad iudicem ait, est ire ad ipsum ius, quia iudex esse debet veluti animatum ius, id est, sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erectus, terrificus. Nam Cicero in legibus, Magistratum esse dicit legem loquentem. Legem verò mutum magistratum. Et ibi Aegyptium iudicem (vice adagij) intelligi scribit sanctum, nihil præmio, nihil metu à iustitiæ semita digredientem: & planè eum, qui gratiæ nihil prorsus tribuit. Num tu es, qui iudicas? Mala vtique audita, te non moueant, aut passim dicta absque certa probatione, nunquam credas, sed ante audita diligenter inquiras, nec præcipitando quicquam agas, vt ait tex. in c. nullum. 30. q. 5. Estque talis iustitia ipsa iustior, & vel Stachane æquior. Est autem Dorib. trutina. Non aberrabit vtiq; is à vero. Et, vt in veterum monumentis reperitur, Aegyptijs Regib. ex præscripto legis antiquę fuit, iudices mox futuros iureiurando adigere, ne si Rex quidem iniusti quippiam iniunxisset, à virtutis medio non declinaturos, nec lineã omnino, ꝙ dicitur, moturos: quia patienter (vt ait Romanus Pontifex in cap. si quando. extra de rescriptis:) sustinebimus, si nõ feceris, quod praua nobis fuerit insinuatione suggestum. facit ca. licet. 16. quæst. 3. & le. nemo. Cod.

de ſentent.&interlocuto.omnium iudicum. Ete nim quandoq; per nimiam importunitatem petentium Princeps non concedenda cõcedit.text. in l.1.Cod.de peti.bonorum ſublata.lib.10.& cap. cum in iuuentute.extra de purgat.canonica. quæ res omnium cenſetur excellentiſſima, quando neque heſperus neque lucifer ita nitet,ſicut iuſtus vir.

VIgeſimaquinta conſi. Quæ dicta ſunt de Balliuis ſeu Seneſcallis in ſupradictis conſidera. habent locum in eius locumtenentibus, qui ſunt magiſtratus iuſtitiæ, & exercent iuriſdictionem omnimodam, & eiſdem honor talis, & reuerentia debetur, quæ & domino.tex.in c.vl.93.diſt.vbi eſt hoc verbum locumtenẽs.dixi ſupra iſta eadem par.in 10.conſi.verſi.ſed videtur.

Intellige tamen de locumtenentibus generalibus, qui reſident & præſunt in loco principaliori ſedis Balliuatus, ſeu Seneſcalliæ, cum habeant officium à Rege, qui eſt lex animata in terris,vt di cit tex.in §.fi.in auth.de conſulib.collatio.4.& Vigor iuſtitiæ, ſecundum tex. in l. prohibitum.in fi. C.de iure fiſci,lib 10. Quoniam tales habent eandem poteſtatem, quam Ordinarius ex codicillis, hoc eſt literis officij, & per ſtatuta, ſeu ordinationes Regias. Secus autem de locumtenentib. particularibus, ſeu localibus in aliqua ſede Balliuatus, qui eſt ſolus commiſſus ab ipſo Balliuo. Quia licet talis honor eidem debeatur & reuerentia, vt tenet P.Francus in c. grandi in 5. notabili. de ſupplend.negligentia Prælatorum. Tamen non habet eandem poteſtatem,quia non habet cognitionem cauſarum meri imperij:Ita dicit Bal.in auth. ſed nouo iure.in prin. Co.de ſeruis fugitiuis. & ſic locumtenens autoritate hominis non poteſt imponere pœnam ſanguinis, ſed locumtenens autoritate legis vel Principis. ſic gloſ.fi. & ibi per Bart. in l.2.Cod.de offi.eius,qui vicem alicuius iudicis vel præſidis obtinet.Bar.in leg.1.§.hi quibus.ff.de leg.3.dixi in Commento noſtro ſuper conſuetudinibus ducatus Burgund.in rubr. Des iuſtices.in gl.& droictz.in additione incipien.concorda prædicta.

Sed an tales Balliui ſeu Seneſcalli habentes locumtenentes poſſint exercere iuriſdictionem in abſentia ſuorum locumtenentium, aut commiſſorum,vel etiam in præſentia: dic quod ſic, quando ambo ſunt à lege. Nam locumtenentes generales,vt ante dixi,conſtituti & ordinati ſunt à Principe: qui eſt lex viua, & habent iuriſdictionem vniuerſalem, ſecus in alijs. Ita tenet Card. Alex. in §.ad hoc.verſiculo, pone capitaneus. collat. 2. tit. de pace iuramento firmata tenenda, in vſib. feudorum. Et ex dictis illius videtur, quod dominus gubernator Cancellariæ contractuum Duca.Burgund.(de quo ante in 17.conſi.) ex quo habet cõmiſſos locumtenentes ſub ſe per ſeipſum ad exercendam iuriſdictionem ſuæ gubernationis, quod in eorum abſentia non poteſt exercere illam iuriſdictionem.

VIgeſimaſexta conſideratio erit de iudice locumtenente criminali, ſeu maleficiorum qui in iure dicitur latrunculator: vt eſt tex.in l.ſolennis dicere.§. latrunculator, ff. iudicijs. [illegible] ctus, quia de latronibus iudicat. vt ibi dicit gl. fin. Hic iudex in pluribus locis maximæ autoritatis & poteſtatis eſt. Nam de cauſis criminalibus cognoſcit, & quia præerat capitalib' cauſis, & ſententijs, ideo quæſtor dictus eſt ſecundum [illegible] in l. vni.ff.de offi.quæſtoris. Vnde Budæus [illegible] ff.de origine iuris, dicit: Quærere enim eſt [illegible] mationẽ facere, & legibus vindicare. A quo quæſtio pro publico iudicio: accipitur etiam pro tormentis, & inquiſitione, vt in l. item apud Labeonem.§.quęſtionis.ff.de iniurijs.l.1.§.quęſtionem ff.de ſenatuſc.Syllaniano.&toto titulo de quæſtionibus. ff. & C. vnde decernere quæſtionem [illegible] mus: & Iudex quæſtionis prætor dicebatur ſecundum Budæum, vel fortè præfectus vrbis, cui magna poteſtas erat in criminalibus, vt in l.1 ff. de officio præfecti vrbis. Idem qui & quæſitor, qui publicis iudicijs exercendis, & maleficijs puniendis pręerat. Virgi. quæſitor Minos vrnam mouet. Claud.quæſitor in alto Conſpicuus ſolio pernoſtat crimina Minos. Et propriè, cum hoc habet poteſtatem præfecti vigilum, cum de nocte cum ipſe ſe & ſuam familiam circuit ciuitatem ad obuiandum criminib.quæ cõmuniter fiunt de nocte.l. pen.ff.de offi.pręfecti vigilum. In vrbe verò Romæ eſt iudex ordinarius in hoc, qui dicitur Barizellus ſeu Biliſarius. Mediolani verò dicitur Capitaneus iuſtitiæ, ſub quo alias aſſidebam. Pariſius verò Præpoſitus Pariſienſis, & habet vtranq; cognitionem quo ad ſe: ſed habet locum tenẽtes diuerſas iuriſdictiones ſuas in Caſtelleto Pariſienſi exercentes. Quippe vnus eſt, qui de çauſis criminalib' cognoſcit, Alter verò de ciuilibus, & re pecuniaria [illegible] quo facit tex.in d.§.latrunculator. In pluribus alijs ciuitatibus & balliuatibus, ſeu ſeneſcalliis [illegible] runt etiam de nouo creati tales iudices, ſeu locumtenentes, qui ſolum cognoſcunt de dictis cauſis criminalibus.

Ex quo in hoc ſuboriri poſſet altercatio, quis iſtorum præcedere debeat: an iudex criminalis an verò iudex ciuilis ordinarius. Et videtur quod iudex criminalis, quoniam indifferenter de his cognitionem habet, quæ ſunt de mero imperio, vt eſt animaduertere in facinoroſos homines.l.imperium.ff.de iuriſd.om.iud.& quæ [illegible] tur in pluribus alijs caſibus, quos enumeraui in Commento noſtro ſuper conſuetudinib. duca. Burgund.in rubr. Des iuſtices. Ex quo cum merum imperium dignius ſit, & excellentius [illegible] quia officio iudicis nobili expeditur, & ad vtilitatem publicam, interſitq; Reipublicæ ne delicta maneãt impunita.tex.in le.ita vulneratus,ad l.[illegible]

ad

l.leg.Aquil.& in ca.vt famæ.§. 1. extra de ſenten. excom.cum pluribus alijs concor.per glo. in verbo,impunita.vtrobique adductis. Et ita etiam tenent doctores, maximè Purpu.nu.104.in d.le.imperium.vbi expreſsè dicunt, quod merum imperium concernit ea, quæ reſpiciunt publicam vtilitatem. Alia verò duo, ſcilicet, mixtũ imperium & iuriſdictio concernunt ea, quæ reſpiciunt priuatam vtilitatem, ex quo præferendum eſt: Et dicitur dignius merum imperium, cum publica ſeu communis vtilitas præferatur priuatæ, vt habetur i.Ethico.3.& l.vni.§.pen.C.de caducis tollendis.l. vtilitas.& ibi Lucas de Pen.C.de primipilo.lib.12. & per eundem in l.ex omnibus.C.de decurio. lib. 10. Et dicit d. meus Iaſ. poſt alios in d.l.imperium, Quod ex quo imperium eſt dignius, quàm iuriſdictio, ideo mixtum participans de vtroque aſſumpſit nomen ab imperio, & non à iuriſdictione. Ex quo dicendum eſt, quòd merum imperium eſt dignius alijs. Et iudices criminales videntur eſſe digniores iudicib. ciuilib. Et ꝙ in loco indifferenti ipſi Iudices rerum capitalium præcedere debent dictos locumtenentes ciuiles. Et vidi Mediolani Iudicem maleficiorum (qui dicitur vicarius capitanei iuſtitiæ) præcedere Poteſtatem Mediolani, & omnes quoſcunque alios iudices à ſenatu inferiores. Ita etiam, quod tempore meo non ſubijciebatur Senatui, cum ab eo nec eius ſententia appellaretur: Quod videmus hodie etiam in Gallia obſeruari, cum à magno Præpoſito ſeu generali Domus Regiæ, & à præpoſitis mareſcallorũ Franciæ non prouocatur, & tamen nullus eſt iudex in tota Gallia quicunque ſit in ciuilibus, à quo non appelletur ad ſupremas Parlamentorum curias.

Poſſunt tamen aliqui dicere, quod locumtenẽtes generales & ordinarij, qui cognoſcũt de omnibus cauſis ciuilibus ſint digniores, & præferantur ipſis locumtenẽ.criminalibus: Quoniam iſti non videntur eſſe ordinarij, ſed delegati ad vniuerſitatem cauſarum, Cum de illis tantum cognoſcere poſſint, nec de alijs ſe intromittere poſſint.d.l. ſolemnus.§.latrunculator.ff.de iudicijs. Et dantur tales tantum in ſubſidium ordinarij, & non priuatiue, ſed accumulatiuè. Cum omnis iuriſdictio criminalium & ciuilium cauſarum ſit penes Præſidem prouinciæ ſeu Balliuum, Seneſcallum aut Præpoſitum: vt toto titu.ff.de officio præſidis.qui habent vicarios ſeu locumtenentes ſub ſe diſtinctos. Sed iſtæ rationes non mihi videntur veræ: qa huiuſmodi locumtenentes nõ ſunt delegati, nec habent iuriſdictionem accumulatiue ad alios locumtenentes, ſed priuatiue. Et etiam dicebatur, cum maior cognitio ſit cauſarum ciuilium, quam criminalium, cum plures ſint & in maiori numero, ex quo plures ſub ſe habent. Ideo videntur eſſe maiores, & digniores dicuntur, qui plures habent ſubiectos, & gloria eſt in lata gente: Dixi ſupra in 1.par.in 14.conſid.vbi poſſunt plura, & in 4. part. in 52.conſideratione.ver.Octauò, quæ poſſunt facere pro hac parte, quæ non repeto.

Saltem debent præcedere Aſſeſſores, & alios Conſiliarios nouiter creatos à Principe: quia tales non habent tantam poteſtatem & autoritatem, quam habet Iudex ſeu locumtenens criminalis, qui eſt iudex de per ſe, & qui in perſonam ſuam format ſententiam, quod facere non poteſt Aſſeſſor, nec alij Conſiliarij, licet aſſeſſores de iure ſint antiqui officiarij, & de nouo nunc creentur dicti iudices criminales in illa poteſtate & præeminẽtia, in qua erat iudex ordinarius, ſeu locumtenens ordinarius alicuius diſtrictus ſeu Balliuatus, vel Seneſcalliæ, Qui etiam in criminalibus & quomodocunque ſit, ſemper erat maior Aſſeſſor cum ſuis conſiliarijs. Ergo etiam alius, qui eſt creatus eiuſdem poteſtatis in illo genere cauſarum, tanquã ſocius ipſius locumtenentis ciuilis: cum etiam talis aſſeſſor videatur eſſe illius iudicis criminalis aſſeſſor, ſicut & alterius locumtenentis. Etiam tales conſiliarij videntur eſſe conſiliarij illius iudicis criminalis, ſicut & alterius iudicis ciuilis: pro quo tex.optimus in auth.vt defuncti ſeu funera eorũm, & c.§.illud.colla.5.& in auth.de iudicibus.§. 1.collatione 6. vbi non fit diſtinctio an ordinario vel delegato iudici aſſeſſor ſeu conſiliarius aſſideat.

VIgeſimaſeptima conſid. de aſſeſſoribus erit. Quoniam aliquos habemus in Gallia ordinarios in pleriſque Curijs Regijs, qui habent tantummodo conſulere in præſentia iudicis ordinarij & maioris: & in aliquibus locis vocantur Aſſeſſores, vt in Seneſcallia Pictauienſi, vbi eſt Aſſeſſor, & etiam ſunt Conſiliarij nouiter à paucis annis à Rege noſtro Franciſco creati, ſine quibus Aſſeſſore & Conſiliarijs non poteſt iudicare locumtenẽs Seneſcalli, imò nec Aſſeſſor in abſentia locumtenentis ſine conſilio dictorum conſiliariorum iudicare poteſt. Et quod aſſeſſores in abſentia locũtenen.ſint iudices, text. in auth.de iudicib.§.1. ibi: noſtris enim adminiſtratoribus collat.6. Et licet habeat ſolum aſſiſtendi præſidi poteſtatem, tamẽ præſide per abſentiam vel aliter impedito præſidere poteſt, & præſidendi poteſtas ad illum transfertur.d.§.1.

Et licet de iure Aſſeſſor nullam habeat iuriſdictionem. Bart. in le.præcipimus.§.quod ſi à Duce. C.de appel.& in auth.ad hæc.C.de iudicijs.vbi etiam dicit, quod ſubdelegare non poteſt, apud nos nulli ſunt Aſſeſſores, ſed Poteſtates in Italia habẽt Aſſeſſores, & tales ſedent incontinenti iuxta Poteſtatem aut eius Vicarium: prout in Gallia in locis vbi ſunt, ſedent iuxta locumtenen. & cõtinuo poſt eos & ante omnes alios aduocatos, & hoc maxime, quando tale officium datur à Principe, quoniam hoc caſu habet dignitatem etiam illam & eandem iuriſdictionem, quam habet locumtenens in eius abſentia ex generali obſeruãtia: Ideo

apud nos sunt maiores & in maiori dignitate quã in Italia, qui tantũ iurisdictionis habent, quãtum tribuit eis statutum, & apud nos quantum communis obseruantia ex ordinatione & institutione Regia. Et proprie Assessor est collega iudicis ordinarij, & consuluit ei, quid agere debeat de iure. prout etiam sunt alij Consiliarij ordinarij, sine quibus iudex ordinarius in certis causis iudicare nõ potest: Quoniam ex quo tales Consiliarij sunt à Principe instituti & ordinati, & habent dignitatem vltra alios simplices, & eos debent præcedere, vt infra dicam de examinatoribus, qui apud nos vocantur, Les enquesteurs, & inter hos Consiliarios nouiter creatos attendi debet prioritas promotionis in gradu, in prima eorum institutione. Deinde attenditur prioritas promotionis in officio, prout supra dictum est de Consiliarijs consistorij, & Parlamentorum, nisi quis esset doctor ita excellens, quod propter eius excellentiam esset alijs præferendus, quod fieri potest & debet, probata eiusdem excellentia, eo modo, quo supra probatum est in 1. part. in 76. consideratio. & infra in 10. part. in 30. consideratio. Vbi scriptum est, quod iunior doctor excellens etiam præferendus est antiquiori, Non tamen credo, quod iudex ordinarius istud debeat facere ex sua ordinaria potestate, sed impetrandum est à Principe, à quo omnis honor & excellentia prouenit: & ab eo tanquam excellenti, excellentia distribui debet, & non ab alio. Et non potest quis præsidere vel assidere in prouincia vel ciuitate sua sine Principis licentia. l. fin. C. de crimine sacrilegij. l. in consiliarijs. C. de assesso. & l. si eadem. ff. eodem.

Et quoniam hic fit mentio de officio Assessoris, ex quo pauci intelligunt quid sit eius officium, dicam aliquid amplius. Primò, quod Assessor secundum Specula. titulo de assessore. dicitur esse is, quem ille, qui iudicandi potestatem habet sibi associat, vt in causæ cognitione sibi assideat. & eum ad recte causam decidendam instruat: Et sequitur in pulchro casu Philippus Decius in consi. 8. colum. 3. versicu. sed his non obstantibus. Nam officium Assessoris fuit inuentum, vt propter eorum peritiam succurreretur habentibus ordinariam vel delegatam iurisdictionem legibus ignaris, & sic defectus eorum supplerent. ita probatur in l. 1. ff. & C. de officio assessorum, seu de Assessoribus, secundum quod ponderat Angelus consilio 272. incipiente: punctus. Quoniam ex quo imperitus potest esse iudex. l. certi iuris. C. de iudicijs. debet habere Assessorem, cuius consilio regatur, vt ibi dicunt Cy. Bal. & do. meus Iason: ideo dicit Geminia. in ca. statutum §. Assessorem. de rescriptis, in 6. quod in iudice sufficit peritia causarum, quoniam defectũ sciẽtiæ supplet Assessor, vt tradit Felyn. in cap. suscitatus. col. 5. de rescriptis. Non tamen negatur quin peritus habere possit Assessorem. d. §. Assessorem. prout communiter videmus in Gallia, vbi locumtenentes sunt periti in iure & qui aliàs locumtenentes esse non possunt, nam tex. in authen. de iudicibus. §. 1. ibi: Non enim existimauimus oportere habere iudicum quosdam nomina, maxime legum intenditorum, & inde neque causarum habentium experimenta colla. 6. & nisi sint graduati ex ordinatione Regis tamen adhuc habent Assessores, consilio quorum tenentur etiam iudicare.

Licet videretur, quod deberet esse in hoc differentia, Quoniam de iure iudex peritus habens Assessorem potest iudicare ex se, nec tenetur sequi consilium sui Assessoris: secus in iudice imperito, hoc est, qui non est graduatus, quoniam si sit graduatus, præsumptio est, quod est peritus. Ista differentia ponitur per Antonium de But. in cap. cum olim. colum. fin. de arbitris, & per Alexandrum in leg. si conuenerit. colum. fin. ff. de re iudicata.

Et aduertendum est, quod varijs nominibus appellatur Assessor. Nam secundum dominum meum Iason. in rubr. ff. de officio Assessorum. com[illegible] pto vocabulo dicitur Vicarius. Et aliquando dicitur Comes. l. 1. §. sed & si Comites. ff. de varijs & extraordinarijs cognitio. Et socius & particeps consiliorum iudicis, cui assidet l. 1. C. de assessoribus. & in aliquibus locis dicitur iudex, vt dicit Paris de Puteo in tractatu de syndicatu. charta 24. in verbo Assessor. vbi multa ponit de Assessore. Et aliquando dicitur consiliarius. l. consiliarios. iuncta glos. 1. Cod. de Assessoribus. ideo qui non potest esse Assessor, non potest esse consiliarius. l. nemini. & ibi Bal. Co. de aduocatis diuersorum iudiciorum. non tamen Cõsiliarius & Assessor idem sunt, quoniam licet omnis Assessor possit dici Consiliarius, non tamen è diuerso omnis Consiliarius dici potest Assessor, vt dicit Bal. in d. l. nemini, & [illegible] in l. non dubium. col. 4. versic. Sed Petrus [illegible] lia. C. de legibus. quem sequitur Ant. de Prat. inter consilia Alex. lib. 4. consi. 59. incip. [illegible] Ex quo fortè hac ratione Specu. fecit duos titulos, vnum de Assessore, alterum de requisitione consilij.

Et si bene aduertamus quo ad nos, hodie isti Assessores dicuntur, & sunt Consiliarij & Iudices in absentia locumtenentium, & sunt etiam collegæ & Comites iudicum seu locumtenentium, [illegible] am non possunt locumtenentes iudicare [illegible], & sunt Iudices in absentia eorum. Et cum sint tales à Principe instituti, vt dictum est, & sint perpetui, vt sunt alij officiales Principis, videntur habere dignitatem. Dominus meus Iason in dicta rubrica, de officio Assessorum. ponit multos viros multum excellentes, qui fuerunt Assessores, vt fuit Vlpianus, vt probat, & dicit de se, in leg. metum autem præsentem. § sed quod Prætor. ver. sed ex facto. ibi: Prætorem

præsidente interlocutũ esse. ff. de eo quod met. caus.

Etiam Sabinus iurisconsultus. l. lex Cornelia. §. hac l. ibi: sed Sabinus in assessorio. iuncta ibi gloss. ff. de iniurijs. & Cynus fuit assessor domini Ludouici de Sabaudio senioris. & refert Ang. in d. l. meminimus. quod Raymund. de Forliuio, multum gloriabatur, quod fuerat Assessor in ciuitate Pisarum & Todertii: & vtrobique fuit Bart. Assessor, vt refert ipse Ange. in l. 1. C. de iudicijs, & refert Io. Andreæ. in additio. ad Spe. tit. de iurament. calum. §. sequitur. versi. sed quid de causa magistrum suum in legibus fuisse assessorum Mediolani. Ego autem fui Assessor seu Vicarius capitanei iustitiæ Mediolani tricanio.

Aduerte etiam, quod idem honor debetur Assessori, qui debetur ei, cui assident in causis peragendis. d. l. 1. ff. de officio assessorum. quia, vt ante dictum est, est collega & cõsiliarius, d. l. 1. C. de Assessoribus. Quæ, (vt dicit Paris in prædicto loco) sunt notanda ad multa: non tamen sentẽtia profertur, nec formatur in personam Assessoris de iure, nisi aliam habeat potestatem à Principe, eum instituente, vt est in Gallia, vbi instituuntur à Principe. Ideo in absentia Iudicis, formant sententias in personas eorum. Baldus in l. 1. C. qui accusare non possunt. Ideo ait Paris in dicto loco, quod in magna curia intitulantur in sententia, & Iudices appellantur. Maximè quando dati sunt à superiore, quod fieri debet. leg. nullus. C. de assessoribus.

VIgesimaoctaua consid. In loco, vbi redditur iurisdictio per magistrum, secundo loco sedere debent aduocati, vt hic ante dixi in 24. considera. Et tale officium nobilitat hominem, vt est tradit ibi Albericus in l. laudabile. C. de aduocatis diuersorum iudicum. & ibi: quod aduocationis officium est honor & laudabile, vt dicit dominus meus Iason in rub. C. de procuratoribus vbi ponit ... doctrinas inter aduocatum & procuratorem. Septimam vide in l. si procurator ad vnã speciem. C. eodem de procuratoribus. Et in dicta rubrica dicit, quod ex quo officium aduocati est honor, aduocatus non potest esse procurator, nec exercere officium procuratoris propter vtilitatem, secundum Bar. in l. vniuersus. & in l. si quis procurationem. C. de decurionibus, lib. 10. & in l. prima. C. de primicerio, lib. 12. & gloss. magna in l. generali. C. de tabularijs. lib. 10. dicam infra. Imò aduocati quandoque honorati dicuntur, text. in l. 1. & in glo. 1. C. de officio ciuilium iudicum, inde honorarium salarium dicitur, quod à clientibus recipiunt aduocati, vt in l. 1. in honorarijs. ff. de varijs & extraordin. cognitio. l. si sub specie honorarij. C. de postulando. & in dicta l. 1. §. est enim in gloss. honor. ponitur quare dicitur honorarium, & pro modo litis, facundia aduocati, fori consuetudine & iudicij in quo aguntur causæ debetur, vt dicit text. in dict. §. in honorarijs. Sic, quòd licitè pro singulis causis, centum aureos recipere potest. vt in d. l. 1. §. si cui. ibi: licet autem quantitas. Et dicuntur non minus militare, quàm qui gladijs, clypeis, & thoracibus militant. l. aduocati. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Imo etiam sacerdotes dicuntur. text. in l. 1. §. nam vt. ff. de iustitia & iure. & rogati. d. l. laudabile, in fin. C. de aduocatis diuersorum iudic. Et multis alijs modis nũcupantur secundum Albericum in l. quisquis. col. 1. C. de postulando. Ea enim officia (vt Salustius ait) honestiora apud omnes habita sunt, quæ ingenio, quæ intellectu, quæ denique eloquentia, ac dicendi suadendique artificio constant, vt sunt officia aduocatorum, qui non minus prouident humãno generi, quàm si prælijs atque vulneribus patriam, parentesque saluarent. dicta lege aduocati.

VIgesimanona consid. Officium aduocationis etiam laudandum est, cum non solum honestum, licitum, vtile, imo etiam maxime necessarium sit, & meritorium. Licitum enim est etiam iure diuino, ex quo de sui natura peccatum non implicat, licitè potest exerceri, vt colligitur, super illo Io. 21. Vado piscari. quod fuit verbum Petri, vbi Gregorius ponit hanc doctrinam de quolibet officio, quod dicitur licitum, cum sui natura peccatum non implicat. Nam huiusmodi officium non implicat peccatum, cum regrediatur ab habitu, & ad reddendũ vnicuique quod suum esse prætenditur. institu. de iustitia & iure. Quod iustum, quod bonum, quod æquum est hominibus, persuadent aduocati. Et si non esset licitum, omnibus generaliter prohiberetur, seu interdiceretur. Sicuti ars necromantiæ: & tamen est generaliter concessum & specialiter, interdum certis ex causis. l. 1. ff. de postulando. & per totum. & C. eod. Ideo sequitur, quod licet aduocato vendere rectum patrocinium, & Iurisperito iustum & verum consilium. tex. in ac. non licet. 11. q. 3. & in c. fin. 4. q. 5. & ibi per Io. de Turrec. & Ant. Archiepiscopum Florentinum in sua summa, in 3. par. titu. 6. §. 4. vbi ample. & ibidem in §. 5. ponit vitia aduocatorum, quæ reticeo, cum hic quæ ad laudem, & honorem, & non ad dedecus pertractare promptiores esse volumus. Et de hoc habetur per Spe. titu. de salarijs. §. sequitur in prin. Dicit tamen F. Patritius, lib. 3. titu. 6. de institutio. Reipublicæ, quod præmium aduocatorum debet esse, bene de se ab omnibus audire. Nec liceat eis, si fieri potest, pro causa orandi, precium donúmue accipere, vt l. Cynthia cauebatur. Turpe quidem & inhumanum est, linguam hominibus in dicenda ea, quæstui esse, & vt dicit, Antipho Ranusius primus omnium, ob defensam causam, mercedem accepit. Cuius exemplum multis temporibus Græci ac Latini secuti sunt: longe pluris linguam quam quæstuosam quamuis mercaturam dicti-

dictitabant. Sed Romani à quibus exempla probitatis atque virtutis ſumenda ſunt, l. Cynthia Oratorum auaritiæ modum ſtatuerunt, & ne iuuenes, præmij ſpe ſublata, negligentius cauſas orarent, Appij Claudij rogatione, legem Cynthiam temperari paſſi ſunt, quod & hodie apud nos ſtatutum ordinatum eſt, cum ſit ordinatione Regia certum precium determinatum pro ſalario aduocatorum in placitãdo, quod & vtilius eſt ratione ante lata.

Etiam, quod tale officium aduocationis ſit licitum, patet per exempla Chriſti, Qui multoties officiũ aduocationis exercuit in hoc mundo, & continue exercet in cœlo. Fuit enim aduocatus Diuæ Mariæ Magdalenes in tribus cauſis. Primo concordat Mattham ſororem ſuam, vt in Euangelio habetur, Lucæ 10. in fi. dum pro ea excuſanda dicit Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima, &c. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Vbi dicit Aug. Domin9 pro Maria reſpondit Marthæ, & factus eſt eius aduocatus, qui iudex fuerat interpellatus.

Secundo, fuit eius aduocatus cõtra diſcipulos ſuos, qui fremebant in eam, eò, quod vnguento vnxerat caput ad pedes Chriſti, allegauit enim pro ea dicẽs: Quid moleſti eſtis huic mulieri? bonum opus operata eſt in me. Nam pauperes ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper. Io. 12. Matth. 26. & Marc. 14.

Tertiò, contra Simonem Leproſum Phariſæum, qui ipſam deſpiciebat tanquam indigna eſſet tangere Chriſtum: allegauit enim pro ipſa dominus dicens: Cui multum remittitur, multum diligit. Lucæ 7.

Item, etiam fuit aduocatus mulieris deprehenſæ in adulterio, quam accuſabant Iudæi, dicentes eam debere lapidari ſecundum legem, vt patet Ioan. cap. 8. Vbi Chriſtus, allegando pro ea, excepit contra accuſatores, quod non erant idonei, quia infames & peccatores, dicens: Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in eam inijciat lapidem.

Fuit etiam aduocatus diſcipulorum ſuorum multoties. Matth. 12. in princ. Vbi dicitur, Quod diſcipuli euellebãt ſpicas & comedebant, & cum arguerentur à phariſeis, excuſauit eos, dicens, hoc eis licere in vltima neceſſitate, vt etiam habetur Marc. c. 2. in fin. & Luc. 6. in principio, &c. diſcipulos. de conſecratio. diſt. 5. & glo. magna in l. neminem. C. de ſacroſanctis Eccleſ. Et cum Phariſæi & Scribæ dixiſſent diſcipulis Chriſti. Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter veſter? Hoc audito, Ieſus reſpondet illis. Non neceſſe habent ſani medico, ſed qui male habent.

Et, vt habetur ad Hebręos 9. in fi. introiuit Chriſtus in cœlum, vt appareat vultui Dei pro nobis. & dicit Beda ſuper illud, quod legitur primo ſabbato quadrageſimæ. Cum ſero factum eſſet. quod eſt Marci 6. vbi dicit, Filius, vt formam hominis impleret, obſecrandum patrem putat eſſe pro nobis, quia aduocatus ipſe eſt. Aduocatum enim [illegible] habetur primæ Ioan. 2.) apud patrem habemus Ieſum Chriſtum, iuſtum. & eſt tex. in c. ſi enim de pœnit. diſt. 2. quem tex. non allegat Albericus [illegible] vnica. C. de ſuffragio, vbi ponit argumenta [illegible] dicta, ad probandum officium aduocationis [illegible] licitum.

Fuerũt etiam plures aduocati ſancti, & inter alios vnus ex quatuor doctoribus Eccleſiæ, videlicet Ambroſius, qui per vndecim annos cauſ[illegible] mæ in Palatio ſplendidè perorauit.

Fuit & beatus Germanus oriundus ex [illegible] tate Heduenſi, quæ dicebatur Auguſtudunum [illegible] vico ſanctæ Anaſtaſiæ, qui nunc dicitur vicus ſancti Blaſij, qui tandem effectus eſt Epiſcopus [illegible] ſienſis.

Fuit & ſanctus Lipardus frater B. Leonardi, [illegible] honorẽ cuius eſt Eccleſia fundata in ciuitate [illegible] relianenſi. Fuit & ille beatus Iuo Brito, cuius [illegible] in hoc multum laudatur, quod aduocatus [illegible] & Brito.

Fuerunt & plures alij, quos longum eſſet [illegible] merare, & plus laborioſum quam ſubtile.

TRigeſima conſid. Officium aduocati [illegible] vtile eſt, cum vt dicit tex. in l. aduocati. C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum. ambigua [illegible] cauſarum dirimunt, ſeq;, defenſionis viribus [illegible] pe publicis in rebus ac priuatis, lapſa erigunt, [illegible] gata reparant: non minus præuident humano generi, quàm ſi prælijs, ac vulnerib. patriam parentesq;. ſaluarẽt, & qui laborantium ſpem vitam [illegible] poſteros defendunt.

TRigeſima prima conſideratio. Neceſſarium etiam eſt officium aduocationis, quod concordat cũ honeſto, vt dicit Rodericus in ſuo ſpeculo humanæ vitæ, lib. 2. cap. 17. Vbi dicit, [illegible] cum hominum mortalium deſiderium [illegible] id potiſſimũ tendat, vt veritatem agnoſcat [illegible] philoſopho, ex quo, ad ipſum in rebus [illegible] uidius humana properat inquiſitio, [illegible] cum ob eas hominum cupiditates, quæ à [illegible] quæ à iuſto plerunque diuertere cogunt, propter rerum humanarũ varietates, difficile quidem veritas ipſa & iuſtitia agnoſci poteſt. Hinc per Eſaiam prophetã, de iuſtitia humana dicitur: Tanquam pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ: vt humanam iuſtitiam, difficulter attingi & cognoſci [illegible] ſe liquidò demonſtraret. Auarius enim [illegible] ſtius homines lites & iurgia mouent: quam [illegible] ſapiens: Deus fecit hominem rectum, & ipſe [illegible] miſcuit ſe quæſtionibus. Fuit ergo neceſſe humano generi, iuriſperitos conſtituere, quorum [illegible] ſtria & expectata iuriſperitia, eas, ſine bellorum fragoribus, quæſtiones deciderent, quas humana peruerſaque auaritia attulit. Laudant [illegible] plurimum, & merito diuerſis honorum titulis [illegible] luſtrantur Iuriſperiti, qui veritatem aperiunt, & [illegible]

iter hominum cupidines per suæ scientiæ con- ditoras & regulas, quid verum, quid iustum sit ex- plicat, atque è tenebris ad lucem vsque deducunt, quorum tanta vis est, vt non vnquam eas verita- tes, quas vel natura, vel industria, verius astutia hu mana in damnum simul & pœnam peccati hu- mani generis, occultas fecerit. Ipsi iurisperiti, sui ingenij subtilitate, ad Reipublicæ quietem atque nostram commoditatem, reuelent. Plurimæ si- quidem veritates incognitæ, plurimæ iniustitiæ impunitæ, manerent, si iurisperitorum cessaret sapientia: & sua querendarum rerum studiosa sa- gacitas contemptui, aut non vsui haberetur. De- nique nemo vnquam dubitauit, verum & iustum multò esse meliora, quàm falsum & iniustū. Ete- nim rationi dissonum, si verum à falso, iustum ab iniusto vinceretur. Quid vtique funestum in Re- publica sæpe accideret, si iurisconsulti deessent, quorum id præcipuum studium est, iustum ab in- iusto, falsum à vero discernant. Et quod etiam sit necessarium, est text. ad literam in l. laudabile. C. de aduocatis diuerso. iudicum. Dicit enim lauda- bile, vitæq; hominum necessarium aduocationis officium. Rursum, quam necessarium humanæ Reipublicæ hoc exercitiū fuerit, ex eo patet: Quo- niam, vt Philosophus inquit in Ethicis: Sunt non- nulli homines pessimè quidam persuasibiles, qui enim facile credunt, nisi certissima videant signa: aut fortes habeant persuasiones. Aduocati igitur plurimum sunt commendandi, qui virtute scien- tiæ certissimas vel propinquas, imo fortissimas persuasiones eliciunt, & illa iudicibus suadent ad tuendam innocentiam, & reprimendas punien- dasq; violentias & iniustitias. Et paulò post sequi- tur (vt paucis agamus) summa est excellentia hu- ius exercitij, quo ipsa vniuersalia statuta humana quæ generalib. atq; indeterminatis verbis statuū- tur, lucidius intelliguntur. Nam, per iurisperito- rum subtilem & ingeniosam applicationem di- ctarum legum ad causas particulares, mentem le- gum interpretantur: & tandem per hoc nobile aduocationis officium insontes defenduntur, op- pressi releuantur, & vt paucis multa comprehen- damus, iustitia periret, si deesset qui iustitiam alle- garet. Hæc Rodericus vbi suprà, cum quibusdam alijs, de quibus infra in 10. parte. in 19. conside- ratione. Vbi fit mentio de præcedentia scientiæ legalis.

Plurimum etiam cōmendantur aduocati per Prophetam, Psalm. 83. cum inquit. Etenim bene- dictionem dabit legislator, ibunt de virtute in vir tutem, videbitur Deus Deorū in Sion. Etiā habe- tur Dan. 2. c. Qui docti fuerint, fulgebūt quasi stel- læ firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt mul- tos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. transum- ptiuè. in ca. fi. de magistris, extra.

TRigesimasecunda consid. Officium aduoca- tionis etiā meritorum est apud Deum non modicum, prout dicit Alberi. in d. l. vnic. quæ in- cipit: si qui desideria. C. de suffrag. Quod sic ꝓbat, præsupponendo, Quod duo sunt genera operum misericordiæ seu eleemosynæ. Quędā enim sunt corporalia, quæ sunt septem, Visitare, scilicet, in- firmos, potare sitientes, pascere esurientes, redi- mere captiuos, colligere hospites, vestire nudos, & sepelire mortuos. vnde dicitur:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Septem etiam sunt spiritualia, scilicet, consulē- re dubitantem, corrigere peccantem, cōsolari tri- stem, remittere offensam, portare onerosos & gra ues, & orare pro omnibus. vnde dicitur:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Et ista sunt potiora absq; dubio quàm tempo- ralia, vt dixi infra in vltima par. in 29. consid. Cum igitur per dicta opera misericordiæ seu Eleemosy- næ, multum mereamur, vt habetur Matth. 25. Ve- nite ad me benedicti Patris mei, possidete para- tum vobis Regnum à constitutione mundi. Esuri- ui enim & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedi- stis mihi bibere, hospes eram, & collegistis me: nu- dus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Sequitur, quod homo plus mereretur per eleemosynas spiritua- le, inter quas est impendere consilium dubitanti, & consolari & adiuuare tristes miserabiles perso- nas, quæ adiutorio carent (cum desolatis & tristib. sit consulendum, l. vnica, in fi. C. de his qui ante apertas tabulas hære.) & redimere & iuuare capti- uos, qui contra iustitiā detinentur, Quod faciunt aduocati iustè & debitè exercentes officiū eorum, Ideo non parū apud Deum merentur. Vnde dicit Hostiē. in summa sua decretaliū, col. 4. Quod vita bonorum aduocatorū est melior quàm fratrum prædicatorum, vel aliorum religiosorū. dixi alibi.

Et aduerte ex his, quæ dicit Alb. ibi, quia consu- lit aduocatis, vt patrocinium præstet pauperibus gratis, quoniam hoc faciendo, multū merentur, non tamen dicit omnibus. Et materiam aduoca- torum in reliquis plene vide per Ant. Flo. in 3. par. suæ summæ, lib. 6. & per Spe. in rubr. de aduocato. ad quos vos remitto. Cùm hic tantum tractaue- rim de huiusmodi officio, & de his, quæ tangunt honorem, vtilitatem, & necessitatem eiusdem, & quomodo sit honestum, licitū, vtile, necessarium, & meritorium. Nam pericula aduocatorum reci- tare, esset transcendere materiam huius operis, Sed de his habetur per supradictos, maximè Rode ricum in d. lib. 1. cap. 18. per Ant. Flor. in d. par. 3. lib. 6. & per Alb. in d. l. vnica. C. de suffrag.

TRigesimatertia consid. Inter cæteros aduo- catos in quolibet auditorio cuiuslibet ma- gistratus, præferendus est Aduocatus fisci illius lo- ci. pro quo allego text. in leg. secunda, quæ inci- pit. aduocatos in fin. ponderando ibi verbum, germanas. C. de aduocatis diuerso. iudi. & l. iube- mus. & l. restituendæ. §. 1. in verbo, primatibus. C.

eo. tit.

eo.tit.Cum etiā inter clariſſimos numeretur, per tex. in l.laudabiles.&l. reſtituēdæ.C.de aduocatis diuerſorum iudi.Luc.dePen.in l. 1. C. de dignitatibus. lib. 12. Dixi in cōmentis noſtris ſuper conſuetudinibus Ducatus Burgun. titulo des droictz appartenances à gens mariez. §. 19 .in gloſſ. entre nobiles. verſi .aduert.& ti.des enfans de pluſieurs lictz.art.4.in gl.1.verſi.& ideo, &c. Imo etiam ſpectabilis dicitur,tex.eſt in l.in ſacris.3.§.modum.C. de proximis ſacrorum ſcriniorum, lib. 12. Ibi,nec pro tempore virum ſpectabilem fiſci patronum. & in authen.de iudicibus. §. vetus, in fi. ibi: id eſt, Apione viro ſpectabili & fiſci aduocato.col. 6. Et tales aduocati fiſci, poſſunt ex literis Principis illuſtri dignitate decorari .lege, reſtituendæ. §. ſacras. in verbo, illuſtrando. C. de aduocatis diuerſorum iudicum. Verum, vnum ex filijs tali dignitate decorari facere poterunt, ſecundum text. ibi. Comites etiam merentur appellari. l. 1. C. de aduocatis diuerſorum iudicum. Luc. de Pen.in d.l.1.&l. mulieres.col.pen. C.de dignitatibus. lib. 12. &olim erant duo aduocati fiſci (vt & hodie ſunt duo in Parlamēto Burgun.) vt de hoc tex.in l.binos.C.de aduocatis diuerſorum iudi. Vnus generalis, qui in aliqua cauſa contra fiſcum eſſe non poterat. l. 1. & 2. C. de aduocatis fiſci. niſi in caſibus. leg. fin. ff. de poſtulando, ſcilicet, in cauſa propria filiorum,parentum ſuorum, & pupillorum,quorum curam gerunt. Alter eſt aduocatus ſpecialis,prout ſunt aduocati fiſci in Balliuatibus ſeu Seneſcallis, Qui licet in eorum diſtrictu non poſſint eſſe pro aliquo contra principem, tamen videtur per d.l.2.eſſe ſecus in alijs. Ex quibus videbatur dicendum, quod ſi aliqua cauſa ad requeſtam procuratoris generalis ſit deuoluta in curia ſuprema Parlamenti, quod aduocatus fiſcalis alicuius ſedis particularis ſit ibi poſtulans, vt eſt apud nos aduocatus in Balliuatu Diuionenſi, poſſet eſſe ibi aduocatus pro priuato contra dictum procuratorem generalem: De quo tamen apud nos dubitatur propter ordinationē regis Ludouici XII.num. 304. quæ prohibet aduocatis, ne poſtulare aut conſulere habeant contra regem & iura ipſius:vnde melius erit quod ſe abſtineant,ſi ſit cauſa,quæ tangat factum regis, vt in l. 2.in fin.C. de aduocatis diuerſo. iudi. Etiam eſt text.dicens, Quod aduocatus & procurator fiſci, pro priuatis poſtulare poſſunt.l.penul.iuncta glo. & ibi Bal. C. ne fiſcus vel Reſpubl. & Paul. in l. cum allegas. C. eod.tit. Et iſtud eſſet verum,ſi eſſet ſtipendiatus, prout olim erat,ſcilicet ſexcentis aureis,quæ præcipiebat ab ærario publico pro ſalario. l. hanc. §. ſexcenti autem aurei.C.de aduocatis diuerſo.iud. Quoniam ſi hodierno tempore quo ſolum habēt aduocati fiſci in Balliuatibus apud nos triginta aut quadraginta libras Turonen. prohiberentur pro priuatis poſtulare, ex hoc eorum incommodum conſequerentur, & egeni efficerentur, quod eſt contra text.in d. §. ſexcenti.& offic[illegible] rum eſſent eis damnoſa. Et cum labo. in damn[illegible] eſt,creſcit mortalis egeſtas, ait ille moralis Ca[illegible] Nec reperiretur,qui vellet officia exercere[illegible] ſolum eſt prohibitum per ordinationes Reg[illegible] ne conſulant contra regem: Imo, non eſt [illegible] hibitum habere alia officia & penſiones ab [illegible] rioribus,prout iudicibus & procuratoribus Re[illegible] vt cauetur in ordinationibus dicti Regis [illegible] ci XII.ar.33.34.&35.

Olim verò tale officium erat annale.l. con[illegible] uocatio.ibi:annumq; completum. C. de adu[illegible] tis diuerſo.iudic.& poſt prorogatum vſq; ad [illegible] annos.l.ſancimus.2.c.eod. ti.Hodie vero in Fra[illegible] cia omnia officia regia ſunt perpetua, [illegible] lia:vt infra dicam,ita quod habeantur in vita [illegible] ciariorum pro patrimonio, vt dicit G. Bened. [illegible] ſua repetitione.c.Rayn.in verbo, duos habens [illegible] lios.num. 38. extra de teſtam . & ibi num. 40. [illegible] Quod Officiarij Franciæ creati,quandiu Rex [illegible] cuerit,nō poſſunt reuocari, & rationē ibidem [illegible] ſignat. & cum hodie, vt iā bis videmus à qua[illegible] aut quinq; annis citra ſtipendia integraliter [illegible] ciarijs non fuerint ſoluta,nihilominus non de[illegible] aduocati & procuratores prætextu huiuſmodi [illegible] larij non ſoluti cauſas fiſci deſerere:vt dicit tex[illegible] d.l.1.c.de aduocatis.

Aduocatus verò fiſci, ab Adriano primum [illegible] ſtitutus eſt, teſte Budæo in ſuis annotationibus [illegible] Pandectas, titulo,de officio quæſtoris. ff. Et [illegible] ge,vt dixi, quod præcedit quoſcunq; aduoca[illegible] etiam eo antiquiores. Quoniam maior eſt [illegible] ritate,argumento eorum, quæ d[illegible] in c.quoniam.16. d. vbi infert, quod vna [illegible] licet poſterior tempore, præfertur alteri, pro[illegible] maiorem autoritatem . Facit, quia claritas [illegible] deſignat claritatem & præeminentiā hono[illegible] Ioan. de Imo. & Ang.in l. qui ſoluendo. ff. [illegible] redibus inſtituendis. dicam latius infrà.

Et aduerte,cum hodie (vt dixi) in [illegible] mentea, ſint duo loco vnius, quod tantum [illegible] legij& dignitatis habet vnus, quantum & [illegible] tantum quilibet illorum habet, quantum [illegible] haberet ſi eſſet. text. eſt in dicta l. binos. & l. [illegible] duos in principio.C.de aduocatis diuerſorum [illegible] dicum , grauiores tamen cauſæ placita[illegible] primum , verum etiā multa negotia per [illegible] pediuntur,& quiſque mallet eſſe primus [illegible] cundus etiam in honore. Et de loco teſſeris [illegible] rum in ſequenti conſideratione patet.

TRigeſima quarta conſid. Poſt aduocatum [illegible] ſci ſedere debet in foro procurator fiſci, [illegible] iam ante omnes alios aduocatos ſimplices, [illegible] habentes aliam dignitatem:cum procurator [illegible] ſci aduocatus dici poteſt.glo.eſt in notab. in ver[illegible] reſtituuntur.in l.non intelligitur.§.fi.ff. de iure [illegible] ſci.facit glo.rubricaria. C.de procuratoribus, [illegible] dicit, quod procuratores ſunt ſimiles aduocatis [illegible]

...o procurator dicitur aduocatus. Spe. in rub.de ...ario.§.nūc de procuratorum. ver. ſed nunquid ...ariū procuratoris. facit text.in l.1.§. aduocatos. ...de varijs & extraordin.cognitio.quod intellige ...erum de larga ſignificatione, vt dicit d. meus Ia-...on in d.rub.C.de procuratoribus. Vbi ponit ali-quas differentias inter eos,ergo ſequitur, quod ali-...ous eſt danda conuenientia.

Ideo maximè procurator fiſci debet dictos ad-uocatos præcedere, cum habeat dignitatē,ſecun-dum Are.§.fi.col.fi.inſti.de except. & ibi Io. Fabri allegat tex.in l.1. C. de mandatis Principum.& in ...laudabile.C.de aduoc.diuerſorum iud. Idem vo...Roma. ſingu. 805. per text. quem dicit ſingu-...d hoc in l.nemo perfectus.C. de dignitati-...us lib.12.Bonus de Curtili in ſuo tracta.nobilita-...s.113.par.num. 142.Et ibi ante ponit, quod Do-ctores aduocati non poſſunt exercere officium procuratoris priuati, ſed bene aduocati licentiati poſſunt. Rationem ibi aſſignat de doctoribus, Quia officium procuratoris priuati eſt vile, ſecus dicit in officio procuratoris Principis, quia tale officium confert dignitatē,& eſt nobile officium, ...dicit d.meus Iaſ. in d. rub. & Iaco. Rebuff. in l.ſi quis procurationem.C.de decur.lib.10.tamen et-iam Ioan.de Platea in l.vniuerſos. C. eod. titu. de decurio. Quod aduocatio eſt dignitas,ſed quia of-ficium procuratoris immediate procedit à Prin-cipe, ideo maius videtur eſſe illa dignitas quam aduocatorum quæ non procedit à Principe, niſi mediate & non immediate. Ideo, ex quo cauſa proxima dignitatis procuratoris fiſci,eſt ipſe Prin-ceps,à quo omnes dignitates deſcendūt, vt dictū eſt ſupra iſta parte,in 1.conſid.& Princeps in aduo-cato,nō eſt cauſa proxima nec immediata, ſed re-mota,& mediata.ideo maior videtur eſſe autori-tas procuratoris fiſci quàm ſimplicis aduocati, cum cauſa immediata ſit potius in conſideratio-ne quam cauſa mediata, vt eleganter notat Bald. ſecundum Nicol.de Neap.in l.1.col.3.in fin.ff. ſol. mat.& Cæp.in conſ.2.in ſuis conſ.criminalibus.

Et aduertendum eſt, quod Fiſcus eſt duplex, v-niuerſalis & particularis, vt videmus apud nos. Duo ſunt procuratores fiſci, vnus generalis, qui ſemper reſidet in parlamento. Alius eſt Particula-ris, vt in hoc Balliuatu Heduenſi, vel in Balliuatu Diuionenſi,& in alijs Balliuatibus: Et his diebus ...in curia Parlamenti Burg. quod fuit per eam ordinatum & arreſtatū procuratori fiſci, in dicto Balliuatu Diuionenſi, ne de cætero intitularetur procurator generalis in prędicto Balliuatu,ſed ſo-lus procurator regius in ipſo Balliuatu Diuionen-ſi. Cum tantummodo ad procuratorem dicti Par-lamenti ſpectet ſe intitulari facere procuratorem generalē ſimpliciter in tota patria & ducatu Bur-gun. Et de huiuſmodi diuiſione facit mentionem ...poſitus Cardinalis Alexandrinus, in tit.de pa...ramento firmanda.ad hęc in vſib.feudorum.

col.2.ver.quæro vtrū apud fiſcum. Vbi dicit quod talis fiſcus nullam habet iuriſdictionem, & nulla eſt iuriſdictio penes ipſum, Et ex hac diſtin. gene-ralitatis, & ſpecialitatis infero, Quod fiſcus gene-ralis,ſeu procurator generalis, eſt præferēdus ſpe-cialibus,cum ſpecies ſubalternetur generi. Et, vt videmus,apud nos obſeruatur, quod procurator generalis ſedet in Curia Parlamenti inter duos aduocatos fiſcales,& tales fiſcales habent locū ſu-periorem & ſupereleuatum atq; diſtinctū ab alijs aduocatis ſimplicib. poſtulantibus in dicta Curia, & in alijs curijs & auditorijs huius patriæ & duca-tus Burg.puta Balliuat⁹ & Cancellarię procurator fiſci ſemper præcedit alios aduocatos ſimpliciter graduatos, quod tamen recuſarunt aliàs Cabilo-nenſes, licet ex prædictis conſtat quod errabant. Imò,quod plus eſt, fuit arreſtatum per dictam cu-riam ſupremam Burg. quod ſi procurator Balli-uatus Diuionenſis, interdum aſſiſteret in ipſa cu-ria quod ſederet in loco & ordine aduocatorum, & ibi pręcederet ſimplices aduocatos non haben-tes aliam dignitatem quàm aduocationis ſimpli-cis,etiam ſi eſſent antiquiores eo.

Et ad vnum ſingulare aduertendum eſt, Quod procurator generalis Principis in aliqua prouin-cia, eſt illuſtris, vt tenet Martinus Laudenſis in tra-ctat.ſuo de officialibus dominorum. Et ſpecialis in aliqua prouincia, eſt ſpectabilis. ſupra iſta part. dixi,in 4.conſid.per tex.& ibi gloſſ. rub.in l.vnica. C.de officio comitis orientis. Eadem ergo maior erit ratio, in primo generali aduocato in aliqua prouincia. Et inter alios dicit Purpura.in l.1.ff.de officio eius cui mandata eſt iuriſd.col.5.& 6. Iſtud eſſe in procuratore generali illuſtriſſimi Ducis Burgundiæ.

Trigeſimaquinta conſide. ſit de coactoribus Regijs (de quibus aliquid dixi in præcedent. par.in 20.conſid.) Qui vulgo dicuntur receptores particulares in aliqua prouincia,ſeu in aliquo Bal-liuatu, qui etiam multas pecunias ab ordinario iudice indictas colligunt & recipiunt,& bona cō-fiſcata fiſco incorporant. Et teſte Budæo,ſuper ti-tulo de officio quæſtoris.ff.differt fiſcus ab ærario. Aerarium dixerunt pecuniam publicam & Impe-rij.Fiſcum vero pecuniam Imperatoris,quam do-manium vocamus: vnde, quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ quam priuatæ, factum eſt, vt fi-ſcus pro pecunia publica, & inde confiſcare dica-tur,ſecundum Aſconium.

Aduerte tamen,quod indifferenter dicitur pa-tronus fiſci vel patronus ærarij, ſecundum text.in l.pen.quæ incip.nemo.C.de aduocatis diuerſorū iud.Et hodie,quæſtores, & coactores fiſci,pecuniā publicā deferunt, binos fiſcos ſingulis clitellarijs æquis imponentes, vt ait Budæus. Etiam ad hoc deputantur ipſi coactores, vt ſoluant ſalaria aduo-cati & procuratores fiſcalis, & in hoc obſeruant diſpoſitionem l. per hanc. §. ſexcenti. C.de aduo-

 catis

tatis diuersorũ iud. scilicet, vt soluantur in calendis mensis octobris: & calendis Aprilis: & qui tantiæ fiunt de dicta solutione de data illorũ dierum.

Sed an tales coactores debeãt præcedere in auditorio aduocatos etiam simplices? Et videtur ꝙ sic, cum habeant dignitatem ab ipso principe, vt dictum est in præcedenti conside. de procuratore fisci: pro quo etiam facit tex. in l. restituendæ, in fi. C. de aduocatis diuersorũ iudicũ. & l. fi. ff. de albo scribẽdo. Vbi dicitur quod promotus ad aliquam dignitatẽ à principe, potius honorandus est quam alius, & dixi supra in 1. par. in 36. conclus.

TRigesimasexta consid. Inter plures aduocatos post fiscales alicuius auditorij, seu sedis iudicialis, pręferuntur in loco differenti habentes aliam dignitatem non habenti, eò, quia dignitas istud operatur inter alias æquales, quod præfertur habens dignitatem non habenti, maxime in sedendo, tex. est in c. Episcopus 90. distin. facit, quia, digniorib. dignior locus habetur 8. q. 1. c. istud. 63. di. c. metropolitano. c. statuimus. extra de maiorita. & obedien. Alber. de Rosate. in l. nemo. C. de offic. magistri officiorum. vbi alleg. Inno. cap. 1. de maioritate & obedien. & 12. q. 2. c. Vulteranæ, & ibi glo. fi. c. fi. & ibi gloss. optima. & per Archidiaco. 17. distinct. in c. cum olim. extra de consuetudine. Facit text. in auth. de consulibus. §. si vero forsitan. ibi: eo quod honorare nobis placet dignos. & ibi glo. in verbo, dignos. collatio. 4. & tex. in §. fi. & ibi gl. fin. quæ notat, quod digniora præponenda sunt. insti. de iure naturali gentium & ciui. Cui concordat l. sancimus. C. de sacrosan. Ecclesijs, & c. statutum. §. 1. de rescrip. in 6. & ille potius debet antecedere, qui magis potitur honore ac dignitate. l. fi. ff. de fide instrumentorum. facit tex. in l. potioris. C. de offic. rectoris prouinciæ, Qui dicit, potioris gradus iudicibus ab inferiorib. competens reuerentia tribuatur. Faciũt, quæ dicit Alberic. in epistola, inter claras. C. de summa trin. plura alia ad hoc allegat Cæpola in tract. de Imperatore militũ eligẽdo. in verb. ratione dignitatis. qui ponit ibi plura priuilegia dignitatis, quæ hic nõ repeto.

Ideo, aduocati tantummodo graduati, & non aliàs qualificati, exhibere debent reuerentiam aduocatis in dignitate constitutis: Quoniam, licet aduocati simplices (vt ita loquar) sint in dignitate, cum aduocatio sit dignitas, vt dicit Io. de Platea in l. vniuersos. C. de decurio. lib. 10. tamen, quia officium iudicis, aut aduocati fiscalis est maior dignitas, quam sit simplex aduocatio, ideo talibus honor exhibendus est ab alijs. Facit l. 3. in in princip. ff. de aliena. iudicij mutandi, &c. Et est textus, qui ad hoc multum facit in cano. fi. qui incipit: ad hoc 89. d. ibi: vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent. Ex quo videmus, quod in Parlamẽto huius patriæ, est ordo talis in sedendo, quoad aduocatos non fiscales postulantes in curia, quod in priori loco sedent iudices Regij, si qui sint, aut interdum assistant, & post eos aduocati fiscales Balliuatuum patriæ, & sequenti ordine, alij aduocati simpliciter postulantes, [illegible] quod infrà dicetur.

Dixi tamen in casu, ex quo quidam aduocatus erat magister requestarum hospitij Regis, licet honores tantum, vt sunt multi, quod debeat [illegible] aduocatos præcedere, per text. ad literam in [illegible] vt ordinariæ præfecturæ. ibi: si vero solo eos [illegible] cipare voluerit honore, &c. col. 5. vbi est text. [illegible] teram, quod etiam Princeps potest dare off[illegible] non tantum ad effectum administrationis, [illegible] iam honoris tantum, vt sunt tales magistri req[illegible] starum, prout & glo. ibi in verbo, videatur, [illegible] plificat de capellanis domini Papæ.

TRigesimaseptima cons. Cum minor ordine, maior tamen administratione in loco administrationis præferatur maiori ordine. gl. in [illegible] electionis in c. deliberatione. in prin. de off. [illegible] dixi supra in 4. par. in 44. cons. Ideo aduocati fiscales cum habeant administrationem apud [illegible] Curia Cancellariatus contractuũ, sicut & Balliua[illegible] tus, causas regis placitando in dicta Curia Cancellariatus præcedere debent omnes alios iudices [illegible] eiusdem dignitatis puta spectabilitatis, Ideo præcedere debent locumtenentes Balliuatus, si ibi [illegible] stant vt aduocati. Secus vero, vbi comparerent, [illegible] assisterent aliquando pro causis suis, vt pro [illegible] negotio tangente factum Regis, seu Reipublicæ quia tunc honor esset eis deferendus. Et de hoc [illegible] quæstio inter aliquos aduocatos fiscales huius patriæ, & locumtenẽtes in Balliuatibus, non [illegible] cum ex supradictis, & inferius deducendis [illegible] potest, quid iudicandũ sit. In quocunq; tamen [illegible] ctu assistãt maiores dignitate (puta illustres) [illegible] per spectabiles debent eis pręstare reuerentiam [illegible] dare locum, si commode fieri possit absq; impedimento administrationis fiendæ per spectab[illegible] vt dixi suprà in 4. par. in 27. consid.

Addo tamen pro complemento huius consideratio. Insequendo communem decisionem [illegible] lius dubij. quis præferatur, an doctor, vel miles [illegible] honoribus, sedendo, ambulando, vel opinio [illegible] quæ est, ꝙ in actibus militarib. miles doctori præfertur, quia ibi non librorum, sed armorum certamina exercentur: in actib. vero scholasticis, [illegible] rum locis, doctor militi præfertur. l. nemo [illegible] vel militaris. C. de summa trinitate. vt [illegible] infra in 9. part. in 1. consid. Quod nobis [illegible] patefecit Actius poeta antiquus in Iulio Cæsare in collegium poetarum venienti, non assurgens de quo Valerius lib. 3. tit. de fiducia sui. [illegible] inquir, spacio diuisus est à senatu ad poe[illegible] transitus. Is Iulio Cæsari amplissimo, & florentissimo viro, in collegium Poetarum venienti, nunquam assurrexit, non maiestatis eius im[illegible] Sed ꝙ in comparatione cõmunium studiorum aliquando superiorem se esse consideret. Quapro-

per insolentiæ crimine caruit. Quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur. Faciunt, quæ scribuntur in 11. part. in 12. consideratione, in fine.

TRigesimaoctaua consid. Quoniam inter aduocatos habentes dignitatem, insurgit sæpe contentio de præcedentia seu prælatione, maximè euenit his diebus inter aduocatum fiscalem Balliuatus Diuionen. & locumtenentem cancellariæ in dicto loco. Et iam inter duos locumtenentes in dict. curia cancellariæ, de quibus primo [illegible]turus sum.

Et pro intellectu horum locumtenentium, ad sciendum, An debeāt præcedere extra locum suæ iurisdictionis aduocatos fiscales, præmitto, quod tempore quo Dux regnabat in Burgundia, & quo Dux Burg. non erat addictus coronæ, ipse Dux Burgund. habebat ex priuilegio Regis dictam cancellariam contractuum. In qua erat deputatus, & cōmissus vnus gubernator, de quo supra ista part. in 30. consid. Dixi, ad regendum dictā cancellariam, qui in singulis locis, & sedibus vbi sunt apud nos curiæ Balliuatus committebat locumtenen. ad exercendam iurisdictionem. quæ tantum se extendit circa cognitionem instrumentorum guarentigiatorum. & sub sigillo dictæ curiæ receptorum. Nunc vero à tempore, quo Christianissimus rex Franciæ tenet dictum Ducatum Burgun. semper etiam remansit gubernator dictæ cancellariç, qui propriè videtur delegatus ad vniuersitatem causarum. Qui solitus est committere cum suis locumtenen. particularibus, seu localibus, vnum locumten. generalem, qui ex quadam vsantia supra [illegible] particulares dicit se habere potestatem. Et quia illustris dominus Cancellarius Franciç dicit, quod à seipso dependet omnis cognitio in Francia respectu sigilli cancellariæ, cuius est fons, & origo, alij autem locumten. dicti gubernatoris, & ipse gubernator, sunt tanquā riuuli, & iudices particulares ab eo dependentes: ex quo constituit, & ordinauit locumten. particulares, etiam locumten. generalem, prout & gubern. Et licet fuerit inter prædictos locumten. particulares ipsius gubernatoris cancellariæ, & locumten. domini cancellarij, quæstio de potestate & præeminentia, & quis [illegible] maior esset: Tandem arestatum est per curiam Parlamenti Burg. quod locumten. constitutis & ordinatis à prædicto domino cancellario aduenientibus & præsentibus cessaret potestas locumten. præfati gubernatoris: Et hoc, quia licet habeant eandem dignitatem in vno, & eodem loco, tamen locumtenentes domini cancellarij, receperunt dignitatem à maiori, ideo præferendi, & in maiori loco collocandi sunt, vt satis notatur. in c. per quas. extra de maio. & obe. & ibi per Fely. Et [illegible]ponuntur multa exempla, quæ videri possunt. [illegible] & pro hac decisione tex. in c. præcipimus. 93. [illegible] quia substitutus à maiori, debet esse in loco maioris, quem tex. ad hoc ponderat l. Lud. Romanus singulari suo 340. incip. Bart. in l. si filius etiam facit, quia delegatus à Papa maior delegato ab Imperatore, cum Papa maior sit Imperatore, vt tenet Purpura. in rub. de officio eius cui mandata est iurisdictio. ff. co. 6. ibi. sexto, & dixi supra in 4. part. in 48. consid. Ex quo, cum istud sit decisum, quo ad tales non insisto, licet multa in hoc dici possent, quæ viderētur facere contrarium, de quibus fortè in sequentibus dubijs dicetur.

Ex his infero vnum, Quod cum ita fuerit decisum per dictam curiam supremam, quod frustra prætendebatur prælatio, aut superioritas per locumten. generalem gubernatoris dictæ cancellariæ. contra locumtenentem generalem domini cancellarij in dicta Cancellaria, cum non maior videatur ratio in vno, quàm in alio: & tantæ virtutis ac potentiæ est generalitas in suo genere, quantum specialitas in sua specie. Spe. in tit. de locato. §. tertio.

TRigesimanona consid. Aliud dubium, seu alia quæstio suborta est, ex istis locumtenen. sedis huiusmodi cancellariæ in senatu, seu Parlamento Burg. ex quo tales locumtenen. in ressorto Diuion. voluerunt præcedere aduocatū fiscalem in Balliuatu Diuion. & alios aduocatos fiscales Balliuatuum huius patriæ. Mouebantur primò ea ratione, Quoniam clarum est, vt ipsi proponunt, quod ipsi sunt iudices, etiam maiores, cùm de his immediate appelletur ad curiam Parlamēti: Imò quod plus est, prædicti aduocati fiscales comparent, & assistunt in suis curijs, & adiutorijs tam pro procuratore Regis, quā alijs, & ibi assistūt, vt fiscales, & tamen ibidem subsunt eis, nec prçferuntur eis iudicibus. Ex quo videtur nunc inconueniens, quod in alio loco indifferenti in quo nullam maiorem habent administrationem dicti aduocati fiscales particulares, quam præfati locumte. quod ipsi aduocati eosdem præcedere debeant.

Quicquid sit, credo quod sit error, & quod non debeāt præcedere dictos aduocatos fiscales vltra locum, & sedem suç iurisdictionis. Quoniam constat, quod tātum dici possint clarissimi, vt satis ante hanc par. in 17. consi. dictum est: Ideo post aduocatos fiscales, qui sunt spectabiles, vt hic ante dixi, ponendi sunt. Quoniam clarissimi post spectabiles enumerantur, vt patet supra in 1. consid. & per tex. in §. illo videlicet, & ibi glo. in illo verbo, & in verb. spectabiles. in auth. de app. & infra quæ tempora. collatio. 4.

Facit etiam, Quia aduocati fiscales habent autoritatem à Principe, & sunt ab eo creati, & dati, & tales locumtenent. ab inferiori à Principe, ergo sunt digniores, vt in præcedenti consid. dixi. & facit, quod dicit Lucas de Pen. in l. Albo. C. de decurio. lib. 10. Quod Romani in albo prius scribebant, qui dignitates, & honores iudicio Principis consecuti essent. pro quo facit l. 1. ff. de albo. scrib.

Item aduocati fiscales habent stipendia à Rege, prænominati vero locumtenentes nulla habent stipendia, ergo maior honor debetur eis, arg. text. in glo. pen. in c. si officia. 59. d. vbi dicit tex. & meritum probitatis stipendia anteacta testentur, & notat ibi illa gl. quod magis præsumitur pro illo, qui plura stipēdia habet. allegat ad hoc tex. in l. nemo. C. de offi. magistri officiorū. vbi ait text. Is gradus cæteros antecedat, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit anteire. Concordat ca. miramur. ad finem. 61. d. vt infra plenius dicetur in 10. par. in 27. consi.

Item, tales locumtenentes sunt solùm delegati ad vniuersitatem causarum ab alio quàm à principe, Ideo, solum iudices pedanei censendi sunt, prout dicit Spe. in tit. de iudice delega. §. 2. ver. 1. in fi. Sed pedanei iudices sunt infimi, imo etiā post clarissimos situantur, vt supra in 1. consid. huiusce partis, & per eundem Spe. in rubr. de iurisdi. omnium iud. §. 1. ver. infimi. Qui tales magistratus municipales, cum habeant solam cognitionem seu iurisdictionem vnius rei limitatæ, vt sunt tales locumtenen. qui solum cognoscunt de causis tangentibus sigillum Cancellariæ prædictæ, & in hoc tantū sunt commissi à domino Cancellario Franciæ, vel gubernatore huiusmodi cancellariæ, qui est in hoc delegatus à Principe, Igitur tales sunt pedanei, & per consequens inferiores à spectabilib. Ex quo ergo, cum aduocati fiscales sint spectabiles, sunt illis anteponēdi, vt supra dixi: igitur. Imò, propriè sunt iudices Chartularij, qui habent potestatem præcipiendi, vt instrumenta recepta sub sigillo dictæ cancellariæ executioni demandentur præcisè in vim præcepti: quod faciunt, cum recurritur ad eos, vt satis declarat Benedictus de Barzis, in suo libello de guarentigia. col. 1. & sic adhuc plus dicuntur pedanei, vt ante dictum est.

Facit & vlterius, quia ex quo, vt dictum est antè aduocatus fisci est maior authoritate extra locum iurisdictionis dictæ cancellariæ, cùm sit spectabilis, & iudices huiusmodi curiæ, & sedis cancellariæ prætactæ sunt infimi, eo, quia pedanei ad plus non possunt esse nisi clarissimi, ideo debet præferri: cum claritas tituli designet claritatem, & honorem loci. Ioan. de Imo. & Ang. in l. qui soluendo. ff. de hæredib. instit.

Et licet locumtenentes, in sua sede præcedant aduocatos fiscales, tamē non sequitur, vt extra illa loca debeāt eos præcedere. Sicut dicitur de Archipresbytero, qui præcedit Archidiaconum in missa, vt dictum est ante in 4. par. in 44. consi. non tamen in alijs locis: Sic, idem de locumtenente cancellariæ contractuum Burg. in sua sede, licet præcedat aduocatos fiscales, quia ibi habet administrationem, non tamen in alijs locis, in quibus non habet administrationem, & sic extra suam administrationem, vbi attenditur maioritas dignitatis, & non administratio. faciunt quæ scribuntur in 11. parte in 12. consider. ante finem.

QVadragesima consid. Hic adaptatur de nonnullis alijs locumtenētibus ordinarijs, aliorum iudicum ordinariorum, puta locumtenentibus gruarij: hoc est magistri forestarum Heduæ aut Diuion. qui habent illud officium à Principe an tales in sede Balliuatus, aut cancellariæ contractuum, seu etiā in curia Parlamenti debeant præcedere alios aduocatos ibi postulantes, nō habentes aliquā dignitatem, præter gradū. Istud potest decidi ex antedictis de locumtenentib. dictæ cancellariæ. Sed vlterius procedēdo, quæri posset, an tales locumtenentes gruariorum, in alijs locis quàm cancellariæ præcedere debeant locumten. prædictæ Cancellariæ. Quia officium gruariæ antiquius, & magis ordinarium, quàm officium cancellariatus videtur, quod tales locumtenentes gruariorum prçcedere deberent locumten. ipsius Cancellariæ, Eo etiam, quia creati sunt officiarij à Rege. Alij vero non. Consulerem tamen in hoc, attenderetur prioritas promotionis in officio: qui primò constitutus esset officialis præcederet. vrget tamen pro locumtenen. seu iudicibus dictæ Cancellariæ, quod iurisdictio eorum maior est circa plures maiores causas & materias versatur & ex hoc honorabilior apparere videtur. Quanto enim quilibet præest melioribus, tāto maior est & honestior est. Verba sunt in auth. de defensorib. ciuitatum. §. nos igitur. colla. 3.

QVadragesimaprima consid. Inter omnes assistentes in adiutorio Iudicis, post officiales in sedendo Nobiles plebeis præcedunt [illegible] debet sedes eorum esse paulo iudicantiū inferior, & contendentium altior. l. fi. vbi gl. not. in verbo sedendi. C. vbi senatores, vel clarissimi. Idem probat text. in l. fi. in fine. C. de officio diuersorum iudicum. Dicam in seq. part. in 38. consid. vbi de priuilegijs nobilitatis tractatur.

QVadragesimasecunda consid. His temporibus nouissimis, creati sunt noui Officiarij in Regno Franciæ, qui habent potestatem examinandi testes, loco iudicum ordinariorum, qui dicuntur in vulgari nostro inquestarij, hoc est, examinatores seu æquatores, & indicij inuestigatores: & nulla habent stipendia seu salaria à Principe, sed à partibus secundum ordinationes Regias habent summam denariorum taxatā secundum vacationes per eos factas. Et quia talia officia [illegible]tis committuntur, qui illa emunt, & qui [illegible] graduati, ex quo quisquis dubitaret, an in [illegible] iudiciarijs, vbi tales inquestarij dati sunt, debeant præcedere aduocatos, etiā simpliciter graduatos. Credo, quod non, quia cum circa quid speciale se intromittant, & non habent cognitionem iudicandi, licet aliquam talem qualem dignitatē consequūtur, eò, qa cōstituti ad hoc à Principe, prout ēt de coquo Principis, qui dicitur habere dignitatē, vt in proxima par. in 18. cons. dicitur: Tamen

necessitas

non est æquum, ꝙ præcedant graduatos aduocatos, qui & ratione aduocationis habent dignitatem, vt supra dictum est, & quod ratione gradus nunquam graduati cæteris non graduatis præferri debent.

Super huiusmodi præcedentia post antescripta, inter nonnullos iuuenes aduocatos graduatos fuit contentio aduersus inquestarium, seu examinatorem in Balliuatu isto Heduen. Ita vt ab eius priuigno seu filiastro fuerunt impetratæ literę Regiæ in Cancellaria Diuion. quib. mandabatur Balliuo nostro, vt graduatos ãteponeret dicto inquestario, & eundem sedere faceret in ordine, & gradu procuratorum Curiæ: & cum hæc disceptarentur in foro, dubitatum extitit, quid super hac sententiaretur.

Et licet videretur dicẽdum, Ex quo (vt tactum est) dictus inquestarius habeat dignitatem à Principe immediatè dependente à dignitate & potestate iudicis, quæ præcedit dignitatem aduocatorum, cum iudices præcedere debeant aduocatos, vt hic ante dixi in 24. consideratione, & dicti inquestarij censentur subrogati in locum iudicis quoad examinationem testium, quę competit iudicibus, vt est tex. qui multum bene facit in l. iudices, & in auth sequente, apud eloquentissimum. Co. de fide instrumentorum. Ideo ex huiusmodi subrogatione videntur sapere naturam illius, in cuius locum subrogantur. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautionibus. sed multi dicent, quod ille textus non probat, sed est bonus tex. in ca. Ecclesia S. Mariæ. extra, vt lite non contest. Probat tamen ille textus stipulationem accessoriè positã ad cõtractum regulari secundum naturam illius contractus. Ampliat tamẽ etiam textum ad hoc, & illam regulam Paulus, etiam si subrogatum in aliquo discreparet: quia in alijs assumeret naturã eius, cuius loco subrogatur. Ita ampliat notabiliter Paulus in consi. 131. cuius initium est. licet ista differentia visa. col. vlti. quem allegat d. meus Ias. in d. §. qui iniuriarum. Ex quib. concludendum, quod siue inquestarij præfati sint accessoriè dati ad iudices, siue sint in aliquibus subrogati, licet in aliquibus discrepant, tamen reputari debent coniudices, & sapere naturam illorum etiã in accessorijs: Ideo sicut iudices pręcedunt aduocatos. ita etiam inquestarij præcedere debent aduocatos graduatos, licet non sint graduati. Et fortè hac ratione, inter alia motus vnus ex consiliarijs Parlamenti huius patriæ, & duc. Burg. executioni demandando quoddã arrestum Curię posuit inquestarios Balliuatus Auxeti, eis sedem, & locum ordinis dando ante aduocatos, & graduatos, licet tunc nõ essent graduati.

Crederem tamen dictos inquestarios nouiter creatos in Burg. non debere præcedere graduatos practicantes in Curijs ante eos, quoniã clarum est eos esse creatos instar inquestariorũ præposituræ Parisien. in Castelleto, & aliarum sedium Regalium in Francia, vt satis constat ex creatione illorum: nec istud denegant, sed sic est, quod expressè disponitur ordinationib. Regijs, tales examinatores non debere sedere in sede iudicis præpositi. Nec sunt aut reputantur pro aduocatis, aut notarijs, ex quo tales sedes, scilicet, iudicis, & aduocatorum sint eis prohibitæ, obseruanda est ordinatio Regia, quæ optimis fundatur rationib. Non enim iudex est, nec se iudicem dicere potest: qa nullam habet causæ cognitionem. Est enim solus executor rei sibi commissæ, s. examinationis testium, quæ etiam alteri, quã iudici committi potest, vt notatur per Alb. & alios in auth. sed iudex, Co. de Epis. & cler. Ex quo cum tabellio sit capax, & habilis ad recipiendam cõmissionem examinationis testium, etiam à iudice, & recipiendo non mutat dignitatem, qa non efficitur maior quã esset: Ideo idẽ videtur in Principe cõmittente examinationẽ testiũ, quoniam videtur illam cõmittere, cum illa qualitate quã potest habere. Secus si talis examinatio alicui nõ possit cõmitti, præter quã graduato aut aduocato, quia hoc casu cõmittendo alicui, licet non esset graduatus, videretur eidem conferre dignitatem ad hoc necessariã, & cum eo sup hoc dispensare. l. quidã cõsulebat. ff. de re iu. l. Vlpia. ff. de excu. tu. Sed cũ nõ eidem hoc casu dat maiorẽ dignitatẽ, quã habet ille cui committi potest talis examinatio testiũ: Quoniã Princeps non videtur vno instanti tot specialia cõcedere, videlicet, ꝙ cõmittat ei talem examinationẽ priuatiuè ad iudicẽ (cui deberet cõpetere) & vltra hæc, det ei dignitatẽ vltra aut præter naturã actus, quę cõmittit fieri, cũ tot specialia non præsumuntur cõcurrere, argum. gl. in le. 1. C. de dotis promissione. arguendo de lege mortua, quæ talia non admittit ad legem viuam (quæ est Princeps) quæ debet illam sequi inquantum potest.

QVadragesimatertia consider. Licet aduocati præfecturæ quæstorianæ, qui dicuntur aduocati in Camera computorum sint, vt alij aduocati fiscales priuilegiati, vt dicit Ioan. de Platea in le. fin. Cod. de decur. libr. 10. tamen cum apud nos, & in Camera computorum nulla aut modica habeant stipendia, Ideo extra locum suæ præfecturæ quæstorianæ non debent præcedere aduocatos fiscales præsidatuum: Quoniam vt prædixi supra ista parte, in 39. considerat. præferuntur, qui maiora stipendia habent data paritate, ergo multo magis præferri debent, qui habent stipendia his, qui non habent. Ex quo licet patronus Camerę computorum præcedere debeat omnes alios aduocatos solum graduatos, tamen non debet præcedere alios aduocatos fiscales, qui sunt aduocati in sede pręsidis prouinciæ, qui dicitur Balliuus, aut Senescallus.

QVadragesimaquarta conside. Inter aduocatos præferendus videtur, qui magis ornatur,

& qui honestiorib. vestimentis indutus erit. vnde vt dicit Spec. titu. de aduocato. §. sequitur videre. quem iudex magis ornatū inspiciet, maioris existimabit esse autoritatis, & ei assurget salutatione debita, & honorifica, dicens ei, sede à dextris meis: ad quod quidem tenentur. l. fi. in fin. C. de officio diuersorum iudicum. & eum præ alijs honorabit, l. penul. C. eodem titu. quod fortè procedit de ignotis & alienigenis. Sæpè etenim maximè ignotis vestis est causa honoris, iuxta illud.

Hunc homines decorant, quem vestimenta decorant.

Et iuxta illud metricum.

Vir bene vestitus, pro vestibus esse peritus
Creditur à mille, quamuis idiota sit ille.
Si careas veste, nec sis vestitus honestè,
Nullius es laudis, quamuis scis omne quod audis.

Ideo consuluit ibi Spec. (quem videas) Quod aduocati gerant vestem suæ professioni congruentem, & ibi scribit quibus vestibus vestiri, & quibus carere debent, de quo latius infrà. Et quod honor est in habitu & vestibus, dicturus sum. Et ad propositum vide Lucam de Penna in l. 2. Co. de vestibus oloberis, libr. 11. & dixi supra in prima parte, in 23. consid.

QVadragesimaquinta considerat. Post prædictos videtur astruendum, Quod inter aduocatos simpliciter gráduatos præferendus sit filius aduocati Fisci, si sit aduocatus in eadem sede, vbi aliàs omnes alij cùm eo sunt eiusdem qualitatis. text. videtur esse ad literam in l. laudabile. §. 1. Co. de aduocatis diuerso. iudic. & in l. nemini. §. filios, & l. petitionem. §. filijs. C. de aduo. diuer. iud. & ꝙ alijs etiam æquè bonis præferantur, secūdum tex. & in gl. in verbo, sumptibus. in l. iubemus. Co. eo. tit. facit, quia doctor filius doctoris cæteros in collegio præcedere debet, secundum Martinum de Laude in tractatu de dignitate. conclusi. 17. vbi refert ita aliàs dixisse propter dictum Bald. in le. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liberis, & posthum. vbi etiam dicit, quod tales debēt gratis doctorari. & cæteris paribus præferri alijs. allegata gl. in d. le. iubemus. de quo etiam vide per eundem in tract. de priuilegio, articu. 93. Intellige tamen, prout dicit Luc. de Pen. in l. vnicuiq;. C. de proximis sacrorū scrin. li. 12. col. 1. Si solito tempore legū doctrinam metuerunt. d. l. nemini. §. si verò. & d. l. iubemus. §. nec de cætero. & l. petitione. §. nec de cætero. C. de officio diuersor. iudicum. & si sunt facundia, & studijs eruditi, & conspicui. eo tit. l. per hanc, in principio, vel si per Principem subrogentur. l. fi. §. pen. Co. de officio Magistri officiorum. & l. neminem. C. de re militari, lib. 12. aliàs non, cum in honoribus simpliciter non succedatur iure hæreditario. l. 3. §. quæri. ff. de legiti. tutori. & potius sunt acceptanda merita, & virtutes. c. Moyses. & c. si ergo. 8. quæst. 1. & l. honor. §. de honoribus. ff. de muneribus & honoribus. l. si quis. Co. de professoribus & medicis, lib. 10. & l. qui cum vno, §. grauius autem. ff. de re militari. vnusquisque secundum labores suos ad meliores gradus, & ad maiores dignitates produci, & remunerari debet. tex. in l. fina. §. quoniam ideo. C. de officio præfecti prætorio Africæ &c. cōcordat tex. in l. nemo. in fi. C. de officio Magistri officiorum.

QVadragesimasexta consideratio. Inter plures aduocatos eiusdem sedis cæteris paribus præferuntur primo promoti. tex. in l. 1. & ibi Bar. C. de consulibus, & non spargendis ab his, &c. & l. prima. in fi. C. de præpositis sacri cubiculi, lib. 12. & dixi supra, in quarta parte, in 23. consider. ... etiam sint anciani supra alios, vt vtar verbis gl. primæ. in l. iubemus. & in principio. C. de aduocatis diuersor. iudic. & secundum tempus receptionis, & admissionis eorū in aliqua Curia, gradus sibi vendicare, & in matricula inscribi debent. l. petitionem, in princ. C. de aduoca. diuerso. iudic. & l. fi. C. de aduoc. diuerso. iudicum. Et qui primo matriculatus est præferri debet posterius matriculato, secundum tex. in l. fi. ibi: locum iuxta matriculæ ordinem obtineat. C. de offic. præfecti vrb. Nam qui non sunt in matricula, sunt tanquam priuati. notatur in leg. eos. Cod. de offic. Magistri milit.

Et hic ordo est ordo temporis, qui est vltimus & de eo non curatur, vbi locum habet ordo qualitatis: vt dicit Lucas de Penna in rub. C. vt dignitatum ordo seruetur. & dictum est supra in dicta quarta parte, & inferius dicetur, vbi de ordine literatorum fiet mentio, scilicet, in 10. parte, in ... consid.

QVadragesimaseptima consideratio. Qui meritis vitæ, nobilitate, autoritate, aut scientia etiam, quando sunt eiusdem facultatis, alios excellit, præferendus est etiam alteri primo promoto, notat glo. in verbo: præponimus. & ibi Arch. in c. placuit, in prin. 16. dist. facit c. in canonibus ... dist. ideo Episcopus doctor, vel nobilis præfertur primo promoto non doctori. Dominicus ... cto Gemi. in c. Isidorus. est ver. sub dicto ... Felyn. in ca. 1. extra de maiorita. & obed. & secundum Barbatiam, in cap. cum olim, in prin. de consuetudine. Doctor etiam tardius receptus, præcedere debet prius promotum: Ego verò allego ... in l. 1. C. de annonis ciuilibus, lib. 11. & ibi gl. ... facit pro scholaribus optimis contra doctores insufficientes.

Videtur tamen, ꝙ prædicta non faciunt ... maiorem cum extrinsecus venient, vt per prædicta remissiuè do. Felyn. in d. c. 1. de maior. maximè cum ista excellentia, & melioritas debet probari p q̃ndecim testes. tex. est singularis in le. vnicuiq; & ibi notat gl. in verbo, superatas, C. de proximis sacrorum scrin. libr. 12. domin. meus Ias. in l. ... quid. col. 4. ff. si cert. petat. in prima lectura. Et ista excellentia est multum consideranda, quoniam in multis propter excellentiam hominis, ...

...regulis, d. meus Ias. in l. iubemus. Co. de iudi... & in l. repetitio. l. admonendi. in 67. col. ff. de ...iur. Fel. in c. super his. de accusation. dicā infra ... lime.

QVadragesimaoctaua consi. Inter aduocatos doctores præferendi sunt licentiatis, & licē... baccalaureis, quoniā doctoratus est dignitas. ... infra in 10. par. in 26. consid. & maior est illius ...toritas, quam licentiati, cū licentiatus tantum habeat potestatem docendi, regendi, & publicè le...gendi. nota. in l. vni. C. de professorib. qui in vrbe, ... lib. 12. & in l. vni. C. de studijs liberali. vrbis Ro... l. 11. no. Io. Fab. in §. responsa. inst. de iure natu...rali, secundum gl. in c. 1. in verbo, interpretat⁹. ex... de postulatio. Prælatorū, Et Pan. ibi, qui dicit, Quod doctor potest interpretari dubia illius facul...tatis, in qua est doctor, per d. le. vnā. C. de professo. Et quod ante doctorarum quis non potest magi...straliter legere, nec disputare. Et si detur licentia ... scholari hoc faciendi, potius fit vt addiscat, ... vt doceat. Ex quo magis est credendum do...ctori, quā licentiato, nam licentiatus non habet dignitatem: sed tantū licentiam consequendi di...gnitatem, & dignius est quod est in actu, quā ꝙ in prosecutione actus, sicut dignior est qui est cinct⁹, ... cingēdus: Licet quandoq; habeatur ꝓ cincto. ... his scripsi, & de prætedētia doctorū ad licētia...tos, & licentiatorū ad baccalaureos, in Cōmento nostro super concordatis. in tit. de collationib.

QVadragesimanona consid. Aduocati ex pulchritudine laudē consequi videntur, & pro...pter eam commendabiles fiunt, exemplo Iustinia...ni, qui Papinianum iurisconsultum acutissimum (... permisso omni alio laudis genere, à quo lau...dari potuisset) ex pulchritudine, veluti summo ... præconio commendauit. pulcherrimum ... nuncupans in procе. digest. §. 3. versic. vobis ...tem. Et licet Albert. & Angelus ibi ad decorem ...tiæ. & animi referant, tamē ad corporis pulchritudinem & elegantiam referri potest, cum & ... plurimum pollet ad felicitatem habendam, ... ait Arist. lib. 1. Ethicorum cap. 8. Non satis ... felicitatem idoneus, qui deformis est aut ... & refert Bald. in suprascriptione dicti procemij, in verbo, Flauius. in additio. quod de... ...oris confert ad felicitatem in hoc mun...do. & tanti fecit Alex. pulchritutidinē, vt in consi. ... inci. ponderatis his. col. 2. li. 6. consuluerit no... ...em diuitemque mulierem deformem, quæ ...perem quempiam formosum sibi matrimo...nio desponderit, non videri nupsisse indigno, cū ...beat mulieris nobilitas, & diuitiarum copia cū ...ma viri compensari, vt notat in simili Bal. & a... ... c. super eod. le secund. de testib. & de pulchri...tudine dixi in 5. 9. 11. & in secunda partibus huius ...eris.

QVinquagesima consid. Sciendum est, quod in quolibet auditorio, vbi redditur iurisdictio per magistratum, debet esse notarius seu scriba, qui apud nos dicitur grapharius. Quia iudicis officium absque notario seu scriba commode exerceri non potest. probat tex. in cā. quoniam contra falsam. de probationibus. extra, & ibi doctores. Persona enim publica est, vt dicit ibi text. & Panor. & dicitur habere officium honoris, vt est tex. in l. 1. & 2. Co. de primicerio, lib. 12. & habetur Ecclesiastici 9. In manu Dei potestas hominis est, & super faciem scribæ imponit honorem. Guilelmus le Rouille, in libro de iustitia, & iniustitia. lib. 3. c. 4.

Et quod diuersis nominibus in iure vocentur, vide Ioan. de Platea in rub. de tabellionib. libr. 10. Et in Curijs supremis apud nos sunt officia Regalia, vt supra dixi ista par. in 14. consid. In alijs verò Curijs Regijs inferiorib. cum emolumenta, quæ proueniunt, & percipiuntur ratione scripturæ soleant dari ad firmam pro certo tempore. Ideo pēdente tali tempore scriptores huiusmodi videntur exercere officia Regalia.

De notarijs verò simplicibus, qui sunt iudices chartularij, vt dicit Bar. in l. iubemus. §. sancim⁹, circa finem. C. de sacrosanctis Ecclesijs. Quod an verum, vide amplè per Benedictum de Barzis, in suo libello guarentigiarum in 1. quæst. vbi plura ad hoc. Et licet dicant plures, quod notarius sit iudex chartularius, quod illud non potest esse ex natura tabellionatus, seu notariatus simpliciter, sed eò, quia sibi conceditur à Principe, quod possit facere præceptum de cōsensu partium, ideo solum habet iurisdictionem voluntariam, & nō cōtentiosam. Hodie verò apud nos in hac patria Iudices chartularij sunt locumtenentes Cācellariæ contractuum, qui faciunt exequi mandata sua in vim obligationis receptæ sub sigillo dictæ Cancellariæ: de quib. hic ante in 20. consid.

Et de cōmendatione huiusmodi scribarū scribit Vdalricus Zasius in rep. l. 2. ff. de orig. iur. §. postea cum Appius Claudi⁹. in verbo, scriba. Et dixi in parte præced. in 9. consid. vbi posui de primicerio, qui est scriba Principis, in 11. parte, vbi laudaui scribas.

QVinquagesimaprima consi. Etiam in adiutorio cuiuslibet magistratus, & iudicis sunt necessarij apparitores, seu executores, qui dicuntur esse milites, vt est in l. omnibus. C. de sportulis. ibi, quatenus militia exuti pœnas luant corporales. Maximè tales apud nos in Curijs Regalibus dicūtur habere dignitatem. Cum solū hodie creantur à Principe, & secundū Io. Fabri in §. igitur. col. 1. instituta, per quas ꝑsonas acquiritur. Dicūtur seruiētes, & sunt officiales, vt dicit, ꝙ tenētur cuilibet seruire. Etiā vocātur cliētes, & exponit gl. in le. nō dubito. in ver. cliētes, ff. de captiuis, & postliminio reuersis. hoc verbū clientes, i. seruientes, & est vulgare Gallorum: & debēt portare insignia, & baculū in manu depictū, vt tenet Spec. in ti. de citatione.

ne.§.sequitur videre.versi.quãdoq; per nuntium. & versi.solutio. Dicũt quidã ꝙ obseruant seruientes nostri, quoniã vbi instat tempus, gerere solent virgam, aut baculũ depictum, & ornatũ armis Regis, hoc est, lilijs, qui dicitur communiter, massa. Plurib. etiã nominib. nuncupãtur, vt satis dixi in Commento nostro super consuet. ducat. Burgun. tit. Des iustices. art. 6. in gl. 1. vbi dicitur quales esse debeant, & de eorum potestate, & in gl. sequente, inseritur, an eis credatur.

Sed aduerte, quia apparitores propriè sunt in Curia Ecclesiastica, & tales nuncij Ecclesiastici possunt citare aliquem siue clericum siue laicum viua voce in via publica, prout recitat Io. Galli in suis arrestis, in arresto pronunciato Anno Dom. 1346. quod tamen solent facere nostri apparitores Heduen. & malè, licet habeant etiam statuta in suo foro in contrarium, nisi sint nota... rum, ꝙ est intelligẽdum in causis iam inceptis in quibus iam sunt notarij seu grapharij.

Septimæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

OCTAVA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

NOBILIVM SEV GENTILIVM ORDINEM EXtollit: præcedentiasque tam inter se, quàm quo ad alios depromit.

Quinquaginta Considerationes habet.

IGITVR prima sit de descriptione Nobilitatis. Vnde secũdum authores nobilitatẽ diffinientes dicitur esse generis vel alterius rei excellentia ac dignitas, vt ait Iudocus Clicthoueus in suo tract. nobilitatis, in princ. cap. 1. Et licet Barto. in l. 1. Cod. de dignitatibus. libr. 12. multum amplè disputet, an nobilitas, & dignitas idem sint, tandem concludit, quod non. Sed vt inquit, nobilitas apud nos inuenta est ad similitudinem, & imitationem illius nobilitatis, quæ est apud Deum, vt in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. §. itaque. colla. 2. l. 1. & l. in nomine Domini. C. de offi. præfecti præt. Africæ. & l. imperialis. in prin. C. de nupt. Sicut ergo ille apud Deum est nobilis, quem Deus sua gratia gratum sibi fecit: ita in foro nostro ille est nobilis, quem Princeps sua gratia, vel lex sibi gratũ vel nobilem facit. Non tamen, vt dicit, potest esse similitudo per omnia ex quo relinquit de nobilitate, quæ est apud Deum, theologis. Nobilitatem verò, quæ apud nos, sic diffinit:

Nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis vltra acceptos plebeios honestus ostenditur. & ibi amplè examinat illa verba diffinitionis, sed non amplectitur omnes nobilitates, de quibus in sequentibus dicetur. Ideo generalior est prima diffinitio, quæ omnem nobilitatem comprehendit vndecunque procedat, siue per principatum tenentẽ, siue aliàs, ex quo recito opiniones per Bar. relatas in d. le. 1. de diffinitione nobilitatis, cum omnes reprehendat, & stet cum illa supradicta, quæ adhuc non generalis ad omnes, vt dixi, sicut prima. Boetius etiam in tertio de consolatione, prosa sexta, diffinit alio modo, dicens, Quòd est quædam ... laus de meritis veniens. & ita etiam diffinit ... de Pen. in l. mulieres. C. de incolis. col. 4. lib. ... illa est nimis particularis ad nobilitatem generis, quia omnes nobilitates (de quibus infrà dicetur) nõ comprehendit, sed Landulphus in clemen. ... de senten. excommunica. hanc nobil... ris sic diffinit. Generis nobilitas est qualitas ... dignitas proueniẽs à coruscatione clar... à parentibus originem sumens. & in liberos legitimos per carnem cõtinuata: sed ista est potius descriptio, quàm diffinitio. Ita etiam diffinit ... de Curtili, in suo tracta. nobilitatis in 2. par. ... si. vbi etiam diffinit seu describit nobilitatem ... mi, & mixtam, de quibus statim dicam in ... consid.

SEcunda consideratio de der... tis sit. Vnde aduertẽdum est, quod nobilitas ...

...codicitur, idem significans, quod noscibilitas. ...nc nobilis idem est, quod notus, & per omniũ ...a vulgatus. Vnde Virgil.

Est locus Italiæ medio sub montibus altis
Nobilis. Et Martialis.
Prostratum Nemees vastaq́, in valle leonem
Nobilem, & Herculeum fama canebat opus.

Propterea indifferenter apud plerosq; verbum hoc Nobilis, & ad eos, qui vel deploratissimis mo...ibus nominatiores facti sunt relatũ legitur. Hie...ro. in Heluidium hæreticum, Nobilis factus es in scelere. Et Laidem illam Corinthiam, cui decem millia nummorum vno concubito deposcenti, respondit Demosthenes in libidinem illius exæ...tuans, se pœnitere tanti non emere, ob elegãs me...ricium, nobile scortum nuncupatum, testatur ...ulus Gelli⁹ in suis Atticis, li. 1. ca. 8. idem & de re, ...mmo eius exitio in ominium deuenerit, Li...uius de strage Cannensi.

Nobilis ille clade Romana locus est. Et Martialis.
...alis hic esset pietatis rex à duobus.

Ea proinde ratione eos, qui vel opibus, vel ge...neris claritate, vel virtutibus cæteros antecellũt, ...u vulgatiores & notiores nobiles appellare sole...mus, quas ternas nobilitatis species vno verbo cõ...plexus est Apuleius, dum dicit, quem non opes, non generis excellentia, sed ingenij mores, virtu...tesq; nobilitauerunt. & Hiero. ad Principiam vir...ginem de obitu Marcellæ. Nihil in ea laudabo, ni...si quod proprium est, & eo nobilius, quod ex opibus ...& nobilitate facta est paupertate & humilitate no...bilior. Et ibidem, qui virtutes, non sexui sed ani...mo iudicamus, contemptæq; nobilitatis, ac diui...tiarum maiorem gloriam ducimus.

Etiam apud legistas & canonistas nobilis nũcu...patur, qui opibus, vel genere, vel virtutibus sit in...signitus. Et capitur pro præeminentia quadã, quę ...a plebeis differre facit. iuncta gl. in verbo, spe...cies ad fin. in §. plebiscitum. insti. de iure naturali. §. interim. ibi, vniuersi nobiliores. & in §. fi. ibi, cõ...uenit enim vnumquẽq; nobilium. in auth. de de...fensorib. ciui. colla. 3. tex. in l. quæris. ibi, sanctissi...mus nobilis Imperator. ff. de natã. restituen. per ...quem not. in cap. venerabilis. ibi. Non generis sed virtutum nobilitas. extra de præbendis. & in l. nobiliores natalib. C. de cõmercijs & merca. quæ ...dem præeminẽtia causatur ex multis vltra ge...nus, opes, & virtutes, & in plerisque locis in seq. di...cetur.

TErtia consider. Cum nobiles dicantur gentiles, & in vulgari nostro proprie, gentilz hommes, & magis se existimant vocari, gentilz hommes, quàm nobiles, Ideo dicit Budæus in su...is annotationibus in pandectas in leg. fi. in fi. ff. de origine iuris. quod non temere lingua vernacula gentiles homines pro nobilibus appellat: vnde vi...dendum est de gentilitate, & quid apud antiquos ...erat gentilitas.

Gentiles igitur sunt (vt inquit Cicero in Topicis) qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorũ maiorum nemo seruierit, qui capite non sunt diminuti. Et, vt ait Budæus in loco prædicto, nihil vidit Scæuolam Pontificem ad hanc diffinitionem addidisse. Et vt inqt Boetius, gentiles sunt, qui eodem nomine inter se sunt, vt Bruti, Scipiones, vt apud nos Valesij, Borbonij, Vindocinij, Trimolij, Viennenses, & similes: quod si serui sint, nulla gentilitas esse potest, quod si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupentur, gentilitas nulla est, quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas dicitur, quod si rursus in familiam gentis suæ non manserint, gẽtiles iam esse non possunt.

Fuit autem ius gentilitatis, vt ius stirpis apud antiquos. Vnde Cicero libr. 1. de Oratore, quid qua de re inter Marcellos & Claudios patritios cẽtumuiri iudicauerunt, cum Marcelli Auli liberti filij stirpe Claudij Patritij eiusdem hominis hæreditatem gente ad se dicerent redijsse, nonne in ea causa fuit oratorib. de toto stirpis ac gentilitatis iure dicendum? Tria fuerunt iura apud antiquos, agnationis, gentilitatis, & stirpis: sed nobiliorum videtur fuisse gentilitas, vt ex illa diffinitione Ciceronis apparet: Eorum, scilicet, qui imagines generis sui proferre poterant, vnde imagines pro nobilitate generis accipi sæpè solent, & erant insignia Gentilium, quæ hodie arma dicuntur, de quibus ibi per Budæum. & dixi amplius supra in 1. parte, vbi posui de armis centum conclusiones.

QVarta concl. Species nobilitatis plures sunt, & multipliciter à diuersis diuiditur nobilitas. Primo Bar. in l. 1. col. 7. C. de dignitatib. lib. 12. dicit triplicem esse nobilitatis speciem, quædam est theologica, seu supernaturalis, quædam naturalis, & quædam politica.

De theologica, quam Barto. dicit esse spiritualem, est quærendum in conspectu etiam iudicis, apud quem nulla est obumbratio, nec aliquid latet. Nam apud Deum est nobilis omnis, qui est in gratia faciente gratiam vel gratum. Et sic omnis, qui est virtuosus, & in statu virtutis, Deus facit eum felicem & gratum sibi. intellige Barto. de illa virtute quæ facit, vt dictum est, hominem felicem, scilicet, si est in charitate, vt habetur per fratrem Bonauenturam de balneo, & S. Thom. in 1. 2. quæst. 110. & quæst. 50. quos Bar. alle. & per Magistrum sentent. lib. 2. dist. quem Bonus de Curti. in dicto tracta. de nobilitate in 2. part. etiam allegat. & hoc est verum, vt dicit Bar. & probatur 1. Reg. 2. c. vbi dicitur: Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contempserint me, erũt ignobiles. Hæc etiam refert Barb. in ca. 1. col. 1. de dona. relatus per Bonum de Cur. in dicto loco. Et dicit Bar. quod istos nobiles non possumus perfecte cognoscere, nisi per reuelationem, dicitur. n.

Eccle.10. Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit; & multi sunt prædestinati, qui apud nos reputantur ignobiles: vt patet ex Apost. ad Cor.4. & 20.c. Et de his nobilibus nobilitate theologica, ponit tex. in cap. nouit. cum duobus seq. de pœni. d. stin.4.

Secunda est nobilitas naturalis, quæ potest cõsiderari duobus modis, vt dicit Bar. Primò prout congruit animalibus etiam irrationalibus, & alijs etiam sensu carentibus, & isto modo dicuntur nobilia secundum bonitatem operationum, vt in brutis patet. Videmus enim quasdam aues eiusdem speciei nobiles, & ignobiles. exẽplum in falcone, aliquis dicitur gentilis, alius peregrinus, vt dicit idem Bart. in tract. de Falcone. & Iacobinus de S. Georgio in sua inuestitura feudali, in verbo, & cum venationibus. colum. 2. Idem dicit Bonus de Curtili, vbi supra de leone, quem cunctis quadrupedibus omnes vel facile testantur nobiliorem. de quo meminit Ouid. lib. de Tristibus, Elegia IIII.

Quo quisq; est maior magis est placabilis iræ,
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet.
At lupus & turpes instant morientibus vrsi,
Et quæcunque minor nobilitate fera est.

Et dicit idem Bonus de Curtili, quod exemplo itidem sunt duo canes Laconis vnico ventre editi, quorum alter ad leporem, alter ad ollam impetum fecit, vt restatur Erasm⁹ in Moria. & in Chiliadib. Et idem nos docet experientia in arborib⁹. in fructib. in metallis. Et fere in omnibus rebus, etiam sensu & intellectu carentibus, etiam inanimatis, nec aliquam animam etiam vegetatiuam habentibus: Et in his consideratur maior nobilitas & excellentia, vel ab effectu maiore, vel à materia, vel à causa, vt dicit Bonus in dicto loco, vt de pluribus in finali parte patet, de excellentia, nobilitate & laude diuersarum rerum vltra hominem.

Secundo modo considerari potest nobilitas, prout cadit in hominibus ista nobilitas naturalis: & tunc debet intelligi naturalis, id est, ratione naturali indistincta, quod nos Iuristæ appellamus de iure gentium primæuo, apparet, quia solis hominibus congruit, & de ista nobilitate loquitur Philosophus 1. Ethicor. ca. 4. vbi dicit, quod nil aliud quã virtus & materia determinant seruum & liberum, nobiles, & ignobiles. Hoc autem non est intelligendũ de omni virtute, sed de ea, quæ cõpetit aliquibus, prout sunt apti dominari, non de ea prout apti sunt subijci, vt patet per Philos. 1. Politic.9.

Ex quo etiam dicit Bonus, vbi supra post Bart. quod hoc modo sumpta naturalis Nobilitas, est quidem habitus electiuus in medio consistens, circa quæ pertinent ad præesse vel dominari. Et de hac nobilitate habetur in ca. nũquam de [...] dist.56.

Tertia vero nobilitas dicitur politica, seu ciuilis, prout differt nobilis à plebeio, secũdum quod accepimus apud nos, & in foro nostro, & [...] principaliter hic est quæstiò, quam magis dicere intendo, & de eius laude & excellentia declarare, & est proprie illa, de qua supra in prima con[...] dixi illam diffiniendo, quod est qualitas illa [...] principatum tenentem, qua quis vltra hone[...] plebeios ostenditur.

Panor. verò in c. venerabilis. co.2. post pri[...] um. de præbendis, aliter distinguendo nobili[...] quàm fecerit Bar. in d.l.1. C. de dignitatib. dicit [...] plicem esse nobilitatem, generis, f. & animi [...] bus cum alijs statim dicetur sed in hoc Pan[...] nimis diminutus, quoniam non omnes comprehendit.

Bal. verò in Nobiliores. Cod. de commercijs & mercatorib. quem refert & simpliciter sequitur Fel. in c. super eo.2. extra de testib. dicit tres e[...] bilitatis species. Prima est stirpis & sanguinis, secunda virtutis, & hanc veram nobilitatem Philosophus amplectitur, præcedentem vulgus. Tertia mixta, de vtraque ex præcedentibus specieb. partem capiens. Et hanc verissimam cæteris, & omnibus laudabiliorem demonstrabimus.

Plato verò diuidit nobilitatem, quam dicit [...] se quadrifariam. Vnam enim earum asserit, qui clari, boni, iustiq; parentes fuere. Alteram parentes, qui potentes, aut Principes extiterunt. Tertiam cum nostri maiores fama, & rebus bellostis vel publicis certaminibus parta corona ca[...] ruerunt. Quarta eamque præstantissimam omnium scribit eorum, quibus non aliena, sed iu[...] tus & animi magnitudo nobilitatẽ donauit, eos solos vult esse dignos, vt nobiles appellentur: [...] dicit & refert Pogius Flo. in tract. de nobilitate & hanc vlt. laudat Luc. de Pen. in le. mulieres [...] C. de incolis. lib.10.

Aristoteles verò in 4. Politi. dicit etiam quatuor esse species nobilitatis: diuitiarum, scilicet, generis, virtutis & disciplinæ. Nihil quoque prohibet, à patriæ solique natalis splẽdore nobilitatem interdum deduci. Nam amplitudo patriæ, an[...] quumque decus, plurimum valet ad laudem gloriamque comparandam: sed ea perquam exigua est modiciq; momenti, vbi virtutis quoque præstantia accedat, quæ vel sola verè hominem nobilitat. Proinde Themistocles, cum esset patria Atheniensis, Seriphio cuidam in contentione obiectanti, quod non propria virtute, sed patriæ splẽdore gloriosus factus esset, recte respõdisse fertur: Neque tu si Atheniensis es clarus extitisses, neque ego si Seriphius essem ignobilis. significans his verbis, se rerum gestarum magnitudine & gloria clarum factum, neque patriam solum ad id quicquam contulisse.

Sic Anacharsis Philosophus, exprobranti sibi [illegible]trico, quod Scytha esset, authore Laertio præ[illegible]dare respondit: At nihil quidem mihi probro [e]st patria, sed patriæ tu. Verùm prætermissis a[li]is rebus, vnde nobilitas multifariam desumi posset, videndum est tantum de duabus eius spe[c]iebus, duabus partibus, ex quibus humana coa[l]escit substantia: corpori, inquam, & animæ con[gr]uenter respondentibus, s. nobilitate generis, & [v]irtutis.

Generis enim nobilitas est à maioribus & proa[ui]s deducta generis excellentia, & præstabilitas: & [illegible] corporis conditionem naturamq; respi[ci]t, quandoquidem id ipsum nascentes ex paren[tu]m propagine traducimus.

Virtutis verò nobilitas est ob insignem animi [vi]rtutem, morumque probitatem comparata ex [illegible]iens gloria & dignitas: quam quidem ad ani[m]ũ pertinere nemo dubitet, cum vsu & assiduo [b]onæ operationis exercitio excultus animus eam [si]bi peculiariter asciscat. De hac Chrysost. ait. Ille [cl]arus, ille sublimis, ille nobilis, ille tunc integra [s]uam nobilitatem putet, si dedignetur seruire vi[ti]is, & ab eis superari. Vtramque autem speciem complexus est Apuleius, cum de quodã dicit, quẽ non excellentia generis, sed mores virtutesq; no[bilit]auerunt.

Porro ex hisce duabus coniunctis atque vnà cõ[illegible] oritur nobilitatis species vtramq; su[pra]dictarum complectens, s. nobilitas generis at[q]ue virtutis, quæ est tum generis, tum virtutis, in [v]no eodemque homine præcellentia & eminen[ti]a & ista mixta est qualitas quædam proueniens [ex co]mmunicatione sanguinis, à parentibus originem [tra]hens, virtutibus inde probis ac commendatis [mo]ribus illustrata: Et hæc, vt prædixi, cæteris san[illegible]tanior, excellentior, elegantiorq; an[teponen]da est autoritate notatorum in authen. ita [q]ue C. communia. de successionib. & in cap. 1. de [t]reuga & pace. Et quomodo inter se differant, quã[d]oq; inter eas ad inuicem sit habitudo, vide p Ia[c]obum Clictho. in suo tract. de nobilitate. c. 1. & 2. [illegible] Ponit etiã, quomodo hæc vltima est præ[stan]tior alijs, vt infrà amplius dicetur, & per Bonũ de Curtin suo tract. nobilitatis, in 2. par. vbi am[p]l[e]. Aliam tamen diuisionem nobilitatis vide in[fra] ista par. in vlt. consi.

Quinta consider. An dabilis sit vera nobilitas, quæ dici possit de numero laudabilium. Vi[det]ur. quod non, Quoniam ea, quæ sunt, aut sunt bona, aut mala, aut media: In malis nobilitatem [n]ul[l]us vnquam posuit. Absurdum esset rem à Deo [lau]datam atque appetitam malam censeri. Sin [au]tem bonũ quid dixeris, id vel in animi bonis, vel [fortunæ] aut corporis situm erit. Nam in fortunæ [bo]nis minime consistit, quæ qui adipiscuntur, [non] nobiles, sed diui[tes] appellantur. Sed nec cor[po]ris quidem bona, quæ sunt valetudo & forma egregia, illam largiuntur: Nam si qua in vllo horum bonorum inesset, deficientibus opib⁹ forma & valetudine, nobilitas quoque cessaret, ita ex ignobili nobilis, rursus ex nobili ignobilis redderetur.

In bonis ergo animi, quæ virtutis dicuntur, eas autem in intellectualibus & moralibus distinguunt, an vlla sit inquirenda: sed prudentia prudentem, sapientia sapientem, iustum iustitia, temperantia temperantem, ita ex reliquis virtuosum nõ nobilem fieri certũ est. Nulla quippe est vna virtus, quæ ex se nobilitatem producat, neque omnes illam generabunt, sed fœlicitatem, ita nec virtus ea, nec vitium. Nec videtur esse in his, quæ media dicuntur, cũ nunc bona, nõnunquam mala ferantur pro varietate vtentium: si nobilitas ita esset, ea & bona & mala haberetur. Ex quo sequeretur, vt boni maliq; pariter nobilitate potirentur: ꝙ cum sit absurdissimum, videtur ex his nihil nobilitatis comparari posse.

Hoc & alia ratione videtur esse probabile, vt dicit Pogius Florentinus in tra. de nobilitate. Nam si quid ea est, aut in expetendis aut fugiendis reb⁹ consistit. In his sitam dicere ridiculum sane videtur, cum nullus sanæ mentis fugienda appetat. In expetendis verò multò minus: Ea namque appetere debemus, quæ ratio præscribit & sapientia: hæc sunt honesta, & quæcunq; nos beatos ac felices præstant. Sed nobilitas cum neque virtutes aliquas, neque bonum quid afferat nobis quo meliores, ditiores, aut beatiores efficiamur, cur appetenda sit non intelligo, ergo ea nihil esse videtur.

Eodem modo neq; in laudabilium, neq; in vituperabilium numero adscribetur. Non. n. vituperatur, ꝙ laudatur atq; expetitur etiam à bonis. Ergo in illis nulla inest nobilitas; at multo minus in reliquis. Laudabile. n. omne à virtute progreditur. Siquidem bene, hoc est, virtuose agitur, laudabile est, & id secundũ aliquam virtutẽ. Sed nulla est virtus, quæ vocetur nobilitas, aut ex qua illa oriatur. Neq; etiam ex nobilitate, laus aliqua cuiuspiam honesti operis descendit, ergo in laudabilium consortio non erit.

Præterea, si qua est nobilitas, ea aut in homine, aut in ipsa re collocabitur. Si in homine, aut natura, aut acquisitione comparatur. Si in natura venit nobilitas, tunc omnes similiter nascẽtur nobiles, quod nullus vel mediocriter doctus concedat.

Si acquiritur, id agendo vel operando contingет, At ex actionibus operationibusque boni, mali, prudentes, docti, industrij & similes redduntur, non nobiles. Neque est aliquod opus proprium, ex quo, veluti ex officina aliqua, nobilitas excudatur.

In rebus verò, si esset posita, hæ abs q; studio nostro in quemcunque inciderent, nobilem veluti

diuitię diuitem redderent, his absentib. ignobiles fieremus: quo pacto sæpius cum ipsis rebus à nobis migraret nobilitas, & iterum tanquam in antiquum hospitium sua sponte rediret.

Ex quibus (vt ait Pogius in loco ante dicto) apparet, nihil esse hanc pręter iacturam quandã, quę nos deliros efficiat. Etiam absq; illa effectione cogitans (vt inquit) non videt, cur hoc inanis fabella adeo exoleuerit, aut quid boni vel vtilitatis habeat hæc, quæ dicitur nobilitas, cur tanti ab hominibus pendi mereatur.

Sed tandem post multa hincinde argumenta, ex dictis Aristotelis & Platonis, laudat illã veram nobilitatem, quam dicit esse splendorem quendã ex virtute progredientem, qui suos possessores illustrat, ex quacunque conditione emergentes: laudandò Stoicorum opinionem, qui non ad vulgarem nobilitatem, quæ dicitur generis, attendũt, sed ad illã, quæ ex virtute procedit, hi, vt alia multa, ita & hoc verissime videntur dixisse, Nobilitatem ex sola nasci virtute. Et author huius fuit Plato, qui quadrifariam nobilitatem ponit, vt in præced. consid dixi: Et ex dictis Pogij videtur, ꝙ nulla alia nobilitas sit de numero laudabilium, quã nobilitas virtutis, sed ex 7. consid. seq. facile cognosci poterit, quod quælibet nobilitas sit de numero laudabilium.

SExta consid. Licet etiam nobilitas generis sit de numero laudabiliũ, & commendabilium, vt in seq. consid. dicetur, tamen ob illam non est animo intumescendum, nec est inaniter & vanè gloriandum de generis nobilitate, Quoniam vt dicit Boetius in 3. libro de consolatione Philosophiæ: Alienum est bonum atque à parentib. deriuatum etiam, quoniam laus à parentibus emanans, ipsos quidem parentes claros reddit, filios verò nequaquam, nisi propriam habeant virtutis claritatem, qua sint insigniter splẽdidi: Quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namq; esse nobilitas quædam de meritis veniens laus parentum: quod si claritudinem pr{e}dicatio facit, illi clari sint necesse est, qui prædicantur, quare splẽdidum te (si tuam non habes) aliena prædicatio nõ efficit: Quod si quod est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, vt imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à maiorum virtute degenerent. Satius autem est, me meis rebus gestis florere, quam maiorum opinione niti, & ita viuere, vt sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum, vt ait Tullius contra Salustium. Et de hoc Salustius in Iugurthino in oratione Marij allegatus per Luc. de Pen. in l. mulieres. col. 4. C. de incolis, lib. 10.

Dicit tamen Baptista Mantuanus, magnũ virtutis adiumentum claris ortum esse parentib. Solent enim iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur, maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspirare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrũ, sic maioris Aphricani gloria minorem Scipionem, sic Cæsaris Iulij fama Octauianum excitauit, sic denique Pyrrhus Achilleides erat animosus imagine patris: & hoc amplè declarat Iudocus Clicthouæus in tract. nobilitatis, ca. 5. & 7. vbi ait. Quia verò nullam maiorem hæreditatẽ possunt filijs parentes tradere, quàm rerum benegestarum gloriam, & integritatis anteactæ vitæ laudem: quia teste Cicerone in officijs, optima hæreditas à patribus traditur liberis, omniq; patrimonio præstantior, gloria virtutis rerũ gestarum, cui dedecori esse nefas & vitium iudicandum. Concordat illud Platonicum: Gloria parentum natis est præclarus magnificusq; thesaurus. Ideo filij illam hęreditariam traditionem libenter accipere debent, ardenter sine mora & deliberatione suscipere, & ad suum vsum sedulo accommodare, atq; ex adita huiusmodi hæreditate id capere cõmodi, Vt inuentario & contemplatione virtutis & gloriæ paternæ incitentur animosius ad præclarã eius æmulationem. Quisquis.n. (nisi iners) cũ maiorum suorum res præclare gestas animo diligenter contemplatur, non parum ad dignam earũ imitationem prouocatur. Cum authore Salustio Publius Scipio, & Q. Fabius, cum maiorũ & magnanimorum virorũ imagines inspicerent, [illegible] me ad virtutem se inflãmari solitos esse dixerunt. Ita Iulius Cæsar inspecta Alex. Magni imagine, magnarũ rerum agendarum gloria incensus est. Qui etiam (vt scribit) conqueri apud amicos [illegible] rat, se ea ætate nihil adhuc præclarum gessisse ac memorabile, qua ille totum fere orbem suæ ditioni subegerat: Ita Alexandrum ipsum, Liberi patris triumphi, tanquam admotis stimulis, ad decus, famam, deniq; ad nominis sui immortalitatem comparandam impulerunt. Sic Themistocles quoq; post pugnã Marathoniam (in qua Miltiades Dux Atheniẽsium vires Persarum magnitute contriuit) insomnes agens noctes per vrbem ferebatur vt amens: Interrogatus quid ita per noctes diuagaretur per vicos: quia inquit, trophęa Miltiadis me excitant, nec placidam membris dat cura quietem. Enimuero prouocatus illustri Miltiadis triumpho, secum animo agitabat, quonam pacto tale quidpiam pro patria præstaret: de quo supra in pri. parte, in 21. consid. versi. hinc & vnde Faustus Poeta Regius accommodate:

Est aliquid, clarus magnorum splendor auorum,
Illud posteritas æmula calcar habet.
Scilicet vt nullus tantis sit degener actis,
Magnanimum pectus strenua facta mouent:
Ceu tenet instantem catulus cum viderit vrsum,
In patrias vires æmula corda mouet.

Et authore Valerio libr. 2. c. de institutis, Maiores natu in conuiuijs antiquorum egregia opera carmine comprehensa ad tibias canere solebant, quo iuuenum animi ad imitanda alacriores [illegible]

redderentur: Et vlterius ait. Quid hoc ſplendidius, quid etiã vtilius certamine? Quas Athenas, quam ſcholam, quæ alienigena ſtudia huic domeſticæ diſciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij. Refert & Leonardus Aretinus in opuſculo actorũ ſui temporis, Se adhuc adoleſcentulum, conſpexiſſe in tabula depictam F. Patriarchæ inſignis poetæ imaginẽ, in cubiculo, quo detinebatur captiuus, repoſitam, eiusq́; contemplatione mirum in modum ad ſtudia literarum, & humaniores diſciplinas exarſiſſe. Quia, ſi mutæ imagines cælatæ, aut pictura deformatæ, ſi externi & nullo nobis vinculo ſanguinis coniuncti, ſuarum magnitudine virtutum, inſigunt aculeos generoſo animo ad virtutis amorem, quid proderit viua & ſpirans vox, patris & facies atq; acta parentum. Certe nullum efficacius poterit liberis oſtendi exemplum, quo acrius incitari debeant ad recte honeſteque viuendum. Proinde Aeneas Aſcanium filium ſuum ad virtutem incitat verbis ſequen. vt ait Virg.

Diſce puer virtutem ex me, verumq; laborem
Tu facito, mox cum matura adoleuerit ætas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Æneas, & auunculus excitet Hector.

Verum etiam ad propoſitum faciunt ſacræ literæ. Nam habetur Exod. 25. quod iuſſit dominus Moyſi fabricaturo tabernaculum fœderis. Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. Cuius verbi ſenſu allegorico præceptum eſt nobis, cõſiderare, vtrum quempiam, in monte ſublimitateque perfectionis vitæ conſtitutum, in quo omnigenum virtutũ exemplar eminentiſſime diluceat, & ad illius rectam imitationem noſtram componere vitam. Proinde ſapiens, vt ſcribitur Eccleſ. 4. nos hortatur ſic. Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua, Et ſubſequitur: Omnes iſti in generationibus gentis ſuæ gloriam adepti ſunt. & in diebus ſuis habent in laudibus. Qui de illis nati ſunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum: ... ad vanitatem aut inanem nominis ipſorum excellentiam, ſed ad prouocationem auditorum in virtutũ officia, ac præclaras vitæ actiones. Rurſum Matthias inclytus legis Moſaycę propugnator & vindex, Maccabeorumq́; pater, promoriturus, filios ſuos ad fiduciam habendam, & fortiter pro Dei legibus certandum hortatur, exemplo maiorum, & antiquorum patrum, qui ... iam ſectati, diuinaq́ue iuſſa complentes, eximiam conſecuti ſunt laudem. Nunc ergo ait (vt habetur 1. Macca. 2.) O Filij æmulatores eſtote legis & date animas veſtras pro teſtamento patrum, & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationib. ſuis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternũ. Item, dominus ipſe virtutum, & cæleſte earum iubar, diſcipulis & nobis omnib. ... diſcipulatum ſuſcepimus conteſtatur: ſcribitur Io. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Et imitari Deum debemus, qui facit oriri ſolem ſuper bonos & malos. c. vlt. 28. di. Et imitatio Chriſti eſt nobis neceſſaria, ne ab eius corpore ſeparemur. cap. dominus 66. diſtin. & c. præpoſuiſti. 82. di. Nam, ſi filij Dei ſumus, quæ ipſe fecit, imitari debemus. c. dominus. 86. diſt. Item, Chriſtus dedit nobis exemplum imitationis, in patiẽtia & humilitate. c. domin9. 93. di. Quinimo, nihil æque clariſſimos noſtræ religionis viros, prouocauit ad arduum virtutis iter capeſſendum, quàm vt audita aut conſpecta ſanctorum patrum antiquorum vita, ad quorum imitationem ſe totos dedere. Hæc Iudocus, vbi ſuprà.

Sed quid, Quibus vnus idemq́; pater eſt præcipuus & primus, ij nullum habent originis diſcrimen atque diuerſitatem. Omnibus autem hominibus idem eſt pater cœleſtis, quem diuina inſtitutione edocti, cum oramus, dicimus: Pater noſter qui es in cœlis. Pater, inquam, animarum noſtrarum, quas omnes ad imaginem & ſimilitudinem ſuam fecit: Ipſe enim fecit nos, & non ipſi nos. Et hoc comprobat Boetius in 3. Conſolationis philoſophiæ, quem etiam alleg. Luc. de Pen. in leg. mulieres. C. de incolis, lib. 10. ſed non omnia eius dicta, prout Iudocus in dicto tract. de nobilitate. c. 5. & ita inquit:

Omne hominum genus in terris, ſimili ſurgit ab ortu,
Vnus enim rerum pater eſt, vnus cuncta miniſtrans.
Ille dedit Phœbo radios, dedit & cornua lunæ,
Ille homines etiam terris dedit, & ſydera cælo.
Hic clauſit membris animos, celſa ſede petitos,
Mortales igitur cunctos, edit nobile germen.

Subdit & Iudocus, quod ignobiles animo ſunt, qui degenerant à ſua origine, quicunq; à Deo omnium authore, per vitiorum abrupta diſcedunt, diuinam in ſe dedecorantes imaginem, inducentesq́; nebulam illi: Vnde rectè degeneres dicuntur, & ingeneroſi, quemadmodum Boetius in loco prætacto ſuccinit:

Quid genus & proauos ſtrepitis? ſi primordia veſtra,
Autoremq́; Deum ſpectes, nullus degener extat,
Ni vitijs peiora fouens, proprium deferat ortum.

Sicut etiam per ſcripturam loquitur nobis dominus. 1. Reg 2 Qui contemnunt me erunt ignobiles, & apud Deum peccatores efficiuntur infames. c. domino ſancto. 50. diſt.

Quid ſi ad corporum originem conſideremus, & illam comperiemus in omnibus eandem, vtpote, terram & lutum, ex quo formatus eſt homo, vnde Geneſ. 2. Fecit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. & Iob. 25. Homo putredo. & filius hominis vermis. & iterum Iob. 7. Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris. Proinde ſapiens dicit in contemptum ſuperbiæ, quàm egregij maiorum tituli, aut ſtemmata clara parentum, aut alia quæuis excellentiæ materia ſuggerit, in-

quit Ecclesſ.10. Quid ſuperbis, terra & cinis? Et de vno quoque noſtrum nimirum dicitur, vt habetur Gen.3. quod puluis eſt, & in puluerem reuertetur. Hæc profectò ſunt omnium nobilitatis inſignia, cinis, inquã, Puluis & Terra, quæ nobiſcum vel inuiti ferimus ſemper, & animo fixa aſſiduè meditari contuerique debemus: more nobilium huius mundi: qui maiorum ſuorum inſignia effigiata geſtant, aut veſtibus tapetiſq; intexunt, aut ſplendidarum domorum parietibus inſculpunt, vt ſuprà in prima parte dictum eſt, vbi de armis fit mentio. Cumq; ad extremos dies peruenerimus morte reſoluti, communem omnium matrem terramque repetemus, quæ nobilium huius ſeculi ab ignobilibus nullum facit diſcrimen: omneſque ſine delectu ſuo ſinu receptat in fauillamque redigit. Perit enim morte atque intercidit clara nobilitas, gloria neque ſuos poſt funera comitatur alumnos. ſicut grauiter & præclare lib. 2. dicit Boetius.

Licet remotos fama per populos means,
Diffuſas linguas explicet.
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors ſpernit altam gloriam.
Inuoluit humile pariter & celſum caput,
Æquatq́ ſummis infima.
Vbi nunc fidelis oſſa Fabricij manent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
Signat ſuperſtes fama tenuis pauculis
Inane nomen literis.

Demum, vt ſubnectit idem Iudocus, primam noſtram ſecũdum carnem originem, reducimus omnes in Adam, primum parentem noſtrum. Nam, teſte ſcriptura, Actor. 17. Fecit Deus ex vno omne genus hominum, inhabitare ſuper vniuerſam faciem terræ. Cum itaque omnibus, ſecundum corpus, idem ſit primarius author & pater, quid efferuntur, inſoleſcunt, & turgidi inflantur, qui ſpecimen & decus nobilitatis habent, ſuper cæteros ignobili domo prognatos, quid intumeſcunt more vtris vento diſtenti? Salomon quoq; ſingulari ſapientia decantatiſſimus, & generis itidem nobilitate inſignis, atteſtatur, idem mortalibus omnibus eſſe natiuitatis exordium, de ſeipſo ita verba faciens, Sap.7. Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro: Decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine, ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conueniente. Et ego natus, accepi communem aërem, & in ſimiliter factã decidi terram, & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans: In inuolumentis nutritus ſum, & magnis curis. Nemo enim ex regib. aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus eſt omnibus ad vitam, & ſimilis exitus. Quod ſi hæc communis omnibus origo, & nouiſſima vitæ meta, altius animo infigatur atque inhæreat, ſalutaris erit medicina ad elationem ſuperbiamq; (quæ ex [illegible] nis nobilitate ſuccreſcit) è mente huiuſmodi no[illegible] bilium euellendam: expurgandam non aliter [illegible] Pauo, cum deformes ſuos ſpectat pedes, cauda[m] pennis ſtellantibus explicatam, illico demittit [&] inuoluit ad ima. Hæc Clictouæus, in d.ca. 5. [illegible] iam vide quæ dicit ibi in c.12. quæ recenſere [illegible] licet ad depreſſionem, & humilitatem, [illegible] faſtigium gloriæ & laudis tendant, cùm hodie [no]biles ſint ſatis, ſuperque prætumidi, & nihil [illegible] quo de ſe gloriam & laudem non quærant [illegible] dicent: quippe ait Luc. de Pen. in l. militan[illegible] C. de decurio. lib. 10. Nobiles, vt plurimum [illegible] ſuperbi & licet habeant quatuor bonas [illegible] nes: Quia ſunt Magnanimi, Magnifici, Doctis [&] Induſtrij, Politici, & Affabiles: Tamen ſunt [illegible] mium honoris appetitiui, & progenitorum [de]ſpectores, vt ait Luc. de Pen. in l.2. C. ne ruſtici ad vllum officium deuocentur. lib.11.

SEptima conſid. Inter plures eiuſdem qualita[tis], ſcientiæ & dignitatis, præferuntur nobiles, vbi non eſt maior dignitas, quam nobilitas ſim[plex], de quibus ſupra dixi. Ideo eſt firma conclu[ſio], quod nobiles ſimplices præferuntur quibuſcunque alijs ſimplicibus plebeis, in quocunque a[ctu], vbi comparent aut aſſiſtunt cum eis. Proba[tur] in l. honor. ff. de honorib. ibi: origo natalium ff. de mu. & hono. & in l. prouidendam. in verb. nobiliſſimos. C. de poſtul. & in l. 1. & fi. & quod [illegible] not. Bart. ff. de albo ſcriben. facit l. fi. ff. de fid. [illegible] & in l.1. C. de conditis in pub. horreis. in verb. [no]bilis, lib.10. & ibi Io. de Pla. qui dicit per illum [illegible] quod in electione officialis conſideranda eſt no[bilitas]. Et apud nos verbum Nobilis, capitur pro quadam preeminentia, quæ nos à plebe[illegible] re facit. tex. iuncta gl. in §. plebiſcitum. in verb. ſpecies. ad finem. inſti. de iure nat. gentium & [illegible] §. interim. ibi: vniuerſi nobiliores. & in §. [illegible] ro ibi: conuenit enim vnumquemq: [illegible] in auth. de defenſ. ciuitatum. col.3. tex. in [illegible] ibi: ſanctiſſimus & nobiliſſimus Imperator [illegible] natalib. reſtituendis. & in ca. venerabilis. ibi [illegible] generis, ſed virtutum nobilitas. extra, de præb. & in l. nobiliores natalibus. C. de natalibus re[ſti]tuẽdis, & in c.2. ex literis in principio, ibi: duo no[bi]les. extra de ſponſalibus.

Et de hac preeminentia nobilitatis ad plebeos dixi in commentarijs noſtris ſuper conſuet. Du[c]atus Burgund. tit. Des droictz & app[illegible] [illegible] gens mariez. ar.19. in gl.2. & ti. des [illegible] ſieurs lictz. art.4. in gl.1.

Aduerte, Quoniam, vt dicit Iudocus Clictouæus in ſuo tract. de nobilitate. ca. 9. Generis nobilitas, ſemper apud homines præſtantiam quandam dignitatis habuit, & ſuper cæteros preeminentiam teſtãtur omnes Hiſtoriæ. Qui ea virtuti (vt debet) coniuncta ſemper eſſe exiſtimetur, & ob præſtabilem virtutis excellẽtiam ſingulari ſplendore præ[illegible]

sapiens, potissimum vero sacrę Scripturæ testimo- nio, eius excellentia probatur, vt habetur Deut. 1. vbi Moyses de tribubus populi Israelitici viros sapientes & nobiles constituit iudices. & 1. Reg. 9. c. Samuel vocatur nobilis, ob prophetiæ dignitatē. & 2. Reg. 23. Vbi Abisai frater Ioab, inter tres nominatus dicitur nobilior. & Prouerb. 31. Vbi vir commendatur ex titulo nobilitatis. ibi: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatorib. terræ. & Eccle. 10. vbi Rex laudatur, eò, quia nobilis, cum dicat, Beata terra, cuius Rex nobilis est. Commendatur etiā Ioseph ab Arimathia, quod nobilis esset. Mar. 15. etiam Luc. 19. Commendatur homo a nobilitate, ex quo ei datur ibi titulus nobilitatis. Et non ab re dictum est Act. 17. quod ad Pauli prædicationem conuersa est ad dominū de gentilib. multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ. Etiam probatur commendatio nobilitatis ex Arist. 3. Politicorum. c. 6. post aliquam commendationem ait, quod nobilitas apud omnes in honore habetur. Insuper quia consentaneum est ex melioribus ortos esse meliores. Est enim generis virtus nobilitas, vnde recte à Seneca dictum est: Habet hoc propriū generosus animus, quod concitatur ad honesta. Neminem excelsi ingenij virum humilia delectant, & sordida: quod lepide à [illegible] poëta Regio expressum est hoc disticho:

Si te rusticitas vilem genuisset agrestis.
Nobilitas animi non foret ista tui.

Ex quibus concludendum, Nobilitatem esse [illegible] numero laudabilium & commendabilium.

Octaua consid. Nobilitas causatur ex multis. Primo, vt ante dictum est, ex nobilitate progenitorum, & de ista primo pertractabimus, deinde de ea quæ est virtutis; in qua dico, quod nobilitas causatur ex genere progenitorum, Quoniam, [vt h]abetur Sapien. 3. Gloria hominis ex honore patris sui, & contumelia filij pater sine honore: [Vn]de etiam susceptus ex patre nobili sine alia dignitate efficitur nobilis. facit quod habetur Prouerb. 18. vbi dicitur: Gloria filiorum, parentes eorum. Et quod dicit Iob. de quo Oseæ 9. Gloria eorum a partu, ac ab vtero & conceptu honor illius. Et habetur Deuter. primo, De vtero vestro, sapientes & nobiles constitui Principes. & satis facit tex. in authen. §. primo. instit. de ingenuis. Et tamen intellige hoc casu, quod non ex vtero simpliciter [s]ed ex nobilitate patris, non matris. ita dicit Bal. in l. fin. ad fi. C. de seruis fugit. & Iaco. de Aluarot. in capit. primo, titu. quis dicatur Dux, Marchio, comes, in vsibus feud. ita quod Barto. & post eum Ioan. de Pla. in l. exemplo. per illum text. C. de decurion. lib. 10. dicunt, quod non valeret statutum, [quo] quis censeretur nobilis vel ignobilis ex prole materna, ad quod facit leg. 1. ff. ad municip. Quod est contra consuetudinē Comitatus Cam[pan]iæ, qua cauetur quod si ex patre & matre vnus [nobil]is, etiam si sit mater, filius sequitur conditionem illius: De qua consuetudine seu statuto, aut simili, fecit mentionem G. Benedict. in sua repet. c. Ray. in prin. in ver. Ray. num. 15. extra de testamen.

Et, quod nobilitas consideretur ex parte patris, non matris, dicit Barto. in l. 1. colum. 7. ver. videndum est vtrum. C. de digni. lib. 12. pro quo facit dictum Ciceronis in suis officijs, vbi ait, Optima autem hæreditas à patribus traditur liberis, omniq; Patrimonio præstantior gloria virtutis, rerumq; gestarum. Faciunt etiam ad propositum dicta per eundem Benedicti in loco hic tamen alleg. Vbi ponit ample materiam cum regula & limitationibus, & an licitum sit alicui se denominari facere à matre relinquendo nomen patris: quæ vide ibi per eum. nu. 25.

Sed dictam opinionem Bart. & Ioan. de Pla. in d. l. exemplo. impugnant dominus Philip. Decius in regula fœmininæ. de reg. iu. in 9. col. in fin. ff. & in cap. nouit. in 6. colum. de iudi. & do. Rochus de Curte. in cap. fi. in 16. colum. extra de consuetud. & post eos Bonus de Curtili in suo tracta. nobilitatis, in quarta parte, num. 38. dicentes, Quod si à Principe Imperatore, vel populo, qui neminem in superiorē recognoscat, talis consuetudo introducatur valet: Quoniam quod nobilitas sit à patre, hoc est iure ciuili introductum, sicut ius ciuile agnationis, quod tollit & mutari potest. §. fi. insti. de legi. agna. tute. Vnde in totum nobilitas à statuto induci potest, vt not. Bar. in d. l. 1. in charta. fi. vers. 3. ex prædictis. & in ver. 4. infertur. C. de digni. lib. 12. Pau. de Cast. in cons. 126. inci. dubitatur primo, in 4. dubio, in nouis.

Et ideo Bonus de Curtili, inducit contra tales, qui fastu superbiæ se denominari faciunt à matre, cessante prædicta consuetudine, de quibus etiam per eundem G. Benedicti in loco supradicto: Et contra tales, qui dicunt se nobiles ex vtroque parente. Et contra quosdam, qui habent statutum, quod nemo in Ecclesia eorum sit canonicus, nisi sit nobilis, ex vtroque parente, de qua consuetudine per eundem de Curtili ibi, circa quam non insisto, cum sit vltra materiam nostrā, & propria officina sit in c. pe. quod incipit, venerabilis, extra de præb. vbi etiam tex. innuit aliquem fore nobilem & illustrem ab vtroq; parente.

Et vt ad propositum redeam, Ista nobilitas generis est illa, quæ apud nos vsitatur, & practicatur, de qua ample etiam per Luc. de Pen. in leg. mulieres. in tertia colum. C. de digni. lib. 12. & ista generis nobilitas est qualitas quædam, siue dignitas, proueniens à corruscatione clari sanguinis, à parentibus originem sumens, & in liberos legitimos per carnem continuata. Ita diffinitur per Landulphum & Cardinalem in cle. 2. in princip. de senten. excom. Et vide de hac nobilitate generis Cœpolam in suo tracta. de Imperat. militum eligen-

eligendo.in 3.&23.opinionibus vbi ample. Dicit tamē Iudocus Clictoueus in suo tract. de vera nobilitate. c.10. quod hæc nobilitas generis, vt vera sit & perfecta, virtutibus est adornanda.

NOna consid. Secundo, causatur nobilitas ex sapientia, Quoniam in sapientia vera nobilitas consistit. Sap.7. Omnibus nobilibus nobilior est sapientia. Et vt habetur Prouer.8. Melior est enim sapientia cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari: Per eam Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: per eam Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam, &, vt habetur Eccl. 9. Melior est sapientia quàm arma bellica, & ibi 10.cap. Preciosior est sapientia paruaque gloria ad tempus, stultitia. & de hac sapientia cum pauci illam habent, vide Eccle.24.25.& 29. vt ample per Ioan. de Montelono in suo promptuario iuris in verbo, sapientia. Et hanc habuit Salomon, quam petijt à Domino, iuxta ea quæ habentur Sap. 9. vbi dicit, Deus patrum meorum, & Domine misericordiæ, qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem, vt dominaretur creaturæ, quæ à se facta est, vt disponat orbem terrarum in æquitate & iustitia, & in directione cordis iudicium iudicet: da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, &c. Et subiungit. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, & sciam quid acceptum sit apud te.

DEcima consi. Quo ad nos, ex sciētia nostra qs consequitur nobilitatem. Vnde & dicit tex. in l. prouidendum. C. de postul. Meritum scientiæ ciuilis iuris, ipso iure reddit peritum nobiliss. Vnde Vlp. dictus est nobilis. l.2.§.fin. in fi. de excus. tu. & nobilis. l. dicimus. in fi. ff. de excus. tuto. Item, dictus fuit clarissimus. l. custodias. ff. de publicis iudicijs.

Hinc est, quod Princeps iurisperitis reuerentiam habet. l. quicquid. C. de aduocatis diuerso. iud. Ex hoc, dicuntur Iurisperiti à Principe præhonorari secundum Angelum. in l. cum salutatus. C. de sent. passis.

Hinc etiam est, quod Doctores legum sunt ab omnibus honorandi, nec debent ab alijs, quantumcunq; maximis, fratres appellari, sed domini. l.2.C. de offic. diuer. iud. faciunt ad prædicta, quæ dicit Fel. in c. cum à Deo. in 3.col. extra de rescript. vbi dicit, quod sola literatura quē nobilem fecit, & pro hoc etiam facit tex. in l.1.§. est quædam sanctissima. ff. de varijs & extraord. cogni. Ita voluit Ange. in l. sed & si susceperit.§.1.ff. de iudi. Alex. in additio. ad Bar. in l.1.C. de dignit. lib.12. & faciunt, quæ dicit in l. quisquis. C. de postulando. Faciunt quæ dicit Barba. in rubr. de offi. deleg. in 3.col. & in consi.58. in 2.vol. Imo ex tali scientia non solum quis consequitur nobilitatem, testante Cassiod. lib.9. episto.8. & Roderico in speculo vitæ. lib.1.c. 5. sed etiam honor, & vtilitas testante Imperatore Iustinia. in §. summa. in proœ. insti. ibi [illegible] ipsos sic eruditos ostendire, vt spes vos pulcherrima foueat, totoq; opere legitimo perfecto, posse etiam nostram Rempublicam in partibus eiusvobis credendam gubernari. Hic dicit text. in §.[illegible] finalib. verbis. in auth. de hæred. & falc. col.1. [illegible]minem leges in anxietate, nec etiam in paupertate mori permittunt.

Bonus tamen de Curtili in dicto suo tractatu nobilitatis. in 3.part. num.97. dicit. quod Bar. in l. iudices. C. de dignit. lib. 12. videtur sentire, quod non solum scientia sufficit ad nobilitandum aliquem, nisi etiam cum scientia concurrat dignitas doctoratus, vel officium, vt dicit apparere ex verbis ibi positis, qui tamen exuti dignitate interpriuatos habentur. Idem videntur sentire Cy. in d. l. prouidendum. & Ale. in cons.94. col.2. ver. sed et in 1. vol. dum dicit, quod sola ratione dignitatis doctoratus, doctor dicitur nobilis. allegat tex. in l. 1.§.fi. ff. de excus. tut. Idem sequitur Romanus in l. si verò. in 5. fallentia. ff. sol. mat. Licet ibi videatur quædam palliare pro concordia, dicendo, Quod aut loquimur de nobiltate animi, quæ virtutibus causatur, atque scientia, secundum Philosophos, & tunc verum est, quod dicit glo. in d. l. prouidendum, scilicet, scientiam nobilitare suum possessorem, nulla alia adiecta dignitate.

Aut vero nos loquimur de politica nobilitate seu ciuili, & tunc procedit, quod dicit Bart. in d. l. iudices. & alij suprà allegati.

Ratione ibi diuersitatis assignat, ex quibus concludit, quod ratione scientiæ simplicis, acquiritur vna nobilitas, & ratione doctoratus alia: Eò, quia doctoratus est dignitas, quæ datur in remunerationem, & compensam laborum exactorum, iuxta l.1.C. de assessoribus. & l.fi.C. de statuis & imag. Et scientia confert vnam nobilitatem quæ animi. Aliam verò confert doctoratus, quæ politica, aliam iudicatura: de quibus sequuntur considerationes.

VNdecima consi. Quod nobilitas causatur ex indicatura: Quoniā, vt dicit Bar. in l. iudices. C. de dignitatibus. lib. 12. Iudices sunt nobiles. & dixi amplè in commentarijs nostrarum consuetudinum. in tit. Des enfans de plusieurs lictz. §.4. in gl. entre gens nobles. Imo, vt ibi dixi, videntur officiarij Principū saltē qui sunt in dignitate [illegible]bilitatis, aut clarissimatus, cum habeant dignitatem, & dignitas, & nobilitas idē sunt, vt dicit Bart. in l.1.C. de dignitatibus. lib. 12.

DVodecima consid. Quia cum docto[illegible] dignitas. c. quanto. de magistris. Bar. in l. [illegible]sti. C.3. col. ver. quæro circa, vbi communiter [illegible]cto. Alex. in cons.15.18.& 24. in 1. vol. Fel. in rub. de magistris. & in c. quanto. Are. in c. super eod. col.[illegible] ver. 4. nota. de testibus infinita per eundem Bonum de Curtili in d.3.part. num.99. Et dicit Iaco.

Bona-

...nandi in glo. ad Io. de Terrar. in verbo, officia. ...e. 1. tertij tractatus, quod magisterium, & doctoratus sunt honor, & dignitas. Et dignitas. & nobilitas idem sunt, vt dicit Bar. in d.l.1.C. de dignit. lib. 12. Et ista est magis honorabilior inter plebeios, & coram populo, quàm nobilitas præcedens, quæ sola dicitur animi nobilitas.

Sed ex prædictis infert idem de Curtili in d. suo tract. 3. par. nu. 102. quod virtuosus, & doctor, dicitur nobilis duplici nobilitate, animi scilicet, & politica, seu ciuili. Secundum quod Bar. sumit nobilitatem politicam. in d.l.1.C. de dign. Et bene dicitur politica, seu ciuilis, eò, quia dicitur satis consemper principem, seu Principatum tenentem: Et quo per collegium habens à principe priuilegium confertur, arg. tex. in l.1. ver. omnia enim. C. de vete. iu. enucle. Vbi dicit se omnia facturum, quæ per iureconsultos facta sunt. Quia ab ipso omnibus eius impartitur auctoritas. facit tex. in c. apostolicæ. de pręb. in 6. & quæ dicit Fel. per illa iura, & in eum accessissent. in rub. de consti. dum loquitur de Principe, confirmante statuta sui inferioris. Et ista nobilitas apud nos tam in vim scientiæ legalis, quàm doctoratus, satis practicatur in voce, & loquela, maximè apud Diuionenses: quia omnes aduocati, & doctores Diuionen. dicunt se in ...ulis eorum nobiles, & sapientes, non tamen per hoc exempti sunt à muneribus prout nobiles origine, qui excusantur ab omnibus subsidijs, impositionibus, & fenagijs Principis. Dicā de hac scientia legali amplius, quando tractabo quod cæteris quibuscunq; est præferenda propter multa, quando ponam ordinem literatorum inter se.

DEcimatertia conside. Nobilitas etiam ex alia virtute, quam ex supradictis causatur, & ... generaliter ex quacunq; virtute, vt ait Salustius in Iugurthino: quamuis virtus, & sapientia concertantur, vt q de vna dicitur, de reliqua dictum intelligatur, Hier. ad Celantiam. Et summa apud Deum nobilitas est clarum esse virtutibus: Vnde ... apud Deum maior est, qui iustior, non econtra 40. distin. c. multi. in fin. Ioan. And. in c. venerabilis, circa medium. de præben. in nouella. Et ... virtutum opera, viros eminentes in hac vita constituunt. 23. q. 4. c. si non ex fidei. ad hoc etiam c. ex studijs. extra de præsum. Vnde, vt dicit Luc. de Pen. in d.l. mulieres. Nobilitas nihil aliud ... habitus operatioq; virtutis in homine, ... in hac specie, illa etiam nobilitas, quæ ex bonis morib. procedit includatur, iuxta illud:

Degenerant homines vitijs fiuntq; minores.
Exaltat virtus nobilitando genus.

Vnde etiam Ouidius de Ponto. lib. 1.

Non census, nec opes nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos, ingeniumq; facit. Et alibi:
Nobilitas sola est animum quæ moribus ornat,
Exaltare velis si quos insignat honestas.
Quos sublimet apex morum licet ampla facultas,
Et patriæ desit, & gloria sanguinis alti.
Virtus nobilitat animum, virtute remotus
Migrat in exilium nobilitatis honor.
Nobilitas animi sola est atque vnica virtus.

Et vt dicit Bal. in l. 2. C. de commer. & merca. Quicunque est virtute præditus, est nobilis. &, vt dicit Host. in summa de iust. §. si quis institui. circa prin. Nō genus nobilitat hominem, sed virtutes, & videntur probari in l.1. C. de cond. in hor. publi. ibi, nobilis prudens. & ibi Bar. & Io. de Pla. lib. 1.

Et hæc est vera nobilitas, quæ plus est commendanda, quàm illa, quæ habetur à parentibus, vt dicam infra: Imo hęc progreditur ad parentes. Vnde Tullius 3. de offi. M. Cato sententiam dixit. Huius nostri Catonis pater, vt enim cæteri ex patrib. sic hic, qui illud meruit ex filio, est nominandus. Ita dicit Luc. de Pen. in l. mulieres, in 2. col. C. de dignitat. lib. 12. Et facit, quod supra dixi in parte præcedente, vbi dixi, quod filius aduocati fisci est cæteris præferendus.

DEcimaquarta consid. Etiam nobilitas causatur ex quacunque dignitate: & de ista habetur plenè in l.1. C. de dignitate: lib. 12. Quoniam, vt ample dicit Bar. in d.l.1 dignitas & nobilitas idem sunt. Quandoque maximè accipitur prout facit quem differre à plebeis, de qua loquitur in d.l.1. & etiam hic est intentum nostrum, & illud probat sic: Sola dignitas est illa, quæ facit à plebeis differre. l.1. in fi. & l.3. §. tutores. ff. de suspectis tur. vbi Iacob. de Arena ponit, quod omnis carens dignitate, est plebeius, aliàs qui est in dignitate, desinit esse plebeius, probatur in leg. ne quis. C. vt nemo priuatus. Illud ergo, quod secundum mores nostros appellatur nobilitas, illud idem est dignitas, quę facit quem nō esse plebeium. Propterea, vt dicit Bart. hoc videtur esse expressum in §. plebiscitum. instit. de iure naturali gent. & ciuil. vbi dicit gl. quod plebs continet omnes, exceptis nobilibus. Et in tex. d. §. appellantur nobiles patricij, & senatores, quæ habent dignitatem. facit l. plebs. in prin. ff. de verb. signifi. & ita concludit ibi Bart. Licet quodammodo videatur arguere intelligendo alio modo dictum plebiscitum, quem videas. Et vt dicit Lucas de Penna in d. l. mulieres. ista nobilitas extenditur etiam ad liberos: vnde susceptus ex patre clarissimo, ob dignitatem retinet nobilitatem, per d.l.1. C. de digni. Et, vt dicit, hoc progreditur etiam in ascendentes: vnde pater nobilitatur ex nobilitate filij, in auth. cōstitutio, quæ de dignita. §. generaliter. Et idem dicit esse de nobilitate, quæ prouenit ex virtute, & sciētia, de qua hic ante dixi.

DEcimaquinta consid. Etiam nobilitas causatur ex Ducatu, Comitatu, Baronia, vel dominio huiusmodi: Et quanto maior est dignitas, tanto magis est nobilis, & de his maioribus dignitatibus dixi suprà in part. præcedente, vbi posui de Ducibus, comitibus, Marchionibus. Hic vero tan-

ro tantum loquar de Baronijs, & alia dignitate simili, vel inferiori.

Sed quia suprà promisi hic loqui de Baronia, & Principatu, videndum est, quis Baro, & quis Princeps dicatur. Nam Franciscus de Curte iunior in suo tracta. feud. in 2. part. colum. 28. ver. sed quia gloss. & doct. dicit post Barbat. in rep. extrauag. volentes illum allegando, non reperire textum formalem in iure exprimentem hoc nomen Baro, & subijcit, quod text. in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, comes, videtur tacite exprimere hoc nomē, dum dicit: Qui vero à Principe, vel à plebe aliqua, aut plebis parte, per feudum fuerit inuestitus, is capitaneus appellatur, qui propriè Valuasor magnus appellabatur. Nam, vt dicit, si ille textus rectè ponderetur, importat hominem inferiorem à comite: & sic videtur intelligendus de Barone. Et ad hoc adducunt Bal. in c. 1. in prin. qui feudum dare possunt. dum dicit, Sunt quos vulgo Barones appellamus. & refert quendam magnum doctorem sic dixisse in sua summa.

Addit Franciscus vltra Barbatiam, quod illud probatur in illo text. iuncta glo. & eo quod voluit Dominicus de S. Gemi. in c. fundamenta. circa fi. de elect. in 6. Nam tex. ibi facit mentionem de Barone, Et glo. declarat, quis dicatur Dux, Marchio, Comes. nō autem declarat quis dicatur Baro, sed bene declarat quis dicatur Capitaneus: & tamen Dominicus de S. Gemi. ibi dicit, quod differentia sit inter Principem, & Baronem, vt in gl. ergo sentit expressè, quod capitaneus dicatur Baro: & istam eandem opinionem etiam tenet Aluar. in d. c. 1. in 2. colum. quis dicatur Dux, Marchio. Et vt dicit idem Franciscus ibi, Baro dicitur à Bares, latine verò grauis. Et etiam dicit Alb. de Rosa. in suo dictiona. in verb. Baro, quod Barones dicuntur graues personæ, à græco vocabulo baria, quod idem est, quod authoritas grauis & Calepi. in suo dictiona. in verb. Baro, ponit, quod Baro est vir fortis, à quo fit diminutiuum Barunculus.

Et licet suprà dixerim, quod ex ordine literæ ex suprascriptione. ca. grandi. de supplen. negligen. prælato. Barones videntur debere præferri comitibus, tamen est fortis tex. in contrarium, in d. ca. fundamenta. de elect. in 6. vbi præponuntur comites Baronibus, & ibi arguetur ab ordine literæ, Et maior est autoritas scripturæ dispositionis, quā subscriptionis. Et de his vide supra in 5. part. in 47. consid. Mihi videtur, quicquid isti boni patres dixerint, quod hodie Baronia sit quædam dignitas inter nobiles, habens quandam præeminentiam inter solos simplices nobiles, post principatus ex consuetudine introductam, & ex quodam modo vtendi diuersimode secundum diuersas patrias. Et apud nos propriè Barones dicūtur tales, qui habent præeminentiam aliquam vltra simplices nobiles, & subsunt sub ducibus aut comitibus. Cùm, vt veraciter Dux dici possit, debet habere decem comites sub se, sicut Archiepiscopus debet ha[illegible] decem Episcopos sub se, & Rex debet habere de[-] cem Duces sub se, seu decem Ducatus dignit[ate] habentes, vt notatur in c. constitutus, el. 2. in 2. [...] tab. extra de testib. & facit text. in c. scitote. & [...] Dux verò comites, & consequenter comes Baro[-] nes, qui inquantum habet maiores sub se, [...] tum est maior: sic etiam Baro inquantū subie[c-] tes vasallos, seu fundatarios habet, sic maior [...] tur. Quando enim quisque maiorib. præ[...] ipse maior, & honestior est. in auth. de defen[sori-] bus ciuitatū. §. nos igitur. Vnde & illud: Gloria m[u]l[-] ta gente, & in diminutione pop[uli] [illegible] cipis: 1. q. 4. §. his ita. ver. Item Dauid. & quanto [ma-] iora quis tractat, tāto ipse maior est. de cōsec. [...] 5. ca. de his vero. Et Salustius in proœmio C[ati-] narij, Maximam gloriam in maximo Imperio [...] tauere.

Apud nos etiam est adhuc alius terminus [vul-] garis & consuetudinarius, [illegible] hic dicitur Baron banneretz, Qui videlicet [...] dici debent, quod Banneriā, quæ apud nos [...] Vexillum, ante eorum dominū portare poss[...] Et tales Barones ex consuetudine nostra ma[io-] rem potestatem habent, quàm simplices dom[ini] habentes solùm iurisdictionem omn[imodam] Quoniam etiam in patibulis, seu furcis, com[...] demonstratur diuersitas, eò, quia eorum p[...] possunt facere ædificari cum quatuor pilari[bus] & summitate ascendente: simplices verò nobi[les] hæc patibula faciunt duob. pilaribus, seu colu[m-] nis, aut cum vna columna, seu potentia. Et ta[les] Barones etiā apud nos habēt sigillum propri[um] & Balliuos, qui sunt iudices, ad quos ab eorum ca[-] stellanis, seu præpositis appellatur, & de huius[mo-] di Balliuis, ad Balliuum Principis.

Apud Neapolitanos vero, omnes quasi [...] habentes iurisdictionem in suis oppidis & ca[stel-] lis, dicuntur Barones, & de his me rememoro [...] talem vsantiam in suis locis obseruari: & de ritibus Neapolitanorum nobilium la[...] dicetur.

In multis tamen locis Franciæ non dicitur ba[-] ronia, nisi habeat quatuor castellanias [...] sp[i]tale fundatū, aut Ecclesiam coleg[iatam] [...] sigillo authentico: Et hoc modo cum tales [...] niantur, credo eas esse dignitates præcip[uas] [...] simplicem nobilitatem, & post Comita[tus].

De dignitate vero principatus special[iter] credo eam etiam introductam fuisse ex consu[etudine] [...] esse maiorē Baronia, quia licet non habeat [...] tum imperialia, & regalia, habet tamē aliqua [...] ex consuetudine, aut ex priuilegio: vt est principa[-] tus Orēgię, Pedemonti, & Achaiæ, quæ habent [...] ra regalia: vt videm⁹, & dixi sup. in 5. par. in 54. [...] Cū habeant Parlamēta, & alia regalia: & apud nos, quicquid sit ex consuetu. nostra, excedunt digni[-] tatē Baroniæ, & quasi adæquantur Comitib[us] [...]

hic consuetudini standum erit, cum in talibus [illegible]tū operetur, vt dicit Bal. in c. 1. §. marchio. in [illegible] de his qui feud. dare pos. & dixi supra in pluribus locis, quæ non repeto breuitatis causa.

Aduertatur tamen ad id, quod dicit Iacobinus de San. Geor. in tract. de feudis. in verb. Princeps. Vbi aliqua ponit, quæ hic non transporto. Et vide etiam quæ posui in consuetudinibus nostris duca. Burgun. in tit. des iustices & droictz diceles. in §. 5. [illegible] du prince. vbi ponitur diffinitio huius dictio Princeps.

Et redeundo ad propositum, vnde digressi sumus, ex Baronia, vel dominio huiusmodi, quod dominus habet in homines, & fideles suos, censetur habere dignitatem, etiam si castrū habeat dignitatem, ratione cuius dignitatis præfertur omnib. [illegible] nobilibus.

Hinc videmus, quod in hac diœcesi Heduen. in introitu Episcopi Heduen. si assistant nobiles, præferuntur omnibus quatuor, qui dicuntur Barones videlicet Baro de Sullyaco, Baro de Luxiaco, Baro de Motha S. Ioan. & Baro de Monte Perroso. Qui tanquam primi huius diœcesis, eò, etiam Barones præferuntur quibuscunq; nobilib. & obtinent primum locum, tam in ambulando cum Episcopo, aut iuxta Episcopū, quàm in portando Cathedrā, seu tangendo, aut palliū portando, ex quo denotatur, quod ista Baronia habet aliquid præeminentiæ vltra alios nobiles.

Et vt dicit Luc. de Pen. Hæc nobilitas non quæritur ex alio feudo, quàm in quo sunt vasalli, & fideles, secundum Andræam de Iser. in ti. de capita. [illegible]uriam vendidit. in c. 1. in fin. in vsib. feud. Ita quidem, quod nō sint modici numero, sed multi, vt not. ipse And. in vsib. feud. in ti. quib. modis feudum amittatur, Imo etiā in numero copioso, eò, quia præmium dignitatis, seu nobilitatis est habere subditos. in auth. vt iudices sine quoquo suffragio § nolumus diuites & locupletes. eod. tit. §. 1. Et quanto quisq; maioribus præest, tanto maior est, [illegible]cante.

Et, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres, non dicitur vera nobilitas ex infeudatione, nisi sit à Principe, vt in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, & in l. 1. C. de domesti. & protectoribus. & quod ibi not. & l. 1. C. de præpositis laborum, lib. 12. & in l. vniuersos. C. de decurio. lib. 10. in medio gloss. illius, ibi: cum enim tale officium sit à Principibus.

A Rege enim emanat origo dignitatum temporalium, vt sentit Orosius ad Augusti. ad hoc c. [illegible] dominus. 19. dist. tamen dicit etiam Bal. in cōs. [illegible]9. in 2. col. in 2. vol. Quòd qui ex priuilegio, vel aliàs iurisdictionem habet dicitur nobilis: de quo [illegible] in commentarijs nostrarum consuetudinum duc. Bur. ti. des droictz & apparten. à gens mariez. §. 9. in gl. entre gens nobles, vers. 4. vbi etiam quæ [illegible] dixi de nobilitate.

Hinc est, quod feudum nobile nobilitat suum possessorem. Alua. & Iacob. de Beluiso in præludijs feudorum. in prin. in 10. col. titu. qui feudum dare possunt.

Et dicitur nobile feudum antiquum, quod est in feudatum nobili à Principe, secus si alteri, quoniam nobilitas ictu oculi non nascitur, secundum Bal. in præludijs feudorum in decima diuisione. alleg. l. stēmmata. ff. de gradibus cognatio. sequitur Dec. in consi. 53. col. 2. post mediū. de quo ample per Bonum de Curtili in suo tract. nobilitatis in 3. par. num. 200. & 201.

Aduertendum est tamen etiam ad id, quod dicit Luc. de Pen. in l. cum neq;. C. de incolis. lib. 10. quod si rusticus emat feudum nobile, non ex hoc fit nobilis: Res enim à persona sumit conditionem, & honorem, & non econtra. l. iustissime. ff. de ædilitio edicto. l. 1. C. de imponen. lucra. descriptio. lib. 10.

Aduertendum est etiam, ad huiusmodi Barones, quod præcedūt milites. c. venerabilis. de confirmatio. vtili vel inutili. in subscriptio. & Barb. in cons. 57. col. 2. in fin. cum seq. in 2. vol.

Et Luc. de Pen. in l. fin. C. de mancipijs. & colonis patrimo. lib. 10. vbi dicit, quod cum Reges haberent plures filios, nec omnes reges facere possent, eo, quod regnum sectionem non patitur: Inno. & alij in ca. licet de voto, & vni administratio regni est cōmittenda. Arch. 2. q. 7. §. idem obijcitur. donabant eis ampla castra cum iurisdictione & Imperio, inde vocabantur Barones, id est, Filij alijs excelsiores secundum eum, & pro hoc est bonus tex. in extrauaganti, volentes, ver. Comites, Barones, & Nobiles, & ibi And. Barb. in sua eleganti repetitio. Et licet text. in subscriptione c. grandi. supra alleg. præponat Barones Comitibus, tamen comites sunt præferendi: vt dixi supra in 5. part. vt etiam tenet Fran. de Curt. in tract. suo feudorum. in 2. par. prin. ver. principaliter videndum est, nisi tamen tales Barones essent filij Principum, quia etiam præferri debent comitib. sicut comites filij Regum præferūtur alijs Ducib. dixi supra in 5. par.

DEcimasexta consi. Causatur interdum nobilitas ex communi opinione, puta, si aliquis cōmuniter pro nobili habeatur. l. cum de lanionis. §. asinam. ff. de fundo instructo, instrumentoque legato. l. 1. §. 1. ff. de fluminibus. l. fin. ad finem, C. si seruus, aut libertinus ad decurio. aspira. & C. mandati. l. si pro ea. in prin.

Et horum nobilium, infinitus est numerus, & tales non sunt veri nobiles, sed asserti tales: vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. in 3. col. C. de dign. lib. 12. Nihil enim stultius est, quā sentire opinione vulgi aliquem esse beatum, vt ait Tul. de l. Sed huiusmodi assertiones quandoq; sunt mendosę, vt facit tex. in l. si priuatus. in 2. responso. ff. qui & à quib. & ff. de offi. prætoris. l. Barbarius. Sic etiam falsa erat assertio, quam de Iesu turbæ faciebant. Nam alij dicebant ipsum esse prophetam. Alij Io.

 Baptistam,

Baptistam, & dicitur Luc. 9. Dicit tamē Fel. in hoc in c. super eo. de testib. col. 3. quod inhærēdo communi opin. vulgarium, secūdum quam verba intelligi debent, cum de nobilitate fit mentio, intelligitur de nobilitate generis. not. Matthæus Matthesillanus notabili suo 103. in c. not. quod si capitulum. Quod an sit verum, vide Bonum de Curtili in d. suo tract. in 3. par. num. 179. & 180. vbi arguit in contrarium, eò, quia verba sunt intelligēda, secundum modum loquendi peritorum, & videatur ibi. non insisto.

Et ideo hoc casu, dicit Soc. consi. suo 246. col. 2. ver. prima ratio, quod non sufficit in tali casu dicere, quod talis est nobilis, Imo etiam dici debet, ꝙ talis reputatur. Faciunt quæ dicit d. meus Ias. post Bar. & alios in l. 1. C. de testam. Vbi dicit, quod non sufficit, quod dicatur, quod testis est infamis, aut excommunicatus: sed etiam requiritur, quod dicatur, quod talis tenetur & reputatur. Idem tenet Bar. in l. si arbitrio. C. de sententijs. & in l. cum ad testium. §. 1 & in l. cum lege. ff. de testa.

Et ad prædicta faciunt, quæ dicit Pau. de Cast. consi. 107. col. 2. & 3. alleg. per Archi. in c. 1. de consuetudine, lib. 6. Phili. Dec. in c. nouit. in 6. notab. de iud. & in l. fœminæ. in 9. col. ff. de reg. iur. Rochus de Curte in repe. c. fi. col. 16. ver. 7. infertur. de consuetudine. Alb. de Rosa. in 1. part. statutorum. q. 137. Facit tex. in l. 1. §. quotidiana. ff. de aqua quotid. & æstiua. Facit quod dicit idem Dec. in c. ad aures. in prin. extra de rescript. Faciunt, quæ dicunt Host. Ant. de But. & Abbas post alios in c. illud. de præscript. Bal. in l. siue possidetis. in 4. opposit. C. de probatio. cum similibus per do. Decium adductis in consi. 118. col. 1. ad fi. Et do. Franciscum Balbum in suo tractatu de præscrip. in 3. par. in 17. col. in fin. ver. 3. præmissa. Vbi dicunt, quod si quis longo tempore fuit reputatus clericus, & in possessione beneficij etiam curati, habet intentionem fundatam, & clericus præsumitur, & rector beneficij.

Et ideo hæc nobilitas probari potest per famā, quod fama est, quod talis reputatur nobilis. Bal. in l. prouidendum. C. de postulando. Ale. in additio. ad Bar. in l. de minore. §. tormenta. col. pen. ff. de quæ. sequitur idem do. Dec. in c. 1. in 4. col. in prin. ver. 2. casus extra de appel.

De hac materia, quomodo ex communi opinione, & reputatione quis probatur nobilis, vide Bonum de Curt. in tract. suo nobilitatis, in 3. part. nu. 160. 161. 162. Et alium modum nobilitatis probandæ ponit Car. Alex. in c. per venerabilem. §. ꝙ autem col. 22. cum seq. extra qui filij legitim.

Faciunt & vltra, quæ dicit Bart. Cœpo. in suo tract. de imperato. mili. eligendo, in verbo, nobilitatis. ver. 11. fuit opinio. Vbi dicit, quod statuta & consuetudines loci, faciunt quem esse nobilem, qui aliàs non esset, Quia ibi ratione statuti, aut cōsuetudinis, reputatur talis, vt est apud Venetos, & Florentinos, apud quos ex eorū statutis, & consuetudinibus, reputantur nobiles tales, qui ... de iure non essent: & hoc dicit probari in l. ... ff. de munerib. & honorib. Et hoc sentit Bar. in l. vni. Cod. de mulieribus. in quo loco. libr. 10. ... colum. ver. sed quæro, quæ dicantur. ver. venio ad secundum. Vbi dicit, quod honor est ille, qui ... reputatur in loco, & sic officium in vno loco reputatur honor, alibi non alleg. l. numerum, circa principium, ibi: calendarij quoque. ff. de muneribus & honoribus. Vbi hoc optime probatur. Et faciunt, quæ dicit Ioan. de Imo. in cap. dudum ... ta, in fin. extra de præbendis, quod ad discernendam dignitatem secularem attendenda est consuetudo, sicut attenditur in beneficijs Ecclesiasticis, per ea, quæ habent in c. cum olim. extra de consuetud.

Et ideo, vt dicit Cæpo. in loco supra alleg. Cum apud exteras gentes sint in hoc diuersæ consuetudines, necesse est, vt diuersis modis nobiles censeantur, & in casu prædicto, vt dicit ibi, nobiles sunt ex statuto, vel consuetudine, qui ad... tur ad consilia, & officia, non comprehendu... Bastardi, & spurij, vt notat Bal. in l. cum legitime. ff. de statutis, & imaginibus. Aluar. in c. 1. in ... col. in prin. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, in vsibus feudo. dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus Duc. Burg. ti. des successions des Bastardz. §. 3. in gl. 1. in fine. Vbi dixi, quod ex consuetudine Franciæ Bastardi retinent nobilitatem, & possunt portare nomen, & arma do... pro hoc etiā videatur Bonus de Curtili in d. ... in 4. par. num. 45. & 46. vbi amplè.

Vnde, vt dicit tex. in l. generaliter. §. spurios. ff. de decur. Spurij ad honores, & decurionatus ... admittuntur, nec etiam ad beneficia. c. cum ... ctis. de electio. propter tamen sua merita, ... tes, & commendatos mores, nedum ad beneficia simplicia. Imo etiam ad maiores dignitates, & Pontificatus sedem, admittuntur. capi. ... Sed & hoc intelligendum. 56. distin. prout fuerunt Felix III. natione Romanus, qui ex Felice patre presbytero fuit, Gelasius natione Afer ex patre Episcopo Valerio natus est, Agapitus natione Romanus, ex patre Gordiano presbytero originem duxit. Quamplures etiam alij fuerunt, qui ex sacerdotibus nati Apostolicæ sedi præfuerunt. De quibus in c. Osyris. 56. dist. Dicit tamen ... de Turrecre. quod licet tales fuerint filij ... tum, non tamen erāt spurij, quia fuerant ... in laicali statu parentum, & antequam ad sacros ordines fuissent promoti.

Hinc & vlterius idem Cæpo. in d. tracta. in verbo, nobilitatis. in 18. opinione quod consuetudo, & statuta Venetorum faciunt aliquos nobiles qui aliàs de iure non essent nobiles: quoniam, vt dicit. licet mercatura impediat nobilitatem, tamen apud eos si fuerint de senatu eorum, vel de certis ...

[illegible]milijs, & si exerceant mercaturam, non perdũt nobilitatem ex statutis, & consuetudine illorum, quod dicit esse verum, si exerceant mercaturam magnam, & copiosam, secus si est tenuis, & vilis, [illegible] sentire videtur M. Tul. Cicero in lib. de officijs. Tamen quicquid sit mercatura: est contraria no- [illegible] cum eis sit interdicta. l. nobiliores. Co. de commercijs & mercatorib. Et de hac nobilitate Venetorum non obst. eorum mercatura, etiã meminit Bonus de Curti, in dict. suo tract. 3. part. nu. [illegible].

DEcimaseptima conside. Nobilitas causatur, & inducitur ex Principis concessione, siue priuilegio, quod potest facere Princeps, secũdum [illegible] in l. sacrilegij. C. de diuersis rescriptis. facit tex. in c. cum redemptor. 12. q. 2. & in l. 2. & fi. ff. de na- [illegible].

Et talis sic nobilitatus à Principe non perdit iu[ra] popularium. Bar. in l. Alexandrinus. C. de decu. lib. 10. facit l. quod fauore. C. de legib. cum vulga- [illegible] Nobilis effectus popularis non perdit nobilitatem. Alex. in consi. 37. in 5. vol. Bal. in l. per adoptionem. ff. de adoptio.

Contrarium tamen in hoc videtur decisum in tractatu intitulato, Speculum humanæ vitæ. lib. [illegible] dicens: Non rectè dici posse, Principem sua voluntate eos efficere posse nobiles, qui ex plebe- [ia] sorti sint parentibus. Vnde requisitum quadam [illegible], plurimumque lacessitum precibus Sigismũ- dum Cæsarem à quodam plebeio sibi admodum dilecto, vt illum nobilem faceret, respondisse qui[dem] non indoctè, sed prudenter ac facetè: Refert [illegible] quidem, aut exemptum, te facere, nobi- [lem] verò minimè.

Sequor tamen opinionem Bal. in d. l. sacrilegij, quam etiam opinionem secutus est Bon⁹ de Cur. in suo tract. nobilitatis, in 3. par. nu. 126. 127. 128. & 129. Vbi amplas ponit remissiones quomodo intelligitur statutum, quod nobiles æquiparentur popularib. De quo per Alex. in consi. 108. col. 4. in [illegible] vol. & per eundem in le. sub conditione. ff. de liber. & posth.

[illegible] an statutum seu consuetudo faciens mentionem de nobilibus comprehendat tales, licet Fel. in cap. super eod. de testib. in 3. colum. dicat, Quòd inhærendo communi opinioni vulgarium, secundum quam verba debent intelligi cum de nobilitate fit mentio, intelligitur de nobilitate generis, [pr]out notat etiam Mathesillan⁹ notabili suo 103. [illegible] no. quod si capitulum. & Pau. de Cast. consil. [illegible] & dixi supra.

Cum autem consuetudines in ducatu Burgun[di]æ habeamus dantes quædam priuilegia nobili- [illegible] tam in §. 19. in ti. Des droictz, & appertenan. à [illegible] mariez. quàm in tit. Des enfans de plusieurs [illegible] §. 4. cum sequ. Eò, quia sunt factæ à viris doctis & literatis, vt patet in procemio illarum, I- [illegible] debent intelligi de quacunque nobilitate iuridica, eò, quia verba à doctis prolata sunt intelligenda, secundum loquendi modum peritorum. glo. Vbi Bar. no. in l. quid si nepotes. quam Bar. legit cum l. si quis filiabus. ff. de testa. tutela. Alexan. cons. 82. in 1. vol. & ita in simili casu arguit Barba. in rep. extrauaganti. violentes. in verbo, nobiles. & in cons. 57. in 3. & 5. col. & consi. 135. 1. col. 2. volu. De quo plenè per Bonum de Curt. in d. suo tract. de nobilitate in 3. par. nu. 179. & nu. 180. vbi amplè de materia, quæ nobilitas comprehendatur in statuto mẽtionem faciente de nobilitate. In casu tamen nostrarum consuetudinum supra mentionato quædam dixi ibi.

Sed aduerte ad prædicta, quod si quis nobilitetur à Principe, gaudet priuilegio nobilitatis, si exerceat actus nobilitatis, & non aliàs. Ex quo dixi in casu de quodam populari alicuius ciuitatis, qui licet fuisset nobilitatus à Principe, tamen quia actus nobilium non exercebat, Imo semper cum popularibus morabatur more popularis: & ipse, & vxor eius vestibus popularibus semper vestiebãtur, & debebant reputari populares, & non nobiles, eò, quia in hoc quo ad tales, est diuersitas habitus.

Nam mulieres nobilium solent portare in capite torera ex veluto, mulieres verò popularium portare solent caputia ex panno laneo, & ista est notoria, & manifesta differentia, quæ fit inter prędictas mulieres: Nam eò, quia habitus demonstrat qualitatem, & dignitatem personæ deferentis, vt ex multis colligitur in l. murileguli. Cod. de murilegulis, lib. 11. facit tex. in ca. si iudex laicus. de sentent. exc. in 6. & mouebar argumento eorum, quæ dicit Anton. de But. in cap. cum desideres. extra de sent. excom. Bald. in l. 1. Cod. de iuris, & facti igno. & in l. militem. C. de procu. Saly. in l. nõ prohibentur. C. qui accusare non poss. Quod milites, non exercentes militiam non gaudent priuilegiis militum. facit tex. in l. fi. ibi: pristinum exerceãt. ff. de excu. tut. faciunt, quæ dicit Card. Flor. in c. 1. in 9. quæstio. extra de celebra. missarum. Dixi in prædictis nostris Commentarijs in §. 19. supra iam allegato.

Faciunt & alia, quæ dicit Bonus de Curt. in prædicto suo tract. par. 3. nu. 87. vsque ad nu. 91. vbi dicit, Tales, qui gratia Principis nobilitatem acquirunt, licet sint descripti in matricula nobilium, si tamen non agant actus nobilium, non gaudent priuilegijs nobilium, nec cõprehenduntur in statuto faciente mentionem de nobilibus.

DEcimaoctaua consid. Nobilitas etiam causatur ex loco, Quoniam ciuis ex vrbe splẽdida oriundus nobilis est. facit c. nos qui. 40. dist. & c. illud. & c. Adam facit. l. non tantum. §. 1. ff. de excus. tut. facit l. seruos. C. ad l. Iul. de vi publica. facit in l. vrbe. ff. de sta. homi. &, vt dicit Bald. in leg. 2. Co. de Alex. primat. libr. 11. quod melius est esse popularem nobilis ciuitatis, quã nobilẽ esse mediocris

 ciuita-

ciuitatis. Et ibi etiam Iacob. Rebuffi & Io. de Plat. & facit tex. in auth. de hæredib. & Falci. in princip. colla. 1. & sequitur Ludou. Roma. in l. si vero. §. de viro. ff. sol. ma. in 11. fallen. pri. par. licet gloss. in le. 1. Cod. de colonis Palæstinis. dicat, Quòd natus in terra, in qua Christus est natus, non gaudet priuilegio maiori, quàm coloni aliarum prouinciarum.

Et aduerte, quia vt dicit do. meus Ias. in §. item Seruiana. in 4. col. institu. de actio. Nobilis inhabitans villam siue rus non censetur propterea rusticus, quia nobilis à rustico non loco, sed genere distinguitur: quamuis tex. in l. 1. Co. vt rusticus ad nulla adseq. aduocetur, lib. 11. dicat, quod omnes illi censentur rusticani, qui habitant extra muros ciuitatis. quem textum ita refert Bar. in l. conficiũtur. §. codicilli. ff. de iure codicillorum. & etiã Lucas de Penna in dict. leg. mulieres. in 3. colum. de dignita. vbi etiam ad hoc allegat textum in l. cum scimus prope finem. Cod. de Agricol. & censitis, lib. 11.

Et quamuis Raphael Fulgo. in l. fi. C. de testam. dixerit illum cẽsendum rusticũ, qui per totam diem, vel pro maiori parte stat in rure, quamuis sit nobilis: Sed vt dicit domi. meus Ias. in d. §. credit, quod loquatur quantum ad hoc, vt dispositain rusticis in eis habeant locum, de quo etiam, vt dicit Cyn. Rayn. Ange & Sal. in d. l. fi. & in locis ibi per eum alleg. bene dixit, quod leges pluris existimãt, & faciunt nobilem habitantem in ciuitate, quàm habitantẽ in villa. Ita probat tex. in auth. prȩsides. in verbo, nobiliores ciuitatum habitantes. C. de Episco. audien. & text. vnde sumitur in §. interim. in ver. nobilioribus, in auth. de defenso. ciuitatũ. colla. 4.

Apud nos Gallos tamen Nobiles vt plurimum habitant in rure, & ibi reiecta omni mercatura cultui agrorum, (saltem non multum opulenti) & rusticanæ rei per familiam vacant: curam circa gregem atque armenta gerentes suam, redditus suos sibi annuos debitos pecuniaria re nõ mercimonia quærentes, quandoque venationibus intendunt. De quibus latè & verè inferius dicetur ista parte, in 49. consi. Bonus de Curt. in suo tract. nobilitatis. 3. par. nu. 144. dicit, Quòd vbi quis præ dicta obseruat, capax est, & si recenti compertus sit familia, hoc tamen viuendi modo lucrique genere eidem patescit aditus. Et, vt dicit, ita vtũtur Romani, ac etiam Itali hæc habent, quod omnes suo reddit u aut etiam quæstu non vili se reputant nobiles, licet habitent in Ciuitatibus, quoniã adhuc tales se reputant magis nobiles.

Qui autem dicantur exercere vile officium, vel viles artes, dicam infra in 11. part. de plebeis, in 27. considerat. Sed tamen vide in l. ne quis in verbo, officijs, & in verbo stationarijs. & ibi Bart. Iacob. Rebuffi, & Io. de Pla. Cod. de dignitatibus, lib. 12. Cæpola in tract. de imperat. militum eligendo. in verbo, nobilitatis. col. 5. Et tales exercẽtes tales artes viles, & mechanicas non possunt esse nobiles, vt dicit Bal. in l. nobiliores. Co. de commer. [illegible] mercatoribus.

Videmus tamen apud nos, quod cuiuscunque conditionis sint homines nostræ ciuitatis He[illegible] oriundi, habent iura nobilitatis, eò, quia habent facultatem, & priuilegium acquirendi & tenendi feuda nobilia, ac si essent nobiles: Et tale priuilegium habent etiam Diuionenses, quod impetrarunt à Rege Ludouico XII. cuius anima requiescat in pace, quia erat zelator pacis, iustitiæ, & tranquilitatis suorum subditorũ, nec credo fuisse à quingentis annis Regem in Francia, qui magis dilexerit iustitiam, & oderit iniquitatem: & in priuilegijs eorum est appositum, quod possint vti tali priuilegio, prout ciues Hedu. & Cabilonen.

Et nunc non esset sine dubio, an istud priuilegium seu facultas extendatur etiam ad vilissimas artes exercentes, cum dignitatem habere non possunt. Et nobilitas & dignitas idem sunt, vt dixi supra in 76. considera. primæ part. ergo nec [illegible] bilitatis.

DEcimanona consid. Adhærentes lateri Principis, & eidem in officio quocunque minimo seruientes, nobilitantur, & nobiles efficiuntur. Faciunt, quæ dicit Ang. Are. in §. fi. in 1. col. insti. de exceptio. per tex. in l. 1. C. de manda. princ. & in l. laudabile. Co. de aduo. diuerso. iudicio. quod secretarij Principis dicuntur in dignitate constituti. Sequitur Fel. in c. fraternitatis, in 2. col. extra de hæreti. Facit quod dicit Ang. in le. 1. C. de præpositis sacra. larg. per illum tex. quem refert. Et sequitur do. meus Ias. in l. omnium. in 2. col. Co. de test. Et quod dicit Barto. in le. 1. C. de mulieri [illegible] loco, libr. 12. Vbi dicit cubicularios Principis esse in dignitate, & honore constitutos. Et quod dicit Bar. in tract. de præstantia Cardinalium. qu. 1. col. [illegible] vbi dicit Coquũ Principis esse in dignitate, & habere dignitatem: Imò vt dixi supra in 1. part. in 6. consi. & in 6. par. in 27. consi. Omnes famulantes Principi sunt in dignitate, & ideo nobiles. cum dignitas, & nobilitas idem sunt. Bar. in l. 1. Co. de dignit. lib. 12. & dixi supra.

VIgesima consid. Nobilitas etiam causatur ex vsu tanti temporis, cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium, cum hoc tempus habeat vim tituli iustitiæ, priuilegij, & veritatis. Barba. consi. 9. in 1. col. in 1. vol. & operatur etiam circa ea, quæ sunt Regalia, vt per Canonistas in c. super quibusdam. §. præterea. de verbo. sign. Et tantum potest quãtum Imperator cum causa, And. de Iser. quæ sint Regalia. in ver. flumina nauigabilia. col. 2. circa medium.

Et multa de effectu huius temporis immemorialis dixi in consuetudinib. ducatus Burg. tit. Des iustices. §. 2. in glo. & la preuue. & in multis alijs locis. & adde plura cumulata per Alex. in consi. 6. in 2. col.

col.in princi. in 1.vol.per d.meum Iaf.in auth.si quis in aliquo. Co. de edendo.& in §.omnium. in 2.col.inst.de act.& in l.ex his verbis. C.de mili.te-sta.in rep.l.admonendi in 90.col. ff. de iureiuran. per do. Philip.Decium consi.85.col 2.& consi.42. col.1.consi.35.col.2.consi.174.col.2. & in c.1. char. extra de fide instru.De qua plene per Bonum de Curt.in suo trac.nobilitatis.3.par.nu.132. vbi dicit, quod licet talis nobilitas non habuerit principiū, ab origine progenitorum, dicitur tamen generis nobilitas: quanto antiquior tanto nobilior:& ma gis relucet à parentibus relicta, quàm à Principe ex virtute donata.

Et ideo nobilitas in antiquitate laudatur: Quo-niam in eis antiqua fuit virtus, & de his multos habemus apud nos, qui hodie magni nobiles, & ex nobilissima domo nati reputantur, & haben-tur. Qui tamen descenderunt ab antiqua familia, quæ nobilitatem acquisiuit virtute, & habuerunt antiquos prædecessores, qui suis virtutibus pru-dentia, aut scientia, non origine nobilitatem ac-quisiuerunt, quorum nõnulla aut parua extat me moria: & ista est nobilitas, de qua Arist.2.Rheto. dicens, Nobilitatem esse maiorum quandam cla ritatem honorabilem progenierum secundũ vir-tutem generis. & dicit Boetius de consolat. Philo-sophiæ. Prosa 6. Nobilitas est quædã laus proue-niens de merito parentum.

Vigesimaprima conside. Nobilitas dependet, & causatur ex matrimonio vxoris persona considerata. Vxores namq; dignitatib. nobilita-tibus, ac virorum præeminentijs fulgent. Et ideo mulier plebeia copulata matrimonio nobili, effi-citur nobilis. tex. est in l. mulieres. C. de dign. li. 12. & in l. fina. C. de incolis. lib. 10. ibi: honore mulie-rum maritorum erigimus, genere nobilitamus. & in l. eg. fin. C. de nupt. ibi: vxor marito concrescat, & teneat eius fulgorem. Dixi in Commentarijs no super consuetudinibus duca. Burgun. in titu. Des mains mortes. §.7. & supra in 1. par. in 40. cõsi. & plura amplè per Bonum de Curt. in suo tra. no-bilitatis. nu. 184. & 185. Vbi dicit, Quòd si nobilis, qui non tenetur ad tributa soluenda, cõtraxit ma trimonium cum plebeia, siue villana, quæ habe-bat bona patrimonialia, pro quibus solita erat cõ tribuere cum alijs vicinis in collectam, cui nobili quæ bona in dotem dedit, non tenetur ad mune-ra patrimonialia, mixta, vel extraordinaria. alleg. tex. per Iaco. de Belu. in l. Lucius. §. idem respon-dit. ff. de munerib. & honorib. quæ reassumit Pet. Antiboli in tract. de munerib. char. 72. & etiam di [illegible].

Tamen in contrarium tenet Luc. de Pen. in d. l. mulieres, in 1. col. in 1. notabili. C. de dign. lib. 12. quod solum personæ decorantur honore virorũ, non tamen res earum consequuntur priuilegia, quæ habent res maritorum. l. spadonem. §. liberti. ff. de excusat. tutorum.

Ex quo arguit, Quòd si vir est immunis à colle-ctis, ratione propriæ dignitatis, non trahitur hæc immunitas ad bona vxoris. Cogita si casus eueni-at, Cum hic sint duæ opiniones contrariæ non in sisto, cum latius in tractatu de munerib. insistam, vbi est materia: & in loco supra allegato ponitur, quomodo ista nobilitas tantum durat, quantum matrimoniũ, aut viduitas vxoris, aut castè, & pudi cè viuat, secus si luxuriosè. & quod non habet lo-cum econtrà, dixi supra, & dicam infra.

Aduerte tamen ad prædictam decisionem, quã pro opi. Luc. de Pen. adhuc magis faciat dictũ cõ-mentatoris regularum Cancellariæ Iulij II. in 6. part. allegando in simili, q̃ dicit Bal. in l. nec filiũ. C. de nupt. Quòd si nobilis contrahat matrimoni um cũ plebeia, perdit nobilitatẽ: quia vt dixi de-honestauit nobilitatẽ. Sed non credo hoc esse ve-rum: eò, quod mariti non acquirunt nobilitatem ex parte vxorum, & per consequens, nec perdere debent, diminuitur tamen quodammodo de ho nore illius apud probos, & graues viros.

Vigesimasecunda consid. Nobilitas ex diuitijs causatur, maxime vetustis, quæ ab antiquis progenitorib. obuenerunt. l. ad subeunda. Co. de decurio. & de prædijs curialium. l. 2. in fi. li. 10. l. re-scripto in prin. ff. de munerib. l. 1. in prin. ff. de cu-sto. reorũ. Vbi æquiparantur honor & amplissimę facultates. Ad idem tex. in auth. de defen. ciuit. in prin. diuites enim ob diuitias celeberrimi sunt. l. e. si res. ff. de admi. tu. dum tamen sint honestis ratio nibus & iustitia, & bonis opibus conquisitæ. Et facit, quoniam personæ vilitas ob diuitias tegitur. l. eos. qui in fi. ff. de decur. vnde Cassiod. 3. variarũ Epistolarum 19. Tantum quis nobilior est, quan-tum & moribus probus, & luculenta facultate re-luxerit. Ita dicit Lucas de Penna in dicta leg. mu lieres. in 3. colum. Cod. de dignit. lib. 12. Vbi tenet, quod hæc nobilitas non est vera nobilitas, quoni-am ad pecuniam dignitas non mensuratur, vt ha betur 9. Ethic. in homine enim, vt ait Seneca ad Lucullum, id laudandum est, quod ipsius est, fami liam formosam habere, & domum pulchram, multum fert, multum fœnerat, nihil horum in i-pso est, sed circa ipsum: laudo in ipso, quod nec e-ripi potest, nec dari, quod proprium est honoris. Quanquam hodie, vt ait Ambr. 2. de offi. ita incu-buerunt mores hominum admiratione diuitia-rum, vt nemo nisi diues putetur dignus honore: vnde solet dici:

In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias, pauper vbiq; iacet.

Et vt dicit Bonus de Curtili, in dicto suo tracta. nobilitatis. nume. 119. Nobilitas sine diuitijs penè mortua est: hæc tamen nobilitas diuitiarum est fluxa & fragilis: Et quomodo hæc cum nobilitate generis degenerent superbiam, dicam infra in 28. consideratione, in hac parte, & in 11. parte in 26. consid.

confid.dicam amplè de diuitijs, quomodo faciũt quem inter plebeios præferri.

Vigesimatertia conside. Nobilitas causatur ex adoptione: Quoniam vt dicit Io.Raynaldus Gallus in suo comprehẽsorio feudali.in tract. nobilitatis. Filius adoptiuus vel arrogat[9] per patrem nobilem efficitur nobilis.l.liberos.& le. senatoris filium.ff.de senato.vbi adoptatus à senatore, senatoris filius dicitur.

Bonus tamen Curt.in d.suo tract.in 4. part. tenet contrarium, & mouetur, Quia cui non cõueniunt diffinitionis verba, non conuenit & diffinitum.l.quod cõstitutum. Vbi Bart.in specie notat. ff.de testa.mili.& in l.ita autem.in prin.& ibi Bar. etiam notat.ff.de admi.tu.& in le.4.§.prætor.ver. toties.ff.de dam.infe. Faciunt quæ dicit Alexã. in consi.18.in col.1.in 1.volu. & Barb. in consi. 2. in 5. col.in 2.vol. Sed his filijs adoptiuis non conueniunt verba diffinitionis nobilitatis generis, quæ est qualitas quædam siue dignitas, proueniens à coruscatione clari sanguinis, à parentibus originem sumens, & in legitimos liberos per carnem continuata: ergo nec diffinitum. Quod autem non cõueniãt patet: quia in illis nulla clari sanguinis per carnem continuatio fit, vt patet ad oculum. Dicit tamen, quod non negat quin ex ipsa patris nobilitate & dignitate splendidiores magis reddantur cæteris: & ita procedũt iura in contrarium allegata, quæ de nobilitate verbum nullum faciunt.

Nam ex quo nobilitas generis procedat à genere, fateor, quod cum adoptiui nihil habeant de genere patrum adoptiuorum, vt plene notatur in l.si arrogator.ff.de adoptio.per G.Bened.in sua repet.c.Rayn.in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. quod nec habent nobilitatem generis: si tamen adoptio seu arrogatio fiat autoritate Principis, de qua ibi. Videtur quod etiam illam dignitatem habere possint, vt hi, qui habent à Principe seu Principis concessione: non tamen principaliter vt illi, sed consecutiuè & accessoriè: de qua nõ est multum insistendum, cum pauci tales reperiãtur apud nos. Etiã quia adoptio apud nos de modico aut nihilo seruiat, licet quandoque viderim plures acceptos fuisse in filios secũdum l. quidam cum filium.ff.de ver.oblig. Imo quandoque tales voluerint se dicere saisitos, secundũ cõsuet. nostrã & generalẽ in toto Regno, s. ꝙ mortu[9] saisit viuũ, &c. Eò, qa erãt alij ciuiles, & ciuilitas, seu actio ciuilis, habet locum in statutis, vt dicit Bar.& d. meus Ias.in l.si is, qui pro emptore.ff. pro emptore. Sed dixi quod hæc erãt somnia, & scripsi in casu emergenti. Sed non vltra circa hoc remoror, cum in Gallia tales non succedunt, prout nec naturales simplices: vt dicit idem Benedicti in loco supra allegato.

Vigesimaquarta confid. Nobilitas etiam causatur in filios nepotes, & descendentes in infinitum, quando causa nobilitatis exis[illegible] rentibus transit in eos. Abbas in c.licet. de [illegible] Dicit tamen glo.in l.1.C.de digni.lib.[illegible] bilitas ciuilis durat & continuatur vsque ad [illegible] tes inclusiue, nec vltra eos extenditur: quod [illegible] rum, quando causa nobilitatis non transit [illegible] steros, vt dicit Bar.in d.l.1.C.de dign. vbi sic [illegible] guit. Aut enim illud ex quo causatur no[illegible] transit ad posteros, vt Regnum, Ducatus, Co[illegible] tatus, & similia: de quibus supra dixi in 8. co[illegible] huius 8.partis: Et tunc vsque in infinitum [illegible] erit ille, ad quẽ transit ipsa nobilitatis cau[illegible] ex parentum quidem persona, quia ipse [illegible] ex quo nobilis est, s. feudũ nobile, & ideo in [illegible] ptu adest. Ex quo enim durat causa nobilita[illegible] ipsum feudum nobile, durat etiam effectus [illegible] & sic nobilitas ipsa, arg.oratorum in c.ad hoc [illegible] sepelierunt de priuilegijs.

Aut enim illud non transit, vt dicit Bar. [illegible] de iure communi, ex parentũ persona nõ tra[illegible] vltra pronepotem nobilitas politica siue ci[illegible] & ita procedit gloss.in d.l. 1. Co.de dign.In [illegible] men, vt dicit Bar.consuetudo multum at[illegible] da est, & apud nos extenditur in infinitum: [illegible] inter nobiles originis, & inter eos, qui per ta[illegible] temporis, cuius initij memoria non extat in co[illegible] trarium, tales fuerunt reputati, de quibus in [illegible] parte iam supra dixi. Et de hac nobilitate tra[illegible] ria ad successores, vide Bonum de Curt. in d. [illegible] tract.in 4.part.quæ cũ non sit materia nostra [illegible] cipalis, sic transeo.

Vigesimaquinta consid. Nobilitas etiam ca[illegible] satur ex militia, de qua dixi in Cõmenta[illegible] nostris super consuet.duc.Burg.in tit. Des [illegible] de plusieurs lictz.§.3.& pro hoc videtur facere [illegible] in c.cum esset.extra de simonia. Hoc tamen [illegible] cit Luc.de Pen.in d.l.mulieres.C.de dign. [illegible] non videtur esse tutum, Quoniam simple[illegible] tia, vt dicit, dignitatem non habet: quod [illegible] libi dicam, maxime infra in 9.parte, in [illegible] deratione.

Vigesimasexta conside. Nobilitas ca[illegible] iam ex clericatura, Ex eo, quod quis c[illegible] cus, efficitur nobilis. ita dicit Io.And.in c. [illegible] de seruis non ordi. Facit quod supra dixi [illegible] sid.huiusce partis, quod adhærẽtes Princip[illegible] in quocunque minimo offi[illegible] [illegible] Ergo multo fortius istud procedit in illis [illegible] seruientibus summo Principi, cui etiam [illegible] pes cæteri seruire debent. Si enim de quo [illegible] inesse videtur inest, multo fortius & de quo [illegible] gis, auth.multo magis.C. de sacrosan. Eccle. [illegible] unt & plura alia, quæ ponit Bonus de Curt. in [illegible] tract.nobilitatis.in 3.part.in fin.

Et hæc nobilitas in multis casibus in hac pa[illegible] nostra practicatur, & in plurib[9] locis huius par[illegible] vbi clerici excusantur, seu sunt exempti à p[illegible] munerib. à quib[9] alij ciues & incolæ [illegible]

munes, Vt in hac ciuitate Heduen. à quodam iure quod dicitur ius Franchisiæ, Et in oppido Diuion. & Beluensi à quodam iure, quod dicitur, lex Hartza, à quib⁹ sunt exempti & immunes clerici etiam simplicis tonsuræ cõiugati, & etiam in pluribus alijs locis & villagijs, vbi tonsurati excusantur à quibusdam corueis debitis dominis temporalib. dictorum locorum. Et in casu emergenti alias consului ꝙ simplices clerici coniugati viuentes mechanicè prout alij rustici & rurales nõ debent tali iure gaudere, & ita fuit dictum & ꝑnunciatum per Curiam pro domino de Beriono contra suos subditos dicti loci de Beriono: tamen quicqd ... & cõsuluerim in causa Abbatis S. Io. Reomensis contra suos subditos, fuit iudicatum contrarium in possessorio. Et de hac nobilitate ponit etiam Bonus de Curt. in 3. part. sui tractatus nobilitatis, in fi. & vlt. col.

VIgesimaseptima consid. Intrando materiam præcedentiæ & prælationis habendo respectum ad septimam consid. huius materiæ, Quòd nobiles præferuntur plebeis, & quia sunt nobiles inter se, huiusmodi erit ordo ꝑlationis, Et primi, qui sunt duplici vel triplici nobilitatis specie insigniti, Cæteris singularib. specieb. decoratis præferuntur quo ad honores: vnde doctor genere nobilis alium inferioris stat⁹ doctorem antecedere debet. Ita Bal. in l. nemini. per illum text. Cod. de advo. diuers. iud. Abb. in ca. vener. col. 2. de præben. & in c. de dona. quos sequitur Felyn. in c. cleri. col. 2. in princ. de iudi. & in rub. de maio. & obe. Barb. in consi. 57. in 8. col. & sequ. in 2. vol. Decius consi. ...

Quod tamen intelligendum est data paritate temporis, vt tenet Innoc. in leg. statuimus. de maior. & obe. & Decius in d. c. clerici. & dicam latius ...

Hic infert Sal. in l. societates. ff. pro soc. quod si in canonicatib. assumendis equiparantur nobiles & literati, nobilis & literatus præferendus est literato tantum.

Hinc etiam Bal. in l. sed & si militares. in princ. ... excu. tuto. quod Comes & Baro debet præferri comiti tantùm, vel Baroni tantum. Dux & Comes præfertur simplici Comiti. & in his attenditur maior dignitas dixi supra. & dicam infra, quando dicam, ꝙ à digniori fit denominatio.

Faciunt ad prædicta, quod miles doctor præferendus est simplici militi, aut simplici doctori: vt tenet Ale. in l. centurio. in princ. in 3. col. ff. de vulg. & pup. substi.

Hinc etiam dicit Cy. in le. prouidendum. C. de postulando, quod nobilis morib. præferendus est nobili genere tãtum, sed si quis sit nobilis morib. & genere preferendus est ei, qui est nobilis morib. tantum: quia duplex dignitas fulget in eo propria ... Et illud dictum Cyn. sequitur Bal. in l. cum plures. §. 1. ff. de admi. tuto.

Faciunt, quæ dicit do. meus Ias. in l. cohæredi. §. qui discretas. ff. de vulg. & pup. Vbi per prædicta dicit duas rationes vincere vnam, & duas glossas authoritatem vnius, Et facit regula geminatorum & actuum siue verborum, de qua in leg. balista. ff. ad Tre. Bartol. in leg. cum scimus. Cod. de agri. & censi. Pau. de Cast. in le. 1. C. de legi habetur. Barb. in ca. ex literis. in 34. col. de rescri. & in consi. 27. in 25. col. in 1. vol. & in cons. 1. in 26. & 30. col. in 1. vol. vbi de geminatione peccati. Et per Rochum in c. fin. in princip. extra de consuetud. Felyn. in cap. si quando de rescri. do. meus Ias. in l. nec damnosa. Cõ. de precib. impe. offer. plura alia allegat ad hoc Bonus de Curt. in suo tracta. nobilitatis in 3. part. nu. 24. vbi alleg. d. meum Ias. in plurib. locis, & Decium in multis consil. quæ iam cumulaueram in d. l. nec damnosa. ad Ias. meum, & plura alia, quæ alibi dicturus sum.

VIgesimaoctaua consid. Nobiles ex sapientia, virtutib. ac bonis moribus præhonorantur, cum præferendi sunt his, qui ex genere & diuitijs, seu loco aut priuilegio nobilitatis decorantur. Ita tenet Lucas de Penna in leg. mulieres. in 4. col. in prin. Cod. de digni. lib. 12. quod sic probat in 2. col. Cum hæ tres species nobilitatis ex sapientia, scientia & virtute sint in anima: spirituales, cœlestes pariter & ex Deo, sunt in omnibus præferendæ his, quæ sunt terrestres & ex homine, & sine dubio digniores. Nam sicut anima præfertur corpori. leg. sancimus. C. de sacrosan. Eccle. & sol lunæ. ca. solitæ. de maiorit. & obed. sic & nobilitates, quæ sunt spirituales in anima pariter & ex Deo, cæteris prę feruntur.

Quantum enim aurum est speciosius plumbo. 46. dist. c. duo sunt. tanto hę species sunt cæteris inferioribus celsiores. Nam virtus & malitia determinant nobiles & ignobiles, vt dicitur 5. Politic. & 2. Rhetor. Vbi dicit Aristot. quod ille est generosissimus, qui est optimus. Vnde & Tullius contra Salust. Sanctius est, me meis fulgere moribus, quã maiorum opinione inniti, vt sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Et contra eundem: quod deficit, incipit in me: Ego enim meis maioribus virtute mea proluxi, vt si prius noti non fuerint, à me sumant initium memoriæ suæ.

Ex quo inferebat, quod Salustius degenerabat, & nobilitatem maiorum perdebat, ipse verò proprijs virtutibus suis nobilitatis initium præstabat.

Iphicrates, cũ Cerdonis esset filius, ad Hermodium qui sibi ignobilitatem exprobrauit: Meum (inquit) genus à me ipso initium sumit, tuum autem in te finit. Vt refert Plutar. in Apophthegma. Melius est enim de contemptibili genere clarum fieri, quàm de claro genere contemptibilẽ nasci. Hinc dicit Iuuenalis:

Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis

Aeacidæ similis, Vulcaniaq́; arma capessas,
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

Vt notat gl.in c.vndecunq;.56.diſt. & facit text. & quod ibi not.glo.in ca.vnquam.ead.diſt. Qui enim de claro genere clarus naſcitur, gloria claritatis non eſt eius ſolius, ſed etiam generis. Vnde idem Iuuen.

Miſerum enim eſt aliorum incumbere famæ.

Et etiam ibi:

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt atq; vnica virtus.

Et alibi:

Stemmata quid faciunt, quid prodeſt Pontice longo
Sanguine cenſeri?

Vt not.glo.in l.ſtemmata.in prin. ff. de gradib. cogna. Vnde Cælius lectionum antiquarum, lib. 11.c.28.refert Licurgum prædicare ſolitum, qui ciuibus ſuis comprobare nitebatur, nil profuturam illis nobilitatem, & quod ab Hercule viderentur propagati, niſi ea facerent meditarenturq́ue, quibus ille hominum ſummus euaſiſſet. Catulorum etiam argumento, quos ijſdem natos parentibus educationis diſſimilitudine, moribus etiam longe diuerſis oſtentabat, cum lucernarius foret vnus, alter venaticus. Et ibi vide, cur Romani qui nobilitate præſtarent lunulas in calceis geſtare ſoliti eſſent, quia multum ſeruit ad propoſitum.

Et tales magis nobiles dicuntur, qui ex virtute quàm ſi eſſent genere: & de his amplè ſupra in iſta 8.par.in 7.conſi.& per Cæpo.in ſuo tract.de imperatore militum eligendo. in ver. pro imperatore. in 11.col.vbi amplè. A quo Bonus de Curti. excerpſit quicquid boni in hoc dixerit.

Neque etiam nobilitas generis, ſed virtutum, quem Deo gratum facit. cap. venerabilis.extra de præb.vbi Pan.& alij. Chriſtus quidem nō multos ſecundum carnem nobiles elegit, ſed ignobiles & pauperes: quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum, vt ibi per doct. Et faciunt quæ dicit Bonus de Curt.in ſuo tracta.nobilitatis.nume. 52. Vbi dicit, quod apud Deum non gradus elegantior, ſed vitæ melioris actio comprobatur.c. ſicut excellentiam.23.q.4. & quis iuſtior.c.non loca.c.nulli.40. diſt.

Et facit quod not.in l.1.in fi.C. de conſulib. lib. 12.& dicit Bernar.ad Eugen. Genus Apoſtolorum eſt non aliunde nobile, quam morum ingenuitate & fidei fortitudine.

Mihi tamen videtur & ſit incidenter dictum, quod ex duodecim Apoſtolis, ſi bene inſpiciatur eorum generatio, erant ſeptem nobiles genere. Nam, vt eſt gl.& doc.in d.c.venerabilis. Paulus & Barth.erant nobiles, & habetur Ioan. 17. ꝙ Maria Cleophe erat ſoror matris Mariæ, ex qua nati ſunt Thadæus, Iacobus maior, & Maria Zebedæi, ex qua nati ſunt Iacobus minor, Ioan. & Simon: & ſic erant conſanguinei Mariæ, quæ erat nobilis genere, cum eſſet ex ſemine Abrahæ, & ex proge[nie] Regali, ſacerdotali, & prophetiali. Cum, vt ca[ntat] Eccleſia, Nati.B. Mariæ orta eſt à ſemine Abra[hæ] clara ex ſtirpe Dauid: & etiam Regali ex proge[nie] Maria exorta refulget, &c. vt amplè demo[nstrat] Ant.Flo.in ſua ſum.part.vlt.tit.15.§.3.vbi po[nit] eius conceptione: Imo etiā, vt ibi dicit Eliza[beth] quæ erat cognata virg.erat orta de tribu ſacer[do]tali, ergo eius maritus erat de tribu Regali: C[um] bus ſacerdotalis & Regalis tantū poſſent [in]ter ſe contrahere coniugia, & nullæ aliæ trib[us ſe]cundū legem, Et tamen ex his deſcendit d[ius Io]an.Bapt.& ſic nobilis & inter natos mulier[um] ſurrexit maior. Ergo ex his patet, ꝙ etiam no[biles] genere fuerunt in magna æſtima.apud Deum, [...] eos præ omnibus præpoſuerit: dicam latius [ali]quando ponam nobilitatem generis.

Et redeundo vnde digreſſi fueramus, Nobi[litas] virtutum, quæ dicitur animi, præfertur om[nibus] alijs, etiam eò, quia nobilitas virtutū ex pro[pria] virtute acquiritur, & virtuoſis actibus & mo[ribus] animi, ex quo nobilior iudicandus eſt eo, [qui] proauorum nobilitate ſubnititur. Hæc a[…] tantum præſumpta.l. quod ſi nolit. §. qui a[…] ff.de ædil.edi.Cy.& in l.prouidēdum.C.de po[…] lan. Iac.Aluar. in titu. quis dicatur dux, mar[chio] comes.in vlt.charta, in vſib. feud. & faciunt […] Ouid.

Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra voco.

Et idem Ouid.alibi:

Non cenſus nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos ingeniumq́; facit.

Et alia nobilitas eſt certitudinaria & propo[…] dicit Bonus de Curtili in prædicta parte, in […] col.

De huiuſmodi etiam nobilitate animi […]tum vide amplè Zod Zamor. in ſuo Spec[ulo huma]næ vitæ, lib.5.c.6.

VIgeſimanona conſid. Illa nobilitas […] præfertur nobilitati acquiſitæ ex dig[nitate] iuxta illud Boet.2.de conſola. Dignitatibus [vir]tute, non virtuti ex dignitatibus honor a[…]. Ita dicit Lucas de Penna in leg. mulieres.in 4.co[l.] Cod.de dignit.lib.12. & in leg. vnica. Cod.de C[o]mitibus & arcarijs, lib.12. Imo quod plus eſt, […] minus idonei promouentur ad dignitate[m …] iniuria dignitati. §. ſed hæc quædam. in […] ſanctiſ.epi. Imo & ipſi eidem cui tribuitur […]la indignus ſit. Vnde Prou. 26. Stulto gloria nde[…]cens eſt. Nam eſt ſicut nix in æſtate, & pluuia […]ſe. & Valer.libr.3.capit.7. Ignominiæ loco […] indignum eſt dignitas. & deforme eſt quos dign[i]tate præſtas, ab his virtute ſuperari. De hoc […] Hier.ad Eliod.Epiſcopum. Aliàs eſt ad Pamm[achi]um de dormitione Paulinę. Clarus honor vi[…] in turba, & apud bonos viros indigna eſt iſta dign[i]tas, quam multi indigni poſſident: Vnde eg[…]

in Cæsare Tullius. Dum quoſdam (ait) ornare vo luit, non illos honeſtauit, ſed illorum ornamenta turbauit: Et infra latent in multitudine laureæ & triumphi, & interdum triumphantes ſordibus polluuntur. Quod ante per manus patritijs tradebatur, & ſola nobilitas poſſidebat: quo Marius victor inuidia & Teuthonum atque Cymbro. nobilitate familiæ putabatur indignus, quod Scipio vltra annos pro virtute meruit, nunc ſola militia poſſidet, & agreſtia dudum corpora, nunc fulgens palma circundat. Hæc dicit Luc. de Pen. in rub. C. de epig. lib. 2. in 2. col. Et hæc omnia hodie videmus apud nos, Et officia & dignitates non dantur benemeritis, literatis, & virtuoſis, ſed quibuſcunque, dummodo habeant pecunias, & emant pretio appretiato.

Ex quo videmus, Multos indignos ad officia publica aſſumptos: Nimirum ergo, ſi Reſpublica periclitetur, cum periclitari dicatur, vbi dignitas indigno confertur. cap. Cenomanenſem, in fi. 61. diſt. Ita Lucas de Penna in loco hic ante allegato, vt dicit, quod dignitas facilius creſcit quam incipiat, allegat Senecam Epiſt. lib. 19. Epiſtola centeſima.

TRigeſima conſid. Si quis animi ſolum nobilitate illuſtrat' reperiatur, idoneior ad ſuſceptionem conferendi regiminis; ille eſt cæteris quantumcunque nobilioribus præferendus. arg. eorum quæ voluit Bar. in leg. 2. §. prius. ff. de vulg. & pu. ſubſt. Pan. Felyn. & Dec. in c. clerici. in 5. col. de iu. per tex. in l. honores, in prin. ff. de decu. & in l. vnicuique. C. de proxi. ſacr. ſcrin. lib. 12. facit tex. in §. ordinatione. in auth. de monachis. facit text. in c. ſed ergo. 8. quęſt. 1. & in c. conſtitutus. extra de appel. vbi in promotione dignitatis non antiquior, ſed magis idoneus eligitur: Et faciunt infinita, quæ dicit Cæpol. in ſuo tracta. de impe. mil. eli. in verſic. pro imperatore. in 9. col. & in huiuſmodi idoneitate inſpicitur qualitas perſonæ: vnde legitur Saul poſt aſinas in Regem aſſumptum fuiſſe, 1. Reg. cap. 9. & meminit Ioſephus antiq. Iud. lib. 6. cap. 4. dicens Saulem virum moribus nobilem, & omnino laudabilem, quaſi ipſum non genere, ſed moribus tantum nobilem fuiſſe: in Regem tamen Iudaici populi à Deo electum p os Samuelis Prophetæ: quod virtus in eo prælucens non generis nobilitas egit. Idem de Dauid Rege habetur 1. Reg. 10. cap. qui poſt fœtantes in Regem Hebręorum eſt conſtitutus, & refert hoc Ioſeph. vbi ſupra.

TRigeſimaprima conſide. Nobiles nobilitate generis ſunt anteponendi, arg. tex. in cap. de multa. ibi: circa ſublimes tamen & literatas perſonas. extra de præbend. ſumendo ibi ſublimes pro nobilibus ſecundum quod ibi communiter ſumunt canoniſtæ attento ordine literæ, qui attendendus eſt, præponuntur ibi nobiles genere nobilibus nobilitate animi, quales ſunt plurimũ literati viri, quorũ doctrina mundus illuminatur, vt ait imperator in auth. habita. C. ne filius pro patre. & Hiero. in Epiſt. ad Paul. & Fel. in c. nonnulli, in 91. col. in ver. & fauore publicæ. extra de reſcript. Vbi etiã inter cætera literatas perſonas ſtellas cœli appellat. dicam infra in 10. part. Et quod valeat argumentum à denominatione prima in litera, dixi ſupra in 1. par. in 17. conſid.

Et quod nobiles genere præferantur, facit tex. in §. interim, ibi: Vniuerſi nobiliores ciuitatum. & in §. fi. poſt prin. ibi: cõuenit enim vnũquemq; nobilium. in auth. de defen ciui. Et ita tenet Bon' de Curt. ex prædictis in d. ſuo. tract. in 3. par. ibi: ſecundo elicio. & Zodericus Zamoren. in ſuo ſpeculo humanæ vitæ, lib. 1. c. 7.

TRigeſimaſecunda conſi. Omnes penè virtutes nobilitati famulantur: vt dicit Zode. Zamoren. in ſuo ſpeculo humanæ vitæ, lib. 1. ca. 7. hic ante allegato.

Primo quidem nobiles humiles & manſueti aſſiſtunt, elationem fugiunt. pro eo maximè, quia eorum progenitores potentia, & diuitijs, rectè & moderatè vſi fuere: quo fit vt non facile ſuperbia inflentur, quemadmodum qui nuper atque recẽter ditati ſunt, qui vt communiter ſunt elati & ſuperbi. de quib. amplè per Luc. de Pen. in le. militarib. C. de decu. lib. 10.

Secundò, nobilitati deſeruit magnanimitas, quæ res agit, vt contumelioſi minime exiſtant. Hi enim cum ad magna ſuſpirent, parua iniuria nunquam commouentur: parcunt, indulgent, ſuffe: runt tanto facilius imbecillib. quanto reſiſtunt fortius ſuperbis. Et maximè hoc eſt in magnis nobilib. vt ſunt Principes, quibus multum conueniunt magnanimitas & magnificentia, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnic. C. de theſauris. lib. 10. & in l. fi. C. vt ruſtici ad nullum obſequium. quod nobiles habent quatuor laudabiles virtutes, inter quas ponit magnanimitatem, magnificentiam & affabilitatem, docilitatem & induſtriam, de quib. infra dicetur.

Tertiò, vt dicit idem Zoder. vbi ſupra nobilitatem conciliat temperantia: Sunt enim nobiles vt plurimũ Reipublicę occupati, ea de re aſſueti ſunt temperate viuere: & hæc temperãtia eſt multum neceſſaria in Principibus, vt tenet Lucas de Pen. in l. nempe. Co. de fabricenſibus lib. 11. vbi amplè de ea.

Quartò, vt dicit idem Zoder. Nobilitas eſt plurimum honoratiua, nec aliorum deſpectiua. Non enim reputant nobiles alia bona niſi animæ, quare virtuti deditos non deſpiciunt. Dicit tamen idem Lucas in d. l. 2. C. vt ruſtici ad nullum obſequium. ſunt nimium honoris appetitiui, & progenitorum deſpectores.

Quintò, Nobilitatem ipſam prudentia & induſtria comitantur, Subtiliter enim generoſi inueſtigant, quid eos gerere oportet: vnde dicit tex. in l. omnia, C. de conditis in publicis, lib. 10. ꝙ certa

 officia

officia pro vtilitate Reipublicæ committuntur nobili prudenti, quaſi velit dicere, quod prudentia comitatur nobilitatem, vt ibi etiam Lucas de Pen. multa de prudentia ponit, & quis ſit prudens.

Sextò, nobilitas affabilis eſt, & plurimum curialis, communiter enim verſantur in Regum domibus & Principum Curijs, & ideo moribus veſtiuntur. Qui enim in domibus Regum ſunt, moribus reguntur. Et vt dicit idem Luc. in d. l. 2. Cod. vt ruſtici ad nullum obſequium. Nobiles politici & affabiles, quod ſecus eſt in ruſticis qui ſunt ſolitarij, rudes & ſilueſtres, & in campis victitant, & ob eam rem (vt Philoſopho placuit) nequaquam ſunt bene conuerſatiui, vnde ſolet dici:

Ruſtica progenies neſcit habere modum.

Septimò, quia nobiles ſpōte promittunt & exoluunt, & in beneficijs creſcunt. ca. 1. de dona. §. ſi minus. in auth. de non alien. & §. ſed neq;. in auth. de mand. prin. ibi: cuſtodiens datum ei verbum. Vnde Prouerb. 25. ventus, & nubes, & pluuia non venientes, dicitur vir glorioſus promiſſa nō complens. Nam & interdum eſt, qui præ confuſione promittit amico, & lucratur eum inimicum gratis, ſ. non implendo promiſſa. Ita dicit Luc. in le. mulieres. in 5. col. C. de dignitatib. li. 12. vbi ponit 25. priu. nobilitatis. Plura etiā ponit Cæpol. in tra. ſuo de imper. militum eligendo. in verb. nobilitatis. Vbi ponit 47. priuilegia nobilitatis. Et in finalibus verbis dicit, quod tot laudes habet nobilitas, quot in æthere ſidera fulgent. & Bon⁹ de Cur. in ſuo tracta. nobi. in 6. part. vbi ponunt 56. priuil. nobilitatis.

Octauò, ergo laudandi ſunt nobiles in hoc, & priuilegiātur, Quia nobili reuerentia debetur ab ignobili, ſicut ſeni à iuuene. Eſaiæ 2. & Maccab. 2. c. 6. quaſi in fi. Ideo ex his infero, quod nobilitas, quæ virtutib. eſt adornata, eſt perfecta, & cunctis alijs præferenda, vt ait Iudocus Clicthoueus in tractatu de nobilitate. c. 10. Et iſti nobiles genere lingua vernacula gentiles homines vocātur, quaſi ingenui, ab origine gentis, & quorum maiores ſeruitutem nullam prorſus ſeruierunt: Videlicet ab aſcriptitijs, & conditione quadam obnoxijs. diſtinguere eos volens, qui ob id eadem lingua villani dicuntur, vt dicit Budæus in ſuis annotat. in leg. 2. ff. de origine iur. ibi: ex eadem leg. paulò poſt vindicias, &c. in fin. & ibi dicit, quod apud antiquos tria erāt genera hominum: agnationis, gentilitatis, & ſtirpis. & ibi ponit quæ ſit gentilitas, & qui ſint homines terræ & cœli, de quib. alibi dicam.

TRigeſimatertia conſi. Nobiles etiam in pœnis honorantur, quia mitius puniuntur, c. fi. vbi glo. & docto. extra de pœnis. vbi dicitur. Mitius punitur nobilis quo ad pœnam corporalem, quàm ignobilis: ꝙ intelligendum eſt, vt per Fel. in c. paſtoralis. in prin. de offi. delegati, Et ibi limitat hoc in ſex, aut ſeptem caſibus, videlicet in proditore, in hæretico, in Papa, in Imperatore, in ... ſiua contumacia, in illo qui delinquit in officio ſuo. Dixi in Commentarijs noſtris ſuper conſuetudinibus duc. Burg in tit. Des droictz, & ... gens mariez. §. 20. incip. entre toutes ... in ver. deſcendre. Alias tres limit. ad hoc ponit idem de Curti. in ſæpe d. tracta. in 5. part. in ... vbi dicit quod hoc fallit, quando ex illa ... nobilitaris augetur qualitas delicti, & ... mandatum contemnitur, ſecundum Bal. ... ſi quis verò temerario. de pace iur. fir. Qui ... tis comprehenditur per Fel. quando dicit ... ditore, & in officio delinquente ſaltem. ... vt dicit, fallit in cauſa peccati, vt ibi per eum ... ſtud priuilegium deſcribit pro quarto Capola ſupradicto loco.

Hinc eſt, quod nobiles non torquentur in ... bus, in quibus aliàs plebeij torquerentur. ... Cy. in l. diuo Marco. c. de quæſt. de quo ... per eundem de Curti. vbi ſupra in 2. priuil. ... quia, vt dicit Benedicti in ſua repet. cap. Raynutius ver. mortuo itaque teſtatore primo. in octa... len. nu. 222. extra de teſtam. Hæc non habent ... cum in Francia, cum quilibet torqueatur ... ſtincte caſu exiſtente. cum reatus omnem ... rem excludat. l. 1. c. vbi ſenato. vel clariſ. Ideo ... ter non inſiſto, cum ſatis plene examinet idem de Curt. vbi ſupra.

Hinc etiam eſt, quod ex conſuetudine nobiles non ſuſpenduntur, ſed decapitantur. Bar. in l. ... talium. §. ſerui cæſi. ff. de pœn. & in le. deſertorem. §. pœna militum. poſt glo. ibi. ff. de re mil. ... c. 1. §. ſi ruſticus in fi. de pace tenen. in vſib. feud. ... iſtud priuilegium poſuit Cæpo. in loco ... in 6. priuileg. Et Bonus de Curt. in 1. etiam ... alleg. Vbi ponit, quod pœna ſuſpenſionis ... minioſior quā decapitationis. Secundum ... locorum cōſuetudines diſtinguitur, ... tionem de conſuetudine Franciæ, ... ſuſpenſionis non eſt ignominioſa, vt dicit Benedicti ned. & in loco ſupra alleg. & etiam Bonus, vbi ſupra dicit pœnam ſuſpenſionis eſſe grauiorem ... tenſiue pœna decapitationis, ſecūdum quod ... probat conſulendo Decius in conſi. ſuo 65. ... pro tenui mea facultate.

Hinc etiam eſt, ꝙ mulier nobilis nō damnatur in metallum in perpetuum, vel ad tempus, ... aliàs ſi nobilis non eſſet damnari poſſet, ... in l. aut damnum. §. in miniſterium. ff. de pœn. Et iſtud eſt 6. priuileg. Cæpolæ, in loco ſupra alleg. poſitum per Bonum in 27. priuil.

Hinc etiam eſt, quod magis ignoſcitur ... propter nobilitatem, teſte Cice. lib. 2. Rhetoricorum. Vbi de deprecatione docens ait: Hæc ignoſcēdi ratio quæreretur ex his locis, ſi plura aut maiora officia, quā maleficia videbuntur contra ... qua virt⁹, aut nobilitas erit in eo, qui ſupplicabit ...

facit tex. in l. splendidioris. C. de diuer. offi. lib. 12. Vbi habetur quod crimina nobilium facilius occultantur. Luc. de Pen. in l. mulieres. in 20. priuileg. C. de digni. lib. 12. Et istud est septimum priuilegium Cæpolæ, & Boni 29. in locis iam sæpe supra allegatis.

Et istud priuileg. multum facit pro gratijs impetrandis, Quoniam, etiamsi possunt aufugere nobiles, non tenentur, vt tenent Bart. & alij in l. vt vim. ff. de iust. & iu. Et ideo eis facilius conceditur gratia, quàm rustico & ignobili, qui aufugere debet si potest. Et faciunt etiam ad prædicta quæ supra dixi, quod intuitu nobilitatis delinquenti parcitur.

Hinc est etiam, quòd si nobiles in adulterijs deprehēdantur, nō ita faciliter vt plebeij deprehensi occiduntur, notatur in l. Gracchus. C. de adult. & in l. marito. ff. eo. ti. Et hoc pro priuilegio ponit idem Lucas in d. l. mulieres. in 18. priuil. & Bonus de Cur. vbi supra pro 1. priuil.

TRigesimaquarta consid. In promissis nobilium, maior fides adhibetur, Quia promissa nobilium, pro factis habentur. arg. tex. in l. nemo. ff. de in integ. resti. Ita ad hoc illum tex. alleg. And. de Iser. in c. 1. §. hoc intelligendum in tit. qui successores teneantur in vsib. feud. plus dicit Corse. in repe. c. grandi. de supplen. negl. præla. col. 2. lib. 4. per tex. in ca. 1. de don. quod promissa nobilium sunt debita, cum dicat ille text. nobilitas lege posita vt deberet se quod sponsè tribuit, id est, tribuere promisit existimet, & istud est 3. Priuileg. quod Bonus de Curt. in loco supra alleg. inseruit. Ratio prædictorum est, quia in nobilibus maior credibilitas fides inesse, quàm ignobilib. & in ipsis tutior propter decus nobilitatis, pro qua præsumitur secundum gl. singu. in c. illud. 40. d. quam dicit esse singularem Rom. sing. suo 722. inci. scis hoc.

Ex quibus inferunt doctores, quod excusatur nobilis confitendo, puta de eo, qui castri custodiam habebat, & in locum sui subrogauit nobilem, fuit excusatus, quia verisimiliter credere potuit ex quo nobilis, nō facturum proditionem. de quo per Io. And. in addi. Spe. in ti. de locato. §. 1. quod posuerat Old. ante eos in consi. 94. & Barb. in consi. incip. præclare. in 2. vol. & in extrauagan. cupientes. in sua repe. in verb. nobiles. Et de potestate, qui nobilem incarcerauit tantum in palatio. de quo per do. meum Ias. in l. iubemus. in col. C. de iudi. & in repe. l. admonendi. in l. 57. & col. ff. de iureiu. cum pluribus concord. allegaper Bonum in dict. suo tract. in 5. priuilegio.

Hinc est, quod nobiles vocantur ad nuptias, vt Alberic. de Rosate in suo dictionario, in ver. nobiles. & Cæpo. in d. loco, in 12. priuil. & Bonus in ...

TRigesimaquinta consid. In multis casibus. in quibus non licet plebeio donare, tamen licitum est nobili donare, & ei permittitur, cum proprium nobilitatis sit donare. c. 1. Vbi Pan. de don. facit, quod no. in d. c. grandi, in verbo, liberan. de supplen. neg. præl. Facit l. filius. §. 1. ff. de dona. Et hoc, quia debent esse liberales, vt amplè per multa deducit Bonus de Cur. in d. tra. in 4. priui. Et ibi ponit quomodo in multis presumitur donatio fauore nobilitatis. quæ alias non præsumeretur. Vt in marito nobili & potente, qui præsumitur donare bagas & iocalia quę transmisit vxori secundum Bal. in c. iurauit. de prob. ꝙ alias non præsumeretur secundum Bart. in l. si vt certo. §. interdum. ff. commoda. Et etiam si maritus sit nobilis, præsumitur donare ea quæ concessit vxori, vt vult gl. in l. vxori. ff. de leg. 3. & ibi Bar. notās ad hoc illam gl. & Bal. in l. 2. post prin. C. de iure dot & in c. 1. ad si. qui feu. dare pos. Et facit quod dicit idem Bal. in l. si paterno affectu. C. de neg. gest. quod si vitricus faciens expensas priuigno sit nobilis, facilius præsumitur donare quàm ignobilis.

Faciunt & alia quæ ponit idem de Curtili in dicto loco, vbi per eum ample. dicens quod liberalitas in nobili est multum laudanda & necessaria, quæ cum sit extra propositum, nō insisto. Et etiam duos alios casus ponit in 7. & 8. priuil. In quibus alias potius præsumeretur fatuitas seu stultitia, quā ponatio. secūdum Bal. in l. generaliter. C. de non num. pec. Tamen, in fauore nobilitatis, præsumetur donatio, quæ sub hoc comprehendi potest. & de hoc etiam vide per Ioan. Lupum in repe. rub. de don. inter virum & vxorem. in §. 9.

Hinc est, quoniā licet maritus dicitur iure communi confitendo plus recepisse ab vxore quàm receperit, non sibi præiudicat talis confessio, ad id, ꝙ plus est confessus, quin ad illud agere possit. l. si voluntate. C. de dotis promi. Ita quod sibi competat exceptio non numeratæ dotis. l. 1. C. de dote cauta non numerata. Et etiā hoc habemus ex consuetu. nostra duc. Burg. in ti. droictz & appart. à gens mariez. §. le mari & la femme, & in plurib. locis Fran. Tamen, si plebeius vel alias nō nobilis, in vxorem dicat nobilem mulierem, & se plura recepisse ab vxore cōfiteatur, quàm in veritate receperit, non poterit agere ad id, quod pluris est, Nec enim excipere de non numerata pec. fauore nobilitatis: prę-sumitur enim id ei donare voluisse in recompensam, seu remunerationem honoris, sibi per ipsam impensi, eum desponsando, siue etiam in recompensam damni, quod patitur ipsa nobilis mulier, accipiendo eum in maritū. cum propter id sua nobilitate priuetur. l. 1. & l. mulieres. C. de dig. lib. 12. ita dicit Bar. in l. si voluntate. C. de promis. Dicens esse suum nouum dictum, & de consuet. seruari. & in l. si diuortio, quem sequuntur ibi Alexan. do. meus Iaso. & alij. ff. de verb. oblig. cum pluribus alijs allegatis per dictum de Curtili in loco supra allegat. in 6. priuileg. vbi dicunt quod Romanus in d. l. si diuortio. & do. Soz. in l. 1. in 13. colum. ff. sol. ma. dicūt, contrariū de iure esse verius in puncto iuris.

cto iuris,quos allegat idem d.Iaſ.in d.l.ſi diuortio. vbi ampliſſime tractat, & idem do.Iaſ.in l.fin.in 3. col.C.de verbo.ſig.& in l.ex hoc iure. ff. de iuſti. & iure.& in l.ſi non ſortem. §. libertus. ff.de condit. indeb.

Quicquid ſit de iure,ego ſemper tenui & teneo, quod hæc non habent locum apud nos conſtante matrimonio, per conſuetudinem noſtram duc. Burg.in tit.des droictz & apparten.à gens mariez. §.7.incip.le mary & la femme. Et ſi hæc eſſent vera,eſſet magna limitatio ad conſuetudinem noſtram,quæ nõ limitatur, Ideo cautius eſt,vt in cõtractu matrimonij fiat talis remuneratio quam voluerint:quia aliàs non eſſet valida, ideo apud nos ceſſaretur & declararetur inualida.

Ego enim vidi in cauſa emergenti, inter quondam nobilem virum domium Claudium de Spiry,fratrem & hæredem quondam nobilis viri Io. de Rabutin domini de Bourbilly:quod Iacquetta de la Riuiere eius relicta obtinuit in prouiſione à curia ſuper ſumma confeſſata per eundem dominum de Bourbilly,quæ fuit etiã facta ipſo exiſtente in lecto mortis, vbi confeſſus fuit, ſe habuiſſe ab eius vxore bona immobilia, vſq; ad ſummam duorum mille Francorum, Et fuerunt ſuper illa confeſſione facta per eum adiudicati mille Franci per modum prouiſionis, quod videbatur durum ſtante dicta conſuetudine:cum etiam, quod plus eſt,vterq; eſſet nobilis in pari gradu nobilitatis,& quo ceſſare debebat prædicta præſumptio, ſecundũ Bar.in d.l. ſi voluntate.& in d.l. ſi diuortio. vbi ita intelligit dictam l.1. C. de donationibus. ante nuptias. & ita ample etiam limitat Cæpola in dicto tract.de Imperato.mil. eligendo.in verbo,nobilitatis. in 34. priuilegio nobilitatis.

Hinc eſt,Quoniam ex prædictis ſimul iunctis elici poteſt,Nam licet de iure communi,duo ſponſalia circa vnum concurrere non poſſunt.l.1.C.de dotis promiſſo. de quo per d.meum Iaſ. in §. fuerat.12.col.inſti.de actioni:Tamẽ fallit in prædictis caſibus nobilitatis remunerandæ cauſa, vbi concurrũt duo ſpecialia, videlicet p̃ſumptionis & donationis, contra l.cùm de indebito. ff. de probatio.& validitate donationis inter virũ & vxorem. contra tit.C. & ff. de donatio. inter virum & vxorem. Et iſtud priuilegium ita colligit Bonus de Curtili in d.ſuo tract.in nono prinilegio. ſed quia hoc non haberet locum apud nos ſtante conſuetu.noſtra,non aliter inſiſto.

TRigeſimaſexta conſid.In electionibus debẽt nobiles anteferri:in dubio enim præſumitur pro nobiltate ad officia regenda.text.eſt in §. interim.in ver.vniuerſi nobiles ciuitatum. & in §. audient.ibi:cõuenit enim vnumquemq; nobilium. co.aut. & in auth. de referẽdarijs.§.fi.col.2.& ſatis etiam probatur 24. d. c. quanto Epiſcopus. in ver. genus.& notat Bar. in l.1.in 3.col.ibi. Nam plebeius.C.de digni.& Io.de Pla. in l.1. illum ten... cõditis in horreis publicis.lib. 12. dum dicit q... in electione officialis, conſideranda eſt nobi... Ample per Cœpolã in d.tracta.in 1. priuilegio... bilitatis. & per Bonũ in ſuo tracta.in 10.priu... vbi dicit,quod intereſt Reipublicæ, guberna... nobiles,& per plebeios.Non enim ſecundum... merum ſiue ordinem, ſed ſecundum hom... qualitatem ſeu dignitatem ſunt honores... rendi:vt l. honores. in principio. §. is qui. ff... curio. & ample dicitur in locis hic ante a... tis.

Et habet etiam iſtud locum in electionibus... neficiorum ca.officij. ibi: quendam virum... lem:extra de electio.Cæpola in loco ſupra all... 15.priuilegio.

Hinc eſt, Quia ſi in electionibus & alijs actis... Voces ſint æquales, & hincinde numero p... nobiles præferuntur,argumento ff.de pactis... iorem:ibi,qui dignitate inter eos præcellit... d.meus. Iaſ. notat. & etiam Bar. in l.1.in 12.col... de digni.lib.12.argumento d.l.maiorem.&... ibi:cuius dignitatis.& ibi:alia dignitas.& l.... men.§.fi.ff.de teſtibus.

Et facit,quod dicunt Inn.& Abba. in c.... de electionibus. vbi Abbas Panormitan. ... quod maioris authoritatis eſt vox nobilis, q... plebeij.

Etiam facit,quod dicit Arch.in cap.hæc ... ſcripſimus.in fi.30. di. vbi dicit, quod in electio... bus habenda eſt ratio. Et iſtud eſt ſecundum... uilegium, quod poſuit Cæpola in d.ſuo tract... decimotertio.Boni.de Curtili in ſuo tractatu... bilitatis.

Hinc eſt, quod in eligendo marito prop... conſenſus nobilis eſt præferendus. cap.1.... quem text. ad hoc allegat Lucas de Pen.... mulieres.in 6.col.C.de dignita.lib.12.&... legio.

TRigeſimaſeptima conſi. Nobiles... tur, quantum ad teſtimonia, quia... in teſtimonijs ferendis nobiles præferuntur... 3.in prin.ff.de teſtib.l.ob carmen.§.fi.ff.eo.Spec... ti.de teſte,§.circa prin. ibi, quarto fallit... quod ſi quæritur, an matrimonium ſit vel non... ſponſa forte dicente contractum, ſponſo ne... te, ſi ipſe ſit nobilior, vel honorabilior,... mater ſponſæ, non admittũtur ad teſtificandum... ſi vero par vel inferior, ſic, in fauorem matrimo... nij.c.ſuper eod.extra de teſtibus, &c. ſuper... extra de ſponſalibus.ita dicit Cæpola in d.tracta... in 3.priuilegio nobilitatis.Maior fides p... in nobili,propter eius nobilitatem.firma... c.ſi teſtes.§.teſtium.in ver.quis decurio... in l.teſtium.in 3. col. C.de teſtibus.& ibi Bar... cens, quod magis creditur duobus teſtibus no... libus quàm pluribus plebeis ſeu ruſticis. Sequ... d.meus Iaſ.in l.maiorem in prin.c.ff.de p...

...in consi.28.col.3.in 1.vol.repetitio.in conf.31. ...vol.& istud conf. Alexan. allegat Bonus in lo... supra alleg. in 14. priuil. Sed non facit ad propo...um, cum solũ dicatur ibi per Alex. quod dictum notabilis Viri inducit iustissimam credulitatem, quod procedit etiam in multis alijs, qui sunt no...biles, licet non sunt notabiles: de quo dicto ple...per do. meum Iaso. in l. properandum. §. sin au...tem alterutra in 4. col. C. de iudic. in rep. l. admo...nendi. in 74. col. ff. de iureiuran. per Fel. in ca. cum contingat, in 234. col. extra de re iudi. & in cap. 4. in 7. col. ver. 1. doctrina. extra de præscri. & per eun...dem do. meum Ias. in l. de pupillo. §. si quis ipsi præ...tor. ff. de noui ope. nunc. Vnde statur interdum ...testimonius nobilioris. 8. q. 3. c. fin. Lucas de Penna in l. mulieres. in nono priuilegio.

Hinc est, quod testes vilis conditionis, con...tra nobiles, seu in dignitate positos, non ad...mittuntur ad testimonium, vt dicit Lucas de Pen...na in d. l. mulieres. in 25. priuilegio. in l. 1. C. de reis ...ris.

Trigesimaoctaua consi. Nobilitati defertur, quo ad honores, quo ad salutationem, & se...dis inter iudices assignationem. text. est in l. fi. §. se...dendi. C. vbi senatores, vel clarissimi. & in l. 2. & fi. C. de offi. diuer. iudi. Facit quod not. gl. in c. neces...se in verbo, quantumcunq;. in q. 10. & in §. aliam ...vero. inst. de bonorum posses. in verbo, altiori. Et istud est vnum ex priuilegijs Boni num. 12. in dicto suo tractatu. & in 45. priuilegio eiusdem. & sic de ...facit duo.

Hinc est, quod si quis alicui nobili teneretur red...ditionem, debet accedere ad eum. tex. est iũ...ctis in verbo, æstimandũ, in l. pe. §. fi. ff. de condi. ...demon. & istud est vigesimumquintum priui...legium Cæpolæ in loco supra all. & Boni de Cur... ...6.

Hinc est etiam, quod circa Respublicas maior ...eorum est authoritas. l. 2. in fin. C. de prædijs curia...lium. Luc. de Pen. in d. l. mulieres. in 5. priuilegio.

Hinc est, quia etiam circa legationes est maior ...eorum authoritas & præferuntur. l. pe. ff. de. leg. Et ...posuit idem Luc. in d. l. mulieres, in 6. priuil. ...C. de legat. vbi ponit. quæ requiruntur ...seu ambasiatore.

Hinc etiam est, quoniam ad eos mittitur tan...quam ad egregias personas. ita tenet Lud. Rom. sin...gulari suo 170. in c. Item quæro. Vbi dicit ita fuisse ...natum per dominos de Rota Romę, dum ...casus cõtigisset de facto, & intellige de nobili pau...pere, qui propter verecundiam non potest venire ad iudicium, vt videtur tenere gloss. in c. si qui te...stium. de testi. & ita videtur tenere Cæpola in d. ... de imperatore militum eligendo. in verb. nobilitatis. in 32. & 34. priuilegijs. & Bonus de Cur... ...pra in 17. priuilegio.

...d tamen nõ placet do. meo Ias. in l. ad egre...gias in 2. col. ff. de iureiu. Quia istud priuilegium non conceditur egregiæ personæ propter pauper...tatem, aut propter verecundiam. Imò propter ex...cellentiam personarum, & earum dignitatem. Et mihi videtur verior ista opinio domini mei in magnatib. & magnis nobilib. ad quos etiã solet mitti, quando maxime sunt in ciuitate: & ita pra...cticatur apud nos. De paupere autem nobili, licet illa glo. sit in d. c. si qui testium. Tamen, nihil quo ad nos practicatur, quoniam coguntur venire ad iudicium. quicquid dicat Bonus in prædicto loco, in 18. priuile.

Hinc etiã est, quia ad Imperatoris, Principum, dominorum, & potentum latus nobiles stare de...bent, nõ autem plebeij, seu populares. l. omnium. circa princip. ibi: inter tot nobiles. C. de testa. & ibi Bald. in princip. qui dicit, quod vbi Prin...ceps, & ibi astant nobiles: quem sequitur domi. meus Iaso post Angel. in primo notab. Vbi etiam plus infert, quod præsentia Principis nobilitat ho...minem, ita quod eo, quod quis adest Principi, seu ipsum comitatur, præsumitur esse nobilis. l. 1. C. de præpo. labo. lib. 12. Et istud est tertium priuile...gium Cæpolæ in d. tract. de imp. mil. elig. in verb. nobilitatis. vbi dicit, quod hac ratione, quia nul...los nobiles iuxta se habebat, sed illos à sua Curia expulerat, expulsus fuit à regimine ciuitatis Verõ. Et etiam istud priuilegium ponit Bonus de Curt. in 21. prin. in loco supra allegat.

Hinc etiam est, quia nobiles debent mitti ob...uiam Principi, cum veste pulcherrima, & decora, & barba tonsa. 2. Reg. 19. de quo Vincentius Se...gault in suo opere in 4. c. regali. & istud priuilegiũ ponit Cæpola in dicto tractatu, in 30. priuil. nihil tamen allegat.

Trigesimanona consider. Nobilitati in bene...ficijs magis est prouidẽdum. vt no. Goffred. in summa in tit. de temp. ordinando. §. sed circa hospitalitatem. in fine, ibi, in 2. casu. 81. d. c. nõ ver. item considerando. Faciunt regulæ cancellariæ Innocentij 8. in regulis. l. 51. & 52. regulis cancella...riæ Iulij II. in 2. & 3. par. Et ibi commentator Hisp. quia multa accumulauit de huiusmodi priuil. Et ibi fit mẽtio de triplici genere nobilium, scilicet, in secunda de illustrib. vt sunt nobiles de Ducum, Comitum, & Marchionum genere: & in terra de alijs magnis nobilibus, de quib. in dictis reg. Inno. & postmodum de inferioribus nobilib. ex inferio...ri nobilium genere procreatis.

Et etiam, vt dicit idem commentator allegan...do quendam suum tractatum. Nobilitas generis est sextuplex: magna, vt Baronũ, maior, vt Ducum: Comitum, & Marchionum. maxima, vt Regum, & Imperatorum: Parua, vt nobilium, magnatum, non habentiũ dignitatẽ Baroniæ, seu aliã superio...rẽ, vt sunt isti nobiles apud nos, q habent castra ma...gna cũ castellanijs aut præposituris, & simplicibus iurisdictionibus absque sigillo, & Balliuatu. Mi...nor, vt inferiorum à magnatibus, vt sunt apud

nos

nos plures nobiles, qui ex rèdditibus eorum simpliciter viuūt cum statu forte duorum aut trium equorum. Minima, vt sunt plures qui habent aliqua bona ex quibus viuunt, & contentantur vno equo, & in suis domibus faciunt colere, & laborare suas terras, & sunt forte illi de quibus supra dixi in 18. consid. istius partis: Et tales latius distinguit doctus commentator, in dictis locis, quia etiam in beneficijs obtinendis habentur in consi.

Aduertatur tamen ad vnum, quod etiam in beneficialibus ratione nobilitatis spectat genus minorum (quia mulieres etiam dicuntur nobiles, vt suprà in fi. consid. 2. partis.) & ita fuit iudicatum, per Rotam, vt ibi refert dictus commentator. pro quo facit c. nouit. de iudicijs. quod ibi notat Host. Io. And. & Pan. & facit glo. iuncto text. in auth. de incestis nuptijs. §. 1. in ver. generali. col. 3. & ibi Ange. in alijs tamen secus. l. 1. ff. ad municip. Dyn. in regula generali. de reg. iur. in 6. Et prædi. faciunt pro concordatis nostris in tit. de electi. in ver. quinquennium vero ibi: in quib. &c. vbi loquitur de nobilib. ex vtroque parente, qui priuilegiantur, & dispensantur de minori tempore studij vltra alios. Et de ista materia, quando nobilitas ex parte patris, aut matris attendatur ponit amplè G. Benedicti in sua repe. c. Ray. extra de testam. in primo verb. scilicet, Raynutius, in prin. dicam latius alibi, & aliquid tetigit supra ista parte, in 2 cōsideratione.

Hinc est, quia solius nobilitatis fauor, est sufficiens ad causandam dispensationem super pluralitate beneficiorum, secundum Inn. in c. dudum. ad fi. de elect. ibi. Item si Papa. vbi sentit, quod sola nobilitas est sufficiens ad causandam dispensationem super pluralitate beneficiorum, etiam sine literatura. Facit text. & quod ibi nota. in c. multa. extra de preb. Facit tex. in extrauagan. Ioan. 2. quæ incipit execrabilis. ibi: qui propter ipsorum sublimitatem, & generis claritudinem. Et vide aliquas dispensationes impugnari, & illas non habere effectum, eò, quod impetrauit dispensationem de quarto, asseuerans se nobilem ex vtroque parente, & tamen non erat nobilis, nisi ex vno parente. Nam in hoc, ex quo asserit quis se nobilem ex vtro que parente, cùm non sit nisi ex vno, committit mendacium, ex quo carere debet impetratis. l. & si legibus. C. de preci. imper. offe. canonizata, 25 q. 1. c. & si legibus. & tales etiam incidunt in falsum, & tanquam falsarij sunt puniendi, nisi vulgo reputentur nobiles. text. in l. eos. §. qui se pro milite. ff. de falsis, Vbi ille, qui se pro milite gessit, qui non erat, puniendus est tanquam falsarius, quem Bart. no. contra illos, qui se doctores appellāt, cum non sint. idem Bar. in l. reddatur. C. de professo. & medicis. lib. 10. Pe. de Anch. in c. ad apostolicæ. de priui. in 6. Io. de Ana. in rubr. de magistris, in 6. col. & in rub. de crimine falsi, in 6. col. Fel. in procem. decretalium. in 12. col. ver. tertia conclusio. cum alijs allegatis per Bonum de Curt. in suo tracta. no[illegible] litatis, in 2. par. nu. 165. Ex quo sequitur, quod [illegible] puniri debent, priuilegium consequi nō pos[illegible] dolus enim & delictum alicui patrocinari no[illegible] bent. c. pen. extra de concessione prabendæ.

Vlterius, quod in beneficialibus genus [illegible] num consideretur, patet: quia, vt dicit Ioan. [illegible] in cap. fina. de filijs presbyterorum. non [illegible] dispensatio facta per Papam cum nato ex [illegible] gato nobili, & soluta nobili, nisi de nobilita[illegible] terna fuerit facta mentio, vt plene per Fel. in [illegible] stulasti. col. 4. extra de rescriptis. Nam no[illegible] aggrauat delictum.

QVadragesima consid. Nobili deferturi[illegible] nis, quia propter nobilitatem viri ma[illegible] latior dos est ab vxore constituenda: Quo[illegible] iuxta viri nobilitatem dos constitui debet, [illegible] gl. 1. in iuncto tex. in c. nullum. 30. q. 5. Facit [illegible] l. quæro. & in l. cum potest. §. gen. & §. seq. ff. [illegible] dot. & in l. si filiæ pater. ibi: ex dignitate. ff. de [illegible] faciunt, quæ dicit Dec. in consi. suo 180. in 3. co[illegible] prin. quod est etiam limitandum, nisi mu[illegible] pulchra, quia propter pulchritudinem [illegible] cilius maritatur, not. in l. si voluntate. C. de [illegible] promis. dixi in commenta. nostris super co[illegible] duc. Bur. in rub. des droictz. & app. à gens [illegible] & amplè supra. in 2. par. huius operis, in 22. con[illegible] Istud priuilegium enarrat Bon. de Curt. vbi [illegible] in 29. priui. & per Cæpol. vbi supra in 35. priui[illegible] quibus locis prædicta allegant per limitation[illegible] præcedentem.

QVadragesimaprima consid. Licet alias [illegible] plebeius, dotans filiam habentem bona [illegible] terna, siue aduentitiū peculium, si constitu[illegible] liæ suæ maiorem dotem attenta condition[illegible] quod tenetur, seu quod compelli possit [illegible] ficio dotare iuxta l. liberos. ff. de ritu num. [illegible] ligamur. §. lege. ff. de ac. & obl. vt quia ple[illegible] tenta sua quantitate, non d[illegible] renos mille constituere: Ve[illegible] lentus, constituit sibi duo mille in dotē, [illegible] pterea poterit allegare, se illa mille exced[illegible] ditionem sui status, constituisse de bonis [illegible] maternę, seu aduentitijs. Quinimo, totam [illegible] constitutam de matrimonio suo soluet, [illegible] putando in illa bona materna. tex. est in l. [illegible] ver. si vero. Et ita intelligit ibi illum tex. [illegible] ver. idoneam. C. de dot. promis. Si tamen [illegible] aliquis nobilis, & de nobili prosapia ortu[illegible] filiam, bona materna tenentem seu ad[illegible] peculium, illamq; dotando simpliciter [illegible] sibi mille scuta solis, dotem quippe nimis [illegible] uam attentis facultatibus ipsius patris, cum [illegible] tis pauper, & tenuis in bonis, sed attento [illegible] conditionis, nobilitatis, & familię compete[illegible] & condecentem, poterit imputari sibi [illegible] plus constituit attentis facultatibus, [illegible] dos est [illegible]

priuilegio allegatis: videlicet in bonis ipsius fi- minis,& tunc partem dotis constituisse de bo- filiæ, partem de bonis. tex. est in d.l.fin. ver. vbi autem. C. de dot. promis. Et hoc operatur status,& mundo. nobilitatis. Et rationem diuersitatis assi- gnat idem de Curt. in d. loco in 20. priuileg. Quia secundo casu, pater dicitur fecisse conditionem suæ meliorem,& vtiliter gessisse negotium suum, attento nobilitatis statu ipsius primo casu, non ita dicit declarasse dom. Carolum Ruinum l. 1. ff. sol. mat. Et vt dicit, facit in argum. tex. in l. ius alimen- torum. ff. vbi pup. educari debeat,& text. in l. cum plures. §. nimium. ibi respectu æstimationis pupil- li,& §. se ibi pro dignitate natalium. & in l. tutor. secundum dignitatem. ff. de admi. tut.

Ego volui de verbo ad verbum, hic inserere hu- iusmodi priuilegium, ad demonstrandum, quod ille tex. in d.l. fi. nihil facit ad propositum, quod in hoc plus priuilegietur nobilitas in secundo casu, quam in primo, nec quod hoc faciat status nobili tatis in secundo casu, plus quàm in primo: Imo, ꝙ dici potest, quod in primo casu erat nobilis pro ut in secundo, vt clare videri potest, & sic proba- tur. Nam, vt dicit ibi tex. etiam in primo casu libe- ralitas autem paterna dotem, vel ante nuptias do- nationem dare suggessit. decidendo primum ca- sum dicit: Liberalitas itaque talis remaneat vera, & irreuocabilis, vt puro nomine liberalitas, & de- bitam suam sequatur fortunam, quæ quidem li- beralitas conuenit nobilib. tex. in §. hoc amplius, insti. de rer. diui. & in l. fi. C. de consulib. lib. 12. Lu- ca Rom. sing. suo 664. in cap. nobilitas. ergo, in v- troq; casu est nobilis, sed in vno considerata est in- opia, & in alio abũdantia bonorum, & hoc ne pa- ter deueniat ad inopiam, quæ est sola considera- tio secundi casus, & diuersificationis à patrimonio, & non nobilitas in secundo, vltra quàm sit primo casu. Et ita mihi videtur contra opi. Caroli Ruini, & prædicti Boni, ex quo nõ debebat tale quid po- ni pro priuilegio nobilitatis, prout nec etiam po- suit Cæpola.

Hinc etiam est, quod nobili ad paupertatem re- dacto debet dari gratis soldata, vt tenet Bart. Cę- pola in suo tract. de imp. mil. eligend. in verb. no- bilitas in 31. priuil.

Quadragesima secunda consi. In constitutio- ne dotis, aut donationis propter nuptias fu- riosorum, in quibus non solum curatores, sed et- iam hi, qui sunt ex eo genere nobiliores, adhiben- di sunt, vt est casus in l. tam dementis. C. de epi. et ideo dicit ibi Alb. quod nobiliores de genere puellæ sunt vocandi. cum igitur de dote sibi resti- tuenda. & idem Raph. Ful. in fi. Qui dicit idem in maritandis, vt nobiliores ex genere debeant adhiberi, & istud est 11. priui. in loco sæpè alleg. po- situm, & 33. quod posuit Bonus de Cur. in suo tra- ctatu de nobilitate. vbi affert rationem, ex eo, quia tantum præsumitur pro nobilibus quæ est mul- tum genetalis ad plures casus.

Quadragesima tertia consid. Nobiles, nomina sua apponi solent facere in instrumentis, aut inscribi. tex. est in l. si pupillus. §. sed si per interpo- sitam personam. ff. de auto. tuto. & probatur in l. optimam. in verbo optimas. C. de contra. & com- mit. sti. & istud est 13. priuil. Cæpolæ, in loco supra sæpe allegato.

Quadragesima quarta consi. Nobilitati defer- tur in priuil. condendi testamenta, vt est ca- sus in l. omnium. in prin. C. de test. ibi: tot nobiles. Sed non video, ꝙ in hoc nobilitas sit causa istius priuilegij, sed præsentia Principis, vt dicit Cæp. in d. loco. in 14. priui. Et quomodo defertur nobili- tati, habes per G. Bened. in sua repet. c. Raynut. in verb. mortuo itaq; testatore. 1. nu. 221. extra de test.

Quadragesima quinta consi. Nobilitas in hoc honoratur, Quod si aliquis sit incola dua- rum ciuitatum,& ab vtraque parte simul vocetur ad munera, nobiliori & maiori ciuitati est defe- rendum. arg. in auth. & hæred. & Falc. §. si quis au- tem. col. 1. in auth. de defen. ciui. §. interim. col. 3. & in l. fi. ff. de fi. instr. & l. si quis. C. de natu. lib. & hoc no. gl. in l. 1. C. de mun. patrimo. in gl. magna, circa finem, lib. 10. & istud est 18. priuilegium Cæ- polæ in loco supra alleg.

Hoc dubium pluries euenit apud nos, tempore fenagiorum, sed semper fuit decisum, quod tene- tur ad fenagia illius loci, in quo faciebat residen- tiam tempore concessionis, non habendo respe- ctum ad vtilitatem loci.

Quadragesima sexta consid. Nobilium appel- latione Comites,& Marchiones comprehẽ- duntur. c. grandi. ibi: nobilem virum Comitem Bononiensem. de supple. negli prælat. in 6. & c. cõ- stitutis. 2. ibi: Sororis nobilis viri Marchionis Misi- nen. extra de test. quod secundum Domi. de S. Ge- mi. in d. c. grandi. in princ. in 3. notab. Facit ad pri- uilegia, quæ comitibus palatinis conceduntur, vt possint legitimare illegitimos, exceptis filijs nobi- lium, quia comprehenduntur filij comitum, & Marchionũ in illa exceptione,& istud est 40. priu. Cęp. in loco supra relato,& Boni de Cur. 23. vbi di- cit, quod idem in Ducibus, excepto tamen vno ca- su, videlicet, vbi ageretur de derogatione aliquo- rum suorum iurium, vt puta, in derogatione iu- rispatronatus laicorum etiam nobilium, facta à sede Apostolica: quia in hac derogatione non cõ- prehẽderentur iura patronatus Regum, Ducum, Comitum,& Marchionum, vt dicit Fel. in suo tra. quando literæ Apostolicæ præiudicẽt patronis. in 5. co. ver. ampliatur octauo.

Quadragesima septima consid. Nobiles lau- dantur ex magnanimitate, magnificentia, docilitate, industria, politia,& affabilitate, vt de his supra in 5. par. dictum est in multis consid. Ita dicit Luc. de Pen. in l. si qui. col. 2. C. vt rusticani ad nul. obse. deuocentur. lib. 11. Et ibi addit, quod et-

lam cõmercia fugiunt. Et multis alijs laudãtur nobiles, si euitauerint iniustam rapinam, & iustitiam in omnes seruauerint, vt ample iud. Clicto. in suo tracta. de vera nobilitate. c. 13. Ex religione in Deũ & diuini cultus reuerentia. eod. tract. c. 11. Si consortia virorum proborum colant, & luxurias euitent. eod. tracta. c. 29. Ex abstinentia à deieratione Dei, & Sanctorũ. Clictoueus ibi. c. 15. Si à ludis inhonestis se contineant. ibid. c. 16. Si talia euitauerint, quę recenset ibi. Clict. c. 17. & 19. Sed cum videam hoc quasi impossibile apud nobiles, qui in huiusmodi irretiti, & assuefacti sunt, vt plurimum saltem tempore belli ingruentis, nõ aliter insisto, cum etiam esset vltra intentum, si vitia eorum explicare vellem.

QVadragesimaoctaua consi. Nobilitas in hoc honoratur, quod nobiles excusantur à muneribus tam realibus, quàm personalibus sordidis, & à tallijs, & collectis primo de iure, vt tenet Guid. Papæ in decisio. Dalphina. 384. Et post eum Io. de Month. ciuis, & contemporaneus noster in suo promptuario iuris: in verbo, tributum. in glo. reddite. ad fin. ibi: quarto collecta. &c. Et pro ista par. allegant l. 3. §. 1. ff. de mu. & hon. & l. à muneribus. ff. de vac. mun. sic inducendo illos text. quoad milites qui actu militant, & veterani. qui à militia missi sunt: & sic militare desierunt, excusantur à collecta, ergo, & nobiles, cum nobiles vel militẽt, vel militare desierunt, vel saltem apti nati sunt militare.

Facit secundo, & fortius, quia propter nobilitatem solet quandoque à Principe tribui immunitas etiam à tutela. vt est text. quem omnes singularizant in l. non tamen. §. 1. in princi. ibi: & propter inclytam nobilitatem. ff. de excu. tu. & ibi hoc no. Bald. & Nicolaus de Neapoli dicentes, quod nobilitas tribuit immunitatem, siue est causa immunitatis concedendæ.

Item, nobiles excusantur apud nos à collectis ex priuilegio Principis. Nam Rex Carolus sextus, anno dom. 1408. ordinauit nobiles ad contributionem Galliarum, non teneri pro bonis, etiam ab ignobilib. quoquo modo acquisitis, quàm diu illa in suis tenebunt manibus, Imo censeri debent nobilia, & sic exempta, quouismodo eis obuenerint, & istam ordinationem refert & sequitur G. Bene. in sua rep. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. in 4. deci. in fi. illius. ff. de testam. & Aufrerius in tit. de tallijs. & est posita in ordine 12. apud eundem.

Idem etiam ex præscriptione, cum immunitas præscribi potest. vt tenet Iacobinus de S. Georg. in tract. suo de homag. in verbo, & promiserunt, col. pe. ad medium.

Item, ex consuetudine generali, vt dicit Ia. Rebuffi. in l. 1. C. de indictio. lib. 10. & Io. de Monthelo. vbi suprà. & Gui. Papæ in d. dec. innuens, quod ex consuetudine, in confessione statuum patriæ Delphinatus, quæ fit pro subsidijs indicendis [illegible] piuntur nobiles nobiliter viuentes. Lu. de Pe[illegible] l. agros limitaneos. C. de fundis limitrophis [illegible] & dixi in cõmento nostro super consue. duc[illegible] ti. des iustices. §. 4. in gl. & sur ses hommes [illegible] Lu. de Pen. nu. 6. & per Bonum de Cur. Brix[illegible] suo tract. nobilit. in 5. par. num. 44. vbi dicit [illegible] ita seruari solet in sua patria Brixiæ: & ibi [illegible] per eum discutitur in versic. 22. num. 43. [illegible] les excusentur à munerib. personalib. & real[illegible] tenet, quod non excusentur de iure. Sed quia c[illegible] nibus ante deductis, hodie in Francia, & ap[illegible] aliter obseruatur, ideo eius fundamenta [illegible] esset superuacaneum, & præter propositum [illegible] tentũ huiusce operis: Dixi tamen supra in [illegible] 24. consi. inci. Principes vltra alios in [illegible] 119. incip. Principes honorantur, &c. ibi: Sed [illegible] vt dicit Spec. quod nobiles tenentur pro redem[illegible] ne Regis captiui, pro magna necessitate [illegible] ni, & euidenti periculo. & vide Iac. Rebuffi [illegible] ante alleg.

QVadragesimanona consi. Diuersi reperiuntur ritus & mores nobilium, secundum diuersas patrias & prouincias. Quoniam qu[illegible] patria in ritu viuendi quo ad nobiles [illegible] undat. Et ita inter nobiles habetur & conside[illegible] tur laus nobilitatis diuersa (cum multiplex [illegible] ria sit obseruatio illius) secundum diuersos [illegible] mores patriarum, vt scribit Pogius in tract. [illegible] nobilitate, & quantum inter se differant, vt [illegible] ex sequentibus patescit.

Neapolitani verò, qui præ cæteris nobilita[illegible] præ se ferre videntur, cum in desidia ac i[illegible] constituere videntur. Nulli etenim, præter[illegible] inerti, & inexperto ocio intenti, sedendo [illegible] oscitando ex suis possessionibus [illegible] phas est (vt opinantur) nobili, rei rusticæ [illegible] rationibus cognoscendis operam dare. [illegible] in atrijs in hemicyclis, aut in equitando [illegible] domibus orti, se nobiles profitentur. [illegible] ram turpissimam vilissimamque exho[illegible] fastu nobilitatis tumentes, vt quantumuis [illegible] atque inops, citius fame interiret, quàm [illegible] vel opulentissimo mercatori matrimonio [illegible] caret, mauultq; furtis, & latrocinio, quam [illegible] sto quæstui vacare.

Venetorum consuetudo huic ab[illegible] tiæ, ineptitudini, & obseruationi contrari[illegible] ter quos nobilitas, veluti factio quadam [illegible] quo populo discreta, mercaturam om[illegible] ea quoq;, quæ equestris ordinis insignio [illegible] neq; mercaturam à nobiliũ exercitio [illegible] alienam. Omnes enim qui Reipublicæ [illegible] funguntur, quique (vt dicunt) ex ordine [illegible] natorio, nascuntur atq; apppellant nobiles. [illegible] que hac vulgari aura inflantur nõnulli, vt [illegible] quis parẽte absurdo, stulto, insulso, inopi, ipse [illegible] que haud dissimilis patri fuerit, tamen, [illegible]

...larem virum inciderit quamuis doctum, & sa...tem, cum præ se contemnet tumore, seu ru...pore, nobilitatis. Sed, vt ait Pogius, mallet Apu...lei esse Asinum, quam vt talis esset, aut ortus ex ...cui minimus, quàm asello sensus, aut pruden... est.

Romani, qui appellãtur nobiles, mercaturam, ...rem vilem, atque abiectam contemnunt, cul...agrorum, & rei rusticæ vacare, gregis atque ar...mentorum curam gerere, re pecuaria opes quære...re, quæstum honestum, & viro nobili dignum pu...tant. Idque eis, qui possunt agere, etiam si recenti ...familia, hoc lucri genere patefit aditus ad no...bilitatem. Est apud eos (vt ait Pogius) honesta, li...cet rusticana nobilitas, longe distans à Neapoli...tana.

Sed, secundum eum rectius de nobilitate sen...tire videtur, dum ait. Habentur enim & apud om...nes dicuntur, & esse nobiles affirmantur, orti, seu ...originem trahentes ab antiqua familia, & stirpe, ...quorum maiores, opulenti functi honore, officijs ...ac dignitate ciuitatis Reipub. administ. versati ...sunt: quorum pars se ad mercaturam confert, pars ...nobilium gaudẽs, nulli exercitio dedita & ve...natu & aucupio oblectatur.

Ianuensibus idem quod Venetis vsu venit, ne...gotioni deduntur omnes, præsertim maritimæ, nobiles atque ignobiles, qui nulla alia re nisi ori...gine distinguuntur.

Sunt ex his quidã in castellis montanis dispersi ...more, itineribus infesti, qui nobiles haben... Lombardi.

...item tractus, seu distractus omnis Veneto...rum, qui dicuntur nobiles, viuunt ex prædiorum ...fructu, & paterna hæreditate, nullo præterquam ...venãdi aucupandiq; studio ducti: his sola origo, & ...otiorum vacatio nobilitatem largitur.

Germani, atque Alemanni, quibus census pa...trimonij ad victum suppetit, & his, qui procul vr...bibus, aut qui castellis, & oppidulis dominantur, ...quorum magna pars latrocinio dedicatur, nobi...les censentur: Quib. humanius ingenium natura ...est, hærent principibus, quorum in aula assue...facti cultiori vitæ, rudes tamen, & morib. asperi.

Galliæ omnis vna est nobilium norma. Nam ...rura & prędia sua (dicam potius castra) incolentes ...vrbes fugiunt, in quibus habitare nobilem turpe ...ducitur: Qui in illis degunt, ignobiles habentur à ...nobilibus. Mercatores aspernantur, vt vile atque ...abiectum omniũ genus. Prædijs suis (hoc est, cen...sibus, redditibus, seu peruentibus) contentum ac ...prodigum esse (vt eis à natura inest) neque futura ...quicquam pensi habere: signum nobilitatis vo...lunt. Ea quotidie augetur, vel pecunia, vel fami...liarum. Nam mercatorũ, aut quorumuis opificum ...filij, qui diuitijs præstant (quos burgenses voca...mus honestiori vocabulo) aut empto prædio (hoc ...est seignoria) rus se conferunt, vrbe relicta, atque eius fructu contenti, seminobiles, seu nobilitati euadunt, suisq; posteris nobilitatem præbent. Aut famulãtes Principibus, aliquo prædio collato pro nobilibus honorantur. Ita plus illis rura, & nemus conferunt, quàm vrbes atq; ocij aut negotij ratio ad consequendam nobilitatem. Salua pace Pogij: quia non bene intellexit nobilitatem Gallorum, quippe illi apud nos habentur nobiles, & tales reputantur, qui origine antiqua, & immemoriali sunt nobiles, aut eorum prædecessores, ex priuilegio Principis, & tales, vt cõmuniter morantur in rure, vbi habent sua castra, hoc est, casas altas, amplas, sumptuosas, & luxuriosas, fortes, & munitas muris, & vallis, atque etiam sua dominia habent, quib. victum percipiunt, cum censib. super rurico lis sibi assignatis: super quibus habent iurisdictionem, & venationib. & aucupijs cõtinuè occupantur. Qui vero etiam nobiles forent, in villis, seu vicis ruralibus (vbi sunt ædificia, sine muris, vel vallo) habitent, à nobilib. reprobantur, & dedignantur. Et de ritibus Gallorũ nobilium iam dixi, supra in 18. consid. ver. apud nos Gallos. Et quod nobiles Galli sint optimi venatores, multumq; eis venatio cõueniat, satis scribit G. Bened. in sua repet. c. Ray. in verb. & vxorem nomine Adelasiam, in materia successionis ab inte. nu. 885. Vbi inquit: Est enim Gallicæ nobilitatis vana consuetudo, ad feras venatu deprehẽdendas se cõuertere. c. quorundam. 34. d. Vbi dicitur, quod Germani, & Galli sunt venationi naturaliter dediti, quibus multum confert, quod canes, qui leporarij vocantur, leues & agiles habẽt, de quibus insigniter meminit Ouidius lib. 1. Metam.

Ipse amor, admisso (hoc est veloci) sequitur vestigia passu,
Vt canis in vacuo leporem cum Gallicus aruo
Vidit, & hic prædam pedibus petit ille salutem.

Præterea dulcis, & naturalis venatio, potius fit causa spatij, & exercitij, quàm commodi aut lucri, quia non tam gaudent nobiles de magna præda, quàm de volatu, & cursu, quæ animos recreant, præsertim Gallorum.

Hos Britanni sequuntur, Angli hodie vocati, Qui nobiles in ciuitatibus morari, ignominiæ loco putant, rura syluis ac pascuis seclusa inhabitãt, nobiliorem ex censu iudicant, rem rusticam curant vendentes lanam, & armentorum fœtus: neque turpe existimant admiscere quæstui rusticano, & vt refert Pogius: vidit hominẽ relicta mercandi cura, cũ prædia preciosiora emisset, atq; in ea cum familia, vrbe relicta, se contulisset, authorem nobilitatis filijs extitisse, & ipsum non reiectum à nobilium cœtu. Multos huiusmodi hodie videmus in Gallia, qui à plebeis orti, cum eorum prædecessores, vrbe posthabita, possessiones iurisdictionales sibi compararint, ex quibus vitam degunt, se nobilium consortio immiscere, & pro nobilibus reputari volũt, quod absurdè fit apud nos, sicut & in Anglia. Multos etiam, ait Pogius, in Anglia

glia ignobilis generis, aliquod præstans in bello facinus, acceptis à Principe donis, nobilitauit.

Hispania, duplici nobilitate vtitur. Nam, & qui in suis ciuitatibus antiquo genere orti, cęteris prę sunt, diuitijs prædití, & qui in campis commorantes nutriuntur ex prædiorũ censu, cum ornatiore quodam viuendi ritu, quæ cæteris præstant, nobilium nomen tenẽt. Inter omnes illos, Equester ordo primum nobilitatis locum habet.

Apud Græcos, quicunque ad Imperatoris aulam vocati, seruitio eius insistũt, quantumuis abiecti generis, ob Principis consuetudinem ac famulatum, nobilitatis titulo potiuntur, appellanturq; deinceps nobiles, & de ista nobilitate dixi supra in ista parte, in 19. consid.

Hodie vero, apud Principes is mos inoleuit nobilitandi, vt quilibet Princeps priuilegio, & literis faciat nobiles, nulla habita virtutis ratione. Ita isti (quod risu dignum est secundum Pogium) vsu & obsequio est, scriptura, & cera, nobilitatem adipiscũtur: & de hac dixi supra in 17. consi. huiusce par.

Barbaris quoque gentibus, diuersi sunt nobilitatis mores.

Aegyptijs, ac Syris, nulla habetur nobilitas, nisi eorum, qui militiæ deduntur, qui soli excellunt ac dominantur, reliquis seruorum loco habitis. At illos omnes cõstat ęsse emptitios seruos, qui postmodum præfecturas equitum prouinciarumque sortiti, vsque adeo fortunæ beneficio efferuntur, vt ex eis potẽtior regnum occupet viribus armorum fretus.

Teucros insuper, & superiores Sarmatas arma nobilitant. Nam, qui ordines ducunt, ditati prædijs, nobiles dicuntur: & ipsi quoque, ex seruitio maiori ex parte ad militiã asciti, pueri enim empti pretio militiam condiscunt, in qua excellere parit nobilitatem, & de ista nobilitate, quæ causatur ex militia, habetur supra ista parte in vigesima quinta consideratione.

Sed, quæ istarum sit certa, & vera nobilitas, disputat Pogius in dicto opere de nobilitate, & tandem concludit. Quòd sola nobilitas animi, & quæ virtute procedit, est vera nobilitas, & excellentior alijs, de quibus diffusè ista parte dixi, præcipue in 5. consid. ideo non repeto.

QVinquagesima consid. Ex omnibus superius deductis bene pensatis infertur illud vulgatum (quod solent nobiles quandoque dicere) in suis gentil homme comme le roy: & quod inferior nobilis dicitur superior. Ie suis gentil homme comme vous: non esse verum. Imò falsum, & per hoc fit iniuria superiori. Cum, vt hic ante scriptum est in 15. consid. etiam Rex, Dux, Marchio, & Comes dicantur nobiles, & sint in alia dignitate, quàm inferiores. & rex sit in maiori dignitate, quàm Dux, & Dux quam Comes, & sic de singulis. Cum dignitas, & nobilitas idem sint, vt dixi ante in prima parte, in 66. consid. Sicut ergo dignitas capit augmentum, vel diminutionem secun[illegible] qualitatem eidem adiectam, ita & nobilitas [illegible] dum dignitatem ei adiectam. Quia nobilit[illegible] potest esse sine aliqua specie dignitatis, vt [illegible] dixi, in 7. consideratione: quod nobilitas [illegible] eò, quod secernitur & differt à plebe siue p[illegible] qui sunt sine aliqua dignitate. Ideo conc[illegible] Omnes nobiles habentes annexam dig[illegible] Principatus, præferuntur omnibus infer[illegible] Et tales dici possunt esse in primo gradu [illegible] bilitatis. Quoniam sicut iurisdictio diui[illegible] tres, in meram, mixtam, & infimam. Et [illegible] risdictionis sunt sex gradus, vt dicit Bar. in [illegible] rium. ff. de iurisd. omnium iudi. aut tres [illegible] Bal. aut quatuor, vt voluit do. meus Ias. in [illegible] perium. de quib. per Purpuratum ibi, nu. 206 [illegible] sequitur diuisionem Bar. Sed quia de his [illegible] xi in 5. par. hic non repeto, cum in hac parte [illegible] discutiatur de alia nobilitate, quę non est in [illegible] gradu, sed in mixto, scilicet, post Principes. E[illegible] de hoc gradu mixti imperij, & sic mixtæ nobilitatis possent fieri sex species, secundum quod Bar. [illegible] sex gradus, Tamen do. meus Ias. facit tantum [illegible] & sunt maximi, medij, & minimi: & hic erit [illegible] in nobilib. quia erunt maximi, vt Barones, [illegible] & castellani, & alij minimi, vt minimi, va[illegible] seu alij domini habentes tantum omnimoda iurisdictionem, & nullos vasallos sub se habentes. Et sic ex pluribus cognoscitur maioritas in [illegible] antiquitate originis, ex maioritate præemin[illegible] & iurisdictionis, & ex maiori reputatione, & [illegible] ex his potest dici maior, & maiorem habere [illegible] litatem. In infimis, qui sunt tertij gradus, etiam tres species, vt dicit do. meus Ias. in d. l. Imperium in pen. col. Et sunt isti parui nobiles, qui habent a[illegible] liquam paruam iurisdictionẽ, & qui non possunt mulctare delinquentes, nisi vsq; ad 60. solid[illegible] vsque ad septem solidos tantum, quæ [illegible] dictio seu iustitia sub solato, hoc est sub [illegible] qui habent aliquod dominiũ nobile, [illegible] non subiectum alicui, sine aliqua tamẽ [illegible] ne: & isti etiam dicunt se nobiles, sed in infimo genere nobilitatis, & in minimo gradu. [illegible] considerari, in vnaquaque persona [illegible] ius qualitatem, cuius gradus sit nobilis, & [illegible] rum dicere, quod existens in vltimo gradu [illegible] nobilitatis, possit dicere existẽti in primo [illegible] & gradu nobilitatis, quod est ita nobilis, [illegible] le: Quoniam ex prædictis cõnstat quod [illegible] quod sit iniuria superiori, qui potest [illegible] nobilitatem ex multis qualitatibus supradictis [illegible] quib. diuersificabitur ab alia. Ideo erit [illegible] cere, quòd vnus est magis nobilis, quàm alius. Vide hic ante in vigesimaseptima consi. Et tali[illegible] catur per inferiorẽ, quòd sit ita nobilis, [illegible] vt dixi. Sicut si fieret de armis, ita quod vsurpans arma nobiliora alterius, infert ei iniuriam, vt supra in [illegible] par. in 15. 20. 21. 23. & plerisq; alijs conclusionibus.

..confid. Sic hoc casu, si inferior, & minus nobi-
..vsurpet nobilitatem maioris & superioris, &
..am inferiorem adæquare voluerit maiori, & i-
..ud facilè cognosci potest ex multis, quæ elici pos
sunt ex antedictis in hac parte. quæ si contingãt in facto, considera qualitates partium, & sciàs diuersificare secundum maius & minus, & secundum maius dignum, & minus dighum.

Octauæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

NONA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

Laudes & honores Militum declarat.

Quadraginta & octo Considerationes habet.

CVm militiæ summa laus sit, vt habetur in cap. summa. in initio. & in fin. 33. q. 1. & Seneca in Hercule furẽte. Tragœdia prima. Omnis (inquit) in ferro est salus. Ideo dicitur bellum omni iure diuino, naturali, & ..ium pro tuitione rerum suarum permissum ..e, secundum Paulum de Cast. consi. suo 33. & di.. tex. in c. militare. 33. q. 1. quod militare non est ..ctum. Quoniam plures fuerunt milites à Deo ..probati, vt de Dauid, de quo dicit Deus. Iuueni hominem secundum cor meum, & de plurib. ali.. de quib. habetur Reg. 1. 2. 3. & 4. & Macchab. 1. & ..dicam infra in 3. & 11. consid.

ERit ex eo prima consideratio: Quia hic ponitur ordo militum ante ordinẽ literatorum, propter quod quæri posset, quis præcedere debe.., an Doctor, an miles?

Et in primis reperio inter alios dominum Si..olum de Homodeis legum doctorem, qui ..c quæstionem disputauit, Anno domini 1340. & ..uit, An doctor insignis honoris, & præcel.. militem præcedere debeat, vel econuerso. ..post eum Ludo. Bologn. qui in huiusmodi di..putatione introduxit nouum duellum inter illu..em ac excellentissimum in toto terrarum orbe ..riscõsul. domi. Frãciscum de Acolitis dictum ..e Aretio, pro parte doctorum tuenda loquen..tem. Et inuictissimum, ac iustissimum Principem ..rmorumq́ue Ducem & totius Italiæ benemeri..tum do. Federicum Vrbinum pro parte militari ..efendenda loquẽtem. Et vltimo loco pro omni.. concordia introduxit do. Alex. Tartagninum ..o. cuius sentẽtiæ omnes acquieuisse attestatur. Cuius etiã sententiæ acquiescendo, dico prout Alex. omisso tamen primo loco sedendi inter milites & doctores, quem credo dandum esse militib. quicquid dicant omnes doctores, vt satis probaui in 8. consi. 7. partis huius operis.

Facit pro hoc vna ratio vrgens inter alias, quod in omnibus ferè locis iuris ciuilis, vbi fit mentio de armis & legibus, semper præferuntur arma, nõ solum in legibus Imperatorum, vt in l. 1. in princ. C. de Iustin. codice compon. & in le. 1. C. de vet. iu. enuc. & l. tanta. eod. tit. & in proœ. inst. in prin. verum etiã in legib. iurisconsultorum. le. his honoribus. ff. de vacatio. munerum, vt supra dixi in 8. cõsid. 7. partis: etiam iure diuino, vbi fit mentio de officiarijs militaribus, & iustitiæ præponuntur militares in ordine literæ seu scripturæ: qui quipem ordo seruandus est. l. qui soluendo. ff. de hæred. inst. & dixi supra in 4. part. in 73. consi. vbi amplè: In alijs autem locis præter illum primum in sequendo doctrinam Alex. in l. centurio, ff. de vul. & pup. subst. dico in hunc qui sequitur modum.

Post prædictum primum locum, quẽ dimitto suo loco, vt supra dictum est in actib. doctoreis, sine dubio doctor præfertur militi. le. nemo cleric⁹, vel militaris. C. de sum. trin. Et econtra in actibus militaribus, milites doctoribus præferuntur. l. ciuilib. Cod. de offi. vic. sed. in actib. promiscuis, seu neutralib. primò præferuntur doctores existentes ad latus Principis: & hi habent primum locũ post supremũ quẽ omitto. Secundũ verò locum tenẽt milites, qui militant ad latus Principis, vel q sunt Equites Romani. Tertium verò locum habẽt doctores excellẽtes, qui non sunt ad latus Principis. Quartũ verò locũ habent simplices milites. Quintum verò & vltimum locum tenent doctorelli: & ita dicit se aliàs tenuisse in lectura in leg. centurio. in 2. col. ff. de vulga. & pup. subst. in verb. puto,

quod in actibus militaribus. Et quicquid dicant & d. Ale. & alij, ego sum huius opinionis, Quòd semper in actibus doctoreis præferuntur doctores. In actibus militaribus milites, sed in actu indifferenti, data paritate militum, & doctorum, videlicet in Magistro militum primo, qui dicitur apud nos Connestabilis: & in præfecto præto. seu quæstore, qui etiam vulgo Cancellarius nuncupatur, quod semper miles præfertur doctori, & sic de singulis de gradu in gradum: quia in ordine literæ præponuntur arma legib. ex rationibus superius per me deductis in d. 7. par. in 8. consid. Ideo etiam tractãdo primo incipiam à militibus.

SEcunda consid. Plura militum genera reperiuntur quo ad nos. Quidam enim sunt milites militiæ Ecclesiasticæ, qui etiam licet sequantur arma, tamen sunt milites Ecclesiæ seu militiæ Ecclesiasticæ, qui dicuntur Hierosolymitani, & participant de vtraque: tamen quia plus attingunt dignitatem Ecclesiasticam quàm tẽporalem, ideo eos præponendos censui cæteris militibus: Quemadmodũ Ecclesia seu spiritualitas temporalitati præfertur, cum à digniori fiat denominatio. dixi supra in 4. par.

Alij sunt milites ordinis seu torquati apud nos, qui sunt milites existentes ad latus Principis: qui propriè & maximè habent in vim illius ordinis quandam dignitatem, seu prærogatiuam particularem vltra militiam simplicem de per se.

Alij sunt milites armatæ militiæ simpliciter, & de per se, de quibus principaliter intendimus hic tractare, & de eorum laude, gloria, præeminentia & dignitate.

TErtia consid. Inter omnia exercitia mortalium nihil excellentius, nihil præclarius armata militia, Ea enim exercitatio vtilitate, & honore cætera præstat. Per militiam enim & armorum exercitium Reipublicæ quies, atque salus quæritur & conseruatur, & ab omni hostili vastitate liberatur. Cuius exercitij laudes & vtilitatem ipsa humana indigentia demonstrat & extollit. Vt enim antiqui voluerunt, militia rectè manibus cõparatur, quæ naturæ imperio parata est ad corpus iuuandum. Sicut enim manus sunt in corpore naturaliter institutæ ad repellendum nociua, ad percutienda infestantia, ad attrahenda necessaria, & ad conseruanda alia membra corporum illaque augenda: sic milites ad ista conficienda in Republicã pernecessarij sunt. Quid enim profuit disciplina militaris Imperio Romano, ponit Valerius in suo lib. 2. in tit. de disciplina militari. Et merito dicitur, quod summa militiæ laus sit, vt habetur in c. summa. 33. q. 1. in prin. & in fi. Et Seneca in Hercule furente, Tragœdia 1. Omnis, inquit, in ferro est salus. Et ideo dicitur, quod bellum omni iure pro defensione rerum suarũ permissum est, vt amplè scribit Ioan. de Terra rub. in opere de vinea Ecclesiæ, art. 10. tertij tractatus in glo... sufficiant.

Imo & nos de Regno Franciæ dicere poss... illud, quod scriptum est in l. 1. C. de Iusti... componendo: Quod dicebat Iustinianus... Reipublicæ Francorum tuitio, de stirpe d... rerum armorum atque legum veniens... suam exinde muniens. Felix Regum no... Christianissimum genus omnibus antep... tionibus, omnibus gentibus dominari, tam... teritis effecit temporibus, quàm Deo prop... æternum efficiet, vt de his infra dicetur, & ... de militia.

Inducta est enim pro pace tuenda l. mul... ff. de accus. Hinc Plato de Republica. Cum ... ros status in ciuitate instituisset, vnum necess... um genus hominum lõge cæteris antepo... arma tenerent, ciuesque alios ab hostibus de... derent. Quibus mirifica priuilegia tribuit: hon... req; & dignitate cæteros voluit antecellere, qu... que si minime honorentur, pauci fortes reperi... tur, iuxta Ari. sententiam. apud illos inueni... fortes milites & tyrones, apud quos ... que honorantur, & secundum Ciceronem ... semper & parum vigent, qui apud quosdam ... decorantur. Ea ergo Respublica tyrannidem ... pit, quæ fortes, aut sapientes minime hono... Quis enim clarissimos milites cunctis non ... ponit, quorum pietas in patriam studiosa e... mors pro illius salute semper offertur? Hinc B... Publícolæ, Camilli, Scipiones celebrantur. S... nim milites in Republica deessent, virgines ... sim raperentur, matres familiæ ad libidinem ... herentur, sacra simul & prophana polluere... tandemque cuncta cædibus & incendijs ... quadam conditione miscerentur. Et tand... quid prauis hominibus liberet, id innox... innocentes pati oporteret. Et ideo Hippo... scripsit tres partes esse necessarias in ciu... mam quidem agricolarũ, de quibus inf... sum in 11. par. secundam artificum, tert... pulsatorum belli & arma tenentium.

Quod videntes nostri Hedui, & huius no... uitatis Incolæ post habitas literas Regias in ... edicti generalis de fugando, deijciendo, & ... dendo quosdam ribaldos dictos auanturi... se absque licentia Principis insurrexerant, ... deuastando, & quædam societates inerant, ... finita & innumerabilia nefanda & relatu ... lia in populum committebant: vt oppre... & deuastationibus illorum resisteretur ... mandatum & edictum domini Regis nostri ... rum ciuitate hoc anno Domini 1523. statum ... tarem ordinauerunt decernendo capit... cennarios, & centenarios. Ita quod per huiu... di ordinationem militarem populum & ... ex mandato Regis ab huiusmodi sceleratiss... viris liberarunt, quod nec ausi fuere attenta... quod...

quæcunq; ciuitates Regni, nisi post infinitas mira biles executiones factas, per nostros ciues Hedu. in huiusmodi facinorosos homines, quos ita castiga uit & disrupit hæc nostra ciuitas, quod quoscunq; potuit, interfecit, & laqueo suspendi fecit: quod fuit gratissimum Regi & toti Reipublicæ plusquã fructuosum & necessarium: aliàs totam Galliam deprædassent, non habẽdo respectum ad nobiles quos perimebant, virgines quas violabant, & matronas quas adulterabãt, omnesq; alios quos cruciabant, & bona eorum deprædabant.

Sed redeundo vnde digressi fueramus, Has viræ militaris vtilitates Ari. conspiciens, in 7. Polit. ait, Quòd meritò bellicis artibus vacantes propriè sunt partes ciuitatis, & eos veros ciues appellat. Videt enim quod prædicti bellici homines, item ... iudicatiui, ac etiam sacerdotes sunt vere partes ciuitatis. Mercatores vero in quãtum tales & agricolæ, ac artifices mechãici & mercenarij (quantumcũq; sunt diuites, licet necessarij sint in ciuitate) non tamen sunt vere partes, nec ciues. Huius rationem ibi assignat, quã etiam posuit Zodericus Zamor. in suo speculo humanæ vitæ, libr. 1. cap. 9. vbi per eum vide de laude militaris exercitij.

Et hæc exercitatio militaris fuit primo inuenta à Publio Autilio. vt refert Valerius libr. 2. de institutis, Et ibi dicitur, quod Neuius centurio inuenit vsum velitum, id est, des archies. Virgilius Polydorus lib. 3. de inuentorib. rerum capit. 10. dicit, quod primo fuit inuenta à Tubalcaym. & ibi postmodum ponit de pluribus alijs, qui inuenerũt artem militarem: Dicit tamen in prin. quod tantò literis præferenda videtur, quantò facta dictis præstant.

QVarta consid. Ordo militum Hierosolymitanorum, qui dicuntur milites Rhodij seu Rhodienses, eò, quia principalior locus eorum religionis constitutus in insula Rhodi. Cuius nonnunquam etiam habitatores & incolæ dicti sunt Colossenses tempore Pauli, ad quos scripsit Epistolam & à nomine vrbis, quæ dicta est Rhodos, ... nomen accepit. Quorum ordo est S. Ioannis Hierosolymitani: & incepit Anno 1120. ab incarnatione, prout refert Vincentius lib. 27. Hi degunt sub regula B. Augustini, habentes nigrum modo laicali, sed cum cruce alba in pectore, & deputati sunt ad pugnandum corporaliter contra infideles. & de his vide supra in 5. part. in 64. consideratione. Et licet firmissimum Christianæ religionis esset propugnaculum, per maledictum Turcam expulsi fuerunt, & quasi profugi non habent certum locum religionis: Sperandum tamen (Deo auspice) seditionibus Principum semotis, ipsam recuperari, ac ipsum Turcam affligi ...

Prædicti ergo milites subsunt magno Magistro Rhodiensi, quod nomẽ est sibi impositum instar illius, qui habet regimen & administrationẽ plurimorum militum, de quo est rubr. Co. de officio Magistri militum. Et vt denotetur eius autoritas, additum est istud adiectiuum Magnus, ad denotandum maioritatem & superioritatem vltra illam quam habet Magister militum, qui dicitur illustris, vt habetur prædicto tit. in l. vlt. in superscriptione cum dicitur: Imperator Iustinianus Zitæ viro illustri Magistro militum. Et Magister dicitur, quia maior est in statione. steron Græcè, statio Latinè dicitur, secundum Papiam: Vnde & Magister militum dicitur Princeps militum. 2. Reg. 10. c. habetur per Host. in sum. de Magistris. §. 1. & Io. And. in cle. c. de Magistris. Qui dicit, quod nemini debet huiusmodi nominatio esse molesta. cũ Christus sic à discipulis vocaretur, Io. 3. quod etiam ipse acceptauit, Ioan. 12. Vos vocatis me Magister, &c. sum etenim. Et est proprie is, cui totius rei gubernatio est commissa. l. 1. §. 1. ff. de exercita. actio. & facit l. item Magistri. ff. de pactis. & l. actor. ff rem ratam haberi. vel dicuntur Magistri à monendo. Nã quib. præcipua rerum omnium cura incumbit, & qui magis quã cæteri diligẽtiam & solicitudinem habent reb. quib. præsunt, debent hi Magistri appellari: Quinetiam ipsi Magistratus per deriuationem à Magistris cognominantur. l. quib. ff. de ver. sign. Idcirco & iudices & Magistri eodem ordine præcepti ponuntur, Deut. 16. Iudices Magistros cõstitues in omnibus portis tuis: vt iudicent populũ iusto Dei iudicio. Imo Magistri sunt maiores, eò, quia dictio, &, est augmentatiua. do. meus Iaf. in l. 2. in §. 5. de succes. edict. Et etiam quandoq; dicitur Comes. l. 3. C. de cursu publico, lib. 12. Vide ad prædicta Luc. de Pen. in l. hi qui. Co. de castrensiarijs, lib. 12. vbi ponit de offi. Magistri. dixi supra in 6. par. in 7. consid.

Et quoniam, vt hic supra dixi, iste magnus Magister & milites Rhodij non amplius habent insulam, nec vrbem Rhodiensem, habent tamen in Gallia & multis Christianitatis partib pulchra tẽpla & oratoria, quę multa sunt & opulenta. Sed quia pauci eorum sunt clerici, licet sint religiosi, vt dictum est supra, & gaudeant priuilegio personali & reali clericorum, ideo communiter dicunt horas suas, seu officium, ex oratione dominicali, id est, Pater noster.

Bernardus autem in suis sermonibus talem religionem militum commendans, docet, quales mores habere, & à quibus abstinere debeant. Sic enim dicit ad milites templi scribens: Nouum militiæ genus ortum nuper auditur in terris, & inexpertum omnibus seculis: quos gemino pariter conflictu atque infatigabiliter decertatur, tum ad uersus carnem & sanguinem, tum contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Quid autem viuẽs vel moriens timeat, cui viuere Christus est, & mori lucrum? Gaude fortis athleta, si viuis & vincis in domino. sed magis exulta & gloriare, si mo.

ſi moreris & iungeris dominio, ſi beati qui in domino moriuntur, multo magis qui pro domino moriuntur. O vita ſecura, vbi pura conſcientia. O vere ſancta, & tuta militia, atque ab illo duplici periculo prorſus libera, quo id hominum genus ſolent frequenter in militia ſeculi periclitari, vbi Chriſtus non eſt cauſa militandi. Quoties namq; congrederis, qui militas militia ſeculari, timendum omnino, ne aut occidas hoſtem quidem in corpore, te autem in anima: aut tu forte occidaris ab illo in corpore, ſimul & anima. Ex cordis namque affectu, non belli euentu penſatur, vel periculum, vel victoria Chriſtiani. Viuunt enim hi milites in communi ſub vnius obedientia abſque vxoribus & liberis, & abſque omni proprio. Nullo autem tempore, aut ocioſè ſedent, aut curioſè alicubi vagantur: ſed ſemper dum non procedunt, ne gratis panem comedãt, armorum ſeu veſtimentorum vel ſciſſa reſarciunt, vel vetuſta reficiunt, vel inordinata componunt, & quæcunque poſtremo facienda, Magiſtri eorum voluntas & communis indicit neceſſitas. Perſona inter eos minime accipitur, meliori non nobiliori defertur: verbum inſolens, opus inutile, riſus immoderatus, murmur vel tenue ſiue ſuſurrus, nequaquã deprehenditur, inemendatus relinquitur. Scacos & aleas deteſtantur, abhorrent venatione, nec ludicra illa auium rapina, vt aſſolet delectantur. Mimos & magos & fabricatores ſcurrileſque cantilenas, atque ludorum ſpectacula, tanquam vanitates & inſanias falſas reſpuunt & abominantur, capillos tondent, ſcientes iuxta Apoſtolum ignominiam eſſe viro, ſi comam nutriat: nunquam compti, raro loti, magis autem neglecto crine hiſpidi, puluere fœdi, lorica & caumate fuſci. Porrò imminente bello intus fide, foris ferro, non auro ſe muniunt, quatenus armati & non ornati hoſtibus metum incutiant, non auaritiam prouocent, equos habere cupiunt fortes & veloces, nõ tamen coloratos & phaleratos, pugnam quippe non pompam, victoriam, ſed non vanam gloriam cogitantes, & ſtudentes magis eſſe formidini quàm admirationi. At vbi ventum fuerit ad certamen priſtina leuitate depoſita (tanquam ſibi dicerent: Nonne qui oderant te domine oderam, &c.) in aduerſarios irruunt velut oues eorum reputantes, quia non de ſuis viribus præſumere norunt, ſed de virtute Dei Sabaoth victoriam ſperare, cui facile eſſe confidunt, iuxta Maccab. ſententiam, concludere multos in manus paucorum. Quia non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de Cœlo fiducia eſt. Ita miro & ſingulari quodam modo cernuntur, & agnis mitiores, & leonibus ferociores. Quibus nec deeſt monachi manſuetudo, nec militis fortitudo: de qua requid dicendum eſt, niſi quia à domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris? Tales enim eligit ſibi Deus, & collegit à finibus terræ miniſtros ex fortiſſimis Iſrael, qui viri lectulum Salomonis [illegible] ſepulchrum, vigilanter fideliterque cu[illegible] omnes tenentes gladios in manibus & ad be[illegible]ctiſſimi. Hæc Bernar. vbi ſupra relatus per An[illegible] in 2. part. hiſtor. tit. 15. ca. 20. Vbi etiam inu[illegible] contra prædictos milites in pompis eorum & [illegible]piditatibus, dicens: Quis hic, ô milites, ta[illegible]pendus error & furor tantis ſumptibus & la[illegible]bus militare, ſtipendijs verò nullis niſi aut m[illegible] aut criminis. Operitis equos ſericis, & [illegible] neſcio quos panniculos loricis ſuperin[illegible] pingitis haſtas, clypeos & ſellas, frena & [illegible] auro & argento circum ornatis, & cum [illegible]pa pudendo furore, & impudenti ſtupore a[illegible]tem properatis: militaria ſunt hæc inſignia, a[illegible]tius muliebria ornamenta? Nunquid forte [illegible] mucro reuerebitur aurum, gemmis parcet, penetrare non poterit? denique ipſi [illegible]uq; experimini, tria eſſe præcipue neceſſaria p[illegible]lianti: Vt ſ. ſtrenuus, induſtriuſque & circum[illegible]ctus ſit miles ad ſe ſeruandum, & expeditus [illegible] currendum, & promptus ad feriendum. Vos p[illegible] contrarium in oculorum grauamen ritu fem[illegible]neo comam nutritis, longis ac profuſis camiſ[illegible] propria vobis veſtimenta obuoluitis, delicatas teneras manus amplis & circumfluentibus manicis ſepelitis. Nec aliud inter vos bella mouet li[illegible]que ſuſcitat, niſi aut irrationabilis iracundiæ motus, aut inanis gloriæ appetitus, aut terrenæ qualiſcunque poſſeſſionis cupiditas. Talibus certe cauſis, neque occidere, neque occumbere tutum eſt. At verò milites Chriſti ſecuri præliantur prælio domini ſui, nequaquam metuentes de hoſtium cæde peccatum, aut de ſua nece periculum: Quandoquidem mors pro Chriſto ferenda ſit vel inferenda. Hæc Bernar. vbi ſuprà, relatus per Ant. Flo. in loco præallegato.

Neſcio quid dicendum de talibus militibus hodiernis, nec ſolùm inuectiua Bern[illegible] eis applicari, imo & multo maiora, Quon[illegible] tales fuiſſent, prout dicebat Bernard', quod [illegible] tempore ſuo, forte Deus non permiſiſſet eos expelli à ſedibus & finibus eorum, ſcilicet, ab vrbe & inſula Rhodi, quæ etiam quandoque dicta fuit ebria: Sed cum iudicia Dei abyſſus multa, [illegible]cere melius & vtilius, quàm male loqui: maximam tamen plagam in Chriſtianitate fecerunt in perdendo Rhodum, quæ forte temporibus eorum, qui amiſerunt, non recuperabitur: Et verum ſimile eſt, ſi pecunias, quas in ſuis negotijs particularibus & in pompis, & alijs, quæ ſatis notoria [illegible] iam non dico) in defenſione & munition[illegible] Rhodi, & in præparandis his, quæ erant [illegible] tuitionem neceſſaria, expoſuiſſent, melius Chriſtianitati ceſſiſſet.

Crederem, quod iſte magnus Magiſter Rh[illegible] poſt Papam præcederet omnes Patriarchas, Ca[illegible]dinales, & alios Pontifices Eccleſiaſticos.

Et cum videatur esse tantæ dignitatis, cuius est Patriarcha, quod post Imper. & alios Principes habentes iura imperij, vt sunt Reges Frãciæ & Hisp. præcederet omnes principes recognoscentes superiorem, & non habentes iura imperij, puta Reges subditos imperio, & quoscunq; Duces.

Sub se habet multos milites, qui dicuntur priores, & habent aliqui adiectionem huius verbi magni in qualibet prouincia: vt in Francia est vnus qui dicitur magnus Prior Franciæ, & habet ille magnus Prior multos alios commendatarios. Est etiam vnus magnus Prior Aluerniæ, alius magn⁹ Prior Campaniæ, & sic de singulis, quos enumerare longum esset: & isti honorantur inter eos secũdum eorum ordinem, & secũdum antiquitatem promotionis.

De origine horum militum sic descripsit Polydor. Virg. de inuent. rerum, lib. 7. c. 5. Hierosolyma antequam à nostris postremo circiter annum salutis 1099. recepta fuisset, à Saracenis obtinebatur. Christiani, Latini nominis, qui inibi degebant ab illis impetrauerunt, vt sibi liceret iuxta Saluatoris sepulchrum habitare, vbi Cœnobium diuæ genetrici construxere, quod Latinorum appellabatur, cui Abbas præerat: huius erat in primis officium hospites excipere Latinos.

Eodem exemplo breui pòst tempore alterum [illegible] Cœnobium D. Magdalenæ iuxta dedicarunt, quod item fœminas exciperet. Confluentem postmodum peregrinorum cateruam, cum locorum non caperet angustia, hospitalem domum prope etiam constituerunt, quod D. Io. Baptistæ dedicarunt, admoniti Zachariæ patris memoria, quod eo loci sæpe ad meditandum conuenerit. Sunt tamen qui scribant, Ioanni eleemosynario illud dicatum fuisse, qui Phoca imperante Patriarcha fuit Alexandrinus: ita cognominatus ob frequentes, quas pauperibus dabat eleemosynas.

Huic etiam domui vnus præficiebatur, Quare procedente tempore quidam præpositus loci nomine Gerardus cum socijs, crucem in nigro pallio candidam affixit, & eum assumpsit ritum, quo nunc degunt. Pari exemplo Agnes, quæ virginum cœnobio præerat, professa est: Rex postea per Pontifices Romanos & Patriarchos probata adeo breui coaluit, vt opes deinde maximas Principum liberalitate sint assecuti.

Raymũdus autem primus creatus est Magister [illegible] militiæ, qui in vniuersum ordinem obtineret imperium: censentur D. Augustini ordinis: dominicam orationem certo numero repetitam pro canonicis recitant horis.

[illegible] cum militam Deo optimo maximo & Ioanni [illegible] insigniter exercerent, demum Rhodũ [illegible] (vt testatur Platina) à Turcarum imperio [illegible] vindicarũt, quã Clemens V. illis attribuit: q [illegible] annus 1000. humanę salutis 308. Sunt, qui tradant eam insulam è Gotthofredo Regẽ vrbis Hierosolymæ primo concessam: plures tamen, quib. assentior, cũ Platinæ testimonio concordãt, post receptam ex hostibus, Insulam illuc se receperũt, dictiq; inde sunt Rhodianæ militiæ milites. Ibi cũ Turcis perpetuum bellum gerunt, atque ex proximo hostiliter infestant, sæpe & ipsi bello petiti oppugnatique acriter nostra præcipue, vt dixi supra memoria & ætate, cum eam male defensitasse notum sit, ita quòd nunc exulant.

Aduerte etiam, quia dicit Bal. tales esse incapaces feudi, vt in consi. suo 170. inci. ad euidentiam præmittendum est in 2. par.

Vlterius aduerte ad dictum Oldr. cõsi. suo 127. incipi. quoniam ad inuestigationem sapientiæ, Quòd Conuentus prædictorum militum est superior Magistro, & maiorem potestatem habet: vt constat ex statutis & ordinationibus regulæ per eum ibi positis, ex quibus in multis arguit maioritatem Conuentus, & ipsum Conuentum esse supra Magistrum seu superiorem Magistro. Videas eum, quia ibi amplè per eum de illi⁹ potestate disserit.

QVinta consi. Fuerũt & alij milites, qui Templarij dicebantur, & circiter annum Domini 1117. sub Pontifice Gelasio II. Hierosolymis initium sumpserunt: vt refert idem Polydorus in loco supra alleg. & Philip. Bergomen. in suo supplemen. Chronicarum, lib. 12. Hi, quia in parte Aedium templi habitabãt, Templariorum nomẽ inde habuerunt. Hi primum deuotionis gratia non longe è sepulchro domini habitãtes, Christianos peregrinos hospitio cum charitate suscipiebant, atque eos per sacra loca & templa armati ducebãt & comitabantur, vt omnem terram sanctam tuto inuiserent, & inde sine aduersariorum molestia reducebant. Fuerunt huius charitatis officij autores viri pietate insignes nouem num. quorũ Principes Hugonem, Paganum, & Gaufredũ de S. Alexandro extitisse ferunt. Vtebantur atque incedebant mantelis albis cum cruce rubea. Durauit hæ religio ferme 200. annos. & maximas facultates & oppida quã plurima vbiq; gentium suo tẽpore possedit. Veruntamen conuicti demũ impietatis, quod qui Hierosolymis agebãt ad Saracenos defecissent, essentq; in fœda vitia propter rerum abundantiam à Christianis comprehensi, tãquam infideles & hæretici, pontificatu Clementis V. exterminati sunt. Et etiam, qui apud Gallos stabãt, cum vbique ignominiose nimium vitam ducerent, à Philippo Francorum Rege Pontifice Roma. cõcedente. Quib. omnib. deletis, eorũ bona opulẽtissima, partim militib. Rhodianis, imo maior pars, partim nouis religionib. attributa & consignata sunt. Et istis Tẽplarijs Hierosolymitanis priuilegiũ concessum erat, Vt excõmunicati per suum Priorem, qui sacerdos erat, absoluerentur: vt in c. canonica. de senten. excom. extra.

SExta consid. Alij reperiuntur milites Theutonici, & eorum religio ex vtraque priorum mixta est, cum hospitio suscipiunt peregrè illuc profectos, & cum res exigit pro Christianitate & fide, armis certant. Initium fecit vir natione Theutonicus, qui post Hierosolymam receptam à Christianis vna cum pluribus suæ nationis ibi remanserat: Is vxorem & facultates habens motus suorum popularium (qui sepulchrum domini quotidie visitabāt) misericordia, qui neque linguam nouerant, neq; diuersorium inuenirēt, domum suam hospitalem illis communem fecit, ac inibi diuæ virginis sacellum adiunxit, cui postea turba magna fidelium, tam pro infirmis curandis & solicitandis, quàm pro tuenda fide dicauit: Vnde Deiparæ Mariæ virgi. milites sunt appellati. Tegūtur pallio albo cum nigra cruce, subtus & tunica nigra. Ex statuto nullus nisi Theutonicus illius militiæ esse potest, atque idem claris ortus sit natalibus, & cui proponatur ante receptionem, vt contra fidei hostes, & sacratissimæ crucis domini nostri paratus sit omni tempore dimicare. Item, barbam vnusquisq; nutriat, præter eos, qui sacris intendūt, & demum dominicam orationem pro canonicis horis tantum vsurpet.

Hæc fuit Theutonicæ militiæ origo, & est multum laudanda, cum eam Roma. Pontifi. postmodum approbarint.

Hi pòst Hierosolyma iterū amissa reuersi sunt in Germaniam, & terram Prusiam subegerunt, & occupauerunt. Et prius castellum ad Visulam fluuium construxerunt, & mox successu temporis oppidum frequens cultu apparet, Marienburgū vocant, caput atque sedes eorum, qui vniuersi ordinis funguntur magisterio. Abundant diuitijs: nec minor quā Regib. est illis potentia: Vnde nullus ambigere potest quantus & qualis honor & reuerentia eisdem exhiberi soleat.

SEptima consid. In Hispania sunt milites S. Iacobi sub regula Diui Augustini instituti, & sub Alexandro III. Pontifice Romano (qui ordinem eorum approbauit) initium cœperunt, quorum primus fuit Magister Petrus Ferdinandus.

OCtaua consid. Alios esse milites quos Calatranenses (à loco sic dictos) ponit ipse Polydorus in dict. suo libr. Istius militiæ fuit autor Rex Sanctius. In anno 1160. nigrum amictum cum cruce rubra portant. Sub ordine Cisterciensi profitentur. Et istiusmodi etiam sunt in Lusitania, quā Portugaliam vocamus, milites Iesu Christi, quos (teste Platina) Ioan. xx. sub Dionysio Rege anno Domini 1325. instituit, vt essent, qui ex officio Saracenorum insultibus Bethicam id temporis tenentibus resisterent: Crucem rubram affigunt pallio seu mantello. Huius ordinis est gubernator Abbas Alcohasiani monasterij, Cisterciensis congregationis, Vlysbonensis diœcesis, & conscribendi & exauctorandi milites habet potestatem.

NOna consid. Sunt etiam alteri apud Altariam oppidum in Regno Castellę milites, de quorum initio parum recitant scribentes. Iacobus, Rex Aragoniæ, duos etiam ordines militum circiter annum salutis 1212. ordinauit: quorum alteros sanctæ Mariæ de redemptione captiuorum, siue de mercede vocari voluit, quibus captiuos redimere onus incumberet. Palliantur albo cum nigra cruce. Alteros Montesiæ milites, rubra cruce munitos nuncupauit. Vtramque militiam Gregorius IX. sua autoritate approbauit. De his militibus etiam, & ordine eorum ponit Volaterranus in sua antropologia, lib. 21. de ordines militares. quem videas.

DEcima consider. Alij sunt milites particulares, qui habēt certum ordinem regularem intra eos vltra milites simplices: & isti in Francia dicuntur milites ordinis: quod aptè & accommodate fit, eò, quia militia potest dici ordo, cum milites laudabiliter & virtuosè viuere debeant. vt dicit Lucas de Penna in leg. his quidem. in 2. col. Cod. qui milit. poss. libr. 12. Et ideo merito dicuntur milites ordinis. Habent tamen inter eos aliquod signum particulare propter quod dicuntur habere dignitatem militarem particularem & specificam vltra alios, vt in Francia torquem auream, quod est signum militiæ, vt dicit text. in cap. ius militare. 1. distinct. Vbi dicit text. Quid ius militare est belli inferendi solennitas fœderis faciendique nexu signo dato egressio in hostem vel pugnæ commissio. Item signo dato receptio: item flagitij militaris disciplina, si locus deseratur: Item stipendiorum modus, dignitatum gradus, primorum honor, veluti cum corona vel torques donatur: & vt dicit Ioann. de Turrecrem. ibi. Illo iure militari habetur, in quo gradu siue dignitatis officio vnus alium præcedat, vt puta in quo gradu Comitem Dux, Marchio Marchionem, Dux Ducem: & vt dicit Princeps omnes excellit dignitate. Et qualiter differt vnus Comes ab alio Comite, & Dux à Duce, & Marchio à Marchione, & Princeps à Principe: dixi in 5. part. vbi etiam posui de illis militibus, & de ordine ipsorum, qui fuit institutus in Regno Franciæ per Ludouicum Regem XI. in honorem San. Michaelis Archang. certo militum numero decreto & ordinato. Inter quos Rex ipse est primus & caput, & cuilibet certorum millium librarum annuorum pro status augmentatione assignata regia pensione. Et isti milites de ordine regio vocantur portantes auream torquem, & D. Michaelis regium insigne aureum pendens, vt publice videri potest. Vnde secundum Budæum in suis annotatio. super l. vlt. ff. de senato. torques aurea militibus ob rem strenue gestam donari ab Impera-

pribus solebant. Vnde Torquati dicti. Torquati tamen hodie vocitari debent equites, qui vulgo Cochleati dicuntur, quos Rex noster gestamine suo regioque insigniuit. Nec potest aliquis vti hoc insigni ornamento, nisi cui Rex concesserit, in star Ionathæ, cui Antiochus dedit potestatem bi bere in auro, & esse in purpura, & fibulam auream ferre, Macchab. 11. & figurata est Gen. 41. Vbi Pharao, Rex Aegypti, in signum præmij, & fauendo Ioseph præposito suæ domus, insigne militiæ & di gnitatis, dedit ei torquem auream. Et Dan. 5. Vbi etiam per Regem Balthasar circundata est collo Danielis torques aurea, quod est signũ præmi- tiæ militaris in domo Principis. Cui adiunxit Christianissimus Rex imaginem diui Michaelis, cui nemo sit adiutor illius, nisi ipse Michael Princeps fidei Christianæ in locum synagogæ subrogatæ, vt dixi supra in tertia parte huius tractatus.

Et ideo, cum S. Michael sit signum & tanquam patronus & protector huius ordinis excellentissi. potest dicere Rex noster Christianissi. illud Dani. 10. Ecce Michael vnus de Principibus, primus ve nit in adiutorium meum: & eo. c. in fin. Nemo est adiutor me' in omnib. his, nisi Michael Princeps vester.

Quo autem ordine incedere & sedere debeãt prædicti milites, quomodo alios præcedere debeant, dixi supra: Sed tamen inter eos habent ordinationem de modo & ordine præcedendi quę est talis.

Item & pour oster toutes erreurs, doubtes, scrupules & difficultez qui porroient venir touchant à priorite & po- sterite des honeurs, estatz & degrez dentre lesditz Cheua- liers, compaignons & freres de l'ordre. Attenduque v- nyé & fraternelle amour ne doibt point auoir regard à telles choses. Nous volons & ordonons que tant en aller, venir, seoir en leglise, ou chapitre, à table, nõmer, parler, & escrire, & en tous aultres faictz & choses quelconques de ... regardans & touchans la situation en l'ordre present, les freres & compaignons dicelluy ayent & tien- nent maniere, lieu & ordre selon que auant ou apres iltz auront receu l'ordre de cheualerie. Et si plusieurs en y ... qui en vn mesme iour eussent estez faictz cheua- liers. Ordonnons que le plux ancien deulx ait premier lieu ... que dit est, & les aultres ensuyuant. Et quand à ... qui cy apres serõt mys à l'ordre par election du sou- uerain & desdidictz freres de l'ordre; ordonnons qu'ilz auront le lieu selon le temps qu'ilz seront entrez en l'or- dre. Et si plusieurs en y auoit d'vn mesme iour ilz l'auroõt selon leur eage comme dit est. Excepte, Empereurs, Roys, ... Ducz lesquelz pour la grandeur & haultesse de leurs di gnitez auront lieu en cest ordre selon le temps qu'ilz au- ront receu l'ordre de cheualerie sans en auoir autre regar ... noblesse de lignage, grandeur seigneuries, offices, e- ... richesses, ou puissances.

Philippus verò, dux Burgundiæ, in suo ducatu Burgundiæ, & in vrbe Diuionensi hunc ordinem militatem ordinauit. Et pro huiusmodi ordine instituendo, accepit signum velleris aurei pendulum cum torque aurea. Alij verò Principes habẽtes tales ordines alia & alia habent signa, quæ eis relinquo. Sed an quilibet Princeps in suo dominio & principatu hunc ordinem creare possit, nõ insisto.

Sed quicquid sit, Hi milites præferuntur cæteris militibus, qui sunt simplices, non existentes de huiusmodi ordine: & sic laudandi sunt ex plurib. præ cæteris nobilibus, cum vltra nobilitatem quo ad nos habeant illam dignitatem à Principe, & sunt aggregati consortio seu societati Principis: ita, quod liberum ad eum habent accessum, in negotijsque Regni pertractandis assistunt, & sunt de consilio secreto ipsius Principis. Et vt dicit Lucas de Penna in leg. vnica. Cod. de equestri dignitate, libr. 13. plus laudandus est, qui militiam à Rege suscipit, quàm is, qui recipit ab inferiori. Et istos videtur adaptare Purpuratus in leg. 1. colum. 11. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. Patritijs, sed non video eius bonam adaptationem.

VNdecima consi. Alij sunt milites simplices & communes, de quib. in iure loquitur & laudantur in pluribus, dummodo habeãt ea, de quibus in gl. in l. pe. ff. ex causis maiores. cui addo glo. in §. fi. in verbo. siquidem. in auth. de mandatis Principum.

Et ideo Cy. & Sal. post eum, in l. 1. C. de iur. & facti ignorantia. & post eos d. meus Ias. dicunt, quod milites nostri temporis non gaudent priuilegijs militum, Eò, quia non habent virtutes necessarias ad militiam: idem tenet Bar. in l. filiusfamilias. §. veteranus. ff. de procura. & in l. militib. C. de procuratoribus.

Quæ autem sint illa priuilegia militum, & vtrũ extendantur ad doctores, & clericos, qui sunt milites cœlestis militiæ, ponit Alex. in l. centurio. in prin. ff. de vul. & pup. substi. & forte ea ponã supra. & etiam priuilegia doct. in suo loco.

Militiæ huius summa laus est communi vtilitati intendere, vt dicit tex. in summa. 23. quæst. 1. Lucas de Penna in leg. vnica. in 2. volu. Vt armorum vsus: lib. 12. Instituta est enim propter duo, scilicet, propter iniuriam propulsandam, & vindictam inferendam. 23. q 1. c. 1. Est autem exercenda ea intentione, vt mali coerceantur, & boni sublimentur. 23. q. 1. c. apud. & c. se. Namque & plerique sancti patres ex militia laudem acquisierunt: Vt Propheta Dauid, qui militasse legitur. 1. Reg. 28. c. & Centurio, vt in c. noli. 23. q. 1. & de pluribus alijs, vt infra dicam suis locis: Ipsa quidem militia non culpatur, sed ita militandum est, quod nil vltra stipendia quæratur. c. militare, eadem causa & quæstione. & vide Luc. de Pen. in l. 1. in 1. col. Co. qui militare possunt vel non. & in dict. leg. vnica. Co. vt armorum vsus.

Miles enim procedens ad bellum, si occidat aliquem, non est reus homicidij, quia legitima superioris autoritate occidit. ca. miles. 23. q. 1. Militaris quippe est disciplinæ tenacissimũ vinculũ, in cuiꝰ sinu ac tutela serenus tranquillusq; beatæ pacis status acquiescit, vt ait Valer. lib. 2. c. 2. in prin. Disciplina siquidem militaris acriter retenta, principatum Italiæ Romano imperio peperit, multarum vrbium, magnorum Regnorum, validissimarum gentium Regimen largita est, fasces Pontici sinus patefecit, Alpium Taurique montis cõuulsa claustra tradidit, Ortusque & paruula Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen. hæc vbi supra. Et refert Luc. de Pen. in l. tam collatores, in 3. col. C. de re mili. lib. 12.

DVodecima consid. Duplex est militia secularis, scilicet equestris & pedestris. le. à caligato milite. in glo. Cod. de nuptijs. Et pedestres milites dicuntur, qui habent caligas de corio. Et equites qui in equites vadunt. & notatur l. non omnes. §. qui in pace. ff. de re milit. Inde Magister militum dicitur equitum & peditum Magister. l. 1. & 2. Co. de offi. præfe. præto. & l. 1. C. de offi. Magistri militum. Et vt dicit Tit. Liui. de bello Maced. lib. 3. Equestres milites dicuntur equi milites. Ita dicit Luc. de Pẽ. in d. l. 1. in 1. col. C. qui militare possunt vel non. Et isti simplices milites Equestres sunt in dignitate, i. ordine post clarissimos, vt est text. & ibi idem Lucas in l. vnica. C. de equestri dignitate, li. 12. & infra amplius dicturus. Ibi, ponam eos post constitutos in dignitate, & ex quibus laudari possunt & debent.

Equestria verò loca in theatro 14. gradibus cõcludebantur, qui & ipsi ordines dicuntur. Sæpe enim apud autores Suetonium, Iuuenalem, & cæteros de 14. ordinibus mentionem fieri inuenies, per quos equestria loca 14. graduum nomine inintelligi conueniet, vt dicit Vdal. Zasius in repeti. l. 2. §. post hunc. maxime. ff. de orig. iur. in verb. in equestri dignitate.

Et aduerte, quod secundum Budęum in suis annotationibus super leg. fi. ff. de senato. Dignitas equestris, quæ hodie à Regib. & Regum legatis, aut exercituum pręfectis donatur, decus est militiæ, & ius annulorum donare apud antiquos erat, id ferme, quod equitem facere dicimus. Et dicit idem Budæus in dicto loco, quod insigne militis Equestris erat olim annulus aureus, hodie verò calcar aureum, & hoc accipiendo militem pro illo, qui habet illam dignitatem, quod tamen in iure non reperitur, sed ꝓ milite simplici tã Equestri quàm pedestri.

DEcimatertia consid. Inter milites equestres sunt multæ dignitates. Quidam sunt in maiori dignitate. vt sunt Duces seu Principes militũ: & isti sunt in primo gradu, & apud nos vulgo dicitur Connestabilis, de quo supra dixi in 6. part. huius operis, in 7. in fin. & in 8. consid. Vbi posui de eius excellentia & dignitate, & quomodo habet primum locum post Principem, ita (vt ibidem dixi) videtur quod præcedere debet Cancellarium.

Et tales Duces sunt, qui præsunt exercitui, ducendo dicti, licet forte melius dicerentur gubernatores. arg. eius quod notatur in le. quemadmodum. nauis. ff. ad leg. Aqui. vt dicit Luc. de Pen. in l. tam collatores. in 2. col. C. de re mil. Et ibi dicit, quod tales Duces debent ordines instruere, tẽpora attendere, & tramites, per quos sit eundũ, mansiones, vt in proœ. fforum. §. 2. vt nihil ex illis illis relinquitur incognitum: His autem cessantibus exercitus, & populi corruunt. l. item quæritur. ff. locati. & Prouer. 11. Vbi non est gubernator, populus corruit, salus autem, vbi multa consilia. Hi ergo Duces, vt dicit, verius & vtilius pugnant. Vide Ouid. 13. Metamor.

Quippe manu fortes, nec sunt tibi marte secundi,
Concilijs cessere meis, tibi dextera bello
Vtilis ingenium est, quod eget moderamine nostro,
Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri est.
Tu pugnare potes: pugnandi tempora mecum
Elegit Atrides, tu tantum corpore prodes.
Nos animo, quantoq; ratem qui temperat anteit
Remigis officium, quanto dux milite maior:
Tantum ego te supero, nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu, vigor omnis in illis.

Et vt ibi dicit Luc. de Pen. Pro his & eorum salute, etiam honesta mors à militibus est appetenda.

Sed aduertendum est, quod quando creatur militis tribunus, scilicet primus qui dicitur Connestabilis, debet ei extensa manu dextra dari gladius aureus, & dicit: Accipe sanctũ gladium, in quo deijcies aduersarios populi mei. prout olim fiebat, vt habetur 2. Macchab. c. vlt. De officio huius militis reperiuntur scripta, tam in sacra script. iure Canonico, quam ciuili, & in dictis Historiographorum & Poëtarum: ex quibus multa ponit Luc. de Pen. in l. tribuni, C. de re mili. li. 12. Quæ quidẽ ad simplicium Iuristarum notitiam (cum multum faciant ad laudem militiæ, & illiꝰ dignitatis) hic inserere volui. Nam vt dicit secundum sacram script. debent milites ad pugnam præparare, instruere, & præcepta dare, vt formidolosi etiam corde pauidi, & plures alij ad pugnam inhabiles reuertantur ad domum: & ista habentur plenè Deut. 20. Ibi instruuntut Duces exercitus quid habeant agere ante conflictum belli.

Adde tamen vltra Lucam, quod debent exploratores mittere ad inuestigandum de viribus aduersariorum, & de dispositione ciuitatis, & terræ expugnandæ. sicut fecit Moy. pro terra Chanaan, qui misit 12. exploratores, vt habetur Num. 13. Similiter fecit Iosue, vt habetur Iosu. 2. & habetur 1. Regum. 26. ca. vbi Dauid misit exploratores contra Saul.

De iure verò ciuili plus in obseruanda disciplina,

sma,quàm in præcipienda eius cõsistit officium. odi. ff.de re mil.Debent autem parcissimè commeatũ dare, Equum militarẽ extra prouinciam siam duci non permittere. (Istud optime practicant Hispani,cum non permittunt,quod equi eorum qui sunt multũ agiles,nostris armigeris Gallicis vendantur.Ad opus priuatum , piscatum,venatum,militem non mittere (quod male obseruat Galli)cum sint plus dediti venationib. quàm exercitio rei militaris: sed milites in castris retinere,quoad exercitationem producere,claues portarum suscipere, vigilias interdum circuire, frumentationibus commilitum interesse, frumentum probare,mensorum fraudem coercere, delicta huiusmodi secundum suam autoritatem castigare, principijs frequenter interesse, querelas commilitonum audire,valetudinarios inspicere, vt ead.l. officium per totum. Et adde, quoniam etiam de iure ciui. officium eorum est exploratores mittere.

De iure vero Canonico debent Duces exercitus milites monere & instruere, vt parati sint ad laborem, in hostes etiam à dorso excurrere, & vt viros fortes condecet laborare, quatenus eorum opinio ex laboris qualitate amplius in Republica Deo auxiliante proficiat. Scultasq; , id est, exploratores mittere, quicquid hostes faciant indagare. Ita quod in aliquo reprehendi nequeunt,nec vtilitas Reipublicæ intelligatur. Iuxta monita Gregorij.23.q.8.c.vt pridem. Vtque omni timore & terrore deposito,contra inimicos sanctæ fidei, & Republicę,omnium religionum aduersarios, viriliter agere studeant,adijcientes: Quòd si quis eorum morietur pro fidei veritate, patriæ defensione,ac saluatione Christianorum,à Deo cœleste præmium consequetur,eadem quæstione. c. omnium. Debent quippe duces appetere bella non desiderio fundendi sanguinem,sed tantum causa dilatandæ Reipublicæ (in qua Deus colitur) affectare,eadem causa.q.4.c.si non ex fidei. Vt sic nomen Christi per subditas gentes fidei prædicatione vcunquaq; discurrat: Ibidem & forensib. bellis ... aduersarijs Catholicæ Ecclesię,pro Christiano populo vehementer obsistere, & Ecclesiasticæ spolia sicut decet bellatores domini fortiter ... re,ca.q.ca. sicut excellentiam. non cupiditate aut crudelitate bellare,sed pacis studio, vt mali coerceantur & boni sublimentur.ea.cau.q.1.ca. ... & hæc est summæ militiæ laus. Inter alia bona ... menta ,obedientiam Reipublicæ vtilitatibus ... re,quicquid sibi vtiliter imperatum fuerit ... temperare, eadem quæ. in summa. Hæç Lucas ... supra.

Secundum vero Poëtas, & Scriptores historiarum de hac materia plura inueniuntur. Nam secundum Salustium in Iugurtino de Metello , & ... no referentem, debent transuersis itineribus, castra mouere,iuxta ac si hostes adessent,vallo fossaque munire, vigilias crebras ponere, & eas ipsi vel per alios circuire in agmine: interdum in primis,modo in postremis,sæpe in medio adesse, ne quisquam ordinem egrediatur, sed cum ordinib. frequenter intercedere, quid hostes agant diligenter explorare.

Sed adde, quod hanc explorationem multum commendauit Vegetius de re militari,lib.3. ti. 26. dicens: Difficile vincitur qui verè potest de sui aduersarij copijs iudicare. Et Frontinus lib. 1. tit. 2. laudat Scip. Aphr. qui misit exploratores in castris aduersariorum ad scrutandum de eorum viribus, & de situatione castrorum: redeundo ad eundem Lucam. Vbi cum opus est cunctam militiam secum habere. ac vt formido, & fuga hostium latius crescat, diuersa castra agitare simul ac si nullo proposito omnia prouidere, apud omnes adesse, laudare, & increpare merentes. Item prelijs interesse: nam ob pudorem suæ præsentiæ augetur audacia pugnatoribus, non tamen se certamini faciliter ingerat. Nam in milite vnius sors est, in Imperatore, id est, in Duce exercitus, periculũ vniuersorum, dicit Egesippus de bello Iudaico,lib.sexto. Secundum Quintilianum in milite Mariano: debet tribunus milites continere, vt alij excubent armati, alij claustra portarum tueantur, alij vallo fossáque scutis innixi cingant exercitum , cibumque stantes capiant. Et , prout ait Petrus Blesenens. in quadam epistola: Nihil damnabilius est in milite quàm ocium, per quod vsus armorum dediscitur, nutritur pusillanimitas , vires fatiscunt, obrepit inertia, & ad immunditiæ actus animus occupatur. Item debent continere militiam castrensis disciplinæ, percipere seueritatem, Imperatore, vel Rege curis maioribus destricto delicta militum coercere, & peccata corrigere: ad ipsos confugiendum, coram ipsis querendum est. Ideo his milites parere lex iubet. vt ff. de re militari in pluribus locis: quia non solum militibus, sed etiam centurionib. Præpositi partem quandam Imperatoriæ obtinent potestatis, secũdum Quint. ibid. plenius in hoc Egesippus de bello Iudaico,lib.3. Singuli com missa sibi munera non deserere, instruere muros, manum legere bellatoriam: Ex quibus Iosephus Galilæam descendens, munire castella, instaurare propugnacula , validissimos quosque , & bello promptissimos adscire sibi impigrè curabat, Regiones latrocinijs defendere, quotidie in castro milites Romanæ militiæ more exercitare, diuidere ordines, distribuere quo facilius disciplina ab omnibus exigererur, ne quenquam lateret quæcunque munera propria deseruisset. Instruebat etiam vt agnoscerent excitationes turbarum , & reprehensiones , sequerentur ordines , aciem dirigerent , clipeos intexerent , vt murali vice , si forte vis hostium irrueret, sic se aduersum incursantes defensarent , subuenirent laborantibus, fessis compati. pericula aliorum in se transfun-

dere:nec ſolum belli artes inſtar Romanæ militiæ docere,ſed etiã ante bellũ, quæ amplius ante bellantes iuuarent denũciare, vt miles ſibi cibũ & arma portaret, vallo & foſſa ſe muniret,caſtriſq; ponendis præueniret hoſtẽ, obtemperare præceptis, furtis & rapinis abſtinere aſſueſceret,lucrum propriũ putaret ſi nihil diſpendij ruralib. cultoribus ingeratur.Quid enim diſtat ab hoſtib.qui ipſe hoſtium modo auferat, & tam ſocios quàm aduerſarios ſpoliat?plerunq; in bello valere bonam conſcientiã, eo, quod amplius de diuino auxilio præſumeret,qui ſe nulli affinem crimini recognoſceret. Hæc ille de Penna in loco vbi ſuprà, & de ſingulis omnibus infrà dicam.

Franciſcus etiam Patritius, in libro de inſtitutione Reipublicæ,lib.9.ti.2. ponit huiuſmodi officium Ducis exercitus ſecundum quod de iure ciuili ponitur in d.l.officium. Vbi etiam ponit,quomodo coercendi ſunt milites, ſcilicet, per multam pecuniariam,munerum interdictionem, militiæ mutationem, gradus deiectionem,ignominioſam miſſionem. l. deſertorem. ff. de re militari. & per capitis truncationem. leg.qui commeatus. §.arma. ff. de re militari. & l. omne delictum. ff.eod.

Miſſionum tamen triplex eſt cauſa,vt in l.milites. ff. de re militari, & duo ſunt genera, l.2. ff.de his qui notantur infamia.

Dicit etenim F. Patritius vbi ſupra, quod nihil rarius, aut difficilius optimo Duce exercitus, ſeu Imperatore inueniri poteſt: Ex quo Alexander Macedo admirabatur,quod Athenienſes ſingulis annis nouos Imperarores,ſeu Duces exercitus eligerent,cum ipſe in omni vita non niſi vnum Ducem bonum Parmeniona inueniſſet. Et cum de Homeri verſibus certamen eſſet, quiſnam omnium elegãtiſſim us haberetur, eum prętulit, qui de Agamemnone eſt: hic vtrunque fuit bonus, & Rex miles & acer. quaſi manus, & mens in Duce ſunt neceſſaria, conſilium, & robur, quæ duo in Parmenione præcipua extiterãt. Nam manu ſtrenuus, & prudentia præſtantiſſimus habitus eſt, quin etiam 70.ann.natus, iuuenis Ducis, & egregij militis munera ſæpe implebat, quem dicunt ſcriptores multa ſine Rege Alexandto proſpere egiſſe.

Et refert Ciceronem dicentem,in Imperatore, id eſt Duce exercitus, exiſtimari quatuor res ineſſe oportere:ſcientiam rei militaris, virtutem, autoritatem,& felicitatem,& deinde addit: Virtutis Imperatoriæ ſunt labor in negotijs, fortitudo in periculis,& induſtria in agendo, celeritas inconficiendo,conſilium in prouidendo, vbi multas virtutes Ducis exercitus, ſeu Imperatoris ponit, laudando eas.

Et huic Duci,Imperatori, ſeu gubernatori tenentur omnes obedire, quæ obedientia conſiſtit in reuerentia exhibẽda, in mandato ſuſcipiendo, & in iudicio ſubeundo. & quomodo ſit talis obe-diendum ponit amplè Bar.Cępola in tractatu de Imperatore militum eligẽdo. in verbo pro Imperatore, vbi ampliſſimè.

De huiuſmodi Duce, officio ipſius, & de… Ducum, vide Raphaelem Volaterranum in… commentarijs vrbanis,lib.30.c.4.cum ſeq. … multa præclara ponit,quæ hic non ſunt om… da. Inter alia enim enarrat,quod Ageſilaus… bat: oportere Ducem habere tria: Erga … inimicos audaciam, erga ſubditos beneuol… erga temporum opportunitates rationem.

Epaminondas videns pulchrum exercitum … ne Duce, video, inquit pulchram beſtiam … capite.

Philippus,ſolebat dicere ſe malle habere ex… citum ceruorum,cui præeſſet leo, quàm leon… cui præeſſet ceruus. Alia vero egregia dicta … cum videre poterit quiſque ibi.

DEcimaquarta conſid. Locumtenentes … in aliquo actu eis commiſſo haben… actus adminiſtrationem, vt in aliquo exerc… gendo pręcedunt omnes,& quoſcunq; alios … cipes in illo actu eiſdemq; debetur per om… lios quoſcunque (etiam ſi fuerint maiores) obe… dientia,quæ conſiſtit in reuerentia exhibenda, … mandato ſuſcipiendo, & in iudicio ſubeundo: & dicta reuerentia etiam conſiſtit in hoc vt aſſurga… tur ei,& detur ei primus locus in ſedendo, … & eundo, vt notat gl. notabilis in ſumma 93. d. … notatur per Goffredum in ſumma,in ti. de … & obed.in §.reuerentia debet. per illam glo. … vult,quod minori cui maior adminiſtratio … miſſa, debetur reuerẽtia & obedientia ab infer… iore. Et de his videre poteris Cæpolam Veron… in tracta. ſuo de imperato. militum eligendo. … verbo, pro imperatore. in 8. col. & ibi probat … eſſe verum per plura, etiam ſi alij ſint maiores au… toritatis, dignitatis, nobilitatis, ſcientiæ, … magis diuites, aut quomodocunque … Principem, qui eidem adminiſtrationem … De quibus omnib. ſuis locis dicemus, & … in 7.par.in 10.conſid.

DEcimaquinta conſide. ſi iſta, de diſputatione duorum capitaneorum Venetorum, qui … tendebant ſuper præeminentia illius ſtatus … ſeu generalis gubernatoris exercitus: in qua mate… ria Cæpola poſuit 46. conclu. in ſuo tract. de Im… peratore militum eligendo, in fi. quas in proce… ctu ſuæ materiæ optimè probat: & ne ſim … ſus, ſolum illas concluſiones referam.

PRima conclu. In imperatore, ſeu Duce … aut exercitus quinque requiſita ſunt, … ſcilicet, ſcientia rei militaris, virtus, authoritas & felicitas. Hæc ſingula probat in tract. in prin. … do arguit pro illo qui contendebat contra … ctum, & etiam pro imperatore electo. ver. pro im… peratore vero, &c.

Secunda conclu. Fides præſumitur ex dignita-te & bonis moribus. Iſtam comprobat Cæpola in ver. pro Imperatore. col. 6. ibi. Hæc autem fides. col. 6. illius verſic. vbi plura ad hoc allegat.

Tertia concluſ. Infidelitas præſumitur ex Ini-micitia & auaritia. Ex quo ſequitur correlatiuũ, quod ſine fide præſumitur inimicus, & auarus: probat. in d. ver. pro Imperatore. colum. ſexto, & item ex amicitia. & ibi: Item præſumitur infi-delitas.

Quarta. Quòd inimicus, vel auarus non eliga-tur in Principem, Ducem, ſeu gubernatorem mi-litiæ. probatur in loco præallegato.

Quinta. Scientia rei militaris cõſiſtit in cogni-tione itinerum, locorum, perſonarum, ingenio, eloquentia, & in cognitione omnium rerum ad ...iam militarem pertinentium, probatur ibi in ...ſcientia.

Sexta. Rei militaris ſcientia acquiritur per ſo-lertiam, vigilantiam, aſſiduitatem locorum, per doctrinam, & lectionem librorum de re militari, & per omnes reliquas partes virtutis rei militaris: De quibus ſatis probatur ibidem in d. verbo, ſcien-tia, & in verbo virtutis, & amplè in pluribus con-ſiderationibus ſequentibus.

Septima. In milite præſumi poteſt, & cognoſci ſcientia rei militaris ex ætate, tempore, natione, loco, præceptore. & experientia. De ſingulis decla-rat Cæpola ibi in verbo, ſcientia, & in verbo, na-tione.

Octaua. Partes virtutis rei militaris ſunt Sa-pientia in conſulẽdo, Conſilium in prouidendo, Induſtria in agitando, Celeritas in conficiendo, ſi-ue exequendo, Aſtutia ſiue Sagacitas in ſtratage-matibus, hoc eſt, aſtutijs rei militaris, Solertia, & vigilantia cum aſſiduitate, & patientia laborum, & ...etiam bona valetudo, magnanimitas, rerum ...endarum fortitudo, & contemptus periculo-rum. Fides etiam adiungi poteſt, ſed eam non par-tem virtutis, imo vt neceſſarium, & primum in ...pe tenet Cæpola: vt ait in prima conclu-ſione ſupra poſita, & ibi dixi in d. ver. pro impera-tore. Nam quanto magis valeret miles in cæte-ris, quæ in Imperatore neceſſaria dicuntur, tanto magis de eo dubitandum eſſet, ſi in ipſo fides non ...tur.

Nona. Potius eligatur prudentior, quàm for-tior. Ex quo ſequitur, quod in Duce exercitus, præponoranda eſt prudentia fortitudine, & ſic po-...andi debet prudentia, ſiue ſcientia, quam fortitudo, vt probatur clarè in d. tract. in verbo, ...tis.

Decima. Si quis eſt pulchrior & fortior, in du-ce in imperatore exercitus eligendus eſt. proba-...fra dicendis, & ibi per Cæpolam.

...ndecima. In virtute rei militaris continen-tur humanitas, modeſtia, clementia, ſuauitas, fa-...s, temperantia: cunctis in rebus innocentia, fides, liberalitas, atque iuſtitia.

Duodecima. Autoritas acquiritur propter vir-tutem, corporis formoſitatem, dignitatem, ho-norem, potentiam, diuitias, nobilitatem, felicita-tem, humanitatem, clementiam, & per cæteras rei militaris virtutes, præſertim ex rebus fœliciter geſtis. Iſta cõprobantur amplè in d. tract. in verbo, authoritatis, & dixi ſupra in prima, & infra in vn-decima partibus.

Tertiadecima. Quæ ex prædictis infertur in eli-gendo Duce, ſeu Imperatore exercitus, conſide-randa eſt in primis perſona quæ eligitur ſi poſſet eſſe Dux, vel Imperator exercitus. Secundo, Aetas illius. Tertiò, natio, ſiue origo. Quarto, nobilitas. Quinto, dignitas. Sexto, facultates, ſiue diuitiæ. Septimo, fides. Octauo, ſcientia rei militaris. No-no, virtus. Decimo, autoritas. Vndecimo, felicitas de quibus omnibus ex li. ibi Cę. & infra particula-riter dicetur.

Quartadecima. In eligendo aliquem ad hono-rem, ſiue munus perſonale decem ſunt conſide-randa, quæ ponit glo. rubricaria. C. quemadmo-dum ciuilia munera. lib. 10. & ibi Ioan. de Plat. de quibus in 1. par. in 44. cõſideratione dixi, ideo hîc non repeto.

Quintadecima concl. ſumitur ex dictis Hiero-nymi, quæ habentur in lib. Leuit. de quo c. licet. 8. q. 1. ſcil. qui præſtantior eſt ex omni populo, qui do-ctior, qui ſanctior, qui deniq; in omni virtute emi-nentior, ille ad Ducatum ſiue gubernationem e-ligatur exercitus, & ſatis probatur ex his quæ dicta ſunt de virtute & ſcientia.

Sextadecima. Non debet, nec poteſt de iure eli-gi in ducem exercitus, qui nõ ſit miles, nec debet, ſi eſt iunior, & ſi diu non militauerit. Et hoc pro-batur ex dictis Cæpolæ in dict. tractatu. in princi-pio. vbi dicit ſeniores, & antiquiores eſſe præpo-nendos.

Decimaſeptima. Si exercitus Imperator, ſeu Dux electus, vel conſtitutus eſt alijs fidelior, indi-ſtincte omnes militum Duces ſub eodem iure mi-litare tenentur. probat hanc concluſionem Cæ-pola amplè, in d. ver. incip. pro Imperatore, &c. & infra dicetur.

Decimaoctaua. Si electus eſt magis dignus, & ſufficiens, quam alij, licet fidelitate pares cenſeren-tur: ſine dubio perfecta eſſet electio, & poſſent de iure cogi ſub eius poteſtate militare, & manere, quamuis alij ſint eo nobiliores, & digniores. pro-batur hæc concluſio in d. ver. pro imperatore. in diſtinctione magna.

Decimanona. Item, ſi Imperator, ſeu Dux, & cæteri militum Duces, ſunt pares fide, virtute, præſtantia, & ſic ſunt æquè ſufficientes ad regen-dum exercitum, non poſſunt duces armorum de iure denegare ei ſubeſſe, licet ſint eo ſeniores, & aliàs nobiliores, & digniores: Quæ concluſio eſt veriſſima, & neceſſaria, & probatur in d. ver. pro

impera-

imperatore,in tertio casu principali distinctionis magnæ.

Vigesima. Quando est dubium quis sit melior; & præstantior,potest Princeps gratificare cui vult in proponẽdo vnum alteri, & alius cogitur ei subesse de iure:& ista probatur in d.versi. pro Imperatore,in quarto casu distinctionis prædictæ.

Vigesimaprima.Si exercitus Dux electus,est dignus,& sufficiens illi gubernationi,& ducatui,& si alius esset eo dignior, & magis sufficiens satis est, quia cogitur ei de iure subesse, etiã si aliàs dignior dici possit.

Vigesimasecunda. Princeps non tenetur eligere de iure gentibus seu militibus suis Imperatorem,seu Ducem exercitus seniorem,nobiliorem, digniorem,ditiorem,ac pręstantiorem,modò dignum,& sufficientem eligat,probatur in d.ver. in dicta distinctione.

Vigesimatertia. In dubio potius eligi debet ille,qui est de ciuitate, vel prouincia, vel Regno Principis,quam alienigena, nisi aliter se haberet consuetudo, vel statutum loci Principis. probantur ista in d.tractatu.in ver.propter nationem, in fine.

Vigesimaquarta. Non debet Imperator eligi, nisi qui assiduè militauerit, & præponendus est in electione,qui diutius militauerit,& maiora stipendia meruerit: vt ibidem in ver. dignitatis ratione comprobatum est.

Vigesimaquinta.Etiam nati ex damnato coitu possunt eligi,& creari Duces, & Imperatores exercituum, dũmodo sint virtute præstantes, probatur.vbi supra.ver.pro Imperatore,col.10.ibi:vnde dicitur.

Vigesima sexta conclusio. Electus vel creatus Imperator, vel Dux exercitus in dubio præsumitur dignus,& sufficiens, pro quo faciunt infra dicenda.in 43. concl.

Vigesimaseptima. Non detrahitur honori alterius si ipse subijciatur Imperatori siue gubernatori generali exercitus:digno inquam,& sufficienti,licet ipse alias esset senior,nobilior, dignior,atque præstantior.

Vigesimaoctaua. Si electus in Imperatorẽ seu Ducem exercitus per Principem, non est præstantior,& dignior alijs, detrimentum, & dedecus est Principis eligentis, seu constituentis, non autem alterius sub eo militantis,vt constat in d.versi. pro Imperatore.in distinctione.

Vigesimanona.A Principe,seu populo,vel senatu non à militibus Imperator eligi, & ab ipso constitui solet,& debet,vt per dictum Cæpolam. in d. ver.pro Imperatore,in prin.

Trigesima.Imperatori seu Duci belli non benè nec legitimè constituto, non est obediendum, vt habetur.ibi supra.

Trigesimaprima. Quando duo, vel plures Duces,seu Capitanei exercitus electi,sunt pares in vocibus,seu suffragijs,in dubio præferri debet ... fidelior.dictum est supra.

Trigesimasecunda. Si electi sunt pares fidelitate,præferri debet qui est alijs virtute præstantior ... ver.virtutes.& ver.pro Imperatore in d. tract. Cæpolæ.

Trigesimatertia. Si electi sunt pares virtute, præferri debet dignior honore: vt si est vnus Dux, Comes,vel Marchio,alter non.argumento l. ... quo tempestiuum.ff.ad Treb.probatur in l. ... amplioris honoris inferiori. ff. de fide instru... batur.& supra in 5.par.

Trigesimaquarta. Quando Imperatores ... pares virtute ac dignitate, senior debet antepo... licet alter sit nobilior,quia senior in dubio præferri debet,etiãsi sit minus nobilis.d.l.si.de fid.instr. vbi arguendo ab ordine literæ, ꝙ fieri potest, ... tur præferre seniorem maiori in dignitate, ... nore. Faciunt adhoc dicta Cæpo.in d.tract.in principio, vbi posui priuilegia antiquitatis, & ... per eundem in hac sua conclusione. & ... in 11.par. Vbi posui de antiquitate, & senectute.

Trigesimaquinta.Duobus electis Ducib. ... virtute ac nobilitate paribus præponi debet senior iuniori. Cæpola ibi, & in principio ... tracta.

Trigesimasexta. In præferendo vnum alteri in actu militari,primo inspiciatur fides,secũdo scientia rei militaris,tertio virtus siue præstantia,quarto authoritas, quinto fidelitas, sexto dignitas & honor,septimo ætas,& tempus,octauo nobilitas, nono natio siue origo,decimo diuitiæ,adde ... ta,quæ infra dicam, ex quibus laudantur milites. & quæ dicta sunt supra in 3. & 13. conclusionibus cum seq.

Trigesimaseptima.Si Imperator eligatur indignus, fit iniuria toti exercitui, nedũ vni militi ... Duci,vt probat Cæpola in d.ver. pro Imperatore. in sexto casu principali distinctionis magnæ, in principio.

Trigesimaoctaua. Si electus Dux belli non est sufficiens neque dignus, licet alij reperiantur digni, & sufficientes, si tamen facta est electio per principem ex certa scientia, alij non possunt obedientiam denegare ratione personæ indignæ vel sufficientis:quia reputabitur dignus,& sufficiens. Vide supra in 20.conclus.& in d. ver. pro Imperatore.& infra in 40.conclu.

Trigesimanona. Imperator belli creatus præsumitur scire gubernare exercitum. ... ctum est suprà in 23.conclu.

Quadragesima. Si Princeps eligit vnũ Ducem Belli ignorans de sua sufficientia,& dign... potest vnus Dux militiæ recusare venire, vel ei subesse, donec Principi hoc significauerit. Facit pro hoc c.si quando,cum ibi notatis,de rescriptis. extra. & ibi per Zabarellam, Vbi ponit de iudice delegato, vel executore, qui iubetur per Principem, quod exequ-

equatur. Nam si habet conscientiam læsam, de-
je supersedere, & rescribere Principi opinionem
... & expectare prius secundum iussionem, an-
nquam aliud faciat: Vt de hoc est gl. in verbo, nun
tians in §. si tibi. in auth. de manda. Princi. in prin.
col. 3. & plures alias remissiones ad hoc allegat Cæ-
po. in d. tract. in hac conclu.

Quadragesimaprima. Si Princeps videt ducem
sui exercitus non esse sufficientem, neque militib. gratum, debet si potest caute mutare.

Quadragesimasecunda. Caueat Princeps, ne e-
ligat indignum & insufficientē Ducem, & minus gratum militibus suis. Facit quod dicit ibi Cæpo-
la in ... art. de diuitijs.

Quadragesimatertia. Si Princeps vult omnino
... ex causa (forte fidei) vnum Ducem consti-
tuere, qui non videatur dignus neque gratus alijs,
... non eligat, nisi cum consensu, & voluntate
aliorum: Sicut fecit (vt ait Cæpola) excelsum Du-
cale dominium Venetorum, Quando constituit
magnificum Gentilem Leonisam totius exerci-
tus sui gubernatorem generalem, de quo ibi erat
quæstio, & pro quo Cæpola fecit prædictum tract.

Quadragesimaquarta. Si data notitia Principi
de maiori alicuius dignitate, aut præstantia, vult
omnino, quod electus sit Dux exercitus, quilibet
ei subesse tenetur, nisi iuste timeret pro se, & mili-
tibus suis. Istam conclusionem probat Cæpola v-
bi supra. versi. circa hanc. in sexto casu principali
distinctionis magnæ.

Quadragesimaquinta. Aduertat quis, ne pro-
curet incautè electum, vel creatum Ducem non
admitti, ne sub eo fortassis postea inimico clan-
destino militare cogatur, vt ait idem Cæpola in
dicto sexto casu principali in fine.

Quadragesimasexta & vltima conclusio. Cau-
tus sit quilibet miles, vel Dux siue Princeps armo-
rum, Vt quando concluditur cum gentibus suis,
faciat sua capitula clara, ne incidat in prædictas du
bitationes. Hæ sunt conclusiones quas dictus Cæ-
pola ex prædicto suo tractatu illum recapitulan-
do extraxit, quæ sunt multum vtiles & singulares
Principi vel Duci exercitus.

Decimasexta consid. Post locumtenen. gene-
ralem, seu gubernatorem, aut Ducem belli
apud nos Admiralus præferri videtur, qui habet,
& dicitur habere maximam dignitatem post Co-
nestabilē, præcipuè in mari cui præest. Et isti Ad-
mirali antiquitus apud Romanos non leguntur
fuisse creati, sed solùm tempore Constantini, ere-
cti sunt isti Admirali magistratus: vt inquit Petrus
Cothereau in suo schedulari magistratuum ciui-
lium, titulo de præsidibus prouinciarum, &c. Pur-
pur. in l. 1. colum. 30. in nono exemplo. ff. de offi-
cio eius cui mandata, &c. dicit, Quod hic Admira-
lus comparari potest comiti rei militaris, qui mit-
titur extra mare, ex quo habet iurisdictionem sibi
mandatam in prouincia sibi decreta, quę est in his quæ eueniũt in mari, & talis dicitur illustris: cum vt ait tex. in l. 1. C. de comitibus rei militaris, lib. 12. ex reuerentia altissimarum dignitatum, subiugantur, vt his locum præstent, qui proconsulatus insignibus adornantur. Et non comprehenditur in statuto prohibēte ne rector prouinciæ, aut aliquis officialis quid capiat.

Antiquitus in Gallia erant tres: Vnus in Aquitania, alius in Britãnia, & alius generalis in Francia: Sed hodie hæc tria officia habet illustris dominus Philippus Chabor dictus de Briõ, gubernator & locumtenens Regis generalis in Burgũdia, pro Christianissimo Rege nostro Francisco. Et iste Admiralus habet iurisdictionem apud nos quæ exercetur in Palatio Parisiensi in mensa marmorea.

Decimaseptima consid. Post hunc Ducem exercitus, & Admiralum, sunt alij quatuor sub eo, qui olim dicebantur magistri militum, loco quorum hodie apud nos sunt quatuor Marescalli in Francia, qui etiam tales sunt tribuni, & Duces Belli etiam dici possunt, vt dicit Luc. de Pen. in l. tribuni. C. de re militari. lib. 12. Hi enim, vt dicit, præerant Equitibus & secundum locum à Regibus obtinebant, l. 2. §. in initio. ff. de origine iuris, Et isti quatuor fuerunt ordinati, & instituti instar quatuor magistrorum militum, qui erant Romę, vt habetur in l. 2. §. sancimus. C. de officio magistri militum.

Marescallus enim est nomē officij eius, qui parte aliqua bellicis reb. præest, vt dicit Gagu. in suis chron. lib. 7. de quorum origine, institutione, officio, & potestate est tex. in d. l. 2. §. post deinde. ver. populo deinde aucto. ff. de ori. iur. & in l. milites. C. de offi. magistri militum.

Et sic, sicut olim in Romano Imperio fuerunt quatuor principales magistri militum. d. l. 2. §. sancimus. Sic etiam in Regno Franciæ sunt quatuor Marescalli, & fuerunt simul cum dictatorib. quorum loco sunt hodie præfecti prætorio. d. §. post deinde, & in Francia præsidentes, & magistri in Parlamento. Nam præfecti prætorio, id est, magistri in Parlamento, & magistri militum, non modicam inter se habent connexitatem, quæ apparet ex l. 1. loquens de præfectis prætorio. & leg. secunda. loquens de magistris militum, sub eod. tit. positis. C. de offi. præfecti prætorio Africæ, Et Rex expressè eos iungit in l. 1. ff. eo. titu. imò respectiuè sunt æquales, & origine, & potestate in his, quę eorum incumbunt officijs. & facit rub. C. de præfectis prætorio siue vrbis, & magistris militum in dignitatib. exequendis. & ibi Luc. de Pen. lib. 12. vbi ponit aliquam disparitatem.

Sed, ex supra deductis in quarta parte, vbi posui de Cancellario, dixi esse differentiam inter præfectum prætorio simpliciter (qui dicitur Cancellarius, & pro certo est maior magistris militum, & est æqualis Conestabili, quam est supra magistros militum,

militum,id eſt,Mareſcallos) & præfectum prætorio cum adiectione loci,puta Pariſienſis, Tholozæ,Burdegalen.Diuionen,&c.Qui tales(vt credendum eſt) adæquantur magiſtris militum,& magiſtri militum illis. Et tales magiſtri militum nõ ſubijciuntur talib.præfectis prætorio cum ad lectione, ſcilicet præſidentibus Parlamentorum. Hinc videmus, quod in ſignum huius, & memoriam ſub eodem tecto præſidentes in Parlamento,& Mareſcalli, qui ſunt ſub Coneſtabili in Palatio Pariſienſi Curias tenent diuerſas, vicinas tamen & contiguas,ſcilicet, præſidentes,& de Parlamento in magna Camera auditorij,& Mareſcalli in magna Aula eiuſdẽ Palatij ſuper tabula marmorea in alto capite dictæ Aulæ ſita, ſolum de actionibus & quæſtionib.bellicis cognoſcentes,ſupra quos Dictatores nunquam fuerunt pares in poteſtate exiſtentes. Niſi quis equitum magiſter pro neceſſitate temporis,aut gratiæ cauſa, voluntariè dictatori ſe ſubiecerit.l. eſt receptũ. ff. de iuriſd.omn.iud.vt Romæ ſemel contigit, quod Minutius Equitum magiſter, ſeu Mareſcallus Fabio dictatori pro ſubſidio ei impenſo gratificauit, de quo Val.lib.5.ti.de gratitudine. Aliter enim & alias Mareſcalli præſidentib. & præfectis prætorio locorum æquales ſemper fuerunt.

Tales etiam Mareſcalli habent Iudices, qui dicuntur prępoſiti Mareſcallorum vulgari eloquio, qui crimina belligerorũ coercent, à quib.non appellantur ad curias Parlamentales: Et ſi ab eis appellaretur, appellatio eſſet deuoluenda coram Mareſcallis in Palatio Pariſienſi,ſuper tabula marmorea,& non in curia Parlamentea.

Et dicit G.Bened.in ſua rep. c. Ray. in verbo,& vxorem nomine Adelaſiam. nu. 53. de teſtamentis,quòd tales Mareſcalli nõ ſubijciuntur Quæſtoris,ſeu Cancellarij iudicio,nec præfecto prætorio, ſecundum Caſſiodorum, ſi pares Franciæ non eſſent præſentes: ſed ſolum Regem habẽt vltorem. l.fin.C.vbi ſenato. vel clariſſimi.vel eum,cui Rex ipſe commiſerit:vt ibi tex.& in l.1.C. de offic. magiſtri militum. Sed non credo, quod iſtud ſit verum quo ad cancellariã; per ea quæ dicta ſunt ſupra de cancellario, & eius autoritate, dignitate, præeminentia, & excellentia.

Et etiam iſti Mareſcalli ſecundum Budæum in ſuis annotationibus ſuper l.poſteriore, de ori.iur. ff. forte hodie dici poſſunt tribuni militum, aut certè præfecti militum.

Et aduerte, Quod præfectus vrbis, & præfectus prætorio,& magiſter equitum,& peditum,ſunt in pari gradu dignitatis,& pręcedit,qui primo fuit dignitatem adeptus.l.1.& 2.C.de præfectis pretorio, ſiue Vrbis,& magiſtris militum exequendis, vt dicit Io. de Plat. in l. fin. ibi: quia dignitas eſt. C. de decurio. lib. 10. &, vt dicit contra Speculatorem, tales magiſtri militum ſunt illuſtres. l. 1. & 2. C. de offic.magiſtri mil.& l. 2. C. de comitib.rei m[...]ris,lib.12.

DEcimaoctaua conſid. Poſt iſtos Mareſcalcos ſeu Mareſcallos, ſunt Capitanei, qui d[...]tur quandoque Tribuni.quando,ſcilicet p[...] mille hominibus: quandoq; Centurio[...] centum militibus præfecti, ſicut erat ille[...] in Euangelio Matth.8. & Luc.7. Alij quinq[...]narij, qui præſunt quinquaginta militib[...] Decani,qui decem.

Et iſte ſtatus habuit originẽ ex Moyſe c[...] Ietronis cognati ſeu ſoceri, vt habetur Exo[...] Cum dicit. Prouideas de omni plebe viros [...]tes,& timentes Deum,in quib.ſit veritas, & q[...]derint auaritiam, & conſtitue ex eis Tribunos centuriones, & quinquagenarios,& decanos,q[...] iudicent populũ omni tempore. Fuit etenim [...]do caſtrenſis(autore Liuio lib.octauo, [...]dita) vt miles centurionis, centurio tribuni[...]bunus legati,legatus conſulis, magiſter [...] dictatoris,pareret imperio.

Hi etiam capitanei dicuntur comites rei mi[...]taris.Luc.de Pen.in l.C. de comitib. rei milita[...] lib.12.adornatur tamen inſignib. proconſula[...] eſt,gubernatoris patriæ,d.l.1.imo ducibus, ſeu a[...]miniſtratorib.prouinciarum adæquantur, q[...]do illuc mittuntur pro defenſione patriæ.l. 2.C. eod.& dicit Luc.de Pen. in d. l. 1. cum venerint ad conſiſtorium,aſſurgendũ eſt eis, & præſtari eis debet locus,& dicit Io.de Plat. in d.l.1. quod tales capitanei guerrarum,qui mittũtur extra patr[...] pares proconſulibus in dignitate: Imo videtur,q[...] ſint maiores,cum proconſules ſint tantum ſpecta[...]biles.l.1. C.de comitib. conſiſtorianis, nota[...] rub.ff.de offi.proconſulis.Purp. in l. 1. nu.25[...] ad nu. 256. ff.de offi.eius cui mand.eſt iuriſd. vide[...]tur intelligere d.l.1. de illo capitaneo qui mittitur vltra mare,& qui habet iuriſdictionem, & [...]tur ille tantũ,qui apud nos dicitur Admiral[...], de quo ante dixi, eodem teſte,vt alij capitanei guerræ ſunt tantum ſpectabiles, & ibi vide differentiam inter capitaneos guerræ & ciuitatum.

Et iſtorum plures ſunt ordines: Quidam ſunt in primo, quidam in ſecundo, quidam in tertio,& ſic de ſingulis,Et ſedent inter eos ſecũdum eorum ordines, vt dicit Iacob. Rebuffi. in d.l.1. C.de comitib. rei militaris.

DEcimanona conſider. Habemus & alios milites apud nos, qui dicuntur centum [...]les, & ducenti baliſtarij, ſeu velites, ſagittarii, aut rorarij, vulgo dicti *archiers*: ſed ſunt Equites, qui quidem ſunt domeſtici,cuſtodes, & protectores perſonæ Regis noſtri, & iſti ſunt honorati, Ita, quod poſtquã ſalutauerint vicarios Principis poſſunt eos oſculari.l.1.C.de domeſticis, & protecto. lib. 12. Et habent primiceriũ, qui eſt eiuſdem dignitatis cuius ſunt Duces, vt eſt text. in leg. primicerius. C. eod. Et qui ſub primiçerio ſunt

inter

inter clarissimos collocãtur.d.l.primicerius. vide etiam in 6.par.in 11.consid.

VIgesima consid. Post hos supradictos Capitaneos sunt alij milites habentes dignitatem, qui etiam ab alijs militibus sunt honorandi, qui dicuntur in vulgari nostro *les porteurs Denseignes, ... dons.* Et isti in iure vocantur Primipilarij, & sunt hi qui primum vexillum portant ante regem, vt per Luc.de Pen.in rub.C. de Primipilo. li. ... hi habebant pecuniæ,& stipendiorum ... orum militum administrationem. vt per eundem Luc.de Pen.in l.vtilitas. C.eod. Et isti officio ... guntur, proprie ille qui portat vexillum in societate centum nobilium, seu militum regit (qui ... tur apud nos) *les centz gentilz hommes du ...*

Alij vero, qui sunt in alijs societatibus militiæ, ... tur præpositi laborum, qui clarissimi sunt, & ... digni tali immunitate, quali gaudent q circa ... Principis committuntur. l.1.C.de præpositis ... borum. libro duodecimo. Et vt dicit Luc. de Pen. in rubrica, quod legitur in primo libro tripartitæ historiæ, Quod Constantinus in somno signum Crucis vidit in Cœlo, & Angelos astantes & dicentes Constantino: In hoc signo vinces. ... signum Crucis ante se præferri fecit in ... & in signum, vel vexillum Crucis transformari fecit signum victoriale, quod vocabatur laborum, quodque ante ipsum consueuerat in acie ... ferri: &, vt dicit tale fortè est flamma Regis Francorum. Signum autem imperij Romani, etiam ante Cæsarem est Aquila, vt patet ex Valerio, libro sexto. cap.1. ibi, libidinosi. lib. 1. cap. de pro... ibi, nõ sinit nos, & quare dixi suprà in quin...

VIgesimaprima consid. Etiam in exercitu sunt alij habentes officium vltra militiam, vt sunt Marescalli hospitiorum, qui in iure dicuntur Epidimetici: ab Epi, quod est supra, & metis, id est me... seu militibus in terminis castrorum existentibus. Quia si supra milites demetiantur, id est, di... diuersa assignent hospitia secundum glo. in rub. C. de metatis, & epidimeticis, lib. 12. vbi & in ... Ioan. de Plat. vocat eos Marescallos. Et hi epidimetici secundum glo. in l.2.C.eo. ti. habent ... sub se, quos lingua nostra Forrerios appellamus, qui cum proficiscitur Principis exercitus, vel cum Princeps hospitatur in aliqua ciuitate, vrbe, vel oppido, mẽsurant hospitia militibus assignanda. De quibus habetur in rub. C. de mensoribus.lib.12. Et hi Forrerij metati dicuntur à me... id est hospitijs. vt in l. omnes. C. eod. tit. & est proprie metari, id est, diuidere castra, vel mutare, ... ponere secundum Hugutio. quia in certas me... constituebant, & fossis circundabant, l. ... C. de epis. & cler.

Metator autem est, qui locum præparat aduentui potestatis, dictus quia castra designat, à metiendo secundum Papiam, vt dicit Luc. de Pen. in rubr.C. de metatis & epidimeticis.li.12. Vbi dicit, quod in Regno assignare hospitia singulis tempore exercitus pertinet ad Marescallos, quibus generaliter pertinet cura exercitus, ordinare castra, & facere explanare vias, & pontes construi, vt exercitus transeat salubriter, & habiliter, id est, aptè, constituere custodias: Primo pro Regis persona, secũdo pro toto regno. Plura etiam ad ipsum pertinent quæ olim tribunus agebat. Et ideo habet aliquam præeminentiam, & excellentiam vltra simplices milites, ex quo inter milites est honorandus.

Cauere tamen debet, ne, postquam suã manũ scripserit super hospitis domum, nomẽ illius militis, cui talis domus est pro hospitio assignatã, illud nomen postea deleat, aut variet: quia alias incideret in falsum & instar falsi teneretur. l. 1. cum sua gl. C. eo. ti.

Et etiamsi alicui assignatum fuerit hospitium, & in illo posuit aliquod signum, forte scutũ suum seu nomen, vt solent facere milites, & aliquis illud signum substulerit, quod tãquam falsarius puniri debet. Ita ipse Luc. de Pen. in d. l.1. & Ioan. Surgetes in suo libello (qui Enchiridion militaris disciplinæ dicitur) in 1. part. & aliqua dixi in commentarijs nostris super consuetud. duca. Burg. in ti. des iustices. in §. le droictz de indire. in glo.1. Et de istis marescallis hospitiorum ponit etiam Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu.54. de testam.

VIgesimasecunda consid. Adhuc vltra simplices milites, habemus castrensarios in iure, qui habent curam castrorum, id est, tentoriorum, quæ sunt in castris, dicũtur atrienses serui, qui custodiunt atrium. ff. de verb. sig. l. in lege Censoria, vel qui lauant atria. vt no. ff. de vsuf. l. sed & si quid. §.1. vel castrensiani, qui faciebant tentoria, in quibus Princeps morabatur in castris gloss. rubricæ. C. de castrensianis. lib.12. ita Luc. de Pen. in rub. illius tit.

Isti etiam apud nos dicuntur Capitanei, seu Castellani, & tales sunt tantum clarissimi, & non spectabiles, vt dicit Purp. in l. 1. colum. 30. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio. de quibus in l. liminarchæ. ff. de ser. fug. & ibi Budæus. & in l. 1. C. de fundis limitrophis. & ibi. Alexan. lib. 11. & in l. munerum. ff. de muneribus & honoribus. Et limitanei dicti, qui stabant, limites suos tantum tuentes. Et isti solum inuasiones, & ingressus hostium per loca eis disposita, impediebant. De quibus memoratur Pet. Cothereau in suo schedulari magistratuum ciuilium tit. de magistris militum. Vbi etiã ponit de alijs militibus, qui dicuntur comitatenses, & præsentiales, qui inter milites simplices videntur habere aliquam præeminentiam, ex quo habent administrationem.

VIgesimatertia consid. sit de militibus præsentalibus, qui in comitatu sacro militare deputati erant, & præsentiæ Imperatoriæ obsequiosi erant, vt ad mandatum Principis mitterentur, vnde præsentes milites, vel præsentales seu præsentiales, erant Imperatoris diuinæ præsentiæ obsequentes: qui regulariter stabant in vrbe Constantinopolitana, vbi florentissimum Palatium, & Imperatoria sedes erat, & ibi hi milites morabantur nisi à Principe transmitterentur, vide text. in l. nemo milites. C. de re mil. lib. 12. De quibus præsentalibus scribitur in l. fi. ibi, sed & de præsentalibus & orientalib. & alijs agminib. segregatos. C. de officio magistri mil. Vnde isti nõ tantum bellis erant dicati, sed Imperatoriæ maiestati erant in armis obsequiosi. Vnde dicatissimi, hoc est, dedicatissimi, & sacrati milites isti præsentales dicebantur, vt in l. final. in principio. C. de re militari. isti libr. 12. præsentiales milites spectabilib. ducibus committebantur, vt dixi suprà in 11. consid. 6. par. Vbi de protectoribus & domesticis scripsi, quos adaptaui centum nobilibus, & ducentis balistarijs Christianissimi Regis Francorum. Et si ad comitatum alicuius magistri cum aliquibus præsentialibus militibus mandato principis transmissi essent, ipsi Duces eorum erant subditi præceptionibus & iussionibus magistri equitum, quantum ad dispositionem agendi belli, vt in l. fi. in fi. C. de re militari, lib. 12. Sed quãtum ad iurisdictionem, nec ipse, nec milites sui pręsentiales erant iustitiabiles magistri militum, sed milites præsentiales suis Ducibus parebant: à quibus magister officiorum appellabatur, vt prædicta l. fi. & de tali appellatione magister officiorum (qui dicitur apud nos magnus magister) vna cum quæstore iudicabat l. si quando. C. de appel. Et isti milites videntur debere preferri alijs simplicibus militibus sub alijs capitaneis ordinarijs militantibus, vt de eis satis ample Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuum ciuilium. ti. de magistris militum.

VIgesimaquarta consid. Inter milites sunt aliqui qui habent certa officia, seu certas administrationes, ex quibus alij præsunt. Cum qui pręest aliquibus dicitur talis habere dignitatem, vt dicit Bal. in cap. 1. §. cæteri. in fi. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, & tales sunt præferendi cæteris, vt dixi, vt sunt circitores, qui in militia noctu castra circumibant, qui à capitaneis eligebantur. Et vt dicit Pyrrhus in tractatu de militaribus officijs factus est militiæ gradus. Et in vrbe Romana erant qui circumibant: & ibant ad extinguenda aut cauenda incẽdia, vt secundæ quędam excubiæ, quos sibuigiles appellamus. Et isti possent comparari præfecto vigilum, vel, vt ait idem Pyrrhus in pandectis de institoria actione. Circitores sunt, q res venales proponentes vrbem circumeunt, vt de hoc est text. in l. quamcunq;. ff. de institoria actione. vbi etiam dicit, quod sunt Medici, qui circumeunt ciuitates curando infirmos. l. siduas. §. [illegible] excusa. tuto. de pluribus alijs vide Pyrrhum [illegible] cet non fiat multum in vsu apud nos, nisi [illegible] quibus hic ante dictum est, vt de metat[illegible] meticis, & stratoribus.

Si quis vero sit curiosus indagare plures [illegible] magistratuum, munerum, aut officiorum [illegible] rium, videat R. Volaterrą. in suis commen[illegible] lib. 19. in c. de magistratibus Græcorum & [illegible] norum. ex pluribus tamen pauca refer[illegible] facientia sufficiat.

Magnus Dux classis imperatoriæ, hoc [illegible] citus præerat, cui magnus drungarius par[illegible] Admiralus & protocomes, hoc est, qui [illegible] bus imperatorijs præerat, cæterique [illegible] tores.

Magnus domesticus post Cæsarem erat, [illegible] tam ante Imperatorem ferebat, quo honor[illegible] ctus est Catacumzenus apud Andronicum [illegible] niorem.

Magnus Conestallus caput erat [illegible] Francorum.

Scuterius fert scutum ante Imperatorem [illegible] cunq; proficiscatur, & præcedit.

Acolytus verò sequitur Imperatorem quoc[illegible] que ierit.

Admiralus præest classi maritimę vniuersæ [illegible] est autem magno Duci.

Magnus stratopedarcha, est curator exercitu[illegible] necessariorum & commeatuum.

Domesticus murorum, curam habebat [illegible] rum, aut murorum reficiendorum, si quid [illegible] pus erat.

Præfectus vestiarij imperij, curat vectigal [illegible] & accepti rationes.

Vestiarius, Imperatorem per mare sequitur, c[illegible] ramq; habet eius instrumenti ac vestium.

Protocomensis, in mari præest omnibus [illegible] toribus.

Protostrator, qui in absentia magni Domestici ferebat spatham Imperatoris, & eo adequitare [illegible] lente tenebat equum vsquequo sit tempus. Tunc comes equorum exceptum ab eo ducit ad quantum aulæ palatinæ gradum: inde rur[illegible] Chartularius excipiens, ducit ad portam [illegible] equitet. idem quoque cum descendit ordo [illegible] uatur.

Comes præterea equitatum Pompæ Imperatoriæ in itinere disponit, ireq; iubet ordine quo sibi placet. Habet etiã dona Regia ephippia, habenas, omnemque equi imperatorij veterem ornatum singulis annis, quod eadem omnia in resurrectionis dominicæ celebritate iterentur.

Protostrator etiam post exerçitum adequitat ac si quos videt inordinatos ire, corrigit, de quibus officiarijs posui supra ample in 6. & 7. partibus.

Vigesimaquinta consi. sit circa gloriam militum, quæ multùm eis est exhortanda: Quoniam vt ait F. Patriti⁹ in libro de institutione Reipublicæ, lib.9.c.1. docendi sunt milites exemplo M.Catonis vt feroces aduersus hostes sint, humani erga amicos & socios, timidi ad iniurias inferẽdas, prompti ad vlciscendas, & tandem nihil magis cupiant quã laudem & gloriam adipisci, q̃ quidem persuasio optima est. Cyrus ad milites ait: Quod maximum omnium vobis persuasistis, laudem præ omnibus reb. esse expetendã: Laudis.n. cupidi nullos labores fugiunt, nullum discrimen aut periculum detrectant, sed gloriæ cupiditate incensi, maxima quæq; pericula obire non ambigunt. Dicam infra in 39. conside. vbi dicetur quomodo appetunt laudari milites. Et videndum est in quib. laudari & extolli possunt, quod ex plurib. demonstrabitur.

Vigesimasexta conside. Miles etiam laudatur, & honorem consequitur ex cingulo. Cum in signum dignitatis à Principe cingi debet: Hic cingulum militare dicitur quo cingitur, Et gladi⁹ quo cingitur miles, debet esse aureus, i. deaurat⁹, prout ꝓbatur 2.Mac.ca.vlt. Ibi etiã probatur quid debeat dici, quãdo cingitur miles: Quoniã vt ibi habetur dici debet: Accipe sanctum gladiũ, in quo deiicies aduersarios populi mei, &c. Et si hoc cingulo spoliantur, omne perdunt militiæ priuilegium, quemadmodum videmus in Capitaneo, cuius si vexillum amittatur in bello, nunquam portabit vexillum, donec alicui recuperauerit.

Aduerte, Quoniã milites dicuntur habere characterem, quod debent portare in corpore eorũ, vt dicit tex. in c. quod quidam. versi. & si forte. 1.q. ... alias habere debent symbolum, vt cognoscã... aufugiant: de quo fit mentio per Calepinũ in litera S. ante Y. in verbo, symbolũ. Et proprie dicitur apud nos, La liurée, quę datur eis. & aliquã do dicitur tessera, vt idem Calepinus in verbo, tessera. & laudantur si non dimittãt signum eorum: quoniam si dimittunt, est præsumptio, quòd habent voluntatem fugiendi: & hoc faciunt ne co...ntur.

Item aduerte, quod cingulo militari prouida maiorum institutione gladius incertus est, & hoc vt collato honore cinguli, potestas quoque illi⁹ gladij aliqualiter intelligatur esse collata: & recte cingulo decoratur ad militiã quisquis accedit, quia tum expeditum esse ad munera Reipublicæ officij sui necessitas exigit. Accingi namque solet cui gerenda imminent, & cui vacatio datur, licet esse discinctum. Vnde illud in lib. Regum. Non æque gloriabitur accinctus & discinctus: quia solicitudo laboris imminentis gloriam diligentia non admittit, vt ait Polycratus libr.6.cap.13. vbi habetur ample de cingulo, quem alleg. prædicta dicendo ...de Pen. in le. his quidem. in 3. col. Cod. de his qui mil. poss. vel non, lib.12.

Et tales milites hodie apud nos habent quandam præeminentiam vltra simplices milites, quia per consuetudines nostras si efficiantur milites, possunt indicere suos subditos: quod intelligedummodo in exercitu & seruitio Principis hoc fiat. Et ista militia collata à Principe confert dignitatẽ, ita quod cæteris simplicib. nobilib. eiusdem qualitatis præferũtur propter illam militiam. Et præstãt in huiusmodi cinguli collatione sacramẽtũ ꝙ nunquã aufugiant, nec timebunt mortẽ, nec dimittant Capitaneum sub quo militabunt, nunquam faciant concussiones (quod vulgo pilarias vocant) viuendo super & expensis populi. Si sciãt aliquem machinari contra Principẽ & Regni cõmodum, reuelabunt. Nunquam induant arma contra illum Principem, qui eis cingulum dedit: pluraq; alia iurant & promittunt, quæ pro certo non obseruant: & de huiusmodi sacramentis militiæ meminit Vegetius, lib.2. de re mili. c.5.

Simplex tamen militia de per se non est dignitas, vt dicunt Cy. Bar. Bal. & Sal. in l.1. C. de iuris & facti ignorantia. Bal. & Ang. in l. filiusfamilias. veterani. ff. de procu. Io. de Imo. Pan. in ca. in nostra. de procu. & do. meus Ias. in l. fi. C. de testa. & in l. si quis in conscribendo. col.1. C. de pactis. vbi plus dicit, quod militia nedum est dignitas, sed nec nobilitas, quod licet non sit tutum de iure, vt antè dixi in 8. part. in 25. consid. tamen apud nos ex communi reputatione milites saltem equestres habẽtur pro nobilibus, & gaudent priuilegijs nobiliũ, ita quod non cottizãtur in tallijs & collectis ordinarijs.

Vigesimaseptima consid. Milites sunt laudandi ex corpore bene disposito, proportionató, & complexionato, & ex duritia membrorũ: cum militia duritia appelletur. Vnde ad pugnandum fortes sunt fabri & cæteri qui laboribus continuis viuunt. Hi autem qui debiles parum valent ad corporalem pugnam, quoniam licet in studio sapiẽtiæ & scientię molles carne, aptos mente dicamus, vt Philos. dicit in 2. de Anima: tamen in armis est oppositum secundum Vegetium de re militari. Non est (inquit) dubitandum aptiorem armis esse rusticam plebem, quę sub dio & in labore nutritur solis ardorem patiens, vrbẽ negligẽs, balneorũ nescia, delitiarum ignara, simplici animo, paruo contenta, duratis ad omnium malorum tolerantiam membris, cui gestare ferrum, fossam ducere, & quodcunque onus ferre consuetudo est: vt per exempla infra videri poterit. Piscatores autem, Aucupes, & cæteri omnes, qui tractare videntur ad muliebria pertinentia, longe arbitror pellendos à castris: sed fabros ferrarios, carpẽtarios, aproꝝumq; venatores sociare conuenit militiæ: quoniã, vt ad Lucullũ dicit Seneca: Nullum laborem recusant manus, quæ ad arma ab aratro transierũt. Ex quo sequi videtur, quod de essentia militiæ non est nobilitas, nec requiritur miles de

genere nobilium esse. secundum Io. de Pla. in l. 1. C. negotiatores ne militent. li. 12. Hæc dicit G. Bened. in sua repe. c. Raynutius. in verb. testam. 1. nu. 25. & 26. de testamentis.

Mos tamen Gallorum est, quod omnes milites equestres sunt nobiles vt plurimum. quantum vero ad pedestres, pauci sunt nobiles, imo ferè oēs rurales & plebeij, demptis Capitaneis. Ex quo, cū carent virtutibus, & sunt vitijs dediti, tot & tam nefanda delicta committunt, quod vix posset enarrari: Imo mirantur omnes, quomodo talia possunt adinuenire, quæ perpetrantur & committūtur à certis ānis circa in hoc Regno, nec satis in eos possem excandescere, ob q̄ iam pluries Christianiss. Rex noster eos publicari & proclamari fecit in toto suo Regno inimicos, hostes, & diffidatos sui Regni & Reipublicæ, ordinando in illos populum & nobiles, & iustitiarios insurgere, irruere, & illos inuadere, occidere, punire, & aliàs morti tradere, prout hostes Regni, vbi passim reperirentur.

Et ex prædictis constat, quomodo Capitanei istorum pedestriū debent aduertere ad eligendum illos, quos corpore bene complexionatos & robustos viderint, vt supra dictum est.

VIgesimaoctaua consid. Etiam vt dicit Cæpola Veronen. in suo tract. de Imperatore militum eligendo. in verb. pro imperatore. in versi. potuit etiam esse tertia ratio. Laudandi sunt milites ex formositate & pulchritudine. Cum, vt dicit, in dubio formosior sit eligendus. Dicit enim Philosophus 1. Politicorum. vbi si tātum fuerint differētes corpore, solumque Deorum imagines seu defectuositatis homines dicent dignos seruire alijs: quasi diceret, quod deformes debent alijs seruire. Item dicit Porphyrius, quod Priamus propter sui formositatem fuit dignus imperio. vnde de eo dicitur:

Facies Priami digna est imperio.

Vnde Virg.

Gratior & pulchro veniens in corpore virtus
Adiuuat.

Et F. Barbarus in libello quem de re vxoria scripsit, sic ait: Formosos cuncti diligunt, dignos credunt imperio, eis facilius obsequuntur. Imo quādoque dignitas capitur pro pulchritudine: cum vt ait Tullius lib. 2. Officiorum, Pulchritudinis duo sunt genera, vnum muliebre, quam venustatem appellamus. alterum virile, quam dignitatem dicimus. Et facit, quod præsumendum est pro formosiore, eò, quia vt dicit Bal. in prim. cōsti. fforū. in §. itaq; in fin. 2. col. Si sint duo nati simul, nec iudicari possit quis esse debeat, iudicandum est pro formosiore. Et de pulchritudine satis dictum est in 5. par. in 18. consi. vbi laudantur Reges & Principes ex pulchritudine.

Et plures laudati fuerunt propter formositatem, vt de Adone filio Myrrhæ. de quo V[illegible] Ecloga 10.

Et formosas oues ad flumina pauit Adonis.

Et Ouid. lib. 10.

Laudaret faciem liuor quoq; qualia namque
Corpora nudorum pabula pinguntur amorum,
Talis erat.

Et Propertius lib. 2.

Testis qui niueum quondam percussit Adonim,
Venante Idalio vertice durus Aper.
Illis formosum fleuisse paludibus illuc
Diceris effusa tu Venus isse coma.

Et de Auentino. de quo Virg.

Victoresq́; ostentat equos satus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus.

Adon.	*Alexis.*
Astur.	*Auentinus.*
Atys.	*Achilles.*
Anthionus Bithynicus.	
Achantus.	*Alcibiades.*
Amaracus.	*Asterius.*
Augustus.	*Alfius.*
Amphimedon.	*Bellorophon.*
Bathyllus.	*Castor.*
Pollux.	*Cyllarus.*
Cestus.	*Daphnis.*
Diadumenus.	*Democles.*
Demetrius.	*Eurialus.*
Endymion.	*Ephestio.*
Filius Maximini.	*Galates.*
Ganymedes.	*Pelops.*
Artaxerxes.	*Cyrus.*
Troilus.	*Patroclus.*
Giges.	*Hippolytus.*
Hylas.	*Hyas.*
Hippoclidee.	*Iulus.*
Iuuentius.	*Iason.*
Ioseph Lausius.	*Lygdus.*
Magnes.	*Museus.*
Ligurinus.	*Maratus.*
Magnes Smyrneus.	*Narcissus.*
Nisus.	*N[illegible]cus.*
Nearchus.	*Pyramus.*
Paris.	*Phaon.*
Phædrus.	*Parthenopeus.*
Roscius.	*Idas.*
Hymen.	*Serranus.*
Spurina.	*Scipio cognomento.*
Turnus.	*Demetrius.*

Tibullus Poeta eliographus.

Xerxes, qui in exercitu habuit 68. myriades quæ ratio habet bis & quinquagies centum octoginta tria millia hominum. Herodotus tamē scribit in tanto mortalium numero neminem fuisse pulchriorem Rege ipso, aut proceriore statura, vt refert Tex. in sua officina. Vbi etiā quę fuerūt mulieres pulchræ: & supra dixi de illis in [illegible]

Fuerunt & temporib⁹ nostris Principes formositate mira decorati.

Philibertus Sabaudus.

Philippus Austriacus.

Henricus Anglus.

Franciscus Francus, Rex noster, qui fuit & est ingenti pulchritudine decoratus, antecedens omnes homines totius Regni tam pulchritudine, proceritate, eloquentia, clementia, quàm placabilitate, & quod magis est fortitudine, vt infra dicetur.

Subtilissimus ille & acutissimus Papinianus iureconsultus laudādus fuit de pulchritudine, vt est tex. in procem. ff. forum. in §. & hos tres libros, &c. In nobis autem ipse pulcherrimus Papinianus, & ... ricus.

Vigesimanona consi. Miles laudatur, si fuerit audax & terribilis: vt dicit Vegetius: Nam vt plurimum si leonis aut vrsi (vt fuit Alexander Magnus in bello valentissimus, vt dicit G. Benedicti in sua repetit. cap. Raynutius. in verbo, quæ ex eo ... suscipiens. de testi.) effigiem habeat, ferox vt plurimum & audax erit in bello: quia *Audaces* (vt lib. 1. Aen. Virgil. habetur) *fortuna iuuat, timidosque repellit.* Quoniā vt dicitur in libro principiorum, Anima cōiuncta corpori imitatur passiones corporis, sicut per experientiam videmus, ꝙ masculi habēteseffigiem mulieris, sunt communiter vt fœmina molles, ocij & delitiarū amatores, quæ multū cōtrariantur militiæ, quæ omnia mascula habere habēt ꝓ alijs & Republica vsq; ad mortem inclusiue, & ita iurant milites. instit. de testa. super rub. & in l. fi. ff. ex quib. causis maiores in ... rum resti.

Timere enim non debet miles hostes quantumcunque superbos, nec eos fugere, vel ab eis occidi permittere, sed in faciem eorum accurrere: ... contrariū apud Romanos faciebant, ignominiose puniebantur, vt de Lucio Minutio con... titu. de disciplina militari, refert Valerius. Decet ergo militem esse audacem & strenuum, promptum ad omnes labores absque timore mortis. iuxta illud Senecæ ad Lucillum, Generosos animos labor nutrit, nec est viri timere sudores. Quinimo dicit Philosoph⁹. 3. Ethicorum. ... esse fugere laboriosa. Ideo milites exercitio frequenti debent habilitari. tex. in l. milites. C. de re mili. libr. 12. vt infra amplè, vt laboribus ... non timeant. l. 1. ff. de mili. testam. Cum ... vsus promptos, imitatio artifices aptos, concurrentia summos. Nec habet cōtrarium ... ocium; de quo Valerius vbi supra. Hæc ... ned. in d. repe. c. Rayn. in ver. testa. nu. 27. de testamentis.

Trigesima consi. Milites etiam laudantur ex latitudine pectoris, & ex lōgitudine brachiorum, & ex pluribus alijs, quæ dicit Vegetius de re mili. lib. 1. c. 6. vbi dicit. Sit ergo adolescens Martio operi deputandus, vigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, humeris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachijs, ventre modicus, exilior crurib. suris & pedib. nō superflua carne distentis, sed neruorum duritia collectis. Cum hæc in tyrone deprehenderis, proceritatem non magnopere desideres: Vtilius est milites fortes esse quàm grandes. iuxta illud Cato.

Corporis exigui vires contemnere noli.

Et illud Papinij:

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Scribit Homerus, Tideum paruo fuisse corpore decoratum, in quo tamē anima esset maxima, & vires amplissimę. vnde in Priapis à Poëta decenter scriptum est:

Vtilior Tideus, qui si quid credis Homero,
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Et Xantippes Lacedæmonius, qui breui statura erat, ita laudatur à Silio:

Exiguis vigor admirabile membris,
Viuidus & magnos nisu qui vinceret artus.

Idem Vegetius lib. 1. scribit corporaturam boni tyronis implere sex pedum longitudinem. Præterea in amplitudine & latitudine pluſquā in longitudine sapientia consistit, secundum Pe. de Bella pertica, quod summè displicuit Cyno, qui vltra modum longus erat, vt dicit Bar. in l. 1. ff. de iurisd. om. iu. nec sunt communiter audaces, nec valentes, velut cor multum distans à cerebro habentes. Hæc ipse Benedicti in loco supra alleg.

Trigesimaprima consid. Milites laudantur & in sobrietate: quoniam miles sobrius esse debet in cibo & potu, de quib. nō multum curet nec delecto. Non enim assuesci debet sensualibus delitijs, quoniam vt ait facetus Poëta:

Nil valet in bello qui viuit delitiose,
Nec sine duritia bellica palma datur.

Eò etiam quia miles dicitur à malo, quod sustinere debet pro Republica. l. 1. §. miles autem. ff. de testam. milit. Vbi miles dicitur à militia, id est, duritia, quam sustinet. Ideo cum in expeditione degunt, tradi eis debet panis buccellatus ad comedendum per biduum, id est, panis bis coctus, qui siccitate sui grossos & ponderosos humores attrahit & bibit, quos cum superfluo digestionis expellit per secessum: quibus eiectis sunt milites agiliores ad pugnandum, & præseruati à multis infirmitatib. quas dicti mali humores ad putrefactionem facile gignunt. Et tertia die panis integer non bis coctus eis ministratur. Et vna die datur eis vinum, altera die acetum ad bibendū, & vna die lardum, alia die habent carnem veruecinam: vt de hoc est tex. in l. 1. C. de erogatione militaris annonæ, libr. 12. vbi hæc omnia amplè declarat Lucas de Pen. quare ista fiant. Etiam Guil. Benedicti in sua rep. c. Rayn. in verb. testamentum. 1. num. 30. extra de testam.

Trige-

TRigesimasecunda conside. Miles laudatur ex paupertate. Nam olim milites solis stipendijs contentabantur, de quibus viuere debent, & nõ super ægros, vt habetur Luc. 3. Nec debent subditos Regis ad eis præbendum victualia cogere, nec illorum prædia inquietare, nec victualia aut cætera bona tangere. Quibus contrarium facientibus licitum est cuilibet de plebe eos aut eorum ministros expellere, & propria autoritate resistere, amicis & vicinis in auxilium cõuocatis ad expellēdum inuasores. Capitaneum qui eos delegauit, temporali exilio puniendo, quia militibus transeuntibus solum permittitur hospitari in domibus, & nihil pro victu aut eorum pabulo à prouincialib. etiã sponte offerentibus recipere, non soluto valore. l. cænaticorum. C. de erogatione mili. annonæ. & l. deuotum. C. de metatis & epidimeticis, li. 12. vbi Io. de Plat. dicit: Aequalitatem debere esse in eo, qui gratis hospitatur, vt nihil petat ab hospite vltra hospitalitatem. facit tex. in l. vni. & quę ibi dicit Io. de Pla. Co. de salgamo hospitib. non præstando, eo. lib. 12. Nec possunt milites tempore pacis faciendo monstras personarum suarum, equorum, armorum & cæterorum militib. stipendiarijs necessariorum, viuere de bonis rusticorũ, & aliorum subditorum, nec conuocari in magna multitudine. l. fi. §. erit autem. C. de re mili. lib. 12. ne grauent subditos. O deos, cum videamus hodie modum eorum viuendi esse omnino in contrarium, ita quod excruciant pauperes ruriculas quotidie, & tempore pacis, & alio modo viuendo super populo, quid fiet de anima eorum? vnde nõ debet dici quo ibit anima mercatoris (vt dicit Bal. in c. cum causam. extra de testib. & in auth. ad hoc. coll. 8. C. de vsuris.) sed quo ibit anima armigeri, seu militis, qui non contentatur de victu, sed etiam in domibus suorum hospitum rapiũt quicquid possunt more prædatorum. & vt plurimum eos verberant, & cogunt soluere, & dare certam summam, vt à domibus eorum exeant: vnde deberent in simplicitate viuere, quæ magis cupit arma, quam leges. l. fi. in prin. C. de iure delib. vnde refert Valerius lib. 3. de fiducia sui. Scipionem Aphricanum in concione publica dixisse, quod cũ totam Africam Romanæ ditioni subiecisset, non tamē aliud ex ea, quod suum diceretur præter cognomen tulisse. Et Publ. Scipio de se, & Lucio Scipione eius fratre loquens: Non (inquit) me Punicæ, nõ fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt, sed vterque nostrum inuidia magis quã pecunia locupletior est. Quam Scipionis accusati constantem defensionem, Romanus vniuersus senatus comprobauit: vt ibi refert Valeri⁹. Et idem lib. 4. de Valerio Publicola post Tarquinium eiectum primo consule, dicit: Quòd post tres consulatus acceptissime peractos tantæ paupertatis fuit, quod patrimonium eius ad expensãm exequiarum suarum defecit. Ex quo patet, Quod viuus possedit, cui mortuo lectus funebris & rogus [illegible] fuit.

Fabricius quoque pluries Consul & imperator Rom. (vt idem refert) filias proprias pauperes dotare nequiuit.

Marc. etiam Curtius contra Samnites bellum gerens, legatis eorum se in scamno assidentem & in catino ligneo cœnantem, spectamentum præbuit. Cumque magnum auri pondus ei post attulissent, risit dicens: Referte, & dicite Samnitibus Marcum Curtium magis locupletibus imperare, quàm ipsum locupletem fieri: & mementote non acie vinci, nec pecunia posse corrumpi.

Attilius verò ab aratro ad imperiũ Romanum vocatus, postquam Rempublicam stabiliuit, & ingentes hostium vires confregit, multosque triumphos consecutus deposito imperiali sceptro ad aratrum redire non erubuit. Textus tamen in l. fi. in prin. Co. de re militari, vocat eos ditissimos. Et contra istos Imperatores seu Duces belli, de quibus hic ante, qui fuerunt pauperes, multum faciunt ea, quæ dicit Cæpola in suo tracta. de Imperatore militum eli. in verb. diuitijs. Vbi imperator, seu Dux exercitus & militum, plurimum cõmendatur in diuitijs, quod probat duodecim rationibus. Et ibi scribit 31. Priuilegia diuitiarum, quæ sunt multum laudanda: quæ ibi videre poteris. & satis declarantur per Albe. in l. si quis ad declinandam. C. de Episcopis & clericis.

Phocion Atheniensis, vir non minus virtute, quàm rei militaris gloria clarus, cognomento bonus pauper. Fuit enim semper pauper, cum ditissimus esse potuisset ob frequētes ei delatos honores. Huic cum legati Philippi Macedonum Regis ingentia munera offerrent, hortarenturque ut ea acciperet: quamuis enim facile ijs careret, liberis tamen eius essent necessaria, quibus difficile foret in summa paupertate ad paternam gloriã peruenire. Si mei (inquit) similes erunt, Idem hic agellus alit illos, qui me ad hanc dignitatem perduxit: si dissimiles, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.

TRigesimatertia consider. Laudantur milites in castitate, Quoniam casti esse debent: Inde stationes militum dicuntur castra, à castrando, quasi castrata, vel casta, quod ibi castrari debet libido, & caste ibi viuebant milites antiqui, considerantes castitatem secum habere fortitudinem annexam, quam seruarunt semper vt pupillam oculi. iuxta illud poëticum in Georgicis:

Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quam Venerem & cæci stimulos auertere amoris.

Luxuria enim vires eneruat. Vnde Quintilian⁹ in milite Mariano. Ideo meretrices ab exercitu submouentur. Intrare castra fœminis non licet. Deuter. 23. Quando egressus fueris contra hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala: si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit

somno, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam lauetur aqua. & infra. Dominus Deus tuus ambulat in medio castrorũ, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, vt sint castra tua sancta, & nihil in eis fœditatis appareat, nec derelinquat te. Propterea Imperator amatorem castitatis se dicit in auth. quib. modis naturales efficiuntur legitimi. collatio. 6. Vnde non sine causa eam tantùm dilexerunt armigeri veteres & gentiles. Nam de Cornelio Scipione refert Valerius li. 2. tit. de milit. disciplina. Quod contra Numantinos imperator missus eo momento, quo castra intrauit, duo mille scorta de ipsis expulit: qua peste vacuefactus exercitus (qui paulò antè metu mortis deformi se fœderis ictu maculauerat) erectus ac recreata virtute aciem illam fortem & animosam Numantinam superauit. & incendijs exustam: ruinisque prostratam Numantinam solo æquauit.

Scipio quoque Africanus summis etiam efferendus laudib. qui Carthaginem obsidens, oblatam sibi ex hostibus virginem eximiæ formæ, & nobilitatis, intactam & dotatam restituit. Hæc Guid. ... in sua repetitione. cap. Raynut. in verbo, testamentum. 1. num. 37. de testamentis. extra, De laude verò castitatis dictum est in 2. part. in 12. consideratione. Idcirco non est mirandum hodie apud nos, si gentes armorum in bellis & exercitu ... habeant, cum in eis nulla sit castitas. Imo si fiat exercitus viginti mille hominum, tertia pars illius erit scortorum & meretricum quæ exercitum sequuntur, & ducuntur per armigeros. ... per pedites, quorum quisque frequentiam sibi consociat: quod contingit culpa Capitaneorum, & Ducum exercituum, quia talia pa... deberent: Ideo facilius & frequentius ... castra quàm Hannibalis videmus euerti, ... Luc. de Pen. in l. vnica. C. de Castrensi omni ... palatinorum peculio. colum. 5. in principio.

Trigesimaquarta conside. Milites multum & summe laudantur ex obedientia: Quoniam ... ait tex. in summa. 24 quæ. 1. summa militiæ ... obedientia, & quicquid sibi vtiliter imperatum ..., obtemperare. ita dicit Bartho. Cæpola in tractatu suo de imperato. eligen. in verb. diui... c. 10. diuites. &c. Imo præcepto Ducis omnino parendum. c. quid culpatur, in fin. cum c. ... ibi, igitur quod Cęsar præcepit ferendum ..., quod imperator tolerandum est. eadem cau... quæstion. Ex tali enim obedientia victoria se...tur, & satis Imperij gloria parta est, dicit Luc. ... in lege tam collatores. col. 3. C. de re mili... lib. 12. & iussionibus gubernatoris exercitus, ... ad bellum vel pugnam spectant omnino pa...m est: & si quis contemnat eas, etiam si rem prosperè gesserit, capite puniendus est leg. 3. §. in ... ff. de re militari. Historiæ sunt nobis in promptu ad hoc per Valerium in libro de disciplina militari descriptæ, vt de Manlio Torquato, qui filium proprium licet Victorem occidi fecit ob violatam disciplinam militarem. & de Papyrio dictatore, qui Fabium Rutilium Magistrum equitum, qui aduersus edictum eius quam prosperè pugnauerat, virgis iussit cædi, securi percussurus, nec contemni, aut precibus militum concessit animaduersionẽ, eumque profugientem Romam prosecutus est: nec ibi quidem remisso prius supplicij metu, quàm ad genua eius & Fabius cum patre prouolueretur, & pariter senatus & populus rogarent. Hæc tamen seueritas non intantum est exercenda, vt animũ militum ab Imperatore exercitus auertat, quia tempore belli rigor non debet omnino seruari. c. fi. de transactio. & c. sciẽdum 29. dist. secundum Io. Fabri in proœ. instit. super verb. gubernari. Vbi etiam dicit, quod tempore belli iura non seruantur de facto, licet sanctius esset: quod iustitia illo tempore fieret, quã alio: quia, vt dicit Cicero 1. Officiorum: Nullum est tempus, ꝙ iustitia vacare debeat.

Trigesimaquinta consid. Milites etiam multum laudantur ex scientia militari, quam habere debent, vt habetur in l. vnica. C. de castrensi omnium Palatiorum peculio, lib. 12. ibi: qui præsto sunt super actibus, quos intentos, & eruditos, studijs itinerum prolixitas & expositionum difficultas exercet. & ꝓbatur in l. 1. ff. de decretis ab ordine faciendis. ibi: & peritia artis. & Io. de Plat. in l. 1. C. de conditis in horreis publicis, lib. 10. & hoc est, Quoniam turpe est ignorare scientiam & artem, in qua quis versatur. l. 1. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de orig. iur. Vnde dicit Vegetius lib. 1. c. 1. de re militari. Scientia rei bellicæ dimicandi nutrit audaciam. Nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad victoriam promptior est. Rudis & indocta multitudo exposita semper ad cædem. Idemque 24. cap. 2. libri scribit. Cuius manibus est seruanda Respublica, studiosius oportet scientiam dimicandi, vsumque Reipublicæ iugis exercitijs custodire. Et dicit idem Vegetius c. 13. 2. libri, In pugna vsum prodesse amplius quàm vires. Nam si doctrina armorum cesset, nihil paganus distat à milite: Quæ quidem scientia necessario requiritur in Duce exercitus, & in Capitaneis ad guerram, aut alijs habentibus administrationem, seu autoritatem in exercitu, vt amplè demonstrat Cæpola in tracta. de Imperatore eligendo in verbo, scientiam. Vbi quod hæc sciẽtia militaris per armorum exercitationem acquiritur: vt est casus in l. in nomine Domini. ver. hæc autẽ. ibi: iubemus vt semper milites ad exercitationem armorum teneant. C. de officio præfecti prætorio Africæ. & ibi Albericus, qui dicit per illũ textum, quod milites armorum vsu quotidiano ad bella se præparare debent, alleg. l. milites. C. locati. Et

eſt cáſus in l. milites.2. ibi: vt armorum quotidiano exercitio ad bella ſe præparent. C. de re militari, lib.12. Vnde exercitus nomen ab opere exercitij, & exercitatione traxit. tex. in l.1. in fi. ff. de mili. teſtamento. Veget. lib.2. de re militari. c.1. Ideo dicit, quod omne artificium ſeu ſcientia exercitio creſcit, & per illud ſuſcipit incrementum. tex. in l. legatis ſeruis. §. ornatricibus. & ibi glo. in verb. incrementum, ff. de legatis 3. not. gloſſ. in verbo poſſit. in cap. peruenit. 84. diſt. & dicit Polycrat. in ſuo 6. lib. quod tria fecerunt Romanos eſſe triumphãtes & victores, ſcientia rei militaris, exercitatio, & fides. Pro quo facit tex. in §. cumque. in proœmio inſtit. ibi: quorum omnium ſolertiam, & legum ſcientiam, & circa noſtras iuſſiones fidem. & text. in 2. conſtitutio. Co. in principio. dicit arma & leges Romanas omnibus anteponi gentibus & nationibus: ſciẽtia & dignitate etiam dominari preteritis effecit temporibus: quæ quidem ſcientia rei militaris optime cognoſcitur ex experientia, vt per plura oſtendit Cæpola in loco ſupra citato.

Ex quo infero milites expertos plurimum eſſe laudandos: Quoniam experientia eſt rerum Magiſtra. ca. qui ſit. de ele. in 6. in prin. cum alijs per eundem Cæpolam allegatis. & dicit Philoſophus. Natura potentem, ars facilem, vſus promptum reddit artificem. & in 2. conſtitutione. C. ſed cum ſit iuriſperiti, commendantur experiẽtia rerum. & in l. certi. C. de iudicijs. Vbi cauſarum experti iudices dari poſſunt. Et dicit Bern. ad fratres de mõte Dei: Ruſticus habet duros neruos, fortes lacertos, Exercitatio hoc facit: in ocio ſimul cum corpore molleſcit voluntas: facit vſus vſum, exercitium vires in omni labore miniſtrat. Et de huiuſmodi exercitatione quomodo à Ducibus & trib. militum diſcenda eſt, facit text. in leg. officium. in princip. ff. de re milita. & in leg. vnic. §.1. Co. de offic. prætoris Africæ. & quæ amplè ponit Lucas de Penna. in leg. milites.2. colum.2. ca. de re mili. lib.12.

TRigeſimaſexta conſider. Milites ex vigilantia laudantur, quoniam miles debet eſſe vigilans ad cuſtodiam eorum, quibus præpoſitus exiſtit, ne dormiens inuadatur ab hoſtibus. Et inde dicitur præfectus vigilum, quod tota nocte vigilare debet, armatuſque diſcurrere, & inquilinos admonere, ne culpa eorum, aut negligentia incendium oriatur. text. in leg. penul. §. pen. ff. de officio præfecti vigilum. Vigilare etenim debent milites præcepto diuino excitati per Chriſtum in Euangelio, vt habetur Math.24. Mar.13. & Luc.12. Vigilate, inquit, & parati eſtote, quia neſcitis qua hora fur veniet. Nam hoſtes dicuntur fures, quos per dolum & inſidias licet vincere, ſi eis aliter fides promiſſa non fuerit. Sicut fecit Macrobius Carthaginenſium Dux contra Aſſyrios miſſus, quos vincere dubitans vino & mandragoris doloſe inebriatos dormientes interemit. Nam, vt ait Hier. in li. vigiliarum. Vigilando timor omnis excluditur, fiducia naſcitur: quæ multum proſunt in exercitu militari. Et de vtilitate Vigiliarum ſcribit Lu. de Pen. in l. vnica. de ſtudijs liberalibus vrbis Romæ. col.11. lib.11. Imo ita in eis laudatur, & ne-ceſſaria Vigilantia, quod ſi excubias ſibi ordinatas dimiſerint, capite puniuntur. tex. in l. qui excubias. & ibi glo. ff. de re mili. facit le.4. §. ſi præſi. cod. tit.

TRigeſimaſeptima conſid. Etiam milites laudandi ſunt ex patientia in aduerſitatibus & belli ſudoribus: Quoniam patientes eſſe decet in aduerſitatibus & belli laboribus ſuſtinendis, fame, ſiti, æſtu, frigore, ac cæteris calamitatibus, quæ innumerabiles exiſtunt. l. vnic. §.1. cap. de canonibus tollendis. Et ad iſtud comprobandum, [illegible] cti in ſua repetitione c. Raynut. in verbo teſtamentum 1. num.39. verſi. octauo, miles, de teſtamentis adducit plura dicta & hiſtorias antiquorum. ... mo enim in teſtem adducit Senecam lib.3. de ... ſcribentem hiſtoriam de Timagine hiſtoriarum ſcriptore, Qui, cum quædam contra Auguſtum Cæſarem ſcripſiſſet, monuit eum Cæſar, vt ſermone moderatiori vteretur, quod facere renuit, nec tamen Cæſar ſe vindicauit, ſed ſolum ei domum ſuam interdicit. Adducit pariter Polycrat. lib.3. c.14. qui plura exempla ibi de patientia ſcribit) de ipſo Octauiano Cæſare Auguſto, quod miræ patientiæ fuit, & quædam alia de patientia aliquorum, Quæ cum non multum faciant ad propoſitum, aliter non inſiſto.

De huiuſmodi patientia melius faciunt dicta Aeneæ, in 1. & 2. Aeneidos, cum dicat:

Durate, & vosmet rebus seruate secundis.

Et ſequitur:

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Et lib. III. de eo dicitur:

Mens immota manet, lachrymæ voluuntur inanes.

Et in primo:

O paßi grauiora, dabit Deus his quoque finem.

Sed vt dicit Luc. de Pen. in l. milites.2. Cod. de re milita. allegando Tullium in 2. de Tuſculanis quæſtio. Noſtri exercitus primum vnde nomen habeant: niſi ab exercitatione, vt facit tex. in l.1. in fin. ff. de militari teſtam. deinde quis labor, quantum agminis ferre pluſquam dimidia menſis cibaria ferre, ſi quid ad vſum velint ferre vallum. Nam ſcutum, gladium, galeã, in onere noſtri milites non plus numerẽt quam humeros, lacertos, manus. Arma enim membra militis eſſe dicunt. quæ quidem ita geruntur apte, vt ſi vſus foret abiectis onerib. expeditis armis, vt membris pugnare poſſent. Quid exercitatio legionũ? quid ille curſus, concurſus, clamor, quanti laboris eſt? [illegible] ille animo in prælijs paratus ad vulnera, adhuc pari animo in exercitatum militem, mulier videbitur. Cur tantum intereſt nouum & veterem exer.

rum? quantum experti ſumus ætas Tyronũ plerumq; melior eſt, ſed ferre laborem, contemnere minus conſuetudo docet. Quin etiam videm⁹ ex acie afferri ſępe ſaucios, & quidem rudem illum & inexercitatum, quamuis leui ictu ploratus turpiſſimos edere, at verò ille exercitatus & vetus ob eamque rem fortior medicum modò requirens, à quo obligetur.

TRigeſimaoctaua conſider. Milites laudantur in fortitudine, & in pluribus locis Imperator vocat milites fortiſſimos, eis dando prędictum titulum, cum ex illo decorentur, & honorentur, vt de hoc eſt tex. in l. tam collatores. in princi. & duobus alijs locis. C. de re militari. & in leg. fortiſſimi & deuotiſſimi milites. Co. de erogat. milit. annonæ. lib. 22. Et in milite fortitudo eſt virtus, qua cæteræ ſolidantur, & ſine qua in bono non perſeueratur, & qua omnia roborantur & moderantur, de qua ait Philoſophus 2. Ethico. Fortitudo tenet medium inter timores & audacias. & Cic. Rhetoricor. 1. Fortitudo eſt conceptio conſiderata periculorum laborumque perpeſſio. & in Tuſculanis quæſtio. lib. 4. Fortitudo, inquit, eſt affectio animi legi ſummæ perpetiendis reb. obtemperãs, vel eſt conſeruatio ſtabilis iudicij in eis rebus, quæ formidabiles videntur, ſubeundis, vel repellendis, vel ex ſcientia rerum formidoloſarum, cõtrariarumq;, aut omnino negligendarum conſeruans earum rerum ... iudicium.

Ex quibus infertur Fortitudinem locum habere in arduis, & in grãdib. probatur, cum ſit illa, de qua dicitur, Tendit ad ardua virtus. Hanc ſi quidem virtutem ſi miles habuerit, minas non timebit. Imò nec mortem pauebit. Cum viro forti nequaquam turpis mors accidere poſſit. Fortitudo etenim ſui natura, & effectu fortunam ſuperat. Vnde Valerius: Fortiter, inquit, ſe in aduerſis gerere, quid aliud eſt, quàm fortunam ſæuientem in adiutorium ſui pudore victam vertere? vt dicit G. Benedicti. in loco allegato in præcedenti conſideratione. Qui, vt ait, non ſunt optanda pericula, vt quis ſe oſtendat, ſed ſufficit pericula, ſi cõtingant validè tolerare. Non ſum (vt ait Seneca ad Lucillum) tam demens, vt ægrotare cupiam, tamen ſi ægrotandum fuerit, ſufficit vt nihil efferamate faciam. Non enim pati tormenta optabile eſt, ſed pati fortiter, nec debet vlla rei nouitas firma vertere pectora. Cum non poſſet athleta magnos ſpiritus habere, donec ſuum viderit ſanguinem. Iuxta illud: Sanguis fuſus humi vires accenſo roborat igne.

Tunc enim proiectus animum nõ proijcit, ſed cum magna ſpe ad pugnam deſcendit. eaque virtute mala fortuna vincitur, & bona ornatur. Oportet ergo milites eſſe fortiſſimos, nulla vi, nullo terrore à propoſito recedentes, & cõſiderare, ... Valerius, titu. de conſtantia, in princi. quod natura ſic comparatum eſt, vt quiſquis ſe aliquis ordine ac recta mente complexum confidit, vel iam geſtum, ſi obtrectetur, acriter tueatur, vel nõdum editum, ſi interpelletur, ſine vlla cunctatione ad effectum perducat. Vnde refert Saluſtius bellum Catilinarium narrans, prope fin. Catilinam Romanum potentia nimium obſeſſum die ſui interitus milites ſuos ſic obſecraſſe: Nemo, inquit, niſi victor pro pace bellum mutaret. Nam in fuga ſalutem ſperare, cum arma quibus corpus tegitur ab hoſte auerteris, ea verò dementia eſt ſemper in prælio, his eſt maximum periculum, q̃ maxime timẽt, audacia pro muro habetur. Cum vos conſidero milites, & cum facta veſtra æſtimo, magna me ſpes victoriæ tenet, animus, ætas, virtus veſtra, me hortantur. Præterea neceſſitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Hæc ille. Nam eiuſdem nationis homines fortiores ſunt ad ſe mutuo auxiliandum. Hiſtoriographi profecto laudant, & ad cœlos vſque tollunt eos, qui fortes & cõſtantes fuerunt in prælio. Multa & terribilia Piſo Rom. contempſit, dum ſpecioſum mentis ſuæ flecti noluit rigorem.

Laudatur pariter ille Iudas Macchab. 1. Mach. 3. ibi: Et ſurrexit Iudas qui vocabatur Machab. & induit loricam ſicut gigas, & ſuccinxit ſe arma ſua bellica in prælijs, & protegebat caſtra gladio ſuo, ſimilis factus eſt leoni in operibus ſuis, & ſicut catulus leonis rugiens in venatione, & de prælijs Iudæ narrabant omnes gentes.

De Catone Maiore refert etiam Valerius lib. 3. titu. de fortitudine. Fœlicior, inquit, progenie ſua ſuperior Cato, à quo Portiæ familiæ principia manarunt: qui cum ab hoſte in acie vehementi periculo peteretur, vagina gladi⁹ eius elapſus decidit, quem ſubiectum præliantium globo, atque vndique hoſtilibus pedibus circumdatum poſtquam abeſſe ſibi animaduerterit, adeo conſtanti animo in ſuam poteſtatem redegit, vt illum non periculo oppreſſus rapere, ſed metu vacuus ſumere videretur. Quo ſpectaculo attoniti hoſtes poſtera die ad eum ſupplices pacem petentes venerunt.

Cneus Pompilius à Senatu Romano ad Syriæ Regem miſſus, ſua fortitudine, & audacia, ac ſi totus ſenatus adfuiſſet, Regem terruit. de quo idem Valerius, lib. 6. titu. de grauiter dictis aut factis.

Iulius quoque Cæſar, vt idem Valerius titul. de fortitudine refert. Cum in Gallijs innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorum inclinari aciem ſuam videret, timidius pugnanti militi ſcutum detraxit: eoque tectus acerrime præliari cœpit. Quo facto fortitudinem, & conſtantiam per totum exercitum diffudit, labentemque belli fortunam diuino animi ardore reſtituit. Hęc ſunt exempla, & hiſtoriæ, quæ G. Benedicti in dicto loco pro huiuſmodi fortitudine in militibus requiſita adduxit. Si tamen velis videre ad ſaturi-

tatem exempla bellicosorum virorum, cum illustribus victorijs, & fortissimorum fortitudine corporea, vide Textorem in sua officina, vbi amplissime.

Addo etiam de Parmenione Duce fortissimo bellicoso, & strenuo per F. Patritium libr. 9. de institutione Reipub. tit. 2.

Dicit etiam Luc. de Pen. in d. l. fortissimi. C. de erogatione militaris annonæ, lib. 12. quod ad militiam (quæ etiam à malo dicitur) non debent assumi debiles, sed fortissimi, bello idonei, præparati ad pericula, & præstantis animi: & ibi amplè. Vbi etiam accumulat quindecim, quæ fortitudinem, & corporis & animi iuuant, vbi sunt pulchra dicta pro militibus: sed cum hoc opus iam sit satis oneratum, extra suam materiam, hic non repeto.

TRigesimanona consid. Milites appetunt laudari, & prodest laus à Duce eorum exercitus, cum de strenuitate laudantur. Titus Liuius 2. ab vrbe condita, Addebantur & laudes, quibus haud minus quàm præmio, gaudent militum animi. Vnde ex laudibus etiam malitia interdum augetur. l. 1. §. sed vtrum. ff. de seruo corrupto, & c. sunt nonnulli. 68. dist. Vir quippe ad gloriam eruditus nullam partem animi tam mollem habebit, quā non meditatione, & ratione corroboret, vt ait Cicero 2. de Tusculanis quæst. ita dicit Luc. de Pē. in l. fortissimi col. vlt. ibi, quartumdecimum. Co. de erogatione militaris annonæ, libr. 12. Hinc est, quod vt videmus milites attribuunt gloriæ, & honori mori in bello, cum de talibus ibi mortuis dicant eos esse mortuos in lecto honoris, pro quo tex. in §. 1. in fi. ibi. Hi enim, qui pro Republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur. inst. de excus. tut. facit tex. in l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad legē Aquiliam. & vt dixi ante in 25. consi. nihil timent propter laudem consequendam.

QVadragesima consi. Milites laudantur ex deuotione, Quoniam Imperator eos etiam vocat deuotissimos. l. tam collatores, C. de re mil. & l. fortissimi, ac deuotissimi milites. C. de erogatione milit. annonæ. lib. 12. Et hoc est, quoniam deuota oratio multum valet ad fortitudinem, de cœlo enim est fortitudo. 1. Mac. c. 3. & c. 11. Scidit Ionathas vestimēta sua, & posuit terram in capite suo, & orauit, & reuersus est ad eos in prælium, & conuertit illos in fugam, & pugnauerunt. Et Exod. 17. Cum leuaret manus Moyses, & oraret, vincebat Israel. ita tenet Luc. de Pen. in di. le. fortissimi. ibi: Octauum deuota oratio, &c.

QVadragesimaprima consid. Milites laudantur ex fide seu fidelitate, quæ licet in quocūque necessaria sit, maximè tamen militantib. congruit, vt sint fideles. In hoc militia fundata est, vt nulla fraude vituperetur, quia vt Cicero ait, libr. 1. de Officio. Fundamentum primum iustitiæ est fides. & Seneca ad Lucill. Fides (inquit) est sanctissimum humani pectoris bonum, nulla necessitate ad fallendum cogitur: nullo præmio corrumpitur. Imò, & hosti congruit tenere fidem. Nam qui fidem perdidit, nihil habet quod possit amplius perdere. Vnde nobiles dici non possunt, qui fraudibus & infidelitatibus sua prælia exercēt, & quod promittunt minimè obseruant. Occultum profecto, & insidiosum malum, est perfidia, cuius efficacissimæ vires sunt mentiri, & fallere, quantum incommodi affert humano generi, quantum salutis bona fides præstat. Omnes enim fidem seruare honestum est, illos præcipuè, quorum status militaris, quorumque vocatio est Rempub. defendere. Militia autem dedecus patitur, nisi fide intercerceatur. & in milite nil pulchrius quàm fides, teste Vegetio de re militari. ca. 2. Vbi dicit, quod totius Reipublicæ salus in hoc consistit, vt tyrones, id est, milites non solum corpore, sed animo præstantissimi deligantur, atque iuramenta suis Principibus facta obseruent. Cui assentit Polycr. lib. c. 5. dicens: Duo esse præcipua in milite, scilicet, lectio seu delectus & sacramentum, vt, scilicet fides promissum teneat. Et de hac fide seruata ponit G. Bened. in sua repe. cap. Rayn. in ver. testam. 1. nu. 42. ibi, decimò requiritur. de testamentis. & Textor in sua Offi. c. fidelissimi. Scribit de Attilio Regulo, qui maluit ad supplicium redire, quàm datam Carthaginensibus fidem violare. Pro quo facit lex, nihil interest. ff. de captiuis. leg. conuentionum. ff. de pactis. & in cap. noli. ibi, Fides enim quando promittitur, etiam hosti seruanda est, contra quem bellum geritur, quanto magis amico, pro quo pugnatur. 23. q. 1. & c. innocens. 22. q. 4. Et armigeri, qui iuxta vulgare se reddunt ad fidem, illud obseruare debent, cum tantum sit ac si promitterent sub fide, vel iurarent per Deum, aut per sacra Euangelia, vt dicunt Ang. Ludou. post eos domi. meus Ias. in leg. 3. §. iurari. colum. ff. de iureiu.

Et de commendatione fidei, & fidelitatis in milite, vide Cæpolam in tract. de Imperatore eligendo. ver. pro Imperatore.

QVadragesimasecunda consid. Milites etiam laudantur ex perseuerentia, nisi enim in prædictis virtutibus bellando perseuerauerit, nunquam reportabit victoriæ triumphum, imò deficiens in vno, factus est omnium reus. c. delictum pec cator. de regu. iur. Nec meretur dici Athleta, qui saltem nō vicerit. l. 1. C. de athletis, li. 10. Vnde Romani, quia contra Carthag. in bello perseuerauerunt, funditus eos deleuerunt. Hæc est vnica virtus perseuerantia, quæ milites coronat. Bene enim agere parum prodest, si mens labilis existat. Nec ex actibus generatur habitus, nisi fuerit operis perseuerantia: quia secundum Ciceronē Rhet. 1. Perseuerantia est in ratione bene cōsiderata stabilis perpetuaq; permansio. Nam talia cōtinuata

vigent.

rigent: Imo gutta aquæ mollis durissimum cauat lapidem, perseueranter cadendo, secundum Ala-num dicentem:

Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpè cadendo:
Sic tu proficias, non vi sed sæpè studendo.

Tali certè medio, extolluntur veteres Romani milites in oratione ad Cęsarem senem de Repub. Simili laude adhuc referuntur Cymbrorum antiqui milites, qui nisi morerentur in bello, non reputabant se felices, ad finem vsq; non perseuerantes. de quibus Val. libro 2. de institutis. Mortui enim morbo, vel senio, vere mortui sunt mundo, nec computantur in numero liberorum viuentium, sed qui in acie Principis pro Reipub. ceciderunt, adhuc pòst, per gloriam viuere dicuntur. §. 1. inst. de execu. tut. quia vt Cicero ait, Qui per virtutem perit, non omnino interit. Hinc est, quod milites nostri dicunt se mori in lecto honoris, cum in acie mortem obeunt, vt ante dixi. De Aenea legitur lib. 11. Aene. quod per medios ignes, tela, & hostes perseueranter se habuit, ex quo magnifica peregit. Qui licet multas in parte sensitiua pateretur tribulationes, tamen vsum rationis in mente nunquam perdidit, imo suos consolando, fortius perseuerauit, vt pulchrè habetur. lib. 1. Aen. vbi ad ...multes:

Reuocate (inquit) animos, mæstumq́ timorem
Mittite forsan, & hæc olim meminisse iuuabit:
Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes vbi fata quietas
Ostendunt, illic fas regna resurgere Troiæ.
Durate, & vosmet rebus seruate secundis.

Et sequitur.

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Et lib. 4. de eo sic dicitur:

Mens immota manet: lachrymæ voluuntur inanes.

Et Valerius libro 3. cap. 250. de fortitudine, ponit de perseuerantia cuiusdam militis, & lib. 3. titulo de fiducia scribit de perseuerantia vtriusque Spartani.

Cæsar etiam ad cœlos vsque summos perseuerantiam militarem, lib. 8. suorum commentariorum de bello Gallico, extollit. Et intantum est laudata in militibus, quod ex contrario desertio militaris grauiter etiam vsque ad mortem punienda, per plura satis comprobat G. Bened. in rep. c. Raym. in verb. testam. 1. num. 43. de testamentis. quæ non tango, cum sit extra fines laudis, & propositi nostri.

QVadragesimatertia consi. Milites etiam laudantur ex charitate inter eos. Cum in militibus debeat esse charitas, & mutua dilectio, qua deficiente, ex sententia veritatis diuinæ, desolabuntur. Imo videtur, quod maior debet esse dilectio inter milites, quàm inter parentes, cum, vt facit tex. in l. militem. C. de procuratoribus, miles admittitur ad comparendum tanquam procurator pro commilitone, & tamen non admittitur pro parentibus. Præterea, pactum de succedendo, velut mortis captandæ inductiuum, non valet. l. fi. C. de pactis. Et tamen inter milites valet. l. licet inter priuatos. C. eo. de pactis, eò, quia abundantia mutuæ dilectionis, facit cessare præsumptionem captandæ mortis, cum non sit verisimile vnum militem alteri insidiaturum: Et sicut sunt socij passionum, ita esse debent & consolationum, iuxta dictum Apostoli ad Cor. 1. & cum socij sint, & vnius societatis debent se ad inuicem diligere tanquam fratres, Cum vt habetur Prouerb. 18. Vir amicabilis ad societatē, magis amicus erit, quàm frater. facit tex. in l. verū. in prin. ff. pro socio. Vbi societas dicitur ius, seu species fraternitatis. & ibi gloss. in verb. fraternitatis, vt dicit G. Bened. in loco in præced. consid. in fin. alleg. Si se non adiuuarent in prælio, essent peiores dæmonibus. Dæmones enim si se non diligant, tamen mutuo auxilio coadiuuantur contra nos in prælio. Sic faciunt milites, & armigeri, quoniā si vni fit iniuria, omnibus etiam fit iniuria. Si obsequiū, & placitum, nec illi nec cæteris. Et ista charitas cōsistit in duobus, scilicet, vno modo adiutorium proximi habendo, alio modo veritati adhęrēndo, vt dicit Lu. de Pe. in l. fortissimi. col. 1. ibi: quartum. C. de erogatione militaris annonæ, lib. 12.

QVadragesimaquarta consid. Etiam milites laudantur ex sapientia: Quoniam, vt habetur Prouerb. 24. Vir sapiens fortis est, vt vir doctus robustus est. Et Gregorius in Moralibus. Valde fortitudo destituitur, nisi per consilium fulciatur. Et Titus Liuius libro secundo, de bello Punico, Malo te sapiens hostis metuat, quàm stulti ciues laudent. Omnia audentem contemnet Hannibal, nil temerè agentem metuet. Non enim tantum viribus corporis, & lacertis, fortitudinis gloria est: sed magis in virtute animi, dicit Ambro. 1. de officijs. & Cic. 1. de officijs, parua sunt foris arma, si nō est consilium domi: quod citat Pan. in capit. ex multa. colum. secunda, versic. nota. quod pollens consilio. extra de voto. Et perierūt Gigantes quos dominus non elegit. quia non habuerunt sapientiam. Baruch. 3. Non sic dicitur de filio sensato, propter quem dominus deiecit potentiam inimicorum. Eccles. 47. Expedit enim interdū astutia, insidijsque pugnare, maximè in bello iusto, & contra eos, qui nequeunt apertè deuinci. c. dominus noster. 23. q. 2. & ibi plures concordantias. l. 1. §. non fuit. ff. de dolo. Vnde Grego. in registro. lib. tertio, capit. vlt. Terrenus hostis, qui munita loca cupit inuadere, pugnandi arte sic vtitur, latenter quidam ponit insidias, & ad vnius loci expugnationem totum ostendit: vt dum ad defensionem loci illius vbi instat periculum conueniuntur loca alia, de quibus nulla est suspicio capiantur, & euenit, vt qui cognitus resistentis virtute expulsus est latens obtineat, quod certando non potuit obtinere. Nam dum aliud attenditur,

aliud non cauetur. Ita dicit Luc. de Penna. in l. fortissimi. ibi: quintum sapientia. C. de erogatio. militaris annonæ. lib. 12. Et quod in militibus requiratur sapientia, probatur in l. postliminium. §. fin. ff. de captiuis, & postlimini. reuer. not. Angelus in l. quod constitutum, ff. de militari testamento, & in l. vnica. C. de cōditis in publicis horreis. lib. 10. Et ibi per Io. de Platea. Facit etiam quod notat Bal. in l. ex diui. C. de locato. in fi. per dictam l. vnicam. Et ad hæc vide Valerium. titulo, de sapienter dictis, qui de Scipione scribendo, sic ait: Turpe est viro militari dicere non putaram. Et explorato, & excusso consilio, quæ foro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione. Irreuocabilis est enim error, qui violentiæ Martis committitur. Vnde Cicero libro primo de senectute. Non viribus, aut velocitate corporis, res magnæ geruntur, sed cōsilio, authoritate, & scientia. Dantes enim consilia plus agunt alijs, & philosophi consilia plus valuerunt in bellis, quàm Principes aliunde, vt idem ait lib. 1. officiorū. & salus est vbi consilia multa, Prouerb. 11. Vnde Trogus Pompeius. lib. 11. ait. Alexander victoriam obtinuit, qui consilio gubernauit exercitum. Ita Cæpola in tracta. de Imperatore militum eligendo. in verb. virtus. vbi apprimè comprobat, quomodo sapientia. & industria etiam est militibus necessaria. Adduco dictum Horatij in odis lib. 3. ode. 4.

Vis consilij expers mole ruit sua.
Vim temperatam dij quoq; prouehunt.
In maius ijdem odere vires,
Omne nephas animo mouentes.
Testis mearum centimanus gigas
Sententiarum notus, & integrè
Tentator Orion Dianæ,
Virginea domitus sagitta.

Item Valerius Flaccus. lib. 4. Argonauticon, ita scribit. Sæpe agri potior prudentia dextra. Et habetur Ecclesia. 9. Dicebam meliorem esse sapientiam fortitudine. Et paulo post. Melior est sapientia quàm arma bellica. & Sap. 6. Melior est sapientia quàm vires, & vir prudens quam fortis, & melior forti est sapiēs vir. Et prudens vnū consilium multas manus vincit. Vnde apud Homerum lib. 2. Ilia. Agamemnon asserit facile se Troia potiturum, si decem sibi adessent Nestori similes: tanquam pluris faceret decem Nestorum consilium, quàm magnam militum manū. testis est Cælius, lib. antiquarum lectio. 6. c. 31.

Fuit optimè poëtica historia ab ipso Homero Odysseæ 8. descripta, dum ait: Vulcanus claudus cum suspectam haberet vxorem Venerem, quod furtim cum Marte concumberet, nec vires suppeterent, quibus adulterantes deprehenderet, ad artes ingeniumq; confugit: Lectum suum catenulis inuisibilib. circumuinxit, quod vbi fecisset, foràs abire se simulat: deinde cum in arctissimis essent complexib. Mars, & Venus, vinculis illis hoc magis irretiti, quo magis se circumagerent, i[...] in adulterio manifesto deprehensi sunt. V[...] Homerus ibi dicit:

Nonnunquam assequitur tardus celeremq; [...]
Sic vti nunc Vulcanus, vt est vestigia tardu[...]
Mauortem cepit, qui percitissimus vnus
Cunctorum, quicunq; tenent super astra De[...]
Et quanquā est claudus pede, rē tamen a[...]
Prouide etiam debet pœnas deprehensus ad[...]

Cui sententiæ cōformat illa Menedemi ph[...]sophi, teste Laertio. Capitur ergo & ab in[...] celer. Aquilamq; breui testudo vincit.

Adhæc accedit alia, & vera historia quam [...]set Plutarchus in vita Sertorij. & Valerius Ma[...] 7. cap. 3. & Sextus Iul. Frontinus li. stratagema[...] vltimo, c. fi. de qua etiā meminit Io. And. in c. [...] verbo difficile, extra de treuga, & pace, Quòd [...] Sertorius ipse Dux strenuus, suis copijs ex bar[...] turba conflatis, rationibusq; persuadere non p[...]set, in re militari plus habere ponderis, & mom[...]ti, consilium, quā vires temerarias: posteaqua[...] illi interdum parum fœliciter certassent, hoc [...]mento vsus est: Conuocata totius exercitus tu[...] duos equos prope adduci iubet: alterum mac[...]nioque confectum, alterum vegetum cauda pilo[...]sa: Atque macilento illi iuuenē adhibet prægra[...]di statura, & viribus admirandis. Contra, valen[...] & forti pusillum imbecillum, & debilem admo[...]uet hominem. Hic, vt illi præceptum erat, sing[...]los pilos robusti equi paulatim vellens, breui te[...]pore totam depilauit caudam. iuuenis e diuer[...] caudam omnem gracilis equi simul manibus [...]triusque deprehensam, vi atque impetu cona[...] euellere. Qui cum incassum niteretur, risum c[...]cumspectantibus præbuit. Sub hæc assurgens Se[...]torius, cuius consilio præceptoque hæc acta fue[...]rant: Videtis, inquit, commilitones, quanto p[...] possit ingenium quàm vires: cui historiæ conc[...]dat dictum Horatij libro secundo, epist. ad Aug[...]stum, cum ait:

Vtor promisso, caudæq; pilos vt equinæ
Paulatim vello, demo vnum, demo etiam [...]
Dum cadat elusus ratione ruentis acerui.
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat a[...]

Hæc recitat Tiraquellus in suis leg[...] conn[...]bialibus, in prima lege.

QVadragesimaquinta consid. Etiam m[...] plus laudātur, & inter eos extolluntur fœ[...]ces, quam alij. Vnde Vegetius lib. 3. de re militari. in princip. dicit. Rem militarem virtute sola, vel certè fœlicitate contineri. Et Cœpol. in tractatu ante alleg. in ver. ob fœlicitatem, amplè cōmendat fœlicitatem in militia, maximè in Duce exercitus adducendo plura exempla de multis, qui la[...]dem meruerunt ob felicitatem. Et felix [...] prosper, quia cuncta ad votum sibi succedunt, vt habetur in procemio institu. in verbo, felix. Tertor vero in sua officina in c. fortunati, & felices a[...]

nume-

numerat plures, qui fuerunt multum fortunati, & felices. Et istud interdum prouenit à virtute animi, vel propter multas diuitias, vel cognitionem rerum mundi, vt per glo. in d. verbo, felix. in procem. fforum, vel ex custodia, & adminstratione bonorum angelorum cuiuslibet, qui iuuant eos quibus sunt commissi. Ita quod vnus angelus deputatus vni, est fortior & maior altero, sicut supra dictũ est in 3. par. in 16. consid. incip. istorum angelorum. versicu. 3. protexit. cum sequen. Quod quandoque vnus angelus vnius patriæ, seu gentis, resistit alteri, vt habetur Dan. 10. Sic etiam vnus angelus vnius hominis particularis, resistit alteri, prout in casu simili recitat Plutarchus lib. de Romanorum fortuna, allegatus per Cælium lib. antiquarũ lect. c. 31. in fi. vbi dicit Marcum Antonium, & Augustum singulari amicitia, & beneuolentia iunctos, cum suppeteret ocium, sæpe ludibus inter se diuersis transmittere solitos: verum cum his cũ semper victus abiret Antonius, quidam cum diuinandi peritia clarus audacter ita monuit, Antoni, quid nam tibi cum adolescente isto? refuge istum & vita: Tu quidem illustrior es natu, item grandior, sed plurium quoque imperator, bella multa exantlasti, peritia rerum præstantiores. At nescis quo pacto huius ipsius dæmonem dæmon reformidat tuus? Quin tua quidem fortuna ex se ampla est, sed fortunæ adolescentis subblanditur. Quid ni abieris, procul ad illa defecturam apparet.

QVadragesimasexta conside. Quis in pugnando consequitur maiorem honorem in duello pro impresia facto ex multis, vt dicit Paris de Puteo de re militari, & duello, libro decimo, cap. primo.

Primò, Qui cum maiori vtilitate ac strenuitate gesserit in ipso prælio armaturis corporeis vtendo: vt membris mouendo se in armis, vt inermem, & agiliter pugnando cum prudẽtia, & cum temporis moderatione, & cum brachiorum, & pedum temperamento offensas, & defensas faciendo vbi & quando oportunitas aderit, fines palestræ non exeundo, ac arte, & artificio bellando, & non sola fortitudine, sed ingenio prosiliendo, non offendendo incaute, nec ostendendo indefensus, armaque cum mensura mouendo.

Secundò, Etiam is maiorem honorem reportat, qui amplius de campi spacio reportat, & qui ab hostibus occupatum spacium, seu rendum conseruauerit.

Tertiò, Is etiam honoratur, qui proprium vultum, nunquam conuertisset nec retro, nisi oportune cessisset: denique & is, qui melius insidias hostis, & offensas vitasset, & is qui in faciem, percussus, & repercussus inuictus permansisset, & is qui non plicasset, nec manus, aut crura ad terram tetigisset: quia cadenti similis esset, & is maximè, qui sanguinem inimico fecisset se illæso, Is etiam, qui inimicum in capite percusserit, vel in manum, aut in membris nobilioribus. Ideo dicit Vegetius de re militari, quod pugnator pedestris debet scire artem dimicandi, & dicit Salomon, ꝙ in bello requiritur prudentia. Idem etiam ait Vegetius lib. 1. c. 2. in fin.

QVadragesimaseptima consid. Milites, & Armigeri, de consuetudine non habent soluere collectas, vt dicit Iacob. de Rebuffi. in l. 1. num. 4. C. de indictio. & in l. fi. C. de fundis limitrophis. lib. 11. vbi ample tractat ipsam materiam. Et ibi dicit, quod milites in acie existentes ab extraordinarijs muneribus excusantur. l. in honoribus. §. angariarum. ff. de vacatio. munerum. Vbi dicitur, quod ab angariarum præstatione, & recipiendi hospitis necessitate excusantur. pro quo etiam facit lex vltim. §. penult. ff. de muneribus & honoribus.

Aduerte etiam, quia milites in multis alijs priuilegiantur, seu honorantur.

Primò. Quia miles accusatus de crimine, non quæstionatur l. milites. C. de quæstionib.

Secundò. Quia miles furca non suspenditur. l. 3. §. 1. & ibi hoc no. Bar. ff. de re mil.

Tertiò. Miles in viginti casibus, in actu testandi priuilegiatur, quos scribit Guillelmus Benedicti in sua repet. cap. Rayn. in verbo, testamentum. in num. 22. extra de testamentis militis, qui alio modo illos ponit: & Bal. in l. milites. C. de testam. militis.

Quartò. Contra militantes in bello non currit præscriptio, vt ait Martinus de Laude in tractatu, de milite, articulo 2.

Quintò. Militibus datur restitutio. l. fin. C. de restitut. militum. & etiam eorum vxores, titulo de vxoribus militum. & etiam medici illorum. l. inter eos. §. militum medici. ff. ex quibus causis maiores. & Albericus. in leg. prima. C. de vxoribus militum.

Sextò. Præuentio iurisdictionis, non tollit priuilegium militis volentis declinare iurisdictionem, gloss. in leg. si quis posteaquam. ff. de iudicijs: Martinus de Laude. in dicto tractat. de milite, artic. 22.

Septimò. Miles non potest cogi esse tutor, nisi filiorum commilitonis. l. sed miles. in princ. & ibi Bal. ff. de excu. tuto. & idem Bart. in l. propter. §. si in castris. ff. de excus. tuto. instit. eodem. §. idem, & in milite.

Octauò. Miles præfertur alijs creditoribus, etiam anterioribus, in re empta ex pecunia sua. glo. in leg. ideoq;. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Nonò. Licet miles teneatur soluere gabellam de rebus quas portat, non tamen res quas portat cadunt in commissum. Baldus in lege omnibus. C. de vectigalibus, & commissis.

Decimò.

Decimò. Miles non tenetur, nisi quatenus facere potest. l. miles. ff. de re iudicata.

Vndecimò. Miles excusatur à vera cõtumacia, & dolo præsumpto. Ideo non obstante contumacia, appellat. Alexan. in l. 2. ff. si quis in ius vocatus non ierit. & Ang. l. 1. ff. de eden.

Duodecimò. Assertioni militis ab hostibus remissi creditur suffragantib. meritis. Spec. in tit. de teste. §. 11. vers. tamen fallit.

Decimotertiò. Miles corporaliter non est puniendus, cum insignijs militum, sed debet exauctorari, hoc est, nudari insignijs militum. l. 2. §. sed si cum. ff. de his qui notantur infamia.

Decimoquartò. Si procurator militis simpliciter contrahat, videtur contrahere nomine militis domini sui. Paul. de Cast. in leg. pecuniam. ff. si cert. pet.

Alia priuilegia militum ponit Spec. tit. de procuratore. §. 1. ver. item quod est miles.

QVadragesimaoctaua conside. Miles habens cicatrices ex vulneribus sibi illatis in prelio, laudandus est. Vnde legitur in historia scholast. quod Antipater Idumæus, pater Magni Herodis, in quodam seruitio Imperatoris fuit multis vulneribus confossus. Qui tandem ab æmulis accusatus apud Imperatorem, reiectis vestibus, totus nudatus, dixit: Ego, Cæsar, nolo me verbis apud te excusare, sed ista vulnera quæ suscepi pro te loquantur pro me, si ego diligo te: & ob id Cæ[illegible]lum in gratiam recepit, & inculpatus [illegible]. Exemplum est nobis cicatricum representans in corpore Saluatoris nostri Iesu Christi, & [illegible] perpetua, quæ sunt quoddam sigillum irrefragabile, & supra omnia alia sigilla authentica, [illegible]dens veritatem suæ victoriæ, & gloriosæ resurrectionis. Imo etiam in corporib. martyrum. Nam, vt inquit Aug. in vlt. de ciuit. Dei. In corporibus martyrum remanebunt post resurrectionem cicatrices in signum victoriæ preteritæ. Et in eodem lib. etiam dicit. Videbimus in corporibus martyrum cicatrices quas pro Christi nomine pertulerunt, nec erit in eis deformitas, sed dignitas: [illegible] eorum corpore quædam singularis pulchritudo fulgebit. Ideo à simili alacres pugiles ob vulnerum cicatrices à suis Ducibus laudari debent.

Nonæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

DECIMA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

De præeminentia Scientiarum enunciat.

Secta in quinquaginta duas Considerationes.

CVm, vt supra vidimus, multa sunt quæ faciunt quem dominari, vt ait diuinus Plato, cum dicat principatus quinariam esse distributionem, alium legitimum, naturalem alium, alium secundum consuetudinem, quartum secundum genus, quintum violentum. Et vt idem Plato ait lib. 3. de legibus. Septem sunt rationes, quæ ad dignitatem imperandi facere videntur, quæ sunt paternitas, nobilitas, dominatio, potentia, senectus, prudentia, & sors. Et de singulis suis locis dicitur. Hic tantum amplè de prudentia, quæ ex sapientia, & scientia, constat, cum cæteris omnibus anteponi debeat, in hac parte decima dicemus laudem, honorem, & excellentiam scientiarum, describendo, & deprimendo, & de ordine præcedendi inter viros literatos. de quibus etiam in sequenti parte proxima dicetur.

HVius partis prima cõsideratio materiam introducit, ad demonstrandum, quod dicitur Aristo. in primo de anima sit verũ, scilicet, Scientia est de numero bonorũ honorabilium, & ideo literati, & habentes scientias, sunt multum laudandi. Cum scientia sit plusquã vtilis & necessaria. Cum rationis vsus sine dirigente, & illustrante scientia haberi non possit. Vbi enim nõ est scientia, non est bonum. Prou. 13. Et cupiditas discendi est optima ratio viuendi. leg. apud Iulianum. ff. de fideicommissarijs libertatibus. Hæc enim charitate suffulta callem virtutum aperit, & viam vitiorum præcludit. Sine hac enim, vt dicit Aug. lib. 12. de trini. c. 14. nec virtutes ipsæ, quibus recte viuitur [illegible]

...r haberi possunt, per quas hæc vita misera sic gu...bernetur vt ad illam, quæ verè beata est, perueniamus æternam. Rursus, qui hac pollent, Deum hic, ...item per speculum, & ænigma, & alibi facie ad faciem limpidius cognoscent. Hinc habetur Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iusticiā erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

SEcunda consid. Scientiam esse necessariam dicit Bernardinus de Bustis, secūda parte sui Rosarij serm. 29. in litera D. E. & F. quatuor rationib.

Prima, scilicet, ratione perfectionis: quoniam, vt ait Philosophus 2. Metaph. Humana natura est multipliciter ancilla, & multis angustijs oppressa, ...ideo inuenta est ars siue scientia, vt suppleat defectum naturæ. 6. Politicorum. Quę ars siuę scientia, est habitus quidam cum ratione factiuus. vt habetur 6. Ethi. Et ideo imitatur naturam inquantum potest. l. adopt. §. minorem natu. Propterea diffinitur natura à Philosopho in secundo Physi. quod est principium motus, & quietis eius, in quo est primo, & per se, & non per accidens. q. d. vt perfectè quiescat natura, mouetur ad artem seu scientiam: Et ideo Seneca dicit ad Lucillum scribens: dociles nos natura edidit. Et Hiero. in prologo Bibliæ comparat naturale ingenium molli ceræ, quæ indiget artifice informante. Et Tullius in Tuscu. quæst. lib. 2. Sicut ager quantumcunq; fertilis, absque cultura fructuosus esse non potest, ita animus sine doctrina, & disciplina. & Ouid. in 5. de Tristib. inquit:

Fertilis assiduo si non renouetur aratro,
Nonnisi cum spinis germen habebit ager.

Et quia anima cum corpus intrat, est tanquam tabula rasa, cui innata est omnium rerū ignorantia, per scientiam tamen perfectibilis, vt habetur 3. de anim. & intellectus est in potentia ad omnia, & non reducitur ad actum eorum nisi per scientiam. 2. de anima.

Quæ quidem scientia, est perfectio Animæ, vt ibi dicit commentator Auerrois, & omne imperfectum naturaliter appetit suam perfectionem. 5. Meta. & 2. Physic. ideo quilibet affectat scientiam. Nam vt multi Philosophi dixerūt, Anima est posita in corpore, vt sciētijs perficiatur, ita etiam tenet magister sententiarum in 2. dist.

TErtia consid. Scientia etiam dicitur necessaria, ratione illustrationis, ambulantib. enim nobis in regione vmbræ mortis, necessaria est illustratio, seu illuminatio quædam, & hoc est propter pericula multa, & dęmonum insidias, & in figuram huius Deus educens populum de Aegypto præcedebat eum in nocte in columna ignis. Exod. 13. Hæc autem illustratio, est scientia contra tenebrositatem ignorantiæ, quæ est mater cunctorum errorum 38. d. c. 1.

Sed facit pro hac ratione, & melius ad propositum, quod scientia illustrat, seu illustriorem reddit hominē, potius esset quàm militia. Quoniam, vt ait Ouid. 9. Metam. Vlysses contra Aiacem militię gloriam obtinuit, cum sapiens esset.

Vnde Apuleius libr. de Deo Socratis. Si laudas, inquit, virum, quia diues, hoc fortunæ debetur, si quia fortis, ægritudine debilitatur seu fatigabitur: si, quia nobilis, non ipsum, sed parentes eius laudas, & si, qa pulcher, pulchritudo in senectute abibit: sed si laudas virum, quia sapiens, & quantum libet bonis moribus ornatus, tunc ipsum virum laudas. hæc dicit Ia. Magnus in suo sophologio Sapientiæ lib. 1. c. 1.

Vel esset, dic, Quod per scientiam totus mundus illuminatur, vt est tex. in auth. habita. C. ne filius pro patre. Imò sine illa mundus regi non potest. vnde Ecclesia vniuersalis, indiget viris literatis. c. cum ex eo. §. 1. de electio. in 6. c. fi. de magistris extra, & non asinis ferratis secundum Io. Monachi in cap. super eo. de hæreticis in 6.

QVarta consid. Scientia dicitur necessaria ratione appetitionis. Deus enim non dedisset huiusmodi naturalem appetitum, nisi esset reducendus ad actum: Quoniam ipse dominus, & natura nihil agunt frustra. secundum Aristo. 1. de cœlo, & mundo. & 3. de Anima. & 1. Physico. &, vt ait philosophus 1. Metaph. Omnes homines naturaliter scire desiderant. quod etiam dicit Tullius in Tusc. quæstio. & Lact. in 1. diuinarum institut. Et ideo dicebat iurisćōsultus Iulia. in d. lege apud Iulianam. ff. de fideicommissis liberta. & est glo. in c. nisi cum pridem. in verbo, plerunque. extra de renun. c. si habes. 23. q. 3. & glo. in c. de Constantinopolitana, 23. d. Si pedem in fouea haberem, adhuc addiscere quidem vellem. Et ratio huius est, quia omnes res naturaliter habēt inclinationem ad propriam operationem, in qua etiam delectantur, vt aues ad volandum. propria hominis operatio est intelligere, vt ait Aristot. in 3. de anima. & 1. Ethic. Tullius in 1. de officijs, & Quintilianus in primo de Oratoria institutio. Et in hoc differt ab alijs animalibus. Sine scientia enim homo appellatur animal brutum, dicente Dauid Psalmo 48. Homo cum in honore esset, non intellexit, id est, intelligere neglexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis, & idem Psalmo 31. Nolite fieri sicut equus, & mulus, quib. non est intellectus. & Augusti. ad Hæreticos ait. Quod enim homo sine literis reputatur? nunquid non bos, vel asinus, nō equus, vel mulus, quib. non est intellectus, vnde interrogatus Solon Atheniensis quid esset Diues sine literis? respondit, Ouis aureo vellere. Et Diogenes videns diuitem literarum ignarum sedentem super lapidem, dixit. Lapis super lapidem. Quidam autem alius philosophus dixisse fertur, quod tantum distant docti ab indoctis: quantum homines à bestijs. Et Diogenes cum ascendisset in locum eminentem, & clamasset, venite homines, multis de turba irruentibus,

dixit: Non enim homines estis, qui non datis operam scientiæ. Sicut enim anima informat corpus, ita scientia intellectum, & ideo intellectus hominis sine scientia dici potest sine forma. hinc etiam dicit Cicero in libro Officio. Quod multi sunt homines nomine, pauci re, ad denotandum, quod prorsus ignari non merentur appellari homines: sed potius imagines hominum, sicut in simili dicit tex. in c. multi 40. dist. Pano. in c. prudentiam. in prin. de offi. deleg.

Hæc autem scientia studiose quærenda est, vt honoris nomẽ adipisci possit: quod obtinuerunt hi, qui sapientiam dilexerunt, vt fuerunt Theodosius, Abrahã, Dauid, Salomon, Alexander, & plures alij enumerati in Sophologio sapientiæ. c. 1. & 2. Qui omnes magnum appetitum sciẽdi habuerunt. De hoc appetitu sciendi loquitur Hieron. in prologo Bibliæ dicendo: Legimus in Historijs veteribus, quosdam lustrasse prouincias, transijsse montes, & nouos adijsse populos, vt eos quos ex libris nouerant, palam coramq; viderent. Et ibi loquitur de Pythagora & Platone, & de Apollonio magno Philosopho, ac de alijs multis qui prædicta fecerunt discẽdi causa, licet in patria sua essent aliorum præceptores, & magistri. Quibus etiam adiungemus illum virum omnium literatorum in omni scibili perfectissimum Iacobum Fabrum Stapulensem, qui causa discendi, ferè totam Europam & Asiam transfretauit, & partem Africæ etiam transcurrit, vt viros doctos, & perfectissimos literis Gręcis, Latinis, Hebraicis, & Chaldęis, inueniret.

Non video prætereundum do. & pręceptorem meum doctissimum do. Iasonem Maynum, qui, vt perfectam scientiam haberet, & ne in cognitione, & perscrutatione veritatis scientiæ impediretur à stimulis vxoris, nunquam vxorari voluit: memor doctrinæ Ciceronis, quod vxori & doctrinæ difficile vaçare esset.

De hoc etiam appetitu loquitur Lactantius in principio primi diuinarum institutionum, dicẽs. Magno & excellenti ingenio viri, cum se doctrinę penitus dedissent, quicquid laboris poterat impendi contemptis omnibus publicis, & priuatis actionibus, ad acquirendæ veritatis studium se contulerunt: existimantes multo esse præclarius, humanarum diuinarumque rerum inuestigare, ac scire rationem, quàm struendis opibus, aut cumulandis honoribus inhærere. Hæc Lactantius vbi suprà.

Hinc etiam inter viros literarum, & literatorum amatores, enumerat multos Textor Niuernen. in sua officina c. alij, qui literarum, & literatorum fuerunt amãtissimi, quos multum laudat, & honore maximo extollit, vt fuerunt Anaxagoras, Democritus, Cyprianus, Scipio, & plures alij. nu. 45. quos ibi enumerat Textor. & in c. præcedenti ponit viros doctos habitos in magno precio & honore vsque ad num. 67. quos statim ponam.

Non erant inter alios omittendi Nicola[us] Io-lin. Cancellarius Burgundiæ tempore Philip. Duc. Burg. Guid. de Rupeforti Cancellarius Fra[nciæ]. Ioan. Anton. de S. Georg. qui fuit pra[e]positus Mediolan. & propter eius eminẽtem scientiam e[le]ctus Card. Alexan. Adrianus de Traiecto, qui o[b] eius eminentem scientiam, & virtutẽ (licet nun-quam fuisset Romæ visus nec cognitus) à Cardinalib. fuit tamen electus, in summum Pontificem in ciuitate Romana, licet esset tunc in Hispania.

Pretereundus ne sit ille vir doctissimus d[omi]n[us] Claudius de Seysello, dictus de Aquis. Qui (licet nothus) propter eius laudatã scientiam tam apud Reges Franciæ claruit, maximè apud Ludouicum XII. qui eius Consiliarius secretus habebatur: & tandem effectus Episcopus Marsilien. & Archiepi. Tau[rinen].

Nónne Guillelmus Budæus ille apud [Gallos] Latinos notissimus, & famatissim' ob eius præclaram scientiam ad maximam dignitatem referendariorum (qui dicti sunt hodie magistri supplicationum seu requestarũ ordinarij domus, aut hospitij Regalis, elatus & promotus fuerit?

Quid de illustri viro do. Antonio de Prato, inter cunctos excellentiss. Qui etiam ob inenarrabilem eius scientiam, dignitatem præfecturæ prætorio, hoc est Cancellariatus regni Franciæ, cum omnimoda administratione & gubernatione regni assecutus est.

De huiusmodi autem appetitu, de quo iam supra dictum est, vt compleri possit: oportet discere cupientem intento esse animo ad studium, vt inquit Tullius in Tusc. q. lib. 4. & ideo Eccl. 6. dicitur. Si inclinaueris tuam excipies doctrinam, & si dilexeris audire, sapiens eris. Imo etiã habetur Prouer. 1. in prin. quod audiens sapiẽs, sapientior erit.

QVinta consid. Scientia dicitur necessaria, ratione fructificationis. Quoniã, vt dicit Bern. de Bustis, in loco supra alle. Innumeræ enim sunt scientiæ vtilitatis. Facit enim scientia hominem honestum & virtuosum. ex quo dicitur apud Tullium 1. Offic. Primus honestatis locus, qui in veri cognitione consistit, maximè attingit naturam humanam. Item (vt dicit) est bonum, quod nobis auferri non potest, sed hominem sequitur quocunque perrexerit, dicente Boet. in 1. de consolatione:

Has saltem nullus potuit peruincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter.

Vnde, vt refert Valerius Max. & Tullius in paradoxis, lib. 1. Bias philosophus, qui fuit vnus ex septem sapientibus Græciæ, cum capta ab hostibus patria, alij compatriotæ eius fugientes, preciosa quæ habebant asportarent, & ipsum ad similiter faciendum inuitarent, ille respondit: omnia mea mecum porto. Nihil enim suum reputabat, nisi scientias & virtutes. Et ideo Seneca ad Lucillum scribit. Lauda hominem in eo, quod

ab eo

Deo nūquam eripi poteſt, & quod eſt proprium hominis inquantum homo, hoc autem eſt animus & ratio perfecta. & vt ait Macrobius Saturnaliorum, lib. 7. exiſtima diſciplinas multas multis eſſe pecunijs prȩſtantiores: iſtæ quidem cito deſinunt, illæ vero per totum tempus permanent, ſcientia enim ſola poſſeſſionum immortalis.

Scientia quoq; eſt illa, per quam Deo aſſimilamur. Geneſ. 3. Eritis ſicut Dij ſcientes bonum & malum. Et Tullius in primo de natura Deorum, inquit. Nihil eſt per quod magis Dijs immortalibus ſimilemur, quàm per ipſum ſcire: Ideo Salomon optime præpoſuit illam Regnis & ſedibus, & diuitias nihil eſſe dicit in cōparatione illius, nec comparauit illi lapidem precioſum, & Aurum in comparatione illius arena eſt exigua, & tanquam lutum æſtimabitur Argentum in conſpectu eius.

Propter autem ipſam ſuam ſcientiam à Deo amamur. Vnde Philoſophus 12. Ethic. dicit, quod Deus valde curat de his, qui diligunt intellectum, tanquam de ſuis amicis, & ideo ibi dicit, quod per ſcire & intelligere homo coniungitur Deo & ſubſtantijs ſeparatis. Et ideo non eſt mirum ſi omnes ſcire affectant, vnumquodque enim naturaliter deſiderat coniungi ſuo principio, dicente Maximiano poeta:

Ortus cuncta ſuos repetunt.

Et Boe. lib. 4. de conſol.

Rep. tuntq; ſuos ſingula curſus,
R.d.tuq; ſuo ſingula gaudent.
Nec vlli manet ſtabilis ordo,
Niſi fini iunxerit ortum.

Sexta conſi. Scientia laudatur propter eius vtilitatem, cum ſcientia ſit vtiliſſima. dixi ſupra in prin. Et vt dicit Auguſt. in lib. Enchirid. & magiſter Senten. in 2. diſt. Fecit Deus rationalē creaturam, vt ſummum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando poſſideret, poſſidendo frueretur. Et ideo, cum omnia deſiderēt ad finem ſuum pertingere. 2. & 8. Phyſi. non eſt mirandum ſi ab omnibus appetatur.

Facit etiam & reddit ſcientiam homines nobiliſſimos. l. prouidendū. C. de poſtul. Vnde Stoici dicebāt, omnes ſapientes & doctos liberos eſſe. & Tullius in paradoxis inquit: Nullus vir doctus, ſeruus aut ignobilis eſſe poteſt, niſi forte volutabro vitiorum fuerit infectus, & vt dixi ſupra. in prin. Ariſt. libr. 1. de Anima, ponit ſcientiam eſſe de numero bonorum honorabilium, & in 1. Politicorum idem philoſophus inquit, quod homines ratione & intellectu vigentes, ſunt domini & rectores aliorum. & ideo in primo de officijs inquit Tullius: Omnes trahimur & ducimur, cognitionis ſcientiæ cupiditate, in qua excellere pulchrum putamus. dixi alibi in pluribus locis.

Refert etiam Aulus Gellius, Quòd dum Ariſt. Alexandri Magni præceptor libros de phyſico auditu publicaret, recepit ab ipſo Alexandro epiſtolam in hæc verba prorumpentem: Aegre fero, quod ea quæ à te hauſi & didici in publicum profitearis. Ego enim non tam cupio & delector opib. & potentia alios excellere, quantum literis & doctrina præſtare. Hæc ille. Propter quod paucos videmus, qui in literario conflictu alijs cedere velint, ſed vnuſquiſque, & ſi non exiſtentia, ſed etiam in apparentia alios excellere ſatagit, atq; alijs doctior apparere. vnde Martial. ait.

Diuitias & opes frequens donauit amicus,
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Salomon autem Sap. 7. de ſapientia inquit: Propoſui illam regnis & ſedibus, & diuitias nihil eſſe dixi in comparatione illius. Nec comparauit illi lapidem pretioſum, quoniā omne aurū in comparatione illius arena eſt exigua, & tanquā lutum æſtimabitur Argentum in conſpectu illius. Et etiam Prouerb. 1. ait: doctrinam magis quàm Aurum eligite. Melior eſt enim ſapiētia cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur huic non valent comparari. Propter quod inquit Tullius in 2. de officijs: Optima hæreditas à parentib. liberis traditur, & omni patrimonio præſtantior dignitas virtutis. Cum ergo omnia bonū appetunt, vt Philoſophus 1. Ethico. 1. Rheto. 3. Top. & 4. Metaphy. Ideo cum ſcientia ſit tam bona & vtilis, ab omnibus deſideratur, cum ſecundum philoſo. 1. Metaphy. omnes homines naturaliter ſcire deſiderant. &, vt inquit B. Tho. 2. 2. q. 188. art. 5. Studia literarum dirigunt & coadiuuant hominem ad contemplandū diuina, illuminādo intellectum, & offerunt ea quæ poſſunt nos impedire à ſtatu ſalutis, fugando errores, & etiam conferunt ad euitandam carnis laſciuiam. Vnde Hiero. ad Ruſticum ait. Nunquam de manu tua & oculis tuis recedat liber, ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vitia non amabis: Proſunt etiam ad auferendam cupiditatem diuitiarum atq; auaritiā: Quoniam vt ait Saluſtius in Catilinario: Auaritia pecuniæ ſtudiū habet, quā nemo ſapiens cōcupiſcit. Scientia enim vt dicit Bernardus in lib. meditationum, parit cognitionem amoris, amor frequentiam, frequentia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fiducia facilem Imperatorem. Et nullus animæ ſuauior eſt cibus, quam perfecta cognitio veritatis, dicit Lactan. Firmianus in 1. diuinarum inſtit.

Habet enim mirabiles delectationes, vt ait Philoſophus 10. Ethic. & 2. Politic. dicit Fran. Petrarcha. in ſuis triumphis, aliam delectationē quam diſcere non reperio, vt ample ponit Bern. de Buſt. in d. ſermone, in litera F. in fi. Felices etiam homines reddit: quoniam, vt ait Ari. 10. Ethic. Homo ſapiens, maxime felix eſt. & Seneca ad Lucillum. Beatam (inquit) vitam ſapientia perfecta efficit. & ſequitur: Scio neminem bene viuere ſine ſapientiæ ſtudio. Per ipſam enim Salomon obtinuit Principatum & honorem, ipſo dicente de ſapientia præ-

tia.præposuit,inquit,illam Regnis & sedibus.& sequitur: Infinitus est enim thesaurus hominibus. &Prouerbior.secundo.Melior est,inquit, acquisitio eius acquisitione Auri & Argenti: Ipsa enim est preciosior cunctis opibus, dixi ante. Per ipsam enim Alexander potius quàm viribus sublimatus est: habuit enim Arist. in doctorem, prout narrat Aulus Gellius lib. noctium Atticarum 9.c.3. Vnde pater Alexandri, scilicet, Philippus Macedo, eo nato, Aristoteli misit epistolam, in qua gratulabatur filium sibi genitum, & Dijs gratias agere debere, non quia natus esset sibi, sed quia suis temporibus ipsum nasci contigerat, sperans, quod sua eruditione fieret dignus Regno, quam statim in seq. consi. ponam. Et etiam narrat Iacobus Magnus in d. suo Sophologio Sapientię.lib.1.c.1. vbi ponit qualiter Alexander pro studio vitam exposuit. & ibi in c.2. ponit de Principibus qui scientiam dilexerunt. dixi aliquid suprà in 5.par. in 10.consid.

Septima consid. Scientia vtilis est, quod exemplis probatur, cum multi ex scientia & doctrina habiti sunt in magno honore, & precio. Nam sancti viri commendantur ex peritia scientiarum secularium, vt arguit Io.de Turrecr. in c. legimus. ver. sed contra. in prin. 37. dist. quod probat exemplis. Nã legitur Act. 7. quod Moyses fuit peritus in omni sapientia Aegypti. & de Daniele, vt habetur Dan.1. quòd Dominus dedit sibi & socijs suis scientiam & disciplinam in omni libro, & in omni sapientia & super omnes sapientes qui erant in regno Chald. ideo vltra Principes ponit Text. in sua Officina c. viri docti, &c. Vbi enumerantur multi, ex quibus aliquos ponam infrà, & quanti olim æstimatæ sint bonæ literæ, quantumque doctis sit concessum, nullo certius argumento, quam sequentib. patet exemplis, de quibus etiam infra in 30. & 45. consid. aliquid dicetur.

Scipio Africanus, statuam Ennij poëtæ (quem in suis expeditionibus comitem semper habuerat) sepulchro suo imponi iussit, cui viuenti hortos suis proximos donauerat. Ouidius libro tertio, de Artesam.

Ennius emeruit Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni Scipio magne tibi.

Et Politianus in Nutritia, Longe gratissimus olim Scipio magne tibi, & Calabris vicinus in hortis, Virtute emeritis, cuius gentile sepulchũ mox tenuit, eundem & Fuluius nobilior ciuitate donauit. de eo ponit Phil. Berg. lib. 7.

De Homero legitur, quod Alexand. Magnus capto inter spolia Darij Persarum Regis vnguentorum scrinio (quod erat auro gemmisque, ac margaritis preciosum) quos tanto dignos loculo existimabat, inclusit.

De Pindaro Vate ac poëta etiã loquitur, quod idem Alexander cum Thebas euerteret, & in omnes sine discrimine sæuiret, Pindari Vatis penatib. parci iussit, & omni familiæ eiusdem.

De Aristotele idem Ale. patriam nomine Aristotelis præceptoris sui condidit, eique multa hominum millia parere iussit, ad scribendos rerum natural. libros.

Archilochi Poëtæ interfectores Apolo [illegible] Delphis. de isto Archilocho ponit Philippus [illegible] in suis chronicis lib.4.

De Sophocle tragico poëta defuncto legitur, ipsum sepeliri iussit liber pater. Nam obsidentibus Lacedæmonijs mœnia, & Lysandro eorum [illegible] in quiete sæpius admonito, vt pateretur hu[illegible] delicias suas, Lysander vbi intellexit Soph. [illegible] tuum, pacem funeri dedit.

De Platone legitur, quod cum in Siciliã [illegible] nisset. Dionysius tyrãnus quamuis ad superbiam, sçuitiamq; natus, vittatam nauem misit obuiam & egredientem in littore, quadrigis [illegible] cepit.

Legitur etiam, quod Annicetus Cyrenensis [illegible] dem Platonẽ ab Aeginetis captum, [illegible] cipia expositum, ne quid indignũ pateretur [illegible] mis aliquot mercatus est, & honesto com[illegible] thenas ad suos remisit, quam pecuniã [illegible] tone sibi remissam intellexisset, profecto [illegible] peccatũ videri potest, quod maiore summa [illegible] iuuerim tantum virum.

Platonem ipsum tanti fecit Aristoteles discipulus, vt nomini eius aram in templo construxerit, statuamq; consecrarit, in qua scriptum erat [illegible] esse illum, quem probi omnes merito debeant imitari & commendare. Vnde extãt Criniti versus in Parthenicis:

Hæc illa est ara floribus redimita suaue olentibus,
Quam gratus benemerenti statuit [illegible]

Tituloq; hoc testatus animũ suũ atq; officium Platonem probandum probe à probis.

De Isocrate legitur, quod viginti talẽtis [illegible] orationem vendidit.

Aeschines, Demosthenis orationem (qua tamen in exilium pulsus fuerat) coram amicis laudauit in sua calamitate.

Athenienses Thucydidem rerum suarum scriptorem ab exilio reuocauere, eloquentiam mirati, cuius virtutem damnauerant.

Menander Comœdiographus ab Aegypti Regibus per legatos magnis præmijs inuitatus est.

Cn. Pompeius Posidonij sapientiæ professoris domum intraturus, fores percuti de more à lictore vetuit, & fasces lictorios ianuæ submisit, is cui se oriens occidensq; submiserat.

Augustus carmina Virgilij cremari contra testamenti eius verecundiam vetuit. Eidem in theatro recitanti vniuersus populus Roma. perinde ac Imperatori assurrexit. Hactenus Plin. lib.7. Eundem Virgil. diem natalem (qui fuit Octob. idib. quotannis celebrabat, & quibusdam velut ceremonijs venerabatur Sillinus. Vnde Mar. Maias Mercuriũ creastis idus, Augustis redit ibid. Diana Octob.

Octob. Maro cõſecrauit idus, Qui magni celebras Maron. idus.

Conſtantius Imperator Ablabium Aegyptium Philoſophum prætorij ſui præfectum, & vna cum Conſtantio filio Imperij rectorem conſtituit.

Frontoni Philoſopho, M. Antonius Princeps ſtatuam erigi fecit, autore Capitolino, quem Auguſtus quoq; conſulari ornauit dignitate.

Anaxenori Citarœdo, è Tyana ciuitate M. Antonius tributa quatuor ciuitatum legenda præ[illegible]

Auguſtus Alexandrinis (in quos bellum gerebat) trib⁹ de cauſis faſſus eſt ſe pepercisſe, ob Alex. memoriam, vrbis pulchritudinem, & amorē Ar[illegible]otophi.

Arcadij & Honorij Imperatorum patrocinio [illegible] Claudiani fuit erecta.

Dionem Pruſieum ſophiſtā, & philoſophum, Traianus curru ſuo plerūq; dignatus eſt, Romam cum ingresſus cum triumpho.

Artaxerxes Rex Perſarum Hiſcani pręfecto Hellesponti literis ſcripſit, vt Hippoc. medicum quibuſcunque fieri posſet præmijs in familiam ſuam [illegible]itaret. Epiſtola ad hunc fere modum ſe habebat. Rex Regum magnus Artaxerxes Hiſcani S. Hypocratis medici Aeſculapio prognati ad me fama peruenit. da igitur operam, vt aurum illi tribuas quantum cupit, aliaque item quorum indiget, & ad me mitte. Erit. n. par honore ſummis in Perſicis viris. Et ſi quis alius fuerit in Europa vir clarus, tamcamicum noſtræ domi redde, nec parce pecu[illegible]. Eidem Hippocrati ab Illyrijs redeūti eoſdem honores (quos Herculi) decreuit Græcia ob præ[illegible]entiam.

Iunio Ruſtico philoſopho, M. Antonius Imperator, publica omnia priuataque conſilia ſolebat [illegible]dere, quem poſtea Conſulatu, & mortuū ſta[illegible]orauit.

Ciceronem ab vrbe pulſum Pompo. Attic⁹ ſeſtertijs ducentis & quadraginta millib. & iuuit, & proſecutus eſt.

Oppianus Poëta cùm Antonio Imperatoris Se[illegible] Principis filio, poema de piſcib nuncupasſet, [illegible]totidem aureis donatus eſt numis, quot il[illegible] verſus.

Dani. Propheta Cyro Rege (quem theologiæ myſteria perdocuit) familiariſs. vtebatur. author Theod. Cyrenenſis.

Theombrotum medicum Ptolemęus Rex cē[illegible] donauit talentis, ſeruato Antiocho Rege patre ſuo: dicit tamen idem Textor, quod habet co[illegible]cem Plinianum in alterutro mendoſum. nam [illegible] c. 37. hoc de Theombroto ſcribit. lib. verò 19. [illegible] Eraſiſtrato.

[illegible] tantus erat artis oratoriæ quæſtus, vt Gor[illegible]inus auream ſtatuam & ſolidam ſibi po[illegible] Delphis.

Demetrius Phalereus ab Athenienſibus trecentis & ſexaginta ſtatuis ornatus fuit, vt refert Philippus Bergomen. lib. 7. ſui ſupplementi Chronicarum.

Zenonem Philoſophum Athenienſes tāto honore proſecuti ſunt, vt apud eum claues vrbis deponerent, ipſumq; ornarent aurea corona, & imagine ærea.

Plinius iunior referebat potuisſe ſe (cum procuraret in Hiſpania) vendere ſuos commentarios Largio Licinio quadringentis millibus nummûm. Quis nunc Regum (inquit Budæus) emere Bibliothecam confertisſimam decem aureorum millib. velit, quanti à Plinio ciuis vnus priuatus regeſta quædam extemporanea licitari auſus eſt. Hæc Textor vbi ſupra.

Philippus Macedo, Amyntæ filius, quamuis omni ferme tempore negotijs belli eſſet implicitus, nunquam tamen à liberali Muſa, ſtudijſque humanitatis recesſit. propterea ſcribens ad Ariſtotelem gloriabatur natum ſibi Alexandrum tanti Philoſophi tempore, à quo doctrinam imbiberet cum virtute: Epiſtola autem in hunc modum ſequentis ſe habebat, vt prodit Aulus Gel. lib. 9. ca. 3. Philipp. Ariſtoteli S. D. Filium mihi genitum ſcito, quod equidem Dijs habeo gratiam, non perinde quia natus eſt, quàm pro eo, quod eum naſci contingit temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, vt edoctus erudituſque abs te dignus exiſtat, & nobis, & rerum ſuccesſione. Hanc Epiſtolam narrat etiam Iacob. in ſuo Sophologio ſapientiæ, lib. 1. c. 1.

Alcibiades ambitione quadam munera in Socr. congerebat, dignam viri doctrinam multo ampliorib. exiſtimans.

Euripides tragœdiographus Archelao Macedonum Regi ſola virtutis admiratione fuit familiaris, adeò vt frequentibus conuiuijs ab eo exceptus fuerit, & aureo donatus poculo: in eius quoq; gratiam Syracuſani pleroſq; Athenienſiū (qui apud ſe ſeruiebant) libertate donatos, domum incolumes remiſere.

Iulius Calidius Poëta, cum à Publio Voluſio in proſcriptorum numerum relatus eſſet, ab Attico propter ingenium & elegantem eruditionem abſolutus eſt.

Cor. Gallus elegiographus, fauore Auguſti, ad præfecturæ gradum conſcendit, tribunuſq; cohortium effectus eſt: de quo Philippus Bergom. lib. 7. Anno ante Chriſti aduentum 81.

Veſpaſianus tātum concesſit Saleio Basſo Poëtæ Lyrico, vt propter ingenium ſingularemq; eruditionem auri plurimum eidem ſit elargitus. Et refert eidem Bergom. in loco ſupra allegato, ꝙ C. Basſus ornatisſimus orator & copiarum Auguſti præſtantisſimus Dux, fuit misſus contra Parthos per Auguſtum Cæſarem, & conſtitutus Imperator ſtrenuisſimus.

Statium Domitianus magnifico atque appa-

qua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam non augeat literarum glorioſa notitia. Cum etiam per literaturam efficiamur nobiles, vt habetur Sapiē. 7. Omnibus enim nobilibus nobilior ſapientia, vt tenet Luc. de Pen. in l. proximos. C. de proximis ſacrorum ſcrin. li. 12. & hic ante in 6. conſi. dictum eſt. Et ampliſſime de laude ſcientiarum ſcribit G. Benedicti in ſuo proœ. ſuæ repetitionis. c. Raynu. de teſta. in antiquis.

NOna conſider. Ex quo ſolum in hac parte fit mentio de literatis, & ſcientias ſeu artes liberales habentibus (quoniam de mechanicis in ſequenti parte dicetur.) Ideo de ipſis artibus liberalibus, & earum profeſſoribus, ſeu in eis profitentibus, videndum eſt, quæ ſint illæ, & quibus partibus aliæ quæ hic comprehenduntur ſubijciantur.

Primò & in hoc conueniunt omnes, ſunt tantum ſeptem artes liberales, quæ ſic denominantur, vt ait F. Patritius lib. 4. de inſtitutione Reipublicæ. titu. 6. quia liberos homines efficiunt ab omni turpi ac ſordido quęſtu, & ab omni voluptate ac turpitudine, & redigunt nos ad ſapientiam: qua nihil præſtantius mortalibus eſſe poteſt, quaque Deo optimo maximo coniuncti eſſe cernimur. Faciunt quæ hic ante in 6. conſider. ver. facit autem, &c. dicta ſunt. Vel, vt dicit Io. de Turrecr. in c. de quibuſdam in fi. 37. diſt. Dicuntur liberales tribus de cauſis. Primò, quia liberam mentem requirunt, ad differentiam ſeruilium & mechanicarum, in quibus Artifices plus ſecundum corpora quàm ſecundum mentem occupantur. Secundò dicuntur liberales, quia licitè & abſque ſeruitute peccati, & ſuperſtitione addiſcuntur. Tertiò, quia ad ipſas addiſcēdas pueri liberorum & nobilium debito tempore & competenti ponebantur & inſtruebantur. Et ſunt (vt ibi inquit) ſeptem, Grammatica, Logica, Rhetorica, Geometria, Muſica, Arithmetica, & Aſtrologia, de quibus ſuis locis dicetur. Et quod ſint ſeptem, aſſerit glo. in verbo, continebuntur. in le. 1. §. 1. ff. de varijs & extraordinarijs cognitionibus.

Primò tamen dicendum eſt de theologia & iuriſprudentia, ſeu ſcientia iuris ciuilis, & Philoſophia, quæ potius liberales artes dici poſſunt, Sed propriè non ſunt artes, ſed ſunt veræ ſcientiæ: Tamen etiam ſcientia ſeu profeſſio iuris dicitur ars liberalis, aut ſtudium liberale. tex. in l. 1. C. qui æta te vel profeſſione ſe excuſant. lib. 10. & ibi Ioan. de Plat. contra glo. pro quo allego tex. in l. medicos. C. de profeſſoribus & medicis, eo. lib. 10. & in l. vnica. C. de ſtudijs liberalib. vrbis Romæ, in fi. libr. 11. Vbi inter profeſſores liberalium artium cōnumerat iuris ac legum doctores & interpretatores. facit l. vnic. c. de profeſſorib. qui in vrbe Conſtantinopolitana docentes, &c. lib. 12. l. 1. §. nam vt eleganter. ff. de iuſt. & iu. ibi: verā Philoſophiam nō ſimulatam profitentes. Etiam moralis ſciētia lex dicitur ſecundum glo. in auth. de nuptijs. in prin. in verbo, degere. colla. 4. Et in toto corpore iuris vera theologia inuenitur & docetur, cum eius præcepta cum diuinis concordant. §. iuriſprudentia & ibi glo. in verb. notitia. inſti. de iuſt. & iu. & l. iuſtitia. §. eo. ff. de iuſtitia. Ideo ciuilis ſcientia ſanctiſſima dicitur. l. 1. §. eſt enim quidem, ff. de var. & extra ord. cogn. cum leges ſint ſacratiſſimæ. l. leges 3. C. de legib. & conſti. Ideo iura reddentes & profitentes, merito ſacerdotes appellantur. d. §. nam vt eleganter. Et de materia amplè tractabo infra iſta par. in 18. conſid.

Et aduertendum eſt, Quòd vt habeamus cognitionem eorum, de quibus in hac parte & ſequenti dicemus. Philoſophia vniuerſalis diuiditur in ſpeculatiuam ſiue theoricam, aut practicā. Et theorica ſiue ſpeculatiua diuiditur in realem & rationalem. Et realis iterum in Metaphyſicam, quæ eſt aut diuinitus inſpirata, vt eſt theologia nobis in Veteri & Nouo Teſtamento tradita, aut humanitus perquiſita, de qua dicetur infra. aut verò in mathematicam, & huius partes ſunt quatuor, vna eſt Arithmetica, alia Geometria, alia Muſica, & alia Aſtronomia. Aut vero in phyſicā ſeu naturalem, ſub qua dicunt medicinam theoricam comprehendi, quæ poteſt videri in libris Ariſtotelis Phyſicorum de Cœlo & Mundo, de generatione & corruptione, Meteororum, Mineralium, de elementis, de anima, & ſic de ſingulis. de quibus ſuis locis dicetur.

Quantum verò ad Philoſophiam practicam, aut eſt actiua, aut effectiua: de actiua quo ad politicum, dicam ſparſim in pluribus locis, de factiua cuius partes ſunt artes mechanicæ, dicetur in proxima parte ſequente. Et de vna quaque parte Philoſophiæ, etiam dicam ſecundum intentum noſtrum, quo ad laudes & excellentias illarum inter ſe & ad alias, & non alias.

Secūdum aliquos aliter diuiditur Philoſophia in tres partes, ſcilicet, in moralem, naturalem, & rationalem, vt in c. legimus. iuncta gl. pen. 37. diſt. Quę per tria munera domino oblata à magis, dantur intelligi, ſecundum tex. ibi: & ibi Io. de Turrecrem. ſic exponit. Prima verò pars dignior, eſt metaphyſica & naturalis, cum ſit quæ tractat de cœlo & mundo, ac partibus eorum. quæ eſt realis, id eſt, rebus ſpeculatiuis, quæ tanquam nobiliſſimè per aurum ſignificatur. Secunda eſt ſermocinalis comprehendens Grammaticam, Dialecticam, & Rhetoricam, quæ ratione ornatus & facūdiæ per thus intelligitur, quod orationum odorem deſignat. Tertia verò pars eſt moralis, quæ mores ornat, & paſſiones ſenſibiles mortificare, & rationi ſubijcere docet, vt merito per myrrhā, quæ vermes mortificat, intelligatur.

DEcima conſid. Inter omnes literatos mundi preferendi ſunt habentes ſcientiam theologalem. Et ſic theologi omnibus ſunt præferendi, & in

tri huius ciuit. Heduen. oriundi, qui ex eminenti scientia effecti sunt præsules & Episcopi, videlicet Reuer. in Christo pater d. Guil. de Clugny Episcopus Pictauien. & Ludouici XI. Regis Christianiss. nostri Francorum Secretus Consiliarius & Cãcellarius Franciæ. Et reuer. in Christo pater d. Ferric' de Clugny eius frater, Tornacen. Episcopus, q primo fuit Heduen. Officialis, & referẽdarius seu Magister requestarum in domo Phil. Ducis Burg. & de his amplè dixi in meis Commen. super consuetudinibus ducatus Burg. in procem. super verbo. ...re Ferry.

Prætereundus non est quondam d. Io. Rolin, decanus primo Ecclesiæ Heduen. & S. Martini Heduen. Abbas, qui ob eius eminentem scientiam à Ludouico XI. Francorum Rege in studijs fuit vocatus, & ipso adhuc existente in studio, & ne ad partes Fland. vbi vocatus erat à Ducibus Burgund. ... accederet euocatus, & tandem habitus in magno honore, & effectus fuit Heduen. Episcopus.

Et his nostris temporibus prudentiss. vir d. Dionysius Poillot, noster ciuis & contemporaneus, vtriusq; iuris doctor peritiss. prætermittendus non est. Cum ob eius eminentem sciẽtiam, ita in pretio habitus fuerit apud Christianiss. Regem nostrum Franciscum 1. tum quia fuerit effectus Consiliarius in suo magno consilio, tum post multas in Anglia, Scotia, & Alemania legationes fuit Magister ordinarius requestarum Domus Regiæ, & multis muneribus & donis ab eodem donatus, & tandem præsidens in Parlamento Parisien. ...s memoria tanta est, vt quæ duabus horis ...ribus legerit, etiam id memoriter recitare sc...

Claudius Seysellus, dictus de Aquis, iuriscõsultus ...tiss. à Ludou. XII. Francorum Rege euocatus & in magno pretio & honore habitus, cui Rex ... publica omnia priuataq; cõsilia communicare, & ei in omnibus credere, in magistrũ ... sui hospitij ordinarium requestarũ receptus, ...dem in Episcopum Marsilen. & deinde in Tau...nen. Archiepiscopum fuit ob eius eminentem scientiam prouectus & ordinatus.

Et etiã Reuer. pater do. Philippus Bondet Lingonen. Episcopus in Parlamento Parisien. Consiliarius & Præsidens, fuit ob eius eminentem scientiam primo Decan', deinde Episcopus Lingonẽ. electus & confirmatus.

Quid de Guidone de Rupeforti Burgundo, qui tanta fuit veneratione apud Christianiss. Regem Ludouicum XII. Cujus tempore erat Cãcellarius, quod de eo dixerit post eius mortem, quod ...sset donasse centum mille aureos, vt tantum ... in officina Cancellariatus Franciæ, quan... ipse Ludou. Rex viueret.

...nne cum supradictis annumerabitur reuer...us pater & dominus & præceptor meus, d. Ioan. de Magdalena, iurium doctor & nostrâs. quem in meis primis iurium cunabulis vniuersitate Dolana legentem audiui. Qui quidem ob eius eminentem scientiam cum maxima & mirabili prosecutione, prosecutus est ab ordine Cluniacen. vt in illo habitum & professionem faceret: in quo fulget & splendescit, sicut Sol inter Planetas: Et in illo ordine obtinet primatum, statum, & dignitatem magni Prioris habentis regimen, administrationem, & gubernationem totius ordinis: in quo non legitur fuisse à centum annis talis, nec in sciẽtia, nec in peritia, nec in religione, sanctitate, & deuotione. Habet sub dicto ordine Prioratum de Charitate, in quo & in Prioratu Cariloci, & pluribus alijs locis miranda, tam in reparationibus Ecclesiarum & monasteriorum, quàm etiam fundationibus & donationibus fecit, vt vix dici aut scribi possit. Monasterium enim Abbatiæ S. Rigualdi funditus & dotaliter destructum à fundamentis restaurauit, & de nouo deuotissima compositione construi & ædificari fecit: dormitorium etiam Abbatiæ Cluniacẽ. ruinosum de nouo construi & fabricari fecit, & cum mirabili deuotione factum apparet pluribus cellulis adornatum.

Quid aliud de tanto viro dici potest, nisi quod omnia ferè Monasteria & Prioratus prædicti ordinis ruinosa, aut destructa, aut suis sumptibus, pœnis & laboribus construi, ædificari seu reparari fecit, aut saltem procurauit, ita quod de eo dici potest, resplendet sicut Sol in medio nebulæ meridionalis. Non omittendum est, quod post mortem Abbatis Cluniacen. fuit electus vnanimiter in Abbatem illius loci, sed ad preces Regis nostri Francisci cessit iuri suo in fauorem illorum de Boisy, qui tunc erant in maximo fauore apud ipsum Regem, ita quod omnia negotia Regni eorum consilio expediebantur, nec quisquam illis resistere potuisset.

OCtaua consi. Scientia est honorabilis & gloriosa, Quoniam ex illa consequimur gloriam. Viris namque literatis debentur præmia & honores. Sap. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. & Esdræ c. fi. in fi. Magnifice sunt exaltati verbis legis, quibus edocti sunt. Inde Iurisperitis etiam Princeps honorem exhibet, & multa priuilegia concessit. leg. quicquid. ibi, reuerentia studiorum. C. de aduocatis diuer. iud. & talia studiorum labor iuste meretur, qui spe præmiorum & honorificentia digni sunt, non his, quæ sunt incongrua libertati. text. in leg. 1. Cod. de assessorib. & bona danda sunt doctoribus, vt habetur in ca. infames. in verb. non ad turpe. 3. quæst. 7. & quod scientia & doctrina tribuunt vitam suo possessori, infra dixi ista par. in 44. consid. in fin. Nam, vt ait Cassiodorus 10. variarum Epistolar. Nec aliqua

maticæ hac ratione ſunt digniores, quia ſunt in primo gradu certitudinis, & naturales ſequuntur eas, vt dicit Linconen.in 1.poſteriorum, Auerrois in 2.Metaph.Procedũt enim ex principijs & dignitatibus notioribus nobis. abſtrahentiũ enim mathematicorum non eſt mendacium.2.phyſicorũ: Sed theologia hac ratione oẽs alias ſciẽtias excellit ſeu excedit. Nã omnes aliæ ſcientiæ habent certitudinem ex naturali lumine rationis humanæ. Ipſa verò ex ſuperno lumine ſapientię increatę, q̃ errare non poteſt, 1. Petri 1.Spiritu ſancto illuminati locuti ſunt Dei homines. Errare.n. nõ poteſt circà principia, nec circa concluſiones, quia Deus veritas eſt.Io.14.& c.ſi conſuetudinem.& c.qui cõtempta.8.d.Nihil aũt veri⁹ eſſe poteſt, quàm quod à veritate profertur. Ideo Propheta ait Pſ.118.Principium verborum tuorum veritas: in æternum iudicia iuſtitiæ tuę, id eſt, Verba tua procedũt à veritate tua, quę eſt veritas increata, & omnis veritatis creatę regula, ac ideo ſunt ſtabilia. Matthæi 5.& Marci 14.ait Saluator, Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Et tunc theologi concludunt in 3. diſt. 24. quod fidei noſtrę nihil poteſt ſubeſſe falsũ. Et ſi aliquis dicat, ꝙ ẽt in 12.Metaphy.tractatur de ipſo Deo, & de intelligentijs ſeparatis: ꝓpter ꝙ theologia non videtur nobilior Metaphy. & in 8. phyſicorũ tractatur de Deo, inquantũ eſt primus motor, Reſpondẽdum eſt, ꝙ hoc eſt tãtummodo quo ad ea, quę poſſunt inueſtigari lumine naturali, & inquantum ipſe Deus ſe habet ſecundũ aliquam habitudinem ad Ens, ꝙ analogicè dicitur de creatore, & creaturis. Metaphyſi.enim tractat de Deo, quia eſt de ente ſecundũ ꝙ Ens, & videtur velle Philoſoph⁹ 4. Metaphyſicę, & Auicenna lib. 1. ſuę Metaphyſicę. c.1. Sed theologia tractat de Deo ſub ratione nobiliori, & mirabiliori. Quia ea, quæ non ſunt nata cognoſci de Deo à creatura niſi per reuelationẽ, mirabiliora ſunt, quã ea, q̃ poſſunt cognoſci de Deo per inueſtigationem naturali lumine factã. Nec etiam obſtat prædictis, ſi dicatur, quod certitudo pertinet ad dignitatem ſcientię: ſed aliquę ſcientię certiores ſunt, vt Metaphyſica. quia de earum principijs dubitari non poteſt, ergo ſunt nobiliores theologia, quia in ſacra ſcriptura principia nõ ſunt ita indubitabilia, vt ſunt articuli fidei. Quia reſpondetur ſecundũ Th.1. par.ſummæ, q.1.art.5. quod nihil prohibet illud quod eſt certi⁹ ſecundũ naturam eſſe quo ad nos minus certum.1. Phyſic. Vbi dicitur: Quæ ſunt magis nota naturæ, ſunt minus nota nobis. Et hoc propter debilitatem intellectus noſtri, qui ſe habet ad manifeſtiſſima in natura: ſicut oculus noctuæ ad radios Solis. 2. Metaphyſicæ. Et tamen minimum quod poteſt haberi de cognitione rerum altiſſimarum deſiderabilius eſt, quàm certiſſima cognitio, quæ habetur de minimis rebus, vt dicitur 11. de animalibus. prout dicit Florent.in ſua ſumma, in 4. part. tit.11.§.8.vel ſecundum Richar.in prologo.1.q.4 Theologia eſt nobilior alijs ſcientijs ſimpliciter, id eſt, in natura ſua, quamuis aliquæ aliæ ſcientiæ ſint certiores ſecundum quid, ſcilicet, per comparationem ad debilitatem intellectus noſtri. Nam nihil prohibet aliquid eſſe notius ſimpliciter, minus tamen notum quo ad nos.1.phyſi. Certitudo autem, quæ eſt certitudo ſimpliciter, reddit ſcientiam nobiliorem, quàm certitudo, quæ eſt ſecundum quid, hoc eſt quo ad nos. Et vt dicit idem Anton.Florenti.in ſua ſum.4.part. titu. 11. §. 8. Hæc ſcientia habet certitudinem ex lumine [illegible] ſcientię, quę decipi non poteſt. Alię autem [illegible] bent certitudinem ex lumine naturalis [illegible] nis humanæ, quæ errare poteſt, vt etiam dicit S. Th.in d.1. par.q.1.art.5.ſupra alleg.Et ita etiam [illegible] net Io.Ludo. Viualdus de monte regali in ſuo [illegible] pere regali.in tract.de perſecutione Eccleſiæ [illegible] cima perſecutione, vbi dicit, quod vtitur in ob[illegible] quium ſui omnibus alijs, quod ibi amplè [illegible] vt videri poteſt.

DVodecima conſid. Etiam probatur excellentia ſciẽtiæ theologalis ratione dignitatis materię, eò, quia, vt dicit Ant.Flor.in loco ſupra allega. Iſta ſcientia theologiæ eſt de his principaliter, quæ ſua altitudine rationem tranſcendunt: vnde aliæ ſcientiæ dicuntur ancillæ, hæc verò domina iuxta illud Prouerb.9.Sapientia ædificauit ſibi domum, &c. Miſit ancillas ſuas vocare ad mœnia ciuitatis, & alijs ſcientijs vtitur tanquam inferioribus & ancillis, à quibus nulla accipit principia, ſed à Deo per reuelationem.S.Th.1.q.1.5.

DEcimatertia conſider. Probatur excellentia theologiæ ratione nobilioris, potioris & ſalubrioris finis. Quod ſic probatur, Quoniam ſecundum Philoſophum 2.Methaphyſicæ Scientiarum quædam ſunt ſpeculatiuæ, quædam practicę. Finis ſpeculatiuę eſt veritas, finis practicę eſt actio. Tanta autem eſt dignitas theologiæ, quod nedũ ſpeculatiua ſcientia, ſed etiam practica dici poteſt. Richardus vbi ſupra in 4. quæſtio. Et ſcientiarum ſpeculatiuarum nobilitas, ſeu excellentia attenditur penes nobilius obiectum atque ſubiectum, & certiorem modũ procedendi. Et his duobus modis theologia excedit alias ſcientias, vt dictum eſt ante: Practicarum autem nobilitas, ſecundũ Philoſo.1.Ethico.c.1.attenditur penes nobiliorem, & potentiorem finem, qua tanto ſcientia practica eſt dignior, quanto eius finis eſt nobilior. Finis autem huius ſcientiæ practicæ eſt beatitudo æterna, ad quam ſicut ad vltimum finem ordinantur omnes fines aliarum ſcientiarum practicarum, vt dicit Anton.Floren.in loco ſupra allega. Vel, vt dicit Bernard. de Buſt. in loco ſtatim allegando, eſt charitas, & æterna felicitas: Quoniam ipſa theologia inſerit virtutes, docet facienda, & omnia ad ſalutem pertinentia.2.ad Timotheum. Aliæ verò

ſcien-

...lin primo loco ponendi, quod probatur multis ...tionibus.

Nam scientia theologalis est nobilior & digni... omnibus alijs scientijs, ratione nobilioris sub... Quoniam vt dicit Philosophus & Commen...tator in 1. de Anima, & 1. Metaphysi. & Porphyrius in vniuersalibus. Vna scientia dicitur nobilior & dignior, ratione nobilioris subiecti. Quãto enim subiectum alicuius scientiæ est nobilius & excel...lentius, tanto sciẽtia illa est dignior. Cũ ergo sub...iectum scientiæ theologiæ sit dignius subiecto o...mnium aliarum scientiarum: Concludẽdum est, quod ipsa est excellentior omnibus alijs scientijs. Et quod subiectum theologiæ sit nobilius & excel...lentius omnibus alijs subiectis cæterarum scien...tiarum, probatur hoc modo. Quia subiectum il...lius scientiæ est ipse Deus, vt dicunt Theologi in Prologo sententiarum, maximè Richardus qu. 6. & Th. 1. par. sum. art. 7. q. 1. Vbi probat theologiam de alijs scientijs digniorem: Vndè Theologi à theos, quod est Deus, & logos, sermo, quasi sermo de Deo. Raym. verò Lullius, in suo introductorio artis generalis in prin. vbi ponit subiecta scientia...rum, dicit, quod Deus est subiectũ in Theologia. Et dicitur subiectum eò, quod omnia quæ tractat ipsa Theologia, diriguntur ad dandum notitiam de Deo. Et ideo, vt dicit Io. de Turrecr. in proœ. decret. quod subiectum theologiæ est infinitum ipse Deus, qui nobilissimus est, & infinitæ nobili...tatis. Et etiam ibi dicit, quod theologia est sermo de Deo. Et ꝙ Deus sit subiectum in ipsa scientia theologiæ probatur per philosophum primo po...steriorum, Vbi dicit, quod illud est subiectum in scientia, cuius per se proprietates considerat sciẽ...tia, sed sacra scriptura & theologia considerat Dei proprietates & operationes, ergo Deus est subie...ctum in ea. Nam theologia tractat de Deo multi...pliciter seu multis modis.

Primò enim tractat de Deo secundum ratio...nem suæ naturalis perfectionis. Eò, quia infra di...uinam perfectionem comprehenduntur attribu...ta diuinæ essentiæ, personarum emanationis, & ...proprietates, ideo de illis tractatur in pri...mo sententiarum.

Secundò, tractat de Deo inquantum eius per...fectio relucet in operibus conditionis, & sic tra...ctat de creatione rerum, de creaturarũ distinctio...ne, & distinctorum ordinatione: & hoc in secun...do lib. sententiarum.

Tertiò vero tractat de Deo inquantum eius o...peratio relucet in operibus restaurationis, & mul...ta opera comprehenduntur facta à Christo, vt de ...nitate & passione, &c. Et de his tractatur in 3. ...sententiarum.

Quartò, tractat de perfectione ipsius, inquan...tum relucet in operibus sanctificationis, in quib. intelligendum est virtutum infusionem & sacra...mentorum nouæ legis institutionem: & de infu...sione virtutum, tractatur in fine ipsius tertij libri. De sacramentorum verò institutione in 4. lib. Itẽ de operibus retributionis, ibidem. Et sic patet ꝙ omnia, quæ considerantur in sacra scriptura siue theologia: aut spectant ad Dei intrinsecã perfectionem, aut ad refulgentiam suæ perfectionis, per multiplicem eius operationem: quia per quãdam eius appropriationem eius potẽtia maximè relucet in creatione.

Sapientia in administratione, gubernatione, & distinctione: misericordia in restauratione & sanctificatione: iustitia in reproborum damnatione, bonitatis affluentia in electorum glorificatione. Cum igitur omnia quæ cõsiderantur in theologia attribuuntur ipsi Deo. sequitur, quod subiectum est Deus: quod tenet Ant. Flo. in sua summa, in 4. par. titu. 11. §. 7. ex quo in §. 8. illius partis & tituli, dicit, eam esse nobiliorem cæteris alijs scientijs. quod etiam tenet & multum latè explicat S. Tho. 1. q. 1. 17. q. per totum. dicit ead. q. 3. c. 1. Prolo. 4. per totum, quod ens diuinũ rationabile est subiectum theologiæ.

Hac igitur ratione theologia omnes alias sciẽtias excellit. Vnde 5. Metaphy. dicitur, Quod sciẽtia de Deo est nobilior, quia est de nobiliori subiecto. Et 8. Ethic. dicitur, quod est scientia scientiarum, & habet rationem capitis inter omnes sciẽtias: & in Prologo Metaphysicæ appellabatur Dea scientiarum. Ea propter Aug. de ciui. Dei. li. 11. c. 1. inquit: Omnium gentilium literas, omnium sibi genera ingeniorum humanorum diuina scriptura excellit, & autoritate subegit. Omnibus enim imperat quasi principalis, & vtitur omnib. in obsequium sui, quasi vsualis, S. Th. in Prologo 12. c. 1. Dantes quoq;. in 2. c. Inferni, in cõmendationem theologiæ introducit Virgilium loquentem Beatrici, quæ theologiæ comparatur, & dicentem: O mulier virtus sola per quam humana lex excedit omne contentum. In quib. verbis ostendit, ꝙ per theologiam humanum genus transcendit omne, ꝙ continetur intra orbem lunæ, & ascendit vsq; ad quintam essentiam. Omnibus enim sine delectu doctrinis præponi debet. Omniumq; sciẽtiarum Reginam esse testantur omnes diuina & humana ei tribuentes, & iam non vsq; ad nubes, sed in æthera quoq;. Quin & illas quondam Luciferi sedes eam collocantes, vt statim amplius dicam, ponẽdo alias causas eius excellentiæ & preeminentiæ vltra omnes alias scientias.

VNdecima consid. Excellentia theologiæ probatur ratione certioris veritatis. Quoniam, vt ait Philosophus & Commentator primo commento de anima. Quanto vna sciẽtia certiori demonstratione procedit, tanto est dignior. Et ista scientia, quæ procedit per demonstrationem, propter qd, i. à causa sup effectũ, dignior est illa, quæ procedit per demonstrationem, quia, id est, ab effectu ad causam. Et ideo demonstrationes mathe-

cludit illam esse digniorem, nobiliorem, & excellentiorem omnib. alijs scientijs.

Ex quib. concludendum est, ꝙ doctores theologi omnib. quibuscunq; alijs doctorib. sunt præferendi. Ex quo, vt videmus, tam per concordata, quã per regulas Cancellariæ Apostolicæ, vbi beneficia debẽtur graduatis nominatis, præferẽdi sunt doctores in theologia: licet Præpositus dict⁹ Cardinalis in proœ. decreti, in fine dicat, quod in beneficijs conferendis, præferendus est Canonista theologo. dicam amplius in glossis concordatorum, & infra.

DEcimaseptima consideratio. Scientia iuris Canonici cæteris post theologiam dignior est, quod multipliciter ostenditur, & maximè ꝙ sit dignior scientia iuris ciuilis, in quo per consequens sit dignior omnib. alijs scientijs: cum scientia iuris ciuilis sit dignior omnib. alijs. Quod ostẽditur ex multis.

Primò, ex eius necessitate, cum sciẽtia iuris Canonici seu eius vtilitate: quæ necessitas ostẽditur ex quinque.

Primò quidem quãtum ad fidei munitionem, & Ecclesiæ sanctæ Dei contra errores, & hæreses subortas. Licet enim in sacra scriptura quid credẽdum sit contineatur plenissimè, nihilomin⁹ multi errores & hæreses subortæ sunt in Ecclesia Dei occasione peruersorum hominum, qui aliter scripturam sanctam interpretari nisi sunt, quã Spiritus sanctus efflagitat. Quocirca necessarium fuit ad habendum veram consonantiam scripturæ sacræ, vt sancti patres spiritu Dei pleni simul conuenientes multa explicarent, exponerent & interpretarentur de scriptura sancta. Et ita illustrata veritate nubila propalarentur errorum, quod maximè factum est in quatuor vniuersalib. concilijs, quorum Canones, & diffinitiones sanctæ propugnacula, & lucernæ fidei nostræ sunt in Ecclesia sancta Dei. Vnde B. Gregori⁹ in c. sicut 15. di. Quatuor concilia sunt quatuor libri Euangelij, quo se profiteri & venerari testatur, quare in c. ignorantia. 38. dist. dicitur, quod ignorantia mater cunctorum errorum, maximè in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. sequitur ibi: Sciant ergo sacerdotes scripturas sanct. & Canones.

Secũdò, prædicta sciẽtia est necessaria ad morũ informationẽ. Tradit. n. hęc scientia Canonica plurima præcepta & documẽta sanctæ matris Ecclesiæ, q̃ ad religionẽ, pietatẽ, & sanctimoniã oẽs homines maximè cõponunt. Iuris nãq; ꝓcepta sunt honestè viuere, alterũ nõ lædere, ius suũ vnicuiq; tribuere. le. iusti. §. iuris. ff. de iu. & iur. & in proœ. Gregoriano, quare optimè cõuenit huic loco illud prouer. Audi fili disciplinã patris tui, ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia, id est, corona capiti, & torques collo tuo. gl. i. fulgor perfectæ operationis. de quo habetur 1. d. c. ius militare.

Tertiò, prædicta scientia Canonica est necessaria ad discretionem graduum, & ordinum Ecclesiasticorum, & litium, & iurgiorum terminationem. Crescente enim Ecclesia ipsa Deo auctore gradibus & ordinib. rite in ea dispositis, cũ ad eos discernendos, & lites, quas cupiditas effrenata iustitiæ semper vicis æmula, quotidie generat, lex nõ sufficeret Euangelica, tam ab Apostolis, quàm eorum Vicarijs per successiones temporum, statuta plurima sunt edita, quæ generali vocabulo Canones appellata sunt. Per quæ, & dispositionis in gradibus & ordinib. (quorum varietate ipsa Ecclesia tanquam regina ornata est) distinctio haberetur, & humano appetitu suo iuris regulis limitato, iurgia Ecclesiastica sopirentur. Quare in c. sacerdotibus dist. 38. inter alia, quæ ipsis sacerdotibus sunt necessaria ad addiscendum, B. Hieronym⁹ ponit Canones: ergo sciẽtia Canonica est necessaria ad seruandam vnitatem Doctrinæ, & Religionis in Ecclesia Dei, cuius vna debet esse fides, & obseruantia pietatis: quod fieri non potest, si non habetur notitia regularum, sanctionum sanctorum patrum, quos Christus tanquam operis sui Vicarios Ecclesiæ suæ præesse voluit pastores, & doctores, quare in c. nulli sacerdotum. 38. dist. dicit Cælestinus Papa, nulli sacerdotum liceat Canones ignorare, nec quicquam facere quod possit patrũ regulis obuiare.

Quartò, est necessaria ad multarũ quęstionum solutionem, quæ in sacris Canonib. & sanctionibus sanctorum summorum Põtificum sunt apertæ, & dilucidatæ, illius maximè sedis est fidei, & altissimarum causarum dubia plana facere. iuxta c. quoties. & est fides. 24. q. 1.

Quintò, hæc scientia Canonica est necessaria, quia in nulla alia scientia traditur nobis perfecta doctrina ordinum, & officiorum Ecclesiasticorũ, sicut in Canonica. Vnde, vt dicit ex prædictis Ioan. de Turrecre. in proœmio decreti. ver. ad præmium. manifesta est huius scientiæ necessitas, vbi respondet ad argumenta, quæ fiunt in oppositum. quod videbatur, quod non esset necessaria attenta theologia, quę satis videbatur sufficere ad determinationem eorum, quę sunt in scientia iuris Canonici.

Pro sexta ratione dicit Host. in sum. in proœm. ibi quę vtilitas. quod hęc scientia affert magnam vtilitatem, vt inter iustum & iniustum, æquum & iniquum sciamus discernere. Vt honeste viuamus, alterum nõ lędamus, & ius suum vnicuiq; tribuamus, vt in proœ. Gregoriano. §. ideoq; lex, Sed istum est proprium iuris ciuilis, vt infra dicam in sequenti consid.

Secundò, excellentia illius cõputabitur ex eo, Quoniam, vt dicit Host. in procem. Gregoriano. versicu. cui parti Philosophiæ supponatur. Non est quęrẽdum cui parti Philosophię supponatur, sed cui scientię tota Philosophia supponatur, &

potest

scientiæ tendunt vel ad corpus humanum, vel ad temporalem tranquillitatem, vt dicetur amplius infra in alijs scientijs & articulis suis locis. Hinc ex his sequitur, quod est dignior, & nobilior omnib. alijs scientijs ratione finis.

DEcimaquarta conside. Probatur excellentia theologiæ, ratione vtilitatis, quæ apparet ex effectu cum illuminet. Ad quod facit quod habetur Psal.118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et Petrus in can. sua. Habetis propheticum sermonem, cui benefacitis attēdentes, quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso. Et licet scientiæ seculares etiā illuminent in multis, aliter tamen, & aliter. illæ quidem, vt nocti lucerna in nocte, & interpolatim. Hæc autem sacra doctrina, vt radius à sole iustitiæ procedens domino Deo semper & in totum orbem. Illuminatio quidem illarum sciētiarum defectibilis est, quia speculatiuæ sint siue practicę, vel morales, tamen ordinant hominem ad felicitatem, quæ in præsenti haberi potest, politicám, vel speculatiuam, non autem futuram: quam non nouerunt authores illarum, vt habetur dist.37.§. hinc etiam filius. Vnde Hier. tractās illud Ecclesiastes 10. Labor stultorum perdit eos, quia nescierunt pergere in ciuitatem. Nominat ibi plures Philosophos, Platonem, Aristotelem, Parmenidē, & alios quos stultos appellat, quia non habuerunt rectum iudicium de vltimo fine Deo. Nam & si multum laborauerunt in speculando & inquirendo veritatem. a multis tamen ex suo labore non reportauerūt vitæ æternæ donum, sed perditionis, & hoc, quia nescierunt pergere in vrbem supernam. Non enim eorum doctrinæ habent tale lumen, sed hæc vera theologia seu sacra scriptura, quæ est vera sapientia, perducit ad claritatem æternam, ponens copiosissime de vltimo fine vero Deo, & modo perueniendi ad eum sequendum, qui est lux vera, & indeficiens: hæc dicit Anto. Floren. in sua sum. 4. par. tit.11.c.2.§.2. vnde in §.5. dicit illam esse etiā necessariam ex rationibus ibi per eū adductis, quæ tendit ad hunc finem.

DEcimaquinta consid. Probatur excellentia illius scientiæ theologicæ ratione excellentioris doctoris. Ab excellentia enim & dignitate doctoris dignificatur scientia: vnde Grammatica Prisciani est dignior. Et Rhetorica Ciceronis apud Latinos, & Demosthenis apud Græcos, & Poesis Maronis apud Latinos, Homeri apud Gręcos, & Philosophia Aristotelis, & sic de alijs authoribus aliarum scientiarum. Hęc enim sacra theologia, non Tullium, non Maronem, non Homerum, non Abraham, non Isaac, non Iacob, non Moysen, non Prophetas, non Petrum, non Paulum, non Ioannem, aut alios Apostolos, seu quoscunque alios homines: sed filium Dei, qui est sapientia patris, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi, ad Colossen.2. Cui omnia nota sunt, ad Hebræos 4. & c. Deut. 2. q.1. q dicit Moysi Exod.4. Ego ero in ore tuo. Et Hiere. 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Et Io.15. Omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis, & Luc.21. ait Apostolus. Ego dabo vobis os, & sapientiā, cui resistere nō poterunt omnes aduersarij vestri. Hanc autem scientiam nō solum tradidit nobis Deus per Patriarchas & Prophetas, & per ipsos Apostolos à spiritu sancto instructos, quib. ait Mat. 10. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Sed etiam voluit docere per seipsum. Matth.5. Aperiēs os suum docebat eos.

Vnde Claudianus Poëta ait illi,

Impia tu nostræ domuisti crimina vitæ.
Passus corporea mundum vestire figura.
Affari, palàm populis, legemq; fateri.

Hinc dicit Anto. in sua sum. 4. part. ti. 31. cā. 2. §. 1. Quod autoritas sacræ scripturæ est magna, & maior esse non potest: quia à Deo est reuelata. Ideo dicitur Psal.118. hic ante alle. Declaratio sermonum tuorum, quæ, scilicet, sunt à te Deo proferente. Et vt ait Petrus in sua cano. Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Et de Paulo ad Hebræ.1. Multifariè multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, s. in Veteri Testamēto. Nouissimis diebus istis locutus est nobis in filio, &c. vt ibi. Ex quibus patet dignitas theologiæ à tam excellentissimo doctore tradita à quo processit. Ex quibus supradictis considerantur origo, effectus, & finis huius scientiæ, ex quibus laudatur scientia.

DEcimasexta consid. Etiam apparet eiusdem sciētiæ excellentia ratione disciplinatus perfectionis. Nullus enim Philosophorum, aut Poëtarum, vel Oratorum, aut aliorum Magistrorum cæterarum scientiarum in magnis gymnasijs habuit tales discipulos. nam Socrates habuit Platonem, Plato Aristotelem, Aristoteles Alexandrum Magnum, Plutarchus Traianum, Seneca Neronem, Mutius Publius Aquilium Gallum, Cornelius Maximus Trebatium, Volusius Aulum Cassellium, & quam plures alij, de quib. in l.2. ff. de orig. iur. quo ad scientiam legalem. Sacræ autem scripturæ discipuli sub Deo præceptore, & doctore fuerunt Moyses, Samuel, Dauid, Abraham, Araō, Ieremias, Esaias, & alij Prophetæ. In Nouo quoq; Testamento fuerunt Ioannes Baptista, quo inter natos mulierum non fuit maior. Matth.11. & Apostoli, cæteriq; discipuli ac fideles, quibus (vt dicit ad Hebræ.11.) dignus non erat mundus. Alias tres rationes ponit Bernardi. de Bust. ad demonstrandum eius excellentiā, in 2. par. sui Ros. in serm. 29. in 2. part. in litera N. in fin. post aliquas ex prædictis, sed cum non videantur mihi habere magnum saporem, ad illum te remitto. & in litera sequente, quæ est N N. duplicata, ponit quomodo in se continent omnes alias scientias, ex quib. cō-

vero patet di. 4. per totum, vbi ostenditur. quod constitutiones principum Ecclesiasticis constitutionibus non preeminent, sed obsequuntur. 2. q. 3.c.Euphemiũ. Leges seculi sacros Canones sequi non dedignantur,& habetur in authen.vt clerici, & in auth.de Ecclesia.ti.in prin.& est text. in c.clerici.vbi doct.de iud.de correctione verò habet, in c.constitutiones.di.4.vbi dicit text. Cõstitutiones Principum contra Canones,& decreta Romanorum præsulum vel bonos mores, nullius sint momenti.

Nonò, probatur eius excellentia ex parte conditoris. Conditor enim canonum est Papa verus Christi Vicarius, vniuersalis Ecclesiæ pastor. Conditor vero iuris ciuilis est Imperator,qui in protectionem Ecclesiæ,Papæ minister est. iurat illi fidelitatem, & defensionem ecclesiæ. c. tibi domino 63. dist. Ergo videtur,quod ex hac parte etiã scientia iuris canonici sit dignior, quàm scientia iuris ciuilis.consequentia patet,& assumptum. de conditore tamen iuris ciuilis aliter dicam infrà, dum ponam eius excellentiam vltra alias quascunque scientias.

Ex quibus infertur, quod doctor iuris Canonici præferendus est doctori iuris ciuilis, & ita tenet Io.An.& omnes alij.in c.clerici.de iudi.dicit Ioan. de Terrecr.in proœ.decreti. Dicit tamen Præpositus ibi,quòd diceret bonum doctorem legistam præferendum doctorello ignaro Canonum, per text.in ca.quæ ipsis 23. dist. dum narratis pluribus, quæ oportet sacerdotes scire, subijcit:ex quib. omnibus si vnum defuerit, sacerdotis nomen in eo vix constabit. facit glo. in verbo.omnino. in §.ordinatione.in aut.de monachis. Ludo. post Angelum,& post eos Ale. & do. meus Ias.in l.cum quid. ff.si cer.pet.Arch.in c.de quibusdam.31.dist.l. 1. C. de athletis.lib.11.l.1.C.de annonis ciuil.lib.eod.lib. dicam latius infra. Sed ibi dicit Præpositus,quod Io.And.in c.1.de consang.& affinit. dicit, quod in beneficijs conferendis, præferendus est Canonista theologo, nisi beneficiũ esset, vbi hæreses pullularent,secundum etiam Gem.in d.c.Episcopos. 17. dist.

Decimaoctaua consid. Cum hic versamur inter sciẽtias iuris Canonici, & iuris ciuilis, videndum est an scientiæ dici possint. Et videtur, ꝙ non,Eò quia legistæ vel canonistę, vt inquiunt logici, non habent modum arguendi, nec cognoscunt per causas,sed nituntur tantummodo autoritate legis vel canonis,quia dicũt:ita lex dicit, ita Canon loquitur:sed qui per causam non cognoscit non scit,quia scire est per causam cognoscere. & secundum Aristoetlem primo Posteriorũ, & 2. Meta.& 23. q. 7. c. occidit,de testi. c. cum causam. & Rofred. in princ. suorum libellorũ.per Io.And. in proœ.6.in l.pupillus.vbi Bar.& Bal.ff. de acqui. hæred.per Ange.in l.qui Romæ.§. duo fratres. in 14.col. ff. de verb. ob. And. Barb. in. c. clerici.in 5. col.ibi, nam scire est rem per causam cognoscere. extra de iudicijs.

Secundò facit,quia leges dicuntur amare simplicitatem nõ subtilitatem,vt l.sicut. circa fin. si debitori.ibi,hæc autem subtilitas à iudicib. non admittitur. ff. quibus mod. pignus vel hyp. soluitur.l.1.C. vt actio. ab hæred.& contra hæred. incipiant. ibi, nec propter nimiam subtilitatem. & in c.dilecti filij.ibi,prouidentius & attentius, non ita subtiliter,sed simpliciter,& purè.extra de iudicijs,c.capellanus, extra de ferijs cum multis alijs quæ allegari possent.

Tertio facit,quia lex est voluntaria, vt per Arist.in primo de cœlo,& mundo.no.gloss. in l. de vsucap.dum dicit,quòd sufficit pro ratione voluntas.& probatur in l.prospexit ibi, quia ita verba faciunt. ff. qui & à quib. & ibi per quam durum est, sed ita lex scripta est de intellectu cuius legis videtur.Fel.in c.si quando.in 8.col. extra de rescript. & do.meus Ias.in l.non dubium.7.col.C.de legib. Facit ad propositum l.non aliter.ff.de leg.3.l.1.§. is qui.ff.de exercito. Hinc dicitur,quod Principi placuit,legis habet vigorẽ.dicit text.in §. quod Principi insti.de iur.natu.gen.& ciuili. Et non omnium,quæ à maioribus nostris constituta sunt, ratio reddi potest.l.non omnium.ff.de legib.& subiungit lex sequens. Et ideo rationes eorum, quæ constituũtur, inquiri non oportet, alioquin multa ex his quæ certa sunt subuertuntur. & facit l.benignus.ff.eod. de legib. Vbi dicitur:benignius interpretandæ sunt,quo voluntas earum cognoscatur:& pro certo illa lex, non omnium. est singularis, & multum prodest legistis, vt dicit Alex.in Apost.ad Bal.in l.solam.C. de testi. allegando Ang. in d.l.omnium.

Quartò facit, quia est opinatiua, & formidine permixta,& sic non certa,& determinata, vt videtur probari in §. responsa prudentium. in verbo, opinionis.insti.de iur.nat.gent.& ciui.& in l.si me & Titiũ.in ver.subsisto.ff.si cer.pet.& in l.seruum quoq;.in verbo,subsistimus.ff de procur. Ex quib. iuribus patet,quod non sunt reprehendendi multi doctores,qui in eorum dubijs post quasdam rationes hincinde allegatas dicunt finaliter,cogita, aut alia similia verba, ad demonstrandum, quod tantum opinatiuè loquũtur & nõ decisiuè, prout possunt facere ex prædictis.

Quinto facit,quia lex seu ars ciuilis, aut scientia non est passim necessaria, quia vt habetur in c. licet.de regula.quæ spiritu Dei reguntur, non sunt sub lege.& quod Inno.dicit in c.pastoralis.de offi. ordina. Vbi habetur, possunt cum tanta ratione regi,quod nõ subijcerentur exercitio legis.& not. do.Ab.in c.Rex pacificus.in proœ.decretal.& bonus tex.in aut.de nup.§.si verò. coll. 4. Imo etiam quod plus est,est variabilis.c.1.de cõsti.lib.6.l.non est nouum. cum ibi notatis. ff. de legib. c.non debet.de consang.& affi n.qui tex.facit tamen,quod

nec

poteſt reſponderi pro canonica, quæ omnia comprehendit. & dicit Io. de Turrecr. in prooem. decret. in ver. ad tertium. Quod ſaltem theologiæ ... n, & philoſophiæ partim ſupponitur. Sed inquantũ philoſophiæ ſupponit, eſt ea ratione, qua dicitur de ſcientia iuris ciuilis, vt amplius dicam.

Tertio, eius excellentia probatur ratione finis, quæ eſt eadem cum theologia; vt ſcilicet ædificentur, vt dicit Hoſt. in dicto prooe. ſuæ ſum. ver. quis finis, ibi: ſecundæ, vt ædificentur, & ad hunc tendunt theologi, & canoniſtæ.

Quartò, excellentia huius ſcientiæ iuris canonici pbatur ex eius digniori ſubiecto ad alias ſciẽtias, quod quale tamen ſit, ſunt diuerſæ diuerſorum opiniones. Et inter alias Hoſt. in loco præallegato dicit, quod ſubiectum huius ſcientiæ eſt fides catholica: cum vt dicit, ſit materia. Sed hoc non approbat Ioan. de Turrecre. in loco ſupra all. ver. ad quintum. cùm vt dicit, illud eſt ſubiectum in ſcientia, de quo & eius proprietatibus eſt principalis & totalis conſideratio talis ſcientiæ: ſed fides catholica non eſt huiuſmodi, de qua, & eius proprietatibus ſit tota ſcientia Iuris Canonici. Et etiam quia ſubiectum ſcientiæ debet complecti omne quod determinatur in illa ſcientia, hoc autem non facit fides catholica reſpectu omnium quæ determinantur in iure, igitur, &c. Et etiam fides eſt virtus theologica, cum Deum habeat pro obiecto, & fine. Vnde ſi ſubiectum alicuius ſcientiæ eſſet dicendum, magis ſcientiæ theologicæ eſſet dicendum ſubiectum, quàm iuris Canonici, quod tamen non dicitur. Et vt finaliter ponam ſubiectum Io. de Turrecr. omittendo alia, quæ recitat vbi ſuprà. Eſt bonum ciuilitatis Chriſtianæ ſecundum ordinem iuſti, & recti, ſecundum leges ſiue conſtitutiones canonicas per os ſanctorum patrũ promulgatas diuinit⁹: quod, vt dicit, ſic ... ditur: Id ſubiectum in aliqua ſcientia, quod principaliter intenditur, & gratia eius omnia alia in eadem ſcientia conſiderantur. Sed omnia alia, quæ tractantur in ſcientia iuris canonici non aliter ... gratia tractari videtur, quæ communicatio ciuilitatis Chriſtianæ rectè, & ſanctè regatur ac hominetur, vt dicit Greg. in dicto prooe. Gregorius ſupra alleg. Vel, vt dicit, ſciẽtia ſubalternans, & ſcientia ſubalternata debent aliqualiter conuenire in ſubiecto, licet ſubalternata addat aliquid ... ſubiectum ſcientiæ ſubalternantis, vt dicit ibi: ... ſubiectum ſcientiæ moralis, vt dicit Albertus eſt bonum hominis, ſecundum quod homo: ... ſubiectum ſcientiæ politicæ communicatio ciuis ſecundum ordinem recti, & iuſti, vt idem Albertus teſtatur. ergo ſubiectum ſciẽtiæ iuris canonici quæ morali ſcientiæ ſubalternatur, vt dicit Ioan. de Turrecre. in dicto loco ſupra allegat. ver. ... n. ſit bonum ciuilitatis Chriſtianæ ſecũ... nem recti, & iuſti, ſecundum leges, ſiue conſtitutiones canonicas per os ſanctorũ patrum diuinitus promulgatas. Et hæ partes ponuntur ad diſtinguendum ſubiectum huius ſcientiæ à ſubiecto aliarum ſcientiarum humanarũ practicarum. Quoniam ſcientia iuris ciuilis habet idem ſubiectum, quòd ciuilitas Chriſtiana magis tẽdit ad ſaluationem animæ, & actus concernentes animam quàm ſcientia iuris ciuilis. Et ideo, cum anima ſit corpori præferenda. vt eſt tex. in l. ſancimus. C. de ſacroſan. Eccle. videtur, ꝙ etiã ſcientia iuris canonici ſit ſcientię iuris ciuilis pręferẽda, dicam infrà.

Quintò, excellentia Iuris canonici eſt cæteris omnib. ſcientijs præferenda propter vicinitatem quam habet ad theologiam, quod probatur ſic. Scientia canonica eſt vicinior ſcientiæ diuinæ, quàm ſit ſciẽtia ciuilis, & quæcunq; alia: Ergo conclusio vera conſequentia patet, quia ſicut gradus nobilitatis, & dignitatis inter intellectuales naturas attenditur penes maiorem proximitatem ad intellectum diuinum: Ita gradus nobilitatis inter ſcientias accipiendus eſt penes earum maiorem ſimilitudinem cum ſcientia diuina. aſſumptum probatur ex dictis per Io. de Turrecr. in dicto loco, & ex his, quæ ante dixi.

Sextò, probatur ex parte materiæ ſic: Materia iuris canonici eſt nobilior materia ſcientiæ iuris ciuilis, & quarumcunq; aliarum ſcientiarum, ergo ſcientia iuris canonici eſt dignior cæteris: conſequentia patet per Ariſtotelem primo de Anima, vbi vnam ſcientiam dicit nobiliorem alia, quia mirabiliorum, & honorabiliorũ eſt. aſſumptum patet & eſt manifeſtum, quia ſcientia iuris canonici tractat de articulis fidei, de diuinis officijs, & Eccleſiaſticis ſacramentis, & documẽtis. quæ multa dignitate excellunt materiam, quæ tractatur in ſcientia, ſcilicet, ciuili, vt ſupra dictum eſt, & infra latius dicam, igitur, &c.

Septimò, oſtẽditur ex parte finis ſic. Finis quem intendit ſcientia iuris Canonici eſt ſuperior & altior, quàm ſit finis ſciẽtiæ iuris ciuilis aut aliarum ſcientiarum. ergo ſequitur, quod ſcientia iuris canonici ſit cæteris nobilior. conſequẽtia eſt bona, per Ariſt. vbi ſecũdum ordinem finium ponit ordinem dignitatum inter diſciplinas. aſſumptũ eſt manifeſtum, quoniam finis ſcientiæ iuris ciuilis, vt procedit à fundamẽto fidei catholicæ & doctrina Eccleſiæ, conſiſtit tantũ in habitu elicito ex legib. gentilium, vt cõtinetur in compilatione ff. orũ. eſt felicitas humana nullo habito reſpectu ad beatitudinem alterius vitæ perpetuæ. Finis vero ſcientiæ iuris canonici non modo eſt bonum hominis in perfectionem virtutũ moraliũ: ſed ſecundum perfectionem infuſarum virtutum, quę ad beatitudinem ſupernam pręparant, & diſponunt.

Octauò, probatur, & oſtẽditur ex parte ipſarum legum, quoniã lex & canonica regula eſt tanꝗ dirigens regulas, & corrigens leges iuris ciuilis. Ergo ſcientia iuris Canonici eſt dignior, & nobilior. conſequentia patet ex terminis, aſſumptum

ſtandi ſunt illi qui tantummodo (vt ſunt multi) vtuntur temeritate pro ſcientia, contra textum in l. quiſquis. C. de poſtulan. vel qui tantummodo vadunt per repertoria, & qui nihil volētes à ſe ipſis cogitare, timent conſulere, vel pronunciare, quoniam id à doctoribus non reperiunt tactum, & hoc licet adſit bona ratio vel bonum ſimile, ſed male, quia vt etiam inquit Pau. de Ca. in l. Clodius. ff. de acq. hæred. perniciosus eſt talis timor, & miſerrimus eſt talis intellectus. Miſerrimi enim eſt ingenij vti inuentis, & non inueniendis, dicit Boetius de diſciplina ſcholarium, & dicit Fel. in c. cum ordinem in 4. col. extra de reſcript. Quod expedire cōſultationes per regulas generales, eſt officium procuratorum, & eorum doctorum, quos vulgus poſitiuos appellat, & propterea etiā rationibus innitendum eſt, vt dicit tex. in l. 2. §. ſed quia. C. de vet. iur. enucl. & in procе. 6. Natura ſemper nouas deproperat edere formas. Et quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. diuus. ff. de reſt. in integ. Et quia cum plura ſint negotia quàm vocabula, non poſſunt omnes articuli ſigillatim decidi, ſed debet procedi per rationes, & ſimilia, vt l. non poſſunt. ff. de legibus. Imo, quod plus eſt, eſt certiſſima ſcientia, quia habet finem quem non habent aliæ ſcientiæ, vt ſuprà dixi, & habetur in procе. ffforum. col. pe. habetq; certiſſimas rationes, cauſas, & demonſtrationes, vt peritis notum eſt, ſed vt dicit Philoſophus in primo de anima. vnde ſciētia dicitur nobilior altera, vel à ſubiecto nobiliori, vel quia eſt certior, vel propter vtrunq; ſimul. Et de ſubiecto nobiliori dicam ampliſſimè in duab. ſequentib. conſiderationibus.

Sextò, imò Non ſolum eſt ſcientia ſimplex, ſed inter alias digniſſima. Cum ſit diuinarum atque humanarum rerum notitia, iuſti atq; iniuſti ſcientia, authore Chryſippo. vt l. iuſtitia. ff. de iuſt. & iu. & inſti. eo. ti. in prin. quæ eſt illius diffinitio, à qua non eſt recedendum, quia ſecundū philoſophum 7. Metaphyſi. diffinitio eſt ſermo iudicās quid, eſt eſſe rei per eſſentialia, & ſecundum Bal. in rub. C. qui admitti. allegantem Boetium. Diffinitio eſſentiam rei claudit, & alluſio ſiue etymologia intelligentiā rei. Et propterea dicit Bal. in l. non ſine. C. de bonis quę liber. quod illud dicitur ineſſe, quod conſtat ex ſui diffinito.

Septimo, quod plus eſt, Nō ſolum dicitur ſcientia: ſed & ſapientia ſecundum iuriſconſultum. in l. 1. §. proinde. ff. de varijs. & extraor. cog. qui dicit, quod ſanctiſſima res eſt ciuilis ſapientia, & facit, quia ſecundum Beatum Thomā ſecunda ſecundæ. q. 1. art. 2. de dono ſcientiæ. Cognitio diuinarum rerum vocatur ſcientia, ſed cognitio legalis eſt huiuſmodi per iura allegata, & bonus text. in l. 1. C. de vet. iur. enucl. vbi dicit tex. Nihil tam ſtudioſum in omnibus reb. inuenitur, quam legum authoritas, quæ & diuinas, & humanas res bene diſponit, & omnem expellit errorem & ſic ſapientia. Quoniam, vt dicit glo. in d. §. proinde. Ciuilis ſcientia, eſt ſanctiſſima quoad animam, & firmiſſima, quo ad mundum. Et dicit Philoſophus ad Alexandrum: Sapientia eſt conſeruatiua animæ, ſicut ſanitas corporis. Sed hæc ſcientia eſt huiuſmodi: Quia fecit homines virtuoſos dirigendo eos in Deum, tollens lites, rixas, controuerſias, & [illegible] ex quib. ſequi ſolēt homicidia, & omnia alia [illegible] la: Ergo eſt conſeruatiua animæ, & corporis, & [illegible] ſanctiſſi. quo ad animam, & firmiſſima quo ad corpus.

Octaua, Cùm, vt clarum ſit, doceat quid iuſtitia, & eius effectus, & quomodo iuſtitia ſit administranda, vt habetur ff. de iuſt. & iur. & inſtitu. eo. & quaſi per totum. Ergo eſt diuinarum rerum notitia, cum iuſtitia de Cœlo proſpexit. & eſt eſſentia trinitatis. cum iuſtitia à iure deſcendat, & ius ſit ars boni, & æqui, l. 1. de iuſt. & iur. & dixi in rubr. *des iuſtices*. in prin. in commento conſuetudinum duca. Burgund. vbi etiam poſui quomodo ſit vtilis.

Nono, Quia ſeipſum regere, eſt ſumma ſapientia, vt per Philoſophum de regimine Principum: ſed hæc ſcientia nedum docet ſeipſum regere, ſed etiam Ciuitates, & Prouincias, & totam Rempublicam, & omnem orbem terrarum: quamobrem potius dicitur ſapientia, probantur prædicta per textum in auth. vt omnes obediant iudi. Prouinciarum. Sine ea factum eſt nihil, & eſt præcipua omnium aliarum, quum per eam reguntur omnia, quia docet iuriſconſultum habere docendi peritiam, dicendi facundiam, & diſcernendi copiam, interpretandi ſubtilitatem, ſolertiam, fidem, honores, mores, & laudabilem vitam. Notitiam iuſti & iniuſti, boni, & æqui. & ſi, notitiā ipſius Dei, cum bonitas, & æquitas ſint eſſentiæ trinitatis, & ipſius Dei.

Quid enim plus operatur theologia, dicam infra latius. Faciunt ad prædicta l. magiſtros. C. de profeſſo. & medicis. lib. 10. l. 1. C. de profeſſo. qui in vrbe Conſtantinopolit. lib. 10. l. 1. ff. de iuſti. & iur. & inſtit. eod. vbi dicitur, quod ius eſt ars boni, & æqui.

Decimò facit, Quia ius ciuile eſt dogma omnium ſapientum, vt dicit text. in l. 2. ff. de legib. & vera philoſophia, & non ſimulata. l. 1. ff. de iuſti. & iur. ergo eſt ſapientia, & ſciētia. Et ſi dicatur, quod ſunt legiſtæ, qui ita dicunt, & aſſerunt, & non alij. Ad hoc eſt reſponſio, quod illis eſt credendū, cum ſint periti in arte: peritis in arte credendum eſt. c. fraternitatis. de frigidis, & maleficiatis. c. ſignificaſti. l. 2. de homicid. l. 1. circa prin. ff. de vent. inſpiciend. l. ſemel. C. de re milita. lib. 12. Alexā. in conſi. 1. & 107. in 2. vol. poſt Pet. de Ancha. in quæſtion. incip. in antiq.

Vndecimò facit, Quia profeſſio iuris dicitur ars liberalis, vt eſt tex. ad literam. in l. 1. C. qui ætate, vel profeſſio. lib. 10. pro quo etiam facit rubr.

iuncto

non debet dici per hoc quin sit scientia, cum dicit tex. nō debet irreprehensibile videri, si secundum varietatem temporū variantur & iura: cum Deus etiam ex his, quæ in testamēto veteri statuerit, etiam in testamento nouo mutauerit. Nam si Deus quandoq; variet sua statuta, & ordinationes, ideo & nos mutare possumus exemplo Dei, cuius actio nostra est instructio.

Sextò facit, quia notitia legalis & canonica nō est vtilis, sed localis, vt capitulo super specula. ibi, quia tamē in Francia, & nonnullis prouincijs Romanorum Imperatorum, nisi inquantum nitun- ratione, & non alias. Et etiam Iudæi, & pagani ...antur nec subijciuntur Canonib. c. gaudemus de diuor. Felyn. in c. 1. in 11. col. extra de const. Et etiam videmus, quod quasi omnes patriæ, & prouinciæ: imo etiam ciuitates habent sua statuta etiam legibus, & iurib. cōmunib. repugnantia & contraria quibus viuunt, secundum quod notatur in l. de quib. ff. de legib. & in §. ex non scri pto inst. de iur. nat. gent. & ciuil.

Septimò facit, quia nō omnibus prouidit, cum non omnes casus possint sub lege comprehendi, vt dicit tex. in l. neque. ff. de legibus. Ergo talis cognitio vel notitia, non potest dici scientifica, quia scientia debet esse de immutabilibus æternis, & determinatis, vt per Aristotelem 5. Ethi. & lex debet poni vniuersaliter & particulariter, vt per eundem Aristo. in loco præallegato: quia particularia sunt infinita, quæ à nobis cognosci nō possunt, cum sit de artibus humanis, impossibile est vniuersaliter verum dicere: quia est vtile in aliquo particulari oppositum legis obseruari, & de ... multa exempla possunt poni, vt patet ex no... in lege, omnes populi. ff. de iusti. & iur. per ... in 6. quæ. & per id quod notant Inno. Pan. & ... in c. 1. de constitutio. dum dicunt, Quod licet aliquando leges transgredi ex magna causa, de ... ibi plura per Fel. in 14. col. ibi, fallit septimo, ... per domi. meum Iaso. in l. non solum. §. morte, ... & 8. colum. ff. de noui. oper. nunt. & Barba. in ... C. qui admit. & in c. etiam si clerici. de iudi. & ... eundem domi. meum Iaso. in l. 1. in 1. & 2. col. C. de ... peci. imper. offe. vbi limitat dictum Inno. ... modis in 2. col. & etiam dicit quod hoc casu consulendus est superior secundum doctrinam Lud. Rom. de qua ibi per domi. meum Iaso. ... ex maleficijs, in tertia colum. instit. de a... ... dixi alibi in consuetudinibus nostris duc. ... in ti. des iustices. §. 5. in gloss. pour la pre... ere foys.

Octauo. Nam nulla doctrina potest appellari scientia quæ est virorum, & æternorum in veritate & impossibilium aliter se habere, cum vt ait Philosophus in 1. posteriorum, quia nihil scitur, ... verum, vt voluit Bald. in cap. 2. de constitut. ... dicit, quod scientia est entium, non eorum, quæ natura aut ars reuelauit. Bal. in c. cum contingat de resc. Pet. de Anch. in cle. 1. de concessio. præben. per glo. in l. si pater. ff. de hæred. insti. probatur in d. c. qui occidit. 23. q. 8. sed legalis scientia & canonica est circa contingentia in humanis actibus extrinsecus contingent. aliter se habere, & diuersimodè se habere. ex quo dicit Barb. in d. c. si clerici. in 6. & 7. col. quod lex adaptatur tempori, & est mutabilis, vt dixi: igitur, &c.

In contrarium tamen, Quod ius ciuile, & canonicum sit scientia, probatur ex pluribus.

Primò, per tex. in procem. fforum, circa principium, in verbo, professoris legitimæ scientiæ constitutos, & ibi prima vestigia cuiusque scientiæ mediocriter tradentes, & in quarta colum. ibi, & hi qui rudes adhuc legitimæ scientiæ capessendæ aspirant. & in penult. colum. ibi, nihil legitimæ scientiæ eis deerit. & ibi, hæc sola scientia fidem habet mirabilem.

Secundò, probatur per tex. in l. 1. ff. de iust. & iure, ibi, ius est ars boni, & æqui. & ibi, æqui, & iniqui notitiam profitemur. & ibi, æquum ab iniquo separantes, & licitum ab illicito discernentes. Nam si ius est ars: vt ibi, & in procemio fforum. in penul. colum. ergo est cognitio, quoniam vt dicit Philosophus primo posteriorum. Omnis ars & doctrina fit ex præexistentis cognitione, sicut contingit in iure, cum in eo distinguamus æquum ab iniquo, quæ distinctio fieri non potest sine cognitione, & non potest capi ars nisi pro habitu scientifico.

Tertiò. probatur per tex. cum gl. in l. 1. C. de studijs liberalib. lib. 11. Dum ibi iurisperiti & medici dicuntur esse Philosophi veri profundioris scientiæ, & doctrinæ.

Quartò, probatur, quia leges habent rationem, & causam: ideo eam doctores, & præsertim legentes, semper inuestigāt quærentes de ratione dubitandi: Itē de ratione decidēdi. De ratione dubitandi: quia lex non fit nisi in casu dubio. l. Labeo. ff. de Carb. edicto. l. antiquæ. C. de furtis. In claris enim non opus est laborare. le. continuis. §. illud. ff. de verbo. ob. Item quia de singulis dubitare non est inutile, vt in prædicamentis Aristotelis, & per glo. in l. 3. C. de sum. trin. & fid. catholica. De ratione decidendi, vt intelligatur, quod est cum ratione facta, sicuti esse debet. 4. dist. c. erit autem lex. Et sic multis alijs omissis, constat ex his ius ciuile esse veram scientiam.

Quintò. quia constat, quod non est solum scientia practica, sed etiā speculatiua, Quoniam oportet prudentem iuris soluere nodos, quæstiones, & controuersias, quæ nunquam etiam contigerunt, quod nō potest fieri nisi per subtiles indagationes & per speculationem. Quo fit, vt quia subtiliter indagandum est, & incedendū per augmenta, rationes, & similia, & alijs varijs modis secūdum regulas iuris, quas decet habere. nota, quod dete-

standi

quiescunt, quod non est nisi quod continent rationem vel causam. Sicut etiam de dictis Pythagoræ.

Refert Boetius, in prin. suæ Arithmeticæ, quod sufficiebat dici, sic Pythagoras dicit: & ad propositum etiam dicit Bal. in c. ad hæc. col. 6. de pace iura. firman. quod leges non allegãtur in Curijs Regum, pro authoritate, sed pro ratione, & hoc fit breuitatis causa: quoniam gaudent breuitate moderni, vt inquit gloss. in l. 1. ff. quod metus causa, facit text. in ampliorem. §. in refutatorijs. cap. de appel.

Non obstat vlterius, quod dictum est in secundo fundamento, quod leges dicuntur amare simplicitatem & non subtilitatem, Quoniam non est verum: inquantum tractatur de interpretatione iurium, vel in enucleatione questionum, & ad veritatem eliciendam: Sed ne subtilitatib. fiant deceptiones, peruertantur vera & recta iudicia: iniquitates æquitati præferantur sub genere boni & æqui, vt inquit tex. in l. si seruũ. §. de illo. ff. de verb. oblig. plerunque sub autoritate iuris scientiæ perniciosè erratur, aliàs secus. Et hoc est de quo propriè loquuntur iura contraria: Et id quod dicunt leges subtilitates non amare: quia est verum eas non amare: inquantum tendũt ad decipiendum, vt etiam declarat Panor. in ca. dilecti filij. in 2. col. de iudicijs. extra. vbi latius per eum. quæ subtilitates sint attendẽdæ, & quæ non, & ad quid per Romanum cons. 301. incip. omnipotentis Dei postulato suffragio. in proposita consultatione. & in c. si cupis. 16. quæst. 1. quæ dicit, habeas simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidijs.

Ad tertium vero fundamentum, quod factum est, quod lex est voluntaria. Respondetur, quod falsum est, vt ex deductis in parte contraria. Quoniam etiam sola voluntas Principis non facit legem. Quia imò debet esse regulata ratione. Nam & voluntas eius subiacet regulæ rationis. Est enim animal politicum, mortale, & rationale secundum Bal. in l. 2. cap. de seruit. & aqua. & ideo non potest iniquum statuere, vt inquit Panor. & scriben. in c. 1. de constitutio. & per beatum Tho. 2. 2. q. 9. art. 6. & secundum Ange. in consi. incip. sanctissima. in 4. colum.

Opinioni eius non est standum, si cõtraria sententia est melioribus rationibus comprobata, alleg. tex. in l. Aemilius. ff. de minoribus, Et multa dicit Paris de Puteo in tract. suo syndicatus, in cap. 1. & 2. Quod non licet Principibus, nec Regib. in aliquo excedere, nec quicqnam facere, quod non conueniat probatissimo, ac sapientissimo viro. Et si aliter faciunt, non sunt Principes nec Reges, nec eis obediendum est vt ibi latissime per eum. & per Ioan. And. in c. 1. de constit. in 6. post Host. ibidem. Vbi dicunt quod proprium Principis est iustitiam exercere. Et si deficit, in hoc aufertur ei nomen boni & religiosi Principis, & si carebit nomine, carebit & re. l. à nullo. C. de seruis. l. imperialis. §. primo. C. de nupt. & c. nam & ego. extra de verbo. signifi. Et concordat, quia Rex dicitur à regendo. vnde debet regere & non regi. ff. de legib. l. si. alias non est Rex, secundum Bal. in l. non ambigere. post Cy. ff. de legib. & in l. post susceptum. ff. de excus. tuto. Imò expresse attestatur Princeps se velle de legibus viuere. l. digna vox. C. de legibus. l. ex imperfecto. C. de testam. & §. fi. insti. quib. mod. testam. infir. Ita, quod si ordinauit eius voluntatem vel rescriptũ cum iniuria alterius, non esset exequendum, imo esset nullum & irritum. l. quoties. & l. damnosa. C. de precibus imperat. offerend. l. authoritatem. C. vnde vi. l. 1 §. meticm. ff. ne quid in loco publico. l. nec auus. C. de emancip. libero. Facit. clem. pastoralis de re [illegible]. Facit quod dicit Paulus de Castr. consilio. 70. in impressione noua incipien. in Christi nomine, quia frustra petitur, & hoc etiam, quia alias non esset lex, nisi esset rationabilis, communis & honesta, vt in c. erit autem lex. 4. distinct. & 23. q. 4. c. si Ecclesia. in fin. Et concordat text. in authen. de instrumentorũ cautela & fide. collat. 6. Et facit tex. in authen. vt non luxurientur cõtra naturam, in prin. col. 6. & in aut. de priuilegijs dotis, in prin. collat. 8.

Ex quibus patet, Quod leges sunt per ora Principum diuinitus promulgatæ, vt patet in cap. nemo. 16. q. 3. vnde non possunt fieri, nisi cum vera & iusta ratione. Et si tollatur lex. semper remanet ratio legis cui subijcimur. l. 1. cum gl. ff. de coniung. cum emancipat. liberis. gloss. in c. fuerunt. 7. dist. Barb. in c. clerici. in 9. colum. ibi. 21. de iud. extra.

Nec etiam obstat l. prospexit. in dicto 3. fundamento alleg. Quia, vt aperit ibi Bal. Illa lex habet rationem, & ibidẽ Bal. in l. 1. c. quæ sit longa consuetud & Felin. in ca. si quando. colum. 8. extra de rescriptis. & potest adduci Bald. in c. 1. de constitut. Vbi dicit, quod lex dicitur satis rationabilis, ex quo non est prohibita, licet non possit demonstrari ratio eius, secundum gloss. singularem in l. 1. §. pueritiam. in verbo, ratus. ff. de postulando. & per ea quæ not. Arch. in c. frustra. 8. dist. & per Bal. in c. cum venissent. de eo qui mit. in poss. cau. rei seruandæ. extra.

Ad quartum fundamentum, in quo dicitur, Quod lex est formidine permixta & opinatiua, non certa. Respondetur, Quod imo [illegible] sit ratione facta: quæ, vt dictum est, facit omne ratum & firmum, vt per Bal. in l. non dubium. c. de legi. & probatur in l. solam. C. de testi. cum ibi nota. & in auth. de hæred. & falc. §. his igitur. cum cõcord. colla. 1.

Præterea, Philosophicum est respondere per verbum dubitatiuum, vt per verbum, fortè. vt gloss. leg. cum res. §. sed si Stichus. ff. de leg. 1. Et sub dubio, fortè, respondent sæpe periti, glo. in verbo, fortè.

...sto tex.in l.vnica circa fin.C. de studijs libera-
...li.vrbis Romæ,lib.11.& dixi supra ista parte in no
...a consideratione.ver.1.tamen.

Non obstant adducta in contrarium.

Et primo, non obstat illud quod dictum est in
primo fundamento contrariæ partis, Videlicet,
Quod Legistæ, vel Canonistę non habent mo-
dum arguendi, nec cognoscunt per causas. Quia
vtrunq; falsum est, vt supra satis declarauit. Et et-
iam, quia primo licet non habeant eundem mo-
dum quem habent dialectici, vel habent aliarum
scientiarum professores, non propterea sequitur,
ergo non est scientia: Eò, quia habent alium mo-
dum scientificum, & concludentem, secundum
eorum rationes & causas, quod sufficit, Cum quę-
libet scientia habeat diuersa genera loquendi: in-
...rum, quod proprius modus loquēdi est absur-
...s in alia, vt dicit Spec.in ti.de aduocato.§.nunc
de exordijs. versi. quod si aliter. Et sunt verba Au-
gustini in c.locutione.38.distinctione.& dicit Phi-
losophus in posterior. Vnaquæque scientia habet
suas proprias imaginationes, rationes, & disputa-
tiones. Et bene, Quia locutiones habent esse, se-
cundum subiectam materiam.l. si vno. C. locati.
& secundum philosophum.1.Ethico. Tunc perfe-
ctam enunciamus, cum subiectam materiam lo-
quimur.de quo etiam per Bal.in l. data opera. cir-
ca medium.C.qui accusa.non pos.Imo si bene in-
spicamus, reperiemus, quod in omnibus legibus
obseruantur primo Regulę grammaticales, vt ha-
betur per Lucam de Pēna in l.grammatices.C.de
profes.& medi.lib. 10.Vbi ponit diuisiones gram-
maticales, quę obseruantur in legibus, & etiam fi-
guræ grammaticales, vt habetur per Lucam de
Penna.in l.1. C.de cōsulibus, lib.12.Vbi ponit om-
nes figuras grammaticales, & quod legistæ eas ob-
seruant. Et de vnaquaq; dat text. quem ibi videre
poteris. & ne transcendam matriam, non tran-
...rio.

Et etiam si bene videamus iura nostra, & argu-
mentationes iurium, in his sunt obseruandæ re-
gulæ logicales ad argumentandum. Primo, quo
ad propositiones logicales, quomodo obseruan-
tur videatur Bar.in l.si is qui ducentum. §. vtrum.
ff. de ...s dub. vbi amplè declarat primam figu-
ram logices. Et etiam Bal.in l.testium. C. de testi.
... decem prædicamenta logices, quæ etiam
... obseruanda in administratione iustitiæ, & in
... tione iuris ciuilis ad effectum, prout etiam
in argumentationibus sunt fere omnia media ar-
gumentandi logices obseruanda, licet possit dici,
quod vltra illa sint & alia. Et ideo inepte & male
... legistam vel Canonistam non habere mo
... arguendi. & omnes modos arguendi & argu-
mentandi logicorum habent legistæ, & multos a-
... videre poteris per Albericum in suo dictiona-
rio in verbo.argumentum, quę hic non transpor-
... quam sint impressa.

Nec sunt redarguendi in hoc, quod non omnes modos argumentationum logicalium obseruāt. aut quod vltra eos alios obseruant. Quoniam, vt inquit tex.in c.indignum. & in cap. Ecclesiasti.18. distin.Canones non sunt restringendi sub regulis Donati, nec etiā ociosis Philosophorum scholis. Et facit, quia legistæ sunt reales locutores, rebus & non verbis intendentes. Quia non verbis, sed rebus leges imponuntur.tex.in l.2.in fi.C. communia de lega.& in ca.commissa. §.porro, de electione.in 6.Et ideo Bal.in l.veteri. C. de contrahen.& committen.stipulatio.dicit, Quod leges sunt veræ philosophiæ legalis & non dialecticæ, & ponderat adhoc illum text. & concordat verba Ioannis. And. in regula, infamibus de regulis iuris, in 6. qui dicit: Absit quod per sophisticationes verborum, naturam immutemus. & ideo secundum eum.c.1.de confessis. in 6.ex mente Didymi ad Alexandrum. Non artem bene loquendi discimus, nec facundiæ oratorum rhetorumque operam damus, cuius officium est, falsatis sermonibus figmentare mendacia & innocentiæ fidem conferre criminib.ac parricidij reos accusare pijssimos: Qui dum putant se alienæ laudis fructum per iniquam victoriam se rapuisse, nesciunt munimentum suæ conscientiæ perdidisse. pro quo facit tex.in c.sedulo.18.distinct.qui præclarissime ad propositum loquēdo, dicit: Cordi casto linguam exercitatam conferre non audeant, & putant præponendas esse verbis sententias, sicut prępositur animus corpori, debetq; veriores quàm desertiores audire sermones, sicut prudētiores quàm formosiores amicos habere.

Item & secundò: Quia, vt ex supra deductis clare demonstratum est. Legistę & Canonistę cognoscunt per causas & rationes. Cum ratio legis dicatur ipsa anima legis. ff. de pactis. Et strictius est obseruanda, quam ipsa lex, secundum Bal. in l. quicunq;.C.de seruis fugitiuis.& in l.non dubium. c. de legib. in 5. col. in l.si quis seruo.C.de furtis.Vbi dicit, quod Ratio est sicut Anima, & verba sunt superficies.& in dicta l. non dubium. dicit quod est spiritus viuificans legem. & dicit Panor. in consi. 1.in 3.col.in 1.volum.quod Ratio est sicut Spiritus & Anima.

Et dicit idem Bal.in l.nemo, in prin. C. de senten.& interlocu.omnium iudi. Quod ideo Francigenę tantummodo allegant legem, nisi pro ratione in ea contenta. Et dicunt, sic est ratio legis, non autem dicunt sic est lex, vel sic lex dicit: Sed concessio etiam, quod simpliciter lex allegatur, vel dicatur, sic lex dicit prout sit, quid ad rem? cum talis allegatio non est sine ratione, cum lex contineat rationem: & sit ratione facta, quod sit quod allegata lege, etiam ratio legis habetur pro allegata.

Nam & idem sit de dictis philosophi: quia eius dictis simpliciter adductis philosophantes ac-

 quiescunt

DEcsmanona conside. Posito ergo pro firmo, quod ius ciuile sit scientia, excellere debet & excellit omnes alias scientias, & debet inter omnes scientias dici nobilior & dignior: Quoniam multa sunt, ex quibus scientiæ sublimitas commendari potest, videlicet origo, effectus, & finis, in quibus comprehendimus subiectam vtilitatem, conditorem, & necessitatem.

Et quia primo ab institutione seu origine vniuscuiusque scientiæ, origo seu exordium capiendum est, in prooemio ffor um.§.sed cũ vos.l.1. vers. iustitiã namq;.ff.de iusti.& iur.quos tex. Bal. ponderat ad hoc in l. argẽtarius.§. edi.ff.de eden. Ideo de origine iuris primo videamus.

Et licet dici possit, generalem omnẽ scientiam fuisse à Deo ortã, cum omnis ratio supernæ scientiæ, vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & autor.tex. est in c.legimus de beato Hieronymo.§.fi.ver.omnis ratio.37.d. cap. 1. de summa trin.l.2. ff. de legibus.c.reuertimini.16.q. Et ideo dicitur Eccle.24. Ego ex ore altissimi prodij. Et Baruch 3. Hic scilicet, Christ⁹ adinuenit omnẽ viam disciplinæ, & dedit puero suo Iacob: tamen magis particulariter considerando.

Origo iuris est à Deo immortali, quem alij dixerunt Iouem, alij Apollinem, alij Mercurium: sed melius dicendum est non insequendo fabulas antiquorum, sed Archidiaconum & Præpositum, in procem. decreti, Leges à Deo optimo processisse dicemus. Cum enim Adam citatus fuisset, & data eidem fuisset lex, ne de fructu arboris vesceretur, legem accepit, quam statim violauit, & iuris ordine seruato pœnam sustinuit, quia exclusus fuit in loco in quo positus fuerat sub lege, ne de fructu illius vesceretur. Qui cum de inobedientia argueretur à domino, quasi autori exceptionem obijciens: relaxationem criminis in coniugem, imò, in coniugis autorem cõuertit. dicens: serpens me decepit: mulier: quam dedisti mihi sociam, ipsa me decepit, & comedi. de pœn. distinct.1. serpens. Sicq; litigandi &, vt vulgariter dicimus, placitandi forma in paradiso videtur exorta. Hęc nõ ignorauit Propheta Psalm 88. Veritas de terra orta est, & iustitia de Cœlo prospexit. Nono, etiam ipsa lex seu iustitia gloriatur, quod semper fuerit cũ Deo: Cum, vt habetur Prouerb.8. c. Dominus possedit me ab initio viarum suarum. & ibidem dicitur, cum eo eram cuncta componens. Nonne etiam habetur Esa.33. Dominus iudex noster, dominus legifer noster. & Iob, 36. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus est similis in legislatoribus. Et est donum Dei. l. nam & Demosthenes. in prin. ff. de legib. Ille fuit qui dedit leges Moysi vt traderet Hebræis, vt habetur Exod.31. ca. & Deut.10. & Exod.25. Et post hoc constituit iudices & alios pro iustitiæ administratione ex consilio Ietronis eius soceri, vt habetur Exod. 28. capit. à quo omnes alij qui scripserunt, modum sumpserunt, qui sunt post eum, videlicet Foroneus, qui primo Græcis leges constituit. Mercurius, qui primo leges Aegyptijs tradidit. Solon vel Draco, qui leges Athheniensibus primus dedit. Lycurgus, qui Lacedæmonib. iura composuit ex authoritate Apollinis. Numa Pompilius, secundũ aliquos, vel secundum alios Romulus, primus Romanis leges dedit. vt habetur c.1.7. dist.

Reperio plures alios legislatores diuersarum gentium. Nam Ceres, mortalibus leges tulit, autore Pomponio Læto de legi. Minos, Cretensibus autore Valerio de simu. reli. Philolaus, Thebanis secundum Volater. fol.306. Magi, Persis, secũdum eundem eodem loco. Apollo, Arcadibus, teste Cicero de natura Deorũ. Druidæ, Gallis. Zalencus, vel vt alij, Salencus, Locrensibus. Hippodamus, Milesijs. Gymnosophistæ, Indis. Zoroastes, Bractianis, secundum Cæl. lib.10.c.19. Plato Magnesijs. idem vbi supra. Phaleas, Carthaginensibus. Volater. vbi supra. Chaldæi, Babylonijs, idem ibidem. Phido, Corinthijs, idem. Zomolxis, Scythis. Cæli. vbi supra. Charondas, Turijs, teste Læto. vbi supra.

Aduerte tamen, Legislatores eo fuisse animo, vt cognoscerẽt humanos suis legib. nil fidei habituros, nisi alicuius numinis autoritate fulcirẽtur. Hinc suarum legum originem, commentitio facto ad Deos retulisse, quod exemplis patet. Nam Zoroastès ad Oromayim. Trimegistus ad Mercurium. Charondas ad Saturnũ. Draco & Solon ad Mineruam. Zomolxis ad Vestam. Plato ad Iouem & Apollinem. Minos ad Iouẽ. Numa ad Egeriam nympham retulerũt: Et ita apud nos fit. Nam cum Cancellarius pro suo tempore facit statuta, constitutiones, seu ordinationes in regno Franciæ sub nomine Regis tunc existentis, eduntur & intitulantur.

Sed, quicquid posteri post Moysen, id totum, tanquam Simiæ, vt Fiscinius ait, à Moyse pro Eusebij sententia mutuati sunt, & Moyses à Deo. Nónne etiam Plato in lib. de legibus à Deo legum conditore exorditur, asserendo leges sine Deo constitui non posse? Et idem Plato in Protagora dicit, Cæteras humanas disciplinas à Prometheo, id est, humana prouidentia, solam legem à Ioue per Mercurium, id est, à Deo per angelum processisse. Nónne etiam hoc attestantur Imperatores, cum dicãt ipsas esse diuinitus per ora eorum promulgatas? l. fin. C. de præscript. lon. temp. l.1.§. sed neque. C. de veteri iure enucl. in authen. vt hi qui perhibent se habere res minorum, in princip. collatio. sexta, iuxta illud Prouerbiorum. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Marsilius Ficinus habuit mirabilẽ intellectum ad huiusmodi originẽ legũ, considerando, corporis sui tissimũ in tria numina Iouẽ, Apollinem, & Mineruam

forte.in auth.quomodo oporteat Episcopos.§.semel autem.coll.1. Præterea leges, quibus vtimur, sunt approbatæ: Quoniam quæ visæ sunt non rationabiles vel bonæ,quæ fuerunt reprobatæ: ergo verborum qualitas non habet vitiare seu nocere.

Ad quintum vero fundamentũ quod fit. Quod leges non sint passim necessariæ, & quod vbique non seruantur. non sequitur, ergo non sunt scientificæ: Quoniam & aliæ scientiæ, licet non seruetur vbiq;, tamen ex hoc non sunt minus veræ aut bonæ scientiæ, Vt de Medicina, quæ in plurib. non seruatur, vt in Scotia nulli sunt medici, & etiam valentibus nō est opus medico, vt infra dicam. Et etiam theologia apud paganos & infideles non est in obseruantia, nec attenditur. Nō enim tantum attenditur id quod fit, sed & quod fieri debet. l. sed licet. in fi. ff. de officio præsi. sed leges deberent v... ...nari. l. leges sacratissimæ. C. de legibus. Et omnis quantumcunq; iustus, subest legi. sed non exercitio eius, no. Panor. in c. omnis anima. de cē... & in c. Rex pacificus, & sentit Philosophus. 10. Ethico. quod non tantum propter iuuenes, sed etiam propter senes facta est lex.

Ad sextum vero fundamentum, in quo dicitur quod doctrina legalis, & canonica, est variabilis & mutabilis. Respondetur, quod illud dictum ita simpliciter dictum est falsum. Nam, quantum ad ius naturale vel gentium attinet, probatur, vt in §. sed naturalia. instit. de iure natu. gent. & ciuil. Vbi dicit, quod talia sunt immutabilia. Et idem de iure diuino. vt ibidem notatur, & in l. ex hoc iure. de ... ff.

Quantum vero ad ius ciuile, quia ius nostrum est tripartitò collectum, vt in §. fi. insti. co. dicitur, quod licet immutetur aliqua constitutio, non tamen scitenia iuris immutatur. cum talis immutatio fiat secundum regulas iuris, quæ volunt sic fieri necessitate vel vtilitate sic exigente. cap. non debet. de consang. & affin. Lex enim debet deseruire tempori. c. fraternitatis. 24. di. & c. erit autem lex. 4. di. Et quæ de nouo emergũt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex causa. Vbi est text. ff. de interroga. act. Et ideo etiam Deus omnipotens ex ... in testamento veteri statuerat, nonnulla in nouo mutauit. text. in c. non debet. in princ. extra de consanguin. & affin. Ob quod Panor. in d. c. non debet. dicit, quod licet scientia sit de incorruptibilibus & impossibilibus aliter se habere, vt habetur 1. Posteriorum. non tamen expedit, vt detrahatur scientiæ iuris, quasi non sit scientia, ex eo, quod immutemur in aliquo: quia omnino est scientia, vt ibi dicit. Pro quo etiam faciunt, quæ notantur per eundem Panor. in cap. 2. in pen. col. ver. sed reducendo ad concordiam. extra de probat. & per eundem in c. filij. colum. 5. de consuetu. Vbi secundum eum potest ex causa induci consuetudo antiqua damnata, & etiam fieri statutum contra consuetudinem. quia hoc fit ex mente legis, quæ est ipsa lex: Et facit, quia secundum varietatem temporum & locorum, etiam remedia & canones medicorum expedit immutari, & tamen immutatio eorum, quia fit canonibus medicinæ sic dictantibus, non arguit defectum, sed potius bonitatem & scientiam: Ergo idem in iure nostro dicendum est, quia quod medicamenta morbis, hoc exhibent iura negotijs, vt est text. in authen. hæc constitutio innouat. in princ. collat. 8. & dicit Bal. in l. vnica. in prin. C. de caducis tollendis. in 2. colum. Quod sicut medicus obseruat tempora & loca, sic etiam iurisperitus: De quo dicto dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, in §. 2. in gloss. fin. titu. de confiscationibus. Et quomodo ratione loci varientur iura & consuetudines, vide Aluaro. in c. 1. §. item si fidelis. quibus modis feudum amit. in vsibus feudo. & d. meum Ias. in l. iustitia. in fi. de iusti. & iure. ff. vbi allegat prædictum verbum Bal. in loco supra allegato.

Ad septimum fundamentum, in quo dicitur, Quod non omnibus prouidet professio legalis, ergo non est scientia, quoniam hoc est falsum, Quia imo lege, ratione legis, vel simili, possunt omnia decidi, vt dictum est hic ante, & facit text. in l. fine oportet. §. sufficit. ff. de excu. tu. & in c. secundo requiris. in fi. de appella. extra. & vbi sub authoritate legis, potest etiam allegari ratio naturalis, ratione legis vel simili deficiente. & notat gl. in c. consuetudo. 1. dist. Facit etiam tex. in c. de quibus 20. dist. Vbi ponit ad quos sit recurrendum, cum sacrosanctæ scripturæ autoritas non occurrit: dicit etiam ad exempla esse recurrendum.

Et, quia ita fit, seu fieri potest, igitur cōstat scientiam istam esse speculatiuam scientiam, & habere suos modos arguendi & rationes decidendi. Et sic constat, quod non est etiam verum, quod sit impossibile, quod lex vniuersaliter verum dicat, cum sit vtile oppositum legis in aliquo casu obseruari. Quoniam imo in tali casu oppositi lex quantuncunque generalis recipit restrictionem vel iure vtilitatis, vel necessitatis, vel congruentiæ, vel verisimilitudinis, vel honestatis, vel etiam alijs de causis, prout expedit. Et hoc omnino ex præcepto legum, quæ mandant sic fieri restrictionē, vt l. cunctos populos. cum ibi plene notatis. C. de summa trinitate & fide catholica. in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. l. vt gradatim. ff. de muneribus & honoribus. in l. fin. §. in computatione. C. de iure deliberādi. in l. serui nostri. C. de noxalibus. l. nec auus. ff. de emancip. libro. l. 2. §. merito. ne quid in loco pub.

Ad octauum fundamentum satis responsum est supra, respondendo ad sextum & quartum fundamentum, & vltra dicitur: Quod notitia iuris, est scientia verorum & æternorum in veritate, & impossibile se habere aliter, cum sit certa & determinata, habens certum finem & terminum.

proteruntur, potentesque frenis manicisque (vt cum Cassiodoro & Propheta loquar) ferreis constringuntur. Vt merito dixerim, sicut à cæteris humanis disciplinis salubritatẽ, ita à lege ipsam peti, ipsam obtineri salutem, quod legis custodia pro Philosophi sententia certa sit incorruptionis consummatio. Ex qua vna pẽdet quicquid vitæ, quicquid concordiæ, quicquid ciuilitatis, morum, honestatis, æquitatis, boni, & quicquid vsq; vniuerso rei existat, quo non succurrente omnia mundi Regna (teste Cassiodoro) pessundarentur, & pro Platonicorum assertione, ipsa vitæ humanæ compago dissolueretur: Et iuxta dictum Augustini supra allegatum, Regna non essent nisi latrocinia. O igitur pulcherrimum omnium Regnorum decus. O singulare vniuersorum præsidium, fiduciæ priuilegium, prærogatiua securitatis perfectæ. O saluberrima nostrorum medicina morborum. O vera non ciuitatis solum, sed totius Reipublicę anima, vita beata, vita felix, aurei seculi mater & Regina, Quæ pulchre florere facit quodcunque aspexerit, & quæ regalib. suis sceptris omnia complectitur, fouet, tuetur, moderatur. O pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, nutrimentum gentis, gaudium hominum, cura languorum, temperies aeris, serenitas maris, terræ fecunditas. Hinc dicit Aristoteles, lib. 2. Topicor. Iustitia Regentis est vtilior subditis, quàm fertilitas temporis, solarium pauperum, hæreditas filiorum, & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis, vt ait Cyprianus lib. de duodecim abusionibus.

Et effectus huius extendit se ad nobilitatem, & vtilitatem, quæ ex iure seu iuris ciuilis dispositione, & sic ex iustitia, à qua ius descendit, sequitur: Quoniam ex ipsa huiusmodi scientia nobilissima homines fiunt nobiles, vt habetur in le. 2. §. fi. ff. de excus. tut. l. prouidendum. C. de postulan. vt per Bar. Bald. & Doct. in proœm. ff. or. per Bart. in 1. consti. C. per Alex. in const. 15. col. pen. & cons. 18. in fin. in 1. vol. & consi. 94. col. 2. ver. sed ita eod. vol. & per Fel. in c. quanto. de magistris. cum vulg. & dixi in consuetu. nostris ducatus Burgun. in tit. Des droictz & appertenances à gens mariez. §. 19. in glo. entre gens. in principio.

Et etiam, quia huiusmodi scientia ciuilis facit professores eius in orbem terrarũ solenniter principari, & sedere in Aula Imperiali, vt dicit Azo. in proœ. instit. & propterea dicit Ang. de Perus. in le. cum salutatus. C. de sent. passis. Quod licet Papa non recipiat ad osculum pacis, tamen Vrban⁹ Papa recepit eum ad osculum pacis.

Et etiam doctores iuris ciuilis alium effectum consequũtur ex huiusmodi scientia, quia sunt immunes ab hospitijs militum, vt dicit tex. in l. 3. vbi etiam glo. C. de muneribus patrimoniorum. lib. 10. Imo versantes circa huiusmodi scientiam vocat Philosophus magnificos, vt habetur 4. Ethic. & ita etiam eos appellat tex. in 1. constitutione ... & in proœ. institutionum.

Et habent multa priuilegia de quibus per Alex. in l. Centurio. in 5. col. ff. de vul. & pup. sub. & per Lud. Bologninum, in auth. habita, in primis quatuor folijs. Co. ne filius pro patre. Qui dicit, quod doctores iuris ciuilis habent centum ... priuilegia, vt ibi videre potes, & de aliquib. infra ... locis dicam.

VIgesimaprima consid. Sicut videmus scientiam iuris ciuilis laudandã respectu affectus, sic & finis ex affectu resultantis, qui alius esse non potest, nisi quod ad eum omnia referũtur, ad quæ cognitio pertinet, teste Cicerone. Ad hæc etiam tendit iuris ciuilis cognitio, Vt non solũ nos ... erectitudine quadam instituamur, sed & ... bene velimus, pro paceque & securitate hominum propaganda laboremus: Quoniam ea est præcipua legis ratio, vt omnis pellatur improbitas, & virtus ipsa vigeat & florescat. Nam quis nesciat ... si iners iniuriarum mole, temeritate, sæuitia, iniquitate humana, omnia premi & prosternenda ... esse Regna, nisi latrocinia, vt sæpe ante dictum est in præcedenti consi.

Et hoc est quod dicit Cic. lib. 2. de legib. vbi ciuium salutem, ciuitatum incolumitatem, hominumque vitam beatam & quietam leges esse adinuentas attestatur, & satis iurib. demõstratur per tex. in l. 2. §. posthac deinde. ff. de origine iuris vbi Bal. colligit, quod ciuitas non potest stare sine iurisperito. Cum leges tẽdant ad conseruandam Rempublicam, ciuitates & hominum congregationem. Quapropter legalis sapientiæ finem, quæ item ad humani generis conseruationem & concordiam tendit, eò esse nobiliorem nemo inficiatur, quod homine nihil sub cœlo sit nobilius. Cum (teste Cicerone) quædam sit cum Deo cognatio seminaque in nobis à diuina origine protusa esse dicantur, quib. & consequens erit etiam hac nostra scientia nihil esse præstantius, quando nobilissimo ipsa fine decoretur. Atque ita ex Ciceronis sententia Legem in optimis rebus esse habendam merito concludendum est. At fine cognito, quo pacto ad eum perueniatur, nouisse non erit inutile. Et sane iuris nostri Principes quidem illa cæterum prægnantissima iuris pręcepta tradiderunt, vt porrò honestè viuamus, nemini damno, omnibus vtilitati, ius suum vnicuique tribuam⁹. ex quibus iustitiam conlectemur. Cu... cepta sunt hæc. l. iustitia. ff. de iusti. & iur. Quę præcepta, quamuis numero tria, sub vna tamen vitę honestate duo alia comprehendi poterant. ... iuris prudentes hoc velut genere posito ali... que vel alioquin comprehẽderen... enarrationẽ omnem ambiguitatis nubem detegere voluissent. Vitę igitur hon... tere præcepto nemini potest esse incognitum ... hanc honestatem iuris studiosus quàm commo-

d...

...me accedet, si ante omnia Deum colat & tiĀ meat. Hoc in breuiusculis quibusdam præceptis Pythagoras iussit, quod in libris de legib. Cicero ...uit. Cuius lex prima quam posuit ad diuinum cultum pertinet, ad Diuos, inquit, caste adeunto, pietatem colunto. Hoc Plato in lib. 4. suarū legum iussit. Qui licet vniuersum populū exhortetur, vt pro se quisque in eorum numero colloce... vt Deum veneretur, præcipuis tamen legum obseruatorib. expedire. Finis enim legum tendit ad notitiam boni & æqui, hoc est, ad notitiam ipsius Dei, in quo sunt bonitas & ęquitas essentialiter. Cum nomen domini, quod est Christus, est ipsa ...c. æstimant, 11. qu. 3. ad separationem æqui ab iniquo, liciti ab illicito, discretionem & exhortationem bonorum ad præmium, quod est diui... & æternum. Quoniam qui custodit legem, beatus est. Prouerb. 29. & vt habetur Sap. 1. Iustitia immortalis est, qa facit homines dignos immortalitate æternæ gloriæ. Et teste Cicerone in libro de somno Scipionis, Omnibus, qui patriam auxe..., adiuuerint atque seruauerint, certum esse in cœlo diffinitum locum, vbi sempiterno æuo fruantur, vt dicit Barb. in ca. clerici. in 7. col. ver. 3. ...c. de iudic. Cuius etiam finis tendit ad vtilita... tam sibi ipsi, cum per eam honeste viuere do... l. iustitia. ff. de iusti. & iure. hic ante alleg. §. ...s præcepta. institu. de iu. natu. gen. & ciui. Et ...etur Eccl. 4. Pro iustitia agonizare. pro anima ... & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus ...gnabit pro te inimicos tuos. & etiam habe... Psal. 44. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatē, propterea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ con...bus tuis. Et intantum profuit Traiano in fide ...oniam precibus Gregorij fuit à pœnis infer... reductus, vt refert Lucas de Penna in l. 2. in 3. col. C. de exacto. tributo. lib. 10. Ioan. Fab. in procem. ...onum. §. 1. G. Benedicti in sua reper. capit. ...ut. in verb. Et vxorem nomine Adelasiam. ...602. de testamen. Vbi etiam refert, quod ait Cicero lib. 3. de Offic. Quod qui veram gloriam a... ...vult, iustitiæ fungatur officijs: quæ etiam ...bus & Reipublicæ vtilis est, prout dixi am... ...rub. Des iustices. in princip. in consuetu... ...nostris ducatus Burgund. Alias quasdam ...tes posui in considerationibus, quæ tendūt ad demonstrandum effectum & finem huius sci... tam particulariter quàm omnibus & in genere.

Nonne etiam fuit vtilis in cœlo, Cum vt habe... de Lucifero, qui voluit fieri similis altissimo. Propter quod prælium factum est in cœlo, & pu... Michael cū Dracone, Ita q̄ p iustitiam fuit ...a intellectualis, per quā deiect⁹ fuit Lucifer, ...habetur Esa. 14. Quomodo cecidisti Lucifer, q ...e oriebaris? Et Apoc. 12. Et factū est prælium ...m in cœlo, Michael & angeli eius prælia... cum Dracone, & Draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cœlo, & proiectus est Draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Sathanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & angeli ei⁹ cum illo missi sunt: & sequitur. Nunc facta est salus, &c. propter verbum testimonij sui, quod fuit tale, scilicet, iustitia mediante, quod ex quo maiorem locum sibi non debitum vsurpare volebat, poneretur in remotiori, secundum q̄ iura dictant. l. neminem. C. de offi. Magistri militum. & ca. præcipimus. 93. dist. quæ tunc ita erat apud Deum, sicut nunc est apud mundum: Quoniā, vt supra dixi, dicit l. Dominus ab initio possedit me, & cum eo eram semper cuncta componens, & sint postmodum per ora Principum iura promulgata.

VIgesimasecunda consi. Alio etiam modo laudandam & magnificandam dicem⁹ esse hāc nostri iuris scientiam: Quoniam si quid in honore & excellentia sacræ theologiæ dicitur aut reperiatur, multum esse extollēdam censeremus, si ad legis scripturæ honorē quā maxime pertinere cōprobamus: diuinam sanè theologiam quibus immensis laudib. eius professores extollant, neminē præterire potest, vt qui omnib. sine delectu doctrinis & scientijs omnes præponendam esse dicant, omniumq; scientiarum Reginam esse testantur diuina & humana ei tribuentes, & iam non vsq;, sed in æthera quoq;: Quin & illas quondam Luciferi sedes eam collocantes. Quod si verū est, sicut id ipsum & nos quoq; verū esse fatemur, vt supra diximus & probauimus, quis negabit legalem scientiam esse nobilissimam? Euidentia siquidē veritatis, compertum est theologiā tanto iuris scripti patrocinio niti, tanta eius suffragatione adiuuari, vt si legitima illi sustuleris, si legum ab ea fulcimenta separaueris, velut sterilis, arida & manca modicique in humana ditione momenti sit apparituta. Cum theologia ad duo insignia sese extendere dicatur, speculationem & actionem: Certe si aliquam ipsa sui vtilitatem præstare velit, in solis speculatiuis finibus non remanebit, Sed & ad vitæ actiones, ad humanos actus moderandos sese accommodet necesse erit. Ad hoc posterius totū nostrum est. Cum enim series vitæ actiuæ in tribus consistat, Vt viuatur honestè, nemo lædatur, & suum ius integrum intactúmue persistat & constet: quòd tria ista nullius alterius quā legali traditione cognoscantur, consequens erit totum illud quicquid ad virtutes ad vitia aliasque humanæ vitæ actiones pertineat, à nostro potissimum iure theologus mutuetur. Si igitur diuina mater theologia, quoniam secundum vnam ex diffinitionib. quas in secundo sententiarum Petrus Lombard⁹ tradidit, peccatum nil aliud est quā voluntas consequendi retinēdiq; quod iustitia vetat. Si de peccato illi negotium sit, si de eo q̄ sancta prohibet iustitia sit, discretiua, interq; lepram & non leprā iudicati-

dicatiua, quo id præsidio faciet? An sola & nuda rerum diuinarum illi suffecerit speculatio, nõ est arbitrãdũ. Augusta igitur legũ scita sacrosanctaq; nostrorũ patrũ decreta adibit: vtpote ꝙ ꝓpria subiectaq; iuris scripti sit hæc materia: Quoniam nec peccatum esset, si lex non esset. Sed quid in re aperta tam anxiè laborandum est? tolle ex quatuor sententiarum libris iuris positiui documenta, nõ solum illos explumabis, sed & tota distinctionum capita in fine tertij: Vbi de mendacio, de periurio, de consilijs patrum differitur: quin & quartus ipse totus qui de baptismo, de coniugio, de pœnitentia, de clauib. Ecclesiæ tractat concident & interibunt. Paria de magnis illis iuris elegantium summam in scriptoribus sentire veritas cogit. Ex quibus si legum, tum diuinarum, tum humanarum iussa demantur, vniuersus ille tam insignis tantorum patrum labor exarmabitur. Adeo in seipsa parum theologia in humanis actibus operabitur, nisi legũ suffulcro velut tibicine sustineatur: nec id iniuria fieri, quod illæ ambæ professiones affinitate cognoscantur. Ex eisdem enim autorib. Moyse & Prophetis processerunt, qui non solum rerum diuinarum, sed & legis cognoscendæ campum aperuerunt: Imò vtraq; ab ipso optimo maximoq; Deo originem assumpsit, vt supra amplè demonstratum est. Et ideo dicit Luc. de Pen. in rub. de professo. & medicis. lib. 10. C. Quod scientia legalis est pars theologiæ: imo effectualiter vtraque habet idem subiectum, quicquid dicant multi, qui non intellexerunt neque originem, neque effectum, neque finem illius, qui dicere voluerunt non habere in subiectum. Cum verum subiectum ipsius scientiæ sit Ius, cuius diffinitio est, ꝙ est ars boni & æqui: quę quidẽ bonitas & æqtas sunt essentiæ ipsius Dei, cũ dicatur Luc. 18. Nemo bonus nisi Deus, & etiam Marci 10. & habetur Iob. 34. c. Absit à Deo impietas, & ab omnipotente iniquitas, & orbem terræ in æquitate iudicabit. Psal. 9. & 66. Et illius scutum est æquitas, quod est iustitia, vt habetur Sap. 5. & vt dicit Aug. in libr. de pœnitentia. Tanta est æquitas ipsius Dei, ꝙ quicquid homo fecerit, laudabilem in suis factis Deũ inuenit. Si rectè egit, laudabilem inuenit per iustitiã præmiorũ: si peccauerit laudabilẽ inuenit ꝑ iustitiam suppliciorũ: si peccata confessus ad rectè viuendum redierit, laudabilem inuenit iustitiam indulgentiarum. Semper enim rectus & iustus est Dominus: & fidelis absque iniquitate. Esaiæ 1. & ipsa æquitas est pars iustitiæ, vt dicit sanctus Thomas 2. 2. qu. 80. imo inest ei, vt dicit idem sanctus Tho. 2. 2. q. 120. ca. 1. Cum ergo finis & effectus Iuris non sint aliud nisi bonum & æquum, quæ sunt essentiæ Dei, non est dubium, quod ita Deus potest dici subiectum in scientia iuris, sicut in scientia theologica. Cum etiam vtraque tendat ad notitiam diuinarum rerum, vt supra dictum est. Vnde ergo, si immortalibus titulis, eminentissimis præconijs, laudatissimis prædicationibus theologia digna iudicari debet (vt debet & quidem meritissimè) quę per lapideum Iouem celeberrima, quæ excellentissima nostræ legalis scientia erit maiestas, & amplitudo, qua sine ea ipsa theologia quantũ circa hominum vitã, & actiones versatur cõsistere nequeat, vel quæ sanctissimi iuris nostri præstantior, quæ prærogatior vel colligi, vel æstimari dignitas poterit, vt quoties magna illa theologia celebrationum decoramẽtis extollitur, toties & legalis scientiæ candor eiusdem laudis, vel præcipuã partem communionis participationisque iura sibi vendicet: Hęc Zasius in suis orationibus. post repe. l. 2. ff. de ori. iur. vbi satis amplè ponit laudes iuris ciuilis.

Vigesimatertia consid. Visum est hic, quomodo theologia participat cum sciẽtia iuris Canonici & ciuilis, & quod etiam est quædam similitudo inter ius Canonicum & ciuile, ita quod illæ tres scientiæ præcedere debent, & excellunt omnes alias scientias, & de alijs inferiorib. infra amplius dicetur. Sed quia quandoque deficiunt constitutiones Papales, & in defectum eorum allegatur dicta Hieronymi, Augustini, Ambrosij, & Gregorij, aliorumq; sanctorum doctorum, quorum dicta sancta mater dei Ecclesia veneratur, si in decisionibus causarum inducatur lex ciuilis, quæ omnino disponit contrarium, quod eorum seruabitur in foro Ecclesiastico. Videtur primo quod dictum sanctorum lege repulsa. c. 1. 20. di. vbi post constitutiones Romanorum Pontificum seruanda iubet ipsorum dicta sanctorum magnanimiter retinenda, & promulganda. Et cum de legib. nihil dixerit, ideo id omisisse videtur. leg. quicquid. ff. de verb. oblig. l. 1. §. sin autem ad deficientis. Cod. de cadu. tollen. c. dilectus. de tempore ordinandorum. c. is qui. in prin. de sent. excommu. lib. 6.

Secundo facit, Quoniam si Canones præferantur legibus, vt supra dictum est, multò fortius dicta sanctorum, cum etiam Canonibus præferantur. ca. constitutiones. 20. dist. quod probatur eo, quia videntur repręsentare personas sanctorum, qui videntur autoritate diuina potius quàm alia loqui: Quoniam ex quo loquuntur diuina inspiratione, videntur accusare Christum, qui eos accusat, ar. c. sacerdotis. 6. q. 1. l. 2. C. de statuis, & imaginib. 8. q. 1. ca. qui. Si. n. Ecclesia sanctorum patrũ dicta approbet, quo modo ea recusare potuit, cũ eandem potestatẽ ex approbatione habeat, quam ex constitutione. l. 2. §. ne autem. & §. sed neq;. C. de veteri iure enuclean.

Tertiò, imò quod fortius est, videtur quod leges Principum in causis Ecclesiasticis sunt repellendæ, ne diuinis rebus præsidere videantur secularibus negotijs implicati, 96. dist. cap. cum ad verum. in fin. illicitum namque est, eum, qui modo se in ordine sanctissimorum Episcoporum Ecclesiasticis

saecularis immiscere tractatib.ead.dist.ca. seq. ad sacerdotes.n. Deus voluit, quæ in Ecclesia dispensanda sunt, pertinere ad seculi potestates.ead.dist. c.si Imperator. quæ distinctio in totum facit pro hac parte. Et quoniã sancti doctores Ecclesiæ sunt ampliori gratia spiritus sancti, ita amplior sciẽtia alijs nedum Regib. præcellentes rationi magis ꝓbantur adhæsisse. vnde hoc exemplo Natan propheta Dauid Regem increpauit, & Daniel nulla alia potestate functus, nisi quia ex reuelatione diuina præsumpsit, iudices à populo constitutos cõdemnauit. 2.q.7.c. nos si competenter. §. sed notandum.ver.item Daniel.

In contrarium tamen, Quoniã ẽt videtur, ꝙ ex sententia Rom. Pontificis leges sint diuinitus per ora Romanor. Principũ diuinitus promulgatę.c. nemo.16.q.3. Nam & beatus Petrus Princeps Apostolorum secundum leges seculi, causas Ecclesiasticas iudicabat.6.q.1.c.beatus.in fi.&Greg.in causis Ecclesiasticis ex Romanis legib. sumpsit argumenta 2.q.1.c.leg.in fi. & August. eadem q.ca. nomen. sensatus est enim qui credit legi Dei, & lex illi fidelis. Ecclesiast.33.

Secundò facit, quoniam infames sunt ex Ecclesiæ statuto, qui Christianæ legis normã abijciunt, sicut qui Ecclesiastica statuta contemnunt. 6.q. 1. c.infamis.in prin.

Item nullæ accusationes Iudicibus Ecclesiasticis admittuntur, quæ per leges seculi prohibẽtur. Hæc enim sunt sanctorum patrum vestigia.ead.q. c.nos sequentes.

Item & tertiò Papa iubet sacræ scripturæ legib. subiectum.25.q.1.c.satagendum. Ergo, & causæ Ecclesiasticæ in defectum Canonũ maiori eis decentratione subesse, vt iuxta ipsarum diffinitiones terminentur.ad idẽ.1.dist.c.si ille.10. dist.ca.si adiutorium. & ca. seq.vsq; ad fi.16.quæst.6.ca. intermemoratos.

Quartò, nam ex quo leges pet Rom. Pontifices sunt receptæ, ita habendę sunt, ac si essent p Rom. Pontificem promulgatæ. Omnia enim nostra facimus, quib. à nobis autoritas impartitur.l.1.§.sed et C.de veteri iure enuclean.

Quintò, Quoniã leges sunt præferendæ, ex quo in ordine literæ præferuntur regulis patrum.c.qs, ac leges.54.dist.quoniã si in ordine, ergo in obseruatione.l.hæredes.in fi.ff.ad Trebe.Ordo nãq; verborum ordinẽ obseruationis ostẽdit.c.in Christo patre.de cond.dist.2. Faciunt notata per Fel. & alios in c.cum dilecta.de resc.& per doct.in c. mãdato, de præben.in 6.dixi supra in 1.part.

Sextò facit, quia tex.in c.summopere.11.q.3.dicit, quod diuina, & humana lege resoluantur dubia, nihil de dictis sanctorum patrum dicendo.

Septimò, facit textus in capitulo, si inter 6.q.4. vbi Papa leges humanas, & Principum suas leges vocat.

Octauò, quia etiam habetur 13.q.2. capitulo vnaquæque.§.item quæ, Quòd, quæ legib. diffinita sunt, mutare non licet. Hinc Ambrosius in ca. iudices.3.quæst.7. dicit: Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges, & iura pronuntiat. si quis sententijs suis obtemperat, non indulget propriæ voluntati. nihil paratum & cogitatum de domo defert, & infra obsequitur legibus non aduersatur, scilicet, naturæ. & infra, qui iudicat nõ suæ voluntati obtemperare debet: sed tenere, quod legum est, nec immerito, quoniam per Imperatores leges humano generi Deum distribuisse notum est, dicit Augustinus 8.distinct.cap.quo iure. & sancti, quorum dicta Ecclesia recipit, nihil debent contrarium legib. ex arbitrio suo dicere: sed iuxta leges, & iuxta pronuntiare. Postquam enim sunt factæ leges non de eis, sed secundum eas iudicandum est.capit.in istis. 4. distinctione. & hoc iustè: quia lex est lux, & via vitæ. Prouerbiorum sexto.

Nonò facit, quia etiam similitudo legis recipitur in argum. ad decisionem causæ Ecclesiasticæ. capitulo in audientia.de senten.excom. extra. capit.si iudex.de senten. excommu. in sexto. fortius præualebit ipsa lex.ad idem facit.15.qu.3. c. sanè.§. cum autem.

Decimò facit, quinimo etiam causa Ecclesiastica per leges expresse decidit.cap.præsulum.in fi. 16.q.3.ibi, tricennalis lex concludit: quia, & filiorum nostrorum Principum manauit autoritas.& capitu.nos sequentes.6.quæst.1.&99.distinct.cap. prouinciæ.

Vndecimò facit, quia sicut leges non dedignãtur sacros Canones imitari, in auth. de Ecclesiasticis tit.in princi.col.9.ita, & sacri Canones Principum constitutionib.adiuuantur.c.1.cum concor. de oper.noui nunc.extra.

Duodecimò, quia custoditio legum consummatio est incorruptionis. Sapientiæ 6. vnde dicitur 25.q.1.c.generali, Quicunque Regum censuram in quocunque crediderit, vel permiserit violandam, vt execrandum anathema quidem fiat, & velut præuaricator fidei catholicæ apud Deum reus existat, & eadem quæstione, c. ideo in princi. vbi dicitur, quod in mundanis affixum est legibus excedere, minime nos debemus, contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi diuino statuerunt consilio, intactum non conseruamus. Dicta verò sanctorum credenda nõ sunt, nisi scripta in lege domini inueniantur: & ipsorum præcepta prius veniunt discutienda, quã implenda.50.dist.c.si quis præpostera, vnde Ioannis 1.cap.3. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint.& ex his, & plurib.alijs motiuis, & rationibus ita tenet Lucas de Penna in le. medicos, in 2.&3.col.Co. de professorib.& medicis.libr.10.

Et ad hanc vide Christophorum Longolium in suo Panegyrico, in ciuilis sapientiæ laudem,

quo comparatis ad inuicem cuiuslibet facultatis excellentiorib. facilè aperit, Nullam earum nedũ excellere, sed nec sibi coæquari, talemq; inter eas omnes, & istam esse delectum, qualis inter continentia, & contenta solet adhiberi. Et hac velut vicaria Dei opera fungente omnes in hoc seculo egere necessariò. Reliquis verò contingenter.

VIgesimaquarta consideratio. Ex prædictis ergo inferendum est, quod doctores iuris ciuilis sunt multum honorandi, nec immeritò: quia sunt ad aliorum eruditionem. c. super specula. de Magistris. & dicit text. in ca. gloriosus Deus in sanctis suis. de reliquijs, & veneratio. sanctorũ. Quod sunt luminosæ candelæ ardentes super candelabrum positæ, quæ in vniuersum corpus orbis terrarũ tenebris profugatis veluti sydus irradiat matutinum. & tex. in c. super specula. dicit, quod fulget veluti splendor firmamẽti. & veluti stellæ sunt in æternitates perpetuas permansurę. & cap. multi. de pœnitẽtia. distinctione secunda, dicit, quod sunt radij solis, & textus in l. si arborem. §. si tamẽ. in verbo, locus opacus: quoniam sole cœpit esse plenus. ff. de seruitu. vrba. prædiorum. cum ibi notatis per Angelum, qui multum extollit illum textum ad hoc. & antecessores appellantur, vt in prooemio fforum. §. 1. & §. discipuli. & domini vocantur. auth. habita, C. ne filius pro patre. & patres iuris, vt in l. 1. C. de excu. artificum. libro decimo. Imò Prophetæ dicuntur, vt in ca. si rector. 43. dist. ver. Prophetæ quippe. Vocantur etiam nobilissimi, vt l. 2. fin. ff. de excu. tutorum. & amici Principis. l. diui. ff. de iure patronatus & parentes, vt in l. ex diui. C. de locato, vt per Barbatiam consilio suo incip. præclarè scribitur apud Iob. colum. 9. in secundo volumine. Imò & patres Principis, & non fratres. l. secunda. Co. de officio diuersorum iudicum. Et professores dicuntur. Cod. ne filius pro patre. authen. habita. & doctores. vt in prooemio Gregorian. & proœmio 6. & in clem. 2. de Magistris. & Magistri offic. vt in proœ. fforum. §. his igitur. Et his nominibus, scilicet, Magister, & dominus vocabatur Dominus Iesus Christus, vt habetur Ioannis 13. Vos vocatis me Magister & domine, & bene dicitis. Item vocantur præceptores l. si in ædib. ff. de dam. infect. & etiam dicuntur sacerdotes. leg. 1. ff. de iusti. & iu. Imò sanctissimi. Cum sanctissima lex seu iuris ciuilis scientia dicatur, vt in l. 1. ff. de varijs & extraor. cogni. Et etiam iurisperiti dicuntur. l. 1. C. de professoribus, qui in vrbe Constantino. libro 12. & etiam celsiores, vt in l. 2. Co. de officio diuerso. iudiciorum. Magnifici etiã viri appellari debent, quia, & sic versantes magnificos viros appellat Philosophus quarto Ethicorum. & ita etiam eos appellat textus in prima cõstitutione C. §. 1. & in proœmio institutio. §. cumque. Sunt enim doctores Iuris optimi, iustitiæ, & Reipublicæ ministri, inquit textus, in proœmio fforum. §. discipuli. & §. pen. & dicit textus in leg. aduocati. Cod. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Hi qui dirimunt ambigua facta causarum, suæque defensionis viribus sæpè publicis in rebus ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, nõ minus prouident humano generi, quàm si prælijs & vulnerib. patriam parentesq; saluarent. & aliqua ex nominibus prædictis ponit Cardinalis Florentinus dictus Zabarella in clẽ. 2. de Magistris. in 3. q. & in 4. ponit, quæ sunt priuilegia illorum, forte sum descripturus, ad denotandum, quod eisque vltra doctores aliarum scientiarum sunt priuilegiati, quod etiam sunt honorandi. illorum etiam priuilegia ponit Alex. in le. Centurio. ff. de vulg. & pup. substitutio.

VIgesimaquinta conside. Antequam ponam quomodo vnus doctor etiam eiusdem scientiæ sit alteri præferẽdus, ponam illam antiquam, & Carnolinam disputationem, quæ tamen est sine rationibus validis ex parte medicor. An legistæ sint digniores medicis, & sic an debeant præcedere medicos. An verò medici legistas, Et in hoc legistæ, medici, & theologi insudauerunt. Legistæ verò suas partes tueantur, medici suas. Theologi verò arguunt ad partes pro excellentia vtriusque scientiæ, sed nihil decidunt. Ideo adhuc sub iudice lis est.

Et in primis capiam fundamẽta. pro medicis, tuendo earum partes, ponendo multa vltra posita per doctores nostros iuristas, quæ primo referam, deinde fundamenta medicorum. tandem aliqua addam.

Inter cæteros Iuristas reperio, quod Barba. in c. clerici. de iudicijs. melius cæteris hanc materiam disputauit. Et primò dicit, quod in hoc vult stare tanquam agnus coram tondente, nec vult alicui molestus esse, & adducit in medium illud, quod scribitur apud Philosophum in 3. aliàs in primo Ethicorum. opus morale, vt dicit, sumpsit, non, vt sciamus, sed vt boni efficiamur. & sic Philosophia moralis non est introducta, vt per eam sciamus, ex quo datur intelligentia quædam ad iurisconsultum nostrum in prin. ff. de iust. & iur. dum dicit veram, nisi fallor, philosophiam, non simulatam affectantes: vt non sit philosophia ad sciendum, vt boni homines fiant, vt probatur in iustitia. §. iuris præcepta. ff. de iusti. & iure. Ergo non est scientia, vt dicit dominus Abb. Panor. in d. ca. clerici.

Nam scire, est rem per causam cognoscere, vt in primo Posteriorum, & in primo Physicorum dicitur. Tunc etiam opinamur vnumquodq; cognoscere, cum causas cognoscim' primas, & principia prima vsq; ad elementa. ca. qui occidit. 33. q. 8. Ergo sequitur, quod non est scientia facultas ciuilis, aut Canonica, sed est quædam philosophia moralis, per quam homines inducuntur ad bonũ faciendum, & ad euitandum malum, & se habet vt imperatrix. faciat illud Horatij.

Oderunt

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Et l.1.in prin.&ibi glo.in ver. metu.ff.de iust.& iur. Ergo eo respectu excellentior est naturalis Philosophia, Metaphysica, aut Medicina, vt dicit Barb.in dicto loco pro suo primo fundamento.

Sed istud fundamentum est plus quàm debile, cum præsupponatur falsum.cum satis suprà in 4. consi.huius partis probauerim, legalem facultatem esse scientiam habens suas causas, & modos arguendi.Imo magis dicitur scientia, quàm physica & medicina, vt statim probabo,

Secundò Barb.adducit tex.in c.non sanè.14.q. 5.vbi Gratianus ponit verba Aug.ad Mace.in quibus præmisit medicos legum aut Canonum doct. & clarum est quod ex ordine literæ validum est in argumentum, vt in leg.generaliter.§.quid er go.ver.ordinem scripturæ,ff.de fideic.liber.notatur plenè in cap. cum delicta.extra de resc.vbi per Felyn.& dicit ipse Barb.quod dicit in cap. decerni mur.extra de iudicijs, ergo præferuntur medici legistis.

Ad istum fundamentũ dabitur responsum clarum, tenendo partem contrariam, vbi simili mo arguetur pro parte contraria.

Tertiò, idem Barb.adducit tex.quem dicit esse singularem coniuncto dicto Bar.in l.1.Co.de Comitib.& Archiatris. li.12.vbi dicit. quod medicus Principis aut Papæ æquiparatur Ducib. & Vicarijs Principis & obtinet locum Comitis primi ordinis, quem gradum non habet legum doct. Consiliarius Principis, vt notatur.in l.iurisperitos.ff. de excusa.tuto.

Ad istud est facilis responsio, Quod ex quo tenet primum locum inter medicos, quod ratio est quod aliqua dignitate decoretur: sed non dicit, quod ille, qui inter cõsiliarios Principis tenet primum locum, vt est Cancellarius, qui dicitur quæstor, vel præfectus prætorio, sit minor eo, cum etiam sit supra Duces, Comites, & Vicarios, vt supra amplè dictum est in sexta parte.in 1.& 2.considera tione.vbi amplè de Cancellario & eius præeminentia, seu excellentia: & etiam in d. par.posui de medico Principis, qui stat longè post Cancellarium.

Quartò, pro suo fundamento dicit, quod illa scientia est nobilior, cuius subiectum est nobili⁹, vt dicit Philosophus in 1.de anima: sed subiectum philosophiæ naturalis, vt dicit, est nobilius subiecto legum.est enim subiectum corpus physicum, vt mundus, &c. quæ in eo sunt, vt stellæ Cœli, Planetæ, Elementa mixta, Homo, Animalia irrationabilia: de quib. philosophus proprietates & passiones considerat, & hæc subiecta sunt nobiliora subiecto legum, quod est iustitia in politica cõuer sione.

Quod autem cœlum, intelligentiæ, & Planetæ sunt nobiliores ipsa iustitia ciuili, apparet: Quoniam, vt dicit, sunt corruptibiles in simplices & perpetuæ causæ sunt eorum, quæ in mundo sunt, à quibus ratio & natura rerum dependet, & omnes eius operationes inferiores. Et vt dicit: Legalis potentia est quædam operatio variabilis. Ipsa etiam anima humana nobilior est sine comparatione potentia legali, & ipsa iustitiæ communicatione, cum sit subiecta, simplex & perpetua, & eodẽ modo est dicẽdum de intelligentijs superiorib. vt habetur in lib. de Anima.

Similiter, & ipse Homo videtur nobilior ipsa iustitia legali, quia causa efficiẽs & finalis sunt nobiliores ipso causato, vt ca. cum cessante.extra de app.l.adigere.§.quamuis.ff.de iurepatro. & habetur in lib.de causis.& facit l.cam quàm.C.de fidei commissis. sed iustitia est effectus causatus ab homine, & etiam ad finẽ inuentus, ergo non est nobilior ipso Homine, & per consequens scientia illorum est nobilior scientia legali.

Et eodem modo probo, quod subiectum medicinæ est nobilius subiecto legis. Nam subiectum medicinæ est corpus humanum animarum, sed subiectum legis est iustitia communicatiua, ergo subiectum medicinæ est nobilius subiecto legali, eò, quia homo est dignior, qa est nobilissima creaturarum. Nam causa efficiens alicuius operationis est nobilior effectu à se producto, iuxta illud: Manus tuę domine fecerunt me.& probatur in li. de causis. Ergo homo est nobilior iustitia politica, & communicatiua, & sic nobilius est subiectum medicinæ, quam legis, & per consequens est nobilior scientia.

Pro responsione præcedẽtium persuasionum, seu talium, qualium inductionum necesse est demonstrare errorem ita arguentium, qui in omnibus errant extrauagando terminos, & aliter sumẽdo quã sumi debeant. Nam non est verum, ꝙ Homo sit subiectum in Metaphysica, Philosophia, & Medicina, quæ oẽs res supra declaratæ sunt subiectum in illis scientijs. sed in philosophia naturali subiectum est cognitio rerum naturalium, & effectus illarum quæ sunt facta causa Hominis, cum omnia hominis causa facta sunt, nõ solum medicina: sed etiam Planetæ, cœlum, terra, aer, aqua, omnia Elementa, Iustitia, Ius, & oẽs aliæ res quæcunq; sint. Ita, ꝙ Homo in qualibet scientia est ita subiectũ in vna sicut in alia: & vnaquæq; sciẽtia est ita subiectum Hominis sicut alia: cũ vt dictum est, Hominis causa facta sunt omnia, vt dictũ est amplè supra in 2.par.in 1.conf. ad quam recurre ad demonstrandũ, ꝙ omnia sunt sub Homine, & non ꝙ Homo vni rei subijciatur, & nõ plus vni quã alteri: Imo omnes quæcunq; res, quæ sunt in mũdo, & à Deo creatæ subijciũtur Homini, vt ibi amplè dixi, præter rationem cui subijcitur Homo; & nõ ratio Homini, vnde, vt ait Sene. ad Lucillum. Si vis omnia tibi subijcere, subijce te rationi, vt dicit glo.

glo.in ver.rationis.in c.ex eo: de elect. in 6. de qua do.meus Ias.in l.dedi.*la premiere*.§.si liber, ff.de cõditio.ob causam, & in l.quoties in 6.& 7.col.C.de rei vendi.& in le.illam.C. de colla.Sed nihil aliud est lex, nisi quod ratione consistit.1.dist.c. consuetudo. Imò ratio est anima legis.l.cum pater.§.dulcissimi.ff.de lega.2. Quoniam per rationẽ restringitur, ampliatur, & ducitur, vt tenet Fel.in cap.ex parte.in fi.extra de constit.Pan. in c. fi. in 3. col. extra de rescript.Petrus de Anch.in consil. 254 .in 2. colum.

Item & magis errant, qui tali fundamento vtũtur, dicendo, quod subiectum in scientia legali sit iustitia politica, & communicatiua, cum verum subiectum sit Ius, quod ars boni, & æqui, quæ sunt essentiæ Deitatis, vt supra dictum est. Ex quo subiectum ipsius scientiæ legalis potest dici Deus. sicut in theologia vno respectu, tamen licet aliò quàm ad theologiam. Cum licet Deus sit subiectum in theologia eodem respectu, scilicet, quia cõsiderat Dei proprietates, & operationes, ex quo est eius verum subiectum secundũ Philosophum, primo Posteriorum.& dixi suprà in 2. consid. si etiam sciẽtia legalis: quia considerat bonitatem & æquitatem, quæ sunt partes iuris, & ideo cum sint essentiæ & proprietates, & operationes Dei, qui circa bonitatem & æquitatem operatur, ideo subiectum in illa scientia legali, est ipse Deus, vt amplè supra dixi, & scientia medicinalis solum habet respectum ad sanitatem corporis, & non animæ nec morũ, quod tamen facit scientia legalis: Quoniam ea ratione quà homo potest dici subiectũ in medicina, quia medicina habet respectum ad sanandum corpus, eadem ratione, & digniori posset dici subiectum in scientia legali, cum medicina habeat respectum ad illum sanãdum, & scientia legalis ad illum bene regendum & gubernandum: Et non solum hominem in specie prout medicina, sed totũ hominẽ in genere, & in Republica, quæ homini priuato præferẽda est: circa quam versatur scientia legalis, non autem medicina: & sicut secundũ cõmunem opinionẽ, & illorũ, ꝙ nõ vltra voluerunt dicere subiectũ iuris ciuilis est homo politicus, & rationalis dirigibilis constitutionib. legalib. in bonum, & in notitiam diuinarum atq; humanarum rerum, vt supra dictum est. Ita homo non simpliciter, sed ægrotos dirigibilis ad sanitatem ex constitutionibus & ordinationibus medicinalibus est subiectum in medicina: sed nõ potest dici, quod homo simpliciter sit subiectum in medicina, cum homo sanus non subijciatur medicinæ: quoniam: vt habetur Matth. 9. Marci 2.& Luc.5. Non est opus medico valentib. dicit Iesus Pharisæis. Cui Christo credendum est. cum quæ dicit vera sunt, & verum est testimonium eius: & ideo non potest esse verũ, ꝙ homo simpliciter sit subiectũ in medicina: quod adhuc, ꝙ plꝰ est, potest semper dici in scientia legali, quoniam licet dici possit, ꝙ quæ spiritu Dei regũtur non sunt sub lege, verum est, quantum ad exercitum, sed quantum ad rationem legis semper homo subiectus est.Panor.in ca.omnis anima. de censib. & dixi suprà in 4.consid. Nec est etiam verum, quod iustitia sit magis corruptibilis, & quod Cœlum, Intelligentiæ, seu Planetæ cœli sint magis incorruptibiles, quàm iustitia. Cum sit constans, & perpetua voluntas, vt habetur inst.de iust.& iur.in principio. & in leg. iustitia.ff.eodem. & dixi supra, vbi satis probaui, quod non est variabilis nec commutabilis.

Et si dicatur, quod causa efficiens sit maior causato: ergo etiam sequitur, & in hoc non est dubium, quod omnes aliæ sciẽtiæ, imo inter alias plus medicina minoratur, cum homo sit causa efficiens illarum, & homo non est factus propter medicinam, sed medicina proprer hominem, quia homo est dignior quacunque scientia, imo quacunque re mundi.cum omnia eiꝰ gratia facta sunt. dixi supra amplè in secunda parte, in prima consideratione. ex quo sequitur, quod prædicta fundamẽta Barbatiæ non militant.

Quintò, Barbatia pro medicis adduxit aliud fundamentum, & dicit, quod illa scientia est nobilior altera, cuius finis est dignior, quia omnis laus in fine canitur, & omne agẽs agit propter finem. & finis est, qui mouet agentem, & est causa causarum, vt dicit Philosophus, & probatur in leg.eam quam. C.de fideicommissis.sed finis Philosophiæ naturalis est dignior, quam finis legalis censuræ, quod demonstrat, vt dicit: quia finis intentus à natura in Philosophia est felicitas actuum humanorum, sed finis legalis censuræ non est felicitas actuum humanorum: ergo finis naturalis Philosophiæ est dignior fine legalis censuræ. Quod vt dicit apparet, finis legalis censuræ est felicitas quædam circa quoddam communicari secundum ciuilem conuersationem, talis autem non est vera felicitas actuum humanorum, vt probatur in lib. Ethicor.& eodem modo est dicendum de medicina, vt finis medicinæ sit dignior fine legalis censuræ. Nam finis medicinæ est conseruatio substantiæ & essentiæ hominis, finis autem legis est conseruatio qualitatis, & accidentis, quia bona & honesta conuersatio, in alijs autem substantialis & conseruatio substantiæ & formæ est dignior finis, & magis necessarius fine qualificatiuo & cõseruatiuo qualitatis, & vt dicit, hoc est clarissimũ, quia substantia est dignior accidente, quia accidẽs est in esse, vt voluit Philosophus 5.Ethic.& in l.eꝰ. ff.si cer.pet.

Parcat mihi autoritas domini And.Barb. quia non bene considerauit finem legalis sciẽtiæ. Quoniam si vidisset Ciceronem, aut de eo recordatus fuisset, & seq. allegandis, non dixisset finem legalis scientię esse talem quem dicit.Nã Cicero lib.2.

de

de legibus ad ciuium salutem, ad ciuitatum incolumitatem hominumque vitam beatam, & quietam leges esse adinuentas attestatur, & satis iurib. demonstratur per tex. in l.2. §. post hæc deinde. ff. de ori. iur. vbi Bal. dicit, quod ciuitas non potest stare sine iurisperito. cum leges ad conseruandam Rempub. ciuitatis, & etiam finis legis est conseruatio pacis inter homines, vt dicit Albe. in rub. ff. de legib. Et sic finis legalis scientię non solum tendit ad conseruationem vnius hominis in specie, puta talis, aut talis, sed omnium & totius Reipublicæ. Et tamen finis medicinæ non tendit ad conseruationem vniuersalis status hominis. Cum medicina sit tãtum pro ægrotis: quoniam, vt dictum est, non est opus medico bene valentibus. Matth. 9. Nec est in potestate medici facere hominem quantumcunq; specialem immortalem, iuxta illud Psalm 87. nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt? quod nõ est medicorum suscitare: sed solius Dei. Vnde dicit: Confitebuntur tibi, quia si aliquos mortuos suscitari contigerit, non à medicis, sed à Deo solo rediuiuos fatebuntur, prout ita declarat illum textum Archid. in cap. conuertimini. §. hinc etiã medici. de pœn. dist. 1.

Item & sic. Ex quo finis legalis scientiæ tendit ad conseruationem Reipublicæ, finis vero medicinæ ad conseruationem priuatorum hominum, est præferẽda scientia legalis. Cum vtilitas publica præferenda sit priuatæ l. vtilitas publica. C. de primipi. lib. 12. & ibi Luc. de Pen.

Nam bonum gentis diuinius est quam bonum vnius hominis, vt dicit Philos. 1. Ethic. Et apud Platonem iustissime illa ciuitas traditur instituta, in qua proprios quisq; nescit affectus. 8. dist. in princ. hanc Tullius de officijs, lib. 3. Natura quidem consequimur, vt communem vtilitatem nostræ anteponamus: vt enim leges omnium salutem, saluti singulorum anteponunt, dicit Luc. de Pen. in l. 1. C. de collat. fundorum patrimonialium. lib. 11.

Item medicina tendit solũ ad conseruationem corporis, sed legalis censura ad conseruationem ... Reipublicæ, & animæ, quoniam ad rerum diuinarum atq; humanarum notitiam tendit, vt dicit gl. in l. 1. §. proinde. ff. de var. & extraor. cognit. ... sanctissima. Vbi dicit, quod scientia legalis est sanctissima quo ad animam: quia eius præcepta cõcordant cum diuinis. Docet enim honeste viuere, alterum non lædere, & ius suum vnicuique tribuere. ex quibus non solum corpus conseruatur, ciuitas, & Respublica: sed anima saluatur, quoniam in his tribus pendent leges, & prophetę, ... anima præferenda est corpori, & quibuscunq; ... l. sancimus. C. de sacrosan. Eccle. & satis supra demonstraui, qualis sit finis legalis scientię, ratione cuius etiã videtur legalis esse æquiparanda scientiæ theologicæ, quæ cum suprà scripserim, ... hic transportare.

Ex quibus constare potest, quod nulla est comparatio finis legalis scientiæ ad finem medicinæ aut Philosophiæ naturalis. cum in centuplo sit dignior finis legalis scientiæ fine medicinę & Philosophiæ.

Sexto, Barbatia adducit aliud fundamentum, & dicit, quod nulla doctrina potest appellari scientia, nisi quæ ex verorum, & ęternorum in veritate, & impossibilium aliter se habere; quoniam, vt dicit, scientia est verorum, secundum philosophum 1. Poster. & Commentatorem in 3. de Anima. & facit tex. in c. qui occidit. 23. quæ. 5. & quod voluit Bart. in l. 2. §. quod obseruari. C. de iuramento calum. quoniam nihil scitur nisi verum, vt voluit Bal. in c. 2. de const. vbi dicit, quod scientia est Entium nõ eorum quæ natura, aut ars reuelauit. Bal. in ca. cum contingat, de rescind. Pet. de Anch. in clem. 1. de concessio. præbendæ. & per gloss. in l. si pater. ff. de hære. insti. probetur. in d. c. qui occidit. sed philosophia est huiusmodi, & legalis cẽsura est circa contingentia in humanis actib. extrinsecus contingentib. aliter se habere, & diuersimode se habere. & ideo dicit, quod lex adaptatur tempori. & est mutabilis ex veritate temporum. 3. dist. c. erit autem lex. c. non debet. de consang. & affi. c. pe. de cle. non residen. ca. suggestum. de decimis. l. ex facto. ff. de vul. & pup. Et per consequens videtur, ꝙ doctor philosophiæ, aut medicinæ sit præferẽdus doctori legum, seu Canonum.

Ad istud fundamentum est amplissimè responsum supra in hac par. in 4. consid. ibi, Ad quartum & ibi, ad sextum. vbi satis probaui, quod scientia legalis sit immutabilis, licet quandoque mutetur ex illa aliqua constitutio, non tamen per hoc dicitur mutabilis aut variabilis. cum omnia semper fiant cũ ratione quæ est anima legis, & sicut quandoq; medicus mutat medicinam ratione loci aut temporis. etiã in vno & eod. tẽpore, & per hoc nõ dicitur facere contra scientiã suã, & sic etiã dicendum est de Iurisperito aut alio habẽte potestatem mutãdi aliquas leges: sed cum scientia legalis non sit in totum mutabilis, prout nec scientia medicinalis, Ideo est certa, & vera in genere, sicut ipsa medicinalis scientia.

Septimò, pro par. medicorum adduco alia fundamenta, videlicet, quod sunt honorandi. Quoniam vt habetur Eccles. 38. Honora medicũ propter necessitatẽ, etenim illum creauit altissimus. à Deo. n. est omnis medela, & à Rege accipiet donationem, disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatũ collaudabitur. Altissimus de terra creauit medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. Vbi amplè constat, quod medici sunt honorandi, & quod medicina est à Deo.

Sed ad hoc dico, quod ex origine ipsius non est tam honoranda quàm scientia legalis, cum medicina sit de terra, & iustitia de Cœlo prospexit, vt supra dictum est, & ideo à digniori loco di-

co dignior dicitur argumento eorum, quæ dicuntur de matrimonio, quod est dignius Sacramentum, eò, quia in Paradiso fuit celebratum, & ordinatum. Gen. 2. Erunt duo in carne vna, prout ample dixi in consuetud. nostris ducatus Burgun. in rubr. *Des droictz, & appartenan. à gens mariez.* in princip.

Octauo, facit tex. in l. 1. §. medicorum. ff. de var. & extraord. cogn. Vt ibi dicit textus, quod medicorum eadem causa est quæ & professorum, nisi quod iustior quo ad petitionem salarij, ex quo in hoc diminuitur de eorum honore. Cum ex quo mercenariam operam nō spernunt, non amplius inter Philosophorum professores numerantur, vt dicit ibi text. ibi, An Philosophi. & ideo ex quo legistæ non petunt salarium, sed eis datur honorarium sic dictum, quia honor est donanti, & cui datur. vt dicit glo. in verb. honor in d. l. 1. §. est enim. Quædam enim tametsi honeste accipiuntur. inhoneste tamen petuntur, vt dicit tex. Ex quo textu clare constat, quod status aduocatorum est honorabilior, quàm medicorum, eadem causa.

Nono, per illum text. hic ante allegatū dicitur, quod medici præsunt corporibus humanis: Legistæ verò reb. sed corpus præferendū est rebus, cum sit dignius, quam res: & digniora sunt quæ dignioribus præferuntur, vt in authen. de defenso. ciuit. §. nos igitur. coll. 3. igitur medici sunt præferendi legistis.

Ad hoc est supra responsum, quod licet legistæ præsint rebus, & habeant eas subiectas, habent etiam non solum corpus ad instruendū ipsum quomodo alterum lędere non debet, honeste viuere, & ius suum vnicuique tradere debet. l. 1. ff. de iust. & iure: & dixi ante: sed etiā præfertur animæ quam instruit, & docet (vt etiam pręd ixi) quæ preciosior est corpore. igitur.

Decimo facit, quia leges impediunt cognitionem veritatis. Medicina autem facit ad eam deuenire, quod sic probatur per dictum Auer. in fin. 2. Phys. vbi dicit: Ille, in quo congregatur consuetudo, & comprehensibilitas veritatis non habet impedimentum à veritate, sed impedimentum semper est à falsitate, vel saltem ab eo, in quo non est veritas, neque falsitas, vt in legib. & 2. Meta. Ari. textu com. 14. quantum vim habeat consuetudo leges ostendunt, in quib. iuuenes apologos plus animo applicabiles quàm summæ veritatis, & tamen medicina ex quo est sententia speculatiua, & per speculatiuas acquiritur cognitio veritatis, vt dictum est ante. Igitur cognitionem veritatis impediunt leges, quam medicina amplectitur: & per consequens medici legistis sunt laudabiliores.

Sed ad prædicta est satis responsum, ex quo non solum scientia legalis est practica, sed etiam speculatiua, vt dixi, igitur, &c.

Vndecimo facit, quia Iuristæ, vt Iuristæ, nō possunt esse prudentes. Igitur nō possunt esse ciuiles. consequentia patet ex dicto Philos. 2. Polit. qui dicit, Necesse est ciuilem hominem esse prudētem, & probatur antecedens, quia prudentia est habitus cum ratione vera, Iura autē sunt cum formidine, quoniam sunt opiniones: sed opinio non est habitus, in quo anima prospiciat verum affirmando, vel negando, vt 6. Ethic. sed ea falli contingit, igitur, &c.

Ad hoc satis est responsum supra. Et dicit Lauren. Valla in procemio tertij libri suarum elegantiarum, quod quinquaginta digestorum libros cum admiratione relegit. Primum quod ne scias, vtrum diligentiáne an grauitas, prudentia an æquitas, scientia rerum, an orationis dignitas præstent, & maiori laudi danda esse videātur. deinde, quod hæc ipsa ita in vnoquoque illorum omnia sunt egregia & perfecta, vt vehementer dubites, quem cui pręferendum putes. Quæ enim disciplina (vt idem ait) scilicet, quæ publice legatur tam ornata atque aurea, vt ius ciuile? Tantum igitur deberi putat eius facultatis libris, quantum illis olim, qui Capitolium ab armis Gallorum, atque insidijs defenderunt, per quos factum est, non modo tota vrbs non amitteretur, verum etiam vt tota restitui posset, ita per quotidianam lectionem fforum, & semper aliqua ex parte incolumis, atque honore fuit lingua Rom. hæc ille inter plura alia.

Duodecimò facit, Quoniam qui à Deo commendantur sunt magis approbati, vt dicit Apost. 2. ad Corinth. 10. non enim qui seipsum commendat, ille approbatus est, sed quem Deus commendat: sed medici à Deo commendantur, vt dictum est suprà in septimo argumen. Iuristæ autem seipsos commendant. vt habetur in c. clerici. per doct. de iudicijs.

Sed medici, qui faciunt istud fundamentum, aut non omnia viderunt, aut veritatem tacent: Quoniam etiam Iuristæ & legislatores laudantur à Deo: quoniam, vt habetur Psalm. 83. Benedictionem habuit legislator, & ibunt de virtute in virtutem, quoniam etiam ipse Deus legislator dicitur Iob 36. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. & Iaco. 4. Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere, & liberare, & vt dicit Bern. de Bust. in 2. par. sui Rosarij sermone 29. 2. par. in litera C. hæc scientia est à Deo, vt habetur Prouerb. 8. per me legum conditores iusta discernunt. & habetur Psal. 9. Constitue domine legislatorem super eos, vt sciāt gentes, quoniam homines sunt. imo dicitur Acto. 5. Doctores legum dicuntur honorabiles, cum dicunt, Quidam erat in concilio Pharisæorum nomine Gamaliel legis doctor honorabilis.

In contrarium tamen, & pro parte legistarum, quæ est ipsa veritas, & prout ita se habet obseruantia, & ita etiam tenet sedes Apostolica, quod legistæ præferuntur medicis, & magistris in artibus,

-neo,quod indistinctè doctor legũ, & canonum, -pat vnius illarum facultatum tantum, præfertur doctori in medicina, & magistro in artibus. Quod -probatur multis fundamentis, ex quibus iam su-pra plura posui, sed ea quę posui non recitabo. Sed -tantum de eis mentionem faciam remissiue ad -xa. supradicta, & supra descripta.

Primum ergo fundamentum est Barbat. sem-per tenendo eius ordinem, & aliqua addendo, ex -eo, quia Anima est preciosior corpore, & semper est præferẽda. l. sancimus. C. de sacros. Eccl. c. cum infirmitas. de pœni. & remissio. sed legalis censu-ra est medicina Animæ & curat animam. text. est valde sing. iuncta sua gloss. in ver. nouis. de iur. cal. -extra & maximè ius Canonicum, quod tendit ad bonum animæ simpliciter. & ad dirigendum A-nimas ad ipsum Deum, vt in cap. vt Animarum periculis. de constit. in 6. & est gloss. magna, circa medium, quæ ad hoc reputatur singularis. in cap. cum contingat. de iureiur. extra, sed idem et-iam dicendum est de scientia legali, cum sit san-ctissima etiam quo ad Animam, vt est text. in l. 1. §. et enim glo. in verb. sanctissima. ff. de varijs & ex-traord. cognitio. Vt dixi suprà respondendo ad fundamenta pro contraria parte. Sed medicina curat quandoq; corpus ægrotum, nõ semper: quia *Non est in medico semper releuetur vt æger:* eò etiam quia constituti sunt vnicuique termini, qui præ-teriri non poterunt, vt habetur Iob. 14. Et cum corporalia nihil sint ad comparationem Animæ, & spiritualium, vt capit. inter corporalia. de trans-latio. prælat. Quoniam etiam, vt inquit Hierony. temporalis vita vitæ æternę comparata, potius est dicenda mors, quam vita. & apud Ciceronem de somno Scipionis. Vestra quæ dicitur vita, mors est. Et etiam militat hoc argumẽtum quo ad Phi-losophiam: quia licet philosophia naturalis ten-dat ad cognitionem rerum, & ad quandam felici-tatem cognoscendi, iuxta illud quod dicitur in Georgicis, *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.* Non tamẽ tendit ad beatitudinem animę, & per consequens scientia legalis est nobilior philoso-phia, & medicina.

Secundo facit, Quoniam illa scientia dicitur honorabilior altera, cuius subiectum est honora-bilius. assumptum est Philosophi in primo de A-nima. & pluries suprà relatum est, sed subiectum legis (vt dicit Barba.) est iustitia, & iustitia maior est omnium aliarum virtutum. Vnde scribitur a-pud Ciceronem in lib. de senectute. Optimo iu-stissimo cuiq; iter in Cœlum pateret, & expeditis-simum, propter iustitiam quis acquirit beatitudi-nem, & ideo dicebat Aristo. 5. Ethic. Quod iustitia est virtus lucens, vt Hesperus, ergo scientia legalis est nobilior artibus, & medicina. Hæc sunt quæ di-cit Barb. Sed de huiusmodi nobilioritate Iustitiæ ad alia virtute & excellentia seu præcedentia, ad omnes alias dixi in rubr. des iustices. in princip. in commen. nostris super consuetudinibus ducatus Burgun. Et de subiecto digniori dixi in hac part. in 6. consid. Vbi posui, quod ratione subiecti etiam æqualis cum theologia, participat cum theologia scientia nostra legalis, ideo hic non repeto, quæ quidem iustitia domina est & Regina virtutum, vt dicit Beroaldus in tract. de felicitate: Imo cum Iu-stitiæ pars sit Religio, vt ibi dicit, cum Dei cultus iustitiæ ascribatur. Ex quo vt dicit, est Animæ con-seruatiua.

Tertiò facit, quia omnia denominãtur à fine, & finis est qui mouet agẽtem, vt voluit Philos. sed finis legalis scientiæ est conseruare Rempub. Ci-uitatem, & Hominum congregationem, vt pro-batur in l. 2. §. post deinde. ff. de ori. iur. & ibi Bal. colligit, quod ciuitas non potest stare sine iurispe-rito. tendit enim ad bonum publicum, propter quod homines efficiuntur beati. teste Cicero. in li. de somno Scipionis. in ver. omnib qui patriam auxerint, rexerint, adiuuerint, atque seruauerint. omnibus esse certum in Cœlo diffinitum locum, vbi sempiterno æuo fruantur. Sed ad hunc finem non tendunt artes, & medicina, ergo ex fine lega-lis scientia excedit artes, & medicinam. & de hu-iusmodi fine scientiæ legalis satis amplè supra-scripsi in hac par. 7. consi. quæ hic nõ refero: sed ex ibi deductis est ampliandũ istud fundamentum.

Quarto facit. Illa scientia est nobilior alia, per quam humana vita melius disponitur. Nam ho-mo est nobilissima creaturarum, iuxta illud Por-phyrij. Sumus enim rationales nos, & Dij, sed mor tales additum nobis separat nos ab illis, & in 6. Ae-neidos scribitur.

Igneus est illis vigor, & cœlestis origo.
Et in illo Ouid.
Pronaq; cum spectent anim alia cetera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumq; videre.

Et dixi amplè suprà in 2. parte, in 1. consid. Sed per censuram legalem melius disponitur huma-na vita. Nam per leges Homo Homini prohibe-tur insidiari. l. vt vim. ff. de iust. & iure. Imo non so-lum vna ciuitas, sed nec exiguus hominum cœtus potest esse sine iustitia. Nec etiam quidem parua domus, vt dicit Macrobius li. 10. de somno Scipio nis. Ita quod non solum est vtilis & necessaria cui-libet administranti & exercenti, sed etiam omni-bus & Reipublicæ, vt dixi in d. rub. *des iustices.* in prin. supra allegata. in consuetudinibus nostris du catus Burgun.

Quinto: illa scientia est nobilior altera, per quam homo magis efficitur obediens Deo, & magis ipsi Deo coniungitur: sed per legem nos efficimur virtuosi, vt l. prima, in princip. ff. de iust. & iure. iungimur Deo, & sumus filij ipsius Dei, Quoniã Dij & nos rationales sumus, vt dicit idem Barbatia in c. significasti. de foro cõpe. nu. 14. Imo, vt dicit Propheta Psal. 83. Etenim benedictionem dabi-

dabit legislator,& ibunt de virtute in virtutem, & habetur Dan.12. Qui ad iustitiam erudiunt multos,quasi stellæ in perpetuas æternitates. ca.fin.de magistris.& dixi ante in 7.part.vbi dictũ est, Quod aduocati sunt laudandi & honorandi in sede magistratus.ita quod legistæ,etiam sacerdotes & sanctissimi vocantur.Dixi hic ante in 10. consid. Sed per medicinam in nihilo Deo attingimur , Imo nihil habet quod concernat conscientiam aut animam nisi à iurecõsultis, vt in c.cum infirmitas. de pœni.& remis.imo per medicinam quandoq; curamur ab infirmitate corporis tãtum, nec Deo coniungimur,igitur, &c.

Sexto facit:Quoniam,vt inquit summæ sapientiæ Chrysippus, lex est rerum humanarum & diuinarum cognitio.l. nam Demosthenes. ff. de legibus.& medicina est tantũ cognitio rerum naturalium & humanarum,ergo excellentior est legalis scientia. Cum eius subiectum , scilicet,iustitia aut ius, versetur circa diuina , vt dictum est supra amplè. in 18. consid. & voluit Philosophus in primo de Anima.

Septimò facit: Quoniam lex est donum Dei.d. l.nam & Demosthenes.ff. de legib. & fuit inuenta à Deo,& sic processit à Deo. Exod.31.c.ibi, digito Dei scriptos,& Deut.10. c. & dicitur Exod.25. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem & mandata quæ scripsi,vt doceas filios Israel. & dicitur Prouerbio.6. quod est lux mundi & fons vitæ.16.ca. Et procedit à sapientia. Eccl.19.& fuit inuenta à Deo ex quo est magnificanda, sicut matrimonium magnificatur ab authore.ca.1.de voto lib. 6.& dixi supra hic in 5. consi. quomodo leges inuentæ sunt à Deo, & origine à Deo processerunt. vbi ample. & sunt per ora Principum diuinitus promulgatæ. l. fi.C.de præscrip.longi temporis.& iuxta illud iam ibi per me allegatum. Per me reges regnant. Medicina vero est inuenta ab homine , videlicet, ab Apolline , Aesculapio , & Hippocrate doctissimo. iuxta illud Ouidianum : Inuentum est medicina meum.Ex quo sequitur, quod magis est honorandus legista quam artista aut medicus.

Octauo , dicit Barbatia hoc probari ex gloss.in verb.nec medico,in c.non sanè,quod est c.fi.14.q. 5.Vbi dicit,quòd medici non sunt maioris valoris quam Obstetrices,vt videtur facere tex.in l.si duobus. §. sin autem artifices. C. communia de legatis.

Nonò, dicit Barbatia,quod etiam ex modo acquirendi scientia legalis est dignior,cum faciliori modo acquiratur scientia legalis quàm artis aut medicinæ. Quoniam licet modus sciendi in Philosophia naturali sit demonstratiuus,& sit certior & verior.iuxta illud : Certior aure arbiter est oculus.l.corruptione.§.fi. ff. finium regundorum. l.1. ver. Atrox aspectu.ff.de ferijs.Et odem modo modus sciendi medicinam est demonstratiuus aut diffinitiuus:vt apparet in primo Tech. primo canonis tertia Fen primo.Item modus sciendi leges est positiuus & fallax.Ideo nõ est certus & demonstratiuus,sed modus sciẽdi leges,licet sit positiuus, tamen est finitus , & sic est certus : & adducitur text. quem dicit valde singularẽ in proœmio ff. §.quibus.Imo est sub §.duabus,in impressionibus nouis. vide tamen text. alium ad hoc in proœm. insti.in §.cumq;.in fi. ibi : vt & initium vobis & finis legum.Ex quibus textibus tria inferuntur.

Primò, quod legalis censura est scientia contra multa argumenta in contrarium , & suprà amplè probaui in 4.consi. huius partis.

Secundo probatur , quod est scientia finita, & traditur per modos certos , determinatos & finitos. Hinc dicit etiam tex.in aut.de priuileg.dotis in prin. col. 8. Vnã nobis esse in omni nostræ Reipublicæ & Imperij vita. In Deo spem credimus, scientes , quia hæc nobis & animæ & imp[illegible] salutem : Vnde & legislationes nostras inde pendere competit,& in eam respicere,& hoc eius principium esse & medium,& terminum.

Tertio probatur,quod finis suus est mirabilis, & faciat illud quod habetur in aphorismis Hippocratis,cum dicitur: Vita breuis,ars verò lõga, tempus acutum.experimentum vero fallax, & per cõsequens sequitur quod ratione modi per quem scitur scientia legalis est excellentior quam artis & medicinæ.

Decimo facit,prout dicit Barbatia, illa scientia est alia excellentior, cuius finis excellentiorẽ producit effectum. quia omnis effectus assimilatur causæ,quia natura est vis insita rebus ex similibus, similia procreans, vt in 1.de generatione & corruptione.c.ius naturale.1.di.l.quod si nolit.§.si mancipium.ff.de ędi.edict.sed peritus in censura legali,efficitur parens Imperatoris,vt est text.in l.diui. in ver. apud Vlpianum parentem nostrum. C.de locato.Et alios plures effectus habẽt Iuristę, quos non habent medici:vt suprà dixi in 6.& 10.consid. huius partis:Sed nõ inuenitur iure cautum, quod medicus aut philosophus sint parentes Principis, aut alios effectus habeant,de quibus suprà.Et licet dicatur , quod primus medicus Principis æquiparetur Duci,vt supra dictum est: Non tamen sequitur , quod propter hoc sit præponendus Iurisconsulto. Nam Iurisconsultus est pater Imperatoris, quod bene notabis ad declarationem leg.1.C.de Comitibus & Archiatris. lib. 12. Quoniam si in curia Principis aut Papæ sint duo doctores , quorum vnus sit medicus Principis , & alter Consiliarius : quod præferretur doctor Consiliarius : quia dicitur pater Imperatoris.

Adde vltra Barbatiam , quod maximè istud debet habere locum in cãcellario Principis,qui non solum medicos,sed etiam omnes alios,etiam Duces (quibus assimilatur & æquiparatur medicus) præcedit,vt dixi supra in 6.parte,vbi amplè de eius excellen-

excellētia,& potestate descripsi:& ita se habet consuetudo,de qua dicam in fi.

Vndecimo facit, illa scientia dicitur nobilior, cuius splēdore illuminatur vniuersus orbis. Nam publica vtilitas priuatæ præfertur. l. 1. §. pe. C. de cadu.tollen. c. bonæ. 1.de postu. præla. dixi supra. sed per scientiam legalem illuminatur mundus: vt probatur in authen.habita. C. ne filius pro patre. dixi supra in 10. consid. & Respublica legistis committitur gubernanda. §. fin. in prooemio institutionum.§.duabus in fin.& §.penult. in prooe. digestorum. Sunt etiam Iuristæ omni tempore felices, vt dicit tex.in prooem.fforum.d.§.duabus in fin. Nec permittunt leges aliquem Iuriscōsultum in anxietate aut paupertate viuere. Ita dicit text.in authen.de hæred.& falc.§.fin.coll. 1. Sed hoc non multum facit, quia etiam idem dicendum est de medicina,cum vt dicat glo.in verb. ditissimi,in d. prooem. fforum. §. nos vero.

Dat Galenus opes, & sanctio Iustiniana,
Ex illis paleas, ex istis collige grana.

Sed magis communiter & plures videmus legistas ditissimos quàm medicos.

Duodecimò facit, Quia orbis maior est vrbe. c. legimus.vers.si autem.93. dist. sed legalis scientia prodest vniuersis, quia bonos inuitat ad premiū, & malos prohibet à malo. l.1.ff. de iust.& iur. vt dicit Barba.in dicto loco.sed adde, quod etiam omnis homo subditus est legibus.c.de capitulis. cum quatuor sequen.10. dist. etiam in foro cōscientiæ, vt no.gloss.Bal. & docto. in c. quæ in Ecclesiarum extra de constitu. Abbas in princip. decretalium. Io. de Ancha. in consid. 21. incip. videtur prima facie dicendum. dixi in commentarijs nostris super consuet. ducatus Burgund. in tit. *des droictz & appertenan.à gens mariez*. §.7.in gloss.*des prochains parens*.ver.contrarium tamen. Et redeundo ad Barbat. Sed medicina non prodest nisi ægrotis: cum vt dicit dominica veritas, Matth. 9. & cap. multi.2.quæst. 1. non opus est medico valentibus.dixi suprà. ergo melior & honorabilior est scientia legalis.

Decimotertiò, Sacerdotes præferuntur laicis: sunt enim Dij. c. cum iniuncto.§.licet autem.ibi, Dijs non detrahes, sacerdotes intelligens, de hæreticis.extra.c.sacerdotibus.in princip. 11. quæ. 1.dixi supra in 4.par. in 1.2.3.4.5.& 6.consi. Sed doctores legum dicuntur sacerdotes.l.1.§.2.ff. de iust.& iur.dixi supra in hac parte, in 10.consid. Ergo doctores legum præferuntur doctoribus artium & medicinæ.

Decimoquartò, vt dicit idem Barb. Facit quod habetur in c. vnico. quod in c. Gloriosus Deus in sanctis suis. §. 1.de reliq.& vene. san. in 6. Vbi dicit tex. quod doctores quasi illuminosas & ardentes lucernas super candelabrum positas vniuersum corpus (orbis errorum tenebris profugatis) velut sol irradiat matutinum:& sic doctores iuris stant sicut sydus in coelo, ergo præferuntur medicis. & facit tex.in c. super Specu.quod est ca. fi. de magistris.extra. Vbi dicitur quod doctores velut splendor fulgent firmamenti, & velut stellæ in perpetuas ęternitates permansuri, cum plurimos ad iustitiam edocere valeant. Facit etiam tex. in cano. multi.de poen.dist.2.vbi text.appellat doctores solis radios. & dicit Host.in prooem.suæ summæ. in 6.mihi col. ver. ciuili. quod recti Iudices & Aduocati fideles, vtentes legibus prout debent, meliorem vitam ducunt, quam fratres prædicatores, aut alij fratres: vide quæ scripsi supra in hac part. in dicta 10. conside. Ergo ex prædictis infertur, quod doctores legum præferuntur artistis & medicis.

Decimoquintò, facit pro ista parte.vt dicit Barba.text.cui mundus respondere nō posset, in prooem.fforum.§.duabus. ver. quibus.vbi text. dicit, & quod pene in nulla alia euenit arte, cum & si vilissimæ sint. vnde probat ibi text. quod omnes aliæ artes dicuntur vilissimæ habito respectu ad scientiam legalem.ex quo sequitur, quod habito respectu ad doctores iuris, doctores artium & medicinæ succumbent.

Et si dicatur, quod lex non est ars: dicit quod ibi probatur contrarium, quod imo est ars, scientia, philosophia vera & non simulata, vt in l.1.§.nam vt.ff.de iustitia & iure. Additio tamen ibi posita ad Barbatiam dicit, quod illud argumentum est ab autoritate iurisconsulti, quod nullum est secundum philosophum & veritatem: & vt dicit ibi, si valet, artistæ habēt autoritatem magni Auerrois, qui appellat sequentes leges inuoluentes & stultos, vt patet 8.Phy.text.com. 4. & in prologo eiusdem: sed ad talia dicta per eūdem apostillatorem, ibi suprà, satis est responsum, ideo nō insisto, cum constet de contrario.

Decimosexto, facit secundum eundem Barbatiam, Quoniam facultas legalis dicitur esse thesaurus: ita probatur in dicto prooem. fforum. §. nos vero.ergo excellentior est artibus. Hinc vt ibi etiam dicitur, doctor Iuris ciuilis dicitur antecessor, & pluribus alijs nominibus excellentissimis & egregijs supra positis in 10. consid. quam vide ad hoc.

Decimoseptimo etiam facit vnum aliud, quod ægrè & moleste ferre deberent omnes, qui saluatorem Dominum nostrum Iesum Christum colunt, quod Iudæi assumuntur ad doctoratum in medicina, sed non possunt assumi ad doctoratum iuris, vt l. fin. C. de postulando. Ex quo sequitur, quod cum Iudęi non possunt assumi ad doctoratum iuris.vt per Bart.in l.fin.C.de Iudæis. eo quia est dignitas, quam Iudæi habere non possunt. Si ergo assumuntur ad doctoratum medicinæ, sequitur quod doctoratus in medicina nō est dignitas, & per consequens præferendi sunt legistæ artistis & medicis, nisi dicamus, vt dicit, quod de facto &

nõ de iure Iudæi vſurpant doctoratum in medicina & in artibus.

Decimooctauo facit argumentum ab ordine literæ, quod eſt validũ in iure. l. generaliter. §. quid ergo. ff. de fideicommiſſ. liberta. ſed ex ordine literæ notarius præfertur medico, vt in l. fi. in prin. C. commu. de legat. Ergo multo fortius iuriſta ſiue doctor legis præfertur medico. Et facit, vt dicit, quoniam ſeruus non poteſt eſſe notarius, vt in l. generali. C. de tabularijs. lib. 10. & tamen ſeruus poteſt eſſe medicus: vt ibi. Ergo inferioris gradus eſt medicus quam notarius.

Decimonono facit rubr. C. de profeſſoribus & medi. lib. 10. Vbi profeſſor iuris præfertur medico. vt ibi dicit Luc. de Pen. Quod licet medici in ordine præpoſitionis præferantur patronis cauſarum. c. non ſane. quod eſt cap. fin. 14. q. 5. etiam præponuntur profeſſoribus in iuſtitia petitionis, cum publice viuentibus proſint. l. ſi duas. in fin. ff. de excuſ. tuto. Et de ſalute hominum curam agant. in l. 1. in princip. ff. de var. & extraord. cogn. Et in ordine literæ etiam præferantur. in l. medicos. C. de profeſſoribus & medi. Vbi dicit literam eſſe præpoſteratam. Cum etiam grammaticus in tali ordine etiam medico præferatur. l. fin. C. eod. Et profeſſor medicinæ ſiue Romæ, ſiue in patria profiteatur, habet excuſationem à muneribus, l. eos qui. ff. de vacatio. munerum. quod doctores legum non habent. Et etiam medicus habet excuſationem à patrimonialibus. d. l. medicos. quod non inuenitur in doctore legum ſecundum quoſdam, Imo etiam ibi de legum profeſſoribus dicitur idem. Non tamen concluditur ex his honoribus, quod ſcientia medicinalis ſit nobilior ſcientia legali, vel ęquè nobilis: imo totum oppoſitum: vnde Ari. 1. Ethic. prope fin. Oportet politicum ſcire aliqualiter eorum quę circa animam, quemadmodum, & qui oculos curat, totum corpus, & tanto magis quanto nobilior, & honorabilior eſt politica medicinali, quæ politica eſt tantæ nobilitatis, quod principatur Dijs, vt habetur 5. Ethi. Et dicit ibi Luc. de Pen. qui multum inuehit contra medicos æmulos ſcientiæ, &, vt dicit, veritatis & iuſtitiæ inimicos.

Vigeſimo, vt dicit idẽ Barbatia facit quoniam ſubrogatum ſapit naturam illius in cuius locum ſubrogatur. lege eum qui. §. qui iniurarum. ff. ſi quis cautio. quod an ille text. hoc probet, ponit ibi dom. meus Iaſo. ſed melius facit text. in cap. Eccleſia. 1. extra vt lite penden. Sed doctores legum ſubrogantur loco Dei, ergo pręferuntur medicis. minor probatur, vt dicit. Nam Deus à principio creauit Cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt: & Angelicam & humanam naturam ſpiritualia & temporalia quæ omnia per ſe ipſum rexit & gubernauit, ſicut factor ſuam rem gubernare ſolet, & homini quem fecit, præcepta dedit, & tranſgrediendi pœnam impoſuit, vt habetur Geneſ. 2. 3. & 4. c. Et rexit mundum vſque ad tempus Noe, quo tempore Deus incœpit regere creaturas ſuas per miniſtros ſuos, quorum primus fuit Noe: poſtea per Patriarchas, per iudices, per Reges vſque ad tempus Chriſti, qui fuit verus & naturalis Rex noſter, iuxta illud Pſalmiſtæ, Deus iudicium tuum regi da. Prout ita ſcribit pulchrè Inn. in c. licet de foro comp.

Et ſic apparet, quod iudices, vt conſtat in lib. Iudicum, ſucceſſerunt loco Dei ad regendum populum, ergo Doctores iuris dati ſunt, vt regant populum in locum ipſius Dei, quod regimen non fuit datum artiſtis & medicis: ergo nobilior eſt ſcientia legalis, quam artium & medicinæ: quia Deus regit mundum lege & non medicina: quia etiam ſolus Deus ſanat ab omni malo, & non medici. Sapien. 16. & infra ſubijcit. Etenim neque herba, neque malagma ſanauit illos, ſed tuus domine ſermo, qui ſanat omnia; tu es qui vitæ & mortis habes poteſtatẽ, &c. vt ibi: & ita dicit Luc. de Pen. in dicta rub. c. de profeſſoribus & medi. lib. 10.

Vigeſimoprimo ſecundum Barbatiam facit Quoniam, vt ſcribit, ſi quis opponat quod ſcientia legalis eſt reducibilis ad nihilum, ergo nõ eſt ſcientia: quia eſt de contingentibus, quæ poſſunt adeſſe & abeſſe, & ſcientia eſt Ens Entium, vt ſæpe ſupra dictum eſt. Lex enim poteſt aboleri per non vſum ipſius, vt per gloſſ. in verb. ſacramentum. in l. legem, rem non nouam. in prin. C. de iud. & glo. in verb. frangere. in fin. in c. 1. de treuga & pa. extra per diſpoſitionem Principis, quia illam tollere poteſt & corrigere, quia eius eſt tollere cuius eſt condere. l. rem non nouam. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Facit c. erit autẽ lex. 4. diſtin. vbi lex adaptatur tempori. c. non debet. de conſan. & affin. cum ſimilibus & dictum eſt ſupra, ergo peritia legalis non eſt ſcientia. Quia ad iſta poteſt reſponderi, quod licet lex corrigatur, tamen ratio legis non corrigitur, ſed ſemper remanet firma. l. 1. ff. de coniun. cum emanci. li. in glo. & per gl. in verbo, quicunque. in c. nouit. §. nos igitur. de iudicijs. extra & in cap. fuerunt. 7. di. cum ſimilib. & per cõſequens remanet firma ſcientia legalis, poſito quod lex non obſeruetur: dixi ample ſupra in 4. conſid.

Ex quib. omnibus ſupradictis, vt dicit Barbatia in loco ſupra allegato, ſequitur & inferendum eſt, quod licet artiſta & medicus ſint doctorati à Principe vel in loco illuſtriori: & iuriſta ſit doctoratus etiam ab inferiori à Principe, vel in loco non ita celebri, quo caſu data paritate præferretur doctoratus à Principe, non tamen artiſta vel medicus præferendus eſt Iuriſtis. Iſta ſunt fundamenta Barbatiæ, quibuſdam per me additis pro corroboratione materiæ. Ex quibus tamen noluit concludere in ipſa materia pro aliqua parte, Eò, quia, vt dicit, non adhiberetur ſibi fides, quia etiam quaſi velit ſe dicere ita medicum ſicut artiſtam.

Omnes

Omnes tamen alij Canonistæ tenent indistinctè quod semper Iurista doctor quicunque sit, præfertur medico doctori, & sic de similibus, prout tenent & decidunt in d. c. clerici. suprà alleg. Et istud etiam tenet & obseruat Ecclesia Romana, vt habetur in regulis Cancellariæ Apostolicæ Iulij II. & in cōcordatis nostris initis inter summum Pontificem & Christianiss. Regem nostrum Franciscum tit. de collationibus, in quibus habetur & declaratur clarissime, quod Doctor Theologus præfertur Doctori in iure, Doctor in iure Canonico, Doctori in iure ciuili, & Doctor in iure ciuili, Doctori in medicina præferendus sit, etiam in nominationib. Ex quo, cum sit expressa decisio de prælatione inter eos, tam summi Pontifi. quam regis, videtur quod nō sit vlterius super huiusmodi controuersia hæsitandum.

Vniuersalis ergo & generalis erit conclusio, in qua non est dubium quo ad Ecclesiam & quo ad temporalitatem in Curia Romana & in Gallia, quod doctores in iure canonico & ciuili, vel in altero eorum, præferuntur doctoribus in medicina. Et etiam in licentiatis & baccalaureis. Et de hoc sunt regulæ Cancellariæ, & apud nos concordata, & antea idem determinabatur per pragmaticā sanctionem, quæ dant istam prælationem doctoribus in iure, etiam in nominationibus ad beneficia consequenda: Ex quo satis denotatur, quod sunt maiores: in hoc non est dabile responsum, nec ægrè ferre debēt medici, si eisdem ad oculum demonstratur prælatio Iuristarum quo ad eos, tam ex decisione Sedis Apostolicæ quàm regis nostri: & ista est quæ confundit quicquid voluit dicere Petrus de Rayro in suo tractatu super hoc edito, qui finaliter, licet voluerit ponere certas conclusiones, se etiam tamen confundit & intricat in illis, cū omnia sua fundamenta, quæ pro sua parte assumuntur, ex superius deductis, satis confundantur, & ad omnia satis sit responsum. & cum ita sit decisum, non est amplius disputādum, quia videretur, quod per hoc vellent impugnare potestatem Principis, & de eius potestate disputare, esset incidere in crimē sacrilegij, vt dicit text. in l. 2. quæ incipit, disputare de principali iudicio non oportet. sacrilegij enim instar est dubitare, an is dignus sit quem elegerit imperator. C. de crimine sacrileg.

Vt tamen sit pax & concordia inter eos, iuxta dictum Apostoli, consulerem, quod vltra casum decisum seruaretur opinio theologicorum, iuxta dictum Apostoli ad Roma. 12. Honore enim inuicem præuenientes, quod sibi ad inuicē honorem exhibeant, secundum mores & virtutes illorum, & secundum quod inferius dicitur, quod vnus doctor in vna sciētia debeat præcedere alium, quodque simul communicent inter eos, prout si essent eiusdem & eiusdem scientiæ doctores, nec alter alterum contemnat aut derideat.

Et pro conclusione dicerem seruandā esse consuetudinem in istis, quę est, quod inter doctores & medicos iurista antiquior præferatur, non habita differentia facultatis. & istam consuetudinem recitat & refert Dec. in d. c. clerici. col. 6. de iudicijs, vbi dicit, quod debet obseruari: quia in istis prælationibus consuetudo attenditur, vt per Bald. in l. obseruare. §. antequam. ff. de offi. procons. & in c. cum olim. per illum tex. de consuet. extra. dixi supra in par. in 43. consid.

Vigesimasexta consid. Inter tamen omnes doctores, cuiuscunq; facultatis sint, præferūtur qui actu legunt, et licet alij sint seniores qui nō legant: prout ꝓbat tex. in l. 2. & ibi And. de Barrulo, & Ioan. de Pla. C. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. Idem And. de Barrulo, & Nicolaus de Neapoli in l. 2. C. de consulib. lib. 12. Alex. in l. cum quid. ff. si cer. pet. & in l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. substi. Ita dicit d. meus Iason. in d. l. cū quid. in 1. lectura. col. 4. Et hoc maximè, quoniā tales si legerint per viginti annos, dicūtur comites, vt habetur per gl. & doct. post tex. in l. vnica, C. de professorib. qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt Comitiuam, lib. 12. & per Cardinalem in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, in vsib. feu. & de Comite dixi suprà in 5. par. in 53. consi. Doct. enim legens apud suos scholares dicitur quidā regulus, vt dicit Bal. in proœ. Gregoriano. in 5. col.

Sed aduertendum est, quod tales habere debēt multas conditiones, de quibus habetur in d. l. vni. C. de profes. qui in vrbe Cōstanti. & inter cæteras, quod sint inter doctores ad legendum connumerati. Secundo, quod laudabilem in se probis morib. vitā esse monstrauerint. Tertiò, quod docendi peritiam habuerint. Quarto, quod etiam facundiam dicendi habeant. Quinto, subtilitatem interpretandi. Sexto, quod copiam differendi se habere patefecerint. Septimo, quod cœtu amplissimo iudicante digni fuerint æstimati. Ista omnia ponūtur necessario requisita ad hoc, vt sit Comes legens per viginti annos, per text. in d. l. vnic. quæ omnia sigillatim & singulariter declarat ibi Luc. de Pen. de verbo ad verbum, & de vno ad aliud, dicens ibi in 2. col. quod secundum Boetium de disciplina scholarium, debet alia sex habere, scilicet, quia debet esse eruditus, mansuetus, rigidus, antiquus, non negligens, non arrogans, quæ singula particulariter ibi declarat, ideo nō transporto, cum omnes videre poterunt, & sit satis hæc pars onerata: & alibi fortè de vnoquoq; dicam, prout suo loco quadrabit.

Et his omnibus ponderatis, & bene in quolibet discussis, pauci tales inuenientur, qui possint se dicere Comites: sciui tamen & cognoui dominum & præceptorem meum dominum Iasonem habuisse peritiam docendi, facundiam dicendi, subtilitatem interpretandi, & quod seipsum patefecit publicè, habuisse copiam differendi in cœtu amplissimo, scilicet, Mediolani, & etiam totius

Franciæ dignum fuiſſe æſtimatum, & inter doctores ad legēdum deputatum, & in diuerſis vniuerſitatibus famoſis ſemper per viginti annos & vltra fuiſſe connumeratum, & ſemper tenui & reputaui eum laudabilem in ſe probis moribus viuentem: ex quo merito inter Comites annumerari debet. Et de his doctoribus, qui ſic actu legerunt per viginti annos, quod dicantur illuſtres, & de effectu illius ponit amplè Purpu. in l. 1. ff. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. col. 18. verſi. octauum ponit in doctoribus. Et tales à tallijs excuſantur. Guid. Pap. q. 386. & q. 39.

Vigeſimaſeptima conſid. Inter tales etiam doctores actu legentes, præferuntur qui maiora ſtipendia habent. Pan. in ca. clerici, de iudicijs. extra, facit text. in l. 1. in ver. ordine ſtipendiorum. C. de agentibus in rebus. lib. 12. in l. 1. ibi, pro merito laborum ſtipendiorumque. C. de caſtrenſibus. & in l. fin. ibi, ſtipendiorum prolixitas ſuffragatur. C. de tyronibus eod. lib. & dom. meus Iaſon. in d. l. cum quid. ff. ſi cert. pet. facit l. 1. & 2. C. de offi. magiſtri officiorum. Vbi dicit text. Is gradus cæteros antecedat, quem ſtipendia meliora vel labor prolixior fecerit anteire. cui concordat c. miramur, §. pen. & fin. 61. diſt. notat gloſſ. fina. ca. Vulterranæ. q. 2. notatur in d. l. vnic. C. de profeſſo. qui in vrbe Conſtantinopo. per And. de Barrulo. Faciunt & plura alia quę dicit Barth. Cæpo. in tract. de Imperatore eligendo. in verbo, virtutis. in prin. 2. col. & in verbo, ratione dignitatis. in 3. col. ad quem in hoc recurras.

Et ideo tempore meo inter omnes doctores totius Italiæ & Galliæ præferendus erat dominus & præceptor meus do. Iaſ. Maynus, cum propter eius eminentem ſcientiam, & eo, quia Comes, & legerat per viginti annos & vltra, vt dixi: & maiora ſtipendia habebat quam vnquam habuerit doctor legens, eo, quia ſcio ipſum fuiſſe ſtipendiatum à chriſtianiſ. Rege noſtro Lud. XII. de mille ducatis aureis: & mę exiſtente Mediolani fuerunt augmentata eius ſtipendia de ducentis alijs ducatis, ita quod habebat duodecies centum ducatos aureos ſeu ſcuta aurea, quod nunquam habuerunt neq; Bar. nec Bal. nec Alex. neque Barba. nec quicunq; alius doctor qualiſcunq; fuerit. & pro certo non ſolum prædicta, ſed multo maiora merebatur: & ſcio quod recuſauit & Cardinalatū & multa beneficia, ſed nunquam voluit neq; vxorari, neque promoueri ad ſacerdotium.

Quomodo autem iſtud ſalarium taxari debet, tam doctoribus, quam aduocatis in magiſtratu, & officio, vide per G. Bened. in ſua repet. ca. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelaſiam. in 5. dec. nu. 589. per Spec. in ti. de ſalario. & Bar. in l. 1. ff. de var. & extraord. cogni.

Vigeſimaoctaua conſid. Inter plures doctores præferuntur, qui libros compoſuerunt, ſeu ſcripſerūt, cum ſint maximo honore digni. Cum ſint velut ſtellæ in firmamento Cœli. Danie. 12. Et ſatis magni ſunt, qui inueniunt ſapientiā & ſcientiam. Eccleſ. 30. Non enim ſolum ſibi laborant, ſed omnibus exquirentibus veritatem. Eccleſiaſt. 34. De his vere dici poteſt illud ſacræ ſcripturæ. Beati qui ſeminant ſuper aquas, id eſt, ſuper populos. c. cum Marthæ. §. verum. de celebr. miſſ. Semen quippe ſatum in chartis perpetuo [illegible] Et quilibet lector inde metuens poteſt iuuare incrementa, ſed quod verbo diffunditur tanquam naturaliter fluidum, non ſic de facili [illegible], cum interdum ſupra petram, & ſecus viam, & inter ſpinas & alias in mala herba cadat, vt dicitur Luc. 8. Hi ſunt qui cum nihil videantur agere, [illegible] iora ſiquidem & humana tractantes [illegible] Senecam lib. 1. epiſt. Epiſt. 8. vt plene dicit [illegible] Pen. l. mulieres. in pen. col. C. de digni. lib. 12. Vbi dicit, quod hi ſunt qui omnibus gentibus recentes ſemper edunt, & floridos ſapientiæ fructus, e quibus, quia teneris ætatibus doctrinarum abundantia ſatiantur, optimos habent ſapientiæ ſenſus, inſtituunt ciuitatibus & humanitatibus mores, æqua iura, leges, quibus abſentibus nulla ciuitas poteſt eſſe incolumis. Honorandi enim atque cōmendandi ſunt hi, qui viam veritatis aperiunt, teſte Philoſopho, dicente etiam ex falſis commendabor: quia veritatis inueſtigandæ viam & materiam præbui, præparaui, & iuuat vt veritas ſciatur.

Hinc dicit idem Lucas in dicto loco, cum ergo tanta munera ſcriptorum prudētia priuatim publiceque omnibus fuerint præparata, non ſolum arbitror palmas & coronas his tribui oportere, ſed etiam triumphos, & inter Deorum ſedes eos dedicandos iudicari, & dicit hæc ſcripta in libro, victoriam architectoriæ, & tales etiam multum commendat Hierony. ſuper Eccleſ. 2. c. De laude vero ſcriptorum ſcripſit amplè Ioānes Abbas ſancti Martini Epiſcop. in Spanhem, & Ioannes Gerſon in libro quem fecit de laude ſcriptorum, qui incipit, Scrutari ſcripturas.

Sed vtrum ſcriptores librorum debeant nomina ſua in ſuis libris inſcribere. Ioan. And. pleniſſimè in Mercurialibus, in data poſt regulas iuris, vbi arguit ad vtramque partem, & pro vtraque parte multa bona argumenta adducit, & ibi etiam ponit, an liceat doctori ex ſe dicere laudem ſuam, vide eundem, & in cap. niſi. §. fin. de renun. extra. & per doctores in leg. 1. C. de nouo codice componendo. vbi dicit Alb. quod licet in ore proprio ſordeſcat laus, tamen etiam & Deus & Paulus & Ang. quandoq; ſe laudauerunt ore proprio, vt ſupra dixi in 1. par. in conſi. incip. conſideratio erit, an homo gloriari debeat, &c.

Vigeſimanona conſide. Antiquior doctor iuniori præferri debet, ſecundum gl. in ver. nouum. in l. cum quid. ff. ſi cer. pe. facit tex. in l. 1. ff. de albo

ſcriben.& in ca.1.extra de ma.& obe.notatur expreſſe in §.audient.in verb.iudice.in authen.de defenſ.ciuita.coll.3.& in l.1.C. de conſuli.lib.12.& l.fi.C.de decu.eo.lib.facit l. ſemper in ciuitate no ... de iure immu.l.fi.ff.de fid.inſt.ca. Epiſcopi. & ibi gl.vni.24.diſt.l.prouidēdum.in prin.ibi,aut ... & ibi gl.2.C.de poſtulādo.vbi dicit, quod ... aduocati præferuntur Iuuenibus: de qui... ſupra dictū eſt in 7.par. Et facit, quia ſenes me... ſcire præſumuntur.facit gl.vnic. in c. ſic viue. ... vbi dicit, quod ſeniores Magiſtri poti⁹ ſunt ... quam iuuenes.

Etiam faciunt per me dicta in commentarijs ... ſuper conſuetu.ducatus Burgun. in proœ. ... de noſtre conſeil.& in gl. ordonne. Vbi ſcri... quod Conſiliarij ſeniores & antiquiores præ... ferendi ſunt. Facit & ratio c.niſi cum pridem.§.a... verò cauſa.de renun.extra: Quoniam qui eſt æ... te maior, præſumitur maturitate ſenſus præſtā... & facit c.ſciendum.ibi acceſſit etiam dæmo... & ibi gl.magna.ibi: Item quia per antiquita... 26.qu.4. Quoniam præſumitur ex rerum ex... perientia doctoris, & ideo ſapientior. & c. porro ... quod eſt ca.fi.84. diſt.& Prouer.20. Præſu... muntur enim ſenes probi, ſcientes, graues, vt di... cit Luc.de Pen.in l.1.C.de conſulib.lib.12. Vbi po... quibus ſenes & iuuenes ſunt laudabiles, & ... vituperabiles: Et vt dicit gl.in verb.ad ſeni... in c.cum in iuuentute.quod eſt c.pen.de præ... ſumpt.extra.meliores iuuenibus præſumuntur ſe... niores,& conſilium ſenum melius eſt quàm iuue... num.c ex multa.§.ſecundo quæſiuiſti. in fi. extra. ... dicitur, Conſilium iuuenum Roboam fecit ... num.vt in c.Eccleſia.16.q. 1. & etiam his verſi... oſtenditur:

Roma vetus veteres cum te rexere quirites,
Nec bonus immunis, nec malus vllus erat.
... patribus ſucceſſit praua iuuentus,
Conſilio cuius præcipitata ruis.

... alibi. Et vt dicit tex.in ca.fi.20.diſt. Senio... potius interrogandi & conſulendi quam ... Vnde & iuriſconſultus quandoq; ex ver... ruſticorum argumentari ſolet, vt in le. ... §.1.ff.de leg.3.Et vt dicit Bal.in ca.1.p illū ... de renun.extra. Plus valet vmbra ſenis, quàm ... potentia aut gladius iuuenis.idem Bal. in le. cū ... quoribus.C.de iure delibe.Fel.in c. 1. de ma... obed.

Et ad prædicta videatis do.meum Iaſ.in le.cum ... in 2.lec.in pen.& vlt.col.ff.ſi cer.pet.vbi po... in quibus actibus iuniores poſtponuntur ſe... nioribus,& ſeniores præferuntur. Et de huiuſmo... præcedentia reſpectu antiquitatis, dicam infra ... parte, quando antiqui & ſeniores ciues præ... ferantur cæteris. Decius tamen in d.c.clerici.col. ... 4.& 6.fallentijs, dicit hoc eſſe verum in hono... delatis, ſed in honoribus deferendis non an... tiquior, ſed magis idoneus præferendus eſt, vt per tex.in l.honores,in prin.ff.de decurio. ád idē text. Vnicuique.C.de proximis ſacr.ſcrin. libr. 12. facit tex.in §. ordinationem. in authen. de monachis. colla.1.

Ex prædictis etiam dici poteſt, quod iſta antiqtas conſiderari debet etiam reſpectu ætatis, licet dominus Philip.Dec.in d.c.clerici,in 2. col. de iudicijs, extra.dicat, quod antiquior in hoc intelligitur non ætate, ſed gradu & dignitate, & dicit gl. notabilis in verbo, antiquiores.in c.ſtatuimus.de maio.& obe.extra.

Et iſta conſideratio ampliatur & procedit, etiam ſi poſterior ſit ditior vel nobilior, qa iſtæ qualitates non tollunt prerogatiuam temporis à iure ordinatam, vt notabiliter voluit Inn.in d.c.ſtatuimus: ſed conſiderantur data paritate in tempore, vt notat Bar.in l.1.ff.de obſequijs,Bal. in le.nemini.C.de aduocatis diuerſorum iudiciorum. Dec. in d.c.clerici.

TRigeſima conſid. Doctor in ſcientia excellēs etiam ſi ſit iunior, antiquiori præfertur, per gl.in verbo.tempus.in §.ordinatione. in authen. de monachis.& ibi Ang.coll.1.facit l.prouidendū, in princip. ibi, aut meritum. vbi Sali. notat ca. de poſtulando.imo fortius tenuit glo.1.in l. 1. Co. de annonis ciuilibus lib.11. Quod ſcholaris ſi ſit peritus & excellens doctrina, doctorem præcedere debet in ſufficientia, cum non pro titulo dignitatis, ſed pro meritis ſtipendia aſſignari debent, ſecundum text.ibi: & quomodo procedere debeat illa glo.vide Pau.in dict.cap.clericis. Facit tex. pro huiuſmodi excellente in le. ſed & reprobari. §. valde diſciplinatos.ff.de excuſ.tut.& ibi Bald. notat: & per illum tex.dicit Roman.quod alias fuit determinatum Bononiæ, vbi erat ſtatutum, quod minor vigintiquinque annis non poſſet habere lecturam ordinariam, fuit receſſum à ſtatuto propter excellentiam.ita notat Roman.in le. ſi vero. §.de viro.ff.ſolut. matri. & ſequuntur Alex. & do. meus Iaſ.in d.leg.cum quid. ff. ſi certum pe. & Felyn.in rubr. de maio. & obed. & Decius in d.capit. clerici.

Homini enim excellenti deferendū eſt in multis, prout enim primo vobis exemplo tradidit Athenarum excellens Curia in perſona Zenocratis Philoſophi, cui teſtimonium reddenti propter eius excellentiam iuramentum remiſerunt, ſoli eius verbo credentes: quod ſibi iudicibuſq; ſuis nūquam remiſerant. de quo Valerius lib.2.ti.de maieſtate.

Pariter Senatus Romanus accuſationem lege Iulia repetundarum contra Metellum conſulem Numidicum propoſitam, propter eius excellentiam & ſanctitatem repulerunt, vt refert idem Valerius,lib.2.in prin.

Similiter Alexander Magnus licet Thebas igni & ferro militibus diripiendas conceſſiſſet, vnicam Pindari clariſſimi illius Philoſophi propter

ipſius excellentiam cremari vetuit, ſecundũ eundem Valerium, lib.8.

Et licet Dionyſius tyrannus fuiſſet, Platonem ſapientem propter eius excellentiam honorificè ſuſcepit, narrante Polycrat.li.8.c.38. Platoni obuiam Dionyſium tyrannum vncatam nauim miſiſſe Plinius refert, ipſumq; quadrigis albis egredientem in litore excepiſſe.

Fertur & Mytridates Perſarum Rex imaginem in Academia locaſſe, & ei inſcriptum Mytridates Rodobati filius Platonis, hanc Muſis imaginem dicat.

Cneus Pompeius Poſſidonij domum intraturus, lictorem, id eſt, pedellum præeũtem vetuit de more pulſare fores, ſed cõſulares faſces ianuæ Philoſophi inclinari ſubmittiq; iuſſit.

Hippocrati quoq;, Pythagoræ diſcipulo, ob ſingularem eius doctrinam, auxiliaq; medicinæ hominibus impenſa, Honores, quos Herculi cõſueuerat impendere, Græcia dicauit.

Iura etiam relaxantur propter excellẽtiam hominis. Eò, quia vir multum excellens in ſua arte propter eius excellentiam & eminẽtiam non punitur ad mortem, vbi deberet puniri, tex. eſt in lege, ad beſtias. ff. de pœnis. do. meus Iaſ. in le. 1. in 2. col. ff. de legib. Nam inter Artifices longa eſt doctrina & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & inſtitutionis. verba ſunt tex. in le. inter artifices. ff. de ſolutio.

Multa alia de excellentia hominis, quæ in pluribus relaxat ius, vide per G. Benedicti in ſua repe. c. Ray. in verbo, Adiectæ. inſequendo materiam iuuenis excellentis, à num.18. vſque ad finem. de teſtamentis, extra. Nec in hoc fit iniuria maiori, ſi à minore melius dicitur, in iure. le. potioris. §. 1. C. de offi. Rectoris Prouinciæ. & antiqui doctores non ſunt maiores nouis in ſolertia. glo. in verbo, iudice. in §. audient. in auth. de defenſ. ciui. collat. 3. Et quandoque reuelatur minori quod maior & antiquior ignorat, vt in c. ad audientiam. in glo. 1. de conſuet. extra. Et ſi malitia ſuppleat ætatem, vt in c. monachus. & ibi notatur in glo. in verbo, deuotio. quæ allegat ad hoc l.3. Co. ſi minor maiorẽ ſe dixerit. & c. de illis. ſecundo. extra de deſponſatione impub. Non eſt mirum etiam ſi ſcientia ſuppleat. l.1. C. qui & aduerſus quos. & ca. fin. extra de deſponſa. impub. & l. vnicuique. C. de proximis ſacrorum ſcrin. lib.12. cum ſit donum Dei, vt in ca. qualiter. de elec. & in ca. illo vos. de pignori. extra. Ita quod ſunt aliqui, qui plus addiſcunt in vno anno quam alij in tribus, quia tunc ingenium ipſorum vtetur diplomate, vt in lege, continuus. §. cũ ita. ibi, quod ſi diplomate vſus. ff. de verb. obl. Præſertim quando ſunt iuuenes, quia ad addiſcendum ſunt natura aptiores. l. præcipiunt. ff. de ædil. edict.

Nónne Bald. qui in 15. ſuæ ætatis anno publice repetijt leg. centum, Capuæ. ff. de eo quod certo loco. dignus erat & excellens inter alios, & eſſe alijs præferendus.

Barbatiam etiam, qui ſecundo anno quo leges audire cœpit, publice ſub domino Ioan. de Ana. de iure reſpondit in materia ſatis difficili. leg. 1. de cond. inde. ff. & anno tunc. ſequ. & ſic in triennio ſui ſtudij ad legendum publicè conductus Bononiæ extitit, vt ipſemet atteſtatur in ca. cum [illegible] mum. in 15. col. ff. de offi. deleg. & in c. ſi. [illegible] de ſolutionibus.

Conciuis etiam & contemporaneus noſter dominus Dionyſius Poillor, olim Magiſter ordinarius requeſtarum Regis, nunc præſidens in Parlamento Pariſienſi effectus, fuit doctor in ætate 20. ann. in vniuerſitate Ticinen. & ſimiliter viri excellentes in iure noſtro conciues & contemporanei noſtri domini Franciſcus, & Ioannes de Monthelono effecti ſunt doctores in ætate 22. ann. Ego vero in ætate viginti vnius anni aſſidebam Capitaneo Iuſtitiæ Mediolani, & in ætate 22. anno effectus ſum doctor in vtraque cenſura, licet immeritus.

Et aduerte, quod dato concurrente de excellentia inter aliquos, ipſa eſt probãda per quindecim teſtes, & non minores, per tex. qui eſt ſingularis in l. vnicuique. ibi: vt 15. primatum eiuſdem, &c. Co. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12. prout tenet do. meus Iaſ. in l. cum quid. col. 4. ff. ſi cer. pet. & G. Benedi. in loco ſupra alleg. num. 20.

Aduerte etiam, quod non omnis excellentia eſt laudanda, & vtilis, ſed ſolum illa quæ procedit ex virtute, vt ait Ariſt. lib.3. Politic. c.9.

TRigẽſimaprima conſi. Doctor creatus à ſummo Pontifice, vel Imperatore, præferendus eſt doctori ab alio inferiore creato, etiam ſi talis ab inferiore creatus fuerit antiquior. Ita tenet Roman. in l. ſi vero. §. de viro. in 49. col. ff. ſolut. mat. ſequitur do. Alex. in l.2. §. ſi prius. ff. de vul. & pup. ſubſt. arg. c. per tuas. extra de maio. & obe. Vbi Fel. poſt alios, qui idem dicunt in militibus, de quo ſupra dixi. & Pan. in c. poſtulaſti. col.2. de conceſ. præben. & fuit dictum Franciſci Tigrini, in l.2. per illum text. ff. de albo ſcribendo. prout refert Barbatia in c. quod clericis. in pẽ. col. extra de foro competenti, & facit glo. fin. in l. reſtituendæ. Co. de aduocatis diuerſorum iudicum. & in c. dominus noſter. quod eſt c. pen. in glo. in verbo, elegit. 93. diſt. & per glo. vnicam. in c. fi. 97. diſt. Iſtud tenet, & ſequitur do. meus Iaſ. in le.2. §. prius. ff. de vulgar. & pup. & in l. ſi quis maior. in fi. C. de tranſact. & idẽ Fel. in d. rub. de maio. & obe. l. quod dicit idem d. meus in d. §. prius. intelligendum eſſe in doctore ab Imperatore, vel Papa cum rigore examinis, ſecus ſi ſit doctor ſimplici verbo, puta, eſto doctor, quod poteſt facere Imperator, vt notat Ang. in l. cum ſalutatus. Co. de ſententiam paſſis. Et talis ſic doctoratus non præcedit doctorem cum rigore examinis, vt tenet And. Sicu. in proœ. cle. in 14. col.

..col.& Maria.Siculus in ca. qualiter & quando. ..notabili.extra de accusatio. per text.in le. ne... Cod.de aduocatis diuersorum iudicum. Di... enim Bar.in l.Magistros. C. de professo. & me... lib.10. quod tales præsumuntur paruæ do...

Sed tamen, vt dicit Philip.Dec.in di.ca.clerici. de iudicijs.in 3.col.istud videtur potius procedere ex æquitate quadam, quàm ex rigore iuris: Quia ... in ipsa dignitate consistit, quæ ab Imperatore etiam fine examine tribuitur. Cum ipse solo verbo doctorem creare possit. & quia talis prærogatiua dignitati conceditur, quo casu exercitium non consideratur, vt notat Dominicus. in proœ. ... in fine. Bald.in l.qui sub prætextu. Co. de sacrosan.Eccle.Bart.in l.maximarum.in fine.C. de excusatio munerum, lib.10.& Ar.in d. ca. clerici. ... etiam concludit, quod doctor ignarus gaudet priuilegio doctorum, & ibi vide. Quando ... est in matricula alicuius artis, si non exerceat artem, an debeat gaudere priuilegio illorum, vbi dicit, quod sic, donec fuerit remotus. Plus dicit idem Dec. in ca. clerici. quod idem dicendum est, de doctoratu à Comite Palatino, qui autoritatem doctorandi aliquem specialiter habet ab Imperatore vel Papa, quod dicit secus si haberet potestatem doctorandi generaliter, non nominando personam, ar.tex.in ca.hi qui.ibi, Vel alterius autoritate Apostolica sibi specialiter in hac parte concessa.de præb.in 6.& facit tex.in capit.si cui.de præben.eo lib.& c.seq.& c.is cui. de offi. deleg. di... ...

Et ad hoc facit, quia ille, qui simpliciter consequitur potestatem à Papa, vel Imperatore non videtur habere illam prærogatiuam, quæ in ipso Imperatore vel Papa consideratur, vt notat Inno. v... loquitur in materia dispensationis.in cap. du... ... le second.col.fi.ver.item si Papa mandat a... ... electio.& idem Bald. in l. si testamentum. ... C.de testam.versi.item potest Felyn.in ca. ... asti.colū.15.ver. quartus casus, de resc. Alex. ... 94.incip.consideratis.col.pen.lib.1.& in cō... col.7.inc.visa legitimatione.lib.2. Quod ta... intellige verum, nisi nomina illorum expri... ..., cum quibus facultas dispensandi conce... ... no.Io.Milis in repertorio.in verbo, dispē... ... allegat Fel.in d.c.postulasti, sed est di... ... Spec.in 1.de dispensatio.§. videndum restat ... 7.versic.quid si Papa dat potestatem alicui. ... fine. Et dicit Decius idem esse, si autoritas do... ... orandi tribueretur expresse cum illa prærogati... ..., quæ esset in ipso Imperatore, vel Papa, vt in si... ... notat Bal.in l.filius.ff.de testam. militis. Alc. ... consl.67.incipient.consideratis.versicul. corro... ... ntur prædicta.in primo volumine.Paulus cō... ... incip.super primo dubio, col.pen.

Secundò limitat Fel.in c.per tuas. extra de ma... ... & obed.dummodo Imperator creet eos in terris Imperij, quia si sint creati extra, non habent illam præeminentiam: Imo creati à Papa in terris Ecclesiæ præferuntur. Cum creati ab Imperatore non habeant prærogatiuam in terris Ecclesiæ. allegat Pet.de Anch.in consl.suo 316.incip. primum dubium.vbi dicit, quod Imperator iurans nō exercere iurisdictionem in terris Ecclesiæ, non potest etiam creare doctorem.

Tertiò limitat non habere locum in doctore creato ab Imperatore in iure Canonico, & in sacra pagina, quia de istis non videtur ei data potestas.& verba intelliguntur, secundum quod petitur qualitas illius in quem proferūtur, le.plenum. §.equitij.ff. de vsu, & habitatione. & notatur plene per Fel.in c.causam, de resc. & cum Imperator subsit istis scientijs, iuxta notata in ca. Ecclesia.de consti.extra.non videtur talis doctoratus posse emanare ab eo in tali materia.ita dicit Fel. in d. ca. per tuas, audiuisse aliàs fuisse attentatum: sed quia non reperit scriptum, non affirmat.

Trigesima secunda consi. Ex quo doctor creatus ab ipso Papa vel Imperatore, præferēdus est ratione maioris dignitatis creantis, ideo videtur dicendum, quod creatus in maiori, famosiori, & digniori vniuersitate sit alijs præferendus. Et ideo doctores in theologia, & iure Canonico, aut medicina in vniuersitate Parisiensi præferri debent omnibus alijs doctorib. in illis scientijs, creatis in alijs vniuersitatibus reddendo singula singulis, & data paritate in reliquis, Cum illa vniuersitas sit maior, dignior, & antiquior omnium vniuersitatum, maxime Galliæ, & apud nos, & maxime in sacra theologia, quæ semper floruit in dicta vniuersitate. Quæ quidem vniuersitas à Carolo Magno Rege Francorum fuit instituta, vt refert Guag.in suis Chroni.libr.4. Nam delati naue ex Scotia Claudius, & Io.Raba.quoque, & Alcuinus ex venerabilis Bedæ discipulis in Galliam cum venissent, nec quicquam præter bonas disciplinas patria exportassent, se sapientiam profiteri eamq; venalem proclamant. Qua re ad Carolum perlata, illos ad se vocat.vocati liberè profitentur sapientiam illis esse, quam adipisci cupientes gratis edocerent, si vita locusque tantum eis præberetur. Intellexit Imperator ingenuam hominum mentem, eosque cum aliquot dies apud se tenuisset, videns, quod studia literarum iam erant vbique in obliuione, vt dicit Anto. Flor. in sua historia.in 2. par.tit.14.c.4.§.12. Claudium, cui nomen erat, cōuersari Parisijs, & generosos adolescentes bonis disciplinis instruere iubet. Ioannem verò Papiam misit, & monasterium S. Augu. iuxta Ticinenses, quod est in Papia eidem delegauit. vt refert idem Flor. vbi supra.

initium vniuersitatis parisiensis sub Carolo magno.

Hoc initium habuit Parisiensis schola celebre, mox philosophis atque theologis gymnasium.

Dicit et Zabarella Cardinalis in cle. 1. de Magistris.in 5.q.ꝙ fundatores studij Parisiensis fuerunt Alchui-

Alchuinus, Rabanus, Claudius, & Hestorus: Et vt ibi dicit, legitur quod caput aureũ statuæ, de qua Dan. 2. per Carolum Magnum exercuit Deus in Scotis, qui cùm Franci regnarent & studia literarum non haberent, & essent in obliuione, & cultus Dei periret, contingit duos Scotos monachos de Hybernia cum mercatorib. Britannis venire ad littus Gallicum in sacris, & secularib. literis eruditos: Qui cum nihil venale ostenderent ad turbas venientes causa canendi clamabant: Si quis esset auidus sapientiæ, veniat ad nos, & accipiet eam. Nam apud nos non est venalis. & alijs putantib. illos esse insanos, Venit ad aures Regis, vocatique sunt ad eum, & cum interrogarentur, an haberent sapientiam, dixerunt quod sic, & se paratos eam dare petentib. in nomine domini. Quo quærente, quid pro ea vellent? responderunt tria: Bona loca, Animas ingeniosas, & Alimenta. Tũc Rex gaudens cum iret ad bellum, vnum nomine Clementem dimisit Parisios, & nobiles pueros ei commendauit, & victualia ei ministrari præcepit, & loca optima concessit. Alium secum in Italiam duxit, cui monasterium in Papia S. Angu. delegauit, vt qui vellent addiscere, ad eum accederent. Et hoc audito, quod Rex gratanter sapientes, & religiosos admitteret, venit Alchuinus ad eum in omnibus scripturis exercitatus, quem vsque ad finem secum retinuit, nisi cum ibat ad bella. & dedit ei Abbatiam S. Martini, vt ibi quando Rex esset absens, quiesceret. & ad se confluentes instrueret, & sic Franci æquati sunt Romanis, & Atheniensib. quo ad gloriam studiorum in liberalib. artib. Hæc ille vbi supra.

Nolo prętermittere, quod hoc etiam tempore ex dictis Gaguini, Anto. Floren. in sua historia, & etiam Zabarellæ in locis præallegatis, schola, vniuersitas seu Gymnasium Papien. habuit saltẽ initium, ex quo contendere potest cum vniuersitate Parisiensi de institutione eodem tempore facta, & sic de paritate temporis, & hæc dico, eò, quia fui alumnus, & scholaris Papien. sub quondam rè colendæ memoriæ do. meo Ias. de Mayno præceptore meo excellentissimo, & ibi doctoratum accepi sub eo, & domino Franciscquino de Curte, necnon domino Philippo Decio, ac domino Rocho de Curte, qui fuerunt ibidẽ præceptores mei eximij per quinquennium, Et ideo nolui tacere laudem illius vniuersitatis Papien. quę me enutriuit, educauit, & aluit in iure Canonico, & ciuili: Postquam tamen habuerim prima cunabula in vniuersitatibus Dolana, & Pictauen. de quibus infra dicturus sum, prout suo loco quadrabit de vnaquaque.

De vniuersitate verò Paduana dicit Zabarella in clem. dudum. vér. ab olim. de sepultu. & Iac. de Aret. in procę. fforum, Quod ciuitas Paduana ex consuetudine longissima habet studium. & in cle. 1. de Magistris. in 5. q. in fi. dicit, quod non est memoria quãdo incepit: habuit tamen, vt dicit, postea priuilegia, & Apostolica, & Imperialia.

Sic ergo ex prædictis constat, Quod hæ vniuersitates, scilicet, Parisiensis & Papiensis habuerunt saltem initium tempore Caroli Magni Francorum Regis circa ann. Domini 740. & Anton. Floren. nunc canonizatus, in sua secunda parte histor. lib. 14. ca. 4. §. 12. prædicta de studio Parisiensi narrat. & in c. 5. in fine dicit, quod ille Alchuinus origine Anglus Philosophia excellentissimus studium ab vrbe Romana transtulit Parisijs, Quod studium à Græcia ad vrbem Romanam translatum fuerit à Romanis. Et apud nos tenetur pro primo, & principaliori totius Galliæ vniuersitate, quo ad Philosophiam, Theologiam, artes, Medicinam, & cæteras artes: sed non quo ad leges: Quoniam in ea non legũtur leges, nec Iura ciuilia, vt est tex. in c. super Specul. extra de priuilegijs. Rationem duplicem assignat ibi tex. ne scilicet, Iura ciuilia, sint impedimento theologiæ, vt etiam dicit Luc. de Pen. in l. vni. col. 6. C. de studijs liber. vrbis Romæ, lib. 11. Et quia ciuitas Parisiensis est maior, & principalis ciuitas Franciæ, vbi non vtuntur Franci legibus Romanorum Imperatorum, cum eas non receperint, vt ait gl. 1. c. de accusationib. q. s. dixi amplè, eò, quia Franci non subijciuntur Imperatori in aliquibus, vt dixi amplè supra in quarta par. Imo etiam Hispani non vtuntur legib. Imperialibus. & quod plus est, Hispani aliàs ord. nauerunt in Regno, quod quicunque allegaret leges Imperatorum in iudicio, capite puniretur, vt dicit Oldra. consi. 69. & alias fuerunt expulsæ leges à Regno Hispaniæ, ita quod fuit prohibitum, ne quis retineret libros, vt refert Ioan. Lupus in repe. rub. de donatio. inter virum & vxorem, in prin. ver. idem mihi videtur dicendum. in antiquis. Refert tamen Ioan. le Maire in illustrationibus Gallię, in 3. lib. in c. incip. Semyramis, quod Sarron filius Magi III. Rex Gallorum primus instituit studia, vniuersitates, & collegia publica ad refrenandam ferocitatem, & vitam hominum ferinam. A quo Celtarum theologos, & philosophos vocauerũt Sarronidas: in maximo, & præcipuo quõdam honore habitos, & hæc excerpsit Io. le Maire à Beroso, lib. 15. antiquitatum.

Sed redeundo ad propositum vnde digressi fueramus, etiã in Gallia apud nos sunt aliæ celebres, & famosæ vniuersitates, vt est vniuersitas Tholosana, quæ est de vniuersitatibus approbatis in Gallia, vt dicit Io. de Pla. in §. item Romæ grammatici. circa fi. inst. de excus. tut. vel curat. & vt ait Philipp. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum li. 7. Io. XXII. In ciuitate Tholosana, bonarũ literarum Gymnasium cõstituit, ex quo de approbatis dici debet.

Est etiam vniuersitas Aurelianen. quæ similiter est approbata, saltem ex consuetudine tanti temporis, Cuius initij memoria non extat in contrarium,

arium, & habet priuilegia tam Apostolica quã legalia. Cuius tamen institutionem primariam non memini legisse, nec parum admiror, cur Pyr doctor dictæ vniuersitatis, qui supra decenniũ etur se ibi legisse in Panegyrico Aureliæ, quem periës post commentaria cõsuetudinum Aure-anarum, vbi laudat, & ciuitatem, & vniuersitatem prædictam. Eius tamen fundationem (vt ita quar) & vnde & quando ortum habuerit, vel scienter, vel ignorans prætermiserit.

Est & alia vniuersitas, quæ Pictauensis dicitur, quæ est excellentissima, & de antiquioribus huius Regni, in qua omnes scientiæ liberales leguntur, ntur, profitentur, & in ea etiam extraordi-text. iurium ciuilis scilicet, & Canonici. In audiui omnes tex. meos iuris ciuilis, & Canonici, & studui per triennium cum dimidio: sed in legi instituta cum certis alijs socijs meis, & ma-me cõuersatus sum cũ excellẽtissimo viro Magistro Thoma Cusenier Vascone, propter eius excellentem doctrinam, vt viderem eius modũ studendi, audiui postmodum, quod fuit aduocatus fiscalis in Parlamento Burdegalen. Deus eum cõseruet, & lõgæuos eius vitam protrahat in annos, superstes fuerit, post obitum beatitudine fruatur. Quoniã, vt verũ fatear, multum illi debeo, & ab eo multa didici, & multa singularia sub eo scripsi. Nec credo vnquam vidisse, aut audiuisse sibi similem in iure ciuili, nec tempore suo fuisse simi in Gallia, qui veros sensus legum, vt ipse, haberet, caperet, & intelligeret.

Illa enim vniuersitas tempore meo abundabat doctoribus excellentissimis, & legentibus & alijs doribus doctissimis in omni scibili, ita affluebat ibi multitudo scholarium, diuersarum nationum, & Franciæ, Flandriæ, Scotiæ, Alemaniæ, & tanniæ, cum viderim in ea vltra 4000. scholarum studentium, & residentium: Et quoniam in ea leguntur omnes scientiæ liberales, theologia, s. Canonica, & ciuilia, medicina, artes, & cætera, prout in vnaquaq; vidi doctorari plures, dicendum de famosis vniuersitatib. huiusce Regni, cũ multa priuilegia tã Apostolica quàm Regalia, vt ex eorundem conseruatorib. apparet.

Multi viri solennes, & literatissimi, antiquitus in prædicto Gymnasio floruerunt, vt Guilelmus de Monte Lauduno, doctor in vtroque iure, qui Cõmentarium egregium, & vtile fecit super Clementinis, & restaurator dictæ vniuersitatis post longa bella fuisse dicitur. Item Nicol. Dorbellus doctor theologus: cæteros omitto, quia est vltra propositum, nec intendo repetere egregios gemini iuris Interpretes, qui in vnaquaque vniuersitate floruerunt, quique scribendi laborem non refugerunt: vt docta volumina ex eorum Officinis producta comprobant, & in eorum laudibus referendis stylus, vox, & vires deficerent, & tantus est numerus, vt nec singulis satisfacere possem, nec orationi colophonem, hoc est, finẽ imponerem.

Alia est vniuersitas, quę dicitur Caturcene. quę fuit instituta per Io. XXII. vt refert G. Bened. doct. dictæ vniuersitatis in sua repet. cap. Rayn. in verb. & vxorẽ nomine Adelasiã. in succes. ab intest. nu. 595. extra de testam. & idem Benedicti in d. gloss. num. 146. dicit: Quod in collegio S. Nicolai, est collegium doctorum prædictæ vniuersitatis, non admittuntur extranei, sed tantum oriundi ex prædicta vniuersitate.

Sic etiam faciunt doctores Papienses Mediolanen. & Parmenses, & ferè in omnib. collegijs Italiæ non admittuntur nec recipiuntur extranei, & non oriundi, & doctores dictorum collegiorum habent multa priuilegia.

Et licet Mediolani, vt dixi, extranei non admittantur ad prædicta collegia doctorum, nec acquirere possint immobilia in eorum districtu. Ego tamen cum assidebam Capitaneo iustitię Mediolani, & essem Magister requestarum illustrissimi Principis domini Caroli Abasiaci tunc locumtenentis generalis pro Rege Francorum in Italia, fui admissus ad prædicta ex priuilegio Mediolanẽsium, qui mihi obtulerũt tale priuilegium, quod grataner acceptum habui: sed eo nunquam vsus sum, nec volui. Etiam hac occasione vocatus fui de collegio Papien. sed non fui inscriptus: ex quo posthac non fuit mihi tempus ad me transferendum ad locum pro præstatione sacramenti.

Parisienses etenim doctores vltra prædicta adhuc magis grauant extraneos, cum nolint doctores extra eorum vniuersitatem creatos, & sic extraneos ab eorum vniuersitate Theoricam eorum ad practicam deducere, & ibi practicare, vt voluerunt facere de doctoribus in medicina extra eorum vniuersitatem creatos, quos nolunt pati ibi practicare. quod non video multum æquum, nec iuridicum. Sed istud videtur quodammodo sentire naturam caninam, cum non solum quod capere non possunt, sed etiam alijs capere non permittunt. Cum & pro eis, & pro alijs sit sufficiens vniuersitas Parisien. & si sint doctiores alijs, demonstret vnusquisque, quod sciat alter scire suum, cum aliàs nihil sit, testante Persio in suis satyris.

Licet enim oriundi, & originarij sint cæteris præferendi data paritate in reliquis, vt tenet Roc. de Cur. in tract. de iurepatro. quem scripsi sub eo. in verbo honorificum. 21. col. & G. Benedi. in sua repe. c. Raynutius in d. ver. & vxorem nomine Adelasiam. à num. 1048. vsque ad numerum 1057. & Barba. consi. 24. in 1. vol. & dixi in sequ. parte, in 22. consideratione. Tamen extranei, & peregrini non sunt omnino reijciendi, & in totum abijciendi. Maximè in exercitio artis, & scientiæ, & in officijs secularibus, cum præferantur originarijs. le. fin. Cod. de crimine sacrilegij. Nam Carolus Ma-

gnus non eiecit Claudium, & Ioan. Scotos ſapiētes & ſapientiam docere cupientes, ſed vnum prę poſuit Pariſijs, alterum Papiæ. In his arbitror meliorem, & humaniorem eſſe naturam iuriſtarum in Gallia. Cum non ſolum oriundos, & originarios, Imo etiam quoſcunque extraneos alienigenos, & peregrinos admittunt, ſuſcipiunt, & honorant, & collaudant, Cum non habeāt reſpectum ad loca vnde ſint orti: ſed an ſint ſcientes, ſapientes, & docti. & eos, ſi tales fuerint, amore ſcientiæ venerantur, amant, & benignè recipiunt, tractantque.

De his originarijs, & peregrinis, ſeu extraneis quomodo præferuntur, dicturus ſum latius infrà in 11. par.

Alia eſt vniuerſitas in Gallia, quæ dicitur vniuerſitas Montiſpeſſulani: Et quoniam ſtudium generale, ſeu vniuerſitates, non ſoleant nec debeāt fieri niſi in ciuitatibus, vt eſt gloſſ. in verbo, Bononiæ, & ibi Panor. & alij in procem. decretalium. per text. gloſſ. & doct. in leg. vnica. Cod. de ſtudijs liberalibus Vrbis Romæ. lib. 11. & per glo. in verb. hac regia. in l. vnic. C. de profeſſo. qui in Vrbe Cōſtantinopolitana. libr. 12. melior text. in procem. ffOrum. §. hæc autem tria. & ibi glo. in verb. Regiis vrbibus. Tamen ibi eſt vniuerſitas approbata (licet ſit caſtrum) vt eſt apoſtilla finalis pro hoc ad Dynum ſuper procem. de re iu. quæ eſt Nicolai Boerij, quæ dicit ſe ibi originem ſumpſiſſe, & ſtuduiſſe in vtroque iure, & fuit Placentinus gloſſator antiquus, qui primus dictam vniuerſitatem erexit, & iacet ibi ſepultus. Similiter do. Azo in dicta vniuerſitate legit, & compoſuit ibi ſuam ſummam ſuper tribus libris. C. vt ipſe refert in princi. dictæ ſummæ.

Dicit etiam Io. Fab. in §. 1. inſt. de ſocieta. quod ſtuduit in Montepeſſulano. & etiam Iac. Rebuffi, & multi alij, ex quo poteſt, & debet dici vniuerſitas famoſa, prout & aliæ vniuerſitates. de quibus ſupra.

Et iſto termino, Famoſa, vtuntur concordata noſtra facta inter ſummum Pontificem, & Chriſtianiſs. Regem noſtrum Franciſcum, in tit. de collationib. §. præterea volumus. Vbi inter cætera cauetur, quod prælati debent prouidere de beneficijs in menſib. graduatis, & nominatis aſſignatis, vacantib. illis graduatis ſimplicib. aut nominatis, qui in vniuerſitate famoſa per tēpus cōpetens ſtuduerint. Et ideo prodeſt ſcire, quæ ſit vniuerſitas famoſa. Quoniā ex quo requiritur, ꝙ vniuerſitas ſit famoſa, cū ſit qualitas iuncta actui, non ſufficit probare actū, ſ. ꝙ ſtuduerint in vniuerſitate, ſed ēt qualitatem illi adiūctam, ſ. ꝙ ſit famoſa: Quoniā vbi requiritur actus cū qualitate, nō ſufficit probare actū, niſi probetur & qualitas, econtra. Bar. in l. Fulcini⁹. §. cū hoc. ff. quib. ex cauſis in poſſeſſionē eatur. d. meus Iaſ. in l. non ſolum. §. ſciendum. in 1. col. ff. quib. cau. in poſſ. eatur. in l. 1. §. in eum. ff. ne quis eum, qui in ius vocatus eſt. & Pan. in c. 2. in 2. col. de reſc. & ibi Felyn. in 12. col.

Sed cum prædictæ vniuerſitates ſint notoriè famoſæ in Gallia, illa notorietas non eſt probanda, cum notorium releuet ab onere probandi. vt dicit gl. notabilis in verbo alias, in cle. appellanti. de app. Imo etiam videtur, quod non ſit alleganda illa qualitas in prædictis vniuerſitatibus, cum dato actu, & conceſſo quod ſit vniuerſitas, ſatis eſt notorium, aut debet eſſe, & iudici, & partibus, ꝙ eſt famoſa. Cum tales ſuprà nominatæ ſint ſatis ſuperque famoſæ in Francia, ſecundum doctrinam Bart. in l. 3. ff. de iudic. de qua materia do. meus Iaſ. in l. ex quacunq; cauſa. ff. ſi quis in ius vocatus. & dixi in conſuet. duca. Burg. in proœ. in 1. gl. & in alio loco ibi per me allegato.

Ex quibus videtur concludendum, quod prędictæ vniuerſitates ſupra nominatæ, videlicet Pariſien. Tholoſana, Aurelianen. Pictauen. & cæteræ ſunt ita famoſæ, quod non eſt nec proponēda, nec alleganda famoſitas illarum.

Conſulerem tamen, quod allegaretur, Ex quo nō ſunt omnes ſcriptæ in iure, ſed de his, quę ſunt in iure deſcriptæ, & approbatæ de iure, vt eſt vniuerſitas Romana, vt in rub. & l. vni. de ſtudijs liberalib. vrbis Romanæ. lib. 11. & in ca. 2. de priuilegijs in 6. & vniuerſitas Bononien. vt in procem. Gregoriano, ſexti, & clementinarum. & vniuerſitas Pariſ. vt in cle. 1. §. hoc ſacro de Magiſtris. & ca. ſuper Specu. de priuilegijs. extra, quod talis famoſitas non eſt alleganda nec probanda, cum, vt dicit Barba. conſil. 62. incip. illud in medium referam. in 3. col. in 1. vol. Notorium legis non eſt allegandum.

Quid autem de vniuerſitate Andegauenſi, & Bituricenſi, quæ etiam ſunt in Francia, & Valentinen. quæ eſt in Delphinatu, an tales apud nos reputari debeant famoſæ? videtur quod cum iſtæ vniuerſitates fuerunt à paucis annis erectæ (vt credo) ex priuilegijs Apoſtolicis, & Principum, quod de his eſt iuſtificandum in alijs locis remotis, & extra ſua loca. Sed quoniam in vniuerſitate Bituricen. Archiepiſcopus loci, ſeu eius officiarij ſciunt & vident notoriè ibi vigere vniuerſitatem, non poſſunt ignorare priuilegia dictæ vniuerſitatis, ex quo tenentur illis graduatis in prædicta vniuerſitate prouidere de beneficio, ſicut & cæteris in alijs vniuerſitatibus famoſis graduatis, ſed extra loca prædictæ vniuerſitatis, crederem, quod ibi graduati tenētur iuſtificare, & probare famoſitatem dictæ vniuerſitatis. Et idem dicendum eſt de vniuerſitate Andegauen. Ex quo beneficiſſet actum (ſaltem ad tollēdam omnem dubietatem) ꝑ ſummum Pontificem, & Regem noſtrum, ſi fuiſſent nominatim expreſſæ vniuerſitates, quas ipſi reputant, & tenent famoſas, quo ad effectum prædictorum concordatorum.

Quæreret quiſpiam, nunquid graduato in

vniuer-

niuersitate Dolana, quæ est in Comitatu Burgũdiæ, quæ non vtitur dictis concordatis, vel etiam nominato ad beneficia cõsequenda, debeat prouideri de beneficio in Francia, posito, ꝙ illa sit vniuersitas famosa: vel cũ notorium sit, ꝙ Roma, Bononia, Papia, & Padua, quæ sunt in Italia, sint vniuersitates famosæ, & etiam apud nos, an ibidem graduatis debeat apud nos in Gallia prouideri de beneficijs vacantib. in Regno in vim gradus: & si obtinere possint nominationes à prædictis vniuersitatibus dirigendas Episcopis, & alijs collatoribus, & patronis Galliæ, & Franciæ ipsis concordatus subditis, cum non sint ipsæ vniuersitates subiectæ dictis concordatis. Et ista nõ sunt sine dubio, quia Papa, qui est supremus omnium, & Princeps. c. cuncta per mundum. 9. q. 3. fecit & constituit prædicta concordata: & priuilegiatus, seu habilitatus in vno loco est vbique priuilegiatus. cap. olim. de clericis coniugatis. extra. Et in simili dicit Zabarella in cle. dudum. §. ab olim. in 16. q. de sepulturis, quod habens licẽtiam docendi ab illo, qui est Princeps omnium, potest vbique docere. Licet textus in dictis concordatis videatur facere in contrarium, cum loquatur de vniuersitatibus Regni Franciæ tantum, & in titu. de collationibus. §. monemus autem, dicam in glossis meis supradictis concordatis, vbi hæc quadrant ad propositum, nec sint præsentis speculationis.

Ad vnum tamen aduertẽdum est, quod studia ista possunt dici generalia, & sic famosa, etiam si priuilegia specialia non habeant. & de ipsis non dubitatur, dummodo talia reputentur à tali tempore, cuius initij memoria non extat in contrarium. Ita dicit, & tenet gl. in verbo, generalibus in clem. dudum. §. nos autem. & ibi Zabarella in 15. q. de sepulturis. Quoniam tale tempus habet vim priuilegij. cap. super quibusdam. §. præterea. & ibi glo. in verbo, non extat memoria, quæ allegat concordantias. de verbo. sign. extra. le. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia. & æstiua. Dixi ampliùs in Commentarijs nostris super consuetudinibus Ducatus Burgund. in titu. de iustitia. §. 2. & in glo. la preuue estre sienne. Princeps enim permittendo tanto tempore videtur concessisse, & ... prohibitionem, de qua in prooœ. fforũ. ... autem tria.

Aliqui etiam videntur tenere, quod, an studia sint generalia, relinquitur arbitrio iudicis, vt si videat ibi sacra pagina, iura, & artes ibi doceantur, vt notat Ho. in c. tuæ. de clericis non resident. quẽ ... Pau. & Pet. de Anch. in cle. dudum. de sepulturis.

Loca etiam vbi iura docentur debent esse insignia, & præclara. §. hæc autem tria. supra allegatõ. ... talia quibus hoc competat ex priuilegio speciali, vel de iure communi, vt in c. 2. de priuilegijs. in 6. vbi dicit, ꝙ studium generale, & priuilegiatũ est Romæ, vel etiam de antiqua consuetudine, in cuius contrarium memoria non existat, quia talia æquiparantur iuribus allegatis, vt dicunt Zabarella, & Pet. de Anch. in locis prætactis. Pro quo optima gl. in verbo, priuilegio. in prin. in ti. de causis. §. statuit. & decreuit. super pragmat. sanctio.

Sed nunc inquantum hæc tangunt materiam nostram, credo quod sic præfertur doctor creatus à maiori Principe, ita etiam præfertur à maiori & digniori vniuersitate, studio, seu gymnasio: data tamen paritate in reliquis. Hinc est, quod plus æstimantur apud nos creati doctores in theologia in vniuersitate Parisien. quàm in alijs vniuersitatib. Et in iure ciuili magis æstimãtur doctores iurium creati in Italia, maxime Papiæ, Bononiæ, Paduæ, quàm creati in Gallia: nisi sint creati in vniuersitate Aurelianen. vbi maiori rigore examinis examinantur, quàm alibi. Ex quo cum propter magnum rigorem examinis præsumatur, quod sint doctores: ideo magis honorantur, & sic videtur ꝙ alios præcedere debeant eiusdem tẽporis, & qualitatis: sed vbi esset prioritas promotionis temporis, aut alterius qualitatis, attenderetur potius illa, quàm præeminentia, aut maioritas loci in quo creati essent. Et istud fuit etiam quo ad beneficia consequenda, de mente Cosmæ Guymier, in suo commen. pragma. sanctio. in tit. de collationib. §. ita tamen. in gl. non teneat. vbi dicit, quod quo ad nominandum, omnes vniuersitates, sunt æqualiter priuilegiatæ.

In iure nostro reperio multa fuisse studia, seu gymnasia, Primo studium Romanum, quod venit à Græcis, vt refert Anton. Florent. in 2. historiarum parte titu. 14. c. 4. §. 12. in princip. & ibidem in c. 5. in fine, & de isto fit mentio in lege vnic. Co. de studijs liberalibus vrbis Romæ. libro vndecimo. & in cap. cum de diuersis. de priuileg. in 6. Et quomodo Romani habuerunt leges à Græcis, vide in le. 2. §. 1. & ibi glo. ampla in verbo, constitui. de orig. iur. ff. & in §. & non ineleganter. de iu. na. gen. & ci. in institutio. & ibi glo. in verbo, institutis. Sed quod dicit Accursius, quasi stulto interueniente, qui prætensa manu trinitatem significauerit leges Romani obtinuerint. reprehenditur per Vdalricum Zasium in suis scholijs super d. leg. 2. §. postea. in gloss. 1. post Budæum in suis annotationibus in pandectis super d. le. 2. vbi dicit, quod Accursius ibi fabulam narrat, tam ridiculã quàm falsam, & vltra dicit ꝙ veritas historiæ est, Quod tres tantummodo legati, & non decem ad Græciam pro legibus ferendis missi sunt. Ideo eum ibi vide. tota tamen, & cõmmunis schola legistarum semper hucusq; cum Accursio nostro communi præceptore pertransijt. Et quomodo Roma origo legũ saltẽ apud Latinos. Imo patria legũ dicitur, & fons sacerdotij, & plurib. alijs nominib. elegãtib. sit insignita. vide tex. in auth. vt Ecclesia Ro. centum annorũ, &c. in prin. & ibi gl. 1. & 2. coll. 2.

Et de isto studio etiam meminit Robertus Gõletus in suo tract. de magnificentia, dignitate, & excellentia vniuersitatis Parisien. vbi dicit: Quod in isto studio studuerunt Iulius Cæsar, vt patet in libro de vita Cæsaris. Cato, vt narrat Solinus libr. 1. Virg. & Tulli. & in eo Aurelius Augustinus docuit rhetoricam, vt ipsemet fatetur, libr. 5. confessionum.

Ad vnum tamen aduerte pro gloria Francorũ, Quod Plotinus Lugdunen. primus Romæ Latinam rhetoricam docuit. à quo Cicero se Romæ puerum cum Q. fratre Latinè primum doctum retulit. & ita scribit Philip. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum, lib. 6. Istud etiam studium Romanum est generale, & priuilegiatum de iure communi, vt est text. in cap. 2. de priuilegijs, in 6.

Aliud fuit studium vrbis Cõstantinopolitanæ, de quo fit festum in tit. de professoribus qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam. lib. 12. Co. & in d. tit. de studijs liberalib. vrbis Romæ, & Constantinopolitanæ. li. 12. & in tit. de priuilegijs vrbis Constantinopolitanæ. co. ti. & in gl. in verbo, regijs vrbibus. in proœ. ffor. §. hæc autem tria. & in gl. fi. in l. sed & reprobari. §. fi. ff. de excusa. tutor.

Aliud etiam fuit studium Beriti, seu Beritensium (quæ est ciuitas in prouincia Phœnicis, secundum tex. in l. 1. C. qui ætate vel professione se excusant. lib. 10.) De quo studio dicit gl. fi. in d. l. e. sed & reprobari, quod eiusdem præeminentiæ, cuius est studium Romanum. pro quo est tex. in d. §. hæc autem tria. vbi etiam legum nutrix appellatur. & in l. vni. C. de metropoli Berito. lib. 11.

Aliter pariter floruit in Alexãdrina ciuitate in Aegypto, & in Cæsariensi, de quibus habetur in d. §. hæc autem tria. Et etiam de Cæsariensi habetur in d. l. sed & reprobari. §. amplius. & vtrobique prædicti text. sonant, quod erant & fuerũt alia studia, de quibus tamen nullam expressam facit mẽtionem.

Aliud est studium Oxoniense, quod est in Anglia, de quo in clem. 1. §. hoc sacro, de Magistris. & ibi Zabarella col. 5. quod Alexander in lib. de natura rerum dicit, quod iuxta vaticinia Merlini vigebant studia in Anglia tempore suo ad partes Iberniæ transitura.

De studio Salamantino, quod est in Hispania, etiam fit mentio in d. cle. sed quo tempore habuerit initium non reperitur apud scribentes, vt dicit Zabarella in prædicto loco. & ibi vltra dicit esse incertum, quo tempore studia incœperint esse generalia in Italia, licet semper floruerint ibi, & maximè quandiu Romæ viguit Imperium, & tempore Octauiani fuerunt studia in oratoria & poetica.

Et ista duo studia Oxonien. scilicet, & Salamantinum sunt priuilegiata cum studijs Parisiensi, Bononiensi, & Romano, secundum quod in d. clem. scribitur. ita quod in illis quinq; studijs leg. [illegible] & interpretari literæ Arabicæ, Hebraicæ, & Chaldeæ, & debent esse duo periti in qualibet lingua, in quolibet illorum locorum docentes, quib. prouideri debet in stipendijs competentibus & sumptibus, per ibi nominatos in fine dictæ Clementinæ.

De studio Bononiensi etiam fit mẽtio in d. cle. 1. de Magistris. & in d. gl. in verbo, Regijs vrbibus. §. hæc autem in proœ. fforum. & in glo. fi. §. fi. in l. sed & reprobari. ff. de excus. tut. Et etiam tex. in proœ. Gregoriano. & ibi glo. in verbo, Bononiæ. Et fuit factum, seu incœpit esse primo tempore Theodosij Imperatoris, vt per gl. in d. verbo, Regijs vrbibus. quam ad hoc dicunt doctores esse notabilem, sed pro hoc vide clariorem in verbo, Bononien. in d. clem. 1. & tempore Accursij legalis studij obtinebat monarchiam secundum eundẽ in rubr. de studijs liberalibus vrbis Romæ. libr. 11. Cod. & tempore Azonis ibi erant decem millia scholarium, vt refert Odof. in authen. habita. C. ne filius pro patre. & secundum Beroaldum in suo opusculo de felicitate, licet Bononia inter omnes Italicas vrbes sit florens & famigerata, eam tamen florentissimam illustrissimamque nulla fermè res alia peræque facit ac Diatribe, & Gymnasia literarum atque conciliabula scholasticorũ, quæ haud dubiè cum omnib. totiùs Italiæ celebratioribus Gymnasijs claritudine cõtendunt, nulli cedunt, quæ Alexandrino Attico Tharnensi, Massiliotico memoratissimis apud Priscos Gymnasijs proxima accedunt, & quanquam longo interuallo, tamen proxima.

Aliud fuit Athenis, & quidem solennissimum, & celebratissimum apud omnes authores. Vnde Hieron. commendans ciuitatem Athenarum, dicit illam studio fuisse aptissimam, primoq; leges tradidisse, alijsque ciuitatibus iura transtulisse. & non solum leges, vt supra dixi, sed etiam quælibet scientia habuit ortum, & descendit à Græcis, vt dicit gl. in verbo, constitui, in fi. post Priscianum. in l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. Et in illo studio (vt refert Robertus Gonletus in d. suo. tract. de præstantia vniuersitatis Parisiensis circa principium) tantũ patientes admittebantur. Vnde ad portam ciuitatis sedebat senex ad obiurgandum volentes intrare, & si videbat signa impatientiæ, repellebantur: si autem patientiæ, admittebantur. Ex illo studio fuit diuus Dionysius Areopagita, Christianæ religionis doctor eximius.

Alia verò octo Gymnasia antiqua enumerat Textor in sua Officina, quæ sunt sequentia.

Craneum, quod erat apud Corinthum secundum Cicer.

Cillarauium, de quo Plutarch' in Cleomene.

Lyceum, quod fuit Athenis Aristotelis schola, & etiam Ciceronis in Tusculano.

Acade-

Academia Platonis Gymnaſium celebratiſſimum. Vnde Cicero:

Inq́ Academia vmbrifera, nitidoq́ lyceo,
Fuderunt claras ſecundi pectoris artes.

Et Horatius:

Atq́ inter ſyluas Academi quærere verum. Vnde Academici philoſophi vocati ſunt.

Prytaneum, de quo Cic. lib. de oratore. & vt ei victus quotidianus in Prytaneo publicè prœberetur.

Canopum vero agnoſcit Philoſtratus in Herodis Attici vita.

Pœcile vero, porticus varijs à Latinis appellatur, nobilitate etiam propter picturam Marathonicam, & Zenonis philoſophi ſtoici cōuentu, vnde à porticu Stoici philoſophi dicti, & ſtoica ſecta.

Tempe etiam fuit Gymnaſium Athenis.

Hæ ſunt ſtudia nunc nobis antiquiſſima. Sed ...alia antedicta ſunt nouiſſima, & quædam in ...deſcripta, & ideo ſatis nobis nota, & certa.

De ſtudio vero Senēſi, dicit Zabarella in d. cle. ...dum, ab olim. de ſepulturis, quod tempore Pauli de Eleazarijs, qui cōmentatus eſt dictas clementinas, fuit nouiter reformatum, & ante fuerat deſtructum: Sed tamen dicit illud eſſe generale, ſed non multum durauit in bono ſtatu: quia denuo ...reformatum tempore Pet. de Anch. qui conductus à Senenſibus ad lecturam Decretaliũ triennio ibi legit, vt fatur ipſe Pet. de Anch. in d. cle. ...in 3. col. circa fi. in meo volum.

Refert etiam Philoſophus Bergomas, lib. 12. ſui ſupplementi Chronicarum, quod in Vienna vrbe Auſtriæ magna eſt ſchola liberalium artium, ...ſacræ theologiæ, & iuris Pontificij, in qua magnus ſtudentium confluit numerus. Non eſt tamen ciuitas, quæ habet Epiſcopũ: ſed eſt in diœceſi Pataujenſi Auſtriæ prouinciæ ciuitate. & maior ...filia matre, Et vt fertur, ibi ſtudentes pauci euadunt docti, cum voluptati nimium operam ...& mulierum procacitas, & laſciuia eorum ...mentes à ſtudio alienet. Et in hac ſæpe dedecoro... perpetrantur, & enormia fiũt, quod diu noctuq; ...ad modum belli fiunt. Nunc artifices aduerſus ſtudentes, nuncq́ue Curiales in artifices arma ...ſumunt. ita, vt rara ſolennitas ſine homicidio ...poſſit. Quod & fit in pleriſq; alijs vniuerſitatibus, cum ſint in vrbib. excellentiſſimis, & populis conſtitute. Sciunt quid alloquor, qui viderunt ...(vt ita loquar) ſuo tempore factas propter ... & corporales iniurias ſæpè à viliſſimis hominibus ſine cauſa ſibi illatas, quas ferre non poſſunt. Ideo vitam multis periculis exponũt: vt vtar verbis auth. habita. C. ne filius pro patre, & ſic dici ...eſt, Felix ille ſcholaris qui ſaluum ſe dicit ab vniuerſitate. felicior ille tamen qui bene ſtuduerit, ...doctus redierit. Cum frequētius accidit, plures ...commemoratos in ſtudijs, quam ſtudentes, li...ſunt ibi cauſa ſtudij, vt dicit Gem. in proœ. ſex... mihi quinta. Nec eſt vlla vniuerſitas, quæ non habeat ſua impedimenta, cum apud nos in vulgari dicatur:

Les fleuſteulx, & ioueulx, de paulme de poities.
Les danſeurs Dorleans.
Les braguars Dangiers.
Les croetz de Paris.
Les brigueurs de Pauye
Les amoreulx de Turin.

De Tholoſanis tamen dicitur.

Les bons eſtuans de Tholouze.

Dico ſanè in alijs ſuprà de malis, & non de bonis, nec improbo multa exercitia: vt ocia tollas liberalib. viris neceſſaria, & honeſta, quib. cum magno ſalutis corporeæ commodo, & ſtudiorũ augmento indulgere poſſumus, nec cōtinuum literarum certamen approbo. Studentes enim debent habere recreationes: quia ex vehementi ſtudio incurrũt ægritudines mortales, vt ait Fel. in c. lator. de homicidio, diſpenſandæ ſunt horæ pro cuiuſq; rei officio, dũmodo ab illecebris, & ludis alearum atq; taxillorum abſtineamus. Et quia forte non erit alienũ ab inſtituto noſtro inſerere, quomodo tempus ſit diſtribuendum ſtudentibus. Ideo epiſtolam Auguſtini Dathi deſcriptã. in 1. lib. ſuarum epiſtolarum, in prin. quæ non fuit facta ad illud, & eſt multum elegans, & vtilis. hic referre arbitratus ſum. Auguſtinus Dathus Thomæ Rimbotto, S. Petis quid te agere oporteat, vt facilius in literarum ſtudijs proficere poſſis. paucis à me poſtulaſti, & ipſe quoq; reſpondeo paucis. Tempus ante omnia ſtatuo diſtribuendum eſſe, & ordinem vehementer probo. Medio noctis dies ſumit initiũ, media nocte gallicinio. Conticinio quieſcendũ videtur, aut ſi vigilare contingat, quæ ante præcepta ſunt, cogitatione, & memoria repetentur. Diluculo eſt lectionib. danda opera, ac ſi quid proximo die agendum ſit, id eſt accuratius mente atque animo volutãdum, preuia meditatio futuram actionem tanto perfectiorem efficiet, quanto diligentius fuit præparata. Mane cum primum domo fueris egreſſus, templũ pete, Deum venerare, Regnum Dei quære, ſaluta penates, ſacras peruolue lectiones. Hieronymi ſcripta libenter amplectere, vbi & orationis ornatum, & rectam vitæ inſtitutionem abundè poteris adipiſci. Quæ vero ſplendidiora delegeris, ea in optimo theſauro reconde memoria. Cum his verſare, cum his colloquere, cum his confabulare, à quibus aut æmulatiorem eruditionem, aut ſalutaria præcepta haurire queas. De eſca & potu nihil eſt quod ſcribam, veterem ſerua frugalitatē, & tuum laudatiſſimum morem obtine. Meridie in tuis te laterib. oblecta: peruagari noli. Quid eſt. n. aliud fruſtra circũcurſare, atq; etiã templa plateas, angiporta, ac forũ luſtrare, qui puerorum more ludere, quam ſeipſum perdere? Cenſeo cum cibo, & quempiã ex leuiorib. ac iocoſis libris, quos noſti, legendum, vt corpus ſimul paſcatur, & animus: Ac poſt modicam quie-

praecepta ad studendum

tem, quæ aut legeris, aut audieris mente complectere, difficilium locorum expositionem tracta: præcipuam quampiam capesse sententiam vt ea sit tibi iucundum pabulum, ac postmodum deambulanti salutare viaticum. Quod si exire libebit, augusta, & religiosa (quo ad potes) perquire loca, bibliothecas adi, & quos optaueris meliores percurre codices. Inde excerpe semper pręclarũ aliquid atq; frugiferũ: Hęc tibi recta fuerit inambubulandi ratio. Domi te opprimat occiduum tempus, & vespera foris nunquam. Nam abnoctare in primis perniciosum simul putatur ac turpe, domum reuersus fac vt ad futuras lectiones animum applices tempestate suprema, & vespera ipsa ac prima face perfruere, vt nulla pars temporis effluat tibi prorsus inanis. Cum oportunum noueris, genio indulge. Ex sacris codicibus excerpta ne desere, & antequam ad cubitum accedas, Pythagoreorum more quid egeris dixerísue, tecum ipse repete. ac si tempus suppetat, aliquid præclarius commenda memoriæ. Deum comprecare. Inde enim sunt quæ optantur nobis bona omnia, concubia & intempesta nocte, sile, quiesce, vt vitam trãquillam, & recte institutam degas. Vale.

De studio [redacted] Perusino, nulli est dubiũ, quod sit generale, antiquissimũ, & famosum. Nam Bar. legit ibi per multa tempora, & ex eo orti sunt Bal. Petrus, & Angelus de Vbaldis fratres germani vtriusque iuris doctores excellentissimi.

In illo etenim studio, est quædam fundatio facta anno Domini 1362. Die vero 27. Mensis Aprilis, per quendam Cardinalem Tusculanum nomine Nicolaum tunc Archidiaconum Heduen. pro duobus scholarib. Ecclesiæ Heduen. aut ciuitatis seu diœcesis, qui possunt præsentari pro sex annis per Episcopum & Capitulum Heduen. & ibi habent victum tantum. Et istud constat ex tenore fundationis hic post insertæ, vt sit illius memoria in posterum, & illam vidi signatam debite, & sigillatam in archiuis dictæ Ecclesiæ Heduen. tãquam Balliuus, & Consiliarius ipsius: tenor ideo est talis.

Reuerendo in Christo patri domino Dei gratia Episcopo: ac venerabilibus viris Decano, & Capitulo Heduensi, Nicolaus miseratione diuina Episcopus Tusculan. sanctæ Romanæ Ecclesię Cardinalis salutem, & sinceram in domino charitatem. Ordinata rationabiles homines natura constringit, eisdemq; diuini & humani iuris scriptura demonstrat, quod in officijs charitatis primo loco eis tenemur obnoxij, à quib. nos cognoscimus beneficium recepisse, quodq; ratione sanguinis proximioribus amplius obligamur. Attendentes autem Ecclesiarum nostrarũ magis beneficia, & vitæ subsidia magna quæ dudum recepimus, & de præsenti recipimus ab eisdem primo loco ipsarũ Ecclesiarum promouendis honoribus & procurandis vtilitatibus obligamur, & eisdem Ecclesijs ratione spiritualis coniunctionis. Quę nobis omnes coniunctos sanguine in charitatis coniunctione procedunt plus ad benefaciendum adstringimur, cum scribatur in Canone: Nullus nobis hæreri detur esse proximior quam Ecclesia, quæ nos domino sociauit. Sanè præmissa diligẽti meditatione, in mente nostra sæpius reuoluẽtes ac cernentes, quod modernis temporibus peccatis exigentibus à Deo in nonnullis patribus increuit ignorantia secularium clericorum, quod rarissimè reperitur secularis Clericus, qui faciat proponere populo verbum Dei, intelligere Canones, Ecclesias & populum regere. Aequum ab iniquo discernere, & intelligentes iustitiã ministrare. Cupientesque exhibere huic defectui pro nostræ possibilitatis modulo, in locis aliquibus supplementum & alijs Christi fidelibus, præsertim Prælatis, quibus ad hoc suppetunt facultates præbere imitationis exemplum, vt resplendeat Domus Domini eo clarius luminibus plurium lampadarũ diuina, quam inuocamus nobis assistente clementia. Ad reuerentiam Dei, Beatæ Mariæ Virginis, ac Beati Gregorij Papæ doctoris egregij pro animæ nostræ remedio, & nonnullarum Ecclesiarum & locorum, è quibus grandia Bona recepimus hactenus, & in præsentiarum recipimus, vtilitate spirituali, ac etiam temporali in ciuitate Perusina vtique pacifica, & quieta, in qua viguit ab antiquo, & ad huc viget vtriusque iuris & aliarum scientiarũ studium generale: Quandam domũ scholarium, quorum alij studere debeant in sacra theologia, & alij in iure Canonico duximus ordinandã, & pro ipsorum victu dũtaxat, certos redditus perpetuos & possessiones emimus, & [redacted] præstante domino alios emere intendimus in futurum. Considerantesq; quod ab Ecclesia nostra Heduen. ex Archidiaconatu, quem ex concessione & dispensatione Apostolica obtinemus, in ea dudum bona recepimus, & de pręsenti recipimus, & quod propterea eidem Ecclesiæ, tam spiritualis coniunctionis, quam recepti beneficij seu subsidij tẽporalis vinculis obligamur, dignum arbitramur, nobisq; reputamus ad debitum, vt huiusmodi ordinationes seu Eleemosynæ nostræ dictam vestram Ecclesiam participem faciamus. Igitur tenore præsentium vobis & vestris successoribus titulo donationis perpetuæ ac irreuocabilis, quæ dicitur inter viuos damus, donamus, & cõcedimus, quod duos scholares pauperes de dicta Ecclesia si reperiãtur in ea, alioquin de ciuitate vel diœcesi vestra, quorum nullus habeat beneficium annui valoris vltra viginti quinque florenos auri portatos ad studiũ, de legitimo matrimonio natos in primitiuis vel saltẽ in grammatica sufficienter instructos, bonę indolis, discretione præditos, ac de honestate vitæ & moribus commendabiles, qui studere debeant in dicto iure Canonico per sex annos ad stãdum dicto tempore in domo præfata per nos ordinãda, & habendum in ea victum duntaxat rectoribus dictæ domus

præſentare poſſitis. Ita ꝙ finito huiuſmodi ſexennio aut cedentibus vel decedentibus eiſdem ſcholaribus per vos præſentatis, alios præſentare ſimili ſexennio valeatis. Volumusque quod vos domine Epiſcope, Veſtriq; ſucceſſores duas vo... in aſſumptione huiuſmodi ſcholarium habea... Hortamur autem vos omnes in domino Ieſu Christo, quod in aſſumptione prædicta nulla (ꝙ ...) apud vos ſit acceptio perſonarum, ſed illos ad hoc eligatis & aſſumatis, quos ſecundū Deum crediderritis meliores & magis præfatæ Eccleſiæ, ...cuius ſpecialiter vtilitatem & honorem inten... ...mus: veriſimiliter profuturos. Super quo veſtras conſcientias oneramus: Volumus etiam quod præſentes noſtræ literæ in communi dictæ Eccleſiæ ...noſtræ capſa, in qua reponuntur alia iura ipſius Eccleſiæ perpetuo conſeruentur: & nos ſimiles literas ad cautelam in ſacriſtia Eccleſiæ Peruſinæ fa... ...mus nihilominus conſeruari. Et ad maiorem ...tatem & memoriam perpetuam omnium præmiſſorum, præſentes literas per notarium inſcriptum publicari fecimus, & noſtri ſigilli appenſione muniri. Datum & actum Auinion. Die ... menſis Aprilis, Anno natiuitatis domini mil... ...mo 162. indictione 15. pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri domini Innocentij diuina prouidentia Papę 6. anno 10. pręſentibus Venerabilibus viris domino Angelo Pręposito Eccleſiæ ciuitatis Caſtelli, & Raymundo Bo... ...to Canonico Terracon. ac Bertholino de Sagijs de Placentia macerio domini Papæ teſtibus, ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Et ego Fan... ...cius quondam Matthæi Ieremiæ ciuis Piſanus publicus Imperiali authoritate Notarius prædi... ...donationi, dationi & conceſſioni ac omnibus & ſingulis ſupradictis vna cum prænominatis teſtibus præſens fui, ipſaque de mandato ſupradicti Reuerendiſſimi Patris & domini Nicolai Tuſculani Epiſcopi Cardinalis in hanc publicā formam ...gi, Tamen alijs occupatus per alium ſcribi fe... ...na cum appenſione ſigilli præfati domini Cardinalis ſubſcripſi, cum ſigno & nomine cō... ...in teſtimonium omnium præmiſſorum. ...n vltimam dictionem, quæ dicit tercen... ...& vltimo, additam, quæ propter inaduer... ...tiam dimiſſa erat, veram eſſe approbando.

... & multa alia ſtudia in diuerſis patrijs & ...uincijs, quæ enumerare longum eſſet & forte ...oſum, & cum vnaquæque patria ſuo ſenſu ab... ...det. text. eſt in ca. certificari, extra de ſepulturis. ...o relinquo illis diſcutiendas præeminentias ...

Ex prædictis infero, Quod cum maior honor ...catur his, qui doctorantur ſeu graduati ſunt in ...iori vniuerſitate, quod etiam magis honorari & præferri debent hi, qui doctorantur in vniuer... ... famoſis, vbi ſunt doctores legentes & ſcho... ...s ſtudentes, quam hi, qui doctorantur in locis, vbi non eſt vniuerſitas, ſed tantum habent priuilegium doctorandi, vt ſunt plures ciuitates, & vrbes in Italia, prout ſunt Placentia, Parma, & plures aliæ: & Ideo dicit Zabarella in loco ſupra ſæpè allegato, Quædam ſunt ſtudia generalia actu & priuilegiata, vt ſunt illa de quibus ſuprà, & in clemen. 1. de magiſtris: & iſta præcedunt omnia alia. Quædam priuilegiata ſed non actu generalia. Quędam generalia ſed non priuilegiata. Quædam particularia non priuilegiata. & ibi dicit, quod actu generalia etiam non priuilegiata, magis pręferantur quàm priuilegiata, non actu generalia. Ex quo cōcluditur, quod doctores in talibus vniuerſitatibus actu generalibus, magis priuilegiantur & pręferuntur quam doctores in vniuerſitatibus, tātum priuilegiatis, & non actu generalibus, vt concludi poteſt ex deductis, per doctrinam Zabarellę, vbi ſuprà. Quoniam tales non videntur, nec pręſumuntur examinati in vniuerſitatibus priuilegiatis tantum, ſicut in vniuerſitatibus actu generalibus.

Et ſic etiam infertur, quod doctores, qui gradum accipiunt in facultate eis cogn. ta, cauſa honoris tantum, non ita honorantur, nec honorem aſſequi debent, ratione illius gradus, vt dicit Petrus de Ancha. in ca. 1. de parochijs. & Panor. in c. clerici. de iudicijs. Sicut de doctoribus promotis, à doctoribus corruptis, vt notat Archid. in cap. de quibuſdam. 37. d. arg. text. in l. 1. C. de athletis. lib. 10. Quod non placet Philippo Decio. & Aretin. in d. c. clerici. Quia vt dicunt, licet promotus ſit ignarus, habet tamen dignitatem. Ex quo cum prerogatiua detur ratione dignitatis, debet habere locum. Bar. in l. maximarum. in fin. C. de excuſationibus munerum lib. 10. Bal. in l. qui ſub prętextu. C. de ſacroſan. Eccleſ. Geminia. in procemio. ſexti in fin.

De commendatione verò ſtudiorum & gymnaſiorum, dixi ſupra in 5. part. in 21. conſide. vt dixi glorioſum eſſe optimo Principi habere rationem ſtudiorum.

TRigeſimatertia conſid. Inter plures doctores prefertur qui plures habet gradus. Exemplum in doctore vtriuſque iuris. Quoniam duo vincula ſunt fortiora vno, & magis ligant. cap. primo, de treuga & pace. extra authent. itaque. C. communia. de ſucceſſio. & §. ſi verò. inſtitu. dę adoptio. ita tenent Abbas & alij in d. cap. clerici. & Ioan. de Anania in rubrica de magiſtris, videntur tenere, quod hoc ſit verū cęteris paribus, hoc eſt data in cęteris inter eos paritate. Ex quo videntur inferre, quod ſi doctor in vno iure tantum eſſet prior tempore, quod pręferretur: tamen hoc non videtur verū, eò, quia nunquā aut parū eueniret ꝙ ſemper nō eſſet aliqua diſparitas tēporis, q̄ ēt in vna hora attenditur, vt per gl. in l. ſi is ex plurib. §. fi. ff. de ſolutio. Facit text. in l. Titius. §. Lucius. ff. de liberis & poſthu. Et intentio doctorū in d. c. clerici. videtur eſſe: quod ſemper doctor in vtroq; pręcedat

præcedat doctorem in vno tantum, etiam si habeat vnum gradum priorem tempore: Quoniam illa qualitas illius alterius gradus tollit illam qualitatem temporis, quæ non multum consideratur vbi est alia qualitas, & quoniam duplicatio gradus maiorem dignitatem inducit, & vbi est maior dignitas, prioritas temporis non attenditur, vt per gl. in verbo, præponitur. in c. placuit. 16. dist. notatur in c. statuimus. de maio. & obed.

Ex quibus inferunt doctores, quod doctor Canonum, & theologiæ simplici theologo præfertur, vt dicunt Host. & Abb. post alios in c. 1. de consang. & affin. Sic etiam doctor artium & medicinæ præcedit doctorem artium tantum, vel medicinæ tantum, vt notat Dominicus in d.c. placuit. in fine.

Ex his etiam inferunt doctores, quod vbi est paritas inter aliquos, si vnus habeat duplicem dignitatem præfertur ratione duplicitatis, etiam si illa secunda dignitas sit minor, vt de Comite & Barone, qui præcedit Comitem tantum, vt dicit Bal. in l. sed milites. ff. de excusatio. tut. dixi suprà in 5. par. vbi dixi de Marchione & Comite, qui præcedit Marchionem tantum, & ibi dixi etiam quod ista duplicitas operatur inter Principes, ex quo si vnus Princeps habeat plura regna, præferendus est illi qui non habet tot Regna: Intellige tamen prædicta, quando illa dignitas, quæ est augmētata & duplicata esset talis, quod de ea posset fieri comparatio ad aliam simplicem, vt puta, si quis est doctor in Iure Canonico tantum, alius qui est doctor in eodem iure Canonico & ciuili simul, habet duplicationem talem, quod vna dignitas potest alteri æquiparari, & alia est superabundās, qui augmentat dignitatem, secus si ambæ sint inferiores, ita quod de nulla ad simplicem possit fieri comparatio: Vt si dicamus, quod quis sit doctor in iure Canonico tantum, alius vero sit doctor in iure ciuili & medicina aut artium. Nam hoc casu semper præfertur doctor in Iure Canonico, Quoniam de nulla aliarum potest fieri comparatio ad illam, & ille gradus solus videtur esse potētior & efficacior, ideo prefertur. Ita tenet & concludit Romanus in cons. suo. 333. incip. quo ad primum. Ita etiam tenet Philip. Dec. in d. c. clerici. in 5. col. de iudicijs. Et ideo Comes præcedit Marchionē & Baronem. Dux, Comitem, & Marchionem. Rex, Ducem, & Comitem. Et vnus Rex multum authenticus precedit habentem plura parua Regna, sicut Imperator præcedit Regem habentem plura Regna. Rex etiam Franciæ tanquam excellens inter omnes, præcedit etiam Regem habentem plura Regna, quæ sunt multū inferiora à Regno Franciæ. Cum Rex Franciæ omnes præcedat, nō ratione suæ personæ, sed ratione excellentiæ dignitatis Regalis, quæ prima in tota Christianitate post Imperatorem tenetur & reputatur.

Quicquid tamen supra dictum sit, aduerte ad id, quod dicit Decius in d.c. clerici, in 6. col. quod de consuetudine seruatur, quod doctor in vno gradu prior, in tempore præcedit doctorem in vtroque iure. Et in his prælationibus attenditur consuetudo, vt dicit Bal. in l. obseruare. §. antequam ff. de officio proconsulis. & in c. cum olim. in pen. per illum tex. de consuetudine. istud non est valde tum securum, quia doctori de consuetud. attestanti non creditur, nisi aliter appareat. Ita tenet doct. meus Iason post multos in l. de quibus. col. pen. ff. de legibus.

TRigesimaquarta conside. Inter plures doctores, præfertur, qui primo licentiatus & postea doctor, illi, qui secundo licentiatus, & primo doctor effectus fuit per text. in l. 1. C. de consulib. lib. 12. quem ad hoc adducit Ang. Aret. in §. quadam. col. 5. institu. de actio. Cuius verba illum sequendo ponit Alexan. in l. 1. ff. de obsequiis. & sequitur Fely. in c. 1. de maio. & obe. in 2. col. Tamen dom. meus Iaso. in l. cum quid. ff. si cer. pet. & Philippus Decius in d. ca. clerici. post eum dicunt, quod ille text. nihil facit, quia in illa vtraque erat dignitas, & patritiatus, & consulatus nimirum, si prima dignitas facit eum preferri illi, qui habuit secundam dignitatē. In casu vero nostro supradicto, ille, qui primo fuit licentiatus, nullam primo habuit dignitatem, sed solum licentiam doctorandi, & ex licentia simplici dignitas non tribuitur. Sed quicquid sit, moderni in d.c. clerici. & in d.l. cum quid. tenent opinionem Angeli duplici ratione.

Prima, ponderando rationem quæ ponitur in d.l. 1. in fin. dum ibi dicitur, quod ille præponitur, qui prius fuit cōsul, quia prius meruit Patritiatum quia ista ratio videtur habere locum in isto casu. Ex quo primo, Licentiatus videtur primo meruisse doctoratum, vt per licentiam declaratur, ergo ex tali licentia præferri debet. Decius tamen in dicto loco quodam modo prædictam rationem impugnat, & dicit, quod hæc ratio euitari potest, ex quo meritum non tribuit dignitatem, vt concludit Cardinalis in clem. 2. in 2. q. de magistris. In casu vero dictæ legis meritum declaratur per dignitatem Consulatus. vt ibi dicitur: Vnde prefertur virtute dignitatis, & non propter meritum simpliciter. Preterea, vt dicit, illa verba, qui prius meruit Patritiatum: vt habetur in d. l. 1. referuntur ad illum, qui fuit prius Patritius: vt ibi patet. Vnde ille tex. nihil facit, quia in effectu illa verba intelligun tur pro illo qui fuit prius Patritius, & meritū consideratur cum dignitate.

Crederem, Quod quo ad nos ille tex. multum facit, eò, quia in Gallia Licentiatus dicitur habere dignitatē, cum sit gradus tentus, & reputatus pro gradu, eo quia licentiat: Imò, quod minus est, Baccalaureus in altero iurium, prefertur doctori, seu magistro in Artib. vt habetur in concordatis initis inter Papam, & regem nostrum, in tit. de collationibus. §. quo verò. Et prius erat decisum in

pragma-

pragmatica sanctione.in eod.ti.§.insuper.cum se-
q.en. Et ita admittantur licentiati ad consulen-
dum, & ad dignitates, & officia, sicut doctores in
... & ideo, cum sit dignitas, magis stabit opi-
nio Angeli apud vos, quæ magis fortificabitur per
rationem secundam per Modernos adductā, cum
dicit, quod secundum Bal. in l. qui indignus. ff. de
senatoribus Licentiatus etiam dicitur habere di-
gnitatem, sed, vt dicit, sine administratione, & per
doctoratum sola administratio acquiritur: vnde,
vt dicūt, succedit, quod ille qui prius habuit digni-
tatem sine administrationē, si postea administra-
tionem cōsequatur, præfertur illi, qui medio tem
pore dignitatem cum administratione habuit, vt
dicitur in l.2. C. vt dignitatum ordo seruetur.li.12.
Sed Dec. adhuc impugnat hāc rationem, eò, quia
non fatetur dictum Bal. esse verum. Sed cum apud
nos sit verum, quod Licentiatus habet talem ad-
ministrationem, qualem habet Doctor in consu-
lendo, & in officijs, etiam in beneficialibus & in
omnibus actib. vbi requiritur gradus: cum illa ver
ba damus, & concedimus licentiamd ocendi, le-
gendi, interpretandi, &c. apponantur in eorum
literis apud nos. Ideo stante hoc pro firmo, stat illa
doctrina Angeli multum roborata per illam ra-
tionem modernorum.

Aliam, & tertiam rationem adducit Dec. in d.
c. clerici. vbi dicit, quod Doctoratus qui postmo-
dum sequitur licentiam habet relationem ad li-
centiam. Examen enim videtur principium, per
... habentur in l. magistros. C. de professo. &
medicis.lib.10. Sed quando finis habet relationē,
necessariam consequentiam ad principiū, prin-
cipium attenditur. l.3. §. Seio. ff. de minoribus. Vn
de doctoratus, qui sequitur virtualiter, trahitur ad
tempus licentiæ, & sic prius doctoratus videtur: ad
quod bene facit, quod no. Bal. in d. l. qui indignus.
in princ. Vbi pluribus rationib. probat, quod
licentiatus in vno loco non potest in alio loco do-
ctoratum accipere. Ex quo datur intelligi, quod
doctoratus refertur ad licentiam præcedentem.

Ad istud etiā respondet, & dicit, quod ista trans-
... videatur doctoratus, tempore licētiæ non
... attenditur in præiudicium tertij, qui inte-
rim medio tempore doctor efficitur, ex eo quod
... tradit Bar. in l.2. ff. de decurio. vbi dicit, ꝙ
doctor restitutus ad collegium, nō recuperat prio
rem locum in preiudicium eorū, qui medio tem-
pore doctorati sunt.

Sed ad hoc est facilis respōsio, Eo, quia interim
pendente huiusmodi tempore, qui fuit positus,
pro nihilo reputabatur quo ad collegiū. quod se-
cus est in licentiato, qui medio tempore habet di-
gnitatem, licet non habeat administrationem de
..., sed quo ad nos sic.

... etiam idem Decius aliter respondet, & di-
cit, quod dictum Bar. loquitur in restitutione quæ
... contra ius commune, & de iure speciali. Ideo
non est in consideratione, & tempore priuationis acquisitum fuit ius alijs in collegio ingredietibus, & non amplius expectabatur restitutio, Secus in hoc casu, quia habita licentia expectabatur doctoratus secundum ordinem iuris, & præsens status tendebat ad hoc, vnde interim non videtur ius esse alteri quæsitum, ex quo est clarum, quod illa decisio Angeli esset vera, quo ad nos. Quam etiā tenet Marianus in c. quanto. de magistris. & quod ille text. hoc probaret si bene & rectè ponderetur, quia ibi licet Cōsul prius haberet dignitatem, tamen illa dignitas non erat in consideratione respectu dignitatis Patritiat⁹ alterius: sed prior Consul ibi præponitur, propter Patritiatum postea acquisitum, & illa cōiunctio Patritiatus posterioris cum anteriori Consulatu facit illum præferri: &, vt dicit, ista ratio videtur in casu isto procedere, quia licentia, quæ præcessit coniuncta cum doctoratu postea secuto, debet operari, quod iste præferatur, eo etiam, quia doctoratus habet necessariam consequentiam, & relationem ad licētiam, vt dixi supra. Ideo mihi videtur standum esse cum Angelo. Audiui, quod ita fuit aliàs iudicatum inter duos doctores Aurelianenses, qui aliquādo inter eos disputauerunt de huiusmodi præcedentia.

TRigesimaquinta conside. Data paritate temporis, & gradus inter doctores, habetur consideratio diuitiarum. & nobilitatis: quia duo vincula magis stringunt: secus, si non sit paritas temporis, & gradus, quia tunc non habetur consideratio diuitiarum, & nobilitatis: quia tales qualitates non tollunt prerogatiuam temporis. c. statuimus. extra de maio. & obe. Bart. in l.1. ff. de obsequijs. & Bal. in l. nemini. C. de aduocatis diuers. iud. ita dicit, & tenet Dec. in d. c. clerici. in 6. col. extra de iudicijs.

Aduerte, quod literati, & nobiles æquiparātur, etiam circa dispensationem Beneficiorū. per text. in c. de multa. extra de præben. facit glo. singularis in verbo, suppleat. in l. societas. ff. pro socio. quæ dicit, quod bene literati ita recipiantur in Canonicos sicut nobiles, & merito, quia literati, & docti dicuntur nobilissimi. tex. in l. prouidendum est. in princip. C. de postulando. & dixi supra ista parte, in 24. considera. & dicit Bald. in l. nemini. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Quod si doctor est valens, licet plebeius, præfertur tamen doctori nobili minus literato. Sed si sunt æqualis scientiæ, præfertur ille qui est de meliori sanguine, & iam dixi. Sed contra dicta Bald. scripsit Barbatia in consi. suo, incip. præclare scribitur ab Iob pro certo patientissimo. col. 8. in 2. part. vbi tenet, quod data æquali scientia, præferatur ille, qui sit plebeius. Mouetur primo per glo. quā dicit singularem in c. nunquam. 61. dist. quæ dicit, Quod natus à parentibus prorsus alienis à virtutibus, dum tamen ipse sit bonus & virtuosus, præferri debet illi, qui natus est ex bonis parentibus, licet etiam sit bonus &

nus & virtuosus. Secundò mouetur ad hoc, per id, quod voluit glo. in simili (quam etiam dicit valde singularem) in c. fidelior. l. distin. quæ dicit, quod peccator correctus, & emendatus, est præferendus in promotionibus illi, qui nunquam deliquit, & semper fuit bonus & innocēs, exemplo Petri apostolorum primatis. ita in proposito data scientiæ æqualitate Plebeius præferri videtur nobili. Et sic infert, quod regula Cancellariæ dictans vt illustris ex sanguine præferatur non nobili, intelligi non debet de literato, & doctore & licentiato in iure, aut doctore, qui non solum est nobilis, sed nobilissimus, vt dictum est. Saltem non præfertur nobilis dictus ignobili doctori, vt per Barbatiam in consilio supra alleg.

Et de his, quæ suprà dicta sunt de doctoribus, idem intelligendum est de Licētiatis, & Baccalaureis (cum sit gradus apud nos) referendo singula singulis.

TRigesimasexta consi. Doctores honorantur Insignijs pluribus, quæ eis dantur in assumptione gradus. Nec ante debet se quis doctorem nominare, priusquam sibi tradantur insignia doctoratus, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnica. C. de athletis. lib. 10. Quoniam, vt dicit Apuleius primo floridorum, non licet Insignia honoris vestitu, & calceatu, temere vsurpare: Imò quod plus est assumens insignia doctoratus cùm non sit, incidit in crimen falsi. notat Bart. in l. eos. §. fin. ff. de falsis. & ibi Alexan. de Imol. & per Ange. in l. vnica. C. ad leg. Visceliam. per Ange. de Clauasio in sua sum. in ver. insignia. §. secus autem si se doctorē simplici verbo nominet aut dicat: quia tunc tantum extraordinarie ponitur: notat Bal. in l. qui sub prætex. C. de sacrosan. Eccl. & Rom. in l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acq. hære. per Pet. Rauennatem in suo alphabeto aureo, in verb. falsum. idem Bal. in l. data opera. C. qui accusare non possunt, vbi dicit, quod dicens se Comitē, & faciens actus Comitis cùm nō sit, debet grauiter puniri citra mortem. idem Bal. in c. nonnulli. §. sunt & alij. de rescriptis. dicit, Quod impetrans supplicationem nomine alteri? punitur arbitrio iudicis. facit tex. in c. quanto. de his quæ fiunt à prælato. & cap. per quem. dicit ibi Pet. de Anchar. quod scribens literas nomine alterius, eo ignorāte, dicitur falsarius. Cy. Bal. & Saly. in l. fi. C. de requirendis reis. vbi dicūt, quod citans aliquem, fingens se nuncium publicum cum nō sit, punitur criminaliter, & ad interesse citati tenetur. tex. singularis in l. Titio, cùm esset Romæ. ff. ad municipales. per quem dicunt Bar. & Bal. in rub. C. de fide instrumen. quod abradens ex literis nomen scribentis, & ponens suum, punitur vt falsarius. Faciunt notata per Dominicum. c. 1. 1. dist. vbi inuehit contra doctores, sibi appropriantes dicta aliorum, Et qui se etiā gerit pro doctore, cum non sit examinatus & approbatus, non excusatur à muneribus. leg. reddatur. C. de professoribus & medicis. libro decimo.

Hinc sumpta occasione ponam, Quæ sunt insignia doctoratus, Et reperio, quod sunt sex aut septem, quæ eidem dantur in examinatione, quæ debet esset triplex, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de athletis.

Primò videtur, quod sit liber qui eidem assignatur in examinatione quæ fit. Sed an sit de substantia doctoratus ista libri assignatio; videndum est, & videtur quod non, sicut in consecratione Episcopi: vt patet ex eo quod legitur. 23. dist. c. Episcopus. & 75. d. c. 1. sed in contrarium facit, Quoniam cum Rex coronatur, datur ei liber legis. vnde 2. Paralip. c. 23. Eduxerūt filium Regis, & imposuerunt ei Diadema, dederuntq; in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum Regem. fortius videtur hoc necessarium in docendo, cuius officium mere in librorum lectione consistit. vt patet Deu. 17. vbi præcipiuntur Reges à sacerdotibus Leuiticæ tribus: & Iosue 1. c. Non recedat volumen Regis de ore tuo, cunctis diebus vitæ tuæ. & hoc est verius. pro quo facit etiam satis apertè tex. in c. lecta. 23. dist.

Secundò, datur Birretū, & est habitus Philosophiæ, qui datur doctori, cum dignitate magisterij decoratur. & dicit Luc. de Pen. in leg. murilegulis. C. de murilegu. lib. 11. quod Admirali Regni Siciliæ honorantur tali insigni. & dicitur Birretum, quasi bis rectum: quia bis rectum decet esse Philosophum & Doctorem, scilicet, in docendo & operando, & se ad alios virtutib. regere & sordibus mundare debent. c. duo sunt. 23. quæst. 1. Et de isto Birreto habetur mentio. in c. si quis virorum. 30. l. Vel dicitur bis rectum ex multis alijs causis positis per eundem Luc. de Pen. in prædicto loco, ad quē recurre. Sed solum aduerte, quod datur hoc modo. Accipe Birretum rotundum, ad modum Coronæ in signum sanctitatis, & veritatis, ac doctrinæ, vt tales sitis in mente, quales fueritis in conuersatione, nec à docendo cessaueritis, quia non coronabitur in Regno cœlorū, nisi qui legitimè certauerit. Corona nèmpe in Regni susceptione poni consueuit in capite: quia corona signum est perfectionis, cùm sit sphæricæ figuræ angulo carens in signum carentiæ sordium: quia vbi angulus, ibi sordes esse dicuntur. gloss. in c. secundo, de vita & hone. cler. super verbo, & tonsuram.

Tertiò, datur Annulus ad denotandum, quod per eum factus est verè sponsus Philosophiæ & scientiæ, quam profitetur docendamque suscepit, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnica. C. profess. & medicis. libr. 12. Et dicitur, accipe Annulum subarrationis. Nam sicut per eum contrahitur matrimonium inter virū, & vxo. ita inter scientiā, & doctorem. Qui enim talem possidet sponsam, sancti spiritus donum possidet. & licet Ioan. Andr. dixerit in ca. vt Apostolicæ. de priuil. in 6. quod de-

ricus

...cis annulatus est fatuus, vel Episcopus. Fallit tamen, vt dicit ibi in doctore, qui in signum matrimonij inter ipsum & scientiam deferre potest annulum, vt dicit gl. quæ ponit casum in d.c. vt Apostolicæ. Annulus verò in signũ dilectionis mutuæ in coniugatis poni consueuit in quarto digito sinistræ manus, vbi secundum medicos, est quędam vena sanguinis, quæ ad cor hominis vsque peruenit, vt dicit tex. in c. fœminæ. in fi. 30. q. 5. Doctores tamen ponũt Annulum homini in pollice, vt facilius testificari possint [illegible] suo sigillo.

Quartò, Cathedra, cum dicitur, sedete virtuosi viri in Cathedra non pestilentiæ & vitiorum, sed scientiæ & virtutum. Et hæc Cathedra esse debet quadrifrons. In anteriori enim parte depingendi sunt duo Iuuenes propter robur, per quos designantur Amor & Labor: Hi namq; foris opus peragunt Labor agit, Amor perficit. In posteriori duę puellæ per quas intelliguntur Cura & Vigilia, quæ ...sin secreto consilium pariũt, Cura prouidet, Vigilia attendit. In alia verò à latere describitur Iuuenis accinctus, modica secũ ferens, per quem intelligitur Paupertas: quia non sectari superflua pertinet ad quærendum disciplinam, vt enim ait Hieron. in tract. fidei & crudelitatis: Fluxu rerum & libertate copiarum animus soluitur, vigor mentis infligitur, virtus corporis eneruatur: At in paupertate non lasciua conuiuia, non turpes potationes omnia sobria, omnia rigida, omnia humilia non abiecta: Quoniam pura cõscientia & virtute sunt plena. non facilè ad diuitias animi, id est, virtutes accedit. In reliqua vero parte vir, fugientis præsentans effigiem, quia Philosophãs & Studens voluntarium exiliũ sibi debet indicere pro scientia perquirenda. Ita dicit Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de professo. qui in vrbe Constantinopol. in 10. in col. lib. 12. vbi allegat & citat Hugonem in didascalis hæc dixisse, Quoniam vt etiam dicit Sapientiæ cupido patria est charior, vt ait Tullius de fine bonorum & malorum. lib. 5. & quod gloriosa debet esse Cathedra doctoris, habetur 3. Esdræ. cá. ...m. Stetit Esdras sacerdos & lector legis super ligneum tribunal. & infra. Et assumpsit Esdras li... coram omni multitudine. presidebat enim in gloria in conspectu omnium, & magister debet docere in alto. cap. plerunque. in verbo, altiora. 2. ...

Doctorem tamen non facit Cathedra: sed Ca... doctor per virtutis & scientiæ rudimenta. Recitat autem Chrysosto. Canonis conditor, Videte quomodo sedetis super Cathedram, &c. ...am habetur c. vlti. 40. distin. Ad locum Cathedræ paulatim cum virtutibus & magno sudore a... parare debent bene meriti doctores, alias, si ni... festinant ad ipsam Cathedram, delectantes in ... Cathedra, vt in loco gloriæ fiunt alijs authores ruinæ. c. quoniam multa. 48. d. Non enim locus sanctificat homines, sed homo locum, qui autem bene sederit super Cathedram, honorem accipiet Cathedræ: sed qui male sederit, iniuriam faciet Cathedræ. c. fi. 40. dist.

Quintò, datur ei Zona in hunc modum, accipe zonam auream, & lumbos tuos cingulo fidei præcinge, vt corpus tuum sit ornatũ exterius, & apud Deum & homines se ostendat perfectius. Quæ zona deponi non debet, nisi completo doctoratus officio. Nam indecens omnino probatur, prius soluere militiæ cingulum, quàm cedat victori aduersitas præliorum. c. 1. de renuntia. iuncta l. 2. C. de his, qui non impletis stipendijs, &c. lib. 10.

Sextò, datur osculũ pacis, vt habetur per Ioan. Andr. in clementina 2. de magistris. in verbo, Insignia. & ibi Card. Floren. dictus Zabarella in 1. q. principali. Et sic datur. Accipe pacis osculum, vt fœdus pacis in facultatibus iurium serues perpetuum. Beati quidem pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Et de hoc osculo habetur in c. pacem de consec. distin. 2.

Septimum, est benedictio, licet dicat Zabarella in dicta clem. 2. in 1. quæst. principali, quod osculum, & benedictio potius sint de bene esse, seu ad bene esse reputantur, quàm sint de insignijs.

Et prædicta insignia dat doctor doctori tanquam pater filio, secundum Io. Fabri. in l. 2. C. de veteri iure enucl. Et aduerte, quod doctores possunt vti insignijs doctoratus vbi est Princeps, sed non coguntur. l. vnica. C. de honoratorum vehiculis, lib. 11. & Ant. Corsetus in suis singularibus. in verbo, & vbicunque. Etiam extra suum locum, in quo sint doctores. vt dicit Zabarella in cle. vni. 1. q. de foro compe. Eò, quia talia insignia tãtum sunt ad honorem, vt dicit ibi. & ibi ponit de prælatis, an possint vti insignijs suis extra sua loca: quod distinguit in insignijs honoris tantum, & tunc sic: aut iurisdictionis, & tunc non dicam alibi.

TRigesimaseptima consid. Doctor non tenetur semper vti doctoralib. Insignijs sed quando vult, vt tenent Iac. Rebuffi. in l. vni. C. de honoratorum vehiculis. lib. 11. & Ant. Corset. in singularibus suis, in verbo, doctores. Faciunt ea quæ supra proximè dicta sunt, quæ ideo vide.

TRigesimaoctaua consi. Si quis vsus fuerit Insignijs doctoralibus, antequam esset doctor, puta qui portauerit togam seu cappam, Zonam & Birretum, si postea efficiatur doctor, non debent ei dari talia insignia. Casus est in c. quod quidam. versi. si fortè. in lectura gl. in verbo, exhorruit. 1. q. 1. quam ibi sequuntur Archid. & Io. de Turrecre. refert & sequitur Romanus singulari suo 721. inci. quidam vtitur insignijs doctoratus: & etiam apostilla ad Iacobum Rebuffi. in d. l. vnic. C. de honoratorum vehiculis lib. 12.

TRigesimanona conside. An insignia doctoratus possint præscribi per Licentiatum aut Baccalaureũ. Puta, quod portat Zonam auream, cum

cum nemini concedatur portare deauraturam, nisi habentibus dignitatem.tex.est in c.clerici.extra de vita & hone.cle.Lud.Ro.cons.suo 291.dicit, Quod talia possunt præscribi per tantum tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium.Insequendo opinionem Host.in ca. cùm contingat. de æta.& quali.Si verò præscriptio sit minor, quia scitur eius initium, tunc insequendo opinionem Io.An.in c.Abbates.de priuilegijs.in 6.in nouella. non possunt præscribi.

QVadragesima consid. Doctores in hoc honorantur,quod Iudex tenetur eos ad se venientes, salutare, & inuitare ad sedendum.text.in l.fi. & ibi gloss.in verbo, honoratis. C. de offic. diuer. iudic. Nisi quando est hora propriæ causæ. text. in l.1.C.de offi.ciuilium iudicum. Quod quomodo sit intelligendum declarat Purpuratus in l. 1. num.166.167.& 168. ff. de officio eius cui mandata est iurisd.

QVadragesimaprima consid.Doctores in hoc etiam honorantur, quod consiliarij Principis vocantur,vt dicit Alex. in addit. ad Bart. in l. 1. C. de dignit. lib. 12. pro quo allegat l. fin.C.de offic.diuer. iudi. quod tamen non est de mente Angeli in l.quisquis.C.ad leg.Iul.maie.Ita,quod Bar. non potuisset se dixisse Consiliarium Principis ex eo solum,quod esset doctor:& ita sequitur Purpuratus in l. 1. colum. 17.versic.septimum.& colum. 22. in princip. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdi. Propterea non abs re à dominis Consiliarijs de Parlamento huius patriæ fuit inhibitum, ne amplius simplices aduocati dicerent & intitularent se Consiliarios,nisi cum effectu essent officiarij Regis.

QVadragesimasecunda conside. Cum ex præcedentibus satis sit ostensum, & demonstratum,de præcedentia scietiarum, & doctorũ, tam theologiæ, iuris Canonici, ciuilis, quàm medicinæ, & qualiter inter eos sunt honorandi, & alijs preferendi,& de insignijs doctorum,de dignitate, excellentia, & priuilegijs eorundem. Nunc deueniendum est ad alias scientias,quæ sunt inferiores & minores post prædictas. Et inter inferiores videndum est quæ illarum præcedere debeat. Et inter alios,qui melius demonstrauerit præeminentiam, autoritatem,honorem,& gloriam illarum, fuit Philippus Beroaldus Bononien. qui supposuit testamentum cuiusdam patris habentis tres filios,Philosophum,Medicum, scilicet, & Oratorem, & illum hæredem fecit & instituit, qui esset vtilissimus Ciuitati.Post mortem cuius, fuit contentio inter dictos fratres, cui hæreditas paterna cedere debeat. Et inter illos Philosophus primo causam coram iudicibus agit pro iure suo sustinendo,dicens, quod Philosophia est Regina cunctarum disciplinarum. Quam M. Tullius inuentum Deorum, Plato vero donum Deorum esse tradiderunt:quo bono (vt ipsius Platonis verbis vtar) nihil vnquam maius mortalibus datum est à Dijs nec vnquam dabitur. Hæc est enim Vitæ lex, Virtutum indagatrix, vitiorum expultrix, [illegible] legum, magistra morum, rerum elementarium exploratrix, Cœli, & mundi contemplatrix, quæ in altitudinis studio etiam cœlo ipso sublimiora quæpiam vestigat. Et vt inquit Platonicus Apuleius,in æstimo mundi, tergo degit, hac interuentia homines Deo cognati,& proximi (si maiestatius loquar) Dei terreni efficiũtur.Quid per Deos immortales excellentius sacratissima illa Philosophia, quæ supra hanc caliginem, in qua volutamur,excedens,docet, quid agatur in Cœlo? interroq; Seneca philosophorum sincerissimus, [illegible]tissimusq;, cui vtiq; credi cõuenit, Naturę rerum gratias agit, cum secretiora eius ingressus discit. Quæ vniuersi materia sit, quid sit Deus, totus in se intenderit. An ad nos aliquando resp[illegible] quotidie aliquid. An semel fecerit, pars mundi sit, an mundus,an mundi anima,an potius opifex, & factor,liceátne illi ex leg. fatorũ aliquid derogare. An maiestatis diminutio, & erroris confessio sit mutanda fecisse. Ad hæc,nulla res magis dissipaverit caliginem illam nebulæ crassissimam, quæ (vt duo Poetarum clarissimi prodiderunt) obtutus mortalium hebetat, mentesque obducit applanso ignorationis velamento. Quid porro vtilius illa philosophiæ parte, quam partim Ethicen, partim moralem appellant, quæ maximè ad homines spectat, quæ docet quid in terris agendum sit? Et errores nostros discutit. Quæ vrbes peperit, dissipatos homines in societatem conuocauit, Respublicas bene moratas instituit. facit in l. vnica circa finem,ibi,igitur vnum.C. de studijs liberalibus vrbis Romæ libro 10.& vt differit Cælius lib. antiquarum lectionum 12.cap.21. post Socratem. Nisi Philosophi ciuitatibus dominentur, vel hi, qui nunc Reges potentesque dicuntur legitimè, satisque Philosophentur, in idemque ciuilis potentia, & philosophia concurrant, neq; quod nec fit à diuersis hæc tractentur ingenijs, non erit ciuitati,hominum generi, vlla malorum requies, neque prius Respublica orietur pro viribus & lumen solis spectabit, quod confirmat Cicero in epi.ad Q.Fratrem didascalica,& hanc coniunctionẽ,inquit Plato,potestatis, & sapientiæ saluti censuit ciuitatibus esse posse.

Vnde non immerito sectatores Philosophiæ vbique Philosophos nominat,nomine sancto, & religioso,quasi solos sapientiæ studiosos. Qui ante Pythagoram,Sophi,id est,sapientes,& habebantur, & vocabantur. Quid est enim per Deos immortales (vt ait Tull. lib.2.de offi.c.1.) optabilius, quid prestantius,qd melius,quid homine dignius sapientia, qua Philosophi nominantur? Non est, inquit, aliud Philosophia pręter studium sapientię. & est res religiosa, vt est text. in leg. 1.§. an & Philosophi. ff. de varijs & extraordin. cognit.

Vnde

Vnde Philosophus ver⁹, teste Augustino, Dei ama tor esse creditur, quia sapiẽtia Deus est, per quem omnia facta sunt. Io. 1. Nomen enim Philosophi sanctum, vt dicit idem Tullius Tusculanis q̃stio. lib. 2. c. 3. cum, vt inquit, Philosophia medetur animis inanes, solicitudines detrahit, à cupiditatib. liberat, pellit timores. Et vt ait Seneca ad Lucillũ, Epist. 16. Philosophia quieta est, & contemni non potest, quinimo apud pessimos honori est. & August. de ciui. Dei, lib. 22. c. 22. Philosophia inquit, vel sapientia, donum Dei est, donum Dei, & auxilium contra miserias huius vitæ. Et vt dicit ipse Tullius in dictis quæstio. lib. 5. est vitæ Dux, Virtutum indagatrix, inuentrix legum, Magistra morum, & disciplinæ. &, vt inquit Seneca ad Lucillum, Epist. 98. est lex vitæ. & in Polycratico. libr. 3. cap. 9. de Philosophis sic dicitur, In ipsis fuit imago virtutis, & vtinam inueniatur in nobis, qui virtutis imaginem teneat. Quia vmbras virtutum induit, quibus videmus floruisse gentiles. Quis enim

Themistoclis diligẽtiam, Frontonij grauitatem,
Socratis continentiam, Fabricij fidem,
Scipionis pudicitiam, Vlyssis longanimitatẽ,
Catonis puritatem, Titi pietatẽ imitatur?

Hi enim laudabiles viri, quasi quædam seculorum suorum sidera splenduerunt illustrantes tẽpora sua. Hæc ille ibi. vt etiam sequitur, & refert Iacobus Magni in suo sophologio sapientiæ, lib. 1. c. 3. vbi ponit de dignitate Philosophiæ.

Et, vt semel finiam, Philosophus, hoc est, sapiens, est omnia, & vt inquit ille: Vno minor est Ioue, diues, liber, honoratus, pulcher, Rex denique regum. Et in tanta apud priscos æstimatione ac reuerentia habiti Philosophi fuêre, vt Platoni sapientiæ antistiti Dionysius Tyrannus vittatã nauem obuiam miserit: Ipse quadrigis albis, & curru Regio egredientem in littore exceperit, & triumphantiũ more ad vrbem deduxerit. Vt Alexãder Magnus Aristotelis Philosophorum doctissimi patriam restituerit in honorem præceptoris. Cui se non minus debere quã Philippo patri profitebatur. & teste Gellio libr. 9. c. Philippus Macedonum Rex scripsit ad Aristotelem, Se Dijs gratias agere, quod filium illius temporibus sibi nasci contigisset. & autore Plinio, lib. 7. c. 30. Cn. Pompeius, Mitridatico bello confecto Possidonij Philosophi domum intraturus fores à lictore percuti vetuit, licet ex consuetudine cum Consules domũ aliquã ingressuri essent, clamosè simul, & imperiosè Ianuæ pulsarentur, & idem Plin. li. 24. c. 8. inquit: Non ære captus, nec arte, vnã Zenonis statuam in expeditione non vendidit Cato, qa Philosophi erat. Et veteres perfectionis loco existimabant: si vel Aristotelis, vel Pythaci, vel alterius magni Philosophi imaginem ad Bibliothecæ ornamentum habuissent. Vnde Iuuenalis Satyra secũda: Nam perfectissimus horũ, Si quis Aristotelem similem vel Pythacõ emit. vt Pytagoram Crotoniatæ, ac Metapontini pro Deo colerent, & ex eius domo templum facerent. Qui in tanta fuit admiratione, vt qui præsentia illius frui meruissent, id perscriberent ad suos, tanquam magnum quiddam ac præclarum adepti forent, quod Pythagoram vidissent. Et Pythagorici discipuli si quid affirmarãt disputando, cum ex his quæreretur quare ita esset, respondere solebant: ipse dixit. ipse autem erat Pythagoras, tantum opinio præiudicata potuit, vt sine ratione valeret autoritas, vt inquit Cicer. 1. de natura Deorum.

Ex quib. videtur dicendum, quod Philosophus sit præferendus & medico, & oratori. Cum sit & medicus, & orator, vt dicit Beroaldus vbi supra. Imò & quod plus est, videtur, quod legista sit Philosophus, cum vt dicit tex. in l. 1. ff. de iust. & iur. §. nam vt eleganter. in fi. legistæ verã philosophiam non simulatam profitentur, & affectant. Nam ciuilis sapientia vera Philosophia dicitur. vt in d. l. 1. §. est enim quidem res sanctissima ciuilis sapiẽtia. ff. de varijs, & extraor. cog. Ideo etiam hac ratione legistæ præferendi sunt cæteris. verum ipsi Iurisconsulti pro eorum sententijs adducunt Philosophos, vt Aristotelem in l. si pater. §. fi. ff. de solutio. & in lege proponebatur. §. fi. ff. de iudicijs. vbi arguunt ex autoritatibus Philosophorum, & in plerisque alijs locis.

Quomodo tamen aliquando, & in quibus reprobetur Philosophia videatur 37. dist. quasi per totum. in quibus non insisto, cum hoc opus tantummodo assumpserim, ad declarandum ea, quę sunt honoris, gloriæ, laudis, & dignitatis. Plura in laudem Philosophiæ vide per Beroaldum in oratione per eum habita in enarratione quęstionum Tusculanarum. & per Cœlium libr. antiq. lectionum 4. ca. 30. per Senecam in Epistolis, præcipuè in lib. 11. Epist. 74.

QVadragesimatertia conside. est pro tuitione honoris, gloriæ, & laudis medicorum contra Philosophos, & oratores. Nam contra iuristas satis supradictum est in hac part. in 25. consideratione. & omnia fundamenta, & argumenta pro medicis ibi facta, multo magis hic prodesse poterunt, & possent adduci. licet hic sit tantũ quæstio, quis istorum fratrum sit vtilior ciuitati. In cui⁹ dubij elucidatione cognoscetur, & quis honorabilior. & tuendo iura medici, sic inquit Beroal. in dicto loco.

Quis nescit medicum ad omnes totius ciuitatis ordines, ad omnem sexum, ad omnẽ ætatem pertinere, cum summatibus, infimatibus, viris, fœminis, senibus, pueris, ægrotare contingat? Cũ omnes ex hoc vtilitatem indiscriminatim petãt, meritoque dici potest: Medicum rem communem terrarum esse. Et profecto, si vera dispicim⁹, si curiosè cuncta perpendimus, sola medicina soloque medico opus est omnibus. Medicina est,

quæ vna contra facta depugnat, eaque identidem expugnat: quæ languentibus vitam prorogat, quę iam deploratos, iam defletos, iam in familia orci numeratos luci, auræque vitali persæpe restituit. Multique medicinæ opera reuixisse creduntur.

Et ne fabulas percenseam, quæ ab Aesculapio Hippolytum, & Tindaridam ad vitam reuocatos ferunt. Nónne Asclepiades inter medicos famigerabilis, argumentum huiusce rei vel potissimũ est, qui homini, iam cõclamato, depositoq; dum effertur, fatum attulit? Cuius animam in corporis latibulis delitescentem euocauit, eumq; ab inferis postliminio prope funeratum domum retulit. Etenim iurisconsulti sacrati in libris eorum sententias medicorum recitant, vt in lege septimo mense. ibi, propter autoritatem doctissimi viri Hippocratis. ff. de statu hominum. Et de sententijs Hippocratis, & Galeni. in c. ne tales. de cõsecr. dist. 5.

Hucadde, quod huic arti tantum honoris tribuêre maiores, vt Dijs inuentores suos assignauerint, cœloq; dicauerint Apollinem, Aesculapiumque prodendo, quem ob id Archiatrum seu Protomedicum, id est, medicorum Principem dicit antiquitas. Hæc Beroaldus. Etiam de huiusmodi inuentoribus scribit Polydorus in suo lib. de inuẽtoribus rerum. c. 19. & Io. Matthæus Lunensis c. 4. & c. 6. Et poteris videre de ista arte medicinæ in dicto loco per Polydorum: & per Rodericum in suo speculo humanæ vitæ. lib. 1. c. 12. vbi describit medicinam inter artes mechanicas, licet videatur, ꝙ sit ponenda inter artes liberales, & ibi dicit eam multum vitæ humanæ necessariam, cum salutem hominum agant, text. in l. 1. §. medicorum. ff. de var. & extraor. cogn. Et si amplissimè. melius, & singularius quàm per alium de laude medicinæ videre velis, videas Erasmum in suo Encomio, de laude medicinæ.

Aduerte etiam ad vnum, quod grammatici, oratores, medici, & philosophi sunt exempti ab hospitio militum, tex. est in l. medicos. C. de professoribus, & medicis lib. 10. & in l. fi. ff. de munerib. & honorib. Sed ibi oratores præferuntur in ordine literæ medicis, & medici philosophis: sed tamen etiamsi grammatici videantur esse de minoribus scientijs, quandoque præferuntur in ordine literæ, & oratoribus, & medicis, & philosophis. sed hoc est, quia est fundamentum aliarum scientiarum, & initium, vt inferius dicetur.

QVadragesimaquarta consider. erit de oratore, qui callet rhetoricam, & eloquens dicitur, an sit cæteris præferendus. Et eius causam sustentando, videtur primo, quod sic ex eius diffinitione. Cum orator sit vir bonus, dicendi peritus, rhetoricè verò bene dicendi scientia, vt ait Isidorus libr. 2. Etymologiarum. cap. 1. & 2. Ex quo necessariò extollenda est, quæ bonitate constat, elegantia pollet, nitore splendescit. Cuius ope, & opere præclara omnia fiunt, & magna. Equidem conditores vrbium, non tam philosophica doctrina, quàm elegantia oratoria, & illicio facundię pellexerunt dispalatos, seu dissipatos homines ad ciuilitatem, politicamque viuendi rationem. Et vt multa omittam, nihil est ita incredibile, quod in dicendo non fiat probabile, nihil tã horridum atque incultum, quod non splendescat oratione, ait Cicer. in paradoxis. Et eloquentes pro alijs loquuntur. Vnde habetur Exo. 4. Non sum eloquens, impeditioris, & tardioris linguæ sum. Frater tuus Aaron eloquens est, ipse loquetur pro te ad populum. Et tales debent esse aduocati. l. per hanc. Co. de aduocatis diuers. iud. Qui etiam oratores dicitur. tex. in prooe. fforum. §. nos verò. ibi, ditissimi Regum oratores efficiantur. & in le. omnes. §. hac. ibi, & oratorum effluens in defensionib. copia larga præstetur. & ibi, gl. C. de Episc. & cler.

Hinc videmus conditores legum, quibus nihil penè emunctius, limatius, & sententiosum magis adminiculatos fulturis eloquentię, leges saluberrimas eloquentissimasque condidisse. Formatores quoque rerum publicarum Imperatores bellicorum exercituum regere consilijs, & moderari res magnas sine docta voce, & oratoris vi nullatenus potuisse. Vnde, vt ait Franc. Patritius lib. 2. ti. 4. de institutione Reipublicæ. Animi medicina eloquentia est, quæ philosophiæ rationibus ad vitia nimium elatos, comprimit, depressosque eleuat, & ignauos fortes efficit. Vera est enim illa Euripidis sententia, qua dicitur: Omnia conficit ratio, quæ etiam hostile ferrum neutiquam efficere valeat. Quæ enim alia vis, quam eloquentiæ potest furentem populum refrenare, aut metu perculsum excitare? Quod, vt exprimeret diuin' Poeta Maro, oratorem minime furentem, aut populum maritimæ tempestati comparauit, his versibus:

Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta est
Seditio, sæuitq; animis ignobile vulgus:
Iamq; faces, & saxa volant. furor arma ministrat.
Tum pietate grauem, ac meritis, si forte virum quem
Conspexere, silent, arrectisq; auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora postquam
Prospiciens genitor, cœloq; inuectus aperto,
Flectit equos, curruq; volans dat lora secundo.

Eloquentiam etiam veteres rerum dominam esse dicebant. Et eam Ennius Flexanimam appellauit, quod animum in quancunque partem vellet, raperet: & ea dulcedini mellis comparatur, ꝑ tex. in cap. legimus. 38. dist. Nec in pace, & otio solum vtilis habetur, sed in bello atque tumultu vires alias omnes antecellit. Quod quidem verum esse asseruit Pyrrhus Epirotarum Rex. Nam cum bellum in Italia gereret, Comitem quasi gerẽdorum, ac socium Cyneam Thessalum oratorem,

Demosthe-

Demosthenisq; discipulum accepit. Eiusq; opera impensè admodum vtebatur. Nam ad ciuitates, quas vi, & armis subigere non poterat, cum oratorem mittebat, quas magna ex parte in sentētiam suam adducebat. Adeo vt sæpenumero Pyrrhus diceret, plures à Cynea vrbes eloquentia in potestatem suam redactas, quam à se armis esse superatas. Et vt inquit idem Patritius, si rectè iudicare volumus ex omnibus disciplinis, nulla magis conuenit ciuitati, quàm oratoria: quæ, vt ait, in triplici causarum genere versatur, quæ ibi videri possunt. & plura alia, etiam qui primi scriptores humanitatis fuerunt. Et vt ait Budæus vir eloquentissimus, li. 5. de asse. Vt sine aqua & igni sacrificium, aut consecratio non rite peragitur, sic sine stylo eloquentiæ nullius aut Principis, aut populi gesta ad posteros incalescere possunt, & æternæ memoriæ consecrari. Meritò apud Romanos, qua Republica nulla vnquam maior, nulla sanctior, nulla bonis exemplis ditior extitit: summa semper oratoribus dignitas fuit. Et vt autor est Cor. Tacitus, nullus magnam potentiam sine eloquentia est consecutus. Quod vt de alijs taceam, Nónne Marcus Tullius ille orandi regula, & dicendi lex, cuius ingenium Rom. imperio par fuit, qui latinę facundiæ pomerium promouit ad Consulatum, summamque amplissimamque dignitatem ex humilitate natalium, & loci euectus est? Quo, quid vtilius in Rom. Repub. excogitari potest? Quo suadente legem Agrariam, hoc est, alimenta abdicarunt Romanæ trib. Cuius linguæ fulmen Catilinæ infregit audaciam, & ipsum proscripsit Antonium. Cuius nomine supplicationes à senatu decretæ line.

Per eā de magnis mire & sublimiter, de paruis propriè & subtiliter, de mediocrib. iucundè & grauiter, de omnibus sententiosè, & luculenter dicere quis docetur. vt hic dicit Budæus in suis annot. in l. 1. §. quod ait prætor. ff. de ser. cor. & vt etiam ait ipse Beroald. in oratione per eum habita in enarratione Epistolarum Ciceronis, & Lucani; maximum Deorum munus est, & quo nullum maius excogitari potest eloquentia. Qua vna vel maximè separauit hominem à cæteris mutis animantibus Deus ille parens, & mundi fabricator. Quæ, quia sermone carent, irrationabilia meritò vocātur. Eloquentia homines vagabundos in agris atque dispersos congregauit in populum, & ex feris atque immanibus mites reddidit, & mansuetos, vt iam in prin. huius consid. dixi. Eloquentia multæ vrbes constitutæ sunt, plurima bella restincta, firmissimæ societates sanctissimæ amicitiæ comparata. Eloquentia mortales immortales efficiūtur. Meritò itaque flexanima, & omnium Regina rerum oratio à doctissimis nuncupatur. Cuius tāta est dignitas, tanta maiestas, vt Duce Eloquentia Dijs simillimi esse videamur. Et homines eloquētes (qui oratores nominantur) tantū reliquis hominibus præstare creduntur, quantum homines bestijs antecellunt. Nihil medius fidius eloquētia diuinius reperiri potest, nihil consummato oratore præstantius. Et quanti olim fuerunt in pretio, & æstimatione artes (maximè oratoria) scribit Bud. in libr. 2. de asse, & partibus eius. & G. Benedicti in proœ. rep. c. Raynutius. de testam. in antiquis. Sed in oratione hæc requiruntur: Acumē Dialecticorum, sententia Philosophorum, verba prope Poëtarum, memoria iurisconsultorū, vox Tragœdorum, & gestus penè summorum Artificum: Ex quibus omnibus alijs de per se est præferendus. ita inquit Bud. in l. 1. ff. de iust. & iur. Siquidem, & de ipsis oratoribus sæpe fit mentio in libris iurisconsultorum, eorum etiam dicta & sententias approbando, vt in l. aut facta. §. qualitate. ff. de pœnis. Vbi allegatur & dicitur Demosthenes apud Græcos maximus orator. Et de Cicerone flore, & tuba Romani eloquij fit mentio in l. Cicero. ff. de pœnis. & in l. Fulcinius. §. quid sit autem. ff. quibus ex causis in possessio. eatur. & in l. in quæsti. ff. ad legem Iuliam maiestatis. Et, vt semel finiam, concludit Beroal. in sua declamatione, quod orator Philosopho, & medico est anteponendus. sic quod credibile est, vt ait, post peroratam causam à tribus fratrib. coràm ipsos iudices concordi consensu omnibus sententijs simul pronunciasse pro oratore. Illique adiudicasse paternam hæreditatem. & hāc partem fouet ipse Beroal. cùm esset orator exactissimus, & tota dignitas dicendi fuisse existimatur, præcipuè in Cathedra.

Textor in sua officina sub tit. oratorum quorūdam nomina, scribit plures oratores fuisse: sed ferè omnes per eum nominati erant pagani, & infideles. Et cum nullos Christianos adnumeret, licet reperiantur plures, etiam ita excellētes, vt Pagani: Ideo illos oratores Christianos hic describere volui. & sunt sequentes:

Dionysius Areopagita Parisiorum Episcopus.
Dionysius Episcopus Corinthi.
Quadratus Apostolorum discipulus, & Athenarū Episcopus.
Aristides Philosophus.
Philocrates Ephesiorum Episcopus.
Ignatius Episcopus Antiochensis post beatū Petrum.
Polycarp⁹ Io. Apostoli discipulus, Smyrneæ ciuitatis Episcopus.
Egesippus Historicus, & Martyr.
Philippus Episcopus Cretensis.
Basilius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ.
Panthæus Philosophus.
Gregorius Nazianzenus.
Athanasius.
Pamphilus Martyr.
Ioannes Chrysostomus, id est, os aureum.
Ioannes Damascenus. *Ioannes Cassianus.*
Damasus Romanus Pontifex.
Hilarius Pictauen. Episcopus.

Iustinus

Iustinus rhetor, & martyr.
Apollonius rhetor Romanus.
Ireneus Episcopus Lugdunensis.
Cyprianus Episcopus Carthaginensis.
Isidorus Episcopus Hispalensis.
Ambrosius Mediolani Præsul.
Hieronymus Cardinalis.
Augustinus Hipponensis Episcopus.
Gregorius summus Pontifex.
Fortunatus. Leo Papa.
Fulgentius Episcopus Ruspensis.
Hilarius Arelatensis Episcopus.
Sidonius Auernorum Episcopus.
Boetius.
Bernardus natione Burgundus.
Anselmus.
Petrus Damianus.
Petrus Comestor.
Petrus Alphonsius.
Franciscus Petrarcha. Bocatius.
Pius Pontifex II.
Bessarion Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, & Constantinopolitanæ Patriarcha.
Paulus gentium Apostolus.
Dauid Regius Propheta.
Salomon sapientissimus Rex.
Ieremias Propheta sanctus ab vtero.
Iob in aduersis patientissimus.
Prudentius hymnorum scriptor.

Hi etenim fuerunt oratores maximi, & Christiani, quos nominat, & refert Reuerendus quondam pater dominus Petrus Rolin Canonicus, & Archidiaconus Heduensis sanctæ sedis Apostolicæ protonotarius, & Ciuis noster Hedu. in suo excellentissimo libro, quem composuit in defensionem artis oratoriæ, in 1. par.

Nam etiam (vt ait Cassiod. in expositione Psalterij) Omnis splendor rhetoricæ eloquentiæ, omnis modus Poëticæ elocutionis, qualibet varietas decore pronuntiationis à diuis scripturis sumpsit exordium. recitatus in ca. legimus. ver. in Leuitico. ibi: denique in expositione 37. dist. Ipsa quoque rhetorica pars est ciuilis scientiæ, ait Cicero 1. rhetoricorum. Inde Aduocati dicuntur negotia perorare, hoc est, postulando ornatius loqui. tex. est in l. nemini. in fi. C. de aduocatis diuerso. iudiciorum. In his enim non requiritur mobilitas linguæ, non celeritas verborum, non denique ea, quæ nobis non possumus fingere facies, vultus, sonus. In oratore autem acumen Dialecticorum, sententia Philosophorum, verba prudentium Poëtarum, memoria Iurisconsultorum, vox Tragœdorum, gestum penè summo citatiorem non sanè displicet adhibere. Educendi deinde dictio est ex hac domestica exercitatione, & vmbratuli, medium in agmen, & in puluerem, in clamorem, in castra, atque in aciem forensem subeundus vsus omnium, & periclitandæ vires ingenij. Et illa commentatio inclusa in veritatis lucem proferenda est. Legendi etiam Poëtæ, cognoscendæ Historiæ, omnium bonarum artium Doctores atque scriptores legendi, & peruoluendi, & exercitationis causa laudandi, & interpretandi, corrigendi, vituperandi, disputandumque de omni re in contrarias partes. Et quicquid erit in quaque re, quod probabile videri possit, eligendum atque discendum, & perdiscendum ius ciuile, cognoscendæ leges, percipienda omnis antiquitas, senatoria consuetudo, disciplina, Reipublicæ iura, sociorum fœdera cognoscenda, est libandus ex omni vrbanitatis genere facetiarum quidam lepos, quo tanquam sale conspergatur omnis oratio, vt ait Cicero, lib. 1. de Oratore. Neque enim solum acuenda nobis, neque procludenda lingua est, sed inenarrandum, complendumque pectus maxima rerum suauitate, copia, & vbertate, vt idem ibi ait in secundo, hæc Luc. de Pen. in rub. de legationibus. in princ. lib. 10. C. vbi etiam dicit, quod potissimè legati debent habere virtutem oratoriam, seu eloquentiæ, & facundiæ, & quod ad huiusmodi legationis officium præcipuè Iurisperiti sunt assumendi, & consueuerunt assumi, qui maximè facundia polleant.

Reperiuntur etiam plures alij Christiani oratores, qui non sunt connumerati à prædicto domino Petro Rolin, vt sunt Gregorius Turonensis, Annonius monachus (licet alij Ammonius dicant) Benedictinus, & Gallus, &c. qui elici & extrahi possunt ab historiographis, præcipuè à Collectanea de scriptoribus Eccle. quos hic inserere potius esset fastidiosum quàm vtile, ideo recurratur ad illam.

Ex quibus cognosci potest, quod satis absurdè dicit Antoninus Florentinus omnes artes, & liberales, & mechanicas inuentas fuisse ab [illegible], & reprobis hominibus cum si bene consideretur, omnes scientiæ, maximè principales fuerunt inuentæ à viris honestissimis, & à Deo approbatis. Primò, ipse Deus caput, & autor est totius eloquentiæ, scientiæ & sapientiæ, vt plenè in d. c. legimus. circa fi. 37. dist. Secundò ab Adam omnes scientiæ inuentæ & demonstratæ fuerunt. Nam etiam Iosephus in 1. antiq. tradit liberos Seth, Adæ filij, in duabus columnis disciplinam rerum cœlestium à se primò inuentam conscripsisse, & sic constat ante diluuium Noe [illegible] rum, & scien[illegible]. Post vniuersale d[illegible] quo homines perierunt, etiam literarum monimenta deleta fuerunt) Noe literarum artiumque notionem restaurasse, atq; Prophetas [illegible], Moysen, Esdram scribam legisque [illegible] strasse, & introduxisse semper arbitratusque. Et in testem pro parte adduco Polydorum de inuentoribus rerum, lib. 1. c. 6. Et sic theologia à Prophetis, ars etiam oratoria à Dauid, Salomone, Ieremia.

...ria, & pleriſque alijs inuentæ ſunt. Et nullus alius poſt Dauidem fuit elegantior eo, quicquid ſenti... oratores, & Hiſtoriographi. de alijs verò ſuo ...co dicemus.

Sciendum eſt etiam, quod intentio Principis ...ſt, vt Oratores maximè legum, ditiſſimi efficiantur, tex. in prooe. fforum. §. nos verò. ibi, ditiſſimi ...giiuoratores efficiantur, iam ſupra allegato. Ad quod etiam facit lex per hanc. §. ſexcentis. C. de aduocatis diuerſor. iud. & leges neque in paupertate ...uere, neque mori in anxietate permittunt. text. in authen. de hæredib. & Falcidia, collatio. 1. vnde ...itur:

...rit ars, decreta tument, lex lucra miniſtrat.
...tificem Moyſes, thalamos medicina ſubintrat.

Et iterum. vt notatur in d. §. nos verò.

Dat Galenus opes, & ſanctio Iuſtiniana.
Ex alijs paleas, ex iſtis collige grana.

Et Prouerb. 18. dicitur. De fructu oris viri replebitur venter eius, & genimina labiorum ipſius ſaturabunt eum. & 12. c. de fructu oris ſui vnuſquiſque replebitur bonis. & hoc habet eruditio, & ſapientia, quod vitam tribuit poſſeſſori ſuo. Ex cle. ...& Prouerb. 8. In vijs iuſtitiæ ambulo, vt ditem diligentes me, & theſauros eorum repleam. & cap. ... Anima quæ benedicit, impinguabitur. Ipſa ...ræ iura nimis appetunt literatos honorari, ...ditari, vt in c. de multa. in fi. de præbendis in antiquis, & Prouerb. c. 8. dicit Sapiētia, Mecum ſunt ...uitiæ, gloria, opes ſupernæ, & iuſtitia.

QVadrageſimaquinta conſid. Ars Poëtica laudabilis eſt, ipſique Poëtæ laudandi ſunt, Et ...in laudem illorum plures enauigauerint: ta... copioſius, & præclare de his diſſeruit Beroal. ...oratione habita in enarratione Lucani, vbi ſic ...ditur: Poëtica in primis ſacratiſſima eſt, quā ...tiqui primariam quandam Philoſophiam eſſe ...uiderunt. quæ à cunabulis viuendi formulam ...os doceret, quæ mores, quæ affectiones oſtenderet. Quæ res gerendas cum iucunditate præciperet. veridicè ait Horatius:

Os pueri tenerum, balbumq; Poeta figurat.
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Inſtruit exemplis, inopem ſolatur, & ægrum.

Quapropter ciuitates Græcorum eruditiſſimę ...eros in poëſi in primis erudiebant, ſolum Poëtam ſapientem eſſe dicentes. Et vt diuus Auguſt. ...tatur, Poëtæ theologi dicti fuerunt, cum de ... immortalibus diuinitus multa ſcriberent. Quales Orpheus, Muſæus, Linus fuiſſe commemorantur. Quippe artis Poëticæ ſtudia, vt ſcribit Cicero, adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis ſolatium præbent: Oblectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur.

...inc accedat, quod decor Poëticus exercetur ab oratore, vt teſtis eſt Corne. quod oratori lectionem Poëtarum plurimum conferre Theophraſtus affirmat, vt hic ante in prec. conſid. aliquid dictum eſt, apud quos in rebus ſpiritus, in verbis ſublimitas, in effectibus motus omnis, & in perſonis decor exprimitur: ideoq; in hac lectione ipſe Cicero exiſtimat eſſe quieſcendum, atque omnem loquendi elegantiam expoliri augeriq;. Eſt enim finitimus oratori Poëta, ſuntq; inter ſe cognatione quadam coniuncti.

Denique, vt Cicero ait, ſe à ſummis hominib. eruditiſſimiſque accepiſſe. Cum cæterarum rerum ſtudia præceptis conſtent atq; doctrina: Poëtæ ſoli ipſa natura valent, & mentis viribus excitantur, & quaſi diuino quodam ſpiritu inflammātur. Vnde Plato ille diuinus ſcribit lib. 3. de legib⁹, Poëtarum genus eſſe diuinum. & ab eodem dicitur in libello de furore poëtico, Poëtas diuino inſtinctu concitatos eundem furorem interpretib. infundere, imitarique magnetis lapidis naturam, qui non ſolum ferreos annulos trahit, ſed eādem trahendi vim ipſis annulis latenter inſinuat. Origenes quoq; in libris Eccleſiæ, quibus titulus eſt, Peri archon. virtutem quandam eſſe docet ſpiritualem, quæ Poëtam inſpiret, cuius inſpiratione Poëtæ repleantur. Platonis, Origeniſque ſententiæ aſtipulatur Ouidius, ſic ſcribens:

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo.

Et alibi:

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cæli,
Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Idcirco merito Poëtas priſci ſacros intitularūt. Vnde ab eodem ſcribitur:

At ſacri vates, & Diuum cura vocamur.

Et Calphurnius in Bucolicis ait:

Ille fuit vates ſacer.

Et Lucanus:

O ſacer, & magnus vatum labor.

Ennius verò ſanctos Poëtas appellat, qui quaſi Deorum aliquo dono, & munere præditi eſſe videantur.

Hinc eſt, quod Poëtæ antiquitus in maxima veneratione, maximoq; precio habebantur: quod à Principib. fouebantur, quod à Regib. ditabantur, quod ab omnib. certatim amabantur. Vnde ob id vere & pulchre canit Naſo:

Cura Ducum fuerant olim Regumq; Poetæ,
Præmiaq; antiqui magna tulere chori.
Sanctaq; maieſtas, & erat venerabile nomen
Vatibus, & largæ ſæpè dabantur opes.

Nam vt hic ante in 7. conſid. ſcriptum eſt. Charus fuis Scipioni Africano Ennius. Charus Archias merito atque Lucullus. Cherilū Poëtam quamuis ignobilem in delitijs habuit Alexander. Virgilium fouit Auguſtus, cuius verſiculos cum in Theatro Pop. Rom. audiſſet, ſurrexit vniuerſus, præſentem, ſpectantemq; Virgilium, tanquā Auguſtum

gustum veneratus est. Horatium Mecœnas adamauit. Tibullum Messalla dilexit. Papinium Domitianus aureo Palladio coronauit. Ausonium Gratianus consulatu decorauit. Neque solum viuentes Poëtæ, qui honorificentius vates dici existimãtur, sed etiam defuncti venerabiles extiterunt. Siquidem Alexander Magnus, cum inter spolia Darij Persarum Regis scriniolum cepisset, auro, gemmisque, ac margaritis preciosum, in eo libros Homericos reposuit, vt preciosissimum humani ingenij opus opere ditissimo seruaretur. Idem Homerum adeo diligebat, vt eius Iliada, quod diuinum poëma edidicerat, quod viaticum rei militaris appellabat, noctu sub puluino, vna cum pugione subijceret, & ita cum Homero Poëtarum Principe vigilabat, cum Homero dormiebat. Idẽ Pindari inter Lyricos Poëtas præstantissimi, familiæ ac penatibus parci iussit, cum Thebas euerteret. Alter verò Alexander, qui Romano præfuit Imperio, Virgilium adeò admirabatur, vt eũ Platonem Poëtarum vocaret, eiusque imaginem in Latario consecraret. Quinetiam Aelius Verus Romanus Imperator Martialem Epigrammaticum Poëtam, suum Virgilium nuncupabat. Quod & de Fausto apud nos factum est, qui Poëta Regius, sæpeque regineus dictus est temporibus Caroli VIII. Ludouici XI. & Francisci I. hodie moderantis Francorum Regnum, & ab eis optime stipendiarius semper extitit.

Huc adde, quod etiam Dij amatores, vltoresq; extiterunt Poëtarum: Siquidem Apollinis oraculum, vt inquit Eusebius Pamphilus, Euripidem laudibus in cœlum tulit, & Archiam tãquam scelestum, ac profanum iussit exire de templo, ꝙ Archilochũ Poëtam interfecisset. Sophoclẽ quoq; tragici coturni Principẽ Liber pater tanquã delitias suas sepeliri iussit.

Præterea Poëtæ quadam suauiloquentia adeo sunt dulces, vt non legantur modo, sed etiam ediscantur: quorum autoritas tanta est, vt illorum dicta pro certissimis testimonijs habeantur. Nam & Plato, & Aristoteles Principes Philosophorum Homeri, aliorumque Poëtarum carminibus suas sententias, & sua dicta sæpe corroborant.

Quin etiam Iuriscõsulti illi sanctissimi in libris ffforum. frequenter allegant Poëticos versus. Maxime in leg. 1. §. sed an. vbi ter fit mentio de versib. Homeri. ff. de contrahen. emp. & vend. & in §. itẽ precium. cum §. sequ. inst. e. titu. & in l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. vbi Homerus præcipuus Poëtarum dicitur, & in l. non facile. §. asti. ibi, viri soror. ff. de gradib. & de Virgilio fit mentio in l. in tantũ. in fi. ibi testis in ea re est Virgi. ff. de rerũ diuisi. Verumetiam in leg. quæ extrinsecus. in princip. ff. de ver. obli. apponuntur hæc verba Virgilij, *Arma virumque cano.* & in plerisq; alijs locis citant testimonia Poëtarum.

In decretis quoque Virgilij carmina afferũtur, vt in c. nunquã de conse. dist. 5. & ibi in c. legimus. Horatius allegatur. item Lucan' in c. nec mirum. §. magi. 21. q. 6.

Et Apostolus Paulus vas electionis, Tuba Euangelij, & sanctarum scripturarum armarium Poëtas studiosè legisse videtur: Qui (vt habetur in 1. Epistola ad Titum) illum versiculum Parmenidis Poëtæ recitat: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, & ventres pigri. Et apud Athenienses in Areopago, hoc est, Martis curia disputans illud Arati Poëtæ inducit: In quo viuimus, mouemur, & sumus, habetur Actuum 17. Præterea scribitur Exodi 3. & 11. & recitatur in cap. legimus 37. distin. Dominus præcepit Israëlitis, vt Aegyptios argento spoliarent, Tropologicè intelligens, vt argentum, id est, eloquentiam apud Poetas inuẽtam colligerent, possiderent, in vsumque salutiferæ eruditionis applicarent. vt dicit tex. in di. c. legimus.

Dauid quoque ille Psalmographus Psalterium numeris Poëticis concinnauit. Quod (vt inquit Hiero.) in morem Horatij, & Pindari, nunc iambo currit, nunc alcaico personat, nũc sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.

Denique Esaiæ, & Iob, & Salomonis luculenta volumina hexametris versi. (vt Iosephus & Origenes scribunt) apud Hebræos composita de[illegible]. Quinetiam, vt Cassiodorus attestatur, recitatus in d. c. legimus. Omnis poëtica elocutio à diuinis scripturis sumpsit exordium, adeo musica, venustas, leposque poëticus existimatus est omni esse suauitate refertissimus, adeo Carmina modulisq; numerosi placuerunt, vt Deos existimarent esse placabiliores si eos versib. adorarent, & carminibus precarentur, Vnde ab Horat. dicitur:

Carmine Dij superi placantur, carmine manes.

Et non minus vere quam fœcunde ait Lucret.

Calliope requies hominum, Diuumq; voluptas.

Igitur sanctum ac venerabile nomẽ Poëtarum, qui Principibus chari sunt, qui fouentur à bonis, quorum carmina ediscuntur à literatis. Quorum versus tersissimi aures Deorum mulcent, eosque exorabiles mortalib. faciunt. Qui quibusdam figmentis adumbrati multa saluberrima precipiũt, adhortantur: sententias è penetralibus Philosophiæ depromptas sub velamento quodam interserunt, mentes nostras optimis consilijs frequenter instruunt, & vt testis est Manlius:

Omne genus rerum docti cecinere Poetæ.

Item linguam ornant, facundiam augẽt, & supellectilem verborum faciunt copiosissimam.

Denique solis penè Poëtis datum est, vt ad laudandum & vituperandum pariter sint accommodati: & quemadmodum immortali laude donantur illi quos versibus extollunt, amant, ita indelebili illi notantur infamia, quos maledicis carminibus insectantur. Meritò nos admonet Socrates

Platoni-

latonicus, vt diligenter caueamus, ne Poëticum ominem quempiam nobis infensum habea- mus. Et Principes quos versibus ornant, Diui seu mmortales efficiuntur, quod Horatius sic expri- :

Dignum laude virum musa vetat mori.
Cælo musa beat.

Hæc Beroal. vbi supra, vbi etiã excusat Poëtas, qui ludrica atq; amatoria carmina cantare, & de- promere videntur.

Budæus verò in suis annotationib. in le. 1. ff. de contrahen. emp. plura de laude Poëtices expla- nat. Etiam F. Patritius in lib. 2. de institutione Rei publicæ, titu. 6. ait, quod Poëtæ in ciuitatibus te- nendi sunt, & honore ac laude decorandi, qui cõ- mendatissimi omnibus esse debẽt. Cum propter eorum raritatem (nihil enim rarius in omni ho- minum æuo optimo Poëta inueniri potest) tum propter ingenij magnitudinem diuinamq; natu- ram, vt supra dictum est. Igitur (vt post plura omis- persuadet ibi Patritius) Poëtæ ab optima ciuita- te recipiendi & alendi sunt, cum vtiles admodum decernantur. Quid enim grammatice sine Poë- tarum pertractatione eruditionis haberet? Ver- borum elegantia, linguæ proprietas, suaues trãsla- tiones, verborum sententiarumq; licentia, quæ orationes, quasi stellis quibusdam ornant, nónne solis Poëtis inuenta, & suis locis collocata ac di- stincta sunt? Qui verò scripserint in poësi tam Grę- ci, quàm Latini, vide per Textorem in sua offici- na in tit. de Poëtis Græcis & Latinis. Vbi ferè infi- nitos connumerat. Sed inter Græcos excellentior Homerus, & inter Latinos Virgilius, pro quo in §. sed ius, in fi. de iure nat. gen. & ciui. in inst. lib. & Beroal. de re rustica, hoc est, in oratione habita in enarratione Georgici carminis. Et de vniuscuiusque satis succinctè ibi describit Textor.

Sed de Poëtarum Comicorum Latinorum gra- du & ordine dignitatis autore Aul. Gellio noctiũ Atticarum lib. 15. c. 24. Sedigitus in lib. quem scri- psit de pueris, & quem præstare ex omnib. cæteris ac deinceps quo quæque in loco, & honore his versib. suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam Poetæ comico cui deferant.
Eum (iudice me) errorem dissoluam tibi,
Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico,
Plautus secundus facilè exuperat cæteros.
Dein Neuius qui feruet precio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Lacinium, facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Lucium.
Addo decimum antiquitatis causa Ennium.

QVadragesimasexta consideratio. Historici etiam in ciuitatibus recipiendi, & inter alios literatos laudandi sunt. Quoniam (inquit Beroaldus) in oratione per eum habita in enarratione Titi Liuij, cuius verba transportare curaui. Cum omnium disciplinarum cognitio vtilis atque iucunda mortalibus sit: Historiæ cognitionem, medius fidius vtilissimã iucundissimamque esse censeo, ex quo cum multum omnibus scriptorib. debeamus, qui non sibi, sed etiam posteris vixisse creduntur, plurimum profecto historicis debere nos non possumus inficiari, quorum labore ac industria effectum est, vt omnium ætatum, omnium gentium, omnium populorum res gestæ, omnia præclara facinora scirentur à nobis, intelligerentur, & cognoscerentur: vt cuncta illustrissimorum virorum dicta factáue memoratu digna contueri, ediscere, & recordari liceret, qua quidem re nihil pulchrius, nihil iucundius, nihil magnificentius, excogitari posse contenderim.

Etenim (vt à Cicerone scriptũ est) nihil earum rerum scire, quę antequam nasceris factę sint, hoc est, semper esse puerum. Cognoscere verò res gestas, antiquitatum, exẽplorumq; memorabilium habere notitiam, vtile, decorum, laudabileq;, ac propè diuinum est.

Senibus ideo maior autoritas & fides est, Quoniam ob longam ætatem plurimas res nosse, ac vidisse creduntur, & in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Iob. 12. Ad hoc Iuuenibus cognitio historiarum valet, vt etiã anteactis seculis vixisse videantur, & illi profecto adolescentes, qui historias habeant ad manum & exempla illustrium virorum in promptu, tanto senib. sunt anteponendi, quanto plura negotia complectitur historia multarum ætatum, quã faciat hominis vita longissima.

Accedat, quod qui bon⁹ orator esse affectat, in primis abundare debet exemplorum copia. & legisse atque nosse quam plurima. Nam cum historia testis sit temporum, lux, & Euangelium veritatis, magistra vitæ, nuncia antiquitatis, nihil ambigitur, quin orator optimus esse non possit, nisi fuerit vetustatis, exẽplorumq; cognitione instructissimus, Nisi historias perinde ac vngues suos habuerit exploratissimas: quoniam, vt inquit Quintilian⁹: Historias alere orationem molli quodam ac iucundo succo.

Præterea operæ pretium est, teste Liuio lib. 1. in voluminibus historicorum cuiusque exempli documento, velut in monumento insigni posita contemplari, intueri. Vnde quæ sectanda sit depromere, ac nobis proponere ad imitandum, quę fugienda cauere possimus: quia (vt vere inquit Diodorus) pulchrum est aliorum erroribus vitam nostram in melius instituere, & quid appetendum, fugiẽdúmue sit ex aliorũ exemplis posse

cognoſcere, vnde merito Demetrius Phaler⁹ Ptolemæum Regem ſubinde admonebat, vt libros de Imperio Regnoq; compoſitos legeret ſæpiſſimè. Quoniam, quæ amici timent Principib. dicere aut demonſtrare, ea in libris ſcripta reperiũtur: hoc eſt, in cognitione rerum, ſalubre atque frugiferum ſcire quib. art. qua diſciplina, quib. morib. maxima Imperia orta ſint, maximi Imperatores nomẽ ſibi immortale comparauerint. Et ediuerſo quã vitiorum ſentina infecta ampliſſima regna collapſa ſint.

In ſumma, Hiſtoria ad id, quod honeſtum & vtile eſt, capeſſendum inflammat, incitat, deteſtatur vitia, probos extollens, improbos deprimens, prout de legibus dicitur in l. 1. circa prin. ff. de iuſt. & iu. Hiſtoriæq; (vt ait Vitruuius) per ſe tenẽt lectores, cum habeant nouarum rerum varias expectationes.

Cæterum, cum omnes Hiſtorici ſint legendi, ediſcendi, ſcriptores potiſſimum Latini, rerumq; noſtratium enarratores ſunt colendi, & legendi, quod Hiſtorici Latini ſanctiores, varijque Græcis ſcriptoribus fuiſſe exiſtimantur, teſte Satyrico, qui ait: Quicquid Græcia mendax audet in hiſtoria. Annales ideo illorum legamus, qui monumenta rerum geſtarum recta, incorrupta, integra atque fideliter conſcripta reliquerunt, primam illam in primis obſeruantes legem hiſtoriæ, quæ præcipit, ne quid falſi dicatur. Etenim dempta ex hiſtoria veritate, ita narratio omnis inutilis, ac penitus manca efficitur, ſicut corpus animantis inutile fit oculis effoſſis: vt ſcribit Polyb. hactenus Beroald.

Ex quibus ſatis clare concludendum eſt Hiſtoricos eſſe laudandos & honorandos, atque Latinos Græcis anteponendos. Et ibi Beroaldus inter cæteros multum laudat Titum Liuium, ſed in Epiſtola per eũ habita in declaratione Saluſtij ait, quod Saluſtius ob elegantiam inimitabilemque in ſcribendo breuitatem, aſſequutus eſt primas inter hiſtoricos partes: teſte epigrammatico Poëta, qui ſic inquit:

Hic erit, vt perhibent doctorum corda virorum,
Criſpus Romana primus in hiſtoria.

Ex cuius oratione nil demi ſine detrimẽto ſententiæ poteſt, Vnde non immerito dicit Macrobius Saluſtium in genere dicendi breuiſſimo dominari.

Sed attende, dicit inſuper Aug. lib. 1. ſuarum orationum in oratione de laudibus hiſtoricorum, & oratorum, quod magna ſemper apud præclaros Principes ac populos non modo Græciæ ac Latij, ſed etiam cæterarum totius orbis Nationum atq; gentium laude & gloria digni habiti ſunt geſtarum rerum ſcriptores, qui vel Hiſtorias, vel Annales literis commendauerunt, quod plurimum, tum ad antiquitatis memoriam, tum etiam ad iuuandam rerum publicarum adminiſtrationem ſcriptorum monumenta prodeſſe videantur.

In tãtum etiam ſunt vtilitatis Chronicæ, quod probant in cauſis decidendis, ſecundum Bartol. in leg. 1. ff. ſi cer. pet. Bald. Anto. & alij in ca. inter dilectos. extra de fide inſt. poſt gloſſ. ibi in verbo, magis, & etiam gloſſ. in verbo tranſtulit. in c. per venerabilem. extra de elect. & gl. 1. circa principium. in c. cum ex literis. extra de reſti. in integ. glo. & doct. in c. placuit. 16. diſt. & gl. 2. in c. in nomine domini. 23. diſt. & gl. in c. 1. 27. diſt. & glo. in ver. Romani. poſito in ſupraſcriptione c. abſit. & vbique Dominicus notat l. diſt. & glo. in verbo, regis v. rib. in prooemio ffforum. in §. hæc autem tria, vt refert Fel. in d. c. inter dilectos. col. 7. vbi etiam dicit idem eſſe in libris hiſtoriarum quo ad facta antiqua ſecundum Dominicum in c. quamuis. ante finem. 21. diſt. Et vide etiam de materia domi. meum Iaſ. in d. l. 1. ff. ſi cer. pet. Si vis videre nomina multorum ſcriptorum in hiſtoria, recurre ad Textor. in ſua officina in c. hiſtoriographi pleno: Græci & Latini.

QVadrageſima ſeptima conſi. Ars grammatica, etiam laudanda eſt, quæ in Republica eſt multum neceſſaria, cum ſit fundamentum omnium liberalium artium, vt dicit Iſidorus lib. 1. Etymologia, c. 4. Ideo grammatici ponuntur, & deſcribuntur ante oratores, vt habetur in l. grammaticos. 1. & 2. C. de profeſſo. & medi. li. 10. Nam orator ſine grammatica eſſe non poteſt, & tamẽ grammaticus eſſe poteſt ſine oratoria.

Et vt dicit F. Patritius lib. 2. de inſtitutione Reipublicæ tit. 1. in fi. quod fundamentum omnium diſciplinarum eſt grammatica, proinde (vt inquit) videndum eſt, vt ſolida ſit: ſi alias res ediſcere volueris, quandoquidem inconcinnæ, & rudes admodum reliquæ doctrinæ videntur, quæ infantes ſunt, & barbaro eloquio hærentes. Grammaticẽ Romani tanti fecerunt, vt in triuijs eam ex ſenatuſconſ. publica mercede doceri edixerint: quocirca triuialis ſcientia diutius nuncupata eſt. Hortaturque ibi Patritius Reipublicæ præſides, vt curent, & publica quidem mercede, vt ſingulæ quæque doctrinæ præceptores habeant, & de ipſis mercedibus, vt conſtituantur & ſoluantur. Prædictis etiam aliorum ſtudiorum liberalium præceptoribus cognoſcit præſes prouinciæ. tex. in l. 1. & ibi glo. 1. fin. de varijs & extraordinarijs cognit. optimus tex. in l. medicos, in fin. C. de profeſſoribus & medicis. libr. 10. Et inter alios ſint egregij profeſſores grammaticæ: & nõ tantum literis, ſed etiam moribus probatiſſimi. Cum etiam tales excellere alios oportet moribus primum, deinde facundia, vt dicit tex. in l. Magiſtros ſtudiorum. Co. eod. titu. l. vnica. C. de ſtudijs liberalibus Vrb. Romæ. §. oratores. libr. 11. Et ſunt immunes ab omnibus muneribus publicis, & ciuilibus, & perſonalibus ciuitatis, vt dicit text. in le. medicos. &

ma-

...ximè archiatros. vel exarchiatris grãmaticos, ... professores alios literarum & doctores. C. eod. ... de professoribus. vbi paret, quod grammatici ... ponuntur in ordine literæ ante legistas. Etiã sunt ... immunes à tutela & cura. l. si duas. §. grammatici. ... glo. ff. de excusatio. tutorum. concordat tex. ... item Romæ. instit. eod. tit.

Huc adde etiam: quoniam, vt dicit text. in ca. si quis artem grammaticam, 38. distinct. grammaticorum doctrina etiam potest proficere ad vitam, cum fuerit in meliores vsus assumpta. Et in his artibus triuialibus, gloriosa adolescentia edocenda & instruenda est, vt ad profundiores & meliores scientias & doctrinas ascendere valeant. facit text. ... oratores. supra allega. Et non sunt ferendi (teste Quintiliano in lib. de arte oratoria) qui artem grammaticam, vt tenuem ac ieiunam cauillãtur: ... nisi fundamenta fideliter iecerit, quicquid ... construxeris finaliter corruet, necessaria pueris, ... anda senibus, dulcis secretorum comes. Et Au... creàit, quod grammatica est scientia qua a... ... cæteræ aperiuntur, & qua clausa cæteræ clau... duntur. Ex quib. & multis alijs eam plurimum ex... ... Ioan. Ludouicus Viualdus de monte Regali ... suo opere Regali de persecutionibus Ecclesiæ, ... persecutione 10. & vt dicit, est prima, non tamen ordine dignitatis, sed necessitatis.

Qui autem fuerint grammatici, & qui in grammatica scripserint, vide per Textorem in sua officina. in c. grammatici.

QVadragesima octaua consider. Dialectica etiam est laudanda & commendanda. Cum ... nulli philosophorum eam eloquentiæ comi... ... dicant. Aristoteles vero æquilancem. Hinc o... ... F. Patritius lib. 2. tit. 5. in libr. de institutio... ... Reipublice, eam ciuili viro non negligendam, ..., quod iter ad alias quascunque disciplinas a... ... scentibus aperire videtur, tũ, quod ingenium ..., & ad veritatem cernendam maximas vires ... cernitur.

Nam, cum duo sint orationis genera, alterum ... petuum cui oratoria præest, alterum concisũ, ... dialectice, vtrumq; necessarium est, vnũ pro... ... alterum persuadere volenti. Licet primum ... magis ciuile esse videatur, quando suadendo ... dissuadendo, molliori quadam via animos in ... voluntatem suam alliciat; hoc vero secundũ ma... ... extorquere videtur, quod probare nititur: & ... concisis seu truncatis orationibus nos ... sententiam suam rapit, cogitq; ea fateri verbis, ... nonnunquam animo nullo modo assentiri ... volumus: has tamen disciplinas Zeno adeo con... ... vt hãc compresse in pugnum manus, illam ... explicitè, ac planè similẽ esse diceret: vtcunq; ... sit, rhetoricem sine dialectica imbellem, ... dialecticen verò sine rhetorica rudem omnino, ... quasi elinguem esse arbitratur. Ex quo iuuenes ... hortantur vt illi indulgeant, quo melius diffinire ac diuidere valeant, & sua actius probare, aliena verò fortius infringere possint: vtique ad alias disciplinas parati magis accedant.

Et licet quodammodò, vt ait Hieronymus super epistolam ad Titium recitatus in ca. si quis artem. 37. distinct. Si rectè loquendi rationem habeat, & inter vera & falsa dijudicet, non improbetur ab Ecclesia. tamen, quia non multum placuit Deo patri, filio, & spiritui sancto, vt in c. omnem. ea. distinct. & dialecticorum sophismata sint tendicula, & phantasmata, & vmbræ quædã & imagines quæ cito pereũt, & resoluuntur, vt in c. vnico. ea. distinct. Ideo aliter circa laudem illius non insisto.

Probat tamen certis rationibus Io. Lud. Viualdus in suo opere Regali, in tractat. de persecutionibus Ecclesiæ Dei in decima persecutione, quod Theologus tenetur scire Dialecticam, quam ibi probat esse necessariam theologo, & eam laudat, vt videre poteris.

Sophistę etiam, seu dialectici, in ciuitatibus habendi & admittendi sunt, pro quo tex. in l. vnic. C. de studijs liberalibus vrbis Romæ. §. oratores. lib. 10. Et sunt immunes, vt grammatici & alij professores, de quibus in præcedenti consideratione. per l. medicos. C. de profes. & medi. lib. 10. Eos tamen excellere oportet moribus, & facundia. l. magistros. C. eod. tit. facit tex. in l. vnica. C. de professoribus qui in vrbe Constantinopolitana docentes. lib. 12.

QVadragesima nona consideratio. De scientijs mathematicis, præcipuè de Arithmetica tractat Cælius lib. suarum antiquarũ lectionum. 4. c. 30. ad rem sic ait Pythagoras Italicæ Philosophiæ Princeps, & cũ eo multi, ac eo duce amplissime astrinxerunt, absque mathematico quadriuio, non facile philosophiæ apicem contingi, nec verum posse percipi: propterea, qui illud neglexerit, philosophari rectè non poterit: quoniam mathematicæ disciplinæ, vt ibi ait. & lib. 9. c. 4. in fin. subsellia quædam sint, ac elemẽta vel gradus, quibus conscendatur, altiora.

Eas verò sic nuncupatas existimat Anatolius, quòd cum cæteræ disciplinæ deprehendi, vel non docente aliquo possint omnes: Mathematica sub nullius cognitionem veniant, nisi præeunte aliquo, cuius solertia & industria succidantur vepreta, vel exurantur, & superciliosa complanentur. Vnde & mathematicum in anima, sicut theoreticum, hoc est, speculatiuum in moralibus vocat Plutarchus. Equidem & M. Tullius mathematicos in magna rerum obscuritate, recondita arte multiplicią; ac subtili versari scribit. Sunt qui ex demonstrationum formitate dici mathematicos opinentur.

Cæterum, Initio Geometria præcipuè, vt ibi ait Cælius, & Arithmetica in mathematicarũ album à Pythagora sunt aduocatę, ꝙ ad omnẽ scientiam,

tiam,omnemq; disciplinam capessendam, has in primis commodas perspexisset. Hinc & illa iucunda vox Aristippi Socratici ꝓfluxisse opinatur Cœlius: Qui ex naufragio in Rhodiorum littus maris impetu,& ventis assilientibus,cum foret excussus, ac inibi mathematicas formulas conspexisset,gaudio gestiens prosiluit,& bene sperare comites iussit,quoniam vestigia hominũ nosceret. Sed enim mathematica speculatio ad cogitationis acumen à Platone suscepta est, quia eleuat animum, & ad rerum diuinarum notionem aciem mentis exacuat. Quamobrẽ, inquit Alcinous, nisi finis istius gratia mathesin expetere perrexerimus, omnis nostra indagatio recasura in nihilum, est nudior Leberide, ac Cinclo pauperior.

Hinc F. Patritius lib. 2. de institutione Reipublicæ, ti. 2. quadripartitam mathematices scientiam ciuili viro necessariam esse autumat: quia, vt prædixi Pythagoras opinatur frustra quenquam philosophari, qui eam non modo primoribus labris (vt dicitur) attigerit, verum omnino exhauserit. Censet etenim, sapiẽtiam earum rerum esse, quæ sunt, quæq; substantiam immutabilem habẽt veram, ratamq; cognitionem. Esse autem ea solum putat, quæ cum immutabilis substantię essent, neque intentione crescerent, neq; detractione minuerentur, neque accidentibus vllis variarentur, sed propria vi, propriaq; natura semper niterentur: veluti sunt qualitates, formæ, magnitudines, paruitates, æqualitates, habitudines, actus, dispositiones, cæteraq; eiusmodi quæ corpori coagmentantur. Intelligibilia namq; omnia esse dicimus, videri autẽ corporea talia per sese spectacula semper eodem modo inueniuntur: iuncta verò corpori variantur, quippe, quæ omnia suapte natura incorporea sunt, vigentq; immutabilis substantiæ ratione, sed corporis contagione mutantur. Subsequenter duas esse substantias asserit: vnam continuam, alteram discretam: quarum declarationes ibi vide. Et tandem concludit necessariam esse ciuili viro (quem sapientem esse volumus) huius quadripartitæ scientiæ cognitionem.

Et, licet Cælius in loco iã citato inferre videatur primam & præcipuam esse Geometriam: Attamen Iudochus Clictoueus in sua epist. ad introductionem Arithmeticã Iacobi Fabri, præponit Arithmeticã, vbi sic ait. Inter ẽas disciplinas (quæ mathemata Græci vocant) duæ Arithmetica & Geometria, præcipuum sibi vendicant locum, quod ad cæteras assequendas viam sternant. Ipsisque ignoratis, nequicquam reliquis ediscẽdis præstetur opera. Quis enim Arithmeticam non edoctus, Musicen sane intellexerit? Quis item Geometriæ inexpertus, Inspectiuam, aut Astronomiam propè calluerit? Quam quidem hisce duabus cæteræ matheseos partes subijciantur, ex ipsisq; pendeant. Quarum prior Arithmetice numeros absolutos, eorumq; affectiones determinat ad diuinorum contemplationem priscorum iudicio accommodatissima. Et grauissima Pythagoræ authoritate mirum in modum illustrata, qui primus quidem numerorum perscrutator habitus est, eorumq; indagatricem Arithmeticam posteris reliquit commendatissimam. Is enim ad cœlestia dispicienda illorum præsidio vsque adeo erectus fuisse creditur, vt de eo non absurdè cecinisse videatur Ouid.

Isq; licet cæli regione remotus,
Mente Deos adijt, & quæ natura negabat,
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.

His etiam astipulatur Plato, scribens in Epimenide: Inter omnes liberales artes, & scientias contemplatrices, pręcipuam, maximeq; diuinam esse scientiam numerandi. Interrogatus item cur homo animal esset sapientissimum, respondisse fertur, quia numerare nouerit. Cuius quidem sententiæ & Aristoteles meminit in problematis. Et sanè non ab re, nempe id numero, inquam, rerum discernicula· discretionesq; dignoscere, inter animalia duntaxat homini (vt qui solus omnium rationis sit particeps) concessum esse perquam exploratum: hæc ille. Et vt repetam à loco F. Patritij præallegato, Numerorum quidem cognitio singulis penè artibus necessaria est, aut enim numerandum est digitis, aut scribendi numeri sunt, supputandæq; rationes ad vsum ratiocinandi, qui quotidie penè singulis vsu venit sine qua rudes omnino homines esse videntur, & inciuiles.

Ex quibus etiam concludo Magistros, & in tali scientia expertos esse in ciuitatibus admittendos, & honorandos. Cum huiusmodi scientia non solum vtilis, sed etiam necessaria esse creditur.

QVadragesima considerat. Geometria ijsdem ferè laudibus, & præconijs (quibus laudata extitit Arithmetica) laudãda est: quoniam etiam vt ait F. Patritius in lib. 2. de institu. reip. titu. 2. Dimensionis disciplina artes singulas adiuuat, vix enim quippiam agere possumus sine mensura, & turpe admodum videbitur, in singulis quibusque dimensionibus, ancipitem fieri virum, qui in cœtu hominum negotiationibusq; versatur. Hebetis namq; & obtusi ingenij est, vel manifestæ omnino negligentię, ea ignorare, quę singulis quibusque horis necessaria sunt. Et, vt inquit Iudocus Clictouęus in epist. pręce. consid. alleg. Ipsa Geometria circa magnitudines earumq; proprietates versatur, quę à plurimis, maximè Archimede Syracusano suo ingenio celebratissima effecta est. Is enim teste Plutarcho, machinamentis geometrica ratione excogitatis Marcelli Romanorum Ducis (cũ Syracusas obsidione premeret) victoriam multos dies remoratus est. Et hanc quoque disciplinam, ad diuinam anagogẽ, seu intelligentiam quam plurimum conducere putauit antiquitas, quę per circulos, sphęras, triquetra, pyramidasq; & cę-

hætera id genus: in primis ardua, cognituq; difficillima, peruestigari posse contendit.

Cæterum, Geometria (teste Cœlio lib. antiq. lect.4.) c.30. initium est ac metropolis cæterarum scientiarum mathematicarum. Hæc enim sensibus inhærentes agglutinatosq; auellit assiduè educitq; ad intelligibilem, æternamq; naturam, cuius contemplatio sit Philosophiæ finis.

Nam etiam Deus satis approbat hanc sententiam, cum ipse solus mensus est pugillo aquas, & cœlos patino ponderauit, qui appendit tribus digitis molem terræ, & librauit pondere montes & colles in statera, vt habetur Esaię 4.c. & iterum 48. cap. Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea mensa est cœlos. Ita ait Io. L. Viualdus in suo opere regali de persecutionib. Ecclesiæ in 10. persec. vbi laudat Geometriam, dicens talem doctrinam videri necessariam theologo, cum etiam dicatur Sap.11. Omnia in mēsura, numero, & pondere disposuit Deus: vt amplè infra in 12. parte, in 6. consid. dicetur: Et ars scientia liberaliū artium diligenter edocenda est: quia per eam diuina manifestantur. c. de quibusdam. 37. disti. Et quemadmodum artes liberales ad virtutem non perducunt, sed præparant. vide Senecam in epistolis ad Lucillum, epist.88.

Hæc ars est licita, & approbata. l. artem geometriæ. C. de malefi. & mathema. Imò discere atque exercere publicè interest, vt ibi text. est formalis. In quo possunt cogi homines ad illam addiscendum, vt tenet Lucas de Penna in l. 2. C. de excusationibus artificum. lib. 10. vbi ait text. quod tales habent excusationem à muneribus. Et Geometri dicuntur calculatores, secundum glo. in verb. calculatores in l. oratione. C. de profes. & medicis. li. 10. Sed potius mensores. l. si irruptione. ff. de iure confinium regun. l. geometri. & ibi gl. de ex. tu. & habetur per totum titulum. Si mensor falsum modum dixerit. in libris fforum, & ibi Budeus, qui nomina mensurarum describit, quæ singula prætereo & plura alia recitat Textor in sua officina. ... mensuræ quædam.

Qvinquagesimaprima consid. ad artem musices se conuertit, & an cantores, & periti in musica sint laudandi. Etenim, vt inquit Beroald. in sermone sua habita in enarratione Horatij Flac ci. Musica adeo delectabilis est: vt eius dulcedine cuncta viuentia capiantur, cuius origo cœlestis memoratur, ipsiusque ratione mūdum esse compositum Pythagorici ascripserunt: Vnde theologi nouem musas esse dixerunt, propter octo sphęrarum cœlestium musicos concentus, & vnam summam continentiam, quæ constat ex omnibus, quam Harmoniam nominauerunt. Cœlum ... canere asseruerunt. Musicam antiquis temporib. in veneratione maxima fuisse memoriæ proditum est, ac maximos Duces fidib. ti... cecinisse: Quin etiā apud priscos tam Græcos quam Romanos in conuiuijs post cœnam lyra circumferebatur, qua laudes atq; virtutes virorum fortium canebantur, quam cum olim Themistocles in epulis recusasset, habit⁹ est indoctior, testis est Cicero in Tusculan. contra laudatus Epaminondas Thebanus, quod citharizare, & cantare ad chordarum sonum esset eruditus. Socrates quoq; iam senio cōfectus, instrui lyra nō erubuit: Et Plato, ciuili viro quem politicum vocat musicam credit esse necessariā. Et Aristoteles in politicis dicit Musicā inter disciplinas illustres esse collocatā, quam vna cū literis, & gymnasiastica adolescentes priscis temporib. discere consueuerunt.

Et hācà teneris annis didici in gymnasijs: quia olim & tempore meo præceptores, & gymnasiarchæ his in hebdomada post prādium, loco solatij, & recreationis musicam docebant, quod hodie male obseruatur: sed hoc contingit, quia ignari sunt illius scientiæ. Ideo non est in honore quemadmodum fuit & esse deberet.

Deniq; F. Patritius in præfatione de institutione Reipublicæ dicit, quod libera sunt hominum ingenia, & quisque ad ea studia incenditur, quæ patria consuetudine laudātur. musices laus in omni Græcia quàm maxima habebatur. Nec quisquā satis egregius, satisq; eruditus videri poterat, qui eiusmodi disciplinę expers esset, quocirca eā in senectute didicit, vt dixi. quam quidem ipse Socrates apud Platonem tanti facit, vt ad eius numerum pleraq; in Republica constituit, & mutationem quoq; harmoniæ, seu musices deterrimam, periculosamq; Reipublicæ arbitretur. Hęc etiam, & plura recitat idē Patritius lib.2. ti.2. & Cœlius li. antiquarum lectionum 5. c. 20. in prin. vbi etiam recitat: quod Lycurgus, quamuis durissimas Lacecedęmonijs suis leges iniungeret, musices tamen studium egregiè videtur amplexatus, quando ipsam hac natura parens impertiuisse animaduertitur, quo trāsmitti laborum onus molestissimum procliuius posset. Remigem, vt Fabius inquit, cantus hortatur, & singulorum fatigatio quamlibet se rudi modulatione solatur.

Musica antiquitus sacrificijs ac funerib. adhibebatur. Curas enim abigit, clementiam suadet, & ad mulcendos affectus plurimum valet, &, vt inquit elegāter apud Philostratum Canius tibicen, Musica mœrentibus adimit mœrorē, hilares efficit hilariores, amatorem calidiorem, religiosum ad Deos laudandos paratiorem, eademque varijs moribus accōmodata animos auditorum quocunq; vult sensim trahit, vt ait Beroal. in dicta epistola. Magnus equidem iuxta Citharœdum Theophilū, stabilisq; thesaurus musica est: mores enim instituit, componitq;, atq; mollit irarum ardores, quod vel Homericus abunde Achilles denotat.

Pythagoras, & qui deinceps studia consectati sunt eadem, mundum ipsum nō citra musices rationes concinnatū, cōpositumq;, argumētorum subti-

ſubtilitate viſi ſunt. Quum & artium veluti præſtantiſſima diuinis ſe inſeruit rebus. & quod teſtatur Ptolemæus, numinibus placandis adhibetur. Plato etiam gentibus contributã putat muſicam, præclarius quoddã, prçſtantiusq; opus. Nam cum ſit concinnitatis inter frequentamenta varia prçcipue artifex muſica, non ideo à Dijs data, vt ad delitias conuertamus, & aurium pruritum: ſed vt ꝙ animæ conſonantiam turbat, & harmoniam huiuſce voluptatis delinimẽto ſedari, ac ad ordinem redigi valeat, vt ait Cælius vbi ſupra.

Pythagoricis etiã moris fuit animos ad lyram excitare, vel lenire, neque ſolum perturbationib. animorum, ſed etiam corporis morbis medetur muſica modulatio. Cum ad febrem quoque ac vulnera cantiones quotidie adhibeantur. Nam legitur quod à Pçone, & nonnullis alijs medicis ægroti penè diſperatæ ſalutis muſicæ oblectamentis curati fuerunt.

Quapropter laudatus eſt Zenocrates, qui organicis modulis lymphaticos liberabat.

Et Aſclepiades, qui tubarum cantu ſurdiſſimis medebatur. Theophraſtus quoque, ad affectiones animi moderãdas tibias adhibuiſſe fertur. Quin etiam traditum eſt Thaletem Cretenſem, citharæ ſuauitati morbos ac peſtilentiam fugauiſſe.

Iſmeniam illum tibicinẽ celeberrimum, Boetius & cõplures Iſchiaco, ſeu Sciathico morbo diuexatos, modulis ſuauioribus perſanaſſe tradunt. Et in teſtamento Veteri ſcriptum eſt, quemadmodum Dauide citharizante, Saul refocillabatur à furore demẽtiæ, quo identidem corripiebatur, vt habetur 1. Reg. 16. fin.

Quid, Nónne Bella muſicis modulationib. accenduntur? quid aliud in Romanis legionibus litui, tubæ, cornuaque moliebantur? quorum cõcentus, equos, militesq; pariter acuebat, & animabat. Lycurgus etenim tibias in re militari conſtituit, quib. progreſſui, receſſuique canerent, & animos militũ adeo incitarent, vt ignauiſſimi etiam concentu concitati, fortiſſimi aliquando euaſerint, patriæq; victoriam pepererint, velut in bello contra Meſſenios, in quo iam ſuccumbebant in acie Lacedæmonij, quod animaduertẽs Tyrtheus tibicen egregius, mutatis tibiæ modulis, adeo militum animos in pugnam concitauit, acrioresque reddidit, vt Meſſenios iam penè victores Lacedæmonij ſubiecerint. Cretenſes etiam impetum in hoſtes facturi lyræ ſeu citharç modulis incitabantur. Argiui autem tibiæ, ſicut Latini tubarũ clangore. Et Galli olim cornuũ ſtrepitu, nunc vero tibijs ex ære fabrefactis, & ſonoroſis. Et de multis tibiarum ſpeciebus ſcribit Cælius, lib. antiquarum lectionum. 5. c. 26. Sed ad rem redeo. Nónne Amazones ad calamos arma tractabãt? Nónne Halyattes Lydorũ Rex (vt author eſt Herodot⁹) in exercitu habuit cõcinnantes fiſtulatores, atq; fidicinas?

Timothæus quoque muſicus, vt teſtis eſt Doprusenſis, celebratur, quod Alex. Magnum nihil tale per id tempus cogitantem muſici cantus modulatione ad arma corripiẽda inflammaret: idem inflammatum mutato concentu cohiberet. Is enim decimam & vndecimam lyræ chordam addidit, & antiquam Muſicam in meliorẽ modum mutauit: & huius Timothæi meminit Cicero lib. 2. de legibus. Profuit ergo Lacedæmonijs muſica, profuit Alexan. & multis. Et quàm vtilis ſit Muſica, incidat nobis Ariõ Methymneus citharœdus, & Poeta Lyricus, dum Leſbon patriam peteret, videretq; inſidias & coniurationem parari ſibi à ſocijs, vel nautis, quibus cũ nauigabat, propter opes quas ferebat ſecum, rapta cithara nonnihil prius modulans, in mare ſe coniecit. Cuius cantu illectus Delphin, dorſo exceptum portauit ad litus, hoc eſt in Laconiam, antequam Nautæ illuc applicuiſſent: in cuius rei monumentum erecta eſt illi ſtatua cum Græco epigrãmate, quod Raphael Volaterranus latinum fecit hoc modo:

Cernis amatorem, qui rexit Ariona Delphin:
A Siculo ſubiens pondera grata mari.

Ouid. libr. 2. Faſtorum de eo abunde meminit his verbis:

Quod mare non nouit? quæ neſcit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe ſequens agnam lupus eſt à voce retentus,
Sæpè auidum fugiens reſtitit agna lupum.
Sæpè canes leporesq; vmbra iacuere ſub vna,
Et ſtetit in ſaxo proxima cerua Leæ.
Et ſine lite loquax cũ Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia ſæpe tuis fertur vocalis Arion,
Tanquam fraternis obſtupuiſſe modis.
Nomen Arionium Siculas impleuerat vrbes,
Captaque erat lyricis Auſonis ora ſonis,
Inde domũ repetens puppim conſcendit Arion,
Atque ita quæſitas arte ferebat opes.
Forſitan infelix ventos vndasq; timebas,
At tibi naue tua tutius æquor erat.
Namque gubernato diſtricto conſtitit enſe,
Cæteraque armata conſcia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege nauita puppim,
Non ſunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu pauidus, mortem non deprecor, inquit,
Sed liceat ſumpta pauca referre lyra.

Et ſubiungit:

Protinus in medias ornatus deſilit vndas,
Spargitur impulſa cærula puppis aqua.
Inde (fide maius) tergo delphina recuruo,
Se memorant oneri ſuppoſuiſſe nouo.
Ille ſedet, citharamq; tenet preciumq; vehendi,
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.

De hoc etiam ſatis loquuntur Herodotus in Clio, & poſt eum Aul. Gellius in ſuis commentarijs noctium Atticarum. lib. 16. c. vlt. vbi 1a0.am

...esse asserit. Et ab Arione lyra vocatur Arionia. Idē ...lib. 3. de arte.

Quamuis mutus erat, voci fauisse putatur
Piscis Arioniæ fabula nota lyræ.

Quid pacis munia, nónne apud antiquos musi... cantibus lætis celebrata fuerit? quod & adhuc ...temporibus obseruatissime fit apud nos, dum ...nunciantur publicæ lætitiæ, & foci festiui, ob quid ...prosperi, vel pacem compositam, aut partam vi...ctoriam, natiuitatemque Dalphini, seu primoge...niti Regis, & huiusmodi.

Cæterum huius magna vis ad animos in quem ...affectum commouendos. Pythagoram e... ...accepimus concitatos iuuenes ad vim pudi... ...afferendam mutatis in spondeum tibię ... compressisse.

...quoque discipulus Empedocles Agrigen... furibundum adolescentem (qui eius hospi... damnati patris accusatorem gladio adorire...) cantu reuocauit, & placatum, mansuetumq; ...dit.

Et Caius Gracchus, fere populum Roma. in vo... suam pellexit, cum concionāti sibi ser... assisteret, qui fistulæ modulis affectus oratio... ...gè præcellentes redderet. Etenim plures ...m ciuitates, vt Martianus affirmat ad ly... leges, decretaque publica recitabant. Quid ... musices disciplina, non solum homines, ... etiam bruta animalia demulcet. Cerui fi... cantu capiuntur, Delphines, vt ante pa... ...ica arte mulcentur, Aues fistulis alliciun... Architectus quoque citra Musicem perfectus ...erit, quæ in primis efficax est, vt inquit Vitru... ad Balistarū catapultarū scorpionumq; tem... ...tas. Hidraulicas quoque machinas efficere ...erit sine musices ratiocinationib. Cum ... homines reliquaq; animantia, musicæ ... dominatio eiusq; dulcedine capiatur om... ...uit, celeberrimi scriptores extiterunt, qui ... carmina componerent, & rythmis musi... numerosisq; modulationibus sua scripta con... Quod non solum à Græcis Latinisq; ve... ...am ab Hebræis factum est. Tanta quippe ...tas, tantaque voluptas in musica modu... Quid enim Psalterio Dauidico modula... ...uid canorum magis? quod in morem Pin... Horatijq; decurrit? Quid Deutero. & Esaiæ ... pulchrius? Quid Salomone pulchrius? ...d perfectius Iob? q̄ omnia hexametris, & pen... ...tis versibus vt eruditi testantur, & hic ante ... consideratione dictum est, apud Hebræos ..., circa salebrosam asperitatem progre...

Qui autem inuentores fuerunt huius scientiæ, ...torū instrumentorū musicorū, & quomo... ...bit Textor in sua officina. c. citarœdi, tibici... cantores, & musici, & F. Patrius in d. lib. 2. de institutione Reipub. ti. 2. & ibi Textor dixit, quod Poetæ faciunt Orphæum Principem musicę lyrę, Dorcæus vero cantu citharæ apud Thraces secundam post Orphæum meruit palmam. Marcianus tamen Capella ait: Nam Orphæus, Amphion, Arionq; doctissimi, aurata omnes testudine consonantes flexanimum pariter reddidere cōcentum, & de his tribus Citharœdis omnium præstantissimus meminit Pacificus sic:

Orphæus Euridicen cithara reuocauit ab orco,
Eq; suis mouit saxa nemusq; iugis.
Pisce fuit pelagus per longum vectus Arion,
Hac etiam Amphion mœnia struxit ope.

Anaxenori citharœdo, M. Ant. tributa quatuor ciuitatum legenda concessit, propter eius artis peritiam.

Eunomius Citharœdus Locrēsis statuam, quæ insidentem citharæ cicadam habebat. Nam cum in certamine, quod cum Aristone regio musico de cantu susceperat, chorda vna fracta defecisset, cicada superuolans vocem fertur suppleuisse. Et de plerisq; alijs: vide ibi per Textorem, qui enumerat 77. Et apud priscos tāta fuit copia ac tantus numerus, vt Cicero neget, si sibi duplicetur ætas, se habiturū tempus, quo lyricos poetas omnes perlegat, Quorum (teste Beroal. in epist. in princ. huius consid. allegata) apud Græcos longè Pindarus Princeps extitit, apud Latinos Horatius, qui, vt ait Quintilianus, ferè solus lyricorum Poetarum legi dignus est.

Sed vt semel finiam, De laude illius etiam satis constat ex dictis Isidori. in 3. lib. Etymol. ca. 14. Vbi dixit tam turpe esse musicā nescire, quam literas, vt refert Lud. Viual. in suo opere regali. in tract. de persec. Eccle. in 10. persecu. Eccle. vbi etiam de inuentoribus eiusdem scribit. Et ait Christum fuisse summum musicum, & quod plus est, quod fere totum corpus sacræ scripturæ non solum versatur circa musicam, sed etiam vniuersos ad cantādum in musicis hortatur. Vnde Dauid, qui teste Hieronymo Christum lyra personat, & in decachordo Psalterio ab inferis excitat resurgentem, in Psalm. 32. ait: Cōfitemini domino in cithara, in psalterio decem chordarū psallite illi. Cantate ei canticum nouum: bene psallite ei in vociferatione. & Psal. 42. Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus, quare tristis est anima mea, & quare conturbas me? Et adhuc nos hortatur sacra scriptura laudare dominum in musica, cum dicatur Psal. 98. Psallite domino in cithara, & voce psalmi, in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. & Psalm. 150. Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in Psalterio, & cithara. Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis & organo. & laudate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis, omnis spiritus laudet dominum. Et ideo dicitur Eccle. 40. Vinum & Musica lætificant cor. & super vtraque dilectio sapientiæ. Quocirca

 tam

tam exemplo,quã ratione ſatis conſtat, muſicam in ciuitate admittendã, & ciuili viro vtilem eſſe: verum neceſſariam, & non modo animum oble-ctare, verum ingenium fouere,& promptiores ala crioresq; viros reddere, non ſolum ad rem milita rem, verum ad ſumma quæq; negocia obeunda, diuinaq; perſoluenda,& venerãda. idcirco in eius commendatione fuimus prolixiores.

QVinquageſima ſecunda, & poſtrema cõſide-ratio,iamiam ad aliam artis,ſeu ſcientiæ ma thematicæ partem deuenire nos admonet, quæ Aſtronomia, vel Aſtrologia vocatur, quæ tamen inter ſe diſcrepant,cum Aſtronomia Cœli cõuerſionem,ortus,obitus,motusq; ſiderum continet, vel qua ex cauſa,ita vocentur.

Aſtrologia verò partim naturalis,partim ſuper ſtitioſa eſſe creditur.

Naturalis,dum exequitur ſolis, & lunæ curſus, vel ſtellarum,certasq; temporum ſtationes.

Superſtitioſa verò eſt illa, quam mathematici ſequuntur,qui in illis augurantur, quiq; etiã duodecim Cœli ſigna per ſingula animæ, vel corporis membra diſponant: ſidereoq; curſu natiuitates hominum,& mores prædicare conantur. vt dicit Iſido.3.Etymologiarum.c.26.

In primis, antequam vlterius progreſſum faciam, quoniam intentio huius operis ſolũ ad laudem protendit,licet multa in reprobationem huius Artis dici valeant, de quib. ſuperſedeo, vos remittendo ad illos, qui de huiuſmodi reprobatione ſcripſerũt, videlicet ad principalem inter alios poſt doctores Eccleſiæ, Picũ Mirandulã in ſuis diſputationib. contra Aſtrologos.dicit tamen Lud. Viual.in ſuo opere regali de perſec. Eccleſ. Dei. in 10.perfec.ꝙ theologus tenetur ſcire Aſtrologiam, eo,quia in ſacra ſcriptura multis varijsq; modis de Cœlis,de curſu ſolis, Lunæ, & aſtrorum tractatur: ideo conuenit,vt theologus diſcat ipſam Aſtrologiam,de qua hic intendo tantum dicere prout eſt permiſſa.& ſecundum quod Eccleſiaſtici, & theologi doctores illam approbauerunt, deciſionibus eorum me ſubmittendo: & cum proteſtatione, quòd nullo modo intendo deuiare à deciſionib. doct orum Eccleſ.

Aſtrologiam ideo dico eſſe laudandam, & maximè extollendam,cum ſi vera ſit & talis,vt à nonnullis etiam Eccleſiaſticis exiſtimatur,eſt multum neceſſaria,& vtilis Reipublicæ, & ſub proteſtationib. prędictis,videtur corroborari poſſe multis rationibus,autoritatibus,& exemplis.

Primò,rationib. ſequentib. Quoniã vna eſt vox Theologorũ & Philoſophorũ,mundũ inferiorem à Deo per cœlũ gubernari: vnde corpora inferiora à ſuperiorib. regũtur: hoc Ariſtotelis vulgatiſſima illa ſententia docet,neceſſario mundũ hunc inferiorem ſuperiorib. motib. eſſe contiguum, vt eius omnis virtus inde gubernetur. Sic Aurelius quoq; dixit Aug. per corpora ſubtiliora, groſſiora hæc regi atq; moueri. Quis igitur (inquiunt Philoſophi, & Theologi) dubitauerit mutationes quaſcunq; rerũ terrenarũ à motib. fieri corporũ ſuperiorũ.

Secunda ratio erit Experiẽtia, quæ hoc demonſtrat, Cum variatis anni temporibus ex acceſſu ſolis ad nos atq; receſſu: vnde viuentiũ quoq; habitus & conditio variatur, dum temperat auram cœlum, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed & in diurna reuolutione ſol aeris qualitate immutat plus minus,tũ meridie, mane, veſpere, calefaciẽs, exſiccans,humori, frigoriq; derelinquens.

Luna quantas habeat vires in omnia corpora, præſertim fluxiora, quis ignorat? Aeſtus hæc Oceani faciens, aſcendens, atq; deſcendens: pontũ mouet,& terris immittit,& affert: ſed & ſubmeriã fretis concharum,& carcere clauſa. Ad lunæ motum variant animalia corpus. Criſimi ſeu critici vel decretorij dies à medicis obſeruari, Lunæ ſoliſq; motus ſequũtur. Luna plena naſcẽte, diurnas periquè cieri tempeſtates, & in corporib. agitari videmus humores. Hinc paſtorib. nauticis, agricultoribus obſeruationes multæ, de Lunæ motibus acceptæ, multipliciq; experiẽtia multis retrò ſeculis comprobatæ. Cur igitur ſi luminarium manifeſtiores impreſſiones, & in permutandis inferioribus autoritatẽ perſentimus ceſſare aliquas ſtellas, & ineſficaces eſſe credimus? nec eorũ vires ad nos, quanquam occultiores peruenire: quibus ſubdita illis corpora varijs modis afficiantur. Quarum gnari atq; prudentes, ſecretoria quædã de futuris euentis poſſint præcognoſcere, quàm quæ medici, paſtores, agricolæ, nautici prædiuinant.

Tertia ratio etiam ſumitur ex dictis Pici Mirandulæ in ſuis diſputationib. contra Aſtrologos li.3. c.2. vbi ait poſt præcedentia. Præterea nemo negabit aeris habitum tempeſtateſque de ſiderum ſtatu, poſituraque variari: cum & calor, & frigus, & ſiccitas, & humiditas, & quæcunque in ſublimi fiunt impreſſiones à cœleſtibus motibus, & influxibus generentur. Quod ſi terræ viſceribus incluſi ſicciores halitus terram mouent, ſi cauſationes in aere ex quatuor illarum qualitatum, vel exuberantia, vel defectu, ſi caritatem annonę vel humiditas nimia facit, vel ſiccitas, cum aut fructus leguntur, aut feruntur inuicem fertilitatem ſtatus aeris modicus oportun⁹. Quis negabit à ſtellis nõ modo tempeſtatũ mutationes, & terræmotus, ſed peſtilentias quoq;, & morborum varia genera in hominib. in pecorib. ſalubritatẽ Regionũ, & fertilitatẽ, ſterilitatemq; prouenire? Tum, ſi cõſtamus nos quoq; ex ijſdem qualitatib. & corporis temperatura, mores, ingeniaq; variantur, integra tamen libertate, ſeu libero arbitrio, cur nõ fieri poteſt, vt propenſiones in nobis ad iram, manſuetudinem, & affectus alios bonos, & malos, à ſideribus habeant bilem, ſanguinem, pituitam, atram bilem, vel ſuſcitantibus, vel frænantibus, quod humores affectus illi plerunq; comitantur? Cur non pariter ſiccæ calidæq; cœlorum impreſſiones bilem euacuantes in nobis ad litem, iurgia, contumelias,

inimi-

inimicitias excitare possunt? Vnde bella, cædes, vastationes, vnde imperia Regnaq; mutãtur. Post hæc ita colligit Ptolemæus. Si faciunt stellæ diuersitatẽ corporis, & animi, deriuatur hæc deinceps ad ea, quæ sunt quidem extrinseca, sed habẽt cum his affinitatem, qualẽ cum corpore vxor, & facultates, cum animo dignitas, & honores: Hęc est præcipua ratio Ptolemæi, nec omnium effectricem siderum vim probat, alter vllo loco, quam ex effecentia primarum qualitatum, quas producendo, cætera quoq; producant consequenter. quare nec alias affert causas, quàm hæc quidem Saturnus, hæc Iupiter, illa verò Mars operetur, quã quod Iupiter sit Planeta calidus, & humidus. Saturnus siccus & frigidus. Mars siccus magis, & feruidus: hoc de stellis erraticis, hoc de non erraticis pariter sentit, ex natura primarum qualitarum erraticas, ex erraticarum natura iudicans nõ erraticas: verum enimuero possent alij, relictis primis qualitatibus ad occultas vires eminentioresq; confugere, quas esse cœlestibus plurimas, & efficacissimas ambigi non conueniat.

Quarta ratio assignata ab eodem Pico, Si quid in terrenis quascunq; singulares, & excellentes dotes dicemur, eas cęli solemus munera existimare, quæ non elementares: de quibus illa corpora coalescũt qualitates, sed infusam illis potius virtutem cælitus consequantur. Quanto igitur magis non carebunt huiusmodi viribus, & proprietatib. nobilissima illa corpora luçe tam clara, mole tam alta, agitatione tam rapida, aut quonam pacto cum motu lumine transmittuntur ad terram, non erunt mirabilium apud nos effectrices.

Quinta ratio, vt ait Picus, cum cursus humanarum rerum, de quib. Astrologorum potissime diuinatio, cæli fatiq; potestatem vel nolentibus vndique persuadere videtur: in quo varietas ipsa familiaris, & frequentissima: tum multa supra vires nostræ mortalitatis fieri videmus, multa præter rationem, & meritũ, plurima præter ordinem, & institutum conditionis humanæ, quæ causas alibi, quam in cœlo nullas habere posse videntur: Hic natus ad Philosophiã, Ille nascitur ad poeticam, hic literas aspernatur: vel ciuile negocium, vel prudentius feliciusq; pertractat: Vnde ista varietas ingeniorum? Est qui diuitias nihil faciat, est qui animam lucro vendat: Hic sobrius, Ille nequam: Hic audax, ille meticulosus: vnde tanta in hominibus dissimilitudo? Alexander orientem tam cito vicit quam vidit. vnde impetus tantæ felicitatis? Quæ vis Aristoteli præceptori illius? Quæ Platoni prius, Pythagoræ, Socrati cæteris naturæ secreta reseràuit? Hęc ràtio maior, quam vt è terra pullulasse credatur. Illa rursus astrorum fortuitis quis non ascribat? Hominem innocentem condemnari, Nocentem pręmijs affici. Industriamq; plurimorum, Solertiam, Ingenium, Doctrinam mendicare: Aliorum Ignauiam, Nequitiamq; locupletari. Piratam cædibus cruẽtatum, inter mille pericula maris, & terræ, tandem domi inter suos, & senectute vita fungi: Hominem mitissimum, & paratissimum, vel à nolentibus imprudenter gladijs obtruncari? Tum Portenta ingeniorum quædam, & Monstra, vel fœtidis gaudentium: Vel, vt semel dicatur, à legibus exorbitantium humanitatis: nónne illã sibi vim quandam, necessitatemq; fatalis potentiæ testari videntur? Vt infra amplius dicetur in finali part. in 16. consid. Vbi de excellentia climatum: propter influentias maiores in vno climate quam in alio dicetur. Et has quinque rationes scribit Picus in suo loco supra allegato: ad quas tãdem respondet impugnando eisdem. Et de quibusdam rationibus supra descriptis vide in margarita philosophica. lib. 7. tract. 2. c. 8.

Et sic videretur inferendum, quod Astrologia ad hoc valet potissimum, vt sciamus quib. auspicijs, quibus præsidijs, dextróne an amico Hercule, demum res nostras sic frugi, & optimè instituamus: ne impingamus veluti de cura cuticulæ, de bellis, & aciebus instituendis, & de itineribus, copijs, seruorum vel amicorum fortuna. Quæq; sua tempora, & obseruationes habent. Herculi propterea, feliciter non cessisse suos labores aiunt, ꝙ non in tempore bono natus sit: & hoc Poetæ probant, vt infra patet.

Et, quod Astrologia vtilis sit in Republica, autoritatibus comprobari potest, Poetarum dicta in primis ad hoc adducendo. Vnde Virg. inquit:

Ipsa dies alios alio dedit nomine lunæ,
Felices operum quintam fuge.
Septima post decimam, & ponere vites,
Et prehẽsos dominare boues, & licia telæ Addere.
Nona fugæ melior contraria furtis.

Omnium vero elegantissimè Hesiodus in libr. cuius titulus, Opera & Dies.

Ab Ioue nate omnis.
Prima dies sacra est, & quarta, & septima.
Prima natus Apollo radiantia lumina fudit.
Luce demum quarta felix ducenda sit vxor:
Omine captato sunt omnia prospera rebus,
Et licet incuruam trabibus componere nauim.
Et quintas fuge, namque illarum pallidus orcus,
Tum diræ Eumenidum facies toto orbe vagantes
Castigant, si quain terra periuria falsum affirmãt.
Sexta dies tristem ostendit mulieribus ortum,
Læta viris, multisq; etiam nascuntur in illa.
Hac ouibus fœtum licitum castrare, vel hædos:
Scindimus octauo forti genitalia tauro,
Castramusq; sues, felix est ponere plantas.
Nona viros gignit, vel amica sorte puellas,
Luce viris decima faustos quoq; credimus ortus.
Vna post decima felix incidere vites,
Et tempestiuam segeti supponere falcem.
Tertia post decimam plantaribus optima surgit.
Spargere semen humi.

Quarta post decimam mulieribus prospera natu.

Et rursus de natura planetarum. Virgilius:

Atq; hæc, vt certis possimus discere signis,
Æstusq;, pluuiasq;, & agentes frigora ventos:
Ipse pater statuit quid menstrua luna moueret.
Sol quoq; & exoriens, & cùm se condet in vndas
Signa dabit, solem certissima signa sequentur.
Solem quis dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus.
Sæpe monet fraudemq;, & operta tumescere bella.
Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Atq; metus omnes, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus.

Nam etiam, vt inquit F. Patritius lib. 2. de institutione Reipublicæ titu. 2. Astrologia vtilis est in omni Republica, propter agriculturam (quæ magnam rationem ab ea accipit) siderib. suis vertendam esse terrã docet Maro in Georgicis, vt supra patet. & Hesiodus arandi, serendiq; tempora, siderum ratione significat, cum ait:

Pleiados est subigenda seges athlantidos ortu,
Hac autem sese stella condente serendum est.

Columella vero singulos quosq; dies astronomica ratione obseruari præcepit, tum propter rei rusticæ vtilitatẽ, tum propter pericula quam plurima, q̃ moniti à pitis eius disciplinę, cauere possumus: vt infra dicetur, vbi de exemplis fit mentio.

Et, vt dicit Ptolemæus, Astrologię maximus indagator, in suo Centiloquio. Ex constellationib. & Planetarum influentijs, ea, quæ in mundo accidunt, causantur. Ideo videretur, quod nihil melius aut potẽtius habere valeat homo, quàm sub bonæ influentiæ Planeta nasci. Fato enim omnia fiunt, inquit Tullius lib. 1. de Diuinatione, circa fin. Vnde Lucanus lib. 6.

Præceps agit omnia fatum.
Nec medij dirimunt morbi vitamq; necemq;.

Et Seneca in lib. Tragœd. ait:

Quicquid patimur mortales, quicquid facimus, venit ex alto. Et iterum:
Regitur fatis mortale genus.

Et Plinius lib. 1. naturalis historiæ. Singulis sidera tributa sunt nobis: clara diuitib. minora pauperib. obscura defectis, & pro sorte cuiusq; lucentia ad munera mortalibus. Et Quintilianus li. Declamationum.

Fato viuimus, languemus, morimur, medicina quid præstas, nisi vt iuxta te nemo desperet? Et de potentia Fati Ouid. 3. de Tristibus,

Ratio fatum vincere nulla valet.

Et Iuuenalis lib. 3. Satyr. 1.

Distat enim quæ sidera te excipiant modo primos
Incipientem.
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.
Ventidius quid enim, quid Tullius, an ne aliud, quã
Sidus, & oculti miranda potentia fati?
Seruis regna dabunt, captiuis fata triumphos.

Vt inquit Bernar. de Bustis in 2. par. sui Rosarij. ser. 31. sub litera N. Et iterum Iuuen. lib. vltim.

Plus etenim fati valet hora benigni,
Quam si nos Veneris cõmendet epistola Marti.

Et Boetius de consolatione.

Mutare fata non possumus,
Stant dura inexorabilia.

Et Damascenus lib. 2. ait. Corpora cœlestia constituunt nobis habitus, complexiones, & dispositiones, & Ptolemeus Astronomus li. 3. quadripartiti. dixit. Sed interficiendi, & sanandi vim habẽt. & ibidem ait, Corpora cælestia cogunt hominem peccare, & bene facere. Et, vt dixit Q. Curtius lib. 4. Eludant videlicet, quib. forte ac temere humana negotia volui, agiq; persuasum est. Equidem æterna constitutione crediderim, nexuq; causarũ latentium, & multo ante destinatarũ suum quenq; ordinem immutabili lege percurrere. & Aug. de ciuitate Dei. ca. 5. dixit, Fatum esse ordinem quendam, & dispositionem secundarum causarum ad effectus producendos in his corruptibilib. & generalib. præter Dei, & hominum volũtates. Propter quod dictum etiam videntur tenere aliqui, quod tales dispositiones fatales ex siderib. prouenientes necessitant, quod non est verũ, & istud reprobant theologi, vt inferius in vlt. par. in 16. consi. dictum est. & habetur plenè, & catholicè per Bartholomeum Sibyllæ in suo Speculo peregrinarũ quæst. c. 9. primæ dec. in plurib. quæstiũculis, in quib. declarat quid credendum sit de huiusmodi influentijs, & constellationib. siderũ, & fato, reprobando aut confutando opiniones philosophorũ, & Astrologorum: etiam eas interpretando, prout etiam fecit Picus Mirandula in loco præalleg. & Io. Lud. Viual. in suo opere regali, in trac. de persecutionibus Ecclesi. in 3. persecutione. Vbi ponit plures errores istius sententiæ existẽtes in plurib. & ex quib. Ecclesia multũ grauat, & turbata extitit: & etiam à Lutheranis, quam plurib. diuinatorib. & sortilegis, qui his temporibus pullulãt: sed cum hæc sint extra propositum, ad materiam redeo.

Exemplis etiam probatur Astrologiã esse non negligendã. Nam, vt refert F. Patritius in loco supra alleg. Anaximander Milesius Lacedæmonijs prædixit, vt ciuitatem, ac tecta custodirent: instare enim terræmotũ. Hac disciplina præuidit, quod quidem factum est, & magna pars eius vrbis montisq; Taygeti concidit.

Sic Hipocrates venientẽ ab Illyricis pestilẽtiam prædixit, discipulosq; circum vrbes Græciæ dimisit, vt ægrotantibus adessent. Pro beneficio omnis Græcia honores illi, quos Herculi, decreuit.

Pericles Atheniensium Imperator, Exercitum suum solis defectione perterritum, iamiamq; hosti veluti propitiore numine adiuto trophæũ consedentem liberauit, reddita ratione id sideris natura fieri, non ira Dei, aut prodigio aliquo accidere.

Qua disciplina nisi caruisset Nicias, nunquam pulcher-

pulcherrimum exercitum in Sicilia amisisset, simili motu confusum, quæ plaga Atheniensibus non mediocris extitit, sed principium multorum malorum.

Atqui ne idem accideret exercitui Romano, cui Lucius Paulus imperabat, Sulpitius Gallus multo ante de Lunæ defectione disseruit, ne velut prodigio diuinitus facto militum animi deficerent.

Cicero de natura Deorum adducit exemplum duorum fratrum, qui cũ simul nati essent, etiam simul postea ægrotare cœperunt, & eorum morbus pariformiter cœpit ingrauescere, & eodẽ medicamine sanati sunt. De quibus dicit Possidonius Astronomus, quod ideo hæc æqualiter & vniformiter illis acciderunt, quia eandem constitutionem astrorum in conceptione & natiuitate habuerunt.

In hac disciplina plurimum claruit apud Romanos Publius Nigidius, qui figuli cognomentum habuit, propter eius scientiæ commentum. Nam cum disputaretur, cur Gemini diuersa haberent fata, cum & geniti & orti ijsdem sideribus essent: & ipse artis suæ parte tueretur, negareturque id fieri propter celerem cœlestium orbium motum, id hoc pacto ostendit. Figuli rotam magna vi concitauit, & eadem duas atramenti guttas liniuit, & desistente motu longo interuallo extremitatibus rotæ guttæ inuentæ sunt: quomodo igitur inquit, opinantur, cum tam celeri vertigine cœlum rapiatur, posse & gigni, & oriri geminos eodem sidere, cum figuli rota paruo cõcitata cursu, excussas guttas eodem momento tam diuersis ... ostendat?

Aliud exemplum addo de filio Io. de Lignano, tempore Papæ Martini, qui quidem Io. doctissi. iurisconsultus ac celeberrimus Astronomus, præuidẽs ex genitura filium quendam suum cruci affigendum, volensq; fatali geneseos dispositioni succurrere, eum sacris initiari, ac liberalibus disciplinis optime fecit erudiri. Sed nec sic quidem euitare potuit vim fati. Nam cum eum patria Bononien. pro pace componenda ad Martinum Pontificem ... legatum misisset, & ipse magis ad existimationem quam commodum patriam clanculo prodidisset Pontifici, idque post reditum dominis innotuisset, eum nocte patibulo affixerunt. Quem illucescente die, cum pater pendentem vidisset, deplorans inquit: Heu fili mi, tuum infelicissimũ fatum nec humanis literarum adminiculis, nec diuinis ministerijs superare potuisti.

Item Eschilus Athenien. tragicus primus in Sicilia mœnibus vrbis (in qua morabatur) egressus, aprico in loco resedit, super quem Aquila testudinem ferens elusa splẽdore capitis (quod erat capillis vacuum) eandem perinde ac lapidi illisit, ut fracta testudinis (Nam ingenium est ei testudines raptas frangere è sublimi iaciendo) carne vesceretur, quo ictu mortuus est. Sed illa sors (vt ait Plin. lib. natural. histor. 10. ca. 3.) interemit illum Poëtam Eschilum, prædictam fatis eius diei ruinam secura cœli fide cauentem.

Audiui etiam à pluribus me existente Mediolani (vbi assidebam Capitaneo iustitiæ Mediolani) Cum semel quidam eximius Astrologus dixisset Duci Mediolani (qui vocabatur Galeatius Maria Vicecomes, quintus Mediolanensium Dux) se moriturum ex vulnere inferendo à quodam suo vasallo: interrogatus à Duce, qua morte ipse Astrologus moriturus esset: qui cum eidem dixisset in publico occidi, & interfici debere ex trabe ligni cadente, mox ei Dux verba fecit dicens hodie secus fiet, scientiamque quam prædicas ex rei euentu non esse veram apparere faciam, quoniam morieris ex gladio, & tunc iussit eum decapitandum ab executore iustitiæ in brolio publicè, & cum interim pararetur locus, & campanæ solito more in talibus pulsarentur, vt populus interesset, ductus fuit ad palatium, & traditus executori. & cum hora cum ducẽdi ad brolium aduenisset, executor eum ducens ad dictum locum, exeundo Palatium sub porta magna, quæ est ante Ecclesiam Cathedralem (quæ vulgo le Dome dicitur) tunc cecidit turris seu coopertura dictæ portæ, & prædictos Astrologum, & executorẽ iustitiæ vna cũ certis alijs Birrerijs interfecit: & illo anno Dux Mediolani in festo S. Stephani Protomart. & in Ecclesia ipsi sancto dicata, Mediolani vniuerso astante populo, omnibusque Aulicis ipsius, ab vno ex suis vasallis multis vulneribus turpiter confossus est. Quod & verum est de cæde ipsius Ducis, sed de Astrologo, & alijs non vidi nec legi, sed à q-buldam (vt dixi) accepi, qui ita referebant: sed tũc non credidi, nec adhuc credo.

Plures Astrologos nominat Text. in sua officina. in c. Astrologi, qui Astrologiam inuenerũt, & in eam scripserunt.

Ad hanc materiam an Astrologia sit prohibita, etiã Legistæ & Canonistæ insudauerunt. Ita quod etiam Canonistæ disputauerunt, an eam exercentes peccent. Et in hoc varij varia dixerunt, sed nõ multum circa prædicta insistendo, nisi quodammodo remissiuè, videretur primò, quod non sit prohibita. Cum sit vna ex septem artibus liberalibus, vt supra dictum est. Ideo in se non est mala: vt inquit Io. And. in ca. 2. de sortilegijs. Eo etiam, quia omnis scientia à diuinis scripturis sumpsit exordium, vt dicit gl. in c. qui sine saluatore. 26. q. 3. Imò tales scientias exercentes præmiant iure. l. 1. ff. de varijs & extraord. cog. facit l. eorum. C. de mathematicis.

Sed quicquid sit, opus est, vt ad veritatem condescendens, dicam id, quod Canonistæ dicunt, quod in desuetudinem abijt: quia ex eius occa-

ſtone homines quandoque incidebant in idolatriam, Ex eo, quod credebant homines neceſſitatos corporibus cœleſtibus: quod non eſt verum, vt dicit Bartholomę⁹ Sibyllæ, in ſuo ſpeculo peregrinarum quæſtionum. ſed corpora iſta inferiora reguntur ex vi ſuperiorum, diuina potentia hoc operante. vt dicit Archidiaconus in ca. non licet. 26. qu. 5. Vel ideo abijt in deſuetudinem, quia ſtudentes in ea, dum nimia curioſitate eſſent illi ſciẽtiæ intenti, minus vacabant his, quæ ſaluti animarum eſſent accommodata, vt dicit text. in ca. ſors. 26. quæſt. 3. no. Pan. in ca. ex tuarum. extra de ſortilegijs

Et ad id quod dicitur, & quæritur, An eam exercentes peccent? dicendum eſt, quod ſi velint prædicere ea, quæ cauſantur ex corporibus ſupercœleſtibus, vt Eclipſin lunæ, ſeu ſolis, ſiccitatem, vel abundantiam frumenti, non peccant, dummodo nõ credant neceſſitatem ineſſe: quia Deus poteſt aliter facere, quam aſtra ſignificent: ſeu demonſtrent. Ideo dicit glo. in cap. non licet. 26. quæſt. 5. quod medici in dando medicinam, & ruſtici in ſeminando non peccant inſpiciendo curſum lunæ, vel ſtellarum, dummodo non credant neceſſitatem ineſſe: quia iſta corpora ſuper cœleſtia ſunt ſigna rerum, & non ſunt cauſæ. de hoc per Arch. in c. ſi clericus. 25. quæſtio. 5. & per B. Tho. 2. 2. quæſtio. 10. art. 10. Vbi dicit hoc modo. Aut volunt Aſtrologi prædicere caſus fortuitos hominum, certitudinaliter hoc aſſerentes, & peccant. Quia licet corpora ſupercœleſtia habeant inclinationem, non tamen neceſſitatem. Et licet homo inclinetur ſecundum diſpoſitionem corporis ad aliquod vitium, tamen per rationem liberi arbitrij poteſt aliud facere. Anima enim non ſubijcitur iſtis corporibus ſupercœleſtibus, ſed quia plerique homines ſequuntur ſenſualitatem ſuam, & appetitus naturales, captiuãtes liberum arbitrium, & rationem intellectus. Ideo Aſtrologi quandoque dicunt verum, dicendo, quod talis eſt diſpoſitus ad tale vitium. Sed ſi Aſtrologi dicant, quod aſtra inclinant ad tale quod, & nõ imponant neceſſitatem (quia vir ſapiens dominabitur aſtris) non peccant. ita dicit Panor. in d. cap. ex tuarum. extra de ſortilegijs. Et cum his hæc pars decima claudatur.

Decimæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

VNDECI

VNDECIMA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

De plebeijs, Artificibus, seu Opificibus: & de laudibus eorum tractat.

Secta in quinquaginta duas Considerationes.

NOTATV dignum venit, Primò, pro inductione huius partis, Qui Reipublicę præsunt, in primis operam suscipiant, vt iuuenes, vel studijs bonarũ artium, indulgeãt. Cura enim disciplinarũ præcipua omni- esse debet in omni libera Ciuitate. Plato enim beatas fieri Respublicas, q̃ à sapiẽtibus, & doctis reguntur, vel si minus, quando non omnes doctissimi euadere possumus. Mercatura, nauti- alizue artes ciuili societati vtiles exerceantur. se laborare quisque debet, vt vsui sit sibi, familiæque, & alijs conciuibus. Hinc ocij magis, negotij rationẽ exigere debent, qui Reip. pręsunt, & optimi ẽt patresfamilias ab his quibus imperant: Quod quidem & doctissimi veteres cẽsuerunt, & Gymnosophistæ nudi illi sapientes, qui in India degebant: Nihil magis odio prosequendum arbitrabantur quam segniciem, ac torporem animi. Quocirca, antequam epularentur, adolescẽtes ad mensam deuocabant, ab eisque rationem exigebant, quid officij, quidue negotij per diem peregissent: & illis solis esculenta apponebãt, quorum industriam comprobabant. Illos autẽ ex cœnaculo expellebant, qui per ignauiam & inertiam nihil egissent, & cibum officio, negotióue, vt lucrarentur, imperabant, vt scribit Franciscus Patricius lib. 1. de institutione Reipublicæ, tit. 8. Vbi ad exemplum formicarum, & apum omnes sequi tenere, & quasi in communi labore, vt omnia, necessaria humano vsui suppeditentur. Licet (vt inquit) durior esse videretur, & ab humanitate aliena illa lex Draconis, vt ocij damnati capite punirentur, tamen ratione neutiquam caret. etiam, vt scribit Diodorus, legem fuisse apud Aegyptios, qua singuli cogebantur nomina sua apud præsides profiteri, & qua arte quóue lucro viuerẽt, ostẽdere. Et si q mentirentur, aut iniusto quæstu viuerẽt, capite damnabãtur. Nec, vt dicit, medius fidius iniuria otiosi, & ignaui iuuenes venenum ciuitatis sunt, proni ad libidinẽ fiunt, bonis inuident, aliena appetunt, & denique seditiosi turbulenti euadũt. adeo vt pessimè cum illis agatur (vt etiam planè in præfatione huius operis initio scripsi) & infra ista part. in 29. considerat. Ideo neque admittendi ad munera publica sunt, sed ad frugalitatem redigendi: vel si hoc minus fieri potest, mulctandi sunt bonis, vel extorres, &, vt ait Paulus iurecõsultus in l. 3. ff. de offi. præsidis. curare debet is, q prouincię præest, malis hominibus prouinciã purgare: quia homines pestilentes dissipant ciuitatẽ. Prouerb. 29. & ociosi, ignaui, & inutiles patriæ suæ magis oneri quã honori sunt, teste Valerio. lib. de testamentis quæ rescissa sunt. c. 2. & idem lib. 2. tit. de institutis antiquis dicit. Apud Athenienses inertes, id est, qui sine arte, seu exercitatione viuebant, tanquã obnoxij delicto ẽt in forũ protrahebant, vt punirentur. eius sunt verba: Apud Athenienses inertia in latebris suis languore marcens, in forum perinde ac delictũ aliquod protrahitur, fitque vt facinorosæ, ita erubescendæ rea culpæ. & in c. seq. subdit. Areopagitæ (qui officium simile Romanis censoribus gerebant) quod quisq; Atheniensiũ ageret, aut quonam quæstu sustentaretur, diligentissime inquirere solebant: vt homines honestæ vitæ rationẽ memores reddendam esse sequerentur. Vnde in Euangelio dicitur: Redde rationẽ villicationis tuæ, hoc est, negotiationis, vt scribitur Luc. 16. Et mirũ in modũ, & seuerè increpuit aliàs quidam Philosophus adolescẽtem Romanum ex Equestri familia stantem segnem apud se, & assiduè oscitantem: vt scribitur apud Gellium in ca. 2. octaui libri. qui tamen hac ætate non reperitur.

Et idem Gellius libr. 4. cap. vlt. refert vnum exemplum castigatissimæ disciplinæ, & quid de eius nota deliberatum, qui steterat fortè apud censores oscitabundus, dum ait: Altera seueritas eiusdem sectæ, & disciplinæ est, deliberatum est de nota eius, qui apud Censores ab amico aduocat⁹ est, & in iure stans, clare nimis ac sonore oscitauit. Atque inibi prope, vt plecteretur, fuit: tanquam illud iudicium vagi animi foret, & allucinantis, & flexæ atque aptæ securitatis. Sed quum ille deierasset inuictissimus sese, & repugnantem oscitatione victum, tenerique eo vitio, quod oscedo appellatur, tum notæ iam destinatæ exemptus est. & vt ait Gel. P. Scipio Africanus Pauli filius hãc historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, quum ad maiorum mores populum hortaretur. Ideo non immerito Text. in sua officina laudat laboriosos quosdam ab eo recitatos, sub verbo laboriosi, vbi ait, Quod Cleanthes Philosoph⁹ inopia mercenariũ se fecit, ac noctu quidẽ in hauriẽdis aquis

aquis victum sibi comparauit, interdiu liberalib. studijs dedit operam: pinsebat quoq; farinas sępenumero, vt penuriam illam necessariam plerisq; malum excuteret.

Item pugnabat Plautus in paupertatem dies & noctes. Scribebat enim fabulas suas interdiu, nocte vero operam locabat pistori, & in agendis molis (quas trusatiles vocant) qualemcunq; faciebat quæstum. Sed quæ inter alias sit ratio, vt inertes, & ociosi extorres fiant, est: Quoniam sæpenumero fit, vt eiecti patria cum peregrinantur, & a parentum delitijs absunt, egendo discant quærere, & parta non modo luxu prodigere, verum omni parcimonia, & continentia conseruare. Idcirco, cum Opifices parant ea, quæ vsui nobis sunt, & sine quib. minus commodè viuitur, non modò tolerandi sunt, sed inter honestos ciues censendi, eo etiam cum vrbes diuersis ornamentis illustriores reddunt: vt & ibi narrat Franciscus Patritius, quomodo aliqui Opifices, & Artifices vtiles fuerint ciuibus suis, vt de Demetrio Duce, expugnare qui Rhodum cum vellet, accedens ab ea parte muri, in qua notissima illa Prothogenis Sicauni tabula collocata erat. Cum iam incendium vrbi pararetur, certior ab oppidanis factus eius rei, ne præclari artificis incendio monimēta deleret, vrbi, & ciuib. pepercit: vt & attestatur Aulus Gellius libr. 15. c. vlt. Olympij Iouis statua diutius Phidiæ nomen seruauit. Capitolini autem Mentoris. Tales opifices ciuitates illæ, quæ protulerunt, inter suas laudes connumerare possunt. Solonis lex præcipuè laudatur, qua quidem sanciuit, filiū nequaquam parenti necessaria vitæ subsidia debere, à quo nullam artem suscepisset.

Et non solum Opifices, verum etiam Mercatores in ciuitatibus fouendi sunt, & extollendi, cum ciuitates longe magis abundantes reddunt his rebus, quæ magis vsui esse possunt, vt inferius eadem part. in 45. consi. latius describetur. Et expluribus concludit Patritius. Opifices honestioris quæstus, qui ciuitatem rebus necessarijs augent, vel speciem vrbis decorant, neutiquam excludendos. Sed aliter cum his agendum, vt cognoscant industriā suā nō esse pœnitendam. Et si illis locus inter Primarios non sit, inter reliquos honestè esse possunt. Iustum namque esse videtur, & ad concordiam inter ciues seruandam maximè accommodatum, Si hi, sine quibus ciuitas vix esse potest, quique participes onerum sint, honorum etiam participes aliqua ex parte reddantur. Et sic post honestos, & virtuosos primò, secundò verò disciplinarum liberalium expertes, tertiò nobilis in suffragijs reddendis habenda est ratio eorum, qui mercatura, artificio, & industria ciuibus prosunt, & vrbem opulentiorem, nitidioremq; reddunt.

Si verò Opifices inter ciues connumerandi, & ad honores assumendi sint, vide Aristotelem 3. Polit. c. 3.

Inter plebeios reperiūtur quatuor statu[illegible] dum Luc. de Pen. in l. in albo. C. de decur[illegible] lib. 10. Quidā enim sunt in primo honore[illegible] qui in Magistratu constituuntur. In secu[illegible] nore, qui sequētem honorem admin[illegible] vt post Officiales Regios sunt Officiales [illegible] Et post eos tertiò dignantur honore, vt sunt D[illegible] tiones, & alij inferiores, qui præsunt alicu[illegible] tioni. Vltimo & quarto, qui nullo functi [illegible] nore, vt de singulis infra dicetur.

SEcunda consid. Barth. Cap. in tract. de [illegible] litari, & duello. lib. 7. vbi de nobilitate [illegible] in 4. col. dicit, Quod triplex est hominum status, scilicet, Maiorum, & hi sunt, qui ad dignitate[illegible] à fortuna prouecti sunt, & de his ante in [illegible] 6. 7. 8. 9. & 10. partibus: Mediorum, & hi sunt nobiles sine alia dignitate, & de his in 8. par. scriptū e[illegible] Minorum, & hi sunt ignobiles, seu plebeij. Et horum modi sunt nouem, vt vult Iac. Faber in sua introductione in politica Aristotelis.

Primus Agricolarum, qui circa alimenta versatur.

Secundus Opificū, qui versatur circa artes, aut necessarias, aut honestas, aut voluptarias.

Tertius Cauponum, vendentium, ementiumque, mercatorum, & numulariorum.

Quartus Naualium bellatorum.

Quintus Piscatorum.

Sextus Portitorum.

Septimus Negotiatorum marmorum.

Octauus manu operariorum paruas facultates habentium.

Nonus Liberorum nō tamen ex vtroque parente ciue ortum habentium. & de singulis [illegible] co dicendum est. & in hoc opere explicab[illegible] vt comprehendatur status Reipublicæ, in qua [illegible] tæ sunt species hominum & rerum, de quibus [illegible] tis scripsi, præter plebeios hic describendos [illegible] tres status hominum hic comprehēdantur, [illegible] scilicet eorum, qui sunt in dignitate nob[illegible] & plebeiorum, vt dicit Luc. de Pen. in l. [illegible] C. de desertoribus. lib. 12. & vt dicit Guil. Budæus in lege diuus Marcus. ff. de officio præsidis. qui vulgo status dicitur, in iure ordo dicitur: Et, vt [illegible] tres ordines, inter quos sunt plebeij. Et [illegible] in rep. l. 2. in §. post hunc maximè autoritat[illegible] runt. ff. de origine iuris, quòd Romæ fuerunt [illegible] ordines, sed inter alios ordo plebeiorū erat infim⁹.

Aristotelis verò sententia, & Politicorum primo esse inter homines quosdam velut natura imperantes, seu Principes, & alios velut natura parentes, & seruituti mancipatos, seu rusticiores ferina quadam mente, & nimio plus ab humaniore vsu, ac vrbaniore sequestratos. Quod fit propter conseruationem. Nam qui mente rem prospicere potest, natura imperare videtur, ac dominari.

Qui

Qui verò ita corpore affectus est, vt exequi ista pos[…], nihil ipse fere ex ratione dispiciens, natura pa[…], atque seruit. Nihil enim natura facit tale, qua[…] Chalcotypi, id est, ærarij fabri Delphicum gla[…] diuersis accommodum ex inopia. teste Cæ[…] lib. antiq. lectio. 10. c. 8. de quo infra latius ista […] in 8. consi.

Tertia consid. Antoninus Floren. in sua summa, par. 1. titu. 1. c. 3. §. dicit, Quod mechanica […] septem habet species, Lanificium, Armaturã, Nauigationem, Agriculturam, Venationem, Me[…], & Theatricam. Et dicitur Mechanica, […] adulterina, siue non liberalis, secundum […] in verbo, mechanicis. in auth. de non a[…]ndis, aut permutandis reb. Ecclesiasticis, &c. […] quod autem dictum est, coll. 2. Et ad hanc artem mechanicam omnium rerum fabrica concurre[…] quæ humanis necessitatib. inueniuntur […], commoda, & necessaria. ita etiam dicit Lu. de Pen. in l. 2. C. de excu. artifi. lib. 10.

Lanificium verò prima est ei⁹ species, ad quam pertinet omnis operatio agẽdi, retorquendi, cõ[…]endi, quicquid fit instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calamistro, girgillo, alabro. In materia li[…] lanæ, canapi, & sub eis omnes vsus floccorum […]rorum, sagorum, sagmarum, sportarum, &c.

Armatura ponitur pro secunda, quæ iterum ha[…] duas species Architectonicam, s. & Fabrilem. Architectonica in cementariam, & carpentari[…]. Cementarij sunt, qui ædificium ex lapidibus, & cemento faciunt, & construunt. Carpentarij, […] ficia ex ligno componunt. Fabrilis in ma[…]toriam, & fusoriam, & hæc fabrilis, & ferra[…] duabus rebus constat, ventis, scilicet, & flam[…].

Agriculturam ponit Antoninus pro tertia: Ego verò eam primam constituo, insequendo modos plebeiorum, à Iacobo Fabro hic in præce[…] consid. designatos. Licet lanificium fuerit […] quoniam antequam Adam laborasset ter[…], dominus Deus fecerat ei, & vxori eius vestes […], quibus induit eos, vt scribitur Gen. 3. in […] Quod quidem artificium continetur sub ar[…]fica. de qua hic ante, & infra in 41. consi. di[…].

Agricultura verò quatuor habet species, s. ar[…] seu agrum, qui sationib. deputatur. Consitũ […] nemorib. constat, vt sunt vinera, oliuera, po[…], Pascuum, qui pascuis constat, vt prata. […]dum, vt hortus, & rosaria.

Venatio pro quarta specie ponitur ab eodem. […], tres habet species, s. ferinam, aucupium, piscaturam: quæ quomodo fiant, vide ibi.

Nauigationem scribit post venationem, quæ […] omnem industriam emendi, & venden[…] Hæc vniuersa littora adit, pacem & familiarita[…] cum exteris nationibus componit, & priua[…] communicat.

Medicinam deinde ponit Antoninus, sed Luc. de Pen. ponit Chirurgiam, & credo, quod melius: Quia medicina est ars, seu scientia liberalis: vt supra in præcedenti parte dictum est, in 24. consid. Medicina verò corporis, vel tuetur, vel restaurat salutem: hęc continet occasiones & operationes, vt latius infra in 48. consi. dicetur.

Septima species est Theatrica, quæ ludos diuersi generis continet, vt in pen. consi. huiusce partis videre poteris. Sed in præcedentia horũ plebeiorum non sequar, nec ordinem Anto. Flo, nec Iac. Fabri, nec Roderici Zamo. in suo Specu. humanæ vitæ.

Et aduerte ad vnum, ꝙ scribit Budæ. in l. vlt. ff. si mensor falsum modum dixerit, Quod in omni arte, tres homines sunt considerandi: Opifex, Architectonicus, & in arte institutus, & eruditus.

QVarta consi. Priusquam ad particulares plebeiorum modos, seu mechanicorum species condescendamus, præponere generalia decens est. Primò, in omni statu seu modo masculi præferendi sunt fœminis, & sunt plus honorandi quã fœminæ: quia per masculos conseruatur agnatio. l. pronunciatio. §. pater. ibi: cõmuni iure, […] ff. de ver. & rer. signifi. l. 1. iuncta gl'o. ff. de probatio. Et per masculos conseruatur memoria æterna ascendentium. l. liberorum. in fin. ff. de verb. & rer. signific. Facit l. & quia ff. de interrogat. actio. Facit etiam tex. in §. item vetustas. in prin. instit. de hæred. quæ ab intest. deferun. & de senatusconsf. Tertul. in prin. vbi masculi præferuntur fœminis. Et naturaliter parentes plus diligunt masculos, quã fœminas. Quinimò matres, quibus fortè, & communiter filia dulcior esset, & magis gratiosa, velut ei similis, in sexu semper concipere & parere mallent masculum: quia grauius fœminam in vtero gerunt, & pariunt, secundum Philosophum in libro animalium. Quæ (inquit) fœminam ferunt, fiunt pallidiores, & grauius degunt, & varia auidius appetunt, statimque fastidiunt, quam quę mares: & plus motus magna ex parte mas in vtero infert, quàm fœmina, & celerius prodit, & sic matrem non tantum torquet in partu. Et etiam masculi sunt longioris vitæ fœmellis, cum calidius animal sit masculus quàm fœmella, teste Aristotele, lib. de longitu. & breuit. vitæ, & eodem autore in lib. de animalib. in genere humano pauci gemini seruantur, si alter mas, & alter fœmina sit, quæ mari nocet in breuitate vitæ. inde dicitur Ecclesiastici 36. Omnem masculum excipiet mulier, id est, gratum accipiet in partu plusquam si mulierem pareret, secundum Lyram, ibi: Quia fœmina non est homo simpliciter, sed homo occasi[…] secundum Philosophum libr. de animalibus. quod denotat imperfectionem ratione defectus materiæ, ex quo prouenit, ꝙ fœmina generatur, & calor est causa maris, & frigiditas reddit fœmellam, & per membra dextra generantur

masculi, & sinistra fœminæ. Et in vtero matris à dextris sun. masculi, & à sinistris fœmina, vt scribit Arnal. de Villa noua in suo tracta. de coitu, in prin. circa fi. & in 1. c. & Cælius li. antiquarum lect. 2. c. 54. & 55.

Et ex his facilè cognoscimus, & cognoscere debemus, nos summo Deo teneri, & obnoxios esse. quòd nos homines creauit, & nō mulieres. vnde refert Lactantius libr. 3. non sine causa Platonem de quatuor gratias egisse Deo. Primò, quod homo natus esset, & non animal brutum. Secundò, quod Græcꝰ potius quàm Barbarus. Tertiò, quod Athenis tempore Socratis. Quartò, quod mas potius quàm fœmina: quia teste Thoma in 1. quæst. 99. art. 2. Fœmina est quid occasionatum, & defectuosum, eò, quod virtus productiua, quæ est in semine maris producere intendit simile sibi perfectum, secundum masculinum sexum, sed ꝙ fœmina generetur, est propter virtutis actiuæ debilitatem, vel aliquam materiæ indispositionem, aut transmutationem ab extrinseco, puta à ventis australib. qui sunt humidi, secundum Aristo. in d. li. de animalib. vbi dicit, quod virtus septentrionalis coadiuuat generationem masculorum. Australis verò ad generationem fœminarū. Vnde si Adā non peccasset in Paradyso delitiarum residēs, qui est supra omnes ventos, de quo in sequ. part. in 4. consi. scripsi, homines tot fœminas, & non plus quàm viros generassent.

Et nobilitas masculi, & excellentia illius vltra fœminam cognoscitur, tam ex eo, quod creatio humanæ naturæ fuit producta in vno indiuiduo solo, & sexu virilitatum: vt habetur Gen. 1. & 2. Vt sic esset primus homo principium omnium indiuiduorum naturæ humanæ, & consequenter totius speciei suo modo: sicut Deus est principiū totius vniuersi, vt quoad esset in masculo quædam similitudo hominis ad Deum propter humanæ naturæ dignitatem, iuxta illud Actuum 17. Fecit Deus ex vno, omne genus hominum, id est, ex Adam, quem solum (cum Eua tunc adhuc creata non esset) posuit in Paradysum voluptatis, eique soli adduxit omnia, quæ creauerat, quib. ipse nomina imposuit, & deinde Euam creauit, vt patet Gen. 2. & 1. ad Timoth. 2. dicitur, Adam. n. primus formatus est, deinde Eua. Nec obstat, quod in primo ca. Gen. dicitur. masculum & fœminam creauit eos: quia hoc ibi dicitur per anticipationem, vt dicit Nicolaus de Lyra ibi, vt recitat G. Bened. in sua repe. cap. Rayn. in verbo, duas habens filias. nume. 136. de testam. & num. 137. dicit, quod maiorem habet dignitatem sexus virilis quàm fœmineus, per textū in le. 1. ff. de senatorib. vbi sunt verba Vlpiani, quod maior dignitas est in sexu virili. Et ad corroborationem huius scribit ibi plura exempla G. Bened. in gl. in verb. si absque liberis, secundo. de exemplari substitutione. nume. 41. allegans Augustinum de ciuitate Dei. libr. 18. & ibi dicit, ꝙ dignior est homo quàm fœmina, & ꝙ licet ciuitas Athenarum fuerit nominata à nomine mulieris, tamen Neptunus iratus, & iniuria motus, quia mulieres ex vna obtinuerunt, aquas laxauit per totam regionem, in maximam eius destructionem, & perditionem, pro quo placando fœminæ ea tunc fuerunt triplici pœna afflicti.

Primò, quod nunquam vocem in deliberatione consiliorum haberent, Ex quo etiam obseruarunt Romani, quod in legibus condendis soli viri, & non fœminæ vocarentur, vnde Papinia in l. 1. ff. de legi. Lex, inquit est commune præceptū, virorum prudentum consultum: Et hoc, quia mulieres sunt fragiles, & earum consilium inua lidū. & consiliū proprie virorum est, non mulierum, ar gu. l. quidā decedens. §. Papinianus. ff. de administrat. tutorum.

Secundò, quod nunquam proles nomen matris gestaret. de quo scribitur per eundem G. Benedict. in eadem repet. in gloss. pro quo text. expressus. in §. 1. in fin. institu. de legitima agnatorum tutela.

Tertiò, quod nunquam fœmina hoc pulchro nomine Athenæ vocaretur, vt dicit Augustinus vbi suprà.

De pluribus priuilegijs, prærogatiuis, & honoribus, quibus viri honorantur, & nō mulieres, habetur in l. fœminæ. ff. de reg. iur. Et ibi amplissimè per Philippum Decium, vbi est propria officina, & iam aliquid suprà dixi in secunda parte huius operis, non insisto, & pro materia semper recurras ad Decium, vbi scribit multos casus, in quibus fœminæ sunt deterioris conditionis, prout etiam habetur in l. Papiniani, quæ incipit, In multis iuris nostri articulis deterior est cōditio fœminarum, quàm masculorum. ff. statu homi. & ibi gloss. enumerat 55. & idem Decius multos casus, in quibus fœminæ sunt melioris conditionis, & plures, in quibus pari passu ambulant, scripsit in dict. le. fœminæ.

Adde, quæ notat Dominicus in c. statutum. 3. colum. mihi prima in fin. de hære. in 6. Quod quo ad honores filij sequuntur lineam paternam, & non maternam, quod facit (vt ait) quod filius non debet portare arma familiæ maternæ, sed paternæ.

Aduerte tamen, quod actus deambulationis in altiori loco, & sedendi in mensa, denotant prærogatiuam, vt supra dixi. in prima par. in 16. 30. & 37. considerationib. Sed mulieribus debetur honor in deambulando, tam vicatim, quàm oppidatim, & etiam in sedendo, & epulando: vt superius in 2 par. in 37. consid. scripsi. Ideo videtur, ꝙ fœminæ sunt honorabiliores, saltem in illis actibus.

Vlterius ad antedicta facit, & comprobatur masculos fœminis esse præferendos pluribus rationibus.

Primò,

Primò, ratione naturali, ex eo, quod naturale est, illum dominari, & præesse, qui viribus corpo ris præstantior est: Quoniam, vt ait Iosephus apud ...ippum, lib. 5. excidij Ierosolymitani, c. 15. & etiam lib. 6. belli Iudaici. ca. 12. lex naturæ eadem omnibus hominibus, volatilibus, feris, bestijs insu... vt vnusquisque cedat potentiori, Taurus Leoni, ceruus Vrso, Leopardo Caprea, Aquilæ Accipiter, Accipitri Columba, seu Alauda. Ipsi tauro iuuenci inferiores. Arieti ouium greges, hirco caper, ne diuersi generis videatur aliqua distantia. & refert Plato lib. 3. & 4. de legibus, iustum imperium ac secundum naturam esse, vt potentiora imbecillioribus dominentur. Quod satis approbare videntur iura, cum velint victũ & captum in bello victoris seruum fieri, vt habetur de toto titu. de captiuis, & postli. reuer. ff. & C. & latè per scribentes in leg. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. Quæ iura etiam apud extraneos à Romanis locum habuere ex testimonio Xenophontis. libr. septim. lex est, inquit, inter omnes homines perpetua quando belligerantium vrbs capta fuerit, cuncta eorum esse, qui ceperunt, & corpora eorum, qui in vrbe sunt, & pecunias. Et illam sententiam sequitur Arist. lib. 4. Politic. c. 4. quod locum habet veritas, cum bellum fuerit iustum, vt in c. fulgentium. ...1. & in c. dicat. 23. q. 5. vbi Amb. in libr. 1. de Patriarchis scribit prædam Regis Sodomorum vtiq; fuisse in potestate victoris Abrahæ, & habetur per scriben. super 4. sententiarum dist. 15. & per Bal. in ...ver. sed nunquid. de milite vasallo, qui contumax est. & do. meus Ias. in l. 1. 3. qu. in vtraq; lect. ff. ...acq. poss.

Sed cõstat mares fœminis esse robustiores corpore atque animi viribus multo præstantiores: Quod licet sit clarum, tamẽ sic probatur. Primò, ...a virita nominatur, quia maior in eo vis est quam in fœmina: & hinc virtus nomen accepit, vt voluit Lactantius lib. de opificio Dei. c. 12. Mulier verò, vt Varro interpretatur, & repetit ipse Lactantius, à mollicie dicta est, im mutata & detra... ...itera, quasi mollior, vt etiam habetur in cap. ...posuisti 32. q. 7. licet ibi ad molliciem mentis ...atur. Ad corp⁹ vero refert Lactan. vbi supra, ...& idem scribit libr. 1. diuinarum institutionum. cap. 26. & Plato in lib. 5. de Republica, vnde Arist. lib. 9. de natura animalium. cap. 1. & Plinius lib. 9. naturalis historiæ. c. 48. scribunt omnes mares in omni specie animalium fortiores esse, atq; animosiores, præterquam in Pantheris, & Vrsis: ...dixi in seq. par. 78. consid. Auicenna verò lib. de animalibus. 9. in prin. in Leopardis, & Lupis. Albertus autem Magnus lib. 8. de animalib. cap. 1. in Vrsis & Leopardis excepit. Aristot. etiam l. 4. de generatione animalium. c. 6. scribit fœminas sua natura debiliores esse quàm mares, & idem orbicu... ...ium quæstionum lib. 39. ca. 11. dixit, mulierem ...fecisse iniquius esse quàm virum (quãquam naturæ ratione mas sit præstantior fœmina) quia mulier infirmior est, minusq; proinde iniuriam facere potest. Hinc idem lib. 4. de natura animalium col. vlt. & lib. 3. de partibus animalium. ca. 1. autor est, & partes quas velut arma natura animalibus dedit: vt dentes, cornua, aculeos, calcaria, & cætera huiusmodi. aut maribus tantum naturam ipsam concessisse, aut certè potiores atq; robustiores quàm fœminæ: quod & scribit Plinius lib. 11. c. 32. & Albertus lib. de animalib. 12. c. vlt. ad fin. & lib. 18. tract. 2. cap. 5. vbi ex hoc arguit mulieres citius crescere, compleri, & senescere quàm viros.

Ex hoc effici potest, si mas, & fœmella eodem casu simul moriantur, seu perierint, de iure præsumitur vir tanquam robustior diutius vixisse, & mulier præmori, tanquam debilior. Casus est leg. qui duos. §. si maritus. ff. de reb. dubijs. & in l. cum hic status. §. ambo. & ibi glo. in verbo, simul. ff. de dona. inter virum & vxorem. & in l. si possessor. §. si eodem, vbi hoc notant glo. vlt. & Bal. ff. de religiosis, & sumptib. funerum. Felynus in ca. capitulum sanctæ crucis. col. antepe. extra de rescriptis. Hippolytus de Marsilijs in rep. rub. C. de probatio. col. 83. de quo tamen vide Signorolum de Homodeis, consi. 9. in ç. hoc capite quomodo præsupponitur. & cons. 155. in c. in processu facto. col. fin. Facit, quia si gemini puta masculus, & fœmina nascantur, & de natiuitatis ordine non appareat, præsumitur masculus prior editus. casus est in l. si fuerit. §. fi. ff. de rebus dubijs.

Et inter theologos dixit Alexander de Halis in secunda parte suæ summæ, quæstione 78. mẽbro 5. conuenisse mulierem fieri corpore debiliorem: virum autem validiorem ex quatuor rationib. ibi per eum descriptis.

Illud verò nec admiratione caret ex hoc, quod quæ mascula sunt, ea quoque sunt valentiora, & firmiora. vnde & masculum pro forti, vehementi, & magnanimo vsurpauerint antiqui, vt scribit Neuius. E contrario Hippocrates libro Aphoris. 5. c. 16. carnium effœminationem in sua translatione scribit pro debilitate: vt sentit ibi Gale. interpres, quoniam fœmina masculo sit debilior. Hinc quoque mulier, vt scribit idem Hippocrates Aphoris. 7. c. 44. retulit. & Plinius lib. 7. cap. ambidextra non efficitur: hoc est, quæ ambabus manibus pro dextra vtatur, vt nonnulli viri vtraque manu vtentes sæpenumero nobis apparent. Cuiusmodi Aioth fuisse testatur, lib. Iudicum ca. 3. & Asteropeum Homerus lib. Iliad. 21. Nempe ob naturæ muliebris debilitatem, vt prodit Galenus in eo loco. Nam si ambabus (inquit) manibus ob neruorum robur ac musculorum quidam viri vtuntur, optima ratione, nulla mulier vtetur: sed satis abundeque habeat si vna dextra modice vtatur. Amazonidas quidem solitas dextram amburere mammam tradit historia, vt in proximam

manum plus alimenti concurrens, & proueniens maior vigor, & valentia ei adesset: vt quæ etiam ei per naturam inualida habeatur, vt scribit Cælius lib. antiquarum lect. 2. cap. 35. circa medium. Vbi etiam scribit qua ratione physici tradunt ambidextrum fieri hominem, aut sinistra vtatur aliquis pro dextra.

Accedat huc, quod scribunt, qui numerorum rationes scrutati sunt, numerum parem fœminam esse, imparem verò marem: quia semper fortior sit ad omnia, vt copiosè disseruit Macrobius libr. 1. de somnio Scipionis. & Lucas de Penna in leg. 3. post initium. Cod. qui morbo se excusant. libr. 10. vt in sequenti parte, in 37. consideratione dixi.

Pro hac ratione militat, quod rerũ naturæ scriptores plantis, herbis, arboribus & virgultis, quibus maior vis inest, masculi nomen ac titulum assignant: quibus verò minor, fœminæ, licet non propriè, sed similitudinariè, quod quædam illis insint masculorum proprietates, & fœminarum. Et quemadmodum masculus maioris est virtutis, vt plurimum, quàm fœmina. Ideo planta cui maior vis adest fructus promendi, masculi adepta est nomen. Cui autem minor fœminæ, vt scribit Plinius naturalis historiæ li. 14. c. 4. circa initium. Arborib. imò potius omnib. quæ terra gignit, herbisque etiam vtrunque sexum esse diligentissimæ naturæ tradunt: Vt etiam refert Cælius lib. antiq. lect. 11. c. 33. in fi. & de quib. in seq. par. in 40. consi. dictum est.

Secunda ratio est, Quoniam qui plus habet rationis, ingenij, prudentiæ, & consilij, aliorum rector, & dominus constitui debet, qui verò minus, seruiat, quia vt ait Salomon Prouerbio. 10. Qui stultus est, seruiet sapienti. & 17. ca. Seruus sapiens dominabitur stultis filijs. Et scribitur Eccl. 10. Seruo sensato liberi seruient. Et infra hac par. in 8. cõsid. latè dicetur. s. sapientes esse præferendos illis, qui inscitia rerumque ignoratione tenentur. Sed consilium mulierum est inualidum, vt inquit Aristo. lib. 1. Polit. vlt. c. & refert Bal. in rub. C. de rerum permu. ver. itẽ quare donatio. vbi dicit, hoc esse naturale, & immutabile. & in c. 1. in 2. lect. col. pen. ver. vltra quæro. extra de iudi. Cùm plerũq; fœminarum cõsilium aduersus propria commoda laborat. l. si par. in fi. Cod. de sponsalib. Et dicit glo. in l. 1. C. de confirmando tutore. quod consilium mulierum est fragile. Et in §. 1. insti. de satisda. tutorum, dicit esse infirmum. Et etiam Cicero in oratione pro Lucio Murena: Mulieres omnes (ait) propter infirmitatem consilij, maiores in tutorum potestate esse voluerunt. & multo plura alia pro fragilitate huius consilij dici possent. Quæ cum sint extra propositum, relinquo ea Andrææ Tiraquello in suis legib. connubialib. in prin. vbi multa cõtra mulieres scripsit. Vnde aduersus eum Almericus Bonchardus Gallicus Apologiam fœminei sexus edidit. Et ibi concludit Tiraquellus, quod cũ mulieres sint viris longè inferiores, & animi & corporis viribus, vt ibi, & ante aliquid dictũ, & comprobatum est, à quibus viribus potestas proficiscitur, & dominatio: illud concludendum est: Vt viri vxoribus præsint, dominentur, imperent, vt domini contra vxores. quas rationes (vt ait) à diuo Augustino assumpsit. Cuius verba sunt huiusmodi in lib. quæstionum, Gen. vbi & gl. ordinaria citat: Est ordo naturalis in hominibus, vt seruiant fœminæ viris, quia & illius hæc iustitia est, vt infirmior seruiat fortiori. & hæc in dominationibus & seruitutibus clara iustitia est, vt qui excellunt ratione, excellant dominatione: quæ verba (corruptè tamen, & diminutè) repetuntur in ca. est ordo. 33. qu. 5. Imò etiam vir inferioris dignitatis præfertur fœminæ maioris dignitatis. cùm vir præfectorius præferatur fœmina consulari [illegible] ff. de senatorib. vbi Vlpianus scribit, Consulari fœminæ consularem virum præferẽdum esse nemo ambigit. Sed vir præfectorius an fœminæ consulari præferatur, videndũ est. & puto præferri. Quia maior dignitas est in sexu virili. In quam sententiam Euripides in Iphigenia inquit:

Præstat vir vnicus, estq́ lucis huius munere
Dignior, quàm multa sanè fœminarum [illegible]

Ideo firmabitur, quod nimis gloriosæ quędam Domicellæ in pompis, supplicationib. rogationibus seu processionibus dominicalibus, & [illegible] incedunt statim post sacerdotes, & ante masculos, quoniam semper masculi in actibus publicis præferendi sunt.

Tertia ratio, pro excellẽtia sexus virilis ad muliebrem quantum ad dignitatem procedit, & est in principiando, Omnes tam viri quàm fœminæ ex vno viro fuerunt. In quo est expressa repræsentatio egressus rerum ab illo vnico principio primo & summo. Quæ ratio confirmatur ex dictis Pythagoræ dicentis: Marem in omni genere animalium esse naturæ & virtutis principium, sicut scribit Albertus Magnus. li. 18. de animalib. c. 2. ad finem. & de hoc infrà eadem parte, in 16. consid. versic. honor.

Quarta ratio est virtus in agendo, quia viri est agere, & mulieris est pati. Vnde plus habet sexus virilis de virtute actiua, propter quod robustior est, & re & nominatione, & istud tenet Bal. in leg. vlt. C. de seruis fugitiuis. Vbi dicit marem esse fœmina nobiliorem: Quoniam agens nobilius patiente; sicut etiam dicit Bartol. in le. 1. ff. de regu. Cato. & Ias. in princ. 5. col. ff. de verborum obliga. qui & paulò post illud dictum allegat pro notabili. Et fortior est causa in agente, quàm in patiente. leg. 2. & vlt. Cod. ad Tertullianum. & l. 2. §. obijcitur. ff. eod. Ideo & res magis denominatur ab agente, quàm à patiente. leg. 1. ff. de seruitut. rusticorum prædiorum. & l. si quis binas. ff. de vsufru. & vtrũq; tradit per ea iura, Signorolus de Homo-

dei s

deis consilio 187. incipien. Hoc capite in curia Baiani.col.3.versic.nunc perueniamus. Vbi & illud quoq; dicit sexum masculinum obtinere vicem parentis, per notata in l.1. C. ad leg. Pompeiam de parricid. Et Alber. de Rosate in l.veluti.num.7.ff. de iustitia & iure. dicit, quod pater magis est diligendus à filijs, quàm mater, secundum philosophum, inquãtum sunt principium generationis. quia pater est agens in generatione, & mater patiens: tamen ibi dicit, mater q̃ multum excederet patrem in virtute, esset magis diligẽda. Facit, quia boni domestici (vt ait Ambrosius) sunt magis ficta poendi.

Quinta, quia vir præcellit fœminam, ex quo habet autoritatem in præsidẽdo. Nam secundum rerum ordinem non mulier viro, sed vir præfertur mulieri, tanquam caput corpori, sicut dicit Apostolus ad Ephes.5. ad Corinth.11. ad Colos.3. & 1. Pet.3. & has tres rationes posuit Bonauentura, in 3. senten. distin.12. argumen.3. quæ.1. Vbi, & alij alias rationes, sexus virilis dignitatem comprobantes, adducunt super illa quæstione: An Deus humanam naturam potuit assumere secundum muliebrem sexum. In qua re, concludunt diuus Thomas, Richard. & alij id indubitanter potuisse, decentius tamen, atque conuenientius, Christum, hominem in sexu virili induisse, qui dignior est, perfectior, atque honorabilior, vt tradit Augu. li. 83. quæstionum, antedictis tribus rationibus, quas repetit Tiraquellus in suis legibus connubialibus in commentario ante primam legem connubialem.

QVinta conside. fit in primis de defensoribus ciuitatum, qui inter plebeios numerantur: & quo gerunt magistratum inter plebeios, omnibus plebeijs præferendi sunt, vt ex doctrina ante deducta in 7. par. in 24. consid. comprobatum est. Sed quia de his ibi, & in 6. part. reseruaueram hoc loco scribere: Ideo de potestate eorum & iurisdictione dicendum est. Nam ante Iustinianum Imperatorem iam id officium fermè defecerat, cuius officij autoritas ab ipso Iustiniano reparata est: habetur in authen. de defenso. ciuita. in initio col.3. Et ratio fuit, vt scribitur ibi in §. nulla. quia Præsides prouinciarum ita depresserant id officium defensorum ciuitatum (qui erant magistratus seu iudices ciuitatum) in quibus sedes præsidum erat: Vnde ex præsentia præsidum, authoritas defensorum obumbrabatur.

Hi defensores ciuitatum, apud nos in plerisque locis dicuntur maiores, habentes magnam autoritatem & iurisdictionem, vt est maior Burdegalæ, Rupelle, de quo fit mentio in suprascriptione cap. ex parte, extra de consuetudine Pictauen. & multi alij: Etiam maior Diuionensis, dicitur Vicecomes, qui magnam habet potestatem in suos, & ab eis plurimum honoratur, & de multis cognoscit, quæ ad cognitionem & iurisdictionem præsidis videntur. In hac verò nostra ciuitate Heduen. defensor noster dicitur Vergobretus, & sic nomen antiquum retinens, quod habebat tempore Iulij Cæsaris, qui tunc summus magistratus erat, creabatur annuus, & vitæ necisq; in suos potestatem habebat, teste Cæsare in suis commentarijs, libro primo, de bello Gallico circa initium. Et licet tempore Iulij Cæsaris duo, scilicet, Diuiaticus & Liscus huic magistratui præerant: nunc autem vnicus præsidet, qui vulgariter *le Vierg*, appellatur, vt per g scribatur: iuxta allusionem vocabuli, nec tantam habet potestatem: quam officiarij Regij sæpè conantur deprimere, & etiam alij magistratus municipales in hac ciuitate existentes, qui habent iurisdictionem in pluribus locis ciuitatis, vt Episcopus, & etiam Venerabiles viri domini Decanus & Capitulum Ecclesiæ Heduen. qui habent iurisdictionem in eorum claustro, sed Vergobretus & Scabini ciuitatis, pro viribus iura ciuitatis nostræ tuentur & conseruant. Verum, à diuerticulo ad iter incœptum redeamus. vnde sciendum est, quod ciuitas sumitur generaliter pro quolibet municipio totius prouinciæ, quæ caput est alicuius Prouinciȩ, vnde per singulas Prouincias vna erat Ciuitas præsidalis, facit l. in defensoribus. ibi, ciuitatum vniuersarum prouinciarum. C. de defens. ciuitatum. & in authen. præsides gentium. ibi, per vnamquamque ciuitatum. C. de Episc. audi. & vide hic infrà. in 14. conside. Et quia in huiusmodi ciuitate erat sedes metropolis, Cui omnia municipia prouinciæ suberant, ideo ibi quam plurimi nobiles affluebant, & sæpius habitabant. Vnde in ipsis ciuitatibus erat statutus magistratus, & non de decurionibus coartalibus, seu de proprio corpore ordinis, sed de nobilioribus habitãtibus ciuitatem. l.2. C. de defens. ciuit. & hic magistratus defensor ciuitatis dicebatur, & eligebatur à decurionibus municipalibus vrbis. idem ab habitatoribus simul & ab Episcopo, vt in l. defensores ita præcipimus. C. eod. Postea tamen iure nouissimo, ista immutata sunt. Quoniam nec prohibitum est de incorporatis municipalibus & decurionibus assumere in defensorem, nec etiam de reliquis habitatoribus ciuitatis, sed vltra Albũ seu matriculam Curialium erat Album quoddã seu matricula in qua certus numerus constitutus erat nobiliorum ciuitatis tam decurionũ quam cæterorũ ciuitatis habitatorum, & secundũ decursum illius Albi seu exemplaris obtinebatur dignitas, vt in aut. de defen. ciu. §. interim. Sed circa hęc plus immorari, incassum laborarem⁹. Cũ electiões horũ defensorũ, hodie diuerso mõ fieri cõtingit: vt satis innuit ibi gl. in ver. circulũ. & apud nos raro iura obseruãtur in talib. Cũ ferè vnaqueq; ciuitas sua insequendo priuilegia à Principibus eis concessa, certis anni dieb. suos defensores eligat. Et nos Hedui hunc

eligſmus ſæpius defenſorem ciuitatis noſtræ, qui nec decurio ſeu ſcabinus fuerit, & indiſcriminatim omnes habitatores & coartales (quos Petrus Cothereau dixit eſſe burgenſes) eligebant: Sed à paucis annis, vnus ex ciuibus noſtris proſpectans, quod plurimum gratiæ valeret apud Burgenſes. & primarios ciues, ſed nō apud plebem literas à Rege impetrauit: quib. cautum erat, vt Balliuus Heduorum ad electionem defenſoris ciuitatis procedi faceret, cum numero. l. ciuiū principalium, & maiorum ad hoc tantum collectorū, vna cum officiarijs Regijs, quod & actum extitit, plebeis infimis non admiſſis, & meritò, cum tales in præceps feruntur. nec de commodo aut damno ciuitatis præuideant. & rogati aut per machinationes, ſeu per brigas, vt ita dicam, tanquam coacti eligebāt: quia obnoxij, aut ob pecunias creditas aut propter lucrū, quod in artificio eorum lucrabantur, aut metum, ne ſi forte contra vota eorum defenſorem eligi contingeret, cum in officio eſſet, vindictam de eis ſumeret: Ex quo laudandus eſt mos antiquus, & de iure obſeruandus.

Et iſti defenſores ciuitatum, taxatam habeant iuriſdictionem vſq; ad ſummam l. ſolidorum de iure C. vt habetur in l. C. de defenſori. ciuita. ſed de iure nouiſſimo vſq; ad 30. aureos, vt in authen. eodem §. & iudicare. collat. 3. prout adhuc & taxatam habent iuriſdictionem apud nos. Et ratio aſſignatur ibi, quia in ea ciuitate aderat ipſe Præſes, qui forenſes quæſtiones digne, & pro magnitudine poſſet & deberet determinare. Sed in municipijs non erant præſides, ex quo iuriſdictio magiſtratuum municipalium non erat taxata, vt in ſequenti conſi. dicetur. Sic ergo in ſimili idem erit dicendum de magiſtratibus municipalibus, quod ratione propinquitatis, ſi habeant Præſidem Prouinciæ propinquum, etiā municipales magiſtratus excuſantur à neceſſitate officij, text. in l. dies cautionis. §. ſi tam vicinum. ff. de dam. infect.

Item defenſor ciuitatis eſt maioris authoritatis quam magiſtratus municipij, quia omnium prouincialium ibi repertorum iudex eſt, Imò omnium ruſticorum ibi repertorum totius prouinciæ iudex eſt per præuentionem, vt omiſſo magiſtratu municipali, corā defenſore in pecuniarijs cauſis litigetur, vt lege, vtili ratione. C. de defenſoribus ciuitatum. Et huius rei ratio eſt, quando ipſe defenſor eſt tanquam parens humilium, & plebeiorum, Vnde nomē habet defenſoris, ea ratione, & plebeis parēs dicitur in lege, in defenſoribus, & lege, defenſores nihil. C. eo. Ideo à ruſticis recuſari non poteſt, vel à ſede ſua ruſtici euocari non poſſunt. Cum eis ſit tutor, parens, & defenſor ab omni oppreſſione & moleſtia officialium: Quoniam ſi temerariè vexatus ſit ruſticus diſtractus à labore ſuo, erit defenſoris coercere calumniam aduerſarij, & omnino in re prouidere, non tanquam ſimplex magiſtratus, ſed tanquam Capitaneus plebis decurionū & cæterorum nobilium: ita φ oppreſſiones, & abuſus in prouinciā fieri impedire facto ſuo debet. Vnde, quorumcunq; nobilium ... caſu oppreſſionis popularis ipſe capturā habet, nō tamen cognitionem cauſæ, ſed referre debet cauſam cognitioni iudicis competentis, ſiue ſint militares, ſiue ciuiles iudices. vt in l. defenſores ciuitatum cum ſequent. C. de defenſor. ciuitatum, & in §. audient. authent. ead. Non enim mulctare poſſunt, nec mulctas infligere plebeis, nec ſeueriores quæſtiones exercere, ne nomen defenſoris amittant, ſed plebem, & decuriones ab omnium improborum inſolentia, & temeritate tueri debent. l. defenſores nihil. ſupra allegata. Ideo non recenſet Petrus Cothereau in ſuo ſchedulari magiſtratuum ciuilium. ti. de magiſtratibus municipalib. Iuriſdictio defenſoris ciuitatum non eſt eis patrimonialis, quoniam plebeios ad emendas cōdemnare non poſſunt, & hoc eſt quod vult dicere text. in l. vnic. in princ. ibi: non tamen, &c, ff. ſi quis ius dicenti non obtemperauit. Et ratio eſt, quia cum ipſi defenſores, vel municipes arcam cōmunem habeant pro ære, & theſauro ſuæ communitatis, vel vniuerſitatis, vt in l. 1. §. 1. ff. quod cuiuſq; vniuerſita. nomine periculum erat, ne nimis ſuo ærario fauerent, ſi emendas haberent. Iuriſdictio vero Principis eſt patrimonialis. vide Gui. Papæ deciſi. ſua 626. vbi quærit, an Caſtellani poſſint mulctare, & mulctas imponere: vnde præſides Principis iuriſdictionem pœnali iudicio, id eſt, à mendis emendari habent. l. pen. & fi. C. de modo mulctarum. Hodie tamen aliter obſeruatur ferè in omnibus defenſoribus ciuit. Franciæ, cum habeant poteſtatem condemnandi plebeios ad emendas, & illas de ærario ciuitatis applicant, ſed hoc fit ex conceſſione Principis communiter: vt plurimum in diuerſis locis habent cognitionem cauſarum criminalium, etiam in forenſes delinquentes in eorum ciuitate, & diſtrictu repertos, Vt maior Diuionen. qui habet cognitionem in omnibus cauſis criminalibus: ſed gentes Regiæ volunt ex[c]epere certos caſus: vt in crimine læſæ maieſtatis, falſæ monetæ, & alijs. vt de hoc pendet proceſſus in Parlamento Diuionenſi. Etiam iure nouiſſimo videtur habere locum, cum talibus leuiora crimina audire, & competēti caſtigatione tradere permittitur, vt eſt tex. in §. audient. in initio. C. de defenſ. ciuit. Nec mirum eſt, quia ſimplex iuriſdictio ſine modica coertione nulla eſt, text. in l. vlt. ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſd. quod videtur verum, niſi expreſſe prohibitum eſſet à principe.

Et vt concludam ex prædictis, Defenſor ciuitatis tanquam totius prouinciæ, Gubernator habetur: vt colligi poteſt ex l. in defenſoribus cum quatuor ll. ſeq. C. de defen. ciuit. Eò etiam, quia habet cenſuram, ſeu politiam morum, ſeu ſtatus non ſolum hominum, ſed & ipſius patriæ, vt l. pe. C. eod. Et ſcias, quod defenſor ciuitatis (cum ſit loco patris ci-

civibus,vt ante dictum est) non potest per aliquem ex ciuibus in ius vocari sine venia. ita tenet in l. generaliter. ff. de in ius vocando. quem sequitur do. meus Ias. in §. pœnales. num. 69. insti. de actio. allegat text. in §. eos autē qui ita sine mer. in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. coll. Sed hodie eorum potestas non ita extenditur, maiores ciuitatum hodie loco defensorum ciuitatum constituti, tantum in vrbe, seu infra cir..& muros suę vrbis, vel incolatum aut bal..defensionem suæ plebis habent.

Item plebanatum habēt in vrbe qui ordini decurionum coartales sunt, seu fide coartati, quos Burgenses vocant.

Cæteris autem habitatoribus maiores nostri, ...sunt ius dicentes, seu in illis magistratus nou ...solummodo tribunus eorum, id est, capita...pro obseruatione, & custodia loci, & habet re...tum super obseruandis moribus, seu statu & ...ia ipsius vrbis. Et hæc est autoritas maiorum ...icariorum, qui per prouinciam extra vrbem ...possunt, nec sunt iuridici inter rusticos pro...:sicut iure scripti defensores ciuitatum. De...sores verò patriarum seu gubernatores maxi...decori sunt, de quibus ante in septima parte, in ...ma considerat. & in 9. part. in 14. conside. dixi. ...m insignijs Regijs fruuntur, ita Regis personæ ...repræsentant, sed munus seu partes guberna...patrialis eædē sunt, cum partib. defensorum ...itatum, vt scribit Pet. Cothereau in loco alleg.

Extra conside. Sunt & alij plebeiorum, seu incolatuum municipiorum, dicti magistratus municipales, Et in multis differunt à defensoribus ciuitatum, de quibus in præcedenti consider. ...est: Quoniam isti meliores partes in iure ...ndo habent quam ciuitatum defensores, li...iure agendo minores sint. Quia ciuitatum Capitanei, sunt defensores, & nō magistratus, sed magistratus ius dicunt de iure supra 300. aureos, ...ipsi defensores. Et isti magistratus municipales, nullum imperium exercent merum, aut ...dictioni mixtum: sed causas tantum expedi...sunt. In quibus iudicis dandi licentia est, seu ...legari possunt, iuxta ea, quæ scribuntur in ...mperium. ff. de iurisdict. omn. iud. Et sic co... magistratibus municipalibus tantum expe...otest legis actio, hoc est iuris actiones exerce...coram eis solum possunt. facit lex secunda, §. ...c ex his. ff. de origine iur. Edicere autem, ...discernere non possunt hi magistratus municipales. Ita scribit Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuū ciuilium. ti. de magistratibus, municipalibus. in initio. Vbi declarat quid sit e...cere & de potestate Balliuorum, vasallorum, ...dominorum Francię, & quam iurisdictionem habeant, dicens ipsos habere maiorem iurisdictionem, quam magistratus municipales. Et ...s, quod in Francia communiter Barones, & magni domini in suis Baronijs, & magnis seignorijs, quæ meliori feudi nomine decorantur, duos habent iudices & apud eos ordo iuris dicendi obseruatur, nec habet locum præuentio. Nam primus, qui est inferior, & subalternus, sæpe in vulgari nostro Castellanus dicitur, & in prima instantia cognoscit de causis inter personas dictorum locorum, & aliqui habent iurisdictionem limitatam vsque ad certam summam: & à sententijs eorum appellare licet ad secundum iudicem, qui dicitur balliuus, & est superior, cum maiorem potestatem habeat. Iurisdictionem enim habent non taxatam pro quantitate summæ. Edicta, & decreta facere possunt, dūmodo legibus Principis non refragantur. Merum, & mixtum imperium, & iurisdictionem exercere possunt: & hoc vel ex speciali beneficio, & expresso priuiligio Principis: quia præscriptis verbis inuestire cauetur de collatione iurisdictionis, vel moribus competit ex tali intitulatione Baronię, vel dignioris feudi, iure communi fundatam esse iurisdictionem omnimodam, & ipsum modum imperium habere, vnde amplior est potestas dictorum Balliuorum. Aliquando etiam, qui habet ita feudum nobile cum iurisdictione à Principe cum illa potestate constituendi Balliuum, potest omnem iurisdictionem sub se concedere, nec tamen abdicare videtur iurisdictionē: quia ad suum Balliuum appellabitur à iudice minorum vasallorū, qui pedanei vasalli dici possent, ad instar iudicum, vel minores valuasores dicantur, qui apud nos habent iurisdictionem taxatam, & solam iurisdictionem infimam exercere possunt. Et à sententijs huiusmodi Balliuorum, licet secundario appellare ad curiam præsidis prouinciarum, qui etiam apud nos Balliui, vel senescalli vocantur. de quibus ante dixi in 7. par. in 19. consi. Sed vnde egressi sumus redeamus. Municipes hodie dicuntur omnes ciues, seu inhabitātes municipium, vt in l. 1. ff. ad municipales. Municipium autem est quòd proprium publicum, & ordinem habet. facit lex, legatis. ff. ex quibus causis maiores. Et si ciuitas. l. 1. ante allegata. Inde de locis, vbi est ciuitas habens suum defensorem, diximus in præcedenti consider. Ideo hic de municipijs fit mentio, quæ fortè sunt oppida, seu vrbes non maximæ, hoc est mediocres, vel minores, vt propriè est locus Belnę, qui tamen maiorem habet. Locus de Sinemuro, in quo est magistratus municipalis. Locus Auxonæ, Montis Barri: Imò etiam ciuitas Cabilonen. nō habet defensorē ciuitatis, sed magistrum municipalem, & Scabinos, qui nihil habent commune, quoniam ipse magistratus municipalis, non habet aliquid agere cum scabinis, qui habent cognitionem de politia ciuitatis, & nullam habent iurisdictionem, seu subijciuntur ipsi magistratui municipali.

Et ipsa Vniuersitas municipij, seu ordo decurionum ad iurisdictionis expeditionem tenebatur sibi

tur sibi assumere magistratum. Non enim ipse ordo ius dicere poterat, sed per suos magistratus: qui quidem magistratus Duumuiri dicebantur, quia duo in numero ordinabantur iudices eiusdem potestatis in iure dicendo, & per præuentionem vnicum magistratum, seu officiũ exercentes, & vnius solius hominis vicem agentes, vt lege magistratus municipales. ff. ad municipales. ex qua lege in finali. verbis constat, quod omnia municipia vniuersitatem, seu ordinem decurionum habentia, habent ius habendi magistratum, vel expressa lege municipali, hoc est, ex singulari lege, & spirituali priuilegio Principis, vel ex moribus, & iure communi, dummodo eis municipib. id nõ sit expresse prohibitum.

Et non solum municipia debent habere magistratum municipalem, si non habeat defensorem ciuitatis, vel eius vices gerentem: sed etiam qualibet Castellaniæ. & alij districtus iurisdictionales, qui alio feudi nomine, & ti. decorãtur, debent habere proprium magistratum, per quem iurisdictionem expedire, in sua terra curabunt domini habentes tale feudum, ex quo omnem meri, & mixti imperij iurisdictionem habent, vel vnam speciem iurisdictionis tãtum, vel ex expressa concessione inuestituræ feudi, vel expresso priuilegio Principis, vel ex præscriptione tanti temporis, de cuius initio memoria non extat. Seu aliàs qualiter cunque, vt declarat Petrus Cothereau in loco hic ante alleg. Vnum ex antedictis concludam, quod cum ipsi magistratus habeant iurisdictionem in suos municipes, & subditos, debent eis præferri, ex ante deductis in 7. part. in 24. consideratione. vbi scripsi de gerentibus magistratum, seu administrationem, qui alios præcedere, & præhonorari debet.

SEptima consid. Habentes dignitatem, præferuntur non habentibus dignitatem, vt ante in 1. par. in 66. consid. scripsi. Ex quo illi, qui præsunt cognitioni Villæ, seu villagij, vel Castri, aut Burgi, de quibus in præcedente consid. dixi in fine, cum habere dignitatem dicuntur, vt dicit Bal. in c. 1. §. cæteri vero, quis dicatur Dux, Marchio, Comes in vsib. feudorum. præferuntur omnib. alijs plebeijs. vt etiam in dicta 67. consideratione dictum est. & in septima part. in 24. consideratione. Vbi scripsi magistratus cæteris esse præponendos. videtur tamen, quod dignitas temporalis non sit in consideratione quo ad præcedentiam, data paritate in alijs, vt dicit Franciscus Niconitius in repe. capit. quoniam contra falsam. versicu. notat sexto loco Abbatis. extra de proba. Sed inter alios, officiarij Regij præferuntur, ex quo maximè sunt perpetui, & non temporales, nec reuocabiles ad nutũ Principis, vt scribit G. Benedicti in repetitio. c. Raynutius. in verbo, vxorem nomine Adelasiam. in 5. decisione. nu. 464. de testamentis. quod præferãtur. facit ca. vt debitus honor. extra de appell. & l. omnem honorem saluum iudicibus reseruantes. quæ est l. fin. C. quando prouocare non est necesse. Laudices. & ibi Lucas de Penna. C. de dignita. lib. 12. & in l. penult. C. de veteranis. eod. lib. Et postea Consules quos in Gallia vocamus Scabinos. c. 1. de immunit. Eccle. lib. 6. & in clem. 1. § potestas. & ibi gl. in ver. scabini. de pœnis c. 2. Cuius initium est, ex parte scabinorũ. extra de alienatione iudicij mutandi cau. facta. & ita refert Ioãnes Montaigne in suo tractatu de auctoritate magni Concilij. Intellige tamen, dummodo existens in dignitate [illegible] & in dignitate, quia si efficeretur vilis, tunc iuniores eo & inferiores præponerentur. Ita dicit Franciscus Niconitius in dicta sua repetitione. c. quoniam contra falsam. ver. nota sexto loco Abbatis. vbi plura allega. extra de probationibus.

Et quilibet magistratus, etiam infimi, sunt in honore, l. hono. in prin. ff. de muner. & [illegible] 16. d. Dec. in d. ca. vt debitus honor iudicibus deferatur. extra de appel. Ideo tales honorandi sunt, vt dicit Purpura. in l. 1. numer. 310. ff. de offic. cuius est mandata est iurisd. qui præferri debent Scabinis, hoc est, Decurionibus, seu Consulibus, cum habeant iurisdictionem ante Scabinos, vt hic ante in præcedenti consideratione dictum est.

OCtaua consid. [illegible] in omnibus considerationibus præferendi [illegible] Satrapæ ciuitatis, qui secundum gl. in verb. Satrapis in c. fundamenta. de electione. pro sapientib. accipiuntur: vt sunt Aduocati, & Patroni causarũ, qui debent per iudices honorari. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offic. Proconsulis & legat. Notat Boerius in Apostillis ad Dynum super regula, in iudicijs. de regul. iur. in 6. & ante in 7. par. in 28. consid. deductum est, & comprobatum. & latius infra eadem part. in 18. consid. & aliquando [illegible] tur Prudentia. l. quæsitum. ff. de conditio. & demonstratio.

Facit, quod scribitur Deute. 1. ibi, Date ex vobis viros sapientes & gnaros, quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponam eos vobis Principes. & ibi sequitur, quod Moyses elegit de tribubus Israel viros sapientes, & nobiles quos cõstituit Principes, Tribunos & Centuriones, & Quinguagenarios, ac Decanos, qui docerent illos singula, atque rectè iudicarent, Prouer. [illegible] tus est, seruiet sapiẽti. & 17. c. seruus sapiens dominabitur filijs stultis. & [illegible] liberi seruiant. Idq; est quod Aristoteles lib. 1. Politico. dixit Eos esse seruos [illegible] ria rerumque ignoratione tenentur, qui verò ingenio præstant, naturaliter præstant. [illegible] in secunda consideratione. in fine. & [illegible] 2. ratio. vbi scripsi masculos anteponi fœminis, quia plus habent prudentiæ, intellectus, consilij & rationis. Et Platonis est scientia in lib. 3. de legib. Septem esse rationes, quæ ad dignitatem imperandi facere videntur: Quæ sunt, Paternitas, de

quo

quo hic infra in 16. cōsid. Nobilitas, vt dixi ante in 1. part. Dominatio & Potentia, de quibus etiam dixi in 3.4.5.6.& 9. partibus. Senectus, vt hic infrà in 17. consid. Prudentia, vt suprà in 10. par. Sors, vt ante in prima part. in 43. consid. & in quinta in 45. consid. & infra in vltima in 52. consid. Sed prudentiam omnibus anteponit, vt intelligantur, quæ humanorum saluti expediant, & satis scripsi in duodecima part. in principio. & meritò quia Princeps ille (inquit Euripides) quisquis preeminet sapientia. Astronomi pariter istud confirmant, tenentes Solem ac Mercurium præ cæteris Planetis propinquos assidue in cœlesti circuitu Comites mecum esse: vt scilicet, quicunq; Solem siderum diuinum viderint, absque sapiente Mercurio in Cœlo nusquam incedere planè intelligant, & in terris, potentiam atque dominationē nunquam absque sapientia, vel concedi debere, vel concessam diu posse regnare. Ideo Principes plurimum laudandi sunt, si sapientia præditi fuerint, vt ante dixi in 5. par. in 10. consid. Et in omni negotio, nedum in re militari absque consilio, prudentia & ratione (vt dixi ante in 9. part. in 44. consid.) nihil ... parum prospere geri potest. Cùm prudentia animium plus ponderis & momenti habeat quam robur corporis. vt Homerus lib. 23. Iliados. Vbi Nestor prudentissimus introducitur alloquens Antilochum filium, his versib. comprobat:

Consilio sane multò quam robore præstat,
H... itam quicunq; parat succidere syluam.
Consilio rursum nauclerus in æquore nigro,
Dirigit vndiuagam nauim, raptantibus austris.
Consilio auriga aurigam vincitq; præitq;.

Accedat & illud Titinnij apud Marcellum, Sapientia gubernator nauem torquet, nō valentia. Et illud validissimum Ciceronis in Lælio: Non ...ribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio & autoritate, & scientia. & quod idem scribit libro Officiorum, parum sunt arma foris, nisi sit consilium domi. quod citat Panor. in cap. ex multa. §. 1. versic. nota quòd pollens consilio. extra de voto. & ... facit text. quòd non sunt inutiles ad pugnandum qui etsi per se pugnare non possunt, maturitate tamen consilij adesse valent pugnantibus. Et non solum ius postliminij est his, qui pugnare possunt, sed omnibus qui eius naturæ sunt, vt consilio, vel auxilio, seu alijs modis vsui bellico adesse possunt. l. postliminium. §. vltim. ff. de captiuis, & postliminio reuersis. facit l. secunda. §. corporis ... cæterum quæ consilio prudentis viri, &c. non ... mittuntur. ff de vacatio. & excusat. mune. Nec ... antedictis discrepat illud Horatij in Odis. li. ... Ode 4.

Vis consilij expers mole ruit sua.
Vim temperatam dij quoque prouehunt in maius,
&c.

Et vide in dicta 44. consider. Facit etiam quia aduocati, & causarum oratores non minus prouident humano generi (ex maturitate & salubritate consilij) quam si patriam armis defenderent, vt dicit textus in lege, aduocati. C. de aduocatis diuersorum iudicum. vt ante in 7. part. in 28. consideratione scriptum est.

NOna considerat. Stulti & imbecilles, seu minus sapientes, interdum sunt admittendi, nec sunt omnino abijciēdi: Quoniam, vt ait Gellius lib. 2. c. 6. & Macrobius lib. Saturnalium 6. Nemo quisquam tam efferis moribus, quin faciat aut dicat nunquam aliquid, quod laudari queat. in quam sententiam profertur Græcum prouerbium: Sæpe etiam est olitor verba oportuna locutus. de quo Rochus Curtius in cap. fin. colum. 18. versic. sextò nota. extrà de consuetu. Sed Erasmus dicit, quod in illo prouerbio Greco debet esse stultus pro olitore: sed vtcunq; sit, vtrunq; huic proposito optime conuenit. Et facit, Quia, quemadmodum nemo est adeo malus, atque improbus, quin interdum boni quippiam faciat. text. in cap. quid ergo turbamur. de pœnitent. d. 3. Ideo dicit Plinius in panegyrico ad Traianum. Laudabilia multa etiam mali faciũt. sic etiam nemo tam infimæ sortis & notæ, quin interdũ dicat quippiam ad rem vehementer accommodatum, & neutiquam aspernendum, etiam summis viris, & prudentia præditis. Non multum discrepat dictum Ciceronis lib. 3. quæst. Tusculanarum. Sæpe est etiam sub pallio sordido sapientia. Summa etiam sæpe ingenia sub occulto latent, vt scribit Plautus, in ea fabula, quæ intitulatur, Captiui duo. & ait Seneca: Potest ingenium fortissimum, ac beatissimum sub qualibet cute latere. Sed melior est sententia pro hac consideratione, in l. §. sed i. eq;. C. de veteri iure enuclean. ibi. Cum possit vnius forsitan & deterioris sententia, & multos & maiores in aliqua parte superare. quem text. dicit aureum Franci. Curtius consilio 57. incip. super eo. quod ab ordine. colum. 4. & ante eum Barbatia consil. 1. col. 19. lib. 3. & facit singularem Panor. in c. 1. col. vlt. extra de constit. Et ipsa Barbatia in l. si dari stipuler. col. 11. ff. de verb. obligat. & consil. 15. incip. Deum inuocent adiutorem. col. 7. lib. 3. consi. 40. quod incipit, à Ioue principium. col. 5. eodem lib. 3. & consilio 63. incip. illud referam in medium. colum. 5. eod. lib. & in repet. rub. C. qui admit. colum. 8. & in clemen. ne Romani. col. 2. de elect. Et alibi dicit esse valde notabilem Panor. in c. capellanus. col. 2. extra de ferijs. Et ponderauit ipse Panor. consil. 1. in fin. in 1. lib. vbi etiam dicit notabilem. Et iterum consilio 85. incip. in præsenti quæstione. in prin. eod. lib. & Romanus in repe. l. si vero. §. de viro. in 54. fallen. ff. solut. matrimonio. & Barbatia col. incip. clare præscribitur. col. fi. lib. 2. & cons. 34. incip. preclare optimus dicit Psalmista. col. 13. eo. lib. 2. & alibi sæpè, vt curiosus lector in his indagare poterit.

Quam ſententiam clare comprobat illud Dei optimi maximi, vt ſcribitur Matth. 11. & Luc. 10. Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ideo non abs re dicit gloſſ. 1. in c. ad audientiam. extra de conſuetud. Non eſſe inconueniens ab inſipientibus, id eſt, minus ſapientibus (vt ibi gloſſ. declarat) petere conſilium. Quia quandoque reuelatur minori, quod maior neſcit. l. potioris. C. de officio rectoris prouinciæ. & c. eſto ſubiectus. in fi. 45. diſt. & c. ſi habes. 24. qu. 3. quam glo. ad hoc notant doctores in d. ca. ad audientiam noſtram. Et ferè omnes ibi ſcribentes poſt Ioan. And. referunt hiſtoriam huic materiæ congruentem, de quodam fatuo Pariſieñ, qui miro modo determinauit controuerſiam inter egenum quendam, & tabernarium. Nam cùm tabernarius pecunias peteret ab egeno, quoniã panem veluti ſuauius comederat ad culinæ fumum & odorem. Iudicauit fatuus tabernario ſoluendum ex ſono denarij. Quam quidem quæſtionem non potuiſſet Cato, aut Gratianus (vt dicunt Ioan. And. & Panor.) æquius decidere. Hanc etiam hiſtoriam poſt illos refert Barba. in l. 1. colum. 7. verſ. pone quod furioſus. ff. de verbo. oblig. & conſilio 58. incipien. Clementiſſimi Dei patris. colum. 2. libr. 1. & conſi. 59. incip. illud in medium afferam. col. 3. lib. 2. & Rochus de Curte, in c. vlt. colum. 18. verſi. ſexto nota. extra de conſuetudine. Subiungit autem Panor. in d. ca. ad audientiam noſtram. audiuiſſe ſe à ſuo ipſius præceptore (qui fuit Cardinalis) cum locum illum legeret, Bartholum ſæpius in cauſis, in quib. ab eo petebatur conſilium, cum mercatoribus conferre ſolitum, & per notata in dict. capit. eſto ſubiectus. monet Specu. in titu. de aduocato. §. nunc tractemus. verſicu. facto autem intellecto. ante finem. vt etiam minus peritos conſulamus, cum quibus conferre aliquando profuit. Et ex dicto Specu. ſæpè dixit nonnunquam fore bonum in cõſilijs, ſeu conſultationibus quæ fiunt ſuper difficultatibus iurium alicuius partis litigantis, aut in deciſione cauſarum, ſeu viſitatione proceſſuum aduocare aduocatos iuuenes, etiam non multum peritos, nec ſunt deſpiciendi: Quoniam, vt plurimum, mouent aliqua dubia, quæ ſi decidi ab eis nequeunt: dant materiam cogitandi prudentia & ſcientia prouectis. facit text. in leg. munerum. §. mixta. ibi, vt Herennius Modeſtinus, & notando & diſputando bene & optima ratione decreuit. ff. de muneribus, & honoribus.

Accedat huc exemplum apud Gellium libr. 18. c. 3. ex Eſchine, in oratione, Timarchũ accuſauit. vbi cum populus Lacedemonus de ſumma Reipublicæ quidnam eſſet vtile & honeſtum deliberaret, & vir quiſpiam improbiſſimus & turpitudine priſtinæ vitæ diffamatiſſimus conſilium dediſſet probatiſſimum, turpi autore mutato conſilium tamen ſecutus eſt. quod etiam recenſet Plutarchus de ciuili inſtitutione, vbi hũc in honorem virum & diffamatiſſimum Demoſthenem dic[...] fuiſſe vocatum.

Refert etiam Valerius, lib. 7. tit. de teſtamentis non reſciſſis. c. 1. Tuditanus ciuis Romanus, vir notæ inſanię, vt pote qui populo nummos ſparſerat, togamq́; velut tragicam veſtem in forum trahens maximo cum hominum riſu viſus fuerit, multaq́ue alia furoris teſtimonia dederit. Fecit tamen teſtamentum legib. tam conſentaneum, [...] tumuiris comprobatum ſit. licet T. Longus ſanguine proximus, illud ſubuertere conat᷒ eſt, Quoniam ex Romanorum legib. furioſo & inſano teſtari nõ licet. Magis enim (vt ſcribit Valerius) Cētumuiri, quod ſcriptũ eſſet in tabulis, quam quis eas ſcripſiſſet conſiderandum exiſtimauerunt. Et fortè rationem iſtam habuerunt, qui licet furioſus, tempore furoris condere teſtamentum non poſſit. l. in aduer. ff. de teſtamentis, quæ eſt l. Pauli iureconſul. Tamen, ſi habuerit dilucida interualla, illo tempore teſtamenti factionem habet l. furioſum. C. qui teſtamenta facere poſſunt. & §. furioſi. inſtitu. eod. De quo ſatis conſtabat ex ordinatione illius teſtamenti. Ideo ratum manſit. Iſtam hiſtoriam poſt Valerium etiam recitat Ioan. And. in cap. fin. in fine. de ſucceſſio. ab inteſta. Bal. in cap. primo, colum. 2. in verbo, ſed iuſta. titu. per quos fiat inueſtit. Roman. Alexand. Corneus & Iaſon in d. l. furioſum. Barba. in l. 1. col. 3. ff. de ver. oblig. & conſi. 58. col. 2. libr. 2. & l. is cui bonis. col. 2. eod. tit. Corneus conſi. 69. incip. viſis nonnullis actis. col. antepén. verſi. & quod ex qualitate libr. & conſi. 73. incip. viſis & diligenter inſpectis. col. 1. verſi. inſuper dicit. eod. lib. 1. & conſi. 217. incip. in cauſa vertenti. colum. vlti. lib. 3. Ange. Aret. in §. præterea teſtamentum. inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. Et ex antedictis vnà cum pluribus alijs rationibus concludit Tiraq. in ſuis legibus connubialib. in commentario ante 11. legem. Quod licet etiam conſilium *mulieris* ſit quodammodo debile & fragile, vt communiter, tamen interdum à maritis exquirendum eſt, & laudandum, vt dixi ſupra in 2. part. in 10. conſid. Poſſent & multa adduci ad rem facientia. Et quomodo ab iniquis, & prauis ſententiæ veræ, & certę interdum proferuntur: Vt Cayphas, qui licèt non eſſet verax, tamen verum dicit, vt in c. dominus. 1. q. 1. Et Saul Rex malus prophetauit. ca. prophetauit. eod. loco. & ibi plura.

DEcima conſid. Vxorati præferuntur nõ vxoratis, cum per matrimonium quis cõſequatur magnam dignitatem. Quia, vt dicit text. in authen. de nupt. §. deinceps. Nuptiarum magna eſt dignitas. collat. 4. dixi in commentarijs noſtris ſuper conſuetudinibus ducatus Burgundiæ, in rubrica, *des droictz & appartenances à gens mariez.* ante finem. in additione. & ibi plura ſcripſi pro laude matrimonij. Et perpulchrè ſcribit

Aulus

Aulus Gellius.lib.2.c.15.maritos habentes vxores præferri debere non habentibus, etiam seniorib. maximè si habent liberos. Et eius verba elegantissima, quia etiam multas quæstiones in materia huius conside.&12. subsequentis decidunt, transportaui. Postquam soboles (ait) ciuitati necessaria visa est, & ad prolem populi frequentandam præmijs atq; inuitamentis vsus fuit, tum antelati quibusdam in rebus, qui vxores, quique liberos haberent senioribus, neq; liberos, neq; vxores habentibus. Sic capite septimo, legis Iuliæ, priori ex Consulibus fasces sumendi potestas sit, non, qui plures annos nat' est, sed qui plures liberos quam collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit. Sed si par numerus liberorum vtrique est maritus, aut qui in numero maritorum est, præfertur. Si verò ambo, & mariti & patres, totidem liberorum sunt, qui maior natu est, prior fasces sumit, & in omni specie honoris prior, potiorque habetur. Super his autem qui aut cœlibes ambo sint, aut parem numerum filiorum habent, aut mariti sunt, & liberos non habent: nihil scriptum in lege de ea ætate est, solitos tamen audio (vt ait Gellius) qui lege potiores essent, fasces primi men sis collegis concedere, aut longè ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut secundum consulatum ineuntibus. & pro hoc est casus. leg. prima. C. de Consulibus. libro duodecimo, vbi decidi tur inter habentes eandem dignitatem, ille debet antecedere qui prius est adeptus dignitatem, etiam si posterior pluries eandem assecutus fuerit. Faciunt quæ dicit Lucas de Penna. in l. mulieres. colum.5. C. de incolis. libr. 10. vbi scribit laudem matrimonij. Cœlius lib. antiq. lectionum 15. cap.9. & 23.

Et prædicta apparent vera inter viros, sed inter mulieres, Virgines in incessu, & alibi, præferuntur viduis, & maritatis, vt dicit Bald. & post eum Barbatia in cap. causam. extra de probat. quod tamen non est absque dubio. in viris virginibus & castis. cum, vt ait ibi Barbatia, dictum illius c. in muliere virgine, habeat locũ in viro. De virginibus dicetur in 2. parte, in 11. conside. & 3. parte, in 34. consid.

Filijs vero etenim pueris consulum Roma. an te patres eorum ambulandi ius erat: & hunc morem summa diligentia retinuerunt, ne quis ab his inter consules & proximos lictores, quamuis officij causa vna progrederetur, se interponere. vt ait Valer. lib.2. tit. de institutis antiquis.

VNdecima conside. Sicut inter plures plebeios, præferuntur Ciues habentibus incolatum. l. libertus. §. præscriptio. ibi, potior est originis causa. ff. ad municipales. & de incolis de quibus hic infra in 22. consid. Ita Burgenses alijs inhabitationem seu mansionem habentibus, Quorum Burgenses dicuntur habere quandam præeminentiam inter alios ex generali cõsuetudine Franciæ. & de his fit mẽtio in c. 2. extra de his, quæ vi metúsue causa fiunt. & in c. ex parte. in suprascriptione. de consuetudine. Et apud nos Burgenses dici possunt, qui cum aliqua præeminentia inter cæteros plebeios viuunt, absque tamen aliqua administratione, vt sunt originarij loci, maximè vrbis, aut oppidi, habueruntq; prædecessores in loco à tempore longæuo. Item opulenti sunt, & amplas habent possessiones, & pingues redditus: raro exercent mercationes, nisi de his quæ à suis percipiunt possessionibus, & post nobiles, & magistratus, tertium obtinent honoris & ordinis locum. Et scias, quod tales Burgenses si emant Baroniam, vt plures faciunt, non tamen per hoc sunt Barones, nec inter Barones sedere debent, nisi habeant id à Principe. ita dicit Iac. Rebuffi in l. in his. num. 50. C. de prædijs & alijs rebus nauiculariorum. lib. 11. Et de his infra ista part. in 26. conside. etiam aliquid dictum est.

DVodecima consid. Inter quoscunq; similis status, etiam inter plebeios habens filios præfertur non habenti. text. sunt ad hoc expressi. in l. Spurij. in fin. ff. de decurionibus, & in l. in albo. C. eod. tit. lib. 10. Et, vt dicit gl. fi. in d. l. in albo. in ordine scripturæ anteferri debet, & eius vox in sententijs, & consilijs debet esse prima, etiam anteire deambulando & loquendo. per iura in ipsa glossa allegata. & per l. 1. C. de consulibus. lib. 12. Ratio est ille fauor publicus, vt ciuitas liberis repleatur. l. 1. ff. solut. matrimo. l. liberorum. §. præter. ff. de verbo. & rerum significat. Et dicit Pyrrhus in eadem l. in albo. in fin. se audiuisse doctos viros legentes illum locum, qui ex illo textu tenebant doctorem habentem liberos præferri nõ habenti, & ex multis concludit numerum liberorum in multis operari. Faciunt, quæ scripsi hic ante in decima conside. & in Commentarijs nostris super consuetudinibus Ducatus Burgund. §.5. in gloss. *sur ses hommes.* versi. quid autem. Et idem dicit Pyrrhus, Idem esse in habente filias, sicut si haberet solùm filios: sed ex dictis in quarta consideratio. huius partis, magis præferretur qui liberos masculos haberet. Et ista prælatio etiam consistit in ordine sedendi, vt dicit Petrus de Rauen. in suo compendio iuris. in dictis notabilibus, fol.99. Et etiam in honoribus assequendis, vt inquit Ioan. Sanxon in consuetu. patriæ Turonensis. tit. *des douhaires de femme noble.* articul. 1. & ista videntur vera in actibus publicis, in quibus benemeritus & vtilior est præferendus. Dixi ante in 7. parte, in 24. consideratione. Secus in actibus priuatis, vt in familia, in cuius ordine ordo naturæ tantum inspici debet. cap. est ordo. 33. q. 5. Hinc cum in domo sedetur, ambulatur, in conuiuio quoque familiari discumbitur, cessant honores inter patrem priuatum, & filium gerentem magistratum, aliàs non, vt hic infrà in 16. consid. scribitur.

Et in Rectore studij, qui præcedit Episcopum

ſcholarem in ſtudio exiſtentem, ſed in alio loco non, vt dicit Pan. in c. auditis. colum. 3. de electio. & Fel. in rubr. de maior. & obed. & plenè dixi ante in 4. part. in 44. conſid. cum ſequen. & in 7. part. in 37. conſider. Sic etiam filius Epiſcopus in domo tenetur facere reuerentiam patri, ſed in Eccleſia præcedit patrem: vt dicit Hoſt. in cap. indecorum. de ætate & qualitate. Ex quibus concludendum, quod quis poteſt haberi maior, & minor ex diuerſis qualitatib. & ſub diuerſis reſpectibus, & ita omnia concordari & proportionari debent: & ita dicit glo. 2. in c. queritur. 2. quæ. 7. quæ alleg. c. quanquam. eodem loco. & c. perlectis. 25. diſt.

DEcimatertia conſid. Inter duos æquales, qui eſt in ſuo territorio, eſt maior altero. gloſſ. vlt. in l. apud eum. ff. de manumiſſio. Imò etiam Archiepiſcopus, vel Cardinalis in terra Epiſcopi debet honorare ipſum Epiſcopum, vt notant glo. fin. & ibi Ioan. de Plat. per l. nihil. per illum text. C. de Palatinis. libro duodecimo. Dixi ante in 4. part. in 22. conſide. Et ratio, quia per eius aduentum & præſentiam non perdit ſuam iuriſdictionem, nec deſinit eam exercere. l. cunctos, quæ eſt l. 3. C. de metatis. eodem libr. 12. cap. 1. de officio delegati.

Et dicit text. in ead. l. nihil. exemplificando in Palatino Comitis theſauri, qui forte in prouincia præſidis morabatur, quod honor & reuerentia non ſolum debetur, & defertur præſidibus prouinciarum ab inferioribus, ſed etiam à maioribus. Et ex his ſubnotat ibi Luc. de Pen. in colum. 1. deberi reuerentiam & honorem à Maiore, minori, cùm in domo maioris eſt minor, & è conuerſo, Cum in domo minoris eſt maior. alleg. tex. in authent. de defenſoribus ciuitatum. §. iuſiurandum. in fin. collat. 3. & in authent. vt iudices ſine quoquo ſurffagio. §. illud videlicet. verſic. non ſinimus. collat. 2. & d. l. 2. & c. qui ſe ſcit. 2. q. 6. & c. quanquam. 23. diſt. & vide ante in 1. par. in 20. & 21. conſid.

Ex quo etiam concludo, Defenſores & maiores ciuitatum & vrbium debere honorare decuriones ſeu conſules, hoc eſt, ſcabinos in ordine & loco vbi ſunt ſcabini. Ideo, quando fit congregatio trium ſtatuum huius patriæ Diuionæ, non eſt dubium quod maior Belnæ, & Vergobretus, Heduen. præcedunt ſcabinos Cabilonen. ſed ſi fieret dicta congregatio Cabilone, eſſet dubium, an ibi eſſent præferendi argumento ſupradictorum.

DEcimaquarta conſider. Ciuis alicuius ciuitatis ſupremæ, præfertur, ſeu anteponitur primario mediocris ciuitatis, vt tenet Dec. in cap. clerici. colum. 6. extra de iudicijs, quod intellige verum in loco indifferēti, ſed in loco eorum quilibet in ſuo territorio, ſeu diſtrictu præfertur: vt dictum eſt in conſideratione præcedenti. Fertur támen cum Iulius Cæſar in Alpibus oppidulū prætериret, amicis quærentibus, an etiam illic ſeditiones aliquæ de principatu forent. Mallem, inquit, hic eſſe primus, quam Romæ ſecundus.

Et vnum ſcias, Ciuitates ſunt in multiplici doctrina, vt dicit Bart. in extrauagan. Quoniam in prin. in gl. Lombardiæ. circa medium. Quædam enim ſunt ciuitates minores, & puſillæ, vt communiter omnes habētes iuriſdictionem abſq; mero vel mixto imperio. Aliquæ ſunt mediocres, quæ habenr mixtum imperium. Aliquę verò ſunt maximæ, quæ habent merum & mixtum, vt ciuitas metropolitana. Nec dico, vt ait Bar. propter Epiſcopatum, quia forum cauſarum eſt magnum, cui ſuberant multæ aliæ ciuitates. allegat l. ſi duas. §. eſt autem. cum §. ſeq. ff. de excuſ. tut. vide infra in 60. conſid. in fi. & hic ante in 5. conſid.

Ex antedictis erat argumentum, Quod Vergobretus Heduen. in congregatione trium ſtatuum huius patriæ præcedere debebat, & maiores Diuionen. & Belnen. cum Hedua ſit ciuitas ex vſu noſtro. Diuio verò & Belna ſunt vrbes, ſeu oppida, niſi vrgeret ea ratio, de qua ante: quia dictæ congregationes communiter fiunt, & fuerunt vſque in præſentē diem factæ Diuioni & Belnæ, & cum Belna ſit de Balliuatu Diuionenſi, & ſic de territorio, dicunt Belnēſes dum ſunt in vrbe Diuionenſi ea ratione, quod maior eorum præcedit Vergobretum Heduen.

DEcimaquinta conſide. Inter plebeios legitimi plebeij præferuntur, etiam baſtardis nobilibus: vt dicit Geminia. in capit. ſtatutum. le ſecond. de hæreticis. in 6. Aſſerens Angelum ita conſuluiſſe. eſt in conſil. 30. incip. domina Franciſca. prout refert & ſequitur Guillelmus Benedicti in ſua repetitio. capit. Rainut. in verbo. Raynutius de Clera. numero 22. extra de teſtamentis. Abominabiles enim ſunt & exoſi omni iure ſpurij, & inceſtuoſi. Propterea ſcribitur. in cap. ſi gens Anglorum. 56. diſtinct. Quod diuulgatum eſt, tales inceſtuoſos, & adulterinos, nec bello ſeculari eſſe fortes, nec in fide ſtabiles, nec hominibus honorabiles, nec adeo amabiles, vt ſunt Hiſpani & Burgundiones, qui ſunt fortes, ſtabiles, honorabiles, & amabiles, vt dicit ibi text. Et proles naturalis deturpat familiam. Et ſi proles non fuerit legitima, ſequitur quod habetur Sapien. 3. Filij adulterorum in conſummatione erunt, & ab iniquo thoro ſemen exterminabitur, & ſi quidam longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur. Et tales ſpurij ſunt infames, vt dicit Azon. in ſum. C. ex quibus cauſis infamia irrogatur, vt infra dicam.

Et aduerte, Quod conditio liberorum tacita, non comprehendit Baſtardos, cum affectio legis non ſit ad eos, qui propriè non dicuntur filij, quia non ſunt ex matrimonio nati. l. filium. ff. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. per quam pulchrè dicit Bald. in capit. quæ in Eccleſiarum. columna

pen.

pen.extra de constitutio. Quod filius nomen naturæ est, scilicet, genituræ. Caro ex carne parentis decisa, & ex lumbis eius transmissa. & sicut natura manifestum est. Et vt dicit Guilielmus Benedicti in sua repetitione c. Raynutius. in ver. Raynutius de Clera. extra de Testamentis: post Baldum in eo loco supra allega. Ex nobili præsumptione intelligimus verba de iusto filio, qui honestè potest filius nominari. qualis est filius legitimus, lege fin. ff. de iure deliberandi, non de eo, in quem non decet, vel non potest disponere virtus agendi in splendoribus: illegitimi nec succedunt, quia sordidi sunt. quibus non communicatur dignitas tanquam in dignis, & ex peccato productis. Nec concubinæ tali dignitas communicatur, postquam deficit matrimonium, titulus nobilitatis, nec mutat domicilium ex persona viri, sicut mulier, quæ illegitimè nupsit, secundum Bar. in l. fin. §. idem rescripserunt. le sec. ff. ad municipales. Vnde si statuto cauetur, quod de relictis factis filijs non soluatur gabella, tamē de legato facto & relicto filio Bastardo debebitur & soluetur gabella secundum Barr. consil. 222. incipiē. statuto cauetur. Bastardi enim non includuntur in dispositione legali quantum ad commodum & honores, secundum glo. in clementina. in verbo, liberi. in fin. de baptismo. & dixi ibi.

Nec includuntur in feudis, posito quod essent simpliciter legitimati per rescriptum. c. naturalis. si de feudo fuerit controuersia. in vsib. feudorum. De quo Panor. in c. cum Vintonensis. col. 4. & ca. innotuit. de electio. quia feudum est beneficium & honor, qui non intelligitur sentire de reprobatis. l. Lucius. §. Lucius. ff. de le. secundo. Alexan. in consi. 64. colum. 4. in 1. volu. vbi dicit, quod non est verisimile concedentem feudum de tali sensisse. Et idem Alexan. in consi. 128. eod. vol. & consi. 60. in 2. volum. Pariter non comprehendūtur in dispositione emphyteotica secundum Specul. tit. de locato. §. nunc aliqua. versi. 172. de quo per Bald. in dict. cap. quæ in Ecclesiarum. colum. mihi pen. & fin. versic. dubitatur vtrum naturalis. Vbi etiam dicit, quod in priuilegijs consequendis non continentur naturales, per l. lege Iulia. §. nec distinguitur. ff. de ritu nuptiarum. Et idem Alex. in locis ante allegatis, & per dominum meum Iasonem in leg. generaliter. §. cum autem. colum. pen. Cod. de insti. & substi. Ignominiosum est enim tales filios habere. leg. pen. Cod. quemadmodum testamenta aperiantur. secundum Bald. in d. l. generaliter. Et non solum ignominiosum est tales filios habere: sed etiam ignominiosum est filijs, patrem habere talem, cuius vitio spurij vocātur. Ita ꝗ melius foret, & honestius, patrem habere legitimum quāuis plebeium & pauperem, quā ꝙ sit filius illegitim⁹, maximè Spurius, seu adulterinus, aut incestuosus patris excelsæ nobilitatis. Facit tex. in l. si qua illustris mulier. §. 1. Co. ad Orficianum. Quod facit contra aliquos nedum intellectu & verecundia: sed etiam sensu carentes, qui malunt se filios magnatum (quibus etiam filios habere non licet, vt Ecclesiastici, & non coniugati) vt illorum nomina & arma (eis tamen non debita) occupent, quā maritum propriæ matris eorum genitorem honorare, tanquam patrem legitimum, etiamsi agricola, aut mercator, aut alterius negociationis sit. Tales profectò se infames spurios fatentur, propriamq; matrem impudicā demonstrant, s. si verum fatentur. Aliàs si fastu superbiæ fingant, non est eis honor, sed summū dedecus apud probos viros. & talibus debet improperari, cum sint quomodocunque infames. vt dicit Azo. in summa. C. ex quibus causis infamia irrogatur. supra alleg. & per Alex. in d. consi. 64. vt apud nos sunt aliqui nati in matrimonio (saltē pręsumptiuè) habentes fratres, qui legitimi reputantur: tamen, vt bona consequi possint, se Bastardos & spurios dixerunt, & in hoc gloriari volunt, & etiam timorem ex hoc incutere putant ampliorem (cum spurij citius, & feruentius ad vindictam domus aduolent) quàm legitimi, vt dicit Ang. cōsi. suo 30. incip. Domina Francisca. & consi. 191. inci. super puncto videtur. Sufficiat exemplum de Goliath spurio, vt habetur 1. Reg. 17. in quo vituperari debent, prout de Hercule legimus, Cui improperatum fuit se filium Iouis ex Alcmena matre genitum dicentem. de quo Ouid. lib. 9. Metamor. in princip. ita ait:

Nam quod te iactas Alcmena matre creatum,
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine verus,
Matris adulterio patrem petis, elige fictum:
Esse Iouem malis, an te per dedecus ortum?

Non sic fecit Moyses, qui grandis factus negauit se filium esse filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. vt dicit Apostolus ad Hebræos vndecimo.

Sic, nec etiam eximi⁹ prophetarum Dauid, sui generis paupertatem manifestare vetuit clamās, de post fœtantes, de prope fontes suscepit me dominus, vt scribitur Psal. 78. in fine.

Pariter legimus de Gordio patre Regis Mydæ opulentissimi Phrygū, Qui Gordius ex agricultura sumptus ad regimen peruenit, quo potitus Gordium ciuitatem inter Asiam maiorem, & minorem condidit, & à se denominauit. In qua templum Ioui consecrauit, & non immemor, nec veritus originaria conditione, nec eam celans, in eo aratrum, quo interdum vsus fuerat, destinauit, & ex funibus, quib⁹ colla boum subiugarat, nodum connexuit miro, & inextricabili artificio: vt neq; principium, neque exitus deprehenderetur in eo. Eumque Ioui consecrauit, donec qui eum soluat, occurreret.

Qua de re secundum omnes Alex. ille Magnus reprehensione fuit maxima dignus, quod poti⁹ se

voluit Draconis filium, ſcilicet, Dei Hammonis in ſpecie Draconis apparentis, & ſpurium nuncupari: quàm Regis Philippi. de quo Valerius lib. 9. tit. de ſuperbia. Et in hoc fuit ſuorum ꝓgenitorũ deſpector, prout communiter ſunt nobiles, & nimium honoris appetitiui, vt dicit Aegid. de regimine principum, par. 3.

Accedat huc Olympiadis Alexandri matris ſuper hoc comis, ac prudens ad filium reſcriptio, quam ſcribit Aulus Gellius lib. 13. capitulo quarto in pleriſque monumentis rerum ab Alexandro geſtarum, & paulò antè in li. M. Varronis, qui inſcriptus eſt Oreſtes, vel de inſania. Olympiadam Philippi vxorem feſtiuiſſimè reſcripſiſſe legimus Alex. filio. Nam cum ipſe ad matrem ita ſcripſiſſet, Rex Alexan. Iouis Hammonis filius, Olympiadi matri ſalutem dicit. Olympias ei reſcripſit ad hanc ſententiam: Amabo, inquit, mi fili quieſcas, neque deferas me, neque criminere aduerſum Iunonem. Malum mihi prorſum illa magnum dabit, cum me literis tuis pellicẽ illi eſſe confiteris. Ea mulieris ſcitæ atque prudentis, erga ferocem filium comitas ſenſim, benignè non grauatè admonuiſſe eum viſa, deponẽdam eſſe opinionem vanam, quæ non niſi ex magna gloriæ inanis cupidine, & fatuitate nõ mediocri oriebatur, & quã ille ingentibus victorijs, & adulantium blandimẽtis, & reb. ſupra fidem proſperis imbiberet. ſ. genitum eſſe ſeſe de Ioue.

Videmus etiam Romanos, tanquam molles, effœminatos, & laſciuos, ſe ab Aenea adulterino coitu ex Venere Vulcani vxore, & Anchiſe concepto ꝓceſſiſſe, gloriatos eſſe. Vnde Aeneadæ dicti ſunt, vt eſt tex. Iuſtiniani Imperat. in authẽtico, vt prꝑponatur nomen Imperatoris. §. 1. colla. prima. Imo tales, qui familijs alienis ſe immiſcent, præſentium infimi, vt magnatum & potentum honore, & ſucceſſione participent, acriter puniuntur lege 1. C. de crimine falſi. Cum rẽ nedum priuatam, ſed publicam perturbent: quod ferẽdum non eſt, vt dicit Valerius, lib. 9. titulo vltimo. qui eſt de his, qui infimo loco nati, mendacio ſe clariſſimis familijs inſerere conati ſunt. in principio hoc impudentiæ genus, & anceps non ferenda temeritas. Et ibi recenſet de quodam, qui cum ſanctiſſimæ & clariſſimæ ſororis Auguſti vtero genitum fingere auſus fuerat, imperio Auguſti remo publicæ triremis (hoc eſt, nauis implendæ triplici remorum ordine ad Rempublicam pertinenti bus) fuit affixus. Nam veteris moris erat (vt & hodie vſus inoleuit de inertibus, ocioſis, & in tenebris ciuitatum languore torpentibus) pernicioſos & perditos ribaldos ad remigium damnare, vbi talis ſuperbia domatur. Ideo tales ſpurij, & illegitimi nati etiam in matrimonio non verentes impudicitiam matris patefacere propter eorum ſuperbiam, ne dicam temeritatem, & impudentiam in Republica pernicioſiſſimam: & cõtra bonos mores & politiam, ad remigium damnari ſeu deportari deberent, more antiquorum.

Illegitimi ergo dicuntur indecori, & ideo inhabiles ad ea, quæ in decore conſiſtunt, vt ad dignitates. c. cum indecorum. de fil. Preſbyterorum. Ex quo non poteſt Baſtardus, & ſpurius, etiã magnatis dicere legitimo, etiam filio plebeij, qui est magis æſtimandus, & honorandus, Sed poteſt impunè filius plebeij legitim⁹ dicere huiuſmodi ſpurio. *quil eſt plus homme de bien que luy*. & in hoc non errat. Cùm in his, quæ ſunt honoris, & dignitatis ſeu decoris, Baſtardi tanquam infames nihil prætendere poſſint: vt ante dictum eſt. Sed illimibus portæ non patent dignitatum, iurib. vulgatis, & infrà diçetur.

Imò etiam Conſiliarij Principis eſſe non poſſunt, ſecundum Bal. in l. cùm legitimæ nuptiæ. ff. de ſtatu ho. & non immerito, cum ſint (vt dixi) infames ſecundum Azo. in loco ante alleg. & Bal. in l. 4. in prin. ff. de lib. & poſthu. quem ibi ſequitur Alex. & idem Bald. in l. in bonæ fidei. C. de reb. credi. & in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. Alex. in conſi. 94. antè allega. Sed etiam ſi ſpurius & Baſtardus fuerit legitimatus, remanet infamis de facto, inter bonos & graues notatus. d. l. 4. in prin. ff. de li. & poſth. cum quo tranſit Alex. in le. ex facto. col. 3. ff. de vulg. & pup. & in d. l. 4. col. 2. & dixi ſuprà in prin. huius conſiderationis. Et ſic tabellio ad banchum iudicis, hoc eſt, grapharius eſſe non poteſt, vt dicit Bart. in l. eadem. ff. ad leg. Iul. repetun. quem ſequitur Alex. conſi. 80. incip. examinato proceſſu. in 2. volu. Per quorum dicta dixi aliàs in contingentia facti: quod condemnatus actione famoſa, tanquam infamis non poterat eſſe grapharius ad banchum præſidis ſeu Baillivi, aut Curiæ ſeu ſedis Cancellariæ: de quib. Curijs ad longum ſuprà in 7. part. in 19. & 20. conſiderationib. dictum eſt.

Nec ſufficeret, quod communi opinione haberetur pro tabellione, niſi etiam pro homine legitimo reputaretur, quod eſt verum ſecundum aliquos, etiam ſi eſſet legitimatus.

Nec etiam teſtis eſſe poteſt, vt plenè not. in l. 1. in verbo, diuina. C. de ſum. trinita. & Pan. in c. teſtimonium poſt gl. ibi, in verbo, emendatus. extra de teſtib.

Nec etiam poteſt doctorari, quia doctorat⁹ eſt dignitas, vt dicit Bar. in proœ. Co. & Zabarella in proœmio clementi. & vt ſcribit Bal. in d. l. 1. C. de ſum. trinit. licet doctoratus infami, & excommunicato conferri poſſit: Tamen ſpurio doctoratus conferri non poteſt, vt dicit Zabarella in cle. 2. de Magiſtris, quod videtur eſſe verum, etiam ſi eſſent legitimati. Cùm legitimat⁹ ſit ſimilis Alchimiæ quæ facit apparere, quod non eſt: vt dicit Bal. in c. 1. col. 5. extra de conſtitu. quem refert, & ſequitur do. meus Iaſ. in l. cum acutiſſimi. C. de fideicommiſſis. & idem Bald. in c. fi. extra de tranſla. Epiſc.

dicit,

...erit, legitimatum assimilari homini medicato à morbo, in quo semper aliquæ remanent cicatrices. Cuius dictum recenset Curt. consil. 78. col. 19. & sequ. Sed tamen Guilelmus Bened. in d. sua rep. c. Raynut. in verb. eodem, Raynu. num. 29. extra de Testamentis, videtur tenere etiam legitimatos doctorari posse. licet legitimatio id non exprimat in verbis, quod sit legitimatus ad doctorandum: quoniam tales etiam simplices legitimatio extenduntur ad dignitates alteri non præiudicabiles, secundum Innoc. in c. per venerabilem. ... filij sunt legitimi. & plus dicit idem Zabar. in ... de Magistris, valere consuetudinem, vt etiã ... legitimati doctorentur. quem sequitur Fely. ... quanto. de Magistris.

Vnde non sine causa, præsertim inter illustres Bastardi pro nihilo reputantur, quos magnatum & nobilium consuetudo non nouit propter bonos mores obseruãdos & retinẽdos: vt not. Barb. ... add. ad Bal. in c. naturales. ti. si de feu. fuerit cõ... uer. inter do. & agnatum vasalli, in vsib. feu. & ... Curtius in consi. 26. incip. clarus vir. colum. ... quod totus mundus abhorret, & detestatur istos ... spurios. facit tex. in d. c. per venerabilem. & in §. si. ... authẽ. quib. mod. natu. efficiun. sui. col. 7. hinc commune Prouerbium de eis habetur. *que ce seroit contre nature si faisoient bien.* Eò, quia sunt male nati, vt communiter male nutriti, male edocti, ideo ... Bald. in d. c. naturales. ante fi. ipsos esse rudes & indoctos, & ab omnib⁹ spretos, ex quo non nisi mala facere possunt, & sic non nisi male agere, ꝓ... ad rei veritatem communiter videbimus. Nõ ... sunt de parentela nobilium, cum sordes no... ... non mereantur inter præcipuos: vt dicit ... in d. l. cum legitimæ nuptiæ. ff. de statu hom. ... c. per tuas. extra de maior. & obed. quod Bastardus quantumcunque legitimatus, sedere non ... in eadem mensa cum fratre legitimè nato, ... semper honorem & reuerentiam debet. l. hu... C. de nuptijs. facit §. soror. insti. de inoffi. ... Nec etiam spurij habent ius retractus: vt per ... tenui in Cõment. nostris super consue. duc. ... ti. Des retraictz. §. 1. in glo. le plus prochain. ... add. quando. ita etiam decidit Dec. cons. suo ... per me allegatus. in versic. plenè de hac. & ... etiam Guil. Bened. in sua repe. c. Raynutius. ... verbo. & vxorem nomine Adelasiam. in secun... principali articulo. circa finem. extra de testa... ...tis.

Nec potest portare Bastardus nobiliũ insignia, ... dicit Bald. in d. l. cum legitimè. & est de mente ... Angeli in consil. 30. & 191. ante allegato. nisi esset consuetudo in contrarium, vt apud Francos, vbi Bastardi portant arma domus cũ quadam tamen barra per transuersum (quæ incipit à sinistris, & tendit ad dextram) vt dicit Guid. Papæ quæst. 58. & ... ante in 1. part. in 38. consideratio. in 24. & 77. conclusionibus. secundum Nicolaum de Vbaldis in tract. successionum. parte prima. colũ. 19. & 20. Quia si barra inciperet à dextris, & tenderet ad sinistram, non designaret genus illud infectũ: sed esse de matrice domo legitimè, fortè collateraliter processum, vt sunt illi de Borbonio, vel alij, ꝗ habent Barram originalem in suis armis, vt illi de Longo vico, qui habent Barram azuream in campo aureo. & illi de Cabilone habent Barram auream in campo rubeo. in d. 38. consid. in 37. conclusione.

Nam si Bastardi illarum familiarum portent arma sine Barra tendente ad dextram, & incipiẽte à sinistra, potius facerent agnationi & domui iniuriam, quàm honorem, quoniam aliàs non est eis permissum. & possunt abradi, & deleri ab illis de agnatione, & prohiberi Bastardis ne aliter portent, quoniam expedit ita fieri, vt familiæ distinguantur & indistinctè recognoscantur: & præsertim hoc debet seruari in Bastardis, vt differentes & distincti à legitimis cognoscantur, ne sordes per errorem computentur inter splendores. Facit ca. nisi cùm pridem. §. pro graui. in fi. extra de renun. maximè in participatione bonor. Cum portare arma sit honor, qui non competit Bastardis: vt tenet Bald. in d. le. generaliter. & in le. filium. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. Nec dicuntur Bastardi esse de genere patris, cum appellatione eorum de genere solum veniant agnati, & non cognati. l. 1. iũcta gl. ibi. ff. de probatio. Et ipsi Bastardi agnati non sunt, nec habent agnatos, quoniã ẽt vt dicit Bal. in d. le. generaliter, Bastardi propriè, iure, aut consuetudine nõ sunt de domo, nec familia seu agnatione patris: quod tenet Bar. in l. fi. ff. de ver. & rer. signi. & Pet. de Anch. in consi. 290. in initio incipien. visis diligenter. Ex quo nimis superbè, & præsumptuosè loquuntur Bastardi aliquorum magnatum seu nobilium, qui dicunt se esse de domõ & familia illorum, qui non habent iura sanguinis: vt in §. vulgo. insti. de succes. cognatorum. l. ex parte. & l. Spurius. ff. vnde cognati. l. pronunciatio. §. familiæ. ff. de verb. signi. vt dicit Barb. in addi. ad Bal. in dict. cap. naturales. Imò plus dicit Pet. de Anch. in di. loc. quod filius legitimè natus ex Bastardo non potest dici nobilis, cùm nascatur ex radice corrupta. l. fin. Co. de naturalib. lib. Et si mater eius esset nobilis. Cuius nobilitas verè obnubilatur si nupserit Bastardo. & sentit Bal. in le. ex libera. Cod. de suis & legi. hæredi. per l. 1. Co. de dignitatib. lib. 12. quod mulier nobilis nubẽs plebeio perdit nobilitatem. Et ideo cum carẽt agnatis, non habent tutores legitimos, secundum Bal. per illum tex. in l. matres. C. quando mulier tutelæ officio fungatur. Nec etiam tutores testamentarios secundum gl. & Bar. in l. 1. ff. de testamentaria tutela.

Nec etiam Bastardus dicitur coniũcta ꝑsona, secundum Inno. in c. nonnulli. de rescript. & Bal. in l. cũ acutissimi. C. de fideic. & Ang. in consi. 191. suprà

prà allegato. Nec etiam eius filius. ideo non agũt, vt coniuncta persona sine mandato: vt consuluit Paul. de Castr. consi. 134. vt dicit Guil. Bened. in loco suprà allegato.

Nec etiam Bastardo debetur legitima, nec aliquid remedium contra testamentum patris, secũdum glo. in hoc singularem in l. 1. ff. de bono. poss. contra tab. quam sequitur Bal. in le. humanitatis. C. de impu. & alijs subst. Nihil enim capit contra, vel præter voluntatem patris, vt ibi. Nec econtra pater naturalis in bonis filij naturalis secundum Azon. singulariter in sua summa, titulo de legitimis hæredibus. quem sequitur Bar. in l. fi. col. secũda. ff. de his, quibus vt indignis, & dominus meus Ias. in §. pœnales. num. 61. versi. accedat dictum. in stit. de actio.

Nec possunt fieri successibiles ex statuto, vel cõsuetudine: vt dixi in Commentarijs nostris super cõsuetudinib. Ducatus Burgũdiæ, in rub. Des successions des bastards. vltra quæ ibi dicta sunt, adduco Bal. in l. 1. in 3. oppo. C. de his, quæ pœnæ nomine. vbi dicit tale statutum esse contra ius diuinum. vnde habetur Gen. 31. quod renouat Apostolus ad Galat. 4. in fi. quod filius ancillæ non erit heres cum filio liberæ. Vnde pœna in contrarium nõ teneret, neq; iuramentũ, secundum Bal. in l. 1. & Bar. in leg. Seius & Augerius. ff. ad legem Falcid. Et in tantum legitimi præferuntur Bastardis, ꝙ si statutum ciuitatis quo ad honores & dignitates, præferat filios nobiliũ filijs popularium, certum intelligendum est de legitimis: quia legitimi plebeij præferũtur Bastardis nobilibus: vt dicit Ang. quem refert & sequitur Dominicus de sancto Geminiano in c. statutum. col. 2. in fi. de hæreticis. in 6. Alleg. enim Ang. in consi. suo. 33. & corruptè: qa est in consil. 30. cuius initium est, Domina Francisca suprà alleg. Cùm Bastardi sint duntaxat in defectum legitimorum assumendi. le. generaliter. §. spurios. ff. de decurionib. Facit dictum Bal. in d. le. filium, in 2. lectura. in prin. Quod si alicui conceditur priuilegium in causam filiorum, Bastardi vti priuilegio non poterunt. l. si liberti ius. ff. de operis liber. & in l. 2. ff. de excus. tutorum, & idem Bal. in dict. cap. quæ in Eccle. colum. vlti. extra de constitut.

Similiter idem Bal. dicit in l. parentes. circa. fi. ff. de in ius vocando. Quod si doctori fuerit concessa immunitas, & filijs: quia hoc casu non ponderatur ratio naturalis, sed accidentalis: qualitas ipsius patris, scilicet, doctoratus, tunc naturales, vel spurij non continentur. Et generaliter vbicunque agitur de commodo, & honore filiorum & nepotum, non veniunt filij naturales tantum aut spurij. Circa ea videatis Bar. in l. in tutela. ff. de capitis diminutione. & in l. pronunciatio. ff. de verbor. signifi. & in le. prima & secunda. ff. de accusat. Ioan. Andræa in addit. ad Spec. in tit. qui filij sint legit. Bal. in cap. nonnulli. de rescriptis. Panor. in c. per tuas. & ibi etiam Bal. de probatio. Bar. Bald Ang. & alij in leg. fin. Cod. de verborum signifi. & plures remissiones ad hoc adducit dominus meus Iason. in §. pœnales. numer. 58. institu. de actionibus.

Ex quibus omnib' concluditur effectus nostræ cõsiderationis, quod legitimitas hominis est valde decorus titulus, quē parentes debent illis procurare, per legitimum matrimonium.

Ad vnum tamen est aduertendum, quod vbi ageretur de illegitimorum onere & incommodo, & sic in materia odiosa, veniunt appellatione filiorum, & comprehenduntur in dispositione liberorum: de quo plenè per Io. de Pla. in l. 1. Co. de imponenda lucratiua descriptione. li. 10. per Ang. in d. consi. 30. & Dominicum de sancto Gemin. in d. c. statutum. de hæreticis, in 6. Ita, quod sicut filius patrem naturalem, & legitimum occidens, tenetur & punitur. le. Pompeia. de parric. sic etiam tenebitur Bastardus & spurius. per tex. in le. hos accusare. §. omnibus. ff. de accusation. Bal. in c. per tuas. col. 2. extra de probatio. & in di. ca. quæ in Ecclesiarum. col. pen. ver. ex nobili. extra de consti. Et comprehenduntur in l. quisquis. Co. ad leg. Iul. maiesta. Quia tunc, cum de eorum agitur incommodo, dispositio legis ad naturam refertur, & non ad ciuitatem, nec ad fictionem iuris. Ideo dicit Barto. in leg. cùm scimus. Cod. de agricolis & censitis. lib. 11. quòd spurij possunt agere actione iniuriarum, & pro iniuria facta alicui de genere, quod non credo verum, cum spurij sint infames, vt ante dictum est. Ideo videtur, quod cum nulla bona fama tolli potest cum non habeant: & sic frigiditas non potest esse sine substantia vel subiecto. l. 2. Et ibi Bar. ad hoc no. ff. de vsufructu. Nec potest esse accidens sine substantia vel subiecto: ita per illum textum dicit Bald. in l. 2. Cod. de bon. poss. secundum tabulas. & in l. omnium. Co. de testamentis. Cum enim non sit substantia bonæ famæ, quomodo restitui possit: & priuatio præsupponit habitum, & nõ Entis nullæ sunt qualitates: vt dicit do. meus Ias. in l. eius. versic. quod si stipulatus. ibi: nota tertiò. ff. si cert. peta. & quod non potest. l. quoties. ff. de nouatio. Idem do. meus Ias. in l. singularia. col. 2. ff. eo. si cer. pet. Faciunt quæ dicta sunt in prima par. in 42. consi. quod praui, hoc est, infames, & turpes personæ, non sunt digni honore, quoniam & infamibus portæ non patent dignitatum. tex. in l. 2. cuius initium est, neque famosis. C. de dignitatibus. libr. 12. & regula iuris, infamibus. de regu. iur. libr. 6. Et sic, cùm honor debeatur tantum his, qui sunt capaces honoris: quia actus agentium operantur tantum in patiente bene disposito: secundum Philo. 2. de anima. probatur in l. 2. ff. de statu hominum. & in ca. venerabilem. vbi colligitur de electio. Non est dicendum, quod homo infamis sit patiens bene dispositum ad recipiendum honorem. Nã qualia

sunt

-int subiecta, talia debent esse prædicata, & p consequens, quod infamis possit petere, quod sibi tãquam honorabili honor fiat: quia honor non ca-tin eo, tanquam in suo penitus cõtrario. Cum honor & infamia, tanquam duo contraria, non possunt esse in eodem subiecto. le. 1. C. de furtis. Et -ic etiam prædicatum, s. honor, non esset disposi-tum ad subiectum, s. ad hominem infamem, nec simul stare possunt in eodem subiecto, tanquam contraria. Nam homo, qui est subiectum, habet .. prædicatum infamiæ, quomodo nunc possit habere contrarium subiectum, respiciens honorem cum infamia, & honor omnino contrarientur, dictum est. Ideo bene dicit text. in d. l. neq; famosis & notatis. Et quos scelus aut vitæ turpitudo inquinant, & quos infamia ab honestorũ cœtu segregat, dignitatis portæ patebunt. Faciunt, q̃ dicit Luc. de Pen. in l. vnic. C. de professoribus, qui in vrbe &c. col. 3. lib. 12. Vbi dicit, quod infamis nõ potest fieri doctor: quia doctori est honor, vt hic etiam prædictum est.

Decimasexta consid. Inter plebeios maximè, vbi nulla est dignitas, Patres filijs sunt præferendi. Cum per filios honor debeatur patribus in -ibus, s. in exhibitione reuerentiæ: vt habetur Eccle. 7. Honora patrem tuum, & gemitum matris tuæ ne obliuiscaris. quod in multis consistit, vt Eccle. 3. Secundò, eis obediendo: vt habetur ad Colos. 3. Filij obedite patribus vestris. Tertiò, in necessitate subueniendo, vt habetur 1. ad Timot. Filij reddite vicem parentibus, vt scribit Anto. Floren. in sua sum. in 4. part. tit. 5. cap. 9. §. 1. & in §. declarat emolumenta, quæ filij consequuntur huiusmodi honore & reuerentia erga parentes: quæ sunt tria: Primum, scilicet, prolongatio vitæ vnde Ecclesi. 3. scribitur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore. Item, Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, vt scribitur Exod. 20. Deut. 5. Matth. 15. Mar. -t ad Ephes. 6. Secundum est exauditio orationis & consolationis in filijs. Eccle. 4. Qui honorat patrem suum iucundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Tertium est in multiplicatione temporalium, & spiritualium rerum. Ecclesiastici item 3. Honora patrem tuum & matrem tuam, & superueniet tibi benedictio à Deo. Lege etiam naturæ patres sunt honorandi, & eis obedire tenentur filij. l. 1. §. 1. iuncta l. sequenti. quę incipit, veluti erga Deum religio, vt parentibus & patrię pareamus. ff. de iustitia & iure. Lege etiam humana, & ciuili præcipitur filijs, vt reuerentiam & honorem parentibus exhibeant. l. parentibus. & l. generaliter. cum ibi notatis. ff. de in ius vocando. & -lia. C. de patria potestate. & l. 1. ff. de obsequijs à liberis, & libertis parentibus à patronis præstandis. Facit lex. cum oportet. §. non autem. Cod. de -is quæ liberis. & in authen. de nuptijs. sed quod sancitum est. ibi: erubescit enim lex castigatores filios genitoribus statuere. & sequitur: Illos quidem erubescit. col. 4. Et de hoc scribit Bernardinus de Bustis in secunda sua rosarij parte. sermone 25. in 3. par.

Hinc parẽtes (hoc est, pater & mater) in ius vocari non possunt à filijs, venia non impetrata. d. l. generaliter. ante alleg. & l. eo. ti. ff. de in ius vocan. etiam si mater esset meretrix. d. l. 4. in fi. cum. leg. seq. eod. loco. Aliàs puniuntur filij, vt in §. pœnales. insti. de actionib.

Etiam pater conuentus à filio venia impetrata habet beneficium, vt solũ condemnetur in quantum facere potest, hoc est, deducto ne egeat, & detracto tanto, quod possit inde viuere, vt est tex. in §. sed & si quis. insti. de actio. concordat l. sunt qui in id, in fi. cum l. seq. ff. de re iud. & hoc ob reuerẽtiam paternam, secundum Dyn. in d. §. sed & si qs. licet Nic. de Neap. ibi: quem sequitur d. meus Ias. Item ibi dicit, quod ratio est: quia tunc habet locum regula. Dolo facis quod petis, quod statim restituturus est. Cùm filius patrem egentem teneatur alere. le. si quis à liberis. §. si vel parens. ff. de liberis agnoscen. Et vnum etiam scias, quod met⁹ reuerentialis qui est in filio erga patrem, est sufficiens ad rescindendum contractum filij factũ præsentia patris, aut cum patre: le. 1, §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non datur. do. meus Ias in l. transactionem. C. de transactio. & per eundẽ in §. quadrupli. nu. 58. cum 8. nume. sequen. instutio de actio & per Fely. in ca. causam matrimonij. extra de officio delegati. Etiam frater maior qui gubernat, causat metum reuerentialem. Idem do. meus Iason, in lege pactum. in fin. C. de collatio. & idem dicendum est in marito erga vxorem, vt ait dominus Iason in dicto §. quadrupli. loco ante dicto. Quia non minor debetur reuerentia per vxorem marito, quàm per filium patri, secundum eundem dominum meum Iasonem in d. le. transactionem, vbi declarat idem esse in socero, cui etiam huiusmodi reuerẽtia debetur. Sed cum hæc non sint præsentis speculationis, ad alia deueniam.

Et non solum pater naturalis est honorandus, sed etiam pater spiritualis: vt per plura tenet G. Benedi in repet. cap. Raynutius. in verbo. & vxorem nomine Adelasiam. num. 76. extra de Testamentis. vbi etiam amplè de patrino, hoc est, de illo, qui aliquem de sacro fonte leuauit, cui debetur honor & reuerentia: Ita quod pœnæ inductæ contra vocantem in ius, sine venia patrem naturalem, habent locum in patre spirituali, & per d. meum Iasonem, in d. §. pœnales. nu. 64. instit. de actio.

Interdum tamen filius præferendus est patri, quando pater est irrationabilis, vt in c. quæritur. 2. q. 6. Vbi est tex. seruamus honorificentiam patri quæ debetur à filio, non æquamus filium patri in honore, sed præponimus filiũ patri in veritate:

& sic tribuimus honorem debitum, vt non perdat æquitas meritum. Et iuxta dictum Senecæ: nō quis, sed quid dicat attendito, vt recenset Luc. de Pen. in l. omnes iudices. col. 15. C. de decurio. libr. 10. quia prævalet veritas, & vincit. c. consuetudo. 8. dist. & dixi infra in sequenti parte, in 26. considratione.

Item, quando filius est iudex, aut gerit magistratum, vt plenè dixi ante in 7. par. in 24. consideratione. Vbi citauit ad hoc Aulum Gellium libr. 2. c. 2. vbi disertè scribit, q̄ ratio obseruatioq; officiorū esse debeat inter patres filiosque in discumbendo, sedendoque, atque in id genus rebus, domi forisque, si filij magistratus sint, & patres priuati. cui addo Valerium in lib. 2. tit. de institutis antiquis. dum ait: Q. Fabius Maximus à Senatu legatus missus ad filium Consulem Suessam, postquam animaduertit eum ad officium suum extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoque, ꝙ ex lictoribus nemo se equo descēdere iussisset, plenus iræ sedere perseuerauit: quòd cum filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit: cuius voci Fabius continuo obsecutus. Nō ego, inquit, fili, summum imperium tuum contēpsi, sed experiri volui, an scires Consulem agere. Nec ignoro, quid patriæ venerationi debeatur, verum publica instituta priuata pietate potiora iudico.

Idem de filio Episcopo, aut sacerdote, qui debet præcedere patrem in Ecclesia, vt hic ante in 12. consideratione scriptum est. Et ratio est, quia in illis filius est maior patre, & in maiori dignitate: vt lege, sed si vnus. §. interdum, ff. de iniurijs. 56. dist. c. nunquam. in fi. habetur per Luc. de Pen. col. pen. C. de priuilegijs scholarium. libr. 12. Nam aliàs videretur, & censeretur quædam insania, si filius patrem, discipulus Magistrum, aut superiorem inferior subiugare conetur. c. si quis dubitet. 96. dist. Non enim est seruus maior domino suo, nec Apostolus illo qui misit illum. Ioan. 13. & vide 2. q. 7. per totum. & facit extra de officio delegati. c. vlt. 2. & 3. responso.

Nulla quippe iustitia est, vt maior minori seruiat. 23. q. vtil. cau. est ordo. licèt nonnunquā Vicarius sit melior Principali. l. iustissimè. post principium. ff. de ædilitio edicto. Luc. de Pen. in l. 1. ante allegata.

Et hic notabimus, quod vna persona dicitur alijs præesse quinque modis, vt notat Archidiaco. in ca. quamuis. vers. in his. 21. dist. Scilicet officio, vt in c. nouo. eadem dist. Secundò, vitæ merito. c. beati. 2. q. 7. Tertiò, ordine, vt in ca. à subdiacono. 93. dist. Quartò, administratione, vt archidiaconus archipresbytero. c. 1. extra de officio archipresby. Quintò, consecratione, vt Episcopus omnib. c. 1. dist. 21. Et hæc prælatio consistit in tribus, in Iudicijs. c. inferior. eadem dist. in præceptis. ca. nunc autem. eod. loco. Et in sacramentis. c. denique. eadem item dist. vt per singula ante in 4. par. dictum & comprobatum est, & ista diuisio etiā seruit potius pro illa 4. parte.

Subditur, & meritò, An parentes sint præponendi omnibus alijs in honore. Hāc quæstionem plenè examinat Alberi. de Rosate. in le. veluti. nu. 8. ff. de iust. & iure. vbi dicit diuersos esse gradus honoris, qui debentur diuersis. Primus est communе principalis causæ, secundus est sapientiæ & tertius bonitatis.

Honor siue præeminentia Principij triplex est. Prima est, quantū ad esse naturale, quæ [illegible] de non esse in esse, & hanc habet pater carnalis: & huius ratione honorandus est parens carnalis præ alijs, & ideo dicitur: Honora patrem & matrem. & Eccle. 6. Memento, ꝙ nisi per eos natus nō fuisses. & dixi hic ante in 4. consi. versi. tertia ratio.

Alia præeminentia principandi est, quantum ad esse spirituale, & ista ratione honorādus est Prælatus præ alijs. vnde Ecclesiastici 3. scribitur. Tanquam dominis seruite eis qui genuerunt opere & sermone. Et de ista præeminentia dixi ante in dicta 4. parte.

Alia est præeminentia principiandi, quantum ad esse temporale, & secundum hanc honorandi sunt Principes seculares, vt Imperator, & Rex. vnde scribitur 1. Pet. 2. c. Deum timete, & Regem honorificate. & de huiusmodi præeminētia, vide suprà in 5. parte.

Secundus gradus principalis honoris est ratione sapientiæ: & secundum hoc honorandus est Doctor, Iudex, Literatus & Senex. vnde Leuit. 19. Coram cano capite consurge, & honora vultum potentis. De quibus singulis scripsi, scilicet, de Doctis & Literatis, in parte præcedenti. de Iudicibus seu Magistratibus, suprà in 7. parte, & etiam de Senibus in sequenti consi. & de Potentibus in eadem par. in 26. consider. & suprà ample in 7. & 9. parte.

Tertius gradus principalis honoris est ratione bonitatis, & secundū hoc honorandus est vir sanctus. vnde Apost. ad Philip. 2. de Epaphrodito dicit: Excipite illum, & sequitur: Et honore habetote: quia propter opus Christi vsque ad mortem accessit tradens animam suam.

Est etiam sciendum, quod honor paternus in duobus præcipuè consistit. s. in reuerentia, & in sustentatione corporali. de quibus ante ista consideratione aliquid dixi.

Reuerentia autem paterna consistit in trib. In affectu, timendo offensam paternam ex amore. Vnde Hieron. Præbeatur patribus honoris mixta formido. In effectu, & hoc obediendo, ad Ephes. quinto. Filij obedite parentibus vestris. Et in signo, assurgendo, inclinando, eos præponendo, & similia faciendo, quæ sunt signa honoris. vnde Apostolus ad Roman. 13. Cui honorem, cui tributum. & de huiusmodi signis scripsi supra in prima part.

part.in 11.consideratione,& pluribus alijs sequentibus.

Sustentatio etiam consistit in tribus,scilicet,in solatio verborum.vnde Eccl.3.Dedecus filij pater sine honore,quia vt dicit gloss.Honore,& solatio debent fouere parentes. Vnde Hier. De honorandis parentibus, Nemo patrem asperis verbis lædat.affectum sonēt,quicquid linguæ dixerint liberorum,hæc filiorum ora loquentur, quod parentes debeant audire. In seruitio, vnde Eccl.3.Qui timet Deum,honorat parentes, & ibi alia ad hoc. Item in exhibitione necessariorum. vnde Hiero. Honora patrem tuum, non in verborum sono, q̄ potest inopia parentum cassa adulatione frustrari,sed in victus necessarijs ministrandis. Et Phil.9. Ethic.dicit,quod in his, quæ pertinent ad sustentationem naturæ, quæ est per nutrimentum filij, maximè debent sufficientiam præbere parentib. sunt enim in hoc eis debitores, & sic filij coguntur alere parentes.l.si quis à liberis, in princ.& §.si vel parens.ff.de liberis agnoscendis, & hic ante dictum est.

Concludit tandem Albert. in eadem l. nu. 10. Quod non omnis honor debetur patri, quia non est largitor vniuersalis omnium Bonorum, sed particularis, nec continet in se omnem præeminentiam honoris, & id dicit Philo.6.Ethico. Non omnem honorem debēt homines parentib. quia neq; eundem honorem debēt patri,& matri, nec patri debent honorem, qui debetur sapienti, vel qui debetur Duci exercitus: sed patri debetur honor paternus, & matri maternus, & cuilibet seni etiam suus debetur honor.

Et vlterius quærit ibi Albert. An in omnibus obediendum sit parentibus? vbi sic resoluit,Licèt videatur,quod sic, vt habetur ad Col.3. Filij obedite parentib.vestris in omnib⁹. Tamē Philo.9 Ethic.declarat, quod non omnia parentib. debeantur,sed quædam etiam debentur consanguineis, amicis,benefactorib.&virtuosis,& secundū Alex. de Hales.3.vol.sum.Non solum obedientia debetur parentibus, sed & alijs: puta Prælatis Ecclesiasticis,& secularib.secundum gradus, & distinctionem corporalium, & spiritualium, vt Prælato Ecclesiastico in spiritualibus,seculari in temporalib. patri in regimine familiæ. Et idem decidit Tho. 2.2.q.26.arti.3. Apud legistas verò ista quæstio facilius expeditur.sic, quod in atrociorib.filij nō debent obedire parentib. aliàs secus, notatur in l. liber homo.2.in gl.magna in fi.ff.ad legem Aquili. Facit l.e. ad ea, quæ non habent atrocitatem.ff.de reg.iur.&c.non semper malū est non obedire præcepto.11.q.3.

Et argutius de officio liberorum erga parentes, & an semper in omnibus patris iussis obsequendū sit,& parendum super ea re relatis Græcorum,Latinorumq; (qui de officijs scripserunt) sententijs, Aulus Gellius libr.2.cap.7.ita concludit. Omnia quæ in rebus humanis sic fiunt, aut honesta sunt, aut turpia, aut media, q̄ sua vi recta aut honesta sunt, vt fidem colere, vt patriam defendere, vt amicos diligere, ea fieri oportet siue imperet pater siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæque turpia, & omnino iniqua sunt, ea ne imperet quidem, vt si proditionem patriæ, si matris necem, aut alia quædam imperarit turpia, aut impia, Sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leuiter, & verecundè, ac sine detestatione nimia, sine opprobratione acerba reprehensionis declinanda sensim,& relinquenda esse debent,qui de officijs scripserunt, quā respuenda. Quæ verò in medio sunt, hoc est, indifferentia seu media dicuntur,vt in militiam ire, rus colere, honores capessere,causas defendere, vxorem ducere, vti iussum, proficisci, vt accersitum venire: quoniam, & hæc & his similia per se ipsa neq; honesta sunt,neq; turpia.sed perinde,vt à nobis aguntur: ita ipsis actionibus,aut probanda fiunt, aut reprehendenda,propter ea in huiusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse censent, veluti si vxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. quid enim si impet vxorem ducere infamem, propudiosam,criminosam? Aut ꝓ eo Catilina aliquo,aut C. Bibulo, aut P.Clodio causam dicere? Non,s.parendū, quoniā accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media atq; indifferentia.

DEcimaseptima conside. Quia in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Iob.12.& vbi inter plebeios est quæstio de immunitate, hoc est, exēptione,seu vacatione munerū, & onerum: semper fuit veneranda senectus priuilegio ætatis.l.e.semper in ciuitate.ff. de iu. immu. Vbi sunt verba hæc Calistrati moralia: Semper in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit. Namque maiores nostri penè eundem honorem senibus quem magistratibus tribuebant, circa munera quoque municipalia subeunda, idem honor senectuti tributus est, & semper honorādos dicit esse antiquos.Bar.in l 1.ff.de albo scribendo, & in l. 2.C.de decurio.li.10.Canonistę in c.statuimus.extra de maio.& obed.Imò absurdum est, & iniquū nouos, & sic iuuenes antiquis præferre.text.in ca. statuimus circa initium.61.dist.& ibi notat. quod seniores semper præponendi sunt iunioribus, in electione, in responsione, & in subscriptione, per plura iura ibi allegata: Quoniam qui est ætate maior, præsumitur maturitate sensus præstantior. text.in c.nisi cum pridem. §. alia verò causa. extra de renunciatio. & dixi in pluribus locis in 4. & 6. part. Et vtinam Hedui nostri (qui olim confœderati Romanis, & ab eis fratres conscripti fuere) more ipsorum Romanorum, suos antiquiores concorditer præhonorarent: Cum hodie iuuenes antiquioribus præferri, & senum cōsilia postponant, quod & præpostere fit, cum in Consilijs senes sint anteponendi: vt plenè scripsi in Commenta-

mentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, in proœm. super tex. ordonne que six de noz cōselliers. Et eorum prouerbia sunt etiam attendenda. text. in leg. si chorus. §. 1. ff. de legatis 3. & glo. in ca. cum in iuuentute. in verb. senilem. de præsumptio, & pro causis decidendis seniores sunt consulendi. c. de quibusdam. in fi. 20. dist. Et antiquorum sententia in dubio est amplectenda c. domino sancto. in fi. l. dist. & ibi Arch. de priuilegijs antiquorum. & Ludouicus Romanus in le. si verò. §. de viro. in 53. fallentia. ff. soluto matrimonio. Et iuuenes antiquis pro eorū eruditione tradendi sunt. c. omnis ætas. 12. qu. 1. Et ipsi senes primam vocem habere debent in consilio, vt scribitur Ecclesiastici 32. Loquere maior natu, decet enim te. & post alia sequitur de adolescente. In medio magnatum loqui non præsumas, & vbi sunt senes non multum loquaris. Etiam de iure in deliberando senior debet primitus loqui secundum ordinem sessionis. c. 1. de controuer. feu. apud pares termi. & ibi Bal. Spec. tit. de aduocato. §. iā nūc videndum. ver. porrò. Tamen domini de Rota vtuntur, quod iunior prius loquatur, quod practicant aduocati Palatij Parisiensis in collationibus, vt dicit Cosmas Guymier in suis Commentarijs. Ita Bal. in l. obseruare. §. antequam vero. ff. de officio Proconsulis. Et pro isto dicto facit bonus text. cum gl. in c. sciendum. initio. 26. q. 4. & tex. in l. clarum. C. de autoritate præstanda, & in l. fi. §. filij. C. de bonis quæ liberis. vbi antiqui præsumūtur magis temperatiores iuuenibus, & dixi amplè in tempore præcedente, in 29. consideratione. Vbi scripsi, quomodo doctores antiqui præferuntur iunioribus, Dixi etiam in 7. parte, in 46. consideratione, quod aduocati seniores iuuenibus anteferuntur, quæ hic non repeto. Intellige tamen, vt dixi in dicta parte præcedenti, in 30. consideratione. Nisi iuuenes sint excellentiores scientia, quod quadrat ibi ad propositum de literatis, sed in non literatis etiam iuuenes excellentes ingenio naturali præferuntur seniorib⁹. Ita decidit Imo. in cle. 1. de ætate, & qualitate, & Ludo. Romanus in repetitio. d. l. si verò. §. de viro in 5. fallentia. ff. sol. matri. Alex. in Apostil. ad Bar. in l. 1. ff. de albo scribendo. Quoniam habens ingenium naturale excellens ita debet doctorari, sicut habēs excellentem scientiam.

Et, vt reassumam de honore impenso senibus à iuuenibus, quodque antiquitus ætati senectę potissimum habiti sint ampli honores: eleganter scribit Aulus Gellius lib. 2. c. 15. in initio. Apud antiquissimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præstantior honos tribui quàm ætati solitus. Maioresque natu à minoribus colebantur ad Deum prope, & parentum vicem. Atque omni in loco, inque omni specie honoris priores, potioresq; habiti. A conuiuio quoq; (vt scriptum est in antiquitatib.) seniores à minorib. domum reducebantur: eumque morem accepisse Romanos à Lacedæmonijs traditū est: apud quos Lycurgi legibus maior rerum omnium honos maiori ætati habebatur. Et graui stylo in hanc sententiā dissert Vale. Max. lib. 2. tit. de instit. antiq. Vbi ait: Senectuti iuuentus ita cumulatū & circumspectum honorem reddebat, tanquam maiores natu adolescētium cōmunes patres essent: Quocirca iuuenes senatus die vtiq; aliquē ex patrib. conscriptis, aut propinquū, aut paternū amicū ad Curiam ducebāt, assixiq; valuis expectabāt, donec reducendi officio etiam fungerentur: qua quidem voluntaria statione, & corpora, & animos ad publica officia sustinenda impigrè corroborant, breuique processu rerum in lucem futurarum virtutū suarum verecundia, laboris meditatione ipsi doctiores erant. Et sequitur: Inuitati ad cœnam, di[illegible] quærebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi, ne senioris aduentum discubitu præcurrerent, sublataque mensa priores consurgere, & abire patiebantur: Ex quibus apparet, cœnæ quoque tempore quàm parco, & quàm modesto sermone his præsentib. soliti sint vti. Et ibi sequitur de maioribus dantibus exemplum virtutis iuuenibus, quod videre poteris.

Et non solum hæc antiquitas consideratur ex ætate, sed etiam ex tēpore. Nam qui longiori tempore laborib. assiduis stipendia meruit, in dubio est præponendus, vt est tex. in l. prouidendū. in initio. ibi: aut meritū nobilissimos fecerit aut vetustas. C. de postulando, & in l. 2. ibi: vt is gradu cæteros antecedat, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit anteire. Co. offi. Magistri officiorum, & in c. miramur. circa fin. ibi: nec potest de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actionibus strenuis celsioris loci præmium debetur 61. distinct. & l. 1. & 2. Cod. de præfectis prætorio siue vrbis, & Magistris, &c. & in l. vnic. C. de Comitib. & Archiatris sacri Palatij, & in l. vnicuique. in initio, maximè ibi, vt nemini penitus liceat, cum sit posterior tempore locum præcedentis abire. C. de proximis sacrorū scriniorum, & in l. fi. §. illud præcipuè. C. de primicerio, lib. 12. cum pluribus alijs allegatis per Cœpolam in suo tractatu de Imperatore militum eligēdo. in prin. ibi: quod autem dictum est, & ante illum versic. enumerat. 50. priuil. antiquitatis, in quibus senex est magis honorandus, ad quem pro his te, remitto. Et declarat Lud. Ro. in di. le. si verò. §. de viro. ff. sol. matr. in 54. fallentia. Antiquitati seu senectuti deferendū est in multis, s. in consilijs quærendis, & etiam sequendis, in onere excommunicationis, in onere eundi ad iudicē pro testimonio ferendo, in onere nō cōparendi, in onere assumēdi officia autoritate, vel vtilitate publica, aut autoritate tantum, in seruitiorū exhibitione, in suspicionis remotione, in pœnæ relaxatione, in maiori probationis fide, in testificatione, in reuerētiæ exhibi-

hibitione, in sessione, vocis redditione, & subemptione, in consuetudinib. suscipiendis, in Prætis eligendis, in facienda reuocatione, in ordinis præposteratione, in libris corrigendis, in obseruatione instrumentorum. De quibus singulis am per eundem Rom. in eo loco. Et de vltimo, in obseruatione instrumentorum, & actorum inter duos notarios, vide per F. Niconitium in repet. c. quoniam contra falsam. vers. nota sexto loco Abbatis, quod Notarij officium circa tria versatur. ex tra de proba. Vbi etiam dicitur, quod claues castri debent esse penes maiorem natu. Honestum est enim iuuenib. ministrare, & obedire senioribus, quod tamen limitat, nisi sit maioritas inter esse in minori: quoniam tunc præfertur minor, Et ideo, qui habet maiorem partem in re, dicitur habere maiorem potestatem, & ibi plura, ad quæ recurre. Et etiam in quibus senes, & iuuenes sint laudabiles & vituperabiles. scribit amplè Luc. de Pen. in l. 1. C. de consulibus. lib. 12. Vbi dicit, quod præsumitur pro senibus, quod sint probi, sciētes & graues. quem, (vt sim breuior) videre poteris.

Et quis dicatur senex, notatur in l. si paterfamilias §. in arrogationibus. in verb. 60. ff. de adopt. & ... in l. glo. ff. de testib. & per glo. 2. in d. l. semper in ciuitate. ff. de iure immunitatis, Vbi notat ... esse, qui habet 60. ann. l. non tantum. §. 1. ff. de decurio.

Decimaoctaua conside. Inter plebeios etiam præferendi sunt Literati, & habētes aliquam scientiam, maximè legalem. Quoniam vt scribitur in procem. institutio. §. fi. habētes illam scientiam erunt patriarum suarum gubernatores, & de hoc ante in præcedenti parte, vbi laudaui viros doctos, & in nona parte, in 35. consideratio. de ... Cœpola in suo tractatu de Imperatore militum eligendo, in verbo, scientia. Vbi probatur, ꝙ ... callens scientiam rei militaris, præfertur a... Augustinus Dathus, etiam in suis orationibus. ... in 14. epistola, dicit inter homines ciuitatis literatos esse honorandos, & honore maximo extollendos, vltra quoscunque alios: cum, vt ... Omnia quæ sunt in ciuitate, non sunt omnibus apta temporibus: Quis enim bellica virtute ... toga vir vtitur? Quid militaris disciplina in pace prodest? quapropter bella geruntur: cætera non sunt ætatum omnium. quod testatur Cicero. Delirum namque senem appellauerimus, qui canes alat, pascat equos, studia venandi consectetur, feris plagas tendat, ac turpiter demum repuerescat: cætera non conueniunt pluribus locis. Qui enim ciuitate pulsum, atque extorrem hominem decet Reipublicæ gubernatio? Mitto mercaturam, quæ nusquam apud priscos quicquam habuit ponderis. Apud Thebanos verò nullus mercator fungi poterat publicis muneribus, nisi 10. annos negotijs ac mercatura destitisset. Sola literarum ac rerum cognitio ætatem exigit. Nunquam intempestiua est, & vbiq; gentium magno celebratur honore. Imo etiam, scientiam supplet: vt scribit G. Benedicti in sua repetitione. c. Raynutius. in verbo, adiectæ impuberi. numer. 37. de testamentis. Qui enim adepti sunt illam, verè homines sunt, & maximis præmijs muneribusque dignissimi. Quapropter non iniuria plerique Iureconsulti, quos nullius ferme rei scientia fugiebat, cùm de scientiæ dignitate ac nobilitate differerent, doctos viros nobilium nobilissimos & verè, & eleganter appellare soliti sunt, vt ante in 8. & 10. parte, in pluribus consid. & in d. epistola Augustini deductum est.

Concludo igitur, Quod inter plebeios, Aduocati cæteris præferendi sunt, atque multis honoribus decorari debent, vt & suprà in 7. & 10. parte dixi in diuersis cōsiderationibus. Quomodo sunt honorandi etiam inter nobiles & literatos, multò fortius inter solos plebeios. Etiam quia aduocati dicuntur habere officium, vt dicit Iacobinus de sancto Georg. in l. 1. in princ. ff. de iurisd. omn. iud. per cap. fi. extra de postulando. Et post eos etiam sunt honorandi Medici: vt in 10. part. scripsi, in 25. consid. Licet inter eos quandoque fuerit cōtentio de paritate: vt ibi, vtraque tamen scientia Iuris, & Medicinæ à Deo est. Nam leges diuinitus per ora Principum sunt promulgatæ, & scriptum est de medicina, Eccle. 38. Altissimus de terra creauit medicinam, & vir prudens non abhorrebit eam. Et de iure, seu legibus. Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. in l. inter claras. C. de sum. trin. & vtraque est necessaria hominibus, Iura ad pacificationem hominum, Medicina verò ad sanationē corporum, c. factæ, 4. distin. Et vtriusque peritus multum ab hominibus honoratur. c. non sanè. 14. q. 5. & de iure quo exercetur Iustitia. Sapiē. 8. Per hāc habebo claritatem ad turbas, & honorem apud seniores. Et de Medico dicitur, Eccle. 38. Disciplina Medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatum collaudabitur. Ideo debent seruare Iurisperiti, & Medici illud Apostoli ad Roman. 12. Honore inuicem præuenientes, vt ait Antonius in 3. part. suæ sum. tit. 5. c. 2. §. 4.

Et ne absit dictum pulchrum Arnaldi de Villa noua, subiungo id, quod in cautelis medicorum scribit, quòd primus locus in mensa solet seruari Sacerdoti, & Medico, quod intellige de sacerdote, qui est rector in sua Parochia, vt supra dixi in 4. parte, in vlt. consid. Et etiam in Medico in domo infirmi.

Et de laude Literarum, scribit F. Patritius libr. 2. de institutione Reipublicæ. titu. 1. Vbi dicit literas in primis ab omnibus, si fieri potest, ediscendas esse propter fructum illarum, & vix arbitrari potest, vt ait, in libera ciuitate quenquam sine literis ingenij, ciuis nomen mereri. Qui enim sine literis nō solum liberales disciplinas, sed mi-

nimas quasq; artes discere aut tueri possunt? Nec mercatura ipsa nec agricultura sine eis satis tuta esset: cætera prosequere, vt in eo loco.

DEcimanona consid. Notarij & tabelliones, etiam tanquã literati post aduocatos, & medicos preferuntur alijs plebeijs. Tabelliones enim dicuntur Iudices ordinarij voluntariæ iurisdictionis, secundum Inno. in c. cum à nobis. de testibus, & tenet clarius Paul. de Castr. in consi. 73. col. 4. Et esse notarium aut tabellionem est honor, vt habetur Eccle. 10. super faciem scribæ imponet honorem. Et magis creditur tabellioni, aut notario, quam alij, secundum glo. in verb. tabularijs. in §. si verò absunt. in auth. de hæred. & falc. coll. 1. Bal. in auth. sed cum testator. C. ad leg. fal. Fel. in c. in nostra. col. 3. circa med. extra de test. Et hoc propter officium publicum, quod habet Tabellio. tex. iun cta glo. in verbo, officij, in auth. de testibus. §. sancimus. collat. 7. Imò officium Notariatus, & Tabellionatus est dignitas, vt dicit Lucas de Pen. in l. Vniuersos. C. de dignitatib. lib. 12. Maximè quando est Notarius, aut Tabellio à Principe, vt ibi dicit Lucas de Pen. Quis enim ait, non diligat eum & honestate magna compleri putet, qui decreto Principis ad Tabellionatus officium peruenit? in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. ideo licebit. colla. 2.

Et etiam propter necessitatem, & vtilitatem in Republica sunt honorandi, cum videantur esse necessarij: Quoniam Tabellionum siue Notariorum ars, & viuendi formula quàm honesta, honorabilis, & laudãda sit, ex plurimis, præsertim illius necessitate, & vtilitate facilè cognoscitur. periret si quidem omnis iudiciorum tela, nisi essent Notarij qui acta conscriberent, periret ipsa Veritas, & fides in contractibus, & commercijs, periret omnis ordo in iudicio forensium causarum, nisi esset aliqua fidelis publicaque persona, cui iudex crederet de his, quæ ab vtraq; litigantium parte, aut offeruntur, aut dicuntur. Item sunt instituti Notarij ad confirmationem veritatis, sed ipsa veritas vbicunque sonuerit, ab illo est, qui dicit, Ego sum via, & Veritas. Io. 14. Vt scribit Zodericus Zamorensis in speculo humanæ vitæ lib. 1. c. 19.

Faciunt dicta Corseti in tractatu de potestate reg. q. 90. circa medium. Vbi dicit, esse Notarium, est habere officium, vt in c. vt officium. de hæreticis. lib. 6. quod recta ratione est laudabile, quia in veritatis comprobatione, & conformatione radicem, & fundamentum suscipit.

Etiam huius artis laudes patent, quia publicæ vtilitati deseruiunt. Hi namq; nedum apud pedaneos, minoresq; magistratus creditum, & authoritatem obtinent: sed apud Reges, & Principes, & cuncta eminentia tribunalia acceptissimi, & familiarissimi existunt, de quibus ante dixi in 11. par. in 9. conf. & in 7. par. in 16. & 50. conside. Hi enim eorum manibus admirandà fide instrumẽta, priuilegia, & literas ad perpetuam rei memoriã conficiunt. Et post multa temporũ sęcula, ex horum sola Notariorum subscriptione, indubitatam probationem inducunt. Hi typum tenent Euangelistarum Christi, qui eius gesta, & acta in Euangelio, tam fideliter quam vtiliter descripserunt. Et inter cæteras huius artis commoditates, qui illam exercent magna lucra, summos honores assequuntur. Vt breui tempore, ac paruo labore, opulenta Vtilitatis compendia adipiscuntur, & tandem ab omnib. honorantur, quia omnes illis indigẽt. ita Zodericus in loco ante allegato.

Notarij tamen Principis sunt digniores, vt dicit F. Niconitius in sua repetitione c. quoniã contra falsam. in vers. not. 4. nu. 29. extra de probatio. Quoniam, vt dicit, esse Notarium est dignitas, vt est casus singularis secundum eum, in leg. 1. C. de mandatis Principum. Bal. in lege, Cassius. ff. de senatoribus & de his vide plenè per Luc. de Pen. in d. l. vniuersos, & per Iacobum Bonaudi in glossis ad Ioan. de Terra rub. in tractatu, qui Vinea Ecclesiæ dicitur. ar. 10. 3. tractat. in glo. [illegible] etiam scribit, an infames possint esse Notarij: & concludit, quod non, licèt infamis possit esse Procurator, nisi sit procurator Regis, vel Episcopi: quia tales non possunt esse infames. Dicit tamen Cyn. in l. reum. C. de procu. quod ille, qui fuit condemnatus de crimine, & sic infamis per sententiam, non potest esse Procurator per d. l. reum. concordat tex. in c. 1. iuncta glo. 1. & 2. 3. q. 7. Si enim pendente iudicio criminali, cõtra eum remoueatur, ipse multò magis post condemnationem. Sed si esset infamis, quia condemnatus alia actione famosa quam criminali, tũc potest esse procurator vilium personarum. Ita Angelus, & Io. Fab. in §. fi. instit. de exceptio. De quo late per eundem Iacobũ Bonaudi in loco antedicto. Vbi dicit officium simplicium Procuratorum esse vilissimum officium, per l. si quis procurationem. C. de decurio. lib. 10. cum tamen proueniat ex quadam literatura, præferendus est alijs mechanicis, & plebeijs artificibus. Cum omnes tales plebeij, quodammodo dicantur feces vrbium, & sic viles: vt in principio huius partis dictum est. Et facit, quia officium procuratoris est ars. c. quia episcopus in fi. iuncta glos. vlt. 5. q. 3.

VIgesima consideratio. Etiam inter plebeios, & populares præferri debent Virtuosi, quoniam virtutum præmia tribui merentibus conuenit. l. fi. quæ incipit. vt virtutum. C. de statuis, & imaginibus. clem. cupientes. in princi. de pœn. & remissio. Facit c. nõ loc. 40. dist. & hoc est, vt dicit philos. 8. Ethic. Honor est præmium Virtutis. Dixi plene in 1. part. in 47. & 64. conside. in 4. part. in 48. consideratio. in 7. par. in 47. consid & in 8. par. in 28 consideratione, & in sequen. proxima considera. Faciunt plura quę ad hoc accumulat Cæpola in suo tracta. de Imperatore militum elige. de.

in Ver-

in verbo, virtutis. De quo dixi in 9. par. in 44. consideratione, Vbi scripsi milites etiam ex virtute esse honorandos, licet hodie pauci sint tales. Et ex hac consideratione etiam laudari possunt, & Ad... & Medici propter virtutes, quas ex scientijs sibi acquirunt. De quo hic ante in 18. consider. di... vt ait Aristoteles, lib. 3. Politicorum. cap. 9. Excellentibus virtute in ciuitate, parendum est sponte. Ita, vt tales prò Regibus habeantur. Alios autem, excellentes potentia, aut diuitijs, dicit esse ciuitate expellendos, Et inter cæteros præferun... qui sunt probatæ vitæ, & bonæ fidei, aut magnæ legalitatis reputantur, tex. in l. 3. in prin. ibi, & honestæ, & inculpatæ vitæ. ff. de testibus, & ibi glo. quæ notat, quod præsumitur bene fieri, si à bono fiat, argu. l si quis ex argentarijs. §. 1. ff. de edendo & in auth. de testibus. §. sancimus. ibi, multorum bonorumq; copia virorum. colla. 7. Cum tales in multis priuilegiantur, & honorantur vltra alios. Et decem casus scribit do. meus Ias. in l. iubemus. C. de iudicijs, & vide eundem in repetitio. l. admonendi. in 67. colum. ff. de iureiuran. idem in ...iendum. col. 8. ff. de verb. obligatio. Barba. con... in 1. vol. Fel. plenè. in c. super his. in fin. extra de accusat. idem Barbatia. in ca. insinuante. col. 1. extra de offic. deleg.

Et quantum valeat Virtus in vita beata perficienda, scribit Gellius lib. 18. c. 1. & amplissimè per Beroaldum in suo opere de felicitate, Vbi quærit an virtus sit effectrix vitæ beatæ. Vbi plura ad laudem Virtutis disertè accumulantur: & in lib. quo septem sapientum sententiæ continentur, in sententijs Cleoboli.

Vigesimaprima consideratio. Inter omnes honorandus est, & laudandus, qui ab omnibus publico iudicio bonus, & optimus iudicatur. Quod in persona Scipionis Nasicæ contingit, vt ...n Valerius libr. 8. c. quæ cuique magnifica co... ...unt. c. 5. Dum ait, verum specimen honoris à Scipione quoque Nasica oboritur. eius namque ... & penatibus, nondum quæstoris sena... Pythij Apollinis monitu Pesinunte accersi... Deam excipi voluit, quia eodem oraculo præ... erat, vt hæc ministeria matri Deûm à sanctissimo viro præstarentur: explica totos fastos, cõ... omnes currus triumphales, nihil tamẽ mo... principatu speciosius reperies Et tunc vnum ... dicit Plinius, qui à condito æuo, Vir optimus iudicatus. Dicit tamen Boetius in 2. de consolatione Philosophiæ. est mentibus hominum veri boni que naturaliter incerta cupiditas, sed ad falsa deuius error abducit. Et nihil est tam popula... (vt dicit Cicero) quàm bonitas, hoc est, nihil est ... charum, & gratum populo, & quòd magis fa... populi conciliet, quam esse bonũ: Et idem ... teriorũ magna natio est: Boni verò singulares, ... tempus Clodios nõ omne Catones inquit Seneca. Ad deteriora faciles sumus, & ab adolescentia viri procliui ad malum sensualitas humana declinat, vt in proœ. clem. & non est qui faciat bonum: non est vsq; ad vnum, Psalmus 13. *& Catilinam*, vt ait Satyrographus,

Quocunq; in populo videas, quocunq; sub axe,
Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.
Rari quippe boni numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel diuitis ostia Nili.

Quoties igitur virum bonum videre cõtingit, illi assurgito, illi caput aperito, illum vt Deum colito: via vitiorum lata est, & decliuis: & ideo cũctis peruia: via virtutis angusta, cliuosa, senticosa, & ideo paucis patet. Fimbria, olim Iudex electꝰ in causa Pythiæ, qui sponsionem fecerat, ꝙ vir bonus esset, iudicatu illo supersedit dicens, nõ liquet: quoniam, vt vir bonus aliquis sit, ea res innumerabilibus officijs, & laudib. continetur, & vt dicere solebat Pittachus, perdifficile est, Bonum esse. Hęc Beroaldus in lib. de septem sapientum sententijs, in sententijs Biantis. Vbi concludit, ꝙ quoquo modo mali dicantur, siue improbi, siue imperiti, siue viles, prout ibi interpretatur, elaborare debemus, ne inter malos enumeremur, imò enixe curemꝰ. vt simus potius similes sacerdotib. Aegypti, quos Piromas vocant. Est autem Piromis in Græca lingua, idem quod honestus & bonus, in nostro sermone.

Item, qui optimus habetur, & iudicatur, non sine laude nominatur. Quòd optimi cognomen Traianus (vt iste Beroal. ait lib. de optimo statu) veluti peculiare accepit ex senatus populiq; Rom. appellatione. Quo nomine, amplissima haud dubiè bona continentur. Quod nomen sibi quisque mallet, (vt inquit Liuius) quam honores Imperiáue, de quo Silius Italicus:

Optimum heu nomen melius maiusq; triumphis.

Et, vt author est Plinius panegyrista, nomẽ Augusti, & Cæsaris, minus est, quam optimi. Iupiter, apud Ethnicos optimi nomine colebatur. dicebatur enim Iupiter optimꝰ maximus, qua in re illud annotandum, ꝙ antè optimus, quia vt inquit verè Cicero, maius est, certeq; gratius prodesse omnib. quam opes magnas habere. Interrogatus Agesilaus ille magnus, quo pacto quis gloriã apud mortales consequatur, sic respondit, si optima dixerit, nec non pulcherrima factitauerit.

Prudenter enim Solon vnus è septem sapientibus, & legũ scriptor solus ex septẽ, Rempublicam duabus rebus contineri dixit, præmio, scilicet, & pœna: vt hinc boni ad virtutes inuitẽtur, & honoribus exornentur. Illinc mali à flagitio arceantur pœna, vt in officio omnes sint. concordat l. 1. §. Nam, vt ibi bonos nõ solum metu pœnarum, verum præmiorum quoq; exhortatione efficere cupientes. ff. de iust. & iur. & ibi gl. in verb. metu pœnarum alleg. vers. Hora.

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Et sicut

Et sicut bonos præmio prosequi decet, ita malos pœna affligi. Et si mali à malitia reuocari non possint per indulgentiam, pœna coerceri debent per seueritatem, Sic secreti sint à bonis mali, vtà frumento lolium incerniculo separatur. Fiat more medicorum, qui interdum vrunt, secant, abscindunt in corpore membrum, quod insanabile est, ne pars integra, contagione obrepente, pariter corrumpatur. iuxta illud: *Immedicabile vulnus*

Ense rescindendum est, ne pars sincera trahatur.

Consimiliter secari interdum, & amputari debēt de corpore ciuitatis membra putrida, hoc est, Ciues malefici, scelerati, perfidiosi, turbatores publici commodi, & molitores rerum nouarū, exterminari atque tolli de medio.

Superest, vt & propius ad rem redeamus, & de bene moratis dicamus, qui plurimum honorari debent. quoniam mores præferuntur scientiæ. argumen. c. sedulo. 38. disti. & l. magistros. C. de profes. & medicis lib. 10. vbi dicit tex. Quòd magistros studiorum, doctoresq; excellere oportet moribus primum, deinde facundia. concordat tex. in l. vnica. ibi, si laudabilem in se probis moribus vitam esse monstrauerint, si docendi peritiam, &c. C. de professoribus, qui in vrbe Constantinopo. docentes, & c. lib. 12. & patet ex argumento literali. Psal. 98. Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. Ideo scholares bene morigerati, præferendi sunt Doctorib. male morigeratis & vitiosis: cum Doctores debeant inter alia præcellere scholares moribus, iurib. ante allegatis. l. 1. & ibi notatur. C. de annonis ciuilibus. lib. 11. & vilissimus computandus est (nisi præcellat scientia, & sanctitate) qui est honore præstantior. tex. in c. vilissimus. 1. que. 1. ad minus debet esse bonus, vt ibi glo. Illaudabilis enim est scientia, quam vita maculat. ca. nisi cum pridem. §. pro defectu, extra de ren. Ideo bene dicitur, mores ornant scientiam, qui omnes excedunt diuitias. l. scire opes. §. pe. ibi, neque enim facultates, neque dignitas est ita sufficiēs ad fidem, vt bona electio, & benigni mores. Ex quo concluditur Bonos, & Optimos, etiam moratos, cæteris præferendos esse.

VIgesimasecunda conside. Inter plebeios præferri debent Originarij cæteris, vt facit tex. in l. 2. C. de officio prætoris. Hinc dicit ibi Albericus, quod Syndicus potius eligendus est de vniuersitate, quam aliis. Facit dictum Ciceronis in lib. de amicitia. Potiores, inquit, sunt ciues quam peregrini. Vnde inquilinus probri, vel odij causa, quis appellatur, quasi domum propriam non habeat. Vnde Salust. M. Tullius inquilinus, ciuis vrbis Romæ: ideo dicit text. in d. l. 2. potius eligendos esse Prætores, qui habent larem in vrbe, quàm illi, qui sunt de prouincijs, vt facit etiam text. in ca. in nomine domini. 23. dist. ideo, vt dicit F. Patritius in lib. de institutione Reipublicæ: lib. 3. tit. 2. quæri solet à nonnullis, an omnes magistratus inter ciues distribuendi sunt, an aliqui peregrinis tradendi. Et, vt ait, placet quibusdā, magistratus omnes qui iuri dicendo præsunt, quiq; ditionem aliquam in sontes exercent, peregrinos esse dicunt: namq; simultates, inimicitias atque odia inter ciues oriri, cum ciuis in ciuem suum animaduertit. Alia autē ex parte, longe faciliores esse, & ad gratiā clementiamq; proniores ciues inter se, quam si res à peregrinis agatur. Qua quidem ratione adducti pleriq; Italiæ populi, eiusmodi magistratus aliunde accesire consueuerunt, & his assentit l. fi. C. de crimine sacrilegij, & l. 3. quæ incipit, nullus. C. de diuersis officijs, & apparito. iudicum. lib. 12. & de hoc aliàs fuerunt ordinationes Regiæ, scilicet, Phil. Pulchri, & Caroli V. Regum Franciæ, de quibus per G. Bene. in sua repet. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. num. 1050. vsque ad num. 1052. extra de Testamentis. Vbi scribit rationem, quare beneficia originarijs sint conferenda, & non officia secularia. Quoniam, vt ait, officium seculare dari non debet illi, qui est de loco oriundus propter notitiam, & familiaritatem, quas habet seu habere præsumitur cum illis de loco, & cōpatriotis suis, quibus forte nimis faueret, aut odio contra aliquos ex æquali, vel inæquali conuersatione concepto: inter pares fit aliquando, & sæpe inuidia, ac dignitatis cōtemptio l. obseruandum. circa initium, ff. de officio præsidis. Eis læderent contra iustitiam, quam fauores, & odia multum turbant, & interdum iudicia peruertunt, & suffocant. c. pe. ibi, de terra vxoris suæ oriundis. extra, vt lite non contestata. Ideo, vt dicit, fuit ordinatio Phil. Pulchri, qui prohibuit quem præfici in Senescallum, Præpositum, Iudicem, Vicarium, aut Baillinium in loco vnde oriundus dicitur.

Veruntamen, idem Franciscus Patritius, inclinans ad contrariam opinionem dicit, quod longe melius ciues imperabūt quàm peregrini, quod dicit esse manifestum, & notorium ex experiētia, nō solum apud Romanos, Carthaginenses, Athenienses, Lacedæmonios, aliosque comp[illegible] qui magistratus omnes suis ciuibus tradiderunt: imò ex inclyta Venetorum Repub. In qua, peregrinis nullus est locus, & tamen nec iustitia, nec seueritas deest, & ex eiusmodi iudicijs nullæ discordiæ, nullæ seditiones, nullæq; inimicitiæ oriuntur. Eorum de illa Republica refert, quod nunquam alibi se lectitasse aut vidisse meminerit, quod ordo ciuitatis, qui à primis conditoribus constitutus fuit, semper mansit, & nunquam mutatus est. Hi namque, qui eam vrbem ædificauerunt, inter se suosque magistratus diuiserunt, quasi præmium laborum suorum, & hanc hæreditatem posteris reliquerunt, vt aduenam, colonum, peregrinum, inquilinumq; ad magistrat⁹ admitterēt nullum. & ita antea obseruatum est, iam pæne annis mille. Quocirca posteri illorum, qui vrbem ædificarunt, semper Reipublicæ præfuerūt, & Senatores,

Patritij,

Patritij, ac Nobiles appellati sunt: reliqui autem omnes plebeij. Plurimum tamē, vt ait, valet consuetudo, à qua difficile est recedere. Sed si ab initio constituatur, tutius ciues quam peregrini imperabunt.

Nam etiam, vt habetur 3. Politic. Noui incolæ, qui ciuitatem, & patriam incolere cœperunt honoribus ciuitatis non participant: sed antiqui, qui mores patriæ nouerunt sunt illis præferendi. Moderni verò, maximè penitus extranei postponendi, coram quibus nō est agendum consilium: quia scribitur, Eccles. 8. Coram extraneo ne facias consilium. Nescis enim quid pariet. Facit text. in auth. de collatoribus. §. sed neque prouinciarum indices. collat. 9. Vbi imperator possessores exprimit, eosq; repetit. non autem habitatores simplices de quibus mentionem antea facerat. Cum hominib. profecto cōmunionis alienæ, nullum fas est inire certamen. 24. q. 3. c. cum quib. in fin.

Facit, quod dicit Zenzelinus, in extrauag. Ioan. 22. incip. execrabilis. ibi, in diuersorū Regnorum partibus, quod contra promotionem, quæ fieret ad dignitatem vnius regni, de regnicola alterius Regni, admitteretur exceptio domini temporalis promouendum haberet suspectum de proditione terræ suæ: vel consiliorum, & secretorum suorum. arg. l. si quis aliquid. §. transfugæ. ff. de pœnis l. omne. §. exploratores. ff. de re militari. c. petitio. de iureiurando, & notant Inno. Hosti. Abbas, Aret. & Fel. in c. super his de accusatio. Idem Abbas post glo. in c. ex par. de testibus & in ca. quod sicut, & in c. 1. & in c. cum inter vniuersas, & melius in c. cum terra. de electio. Et est ratio, quia alicui non conuenit scrutari arcana Regni alieni. l. mercatores. C. de commercijs & mercatoribus.

Peregrini enim & incolæ officiū est, præter negocium suum agere nihil; de alio inquirere, minimeque esse in aliena Republica curiosum. c. legis. 3. q. 6. & ait Cicer. lib. 1. officiorum. Vnde vt amicos quærat, laborare curat. Genes. 19. & Luc. de Pen. in l. quisquis. C. de omni agro deserto. libr. 11. Vbi tractat prædictā quæst. Francisci Patritij. & illam decidendo assentit opinioni illius, quod originarij sunt præferendi. Peregrini verò non se debent de Republica ciuitatis intromittere. cum verum sit, oriundos à patria, potius mores Regio[...] ...scere, quam extraneos. c. quosdam. & c. quāto, de præsumpt. Vnde Terentius in Eunucho. Sola (inquit) sum, habeo neminem hic, neq; amicum, neque cognatum, quamobrem alio cupio parare amicos beneficio meo. Id amabo adiuua me, quo [...] facilius fiat: propter quod à vero facilius in consi[...] deuiabit. quæ pericula in originarijs, & antiquis habitatoribus, non præsumuntur. Auspicijs [...] patritijs, nō alienigenis, Rempublicam administrare oportere, antiqui iudicabant. Dicit [...] lib. 1. tit. de auspicijs. in prin. Cum originarij potius in bonis opulenti, & diuitiarum pleni. Pariter olim non præsumebantur in exteris, Vbi officia temporalia erant. cum tūc breui tempore, quo officium duraturum erat, magna familiaritas contrahi non posset, imò nec appeti. hactenus G. Bened. in loco. ante alleg. quæ excerpsit à Luc. de Pen. in d. l. quisquis. Qui post eum dicit attendendum esse, donec ex antiquis bonus habetur, ex nouis non assumatur: quia maior bonitas noui, antiquis nō debet præiudicium afferre. Vnde præceptum fuerat Moysi Deut. 17. Regem constituere de numero fratrum. Non (inquit) poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus, hoc est, de tua patria, seu gēte natus. Et ibi per eundem G. Bened. pulchra alia vide de literis naturalitatis, quæ conceduntur à Rege nostro extraneis: quoniam alias non possent in Regno habere hæredes ex testato, vel ab intestato. Et ex his etiam videmus hodie in Regno esse consuetudinem: vt in officijs secularibus originarij, & patriotæ potius admittūtur, sublatis illis antiquis constitutionibus, & ordinationib. Regum, & in hoc operatur consuetudo, vt dicit Cœpo. in tractat. de Imperatore militum eligendo. in vers. propter nationem. Vbi de istis. in fin.

Etiam de iure Canonico Beneficia sunt conferenda originarijs indigenis, & oriūdis de loco seu Regno, aut diœcesi vbi sunt sita. Faciunt notata in c. si proponente. in gl. fi. extra de rescrip. & text. in l. in Ecclesijs. C. de Epis. & cler. Quæ vult, quod ad Ecclesias eligantur potius illi, qui sunt ex Vico, in quo sunt possessiones Beneficij, quam alij, & dicit ibi Bal. quod vbi in Ecclesia reperiūtur idonei ad promouendum, illi debent promoueri de ipsa, & non aliunde. & idem dicit ipse Bal. & Alberic. in l. diuus. ff. de tut. & curato. datis ab his. Idem no. gl. vni. & doctores in l. planè. ff. quod cuiusq; Vniuersitatis nomine. Et idem tenet glo. in ca. cum inter Canonicos. in verbo, ad Ecclesiam alienam. extra de electio. Et idem tenet Cæpol. in tract. de Imperatore militum eligendo in d. verbo, propter nationem. in fine. ibi, sed etiam si essent. Idem etiam tenet Rochus de Curte in suo tractat. de iure patronatus. in verbo, honorificum. in 21. col. dixi in præceden. par. in 32. consid. vers. licet enim oriundi. idem tenet Barb. in d. c. si proponente, & consilio suo 23. incip. scripsit propheta optimus. in 1. volum. col. 7. Vbi dicit, quod si Imperator, Beneficij, in sua gratia non faciat mentionem de loco vnde est oriundus, talis gratia est subreptitia: Quia Papa non intendit prouidere extraneo, sed vnicuique in patria sua. Imo tenet ibi Barba. quod huiusmodi prouisio est nulla contra Bal. quos videas cum casus euenerit, quia est casus quotidianus, qui euenit mihi consulendo in casu, in quo extraneus, seu alienigena, à Regno. impetrauit mandatum Apostolicum in vim concordatorum, non facta mentione, quod non erat de Regno, tenui ex dictis per Barbat. in eo loco, huiusmodi mandatum

non habere locum in loco, vbi habent locum dicta concordata, cum ipsa, & contenta in eis sint data Regi, & Regno in priuilegium pro incolis Regni, & non extraneis, qui non sunt de Regno, & scripsi amplè in commentarijs dictorum concordatorum. Et è nostris aliquid de materia tractant Cosinas Guymier in suis commentarijs. in verbo exterorum. fol. mihi. 10. & post eum Ioan. de Selua in suo tract. de Beneficio in 3. par. in 26. questio. Et maxime, quia Rex Franciæ habet Priuilegium, quod alienus clericus non regnicola, sine eius permissione, & literis naturalitatis, non possit beneficiari in suo Regno, vt per eosdem in locis antè allegatis.

Vigesimatertia consid. Inter omnes cuiuscunque status laudabiliores sunt, qui pulchriora nomina habent: Quoniam honor, & decus est, habere pulchrum nomen. Hinc dicit Io. And. in c. cum secundum Apostolum. de præbendis. & in c. 1. de deposito. Vxorem suam Milanciam dixisse, quod si pulchra nomina venderentur, caro esset precio emenda, vt dixi supra in 1. par. in 10. consid. & refert Panor. & alij doctores in procœ. decretalium: & laudabile est habere pulchrũ nomen. Panor. in c. 1. col. penul. in initio. de iudicijs. Ideo pulchra nomina imponenda sunt filijs. Et bona præsumptio oritur ex bono nomine. & quandoq; sinistra ex prauo, & turpi nomine oritur. Faciunt tex. & notata in l. facta. §. si danda. ff. ad Trebel. in procœ. sexti. in verbo Bonifacius. & in procœ. decretalium. in verbo, Ioães, & plura adhæc scribit G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in verbo, Raynutius de Clera. num. 52. & 53. de testamentis. Quia à nomine, & cognomine, multotiens sumitur argumentum. De quo plenè per Fel. in procœ. decretalium. Et sic vnusquisq; curare debet, & laborare diligenter de bono nomine habẽdo. Cum multo melius sit nomen habere bonum, quam diuitias multas. Prouer. 22. Nobis enim necessaria vita nostra, alijs fama nostra. in c. non sunt audiendi. 11. qu. 3. & qui negligit famam crudelis est. tex. Augustini. in c. nolo. vers. duæ res. 12. q. 1. Bona autem fama impinguat ossa. Eccles. 30. hoc est, augmentat virtutes, in quib. robur hominis interioris consistit, sicut in omnib. consistit robur hominis exterioris, vt ibi declarat Nicol. de Lyra, de quo hic infra in 28. cõsiderat.

Quod etiam clarè ostendit P. Scipio, Vir ille insignis Romanus Consul. de quo refert Valer. lib. 3. titu. de fiducia sui. c. 5. Quod cum fratrem suum de bene gestis obtrectatum defenderet, dixit: Nam, cum Aphricam totã potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea, quod meum diceretur præter cognomen retuli.

Etiam de Paulo Aemylio, post triumphum Macedonicum, lib. 4. tit. de abstinentia & cõtinentia. Penates. (inquit) suos nulla ex parte locupletiores fecit, præclarè secum actum existimans, quod ex illa victoria alij pecuniam, ipse gloriam, atq; memoriam nominis sempiternam occupasset & reportasset. Et paulò post de Scipione Aemyliano dicitur. Itaq; quum per socios, & exteras gentes iter faceret, nõ mancipia eius, sed victoriæ numerabantur, nec quantum auri & argenti: sed quantum amplitudinis, scilicet, gloriæ, famæ, & nominis pondus secum ferret æstimabatur.

Ex quibus constat, quod de bono nomine curandum est, adeo quod Salicetus in l. 1. in prin. C. de summa trinitate, per illum tex. parentes exhortatur, pulchra, & honesta liberis imponere, & non turpia: quæ secundum eum quodammodo infamiam, & dedecus important: Vna enim quæque res quemadmodum intelligi debeat, ex ipso nomine apparet. l. diuus. in princip. ff. de bonis damnatorum. & ibi fit argumentatio ex nomine. & per gloss. facit quod scribitur Exod. 23. cum Deus dixerit ad Moysen. Inuenisti gratiam coram me, & teipsum noui ex nomine. Faciunt quæ dicit Fel. in dicto procœm. decretalium. colum. 6. Hippolytus de Marsilijs. in l. 1. in initio. colum. penult. ff. de quæstion. Petrus Giraldi in cautelis suis, cautela 85. incip. magnum. Caccialupus in d. l. 1. col. 10. C. de sum. trin. Simphorianus in chronica Sabellici. de hoc nomine Franciscus.

Et bonum nomen facit, vt plus credatur illi, quam habenti malum. Notatur in c. in nostra. extra de testibus. Franciscus Niconitius in repet. ca. quoniam contra falsam. ibi, notat Abbas quinto. num. 46. & Ioannes Neuizani in sua Silua nuptiali. fol. mihi 99.

Vigesimaquarta consid. Inter cęteros, & aduenas præferuntur qui non sunt nationis infamatæ: Quoniam, vt dicit text. in l. quod si nolit. §. qui mancipia vendunt, nationem cuiusque, in venditione pronunciare debent: Plerunq; enim natio serui aut prouocat aut deterret emptorem. idcirco interest nostra scire nationem. *Præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, quia nationis non sunt infamatæ, quosdam malos videri, quia ea natione sunt, quæ magis infamis est.* ff. de ædilit. edict. Id etiam probatur ex sacra scriptura. Ioan. 4. vbi mulier Samaritana dicebat se non esse dignam dare aquam Christo, quia Iudæus, & natio Samaritanorũ erat probrata apud Iudæos: Ex quo etiam Iudęi improperauerunt Christo, quod esset Samaritanus, aut dæmonium haberet, vt habetur in capit. Nonne benedicimus. extra de præsumptionibus.

Et licet vnicuique propria Patria videtur maior, & præstantior alia. l. fin. & ibi gl. C. si seruus exportandus veniat. Nam Patria est dulcis amor. l. qui habebat. ff. de leg. 3. vnde Virg.

Nos Patriæ fines, & dulcia linquimus arua.

Et illud Nasonis ad Rufinum.

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos

Ducit,

Ducit,& immemores non finit esse sui.

Et idem:

Dulcis amor Patriæ, quo non præstantius vllum.

Id efficit Charitas Patriæ, qua pleriq; omnes tenentur. vt sua cuiq; Patria charissima atq; gratissima, cultimaq; sit, vt patriam suam qualiscunq; et quisque laudet, & extollat. more Vlpiani in l. 1. ff. de censibus, vbi suam Patriam miris laudibus commendat. Vnam tamen habet gratam qua caret altera opem. Et vnus laudat Rhodon, & alius Rhodopen. Alij autem aliam pro mentis captu & arbitrio. Nobis sit satis ad rem, propria quarundam gentium Epitheta referre. vt scribit Text. in sua officina, ex quibus aperta est diuersarum gentium differentia.

Apuleius, eruditos appellat Aegyptios, sicuti Iudaeos superstitiosos. Nabathæos, mercatores. Fluxos vestium, Arsacidas. Frugum pauperes Scythas, auro diuites, Arabas. legimus Alexandrinos esse fallaces. Topiscus scribit, Aegyptios esse ventosos, furibundos, iactantes, iniuriosos, auidosque nouarum rerum.

T. Liuius, perfidiã Pœnis, Cicero calliditatem, numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, sensum, Romanis pietatem ascribunt.

Ioan. Picus Mirandula, ponebat in Hebræorum doctrina, mysteria & prodigia, in Græcorum disciplinis, ingenium, in Romana Academia, potentiam.

Horatius vocat Britannos hospitibus feroces, Persas infidos.

Iulius maternus ad Mauortiũ Lollianum scribens. quædam, inquit Gentes ita à cœlo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitate perspicuæ. Scythæ immanis feritatis crudelitate grassantur. Itali fiunt regali super nobilitate præfulgidi. Galli stolidi, leues Græci, auari Syri, Afri subdoli, acuti Siculi. Luxuriosi super Asiatici & voluptatibus occupati, Hispani elata iactantię animositate prępositi.

Blondus, vocat Afros fraudulẽtos, Ligures duros, Campanos superbos.

In nostris verò, Christophorus Longolius Parisiis, in oratione de laudibus diui Ludouici, & Francorum: vocat Britones duros, vafros Normannos, religiosos Francos, industrios Flandros, mites Lotharingos, faciles Andegauos, bellicosos Vascones, Burgundos feroces, Picardos alacres, frugi Santones, atque Pictauos, Narbonenses fideles, fortes Aruernos, Hanonios pertinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos, militares Biturges. Apostolus vero, ex testimonio Epimenidis Thebani sacerdotis refert ad Titum primo, quod Cretenses sunt semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Et scribitur in c. dominus. 1. q. 1. & de his & alijs in sequen. part. in 16. consider. dicemus. Et vnde ista procedant inferius paulo dicetur.

Aduerte tamen, quod extranei in multis priuilegiantur, & inter alia, quod in causis eorum est summariè procedendum: vt tenet Paris de Puteo in tract. de syndicatu. in verbo, negligentia. chart. 72. allegat And. de Iser. in proœ. constitutionum feudalium, qui dicit hoc esse verum, maximè vbi causa est modica. per auth. nisi breues. C. de sent. ex periculo recitandis, vel si sit causa in qua plus expenditur qui sit valor rei, vt si sit quæstio de equo, qui interim in hospitio satis comederet. vt dicit Bar. in l. 2. ff. de re iudi.

Et, vt reassumã quod paulo ante omissum fuerat, facit, Quoniam ex prima mores accipimus, Et ex varijs cœli locis aspectibúsue, diuersæ ingenerantur morum cõtemperationes. vt dicit Hippocrates Cous in lib. de aërib. Cœli. & Plato in Timæo. & Arist. lib. 7. Polit. c. 7. & lib. Orbicularium quæstionum. libr. 14. c. 20. & ibi Pet. Aponensis, & Galenus in lib. de substãtia virtutum animalium. c. 9. & Auicen. lib. 10. Meta. & Cicero in oratione, quam de lege agraria scripsit, contra Seruilium Rutilium. & Plin. lib. 2. cap. 80. & Lucanus lib. 8. & Vegetius lib. 1. de re militari. c. 2.

Huius etiam sententię, sunt omnes Astronomici istud astris ascribentes: vt Ptolemæus 2. quadripartiti, & ibi Hali eius interpres, & Albumasar introductorij. lib. 3. & 5. & Firmicus Maternus ad Mauortium Lollianum lib. Astronomic. 1. ca. 1. cuius verba hæc sunt. quædam gentes à Cœlo ita formatæ sunt, &c. vide reliqua ante.

In hanc sententiam scribũt Herodotus in Calliope, & Plutarchus in apophthegma, quod cum montosa esset Persarum regio & aspera, vellentque propterea regnante Cyro campestrem ac mollem capere, id quidem non passus est Cyrus, inquiens, & plantarum semina, & hominum mores, & ingenia Regionum quoque similitudinem trahere. vnde formatum est antiquum adagium. Mores hominum, vt plãtæ, ad Regionis habitum respondent.

Vnde inferri posset, quod cum terra Burgundiæ meliora vina & subtiliora producat, quam reperiantur in tota Gallia, vt seq. par. in 84. conside: scripsi. Ita etiam indigenarum ingenia cõformia habere debet.

Ex quo bene facit text. ante allegatus. in d. §. mancipia. Ex quo not. gloss. in authen. de referendarijs. in verb. ex patribus collat. 2. quod ratione Patriæ quis presumitur bon⁹ aut malus. facit text. in c. quando 24. distin. & in ca. constitutus extra de purgati. canonica. vbi habetur cõsideratio ad Patriam alicuius ordinandi, & cuius nationis sit: vt inde sciatur quibus moribus sit imbutus. Et sicut præsumitur pro aliqua ratione Patriæ, & aliquando præsumitur contra aliquem ratione Patriæ: vt est tex. in c. Afros. 98. dist. & ibi gl. 1. & Archid. (qui adducit dictum Firmici Materni. supra alle. Tacito autore) & Bal. in l. data. col. 10. ver. 8. modo. C.

 qui ac-

qui accusa. non poss. facit etiã dictum Bar. in tract. de Guelphis, & Gebellinis. col. 4. quod de iure qs præsumitur esse eius affectionis, qualis est eius Patria. Est enim præceptum iurisgentium, vt patriæ pareamus. l. veluti. ff. de iust. & iu. quod dictum singularizat Barba. cons. 34. incip. præclarè optimus dicit. col. 18. lib. 2. & alibi commendat in repet. ca. Raynal. col. 3. & 88. de testa. & Franc. Cur. consi. 45. incip. statuto seu consuetu. versi, quia quilibet, colum. 4.

Adduci possent multa quæ faciunt ad hæc scripta, per Bartho. Cæpo. in suo tractat. de imperat. militum eligendo. versic. propter nationem, & in tract. de simulatione contractuum. in 21. præsumptione. & in suo libello de vita, & modo viuendi in studio. Et quod Albertus de Gandino in tracta. maleficiorum. in tit. vnde, aut quo loco possit fama procedere. in principio. quod fama vel infamia potest ex loco, maximè originis procedere: cum quis à natura, & origine propria præsumatur esse bonus, vel malus. per dictum §. mancipia.

Et huius rei aliæ quoque rationes vltra vim astrorum deduci possent: tum ex eo, quòd quædam Nationes præ cæteris multa vitiorum irritamenta subministrant. Nam quid aliud Campanos luxu ac libidine affluentes reddidit, quam terra ipsa omnium, quæ libido luxusq; expostulat, feracissima, quæ & inuictum armis Hãnibalem (vt ait Valerius) illecebris suis complexa vincendum Romano militi tribuit? Ille enim vigilantissimum Ducem, illa exercitum acerrimum, dapib. largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnum, & delicias euocauit, ac tum demum fracta & contusa Punica feritas. Nihil est profectò, quod magis homines molles reddat quam rerum copia. Hinc Arabes à Virg. li. 1. Georg. molles dicti sunt!

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Vt quę omnium regionum sit fertilissima Arabia. Deinde sunt sui cuiq; Patriæ peculiares mores, vnaquæq; enim prouincia seu Patria suo sensu abundat. vt ait Hier. ad Lucinum. in ca. vtinam. 76. dist. & in c. certificari. extra de sepulturis. & dicit Quinti. Gentib. proprij mores sunt. Nec idem in Barbaro Romano Græco probabile est, & ciuitatum etiam leges instituta ac opiniones habent differentes, ob idque scribit argumenta à natione sumi. Et scribitur in c. omnes. 1. dist. aliæ alijs gentibus leges placent. Vnde ortum est vetus Græcorum prouerbium, Lex & Regio.

Vigesimaquinta conside. Inter ciues, & plebeios eiusdem qualitatis honorabiliores sunt ac præferri debent, qui ex honestis, & probis parentibus orti sunt, & progeniti. vt supra dixi in 2. part. in 24. conside. vbi scripsi mulieres ortas ex bonis parentibus, esse laudandas, potissimum si ex bona matre, proba, & pudica. Et idem de filijs dicendum. Mouebar ratione sequenti. Nam licet sua cuiq; mens sit, tamen pleræq; sunt animi vires, quæ simul cum corpore à parentib. transfunduntur in filios. prout amplè ibi deductum est. Et de filijs facit glo. in verb. non infamatæ. in l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edic. & in l. quisquis. §. 1. in verb. in quibus. C. ad l. Iul. maiestat. in quibus notatur, Sæpe solet similis filius esse patri. & etiam in c. venerabilem. §. eos. in verbo, progenitores. extra de electio. & ibi Panor. col. 4. [illegible] tex. in auth. de referendarijs sacri Palatij. §. pen. & ibi glo. in verb. ex partibus. colum. 2. & in c. 1. 61. distinct. & ibi gl. 1. quæ dicit hanc vnam esse causam quare filij presbyterorum non promouentur ad sacros ordines. text. in c. si quis. ibi, filij vero eius. & c. 6. quæ. 1. & ibi gl. in verbo, metiuntur. quæ addit ad versiculum præcedentem. Et sequitur leuiter filia matris iter. & in c. vlt. in fi. de consecr. dist. vlt. & in c. 2. super ver. defect. de filijs presbyterorum. in 6. quæ & illud quoq; dicit. Hac, inter alias duas rationes spurios sacris non initiari. Et facit quod voluit gloss. in verb. domum. in l. cum vnus. §. 1. ff. de alimen. & ciba. lega. & Cy. in l. in bonæ fidei. in 7. quæ. C. de iureiu. & Bal. in l. 1. ad fi. C. de locato. & in leg. si quos in fin. & ibi Ange. C. de captiuis. & Francis. de Aret. in l. iubemus. in fi. C. de aduocat. diuerso. iudi. Vnde scribitur Sapien. 3. de impijs, & ijs qui sapientiam abijciunt. Nequissimi filij eorum, quasi nequissimorũ nequissimi sunt etiam filij. & facit dictum Esdræ. lib. 4. cap. 9 Qualis ager, talia & semina, & quales flores, tales & tincturæ, qualis operator, talis & creatio, & qualis agricola, talis & cultura. atque Matth. 7. & Luc. 6. scribitur: Non potest arbor mala bonos fructus facere. Neque arbor bona malos fructus proferre. Cuius sententiæ initium refert gloss. in verb. non infamatæ. in d. §. qui mancipia. Et eleganti similitudine insinuat Theologus, dum ait in verbis transpositis:

Nõ etenim è squilla rosa nascitur, aut hyacinthus.
Sed neq; ab ancilla filius ingenuus.

Et sub simili forma Horatius libr. carminum 4. Ode 4.

Fortes creantur fortibus & bonis,
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, neq; imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et veridicè huiusmodi sententiam, tanquam prouerbio celebrem extulit Euripides, verbis tamen translatis:

Heus, heus, vt illud dictitant rectè, probum.
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et Aristo. Polit. 1. cap. 4. ex quorundam sententia ait: Sicut ex hominibus hominem, & ex Bestia Bestiam: sic ex Bonis Bonum non generari. & libr. 3. ca. 8. Consentaneum est (inquit) ex melioribus ortos esse meliores. Et iterum in præceptis rhetorices, de causis ciuilibus. Nemini est obscurum qui ex bonis clarisq; parentib. nati sunt, eos consentaneè

...taneè fieri suis maioribus non dissimiles. Et Ci...ro pro Roscio Comœdo. Nemo ex improbo ...tre probum filiũ nasci posse æstimaret. Et Quin...il.lib.5.de argumentis, scribit argumenta sæpe à ...persona esse ducenda. Nam similes parentibus ac ...maioribus suis filij plerunque creduntur. & non...nunquam ad honestè turpiterque viuendum, in...de causæ fluunt. Diogenes Cynicorum Princeps, cum ebrium in foro vidisset: illius (inquit) pater ebrius fuit. Autor Laertius. in quam sententiam Martialis miratur, quod filia ebriosi potaret aquam. ...dum ait lib.6.Epigram.ad Catullum, Miror, quod Bassi filia potat aquam.

Sunt & ad rem multa antiquis celebrata pro...ia, Quale istud est. Mali corui, malum ouum. Cuius meminit Gellius lib.5. cap.10. & illud Homericum.libr.Odysseæ 19.& iterum Iliad.22.

E quercu è saxis prognatus.

Vnde & illud Virgil.lib.8.Aeneidos.

Gensq; virum truncis, & duro robore nata.

Item illud Quinti. Generosioris arboris statim planta cum fructu, & plura alia id genus.

Ex quibus illud procedit, vt præsumatur filius ...e eiusdem voluntatis, & effectus cum patre. l. si ...operarum iudicio.ff.de ope. lib. & ita dicit per il...lum tex.Bal.in l.liberti.col.1.ver.Op.3.C.eo ti.per ...doct.in d.l.quisquis.Co.ad l.Iul.maiest.Propterea Alber.de Gandino in tract.maleficiorũ.ti.de præ...sumpt.& iudicijs dubitatis col.4.vers.Præsumptio ...enim naturæ est: monetque, vt parẽtum eius qui ...accusatur mores conspiciantur.vt proinde etiam ...amus, quibus sit accusatus moribus. Nam qui bonos habuit parentes bonus, qui malos, malus præsumitur, vt pluribus iuribus hic ante allegatis ...comprobatum est. Et pulchre dicit Ang.in l.si fu...gitiui.C.de seruis fugitiuis, quod ex eo quis præsu...mitur transiuisse ad hostes, quod natus est ex pro...prio eo nomine infamata.& sequitur Barba. cõ...sil.incip.præclarè optimus.col.8.libr.3. & Ioan...nes Neuizan inter consilia Alberti Bruni, cons.7. ...cap.patres concesserunt.col.10.§.hæc Tiraquel...lus in suis legibus connubialibus ante legem septi...

Vigesimasexta consider. Inter populares, siue plebeios ciuitatis præferri debent Primates: ...praeter reliquos maioris potestatis, vel dignitatis ...censentur.vt not.Luc.de Pen.in rub.de Alexãdriæ ...primatibus libr.11.Cod.& in lege quinque sum...mates.Cod.de decurionibus libr.10. Facit quod ...dicitur de Christo, Matth.7.in fi.Erat enim docẽs ...eos sicut potestatem habens. Et de his, qui habent ...aliquam autoritatem inter alios, quod sint præfe...rendi & honorandi: scribit amplè Cæpol.in tract. de Imperatore militum eligendo.ver.autoritatis. ...& dixi in 1.par.in 31.consid.vt sunt Nobiles & Bur...genses, vt dicit Ioan.Montaigne in suo tractat. de ...auctoritate magni Cõcilij.allegat.ca,2.extra quod metus causa.& c.proposuit. de clerico excommu. ministrante.& c.literas.de præsumptio.& Luc.de Pen.in l.qui curiæ.C.de fundis rei priuatæ.libr.11. Et ibi declarat vnde dicantur Burgenses, s. à Burgis: sed aliter accipiuntur in Gallia, quia est quædam præeminentia inter plebeios, quæ quibusdam acquiritur ex sua declaratione: cum se declarat Burgensem Regis. Et tales soluũt certum quid Regi, pro huiusmodi iure & præeminentia. & ex hoc etiam multa priuilegia consequuntur, sed cũ non sint apud nos, non insisto. Aliqui verò fiunt ex antiquitate domus, cum antiquiores dicantur Burgenses. Reliqui verò tantum ciues vel habitatores. Et huiusmodi Burgenses cæteris ciuib.præponuntur.vt hic ante in 11.consider. dixi. Et an in potentia sit collocata felicitas, seu an potentia sit summum bonum, vide Beroaldum in suo opere de felicitate.

Vigesimaseptima consid. Diuites præferuntur cæteris in honoribus, vt habetur in l.honor. §.de honorib.ff.de munerib⁹ & honoribus. Cum de honoribus siue munerib. gerendis facultates quoque an sufficere oneri iniuncto possint, considerandum est. tex.in l.paupertas, & ibi glo.ff. de excus.tut.& in l.ad subeunda.& ibi glo.ad hoc clarior.ibi: vel potest dici. Cod. de decurio.lib.10.& notat glo.in rub.C.quemadmodum ciuilia munera. ibi: quinto facultates. & ibi: facultas vt sit sufficiens eod.li.& dixi supra in 1.par. in 44. consi. ratio est quia etiam diuites sunt fideliores. vnde Iuuenalis:

Quantum quisq; sua nummorum seruat in arca,
Tantum habet fidei.

Et potius obseruãt pacta quàm pauperes: Quoniam, vt ait Philosophus, pauperes & miseri citò flexibiles fiũt, & probat tex.in l.3.in prin.ibi, & an locuples vel egens sit, vt lucri causa quid facile admittat.ff.de testib. Et propter paupertatem quandoque quis est suspectus. le. suspectus.& leg.suspectum.ff.de suspectis tuto. vnde Lucas de Pen. notat in l.fin.col.2.C.de spectaculis.lib.11. etiam per illum text.quod quis ob timorem paupertatis de facili peccare præsumitur. vide eum ibi, quia plura ad hoc allegat Salustius in Catilinario: Semper in ciuitate quibus opes nullæ sunt bonis inuident, malos extollunt, vetera oderunt, noua exoptant, & odio suarum rerum omnia mutari student: ergo diuites sunt præponendi. Cum etiam magis credatur diuiti quàm pauperi, tex.in auth. de testib. §. sancim⁹.ibi, aut diuitiarum.iuncta gl. in eod.verb.coll.7.& probatur in le.spadonem.§. fi.ff.de excusat.tut.vbi dicit tex.iam autem & qui modici patrimonij factus est tutor, affectasse videtur: & ideo suspectus efficitur.leg.scire oportet.§. fi.ff.de tuto.& cura.datis ab his. Ad quod optimè facit quod notat Speculat. titul.de testib.§.1.circa princi. ibi: quartò fallit.& dicit Io.de Plat.in leg. ne quis.C.de dignita.lib.12.Debent enim diuites,

contra quos nõ est turpis suspicio lucri, & qui possunt debitum honorem dignitati impendere, eligi ad honores & dignitates.d.l.ad subeũda.Nam etiam cæteris paribus sunt diuites pauperibus digniores.d.l.3.in princ. ff. de testib.& hæc per plura alia comprobantur per Cæpolam in suo tract. de imperatore militum eligendo.in verbo, diuitijs. vbi ponuntur multa priuilegia diuitum,& quæ diuitibus conceduntur.

In hanc sententiam scribit plura Philip.Beroaldus in suo opere de felicitate, vbi quærit, An diuitiæ sint finis bonorum: & dixi in sequ. parte in 54. consid.& ante in 8.par.in 22.consid.vbi scripsi nobilitatem causari ex diuitijs saltem antiquis. Et diuitum & potentum laudabilia & vituperabilia ponit Luc.de Pen.in l.1.C.vt rusticani ad nullum obsequium deuocentur, col.2. & 3. libr. 11. vbi refert post Philosophum 2.Rhetoricorum. Quòd quædam mulier interrogata, vtrum melius foret hominem diuitem esse quam sapientem, respondit, quod sæpius videbat sapientes frequentare ianuas diuitum, quam diuites ianuas sapientum.Et in quibus casibus est melior conditio paupertatis, & in quibus deterior recenset idem Luc.in l.fi.C. de his,qui nu.libe.vel pauper.excusa.meruerunt.eo. lib.10.vbi enumerat 44.priuilegia paupertatis. & 17.incommoda ipsius. Et de priuilegijs paupertatis vide remissiones per Cæpolam in loco ante citato.de quibus etiam per Bernar.de Bust.in 2.par. sui Rosarij.serm.30.post Io.de Indagine, qui librũ vnum scripsit de laude paupertatis, qui incipit: Beati pauperes.& recurre ad Bar.in l.illicitas.§. fi. ff.de offic.præsidis.& Io.de Turrecr.in ca. pauper. 11.q.3.vbi octo priuilegia paupertatis refert,& per Doct.in l.si quis ad declinandam. C. de Episco. & cler.Et dixi ante in 9.par.in 32.consid. quod milites laudantur ex paupertate. Et multa hic possent accumulari in laudem paupertatis contra diuites: sed quia parum faceret ad propositum, non amplius immorandum est.

VIgesimaoctaua consid. Honestus præferẽdus est inhonesto, & infami, Et habens bonam famam anteponitur infami.arg.tex.in l.1. in prin. ibi;Et an honestæ & inculpatæ vitæ, an verò quis notatus, & reprehensibilis.& iterum ibi, vel propter personam à qua fertur, quod honesta sit. ff. de testib.& in auth.eod.de testib. §. sancimus. ibi, bonæ opinionis esse oportet.& iterum ibi: q̃a inculpabilis atque moderata vita est, coll.7. & c. 1. ibi,absque vlla infam.extra de except. & c.testes. 2. q.7.& ca. super eo.§.1.ibi, vbi vir superior est diuitijs, & nobilitate, potentia vel honore, extra de testib.& Luc.de Pen.in l.2. Co. de dignitat.libr.12.& per eundem ibi in rub.col.& hoc est, quia bona fama est multum extollenda. Ideo dicit Bernar. de Bust.in ser.31.in 2.par.sui Rosarij: in litera S. quod bona fama omnibus rebus est præponẽda, quam omnes appetunt, maximè Poëtæ.vnde Ouid.in 3. de arte amandi ait:

Quid petitur sacris, nisi tantum fama Poetis,
Hoc votum nostri summa laboris habet.

Et iterum idem ibi:

Sed famæ vigilare iuuat, quis nosset Homerum,
Illius æternum si latuisset opus?

Per bonam enim famam homo viuit in æternum, text. & ibi notatur in §.filij autem.ibi,Hi enim, qui pro Republica.instit.de excusa.tut.& le. qua actione.§.si quis in colluctatione.ff.ad leg.Aquil.vnde scribitur Eccle.30. Lux oculorum lætificat animam: Bona fama impinguat ossa.de quo dicto vide hic ante in 23.conside. & idem sapiens Eccle.41.Curam habet de bono nomine,bonum autem nomẽ permanebit in æuũ, atque idipsum magis permanebit tibi quam mille thesauri magni & preciosi.& quod cura sit habenda de bona fama.tex in clem.exiui.§.cæterum. in fi. & Cardi. de verb.signi.c.1.§.ad exhibendum.extra de sacra vnctione.& ait Iaco.Beneuentanus lib.2.Ille beatus erit, cui bona fama viget. Et quæ quidem bona fama est nobis necessaria propter alios.1.ad Timo.3.& c.non sunt audiendi.11.q.3.c.nolo.12.q.1. & ca.iubemus.de consecra.dist.1.cum alijs allegatis per Luc.de Pen.in d.l.2.col.4.C.de dignitatib. lib.12. Et probatur hæc consideratio ex dictis per Luc.de Pen.ibi, isto modo.Honor namque dignitatis honestat homines. Nam illa sunt honesta, in quibus sunt præmium & honor, vt dicit Aristoteles 1.Rhetoricorum.sed è conuerso maculatur dignitas, cum honor tribuitur inhoneste. l. 2. Co.si seruus ad decurionatum aspirauerit.libr.10. vnde Arist.4.Ethic.inquit, quod solus bonus est honorandus. Itaque honor non debet tribui vilibus, & 8 indignis. vt dicit Salustius in Catilina. Quinimo solum honesti ad administrationem sunt dirigendi, vt in auth. vt iudices sine quoquo suffragio.§. eos autem.ver.ideoq́ue licebit.coll. 2. Ergo ex his sequitur, quod si sint simul honesti & inhonesti, honesti veniunt præferendi. Et sic artifices honestioris artis præponi debent exercentibus artẽ vilem, & inhonestam. Qui verò dicantur inhonesti, & qui sint exercentes artes viles, scribit F. Patritius, libr. 1. de institu. Reipublicæ.titu.8.& Luc.de Pen.in l.maximarum.C.de excusatio.munerum. Vbi refert, quod omnes mercenarij, quorum opera venduntur, non quorum artes, sunt sordidi. Item etiam,qui mercantur à mercatoribus,quod statim vendant, nihil enim proficiunt nisi admodum mentiantur, vt scribit Cicero 1.Officiorum. c.57.Nam etiam, vt plurimum, mercatores sunt mendaces.88.dist.c.eijciens.& ca.seq.Luc.de Pen. in l.2. Co. de incolis.libr.10.Item mercatura si tenuis est, sordida est: vt infra ista part. in 45.consid. Possunt enim viles censeri, qui huiusmodi mercimonijs præsunt.arg.l.humilem.C.de nupt.& l. 1.C.negociatores ne militent.li.12.& l.ne quis.C. de

de dignitatibus. eod.libr. Vnde Ouid.in 3.de arte amandi ait:

Quid petitur sacris, nisi tantum fama Poetis,
Hoc votum nostri summa laboris habet.

Et iterum idem ibi.

Sed fama vigilare iuuat, quis nosceret Homerum,
Illius æternum si latuisset opus?

Per bonam enim famam homo viuit in æternum, tex.& ibi notatur in §. filij autem.ibi, Hi enim, qui pro Republica.instit.de excusat. tut. & l. qua actione.§.si quis in colluctatione. ff.ad leg.Aquil.vnde scribitur Eccle.30. Lux oculorum lætificat animam: Bona fama impinguat ossa.de quo dicto vide hic ante in 23.consider. & idem sapiens Eccle.41. Curam habet de bono nomine,bonum autem nomen permanebit in æuũ, atq; idipsum magis permanebit tibi quam mille thesauri magni,& preciosi.& quod cura sit habenda de bona fama.tex.in clem.exiui.§.cæterum.in fi. & Cardi. de verb.signi.c.1.§. ad exhibendum. extra de sacra unctione.& ait Iaco.Beneuentanus lib.2. Ille beatus erit, cui bona fama viget. Et quæ quidem bona fama est nobis necessaria propter alios.1. ad Timot.3.& c.non sunt audiendi.11.q.3.c.nolo.12.q.1. & c.iubemus.de consecr.dist. 1. cum alijs allegatis per Luc.de Pen.in d.l.2.col.4.C.de dignitatib.lib. 12. Et probatur hæc consideratio ex dictis per Luc. de Pen.ibi, Isto medio.Honor namque dignitatis honestat homines. Nam illa sunt honesta, in quibus sunt præmium & honor.vt dicit Aristoteles 1. Rhetoricorum. sed è conuerso maculatur dignitas, cum honor tribuitur inhoneste.l.2. Co. si seruus ad decurionatum aspirauerit.libr.10.vnde Arist.4.Ethi.inquit, quod solus bonus est honorandus.Itaque honor non debet tribui vilibus, & indignis, vt dicit Salustius in Catilina.Quinimo solum honesti ad administrationem sunt dirigẽdi, in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. eos autem.ver.ideoque licebit.colla.2. Ergo ex his sequitur, quod si sint simul honesti & inhonesti, ho nesti veniunt præferendi. Et sic artifices honestioris artis præponi debẽt exercentibus artem vilem & inhonestam. Qui verò dicantur inhonesti, & qui sint exercentes artes viles, scribit F. Patritius, lib. de institu. Reipublicæ.tit.8.& Luc.de Pen. in l. maximarum. C.de excusatio.munerum. Vbi refert, quod omnes mercenarij, quorum opera vendantur, non quorum artes, sunt sordidi. Item etiam qui mercantur à mercatoribus, quod statim vendant, nihil enim proficiunt nisi admodũ mentiantur, vt scribit Cicero 1.officiorum.c.57. Nam etiam, vt plurimum, mercatores sunt mendaces. 88.dist.c.eijciens.& c.seq. Luc.de Pen.in l.2.Co.de incolis.lib.10.Item mercatura si tenuis est, sordida est: vt infra ista part.in 45.consid.Possunt enim viles censeri, qui huiusmodi mercimonijs præsunt.arg.l.humilem.C.de nupt.& l.1. C. negotiatores ne militent.lib.12.& l.ne quis. C. de dignitatib.eod.libr.Potissimè, si vtensilia vendunt, hoc est, esculenta, & poculenta, vt lege,eos. in prin.ff. de decurio. Et hi tricoli Bononiæ dicuntur, vt in l.2.glo.vlt.ff.de nundinis.vbi Calistratus ait: Denique summæ prudentiæ, & autoritatis apud Græcos Plato, cùm institueret quemadmodum ciuitas benè & beatè habitari possit: inprimis illos negotiatores necessarios dixit. Apud nos verò regretarij, negotiantur enim, & emunt insimul à rusticis, & reuendunt minutatim seu ociosè distribuũt ciuibus: ita Luc. in dict.leg.maximarum.vbi etiam ait, quod sæpe tales mulctantur, eò, quia precio statuto non vendunt, aut quia corrupta vẽdunt, ex quibus mulctari possunt.l.2.C.de conditis in publicis horreis.lib.11.Et vltra, quæ sint artes viles:vide plures remissiones per Cæp.in tract. de Imperatore militum eligendo, in verbo nobilitatis.in 18.opin.de quibus non intendo hic dicere, nec de sordidis: sed de honorandis:& de vtraq; specie, vide infra ista par.33.consid.

Vigesimanona consid. Diligens & vtilis præferendus est inutili & pigro, & de nihilo seruienti: Facit tex.in l.suspectum.ff. de suspectis tutorib.vbi sunt verba Vlpiani. Enimuerò tutor quãuis pauper, est fidelis tamen, & diligens remouendus non est.& illa verba reassumuntur in §. fi. institut.eadem ratio. Cum turpe sit ciuibus ignorare statum seu artem in quibus versantur.argu.leg. 2.§.Seruius autem Sulpitius. ff. de origin. iur. vnde inertes, id est, sine arte cogendi sunt ad laborem,& negotiationem.l.vni.& ibi Luc.de Pen.C. de mendicantibus validis.libr.11. Et tales inutiles non afferentes fructum reprobantur: vt habetur Mat.3.& 7. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Vel,quia etiam non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est.l.in illa stipulatione 2.ff.de verbo. obligatio.in clem.cupientes. de pœnis. in cap. de forma.22.q 5.no.glo.in verb. cuique. in princip. in l. iustitia.§.iuris præcepta.ff.de iust.& iu.& instit. de eisdem locis. in glo. ius suum. in initio. quæ allegat.cap.non satis,87.dist. Sicut enim piger vitupe ratur.Prouerb.21.& 6. Ab opposito laudanda est diligentia, quæ mater est omnium virtutũ in suo quoque opere.c.nihil.88.distinct.dixi in præfatione huius operis circa initium. Et alia plura ad hoc refert Luc.de Pen.in d. le.vnic. Ideo dicit Cicero, libr.1.officiorum.cap.57. Quibus artibus aut prudentia maior inest, aut nõ mediocris vtilitas quæritur, vt medicina, architectura, vt doctrina rerũ honestarum: Hæ sunt his, quorum ordini conueniunt honestæ: vbi in hoc laudat artes, quæ afferunt vtilitatem. Inertes autem, & ociosi multum sunt reprimendi, & à ciuitate omnino expellẽdi. Cum Athenienses ignauos homines, & languore marcescentes, qui vitam in ganeis & popinis,atq; illecebris locis silẽtio transigebãt, in forum ꝓtrahebãt:eosq; vt facinorosos & flagitiosos supplicio plecte-

plectebant: vt plenè in 1. consid. huius partis scripsi. Et refert Guil. Leporeus Heduen. in suo tract. artis memoratiuæ. lib. 4. c. 10. vbi de ocio differit. Ocia ergo tollamus: cum pro omni verbo ocioso reddituri sumus rationem in die iudicij. vt ait Hiero. relatus in c. quoties. 22. q. 5. & multam malitiam docuit ociositas. Ecclesi. 33. Et ociositas, & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas captiuandas. c. nisi cum pridem. §. verum. extra de renuntia. & ibi gloss. in verb. ociositas. allegans illud:

Otia si tollas periere cupidinis arcus.

Et iterum:

Quæritur Ægistus quare sit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus erat.

Qui duo versus etiam scribuntur in c. nunquã. in gl. pen. de consecr. dist. 5. vbi Hier. hortatur Rusticum monachum, quod cum in desiderijs sit omnis ociosus, faciat aliquid operis, vt semper Diabolus inueniat eum occupatum.

TRigesima consid. Cum pulchritudo in homine sit dignitas, vt ait Cicer. lib. 1. officiorũ. Ideo pulchriores cæteris præferri debent. vnde Beroaldus in suo opere de felicitate ait: Sine bonis corporis (inter quæ enumerat pulchritudinem) non posse esse veram felicitatem. & vt ait Aristoteles: Non satis idoneus est ad felicitatem homo penitus deformis. Est enim forma Dei munus, vt inquit Homerus: Deorum dona gloriosa nequaquã aspernanda. Ideo apud Platonem in Gorgia. & 2. de legibus cantio conuiuialis celebratur, quam cantores in conuiuijs vsurpabãt, ita cõcinnentes, Optimum quidem esse bene valere. Secundò loco formosum esse. Tertiò habere diuitias bono modo partas. Et ibi Beroaldus infert, quod sine pulchritudine non potest esse absoluta felicitas, ex qua plures laudati fuerunt: vt apud Homerum Agamemnon, Achilles, Menelaus, Polyxenus, Nireus, Patroclus, Deiphobus, Aeneas, Vlysses, Thelemach⁹, Euryalus, & alij, quos in membrorum formæque dignitate laudauit. Nec ipse Homerus non tam laudauisset pulchritudinem in illis inuẽtam, aut non finxisset (vt aliqui opinantur) nisi doceret magnum illud bonum esse, & in oculis hominum collocandum. Virgilius quoque Apollinem formosum appellauit Eclog. 4. ibi, formosus Apollo. Et in libris Aeneidum, Lausum, Turnum, Auentinum, Iulum, Virbium, & plures alios in formositate & specie laudat, & in Euryalo de hac re ita sententiat:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

De quo meminit Alexan. consi. 209. incip. ponderatis his. col. 6. vbi refert quod Cyn. in l. 1. in 3. q. ff. de iurisd. omn. iud. dicit, quod in corpore pulchro residet anima virtuosa: quia quo quisque pulchrior est, eo magis virtus in illo refulgeat necesse est: de quo Orpheus extollit Iasonem hoc pacto:

Clarior in cunctis diuus splendebat Iason:
Iuno etenim lætos oculis afflarat honores,
Et pulchrum dederat, magnumq́ & pectore fortem.

Plato verò lib. 1. de legib. & lib. 6. de Republica. Bona bifariam diuidit, alia, scilicet, esse diuina, & alia humana: horum primum dicit esse sanitatẽ, deinde pulchritudinem, tertiò vires ad cursum, & ad alios corporis motus, quartò, diuitias, imò multi formam & pulchritudinem bonæ valetudini præferri non dubitarunt: moti ex hoc, quod so cum pariter forma sanitatem habere existimetur. de quo Cicer. lib. officiorum. c. 35. quo loco de tẽperantia differit. Venustas, & pulchritudo corporis secerni non potest à valetudine. & Ambro. lib. 1. officio. Pulchritudo, inquit, supra salubritatem ac valetudinem videtur excellere: & tamen sine his esse non potest, neq; vllo separari modo: quoniã nisi bona valetudo sit, pulchritudo esse ac venustas non potest. Et idem Cicero libr. 4. Tusculanarum quæstio. Inter præcipua corporis bona, pulchritudinem primo loco colloca. dum inqt: Sunt enim in corpore præcipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas. Etenim apud Poëtas forma hominis, & pulchritudo semper in honore & pretio fuit, vt hic ante patet. quod & elegantius Titus Lucretius docet his versib.

Condere cœperunt tum vrbes arcemq́ locare,
Præsidium Reges ipsi sibi perfugiumq́,
Et pecudes, & agros diuisere, atq́ dedere
Pro facie cuiusq́, & viribus, & ingenijq́.
Nam facies multum valuit.

Et non mirum si Principes in distribuendis rebus formosos cæteris anteponẽt: cum & antiquo tempore Principes & Reges apud plerosque deligebantur, qui forma præ cæteris præstabant vt dixi ante in 5. par. in 18. consid. vbi dixi Reges, & Principes inter cęteros laudari ex pulchritudine, & decor corporis confert ad felicitatem in hoc mundo. Verum etiam non solum Principes, sed etiam plures alij laudandi sunt ex pulchritudine, vt plures annumerat Tex. in sua officina, & vltra 60. sub verbo, formosi, vt etiam Iurisconsulti & Aduocati. vt supra in 7. par. in 49. consid. vbi dixi Aduocatos ex pulchritudine esse commendabiles. De pulchritudine verò mulierum dixi in 2. par. in 22. cõsid. & quomodo milites laudantur ex pulchritudine, in 9. par. in 28. consid. dictum est, & ista consid. sit generalis ad illas.

TRigesimaprima consid. sit de Artificio. Quoniam mutat hominis conditionem, & potętius est officio, cum quadam namque perpetuitate discitur. & ex Artificio vberior & honestior quęstus etiam percipitur. Notatur in l. legatis. §. 1. in ver. officium. circa fi. ff. de leg. 3. Luc. de Pen. in le. 2. C. de excus. artifi. lib. 10. Ideo dicit Bar. in l. seruus vrbanis. §. si alij. ff. eod. de lega. 3. quod Artificium superat Officium, nisi quis haberet plura Officia & Artificia, quia tunc attenditur id in quo magis

versa-

...titur. Et ratio quare Artificium extinguit Officium, est: quia Officium, in quo quis prius erat, nõ potest dici Artificium, & sic nouum incipit habere: si autem prius erat in Artificio, & postea transit ad Officium, secus est, quia Artificium potest dici Officium. Hæc autem ratio cessare videtur, vbi ex Artificio trãsit ad aliud Artificium. Ideo Rogerius in d. glo. Officium, reddit aliam rationem quare non cessat, quia Officium ideo non mutatur per Officium, quia Artificia potentiora sunt, & cũ quadam animi perpetuitate discuntur: eò, quod inde vberior & honestior quæstus percipitur. Officia verò ad tempus propter necessitatem, vel inopinatè surgentes subeuntur, vt dicit ibi glo.

Aduerte tamen, vt intelligamus, id est, de quo est quæstio, quod Artifex est ille, qui emit Rem, & mutata forma vendit, vt est emens ferrum, & vendit enses ex ipso ferro fabricatos, & sic de singulis. pro quo facit tex. in c. eijciens dominus. §. quicunque. 88. dist. quod facit ad limitationem ca. quanquam. de censib. in 6. Quis autem sit mercator, & negociator, scribit Alex. in d. l. legatis. & vide in d. §. quicunque. sed latius infra dicam ista part. in 45. consid.

TRigesimasecunda consid. Artificium est ita necessarium in Republica, quod non solum quis cogitur exercere Artem quam nouit: sed etiam ignorans compellitur addiscere. Ideo si in ciuitate aliquod Artificium fuerit necessarium, nec sit aliquis ibi, q illud exerceat, vniuersitas ad hunc ...dum aliquem eligere potest, & debet, & cogit facere, Artemq; illam addiscere, vt postea exerceat. argumẽto notatorum in c. super Specula. extra de magistris. 23. q. 1. in summa c. quid ergo. 11. q. 3. leg. ...noris. §. sed damnare. ff. de pœnis. l. semper. §. qui ...dam. ff. de iure immunitatis. ibi necessariam operam, & l. 2. C. de ponderato. & auri illatione. ...c. in auth. de defensoribus ciui. §. & iudica... præcepta verò faciat. collatio. 3. & leg. 2. §. ...ano diutius. ff. de orig. iuris, & c. ex studijs. extra de præsump.

...his enim, quæ ad vitæ communis vsum pertinent, peccatum est laicis, nisi sibi ipsis inuicem ...er operam dederint. c. te quidem. & c. sicut ...q. 1. & c. placuit. 90. d. & cap. clericus. cum ...d. & c. in scripturis. 8. q. 1. Nec enim desidia ...diente quis respuere debet, quin obtemperet ...is, quæ mater sua Respub. desiderauit: argumento c. vos autem. 16. qu. 1. Nam & ad malitiam ...cendam eliguntur tyrones. l. eadem. §. lege. ...ad leg. Iul. repetund. & l. quicunque vno. §. 1. & 2. & ...cumqui. ff. de re mil. & le. quod euitandi. Co. de ...ob tur. cau. ita tenet Luc. de Pen. in l. 1. C. de ...artificum. libr. 10. Et cum semel inceperint ...fices aliqui exercere officium, non possunt ...dimittere; verum ad hoc cogi possunt, vt re... ...idem Lu. in l. 1. col. 4. C. vt rustici ad nullum ...quium deducentur. libr. 11. Ex quibus pluries dixi in ciuitate nostra, Quod cum aliquãdo desint nec reperiãtur, q velint acceptare aliquod onus, ad faciendum aliquid, quod in Repub. sit necessarium, vt de commissarijs ad distribuẽdum victualia pro equis armigerorum seu militum stationariorum, secundum ordinationes Regias, quod ad hoc exercendum possint cogi aliqui de ciuitate. Et etiam, cum interdum desint panes, aut carnes, aut alia id genus quæ fiunt, aut exercentur per aliquos mercatores, & per eos, qui de talibus soliti sunt se intromittere, quod possunt cogi ad exercendum, & ad ea, quæ sunt necessaria inueniendum: prout ante faciebant: vbi ex desidia eorum (aut fortè, quia carius velint vendere res mercales) mercari desistant. ex antedictis, & alijs per Lucam de Penna in dict. leg. 1. Cod. vt rustici ad nullum offic. Facit tamen dubium ibi, an possint cogi ad vendendum potius in vno loco quàm in alio. vide eum. Et quomodo Artifices sint necessarij in Republica, hic ante in 1. consideratione dictum est.

TRigesimatertia consid. Licèt Budæus, vir bonarum literarum, dicat in suo tractatu de asse, & partibus eius, folio mihi 139. Artifices esse feces vrbium, vt & infra dicetur de aliquibus: tamen inter Artificialia est contentio de nobilitate, vt scribitur in Viola animæ, in Dialogo. 1. ca. 1. & teste Bar. in l. 1. col. 7. C. de dignitatibus lib. 12. inter Artifices distinctio fit talis. Nam quidam sunt nobiles, quidam autem ignobiles. per text. & notata per doctores ibi in l. 1. ante fin. C. de conditis in publicis horreis. lib. 10. & in l. prouidendum. in princ. C. de postulando. Et isto modo seruus & ancilla potest esse nobilis, vt habetur Leuitici 19. post medium. ibi, quæ sit ancilla etiã nobilis, & de hac nobilitate loquitur Aristoteles 2. Ethi. in princ. vt refert Bonus de Curtili in suo tract. de nobilitate. in 2. par.

Facit etiam dictum Sabellici li. 10. suorum exemplorum. Pulchrum est (inquit) in omni artium genere excellere, & quia pulchrum, & optabile, idcirco natura, homo desiderat cæteris omnibus in suo ordine præstare. Quo enim altiora sunt ingenia, eo magis laude efferuntur, acriusque nituntur in arduum, laudis cupiditate. Et ait Cassiodorus. 1. variarum Epistolarum 13. Quod Ars est decus vrbiũ, vt refert Luc. de Pen. in rub. C. de excusatio. Artificum lib. 10. Et æquiparantur à lege aliquem ali, & artificio erudiri. per tex. in l. 1. in fin. Cod. de infantibus expositis. ibi: vt si qua in alendo eo, vel fortè ad discendum Artificium iustè cõsumpta fuerint, restitues: licet aliàs aliqualiter differant. l. impensæ. ff. de verb. & rerum significatione. Et interdum Ars laudatur: Vt ab August. 4. de ciuit. Dei. Vbi dicit, Ars est virtus, benè recteque viuendi. & pro hoc Ecclesiast. 38. vbi de multis Artificibus præmissio subiungitur. Omnes hi in manibus eorũ sperauerũt, & vnusquisq; in arte sua sapiens

piens est, sine his omnibus non ædificabitur ciuitas. Item appellatione inopum non continentur Agricolæ, nec Artifices.c.quod super. §. 1.extra de voto.facit l.filij.§.vlt.ff. ad municipales. Et licet ab operarijs seu Artificibus vectigal exigitur.le. ad reparationem.C.de aquæductu.libr. 11. Veruntamen hi odiosè grauandi non sunt, imò leuandi, si ipsorum Artificium vtile est in ciuitate.argum. l. ad bestias.ff.de pœnis.c.quæritur. ante finem. ibi, probatur hoc 22. qu. 2. Honor enim alit artes, ait Tullius lib. Tuscula. quæstionum. Et propterea his Artificibus consueuerunt rustici immunitatem concedere.l. vacuatis. Cod. de decurio. libr. 10. Nam & à pluribus oneribus Artifices sunt immunes.leg.1.Cod.de excusatio.Artificum.eodem lib.& agricolæ.l.1.C. de agricolis, & censitis.lib.11. de quibus infra ista par.in sequen. & 37. consid. & l.fi.ff.de nundinis. Imò, & omnes artes perutiles, & ex hoc fouendæ sunt, vt enim ait Tullius 2. de officijs. Quid enumerem artium multitudinem, sine quibus vita omnino nulla esse potuisset? Quis enim agris subueniret, quæ esset oblectatio valentium, quis victus aut cultus corporis, nisi tam multæ nobis artes ministrent: quibus rebus ex cultu hominum tantum destitit à victu, & cultu bestiarum? Et quomodo ars generaliter sumpta, multa comprehendit.vide Luc.de Pen.in rubr.& le.1. in prin.C.de excusa.artificum.lib.10.vbi dicit, quòd magi dicuntur habere artem.

Verum Artifices à pluribus honoribus sunt arcendi, censentur enim quidam Artifices ignobiles.tex.in §.sancimus, & ibi notat gl.in verb.ignobiles.in authen.de testib.collat.7.vnde Ecclesi.38. iam ante allegat. præmisso de pluribus artificibus subiungitur. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in Ecclesiam non transilient. Super sellam iudicis non sedebunt, & testamentum iudicij non intelligent, neque palam facient iudiciũ, & disciplinam, & in parabolis non inuenientur: sed creaturam æui confirmabunt, & deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animas suas, & conquirentes in lege altissimi, nec est grande lucrum ipsorum Artificum, iuxta illud:

Esurit ars, decreta tument, lex lucra ministrat.

TRigesimaquarta consid. Multi Artifices descripti in l.1.C.de excusationib.Artificum. li. 10.in hoc priuilegiantur, & honorantur: quod à muneribus personalibus sunt immunes, qui scilicet sunt sequentes:

Architecti, hoc est, Artifices principales, qui ædificijs construendis, & tectis præsunt, de quib. infrà ista par.in 42.consid.& de his fit mentio in leg. vlt.ff.de iure immunitatis.

Medici, de quib.in præcedenti par.in 25. cõsid. & infrà ista par.in 48.consid.

Statuarij, de quorum excellentia, & laude hic, infrà in 43.consid.

Marmorarij, de quibus in d. 43. considera.& de excellentia marmorum dixi in sequenti par.in 91. consideratione.& sunt illi, qui marmora cædere, vel æquare sciunt, aut qui marmoratum opus faciunt.

Lecticarij, vt ibi exponit glo. & sequitur Lucas de Pen.sunt, qui faciunt breues lectos, de quibus habetur in l.si ex toto.§.si ita legatum sit.ff.de leg. 1.& in leg.legatis.§. 1.& 2.ff.de legat.3.vbi gloss. vtrobique exponit lecticarios pro illis, qui sciunt facere lecticas. Aliter tamen exponit Pyrrhus in dict.le.1.scilicet, pro illis qui dominum in lectica portabant.

Actuarij, vt dicit gl.sunt, qui faciunt machinas instar lacus, vel torcularis. Alij dicunt veram esse lectionem Arcarij, hoc est, qui arcas faciunt, quorum mentio est in l.vlt.C.de iure immuni. Tales etiam vocantur scriniolarij.

Actuarius verò habetur tanquam notarius, & qui acta publica scribit: de quo hic ante in 9. consideratione.

Clauicarij, & tales possunt dici, qui claues, seu clauos aut clauas faciũt: & sic sunt fabri clauium, clauorum aut clauarum. Sicuti Luc.de Pen.in dicta l.1.annumerat securios, hoc est, fortè qui securim seu instrumenta ad secanda ligna, & id genus ferramentorum fabricant, & claustrarij etiam dicuntur, qui claues, & cætera, quæ ad claudenda ostia pertinent, laborant.

Quadrigarij, qui faciunt quadrigas, vt declarat gloss. Sed etiam quadrigarius ductor quatuor equorum in quadriga seu curru iunctorum dicitur, qui & plaustrarius vocatur: de quo in leg. si seruus seruum.§.si ex plaustro. ff. ad legem Aquiliam.

Quadratarij, qui faciunt lapides quadratos, vt fuerunt sancti quatuor coronati, vt ibi gloss.exponit: Sed Pyrrhus ibi amplè exponit, & dici possunt latomi, qui operantur in lapidibus cędendis, & quadrandis, vel qui lapides incisos, & structuram constituere & componere solent: quos statuentes, seu collocatores vocant. Et loco vocabuli Græci pectas in d.l.positi.dicit Luc.de Pen.ibi melius stare septa, exponens septa pro his qui faciunt clausas ex quacunq; materia sit: vt in medio aluei libere fluat aqua.all.l.1.§.septa.ff.de riuis, & hos fossores dicere possumus.

Structores, id est, ædificatores murorum, & q muros faciunt ex minutis lapidibus fortè.

Sculptores ligni, id est, incisores, secundũ glo. ex quib.postea statuæ, vel aliæ operationes fiunt. Et bene dicit ligni, quia ante de marmorarijs, & statuarijs dixerat lex, hoc est de his, qui cædendo statuas aliquas in marmore, & alijs lapidibus, aut in ære seu ebore faciunt, & sculpunt.

Muscarij, quia multi in expositione huius vocabuli mussitant, & credo eos diuinare. Ideo pro tuo arbitrio expone, licèt Pyrrhus dicat eos fortè gypsa-

...pſarios eſſe: vel qui aurum aliquo colore obſcurant (quod nos emalliare dicimus) quod illic, vel muſcæ interdum, vel flores depingi ſoleant, vel ꝙ muricare à murice legi debeat.

Deauratores, qui res auro cooperiunt, vel cælant, inquit Lucas.

Albini, quos Græci comatas dicunt: vt eſt tex. in d.l.1 ſed Pyrrhus poſt Alciatum dicit legendũ eſſe coniatas, vt per albinos, albarióſue intelligamus eos, qui albario muros ſpargũt: & hoc magis quadrat, teſte Pyrrho. Eſt autem albarium (ſecundum eum) calx ipſa liquefacta, qua muri exalbantur ac renouantur. Sed Lucas ibi legit comatas, de hoc remittens ad l.pen.§.in Aegypto. ff. de extraordinariis criminibus. vbi verò text. eſt. In Aegypto, qui comata rumpit, vel diſſoluit, plectitur extra ordinẽ. Hi ſunt aggeres, qui quidem ſolẽt aquam Niloticam continere: ſed de his qui aggeres, & ...aſciunt facere, dictum eſt ante in verbo, qua ...

Argentarij, qui dicuntur campſores ſeu nummularij: de quibus in l.prætor.ff.de eden. vel, vt dicit gl. qui pingunt in argenteo colore, & de his Budæus in l.ſi hominem.§.quoties.ff.depoſiti. vbi dicit, quod Argentarij Romæ, tabernas in foro publico conductas habebant. de his hic infrà in 38. conſid. dicetur.

Barbacarij, gl. Accurſij dicit eos eſſe qui faciũt ...cepta, quæ aliàs dicuntur Barbacana: ſed melius ...tat ibi eſſe legendum Pyrrhus, poſt Alciatum, Barbaricarios, qui Barbaricas veſtes intexũt: quas Barbaras, & Babylonicas vocat Apuleius in Floridis. Hic quoq;, (vt ait) frigiones dicebantur, qui auro, & coloratis filis in veſtibus hominum, animaliumq; effigies exprimebant.

Diatrecarij, glo. dicit, quod ſunt illi, qui faciũt calices de vitro. pro quo allegat lex, ſi ſeruus ſeruum.§.calicem.ff.ad leg. Aquil. eo fortè ſic dictos: quia de facili terantur ſiue rumpantur. Et quamuis (teſte Alciato) legi poſſet Diabatrarij, hoc eſt, ...arij ſutores: tamen melius ſtabit ſecundũ Pyrrhum inſequendo Budæũ diatrecarij: hoc eſt, tor...res: quamuis etiam ſecundum eoſdem diatretarij dici poſſint, & ſunt, qui rotas pilaſq; li...faciunt, & carros.

Ærarij fuſores, qui fundunt æs. glo. exemplificat, vt qui campanas faciunt, vel ſimilia, vt vaſa ...: Vel dic ſecundum illam glo. quod ſunt duo vocabula ſeparata, ærarij, ſcilicet, qui operantur in ære, & qui faciunt vaſa ænea, & fuſores, qui fundunt ...as, ex quo fit lamina, aut aurea, argentea, aut chalcea, ſtãnea, plumbea, ferrea, electrea, aut æ... ſiue ex alio metallo, Quia ęs capitur pro omni metallo. pro quo facit tex. in l. vlt. ff. de iure immunitatis, vbi per ſe ponuntur ærarij. Et, vt dicit Lucas, fuſores aliàs foſſores legitur, de quib⁹ tamẽ dictum eſt. Et aduerte ꝙ quidã Theodorus nomine, primus ferrum fundere docuit, & ex eo ſtatuam fecit ferream.

Signarij, qui faciunt ſigilla, cùm ſignum pro ſigillo capiatur. facit l 3. iuncta gl. §. hoc interdictũ. ff. de tabulis exhibendis.

Fabricarij, qui dicuntur fabri, in d.l. vlt. ff. de iure immuni. Et dicuntur fabri Magiſtri etiam de lignamine, vel murorum, vt notat gl. in verb. fabrorum. in §. certe. inſtit. de rer. diuiſio. facit l.1.§. item Iulianus. ff. de eo, quod certo loco. Vel etiã magis propriè à ferro, & inde faber ferrarius in omni terra Iſraël. vt habetur 1. Reg. 13. Et faber lignarius dicitur non ſolum is, qui ligna dolaret, ſed omnis qui ædificaret. l. ferri. in fi. ff. de verborum & rerum ſignificatio. de quo vide infra hac part. in 42. conſid.

Bracharij, à longis brachis Theutonicorum, vel torcularium, quæ pro fœmoralibus accipiuntur, quibus pudẽda teguntur: ſicuti vulgariter accipi ſolent. Vnde Ambroſius lib. 1. officiorum, Sacerdotes (inquit) veteri more brachas accipiebant, ſicut ad Moyſem dictum eſt à domino. Et facies illi brachas lineas, vt tegatur turpitudo pudoris, à lumbis vſque ad fœmora erunt. Vocantur enim ſubligaria, ſeu ſubligacula campeſtria, ſuccinctoria, fœminalia lumbaria, & perizomata, vt habetur Geneſis 3. Cumque cognouiſſent Adam, & Eua ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata: Ex quibus elicitur, quod poſt tranſgreſſionem ipſi Adam, & Eua primum ſartoris artificium exercuerunt, faciendo ſibi brachas: & ſic illud indumentum fuit prius ab eis inuentum quã aliud, vt vſum in tegendis verecũdis præſtaret: Hodie loco bracharum habemus & vtimur caligis, quæ à planta pedis ad vmbilicum tybias & alias partes corporis obtegunt.

Particarij, vt eſt tex. in d. le. 1. ſed Pyrrhus voluit legere Perticarij, quos putat eſſe menſores ſeu mẽſuratores ad perticam: de quibus Budæus in l. vlt. ff. ſi menſor falſum modium dixerit. & in tractat. ſuo de aſſe, in diuerſis locis. & Tex. in ſua officina in cap. menſuræ quædam. fol. mihi 272. Sed fortè bene ſtaret Particarij : & tunc dicentur negociatores particulatim, hoc eſt, minutatim vendentes : de quibus hic ante in 28. conſideratione.

Libratores à libra (vt ait Accurſius) id eſt, ponderatores à pondere: cum libra, & pondus, idem ſignificent. vt ſcribit Budæus in libris de Aſſe, in principio libri primi, & in 2. libr. non prope initium.

Figuli, qui faciunt vaſa ex terra in figuris, vt le. vlt. ff. de ſeruit. vrba. prædiorum. & iſti Græcè dicuntur ceramei, & non ceranei.

Aurifices, qui faciunt vaſa aurea, vel annulos, vel id huiuſmodi: de quibus hic infra in 38. conſideratione.

Vitrarij, qui artificioſè de ferro vel de materia tra-

trahunt vitrum, vel fundunt. Et isti apud nos pro nobilibus reputantur, ex quo alijs præferendi sunt: de quibus infra ista parte, in 43. considerationе.

Plumbarij, qui extrahunt plumbum.

Specularij sunt, qui faciunt specularia, & vt dicit Budæ. in l. sylua cædua. ff. de vsufructu. & Blondus in 9. lib. de Roma triumphante. Specularia in domus ornamento fuerunt, quę nūc per vrbes Ecclesias, præsertim ad vmbonem siue pulpitum lectionarij paratum videmus, marmora diuersi coloris ita expedita, vt speculi vices reddant: quib' priscorum domus & ipsis in fornicibus & porticibus ornabantur.

Eborarij, qui faciūt opera ex ebore, vt habetur de eboreis tabulis in l. 2. §. postea. ff. de orig. iur. dicit tamen tex. ibi in tabulis eburneis.

Pelliones dicti sunt, qui vestes pelliceas aut alia quæcunque opera ex pellibus conficiunt, qui primò à Deo instituti fuerunt. Nam scribitur Gen. 3. Fecitque dominus Deus Adę & vxori eius tunicas pelliceas, & emisit eos de paradyso voluptatis. Lucas verò aliàs legit polliones. Pollio verò flos tritici dicitur. inde pollinarij, qui cribrum faciunt de lino non de setis equorum ad pollinem purgandum. Nam cribra, quæ ad excutiendam farinam fiunt, excutoria dicuntur. vnde Plinius lib. 18. Cribrorū genera Galli è setis equorū inuenere. Hispani è lino excutoria, ac pollinaria.

Fullones verò sunt, qui maculas è pannis detergunt, & eorum ars vocatur fullonica, vt in l. æquissimum. §. fructuarius. ver. item si domus. ff. de vsufructu. & l. apud Trebatium. in prin. ff. de aqua pluuia arcen. & sunt illi, qui lauant pannos ac telas. & dicit tex. in §. fi. insti. de mandato. quod fulloni dātur vestimenta polienda curandáue: & dicitur, vt ait gl. pen. qui tingit, & lauat pannos, & etiam pollit eleuando superflua: & ibi etiam addit quis sit sarcinator, & propriè is est, qui sarcit vestimētum, vel scissum consuit.

Carpentarij dicūtur propriè fabri lignarij, qui carpenta conficiunt. Et carpentum genus est currus seu vehiculi: sed secundum Isidorum lib. Etymolog. vltimo. ca. 12. est currus Pompaticus, quia in pompis solebat haberi, & in quo matronæ, & nobiles vehuntur. Vnde Ouidius libr. 1. Fastorum:

Non prius Ausonias matres carpenta vehebant,
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Quasi carmentum à Carmenta Euandri matre dicatur.

Sculptores, secūdum aliquos tex. in d. l. prima, sed Lucas ponit loco illorum sutores.

Dealbatores (ait gl.) armorum, vbi debent fieri subtilissimæ picturæ de quocunq; colore, & vulgo, *Forbisseurs*. Sed quia dicit de quocunq; colore, videtur tunc non esse dealbatio, sed tamen prius fit dealbatio, & nitor, quàm pingantur arma. Ideo potius dici videntur illi, qui dealbant muros & parietes ex calce alba, vulgo, *Blanchisseurs*.

Et in hac ciuitate Heduen. sunt excellentes, qui conducuntur à multis Prælatis, & Nobilibus diuersarum Regionum: ad dealbanda Templa, & Palatia, & quod ante dictum est Albini. iunge de auratores Albini.

Clusores, aliàs clausatores secundum nonnullos, tamen nulli exponūt quid important hęc vocabula, & fortè dicūtur qui faciunt clausuras, hoc est, fabri lignarij, qui portas & fenestras ad claudēdum domus faciunt, cum cludo olim pro claudo accipiebatur, & in vulgo *Minusiers*.

Trigarij, qui faciunt vehicula ex tribus rotis. vnde triga genus currus habens tres rotas, sicuti bigę habent duas.

Signarij superfluit in d. tex. le. 1. quia ante de eo dictum est. ideo Lucas scribit Tignarij, hoc est, fabri non solum ij, qui tigna dolant, sed etiam qui solaria lignea, hoc est, qui trabes cæterasque ad tabulata domus vtilia, & omnes qui ædificant intelliguntur, vt inquit Caius Iurisconsultus in l. ferri. §. fabros. ff. de verb. & rerum signifi. Quia tigni appellatione omne genus materiæ (ex qua ædificia constant) significatur, vt ipse Caius ait, in le. in tigni. ff. eod. titu. vel, vt idem Lucas ait, pone tinarij, hoc est, qui faciunt tinas, quæ erant vasa non ampla, apud antiquos vinis plena mensis adhibebantur: Vnde omnibus licebat haurire, & sic inter epitrapezia numerantur. etiam sub hoc vocabulo apud nos habentur. his etiam è ligno fabricatis musta cum vinaceis ebulliunt, & sic cupæ dicuntur. Pyrrhus verò in dicto loco cisiarij legit, qui cisium ducunt, quod vehiculi biroti gen' est. pro quo est lex Vlpiani, in l. item quæritur, si cisiarius, id est, carrucarius, dum cæteros transire contendit, cisium euertit. ff. locati, & conducti. & ibi Budæus in suis annotationibus.

Bractearij (vt dicit Accursius) sunt, qui faciunt quædam rotunda, & volubilia in freno circa caput equi, & hi dicuntur pentalarge, à penta, quod est quinque, & largæ, id est, latæ, quasi quinque latæ, & volubiles rotulæ: quia tantum quinque debent esse, vt dicunt frenarij, & sic ipsis opificib. & ipsis rotulis conuenit nomen pentalarge. Budęus verò in l. apud Labeonem. ff. de pręscriptis verbis. Vbi fit mentio de vascularijs. dicit, quod inter Artifices sunt vascularij, cælatores, inauratores, & bractearij, id est, qui aurum malleis tusum, & ad quamuis tenuitatem ductile rebus inaurandis inducunt, & ita tenuissimas laminas ex auro, argento, vel alio metallo faciunt. Et vt ait Pyrrhus, non debet legi pentalarge, sed pentalurgi, petalem enim bractea, seu folium de bracteis dicitur.

TRigesimaquinta consid. Inter plures Artifices eiusdem Artificij, præferuntur illi, q sunt Artifices Principū, cū dicātur habere dignitatē: vt habetur de coquo Principis, q dicitur artifex. ita, quod

quod venit in statuto faciente mentionem de Artificibus, vt tenet Fran. de Crema in notabili suo. ...incip. statuto cauetur. per l. si quid venditor. §. i. ff. de ædil. edict. Martialis:

Non satis est ars sola coquo seruire palato,
Namq; coquus domini debet habere gulam.

Et dicitur habere dignitatem, vt tenet Lud. Ro... singu. suo 649. & etiam dicit eum habere artem, & officium ratione cuius officij præfertur. ...in verb. coquus. in l. legat. 3. ita etiam tenet Fel. ...rub. de officio, & potestate iudicis delegati. col. ...ver. tribus modis. imò dicit Ioan. And. in ca. 1. de ...gitta, quod coquus delicatorum c borum dici... habere officium, & artem. allegat tex. in ca. ne ... de consecr. dist. 5. & de coquo Principis, qui ... officium, vide Iacobinum de S. Geor. in l. 1. ...prin. ff. de iurisd. omn. iudi.

TRigesimasexta conside. Inter plebeios præferendi sunt qui habent officium, & ideo, cum habere custodiam portarum, & pascuorum sit officium, vel tenere stationem ad vendendum sal, & ...dum, dicatur officium: ideo videntur præferendi alijs: Sed quia huiusmodi officia sunt vilia, vt ...it Iac. de S. Geor. in l. 1. ff. de iurisd. om. iud. ideo non præstant aliquam prælationem inter alios. Exemplifico aliter in habentibus officia in sua arte & ministerio, vt in pluribus ciuitatibus Regni, ibi sunt magistri operum seu architecti. in quo ... sunt Artifices, puta inter latomos in ciuitate Pictauen. est magister operum in illa Arte: & illud officium conceditur à Rege, & habet certa iura & priuilegia vltra alios eiusmodi Artifices: & de omnis ruinis murorum, vel parietum, vel quomodo de nouo construendi solet iudicare. Et ... studebam legibus in vniuersitate Pictauen. Carolus Contant exercebat illud officium, cuius ...es eram, & compater fui leuando Bartholomæum vnum ex filijs suis ex sacro fonte: & pro certo probus vir erat, multum expertus in sua arte, atque laudandus: & cum id officium haberet à Rege hac ratione quandam dignitatem, & præstan... in sua arte habere videtur. Et huiusmodi magistros operum Rex creauit in vrbe Diuionen.

TR...ma septima consid. Premissis his generalibus, ad nouem particulares modos plebeiorum hic ante in 2. consid. expressos nostra se cõuertit oratio. Et primò de primo modo, scilicet, de agricolis, laude, & honore illorũ qualemcunque honorem mereantur inter plebeios. & licet videatur, quod nullum merentur, per text. in l. 1. & ... C. de agricolis, & censitis, libr. 11. & l. 1. C. de agricolis, & mancipijs dominicis. lib. eod. Vbi dicit Iacob. Rebuf. quod agricultores, & fossores vinearum non debent eligi in Consules, vbi est contra aliorum sapientum. Quoniam indecorum ... consulatui tales esse Consules, nisi in defectu aliorum, vt ibi notatur, & per Luc. de Pen. in ... col. 3. C. de agricolis, & censitis. eod. lib. 11. Vbi scribit ad quæ munera teneantur. Agricultura tamen est laudanda, quoniam (vt inquit Cicero lib. 1. officiorum.) omnium autem rerum ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Ex libro vero de senectute, sic ait: veniam ad voluptates agricolarum, quib. ego incredibiliter delector, quæ nec vlla impediuntur senectute, & nihil ad sapientis vitam proximè videtur accedere. habet enim rationem cum terra, quæ nũquam recusat imperium, nec vnquam sine vsura reddidit, quod accipit. Agroq; ornato, & bene culto nihil potest esse, nec vsu vberius, nec specie ornatius: quin etiam satis est accommoda ad fugiendum odia Ciuitatum. Vnde Teren. in Eunucho. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi: neque agri, neq; vrbis odium me vnquam percipit. Optimus etiã populus est, qui terræ cultiuus est: vt scribitur 7. Polit. & refert Luc. de Pen. in rub. C. de agricolis, & censitis. lib. 11. Amplè de laude rei rusticæ scribit Beroaldus in quadam oratione, quam fecit in enarratione Georgici carminis, vbi ait post Varronem: Vitæ hominum duæ sunt, rustica & vrbana, Quæ, quemadmodum loco distincta sunt, ita temporis interuallo separatæ. Longè enim antiquior rustica est. Cum rura diu ante vrbes inuentas homines coluerint, & immenso annorum numero agricolæ vrbanis antecellunt, & meritò. Cum diuina natura dederit agros, ars humana ædificauerit Vrbes. Ipsam verò rusticam vitam eruditissimi diuiserunt in pastoriciam, & agriculturam. Alia nempe scientia coloni est, & alia pastoris. Neque idem sunt pastio, & agricolatio. Quæ ab exiguis profecta primordijs ad id dignitatis processit, vt rustici vrbanis præponerentur: vt apud veteres Romanos rusticæ laudatissimæ iudicarentur, vrbanæ verò ignominiosæ. Et apud antiquos Græcos illustrissimus quisque pastor erat. ex quo alios polyarnas, alios polymelas, alios polybutas vocarunt, à multitudine, videlicet agnorum, ouium ac boum. Romani verò cum virum bonum laudabant, eum bonum agricolam, bonumque colonum appellabãt. Amplissimè enim laudari existimabatur, qui ita laudabatur. In tanto denique honore, tantaque æstimatione apud priscos fuit ipsa rusticatio, vt Imperatores Romanos non puderet manibus triumphalib. colere agros, tractare semina, disponere arbusta, & eadem diligentia metiri arua, qua castra: & eadem cura exercere ligones & sarcula, qua gladios, & pila. Ipsi proceres vrbis in agris morabantur, &, vt inquit Elegiarum scriptor:

Centum illi in prato sæpè senatus erat.

Et cum consilium publicum desiderabatur, à villis accersebantur in senatum, ex quo viatorib. nomen est inditum. Senatores, Ducesque in vrbem accersentibus: vt inquit Columella in præfatione. Aranti enim Cincinato viator attulit dictaturam.

ctaturam. Seranum inuenere ſerentẽ oblati honores. Potius Cato ille Cenſorius,& omnium bonarum artium magiſter, agricolandi ſtudioſiſſimus fuit, & villaticis voluptatibus in primis oblectabatur. Inter alios quoque Abdolomino agrum colenti regimen Tyriorum vltro traditum eſt, & vltrò oblata ſunt Regiæ maieſtatis inſignia. Præterea nobiliſſimarum familiarum non aliunde cognomina accepta ſunt, quam à rebus ruſticanis. Nam Fabij, Lentuli, Cicerones à leguminibus (quæ quiſq; optimè ſereret) cognominati ſunt. Piſones à pinſendo nuncupati. Multa quoq; nomina habemus veterum Romanorum, partim à maiore, partim à minore pecore deducta. Nam Iunios, Bubulcos, Statilios, Tauros, Pomponios, vitulos, cognominauerũt. & Porcij Catones, & Annij Capræ inde dicuntur. & Roma populum à paſtoribus eſſe ortum omnes prædicant.

Item, ex agricolis milites gignuntur ſtrenuiſſimi, & optimi tyrones ex robuſta ruſticorũ iuuentute deligebantur. Firmiora etenim ſalubrioraq; ſunt corpora eorum qui ſub dio artus roborant, foriſq; verſantur: quam qui in vrbibus intra conſepta vmbroſa deſides cunctantur. Et hinc eſt, quod Græci, Romaniq; templa Aeſculapio medicinæ Deo extra vrbes ædificabant. Quia videlicet credebant fidelius conſtantiusque illos valituros, qui in agris, quam qui in ciuitatibus habitarent. Hinc illa veterum Romanorum maſcula proles agreſtibus operibus exercitata: & ſub dialib. durata laboribus bellicos tumultus, martiaſq; exercitationes facilè ſuſtinuit, & aduerſus externos hoſtes victrix extitit. Enimuerò tempora illi ita partiebantur, vt nonis tantum, & idibus res vrbanas reuiſitarent: reliquis ſeptem diebus res ruſticas exercerent. Vnde & nundinarum conuentus conſtituti. Præterea, cum mercatorum quæſtus ſit periculoſus, & calamitoſus, cum fœneratorum inhoneſtus, & dedecoroſus: Cum opificum ſordidus, & illiberalis. Sola eſt agricultura, ex qua quæſtus ſtabiliſſimus honeſtiſſimuſq; conſequitur, minimeque inuidioſus. Quã Ariſtoteles in œconomicis potiſſimam ſecundum naturam poſſeſſionum eſſe commemorat: in qua Catonis oraculũ, vitem quæſtuoſiſſimam indicauit. Scropha vero pratis primatum bonitatis dedit, à quo antiqui prata parata nominauerunt. Hinc locupletes appellati loci, hoc eſt agri pleni. Et ipſa pecunia ipſumq; peculium à pecore nomen ſortiuntur, quod in ruſticatione quæſtuoſiſſimum eſt. Quod vnum diuitiarum genus apud veteres vſurpabatur. Nonnulli tamen volunt pecuniam à nota pecudis eſſe appellatam, qua ſignatus fuit ex ære nummus à Seruio Tullio Rege Romanorum. Theſeum quoque apud Græcos memoriæ proditũ eſt, ſignaſſe nummum bouis nota: vt ita ad agricolationẽ Atticos prouocaret.

Quin etiam ſcriptores inclyti fortunatiorem, beatioremq; ruſticorum vitã, quam vrbicorum eſſe dixerunt. Et olim Delphicus Apollo, Aglaum Pſophidium dixit eſſe feliciſſimum, qui paruum quidem prediolum colebat: ſed annuis victibus largè ſufficiens, ex quo nunquam egreſſus ferebatur, & Diocletianus Imperator Imperio Imperatoriaq; purpura depoſitis, ſe contulit ad tranquillitatem rei ruſticæ: illicq; in quiete beatiſſima cõſenuit. Et Attalus Rex omiſſa Regni adminiſtratione, hortos fodere cœpit, & gramina ſeminare. Vnde non minus verè quam eleganter ſcripſit Virgil.

O fortunatos nimium ſua ſi bona norint
Agricolas. Quibus ipſa procul diſcordibus armis,
Fundit humo victum facilem iuſtiſſima tellus.

Et idem.

Rura mihi, & rigui placeant in vallibus amnes,
Flumina amem, ſyluaſq; inglorius.

Et ab Horatio dicitur:

Beatus ille qui procul negocijs,
Vt priſca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet ſuis,
Solutus omni fœnore. *Hæc Beroaldus.*

Blondus verò de Roma triumphante, lib. 8. de dignitate agriculturæ ſcribit: & etiam diuidit eam in ruſticam & vrbanam, & inibi dicit. Proximè ad literas & doctrinam acceſſit priſcorum delectatio agriculturæ, quam tamen primam poſuit Varro, tantum ei tribuendo: vt longitudinem vitæ hominum maiorem fuiſſe dicat: quo tempore ex ſolo agriculturæ fructu viuebatur. ea quam p[illegible] habuerunt ætates delitijs vſæ. Itaq; & plura de dignitate idem Varro edocet, & origine agriculturæ, quæ recenſet ibi Blondus, & ferè omnino ſub eiſdem verbis, vt ſcripſit Beroaldus. Idem Blondus tres agriculturæ partes oſtendit. Nempe agri ſeminari curæ, vna pecuariorum, & paſtionis ſecunda, & tertia villarum.

Et, vt dicit Franc. Patritius, de inſtitutione Reipublicæ. lib. 3. titu. 2. Niſi nos ipſos nimium amamus, nobiſque ipſis eblandiri volumus, & molliciem quandam muliebrem ſequi, Agricultura ſola eſt, cui & ingenium excellentes viri manus admouere debeant: tum propter neceſſitatem, cum ſine ea neutiquam viuere poſſumus: tum etiam quod quæſtum nobis honeſtiſſimum, & ſine fallacia ac mendacio præbet. ita quod opus agriculturæ eſt ad vitam humanam vtile, & neceſſarium, vt enim dicitur Prouerb. 28. Qui operatur terram ſuam, replebitur panibus, & ibi ſcribitur. Egeſtatem operata eſt manus remiſſa, ſcilicet, ad laborandum. & Eccleſiaſt. 7. inquit Sapiens. Non oderis laborioſa opera, & ruſticitatem creatam ab altiſſimo. Nam Deus eam inſtituit. dicitur enim Genel. 3. Emiſit Dominus Adam de Paradiſo voluptatis, vt operaretur terram de qua ſumptus eſt. & poſt diluuium, vt habetur Geneſis 9. Noe vir agricola cœpit exercere terram, & plantauit vineam,

ram, vt vinum colligeret, quod prius ignoratur, vt etiam ſcribit Antoninus Florentinus in tertia parte ſuæ ſummæ, tit. 8. ca. 4. §.12. vbi etiam de fraudibus agricolarum, cum ſit extra propoſitum.

Propterea cum agricultura ſit ad vitam humanam vtilis & neceſſaria, agricolæ multum ſunt ſupportandi, & confouendi: ita, quod tempore agriculturæ nullo pacto debent moleſtari. l. colonos nunquam. C. de agricolis & cenſitis. libr. 11. & ab onerib. publicis eximẽdi. vt dicit Luc. de Pen. in l.1. C. eo. Cùm perutiles ſint Reipubl. vnde Plutarchus ad Traianum Imperatorem pedibus ſolo ... inhærentibus agricolæ captantur, quib. ... prouidentia tãto magis neceſſaria eſt, quo plura inueniunt offendicula, dũ in obſequio corporis in terra gradiuntur. Eisq; iuſtius tegumentorum debetur ſuffragium, qui totius corporis ... , ſuſtinent, promouentque molem: pedum adminicula robuſtiſſimo corpori tolle, ſuis virib. non procedet: ſed aut turpiter, inutiliter, inhoneſteque manibus repet, aut brutorum animalium ... mouebitur. Ex his ſequitur, quod nimium ... ſunt ruſtici. Nam & ipſis propter culturam agrorum nonnulla ſpecialia cõtra iuris rationem conſtituuntur. vt l. fi. C. de ſeruit. & l. fi. §. item Sabinus. ff. de aqua pluuia arcen. vt inquit Luc. de Pen. in d. l. 1. Sed maiora ſpecialia, & priuilegia agricolis conceduntur. Non enim pro quocunque munere etiam tempore guerræ turbari deberent: ... dictum eſt, & comprobatum. ne ab agricultura ... ceantur aut diuertantur. facit lex 1. ff. de tigno iuncto. Quod ſi fiat, deſtruitur, aut ſaltem minuitur, annonæ præbitio in detrimentum boni publici, pro quo conſeruando ſingulari gaudẽt agricultores priuilegio, & immunitate. Quia licet ... ante felicem ambolam, ſeu exercitum Regis ... auem Eccleſiæ, & minus cuiuſlibet alterius ... tranſuehendo exercitum non excuſari. l. iubemus nullam. C. de ſacroſan. Eccle. & l. iubemus. C. de nauibus non excuſ. libr. 11. Attamen inſtrumenta agriculturæ pro bello occupari nõ debent, ... minus perſona eorum ab agricultura diuerti: ... publica impediatur vtilitas, quæ in præbitione annonæ conſiſtit, & ſine qua mundus viuere non poſſet, ſed irrationabiliter periret, vt tex. & doctores in l. 1. C. de agricolis & cenſitis. libr. 12. idcirco ... Bened. in repet. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelaſiam. num. 93. extra de teſtamentis. exclamat contra Principes Tyrannos, qui nedum tempore neceſſarij belli agricultores eorumq; animalia occupant, & agros ſegetibus vaſtant, ſed ... belli occaſionem quærunt, vt omnia etiam ſubditorum ſuorũ, quos protegere tenẽtur, penitus conſumãt, & deſtruant. qui ſi iuri poſitiuo hoc prohibenti obedire nolint, quo talia prohibẽtur, ... mẽti humanæ ab initio naturaliter inſitum, ... agricolas etiam ob publicam belli gerendi vtilitatem, non eſſe occupandos, nec moleſtãdos: ſaltem veterum gentilium annales reuoluãt. qui agricolas omnino in libertate agrorum colendorum tutabantur, nedum in ſuo, ſed etiam in ſuorum hoſtium Regno contra quos bellabant. Vnde Diodorus Siculus, lib. 3. Indorum ante bellum Troianum geſta narrãs vetera, confert, inquit, ad Indorum fertilitatem conſuetudo, quæ in bellis ſeruatur. Nam apud cæteras gentes, ſcilicet, tyrannico more viuentes, hoſtes bellorũ tempore Regiones ſpoliant, vaſtantq;, neq; agros coli ſinunt. Apud Indos verò, belli tempeſtate in campis opus ruſticum exercent, abſq; cura agricolæ procul ab omni diſcrimine belli: hoſtes in prælijs mutua cæde graſſantur, agricolis nulla in re nocent: ſed intactos relinquunt, tanquam communis vtilitatis miniſtros, neq; verò hoſtium agros vrunt, nec cædunt arbores. Et idem ſeptem trib. Indorum deſcribens: Secunda, inquit, tribus, eſt agricolarum, qui multitudine ſuperãtes alios à bello reliquoq; opere liberi ſolis agris colẽdis tempus impartiũt, nullus hoſtis laceſſit, neque ſpoliat: ſed exiſtimans eos in communi vtilitate verſari ab omni iniuria abſtinet, ita ſoluti metu agricolę terram liberè colentes, rerum afferunt vbertatem.

Pariter Nebuzardam Princeps militiæ Nabuchod. capto Rege Sedechia, eiuſque filijs in patris conſpectu trucidatis, ac eo excæcato, vincto & cõpeditato, quibuſcunque occiſis, ciuitate & templo demum ſpoliatis, & in terram proſtratis, crudelis ſuper omnem ſæuitatem, de pauperibus terræ vinitores reliquit, & agricolas in pace pro futura communi vtilitate, vt habetur Ier. vltim. Iuſta igitur ratione oportunoque fauore ſunt agricolæ humaniter tractandi, & ab his publicis tumultuationibus eximendi propter bonum Reipublicæ.

Habent & alia priuilegia agricolæ vltra immunitates prætactas.

Primò, quod non obeſt ei, ſi intra præfixum tempus non petijt bonorum poſſeſſionem pro conſequenda hæreditate alicuius ſui parentis, vel proxim. l. penul. C. qui admitti ad bonorum poſſeſſio. poſſunt.

Secundò, In corruptione albi prętoris, vbi non ita puniũtur ſicut alij. l. ſi quis id quod. §. in ſeruos. ibi, vel ruſticitatem. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum. quod quomodo intelligendum ſit, & de pluribus limitationibus ad hoc, vide ibi per dominum meum Iaſonem. in 7. col. & in l. fi. C. de iuris & facti ignoran. & in l. iuris. C. qui admitti.

Tertiò, Si vocatus in ius nõ iuit. l. 2. §. 1. ff. ſi quis in ius vocatus non ierit.

Quartò, In vſura bladi mutuati, vel pecuniæ mutuatæ agricolis, à quibus non poteſt recipi, niſi octaua pro modio, & ſiliqua pro ſolido. Nec poteſt creditor populi retinere pignori terram, boues, vel aratra eius. in authentica, ad hæc. & in

corpore

corpore vnde sumitur. C. de vsur. Et de hoc etiam est ordinatio Regia Caroli VIII. de qua meminit G. Bened. in loco ante all. ita, quod, vt ibi dicit, etiam illa ordinatio Regia est intelligenda pro debito fiscali, ita quod huic priuilegio etiam rusticus, & agricola renunciare non potest.

Quintò, In testamentorum confectione, in quibus sufficiunt quinque testes. l. fin. C. de testamen. & ibi dominus meus Ias. de huiusmodi priuilegio.

Sextò, In opponendo exceptionem peremptoriam post sententiam sicut opponit miles: vt not. in l. 1. C. de iu. & fact. igno. quod an sit verum, vide do. meum Ias. ibi. 2. col.

Septimò, Boues, & aratra, & alia ad agriculturam pertinentia capi nō possunt pro executione, vel pignore. l. executores. & l. seq. in auth. ibi posita. & corpore vnde sumitur. C. quę res pignori obligari possunt, vel non. imò dicit tex. in d. authen. quæ incipit, agricultores circa rem rusticam occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sunt in quacunq; parte terrarum: ita vt nullus inueniatur tā audax, vt personas, boues & agrorum instrumēta, aut si quid aliud sit, quod ad agrorum operam rusticam pertineat, inuadere, aut capere, aut violenter auferre presumat. Si quis autem huiusmodi statutū ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat, in infamiæ notam ipso iure incurrat, imperiali animaduersione nihilominus puniendus.

Octauò, Si rusticus, seu agricola, vendat rem in personas prohibitas, parcitur rusticitati, ne perdat pretium, sed sibi restituatur. l. vnica. C. non licere habitatoribus metrocomiæ. lib. 11. & notat gl. in l. quemadmodum. in verb. emptor. C. de agricol. & censitis eod. lib.

Nonò, Quia coloni, & agricolæ dominorum tributariorum, non possunt compelli soluere tributa pro dominis suis. l. colonos. C. de agrico. & censitis. lib. 11. & ita dicit Ioan. de Platea in l. 1. C. eo. tit. Vbi ait ipsos debere insistere agriculturæ, & vacare, vt opera rustica in opere expleantur. leg. si merces. §. conductores. ff. locati. ita, quod nō possunt compelli, vt vadant in exercitum, cum sint immunes ab ordinarijs, & extraordinarijs: Imò, vt dicit, ob officia publica etiam volētes vocari non debent, quod intellige tempore quo vacant, scilicet, tempore seminū, messium, & vindemiarum, vel etiam tempore quo vacant in præparamentis. quoniam eadem priuilegia dantur se præparanti ad actum, sicut illi qui est in actu. l. qui mittuntur. §. pen. ff. quibus ex causis maiores. Eo etiam quia fructus videtur colligi tempore quo aratur, & terra præparatur ad futura semina. l. diuortio. §. non solum ff. solu. matrim. & quomodo preparamenta idem indicantur, sicut actus. do. meus Iaso. in l. si pecuniam. ff. de conditio. ob causam. Et hęc nouem priuilegia ponit post Lucam, & Ioan. de Pla. Ioan. de Monteleono ciuis noster in suo promptuario iuris. in verb. Agricola. vbi & alia duo addidit.

Decimò, Quia rusticitas dicitur patiēs, & quieta: ex quo in dubio est præsumptio pro rusticis, q non sunt autores rixarum, sed innocentes, & quieti. Et alibi dicit gloss. in verbo, coloni. in §. item Seruiana. insti. de actio. quod sancta rusticitas omnia palam habet. Etiam sancta rusticitas solum sibi prodest, vt ait tex. in ca. sancta. 2. q. 7. & hoc cum simpliciter & piè viuit, vt ibi glos. inquit, ... refert Alberic. in l. vtili ratione. C. de defenso. ciuitatum. Vbi scribitur inter alia priuilegium, quod semper causas eorum debet defensor ciuitatum cognoscere, & hic ante in 5. cōsideratione dictum est. Vers. item defensor ciuitatis, & ibi Albericus quædam alia priuilegia ex suprapositis describit.

Vndecimò, Habet hoc priuilegium agricultura, quod si res fuerit sterilis, & ad culturam redacta, quod fieri non potuit sine labore, & expensis, tunc dominus minus potest pretendere deceptionem: secundum quod videtur facere decisio Bar. in l. 2. C. de omni agro deserto. lib. 11. ita, quod si colonus rem sterilem ad culturā reducat, de temporali facit perpetuam, etiam si aliàs esset prohibita alienari. c. ad aures. de reb. Eccles. non alien. Nec eidem potest augeri pensio, aut census. ita per plures optimas decisiones tenet G. Bened. in dicta sua repetitio. c. Ray. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. nu. 983. extra de testamen. Et plura alia in laudem, & dignitatem agriculturæ Beroaldus, & F. Patricius in locis ante allegatis accumularūt. Et vt ante ista par. in 3. consid. dictum est: Hæc species artis mechanicæ, seu hic modus plebeiorum, consistit in quatuor, scilicet, in agrorum seu aruorum seminatione, aut satione, in nemorū seu arborum concisione, vt in vineis, oliuetis, & pomerijs, & in pascuis seu pratis parandis, & in hortis, & rosarijs cultiuandis. Sed quod istorum sit vtilius, an cultiuare terram, an vites an prata: Columella in suo opere agricolationis lib. 4. cap. 3. concludit, nihil magis rusticis conuenire, quam vitem colere, vt ibi ad partes arguit. de quo infra in seq. part. in 84. consid. dixi.

Aduerte tamen, quod fodere herbam, vel lapides non est ars. gloss. in l. lex quæ tutores. in verbo, labore suo. C. de administ. tut. Lud. Romanus singulari suo 649. Sed cū ars huiusmodi, seu hic modus plebeiorum, sit magis necessaria, seu magis necessarius ad vitæ humanæ necessitatem ... cæteris est præferendus, hac ratione, & etiam ea, quia inuētus ante alios modos, scilicet per Adam, vt ante dixi, & post diluuium cœpit Noe vir agricola exercere terram, & plantauit vineam. Genes. 9. (Attamen quasi sordidus quæstus habetur agricultura, & ludibrio habetur: Ideo licet sint in aliquibus priuilegiati, non tamen honorandi, neq cæteris hodie apud nos præferendi ex communi vsu, qui præfertur propriæ dispositioni, & determinatio-

minationi) Imò non solum ab Adam: quoniam vt dicitur Gen. 2. plantauerat autē dominus Deus Paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formauerat, produxitque dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue. Ex quo patet illud, quod fuit primo necessarium pro vita humana, fuit cultura: quod Deus nobis ostendit, cum à principio talia fecerit. quod plus est, Christus patrem suum Agricolam vocat, vt scribitur Ioā. 15. Ego sum (ait Christus) vitis vera, & pater meus agricola est. Huc adde, quod pastores, & custodes animaliū fuerunt honorati apud antiquos, vt de Caprarijs legimus, quapud Mendesios populos maximò afficiuntur honore, vt refert Textor in sua officina. c. animalia diuersa. vers. capræ: Etiam pastorib. primo annunciatus fuit aduentus domini, vt scribitur Luc. 2. Et suarij seu porcarij ciuitatum sunt priuilegiati, vt habetur in tit. de suarijs. lib. 11. C.

TRigesimaoctaua conside. Qui circa maiora, & digniora versantur, honestiores dici debent: & qui circa necessarias artes versantur, magis laudandi sunt, & honorandi ijs, qui circa voluptarias, & honestas: cum multo magis propter necessitatē prosint Reipublicæ quam alij: Ideò cum Aurum sit excellentius omnibus rebus, quæ sunt in mundo, vt amplè disputauit Matthæus Vegius in suo tractat. de sole, terra, & auro. & dixi in sequ. part. in 95. conside. Quapropter, qui circa aurum versantur digniores sunt, ac alijs præferri debent in ciuitate inter plebeios artifices, vbi solum sunt artifices auri, vt sunt hi quos communiter vocamus argentarios seu aurifabros, & hic tantum loquor de artificibus non habentibus officium circa administrationem metallorum: quoniam de his alibi dixi. Et absque dubio, (vt paucis absoluam) sicut aurum inter omnes res mundi excellit, ita etiam inter metalla, ita inter omnes plebeios metallarios artifices aurifabri præferendi sunt. Inter quos numerantur Vascularij, qui vasa conficiunt aurea, & argentea, Cælatores, Inauratores, & Bractearij, qui aurum malleis tusum, & ad quemuis tenuitatem ductile rebus inaurandis deducunt, vt dicit Budæus in l. apud Labeonem. ff. de præscriptis verbis. Vbi tex. facit mētionem de vasculario. De quibus hic ante, in 34. consid. in verbo, Aurifices, & in verbo, Bractearij.

Si verò inspiciamus initium artificum metallorum, alij erunt artifices, qui illis præferentur, vt sunt Pelliones, seu Pellipatij, qui lana vtuntur: de quibus infra ista part. in 41. consid. qui primo fuerunt instituti, & à Deo, quia scribitur Gen 3. Deus cum creasset Adam, & Euam ex Paradiso terrestri, fecit eis vestes pelliceas. Tubalcayn verò fuit optimus malleator, & faber in cuncta opera æris, & ferri, vt habetur Gen. 4. & sic artificium ex lana fuit primo factum, & per ipsum Deum.

Post aurifabros nō videtur esse ordo inter metallarios, Nisi, prout communis vsus inter eos assignat, aut quod aliqui faciūt dignius, aut excellentius artificium: Quoniam, vt habetur in additione super gl. in verb. ex multis rerum argumentis. in §. Cumq;. in procem. Iustiniano, ex communi prouerbio: Opus laudat magistrum, dicit text. & Iac. Rebuf. per illum tex. in l. 1. C. de fabricensibus li. 11. quod materia ferri dicitur nobilis. Aut. quod vnus maiorem experientiam habet quam alius. Aut quod sit felicior, vt de his qualitatibus ante, in 9. par. dixi, Vbi scripsi milites esse laudandos ex maiori experientia, ex maiori felicitate, & fortuna & ex plurib. alijs, quæ etiam prosunt artificib. maximè quantum ad maiorem experiētiam. Et hoc dico, quoniam inter eos artifices cuiusq; artis magna seu lata est differentia, vt est tex. in l. inter omnes artifices longa est differentia. ff. de solutio.

Et inter metallarios qui sint præferendi, & qui sint digniores, an extrahentes materiam, an formam ei dantes. de extrahentibus materiam sint textus in rubro, & nigro, de metallarijs. lib. 11. C. & tales nullam habent dignitatem, sed fabricenses, de quibus est titulus, de fabricensib. eod. lib. C. in multis honorantur, & priuilegiantur, vt in l. iure prouisum est, & in l. eos qui. & in l. fi. C. eod. tit. de fabricensi. sed hoc est quantū ad illos, quia quantum ad particulares, quia forma est dignior materia, ideo fabricenses in omni specie metalli sunt digniores metallarijs simplicibus. Etiā inter istos præferuntur, qui dicūtur Cælatores, seu Sculptores, & fuerunt plures, qui in argento cælando claruerunt, quos refert Textor in sua officina ca. sculptores, cælatores, statuarij, & marmorarij, & sunt propriè illi qui Argentarij apud nos dicuntur, & quantò magis sunt in eorum arte experti, tantò magis alijs præferūtur, & plures artifices, & fabros enumerat & laudat Textor in sua officina. in c. fabri, & alij artifices. qui præ cæteris laudātur ab antiquis scriptorib. propter excellentia opera ab eis facta. etiam Plin. lib. 24. c. 8. ponit nobilitates operum ex ære.

TRigesimanona conside. Inter artifices præferuntur Librarij, & Impressores, seu Chalcographi, aut Bibliothecarij: quoniam, vt ait Polydorus Virgil. de inuentoribus rerum. lib. 2. c. 7. Cum indies magis magisque hominum ingenia, sola librorum commoditate vigeant, & ad capessendas disciplinarum liberaliū Artes, facilius omnes alliciantur, ipsaq; literarum studia mirū in modum vbique floreant, piaculum hercle se fecisse duceret, si tale inuentum silentio præteriret. Cum etiam, vt ait Hier. ad Marcellam, huiusmodi scriptorum libri, ingeniorum effigies, & vera, & æterna monumēta sint. Vnde Agesilaus, teste Plutarcho, cum bene multi vellent sui corporis simulacrum gratis effingere, nunquam id fieri passus est. animi tantum monimenta posteris relinquere studens. Illud enim sculptorum, hoc suum. Illud diuitum, hoc bo-

hoc bonorum esse opus ducebat. & plenè scribit Philip. Beroal. de inuentorib. literarum. Et inuentores literarũ summopere laudat in oratione habita in enarratione Iuuenalis atque Salustij. & etiã scripsit in d.c. 7. ipse Polydorus de ijs qui libros ediderunt, & composuerunt, & qui Bibliothecas habuerunt, & primò fecerunt, de quib. in seq. par. in 73. consid. dictum est. Vbi posuit de excellentioribus Bibliothecis: & tandem dicit, quod fuit hoc magnum mortalibus munus, quod plures libros scripserunt: sed nequaquam conferendum huic, quod à pauco tempore repertum est in nouo scribendi seu potius imprimendi genere. Tantum enim vno die ab vno homine literarum imprimitur, quantum vix toto anno à plurib. scribi posset. Vnde adeo disciplinarum omnium magna librorum copia ad nos manauit, vt nullum amplius superfuturum sit opus, quod ab homine, quamuis egeno desiderari possit. Illud insuper addit, quod autores quoq; plurimos tam Græcos, quam Latinos ab omni prorsus interit⁹ periculo vindicauit. Quare, inquit, tantæ rei autor nõ est sua laude fraudandus, præsertim vt posteri sciant, cui diuinũ beneficium acceptum referre debeãt. Itaq; Ioannes Cuthenbergus natione Theutonicus, equestri vir dignitate, (vt ab eius conterraneis accepi) primus omniũ in ciuitate Germaniæ (quam Maguntiam vocant) hanc imprimendarum literarum artem excogitauit, primumq; ibi ea exerceri cœpit. Non minori industria repertò ab eodem, vt fertur, autore, nouo atramenti genere, quo nunc impressores tantum vtuntur. Vnde Beroaldus in laudem Germaniæ inter plures versus hos lusit:

O Germania muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetustas,
Libros scribere quæ doces premendo.

Decimosexto deinde anno, qui fuit salutis humanæ 1458. Quidam nomine Conradus, homo itidem Germanus Romam primò attulit, quam deinde Nicolaus Ienson Gallicus, primus mirum in modum illustrauit, quæ passim hoc tempore per totum ferè terrarum orbem floret. Cum ergo ex prædictis constet eos esse vtiles Reipublicę, propter vtilitatem illius Artis sunt laudandi artifices. qui etiam inter sculptores poni possunt, de quib. dictum est in præcedenti consid.

QVadragesima consider. An Alchimistæ sint connumerandi inter metallarios, sic quod inter artifices laudari possint, & si aliquã laudem ex artificio eorum consequi valeãt: & sic incidenter quæro an Alchimia sit prohibita, & si eam exercentes peccent.

Et videtur, quod sic, quia vna species transmutatur in aliam. Cùm plumbum efficiatur argentum, vel ęs aurum, sed citra Deum nemo potest vnam speciem in aliam transmutare. ca. Episcopi. §. quisquis ergo. 26. q. 5. & etiam: quoniam, vt videtur communiter nullus est, qui habeat veram huiusmodi artem, vt docet experientia, & de ipsis dicitur. 2. ad Timotheum 3. & in c. ne mirum. §. aruspicinæ. 26. q. 5. semper addiscentes, nunquam ad veritatis scientiam peruenientes. Et si aliqui aliquando quid fecerint, non tamen reperitur, quod sit verum aurum, vel verum argentum, sed sophisticatum, nec habet veritatem cum auro, vel argento, sed solum apparentiam. Et si contingat aliquando fieri apparenter verum (quod tamen raro) fit cum tam magnis expensis, quod est damnosum, & sic tale exercitiũ est contra vtilitatem publicã, vt dicit Angelus de Clauasio in sua summa, in verbo, Alchimia.

Ioannes tamen Andr. in additione ad Speculum, in titu. de crimine falsi. commendat Alchimistas, qui ex magisterio suæ artis, siue magica, vt inquit, siue alia arte reprobata, de vili metallo faciunt pretiosum. Nec hoc faciendo dicuntur mutare vnam speciem in aliam diuersam, sed vnam metalli speciem faciunt meliorem, vt de stanno, vel ære faciunt argentum, vel aurum. Procedunt enim omnia metalla ex sulphure, & argento viuo: Habet enim argentum venarum suarum principia, vt dicit glo. 1. in c. ferrum. 1. distinct. sed vbi est melior influentia astrorum, ibi producitur metallum pretiosius. Vnde per influentiam astrorum cum herbis, & lapidibus, quibus insunt multæ virtutes, potest naturaliter vna species metalli conuerti in aliam speciem magis pretiosam, vt tenet Pan. in cap. 2. de sortilegijs. Cum ergo ars imitetur naturam in hoc in quantum potest, videntur bene agere Alchimistæ, si per virtutem herbarum, lapidum, vel aliorum elementorum, vnum vile metallum in pretiosius reducant, cum ambo fuerint eiusdem speciei. & principij, scilicet, ex ipsis sulphure, & argento viuo. Insunt enim rebus corporeis per omnia elementa quædam seminariæ rationes occultæ, quibus, cum data fuerit opportunitas temporalis atq; casualis, prorumpunt in species debitas suis modis, & finibus, vt dicit tex. in d.c. nec mirum. §. aruspicinæ, circa fin. Ex quibus etiam Oldr. in cons. suo 69. approbat, & laudat Alchimistas, quos etiam laudarem, si semel intellexissem aliquos ad veritatem artis peruenisse, sed potius consulerem cum Io. de Plat. in l. vnica. C. de argenti precio quod thesaurus infertur. lib. 10. ab huiusmodi artificio abstinẽdum, Eo, quia non est scientia pietatis, & in eo sunt multæ deceptiones: & de isto videatur etiam And. de Iser. in c. quæ sunt regalia. in vsibus feudo. & Surgerus in suo cõpendio militaris disciplinæ, vbi eos reprobat. Et licet Arnald. de Villanoua se iactauerit fecisse Virgas aureas ex huiusmodi artificio, quas omni probationi, & experimento submittebat: credo tamen, hanc artem esse apud humanum genus deperditam, cum arte fundendi lapides, & ter refundendi aurum. Ioannes 22. in extrauagant.

noganti, quæ incipit: ſpondent, etiam hanc artem approbauit.

Qvadrageſimaprima conſider. ſit de artificijs lanificiorum, qui ſunt neceſſarij in vita humana. Vnde dicitur prouerb. 31. Quæſiuit lanam, & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum. Et ſequitur, Stragulatam veſtem fecit ſibi. Et iſta ars lanificum, continet operationes nendi, contexendi, retorquendi, & quæ fiunt manu, acu, fuſo, pectine, ſubula, calamiſtro, girgillo, alabro. Inſuper continet vſum floccorum, filtrorũ, ſagorum, ſagmarum, funium, matularum, & ſportarum ex ſtaminibus vel viminibus. Et ſunt in quadruplici differentia, quidam ex lana, quidam ex ſerico, quidam ex pellibus, quidam verò ex lino ſeu canopo, vel ex pilo, & ſuberis. Et inter iſtos qui digniore vtuntur materia, vidẽtur præferendi alijs. ...unt illi, qui vtuntur ſerico, cùm ſit dignius lino, canopo, vel pellibus, vt in ſequen. part. in 96. conſide. tactum eſt. Ideo Artifices ſerici ſeu ſericarij digniores videntur. Sed videtur inter iſtos (imo inter omnes artifices lanificiorum) Pelliones ſeu Pelliparios (qui faciunt veſtes ex pellibus) eſſe præferẽdos cæteris, tum, quia fuit primum artificium ...dum, etiam à Deo ipſo optimo maximo, cum ſcribitur Geneſ. 3. Deus fecit Adæ, & Euæ (eos extra paradyſum terreſtrem eijciendo) veſtes ſeu tunicas pelliceas, vt ante hac part. in 38. conſider. dictum eſt, & recenſet Bernar. de Buſt. in 2. part. ſui Roſarij. ſerm. 19. in 2. par. in litera S. ſerm. 32. in litera X.

Contra tamen nituntur, & inſtant Architectores dicentes, Deũ prius exercuiſſe architecturam creando Cœlum & terram in prin. Gen. 1. Et agricolæ dicunt Deum exercuiſſe agriculturã in horto delitiarũ, ſcilicet, in Paradyſo terreſtri, ibi creando & plantando arbores, & fructus pro homine, à quo Adam, & Euam emiſit propter eorum peccatum, & eos eijciendo fecit eis veſtes pelliceas. Ex quo & architecturam, & agriculturam, primò ſe... docuit, & exercuit. Fuerat etiã ſtatuarius, quia ...rat, & formauerat hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, antequam feciſſet eis veſtes pelliceas, vt ſcribitur Gen. 1. & 2.

Inter hos artifices lanificiorum, ſunt etiam tinctores lanarum, & pannorum, de quibus habetur per Bartholo. Anglici, in ſuo libro de proprietatibus rerum lib. 29. in tract. de coloribus. in fin. Sed, an tales potius debeant cum artificibus picturæ ... lanificij poni, dicam infra: Ex quo videtur, pictores lanificis eſſe preponendos, propter picturæ excellentiam, & colorum, qui poſt metalla auri & argenti digniores res eſſe cenſentur quæ ponantur in armis, vt ante in 1. part. in 60. concluſ. & ...b. alijs ſequentib. 38. conſide. dictum eſt. & in ſeq. par. in 93. conſid.

Sed quicquid ſit, ſi tinctores lanarum inter lanificos computentur, credo illos non eſſe præferendos illis qui pannum faciunt, cum lana, & pannus non accedat tincturæ, ſed tinctura lanæ aut panno: & ſic cum materia prima ſit dignior, & maior quam illud, quod illi adiũgitur per tincturam. Ideo maior erit ille, qui pannum facit, quam, qui intingit ſeu inficit, vt eſt tex. in l. ſed ſi ex meis, & l. quicquid in fi. ff. de acq. rer. dom. & §. cum ex aliena. in gl. ab aliquo. ff. de rerum diuiſ. & text. magis ad literam in §. ſi tamen alienam purpuram veſtimento ſuo quis intexuit: licet pretioſior ſit purpura acceſſionis vice, cedit veſtimento. inſtit. eod. de rer. diui. Ideo tanquam acceſſorium, non eſt maius principali, ex quo tinctores acceſſorij ad lanificos, & pannificos non ſunt maiores illis, Imò tanquam acceſſorij, ſunt illis præferendi lanifici, & pannifici.

Contrarium tamen tenet Iac. Rebuffi. in l. qui aliquem. C. de murilegulis. lib. 11. Vbi dicit, quod tinctorarij Montis peſſulani, præferuntur in ſedibus textoribus, & canabaſſerijs: cum habeant dignius officium, per §. ſi quis in aliena. inſtit. de rerum diuiſio. In artificijs verò, in quibus ferruminatio eſt maior materia, tunc materia artificio, & ferruminationi accedit: & hoc caſu nimis precioſum cedit pretioſiori, ſicut videmus in metallarijs. Nam, quod factum eſt ex ferro, non denominatur ab illo qui primo ferrum fecit, ſed ab illo, qui ferruminauit. Sic etiam in aurifabris, res aurifica facta per aurifabrum, non eſt illi, qui fecit aurum, ſed illi, qui cõpoſuit, & ab eo denominatur, & illius eſt: licèt aurum ſit alterius, quando forma eſt mutata: quod non poſſit reduci ad priorem ſtatum in quo erat. d. §. cum ex aliena, & ibi docto. Et hoc etiã, quia maior, & potentior eſt forma quam materia, quia forma dat eſſe rei, & conſeruat eam in eſſe. l. Iulianus. §. quæſitũ. ff. ad exhibendum. Et eſſe, & forma conuertuntur. gl. in c. in ciuitate. extra de vſuris, & d. meus Iaſ. in l. 4. §. cath. ff. de verb. obl. Ideo concluditur, quod omnes Artifices, dantes formam materiæ, & illam ſpecificantes, tanquam digniores, præferuntur illis, qui faciũt materiam, notatur in iuribus ante allegatis.

Intellige tamen prædicta, etiam quando tales artifices faciunt, & ſpecificãt materias in opus neceſſarium, & honeſtũ: Quoniam tales, & propter neceſſitatem vitæ humanæ (quæ præferenda eſt,) & honeſtatem, quæ etiam ſummè commendanda eſt, vt in ſeq. par. in 36. conſid. in prin. præferendi ſunt illis, qui faciunt opus voluptarium, ſeu res voluptati tantum hominis deſeruientes. Vnde, facientes pannos neceſſarios ad vitã hominis ad veſtiendũ homines, qui neceſſario veſtiri debent ad arcendum frigus, nuditatem tegendam, laſciuiam prouocantem, & decentem ornatum perſonæ, vt dicit Ant. Floren. in 3. par. ſuæ ſum. tit. 8. c. 4. §. 2. ſunt præponendi illis, qui faciunt ſericum, qui ſerici ſeu ſetaroli dicũtur. Et autore eodem. in d. loco, §. 5. & Bernar. de Buſt. in d. 2. par. ſerm. 32. in lite-

in litera X. licet hæc ars sit honorabilis in humana ciuilitate: tamen de se est illicita, cum deseruiat vanitati in multis, cum sericis vtantur hodie, & velutis, & carmesinis stipendiarij, & mulieres, non solum vxores Principum, Baronum, & militum, sed etiam mercatorum, artificum, quod est satis indecens, & magis secundum abusionem quam consuetudinem locorum. Et in signum detestationis talis vanitatis, legitur Luc.16. quod diues epulo qui induebatur purpura, & bysso, sepultus est in inferno. Et quod dicitur in c. quisquis. 41. dist. ꝙ in ijs debet quis se conformare moribus patriæ. Intelligitur tamē semper salua honestate, & decentia. Ex quo, ex dictis Florentini videretur, quod lanifici essent præferendi serificis seu sericarijs.

Sed videtur contrarium esse astruendum, cum in sequen. par. in 96. consid. dixi, Quòd vestes præciosæ, quæ fiunt ex serico, & auro, sunt vestes solis Principib. decentes, & ex quibus Principes ex honestate vestiri debent, & solis Principibus conueniunt, vt ibi dictum est, & habetur in rubro, & nigro de vestibus oloberis. lib. 11. C. Ideo huiusmodi artifices in maiori dignitate constituti sunt, cum videātur esse artifices Principis, dixi hic in 35. consider. Ex quo etiam coquus Principis, cum dicatur dignitatem habere, vt dicit Romanus singulari suo 649. præferri debet cuicunque plebeio, & artifici. Ideo, multo magis serifici qui sunt artifices Principis, quibus Princeps permittit sericum facere in solis gynęciarijs, hoc est, locis secretis, vt ait tex. in lege prim. C. de vestibus oloberis. Et etiam dicit Bernard. de Bust. in d. sermon. 32. quod ad serificos non spectat discernere si velutum, vel brocatum emat ad decentiam sui status, vel ad vanitatem, & excessum: dummodo iusto precio vendant, & bona intentione, scilicet, pro illis pro quibus decenter est portādum, & sine fraude. Etiam: quoniam, vt communiter videmus, potius talia fiunt in honorem Dei pro ornamentis maiorum Ecclesiarum, quæ frequētius ex ijs quam ex lana, lino, aut canopo fiunt. Ideo versantes circa hanc artem, cæteris præferendi sunt.

Ex prædictis, Idem inferendum est ad artifices tapetorum, quæ videntur tamē fieri ad ornatum, & voluptatem in Palatijs, & domibus: quod dic esse verum quo ad inferiores: sed quo ad Principis ornatum, & honestatem vidētur necessarij, Cum ea quæ sunt, & tendūt ad honorem Principis sunt ita necessaria, sicut si ad commodum: imò quod plus est comprehenduntur in suppellectili, vt habetur in l. de tapetis. ff. de supellectili legata. Ideo de his dicendum est, prout de serificis, cum videātur esse artifices eorum quę spectant ad Principes, & magnates. Ideo cum digniora tractent & nobiliora seu preciosiora, cæteris eorum arte paritate data artificij præponendi sunt ex antedictis.

Inter hos etiam lanificos sunt textores, & lanarum, & linorum, & canapis. Et, vt maiorem experientiam, & artem callent, sunt inter eos honorandi. Hi tamen, cum videantur dare formam, & panno, & telis, videntur præferri illis, qui præparant, & lanas, & linum, nec tales apud nos habentur in magna æstimatione. Imò etiā in pluribus, quādo fit mentio de his in iure, reputantur & qualificantur pro seruis, vt scribitur in l. Titiæ textores. ff. de leg. 1. Ideo pro abiectis habentur. Videntur tamen tales alijs sub hoc artificio lanificiorum comprehensis præferendi, scilicet, chordarijs seu scenofactorijs: Nam scenofactorij dicuntur, qui funes seu chordas faciunt. In quib. comprehenduntur qui faciunt funes ad venandum, & piscandū. Et huius artis, scenofactoriæ fuit Paulus apostolus vt refert Ant. Flor. in suis historijs, par. 1. tit. 6. ca. 5. Et miror quomodo Paulus fuit huius artis artifex, cum esset ciuis Romanus, vt scribitur Acto. 22. in fin. Credērem forte eum fecisse solùm funes ad piscandum, aut ad capiendum aues, non autem grossiora retia, quæ fiunt ad venandum.

Inter hos etiam sunt sutores, cum sutoris ars in vestimentis faciendis consistat, tam ex lana, quam panno serico aut lino. Et isti etiam dicuntur sarcinatores, vel cerdones, vt facit tex. in l. & si quacunque. §. fi. ff. ad legem Aquil. & l. item quæritur. §. si quis seruum. ff. locati. Et sunt in multiplici differentia: sed omnes sub vno nomine sutoris (vulgò *cousturiers*) dicuntur. Et tales cū textoribus, & pluribus alijs ante nominatis quasi habentur profecibus vrbium, vt dicit Budæus. Adam tamen & Eua prius officium sutoris exercuerunt, vt hic ante in 34. conside. huius partis dixi, in vers. bracchariј. De pluribus qui sub huiusmodi artificio lanificij comprehendi possunt: vide per Textorem in suis denominationibus à varijs artium professionibus positis in sua officina.

Accedat huc, quod lanificiorū artifices debent celebrare festum S. Seueri, cum fuerit Artifex lanificij, & in tali artificio existens fuit assumptus in Archiepiscopum, vt est text. in ca. statuimus. §. his omnibus autoritatibus. 61. dist.

QVadragesimasecunda conside. sit de artificibus vacantibus circa ligna, quæ sunt sub arte architectoria, de qua ante ista part. in 3. consideratio. Et hæc consistit in cementaria, & carpentaria, & est ars necessaria vitæ humanæ pro domibus, & habitationibus fiendis, quæ nos defendunt à pluuijs, & ventis, frigoribus, & caumatibus: vt quiescere valeat vnusquisque, & secreta operari, quæ expedit, vt est testis Anton. Florent. in tertia parte, suæ sum. titu. 8. capit. 4. §. 8. Et Bernar. de Bust. in secunda parte, sui rosarij. sermo. 32. in 2. part. in litera T. vbi etiā dicunt, quod Cy. fuit primus, qui hanc artem inuenit, ex qua condidit ciuitatem, & domos. Genes. 4. Et ante diluuium Noe fecit arcā de lignis leuigatis, & mansiunculas in ea, bitumine liniens eas intrinsecus, & extrinsecus, vt scribitur Genes. 6. Et egressus Arcam Noe,

Noe ædificauit altare domino. Gen. 8. Et post diluuium Nemroth, primus tyrannus ædificauit ciuitatem, vt scribitur Gen. 10.

Et sicut metalla, & lanificia sunt nobiliora lignis, vt ex deductis in 3. consid. huius partis: & in sequ. part. in 95. consid. comprobari potest: Ita etiam Artifices metallorum, & lanarum artificibus lignorum præferendi sunt. Licet F. Patritius libro primo de institutione Reipublicæ, tit. 9. videatur præferre architecturam fabricæ, quam dicit non modo in pace ad vrbium ornamentum atq; vtilitatem necessariam esse, verum in bello ad repugnandum oppugnandumque, prout eleganti stylo describit.

Sed crederem, Quod sicut forma dat esse rei, & est illa, quæ dat laudē artificio, cum opus laudet Magistrum, inter eos, qui in illa arte dant digniorem formam, & excellentiorem, sunt digniores, & præferendi: Vt sunt qui vulgo vocantur menusarij, cum digniorem, & elegātiorem dent formā lignis, essent præferēdi carpentarijs, qui grossiorē formam: Pro carpentarijs tamen faceret ratio ante adducta, quod ea per eos facta ad vitæ humanæ necessitatem fiunt, puta domus, & alia ædificia. q̄ verò fiunt per menusarios, videntur fieri ad voluptatem saltem ad honestatem, quæ non est præferenda necessitati. Cum necessitàs vitæ humanæ omnia vincat. Et omnes tales etiam dicuntur fabri lignorum. Vnde vt dicit Io. Chrysost. in serm. de Epiphania, S. Ioseph sponsus gloriosæ Virginis, carpentarius lignorum fuit. Et faber pro omni ferri percussore ponitur, lib. 2. §. 1. ff. ad l. Rhod. de iactu. Et aliàs pro lignario accipitur, l. ferri. §. fi. ff. de verb. & rer. signifi. Et etiam dicitur faber lignarius. l. 2. §. vlt. ff. de eo, quod certo lo. gl. in §. certæ. ... de rer. diuisione. vt supra hac par. in 33. consid. versi. fabricarij. dictum est.

Textor verò in sua officina multos scribit Architectos, quos dicit fuisse nobiles, vt fuit Damocrates, qui Alexandriam metatus est.

Spintharus Corinthius Delphicum templum construxit.

Ctesiphon templum Dianæ Ephesiæ, Vbi simulachrum ipsius Deæ vitigineum fuerat. Vnde Plinius: Operi (inquit) præfuit Ctesiphon architectus.

Meleagenes fanum Mineruæ Prienensis.
Theodorus Phocensis fecit Tholum Delphicum.
Philo Atheniensis arman ... atarium Pyrei.
Hermogenes ædem Doricam Iunonis Magnesiæ.
... Mausoleum Artemisiæ.
Zenodotus nobile pauimentum Pergami.
Hermodorus nomen est Architecti, qui obeliscum fecit.

Aemilius, Rholus, & Theodorus, architecti fecerunt Labyrinthum Leminium.

Valerius Hostiensis architectus fuit, qui theatrum Romæ texit.

Mnesicles architectus Athenis arcē ædificauit.

Nicon pater fuit Galeni geometriæ, & architecturæ peritissimus.

Apollodorus, Traiani forum, metodeum & gymnasium Romæ fabrefecit. hunc interfecit Adrianus.

Et aliquos ex prædictis posuit F. Patritius in libro I. de institutione Reipublicæ. titu. 9. ante allegato.

QVadragesima tertia consider. Horum Artificum, qui circa lapides, vel cementa operantur, multiplex reperitur differentia: quia aliquando dicuntur cementarij, aliquando verò latomi. Et etiam status huius artificij exaltādus est, & existimandus secūdum vtilitatem quam affert in Republica, & secundum excellentiam artificiorum ex huiusmodi artificio prouenientium. Nam, vt dicit F. Patritius lib. 7. de instit. Reipublicæ. titu. 6. Lapicidæ commoditatem vel maximam habēt: ex quib. quadrata saxa, & cementorū copiæ cōparantur. Et præcipuè si molles lapides sunt aut mediocres. Nam duriores illi speciē poti⁹ præ se ferūt quā vtilitatē: labore. n. plurimo indigēt, & diligēti impensa, vt in seq. par. in 91. consid. dictum est.

Inter hos tamen primos autumo esse Vitrarios, qui vitra conficiunt ex lapidibus, & isti fundūt lapides in fornace vi, & calore ignis, & est vnū mirabile. Ideo cæteris præponendi sunt, cum apud nos ex communi opinione patriæ pro nobilibus habentur. Et talis communis opinio est potens ad causandum nobilitatem, vt ante dixi in 8. part. in 6. consid. Etiam sunt immunes à munerib. personabilib. vt hic ante in 38. consid.

Sed cum sit hic quæstio de excellentia, quæ procedit ex forma, quæ maior est quā illa quæ procedit ex materia. Ideo infero artifices marmoreos, & circa marmor artem exercentes, esse cæteris excellentiores, propter excellētias, & nobilitates edificiorum, operū, & artificiorum quæ fuerunt, & fiunt ex marmore potius quam ex alijs lapidibus, & ex ijs Plin. libr. 36. naturalis historiæ, c. 5. ponit 126. artifices in marmore, & ibi ait hanc artem tanto vetustiorem esse quā picturam, aut statuariam. Etiam Textor in sua officina, in c. sculptores, cælatores, statuarij, & marmorarij, plus artifices marmorarios quàm alios laudat, Et etiam F. Patritius. li. I. de instit. Reipublicæ. titul. 9. inter architectores multum extollit marmorarios, pro quibus ad illos recurre, & inter hos artifices sculptores maximè laudantur.

Dipenus verò, & Scyllis Cretenses, Sicyonem se contulere, vbi fuit quondam præcipua omnium metallorum officina. Ibique sculpendo marmore primi omnium claruerunt. testis est Plin. in d. loco. cap. 4. Qui verò inter hos excellentior sit iudicandus, Plin. eod. lib. cap. 5. dicit Phidiam clarissimū artificem nunquā satis laudatū. Is fuit Atheniensis sculptor, & minorib. simulachris sculpendis

pendis claruit. Idem fecit ſtatuam Mineruæ ex auro, & ebore amplitudine 26. cubitorum. In cuius ſcuto cælauit prælium Amazonum, & Gigantomachiam, in ſoleis Lapitharum pugnam, & Centaurorum. Fabius Phidias (inquit) Dijs quàm hominibus efficiendis melior, in ebore verò longè citra æmulum, vel ſi nihil niſi Mineruam Athenis, aut Olympium in Aelide Iouem feciſſet. Martialis. lib. 3.

Artis Phidiacæ toreuma clarum,
Piſces aſpicis, adde aquam, natabunt.

Idem lib. 6.

Quis te Phidiaco formatam Iuliacælo,
Vel quis Palladiæ non putet artis opus?

Statius lib. 2. Syl.

Phidiacæ raſere manus.

Lyſippus Sicyoniꝰ adeo claruit ſculptura, vt ab eo ſolo fingi voluerit Alexāder, quemadmodum pingi à ſolo Apelle. Horatius:

Edicto cauit, ne quis ſe præter Apellem
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra.

Stroza pater.

Cedit Lyſippus Phidiacuſq; labor.

Hunc Plinius ait feciſſe ad 70. opera, quæ ſingula arti claritatem dare potuiſſent. Propertius.

Gloria Lyſippo eſt animosè fingere ſigna.

Sabellicus verò in 10. libro ſuorum exemplorum dicit tres opifices fuiſſe ſummos. Et etiam dicit Alexandrum ſuo edicto tribuiſſe tribus diuerſarum artium principibus viris præclarum laudis teſtimonium, ſuum cuique in ſuo genere, Et inter cæteros, quod nullus alius præter Pyrgotelem imaginem ſuam ſculperet, & de his ſculptoribus, & ſtatuarijs, & laude illorum etiam ſcripſit F. Patritius lib. 1. de inſtit Reipub. tit. 10. Etiam plures ſtatuarij laudantur à Textore in loco præallegato poſt Plinium, ex notabilitate operum quæ fecerunt, tam ex marmore, & lapidibus, quàm alia materia.

QVadrageſimaquarta conſid. tractat de Artificibus, qui circa colores verſantur, qui ſunt in duplici differentia. Quidam ſunt tinctores, de quibus ante hac par. in 41. conſider. verſi. inter hos dictum eſt. Alij verò ſunt pictores, & de his hic ſcribitur: de excellentia verò colorum dicetur in ſeq. par. in 94. conſid. & ſupra in 1. par. in 64. concluſi. 38. conſiderationis. Vbi de armis narratur, quæ laudantur, diſtinguuntur, aut deprimuntur ex coloribus. Nunc ſolùm eſt quæſtio de excellentia pictorum. Nam ars pictorum verſatur in omnibus tam lanis quam linis, ſerico, argento, auro, & metallis, lignis, & lapidibus. In quibus ſolet cauſa voluptatis, honeſtatis, aut etiam laſciuiæ, adiungi pictura, quæ olim fuit in multo, & maximo honore, miraque æſtimatione, Et vt ait F. Patritius de inſtitutione Reipublicæ lib. 1. tit. 10. Pictura eruditionem maximam præſefert, & commerciū cum Poëtica, & oratoribus habet. Hinc dicit Laurentius Valla in procem. ſuarum elegantiarum, quod artes liberales proximæ ſunt, ars pingendi, ſculpēdi, fingendi, architectandi. Sextus Empericus ex Symonidis Poëtæ ſententia, picturam dicit eſſe tacentem poëſin. Poëſin autem loquentem picturam. Et certe magni ingenij eſt, & diuinam prope cognitionem attingit, varias animaliū rerumq́ue ſpecies ſic mente concipere, vt penicello, & varijs coloribus adeo exprimantur, quaſi in illis nihil præter ſpiritū deſit. Et certè cum optimam picturam cernimus, id dicere poſſumus, quod Valerius Martialis de catella picta cecinit. Ipſam denique pone cum catella. Aut vtranque putabis eſſe veram, aut vtranque putabis eſſe pictam. Legimus etiam bouem ad aſpectum pictæ bouis mugiſſe, & pictis vuis nonnullos fuiſſe deceptos, aueſq́ue ad pictam ſpeciem ſui generis excitatas, vt refert Plin. libr. 35. ca. 10. Et vt diſſerit Budæus in leg. Athletas. ff. de his, qui notantur infamia. Huiuſmodi artifices non modo iconicas imagines effingunt, id eſt, omnibus lineamentis ad exempla expreſſas: ſed etiam ethicas, id eſt, ſenſibus expreſſis propè modum ſpirantes. Non modo en... am habet pictura, & delectationem mirificā præbet, verum præteritam rerum memoriam ſeruat, & hiſtoriam rerum geſtarum ante oculos noſtros perpetuò præfert. Quin etiam legendo picturas, in quibus præclara facinora exprimuntur, excitamur ad ſtudium laudis, & ad magna negotia obeunda, veluti, ſi alicuius hiſtoriæ monumenta voluerimus. Quanta autem autoritas huiuſmodi artibus olim fuerit, etiam ex eo cōijcere poſſumus, quod Plin. lib. 35. cap. inquit de Pamphilo pictore loquens, Docuit neminem minoris talento annis decem. quam mercedem, & Apelles, & Melanthius ei dedere, & huiꝰ autoritate effectum eſt Sycione primum, deinde, & in tota Grecia, vt pueri ingenui ante omnia graphicem, hoc eſt, picturam in buxo docerentur. Recipereturq́ue ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honor ei fuit, vt ingenij cauſà exercerent, mox vt honeſti perpetuo interdicto, ne ſeruitium docerentur.

Locum igitur habent (teſte F. Patritio de inſtitutione Reipublicæ) Pictores, & honeſtum quidem, vt ſtudio gloriæ incendantur: & ad parem laudem adoleſcentulos inuitent. Non enim puduit Fabium Patritium illum Romanum optimo genere oriundum, qui maiorum ſuorum nobilitatem ab Hercule vſque recenſebat, pictura exerceri, & ab eo cognomentum accipere. Nec diu pòſt pœnituit Marcum Antonium doctiſſimum ac ſanctiſſimum Imperatorem operam picturę dare ſub Diogene preceptore, quanquam illuſtriorib. diſciplinis indulgebat, & Magiſtris quibuſq; eruditiſſimis vtebatur.

Legimus etiam Platonem picturæ ſtudioſiſſimum fuiſſe, & Cicero in ea eruditos oculos ſe habere

bere

...re asserit. Quocirca non erit verendum, ne ma...s adolescentulorum colorib. inquinētur, cum ...xima doctrina accedat pictura. hinc fundamē...m præbet ars illa, quā signandi nuncupare pos...mus. vnde & signa dicuntur, & per diminutio...em sigilla. Hanc artem Aristo. summopere lau...at, vultq;, vt pueri illam ediscant, quādo alijs ple...rísq; artib. necessaria sit. Non modo sculpturæ, & ...laturæ, quæ sine ea nullo modo esse possunt, ve...ram compluribus, & præcipuæ architecturæ: de ...a superius hac par. in 3. & 42. considerationibus ...mus.

Qui enim fuerint primi pictores, & quorū ope...ra apud Veteres gratiam aliquam meruerunt: scri...bit Plinius eod. libr. 35. c. 8. 9. 10. & 11. & primū Po...gnotus, & Aglaophon fuerunt, qui simplici dun...taxat colore vsi sunt, & suos studiosos cōplures ha...buerunt propter simplicitatem illam, quæ funda...menta artis sola imitatione naturæ iecit. Fuerunt ...tamen alij ante eos, & Canachus in primis, cuius ...signa rigidiora extitisse, quā vt imitarentur verita...tem. Cicero ait dura etiam Calamidis fuisse, sed ta...men meliora quā Canachi. Mironis propius ad ...veritatem accedebant. In Protogene, Actione, Nicomacho, & Apelle iam perfecta omnia videri ...dem adstipulator est. Nihil enim simul & inuen...tum & perfectum esse docet.

At verò Zeusis, & circa eius tempora Parrhasi...us (qui vixit tempore Socratis) plurimum huic ar...ti addiderunt. Nam Zeusis luminum vmbrarum ...que rationes inuenisse dicitur, & picturæ arte tan...tas opes sibi comparauit, vt in earum sustentatio...ne Olympię nomen suum aureis intextum literis ...ostentaret: postea opera sua donare instituit, quod ...nullum precium putaret esse illis dignum, autor ...est Plinius in loco ante alle. c. 9. Parrhasius autem ...neas examinasse subtilius traditur, & geometri...cam quandam rationem picturæ addidisse, & de ...eo Plin. in d. loco c. 10. ait: Parrhasius Ephesi natus ...primus Symmetriam picturæ dedit, primus argu...tias vultus, elegantia capilli, venustate oris, con...fessione artificum in lineis extremis palmam ad... Inter alia eius opera quàmplurima pinxit ...Archigallum. quam picturam amauit Tyberius ...Princeps, atque LX. sextertijs æstimatam cubicu...lo inclusit.

...Eam quoque laudem meruit Aristides The...banus, quem æqualem dicit Apelli Plin. d. cap. 10. ...num. 4. primus animus animum pinxit, & sen...sus omnes expressit. Vnam eius tabulam Attalus ...Rex centum talentis emisse traditur. Cæsar quo...que dictator eiusdem pictoris tabulas duas 80. ta...lentis emit.

Philippus Macedo, & eius filius Alexander quā...quidem pictura delectati sunt, artem hāc sum...mopere extulerunt, quorum temporibus præci...pè floruit, & diuersis virtutibus laudabatur.

Verum & omnes prius genitos (vt vtar verbis Plinij) futurosque postea superauit Apelles. Eò vsque in pictura prouectus: vt plura solus propè quàm cæteri omnes contulerit, voluminibus editis, quæ doctrinam eam continent. Nam decorum optimè seruauit, & suæ cuique personæ modum dedit & venustatem, hoc est, suam venerem. (quam Græci charita vocant) ne aut nimium offenderet, aut parum defraudaret, qui in re alios pictores peccare dicebant, qui non sentirent quid esset satis. Eius prudentia maximè apparuit cum Antigoni imaginem pinxit, quam latere tantum altero ostendit, vt amissi oculi deformitas lateret. Fuit enim & comitas illi, propter quam & gratior Alexandro Magno erat, frequenter in eius officinam ventitanti (vnde etiam edicto vetuit, ne ab alio pingeretur) sed & in officina imperitè multa differenti silētium comiter suadebat, rideri eum dicens à pueris, qui colores tererent: tantum autoritatis & iuris erat, & in Regem alioqui iracundum. Pinxit & ipsum Alexandrum Magnum fulminigerum in templo Dianæ Ephesiæ talentis 20. Venerem Cois incœptam moriens reliquit imperfectam, nec inuentus est, qui tam egregio operi ad præscripta lineamenta succedere vellet.

Idem perfecta opera proponebat in pergula seu porticu transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur auscultabat, vulgum diligentiorem iudicem quam se præferens. ferūtque à sutore reprehēsum, quod in crepidis vnam, intus pauciores fecisset ansas: eodem postero die superbè emendationem pristinæ admonitionis cauillante circa crus, indignatum prospexisse denunciantem, ne supra crepidam sutor iudicaret, quod & ipsum in prouerbium venit. Apelli autem fuit perpetua consuetudo nullum diem quibuscunq; negotijs occupatum præterire, quin lineam aliquam duceret, ducendo exerceret artem. Et de Apelle & Parrhasio fit mentio in §. si quis in aliena. instit. de rer. diuisione. vbi dicit tex. Ridiculum est picturam Apellis vel Parrhasij in accessionem vilissimæ tabulæ cedere.

Nec minor prudentia Timanthis Cichicij in ea tabula qua colorem vicit. Nam cum in immolanda Iphigenia tristem Calchāta fecisset, tristiorem Vlyssem, & mœstum admodum Menelaum, conceptis animo affectib. obuoluendū caput Agamemnonis eius patris esse dixit, vt videlicet cogitandum relinqueret summum illum luctum, quem penicillo non posset imitari.

Protogenem verò cura commendabat, de quo in 1. consid. huius partis dictum est. Ratio autem Pamphilum, sicut facilitas Meluntium. Antiphilus per id fermè temporis concipiendis visionibus laudem meruit: vt diligentia & decore Polycletus cui plerunque palmam, vnum tantum defuisse volunt, quod pondere quodam careret in pingēdis numinibus. Et vt humanæ formæ aliquid supra verita-

veritatem adderet. Ita aliquid de autoritate Deorum demeret. Atqui lenes duntaxat genas pingere nitebatur, grauiorem autem ætatem conſilio fingebat. Hæc F.Patritius de laude pictorum, qui in multis laudati fuerunt: Et de laudibus plurium aliorum ſcripſit Textor in ſua officina in c. pictores diuerſi. Sed ne laudem ab aliena opera conſequar, fatetur ſe omnia delibaſſe à Plin. prout & re vera fecit, & Patritius & Budæus, & qui poſt Plinium de hac re ſcripſerunt: ideo ad eum recurre in d.c.35. Quæ tamen opera præcipuam laudem meruerunt, ſcribit Textor in d.loco.c.ſculptores, cælatores, ſtatuarij, & marmorarij.in fine.

Aduerte, quod pictores ſunt ita de iure priuilegiati, quod exempti ſunt ab hoſpitijs militũ. text. in lege archiatros.C.de metatis.lib.12.

Et ex his antedictis, & multis alijs per Plinium, Patritium, & Tex.in ſuis locis ſuprà allegatis enarratis, pictores plurimum laudari poſſunt & debent. Sed obſtare videtur, quod illa ars ſit quodãmodo plus voluptaria, quàm neceſſaria & vtilis, ex quo non ita ſit laudanda. vt comprobat Anto. Floren.in 3.par.ſuæ ſummæ.tit.8.c.4.§.11. Tamen quia eſt honeſta, & grata Principibus, & magnatibus, vt ante ſcriptum eſt, Etiam quia tendit ad ornatum Eccleſiæ, ita quod à quocunque non obſtãte prohibitione fieri poteſt.dicit Bart.in le. 1. ff.ne quid in loco ſacro fiat. Vbi habetur, quod pictura quæ fit ad ornatum poteſt fieri non obſtante prohibitione. Ideo videtur, quod tales alijs artificib⁹ ſint præferendi, intellige tamen prout ſupra dictũ eſt.

QVadrageſimaquinta conſid. ſit de mercatoribus, qui ſunt honorandi, cum nobis neceſſarij eſſe videantur. Cum quæ nobis ſuperſunt deuehant, & permutando ac vendendo ea aduehãt, quæ neceſſaria ſunt. Et vt ait Cicero 1. de officijs. Mercatura ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt, ſi magna & copioſa multa vndique apportans, multiſque ſine vanitate impartiens, non eſt admodum vituperanda, ac etiam ſi ſatiata quæſtu vel contenta potius.vt ſæpè ex alto in portũ, ex ipſo portu agros, poſſeſſioneſque contulerit, videtur iure optimo poſſe laudare: vt per plura tenet & comprobat Barth.Cæpo. in tract. de Imperatore militum eligendo, in verbo, nobilitatis.in 18.opinione: vbi dicit, quod apud Venetos mercatores etiã ſunt nobiles, quod intellige tamen ſapienter. Fortuna enim illa ſemper aptanda ſtudentib. minus optãda eſt, vt glorianti mercatori, quod in omnes oras maritimas nauigia dimiſiſſet, dixiſſe fertur Lacon. Finis perſcribendus eſt lucro propter varios fortunæ euentus. Ne paruo temporis momento id mercator amittat, quod in omni vita ſua perlucratus eſt: cogaturque decoquere, quod quidẽ ſine ignominia ac probro nequaquã accedere poteſt, etiamſi id ſine culpa aliqua fieret: Hæc Cicero in 2.Philippica Antonio obijcit his verbis: Tenésne memoria prætextatum te decoxiſſe? patris, inquies, iſta culpa eſt, etenim eſt pietatis plena defenſio. Illud tamen audaciæ tuæ, quod ſediſti in 14.ordinib. Cùm eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus, quamuis, qui fort[illegible] tio non ſuo decoxiſſent. Eiuſmodi ignominia [illegible] careant mercatores, auiditati finem imponãt, ne pauperiem in ſenectute cum irriſione etiam pati cogantur. Plures vituperationes de mercatorib. dici poſſent: & quaſdam refert Luc.de Pen.in rub. C.negotiatores ne militent.libr.12. Et in quibus committunt crimen ſtellionatus. ſcribit Vlp[illegible] mus.in l.3.ff.de crimine ſtellionatus. Sed quia tantum quę faciunt ad laudem intentionis noſtrę [illegible] ſcribere: ideo dic ſecundum eundem Lucam. mercatores neceſſarij ſunt in ciuitate, ſicut a[illegible] colæ, extra de voto.quod ſuper. Et ſine ijs omn[illegible] non ædificabitur ciuitas. Eccle. 38. Et Plato c[illegible] inſtitueret, quemadmodum ciuitas bene ordinari debeat, in primis negotiatores neceſſarios dicit: & vide plenè ea, quæ dicta ſunt antehac par.in 1.conſid.

Adde, quod locatores ratiociniorum dicuntur mercatores, vt vult Bart.& Alex.in Apoſtillis.in l. legatis.ff.de legatio. Et ibi ponit Alexander differentiam, inter mercatorem ſeu negociatorem, & artificem. Nam vt dicit: Negociator ſeu mercator eſt ille qui emit vnam rem, & non mutata [illegible]ma illam vendit vt lucretur, vt ſunt, qui emunt candelas, & vendunt. Et tales an dicantur cand[illegible]larij, an verò ſolum illi, qui eas faciunt, vide Iacobum Rebuffi in rub.de nauicularijs ſeu nauclearijs, lib.11.

Artifex verò eſt, qui emit rem, & mutata forma vendit, vt eſt quando emit ferrum, & vendit enſes. vt eſt tex.in c. paratum.88. diſt. Et remiſſiuè quis ſit mercator, negociator, & artifex: vide allegata per Felyn.in prooem.decretalium, incipien. Gregorius in fine.& ibi, an ex vno actu, antequam ſit inſcriptus in matricula mercatorum quis dici poſſit mercator, & de ſtatu mercatorum, & diuerſis negociatoribus, vide Anto.in ſua ſum.in 3.par. tit.8.ca.1.3. & 4. & Bern.de Buſt.2.part.ſui Rolarij. ſerm.32.

Aduerte tamen, quod nobiles ſe negociationi & mercaturę immiſcentes perdunt nobilitatem: vt dicit Bal.in l.nobiliores. Co. de commercijs & mercatoribus. Quod an ſit verem diſputat Anto. de But.in rub.extra ne cler. vel monachi. & Bart. Cæpola in loco antè allegat. Et lex fuit apud Romanos, ne ſenatores mercaturæ eſſent nimium intenti, autor Blondus libr. 5. de Roma triumphante.

Plures laudauerunt mercaturam & artificium, vt Aug.Dathus in ſuis Epiſtolis.lib.3.oratione 9.& teſte F.Patritio.lib.1. de inſtitutione Reipublicæ. titu.8. fouendi ſunt propter vtilitatem Reipublicæ mercatores, & dixi in dicta 1. conſideratione

huius

huius partis. Et refert Blondus eodem loco mercatorum societates Reipublicæ vsui fuisse. Vnde Cicero pro Plancio orans, cum ex bono loco vsus est laudare, cum partem eius equitem Romanũ fuit maximum societatum autorem, plurimarũ fuisse magistrum. Et ad Crassipedem scribens, idẽ de Bythinijs mercatoribus sic habet. Quanquam tibi præsens commẽdaui, vt potui diligentissimè socios Bythiniæ, quæ societas ordine ipso hominum genere pars est maxima ciuitatis. Iuuerunt autem difficillimis temporib⁹ Rempublicam societates mercatorum. Liuius 23. Cum Scipiones in Hispania frumentum, vestimentaq; exercitui supplenda postulassent, nec vnde darent senatus populusque haberent: Fuluius prætor in concione exhortatus est eos, qui redemptitijs auxissent patrimonia, vt Reipub. qua creuissent tempus cõmodarent. Tres societates 19. hominũ effecerunt pacti, vt quæ in naues imposuissent ab hostiũ tempestatisq; vi publico periculo essent; exoluitq; postea senatus. Et 24. cum censores ob inopiam Aerarij se iam locationibus abstinerent ædium sacrarum tuendarum ciuiliumq; equorũ præbẽdorum, ac similium his rerum: cõueniunt ad eos frequentes, qui hastæ huius generis assueuerãt, hortanturq; censores, vti omnia perinde agerent, locarent, ac si pecunia in Aerario esset, neminẽ nisi bello cõfecto pecuniam ab Aerario peniturũ esse.

QVadragesima sexta consid. fit de laude hospitum, quos crederem inter alios mercatores multum esse laudandos, & extollendos. Et sub istis mercatoribus comprehẽduntur etiam tabernarij, vt not. Bar. in l. cum pater. §. mensæ. ff. de lega. 2. Ideo etiã cõprehenduntur Caupones & stabularij. cum quibus addendi sunt Nautæ, vt hic titulus de trib. furibus, scilicet de nautis, cauponib. & stabularijs, qui est in ff. veteri. Nautæ, caupones stabularij, vt recepta restituant: Quia, vt dicit tex. in l. nauta, & caupo, & stabularius mercedem accipiunt. ff. eo. titu. Et licet isti sint de genere prædonum, cum nec nunc quidem abstineant ab huiusmodi fraudib. vt dicit tex. in le. 1. §. 1. ff. eod. not. Bar. in l. 1. in prin. C. de eden. & Fr. Niconitius in tract. quoniam contra. in prin. nu. 26. & 27. extra de proba. Tamen hodie apud nos alio & honorabiliori nomine vocãtur hospites. Cũ hospitalitas sit multũ necessaria, & multum etiam commendatur ab Apost. vt scribitur ad Rom. 12. ibi, hospitalitatem sectantes. Et ex causis laudanda, amplectẽda & inquirenda est. vt dicit Io. de Turrec. in sum. 42. dist.

1. Quia est res valde decora & honesta. Sacra enim res est mensa hospitalis, vt ait Seneca libr. 4. de offi. Tullius libr. 2. de officijs. Rectè, inquit, à Theophrasto laudata est hospitalitas. Est. n. vt mihi videtur, valde decorũ, patere domos hominũ illustriũ, illustrib. hospitib. idq; ẽt Reipub. est ornamento homines externos hoc liberalitatis genere in vrbe nõ egere. Est ẽt vehementer vtile his, q honestè possidere multa volũt, per hospites, apud externos populos valere opibus & gratia.

2. Quia hospitalitas disponit ad susceptionem diuinæ gratiæ & præparat. vt ostensum est Luc. vlt. vbi discipuli cognouerunt Dominum coactũ hospitari cum eis, etiã in fractione panis. vnde Grego. in Homilia. Ipse quoque dominus non est cognitus in via à discipulis dum loqueretur, & in domo cognosci dignatus est, dũ pasceretur. Sic ẽt ex hospitalitate Christi in domo Marthæ: ipsa, Lazarus eius frater, & Magdalena eius soror receperũt à Christo diuinam cognitionem. Sic etiã quando que diuina cognitio infunditur hospiti gratia alicuius sancti viri in hospitio recepti.

3. Quia hospitalitas bona temporalia multiplicat, exemplo viduæ, quæ Eliam in hospitio recepit. Cui toto tempore famis, farina & oleum non defuerunt. 3. Reg. 17.

4. Quia à malo etiã temporali seruat, exemplo Raab, Quæ, quia recepit nuncios filiorum Israel, ideo cum parentib. suis saluata est, & omnes alij ciues in Iericho occisi sunt. Iosue 6.

5. Quia meretur Angelos recipere, exemplo Abrahæ, & Loth, vt habetur Gen. 18. & 19. & in summa 42. dist. & in c. 6. §. At non Abraham. 35. dist. vnde Apostolus ad Hebræos vltimo. Hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim quidam placuerunt, Angelis hospitio receptis. vnde Hiero. Abraham & Loth Angelos susceperunt, quia hospites dilexerunt.

6. Hospitalitas est amãda, quia Deum meretur recipere. Matth. 10. Qui vos recipit, me recipit. & Mat. 25. Qui recipit vnum talem paruulum in nomine meo, me suscipit. vnde Hieron. ad Nepotianum, Mensula tua pauperes & peregrinos suscipiat, & cum illis Christus conuiua erit. Hoc aũt non modo accipiendum est, cum in membris suscipitur Christus, sed etiam quandoque personaliter, vt narrat Grego. de multis, tam in Dialogo, quàm in Homilijs Euangeliorum.

7. Quia etiam per Christũ cõmendatur hospitalitas, vt scribitur in dicta summa. 42. dist. Cum dicatur Matt. 25. Hospes fui & non recepistis me. Et etiam per Paulum & Petrũ Apostolos, vt de Paulo ad Roma. 12. & ad Hebræos vlt. & de Petro in Petri 4. cum dicit, Hospitales inuicem sine murmuratione.

8. Quia etiam apud Barbaras gentes commendatur, vt facit tex. in c. offerebat. 32. q. Vbi dicit illam debere esse inuiolabilem, ita quod hospes hospitem defendere tenetur. vt tenet ibi glo. & l. 1. ff. nautæ, caupo. stabu. cum illius dicatur habere custodiam.

9. Quia hospitalitatem sectãtes exemplo Loci, qui primo hospitalitatem fecit, habent multa priuilegia. de quib. habetur in l. omnia priuilegia. C. de Epis. & cler. Et licet ille tex. videatur loqui de

his,qui pauperes recipiunt gratis & sine mercede, crederem fortè etiam prædicta priuilegia debere habere locum in alijs hospitibus, etiam peregrinos recipientibus: Cum vt dicit Hiero. ad Nepotianū: Mensula tua pauperes, & peregrinos suscipiat. Ecce quomodo non solum commendat pauperes, verū etiam peregrinos. Si.n.nulli essent hospites ad recipiendum peregrinos, non pauperes, quomodo hospitari possent? ecce quomodo pauperib. subueniretur, & alijs non. Ideo putarē hospites esse ita priuilegiandos, sicut hospitalarios, saltē in his, q̄ possunt impedire hospitalitatē peregrinorum, vt est in recipiendis & hospitādis militib. nisi tanquā hospitib. in quo priuilegiantur hospitalaria, vt scribitur in d.l. omnia priuilegia. Ex quo pluries dixi, quando milites, seu armigeri, ponuntur in aliqua ciuitate, vel vrbe ad castrametationem seu potius stationem (garnison vulgo) & eis deputantur hospitia ab officiarijs loci in domib⁹ ciuiū, vt moris est fieri in Gallia: ꝙ non debēt poni in domib. hospitum, ne per eos impediantur peregrini ad hospitandum. Et licèt aliàs contrarium viderim fieri in hac ciuitate, hoc tamē perperam contra meum iudiciū fiebat. Nā hospites saltem principales ab huiusmodi hospitijs militum eximi debebant.

Et facit vna alia ratio, Quoniam sicut videmus ergasteria mercatorum esse exempta, quia à mercemonijs occupata. l. in qualibet. & l. pē. C. de metatis. lib. 12. Eadem ratione domus hospitum, quæ omni hora possunt, & sunt hospitibus occupatæ, ad quod etiam tenentur eos recipere. l. 1. §. fi. & ibi Bar. ff. nautæ, caupones, stabularij. ex quo cùm teneantur ex debito peregrinos recipere, & in hoc onerantur, debent in alio onere releuari, quia est onus patrimoniale, quod recusare non possunt. l. 3. C. de muneribus patrimoniorum. lib. 10. Ideo in alio simili grauari non possunt. Et differit Budæus in leg. solent. ff. de officio proconsulis. quod huiusmodi ius hospitandi erat necessitudinis. Cū secundum morem antiquum dabatur tessera dimidiata; vt agnosci possent, & Deus hospitalis erat Iuppiter. Et tale ius erat honorariū, vt ibi narrat, & etiam vt erat sanctissima hospitij necessitudo, ideo violari non poterat. Sed an hodie sit honorarium, & nomen amiserint ex fama eorum? videtur quod sic, cum vt plurimum sunt rapaces, & plus exigere solent à peregrinis, quàm expenderint.

Adde tamen vnum, Quod ex quo quandoque sunt multum rapaces in exigēdis debitis hospitij causa (quod scotum vulgò vocant) potest pro hoc taxari certum precium, vt tenet Alber. in suis statutis, in prima par. rubr. 79.

Aduerte etiam ad vnum, Quod ex quo dixi hospites debere esse immunes ab hospitio militum, ita etiam ab hospitio iudicum, qui debent hospitari prout milites in loco, vbi non est domus Principis, & sic in loco, vbi non est Prætorium, possunt exercere eorum iurisdictionem, nec potest ei denegari locus. ita videtur tenere Luc. de Pen. in l. fi. C. de professo. & medicis, lib. 10. vbi text. ante finē parificat hospitium militū, & iudicum in his verbis. Nec eorum domus vbicunq; positæ militem, seu iudicem suscipiant hospitandum. Ampliùs verò de hospitijs militum, vide in tractatu quem fecit Surgetus, q̄ dicitur Enchiridion militaris disciplinæ.

QVadragesimaseptima consid. Cùm in præcedenti consid. de hospitibus attigerimus, binas ordinis officiorum sententias vtramque grauem afferre libet, scilicet, quo loco ponendus sit hospes, ex testimonio Auli Gellij lib. 5. c. 13. vbi ait in hæc verba, Seniorum hominum, & Romæ nobilium, atque in morum disciplinarum veterum doctrina, memoriaq; præstantiū disceptatio quædam fuit, præsente atque audiēte me de gradu atque ordine officiorum. Cumque quæreretur, quibus nos ea prioribus, potioribusque facere oporteret, si necesse esset in opera dando, faciundoq; officio, alios alijs anteferre non constabat. Conueniebat autem facilè, constabatque ex moribus pop. Rom. Primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei, tutelæque nostræ creditos. Secundum eos proximum locum Clientes habere, qui sese itidem in fidē, patrociniumq; nostrum dederunt. Tum in tertio loco esse hospites, postea esse cognatos affinesq;. Massurius autem Sabinus libro iuris ciuilis tertio, antiquiorem locū hospiti tribuit, quàm clienti, & post primum locum tutelæ secundum hospiti tribuit. Verba ex eo lib. (teste Gellio) hæc sunt. In officijs apud maiores ita obseruatum est, primum tutelæ, deinde clienti, tū cognato, postea affini. & post Aulum Gellium vtramq; sententiam succinctè enarrat Blondus de Roma triumphante. lib. 5.

QVadragesimaoctaua consid. Hic scribi posset de medicina, cùm inter artes mechanicas ponatur, autor est Ant. Floren. in prima parte suæ summæ. tit. 1. c. 3. §. 3. vbi ait, Quod medicina corporis, vel tuetur, vel restaurat salutem. Hæc continēt occasiones, & operationes. Occasiones sunt sex: Aer circundans nos, Cibus & Potus, Somnus & Vigilia, Motus & Quies, Exinanitio & Repletio, & Accidentia animæ, id est, passiones insurgentes. Operationes sunt intus, & foris. Intus, vt ea, q̄ intromittuntur per nares, per os, per anum, ad excitandas sternutationes, vomitationes, & purgationes. Foris vt sunt emplastra, incisio, & vstio. Et duplex est medicina, spiritualis, scilicet, & corporalis. cap. vlt. 29. dist. Corporalis medicinæ præcepta diuinæ conditioni contraria sunt: quia nec ieiunare, nec flere, nec similia sinunt. c. contraria. de consecr. dist. 5. vt scribit Luc. de Pen. in rubr. de professorib. & medicis, lib. 10. Sed quia de eis dixi in præced. part. in 24. consid. & hac part. in 3. & 28. consid.

consid. ad ibi dicta de laude medicorum, & excellentia recurrendum est. & ad Erasmum in suo Encomio de laude medicinæ. Sed quia sub his comprehendi possunt Aromatarij, Chirurgi. cap. tua nos. de homicidio. & etiam dentarij: vt ait Franciscus de Ripa. in tract. de peste. fol. 75. versi. sed iam de salarijs medicorum. non tamen barbitõsores, secundum gloss. in cap. 1. in verbo, cum de statu regularium. in 6. dicam statim. & ideo de eis pau ca dicenda sunt. Etenim Aromatarij honorandi sunt: quia quo ad medicinalia deseruiunt ad vitæ humanæ conseruationem: & est necessarium eorum ministerium ad esse seu conseruationem, & sanitatem humanam, & quo ad alia ad bene esse: vt dicunt Antoninus Floren. in 3. par. suæ sum. tit. 8. ca. 4. §. 6. & Bernard. de Bust. in 2. par. sui Rosarij. sermone 32. in 2. par. in litera Y. Et isti Aromatopolæ, vulgò apud nos Apothecarij dicuntur, & propriè sunt Pharmacopolæ, seu Vnguentarij, qui vẽ dunt medicinas, & vnguenta, aliasque medicinas secundum recepta medicorum conficiunt. Vnde gloriantur in hoc, quod Deus dictus sit Vnguentarius. vt scribitur Eccle. 38. ad principium. & per Io. de Turrecr. de consecr. dist. 1. in proœ. nume. 3. cum dicatur: Et approprians alligauit vulnera eius, oleum superinfundens, & vinum. & habetur Eccle. 87. Sicut Deus creauit medicinalia & Ecclesiastici eodem. Altissimus de terra creauit medicinam. Ita & ipse primus autor extitit artis, & scientiæ medicinalis, vt refert Antoninus Floren. 3. par. suæ summæ. tit. 7. cap. 1. in princip. & de sapientia habetur Ecclesiast. 24. Quasi cinamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi. Et Myropola etiam dicitur venditor vnguentorum. Et medicamentarius est qui medetur, seu qui morbis affert remedia.

Barbitonsores etiam sub medicina comprehẽduntur, autor Antoninus Floren. in d. loco. §. 7. & Bernar. loco suprà citato: quia ad medicinalia pertinet minutio sanguinis sedandi feruoris gratia, quæ phlebotomia dicitur. Ideo ꝓpter vtilitatem quam afferunt Reipub. & etiam necessitatẽ creauit Deus medicum. Eccle. 38. in principio. Sed improprie sunt Chirurgi, qui sunt medici vulnerum multum necessarij & vtiles in Republica: maxime in exercitu militari: & apud nos sunt in magno honore & pretio. Inter hos etiam comprehẽduntur Obstetrices, quæ medicinam exhibere videntur. leg. 1. §. ff. de var. & extraordi. cognitio. & l. item si obstetrix. ff. ad legem Aquiliam. Plinius lib. 28. cap. 7. Sotyram & Salpem obstetrices facit, quarum etiam placita in quibusdam morborum remedijs citat. Idem libr. 32. cap. 10. de Salpe meminit. Et dicũtur esse artis probatæ & fidei. tex. in l. 1. circa principium. ff. de ventre inspiciendo. Et ibi Bart. quomodo iurent. Quandoque tamen ea rum manus & oculus fallitur. tex. in c. nec aliqua. 27. q. 1. c. pen. extra de proba. c. fraternitatis. extra de frigid. Et tales obstetrices debẽt scire formam baptizandi, cum ferè semper sint in partu fœminarum, vt vbi eminet periculum de vita infantis, & cum necessitas suadet, baptizare possint. c. mulier, de consecr. dist. 4.

Crederem, & fortè non inconsultò omnes cuiuscunq; ordinis sub hac arte comprehẽdi posse. Cum ferè nullus ignarus & expers huiusce artis reperiatur, saltem pro aliqua parte corporis. Cum etiam Medicus dicatur, qui alicui parti corporis medicinam prębet. vt dicit Bar. in d. l. 1. §. 1. ff. de varijs & extraordi. cognitio. Ex quo euenit cũ semel quidam Aulicus Ducis Mediolani, & quidem familiaris de suo fratre conquereretur, quem medici non rectè curauerant: vt ex eorũ incuria (ne dicam fortè inscitia) morbo interijsset, petijt ab eo Duce vnũ Carlinũ impositionis super vnumquemque medicum sui dominij, & ducatus Mediolani. quod & facile concessit Dux, putans deridere Aulicum, cũ pauci essent medici: sed aliud in mente retinebat Aulicus. Quoniam tandem coram vno se finxit infirmum dolore dentiũ, corã alio dolore ventris, & sic de alijs. & postremo omnes reperit esse medicos: & vnusquisq; dedit ei aliquã medicinam pro specie morbi, quo detineri & affligi asserebat, & ita plus exegit, quã cogitasset Princeps. Idcirco cum sit ars omnibus communis, omnes illam laudare debent, ne seipsos illam deprimendo vituperẽt. Maximè qui passi interdum fuerint aliquam infirmitatem, si postmodo conualescãt, infinita consilia dant. vnde Terent.

Dum conualuimus ægrotis recta consilia damus.

Quid aũt de mangonib. seu Hippocomis (quos vulgo marescallos vocant) & alijs curantibus corpora brutorum, an dicantur medici? vide gl. in l. 1. C. de excusatio. artificum. libr. 11. Io. de Platea in l. cum te. C. de professoribus & medicis. libr. 10. vbi ait eos habere excusationem à muneribus personalibus.

Et aduerte, quod non solum est licitum laudare medicos, verum etiam ipsi se laudare possunt, vt dicit Cardinalis. in c. ad aures. extra de ætate & qualitate. & Francisc. de Ripa in tract. de peste. fol. 75. versic. 1. aduertant ad artis peritiam. vbi scribit quomodo licet alicui se laudare. de quo ante in 1. par. in 59. consid.

QVadragesimanona consid. fit de venatorib. seu de arte venatoria, quæ, vt autor est Antoninus Flo. in 1. par. suæ summæ, tit. 1. c. 3. §. eod. numero. consistit in tribus speciebus, ferina, scilicet, aucupio, & piscatura: sed propriè venatio ferina conuenit nobilibus: plebeijs autem venatio aliorum animaliũ. Et isti propriè apud nos sunt Macellarij: tamen pro sordidis artificijs, & mechanicis reputantur. Macellarij verò dicũtur, qui macellũ exercẽt, nõ solũ carniũ, sed omniũ obsoniorum. quinetiam panis, & frumẽti venditor, quippe hæc omnia in macello venũdabãtur. Varro: Duo sunt

Orinthonis genera, hoc est, auiariorum. vnū delectationis causa, alterum fructus gratia, quo genere macellarij, & in vrbe quidā habēt loca clausa, & rure maximè cōducta, & sunt loca vbi mittuntur propriè aues & gallinæ ad vendendū & distribuendum: & magis extēsè vbi nutriuntur animalia ad eadē distribuenda pro alimento ciuiū & popularium. Macellum verò est loc⁹, quo venalia omnia, quæ ad victū humanum pertinebāt, cōtrahebantur: dictū Macellum à Macello quodā viro, qui in vrbe latrocinium exercebat, quo damnato censores Aemilius & Fuluius statuerunt, vt in domo ei⁹ obsonia venderentur, redactis in fiscū eius bonis. Donatus à mactādis pecoribus deriuat. Alij à macerando, quod pecora dum eo ducuntur, ibiq; tenentur, macerantur. Hinc dicti sunt macellarij, eo quod mactent carnes, & vendunt in illo loco publico ad hoc destinato. & de hoc scribitur ad Cor.10. Omne quod venit in macello, manducate. Et si qui artifices, aut negociatores laudē & honorem consequi debeant ex communi vtilitate & necessitate quam afferunt Reipublicæ, isti nullo pacto sunt prætermittendi absq; honore. Cum multum sint necessarij in Republica, maximè eorum, qui carnibus vescuntur, vt Alani, nō autem ichthyophasi, qui piscib. viūnt, apud quos piscinę, & viuaria in precio. Etiā qui tales distribuunt carnes populo, vocantur visceratores, quoniam carnis crudæ distributio visceratio dicitur, quæ fieri solebat antiquitus, vel in solenni festiuitate, vel in funere alicuius excellentis personæ.

QVinquagesima consi. Cum in præced. consi. de materia venationum tractatum sit, quæ est frequentata apud nos, Hic quæro primò, an sit licita venatio, & quib. personis. Et in hoc, vt breui absoluam, nō insistēdo in venatione quæ dicitur hominū oppressiua. Nec in venatione arenaria, de quib. scripsit Io. de Turrecr. in c. qui venatorib. 86. dist. Sed solū in venatione, quæ dicitur saltuosa, quæ est illa, quæ exercetur, & fit in syluis & saltibus interficiendo feras, vel aues: siue fiat propter necessitatem indigentię, vt cū quis ex tali artificio sustentatur, siue propter necessitatē violentiæ, vt cū quis venatur feras vastantes fructus suos, vel pecora: quo casu licitū est omnib. venari de iure ad lupos, apros, vrsos & leones. l. vnic. C. de venatione ferarum. li.11. siue fiat ꝓpter vtilitatē. vt carnes habeat in cibū, vel pelles ad vestimentū, siue propter recreationē. Et licet omnia ista genera venationū, de quib. ante dictū est, sint opera ad se indifferentia, & bene & male fieri possunt. Et dicit idē Io. de Turrecre. in loco ante alle. quod in laicis est licita, & licitè ab eis exerceri potest, dum tamen fiat sine damno & læsione proximi. Ex quo primò fac conclusionem sequentem, ꝙ venatio omnib. laicis est permissa, ita ꝙ licitū est omnib. laicis venari ad feras bestias, & fiunt occupantis. §. feræ igitur bestiæ. cum §. seq. insti. de rer. diuisione. quæ tamen in multis nō habet locum. de quib. scripsi in Cōmen. nostris super consuet. duca. Burg. tit. *Des forestz.* §.7. ad quem recurre. & ad G. Bened. in reper. c. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. à nu. 868. vsque ad nu. 922. extra de testament. Et inter alia attende ad ea, quæ dicit, Quod cōsuetudo potest inducere, vt aliquib. sit ꝓhibita venatio. vt autor est Io. Fabri. in §. fi. instit. eod. de rer. diuisione. Ex quib. idem Guil. tenet. ibi, ꝙ in Francia ex generali consuetudine, & etiam ex prohibitione dominorum agricolis est prohibita, ne ab agricultura euocentur, aut diuertantur. Nō enim turbari debet, nec interrumpi agricultura. l. c. 1. in principio. ff. de tigno iniuncto. Quod si fieret destrueretur, vel saltem diminueretur annonæ præbitio, in detrimentum boni publici. Ne etiam ex sua venatione pecuniā lucrarētur, ex qua fieret ab agricultura diuersio, quod fieri non debet, vt dicit Ioan. de Platea in l. domini. C. de agricol. & censitis, lib.11. vbi etiam dicit, quod nec canes, nec aues ad venandum debent habere agricolæ. & non solum in Gallia est eis prohibitum, sed etiā alijs non nobilibus. vt est testis idem Guillelmus in loco ante alle. nu. 917. Et cum huiusmodi sit prohibitum, non possunt etiā venari: vt venationem captā domino, aut Principi darent à quo manauit prohibitio. l. 1. C. nemini licere in frenis equestri. lib. 11. Quia omni causā caderent in pœnam prohibitionis, ac si pro eorum lucro proprio venati fuissent. secundū Io. de Plat. ibi. Maximè vbi venatio artificiosa prohiberetur per superiorem. Quia etiam intelligeretur inhibita in apris & alijs feris iure permissis, vt prohibitio aliquid addat, & operetur. In signum cuius Domitius prætor Roman⁹ olim Siciliam regens, quia pastor quidam contrafecerat, & aprum captum ei obtulerat, ipsum crucifigi fecit, vt recitat Valerius lib. 6. titu. de seueritate. pro quo facit, quia ex quo lex erat scripta, seruāda erat. l. prospexit. ff. qui & à quib. manumissi libertatem non accipiunt.

Quomodo verò, & quando venatio sit clericis prohibita, scribit Io. de Turrecr. in d. c. qui venatorib. 86. dist. & toto titu. de clerico venatore in antiquis. & per Guillielmum Benedicti in loco sæpe alleg. nu. 875.

Item etiam venatio non posset fieri per illos (licet habeant potestatem venandi) in alienis garennis, nec in alienis forestis, aut iurisdictione alterius. vt per plura comprobat idem Guill. in sæpe dicto loco. nu. 869. vsq; ad nu. 875. Plures celebres venatores. nu. 33. laudat Tex. in sua officina. in ca. venatores. & ibi ait Mithridatem venandi studio adeo intentum fuisse, vt septem annis, neq; vrbis, neque ruris tecto vteretur.

QVinquagesimaprima consider. de piscatura tractat, & an sit licita. de quib⁹ dic autore Ioan. de Turrecre. in c. qui venatorib. 68. dist. quod piscatio quæ fit propter necessitatem, vt sunt illi, qui

quideea victum quærunt, est licita. & dixit istam esse conclusionem Gregorij super Ioan. 21. ca. vbi leguntur apostoli post Christi resurrectionem redijsse ad opus piscationis. quod idem dixit, si propter solatium adhibitis debitis circumstantijs. Imò ius & facultas piscandi non potest prohiberi per Principes & dominos, nisi in contrariũ sit consuetudo vt dicit Ioan. Fabri. in §. flumina. institu. de rerum diuisione. Quæ quidem est in Francia in multis locis, vt de hoc etiam meminit Guido Papæ. quæ. 94. & dixi in commentarijs nostris super consuetudin. ducatus Burgund. tit. *des Forestz*. §. 7. Et duo sunt genera piscandi, quæ consistunt retibus, & hamo. vt ait Ioan. de Turrecr. in cap. est aliud. 24. quæst. 1.

Aduerte, quia vt autor est Blondus, lib. 9. de Roma triumphante, fuerunt olim venationes, & piscationes in villis, prout hodie multis in villis & locis apud nos adhuc reperiuntur venationes: vt sunt ad lupos venatores, qui vulgò Luparij dicuntur, hoc est, qui capiunt lupos, & habent istud officium à Rege, & percipiunt pro lupo capto certum quid à singulis habitatoribus loci, vbi capitur, vsque ad certas metas, & loca huiusmodi collectæ subiecta.

Qui vero olim habuerint piscinas celebres, scribit Tex. in sua officina. in c. piscinarij. Piscinarij vero dicuntur qui piscinas habent refertas piscibus, easq; magno studio curant. Ostrearum viuaria primus omnium Sergius Orata inuenit, optimumq; saporem Lucrinis adiudicauit.

Licinius Murena, reliquorum piscium viuaria primus instituit. Lucullus ad piscium receptacula montem excidit iuxta Neapolim, maiore impendio quàm villam ædificauerat, admisso mari. Varro scribit M. Catonem Vticensem, cum hæres testamento Luculli seu Lucilij esset relictus, pisces de piscina eius 40. milib. vendidisse. Murenarum viuaria excogitauit C. Hirtius, qui cœnis triumphalib. dictatoris Cęsaris sex millia murenarum mutua appendit, & dedit in pondus.

Vedius Pollio cum piscinas magno studio coleret, solebat seruos occidere, eosq; piscibus vorãdos obijcere: vt hominum cruore pasti, delicatiores fierent.

Curauit & piscinas Hortensius orator. murenam adeo dilexit, vt mortuam multos dies atra veste fleuerit.

Antonia Drusi murenæ, quam diligebat, inaures, hoc est, ornamentum ex aure dependens addidit.

Coclearum viuaria primus instituit Fuluius Hirpinus.

Aliquos recitat piscatores Text. in sua officina. in c. piscatores. quos laudat ibi. Et, vt autor est Hieronym. in Psalm. 82. & recitatur in capit. Esau. 86. distinctio. Non inuenimus in scripturis sanctis, sanctum aliquem venatorem. Piscatores inuenimus sanctos. Nam ecclesiastici dicunt Petrum Apost. omnium Pontificum primum, fuisse piscatorem professione. Item, Andræam eius fratrem. Item, Iacobũ Zebedæi & Ioan. fratres, vt scribitur Matt. 4. Mar. & Luc. 5. Et dicitur in scripturis sanctis, hoc est, in veteri & nouo testamento, vt exponit Io. de Turrec. in d. c. Esau. propter Eustachium & etiam Hubertum, qui fuerunt venatores.

QVadragesima secunda consider. Erit de arte theatrica quæ consistit in ludis, & sic in artificibus huiusmodi ludos exercentibus, qui inter tales sunt extollendi, & laudandi: Et ista ars theatrica continet ludos diuersi generis, vt ait Antonius Flo. in prima parte, suæ summæ. tit. 1. cap. 3. §. 3. de quibus etiam per F. Patritium. lib. 2. de institutione Reipublicæ. tit. 8. vbi etiam originem ludorum, & genera illorum scribit, quæ sunt quatuor, scilicet, Ludi gymnici, Circẽses, Gladiatorij, & Scenici. Nam Ludus gymnicus est, quando fit luctatio nudo corpore, & exercetur in gymnasio. & illius quinq; sunt genera, scilicet, Saltus, cursus, virtus, atque luctatio. Dicitur autem hîc virtus, immensitas viriũ in labore, & pondere corporis.

Aut verò ludus, teste eodem Anto. Flor. dicitur Agon, & fiebat in quodam loco Romæ, qui circus Flaminius dicebatur, & exercebatur per modum certaminis, aut belli. Et agonum genera fuerunt cursus, celeritas, sagittandi peritia, standi patientia, ad citharam quoque, & tibias incedendi gestus, decantandi modulatio, terrestris quoque & naualis perpetiendorumque suppliciorum certamina.

Aut circensis, & circenses ludi dicti sunt à circumeundo, vt dicit Anton. Floren. loco ante allegat. Textor verò in sua officina in cap. Ludi, & spectacula diuersa ait: ludos circenses factos fuisse in circo, vbi loca erant, & subsellia equitibus, patribusque designata. Primus circum designauit Tarquinius Priscus.

Aut verò ludus est Scenicus. Scena autem eodem Anton. Floren. autore: Locus est intra theatrum in modum domus instrata cum pulpito, vbi cantabant comici, & tragœdi, saltabant histriones & mimi: Hodie in Christianitate ad formam huius domus in conuentu religiosorum, maximè in loco qui dicitur refectorium, solent similia loca fieri, vbi cantatur aut legitur aliquid alta voce in laudem Dei, dum religiosi prandent. Blondus libr. 2. de Roma triumphante, dicit ex Placido grammatico scenam esse cameram hinc inde compositam, quæ in vmbræ locum in theatro erat, in quo ludi actitabantur. Itẽ Scenam dici arborum in se incubantiũ quasi concameratã dẽsationem, vt subterpositos tegere possit. Itẽ Scenã vocari compositionem alicuius criminis, quæ digna sit agi in theatro exclamationibus tragicis. Vlpianus autem iurisconsultus in lege, quod ait prætor. §. ignominiæ causa. versic. scena autem est, vt La-

vt Labeo diffinit: quæ ludorum faciendorum cauſa, quolibet loco, vbi quis conſiſtat, moueaturque, ſpectaculum ſui præbiturus, poſita ſint in publico, priuatoq́; vel in vico: quo tamẽ loco paſſim homines ſpectandi cauſa admittãtur. ff. de his qui notantur infamia. Et, vt ibi declarat Accurſius. Scena eſt obumbratio cortinarũ vel pannorum, quæ poſita ſunt in publico, vel priuato loco. Et dicitur ſcena à ſcenon ſecundum Accurſium, quod eſt chorda: quia ioculatores faciũt ire caballos per chordam: & teſte Blondo eodem loco, & libr. 3. de Roma inſtaurata poſt Caſſiodorum. theatrum, Græca appellatione, viſoriũ interpretatur, quod turba conueniens eminus videatur, & videat. Et ſcenam theatri frontem binis, plurimiſue contignationibus conſtratam, in quibus hiſtriones recitabãt, mimiq́; mirmilones & cæteri ludi varios ludos geſticulationesq́; edebant. In ſcena autem cum hemicicli formam haberet, gradus ſediliaq́; fuere, de quibus primarij magiſtratus, honoratioresq́; ſpectarent, eorumque ſedilium pars intima. Et ad hæc loca oſtendẽda debent eſſe officiarij in ciuitate, qui dicũtur deſignatores, de quib. eſt tex. in l. athletę. in princ. ff. de his qui notãtur infamia. Inſtituti fuere huiuſmodi ludi ob peſtilentiã, accitis ex Hetruria ludionib. ad tibicinis modos ſaltãtibus. Qualiter tamen omnes lùdi ſcenici fierent, difficile eſſet docere, vt vtar verbis Blondi in d. li. 2. quod ſingulis penè vicibus ex hiſtrionum ingenio ac induſtria variarentur, & ſatis conſtat omnes fabulas, à Plauto, Terentioque & alijs comicis fictas in ſcena, & theatro ab hiſtrionibus, eorumq́; miniſtris perſonatis Deorum cultui ſpectante populo fuiſſe actas. Ludi ſcenici fiebant in theatris, venationes & gladiatorij in amphitheatris.

Aut verò (inſequendo ordinem Anto. Floren. in hac re) eſt ludus gladiatorius: &, vt ait, gladiatores pugnabant in amphitheatro, & dixi antè proximo loco. Illic iuuenes vſum armorum diuerſo modo diſcebant, & modo inter ſe pugnis aut gladijs, modo circa beſtias intendebant. Hodie apud nos huiuſmodi ludi per nobiles exercẽtur, & fuerunt primo inſtituti à Torniamine, vt autor eſt Blondus loco præallegato, vt & inſtituti iuuenes in hoc exercitio armorum (quãdo res poſtularet) aſſueſcerent non expaueſcere congreſſum hoſtilem, vulnera, ferrum, aut ſanguinem. Et adhuc hodie in multis ciuitatibus ſunt magiſtri huius artis, qui docent artem gladiatoriam. Et ordo inter iſtos erat, quoniam primi erant equites equis albis, ſignisq́; militaribus in honorem Martis. Secundi in honorem Neptuni, quem in bello nautico inuocabant. Tertij ſecutores dicebantur, ꝙ retiarios inſequerentur, & ad honorem Vulcani pugnabant. Quarti erant laquearij, deinde pugiles & alij huiuſmodi, de quibus per eundem F. Patritium, lib. 2. de inſtitutione Reipub. tit. 8. Gladiatorum ſpectaculum fuit, autore eodem Blon. lib. 2. de Roma triumphante. nõ ex eo genere hominum, ex quo laniſtas cõparare mos eſt ſeruorum, qui ſanguinem venalem habent. Voluntaria omnis, & gratuita opera pugnantium fuit. Nam alij iuſſi à regulis ſuis, ad ſpecimen inſitæ genu virtutis oſtendendum. Alij profeſſi ſe pugnaturos in gratiam Ducis. Alios æmulatio, & certamen, vt prouocarent prouocatiuè, aut abnuerent traxit. quidam qui diſceptando controuerſias finire nequiuerãt aut noluerant, pacti inter ſe vt victorem res ſequeretur: ferro decreuerunt neq; obſcuri generis homines, ſed clari illuſtresq́;. Et de gladiatoribus habemus l. vnicam. C. eo. tit. lib. 11. vbi duella & torneamenta prohibentur. item pugna ferarum.

Sed nunquid huiuſmodi luſores ſiue alij quicunque ſint, laudandi veniant. Non eſt dubium, quod illi, qui fiunt cauſa mercedis, ita quod fiant ludibria perſonarum, tales ludi ſunt reprobati, & non ſolum ſunt vituperandi, imò etiam infamia notantur, vt dicit tex. in l. athletæ. ff. de his qui notantur infamia. Ludicros & Scenicos actores cenſura damnauit nota, vt improbos mente, & nihili homines. Propterea Labienus eques, ex[illegible] ſe, per epigrammata à Cæſare coactum [illegible] nica inuitum deſcendiſſe. Nero eam ob cauſam infamis habitus eſt. Hodie apud nos ſunt de huiuſmodi luſoribus hiſtriones, & mimi, & alij dicti ſcenobates, abateleurs, in vulgari. Hos tamen hiſtriones non eſſe infames, ſed eos laudandos dicit Blondus eodem lib. & libr. 3. de Roma reſtaurata. Imo olim erant ſtipendiati de publico. Habebant enim mercedem diurnã mille denarios ſine gre[illegible]s. Et Epiſcopus ex hiſtrion[illegible] qu[illegible] ties ſeſtertiùm filijs reliquit. & Roſcius vir doctus, librum ſcripſit quo eloquẽtiam cum hiſtrionica cõparauit. Qui verò amœnitatis cauſa prædictos ludos faciũt, ſunt laudandi & extollendi, quoniam, vt ait Blondus dicto loco, Ludi qua cauſa fuerint inſtituti, Cicero legum primo, etiam Platonis autoritate oſtendit: Erat enim lex de ludis, talis: *Ludi publici, quod ſine curriculo & ſine corporum certatione fiant, popularem lætitiam cantu, & fidibus, & tibijs moderanto: eaq́; cum diuino honore iungunto*, Aſſentiorq́; Platoni (vt ait Blondus.) Nil tam facilè in animos teneros atque molles influere, quam varios canẽndi ſonos: quorum vix dici poſſet, quanta ſit vis in vtranque partem, namque & incitat languentes, & languefacit excitatos, & tum retrahit animos, tum contrahit. De ludorumq́; laudibus Cicero pro Murena hæc habet. Nunquid ego dicam populum ac vulgus imperitũ ludis magnopere delectari, minus eſt mirandum. Quanquam huic ſatis eſt, ſunt enim populi ac multitudinis comitia. quare ſi populo ludorum magnificentia voluptati eſt, nõ eſt mirandum, cum leg. Murenæ apud populum profuiſſe. Quid tu admiraris de multitudine indocta? Lu-

cius

us Otho, vir fortis equestri ordini restituit non ... dignitatem, sed etiam voluptatem. Itaque ... hæc quæ ad ludos pertinet, est omnium gra... sima, quod honestissimo ordini cum splendore ... ctus quoque iucunditatis est restitutus. Et ideo ... his habemus plures leges tam in titulo de spe... culis & scenicis lib. 11. C. Imo dicit tex. in eo lo... in l. nemo. quod festiuitates in cunctis oppidis ... debent impediri: quam etiam in titulo de ex... sis ludorum. ibi, & etiam de mayuma. & in vl... rubrica trium librorum. C. & in plurib. alijs ... cis C.

Nónne etiam ex veterum monumentis prodi... summos viros & multa laude præsignes, lusu ... abstinuisse? Nam Herculem illum portento... domitorem, Iouis & Alcmenæ filium ferūt, ... puerulis sæpius collusisse, eoque modo curas ... remisisse.

Ab Alcibiade quandoq; deprehēsus est Socra... cum Lamprocle infantulo colludens.

Agesilaus cum filio arundinem equitabat, qui ... lis mos est, alludente Horatio:

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Tarentinus Architas cum pueris de famulitio ... agitabat, hisq; oblectabatur plurimum, dum ... aret conuiuia. Volaterranus ait Cosinum Me... cem iam senem, & patriæ Principem, nepoti... us paruis collusisse: & ex his cuidā auenā in me... foro aptasse: vt autor est Textor in loco antè al... vbi diuersos ludos & varia spectacula scribit, ... mè omnium ludorum, seu spectaculorum & ... minum. Apud Græcos præcipua, & celebra... sima quatuor fuerunt genera: Olympia, Pythia, ... mea, & Isthmia. quorum præmia, & honores ... ni constituti erant victoribus, Athletis Olea... seu corona oleagina, Laurus, Apium, & Pinus. ... bantque in honorē Pelopis, Apollinis, Arche... Lycurgi filij: & Palęmonis: licet aliqui ad Io... & Neptunum Olympia & Isthmia referant. ... de Statius in lib. 1. Thebaidum.

Non aliter quam Pisæo sua lustra tonanti
Quum redeunt.

... quinto quoq; anno in honorem Olym... nis celebrabantur, quos constituit Hercules ... Heliden & Pisam Græciæ oppida.

Apud Romanos verò quatuor erant ludi, Me... es, funebres, plebeij, & Apollinares: & de a... bus scripserunt prædicti.

... stus verò, vt scribit Sueto. spectaculorum ... tate, & magnificentia omnes antecessit. Et ... tianus spectacula edidit magnifica & sum... osa. De his & pluribus alijs scripsit Textor in ... prædicto. & Blondus libro tertio. de Roma ... urata. & libro secundo, de Roma trium... ante.

... ter alia spectacula quæ fuerunt in tota Gallia, ... iam Europa à multis annis edita, non fuit ex-cellentius eo quod fuit factum in hac ciuitate Heduen. anno 1516. in honorem diuinæ maiestatis, nec non diui Lazari nostræ ciuitatis & diœceseos patroni. Cuius vita per spectacula & ludos theatrales, ita ostensa fuit: vt nihil excellentius videri aut dici queat. Fuit enim constructum theatrum ligneum & rotundum, mira arte, & sumptuositate, in quo erant ducentæ, & quadraginta cameræ omnino distinctæ: vt qui in vna positi erant, ad aliam non potuissent accedere, & qui in superiobus sedebant, nec nocere his qui in inferioribus cameris erant, potuissent. vt amplè in seq. part. in 66. consideratione dixi, vbi de excellētia [illegible]rum videre poteris.

Quicquid sit, licèt lud[illegible]torijs, & sic torneamenta de iure canonico [illegible]tur esse pro[illegible]bita. vt scribitur in ti. de to[illegible]ntis. extra & etiam iure ciuili, vt ante dixi. Tamen, cum ars militaris sit vnicuiq; populo & Reipublicæ multum necessaria, vt ante scripsi in 9. parte in principio, quæ commodè exerceri non potest sine arte gladiatoria. Ideo crederem, tales artifices, docentes in ciuitatibus huiusmodi artem seu ludos gladiatorios, esse recipiendos, & in oppidis instituendos: vt armis iuuentutem exerceant, & ijs iuuenes assuefacti minus hostes timeāt, nec vulnera aut sanguinem abhorrea[illegible] quę ratio nos docuit temporibus elapsis vtile [illegible]sse, iuuentutem Heduorum esse institutam atque exercitatam in armis, ad incursiones & deprædationes illorū furciferorum (quos vulgo auanturerios vocant) euitandas, & reprimendas, nec aliàs nisi armis resistendum erat. Ex quo dico vtile esse in ciuitate, imo quasi necessarium, vt sint tales qui doceant artē gladiatoriam in omni genere armorum. Et fere in tota Gallia tam in ciuitatib. oppidis & alijs locis obseruatur, vt sint certæ societates sagittariorum & iaculatorum, qui se exercent circa artem sagittariā. & singulis annis in mense Maio fit certa congregatio, seu certamē inter eos, vt qui vincat deijciendo signum alicuius auis ictu sagittæ, quod solet fieri & dici sub specie psittaci, dicitur Rex sagittariorum pro illo anno, & priuilegiatur, & in hoc honoratur, quia efficitur immunis à subsidijs, collectis, & impositionib. ciuitatis, & vocatur Rex sagittariorum ad illiciēdum iuuenes, vt artē illam discant, ita quod si Respublica indigeat armis, sint exercitati hoc genere armorum: & isti sunt laudandi & extollēdi inter plebeios, prout milites inter alios cum in hoc magis appropinquant statuti militari quam alij artifices.

Et inter istos etiā dicerem comprehendi potuisse eos, qui docēt ludum gladiatorium, qui dicuntur vulgo (maistres de scrymen) quia sunt vtiles Reipublicæ & quasi necessarij. Imo etiam officiarij ciuitatis deberent cogere iuuenes diebus feriatis, vt hanc artem addiscerent, & habere penes se

nes se arma bellica, quod alias in ista ciuitate Heduen. fuit obseruatum. Et quantum ad hanc artem theatricam (cum non sepe apud nos frequentetur) sufficiat pauca attigisse: prout ad rem faciũt, & an tales inter artifices sint honorandi, & laudandi.

Ad eos vero qui dicũtur Athletæ, pugiles, & palestritæ aut gladiatores, aut histriones, & actores, seu sagittarij, & iaculatores, vos remitto ad Textorem in sua officina in locis ante allegat. & ad capitula athletæ, pugiles, & palestritæ. Item gladiatores. Item histriones, & actores. Item sagittarij & iaculatores peri[illegible] de plurib. his ponit Blondus in locis [illegible].

Non tamen [illegible]endum, quod hodie apud nos etiam sun[illegible] spectacula permissa, vt dicit Ioan. de Plat[illegible]hica. C. de athletis: lib. 10. vt sunt spectacula, & ludi honesti, q fiunt in scena, vbi ludunt tragœdi & comœdi tragœdias, vel comœdias recitantes, & tales populo permittuntur. Et in talib. senatores præbẽt officium suũ, vt dixit tex. cum gl. 1. in l. 1. C. de spectaculis. lib. 11. Sicut videmus, ꝙ domini de Parlamento Parisien. præstant autoritatem suam in festo Regum, & alijs quibus solent ludi theatrales, tragœdiæ, aut comœdiæ, exerceri, & recitari; & per eos approbantur: cum fiunt ad honorem, & decorem ciuitatis, & ad populi recreationem & pub[illegible]am letitiã. Et quomodo in illã causam potest legari, & qui ludi sint permissi, scribit Surgetus in suo libello, qui Enchiridion militaris disciplinæ dicitur. Et Angelus de Cla. in sua summa: in verbo, ludus. quorum dicta non repeto, quia non est præsentis speculationis. Et quod possit relinqui legatum pro ludis in ciuitate faciendis, tenet glo. in verbo ludos. in l. ciuitatibus. ff. de leg. primo. quæ ponit casum, cum relinquitur recitantibus versus vel comœdias in scena, prout fecit quædam domina Tholosana. vt dicit Gulielmus Benedicti in repetitione capit. Raynutius. in verbo, si absque liberis. 2. in fideicommissaria substitutione. num. 12. extra de testamentis.

QVinquagesimatertia consideratio. In arte theatrica etiam sunt, qui dicuntur saltatores, quod an sint laudandi videamus. Et videtur quod sic, ex quo saltatio laudatur, & apud nos satis vsitata est: cum sæpe iuuenes in ludis saltatorijs se exercent, en morisques vulgo, & tripudijs quæ in ciuitatibus permittuntur fieri. Veteribus verò non fuit, nec etiam contemptibilis esse debet ex multis. vt autor est Cœlius lib. antiquarum lectionum 3. c. 3. quoniam in primis apud antiquos nullæ ceremoniæ fiebant, quib. non adhiberetur saltatio: quæ res eo grauior videtur, quod à magnis profecta autoribus videtur, Orphæo videlicet ac Musæo, qui vt honestissimum quiddam sanxisse traduntur, cum rhythmo initiari, & saltatione. Quo factũ est, vt qui mysteria prodidissent, eos dicerent pleriq; desaltasse. In Delo sacrum nullum fiebat absque saltatione ac musica, vt plenè ibi declarat Cœlius & Protea. Itẽ Apollinem & Iouem fuisse saltatores ait. Et legitur 2. Regum 6. Quod Dauid Citharam, Psalterium, & Organa percutiens, ante Arcam domini saltabat. & recitatur in ca. vt cognouerunt. versicu. quomodo charitatem non habeat. Qui irrisus à Michol, filia Saul. de pœni. distinct. 2. Propterea Socrates hanc esse perdiscendam voluit, veluti multum insit venustatis in apto concinnoque motu, & corporis formatione composita. nec erubuit iam a tate grandis inter disciplinas serias habere saltationem. Cæterum, inquit Plat. 2. legum: Reliquæ animantes sensu ordinis, ordinationisque suorum motuum vacant, quibus bene compositis nomen inditum est numeri & concentus. Dij autem sensum numerosum, concinnum, suauem. & periucundum nobis dederunt. Modulos, saltandique genera docuere. Itaque primam erudiendi rationem effici Musarum & Apollinis opera clarum est. Ineruditumq; hominem esse, qui choreæ Musarum expers sit. Eruditum vero qui compos eius sit. Totumque id genus in choream, saltationemque, & cantum distribui declaratur. Vnde fit, vt qui bene eruditus est, bene cantandi saltandique peritiam habeat. Ex quibus denique omnibus quet saltationem, nullo modo facilium, expositorumque artificem videri, imò (vt graues volunt autores) disciplinarum excellentium apicem attigit, non musices modo, sed & rhythmices & geometrię: in primis verò philosophię, tum physices, tum ethices. sed nec theorices cognoscitur ignarus: quatenus mores indicat & affectus, quos rhetores permouent: verum nec à graphica seponitur, aut plastica, quoniam harum cõcinnitatem, eurhythmiamque sibi vendicat, sed in primis memoria pręcellens in saltatore exigitur. Imo verò iuxta Calchantem Homericum, scire saltatorem oportet, *quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur*, vt nihil prorsus eum lateat. Caput autem summaque saltationis est, Imitationis scientia, eorum, quæ conceperit, enunciatrix: Obscurorum latentiumque illustratrix. Et quod de Pe[illegible]pronunciauit Thucydides. Excellens est saltatoris laus nosse quod deceat, & id ipsum posse explicare. Quoniam verò imitatrix est saltatio, prima in ea virtus, perspicuitas, quæ in oratore desideratur in primis, vt eorum, quæ exprimuntur gesticulatione ac motu, tanta sit claritas, vt nullis prorsum sit opus interpretibus.

Apud Lacedæmonios (qui inter Græcos diu habiti præstantissimi sunt) saltandi studium, non erat incelebre, quando ephebi non accuratius quam saltationem discebant. Ab Castore & Polluce acceperant. Chariatissare, species ea saltationis erat,

...serat, vocabulo à Carijs ducto, quæ est in Laco... ...ciuitas. Hactenus Cœlius: vbi & in c. 4. saltatio-num species & partes plures scribit: & cũ his pars vndecima finem sortiatur.

Vndecimæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

...VODECIMA ET VLTIMA HVIVS LIBRI PARS, CENTENARIA ERIT:

Centum enim considerationes continet, concernentes diuersarum rerum materias, & laudes illarum.

INcipiendo à dignioribus, erit prima consideratio de dignitate diuina, cuius tanta est excellentia, quod mens de Deo cogitãs deficit. Cum sit enim ipse incomprehensibilis. Sensus enim nõ percipit, cum sit ...uisibilis. Lingua ipsum non explicat, cum sit in...ffabilis. Locus eum non capit, cum sit incircum...criptibilis. Scriptura eum non explicat, cum sit ...æstimabilis. Tempus eum non mensurat, cum ...t immensurabilis. Virtus eum non attingit, cum ...it inaccessibilis. Desideria & vota transgreditur, ...um sit insuperabilis, vel incomparabilis. Et bre...ter, omnis creatura ad Deum comparata, defe...ctum habet: quia finiti ad infinitum nulla est pro...portio. Quomodo ergo illum laudare potero? Et ...n hoc primo, dicam cum Augustino in suis soli...loquijs, c. 10. Vnde hoc mihi Domine, vnde mihi ...udes ad laudandum te? Sicut fecisti me sine me, ...cut complacuit ante te, ita laus tibi est sine me, ...t cõplaceat ante te, Ante te domine laus tua. ...ues es, laudent te opera tua secundum multi...tudinem magnitudinis tuæ. Laus tua domine in...comprehensibilis est. Corde non comprehendi...tur, ...ore non mensuratur, aure nõ percipitur, quia ...a transeunt, & laus tua domine manet in æter...num. Cogitatio incipitur, & Cogitatio finitur, Vox sonat, & Vox transit, Auris audit, & auditus ...t. Laus verò tua in æternum stat. Quis ergo est qui te laudet? Quis homo annunciet laudem ...tuam? Laus tua perpetua est, transitoria non est: Hic te laudat, qui te ipsum & laudem tuam cre...dit. Hic te laudat, qui te ipsum noscit in tua laude ...non posse pertingere. Laus perpetua quæ nun...quam transit. In te est laus nostra, in te laudabitur ...anima mea. Non nos laudamus te, sed tu te, & per te, & in te: nobis etiam est laus in te. Tunc veram habemus laudem, quando à te habemus laudem: quando lux approbat lucem, quia tu vera laus tribuis veram laudem. Quotiens ab alio, quàm à te quærimus laudem, totiens tuam amittimus laudem. Illa transitoria est, sed tua æterna. Si transitoriam quærimus, æternam amittimus laudem. Si æternam volumus, transitoriam non amittimus. Laus æterna domine Deus meus à quo omnis laus, sine quo nulla est laus, non valeo laudare te sine te, habeã te, & laudabo te. Quid enim ego sum domine, per me, vt laudem te? puluis & cinis ego sum, canis mortuus & fœtens ego sum, vermis & putredo ego sum. Quis ego sum, vt laudem te domine Deus fortissime, Spiritus vniuersæ carnis, qui inhabitas æternitatem? Nunquid tenebræ laudabunt lucem, aut mors vitam? Tu lux, ego tenebræ: tu vita, ego mors. Nunquid vanitas veritatem laudabit? Tu es veritas, ego homo similis factus vanitati. Quid ergo domine laudabo te? Nunquid miseria mea laudabit te? Nunquit fœtor laudabit odorem? Nunquid mortalitas hominis, quæ hodie est, & cras tollitur, laudabit te? Nunquid laudabit te homo, & filius hominis vermis? Nunquid laudabit te domine qui in peccatis conceptus est, & natus & nutritus? Non est enim speciosa laus in ore peccatoris. Laudet te domine Deus meus incomprehensibilis potentia tua, inconscriptibilis sapientia tua, & ineffabilis bonitas tua. Laudet te supereminens clementia tua, superabundans misericordia tua, sempiterna quoque virtus, & diuinitas tua. Laudet te omnipotentissima fortitudo tua, summa quoque benignitas tua, & charitas tua, propter quam creasti nos domine Deus vita animæ meæ. Hæc Aurelius Augustinus loco supra allegato. Laudent te tamen dominum Deum omnes Angeli, & virtutes tuæ,

laudent te ſol & omnes ſtellæ & lumen, & omnis ſpiritus laudet te, & dicat laus, gloria, & virtus ſit in domino Deo noſtro: prout dicebat vox magna turbarum multarum audita per Ioannem, vt habetur Apocal. 19. & habetur primę ad Tim. 1. Regi ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor, & gloria. Sybilla Erythrea etiā præcipit eum honorari. Cum dicat omniū nutritorem creatoremq́;, qui dulcem ſpiritum omnibus appoſuit, ac Principem omnium Deorum fecit, cum dedit Deus fidelibus viris honorare.

Et licet etiam de huiuſmodi gloria, laude & honore Deo attribuendis, dictum ſit ſupra in tertia parte, in 1. conſideratione: tamen vltra prædicta, quod adorandus, magnificandus, laudandus, & honorandus ſit, ex pluribus ſacræ ſcripturæ autoritatibus comprobatur. Vt ex ſequentibus patet, propter eius ſapientiam, bonitatem, iuſtitiam, & potentiam, & alia innumerabilia.

Ipſe enim Deus creauit cœlum & terram, cum omni ornatu eorum, vt habetur, Gene. 1.

Ipſe dominus eſt omnipotens. Gen. 17.

Ipſe eſt dominus, cuius non poſſumus reſiſtere voluntati: Gen. 50.

Ipſe eſt dominus Deus meus, qui facit magna, & inſcrutabilia, & mirabilia abſq; numero.

Qui dat pluuiam ſuper faciem terræ, & irrigat aquis vniuerſa.

Qui ponit humiles in ſublime, & mœrētes erigit ſoſpitate.

Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum quod ceperant.

Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & conſilium prauorum diſſipat, vt habetur Iob quinto.

Qui ſapiens corde eſt, & fortis robore.

Qui tranſtulit montes, & neſcierūt hi, quos ſubuertit in furore ſuo.

Qui commouet terram de loco ſuo, & colonos eius concutit.

Qui pręcipit ſoli, & non oritur, & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo.

Qui extendit cœlos ſolus, & graditur ſuper fluctus maris.

Qui fecit arcturum, oriona, & hyadas, & interiora auſtri.

Qui facit magna, & incomprehenſibilia, & mirabilia, quorum non eſt numerus.

Ipſe eſt dominus Deus, apud quem eſt fortitudo, cuius iræ nemo reſiſtere poteſt, & ſub quo curuantur qui portant orbem. vt deſcribitur Iob nono.

Qui excelſior cœlo eſt, profundior inferno, longior terra menſura eius & latior mari.

Si ſubuertit omnia, vel in vnum coarctauerit, quis cōtradicet ei, vel quis dicere ei poteſt, cur ita facis? Iob 10. Nam quis reſiſtit ei, & pacem habuit? Iob 9.

Ipſe eſt in cuius manu eſt anima omnis viuentis, & ſpiritus vniuerſæ carnis hominis.

Apud ipſum eſt ſapiētia, & fortitudo, & ipſe habet conſilium & intelligentiam.

Si deſtruxerit, nemo eſt qui ædificet, ſi incluſerit hominem, nullus eſt qui aperiat.

Si continuerit aquas, omnia ſiccabūtur: ſi emiſerit eas, ſubuertenr terram.

Ipſe nouit & decipientem, & eum qui decipitur.

Qui adducit Conſiliarios in ſtultum finem, & iudices in ſtuporem.

Qui baltheum regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum.

Qui ducit ſacerdotes inglorios, & optimates ſupplantat.

Commutans labium veracium, & doctrinam ſenum auferens.

Qui effundit deſpectionem ſuper Principes, & eos qui oppreſſi fuerant releuans.

Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.

Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & ſubuerſas in integrum reſtituit.

Qui immutat cor Principum populi terræ, & decipit eos, vt fruſtra incedant per inuium.

Palpabunt quaſi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios, vt ſcribitur Iob. 12.

Ipſe eſt Deus qui fecit ſpiramentum.

Ipſe eſt coram quo nudus eſt infernus, & nullum eſt operimentum perditioni.

Qui extendit aquilonem ſuper vacuum, & appendit terram ſuper nihilum.

Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum

Qui tenet vultum ſolij ſui, & extendit ſuper illud nebulam ſuam.

Qui terminum circumdedit aquis, vſq; dum finiantur lux & tenebræ.

Ipſe eſt ad cuius nutum columnæ cœli contremiſcunt, & pauent.

Ipſe eſt, in cuius fortitudine repente maria congregata ſunt, & prudētia eius percuſſit ſuperbum.

Ipſe eſt, cuius ſpiritus ornauit cœlos, & obſtetricante manu eius eductus eſt coluber tortuoſus. vt habetur Iob 26.

Ipſe eſt Deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus ei ſimilis in legiſlatoribus.

Quis poterit ſcrutari vias ſuas, aut quis audet ei dicere, operatus es iniquitatem?

Ipſe eſt Deus magnus vincens ſcientiam noſtram.

Ipſe eſt, cuius numerus annorū inæſtimabilis.

Qui aufert ſtiuas pluuiæ, & effundit imbres ad inſtar gurgitum, qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta deſuper.

Qui ſi voluerit extendere nubes quaſi tentorium ſuū, & fulgurare lumine ſuo deſuper, cardi-

nes quo-

squoque maris operiet, vt scribitur Iob. trigesi- …sexto.

Qui facit magna, & inscrutabilia.

Qui præcipit niui, vt descẽdat in terram, & hye-…s pluuijs, & imbri fortitudinis suæ.

Qui in manu omnium hominum signat, vt no… rint singuli opera sua.

Ipse magnus fortitudine & iudicio, & iustitia, & …arrari non potest. Iob. 37.

Qui posuit fundamenta terræ, & eius mensu-…s.

Qui tetendit super eam lineã, & bases eius con-…dauit.

Ipse est, quem laudant astra matutina, & ante …iubilant filij Dei.

Qui conclusit ostijs mare, circundans illud ter-…minis suis, posuit vectem & ostia: & dixit huc vsq; …enies, & non procedes amplius, & hic confrin-…s tumentes fructus tuos.

Qui auroræ locum suum ostendit.

Qui concussit extrema terræ, & excussit impios …

Qui ingressus est profundum maris, & in no-…issimis abyssi ambulauit.

Ipse est, cui apertæ sunt portæ mortis, & ostia te-…ebrosa vidit.

Ipse dominus considerauit latitudinem terræ, qui nouit in qua via habitat lux, & tenebrarũ quis …cus sit: vt ducat vnumquodq; ad terminos suos, …intellige semitas domus eius.

Qui scit quando nasciturí sunt homines, & nu-…eros dierum eorum nouit.

Qui ingressus est thesauros niuis, aut thesauros …andinis aspexit, quæ præparauit in tempus ho-…in diem pugnæ & belli.

Qui scit per quam viam spargitur lux, & diuidi-…æstus super terram.

Ipse dominus dedit vehementissimo imbri cur…, & viam sonãtis tonitrui: vt plueret super ter-…absque homine in deserto, vbi nullus morta-…commoratur, vt impleret inuiam, & deso-…, produceretq; herbas virentes.

Ipse est pluuiæ pater.

Qui genuit stillas roris, ab ipso egreditur gla-…, & genuit gelu de cœlo.

Qui indurat aquas in similitudinem lapidis, & …perficiem abyssi constringit.

Ipse qui cõiungere potest micantes stellas pleia…, & gyrum arcturi dissipare potest.

Qui producit luciferũ in tempore suo, & vespe-…um super fines terræ consurgere facit.

Ipse nouit ordinem Cœli, & ponit rationem e-…in terra.

Qui mittit fulgura, & vadunt, & reuerẽtia di-…ei, assumus.

Qui posuit in visceribus hominis sapientiam, …qui dedit gallo intelligentiam. Et hæc supradi-… ordine successiuo enarrantur de Deo. Iob. 38.

& ibi etiam scribitur, quod ipse præparat coruo e-scam suam, quando pulli eius clamant ad eum va-gientes, eo quod non habeant cibos.

Et concordat dictum psalmi, Psal. 146. cum ait: Qui dat iumentis escam ipsorũ, & pullis coruo-rum inuocantibus eum.

Non est sanctus, vt est dominus, & non est fortis sicut Deus noster: domin⁹ mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.

Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat, & subleuat.

Suscitat de puluere egenum, & de stercore ele-uat pauperẽ, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.

Domini enim sunt cardines terræ, & posuit su-per eos orbem. 1. Reg. 2.

Ipse est quem Cœlũ, & Cœli Cœlorum capere non possunt. 3. Reg. 8.

In fine 1. Paralip. vbi Dauid orat: Benedictus es domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æ-ternum.

Tua est domine magnificentia, & potentia, & gloria, atq; victoria, & tibi laus.

Cuncta enim, quæ in Cœlo sunt, & in terra tua sunt.

Tuum domine Regnum, & tu es super omnes Principes.

Tuæ diuitiæ, & tua est gloria, tu dominaris om-nium.

In manu tua virtus, & potentia.

In manu tua magnitudo, & imperiũ omnium.

Et in fin. 2. Paralip. in oratione Manasse.

O domine, immensa est, & inuestigabilis mise-ricordia promissionis tuæ, Quoniam tu es Domi-nus altissimus super omnem terram, longanimis, & multum misericors, & pœnitentia super mali-tiam hominum.

Ipse est Deus Deorũ, & dominus dominorum, cuius misericordia in seculum, & in æternum.

Qui facit mirabilia magna solus.

Qui fecit Cœlos in intellectu.

Qui firmauit terram super aquas.

Qui fecit luminaria magna.

Solem in potestatem diei.

Lunam, & stellas in potestatem noctis.

Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.

Qui eduxit Israel de medio eorum.

In manu potenti, & brachio excelso.

Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.

Et eduxit Israel per medium eius.

Et excussit Pharaonem, & virtutem eius in ma-ri rubro.

Qui traduxit populum suum per desertum.

Qui percussit Reges magnos.

Et occidit Reges fortes.

Qui in humilitate nostra memor fuit nostri.

Et redemit nos ab inimicis nostris.

Qui dat escam omni carni. Psal. 135.

Qui fabricatus est auroram,& solem.

Qui fecit omnes terminos terræ, æstatem, & ver plasmauit ea. Psalm.73.

Qui ambulat super Pennas ventorum Psal.103.

Ipse est domin⁹ excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram.

Non est similis illi in Dijs.Psal.85.Et etiam omnes gentes quascunq; fecit adorant, & glorificant nomen eius: quoniam magnus est faciens mirabilia,& Deus solus est.eo. Psal. 85.

Ipse est dominus,qui vitæ,& mortis habet potestatẽ,& deducit vsque ad portas mortis,& reducit. Sapien.16.Et ipse est qui liberat ab omni malo,vbi supra.

Ipse est,qui constitutus est Iudex viuorũ,& mortuorum, Actuum decimo.

Ipse dominus dinumerat arenam maris,& pluuiæ guttas, & dies seculi.

Qui dimensus est altitudinẽ cœli, latitudinem terræ,& profundum abyssi.Eccle.1.

Ipse est omnipotẽs super omnia opera sua, terribilis dominus,& magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius.

Honora Deum ex tota anima tua.Eccl.7.

Ipse maior est omni laude. Ecclesi.43. & ibi plenissimè de laude creatoris.

Qui omnia in mensura,numero & pondere disposuit. Sap. 11.

Ipse est Deus noster, suauis & verus, patiẽs & in misericordia disponens omnia.Sap.15.

Ipse est dominus,qui mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit.

Qui appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes,& colles in statera. Esa. 40.cap.

Ipse est,cui millia millium ministrant, & decies centena millia assistunt ei.Dan.7.

Ipse est,qui bene omnia fecit, & surdos fecit audire,& mutos loqui.Mar. 7.

Ipse est,apud quẽ omnia possibilia sunt.Mar.10.

Ipse est, ante cuius thronũ turba magna,quam dinumerare nemo potest,gratias agit.Apoc.7.

Ipse est,ante cuius conspectum centum quadraginta quatuor millia sunt citharizantes in citharis suis.Apoc.14.

Ipse est dominus, quem laudat omnis militia cœlestis exercitus,& omnis creatura.Luc.2.

Ipse solus, omne bonum.

Ipse solus,omnia sciens.c.fundamẽta. §. proinde.de elect.lib. 6.

Ipse solus,nouit corda filiorum hominum.

Ipse solus,cognoscit omnia præsentia, præterita,& futura.

Ipse solus,seipsum comprehendit.

Ipse solus, est vbiq; præsens.

Ipse solus,creat res de nihilo.

Ipse solus,de instanti operatur.

Ipse solus,stabilis manens, dat cuncta moueri, inquiens,Ego enim Dominus,& non mutor. Malach.3.

Ipse est secretorum cognitor. c. erubescant.32. dist.apud quem omnia sunt cognita. ca. nouit. de appel.c.noui.de off.leg.& c.nouit.de iud.& Barb. plenè in d.locis.Augu.in lib.de trin. Oportet Deũ cuius est & summè cuncta sentire atq; intelligere, nec mori nec corrumpi,nec mutari posse,nec corpus esse:sed spiritum omnipotentissimum, iustissimum,optimum,beatissimum fateamur.

Ipse est,cui omnia seruiunt.

Ipse est iustus,& rectum iudicium eius: Psal.118.

Ipse solus,ex authoritate miracula facit.

Ipse solus,de qualibet creatura facit, quod vult.

Ipse sol⁹,voluntatẽ hominis cognoscere potest.

Ipse sol⁹, in ictu oculi mortuos suscitare potest.

Ipse solus,essentiæ animæ illabi potest.

Ipse solus, peccata dimittere potest.

Ipse solus,gratiam infundere potest.

Ipse solus,in igne perpetuo corp⁹ seruare potest.

Ista soli diuinæ maiestati conueniunt & nulli alteri,in quibus excellentia suę dignitatis apparet vt describitur in compendio sacræ Theologiæ.ca. 22.in primo libro.

Ipse vult omnes homines saluos fieri,& ad agnitionem veritatis venire. 1. Tim. 2.

Ipse est,qui in rebus per tempus ortis summam gratiam fecit. Cùm propter salutem humani generis, quod nimia charitate dilexit, misit filium eius vnigenitum æternaliter generatum, in plenitudinis tempore in Maria Virgine humanatum, quem verum Deum,& hominem cõfitemur.Qui factus est obediens vsq; ad mortem crucis, vt nos redimeret à peccato: propter quod & Deus exaltauit illlum,& donauit illi nomen, quod est super omne nomen,vt in nomine Iesu, omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum.& omnis lingua cõfiteatur,quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.ad Phil. 2. Hæc est fides nostra,hæc consolatio nostra,hæc vita nostra,hæc spes beatitudinis nostræ, firmior quam cœlum & terra,per eum qui dixit, Marc. 13. Cœlum & terra transibunt,verba autem mea nõ transibunt. Cui Deo nostro benedictio,claritas, sapientia, gratiarũ actio,honor, virtus, & fortitudo in secula seculorũ. Apoc.7.Qui est splendor glorię,vt dicit Paul. ad Hebr. 1.& gloria eius est super omniũ creaturarum gloriam,claritas super claritatem,sublimitas super altitudinẽ, beatitudo super beatitudinem, thronus denique super thronum, vtpote cui iuxta sacra eloquia data est omnis potestas in cœlo & in terra. & dixi supra in tertia parte, in secunda con side.

Aduerte etiam,ꝙ Deus fecit omnia propter honorẽ suum,vel hominis vtilitatem. Deus. n. cum sit omniũ bonorum, & pulchrorũ ditissimus possessor, & copiosissimè plenus se ipso, ideo intra se

credere

credere non potest. Non ergo accipit à reb. aliquā vtilitatem, sed solum extrinsecum honorem. Homo verò, cum sit creatura de nihilo facta, semper indigens, & de se ad nihilum vergens: idcirco crescere potest interius in bonitate, in veritate, in omni perfectione, & ideo ei debetur vtilitas, seu cō modum, sed honor nequaquā. Deus igitur, qui omnia operatur principaliter propter se ipsum, & quia intus crescere non potest, ideo omnia operatur extra se propter suum honorem. Et cū sit summè bonus, ideo omnia operatur propter creaturarum vtilitatem, multo tamen principalius suum attēdit honorem, quàm vtilitatē creaturæ. Quomodo hæc intelligantur, scribitur in tractatu intitulato, Viola animæ, in quarto Dialogo. c. 3. vbi multipliciter comprobatur, quod Deus omnia operatur ad suum honorem. Et ibidem in c. 37. ponitur, quomodo homo tenetur Deum honorare, & ad hoc obligatur propter octo causas ibi relatas, quas videre poteris.

Et in ista diuinitate sunt tres personæ, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, æquales in Deitate, ita quod vna nō videtur esse maior altera: quod quomodo intelligatur, vide Magistrum sentētiarum in primo lib. dist. 20, Ordinem tamen illarum posui suprà. in 3. par. qui intelligendus est, secundū ꝙ dicitur ibi. & quod ibi ponit sanctus Thomas, vbi quærit. Vtrum in diuinis personis sit ordo? vbi dicit aliquem esse ordinē, quem clare explicat: ponendo, Quod ordo in ratione sua includit tria, s. rationem prioris & posterioris, distinctionem & rationem ordinis, de quibus dixi suprà in pri. part. in 78. consid.

Et de laudibus Dei ponit Dionysius Rylrel, qui fecit tractatum vnum.

Et de honore Dei Ioan. de Teneramunda scripsit librum vnum.

Ipse enim magnꝰ est dominus super omnes Deos, vt habetur Psal. 94. Sed olim apud homines idolatras plures habiti fuerunt pro Dijs: de excellentia quorum non curo, cum in eis non possit di excellentia quo ad Deitatem, quoniam omnes dij gentium dæmonia. Psal. 94. & de plurib. Dijs & Deabus, vide Textorem in sua Officina in cap. [illegible] vbi ponit de viris, qui fuerunt reputati Dij, & de mulierib. quæ fuerunt reputatæ Deæ: quoniam loquendo etiam de mulierib. Deos dicimus. vnde Virg. de Venere:

Descendo, ac ducente Deo flammam inter & hostes
Expedior. Et etiam de stellis & Planetis, qui colebantur pro Dijs, & etiam de animalibus. & omnes illos multi inuocabant in eorum necessitatibus. & putabant auxilium habere ab eis secundum diuersitates necessitatum. vt ibi declarat, & in maximo honore aliqui in vno loco, alij in alio habebantur. Hodie verò loco istorum Deorū, nos Christiani inuocamꝰ Sanctos, vt orent Deū ꝑ nobis, nec Deos alienos adoramꝰ, ꝓut nec fecit Dau.

SEcunda consid. Paradysus cœlestis est excellētior in omnibus Paradyso terrestri, propter infinita, quæ nō sunt in ipso Paradyso terrestri. Quoniam in eo est inclyta felicitas, cum sit ciuitas cœlestis, in qua scripti sumus, & ciues decreti. vnde dicit Propheta Psalmo 86. O quam gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Sicut lætantium omnium habitatio est in te: fundaris enim exultatione vniuersæ terræ. Non est in te senectus, nec senectutis miseria: non est in te mancus, nec claudus, neque gibbosus, neque deformis, dum omnes occurrūt in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quid hac vita beatius? vbi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas? Nemo læditur, nemo irascitur, nemo inuidet. Cupiditas nulla exardescit. Nullum cibi desiderium. Nulla honoris aut potestatis pulsat ambitio. Nullus ibi Diabolicus metus, insidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procul. Mors neque corporis, neque animæ, sed immortalitatis munere iucunda vita. Nulla erunt tunc mala, nusquam discordia, sed cuncta consona, cuncta conuenientia, qa omniū sanctorum vna erit concordia, pax cūcta, & lætitia cōtinet: trāquilla sunt omnia, & quieta, iugis splēdor. Nō ille qui nunc est fit tanto clarior quanto felicior: quia ciuitas illa, vt legitur, nō egebit lumine solis, sed do. omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius est agnus, vbi sancti fulgebūt, vt stellę in perpetuas æternitates, & sicut splēdor firmamenti qui erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concursus nubium nullꝰ, nec frigoris ardor, vel asperitas vlla: sed talis erit temperies, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: nisi illorum, qui ea perfrui digni inueniūtur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Verum super hæc omnia est consociari choris Angelorum & Archangelorum, atque omnium cœlestium virtutum, intueri Patriarchas, & Prophetas, videre Apostolos atque omnes sanctos, videre ēt parētes nostros. Gloriosa sunt hæc, sed multo gloriosiꝰ est præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptū lumen videre. superexcellens gloria erit, cū Deum videbimus in seipso, videbimus, & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit. hæc Augustinus in suo manuali. c. 17. ponit de gaudio Paradysi, vbi sic dicit: O vita vitalis, vita sempiterna, sempiternè beata, vbi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abundantia sine defectione, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi spes, & visio facie ad faciem, vbi plena scientia in omnibus, & per omnia, vbi summa Dei bonitas cernitur, & lumē illuminans à sanctis glorificatur, vbi præsens maiestas Dei conspicitur, & hoc vitæ cibo sine defectu mens intuentiū satiatur, vident semper, & videre

dere desiderant, sine anxietate desiderant, & sine fastidio satiantur. vbi verus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit: & ita vniuersos cœlestis patriæ eius illuminat, vt luceant. ipsi lumen vident illuminatum per Deum, lumen illuminans vltra omnem solis nostri splendorem, atque cunctarum stellarum immortali adhærentes Deitati, ac per hoc immortales, & incorruptibiles facti iuxta promissionem domini saluatoris. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint: hæc ille. Et idem August. amplè in libro soliloquiorum. c.36. ponit gloriam cœlestis patriæ. Fortè dicam latius infrà, quando ponam de excellentia patriarum.

De huiusmodi Paradyso cœlesti scripsit Dantes in vna Comœdia, quæ appellatur Paradysus, allegatus per Albericum de Rosate in suo Dictionario.

Sanctus Thomas in tertio sententiarum. dist. 22.q.1.art.1.q.3. dicit triplicē esse Paradysum, cœlestem, terrestrem, & spiritualem, quæ dicitur visio Dei.

Vide quid dicant Philosophi, & Catholici de beatitudine huius cœlestis patrię seu Paradysi, per Symphorianum Campegium in suo libr. de vita supercœlesti. c.1.2.3.4.5.

Aduerte etiam, quod Paradysus dicitur cœlum empyreum, vt dicit glo. in verbo, quæ in Paradyso. in ca. Ecclesia. de consecra. dist.1. vt habetur etiam Ezech.29. In delitijs Paradysi fuisti. de quo habetur de pœn. dist.3. c. prin. Et etiam dicitur visio Dei, siue vita beata, iuxta illud dictum latroni: Hodie mecum eris in Paradyso. Luc.23. Et etiam habetur 2.Cor.12. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, &c. & post. Quoniam raptus est in Paradysum.

Vel dicitur etiam Paradysus, quasi parans Dei visum, vel quasi paratis dans visum: quia ibi facie ad faciem Deum videbimus, 1. ad Cor. 13. vt dicit Io. de Turrecremata in d.c. Ecclesia. de consecrat. dist.4.

Tertia consid. est de Anima, eò, quia animæ beatorum collocantur in Paradyso cœlesti, qui locus deputatus est pro illis. gloss.1. & ibi Ioan. de Turrecrema. in ca. tempus. 13. quæst. quoniam dicitur Psalm.44. Astitit Regina, id est, anima, à dextris Dei in vestitu deaurato, circundata varietate, vt dicit Anton. Floren. in 3. part. in procem. illius 3. partis, & dixi suprà in tertia parte, vbi dixi, quod nedū Angeli sunt in Paradyso, sed etiam sancti.

Ideo etiam ante omnia laudanda est: quia cunctis rebus pręferenda est, Primò corpori: vt est tex. in c. schedula. 38. dist. Secundò, quibuscunq; reb. inanimatis. tex. est in l. sancimus 1. C. de sacrosan. Eccle. do. meus Iason. in l. licet inter priuatos. in 1. col. C. de pact. & in authen. sacramenta puberum. in 16. col. Co. si aduersus venditio. Alex. consi. suo 38. in 3. col. in 1. vol. facit tex. in ca. cum infirmitas. extra de pœn. & remis. & in c. præcipimus. in prin. 12.q.1. & c. si habes. 24.q.3. & cap. solitæ. §. verū. vers. quòd aūt. extra de maio. & obe. corpus tamen reb. l. in seruorum. in fi. ff. de pœn. Alex. in consi. 14. in fi. in 3. vol.

De excellentia Animę videatur Florentinus in sua summa, parte prima. tit.1. c.1. vbi ponit, quomodo est facta ad similitudinem Dei, & in §.2. & 3. de nobilitate illius & pulchritudine habetur in c.2. §.1. & 2. Etiam de dignitate & excellentia illius ponit Bernar. de Bust. in 2. par. sui rosarij, ser. 10. in litera T. vsq; ad fin. Vbi dicit, quod nobilitas Animæ ex trib. apparet, ex ordine, s. magnitudine, & pulchritudine.

Primo ordine, quia in supremo loco ordinata est: Bonum enim vniuersi consistit in ordine 11. Metamor. Primò, Deus in infimo loco posuit terram, & terrena grauia. Secundo loco superiori, & ascendendo posuit aquam. Tertiò aerem. Quartò verò ignem, quem propter calliditatem à nobis elongauit. Post ignem posuit Lunam in primo cœlo: deinde Mercurium in secundo cœlo: post Venerem, in tertio. Solem, in quarto. Martem, in quinto. Iouem, in sexto. Saturnum, in septimo. Cœlum stellatum cum duodecim signis in octauo, & quasi septuaginta duabus constellationibus, quod dicitur firmamentum. post firmamētum siue cœlum stellatum posuit cœlum cristallinum: & pòst cœlum empyreū in quo iacent & collocantur animæ beatorum. dicam infrà suis locis.

Cum igitur natura ordinet ignobiliora inferius: nobiliora verò superius, patet animam esse nobilissimam omnib. supradictis ordine, quia collocatur in nobiliori loco.

Secundò verò dicitur nobilior magnitudine, quia magna est terra, vt infrà dicemus. Vnde dixerunt Theodosius, & Euristenes Philo. quod longitudo est triginta, & vnum millia milliariorum. Licet autem terra sit tantæ magnitudinis, tamē maior in decuplo est aqua, & similiter vnum cœlum altero. Et ideo cœlum empyreum est indicibilis altitudinis & magnitudinis. vnde dicunt quidam, quod si massa plumbea à cœlo empyreo descēderet, vix in quingentis annis vsque ad terram veniret. Nam vt refert Rabi Moyses magnus Philoso. Quodlibet cœlum cuiuslibet Planetæ habet in spissitudine viam 500. anno. id est, tantū spatium, quantum quis posset ire de via plana in quingentis annis. Et idem Philo. dicit, quod inter cœlum & cœlum similiter est distantia viæ 500. anno. vnde secundum eum à centro terræ vsque ad concauum cœli Saturni, est via 7700. anno. id est, tantum spatium, quantum de via plana aliquis iret de septem millibus, & septingentis annis si tātum viue-

...neret. ita quod quilibet annus computatur ex ...diebus, & iter cuiuslibet diei sit quadraginta ...lliarium, & quodlibet milliare sit duorũ mil... cubitorum. Si autem tanta est distantia à terra ...que ad cœlum Saturni, quod est septimum cœ...um, quanta erit vsque ad decimum, s. empyreũ? ...cam latius infrà de his cœlis. sed an sint hæc ve... Deus scit, quia omnia fecit in pondere, nume... & mensura. Sap. 11. Indubitanter tamen est te...endum, quòd cœlum ipsum empyreum est ma...mum & altissimum, in loco autem illo maximo ...locabitur Anima. Vnde ipsa dicere potest il... Esaiæ: Cœlum sedes mea. & Eccl. 24. Ego in ...issimis habitaui. & Baruch. 3. O Israël, quã ma... est domus Dei, & ingens locus possessionis e... magnus & non habens consummationẽ, ex...celsus & immensus. Ex quo apparet nobilitas ani...mæ in tam excelso loco, & nobili collocandæ.

Tertiò patet Animæ nobilitas ex eius pulchri...tudine, & preciositate, de qua Aug. in Epistola ad Deodatum, inquit: Animæ natura, nec terra, nec maria, nec sidera, nec luna, nec sol, nec quicquam omnino quod tangi aut videri potest, non deni...que ipsum quod à nobis videri non potest, cœlum ...elius esse credendum est. Imò hæc omnia lõga ...teriora esse, quã est quælibet anima, ratio certa conuincit. hæc ille, vt dicit Bernardinus de Bustis in dicto ser. 10. in fin. Ex quo dicit, quod nobilior est Anima quam omnes aliæ creaturæ preter An...gelicam, quod etiam probat sic: Nobilior est fi...nis his quæ sunt ad finem. 2. physico. sed finis quo...dammodo omnium est homo, vt dicit Arist. 2. de anima. Quodammodo dicitur: quoniã, vt habe...tur 1. Ethic. Duplex est finis, s. principalis & secun...darius, siue finis sub fine, vt ibi habetur. Si loqua...mur de fine principali, tunc secundum Bonauen...turam in 2. dist. 5. art. 2. q. 1. & Rich. in eod. lib. dist. 43. art. 2. qu. 1. quod Deus est finis omnium crea...turarum, quas ad sui gloriam creauit. Prou. 16. Si autem loquamur de fine secundario, sic homo est ...omnium. vnde Gen. 1. dicit dominus. Domi...namini piscibus maris, volatilibus cœli, & be...stijs vniuersæ terræ, omniq; reptili quod mouetur ...terra. dixi suprà in 2. parte, in 1. consid. Si ergo ...homo est finis aliarum creaturarum, ergo est no...bilior illis. Pars autem hominis dignior est Ani...ma. vnde Aug. de ciuitate Dei. lib. 8. ca. 15. dicit: O... corpori præferuntur animæ. Et idẽ lib. solilo...quiorũ. c. 20. ait: Quicquid. n. cœli ambitu conti...netur, inferius ab humana natura est, quæ facta est ... summum superius possideret, cuius possesio...ne beata fieret. Et ait Ouid. 2. Meta. *Cœloq; animus ...capacior omni.* Et sic anima dignior est cœlo em...pyreo, in quo est collocanda. Nam & plerunque contentum dignius est continẽte, sicut lapis pre...ciosus suam capsellam valore transcẽdit. Ideo de Anima loquẽs in li. de quãtitate animæ, Augu. ait: Quemadmodũ fatẽdum est Animam humanam non esse quod Deus est, ita præsumendum est ni...hil inter omnia quæ creauit ipsi Deo esse propin...quius. Et dicit Chrysippus in libro de cõtemptu mundi. Quanto cœlum terra pulchrius, tãto Ani...mæ pulchritudo omnem formam quamuis pul...cherrimam superat. Et ibidem ait, si fieri posset, vt corporalibus oculis Animæ pulchritudinem videremus, derideremus omnia hæc, quæ ex ter...rena substantia decora esse videntur. Ita dicit Bernardinus in loco supra allegato. Et ibi etiam principio ponit de animæ immortalitate, vbi pro...bat ipsam esse immortalem autoritate, ratione, & exemplo. Ad quam beatitudinẽ peruenire pos...sit Anima, vide Simphorianum Campegium in suo lib. de vita supercœlesti. cap. 5. 6. & 7. & amplè in Margarita Philoso. libr. 11. cap. 30. 32. & 33. & to...tus ille liber vndecimus est de Anima: ad quem re...curre.

Et aduerte, quod determinatio Parisiensis ita se habuit in consilio vniuersali Parisijs celebra...to, quod vna anima est perfectior alia, etiã in na...turalibus, ita quod vna anima differat ab alia na...turali præstantia. quod etiam tenuit Bonauẽtura, & plures alij contra Tho. & Alex. de Halis, vt refert Simphorianus Campegius in libr. de vita cœli...tus comparanda. libro nono. dicam fortè alibi quãdo ponam, vnde hoc quod vnus est perfectior altero.

Aduerte etiam, quòd Anima iure humano in multis priuilegiatur.

Primò enim dicit ius humanum, quòd vnius Animæ amissio maius damnum censetur, quàm si innumerabilium corporum mors contingeret, textus in ca. si habes. ver. quid dicam. de coniuge. 24. q. 3.

Secundò, ꝙ probatio, quæ Animæ fauorem re...spicit, quamuis dubia acceptari debet, vt in nota...bili casu ponit Fely. in c. præsentia. in 2. notab. col. 7. de probationib.

Tertiò, quia relictum pro Anima dicitur reli...ctum ad pias causas, glo. est 1. in l. si quis Titio. ff. de legat. 2.

Quartò, quia fauori Animæ non potest renun...ciari, Bal. in l. 1. in 2. col. Cod. de vsu & vsufructu le...gato.

Quintò, in his, quæ salutem Animæ respiciũt ad vitandos graues conscientiæ remorsus, tutior pars est tenenda. Ita dicit tex. in cle. exiui de Para...dyso. §. item quia. ver. nos itaq;. de verb. sign. not. in c. iuuenis. in tex. & gl. 1. extra de spons. & in ca. 1. in gl. fi, de scrutinio in ordine faciẽdo. & est tex. in c. illud. §. licet autem. & ibi gl. in verbo, in dubijs. de cler. excom. ministrante. facit etiam tex. in fin. de senten. & re iudicata.

Sextò, licet vasall⁹ feudum irrequisito domini consensu alienare non posit, etiã pro Anima. vt est tex. in c. 1. §. donare. qualiter olim poterat feu...dum alienari in vsib. feud. Tamen dominus tan...quam

quam habēs ius potentius, inuito vasallo poterit feudum pro anima sua relinquere. tex. in c. vnico. 1. responso de allodijs. Lud. Rom. per illum text. in repet. auth. similiter. in 13. col. in tertio priuilegio piæ causæ inter vltimas voluntates. Co. ad legem Falcid.

Septimò, quamuis pater possit filium exhæredare, & filius patrem, ex causis in authen. vt cum de app. cognoscitur in §. causas. collat. 9. Tamen propter fauorem animæ si fili⁹ monasterium fuerit ingressus, non poterit à patre exhæredari. cap. non licet. in princi. 19. quæst. 3. Quem ponderat ad hoc singularem Ludou. Rom. in d. authen. similiter. facit tex. in authen. de monachis. in princ. collat. 3.

Octauò, quia aliàs filiusfamilias, qui nō potest testari. l. tam is. §. fi. ff. de donatio. causa mortis. le. sentum. cum glo. fi. C. qui testamenta facere possunt. Tamen pro Anima testari potest. c. licèt. §. fi. de sepulturis. in 6. Rom. in d. auth. similiter. in 15. col.

Nonò, verba fauore Animæ debent interpretari, & accipi in latiori significatione. Bar. in authē. sacramenta puberum. C. si aduersus venditionē. Hæc prædicta dicit conciuis, & contemporaneus noster do. Io. Monthel. in suo Promptuario iuris. in verb. Anima.

Quam vim potestatemque, & imperium habeat Anima rationalis in corpus humanum, & quàm procliue ipsum corpus deprehendatur ad Animæ obsequia: multum eleganter describit Cælius lectionum antiquarum. libr. vndecimo. c. 15. cum sequen. vbi philosophicè & historicè procedit.

QVarta conside. est de Paradyso terrestri, & secundū aliquos sunt sex, quos enumerat Phil. Bergomen. in primo libro sui supplementi Chronicarum, vt infra patet. Et excellentior omnibus alijs est ille, qui est in oriente, de quo Gen. 2. Plantauit dominus Deus Paradysum voluptatis à principio: in quo posuit hominem quem formauerat, produxitque dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue: lignum etiam vitæ in medio Paradysi, lignumq; scientiæ boni & mali, & cætera huiusmodi: vt ibi habetur, & hic locus est in orientis partibus, cuius vocabulum ex Græco in latinum vertitur hortus. Porrò hebraicè hau eden dicitur. hau hortus, & eden, in nostra lingua delitiæ interpretatur, quod vtrunq; iunctum facit hortum delitiarum. Etenim omni genere ligni, & pomiferarum arborū consitus, habens etiam lignum vitæ, non ibi frigus, sed perpetua aëris tēperies, in cui⁹ medio fons prorumpens totum nemus irrigat, diuiditurque in quatuor nascentia flumina. de quibus infra 18. consideratione dicam. de quo cecinit Poëta Ouid.

Ver erat æternum, placidiq; tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores,
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renouatus ager grauidis canebat aristis.

Vt refert Ioannes Laziardus in suis Epitom. historiæ vniuersalis. in cap. 5. de Paradyso terrestri. Cuius loci aditus post peccatum primi hominis interclusus est. septus est enim vndique romphea flamma, id est, muro igneo accinctus, ita vt cum vertice eius cœlo penè iungatur incendium. Cherubin quoque, id est, Angelorum præsidium arcēdis spiritibus malis super romphea flagrantia ordinatum est, vt homines flammæ, angelos verò malos Cherubin submouerent, nec cui carni, vel spiritui transgressionis aditus pateat, vt dicit Ptolemæus in suo libr. de trib. orbis partib. c. 2. Ita etiam de hoc Paradyso loquitur Arch. in ca. omnib. in prin. 24. q. 1. & Alb. de Ros. in suo Diction. in verbo, Paradysus. in 3. notabili. in fin. vbi dicit, quod Paradysus est amœnissimus ex mirificis infectionibus, & plantis, & fragrantissimis aromatibus ex vernantibus floribus, & temperatissimis roribus, & moderatissimis ventis ac placabilibus, ex amœnissimis auium cantibus, ex plurimis floribus, ex validissimis sepibus, & ex oculosissimis custodib. De eo etiam loquitur Bal. in c. 1. §. mutus. in prin. in tit. Episcopum vel Abbatem, &c. in vsibus feudo. Vbi dicit allegando Albertum, Quod de Paradyso terrestri propter eius altitudinem aquæ cadētes faciunt tantum strepitum, quod omnes, q ibi nascuntur, perdunt auditum: tamen nō sunt surdi à natura: quia si transportarentur ad alium locum antequam surdescerent, audirent. Et de huiusmodi Paradyso terrestri dicit Damasc. lib. 2. ca. 11. sic: quia verò Deus ex visibili creatura plasmaturus erat hominem ad suam imaginem, & similitudinem, tanquam quendam Regem, & Principem vniuersæ terræ, & eorum, quæ in ea sunt: præstruxit ei quandam veluti Regiam, in qua diuersans beatam, & ex omni parte felicem deduceret vitam, & ipse est diuinus Paradysus Dei manibus in Eden plantatus lætitiæ & voluptatis omnis Promptuarium. Eden enim voluptas interpretatur: in oriente verò omni terra excelsior collocat⁹ est, optima temperie, & aere subtilissimo splendidus, plantis semper virentibus insignis odoris suauitate refertur, plenusque lumine vniuersæ sensibilis venustatis, & pulchritudinis superexcellēs intelligentiam: diuinus profectò locus ac dignus eius, qui ad imaginem Dei creatus fuerat incolatu, in quo nullus irrationalium habitabat: sed solus homo diuinarum manuum factura. In medio verò eius lignum vitæ Deus plantauerat, & lignum scientiæ, &c. Hæc ille. Et ibi amplè in Commentario: An sit verum, quod nullum ibi habitauerit irrationale? Sed non insisto, cum non sit præsentis speculationis, & solum intēdo ad gloriam, & commēdationem illius Paradysi terrestris, qui vltra commendari & laudari potest in multis.

Primò, propter antiquitatem plãtationis, quo ... ut habetur Gen.3. & supra eadem consid. in ... Plantauit Deus Paradysum voluptatis à principio, &c.

Secundò, nobilitate situationis siue fundationis: quia fundatus est locus ille in parte orientis, ut dicit beatus Isidor. vt quidam doctores exponunt illud Gen.2. Plantauit dominus Paradysum in principio, non quidem solum temporis, sed etiam loci: cuiusmodi est pars Orientis, quæ nobilior est, sicut dextra pars in homine. Et φ sit in oriente ponitur in Margarita Philoso. lib. 7.45. vbi sa ... ample.

Tertiò, propter nobilitatem hospitis: Habuit enim nobilem habitatorem, scilicet, hominem: ... enim dicitur Gen.2. Plantauit Deus Paradysum voluptatis, in quo posuit hominem quem forma ...

Quartò, excellentia denotatur ex affluentia voluptatis siue delitiarum. vnde Gen. vbi suprà. Plãtauit Deus Paradysum voluptatis.

Quintò, excellentia illius denotatur ex arborum & florum amœnitate, cum Genesis 2. dicatur. Produxitque Deus omne lignum pulchrum ...

Sextò, ex preciositate fructuum, cum in loco præallegato dicatur, Erat enim in medio Paradysi lignum vitæ.

Septimò, & ex puritate & mundicia, quæ satis comprehendi potest ex fluuio egrediente de illo, cum dicatur Gen.2. Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradysum. Ista di..., & refert Ioannes de Turrecremata. in d. cap. ... de consecrat. distinctio. 4. vbi dicit, Ecclesiam conuenienter cõparari debere Paradyso terrestri, propter illa septem commendabilia, quæ ... ibi Ecclesiæ militanti, vt ibidem videre poteris.

... Philip. Bergomẽ. & suprà dixi, sunt sex Paradysi terrestres.

Vnus, vt dicit, est in Oriente versus zephyrum.

Alter, in æquinoctiali inter eurũ, & euronotũ.

Tertius, de quo Beda meminit inter Cãcri tro..., & circulum antarticum.

Quartus, ad oriẽtem versus Eurum vltra æquinoctialem, in quo solis calores sunt.

Quintus, Paradysus terrestris ad polum antarti... esse dicitur, de quo Solinus meminit.

Inuenitur etiam in occidente alius voluptatis, & delitiarum Paradysus, de quo sic habem⁹, quod ... populusque Rom. mandauit summũ sacrorum Pontificem, non nisi de Italiæ horto deli... eligi debere. Et de huiusmodi Paradyso terrestri multa à theologis habentur in 2. sententiarum dist. 19.

Vide etiam Cælium in libr. suarũ antiquarum lectionum, li.1.c.21. dicentẽ, apud Platonem esse regionem similẽ Paradyso terrestri, & in quo loco sit ipse Paradysus terrestris, secundũ Arrianum, apud Græcos historicos tantæ in scribendo integritatis, vt veritatis conseruator, studiosusque vulgò sit cognominatus, atq; ita etiã nunc honestetur in libros. Hic in parte postrema Indici cõmentarij, veluti ipse quoque Moysi succineret, ita scribit: Hanno Carthaginẽsis, prouectus classe ab columnis Herculeis in Oceanum, relicta ad leuam Lybia, diebus triginta enauigauit occidua petens: mox vbi in meridiem diuertisset, plurima sese illi obiecere impedimenta. Nam præter ardores feruidi sideris, vt in perusta Regione mundi aqua potabili deficiebatur: audiebatur porrò creber de cœlo fragor, interim latè promicantia in sublimi fulgura oculos perstringebant, videbanturque veluti flammarum riui præcipitantes è cœlo. quanquam Cyrone ad extrema Lybiæ in tanta camporum vastitate herbis nuda non sit, neque item aquarum inops. Et ibi allegat de Paradyso dicta Damasceni, & sancti Thomæ, & Conciliatoris dicentium Paradysum esse in oriente, quæ portio mũdi nobilior est: quia dextra. vt ibi Celius, quem videas.

QVinta consi. est de cœlo, quod dicit Aug. esse Regnum felicissimum, carens morte, & vacans sine fine, cui multa tempora succedũt per æuum, vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, vbi victor miles post laborem donis ineffabilibus cumulatur: Nobile perpetua caput amplectente corona, hæc dicit Aug. in suo manuali. c.8. Sedes enim domini est, & omnib. dominabitur. Psal.102. & Psal.10. Dominus in cœlo sedes eius, & habetur Esa.66. Cœlum sedes mea. & habetur Mat.5. Nolite iurare per Cœlum, quia thron⁹ Dei est. c. & si Christus. extra de iureiu. Altitudinẽ illius nemo dimensurare. Eccle.2. Nec quæ in cœlis sunt, quis inuestigare potest. Sap 9.

Aliqui dicunt, quod sunt vndecim cœli. In primo stat Luna, & nulla stella in eo stat præter Lunam, totum in superficie cœli secundi concaua continetur, & in orbes quatuor, & Epicyclum dicitur. Habet in primis tres orbes sicut Sol in figuratione dispositos: Vltra hoc habet vnum orbem mundo concentricum prædictos tres ambiẽtem, qui deferens caput draconis dicitur insuper, & Epicyclum habet profunditatis medij primorũ trium orbium immersum, in quo corpus Lunæ agitur, & mouetur.

In secundo verò stat Mercurius, & in superficie concaua cœli tertij continetur, & in orbes quinque, & Epicyclum partitur: Habet enim duos orbes inæqualis spissitudinis, quorum superficies connexa supremi mundi concentricæ sunt, superficies verò concaua supremi, & connexa infimi mundo sunt eccentricæ sibijpsis, tamen concentricæ, & harum centrum (φ etiam centrum parui circuli nominamus) à centro æquantis tantũ quãtum cẽtrum, quantis à centro mundi distat, & vocantur

cantur hi duo orbes augen æquantis deferentes. Quomodo autem mouentur, dicam infra in explanatione Planetarum.

Tertium est cœlum, in quo solus Planeta qui dicitur Venus, rotatur: & in superficie concaua cœli solaris continetur, insuper, & in orbes particulares, quemadmodum Saturni, Iouis aut Martis cœlum partitur. Circumfertur autem hoc cœlum totum in 24. horis, semel ab Oriente per Occidentem in Orientem redeundo per primi mobilis motum: sed orbes eius augen deferentes super axe, & polis zodiaci ad motum octauæ sphæræ circumducuntur. Quo autem motu moueatur: Vide in Margarita Philo. lib. 7. de principijs Astronomiæ. cap. 32.

Quartum cœlum est, in quo Sol est, & in quo mouetur, in superficie concaua cœli Martis continetur, & in tres orbes particulares diuiditur, duos, scilicet augen deferentes, & ipsum deferentem solare corpus. æquātem autem, & Epicyclum non habet. Mouetur autem motu raptus ab Oriēte per Occidentē redeūdo in Orientē in 24. horis ad motum primi mobilis, orbes augen deferētes eisdem mouentur motib. quibus & orbes auges Saturni, Iouis & Martis deferentes. Deferens autē Solis super polis, & axe proprijs secundum successionem signorum ab Occidēte, scilicet, versus Orientem quotidie quinquaginta nouem ferè minutis, & octo secundis circumfertur. Et ita Sol totum zodiacū in 365. diebus, & sex horis fermè peragrat, nobisq; annum complet. Dicam latius infrà vbi fiet mentio de Planetis.

Quintum cœlum est, in quo solis Mars rotatur cœlo sexto contiguum, & sub eo locatur quemadmodum sextum sub septimo. In totidemque orbes diuiditur, & mouetur, & eisdem motibus, q. bus cœlum Saturni, & Iouis, de quibus statim dicam.

Sextum cœlum est, in quo stat sola Stella Iouis, & est cœlo Saturni contiguum, ita scilicet superficiès eius connexa concauam cœli Saturni contingat: de motu eius etiam infrà dicetur.

Septimum cœlum est, in quo cōtinetur Saturnus in orbes tres ab inuicem diuisos, & contiguos partitur, de cuius motu infrà vide.

Octauum cœlum est, quod firmamentum dicitur, & stellis innumerabilibus ornatum est, quæ fixæ appellantur. quoniam omni tempore æqualiter à seipsis distant. Nec proprium motum à motu sui cœli habent. Et in hoc cœlo sunt decem circuli imaginarij sese intersecantes, ac imaginum in cœlo situm, motum, & diuersitatem notificantes. Et mouetur triplici motu.

Primus est ab Oriente versus Occidentem ad motum primi mobilis super polis mundi, & completur in spacio naturalis diei.

Secundus & huic contrarius ab Occidente, scilicet, in ortum secundū successionem ad motum nonæ sphęræ in 200. annis, gradu vno, & 28. minutis ferè, & sic in 49000. annis tot⁹ perficitur: & motus augiū, & stellarum fixarum dicitur, quo s. motu stellæ quæ sunt in firmamento cœli variantur de signo in signum respectu zodiaci primi mobilis. Vnde pleiades stellæ fixæ, quæ iuxta figurationem sunt in capite Tauri in firmamento respectu zodiaci superioris sunt in vigesimóſecūdo gradu Tauri, & sic de alijs.

Tertius mot⁹ repedationis, quo, s. octaua sphęra mouetur super duobus circulis paruis, quorum poli sunt capita libræ, & arietis nonæ sphæræ, & semidiameter illorum circulorū est gradus 4. minuta 18. & secunda 43. & ille motus accessus, & recessus nominatur, & in 7. millib. quoq; annis cōpletur: & solus octauæ sphęræ ꝓprius est, quia vnius corporis naturalis tantum vnus est motus secūdum naturam ratione illius motus stellæ fixæ, nō semper æquè distantia polis immobilibus primæ sphęræ. de his amplè per Margaritam Philoso. vbi suprà. cap. 6.

Nonum cœlum stellis caret, similib. characterib. quib. & decimum est insignitum, de quo statim dicam. Et duplici motu reuoluitur. Primò q. dem ad motum primi mobilis. Secundò motu proprio ab Occidente versus Orientem super polis proprijs in 200. annis, gradu vno, & minutis 28. ferè secundum successionē signorū respectu zodiaci primi mobilis. Totā reuolutionē in 49000. annis complet, quæ reuolutio à quibusdā magnus annus Platonis dicitur. Aiunt enim Platonē scripsisse integra reuolutione, ista cōpleta omnia in eodem statu & dispositione consistere, quo initio reuolutionis fuerant. Hanc positionem diuus Augusti. de ciuitate Dei lib. 12. ca. 13. in fine explodendam, & religioni nostræ contrariam ostendit dicens: Absit, inquam, vt nos ista credamus, semel enim Christus mortuus est pro peccatis nostris, resurgens autem à mortuis iā non moritur, & mors illi vltra nō dominabitur, & nos post resurrectionem semper cum domino erimus, ad Rom. 6.

Hoc cœlum à quibusdam Aqueum, ab alijs cristallinum appellatur: Super firmamentum enim (quod octauum cœlum dicimus) scriptura aquas esse multipliciter astruit: Vnde Gen. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & dicunt scripturæ firmamentum esse constitutum in medio aquarum, & diuidere aquas illi supereminentes ab aquis subsidentibus.

Quia autem supra firmamētum sint aquę, pręter Geneseos sententiam ostendit etiam Dauid Psal. 103. Qui extendis cœlum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. Et Psal. 148. Et aquæ, quæ super cœlos sunt laudent nomen domini. Dicam infrà amplius quando fiet mentio de elementis, sed nunc sufficit, quod etiam istud vocetur ab aliquibus cristallinum.

Deci-

Decimum cœlum omniū corporum primum mobile motu, ſ. diurno ab oriente verſus occidentem, iterū redeundo in orientē in 24. horis ſi-fatigatione, & pœna regulariter, id eſt, non ve-cius vno tēpore quàm alio: & illo motu ſecum pit oēs ſphęras inferiores: fitq; talis motus ſuper olis mundi. Et in hoc cœlo nullæ ſunt ſtellæ, nec aracteres, & lineationes, quæ pcipi poſſint, ſic-nec in nono cœlo. Quidam tamen contendūt nia acutiſſimo quaſdam percipi poſſe, ſed alios llunt quia falluntur, vt habetur in dicta Marga-ta loco ſupra citato. c. 9.

De his decem cœlis ſcripſit Ioannes Laziardus in Epitomatibus hiſtoriæ vniuerſalis. c. 4.

Vndecimum cœlum primo de immobili crea-tum, & mox Angelis ſanctis repletum, eſt corpus ſolidiſſimum, primum mundi fundamentum, & quantitate maximum, qualitate lucidum, figu-ratione ſphæricum, locali ſitu ſupremum, ampli-tudine ſpirituum, & corporum viſibilium, & in-uiſibilium contentiuum, Dei ſummum habita-culum, & diuerſas ob cauſas variè denominatur. Potiſſime tamen dicitur empyreum, hoc eſt, igne-um: cùm à ſuperbenedicta trinitate in eodem re-ſidente, ſecundum nonnullos illuminatum ſit.

Rabanus tamen dicit, quod ſunt tantū ſeptem cœli, ſ. empyreum quod ſupremum, criſtallinum ſiu aqueum, ſidereum, igneum, olympicum, æ-thereum & aereum.

Inter hæc tamen, de quibus Bar. Anglici in ſuo libro de proprietatib. rerum. lib. 8. Cœlum empy-reum eſt dignius, & excellentius omnibus alijs. Cum ſit primum & ſummum, & talis eſt locus Angelorum regio, & habitaculum hominum beatorum. Illud enim eſt primum mundi firma-mentum quantitate maximum, &c. Vt hic ante dictum eſt. Et in hoc cœlo empyreo ſunt Animæ ſanctorum collocatæ, vt dicit de Lyra Daniel. 7. ſuper illo verbo: Regnum autem, & poteſtas, & magnitudo Regni quæ eſt ſubter omne cœlum detur populo ſanctorum altiſſimi. Licet enim Deus ſit vbique, tamen ſpecialiter dicitur eſſe in cœlo, quia ibi relucet potiſſime virtutis ſuæ ope-ratio. Et ideo cœlum dicitur ſpecialiter ſedes Dei. Quia in corpore mūdi ſpecies cœli pulchrior eſt, vt dicit Io. Damaſ. in lib. 2. ca. 6. quem videas cum commentario illius, quorum dicta infrà latius re-ferentur.

Ideo ſpecies cœli in viſione gloriæ eſt. Eccl. 43. dicitur. Et ſpecies cœli gloria ſtellarum mundum illuminans in excelſis domin⁹. De huiuſmodi cœ-lo videatur Ariſt. in lib. de cœlo, & mundo. & An-to. Flor. in prima parte ſuæ ſum. titul. 14. & Cælius lib. 1. antiquarum lectionum. cap. 13. vbi amplè, & in 3. conſid. ſeq. Vide de nobilitate cœli circa prin-cipium. verſi. & quod Corpora. Sed mihi ad pro-poſitum ſufficit, vt denotem, ꝙ inter oēs cœlos ſit vnum excellentius, & nobilius alijs, ſcilicet, cœlum empyreum, quod dicitur Regnum cœlorū, de quo hic ante dixi. Habet enim circumfluentiam in omnibus inferiorib. Et de huiuſmodi cœli dignitate multi admirantur, & comprobātur per Lud. Cælium ex multis hiſtorijs, vt habetur in ſuis libris lectionum antiquarum. lib. 1. c. 19. Vbi ſic inquit: Cœli dignitatem eximiam, vel inenarrabilem potius contemplanti mihi ſubit quādoq;, quod de Arabibus ſcriptum reliquit Arrianus, coli ab illis duos modò Deos, Cœlum, & Liberum patrem. Ac Cœlum quidem, quia cernatur, & ſiderum collucentib⁹ oculis excellenter contextū, ſolem pręferat vtilitatis immenſæ autorem incōparabilem. Neque item excidit, quod de Anaxagora Philoſopho proditum ſcimus. Qui interrogatus, Cúrnam ſe natum arbitraretur? Reſpōdit cœli ac ſolis videndi cauſa. quam quidem vocem, ab Philoſophis ſumma exceptam admiratione, riſu proſequitur Lactantius, putans neſcientem quid reſponderet in hæc prorupiſſe: Ego verò nime quid ſecretius fallit (ait idem Cælius) facile contenderim, non temerè id omnino effuſum, ſed vt ab ſapientiæ ſtudioſo penſiculatè admodum, & excuſsè. Nam qui exactius penſitarit rem totam, comperiet liquido cœleſtem claritatem adeo præcellere naturæ quadam præſigni maieſtate, vt in perenni ac vitali luce illa, auguſtiſſimū diuinitatis myſterium ſit facile deprehenſurus. Si quidem vertiginoſus ille motus ampliorem nobis indicat poteſtatem. Lux nitidiſſimam ſapientiam. Calor ſuauiſſimus amorem. Quibus à Principe rerum Deo mouentur, illuſtrantur, perficiuntur omnia, atq; ſeruantur: primò inquam, inter ſepararas, atque ſpirituales formas, ſicut inter corpora, longè clariſſimo cœlum principatu cenſetur. Extra hæc, qui plura in clariſſimo putat globo requirenda, is plane quæ ſit corporeæ naturæ perfectio, parum perſpexiſſe deprehenditur. Quicquid alia partiariò, ac diuiſim poſſident, in vnum id eſſe ampliſſimè cōgeſtum. Sine hoc nec inferius generabitur quippiam, nec genitum ſuas exercebit operationes. Et quidem ſicuti intimus, & vitalis noſter calor corpora confouet ac ſeruat, eiuſque fomento quæ agunt in nos, non fruſtra agunt: Ita ſi non adſit cœleſtis ille calor, corporum virtus omnis, præſertimque ille ipſe tam vitalis, tamque familiaris nobis calor profligatus depereat neceſſe eſt. Cœlum vtique naturale corpus eſt omnium corporum naturalium perfectiſſimum. Corpus naturale tam motus, quā ſenſibiles qualitates conſequuntur: perfectiſſimo igitur corporum naturaliū, perfectiſſim⁹ quoq; motus, & ſenſibilium perfectiſſima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas ſenſu perceptibilis, luce perfectior; quare hæc cœleſtis corporis propria ſint neceſſe eſt. Quoniam verò perfectiſſimum corpus eſt, comparem quoque locum, id

id eſt, ſupremum habere, ex rerum dignitate conſequens fuit. Ideo ſecundum Apuleium finis altitudinis dicitur. Scitum illud Ariſtot. eſt, ex libr. 8. Auſcultationis Phyſicæ, motum primi cœli vitam eſſe omnibus, quādoquidem euidentiſſima eſt, & cōmunis operatio vitæ intimus motus. Ceſſante autem cœlo, nec cætera mouebuntur. Sicut in minore itē mūdo ſi eſſet motus cordis, omnes animalis motus perire neceſſe eſt. Nec lapis itaq; deorſum moueretur, neq; aſcenderet ignis, quod mirum vtique eſt: ſed verum rationibus oſtenditur ſi motus quieſceret primus. Eſt autem, quod primum in vnoquoq; genere cauſa reliquorum, quæ ſub ea continentur ſerie, licèt non omnia eādem cauſæ habeāt rationem. Porrò, quod de motu aſtruimus, patet in caloris ratione. Nam ſi cœleſtis intereat calor, nec ab frigore profluet frigiditas, nec ab caliditate calor. Si quidem non eſt frigori contrarius calor ille ſidereus, ſicuti calor igneus. Sed omnes continet elementares qualitates eminentia ſimplici, ſicut lux omnes colores. Hæc ille Cælius vbi ſuprà: pro quibus allegat Picum Mirandulam.

Hic non eſt ſine dubio inueſtigare. Cum Angeli ſint in vndecimo cœlo, vt hic ante dictum eſt. Et virgo Maria ſit exaltata ſuper choros Angelorum, & vt dicit glo. verbo Apoſtolicæ. in l. omnes dies. C. de ferijs. exaltata eſt ſuper Apoſtolos, Angelos, & Archangelos, an condecenter ponatur in duodecimo cœlo, quod eſt trinitatis ſecundum nonnullos, de quo nunc dicam, quod non videretur eſſe inconueniens. Cum etiam Deipara dicatur, vt dicit Ioan. Damaſc. lib. 3. c. 12. vbi Deiparam Dei genetricem, Deique parentem, & propriè, & verè ſanctam virginem celebramus. Nam, vt verus Deus eſt, q ex ipſa natꝰ eſt, ita vera Dei genetrix verū Deū ex ipſa incarnatū genuit. Si ergo Dei genetrix eſt, & mater, collocetur ſeu collocari debet ad dextrā filij, prout mater collocanda eſt, vt dixi ſuprà in 5. part. in 40. conſider. & non ſub filio. videtur ergo, quod virgo Maria condecenter poni poſſit in duodecimo cœlo vbi eſt Deus. Et hæc dico ſolum pro quadam inueſtigatione, non tamen iſtud aſſero, ſed me remitto ad dominos Theologos. Quicquid ſit, tamen ego teneo, quod in quocunque loco ſit, eſt ſuper omnes choros Angelorum, ſuper omnes beatos & ſanctos cuiuſcunque autoritatis, & præeminentiæ fuerit. dixi ſupra in tertia parte huius libri, in quarta conſideratione.

Etiam ex prædictis conſtat, quod Cœli enarrāt gloriam Dei, & opera manuum eius annūtiat firmamentum. Pſal. 18. quod eſt triplici via, & modo mirabili.

Primò, ex eorum creatione ab immenſa potentia.

Secundò, ex eorum conſeruatione, & manutenentia ab eadem infinita ſapientia.

Tertiò, ex eorum virtuali operatione multiplici eis collata à ſuprema, & impendenti clementia.

Circa primum, Cœlorum creatio pandit, & enarrat gloriam Dei, quia tanta & talis operatio, quæ eſt de nihilo ad eſſe productio, non potuit fieri ab aliqua intelligentia. Cum ad eorum creationem requiratur infinita potentia, quæ potentia repugnat intelligentiæ, & Angelo. Ideo ſuo modo cœli pandunt, & enarrant gloriam Dei ex parte eorum creationis.

Circa ſecundum, Cœlorum manutenentia, & eorum conſeruatio, quæ immediate à Deo pendet, etiam enarrat, declarat, & manifeſtat gloriam Dei: quia omnis creatura tam ſpiritualis, quā corporalis, quantū eſt de ſe tendit ad non eſſe, & quāto perfectior, tanto maiori indiget manutenentia Dei. ſicut equus minori indiget manutenentia, quàm Angelus: quia Angelus plures perfectiones habet equo, & omne eſſe præter primum eſſe, quantum eſt de ſe intendit ad non eſſe. Ideo cœli in manutenentia tali tam mirabili enarrant gloriam Dei.

Circa tertium, Cœli enarrant gloriam Dei ex eorum operatione virtuali. Vnde tot variationes, & temporum mutationes, frigora, calores, pluuiæ, ſterilitates, guerrarum abundantia, & pauca pax, & iuſtitia, & quandoque inter homines infirmitates, peſtes, & inter animalia terræ, volucres aëris, & viuentia in aquis, talia Dei concurſu proueniunt ex influentia cœli, qui enarrant gloriam Dei: & licet Deus poſſet aliter facere, & faciat quādoque, teſte Beato Auguſt. in libr. de ciuitate Dei. Sic Deus condidit res, vt ſuis motibus ſinat eas peragere. Agunt cauſæ ſecundæ, virtute primæ cauſæ, & operationes earum. quando placet, ſuſpēdit prima cauſa concurrens immediatus ad effectū cuiuſlibet cauſæ ſecundæ, quàm cauſa vniuerſalis ſecunda. Ita dicit amicus medicorum in declaratione illius Pſal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, &c.

Aliqui verò ponunt duodecimum cœlum, q eſt cœlum trinitatis, quod dicunt Deum eſſe ſecūdum rem, & differre ratione. Nihil tamen aliud eſt, (vt inquit Albertus) quàm virtutis eius excellentia, quæ continet, & ambit omnia creata. Et eſſe in tali Cœlo, eſt eſſe in æqualitate virtutis Dei omnia continentis atque ſaluantis, quod non ſolum conuenit patri, filio, & ſpiritui ſancto.

Nonnulli tamen dixerunt tantùm eſſe tres cœlos. ad quorum tertium ſe dicit raptum Apoſt. 2. Epiſt. ad Cor. c. 12. cùm ait: Scio hominē in Chriſto ante annos 14. ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit, raptum huiuſmodi vſq; ad tertium cœlum. Tres autem cœli, de quorū tertio meminit Apoſtolus ſunt, vt dicit Damaſc. li. 2. c. 6. Cœlum aëreum, firmamentum, & cœlū firmamento ſupereminens, ad quorum ſupremū ſe

mentis

mentis exstasi raptum Paulus asserit. Alij interpretantur alio modo, quod primum sit aëreũ, secundum firmamentum, tertium spirituale. vbi angeli, & Animæ sanctæ, Dei fruuntur contemplatione. Alij distinguũt secundum tres angelicas hierarchias, vt primum Cœlum dicatur postrema hierarchia, secundum Cœlum media, tertium verò suprema hierarchia, vt amplè explicant Io. Damascenus, & commentator ipsius in loco suprà allegato.

SExta consi. in cœlo Empyreo sunt tres hierarchiæ, vt dixi amplè supra in 3. part. huius libri. Prima scilicet supercœlestis, quæ consistit in trib. personis. Secunda cœlestis, quæ consistit in Angelis. tertia subcœlestis, quæ perficitur in prælatis, vt dicit Diony. in suo lib. de cœlesti hierarchia. Et hæc cœlestis hierarchia est triplex, quædam superior quæ dicitur epiphania, & hæc continet tres ordines, scilicet, ordinem Seraphin, Cherubin, & Tronorum, & ista est excellentior alijs, vt dictum est ibi. ideo non aliter insisto, ne fiat repetitio eorum quæ iam dixi. Et ibi etiam dictum est, quod inter nouem ordines, ordo Seraphin est dignior, & excellentior. Et ad ibi dicta me remitto circa huiusmodi excellentiam hierarchiarum, quę sunt in vndecimo cœlo, vt etiam supra dictum est.

Sunt enim quidam, qui subtiliori succo de non discendo torporem operiunt. dicunt enim cœlestem hierarchiam non in plenitudine sciẽtiæ, sed charitatis culmine finiri, vnde Seraphin, qui denominatur à plenitudine charitatis supremus est ordo, sub quo Cherubin qui à plenitudine sciẽtiæ nomen accepit. In Seraphin tamen minorem esse scientiã, quam in Cherubin Catholici negãt. patet 2. lib. senten. dist. 9. Tantum igitur Seraphin in scientia Cherubin excellit, quantum in charitate excedit. A charitate aũt ille suprem⁹ ordo tãquam nobiliori Dei dono nominatur. ad ꝙ profecto scientia ordinatur. Cherubin aũt non à charitate, sed à scientia nominari debuit, quia iam superior ordo à charitate nomen sibi vendicabat.

Sed aduerte ad vnum, quod tãta est nobilitas, & excellẽtia Angelorum, quod vt dicit Anselmus in quodam sermone, si vnus Angelus staret in cœlo stellato, & tot essent soles quot sunt stellæ, claritas istius solius Angeli offuscaret omnes illos soles sua claritate, sicut modo claritas solis offuscat claritatem stellarum. & ibidẽ dicit, quod ille Angelus tantum transcendere nosceretur pulchritudinẽ solis, quantũ sol transcendit pulchritudinem terræ. Imò magis incõparabiliter. Hæc dicit Bern. de Bust. in 2. par. sui Rosarij. serm. 10. litera B.

SEptima conside. S. Thom. in scripto eius super libris de Cœlo, & mundo. 2. lect. 25. dicit quod omnes stellę præter Planetas sunt in supremo cœlo, quod intellige in firmamento, quod dicitur secundum aliquos supremum: sed in Empyreo nullæ sunt stellæ, vt dictum est ante. Ex quo ergo prædictæ stellæ sunt supra Planetas, videntur esse digniores propter altitudinem, & superiorẽ locum quem obtinent, & quia approximãt diuinitati. Et de potestate huiusmodi stellarũ fixarũ, an sit maior potestate Planetarum, vel econtra, ponit Cælius lib. 1. suarum antiquarum lectionum. c. 17. vbi inquit, magnam altercationem esse inter studiosos, qui quandoq; stellis non errantibus quæ sunt fixę, vim eminentiorem cæteris ascribunt, quandoque verò è diuerso, & vt plurimum cõmunem felicitatem pro nascentis modo, mensuraq; à prosperiore Planetarum statu contribui sanciunt: à fixis verò quandam incomparabilem, extra quam opinetur aliquib. fortunæ benignitate. quam sententiam dicit comprobatam esse à Ptolemęo. Alij omnino Planetas vi effectuque prępotentiores ostendere conantur, cum Proculi sententia, tum rationib. id euidẽter monstrantib. Accedente item veterum testimonio, qui Planetas velut quosdam mundi Principes intelligerent. Quo autẽ discerniculo certiore ista teneant bonarum literarũ studiosi. Astra (inquit secundo cœli Aristoteles) nequeũt per se, & proprijs moueri morib. aut locum mutare, sed orbi infigũtur, veluti in tabula nodus. itaque orbis motu feruntur, cui inhærent. Cæterum Planetas deprehẽsum est diuerso ferri incessu, at tum velocitate, tum tarditate plurimum discrepante, atq; situ etiam. quosdam namq; exortum petere, in occasum alios remeare: porrò in austrum deijci hos, in septentrionem protolli aliquos. Ideoq; ex motus inæqualitate nomen quoque adeptos, & assequutos. Ex qua item certius coniectatum orbibus eos distinctis ferri. Fixas verò globi octaui stellas dicimus, non quod non moueantur. Nam duplici saltẽ circumagi motu animaduersum iunioribus est, quibus, & globus in quo sunt, motibus rotatur. Altera ab ortu in occasum. Reliqua ab occasu in exortum super Zodiaci polis, tantæ tamen tarditatis, vix vt percipi, vel annis centum queat. Nec item fixas dixeris, quod orbis modo circumferãtur ambitu. Nam, & hoc est illis commune cum Planetis, quod secundo cœli, (vt dictum est) astruitur.

Sed ita dicuntur, quia eandẽ perpetuò seruant figuram, situm, propinquitatem, distantiam. Diuersitas Planetarum in motu, dum vel propiores nobis fiũt, vel remotiores, causa est (sicut philosopho placet) valida, vt varij producantur effectus. Vniformis autem, & constans motus mobilis primi id agit, vt diuersitas hoc genus æterna sit, ac vniformi pergat periodo. ita dicit Cælius in prædicto loco, qui etiam asserit Chaldæos dixisse Planetas interpretes, quoniam ex alijs astris, quæ tum minimè erant, tum certum seruant, & statutum meatum. Sola hæc incessu proprio suoque nitentia, res futuras insignitus ostendant, ac veluti Deorum mentem interpretentur. Esse autem hosce Saturnum, Martem, Venerẽ, Mercurium,

 Iouem:

Iouem: de his statim dicam. Sed quoad stellas fixas quę sunt in octaua sphæra, cum sit alijs inferioribus nobilissima, vt dicit Arist. in fine libri secundi. de Cœlo. ex quo ergo, etiã stellæ ibi positæ sunt alijs nobilissimæ.

In hoc octauo cœlo sunt quadraginta octo imagines stellarum, in quibus est concordia apud omnes antiquos, sicut dicebatur, & sunt in eis 1022. stellæ, quæ dicuntur stellæ fixæ, & mouentur vno motu, scilicet, ad motum octauæ sphæræ in centum annis ferè vno gradu, & antiqui posuerunt in sex ordinibus. Ita, quod illas quæ sunt maiores posuerunt in primo ordine, & sunt quindecim: Et quæ sunt infra has posuerunt in secũdo ordine & sunt 45. quę sunt infra has, posuerũt in tertio ordine & sunt 208. Quæ verò sunt infra has, posuerunt in quarto ordine, & sunt 474. Et quę sunt infra has posuerunt in quinto ordi. & sunt. 217. Et quæ sunt infra has posuerunt in sexto ordine, & sunt 63. Ex his 48. duodecim sunt in via solis, & in zodiaco, vt dicetur infrà, & sunt in eis ex stellis 346. Nomina earum sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Vrna, Pisces. de quibus infrà dicetur. Et remanent trigintasex imagines, quarum viginti vna declinant à via Solis ad Septentrionem, & quindecim ad meridiem: quæ declinant ad septentrionem habent ex stellis supradictis 360. & nomina imaginum sunt hæc:

Prima, est vrsa minor. Secunda est vrsa maior. Tertia draco. Quarta dominus flammæ, vel successus. Quinta canis latrans, vel vlulans. Sexta corona septentrionalis. Septima incuruatus, vel genuflexus. Octaua, vultur cadens. Nona gallina. Decima sedens super sedem. Vndecima deferens caput algol, id est, diaboli. Duodecima tenens habenas. Decimatertia serpentarius. Decimaquarta serpens. Decimaquinta accusator. Decimasexta aquila volãs. Alij habent vultur volans. Decimaseptima delphinus. Decimaoctaua equus primus. Alij habẽt caput equi. Decimanona equus secundus: alius liber habet, equus alatus. Vigesima mulier quæ nõ nouit virum. Vigesimaprim est triangulus.

Quæ verò declinant ad meridiem, habent ex stellis supradictis 316. quarum imaginum nomina sunt hæc:

· Prima earum est leo, quem quidam vrsum appellant. Secũda algobor, id est, canis validus. Tertia flumẽ. Quarta lepus. Quinta canis maior. Sexta canis minor. Septima arca Noe. Octaua serpens. Nona vas. Decima coruus. Vndecima deferens leonem, & ipsius medietas est humanæ figuræ, altera equi. Duodecima leopardus. Decimatertia thuribulum. Decimaquarta corona meridionalis. Decimaquinta piscis meridianus. Hæc nomina ponit, & ordines supradictos Io. de Saxonia in cõmento super textum Alchabitij: quæ hic recitantur solum pro ordine supradicto: & intentio mea pro complemento huius operis non tendat ad aliud.

Easdem tamen imagines ponit etiam amicus medicorum in c. 2. secundæ differẽtiæ. Vbi etiam ponit de ordine stellarum, & imaginũ visibilium Cœli, tam in parte septentrionali quam meridionali, quem ideo vide, quia ibi amplissimè.

Harum stellarum nomina ponit Ausonius Gallus his versibus:

Ad Boreæ partes, arcti iunguntur, & anguis.
Post has arctophylax, pariterq; corona, genuq;
Prolapsus: Lyra, auis, Cepheus, & Cassiopea.
Auriga, & Perseus, deltotõ, & Andromedæ astrũ.
Pegasus, & delphinus, telum, aquila, anguitenensq;
Signifer inde subest, bis sex, & sidera complent.
Hinc aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libra, & scorpius, arc: tenens, capricornus, & vrnã
Qui tenet, & pisces: hi sunt in partibus Austri,
Orion, procyon, lepus, ardens sirius, Argo,
Hydrus, Chiron, thuribulum quoq;, piscis & ingẽs,
Hunc sequitur pistrix, simul Eridaniq; fluenta.

OCtaua conside. in Cœlis septem sunt principales Planetæ: Luna, scilicet, Mercurius, Venus, Sol, Mars, Iuppiter, & Saturnus. Venerem autem dicunt quandoq; luciferum, quandoq; vero hesperum fieri. Cæterum Planetas, id est, erratiles hos vocarunt, quod ex aduerso Cœli suum motum peragunt. Nam Cœlum, & reliquæ stellæ ab oriente in occidentem mouentur, at ipsi soli ab occasu in orientem motum habent. Et hoc exploratum habemus ex luna parumper singulo quoq; vesperi ad orientem remeante, vt dicit Io. Damascenus in lib. 1. cap. 6. Vbi enumerat illos septem Planetas, & posset considerari maioritas illorum ex altitudine loci secundum, scilicet, quod sunt in altiori loco, ideo videntur esse digniores, vt dictum est in genere de existentibus in altiori loco supra in 1. par. in 14. conside.

Et quod corpora superiora sint nobiliora, constat ex eleuatione eorum super omnia inferiora. Quanto enim corpus est nobilius, tanto debetur ei altior locus. Et nobilitas corporũ superiorum patet ex figura siue forma ipsorum, quæ est rotunditas, quæ est nobilior omnibus alijs figuris, sicut dicit Arist. in lib. de Cœlo, & Mundo, quod patet ex eo, quod omnes aliæ figuræ habent terminos. Rotunda autem figura habet formã circularem. Et circulus non habet principium, neque finem, sed in se terminatus est. Et primo Cœlum nobilius est inter omnia corpora. Est enim ingenerabile, & incorruptibile, virtutem habens actiuam respectu inferiorum. Omne autem agens, nobilius est patiente: sed corpori nobiliori debetur forma nobilior, & forma sphærica siue rotunda nobilior est omnibus alijs formis, siue figuris corporalibus propter sui capacitatem, & interminabilitatem, quia non habet principium, neq; finem, & est vna

super-

perficie contenta. ergo ſphærica forma debetur cœlo, ergo cœlum eſt ſphæricum, ſiue rotundum, & dicit Albertus Magnus in ſua philoſophia naturali libr. de cœlo, & mundo. c. 3. & in c. 5. ſcribit etiam quomodo nobilitas corporum ſuperiorum probatur ex impaſſibilitate eorum. Sunt enim impaſſibilia, & ingenerabilia, & incorruptibilia, virtutemq; actiuam reſpectu inferiorum habentia.

Et ideo, ex quo Saturnus eſt in altiori loco, vt dicit amicus medicorum in 4. c. doctrinæ quintæ: videtur eſſe dignior Iupiter poſt, & ſupra Martem, & Mars poſt, & ſupra ſolē, & ſol poſt & ſupra Venerem, & Venus poſt & ſupra Mercuriū, & Luna poſt, quæ eſt in primo cœlo aſcendendo, & Saturnus in ſeptimo, vt ſupra dixi in hac part.

Vel etiam vnus poteſt dici dignior, & maior altero propter longitudinem, latitudinem, & magnitudinem, in eo quod cōtinet plus altero. Ideo, cum Sol & Luna plus contineant quam alij Planetæ, eò, quia Sol continet terram centies ſexies ſexageſies, vt habetur in Margarita Philoſophica lib. 7. tract. 1. cap. 31. Luna vnam de tribus partibus terræ. Alij verò minus continent, cum Mercurius ſit vna pars de triginta duabus mille partibus terræ, Venus vna de triginta ſeptem, Mars contineat tantum terram ſemel, & dimidiā. Iupiter terram nonaginta quinq; vicibus, & Saturnus nonaginta [...]ma vicibus, vt habetur in dicto libr. 7. tractatu [...]mo. & ibi ponitur de motu illorum, prout etiam ſuprà hac eadem parte dixi. Nam Saturnus in triginta annis totum perficit zodiacum. Iupiter annis ferme duodecim percurrit zodiacum. Sol verò in centum ſexagintaquinque diebus, & [...] horis Et vt dicit Archid. in cap. 1. de regu. lib. 6. Sol omni anno curſum ſuum repetit, & Venus fere eadem, & idem etiam de Mercurio, ſed Luna ferè perambulat totum zodiacum in viginti octo diebus, vt habetur in d. loco. cap. 34. 33. 32. 31. & 30. Sed [...]quid ſit hac ratione, & ea etiam ratione, quia Sol eſt in medio ſtellarum, & Planetarum totum mundum vniuerſaliter illuminans, tanquam ſit [lu]minare maius ſpecialiter à Deo creatum, vt habetur Geneſ. 1. dicitur Rex ſtellarū, & Planetarum [...]dum Iſidorū in libro de natura rerum, quem [...], & ſequitur Guil. Benedicti in ſua repetitione c. Raynutius. in verbo, duas habens filias. extra de teſtamentis. Solis laudes præcipuæ deſcribun[t] [...] ſatis ad longum per Cœlium lib. ſuarum antiquarum lectionum 13. c. 14. quas hic referre volui. Sic enim ait: Solem Plato ipſius boni cōſpicuum [fil]ium nominauit, credidit quoq; eſſe ſolem perſpicuam Dei ſtatuam in hoc mundo ab ipſo Deo [fac]tam. Hunc veteres vt Deum venerabantur, [de]niq; quiſquis non videt Solem in mundo imaginem eſſe vicariumq; Dei, is certè noctem nunquam conſiderauit, nec ſolē ſuſpexit exorientem [...] item illius animaduertit munera, nec Areopagitæ Dionyſij monumenta vnquam adijt. Theologi veteres dicebant reginam omnium iuſtitiam è medio ſolis throno per cuncta propagari, omnia dirigentem veluti ſol ipſe omnium ſit moderator: quicquid adeſt nobis boni, ſolari poteſtate adeſt, vel ab ipſa tantū, vel etiam ſi ab alijs: id quidem, vel à Sole abſoluitur, vel à Sole per alia. Eſt quoq; Sol elementalium virtutum dominus. Luna virtute Solis domina generationis. Ideo Albumaſar per ſolem, inquit, & lunam omnibus vim inſinuari. Moyſes, cœleſtium dominum in die Solem arbitratur, nocte lunam, quaſi nocturnum Solem. M. Tullius Solem veneratur vt ducem, & principem ac moderatorem luminum reliquorum, mundi mentem, & temperationem. Heraclytus fontem cœleſtis lucis nuncupauit. Phyſici etiam cor Cœli: id enim in æthere Sol eſt, quod in animali cor. Cuius id proprium, ne vnquam ceſſet à motu. Sunt, & qui ætheris oculum nuncupent Solem. Pleriq; ex Platonicorum ſcholis in Sole mundi animam conſtituiſſe videntur. Quæ ſphæram Solis totam implens, per globum illum quaſi igneum, tanquam cor effundat radios veluti ſpiritus inde per omnia, quibus vitam, ſenſum, motum vniuerſo diſtribuat. Hinc Aſtronomi dicunt: Sicut Deus ſolus intellectualem animam nobis tribuit, ita ſub Solis modo in fluxu eam mittere, id eſt quarto duntaxat menſe poſt conceptum, vt etiam infrà patebit. In Sole etiam eniteſcere imaginem diuinæ trinitatis miram excogitatum eſt. Inibi ſiquidem tria quędam viſitari diſtincta pariter, & vnita. Primum quidem naturalis animaduertitur ipſa fœcunditas ſenſibus noſtris prorſus occulta. Deinde, lux eiuſdem manifeſta ex ipſa manans fœcunditate ipſique æqualis ſemper. Poſtremo eſt ab vtroque propagata calefactoria vis, penitus vtriſque par. Cæterum ex Platonicorum doctrina, nō eſt negandum Cœlum ſolēmue eſſe calidum. Calefaciunt aūt ſolis radij ſalubriter pro ignea ſolis viuificaque natura. ſed ex quo prorogatur talis calor, & lux Cœli, vide ibidem. De eo etiam habetur Eccleſ. 1. Oritur ſol & occidit & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem. Ioan. Montaigne in ſuo tractatu de præeminentia ſacri conſiſtorij. in primo argumento pro magno concilio, dicit ꝙ ſol amplius illuſtrat lunam ſibi proximam, quam cæteros Planetas, & ſtellas eidē remotiores: Sed non dicit verum, quoniam Luna nō eſt illi proxima. Cum inter ſolem, & Lunam, ſint Venus, & Mercurius, ideo ſtādum eſt in hac ratione eo, quia eſt in medio Planetarū, dicit etiā Plinius lib. 2. c. 6. quod ſol medius fertur ampliſſima magnitudine ac poteſtate, nec temporum modo terrarumq;: ſed ſyderū etiam ipſorum cœliq; rector hūc mundi eſſe totius animū ac plenius mentē hūc principale naturæ regimē ac numen credere decet opera eius æſtimantes. Hic lucem

cem reb. ministrat aufertq; tenebras. Hæc reliqua sydera occultat. Hic vices temporum annumque semper renascentem ex vsu naturæ temperat. Hic Cœli tristitiam discutit, atq; etiam nubila humani animi serenat. Hic suum lumen cęteris quoque syderibus fœnerat præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens. Et sol ex sententia Platonis secundum Cœlium libr.13. antiquarum lectio.c.12. sic describitur: Sol cœlestis est ignis, qui solum ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest. Animal sempiternum, astrum animatum, diurnum ac maximum, huius syderis maiestas veteribus credita est diuina. Proinde religiosius dũ percutitur fœdus ab Agamemnone aduocatur apud Homerum, vt fœderum custos, & inspectrix omnium. Sunt qui tam ample potestatis sydus oculorum metiantur argumentis, & animi conectura scrutentur, sed vanitas multis coarguitur indicijs immensum esse. Plinius inquit, quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet pass. millia vmbras paribus iaceat interuallis tanquam toto spacio medius. Epicuri scholæ sunt quæ statuunt ea magnitudine esse Solem, qua videtur. Cæterum, non peruidisse illos quanta inde consequeretur absurditas. Si enim, inquit Cleomedes, in cœlestium orbium contemplatione tãtus sit Sol, quãtus apparet, profecto multæ simul in ipso magnitudines erunt, si quidem exoriens, & occidens maior videtur. Porrò, non apud omnes eodem exoritur tempore. Nam cum sit globata specie terra, aliàs apud alios oritur, & occidit, & medium cœli tenet. Quamobrem cum accidat eundem apud alios oriri, & apud alios in medio Cœli existere, simul & maior, & minor fiet. Maior videlicet quibus oritur, minor quibus est in medio Cœli hora eadem, quod certè in eo absurdissimum censendum est. Horum namq; effectum ratio ea promitur à scientissimis. Maior inquiunt nobis Sol oriens, & occidens videtur, & minor in cœli constitutus meditullio, propterea, quod in orizonte per aerem densiorem, & humectiorem ipsum videmus. Eiusmodi namq; est vicinus terræ aer. In medio autem Cœli, quia in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius non reflectit, quod in alio contingit situ. Argumento sunt, quæ in aqua visuntur grandiora, corpulentioraq;. Nam, & ex puteis altioribus Sol conspectus, idipsum patitur. Eisdem porrò rationibus colligitur, cur in medio cœli Sol constitutus nobis videatur propior. Oriens vero, aut occidens remotior: hoc siquidem aeris efficit qualitas. In humectatiore namq; crassioreque conspectus longius abesse creditur. Per purum verò interuallo videtur propinquiore. Proinde dicit Posidonius: Si fieri posset, vt per parietes aliáue solida corpora Sol videretur, multo amplior se nobis ingereret, & ampliore distare interuallo crederetur. visum porrò insigniter falli iudicio esse potest colorum subinde in sole mutatio, quod aeris affectio facit. Hactenus ille. Isti tamen Planetæ diuersis causis aliàs altiores, aliàs inferiores videntur, vt plenè declarat Plin. eodem li.2.c.16. quem videas, & altitudinem illorum etiam ponit commun. Ioan. Damascen lib.2.c.7.

Si vis tamen scire distantiam à superficie terræ ad superficiem Planetarum, vide quæ dicuntur in dicta Margarita in dicto libro 7. tractatu primo, cap.36. Vbi dicitur, quod distantia à superficie terræ ad superficiem concauam orbis lunæ, (vt quidam scripserunt) est milliarium 107412. Distantia verò à terra ad superficiem conuexam orbis lunæ, & concauum Mercurij, est milliarium [illegible]. Ad conuexam Mercurij, & concauam Veneris 542750. Ad conuexã Veneris, & concauam Solis 3640000. Ad conuexam solis, & concauam Martis 3965000. Ad conuexam Martis, & concauam Iouis 28845000. Ad conuexam Iouis, & cõcauam Saturni 46818250. Ad conuexam Saturni, & concauam firmamenti 65357500, Et est quantitatis dimidij diametri, singulorum diameter tota est 230715000. Circumferentia est 41081857 [illegible]. Continet autem cubitos 3000. Ex his orbium spissitudo facile cognoscitur, & ibi dicitur, quod id, quod de quantitate stellarum in superioribus dictum est credibilius redditur. Continet enim Sol terram centies sexagesies sexies, & tres eius octauas. Terra autem cõtinet lunam trigesies nouies, & insuper ferè quartam eius. Sol autem maior est Luna sexies millies sexcenties quadragesies ter: & insuper eius continet medietatem, vti videre est in quinto Almagesti Ptolemęi. Distantia autem Planetarum à terra non semper est eadem propter eccentricitatem deferentis, & Epicyclorum quãtitates propior est. Igitur Planeta terræ in inferiori parte Epicycli, circa oppositum augis, & remotior in superiori parte Epicycli, & augen deferentis. Et dicam in hoc cum alijs, quod nec ego iam dicta verificaui, sed ab alijs posita recitaui: cęteris de eadem re opinionib. prætermissis, & sunt hæc iucunda, & miranda.

Vlterius est aduertendum. Nam, vt dicit glo. in verb. die solis. in lege omnes iudices. C. de ferijs. Septem dies denominantur à septem Planetis, & Sol est in medio illorum, & descensiue sunt in firmamento affixi. Hoc modo, scilicet, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. [illegible] septem Planetę maximam habent potestatem atque operationem in hominis generatione, quoniam secundum Astrologos, Galenum, & cæteros medicos: Cùm mulier concepit.

In primo mense, dominabitur ibi Saturnus, qui semen in matrice mulieris receptum coagulat, & condensat frigiditate, & siccitate sua, iuxta illud Iob.10. sicut caseum me coagulasti.

In secundo mense, Iupiter ibi membra, & sanguinem

...inem tribuit,& si sit masculus anima rationalis à Deo infunditur, scilicet, quadragesima die à die conceptionis computanda, vt notatur in lege di... ff. de extraordinarijs criminib.

In tertio mense, Mars subtiliat sanguinem, & humores condensat, & ordinat, & componit. Et à Deo anima rationalis infunditur embrioni, si est femina die octuagesima pariter à die conceptionis computanda, vt notatur in gloss. fin. in cap. 1. 5. ...

In quarto mense, Sol ibi vitalem calorē, & spiritum capiti, & cordi tribuit.

In quinto mense, Venus organa sensibili, & ossium membra, scilicet, aures, & nares, & similia ...cit, & disponit.

In sexto mēse, Mercurius omnia foramina corporis componit.

In septimo mense, Luna suis limitib. membra ...dit. Et in hoc septimo mēse (quia nō sunt nisi ...tem Planetæ conceptui principaliter operantes nascitur partus perfectus, vitalis, & salubris. ...tus est de authoritate Hippocratis in leg. septimo mense. ff. de statu homi. Et sufficit intrasse in septimo mense per duos dies. tex. est in l. intesta. §. ...ff. de suis, & legitimis hæredib. & notatur in d. l. septimo mense. Ideo si nascatur puer in septimo mense, post nuptias iustas præsumitur legitimus. ...iura constitui oportet. cum l. sequen. ff. de ...ibus. Sed pro hoc text. est clarus. in d. l. septimo mense in fin. Si autem in hoc septimo mense partus distulerit, & nascatur in octauo mēse, tūc partus moritur, quia Saturnus redit super eo, qui ...ditate, & siccitate sua partū mortificat. Alias ...ones refert Cælius libro 11. capit. primo, quas ...

Anima certè (quando spiritus est in sicco) habitare non potest. tex. in c. Moyses. 32. quæst. 2. quod ... facit pro Normannis, Anglicis, & Polonis, ... sint bibere fortiter, ne anima habitet in sic... dicit ibi gloss. in verbo, in sicco. Si verò natus distulerit in octauo mense, & nascatur in nono: ... redit Iupiter, qui suo calore temperato partum fouet, & custodit, taliter quod nascitur vi... Sed si partus distulerit nasci in nono mense, ... poterit in decimo, in quo redit Mars qui sui ...ris, & siccitatis beneficio partum facit regre... robustum. facit text. in l. Gallus. in princip. ... decem mensibus proximis. ff. de lib. & posthum. ... in l. fin. C. de posthum. hæred. institu. Salo... decem mensium tempore fuit nutri... in vtero, vt habetur Sapien. 7. in prin. Et etiam ...piendo mensem pro triginta diebus, Christus ... fuit in decimo mense post quinque dies, vt ... G. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verbo, & so... quam gestauerit in vtero. num. 28. extra de ... vbi ponit quatuor miranda quæ fuerunt con... ...ione Virginis.

Vltra verò decem menses mulier conceptum non portat in ventre, vt d. l. intestato. §. fi. ff. de suis, & legitimis hæredibus, saltem vltra duos dies in mensem vndecimum, vt in authent. de restitutionibus, & ea quæ parit in vndecimo mense post mortem viri. §. vnum siquidem. vers. quam ob rem. vbi bona gloss. in verbo. perfecto. collat. 4. in quo vndecimo mense redit sol super partum, qui vitalitatem, calorem, & spiritum epati, & cordi refouet. videatur de hac materia Plin. in 7. naturalis historiæ capit. quinto. Aristoteles in libro de animalibus. dom. meus Iaso. in leg. Gallus. in princip. in 12. colum. in glo. in verbo, in decem mensibus. ff. de libe. & posthum. De huiusmodi tempore partus quæsierunt, & medici, & Astrologi, vt dicit Aulus Gellius in noctibus Atticis lib. 3. cap. 16. qui ibi plura disserit. Tandem in fine illius cap. refert senatum adiudicasse bonorum possessionem nato in vndecimo mense. Quoniam nullum certum tempus statutū ei videretur. & ibi etiam ponit de natis in octauo mense, qui non sunt vitales, quod reprehendit Picus Mirandula libro 3. suarum disputationum. 18. capit. & in eodem libr. 25. cap. dicit astra in his inferioribus nihil agere, nisi per modum causæ vniuersalis, sed non in particulari. quem allegat idem Benedicti loco præallega. num. 31. quem videas. Et prædicta hic inserta sunt ad denotandam excellentiam dictorum Planetarum supra alias stellas Cœli fixas. Amicus medicorum ponit etiam quinque dignitates essentiales horum septem Planetarum. 5. cap. differentiæ 2. & in c. sequen. ponit virtutes accidentales, per quas influentiæ eorum fortificantur. Altitudines autem illorum siue exaltationes ponit commentator super Damascenum lib. 2. c. 7. non insisto, cum non sit præsentis speculationis, nec sit materia ad propositum.

Aduertendum tamen est ad vnum, quod dicit Abrahamus, vt Landinus ait, sunt septem angeli conductores horum Planetarū, scilicet, Caphiel qui interpretatur virtus Dei, & est conductor Saturni. Saliel qui interpretatur iustitia Dei, & est conductor Iouis. Samael auxilium Dei, & est conductor Martis. Annael populus Dei, & est conductor Veneris. Michael domus Dei, & est cōductor Mercurij. Raphael medicina Dei, & est conductor solis. Gautici, & Gauriel, & est conductor lunæ. Et dicit quemlibet illorum ducere mundum annos 354. & quatuor mēses: fuit talis ordo, vt Saturnus duceret primò, quia hora Saturni creati sunt Sol, & Luna, & post Saturnum ducit Venus. inde Iupiter, inde Mercurius, inde Mars, inde Luna, inde Sol. Itaque ducatus omnium septem Planetarum assumit annos 2480. & quatuor menses. Et cum Saturnus habuerit initium à creatione mundi, durauit vsque annos 354. & quatuor menses: quo tempore incœpit Venus, & durauit vsque ad annos mundi 708. cum octo mensibus: quo tem-

 pore in-

pore incœpit Iupiter,& durauit vſq; ad ann.mũdi 1063. quo tẽpore incœpit Mercuri⁹,& durauit vſq; ad ann.mundi 1417.cum quatuor menſibus.Quo tempore incœpit habere curſum Mars, & durauit vſq; ad ann. 1770. & menſib.octo. Quo tempore Luna incœpit habere curſum ſui regiminis,& durauit vſq; ad ann.2136. Quo tempore Sol incœpit, & durauit vſq; ad ann. 2480. & menſib. quatuor. Quo tempore iterum incœpit Saturnus habere curſum,& durauit vſq; ad ann.2834.& octo menſibus.Et iterum Venus hoc tempore incœpit, & durauit vſq; ad ann. 3189. Quo tempore incœpit Iupiter,& durauit vſq; ad ann.3543.& menſibus quatuor, Quo tempore incœpit Mercurius, & durauit vſq; ad ann.3897. & menſibus octo, Quo tempore incœpit Mars, & durauit vſque ad ann. 4252. Quo tempore incœpit Luna, & durauit vſq; ad annum mũdi 4606. cum quatuor menſib.Quo tempore incœpit Sol,& durauit vſq; ad annum 4960. cum octo menſib. Quo tempore incœpit iterum regnare Saturnus, & regnauit vſque ad annum 5305. ſub quo natus eſt Chriſtus, vt teſtatur ſatis Virgilius:

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quo tempore iterum incœpit Venus, & durauit vſq; ad ann.5669.cum quatuor menſibus.Quo tempore incœpit Iupiter, & durauit vſq; ad ann. 6023. cum octo menſibus. Quo tempore incœpit Mercurius,& durauit vſq; ad ann.6378. Quo tempore incœpit Mars,& durauit vſq; ad ann.6732.cũ quatuor menſib. Et ſic hoc anno domini 1525. ſumus adhuc ſub regno,& curſu Martis, & regnabit vſq; ad annum domini 1355. Quo tempore incipit Luna, & erit annus mundi 7066. de alijs futuris temporibus non curo amplius determinare.cum ſcio & certus ſum me talia non viſurum:Qui verò illis temporib. extiterint,ſemper ſic dinumerent, & videbũt ſub quo Planeta erunt, & quis tunc regnabit. Cùm tamen de Martis ducatu adhuc habeamus decem annos, dubitandum eſt ſi illo tempore vigebit pax, & Martis furor remiſſus fuerit, (quod ſpero Deo annuente) ſcire tamen melius poſſunt Aſtrologi, ſi eorum ſcientia vera ſit: ſed quicquid ſit, ipſe ſolus Deus nouit,qui nihil ignorat. Non negabimus tamen, quod influentia Planetæ aliquando aliquid operatur, Ita,quod magis poteſt aliquid euenire ſub vno Planeta, quam ſub alio,& diuerſimode, vt dicit amicus medicorum. in 6.& 7.c.differentiæ ſecundæ.

NOna conſideratio in octauo cœlo (ex quo magis excellit) ſunt decem circuli, quorum ſunt ſex maiores,& quatuor minores. Maiores ſunt zodiacus æquinoctialis,colurus ſolſtitiorum, colurus æquinoctiorum, circulus meridianus, & orizon. Et inter iſtos zodiacus eſt maior, cùm in eo continentur duodecim ſigna, quorum aliqua verſus auſtrum declinant,& dicuntur auſtralia, vt Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius,Piſces. Alia verò declinant verſus ſeptentrionem,& dicuntur borealia à vento ſeptentrionali, ſcilicet, Aries,Taurus, Gemini,Cancer,Leo,Virgo. Et hæc duodecim ſigna habent maximam operationem in Cœlo, & maximam influentiam circa corpora inferiora. Inter prædicta tamẽ,ſemper Aries præcedit, & dicitur dignius alijs. Vnde ſecundum Philoſophos eſt primum ſignum,& ſecundum Catholicos, Sol creatus eſt in Ariete, de quo ſigno,& omnibus alijs vide Ant.Flor.in 3.par. ſuæ ſum.tit.31.cap.2.§. 4. vbi ponit de omnibus ſignis,& de naturis illorum, & quomodo Chriſtus tranſijt de vno in aliud. Et etiam eſt dignius, quia in primo loco ponitur. Et, vt dicit Cælius lib.1.c. 8. Vt Principem inter zodiaci ſigna locum Aries habere creditur: Ex quo dicũt Aſtrologi, mũdum habuiſſe initium tempore, quo ſol habuit introitum in Arietem,& vocant Aſtrologi iſtud ſignum Principem aliorum ſignorum, vt habetur in Algoriſmo.in lib.3 de ſignis, de ariete,& tauro.

Et ad obiectum,quod fieri poſſet, quare ſit principium,cum circulus non habeat principium, neque finem. Reſpondet Ptolemæus in 156. propoſitione primæ partis quadripartiti, quod ideo eſt principium ab Ariete, eò, quia eſt maſculinum ſignum, & agens eſt dignius paſſo, & æquinoctialis tranſit per ipſum: & abinde, id eſt, ab æquinoctiali incipit maior mutatio totius firmamenti.

Sed aliquis diceret per iſtam rationem, videtur, quod initium debeat eſſe à Libra: quia eſt ſignum maſculinum, & æquinoctialis tranſit per ipſum, & maior motus firmamenti eſt ibi: quare ergo incœperunt ab ariete potius quam à libra: Ptolemęus in 140. propoſitio. quadripartiti ſoluit, & dicit, Quod principium in firmamento eſt ille locus, in quo cõplexio corporis eſt humidior, ſicut prima Aetas animalium eſt, in qua complexio eſt humidior. Poteſt tamen aliter dici, quod ab Ariete incipit generatio, à Libra verò corruptio. Ita dicit Ioan. de Saxonia in commento ſuper textum Alchabitij.

Et licet dicatur ab Aſtrologis, quòd prædicta ſigna habent magnam influentiam in corporibus inferioribus, Eo tamen, quia Auguſtinus in libro quinto, de ciuitate Dei, ijs non aſſentit, nec etiam alij ſancti patres doctores Eccleſię,& Theologi, vt habetur in Margarita philoſophica. libro ſeptimo, tractatu ſecundo, capit.12.13. & 14. Etiam Picus Mirandula in ſuis diſputationib multa ſcripſit contra eos. Ideo aliter non inſiſto, ſed me remitto in reliquis ad theologos: vnde non liceat Chriſtianis obſeruare, & colere Elementa, aut Lunæ, aut ſtellarum curſus, aut inanem ſignorum fallacium pro domo faciẽda, vel propter ſegetes, vel arbores plantandas, vel coniugia ſocianda. vide text. ad hoc in c. non licet. 26. quæſt. 5. alias eſt

dolatrare,vt in c.illos Planetarios.cum c.sequen. 26.q.2.

Aliquid tamen (sub protestatione, quod non intendo his assentire) ex doctrina aliquorum, di-ende virtutibus, & potentijs eorundem in specie, scilicet, quod homines, qui nascuntur sub his si-gnis magnis, & vt plurimum participant de vna qualitate quàm de alia hoc modo:

Primo, nati sub ariete sunt capite malleari, den crinibus instar velleris supra frontem eleuatis, quasi capite certarent, vel pugnarent. Iulius Firmi-cus tradit nasci gibbosos, qui in 7. par. Arietis ha-buerunt horoscopum. Et idem refert sericarium pictorem nasci, qui habuerit horoscopum in 28. par. Arietis.

Homines verò signi Tauri, sunt oculis magnis, barba rotunda, collo grosso, & breui, & magni co-mestores, & inquit Iulius Firmicus, & quicunque habuerit horoscopum in 21. part. Tauri, lanceati, id est ictu lanceæ morientur.

Sub signo Gemini nati, callidi, bifrontes, & du-plices animi natura sunt.

Sub Cancro, nascũtur breues, sed lati pectoris, ut Cancri homines, & sub hoc signo nati semper habent lites cum suis fratribus aut sororibus.

Homines verò lati cordis, sunt sub Leone, ad magnos aspirantes honores, dignitates, & domi-nia procurantes.

Sub Virgine homines nati, ephebi, & tenues, pleriq; tamen eorum subtili ingenio sunt.

Libra, tam viros quàm mulieres pulchra facie barbaque, & supercilijs, & planis capillis, decenter ornat atq; parat.

Scorpionistæ, facie sunt rubea, naso aquilino, oculisq; ardentibus, fraudulenti, & deceptores, vt a pluribus euadunt.

Sagittarius, bellicosos, venatores, sagittarios facit.

Hæc Capræ constellatio: homines longa facie, scilicet mento acuto, capillis asperis, atq; voce ca-prina apparentes.

Huius aquarij homines, bonorum sunt profu-si, damna inferentes. Paruæ sunt staturæ homi-nes constellationis piscium.

Quoniam supra vidimus, quod Aries est pri-mus, sed quare positus sit Taurus post Arietē: dein-de Gemini, postea Cancer: dicit Albumasar, quod quatuor sunt qualitates simplices Elementorum, scilicet, caliditas, siccitas, humiditas, & frigiditas. Et duæ ex istis sunt sicut agentia, scilicet, caliditas, & frigiditas. Aliæ verò duæ, sicut patientia. Agen-tia autem digniora sunt patientibus, ideo incœ-perunt ab agentibus. Et agentium vnum est prin-cipium generationis, scilicet, calliditas, & aliud principium corruptionis, scilicet, frigiditas. Res autem prius generatur quam corrumpitur. ideo posuerunt Arietem in principio, quod est signum calidum, & siccum de natura ignis, qui est primo calidus. Et Cancrum in fine, quod est signum fri-gidum, & humidum de natura aquæ, quæ est pri-mò frigida. Et Taurum post Arietem, quod est si-gnum frigidum, & siccum de natura terræ, quæ est primo sicca, quia siccitas terræ conueniens est ca-lori ignis. Etiam posuerunt signum Geminorum ante Cancrum, quia est signum calidum, & humi-dum de natura aëris, qui est primo humidus, & hu-miditas aëris est conueniens humiditati aquæ. Ita dicit Ioan. de Saxonia in loco supra alleg.

Decima consideratio est de mundo, & prius videndum est quid sit mundus. Nam Cleo-medes in libro de orbium cœlestium contempla-tione ita diffinit: Mundus est constitutio cœli & terræ, & naturæ rerum, quæ intracluduntur. Hic omnia continet corpora, nullo penitus extra reli-cto, non infinitus quidem, sed terminatus: argu-mento, quod à natura gubernatur. Nullius enim infiniti natura esse potest, cum id continere, & ei dominari naturã oporteat, cuius sit naturæ. Quòd verò naturam habeat administrantem liquet. Pri-mo ex ordine partium: deinde earum rerum quæ oriuntur: inde tertiò ex partium inter sese consen-su, mox ex miro ordine, quod hinc profluit emo-lumento. Naturam esse Aristoteles censet princi-pium motus, & quietis, in quo primo est, & non per accidens. Ad naturam efficientem, gubernan-tem, continentemq; Plato opificem vocauit. Ari-stoteles vero in lib. de mundo, dicit ꝙ mundus est vniuersitatis ordo, ac exornatio à Deo, & ꝑ Deum custodit: & quomodo mundus cõstat ex duob. re-fert Cœlius libro antiquarum lectionum 1. c. 4. & & ibi etiam tria principia mundi esse asserit post Platonicos, quæ cum nõ sint præsentis speculatio-nis, non aliter insisto. Dicit etiam Possidonius, ꝙ mundus constat ex Cœlo, terra, & terrenis, cœle-stibusq; naturis, ex quo licet in hoc meo libr. mea etiam ponantur aliqua de cœlestib. & laudib. seu excellẽtijs eorundem, tamen omnia comprehen-dens, intitulaui Catalogum gloriæ mũdi tam ter-reni quam cœlestis. qui quidem mundus laudan-dus est, cum ait Lucius Apuleius, in libro de dog-mate Platonis. Quid enim mundo præstantius, lauda quam putas speciem, portio à te mundabi-tur. Pulchritudo etenim illius ex quatuor à non-nullis cõmendatur, & orbiculari figura, quæ om-nium prima est ac maximè capax, item ex colore qui Cyaneus est, id est, cœruleus. Ex magnitudine, postremo ex tot tantorumq; syderum varietate. Ita Cœlius lib. prænominato. cap. 5. & ibi vide cur pulchra fiant in mundo, & in seq. determinatur non esse dabile vacuum in mundo. Quid autem sit mundus, & vnde sit dictus, & quare homo mi-crocosmos, id est, minor mundus appellatur, & quod caput eius, & facies orientalis Regio: Vltima pars occidentalis est: vide in tractatu de locorum admirabilium mundi descriptione. cap. 52. qui est impressus cum geographia Ptolemæi.

Orbis dimenſionem hic addere forte non erit alienum, vt eam deſcribit Philip. Bergomas in ſuo ſupplemento Chronicarũ lib.7.ita dicens: Cæſar diuinis humaniſque rebus ſingulariter inſtructus, cum conſulatus ſui faſces ageret ex ſenatuſconſulto (vt Priſcianus in ſua Coſmographia ſcribit) cenſuit omnem orbem per prudentes viros admetiri. Et ideò à ſuo conſulatu vſq; ad conſulatum Saturni per triginta continuos annos miſſi ſunt dimenſores Legati viri doctiſſimi, & in geometrica arte periti, per omnem terram ad Præſides, Duces, & Iudices Prouinciarum: vt deſcriberent, menſurarentq; terras, aquas, nemora, plana, concaua, mõtes, colles, itinerariũ, maritimumq;, etiam loca nauigaturi tangere debuerant: & ſi forte aliquid prodigium in his occurreret, illud ſenatui reiq; publicæ ſcripto nunciarẽt. Etſi in eodem autore referente repertum eſt, quod omnis orbis habet famoſa maria 30. inſulas 27. montes famoſos 40. prouincias 78. vrbes inſignes 370. flumina magna 94. gentes 125. Cuius etiam orbis ambitus eſt trecenties, & quindecies cẽtena paſſuum millia. Longitudo verò terræ habitabilis eſt ab ortu ſolis vſque ad occaſum. & ab India vſque ad columnas Herculis in Gaditano freto octies quinquies 178. milliaria. Cuius quidem longitudinis dimenſio comprehenſior, id eſt, intelligibilior eſt per mare quam per terras. Latitudo autẽ terræ ab auſtrali litore Oceani, ab Aethiopia vſq; ad oſtium Thanais fluminis in ſeptentrione fere dimidio minor eſt quam longitudo prædicta, & continet quinquagies 462. milliaria. Repertum eſt etiam ꝙ profundiſſimum mare continet ſpacium 15. ſtadiorum in perpendiculo.

VNdecima conſide. determinat quale ſeculorum ſit dignius & excellentius alijs: ſed prius ſcitu dignum eſt, quod Io. Damaſcenus lib.1.cap. 1. varias enumerat ſeculi acceptiones. Quoniam vt dicit, hoc nomine quæuis duratio, ſiue principium habens & finem, ſiue ſortita principium ſine fine, ſiue carens, vtroque exprimi & ſignificari comperitur. Enimuero, ſeculũ pro vita præſenti quæ principio & fine clauditur frequenter in ſacris literis accipitur. vt habetur Luc.20.c. Filij huius ſeculi nubunt, & traduntur ad nuptias. & Mat. 28. Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Inde tempora ſecularia dicta ſunt quæ altera dierum noctiumq; reuolutione hac in vita ſuccedunt. Vnde Pau. ad Titum 1. c. Quam promiſit qui non mentitur Deus ante tempora ſecularia.

Seculum etiam ſæpenumero pro huius vitę deſiderijs cupiditatibuſq; ponitur, quemadmodum etiam mundus. Paul. ad Rom. c.12. Nolite conformari huic ſeculo, ſed renouamini in nouitate ſenſus veſtri.

Deus etiam ante ſecula eſſe dicitur, quod ante mundi conſtitutionẽ ab æterno extiterit. Pſal.74. Deus aũt Rex noſter ante ſecula operatus eſt ſalutem in medio. & creaſſe ſecula dicitur, quod hanc viſibilem mundi machinam condiderit. Paul. ad Hebræos ca.11. Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.

At verò ſeculum, pro futura vita quæ interminata eſt & principium habens fine caret: inuenitur frequenter in ſcriptura, ſiue ea beatitudinis conſecutorum ſortem fuerit, vt Marc. c. 10. Et in futuro ſeculo vitam ęternam, ſiue æterna felicitate perpetua priuandorum. vt Pſal. 80. Inimici domini mentiti ſunt ei, & erit tempus eorum in ſecula: quia perpetuus eorum futurus eſt cruciatus & damnatio.

Demum, pro æternitate principij, & finis, [illegible] ſumitur ſeculum. vt Pſal. 89. Priuſquam montes fierent, aut formarentur terra & orbis, à ſeculo & in ſeculũ es Deus, & in hoc ſignificatu ſumptum, ſeculum ſeculorum omnium contentiuum eſt, quod æternitas omnia præambiat & ſuperambiat ſecula. Hinc Deus ipſe Rex ſeculorum dicitur apud beatum Paulum, vbi ait 1. ad Timoth. 1. Regi ſeculorum ſoli inuiſibili Deo honor, & gloria, vt dixi in prima conſideratio. ſuprà eadem parte. Et Regnum eius Regnum omnium ſeculorum nuncupatur. Pſalm.144. Regnum tuum omnium ſeculorum, & dominatio in omni generatione, & generationem.

Et, vt dicit commentator Damaſceni, dictio geminata, ſiue in ſingulari, ſiue multitudinis numero, perpetuitatem deſignat fine carentem, vt habetur Pſal. 144. Et laudabo nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. Et Apocal. 4. c. adorabant viuentem in ſecula ſeculorum. Idem Io. Damaſcenus accipit ſeculum pro ætate mundi, id eſt, temporali duratione inter duas inſignes, atq; notabiles hominum mutationes intercepta. Et hoc pacto, vt dicit commentator Damaſceni, ſeptem ſolent aſſignari ab autoribus ſecula.

Primum, fuit à mundi exordio vſque ad exordium Noe, quod durauit ſecundum Hebræos, ann.1556. ſecundum verò 50. interpretes, & Iſidorum in 5. Ethicorum 2242. Diuus verò Hieronymus millia duo non plenè dicit. Auguſtinus vero in 15. de ciuitate Dei, cap.20. dicit 2262. Philippus Bergomenſis primo libro ſupplementi Chronicarum.

Secundum verò ſeculúm, à Noe vſq; ad Abraham, cui primum mandata eſt circumciſio, & durauit ſecundum Hebræos 292. annis: ſecundum vero 50. interpretes, & Iſidorum 942.

Tertium, ab Abraham vſq; ad Moyſen, & hoc durauit 25. annis ſecundum eundem Philip. Bergomatem, computato numero ſuo ab vno tempore ad aliud.

Quartum, fuit à Moyſe vſque ad Regem Dauid, quod durauit ab anno mundi 3686. vſque ad annum mundi 4124. & ſic durauit annis 485. vt refert: Phi-

...Philip. Bergomē. in princip. libri sexti suarum Chronicarum.

Quintum, à Rege Dauid qui fuit primus Regũ, à quibus secundum carnem descendit Christus vsque ad transmigrationem Babylonicam: quod durauit per annos 485. vt Isidorus ponit. Aduerte tamen, quod Philip. Berg. de his duob. seculis nõ ...nisi vnum.

Sextum seculum fuit à prædicta transmigratione Babylonica ad Christi aduentum, & durauit annis 550. vel circa.

Septimum, ab aduentu Christi in carnem ad finem vsque mundi extenditur.

Octauum verò à consummatione seculi sempiternum durabit. Et idipsum est quod venturum futurumque seculum dicitur prorsus interminũ. Et illud est posterius omnium, siue sit septimum secundum aliquos, cum ante consummationem seculi complures enumerãt tantum sex. vt Philippus Bergomensis. & glo. in procem. sexti, in verb. perfectus. & Alexander in l. si infanti. C. de iure deliberandi. Cardinalis & Moderni in c. 3. de sponsalibus. & in rub. de dictis puerorum. Siue sit octauum, vt dicit commentator Damasceni, quod vtrumque est vero consonum, & non alienum à ratione, & excellentius & dignius cum sit posterius omnium, & cætera claudat, sit sine fine futurum, & beatis diem perpetuæ claritatis sine noctis alternatione irradiaturum. Quoniam vt habetur Apocal. 21. Nox ibi non erit. Improbis autem noctem perpetuam, ignem atque intransibilem. quia nũquam finiendam, neque in diẽ commutandum die superuenturam, ita dicunt Damascenus & ei⁹ commentator in loco prædicto.

DVodecima consi. est de quatuor Elementis, quæ sunt in mundo, quod illorum sit dignius, nobilius, & excellentius: Et si credamus Aristo...sententiæ, ex Auerrois primo cœli confirma... Terra inter elementa ignobilior est. Ignis ve... nobilitate præstat quæ rerum series, vt dicit Cę... lib. antiqu. lection. 1. c. 3. non modo in ijs visi... inferioribus, sed in corporibus item cœlesti... Nam vt Aristot. in 1. libr. de animalibus dicit: ... naturam persimilem videri terrestri natu... Cæterùm, sicut ignis naturæ suæ nobilitate, ...tate, luciditate in mundi ratione qui ambi... maximè contulit: Ita terra soliditate insita ad ...mundi compingenda perutilis ac necessa... fuisse videtur. Eam verò optimum maximum ... chorum aliquem diuini templi medium constituisse amplius animaduertenti patet. Nam ... mundum (vt Platonici voluut) vbique con... rationis plenissimum, quo clarius suum ... autorem: in sphæra qualibet viuentia ple... collocauit, quæ non templum modo redde... excultissimum: sed summi Pontificis laudes ... concinerent. Quod ipsum humanas itidẽ ... in meditullio positas facere voluit. Hæc verò est illa veteribus celebrata musarum chorea, quæ ad Apollinis ipsius imperium recinit perpetuo, saltatque. Ipse verò, vt ait Orpheus, Cœlum vniuersum cithara temperat canora. Apollo verò hic non alius est quàm Deus, quem vniuersalem vocat Pythagoras, dictumque vult simplicem ac vnum, vel ab alijs sequestratum, & multitudinis nescium. Et quoniam Pythagoræ incidit mentio, quem Plato eximiè veneratur. Id quoque ingenium effulsisse diuinum grauissimi autores prodide re. Succurrit quod ex doctrina ꝓmitur eiusdem, pertinetque ad nostri huius Elemẽti præconium. Hic enim sicut accepimus, & meminit in libris de cœlo, & mundo Aristoteles, terram è stellis vnam esse prædicabat, & plerique alij dicentes terram si vniuerso comparetur, esse veluti punctum, vel quasi stellam quandam minimam reliquarum. Propterea si mente reuoluas te esse in quodã sublimi mundi loco, vnde oculis subijciatur terræ moles, aquis circumfusa, & solis siderumque radijs illustrata, non aliam profecto visum iri probabile est, quàm qualis modo visatur lunaris globi species. Verum hoc quæso cuiusmodi putas, ꝙ in spatij medio æquilibrata per ambitum tanta cœlorum maiestate obuallatur, quorum rotata vertigo motu, vt Varro dicit, orbito, immensam illi confert salubritatem, dum noctis dieique custos ita attemperat annũ, vt alimentorum omnis generis nec copia desit nec bonitas. Illa verò cœlestium radiorum in vnam eam coniectio, ac veluti disiectorum aggregatio, qualem non modo splendoris excitat micantissimam claritatẽ: Sed cõparat inde virtutẽ: quanquã nõ me fallit, Plotinum scribere etiam radijs contemperationẽ non posse obuenire, vt coalitu cumuloq; nouã sibi cõciliẽt virtutẽ, aut mirabilis aliqua inde forma dissultet. Quid verò ibi afferendum? Cum Plato terram vocat Deam antiquissimam Deorum omnium, qui cœli ambitu clauduntur: putat Plotinus hoc loco terræ à Platone animam esse contributam. Quæ cum animantia propaginat innumera, sitq; animalis maximi, i. mundi membrum, tunc in primis non absque necessitate, tum nec aspernabile censendum est, inquit, animal esse, sed intellectuale atque diuinum & sensu pollens. Nam cum Anima vim iudiciariam habeat, habet & facultatem, per quam dum spectat in corpus, de passionib. illius valeat iudicare: sed hæc ille viderit. Nobis certe ex ijs, quæ hactenus deprompta sunt, iamiam minus videtur mirum, cœlestem patrem rationales animas conditoris lumine obsignatas, vt late dominentur. Hic concludere, rursumque prescripto ambitu peracto canere receptui. Quod si quidem peruicacius terræ nomen, vt vile offendit, is mihi haud ita multa videtur lectitasse, cũ & sciẽtissimi Philosophi Lunam æthercam terram appellare non dubitarint. Nam & Mercurio aquã attribuerunt, Aërem Veneri, Ignem Soli. Sed amplius

plius ordine mutato, Ignem Marti asscripserunt, Aërem Ioui, Saturno aqua. Sphæram verò, quæ procul ab errore constituta Aplanes dicitur, dixerunt esse terram, in qua celeberrimi apud Poëtas Elysij cogitentur campi. quod ne quis risu explodere pergat, non absimile est, quod in sanctis habetur literis, Matth. 5. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et in thesauris eisdem, nónne terram legimus viuentium? Nónne Moyses & Dauid aquas per cœlestia fundunt? Et Nicolaus Theologus, Aquæ dicuntur (inquit) æquiuocæ. Nam quæ sunt super firmamentum cœlestis sunt naturæ, quæ sub firmamento elementaris. Augustinus in Geneseos explanatione, Saturni stellam esse frigidam contendit, ex aquarum supercœlestium vicinia. Soliditatem verò quasi terram adesse cœlo, ratione coniectari Plotinus putat. Nam terræ naturam opacam luci aduersam, & densitate immobilem, brutaque à cœlo abesse longe arbitratur lucidissimo, & ad motum maximè pernici. Rursus & aquam, quæ insita frigiditate in primis cœlo aduersetur, quod esse constat calidũ primum. Latini firmamentum à firmitate dictum autumant: quoniã, vt in Iob legimus, Cœli quasi ære solidissimi fundati sunt. Ex ijs satis cõstare potest, Terræ elementum non esse contemnẽdum. Sed audi Platonis Timæum. Diuini (inquit) decoris ratio postulabat, talem fieri mundum, qui & visum pateretur & tactum. Constabat autem neque videri posse aliquid absque ignis beneficio, neque tangi sine solido, & solidum nihil esse sine terra. Vnde mundi omne corpus igni, & terra instruere fabricator incipiens, vidit duo conuenire sine medio colligante non posse: idem aërem & aquam inter ignem terramque contexuit. Qualem igitur hunc mundi cardinem esse existimemus, tanta prouidentiæ maiestate constitutum? Nónne Regium verè? Nónne animalium Principe dignum? Vtinam tã gratè beneficam in nos, ac propensissimã conditori bonitatem recognoscamus omnes, qui non pigebit æqua modo lance expendentes. In sede media tam augusti tam diuini templi, veluti sacerdotes locatos, qui iugiter tanti artificis laudibus personemus. Iam eram finem huic materiæ impositurus, cum illa ipsa (veluti munificentissima parens) terra lasciuia retractum commonuisse est visa, ac ornamenta sua ingerere perrexisse, Satis (inquit) me in mundi sede media constitutam solidam, & vndique in me nutibus meis conglobatam contemplatus es. Cæterum, quæ species rerum est, quæ varietatis maiestas, sic me inenarrabili herbarum, florum, fruticum, arborum, frugum, copia conuestitam, & vt Apuleius inquit, cæsariatam conspici? Quid Arabum odoramenta recenseam? Quid nata Dei thura? Quid orientis aromata, & medicamina numerosa, sine quibus, vt nunc est, vix vita constiterit? Quid tot tantorumque animalium, & mitium, & ferorum, ac cicurum agmina subijciam? Quid tantorum marium vastitatem? Quid gelidorum fluminum ac fontium perennem iucunditatem: lauacris abundis & collucentibus mirè gratam? Quid piscium portentosam molem, temperatam, modicam, pusillam, ac penè magnitudinẽ nullam memorem? an non cernis hic me speluncis vsque ad delitias excauatam? illic accliuem ac superba montium proceritate surrectam, & quodammodo scansibili supercilio cœlum affectantem, ac humano genere dictantem vitæ leges? Alibi sum depressa vallib⁹ & campestri planicie speciosa incultaque, dulcissima vobis suggero alimẽta in visceribus nec homini sterilis. Ibi verò recondita seruantur auri, argenti, æris, ferri, aliorumque metalla. Nec satis marmora produco omniuaria molibus fulciendis, constituendis, incrustãdisque parietibus excidenda. & in statuas tantum non spirantes conformanda. Nec gemmarum defuerit suppellex preciosa, quibus vestri niteant articuli.

Sed & maris cõchilia, margaritas fœminis suggerunt. Nec lenificę serum syluæ luxui vestro mollissimam abnegarint vestem. Taceo auicularum musicos cãtus. Quid sustructiones magnifico impendio nobiles repetam? Quid vrbium tãtarum splendididissimam claritatem? Sed quod omnem excesserit admirationis captũ. Ego te animal prouidũ, sagax, memor, plenum rationis & cõsilij, natũ sustineo, vagientis fletũ excipio prima, adultũ educo etiam delitiosè, opibus te contego meis, quicquid mihi est, summa hilaritate condonatur tibi, quia magni conditoris lumen in animorum claritate signatum animaduerto, iamiam à reliquis naturæ partibus abdicatos in sinus vos admitto meos: plura quoque & largius impertitura, nisi Principem naturæ Deum rebelli animo, atq; intestabili nulla non hora conuelleritis. Hæc sunt terræ præconia, & quæ pro excellẽtia & laude ipsius dicta sunt à Cælio in loco supra alleg.

Plura etiam laudabilia, & multum singularia de ipsa terra, vide per Plinium in suo secundo lib. cap. 65.

Ioannes Damascenus in lib. 2. ca. 6. ponit ordinem quatuor Elementorum, & proprias qualitates explicat dicens inter cætera, Quod aqua est leuior terra, vbi nomen leuior tantundem valet atque minus grauis, cum aqua prorsus sit leuitatis expers sicut & terra: verum quia illa minus grauitatis quam hæc obtinet, minusque deorsum deprimitur, aquea grauitas ad terram collata, quodammodo leuitas esse videtur. Et planè aqua ratione motus maiorem, quàm terra sortitur nobilitatem, quod terra ad suum duntaxat locum vbi extra illum fuerit decumbit: in suo vero loco ob densitatem, & crassitudinem torpida manet, & immota. Aqua verò & ad suum præceps ruit, & in eo collocata vltro citroque agitatur, vt aqua

...ualis suo contenta aluco manifestum præbet ...dicium. Hinc cognoscitur, & cognosci potest ...pulchro ordine rerum Opifex hunc mūdum ...stituerit, & pro suæ naturæ conditione Elemē...sum collocauerit. Terram quidem in imo, quod omnium sit imperfectissimum ob torporem, ma...mam dēsitatem, grauitatem, opacitatem, & ad ...adepressionem. Aquam verò terræ superemi...entem, quod minus ea immobilitatis, densita...s, grauitatis, & motus deorsum, & perspicuitatē ...ransflucentiamque in se ostēdat. Deinde Aërem ...uæ superposuit quod agitabilior sit, rarus, leuis, ...sum tendens, magisque perspicuus. Demum ...em supremo constituit loco, vt qui Elemento...m omnium maximè sit agitabilis, leuissimus, ...uissimus, in summum locum emicans, & ob ...iam tenuitatē ampliusq; cætera diaphanus, re...quaque naturę dignitate excellens est: Sed vt di...xidem Cælius omnium bellariorum, iucundis...simus ignis.

Cælius tamen lib. suarum antiquarum lectio...num 14.c.38.dicit, Quod aquæ vtilitates longè vi...centur ignem præstare, & sic magis laudanda est. Quoniam multa sunt animalia, quæ absque ignis ...egunt vsu, degere autem sine aqua nullum. Nam ...ent sine humoris potestate exāguinata, exu...ctaque à principiorum liquore interarescunt. Qui ...nec plantas ipsas, aut herbas florescere citra aquæ humectationem. Qua ex causa Pindarum rectè ...stumant dixisse, optima quidem aqua, & Hesio...dum in theogonia, Aquam statuisse rerum initi...um, & chaos nominasse, velut ab effusione. Si ...quidem fusilis fluibilisque, ac fluitans aqua est. ...laudandam aquam affertur & illud creditum ...ribus Deos per stygiam paludem iusiuran...dum concipere, vel quia à Dijs & hominibus o...sa habentur, qui ad decursum procliuiores sunt, ...quia iuxta Hesiodum omnibus Elementis an...tiquior est aqua. Porrò cum aquarum infinitæ ...pemodum vtilitates sint, gratissimæque. Qui ...sacerdotia gerunt moribus Aegyptiorum, osten...tantes omnes à liquoris potestate consistere. I...te cum hydria ad templum ædemque casta re...ligione defertur, tunc in terram procumbentes, ...ibus ad cœlum sublatis diuinæ gratias agunt ...tati.

Cum prædictis concordant dicta F. Patritij in ...stitutione Reipub.lib.7.tit.10.vbi primò dicit, ...od aqua ciuitatis perquam necessaria est. Mor...talium namq; natura facilius cuiusq; rei indigen...tiam quam aquæ ferre potest: desint frumēta, sup...petant surculorum, arborumque fruges, tutabi...tur vitā carne, aucupio, piscatu, oleribus, radici...bus & ...iam herbarum: verum vbi aqua deest, nulla ...vitus, aut seruari, aut parari potest. Infelicem ...iam omnino patriam dicemus, quæ aqua care...at, vel quæ eam noxiam habeat. Aqua itaque pro ...humana vita necessaria est, qui enim aqua priua...tur sine gladio interficitur. Iudith.c.7. Et ex ariditate aquæ is, qui patitur, inter mortuos computatur. ibidē c.11. Ad idē apertè facit tex. in l.fi.ff.de riuis. & l. de pupillo. §. si quis riuos, & ibi notat gl. in verbo, securitatis. ff. de operis noui nunciatione. Et illud Ecclesi.39. Initium necessariæ rei vitæ hominum Aqua, Ignis, Sal, Panis, Botrus vuæ, & Vestimentum. & c.29. Initium vitæ hominis, Aqua, & Panis, Vestimentum & Domus. Coluntur aquarum calentium fontes, & stagna, quæ vel opacitas vel immensa altitudo sacrauit. De aquarum præstantia, sicut apud Græcos comperitur, optimam ex aquis, quæ citra vllam sit qualitatem, vel saporis vel odoris: sed quę mox hypochōdria trāsmittant. Illæ verò incomparabilis sunt excellētię. Nam quæ illis immorantur, ac inflant ventrem grauantque, censentur non bonæ. Et amplius de aquarum præstantia per eundem Cælium. c. seq. & infra ista par. in 18. consid. Circa huiusmodi autem quatuor Elementa non aliter insisto, cum reliqua quæ de ipsis possent dici, non sint præsentis speculationis: sed videatur suprà allegatus. & in Margarita philosophica in lib.7. tracta.1.ca.42.43.44. ad quam recurre pro summaria cognitione illorum, & ibi videre poteris multos doctores allegatos.

Aduerte tamen ad ea, quæ dicit in 43.ca. vbi asserit: Quod in terra est quadruplex infernus, de quibus ibi. & amplissimè in 12. libr. cap. 42.43.44.45.& 46. Etiam de huiusmodi locis inferni amplissimè per Augustinum Dathum in suo lib. in 1. part. cap.14. vbi de prædictis recenset quid sentiant & Philosophi, & Poëtæ, & Oratores, & Theologi, in quo non insisto. Cum nostræ tantum intentionis sit laudare ea, quæ sunt laudanda, & quę tendunt ad excellentiam, gloriam & honorem, non ad pœnam. Et etiam de excellentia & præstantia terræ, videatur Matthęus Vegæus in tract. quem fecit de terra, sole, & auro.

Et quomodo vsus Aquæ necessariæ quo ad potum, communis est omnibus de iure naturæ, Brutis sicut Hominibus, vide per Luc. de Pen. in leg. pen. C. de aquæductu. lib.12. Et quàm vtilis & necessaria sit aqua fructibus terræ, dixi infrà in 76. consid.

Decimatertia consider. Sunt quatuor partes Mundi, seu terræ: ex quibus tota terra diuiditur. Vna est quæ dicitur Oriens, alia Occidens. tertia Septentrio, & quarta Meridies. Et vt dicit Cælius lib.1. suarum antiq. lectio. c. 21. Oriens est nobilior pars mundi, quia dextra, quod tenet Arist. in 2. de Cœlo. Cleomedes tamen dicit dextram mundi esse in septentrione, sinistram in meridie. antiqua in Occidente, posteriora in Oriēte. secūdū ꝙ idē Cælius eod. li. c.9. dicit in mūdo esse antica, postica, dextra & sinistra, sursum & deorsum. M. Varro sexto linguę latinę fragmēto diuersimo de or-

de orbis hasce constituit partes. Nam, inquit, cœlum qua tuimur dictum templum, eius tēpli partes quatuor dicuntur: sinistra ab oriente, dextra, ab occasu. antica, ad meridiem. postica, ad septentrionem. Eandem sententiam amplexatur & Plinius cum ait: Errantia sidera contrarium mundo agere cursum, id est, leuum, semper illo in dextrā præcipiti. Pythagoras verò, Plato, & Arist. mundi dextras ad ortum partes esse dixerunt, à quibus sit principium motus. Sinistras verò occiduas. Empedocles autem dextras quidem in æstiuum tropicum. Sinistras in hybernum reiecit. Et Titus Liuius ab V.C.1. augurum scientia dextras ad meridiem partes statuit, ad septentrionem sinistras. & vide infra in 61. consid. Si verò dextra cœli pars oriens est, dicitur dignior & nobilior. Cum dextra pars sit dignior. vt supra dixi in 1. part. in 11. consideratione.

Etiam, vt dicit Antoninus Floren. in sua summe, in 3. par. tit. c. 2. §. in prin. oratio fit versus oriētem propter tria.

Primò, propter diuinæ maiestatis iudicium, quod nobis manifestatur in motu cœli, qui est ab Oriente.

Secundò, propter Paradysum ad Orientem constitutum, quasi quæramus ad Paradysum redire.

Tertiò, propter Christum qui est lux: & oriens nominatur Zach. 6. Et ab Oriēte ascendit, & ab Oriente aspectatur ad iudicium venturus, vt habetur Mat. 29. Sicut fulgur erit ab Oriente, & apparet vsque ad Occidentem: ita erit filius hominis, Io. de Turrecre. in c. Ecclesiasticarum. 11. dist. citat alias rationes, videlicet eò, qui in Oriente natus est nobis Saluator noster: & quia ibi habuit initiū Euangelium, & per consequens salus nostra. Ex quibus concludit conuenientem esse consuetudinem orandi ad Orientem, tanquam ad dextram existentem, & sic in digniori loco. Et has tres rationes ponit etiam Ioan. de Selua, in suo tractatu de beneficio in 1. par. q. 5. vbi dicit, quod caput Ecclesiæ Orientem respicere debet. & vide infrà in consideratione, quæ fit dè numeris. versic. & inter alios vide etiam Polydorum de inuentoribus. lib. 5. ca. 9. vbi scribit: Cur in Orientem versi adoremus.

Licet ex prætactis soluta videatur quæstio, An Regio orientalis, communiter infidelium, eligibilior, gratior, excellentior sit Regionibus occidentalibus, & communiter Christianorum. maximè propterea circa quæ attenditur salubritas Regionum. Tamen eam altius disputando, prout disputatur in Speculo peregrinarum quæstionum, in cap. 3. primæ decadis. Dicunt orientales, quod patria eorum sit gratior occidentali, & ad habitandum eligibilior, & rationibus comprobabant.

Primò sic. Nam est de mente Philosophi 6. Politicorum, septem esse circa quæ attenditur salubritas & nobilitas patriarum: maximè ad plagam orientalem dextram cœli, dictum est, reperiūtur. Primùm, nobilitas vegetabilium, scilicet, metallorum, aromatum, & gemmarum. Secundum salubritas fontium, & fœcunditas fluminum pro generatione piscium, & irrigatione terrarū. Tertium, situs congruentior ad Solem, & propitior influentia quo ad influxum cœlestem. Quartum, abundantia vtilium, & nobilium animalium vsibus hominum conuenientium. Quintum, amœnitas situs ex montibus, syluis, fluminibus, fontibus, & mari proueniens. Sextum, conueniens copia & salubris victualium. Septimum, temperies Aëris ex regulari nascens dispositione horum.

Et ex his septem ori[illegible]entales se [illegible] occidentales reddentes causàm suæ iacta[illegible]tiæ. N[illegible] teste Petro Comestore, sunt insulæ suau[illegible]issimæ, & mult[illegible] nescentes [illegible]utriunt homines: [illegible]d nec in ipsis insulis mori possunt, nisi ad alias insulas transferantur. Etiam in India sunt arbores (vt scripsit Alexander Magnus Aristoteli) quarū fructibus sacerdotes Solis & Lunæ, quib. dicatæ sunt, vescuntur: ex quorum vsu ad trecentos annos sacerdotum vita protenditur.

Secundò sic probatur ex scriptura sacra, per quam Deus obedientibus promisit terram promissionis in Aegyptum ad plagam orientis, quæ abundat lacte, melle, aquis, vt patet Esaiæ 1. Deutero. 6.

Ad hanc quæstionem duabus conclusionib. in dicto Speculo respondetur.

Prima, quod in quibusdam aromatibus, metallis, fructibus, gemmis preciosis orientalis infidelium Regio excellit occidentalium Christianorum Regiones, & è conuerso. Hoc patet ex supradictis. Quod fecit Deus propter duo. Primò, propter mutuam & amicabilem Regionem & hominum ad inuicem communicationem, quæ nutrit dilectionem & amorem ad quæ etiam disposuit: quod vnus homo vel patria altero homine vel alterius patriæ rebus indigeret, & è conuerso, Quoniam plerunque euenit, vt quod alteri superest, alteri desit. vnde ad hoc inuenta fuit permutatio, vt est tex. in l. 1. in prin. ff. de contrahen. empt. Secundò illud factum est, vt nemo vel nulla Regio inspectis proprijs excellentijs se extollat & superbiat, quasi omnibus perfectior sit, & sibi ipsi sufficiens omnino, & nullius egeat. Sicut raro est aliquis homo, quin à quolibet alio in aliquo bono manifesto vel occulto excedatur, & ipse quemlibet alium in aliquo excedat: sic Deus sapientissimus moderauit, & temperauit Regionum conditiones, quod ferè quælibet Regio abundat in aliquo, quo alia caret vel minus habet.

Secunda conclusio, Regiones occidentales Christianorum simpliciter in his communibus, quæ sunt conuenientis, & optimi victus humani, pro

pro conseruatione legalis & moralis vitæ longe [...]gibilores sunt, & in temporalibus ordinatio[...]es, & in naturalibus honestiores, temperatiores, & salubriores Regionibus infidelium orientalibus. Et Italia, Francia, Hispania, Regiones occidentales Christianorum, omnē terram Eiulath, Indiam, Iudæam, superant & excellunt in bonis spiritualibus, in conuenientissimis bonis corporalibus, & in ordinatissimis & honestissimis vsibus. Quod patet ratione, cum felicior sit illa patria, in qua conditiones omnes optimæ Regionis conue[...]niunt mediocriter & moderatè, quàm illa, in qua [...] aliqua ex his vel plures, non tamen omnes concurrunt. Sed ea sunt felicitate Italia, & Francia, vt quæcunque bonam Regionem efficiunt, [...] sibi mediocriter, & temperatè ministrent & suggerant: quod in alijs non contingit. Idcirco non iniuria videntur cæteris Regionibus orientalibus præferendæ. Orbis demensionem posui supra, in 10. consideratione, quæ de mundo tra[...]ctat.

DEcimaquarta cōsi. Secundū Astrologos, Philosophos, & Cosmographos, sunt quatuor principales venti, à quatuor mundi plagis orientis: Subsolanus, scilicet, ab Oriente, Auster à Meridie. Fauonius ab Occidente. Boreas à septentrione. Et isti quatuor venti dicuntur cardinales. [...] dicitur in rubr. de mundi descriptione cap. 49. qui est additus geographiæ Ptolemæi. Habent [...] geminos hincinde spiritus. vt ibidem dici[...] cap. 25. Et ibi autor ponit Subsolanum pro primo, in d. verò cap. 42. ponit Boream pro primo, [...] alio loco posuerat pro vltimo. Ideo non [...] multum insistendum in excellentia illorum [...] denominatione, cum diuersificātur per [...]dem, sed ex alio excellentia illorum requiren[...].

[...] diffinit Albertus, Ventum esse vaporem [...]num, Aëris superiora transcēdentem, & Aë[...] ipsum fortius percutiendo impellētem. Sed [...] 25. ventus dicitur, quod sit vehemens & vio[...]. vis enim tanta est, vt non solum saxa & ar[...] euellat, sed etiam cœlum, terramque con[...], mare commoueat. Et ideo inter fortiora [...]numerari posset, de quibus infrà. Seneca (au[...] Cælio lib. 11. suarum antiquarum lectionum. [...]) eleganter & iucundè de ventorum cau[...]nem complectentibus sic inquit: Ventus de[...] summus ille rerum Artifex ad custodiendam [...], terrarumque temperiem. Ad euocandas [...]primendasque Aquas. Ad alendos satorum at[...] arborum fructus. Quos ad maturitatem cum [...] causis adducit ista iactatio. In summa cibum [...]hens, & ne torpeant permouens. Dati quo[...] venti ad vlteriora pernoscenda. Quippe fuis[...] imperitum animal, & sine magna experientia [...] Homo, si circumscriberetur natalis soli fi[...] Dedit enim ventos parens Deus, vt commoda cuiusque Regionis fierent communia, non vt Legiones Equitesque gestarent, nec vt perniciosa gentium arma transueherent. Habent etenim quatuor prædicti principales seu cardinales venti geminos hincinde ventorum spiritus. Nam Subsolanus, qui Græcè Apeliotes dicitur, & est calidus & siccus, sic vocatus, eò, quod sub ortu Solis nascatur, à latere dextro habet Vulturnum, qui & Caracias vocatur. Hic dissoluit cuncta, atq; desiccat, & hic alte tonat, de quo Lucret.

Altitonans Vulturnus, & Auster fulmine pollens.

A latere verò læuo habet Eurum, eò, quod ab eo fiat, id est, ab Oriente, & est calidus. Et videtur, quod sicut Oriens sit nobilior pars mundi ex quatuor, quod etiam hi venti prouenientes & flantes ex Oriente sint nobiliores & digniores.

Alius vētus cardinalis & principalis dicitur Auster, ab hauriendis aquis, & est validus & humidus, vnde & crassum seu nebulosum Aërem facit & nutrit. Hic Græcè Notus appellatur, eò, quod interdum Aërem corrumpit. Nam pestilentia (quæ ex corrupto aëre nascitur) Auster flans in reliquas Regiones transmittit. Sed sicut Auster pestilentiam gignit, sic Aquilo repellit, & in hoc est extollendus Aquilo plusquam Auster. Nec est alienum inserere, quod refert Cælius loco prædicto, Ventorum proprietatem miram in Lesbo ferè apud Mitylenem obseruatam, vbi Austro flante ægrotant homines, at Coro tussiunt: à septentrione in integrum facile restituuntur. Scribit etiam Porphyri⁹, Atablum ventum esse in Apulia feruentissimum, nocumentum pestilētiamq; inferentem. Nam Atabli flatus nimio calore, Apuliæ pestifer est & grauis.

Habet & hic Auster vētus planè meridionalis à dextris Euroaustrum, sic dictum, quòd ex vna parte habeat eurum, ex altera austrum: & est calidus. A sinistris verò habet Euronotum, & ex humili flantem, & est humidus, calidus atque fulminans, generans largas nubes, & pluuias latissimas, soluens etiam flores, temperatè calidus, dicit Virgilius in Georg. quod melior est vitis quæ respicit Austrum. Et hic ventus à Gallis Marinus ventus dicitur.

Alius & tertius est ventus principalis seu cardinalis, quem Ptolemæus esse primum autumat, & dicitur ab eo Septentrio, frigidus & niualis, flat rectus ab Axe: & facit arida frigora, & siccas nubes. Hic Apractias dicitur. Circius qui & Thracias, hic à dextris septentrionis intonans facit niuium & grandinum coagulationes, hunc Hispani Gallicium vocant, propter quod eis à parte Galliciæ flat. Aquilo qui & Boreas à sinistris ex alto flās gelidus atque siccus, & sine pluuia, quia non discutit nubes, sed constringit.

Hic enim sanus est corporibus humanis, cum pestem repellat, sed non fructibus terrenis, cum

eos ſua ſiccitate nimis conſtringat, & ſemina adurat. Vnde Virg.

Rapidine potentia ſolis
Acrior, aut boreæ penetrabile frigus adurat.

Et vidi pluries, quod quando diu flat ille vẽtus inducitur fames. Hunc Galli biſeam vulgari ſermone vocant: de quo philoſophice cecinit Ouid. lib. 6. Metamorph.

Apta mihi vis eſt, qua triſtia nubila pello,
Et freta concutio, nodoſaq́; robora verto,
Induroq́; niues, & terras grandine pulſo,
Idem ego cum fratres cœlo ſum nactus aperto,
(Nam mihi campus is eſt) tanto molimine luctor,
Vt medijs noſtris concurſibus inſonet æther,
Exiliantq́; cauis eliſi nubibus ignes.
Idem ego cum ſubij conuexa foramina terræ,
Suppoſuiq́; ferox imis mea terga cauernis,
Sollicito manes totumq́; tremoribus orbem.

Et vt habetur Ieremiæ 1. ab aquilone pandetur omne malum. Vnde vulgò dicitur: Anglos Gallorum, Gallos verò Italorum virgam & ſcuticam eſſe. Anglos quidem Galli, Gallos Itali ab aquilone ſpectant. Aquilo igitur, quem repurgatoriam cœli ſcopam Philoſophi vocant, hos in Italiam, illos in Galliam reflans expellit. Vnde Hierony. appellat Aquilonem ſcopam viarum, cum flãdo purget quicquid temerè in vijs obiacet, ſimulq́ue conuertat puluerem. E diuerſo Auſtrũ ab eodem dici reperio, pincernam pluuiarum, quoniam eſſe notum pluuiæ conciliatorem, indicio nomen eſt. De his Hippocrates dicit Aphoriſmorum 3. Auſtros, hebetare auditum, caliginem obducere, corpora diffundere ac pigriora facere; itemq́; caput aggrauare, quod ſi tempus aquilonium fuerit, tuſſes, fauces, aluos duras, difficultates vrinæ, dolores horrificos coſtarum & pectorum accidere: Hæc & plura refert Cælius lectionum antiq. li. 8. c. 28.

Quartus ventus cardinalis Zephyrus, qui & Fauonius dicitur, quia fouet quæ naſcuntur. Ab occidente inferiore flat, & eſt humidus, hyemis frigora grauiſſima, & niuem relaxat, floreſque producit Aphricus, qui dicitur Lybs, ex Zephyri dextro latere intonans generauerat tempeſtates, pluuias facit, & nubium colliſiones, & ſonitus tonitruorum, & crebreſcentium fulgurum viſus, & fulminum impulſus. Eurus, qui & agreſtis ex ſiniſtra parte Fauonij aſpirãs, eo flante in Oriẽte nubila ſunt in die ſerena. De huiuſmodi ventis vide Io. Damaſc. & eius commentatorem, lib. 2. ca. 8. & Plin. lib 2. naturalis hiſtoriæ c. 39. vbi ponit, quomodo regnant ſecundum quatuor tempora annĩ, quod aliqui magis regnant in vno tempore quàm alij, vt ibi plene.

Accedat & huc, quod Cælius lib. antiqu. lectionum 11. c. 78. in laudem venti Borealis, ait ſic: Dionyſius claſſem coegerat aduerſum Turios, inſtructamq́; ducebat. At vehementior coortus Boreas naues diſiecit omnes, attriuitq́;, quo tãto permoti beneficio Thurij, Boreæ, vt Deo, ſacra peregere, inſuperque in ciuitatis iura cooptarunt, domo itidem illi comparata, vt minus iam mirandum accidat, dici ab Athenienſibus ventum hunc affinem, à Pauſania etiam Megalopolitem.

Decimaquinta conſid. eſt de quinque partib. terræ (quas zonas vocant) quibus ipſa tota terra partitur, ex quibus duæ tantum ſunt habitabiles, Vna eſt, quæ à tropico cancri verſus ſeptentrionem vſq; ad circulum arcticum protenditur. Altera, quæ à tropico capricorni verſus meridiẽ vſq; ad circulũ antarcticum porrigitur. Quod aũt inter tropicos ſub æquinoctiali terræ eſt, torridam zonam vocant, ob vicinitatem Solis nimio calore non habitabilem. Quod aũt terræ inter circulos arcticũ, & antarcticum comprehenditur, zonas frigidas nominant, nimio frigore non habitabiles, quia nullius hominis in his terræ partib. habitatio eſſe poſſit: ſed ſi qua admodum parua eſt, ob caloris modicitatem, quo tamen humanũ genus præcipuè indiget, Et hæ quinq; zonæ ponũtur in libro poſt Geographiam Ptolemæi addito, quì intitulatur de Mundi deſcriptione, c. 53. & in Margarita philoſophica lib. 7. tract. 1. cap. 45. Sed quæ illarum ſit excellentior & dignior, licèt Aſtrologi dicant, quod æquator ſeu zona torrida ſit maior, aliæ verò minores, credo tamen, quod illa ſit dignior, quæ eſt in circulo antarctico vſque ad tropicum Capricorni. Quoniam ille eſt magis habitabilis quam alia quæcunque ſit zona, & ideo magis digna & excellentior. Cum digniora ſint ea, q̃ afferunt fructum, quam ea, quę ſunt ſterilia & ſine fructu, iuxta illud Euangelij dictum, vt habetur Luc. 3. Arbor non afferens fructum, ſcindatur, & in ignem mittatur. Et etiã propter frugalitatem illius, quæ multum eſt laudanda & extollenda, ſecundum quod eam extollit Polycraticus, de nugis Curialium lib. 8. c. de qua latius infra dicturus ſum. vbi laudes Galliæ deſcribentur ob frugalitatem illius. Et etiam, quia eſt maxime temperata, vbi aliæ ſunt nimis, aut in frigore, aut calore exceſſiuæ, quæ tẽperies eſt cauſa frugalitatis, & multum laudatur: cum ſit corpori non ſolum neceſſaria, imo etiam fructibus terræ, qui ſunt neceſſarij ad vitam humanam.

Nam vt dicit Philip. Bergomen. in ſui ſupplementi Chronicarum libr. 1. Media Solis torretur flammis: vltimas autem cõtinuum infeſtat gelu. Duæ ſunt habitabiles, quæ inter exuſtam, & rigentes ſunt, altera à quibus incolatur, nullis vnquam licuit, aut licebit agnoſcere. Interiecta aũt torrida vtrique hominum generi commercium ad ſo commeãdi omnino denegat, Sola ergo ſuperior incolitur, videlicet inter ſeptentrionẽ & æquinoctialem circulum. Vel vt alij voluerunt, inter tropicum æſtiuum, & circulum arcticum, ab omni quale ſcire poſſumus hominum genere ſemotum.

Hæc ergo ab ortu porrecta ad occasum longior est quam vbi latissima.

Ex his patet, quod tantum vna quinta pars terræ sit habitabilis, & quod aliæ sunt inhabitabiles. Vnde videtur dicendum, quod Cosmographi nō bene nouerunt omnia climata. vt infra dicam. tamen vt dicit Berg. vbi supra, tantum terra habitabilis diuiditur in septem climata, de his Virgil. in Georg. ita inquit:

Quinque tenent cœlum zonæ, quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni,
Quam circum extremæ dextra læuaq; trahuntur.
Ceruleæ glacie concretæ: atque imbribus atris:
Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuūm, & via secta per ambas.
Obliquus qua se signorum verteret ordo.

Etiam Ouidius de his quinque zonis in lib. Metamor.

Vtq; duæ dextra cælum totidemq; sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis.
Sic onus inclusum numero distinxit eodem:
Cura Dei, totidemq; plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media est non est habitabilis æstu.
Nix tegit alta duas, totidem inter vtramq; locauit.
Temperiemq; dedit mixta cum frigore flamma.

Ratione cuius temperiei etiam hæc plaga seu zona super alias extollenda, vt iam hic ante dixi.

Decimasexta consid. in qua de climatibus terræ fit mentio, quæ secudum aliquos sunt septem, maximè secundum Ptolemæum & alios Cosmographos antiquos: Sed noui Cosmographi aliud clima addunt, quod dicunt nouiter fuisse inuentum, quod apud nos noua terra dicitur.

Et septem climata secundum quod describuntur in libro de locorum ac mirabilium mundi descriptione. ca. 55. & per alios antiquos Cosmographos sunt sequentia. Videlicet primum, quod initium habet, vbi dies maximus est, & horarum quatuordecim & semis & quartæ vnius, & eleuatio poli arctici supra horizontem graduum similiter & semis & quartæ vnius. Medium verò vbi dies maximus est horarum 13. & eleuatio poli graduū. Finis huius climatis est vbi dies maximus horarum 13. & quartæ vnius: & eleuatio poli graduum ... & semis.

Habitantes in hoc climate in temporū, & vmbrarum variationes, cum habitatoribus æquinoctialis aliquid participant. Hi namque duo habēt solstitia alta, cum Sol Arietem vel Libram subintrat, sic habent Aestates duas, vnā circa festum D. Gregorij. Alterā circa Lamberti, quod est in mense Septembris. Habent etiam duo solstitia. Ima Sole initia Cancri & Capricorni lustrante, quib. temporibus etiam habent duas hyemes. sed nobis æstate calidiores propter Solis vicinitatē. In æstate vmbra eorum mane iacitur ad occidētem, vespere ad oriētem. In meridie verò nulla est, Sole super capite eorum currente. Cum autem Sol in Cancro est, vmbra eorum versus Austrum iacitur, in Capricorno ad septentrionem protenditur.

In hoc climate habitabiles sunt hæ prouinciæ. Lybia maior, pars Aethiopiæ sub Aegypto, mare rubrum, pars Arabiæ felicis, pars vtriusq; Indiæ intra Gangem fluuium, Sinarum Regio.

Secundum clima initium sumit in fine primi climatis. Medium verò habet, vbi dies maximus est horarū 14. & dimidiæ, & eleuatio poli graduū 24. & quartæ vnius. Finis autem vbi dies horarum 13. & semis & quartæ vnius, & eleuatio poli graduum 27. & semis. Hi æstatem & hyemen nobiscum habent, sed calidior est omni tempore. Vmbra eorum sicut & nostra ad septentrionem iacitur, præterquam eo die, quo Sol tropicum Cancri describit, tunc enim in meridie vmbra eorum nulla est: in ortu Solis vmbra ad occasum vergit, occidente Sole vmbra in orientem proijcitur.

In hoc climate habitant Aethiopes: & horum mores sunt pessimi. Facies habent corruptas & atroces, & comedentes homines. Et in hoc secundo climate sunt istæ prouinciæ, pars vtriusq; Mauritaniæ, & Tiganicæ, & Cæsarien. Getulia. & deserta Lybia, pars Africæ minoris, pars Numidiæ, Cyrenę, & Marmaricæ, ferè tota Aegyptus, & pars Lybię inferioris, Arabiæ felicis & Carmaniæ, Gedrosia, maior pars vtriusque Indiæ & Regionis Sinarum.

Tertium clima incipit vbi finis secundi est. Medium eius est, vbi dies est horarum 14. & eleuatio poli graduum 30. semis & quartæ vnius. Finis autem vbi dies est etiam horarum 14. & quartæ vnius, & polus eleuatur gradibus 33. & duabus tertijs.

Habitatores in illo tempora & vmbras nobiscum habent, nunquam Sol à Zenith capitis eorum pertingit minus his, qui Ierosolymam incolunt. Fabula est ergo, quod à nonnullis dicitur in terra sancta, aliquando Solem perpendiculares radios in cauatam rupem dimittere. Dicit tamen Campegius in suo lib. de vita cœlitus comparāda cap. 9. quod Ierusalem & Aegyptus sunt in quarto climate. Inde dicit quod Christus, Abraham, Iacob, Moyses, ex quarto climate venerūt, vt dicam statim. Et in hoc climate sunt maior pars vtriusq; Mauritaniæ, pars etiam Africæ minoris & Numidiæ, & Cyrenæ, & Marmaricæ, aliqua etiam pars Aegypti, & Lybiæ inferioris, pars Cypri insulæ, & Syriæ, tota ferè Iudæa, Arabia petræa, Arabia deserta, pars Babyloniæ, Susianæ, Persides, Carmaniæ & Ariæ, Paropanisi, tota Drangiana, Aracosia, & pars vtriusque Indiæ, & Regionum Sinarum.

Quartum clima initiatur in fine tertij, & medium habet vbi dies est horarum 14. & semis, & polus eleuatur gradibus 36. & duab⁹ quintis. Finitur

autem vbi dies est horarum 14. semis, & quartæ vnius: & polus attollitur gradibus 39.

Habitatores in eo sunt Rhodiani, & vt quidam dicunt Aegyptij & Iudæi. Et est terra multum temperata, in qua nati & effecti sunt plures Prophetæ & Sapientes, vt infra dicam. propter temperantiam Aëris, quę multum in hoc operatur, vt dicunt Astrologi. Et in isto climate est ferè totum mare mediterraneum, cum suis Insulis & Regionibus ei collateralibus, scilicet, parte Hispaniæ, quæ dicitur Bethica, seu Granata, & alia, quæ dicitur Taraconen. & parte vtriusque Mauritaniæ, Numidiæ, Africæ minoris, Marmaciæ, parte etiam Illyridis & Italiæ, cum fere tota Sardinia, Sicilia, Epiro, Achaia, Macedonia, Erobonia, cum parte Peloponnesi, & Creta insula, pars Asiæ minoris, Lyciæ, Galatiæ, Cappadociæ, vtriusq; Armeniæ, maioris, scilicet, & minoris, tota Pamphilia, & Cilicia, Rhodus, & Cyprus insulæ, pars Syrię Mesopotamiæ, & Arabię desertæ, Babyloniæ, tota Assyria, pars Mediæ, Susianę, pars Persidis, tota Parthia, Aria, & Paropanisus, pars Hircaniæ, Margimiæ, Bactrianæ, & Scythiæ, quæ est extra Imaum montem, pars Sericæ Regionis, atque vtriusque Indiæ.

Quintum clima habet principium in fine quarti. medium verò vbi dies est horarum 15. & altitudo poli graduum 41. & tertij vnius: Terminatur autem vbi dies maior est horarum 15. & quartæ vnius, & polus sustollitur gradus 43. & semis.

Nomē illi Diaromes, quia parallelus ipsius Romanam ciuitatem summi sacerdotis sedem metitur. Ex quo dignius & excellentius alijs dici debet: cum summus sacerdos omnes quoscunque homines huius mundi præcedit, vt dixi supra in 4. part. in 7. consider. Et eo etiam quia ciuitas Romana est dignior & excellētior alijs, cum sit caput & domina orbis terrarum, vt plenè in glo. 2. in auth. vt Ecclesia Romana centum annorum. in prin. colla. 2. vbi appellatur splendidissima, æterna, regia, antiqua, inclyta, alma, sacratissima, felicissima, florentissima, maxima, prima sedes Ecclesiarum, origo legum, & fons sacerdotij. Licet posset argui de nobilitate, & excellentia illius climatis, ꝙ procedit ab Oriente. Cum Oriens sit nobilior pars mundi, vt supra dixi in hac par. in 13. consideratione.

Habitabiles verò in eo sunt Prouinciæ sequentes, ferè tota Hispania, Lusitania seu Portugalia, pars Galliæ Narbonensis, Pannoniæ, hoc est Vngariæ, Illyrici, hoc est, Bosinensis, Dalmatia, id est, Sclauonia, magna pars Italiæ, Daciæ, Mysiæ inferioris, tota Lysia superior, Thracia, Chersonesus, pars Macedonię, Peloponnesi, Cretæ, Pontus, Bythinia, pars Asiæ minoris, Galliciæ, Cappadocię, Armenię, vtriusq; Medię, Hyrcania, tota ferè Margiana, Bactrianæ, pars Godiani, & vtriusq; Scythiæ, Sacharum Regio, atque pars Sericæ Regionis.

Sextum clima exoritur vbi quintum finitur, ad medium autem peruenit vbi dies horarum 15. & semis, & altitudo poli graduum 45. & duarum quintarum. Finitur autem vbi dięs est horarum 25. & semis & vnius quartæ. & polus extollitur gradibus 47. & quarta vnius. Et in isto sexto climate sunt hæ Prouinciæ. Pars Hispaniæ Taraconensis (quæ vulgo Catalonia seu Galacia, hoc est, prouincia sancti Iacobi) Asturiæ, Nauarra, Valcenia, tota ferè Gallia Narbonensis, & pars Aquitaniæ & Galliæ Lugdunensis, Germaniæ & Italiæ, Rhetiarchæ est patria Pedemontium, seu Austria, Vindelicia, Noricum, Pannonia superior, & pars inferioris Pannoniæ, Illyridis, vtraque Sarmatia, Taurica, Iasiges, Dacia, Mysia, inferior pars Asiæ minoris, Galatiæ, tota Colchis, Iberia, Albania, pars Armeniæ maioris, Mesopotamiæ, Bactrianę, Godianę, vtriusque Scythiæ & Sericæ.

Septimū clima exoritur in fine sexti, & ad medium peruenit, vbi dies maximus est horarum 16. & altitudo poli graduum 48. & duarum tertiarū. Et illud Diaripheos nominant, quod parallelus Ripheos montes, qui sunt in Scythia, contingat. Exquisitius tamen intuentes orbis partitionem clima sextum à Ponto, septimū à Borysthene nominat, & Ripheos mōtes octauo climati deputāt.

Huic climati antiquiores finem non statuerūt, nec residuam terram versus septentrionem in climata alia diuiserunt.

In 7. climate Regiōes sunt, tota ferè Galliæ quadripartita, magna Germania, pars Cappadociæ, Sarmatiæ, Asię minoris, & vtriusque Scythię, atque Sericę Regionis.

Octauum verò clima antiquis Cosmographis fuit incognitum, vt dixi hic propriè. Nam vltra hæc septem climata sunt plures insulæ, & hominum habitationes: omnes tamen intemperatæ sunt, aut propter nimium calorem, aut excessiuā frigiditatem, sub climate non merentur computari: quapropter particula ista habitabilis & temperatæ diffinitioni climatis ab Astronomis datæ addi potest. Veruntamen, vt dicit Petrus de Aliaco & commentator sui interpres in quarta parte Sphęrę mundi. cap. 4. Moderni Astrologi ex Germania, & Anglia octauum clima addiderunt, ne Regiones illæ extra climata remanerent. Et vt dicunt aliqui, pręter Regiones & climata nominatę sunt multę alię habitationes hominum, s. ante primum clima & post septimum. Ideo videtur insufficienter climata esse diuisa in septem.

Regiones verò ante primū clima sunt istę, pars Aethiopię, quę est sub Aegypto, & Arabiæ Felicis & Lybię interioris, & tota Aethiopia, interior pars vtriusq; Indiæ. Aurea Chersonesus, pars Regionis Sinarum, & Taprobana insula.

Regio-

Regiones autem vltra ſeptimum clima ſunt ..æ,Hibernia,ſeu Hirlādia inſula, Albion inſula,v..& Anglia & Scotia,& plures aliæ prouinciæ ſitæ ſunt,magna pars Sarmatiæ Europeæ,& Sarmatiæ Aſiaticę,Hyperborei montes & pars Imai montis & Sericæ regionis,Dacia, Suetia, Lubecia, Danti..um, Gillandia, Hollandia, Tile inſula, Orcha..es, Gothia. Ex quibus facilè perpendi poteſt, quod ſunt nouem Climata,prout etiam dicit Pe..rus Apianus in ſua Coſmographia, prima par.cā. .de climatibus. Et octauum dicitur Diaripheon. Nonum verò dicitur Diadamas, vt ibi dicit A..anus.

Aduerte,quod terra vltra partiri poſſet: latitu..tamen ſemper magis magiſque decreſceret,ad modicam quippe diſtantiam verſus polum dies ſenſibiliter augetur, quanto enim polus mundi amplius eleuatur, tanto zodiacus horizonta obli..quius interſecat, maioreſque arcus dierum ſupra ..miſphęrium noſtrum relinquuntur,quam ſint arcus noctium ſub hemiſphærio dimiſſi. Sole ſi..gna ſeptentrionalia percurrente. Contrarium autem euenire ſolet Sole in oppoſita parte va..ante.

Vnde habitantes ſub parallelo, tranſeunte per gradum 52. ab æquinoctiali, diem habent maio..rem horarū 16.& ſemis. Sub parallelo,hoc eſt,cir..culo tranſeunte per gradū quinquageſimū quar..tum, dies horarum eſt 17. Sub parallelo ducto per gradum 56. dies eſt horarum 17. & ſemis. Sub pa..rallelo ducto per gradum 56. dies maior habet ho..ras 18. Sub Parallelo autem contingente gradum ..dies eſt horarum 19. Sub parallelo verò ducto per Thilem inſulam in mari Oceano & gradum ..d.es eſt horarum 20. Nam in ea ſolſtitio æſtiuo nullas eſſe noctes Plinius tradit è contrario vt So..us refert, Brumali ſolſtitio, nullus pene dies. ..parallelo autem ducto per gradum 64. dies ..horarum 21. & nondum completo gradu 65. ..efficitur horarum 22. In gradu 66. dies eſt ho..rum 23. Sub arctico autem circulo dies vna cum ..à fine geminorum initium cancri aggreditur ..orarum 24. & in oppoſita parte zodiaci dum ..erit, nox eſt eiuſdem quantitatis, tunc enim ..icus horizontem vbique ſine interfectione ..tingit, & quaſi circulariter ſupra horizontem ..ertitur in parte oppoſita totus ſub horizonte ..unrotatur. In parallelo autem tranſeunte gra..um 78. vnius menſis eſt dies, cum Sol à medio geminorum ad cācri medium mouetur, & vnius menſis eſt nox, cum ſol in oppoſitis ſignis mora..tur. In parallelo verò qui gradum ſeptuageſimum attingit, duorum menſium dies eſt, ſole curren..à principio geminorum vſque ad finem Can..cri. Et nox duorum menſium erit ſole oppoſita ſi..gna luſtrante.

In parallelo qui gradum 72. tranſit, dies vna erit ..um menſium. Sole à medio tauri ad medium leonis vagāte, nox tanta erit ſole exiſtente in parte oppoſita.

Creſcent dies paulatim, donec ad polum per uenias,ſub ipſo quidem medietas ſphæræ mundi ſemper ſupra horizontem relinquitur, altera iugiter occultatur, & æquinoctialis cum horizonte concordat. Cum igitur Sol eſt in medietate ſupra horizontem, continuatus dies eſt dimidij anni, cum autem in medietate mouetur quæ ſub horizonte relinquitur,nox continua eſt dimidij anni. Veruntamen cum ibi Sol vltra ſignum vnum ſub horizonte nunquam demergitur,radijs ſuis ſuperiora ſemper aliqualiter illuſtrat, & ſic quaſi ſemper ibi dies eſt,niſi quantum aeris groſſities,& nebuloſitas interturbat & offuſcat.

Prædicta ſcribuntur in Margarita phil. libr. 7. tract. 1. c. 47. Sed de his vltimo dictis non meminit Ptolemæus, ſed ſolum de climatibus de quib. ſupra,& quod illorum commendabilius & excellentius iudicandum ſit, ſatis perſpici poteſt ex habitatorib. illorum & alijs infra dicendis.

Et ne videantur prædicta fore ſuperflua, dico ꝙ ſunt neceſſaria etiam legiſtis ad iudicādum, & cognoſcendum quando ſit ortus ſolis ſecundus, & quando incipit in pluribus acquiritur ius. Nam vt ſtatuto cauetur in Eccleſia Heduē. Canonici illius Eccleſię qui ſunt ebdomadarij in ſuo turno ad beneficia præſentanda, & ad præſentationē illorum exiſtentium de iure patronatus illius Eccleſiæ, ebdomada eorum incipit qualibet die ſabbati in ortu ſolis, qui quidem ortus eſt & incipit diuerſimode ſecundum diuerſitatem temporū & locorum, & ſecundum quod ſol aſcendit, & deſcēdit: ad cognitionē illius ſupradicta noſcere oportet. Et de hoc alias fuit proceſſus in caſu emergenti, vt dixi in commentarijs ducatus Burgun. tit. des iuſtices, §. 8. in gl. & Iour. ibi, Sed nunc maius eſt dubium. Et an curetur de momēto, vide Sozi. in l. ſi tibi decem millia. ff. ſi cer. pet. & F. Curtium in ſuo tract. de feud. in tit. ex quib. cauſis feudum amittatur. in 4. par. verſi. 7. quæro.

Item etiam ad cognoſcēdum & videndū vnde hoc, quod vnus eſt perfectior altero, Ita, quod multi quærunt ſcire, vnde iſtud procedat, ꝙ cur Deus hoc ita diuerſimodè diſtribuit, vt prophetiā Dauid, Eſaię, Ieremię, & ſimilib. Salomoni ſapientiā, Diuinarū legū peritiā apud Hebræos Moyſi, apud Aegyptios Mercurio Trimegiſto, apud Bactrianos Zoroaſtro, apud Carthaginenſes Corondæ, apud Cretenſes Minoi, apud Lacedæmonios Lycurgo, qui aſtrictis ciuib. iuramento, ꝙ tam diu eas intemeratè obſeruarent, donec ipſe rediret, è patria nunquam rediturus emigrauit: apud Athenienſes Soloni, apud Rom. Numæ Pompilio, apud Chriſtianos verò Petro, Paulo, & reliquis Apoſtolis eorumque zelatoribus. Ipſam Poëſin Homero & Virgil. Rhetoricam Demoſtheni & Cice. Philoſophiam naturalem Ariſto. Moralem Socrati, Meta

physicam & diuinam Platoni: medicinam Hippocrati, & Galeno, Astrologiam Ptolemæo, Iuris ciuilis prudentiam & scientiam Paulo Africano, Iuliano, Scæuolæ, Iaboleno, & cæteris, de quibus in l. 2. ff. de origine iuris, Accursio, Ioanni Placentino, Martino, Azoni, Petro de Bellaper. Ioan. Fabro, Bartolo, Bal. d. meo Ias. & cæteris. Iuris pontificij scientiam Gregorio, Innocen. Hostiensi, Gratiano, Pan. or. Ioan. de Imola, Pe. de Anch Zabarellæ, Io. And. Ant. de But. Artem militarem Alexãdro Magno, Iulio Cæsari, Hannibali. Consiliorum sagacitatẽ Catoni, Magiam Zoroastro, Arithmeticam Iordano, Geometriam Euclidi, Musicam Pythagoræ, & Boetio: Logicam Chrysippo. Physicam Straboni Lapsanseno tribuent.

Quænam ratio fuit ita dispẽsandi, causáne ista, an influentia, an prouidentia vlla gubernentur? Hæc pro certo magnæ præsumptionis est indagatio. Cui Apostolus vas electionis vsque ad tertium Cœlum raptus ad Ro. 9. satis respondere videtur: cum, vt habetur Psal. 125. Nónne habet potestatem figulus ex eadem massa, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam facere? vnde sufficeret hæc dixisse, cum, vt dixit idem Paulus ad Ro. 11. Iudicia Dei abyssus multa, & quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, & occulta consilia. Nec tantum debet humana temeritas audendo procedere, vt ea cernere velit quæ latere Deus instituit. Neq; enim domino gratus erit seruus qui penetralia cuncta quæ in domo sunt perlustrare tentauerit. Eaque temeritas magis videtur explorantis insidias quam serui præseferre officium. Et sic licet responderi possit: tamen cum Simphoriano Campegio in suo libr. de vita cœlitus comparanda. c. 9. dicam, quæ ipse dixit, cum protestatione tamen, quod conclusiuè non intendo ab Ecclesiæ Rom. & præceptis illius discedere, & de omnibus me remitto determinationi dominorum theologorum, ab opinionibus & determinationibus quorum non intendo discedere, dixit enim Campegius vbi supra, quod omnis sapientia à domino Deo est, Eccl. 1. Et omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. & etiam allegando Augustinum, dicit eundem sic dicere. Sic Deus res, quas cõdidit administrat: vt eas agere proprios motus sinat. Igitur, sicut anima in toto corpore, sic Deus semper operans in toto mundo vires naturis pro mucrone addidit, & operari eas instituit: Imò instrumenta sua fecit, quibus cum Deo patre fabri filius vsque modò operans vteretur. Has igitur vires, nec operari impedit, nec operantes deserit: sed sicut nauta nauim sic iuuat, & dirigit, ille in portum, iste in finem. Et quemadmodum ociante anima membra sopiuntur: sic cessante Deo, vt in igne Babyloniæ monstratum est, omnis naturæ conatus inanis est. igitur omnia bona à Deo sunt.

Sed cur ergo hunc eligat, alium vero repellat, hęc nequeunt humanæ vires agnoscere. Nã Iacob sanctiss. & optimus, Esau frater eius pessimus. Petrus optimus. Iudas autem pessimus, cæterię; Apostoli sanctissimi. Ideo dicit Christus. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. & Paulus ad Timot. 3. c. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et August. in lib. de prædesti. sancto. Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed vt essemus tales per istam electionẽ suæ gratiæ, qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Idem Augu. in lib. de libero arbitrio. Non propter fidem vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit vt boni essent. Hæc ibi Augustin.

Ad istud dubium soluendum, quamuis excedat vires ingenii, absque tamen discessione à Romana & catholica Ecclesia inquantum aliqui videntur discedere, quod in hoc operentur influentiæ siderum & naturæ climatum, recitabo tres opiniones: sed illi adhærere volo & intendo, cui Ecclesia adhæret.

Prima opinio est philosophantium & medicorum, qui complexioni attribuent excellentiam ingenij: de quo phil. part. 30. probl. 1. ait: Propter quod homines quicunque excellentes fuerunt viri aut secundum politiam, aut philosophiam, aut artes melancholici fuerunt: Sed vt in libris de vita sana dicitur, non intelligit phil. quod omnis melancholia, vel omnis cõplexio melancholica hoc faciat: sed intelligit de illa solum quæ est temperatè calida, quæ facit excel viros.

Et sic secundum Aristo. videtur, quod prima complexio quæ facit homines ingenio excellentes, est complexio melancholica, quæ est calida temperatè, de qua infra latius in alio loco dicam: Ideo hic alia non referam, sed condescendo ad secundam opinionem, quæ est præsentis speculationis, secundum quod fit hic mentio de Astrologis.

Secunda ergo opinio est Astrologorum, dicentium complexiones insequi climata & diuersitatem Cœli: vt differre nonnulli specie, & colore, & corporum quantitate, & animorum diuersitate videantur. Vnde Græci leues, Aphri versipelles, Germani fortes, robusti, Itali graues. Nam præsefe runt quandam firmitatem, seueritatem, ac constantiam animi, ac in vultu, moribus, verbis, rebus quoque agendis. Hispani iactabundi. Galli in armis feroces, religione fideles, vt Christianissimi appellentur. Latini superciliosi acelati dicantur. Vnde Iulius Maternus ait: Quædam gentes ita à Cœlo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitate perspicuæ. Scythæ immanis feritatis crudelitate grassantur. Itali fiunt regali semper nobilitate fulgidi. Auari Syri. Acuti Siculi. Luxuriosi semper Asi-

…Aſiatici,& voluptatibus occupati. Hiſpani ela-…ſtantia animoſitate præpoſiti. Galli ſtolidi. q… …men non ſine liuoris acerbitate ab ipſo Iulio in Gallos ructatum, aut quia (teſte Strabone) Galli …nt ſimplices, ac nulla morũ malignitate, & ideo …qui hoc referũt ad ſtoliditatem, vt dicit Cælius …lib.10. cap.21.

Num enim omniùm æquè nationum corpora ſunt ad ſapientiæ ac intelligentiæ perceptionem idonea? Vnde more Thaletis, ſiue, vt alij dicunt, …cratis, dicunt multi propter tria de ſe Deo gra… maximè ſe habere, ſcilicet, quod mares non …minæ, homines non beſtię, Galli non Bohemi. …tenim Galli ſuaptẽ natura, ad Philoſophiam …am, & religionẽ magis apti, eò, quod propter …ris, & cœli temperiem, corpora ſortiti ſunt ab …cellentijs contrarietatum, vt philoſophi aiunt, …motiora. His de cauſis Pariſiẽſes ingenioſiores, Delphinẽſes robuſtiores inter Gallos habiti ſunt: qua videlicet illi in puriore, iſti, in craſſiore, ob montes altiſſimos, aëre verſentur.

Notatu etiam dignũ eſt, quod ſibi vicinæ, imò & contiguæ prouinciæ, in hominibus, & anima…ibus, multum differre videntur. Vnde Lugdunen…ſes, (vt dicit idem Campegius tanquam Lugdu…nen.) ingenioſiores, Delphinen. verò fortiores, robuſtiores, moribus imbecilliores, animoſiores, & in armis magis ſtrenui inuenti ſunt. Forenſes, ſeu Forenſiani vani, ingenioſiores, ſubtiliores, & …nij ſcribæ ſeu ſcriptores. Aruernigenæ robu…ſtiores, moribusq; inhumaniores. Lemoncinen…ſes … ores, moribus tamen minus vrbani, Ga…ſcones & Vaſcones ad verbera promptiores, Nor…mani corpulentiores & loquaciores, vt dicit Cam…pegius vbi ſupra. Sed ſi vidiſſet glo. in l. ſequitur. §. …pullus in verbo, animum. ff. de vſucapio. quæ di…cit Normannos eſſe doli capaces, etiam à pueritia …m allegare non omiſiſſet: Quod vnde procedat, …cunque ſit illa glo. non omnino caret verita… …ctum … Normanni aliàs incendiarij Ec…clesiarum fuiſſe perhibentur. vt in c. concedimus, …ecratio. diſtin. 1. & nimis crudeles, ſeueri, & …oli, vt norunt Pariſienſes, qui cum ſoleant o… …t fertur, inter alia dicunt, A furore Norman…norum libera nos domine. quod in malum ſo… …: Burgundiones verò ſunt ſimplices, amicabi…les, beneuoli, & manſueti, generoſi ingenij, bello …iari fortes, fide ſtabiles, hominibus honorabi…les, & Deo amabiles, vt dicit text. in cap. gens An…glorum. 6. diſt. Inhabitantes enim Regiones tem…peratas, ſunt ſapientiores, & meliores, Eò, quod ſu… …as Regiones ſyderum & Planetarum influ…xus ſunt optimi. Et Regiones intemperantes in…colentes, ſunt ſylueſtres, & ſyluarum mores haben… …: Ideo phil. part. 14. problemate 15. dicit, quod …bitantes loca temperate calida, ſunt prudentio… … & ſapientiores, & in locis intemperatis, con…trario modo ſe habent. Dicam etiam infra. in 44. conſid. vbi de potentijs animæ. verſic. 1. de potentia. & in præceden. par. in 44. conſid.

Et in eodem loco dicit Ariſt. quod loca intemperara ſunt, quæ aut nimium calida, aut nimiũ frigida exiſtunt, in quib. locis habitantes ferinos mores & aſpectus atroces habent. Haly enim ſecundo quadripartiti dicit, quod videlicet illi quorum latitudo eſt intra 34. gradum à linea æquatoris, vſq; ad latitudinem 40. graduum, extant ſapientiores, quàm habitantes Regiones frigidas. Sicut ſunt aliquę Regiones in 6. & 7. climate, & maximè in locis ſic extraneis, non poſſunt naſci homines bonæ complexionis nec boni ſenſus. Galenus verò de virtutibus animalium. capit. 9. ita ait de Plato. ſic dicens in Timæo, quidem in principio ſermo. ſic ſcribit: Hunc quidem vniuerſum ornatum & ordinem, Deus prius perornans, nos inhabitare fecit, eligens loca, in quibus generantur eucraſia: Horum viri generantur prudentiſſimi. Et in principio legum dicit Plato, quod in regione temperata, naſcuntur homines meliores. Hoc idem ſentit Auic. quem inducit Pe. de Ebano. & dicit Haly, Ariſt. & Gal. fuiſſe de 5. climate, qui optimi fuerũt naturales & metaph. Platonem, & Ptol. de 3. climate, qui excell. fuerunt in mathem. & Albumazar tertio introductorij dicit ſapientiſſ. eſſe Babilonios & Aegy. Sol enim non multum elongatur ab eorum capitibus, neque appropinquat. Eſt enim motus ſolis ęqualis ſuper eos, ideo aër eorum fit complexionis temperatæ, neque ſuperflue calidus, neque ſuperflue frigidus. Calores eorum, & naturæ, & corpora ſunt temperata. Et ſenſus, & ratio, & animi qualitas ſunt bona, abundatque in eis ſapientia, & intellectus, & rerum præſtantia, & honeſta qualitas animi. Et hæc eſt terra Prophetarum & Sapientum.

Sed, qui ſunt habitantes ſecundum clima, ſicut ſunt Aethiopes, horũ mores peſſimi, & facies habent corruptas, & turpes, atroces, & comedentes homines, vt Haly teſtatur, ſe vidiſſe in fine ſeptentrionis & Meridiei. Et dicit, quod ibi ſunt ſpiritus maligni, & beſtiæ comedentes homines, & ideo dicũt multi, quod diutius remanſit Regnum Romanorum, & ſic auctum eſt, quia medio modo ſe habet Regio Romana inter ſeptẽtrionales & meridionales. De Noe autem dicunt ſapientes, Eum in Aſtrologia claruiſſe, & filius eius Sem inter Aſtrologos annumeratur, & pater & filius viri præſtantiſſimi in Chaldęam veneruntpoſt diluuium, Regionem temperatam. Iſte Sem, poſt diluuium biennio, genuit Araphaiat, qui fertur fuiſſe Melchiſedech, qui primus poſt diluuium vrbem Salem condidit, quę eſt Ieruſalem: quę eſt in 4. climate, quod eſt medium inter 7. climata. Videtur tamen, quod ſecundum nonnullos alios, ponatur in tertio climate, vt ſuprà dictum eſt.

Et, quod ex diuerſis & varijs Cœli locis, aſpectibúſue, diuerſi generẽtur mores, vide per Cęlium lect.

lect.antiq.li.10.c.18.Et,cur vergẽtes ad meridiem, ſint timidi, ad ſeptentrionem verò audaces, per eundem in d.lib.cap.20.Idcirco, ſi ad ſaturitatem quiſpiam velit ſcire diuerſarum gentium mores diuerſos,& varios ritus,ſcilicet, Perſarum, Gallorum,Britãnorum,Pannoniorum,Germanorum, Hiſpanorum,Myſorum,Thracum,aliorumq; populorum.De Getis Scytarum,Athenienſiũ, Maſſagetarũ,Tapyrorũ, Bactrianorũ. De Phigaleis,Caſpiorumq;,ac Derhicũ, Medorũ,& Armeniorum, Cappadocum, Heptacometarũ, Moſynocorum. De Tibarenis & Starmis,Indorum, Taxilitarum, Aſſyriorum,Syrorum, Phœnicũ,Arabum,Nabatheorum,Aegyptiorum, Aphrorum, nec non de Carthaginenſibus, videat & legat ipſum Cælium in prædicto lib.cap.18.& c.20.cum 18.cap.ſeq.& in globo in c.66.in eod.lib. vbi refert diuerſos populorum mores.

In qua quidẽ famatiſſima ciuitate Ieruſalem, omnia grandia & admiratione digna, tam veteris quàm noui teſtamenti, patrata legũtur facinora. Quod verum oſtendere per humanas rationes, quæ nonnunquã minus validæ inueniuntur, atq; à pertinacib. diſputationibus, veritatisq; æmulis reprobantur, præſens minimè videtur expoſtulare negocium. Nec, vt dicit Andinus Poeta, Hoc ipſa ſibi tempus ſpectacula poſcit. Sed quiuis pius lector veritatisq; cultor, nedum ex diuinarum literarum, ſeu (ſi mauis) ſacræ Bibliæ contextu, cui nullus niſi infidelis Chriſtianæ fidei perpetuus hoſtis, aut hæreticus, à ſanctæ matris Eccleſię gremio excluſus, refragari audet, verum etiam, ex fide dignorum hiſtoriographorum, qui Res geſtas literarum monumentis fideliter mandauerunt, cõpluribus voluminib. facilimè percognoſcere poterit: Vnde dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſecundum humanitatem, item Abraham Chaldæus ſummus aſtrologiæ magiſter, Iſaac, Iacob, Ioſeph filius eius, Moyſes, Prophetarum ſummus, & totius Veteris Legis Cælius edoctus interpres, Cæteriq; Prophetæ diuino afflati ſpiritu, ex quarto venerunt climate.

Albumazar, Chaldæos omnium peritiſſimos affirmat. Chaldęi enim ſapientes interpretãtur,& poſt ipſos Aegyptios. Philo. enim in prologo Metaph.dicit, Scientias ſpeculatiuas apud Aegyptios inuentas, & maximè mathem. Ex diuinis ſcripturis habemus, quod Abrahã ex Chaldęa in AegyptumAſtrologiam, nũquam ibi cognitam, tranſtulit. Et, vt Laertius lib.3. in vita Platonis ſcribit, Plato, in Aegyptum ad Prophetas & ſacerdotes ſe contulit. Et Diodorus libr. 2. apud Aegyptios ſacerdotes in eorum ſacris libris ſe contineri. Tranſijſſe in Aegyptum Orphæum, Muſæum, Melampidem, Dedalum, Homerum, & Lycurgum, Solonem, Platonem, & Pythagoram Samium, & complures inſignes viros, qui in Aegypto perceperunt omnia, quæ illos apud Græcos mirabiles fecerũt. Quinetiam Lycurgus, Solon, & Plato, multas ab Aegyptijs ſumptas leges, ad ſuam Rempublicam detulerunt. Et Pythagoras Geometriam, & Arithmeticam, & curſum Aſtrorum & Zodiacum, ab Aegyptijs ad Gręcos tranſtulit. Et Orpheus Theologiam didicit ab Aegytijs.

Quatuor profecto celeberrima, & bonarum literarum & ſcientiarum ſtudia, in orbe extiterunt, ſcilicet, in Chaldæa, Aegypto, Græcia, & poſtremo in Italia, & nunc Gallia ipſa, ſiue Pariſien. Gymnaſium, pace omnium dicatur in Theologia principatum tenet. & dixi ſupra in decima parte, in 32. conſid.

Habuerunt nempe ſemper Galli facundiam ſuam, magiſtroſque ſapientiæ Dryidas, qui terræ mundiq; magnitudinem, & formam, motus Cœli & ſyderum, ac quid Dij velint, ſcire profitentur. Quemadmodũ apud Indos Brachmani, ſeu Gymnoſophiſtæ erant, Sic Dryidæ apud Gallos vocitabantur, qui vitę erant integerrimæ. Sic Magi apud Perſas, Philoſophi apud Græcos, Sapientes apud Latinos, Prophetæ ſiue ſacerdotes apud Aegyptios, & Chaldæi apud Aſſyrios. Sic ergo volũt Aſtrologi, quod hæc omnia ex Cœlorũ & ſyderum influxibus proueniant, ſcilicet, Regio temperata, & viri probatiſſimi, & ſcientiæ, & artes, & omnia bonorum genera, ab ipſis cœlorum aſpectibus: quia ſuperficies cœli concaua, liber eſt primæ cauſæ, in quo omnia ſcribuntur quæ in mundo ſunt. Si quis ergo in illam inſpicere ſciret ſuperficiem, omnia illa ſciret præterita, præſentia, & futura. Volunt etiam Aſtrologi, quod non modo temperatæ Regionis influxus ſaciat ſapientes, & viros optimos, verum etiã, quod particularis requiratur influxus in cõceptione, & natiuitate illius, dum & concipitur & naſcitur. Similiter dicunt, quod ſi quis in temperata naſcatur, & educatur regione, in ſua natiuitate malum habẽs influxum, hic peſſimus erit. Et ſic cœleſtes valere volunt influxus, quod diuitias, magiſtratus, militiam, bellum, victorias, & rerum omnium proſperitatem, cœli, & Cœlorum influxibus attribuant.

Et hæc ſunt, quæ Aſtrologi ſentiunt, ſecundum Campegium vbi ſupra. De hac materia, licet interdum ſomnient & deuient à ſemita veritatis: ideo his non aſſentit, nec ego etiam, ſed ſto cum opinione quæ ſequetur.

Ex dictis tamen Aſtrologorũ ſupra poſitis, multum ſunt laudanda, quartum, & quintum climata. In quibus ſunt Aegyptij, Iudæi, Rhodiani, Græci, & Itali, & ſic Romani. De ſexto verò climate, vbi eſt Gallia, etiam credo illud eſſe extollendum, ex his, quæ dicturus ſum infra de Gallia in conſid. ſequen.

Omiſſa ergo opinione Aſtrologorũ, quæ ſomnia, & phantaſmata recitat, ad tertiã opinionem veram, quæ eſt Theologorum, maximè Pariſienſium, qui determinauerunt, vnam Animam in

natura-

naturalibus esse alia perfectiorem, & excellentiorem, cui determinationi standum est. De hac autem perfectione animæ secundum theologos, dixi suprà in hac par. in 4. consid.

Licet, vt dicit idem Campegius, sanctus Thomas, Alexander de Hales, & multi alij Theologi, tenuerunt ante hanc determinationem Parisiensium, Animas in naturalibus nequaquam differre, sed omnes in naturalibus esse æquales. Bonauentura tamen, & complures alij ex theologorum schola animas in naturalibus differre asseuerant: ita quod vna sit nobilior alia, & ita tenent theologi moderni, insequendo prædictam determinationem Parisiensium Theologorum secundum eundem Campegium. Qui etiam dicit, quod licet prædicta aliquid operentur ad perfectionem artium & scientiarum, tamen hæc non fiunt sine actibus frequentatis, quod probat quinque rationibus, ex quibus deueniri potest ad triplicem perfectionem. Sed cum ista non sint præsentis speculationis, ea referre omitto. Satis autem mihi est, ad præsens aliquid depromere de excellentijs climatum, & vt cognoscatur excellētia vnius climatis ad aliud: & istud est intentum huius considerationis. Vnde etiam diuersitas ingeniorum sit. Sed de causa præstantis ingenij, vide Cælium lib. antiquarum lect. 6. ca. 20. vbi triplicē assignat causam, Humanam, scilicet, Naturalem & Diuinam, quæ cum supradictis videntur concordare, licet breuiori & elegantiori stylo referāt, ideo ad eum vos remitto.

DEcimaseptima consideratio aliam orbis diuisionem complectitur. Nam in tres partes generales diuiditur, seu partitur: In Europam, scilicet, Aphricam, & Asiam: sed quæ harū sit maior & excellentior, videndum est.

Et in primis, Quoniam dignitas & excellentia potest imaginari ex latitudine & lōgitudine. Ideo videretur dicendum, quod Asia sit dignior alijs: cum tantum ipsa contineat quantum aliæ duæ, vt scribitur in lib. de mundi descriptione. ca. 1. licet c. ... dicat, Quod Asia sit tantum tertia pars orbis, & etiam, quia est in parte orientali, quæ præferri ... ex causis supra positis in hac par. in 13. consi. Aphrica tantum contineat, quantum duæ con... ent Europæ, Ex quo Europa est tantum dimidia pars Aphricæ. Ideo videretur dicendum, quod Asia sit maior & excellentior Aphrica, & Aphrica sit excellentior Europa: licet dicat Ptolemæus, ... Europa est maior Aphrica.

Quæ autem Regiones, seu Nationes, in his partibus contineantur, & quomodo diuidantur, ponunt Cosmographi, maximè in d. li. de mundi descriptione c. 1. vsq; c. 16. & plures alij Antiqui relati ... modernis. Et compendiosè ponit Pomponius Mela, in principio suæ Cosmographiæ. Et Strabo lib. 3. de situ orbis, & in Margarita Philo. in libr. 7. ... ca. 49. l. 51. 52. quas hic non transporto. Sed solum, quantum facit ad materiam subiectam, dico, Europam esse digniorem & excellentiorem alijs partib. terræ habitabilis, pluribus causis.

Primò, Quoniam, vt dicit Strab. lib. 3. de situ orbis. in primis multiformis est, & ad virorum virtutē ingenuè disposita, ciuiumq; & domesticarum ad alios rerum transfusiua: Est enim tota habitabilis, in exigua tantummodo parte, propter frigoris vim inhabitabilis, quę finitima Tanaidis, & Męotidis incolis, Boristenensibusque in curribus degentibus.

Secundò, Quia digniores, & nobiliores sub se continet Regiones, quā alię duę: & sub ea digniores populi existunt. Europa nempe ab Occidente clauditur mari Athlantico, à Septentrione Oceano Britannico, ab Oriente Tanai, Mæotide palude & Ponto. à Meridie mari Mediterraneo. Et in ea sunt Regiones & populi, ob aëris temperiem.

Ab occasu, versus ortum Prouinciæ magis nominatæ sunt Hispania, quæ Iberia & Hesperia nōnunquam nominatur, cuius partes sunt:

Bethica, seu Tudertana, siue regnum Granatæ, quod Ferdinandus Rex Hispaniæ decennali obsidione & bello Sarracenis abstulit: Christianiratiq; adiecit. Huius longitudinem & latitudinem ponit Plin. lib. 3. c. 2. Et dicitur Granata à grano, quod Gręci coccum, hoc est, gramen rubens vocant. Nam in ea ferè tota, copiosum coccum in maxima laude gignitur.

Lusitania, seu Portugalia, in ea laudatissimū coccum nascitur circa Emeritā, Lusitanię insignem ciuitatem: vt docet Plin. li. 9. & in hac est regnum de per se, vbi est Rex. Lusitanum verò littus, ceraunogemma pollet, quod aduersus vim fulgurum opitulari creditur.

Taraconia, seu Taraconensis, quæ & Catilonia, hinc Taraconensia vina nobilitantur elegantia. Vnde Martialis: Taraco Cāpano tantum cessura Lyęo.

Habet hæc prouincia Taraconensis, Taraconem ciuitatē, quæ caput est Prouinciæ, quam Sciriones condiderunt. Hæ partes principales Hispaniæ, in qua & alia Regna sunt. Inter quæ Regnum Galliciæ, longè lateq; vulgatum, propter vniuersalem peregrinationem ad sanctum Apostolum Iacobum Compostellanum.

Compostellanum regnum, insuper Castellæ & Legionis, Astronomis memorabile reddidit Alphonsus Rex prudētissimus, qui tabulas motuum corporum cœlestium miro ingenio compilauit.

Plinius verò, diuidit Hispaniam in vlteriorem & citeriorem. eo. li. 3. c. 3. & c. 1. & ibi ponuntur plures & ferè omnes particulares partes totius Hispaniæ, cuius principatum obtinet solus Carolus Austriacus, Rex Romanorum, & electus in Imperatorem, præter Portugaliam. Et in Hispania obtinet septem Regna, videlicet, Regnum Granatæ, Regnum Castellæ, Regnū Legionis, Regnum Galli-

tię,regnum Aragoniæ,Regnum Cordouæ,Et Regnum Andelosiæ.

De laude vero & excellentia Hispaniæ,vide amplè per Phil. Bergo. in suo supplemento Chronicarum.li.2.qui eam laudat ex plurib. Primò,quia maxima est prouincia, qa felix & fertilis, quia plurima Regna continet: quia plures habuit viros doctissimos,sanctos & Romanos Ponti. & etiam habet mare vndiq;, & plures fluctus nauigabiles. Vide etiam Cæliū lib.10.c.22.vbi dicit, Quod puerperæ viris ipsarum decumbentibus administrant, & ibi plura alia scitu digna. Originem verò,& eius antiquitatem ponit Ioan. Annius lib. suo 12.ad Berosum,de temporibus priscis.cap.1,2.3.& 4.vsq; ad finem dicti lib.describit seriatim 24. Reges Hispaniæ, & sunt sequentes:

Thubal v. Iaphet filius.	*Athlas.*
Iberus.	*Sicorus.*
Iubalda.	*Sicanus.*
Brigus.	*Syceleus.*
Tagus.	*Lusus.*
Betus.	*Siculus.*
Gerion.	*Testa.*
Trigeminus Gerion.	*Romus.*
Hispalus.	*Palatuus.*
Hispanus.	*Cacus.*
Hercules Lybius.	*Erithrus.*
Hesperus.	*Mellicola.*

Gallia sequitur Hispaniam, medio monte Pyreneo,alia pars Europæ, omnium Regionum excellentissima.

Et huius partes sunt, Aquitania, Lugdunensis, Narbonensis,seu Delphinatus, siue Prouincia, & Belgica,ferè ad Rheni fluenta vsq; protensa,& plures aliæ,quas enumerat Plin.lib.4.naturalis historiæ c.18.vbi tamen non fecit mentionem de Delphinatu seu Prouincia.

Partiales Prouinciæ Galliæ sunt plures, quas alibi ponam:Sed nunc capiendo diuisionem antiquorum cosmographorum, diuiditur in Narbonensem, Lugdunensem, & Aquitaniam, vel secundum Iulium Cæsarem in suis commentarijs. & Phil.Bergo.lib.4.sui supplementi,in Belgicam, Celticam,& Aquitanicā. Et alia est etiam Gallia, quæ Cisalpina dicitur,respectu Transalpinæ.

Et hæ Galliarum partes, plures alias partiales continent.

Belgica verò prima est,quæ & à Belga insigni ciuitate nomen accepit,& hęc nunc Treueris.& dicta est Belgica, quasi bellorum genus: vbi vehicula quædam primùm inuenta fuere, quæ Esseda dicuntur,Esse gallicè. Vnde versus:

Belgica vel molli melius foret esseda collo.

Quo vehiculo potius vtuntur adhuc Flamingi & circùm vicini populi.

In hac quoq; complures Ducatus sunt & comitatus Brachansia,Luguburgensis,Flandrensis, Picardia,Atrabatensis,Barensis, atq; aliæ Regiones permultæ. Dicunt tamen aliqui, quod Flandria est Germaniæ Regio, vt dicit idem Bergom. vbi supra.& in 12.lib.suarum Chronicarum.

Celtica diuiditur in duas:quædam Lugdunen. dicitur,quædam verò Narbonen.

Lugdunen. cuius Lugdunum ciuitas est caput, tripartita est:cum prima sit Lugdunensis,secunda Rothomagensis,quæ continet Normanniā, cum caput sit Normanniæ,tertia deniq; caput est Turo metropolis ciuitas Andegauiæ, & Bituricen. finitima Oceanoq; proxima.vt dicit Philippus Bergomensis in loco supra allegato. Sed hodie aliter fit diuisio, quia diuiditur in Ducatus & Comitatu vt infra dicam.

Tertia est Narbonensis Gallia, & ipsa in duas subdiuiditur partes,scilicet in Gothiam,cuius metropolis est Narbona, & Burgundiam, in qua plurimæ sunt vrbes celebres,videlicet Arelatæ regionis olim caput,Aquis,Vienna,& Tarentasia.

Hæc regio,longo tempore sub regibus fuit, sed nunc regia dignitate amissa,Ducatus titulo admodum est insignis:cuius Duces cæterorum Christianorum Duces facile præcellunt.In hac,duæ præcipuæ ciuitates, Augustudunum scilicet, quam Iulius Cæsar Heduam nominat (cuius sum ciuis) quæ tantæ fuit potentiæ,vt Rom.auxilio, vniuersam penè sibi subiugauerit Galliam. Senonensis item altera fuit, quæ Romam obtinuit, & incendit ac spoliauit. Cuius populi & Mediolanum, Papiam,Bergomum,ac alias vrbes in trāsalpina Gallia condiderunt. Garunnam vero,Sagonam, Metronam, & Sequanam,inter alios fluuios hæc Gallia habet.

Alia est Gallia quæ dicitur Aquitania, quę secūdum Ptolæmeum li.2. ab occasu, mari Aquitanico, ab ortu & septentrione, Lugdunen. regione terminatur.& à meridie,Pyreneis montib. Habet insignē ciuitatē,Burdegaliā. Populi eius Aruerni, Pictones,Santones,Bituriges, & alij permulti.

Alia est Gallia transalpina, quæ in sex diuiditur partes seu Regiones, à Gallis Celtis nuncupata. Ipsi namque Galli Celtici, quia etiam terra eos, quos genuerat capere non poterat prę multitudine, Duce Brēno Senonēsi, trecenta eorum millia vnà cum vxoribus, & liberis, siue gloriæ cupiditate pellecti:siue,vt alij volunt,ad intestina bella vitanda ducti,ad nouas sedes accessere, & in Italiam se transtulerunt, (vt Iustinus in 34. epit. habet) Quorum portio nobilior in Italiam consedit, vbi masculis omnibus incolarum interfectis, eorum fœminas duxerunt vxores, è quibus liberos suscipientes,& habitu,& lingua, ac moribus paternos mores imitantes,purissimi remansere Galli. Atq; ita vniuersa Cisalpina prouincia,appellata est Gallia, quæ postea diuersis nominibus appellata fuit Gallia. Quia tamen illa hodie non est de Gallia, nec etiam tunc erat, sed de Italia: Ideo illas relinquo in parte Italię.

Gallia concomitatur, & iungitur Germaniæ, ra,quod Germania magna ſequitur Galliã, quæ Germania magna extenſa vſq; ad Sarmatiam, inter Rhenum fluuium ab occidente, mare à ſeptentrione,& Danubium à parte meridionali. Et hæc Germania diuiditur in duas partes,in ſuperiorem videlicet, & inferiorem. In ſuperiore verò Saxones ſunt ab Rheno diuiſi, vbi Oceanum influit, quibus ſemper, quaſi bello contendunt: deinde Bauaria,Auſtria,Sueuia, Bohemia, & Alemania, ſecus Lemni fluenta,eſt Curuania,& aliæ nationes multæ.

In inferiore autem Germania, ab Albio flumine ad Oceanum protenſa,quæ circa Rhenum cõſiſt,ſunt Albia,Daunia, Ruſia, Marcomandia,& aliæ multæ nationes: Et vt fertur, quinquaginta quatuor gentes inhabitant vniuerſam Germaniam,vt Anſimari,Quadumgeri,& aliæ gentes ferociſſimi,& indomiti animi, quarum immanitas etiam in ipſis vocabulis horrorem ſignificat,& de pluribus alijs vide per Philippum Bergomen. in libr.12. ſui ſupplementi Chronicarum. Aliæ etiam partes Germaniæ nominantur in Margarita philoſophica.lib.7.tract.1.cap. 47. videlicet Franconia ſiue Francia orientalis, Vueſtualia, Friſia, Saxonia, Thuringia, Haſſia, Marchia Brandenburgen. Miſia,Sleſia,Bohemia,Morauia, Cimbrica Cherſoneſus, quæ nunc Dacia, vulgò Denumark ad ſeptentrionem. cùm alia ſit Dacia quæ Tualachia nunc dicitur, de qua infrà. Poſt Cymbricam Cherſoneſum,Noruegia, Suetia in mari. ...ter Danubium,& Alpes Rheticas, primam Rhe...am ponunt, quæ & Sueuia, quamuis vltra Da...bium protenſa ſit. Poſt hanc Vindelicia ſeu Ba...ria, cuius pariter magna pars vltra Danubium ...enditur. Noricia,cui nonnulli Stiriam,& Ca...nthiam aſcribunt. Pannonia ſuperior, nunc Auſtria. Pannonia inferior, quæ & Vngaria à mari A...tico, Hiſtria, Illyris, Liburnia, quam dicunt ...atiam, Dalmatia, quę Sclauonia:& iſta vide...r eſſe maior quam aliæ tres Regiones.

Italia verò altera pars Europæ, ſequitur Ger...iam,& eſt ab alpibus vſque ad mare mediterraneum. In ea ſunt plures Regiones ſequentes. Lombardia, Thuſcia, Etruria, Campania, Marca, Aprucia, Calabria, Apulia,& ſic de alijs: Et hæ ...iales poſitæ ſunt in Margarita philoſophica, vt ſuprà. Philippus verò Bergomenſis lib.4. ſui ſupplementi, dicit, hãc prouinciam omnium totius orbis celeberrimam, & in forma crucis poſitam inter Adriaticum, & Tuſcum mare, ſiue ſuperum, & inferum,& à iugis Alpium dorſoque Apennini montis porrectam, ſe paulatim attollen... vſque ad Rheginum verticem,& littora Bru...rum extenditur, in vltimoq; ſui, in duo ſcindi... cornua.

Eius autem latitudo ab Auguſta prætoria, quæ ...Alpium ſiue verſus occidentem eſt conſtituta, & per Romam Capuaque porrigitur, vſq; ad oppidum Rhegium, Solino teſte, decies centena, & viginti paſſuum millia colligit. Latitudo verò 410. Vbi eſt maior latitudo: vbi vero minor 136. vniuerſæ autem ambitum tricies centena 58. millia complectitur. Vmbilicum eius in agro Reatino eſſe, autor eſt Varro: ſequitur idem Bergomẽ. ibidem: Vbi ponit, quod ſubdiuiditur in 18. regionibus, ſed libr.10. Dicit tantum 15. Regiones eſſe in Italia.& in d.lib.4. dicit, quod Iginus, qui de Italię vrbibus ſcripſit, refert ſeptingentas fuiſſe Ciuitates. Blondus verò, facta per ſingulas Regiones dinumeratione, dicit tantummodo 260. quatuor, quæ Epiſcopos habere dicũtur: & ibi multum laudat Italiam inter cætera, dicendo, illum non vel mediocriter doctum, quem eius laudes aufugiant: quæ non ſolum humanarum rerum, ſed etiam diuinarum mater habita eſt. Dicit etiam Beroal. in ſuis orationibus, quod Italia omnium rerum alumna ac parens nuncupatur. Eadem cunctarũ gentium in toto orbe traditur, quæ omnes Nationes ſine controuerſia antecellit, viris, fœminis, Ducibus, artium præſtantia ingeniorũ claritatibus. De laude cuius, vide etiam per Strabo.lib.6. ſuæ Geographię, vbi laudat eã ex multis, ad quem recurre: & ad Bartholomæum Sibillam in ſuo ſpeculo. in 3. c.1. dec.4. quæſt.

Inter has partes Europæ, poſt Vngariam, eſt adhuc Miſia, aut verius Mœſia ſuperior: quæ Seruia, ſiue Rhoſciana,& partim Boſna dicitur: Meſia inferior, quę continet Boſinenſes,& Vualachos, Baſſos,& nunc Bulguria: Dacia, quæ Vualachia Thracia, in qua Conſtantinopolis quõdam ciuitas imperialis Græciæ. Cherſoneſus, Epirus, ſeu Romaniola, Dedania, Moloſſa, Chaonia, Peloponneſus, ſeu Morea, Achaia, ibi Corinthus, Arcadia, quæ & Sicyona à Sicyone Rege, à quo Regnũ Sicyonorum, Macedonia, Theſſalonica, Ellados, ſeu Attica vbi Athenæ, Boetia, vbi Thebę ciuitates nominatiſſimæ.

Græcia, ecce, quàm lata hodie heu à ſpurciſſimo inimico crucis Chriſti Turco, fermè tota deuaſtata. A Germania vſque ad Scythiam, Sarmatia eſt Regio latiſſima: cuius partes, vt aiunt, Polonia, Maſſouia, Pruſſia, Lithuania, Samethia, Liuonia, Ruſſia,&c. Scythia & quæ nominatę ſunt Sarmatiæ Regiones. Barbaria dicebatur à feritate gentium ſeu Tartaria. Hæ enim partes & Regiones ſupradictę, ſunt omnes de Europa,& ferè omnes Chriſtianam fidem agnoſcunt: vt infrà amplius dicetur. Ex quo magis laudanda Europa. Has partes ampliori ſtylo declarat Ioan. Laziardi, in Epitomatibus hiſtorię vniuerſalis. ca.42. quem videas.

Sed, quæ iſtarum quinque Regionum Europæ ſit dignior & excellentior,& quæ magis laudanda, & extollenda, ante quàm ponam alias duas partes orbis Aſiam, ſcilicet,& Aphricã, & cum ſim Gal-

lus,& quiſq; ſuũ laudet, plus expedit laudare Galliam, eò etiam, quia vt plurimum & opera noſtra videbuntur apud Gallos quàm alios, ne ſim illis infeſtus, plurimum eos laudare cupio. Quoniam rerum noſtratium cognitio, magis ad nos, quam externarum pertinere exiſtimatur: & quantum quiſq; ſuæ patriæ debeat, dici non poteſt. l. veluti. ff. de iuſtitia, & iure. de quo aliquid retuli in præfatione ad commentaria noſtra ſuper conſuetudinibus duca. Burgun. etiam quoniam, vt dicit gl. & Bal. ſummando. l. fin. C. ſi ſeruus exportandus veneat. patria ſua debet cuilibet eſſe maior quam alia, cum pro ea pugnãdum ſit, vt ait Cat. arg. l. fallaciter. C. de abolitio. l. pe. & C. ad l. Iul. maieſta. & pro patria multi ſe deuouerũt. Quos vide per Iac. Capelli in ſuis fragmentis. Id quod etiam efficit charitas quædam patriæ: qua plerique omnes tenemur. Eſt ſua cuiq; patris clariſſima atq; gratiſſima. Eſt & amor patriæ ratione valentior omni, vt ait Naſo ad Ruffinũ, & qui paulo poſt ſubiungit:

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Et idem:

Dulcis amor patriæ, quo non præſtantius vllum.

Ita patriæ amor quidem ingens natura ſingulis innatus eſt. Ideo apud Scæu. iureconſul. in l. qui habebat. ff. de leg. 3. teſtator quiſpiam patriã ſuam dulciſſimam vocat, & ibi Accurſius notat ſuam cuiq; patriam eſſe dulciſſimam. Atq; etiam Mar. Soz. conſi. 35. incip. circa prædictam. colum. 3. ver. 2. magis proximè, & per illum textum etiam dicit Romanus conſil. 47. quod incipit, propoſita quæ. verſi. 4. ad idem, quod ſua cuiq; patria cæteris dulcior eſt. & amabilior. Itaque natura ita comparatum eſt, vt patriam ſuam, qualiſcunque eſt, quiſq; laudet, extollat, prædicet, ſicut etiam facit Vlpia. iureconſ. in l. 1. in prin. ff. de cenſib. vbi ſuam ipſius patriam mirum in modum cõmendat: magniſq; laudibus effert. Et conſi. Ariſt. eſt relatum per Polycraticum. li. 8. c. 2. de nugis Curialium, dicentis, intereſſe plurimum, vbi quicquid laudetur, vel vituperetur. Nam plurimum refert, qui ſint audientium aut legentium mores. Ideo de laudibus, & prius de origine gentis noſtræ aliquid attingere decreui. Sed ne grauem materiam, omiſſa præfatiuncula, ſeu ne illotis, vt aiunt, manibus aggrediar, dicam cum noſtro Textore Gallo, in ſuis Epithetis. in verbo, Galli. Cum rerum clariſſimè geſtarum celebritas diu nunquam lateat in obſcuro: miror atque miror, quid fuerit cauſæ, vt Gallorum (qui totius orbis, nedum Europæ, clariſſimi fuerunt, & potentiſſimi) obſcura, ac velut neſcio quo obliuionis conopeo, ſeu velo, ſepulta ſemper dormiuerit origo. Neque certum aliquid non modo prioris ſeculi ſcriptores poſteris reliquerint: ſed nec liberis quidem nobis, proaui noſtri, verbum vnquam fecerint vllum. Nulla eſt ortus quãtum peregrini, & obſcuri natio, quæ aliquam ſui ac principum ſuorum memoriã poſteritati non dimiſerit. Qui de Scythis (exempli gratia) agreſti tamen, & barbara gente non loquatur, quiq; de eorundem Regina Thomyri non multa garriat, inuenitur nemo. Ponticam gentem [illegible] Mithridates fecit memorabilem. Colchos nulla re magis quam veneficio inſignes, ſola Medea ſuis clarauit parricidijs. Sauromatæ ſeu Sarmatæ tractilibus [illegible] volubilibuſq; tugurijs (quæ [illegible] ſtris pro domibus vtuntur) famam ſibi compararũt. Troglodytas, Erembos, Aſtratas, Homeritas, Brachodios, Blennyas, Aethiopiæ gentes, & ſi remotiſſimas memorant Coſmographi. De Getulis, Numidis, Maſſylis, Mauris, & Marmaridis, Aphricæ loquuntur omnes Gymnoſophiſtæ. Bragmanes, Hermanes, Orithæ, Ichthyophagi, Cynamolgi, Indorum remotiſſimi ẽt prędicantur. Arabiæ, quæ Petrea nuncupatur, Agrei, Gerrei, Ammanitæ populi, & ſi ignoti, nomen tamen meruerunt, vt multa paucis perſtringam: Parthi, Medi, Babylonij, Aſſyrij, & aliæ cuiuſque regionis gentes, ſuis illuſtratæ ſunt titulis, & ampliſſimis plerunque voluminibus decoratæ. Si ab Aſiaticis ad Europeos ſit veniendum, Ethruſci, Piſani, Inſubres, Volſci, Hernici, Equi, Vmbri, Sabini, Picentes, Præcutini, Veſtini, Marſi, Samnites: omnes Italiæ populi, ſcriptorum monumentis efferuntur. Spartanis, Athenienſibus, Mycenecis, & Corinthijs: quantum ampulletur, & ſuperbiat Græcia, nemo non nouit. Soli Galli, omnium tanto nobiliſſimi, quanto rei bellicæ peritiſſimi, omittuntur, ac velut incognita Demogorgonis ſpelunca inhumati, nihil omnino, aut certè parum in lucem adhuc emiſerunt: magíſne iniuria tẽporum an ſcriptorum negligentia contigerit, ignotũ eſt. Audeam tamen dicere, virtutum magnitudine, probitate morum, conſilio, prudentia, comitate, religione, pietate, bellandi peritia nullis vnquam terrarum populis, fuiſſe inferiores: Quod ſatis amplè, & veridicè, ſtyloq; elegantiſſimo proſequitur Textor in dicto loco, & ita Galliã cæteris Europæ partib. eſſe extollendam conſtat, tam ex prædictis quam origine, amœnitate, frugalitate, ſeu fertilitate: ex fide Chriſtiana ſemper obſeruata literarũ traditione, & plurib. alijs, quæ etiam teſtimonio autorum extraneorum, ſigillatim declarabimus.

Nempe, vt ibidem diſſerit Textor, Gallorũ prima origo incerta, & obſcura eſt. Sunt enim qui dicunt, Gallos dici quoq; Galatas à Gallate filio Herculis, Qui vt ſcribit Diodorus, deuicto Geryone in Galliam veniens, ex virgine quadam eius loci indigena, Galatem genuit, qui Regno præfectus incolis dedit nomen. Quod, & Beroſi verba confirmant ſcribentis, Celtas, qui ſunt Galatæ veteres, conſtat à Rege Galate filio Herculis nuncupatos, à quib. etiam Galatæ in Aſia, & Gallogręci in Europa dicti ſunt. Appianus tamen Celtas à Celto Polyphemi filio appellatos putat.

Sed

Sed hæc omnia ficta & commenta sunt, eorum, scilicet, arbitrio, qui vt aliquid scire viderentur, aut saltem lectores non viderentur destituisse, has pro animi sententia fabricati sunt origines. Verior videtur ratio vnde Galli dicti sint, à niueo lactis colore, quod gala dicitur, quod scilicet eorũ corpora ob frigoris vim modo lactis sint alba, & candida. Quod etiam non discrepat à Virgiliano versu:

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Vnde Baptista Mantuanus ex Dionysio, lib. 2.

Ignea mens Gallis, & lactea corpora, nomen
A candore datum populis.

Cuius sententiæ adstipulator est Laziardus in suis Epitomatibus Historiæ vniuersalis. c. 17. in fi. & Ioan. le Maire in suis illustrationib. Galliæ originem Gallorum à Rege Gallate filio Herculis, de quo supra, fuisse asserat.

Extollenda est etiam ex amœnitate loci, & terræ [illegible] seu fertilitate: cum terra prior sit homine, prior laudanda est, & vt facile cognoscatur, nulla est pars terrarum, quæ meritò Galliæ conferri potest: siue eius situm, siue perennem salubritatem: siue quicquid quo carere vita non debet, scrupulosissimè requirat. Itaq; ad hanc exornandam omnes naturæ vires incubuisse, cur sit credibile dicam. Principio cœli eius ea est clementia, ea felicitas, vt nec immodicis æstuet calorib. nec rursus arcticis frigorib. torpeat. Tam moderata loci natura, tam blanda amœnitas, vt innocentissimus vbique ac saluberrimus aër durius nescias, an mollius trahatur. Id facit maxima ex parte pe[illegible] obiecta Austris, Alpium vastitas, summo [illegible] ab arcto horridos aquilonis rigores: Britan[illegible] ab ortu Regio, quæ nos à Germanis Rhe[illegible] discriminat: prætenta occiduis flatib. Pyrenei [illegible]. Non hic vt in Italia crebro fulmina sæuiũt. [illegible] Capitolium non semel, sed sæpius fulmine [illegible] conflagrauit, ait Lactan. lib. 3. Nec anniuer[illegible] lues debacchantur, vrbesque totas exhauri[illegible]. Nulla hic infida grassantur maria, nulli terre[illegible] vrbes absorbent, quod in Italia, Græcia, & [illegible] frequentissimum. Non hic campi vastis are[illegible] solitudinibus squalent: Nec, vt in Aphri[illegible] innumeræ, tum belluarum, tamẽ serpentum [illegible], homines, & deuorant, & lenta venena ta[illegible] conficiunt. Soli tanta est feracitas, tanta fœcũ[illegible], vt Galliarum vbertati Sicilia inuidere pos[illegible] quę tyrannicis crudelitatib. nunquam non ex[illegible] stupendæ fertilitatis pœnas etiamnum luit: [illegible] nullæ paludes latifundia occupant, nec tenu[illegible] cespitum corio statim arena subest, peculia[illegible] Germaniæ, & septentrionis malum. Dixeris [illegible] Palladem cum Baccho certasse, maior ne vini [illegible] an olei exundaret? Quibus Anglia, cùm nõ [illegible] careat quam indigeat: Fateantur Britanni oportet, se duos preciosissimos naturæ liquores Francis debere, accepto referant: quod & Galliç abundantia Britannicam sterilitatem quotãnis ferè leuet. Etenim vnde frumenti omnigeni copiam, atque ex Gallia expectabunt? Non ab Hispania, quæ frequentissimis rupibus aspera, torrido Solis vapore magna ex parte squallida, & siticulosi tractus iniuria, famem vel incolis suis indicit. Profectò Lusitaniæ, Galliciæ, Asturiæ, Cantabriç, Gallia horreum est. Non à Germania. Hac enim quicquid frugis à cibo superest, id omne in potum coquit, absumitque in ceruisiam. Quid bellatores Morinorum Treuerorumque, & Burgundorum equos commemorem? Quid optima Britonum armenta? Quid felicia Lemouicum, Aruernorumque pascua? Quid perpetua Cereris, & Pomonæ in Armoricis studia? Tot nobilia Biturigum, & Alceti vellera? Tot generosa Leodiorum saxa? Tot splendida Heluetiorum æra? quid tenuia? quid candida? quid neruosa Atrebatum, Rhemorum, & Camoracensium lina? quid illa terris omnibus expetita Neruiorum aulęa? Allobrogum, Lotharingorum, & Consopitentium: quo recentiores sunt argenti auríque fodinæ. Hoc magis arguunt, Galliam nondum effœtam esse tot seculorum prouentu. Nam apud Tectosagos, Tarbelios, & Aquitanici maris accolas, aurum effodi ex Strabone, apud Metellam ex Plinio nemo nescit. Et etiam apud Iurisconsultum Papinianum in leg. diuortio. §. si vir. ff. solu. matrimo. Relatum est in Gallia lapides renasci. Sed quis obrizum Baionensibus fluere non potius mirabitur? Quid tam profectò verum quam certum Guaronæ, Rhodani, & Dordonæ auriferas esse vndas? Druentiæ verò non solum aureis arenis beata, sed & gemmeis lapillis preciosa fluenta. Narbonensis prouinciæ dotes, qui pro merito attigerit? tam suaues florum odores? tam numerosos succorum sapores? tam varios infectricum herbarum colores? tot suaue rubentia cocci grana? fragrantes thymo saliunca libanotide campos? emicantes benigne calidorum fontium scaturigines? Fertilissimos croci Albigesiorum agros. In plenum autem Galliæ promiscua, tot munifica opacorum nemorum genera? tam teneras luxuriantis soli glebas? Tot læta apricorum collium vineta. Iam superba frugiferarum arborum poma. Iam multiplices pecorum greges. Hæc Christophorus Longolius in sua oratione de laudibus diui Ludouici atque Francorum habita in vniuersitate Pictauica pro natione Franciç. In qua multa dictu maiora, quo ad amœnitatem, temperantiam, & feracitatem eiusdem breuiloquij causa sciẽs prætermisit, vt sunt vina Belnensia seu Burgundiæ, quæ super omnia vina sunt præcipua, & extollenda: & ferè per vniuersam Galliam, Flandriam, Picardiam, Normanniam, & Britanniam vehuntur. de quibus infrà in 84. considerat. huius partis.

Et etiam, vt ait Campegius in libr. de tropheis Gallorum, tract.1. Terra Galliæ eſt frumenti præcipuè, & pabuli ferax, hinc temperato calore, inde felicibus, & tempeſtiuis imbrib⁹, in omnia frugum genera fœcũda eſt adeo, vt non ipſis tãtum incolis, verum etiam Hiſpaniæ, Italiæ, & præſertim Genuenſibus cunctarum rerum abundantiam ſufficiat & ſubminiſtret. Hinc etiã non frumẽti tantum copia magna eſt, verum etiam vini, olei, melliſq;. Noxio genere animalium minimè frequens, fluminibus & fontibus irrigua, duobus magnis fluuijs Rheno, & Rhodano inſignis: omnia ad vſum animantium fœtu beatiſſima. Et de huiuſmodi Galliæ fertilitate, & bonis, meminit Budæus noſter in libro de Aſſe, & partibus eius. lib. 4. vbi ait: O beatam futuram Galliam, ſi tam ei cõtigiſſet heros habere frugi quam bonos habere ſolet. Nam mancipia, vel quæ maximè vnquam prouincia dicto habet audientia. Iam primum in ea ſummum Liberi patris cũ Cerere certamen, vt vini nobilitates nõ poſſit ſine nomenclatoris opera numerare. Mitto temperiem cœli, & clementiam, & quod vtriuſque maris cinctu, & commercio commodè comiterque habitatur: ſoli vbertas tanta eſt in vniuerſum, etiam inter inopes frugum ſterileſque prouincias: vt quaſi annonæ præfecturam ſub cardine noſtro gerere exiſtimemur. prorſus (abſit inuidia verbo) vt ieiunia indicere finitimis, victumque abſtemium cum libuit poſſimus. quum ſumem (vt ita dicam) occidentis arare videamur, ſi in vniuerſum fiat æſtimatio. Adde animorum alacritatẽ ad res omnes inceptãdas, & dexteritatem corporum impigram atque eximiam ad voces obeundas. Et idem Budæus in dicto libro, & lib.3. Inter alios Principes mũdi dicit Regem Franciæ, qui tenet ferè totam Galliam, habere magnas opes, & tot nũmos redditales habere, quot olim Ro. Imperium habuit. Vnde dicit: Si tributa, quæ quotannis ex occaſione gerendarum rerum varie indicuntur ad ſtatam fixamque ſummam, & formulam redigerentur, poſſe hilari populi conditione ad quinquies, & vicies centena millia peruenire. Vectigalia autem, & patrimonium regium, ac diadematicum duodecies centum millium conficere. Reliqua omnia, quæ vices ſtatas non habent, qualia ſunt fortuita, & aduentitia, & omnia in fiſcum cedentia, in paginam liberalitatũ ſunt ſeponenda, cum muneribus, & magiſtratibus, & omnibus diſpenſationibus, quæ codicillis conferuntur à Rege, ſed illa non taxat in d.li.4. ſed lib.3. aliter æſtimat redditus Regni Franciæ, ideo eum vide.

Extollenda & magnificanda eſt etiam Gallia ex moribus antiquis Gallorum, qui erant multum vtiles, laudabiles, & virtuoſi, de quibus multi atteſtantur. Nempe Gallorũ prioris ſeculi mores noſtris longe diſſimiles fuerunt.

Primo enim liberos ad conſpectum ſuum pri⁹venire non patiebatur, quàm per ætatem adoleuiſſent, ac ſubeũdis militaribus periculis eſſent idonei: quod etiam legitur obſeruatũ fuiſſe à Spartanis ſeu Lacedęmonijs, qui optimis Lycurgi legibus ſeu inſtitutis regebantur. Vtinam, atque vtinam ille mos apud nos obſeruaretur, ne liberi ab vtroque parente nimis delicatè enutriti deperderentur.

Item viuentes amicis mutuo concedebãt, quæ apud inferos creditoribus exoluerent: Hæc non approbo, nec approbat fides noſtra Chriſtiana, licèt mutuum dare ex charitate procedat.

Tertiò, viri quantas ab vxoribus pecunias nomine dotis accepiſſent, tantũdem domeſticarum fortunarum æqua æſtimatione cum dote conferebant: quicquid inde fructuum ſuccreſcebat aſſeruabatur, eratque eius, qui alteri fuiſſet ſuperſtes cum capite. Ita enim (teſte Bapt. Fulg. in ſua collect. de dictis factiſque memorabilib. lib.2. tit. de priſcis inſtit.) facta inter virum vxoremq; par cõditio, plus amoris retentura in matrimonijs putabatur. Et ibi ſcribit de Gallorum conſuet. circa matrimonia. Haud malus ait Gallorum is mos erat, quo in copulandis matrimonio puellis vtebantur. Nam ne propter ingratũ matrimonium puellæ parentes incuſarent, parata magno inuitatorum numero cœna, virgini permittebant, vt ex inuitatis maritum ſibi deligeret, electionis autem illud ſignum erat, cui ipſa ante alios aquam manibus dediſſet.

Quartò, viri in vxores ſicut in liberos vitæ, & necis poteſtatem habuere. Et pro hoc facit, quoniam non minor debetur reuerentia per vxorẽ marito, quàm per filium patri. Do. meus Iaſ. in l. trãſact. C. de tranſact. dixi ſuprà in 11. part.

Quintò, ſi qua mulier veneficij fuiſſet cõuicta, à mariti ſui propinquis incendio, alijſque cruciatibus conſumebatur.

Sextò, quæ viuentibus chara fuiſſent, cum eiſdem defunctis in funere cremari conſueuerant, vel ipſa etiam animalia, ac etiã aliàs ſerui, & clientes, quos ab his dilectos eſſe conſtabat.

Septimò, de Republica, niſi in publicis cõſilijs licebat loqui, & de prædictis vide in commẽ. Cæſaris lib.6. de bello Gall.

Octauò, qui vltimus in conſilio venerat, morti dabatur, vt idem Cæſar ait ibi lib.5.

Nonò, Ei, qui tumulatus eſſet, miniſter publicus veſtes reſcindebat, adeo vt reliquæ partes prorſus eſſent inutiles.

Decimò, prolixas nutriebant comas: Hodie verò breues deferunt ad modum Alamanorum.

Vndecimò, veſtes auro pictas geſtabant, & hirſutis vtebantur ſagulis: propterea Iuuen. Satyra 9. textorem appellat Gallum, vbi ait:

Et male percuſſas textoris pectine Galli
Accipimus.

Viliores enim veſtes texebãt. de his Strabo. lib.

4. ſic

4.ficait: Sagis vestiuntur, comasq; nutriunt. Promissis vtebatur fœminalibus. Pro tunicis scissos gerebant amictus, vix pudenda natesq; velantes, lana quidem aspera, & oblongis villis, ad quod allusit Martialis, dicens:

Me pinguis Gallia vestit.

Et lib. IIII.

Accipe Sequanicæ pinguem textricis alumnam.

Et Virg. lib. VIII. de eisdem sic meminit:

Aurea cæsaries illis atq; aurea vestis.
Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur, duo quisq; Alpina coruscant
Gesa manu, scutis protecti corpora longis.

Et sicut diuersos colores picturæ Babylonij: plurimis verò licijs Alexandrini texuere, quæ polymita appellant, ita Galli scutulis vestes diuidere, quæ scutulata dixerunt instituere. Hastas alij, alij arcus, plerique fundas, nonnulli fustes in bella ferebant, prælongisque vtebantur gladiis.

Duodecimò, Galli humi corpora resupinabāt ad quietem, Strabonis ætate, stramentis sedentes cœnitabant, lacte, & suilla carne vescebantur, ferociomnes ingenio, ducebantur maiore belli quàm agrorum studio: torques aureos pensiles collo portabant, Victoria efferebantur, victi autem stupebant, eorum (quos in bello cecidissent) capita, equorum suorum ceruicibus appendebant.

Decimotertiò, mos etiā fuit apud Gallos, præcipuè Belgas, vt in comm. Cæs. lib. 1. in princ. & in 2. de bello Gall. laudabilis, quod mercatores minime ad se venire patiebantur, qui ea importent, quæ ad effœminandos animos pertinent, quę cōsuetudo approbatur à F. Patritio in suo lib. de inst. reip. lib. 1. tit. 8.

Decimoquartò, Mercurium præter cæteros Deos venerabantur, quem omnium artium prædicabant inuentorem, vt patet in comment. Cæsaris li. 6. de bello Gall. Ituri in pugnam, quicquid manubiarum inde retulissent, vouebant Marti. Fraudantes aliquid ex præda graui supplicio puniebant.

Decimoquintò, vt scribit Diod. Sicu. lib. 5. Fuit etiam apud eos moris, nullum absque Philosopho sacrificium facere. Existimabant enim per diuinæ naturæ conscios sacra fieri oportere, tanquā Dijs propinquiores. Horum intercessione bona à Dijs censebant petenda, quorum consilio in bello, & pace vterentur, vnde & Druydas (qui vetustissimi eorum sacerdotes prædicantur) sacrificia curare publica, & priuata solitos, Religiones item interpretari, adolescentes disciplinis instituere, rerum naturalium causas scrutari, de cædis de finibus, ca teritque controuersijs cognoscere fama est: Ita vt si quis siue publicam siue priuatam personam gerens, decreto non stetisset, eidē sacrificijs interdicerent.

Hi omnem hominum congressum & sermonem declinabant, ne contagione pollucrentur, vnus omnibus præerat, in cuius defuncti locum, suffragio alius sufficiebatur. Animas credebant non interire: sed in alia transire corpora. Multa de syderibus disputabant, de mundi, & terrarum magnitudine, de rerum natura, & potestate, vt de ijs, & plurib. alijs Cæsar fecit mentionem in suis comm. lib. 6. de bello Gall. & infra dicetur in 59. cōsid. vbi præcipuè de laude hui⁹ ciuitatis Heduæ describetur.

Decimosextò, autore Cęl. li. antiq. lect. 12. c. 42. Galli sagittas helleboro cōsueuerant collinire, quod ijs in venatibus transfixæ feræ multò viderentur & efficerentur tenuiores, & delicatiores ad cibū. Rescindebant tamen partes quæ ambibant vulnus propter hellebori contagium.

Tanta denique, teste Cælio lib. antiq. lect. 7. c. 54. fuit Gallicarum mulierum virtus, vt inter infestas ciuilis furoris acies, quandoque sese immittere consueuerint, ac lachrymis interdum, quandoq; etiam precibus obliterata discordia pacem procurare.

Vnde & apud veteres Gallos mos diutissime seruatus inoleuerat, vt cùm de pace belloque cōsultaretur, mulieres adhiberentur. Si qua præterea, vt fit, inter socios incidisset controuersia, mulieres sedebant arbitræ, quod adhuc de consuetudine approbata, (quæ pro lege seruatur) apud nos obseruatur. Cum in partibus Gallicanis fœminæ præcellentes, vt Regina, in subditos suos ordinariam iurisdictionem habere noscuntur, vt dicit textus in ca. dilecti, de arbitris. in antiquis.

Præterea in fœdere (quod sanxerunt cū Hannibale) voluerunt, vt si quis Gallorum se à Carthaginensium aliquo iniuria affectum quereretur, eius rei iudex esset Carthaginē. magistrat⁹. Sin Carthaginēsium quisquam ab vllo Gallorum iniusti quippiam passus esset, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere. hæc Cælius, vt refert Textor in sua officina in fine, vbi describit diuersos mores populorum, & in suis Epithetis, in verbo, Gall. & dixi supra in 2. par. in 19. consi. vbi laudantur mulieres ex sagacitate. in fi.

Sed de Gallis vlterius prosequamur cum Textore nostro, Si virtutes Gallorum inspexeris (ait ipse) maximè Regum, & Principum, perpaucos reperies omnibus Romanorum Imperatoribus non facilè præferendos. Quis Regum nostrorum pronus fuit in stupra, & rapinas, vt Iulius? in adulteria, vt Augustus? Ebrietatem, & comessationes, vt Tyberius? vim sororibus inferendam, vt Caligula? ad crudelitatem, vt Claudius? Si quis inquam matrem interfecisset, vt Nero? Auaritiæ studuisset, vt Galba? sordidæ fuisset gulæ, vt Vitellius? portentosæ libidinis, vt Heliogabalus? senatorum interfector, vt Domitianus, vt

Traia-

Traianus, & Diocletianus? Chriſtianorum homicida, vt Adrianus pedolatres? Aleator, & popino, vt Antonin' verus, vt Commodus Neronis imitator? Parcus, vt Aelius Pertinax? Parricida, & inceſtuoſus, vt Caracalla? Inſtar Maximini guloſus? Inſtar Gordiani iunioris mulieroſus? Cæterorum denique inſtar omnium probroſis omne genus flagitijs adobrutus? Sed noſtra Gallia his portentis caruit. Felix Gallia Regibus, inquit Italus Politianus. Et de virtutibus illorum ſcripſit ſatis breui ſtylo Simphorian' Campegius in ſuo tractatu de trophæis Gallorum in c. de genealogia, & Guaguinus amplè in ſuis Chronicis de geſtis Francorum. Et in hoc præ cæteris Principibus & Regibus mundi veniunt laudandi, quod à tempore fidei Chriſtianæ ſuſceptæ continuo veri zelatores, & protectores eiuſdem extiterunt, quod patet ex ſignificatione vocabuli (cui eſt ſeruiendum, vt inſtit. de dona. §. eſt & aliud.) cum Chriſtianiſſimi nuncupati ſint, nulloſque errores contra ipſam fidem receperunt, fouerũtq; ſed illos è Regno extirpauerunt, tanquam fortes hæreticorum malleatores: Ita quod ſola Gallia caruit monſtris, vt infra proximè amplius dicetur. Inter alia etiam ſemper floruit Gallia in adminiſtranda iuſtitia, vt dixi in plurib. locis, propterea verificatũ eſt dictũ pſalmiſtæ in Gallis, vbi ait: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Nec mirum, cum maximè Gallis innata eſt iuſtitia, temperantia, cõcordia & vrbanitas, vt ſtatim dicam.

Præconizanda eſt vlterius Gallia tam ex Religione antiqua, & cultu Deorum obſeruato, prout tunc temporis patiebatur, de quib. iam aliquid retuli ſuprà proximè, quàm ex fide Chriſtiana ſemper ſeruata, quam nunquam à tempore, quo illam receperunt, quod fuit anno domini 478. quo tempore Clodoueus Rex Francorum effectus eſt Chriſtianus, hortatu, & deprecatione Clotildis eius vxoris filiæ Regis Burgundiæ, quæ Chriſti documenta ſequebatur, cum ante id tempus iam effecti eſſent Chriſtiani Reges Burgundiæ, quę pars eſt Galliæ, dimiſerunt, reſpuerunt, repudiauerũt, nec ab illa receſſerunt: ſed ſemper in fide Chriſtiana firmi, & veri permanſerunt, Ita, quod Gallia ſemper monſtris caruit, vt dicit Per. Bleſen. in ſuis Epiſtolis, & etiam Hieronymus in Vigilantium, & Petrus Venerabilis Abbas Cluniacen. li. 4. Epiſtolarum. Epiſt. 11.

Et primò de Religione antiqua, & cultu Deorum videas Iuſtinum de Maſſilia loquentem. Sed etiam ante Chriſtum, Galli iam de Chriſto prophetizauerunt facto & opere. Cum ſit pluſquam notiſſimum Eccleſiam Carnoten. factam fuiſſe, & dedicatam in honorem virginis parituræ. prout Græci Athenis ædificauerunt templum, quod dedicatum fuit Deo ignoto. Sed poſt Chriſtum certum eſt, quod ex Gallorum Regib. à Clodouei tempore (qui primus, vt dictum eſt, inter eos Chriſti fidem agnouit) aut infidelem effectum, aut de fide malè ſentientem legimus neminem. Ex Romanis autem Imperatoribus, & poſtquam veritatis viam agnouerunt, complures retrorſum ea deſerta abierunt, ac de Chriſto malè ſenſerũt. Inprimis Conſtans Conſtantini Magni filius.

Adrianus, nónne perſecutus eſt Chriſtianos?

Idem Conſtantius eius frater ſimilimus fratri Arrianus fuit.

Iulianus Apoſtata perfidus contra fidem, vnde Apoſtata vocitatus eſt, qui poſt Conſtantium à Chriſtiana fide receſſit, & odio ſummopere habuit Chriſtianos, quibus officia, & ſcientiarum ſtudia interdixit.

Valens Imperator in Oriente, tanquam Arrianus perfectus, Chriſti fideles perſecutus eſt. Vnde præcepit, vt monachi ſub temporali domino militarent.

Anaſtaſius Imperator, Nónne factus eſt hæreticus pertinax?

Iuſtinus minor, nepos Iuſtiniani, homo fuit auarus, rapax & impius, & hæreticus.

Leo tertius, Imperator Romanus, vir vtique peſſimus fuit, qui beatæ Mariæ, atque alias ſanctorum Imagines in publico concremari fecit.

Conſtantinus quintus, Perſecutor fuit Eccleſiæ, qui multos Catholicos, & monachos occidit impiè magicis vacans artibus.

Valerianus, octauam in Chriſtianos poſt Neronem exercuit perſecutionem.

Aurelianus verò, nonam in Chriſtianos mouit perſecutionem. Omitto alios, qui alias perſecutiones in Chriſtianos exercuerunt, vt Seuerus, qui quintam in Chriſtianos ſuſcitauit perſecutionem, Domitianus ſecundam, Traianus tertiam, Maximinus ſextam, Decius ſeptimam. Nónne omnes iſti Imperatores iniqui, pertinaces, infideles, hæretici, & de Chriſto male ſentientes fuere? Ita, vt horum æuo iuſto Dei iudicio Imperium vix etiam nomine vigeret. Nam illud in Oriente Barbari continuè occupant, & Romani ab armorum vſu bellandique conſuetudine abalienati: inermes, inertes, puſillanimeſque effecti, atque ignauiæ dediti ad Gallos tanquam ſtrenuos, & bellicoſos milites, qui ſemper Romanæ Eccleſiæ promptiſſimi, & adiutores & protectores fuere, qui nec mortem oppetere, id neceſſitate exigente, quandoque dubitarunt.

Ideoque dicit Franciſcus Philelphus in Epiſtola ad Carolum VII. Si verum ſine cuiuſquam inuidia fateri licet, poſteaquam impia, & immanis illa ſceleratiſſima Mahumeti ſecta inualuit: Nullum eſt vſquam hominum genus, cui plus debeat Chriſtiana Religio, quàm inuictæ Francorum nobiliſſimæque virtuti. Cum reliqui enim ferè omnes, & Reges, & populi Chriſtiani, ignauo quo-

dam

dam animi torpore tanquam elanguissent: soli Franci inuenti sunt, qui ingenti animo & excelso, omniũ Barbarorum, & infidelium impetum non modo sustinuerint, sed represserint, fugarint, fuderint, oppresserint, vt dictum est supra in 5. par. in consid. de Rege Franciæ.

Quamobrem Carolum Magnũ Pipini filium Imperatorem Romanum elegerunt. Gallorum Reges fermè omnes, aut in armis fortiter dimicãtes, aut apud suos rebus bene gestis Regnoque pace acquisita feliciter diem clauserunt extremum. At Romanorum Principum nõ modica pars aut ingeniosè à suis, aut quouis alio infortunio periere. Et, vt à primo fiat narrandi exordium, Iuli⁹ Cęsar viginti tribus plagis acceptis in senatu & Consilio occiditur.

Octauian⁹ Cæsar Augustus apud Campaniam intoxicatur.

C. Calligula, postquam triennio, & decẽ mensibus imperitauit, trucidatur à suis.

Claudius anno Imperij decimoquarto venenatur.

Nero, iuuenis adhuc, & in ætatis flore constitutus (qui ardente Roma Troiæ alosim decantarat) seipsum suo pugione confodit.

Vitellius cum summa ignominia ex ædib⁹ tractus, luto & stercore conspersus, mucrone gladij mento suppositо, ne præ pudore faciem inclinaret, ad scalas Gemonias ductus minutatim excarnificatur.

Galba senex Imperij mense septimo in vrbe ad lacum Curtij trucidatur, & eius caput, ꝙ toti orbi legem dixerat, à gregario milite amputatum, ad calones & lixas est proiectum.

Otho 95. imperij die se ipsum pugione confodit.

Domitianus, ex optimo patre pessimus filius, Christianorum persecutor sæuissimus, anno Imperij sui 15. necatur à suis: tanto infelicior, quanto eius potentia diuturnior. Prolongatio enim tam sæuæ tyrannidis quid fuit, quàm coaceruatio diuinæ indignationis? iuxta dictum Valerij Maximi: Lento etenim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemq́; supplicij grauitate cõpensat.

Antoninus Commodus, omnibus, vt dicitur, incommodus, duodecimo Imperij anno strangulatur.

Aelius, quod illiberalis esset, & sordidus, imperij mense sexto palam occiditur.

Antoninus Caracalla 7. imperij sui anno, dum exonerandæ vesicæ gratia descendisset ex equo, à Parthis opprimitur.

Heliogabalus, homo flagitiosissimus, quarto Imperij anno tumultu militum necatur.

Decius, Christianorum inimicus, Imperij anno secundo à Barbaris est occisus, cadauere eius nusquam reperto.

Valerianus, qui cum Galieno regnauit, captus à Pacoro, Parthorum Rege, nõ occisus statim, sed occæcatus, & cathenatus, atque ad diuturnam mortem reseruatus. Erat enim ei equum ascendẽti scabellum pedum, quod aliter dicitur suppedaneum.

Nónne & Tyberius veneno perijt, qui ex mansueto Principe in sæuissimam permutatus est bestiam?

Pertinax Imperator in domo sua à militib. occisus fuit.

Iulianus Didianus in Palatio occisus est.

Macrinus post Bassianum à suis occisus fuit.

Alexander Verus, Heliogabali filius, à militib⁹ opera Maximini occisus fuit.

Maximinus apud Aquilegiam cum filio suo à militibus occisus est.

Gordianus tertius interfectus est à suis militibus.

Philippus, & suus filius eiusdem nominis, ambo in tumultu militari fraude Decij interfecti sunt, pater Veronæ, & filius Romæ.

Quintilis frater Claudij occisus est.

Florianus occisus est in insidijs militum.

Probus de Pannonia occisus est à militibus.

Carus Romanus cum exercitu fulminatus est.

Carinus occisus est à Diocletiano, & frater eius.

Numerianus occisus est proditione Apri soceri sui.

Diocletianus venenum bibit.

Galerius, postquam multis molestijs affecerat Christianos, diuturno morbo contabuit, & cùm vermes ex eius corpore scaterent, cruciatus impatiens manu propria sese interfecit.

Licinius occisus est à suis.

Maxentius in fluuium cum suorum magna parte submergitur.

Constans, Constantini Magni filius, occisus est.

Iulianus Apostata trãsfixus telo in deserto Parthiæ ab vno ignoto milite, occubuit.

Valens, vulneratus sagitta, fugiẽs in vilẽ casam, viuus crematus est igne.

Valentian⁹ secũdus strangulatus est apud Viennam, fraude Arbogati comitis sui.

Honorius occisus est Romæ.

Valentinianus tertius occisus est Romæ ab vno suorum militum.

Marianus occisus est coniuratione suorum militum apud Constantinopolim.

Constantinus secundus occisus est à suis in Balneo.

Iustinianus secundus, qui à Leone relegatus fuerat, vbi recuperauit Imperium Leonẽ ipsum, & Tyberium, qui inuaserat Imperium, in publico iugulari fecit: sed ipse ab vno militum suorum quem relegauerat vincitur, & occiditur.

Sed quid pergo Tyrannorum cædes recensere,

cum meæ tantum intentionis sit laudes, honores, & glorias recensere? descendamus ergo ad laudes, & triumphos Gallorum Principum, qui non ita periere, vt de Clodoueo, & alijs Regibus, vsq; ad Carolum Magnum videri potest, qui non minor in bello fuit Cæsare. Hic fuit optimus Princeps Christianorum, qui terram sanctam occupatam à Sarracenis recuperauit in Oriente, & in Occidente totam Hispaniam liberauit de manibus eorum. Maximus pugil fidei Christianæ, & Ecclesiæ Romanæ protector. Hic fuit Princeps, qui occasus & septētrionis sparsa Regna sub Francorum cōgregauit imperio. Carolus is est, cui à rerum gestarum magnitudine Magno cognomē fuit. Qui patria æmulatus vestigia Hadrianum, & Leonem Romanos Pontifices, illum obsessum, hunc exulantem in integrum restituit. Hic ille est, qui Lōgobardorum Tyrannidem euertit, Hunnorū Imperium excidit, Angliam recepit, Bauariā domuit, Hispaniā subiugauit, Italiā possedit. A Corsica Mauros, Sardinia Pœnos, Balearib. Saracenos excegit, expulit, exturbauit. Hic ille, qui Bohemos cōtudit, Dauorum impietatē coercuit, Sclauorū ferociā fregit, Saxones Christo audientes reddidit. Hic ille, qui Fluentinorū vrbē ruderib. obrutā instaurauit, denominauitq; Florentiam à liliorum florib. Francorū insignib. Hic ille, qui cū tant⁹ foret vixq; ab armis (ingruentib. vndiq; hostib.) respiraret: Interea tamen Papiæ iuris vtriusq; professores: sed & Parisijs maius aliquanto diuinæ humanæque sapientiæ gymnasium instituit. Ex quo quàm multi omnibus disciplinis conspicui Christianum orbem veluti micantia sydera illustrauerint: tam mihi nimirum dictu reor difficile, quā longum, vel summos hominum flores nobilitatis Franciæ delibare, vel nuda deuictarum Prouinciarum commemorare nomina. Hic ille, cuius felicitatem miratus Oriens, ab India vsq; legatos cum muneribus amicitiā eius petentes misit. Hic denique ille est Carolus, quē Augusto parem fuisse, atque adeo maiorem, haud immerito contendimus: nisi quod nec vim patriæ intulit, nec imperium armis inuasit, neq; Consules de se optimè meritos extinxit, neq; ciues suos truculentissimè proscripsit, neq; collegas, & cōsanguineos ad mortem compulit. Vixit aūt annis 71. & mortuus est, non vt Cæsar per violētiam, sed feliciter apud suos, cùm regnasset super Gallos annis 47. & imperasset post bellorum suorum finem, non tribus annis duntaxat, & mensibus septem, vt Cæsar, sed annis nouem cum magno omnium suorum plā-ctu. De victoria eius, quam fecit pro fide, dixi supra in 5. par. in 23. consid. vbi scripsi qualiter de eo fuerat prophetizatum per Ioan. Euang. pro tuitione Ecclesiæ.

Multi ex Principibus Gallorum post Carolum in Imperio claruerunt, cuiusmodi fuerunt Ludo. primus cognomento Pius Caroli Magni filius, Lotharius, Ludouicus II. Carolus II. dictus Caluus, filius Ludouici Pij, & patruus Ludouici II. & frater Lotharij, Carolus Minor seu tertius, nepos Caroli Calui, Arnulphus, qui ex Carolorum fuit progenie, qui Normannos mirabili cæde deleuit, & Romam cepit, Ludouicus III. Arnulphi filius. Isti fuerunt Gallorum Reges, qui non per tyrannidem, sed per electionem ritè celebratā Romanum feliciter obtinuerūt Imperiū. Et de morte istorum vide Pyrrhum in suo sermone de fortuna.... Plutarchum, & Campegium [illegible] gia Francorum Regum, vbi vitam illorum, initium Regni, & annos describit, & ex computatione temporum secundum Chronicas Imperium annis centum & decem Caroli Magni progenies possedit, & cum M. Sabellico dicere possum non minus Romanæ Ecclesiæ, quàm reliquæ Italiæ calamitosum esse, ꝙ à Francis ad Germanos translatum sit Imperium.

Quid amplius de Gallis dicendum venit? profectò nihil, nisi quod vnus & verus est Deus Regnum à gente in gentem transferens, propter iniustitias, iniurias, & contumelias, ac diuersos dolos, & disponens tempora, peccata quoque puniens. Eccle. 10. c. Quæ enim infirma sunt mundi, quandoque elegit, vt confundat superba. Nam postquam res Asiæ Ilionq; superbum cecidit, Troianis p vniuersum penè orbē profugis, [illegible] tandem exordium Francorum sumpsit Regnum: Quod per Duces aliosq; officiales diutius moderatum in sublimeq; prouectum, paulatim Normādiæ, Picardiæ, Aquitaniæ, atque Lugduni cæterisque circumadiacentibus Regionibus ampliatum fuit. Tandem Regem fortissimum totā Galliam, & Cisalpinam, & non minimam Transalpinæ partem occupantē, & cunctas Regiones à mari vsque ad mare in ditione sua positas in manu forti, & brachio extento, & prouida ordinatione maturoque semper consilio eandem [illegible], huic Regno diuina impartiri dignata est clementia. Huic generi hominum, quod reliquæ omnes fermè nationes admirentur, & amore, timoreq; permixtis non immeritò honorarent: Deus verò, qui superstitione [illegible], suæ intelligentiæ fontem adaperuit: promptiusque per hominem recturus homines Gallorum Regem, non modicas virtutes, & semper in exteras nationes mirabilia operantem: vt Ecclesiam suā non habentē rugam, aut maculā ab infidelib. qui Heracliti Imperatoris negligentia per orbem increuerant: atq; in [illegible] rant, defensaret. Et vt inter Gallos fidelium tuta esset libertas, in subsidiū excitare voluit. Propter ꝙ & cū ēt summos Pontifi. Roma pulsos in suū locū restituerit. Tū quia Francorū gens plus cęteris diuinæ dedita visa est Religioni. Hinc Frāci iusto titulo Christianissimi dicti sunt. Dixi amplius, & latissimè surpa in 5. huius libri part. in 24. consid.

...ſil. Vbi amplè dixi de Regibus Francorum. Et ex ibi dictis, & his conſtat illud verificatum, quod Gallia quo ad fidem caruit monſtris, nec vnquam deuiauit à fide, prout cæteræ aliæ nationes, vt ſunt Orientales, Aſiani, & Aphricani, Aphri, & Græci, vt amplè ſcribit Ioan. Eccius in ſuo libr. 3. de primatu Petri. Vbi ponit, quomodo aliàs omnes prædictæ nationes fuerunt ſub Romano Pontifice, & deuiauerunt ſeu receſſerunt à ſede Apoſtolica, imò etiam quaſi omnes à fide. Sunt tamen aliqui, qui tenent aliquid de fide Chriſtiana: ſed habent aliquos errores, vt dicam alibi. Imò etiam & Alemani, Itali, & Hiſpani, non caruerunt mõſtris prout Galli: quia ſemper fuerunt aliqui Hæretici, qui omnes fuerunt, quaſi Bohemi, Alemani, Itali, aut Hiſpani, & pauci fuerunt Galli, de quibus in c. quidam Hæretici. 24. q. 3. & ibi amplè Ioan. de Turrecr. qui ibi omnes illos declarat. Ad[hu]c temporibus noſtris inſurrexit quidam Hæreticus Lutherus nomine apud Germanos, qui multas opiniones hæreticas ſcripſit, quæ nec receptæ fuerunt, nec pullularunt in Gallia. & ſic verificatur illud, quod Gallia ſemper caruit monſtris. Itaque nulla alia natio Chriſtianæ fidei cultu vnquam habita eſt religioſior. Romam ſanè, qua vt ſacroſancta Itali gloriantur, prophaniſſimam dixerim, ſi tantum Chriſtiani ſanguinis ſola penè hauſit, quãtum nec reliquus orbis illa imperante effudit, vt inquit Longolius in dicta ſua oratione de laudibus Francorum. O praua interpretatio. An quia per tot piorum greges decem illis proſcriptionibus pluſquam ferina rabie deſæuit, Ideo purè, Ideo religioſè, Ideo inuiolabilis cognomentum meruerit? Sacérne Diocletianus, quod ... Chriſtianorum cædibus vſque contaminauerit? Pietaténe inſignis Romanus ille populus, quem Pontifices penè ſemper gratiatus eſt? Non Galliam æquius ſacroſanctam appellaueris, quæ profugos Eccleſiæ Præſules ſuo ſemper Aſylo tenus fouit, venerata eſt: & à ſede ſua expulſos ter reſtituit? Sacra nimirum Roma, cui ſi vel humillimum tuguriolum, hoc nomine conferam Chriſtianæ Reip. nedum Galliæ ſugillario eſſet. Quod ideo locus quiſpiam ſacer eſt, quod multis nobiliſque beatorum reliquijs ſcateat, pulchrè vicimus. Nam apud vnam Francorum gẽtem omnes Chriſti exuuias reperies: Quippe præputium, inconſutilem togam, Spineum diadema, Crucem, Clauos, Spongiam, Lanciæ cuſpidem, & cum qua ſepultus eſt ſindonem.

Adde, Quorum dum in humanis ageret obſequio maximè vſus eſt auiæ Annæ, ſeptemque Apoſtolorum, ac trium Magorum corpore. Neq; non Lazari (cuius corpus in hac noſtra ciuitate Hedu. iacet) Magdalenes (cuius etiam corpus habetur, & in capſa nobili, & diuiti reponitur in monaſterio Vezelien. huius diœceſis Heduen.) Marthæ, Martialis, ac trium Mariarum cineres. Adhæc precioſum diui Ioannis Baptiſtæ caput, & digitum (quo agnus Dei immaculatus demonſtratus eſt) Virginum inſuper millia vndecim, cum deuota fidei Thebanorum illa legione. Præterea Dionyſij, Martini, Coſinæ, Damiani, Sebaſtiani, Antonij, aliorumque ſelectorum Heroum innumerabilium reliquias, perpetua Romanæ impietatis monimenta. Inſuper Claudij, & Edmondi (quorum corpora, cum carne, & oſſibus apud nos à peregrinis viſitantur frequentiſſimè. Leodegarij Epiſcopi Heduen. Hilarij, Radegundis Reginæ Francorum, Nicolai, Barbaræ, Benigni, Andochij, Trium gemellorum, Genoueſæ, & Germani. Non omitto & corpus diui Quintini martyris, quod in vrbe à ſuo nomine dicta ſeruatur: licet antea Samarobrina, ab origine Samonæ fluminis dicebatur. Poſtea verò ab Auguſto Cæſare (qui Iulio ſucceſſit,) & muro auctam, & fortiſſimo munitam Caſtello, à ſuo nomine Auguſta appellata eſt: quod nomen illi ad inuentionem vſque corporis S. Quintini manſit.

Et quia eſt meus, & Baſilicæ ſeu parochiæ meæ patronus, & numen tutelare apud Heduos, ideo ad laudem eius quippiam referre arbitratus ſum. Is enim Quintinus origine Romanus fuit, Zenonis ſenatoris filius, baptizatus à Marcellino Petri ſucceſſore. A quo in Galliam cum vndenis condiſcipulis miſſus in Ambianorum vrbe Chriſti verbum prolaturus conſedit: comprehenſus tandem à Rictiouero præfecto, perductuſque Samarobrinam, quæ tunc Auguſta vocabatur: ibidem poſt multa ſupplicia ſub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus capite truncatus, ſanctorum martyrum cœtui annumerari dignus habitus eſt. Corpus eius cum capite in Samonam fluuium abiectum 50. annis ibi delituit: donec matrona quadam Romana nomine Euſebia, monita ab angelo in Viromanduos (ſubleuandi ab aquis eius corporis gratia) peruenit: viſum quem antea perdiderat ſperans ſe recepturam, quod & merito ſanctiſſimi martyris impletum eſt. Nam inuento corpore, & capite, mox viſum recepit. Corpus, & caput humo abſcondidit, eo in loco, qua ingens Baſilica nomini eius dicata hodie viſitur. Corpus deinde, & caput poſt trecentos annos à diuo Eligio Nouiodunenſi Antiſtite (q ſub Dagoberto Francorum Rege ſanctitate claruit) ſubleuatum è terra aureo in loculo condita ſunt: Templum quoque à Regibus extructum percelebrius, præclarius, & felicius. Exinde haberi cœpit diui Quintini nomen, quod nunc ſeruat, turmatim ob indies facta ſanitatum miracula conuolarunt & conuolant peregrini, & deuoti viri. Aliorum verò martyrum, confeſſ. ac virginum corpora apud Gallos beatificata, & mirificè venerata ſub ſilentio prætereo, cum innumera ſint, & fortè tædioſum foret.

Et, quod Galli pientiſſimi religioſiſſimique ab anti-

antiquo fuerint, attestatur exemplum memorabile, & vetustissimum, quod descripsit Valerius, titulo de seruata Religione. Licèt summo labore nixus sit offuscare veritatem rei, ac nebulam,& tenebras obijcere, vti gens illa Italorum nostræ gentis gloriæ semper inuida: sed conuicti verum (quod celari non potest) fateantur oportet. Namque Gallis nostris Capitolium obsidentibus vrbe iam capta, ne statutum Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur, G. Fabiꝰ dorso Gabino ritu cinctus, manibus humerisque sacra gerens, cum de Capitolio descendisset per medias Galloru͂ acies egressus in Quirinalem collem peruenit, ibiq; omnibus solèniter peractis, in Capitolium post diuinam venerationem ad suos sine offensa redijt, & hoc Gallis religione motis, cuius nequaquam negligens gens est, vt testatur Liuius, & Cæsar in suis comm. lib. 6. de bello Gallico. ita enim ait: Natio est omnium Gallorum admodum dedita religioni, &c.

Laudanda est etiam ac plurimi facie͂da Gallia, eò, quia nulla est alia terrarum pars, quæ sit vrbibus frequentior, atque sacratissimis ædibus sanctior, Et licèt ambitiosis titulis Itali ciuitates, & cætera quoque eorum oppida insigniuerint: Certè Veneto auro non inuidebit Lutetiæ seu Parisinæ vrbis opulentia, quam Architenius Chryseam metallis dixit. Aedium apparatu, ac turritorum mœnium pulchritudine Mettis æmulam reddat Florentiam, de magnitudine cum Mediolano co͂tendet Gandauum, Neapolis elegâtiam ęquabit vel Rothomagus, vel Auenio, vel Lugdunum, vel Colonna, vel Turo, vel Diuio. Sanctonum seu Aurelianorum feracitati cedet Bononia, Heduorum vetustati Rauenna.

Insignienda est quoque Gallia, eò, quod si de riguis amnium fluxibus, & piscosis lacuum vbertatibus litem Galliæ mouerint, num Trasimenum Lemano æquabimus? Verbanum Laterna? Larium Constantiensi lacu? Benacum Ruscinouensi? Sabinum Tholosano? Eupilim Massiliensi? Fucinum Burdegalo? Nam quod ad fluuium meatus pertinet, vicimus. Haud dubiè Carantono Ticinum, Mosa Vultunum, Dordona, Arnum, Athesim, Druentia Truentum, Isara, Lyrim, Mosella Tiberi concurret. Rhenus Pado. Sed quem Rhodano conferent? quem Garunnæ opponent? que͂ Ligeri committent? & quod turmatim recensuisse conueniat, quos Scaldi, Liciæ, Sequanæ, Matronæ, Ararim, seu Sagonæ, Sabi, Dordonæ, comparabunt? cum nullus ex ijs non quælibet magnarum nauium capax, multis passuum millibus nauigetur. Cæteri Italiæ fluuij, imò torrentes, trabibus verius quam ratibus meabiles, nisi qua mare influuntur nauigia patiantur.

Hæc denique illa est Regio, quæ in orbis principatu nobiles, religiosósq; Francos extulit: quæ frequenti gentium incolatu duros educat Britones, vafros Normannos, industrios Flandros, mites Lotharingos, faciles Andegauos, bellicosos Vascones, animosos Burgundos, & feroces, Picardos alacres, frugi Santones, Aurelianos, atque Pictauos, Narbonenses fideles, fortes Aruernos, Hinonios pertinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos, denique militares Bituriges, Cadurcos, Petragoricos, & merito omnes, qui cis Rhenum habitant Theutogallos.

Et si de sanctitate, & excellentia sacratissimarum ædium contendere voluerimus, nónne reperiemus, quod capita ordinum B. Benedicti tam in eiusdem ordine, quàm Cluniacen. quàm etiã Cisterciẽ. sunt in Burgun. Regia. Etiã in Gallia est caput ordinis Chartusiensium, & ordinis Pramonstratensis.

Si Roma se sanctam nominare voluerit, quid facient Lutetia, Pictauis, Aurelianum, & infinitę aliæ ciuitates Galliæ, quæ excellentiores incredibili ac indicibili prope, tum impensa, tumque artis elegantia constructas habent Ecclesias cathedrales, quàm Italia, quàm Hispania, quàm Germania, aut quæcunque aliæ nationes. Quænam est in Italia, quæ nostræ dominæ Parisiensi æquari possit? quæ Ecclesiæ Bituricensi, Carnotenen. Cluniacen. & infinitis alijs, quas fastidiosum esset enumerare.

Extollenda & laudanda est etiam Gallia vltra alias nationes ex literarum traditione. Quoniam licèt à multis inuidis, & detractoribus, artium ignari ac disciplinarum iudicati sunt Galli: Certum est tamen apud ipsos antiquius, quàm apud Latinos, & Græcos literas floruisse. Nam, vt Berosus lib. 5. antiquitatum scribit, anno quarto Nini literis, & legibus, Celtas formauit Sameus, Dis cognomento, & Celtiberos Thubal. A quibus demum mille pòst annis Græci nõ à Cadmo, (vt docet Ioan. Annius) suas acceperunt. Nã quas primus aduexit rudes quidem paulò ante excidium Troianum Cadmus quintus eas à Galathis traxerat. Quas Galathæ, & Meones prius à Gallis susceperant. Neque ergo, inquit idem Annius, Galli à Græcis, sed potius à Gallis Asia, & Græcia, cum colonijs etiam literas, & disciplinas consecutæ sunt. Aliquot deinde annis post repertum literarum vsum regnauit apud Celtas Sarron, (quod fuit apud Heduos, cum Celtarum Hedui principatum tunc obtinerent, vt infra dicetur in consid. vbi excellentiæ aliquarum ciuitatum describentur.) Qui, vt hominum tum recentum ferociam contineret, publica primus instituit gymnasia. A quo Celtarum Theologos, & Philosophos vocauerunt Sarronidas, & in maximo, & pręcipuo quondam honore habitos. Quin etiam illa Dea dicendi præses Pitho nomine, quam alij Suadam, Suadelã, Leporẽ. Flexanimam, Gręci Psychagogon, quasi ductricem animæ, & oblectaticẽ vo

cant

tant, maximi loco numinis olim apud Gallos habita est, vt optimè ex Luciano docet noster Bud. in lib. de Aſſe, & part. eius. lib. 4. & per Text. in ſua offic. in vlt. c. Addo quod & ſcribit Iul. Cæſar in li. 6. ſuorum commen. de bello Gal. Vbi de diſciplinis Gallorum loquitur. Ita enim de eis, quod ipſi in rebus publicis priuatiſq; rationibus Græcis literis vtantur.

Et ſi quis arguat, cur ergo priſca illa Gallicæ gētis facinora ad poſteros clarius, & notius multo non fluxerunt, cum tunc apud eoſdem literas ditant floruiſſe. Reſpondet idem Textor in ſuis Epithetis in ver. Galli. Vel nulla omnino tanquam poſteritatis negligentis monumenta reliquiſſe, vel ſi qui reliquerunt, iniuria temporum euanuiſſe. Budæus verò in prædicto loco dicit Gallos, & Hispan. priſcis Hiſt. fuiſſe ignotiſ Et cauſa ignorantiæ fuit, quod illi ſecum ipſi viuerent, commercia aliarum gentium auerſantes.

Longolium verò, in ſua oratione de qua ſuprà laudando Galliam ex literarum eruditione. dicit eam eruditionis ſplendore Italiæ præferendam. Quippe Itali de vnius Eloquentiæ laudibus nobis controuerſiam faciunt. Sed quæ tanta eſt oratoris in inueniendo ſubtilitas, in diſtribuendo diligentia, in eloquendo copia, in dicendo cum memoria pronunciatio, vt Phyſic. rerum indagationi, vt morum vitæque rationibus, vt differendi ſubtilitati, vt Arithmeticis ſupputationibus, Muſicæ cōcentui, dimenſionibus geometricis, ſiderali diuinitati, Medicæ vtilitati, atque ſacratiſſim. Theologiæ myſterijs collidi poſſit? Quibus diſciplinis quantopere, vel ſola Pariſiorum Academia reliquum orbem vicerit (vt Rom. Pontificum Archiuiſq; haud minus crebra, quàm illuſtria Elogia tanſcam) aſſiduus teſtis edocet Mantuanus alter Poeta, alioquin Franco nomini infeſtus: apud quem Paulus, Areopagitam Dionyſium, Galliarum Apoſtolum, ita compellat Caroli præcinens magnitudini:

Neu deſit Gallis vllum decus illa per orbem
Clara, per Aethiopes nigros, audita per Indos.
Illa tuæ quibus in Cælum tolluntur Athenæ.
Tot ſophiæ fæcunda bonis, tot lucida claris
Scriptorum ingenijs: quæ tanquam ſydera lumen,
Æterno ſplendore ferunt gymnaſmata primas
Transferet ad Gallos.

Mox ſubdit:

Et ſua de gratis migrans Academia campis,
Ibit ad occaſum, vacuasq́; relinquet Athenas.

Ex his patet Athenas in Francia conceſſiſſe, & tale ſuper Francos Baptiſtæ Mantuani fuiſſe iudicium, quale Apollonij Mollonis de Cicerone. Et tamen, an Romani literarum gloria Athenien. retulerint, in dubium qui reuocat, is dubio procul de omnibus dubitat. Ergo, & ſtudiorum laudem Rom. abſtulimus, & doctrinarum decus, vt Athen. hæredes nobis merito vindicamus. Hinc illa per vniuerſam Galliam reſperſa literarum Gymnaſia, cum ſummorum Antiſtitum, Regum, Imperatorumq; liberalitate opulentiſſima: tū omnium liberalium diſciplinarum profeſſ. necnon ſtudioſæ iuuentutis multitudine nobiliſſi. Nam præter Pariſien. ſcholam, & ſuas habēt Diatribas, Colonia, Louanium, Mogūtia, Treueris, Baſilea. Iam celebrantur Pictauium, Aurelia, Tholoſa, Auenio, Burdegalia, Nanetum, Caturcum. Ad hæc Biturix, Andegauum, Valentia, Cadoniū, Monſpeſſulanus, Dola, Hyſſidorus, & Bilionius. Quotus quiſque eſt in tam numeroſa priſcorum Roman. turba, qui præter linguæ lenocinium, ſuperſtitioſam verborum feſtiuitatem, calamiſtratæ orationis cincinnos, aliquid ex naturæ ſacrarijs depromptum, aut ex cœli Regia huc tranſlatum commodè, ſapienter, aptè, tractauerit? Francia autem, quam omnis ſermonis eliminato fuco. quam omni relegato exotico ornatu ſint in diſquirendo prudentes, in explorando circunſpecti, graues in conſiderando, in differendo verſuti, religioſi in decernendo, ingenuè omnes Europei fatentur: In Galliam commeando ſanctioris doctrinæ gratia: vt quondam in Aegyptum Græci: ipſiq; Romani Athenas, & Maſſiliam. Cæterum, quia Eloquentiam veluti filiolam exoſculantur ſuam, non dixerim, quod ex ipſis quidā haud aliud Oratoris eſſe quàm mentiri, decipere, circumſcribere, præſtigiari. Fallax verborum modulamen non niſi circumagendam imperitæ plebeculæ multitudinem pollere, ſapientem à propoſito linguæ tectorio auerti, nūquam Francos patrij ſermonis ſuos habere oratores. Et inter eos vnum Octauianum à S. Gelaſio, quo Romanos omnes Poëtas Rhetoresq; ferè prouocamus. Sed illud dicā Lu. Plotium Lugdunenſem, Romanos primum docuiſſe Rhetoricem. Tullius certè latinæ facundiæ antiſtes ſeſe ab eo prima Romani eloquij rudimēta didiciſſe fatetur. Quid Satyricus Aquinas non peculiari appoſito Gallos ornandos putauit?

Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos.

Et iterum:

Gallia, vel potius nutricula cauſidicorum.

Quid Lucianus ille Samoſatenus in nullam aliqui gentem non debacchari ſolitus, non lepido apologo ex Herculis ſtatua Gallicam eloquentiam inſinuauit? Audiamus D. Hieronymum in Vigilantium. Sola, inquit, Gallia monſtra non habuit: ſed viris ſemper fortibus, & eloquentiſſimis abundauit. Quid Crinam ſeu Chritiam? Quid Charundam Maſſilienſes, commemorem? Quorum ille ob ſyderalem Mathematumque peritiam Romani populi facta Nerone Principe rexit. Hic damnatis Chryſippi, Eraſiſtrati, Herophili, Aſclepiadis, priſcorumq; medicorum placitis, omnibus tam Gręcis quam Latinis reclamantibus medendi artem immutauit: adeo vel eruditione, vel eloquētia vterq; pręſtitit. Quis Pythia

thia Cosmographiā repræsentauit apertius? Quis Luc. Floro, Historiam compendiosius elegantiusque texuit? Quis Hilario diuina tractauit diuinius? Quis Irenæo Lugdunensi hæreses proscidit acerbius? Quis Victorino Aquitano paschalis diei cursum numerosius stabiliuit? Quis animæ Essentiam Claudiano subtilius aperuit? Quis Faustino diuinam gratiam cum libero arbitrio copulauit sanctius? Quis omnes dicendi Veneres Remigio excoluit blandius? Vincentij nitidum apertumq; in dicendo eloquium, eo certè magis suscipiendum existimo, quo modestius se sua gloria peregrini inscriptione defraudare conatus est. Saluiani quam sublimis fuerit doctrina, cognomen eius declarat, qui vnus à condito æuo Episcoporum magister dictus est. Quid Paterium? Quid Gennadium? Quid Museum referā? Quid Euridemum, Statium, Surculum, Seuerum, Sulpitium, Rheticium? Quid duos Consentios, patrem, & filium? Quid Herditium? Quid Clodium quirinalem? Quid Eucherium, aliosq; innumeros diuinarum humanarumq; rerum peritissimos: In quib. eloquendi artificium, & eruditionis altitudo de principatu certasse videri possunt?

Habuit etiam Gallia, & alios quam plures multifariæ eruditionis viros cōsummatos, inter quos merito primarium sibi vēdicat locum Robertus, regio honore dignissimus. Multa quippe Responsoria in Ecclesia composuit: vt sunt, Sancti spiritus adsit nobis gratia. siue, Veni sancte spiritus, & emitte, &c. Responsorium de natiuitate domini, scilicet, Iudæa, & Ierusalem. Item illud Alleluya, Eripe me de inimicis. Item, illud de sanctorum martyrum triumpho. O constantia martyrum. Item, illud de S. Petro. Cornelius centurio, &c. Quod Romæ summo Pontifice missam celebrante S. Petro in altari offertorij tempore cum megna deuotione obtulit. Scripserunt, & Victorinus Episcopus Pictau. Ausonius Gallus Episcopus Burdegalen. Victorinus Massilien. Rhetor. Sabbasius Episcopus Prouincię Gallicanę. Musæus & Saluianus præsbyteri Ecclesiæ Massiliensis, Claudius Episcopus Viennen. Sydonius Episcopus Aruernorum. Gennadius Massilien. Ecclesiæ presbyter. Gregorius Episcopus Turonen. Audoenus Archiepiscopus Rothomagensis. Stephanus Episcopus Hedu. Ruggandus Episcopus Metensis. Petrus Bertrandi Episcopus Heduen. Freculphus Episcopus Lexouien. Theodolphus Episcopus Aurelianen. Hylduinus Abbas monasterij S. Dionysij apud Parisios. Ansegisus Abbas Lobiensis postea Archiepiscopus Senonen. Turpinus Archiepiscopus Rhemensis. Christianus qui & Druchmanus monachus Aquitanicus. Milo Monachus. Hugbaldus Monachus. Otto primus Abbas Cluniacen. Bernardus Monachus Cluniacensis. Hildebertus Episcopus Cenomanensis. Remigius Altisiodorensis Episcopus. Sigebertus Monachus Gemblacen. Gilbertus Porreta Episcopus Pictauen. Otto Episcopus Cameracen. Richardus Monachus S. Victoris Parisien. Petr. Blesen. Mauritius Episcopus Parisien. Petr. Abbas Cluniacen. Petr. Cantor Parisien. Hubertus ordinis Prędicatorum. Vincentius natione Burgundus Theologus eximius, & Historicus præcipuus. Galterus Episcopus Pictauen. Bernar. Burgundus Abbas Clareuallen. ordinis Cisterrien. Philip. Cancellarius Parisien. Symon de Tornaco. Petrus ordinis prædic. Guil. Episcopus Parisien. Henricus de Gandauo. Io. Parisien. ordinis prædicatorum. Nicol. ordi. fratrum B. Mariæ de monte Carmeli. Guil. Peraldi. Io. de Alerio Carmelita. Bernardi. de Parentinis Tholosanus ord. prædicat. Io. de Regno Carmelita. Petrus de Palude ordinis fratrum prædic. Petrus de Casa Lemouicē. Carmelita, Prior generalis illius ordinis, deinde Patriarcha Hierosolymitanus. Pe. Raymundi Carmelita. Robertus Carmelita. Petrus Rogerij. Petrus Berthorij Pictauen. Io. Golceni Normannus. Isuardus qui martyrologium cōposuit. Alquinus Caroli Magni præceptor, summus Theologus, & Philosophus. Honorius A[illegible]studun. seu Heduen. Ecclesie Presbyter. Pet. de Tarentasia Burgundus. Pet. de Bellapertica etiā Burgundus. Io. Fabri Aquitanicus. Iaco. de Raignerijs Lotharingus. Io. de Blauasco Burgundus. Luc. de Pen. Iodocus Lauuerinus Flamingus doctor Tholosanus. Iacobus Dorbellus doctor theologus in gymnasio Pictauensi. Guil. de monte Lauduno etiam doctor Pictauen. Nicolaus Ritzcius Tholosanus Carmelita, Philippus Ferrarien. Tholosanus. Ioannes cognomento Grossus Tholosanus. Blasius Andenarius Carmelita. Io. Abbas monasterij S. Bauonis Gandaui in Flandria. Io. Capreolus Tholosanus Carmelita. Petrus de Aliaco episcopus Cameracen. Io. Gerson. Cancellarius Parisien. Io. Noblet Carmelita. Pet. Dorbelli. Io. Foreth Normannus. Henricus cognomento Pradēs Flandren. Lauren. Burellus Diuionen. Carmelita ex Heduis ortus. Robertus Guaguinus. Arnoldus Bostius.

Hi suprà nominati Galli, scripserunt in Theologia, Philosophia, Historia, & Rhetorica multum splendidè, & amplè, per opera eorum cōstare potest, prout Campegius Lugdunen. in suo tractatu de Galliæ viris illustrib. declarat. Et ibi etiam ponit multos ex illis, & alios qui scripserunt in Poësi, & in vtroq; iure ciuili, & canonico, qui subtili ingenio præditi fuerunt: vt sunt prædicti Petrus de Bellapertica. Ioannes Fabri Cancellarius Franciæ. Gullielmus de Cugnyo, & Iacobus de Rauenna. Ita, quòd ab Italis nomen subtilium vltramontanorum acquisiuerūt. Gullielmus Durandi dictus Speculator. Guido Papæ. Ioannes Aufrerij. Henricus Bohic Brito. Cosmas Guymier. Nicola. Boerius Præsidens. Burdegalen. Ioannes Sanxon Turonensis. Pyrrhus Igneus, & Stella, doctores Aurelianen-

...ensses. Ioan. de Monthelono conciuis, & cõtemperaneus noster, nunc presbyter S. Victoris Parisiensis. Vincentius Cygault. Ioan. Raynauldi. Io. Brunellus doctor Aurelianensis. Io. de Garouis. Guillielmus Rouillus Alenconiensis. Io. le Cirier Parisiensis. Petrus de Brazio. Io. Montaigne, & plurimi alij, qui in iure scripserunt, & multum copiose & eleganter.

Plures etiam in Historia scripserunt, vt iam dictum est, vt Hilarius Episcopus Pictauen. Gregor. Turonen. Annonius monachus. Emardus Cancellarius Caroli magni. Otto primus Abbas Cluniacen. Sigebertus monachus. Richardus monachus. Guillielmus monachus S. Dionysij apud Parisios. Vincẽtius, de quo supra. Guaguin. & plures alij.

Longolius verò, prosequẽs laudem Gallorum in prædicta oratione, enumerat multos ex prænominatis fuisse Poëtas, & plures alios qui ex gente nostra orti sunt. Sed inter modernos, excellenter scripserunt Germanus Brixius, in quo inuenies & demiraberis facilitatem, In Varrannio simplicitatem, In Burro sanctitatem, In Iacobæo elegantiam, In Delpho candorem, In Pio ingenium, In Conrado varietatem, In Briando acumen, In Caselio eruditionem. Dicit Budæus diligenter, Briconetus leuiter, narrabit apertè Seisellus, eloquetur grauiter Tisardus, appositè Badius, Guaguinus luculenter: Pinus scitè, duo Fernandi splendidè, Erasmus copiosè, acutè, nitidè, Faber Stapulensis Philosophicè. Cuius incude expolita, iam purè loquidi dicit Philosophia. Clycthouei casto sermone Theologia melle dulcius concionabitur. Literatura Bouilli Mathesi rubiginem detersit. Copo duce medici, & cum eloquentia morbos curabunt: præeunte Campegio, omnes philosophiæ partes tentabunt. Quid de Text. Niuernen. qui tot singularia laboriosè in sua officina in vnum coniecit? Quid de Petro Tulero Heduo, qui alter Ptolemæus in Cosmographia, alter Alcabitius in Astrologia, alter Cicero in arte dicendi, alter Bias in Philosophia, alter Liuius in Historia dici potest. Et vnum dicere non pudebit, ꝙ nec maiorem, imò nec parẽ recipit Gallia, nec similis inueniri potest. Nõ tamẽ singulis has solas inesse virtutes existimo, sed his insigniores: cum, nemo ex eis & prosa, & versa oratione non polleat. Nemo item, quin sit aut medicinæ, aut philosophiæ, aut iuris, aut theologiæ consultus, omnes ferè artificiantes. Plerique hebraicè periti, & Chaldaicè, & omnes ferè græcam linguam tanquam maternam habentes. Ex quibus satis notum est, vnam Gallorum gentem plures in quocunque genere eximios, vel tulisse, vel extulisse, quam reliquæ terræ. Ex quibus verificari potest dictum Iulij Celsi dicentis, Galliam disciplinarum parẽtem, hinc dico:

Gallia doctrinæ genitrix, tu prima probasti

Quicquid mendacij Græcia voce refert.

Extollenda est etiam Gallia ex rebus bellicis, in quibus superauit omnes alias nationes mundi, si bene videantur opera eius bellica, quod clare apparet, maximè ex historicis extraneis. Nam Galli quinquies ante aduentum Hannibalis Alpes traiecerunt: &, vt dicit Textor in suis Epithetis. in verb. Galli. Ipsi Galli habent incredibiles virtutum titulos, qui si Romanis contigissent, Dij boni, quantum laudum suarum pelagus effudissent: quantas verborum ampullas, quot inanes flauissent glorias, cum etiam Camillo vnico, duobus Decijs, paucis Fabijs, Scipionibus, Curijs, Coclite, Attilio, & Curtio ita efferantur, vt Deos magis quàm mortales se prædicent. Quanti ergo Galli fulminantes per Italiam, duce Breno, Senonas æstimare possumus? quorum fulgurantem impetum non prius retuderunt, quàm (vt in suo sterquilinio canes plurimum valent) Romam omnia populabundi intrauerint, de quo meminit Laziardus in Epitomatibus Historiæ vniuersalis, ca. 57. Quid concinnemus oppressam à Gothis Italiam Merouei Gallorum Regis (cum iam res Italorum proxima ruinæ, & ad triarios, hoc est, in dubio videretur redacta) subsidio fuisse liberatam. & idem subdit: Quo tempore rerum omnium summa, & potestas Roma. legibus paruit, nullam vnquam scriptorum memoria gentem cõstat vixisse, Romano populo magis formidolosam. Nihil Carthaginensium furores, nihil orientalium motus obstabant, quominus in vtramuis aurem dormirent ociosi: nihil deniq; æstimabãtur omnium gentium vires, habita gallicæ virtutis ratione, & comparatione. Sciebant enim terribilem esse populum, auidum belli, & vtrique paratum fortunę. Cum nulla vnquam gente Romanus ipse populus intra extraque Italiam maiore hominum strage, maioribusq; Ducum, & exercituum periculis debellauit. Nam, licet ex eorum exercitu centum hominum millia quandoque desiderata sint: nihilominus tamen animosi pugnam acrius instaurabant, pudorem vlciscebantur, ad vnum interfici aut interficere volentes. Quo apparet, indomita bello ingenia scire tantum vincere, vel mori. Certarunt Romani cum finitimis de Principatu. Cum Carthaginensibus de Imperio: cum Gallis autem pro vxoribus, pro liberis, pro vita semper. cum cæteris nationibus non nisi pro gloria. Hoc eorum præconium fortasse videretur fictitiũ, nisi Strab. lib. 4. etiã nobis testis fidelissimus, Vniuersa inquit natio (quam hæc ætas Gallicã, vel Gallaticam nominat) Martis studio, & animorũ ardet impetu, conferendæ pugnæ alacritate impigra, semperq; spectãtes in Boream, aut Oceano propiores conferendis pugnis sunt audaciores. Florus item de Senonibus sic ait: Galli Senones, Gens natura ferox, morib. incõdita: Ad hęc, ipsa corporũ mole, perinde ac armis ingẽtib. adeo omni generi terribilis

bilis fuit: Vt planè nata ad hominum interitum, & vrbium ſtragem videretur. Hi quondam ab vltimis terrarum oris, & cingente omnia Oceano, ingenti agmine profecti, cum media vaſtaſſent, poſitis inter Alpes, & Padum ſedibus, ne his quidem contenti, per Italiam vagabantur. Romam quin etiam aggreſſi, vniuerſum populum in Capitolium ſe, ſuaq; omnia recipere compulerunt. Et vt paucis multa dicētur, quaqua verſum tranſirent, non fulminantes, ſed fulmina plane videbātur, dolebantque ignaram cruoris victoriam ſibi concedi, & ſine ruina tranſitum patere. Et quod maximi terroris indicium eſt, pacem vnicuique empturienti proponebant venalem. Neq; potentem adeo gentem reperiſſes, quæ non habito Gallorum præſidio, & fauore ſecuram ſe crediḋiſſet. Merito propterea T. Liuius auidas armorum Gallicas gentes ſemper fuiſſe ſcribit. Idem quoq; habere (inquit) accolas Gallos inter ferrum & arma natos, feroces cum ſuopte ingenio, tum aduerſus Romanum populum, quem captum à ſe, auroque redemptum, non vana iactantes memorant. Fuerunt etiam Galli tanta hominum frequentia, & multitudine: vt trecenta, & amplius armatorum millia gens vna Belgica olim ad bellum mitteret. Eorū virtus aptius cognoſci non poteſt, quàm lectione Trogi apud Iuſtinum, lib. 24. ſcribentis: Galli abundanti multitudine (cum eos non caperent terræ, quæ genuerant) trecenta millia hominum, ad ſedes nouas quærendas velut peregrinarum miſerunt. Ex his portio in Italia conſedit, quę & vrbem Romam captam incendit, & portio Illyricos ſinus ducibus auibus (nam augurandi ſtudio Galli pręter cęteros clarent) per ſtrages Barbarorum penetrauit & in Pannonia conſedit, Gens aſpera, audax, bellicoſa, quę prima poſt Herculem (cui ea res virtutis admirationem, & immortalitatis fidem dedit) Alpium inuicta iuga, & frigore intractabilia loca tranſcendit. ibi domitis Pannonis per multos annos cum finitimis varia bella geſſere. Hortante deinde ſucceſſu, diuiſis agminibus, alij Græciam, alij Macedoniam omnia ferro proterentes petiuere: tantuſq; terror Gallici nominis erat, vt etiam Reges non laceſſiti, vltrò pacem ingenti pecunia mercarentur. Item li. 25. ait: Ea tempeſtate Gallorum iuuentus tantæ fœcunditatis fuit, vt Aſiam omnem velut examine aliquo implerent. Deniq; neque Reges orientis ſine mercenario Gallorum exercitu vlla bella geſſerunt, neque pulſi Regno ad alios, quam ad Gallos confugerunt. Tantus terror gallici nominis, ſiue armorum inuicta felicitas erat: vt Regum nullus ſuam maieſtatem tutam, neq; amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallica virtute arbitraretur. Itaq; in auxilium à Bythiniæ Rege inuocati Regnum cū eo parta victoria diuiſerunt: eamq; Regionem Gallogræciā cognominauerunt. Nec modo Gallorum (quos & Celtas Gręci dixerunt) innumeras recenſebo victorias: Vt in ſeptētrionem profecti, Celtoſcytis nomen impoſuerūt, vt Hiſpania longè lateq; domita Celtiberos, & Gallicos ſua victoria teſtes reliquerunt. Omittam quomodo à fertiliſſima Italiæ Regione (quam Latini propterea Ciſalpinam Galliam vocarunt) exactis Tyrrhenis Mediolanum, Laudam, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Vincentiam, Tridentum, Papiam, condiderunt: & decimam Italiæ regionem ab incolatu ſuo Venetiam appellauerint. Non dicam qua virtute Senam, fuſis Ethruſcis, deuictis Vmbris, Senogalliam, profligatis Lucanis Galliopolim extruxerint. Qui Romanos ad Alliam fluuium ſtrauerint, Romam ceperint, captam diripuerint, direptam incenderint. Qui perpetuo ſucceſſu Tribalos, Getas, Pęones ſubegerunt: Græciam impleuerunt: vt iam dixi, Macedoniam occuparunt, ſedes in ea parte Aſiæ poſuerunt: quam à ſe Gallatiam nuncupauere. Mitto habuiſſe Romanos (etiam cum iam ſibi viderentur rerum domini) ad Gallicos tumultus aurum ſanctius repoſitum. Pontifices eorum (qui in reliquum militiæ vacatione honeſtabantur) Gallicis bellis ab aris ad arma progredi ſolitos. Hic referam, quod ſolus Rex Macedoniæ Ptolemæus aduētum Gallorum intrepidus audiuit: iſq; cum paucis, & incompoſitis, quaſi bella non difficilius quàm patrarentur parricidiorum furijs agitatus occurrit: Dardanorumq; legationem viginti millia armatorum in auxilium offerentem ſpreuit, addita ſuper contumelia, actum de Macedonia dicens, ſi cum totum Orientem ſoli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egeant, milites ſe habere filios eorum, qui ſub Alex. Rege ſtipendia toto orbe terrarum victores fecerint. Quæ, vbi Dardano Regi nunciata ſunt, inclytū illud Macedoniæ Regnum breui immutari iuuenis temeritate caſurum dixit. Igitur Galli duce Beldio ad tentandos Macedonum animos, legatos ad Ptolemæum mittunt, offerentes pacem ſi emere velit. Sed Ptolemæus inter ſuos belli metu pacem Gallos petere gloriatus eſt. Nec minus ferociter ſe legatis, quam inter amicos iactauit, aliter ſe pacem daturum negando, niſi principes ſuos obſides dederint, & arma tradiderint. Non enim fidem ſe niſi inermibus habiturum. Renunciata legatione, riſere Galli, vndique acclamantes breui ſenſurum, ſi ſibi an illi conſulentes pacem obtulerint. Interie[illegible] bus prælium conſeritur. Victi Macedones cæduntur, Ptolemæus multis vulneribus ſaucius capitur, caput eius amputatur, & lancea fixum tota acie ad terrorem hoſtium circumfer[illegible] Macedonibus fuga ſeruauit, cæteri aut capti aut occiſi. Hæc cum nunciata per omnem Macedoniam eſſent, portæ vrbium clauduntur, luctu omnia replentur, nunc orbitatem amiſſorū filiorum dolebant, nūc excidia vrbium metuebant. Nunc Alexandri Philippiq; Regum ſuorum nomina ſecuti, nu-

cuti, nu-

cati,numina in auxilium vocabāt: ſub illis ſe non
tutos,verum etiam orbis victores extitiſſe, vt tue-
rentur patriam ſuam, quam gloria rerū geſtarum
cœlo proximam reddidiſſent: vt opem afflictis fer
rent,quos furor,& temeritas Ptolemæi Regis per-
diderat,orabant,deſperantibus omnib. non votis
agendum: Soſthenes, vnus de Macedonum prin-
cipib. ratus,contracta iuuentute, & Gallos exultā-
tes victoria compeſcuit,&Macedoniam ab hoſtili
depopulatione defendit. Ob quæ virtutis benefi-
cia,multis nobilib. Regnum Macedoniç affectan-
tib. ignobilis ipſe præponitur. Et cum rex ab exer-
citu appellatus eſſet, ipſe nō in Regis,ſed in Ducis
nomen iurare milites coegit. Interea Brenus, quo
Duce portio Gallorum in Græciam ſe effuderat,
audita ſuorum, qui Belgio Duce Macedones vi-
cerant,indignatus parta victoria tam opimā præ-
dam,& oriētis ſpolijs onuſtam,tam facilè relictam
eſſe,ipſe adunatis centum quinquaginta millibus
peditum,& quindecim millib. equitum in Mace-
doniam irrumpit. Cum agros villasq; popularen-
tur,occurrit ei cū inſtructo exercitu Macedonum
Soſthenes. Sed trepidi à valentibus facilè vincun-
tur. Itaq;, cum victi ſe Macedones intra muros vr-
bium condidiſſent, victor Brenus nemine prohi-
bente totius Macedoniæ agros deprædatur. Audi
& eundem Trogum apud Iuſtinum lib.20. Epito-
matum,ita loquentem: Dionyſiū gerentem bel-
lum,legati Gallorum qui ante menſes Romā in-
cendunt,ſocietatē amicitiamq; petentes adeunt,
gentemq; ſuam inter hoſtes eius poſitam eſſe, ma
gnoq; vſui ei futurū,vel in acie bellanti,vel de ter-
go intentis prælium hoſtib. affirmant: grata lega-
tio Dionyſio fuit, ita peracta ſocietate, & auxilijs
Gallorum auctus, bellum velut ex integro inſtau-
rat. Sed quid in tanta ſecula Galli valuerint, qui &
Romanos varia ſæpenumero victoria fatigarint?
Nam, vt Antias hiſtoricus anno ab vrbe condita.
642. Caius Manlius, & Quintus Cepio proconſu-
les aduerſus Cymbros,& Teutones,Tigurinos, &
Ambronas Gallorum gentes, quæ tunc, vt Impe-
rium Romanū extinguerent conſpirauerant miſ-
ſi Prouincias ſibi Rhodano flumine medio diui-
ſerant,ibi dum inter ſe grauiſſima inuidia,& con-
tentione diſceptāt, cum magno periculo Roma-
ni nominis Italici victi ſunt. Siquidem in ea pu-
gna Marcus Aemilius conſularis captus atque in-
terfectus eſt. Duo filij Cōſulis cæſi, 80. M. Roma-
norū ſociorumq; ea tempeſtate trucidata, ſeptua-
ginta millia calonum atq; lixarum interfecta. Ita,
& ex omni penitus exercitu, 10. tantummodo ho-
mines,qui miſerum nunciū ad augendas miſerias
reportarent, ſuperfuiſſe referūtur. Galli binis ca-
ſtris atq; ingenti præda potiti,noua quadā execra-
tione cuncta quę ceperant,peſſundederunt, veſtis
diſciſſa,& proiecta eſt, aurum argentumq; in flu-
mē abiectum eſt,loricæ virorum conciſæ,phaleræ
quoque equorum diſpertitæ, equi ipſi gurgitibus
immerſi, homines laqueis collo inditis ex arbo-
ribus ſuſpenſi ſunt. Ita vt nihil prædæ victor, ni-
hil miſericordię victus agnoſceret. Maximus tunc
Romæ nō ſolum luctus: verum etiam metus fuit.
Hæc Antias, recitatus à Campegio in ſuo tracta. I.
de tropheis Gallorum, Et vltra inquit, quod circa
annum ab vrbe condita 483. Galli Ciſalpini noui
extitere Romanorum hoſtes. Aduerſum quos va-
ria ſorte bellatum eſt. Nam in primo conflictu Va
lerio conſule 3500. cecidere Romanorum. Et vt
Fabius hiſtoricus atteſtatur, anno ab vrbe condita
645. Lucio Aemilio Catulo, Gaio Attilio Regulo
Conſulibus, magna formidine conſternata ſena-
tus defectione Ciſalpinæ Galliæ. Cum etiam ex
vlteriore Gallia ingens aduentare exercitus nun-
ciaretur,maximè Geſſatorum, quod nomen non
gentis,ſed mercenariorum Gallorum, eſt. Itaque
permoti Conſules,totius Italiæ ad præſidium im-
perij cōtraxere vires. Quo facto, in vtrinq; conſu-
lis exercitu 800. mil. armatorum fuiſſe referūtur.
Ex quib. Romanorum & Campanorum fuerunt
peditum 368000. equitū vero 26600. cætera mul-
titudo fuit. commiſſo prælio apud Aretium, Atti-
lius conſul occiſus eſt. 8000. Romanorum, nec ſal
tem tanta quanta eos terrere debuit cæſa ſui parte
fugerunt. Nam tria millia eorum tunc interfecta
hiſtorici tradunt. quod ideo ignominioſius tur-
piusq; etiam tam paucis amiſſis tāta agmina dif-
fugiſſe. Idem Iuſtinus lib. 38. de Gallis & eorum vir
tutibus contra Romanos ait: Audiere populos
Tranſalpinæ Galliæ Italiā ingreſſos maximis eam
plurimisq; vrbibus poſſidere. & latius aliquanto
ſolum finium quàm in Aſiam, quæ dicatur in bel-
lis eoſdem Gallos occupaſſe. Nec victam ſolum
dici Romam à Gallis,ſed etiā captam, Ita, vt vnius
illis montis tantum cacumen relinqueretur: nec
bello hoſtem,ſed pretio remotum. Gallorum au-
tem nōmē,quod ſemper Romanos terruit, in par
tem virium ſuarum ipſe habeat. Nam hos,qui A-
ſiam incolunt Gallos,ab illis, qui Italiam occupa-
uerant ſedib. tātum diſtare, originem quidem ac
virtutem genusq; penè idem habere. Quid enim
Plutarch. de Gallis dicit? Nōne de Cæſare loquēs,
ſic ait Cæſar, nouem annis militans Galliam vni-
uerſam à Pyreneo ſaltu alpibusq; ad mōtem vſq;
Gebennam & Rhenū Rhodanumq; populo Ro-
mano ſubegit, quod vt alius ſcribit Hiſtoricus, pa-
cata Gallia à Cæſare maior gloria illi fuit, quam ſi
tòtum ſibi ſubegiſſet orbem. Fatetur tamen Cæ-
ſar in commentarijs ſuis lib. I. ſe Rhenum tranſijſ-
ſe nō ſua ſponte: ſed rogatum & accerſitum à Gal-
lis. Non ſine magna ſpe magnisq; præmijs prædi-
cauit, domum propinquos reliquiſſe, ſedes habe-
re in Gallia ab his conceſſas, obſides ipſorum vo-
luntate datos, ſtipendium capere iure belli, quod
victores victis imponere conſueuerunt. nō ſe Gal
li,ſed Gallos ſibi bellum intuliſſe. Quid igitur de
Gallis dicendum venit, ſi Cæſar ob Galliam non

tam deuictam, quam ab ipsis Gallis debitam maiorem gloriā meruisse videatur, quàm si reliquum sibi orbem pacasset? O gloriosum Gallorū genus. O genus fortissimum. O gens bellicosa, vt dicit Salustius in bello Catilinario. Præterea, quod natura gens Gallica bellicosa est, gēs aspera nec minus religiosa, gens fœcunda, gens animosa, ferox, diues, armipotens, eximia, egregia, fortis, alacris, armorū auida, & plurib. alijs Epithetis testimonio tam Poëtarum quam Historicorum adornatur. Per ipsam.n. Reges regnant p ipsam Imperatores triumphant. Si Galliam Cęsar non cognouisset, non solum Imperium non vsurpasset, sed nec Dictatoris perpetui nomē obtinuisset. Soli Franci, soli Francorum Principes, ac duces ex omniū gentium numero ausi sunt Cæsareæ consulere vtilitati, & Pompeianam bello Pharsalico inuadere ac debilitare audaciam. Sub Pompeio multo plures militabant quam sub Cęsare: Sed Cęsar virtute Gallorū qui sub ipso militabāt, atq; impetu magno hostes adoritur, ac multos cedēdo vulnerandoq; strauit. Cæsariani, more hostium ora feriētes eos telis cuspideq; infestabant: quo feriendi genere hostes territi oculorum periculo, terga dare coacti sunt. Cæsar aūt 22. tantum millib. quorum maior pars Gallorū erat, imperabat. Sub Pōpeio verò, multo plures quā his totidē militabāt. Sed hæc victoria non Italorum, sed Gallorum fuit. Quod tanquam Persæ sub vno Cyro cōtra Crœsum & Assyrios homines timidos, bella gesserunt. Item Iulius Celsus Gallorum tamen æmulus lib. 5. de bellis Cæsaris, de Gallis sic ait: Galli homines sunt aperti, minimeq; insidiosi, qui per virtutem magis, quam per insidias dimicare consueuerunt. Et Cęsar in commentarijs suis. Illud quoq; prouidentiss. Ducis augebat curam, ꝙ insidiosissimo cum Rege rem gerebat, assuet⁹ dimicare cū Gallis apertis hominib. insidiarū nescijs, nec fraudib. sed virtute bellātib. Et hæc Campeg. in d. lib. de trophęis Gallorum. tract. 3. Dicit tamen F. Patr. in lib. de inst. Reip. lib. 9. ti. 3. Quod antiqua consuetudo Gallorū erat, vt sagaces aliqui viri præficiantur, qui famam ac rumorem hauriant, & viatores inuitos ēt consistere cogāt: vt ꝙ quisq; eorum de quaq; re audierit aut cognouerit quærat, discantq;, quib. è Regionibus veniāt, quidq; acturi sint: & quæcunq; acceperint molianturq; pronunciare cogāt: & ista consuetudo esset bona si obseruaretur in Gallia. Sed p certo sciunt aliæ nationes istud optimè deducere ad effectū. Galli aūt omnib. confidunt, omnes etiam exteras gentes, & hostes suos ad se aduentare, & residere sinunt, vnde eorum consilia sunt omnibus etiam inimicis nota & cito promulgata, ꝙ non fit neque apud Italos, Hispanos, Anglos, nec Alemanos, qui non sinunt extraneos patriam eorum aggredi sine saluo conducto.

Et licet multi historici Itali & alij extranei æmuli sint, & Galli infesti suis scriptis, attamen, verum nonnunquam profiteantur necesse est, mitto antiquos. Quid aūt recentiores de eis sentiant, adduco F. Philelpheum Italum in quadam epistola ad Carol. VII. Franc. Reg. Ita enim ait: Si verum cuiusquam inuidia fateri licet, postea quā & immanis illa sceleratissima Mahumeti s[illegible] ualuit, nullum est vsquam hominum g[illegible] plus debeat Christiana religio quam inuicta corum nobilissimęq; virtuti, vt supra iam dix[illegible]. Galli laudantur ex fide Christiana.

Anton. Sabellicus, Ennead. 10. lib. 3. de virtutib. & morib. Gallorum, sic inquit: Ritus Gallorum, omnino diuersus ab eo, q olim fuit. Malorū quondam dæmonū cultores hi, vt cæteræ gentes, nunc veræ pietatis obseruantissimi: Viuebant tunc populi quisq; sibi, viuebant & ciuitates. Pauci numero reguli in tota gente, nunc regis Imperium latè omnia tenet, Matrimonia Italico ritu celebrant. Liberales artes multis curæ sunt, & inprimis diuinarum artium studia. Gymnasium ꝙ Parisijs est id declarat, omniū, quę sunt in terris celeberrimum. Sunt & Romanarum literarū appetentissimi, nec Gręcas aspernātur. Penes magistrat⁹ judicia sunt. Regū est hos legere & instituere, in bellis catephracto equite vtuntur, pediteq; leuiter armato vtuntur, & sagittarijs qui longiores intēdunt arcus, nec corneos, vt Scythæ & totus ferè oriens: sed ex taxo aliáue duriore materia, sunt Franci è Troiana stirpe oriundi. De pluribus alijs historicis æmulis Gallorum, vide per Campegiū in trophæis Gallorum tract. 3. per Textorē in suis Epithetis, in verbo, Galli. per Longolium in sua oratione de laudib. Francorum, vbi & amplè de laudib. Caroli Magni aliorumq; Regnum Franciæ. De Rolando, de Gothofredo Bollionio, & de Balduino, qui pro fide Christiana multa bella gesserāt: de quib. supra in 5. par. in 31. consi. vbi fit mentio de Regum Fran. laudib.

Baptista Mantuanus, (qui vt Italus, nobis fauere nō consueuit) testimonium de Gallis & Gallia tulit in lib. 2. de sancto Dionysio. Vbi terram ipsam, mores & virtutes populi collaudat in hunc modum:

Gallia terreni pars est non infima mundi:
Sed longè lateq; parens Hispanica tangit
Oppida ab occasu, sese coniungit ab ortu
Italia: nostro hinc pelago (qua respicit austrum)
Clauditur: Oceano geminas qua respicit vrsas.
Vnde venit boreas, hybernaq; frigora surgunt.
Et vada Theutonici tangit vastißima Rheni.
Terra hominum frugumq; ferax, armenta, gregesq;
Vberibus pascens plebis, non languida cælo
Tabifico: non mortiferis infecta venenis,
Vt Lybiæ, non perpetuis adoperta pruinis,
Sicut hyperborei montes, non torrida ab æstu.
Qui faciat steriles (vt decolor India) campos.
Non etiam noctis pollens semestribus vmbris:
Quale sub Arcturo positum mare & vltima Thule
Sed nec vt Aegyptus: quia fusa palustribus vndis.

Sed

Sed cælo & tenera fœtunda vligine terræ.
Insita Gallorum ingenijs (quanquam modo circa
Numina cum reliquis lusi mortalibus errent)
Religio, postquam fuerint ad sancta redacti
Legis scita, non vlli constantia maior,
Nulli maior erit pietas in numina genti.
Defendent mucrone fidem, belloq; domabunt.
Quoscunq; audierint Christum se attollere contra:
Et certum munimen erunt, quod non sinat iram
Barbaricæ gentis nostros incurrere fines.

Subiungit tandem:

Gallia fert acres animos, & idonea bello
Corpora, non illis ausit componere sese
Thracia, quæ Martem genuit, non Parthia versis
Quæ bellatur equis fugiens, licet inclyta Crasso
Facta sit extincto, signisq; superba Latinis.
Quas gentes olim non contriuere? per omnem
Inuecti Europam, quasi grando aquilone vel austro,
Importata graui passim sonuere tumultu.
Scit Romanus adhuc, & quam Tarpeia videtis
Arx attollentem caput illo in monte superbum:
Pannones Aemathij norunt, scit Delphica rupes:
Quæ nisi terrificis subito conuulsa ruinis
Oppressisset, eos non defendisset Apollo.
Conferta argento templi sacraria & auro.
Intrauere Asiæ fines, prope littora Ponti.
Ingentem creuere nouam, quæ tenditur vsq;
Adiuga Pamphilium Garamantica sidera contra.
Inter Cappadoces posita & Bithynica regna.

Item in eodem libro.

Ignea mens Gallis & lactea corpora, nomen
A candore datum populis, muliebria tingit
Ora color Tyrius, Paphium meditata decorem.
Ex geminis fecit natura coloribus vnum:
Læti, alacres, lusu, choreis, & carmine gaudent:
In Venerem proni, proni in conuiuia, proni
Ante dapes ad sacra Deûm seruire, iugumq;
Ferre negant, fugiunt figmenta & hypocrisin, ore
Liberi, & ingenuus mos est, tetricosq; perosi.
Venatu, aucupio campos, montana lacusq;
Solicitant: bellandi vsu lætantur equorum.
Terga fatigantes, loricæ, hastilia, & arcus
Delitiæ genti, sub dio ad syderá somnum
Carpere, fuscari sole & ferrugine pulchrum est.
Puluere conspergi, & grauibus sudare sub armis,
Pro patria, pro cognatis, pro regibus ire,
In pugnam & gladios, & morti occumbere dulce est.

Ludouicus Bologninus iurisperitus de felici imperio, & statu Gallorum sic scripsit:

Francorum Reges sacro sub nomine nati,
Consilio semper valuerunt semper & armis,
Sanctaq; fautores bonitatis iura tenentes
Appellat Romana suos Ecclesia agnatos;
Et primogenitos, tali sunt nomine digni.
His Deus Imperium dedit, & sua iura tuetur.
Vnguntur sancti fiunt quicunq; creantur:
His subsunt centum generosi nominis vrbes.
His populi subsunt, Gentes & maxima Regna,
His fines sine fine patent, pater vnus & orbis.
Innumeri his subsunt Domini, Dominiq; tenentur,
His præstare fidem verbo, hos defendere & armis.
Omnes conueniunt, nemo est his arma recusans
Pro sacro imperio Francorum & iure tenendo.
His medio est sextus Ludouicus nomine magnus,
Qui belli & pacis Dominus bene cuncta gubernat,
Auget & Imperium propria virtute Deorum.
Hic prius indomitos superauit Marte Ligures
Auspice, Sforciados pariter captosq; subegit.
Sed pius & clemens vitam donauit vtrisq;
Hæc generosa fuit maior victoria prima.

De alijs verò duabus principalibus Orbis partibus, Asia, scilicet & Aphrica, & earum partialibus prouincijs, seu regionibus, & de laudibus & commendatione ipsarum, nunc scribere supersedeo; cum satis superq; de ipsis per Historicos, Cosmographos, & alios, quisque studiosus videre & indagare poterit.

Decimaoctaua consid. Quoniã, ex quo aquę sunt necessariæ ad victum omnium animalium, plus quam aliæ res mundi, ita, quod ex siti homines morerentur. vt dicit text. in l. fin. ff. de riuis. Excellentias aquarum paucis perstringendo complectitur: quoniam aliquæ sunt alijs excellentiores. Et primo de aqua cœlesti seu pluuiali, quæ excellẽtior est alijs. Cum vt dicit Aristoteles lib. 8. de natura animalium: Piscium (inquit) genus maxima ex parte amnis fluuijs bene viuit. Ita enim non modo plus cibi nanciscuntur, verum etiam pluuio humore iuuatur, vt ea quæ terra gignuntur. Olera enim quamuis rigentur: tamen nõ tantum proficiunt quantum imbre. Quod & ipsum harundinib. lacu prognatis euenit. nihil enim fere accrescunt, nisi aquæ pluuiæ accedant.

Adde Auerroem quoq; tract. 2. 1. part. Cantic. super eo cantico. Aqua pluuialis purior cæteras antecellit: si fermè prodere. Aqua pluuialis optima est, ac fontanis fluuialibúsue excellentior longe. Addit Auicen. eam præcipue probari quæ æstiua sit, & Ioue tonante decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretantur naturalium periti. Quæ quidem attenuatio fit tum virtute Cœli eleuãtis, sirr gentisue, tum calidæ, siccæque exhalationis intra nubem inflammatæ. vnde sint tonitrua perructa nube. Illud obseruatione dignũ, quod ab eodem subnectitur Auicen. Nec præterijt medicinæ primo Pau. Aegineta, esse quidem præcipuum aquæ pluuiæ humorem, verum citissime computrescere, qui sit attenuatus nimium. Proinde, celerius in eum agere, corrumpẽdo terrestrem aëreumue colorem non naturalem. Haustum verò, potu humoribus putredinem concinnare, pectus oblædere, vocem ebetare. Putrescendi tamen causã inde proruunt nonnulli, & Paulus præcipuè: quoniam aquæ id genus à diuersis admodum humiditatib. protollantur, velut de cadaueribus, paludibus, vt lacus præterea, stagna, mare. Quam rationem ap-

probaſſe Galenus videtur. Sed, inquit Auicen. ſi probari cauſa hæc poſſet, vituperari digna foret cœleſtis aqua. Igitur, attenuatio excellenter facta putrefactione p̄celeri anſam prębere vero ſit ſimilius. Vt enim attenuatiſſimū quodq; eſt, ita etiam mutationi obnoxium maximè cenſetur. Statuendū tamen ſic opinantur, qui diſceptantes cupiunt ſententias conciliare. Nil prohibere, quin quādoque computreſcat aqua pluuia: quia à tabidis corporib. aquarum ſecernatur materia. Quod euenit ferè latius graſſante peſtilentiæ vi.. Verum ſubnotemus & diuerſitatem alteram. Galenus idem in lib. de bonitate Aquæ ſic propemodum ſcriptum reliquit. Aquas inquit pluuias ſerò leuiſſimas eſſe, ſubtiles itē ac puras, bonasq́; & guſtui prædulces. Educit enim Sol & rapit tenuiſſimum quodq; ex aquis. Vernæ hyemalesq́; cenſeri debent præſtantiſſimæ, ſicciores quidem à terra tolluntur æſtate vapores, nec non autumno quoq;. At terroſus, vt ſic dicam, aër eſt, quem deiecta perpurgat pluuia. Propterea id genus aquæ duriores euadant neceſſe eſt, inquit Hippocrates. Ex aquis leuiſſimæ ſunt pluuiæ & dulciſſimæ, atque item clariſſimæ, ac tenuiſſimæ. Ratio autē inquit idem ex ſole, tenuiſſima quæq; proliciente ac leuiſſima. Hæc Cælius li. 4. lectio. antiq. 35. Et rationē bonitatis cœleſtium aquarum ponit eo. lib. c. 36. quod videas. & in c. 37. ponit quib. nocumēto ſit cœleſtis aqua: Sed circa talia non inſiſto. & de laude aquarum iam aliquid ſupra ea. par. 12. conſid. relatum eſt, in qua fit mentio de quatuor Elemētis, & infra latius videbitur.

Fertur & Athenis terræ fuiſſe ſimulachrum (vt Pauſanias ait) ſuppliciter à Ioue pluuiam comprecantis: Cuius in monte Hymetto viſebatur. Ara, vt refert Cælius libro lectionum antiquarum 14. cap. 39.

Addo, Aquam benedictam multum laudandam, cum magis proſit ad ſalutem. Nam ſanctificat, & purgat nos, tollendo venialia peccata: bona multiplicat, inſidias diaboli auertit, & à phātaſmatis verſutijs homines defendit, vt dicit text. in cano. aquarum. de conſecrat. d. 3. & ibi Archid. referens quod in concilio Naneten. ita fuit ſtatutum omnibus diebus dominicis, quiſquis preſbyter in ſua Eccleſia ante miſſarum ſolennia aquam benedictam faciat in vaſe nitido, & de eadem populus aſpergatur: & vnum mirandum eſt, & eſt grande experimentum fidei noſtræ, quod Aqua benedicta quæ fit in vigilia Paſchæ vel Pentecoſtes nunquam putreſcit, ideo prędtantiſſima.

Hic etiam de aquis terreſtribus eſt dicendum. Quæ quidem ſunt diuerſæ: Aliæ enim ſalis, aliæ nitri, aluminis, aliæ ſulphuris, aliæ bituminis, aliæ curam morborum adhibentes. Nam, vt ſcribitur in tractat. de locorum ac mirabilium mundi deſcriptione, cap. 26. & eſt poſt geographiam Ptolemæi. Iuxta Romam Albulæ ea quæ vulneribus medentur.

In Italia, Fons Ciceronis oculorum vulnera, & languores curat.

In Aethiopia lac⁹ eſt, quo perfuſa corpora velut oleo niteſcunt.

Zaniæ fons in Aphrica canoras voces facit.

Ex Clitorio, fonte Arcadiæ qui biberint, vini tædium habent, eosq́; abſtemios reddit.

In Chio inſula fontem eſſe dicunt, quo hebetes fiunt.

In Bœotia duo fontes, alter memoriā, alter obliuionem affert.

Cocici fons, amorem Veneris tollit.

Bœotiæ Lacus furialis eſt, de quo qui biberit, ardore libidinis exardeſcit.

In Campania ſunt Aquæ, quæ ſterilitatem fœminarum, & virorum inſaniam abolere dicuntur.

Et refert Cælius libr. antiquarum lectionum 9. c. 25. in fi. fuiſſe in Achaia ciuitatem Argyram nomine, ac fontem quoq; & in propinquo fluuium Selemnum, ab adoleſcente dictum, qui Argyræ Nymphæ illaqueatus amore, ac deſiderio exardeſcens, ſit à Venere in eum deformatus. Vnde Selemni aquam id adeptam laudis ferunt, vt ea ablutos amore liberet, tam viros, quàm fœminas. Quod ſi eſt (inquit Pauſanias) omni auro precioſior eſt Selemni aqua.

In Aethiopia fonte rubro qui bibit, lymphaticus fit.

Lechircis fons Arcadiæ, abortus fieri non patitur.

In Sicilia fontes duo ſunt, quorum vnus ſterilitatem fœcundat, alter fœcundam ſterilem reddit.

In Theſſalia duo ſunt flumina, ex vno bibentes oues nigras fieri ferunt, ex altero albas, ex vtraque varias.

Clitumnus lacus in Vmbria, maximos Boues gignit.

Reatinis paludem aquis, iumentorum vngulas indurari dicunt.

In Aſphaltide lacu Ideę, nihil mergi poteſt quicquid animam habet. Et cum aliqui mortuū mare vocant, & à fundo aſphalten ſeu picen euomit, quam etiam bitumen appellāt, & pro pice in nauibus vtuntur. Quæ res cum adhuc humida ab aqua educitur, aiunt alio remedio diſiungi, atque à ſe ipſa ſeparari nō poſſe, niſi mulieris menſtruo, ſanguine, aut vrina.

In India Syden vocatur ſtagnum, in quo nihil natat, ſed omnia merguntur.

Econtra in Alce lacu per Porcidamum omnia fluitant, nihil mergitur.

Marſię fons in Phrygia, ſaxa generat.

In Achaia aqua profluit è ſaxis, Styx appellata, quæ illico potata interficit.

Celomium ſtagnum Sicilię, tetro odore remouet approximantes.

Fons est in Aphrica, circa tēplum Ammonis, q humoris nexibus humum constringit.

Fons Iob in Idumæa quater in anno colorē mutare dicitur in puluerulentum sanguinem, viridē, & limpidum: trib. mensibus in anno retinens ex his vnum colorem.

In Troglodytis lacus est, qui ter in die fit amar9, & deinde toties dulcis.

Fons Silua ad radicem montis Sion, non cōtinuis aquis, sed in certis horis diebusq; ebullit.

In Iudæa quōdam riuus sabbatis omnib. siccabatur, licet alijs dieb. satis ingentib. aquis pręcepsque deflueret. Ab eo facto sabbatic9 appellabatur, & inter Acharam Apameamq; labebatur in ea Iudææ parte, in qua regnauit Agrippa.

In Sardinia fontes calidi oculis medentur, fures arguunt. Nam cæcitate detegitur furtum eorum, si sacramento dato oculos aquis eis tetigerint. Et alij dicunt esse Palici stagna in Sicilia iuxta Symnetum amnem.

In Asia quoq; iuxta Thianam fons Iouis appellatus frigidus vehementer ebullit, ac potantes ex eo periuros statim graui vlcere, manib. ac pedib. eorum percussis magno dolore illic vera fateri cogebat: vera autem iurātes nihil omnino lædebat, vt Philostratus scribit, & recitat B. Fulgosius lib. 1. de miraculis. c. de stagnis Palici, &c.

In Epiro fontem esse ferunt, in quo faces extinguuntur accensæ, & accenduntur extinctæ.

Apud Garamantas fontem esse ita algentem die, vt non bibatur, ita ardentem nocte, vt non tangatur.

De plurib. alijs fontibus diuersarum virtutum, vide eleganter per F. Patritium in institutione Reipub. lib. 7. tit. 10. & infra ista consideratione in fine.

Iam verò in multis locis aquæ manant perpetuum feruentes tanta vi, vt balnea calefaciant, vt apud nos Heduos in oppido Borbonij Anserici, apud Borbonios in Borbonio larchenbaut. Et est Aquis, quæ est vrbs Capitalis prouinciæ, & in pluribus alijs locis Galliæ. In Germania, vt est Aquisgrani, aquæ etiam calidæ scaturiunt. Item in Italia vt apud Viterbium, quæ ciuitas dicta est, quasi vita inermium veteranorum, quib. benemerentibus & honesta militia missis locus ille quietis, ac ... Balneas ad curandas ægritudines Romęque proximus: vt ab his si opus esset, consilium haberetur, designabatur. Quod euenit. Nam quædam terræ sunt, q̄ multū sulphuris & aluminis habent. Itaq; cum per venas calentes aqua frigida venit, vicino sulphuris calore contacta excandescit, nec talis ab origine profluit: sed permutatur dum scaturit & venit. Sulphur enim & alumen secum ferunt aquæ materiam igne plenam, mirisque motibus incalescentē. Sed de hoc plenè infrà 77. consid. dictum est. Et adde vnum scitu dignū: scribit Vict. li. 4. Quod aquæ neruicos & podagricos efficiunt, Sulphurosi fontes neruorum labores reficiunt. Hæc singularia, proprietates seu naturæ, de prædictis scribuntur in loco supra alleg. & plenissimè Plin. in libr. 2. naturalis historiæ. cap. 106. vbi de multis fontibus mirandis. &, vt dicit ibi, quod aquarum natura à miraculis non cessat. Nam plures sunt fluuij, & fontes, qui non solum diuinis honoribus coluntur, verum etiam Iconijs & simulacris etiam humanis dicari consuetum est, vt infrà dicetur.

Natura autem aquarum est multiplex, & habet multas proprietates aqua. vt dicit Anton. Floren. in sua summa. in 3. par. li. 14. c. 2. §. 1. vbi dicit, Quod est refrigeratiua, purgatiua, susceptiua luminis, fœcundatiua animalium, suffocatiua, & mollificatiua terræ. Aquarum item mirandā naturam, vide per Cælium lib. antiq. lection. 14. in fi. Vbi inter alia dicit fontem apud Trezenios fuisse, cuius perennes aquas præcipuè sunt admirati in 9. ann. siccitate, quibus pluit nunquam, accrescentibus cæteris omnibus.

Et inter plura Maria est vnum, quod dicitur mare magnum, quod ab occasu ex Oceano fluit, in meridiem vergit, deinde ad septentrionem, quod inde Magnum appellatur, quia cætera Maria in cōparatione eius minora sunt. Istud est Mediterraneum, quia per mediam terram vsque ad Orientem, Europam & Aphricam, Asiamque disterminans. Cuius primæ partis sinus, quæ in Hispanis perfunditur Ibericus & Balearicus appellatur, Deinde Gallicus, qui Narbonensem prouinciam alluit. Mox Ligusticus, qui iuxta Genuam vrbem est proximus. Post hæc Tyrrhenus, qui Italiā attingit, quem Græci Ionicum, alij inferum vocant. Deinde Siculus, qui à Sicilia vsque ad Cretā vadit. Deinde Creticus, qui in Pamphiliā & Aegyptum pertendit, & sic de singulis. vt in dicto libro de mundi descriptione ca. 28. Vbi describuntur alia maria à diuersis reb. locis, regionibúsue denominata, vt ibi videre poteris. Ex quo non insisto, cum sufficiat, quod mare magnum est alijs excellentius.

Sed tamen inter alias aquas terrestres aqua Maris est excellentior. Cum Mare sit mater aquarum. Et dicit Plinius, quod omni plenilunio Maria purgantur: Quædam & statuto tempore circa Messanam & Mylas fimo similia expuuntur in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis Boues ibi stabulari. His adde, vt dicit Plin. lib. 2. naturalis historię. c. 101. vt nihil quod nouerit prætereat, Arist. nullum animal nisi æstu recedente expirare affirmat. Obseruatum id multum in Gallico Oceano. & duntaxat in homine compertum. Altissimum est enim omnium aquarū, vt dicit Plin. eod. lib. 2. ca. 115. vbi dicit, quod altissimum mare est quindecim stadiorum, prout tradit Fabian9. Alij in Ponto ex aduerso Coraxorum gentis vocant

vocant Bathea ponti trecentis ferè à continenti stadijs: immensam altitudinem maris tradunt vadis nunquam repertis. De diuersis nominibus, & quomodo Oceanus dicitur pater ac perpetuꝰ hospes omnium aquarum, & quod sunt maria famosa nu.53. vide in supplemento Chronicarum libr. 1. circa princ. Cur Mare vndabundum incalescat, reliquis aquis agitatu frigescentibus, per Cælium lectionum antiq. lib.14. c.7. & eodem lib. c.9. Cui Mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur perlucidum. & ibi c.11. Cur Maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces æstate fiant deteriores. & c.13. Cur mare nauseabundos faciat, & mare cur salsum. ibid. ca.15. & c. seq. An maris superficies sit salsior.

Aduertēdum est etiam, quod inter alias aquas terrestres, mari sunt plures fluuij seu flumina. Et inter fluuios quidam proprijs ex causis nomina acceperunt. Ex quibus nõnulli notandi sunt, qui in Historijs celebres memorantur.

Geon enim fluuius est de Paradyso exiens, atque vniuersam Aethiopiam cingens, sic vocatus, quod incremento suæ inundationis terram Aegypti irriget. Ge, enim Græcè, Latinè terram significat. Hic apud Aegyptios Nilus dictus est, propter limum quem trahit, qui efficit fœcunditatē. vnde & Nilus dicitur, licèt antea Latinè Milo dicebatur.

Apparet autem in Hylide lacu, de quo in meridiē versus excipitur Aegypto, vbi Aquilonis flatibus repercursus, aquis retrolustrantibus intumescit, & inundationem Aegypti facit. Aegyptus aëris calore semper solem habet, nunquam nubes vel imbres percipit. Cuius loca Nilus fluuius æstatis tempore, Sole in cancro existente inūdat, quæ pro fluuijs vtuntur. Oritur enim fluuius idem inter Austrum & Ortum. Etesiarum flatus ex zephyri parte, id est, ab occiduo flant. Et habet certum tempus. Nascuntur enim mense Maio. Quarum flatus initio languēs est, sed per dies augescit. Nā flant ab hora sexta vsque in duodecimam. Hoc igitur statu resistunt ei vndis oppositis, quæ etiam ostijs eius, quibus in mare influit, arenarum cumulis Nili fluctus intumescunt, ac retrouerti coguntur. Sicque aquæ erumpentes propelluntur in austrum. quibus congestis, Nilus in Aegyptum erumpit. quiescentibus quoque Etesiarum flatidus, ruptisque arenarum cumulis rursus in suum alueum redit fluuius. De cuius laudibus infra videbitur. & vide F. Patritium de institutione Reipub. lib.7. tit.12.

Alius est fluuius ex Paradyso terrestri exiēs, Qui dicitur Ganges, & pergit ad Indiæ Regiones, quē Physon sacra scriptura nominat, id est, cateruam: quia decem fluminibus magnis sibi copulatis, repletur & efficitur vnus. Fertur autem Nili modo exaltari, & super orientis terram erumpere, ac secum arenas aureas trahere.

Alius & tertius est fluuiꝰ, ex ipso Paradyso egrediens, & contra Assyrios fluens, & post multos circuitus in sinum Persicum influens, & est fluuius Mesopotamiæ, qui dicitur Tigris, propter velocitatem, instar bestiæ tigridis nimia pernicitate currentis.

Alius & quartus est fluuius Mesopotamiæ, Euphrates nomine de Paradyso exurgens, copiosissimus gemmis, qui cõtra Chaldeos vadit, & per mediam Babyloniam influit. Hic à frugibus vel ab vbertate nomen accepit. Nam Euphrata Hebraicè interpretatur fertilitas. Mesopotamiam enim in quibusdam ita vno & eodem tempore irrigat, sicut Nilus Alexandriam. Hæc sunt quæ dicuntur in ea mundi descriptione, cap.33. vbi ex supradictis satis perspici potest, Nilum esse excellētiorem omnibus alijs fluuijs. quod aperte asserit Phil. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum libr.1. circa principium. Vbi ita inquit, quod est fluuius totius orbis permaximus, qui totam circuit Aethiopiam atq; Aegyptum. de quo Lucanus in decimo dicit:

Arcanum natura caput non dedit vlli.

Excellentia enim illius consideratur ex multis. Primò, propter eius longitudinem & amplitudinem, cum sit totius orbis permaximus, vt dixi. Secundò, quoniam in eo sunt septingentæ insula, inter quas est illa celeberrima Meroe, Sabbæ Reginæ sapientissimæ Regnum. De Niloticæ aquæ laude præcipua refert Cælius lectio. antiq. libr.14. c.39. Cum ait, quod ea cunctis virtutibus insignita creditur. Nam in medicinæ ratione fluuialis aqua & palustris damnatur, præter Niliacam, est haustu suauis, mediocrem in aluo moram ducēs. sitim porrò restinguit commode, nec frigida quidem vllum inferens nocumentum, Et Galenus Nilum ita laudat, vt bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus possit. Nam & mulierum fœcunditatem & partionem insigniter adiuuat. Ex eo præterea in Aegypto sole omnium palustres aquæ redduntur commodiores, quādo æstate nec computrescunt omnino. Seneca in naturæ quæstionibus: Pleraque sunt (inquit) quorum ratio reddi non potest, vt cur aqua Nilotica fœcundiores faciat fœminas: adeò, vt quarūdam viscera longè præclusa sterilitate ad conceptum relaxauerit: Auicen. primo canonis quatuor ex causis Nilo incorporabilem bonitatis vim scribit attributam. Quarum primā statuit à cursus longitudine. Secundam asscribit Regionis nitori ac præstantiæ, per quam fit aquarum delapsus. Tertiam putat, quod à meridie in septentrionem deferantur, sic enim attenuari amplius. Postremò, & immensam suffragari fluminis molem. Preterea dicunt Iouis vice fuisse Aegyptijs Nilum. Vnde apud Poëtam Parmenonem scribitur: Iuppiter Aegypti Nile. Quoniam, vt dixi, certis anni temporibus superfusus ripis imbrium modo miram

campis

campis fertilitatem inferat. Vnde Tibullus de eo:

Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.

Dicitur inde & Chrysorrhoas, quasi auro fluẽs. Ex quo videmus, quod graues pœnæ sanciuntur iiure contra eos, qui chomata seu aggeres Nili ruperint, vel violauerint omnino, vel præter vetustatis morem, ita quod concremari debent, vt est tex. ad literam in l. vnica. C. de Nili aggeribus non rumpendis. & ibi gl. Cy. Albericus & Salicetus dicũt idem esse in alijs fluuijs, vbi possit esse magnũ damnum, vt in Pado fluuio Italiæ, quod nõ credo esse verum. Cum non possit esse talis & eadem ratio, sed alia pœna extraordinaria puniri deberent. Nam in Aegypto non pluit, vt dicit glo. in rub. C. de cupressis. sed secus in Italia, aut alijs locis. Ideo eruptione aggerum Padi, vel alterius fluuij sterilitas & tantum damni inferri non potest, ideo, &c.

Ad prædicta facit, Quia etiam ementes & vendentes arbores cupressi, in certis locis Aegypti quinq; libris auri mulctandi sunt, vt in l. 1. C. de cupressis. lib. 11. & est ratio, quia dictæ arbores continent aggeres tenentes aquam Nili, quæ oportunis temporibus spargitur per agros, vt dicit d. glo. rubricaria, & iam suprà tactum est.

Sed vlterius pergamus cum Cælio, qui altius de aquarum præstantia inuestigat. Reliquorum (inquit) aquæ fluminum difficiles censentur arefaciẽdo ac sitim amplius accendẽdo, præsertim si Regionum adsit malignitas, nec aër admodũ accommodus, quod notauit Diosco. Auicẽna eam aquam ita probat, quæ ortum præcipuè æstiuum, semperq; bonitate proficere, dum à fonte disclusabit longius. Secũdò probatur, quæ in septentrionẽ profluat, licet Pau. Aegineta satis eam non probat: quoniã sit incessu tarda, duraq; aqua rursum incalescere tardi⁹, ac frigescere, cui diuersum faciat ortum petens. Improbantùr omnino in occasum meridiémue delabentes, præcipuè meridionali assiliente afflatu.

Putearias quoque, nec satis probas præ fontanis arbitratur Auicen. quod terrosæ plurimũ sint: quæ in arcto contineantur occlusæ. Porrò inesse putrescentis materiæ quippiam necesse est, hac Solis radio minus pertingente, nec prorsum perflatu vllo vapores corruptioni obuios detergẽte: dicunt Galenus & Paulus vnam esse bonarum, & malarũ aquarũ cognitionẽ. Si hyeme quidẽ calent, frigent verò æstate: deinde si puræ sunt, nec colore oblæso vitiatóue. Et si mala nequaquã fuerit hypostasis, hoc est, subsistentia siue substantia. Item si leues sint, quãdo terræ promixtionẽ coargit pondus. Consideratur præterea incalescant e statim frigescántue, Huiusmodi enim præstantes. Niuis aqua potui pessima est, vt scribit Aristo. vt refert Aul. Gel. noct. Atticarum libr. 19. capit. 5. An autem aqua sit coloris expers, Cælius lectionum antiquarum lib. 14. c. 9. & eod. lib. ca. 16. scribit rationem, cur aquæ fluentes sint dulces, & aquarum colores.

De balneis & medicis aquis eleganter scripsit F. Patritius de institutione Reip. libr. 7. vbi de sulphuratis, aluminosis, bituminosis, & nitrosis fontibus, & quomodo vrbes & castra iuxta optimas aquas ædificari debent. Item de signis aquæ puræ, & de aquis insalubribus.

Sed continuando materiam sunt & plures alij fluuij, qui & à Poëtis & Historicis celebres memorãtur, vltra quatuor supra enumeratos, inter quos enumerantur in dicta descriptione locorum 22. & sunt sequentes: Hydaspes.

Arar seu Araris, fluuius est Galliæ Celticæ, per fines Heduorum & Sequanorum in Rhodanum fluens. Lucanus lib. 6. Rhodanumque fluentẽ præcipitauit Arar. Oritur è finibus Germanorum, & labitur inter Ducatum & Comitatum Burgũdiæ, à parte Orientis, & vulgò apud nos Sagona dicitur, mira tranquillitate per ciuitatis Lugdunẽsis medium interlabens: & ita influit vbiq; incredibili leuitate, ita, vt oculis in vtram partem fluat iudicari non possit. Ista sunt verba Cæsaris in suis commentarijs de bello Gallico lib. 1. Ideo molendina nulla aut rara habet, nec naufragium facit. Fluuius quippe piscib⁹ diues & laudatissimus, carpis crassissimis præcipuè.

Bactrus, Coaspis, Araxis, Orõtes, Iordanis, Cydnus, Pactolus, Smyrnus, Meander, Thanais, Inachus, Padus Italiæ fluuius alio nomine Eridanus dictus, qui Rex fluuiorum à Virgilio in Georgicis describitur, Tyberis seu Albula.

Danubius siue Ister, qui in Europa plus omnib. secundum eundem Ptolemæum, famam habet, cum sit permagnus Germaniæ fluuius à niuium copia, quibus augetur (vt fertur) vocatur, de quo Ausonius epigrammatista:

Danubius penitus caput occultatus in oris,
Totus sub vestra iam ditione fluo.
Qua gelidum fontem medijs effundo Sueuis,
Imperijs grauidas quas seco Pannonias.
Et qua diues aquis Scythico soluo ostia Ponto,
Omnia sub vestrum flumina mitto iugum.
Augusto dabitur, sed proxima palma valenti,
Inuenies fontes hic quoq; Nile tuos.

De cuius laude & excellentia vide Franc. Irenicum in sua descriptione Germaniæ lib. 8. ca. 17. cũ pluribus sequentibus. & ibi scribit, an Nilus Danubio sit maior. Et ibi etiam de pluribus Germaniæ fluminibus.

Rhenus, fluuius Galliæ, inter tres Europæ maximos fluuios computatus, qui iugo Rheticarum Alpium vsque in Oceani profunda cursus suos dirigit.

Rhodanus Galliæ fluuius, qui adeo magni & velocis cursus est, vt vix (præcipue flante borea) aduersa possit nauigari aqua. Ferunt, & verum est hunc

hunc fluuiũ in Alpibus oriri, quæ Italiam à Gallia diuidunt: non longe à fontibus Rheni & Danubij. Fertur per Lemanum lacum Gebennæ vicinum, & versus Occidentem, per Galliam fluens motu præcipiti ciuitatis Lugdunensis muros ab Orientali parte alluit, & in loco plano sub ipsa vrbe, & prope eam Arar Rhodano cõmiscetur. Inde ad meridiem conuersus & Isaram Druentiamque suscipiens, in Tyrrheni æquoris freta irrumpit. Scribit Aul. Gel. post M. Varronem noct. Atticarum lib. 10. c. 6. inter flumina, quæ vltra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum.

Iberus, Minius, Tagus, qui cæteris fluuijs Hispaniæ prælatus est, quia copiosus aureis arenis, Bæthis.

Sunt & plures alij fluuij in Gallia percelebres, & maximi, nauigabilesque, de quibus non fit mẽtio in prædicta descriptione locorum, sed Ptolemæus in suis tabulis libr. 2. & de eis iam meminimus in ista parte supra de laudibus Gallorum, & sunt Carontonus, Mosa, Mosella, Dordona, Athesis, Druentia, Isara, qui duo fluuij Rhodano se iungunt. Scaldus, Lizia, Matrona, qui oritur apud Lingonas, Sabus, Garunna dilabens ex Pireneo in Oceanum excurrit. Est enim in Gallia Narbonensi terminans Aquitanos, distãs à Narbone stadijs octingentis tribus: deinde amplificatus amnibus per Bituriges & Santones Gallicam vtrãq; gẽtem effluit.

Ligeris seu Liger oritur in finibus Aruernotũ, & disterminat campos nostros à campis Borbonijs à parte meridiei, & in Oceanum influit, maximi cursus est, & vtriusque Ligeris, scilicet & Garumnæ duo stadiorum millibus nauigatio est.

Sequana fluuius est Galliæ Celticæ. Nam oritur in Ducatu Burgund. in finibus sancti Sequani, non procul ab vrbe Diuionensi. & per mediũ ipse Ducatus labitur, etiam ciuitatis Trecensis & Parisiensis, vnde flumen Parisiense dicitur., vt dicit gl. in verbo manumitti. in l. 1. ff. de officio proconsulis. Textor verò in sua officina ponit nomina flu. præcipuè, vbi multa ponit, quæ videri poterunt, & est in fol. 257. Et in fol. 256. ponit fluuios auriferos & gẽmiferos. Et in fol. eodem ponit aquarum mirabilem naturam, allegans Ouidium. quos videas, quia idem dicunt quod hic ante dictum est.

Cælius lib. antiquarum lectionum nono. c. 57. fluminum simulacra varie nunc humana, nunc bubula seu bouilla exprimi specie consueuisse refert, cuius verba sunt: Quoniam Poëtæ multa illustres fabulositate in fluminum mentione, quascunque collibitum fuerit illis imagines circumponũt, ac velut graphicè deliniantes conformãt, visum ad præsens, quæ mihi suggerit historia ex superstitione veteri, studiosis communicare. quo in poeticis fiant quasi Meandris adminiculatiores. Compertum igitur illud in primis, non solum diuinis cultos honoribus fluuios: sed & iconas illis, ac simulacra dicari frequenter consueuisse, verũ non modi vnius. Si quidem humana eos specie effingere nonnulli, quibus bouinam alij effigiem induxerunt. in ijs Erasmus est. Eurotas item apud Lacædemonios, Asopus apud Sicyonios ac Phliasios, apud Argiuos Cephisus hominis figuram præfert, Alpheus Cephisium Athenienses hominem monstrant vtique. Sed ita, vti promant se nihilominus cornua. Syracusani & Anapum in Sicilia forma insigniunt eadem. Cyanen verò fontem fœminea circumuestiũt specie, Crimnisum quoque & Telmissum humana honestari facie legimus. Pueri speciem formosioris adamarũt Agrigentini in cognomine ciuitati fluuio, qui & apud Delphos statuæ ex ebore dicare fluminis ascripsérẽ nomen. At pueri nihilominus simulacrum erat. Et ita Parisienses Sequanam eorum fluuium sub forma & effigie puellæ venustæ depingeré solent, cui titulum addunt, videlicet, Sequana mater Parisiorum. Sicut & Arar seu Sagona mater Lugdunensium dici potest.

De fontib⁹ autem scitu dignum est, quis omnium fontium sit excellentior & extollendus supra alios, & de quo historici meminerint, aut Poetæ: & videtur esse fons Paradysi terrestris totũ nemus irrigans, diuisusq́; in quatuor nascentia flumina, de quib. hic ante de plurib. ponit Textor in sua officina, fol. 340.

Inter cæteros fontes sunt excellentiores in Europa tres fontes salsi in Comitatu Burgũ. in oppido, seu vrbe nomine Salinæ, quæ vulgo Salins dicitur, ex quorum aquis (quæ vt igni comprimuntur) fit sal admodum album, quo tota Burgũdia, ferè Sabaudia, & Sueuia vtitur: in quo sunt ædificia ampla miræ magnitudinis, & magnificentiæ, operarij & artifices infiniti ad vsum ipsius salis. Ex quibus fontibus ingens & vix credibilis prouenit redditus singulis annis, de summa tercentũ mille librarum & vltra. Qui quidem redditus obueniunt & Principi patriæ, & multis alijs dominis, & Ecclesijs. Et inter alios domini de Cabilone, illustrissima & à Troianis oriunda familia, qui nũc dicuntur Principes Orengiæ, habent vigintiquatuor mille libras reddituales ex ipso fonte. Percipiunt & ex eo multos redditus annuos Ecclesia collegiata nostræ do. Hedu. Et iam Abbatia sancti Ioannis Magni in Burgo Heduẽsi, & propè omnes Ecclesiæ in Burgundia existentes.

Adde, quod etiam mirabilis fons apud Gratianopolim vrbem Gallicam reperitur, qui quamuis calentes aquas non habeat: tamen simul cum ipsis aquis flammas persæpe emittit, duobus codẽ loco temporeque simul manentibus inter se contrarijs Elementis, vt refert Bapt. Ful. in sua Collectanea de dictis factisq́ue memorabilib. lib. 1. titu. de miraculis.

Non

Non caret etiã admiratione (vt ait) fons in Bri-tannia, qui est in dioecesi Lincoliẽsi intra Lonthã & Noranthonam vrbes, quia experimẽto cognitum est, ligna in proximis cæsa siluis, si in fonte demergantur, intra annum lapides fieri.

Et subiungit in Regione quoq;, vbi Gothorum sedes in septentrione erat, fons est, cuius experimentum à Federico primo factum Albertus Magnus scribit, missa manuum suarum theca: in qua ..ailleretur, signũ suum in cera impresserat, cuius dimidia pars fonti immersa in lapidem indurat, reliqua parte sub corij ac cærę specie, vt ante erat, remanente.

In Gallia quoque, teste eodem, in paruo lacu, iuxta oppidum qui Lochis dicitur deprehensum est, arbores, quæ in eum iam diu ceciderunt, in lapides conuersas.

Quædam etiam mira refert de fonte existente mille passibus à Senisi oppido Lucaniæ in Neapolitani Regni parte (ea quam nunc Basilicatam vocant) qui salsis manat aquis: Ad eum si quis accesserit nihil locutus, neque retro conuersus fontem puris clarisque fluentem aquis inuenit. quod si secus dum proficiscitur egerit, turbatum offendit fontem. Si verò seruatis quæ ad claram fontis aquam inueniẽdam fieri oportere dicta sunt, illuc profectus loqui cœperit, loquẽdo turbari fontem ..spicit.

Et vt ait Plinius lib. 18. c. 22. Aquarum differentia magna riguis est. In Narbonensi prouincia nobilis fons, Orge nomine est. In eo herbæ nascũtur intantum expetitæ bobus, vt mersis capitibus, totis eas quærant viribus. Et cur vi calentium aquarum lapides gignantur, vide infrà in 77. consideratione.

Scitu etiam dignum est vltra deducta, excellentiam aquarum consistere in multis alijs. Cum interest Reipublicæ in ciuitate salubres & optimas esse aquas (dixi hic ante in 12. conside.) Cuius rei gratia plura statuerunt conditores iurium volentes & cupientes, vt plurimum semper Reipublicæ pro vtilitate hominum prouidere. vt dicit Franc. de Ripa in tractatio. de peste. folio 32. 33. vsque ad ..

1 Primò, aquarum custodes (qui Hydrophylaces nominantur) fauore publicæ vtilitatis omnium munerum personalium immunitate perfruuntur. l. decernimus. Co. de aquæductu libr. 11. per quam legem dicunt ibi Bar. & Ioannes de Platea, quod generale bannum Regis vocans quemlibet ad bellum non comprehendit hos aquarios, & aquarũ custodes. qui ab eorũ officio nõ debẽt amoueri. quod intelligit Franc. in aquarijs deputatis p Principem, seu eius vicarium, pro habenda & custodienda aqua ad vsum publicum, secus (vt ait) in aquarijs huius temporis, qui operas locant ad tempus alicui communitati. vt probatur teste eodem, in d. l. decernimus. Crederem tamen idem esse in quacunque ciuitate, vbi certatur de vtilitate publica ipsius ciuitatis. Quoniã tales deputati à ciuitatib. debent esse immunes ab omnib. mune rib. & per ciuitates debent eorum onera supportari erga Principem. Sicut in simili videmus de multis officiarijs ciuitatũ, qui sunt immunes quo ad eos, sed alij ciues supportãt eorum onera, quia in alijs deseruiunt ciuitati.

2. Prædicti aquarum custodes sunt ita priuilegiati, & ab omnibus honorandi. Vt potius cognoscantur, signari debent in manibus per impressionem signi Principis, aut illius domini vbi sunt deputati. vt inquit tex. in l. decernimus. Loco cuius impressionis, seu characteris hodie seruiẽtes Principi, aut alteri in aliquo officio, debent deferre baculum depictum signo domini: vel aliud signum ab ipsis seruientibus portari solitum: vt cognoscatur ab omnibus, quod seruiẽs est curiæ talis domini. Sic ẽt legati Romanorũ herbã quãdam deferebant (quæ vocatur sagmina) vt cognoscerẽtur, vt nullus eis inferret iniuriam, le. sanctum, ff. de rerũ diuisione. Ad quod accedat l. 1. C. de latina libertate tollenda. circa medium. vbi patet seruos debere portare pileum. Ita dicit Iac. Rebuffi. in d. le. decernimus. vbi etiam deducit, quod in simili si ponatur quis in saluaguardia, vt cognoscatur, debent apponi pennuncelli Regij in domibus, seu prædijs, vbi apponitur saluaguardia: & istud communiter fit apud nos, & in tota Gallia. Et isti pennuncelli denotant talia esse in saluaguardia Principis datiua. Alij verò Officiarij qui habent signa consueta, ex quibus cognoscuntur, vt sunt clientes Principis. ex huiusmodi signis semper sunt in eius saluaguar. hoc est, protectione. Ideo in locis vbi aquarum custodes portant sua signa tutantur saluaguar. Principis, nec impunè offendi possunt.

3. In hoc priuilegiantur aquæ, quod prædia, in quibus transeunt & sunt aquæductus, consequuntur immunitatem ab omnibus oneribus extraordinarijs, & superindictionibus, quæ pro illis prædijs imponuntur, l. 1. C. de aquęductu li. 11. Et istud rationi congruit, eò, quia possessores prædiorum, vt per quæ aqua publica defluit tenentur suo sumptu aquæductũ purgare d. l. 1. Ideo ius & ratio suadet hoc casu, cum in hoc grauentur, vt in aliquo releuentur. Ideo cessante causa, s. si non teneantur aquæductũ purgare suis expensis & sumptibus: sed vt plurimum cum purgentur expensis publicis, ideo non habent illam immunitatem.

4. Quia pro vtilitate publica, & ad vsum publicum, licet transducere aquam per agros priuatorum, etiam dominis inuitis, lege si locus. §. cũ via. ff. quemadmodum seruitus amittatur. d. l. 1. Cod. de aquæductu. satis facto tamen damno dominis prædiorum l. si venditor. §. si constat. ff. cõmunia prædiorum. Fel. in c. quę in Ecclesiarum col. 10. extra de constitutio. quod intellige ad vsum publi-

cūm, vt dictum eſt, non ad vſum priuatū. l. quēadmodum. §. ſi protectum. ff. ad l. Aquiliam. Frāc. de Ripa tamen in loco ante citato dicit idem eſſe ad vſum priuatū ex decretis ducal. ducat. Mediolani.

5. Quia in fauorem aquarum fuit interdictum dominis prædiorum, per quæ aqua publica commeat, ne plantent arbores propè aquæductus, nec natas, vel renatas teneant per quindecim pedes d. l. 1. Ratio ibi aſſignatur: Ne arborum radices fabricam formæ corrumpant: & vt ait Franc. de Ripa loco ante alleg. Ex hoc cognoſcitur iſtud ſolum procedere, quando aqua ducitur per canales lapideos, ligneos, vel plumbeos (vt in hac noſtra ciuitate Hed. vbi aqua fontis, qua ferè omnes vtūtur ducitur per canales olim plumbeos, nunc ligneos. Crederem tamen neceſſarium fore, vt reducerentur ad priſtinam naturam, & ad canales plumbeos.) Secus verò, vt ait, ſi conducatur per patentes alueos, quia Ripæ arborum radicib. magis muniuntur, quàm corrumpuntur l. 1. §. oportet. ff. ne qd in loco publico ripáue eius fiat.

6. Quód qui ex publico aquæductu ad ſuū fundum aquam diuerterit abſque licentia Principis, vel illius ad quem ſpectat: fundum amittat, & fiſco acquiratur l. 2. C. de aquæductu. & vſurpatam aquam reſtituat. d. l. decernimus. etiam librarum decem multa plectatur. l. fi. Co. de aquæductu. Et contra eos, qui in damnum accolentium quicquam in flumine publico ripáue eius faciunt, proditum fuit remedium & interdictum, ne quid in flumine.

7. Quia intereſt Reipublicæ, ne aqua publica minuatur, corrumpatur, deterióue fiat cuilibet de populo prodita eſt actio aduerſus contrafacientes. l. 1. §. hoc interdictum. ff. ne quid in flumine publico, ripáue eius, &c.

8. Quia priuilegium extrahendi aquam ex publico aquęductu fauore publico reſtringitur ad aquam ſuperfluam & ſuperabundantem. le. ſi quis per diuinā liberalitatem. C. de aquæductu. Quod facit ad permiſſiones, ne dicam licentias mercatoribus (etiam alterius gentis vt Anglis & Ianuenſibus) ad extrahendum à patria certas quantitates frumenti, quoniam huiuſmodi indulgentiæ debent intelligi, ſi talis quantitas ſupereſt ab vſu habitantium, & ſic recipit conditionem, ſi Reſpublica non indigeat, vt in ſimili de indulgentia cōceſſa Ianuenſibus, de qua per Bart. & Ioannem de Platea in d. l. ſi quis per diuinam. Et meritò, quia priuilegium alicui conceſſum non extenderetur ad ea, per quæ læderetur publica vtilitas l. fi. C. de officio Magiſtri militum. l. humiliorib. C. de ſuſcepto. & Arch. l. 2. C. de priuilegiis ſcholarum lib. 12. Priuilegia enim publicæ vtilitati damnoſa, non ſunt recipienda l. nec damnoſa. C. de precibus Imperato. offerendis. Etiam facit, quia de ſuperfluo erogari debet & elargiri, iuxta illud, Sitientibus agris noſtris aquam non dabimus alienis: l. præſes. C. de ſeruit. Quilibet enim primo ſibi Eleemoſynam facit, deinde ꝓximo. c. ſanè. deponitur. diſt. 3. & vnuſquiſque regulam diligendi à proximo accipit. c. ſi non licet. 23. quæ. 5. Et dicitur Thobiæ 4. Quo potueris ita eſto miſericors: ſi tibi fuerit multum, abundanter tribue, ſi exiguum, etiam hoc libenter impartire. Et dixit textus in authen. quomodo oporteat Epiſcopos. §. in omnib. Dandum eſt ex his, quæ Deus dedit, quod eſt poſſibile miniſtrare, Vnde Eccleſiaſtici 35. ſcribitur. Da altiſſimo ſecundum donatum eius. Hæc dicit Luc. de Pen. in d. l. ſi quis per diuinam. vbi multum exhortatur magiſtratus qui Rēpublicam adminiſtrant: vt prouideant, vt primo ſit copia rerum neceſſariarum in ciuitate antequam aliquid extrahatur. Ita ſi viderint aliquod mercimonium vrbibus pernicioſum, prohibere debent, ne ibi exerceatur leg. nobiliores. Cod. de cōmercijs & mercatorib. Quod notandum eſt pro noſtris ciuibus, qui aliquando in fine anni volunt extrahere vina de ciuitate, & vendere Comitatenſibus: quoniam officiales prouidere debent, ne tot vendantur & diſtribuantur, vt ciuitas nō ſit euacuata illis, ſed tantum vendantur de ijs, quæ ſuperabundant, & pro neceſſitate.

9. Quia aquarum malignitas quandoq; inficit ciuitates, debent qui Reipublicæ gerunt adminiſtrationem aut curam prohibere, ne in publico aquæductu, aut in aquis, quæ pro vſu publico ſunt neceſſariæ, quis res immundas projiciat, neq; mulieres pannos cæteraq; ſordida, ne ſeruitores mulas, equos, & reliqua huiuſmodi lauent, néue porcos admittant, iuxta illud: Heu liquidis immiſi fontibꝰ aprum. Néue in eo quis natet, vel ſe abluat, niſi fortè in inferiori parte, & ſecreta. vt eſt tex. in leg. cum ſupra virentes, vbi Bar. & Ioan. de Platea. C. de re militari. lib. 12. Et qui contrauenerit, & quodammodo aquas publicas ſpurcauerit, arbitrio iudicis grauiter eſt puniendus. l. 1. §. 1. ff. de varijs & extraordina. cogn. Imò non licet habenti fontem ſeu aquam priuatam, eam aliquo modo ſpurcam reddere, ſi cum eadem ſpurcitia in aquam vel fundum defluat alienum le. apud Treba. in princip. ff. de aqua plu. arc. Aret. conſi. 30. Cæpola in tract. de ſerui. tit. de fonte. Aliàs teneretur actione iniuriarum, F. de Ripa. in dicto loco verſi. 7.

10. Pro fontib. conſtruendis & aqua habenda ad vſum publicum poſſunt decuriones collectā imponere, vt per plura deducit & comprobat idē de Ripa in prædicto tract. fol. 33. verſ. 8. & ita olim Romani faciebant in eodem authore.

H. Quoniam priuilegiū immunitatis ab omni munere nō eximit priuilegiatum ab onerib. quæ imponuntur pro aquis publicis habendis, vel pro aquæductibus purgandis, aut reficiendis l. ad portus. Cod. de oper. publicis. Nam ad talia onera

etiam

etiam Ecclesia tenetur l. ad instructionem. Co. de sacrosan. Eccle. secundum Ioan. de Platea. in le. ad reparationem. C. de aquęductu. Adducit etiā tex. in l. absit. C. de priuilegijs domus Augustæ libr. 11. & in l. 2. C. de immunitate nemini concedenda lib. 10. Per quæ iura videtur, qud etiam nemo potest se excusare à refectione pontium ciuitatis per quodcunque priuilegium immunitatis quod habere possit.

12. Extrahens aquam de publico aquæductu deriuando eam ad fundum suum, punitur in amissione illius fundi, vt est text. ad literam in lege si quis de cætero. C. de aquæductu. libro vndecimo.

Ad cognoscendum ergo aquæ bonitatem, quę nobis necessaria est, ponenda est in vas æneum, vel Corinthium, & si maculam non fecerit, neq; in fundo vasis arena, limúsue inueniatur, vel si legumina cum ea aqua coniecta, & ad ignem posita celeriter percocta fuerint. Cognoscitur denique si limpida & perlucida fuerit, & quocunque profluxerit, locum ab omni inquinamèto mundum reliquerit, neque muscum, neque iuncos produxerit: His signis, aqua tenuis, & in summa salubritate nobis ostenditur.

Probatur autem aquæ bonitas ex aspectu incolarū, si sint corpore robusti, colore nitidi, non gibbosi, non strumosi, non vitiati cruribus, nō lippis oculis, nō fatui. Et vt ait Fran. de Ripa in dicto suo tracta. de peste. fol. 32. versic. dixi ex aqua. vt cognosceretur aquæ puritas salubritasque maiores nostri inspiciebant iecora pecorum, quæ his locis pascebantut, & plures experti si liuida, vel vitiosa reperiebant, ex aqua, & pabulo malignis id euenire arbitrantes iudicio, mutabant Regionis locum, dubitantes aquam illam humanis corporibus pestilentem futuram. Et ibi amplè scribit, quomodo ex aqua fœtida generatur vt plurimùm pestis. Ideo cōsulendum est hominib. vt habitationem loci sibi eligant, vbi sit aquarum salubritas & vbertas.

Decimanona consid. Montes depromit. Nēpè, vt dicitur in lib. de locorum ac mirabilium mundi descriptione c. 23. qui est additus Geographiæ Ptolemæi. Quidam montes proprijs ex causis vocati sunt, ex quib. notandi sunt, qui opinione maximi celebrantur.

Mons Caucasus ab India vsq; ad Taurum mōtem porrectus, pro gentium, & linguarum varietate quoquo versum vadit, diuersis nominibus nuncupatur: Vbi ad Orientem in excelsiorem cō surgit sublimitatem, propter initij candorē Caucasus nuncupatur. Nam Orientali lingua ea causum significat cādidum, id est, niuibus densissimis canditantem. Hic fertur secundum nonnullos syderib. proximus, vnde astra maiora visuntur, & eorum ortus occasúsq; diligenter perspiciuntur, & est asper, & inhospitalis. Vnde Virg.

Sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus.

Et à plerisque mons Taurus idem vocatur, qui & Caucasus, & Indiam à Scythia dirimit in finib. Assyriorum, de quo meminit Plin. libr. naturalis historiæ 5. c. 27.

Libanus mons Phœnicum altissimus, cuius meminerunt Prophetæ, dictus à thure, quia ibi colligitur. Alius est mons, qui dicitur Libanus in Iudæa, sed vt dicit Nicolaus de Lyra super illud Canticorum 4. Non est ille mons, de quo ibi fit mentio: & sic sunt duo montes Libani, sed excelsior seu altissimus est ille, qui est in Phœnicia: de isto monte meminit Plin. lib. naturalis historiæ 5. cap. 20.

Ararath mons Armeniæ, in quo Archam Historiæ post diluuium resedisse testantur: vnde & vsque hodie ibidem lignorum eius videntur vestigia. Altius de materia refert Philippus Bergomē. in suo supplemen. Chronicarum libr. 1. in verbo, Noe. Et ita inquit, quod stetit Archa ipsa (vt sacræ tradunt literæ) super altissimos Armeniæ montes quindecim cubitis, vt patet Gen. 7. Exsiccatis verò aquis Noe primùm animalia ex Archa dimisit, quibus emissis ipse sua cum generatione simul egressus confestim pro gratiarum actione Deo sacrificauit. Atque cum suis comedendo carnes epulari cœpit. Eum autem locum (vt Iosephus refert) Armeni postmodum egressorium vocarunt, vbi & Archæ saluatæ reliquias per multa tempora ipsi prouinciales ostenderunt. De huiusmodi Archa Berosus Babylonicus Historicus in suo 1. lib. de temporibus. cuius titulus, Berosi defloratio est, perpulchrè tractat dicens: Ante aquarum cladem famosam, qua vniuersus perijt orbis, &c. Ait enim in fine libri, quod Archa quieuit in vertice montis Gordiei, vbi aliqua ipsius pars suo tēpore erat, & homines sui temporis ex bitumine illo colligūt, & ad expiationem peccatorum suorum vtebantur.

Olympus, mons Macedoniæ, est nimium præcelsus, ita, vt super illo nubes esse dicantur. Vnde Virg.

Nubes excessit Olympus.

Dictus Olympus, quasi ololampas, hoc est, totus lucens, quia Solem clarum habet, nullisq; vnquam nubibus fuscatur. In eius cacumine aram Ioui dicatam commemorant Poëtæ, vt dicit Nicolaus Perottus in suo libro Cornucopiæ. Hic mons Macedoniam à Thracia diuidit. Et de isto monte, & pluribus alijs meminit Isido. lib. 14. c. 8. post ipsum Ptolemæum. Sunt autem quatuor montes hoc nomine: Primùm, mons altissimus inter Thessaliam, & Macedoniam, qui tamen Thessaliæ ascribitur. Alter in Gallogræcia, vel in Cypro. Alius, & tertius apud Mysos, ad cuius radices Prusa ab Hannibale condita est. Quartus, ad mare rubrum in Aethiopia non longe ab Helio-

 poli

poli oppido, qui oriente Sole vſque ad quintam diei horã flammas emittit, vt dicit Calep. in verb. Olympus.

Alius eſt mons in Macedonia, dictus Athos, altior nubibus, tãtoq; ſublimis, vt in Lemnum inſulam vmbra eius protendatur, quæ ab eo 76. milliaribus ſeparatur.

De multis alijs mõtibus, ſ. Parnaſo, Aethna, Apennino, Pyreneo, Calpa, Ceraunijs, & Acroceraunijs montibus, videatur in dicta deſcriptione, vbi ſuprà.

In Talaro monte Epiri centum eſſe fontes docet Plin. lib. 4. c. 1. Talarus, inquit, mons centũ fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Vigeſima conſider. de tribus ſectis mundi declarat, quæ illarum ſit excellentior, cum genus humanum in tres ſectas principales diuidatur. In Gentiles, ſcilicet, Iudæos & Chriſtianos, hoc eſt, in preputium, circumciſionẽ & baptiſmũ. Petrus venerabilis Abbas Clun. lib. 1. Epiſtolarum quatuor ſectas in mũdo præcipuas ſcribit, ſcilicet, Chriſtianorum, Iudæorum, Sarracenorum & Paganorum.

Secta verò Gentilium ſiue Paganorum, olim erat quæ colebat multos pro Dijs, videlicet Saturnum, Iouem, Mercurium, Herculem, Iunonem, Proſerpinam, Palladem, Deam Veſtam, Cererẽ, Vulcanum, Bacchũ ſiue Liberũ, Ianũ, Quirinum ſeu Martem, Aeſculapium, Aeolum, Dianam, Venerem, Apollinem, Plutonem, Neptunũ, ac multa alia idola manufacta. Et pro hac ſecta quidam allegant illud dictum Apoſtoli 1. ad Corinth. 8. Si quidem Dij ſunt multi, & domini multi. Sed Scotus primo ſenten. diſt. 2. eis reſpondet, quod Apoſtolus ibi loquitur ſecũdum opin. idolatrarũ. Vnde eodem c. reprobat eorum ſectam dicens: Nam & ſi multi ſunt, qui vocentur Dij, ſiue in cœlo ſiue in terra, nobis tamẽ eſt vnus Deus. Omnes autem Dij Gentium dęmonia, Pſal. 95. Vel poteſt dici, ꝙ Apoſt. ibi loquitur de his, qui aliquid amant plus quã Deum, & in eis ponunt finem ſuum. Hoc enim eſt eis pro Deo, iuxta illud Auguſtini in quodam ſermone, dicentis: Hoc pro Deo ab homine colitur, quod ab eo præ cæteris diligitur. Vnde de guloſis inquit idem Apoſt. ad Philip. 2. Quorũ Deus venter eſt. Dicit tamen Bernard. de Buſtis in 1. par. ſui roſarij. ſerm. 14. in 1. par. illius ſermonis, in litera N. quod prima expoſitio Scoti eſt melior cõtra Gentiles & Paganos adorantes ſtatuas manufactas pro Deo, qualis erat ſtatua aurea Nabuchodonoſor Dan. 3. Contra quos inquit Dauid Pſal. 113. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominũ: os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, &c. Et tandẽ: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui cõfidunt in eis. Talia tamen ſimulacra gentiles ſapientes deridebant. vnde refert Ambro. libr. 2. de virginibus, quod Dionyſius Tyrannus, cum intraſſet in templum Iouis, amictum aureum quo eius operiebatur ſimulacrum, detrahi iuſſit, & imponi laneum, & dixit: Aurum hyeme eſt frigidũ, æſtate verò oneroſum: Deum autem ſuum ſic ꝯtrariſit, vt nec onus ferre poſſet, nec frigus portare.

Item, cùm Aeſculapij vidiſſet barbam auream, tolli eã imperauit, dicens, incõgruum eſſe ipſum barbam habere, quam Apollo eius pater non haberet.

Item, ſimulacris tenentibus pateras aureas ademit eas, allegans, ſe accipere debere quod Dij darẽt. & ſubdit Ambroſius: Ita ludibrio habiti ſunt, vt neque Iupiter veſtem ſuam defendere potuerit, nec barbam Aeſculapius, nec Apollo pubeſcere ad hoc cœperit. Nec hi, qui dicuntur Dij, defendere potuerunt pateras quas tenebant. Apparet autem ſtultitia Paganorum, qui, vt refert Salomon ſapien. 13. putauerunt eſſe rectores terrarum Deos Solem, aut Lunam, aut Stellas, ſiue Aërem aut Aquam, vel Ignem. Nam nulla rationabili cauſa ad hoc moueri poterant, ſed inſipientia. Sicut Chaldęi, de quibus legitur in quadam hiſtoria ſcholaſtica, quod cum ipſi adorarent ignem, quem ipſi appellabant Deum Deorum, ad hoc etiam cogebant alios hoc modo. Offerebant enim quibuſcunque negantibus ignem eſſe Deum, & alium Deum pugnantibus, pugnam: Ita, quod ſi Deus eorum ab aliquo vinceretur, eius culturam admitterent. Si verò ignis eorum Deus aliorum idola conſumeret, illi ad ignem ſemper colendum ſe obligarent. Quapropter Canopei, qui idolum Beli adorabant, depoſuerunt de capite idoli ſui coronam auream, & ſuper caput eius quoddã vas teſtaceum poſuerũt, & illud multis foraminib. perforauerunt, & cum cera obturauerunt, & illud aqua impleuerũt. Venerũt igitur Chaldæi ad illud idolum examinãdum, & poſuerunt in ignem, ſtatimq; in foraminib. cera liquefacta deſcendit aqua, & ignem extinxit, & ſic præualuiſſe creditum fuit idolum Canopi cuiuſdam ciuitatis Aegypti Deo Chaldæorum. Et ideo dicit Bernard. de Buſtis in dicto ſermone 14. in 1. parte ſui Roſarij. quod hæc ſecta fuit reprobata duplici de cauſa, & ſecundam comprobat ex pluribus alijs de cauſis, vt ibi per eum, vbi plures Theologos pro hoc allegat. Ideo hæc ſufficiant, cum non ſit intentionis meæ illam laudare: ſed hæc retuliſſe ſat eſt, vt in tantum aliarum ſectarum laus pateat. Dixit tamen Ioannes de Turrecremata in cap. caue. 28. quæſt. 1. quod hodie pauci ſunt gentiles, ex quo aliter in his non eſt immorandum.

Aliæ nempe ſunt ſectæ, vt Mahumeti, Iudęorũ, & Chriſtiana. De ſecta autem Iudæorum an ſit aliquo modo laudanda, videretur quod ſic: Eò, ꝗa videretur, quòd Chriſtus non fuerit miſſus, niſi pro natione Iudaica: cùm, vt habetur Matth. 15. dicit: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt

domus

domus Israel. Et in Iudæa, natus est Christus, vt habetur Matth. 2. Et ex Virgine Maria quæ erat Iudæa, & de sinu Dauid, vt habetur Matth. 1. Qui non venit soluere legē, sed adimplere, vt dicitur Matt. 5. Et quibus Iudæis data sunt decem præcepta legis, scilicet, Moysi conductori filiorum Israel, vt patet Exod. 3. Et illis dati fuerunt Prophetæ, plus quam cæteris nationibus. Matth. 23. Et salus ex Iudæis est. Ioan. 7. Et in quibus duodecim millia signatorum stantium ante Thronum Dei fuerunt visa à Ioanne Euangelista, vt scribitur Apoca. 7. Et quibus dedit benedictionē, etiam domui Iacob, Aaron, Israel, Abrahæ & semini Dauid, & omni generationi eius, ita, q vt breui absoluatur, non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, Psalm 148. Cum humanam carnem in Iudæa assumere voluit, & ex Virgine Maria Iudæa, quæ est nunc exaltata super omnes Choros Angelorum. Qui omnes suos Apostolos, qui sunt tanquam Principes, sedentes super duodecim tribus Israel, iudicantes ex ipsa Iudæa in consortium assumere voluit, qui illam in medio terræ posuit cum Ierusalem ciuitas principalis Iudaicæ gentis sit in medio terræ: vt dictum est supra. Ratione cuius medij consideratur maioritas, vt prætactum est supra in 1. par. in 12. conside.

Sed quicquid sit, sola secta Christianorum seu sola fides Christiana est extollēda, & laudāda, cum aliæ reprobentur. De reprobatione vero sectæ Mahumeti, non aliter insisto, cum illam reprobat satis Bernard. de Bustis in 1 par. sui Rosarij. sermon. 14. 1. par. litera V.

De secta Iudeorum, etiam est satis reprobata per eundem, in dicto loco in litera Z. vsq; ad finem huius sermonis, vbi ponit notabile consilium cōtra Iudæos blasphemantes Deum & Sanctos, quomodo debeant puniri.

Cùm ergo illæ omnes Sectæ reprobentur, sola secta Christianorum est extollenda, & illam dicit commendandam ex tribus Bernardinus de Bustis in 2. par. sui Rosarij. serm. 15. in litera E. vsque ad literam X. Dico autem illam esse extollendam pluribus alijs de causis.

Primò, quia fuit prophetizata à Prophetis non solum Iudeis, sed etiam per vniuersum orbem ante natiuitatem Christi fuit cognita. Et quia principaliter in duodecim articulis fidei contentis in Symbolo facto ab Apostolis, qui quidem omnes articuli fuerunt ante Christum præcogniti, & quo modo figurati fuerunt in duodecim lapidibus fundamenti muri ciuitatis Ierusalem. de quibus Apocalyp. 21. Et in duodecim stellis, quæ erant in corona mulieris, de quibus Apoc. 21. Et in duodecim lapidibus portatis per duodecim viros perfectos. de quibus Iosue 4. ponit Alexander de Hales. in 3. par. suæ summæ: in tractatu de fide informi. q. 1. Et Bonauentura in 3. distinct. 25. artic. 1. quæ. 1. Et Richardus in ea distin. artic. 2. quæ. 1. Et de Fide & Articulorū fide nobilitate. vide infra in 27. consi.

Et deueniendo ad primum articulum, particulariter demonstrando quomodo in sacra scriptura dicti Articuli erant iam cogniti, cum dicatur per Petrum, Credo, de hoc habetur Eccl. 2. vbi dicitur: Qui timetis dominum, credite illi. Et cum dicitur, In Deum, habetur Deut. 6. Audi Israel dominus Deus noster Deus vnus est. Et cum dicitur Patrem, habetur Ierem. 3. Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Et cum dicit Omnipotentem, habetur Gen. 7. Ego dominus omnipotens, ambula coram me, & esto perfectus. Et cum dicit Creatorem Cœli & Terræ, habetur Genes. 1. In prin. creauit Deus Cœlum & Terram.

Secundus Articulus fuit Andreę, qui dicit quinque videlicet, Et in Iesum, quod habetur Abacuh 3. cap. vbi dicit Propheta: Ego autem in domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. Secundo, Christum, Abach. vlt. Egressus es & in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo. Tertio, Filium eius, vt habetur Psalm 2. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te, & Psalm. 88. Ipse inuocauit me, Pater meus es tu. Quarto, vnicum, dicit ibi, quia Psal. 88. habetur: Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regib. terræ. Quinto, Dominum nostrum, quia habetur Psal. 23. Domini est terra & plenitudo eius, Orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. & Psalm 2. Dicit Deus Pater Filio, quem mittere volebat ad incarnandum: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea.

Tertium Articulum, posuit Ioannes, dicens, Qui conceptus est de Spiritu sancto, & hoc habetur Esa. 63. vbi dicitur, Spiritus sanctus ductor eius fuit. Deinde dicit: Natus ex Maria Virgine, Esa. 7. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus.

Quartus Articulus, fuit Iacobi maioris, dicentis, Passus sub Pontio Pilato. & hoc habetur Esa. 50. vbi inquit Christus per os Esa. Corpus meum dedit percutientib. & genas meas vellētib. faciem meam non auerti ab increpantib. & conspuentib. in me. Crucifixus, inde dicit, quod habetur Iob. 7. Suspendium elegit sibi anima mea. & Psal. 21. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea, Item, & mortuus, dicit, quod habetur Esa. 53. Tradidit in mortem animā suam, & cum sceleratis reputatus est. Tertiò dicit: Et sepultus, quod habetur Esa. 11. Et erit sepulchrum eius gloriosum. dicit Propheta: videns in spiritu Christum de sepulchro resurgentem in gloria.

Quintum articulum, posuit Iacobus Minor dicens: Descendit ad inferos. Et hoc habetur Zacha. 9. vbi Propheta loquitur, dicens: Futura velut preterita more Prophetico, vnde ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu,

lacu,in quo non erat aqua. Anima enim Christi descendens ad inferos,liberauit sanctos patres.

Sextum articulum,posuit Thomas dicens, Tertia die resurrexit à mortuis. Oseæ.6. Dicebāt mortui qui debebāt resurgere cum Christo, postquam intellexerunt illum esse mortuum, forte per annunciationem Euangelicam, Viuificabit nos post duos dies,tertia die suscitabit nos. & sic se inuicē confortabant.

Septimus articulus fuit Philippi, qui dicit, Ascendit ad cœlos.& hoc habetur Psal.46. Ascendit Deus in iubilo,& dominus in voce tubę.& iterum Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Psal. 109. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis.

Octauum articulum,posuit Bartolomæus (cuius nomen inditum est mihi in baptismate) qui dixit, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. De quo habetur Esa.4. Dominus ad iudicium veniet cum seniorib. populi sui, & Principibus eius. & Psalm.97. Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

Nonus articulus fuit Matthæi, qui ait, Credo Spiritum sanctum. de quo habetur Iohel.2. vbi dicit Deus de spiritu sancto, quem mittere debebat in die Pentecostes. Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri.

Decimum articulum posuit Simon dicens, sanctam Ecclesiam catholicam, scilicet, esse vnicam per totum mundum. c.1. §. vna vero. de sum. trin. & fide cathol. & extra quam nemo potest saluari. De qua Sophoniæ vlt. dicit Spiritus sanctus. Reddam populis labium electū, vt inuocent omnes in nomine domini, & seruiāt ei humero vno. Omnes enim Christiani dicuntur esse vnum corpus Ecclesiæ. iuxta illud Pauli ad Roma.12. Multi vnum corpus sumus in Christo. & eadem sententia habetur primæ ad Corint.12. licet per alia verba. Item dicit, Communionem sanctorum. De quo habetur. Sap.7. Sine inuidia communico, dicit quilibet sanctus. & Psal. 118. dicit Dauid domino. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Vndecimus articulus, fuit Thadęi dicentis, Remissionem peccatorum, & hoc habetur Ezec. 36. vbi dicit Deus de aqua baptismali: Effundam super vos aquam mundam, & mūdabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Hinc, sumpta occasione Bernar. de Bust. explicans talia in 1. part. sui Rosarij, serm.15. ponit materiam indulgētiarum, vide ibi per 4. folia.

Duodecimum articulum posuit Matthias dicens, Carnis resurrectionem: Et hoc habetur Eze. 37. vbi dicitur à Domino mortuis resurrecturis: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulturis vestris, & dabo spiritum in vobis & viuetis. Deinde dicit: Vitam æternam, Amen. In quibus verbis cōtinetur virtualiter, vt prædictum est, etiam est æterna damnatio peccatorum, per argumentum ab oppositis, vt dicunt Theologi in 3. distinct.25. Et iste articulus habetur Dan.12. vbi dicitur. Qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, Alij in vitam æternam, Alij vero in opprobrium sempiternum.

Vltra autem Symbolum Apostolicum, sunt alia duo, scilicet, Symbolum sanctorum patrum 150. in concilio Niceno secundum aliquos, sed melius in concilio Constantinopolitano congregatorum, vt in ca. canones.15. dist. & hoc factū fuit contra Manichæum, & Macedonium, negantes Spiritum sanctum esse æqualem Patri & Filio, ac cantatur in missa.

Aliud verò, quod cantatur in prima in diebus dominicis, fuit factum contra Arrium, negantem filium esse Patri æqualem. Compositum fuit ab Athanasio excellentissimo doctore, & Episcopo Alexandrino. Et vtrunq; istorum fuit editum ad declarationem primi, scilicet, Apostolici, contra Hæreticos malè exponentes. Primum tamen est dignius, tum propter compositorū excellentiam, tum, quia omnes articulos fidei plenius continet: & est magis sententiosum quam alia, vt dicunt Theologi in 3. distin.25.

Prosequendo materiam nostram, quod Secta Christianorum magis est extollenda, ex eo, quod Articuli fidei illius sunt approbati à veteri testamento, & cogniti à prophetis, etiam ante aduentum Christi (qui est autor & institutor illius fidei) in quem omnes fideles Christiani tenentes fidem & Sectam illius, credunt ipsum fuisse natum ex Virgine Maria, passum sub Pontio Pilato, &c. Huiusmodi, q̄ sunt de articulis fidei, & de vero Christo, qui in mundum venit, & quod verè fuit incarnatus. vnde dicitur Amos 3.c. Nō faciet dominus verbum, scilicet, incarnari, quin prius loquatur ad prophetas suos: Et ideo videndum est, quæ fuerint principales Prophetiæ de Christo loquentes, vt cum patuerit eas esse verificatas, credamus eum verum fuisse Messiam, per illam sententiam Nic. de Lyra, in suo opusculo contra Iudæos dicentes: Quotiescunq; aliqua scriptura denunciat aliquid esse futurum, & determinat tempus, locum & modum, si omnia prædicta simul concurrant & veniāt, manifestè patet, quod illud quod prædictum fuerat, verissimum est: Et ideo ad oculum demonstrabitur ex pluribus Prophetis, quod verificatæ fuerunt in Christo, qui habuit testimonium pro se validissimū, Fides sua est tenenda, & vltra alias extollenda.

Nónne primo de eo prophetizatum fuit Gen. 49. Vbi Abraham Patriarcha dicit. Non auferetur sceptrum de Iuda, neque Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, & secundum translationem Chaldaicā habetur, donec veniat Messias:

ſus.ſequitur:Et ipſe erit expectatio Gentium,quia gentiles eius fidem recepturi erant. Et hoc quoq; prophetatum erat Dan.9.vbi dicitur. Cum venerit Sanctus Sanctorũ,ceſſabit vnctio veſtra. Quod patet eſſe impletum, Eò primò, quia conſtat Iudæos nunc non habere Regem. Nam antiquitus eorum Reges vngebantur,vt habetur 1.Reg.9.ca. quod hodie non fit. Sed hæc vnctio data à Deo Regibus fuit tranſlata in Regem Franciæ, propter Chriſtianitatem in ſuo Regno inuiolabiliter obſeruatam,vt dixi ſuprà in 5.par.in 23.cõſid.de Clodoueo I.Rege Francorũ Chriſtiano, cui diuinitus vnctio ſancta in ſuo baptiſmate demiſſa fuit, ex qua adhuc Reges Frãciæ inter alios Reges vnguntur.cum mirabili deuotione & ſolennitate.

Nam,in natiuitate Chriſti,Iudæi amiſerunt regnum,quia ablatum fuit eis ab Herode Aſcalonita,qui fuit Idumæus, & auxilio Romanorum debellauit Antiochum Regem Iudæorum, qui deſcenderat à Machabæis & prolem Regiam occidit, & libros de genealogia combuſſit, ne in poſterum eijceretur ipſe vel filij eius, tanquam alienigenæ, & interfecit etiam legis doctores, qui dicebant in populo illud Deut. decimoquinto: De medio fratrum tuorum pones ſuper te Regem. Tempore cuius Herodis natus eſt Chriſtus,& ideo audiens magos dicentes, Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum,turbatus eſt. Matth. 2. Ipſe enim vſurpauit Regnum Iudæorum, Anno incarnationis ſeu natiuitatis Chriſti, & ab illo tempore tranſlatum fuit Regnum Iudęorum in Romanos, vt habetur Ioan.19.nõ habemus Regem niſi Cæſarem: & qui ſe Regem facit contradicit Cæſari.

Ex quibus patet ,quod verificata fuit illa prophetia, quod verus Meſſias qui mittendus erat (qui dicitur Chriſtus) venit in mundum, & fuit ille qui natus eſt de Virgine Maria, paſſus ſub Pontio, verus Deus & Homo. Cuius eſt fides Chriſtiana, quam tenemus & ſeruamus, quæ vera eſt & infallibilis : & ſic inter alias & ſupra alias extollenda.

Per cuius Chriſti natiuitatem, lux orta eſt nobis iam vt habetur Eſaiæ 9. Populus Gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam : habitantibus in Regione vmbræ mortis Lux orta eſt eis.& omnes Gentes præter Gentes Iudæorum, erant in regione vmbræ mortis. Cum non haberent cognitionem veri Dei,nec præcepta legis,ſed erant gentiles.ſed tunc talibus lux orta. Eò, quia Deus ſciebat illos debere tenere fidem Chriſtianam,& Gens Iudæorum fuit maledicta. Eò,quia non cognouit dominum.Ideo habetur Eſa.1.Cognouit Bos poſſeſſorem ſuum, & Aſinus præſepe domini ſui:Iſrael autẽ me non cognouit,væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam,filijs ſceleratis.Et ideo ſequitur Eſa.9.Quod ex quo fides Chriſti debebat recipi à Gentibus, populus qui ſedebat in tenebris vidit lucẽ magnam, &c. Ex quo conſtat, hanc fidem Chriſti eſſe extollendam,cum per illam lux orta ſit nobis.

Etiam fides noſtra Chriſtiana eſt multiplicata, iuxta dictum Eſai. 9. Multiplicabitur eius Imperium vſq; in ſempiternum.& Daniel.2.cap.In diebus illis ſuſcitabit Deus Cœli Regnum aliud, quod non diſſipabitur in æternum, quod poteſt intelligi de Regno Franciæ, in quo Chriſtianitas nunquam ceſſauit,nec ceſſabit: & ſic eſt imperium Diuinum datum à Deo in hoc mundo Regi Franciæ,vel ſecundum Theologos eſt Imperium Chriſti,quod eſt in locis, vbi fides ſua ſeruatur & tenetur, quod erit ſemel in toto mundo, cum dictum ſit: Data eſt ei omnis poteſtas in Cœlo & in terra, Matth.vlt. Et fiet vnum ouile,& vnus paſtor.

Extollenda eſt etiam hæc ſecta: Quoniam eam tenentes peruenient ad vitam : quoniam, vt dicit Baruch.4.ca. Hic liber mandatorum Dei,ſcilicet, datur ab iſto Deo incarnato,de quo in c.3. ibi:Qui adinuenit omnem viam diſciplinæ, qui cum hominib. conuerſatus eſt, & lex quæ eſt in æternum, ſcilicet,Euangelica,omnes qui tenẽt eam, peruenient ad vitam, qui autem dereliquerunt eam,in mortem: Conuertere Iacob,& apprehende eam. pro quo bonus text.in l.1.C.de ſumma.trin.& fid. cath.

Ex illis enim prophetijs ſupra deductis & allegatis cõſtat,quod fides Chriſti, eſt prior & antiquior lege Moſaica, quod etiam alijs comprobatur medijs,in fortalitio fidei lib.1.in 2.conſide.artic.2. Eo videlicet primò, quoniam Abraham ante legem, & ante circumciſionem iuſtus fuit, & non fuit iuſtus,niſi merito fidei, vt patet Geneſ.19. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam,& merito fidei fuit ſibi facta repromiſſio,& ſpecialiter illa:In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, vt patet Geneſ. 22. Sequitur ergo ex his, quod fides Chriſti fuit ipſa lege Moyſi tempore prior. Et quamuis Apoſtolus hoc ſpecialiter probet ad Galathas 3. exemplo Abrahæ, tamen hoc idem probat ad Hebręos 10. & 11. per plura exempla, ſicut patet de Abel, Enoch, Noe, Sara, Iſaac, Iacob,Ioſeph,& Moyſe. Iſti enim & multi alij iuſti fuerunt ante legem iuſtificati,vt patet ibidem.Eo etiam ſecundo,quia Deus promiſit Abrahæ inter cætera quatuor. Primò, hæreditatis ſucceſſorem. Secundo, hæreditatis adeptionem. Tertio ſeminis multiplicationem. Quartò, vniuerſæ Gentis benedictionem. Et licet ad literam iſta quatuor ei promiſſa fuerint de aliquo temporali, principaliter tamen Deus ſpiritualia intelligebat.

Primò enim promiſit ſibi Deus Hæredem, ſcilicet,Iſaac,Geneſ.25.Sed in hoc principaliter promiſit ſibi Chriſtum,qui pro tanto Hæres Abrahæ dicitur. Quia ex eo ſecundum carnem deſcendẽs in eius regnauit,regnat,regnabit hæreditate. Vnde Gabriel ait de Chriſto: Regnabit in domo Iacob æternum.Luc.1.

Secundò,

Secundò, promisit sibi hæreditatem temporalem, scilicet, hæreditatem Chanaam, à fluuio Aegypti vsq; ad fluuium Euphratem, non vt dicto loco, Genes. 15. Non quod ipse vnquam illam possederit, nisi in semine suo: vnde & semini suo dicebatur: Et dabo tibi terram hãc. In hoc spiritualiter sibi promittebat, vt spiritualis hæreditas, scilicet, vniuersa congregatio fidelium, tam Iudæorum quàm Gentilium, cuius ipse per fidem pater est. Promittebatur etiã sibi hæreditas gloriæ, qui propter fidem eius sinus Abrahæ nuncupatur.

Tertio, promisit ei seminis multiplicationem, sicut stellas Coeli, & arenam maris. Genes. 22. Boni, qui ex ipso descendunt per Isaac, & Iacob, sunt sicut stellæ Coeli. Sed pręcipuè veri Christiani, qui sunt eius semen spirituale, & semen Dei repromissum, inquantum eius fidem imitamur: Sed mali, qui ex eo descendunt per Ismaelem, & filios Zethuræ, & per Esau fuerunt siccę, & steriles, velut arena maris, sed præcipuè mali Christiani, qui si habent fidem Abrahæ nomine fidei, tamen eius operibus contradicunt.

Quartò, promisit ei Deus omnium gẽtium benedictionem quidem gratiæ in præsenti, & glorię in futuro. Non quod per eum esset danda, vel fienda hæc benedictio: sed per semen, nõ per quodcunque semen, sed per vnicũ, quod est Christus. Non enim in Isaac, Iacob, vel Ioseph, vel Moyse, Dauid, Salomonę, vel in aliquo alio homine potuit hoc verificari. In semine tuo benedicentur omnes Gentes, Gene. 22. quod declarat Apostolus ad Galathas 3. dicens: Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. nõ dixit in seminibus, quasi in multis: sed quasi in vno, & semini tuo qui est Christus. Nota, vt dicit Abrahæ, cui Deus non falleret propter eius fidelitatem & amicitiam, dictæ sunt, supple à Deo, merito suæ fidei, repromissiones: loquitur in plurali propter ꝑmissiones supradictas, vel, quia secundum gloss. frequenter idem est, æterna beatitudo est sibi promissa, & semini eius, id est, Christo, non ad Christum fieret promissio, sed ꝙ ad eum pertinebat, quia per eum promittebatur danda benedictio. Et, quod illud semen sit Christus, & non alius, notatur ex verbis scripturę, quæ est: In semine tuo benedicentur omnes Gentes, non solùm Iudæi. Vnde ait: non dicit, supple scriptura, in seminibus, quasi in multis, quod faceret si de multis vellet intelligi, sed dicit quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Vnde de vno solo vult intelligi, & istud vnum, est Christus. Si enim de multis vellet intelligi, dixisset: In seminib. tuis, benedicentur, &c. Sed dicit ibi, semini. volens de vno intelligi, propter quod Apostolus, & semini tuo. Patet igitur, Quod cum promissio facta fuerit Abrahæ, merito suæ fidei. Apostolus innuit ad Hebræ. 10. & 11. & ista promissio diu fuit facta ante legis dationem, satis demonstrat, quod fides Christi promissi, præcessit legem Moysi, & sic ex prædicta scriptura Pauli, quasi ex quadam aureola aromatum, collectus est etiam hic flos pulcherrimus. De quo in dicto fortalitio fidei, quod fides Christi est lege Moysi antiquior Rom. cuius antiquitatis extollenda est vltra alias leges & sectas.

Et non solum extollenda est ex prædictis, sed etiam, quia lege Moysi est stabilior. Ad ꝓbationem cuius articuli, dicitur in dicto fortalitio fidei, art. 3. quod duo sunt notanda.

Primum, quod sicut Apostolus dicit vbi suprà, à tempore factæ promissionis Abrahæ vsq; ad tempus quo lex Moysi fuit data fluxerunt anni 420. quos sic computat Rabanus, sicut dicit Magister in Historijs Actuum 7. Dicit enim Rabanus quod à tempore promissionis primò factæ Abrahæ, fluxerunt vsq; ad ingressum Aegypti anni 215. quod verum est, quia à tempore futuræ promissionis erat Abraham 75. annorum. Et ab illo tempore vsq; ad natiuitatem Isaac fluxerunt 25. anni, Et ab illo tempore, vsque ad natiuitatẽ Iacob, fluxerunt 40. anni, Et ab illo tempore vsq; ad ingressum Iacob in Aegyptum, fluxerunt anni 75. Deinde ab ingressu Iacob vsq; ad mortẽ Ioseph anni 71. Postea vsq; ad exitum filiorum Israel de Aegypto an. 144. & quinquagesimò die egressionis data est lex, Exod. 19. 20. Et sic sunt 400. & 30. anni. Et si dicatur contra Apostolum id, quod dicit Dominus Abrahæ, Genes. 15. quod semen eius esset futurum peregrinum in terra non sua, 400. annis. Idque dicit Stephanus Act. 7. non faciendo mentionem de 30. annis. Dici potest, quod scriptura non computat inimicitias. Dicit etiã Aug. quod hæc computatio debet protendi vsque ad mortem Seon Regem Amorreorum, & Og Regem Basan.

Secundum verò, quod est notãdum, Est, Quod promissio facta Abrahæ, quæ fuit iuramento Dei confirmata, Gen. 23. Per memetipsum iuraui dicit dominus, &c. sequitur: In semine tuo benedicentur omnes Gentes terræ, & Luc. 1. Iusiurandum, quod iurauit Abraham, fuit dictum propter sui stabilitatem, & firmitatem testamenti. Est enim testamentum scriptura authentica, & solida, & talis fuit illa promissio, quia fuit summę autoritatis, & stabilitatis: vnde tantæ fuit firmitatis, quod lex pòst data non euacuauit ipsam, sed potius semen promissum euacuauit legem, sicut declaratur in eodem libr. 1. artic. 6. de cessatione legis Mosaicæ. Si enim lex euacuasset promissionem, tunc hæreditas gloriæ non esset ex promissione, sed ex lege: & si esset ex lege, cum Abraham, Isaac & Iacob fuerint ante legem, tunc non haberent istam hæreditatem. Cum tamen dicat Christus, Matth. 22. adducens illuḑ Exod. 3. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. non est Deus mortuorum, sed viuorum: viuunt ergo illi non vita naturæ, ergo vita gloriæ. Quod planè dicit Chriustus. Matth. 8. Dico autem vobis, quod multi ab oriente, & occidente venient, & recumbent çum Abraham,

iam, Isaac, & Iacob, in Regno Cœlorum. Ideo hæc hæreditas non est ex lege, sed ex promissione, quæ cum fuerit merito fidei Christi promissi, quia illam repromissionem habet iam Abraham, & non habet eam per promissionem, ergo cum promissio fuerit facta, & iurata, vt prædictum est merito fidei, sequitur, quod fides Christi est summæ stabilitatis, & stabilior lege Mosaica, cum illa sit euacuata per semen promissum. Et hæc omnia pulcherrimè posuit Apostol. ad Galatas 3. Hoc autem dico vobis testamentum confirmatum à Deo: quæ post 400. & 30. annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem. Nam si ex lege hæreditas, iam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donauit Deus, quod sic explicatur: Hoc autem, id est, promissionem Abrahæ factam, dico, id est, firmo, testamentum confirmatum à Deo etiam per iuramenta, quod, scilicet, testamentum post 430. annos, post quos supple facta est lex, non irritum facit, id est, non euacuat, quod quidem faceret, si per eam daretur benedictio: non ergo lex irritum facit prædictum testamentum ad euacuandum, id est, vt euacuet promissionem, supple Abrahæ factam. Non igitur per legem benedictio, quia data est lex post multum tempus à promissione facta, quæ quidem non dicit, quod per legem esset promissio, sed per semen. Si enim ex lege esset hæreditas, non esset ex promissione: & tunc Abraham nō haberet eam, quod est falsum, vt suprà dictum est, Propter quod dicit Apostolus: Lex non euacuat promissionem. Nam si ex lege hæreditas, quod oporteret: si lex euacuaret promissionem: iam non esset, supple hæreditas ex promissione: quod probat dicens: Abrahæ autē donauit Deus supple istam hæreditatem, per repromissionem. Constat enim quod Abraham iam habet eam, & non habet eam ex lege, quia diu ante legem fuit mortuus, ergo habet eam per promissionē. Cùm ergo promissio fuerit facta merito fidei, sequitur quod fides Christi promissi, est summæ stabilitatis, & stabilior lege Mosaica. Et ista veritas colligitur ex prædictis verbis Apostoli, vt dicitur in præallegato loco.

Extollenda est etiam Fides seu Secta Christianorum, ex alia causa, eò, quia lege Moysi est nobilior, & perfectior, ad cuius probationem prius quatuor notanda veniunt.

Primùm, quod quamuis lex Moysi non sit effectiua iustitiæ, nec meritoria benedictionis glorię, non tamen frustra fuit data. Fuit enim data propter quatuor causas, quas breuiter tāgit: & de quo infra in 34. consid. apertius dicetur.

Prima, propter peccati prohibitionem, vt saltem timore pœnæ homines cessarent transgredi, & hoc tandē facerent voluntate iuxta illud Hora.

Oderunt peccare mali, formidine pœnæ.
Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Prout notat gloss. in verbo, metu. in l. 1. de iustitia, & iure. Et pœna vnius, est metus multorum, text. est in l. 1. in prin. C. ad legem Iuliam repetundarum. Faciunt tex. in l. aut facta. §. fin. & l. capitalium. §. penult. ff. de pœnis. & §. hodie autem. in fi. institu. de exceptio. Secunda, propter populi eruditionem, & dispositionem, vt scilicet, per legem morbum suum agnoscerent. De cuius ignorantia in lege naturæ conuictus erat, vt scilicet populum Dei erudiens, ipsum dignum faceret ad percipiendum promissionem, quæ est Christus.

Tertia, propter remedij flagitionē, vt, scilicet, homo superbè in suis viribus fidens, præcepta acciperet, in quibus deficiens factus præuaricator liberatorem, saluatoremque requireret. Data est enim lex: vt dicit Augu. vt ceruix superborum, qui tantum sibi arrogabant, vt liberū arbitrium sibi putarent ad iustitiam sufficere: quos cum lex transgredi faceret, humiliaretur, & sic medicus optaretur.

Quarta, propter futurorum significationem. Legalia enim fuerunt quædam vmbra futura significans, quædamq; figura futura veritatem præsignans, vt statim dicetur.

Secundum quod est notandum, quod lex fuit ordinata, id est, ordinabiliter Angelorum ministerio data, & bene ordinabiliter, quia inter Abraham, & Christum, inter promissionem, & semen, inter tempus legis naturæ, & tempus gratiæ. Magno enim consilio factum est, vt non statim post hominis casum veniret mediator, sed quod primo humanū genus conuinceretur de ignorantia tempore legis, quæ nec morbi nec medici claram notitiam dabat, nec ad ipsa homo ex suis naturalibus attingere volebat: demū conuinceretur de impotētia legis scriptæ, quam homo virtute propria seruare nō potuit, nec ipsa dabat adiutricem gratiam ad seruādum, vt propter ista duo, scilicet, ignorantiam, & impotentiam cogeretur saluatorem petere, nec Christi aduentum superfluum reputaret. Multiplicatæ sunt infirmitates hominum, contra quas, nec per legem naturę, nec per legem Moysi se iuuare poterant: propter quod, accelerauerunt ad medicum, Quod veniens, tanquam alter Samaritanus, vulnera sanauit languidi, quem sacerdos, & leuita, id est, vetus lex, & sacerdotium immisericorditer pertransierant. Luc. 10. Qui etiam, tanquam alter Elisęus, coaptans se corporaliter puero mortuo Sunamitis filio suscitauit eum, quem tamen eius puer cum suo baculo, qui designabat legis duritiam non potuit suscitare, 4. Regum 4. Qui, tanquam alter Angelus descendēs in piscinam nostrę immortalitatis, sanauit illum, quem inuenit sibi suęque Ecclesię vnitum. Ioan. 5. Qui omnipotentis sermo Dei patris, venit in mundum, dum omnia medium silentium tenerent. Sapien. 18. Primum silentium fuit ante legem scriptam, secundum sub lege, tertium in gloria. Pri-

ria. Primum fuit ignorantia languoris. Secundum, desperatio creationis. Tertium adeptio sanitatis. Ante legem enim Homo morbum suum non cognoscebat, ideo silebat, nec remediũ quærebat. Lex autẽ ostendit vulnera languidis: & ideo data lege, mox fuit ruptum silentium, & cœperũt ægri petere remedium. Sed quia lex grauis erat, nec auxilium conferebat per diuturnos clamores, fatigati homines, & de salute desperantes, cessauerunt loqui, & sic subsecutum est silentium secundum. Et tunc omnipotens sermo patris venit in mundum. Samaritanus appropiauit ad vulneratum, Angelus magni consilij in piscinam descendit & Elisæus ad suscitandum mortuum accessit. Id est, Summi Regis Filius descendit de æqualitate Patris ad patibulum crucis, & de sede patris ad officinã peccati, de lumine cœli ad tenebras mundi, & inferni, & veniens, locutus est pacem, dedit gratiam, proposuit misericordiam, promisit veniam, & ita rupto silentio, cœperunt ægri magnis clamoribus flagitare remedium, & accelerare ad medicum, per quem vulnera sanarentur, morbus curaretur. Recepta vero sanitate, & donata immortalitatis felicitate, nihil vltra restabit petendum, & tunc erit tertium beatum silentium ordinabiliter. Ergo, & magno Dei consilio data est lex, scilicet, inter Abraham, & Christũ, inter promissionem, & semen promissum, inter tempus legis naturę, & tempus legis gratię, inter primum silentium, & tertium. Quando enim data fuit lex, cœpit frangi primum silentium. Ipsa aũt manente, fuit secundum silentium, & tunc veniente medico, ruptoque secundo silentio, tertium homines optauerunt.

Tertium, quod est notandum, ꝙ quando lex fuit data, fuit posita in potestate, qui vẽturus erat verus mediator, vt staret quamdiu ipse vellet, & quando vellet, cessaret. Ipse aũt voluit, ꝙ cessaret, quãdo ipse venit, & tamẽ verus mediator fuit. Ex quo patet, ꝙ contra mediatorẽ faciunt, qui legem cum Euangelico obseruare volunt. Ex quo vlterius patet conclusio intenta, quod fides Euangelij siue Christi, non solùm est lege Moysi antiquior, & stabilior, sed etiam perfectior: quia ipsam euacuat, sicut illud, quod perfectum est euacuat, quod ex parte ad Corin. 13. Cùm enim venit mediator, & legem Euangelicam statuit, voluit, quòd cessaret lex Mosaica, propter suam imperfectionem: & hoc ipse facere potuit, quia in eius potestate tanquam vero domino, posita fuit.

Quartum verò, quod notandum est, quod hic mediator non est vnius naturæ, sed duplicis. Est enim Gigas geminæ substãtiæ, scilicet, diuinæ, & humanæ. Ipse igitur cum sit Deus, & Homo, inter homines, & Deum mediat, dum homines quià Deo recesserant, per se reconciliat. Ipse, vt Deus omnia creauit, sed inquantum Deus, non omnia recreauit. Et ipse inquantum Deus, est cum patre, & sancto spiritu vnus Deus: quia non sunt plures Dij, sed vnus Deus. Ex quo patet, quod hic mediator non est fœderator vnius partis tantùm: sed duarum partium, Dei, scilicet, & hominis. Et patet etiam, quod inquantum Deus non est propriè mediator inter Deum, & Homines: sed inquantum Homo. Inquantum enim Deus non est medius, sed æqualis Deo patri. Item, iste mediator non est arbiter vnius populi: sed duorum, scilicet, Iudæorum, & Gentilium, quos tanquam duos parietes Ecclesiæ in se angulari lapide copulauerit vtriusq; populi euacuans ritum. ad Eph. 2. & 1. Pet. 2. Ergo, qui obseruant legalia, Christum non mediatorem recipiunt: quia ipsum videntur recipere mediatorem tantum Iudęorum, quod esse non põt: quia mediator nõ est nisi duorũ populorum.

Ergo, q ex circuncisione, vel præputio, ad fidem conuersi sunt, maneant sicut sunt, nec curent circuncisi de pręputio, nec pręputiati de circuncisione. quia, vt dicitur ad Gal. vlt. In vero mediatore Iesu Christo, neq; circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed noua creatura. Hæc quatuor nobilia suprapòsita, patent ex intentione Apostoli ad Galatas vbi suprà.

Ex quibus elicitur, quod lex Christi, & fides Catholica est nobilior, & perfectior lege Mosaica, secundum quod amplè declaratur ibi per Apost. & commentatores illius, & etiam in fortalicio fidei. lib. 1. in 2. consider. in 4. arti. vbi etiam exponit illud dictum Apost. ibid. Quid igitur lex, propter transgressionem posita est?

Extollenda est fides Christiana, seu secta Christianorũ, quia est omnib. alijs sectis vtilior, quod colligitur ex verbis Apost. ad Gal. eo. c. 3. vbi consequenter, dicitur sic: Lex ergo aduersus promissa Dei? absit. Si enim data esset lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt ꝓmissio ex fide Iesu Christi daretur credentib. vt ibi ad Gal. 2. Ex quib. duo notantur: Primum, quod per leg. nunquam fuit vita animæ. Cuius ratio sæpe dicta est supra, quia eius sacramẽta non afferebãt gratiã, & sic nõ pręstabant animæ vitam. Secũdum, ꝙ circũcisio non fuit ex lege, sed ex patrib. vt Saluator dicit in Ioan. Diu. n. ante legẽ, fuit circumcisio instit. quia Gen. 17. dicendum est etiam, ꝙ ex circumcisione nunquam fuit perfecta vita, quia nunquam potuit introducere homines vbi est perfectio vitæ. Vnde Iac. dicit circuncisus Gen. 28. Descendã in infernũ, lugens filium meum. & Dauid circuncisus dicit: Psa. 27. assimilabor descendentib. in lacum. Item per leg. Moysi nunquam fuit perfecta iustitia. Hæc enim dicit Apost. ad Ro. 3. Ex operib. legis non iustificatur omnis caro. & illud ex primo sequitur. Si enim per legẽ esset vita vera, ac per hęc & vera iustitia, quæ ducit ad regnum, in quo est perfectio vitę. ad Ro. 3. Iustitia Dei, est per fidem Iesu Christi super omnes, qui credunt in eum.

Est er-

Eſt ergo fides Ieſu Chriſti lege vtilior,& ꝓpterea dicit Apoſt. Lex igitur aduerſus promiſſa Dei,qua-ſi dicat,ex quo euacuata eſt, quando impleri cœpit promiſſio,nunquam aduerſatur diuinæ promiſſioni,abſit. Non enim eſt inimica,ſed conſentanea diuinis promiſſis. Verum eſt tamen,quod fides,cuius merito fuit promiſſio, eſt vtilior,& efficatior lege. Quod probatur,quia lex nunquam potuit viuificare,nec iuſtificare. Si enim data eſſet lex,quæ poſſet viuificare,id eſt,vitam ſpiritualem afferre,verè ſupple,& non opinatiuè ex lege,id eſt, ex operibus legis eſſet iuſtitia, quod tamen verum non eſt. Sed concluſit ſcriptura, id eſt, lex ſcripta concluſit, id eſt, clauſa reliquit omnia, id eſt,omnes homines tam Iudæos, quàm Gentiles ſub peccato. Neminem enim à peccati carcere potuit expedire. vel concluſit,id eſt, clauſa demonſtrauit eſſe. Per legem enim cognitio peccati, ad Rom.3. quæ quidem prouidentia factum eſt,vt promiſſio vitæ,ſcilicet,& iuſtitiæ,& benedictionis æternæ ex fide Ieſu Chriſti, non ex lege ſuple Moÿſi. Promiſſio dico, id eſt, res promiſſa daretur credentibus ſupple in Chriſtum.

Ex prædictis igitur patet clariſſimè, quod Fides Ieſu Chriſti eſt antiquior, ſtabilior, nobilior, & multò vtilior lege Moyſi, ex quo vltra illas,& omnes alias extollenda eſt, vt habetur in dicto fortalitio fidei. libro primo, in tertia conſiderat. art. 5. *in princip.*

Extollenda eſt etiam Religio Chriſtiana, quia omni alia gente totius mundi eſt excellentior ex pluribus. Primò,videlicet ex parte patris. Secundò,ex parte matris. Tertio, ex parte Hæreditatis. Quartò, ex teſtimonio angelico. Quintò,ex comparatione morum,& inſtitutionum aliarum gentium,& ſectarum. Sexto,ex teſtimonio Prophetarum, & ex præfiguratione illius, in toto veteri teſtamento. Septimo, ex teſtimonio etiam Genti-...

Primò enim ex parte patris,quoniam Chriſtiani filij Dei ſunt. Nam Chriſtus appetit Chriſtianos in ſua fide ſpiritualiter degenerare, & ideo dicitur Ioan. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his,qui credunt in nomine eius,id eſt,in re nominis eius. Sed quo ordine filij Dei fiant, & quomodo hæc generatio nobiliſſima diſtinguatur à carnali,ſubdit: Qui non ex ſanguinibus; ſcilicet,fœminæ quaſi materiæ,& viri quaſi formatiui: ſed ex Deo nati ſunt: Ecce generatio, & natiuitas ſpiritualis. vt autem ſecurè credamus hanc excellentiam,ſcilicet, hominē naſci ex Deo, ſubdit Deum naſci ex homine. Ex hac enim ſuſceptione infirmitatis,ſanatur noſtra infirmitas, vt poſſimus dici,vel filij dei fieri,& hoc eſt: Et verbū caro factum eſt,quod ſuperius erat,inferius deſcendit: & quomodo pater ex ſua conditione intendit multiplicare,& diligere filios, ponitur in fortalicio fidei loco prædic. artic. 5. ſed ea omitto breuitati ſtudens.

Secundò verò ex parte matris, quæ eſt (vt dicit Apoſto.) illa quæ ſurſum eſt Ieruſalem mater noſtra. per Baptiſmum enim regenerati ſumus ex ea. Vnde habetur Eſai.54. de hac generatione ſecūda. & in prædict. arti.

Tertiò verò, demonſtratur excellentia, ſeu dignitas illius Sectæ ex parte hæreditatis, quia Chriſtianis debetur ſuprema hæreditas,cui nulla ſimilis excogitari poteſt. 1. ad Cor. & Eſa. 64. ex quo arguitur nobilitas, & excellentia hęredis. Hanc autem hæreditatem nobis inſinuat B. Paulus ad Ro. 8. Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, id eſt, viſionis diuinæ, in qua conſiſtit beatitudo, quæ eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus ſecundum Boetium lib.3. Proſa.2. Cohæredes autem Chriſti. ad Rom. vbi ſupra, id eſt,ſimul hæredes cum Chriſto. Cuius hæreditas eſt eſſe glorioſum in corpore,& anima. Ita & omnes filij ſui erūt glorioſi cum eo in corpore, & anima. Nec voluit pater noſter Ieſus Chriſtus, quod ſua electa habitatio vocaretur Synagoga: ſed Eccleſia, dicens Petro. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, Matth. 16. quod duplici ratione factum eſt.

Prima,vt fieret diſtinctio inter Iudęos, & Chriſtianos. Nō enim videbatur rationabile,vt locus, ſiue habitatio Chriſti,vbi ſuos filios debet hęreditare,nomine Iudaico nominaretur.

Secūda ratio eſt proprietas vocabulorum, quia ſicut Synagoga Græcè aggregatio Latinè dicitur, Sic Eccleſia Græcè, conuocatio Latinè dicitur. Et quia Chriſtiani conuocati ſunt, ideo à conuocatione Eccleſia dicta eſt. Congregatio enim eſt pecorum,& beſtiarum, Cōuocatio vero hominum. Et ſecundum hoc Iudęi, & quęcunque alia hominum congregatio, quales ſunt Saraceni, Beſtijs comparantur. Chriſtiani verò hominibus. Quanta ergo differentia eſt Beſtiarū ad homines, tanta eſt Iudęorum, & aliorum infidelium ad Chriſtianos: quia illi congregantur, Chriſtiani verò conuocantur, vt notat B. Iſidor. 11. Etymologiarum. Quę quidem hęreditas, quę eſt gloria cœleſtis debetur Chriſtianis ex promiſſione, & non alijs populis, vt amplè demonſtratur in d. lib. fortalitij fidei lib. 1. 3. conſid. art. 5. Non enim promiſit Iudęis etiam in mandatis eius ambulantibus, ſed tātum bona temporalia, vt habetur Leuit. 26. & Deut. 18. Non enim Agarenis, quia ſolum eis promiſit 12. Duces in generatione eorum, Geneſ. 18. quod eſt impletum vt habetur Geneſ. 27. vbi nominantur illi 12. Duces. Sed Chriſtianis non talia promiſit, ſed Regnum Cœlorum, vt habetur Matth. 7. Quicunque fecerit voluntatem patris mei, qui in Cœlis eſt,& ipſe intrabit in Regnum Cœlorum, & alibi in multis locis.

Quartò, oſtenditur excellentia ſectę, & religionis Chriſtianę ex teſtimonio angelico: quia angelus intelligens prędictam excellentiam, non

 ſuſtinuit

ſuſtinuit à Io. adorari. Apoc. 19. Ait enim Io. Cecidi ad pedes angeli, vt adorarem eum, & dixit mihi: Vide ne feceris, conſeruus tuus ſum, & fratrũ tuorum habentium teſtimonium Ieſu, Deum adora. Cecidit Ioannes ad pedes angeli, vt adoraret eum non tamen ſicut creatura creatorem: ſed ſicut ſeruus vehementer ac cum ſeruili ſubiectione honorat Dominum ſuum creatum. Nempe angelus in veteri teſtamento ſuſtinebat ſic ſe ab homine adorari, quod tamen non ſuſtineret hic. imò manifeſtè prohibere videtur. Propterea ſequitur: Et dixit mihi, Vide ne feceris, ſcilicet, aliter reuerentiam mihi. cuius cauſam ſubdit dicẽs. Conſeruus tuus ſum, id eſt, tecum. & ſicut tu, ſum ſeruus eiuſdem Dei, & domini Ieſu Chriſti.

Et ne credatur, ꝙ reſpectu ſolius Ioannis propter ſingularem præexcellentiam eius hoc diceret, & non de omnib. Chriſtianis, qui Chriſti ſunt ſerui, ideo ſubdit: Et fratrum tuorum habentium teſtimonium IeſuChriſti, qui perfecto corde confitentur, ac teſtificantur Ieſum Chriſtum eſſe verum Deum, & dominum vniuerſorum, atq; hominum redemptorem, & Saluatorem. Et ideo merito fideles Chriſtiani confitentur Ieſum Chriſtum verum filium Dei, cuius ſunt filij per gratiæ adoptionem: qui tam charam matrem dedit eis, & tam excellentem hæreditatem promiſit, & cõſeruos eorum Angelos fecit.

Quinto probatur Excellentia ex comparatione morum, & inſtitutotum aliarum Gentium, & Sectarum, ſine qua nihil non parum gratè laudatur: vt dicit Polydorus Virgil. lib. 8. c. ſi qui ad demonſtrandum præſtantiam, & excellentiam Chriſtianæ Reipublicæ ponit mores aliarum nationum, & Chriſtianorum. Et oſtendit mores Chriſtianorum, & inſtituta eſſe vtiliora, & excellentiora alijs: ex quibus demonſtratur excellentia. vide eum ibi amplè ponentem præſtantiam Chriſtianæ Reipu.

Sextò, probatur excellentia illius fidei, cum fuerit ab antiquis etiam Iudæis prophetizata. Et ponit triginta prophetias Bern. de Buſtis in 2. par. ſui Roſarij in ſerm. 14. & quomodo omnes articuli fidei Chriſtianæ fuerunt præfigurati in veteri teſta. ponitur in fortalitio fidei, in 3. conſi. lib. 1. vbi vide amplè, & iã ſupra aliqua dixi. Ideo nõ aliter inſiſto.

Septimò, probatur hæc excellentia ſectæ Chriſtianæ ex teſtimonio Gentilium, Qui etiam illam præuiderunt, prophetizauerunt, & approbauerunt; & multis gentilib. facta fuit reuelatio incarnationis Ieſu Chriſti, vt dicit B. Tho. 2. 2. q. 2. art. 6. & probat de Buſtis in ſuo Mariali 7. par. ſerm. 1. & 5. in fi. vnde Iob. fuit de populo gentili dixit 19. ca. ſui lib. Scio quod redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſum circũdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Et loquebatur Iob more prophetico de futuris tanquam de præteritis, maximè quia debebat in proximo fieri.

Et vt dicit Campeg. in propugnaculo Religionis Chriſtianę lib. 1. c. 5. non eſt omittendus Nabuchodonoſor rex, qui cũ tres pueros vidiſſet in fornace, dicit: Ecce ego video quatuor viros ſolutos deambulantes in medio ignis, & corruptio nulla eſt in eis, & aſpectus, quorum ſimilis eſt filio Dei. O alienigena quis tibi annunciauit filium Dei, nondum quidem mundo naſcitur, & ſimilitudo naſcentis à te cognoſcitur? Vnde tibi hoc? quis tibi iſtud annunciauit, niſi quia te ſic diuinus ignis intus illuminauit, cum illic apud te captiui tenerentur inimici Iudæi, ſic diceres teſtimoniũ filio Dei.

Quid Sibyllæ ẽt vaticinando de Chriſto dixerunt, vnde dicit Auguſt. li. 18. c. 23. de ciuitate Dei, quod Sibylla Erythrea, ſiue Cumana, vaticinata eſt de Chriſto his verſibus tranſlatis ex Græco:

Iudicij ſignum tellus ſudore madeſcet,
E cælo rex aduenit per ſecla futurus,
Scilicet in carnem præſens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus, atq; fidelis
Celſum cum ſanctis, æui iam termino in ipſo.
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicet ipſe.
Cum iacet incultus denſis in vepribus orbis.
Reijcient ſimulachra viri cunctam quoq; gazam.
Exuret terras ignis pontumq; polumq;
Inquirens, tetri portas effringet auerni
Sanctorum. Sed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur, ſontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retexens, tunc quiſq; loquetur
Secreta, atq; Deus reſerabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes,
Eripitur Solis iubar, & Chorus interit aſtris,
Soluetur Cælum, lunaris ſplendor obibit,
Deijciet colles, valles extollet ab imo:
Non erit in rebus hominum ſublime vel altum.
Iam æquentur campis montes, & cærula ponti.
Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit.
Sic pariter fontes torrentur, fluminaq; igni,
Et tuba tunc ſonitum triſtem demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miſerum varioſq; labores,
Tartareumq; chaos monſtrabit terra dehiſcens,
Et coram hic domino reges ſiſtentur ad vnum
Recidere è Cælo, ignisq; & ſulphuris amni.

Et dicit Aug. ibi in his Latinis verſibus de Græco vtcunque tranſlatis, ibi non potuit ille ſenſus occurrere, qui fit: cum literæ quæ ſunt in eorum capitib. connectuntur, vbi y. litera in Græco poſita eſt: quia non potuerunt latina verba inueniri, quæ ab eadem litera inciperent, & ſententiæ conuenirent. Hi autem ſunt verſus tres, quintus, octauus decimus, & nonuſdecimus. deinde literas, quę ſunt in capitib. omnium verſuum connectentes, horum trium quæ ſcriptæ ſunt non legamus: ſed pro eis y. literam, tanquam in eiſdem locis ipſa ſit poſita recordemur & exprimitur in quinque verbis Ieſus Chriſtus Dei filius ſaluator: ſed cum Græcè hoc

et hoc dicitur, non latinè. Et sunt versus viginti & septem, qui numerus quadratum ternarium solidum reddit. Tria enim ter ducta fiunt nouem, & ipsa nouem si ter ducantur, vt ex lato in altum figura consurgat, ad viginti & septē perueniunt.

Dicit etiam Bern. de Bust. in 1. part. sui Rosarij in sermone 14. vbi ponit de secta Iudæorum in litera O. quod hæc Sibylla Erythrea (quæ fuit orta in Babylonia) sic prædixit de Christo. In vltima ætate humiliabitur De⁹, humiliabitur proles diuina, vnietur humanitati diuinitas, iacebit in fœno agnus, & puellari officio educabitur Deus, & Homo. Signa autem præcedent apud Iudæos. Mulier vetustissima, scilicet, Helisabeth puerum concipiet, stella orbis mirabitur, & ducatum præstabit, scilicet, magis, ad ortum, scilicet, Christi. Hic habens pedes, id est, annos 33. eliget sibi de piscatoribus deiectis hominibus numerum duodenarium, vnumque Diabolum, videlicet Iudam. Non in gladio bellóue Aeneadum vrbem Regesque subijciet: sed in hamo piscatoris, deiectione, & pauperie superabit diuitias, & superbiam conculcabit. Et hoc etiam prædictum fuit Esa. 36. Ciuitatem sublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis, & gressus egenorum. Huic quatuor animalia, id est, Euangelistæ surgent in testimonium. Huic contradicetur à Bestia, scilicet, Antichristo. Erit autē bestia horribilis, f. Machomet ab Oriente veniens, cuius rugitus vsque ad gentes Punicas audietur. Et horum interpretationem, & declarationem ponit ibi Bern. de Bust. vbi etiam recitat dicta aliarum Sibyllarum, quæ de Christo prophetizauerunt, & sic fidem nostram Christianam præuiderunt. Et primò ponit de Sibylla Persica, quæ sic dicit:

Ecce Bestia conculcaberis, & gignetur domin⁹ in orbe terrarum, & gremiū virginis erit salus populorum, & pedes eius in valetudine hominū: inuisibile verbum palpabitur.

Secunda dicitur Sibylla Libyca, quæ sic vaticinata est.

Ecce veniet dies, & illuminabit dominus condensa tenebrarum, & soluetur nexus Synagogæ, & desinent labia Prophetarum, & videbunt Regem viuentium, & tenebit illum in gremio Virgo domina gentium: & regnabit misericordia, & vterus matris eius erit statera cunctorum.

Tertia est Delphica, quæ ante Troiana bella sic prophetauit. Nascetur Propheta absq; matris coitu ex virgine.

Quarta fuit Erythrea, de qua ante dictum est.

Quinta fuit Samia à Samo insula sic dicta, quæ inquit: Ecce veniet dies, & nascetur de paupercula: & bestiæ terrarum adorabunt eum: & dicent, Laudate eum in atrijs cœlorum.

Sexta fuit Sibylla Cumana Amalthea nomine, quæ fuit tempore Tarquinij Prisci, quæ cecinit dictum Virgilij in Bucolicis:

Vltima Cumæi iam venit carminis ætas,
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.
Iam redit & virgo: redeunt Saturnia regna,
Iam noua progenies cœlo demittitur alto.
Tum modò nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta faue Lucina, terris iam regnat Apollo.

Et ex hoc videmus, quod Virgilius etiam gentilis de Christo testimonium perhibet.

Septima fuit Helespontina in agro Troiano nata, dicens: De excelso cœlorum habitaculo respexit Deus humiles suos, & nascetur in dieb. nouissimis de virgine Hebræa in cunabulis terræ.

Octaua fuit Phrygia, quæ ait: Flagellabit Deus potentes terræ, ex Olympo excelsus veniet, & firmabitur consilium in cœlo, & annunciabitur virgo in vallis desertorum.

Nona fuit Tyburtina nomine Albunea, quæ sic inquit, Nascetur Christus in Bethlehem, & annunciabitur in Nazareth, regnante tauro pacifico, & fundatore quietis, id est, secundum glosam, Octauiano, qui habebat taurum pro insigni, & appellatus est pacificus, quia multis annis in magna pace mundum rexit, cuius tempore Christus natus. sequuntur verba Sibyllæ: O felix illa mater, cuius vbera Christum lactabunt, & concordauit in hoc, cum B. Marcellina pedissequa S. Marthæ, quæ (vt dicitur) fuit illa mulier, quæ exclamauit, dicens Christo: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti, Luc. 11.

Decima dicitur Europea, quæ sic ait de Christo: Ecce veniet ille, & transibit montes, & colles, & latices Olympi, ac regnabit in paupertate, & dominabitur silentio, & egredietur de vtero Virginis.

Vndecima Sibylla dicitur Agrippa, quæ sic dicit: Inuisibile verbum palpabitur, germinabit, vt radix, siccabitur, vt folium, non apparebit venustas eius, circumdabit eum aluus materna, & flebit Deus lætitia sempiterna, & ab hominibus cōculcabitur. Nascetur ex matre Deus, conuersabitur, vt peccator.

Duodecima appellata est Cimæa seu Cimica in Italia nata, quæ fuit tempore Numæ Pomp. II. Regis Roman. quæ sic ait: In prima facie virginis ascende puella, facie pulchra, capillis prolixa, sedens super sedem stratam, puerum nutriens, dans ei ad comedendum lac de cœlo missum. Hæc illa, quæ etiam clarius dicit. In diebus illis exurget mulier de stirpe Iudæorum, nomine Maria, & habebit sponsum nomine Ioseph, & procreabitur ab ea sine commixtione viri de Spiritu sancto filius Dei nomine IESV, & ipsa erit virgo ante, & post partum. Qui verò ex ea nascetur, erit verus Deus, & verus Homo, sicut omnes Prophetæ prædixerunt.

Dicit etiam S.Tho.2.2.q.2.articulo supra alle. Quod tempore Constantini Augusti, & Helenæ matris eius, inuentum fuit quoddam sepulcrum Constantinopoli, in quo iacebat homo laminam auream habens in pectore, in qua scriptum erat: Christus nascetur de virgine, & credo in eum. O sol Helenæ & Constantini temporibus iterũ me videbis.

In Chronicis quoq; Regum Castellæ dicitur, quod apud Toletum sub quodam saxo inuentus est liber vetustus, qui scriptus erat lingua Hebraica, Græca, vel Latina, & in illo dicebatur: Christus filius Dei nascetur de Maria virgine, & pro salute hominum patietur.

Nónne etiam cœlum testimonium dixit de Christo, quando nouum sydus in noua hominum progenie velut lingua, & digito, quo potuit, natum Deum, & hominem gentibus mõstrauit?

Nónne Plato diuinus appellatus, affatus est suis præceptis acquiescendum, donec sacratus aliquis homo in terris appareat, qui fontem omnibus aperiret veritatis, quem denique sequentur omnes? Et eo mortuo in eius tumba inuenta fuit lamina super pectus suum aurea, in qua scribebatur: Credo in Christum, nasciturum de virgine, passurum pro humano genere, & tertia die resurrecturum. Et de eodem Platone refert Aug. lib.7. confessionum se legisse in quibusdam Platonicorum libris principium Euangelij Ioannis: In principio erat verbum. Non quidem his verbis, sed hoc idem multis, & multiplicibus persuaderi rationibus, quod in principio erat verbum, &c. quæ sequuntur ad vsque, & tenebræ eam non comprehenderunt. Hæc, & quædam alia refert G.Bened. in sua rep.c.Ray.in ver.mortuo itaq; testatore, primo n.261.262.263.& 264.

Nónne etiam apud Francos notum est, quod Ecclesia beatissimæ Virg.Mariæ Carnotensis fuit ante Christi aduentum ædificata in honorem virginis parituræ? Ex quo demonstratur, quod si alij Gentiles de Christo verbo, prophetizauerunt: Tamen Franci facto in eum crediderunt prout & Græci, qui templum Deo ignoto construxerunt, vt per gl.in verb.Magister.in c. turbat.37.dist. Qui recitat, Quod cum Paulus venisset Athenas, vidit Aram ignoti Dei, in qua erat scriptum. Hæc est Ara ignoti Dei, in quo viuimus, morimur, & sum⁹. Ex quo Apostolus cœpit prædicare: & Dony. conuersus fuit per ipsius prædicationem.

Audiui aliàs à nostris, quod in hac nostra ciuitate Heduensi fuit repertum sepulchrum, in quo erant plures imagines seu repræsentationes, quas vulgo Medallias vocant, in quarum altera erat vna figura seu repræsentatio natiuitatis Christi in præsepio inter bouem & asinum, & ante eum erat quædam figura seu protractura hominis genibus flexis, & manibus iunctis, & erat scriptum in rotũditate: Credo in Iesum inter animalia ex virgine nasciturum, & multum curaui inuenire, sed non potui.

Quomodo etiam Balaam Astrologus per parabolam locutus est: Orietur stella ex Iacob, &c. Et tamẽ erat Chaldęus. & vide Origenem in Homilia 14. super Numer. Ambrosium in Epist. 38. ad Cromatium. Et quomodo Magi Regem Iudæorum Christum prædicauerunt, & dixerunt. Aug. lib.3.de Symbolo ad Catechumenos c.4.& de interpretatione munerum eorum per Ambrosium in lib de fide.c.2.& in c.legimus.§.in Leuitico.37. dist.& per Campegium in suo propugnaculo fidei Christianæ.lib.1.c.5. Vbi etiam dicit, quod Milosius Apollo consultus de Christo ita commendauit. Mortalis erat corpore, sapiens, prodigiorum effector, sed sub iudicibus Chaldæis armis comprehensus, clauis, fustibusque amaram mortem passus est.

Porphyrius verò inter Gentes nequissimus in libro de responsis, inquit: Christum Dij maximè pium pronunciauerunt, immortalemque euasisse asseruerunt. Concedit ipse Porphyrius Christum, & sapientem, & pium fuisse, quamuis Christianos partim indoctos, partim magos nominet, tum veritati, tum sibijpsi manifestè repugnans.

Vespasian⁹ ac Titus Imperatores auditis Christi operibus eius potentiam timuerunt.

Alexãder Seuerus Templa Christo fieri statuit, & orabat in matutinis in sacrario suo corã statua Christi, vt Capitolinus refert.

Et Adrian⁹, vt idem narrat, statuit Christo templa facere, eumq; inter Deos recipere: Ideoq; templa absque simulacris in omnibus ciuitatib. fieri iussit.

Antoninus Pius, cũ audisset Christianos hoc frequenter vti Prouerbio: Quod tibi fieri nõ vis, alteri non feceris, perscrutatus est Christi vitam, eique statuam tanquam Deo dicauit.

Refert etiam Polydorus Virg. in lib.8. c.7. & fi. de inuentoribus rerum, quod in primo fidei testimonio Tyb. Cæsar, Tertulliano teste in Apologetico, cum è Syria à Pontio Pilato Christi diuinitatem eiusq; Religionis sinceritatem accepisset: senatum consuluit, censuitque Christum inter Deos referendum, colendumque templo. *Senatus* tamen, quia prius ad Tyberium de ea re, quam ad se Pilatus literas dedisset, eiusmodi *relatione* reiecta, Christianos persequendos *decreuit*, proposito delatoribus præmio. Sed Cæsar *in sententia* mansit, & comminatus capitale *supplicium* accusatoribus Christianorum, id scelus inhibuit.

Traianus quoque itidem sensit, qui certior factus à Plinio secũdo Bythiniæ procuratore, nihil mali in Christianis quotidie ad supplicium tractis reperiri iussit, vt non inquirerentur: Verùm oblati

oblati punirentur, & ibi etiam Polydorus recitat hic antedicta de Adriano.

Constantinus denique, cum Christi miracula in rebus suis manifestius fuisset expertus, Deum magis quam populum timuit: solumque Christum, & palam adorauit, Idolorum templa subuertit, Christo templa passim preciosa ædificauit.

Hæc sunt, quæ de Christo Gentiles senserunt, quæ ideo narrari possunt propter autoritatẽ Aug. qui lib. 2. de doctrina Christiana inquit: Philosophi autem qui vocantur, si qua fortè vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, maximè Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda. De qua materia in c. legimus. cũ seq. 37. dist.

Quomodo etiam multi Iudæi approbauerunt Christum, & de eo testimonium dixerunt, vide supra in 4. par. in 6. consid.

Vigesimaprima consid. Sectæ Christianæ sunt 13. Nationes illam tenentes, & sunt quatuor, quæ comprehenduntur sub Latinis, quia Latini principaliter omnes sunt Christiani. Et in natione Latinorum sunt quatuor aliæ particulares Nationes, scilicet, natio Gallicana, Germanica, Italica & Hispanica. sed vna est, quæ illam tenuit, & tenet sine monstris, sine aliquo errore, & absque eo, quod vnquam ab eadem recesserit, aut in aliquo deuiauerit: quæ est dicta natio Gallicana, quę (vt prędixi) semper caruit monstris, semper fidem Catholicam defendit, iuuit, protexit, auxit, & pro suis totis viribus cõtra ferè omnes nationes debellauit, vt dixi suprà in hac parte, & in 5. part. in 24. consideratione.

In hac prima Natione Gallicana est Rex Frãcię principalis (qui dicitur Christianissimus) inter omnes Reges mundi, vt dixi in dicta 5. par. sub quo multi sunt Duces, Comites, Marchiones & Barones eidem obedientes, de quibus supra in dict. quinta parte. Etiam Rex Nauarræ, & Rex Iueroti, licet aliqui dicant, Regnum Nauarræ fuisse sub natione Hispanica, est tamen nunc sub natione Gallicana.

Secunda Natio est natio Italica, in qua est Principalis totius Christianitatis, qui est Papa, qui habet in tota Ecclesia, & secta Christiana primatum & principatum, cui omnes obediunt, seu obedire tenentur. Et in illa natione sunt Rex Siciliæ, Rex Neapolitanus, Ducatus Venetiarum, Duces Mediolani, Ferrariæ, & Vrbini, Marchiones Mantuę, Montisferrati, & plures alij. Etiam plures Comites, Principatus, & Dominationes, vt sunt Florentiæ, Senarum, & Genuæ.

Tertia natio est Hispanica, in qua sunt Reges Castellæ, Legionis, Granatæ, Aragoniæ, Portugaliæ, ac multi Duces & Comites. Regnum principale dicitur Castellæ, cu9 Rex nũc dicitur Catholic9.

Quarta Natio est Germanica, in qua est Imperator, & sunt multi Reges, vt est Rex Angliæ, Scotiæ, Vngariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Frisiæ, Suetiæ, Noruegiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, & multi Lantgrauij, Duces, Comites.

Item in Insula Rex Cypri. Omnes prędicti sunt obedientes Ecclesiæ Romanæ. Plures tamen hæreses ex huiusmodi Germania emanarunt, & quæ fuerunt damnatæ, & adhuc diebus nouissimis insurrexit illa maledicta secta Lutherana, quæ Christianitatem in multis maculauit. Deus velit illam extirpare ab huiusmodi secta Christiana. De laude verò Germaniæ vide amplè per Franciscum Irenicum in descriptione Germaniæ.

Quinta Natio est Græcorum, qui habent Patriarcham Constantinopo. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & cætera huiusmodi in spiritualibus. In temporalibus Imperatorem, etiam habent Duces, Comites, &c. Pauci tamen sunt nunc numero. quia Agareni, & Turci occuparunt, & detinent maiorem partem Græciæ. Et isti nõ obediunt Romanæ Ecclesiæ, licet quandoque fuerint subiecti ipsi Romano Pontifici, tamen sæpius inconsutilem domini tunicam tentarunt, vnde duodecim diuisiones Græcorum solent numerari, quæ ponũtur per Ioannem Echium in suo tractatu, de primatu Petri. libr. 3. capit. 16. Nunc verò habent multos errores, & fuerunt condemnati per Ecclesiam. Quia dicunt, quod Spiritus sanctus non procedit à Filio, & quòd non est Purgatorium.

Sexta Natio est Indiæ, in qua est presbyter Ioannes, qui præest illi populo tanquam Patriarcha, eique centum & viginti septem Archiepiscopatus subsunt. Quorum quilibet viginti Episcopos habere dicitur. Hi Romano more fonte baptismatis in nomine patris, filij, & spiritus sancti renascendos baptizant. Eodemque ritu Sacramentum Eucharistiæ cõficiunt. Hoc solum excepto, quod Pater noster, ante Sacramenti eleuationem decantant. Et pòst beatam virginem Mariam, Apostolos Petrum & Paulum, atque beatum Ioannem Bapt. præcipuè suscipiunt, & venerantur honore. Alios quoque, & præcipuè beatum Matthæũ eorum præcipuum doctorem, maximo venerantur obsequio. Beatos insuper Paulum primũ Eremitam, Antonium Abbatẽ, Machariũ, atq; alios duos Eremitas summa deuotione prosequuntur. Eorum quippe Imperatorem ferũt Christianissimũ, cui & septuaginta quatuor Reges, ac infiniti propemodũ obtemperant Principes: duodecim duntaxat Regulis exceptis, qui Mahumeteas obseruãt leges, qui tamen Imperatoris mandatis in reliqs parent. Hũc sane Imperatorem tempore Clemẽtis V. Anno s. salutis nostræ 1300. ad Hispaniarum Regem triginta Legatos misisse, illique contra fideles auxilium protulisse, prout quidam Presby. Genuensis sancti Marci præpositus in tract. suo de mori-

moribus huiusce Gentis, Mappa mundi intitulato, declarauit & scripsit. Qui & Auenionē ad prædictum Clementem Pont. V. cum reuerentia accedentes de multis edocti, cum multis munerib. & literis Apostolicis ad limina Apostolorum Petri & Pauli visenda venerunt. Quibus inuisis cum gaudio ad propria rediere. Verum cum Genuæ multis diebus nauigandi tempus expectātes, multa, vt fit, de eorum tribubus, moribusque, ac Religionibus rogati scripta reliquerunt, quæ idem autor reseruauit. Hæc dicit Philippus Bergomas in suo supplemento Chronicarum lib. 8. Quando verò dictus Presbyter Io. equitat, semper facit portare crucem ante se ligneam, sed quando vadit ad bellum, tunc facit portare duas cruces, vnam de auro, alteram de lapidibus preciosis. In illa terra est corpus S. Thomæ Apostoli in maxima veneratione. Apud me credo hos esse extollendos in fide nostra Christiana post Latinos, Gallos, scilicet, Italos, Hispanos, & Germanos, & cæteris omnib. alijs nationibus Christianos præferendos, cum non multum discrepant à fide nostra Christiana. Nisi quod non approbant Papam Romanum in summum Pontificem totius Ecclesiæ, & non approbant eius Primatum. Fuerunt tamen aliàs sub Romano Pontifice: cùm, vt amplè declarat ipse Io. Echius in d. suo tract. de primatu Petri lib. 3. Omnes orientales, & Afri fuerunt subditi Romano Pontifici: fortè alibi amplius dicetur.

Septima Natio Christianitatis est Iacobitarum, dictorum à Iacobo Hæretico discipulo Patriarchę Alexandrini. Hi in partibus Orientis occupāt magnam partem Asiæ, & terram Mambræ: quæ est ꝓpinqua Aegypto, & terram Aethiopiæ, vsq; ad Iudæam plus quam quadraginta Regna. Hi circumciduntur, & baptizantur, cum ferro igneo characterem crucis imprimunt frontib. & in alijs partibus corporis, vt in pectore, vel in brachijs. Hi confitentur soli Deo, & non sacerdotibus Iudæorum, & Agarenorum. Hi dicunt in Christo tantum esse naturam diuinam. Aliqui eorum loquūtur lingua Chaldæa, alij Arabica, alij verò alijs linguis secūdum diuersitatem Nationum. Isti fuerūt condemnati in Concilio Chalcedonen.

Octaua Natio Christianitatis est eorum, qui dicuntur Nestoriani, ab Nestorio Hæretico discipulo sic vocati, qui fuit Constantinopolitanus. Hi ponūt in Christo duas personas, vnam diuinam, alteram verò humanam, & negant beatam Mariam esse Matrem Dei: sed bene hominis Iesu. Item negant vnum Christum esse in verbo, & in carne: sed separatum, alterum Dei, alterum filium hominis. Vt dicit amplè de his Ioannes de Turrecremata in c. quidam Hæretici. in verb. Nestoriani. 24. q. 3. Hi vtuntur lingua Chaldæa in suis scripturis, & conficiunt corpus Christi in fermento. Hi habitant Tartariam & maiorem Indiam, & sunt multi numero. Terra eorum continet tantum sicut Alemania, & Italia. Hi Hæretici fuerunt condemnati in Synodo Ephesina, & fuerunt diuisi ab Ecclesia Romana, & permanserunt in eorum pertinacia. Et confutationes illorum errorum amplissimè scribuntur per ipsum Ioannem de Turrecremata in d. c. Philippus Bergomen. lib. 9. sui supplementi Chronicarum, dicit hos habere adhuc alium errorem, quem prædicabat Nestor Hęresiarches, scilicet, nihil ad vitam prodesse, quod homines virtuosè viuerent, vt habetur in d. c. quidā Hæretici. versi. quis autē. quia dicebat, quod prædestinatio importabat saluationem, aut damnationem: quod falsissimum est. Posset hic adaptari materia prædestinationis (quæ ad Theologos spectat) sed tantū remissiuè ad Bernardinum de Bustis in sermone 37. in 2. part. litera N. & O. in prima parte sui Rosarij, vbi confundit hunc errorem. & amplè per eundem in dict. secunda parte, sermone 33. vbi amplè de materia prædestinationis.

Nona Natio est illorum, qui dicuntur Moronetæ, à quodam Hæretico Morone, qui vnum intellectum, & vnam voluntatem in Christo tantū ponunt. Hi inhabitant Lybiā in prouincia Phœnicis, in magno numero, prælijs edocti, & experti, specialiter vtūtur arcubus, & sagittis. more Latinorum campanis eorum Episcopi, annulis, mitris, & baculis pastoralibus vtuntur. in scripturis diuinis litera Chaldæa, & in vulgari Arabica vtūtur. Hi aliquando fuerunt sub obedientia Romanæ Ecclesiæ. Nam eorum Patriarcha erat in Concilio generali Lateranen. celebrato Romæ sub Innoc. III. sed postea recesserunt. Hi primò fuerunt condemnati in Synodo Cōstantinopolitana, postea redierunt ad obedientiam Romanę Ecclesię, & iterum reuersi sunt ad eorum opinionē falsam, in qua perseuerant.

Decima Natio est illorum, qui dicuntur Armeni, qui habitant in Regno Armeniæ prope Antiochiam. Hi proprium idioma, & linguam communem omnibus, & scripturas sanctas, & officiū Ecclesiæ cantant, & dicunt in vulgari lingua, ita ꝙ ab omnibus secularibus viris & fœminis intelliguntur. Habent suum Primatem, quem Catholicam vocant, cui obediunt velut Papæ cum magna deuotione, & reuerentia. Quadragesimam ieiunant, in qua non comedunt pisces, nec bibunt vinum: in diebus tamen Veneris comedunt carnes. Hi temporibus Constātini Imperatoris cum Scotis seu Hybernis fidem Christi susceperūt, eò, quod Hybernis seu Scotis prædictis in occidentali plaga viciniores essent. Et hi Armenij in Asia inter Taurum & Caucasum montes cōstituti sunt. Nam Hyberni & Armenij, ac Colchides, vna sub prouincia siue regione coniunguntur. Huius itaque conuersionis Thyriades tunc huiusce Gentis causa fuit, qui Rex quodam mirabili signo circa domum suam diuinitus ostenso Christi baptismum

mum suscepit, qui vnà cum omnibus suæ ditioni subiectis, vna die vna præceptione Deo colla submisere: ex quo factum est, vt ad finitimas quoque Gentes Christianum dogma peruenerit, & multitudine dilatatum sit: quorum commercio etiam Persæ fidei rudimenta aliquãtulum susceperunt.

Vndecima Natio Christianorum est illorum, qui dicuntur Georgiani, à beato Georgio, quem habent in patronum prælij. Habitant in partibus orientalibus: est populus multùm pulcher, fortis, & delitiosus: Medis, Persis, & Assyrijs (in quorum confinibus commorantur) valdè formidolosi: vtuntur lingua Græca, vtuntur Sacramentis more Græcorum. Clerici habent Coronas rotũdas in capitibus rasas, seculares verò quadratas. Et quando veniunt ad sanctum sepulchrum, nõ soluunt Saracenis tributum, & ingrediuntur Ierusalem cum vexillis erectis, quia Saraceni eos timẽt. Eorum fœminæ vtuntur armis sicut viri, vtuntur pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti, & quando scribunt Soldano, statim fit, quod petũt. Philippus Bergomen. in suo supplemento Chronicarum. lib. 9. dicit: quod Scoti seu Hyberni hodie Georgiani populi appellantur, & vsque in hodiernum diem Christum colunt, quamuis procul ab Apostolica sede veritatis Magistra: quia nõ omnem Euangelij veritatem seruant, eò, quod Barbaris Gentibus circumfusi sunt. Hi enim (vt dicit) sunt constituti in aquilonari parte, & anno Christi 338. tempore Constantini Imperatoris, fœdera verba Dei, & Christi fidem miraculosè susceperunt, & muliercula quædam Christiana ibidem captiua huius tanti boni causam præstitit. Quæ cum vitam pudicam & sanctam ea in Regio educeret, ac dies noctesque in oratione consumeret, Gentibus illis admirationi fuit. Quibus sciscitantibus, cur se tantopere affligeret, ita se suum Deum colere respondit, qui Christus est. Nihil ex hoc amplius mirati Barbari, quàm nouitatem nominis, mulierculam in honore habere cœperunt. Mos itaque Gentis illius erat, paruulus cũ ægrotaret, per vicinas domos à matribus circumferri remedia exquirentibus. Accidit autem, vt quædam mater, cum puerum aliquãdiu circumtulisset, nec salutare quicquam inuenisset, captiuam tanquam ebria doloris adiret, eiusque opem expetere, quæ nihil humani illa se scire respondit: sed dominum quem coleret Iesum Christum desperatam ab hominibus salutem conferre posse, paruulumque cilitio suo superimponens, & orationem ad Iesum fundens, sanum matri cõfestim reddidit. Mox facti rumor totam repleuit vrbem, & ad Reginam etiam peruenit, quæ dolore afflicta captiuam ad se adduci curauit. Cumque illa Regiam domum ingredi recusaret, orationem ad Deum pro illa fundens, illico Regina ipsa est sanitati reddita, atque ex hoc admonita, vt in Christum crederet, & eum, qui salutem ei præbuisset, adoraret. Quibus beneficijs & verbis commota Regina rogauit virum, vt Christianus efficeretur: quod quanquam ille promisisset, segnis tamen erat, nec sæpius ab vxore commotus baptizari curabat, non tam quod fidei hostis esset, quã dubius. Contigit autem, eum aliquando in siluas altissimas ire venatum, quò cum peruenisset, coorta subito tempestate, ita tenebræ cuncta operuere, vt nec omnes cerneret, nec ab vllis cerneretur. Ignarus autem quid facto opus esset, promissionis coniugi factæ recordatus est: & tunc Christum rogauit, vt si Deus esset, ex tantis eum periculis liberaret. Nec mora, dies clarissima mundo reddita est: Rex ad vrbem productus, Reginæ quæ gesta erant miraculi loco exposuit. Vocatur captiua, & eius consilium audit. Illa statim reijcienda Idola, & Christum colendum dicit, eique supplicãdum, & Basilicam construendam esse hortatur. Conuocato populo Rex Euangelium prædicat, & nondum sacris initiatus fit suæ Gentis Apostolus: Credunt viri per Regem, & fœminæ per Reginam. construitur templum magni operis, & eleuato pertinaciter murorum ambitu columnæ collocantur: Sed prima ac secunda erecta, tertia nullis machinis, nullisque viribus erigi potest. Cumque ad noctem vsque laboratum esset, recedentib⁹ omnib. sola captiua mulier apud Ecclesiam in oratione perseuerat. Postera verò die, prima luce redeũte populo columna reperta est supra basim in aëre suspensa, quantum esset vnius pedis spatium: quo miraculo viso, omnes magnificarũt Deum, veramq; captiuæ fidẽ recognouerunt. Et stupentib. omnib. sensim supra basim nullo contingẽte deposita est. Moxq; reliquæ columnæ magna felicitate erectæ sunt. At perfecta Ecclesia, & populi fide confirmata, suadente captiua, totius Gẽtis legatio ad Constantinum Imperatorẽ in Græciam mittitur: resq; gesta exponitur, & sacerdotes petuntur, qui cœptum erga se munus expleant. Quib. & iucundissimo vultu Imperator satisfecit. Hæc Philip. Berg. vbi suprà.

Duodecima Natio Christianorum est illorum, qui dicuntur Suriani, à ciuitate Sur, quæ est eminentior in Suria vel Assuria. Hi vtuntur in sermone vulgari lingua Sarracenica, in scripturis diuinis, & officio Missæ lingua Græca. Habent Episcopos, & consuetudinem Græcorum seruant, & eis obediunt in omnib. Conficiunt Sacramentum Eucharistiæ in fermento, & habent opinionem Græcorum contra Latinos. Hos sequuntur aliqui Christiani, qui in terra sancta vocantur Samaritani. conuersi primo tempore Apostolorum, sed nõ bene sapiunt in fide.

Decimatertia Natio est illorum, qui dicuntur Mozorabes. Hi olim fuerunt multi in partibus Aphricæ & Hispaniæ, nunc verò sunt pauci. Sunt enim dicti Mozorabes, quia modos Christianorũ

de Arabica in multis tenebant. Isti vtuntur in diuinis officijs lingua Latina, & obediunt Romanę Ecclesiæ, & prælatis Latinorum, & conficiunt in azymo vt Latini, sed in multis discrepant ab eis, quia in diuinis officijs habent horas valdè prolixas: quia cum dies naturalis diuidatur in 24. horas diei, & noctis, tot officia habent, siue horas, & Psalmos, ac Hymnos, nec non certas orationes habent, & nimis prolixas, quas non dicunt more Latinorum. Nam illud, quod Latini dicunt in principio, ipsi dicunt in fine, vel in medio. Sacramentum Eucharistiæ diuidunt aliqui in septem partes, alij in decem. Est Natio valde deuota: in matrimonio non coniunguntur nisi personis suæ Gentis, siue Nationis, inter quas fœmina amisso primo marito nunquam coniungitur alteri, sed permanet in castitate perpetua.

Inter has 13. Nationes Natio Italica est prima, eò, quia habet vicarium Christi, qui omnib. Christianis præest, ita quod si fieret congregatio omnium, semper Italia, hoc est, Ecclesia Romana præcederet, cum omnes Christiani subijciantur seu subijci debent summo Pontifici, qui in tota Christianitate primatum obtinet, vt dixi supra in quarta parte in 7. consideratione. vbi amplè. Et de eius laudatione refert Plinius 37. naturalis historię. ca. vlti. In toto orbe, inquit, & quacunque cœli conuexitas vergit, pulcherrima est omnibus rebus, meritoque principatum naturæ obtinens Italia, rectrix, parensque mundi altera, viris, fœminis, Ducibus, militibus, seruitijs, artium præstantia, ingeniorum claritatibus. Iam situ, ac salubritate cœli, atque temperie, accessu cunctarum gẽtium facili, littoribus portuosis, benigno ventorum afflatu. Etenim contingit recurrentis positio in partem vtilissimam, & inter ortus occasusque mediam, aquarum copia, nemorum salubritate, montium articulis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli vbertate. Quicquid est quo carere vita non debeat, nusquam est præstantius. Fruges, vinum, olea, vellera, lina, vestes, iuuenci. Ne equos quidem in trigarijs præferri vllis vernaculis animaduerto, metallis auri, argenti, æris, quamdiu libuit exercere nullis cessit. Et ijs nunc in se grauida pro omni dote varios succos, & frugum pomorumq; sapores fundit. Et libro tertio. cap. 5. in princip. de vrbe Roma, & Italia dicit: Roma omnium terrarum caput, alumna eadem, & parens, numine Deûm electa, quæ cœlum ipsum clarius faceret: sparsa congregaret Imperia, ritusque molliret. & tot populorum discordes, ferasque linguas sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterque vna cunctarum Gentium in toto orbe patria fieret. Et dicit text. in 2. constitut. Cod. in principio. quod arma & leges Romanas omnibus anteponi Nationibus, omnibusque Gentibus dominari præteritis effecerunt temporibus.

Vigesimasecunda consid. Quia prædictæ Ecclesię seu Nationes, de quib. supra in duab. præcedentibus considerationib. tribus linguis vtuntur. scilicet Arabica, seu Græca, & Latina, vnde (vt habetur Lucæ 23. & Ioan. 29. Græcè, Hebraicè, & Latinè, erat scriptus titulus, seu superscriptio crucis Iesu Christi) videndum est, quæ illarum sit excellentior.

Et videtur, quod Græca sit vtilior Latina: quod satis videtur probare tex. in authen. de non aliená dis, aut permutandis rebus Ecclesiasticis. §. nos igitur. in fine collat. 2. vbi dicit tex. non paterna voce, id est, Latina legem conscripsimus: sed hac cõmuni, & Græca, vt omnibus sit nota, propter facilem interpretationem. & dicit glo. in verbo, voce. Ideo communior videtur lingua Græca, quàm sit Latina, quia eam norunt nedum Græci, sed Latini, quos oportet Græcæ linguæ eruditionem habere propter interpretationes & translationes multarum legũ & cõstitutionum, quæ Græca lingua fuerunt factę, vt apparet in multis legib. fforũ. Græci verò parum, aut nihil curant linguam Latinam. Præterea (vt legitur in diuinis) quãdo Hebraica lingua transferenda erat in Latinam, prius in Græcam transferebatur, vt facilior ex ea fieret translatio.

Aduerte, quod text. glo. & Doct. in cle. 1. de Magistris, faciunt mentionem de tribus linguis, scilicet Hebraica, Arab. & Chaldæa, quæ sunt (vt dicit Card. ibi) vtiles ad sciendum fauorẽ fidei: & quare omisit de Græca, dicit gloss. ibi in verbo, Hebraicè, quod illud verbum Græcè in originali erat cancellatum, aut fortè propter literam in text. quæ supra ibi, quibus vtuntur infideles, &c. vt nihil esset superfluum. vel cancellata fuit, cum Græci fideles fuerint sub obedientia Ecclesiæ catholicæ. de Baptismo. & facit quod notatur cap. primo de summa trinita. libro sexto. Tamen hodie schismatici sunt, nec recognoscũt caput Romanæ Ecclesiæ. Et vt dicit ibidem gloss. forte esset expedientior suæ linguæ doctrina, quàm aliarum: Iudæi autem habent literam Hebraicam, sed linguam specialem in vulgari non habent. Habemus enim quod euanuit ipsorum lingua vulgaris. Arabica litera est Sarracenorũ, Chaldæa Chaldæorum, de qua in cap. legimus. §. sed econtrà. & cap. turbat. & cap. qui de mensa. 37. distinct. sed fertur, quod hęc litera hodie non habeatur, vt dicit dicta gloss. Et recitat ibi Cardinalis, quod linguæ sunt 72. vt videtur probare tex. in ca. septuaginta. 16. distinctio. Sed principales tres sunt, scilicet, Hebraica, Græca & Latina, quæ totum orbem diuidunt: & etiam dicit, quòd olim fuit vna lingua omniũ Nationum, scilicet Hebraica, & quod creditur, & probabiliter, quod in patria cœlesti erit tantum vna lingua. In multis autem linguis varietas est, &

vbi

vbi varietas, & diuersitas, ibi dissensus. Linguarũ etenim diuersitas, vt ait Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. cap.7. Hominem alienat ab homine, nam si duo sibimet inuicem fiant obuiam, neque præterire, sed simul esse aliqua necessitate cogãtur, quorum neuter nouit linguam alterius, facilius sibi animalia muta, etiam diuersi generis, quàm homines sociantur. Scribit Strabo trecentas Nationes, quæ dissimilibus linguis vterentur descendisse in Dioscuriadem vrbem Colchorum clarissimam.

Sed redeundo ad propositum, sciendum est, q̃ sit honorabilior, & excellentior. Nam, vt dictum est, Græca videtur magis vtilis. Ideo magis laudãda ex effectu, & visus fuit hoc probare text. in d. §. ...tur, cum glo. de qua supra.

Sed videtur, quod illa ratio non cõcludit, cum certum sit paucissimos Latinorum Græcę linguæ scios esse: Omnes verò propemodum Græcos Latinam callere. Et si Græca lingua ab omnibus potuisset intelligi, essetque communior Latina, nihil necessium fuisset vti circuitu transferendo, scilicet, Hebraicam in Græcam, & postea Græcam in Latinam, sed suffecisset Græca translatio: vnde pro vtilitate Græcæ linguæ, vt sic sit excellentior, videtur melior, tex. in c. vt veterũ. vbi est text. Augustini. 9. distin. qui text. sic ait: Vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita nouorum veritas Græci sermonis normam desiderat, quod intellige de Veteri & Nouo Testamento. Et etiam dicit tex. in cap. fin. 20. dist. de quibus causis nulla soluendi, ligandique autoritas in libris Veteris & Noui Testamenti, & quatuor Euangeliorum, cum totis scriptis Apostolorum nõ appareat, ad diuina recurrite scripta Gręca. sed gloss. magna in dict. cap. vt veterum. dicit, quod Hieron. in secundo Prologo Bibliæ contrarium tenet, dicens, quod emendatiora sunt exemplaria Latinorum quàm Græca, & Hebræa: sed Augustinus in d. c. vt veterum. ad primitiuam Ecclesiam respicit, quando exemplaria Græca & Hebræa non erant corrupta, sed procedente tempore, cum populus Christianus esset multum auct⁹, & Hæreses multæ inter Græcos pullulassent. Inuidia Christianorum Iudæi & Gręci sua exemplaria corruperunt: & sic factum est, quod exemplaria eorum magis corrupta sunt, quàm Latinorum. ad quod tempus respicit Hieronymus, vel respicit ad Latina exemplaria à fidelibus interpretibus translata. Augustinus verò respicit ad exemplaria Latina à non fidelibus & falsatoribus translata, vel in hoc, vt dicit d. gloss. magis credendum est Hieronymo quàm Augustino. Quia inter istos tres Augustinum, Hieronymum, & Gregorium, magis credendum est Augustino in disputationibus, Hieronymo in historijs, & translationibus, Gregorius in moralibus præponitur: quia non omnes in omnibus, sed certi per certa, vt est text. in l. 1. §. omnibus autoribus. C. de veteri iure enucleãdo, Nec omnia possumus omnes, & ita dicit d. gloss. quam refert, & sequitur Panormit. & post eum Felyn. in cap. ne innitaris, in fine. de constitutio. & ibi Felyn. dicit illam glo. esse approbatam à Ludouic. Romano in l. si verò §. de viro in 15. fallentia. ff. solu. matrimonio, & in l. 1. §. fi. col. 2. ff. de verb. obliga. & in le. 1. colum. 5. ff. si certum petatur.

Sed Archi. in d. c. fin. 20. distinctio. & post eum Præpositus & Geminianus dicunt: Quod quãdo scriptum reperitur contrarium, vel dubium, ad Græcam linguam recurrendum est, prout in dicto c. vt veterum, & dict. cap. fin. intelligitur secundum illa tempora, quibus fidei Catholicæ integritas erat apud Græcos: sed cum hodie sint acephali, & exemplaria eorũ corrupta, & mendosa, non est ad eorum volumina recurrendum. Non est enim verisimile eos, qui Catholicæ fidei vnitatem non sincerè tenent, integritatem suorum voluminum conseruasse: sed potius ea in odium Latinorum (qui vnitatis fidei inconcussi sunt obseruatores) corrupisse. Nam Aduersarij & Inimici facile mentiuntur, vt est text. in leg. 1. §. præterea. & ibi plures concordantias in gloss. ff. de quæstionibus.

Albericus de Rosate, in l. cõstitutione fforum, in §. illud, & in suo Dictionario. in verbo, lingua. dicit, quod inter omnes linguas tres sunt excellentissimæ, Hebraica, scilicet, Græca & Latina: Earũ clarior, & sonantior dicitur Gręca: Cuius varietas discernitur in quinq; partib. Quarum prima dicitur mixta siue communis, qua omnes Græci vtũtur. Secunda Atheniensis, qua vsi sunt autores Græci. Tertia Dorica, quam habent Aegyptij & Syrij. Quarta Ionica. Quinta Aeolica, vel sic. Vna dicitur Attica. Alia Bœotica. 3. Aeolica. 4. Dorica, & 5. Ionica. Quantum autem lingua Græca præstet Latinæ, scribit Budæus in tract. de Asse, & partib. eius lib. 1. fol. 7.

Latinæ verò linguæ dicuntur esse quatuor, scilicet prisca, & condita quam sub Iano, & Saturno, vetustissimi Italici habuerunt, & Latina, qua Italici vtuntur, & vsi sunt à Latino, & alijs Regibus Tusciæ, ex qua lex duodecim tabularum scripta fuit, & Romana, qua post exactos Reges populus Romanus est vsus, & mixta, quæ post Imperium latius promotum simul cum moribus, & hominibus vrbem arripuit, per Solœcismos, & Barbarismos integritatem verbi corrumpens.

Omnes Orientales in gutture verba collidunt, sicut Hebræi & Syrij.

Mediterraneæ Gentes sermones proferunt in palato, sicut Græci & Asiani.

Occidentales verò verba in dentibus frangũt, sicut Italici & Hispani.

Addo, quòd Septentrionales, vt Germani ver-

ba faciunt in pectore. Nos verò Galli in gutture, palato, & pectore. Hic vulgo dicitur, Itali caprisant, Alemani vlulant, Galli cantant, & Angli iubilant.

Et dicit Alber. in loco supra allega. qui dicit, se inuenisse in authen. scripturis super Genesin, & in inuentario vniuersi orbis, in rub. de ædific. turris, in qua fuit inuēta diuersitas linguarum. Idem etiam dicit Isid. in lib. Aethi. vbi dicit, quod locutio Græcorum est comptior cæteris: & dixi suprà in 3. par. in penult. consid.

Guillelmus Durādi in suo Rationali diuin. officiorum. cap. de parasceue. col. 11. dicit; Quod lingua Hebraica propter legem est omnium linguarum mater. Lingua Græca doctrix est, & lingua Latina interpretatrix, propter dominium Romani Imperij, & Papatus. Et ideo dicitur, quod lingua Hebræa erat mater omnium linguarum. Nam priusquam superbia turris Babyloniæ illas diuideret, vna omnium nationum lingua fuit, vt habetur Genes. 11. Vbi dicitur: Erat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem. Et iterum dicit dominus: Ecce vnus est populus, & vnum est labium omnibus, & ob id delictum 70. linguæ omnino diuersæ superindictæ sunt, vt infra in 69. considerat. quæ de nonnullis celebrib. turrib. tractat. vnde dicit Remigius super illud 1. ad Corinth. 13. cap. Siue linguæ cessabunt. Sicut (inquit) ante turrim Babel vna erat lingua Hebræa, sic quidam doctores expleto iudicio ipsa remanebit vna, & ideo, vt dixi supra, in multis linguis varietas est, & vbi varietas, ibi dissensio. sed in Regno sanctorum non erit dissensio, igitur nec linguarum varietas.

Item Bernardinus dicit: Multi multa sciunt, vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus, & erit commune omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, intelligentia, nec erit in illa pace diuersitas linguarum. Donum tamē est vti diuersis linguis. vnde Apost. 1 ad Cor. 14. dicit: Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrum lingua loquor. Et Apostoli loquebantur varijs linguis, Actu. 2.

De laude autem istius linguæ Hebraicæ, vide amplè in Margarita Phil. in institutione Hebraica. vbi laudat eam ex antiquitate, seu prioritate, cum fuerit prior omnibus alijs, ex puritate, sanctitate, significationum affluentia ac vtilitate: ex quibus omnibus alias antecellit, vt ibi elegantissimè comprobatur. Et Isidor. 1. Etymologiarum. dicit Græcas literas cum earundem denominationibus ab Hebræorum characteribus esse sumptas, vti ab Aleph, Alpha, a. & sic de nonnullis. E Græcorum verò fontibus Latinorum linguam scaturijsse indubitatum habetur, & certum apud ferè omnes: quod an sit omnino verum, dixi supra ista part. in 17. consideratione. Vbi laudatur Gallia ex literarum traditione.

Vigesimatertia consid. sit de tribus modis cognoscendi vires perfici seu habēdi notitiam rerum: & quibus natura rerum apprehenditur, s. experientia, ratiocinatione, & fide, & quis illorū sit excellentior.

Nam primò de experientia dicitur, quod est rerum Magistra, vt est tex. in cap. quam sit. in prin. de elec. in 6. & dicit tex. in l. legatis. §. ornatricib. ff. de leg. 3. quod præbet nutrimentum cuilibet Artificio. Faciunt tex. in l. certi ibi, qui cuiusdam rei peritiam habent. C. de iudi. & in 2. constitutione. in §. sed cum. ibi, quàm experientia rerum. & ait Arist. Natura potentem, ars facilem, vsus promptū reddit artificem.

Quo ad ratiocinationem, hoc est, argumentationem, videtur etiam, quod sit multum laudanda. Nam dicit Bal. in l. precib. Co. de impuberum. & in l. si pecuniam. C. de conditio. ob causam, q viam ferro aperit, qui per contraria transit. & habetur per Arist. 2. de cœlo & mundo. Opposita iuxta se posita magis elucescunt. & in primo Elenchorum. Positis iuxta se cōtrarijs, maiora à minoribus discernuntur. & in 2. de anima etiam dicit, quod considerans vnum oppositorum, habet cōsiderare, & reliquum. Per cognitionē. n. vnius, cognoscitur & aliud. l. 1. in prin. ibi: nam si cognouerimus. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iur. & instit. eod. in prin. l. 1. ff. de tutelis. & instit. eod. in prin. & l. Pomponius. §. sed & ijs, qui. ff. de procu. & §. nec manifestum. instit. de oblig. quæ ex delicto nascūtur. Idcirco idem Philosophus in prædicamento Relationis ait: Dubitare in singulis, nō erit inutile, quod notatur per glo. in verb. requirens. in l. 3. C. de sum. tri. & fide Cath. Sine dubitatione etenim non bene res clarescunt. vnde Arist. in 3. Metaphys. inquit: Quærentes veritatem sine disputatione, similes sunt iræ ignorantibus.

Hinc est, quod apud Iurisconsultos nostros dicitur, quod disputando melius veritas inuenitur, & difficilia aperiuntur, vt est tex. in l. munerum. §. mixta. ff. de muneribus, & honoribus. ibi: meliorem rationem disputando habuit, & do. meus Ias. in l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. le. Offilius, aliàs Offidius. ff. de lega. 3. l. 2. §. his legibus. ff. de origine iur. l. diui fratres. ff. de iure patro. Ideo dicitur, Iudicantem cuncta rimari oportet. ca. iudicantem. 30. q. 5. c. cum causam. extra de testibus. l. iudices. C. de iudicijs. c. inprimis. 2. q. 1. & ca. occidit. 23. q. 8. Vnde, vt refert Hiero. in lib. contra Pelagianos: Schola Socraticorum consueuerat adducere omnia, quæ dici possent ex vtraque parte, vt magis perspicua fieret veritas. Nam magis exagitata plus splendescit in lucem, tex. in cap. graue. 35. q. 9.

Vel etiam ratiocinatio Syllogism⁹ dicitur, diffiniturque, oratio in qua quibusdā positis, & concessis necesse est per ea, q̄ posita sunt, & cōcessa, ali-

quid

quid euenire. Et talis ratiocinatio deriuatur à ratione quæ debet esse in quolibet. Ita quod illud, quod ratione non roboratur, extirpandum est. c. cor Episcopi. 67. distinct. & ratione viuendum est. cap. vides. 73. q. 7. Nec sunt recipienda quæ vana opinione iactantur, sed quæ ratione, vel autoritate iuuantur. c. deniq;. 26. dist.

Tertius verò modus cognoscendi naturam rerum seu perfici est Fides. Quæ quidem Fides secundum theologos est certa, imò certissima, imò humana conditione via certior. Et ideo Richardus de sancto Victore ponẽs istos tres modos cognoscendi naturas rerum in lib. 1. de trinitate. cap. 2. dicit, quod nihil firmius, nihil certius, nihil constantius fideles tenent, quam quod fide apprehendunt. Et vt primo c. dicit: Si ad sublimium scientiam mentis sagacitate ascendere volumus, operæpretium est, primò nosse, quibus rerum modis notitiam apprehendere solemus. Rerum itaque notitiam, vt dicit, modo triplici apprehendimus. Nam alia experiendo probamus, alia ratiocinando colligimus: aliorum certitudinem credendo tenemus. Et temporalium quidem notitiam, per ipsam experientiam apprehendimus. Ad æternorum verò notitiam, modo ratiocinando, modo credendo assurgimus. Nam quædam ex his, quæ credere iubemur, nõ modo supra rationem, verùm etiam contra humanam rationem esse videntur: nisi profunda, & subtilissima indagatione discutiantur, vel potius diuina relatione manifestentur. In horum itaque cognitione, vel assertione magis inniti solemus fide quam ratiocinatione, autoritate potius quam argumentatione, iuxta illud Prophetæ: Esa. septimo. Nisi credideritis non intelligetis. Sed & in hoc in his verbis diligenter attendendum videtur: quia horum quidem intelligentia, hac nobis autoritate non generaliter, sed conditionaliter neganda proponitur, cùm dicitur. Nisi credideritis, non intelligetis. Non ergo debent exercitatos sensus habentes, de talium intelligentia comparanda desperare: dum tantum se sentiant firmos in fide, & per omnia probatæ constantiæ in fidei suę assertione: hęc Richard. Et ibi Faber Stapulensis in expositione, dicit vires perfici tribus cognosci modis, sensu, imaginatione, intellectu: & tres esse earum cognoscendi modos, experientiã, ratiocinationem, & fidem: perficiunturque hæc suo principio, medio, & fine: sic enim amant omnia trino consummari vestigio, suum imitantia principium: imum locum sensus tenet, summũ intellectus, medium imaginatio. Sic experiẽtia cognitionum, initium est infimum, tenens cognitionis modum, vt sensus: fides summum, vt intellectus: ratiocinatio medium, vt imaginatio. Experientia sensibilium singularum est, & vltimorum cognoscibilium. Fides intelligentium primorum, & summorum. Nam obiectum eius prima veritas humanæ humana, diuinę diuina: vt experientia vltimorum veritatis vestigiorum. Ratiocinatio mediorum ab vniuersalibus, & cognoscibilibus mentis humanæ suffragium quærens. Et fides maximè diuina, lumen est animorum, & primę veritatis infulgentia, quo fit, vt nullus sit fide superior cognoscendi modus, quam si qui non capiunt, non aliter fidei iniuria id obtingit, qui diuinæ lucis iniuria, si ipsa non capitur ab oculo Nycteridis, & in illa ratiocinationem quærere, est debili oculo vmbraculum subtendere, ne perstringatur ab insigniori lumine. Ergo, qui potest absq; ratiocinatione illa, quæ sunt fidei intueri, longe insignius videt, & cognoscit, quam qui ratiocinationem efflagitat & quærit: vt is sincerius Solem agnoscit, quam tantus fulgor non hebetat ex aduerso contuentem, quam qui vt illum videat, manum visui opponit, ac obumbrat.

Ex quib. concluditur, & etiam ex his, quæ dicit idem Faber post Richardum in 2. c. ꝙ inter prædictos modos cognoscendi fides est superior.

Vigesimaquarta conside. de bonis disputat, ꝙ sit vtilius, seu maius, aut melius altero.

Et primo aduertẽdum est, ꝙ bonum primò distinguitur inter minimũ, medium, & maximum.

Minima enim bona sunt bona temporalia, vt diuitiæ, honor, fama, & huiusmodi.

Media sunt potentiæ animæ, & alia naturalia, quib. possumus vti benè, & malè, vt intellectus, voluntas, sensus corporis, & huiusmodi.

Maxima sunt gratia, & virtutes necessariæ ad salutem. & his bonis nemo malè vtitur. Vnde vt dicit August. quod virtus est bona qualitas mentis, qua nemo male vtitur. Et inter ista tria bona, istud vltimum est maius, vt dicit Flor. in 2. par. suæ sum. lib. 13. c. 2. §. 8. in prin. & in fin. illius §. ponit aliam distinct. Boni, Quoniam (vt dicit) est adhuc quadruplex bonum, scilicet, Bonũ naturæ, quod conuenit generaliter omni Enti, & tale bonum est perfectio debita, & conueniens naturæ. Vnde Eccle. 3. Omnia fecit bona in tempore suo.

Secundum, est bonum virtutis politicæ, quòd bonum habet principium inter nos, eò, quod virtus politica est virtus, quæ acquiritur voluntaria consuetudine.

Tertium, Bonum est gratiæ, quod conuenit creaturæ rationali benè dispositæ: & istud Bonum habet principium partim inter nos, & partim extra nos.

Quartum, est bonũ gloriæ, & tale bonũ est perfectũ, ꝙ conuenit animæ informatæ per gratiam, vt de his amplè idem Flor. in d. §. 8. & in §. 9. ponit aliam distin. dicendo, quod aliud est bonũ secundum Tullium, Ambrosium, & Thomam, scilicet, vtile, delectabile, & honestum, vt ibi per eum.

Redeundo ad propositum nostri operis, Ipse Antoninus Florent. in dictis parte, titulo, & capit. secundo, §. 10. ponit quinque rationes, ex quibus patet

patet vnum bonum esse maius seu melius altero:& dicit tex.iuris ciuilis in l. vbi autem non apparet.in prin.ff.de verb.oblig.est dare melius bono,& optimum meliori.quod dictum refert glos. magna.in l.certum est.ff.si certum petatur.

Primò ergo vnum bonum est maius altero: quia diuturnius,quod probat ibi Antoninus à cōtrario de malo, & etiam quia quanto bonum est diuturnius,tanto securius possidetur.Et ideo dicitur Threnorum 3. Bonum est viro si portauerit iugū ab adolescentia sua. Cum igitur(vt dicit)Bona spiritualia virtutum permaneant, nec auferri, vel amitti possint contra voluntatem habentis, vt dicit Ambr.de poen. dist. 2.c. sapiēs. Bona autē temporalia auferri possunt inuitis. vel amitti saltem in morte. Vnde Ambro.super Lucam. Non sunt hominis bona, quæ secum afferre non potest: ergo spiritualia sunt maiora,& digniora quam temporalia.

Secundò,dicitur bonum maius altero:quia impermixtius seu purius altero. Bonum enim quod est sine malo,est maius,& magis eligēdum, quam quod habet admixtionem mali. & gaudium sine tristitia, aut metu est maius gaudio, quod habet tristitiam annexam,seu metum. Ratio est, quia bonum quanto delectabilius, tanto melius, & magis eligendum. Sed bonum, quod est malo purius,& impermixtius est delectabilius. Cum ergo bona spiritualia non habeant mali,aut tristitiæ admixtionem.vnde dicitur de sapientia vera: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, Sap. 7. & 8.Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus eius, sed lætitiam, & gaudium.Bona autem terrena,siue diuitiæ,siue voluptates habent multam tristitiam, & anxietatem admixtam.vnde Saluator eas comparat spinis.Lucæ 8.quia pungunt, & mentem lacerant diuersis afflictionibus.Ideo spiritualia bona sunt meliora, maiora & cæteris præeligenda.

Tertiò, dicitur Bonum maius altero, quia cōmunis secundum Philosophum,& Apost. ad Gal. 6. Dum tempus habemus operemur Bonum ad omnes.Hinc dicit tex.in c.scias.7.qu. 1.quod vtilitas communis præferenda est priuatæ. Habetur per Aristo.1.Ethico.& in c.bonæ. 1. & ibi glo. extra de postulatione Prælat.& in c. licet. extra de regularibus.& in l.actione.§.Labeo.& ibi glo.ff.pro socio.in l.vnica.§.pe.C.de cadu.toll.& in authen.de restitu.& ea quę parit.§.sancimus.ibi:ea enim,&c. collat.4.

Quartò, vnum bonum est maius altero: quia sufficientius,vnde iustitia est maius bonum, quam fortitudo: quia habita fortitudine, adhuc iustitia indigemus, scilicet, ad recte conuiuendum, sed habita iustitia non indigemus fortitudine. Et illud est bonum sufficiens. quia per se sufficit sine alio,vel quia tale bonum est finis, quod potest esse sine eis,quæ sunt ad finē, sed nō è conuerso. Nam habitis ijs quæ sunt ad finē, non habetur finis: sed habito fine,nō indigemus his, quæ sunt ad finem, vt patet de medicina,& sanitate,de diuitijs,& beatitudine. Vel quia tale bonum est principium omnium, quod potest esse sine bono, quod non est Principum omnium.

Ex his sequitur, Deum & gloriam eius, & gratiam,& virtutes,alijs bonis Mundi esse maiora:sed bonum sufficientissimum est Deus, quia nullo indiget,vt per ipsum Antoninum Florentin.in d. §. 10.

Quintò, aliquid bonum est maius altero: quia eligibilius. Et ex parte eligibilis rei est aliquod bonum magis eligibile, vel ratione maioris desiderij. Quanto enim aliquod bonum magis desideratur,tanto est maius, vel ratione maioris pretij, tex.in l.pretia rerum. ff.ad l.Falci. Pretium enim est quædam mensura Reip.appreciatæ, vel ratione maioris damni. Nam illa sunt meliora, quorum damna seu amissiones eorum sunt maiora. Quia maiori bono maius damnum opponitur. Et quia Beatitudo est bonum quod omnes maximè desiderant.vt ait Aug. de ciuitate Dei. Et quia non est digna ponderatio animæ continentis, id est,æquale pretium ad bona temporalia. & idem de alijs virtutibus & maximum damnum acquiritur ex illis bonis mundanis male vtentibus,quia priuatio beatitudinis veræ, secundum illud Iob. 21.Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Ideo eligenda sunt potius spiritualia & æterna quā alia: hæc Antoninus vbi supra.Et anteponitur ista cōsideratio de bonis, quia dona videntur excellentiora virtutibus intellectualibus & moralibus, licet tamen posteriora virtutibus theologicis,vt ait sanctus Tho.2.2.quæ. 68.in fin.

VIgesimaquinta consideratio de virtutib. exponit, quæ illarum sint excellentiores, an Theologales,an Cardinales, seu Morales, & quæ inter vtrasq;.

Pro quo sciendum, quod Theologales sunt excellentiores. Quoniam respiciunt Deum pro primo obiecto & principali. Cardinales verò seu morales non. Secundò, Theologales habent veritatem pro prima regula actuum suorum, ad quos inclinant, & non Regulam aliquam acquisitam humanitus. Cardinales autem seu morales innituntur Regulæ humanæ,scilicet prudentia siue rectæ rationi naturali. Theologicæ vero veritati diuinæ: Ex quo dicunt Theologi, quod virtutes theologicæ sunt digniores, excellentiores, & perfectiores virtutibus cardinalib. seu moralibus, vt ponit Gabriel 26.quæst.vnica.artic.vnico lib.3. Et dicit sanctus Thom.1.2.q. 68. 8. q. per totum. & 2.2.q. 9. 1. q. quod Theologicæ virtutes sunt cæteris nobiliores.De qualitate verò virtutum ponit Gabriel 36.q.art.3. dubio 4. lib.3.& de ordine illarum ponit Ant.Flor.in sua sum.4.part. tit.1.cap.9.& S.

Th. in

Tho.in dist.1.2.q.66.ponit de æqualitate virtutū, & an virtus possit esse maior vel minor,& de comparatione virtutum moralium ad intellectuales, & de comparatione moralium intellectualium & theologicarum ad inuicem. Et sunt tres tantum theologicæ,scilicet,fides,spes,& charitas.secundū Apostolū,vt habetur 1.ad Cor.13.c. vbi dicit Paul. Si linguis hominum loquar & Angelorum, Charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans,aut Cymbalum tinniēs. Et si Prophetiam habuero,& nouerim mysteria omnia,& omnem scientiam,& omnem fidem, ita vt montes transferam: Charitatem autem nō habeam,nihil sum, &c.Charitas patiens est, Charitas non æmulatur, non agit perperam,non inflatur,non est ambitiosa,non quærit quæ sua sunt,non irritatur, nec cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.Omnia suffert,omnia credit,omnia sperat,omnia sustinet: Charitas nunquam excidit. Tandem concludit. Maior autem horum est charitas. Fides enim & Spes sunt excellentiora cæteris donis euacuandis, quia sunt virtutes Theologicæ, vt dicit de Lyra super illis verbis Apostoli, quæ dantur nobis ad coniungēdum nos Deo. Alia vero dona sunt quædam dispositiones nobis datæ,vt reddamur bene mobiles à Spiritu sancto:& sic ordinātur ad virtutes theologicas, vt ad fines.

Ex quo sequitur,quod eò, quia charitas est maior fide,& spe,quod etiam sit maior cæteris donis. Quod enim est maius maiore, est maius minore, quod consonat cum regula nostra iuris. Si vinco vincentem te,vinco te,de qua in l.de accessionib. ff.de diuersi.& temp.præscrip.in c. pen. de concess. præb. per Fel.in c.pastoralis. in prin.de offi.ordin. per Oldra.consi.198.& Lud.Rom.in consi.436. Et amplius de laude Charitatis videatur Hugo Presbyter & Monachus sancti Victoris Paris. in vno li. quem fecit,incipiente: Tam multos iam lauda.& Guil. Rouillus in suo compendio de iustitia libr. 1.cap.2.

Etiam inter cardinales seu Morales quæ sunt quatuor,scilicet,Iustitia, Prudentia, Temperātia, & Fortitudo, dignior & perfectior est Iustitia, secundum Philo.5.Ethic. Et dixi in locis,maximè in rubrica, Des iustices. in commentarijs nostris super consuetudinibus Ducatus Burg. & supra in 3.par.in 5. consid.

De his vero virtutibus in genere & in specie: & de laude & excellentia earum videri potest ad satietatem per Anton.Flor.in sua sum.4.part. vsq; ad decimum titulum, Et vide Lucam de Pen.in l. vnica.C.de Metropoli Beritho.lib.11.vbi ait,quod Iustitia est maior, licet Prudentia sit prior. & ibi vide diuisiones Iustitiæ, de quibus etiam habetur in Polyantea. in verbo, Iustitia. & idem Luc. de Pen.in l.euictiones.colum.tertia. C. de cursu publico libro duodecimo, Vbi inter alias extollit Iustitiam,sine qua aliæ non possunt, ipsa autem sine alijs.

Inter omnes tamen virtutes virtus Heroica est excellens,& conuenit cum beatitudine, ad quam communis hominum vita non attingit. Et vult Arist.7.Ethicor.tractat. primo: Heroicam virtutem dici, quæ est supra nos. Heroicam, inquam, quandam atque diuinam, vt Homerus de Hectore,propterea quòd eximia bonitate præstabat, dicentem Priamum introduxit:

Nec iam hominis sane mortalis filius ille
Esse videbatur, sed diuo semine natus.

Quare subiungit Aristo. Si ex hominib. ob virtutis exuperationem, & Dij fiunt (vt aiunt) talis quidem is habitus fuerit, qui feritati opponitur. Sic etiam Philosophi morales,homines excellentissimæ virtutis, qui communem hominem statum excedunt, vt qui magis mortem corporis, quàm vitiosam eligerent actionem, Heroicos siue diuinos vocitabant. De quo lege Gabrielem sermo.1.de sanctis Pet.& Paul.qui incipit, Dij fortes terræ, &c. Huic concordat dictum Prophetæ in Psalm.81.Ego dixi Dij estis,& filij excelsi omnes. Excelsi dicit, vt non quicunq; iustus Deus vocentur,sed qui quadam virtutum excellentia cæteros antecellit,& præcipuè Apostoli diuini, vel Dij appellans,præcipuè Petrus & Paulus,vt apud Gabrielem vbi supra. & in introductione morali Iacobi Fabri in Ethicen Aristotelis, & ibi ample in commentario Iudoci Chlictouei.

VIgesimasexta consid.de veritate demonstrat, ad ostendendum eius fortitudinem, cum sit potentissima, inexpugnatissima & triumphātissima res totius mundi.

Quod autem sit fortissima & potentissima res mundi, habetur 3.Esdræ 3.& 4.c.vbi dicitur,quod cum Darius Rex Persarum fecisset Cœnam magnam Magistratibus suis centum viginti Prouinciarum,& post cœnam obdormisset, tres Iuuenes qui custodiebant corpus Regis,quorum vnus erat Zorobabel Iudæus,dixerūt ad inuicem: Dicamus vnusquisque sermonem, quæ res præcellit: & qui vicerit, dabit ei Rex dona magna, purpura vestiri & in auro bibere, & torquem aureā circa collum portare,& secundus post Regem sedebit,& cognatus Darij propter sapientiam vocabitur. Scripsit ergo vnus illorum, Forte est Vinum. Alius vero, Fortior est Rex. Sed Zorobabel scripsit: Fortiores sunt mulieres, super omnia vincit Veritas. Et ibi explicatur de fortitudine vniuscusque, secundum quod etiam recitat Bernardinus de Bustis in 2.part.sui Rosarij.sermo.31.in literis X.Y.Z.vbi dicit quod conclusum fuit, quod veritas sit fortior. Omnis enim terra inuocat veritatē, cœlū etiam ipsam benedicit,& omnia tremūt eam. & non est cum ea quicquā iniquū. Iniquus rex, Iniquæ mulieres,& iniqui omnes filij hominū, & iniqua oīa illorū opa,si nō est in ipsis veritas. Veritas aūt manet,&

net,& inualeſcit in æternum, & viuit & obtinet in ſecula ſeculorum. Nec eſt apud eam acceptio perſonarum: ſed quæ iuſta ſunt facit omnibus, & non eſt in iudicio eius quid iniquum. Ipſa eſt fortitudo Regum,& poteſtas & maieſtas omnium, quorum benedictus Deus veritatis, & deſijt loquendo. Et omnes populi clamauerunt & dixerunt: Magna eſt veritas, & præualet. Et ſurrexit Rex, & oſculatus eſt eum, & ait: Quia omnibus es ſapientior, proximus mihi ſedebis,& cognatus meus vocaberis. Cogita in hoc, quod dicit cognatus meus vocaberis, dando eidem adminiſtrationem in Ieruſalem & gubernamentum, quod etiam Gubernatores patriarum, & habentes adminiſtrationem in prouincijs, vocantur cognati Regis, licet non ſint de proſapia & ſanguine regio, vt vidimus de domino de Trimollia, de domino de Ionuelle eius fratre,& de domino de Brione, qui etiam nunc eſt Gubernator Burgundiæ, quem Rex vocat cognatum in ſuis literis.

Et ſubdit ipſe Bernardinus eodē ſermone, part. 2. verſic. Secunda concluſio. Quod veritas eſt omnium rerum expugnatiſſima. & tertia parte verſi. tertiam quæſtionem, quod eſt omnium rerum triumphantiſſima. Ipſa enim vincit omnia, vt dictum eſt,& facit lex fin. ff. de probatio. de qua per Innoc. in cap. cum pridem. de renunc. Facit lex illicitas. §. veritatis. ff. de officio præſidis. Et de laude ipſius veritatis fit mentio in cap. conſuetudo 8. diſt. vbi dicitur, quod valet, vincit, & viuit in æternum, & obtinet in ſecula ſeculorum. Et meritò cum veritas ſit Deus, vt habetur Ioan. 14. Ego ſum via, veritas & vita,& in c. ſi conſuetudinem. eadem diſtinct. Hanc cauſam neſciunt multi prælati, qui volentes plus placere hominibus quàm Deo, infinita ſine complemento promittunt. vnde hanc ignorāt, & ideo interrogant cum Pilato, Quid eſt veritas. Ioan. 18. c. in fine. vt refert glo. in verbo, veritatem. in c. vnico, de officio delegati. in extrauagan. communibus. Et peccatum eſt eam cælare c. 1. & ca. dilectorum. de teſtibus cogendis, & per totum illum titulum,& melior tex. in c. quiſquis. 11. q. 3. & ca. 1. extra de crimine falſi. & proditor eſt veritatis; qui non libere veritatem enunciat, vt dicit tex. in c. nolite. eadem quæſtione. Et veritas & ratio ſemper præponenda eſt, vt in ca. veritate. cum ſequen. 8. diſtin. Et de eius laude vide Guil. le Rouille in ſua deſcriptione Iuſtitiæ. lib. 1. ca. 11. de eius verò dignitate & vtilitate Ant. Floren. in ſua ſum. in 4. par. tit. 5. ca. 15. §. 1. 2. 3. & 4. dicit etiam Ariſto. 1. Ethicor. Duobus amicis cōtendentibus, ſanctum eſt laudare veritatem. Et licet amicus Socrates, amicus etiam Plato, magis tamen amica veritas. Et lib. 3. Ethic. Verum bonum eſt & laudabile, verus eſt laudandus. Et veritas licet ſit bona, parit tamen malum filium, ſcilicet, odium, vt ait Terentius. Ideo dicitur, quod tres ſunt Bonę matres, quę pariunt tres malos filios, veritas enim odium parit, pax ocium, ſeu vitium, & nimia familiaritas contemptum, de quo vltimo eſt tex. in l. obſeruandum. ff. de officio præſidis. & in l. nec quicquam. §. circa. ff. de officio Proconſulis. & in c. quando & ibi glo. formalis. in verbo frangatur. 86. diſt.

VIgeſimaſeptima conſid. de Præceptis diuinis adaperiet, quod dignius & excellentius ſit. Nam certum eſt, quod ſunt decem Præcepta Decalogi, quę ponuntur amplè per Bernardinum de Buſtis, in prima parte ſui Roſarij ſerm. 16. & his verſibus continentur:

Vnum cole Deum, ne dicas vana per ipſum.
Sabbata ſanctifices, habeas in honore parentes,
Non ſis occiſor, fur, mœchus, teſtis iniquus.
Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.

Et hæc Præcepta excedunt Præcepta legalia, vt ibi dicit de Buſtis. Sed inter omnia præcepta vnum eſt dignius & excellentius, & maximum, quod ponitur in quatuor locis, ſcilicet, Deut. 6. vbi ponuntur tria contenta in vno pręcepto, ſcilicet, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & Matth. 22. vbi etiam ponūtur prima duo: & in tertio,& in tota mente tua. & Marc. 12. additur quartum, videlicet, ex tota virtute tua. & Luc. 10. additur: ex omnibus virtutibus tuis,& tale præceptum (vt dicit Nic. de Lyra Matth. 22.) dicitur primum dupliciter, ſcilicet, origine & dignitate, ſeu perfectione: Perfectione tali, ſcilicet, quod omnia alia comprehendit. Remitto me in reliquis ad dominos Theologos in pluribus allegatis per eundem Bernardinum: vbi multos allegat, qui de huiuſmodi præceptis amplè ponunt. Et vltra vide Anto. Flor. in prima par. ſuæ ſum. ti. 14. c. 4. per totum vbi amplè. De præceptis autem moralibus, vide per eundem eadem par. eodem ti. ca. 3. & per ſanctum Thomam in prima ſecundę q. c. 101. 102. 103. 104. 105.

Sunt alia Præcepta diuina, quæ dicuntur Articuli fidei, & inter hos, quis illorum ſit dignior & excellentior: de his ſupra dixi in hac par. in 20. cōſide. vbi illos ſeriatim deſcripſi, ideo hic pauca repetenda ſunt. Sed inter omnes primus eſt excellentior: quia ab ipſo omnes alij dependent, ſcilicet, credere in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & trrræ, & omnes huius mundi nationes credunt hunc articulum, ſcilicet, Chriſtiani,& Pagani,& infideles. & dicit Pſalmiſta Pſa. 118. Dilexi mādata tua ſuper Aurum & Topazion. Nec hodie ſunt aliqui Idolatræ, Imò omnes indiſtinctè credunt in Deum patrem omnipotētem, creatorem cœli & terræ, quoniam cum pater ſit, maior eſt Filio. & habetur Ioan. 16. quod Chriſtus de patre loquens dixit: Vado ad patrem qui maior me eſt.

Et quia hic de fide, eius Articulis, & nobilitate fit mentio: Ideo quædam, notatu digna, quæ ex ſacris literis ortum habēt, addere curaui. Eſt autem

fides,

fides, vt habetur ad Hebręos 11. sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. quam definitionem sic explico. Fides est quædam inchoatio seu fundamentum futurę beatitudinis, probatioque, seu ostensio earum rerum quæ nunc non videntur, vt sunt diuinæ personæ in spirituali ædificio. Fides fundamētum ponit. Spes parietes erigit: sed charitas tectū consummat, quæ operit multitudinem peccatorum: vt habetur Iac. 5.

Duodenarius Articulorum numerus secūdum duodecim lapides preciosos Apocal. 12. positos, & etiam duodecim Apostolos primos, ex quib. structura murorum militantis Ecclesiæ compaginatur, hic seriatim sequitur.

Primus, est de diuinitatis vnitate, ibi, Credo in vnum Deum: Iaspide nō immerito signatus. Quoniam quidem Iaspis oculum purgat visum acuendo, sic primus de vnitate Dei articulus mentis aciem illuminat, postergatis erroribus.

Secundus articulus, de Personarum trinitate ponitur in symbolo locis tribus, videlicet, Credo in Deum Patrem omnipotentem, in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum, & Credo in Spiritum sanctum. Hic articulus Saphyro notatur. quippe Saphyrus lapis humanum corpus vegetum efficit integra membra conseruans, simili modo hic articulus Ecclesiæ militantis corpus [illegible].

Tertius articulus, est de Mundi & omnium in eo contentorum creatione: ibi. Creatorem cœli, & terrę. qui Carchedonio lapide designatur: Nem pe hic lapis Dęmonū illusiones fugat, virtutes cōstruat, sic hic Articulus.

Quartus articulus, est de opere Iustificationis, gratia Spirit⁹ sancti, ibi: Credo, videlicet, sanctam Ecclesiam catholicam, Sanctorum communionem, Remissionem peccatorum, quo septem Sacramentorum Ecclesiæ fides innuitur, qui bene Smaragdo signatur, qui est lapis valens contra caducum morbum, Et hic Articulus contra omne peccatum originale, mortale, actuale, & veniale est præsens medicina.

Quintus articulus, est de vniuersali omnium mortuorū resurrectione, ibi: Carnis resurrectionem videlicet, Credo: quippe quia Christus resurrexit primitiæ dormientium. 1. ad Cor. 15. & nos resurgere oportet, & bonos & malos, sed fine dispari. Quippe procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem Iudicij, scilicet, æternæ damnationis. Io. 5. Hic articulus rectè per Sardonichē lapillum notatur, quoniam hic lapis hominem castum, & humilē reddit, sic huius articuli frequens memoria.

Sextus articulus est de æterna vita, & beatitudine bonorum. ibi, Credo vitam æternam. qui sane Sardio lapide designatur. Ille lapis hominem ad bonum incendit, & timorem fugat. Huius Articuli viua recordatio nos ad bene agendum inçitat pro tanto bono cōsequendo, & timorem seruilem, videlicet, & humanum expellit, nō tamen illum filialem reuerentiæ timorem, qui manet in seculum seculi. Et prænuncupati sex Articuli potissime diuinitatem concernunt.

Septimus Articulus, & de Christi humilitate, primus est de ipsius Christi conceptione in virginis vtero per Spiritus sancti operationem facta, & eiusdem natiuitate, ibi: Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine: Qui satis opportunè per lapidem Chrysolithū designatur, qui lapillus intellectum humanum confortat, vt melius intelligat. sic hic Articulus per eū conceptum, & natum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ioan. 1. hominum intelligentiam fouet, & confortat.

Octauus Articulus, est de Christi passione, & sepultura: ibi, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, qui non improbè Berillo lapide notatur. valet quippe lapis ille cōtra hostium lites, vt inuictum hominem efficiat. Sic huius Articuli pia meditatio nos cōtra diabolum, carnem, & mundum victores efficiet.

Nonus Articulus, est de Christi anima ad inferna descendente: ibi, Descendit ad inferna. Qui satis decenter Topazio lapide notatur, qui contra lunaticam passionem suapte natura prodest. Sic huius articuli recogitatio contra dæmonum lapsus proderit, qui tunc fuerunt spoliati.

Decimus Articulus, est de Christi resurrectione, ibi. Tertia die resurrexit à mortuis, qui lapide Chrysopasio insinuatur. Valet enim is lapis contra lepram, quæ est quædam corporis corruptio, sic, quia tunc noluit Deus sanctum suum videre corruptionem. Illius articuli memoria nostræ resurrectionis spem confortat.

Vndecimus Articulus est de Christi ascensione ad Cœlos, ibi, Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Qui Hyacintho optimè notatur, qui lapis valęt ad membrorum vigorem, & saporem salutiferum. Sic huius Articuli reminiscentia facit, vt membris vegetis, quæ sursum sunt sapiamus, non quæ super terram. ad Colos. 3.

Duodecimus, & de humanitate Christi, sextus Articulus est de futuro Iudicio, ibi: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos, & recte per Ametisthum denotatus. Ille lapis hominem vigilem facit ad bonum prætensum, & à malis conceptiobus liberat. Sic futuri memoria frequens nos vigiles reddit, extranea expellens. vt bonam de commissis talentis reddere possimus rationem.

Quidam nihilominus articulos altero modo in quatuordecim distribuunt, septem secundum diuinitatem ponentes, videlicet, primum, de vnitate Dei. Secundum, de persona patris. Tertium, de persona filij. Quartum, de persona Spiritus sancti. Quintum, de opere creationis. Sextum de

opere iustificationis. Septimum, de opere glorificationis. Et septem de humanitate. Primum, de Christi conceptione. Secundum, de natiuitate ipsius. Tertiũ, de morte. Quartum, de descensu animæ ad inferna. Quintum, de eius resurrectione. Sextum, de ascensione. & septimum de postremo iudicio. Eadem manet vtrobiq; sententia, quamuis partitio varietur.

Vnde propositionum excellentia, seu nobilitas penes obiectum, & maiorem iudicij nostri adhæsionem sumi solet, Et quo purius est de Deo iudicium sine creaturæ admixtura, eo est huius modi propositio nobilior, excellentiorq;.

Quo fit, vt omnes articuli de diuinitate sint lõge nobiliores articulis illis, qui de humanitate partiuntur, & articuli de Dei vnitate, & personis, sint nobiliores alijs de operibus Dei erga creaturas. Hinc factum credas, vt alijs quatuor secundum diuisionem posteriorem præponitur In præpositio. vt dicamus in Deum, in Patrem, in Filium, in Spiritum sanctum, non autem alijs. Non dicimus: Credo in Ecclesiam catholicam, sed Ecclesiam, sine in præpositione, & non incassum. Quippe Deo vni in essentia, & trino in personis, sic adhærẽdum fuerit, vt illi, à quo omne datum optimũ, & omne donum perfectum, nõ sic Ecclesiæ, nisi suo capiti adhærendum erit, Ecclesiæ quidem sponsæ adhæremus propter sponsum Christum.

Demum ille articulus, qui est de vnitate diuinę essentiæ, omnium & primus, & nobilissimus habetur. Cui pauci grandi malitia excæcati dissenserunt, plurimi ignorabãt personarum trinitatem: sed fermè omnes, maximè Iudęi, & Naturæ legem obseruantes, vnum esse Deum credentes, confessi sunt. Ideo notus in Iudæa Deus in Israel magnum nomen eius. Psalm. 75. Pauci, scilicet Patriarchæ & Prophetæ personarum trinitatem deprehenderunt, vnum esse Deum oportuit omnes credere, secundum id Apost. Hebr. 11. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est: secundo oportuit credere (vt ibidem habetur) quod inquirentibus se Deum remunerator sit: tertio credere oportuit, quod aliquo medio hominis lapsum repararet. secundum illud Petri Actuum 4. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. quod de Christo redemptore dictum est. Illud postremo alta mente recondas, quod vbi audies: Iustus ex sua fide viuet (vt Propheta & Paul. Abac. 2. & ad Rom. 1. scripserunt) de ea fide intelligas, quæ per charitatem operatur, alias statim homo corrueret in Lutheranorum errorem, quandoquidem sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. Iac. 2.

Aduerte tamẽ, quod multa sunt Præcepta: Quædam sunt Dei, quæ omnibus anteponenda sunt, vt in c. quæ contra in fi. 8. dist. c. si is. cũ seq. 11. q. 3. quod decem sunt, vt dixi, sine quorum obseruatione salus esse non potest quæ dicuntur decalogi. vt in c. meretrices. 32. q. 4. & in c. qd in omnib. ea. causa. q. 7. Sunt etiam præcepta quędam moralia, quædam mystica, quædam sacramẽtalia, quædam ceremonalia. de quib. in c. fi. dist. 6. Item quædam sunt præcepta Apostolica, id est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quib. nullus dura superbia resistere debet. ca. præceptis. 12. dist. Item sunt præcepta superiorum. quæ iniusta, implenda non sunt. c. si episcopus. & c. si is 11. q. 3. Nam & præcepta sanctorũ virorum antequam impleantur, sunt discutienda, videlicet, si iusta, si licita, si non contra dominum sunt, vt dicit tex. in c. si quis prępostera. l. distin. Sic & Papa non vult quod impleatur quod per subreptionem præcipit. ca. si quando. extra de rescriptis. & l. nemo. C. de sent. Verum de Præcepto Dei, disputandum non est. Nam semper est licitum. vt in c. paratus. 23. q. 1.

Vigesimaoctaua conside. erit de beatitudinib. quæ sunt septem, secundum disti. graduum, quamuis sint octo secundũ essentiam, quas Christus enumerat in sermonę facto discipulis in monte. de quo habetur Matt. 5. & quoniam vltima quæ est octaua ponitur per essentiam, quæ est quædam firmitas omnium præcedentium, debentur sibi omnium præcedentium præmia, & ideo redit ad caput, vt intelligantur sibi omnia præmia consequenter attribui.

Vnde prima est paupertas spiritus, quæ ponitur pro abstinentia ab amore mundi, id est, ab amore carnalium voluptatum, & diuitiarum, ac propriæ excellentiæ.

Secunda est mansuetudo, cum dixit: Beati mites, & tales dicuntur, qui nullam amaritudinem sentiunt.

Tertia est luctus, cùm dixit: Beati qui lugẽt, scilicet, pro peccato, & ipsum odiunt, ita quod insurgunt aduersus id, ad destruendum ipsum.

Quarta est esuries iustitiæ, & vehemens desiderium iustitiæ, siue summi boni. Esuries aũt iustitiæ potius est beatitudo, quàm esuries aliarum virtutum cardinalium: quia per iustitiam immediate coniungimur Deo, quod non fit per alias virtutes cardinales. Iustitia enim prout ibi capitur, cum dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã: comprehendit fidem, spem & charitatem, de quibus supra dixi, quæ immediate nos coniungit Deo.

Quintò ex misericordia, per quam pro terrenis cœlestia merentur, & illius sunt 13. opera, de quib. in consideratione seq.

Sexta est munditia cordis, qua clarificatur cor, & mundatur ad videndũ Deũ, & ardentissimè diligendum. Accipitur aũt munditia cordis ibi non pro virtute, sed pro statu qui est purgati animi.

Septima, est pax, quę est status virtutis, in quo est delectatio in Deo sine contradictione carnis, mundi, & diaboli: vel si qua est, inefficax est. Vnde patet, quod pax est status animi purgatissimi. Pacificis aũt magis attribuitur esse filios Dei, quã alijs,

quia

quia dixit: Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Et licet misericordia maximè assimilet hominem Deo, quãtum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora magis assimilat Pax.

Octaua beatitudo est, de qua dicitur: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hæc virtus scilicet, sustinentia persecutionem propter Iustitiam, annexa est Paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis, mundi, & diaboli, vt dixi, patet, quòd idem paratus est superare tentationem mortis pro Christo, in eodem gradu est cum pace. Propter hoc dicimus, quod octo sunt beatitudines quantum ad essentiam: sed tantum septem quãtum ad distinctionem graduum. Quoniam super pacem non est virtus alia. Dixit enim August. Pax est finis & consummatio omnium virtutum. Et ista octaua dicitur redire ad caput duobus modis. Primò, quia idem præmium sibi promittitur quod primæ. Secundò, quia omnes probant, quod à prima vsque ad vltimam veræ sint. vnde dicit Gregorius: Qualis vnusquisq; apud se lateat, illata contumelia probat. vel secundũ Ambro. Pauperibus promittuntur Regnum, quantum ad gloriam Animæ. Passus autem in corpore persecutionem. Regnum, quantum ad gloriam corporis.

Et inter eas talis excellentia, quod semper vna de gradu excellit aliam, quoniam ista præmia se habent per aditionem ad inuicem. Nam plus est possidere terram Regni cœlorum, quam habere simpliciter. Quoniam multa habemus quæ non firmiter & pacificè possidemus. Plus est etiam cõsolari in regno, quam habere & possidere. Multa enim cum dolore possidemus. Plus est etiam saturari, quam simpliciter consolari. Nam saturitas abundantiam consolationi importat. Misericordia verò excedit saturitatem, vt plus, scilicet, accipiat, quam metuerit vel desiderare potuerit. Adhuc magis est videre Deum. Sicut maior est, qui in curia regis non solum prandet: sed etiam videt faciem Regis. Summam autem dignitatẽ habet in domo regis filius regis. ita dicit Anton. Flor. in sua sum. 4. par. lib. 7. ca. 5. §. 3. & ibi in toto illo cap. ponit amplè materiam Beatitudinum: ad quem recurre in reliquis, cum mihi sufficiat habere excellentiam vnius ad aliam.

Etiam aduerte, quod beatitudines excedunt virtutes cardinales & dona. Quoniã habitus virtutum cardinalium principaliter disponitur ad exercitium Animæ: Habitus vero donorum disponitur ad actus cõtemplatiuæ maximè: Habitus autem beatitudinũ disponitur ad perfectionem vtriusq;, vt habetur in compendio theologiæ. lib. 5. c. 55. & dicitur in c. 47. in fi. quod sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis. quo primo ponuntur digniora, ita in beatitudinibus est ordo naturalis, vbi digniores ponuntur vltimo.

Sanctus Tho. 1. 2. q. 69. ponit, An Beatitudines distinguãtur à virtutibus, & donis, & ibi plenè per eum.

Vigesimanona consi. Est de operib. misericordiæ: quæ sunt 14. Quoniã sunt septem opera misericordiæ corporalia, septem verò spiritualia. corporalia. n. sunt, de quib. habetur Mat. 25. Esuriui, & dedistis mihi manducare. & sunt hęc: Pascere esurientem, potare sitientẽ, vestire nudum, recolligere hospitem, visitare infirmum, redimere captiuum, & sepelire mortuum. Et in hoc versu cõtinentur:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

De primo, habetur Esa. 63. Frange esurienti panem tuum. De secundo, habetur Prou. 25. Si sitit inimicus tuus, potum da illi. De tertio, habetur Luc. 3. Qui habet duas tunicas, id est, ad superfluitatem, det vnam non habenti. De quarto, habetur per Apost. ad Ro. 12. Hospitalitatem sectantes. De quinto, scilicet, redemptione captiuorũ, habetur per Ambr. in c. aurum. 12. qu. 2. vbi dixit, quod ornatus sacrorum est redemptio captiuorum. De sexto, scilicet, de visitatione infirmorũ, habetur Iob. 5. Visitans speciem tuam, id est, hominem, in infirmitate, non peccabis. De septimo, quod non ponitur Matth. 25. habetur Act. 8. vbi habetur de Stephano lapidato, quod sepelierunt eum viri timorati. & dicitur Eccles. 7. Mortuo nõ denegabis gratiam. De quo amplè dixi supra in 2. part. in 3. consi. ideo hic non repeto.

Alia vero septẽ sunt opera spiritualia, quæ sunt, videlicet docere ignorantem, cõsulere dubitanti, consolari tristem, corrigere peccantem, remittere offendenti, portare onerosos & graues, pro omnibus exorare, & continentur in hoc versu:

Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora.

De primo, habetur ad Ro. 12. Qui docet in doctrina, lege subueniat proximo. De secundo, habetur Thob. 4. Consiliũ semper à sapientib. inquire. & 12. q. 2. c. pen. vbi dicitur bonæ rei dare cõsilium, & præsentis habere vitæ subsidium, & æternæ remunerationis expectare cernitur præmium. De tertio, habetur per Apost. 1. Thess. 4. Itaq; consolamini inuicem in verbis istis: & non contristemini de dormientib. sicut gentes, quæ spem non habent. De quarto, habetur Matt. 18. & in c. nouit. de iudicijs: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. & Apost. ad Timo. Peccantem coram omnibus argue. De quinto, habetur Luc. 6. Dimitte, & dimittetur, seu dimittemini, & Matth. 18. Serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Nónne oportuit, & te misereri conserui tui? De sexto, habetur ad Ro. 15. Debemus nos firmiores, infirmitates aliorum portare, non solum secundum quod infirmi sunt graues, & inordinatis actib. sed etiam vniuscuiusq; onera sunt supportanda. secundum illud ad Gal. 6. Alter alterius onera portate, & sic adim-

plebitis legem Christi. De septimo habetur Iac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini. & secundum Thomam secunda secundæ, q.32.art.3.

Ista sunt spiritualia opera, seu hæ septem Eleemosynę spirituales, sunt potiores corporalibus, tri plici ratione, prout refert Antoninus Flor. in sua sum.4.par.tit.5.c.18.§.7.

Prima est; quia id, ꝙ exhibetur in Eleemosyna spirituali est nobilius, scil. donũ spirituale, quàm præmium corporale, secundum illud Prouerb.4. Donum bonum tribuam vobis, legẽ meam non derelinquatis.

Secundò, ratione eius, cui subuenitur, quia spiritus nobilior est corpore. Vnde, sicut homo magis sibi debet prouidere quãtum ad spiritũ, quàm quantum ad corpus: ita etiã proximo magis debet prouidere de Eleemosyna spirituali, quàm corporali, quem ex charitate diligere debet.

Tertiò, quantum ad ipsos actus, quib. subuenitur. Nam actus spirituales, quales sunt Eleemosynæ spirituales, sunt perfectiores actib. corporalibus, quib. exercentur in Eleemosynis corporalib. Dicit tamen ipse Ant. Flor. vbi supra, Quod secundum aliquem casum particularem, interdum aliqua Eleemosyna temporalis, posset preferri alicui Eleemosynæ spirituali, sicut magis esset pascendũ fame morientem, quam docendum, sicut dicit Philos. quod indulgẽti melius est ditari quam philosophari, quamuis hoc sit melius simpliciter.

Trigesima consid. est de donis Spiritus sancti, quæ sunt septẽ, scilicet, timor, pietas, scientia, fortitudo, consilium, sapientia, & intellectus. Quæ enumerantur Esa.11. ca. Vbi ea alio ordine ponit. Quoniam primò ponit donum sapientiæ. Secundò intellectus, Tertiò, consilij. Quartò, fortitudinis. Quinto, scientiæ. Sextò, pietatis. Septimo, Timoris. Et ideo videtur, ꝙ hoc ordine artificiali, de quo supra dixi in considera. immediate præcedenti, quod donum sapientię sit dignius, & sic de singulis vnum excedit aliud descendendo, & ideo dicit Ant. Floren. in sua sum. in 4.par.tit.10.c.2.in prin. & §. 6. quod comparando ipsa dona ad inuicem, dignitas eorum, qua vnum pręferatur alteri, est attendenda secundum enumerationẽ eorum, incipiendo à sapiẽtia. vt ponitur Esa. 11. vt dictum est supra. De istis septem donis, & commendatione eorum, vide ample Gulielmum Paraldi in sua sum. virtutum & vitiorum lib.1.part.3.ca.5.de donis. Et ibi ponit, quod quædam pertinent ad diuina, & illa sunt digniora, quędam vero ad humana. Et etiam quædam pertinent ad vitam actiuam, & sunt quinq;: & de his primo ponit, eò, quia vita actiua est ante contemplatiuam: quædam verò pertinent ad vitam cõtemplatiuam, vt sunt donum intellectus, & donum sapientię, & ista sunt digniora, vt ibi.

Trigesimaprima consid. de septem sacramentis enunciat, quæ sunt baptismus, confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, vnctio postrema, ordo, & matrimonium, quod illorum sit dignius, & excellentius.

De Sacramento matrimonij dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgund. in rub. *des droictz, & appertenan. à gens mariez.* quod est dignius, & excellentius alijs ex plurib. ibi descriptis ad laudem matrimonij, quam ibi posui cum multum quadraret ad propositum.

Cælius vero li.15.c.19. ait: quod matrimonium secundum Augu. quantum ad genus attinet mortalium, est quoddam ciuitatis seminarium, & ibi asserit tria esse bona coniugij, scilicet: fides, proles, & sacramentum, quæ posui in dicto loco cum pluribus alijs laudibus matrimonij. & etiam de laude illius idem Cœlius eo. lib. ca.13.

Dico tamen hic, quod Eucharistiæ Sacramentum est venerabile, adorandum, venerãdum, colendum, glorificandum, præcipuis magnificandum laudibus, dignis præconijs exaltandum, cunctis honorandum studijs, vt dicit text. in clem. si dominum in sanctis de reliquijs, & vener. sanctorum. Imo etiam excellentissimũ, & est maximum Sacramentum ex themate posito per Ant. Flor. in sua sum. in 3.part.lib.14.c.4. in prin. vbi ponit tale thema: Memoriã fecit mirabilium suorum misericors & miserator dominus, escam dedit timẽtibus se. Ps.110. Excellentissimum. n. illud dicit Textus in d. clem. si dominium. & Floren. in d. §.1. Eò, quia omnia alia ordinantur ad ipsum, vel perficiuntur per ipsum, nec quid pretiosius habemus in hoc mundo. Quid enim preciosius & melius corpore & sanguine domini nostri, vt ait Hiero. 1. q.1.c. multi. quasi diceret nihil. de consec. distin. 2. cap. nihil. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest. Nec vlla oblatio maior reperitur, & ibi ponit quomodo mirabilia sunt opera Christi. & dicit gl. in verb. quid melius. in d.c. multi. & in d. ca. nihil, quod Sacramentum Eucharistiæ inter Sacramenta est maius, dignius, & melius quo ad sanctitatem & reuerentiam. Et, vt dicit idem Floren. ea. par. suæ sum. lib. 12. in princi. est maximum Sacramentum, quo ad essentiam, Licet quędam alia dicantur maiora secundũ alios respectus, quos infra referam. vide tamen Bonauenturã. qui plura dixit in suo lib. quem fecit de excellentia Eucharistiæ.

Sed, quantum ad istud Sacramentum volo demonstrare eius excellentiam ex pluribus causis & rationibus.

Prima, quia fuit figuratum tam ante legem, quam in lege, Primò per oblationem factam per Melchisedech, vt habetur Genes.14. Et fit mentio in c. accipite. de consecr. dist.2. In qua figura, habemus formam exteriorem sacramenti, vt primum effectum. s. refectionem. ibi ante præcessit figura spiritualis in pane & vino. Itẽ in Mãna. vt habetur c. corporeũ. de cõsec. dist.2. Et in hoc figuratur effectus gloriæ: & in oblatione illius figuratur, in

quo

quo debet fieri oblatio, & super quem. sed Ioan. de Turrecr. in d.c. corporeum. amplè disputat, an conuenienter fuerit figuratum in Manna, nō in isto, quia non est præsentis speculationis.

Item fuit figuratum in diuersis Sacrificijs, de quibus habetur in Leuiti. quibus figurabatur Passio Christi, Item in virga Ionathæ mellis, vbi figurabatur quis offerre debeat. per fauum enim designatur deuotio offerentis. Figura sanguinis Christi fuit vinum, ad designādum refectionem. Canticorum primo. Introducit me in cellam vinariam.

Secunda, quia à Prophetis prænunciatum, vt habetur Psal. 77. Panem Angelorum manducauit homo.

Tertia, quia à Christo verbo & facto institutū, vt habetur Io. 16. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. facto. vt Matth. 9. & 26. Accipite & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. & in c. panis est in altari, de consecr. dist. 2. & c. cum Marthæ. de celebr. Mis.

Quarta, quia ab Apostolis seruatum, vt habetur 1. Cor. 11. Conuenientibus in vnum.

Sexta, quia à summis Pontificibus ordinatum, vt habetur in d. clem. si dominum in sanctis. de reliquijs & venerat. sanctorum. Et hæ sex causæ ponuntur in Compendio Theologiæ lib. 6. cap. 13. & in cap. 14. ponuntur mirabilia, quæ fiunt in ipso Sacramento, de quib. etiā aliquid statim dicetur.

Septima, quia maiora, nobiliora & excellentiora continentur in isto Sacramento, quàm in omnibus alijs. Continet enim in se nobiliora in omni genere Entis, & illud quod est nobilissimum in fine nobilitatis. Continet aūt Christum, in quo tres substantiæ concurrunt, s. Caro, Anima rationalis, & Deitas. Corpus autem Christi de purissimis sacratissimæ virginis sanguinib. Spiritus sancti manibus formatum, atque ipsi Deitati coniūctum, omni corpore nobilius est atque perfectius. Anima verò Christi diuinis splendoribus candida omni sapientia & virtute plenissima: vt putà cui non est datus in donis & virtutib. Spiritus ad mensuram, Ioan. 6. Intellectualem creaturam nobilitate transcendit & perfectione. Deitas verò fontana & origo omnis boni, quæ ex inseparabili vnione ad naturam assumptam, in hoc Sacramento veraciter ex concomitantia continetur. In infinitum nobilitate & perfectione rebus supereminet vniuersis. de quo Propheta in Psal. 47. Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et hæ rationes ponuntur ad demonstrandum dignitatem huius Sacramenti in dicto compendio Theologiæ lib. 6. c. 13.

Octaua colligi potest ex plenitudine sanctitatis, quæ est in hoc Sacramento. Cōtinetur autem in hoc Sacramento realiter ipse Christus Sanctus Sanctorum, vtpote in quo (iuxta Apostolum) abundat plenitudo diuinitatis corporaliter, id est, veraciter. ad Colos. 2. In alijs autem Sacramentis continetur quædam virtus sanctificatiua instrumentalis deriuata à Christo. Cum autem semper quod est per essentiam tale potius sit eo, quod est tale per participationem, manifeste patet hoc Sacramētum seu Sacrificium potissimū esse omnium Sacramentorum. Quoniam propter vnumquodq; tale, & illud multò magis. auth. multo magis. C. de sacrosan. Eccle. & potentior est causa quā causarum.

Nona colligi potest ex ordine Sacramētorum ad inuicem. Nam omnia Sacramenta videntur ordinari ad hoc Sacramentum tāquam ad finem, vt dicit sanctus Tho. in 3. part. quæ. 55. arti. 3. Hinc beatus Dionysius in c. tertio Ecclesiasticæ Hierarchię, dicit, quod non conuenit aliquē perfici perfectione Hierarchica, nisi per diuinissimā Eucharistiam.

Decima colligi & apparere potest nobilitas & excellentia istius Sacramenti ex ritu ipsorum Sacramentorum. Nam ferè omnia Sacramenta cōsummantur in ista Eucharistia, vt dicit Dionysius in d. c. 3. sicut patet, quod ordinati & etiam omnes alij, & etiam baptizati si sint adulti, assumūt illud Sacramentum.

Vndecima colligi potest ex singularitate & sublimitate miraculorum, quibus splēdet hoc Sacramentum præ cæteris. Tantis enim & tot hoc admirabile Sacramētum fulget miraculis, vt humana intelligentia omnino obtundatur tanto splendore maiestatis, deficiunt omnes sensus in eo: tactus in contactione, in contemplatione visus, in sapore gustus, olfactus in odore. Solus quidem auditus fide Christi instructus, percipit veritatem. Vnde huius Sacramenti miraculorum sublimitate sancta Ecclesia admiratione suspensa in eiusdem Sacramenti solennitatis officio, de quo etiam in d. clem. si dominum. de reliquijs & vener. sancto. Quid hoc Sacramento mirabilius esse potest? in ipso namque panis & vinum in corpus & sanguinem substantialiter conuertuntur, & Christus Deus & Homo sub modici panis specie continetur: manducatur vtique à fidelibus, sed minimè laceratur, quinimò diuiso Sacramento integer sub qualibet diuisionis particula perseuerat. Accidentia in eodem sine subiecto consistunt. O miraculum (inquit Basilius) O omnipotentia, O Dei circa nos misericordia, qui sursum sedet ad dexteram, Sacrificij tempore manibus hominum continetur. Alia miracula ponuntur in dicto compendio Theologiæ. cap. 14. libro suprà allegato.

Duodecima colligi potest ex conditione fontanæ gratiæ & virtutum, quas in se continet. continetur quidem in hoc Sacramento omnium gratiarum fontalis origo, mare virtutum, & omnium bonorum profluxus. Hic enim est fons copię, omnia per gratiam irrigans. de quo Cantico. 3.

Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quę fluunt impetu de Libano. Libanus candidus noster est Christus, ex quo impetu fluunt riui gratiarum. Quare beatus Ambrosius de hoc Sacramento loquens, ita ait: Hoc Sacramentum præstantissimum est, in quo est diuinitatis præsentia, mūdi redemptio, peccatorum remissio, gratiarum diuisio, virtutum omnium congregatio.

Decimatertia colligi potest ratione præeminentiæ huius Sacramenti seu Excellentiæ ex magnitudine vtilitatis eius. Est enim vtile viuentib. in præsenti seculo, existentibus in Purgatorio, regnantibus in cœlo, etiam prosunt ad cumulum gaudiorum. Et ista vtilitas consistit ex multis effectibus, qui proueniunt ex isto Sacramento Eucharistiæ, & sumptione. Ex quibus ponuntur per Anton. Florentinum duodecim in sua summa. in 3. part. lib. 14. c. 12. §. 6. & fi. & 23. aut 24. in compēdio Theologiæ. lib. 6. c. 15. quos ibi videre poteris, cum sufficiat nobis demonstrasse causas & rationes, quare sit excellentius alijs Sacramentis. Sex tamē vtilitates seu fructus huius Sacramenti scripsit Bernardinus de Bustis in 2. parte sui Rosarij. serm. 14. & 4. part. qui comprehendere videntur omnes alios: & sunt magis clari, & autoritatibus probati, quem idcirco vide.

Sed tamen aduertendum est, quod Ioannes de Turrecremata in d. c. nihil. de consec. dist. 2. dicit quod quinque modis vnum Sacramentum dicitur dignius alio: & illi quinque modi ponuntur in gl. fi. in d. c. nihil. & in gl. in verbo, non debet. in c. ecce. 95. dist.

Vno modo, quo ad rem Sacramenti siue quo ad effectum eius, & sic Baptismus, qui delet omnē culpam, & aufert omnem pœnam, & est maximū bonum Sacramentorum.

Secundo quantum ad id quod continetur in Sacramento, & sic Eucharistia est nobilissimum Sacramentum, in quo continetur ipse Christus.

Tertio modo, quantum ad gradum dignitatis in quo constituitur suscipiens Sacramentum, & sic Ordo est dignissimū Sacramentū: cū Sacramētum ordinis dicatur Sacramentum dignitatis, eò, quia promotus ad ordinem, consequitur dignitatem. tex. in c. denique. in prin. 4. dist. Ita, quod nulla dignitas secularis similis est Sacerdotio. ca duo sunt. 96. dist. Notat Panor. in c. veniens. de transact. & de his in consideratione sequenti dicturus sum.

Quartò, quantum ad ministrum, & sic confirmatio, & etiam ordo sunt dignissima. Quia non nisi per Episcopum ministrantur. c. inter corporalia. in prin. extra de translatione Episcopi.

Quintò, quantum ad significatum & non contentum, & sic Matrimonium est dignissimum, qa significat coniunctionem duarum naturarum ad inuicem in Christo.

Sextò, potest dici quantum ad instituentem, vt est de Sacramento Matrimonij & Eucharist..., vt dictum est quo ad matrimonium in commēto nostrarum consuetudinum ducatus Burgundiæ in rubr. *Des droictz & appartenances à gens mariez* vbi dixi, quod matrimonium est dignius Sacramētum ratione authoris, quia institutum à Deo patre, & quod plus est, in statu innocentiæ, & in Paradyso terrestri, sed idem dici potest de Sacramento Eucharistiæ, quod fuit institutū à Christo: sed non in statu innocentiæ, nec in Paradyso, sed inter peccatores & in cœna.

Si tamen has dignitates ad inuicem comparemus, inuenietur illa dignitas potissima, quam Sacramentum habet ex contento, quia est essentialior. Et ideo Sacramentum Eucharistiæ est simpliciter dignissimum, sicut dictum est.

Et ideo ad argumenta quæ facit Io. de Turrecremata in d. ca. nihil pro contraria parte contra Sacramentum Eucharistiæ, maxime ad primum in quo dicitur, quod bonum commue potius est, quam bonum vnius, vt habetur primo Ethicorū. Et ideo cum matrimonium ordinetur ad bonum commune speciei humanæ per viam regenerationis, & tamen Sacramentum Eucharistiæ ad bonū proprium sumentis: ideo videtur quod Matrimonium sit potissimum Sacramentum, & non Sacramentum Eucharistiæ.

Respondetur secundum Thomam in 3. parte, quod Matrimonium ordinatur ad bonum commune corporaliter: sed bonum commune spirituale totius Ecclesiæ continetur substantialiter in ipso Eucharistiæ Sacramento, ex quo nobilius est quàm Sacramentum matrimonij.

Ad secundum, in quo dicitur, quod digniora Sacramenta esse videntur, quā per maiorem ministrum conferuntur: Sed Sacramenta confirmationis & ordinis non conferuntur nisi per Episcopum, qui est maior minister, quàm simplex minister, qui est sacerdos, per quem confertur Eucharistiæ Sacramentum: ergo illa Sacramenta sunt potiora, & digniora. Et etiam quia maiorem virtutem habent quædam, quæ imprimunt characterem, vt Baptismus, Confirmatio, & Ordo, q non facit Eucharistiæ Sacramentum.

Respondetur, quod primum assumptum non est verum simpliciter. Quoniam, vt dictum est, dignitas magis accipienda est ex parte rei contentæ, quàm ex parte ministri, vnde nihil phibet, aliqua Sacramenta secundum quid, vt putà ministri esse digniora Sacramento Eucharistiæ, vt putà confirmationis & ordinis Sacramenta, quibus tamen ipsum Eucharistiæ Sacramentum simpliciter dignius est: quia verò per ordinem & confirmationem deputātur fideles Christi ad aliqua spiritualia officia, quòd pertinent ad officium. Ideo tradere huiusmodi Sacramenta ad solū Episcopum, qui est quasi Princeps in Ecclesia, per Sacramentum

tum verò Eucharistiæ non deputatur homo ad aliquod officium, sed magis hoc Sacramentum, vt inquit S. Tho. in 3. par. est finis omnium Sacramētorum, dictum est igitur.

Vel ad aliud tertium obiectum neganda est etiam consequentia, quod cum character Sacerdotalis sit quædam participatio sacerdotij Christi, & hoc Sacramentum continet ipsum Christũ, multò dignius est hoc Sacramentum, quã Sacramenta imprimentia Christi characterem.

Ad quartum, in quo dicitur, quod vnum Sacramentum dicitur esse dignius, ex quo alia dependent, & non è conuerso. Sed ex Baptismo dependet Eucharistia. Non enim potest quis Eucharistiam accipere, nisi fuerit baptizatus. Ergo Baptismus est potior Eucharistia.

Respondetur sic, ꝙ ratio illa procedit ex parte siue ratione necessitatis, qua Baptismus est maius cæteris Sacramentis, cum sine eo nemo saluari possit. iuxta illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei, & c. nulli & c. firmissimè. de consecrat. distinctio. 4. & ita ex hac parte Baptismus potissimum est Sacramentorum, sicut ordo & confirmatio habent quandam eminentiam ex parte ministri, vt dictum est: & Matrimonium ratione significationis. Nihil enim prohibet aliquid esse secundum quid dignius, quod non est dignius simpliciter. vt dicit Ioan. de Turrecrem. in dict. capit. nihil.

Aduerte etiam, quia secũdum eundem de pœniten. distinct. 1. in summa. Ordo attendi debet inter Sacramenta diuersis modis, seu diuersis respectibus.

Vno modo, & principaliter penes morbos, ad quos curandos sicut ad finem sunt instituta, inter quos talis est ordo, quem ponit Alber. Magnus in 4. dist. 4. sententiarum.

Primus (inquit) inter istos morbos est originalis culpa, & hãc tollit Baptismus. Concupiscẽtia est pronitas ad malum, quam non tollit Baptismus, sed diminuit, & contra hunc ordinatur confirmatio. Ex pugna autem prauitatis, & quasi ex calore concupiscentiæ, oritur deperditio bonorum spiritualium: & ideo contra hunc morbum ordinatur tertio loco Eucharistia. Est autem prolapsus concupiscentiæ in actuale peccatum, & contra hunc ordinatur pœnitentia. Reliquæ autem debilitates semper renascunt, contra quas ordinatur extrema vnctio. Ordo autem & matrimonium ordinantur contra defectum communem, & ordo est ante matrimonium, quia est secundum digniorem regenerationem: Hæc Albertus Magnus. Istum autem ordinem prosecutus est Magister sententiarũ, & alij Doctores Theologi, & melior videtur consideratio inter omnes, vt dicit Ioan. de Turrecre. in dicta summa.

Alio modo potest attendi Ordo inter Sacramēta secundum aliquam rationem dignitatis respectu omnium aliorum Sacramentorum, inquantum sunt in remedium defectus communis, siue in perfectionem multitudinis, Alia verò Sacramenta sunt in remedium siue perfectionem vnius personæ: Bonum autem commune cum sit diuinitus (vt dicitur primo Ethicorum) prius est. Vnde hoc ordine considerato, Gratianus primò determinauit de ordine & matrimonio. Tum, quia ordo habet prioritatem quandam respectu matrimonij, & aliorum Sacramentorum. Clarum est antem, quòd agens naturaliter prius est sua actione: vnde etiam in iure prius determinatur de officio, quàm de actionibus. Tum etiam, quia sicut dictum est, habet digniorem generatio rem quàm matrimonium. Pœnitentia etiam habet prioritatem quandam respectu Baptismi, secundum illud actuum secundo: Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum, & cap. quis aliquando. de pœniten. distinct. 1. Item dicit August. libro de pœniten. & habetur in cap. nullus. de pœniten. distinct. 1. Nullus potest inchoare nouam vitam, nisi cum veteris vitæ pœnituerit. Item respectu Eucharistiæ etiam Pœnitentia videtur habere quandam prioritatem, quam omnibus accedentibus ad communem indicitur Pœnitentia, sicut etiam colligitur ex cap. omni, vtriusq; sexus, extra de pœnitē. & remissio. vbi primò iniungitur præceptum de Confessione, secundò de Communione: in cuius signum Agnus paschalis, qui figuram gessit Sacramenti Eucharistiæ, comedi præcipiebatur cum lactucis agrestibus. Exod. 12. quod significat communicandum esse cum amaritudine pœnitentiæ. Et ista secundum hunc ordinem aliqui tractauerunt de Sacramentis, vt Gratianus, prout refert Ioan. de Turrecr. in dicta summa de pœniten. dist. 1.

TRigesima secunda consideratio. Est consecutiua ad præcedentem de vno Sacramento, scilicet, de ordine, & quia sunt septem secundum aliquos, & octo secundum alios, & secundum Canonistas nouem. Videndum est inter octo ordines Ecclesiasticos quis sit dignior & excellentior. Et sunt secundum Theologos septem, s. ostiarius, lectoriatus, exorcistatus, accolitatus, subdiaconatus, diaconatus, & presbyteratus, quos ponit Magister sententiarum in 4. dist. 24. & est tantũ vnum Sacramentum, ita quod quilibet ordo est de substantia Sacramēti ordinis, vt dicit Petrus de Palude in 4. distinct. 14. & Florentinus in sua summ. 3. par. titu. 14. ca. 16. §. 1. & in toto illo. cap. ponit materiam ordinum: sed secundum Canonistas, (vt dixi) sunt nouem ordines, quia est ordo clericat⁹, qui dicitur ordo apud eos, vt est tex. & ibi do. Anr. Panor. & alij in cap. cum contingat. extra de ætate & qualitate, & est Sacramentale signum tõsura, vt dicit gl. in verbo, Psalmista. in cap. clericos. 21. dist.

dist. quæ pro hoc allegat c. duo sunt. 12. q. 1 Et iste ordo est aliorum ordinum initium, & ex eo primo ordine vinculum promouēdi initiatur. Imò si omitteretur, esset repetēdus secundum Panor. post Hostien. in d. c. cum contingat. Et etiam Episcopatus est ordo, vt dicit tex. in c. cleros. & c. diaconos. 93. dist. facit tex. in c. 1. de ordinatis ab Episcopo, &c. De quibus nouem ordinibus & de officijs eorum ponit Antoninus Florentinus in dicto loco in §. 9. ad quem recurre. & ad textum in c. cleros. & in c. perlectis. 25. dist. & c. Episcopus. & c. seq. 23. distinct. Et isto ordine non reperitur maior, vel par, vt est tex. in c. 1. de sacra vnctione. & in glo. in verbo, Episcopus, in procemio sexti. in princip. quæ pro hoc allegat glo. 2. in c. nouo. 21. dist. & c. 1. 32. dist. De cuius dignitate vide Curtium seniorē in cons. suo 79. incip. super articulo. an Abbas, vel Prior. in 2 col. & dixi amplè supra in 4. part. in 25. consid.

TRigesimatertia consid. An vita actiua sit excellentior vita cōtemplatiua, manifestabit. Philosophus enim 2. Ethic. dicit tres esse vitas hominum excellentes. Voluptuosam, scilicet, quæ ponit finem in delectationibus corporis. Ciuilē, quæ pertinet ad actiuam, & contemplatiuam, de quibus Cælius lib. antiquarum lectionum. 2. ca. 8. vbi ait actiuos & voluptarios haberi tanquā exules, qui contemplantes iam sunt in patria. Et dicit beatus Aug. in lib. de ciuit. Dei. c. 9. quod tria sunt genera vitæ, scilicet, ociosum, quod pertinet ad vitam contemplatiuam: actiosum, quod pertinet ad actiuam: & ex vtroque compositum, quæ dicitur vita mixta, & congruit Prælatis & Prædicatoribus. Alij assignant vitam secundum inchoationem, profectionem & perfectionem. Tamen diuisio vitæ humanæ magis propria est, quam ponit Gregorius super Ezechielem. & in 6. moralium. s. quod duæ sunt vitæ, actiua, scilicet, & contemplatiua, in sacro eloquio per duas sorores figuratæ in Veteri Testamento per Lyam & Rachelem: Lya figurat actiuam, exercens se in septem operib. misericordiæ corporalibus & spiritualibus figuratis per septem filias Liæ. Nam septima fuit diuina Rachel venusto aspectu, quæ interpretatur visum principium, significat contemplatiuam, quæ ad principium rerum, scilicet, Deum speculatur. In Nouo enim Testamento figuratur per Martham, & Mariam Magdalenam. Martha actiuam insinuans, quæ solicita erat, turbata erga plurima. Maria contemplatiuam, quæ sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, Luc. 10.

Et quod ista sit sufficiens diuisio declarat B. Th. 2. 2. q. 179. vnumquodque viuens ostenditur viuere ex operatione sibi maximè propria, ad quā maximè inclinatur: Sicut plantarum vita dicitur in hoc consistere, quod nutriuntur & generantur. Animalium verò in hoc, quod sentiunt & mouentur. Hominum autem in hoc, quod intelligunt, & secundum rationem agunt: vnde in hominib. vita vniuscuiusq; videtur esse id, in quo maximè delectatur, & cui maximè intendit, & in hoc vult quilibet præcipuè conuiuere amico suo. Quia igitur quidam homines per maximè intendunt cōtemplationi veritatis, quidam verò principaliter intendunt exterioribus actionibus, inde est, quod conuenienter vita hominis diuiditur in actiuam & cōtemplatiuam. Nam vita voluptuosa (quam Philosophus ponit tertiam) non conuenit homini, inquantum est rationale animal, agens secūdum rationem. Etenim bestialis talis vita communis nobis & brutis. Vita autem mixta, quam ponit B. Aug. tertiam, post prædictas duas virtute continetur in eis, sicut media in extremis quibus conficitur, vt tepidum in calido & frigido. Vita verò incipientium qui resistant passionibus, spectat ad actiuam, & etiam communiter proficientium, & perfectorum ad contemplatiuam. Datur enim ista diuisio de vita hominis secūdum [illegible], qui vtique est aut practicus, aut [illegible] exterius per mechanica & agibilia, vel interius mortificando passiones. Aut speculatiuus [illegible] veritatem speculari præcipuè circa diuina. Hæc ille Antoninus Florentinus in loco statim allegando.

Sed secundum intentum nostri operis, quæ illarum sit melior & excellentior, videndum est. Quantum ad vitam actiuam, satis eam laudaui supra in 4. part. in 50. consid. vbi dictum est, quod videtur esse melior. & allegaui ibi & Theologos & Iuristas: sed vt statim dicam, illud est secundum quid, id est, in aliquo casu melior est actiua, sed simpliciter non. Eò, quia simpliciter vita contemplatiua est melior & excellentior ex pluribus causis, inter quas S. Tho. 2. 2. qu. 182. art. 1. ponit octo, quas scribit Philos. 10. Ethic.

Prima est, Quia vita contemplatiua conuenit homini secundum id, quod est optimum in eo, s. secūdum intellectum: & respectum propriorum obiectorū, scilicet, intelligibilium. Vita autem actiua occupatur circa exteriora: vnde Rachel, per quā figuratur vita contemplatiua, vt dixi, interpretatur visum principium. Actiua autem significatur per Lyam, quæ erat lippis oculis.

Secunda ratio est, quia contemplatiua potest esse magis continua, licet non quantum ad summum contemplationis gradum. vnde & Maria, p quam significatur contemplatiua, describitur secus pedes Domini sedens. Non enim potest homo ita continuè exerceri in operib. misericordiæ corporalibus vel spiritualib. quod pertinet ad actiuam, quia nō habet semper modum paratum ad exhibendum Eleemosynam vel ad docendum, sicut habet viam paratam ad legendum, orandum, meditandum, & huiusmodi, quæ pertinent ad cōtemplatiuam.

Tertia ratio est, quia maior est delectatio contempla-

templatiuæ quàm actiuæ: vnde B. Aug. dicit, quod Martha, quæ designat actiuam, turbabatur. Maria verò epulabatur. vnde de sapientia quæ gustatur in contemplatione dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, neque tædium conuictus illius, sed gaudium. Et Grego. super Ezechielem dicit, quod contemplatiua vita amabilis valde dulcedo est, est enim delectabilis secundum beatum Thomam, vbi supra quæst. 180. articulo 7. ex tribus rationibus ibi per eum descriptis.

Quarta ratio est, Quia in contemplatiua Homo est magis sibi sufficiens: quia paucioribus ad eam indiget, quam in actiua, in qua eget adiutorio aliorum, vt possit eam exercere. vnde Christus Lucæ 10. Martha solicita es, & turbaris erga plurima, scilicet, circa quæ versatur, & quibus indiget.

Quinta, Quia contemplatiua magis propter se diligitur, scilicet, vt Deus cognoscatur, & veritas, quæ perficit intellectum, vt ametur ibi figitur. Sed actiua ad aliud ordinatur, scilicet, ad subueniendum proximo, nec ibi figitur, sed vt proximus inde in Deum proficiat. Vnde in Psalm. 26. Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnib⁹ diebus vitæ meæ, vt videam voluntatē Domini. Et Christus Lu. 10. Vnum est necessarium. Vnumquodque autem perfectius est quod est propter se, quàm quòd propter aliud, sicut finis magis quàm ea quæ sunt ad finem, vt sanitas melior medicina quæ ordinatur ad illam.

Sexta, Quia contemplatiua consistit in quadam vacatione & quiete secundum illud Psal. 45. Vacate, & videte, quoniam suauis est dominus. q. d. non potestis videre & gustare quàm suauis est Deus, quod pertinet ad contemplationem: nisi vacando & cessando ab operibus: sed actiua consistit in motu, sicut dicitur Prælato cuilibet. Prou. 6. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne des somnum oculis tuis. perfectior autem est quies, quam motus cæteris paribus. vnde beatus Aug. in 19. lib. de ciuit. Dei. Ocium sanctum, scilicet, contemplatiuæ vitę, quærit charitas veritatis, scilicet, diuinæ, cui maximè intendit contemplatiua. Et signanter dicit ocium sanctum ad excludendum ocium pigritiæ, quod est malum, & sentina omnium vitiorum. Vnde beatus Bernard. ait: Vacare Deo non est ocium, s. malum, sed negotium negotiorum. Est enim exercitium vitæ beatæ secundū illud beati Aug. in fi. de ciuit. Dei. ibi, vacabimus, & videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus sine fine.

Septima ratio est, quia contemplatiua est secūdum diuina, actiua secundum humana. Quis autem dubitat diuina humanis præferenda, sicut creator creaturæ? vnde beatus Aug. super Ioan. In principio erat verbū. Ecce quod Maria audiebat, i. contemplatiua cui vacat, s. audiendo diuina. Et verbum caro factum est. Ecce cui Martha ministrabat, i. actiua. s. humanitati egenti ministrādo, & subueniendo. Ipsa etiam consideratio mysteriorum Christi, s. natiuitatis, vitæ, passionis, & huiusmodi ad contemplationem pertinet: manuducētes nos ad contemplationem diuinitatis, secundum illud quod cantatur in præfatione: Dum visibiliter Deum cognoscimus, i. mysteria humanitatis, per hunc in inuisibilium amorē rapiamur.

Octaua ratio, quia contemplatiua est magis secundum id, quod est proprium homini, id est, secundum intellectum. In operationibus autem vitæ actiuæ communicant nobis etiam vires inferiores, quæ sunt communes nobis, & brutis. vnde in Psa. postquam posuit id, quod est commune nobis & Brutis, dicit: Homines & iumenta saluabis domine. subdidit pòst quod est speciale homini, scilicet, In lumine tuo videbimus lumen. Vnde & ipsa contemplatiua vita transfert ad quandam mentis libertatem vires inferiores, quæ deseruiunt actiuæ in moderatione passionum, & in alijs habet quandam seruitutem. vnde & Boetius de cōsola. philosophiæ ait: Liberiores animas necesse est esse, cum se in mentis diuinæ speculatione conseruent, minus verò cum dilabūtur ad corporalia. Et B. Gregorius super Ezechielem dicit, quod actiua vita seruitus, contemplatiua libertas vocatur.

Nonam causam secundum Thomam ponit Christus, scilicet, quia diuturnior: cum dicit: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, vt scribitur Lucæ 10. in fin. vbi August. dicit: non tamen malam elegit Martha, sed illa Maria meliorem: Audi vnde meliorē, quia nō auferetur ab ea. Auferetur quandoque onus necessitatis, id est, opus, in quo exercetur actiua, scilicet, pascere esurientem, docere ignorantem, & huiusmodi, quæ sunt hîc necessaria. Sed in vita beata ista indigentia non habetur: sed æterna est dulcedo veritatis, quæ habetur ibi, quod pertinet ad contemplationem.

Has nouem causas seu rationes excellentiæ vitæ contemplatiuæ ad actiuam ponit B. Tho. in loco præalleg. quas refert Anton. Florentinus. in 4. part. suæ sum. tit. 10. ca. 4. §. 2. vbi addit decimam, quæ est.

Contemplatiua vita est maioris meriti. Vnde beatus Gregor. 6. moralium ait: Magna sunt vitæ merita actiuæ, sed contemplatiuæ potiora. Quod sic declarat Tho. 2. 2. q. 182. arti. 2. Radix merendi est charitas. Hæc autem cōsistit in dilectione Dei & proximi. Diligere autem Deum secundum se est magis meritorium, quàm diligere proximum: & ideo quod directius pertinet ad dilectionē Dei, est magis ex suo genere meritorium: quàm illud, quod pertinet ad dilectionem proximi, quæ est propter Deum. Contemplatiua autem directè

& immediatè pertinet ad dilectionem Dei. Actiua autem directè ad proximum ordinatur. Quia satagit circa frequens ministerium: & ideo cõtemplatiua est maioris meriti quam actiua. Et hoc est, quod inquit B.Greg.in 3.homi.super Ezech. Contemplatiua maior est merito quam actiua, quia hæc in vsu præsentis operis laborat: in quo, scilicet, necesse est proximis subuenire: Illa vero sapore intimo venturam iam requiem degustat, scilicet, in contemplatione Dei. Hæc ipse Antoninus Florentinus.vbi supra.& Luc.de Pen.in le.2. Cod. vt dignitatũ ordo seruetur. allegat illum dictum Grego.

Vndecima causa est, quia vita contemplatiua est tutior, licet actiua sit fructuosior.ca.nisi cũ pridem.§.nec putes.extra denunciatio.vt tenet Luc. de Pen.in loco hic ante citato. & Cardinalis Zab. in d.§.nec putes.

Duodecima causa, quia vita contemplatiua est celsior, vt est tex.in auth.de monachis.in princ.& ibi gl.in verbo,celsiorem.col.1.

Dicit tamen Zabarella in d.§. nec putes. quod vtrisque præfertur mixta ex vtraq;, vt in d.§. nec putes.& vt ibi etiam dicit se habent vt excedentia & excessa glo.1.in c.sancta quippe.2.quæ.7. Quam vitam mixtam etiam multum commendat Ant. Floren.in prædicto loco.§.3.& dicit eam fuisse seruatam à Propheta Dauid, vt habetur Psal. 62. vbi ait: Labia mea laudabunt te. Laudatur Deus labijs oris admouendo & prædicando, quod est præcipuum in vita actiua. Laudatur Deus labijs, ore & corde, in oratione, cogitationibus, & affectibus deuotis, quod spectat ad cõtemplatiuam. vtramque psalmistam non est dubium habuisse, actiuam in gubernatione Regni, contemplatiuam in editione & decantatione Psalmorum. Hanc vitam mixtam Christus vt perfectissimam tenuit, & in se ostendit, scilicet, orando, & in deserto, & in monte, & morte, & aliquando erat pernoctans in oratione, vt referunt Euangelistæ: & aliquando prædicando, sanando infirmos, corrigẽdo homines, pascendo famelicos, vinum procurando in nuptijs egentibus, consolando afflictos, vt Martham, Mariam, & alios. Hanc mixtam tenuerunt Apostoli perfectissimi prædicãdo. Vnde ait Petrus ad sedandum murmur exortum in Ecclesia primitiua: Non est æquum nos dimittere verbum Dei, & ministrare mensis, eligite vobis, &c. Nos verò orationi & prædicationi vacabimus. Actu.6. Hæc mixta etiam figuratur in Lazaro resuscitato (cuius corpus & caput prater mandibulam inferiorem iacet in hac ciuitate Heduẽ.) qui post eius resuscitationem factus fuit Episcopus Massilien. & fuit frater Mariæ Magdalenæ, & Marthæ. Vnde dicitur Io.11. Diligebat Iesus Martham, designantem actiuam, Mariam contemplatiuam, & Lazarum tenentem mixtam. Vtraque etiam tenuerunt & complexi sunt illi eximij Prophetæ, Esaias, Ieremias, & Moyses.

Alio stylo Cælius lib. lectionum antiq. 14. cap. 44. distinguit & illustrat vitam contemplatiuam ab actiua post B. Tho. Intellectu, inquit, Speculatiuam considerare vim possumus, cuius est finis veritatis cognitio: & practicam, cuius est finis operatio. Et ideo duplex assignatur hominis felicitas: Vna speculatiua, quæ est operatio ex virtute perfecta, contemplatiuaque, quam sapientiam dicimus, Altera verò practica, quæ hominis est perfectio ex virtute actiua, quæ vocatur prudentia. Est autem operatio quædam iuxta prudentiam, & speculatio ex sapientia hominis quatenus id agit solus. Est & quædã prudentiæ operatio & speculatio ciuitatis totius: quam ob rem in propensionem venire actiua & speculatiua hominis felicitas potest iuxta seipsum, potest & ciuitatis vniuersi.

Forsitan verò hac parte aliquis quæreret, actiuane vita præcellat contemplatiuam, an contra omnino sentiendum. Idem doctor sanctus in explicatione.7.Polit.libri, speculationem commonet longè anteire, & præterea ex iunioribus aliqui non neglexerunt. Tamen M. Tullij sententia depromitur. Multi, inquit, & sunt & fuerunt qui eã, quam dico tranquillitatem expetentes, à negotijs publicis se remouerunt: ad ociumque profugerunt. In his & nobilissimi Philoso. longeque Principes, & quidam homines seueri & graues, nec populi, nec Principum mores ferre potuerunt. Et mox: paulo facilior quidem & tutior, & minus alijs grauis aut molesta est ociosorum vita, Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinemque aptior eorum, qui se ad Rempub.& ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & his forsitan concedẽdum sit Rempub.non capessentib. qui excellenti ingenio doctrinæ sese dediderunt. Et ijs, qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediti à Repub. recesserunt. Cum eius administrandæ potestatem alijs laudemque concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despicere se dicant, quæ plerique admirentur, imperia & magistratus: his non modo non laudi, verum etiam vitio dandum puto. Augustini quoque non negligenda sententia, quæ parte ista vicem implebit auctarij. Siquidem illud enarrans propheticum. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Duo inquit, oculi sunt mysticus acutior, moralis dulcior. Non est ocio mancipatus, qui verbo Dei tantum studet. Nec maior est, qui extra operatur, quam qui cognoscendæ veritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus, & antefertur Maria, quæ audiebat, Marthæ operanti.

Est alia vita, quæ dicitur communis, quæ ẽt laudãda est. Nã primo in statu naturæ ante peccatum erant

erant omnia communia. vnde Isid. Ius naturale communis omnium possessio, vt habetur 1. dist. & in primordijs status gratiæ ista vita erat, vt habetur Act.4. Erant illis omnia communia, vt habetur in c. dilectissimis.12.q.1.& durauit vsque ad tempora Constantini, vt colligitur in illa causa. Item in statu futuræ gloriæ erunt omnia communia. vnde Beda super illud Act.4. Qui ita viuunt, vt sint omnia cõmunia in domo, Cœnobitæ vocantur: quæ vita tanto felicior est, quantum statũ futurum imitatur, in quo erunt omnia communia. Cum ergo, vt dicit Io. de Turrecr. in d.c. dilectissimis. in 5.col. non sit reperire meliorem statum naturæ quàm ante peccatum, nec gratiæ quã primitiuum, nec gloriæ quam futurum: manifestũ est, quod felix status est vitæ communis, quæ talis status naturę, gratię & gloriæ imitatur. De vita Anachoritarum, seu Eremitarum Hiero. plura scripsit illam amplissimè laudando, vt etiã amplè refert Ioan. Ludou. Viual. in suo opere regali. in tractat. de pugna partis sensitiuæ, & intellectiuæ. in ca. Anachoritæ pro Christo asperas elegerunt fortitudines.

Luc. de Pen. in d.l.2.col.3. Cod. de dignita. libr. 12. dicit, quæ sunt notanda describendo vitam, quæ est propriè vigor Animæ: quia vim tenet viuendi, nascendi, & credendi. Quandoque accipitur pro actu viuendi irreprehensibiliter, & iusto, & recto, vt in d.l.2. ad hoc etiam.l. cum filio. ff. de leg.3 post princip. Vel vita est bonorum lætitia, miserorum mœstitia, expectatio mortis. Ita bona & recta vita cum fide eligenda est. Nam si vita deest, fides meritum non habet.1.quæst.1.cap. fertur. Et sanctius est domino in hac vita sub inferiore habitu irreprehensibiliter Domino famulari, quã alta indebitè appetendo damnabiliter in profundum demergi. cap. de his.50. distinctio. & plura alia ibi singularia de vita scripsit, quæ ita hic essent extra propositum, sicut sunt ibi posita per eum.

De huiusmodi vita contemplatiua Philo Iudæus natione Alexandrin⁹ scripsit librum vnum, & Prosper Episcopus Reginensis tres.

TRigesimaquarta consid. erit de legibus Diuinis, quæ sunt duæ, scilicet, Lex Veteris Testamenti, & Lex Noui Testamenti. Et ista Lex primò & per se est excellentior omnibus alijs legibus humanis propter quatuor, secundum Thomam 2.2. q.12. artic.4.

Primò, propter cohibitionem omnis criminis: Quoniam, vt ait Aug. de libero arb. Lex humana non potest omnia mala, quæ fiunt prohibere, vel punire: quia dum auferret mala omnia, sequeretur, quod multa bona auferrentur, & impediretur vtilitas cõmunis, quod est necessarium ad humanam vitam. Vnde Aug. Tolle meretrices de ciuitatibus, & implebis omnia libidinibus, quia accederent homines ad nuptas, virgines, vel alias corruptelas vnde scandala sequerentur. Lex autem naturalis, vt in pluribus obscura erat, & multa peccata ignorabãtur esse mala, Ideo vt nullum malũ improhibitum & impunitum remaneret: fuit necessarium dari legem diuinam, quæ nullũ permittit peccatum. Et ideo dicit Psalmista Ps.18. Lex domini immaculata, id est, nullam permittens peccati turpitudinem.

Secundò, ratione directionis mentis: De his etiam potest homo legem ferre, de quibus potest iudicare. Iudicium autem hominis non potest esse de interioribus animi motibus, vel voluntatibus quæ latent, sed solum de exteriorib. quæ apparent: Quoniam vt dicit Vrbanus Papa. De manifestis loquimur: occultorum enim aliàs secretorum cognitor, & iudex est Deus.32. distinct. c. erubescant. & lex dicit: Cogitationis pœnam nemo patiatur. de pœn. dist.1. cap. cognitionis. & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, ꝙ in vtrisque actibus, scilicet, interioribus, & exterioribus homo sit rectus. Lex autem humana non potest sufficientes cohibere, & ordinare actus interiores mentis: & propter hoc necessarium fuit, quod superueniret Lex diuina, quæ prohibet actus etiam interiores vitiorum. vt illud Exod.20. Non concupisces rem proximi tui. Et illud Matth.6. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in eam in corde suo. Et ideo dicit Psal. supra: Conuertens animas, quia exteriores & interiores actus dirigit.

Tertiò, ratione certitudinis veritatis. Homo enim debet scire absque omni dubitatione, quid debeat agere, & quid vitare: sed per legem naturalem vel humanam non potest hoc scire, quod patet ex hoc, quia de rebus humanis ideo diuersa iudicia dantur propter incertitudinem humani iudicij: & præcipuè de rebus contingentibus, & particularibus, ex quibus diuersæ leges & contrariæ feruntur. Vt ergo Homo absque dubitatione aliqua scire posset, quid ei agendum, quid ei vitandum, necessarium fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legem diuinam, de qua constat, quod errare non potest.

Quartò, ratione adeptionis felicitatis. Per legem enim Homo dirigit actus proprios ad vlt. finem. Si autem Homo ordinaretur tantum ad finem, seu felicitatem naturalem, quæ non excederet proportionem facultatis naturalis hominis, sufficeret Lex humana. Sed quia homo ordinatur ad finem supernaturalem, id est, ad finem æternæ beatitudinis, quæ excedit facultatem humanæ vitæ: & ideo fuit necessaria Lex diuina, per quam Homo ordinaretur ad finem beatitudinis æternæ. Lex enim diuina tradit ea, quæ sunt credenda fide, & Sacramenta, quibus homo iustificatur, & ad beatitudinem supernam tendit. Hæc autem nõ habentur l. naturali, vel humana, & ideo bene dicitur Psal.18. supra alleg. Sapientiam præstans paruu-

paruulis, id est, humilib. Sapientia enim est notitia diuinorum, quæ perfectè habetur in superna beatitudine, non in vita præsenti. Et licet duplex sit Lex diuina, vt dixi supra. Tamen illa, quæ est Noui Testamenti, & sic Lex gratiæ, quæ est Euangelica, est dignior & excellentior quàm illa, quæ est Veteris Testamenti, vt satis supra dictum est in hac par.20.consider. vbi de tribus sectis mundi fit mentio.

Sed vlterius aduertẽdum est, quod hæ duæ differunt non in specie, sed vt perfectum, & imperfectũ, sicut puer, & virilis ætas. Vnde Apost. ad Gal. 3.& 4. Statum veteris Legis puero existenti sub Pędagogo, & Legem nouam statui viri, scilicet perfecti, comparauit.

Attenditur autem ista perfectio, & imperfectio quantum ad tria:

Primò, ex parte finis vltimi, quia Lex vetus ordinabat homines ad bonũ sensibile, & terrenum. Lex verò noua ordinat ad bonum intelligibile, & cœleste. vnde Christus in principio suæ prædicationis statim inuitauit ad Regnum cœleste, dicẽs Matth.4. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum cœlorum.

Secundò, ex parte officij, quia Lex vetus cohibebat manum, non autem animum: Quamuis enim in veteri Lege prohiberetur malus affectus, vt patet in nono & decimo Pręcepto Decalogi: nõ tamen puniebatur per Legem talis transgressio.

Tertiò, ex parte motiui, quia Lex vetus inducebat ad obseruantiam metu pœnarum, quas taxauerat. Lex autem noua hoc facit amore, qui infunditur in cordibus fidelium per gratiam Christi: hæc Thom.1.2.quæstio.12.artic.5.& 2.2. quæst. 108.artic.1. Et facit text. in cap. hæc autem.§. ex his omnibus.23.quæstio.4. vbi dicit: In Lege veteris Testamenti corporalis pœna statuta est. In Lege verò Euang. omni peccanti per pœnitentiam venia promittitur. Vnde illa incœpit à terrore, dicens Exo.20. Ego sum Dominus Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem. Hæc verò à lenitate mãsuetudinis & misericordiæ: ita inquiẽs, Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Matth.5. In illa dicebatur: Qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur. In ista dicitur: Gaudeo super vno peccatore pœnitentiam agente, magis quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Lu.15. & vt vtiliter dicatur: In Lege populus ille rudis, seruili pœnarum timore cogebatur: vnde & Legem in pædagogum accepit. In Euangelio autem populus gratiæ liber & adultus filiali amore, & hæreditatis certitudine ad cultum diuinæ seruitutis inuitatur. Hæc in d.§. ex his omnib⁹. & ibi Io. de Turrecre. qui satis prædicta decla. & de huiusmodi Lege Euangelica, quæ est diuina, & Noui Testamenti, videatur amplè Ant. Floren. 1. par. suæ sum. tit.15. c. vnico. in septẽ §§. qui ibi ponuntur: vbi omnia prædicta latius explicantur, & multa singularia. Et de Lege Mosaica, seu Vet. Testamenti habetur etiam in dicta 1. par. tit.14. c. vsq; ad finem illius tit. vbi amplè.

De Legib. verò humanis, quę inter eas sit excellentior aut dignior, videatur ipse Ant. Flor. in dicta par. tit.13. c.1.§.2. qui dicit: Quod Lex naturalis excedit alias Leges humanas in trib. in dignitate communitatis, in firmitate immutabilitatis, & in prioritate temporalitatis, quæ ibi amplè declarantur: & de hoc infra in 2.consid. sequ. Sed inter alias Leges humanas F. Patritius lib. de institutione Reipublicæ, titul.5. laudat Leges 12. tabularum ex dictis Cicer. in lib. de Oratore, ad Quintum fratrem Crassum loquentem.

TRigesimaquinta consid. Quia ex autoribus Legis diuinæ, scilicet, Veteris Testamẽti, fuerunt principaliores Prophetæ, ideo est videndum de quatuor gradibus prophetiæ, & quis illorum præcellat, ita quod inter Prophetas videam⁹ quis illorum sit excellentior. Ante discussionem istorum præsuppono cum Cælio. lib. antiq. lectio.14. c.41. Quod Prophetia secũdum Cassio. est inspiratio diuina rerum euentus immobili veritate denuntians, vt verò plenius absolutiusque dicatur Prophetia, cognitio exigitur intellectualis, sicut Dan.10. comprobatur. quod si in intelligentia nõ contingat, non propriè dici prophetiam, sed tantum dici potest videns, sicuti Pharao spicas vidit. Gene.41. Et Balthasar manum scribentem in pariete. Dan.5. Ille dormiens, hic vigilans, neuter tamen eorum Propheta. Cæterùm nec in morte saluatoris Cayphas, cum dixit Iudæis: Expedit enim vt vnus moriatur pro populo. Io.18. Et quia ex ratione Propheticæ veritatis est cognitio: vnde fit, vt pro eius varietate profluant Prophetici gradus. Is namque excellentissimus est, vbi parib. reliquis clarior est intelligẽtia, dum tamen Prophetiæ limites non transcendit.

Ergo gradus primus est, cum videt quis & intelligit, velut Ieremias ollam vidit succensam, & faciem eius ab aquilone, vt habetur Ier.1. quo significari intellexit Babylonici Regis exercitum ciuitatem Ierusalem exusturum.

Secundus gradus est, vbi videtur nihil, sed instruens vox auditur. Hic verò est priore excellentior, quoniam veritatem expressius præmonstrãt voces, sicut habetur 1. Reg.4. c. Samuel audiuit vocem domini sibi loquentis.

Tertius gradus est, cum non vox tantum auditur, quæ instat, sed videtur etiã qui loquitur, quæ res adhuc creditur augustior. Cæterum vel ista cõtingunt in quiete: vocanturque à Theologis Reuelationes per somnia, vel dũ vigilamus: à iunioribus dicuntur visiones, qui est præclarissim⁹ modus: Et quoniam mentis fit illustratio maior, quæ quamuis sensuum vi exteriorum distracta, intelligibile

gibile tamē supernaturalium veritatem percipit, quod non sit in somno sensib. quietis. Porro propheticus ille modus qui raptu contingit vel extasi ad eum fermè vocatur qui est in quiete, quia tunc exteriore sensu non vtimur, sicut nec in somno.

Adhuc gradum statuunt quartū, vbi apparitione nulla figuræ cuiuspiam, vel sensibus signi occultorum intelligibilis veritas percipitur reuelatione diuina. Cuiusmodi cognitio summo Prophetæ Dauid cōtigisse dicitur, quem spiritus domini à die vnctionis direxit, vt habetur 1. Reg. 16. vt extunc gratiam prophetandi haberet. Et iste gradus est excellentior cæteris. Ex quo dicitur, quod propheta Dauid est excellentior, vt per plura demonstratur per Nic. de Lyra in proœ. lib. Psalmorum. Vbi amplissimè ponit istos quatuor gradus Prophetię. & dicit hunc vltimum excellētiorem alijs, tertium verò secundo, & secundum primo. Et de hoc vltimo probat sic. Sicut enim ille diceretur melioris ingenij, & clarioris qui caperet veritatem conclusionē geometricalium sine descriptione figurarum sensibilium, quam illa quæ capere non posset absq; tali descriptione, sic in cognitione prophetica illa mens videtur excellentius diuinitus illustrata, quę veritatem intelligibilem capit absq; sensibilib. signis, cuiusmodi sunt figuræ & voces supradictę, quam illa quę capit sub talibus signis sensibilibus. Ita de Lyra in prædicto loco, & ibi multis modis comprobatur, quod Dauid fuit eximius Propheta & excellētior, licet multum de Moyse arguat. & idem de Dauid tenet Anton. Flor. in 3. par. suæ summæ. tit. 14. cap. 14. §. 9. in medio. De Psalmis Dauid. de laude vtriusq; plenè in cano. vt cognouerūt. de pœn. dist. 2. vbi dicitur, quod de Rege Dauid tulit testimonium dominus dicens, vt habetur Act. 13. Inueni hominem secundum cor meū, qui faciet omnes voluntates meas.

TRigesimasexta consid. Erit de iuribus, quod, scilicet, Iurium sit excellentius. Nam clarum est, quod ius naturale est immutabile per quodcunque aliud ius. Cum vt dicit Iustinianus in §. sed naturalia. institu. de iure naturali, gentium & ciuili. Sed naturalia quidem iura, quæ apud omnes gentes peræque obseruantur, diuina quadam prouidentia constituta, semper firma, atq; immutabilia permanent. Et ibi plenè Doctores de huiusmodi immutabilitate huius Iuris, & ideo dicemus, quod homini est dignius alijs tribus de causis.

Primò ratione comitatis, de qua comitate habetur amplè per Doct. nostros canon. in c. dilectiss. 12. q. 1. vbi Ioan. de Turrec. & B. Thom. 1. q. 2. art. 4. vbi dicit, quod ius naturale est cōmune omnium nationum. & text. in c. ius naturale. 1. dist. & declarant amplè ibi glo. & doct.

Et etiam hoc iure naturali, omnia sunt communia. d. c. dilectissi. & omnium est libertas. d. ca. ius naturale, quod non solum seruatum legitur à Christicolis primitiuæ Ecclesiæ. De quib. legitur Acto. 4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Sed etiam ab antiquis Philosoph. traditum inuenitur. vnde, & apud Plato. illa ciuitas ordinata traditur, in qua quisq; proprios nescit affectus. i. aliquid non habet proprium. 8. distinct. c. 1. B. Thom. in loco supra alleg. artic. 5. dicit ius naturale dupliciter considerari, prout etiam refert. Anton. Flor. in. 1. part. suæ sum. tit. 14. c. 1. §. 2. vbi videri potest. sed Ioan. de Turrecrem. in d. cap. ius naturale, dicit communitatem considerari debere quadrupliciter. Quæ consideratio soluit omnia dubia, quæ possunt fieri in hoc casu. Cum, vt dicit: Communitas rerum potest iuri naturali attribui: Non, quia ius naturale dicet omnia esse possidenda communiter, & nihil esse quasi proprium possidendum, sed quia secundum Ius naturale, non est distinctio possessionum: sed magis secūdum humanum conditum, quod pertinet ad ius positiuum ad vitandam discordiam quæ oriri solet ex communitate rerum, vt ait Aristot. 2. politicorum. ita dicit S. Thomas secunda secundæ, q. 66. art. 2. cui dicto Arist. concordat expressus tex. in l. cum pater. §. dulcissimus. in fine. ff. de leg. 2. Ideo nemo inuitus cogitur stare in communione. text. ad literam in l. si quis sortem. §. si centum. ff. de condit. in debiti, & l. fi. C. communi diuidundo. Et naturale vitium est negligi, quod communiter possidetur. tex. in l. meminimus. C. quando, & quibus quarta pars debetur. libr. 10. Nec valet pactum, ne perpetuo diuidatur res communis, ita quod nunquam fiat de illa diuisio, semper remaneat communis. text. ad literam in leg. in hoc iudicium. §. si conueniat. ff. communi diuid.

Secundo modo, pertinet ad ius naturale communitas rerum, intelligendo, pro tempore extremæ necessitatis. Vnde S. Thomas secunda secundæ, q. 32. artic. 7. dicit, quod in casu extremæ necessitatis omnia sunt communia. Et ideo dicit gloss. super illud Ambro. Proprium nemo dicat, quod commune est, id est, communicandum, quod plusquam sufficeret sumptui etiam violenter obtentū est. ca. sicut hi. 47. dist. vnde tunc licet ei, qui necessitatem patitur, accipere de alieno ad sui sustentationem, si non inueniat qui sibi dare velit. Et idem Tho. q. 66. arti. 7. dicit, quod vti re aliena in casu extremæ necessitatis, non tenetur ratione furti proprie loquendo: quia, per talem necessitatem efficitur suum illud, quod quis accipit ad sustentandam propriam vitam. Dixi plenè de hac materia in commentarijs nostris super consuetudinibus duc. Burg. in tis. *des iustices*. §. 5. in glo. *s'il n'a grace*. vers. 1. ergo casus.

Tertio modo, cōmunitas rerum ascribitur iuri naturali quantum ad vsum, quemadmodum Aristoteles 2. Politic. ad Socratem loquens po-

 nit,

nit. Quod possessiones debent priuatim, id est, vt propriæ possideri: quia, cum vnusquisq; natus sit plus curæ impendere proprio quam communi, nunquam ita diligenter colerentur possessiones communiter possessæ, sicut priuatæ. d.l. meminimus. §. naturale, quippe vitium est negligi, quod communiter possidetur. C. quando, & quib. quarta pars debetur. li.10. vsus tamen earum debet esse communis secundum illud prouerbium, quod amicorum sunt omnia communia. De quo habetur in c. dilectissimis. 12. qu.1. Amicorum enim in vsu nihil est habere diuisum. Vnde Boetius lib. 2. de consolatione dicit: Nullius boni non in commune deducti est iucunda possessio. Et videtur hic vsus rerum fundari in amore naturali, qui est hominis ad hominem.

Quarto modo, communitas rerum potest dici esse de iure naturali, scilicet, pro statu innocentiæ. De isto modo sanctus Thomas in 1. par. q.98. artic. 1. dicit, quod in statu isto, scilicet, naturæ corruptæ multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionẽ possessionum, quia communitas possessionis est occasio discordiæ, vt dixi suprà. Sed in statu innocentiæ fuissent voluntates hominum sic ordinatæ, vt absque periculo discordiæ communiter vsi fuissent, secundum quod vnicuique competeret de rebus quæ eorum dominio subdebãtur. Cum etiam hoc modo apud multos bonos viros conseruet, hæc Thomas.

Ad idem est Alber. Magnus in quęstione de virtutibus. vbi dicit, quod vtrunq;, scilicet, tam omnia esse communia, quam esse aliquid propriũ, est de Iure naturali: quia vt inquit, secundum diuersos status vtriusq; sunt seminaria in Iure naturali. In statu enim in quo non est rapina, nec vsurpatio eius, quod communi vsui est concessum, dictauit ratio naturalis nihil esse proprium, sed in cõmuni esse dimittendum, sicut & in commune creatum est. Sed variato statu, & crescente malitia, & rapina, & rancore, vtitur natura alio principio, vendicanda esse propria ad prouisionem suorum, & pauperum, & tunc non est contra ius naturæ habere proprium tempore necessitatis communicandum. In hoc Ioannes de Turrecremata ponit aliam doctrinam Alexandri de Hales, quam videas in loco supra allegato.

Secundò, Ius naturale habet firmitatem immutabilitatis. Nam cum alia iura humana frequenter mutentur, quia modo statuitur vnum, modo contrarium: Ius Naturale ab exordio creaturæ rationalis cœpit, nec variatur tempore: sed immutabile permanet: ca.1. §.1. dist.5. & supra dixi in principio huius cõsiderationis. Et istam firmitatem, multum amplè declarat Floren. in d. ti. 14. ca.1. §. 2. vbi ponit quomodo aliquando mutatur, & variatur, imò etiam quandoq; variatur ius diuinum. Cum, vt habetur in c. non debet, de cõsanguinitate, & affinitate. nõ debet irreprehensibile videri, si secundum varietatem temporum varientur & iura. Cum Deus ex his quæ in testamento veteri statuerit.

Tertiò, Ius naturale alia iura humana præcellit proter prioritatem temporis. Est enim prius omni iure humano: Quoniam, vt dicit Gratianus in c. fi. in fin. d. 6. Ius naturale cœpit ab exordio creaturæ rationalis, quod ius datũ fuit Adæ per Deum statim eo creato. Cum, vt ait Philippus Bergomas lib.1. sui supplemãti Chronicarum, dedit Deus Adæ legem obseruandam inter homines, videlicet, vt ad omnem actum, & omne verbũ, & etiam omnem cogitationem, talem in alterum haberet animum, qualem in se ab altero seruari cuperet, quia tunc æquitatis viam teneret, talemq; erga se alterum esse, qualem in se neminem vellet. Ius verò consuetudinis, post Ius naturale, seu naturalem legem, exordium habuit, ex quo homines cõuenientes in vnum cœperunt simul habitare, quod ex eo tempore factum esse creditur, ex quo Cayn ciuitatem ædificasse legitur: quod in Diluuio propter hominũ raritatẽ ferè videbatur extinctum. Postea à tempore Nembroth reparatum, siue potius immutatũ existimatur, cum ipse simul cum alijs alios cœpit opprimere, & alij sua imbecillitate eorum ditioni cœperũt esse subiecti. Ius autem constitutionis, cœpit à iustificationibus, quas dominus tradidit Moysi dicens, Si emeris seruum Hebræum, &c. de quo Exod.21. De ipso verò, & alijs, qui fuerunt inuentores Legum humanarum apud diuersas Nationes exprimit Isid. 5. Etymol. c. 1. dicens:

Moyses, Gentis Hebreæ primus omnium diuinas leges sacris literis explicauit.

Phoronæus rex, Græcis primus leges, iudiciaq; constituit.

Mercurius Trimegistus, primus leges Aegyptijs tradidit.

Solon, primus leges Atheniensib. edidit.

Lycurgus, primus Lacedæmonijs iura ex Apollinis autoritate confinxit.

Numa Pompilius, qui Romulo successit in regno, primus leges Romanis edidit.

Deinde, decem viri electi sunt ex Romanis, qui leges Solonis ex libris Græcis in Latinum sermonem translatas duodecim tabulis exposuerunt.

Leges autem redigere in libris primis, Consul Pompeius instituere voluit, sed non perseuerauit metu obtrectatorum, deinde Cæsar id facere cœpit, sed ante interfectus est.

Nouæ à Constantino Cæsare cœperunt, & reliquis succedentibus factis ex prioribus Imperatoribus. Codicem fecit Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregorianis, & Hermogenianis. Hęc omnia Isidor⁹ d. lib.5. & transumptiuè distin.7. per totum. hunc tamen Codicem Theodosianum postea immutauit Iustinianus Imperator, & fecit vnum codicem ex tribus, vt in titu. de no-

de nouo Codice faciendo, in principio.

Lex Euangelica à Christo data fuit sub Tyberio Imperatore, & postea per Apostolos diuulgata vbiq; terrarum.

Lex canonica quantũ ad canones generalium conciliorum. (vt idem Isid. ait in lib. 6. Etymolog. c. 18.) à temporib. Constantini cœpit, & habetur 15. dist. in prin.

Decreta, & decretales epistolæ summorũ pontificum, quasi à principio ecclesiæ cæperunt, vt patet in actib. Apostolorum, de Decisione circa obseruantiam legalium.

Ex quib. patet, quod ius naturale est prius tempore omnibus alijs Iuribus, & in hoc inter omnia primatum obtinet, vt in d. dist. 5. in princ. & etiam in dignitate, vt ibidem, & amplè oportet in c. 2. in fine, d. 8. vsque ad finem. Et ad prædicta, facit tex. in §. commodius. insti. de rerum diuisione, qui dicit. Palam est, vetustius esse ius naturale, quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit. Ciuilia autem iura tunc cœperunt esse, cum & ciuitates condi, & magistratus creari, & leges scribi cœperunt.

Aduerte etiam, quod Ius Romanorum omnibus alijs iuribus est excellentius, cum sit commune. Alia verò sunt specialia, videlicet Ius Longobardorum, ius Francorum, & cætera huiusmodi. Itaper plura declarat Luc. de Pen. in l. 1. col. 6. & 7. C. de condictio. & procur. lib. 11. Vnaquæque tamen patria tenet suum Ius speciale excellentius, cum si sit Iuri Romanorum contrarium, seruandum est. Imò etiam ius Romanorum in aliquibus patrijs non approbatur, puta in Hispania, vt dicit Io. Lupus in rubrica, in principio. extra de donatio. inter virum, & vxor. Et in Gallia (cùm Galli leges non receperint, vt notatur in cap. de accusationibus 3. quæst. 5.) Nisi inquantum ratione innititur, & ratio sic vult, nõ quia lex hoc dicat secundum Bal. in l. nemo. in prin. C. de sent. & interloc. omnium iudic.

Aduerte, quod hic dicendum est de tribus præceptis iuris, & ꝙ illorum excellat: & sunt hęc honeste viuere. Alterum non lędere. Et ius suum vnicuiq; tribuere, vt est tex. in §. iuris præcepta. instit. de iustitia, & iure. & in l. iustitia. §. 1. ff. eod. tit. & in proœmio Gregoriano. §. ideoque, & ibi Bal. in fine dicti proœmij facit turrim iustitiæ, quam dicit esse triangularem, id est de tribus fortissimis angulis constructam.

Primus, quorum est, honeste viuas: & iste angulus est bonum dirigens ad honestũ, quod propriè appellatur bonum. Cum dicat Seneca, nullum bonum nisi honestum, & est secundum Bal. vbi supra, Bonum in se, & ad se, & est tutela maiestatis Regum. Et non immeritò pro angulo turris ponitur honestas. Cum nihil honestum esse possit, quod iustitia vacet, prout dicit Tullius Officiorum 1. Hinc idem Tullius officiorum 3. quod ad honestatem nati sumus, eaq; sola expetenda est, & ibi multa de honestate.

Et, vt dicit Ambrosius primo Officiorum, Tantus est splendor Honestatis, vt vitam Beatam efficiat tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentiæ.

Dicitur autem honestas secundum Isid. lib. 10. cap. 9. & Archid. in c. erit autem lex honesta. 4. distinct. quasi honoris status. Vnde honestum est, quod sua vi trahit, & allicit dignitatem. Plus enim in iure desideratur honestas, quam iustitia, vt dicit ibi gl. 1. quæ allegat pro hoc ca. fin. 35. q. 3. & satis innuit textus, dum dicit. Erit autem lex honesta, iusta, possibilis secundum naturam, & secundũ consuetudinem patriæ. Requiritur ergo primo, quod sit honesta secũdum naturam, & consuetudinem patriæ, & iusta secundum naturam, & consuetudinem patriæ: & possibilis etiã secundũ naturam & consuetudinẽ patriæ, alias non dicitur lex, nec potest esse vera lex, nec iustitia: quia vtrunq; illorum requirtur, vt dicit ibi tex. ideo non sufficit, ꝙ sit iusta, & possibilis, nisi sit honesta, & secundũ naturã & secundum consuetudinem patriæ. Facit text. in d. c. fi. incipiente, porro. Imo honestas detrahit legum rigori. Cum actiones furti non dentur patri contra filium, nec marito contra vxorem, nec cõtrario, & hoc propter honestatem. De marito, & vxore est tex. in l. fin. §. fin. C. de furtis, & seruo corrupto, & in l. si quis vxori. in princ. ff. eod. & quod non detur patri contra filium. text. in l. serui, & filij. in prin. ff. eo. & l. qui seruo. §. item placuit. in d. tit. De patre, & filio est textus in d. l. si quis vxori. §. primo. Sic nec marito actio de dolo aduersus vxorem datur. l. 1. in fin. C. de iure dot. Item nec actio rerum amotarum. l. 2. vbi dicit textus. Constante matrimonio neutri eorum, neq; pœnalis, neque famosa actio competit. C. rerum amotarũ. Item nec filio datur actio de dolo contra patrem, nec econtra. l. non debet. ff. de dolo. Item fisco non permittitur rem quam vendidit retractare propter honestatem, & verecundiam. l. 1. & 2. C. ne fiscus rem quam vendidit euincat. lib. 10.

Quæ quidem honestas, in omnibus requiritur negotijs, maximè in l. condenda. d. cap. erit. 4. distinct. & in cano. præcedenti, qui est secundus in ordine. Vbi dicit textus. Præterea in ista constitutione legum maximè qualitas constituendarum obseruanda est, vt contineat in se honestatem, iustitiam, possibilitatem, & conuenientiam. Vnde Cicero tertio officiorum ait. Recta conuenientia & constantia natura desiderat, aspernaturq; contraria, & si ad honestatem nati sumus, eaque aut sola expetenda est, aut certè omni pondere grauior est habenda, quam reliqua omnia, & naturæ ratio, est lex diuina, & humana, & inter alia, quod pro amico solum faciendum quantum Religio, & honesti ratio patitur, & quod in publicis, consultationibus honestum præponendum, neq; vllum

vllum consilium esse dãdum, quod cum honesto repugnet. Item in contractibus honesti ratio considerat. clarè ostendit Cicero in præfato libr. & ibi vide exempla & regu. iur. ff. semper in contractibus.

Quomodo autem esse potest, quod inter illum & illam qui se matrimonialiter coniungunt, sit honestas, si fiat inscijs patre & matre, & contra eorum voluntatem? quomodo potest esse conuenientia, si sit disconuenientia inter patrem, & filiam propter contemptum patris, & inobedientiam filiæ erga patrem? Quid enim peius est erga patrem, quam id, quod fit contra ciuilem, & naturalem rationem? Maximè, quia expresè honestas requiritur in matrimonio, vt est text. in l. adoptiuis. §. 1. ibi, Quoniam in contrahendis matrimonijs naturale ius, & pudor inspiciendus est, & in l. semper. ff. de ritu nuptiarum. vbi dicit text. Semper in coniunctionibus non solùm, quod licet, cõsiderandum est, sed & quod honestum sit. quam legem ad hoc allegat gl. in verbo, honestè viuat, in dicto proœ. Gregoriano. §. ideoq; post glossas iuris ciuilis. in ver. honestè. in dictis §§. iuris præcepta. supra alleg.

Et dicunt omnes Doctores, nec aliquis discrepat in locis infrà allegandis, quod consensus patris de honestate saltem requiritur in nuptijs contrahendis, quæ non est ita vilipendenda, cùm sit de substantialibus legis, quod ex voluntate vnius Papæ possit tolli. Cùm per hoc fieret præiudicium scãdalosum vniuersali populo Christiano, saltem maiori parti. Cùm maior pars, imò maxima sit coniugatorum, & filias habentium, quàm aliorum.

Et ideo videtur, quod si iuuenis per solicitatines suas inducat filiamfamilias cautelis, dolo, machinationibus, & persuasionibus ad eidem promittendum per verba de præsenti sine voluntate patris, in cuius est potestate, & eam de pudicitia interpellauit, aut se eam interpellasse iactauit. Maximè quando habet patrem, & matrem, & contra voluntatem eorum, quod ex quo inhonestè legit. & in hoc nulla est honestas, sed potius iniuria facta patri & matri: quia contra ciuilem, & naturalem rationem hoc fit, vt dicit tex. in §. 1. institut. de nuptijs. Cum quo videtur concordare textus iuris canonici. in c. non omnis mulier. In fi. 32. q. 2. Et fuit ordinatio Sothæris Papæ XIII. de qua habetur per Platinam in sua chronica de vitis Pontificum: etiam per Philippum Bergomatem in supplemento chronicarum lib. 8. Vbi inter alia fuit statutum, & ordinatum per eum, Ne qua haberetur vxor legitima, nisi quam sacerdos ex instituto benedixisset, & quam parentes solenni pompa Christiano more marito collocassent: quam etiam Paranymphæ de more custodiuissent, præcauentes multa pericula quæ in nouas nuptas euenire solent ex præstigijs, & magicis artibus quorundam improborum. Istud etiam fuit ex ordinatione Euaristi Papę, vt probatur tex. in c. 2. 30. quæ. 5. ita q̃ si postmodùm pater contradicat, & agat contra talem iuuenem de iniuria sibi illata, & de sollicitatione, & matrimonij interpellatione secundum textum in l. solicitatores. ff. de extraordinarijs criminibus; & de pœnit. dist. 1. c. solicitatores. Vbi volunt textus, quod solicitatores nuptiarum alienarum, & matrimoniorum interpellatores extraordinariè puniantur. Et etiam ex edicto de seruo corrupto: quod habet locum in filia solicitata. l. & tantum. ff. de seruo corrupt. & facit l. aduersus eum. C. de furtis, & seruo corrupto. vbi dicitur, quod sollicitans tantum seruum, actione serui corrupti potest conueniri, & non tantum puniendum est factum licet non sit perfectum, quia per eum non stetit quin corrumperet, quod potest trahi in malum exemplum. l. si quis seruo. C. eo. & ibi gloss. fin. extendit etiam ad filium solicitatũ, cum eadem sit æquitas. Etiam facit, quoniam sicut venditione serui, vel filij committitur crimen legis Flauiæ de plagiarijs contra vendentes, ita contra solicitantes; vt est tex. in leg. prima. & in l. abducti. C. ad legem Flauiam de plagiarijs. & facit tex. in l. non statim. ff. eod. In quibus venit dehonestatio famæ, & dignitatis, quod ipsa filia non tenetur contrahere matrimonium cum tali iuuene, qui sic eam inscio patre sollicitauit, & persuasionibus induxit, eò quia in totum deficit honestas, quę est vna pars legis, & sine qua lex esse non potest, d. c. erit autem lex honesta. Imò quod fortius est, istud est contra ciuilem, & naturalem rationem, vt dixi, quæ non potest mutari, cùm ius naturale sit immutabile. imò non solum contra honestatem: sed etiam generat scandalum contra patrem, qui ita est spretus, quod habet iustam causam exhæredandi filiam, vt est tex. in auth. sed si post. C. de inoff. testament. & in §. aliud quoque capitulum. in auth. vt cum de appellatione cognoscitur. vbi etiam text. multum formalis, & Paulus de Cast. in d. auth. sed si post illam. ad hoc notat, & istud tenet Bal. in authen. res quæ. C. communia de legatis, & in l. fi. C. de dotis promissione, & dicit idem Bald. in l. omnem. ad fin. C. ad Tertullianum, quod istud inducit odium capitale, vt refert Ioannes Lupus in repe. c. per tuas. fol. 86. nu. 10. extra de dona. inter virum & vxorem. Vbi per multa tenet, quod hoc casu potest exhæredari. & ibi multa singularia, & multa notanda allegat, quæ possunt videri, & dicit Paulus in d. anth. sed si postquã legit cum l. si filiam tuam. C. de inoffi. testamen. quod etiam habet locum illa auth. de iure canonico, quod non placet domino meo Iasoni, in l. 2. §. quod si in patris. col. 6. ff. soluto matrimonio. Quod dicit intelligendum Guilielmus Benedicti in sua repetitione. c. Ray. in ver. do rem. num. 36. extra de test. si filia non spectasset tempus consuetum nubendi secundum morem patriæ, vt quia nupsisset persone

ſonæ indignæ,& fortè idem, (vt dicit) ſi nupſerit perſonæ dignæ, & condecenti, patre ignorante, aut inuito, non expectato dicto tempore conſueto, quia tunc pater non teneretur ei dotem conſtituere, ex quo præceſſit culpa filiæ ſic imprudenter ac irreuerenter ſe habentis erga patrem. Non enim expectare debet quis auxiliũ, aut iuuamen ab eo, quem contempſit. dicit tex. in l. litigatores. ff. de arbitris. Aut ſi filia infra vigintiquinque annos vitam elegerit inhoneſtam: meretricãdo, quo caſu credit idem Guillelmus quod §. ſi alicui. d. auth. remanet hodie incorrectus de iure canonico, quia ius canonicum ſolum ſe intromittit de matrimonijs in libertate relinquendis, & non de meretricis ſuadendis. Ex quo efficax eſſe videtur conſuetudo Auerniæ, de qua in titu. de ſucceſſio. art. 36. conſuet. dictæ patriæ. dicens, Quod filia nubens viro indigno ſeu indecenti, abſque conſenſu patris, non poteſt aliquid querelare in bonis eiuſdem. quod an valeat tale ſtatutum, vide Deci. in l. nup. ff. de reg. iur.

Sed, quicquid dicat, non credo, quod filia, quæ fecit promiſſiones matrimoniales, ſub perſuaſionibus talis iuuenis, teneatur ad implendum matrimonium cum eo. Tum quia, vt clarum eſt, in hoc iniuriam fecit patri, quę etiam videtur eſſe ad mortem, ex quo puellam interpellauit de impudicitia, imo ſe iactauit illam interpellaſſe, vt eſt text. ad literam in d. l. & c. ſolicitatores. quaſi in fin. ibi, aut mulierem puellámue interpellauerit, punitur capite. Nam ex his orta eſt inimicitia capitalis inter patrem & talem iuuenem. Ita per eundem iuuenem proſequi poteſt ex prædictis perſuaſionib. & interpellationibus etiam criminaliter: cùm etiam de matrimonio interpellauit, quod dicit fuiſſe eo, quia dicit eam eſſe ſuam vxorem per promiſſiones, ergo ſecutum & perfectũ eſt flagitium de interpellatione matrimonij, ex quo capitaliter puniendus eſſet.

Ex quibus ſequitur, quod cum ſit inter tales inimicitia capitalis, cum ex verbalib. iniurijs etiam oriri poſſit, vt dicit do. meus Iaſ. in l. procuratorius. C. de procurat. imò etiam poteſt & dębet eſſe inter omnes parentes ex vtraq; parte, arg. eorum quæ dicit Pan. in ca. item cum quis. col. 1. extra de reſtit. ſpoliat. Quod ſicut Inimicitia oritur inter ſpoliatum & ſpoliantẽ, item inter amicos & conſanguineos eorum propter diffamationem filiæ, quam voluerunt facere, eò, quia inuitæ nuptiæ frequenter difficiles exitus faciunt, vt eſt tex. in ca. requiſiuit. in fi. & c. cum locũ. extra de ſponſal. & matrimonijs. & Princeps pati nõ debet, vt hoſtili more matrimonia fiant, vt in l. vnica, §. nec ſit facultas. C. de raptu virginum. Oportet etenim (vt ibi dicit textus) vt quicunq; vxorem ducere voluerit, ſiue ingenuam, ſiue libertinam, ſecũdum noſtras leges & antiquam conſuetudinem, parentes vel alios quos decet, petat, & cum eorum voluntate fiat legitimum coniugium.

Ideo videtur dicendum, quod iuſta cauſa eſt dirimendi tales promiſſiones, talis inimicitia capitalis orta ex parte dictorum iuuenis & ſuorum parentum, propter dictas ſolicitationes matrimoniorum, & pudicitiæ interpellationes, & ſcandaloſas ipſius diffamationes, contrà veritatem tamen, prout confeſſi ſunt & confitentur. Imo, quod plus eſt, ſi dictus iuuenis illam ſtupraſſet, aut corrupiſſet, etiam de voluntate illius, tanquam raptor puniri poſſet, ex quo ante matrimonij conſummationem, prout eſt text. ad literam in d. l. vnica. in prin. §. pœnas. ibi, ſiue volentibus ſiue nolentibus virginibus. C. de raptu virginum.

Et ideo talis Inimicitia capitalis, videtur eſſe cauſa ſufficiens ad dirimendum tales promiſſiones etiã factas per verba de præſenti (vt aſſeritur) probatas per duos alios iuuenes eiuſdem ſtatus & conditionis, cuius eſt dictus iuuenis ſolicitator: qui ſponte ſe ingerentes ſcripto, & ſub eorum ſignatura in modum atteſtationis, antequam rogati & vocati fuiſſent, in ius ad hoc, & à tempore aſſertarum promiſſionum atteſtati fuerint, ſe fuiſſe præſentes in dictis aſſertis promiſſionibus, Ex quo cum ſe ingeſſerunt, non valet eorum dictum, tanquam dictum teſtium: cum teſtis qui ſe ingerit, ſuſpectus ſit de falſo. l. q̃ omnia. §. 1. vbi textus formalis, & ibi Bar. ff. de proc. Notat amplè do. meus Iaſ. in l. ait prætor. *la primiere.* col. 2. & in l. vnius. §. ſeruo qui vltro. ff. de quæſt. Barb. in tract. de præſtan. cardin. 2. tract. q. 2. col. 2. Fel. in c. 2. colum. 8. de teſtib. Corne. conſ. 284. incip. in præſenti conſultatione. in 3. vol. plus dicit Pan. in c. cum P. de accuſ. quod ille, qui offert deponere contra me, dicitur inimicus meus, ex quibus etiam conſtat tales probationes eſſe nullas, vt dicam alibi. Eò, quia, vt conſtat, filia dicit ſe neſciſſe, nec intellexiſſe quid velint verba de præſenti, potiuſquam alia verba, & dicit ſe ſolum intellexiſſe, feciſſe promiſſiones ſub voluntate patris, ad effectum poſtmodum contrahendi matrimoniũ, ſi patri & matri placeret, non quod ex illis verbis intellexerit matrimoniũ contraxiſſe, prout nec intellexit, prout etiam (vt dicit) ſcit quod ex communi vſu vtendi, apud nos fiunt matrimonia ſine ſponſalibus & promiſſionibus, in manibus ſacerdotis in Eccleſia, aut in porta, ſeu introitu Eccleſiæ, & aliter non intellexit. Et quod conſuetudo in hoc operatur, facit text. in ca. illud. ibi, mulier de more illarum quæ panes vendunt, ſe annulos detuliſſe dicebat. extra de præſumpt. & in c. ſuper eo. extra de cognatione ſpirituali. ibi, ita quod ſi conſuetudo eiuſdem Eccleſiæ habeat, &c. Nam etiam de iure ſponſalia præcedunt, & velut præparatoria perueniunt nupt. vt dicunt gloſſæ rubricariæ. de ſponſ. ff. & C. vbi etiam patet quod tit. de ſponſ. præcedunt tit. de nupt. & etiam patet, in tit. de ſponſalib. & matrimonijs. in antiquis.

Ex quo ſequitur, quod etiam ſi talia verba dicta

filia protulerit, non per hoc effectum est matrimonium: sed solùm repromissiones futurarum nuptiarum. Et cum errauit, non consensit, quia qui errat nõ consentit. l. nihil consensui. §. non videntur consentire qui errant. ff. de reg. iu. Nihil enim est tam contrarium consensui, quam error. l. si per errorẽ. in fin. ff. de iurisd. om. iu. vbi dicit do. meus Ias. procedere, etiam si sit error ex vna parte tãtum in his, quæ requirunt consensum vtriusq;, vt est in matrimonio, vt est tex. in c. tua nos. extra de sponsalib. & matrimonijs. Et etiam quod error nõ habet consensum. tex. est in l. 2. in prin. ff. de iud. & in l. nõ idcirco: C. de iur. & facti ignor. In qua dicitur, quod nullus est errantis consensus, & nulla est errantis voluntas. l. sed hoc ita. ff. de aqua pluuia arcen. & proprium erroris est approbare falsum pro vero. in c. quamuis 38. dist. Et errare est aliud pro alio putare. c. in quib. 22. q. 2. & quod error impedit consensum, declarat idẽ dominus meus in §. item si quis. primo nu. 55. inst. de acti. Ex quib. dicit Phil. Dec. in d. §. non videtur, quod hæc regula nullam patitur limitationem, & vt dicit do. meus Ias. in d. l. si per errorem, idem dicendum est de dubitante & ignorante, eò, quia primò errans & dubitans æquiparantur. Bar. in l. 2. col. 3. ff. si quis in ius vocatus non ierit. Idem do. meus Ias. in l. error. in prin. C. de iur. & facti igno. in l. 3. §. genera. in 2. col. ff. de acq. poss. in l. quãdiu. col. 2. C. q admitti. Sed dubitans & ignorans equiparantur. l. fi. vbi Bar. & doct. C. de condi. indeb. & l. manifestissimi. vbi Bart. C. de furtis. & do. meus Ias. in locis hic ante alleg.

Sed sic est, quod ignorantia probatur per iuramẽtum, glo. est notabilis in ver. accusari. in l. si cui. §. ijdem. ff. de accus. glo. in ver. scienter. in ca. 2. de temp. ordina. in 6. do. meus Ias. in §. sed iste nu. 89. insti. de act. & in rep. l. admonendi. in 105. col. ff. de iureiu. Ergo etiã sequitur, quod de tali errore standum est iuramento prędictæ filiæ, maximè ad euitandum scandala, quæ oriri possent ex tali matrimonio, propter inimicitias ortas in patrem, & matrem dictæ filiæ: & ipsam filiam contra dictum iuuenem, & suos parentes occasione talium subornationum, & seductionum inscio patre factarum, & etiam iniuriarum verbalium ex eis in eos prolatarum, vt dictũ est. Et quod propter scandalum impediatur matrimonium, facit tex. in c. cum tua ibi: vel de scandalo doceat. & ibi notatur. extra de sponsalibus & matrimonijs.

Item, & talium verborum fienda est talis interpretatio, quod, scilicet, quo ad prædictam filiam, prædicta verba non importent promissiones de præsenti, sed vim sponsalium, ex sua declaratione facta per eam sub iuramento: per ꝙ est idem in talib. standũ, ex quo est præsumptio iuris pro ea, quia nescit, ꝙ talia verba importent, & præsumuntur potius esse per eam intellecta secundum communium vtendi, quem dicit, & secundũ quem intendebat promissiones facere, quam secũdum talem subtilitatẽ iuris quæ facit doctrinã inter verba de præsenti, & de futuro, vt euitetur ẽt inhonestas, & sic delictum contra vtrunq;. Nimia etenim subtilitas reprobatur, maximè in causis ecclesi. vt in ca. dilect. & ibi not. per gl. in verb. subtiliter. quæ allegat multas concord. de iud. in antiq. Perniciosa est in legib. & simplicitas est amicitia veritatis. §. sed quia stipulationes, insti. de fideic. hęr. vbi dicit tex. In legib. magis simplicitas, quã difficultas placet, & in c. veritatis. Amica simplicitas. ca. verit. extra de iureiu. Nec dolosis malitia sua debet esse lucrosa. nec simplicib. simplicitas damnosa. l. 1. in prin. ff. de dol. Cũ nemo ex suo delicto meliorem suam condi. facere potest. l. nõ fraudantur. §. nemo, ff. de regu. iur. & malitijs hominum est obuiandum.

Item faciat, Quia iuramenta non extenduntur ad illa, de quib. non est cogitatum, vt in c. quintauallis. & in ca. veniens. vbi plenè notatur. extra de iureiu. Et iuramẽta sunt interpretanda secundum intentionem iurantis, arg. d. c. veniens. Nec debet aliquis verba considerare, sed voluntatẽ & intentionem, quia nõ debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni, vt dicit tex. in c. humanæ. 22. q. 5. Mens potius quã verba attendi debet. c. intelligentia. de verb. sig. extra. & plenè in d. c. humanæ.

Et ad iura, quæ in contrarium allegantur, q̃ dicunt, quod filiafamilias potest contrahere matrimonium sine cõsensu patris, vt dicunt esse gl. quæ est prima in ordine in c. fi. ꝙ incipit, hoc sanctum. post tex. ibi, 32. q. 2. Dico, ꝙ nec ille tex. nec gl. dicũt ꝙ promissiones factas per filiamfamilias sine consensu, & volũtate patris teneatur filia adimplere si nolit. bene dicit tex. quod viduæ propria voluntate maritos eligere possint: sed post dicit, ꝙ similis conditio est de virginib. quę nec extra voluntatem parentum, nec suã cogantur maritos accipere. Nam ille textus facit totum contrarium, ad ꝙ ponderat eum glossa: quoniam vt constat ad hoc vt virgines habeãt maritos, requiritur ꝙ nõ sit extra suam voluntatẽ, nec parentum, ꝙ hoc casu fieret, si cogeretur habere talẽ in maritum, qui cõtra honestatẽ, & per suas fraudes, & cauillationes vult talem filiamfamilias habere in vxorẽ cõtra suam voluntatem, & suorum parentũ, & sic non est verum, ꝙ hoc casu vbi non est honestas, nec ex parte parentũ nec filiæ, quod talis textus, nec iura canonica corrigant ius ciuile in hoc, & sic §. 1. insti. de nup. l. 2. l. si nepos, cum l. seq. ff. de ritu nuptia. l. viduæ. & in l. in coniunctione. in princi. C. de nupt. cum plurib. alijs l. in dictis rubricis positis.

Item etiam, vt dictum est supra, videtur textus iuris canonici in d. c. non omnis. in fin. 32. q. 2. & in cano. seq. qui incipit, honorãtur cõcordare, cum dicat: Non est virginalis pudoris quærere maritum: sed curæ paternæ hoc relinquendum est: Ita vt electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ æstimetur autor. Maximè, vt dicit Pan. in consi. 12. in 1. volum. Cum ergo per hoc consulatur

sulatur ipsis mulierib. quę sępe contra propria cōmoda laborant, propter sexus infirmitatem, vt dicit text. in l. si pater in fi. C. de sponsa. imò expressè dicit text. in c. nostrates. Fœdera nuptiarum cōsensu eorum, qui hæc contrahunt, & horum, in quorum potestate sunt, celebrantur. 30. q. 5. & ibidem in c. 1. qui incipit, aliter. iam supra alleg. Aliter legitimum non sit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur vxor petatur, & à parentibus, & propinquioribus sponsetur, quem text. allegat ad hoc gloss. in verbo, nullum. in cap. videtur. extra qui matrimonium accusare possunt.

Saltem gl. 1. in fi. in c. sufficiat 27. q. 2. & gloss. in ver. parentum. in d. ca. hoc sanctum, quæ allegant c. nostrates 20. q. 5. & c. tuæ. extra de spōs. impub. & glo. in verb. paterna. in ca. cum virum. de regularibus. quæ allegat tex. iuris pro hoc in c. 1. de despon. impub. vbi dicit text. Potest autem filium nondum adultum (voluntas cuius discerni nō potest) pater cui vult matrimonio tradere, & postquam filius peruenerit ad perfectam ætatem, omnino debet hoc adimplere. & dicit G. Benedi. in sua repet. c. Rayn. in verbo, dotem. numer. 334. in fin. extra de testa. quod viri honesti vix, aut nunquam cum puellis nubunt sine consensu parentum suorum, cum omnia facere velint secundum debitam honestatem, & dictat prouerbium, quod in istis alloquendum est parentes filiæ. & omnes doctores etiam in d. §. 1. institu. de nupt. & Pan. in d. consi. non negant, quin de honestate requiratur consensus patris. Ex quo, cum ista honestas sit de substantia legis, videtur quod Papa non possit illam tollere per aliam legem, quoniam sua constitutio, tanquam non honesta, non erit lex, vt statim dicam.

Ad tex. in c. fi. de iudicijs. in 6. qui dicit, quod in spiritualibus non curatur patria potestas. Bene dicit ille text. quod in his, quæ sunt spiritualia, filius potest comparere in iudicio tam agendo quàm defendendo. sine consensu patris. Sed non vltra dicit, quod promissionis factæ per verba de præsenti per filiamfamilias sine consensu patris persuasionibus, & indebitis inductionibus aliquorum, ligant ipsam ad contrahēdum matrimonium cum eo. Quoniam ex hoc sequeretur, quod generalitas illius tolleret effectum legis in casu speciali, aliàs prohibito, quod non est dicēdum. Quoniam alia ratio in hoc casu reformat pactum, scilicet, quia contra ius ciuile & naturale, vt dicit text. in d. §. 1. instit. de nup. quod non potuit tollere Bonifacius Papa per suam generalitatem. Bene facit text. in l. 2. ff. de vsufruct. ear. rer. quæ vsu consum. vbi dicitur, & ratio naturalis autoritate iurisconsulti mutari non potest. Cùm naturalis æquitas ab æterno fuit, vt nota. 5. d. in princip. Maximè sine consensu Principum secularium in suis locis, & etiam quia contra honestatem, quæ est vna de substantialib. legis, d. c. erit autem lex honesta. dist. 4. & ideo, cū non esset lex sua, si esset in casu speciali, eò, quia cōtra honestatem, multo minus potest extēndere effectum suum ad casum prohibitum. Quoniam, vbi habemus casum specialem, si fiat postmodum lex generalis, nō derogat huic casui speciali, vt est gl. ordinaria quæ est infra. & ibi do. meus Ias. in l. sciendum. ff. qui satisd. cog. est doctrina Saliceti in l. in testamentis. C. de test. Idem do. meus Ias. in l. 1. §. sed si mihi. ff. de ver. oblig. & in l. postquam liti. in fi. C. de pact. Et dixi in commentarijs nostris super consuetud. duc Burg. in tit. *des confiscations*. §. 1. in gl. & appartenent. ibi, additio. limita hanc nostram consuetudinem. Item ille text. in fine reddendo rationem dicit: Cum de his se intromittere non habet: nequaquam requiri debet assensus. Ex quo restringit effectum illius. ca. ad causas tantum, in quibus pater se intromittere non debet de negotijs filij. Cùm ergo iste casus non sit de illis, imò expressè d e iure ciuili, & canonico teneatur se intromittere, & dotando filiam, cum officium paternum sit filiam dotare. l. fin. §. vtramq;. C. de dotis promissio. l. qui liberos. ff. de ritu nuptiarum & eidem maritum quęrere. d. ca. honorantur. Ideo requiritur eius assensus, nec comprehenditur iste casus sub illo textu.

Item, vt breuiter absoluam, Quoniam Iura canonica non ita aperte loquuntur, quod dicant in terminis, filiafamilias fecerit pmissiones per verba de præsenti, etiam sine consensu, & permissione patris, ex illis teneatur vltra volūtatem parentum, & eis contradicentibus contrahere matrimonium cum tali, cum quo tales promissiones fecerit, etiam ea inuita post tales promissiones factas, an si Canon aut decretalis ita diceret in terminis, & esset sic facta à summis Pōtificibus, tolleret decisionem supradicti §. 1. instit. de nupt. Ita ꝙ filia hoc casu cogi posset: & an hoc casu pater cogeretur ad eam dotandam, prout si sua voluntate contraxisset mattimonium. Istud videtur multis sine dubio, & videtur de indubitabili esse quæstio, per ea quæ supra dicta sunt, & quæ dicit do. meus Ias. in d. §. quod si in patris. in l. 2. ff. sol. mat. & quæ notant docto. in d. §. 1. instit. de nupt. & quæ dicit Pan. in consilio duodecimo: incip. & clarè mathematis.

Et videtur pro hoc facere text. in ca. ex publico. extra de conuersione cōniugatorum. Vbi sponsalia de potenti non possunt dissolui, nisi per ingressum religionis vnius ex contrahentib. talia sponsalia, eò, quia habent talia sponsalia vim matrimonij. facit tex. in c. coniunx. & in c. coniuges. 17. q. 2. Vbi coniunx vocatur à prima dispensationis fide, quam concubitu nōn agnouerat Ioseph, nec fuerat cogniturus, nec mendax manserat cōiugis appellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carnalis commixtio. Ista sunt verba tex. in d. c. coniunx,

& est tex. eadem causa & questione, in c. seq. qui incip. omne. ibi, si quis sponsam alterius in agro oppresserit, morte moriatur, quia vxorem alterius violauit. & ibidem in cano. si quis desponsauerit. vbi habetur, quod sponsa de præsenti est coniunx, & vxor, & tenent Panor. & Fel. in c. 1. de sponsalib. & dixi amplè in commentarijs nostris super consuet. Duc Burg. in 7. art. in glo. *mariee. in tit. des droictz & appartenances à gens mariez.* Cùm ergo sit vxor, & cõiunx, ideo dicendum, quod non potest fieri separatio inter eos, nisi ob causam fornicationis, secundum dictum domini in Euangelio, Luc. 16. & habetur in c. dixit dominus. 32. q. 1. & in c. ex parte. extra de sponsal. & in d. c. ex publico. suprà alleg. in fi.

Item de hoc doctrina omnium, & legistarum, & canonistarum, quod Papa in his quæ concernunt spiritualia, potest disponere, & statur dispositioni summi Pontificis, vt not. in ca. 1. extra de noui operis nunc. vbi amplè per Pan.

Item, & ad text. in c. de secundis nupt. & in c. euthe. §. pe. ibi, cùm enim 2. q. 3. vbi doctores dicunt per illos textus corrigi omnia ciuilia loquentia de matrimonijs, prout etiam videtur tenere G. Bened. in sua repe. c. Rain. in verb. dotem. num. 31. & 34. in fi. extra de test. & Deci. in regu. nuptias. ff. de regu. iuris. Dico, quod illi textus nihil faciunt ad propositum in hoc casu, cum tantum loquantur de iurib. ciuilibus, loquentibus de mulierib. transeuntib. ad secunda vota intra annum luctus, quæ puniebantur secundum ius ciuile nota infamiæ: sed, vt dicunt, propter dictum apostoli, Mortuo viro, nubat mulier in domino, tolluntur illa iura ciuilia & vt dicunt: In matrimonijs præsertim, seculares leges, sacros canones imitari non dedignantur, & ibi glossæ quæ multos textus allegant ad hoc, sed non est aliquis qui ponat hunc casum specialem, scilicet, quod matrimonium filiæfamilias possit fieri sine consensu, sensus sit requisitus, verùm etiam de iure canonico, & ex ordinatione summorum Pontificum, vt supra dictum est, vt est text. in d. capit. aliter non fit legitimum matrimonium nisi, &c. 30. quæst. 5. qui est textus formalis, ponderãdo dictiones, aliter, non, & nisi, quæ important formam, & substantiam, vt dicit Fel. in cap. cum dilecta. colum. 9. versic. septimum. extra de rescriptis. Et in hoc non obstat somnium aliquorum dicentium, illum textum tantum loqui de solemnitatibus: quoniam esset violare textum, cum dicat, aliter non fit legitimum coniugiũ, & in fine dicit: Aliter vero præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius quã legitima coniugia esse non dubitatur, nisi volũtas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima.

Sed adhuc quicquid sit, ex prædictis non videtur, quod tex. in d. §. 1. insti. de nuptijs. sit correctus, nec textus ei concordantes, & licet prædictæ rationes canonistarum videantur validæ, & autoritates sint insignes, non tamen propter eas à textibus legum est recedendum, l. Labeo. ff. de suppellect. leg. Et quanquam dicant aliqui doctores. d. §. esse correctum, vt dictum est. Hoc tamen apertè negari potest, cum nullum ius ad hoc ipsi inducant, neq; inueniatur aliquis canon per quem liqueat prædictum §. esse correctum: vt dixi. Imò videtur, quod expresse fuit approbatus ille §. per summos Pontifices, puta per Sotherem, Agapitum, & Euaristum, vt prædictum est, vt per textus iam supra allegatos. Et cum non inueniatur Canon aliquid tale dicens, nec nos dictum eorum admittere debemus, vt in auth. de non eligendo secundo nubentes. §. sin autem non valuerit, ibi, nec quælibet est lex aliquid tale dicens. col. 1. Erubescendum est enim legem correctam dicere, & corrigentem non allegare, vt in authent. de trien. & semis. §. consideremus, coll. 3. & l. fi. in fine. C. de consulib. lib. 12. de quo per do. meum Iason. in l. illam. C. de collatio. Hoc est sententiam propriam magis vacua quadam opinione iactare, quam debita autoritate roborare, vt in cano. nunquid in fi. 28. q. 11. Ad idem 37. dist. cap. relatum.

Quòd ergo canon aliquis expresse legem corrigens, aut clare contrarium statuens, non diffinit, arguẽdi sunt doctores, huiusmodi volẽtes, contra expressam legem (quam canones venerandam dicunt, vt in cano. fin. 16. quæst. 3.) proprijs sensibus diffinire, vt in cap. fin. & ibi multi canones concordant. per gloss. allegati, 31. quæst. 1. & facit cap. ego solis. 9. distinct. & c. consuluisti. 2. quæst. 5. vbi: & quod sanctorum patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum. cum alijs allegatis per Lucam de Pen. in l. 1. in 3. col. C. de priuilegijs scholarum. l. 12. Vbi in simili arguit de tali casu. Et vt dicit, facit, quia lex non corrigitur nisi expresse dicatur, vt in authen. quibus modis naturales efficiuntur sui. §. tribus. ibi: oportet enim. colla. 7. vel quando posterior lex directè contrarium statuit. c. 1. consti. lib. 6.

Et facit, quia antiquiori iuri standum est, vt in c. domino sancto. l. distinct. vbi dicit text. Quotiescunque in gestis conciliorum, discors sentẽtia inuenitur, illius concilij sententia magis teneatur, cuius antiquior & potior extat autoritas, quæ verba formaliter scribuntur in capit. hoc ipsum 33. quæst. 2. Maximè, si ambo sint æqualis pietatis, vt in cap. in canonicis. 19. distin. Nec inconuenit, nouas leges trahi ad antiquas, l. sed & posteriores. ff. de legibus. Sed sic est, quod nullo iure canonico cauetur, quod filia subornata & seducta, quæ per indebitas solicitationes & machinationes promisit sine consensu & voluntate patris, etiam per verba de præsenti, teneatur adimplere promissiones, patre non consentiẽte. Nec etiam cauetur aliquo iure, quod consensus patris de iure ciuili in talib. requisitus, sit per constitutiones canonicas sublatus. Ideo videtur, quod dictus §. 1. de nupt. in instit.

instit. non est sublatus, nec subrogatus. Quod ergo non mutatur, stare non prohibeatur. l. præcipim⁹. in fi. C. de appell. & l. sancimus. §. 1. vbi textus formalis. C. de testamentis.

Standum est ergo potius dispositioni dicti §. in iure ciuili quàm rationibus & autoritatibus præmissorum doctorum, & maximè etiam istud habet locum in dispositione, auth. sed si post. Co. de inoffi. testa. vt dicit ibi glo. quæ debet stare, cũ non inueniatur expresse correcta, & quia casus expressos determinant, ideo non est tollendus ex interpretatione magistrali seu professoria, quæ nõ tollit casus expressos legum, cum sit tantum probabilis. Cum etiam prędicta lex sit rationabilis, cum sit fundata super honestate, & habeat etiam ordinationem expressam summorũ Pontificum, vt supra clarissime ostensum est, quæ nõ est spernenda.

Ex quo etiam videtur, quod si esset Lex seu constitutio in contrarium, & expresse contra dictum §. inst. de nuptijs. quod adhuc standũ esset dispositioni illius. §. Quoniã, vt dictum est, non est dubium, quod etiam secundum Canonistas, Lex Canonistarum debet esse honesta, & est vna qualitas legis etiam Canonicæ, vt probat tex. sæpius alleg. in d. c. erit autem lex honesta. & vt ibi dicit Cardinalis Alex. & Io. de Turrecr. in c. 1. §. præterea. cum quo legit dictum cano. erit autem lex. dist. 4. Lex tria continere debet, scilicet, quod Religioni cõgruat: & hoc inquantum est proportionata legi diuinæ: & refertur ad hoc quod religioni congruat, cum dicitur honesta.

Secundò, Quòd disciplinæ conueniat inquantum est proportionata Legi naturæ: & ideo dicitur iusta possibilis secundum naturam.

Tertiò, Quod saluti proficiat, inquantum est proportionata vtilitati humanæ, cum dicitur & secundum consuetudinem patriæ, & hæc tria ponit tex. in c. consuetudo. 1. dist.

Cum ergo ad primum iure diuino, & etiam iure ciuili, & canonico, & ex honestate patriæ requiratur consensus patris in matrimonio filiæfamilias, vt dictum est ante, & dicit expresse tex. in d. §. instit. de nuptijs, quod ciuilis & naturalis ratio hoc suadet. Ex quo ergo, cum ratio honestatis cõueniat Religioni, & sic legi diuinæ, quæ etiam videtur satis probare ex sacris scripturis, quæ satis demonstrant consensum parentum interuenire debere in matrimonijs filiorum. Abraham enim præcepit, vt filius suus Isaac non acciperet vxorem de filiabus Chananæorum, sed de cognatione sua, Genesis 24. Nec præcepisset, nisi de iure præcipere potuisset, & in matrimonio filij potestatem habuisset. Item Seruus Abraham pro consensu Rebeccæ non requisiuit puellam, sed parentes eius, Genesis 24. Et de multis alijs exemplis ponit Ioan. Lupus in d. repetitio. cap. per tuas. §. num. 17. de dona. inter virum & vxorem. & vltra omnes est tex. de hoc ad literam: quod etiam est præceptum Dei, quod filia non possit contrahere matrimonium ex eius promissione & voto cum aliquo patre eius contradicente. Numeri 30. c. in prin. Vbi dicit tex. Mulier si quippiam nouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognouerit pater votum quod pollicita est, & iuramentum quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit. Quicquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim, vt audierit contradixerit pater, & vota & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eò, quod contradixerit pater, de quo textu est tex. 32. q. 2. c. mulier. & in c. seq. dicit quod Apostolus 1. ad Corinth. 7. de patre loquens dicit: Seruet virginem suam, & det nuptui virginem suam. Et suadet ratio ciuilis & naturalis, quomodo posset fieri Lex in contrariũ, quæ non tolleret & Religionem, s. ratione honestatis, & sic legem diuinam & rationem ciuilem & naturalem. Et sic videtur, quod cum Papa nõ possit tollere nec ius diuinum, nec rationem naturalem, cũ naturalia sint immutabilia. §. pen. insti. de iu. nat. gen. & ciui. quod nec etiam potest facere decretalem contra dicta iura suprà alleg. Imò etiam Pagani ante Christi aduentum dixerunt, nuptias patre non consentiente factas non esse legitimas, Imò filios ex eis natos spurios esse. Quoniam vt ait Apuleius de asino aureo lib. 4. Impares enim nuptiæ, & præterea in villa sine testibus, & patre non consentiente factæ legitimæ non possunt videri, ac per hoc spurius iste nascetur: & sic & mundus, & cœlum, & tota mundi machina literatorum contra contrahentes nuptias sine consensu patris, cum filiafamilias clamant, quia ad minus contra honestatem, vt dictum est ante.

Et si dicatur, quod talia iura possunt modificari, declarari, & alterari, vt dicit Angelus in d. §. penul. tamen illud est intelligendum dummodo lex, quæ fit in contrarium, semper habeat suas qualitates, scilicet, quod sit honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, & consuetudinem patriæ, & loco, & tempori conueniens. Cum ergo vnum ex his deficiat, non est amplius lex: Ex quo, cum in tali casu semper abest honestas secundum naturam dict. §. 1. insti. de nuptijs. & secundũ consuetudinem patriæ quæ hoc reputat inhonestum. Ideo videtur, quod talis consensus non potest expresse tolli, multo min⁹ per prædicta iura generalia, ad minus in sponsalibus, quod non sit sufficiens causa ad dirimendum ea, si deficiat consensus patris, etiã si sint promissiones de præsenti, dummodo (vt dixi) sint factæ sine honestate, & per subornationes, seu seductiosas blanditias, & diabolicas machinationes.

Et ad ea, quæ dicuntur, quod sponsalia de præsenti habentur pro vero matrimonio, ita ꝙ sunt indissolubilia, dic, quod hoc potest esse verum in

sponsalibus debitè, & secundum honestatem factis, & non contra honestatem: quoniam in his repugnat vna qualitas legis, quæ impedit, ne talia sponsalia comprehendantur sub lege, quæ est, scilicet, honestas. Et etiam non reperiuntur Iura Canonica, quæ expresè tollant dispositionem dicti §.1.instit.de nuptijs. Imò constitutiones summorum Pontificum (de quibus supra) videntur illam approbare.

Etiam tex.in d.c.ex publico.de conuersione cõiugatorum, dicit matrimonium esse dissolubile, quando est consummatum. sed ante consummationem est dissolubile vno casu, scilicet, per ingressum Religionis, vt ibi dicit tex. Alio etiam casu per summum Pontificem dissolui potest, vt inquit glo. finalis ibi: ergo erit etiam in alio casu, vbi est maior ratio, s. quando non est qualitas legis, puta honestas, & contra ciuilem & naturalem rationem. Et in iure non tantum consideratur iustitia quantum honestas.c.porro.35.q.3. Vnde leges, quæ dicunt concubinas posse haberi, non sunt leges, quia sunt inhonestæ, vt l.vnica.C.de concubinis.& lege fi.in fi.Co.communia de manumissio. Si ergo esset lex Papalis, quòd promissio alicuius filiæfamilias etiam per verba de præsenti persuasionibus, machinationibus, blandicijs, ne dicam fraudib.& deceptionib.alicui⁹ iuuenis, sine cõsensu patris extorta haberet vim matrimonij indissolubilē: ita, quod dicta filia ea inuita teneretur etiam vltra velle patris consummare matrimoniũ cum ipso iuuene, tanquam iniqua non teneretur, & tanquam contra honestatem facta. Multo ergo minus leges generales, de quibus supra, sunt sufficientes ad inducendum ius expressum. Pro solutione huius quæstionis, ita quod dicta filia teneatur in vim aliam assertarum promissionum consummare matrimonium, iunctis his quæ supra dicta sunt: ex quo etiam filia asserit se nunquam veraciter consensum præstitisse, nec eidem promisisse: ex quo cum non sint probationes sufficientes nec legitimæ (vt dictum est) non tenetur matrimonium adimplere, argumento text.in ca. consultationi.extra de spons.& matrimonio. Nec tamen quid omittatur, quo ad responsiones obiectionum canonistarum, allegantium etiam pro se textum, in l.nuptias.non concubitus, sed consensus facit.ff.de reg.iur. Dico, quod clara est responsio, ita, quod si non esset nisi concubitus & non consensus, quod non esset matrimonium. Et hoc est clarum, vt vult ibi Decius post gloss. sed etiam quod tex.ibi affirmet, quod solus consensus faciat perfectum matrimonium & indissolubile non. Cum sit text.ad literam in d.c.ex publico.extra de conuersio.coniugato.vbi non dicitur perfectum & indissolubile, nisi fuerit concubitus & copula carnalis. Et in casu præmisso talis textus nihil facit, quia non sumus in consensu vero & legitimo, sed erroneo, qui non habet effectum, cum qui erat non consentit. Et Iura Canonica dicentia, quod consensus facit matrimonium, intelliguntur de vero & legitimo consensu, & non de erroneo, deceptiuo, seu seductiuo, aut fraudulento, prout in proprijs verbis de legitimo consensu sunt textus in c.penul.de sponsalib.in ca.licet.& c. fi.extra de sponsa.duorum. Non enim legitimus est, quando fit sine voluntate parentum, vt dicit tex.in dicto c.aliter. Aut quando est extortus per vim, metum, coactionem, violentiam, vt c.cum locum.cum cap.sequen.& ca. consultationi.extra de sponsa.sed per fraudes, seductiones, sollicitationes, & subornationes: sed potius dici debet fraudulentus, seductiuus, deceptiuus, aut aliàs indebitus, nec verus, & sic non legitimus: Et notanter voluerunt illi textus loqui de legitimo consensu, ad tollēdum fraudes & seductiones, ne iura dent occasionem delinquendi, & extorquendi consensus illegitimos contra iura prohibitos.

Item etiam text.ibi & similes non tollunt alia requisita, nec dicunt, quod solus consensus filiæfamilias faciat matrimonium, ex quo non tollitur alia dispositio, requirens alium consensum quàm filiæ: cum non solum sit de iure ciuili requisitus, sed etiam de iure canonico.d.c.aliter.30.q. 5.& d.c.non omnis.& c.honoratur.32.q.2. Ex quo prædicti tex.non tollunt illud quod dictum est, ꝙ ex quo nondum est perfectum matrimonium, ꝙ patre contradicente seu inuito, & filia non persistente in primo consensu, quod teneatur, nec cogi possit ad perficiendum illud matrimoniũ, & iste est casus qui sæpè euenit.

Non tamen vellem dicere, quod si matrimonium esset perfectũ per consensum, & cõsummatum per copulam carnalem sine consensu patris, quod pater posset illud dirimere, aut tacere simpliciter dirimere, sed multis videretur, quod tunc non possit cogi ad eam dotandam, nec quòd debet cogi, vide quæ hic ante dicta sunt.

Et vt semel finis imponatur huic materiæ, quæ licet multum sit vulgata, tamen in dictis canonistarum malè intellectis datur occasio delinquēdi, ita quod hodie pullulant huiusmodi sollicitationes, seductiones, machinationes & subornationes filiarum familias, quæ sunt faciles ad decipiendum: & vt plurimum contra propria commoda laborant: cum de facili credant. Etiam non est præsumendum, quod Ius Canonicum intendat inducere occasionem delinquendi. Credo indubiè, quod necessarium esset facere statutum aut edictum generale in Gallia: quod nemo cuiuscũque conditionis sit, audeat seu præsumat deinceps sollicitare, aut sollicitare facere verbis, donis, promissionibus, aut aliàs quouis modo seducendo, seu subornando filias, cuiuscunque conditionis existant ante 24.annum, ab eisdem per verba de præsenti, aut aliàs promittendum sine scitu & voluntate parentum sub pœna perpetui exilij & confiscatio-

fiscationis bonorum: & quod filiæ tales promissiones non faciant sine consensu eorum parentum sub pœna priuationis dotis, & bonorum parentum. Et intrepidè crederem istud statutum esse validum per doctrinam Bal. in lege omnem. C. ad Tertullianum, vbi tenet, valere statutū, quod pœnam imponit filijs contrahentibus matrimonium sine consensu patris: quoniam hoc casu tale statutum non vetat substantiam matrimonij, sed punit malos mores. Et si statutum seu consuetudo possit imponere pœnam rei licitæ, putà matrimonio, si ex eo sequatur illicitum, putà seductio, & subornatio filiarum, vt dicit Bald. in rubr. extra de consuetudine. Ideo multo fortius rei illicitæ, puta sollicitationi, seductioni, & subornationi, potest imponi pœna. Aliàs sequeretur, quod Ius Canonicum (vnde tota æquitas, & forū animæ oritur & descendit) vellet permittere in periculum animæ fraudes, dolos, solicitatioues indebitas, & seductiones: & sic vnde iura nasci deberēt, daretur occasio delinquendi, si huic statuto contradiceret Ius Canonum. Ex quo negari non potest, quod quo ad primum articulum valebit tale statutum, cum sit punitiuum malorum, & delictorum: ex quo est fauorabile, cum intersit Reipublicæ ne delicta remaneant impunita. Et de hoc articulo, per quem imponitur pœna contra tales, est lex in Hispania. Et ita remanebit tale statutum & validum & rationabile contra huiusmo di solicitatores, seductores, & subornatores, cum solum fiat ad euitandam occasionem delinquendi, cum sollicitationes ita puniantur, vt ipsa delicta, vt ante dictum est: & seductiones, & subornationes sint prohibitæ omni iure, etiam diuino: Cum seducere, sit extra bonos mores trahere, & de iure ciuili solicitationes prohibentur. le. & si abducti. C. de plagiarijs. l. & tuum. ff. de seruo corrupto. l. si quis filio persuaserit. C. eod. Persuadere enim est plus quàm cogi. l. 1. §. persuadere. ff. de seruo corrupto. Et dicit Salicetus in l. vnica. quasi in fi. C. de raptorib. virginum. quod persuasio dolosa est plus quam violenta coactio, & persuasio cum donis habetur pro raptu, vt dicit Ang. in §. 1. per illum text. in auth. de lenonibus, colla. 3. & sequitur Baptista de S. Seuerino in repetitione l. cūctos populos in 9. char. Cod. de summa trinita. & fide Catho. Et contra prædictos solicitatores est text. multum nota. in leg. solicitatores. ff. de varijs & extraordi. cogni. canonizatus in ca. solicitatores. de pœniten. distinct. 1. dixi in consuetud. ducatus Burgundiæ in rubr. *Des iustices.* in gloss. *& droictz.* nume. 56.

De secundo articulo, quod filia non posset aliquid petere, est iuridicum & rationabile, vt dicit Ioan. Lupus in repetit. cap. per vestras. de do. inter virum & vxor. fol. 87. & 88. vbi disputat de tali lege, quæ etiam viget in Regno Castellæ, vbi habetur lex, quod si filia contraxerit matrimonium sine consensu patris & matris, nihil ex bonis parentum possit habere, & ista est consuetudo in ducatu Borbonij, vt scribitur in lib. consuetudinario illius patriæ. tit. *Des successions.* artic. 312. Et in patria Auerniæ. tit. eo. *Des successions.* art. 36. in li. consuetudinum illius. Et dicit Pet. de Anch. consi. suo 20. quod valet tale statutum imponens pœnam amissionis dotis mulieri nubenti viro indigno sine consensu patris. Nam, vt dicit, per hoc patrem offendit, & famam eius lædit. Et videtur hæc iusta causa exhæredationis. le. non tantum. §. emancipatus. ff. de verb. poss. contra tabulas. Facit §. causas. in fi. iuncta glo. in verb. vsque ad 25. in auth. vt cum de appellatione cognoscitur. colla. 8. Ex hoc enim pater magna afficitur iniuria, vt dicit Sali. in l. 3. C. de adulterijs. Et prædicta Lex fuit à multis Regibus Castellæ facta: quos Ioannes Lupus in d. loco. fol. 89. recitat. Et, vt dicit, leges prædictas nemo sanæ mentis iniustas dicet, cum per eas si obseruentur dissensionum & inimicitiarum tolletur materia, litiumque & iurgiorum adimetur occasio. parentibus ac filiabus optimè consuletur. Et, vt ait, ne naturæ & parentum votum frustretur, quando imbecillis ac fragilis filia iniqui peruersique hominis dolis & suasionibus assentiret, parentes, cognatosque iniuria afficeret, iustum, æquum, & sanctum fuit & est, has & similes condere leges, quibus hominum & nonnūquam famulorum nequitia reprimitur, qui non verentur sub coniugij velamine innocētes decipere filias, qualis exinde dolor, qualisque animi cōmotio parentibus euentura sint, iudicet qui filias habet. Vnde & idem Io. Lupus ait, contra tales facinorosos Rex Alphonsus insurgēs, grauissimis pœnis subdendos iussit, & ibi legem scribit verbis suis vulgarib.

Redeundo ergo ad propositum vnde digressi sumus, dico etiam, quod honestas requiritur in voto. ca. magnæ. §. Et quidem tria præcipuè duximus in hoc negotio attendenda, quid liceat secūdum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum vtilitatem. extra de vo. & vo. redemp. Item etiam in iureiurando. c. de forma. 22. q. 5. & hoc in iuramento fidelitatis, prout etiam recitatur in titulo, de forma fidelitatis. in vsibus feudorum. facit c. vnusquisq; 22. q. 4. & etiam in alio iuramento. ca. quemadmodū. extra de iureiurando. Honestus enim modus in omnibus seruandus est, non immoderata cuiusq; luxuria subsequenda, vt dicit tex. in l. ex damni, in prin. ff. de damno infecto, & grauis iniuria videtur, quæ inani honestatis colore velatur. Est. n. honestas omni commodo pecuniario præferenda. l. miles. §. socer. ibi, quare non iniquè. ff. ad legem Iuliam de adulterijs. tex. notabilis in lege reprehēdenda. Co. de insti. & substi. Dixi amplè suprà. in 1. par. in 2. consideratione. vbi commendaui honorem

rem & honestatem, quæ pari passu ambulāt cum vita.

Et cum, vt ante dictum est, non tantum consideratur iustitia quantum honestas, d.ca. porro.35. q.2.& dicit Ioannes de Turrecr. in c.primo.§.preterea.cum quo legit d.c.erit autem lex honesta.4. dist.Ideò videtur, quod istud præceptum iuris, honestè viuere, sit excellentius eò, quod dicitur, ius suum vnicuiq; tribuere.

Secundus angulus turris Bal.continet secundū præceptum Iuris, quod est, alterum non lædere, & ideo quod tibi non velles fieri, alteri non feceris: vt in princ.decreti notatur, vbi tex.dicit: Hoc est enim lex Prophetæ.æquissimum exemplū visum est creditorem ita agere rem debitoris, vt suam aderet.& vt dicit Hierony.ad Celantiam, & allegat Guillel. Rouille in suo compendio iustitiæ libr. 1. c.13. ꝙ infinitæ sunt partes iustitiæ, quas omnes vnà breuis sententia comprehendit, videlicet: Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Facit tex. in c.ponderet.50 distin.& habetur Tobiæ 4.& in cap.licet.45.dist.& in c.dilecti. de maioritate & obediētia, ideo, vt ibi dicit ipse le Rouille, Beatus est, qui potest dicere cū beato Iob: Nulli nocui hominum, iustè vixi cum omnibus. Purissima enim conscientia canere cū Psal.110.Perambulabam in innocētia cordis mei, in medio domus meæ. Et, ut dicit Pyrrhus, post sua commentaria consuetudinum Aurelianensium. Ex hoc præcepto pendent leges & prophetarū vaticinia: cùm Origenis iudicio, Deus ipse nihil sit, nisi viuens Iustitia. Hæc autem vera germanaque iustitia, quæ nunquàm alterum lædit, nunquamque vult lædere, nec ipse per alium, nec palàm, nec clam, neque quoquo pacto, vt ibi Pyrrhus. Ex cuius dictis & suprà positis videtur, quod istud præceptum sit excellentius, cum omnes partes sub se comprehendat. Et vt amplè probat Plato in suo Dialogo de Rhetorica: Maximum malorum est inferre iniuriam. ex quo ergo ex contrario maximum bonum est alterum non lædere.

Tertius angulus turris Bald. continens tertium præceptum iuris, quod est ius suum vnicuiq; tribuere, & istud debent habere Principes & Prælati in subditos, & superiores in inferioribus suis, prout dicit idem Bal. in d.procem. Gregoriano in fin. & est iustitia ad alterum. Nam sibi ipsi propriè nemo est iniustus, & dicitur ad alium. Et licet duo præcepta ante posita videantur excellentiora, tamen videtur, quod non sufficit honestè viuere, & alterum non lædere: sed etiam conuenit alios adiuuare, prout dicit gl. in verbo, ius suum. in §.iuris præcepta. insti. de iustitia & iur. & in le. iustitia.§.1. in verbo, cuiq;.ff.eo. Non enim solum nobis nati sumus, ortusq; nostri partem patria vendicat, partem amici: atque vt placet Stoicis, quæ in terris gignuntur ad vsum hominum omnia creari. Homines autem hominum causa esse generatos, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent. In hoc naturam debemus ducem sequi, & communes vtilitates in medium afferre mutatione officiorum, dando, accipiendoque, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire hominum inter homines societatem, vt dicit Cicero primo Officiorum. Nec sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonū est.l.in illa stipulatione.ff.de verb.oblig.& ca. non satis.86.dist. Et de ista par. iustitiæ dixi in commento nostrarum consuetudinum in rub. Des iustices. in gl.1. Et ex dictis ibi videtur, quod istud præceptū in quo comprehenditur iustitia, sit excellentius alijs, cum iustitia prosit sibijpsi, omnibus & Reipublicæ: & videtur, quod prima duo præcepta tantum prosint sibi ipsis, ex qua ratione maioris vtilitatis tertium dicitur esse excellentius.

Trigesimaseptima conside. Eò, quia vt habetur Sap.11. Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuit Deus. Ideo videndum est primò de numeris. & quia supra in 10.par.in 49 consid.vbi locuti sumus de Arithmetica, satis diximus de laude & excellentia numeri, hic solum restat videre, quis numerorum sit excellentior & perfectior. Textus in procemio sexti decretalium dicit, quod numerus senarius est perfectus. & ibi gl. quæ ad hoc allegat c.vnicum.35.q.4. Et dicit d.gl. quod secundum Arithmeticos sunt quatuor generationes numerorum.

Prima, quæ incipit ab vno, & durat vsque ad decem, & dicitur ista numerorum monadicorum, à monos quod est vnum, vt dicit tex. in c. placuit 2. 17.q.1. quia incipit ab vno.

Secunda dicitur decadicorum, à decade, quod est decem, & durat vsque ad centum.

Tertia dicitur centedicorum, & incipit à centum, & durat vsque ad mille.

Quarta verò milledicorum, à mille incipiens, & durans vsque in infinitum.

Et ex his quatuor generibus numerorum est reperire alios perfectos, paucos tamen, alios imperfectos. Ex imperfectis est reperire alios diminutos, alios abundantes. Numerus perfectus est, qui cōstat vel resultat præcisè ex omnibus suis partibus aliquoties simul aggregatis. Et vt dicit gl. Est ergo sciendum, quæ sunt partes aliquotæ: & dicuntur, quæ aliquotiens sumptæ de per se reddunt suum totum præcisè, id est, non plus, nec minus, vt in numero senario, qui est primus numerus perfectorum, & solus inter monadicos perfectus. Nā sex vicibus vnum sumendo & aggregādo sex sunt, ter duo sex faciunt, bis tria sex sunt, & abinde non sunt partes aliquotæ: quia quatuor aliquotiens sumptum faceret octo vel plus.

Ex his infert, quod omnes partes aliquotæ sunt hæc, vnum, duo, tria. Sed vnum, duo, tria faciunt sex, ergo senarius numerus est perfectus secūdum diffinitionem numeri perfecti, quæ est Ioannis Andreæ in prædicto loco.

Exempli-

Exemplificat idē ibi, & in genere decadicorũ, in quo, vt dicit, est alius numerus perfectus & solus, scilicet, 28. tolle partes, scilicet, dimidiam & circa le. nomen. §. portionis. ff. de verb. sign. quia vltra dimidiam nō esset reperire aliquotas. Nam 14. est pars aliquota, quia bis sumptum facit. 28. 13. 12. 11. 10. 9. 8. non sunt partes aliquotæ de 28. quia aliquotiens sumptæ non inferunt præcisè suum totum, sed plus vel minus. Nam 13. bis sumptum facit 26. ter sumptum facit 39. & sic plus vel minus, & sic de singulis. 7. verò est pars aliquota, quia quater sumpta infert suum totum, scilicet, 28. 6. & 5. non sunt partes aliquotæ. 4. verò est pars aliquota, quia septies sumptum infert suum totum. Tria non est pars aliquota, sed duo & vnum sunt bene partes aliquotæ, quia 14. vicibus duo sumptum facit 28. & 28. vicibus vnum facit 28.

Ex prędictis etiam infert idem Ioan. And. quod omnes partes aliquotæ de 28. sunt 14. 7. 4. 2. 1. quia ex his aliquotis simul aggregatis resultat præcisè totum, ergo secundum diffinitionem præcedentem 28. est numerus perfectus, & ita de alijs numeris perfectis dicendum est: Hæc ille vbi supra.

Pytagoras dicit in numeris maximam esse vim, in eosque referenda omnia, syderum ambitus, & animalium productiones, duo item fecisse principia, definitam vnitatem alterum appellando, reliquum indefinitam dualitatem, sed illam bonorum, hanc malorum exordium & causam esse dicebat. Vnitatis siquidem natura insita circumferentiæ temperiem, animis virtutem, sanitatem corporibus, domibus & ciuitatibus pacem, & animorum gignit conspiratum, hoc est, vnanimitatem & tranquillitatem. At dualitas diuersa omnia, aëri hyemem contribuit, animis malitiã, ægritudines corporibus, ciuitatibus seditiones, & domibus insidias, inducit: hæc ait Cælius libr. 12. antiquarum lectionum. cap. 7. Vbi dicit, quod omne malum ex dispari li inoritur voluntate. Addo de vnanimitate, quod dicit Cicero lib. 2. Offic. magnas vtilitates adipiscimur conspiratione hominum atque consensu. Hinc ex consequentibus numeris parem quidem demonstrauit indignum ac deficientem, atque imperfectũ, imparem verò plenum ac perfectum. Etenim pari permixtus vim suam seruat perpetuò, conduplicatus verò eundem gignit: Ita vt fœcundus sit, habeatque principij vim, diuisionis ipse nescius, vnitate semper in eodem redundante: Par verò imparem nunquam producit, neque est indiuisibilis. Et ideo Homerus vnitatis naturam in boni quidem portione constituit, in mali verò dualitatem, & superius imparia semper constituit, vulgari prouerbio vtimur, quo etiam vsus est Poëta in Georgicis, vbi sic ait:

Numero Deus impare gaudet.
Inferis verò paria.

Carolus Bouillus in quadam Epistola ad dominum Ioannem Ganaium quærebat, quare est, ꝙ Arithmetici parem numerum in fœminam, imparem verò in masculum figurant: & adducit quatuor rationes, ex quib. dicit imparem numerum præstantiorem esse.

Prima, quia quod vicinius & similius est suo principio, id præclarius est: eò, quod suo fonti dissimilius, aut ab eodem semotius. Atqui impar numerus similior, viciniorque est monadi omnium numerorum fonti, quandoquidem à monade imparium inchoare series dictitatur. Par verò numerus adiunctus est, disclususque à monade, primatum habens in dyade. Est itaque impar parte præstantior, meritò vt masculus & forma, par verò vt fœmina & materia.

Secunda ratio, quod magis vnum est, illi præstat quod est minus vnum. Impar autem numerus est numero pare magis vnus. Nempe monas imparium Princeps est, maximè vna, & ex toto insectibilis. Omnis verò alius impar æquas partiones respuit, quæ tamen cunctis parib. accōmodantur. Est itaque impar (vtpote magis vnũ) pare præstantius.

Alia & tertia ratio, omne medium extremis probatur nobilius. Impar autem paris est medium. Par verò imparis extremum. Ratio quippe medij, ratio est vnitatis, at extremi nomen qualitatis est nomen. In cunctis enim ordinibus deprehendimus vnicum esse medium, extrema verò duo aut plura medium ipsum vallantia, & circa illud collocata præcellit. Igitur impar parem, sicut & monas dyadem, & medietas extremitatem.

Quarta ratio, imparitatem vocat monadē, paritatem verò dixeris esse dyadem, liquet imparitatem in tantum præstare paritati, quantum dyas superatur à monade. Sicut enim præstat medium esse per se sine extremis, quàm extrema per se sine medio, ita præstantior est simplex imparitas sine paritate, quàm simplex paritas sine imparitate? Est autē monas per se, vt medium sine extremis, siue, vt medietas & imparitas sine extremitate atque paritate: dyas verò est vt extremum sine medio, vtue paritas & extremitas sine imparitate & medietate. Sicut constat præstare actum esse sine potentia, quàm potentiam sine actu, vnum esse sine duobus, quàm duo sine vno, formam sine materia, quàm materiam sine forma: virum sine muliere, quàm mulierem sine viro: intellectum sine sensu, quàm sensum sine intellectu: perfectũ sine imperfecto, quàm imperfectum sine perfecto. Et ibi vide quomodo diffinit monadem, dyadem, & triadem: & dicit, quod trias est prim⁹ perfectus numerus, hoc est, primus, in quo omnis natura relucet tam medij quã extremi, tam paritatis, quã imparitatis: sed non est paritas, nec forma, nec materia, sed neutra, vt ibi cōprobatur, sed est totus integer

ger perfectus, tam medij quàm extremorum naturam vnicè complectens. Ex his infert quicquid in numeris est, trinum est. Nam aut imparitas, aut paritas aut neutrum, quod est ex ambabus totum, siue monas, dyas, trias. Quicquid enim est post triadem priorum est resumptio numerorum, quemadmodum nihil etiam Philosophi in reb⁹ nouere præter tria, actum, potentiam, totum, formam, materiam, totum. Sed cum actus ante potentiam perseueret infœcundus, & potentia pariter, priusquam illi commisceatur actus, nullipara sterilisq; esse dignoscatur. Liquet primũ partum oriri ex amborum copula, hoc est ex triade, q̃ monadis ad dyadis est vinculum. Cum itaque quaternitas sit primus post triadem numerus, manifestũ est his tribus monade, dyade, ac triade, solam sup substantialem dignitatem esse metiendam: quaternitate verò primum Dei partum primãue creaturam haud incongruè nobis patescere. In monade primus actus inesse procedit. In dyade potentia inesse stabilitur. In triade verò fit amborum congressio. In tetrade porro, & omni deinceps numero cunctis eorum partus ac fœtus liquido designantur.

At idem Bouillus in Epistola sequente instat ꝓ numero pare. Primò sic. Is numerus potior est, q̃ & origine antiquior, sed numerus par est huiusmodi.

Secundò sic instat & obijcit contra prædicta. Aequalitas est inæqualitate præstãtior, par autem numerus æqualitate, impar verò inæqualitate diffinitur, igitur.

Tertiò sic opponit. Socialitas præstantior est solitudine. paritas autem socialitas quędam est, & parium æqualiúmue vnitarum mutua præstãtia, quod accidit in dyade, imparitas verò quædam est solitudo, quam socialis amor à cunctis reb. expellit. igitur.

Et ad prædictas tres instantias idem ibi luculentissimè & philosophicè respondet, & in fine concludit, quod impar numerus est præstantior pare.

Et facit, quia in c. nuptiæ. 32. q. 1. dicit tex. quod impar numerus est mundus, par verò immundus. Cælius lib. 12. c. 9. in prin. vltra dicit, Monadẽ numerorum esse patrem, Dyada verò matrem. ꝓinde inter numeros præstare, qui Monadi præcipuè assimilentur. Ex suprà descriptis iam potest sciri, quomodo laudandus sit numerus ternarius. de quo amplius infra eodem.

De laude verò quaternarij numeri ponit idem Cælius eo. lib. 12. c. 9. de quo in c. non debet. extra de consang. & affin. vbi dicitur, quod prohibitio coniugij corporalis, seu copulæ coniugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum nõ excedit. cui prohibitioni dictus numerus quaternarius bene congruit, quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis, vt ibi. & in cap. in quadam. in fin. de celebrat. miss. & in cap. 1. 15. distinct. Et sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & quaternũm solenne agimus ieiunium per quatuor anni tempora, vt in c. 2. 72. dist. Accurs. in gl. 2. in l. hæreditatum. ff. ad le. Falc. Ponit tantum quatuor ætates hominis, s. pubertatem, adolescentiam, iuuentutẽ, & senectutem seu senium.

De laude verò quinarij, vide per eundem Cælium vbi supra. cap. 10.

De senario verò dixi hic ante aliquid, & in glo. in proœ. sexti, in verbo, perfectus. Eum extollit: ex eo, q̃a sex sunt hominis ætates, & sex mũdi generationes. vt patet in d. gl. & de isto numero Cęlius loquitur in d. lib. 12. c. 11.

De septenario, & eius potestate, quæ est multiplex, idem Cælius ibi. c. 12. & lib. 2. c. 56 & gl. in verbo, senarium. in d. proœmio sexti. quæ dicit eum esse perfectum, allegans ad hoc glo. 1. in fi. in summa. de pœni. dist. 1. Sed quod intelligitur ibi perfectus: hoc est, multis similibus approbatis in quantitate numeri, prout ponit multa exempla ad hoc gl. fi. in c. de celeb. miss. Primò, septem sunt horæ, quibus laudare debet dominum Deum nostrum presbyter. vnde Psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi. & iste septenarius numerus ob hoc sacratus dicitur, vt in ca. presbyter. 91. dist. Secũdò, septem sunt dona Spiritus sancti. Tertiò, septem petitiones in oratione dominica. Quartò, septem psal. pœnit. Quintò, septem Diaconi, sicut septem cãdelabra. & sextò, ibi glo. ponit, quod septem sunt dies seculi, & septem ætates, quibus completis, finietur mundus.

De isto numero vide per Beroaldum lib. de septem Sapientum sententijs in initio & G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in verbo, & soboles quam gestauerit nu. 25. de testam. Et amplè de eius laude & excellentia scripsit Nicolaus Paruus Bellosanensis in suo septenario. vbi sunt trecenti versus & vltra de materia, ideo videas illum. & idem Cælius lib. 11. cap. 36. post Senecam ait, quod septimus quisque annus ætati signum imprimit. Et iuxta istum numerum septenarium istud opus continet 700. consid.

De octonario numero idem Cælius lib. 12. cap. 13.

De nonario verò habetur per eundem Cælium eod. lib. cap. 8. de quo dixi supra in 3. par. in 50. consid.

De numero denario seu decennario, & eius potestate habetur per eundem Cælium eod. libr. 12. cap. 4.

De laude autem numeri duodenarij habetur per scribẽtes, super Psal. 108. qui incipit: Deus laudem meam ne tacueris. in versic. Fiant dies eius pauci, & Episcopatum eius accipiat alter, id est, Apostolatum, qui erat in numero duodenario.

Sunt etiam 12. Artic. Fidei, & duodecim tribus Israel,

Israel, secundum filios Iacob. de isto numero vide quæ dixi supra in 3. part. in 29. consid. vbi posui in quibus figuratus fuit numerus duodenarius Apostolorum. hic non repeto.

Et de duodecim numeris vide in tractatu, quē fecit Carolus Bouillus de eisdem.

De laude verò numeri ternarij (quoniam omne trinum perfectum) & numerus ternarius est perfectus, teste Aristo. 1. de cœlo & mundo, qui est supra alios laudandus ex 82. actibus, quos discernit Ioan. Ludouicus Viualdus per ternarium numerum in suo tracta. de laudibus trium liliorum Franciæ, quæstio. 2. quos hic non transporto. de aliquibus dixi suprà in 5. par. in 31. consideratione.

Sed vltra illos adde, quod tres sunt gradus dæmonū, rationalis, naturalis, naturæ Deorum, sed Deorum est excellentior, vt ait Cælius lib. 1. suarū antiquarum lectionum c. 14.

Tria sunt præcepta iuris, quæ supra posui hac eadem par. in 36. consid.

Tres sunt modi cognoscendi vires perfici, & ex quibus peruenitur ad notitiam rerum. de quibus etiam hac eadem par. in 23. consid.

Tres vitas esse dicimus, actiuam, contemplatiuam, & mediam. eadem par. in 33. consid.

Tres sunt sectæ mundi. eadem part. considera. 20.

Tres sunt modi regendi. hac eadem par. considera. 55.

Tres Psalmi, & totidem lectiones dicuntur in hebdomada Paschæ, & Pentecostes cap. in die de consecr. dist. 5. Et inter alios Cælius eod. lib. 12. ca. 1. loquens de nume. ternario, dicit, quod Philosophi Pythagorici voluerūt in primis Trinitatem mensuram omnium rerum esse, ea ratione, (vt credit) quoniam summus omnium rerum opifex ternario numero vniuersa dispensat, imò etiam res ipsæ numero eodem terminari dignoscuntur, ad quod respiciens Poëta iam supra alleg. Numero, inquit, Deus impare gaudet. siquidem ineffabile illud agens creat primò singula, rapit mox, ac denique perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eūdem refluunt, dum originem mox suam repetunt. Postremò perficiuntur, vbi in suum redierint principium. Idipsum vaticinatus Orpheus, Iouem principium, medium & finem vocauit. vniuersi principium, vt producit, mediū, vt producta retrahit ad seipsum, finem, vt redeuntia perficit, sed in conuersione hac trinitas obseruatur mira, quando in ea Mercurius primum obtinet gradum, animos per rationem ad sublimia reuocans. Secūdum Venus per visum ad superna proliciens. Postremum Phœbus idipsum efficiens per auditum. & Mercurius quidem ad ipsum præcipuè prolectat bonum. ad intellectum Venus, in quo radians pernoscitur pulchritudo prima. Ad animam verò prouocat Apollo, cuius est harmonia peculiaris. Hinc Regem illum vniuersorum bonum, pulchrum, iustum, quod sæpius à Platone significatur, possumus nuncupare. bonum, inquam, dum creationem obit, vbi allicit pulchrū. At iustum, quatenus pro cuiusque meritis perfectionem elargitur. Pythagoricos item Plutarch. scribit vnitatem solitos Apollinem nuncupare. Diada verò litem & audaciam. Triada autem iustitiā. Cum enim iniuriæ illatio aut propessio per defectum obueniat, aut excessum, inseritur ijs iustum ad æqualitatem retrahens. Sed illud multò grauius, Principem Deum tribus coli. Adoratione, Thuris sacrificio, & hymnis. Et id vtique ter ex totidem Hemisphærij punctis, manè, vespere, meridie. Proinde legib. sanciri notum est ortum ab adorantibus spectandum, quod est Pythagoricis obseruatum, nec spreuit Christiana Religio, vt supra ista par. dixi in 13. consid. in qua de quatuor partibus terræ fit mentio.

Trimegistus ad meridiem conuersus ad ipsum obibat. Moyses, Iudæique ad occidua. Ratio indepromi potest, quod ab oriente motus est diurnus. At Planetæ, quos esse doctrina Ptolemæi statuit velut cœlestium signorum animas ab occasu vertiginis sumunt initia. Sed viuificum lumen à meridie per circuli redit obliquitatem. Adoratio reuerentiæ cultum exhibet, Thus suauissimæ cognitionis diuinæ distributionem complectitur, Hymnorum suauitas cœlorum refert concētum, vt Pytagorici sentiunt. Nec tacuit Mercurius, vel substantiarum harmoniam separatarum in laude intellectuali, vt Peripatetici. Et inter hæc tria de adorationis præstantia scribit idem Cælius lib. 4. c. 25. vbi religiosissimè eam commendat. Cum verò quæpiam adnotata comperi de supplicum moribus, hic transponere curaui. Cælius enim li. antiquarum lectionum 8 c. 39. in fin. de ijs ait: Ad supplicantium ritum spectant, quæ in Græcorum commentarijs obseruata nobis sunt: Veteribus inquiunt, diu receptissimi fuit moris, vt supplicātes caput, dextram, genua eius cui se ingererent supplices contingerent. non tamen totum caput: sed mentum modò, vt statuere videtur Homerus, vel barbæ meditulium, quod probat Euripides. Id verò, quia sit in nobis pars ea principalis, vt in qua rationalis collocetur potentia, dextra verò quoniam inibi maxima insit ad agendum facultas. Genus propter motus, & progressionis necessitatem. Tria verò hæc Symbolicè consensum, actionem, progressum ad ea quæ peterentur præstanda, complecti videntur, & velut auguria finis supplicandi apud Persas, quem omitto.

Refert Aul. Gellius noct. Atticarum lib. 13. c. 11. quod numerus Conuiuarum incipere debet à gratiarum numero, hoc est, à tribus, & progredi ad Musarum, id est, ad nouem, vt cum paucissimi cō-

uiuæ sunt, non pauciores sint quàm tres, cum plurimi, non plures quàm nouem.

Trigesimaoctaua consid. sit de tribus temporibus, præterito, scilicet, præsenti & futuro, quod sit excellentius. Nam, vt dicit gl. in procem. institutionum. §. 1. in glo. prouidentia. triplex est hominis status. Memoria præteritorum, scientia præsentium, & prouidentia futurorum. Vnde Seneca lib. de formula honestæ vitæ ait: Si prudens est animus, tribus dispensari debet temporibus, præsentia ordinando, futura prouidendo, & præterita recordando. Nam qui nihil de præterito cogitat, perdet vitam: qui nil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidit. Ideo in animo nostro futura mala & bona proponi dicuntur, vt illa sustinere possimus, & ista moderare. A præterito verò nulla est potentia, cū factum nō potest nō esse factum. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. & postli. reuer. Et hoc solo priuatur Deus, quia non potest facere præterita non fuisse, glo. in verbo. restitui. in l. vnica. C. de raptu virgi. vbi refert dictum Augustini, ita dicentis. Sed corruptè allegat: quia est dictum Hieron. secundum textum quem allegat ad hoc in cap. si Paulus. 32. q. 5. vbi dicit: Audacter dicam, cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. & ita dicit tex. in d. l. vnic. Cum virginitas vel castitas corrupta restitui non potest. De præsenti autem nō habemus nisi Nūc (vt dicunt Philosophi.) Ideo videtur, quod futurum sit excellentius, quoad viuentes. Sed cum nihil sit incertius eo. Cum nihil sit incertius hora mortis, l. 1. ff. de cōdi. & demon. & etiam scribitur Matth. 24. Mar. 13. & Luc. 12. Dico igitur vobis, vigilate: quia nescitis diem neque horam, Imò futura sunt incerta apud hominem. leg. sed & si restituatur. §. fi. ff. de iudicijs. Faciunt quæ scribuntur Ecclesi. 8. 9. & 10. Ideo videretur non esse considerandum, nec ita extollendum sicut præsens vel præteritum, quod est certum. l. quia præsens. ff. si cer. pet. Et dicit text. in cap. si quis autem. de pœn. distinct. 7. Tene certum, & dimitte incertum. Et pro incertis à certis recedendum non est c. fin. 30. quæst. 5. l. continuus. §. si pater. in fin. ff. ad Trebellianum leg. adoptiuus. §. contra. in fine. ff. de ritu nuptiarum. Et in incertis locus est coniecturis. ca. ad audientiam. extra de homicidio. l. cōtinuus. §. 1. ff. de verborum obligat. Et inter omnia, quæ sunt de præsenti, ideo excedere videtur omnes res huius mundi. Sed illud tempus præsens labori impendendum est, & ad bonum, iuxta illud Pauli ad Galat. 6. Dum tempus habemus operemur bonum.

Dicit tamen Luc. de Pen. in le. 1. C. de Agricolis & censitis lib. 11. quod inter cætera memoria gestarum rerum perutilis est, multitudinem enim sciētiæ desiderat, qui scit præterita. Sap. 7. Et in alijs negotijs, q̄ ingenio exercentur, in primis magno vsu est memoria gestarum rerum, vt ait Salustius in prologo Iugurthini. Nec dispar ædificatio oritur ex memoria virtutum, vt ait Greg. 1. Dialogorum. De his vide Senecam in loco ante allegato recitatum per eundem Lucam de Pen. in l. 1. C. de conditis in publicis horreis lib. 10. Ad hæc enim tria potissimè vita sapientis est dirigenda. vnde Bernardus:

Per tria tempora se dispenset mens sapientis:
Præteritum, præsens, posteriusq́; sequens.
Præteriti recolens quæ sunt ventura videto,
Quæ præsentia sunt cum ratione gere.
Prodit enim vitam, qui negligit anteriora,
Spernens ventura, captus vbiq; ruit.

Nam tela præuisa minus lædunt. Si hic specialiter describere vellem omnes excellentias præteriti temporis, quæ antea factæ fuerunt, nō sufficerent decem volumina: Sed quoniam omnia tēdunt ad finem æternæ beatitudinis, quæ est futuri temporis, cum omnia excellat, vt dicit Petrus venerabilis in suis Epist. ideo nihil est laudabili⁹. Cū tali tempore, vt habetur Apoc. 21. absterget Deus omnē lacrymā ab oculis eorū, & mors vltra non erit, neq; luct⁹, neq; clamor, neq; dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Ideo meritò pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius, beatarum animarum dotes erunt pro fide, visio Dei clara. quoniam secundum Ioan. 1. Epistola 5. videbimus eum sicuti est. De qua excellentia gloriæ visionis Dei, dixi supra hac parte in 2. consid. Pro spe recta tentio. quoniam, vt habetur Sap. 3. tunc pes illorum immortalitate plena est. pro imperfecta dilectione Dei & proximi merit feruentissima. De quo Sap. 5. Ecce cōputati sunt inter filios Dei. Dotes verò beatorum corporum erunt quatuor, de quibus Apost. 1. ad Cor. 15. quæ non potuerunt esse tempore præterito, nec possunt esse de præsenti. Quoniā vt habetur Esa. 64. & 1. ad Cor. 2. nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentib. se. Hinc Plato in Phœdone multa de excellentia beatitudinis futuræ, quæ erit in patria cœlesti, & Aristoteles, quos recitat Campegius in tract. de vita supercœlesti, vbi amplè vide de beatorum & cœlestis patriæ gloria & beatitudine.

Trigesimanona consid. erit de annis, cum habeamus plures annos, vt dixi in commentarijs nostris super consuetudinib. ducat. Burgun. in §. 8. in gl. de dans lan. tit. Des iustices. de quib. ibi vide: quia non transporto. Licet ibi fiat mentio de anno felice, de quo habetur in l. vnica. C. de oblatione votorum. li. 12. & dicitur annus fertilis & abundans, quo anno debent fieri dona & oblationes Principis.

Alius est annus magnus, de quo habetur in historia scholastica in c. cœpit Noe, in fine.

Alius est annus Iubilæus, de quo habetur per Anton. Florenti. in 1. part. suæ summ. titu. 10. c. 3. §. fi. vbi de eo. Et iste videtur excellentior propter eius vtilita-

vtilitates. de quibus ibi, & per Ioan. de Turrecre. in c. quis aliquando. §. item in Leuitico. de pœnit. distin. 1.

Sed videtur, quod annus Natiuitatis Christi sit excellentior, qui sit transactus vsq; nunc ab initio mundi. Cum dicatur annus gratiæ.

Est & alius annus magnus & maximus, de quo Censorinus in libello suo de die Natali capit. 15. Item est & annus vertens, vt per eundem ibi, cap. decimosexto, & in cap. sequenti fit mentio de annis Romanis.

Sunt & alij anni, de quibus per Luc. de Penn. in l. siue ex prætoriano. in secunda colum. C. de executoribus & exactoribus lib. 12. vbi dicit, quod est annus naturalis, de quo dixi in dictis commentarijs.

Vsualis, qui est à Ianuario vsq; ad sequentem Ianuarium, & hoc apud Latinos. Eò, quia Ianuarius dicitur à ianua anni ca. ieiunium. 2. 77. dist. vt dicit idem Luc. de Penna. in l. placuit. C. de collatio. fundorum patrimonialium li. 11. & dicam in consil. seq.

Legitimus est ab Aprili vsq; ad alium Aprilem, secundū lunationes, & hoc apud Hebræos & Græcos dicto c. ieiunium.

Ceremonialis, est de Festo ad Festum, & hoc apud omnes Gentes. de consecratio. distin. 3. ca. 1. & in d. l. ex prætoriano. Idem Lucas ponit quomodo Annus à diuersis diuersam sumit incœptioptionem. & licet Christiani ab incarnatione Christi computent annos Christi, vt patet in text. ca. 1. in princip. 23. dist. & ipsa computatio ita est fienda, vt no. Archidia. in ca. 1. in prin. de religiosis domibus libr. 6. Tamen in aliquibus regionibus à natiuitate computantur, vt in Romana curia, vt in decisione Rotæ. decisio. 50. in nouis. Sed not. perpetuo, quòd secundum cursum Franciæ & Angliæ, annus incarnationis non incipit post annum Natiuitatis, sicut secundum cursum Romanæ curiæ: sed post Annum resurrectionis Christi. & hoc voluit dicere Decisio dominorum de Rota. numer. 22. in nouis. Et de Annorū calculatione, diuersitate & diuisione optimè tractat Philippus Bergomas, in supplemento chronicarum lib. 8. & qui primi constituerint annum, & quod alij alium habebant, & quis inuenerit hunc annum quo vtimur, aut menses. de his vide Polydorum de inuentoribus rerum lib. 2. c. 4.

QVadragesima consideratio erit de quatuor temporibus anni, scilicet, vere, æstate, autumno, & hyeme, & quod istorum praecellat. Primò glo. in l. 1. §. æstatem. in verbo, autumnali. ff. de aqua quotidiana & æstiua. dicit quatuor sunt anni tēpora. Hyems quæ incipit medio Nouembris, & durat tribus Mensibus. Finita hyeme incipit ver, & durat tantundem, simili computatione habita. Postea æstas quæ similiter computatur. Postea autumnus. Et vltra dictam gloss. sed hoc generalius, dicit secundum textum. ibi, quod, quandoq; annus dicitur habere duo tempora, scilicet, hyemem & æstatem. & durat quodlibet tempus senis mensibus. Et incipit æstas ab æquinoctio vernali, & finitur æquinoctio autumnali, & hyems alijs senis mensibus, & facit etiam text. in l. 1. §. æstas. ff. ne quid in flumine publico. Vbi etiam l. in verbo, refertur. Idem refert, sed vltra addit, quod æquinoctium autumnale est in nocte sancti Matthei, & sic decimo die, exeunte Septembri. Sed vernale decimo die, exeunte Martio. Et, vt ibidem dicitur æquinoctium vocatur, quia dies, & noctes coæquantur, quod bis in anno contingit, scilicet, in autumno, & vere. Et quando incipiāt hæ quatuor partes anni, versibus sequentib. videri potest:

Dat Clemens hyemem, dat Petrus ver cathedratus,
Æstuat Vrbanus, autumnat Bartolomæus.

Cælius libr. antiquarum lectionum 16. c. 37. dicit, Ver esse temperatum & saluberrimum. Sed Autumnus acutissimos morbos & exitiosissimos, quantum in ipsammet temporis vim & naturam agitur, importat. Siquidem ver maximè temperatum, modificatumq; est. Per autumnum verò primùm quidem eadem die modo frigus, modo æstas antepollet. Tum autem insequitur æstatem, in qua plerunque succi torrentur, interdum vires debiles extiterunt. Porrò, non ob id solum noxius autumnus censetur, verùm etiam, quod antea euocati ad cutem, reflatiq; succi per autumnum ab aëris circumcurrētis frigiditate, in profundum subintrant coguntur q; : Sed hæc cunctis hominibus indifferenter eueniunt. At ijs, qui non rectè victitant, neq; cupiditatum dulces insidias, reliquasq; omnes exuunt passiones, ceu Corollarium, obuenit ex fructib. detrimentum, quorū proludio hæ sirandorum pellecti, quibusq; large ingestis, malis succis implentur. Cæterùm, cum eiusmodi ferè censeatur autumnus, tabidis tamen officit potissimum. Hoc Hippocratis corroboratur sententia. Autumnus, inquit, tabidis malus est. Quod ideo putatur dictum, quoniam hoc morbo affecti improtectum nudumq; presidijs naturalibus, id est, carnium inuolucro exutum obtinentes corpus, assiduè iniquitate aëris offenduntur. Nam & tabidis spiritus vitalis, viresq; naturales debiles fiunt. Veruntamen, hoc Hippocratis loco, ambigūt peritiores, an tabescētes eos modò intellexerit, quos tabe prehensos pulmonis exulceratio infestet, an omnes vtrunq; absumptos, seu languidos egrotos & malè se habentes.

Autumnum tamē dici putat Festus, quòd tum maximè coactis fructibus, hominum opes augescant. Vnde Claudianus in Proserpinæ raptu:

Hic tibi sacra datur, fortunatumq́, tenebis
Autumnum, & fuluis semper ditabere pomis.

Etiam excellentia illarum quatuor partium anni considerari potest, ex æquiparatione & conuenientia, quæ fit de his ad quatuor elemēta. de quibus in

bus in hac par. supra in 12. consid. Quoniam ver est pars calida, & humida, & cõuenit cum elemento aëris, & cum humore seu complexione sanguinis, & sole ingrediente arietem incipit ver.

Aestas verò, est calida & sicca, & conuenit cum elemento ignis, & cum humore seu complexione choleræ, & sole ingrediente cancrum æstas incipit.

Autumnus est frigidus & siccus, & habet conuenientiam cũ elemẽto terræ, & cum complexione Melancholiæ, & incipit quando sol ingreditur libram.

Hyems vero, est frigida & humida, & conuenit cum elemento aquæ, & cum complexione seu humore phlegmatico, & est sole ingrediente capricornum. vt de prædictis per Arch. Card. & Dominicum in c. statuimus 76. dist.

Ideo ex prædictis cum aër sit nobile elemẽtum & excellens, etiam complexio sanguinis sit nobilior, vt dixi in hac parte 65. consid. Ideo videtur etiam, ꝙ ver est nobilior pars anni, & est in se tempus, temperamento attinens, vt vult Galenus in lib. de complexio. & de prædictis quatuor temporibus scribitur in lib. de regimine sanitatis in vltimis versibus. & ibi commentum magistri Arnaldi de Villanoua.

QVadragesimaprima conside. erit de Mensib. Quis inter duodecim Anni menses sit primus, seu principalis. Nam, vt primus annus Alexandri Magni dicitur primus annus regni Macedonũ, licet ante eum fuerint plures Reges in Macedonia, sed hoc fuit propter facta nobilia Alexandri: sic etiam primus mensis anni apud Hebræos Martius dici potest, propter exitum eorum de terra Aegypti in illo mense. Iuxta illud quod habetur Exod. 12. Dixit quoque dominus ad Moysem, Mensis iste vocabitur principium mensium, primus erit in mensibus anni. & ita dicit Nic. de Lyr. Gen. 7. vers. Anno sexcentesimo vitę nostræ, mense secundo: vbi etiam dicit, quod secundum Rabi Eliezer & sequaces Hebræos, primus anni mensis dicebatur September, ex quo in mense illo, sunt perfectæ arbores in suis fructibus, sicut etiã mundum fuisse creatum in illo mense dicebant: quia in eo principio inceperunt anni & menses. licet Rabi Iosue & sequaces aliter dicerẽt. & de hoc haberetur in c. huius obseruantiæ vtilitas. 76. distin. sed, vt dicunt Bal. in vsibus feudorum in ti. hic finitur lex, deinde consuetudines Regni incipiunt. §. his. & Andræas Siculus in rubri. de constitutio. in prima col. in mense Martio, Deus creauit hominem. & dicit Barbatia, quod pro hoc facit textus Gen. 1. ca. ibi. Et protulit herbam virentem. & Latini secundum antiquam computationum incipiebant annum à Martio, vt dicit gl. 1. in ca. ordinationes. 75. dist. & glo. 1. in verbo. certam diem. in clem. vnica. de reliquijs & veneratio. sanctorũ. §. licet igitur.

Vnde autem Menses nomina sumpserunt, scribit Io. Laziardus in suo epitomate historiæ vniuersalis lib. 2. cap. 39. & Censorinus in suo libello de die naturali c. 18. vbi etiam ponit mẽsium duo esse genera. Nam alij sunt naturales, alij ciuiles. Naturalium autem partim lunæ esse dicũtur. Secundum solem fit mensis, dum Sol vnumquodq; in zodiaco orbe signum percurrit. Lunaris autem est temporis quoddam spatium à noua luna. Ciuiles menses sunt numeri quidam dierum, quos vnaquæque ciuitas in instituto obseruat. vt nunc Roma à cal. in calen.

Naturales & antiquiores & omnium gentium communes sunt. Ciuiles & posteriùs instituti, ad vnamquanq; pertinent ciuitatem. Qui sunt cœlestes, seu solis seu Lunæ, nec peræque inter se pares sunt, nec dies habent totos. Quippe sol in Aquario moratur circiter vnde 30. In pisce fere triginta. In ariete vnum & triginta. In geminis prope 32. & sic in cæteris inæquabiliter: Sed vsq; adeò non totos dies in singulis vt annum suum, id est, 355. Et portionem nescio quam adhuc Astrologis inexploratam in 12. suos diuidat menses. Luna autem singulos suos menses conficit dieb. vndetriginta circiter, & dimidiato. Sed & hoc inter se dispares, alios longiores, alios breuiores.

At ciuitatum menses, vel magis numero dierum inter se discrepant: sed dies vbiq; habebant totos. Apud Albanos, Martius est sex & triginta, Maius duodecim. Sextilis hoc est Augustus, duode 30. September sexdecim Tusculanorum. Quintilis, id est, Iulius, dies habet triginta sex. October 32. idem October apud Aricinos 39. Minimè videntur errasse, qui ad Lunæ cursum menses ciuiles accommodarunt, vt in Græcia pleraq;, apud quos alterni menses ad 30. dies sunt facti. Maiores quoque nostri idem sunt æmulati, cum annũ dierum 360. habent. sed Iulius Cæsar, cum videret hac ratione, nec ad lunam menses, vt oportebat, neque annum ac solem conuenire, maluit annum corrigere. Et sic etiam menses, vel cum veris illis solaribus & si non singuli tamen vniuersi ad anni finem necessario concurrent. Hæc Censorinus vbi supra.

QVadragesimasecunda consid. erit de diebus. Vnde de his vide quę dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiæ. in tit. des iustices. §. 8. in glo. in verbo, & *iour*: Sed, vt ait Censorinus in die natali c. 19. *Dierum* quidã sunt naturales & alij ciuiles. *Naturalis* nempe dies, est tempus ab exoriente sole ad solis occasum. Cuius contrarium tempus est nox, ab occasu solis ad ortum. Ciuilis autem dies vocatur tempus, quod fit vno cœli circumactu, quo dies verus & nox continetur. Huiusmodi dies ab Astrologis & ciuitatibus quatuor modis diffinitur. Babylonij quidẽ à solis exortu ad exortum eiusdem diem statuerunt. At in Vmbria pleriq; & Arabes à meridie

meridie ad meridiem. Athenienses autem ab occasu solis ad occasum. Cæterùm Romani (vt & in tota Francia obseruatur) à media nocte, ad mediã noctem diem esse existimauerũt, vt in l. more Romano. & ibi notat glo. ff. de ferijs, vt in c. consuluit §. pen. ff. de officio delegati. vbi dicit text. quod secundum consuetudines & constitutiones legitimas, more Romano, dies à medietate noctis incipit, & in medio noctis definit subsequentis. In horas 12. diuisum esse diem noctemque in totidem, vulgo notum est. In his horis quatuor & viginti qui nascuntur, eundem diem habẽt natalem. Sed hoc, scilicet, dictam diuisionem diei, credit Censorinus Romæ post reperta solaria, obseruatum. Quorum antiquissimum, quod fuerit inuentum difficile est. Alij enim apud eundem Quirini primum statutum dicunt. Alij in Capitolio, nõnulli ad ædem Dianæ in Auentino. Illud tamen satis constat, nullum in foro prius fuisse, quam id ꝙ M. Valerius ex Sicilia aduectum, ad Rostra in columna posuit. Quod cum à climate Siciliæ descriptum ad horas Romæ non conueniret, L. Philip. censor, aliud iuxtà posuit & constituit. Deinde aliquanto pòst P. Cor. Nasica censor, ex aqua (prout forte vidi ex minutissima arena) fecit horarium, quod & ipsum ex consuet. noscẽdi à sole horas, horarium cœptum vocari. Horarum tamẽ nomen, nominus ann. 300. Romę ignoratũ esse credibile est. Nam in legibus duodecim tabularum, nunquam nominatæ horæ inueniuntur; sed alias & aliter, partes diei & noctis nomina sortiebantur, vt ibi Censorinus, & quomodo primitus diuidebantur dies ac noctes tractat Polydorus de inuentoribus rerum lib. 2. c. 6. sed de Horologio vide infra in consideratione seq.

Sed de septem diebus, de quibus habetur Genesis primo, videatur Picus Mirandula in suo Heptaplo, de opere sex dierum, Et omnes ferè doctores Theologi, Genesis primo. qui declarant operationem illorum sex dierũ, & excellentiam vniuscuiusq;.

Sed, cum vlterius non intendam in sequentibus multum insistere; cum iam mihi generetur fastidium ex prolixitate huius operis, & propter impedimenta, quæ mihi singulis diebus obueniunt. Ideo breuiter concludendo dico, Quod dies Dominicus est inter alios & supra alios venerandus. Tum, quia mundus eo die sumpsit exordium. Genesis primo. Et in hac, per resurrectionem Christi, & mors interitum, & vita accepit principium, vt dicit text. in c. quod die dominico. 75. distin. Et quicquid à Domino insigne constitutum est, in huius diei dignitate sit gestum. vt ibi dicitur: & per Ioan. de Turrecremata, qui etiam feriam quintam laudat. Cum illa die Christus Cœlum ascenderit. vt in c. ieiunium. de consecratio. distin. 5. & in corpus suum panem transubstantiauit, & semetipsum comedendum discipulis dedit, & pedes discipulorum lauit, vt per glo. in c. de pœnitentibus. de consecratio. distinct. 3. Sed quicquid sit, dies dominicus vltra alios venerandus.

Hinc est, quod propter resurrectionem Christi, quæ est dicta die dominica, ab illo die, vsque ad Pentecosten, dicuntur dies Lætitiæ. & ibi, Ioan. de Turrecrem. in ca. igitur 76. distinct. Imo etiam illo die natus est Christus in mundo. vt dicit Anton. Florentinus in 2. par. suę summę ti. 9. c. 7. §. 4. Ex quo ibi dicit, ꝙ illa dies est multũ priuilegiata.

Illo enim die dominico nihil est agendum, nisi Deo vacandum, nulla operatio in illa die sancta agatur, nisi tantum Hymnis, & Psalmis, & Canticis spiritualibus dies illa transigatur, vt dicit tex. in c. ieiunia. de consecratio. distinct. 3. Ideo die dominica iubemur ab omni illicito opere abstinere, vt mercatum in eo non fiat, neq; placitum, neque iudicium, neque iuramentum præstetur, nisi pro pace, vel alia necessitate. c. 2. extra de fer. Nec alia tractari potest nisi pietas hoc suadeat. c. fi. eod. tit. secundum Luc. de Pen. l. vnica. C. ne operę à collectoribus exigantur. Et ibi ponit, an aliqua opera exerceri possint illo die, & quæ. Et Episcopus illo die in ecclesia sua esse debet. c. episcopus. ea. dist. 3. Et ille dies semper pro festo est obseruãdus, vt habetur in cap. sabbato. de consecrat. distin. 3. vbi dicitur omnem diem dominicum ob reuerẽtiam, resurrectionis domini nostri Iesu Christi esse celebrandum, prout & celebramus. Et cur dominicum diẽ loco sabbati celebramus, refert Cælius. lib. antiq. lectionũ. 7. c. 64. & in ca. pręcedenti, cur Hebræi obseruant diem sabbati.

Isti duo dies, scilicet, Resurrectionis Christi, & Natiuitatis domini multum extolluntur, venerantur, & solennizantur ab Ecclesia. Cum in eis cantatur, videlicet in die resurrectionis domini: Hæc dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Et in die natiuitatis, Hodie illuxit nobis dies redemptionis nouæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Et ob reuerentiam festi dictorum dierum, licet pœnitentiam publicam agentibus in talibus diebus & non alijs diebus carnes comedere, saltem in casu posito in c. admonere. 24. quæ. 2. vbi est casus de Astulpho, qui vxorem suam occiderat. Etiam dies sancta veneris, in qua passus est Christus, vt dicit Bald. l. 1. circa fin. C. de nundinis. allegatus per do. meum Iaso. in l. in illa stipulatione. l. 1. col. 4. ff. de verb. oblig. vbi videntur innuere, quod occidens hominem tali die, puniẽdus est grauissima pœna, quàm si alio die, quia propter magnam, & feruentiorem deuotionem Christianitatis talis dies est solennis. vnde quia Clotarius Rex Franciæ, tali die veneris sancta, occidit Galterum Iuetoti dominum; ipsius hæredes ab omni Francorum regum ditione liberati fuerunt, & eius terræ seu seignorię possessor, regem se Iuetoti sine controuersia nominauerit. hæc Gaguinus in chronicis Francorum.

Itẽ dicit tex. in l. dies festos. §. 1. C. de ferijs. Quod dies

dies dominicus semper honorabilis est & venerādus. Et facit tex. in d.ca.1. & vltimo. extra de ferijs. vbi dicit text. quod talis dies cum omni veneratione est obseruandus. & sic patet, quod iure ciuili & canonico huius diei ampla veneratio est inducta.

Cælius lib.8. suarum antiq. lect. cap.9. refert aliquos dies (secundum superstitiosos) esse felices, & alios infelices, aliquos esse obseruandos, alios vero minimè. idem etiam libro 9. capit.55. dicit, sextum Thargelionis diem fuisse Græcis auspicatissimum.

Bernardus doctor mellifluus Burgundus, plura de gestis die annunciationis beatæ Mariȩ Virginis, hoc est, feria 6. his sequentib. versib. exprimit:

Salue festa dies, quæ vulnera nostra coerces:
Angelus est missus, & passus in cruce Christus.
Est Adam factus, & eodem tempore lapsus.
Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab ense.
Offert Melchisedech, Isaac supponitur aris,
Est decollatus Christi Baptista Ioannes.
Est Petrus captus, Iacobus sub Herode peremptus:
Corpora sanctorum cum Christo multa resurgunt.
Latro dulce tamen, per Christum suscipit Amen.

Et hos versus refert Phil. Bergo. lib.7. sui supplementi Chronicarum in principio. Illa etiam die, vt dicunt, nonnulli innocentes mortui sunt, Dauid occidit Goliam, & Dauid mortuus est, etiam Moyses, & Helias cum 30. Prophetis occisus est, etiam virgo Maria in cœlum assumpta est.

QVadragesimatertia conside. De horis inuestigat, quæ illarum sit melior & excellentior In hoc primo aduerte, quod dies naturalis habet 24. horas. Dies vero artificialis habet duodecim, vt amplè dixi in commento meo super consuetudinibus ducatus Burgundiæ titu. *des iustices*. art. 8. in gl. & iour. & supra in præcedenti consid. in prin. ideo non repeto. Sed pro materia dicit Paul. iurisccon. in l.2. ff. de verb. sig. Cuiusque diei maior pars est horarum septem primarum diei non suprema rum. & vt dicit ibi glo. magna, est ergo maior diei pars prima, licet sit minor. est ergo maior pars diei non spacio, sed vsu & vtilitate, & laboribus hominum competentior, vt l.2. in fin. ff. de annuis legatis. Nā in ipsis primis horis diei, vel post somnum ingenium acutius est, quando aliquis est recens melius operatur. vt dicit glo in verbo, indefesso. §. sed cum sit. in secunda constit. C. & est ratio secundum Martinum in d. gl. mag. quia difficilius ascen dit sol manè, quàm descendat post meridiem. iuxta illud: Ardua prima via est: sed ignis facilius ascendit, cuius natura est ascendere in altum. Sed illa ratio Martini, non est bona, secūdum Bart. ibi, Quia sol non mutatur suo circulo plus vna vice quam alia. & ideo alia præcedēs ratio est vera: quia competentior est laboribus hominum, & vsu vtilior: quia dum quis surgit mane, non est amplius fessus animo nec corpore. Ideo mane maiorem laborem sufferre potest, nec ipsum recusare honestè valet. Vnde memoria matutina dici solet, quæ firma constansq; sit, ac eorum quæ semel apprehenderit, retinentissima. Si quidem syncerius, cohærentiusq; adglutinantur, quæ proferente se die percipimus. quo iam auctiore subsultat virtus ea, hebescitq;. Testis est Cælius lib. antiq. lect. 11. c. 8. in prin. & vt ait Seneca epistola ad Lucillum. 122. naturam sequentibus omnia facilia sunt, & expedita & ibi amplè de his qui officia lucis noctisque peruertunt.

Quid autem sit hora duodecima ædificare, & de horarum ratione disserit copiosè idem Cælius lib. lect. antiq. 7. c. 9.

Astrologi dicunt, quod horarum aliæ sunt masculinæ, aliæ autē fœmininæ. Masculina, vt prima, fœminina vt secunda, masculina iterum tertia, & quarta fœminina. & sic de singulis. Sicq; succedūt per ordinem vna, scilicet, masculina, alia fœminina vsque ad finem diei & noctis. & quia in omni genere masculus est dignior fœmina, vt dixi supra in 4. consid. præcedentis partis. ideo dic, quod masculinæ sunt digniores.

Hic de Horologiorum laude dicendum fuisset, quo nihil iucundius, aut admiratione dignius reperiri potuit, & quo nobis, & si occultato sole, per tintinnabulū seu campanā, sua, vt videtur, sponte sonans, horæ nobis nunciantur: vnde quantum, vel ad vsum vitȩ, vel ad animum excolendum vtile sit, probè iudicabitis. Pauca ideo aut nihil de eo dicenda sunt, cùm apud scriptores nō fiat mentio saltem de illo quo vtimur. Licet de solario aliquid tetigerimus in præcedenti consideratione, quod est locus in quo horæ ad solem conspiciuntur, & plurimùm fit apud nos in tabulis lapideis aut ligneis, aduersis soli per diametron, hoc est, per lineas dimetientes & tendentes ad numeros horarum, & in medio est virgula, quæ facit vmbram secundum ascensum, vel descensum solis, & supputatur hora secundum quod fit vmbra Solis supra lineam. Primus verò Romæ. hoc statuisse dicitur, L. Papirius Cursor ad ædē Quirini ante 12. annos, quàm cum Pyrrho bellatum est. Nam prius tantum ortus & occasus solis nominabantur, post aliquot annos adiecto meridie. Plenius tamen si velis scire, quis horas primū ordinauerit, aut Horologia diuersi generis inuenerit: vide Polydorum de inuentorib. rerum lib.2. c. 5. refert tamen Fran. Patritius lib.2. de institu. Reip. titu. 9. quod Anaximander Milesius, Thaletis discipulus, primus horologia inuenisse dicitur.

QVadragesimaquarta consid. erit de potentijs animæ sensitiuæ, quȩ sunt quinq; exteriores: videlicet quinque sensus, puta, Visus, Auditus, Olfactus, Gustus, & Tactus, quis illorū sit excellētior. Et dicit Lucas de Penna in l. nemo carcerem. de exactoribus tributorum, lib.10. Sensus est per corpus ad animam commeans mentis stimulatio.

Item

Item sensus est rei cuiusq; inuentio. Et sensus ad naturam refertur, & intellectus ad artem.

Et inter istos quinque sensus, Visus est excellentior. de cuius excellentia amplè Augu. de trinit. li. 11. & Margarita philosophica lib. 10. tractat. 2. cap. 5. vsque ad 15. Et iste sensus visus est communior, ita quod potest adaptari in attestationibus, vt tenet glo. in verb. quæ nouerunt. in ca. testes. 3. quæ. 9. & dicit Ba. post Cy. & Barto. in l. testium in 3. co. C. de testibus, quod nomen visus est generale, pro omni sensu, & est ratio: quia nomine visus continetur discretio quæ inest cuilibet sensui, vt dicit etiam Ant. de But. in c. cum causam. extra de testibus. Vnde potest dici quod visus sit, sicut genus quod repræsentatur in qualibet specie sensuum. Et ideo, vt dicit Bald. in d. l. testium. in 3. col. ver. secundò quæro, quid sit testis. quod istud nomen visus probat non solum in eo, quod videtur, sed etiam in eo, quod per aliam discretionem sentitur, quod tamen dicit esse verum, quando visus & alius sensus est coniunctus, secus si omnino discretus. Quia de vno separatorum nō infertur ad aliud. De hac materia amplissimè per Fel. in c. cum causam. col. 6. in 2. conclusio. extra de testib. Faciunt, quæ dicit Alex. in consi. 43. in 4. vol. Et oculi dicti sunt, quia occulant lumen, vel quod occulant sensum. Inter omnes autem sensus corporis, viciniores sunt animæ: Ex quo merito sub sensu visus, omnes sensus corporis intelliguntur atque continentur. Ita tenet Lucas de Pen. in l. si ea cœcitate. C. qui morbo se excusant. lib. 10. & in l. nemo. C. de re militari. lib. 12. & Arch. in ca. nec solo. 32. q. 5. vel secundum Lucam de Pen. in l. infamia. C. de decurio. libr. 10. Oculi dicti sunt, vt eos ciliorum tegmina occultent, ne incidentis iniuriæ offensione lædantur. vel oculi dicti sunt: quia occultum lumen habent id est, secretum, vel intus positum. Vnde ait Polycra. de nugis curialium lib. 5. ca. 3. videndi nomen ad appellationem vtriusque naturæ adaptabis. & Hieron. super Ierem. 43. Per omnes sensus ad iudicium animi & intelligentiam peruenitur, sed magis mente retinetur quod oculis cernitur. Vnde Fulgentius. Visus reliquos quatuor inspicit sensus, quietenim clamat, videt, & palpanda notat, & gustanda aspicit, & odoranda intēdit. & Isidorus c. 1. dicit quod visus dicitur, quia viuacior dicitur alijs sensibus, ac præstantior siue vberior, & amplius viget inter cętera mentis officia: vicinior est enim cerebro, vnde omnia emanant. Est enim vicinior animæ, vt dictum est secundum Luc. de Pen. in d. l. infamia. & per eundem in d. l. ea cœcitate. qui dicit, Quod totius corporis humani debilitas est, oculos perdidisse. & idem in d. l. infamia. refert vt prædixi, quod in oculis omne mentis iudicium est, vnde animæ perturbatio in oculis apparet, vel hilaritas. Hinc est, quod propriè illud scire dicimus, quod sensu visus accipimus. l. 2. §. item Labeo. ff. de aqua plu. arc. & dicit idem Lucas in d. l. ea cæcitate & Arch. in d. c. nec solo. quod quintuplex est oculus, scilic. corporis, sensualitatis, rationis, diuinæ contemplationis, & administrationis. De quibus ibi.

Et aduerte, quòd propter nimiam senectutem quis perdit lumē oculorum, & cœcus efficitur, vt legitur de Iacob. Gene. 48. & legitur idem de quodam Propheta 3. Reg. c. 13. & de Isaac, Gen. 27. & de Elia. 1. Reg. cap. 4.

De oculorum mira, & excellentissima constructione, Cælius ornatissimè, & copiosissimè aperit, lib. suarum antiqua. lect. 2. c. 28. vbi inter alia dicit, quod oculi sunt partes toto corpore preciosissimæ. Hi oculi profectò lucis vsu vitam à tenebris, & morte mihi discernere videntur. Nam quam miserum, quanque funestum est, cœcitatis malum. Cœcum postulare non posse iureconsulti statuūt, quod insignia magistratus videre, ac reuereri nequeat. Senatorium tamen ordinem retinere Appij cœci exemplo: ad nouum verò magistratum aspirare, omnino prohiberi, vt est text. in l. 1. §. casum. ff. de postulando. Quin etiam, hi arguti nimis quemadmodum animo affecti sumus subinde loquuntur. Nam, vt imago animi vultus est, ita iudices oculi, & propterea à prudentissimis dictum animum in oculis habitare: Quoniam ardere videntur, quandoque incendi, humescere, cohibere. Hosce duos tantum contribuit diuina ratio, quod numerus is speciosum quiddam complecti videatur. Oculum vocat Galenus nunc organum lucidum, nunc solarem animalis particulam, & diuinum quoq; membrum: Et ibi, ex qua substantia sunt oculi, & quod obiectum habeant, & ratio, cur splendore nimio facile corrumpatur videndi facultas, & an in oculis proprius insit color, & an in oculis insit naturalis lux. Item, cur ira succensi non satis vident. Item, quomodo oculus dicatur naturæ speculum, sicut speculū artis nuncupatur oculus. Item, cur mens ex oculorum notionib. affectionibúsue deprehendatur. Item quo modo oculi sunt causa peccati. Et in eo. li. c. 26. ipse Cælius ponit cur interdū oculi aperiri nequeāt.

De sensu verò Auditus pauca referre nō tædet: cum in membro corporis nobili concipiatur, puta auribus, quarum iudicium (teste Cælio lectio. antiqua. lib. 2. c. 29. post celebres autores superbissimum est & excellens: Quia sonum recipiunt, qui natura in sublime fertur: Ideo summa prouidentia sunt in prominentibus seu superiorib. corporum partibus constitutæ. In his rectus simplexque meatus primum euadit, mox tortuosus. Inde iuxta crebrum in multa, & tenuia foramina diducitur, per quæ facultas audiendi est. Auerrois primo collect. aurem in osse petroso locaram scribit. Item meatus ille aurium anfractu est tortuoso, secundum Auic. ne subita aëris irruptio frigiditate vel caliditate cerebrum oblædat vel soni excessus neruum quo perficitur auditus conuelleret. Nam

ſonus omnis harmonia quædam eſt. Nunc vero ambagioſa obliquitas,illa moramento manifeſto temperamentum adijcit. Et ibi an auditus tãtum perficiatur ex aëre intimo ſe auribus infundente ſeu inſinuante.Item cur in lateribus aures? Ratio, quippe cur aure duplici,ſimplex tamen hauriatur ſonus.Nam vt in videndi proprietate, nerui optici coniunguntur ne viſibilis ſpecies delata fiat duplex:Ita & nerui quibus audiendi facultas percipitur in origine concurrunt, & inde formarum audibilium conſurgit vnio. Item, quod oſcitantes aut vehementius ſpirantes, minus audiant, ratio eſt:quia ſenſorij auditus extremum, partem contingit ſpiritualem,ac proinde quatitur, mouetur-que cum eadem vbi agitetur ſpiritus.

Item,vt inquit Vlpianus iureconſultus in l. vulgaris eſt. in prin.ff.de furt. quod, qui aurem alicuius tetigit,totum eum tetigiſſe videtur. Nonnulli ſentiunt per aures eijci billioſas cerebri redundantias, & indicio eſſe colorem inde luteum. Sicuti excrementum melancholicum per oculos egeritur,pituitoſum & ſanguinem per os.

Senſus verò Guſtus etiã extolli debet, propter membrum à quo procedit, quod eſt lingua humana quæ duplici fungitur munere, cõceptus animi annunciando:& ſaporum vim præſentiendo:propterea que à ca teris diſparatur,nec ſimilis eſt: tum nullus locutionem pręſtaret articulatam ſine lingua.ea namq; conflatur ex literis, quarum enunciatio plurium obturbata, detruncata,nec intelligibilis præſtaretur,ni ad hanc rationem linguam, vt & labra conformaſſet artificis infinita prouidentia.Hæc Cælius prædicto lib.2.c.31.& in ca.ſeq. de linguæ laude præcipua multa ſcripſit & recenſet,pauca tamen referam. Nam humanæ linguæ incomparabile donum eſt, in quo bonitas infinita,inæſtimabili munificentia nos, vt legitimos filios,eſt amplexata. Quid enim in tot tantiſq; corporis dotibus,æqua penſandum libra eſt?huius ſiquidem facultate poſt mentem, quæ nos ex æquo ferè cum cœlitib.conſtituit, conſtat præcipuè illa (vt dictum à Sophocle eſt) Regina rerũ eloquentia. Sunt qui ingenioſè linguam plectri ſimilem prodidere,chordarum verò dentes, nares cornib. quib. canenti accinitur. Vnde Ambro.in hexamero ait:Plectrum loquentis lingua eſt. Item lingua ipſa carnem habet raram, fungoſam, & mollem, vt dicit Aui.Item, & neruorũ multitudinẽ, prout etiam voluit Auerrois:& hoc tam ad motũ quam ad ſenſum ſpectantium, necnõ venarum,arteriarumq;:quando omnium horum magnitudo numeroſa linguæ menſum longe videtur excedere: imò arterias maiores in lingua exiſtere, ſicut & in cole, docuit Galenus in libello, qui eſt de motib. liquidis.

Itẽ,Hęc pars aliud habet munus,autore Lactantio,ꝙ contritos & commolitos dentib.cibos colligit,& cõglobatos vi ſua deprimit, ac trãſmittit ad ventrẽ. Bruta verò etiã lambendo potu adiuuat.

Item,Idem Lactantius falli putat,ſi quis ſaporis ſenſum ineſſe palato arbitratur, Quoniam lingua ſit, qua ſentiantur ſapores,nec tamen tota. Nam partes eius,quæ ſunt ab vtroq; latere teneriores ſaporem ſubtiliſſimis ſenſib.trahere. Plin. tamẽ inquit:Saporũ eſt cęteris in prima lingua homini,& in palato,ſed & in guſtatu linguæ vice eſt æquatilibus palatus. Anud hc verò vſum oportet linguam eſſe potentia humectam, actu autem minimè: iudicio eſſe,quod quib.nimio plus areſcat lingua vel humeat,haud ita ſaporis valeant percipere. Et humectatio quidem inſita interpellat manifeſtè, quia ipſa primo linguæ tactum præſtat, quo occupante, nequit extima aduertere. argumento eſt, quod qui acrius quippiam guſtu apprehenderit, mox non valet aliud ſentire.Scitu dignũ eſt,quod guſtus exactior eſt ad perueſtigandum. Tactu verò cæteris ſenſibus hebetior ac materialior. Sicut viſus ſubtilitate ſenſus excedit omnes, poſtea verò Auditus.Deniq; placet Auicennæ ad loquendum videri præſtantiſſimã eſſe linguam, quæ ſuos tum longitudinis tum latitudinis commẽſus habeat, quæque in apice tenuis & acutior,in radice latior. Tritum eſt,quod Græci dicũt,oportere eſſe ocioſam linguam,manum verò operariam.

Senſus verò tactus etiam laudãdus eſt. Cum ex manib.pręcipuè percipiat,& manuum laus pręcipua in multis conſiſtit,vt dicit Cęlius lib.antiquarum lect.2.vbi ſic orditur: Quis verò eloquentia, vel ingenij claritate maieſtatem,quæ ex manibus adeſt homini,dignè valeat exequi?quam aptæ hæ? quamq; ad omnem motum nullo labore faciles? mira eſt artium numeroſitas, quam membri huius adiumẽto condiſcimus,& exercemus. Taceo pingendi, ſingendi,ſculpendi, nobile artificium. Quid illa muſicorũ cuiuſcunq; modi organorum contrectatio ſciẽtiſſima,& maximè duana? Quid illa ſubſtructionũ ſublimitas, quàm elegãs, quam ſcita?Quid vrbium ſtructura in omnibus, vel præſtantiſſima?Quid multiplex agrorum cultus, quo tot tantiſq; ad vitam neceſſarijs inſtruimur?Quid illa indumentorum varietas? Quæ ornatus excellẽtia?Iis penetramus in viſcera terræ. Metallorum inde vim longè precioſam eruentes. Imo verò,& rerum natura agitur in planum, ſolo etiam æquatis montibus. Admittuntur maria,repellũtur certis quoq; limitib.veluti extra pręſcriptum proferre pedem vetantur obiectis molibus.Penetramus aquarum ima,naturæ ſupellectilem vndiq; nobis vendicantis:totque modis rerum facies mutatur, camporum dominamur laxitati. Supercilia montium & verrucas, quantumuis ſenticoſas nobis obnoxias reddimus, Beſtias itẽ omnes terreſtres, aquaticas,aëreas. Quicquid ferè mundi vaſtitas complectitur,manuũ ſolertia noſtri fit iuris.Quid illa ſcribendi maieſtas, quæ tantarum rerũ ſcientiam nobis comparat,vetuſtatẽ propagat, nil ſinit interire:

interire: & quod omnia conterit tempus, nostris cogitur manibus succumbere; quid hoc magnificentius, quid æquè mirandum? id esse homini datum, in quod ne mortis quidem rapacitas ius nullum habeat? Quid tot tantarumq; legum contexta volumina, quam demum ciuilioris vitæ præferunt eminentiã? Quid dictorum conuentorumq; publicis tabulis comprehensa fides, aduersus ingeniorum prauitatem? Ausim dicere (vt referam verba Gellij) sciunctis manibus, fuisse nõ inermes modo nos futuros, sed vel brutis infeliciores. Quẽ enim vsum rationis habeat lumen illud diuinum omni ope destitutum? Hic rectè mihi fecisse videntur, qui rationis ac sapientię ministras esse minus pronunciarũt. Anaxagoras verò ideo sapientissimum videri hominem dixit, quia manib. foret instructus. Harum multiplex emolumentum, vel tritum Græcis extat prouerbium, dicens, quid enim non efficere valeant manus? Quid verò artifex illa digitorũ structura, quodnam ingenium admiranda non fatigarit? nescias venustatis inde maius sit specimen, an emolumentorum amplitudo clarior, maximus est in numero decor, maximus & in gradibus ac serie. Manuum porrò emolumentum duplex, alterũ est sensus, alterum verò retentionis. Proinde excogitauit optimus maximusque rerum perpensor Deus mollissimam palmam, quo sensus fieret solertior exactiorq;. Cutis palma, vt autor est Auicenna, omni alia cute est temperantior, excepta ea, quæ in extremitatibus digitorum est, præsertimq; indicis. Vnde Galenus primo de complexionib. ait, Manum interiorem esse complexionis mediæ inter extremitates omnes: hoc est inter calidum & frigidum, humidum, & siccum, durũ & molle: veluti ea fit sensibilium corporum regula, & planè sensus instrumentum homini animalium sapientissimo. Indeq; pars ea pilis caret, ne hirsuties tactus pręstantiam lęderet. Aulus Gellius noctium Atticarum lib. 19. ca. 2. referens verba & sententiam Aristotelis, dicit, ex quinq; corporis sensib. duos esse cum belluis maximè communes, quodque turpis & improba est voluptas: quę ex auditu, visu, odoratuq; procedit: quæ verò ex gustu, tactuq; est rerum omnium fœdissima, cum hæ duæ bestiarum etiam sint, reliquæ hominum tantum.

Sensus vero olfactus seu olfaciendi potestas, videtur minus longe necessaria ab alijs, vt dixit Cælius libro primo antiquarum lectio. ca. 49. Sed de eius laude infra patebit, vbi de odoribus seu medicinis suffitionalibus dicam in glo. bo. tamen & perplura idem Cælius eodem lib. cap. 68. refert de sensuum commoditate & necessitate: quibus insit sensus; de origine eiusdem. & in cap. l. ponit cur tantum sint quinque sensus. & in ca. 52. quomodo homo tantum abutitur sensibus omnibus.

Sensus verò interiores sunt quinque, videlicet sensus cõmunis, imaginatiua, ęstimatiua, phantasia, quæ etiam imaginatiua dici solet, & memoratiua. Horum organa in substantia cerebri subtilissimis secernuntur pelliculis. quæ primum totum cerebrum trib. distinguit ventriculis: quorum anterior, & medius, quoniam maiores sunt, rursus bipartiuntur. Prima portio ventriculi anterioris, organum est sensus communis, & iste sensus communis est nobilior proprio, quia nobiliori modo recipit & proprius obiecto, vt dicit sanctus Thomas in scripto super libro Aristotelis de anima. Secunda verò imaginatiuæ, prima autem ventriculi medij attribuitur æstimatiuę, secũda phantasiæ, posterior verò ventriculus totus memoratiuę deputatur. Et, quoniã istæ potẽtiæ sunt multum necessariæ pro arte memoriæ, quam multum commendauit Gulielmus Leporcus Burgundus in suo tractatu de arte memoriæ, quæ de illis dixit: hic aliqua inserere curabo, cum dictis aliorum circa excellentiam harum potentiarum.

Primò, de potentia Memoratiua, quam dicit esse reseruatiuam specierum, siue intentionum, non solùm à sensu communi receptarum, quę excolendo, sicut omnia, augetur, l. inter artifices. in verbo, ingenij. ff. de solutionibus. &, vt dicit, Potentia Memoratiua se habet ad æstimatiuam, sicut imaginatiua ad sensum communem. Auicenna cerebrum esse principium sentiendi & mouendi asserit, temperatumque causam memoriæ afferre. Nam ex cerebro crasso prouenit, debilitaturque memoria. Vnde fit, vt Philosophus dicit, Iuuenes & Senes esse malæ memoriæ, propter nimium in ipsis augmenti, & decrementi motum. Sicut enim recordatio motus faciles exigit, sic memoria quietẽ expostulat, & quiescendo fit sciẽs. Et magni refert quali in corpore animi locati sint, hoc proueniente ex qualitatum disproportione, & nimia frigiditate & humiditate: vnde calidi & humidi, facilè comprehendunt, sed non diutius seruant. rursus autem sicci & frigidi, tardius concipiunt, sed firmiore complectuntur memoria. vt etiam hoc habetur in Margarita philosophica. li. 10. tract. 2. ca. 29. Multa enim. vt dicit idem G. Leporeus sunt qui mentem facilitant, multaq; quæ obtenebrant & confundunt. Nam membrorum compagib. velut organis ad operationes exercendas mens vtitur, vnde fit, vt corpore male sano animus hebescat & obtundatur. Ingenia nempe aeris qualitatem sequuntur. dixi supra in hac parte, in 16. conside. in qua de climatibus, vnde refert Cicero Thebanos ingenio fuisse pinguiores, sed corpore robustiores. Athenienses verò perspicaciores & acutiores extitisse. Ideo. quia crassus aër Thebis. Rarior autem & subtilis Athenis erat. Istud aperte probatur in c. quia diuersitatem corporum diuersitas sæpe sequitur animorũ, quamuis gloss. aliter exponat extra de concessione præbendæ. promptior cõtrà vegetior, & acutior redditur, cuius corpus bene compactum est, Quamobrem

obrem Thraces ob crassum regionis aërem quem incolunt, obliuiosi, desides, tardi, torpescentes, nulliusque memoriæ censentur esse. Vnde Satyricus patriam veruecum appellat, cum inquit: Veruecum in patria crassoq; sub aëre nasci. Quid tamen discriminis habeat memoria à reminiscentia, ponit ibi, eò, quia memoria est continua conseruatio illius, quod semel apprehensum fuit. Reminiscentia verò est eius quod postquam apprehensum est, oblitum fuit, & iterum rememoratum. Cælius verò lib. antiquarum lectionum 6. c. 15. dicit: Memoriam aliud esse, & aliud reminiscētiam. Nam est & in brutis memoria: vnde & prudentiam quoq; habere in Philosophia prima colligit Aristoteles. Verùm imperfectam sicut & memoriam: in hominib. enim tantū est reminiscentia. Ea verò est discursus rerum, cum ratione ab vniuersalib. ad particularia, & à remotis à sensu, vel indeptio ac recensio eorum, quæ in se memoria seruarit, memoriæ plerunque vegetandæ gratia. Sexto naturalium Auicenna scribit, cognoscere aliquid sibi fuisse quod iam sit abolitū, in homine tantum est, & in rationali virtute. Memorię virtus ex quorūdam sententia duplex videtur, facile percipere, diu retinere, illud ex humecta contingit natura, hoc ex sicca: vnde euenit, vt nonnulli facilius discant quàm percepta custodiant. Alij verò secus vt ad humiditatem vergūt, vel ad siccitatem, propterea Aristoteles, non in eisdem memoria viget ac reminiscentia, sed plurimum ingenio tardi memoria valent, dociles autem reminiscentia, cuius ratio est, vt inquit sanctus Thomas & dictum est, quia diuersæ hominum habitudines ad animę operationes ex diuersa proueniunt corporis dispositione. Videmus autem ea quæ difficulter ac tardè impressionem recipiunt valide, perseueranterque eandem custodire, vt est lapis. Quæ verò nullo admittant negotio, non pertinaciter retinere, verum tota facilitate remittere, vt cera aut aqua. Et quia nil prorsum aliud memoria est quam perceptorum retētio cōstans, inde est, quod hebetium adminiculatior firmiorque memoria est. Acutorum verò ac velocium imbecillior ac magis lubrica. Cæterùm in ijs reminiscentia longè præcellēs. Galenus post Hippocratem summus artis medicę in microtechnæ, Cerebrum tenuitatis cōtemperatæ esse memoriæ fomitē causamq; præcipuam arbitratur: quoniā crassiore parte illa obrepat obliuio, qua humectiore item hebescant sensus: sicciore autem euadant liquidiores. Auicenna item sexto naturalium tradit, quod egregia illis suppetit memoria, quorum animæ multis non distrahunt motibus, nec conuellitur cogitatio. Quæ ratio facit, vt pueri quamuis humectioris sint naturæ, pertinaciter tamen retineant, quæ imbiberint simul & propter motus vehementiam, vt voluit diuus Thomas. Nā & quæ miramur amplius memoriæ adglutinantur, affiguntur q;, sicut quæ quadā speciali annotatione notantur magis commendantur. admirantur autem ferè omnia pueri vt quibus noua sint ac insolita: & hoc est, quod significat Quintilianus, vbi natura esse nos tenaciores ait eorum quę à teneris annis imbibimus, iuxta dictum Horatij:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Contra verò in senioribus, redundante humoris vi, contingit memoriam esse nullam. Sed & timentibus excutitur memoria, propter frigiditatem humores congelantem, quibus coeuntibus congrescentibusq; nulla recipi impressio potest, vnde philosophicè ait Virgilius:

Obstupuit steteruntq́ comæ, & vox faucibus hæsit.

Quod autem Aristo. inquit esse memoriā præteritorum tantum. Quoniam quæ adsint, vel sentire dicamus, vel scire adnectendum est, id ad perceptionem nostram referendum videri quæ sensimus prius, vel percepimus, siue præsens id sit siue nō. Etenim recordari possumus nō modò eorum quæ iam naturæ cōcesserint, sed superstitum quoque. D. Aug. scribit modò memoriā esse animū, modo ventrem animi, cuius aula sit ingens & valde admirabilis: idē nunc memorię cauernas nuncupat, nunc antra vel etiam sinus. Hæc Cælius d. c. 15. & c. 21. eodem lib. 6. ad memoriam item actio est necessaria, cum vt dicit ipse Guill. Leporeus: Quicquid natura, arteq; percipitur, exercitio consummatur. Nā, vbi abest exercitatio, ibi aut naturalis aut artificialis peritia cesset necesse est, cum tota virtutis laus in ipsa actione consistat. Et huic sententiæ applaudet Archadius Iurisconsultus in l. munerum. secundo §. mixta. ibi, & notando & disputando. ff. de muneribus & honoribus. & omne artificis per exercitium suscipit incrementum, vt dicit iurisconsultus in l. legatis seruis. §. ornatricibus. ff. de leg. 3. & facit text. in l. milites. C. de re milit. lib. 12. de quo exercitio ibi per Luc. de Pen. Verùm, de memoriæ excellentia finiamus cum Cęlio in d. cap. 15. in princip. & cap. sequen. vbi ait: Memoria necessarium maximè vitæ bonum, & thesaurus eloquentiæ ac tanquam lumē aliquod, res est ex omnibus partibus animi, maximè delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit, vt ait Senec. in proœ. suarum declam. ac plurimum autore Plin. deficere tentat & meditatur vel quieto corpore ac valido, somno quoque serpente computat, vt inanis mens quærat vbi sit loci. Imo verò huic adagio occasio data est, vt eum qui memoria sit nulla, sepulchra legisse dicamus, vnde Cato apud Ciceronem: Nec sepulchra legens vereor, quod aiunt, ne perdam memoriam. His enim ipsis legendis redeo in memoriam mortuorum. Est profectò (vt inquit Cælius) huius potentiæ natura mirāda. Subito vetusta ex longiore interuallo reuocata ingerūt sese atq; exhibēt interim spōte, interim id ipsum agentib. nobis ac meditanti-

tibus, sæpe & interquiescentibus. Excidunt quandoque proxima, inhærent affixa, quæ vetusta sunt. Hesternorum obliti, acta pueritiæ in digitos mittimus. Quod requisiueris, altius illatebrare se atq; recondere animaduertitur, mox aliud agenti reddit se atque offert. Nec manet semper memoria, sed aliquando veluti postliminiò redit. In quibusdam animalibus prope nulla reperitur memoria. Ceruario quamuis in fame mandenti si respexerit, obliuionem cibi surrepere aiunt, digressumq; aliud quærere. Inter homines verò quibusdam tanta, vt nihil non ijsdem verbis reddatur auditũ. Hanc de se ipso eatenus florenter excelluisse scribit Seneca, vt non ad vsum modo sufficeret, sed in miraculum vsque proderet. Nam duo millia hominum, inquit, recitata, quo ordine erant dicta referebam. ducentos quoque versus ab vltimo incipiens recitabam, vt etiam refert Text. in sua officina. in cap. memoria clari. vbi scribit 14. aut 15. qui memoria claruerunt, & duobus cc. seq. enumerat obliuiosos, & qui memoria exciderunt, & alios, qui verba facturi memoria exciderunt: quos non recito, cum ibi videri possint. Quomodo Affranius Poëta sapientiam filiam esse vsus & memoriæ dixerit, eleganter & veraciter scribit Aulus Gell. noct. Atticarum libr. 13. cap. 8.

Quæ verò dicta sunt, de memoria naturali intelligamus: verum de artificiali Alb. de Ros. in suo Dictionario, in verbo, Memoria. copiosè disseruit. Quibus omissis, breuiter recitat quinq; multum vtilia ad memoriam, quæ expertus est in seipso, vt dixit.

Primò, vt fiat diuisio materiæ, quam recitare quis voluerit in partes paucas, vel plures secundũ materiæ prolixitatem, vel breuitatẽ. Diuisio etenim animum incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat, vt prætactum est in præfatione huiusce operis.

Secundò, Ad istam diuisionem ordinatè procedat, vt vno memorato ad aliud subsequens procedatur, vnde Philosophus in lib. de Memoria ait: quod à locis facile est reminisci, cum velociter ab vno loco in alium deueniri possit.

Tertiò, Vt solicite adhibeat intentionem, & affectum ad ea, quæ vult recordari. Quia quanto aliquid in animo potius infigitur, tanto melius recordatur. Cauendum tamen præcipuè, quod circa ea, quæ memorari vult seu agere, vel proferre, imaginationem, seu phantasiam suam ab alijs rebus amoueat.

Quartum, Est sæpe legere, vel recordari eorum, quæ voluerimus memoria imprimi. Ideo Philosophus inquit in dict. lib. quod meditationes memoriam soluunt: Quia sicut dicit, Consuetudo est altera natura: vnde quod sæpissime intelligimus citò reminiscimus, quasi naturali quodam ordine. Ideo ait Seneca in libr. de beneficijs Memoria nil perdit, nisi id, ad quod non sæpe respexit.

Quintum & vltimũ est, Quod de re, de qua volumus recordari seu memorari, faciamus in mente, vel in lib. aliquas similitudines conuenientes materiæ, de qua agitur. Sicut faciebant antiqui in libris antiquis. Nam vbi tractabatur de iurisdictione omnium iudicum, faciebant imaginem seu repræsentationem vnius Prætoris sedentis in tribunali. Vbi autem agebatur de minorum restitutione, pingebant imaginem vnius minoris decepti, qui conquerebatur coram Iudice. Vbi verò agebatur de manumissionibus ponebant imaginem domini & serui, qui manumittebatur coram Prætore. Vbi autem agebatur de donationibus inter virum & vxorem ponebant imagines viri & vxoris, qui inuicem sibi donabant.

Et ita fiebat in libris decreti. De materia Consecrationum erat imago Episcopi consecrãtis vasa sacra, & alia consecranda. In materia de Pœnitentia, erat imago Sacerdotis, & peccatoris confitentis, & sic de cæteris. Et ita hodie fit in libris Historiarum, vbi fiũt repræsentationes summorum Pontificum, Imperatorum, Consulum, Regum, & aliorum, vbi de eorum vita tangitur. Sic etiam in lib. Aeneidum Virgilij, qui fit cum historijs secundum materiam subiectam. Sic de Comœdijs Terentij, & plurib. alijs quos vidi. Et per talia recordatur & intelligitur, de qua materia ibi tractatur.

Secũdò, de Potẽtia sensus cõmunis, qui in anteriori parte cerebri locatur: & est potentia sensiriua omnium sensuum particularium obiecta apprehendens. Dicitur autem communis Philosopho asserente, eò, quod omnes sensus exteriores ab eo velut à communi cẽtro scaturiunt, suorũq; obiectorum similitudines ad eum reducunt, quibus meditantibus de singulis iudicat & discernit. Huic autem potentiæ tres actus attribuũtur, Quorum primus est cognoscere sensationes & sensibilia omnium sensuum exteriorum, etiam nõ præsentibus obiectis: Ideò communis dicitur. Secundus est conuenientias & differentias inter obiecta sensuum discernere. Primò enim obiectum vnius cognoscit. Secundò, obiectum alterius apprehendit. Tertiò, actum format continentem virtualiter notitias amborum obiectorum, in quibus conuenientias & doctrinas ponit, vt album non est dulce. Tertius est absentias obiectorum dijudicare, vt quod visus non videt, auditus non audit. Sic de silentio cæterisque obiectorum priuationibus iudicat. A centro huius organi nerui, & organa exteriorum protenduntur, & per hosce neruos omniũ visibiliũ species recipit, & facilè q. dem propter organi humiditatem & calorẽ, diuti⁹ autem retinere nõ potest. Quapropter facta sensatione eas per neruorum meat⁹ imaginatiuè transmittit,

mittit, cuius operatio est receptas species & imagines reseruare, vnde nomen sibi vendicat. Ne autem potentiæ, quæ sequuntur, ociosæ permaneãt, species ab imaginatiua ad æstimatiuam transeũt, ex quibus hæc potentia in tentationes non sensatas, quemadmodum ouis ex speciebus lupi colore & figura, & alijs inimicitiam non sensatam eliciens ipsum fugit secundum Auicennam. Et hoc vel ex naturali instinctu, si fortè prius fraudem Lupi experta non est: vel experimento, vt Asinus foueæ, qua nuper periclitatus est appropinquans, casum timet & declinat, veluti canis popinam fugiens propter aquam calidam. & vt dixi in principio, ista Potẽtia videtur esse nobilior alijs: quamuis, vt dictum est, memoratiua sit multum admiranda & mirabilis. Et licet aliæ tres Potentiæ non sint ita digniores nec nobiliores, tamen, quod de eis sentiatur secundum mentem Guillielmi Leporei non prætereibo.

Potentia phantastica, vt ait, est in secunda parte mediæ cellulæ cerebri tanquam centrum inter imaginatiuam & memoratiuam: Cõuertit enim se supra imagines in vtraque earum reseruatas, & tunc componit & diuidit eas: hæc imagines cum imaginibus, species cum speciebus format, eas componendo vel diuidendo: & ideo fingit Monstra, Chimeras, & operatur in somno sicut in vigilia. Ex specieb9 præmemoratis cùm ad organum ipsius peruenerunt, diuersas imagines componit, quæ à sensu communi percipiuntur, dum iterum ad ipsum descenderunt. Quoniam verò hæc Potentia in homine ratione naturali decoratur, de qua meminit tex. in l. qui natura. & lege. nam hoc natura. ff. de conditione indebiti. Ideo non necessario eodem modo operatur. Nonnunquam enim ex compositione specierum intentionum diuersarum monstra fingit, quorum nec interdum similia vidit: in brutis autem instinctu naturæ regitur, quæ in omnibus eiusdem speciei similis est. Ideo in talibus phantasiæ opera non variantur. Simili nempe ingenio & artificio omnis hirundo nidum, & aranea telam texit: Huius verò Potentiæ opera si vigilantibus non desint, raro tamen ab ipsis percipiuntur propter fortiores motus sensuum. Dormientes autem, quorum sensus exteriores vacant, somnia appellant, quia in somno apparent.

Potẽtia autem imaginatiua est reseruatiua specierum à sensu communi receptarum, quæ in anteriori parte cerebri ponitur. Species enim rerũ hic vocantur Imagines ipsarum, vnde imaginatiua vocata est, & per hoc differt à sensu communi, quia non est potentia indicatiua, sed solum reseruatiua. Fatentur multi in natura nostra sensibilium compositionem inter se inesse, oportet ergo, vt in nobis sit hæc virtus, quæ hæc operatur, & hęc virtus inquantum imperat ei intellectus cogitatiua vocetur. Inquantum verò imperat virtus animalis, imaginatiua nuncupetur. Inquantum occupatur componendo, & diuidendo, formatiua vocetur: Hæc enim facit castra in sphæra, Chimeram fingit, & lupo cornua, vt faciunt scholares, q mentes à studio literarum auertunt, & malè intẽti quandoque castra ædificant, vt ait glo. fin. in l. vnic. C. de studijs liberalibus vrbis Romæ libr. II. Nam sensus communis virtuti formali quæ est imaginatio quasi ad reponendũ, impartitur quod ei tradunt sensus exteriores. Imaginatio verò reponit & retinet: habet enim virtutem multiplicandi formas sensibiles, virtus verò cogitatiua, siue imaginatiua, siue formatiua cõuertitur ad formas, quæ sunt in imaginatione, ad componendum, vel resoluendum eas: quoniam eius potestatis iugo subijciuntur.

Potentia æstimatiua secũdum Auicennam est vis ordinata in summo concauitatis mediæ cerebri sensibilium intentiones apprehendens, vt puta lepus canem fugiens, vel ouis lupum, nũquam alias visum dijudicat cum agno esse habitandum, & elicit speciem, siue intẽtionem inimicitiæ, quæ non poterat per sensum apprehendi. Est autẽ virtus transcendens, quia apprehensio sua non est formarum sensibilium & materialium, sed immaterialium: Bonitas enim & maleuolentia, conueniens & inconueniens, impendium & dispendium in se non sunt formæ materiales, nec in sensu cadentes exteriori, tamen sunt accidentia sensibilium. Quid tamen discriminis habet imaginatiua, quia illa retinet species per sensum communem receptas. Hæc verò elicit ex eis intentiones naturæ non sensatas, sicut amicitiæ, vel inimicitiæ, quibus sequuntur actiones prosecutionis, vel fugæ. Auicenna etiam ait æstimationem vtilium & nociuorum triplici modo contingere.

Primus modus est ex causa materiali, sicut accidit in puero qui cum eleuatur, vt resideat, se casurum æstimat, statim alicui adhæret: præterea certum est cum oculi lippitudine pruriẽtes sunt purgandi, statim ille conniuet antequam cognoscat quid sibi accidat: & sic inductu quodam naturæ ouis lupum formidat, & animalia leonem, & aues accipitrem.

Secundus modus est per experientiam, sicut accidit, cum doloris rabies animal aliquod inuasit, vel mellitis voluptatibus in re aliqua absorbetur, cuius forma descripta est in virtute formali sine imaginatione, & intentiones vtilitatis, & nocumenti descriptæ in memoria statim apparuerint res in vtilitatis, vel dispendij æstimationem, obreptitiæ occurret. Hinc canis lapidem vel fustẽ tãquam nociua formidat, & vacuis sæpiusculè ossibus allicitur.

Tertius modus circa proprietatem coniũctam & modum similitudinis versatur, veluti, Si res aliquam formam vnitam cum intentione æstimationis in aliquo sensibilium haberet, sicut cõtingit

tingit in pomo coloris coccinei, quod est maturū & dulce. Ideo cum videmus dulcorem inesse pomo inductu quodam naturæ dijudicamus.

QVadragesimaquinta consid. erit de complexionibus mortaliū, quæ sunt quatuor principales, sanguinea, s. cholerica, phlegmatica, & melā cholica, quarum nobilior & melior est sanguinea. De ijs tamē Guilielmus Leporeus Burgundus vir eloquentissimus, scripta reliquit in suo opere artis memoratiuæ lib. 1. c. 4.

Sanguineum ait, lætum, dulcem sermone, vultu hilarem & amatiuum, risu facilem, liberalem, benignum, pium, omnibus artibus aptum, secundum alios delicata cibaria, primæq; bonitatis vinum, elementa per omnia indagantem, ad libidinem pronum. Vnde Alexan. Magnus imbecillitatem humanam se sentire aiebat duabus potissimum ex causis, somno videlicet, & coitu. vocē habet acutam, neque diu neque multum irascitur. Habent & Sanguinei alias bonas conditiones seu inclinationes, ex quib. nō parum laudabiles. Hæc complexio enim est calida, & humida, qui humores generāt meliorem complexionem. & istorum quilibet de per se & simplex est melior alijs, licet compositi sint meliores, & sic complexiones ex eis compactæ.

Cholerica verò est calida & sicca, vt dicit Gale. de complexionū c. 8. vnde Cholericus est impetuosus in suis agendis, elati animi, vanos vltra modū appetens honores, bonorumque myrmecias, in iram facilè prorumpit, eademque pacificatur, pdigus, & sine libra comēdens, procliuis ad ebrietatem, fidelibus deditus vigilijs, lucrum assiduè venatur, ingeniosus, docilis, fidus, sincerus, amator iustitiæ, impingens in lingua vbi irascitur. Oblonga habet membra & gracilia, oculos profundos, nasum acutum, faciem citrinam, eloquium velox, pectora ampla & hirsuta & vmbilicotenus, est pronus ad coitum, vocem argutā, gressus habet celeres, oculos citrinos, linguam asperam.

Phlegmatica verò est frigida & humida, vnde Phlegmaticus naturaliter est somnolētus, in agendis suis tardus, verbis lapsantibus & humidis non defluens, bonorum contemptor, auræque popularis rumusculos pro nihilo habens ac sputifaciens, paruæ memoriæ, & modicæ comestionis. Ideo pauci aut nulli meritis eorum ad honores aspirant: ideò Messalam Coruinum sui nominis immemorem phlegmaticum extitisse dijudicāt. Cuilis tamen ratio huic sententiæ aduersari videtur. Nam nemo est adeo supinus, imò magis stultus, vt nomen suum ignoret. tex. est in leg. cum in libris Vlpianis. §. neque enim. C. de hær. instit. Itē est facie præditus præpingui & alba, habet carnosum corpus, pectus debile, venas strictas, coitum non appetit nisi vino admodum madidus aut aliunde calefactus.

Melancholia est frigida & sicca, secundum Gal. & est pessima ex compositis, vt idem dicit de ingenio. c. 10. Et ex simplicibus sicca est pessima. Et, vt medici dicunt: Melācholicus naturaliter tristem vultum gerit, sinistre semper suspicatur, alienisq; vulpina quadam sanctitate delictis illatrat, mundanarum rerum nefando amore irretitur. Implacabilis, & in propria opi pertinax, timidus, inuidus, auarus, tenax, fraudulosus, prauus, tacitus, aptus tamen studio, non bene dormiens. Et sic ex supradictis constat, quod natura in vno sanguinē grauauit, & in alio restaurauit: & idem de colerico, melanch. & phleg. cui sentētię applaudet Pau. iureconf. in l. cum qui. in prin. de iureiu. ff. cum q in vno grauatur, in alio releuari debet. Et si quidē sint, quos eo vsq; perduxit labor & assiduus conatus, vt multa huiusmodi dissimulare possint: nō tamen potest lana tincta mutare colorem: atque id admodum perspicuè deprehendi potest. Quicquid enim præter naturam accersitum est vel conquisitum, dissimulari diu non potest, vt ait Ioan. Indago in libr. de quatuor comple. vbi miranda dicit de ijs, & de pernoscendis Planetis Horoscoporum, & signorum ascendentium ex ipsis quatuor complexionibus.

Et vt concludam, Cōplexio sanguinea (vt iam dictum est) optima & nobilior alijs iudicanda est propter conuenientiam cum nobiliori parte anni & elemento, vt suprà in hac parte tetigi in quadragesima consid.

QVadragesimasexta conside. quod membrorum corporis humani sit excellentius indagat. Cæl. in li. antiq. lect. 2. c. 39. Inter membra corporis quatuor principaliora esse asserit. Cerebrū s. cor, epar, & testiculos: de quibus excellēter per eum.

Videtur tamen, quod caput sit excellentius, & nobilius membrum corporis, ex trib. quæ in ipso capite respectu aliorum membrorum singulariter inueniuntur.

Primò enim excellit ea dignitate in trib. s. in altitudine situs, nobilitate propriæ virtutis, qa nobiliores virtutes, vt imaginatio, memoria, intellectus, sensus communis, & huiusmodi, de quib. suprà, habent locum in capite, & in perfectione, quia in capite congregātur omnes sensus, cum in alijs membris sit solus tactus.

Secundò, à capite sunt omnes vires animales in alijs membris, & sic dicitur esse aliorum membrorum principium dans illis sensum & motum.

Tertiò, quia dirigit alia membra in suis actib. propter imaginationem, & sensus, qui in eo radicaliter abundant & insunt.

Ratione etiam primæ proprietatis, scilicet, perfectionis, omne quod est perfectissimum in quacunque natura dicitur caput, sicut leo in animalibus.

Ratione aūt secundæ proprietatis omne principium

cipium dicitur caput, & certè cuiusque rei potentissima pars principium est, vt dicit Caius iurecõs. in l.1.ff.de origin.iur. Sicut caput fluminum fons dicitur, & sic caput viæ seu libri dicitur. Vnde ratio edi debet à capite.text.in leg.argentarius. §. edi. Facit lex, si quis.§.si initium.ff.de edendo.

Ratione verò tertiæ proprietatis dicitur omnis Rector caput, sicut Rex, Dux, vel Pontifex. Ita Io. de Turrect.in c.1.dist.12.

Ideo dicit Lucas de Penna in l.nemini.Cod.de Consulib.&non spargendis.lib.12.quod Princeps in Republica, qui pro quodam corpore ponitur, obtinet vicem & officium capitis. Et Christus caput est Ecclesiæ.ad Colos.ca.1. & ad Ephes.5. Et vt dicit Pau.Iurecons.in l.cum in diuersis. ff. de religiosis & sumptib.funerum. Caput est principale membrum hominis. Nam ille locus efficitur religiosus, vbi caput inhumatur humanum, etiam absque alijs corporis partibus, & non è conuerso. Quia per caput cognoscimus cuius imago sit, vt ibi dicit tex.&illud sequuntur omnia membra, ad Ephe.4.&c.nolite.11.dist.Et indecens est membra perfectiora esse capite.c.miramur.60.dist. & dicit Fel.in c.num liceat à capite membra recedere. in prin.extra de præscrip. quod caput est honorabilius membrum cæteris.& dicit Bal.in c.1.§.ad hoc in 4.col.de pace iuramento firmanda, quod excellentia hominis tribuitur capiti. In quo est fons rationis, & intellectus. Et ait Aristo.alleg.per Bald. ibi, Quod cerebrum est membrum diuinum, in quo est sensus, & intellect.vnus locus ab autoritate hominis est in capite. Et ibi notat, quod in re animata caput subiacet oculis corporis, in re inanimata caput est principium. Item idem est quod potissimum, vnde subiungit versum istum:

Principium caput est pars corporis & dominantis.

Et Fel.in d.c.de facie hominis loquitur, quę nõ est dehonestanda seu fœdanda, cum sit ad similitudinem Dei formata, vt dicit tex.in leg.si quis in metallum.C.de pœn.per quem etiam ibi no.glo. & post Ang.quod homo non est bullandus in frõte, dicit tamen ibi Fel.quod facies & caput ponuntur, vt diuersa. Item aduerte quod vbi caput dolet, cætera membra dolent. vt dicit text. in cano. sunt plurimi.& in c.ex merito.6.q.1.Spec.in titul. de inquisitio.§.3.ver.si autem. Et ita caput est dignum, quod ab eo inchoandum est.Spec.in ti. de elect.§.1.ver.publicatione.pro quo facit tex. in le. vnic.ff.de offi.pręfecti augustalis. Vbi dicitur, Pręfect⁹ Aegypti habet iurisdictionem, & officio suo non est priuatus, quousque eius successor Alexandriam sit ingressus. Cum sit Metropolitana & capitalis ciuitas ad idem. leg. meminisse. ff. de officio proconsul.&in leg.si forte. ff. de officio præsidis.

Ex quibus infero vnum obseruatum apud nos, quod non debet haberi respectus, nec est in consideratione aduentus seu ingressus Regũ, aut Principum in aliquod Regnum, seu prouinciam: nisi aduenerint, vel ingressi fuerint principalem, aut, vt ita loquar, capitalem ciuitatem Regni, vel Prouinciæ, quod tu notabis, quia alibi non reperies.

Item caput arx potẽtiarum animæ dicitur, teste Cælio libr. suarum antiquarum lectionum.11. c.13.& idem lib.2.c.23. sic ait: caput arcis quodammodo locum habet in humanis corporib. Et Plato in Timæo, Caput non principale solum, sed etiam totum in corpore nuncupauit. Est ergo caput præcipuum, excelsiusque in homine membrum.primo regiminis acutorum Galenus, & Platonici omnes rationalis animæ sedem nuncupãt secundum aliquos, quoniam ibi cerebri est conceptaculum, ac membrorum animalium, quæ organa sint, & principia virtutis animalis tam apprehendentis, quàm eligentis, seu voluntariè mouẽtis, quibus potissimum constat animalium inter se dissimilitudo. Licet non me fallat Bedæ sententia super Marcum. Animæ locus (inquit) principalis non iuxta Platonem in cerebro, sed iuxta Christum in corde. Portionem verò hanc cõmuni similitudine quadam possidemus sublimẽ, sicut etiam interpretatur Aristo. Quin & vniuersa in hominis corpore situm præferunt vniuersi, cum cætera nullo eiusmodi sint cõstituta respectu, aut confuso admodum. Porrò & quæstionibus, idem caput eum obtinuisse locum scribit, quia sit diuinissimum membrum. Ab eo enim sternutamenta quoque proueniunt, quod esse sacrum augurium constat. Inde quoque obrepsisse nostris moribus opinatur Cælius, vt quibus exhibeatur reuerentiæ cultus ijs caput aperiamus. Galenus post Hippocratem scribit fuisse capitis substructionem potissimum ob videndi excellentiam, qui sensus ad circumspectum omnem velut in specula nollocari debuerit, sicut idem est Auicenna. A quo ẽt illud proditur prima tertij. Exploratoris vice oculos fungi.

Aduerte etiam, quod manus dextra est dignior læua secundum Luc.de Pen.in l. aquarum possessores.col.1.C.de aquæductu lib.11.ad quod allegatur.2.Macha.2.c.ibi porrectis dextris & iureiurando. Inde dicitur iuramentum dextra manu præstandum esse. Esa.63.c.iurauit Domin⁹ in dextera sua.&1.Mach.ca.6.ita dicit Iacob.Bonaudi in glo. ad Ioan.de Terra Rubea in tracta. Vinea Ecclesiæ nuncupato.articu.2.primi tractatus in 4. conclusione. in verbo, à dextris. vbi etiam dicit, quòd dextra arguit nobilitatem, & præeminentiam honoris.

QVadragesima septima consid. De excellentia sanitatis erit, quæ plurimum extollenda est: cum, vt dicit Philosophus Ethicorum cap.4. desiderabilissimum est sanum esse.&in libro eiusdem operis.c. 31.iterum dicit: Viro sanum esse optimũ est, vt nobis videtur. Quid enim prodest homini habe-

habere omnia mundi imperia, si infirmitate afflictus in eis consolari, & gaudere non potest? Ideo inquit Ecclesiasticus c.3. Non est census super censum corporis. Qua ex re ait Iuuenalis lib.1. Satyra prima.

Orandum est, vt sit mens sana in corpore sano.

Et Cato moralissimus sic nos hortatur:

Corporis auxilium medico committe sodali,
Sit tibi præcipuè, quod primum est, cura salutis.

Hæc Bernard. de Bust. sermone suo 31.2.part. sui Rosarij in litera T. Et ideo, vt refert Cælius antiq. lect. libr.4. cap. 14. fertur, Pyrrhum Epirotarum Regem post Alexandrum prudentissimum rei militaris adiudicatum, vbi immolaturus templa inuiseret, nõ Regni ampliorem modum, non de hoste victoriam præsignem, neque item gloriam illustriorem, aut diuitias, & id genus alia, quibus mortalium plerique attoniti inhiant: sed sanitatem modò à Dijs conprecari solitũ, ceu parte hac bene constituta, prosperius cessura viderentur omnia. Nam si toto sinu sese affundat, absit autem valetudo recta, nullum illinc profluit emolumentum quod iuuet. Propterea Antiochum cognomento Sotera prælia cum Galatis congressurum legimus in quiete arbitratum Alexandrum sibi assistere, monereque vt prius quàm in aciem milites produceret, nõ aliud proponeret illis signũ, quam bene valere. Quod cum is non neglexisset, nobilem de hostib. victor iam est assecutus. Scimus porrò (inquit Cælius) mandatorum librum ab Imperatore dari solitum, in quo præceptũ primum erat de sanitatis cura. Pythagoras quoq; in Epist. non alia est vsus cõsolatione, quã vt iuberet bene valere. Id institutum, & Pythagorici mox seruarũt veluti animæ corporiq; nil amplius cõgrueret, hocq; vno hominis bona vniuersa comprehẽderunt. Quin & Symbolum, quo inter compares vterentur, dicebatur sanitas. & vt dicit Gal. in lib. Hæres. id est, sectarum. sanitate nil vtilius est mortalibus. Academici, & Peripatetici, hoc est, Platonici, Aristotelici inter tria genera bonorum sanitatem annumerant. Tradunt enim tria esse genera bonorum, ex quibus felicitas perficitur. Prima animi bona, vt virtutes. Secunda corporis, vt valetudinem, & pulchritudinem. Tertia externa, q̃ fortunæ ascribuntur, vt diuitias & honores. Carneades item Academicus nil bonum esse censebat, nisi præmia naturæ, hoc est, sanitatem, robur, pulchritudinem, & alia id genus. Quibus autem constet sanitas & seruari possit, vide Cælium lib.11. cap.37. & vberius lib.16. c.41. suarum antiqu. lect. Et quemadmodum animi lætitia est sanitati humanæ valdè propria, ita tristitia contraria. vt per Luc. de Pen. in l. decurionibus. Co. de silentiarijs. lib.12.

QVadragesima octaua conside. de laude laboris exprimit, de qua Heraclides Lycius, (vt scribit Philostratus in vita Sophistarum) librum vnum composuit, & illum laudibus laboris dicauit, sine quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferum geri posse, adeoque probari, vt cassus etiam labor (modo non vitiosus) sit otio ac delitijs anteferendus. Xenophon dicit nullam est veram voluptatem citra laborem. Nam si somni, aut cibi, aut pot⁹ appetitum præuenias, nihil dulce sentiri. Labore autem exercitatis omnia dulcius suppeditari. Ex quo Socrates dum corpus ambulando, seu quoduis aliud agendo exercebat, obsonare famem dicebat, quod item nostris Religiosis ante cibum præceptum est. Idem opus conferre dictitabat ad hominum bonitatem, otium verò vitium. Bonos igitur in opere esse, quanquam ociosi viderẽtur. Improbos autem qui aut alea, aut opere aliquo turpi, siue etiam plus æquo ambitione, seu quæstu occupati appareant ociosos esse. Idem cum laboraret circa citharam, dicenti cuidam, Iam senex discit? Respondit, Præstat tardè discere, quàm nunquã. Lassus Hermioneus interrogatus à quo Sapientiam didicisset. A labore (inquit) & experientia. Pythagoræ quoq; sententia fuit, legendam esse ab initio vitam optimã ac laborib. quã maximè exercitatam, quã cõsuetudo paulatim ex aspera dulcem redderet, & homines robustos faceret. laborem namq; voluptatem quoquo modo semper comitari: Si bona sit voluptas, illa præcedit. Si autem mala, labor subsequitur. Musonius ait, cum sæpe pro voluptate, & pecunia, aut alia re, nulla cum laude labores maximos subeamus, quid mirũ si pro gloria, pro æquitate eosdem adeamus, exemplo Cornicum & Gallorum, qui quanquam rationis expertes, adeo pro gloria certant, vt vsq; ad extremum spiritum inuicem pugnent? Vnde Eusebius, Corpus vitium corrumpit. Animum verò earum rerum negligentia, quę ad diuinam faciunt contemplationem. Vltra præcedẽtes Philosophorum sententias quæ de re sentiant Poëtæ adducuntur. Primo, Epicharmus ait: Laborib. omnia nobis Dij venditant bona. Euripides: Fortunas ex laboribus venari oportet. Item labor, vt dicitur, gloriæ pater. Idem, Laborantes Deus adiuuat. Labor verò solus circa fortunam sumptus mortales adhuc minimè affligit, labores audent boni, timidi nihil vnquam assequuntur. Ex laboribus gratia prouenit hominibus. Nullo modo quis citra laborem felix esse, neq; gloriam assequi vllam nihil agendo potest. Ex qua Euripidis sententia Ciceronis est illud. Omnis laus in actione consistit, & ociosus nullus quãquam Deus habens in ore, victũ sine labore parare posset. Sophocles: Laborem subire oportet eos, qui sibi feliciter esse volunt. Menander. Cuncta & labore, & diligentia deprehendi possunt. Philemon: Quã mihi dulcia sunt priora mala. Nisi enim tunc laborassem, nunc minimè gauderem. Aul. Gellius verba ex Catonis oratione ad milites refert: Mementote, si quid vnquam rectè per laborem feceritis,

ritis, labor ille cito à vobis abſcedit, Benefactum autem ſemper remanebit. Si quid verò nequiter per voluptatem, voluptas repētè abibit, nequiter illud factum apud vos ſemper extabit. Virgilius: Labor omnia vincit. Cicero pro Archia: Nulla enim virtus mercedem laborum periculorumque præter hanc laudis & gloriæ deſiderat, qua quidē detracta, quid eſt, quod in hoc tam exiguæ vitæ curriculo tantis eos laboribus exerceamus? Certè ſi nil animus præſentiret in poſterum, nec tantis ſe laboribus frangeret, nec tot curis vigilijſque augeretur. Nunc inſidet quædam in optimo quoq; virtus, quæ noctes atque dies admonet, non cum vitæ tempore dimittēdam commemorationem noſtri nominis, ſed cum omni æternitate adæquandam. Dauid: Tu domine laborem & dolorem conſideras. Grego. in Moral. Sicuti in malis præſens ſecuritas parit dolorem, ſic in bonis præſens labor perpetuam inducit ſecuritatem. Et alibi pulchrè dicit: Deſidioſus ſæpe ingenium accipit, vt iuſtius negligentiæ puniatur ꝙ ſcire cōtemſerit, quæ ſine magno labore adſequi poterat bonitate naturæ, contra verò ſtudioſus tarditate punitur, vt eo maiora præmia ferat, quo magis laborauit. Deniq; Sophocles, Plato, Iſocrates, Hieronymus, & alij complures, qui diu vixerunt vſque ad extremam ſenectam ſcribentes, labores ſubierunt, finemque diſcendi cum vita fecerunt. Ad quam rem multū faciet alienæ imitatio virtutis. Nam quiſq; bonus aliena gloria magis excitabitur. Thucydides puer, cum audiſſet Herodotum ſenem ſuam Hiſtoriam recitātem, collachrymaſſe dicitur. Demoſthenem fabrorum antelucana diligentia excitare ſolebat. Themiſtoclem Milciadis Trophæa ſomnum capere non ſinebant. Alexander Achillis, Cæſar Alexandri conſpectis tumulis, laudis æmulatione ingemuiſſe feruntur. Hæc Volaterranus libr. 31. Commentariorum in Philologia, capit. 1. Guill. verò Leporeus Heduen. in ſuo tract. artis memoratiuæ li. 4. cap. vlt. dicit: Quod ex labore memoria augetur, ſenſus interiores aſſiduitate firmantur, eo merces felicitatis diuinæ comparatur ieiunium. de conſe. diſt. 5. Omnia vt iam dictum eſt, vincuntur. de quo canit Poëta:

Labor omnia vincit

Improbus, & duris vrgens in rebus egeſtas.

Non igitur immeritò (vt dicit) Lycurgi leges iuuentutem erudiere, venando, currendo, algendo, æſtuando. Iuſtus enim labor, honoribus, præmijs, ſplendore decoratur. Vnde Diogenes cenſebat ſe ſcientiam, bonaque animi nanciſci non valere, niſi labori ſe deuoueret. De quo Horatius ſermonum primo. Nil ſine magno vita labore dedit mortalibus.

QVadrageſimanona conſider. quærit, An otium aliquo modo ſit laudandum, cum illud multi exprobrent, & ferè omnes ſemper otium vituperant? Sed cum duplex ſit otium, primum laudatum, & alterum illaudatum, vt amplè ſcribit Luc. de Pen. in l. 1. col. 2. C. de excuſat. artificum li. 10. Ideo laudes illius otij laudati referam (prætermiſſo illaudato. de quo in præcedenti par. in 1. & 29. conſider. dictum eſt) eò, quia eſt literatorum, ac contemplātium veritatem, de quo Cato dicebat: Viro nobili quemadmodum negotij, ſic & otij rationem extare oportere. Hoc idem Seneca in Epiſtolis amplectendum ſuadet honeſto ac prudenti viro, quo ex actionum tumultu tanquam in portum ſe tandem recipiat, vbi ſeſe primum, deinde humana pariter ac diuina dignoſcat. Nam ſemper negotioſis (inquit) tempus furtim labitur, & hos eſſe, qui in ambitione vel auaritia iugiter occupati breuitatē temporis queruntur, & improuiſos ſe ad mortē trahi nihil omnino vixiſſe putantes. Ariſt. in lib. de Anima inquit: Animā ſedendo & quieſcendo fieri prudentiorem. Plutarchus: Sapientem decet quietem & otiū in ſciētiæ & prudentiæ exercitatione ponere. Non dico eam venalem, ac forenſem, ſed maximam, quæ nos Deo coniungat. Socrates dicebat ita inſtituendam eſſe vitam, vt ex te, nō ex alijs voluptatem capere poſſis. Euripides: Qui agit plurima, plurimum peccat, quod ambitioſis & auaris maximè accidit. Et demum ratio, quod improbi probis rerum experientia ſimul, & ſolertia præſtant. quam enim quis diligit artem, in hac ſe libenter exercet. quam verò exercet, hanc & probè nouit. Denique & Auguſtini ſententia in lib. de ciuitate: Nemo bonus negotium quærit, nemo improbus in otio fructuoſo conquieſcit. Otium, inquit, ſanctū quærit charitas, negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis, quam ſi nullus imponit, percipiendæ vacandum veritati. Vnde Gregor. in Ezechielem: Contemplatiua vita (de qua dictum eſt iſta part. in 33. conſideratione,) eſt charitatem Dei ac proximi tota mente complecti, ab omni terrena actione quieſcere, ſoli deſiderio conditoris omnibus poſthabitis curis inhærere. Idem: Sicut enim grauioris eſt culpæ inter bonos improbum eſſe, ſic maioris fuerit laudis inter improbos bonum ſe præſtare. Idem in Regiſt. Quanto quis in rebus mortalibus occupatior, tanto à Deo remotior. Iſidorus de ſummo bono: Quanto quiſque curis maioribus occupatur, tanto magis vitijs premitur. Mundi enim amatores non ſolum ſtulti ex eo, quod infima pro ſummis appetant, verum etiam miſeri, quod ea cum ærumnis conſequātur. Aug. verò (vt habetur in c. qui Epiſcopatū. §. itaq; 8. q. 1.) dicit: Itaq; à ſtudio cognoſcēdæ veritatis nemo prohibetur, ꝙ ad laudadile pertinet otium. vbi eſt textus clarus, quod eſt dabile otium laudabile. Et facit text. in cap. 1. circa medium 23. quæſtio. 5. vbi dicitur. Mali ab inquietudine mala ad ſanitatis otium, legum coertione dirigantur. Et de hoc otio laudabili etiā meminit ciuis & contemporaneus

neus noster Ioan. de Monthel. in suo Promptuario iuris, in verbo, otium. Et ait Bernar. Otium est vacare Deo, imò negotium negotiorum, vbi nullum admittitur otiũ. Ideo dicit Apost. Nemo militans Deo implicet se negotijs secularibus. & Seneca in Epist. Crede mihi, plus agunt qui nihil agere videntur. Sed, vt dicit Volaterranus libr. 31. Commentariorum in philologia cap. 2. Necessarium est huiuscemodi viris Aristotelis sententia, rerum administratorem aliquem propè habere, qui res obeat accuret, vt Socrates Critonem, Epicurus Metrodorum, Apollonius Damidem, ipse quoque dominus noster Iudam negotio præfecit. Apostoli item alios alij. Vt autem Monachos attingam, ait ibi Volaterranus, Origenes Ambrosium, Hieronymus Chromatium habuit. Bernardus fratrem Viterbij defunctum deflet: vt paternæ domus præsidium, curarumque suarum leuamen. Denique Franciscus Aelia suo quanquam flagitioso ob rerum experientiam carere non poterat. Sed, vt ibidem ipse Volaterranus in c. sequ. inquit, ab hoc otio honesto multos præstanti ingenio retrahit metus amittendę dignitatis, & existimationis, quàm negotiũ sine periculo, in proœ. de oratore exoptat duo quasi difficilia. Et ibi sequitur quomodo ad id otium plerique diuersis ex causis inducti fuerint, & qualiter multi ex negotijs humanis se in otio posuerunt, & solitudinem amauerunt, de cuius laudibus etiam ibi videre poteris.

Item, propter quietem siue otium, quo fit, vt nullam molestiam corporis quisquis patiatur secundum Aug. lib. 19. de ciuitate Dei c. 1. Ideo multi dudum in seculo militantes post longi temporis lassitudinem, ob reliquæ vitæ requiem clericantur, vt Deo seruiant, & tutiori otio senescant, consilio optimo ducti, vt ait tex. in l. quisquis emẽ sis. C. de Episc. & cler. vtique possunt in otio & trãquillitate reliquũ tẽpus vitæ suæ peragere, vt sonant verba in l. petitionem. in fin. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Et hoc satis prudenter, cum meliorem partem eligant, & nullus beatus nisi quietus. ait Tul. lib. 1. de natura Deorum. Et requies saltem honesta nobis est necessaria, sicut vestes & victualia, vt patet in l. fi. §. nec in ipsis. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Etiam quies, s. cõtemplationis, quæ à iustis viris maximè prælatis corde appetenda est, & pro multorum lucro quandoque postponenda est, vt ait text. in cap. in scripturis. versic. quies. 8. quæstione. 1. Sed in Monasterijs quies, oratio, & labor manuum debet esse. text. est in cap. de præsentium. 16. quæst. 1. Sic & in ciuitatibus quies in consilijs, oratio in curijs, iustitiæ ministratio in iudicijs, & labor agricolarum, & artificum continue vigere, non iurgijs, otijs, spectaculis, aut seditionibus, damnosè vacare debent. hæc Lucas de Penna in l. vnica. Cod de gladiator. lib. 11.

Et quomodo aliqui felicitatem posuerunt in otio, vide per Beroaldũ in suo opere, de felicitate.

QVinquagesima consid. laudem & excellentiam naturæ perstringit. Et in hoc considera duplicem esse naturam, naturantem, videlicet, & naturatam. Natura enim naturans dicitur Deus. insti. de iure naturali. in prin. iuncta glo. in verbo, hinc, & in verbo, matrimonium. Cum dicit, ius naturale est, quod natura, i. Deus omnia animalia docuit. Et pro hoc est gl. quę est finalis in l. sed & si restituatur. §. fi. ff. de iudicijs. Et est glo. in verbo, rerum natura, i. Deus. in §. singulorum inst. de rerum diuisio. de hac etiam Ouidius primo Metamorph. cum ait:

Hanc Deus & melior litem natura diremit.

Hic mens & causa à Platone appellatur. Vnde Seneca lib. 4. de beneficijs: Nihil aliud est natura quàm Deus, & diuina quadam ratio toti mundo, & partibus eius inserta. Cum de diuinitate & eius excellentia suprà dixerim in prima consideratione huius partis, non aliter immoror. Sed de huiusmodi dist. est glo. melior & clarior in le. respiciendum. ff. si cer. petatur. quæ dicit: Est ergo natura naturans, id est, Deus, & ille omnia scit, vt in c. nouit ille qui nihil ignorat. extra de iudicijs. Nam mille anni ante oculos eius tanquam hesterna dies quæ præterit. Alia est natura naturata, scilicet, hominis, quę præterita & præsentia tantum scit, quam Deus indidit Creaturis. (Futura enim præscire solius Dei est, vt in 26. q. 5. in princ.) & de qua & eius excellentia seu laude dicendum est. Nam natura videtur omnium rerum fortissima, cum nullæ leges eam corrumpere possint, vt habetur insti. de legitima agnatorum tutela. in fin. cum dicat textus. Ciuilis ratio ciuilia iura corrumpere potest, naturalia verò non vtique. facit textus in l. iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt. ff. de regu. iur. Etiam pacto natura tolli non potest. l. ius autem agnationis. ff. de pactis. l. abdicatio. vbi glo. optima. C. de patria potestate. l. eas obligationes. ff. de capitis diminutione. Naturalia enim diuina quadam prouidentia constituta, semper firma atque immutabilia sunt. vt dicit textus in §. sed naturalia. insti. de iure naturali, gentium & ciuil. de quo per Decium in d. regula, iura sanguinis. & per Bernardinum de Bustis in secunda part. sui Rosarij. serm. 31. in litera I. vbi ponit quomodo natura est omnium rerum fortissima. Ita quod illud quod natura dedit, nemo tollere potest, nec per quamcunque artem natura tolli potest. prout refert de quodam Asculano Poëta, qui contra Dantem Poëtam tenentem opinionem contrariam, quod volebat probare exemplo cuiusdam catti, qui arte instructus ante eum tenebat lumen, quãdo studebat, vel comedebat. Poëta Asculanus in quadam scutula portauit duos mures, quos ante murilegum dimisit. At ille proiecto in terram candelabro, naturam sequens post mures cœpit

 currere,

currere, ficque natura artem fuperauit. Imò dicit Cicero lib.1.de natura Deorum. Itaque nulla ars imitari folertiam naturæ poteft. Quoniam natura norma legis eft.vnde dicit text. in §. minorem. Infti.de adoptionib. Quod ars imitatur naturam inquantum poteft.concordat textus in l. fi paterfamilias.in fi.ff.eo.per quem textum decidit Panormit.in cap.debitum.de Baptifmo. quod non debet quis affumi ad leuandum aliquem de facro Fonte, vt fit pater eius fpiritualis, nifi fit maior plena pubertate, fcilicet, decimooctauo anno. Sicut in fimili dicitur per doctos text. in adoptione legali, & eft ratio fecundum eum, Quia abfurdum videtur,eum fieri patrem fpiritualem, qui non poteft effe carnalis. Et illud fatis innuit ibi tex.in d.§.minorem.dicens: Contra naturam effe vt filius fit maior, fcilicet, tempore, quã pater. Et impedimentum naturæ fortius eft, quam accidentis, vt in §.fed & illud.infti.de adopt.& leg. fed eft quæfitum.§.1.& 2.ff.de liberis & pofth. Et vt ait idem Cic.libr.de Sen.Omnia quæ fecundum naturam fiunt, habenda funt in bonis.& lib.3. Rhetoricorum nouorum docet nos ipfa natura quid oporteat fieri. & vt dicit Menander, Omnib. doctrinis imperat, & omnia dat & colligit natura. Imò nunquam aliud natura, aliud fapientia dicet. vt dicit Iuue. Satyra 14. At naturam efficientem, gubernantem, continentemque Plato vocauit, hoc eft, opificem.vt refert Cæl.lib. antiqua.lectionum 1.c.4.vbi plura de natura. vnde Plin. vbique naturam parentem rerum opificemq; appellat.& tefte Cælio, vbi fuprà lib.2.c.22. Hippocrates naturam appellat iuftam, vti Ariftoteles eam effe ait, velut œconomum bonum, ac patremfamilias, Quando iuftitiæ maieftas neceffaria fapienter excogitauit, tribuitque vnicuique pro dignitate,redundantibus omnino refectis. Et vt ait Arift.libr. 1.de cœlo & mũdo, Mirabilia naturæ multa funt. Semper enim quod melius eft defiderat. Idem li. de generatione, Nec aliquid fruftra. & vnicuique quod fibi conueniens eft dat.lib.8. naturalium. & libr.15.quod infinitum dat natura. & libr.16.vt dixi, Quod natura eft ficut rectificator, & rector. Et 17.Quod omne quod facit natura fecundum ordinem: ꝙ in multis cõprobaui. Quomodo etiam in animalibus fola natura vtentibꝰ eft ordo, ita ꝙ natura duce errari nullo pacto poteft, vt ait Cic.li. 1.de legibus.& dat fimilitudinem leg. ꝙ fi nolit.§. qui mancipia.iuncta gl. in verbo, non infamare. ff.de ædili.edict.Item naturali vitio parcitur. text. & gl.in l.fluminum.§.vitium.ff.de damno infect. & c.ad eius.§.quę tantum mulier.5.d.Et naturalia funt immutabilia, vulgato §. fed naturalia. inftit. de iure nat.&c.& 5.d.in princi. & dixi fuprà amplè in confid.loquen.de iuribus, quod illorum præcellat.

QVinquagefimaprima confid.laudem & pręcellentiam confuetudinis complectitur in globo, cum altera natura dicatur, notatur per gl. in ver.confuetudo.in l.fi quis pofthumos. in prin. ff.de liber.& pofth.& in gl. cum per rerum. in leg. actor.C.de proba.Quoniã confuetudo bene agendi vertitur in naturam. Saluft. in Iugurtha. Mihi quidem omnem ætatem in bonis artib. egi benefacere. Iam ex confuetudine in naturam vertitur. & Luc.de Pen.in l.miffi opinatores.col.3.C.de exacto.tributorum.lib.10.vbi dicit: Quod omne ꝙ confuetum eft, eft velut innatũ. Similis enim cõfuetudo naturæ.Vnde confuetudo eft delectabilis appetitus fecundum Arift.1.Ethicorum.& ex confuetudine vnumquodq; fit fortius. Tullius 3.Philip. Omne nafcens facilè opprimitur, inueteratũ plerunque fit robuftius. More etenim priuilegij veneratur, & perpetuò celebratur c.mala.8.d. vincit interdum ingenium & artem. & vt dicit Seneca li.de natura. quæft. & ex prouerbijs fapientum: Grauiffimum eft imperium confuetudinis,&eius authoritas eft magna.c.confuetudinis. & c.in his. 11.dift.& Panor.in c.confuetudinis. & ibi Apoftil. per tres aut quatuor colum. extra de confuetudine. Et confuetudo vincit, quæ omnium rerum maximè verborum eft, ait Aul. Gellius libro noctium Atticarum 12.c.13. Et ficut matri debet adhiberi reuerentia confuetudini. vt dixi in commentarijs noftris fuper confuetud. duc. Burgund. in proœ.in fine primæ gloffæ.in add.ibi pofita:incipiente, & dicit Bal. fed in his non infifto, cũ ibi videri poffint. Et vt narrat Bernardinus de Buft. in ferm.31.fecundæ partis fui Rofarij. in lit. P. Naturam etiam alterare dicitur confuetudo, vt oftẽdit Auerrois commentator fuper 3.Phyf.dicẽs inter alia, Quod aliqui ita funt affuefacti comedere venenum, vt effet eis pro cibo, & in nutrimentum conuerteretur. quod & refert Aul. Gellius noctium Attic. lib. 17. cap. 16. Anates Ponticas edendis vulgò venenis victitare. Et Mithridatem Ponti Regem medicinæ rei, & remediorum id genus folertem fuiffe.Ipfa etiam confuetudo eft illa, quæ leges, & ftatuta, vel confirmat, vel infirmat. c.in iftis.4.dift.l.de quib.ff.de legibus. Ideo inquit Tullius in Tufculanis quæft.lib.2.& dixi fupra cõfuetudinis magna eft vis.Vnde Ouidius in fecundo de arte amandi demonftrans eius potentiam, dixit:

Fac tibi confuefcat, nil confuetudine maius.

Et quod confuetudine magis quam fcripto fiat adoratio ad Orientem,notatur in c. Ecclefiafticarum. 11. d. de qua fuprà in pluribus locis. Vnum non omittam, quod confuetudo illorum, cum quibus conuerfamur, fi non eft peruerfa, ferenda eft.vt dicit tex.in c. illa.12. d. Nam dictat Prouerbium: Oportet amare amicos cũ fuis complexionibus, feu confuetudinibus, vt in cap.2.41. diftinctione. Confuetudines & prærogatiuæ prouinciarum funt feruandę, textus in lege obferuare. §.antequã. ibi. Magni enim faciunt,&c. ff. de offi. Procons.

conſ.& legati. Facit lex, ſi in aliquam.in princ.ibi, & ferias ſecundum mores & conſuetudinem,quæ retro obtinuit dare.ff.eod. & textus in lege vt prophan.C.de paganis. Vbi dicit, quod conuentus ciuium, & eorum lætitiæ, & Feſta & conuiuia conſueta non debent eis interdici.pro quo etiam in §. ne autem.in proœ.ffcrum. Item conſuetudines Eccleſiarum ſunt ſeruandæ,vt in c. cõtra morem. 100.diſt.item & terrarum.vt in c. Ioannes.de clericis coniugatis.extra & l.ſi fundus.ff.de euictio.& lege circa locationes.C.de locat.& l.ſi prius. ff. de aqua plu.arcen. Conſuetudo excuſat à multis, vt eſt tex.in l.1.C.de exactio.& tranſlat.mili.annonarum.lib.12.& ibi gl. multas allegat concordant. A conſuetudine tamē (licet diutius obſeruata) propter vtilitatem publicam licet diſcedere,text.in l. vnic.C.de expenſis ludorum. lib.11.

QVinquageſimaſecunda conſid. laudem & excellentiã fortunæ attingit. In qua aduertendum quod ſumma felicitas ſecundum Platonem & Ariſtotelem conſiſtit in tribus bonis.Primò, in bonis animi,vt ſunt virtutes.de quibus ſuperius in 4.part. Secundò in bonis corporis,vt ſunt valetudo,ſeu ſanitas,& pulchritudo,de quibus etiam ſupra dixi. Tertio, in bonis externis,quæ fortunæ aſcribuntur,vt in diuitijs & honoribus. De diuitijs dictum eſt in parte præced.& adhuc aliquid infrà. De honoribus verò,etiam ſuprà in 1. part. Sed reſtat de bonis fortunæ an hæc fortuna ſit felicitas, ita quòd ſit aliquo modo extollenda.Phil.Beroaldus in ſuo libello de optimo ſtatu dicit, quòd hæc toto mundo, vt inquit Plin.lib.2.c.7.locis omnibus omnibusq; horis, omnium vocibus, ſola inuocatur. Vna accuſatur, vna agitur rea, vna cogitatur,ſola laudatur,ſola arguitur , vt cum conuitijs tollitur, volubiliſque à pleriſque, & cæca etiam exiſtimatur,vaga,inconſtans, incerta, varia, indignorumque fautrix. Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, & tota ratione mortalium ſola vtramque paginam facit. Hanc fortunam Deam, qua renuente nihil ſecundum mortalibus contingere poteſt, vario ritu, diuerſis nominibus,totus veneratur orbis.

A fortuna,fortunatos dicimus felices, quaſi fortunæ alumnos aut filios, cui tantum tribuêre veteres Romani, vt ſexcentis templis, totidemque cognomentis fortunam venerarentur. Namque Romæ colebatur Fortuna cognomento Primigenia,Viſcata,Puſilla,Fortis, Maſcula, Conuertens, Bene ſperans, Virgo, Barbata: ſicut Plutar.aſſerit in problema. & in lib. de fortuna Romanorum, vbi diſputat de laude, & excellẽtia virtutis ad fortunã.Hinc Theophraſtus ſcripſit in Caliſt. Vitam regit fortuna, non ſapientia. Plautus in Pſeudolo. Centum doctorum hominum conſilia hæc deuincit Dea fortuna. Atq; hoc verum eſt, perinde vt quiſque fortuna vtitur, ita præcellet, atq; exinde ſapere eum omnes dicimus. Magnam (inquit Mar. Tullius) eſſe fortunæ vim in vtramque partem quis neſciat? Nam & cùm proſpero flatu eius vtimur, ad exitus peruenimus optatos,& cum reflauerit,& retroceſſerit,affligimur.Simulachrum fortunæ,quod cum copia, & gubernaculo formarint,Author eſt Lact.li.3.diuinarũ inſti. tanquam & hæc opes tribuat,& humanarũ rerum regimen obtineat.Cui adſtipulatur Hora. qui fortunã omnipotentem vocat,cum dicit:

Fortuna omnipotens inſipientibus,
Quantum iuris atrox quæ tibi vendicas?
Euertensq́ bonos, erigis improbos.
Nec ſeruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus.
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iuſtos illa viros pauperie grauat,
Indignos eadem diuitijs beat.

Et de fortuna ſcripſit Philip. Beroaldus ad Minum Roſcium ſenatorem, vt his verſibus elegantiſſimis patet:

Nemo diu rebus confidat Mine ſecundis,
Nemo diu ſperet proſperiora dari.
Omnia vertuntur, nec Regum regna ducumq́
Stare queunt, celeri ſors trahit iſta rota.
Sicut terra vices mutat, rerumq́ colores,
Atq; annus varia tempora lege rapit.
Vt neq; pura dies omnis, neq; lucidus aer
Semper, & æſtatem nubila pellit hyems.
Sicut ludificus boreas fulgentis honorem
Deſpoliat floris, adoreumq́ decus:
Sic homines fortuna rotat, quodcunq; benigna
Larga manu dederat, mox inimica rapit.
Cæca, vaga, inconſtans, incerta, volubilis, illex,
Comis, blanda, potens, trux, violenta, rapax.
Hæc Dea non ſtabilis, varia eſt, & lubrica, & omni
Mobilior vento, mobiliorq́ Polo.
Hanc pedibus priſci vates finxere carentem,
Inq́ pila ſtantem pennigeramq́ Deam.
Hos, vt mater, alit: illos, vt ſæua nouerca,
Exagitat, fouet hos, his inimica nocet.
Hunc amat, ex imoq́ ad celſa cacumina ducit,
In ſolioq́ locat, conſpicuumq́ facit.
Aſt alium rapit in præceps, qui diuite gaza,
Qui regno fuerat fultus, & imperio.
Improba quanta potes, proh quanta potentia regni
Eſt fortuna tui, quantaq́ mobilitas.
Quam ſit Diua tuum numen venerabile, magni
Æneadæ oſtendant Romulidæq́ patres.
Qui te tam multis olim coluere ſacellis,
Quàm non multa ſuo templa dedere Ioui.
Maxima barbatam fortunam Roma colebat,
Quòd dat barbatis gaudia, quodq́ fauet.
Tullius extruxit fortunæ templa puſillæ,
Quàm paruus magnum venit in Imperium.
Et viſcata dea eſt, homines quia prendit, & arctat,
Auceps vt viſco prendere tentat aues.

Est fortuna mala; est conuertens, est bene sperans,
Fortis habet nomen, mascula culta Dea est.
Vt tua multiiuga est varia, & numerosa potestas,
Sic sunt multa tibi nomina facta Deæ.
Tu sors, atq; Tyche, modò tu fortuna vocaris,
Te modo Naturam, cælicolamq; vocant.
Quidam te Nemesin memorãt, Rhamnusia multis
Diceris: Ast alijs Nortia dicta Dea es.
Omnibus ipsa locis cunctorum vocibus vna
Carperis, & coleris, prout mala, vel bona das.
Ipsa gubernaculum gestas, quia cuncta gubernas:
Et quia tradis opes, copia iuncta tibi est.
Omnes connexi tecum sumus, & tua vincla
Perpetimur cuncti, seruitiumq; ferox.
Astricta nunc hos, nunc hos leuiore cathena,
Sæua ligas, felix qui iuga laxa subis.
Felix fortunæ quisquis memoraris alumnus,
In cuius gremio mollia membra foues.
At tu cui paulùm arrisit Dea cæca, caueto:
Ne det fucosas subdola blanditias.
Piscator veluti blanditur piscibus hamo,
Effunditq; cibos, insidiasq; parat.
Sic fortuna tibi comis blanditur, in altum
Tolleris, vt lapsu mox grauiore ruas.
Exemplo tibi sint Troiana, & Persica regna,
Argolici reges, Romuleiq; Duces.
Rex Priamus Phrygiæ populis sceptroq; superbus,
Qui tenuit magnas luxuriosus opes,
Occubat infelix: ferro obtruncatur ad aras
Numinis, Hercæi victima fitq; Iouis.
Dareum Persas & Persica regna tenentem,
Qui fuerat regũm maximus, atq; Ducum,
Vincit Pelleus ductor, Bessusq; trucidat,
Fortuna ex alto præcipitat solio.
Ponticus epoto rex claudere fata veneno
Conatur, nati Pharnacis arma timens.
Magna fuit quondam diuesq; opulentia Crœsi,
At seruus Cyri, mancipiumq; fuit.
Olim Romani Libycum timuere Iugurtham,
Captiuus decorat pulchra trophæa Mari.
Diripiuntur opes Numidæ regnumq; Syphacis:
Sceptriferasq; manus arcta cathena ligat.
Quid gemini Atridæ? quorum alter coniugis arma
Sustinet infelix, alter adulterium.
Quid Magnus? quo nil Romana potentia maius
Vidit, qui toto victor in orbe fuit.
Vincitur à socero, fugit ad Nilotica regna,
Septimius Phario dirimit ense caput.
Olim Cecropijs decorata est Hellas Athenis,
Græcia nunc omnis, Cecropidæq; tacent.
Æthiopodioniæ tenuerunt culmina Thebæ:
At nunc Thebarum gloria nulla viget.
Troia fuit pollens Phrygijs celeberrima regnis:
Nunc Troia in cineres versa sepulta latet.
Alta Semiramio fabricata bitumine quondam,
Mœnia subuersa nunc Babylone iacent.
Quid plura enumerẽ? quondã decus, & caput orbis
Roma, peregrino est subdita Pontifici.
Cuncta fluunt, res nulla diu durare maligna
Sorte potest, celerem quæ rotat vsq; rotam.
Ac veluti lunæ facies modò conficit orbem,
Et modò deficiens nocte tacente silet.
Et modò claro micat pernox: modò nulla senescens
Cernitur: & nunquam quo prius orbe nitet.
Sic fortuna facit: nunc pura & lucida fulget,
Nunc obscura latet, nec manet vna diu.

Salustius quoque Crispus, cum ait: Profectò fortuna in omni re dominatur. & dicit Bald. in l. si duobus. in 1. col. C. commu. de leg. quòd à sententia fortunæ non appellatur. Quia fortuna non habet superiorem in hoc mundo. Hæc Dea, (vt inquit Horatius) pollens est, vel imo tollere de gradu mortale corpus, vel superbos vertere funerib. triumphos: vt ait Ouidius:

Nempe dat, & quodcunq; libet, fortuna, rapitq;
Irus & est subito, qui modò Crœsus erat.

Et quanta sit eius potestas, satis indicant versus Iuuen. cùm ait:

Si fortuna volet, fies de Rhetore Consul,
Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor.

Et etiam Iuuenalis eam dicit collocandam in cœlo, cum ait:

Sed nos te facimus fortuna deam, cæloq; locamus.

Ideo dicit Bernardi. de Bust. in sermo. 32. 2. part. sui Rosarij. litera O. quod maior est potentia fortunæ quàm stellarum, cum de duobus sub eadem constellatione progenitis vnum in regno triumphare facit: alterum vero in miserabili seruitute vsque ad mortem victitare contingit. Et, vt dicit Textor Niuernensis in sua officina, c. loca Deis sacra. Antium, maritima vrbs Latinorũ, fortunam habuit in honore maximo. Cui etiam sacra fecit, Templumque erexit magnificum, vnde Horatius li. carminum:

O Diua gratum quæ regis Antium.

Et ipsam fortunã amplissimè laudat, reprimit, & vituperat ipse Textor in suis Epithetis. in verb. fortuna. Intantum etiam est laudanda fortuna, ꝙ data paritate in reliquis, preferendi sunt bene fortunati, vt dixi suprà in 9. par. 45. consid. Et quomodo homines in vno loco sunt fortunatiores quã in alio, scribit Cælius lib. antiquar. lect. 1. ca. 32. dixi etiam supra in hac par. in consid. de climatib. quæ est in ordine 16.

Qvinquagesimatertia consider. laudem & excellentiam amoris continet. Inquantum facit ad intentum huius operis, dicam solùm in quo consistit eius laus, me remittendo in reliquis ad Platonem, qui plura de amore scripsit, & ad Aristotelem & Ciceronem, qui de Amicitia veraciter scripserunt. Inter autem alia dicit Bernardinus de Bustis sermone 31. secundæ partis sui Rosarij in litera M. Quod amicitia est omnium rerum fortissima, propter quam etiam iam inueniuntur aliqui mortem subijsse, sicut de discipulis Pythagoræ legitur. Vnde Salomon Canticorum vlt. ca. inquit,

quit: Fortis est, vt mors, dilectio: & habetur Eccl. 6. c. amico fideli nulla est cõparatio. vnde dicit Arist. 2. Politicorum: Amicitiam quidem putamus maximum esse bonum ciuitatibus. & Salust. in Iugurtino. Non exercitus neq; thesauri præsidia regni sunt, sed veri amici. Et Tul. lib. de amicitia, ait. Ego vos hortor quantum possum, vt amicitiam omnibus humanis rebus anteponatis. Et idem in 1. lib. de fine bonorum, & malorum dicit. Epicurus quidam ita inquit: Omnium rerum quas ad beatè viuendum sapientia cõparauit, nihil est maius amicitia, nihil vberius, nihil iucundius. Et Quintil. li. 5. declamationum inquit: Non reperio quid in rebus humanis excogitauerit natura præstantius amicitia. Et idem Cassiod. in lib. de amicitia, & ipse Tul. in lib. 1. Rhetor. veter. Maximè bonũ est amicitia: plurimę enim delectationes sunt in amicitia. & dicit Valer. lib. 4. de amicitia, quod deserta est futura vita hominis, nulli⁹ amicitiæ cincta pręsidio. Et autor Astrolabij inquit. Omnia dona Dei transcendit verus amicus. Est enim ijs amicus quidem, qui est tanquam alter. idem teste Cic. de amicitia. Et sic amicitia habet idem velle in licitis, & honestis, vt refert glo. fi. in l. latæ culpæ. ff. de verb. & rer. sig. vbi infert, quod non est amicitia inter latrones, & fraudatores, sed fraus & dolus: ideo quia ex turpis causa. Et dicitur amicus secundũ eãdem glo. quasi animi custos, & tex. in l. dicit amicos appellari omnes debere nõ leui notitia coniunctos, sed quibus fuerint iura, hoc est, necessitudines honestis familiaritatis qua sita rationibus. Et ibi ait Cic. quod nihil est tam naturæ aptum, tamq; conueniens ad res, vel secundas, vel aduersas, quam amicitia. Principio, quæ potest esse vita vitalis, quæ nõ in amicitia mutua beneuolẽtiaq; cõquiescat? Quid dulcius, quam habere quo cũ omnia audeas [illegible], vt tecum? quis etiã tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis æquè ac tu ipse gauderet? aduersas verò res ferre difficile esset sine eo, qui illas grauius etiam quam tu ferret. Amicitia plurimas res continet, quoquo verteris præsto adest, nullo loco excluditur, nunquam intempestiua, nunquam molesta est. Nã & secundas res splendidiores facit, & aduersas partiens communicansque leuiores. Cumq; plurimas & maximas commoditates amicitia cõtineat: tamẽ illa nimirum præstat omnibus, quod bona spe prælucet in posterum, nec debilitari animos aut cadere patitur. Verum etiam iam amicum qui intuetur, tanquam exẽplar aliquod intuetur sui. Quocirca, & absentes adsunt, & egentes abundãt, & imbecilli valent: & quod difficilius dictum est, mortui viuũt. Tantus eos honos memoria desideriumq; ꝓsequitur amicorum. Ex quo illorum beata mors videtur, horum vita laudabilis, quod si exemeris ex natura rerum beneuolentię coniunctionem, nec domus vlla, nec vrbs stare poterit. Nec agri quidẽ cultus permanebit: id si minus certè intelligitur, quanta vis amicitiæ concordiæq; sit, ex dissensionibus atque ex discordijs percipi potest. Quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firma ciuitas est, quæ non odijs atq; dissidijs fundit⁹ possit euerti: Ex quo quantum boni sit in amicitia iudicari potest. Sic natura solitarium nihil amat, semperq; ad aliquid tanquam adminiculum annititur: quod in amicissimo quoq; dulcissimum est. Solem enim è mũdo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt: qua à Dijs immortalibus nihil melius habemus, nihil iucundius, & concludam: Vita inculta, & deserta ab amicis non potest esse iucũda. Nempe & hi, qui se totos tradiderunt voluptatib. sine amicitia vitam esse nullam sentiunt, si modo velint aliqua ex parte liberaliter viuere. Hic nõ omittam inserere, ꝙ & natura nos docuit de amicitia. Nam Appion doctus homo in lib. Aegyptiacorũ 5. vidisse se Romæ scripsit, recognitionem inter sese mutuam ex vetere amicitia hominis, & leonis, teste Aulo Gel. lib. noct. Atti. 5. c. 14. cuius verba transferre curaui. In circo maximo, inquit, venationis amplissimæ pugna populo dabatur. Eius rei (Romæ cum fortè essem) spectator inquit fui. Multæ ibi sæuientes feræ magnitudine bestiarum, omniumq; inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterq; omnes cæteros vnus. Is vnus Leo corporis impetu, & vastitudine, terrificoq; fremitu, & sonoro, toris, comisq; ceruicũ fluctuantib. animos oculosq; omnium in sese cõuerterat. Introductus erat inter complures cæteros ad pugnã bestiarum, Dacus seruus viri consularis, ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo vbi vidit procul, repente, inquit, quasi admiratus stetit, ac deinde sensim, atque placidè, tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam, more atque ritu adulantium canum clementer & blandè mouet, hominiq; se adiungit. Cruraque & manus eius semimortui timore, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis bestiæ blandimenta, amissum animum restaurat. Paululumq; oculos ad contuendum Leonem reuertit. Tum, quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos videres hominem & leonẽ. Ea res prorsus admirabilis, maximos populi clamores excitat. Accersitumq; à Cæsare Androdum interrogatumque dicit, cur ille atrocissimus leonum vni pepercisset. Tunc Androdus rem miram narrat. Quum prouinciam, inquit, Aphricam proconsulari imperio meus domin⁹ obtineret, ego ibi duris eius, & quotidianis verberib. ad fugã sum coactus: & vt mihi à domino terrę illius ꝓside tutiores latebræ forent, in camporũ & arenarũ solitudines cõcessi: Ac si defuisset cibus consiliũ fuit mortem aliquo modo q̃rere. Tũ sole, inquit, medio rapido & flagranti, specũ quandã nactus remotã latebrosamq;, in eã me penetro & recondo. Neq; multò post ad eandem specum venit hic leo debili vno & cruen-

&cruento pede gemitus edēs, & murmura, dolorem, cruciatumq; vulneris commiserantia. Atq; ille primo quidem conspectu aduenientis Leonis terrorem sibi incussum dicit. Sed postquam introgressus, inquit, Leo, vti res ipsa apparuit, in habitaculum illud suum videt me procul delitescentem, mitis & mansuetus accessit, & suspensum pedem ostendere mihi & porrigere, quasi opis petendæ gratia visus est. Ibi, inquit, ego stirpem ingentem vestigio pedis eius hærentem reuulsi. Conceptamq; saniem vulnere intimo expressi. Accuratiusq; sine magna iam formidine siccaui penitus atq; detersi cruorē. Ille tunc mea opera & medela leuatus, pede in manibus meis posito, recubuit, & quieuit. Atq; ex eo die, triennium totum ego, & Leo in eodem specu eodemque victu viximus. Nam quas venabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggerebat, quæ ego ignis copiā non habens, Sole meridiano torrens, edebam, Sed vbi, inquit, vitæ illius ferinæ iam pertæsum est, Leone in venatum profecto, reliqui specum, & viam fermè tridui permensus, à militibus visus apprehensusq; sum. Et ad dominum ex Aphrica Romam deductus, is me statim rei capitalis damnandum, dandumq; ad bestias curauit. Intelligo autem, inquit, hunc quoque Leonem, me tunc separato, captum, gratiam nunc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hec Appion dixisse Androdum tradit: atq; ideo cunctis petentibus dimissum Androdum, & pœna solutum. Leonemq; ei suffragijs populi donatum. Postea, inquit, videbamus Androdum & Leonem loro tenui reuinctum vrbe tota circum tabernas ire, donari ære Androdum, floribus spargi leonem: Omnesque ferè vbiq; obuios dicere: Hic est Leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis. Plura alia exempla de more animalium, maximè Delphinorum, erga homines, & quod Delphinus sit hominis amicum animal, vide per Plin. lib naturalis historiæ 9. cap. 8. & Gellium in noctibus Atti. lib. 7. ca. 8. Sed de amore dicamus, de quo in auth. quibus modis naturales efficiuntur legitimi. §. nouimus coll. 6. dicitur, quod nihil est amore vehementius, vbi gl. in verbo, vehementius, inquit:

Non frater fratri cum furor ille venit:
Igneus ille furor nescit habere modum.

Hunc amorem commēdat Cælius li. antiquarum lectionum 9. ca. 24. vbi ait, quod Platonicus Phædrus magnum esse Deûm amorem comprobat: apud Deos hominesq; mirandum: cum propter alia multa quæ ibi describuntur. Amor certè omnibus ad omnia est ingenitus: & quomodo Athenis erat simulachrum amoris, & ei fiebant sacra multis in locis. Et idem Cælius lib. 12. c. 36. inquit, quod Phædrus maximorum bonorum causam esse amorem pronunciat. Nec se inuenire quid melius accidere possit Adolescenti, quàm optimus amator, aut amatori quam amatus optimus. Et esse quidem duo, quæ à pueritia per omnem vitam ducere illum debeant: In reb. turpib. verecundiā, in honestis studium. Hæc autem nobis neq; diuitiæ, neq; honores præstare citius possunt ac melius, quam amor, neque absq; his duobus aut ciuitas vnquam, aut priuatus præclarum aliquid & magnificum perficere poterit. Nec vllus adeo ignauus est, quem amor non inflammet ad virtutem, diuinumq; reddat, vt viro fortissimo par euadat. Nā vim furoremq;, vt dixi amor amantibus inspirat. Quin etiam pro altero mori amantes soli eligunt. Nec viri tantum, sed mulieres quoque, vnde veri amoris veræq; amicitiæ testimonia sunt locupletissima, vt est historia de Tito Ful. Roma. & Gisippo Athe. viris amicissimis, quæ est cōuersa ex Boccatio à Philip. Beroaldo in linguam latinam. Laudes amoris commemorat in oratione quam fecit de amore ipse Beroal. vbi ait: Socratem Philosophorum fontem, quadam olim oratione amorem vituperaturum, ob verecundiam pallio caput operuisse. Idem mox eiusdem laudationes per palinodiam: hoc est, contrarium cantum celebraturus, id aperto atque reuelato capite factitauit. Ideo ibi laudaturus amorem, alacri animo ita exorditur: Magnus Deus est amor, apud homines que mirandus, vt Philosophi dixerunt, & ob originem antiquissimam in primis honorandus. Si quidē Hesiodus in Theogonia cecinit post primordiale chaos repentè terrā & amorem simul extitisse. Puto autem esse hunc insitum vnicuiq; eorum quæ sunt, naturalem vim, causamq;, qua esse expedit vnumquodque. Et vt inquit Parmenides, ante Deos omnes primum generauit amorem: vnde ab Orpheo (quem diuus Aug. inter theologos priscos annumerat) cognominatus est Pranes, ab eo quod ex Chao primus apparuit, licet plures amores, vt Veneres, fabulosè ficti sint, quos plures scriptores cōmendarunt. Illis omissis amorem illum celebremus (inquit Beroald.) qui à Platone diuinitus memoratur. Qui virtutes amatoribus suis conciliat, qui nos Dijs amicos facit: dicamusq; eum esse cœlestem, beneficum, pacificum, pulcherrimum, qui mortalibus maximorum bonorum causa est, vt iam dixi. Qui pacem largitur hominibus, qui ventis requiem, qui mari tranquillitatem, qui elementa societate conglutinat, qui cunctos familiaritate conciliat, beneuolentiæ largitor, maleuolentiæ exterminator. Et quemadmodum coniungi vna nō potest amaritudo cum dulcedine: caligo cum lumine, pluuia cum serenitate, pugna cum pace, sterilitas cum fœcunditate, cum tranquillitate tempestas: ita cum amore odium, ira, inuidia, liuor, maleuolentia copulari non possunt. Et quemadmodum radius à sole, calor ab igne, rigor à glacie, candor à niue nequeunt separari: ita amore duelli non possunt beneuolentia, societas, necessitudo, concordia. Hic est enim amabilissimus amicitiæ nodus, Princepsq; ad beneuolen-

beuolentiam conglutinandam. Vnde ab amore amicitia traditur esse nũcupata. Quod est in nauigio gubernator, ꝙ in ciuitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales est amor. Nauigium sine gubernatore labascit, ciuitas sine magistratu periclitatur, mundus sine sole tenebricosus efficitur, & mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hominibus amorem, solem è mundo sustulisse videberis, vt superius dixi. Huc adde ꝙ hic Deus à nobis omnem rusticitatem amolitur, omnis elegantiæ, omniumque munditiarum pater est. Vnde venustè Plautinus senex amorem Deum appellat munditiantem, eumq; puris nitoribus ait antecellere. Da mihi hominem efferum atque truculẽtum: hunc amor è vestigio mollem reddet & mansuetum. Da rudem & rusticanum, statim ab amore fiet ingeniosus & vrbanus. Da incultum, ab amore cultissimus efficietur. Denique torpor omnis, segnicies omnis, somnus, lethargicus, marcor, squalor, incuria, ex amoris contubernio eliminantur, in quo industria, gnauitas, vigilantia, solertia, cultus, decor commorantur: vt de Galeso Cymonæ, de quo vide historiam in Latinum è vernaculo sermone conuersam per Philippum Beroaldum. Sed hic est modus, hæc mensura, hoc temperamentum, quod virtutibus adhibetur, in amore quoque adhibeatur: & procul erit omnis de amore coquestio. Nam, vt inquit veridicè Plautinus seruus, Bonum est pauxillum amare sanè, insanè non bonum est. Nam virtus in medio consistit. & in nobis, teste apostolo, ordinata debet esse charitas. Et cum nihil aliud sit amor ex diffinitione Philosophorum, quam fruendæ pulchritudinis desiderium, illum nos amorem laudamus (inquit Beroaldus) celebramus, extollimus, qui pulcherrimus est, qui ex pulchrorum desiderio natus, pulcherrima plura mortalibus cunctis impartit. Nonne artes, vt ab hoc quasi quodam fonte emanarunt? Nonne hic omnium inuentionum autor est & propagator? medendi nempe & diuinandi, & sagittas ab arcu excutiendi disciplinam (amore duce) inuenit Apollo. Texendi artificium Minerua. Fabricam ærariam Vulcanus. Mensuras & pondera Phædon. Literas Mercurius. Leges Ceres. Denique omnes qui per artes inuentas vitã excoluerunt, Amore impulsore atque ductore commenti sunt nouas adinuentiones. Non enim talia satagendo inuenissent, nisi talia adamassent. Omitto, vt ait, quod per amoris beneficium animalia cuncta progenerantur in terris. Nonne ea quæ inanimata dicuntur, amare quodammodo existimantur? Hinc magnes ferrum trahit, Succinum paleas, Cecias nubes, & vt inquit Empedocles, Arida terra amat imbres. Et nemo non (vt ait Hieronymus) aliquid amat. Denique amore constant omnia, augescunt, florescunt, propagantur. Igitur amorem colamus, amorem meritis præconijs extollamus.

Qvinquagesima quarta consid. de laude pecuniæ adstruit, quæ excellit omnes res mundi. Cum ei omnia obediant, vt habetur eccles. 10. vbi dicit Salomon, Pecuniæ obediunt omnia, & in c. 7. eodem loco dicitur:

Sicut protegit sapientia, sic & protegit pecunia.

Et in lib. 3. de moribus medicorum dicitur:

Rex regum nũmus dominus manet & dominatur.
Et cuncti reges subijciuntur ei.

Vnde dicitur:

Nummus honoratur, sine nummis nullus amatur:
Nummus vbi loquitur, Tullius ipse tacet.

Et vt dicit Cælius lib. antiquarum lect. 12. ca. 68. pecunia Dea dicitur. vnde Iuuenalis:

Et si funesta pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorũ ereximus aras.

Sed, vt dicit Amb. lib. 2. Offic. c. 21. hoc malum iamdudum influxit humanis mentibus, vt pecunia honori sit, & animi hominum diuitiarum admiratione digni, vt nemo nisi diues honore dignus putetur. Nam diues à diuo fit, quod qui diues sit, quasi Deus nihil indigere videtur, vnde, teste Phil. Beroal. in suo opusculo de felicitate, omnes ferè existimant summum bonum, seu felicitatem esse diuitias, & solum diuitem esse beatum: primò in testem Horatium afferentes, qui ait:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos.

Et in sermonibus cum ait:

Omnis enim res
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris
Diuitijs parent, quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam Rex:
Et quicquid volet.

Cuius sententiæ adstipulatur Petronius arbiter in suo Epigrammate, cum inquit:

Quisquis habet nummos, secura nauiget aura,
Fortunamq; suo temperet arbitrio.

Et paulò post:

Multa loquar, quiduis nummis præsentibus opta,
Eueniet: clausum possidet arca Iouem.

Hinc iurisconsultus Vlp. in l. bonorum. 1. ff. de verb. sig. refert, quod bona naturaliter dicũtur ex eo, quod beant, hoc est, beatos faciunt, vt sunt diuitiæ, pecuniæ. Beare autem est prodesse. Et ait Tullius diuitias esse effectrices rerum magnarum & in primis voluptatum. Pecuniæ nerui sunt bellorum, aurum persuasio est regum. Huic metallo (vt inquit veridicè Apuleius) Difficultates omnes sunt peruiæ: & auro adamantinæ fores perfringuntur. Dicere solebat Verres, nihil esse tam sanctum, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. Aurum (vt inquit Horatius) per medios ire satellites & perrumpere amat saxa potentius ictu fulmineo. Philippus Macedonum Rex omnia Castella expugnari posse dicebat: in quæ modò Asellus onustus auro ascendere posset.

Qui verò pecunias bellorum neruos esse dixerunt, oraculo certiora dixisse videntur. Archid. Iacon socijs inquirentibus quantum satis foret pecuniæ ad belli administrationem: respondit, bellum ordinata non quærit. vnde in summo Imperatore hæc res inesse debent: Scientia rei militaris, virtus, authoritas, felicitas, & auri copia, sine qua reliqua manca & mutila esse creduntur, sine quo præclara non facilè geri possunt.

Pecunia magna bonum generis humani existimatur, vt inquit Euripides. Pecunia in honore, paupertas probro haberi cœpit, vt volunt Salust. & Seneca. Cui enim diuitiæ affluunt, huic nihil deesse creditur. Nam, vt ait Horat.

Et genus & formam regina pecunia donat,
Et bene numatum decorat suadela venusq;.

Hinc in ca. sicut hi. in prin. 47. distinct. traditur, Quod mens mortalium semper aurum, semper argentum videt: gratius intuetur aurum quàm solem: Omnís nostra oratio & supplicatio ad Deum aurum quærit: vnde Persius:

Prima ferè vota & cunctis notissima templis:
Diuitiæ crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro.

Et capi debet hîc pecunia pro omni re, quæ est vel esse potest in patrimonio, iuxta text. & not. in l. pecuniæ infra, & in l. sequen. & in l. pecuniç. 2. ff. de verb. & rer. signifi. & in c. totum. 1. q. 3. & clarior est tex. in l. pecuniæ 2. 3. ff. eod. qui ait. Pecuniæ nomine non modo numerata pecunia, hoc est nummi, sed omnes res tam soli quam mobiles, & tam corpora, quàm iura continẽtur: & hoc largissimè, sed strictè pro pecunia numerata, vt est tex. in ca. 2. & 3. 14. quæ. 3. sed melior tex. in l. 1. C. de probatio. Pretium autem nõ consistit nisi in numero tantum, vt in §. item precium. institu. de emptione & vendit. Item largè pro omni eo quod consistit pondere, numero, vel mensura, vt in l. talis scriptura. ff. de leg. 1. & l. 2. §. item mutuum. ff. si cert. pet. & ibi notatur in l. 2. in glo. pet. C. de consti. pec. & in d. §. item mutuum. in glo. in verbo, pecunia. & in d. c. totum 1. q. 3. Aduerte tamen quod strictè accipiendo est de his, quæ seruando seruari non possunt. Bart. in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. & in l. interdum. ff. de condonatione indeb. & Alexan. in l. singularia. in 7. col. ff. si cert. pe. & do. meus Iaf. in 1. col. vbi etiam declarat quomodo capiatur pecunia. Et idem de termino nummus, vt dicit idem do. meus Iaso. in l. nummis. in 3. col. ff. de in litem iurando. Et teste Cælio lib. antiquarum lect. 12. c. 49. Nummus est, qui rebus mensuram infert ac æstimationem. Estq; medius quodammodo, cuncta metitur, ac rerum pretia inæqualium ea mensura ad æqualitatem reuocantur. Quia verò ex lege est, non natura: proinde nummi prorepsit appellatio à nomo, id est, lege. Estque, vt Aristot. inquit, tanquam fideiussor. Quapropter nummum monetam appellauere, quod signo numismatis moneantur, cuius pretij esset. Et licet in aliquibus laudetur pecunia, vt dictum est, tamen in plerisq; vituperatur, quod omitto, cũ sit alienum ab hoc instituto. de quo Luc. de Pen. in l. hi penes. col. 2. C. de agric. & censitis. lib. 11. & per Philip. Beroaldum in suo libello de optimo statu. Et teste Blondo de Roma triumphante li. 8. inter alias diuitias & pecunias, laudat illas quæ proueniunt ex agricultura.

QVinquagesima quinta conside. erit de tribus modis regendi rempub. seu tribus speciebus principandi in ipsa repub. & quç illarũ sit potior, melior & excellentior.

Nam primus modus seu prima species regendi seu principandi est regni, in quo vnus moderatur & gubernat secundum virtutem: & istum principatum Monarchiam vocant, & est optimus inter omnes principandi modos, & multo antecellit, vt recitat Anto. Flor. in sua sum. 4. part. tit. 5. c. 4. §. 4. Repræsentat enim diuinum regimen, quo totus mundus ab vno creatore gubernatur & regitur. Reprçsentat etiam ordinationẽ naturæ per quam omnis multitudo, & deformitas ad aliquid vnum gubernans reducitur, sicut omnia mobilia ad vnum primum mobile, s. cœlũ: hæc Flo. vbi supra.

Legistæ verò & iurisconsulti alias rationes commendationũ huius speciei principandi adducunt. Nam dicit tex. in l. 2. §. deinde quia difficile. versi. nouissimè. ff. de origi. iur. quod per vnum rectius quam per plures Reipublicæ consulitur. Facit tex. in l. 3. §. quamuis autem. vers. apparet. ff. de admi. tut. vbi dicitur quod facilius per vnum tutorem, quam per plures tutela admin. & ibi ratio assignatur in gl. in verb. facilius, cum ait:

Segnius expediunt commissa negotia plures.

Hoc & Philosophus 3. Politicorum asserit, qui ca. 11. & 12. decidit viro optimo potius quã multis potestatem tribuendam, vide Boherium in tract. suo de custodia clauium portarum ciuitatum, allegantem Aegidium de Roma in tractatu de regimine principum. & Barto. in tractat. de regimine ciuitatum, & Cardin. in capit. in apibus. 7. quæst. 1. vnde diuus Hieronym. in Psalm. 146. Melius esse, inquit, vnum timere, vt plures non timeas: quam plures timere, vt ab vno sis tutus. Dicebat etiam Homerus, vt eum recitat Aemylius, non posse benè rempublicã geri multorum imperijs. Sed & apud Herod. Darius cum de statu Persarum constituendo foret consultatio, pulchra oratione vincit vnius regimen præstare, ita quod ex eius consilio & sentẽtia, scilicet, ꝙ melior foret status vnius, ipse Darius paulo post Rex Persarũ fuit declaratus. Siquidem ex pluriũ etiam optimatũ gubernatione odia inter ipsos priuatim excitantur in publicum perniciosa, cum vnusquisq; primus in Republica esse velit. Et talib. autẽ odijs seditiones, ex seditionibus cædes existunt. Proinde opus est, vt vnus sit, veluti caput, à quo nequaquam membra dissentiant.

tiant. Et, vt dicit Pet. de Anch. in consi. suo 339. incip. pro maiori intelligētia. vt plene ponit de exordio regum. Et dixi supra in 5. part. in 1. considerat. quod sicut iura imitantur naturam, vt in §. minorem. instit. de adoptio. Sicut regulariter in membrorum pluralitate est vnum caput, ita quod si plura reperirentur capita, esset monstrum. l. c. nō sunt liberi. ff. de statu homi. & vbi pluralitas, ibi discordia. ca. quando Adam. de pœnit. distin. 2. Sic vnus tantū debet esse Rex & dominus in societate. Ideo dicit Apostolus ad Ephes. 4. Vnum caput, vnus spiritus, vnus dominus, facit tex. in c. in apibus. 7. q. 1. vbi dicitur: In apibus dux vnus est, & grues vnam sequuntur ordine literato. Imperator vnus Iudex vnius prouinciæ. Nempe Roma condita duos fratres simul reges habere non potuit. In Rebeccæ verò vtero, Esau & Iacob bella gesserunt. Ibidem præcipitur, vt singuli sint Ecclesiarum Episcopi, singuli Archiepiscopi, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nitatur. Facit etiā text. in ca. loquitur. 24. q. 1. vbi dicitur quod vnus est Deus, vna fides, vna spes, & vnum Baptisma. Hinc habetur Ezechię 37. Seruus meus Dauid rex super eos erit, & pastor vnus erit omnium illorum. Faciunt quæ dicit Sozi. in consi. suo 165. in 2. vol. col. 7. ibi: secundo hęc conclusio probatur, vni dicit, quod virtus vnita fortior est ipsa dispersa, vt ait Philosophus. Vnde veritas inquit. Omne regnum in se diuisum desolabitur. & Arist. 12. metaphy. Entia nolunt malè disponi, nec bonum pluralitas Principum, vnus ergo Princeps. etiam plura scribit Fel. in c. quæ in Ecclesiarum, 32. co. versi. hanc declarationem limita. de consti. & Aluar. in ca. præterea ducatus. colum. 2. de prohibita feudi alienat. in vsib. feudorum. Et amplissimè per Aegidium de regimine principum in 2. part. 3. lib. c. 3. & 4. vbi cōcludit melius esse ciuitatē, & regnum regi per vnum quàm per plures, & iste modus nuncupatur Monocratia seu Monarchia, vt dixit, quæ cæteros modos excellit, scilicet, Aristocratiam, & Democratiam. De quibus per Franciscum Patritium libro de regno, & regni institutione lib. 1. tit. 3. Et huius reipublicæ regiæ modi sunt quinque, vt in politicis Aristotelis lib. 3. c. 10. & ibi Faber in suis commentarijs. Quos idem in introductione sua, quam facit in politica Aristotelis, sic deducit.

Primus, cum vni ob ingentia beneficia, & longè precellentem virtutem, gubernationis summa creditur. Et hic propri⁹, & maximè regius modus est.

Secundus, cum vnus non omnium, sed autoritatem belli perpetuam habet.

Tertius, Cum vnus secundū legem, & patrium morem, volentibus quidem, & æquo animo seruile iugum ferentibus, dominorum ritu præest, atque dominatur.

Quartus, Cum vrgentibus rebus vnus eligitur, qui potestate durante dominorum ritu exercet imperium.

Quintus, Cùm vnus omniū habet potestatem, & in ciuitate in ijs quæ publica sunt, & in ijs quę foris geruntur, & hi vltimi quatuor modi, secundo loco, & minus propriè Regij sunt.

Alius verò est modus principandi, seu alius est Principatus, qui est regimen optimatū seu principum secundum virtutem, & vocatur Oligarchia seu Aristocratia, id est, potestas optimorum, in quo aliqui principantur. Hæc verò potestas est minor Monocratia, sed superat Democratiam, vt dicit Anton. Floren. in loco hic superius allegato. Hanc multum laudat Franc. Petrar. in suo tractatu de instit. reipublicæ lib. 1. c. 1. sed fortè, quia Flor. & propter eorum communitatem. Hanc etiam laudat F. Patritius Flor. libr. 1. de institutione reipublicæ. titu. 4. vbi dicit, quod in ea specie principandi, in qua optimates agunt soli, qui in ciuitate cum virtute degunt, quiq; optimi sunt, Rempublicam administrant, nec multitudinis fauor, neq; diuitiæ, aut nobilitatis gloria opitulatur: sed honestas illos ad magistratus aut dignitatem prouehit, & credibile est ex optimis optima existere cōsilia.

Istam etiā administrationē, scilicet, paucorum, valde probat Philip. Beroaldus in libello de optimo statu. Nam quod status optimatium, qui dicitur Aristocraticus, vt inquit, sit optimus, nomine ipso declaratur, & exemplis tam recentibus quam vetustis liquet, & autoritate fulcitur. Sententia Plautina est in milite: Nemo solus satis sapit. vnde, Væ homini soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Ex quo fit, vt consultationes plurium bonorum in vnum conspirantes sint salutares, & conducibiles rebus magnis administrandis. Aristot. 3. Politicorum, Vno, inquit, duo meliores sunt. & Homerus: Duos ad omnia esse præstantiores. Hinc Agamemnon Homericus decem optat consiliarios Nestori consimiles. Et ita hortabatur Megabyzus, vt gubernatio Regni Persarum ad Oligarchiam, id est, statum paucorum traduceretur.

Et huius Reipub. optimatum quatuor sunt modi, de quibus Arist. 4. Polit. ca. 7. & ibi in commentario Fabri Stapu. & per eundem in dicta introductione in ipsa Politica.

Primus, inquit, cum absolutè, & simpliciter ab optimis viris secundum virtutem respublica moderatur, & hanc proprie optimatum Rempub. appellant.

Secūdus, Cum in ciuitatis administratione diuitiarum & virtutis habito respectu ad magistratus euehuntur.

Tertius, Cum ad tria, diuitias, virtutem, & populum, aut duo, virtutem, & populum, respectus habetur.

Quartus, Cum ea qua Respublia peculiari nomine

mine dicitur, ad paucorum gubernationem potentia inclinantur,& hi tres vltimi minus propriè optimates modi dicuntur.

Alius & tertius est modus principandi, seu alia est species regiminis reipublicæ, quæ vocatur Democratia, & est regimen seu gubernatio populi,& est in quo res agitur ad imperium multitudinis,cuius nutu leges describuntur, & magistratus omnes eliguntur,& quod pluribus videtur, id cõmune omnium esse iudicatur. pro quo facit text. in l.2.§.nouissime.& §.deinde cum esset. ff.de origine iuris.& l.1.in prin.ff.de constit.principum. & §.sed & quod principi.in princ.insti.de iure natur. gentium, & ciuili.

Et huius popularis gubernationes sunt quinq; modi seu species.secundum Arist.lib. 4. Politic.c. 4. Vbi commentarius Iacobi Fabri, quos breuiter recapitulat in introductione superius allegata modo sequenti.

Primus,cum dominãte lege, & pauperes,& diuites æquam habent gubernandi facultatem.

Secundus,cùm gubernatione secũdum legem existẽte,magistratus & honores à censu, & quidem exiguo dispensantur.l.posita,vt qui tantilla possidet,habilis sit ad magistratus obeundos, qui verò non,inhabilis esto.

Tertius,cum omnes omnino ciues indipiscendorum magistratuum habiles sunt, modo comprobentur idonei, ac lex dominetur.

Quartus, cum lege dominãte omnes omnino ciues habiles sunt.

Quintus,cum omnes omnino ad magistratum functiones sunt indifferentes, verùm non lex, sed multitudo dominatur, & hæc deterrima, & Tyranni similima popularium species, in qua decreta populi plus possunt quàm leges, & in qua maximè oriri solent populi ductores, qui assentantes, beneuolentia,& fauore,populum quo volunt, ducunt:quos Græci,dæmagogas, Socrates fucos appellat.

Hac,vt dicit F.Patricius.lib.de instit. Reipub. 1. titu. 4. Herodotum laudat Othanes,cum de instituenda Persarum Republica agitur, eamque nominari dicit Isonomiã, id est,quasi iuris æqualitatem, quando in Republica in qua multitudo dominatur, æquo inter omnes iure dirimenda sint. Iubetque, vt in ea magistratus forte dicatur, qui gestorum omnium rationem reddant, vultq;, vt omnia consilia in commune referantur, & in multitudine omnia sint.

Huius finis est libertas, nihil magis cupit popularis multitudo, quam potestatem viuendi habere,vt velit, quam quidem libertatem Cicero esse affirmat. Et vt dicit idem Patritius: Libertatem esse dicit naturalem facultatem eius,quod cuique facere libet, nisi q̃ vi aut iure prohibetur, & hanc diffinitionem ponit Iustinianus in §.1. inst.de iure personarum.

Et de istis tribus specieb. administrandarũ specierum ornatè copioseq; disseruit ipse Philippus Beroal.in d.li.de optimo statu. in prin. & tandem inclinatur in hanc partem, quod status vnius optimus præstantissimusq; esse creditur: vt inclinat animus, ratio suadet, & sententia eruditorũ decernit:quorum autoritas nobis pro ratione sufficiat. Sed vt ad incepta reuocemur, subiungit idem Patritius paulo post, quod alia sunt genera regendi rempublicam,quoniam, vt dicit:Nonnunquam accidit,vt in aliquib.ciuitatib.soli opifices,& agrorum cultores dominantur:qui quoniam multitudine prestant,nobiliores pellundant,& virtute affectos bonisq; artibus eruditos ludibrio contemptuiq; habent, fieri per fortunã potest, vt eiusmodi ciuitas tuto aliquandiu ac quiete se habeat.Sed inclinante fortuna facilè cernitur, quam difficile sit cum eiusmodi hominib. bene agere.Qui enim in agris,aut officinis aluntur, omnium rerum experientia carenti submissoq; animo regunt. Nec doctrina,aut genere, aut magnarum rerum experientia adiuuãtur, & dum nobiliores formidant, temerè omnia,aut crudeliter agunt:Plebs namq; omnis,aut humiliter seruit, aut cum magna crudelitate imperat. Vnde M. Tullius in oratione pro Plancio sic ait:Non est consilium in vulgo, non ratio,non discrimen,non diligentia,& scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Et etiam contrà,vt nonnullas ciuiles societates soli,nobiliores regant: quorum quidẽ imperium neutiquam comprobãdum censeo. Aduersantur enim plerunq; plebi, nec societatem inferiorem ęquo animo perpeti possunt,vt de nobili Claudiorum familia legimus. Ex ijs pene omnes aduersus plebem adeò violentos,ac contumaces fuisse constat,vt nec capitis quisquam reus ad populum mutata veste prouocare,aut gratiam,veniamq; deprecari voluerit. Atqui Appius Claudius Regillianus cum decemuir esset legib.scribundis, & virginem ingenuam per vim libidinis gratia, in seruitutem conaretur asserere, causam plebi dedit rursus à patribus discedendi. Nec minorem violentiam in plebem ostendit Claudia eiusdẽ gentis fœmina, quæ cum in conferta multitudine vix in carpento deuehi posset, palã exclamauit, Vtinam reuiuisceret Claudius Pulcher, iterumq; classem amitteret, quo minor turba mihi obuiam daretur. Et quanquam nobiles viri animo excellentiores sunt: tamen proniores ad bella esse cernũtur:quæ quamuis imperia aliquando augeant, plerunq; tamen vrbes funditus euertũt. Lacedæmonij, (vt Dionysius Halycarnaseus scribit) aduersa in Leuctris pugna,in qua 1700. ciues amiserunt, nunquam amplius ex calamitate ciuitatem cernere potuerunt. Thebani quoq;,& Atheniẽses,ex infelici euẽtu pugnæ apud Cheroneam, nõ modo principatu Gręciæ à Macedonibus,sed patria etiam libertate priuati sunt. Iniquũ p̃terea esse videtur, vt cũ ciuitas ex solis

ex solis nobilibus extare nequeat, sed longe maior sit reliqua multitudo, soli nobiles imperent, reliqui autem omnes famulentur.

Alimenta namque naturalia agricultura nobis suppetit, mercatura autẽ reliqua necessaria. Quo fit, vt nec sine cultoribus agrorum, nec sine mercatoribus ciuilis societas esse possit. Non igitur à publicis muneribus auocandi sunt, quorum vsus Reipublicæ necessarius esse cernitur. Sed his muneribus honestandi, quæ facilè per se gerere possunt, vel collegijs adiuuandi, à quibus eorum gressus adeo regantur, vt nihil incommodi ciuitas capiat, & inferiores à maioribus non videantur omnino destituti. Mediocres certè, qui neque abiecti sunt, neque opulentia nobilitatis nimis exultant longè modestius præsunt. Sed si alterutrũ necessarium est, vel sola nobilitas, vel sola plebs imperet: longè tutius arbitror cum nobilitate, quàm cum plebe agere. Rarò enim turpiter, aut indecorè agit, qui maiorum suorum laudem secum periclitari cernit. At ille, qui per sese ignotus est, & maiores suos longè obscuriores habet, paruam admodum iacturam sibi aliquando facere videtur si deliquerit. Sunt præterea ingenitæ nõnullæ virtutes nobilioribus, vel eas assequuntur persuasione maiorum. Hæc Patritius in prædicto loco: & ibi vide Exempla de virtutibus, & gestis quorundam nobilium, & rusticorum. Tandem concludit, quod ipse est de numero illorum, qui optimam Rempublicam esse dicũt, quæ ex omni genere hominum commixta sit, ex rationib. per eum ibi deductis, & propterea laudat Rempublicam Lacedæmoniorum (sicut & Philippus Beroal. in dicto libello de optimo statu in principio) veluti ex Monarchia, Aristocratia, & Democratia consistentem. Rex enim apud illos erat pro vnius gubernatione, Senatus pro paucorum potentia, Ephori autem statum popularem repræsentabant. Dicit etiam (licet alijs verbis) Anton. Flor. in loco supra allegato, quod optima Politia esset, quæ ex tribus supra nominatis mixta cõstaret. Sic enim vnusquisque auidius Rempublicam amaret, & ardentius statuta seruaret. Si ergo aliq in populo sapientiores ab ipso in Principes, vel præfectos eligantur, & hi vlterius in Regem vnum præficiunt, qui tam eis quam populo præsit, erit iste Principatus optimus, quia sub ipso Principe sunt aliqui principantes secundum virtutem, vnde in omnia regimina conueniunt. Constat enim ex Democratia, id est, ex potestate populi inquantum ad ipsum pertinet, electio Principum. Item ex Aristocratia, in qua aliqui optimates principantur, qui prædicto modo habent vim eligendi. Item ex Regno inquantum vnus ex prædictis optimatibus electus tam eis, quàm populo præficitur.

Hæc vtique Politia in lege diuina fuit instituta. Nam ex populo aliqui sapientiores eligebantur. Vnde Deut. 1. dicit Moyses ad populum. Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum cõuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponam eos vobis Principes. Et hæc erat quædam Politia popularis, inquantum hi maiores à populo eligebãtur. Inquantum verò hi Principes populum gubernabant, inferiores causas iudicantes, erat quasi quædam species Politiæ popularis inquantum optimatum. Inquantum verò vnus præficiebatur omnibus, quasi singulariter præsidendo, erat quædam species Regni. Et hæc Politia obseruatur apud Venetos, qui habent Ducem electum à Primatibus, & Optimatibus, seu consilio illorum, qui quidem Optimates eliguntur à populo, & illi Optimates administrant iustitiam, & alia negotia communitatis, & dominij. Ille verò Dux præest, & præsidet omnibus tanquam omnium, & Optimatum, & populi superior.

Hæc etiam Politia seruatur in regno Franciæ, si bene consideretur regimen ipsius Regni: quoniam vnus est Rex solus in toto Regno, qui præsidet omnibus, & Ducibus, & optimatibus, & cæteris alijs qui ei obediunt, & subijciuntur. Isti vero Optimates, qui tamen ab eo ordinantur, & constituuntur, iustitiam populo administrant. exemplo Moysi, qui consilio & prouidentia Ietronis eius cognati constituit ex plebe viros sapientes & timẽtes Deum, in quibus esset veritas, odientes auaritiam, qui iudicarent populum omni tempore, vt habetur Exo. 18. Sic Rex Nabuchodonosor constituit Danielem præfectum & magistrum super cũctos sapientes Babylonis. vt est Dan. 2. & pro Politia populi habet quælibet ciuitas suum defensorẽ, qui eligitur à populo. de quo in auth. de defensorib. ciuitatum colla. 3. & in part. præceden. in 5. consid. ex quo omnes Politiæ in Regno comprehenduntur.

Quinquagesimasexta consid. Cum supra proximè tactum, est dignius, nobilius, & excellẽtius regimen esse Regni, idcirco nõ immerito indagandum esse de Regnis, quod ex ijs excellentius iudicandum.

De regno Cœlorum ante dictum est ista parte, in 2. consid.

Narrat August. lib. 17. c. 17. de ciuitate Dei, Tria olim fuisse Regna eminentia, insignia, & excellentia, videlicet, Sycioniorum, Aegyptiorum, & Assyriorum. Sed Assyriorum (vt inquit) multo erat potentius ac sublimius. Nam Ninus Beli filius illius Regni Rex (excepta India) vniuersæ Asiæ populos subiugauerat, quæ secundum aliquos dimidiam partem mundi, secundum verò alios tertiam continet.

Sed secundum Danie. vt habetur Danie. 2. fuerunt quatuor Regna antiquitus per quatuor metalla figurata, & hęc dicta sunt & fuerunt pręcipua in orbe, scilicet, Orientale, quod fuit Assyriorum, & significatum per aurum. Meridionale, ꝙ fuit signifi-

significatum per argentum, fuit regnum Persarũ & Medorum. Septentrionale, quod significatum fuit per æs, eò, quia fuit æneum. quartum Occidẽtale, quod fuit regnum Romanorum. Et cum diu fuissent regna Orientis illustria, voluit Deus Occidentale ferreum, quod tempore esset posterius, sed imperij latitudine & magnitudine illustrius. Quòd sicut ferrum comminuit & corruit omnia alia metalla, sic etiam illud vltimum Regnum cõminuit omnia alia Regna, vt dicit text. Daniel. 2. Idque potissimè concessit Romanis ad domanda multarum gentium mala. qui tamen laudis, honoris, & gloriæ auidi consulerent patriæ, in qua ipsam gloriam requirebant, salutemque eius saluti propriæ præponere nõ dubitarent, vt dicit August. 5. de ciuit. Dei, c. 13. Romanum imperium, ꝙ ipsi virtutibus promeruerunt, cuncta in omnibus superauit, teste August. in prædicto loco ca. 14. Verum, prout dicit glo. Dani. eo. c. 2. sicut in prin. Romano imperio nihil fortius fuit, atque durius, ita in fine nihil erit debilius. Licet dicat Methodius, quod regnum Romanorum magnificabitur super omnia Regna Gentium, & nequaquam delebitur ab vllo eorum in æternum. Habent enim arma inexpugnabilia per quę deijcientur omnes aduersarij eius. quod verum dici posset de Imperio Romanæ Ecclesiæ, non Capitolij, vt dicit Luc. de Pen. in l. conductores. col. 4. C. de conducto. & ꝓcurato. lib. 11.

Quicquid sit, hodie inter omnia Regna mundi regnũ Franciæ est excellentius alijs, vt satis amplè deduxi supra in 5. part. in 30. consid. Nec potest sane dici aliud fuisse præfiguratum, quàm illud, de quo Daniel. in d. cap. 2. vbi dicit: In diebus autem Regnorum suscitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum nõn dissipabitur, & Regnum eius alteri populo non tradetur. Non enim est regnum Romanorum, quia Romani non tenent illud, sed Alemani, gẽs à Romanis aliena. Ideo istud est regnum Christianissimum, cum Rex noster Christianissimus dicatur. & de huius Regni laudibus & excellentia, & etiam Galliæ, vide in prædicta 5. parte, in 30. consid. & in hac parte, in 17. consider. Quod etiã satis ostenditur ex dictis Iacobi Bonaudi in suo panegyrico post additiones ad Ioannem de terra Rubea in suo lib. quem intitulauit, Vinea Ecclesiæ. vbi ait, quod licet sint plura Regna in mundo: quoniam, vt ante dixi, sunt tres partes orbis, Europa, scilicet, Asia, & Aphrica. Et in qualibet parte sunt plura Regna, vt in Europa sunt Regna sequentia, videlicet, Francorum regnũ, Romanorum, Hispanorum, Anglorum, Siculorum, Legionis, Portugaliæ, Aragonum, Nauarræ, Daciæ, Bohemiæ, Armeniæ, Cornubiæ, Cypri, Sardiniæ, Conachiæ, Muniauiæ, Vrchoniæ, Rex Catholic⁹, Nauarchię, Colen. Mamię, Voloegamię, Minoricarum, Scotiæ, Poloniæ, de quibus dixi in d. 5. parte, in 28. consideratione. Et omnia veniũt per successionem præter regnum Romanorum, vt dicit Bal. in l. ex hoc iure. versi. quartò quæritur. ff. de iustitia & iure.

In partibus verò Asiæ sunt hæc Regna, scilicet, regnum Cataltharsæ, Turnestar, Corasmæ, Consamiæ, Indiæ, Persarum, Medorum, Portiæ, Georgiæ, Syriæ, Cappadociæ, Eirhyniæ.

In partibus verò Aphricæ hæc Regna colligun tur, Aethiopiæ, Lybiæ, Aegypti, Arabiæ, Iudææ, Ciciliæ. & teste eodem Iacobo, reperitur in Europa, Thessaliæ regnum, Macedoniæ, Thraciæ Scythiæ, Mauritaniæ, & Numidiæ, & ibi multa ex illis laudat, maximè regna Aegyptiorum, Scytharum, Bithyniæ, Syriæ, Arabum, Cappadocum, Parthorum, Indorum, Hispanorum & Italorum laudat, & de eis plures laudes depromit, cum quibus etiam addit vitia, quæ omitto recensere, cum sit extra aream. Tamen inter cætera Regna mundi extollit Regnum Franciæ ex pluribus ibi descriptis: de quibus aliqua dixi in d. 5. parte, & scribit Ioan. Ferrault in suo peculiari tractatu de priuilegijs & insignijs regni Franciæ.

QVinquagesimaseptima consideratio de excellentiori Insula mundi percunctatur, quæ hic commodè inseritur post excellentias Prouinciarum, cum Insulæ sint pars Prouinciæ. l. insulæ, & ibi glo. ff. de iudicijs. Nempe, vt refert Philipp⁹ Bergomensis lib. 1. sui supplementi plures reperiuntur insulæ, quas describit vsque ad numerum 88. & dicit celebriores & notas: & eas ponit secundum ordinem Alphabeticum laude aliquarum. De multis fit mentio in libro de locorum ac mirabilium mundi descriptione, qui est impressus cum Geographia Ptolemæi cap. 16. cum quatuor sequen.

Credo, quod Britannia, siue Anglia, quæ Britannia maior nuncupatur, est excellentior, quæ sit in mari Oceano, & illam dicit permaximam ipse P. Bergomas lib. 4. sui supplementi Chronicarum. quæ quidem triangularis est, & ab omni continenti habetur diuisa. Vnde ait Virgilius in Bucolicis:

Et penitus toto diuisos orbe Britannos.

Hæc secundum Solinum porrigitur in lõgum octingentis passuum millibus. apud eosdem, teste Plinio lib. 2. longissimus dies est 17. horarum. & in Italia est 15. & illorum nox septem resultat horis. Italorum verò nouem, Vnde Iuuen. Satyr. 11.

Et minima contentos nocte Britannos.

Huius autem Insulæ maxima pars plana & frugifera est, abundat pecore, auro, argento, ac ferro. In ea sunt fontes calidi, & salubres. Gagates item lapis ibi plurimus optimusque qui in aqua ardet, oleo verò restinguitur. Item Margaritas scribit lib. 9. nasci in ea insula, paruas & decolores. Hanc Gregorius Magnus beatissimus Pontifex eò missis August. Mileto, & Ioan. monachis, vitæ probatissimæ viris, primùm ad Christi fidem cõuertit.

Ibidem Londinum ciuitas, nunc Londra Regum sedes, & copia negociatorum, & lanificij arte celebris est. Narrat & ipse P. Bergomen. lib. 12. prædicti supplementi, quod cum Ioan. Anglorum Regi Ludou. Franco. Rex maximum indixisset bellum, Ioan. diuino auxilio vsurus, statim & Angliam totam atque Hiberniam prouinciam suã Romanæ Ecclesiæ vectigales fecit. Nam centum auri marchas quotannis se eidem soluturum cõpromisit, si ab eius impetu eum dominus liberare dignaretur. Atq; ita victoria diuinitus parta, postea aliquandiu apud Anglorum Reges hoc votum seruatum est. Et idem lib. 11. narrat quomodo Alidulphus Anglorum Rex, inter cætera memoratu digna, ob singularem Religionem, vniuersam insulam Roma. Eccl. tributariam fecit. Namq; vt singula domus quotannis singulos argenteos ipsi Ecclesiæ persolueret.

Hybernia, insula Britanniæ proxima, dimidio minor quam Anglia existimatur, spacioque terrarum est illa angustior, sed situ fœcundior, Gentes habet ferocissimas, & bello aptissimas, quæ pulchro sunt corpore, & elato, membrisque robustissimis ac colore candido. Equosque parit, qui à natura suauissimo incessu, & quadam modulatione veluti more Regio deambulare videntur. Ibi nullus anguis, auis rara, ac apis nulla. Hanc insulam Cœlestinus Papa eius nominis primus per Patritium beati Martini Episcopi ex sorore nepotem ad Christi fidem conuertit, autore P. Bergomate in suo supplemento Chronicarum lib. 4. Et in d. insula (quæ secundum aliquos Hyrlanda dicitur) teste Baptista Fulgosio lib. de dictis factisque memorabilib. titu. de miraculis. c. de gemmis. terrã, coriumque animalium in ea natorum venenosæ bestiæ deuitant fugiuntq;. Experiendo enim homines didicerunt, hæc animalia si ancipiti ponantur, vt vel ea, vel ignes contingant, in ignes ipsos potius se recipere.

Hirlandiæ verò regio equos habet vectorios præcipua bonitate, quos vbinos vocant, celeriores Anglicis, quos gradarios dicimus.

Scotia etiam insula est (eodem P. Bergomen. ibidem teste,) & est etiam Angliæ suprema portio (quamuis in dict. descriptione locorum dicatur, quod Scotia eadem est & Hybernia) sed in Aquilonem versa, quæ & fluminibus non magnis, & monte quodam ab Anglia ipsa dirimitur. Ibidem brumali tempore vix Sol tribus horis super terram apparet. Scoti Hybernorum amicitia, societateque plurimum gaudent. In Scotia & Hybernia plures sunt metropolitanæ ciuitates, quam in Anglia. In hac quippe insula constat natam fuisse aliquando arborem miraculosam, seu prodigiosam super quandam fluminis ripam, quæ fructus producebat ad anatarum auium similitudinem, qui quidem cum maturitati proximi essent, sua sponte decidunt, & alij in terram, alijque in aquã, & qui in terra omnino putrescunt, in aquis verò demersi, mox animati enatare incipiunt, atque sub aquis, & in aëra pennis volant, de quo infra amplè in 80. consid. ver. refert etiam.

In mari verò magno mediterraneo credo Cretam insulam esse excellentiorem. Vnde in descriptione locorum supra allegata, cap. 18. dicit: quod pars est ingens Græciæ, & quondam fuit centum vrbibus nobilitata, vnde & hæc Centropolis dicta est. Creta igitur autore P. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum lib. 3. nobilissima insula, nunc Veneto subdita populo. (Nam Bonifacius Mõtisferrati Marchio, illam cum indigeret pecunijs, Venetis vendidit.) videtur ad principatus totius Græciæ fuisse nata, atque situata. Hæc quippe cuncto imminet mari, cum & Græci ferè omnes circum idem mare sint positi, vnde & in medio mũdi dicitur esse posita. Abest à Peloponneso modicum quid. Et illi à septentrione est Aegeum mare, & ab Oceano Ionium. A mane autem illi Icarium est mare. Et ab occiduo Afro absoluitur ponto. habet in longitudine 270. pass. millia. In latitudine 50000. Circuitus verò etiam DXC. millia pass. complectitur. Prima (vt Ptolemæus & Solinus referunt) nauibus & sagittis claruit, primaque literis iura confinxit. Equestres ordines prima ordinauit, ex qua rei bellicæ cõualuit disciplina, studium musicum idem perhibetur, & in ea inceptum. Est itaque in primis siluestrium caprarum admodum copiosa, ceruos non habet, lupos vulpesque ac alia quadrupedum noxia animalia nulla habet. serpens ibi nullus, nec noctuæ aues. Larga est vitibus, & ideo optimi vini, quod Maluaticum vulgò appellatur, feracissima, Eò, quod mira in ea sit Solis indulgentia. In eadem aliquando Labyrinthus fuit, memorabile Dedali opus à Poëtis decantatum. Maximè ab Ouidio, qui ita ait:

Dædalus ingenio fabræ celeberrimus artis
Ponit opus, turbatq; notas, & limina flexu.
Ducit in errorem variarum ambage viarum.

Habet, & hæc nunc insignem vrbem, scilicet, Cretam, quæ olim Cortina dicebatur, penes quam est principatus. licet Gnosum vrbs olim Minois Regis Regia fuerit (qui primus leges Cretensibus dedit,) & Strabonis optimi Cosmographi patria.

Cyprum insulam inter alias formosam esse scribit idem P. Bergomen. d. libr. 1. & etiam scribitur d. c. 18. & illa fuit famosa diuitijs, maximè æris. Ibi enim prima inuẽtio huius metalli fuit, & vtilitas. Et Cypri Regni principium vide in d. supplemento Chronicarum lib. 12.

Rhodos est Cycladum insularum (quæ omnes sunt num. 53.) prima, & etiam vrbs in ea pulcherrima, & Metropolis. P. Bergomen. in dicto supplemento li. 3. dicit, quod hæc insula nongentorum

ac

ac viginti stadiorum ambitu continetur. In oriētali promontorio constituta, inter Asiaticas insulas tertia. Nam Lesbus & Cyprus maiores habentur, quæ & portubus, & vijs, & mœnibus olim sicut nunc cæteras Asiæ vrbes superauit. Romanis & Græcis semper amica, quæ cum libera esset, multis, & donis, & simulacris excellentissimis claruit. Præcipuè verò Colossi fama extitit insignita. Statuam enim illam alij Solis, alij Iouis fuisse tradūt, quam Cares Lyndus statuarius decies septenūm cubitorum altam ex ære ædificauit. vnde postea Rhodij Colossen. dicti, ad quos Apostolus Epistolam scripsit. Fertur autem quondam hæc Insula adeò magno terræmotu concussa, vt labentib. in illis tectis ingens quoque ille colossus rueret, teste Ptol. vbi supra. Nam, vt Solinus autor est, nunquam ita cœlum nubilum est, vt in Sole Rhodos non sit. Aurum Rhodi pluisse ob felicitatem, dignitatem, & antiquitatem insulæ cecinit Pindarus, vbi studia artium liberalium, & in primis oratoriæ, & legalis facultatis floruerunt. Et naualis rei peritia adeo valuit, vt annis multis maris imperio potiretur, & Piratarum latrocinia sustulerit. Cura illius insulæ diu fuit in manibus religiosorum militum (qui beato Ioanni dicati sunt) vt superius dictum est in 4. part. in 64. consid. Me tædet nunc de ea loqui. Cum autem propter ipsorum militum incuriam, malam custodiam, seu defensionē, aut quia fortè ita Deus fieri disposuit propter eorum peccata, aut Principum Christianorum discordias, inter eos tunc existentes, aut alias nescio, Deus enim scit, ab anno domini 1522. sit in manibus spurcissimæ sectæ Turchanæ redacta per ipsum Turcham vi oppressa.

Vnum hic referam, quod ipse Philip. Bergom. lib. 13. sui supplementi scripsit. ita enim ait: Ferunt Rhodios quoddam castellum S. Petri nominatū munitissimum habere (quod intellige dum possideretur à Christianis) quodque magno sumptu custoditur, quod non paruo vsui ipsis militibus & cæteris Christianis, qui, scilicet, in manus Turcorum incidunt, sæpe eò fugientes saluantur. In quo ingentes canes milites ipsi tenent & nutriunt, quos extra castra omni nocte emittunt. de quibus dicitur, quod Christianos odore solum cognoscant, eisque aduenientibus blandiuntur, Turcos autem latratu prodant, & morsibus insectentur.

Sicilia, insula est Italiæ pulcherrima, & de hac Dio sic scribit: Sicilia optima Insularū omnium antiquitate rerum cæteras antecellit. Patet in longitudine millia passuum 187. in latitudine 189. & omnis eius ambitus, vt habetur in dicta locorum ac mirabilium mūdi descriptione, 120. clauditur stadiorum trium millium. secundum Diodorum in sexto, clauditur stadiorum quatuor millium trecentorum & sexaginta. secundum verò Solinum tribus millibus tantum. Est autem Sicilia hæc insula terris frugifera, quàm maximè frumenti fertilissima. idcirco Romani eam suum horreum vocauerunt, quod omnibus in rebus cæteris Italiæ prouincijs superior haberetur. Vnde Cicero in Ver. M. Cato sapiens cellam penuariam Reipublicæ nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. Ideo Ceres in ea sationis Magistra fuit, quod in ipsa primum semina terræ commiserit. Abundat præterea auro, croco, melle, zucchar o, alijsque permultis, & non modo fructibus, sed & pecoribus, pellibus, lana, & caseo, cauernis tamen, & fistulis penetrabilis, ventisque & sulphure plena. Vnde & ibi Aetnæ montis extant incendia. Principem vrbium Syracusas habet, & Alphęum fluuium magnorum generatorē equorum. Achatem lapidem ipsa primùm ex Achate flumine protulit. Parturit & mare eius coralium. In ea insula primum est inuenta comœdia.

Omitto Sardiniam insulam in aliquibus partibus felicem, precipuè tritico, pascuis atq; pecoribus. ibi nullus Lupus gignitur, neque Serpens reperitur vllus.

Item & Corsicam insulam, quę abest à Sardinia nouem millium passib. & quę tempore Plinij, (vt ipse attestatur in tertio) tres & triginta habuit ciuitates, quę insulę feracitatem & dignitatem prę se ferre videntur. In ea nunc sex extant ciuitates non ignobiles sub Archiepiscopatibus Genuensium, & Pisanorum ab Honorio IIII. Pontifice suppositę. Hęc ipsa insula pręter optimum vinum, etiam alios fructus gignit suauissimos, abundatque bobus, capris, ouibus, alijsque animalibus propter lętissima pabula: & inter cętera canes ferocissimos producit, autore Phil. Bergomate in d. suo supplemento Chronicarum. lib. 4. Et de pluribus alijs insulis à paucis diebus repertis scripsit idem Philosophus in d. supplemento lib. 1. Alias autem plures insulas excellentes & famosas videre potest curiosus lector in locis pręallegatis, & per Cosmographos & alios, qui de hac re scripserunt.

QVinquagesima octaua consid. sit de dignitatibus Ducalibus & similib' post regalem dignitatem, quę dignior & excellentior sit inter omnes dignitates Ducales Christianorum. In hac re video multos obstrepere, qui suam patriam efferre conantur. Exaltatur à suis Ducatus Mediolani, cuius Dux habet iura Regalia, cum legitimare possit, vt scripsi in commento nostro super consuetud. ducatus Burgun. titu. *Des successions des bastards.* artic. 3. in gl. ab intest. versic. quid autem de Ducibus. Qui etiam in suo Ducatu æquiparatur Imperatori in vniuerso, vt dicit Paulus de Castro consil. 225. super primo dubio allegato per Alexā. in consi. 2. in 1. vol. repetito in consi. 87. in 2. volū. Franciscus Curtius pręceptor meus in tract. Feudorum (quem sub eo audiui) in secunda parte, in 2. quęst. principali, vbi etiam dicit, quod Angelus in consilio 194. incipiente, in causa accusationis dicit

dicit, quod Comes Virtutum Dux Mediolani censetur supremus Princeps. Et etiam Dux Sabaudię, vt scribit Iacobinus de sancto Georgio in sua inuestitura feudali. in glo. prima versi. dubitatur. & Laurentius Calcaneus in consilio secundo incipiente, quidam nobilis strenuus vir. Anto. in 10. col. & arguendo pro ducatu Mediolani, in eo est vnus Archiepiscopus, scilicet, Mediolanensis habens 18. Episcopos suffraganeos, scilicet, Papien. Ferrarien. Pergamen. Brixien. Cremonen. Nouarien. Vercellen. Iporien. Taurinen. (nunc verò est Archiepiscopatus) Asten. Aquen. Alben. Terdonen. Saonen. Albiganen. Vintimilien. & Placentinũ, quorum decem sunt in ipso Ducatu. Etiam multi Comitatus, quos nunc tenet Dux Mediolani. Etiam maior est in redditu, quam alius Ducatus. Sed obest, cum plures alij Duces eum praecedere debeant ratione antiquitatis, cum tantum fuerit Ducatus effectus anno 1395. & Ioan. Galeatius, filius Galeatij Mariae, fuit primus Dux, & antea sub titulo Comitis annis 20. ibi rexerat. Purpuratius verò in l. 1. nume. 225. 239. & 633. ff. de officio eius cui mandata est iurisdict. laudat Ducem Sabaudiae, qui pro certo laudandus est, cum sit Vicarius Imperij, licet à paucis sit Ducatus, cum esset Comitatus. vide per eundem in rubr. ff. de iurisd. om. iud. nume. 20. Ducatus verò Aquitaniae, qui olim fuit Regnum, cum Regnum Franciae fuit diuisum, & in tres partes, ideo in memoria pristinae dignitatis, & ex quo multa alia excellentia habet (cum habeat sub se plures Comitatus, & etiam Ducatus, vt ante dictum est in quarta parte, in 46. consideratione.) videretur esse dignior & laudabilior.

Ex multis etiam de Ducatib. Britanniae & Normanniae, qui sunt excellẽtissimae patriae, & magni prouẽtus dici possent. Cum etiam quasi in centuplo excedãt redditum Duca. Burg. ideo videretur, quod sint excellentiores.

Etiam est dignitas seu Terra, quae dicitur Archiducatus Austriae, qui in hoc videtur habere quandam praeeminentiam seu excellentiam, vt in d. 5. par. in 44. consid. scriptum est, ideo non repeto, quoniam vnusquisque suum laudabit, cum tempus affuerit. Et cum hęc pars sit satis honorata, sufficit mihi laudare patriam nostram. Et quicquid de alijs dicatur, Ducatus Burgundiae dignior & excellentior iudicatur. Testis est locuplex Philippus Bergomas in suo supplemento Chronicarum li. 8. & 12. vbi ait: Quod illa Regio longo tempore sub Regibus fuit: sed hodie dignitate regia amissa, Ducatus titulum accepit. Cuius Duces caeterorum Christianorum Duces facilè antecellunt. Etiam (vt clarum est) Dux Burgundiae praetextu patriae habet maiorem dignitatem, cum sit Primus par Franciae. Hinc tenens primum locum inter Pares Franciae. Hinc est, ꝙ in conuocatione trium statuum Franciae semper Burgundiones, & Hedui sunt primi post Parisienses, qui repręsentant principalem ciuitatem totius Galliae, vt scripsi ante in 5. part. in 46. consid. vbi etiam dixi Ducem Burgũdiae in consilio generali totius Christianitatis prae cedere alios Duces. Imo etiam Electores Imperij pluribus de causis. Plus etenim fecerunt pro fide Christiana ipsi Duces Burgundiae, quam alij Duces Christiani, vt in Chronicis patet. Verũ etiam quia aliàs fuit dignitas Regalis, ideo in memoriã & reliquias pristinae dignitatis honor eidem debetur. Dixi ante in loco praeallegato. & amplè scribit Fely. in c. quae in Ecclesiarum. col. 29. extra de constitutio. & in c. super literis. extra de rescript. & do. meus Ias. in le. 3. col. 3. ff. de acquiren. poss. Purpur. in l. imperium. nu. 84. ff. de iurisd. om. iud. Inter Comites verò videtur ex ratione praecedenti, cum Dux Burgũdiae alios Duces praecedat saltem Franciae, ratione Paritatis seu Pareriae, cum sit Primus Franciae Par inter Duces. Ita etiam Comes Flandriae praecedere debeat alios Comites, saltem in Francia, cum sit primus Par ex Comitibus. Licet Comitatus Campaniae poti⁹ mereatur dici Ducatus, cum non solum habeat decem Barones vasallos sub se, verum vltra decem Comites feudatarios, & feuda ab eo tenentes, tamen in Francia Comes Flãdriae alios praecederet ratione Pareriç, & sic tres Comites pares praecederent alios preter Comitem stabilem, de quo ante scripsi in 7. part. in 8. consid. & 9. part. in 13. consid. qui apud nos dicitur Constabularius, seu Conestabilis Franciae. Sed quia videtur solum esse officium & non dignitas: Ideo Pares Franciae illi praeferendos arbitrarẽtur. vide supra in d. 5. part. in 43. cõsid. Et etiã quod Comites de consanguine regio alios antecellunt. Inter Marchiones pauci excellentes apud nos reperiuntur. In Italia verò duo sunt excellentes, & duo in Regno Neapolitano, plures verò in Alemania. In Italia sunt Marchio Mantuae, Marchio Montisferrati, & etiam Marchio Salutiarum: sed inter illos crederem excellentiorem esse Marchionem Mantuae propter eius antiquitatem, & quia maiores habet sub se ciuitates & subditos, etiam iura regalia in totum, prout alij Principes Italiae, siue sint Duces siue Comites. ideo illustris dicitur, & eum appellat illustrem Bald. in consi. 195. incip. laudare vos non expedit. libr. 2. & ibi vocat Marchionem Ferrariae (qui hodie factus est Dux) Magnificum. Et Sozi. in consi. suo 66. incipien. visa donatione. colum. 6. libr. 3. appellat Marchionem Mantuae Illustrissimum. Idem Bald. consi. 359. incipien. quemadmodum. lib. 3. Illustrem appellat Marchionem Ferrariae. Et idem vocat Marchionem Montisferrati Illustrem in c. cum Ecclesia San. Mariae. colum. 2. extra vt lite pendente. ver sic. sed nunquid, quod illustris dominus, &c. Et ita etiam eum vocat F. Curt. iuni. in consi. 2. incipien. vasallus. Et etiam Marchionem de Trans nuncupat Illustrem Philip. Deci. consi. 269. incip. consul-

consultus ab illustri Marchione. Sed apud nos nō sunt tantæ potestatis & autoritatis, vt in Italia, nec etiam Duces & Comites, cùm non habeant in totum iura regalia.

Si abundè quæras legere de Ducibus, Marchionibus, & Comitibus Germaniæ, vide Franciscum Trenicum in lib. exigeneos Germaniæ, vbi de laude & excellentia Germaniç in toto illo volumine scribit. Et ibi lib. 3. c. 62. scribit de Archiducatu Austriæ, qui temporib. Federici I. Barbarossç fuit erectus in Ducatum ex Marchionatu. Temporibus verò Drusi & Traiani fuerat Regnum. Sed tempore Federici tertij patris Maximiliani primus se Archiducem nominari fecit, & gessit, de quo ante in 5. part. in 45. consid. scriptum est.

Inter Principatus verò, quoniam etiam est dignitas specialis, puta Principatus Orengiæ, Telemont, Achaiæ, Pedemontium: Credo tamen, quod Principatus Pedemontium sit excellentior. Cum plures sint in eo vrbes insignes, vt est Taurinum, in quo hodie est Archiepiscopus & vniuersitas multū excellēs, in qua studui, Vercellæ, mōs Caleti, Susa, & est optimi redditus sub æstimatione 70. mille ducatorum & vltra. Habet sub se quatuor Comites. de Valpurgis, Plosaschi, Lucernæ, & de sancto Georgio. Et de eo facit mentionem Iacobinus de San. Georgio in sua inuestitura feudorum, vbi ait Ducem Sabaudiæ esse Principem Pedemontium: sed parum de dicto Principatu scribit.

QVinquagesimanona consideratio de Tribubus Iacob seu Israël, quæ fuerunt duodecim secundum filios eius. Apocal. 21. hic pauca conferet, videlicet, nomina, & quæ earum nobilissima erat.

Prima enim fuit Tribus Ruben, à primogenito filio ipsius Iacob. non tamen creuit: quia maculator fuit lecti patris sui. Per incestum quippe dormiuit Ruben cum Bala concubina patris sui, vt habetur Gen. 35. (vbi etiam enumerātur filij Iacob) quæ erat vera vxor Iacob, non tamen præcipua in honore.

Secunda Tribus fuit Trib⁹ Simeonis, à qua fermè omnes Pharisæi descenderunt.

Tertia verò Tribus fuit Tribus Leui, à qua Sacerdotes sumpti sunt. Et quia Sacerdotes & Pharisæi futuri erant primarij autores, qui suis consilijs iniquis, & falsis persuasionib⁹ Christi mortem procurarent, ideo Iacob eorum pater in eos sic prophetarat, vt habetur Gene. 49. Simeon & Leui Fratres vasa iniquitatis bellantia, in consilium eorum non veniat anima mea. Et sequitur: Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura.

Quarta fuit Tribus Iuda, quippe Iacob pater dixit Iudæ: O Iuda, te laudabunt fratres tui. vt scribitur Gen. 49. Cuius nomen, confitens interpretatur.

Quinta Tribus Zabulon fuit, cuius māsio fuit prope mare mediterraneum. Hæc Tribus mixta fuit Leuitis idolatris, quod Iacob prædixerat. Zabulon in litore maris habitabit, & in statione nauium pertingens vsque ad Sydonem.

Sexta fuit Tribus Isachar, quæ etiam prope mare mediterraneum morans dedita fuit laboribus agriculturæ, non vacans ad bella frequenter: quia eorum terra erat fertilis, & Sacerdotib. decimas, & Principibus tributa dabant. quam sic futuram prædixerat Iacob pater, inquiens: Isachar asinus fortis accubans inter terminos, vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima, & supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis seruiens.

Septima fuit Tribus Dan, de qua fuit Samson, qui iudicauit populum 20. annis, & eum à Philistæis liberauit, quibus tanquam coluber formidini fuit, quæ omnia Iacob prædixerat sic: Dan iudicabit populum suum, sicut & alia Trib⁹ in Israël, fiat Dan coluber in via.

Octaua fuit Tribus Gad, cuius possessio fuit cū possessione Ruben. & mediç Tribus Manassæ possessionibus, vt patet Iosue 13. Quia tamen illa vtiliter transijt Iordanem ante alias, quamuis ad suā possessionem redierit. Illud prædixit pater Iacob sic: Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum.

Nona fuit Tribus Aser, quæ fuit optimo solo constituta, in quo optima quæque nascebantur, & ideo de ea pater Iacob prædixit sic: Aser pinguis panis eius, & præbebit delitias Regibus.

Decima fuit Tribus Neptalim, cuius situs erat in loco valde calido. Ideo fructus illic primi erant, quasi præcones inter alios, ex quibus primitiæ offerebantur ad diuinas laudes, quod verbis Iacob prænotatum sic fuerat: Neptalim ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. quasi dicat velut ceruus cursū velocior, sic terra Neptalim in fructibus, vnde diuinæ laudes celebrantur.

Vndecima Tribus fuit Ioseph, quæ in spiritualibus & temporalibus bonis plurimum laudatur, & hoc in ipso Ioseph, qui valde in illis creuit, quod Iacob benedicens insinuauit sic: Filius accrescens Ioseph. filius accrescens, & decorus aspectu.

Duodecima fuit Tribus Beniamin, Trib. bellicosa nimis, vt videre est in lib. Iudicum. de illa Tribu fuit Paulus Apostolus, qui primo quasi lupus rapiens Christi oues ad torturas, tandem conuersus plurimum ampliauit gregem dominicum. De quo Aug. vult prophetiam Iacob intelligi, quæ est ista: Beniamin lupus rapax, mane comedet prędā, & vespere diuidet spolia: vt habetur Gen. 49. sic & prædicta, quæ prophetarat & annunciauit Iacob pater filijs suis, scribuntur in dicto loco.

Inter istas duodecim Tribus tres Tribus Leui, scili-

ſcilicet, Iuda & Ioſeph, fuerunt eminentiores. Leui, ſcilicet, in legis interpretatione. Cuius ſententiæ in arduis & difficilibus legis Dei mandato ſtabant aliæ Tribus iuxta ſcripta Deute. 17. vbi habetur: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſang. cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicium intra partes tuas videris verba variari, ſurge, & aſcende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniéſq; ad Sacerdo. Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, quæréſq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunq; dixerint, qui præſunt loco quem elegerit Domi.

Tribus verò Iuda Regia dignitate præcellebat, vt id expreſſe habetur 1. Paralipomenon 5. Porrò Iudas, qui erat fortiſſimus inter fratres ſuos, de ſtirpe eius Principes germinati ſunt.

Demum Tribus Ioſeph in poſſeſſione ſui patris Iacob primogenita tulit, & ſi penultimus natiuitate fuerit, patet, quia Ioſeph dono accepit à patre vrbem Sichem, vel Sicar, cui dixit moriens pater, vt ſcribitur Gene. 48. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Ammorei in gladio & arcu meo. Ad idem facit quod dicitur 1. Paralipomenon 5. Primogenita autem reputata ſunt Ioſeph.

Omiſſa autem Tribu Ioſeph, cui primogenita in poſſeſſione conceſſa fuerũt, Tribus Iuda & Leui comparandæ veniunt in nobilitate.

Et reuera ſi conferatur Tribus ad Tribum duntaxat, ſine ſacerdotalis ordinis cõſideratione, quippe non omnes Leuitę fuerunt Sacerdotes, ſed Aeronitæ tantũ, Tribus Iuda præ cæteris clarior eſt, & Tribu Leui, quod probatur ſic multipliciter.

Primò, in benedictionibus, quibus eandem Iacob ante Leui cumulat ſic, in laude & honore qui virtuti debetur, vt habetur in loco ſæpius allegato, ſ. Gen. 49. Iuda, te laudabunt fratres tui: deinde in fortitudine. vt eodem loco ſic dicitur: Manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum. quod potiſſimè in Dauid impletum eſt, qui fuit de Tribu Iuda, & alij Reges in Ieruſalem poſt eum. Subinde in exhibenda reuerentia præfertur Iuda Tribus ſic, vt ibidem ſubiungitur: Adorabunt te filij patris tui. demum in ſucceſſione, quoniam de Tribu Iuda Chriſtus venturus erat, & venit, ſecũdum illud ibidem prophetatum. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. & habetur ad Hebræ. 7. Quæ promiſſio etiam Dauidi facta his verbis, vt in Pſal. 131. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Accedit quod in Tribu Iuda fuit vrbs ſacerdotalis, vtpote Ieruſalem. Et Tribus Iuda in fide perſeuerauit cũ Tribu Leui. Tribus Iuda poſt Moyſem per mare rubrum prima intrauit. Et poſt mortẽ Ioſue ipſa Tribus Iuda prima pro cuſtodia terræ promiſſionis bellum geſſit, ſecũdum illud Iudic. primo. Dixitq; dominus: Iudas aſcendet, ecce tradidi terrã in manu eius. poſtremo patet excellentia Trib. Iuda in ordine offerentium in tabernaculo, quia diuino decreto Tribus Iuda præcellit, iuxta illud Numeri 7. Primo die obtulit oblationem ſuam Naaſon filius Aminadab de Tribu Iuda.

Verũ, ſi conſideremus Tribum Leui, vt ſacerdotalem Tribũ, quia à Leui ſacerdotes aſſumebãtur, vt ibi accipi videtur in li. Numeror. Numeri primo ibi, Tribũ Leui noli numerare, neque pones ſummã eorũ cum filijs Iſraël, ſed conſtitues eos ſuper tabernaculum teſtimonij, & cuncta vaſa eius, & quicquid ad ceremonias pertinet. Vbi aliæ Tribus ad bella ſegregatæ ſunt, Trib. Leui, i. ſacerdotalis ad diuinum miniſterium reſeruata fuit.

Et ſic ex his Trib. Leui, i. ſacerdotalis fuit omnium nobiliſſima & à Deo electa. Facit ca. ſolitæ. de maio. & obe. ca. plurimos. 82. diſt. & hoc patet per illud, quod dixit Deus Moyſi Exo. 28. Applica quoque ad te Aaron fratrem tuũ cum filijs ſuis de medio filiorum Iſraël: vt ſacerdotio fungantur mihi. Et ſequitur, Facieſq; veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. quod de Tribu Iuda nuſquam legitur.

Præterea ſacerdotes Tribus Leuiticæ erant ſacris dati perpetuò, ſacri populorum Duces ſacra dantes, id eſt, Sacramenta, & ſacra docentes, i. legem Dei, ſecundum id. Eruntq; ſacerdotes mihi religione ꝑpetua. Exo. 29. Et quia Saul, nec Sacerdos, nec de Leuitica Tribu attentauit offerre Holocauſtum contra diuinum & Samuelis mandatum, audiuit: Nequaquam regnum tuũ vltra conſurget 1. Reg. 13 quod in pœnam factum fuit. Quippè Saul infra ſacerdotalem dignitatem erat, præſumpſit ſupra officium ſuum.

Eo modo Rex Ozias cum eſſet de Tribu Iuda, quia non erat Sacerdos, dum præſumpſiſſet adolere incenſum in conſpectu domini Dei, cõtinuo lepra eſt percuſſus. 2. Paralipomenon 26. Et id ad dignitatem Tribus Leuiticæ, i. ſacerdotalis accedit. Quia labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius. Malach. 2.

Demum vt concludatur pro hac part. Leuitica Trib. ab alijs Tribub. etiam à Tribu Iuda decimas ſumebat, & hoc diuina autoritate, iuxta illud Nume. 18. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Iſraëlis, in poſſeſſionem pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in tabernaculo Fœderis. Hac ratione probat Paulus ad Hebr. 7. quod Melchiſedech fuit maior ipſo Abraham, quia decimas aſſumpſit ab Abraham, & ſimili modo oblationes, Gen. 14. Et propterea non habuit Leui partem, neque poſſ. cum fratribus ſuis, quia ipſe dominus poſſeſſio rei eſt. Deut. 10. & 18. Hoc poſtremum clarè oſtendit ſacerdotalẽ Tribum fuiſſe omni alia Tribu digniorem, quia alijs Tribubus benedictionem dabat, & à nulla benedicebatur. Modo ex Pauli ſententia, vt ad Heb. 7. ſine vlla contradictione, quod

minus eſtà meliore benedicitur, quod recitatur in c.deniq;.21.diſt.

Et ſic conſtat ſacerdotalem Tribum omni alia nobiliorem, prout ſacerdotalis eſt.

SExageſima conſid.quarundam ciuitatum laudes & dignitates expromit, & quæ inter eas potius ſit extollenda. De omnibus ne dicam plurib. laborioſum, & fortè tædioſum foret recenſere, cũ in tractatu de locis, ac mirabilibus mundi, qui eſt impreſſus cum Geographia Ptolemæi. cap. 14. de laude plurimarum, & de earundem origine videri poteſt. & per Philippum Bergomatem in ſuo ſupplemento Chronicarum in ſuis locis oportunis, qui plures nobis notas copioſè & eleganter laudauit. Item Auſonius Poeta Gallicus ſuis verſibus illuſtrauit Romam, Conſtantinopolim, Carthaginem, Antiochiam, Alexandriam, Treuerim, Mediolanum, Capuam, Aquilam, Viennam, Emeritam Athenienſem, Catinam, Syracuſam, Tholoſam, Narbonam, & Burdegalam, ex qua natus fuit Philippus Beroald. in oratione quam habuit in enarratione Iuuenalis & Saluſtij, aliquantiſper laudat Romam. Ipſa enim intitulatur caput orbis terrarum, vt eſt tex.in l. nemini.§. quoniam.C. de Conſulibus & non ſpargẽdis, &c. libro 12.& l.1.§.ſed & ſi quæ.Cod.de vete.iure enuclean.& caput omnium ciuitatum: vt in §.fi.iuncta glo inſti.de ſatiſd.tutorum.& omnium nationum: vt eſt text.in capit.beati.2.quæſtio.7.& quomodo alijs pluribus nominibus nuncupatur & illuſtratur. gloſſ. eſt ad hoc expreſſa & notanda in verbo anterior. in authen.vt Eccleſia Romana cẽtum annorum, &c.in princ.colla.2. & de ea alibi.

Ioan.Ludou. Viualdus de Monte Regali in ſuo opere Regali.in tracta. de magnificentia Salomonis, amplè laudauit Hieroſolymitanam ciuitatẽ, quæ dicta fuit Hieruſalem, & ibi de eius conſtructione.

Pyrrhus in ſuis orationib⁹ laudauit Aureliam. De qua Iuriſconſ. Marcellus bis fecit mentionem in l.quidam in teſtamento. ff. de leg.2. de ciuitate Pariſienſi, vide de laude illius per Textorem Niuernen.in ſua officina.in Cornucopię. in litera P. in fi. Et etiam nouiſſimè Iacobus Capellus habuit orationem in vniuerſitate Pictauenſi in laudem ciuitatis Pariſianæ. Leonardus Aretinus librum vnum de laude Florentiæ compoſuit. & Sabellicus Panegyricum rerum Venetarum. & ita plures de alijs multis ciuitatibus. Addo, quod dicitur communiter in Italia propter celebritatem, Roma ſancta, Genua ſuperba, Florentia pulchra, Mediolanum ciuitas populoſa, Venetia diues, Bononia pinguis. Quemadmodum dicitur vnus Deus, vna Roma, vna Turris in Cremona, & vnus Portus in Ancona, quẽ Portum nunc mirum in modum auctum Adrianus Imperator extruxit. Omitto multa, quæ adduci poſſent, quomodo vna ciuitas eſt maior alia, vt ciuitas metropolitana eſt maior altera, quo ad dignitatem. vt dicit Bal. in leg. ſi duas. in fi.ff.de excuſ.tut. Et ciuitates ꝓpriè appellãtur, quæ habent Epiſcopum.c.Epiſcopi. 80. diſt. c.1.de priuileg.de iſtis amplè per Bar.in extrauagã. quoniam. col.2.per Doct.in c.ſi ciuitas.de ſen.excom.in 6.per Archid.in c.ſtatutum.de reſcrip.eo. lib.6.vbi dicitur, quod cauſæ commiſſæ à ſede Apoſtolica in ciuitatib.aut locis inſignib. agitandæ ſunt. In Francia verò appellamus ciuitatem villã, rus verò villagium. Sed nullus vſque ad hæc tempora inuentus eſt, qui hanc noſtram antiquiſſimãm, ſtrenuiſſimam, decantatiſſimam, inclitãq; ciuitatem Heduanam laudauerit. Vnde mecum ſæpe ſum miratus veternoſam Celtarum incuriam, qui priſcorum temporum maieſtatem non tam obliti quam eius aſpernati, meminiſſe ſua tãtum ſecula curant, dignantur, obſeruant. Habet tamẽ ad Eudoxã ſtimulos probata vetuſtas, & ſolicitis noſtri tẽporis hominib. calcaria priſcorũ ętas adhibet. Quot Babylon, quot Thebæ, quot Ilion, quot Spartæ, quot Roma, quot Athenę in præclara rerum facinora, non ſolum priuatas: ſed & barbaras ciuitates egerũt, induxeruntq́; quas partim magnis deletas incendijs, & partim laceris reſurgentes veſtigijs, antiquæ maieſtatis ſuæ literis ætate ſeruata viuere cernimus. Troia corruit, cecidit Corinthus, flagrarunt Solymæ, perijt Mileſia, vellitur Sagunthos, quæ ſuorum ciuium clades funeſtas, vulſa mœnia, raptos honores, hac vna tantũ penſatione bearunt. Quod qui florentiſſimæ ſuæ ætatis amplitudines, magiſtratus, origines & imperia ſcriberent, vel antequam ruerent, reliquerunt, vel paulò poſt inſtauratæ pepererunt. Habet ſuum Iudæa Philonem, Solyma Ioſephum, Thucydidem Athenæ, Phrygia Daretem, & Pindarum Thebæ. Sola hæc infelix Hedua, quæ ſui nondum genuit Commendatorem, neque quod ingenia ſed labor & ſtudia deſunt. Quæ prima fuit, quæ ſecunda, quæ tertia, tam inclitæ ac vetuſtę ciuitatis ætas. Cuius arcem (Bibractem ferunt) omnium quæ mundus habet, longè maximum ac copioſiſſimum oppidum Cęſar edocuit. O Heduam prolis Mandubiæ decus, Perſarum dogma, Plaſim Inſubrium, Celtarum caput, & Biſtoniæ gentis fortiſſimum robur. Quis tuos canet Hedua triumphos? Quis tuum à Samothe genus? Quis ſtantes quondam tibi marmore Turres? tua vbi Maieſtas? vbi pacta primùm cum Pœnis, mox cũ Romanis fœdera? Hæc ſopis nimium, nimiumq́ue ſopit in te Cabillini ſeu Cabullini rebellio, Araris contentio, Sequanorum iræ, Aruernorum factio, Rhenanienſes, Biturigum amor, & Alſetigenum cognata neceſſitudo. Indoleo, vt quæ toti⁹ Galliæ Princeps inclitiſſima, Panearpinam facultatum Thiarum quondam geſſeris, orbata modo & ruinis, neminem ad huc alueris qui te viduam vllo vel encomio vel commiſeratione ſoletur. Miſerum herclè. Magna tamen & nobilis

impen-

impendio Gentis Heduanæ potētia, quæ quaſi fax ardens in totū orbem ſuccenſa, per freta, per amnes, per ſcopulos, per prærupta alpium diſcrimina Eurum, Aquilonem, Auſtrum, Zephyrumq́; brachio nunquam cedentem remenſa, Vmbriam ſtatuit, domuit Phrygiam, Scythiā auxit, Thraciam diffudit, terruit Macedoniam, Iberiam ſtrauit, minuit Italiam, Holſatiā ſtruxit, Luſitaniam preſſit, occupat Aſiam, & parentis Herculis mętas tranſgreſſa, quod Socrates, quod Plato, quod Pythagoras, quod Empedocles à Chaldęis Aegyptijsq́; edidicerunt. Perſas ante docuerit, quam ſcirēt Athenæ. Nec ſi Magiā, Poëſin, Rhythmos, Mathematicem, Aſtrologiam, Muſicem, & vtranq; Philoſophiam ſtatim ſibi Græci inuentam prædicent, diuinarum atque humanarum ſcientiarum Hedua parens, & protologia Græcis inuitis non deſinet appellari. Tollat ſuos Aegyptus Prophetas, Perſia Magos, India Gymnoſophiſtas, Augures Roma, Ida Curetes, velut omnium quæ in humanarum mentium captu ſunt vates antiloquos. Clarum tamen (quorum Hedua Princeps) ſi Samotheos Druydas, Magos, Sarronidas, Vaties, Bardos, & Choribantas Heduorum ſacros progenitores & conſanguineos diſcuſſerimus, Literarum inde & Philoſophiæ magnum quoddam mare ſolis primùm Gallis nauigabile in totum orbem exūdaſſe credamus: ſine quibus (vt cum Moyſe loquar) terra erat inanis & vacua. Et in quo ſolus domini ſpiritus ferebatur tunc ſuper aquas, vt eleganter elucidat, & adaperuit Claudius Muſard Heduus, vir bonarum literarum, in ſua Chronica Samotheorum. Heduos autem Principes Celtarum extitiſſe ſitis autumat & aſſerit Cæſar in ſuis commentarijs. Idcirco nullus ſanæ mentis heſitaret, quin Hedui fuerint illi Celtæ, qui prædicta omnia fecerūt, & etiam de quibus Symphorianus Campegius in ſuo lib. de memorabilibus mundi, vbi de origine Celtarum & eorum religione & literis. quos Celtas authore Beroſo, cōdidit Samothes. Fuit enim Samothes frater Gomeri atque Tubalis ex Iapeto patre. A quo primum Britones, inde Galli Samothei dicti fuerunt, & præcipuè Philoſophi atque Theologi ſectatores eius. Vnde Diogenes Laertius in principio de vita Philoſophorum: Philoſophiam, inquit, à Barbaris (quod verbum non protulit citra inuidiam) initia ſumpſiſſe complures authores aſſerunt. Conſtat enim apud Perſas claruiſſe Magos, vt dixi, apud Babylonios & Aſſyrios floruiſſe Caldæos, apud Indos Gymnoſophiſtas, apud Græcos Philoſophos, apud Aegyptios Prophetas, apud Celtas & Gallos Druydas, & qui Samothei dicuntur. Qui, teſte Ariſt. in magico & Secione in 22. libr. ſucceſſionum, Diuini atque humani Iuris fuere peritiſſimi, ob id religioni deditiſſimi, ac propterea Samothei appellati ſunt. Quare, vt complures authores tradunt, philoſophiæ initium & literarum ſimul, non à Græcis, ſed antiquiſſimis Samotheis emanauit. Ergo, quoniam Galli vtebantur literis quibus & Græci, vt teſtatur Cæſar lib. 6. commentariorum, casq; à Samothe patre Dite habuerunt, vt ibi dicit. Neceſſario eſt fatendum, vt non à Cadmo: ſed à Gallis, tā Galathæ quam Meones & Gallogræci, totaq́; ſimul Græcia caſdem habuerunt: argumēto ſunt quæ authores produnt. Xenophon. li. de ęquiuocis temporum, & Archilochus ſic dicens, Gręci Barbariem quandam vetuſtam & nō Phœnicam ferebant, quia nihil Phœnicū habēt, vt cernimus, ſed Galatharum & Meonum figuras retinent, &c. Et Ioſephus cum plurib. alijs. Beroſus verò notat, ꝙ anno 4. Nini, à quatuor Saturnis geſtum ſit. Tres enim Saturni, Tubal Hiſpanus, Samothes Gallus, Thuſcon Germanus regna ſua legib. formant. Quartus verò Saturnus, Cameſes, q ab Aegypto colonias in Thuſciam aduexerat, econtra Thuſcos iam legibus & literis à Comaro formatas, corrumpere ſatagebat magica & vitijs. Vnde Diodorus ait in quarto, Hunc Saturnum filium cœli, qui regnauit in Italia, Sicilia, & Lybia, fuiſſe ſumma impietate & auaritia præditum. Quod verò his temporibus literæ & carmina apud Gallos eſſent, non ſolum ex Beroſo Chaldæo, ſed etiam ex alijs proditur. Samothes quoque cognomine Dis, literas ſagas dedit, quæ Phœnices erant, à quib. Græci ſuas formauerunt, quas principio Galathis & Meonib. tradiderunt. Galli à Dite diſciplinas nacti, etiam vſque ad ſua tempora eas retinuerant, vſi literis, quibus & Græci. Xenophon quoq; dicto lib. de ęquiuocis, ait, Cadmum intuliſſe Græcię literas ſimiles Galathis & Meonicis magis, quam Phœnicib. Igitur ante Cadmum fuere literæ, Philoſophia, Carmina, Theologia, & Leges Gallis, maximè apud Celtas, & per multa ſecula & ætates. Nam, vt dicit ipſe Archilochus in lib. Epithetorum de temporib. Græci à Cadmo literas habuerunt, quæ Homero, iudicio totius Græcię eximio Poëtarū habito, Olympiade 23. & à Troiæ excidio anno 50. & qui fuit ante Romam cōditam annis circiter 160. ſoli ius tributum fuit emendādi characteres, & nomina, linguamq́; Gręcam. Quæ ipſe Cadmus Samotrax, ferè barbara & plena ruditate attulit ſub excidium Troianum, cum rurſus eſſet à fuga, quā inierat ob certamen. Hic ergo Homerus reformauit ꝓdictos caracteres, & grāmaticæ ꝓcepta græcis primus dedit, cum antea quiſq; ſermone ſcriberet & loqueretur vernaculo, quem etiām Italia, quæ & magna Gręcia, ſuſcepit, Nomē aūt (vt continuetur materia) arguit à Sarrone Duce Sarronidas dici Gallos doctos, de quib. lib. 6. Diod. ſcribit amplè. Sanè non eſt ęſtimandum, ante Sarronē non fuiſſe literas, & Theologiā atq; Philoſophiā apud Gallos, cū ſupra ꝓbatū fuerit ea extitiſſe Samothei tpe, ſed vt ipſe Beroſus ait. Nō erant Gymnaſia publica, q̄ ſola mitigant humanam ferociā. Nam dicit ipſe lib. 5. ꝙ tempore Zanei Nyni filij quidē Semiramidis,

& etiam tempore quo Osyris agriculturam docere mortalibus cœpit. Apud Celtas Sarron, qui, vt cōtineret ferociam hominum, publica literarum studia instituit, vnde apud eosdem Celtas à Samotho sapientia, à Dryo Philosophia, Astrologia, & augurandi scientia. Carmen verò & Musica à Bardo rege primò inuenta fuit, & Celtis edocta.

Vnde redeundo ad ciuitatem nostram, certum est, quod cum ipsa fuerit præstantissima & præcipua in ea Gallia Celtica, quod totius Celticæ Galliæ principatum obtinuerit: & sic literæ primo inuētæ & edoctæ fuerūt in hac ciuitate potius quàm in alijs. Nam, vt communiter videmus in ciuitatibus primarijs & principalioribus seu capitalibus doctores & literati inhabitant & morantur, vt in ciuitate Parisiensi, quę est caput totius regni Franciæ, vbi peritiores vt plurimum resident, ibique artes profitentur in omni scibili, dempto legali studio.

Facit ad prædicta, quia de iure in ciuitatibus & non in castris studia generalia debent esse, vt in procem. ff. orum. §. hæc autem tria, & in l. vnica. C. de studijs liberalib. vrbis Romæ. lib. 11. & ibi gloss. & Io. de Platea post Barto. notant. & etiam glo. in verb. Bononiæ. Ioan. And. Panor. & Feli. in proœ. decretalium.

Cuius quidem ciuitatis Heduorū antiqua Topographia, partim in suburbijs, partim intra mœnia, vt in vicis & eiusdem ędificijs, in quibus olim templa ac diuersorum deorum oracula, magnatumq; palatia erecta fuerūt, quæ adhuc antiquum sibi retinent nomen. sequitur:

Hæc igitur ciuitas Celtarum caput, Mandubiorum honor, & gloria, nō sine magna honoris præfatione Augustudunum nominanda, tantis stratagematibus clara. Cuius incolæ à Romanis modo amici, modo fratres, verùm & consanguinei vocabantur. Tanta, mehercle, eos ambiuit dignitas, & excellentia, vt in senatu quidem Romano primum sibi locum vsurpauerint. Id antiquo fœderi datum. Huius murorum ambitus ad duo miliaria protenduntur. Terra eius satis fertilis & pabulosa riguaq; cum fluminum, tum fontium aquis, quæ frumenta, siliginem, ordeum, auenam, & omnis generis pecora vbertim gignit, nemora & glandes producit. Ab oriente & meridie montibus eleuatur nemorosis, à septentrione vero & occidente vallibus deprimitur, saltē circa eius medietatem, à qua planicies amœnissima ad septentrionem in longitudinem duodecim millium passuū extenditur, & vndequaq; fontes, riuulíue circunfluunt. A septentrione habet Arorum piscibus luxuriantem, Auturanumq; sinu suo suscipientem, & plures alios fluuios, qui tandem in Ligerim defluit. A meridie verò fluuium, ne dicam riuum habet ex stagnis velleris progredientem: partim in circuitu vrbis circumfluentem, super quo sunt (opus memorabile & vtile) multa molendina, in quib. fermè tota ciuitatis annona teritur & mollitur. Itaque, ab oriente ex murorū vrbis fundamētis celebratissimus ac sacer fons lepidissimus, aquis scaturiens existit, dictus fons sancti olei, vbi ducum vulnera (cum è bello victores sauciati redibant) hac aqua mundabantur: Omni quoque ex parte hæc ciuitas aquis irrigua est. in hac part. erant Theatra amplissima, quæ his dieb. diruta conspiciuntur in loco vulgo vinea boufferandi nuncupato.

A plaga exinde orientali extra tamen mœnia: & non procul, excelsi montes & colles figurantur, qui per meridiem transeuntes, & arboribus & fructibus precipuè piris, quæ apud vulgus dantur sine regula, omniq; ferarum genere prædiuites, ad occidentem vsque protenduntur: & ibi antiquitus erant piscinæ vel claustra ferarum, in medio quorum, mons est longitudine octingentorum passuum quodam paruo frutice præ cæteris excellens, quo solus abundat ille mons, ita quod plures, qui totum penè peragrauerunt orbem, retulerint nullum similem fruticem alicubi vidisse. Nec Plinius nec Macer aliqualem de hoc exiguo frutice mentionem fecerūt. Fructus eius granum est, coloris vbi admaturescit, fere nigri, est boni saporis & odoris, qui plures indigentes villicos in his partibus, vt esca pascit, dum artus cancri Phœbus suo cursu comprimit.

Est & alius mons tendens ad occasum, mons calidus dictus, vbi præcocia fructuum genera inueniuntur propter solis reuerberationem, qui tota die ibi lucere conspicitur, in valle eius habens fluuiolum, vernacula lingua vocatum, Mengues. Muros verò manu potius Deorum ac supernaturali, quàm humana cementariorum compositione præualidos habuit & habet, quos centum exornabant turres ad Barbarorum incursiones comprimendas. Ingentes portæ, quibus singulis portalitia, quæ de cœlo pendere videbantur applicata extiterant: & de quib. hoc æuo, quo ferè integra permantere, & quæ adhuc paruula cūctis adsunt, Porticulas habebat. Itaque tam hanc quam eiusdem suburbia multorum Deorum gentilium venustabant delubra, multisq; & varijs insignib. vicis (nomina eorundem antiquissima tanquam excellentiora adhuc retinentibus) dotata fuit. Excellentia enim potius immortalitatem sapiunt: quam vilia & minima. Et insignia & illustria loca difficile ab hominum memoria euanescunt. Enimuero in superiori huius ciuitatis parte Capitolium situabatur, vbi nunc vicus est, lingua nostra vocitatus, *le chapiteau*. Licet forsan taliter potuit denominari, vbi, si quid violatum erat, aut facinus commissum, quod caput & vitam hominis peteret, capite violatoris expiabatur. Cui adiacet etiam vicus fraxineus, in quo moror, eo vocabulo dictus, vbi Apollinis oraculum variis bellorum triumphis refertum fulgebat, cui inhærebat grandis fraxinorum copia ipsi Apollini sacratarum, Eò, quod

quod nunquam (vti laurus) iactantur fulmine, & venenis (inquit Plin. lib. 16. c. 14. & lib. 24. c. 8.) obstant. vt nostra assolet ætate fieri, qui ecclesiasticorum templorum cœmiteria grandib. vlmis cœlum ferè pertingentibus replēt. Sic antiquitus iste fraxinus eiusdem Apollinis templum venustabāt. Et non sine magnæ cogitationis ministerio templum hoc Apollinis fuerit in superiori vrbis parte collocatum. Nam, sicut Apollinem scientiarum, & Philosophiæ inuentorem esse perhibent, sua industria, sua inuentione, sua deniq; sagacitate, tanquam cæteris dignior in vrbe præferebatur. Tum etiam, quia cum conditor nostræ ciuitatis fuisse perhibetur, vt inferius dicetur, nō mirū, si superiorem vicū vrbis à fraxino arbore sibi dicatū denominarit. Tum & alia conside. quia ibi literarum Philosophię dediti, sapiētesq; viri (prout nostra tempestate episcopi, sacerdotes, prætores, doctores, canonum statuta, pretorum quoq; iureconsultorum leges, decreta, ac rationes profitentes, cæteraq; bonorum morum Archetypi ac exemplaria) existebant. Qui quidem tanquam digniores præferēdi sunt. Est & alius paulo versus occidentē declinando vicus caninus. In quo idolum Anubis, quodam Phano ob eiusdem Anubis honorem consecrato, venerabatur, quod caninum habebat caput, Teste Herodoto lib. 2. sub cuius tutela incolę huius ciuitatis, vt à latronum incursionibus, depraedationibus, furibusq; præseruarētur, se subijciebant. Nam sicuti canes pro hominum custodia nascuntur, suoq; latratu arcent fures, sic & Anubis, vt arbitrabātur, procul arcebat fures, & vbi capti erant, hoc in templo Anubi, tanquam magnis victima mactabantur.

Fuerūt præterea in hac ciuitate reges seu reguli (qui à regendo dicti sunt) quibus tota Heduorum regio seu prouincia singulis assignata particula tanquam præfectis regenda ac moderanda data fuerat. ... cuius limitibus Sequanorum preesset: Alter ... alter Aruernorum, &c. fines vigilanti curà ac studio regeret. Et si quid contra Augustudunenses ... machinati fuissent, aut innouassent, vbi id asciuerit rex, cui commissa fuerat, hæc regionis pars Vigobreto, populoq; Heduo quā citius potuisset renunciare tenebatur: vt legatis caduceatorisq; exploratoribus missis aut bellum aut pacem indicerent, aut componerent. Quorum quidam regulorum domicilia, palatia ingentia, auro, diuersorumque specierum gemmis crustata in vico vsq; in hodiernum diem dicto regum stabilita fuerūt. Vel forsan regius vicus dictus fuit, quia regia via erat, hoc est communis & publica, & que ... erat.

Nam & in vrbe magistratus vnus, qui annuus (prout nunc retinens adhuc nomen antiquum) creabatur, vitæ, & necis in suos potestatem habēs. Qui, vt vir à virtute, sic & ipse Virgobretus à virtute, quam debet habere, nomen sortitur: & iuxta allusionem vocabuli in vulgari nostro dicitur, Vierg.

Adest & consequenter in medio vrbis Campus Martius, nunc Campus diui Lazari vocitatus, vbi militum classes, ac peditum cohortes turmæque bellatorum hominum, quoties ad bellum opus fuisset progredi, arma ex templo Martis contestim assumebant.

In suburbijs verò à plaga Orientali, est monticulus Philosia nuncupatus, vbi templum Cupidini Deo amoris dedicatum habebatur, à Philos, quod est amor dictum, in quo iuuenculæ virgines sub tutela Cupidinis aderant, Amorum furta describentes, quæ postquam exribaticauerant, hoc est, improbis morib. vsæ fuerant, inq; fornicatione repertę, & spurcissimæ Veneris illecebris irretitæ fuerant, in viciniori alio monticulæ paulo altiori, vbi Veneri adsunt consecratę speluncę (sicut olim Romæ in regione suburbana Meretricum diuersoria erant) eo, quod cælet sua furta Venus: Adsunt, & dumi, arbores, & nemora alta, iuxta quæ templum Veneri, & Priapo dicatum conspiciebatur, in quo Cuculus Veneri, & Priapo consecratus (eo quod sit auis adultera, & mœcha) venerabatur. Vnde dictus est hic locus vsque nunc Cucubarrus, hoc est, è barrho siue ebore cuculus, qui ob honorem supradictorum ibi colebatur. Nec istud incredibile videri debet, cum adhuc lupanaria tolerantur. Nam, vt dicit text. in l. ancillarum. in fi. ff. de pet. hære. in nonnullorum honestorum virorum predijs lupanarij exercentur. Et meretricium toleratur ab Ecclesia, vt maius malum euitetur, secundum Panormitanum in c. inter opera charitatis. extra de sponsalib.

Redeundo ergo, vnde digressi fueramus, non longè ab hinc mons est Iouis. Samothes enim nostræ prosperitatis autor, cum per montium cacumina deābularet, huc appulisse, & ibi Ioui Olympico primum litasse prohibetur. Vnde dictus fuit & est hic locus mons Iouis: & ibi vnum suorum nobiliorem cōstituit, qui adhuc ibi tempore præsenti castellū habet, & vocatur dominus de monte Iouis, qui est ex vna antiquissima, & nobilissima Heduorum familia. In parte verò occidentali mons est ferè nubibus proximus, distans ab vrbe vno miliari, & est quercubus plenus, qui & hodie mons Druydum appellatur: eò, quod ibi Druydes, Gallorum Philosophi, & Sapientes, ac vates Iouis, & Berecynthiæ matris Deorum ac Mercurij sacra celebrabant, dictiq; fuere Druydes à dryos, quod est quercus, quoniam ipsis Ioui, & Berecynthię quercus est sacra testante Claudiano de raptu Proserpinæ.

Hi quippe Druydes Ephemeridēs, siue singulorum temporū annales, & quicquid singulis dieb. in vrbe, aut Heduorū regione efficiebatur, soli memoriæ mandabant, & sacra curabant, memoriterq; discebant, neque ea literis mandare sinebat, nem

Philosia

Couhard.

Mont-Dru.

ne in vulgus disciplina efferretur, & vt memoriæ studerent. (nam quæ literis mandamus, memoria tenere negligimus cũ ea, vtpote scripta, vbi opus fuerit, facile reperire confidamus,) quod efficit, vt nihil de huius ciuitatis constructione ac ruina inueniatur, & quod semel in mente reposuerant, vt magis in pretio haberentur, difficile id prodibāt. Vnde ipsis deletis, deleta iacuerunt singula egregia eiusdem ciuitatis, prouinciarumque facinora. Cum id soli rescirent, & antiquiores id iuniorib. eiusdem sectæ Philosophis docebant. Si verò quicquam scriptum foret, dum hostes ciuitatem obsiderunt, cum dijs sub quorum tutela omnis arbitrabatur esse ciuitas: exemplo Troianorum, qui semper suo iure ęstimauerunt alienos, & precipuè hostium Deos deprędari, rapuerũt. Sapientes exinde hi Druydes omnium ore iudicabantur, vnde publica & priuata iudicia eorum fidei mandabantur, vt de sacerdotibus antiquæ legis Maccabæorum 1. & 2. & Deut. 17. legitur. Illi (teste Cæsare lib. 6. de bello Gallico) rebus diuinis intersunt. Sacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ causa cõcurrit, magnoq; hi sunt apud Heduos honore, de publicis priuatisq; controuersijs cognoscunt: & si quid est admissum facinus, si cædes facta, si de hęreditate finibúsue controuersia est, idem discernunt, præmia pœnasque constituunt. Si quis autem priuatus, aut publicus eorum decreto non paruerit, sacrificijs interdicunt. Hæc pœna apud eos est grauissima, quibus ita est interdictum. Hi verò, qui interdicti fuerant, numero impiorum ac sceleratorum habebantur: His omnes decedunt aditum, sermonemq; defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur, neq; honos vllus communicatur. Et illi pœnæ, hodie excommunicatio æquiparatur. Et, cum prædicta ita cum nostra religione conueniant, vt non temerè quis crederet, modum hunc quo Pontifices solent contumaces, aut delictum aliquod delinquentes præuaricantesq; anathematizare seu excommunicare: illisque simul sacris interdicere (quod hoc vnicum Ecclesiæ telum terrificumq; fulmen existit) ab ipsis Druydis esse mutuatos. Qui quidem Druydes, etiam apud Cartum morabantur hac lege, vt sex mensibus Hyemalibus Cartum, rursus verò sex alijs æstiualib. Augustudunos haud absurde habitarunt, vt de Apolline ex Seruio. 4. Aeneid. secerni potest, quod Virgil. hoc innuit disticho:

Qualis vbi hybernam Lyciam Xantiq; fluenta,
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo.

Qui sex mensib. apud Patharam Lycię vrbem: Sex verò alijs æstiualibus mensibus apud Delon responsa canebat. Quod & de Druydibus satis exprimit Cæsar loco superius allegato, dum dicit: Hi certo anni tempore, in finibus Carnutum, quæ Regio totius Galliæ media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes vndiq;, qui controuersias habent, conueniunt: eorumq; iudicijs, decretisq; parent, pleriq; illò discendi causa proficiscuntur. Hi pariter Druydes hominem diuinationi destinatum ferientes ex ipso afflictandi, impatientiæque modo, sua vaticinia assumebant. teste Strabo. lib. 4. volebant itaq; in primis non interire animas, sed ab alijs post mortẽ transire ad alios: atq; hoc maximè excitari ad virtutem putant metu mortis neglecto. Multa quoq; de syderibus atq; eorum motibus, De mundi ac terrarum magnitudine, De rerum natura, De Deorum immortalium vi atque potestate disputabant, & iuuentuti tradebant. Credebant insuper, pro vita hominis tantum hominis vitam redimi posse. Sed Senatusconsultum Gn. Cornelio Lentulo & P. L. Crasso consulib. factũ est, ne homo immolaretur: vnde hoc sacrilegij genus sublatum est.

Præterea, hos Druydas Gallorum, sustulit Tiberij Cæsaris Principatus, Anno regni eius VII. vel eo circa, vt Plinius refert etiam Aymarius Riuallus Allobrogus.

Sed de monte Druydum (qui vt diximus in suburbano Heduorũ tumescit) & de Druydib. & eorum excellentia sufficiat. Restat, vt consequenter materiam consequamur. In arcto ferè aspectu iuxta Aroti fluenta phanum Plutoni & Proserpinæ consecratũ locabatur, vbi Arioli, Augures, & Genethliaci augurabantur. Cuius quidẽ Phani grandis portio, imò verius maior ad modũ turris quadratæ altissimæ, hodiernis diebus apud nos conspicitur. Et locus ille prope portã vrbis est, & nuncupatur nostro idiomate à prædictis genethliacis, genestoye.

Multa insuper de antiquitate huius Augustudunorum ciuitatis dici possent. Tamẽ, quia haud facile rationibus, & vestigijs comprobari possent, sicut quæ suprà scripsimus. Ac etiam cum nomen suum ipso ex numine quæsitum habeat. Cætera Harpocrati mandamus, præter quod Apollinem huiusce vrbis fundatorẽ, & ab Auge quæ & Chione dicebatur eiusdẽ Apollinis vxore Augustudum anno 58. post diluuium, vel eo circa nominasse, ac Castrichion (quod Barbari castrum caninum vocitant) paulo post construxisse, qui bene legerint non negabunt. Quæ quidẽ, eò, quod de ipsa quid Apollo suspicabatur, dolore compressa ac extincta est, & sub Pyramide quæ in monte Cucubarri hac nostra tempestate cõspicitur sepulta iacet. Ita nobilium tumuli illis temporibus ornabantur. Apollo verò Delphos petijt. & de his satis scriptum est in comment. nostris super consuetudinib. ducat. Burg. in proœ. super illo verb. *Dossum.*

Cur verò Hedua dicta fuerit, satis ex commentarijs Iulij Cæsaris conspici poterit. Sed iudicio quorundam doctissimorum dicta fuit Hædua, ab augurio duorum hædorum inuicem in aere pugnantium

gnantium & ſalientium, qui ab coadunatis incolis, cum de nomine poſt primam eiuſdē vrbis oppugnationē certarent, viſi fuere (vt legitur de nominis impoſitione Romanæ ciuitatis, quam à Romulo Augurij victores, eò quod duodecim, Rhemus verò ſex viderat vultures Roma denominata fuit.) Sic Hedua ab hœdis dicta fuit. Et hoc ſatis liquido comprobari poterit. Nam ſicut hœdi tunc temporis inter ſe pugnabant, cum de nomine cōquereretur, ſic Heduis innata eſt quædam factio & temeritas (vt verum fatear) ita vt ſæpe inter ſe pugnēt, & ſæpiſſimè bella ciuilia & inteſtina oriantur, quæ in longum protelarentur, ſi eiuſdem ciuitatis rectorū & aliorum ſuperiorum prouidentia abeſſet. quæ dictis Cæſarianis in ſuis commen. lib. 6. de bello Gallico ſatis cōprobantur. dum ait: Namq; omnes ciuitates in partes diuiſę ſunt duas, &c. & idem in 7. lib. eorundem, inquit: Ciuitatem Heduorū omnē eſſe in armis, diuiſum ſenatum, diuiſum populū, ſuas cuiuſq; clientelas, &c. Quæ quidē ſolita apud Heduos diuiſio, principalis cauſa primæ etiam ſecundæ huius ciuitatis deſtructionis fuit. Nam cum vnus nobilium eiuſdem ciuitatis ſuum non poterat adimplere votum, armis experiebatur, totam gentem aduerſus gentem concitabat, & inter ſe pugnabāt (quod adhuc his diebus efficitur) inimicos ac hoſtes ſubtili medio in vrbem reponebant. Quod fit, cum ideo medio datum eſſet quod ſoli nō potuiſſent, hoſtes cum alijs pręualuerūt. Et ita prius factionib. & ſeditionibus fuiſſe ab hoſtib. cum ſuis incolis deſtructam ciuitatē arbitror. Sępę .n. fit, vt pprijs vrbib. ciues magis quàm hoſtes noceant. Verum interea paulò altius & circumſpectius inquirere libet, vnde tanta Heduis inflicta ſtrages, & ruina, quæ nūc circumſpicitur illic ineſſe, & quæ ſecūda fuit & maior huiuſce vrbis oppugnatio. Romanos (ſcelus infandū) hoc perpetraſſe aiunt, teſte ipſo Ceſare loco ſupra allegato, ipſo dicēte in Heduos caſtra mouiſſe. Cum enim ad populum Rom. de huius Heduorum ciuitatis nobilitate, pręeminentia, & autoritate crebri rumores afferebātur: Illa nempe p vniuerſum orbem celebrabatur, tum propter eius antiquitatem, tum propter opes, tum propter libertatem, tum deniq; propter ſuorum incolarū primæuam nobilitatem: quamuis tamē bellum aduerſus Sequanos, Aruernos & Rhemos, qui non potuerunt quicquam contra Heduos, niſi aduocatis Germanis mercede, pluresq; alios ſui collimitaneos ſolū, tantopere de principatu, potentatu & autoritate contenderetur, dicente ſic Cæſare lib. 1. & idem li. 6. ſic inquit: Cum Cæſar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Hedui, alterius Sequani. Hi, cum quod ſe minus valerent, preſumma autoritas, & antiquitas erat in Heduis, magnæq; eorum clientelæ, & nonnunquam de principatu armis contendunt, &c. Et ſequitur, Aduētu Cæſaris facta commutatione rerum, obſidib. Heduis redditis, veterib. clientelis reſtitutis, Sequani principatum, quem vſurpabant dimiſerūt, in eorum locum Rhemi ſucceſſerant. Hi enim Sequani, propter veteres inimicitias nullo modo cum Heduis coniungi poterāt. Eo tunc ſtatu res erat, vt longè principes haberentur Hedui, ſecūdum locum dignitatis Rhemi obtinebant, &c. Totius ergo Galliæ Celticæ principalis erat Hedua, & metropolis, inquit Raymundus Marlianus in indice ſuo commentariorum Cæſaris dicēs: Celtarum clariſſimi ſunt Hedui. & 1. li. commentariorum Cæſaris: Senatuſconſ. quotiēs honorifica facta in eos eſſent, vt omni tēpore totius Galliæ principatum Hedui tenuiſſent, pluresq; Coſmographi id atteſtantur.

Vnde cum Romani hanc reſcirēt eſſe tam opulentam & potentiſſimam, huius laudis & honoris inuidi Heduis legatos miſerunt ſignificantes, totā Romanorum gentem cum Heduis coniungi velle, æternumq; fœdus, ac amicitias componere, & paciſci, cum viderint hanc Heduorū prouinciam diuerſis varijsq; bellorum anfractib. predonū incurſionibus ac tumultu infeſtari. Et turpe ineſſe huic tam antiquę ciui. quæ in trāquilla mos debe ret pace regere ſubditos, & quę alijs longo tempore dominata eſt, nunc hoſtib. cōprimi & agitari, dicentesq;, hanc ineſſe populi Ro. conſuet. vt ſocios atque amicos non modo ſuis nihil deperdere, ſed gratia, dignitate ac honore auctos velint. Multa præterea Heduis pollicentes, ſi cum Romanis cōiungi, fidemque illis polliceri, & ſeruari, eos totarum Galliarum Ro. medio principes futuros. Mos itaq; illorum erat, quotiens aliquos videbant anguſtiari, & ab alijs opprimi, his ſcribere, vt cū ipſis iuncti poſſent eorum imperio potiri & hanc gentem ſuppeditare, occaſionemq; eos inuehēdi habere, licet tamen non eis inimica, neq; odioſa foret. Sed ſolū, vt ſub illo amicitiæ fictitio nomine, tandem poſſent & hoſtes & quondā amicos, ſubtili medio in ſeruitutem redigere, & eos ſubiugare, vt prædominarentur, quod fecerunt Iudæis, quib. multa promiſerant, vt patet lib. Machab. 1. c. 8. & c. 14. & tandem eos penitus deſtruxerunt. Quocirca ſi Heduēſes eorum præſidio exilióue ad hoſtes debellandos egerent, id extemplò illis renunciarēt: vt poſſint ex tempore ad bella milites aduocare, congregare iumentorum & carrorum quammaximum numerum, ſemētes quammaximas facere, vt in itinere copia frumēti ſuppetere poſſit, galeas, enſes, ſcutaq; virorum parare. Adiurantes inſuper populū Ro. ſemper ipſis Heduis eſſe fidelē, eosq; quammaximo honore habere ac fratres & conſanguineos eſſe fideliſſimos. Tandem, vt breuib. abſoluam, ſub illa diſſimulatione (quæ minimè in amicitia decere videtur) aureos polliciti ſunt montes. Qui quidem Hedui (quib. natura eſt facile, quæ noua ſunt credere, decipiq; ac ſe potius in extraneorum & Barbarorum, quam vicinorum amicitiam ſemper commendare ſoliti, de re[illegible]io-

querre des Romains contre les gaulois

ne Romanis facienda curauerunt. Cōuocatis igitur totius Heduorum prouinciæ & ciuitatis regib. senioribusq;,à senatu Conuicto Litanioq; & Cotto, qui hoc tempore magistratui Heduorū præerant aūt præesse poterāt (quem Virgobretum appellant Hedui, quamuis tamen nunc huic magistratui vnicus præsit) Romam Diuitiacum ad Senatum populumq; Rom. mittunt, auxilij petendi causa: quia eo tempore à Sequanis infestabantur, in tantū ꝙ Germanos & Ariouistum Sequani sibi adiunxerant, eosq; ad se magis pollicitationib. iacturisq; perduxerant. Heluetij itaq; iā cum Sequanis per angustias & fines Sequanorum, suàs copias traduxerant, & in Heduorum fines peruenerant, eorumq; agros populabātur. Hedui quippe ab his se suaq; defendere nō poterāt. Hi igitur Sequani, ne ignorātes procedamus, inquit Cæsar loco præalleg. & Strab. in sua Geograph. li. 4. trans Ararim habēt domicilia, & Roman. & Heduis dudum aduersantes, Germanis sæpius adhærebāt, eorumq; impetus in Italiam inuitabant, roburq; non mediocre ostentabant. Adeò, vt illis cōmuniter quidem immixti eorum vires amplificarent, desisten tes diminuerēt. Aduersus Heduos, & hæ sanè causæ & fluminis cōtentio, inimicitias auxit, qui gentem vtranq; dirimit, quæ sibi proprium vendicat Ararim, sibiq; vectigalia pertinere certat, &c. Hæc Cæsar. Dixit insuper Heduorum Gentem omni tempore de senatu populoq; Romano benemeritam. Cuius quidem Diuitiaci oratione à senatu populoq; Ro. audita, confestim Cæsarem cum innumerabili armigerorū bellatorumq; virorum multitudine ad Heduos ꝑsidij causa mitto, vt trib. Heduis (quo quidā fratrum nomine iam Romani Heduos decorauerūt) subuenire possint. Assignan tes in perpetuum Heduis, in signum eorū fœderis amicitiæ & fraternitatis, primùm in senatu (res pene incredibilis) locum, ꝙ tamē durabile non fuit. Postquam enim Cæsar citra mōtes copias suas, & innumerabiles peditum, bellatorumq; virorum regiones, quas secum habebat traduxerat, ad Ariouistum Germanorum Regem, cum Heluetijs, pro Sequanis contra Heduos pugnantē legatos mittit (ipso testante lib. suorū comment. primo) qui dicerent, ne quam multitudinem hominū amplius trās Rhenum in Galliam traduceret. Deinde obsides, quos ab Heduis haberet, redderet, Sequanisque permitteret, vt quos illi haberent voluntate eius reddere illis liceret. Neue Heduos iniuria lacesseret, neq; his socijsq; ipsorū inferret bellum. Si ita id faceret, sibi populoq; Romano ꝑpetuam gratiam atq; amicitiam cum eo futuram: si non, imperaret sese, quoniā M. Messala, L. Pisone consulibus, senatus cēsuisset, vti quicunq; Galliā prouinciā obtineret, ꝙ commodo reipub. facere posset, Heduos cæterosq; amicos populi Romani defenderet, se Heduorum iniuriā non neglecturum. Qui quidē Ariouist⁹ ad hoc respōdit, Ius esse belli, vt qui vicissent, his quos vicissent, quemadmodum vellent, imperarēt. Hæc sunt verba ex dictis commen. sumpta. Verum, vt breui absoluā pretereundo plura bella & prælia, per Rom. cum supradictis habita, & postquā ipsi Rom. Aruernos, Sequanos, Segusianos Rhemos, Germanos, Bituriges, totasque Galliarum partes & prouinc. eisdem adiacentes in horum ditionem, Heduorū tamē industria, cura & impensis reposuerant, quanquam nulli dubium erat, quin arma contra Cæsarem in Italia à Cn. Pompeio pararentur. Ipse aūt Cæsar suū exercitum distribuit per hyberna. C. Trebon. cum legionib. quatuor in Belgio collocauit. C. Fab. cum tot. in Heduos deducit. Sic. n. existimabat tutissimā fore Galliā, si Belgæ quorum maxima virtus, & Hedui quorū autoritas summa esset, exercitib. continerentur. Ipse in Italiā profectus est. Deinde hic Fabi⁹, post decessum Cęsaris ad se aduocat quatuor bellatorum hominum legiones, quos in Belgio collocauerat Cæsar, & Heduam ciuit. intrare mandat, timens ne gens huius antiquiss. vrbis, quæ diu principatū totius Galliæ & authoritatē summā habuerat, & quæ opib. & reb. ad omnia necessarijs, ac viris generosis, ac strenuis munita erat. in tantum, ꝙ ipsa Roma maiorē in suos nō haberet autoritatem, propterea Hedui fratres Rom. dicti fuere, proditione aliqua aduersus ipsos Ro. vteretur: ꝙ tamē esset contra eorum morem, teste ipso Cæsare li. 5. belli Aphrici, vbi inquit, Gallos esse homines apertos & minimè insidiosos, qui per virtutem, nō dolum, dimicare cōsueuerunt, & id resciret, Heduos cum Ro. ab initio ita cōiunctos, & societatem promisisse, vt ꝙ Romani in Gallia acquirerent, nomine Heduorū adeptum foret, & in Heduorum ditionem cederet, certa tamen illis constituta mercede. Cum nullum ipsi Ro. haberēt in Galliā ius belli, quod tamē minimè curauerūnt, imo sibijpsis vsurpauerunt. Subsequente vna die infausto nigro signata lapillo. Hic Fabius reuoluens, quæ in Romanos ab adolescentib. Heduis & Alexiensib. in ciuitate receptis facta fuerant, post Alexiensium cladem & subuersionem (quæ fuit ciuitas maximo nexu cum Heduis coniuncta) & quia ipsi Romani aliqua irritamēta ab Heduis sen serant, inscijs tamen patribus & senioribus ciuitatis Heduæ, & forsitan hoc à Cæsare in mādatis habuerant, timentes ne quid sibi sinistri vlterius contingeret, nocte clam (huius facinoris gente ciuitatis ignara) in ciues irruunt. & huic nostro proposito quadrabit, quæ in secundo Aeneidos Virgilius describit:

Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris.

Incipit: Cum Romani inuadunt vrbem somno, vinoq; sepultam. Cæduntur vigiles, plurimaque perq; vias sternuntur inertia passim corpora, perque domos & religiosa Deorum limina clarescūt sonitus, armorumq; ingruit horror.

Tandē, Romani incēsa dominātur in vrbe. Vrbs antiqua ruit multos dominata ꝑ annos Augustudunū diuū domus, & tunc inclyta bello Mœnia. O fraudulo-

fraudulosa illa fraternitas, quæ in sua viscera sæuiuit, hanc destruxere, quæ ante aduentū ipsius Cæsaris in Gallia principatum regnauit annis 4106. & caput totius Galliæ Celticæ fuerat, & metropolis. Quia Cęsar sub quo prostrata fuit anno mundi 5158. regnabat. Et Augustudunum erectum fuerat anno 63. post diluuium. Anno vero mundi 1714. Diluuium etiam fuisse perhibetur circa annum mundi 1656. quo colligitur Heduos tenuisse Democratiam ferè annis 4106. Et, vt verum fatear, tunc Lisci Hedui, cum Cæsarem alloquerentur, adimpleta est prophetia dicentis: Neq; dubitare debeāt Hedui, quin si Heluecticos superauerint Romani, vnà cū reliqua Gallia Heduis libertatē sint erepturi. Quæ verba formalia scripta sunt in 1. lib. cōmentar. Cæsaris, de bello Gallico, ꝙ de prædicta destructione dixi, tute perpende. Quia procertoponere nō ausim, ne diuinare potius, quam veritati inhærere dicat. Sed in re parum nota coniectare licet. Cur tamen à tanta gloria in tantam deuenerit calamitatē, & ruinam ipsa Hedua, temporúmne culpā, quæ omnia vorāt, an incolarum discordia, aut proditione, non satis clarum habetur. De pluribus alijs destructoribus huiusce ciui. vide in cōmen. nostris super consuet. ducatus Burgun. vbi amplissimè in procœ.

Præterea, vereor Symphorianū Campegium asserentem, Lugdunum tempore quo Augustudunum stabat & ante eius destructionem principatum totius Galliæ Celticæ obtinuisse. (Cum potius sit in Gallia Narbonen. quam Celtica.) Et ꝙ Bardi, hoc est, melodiarum Poëtæ: habitabant in ciuit. Lugdunensi: Cum fundatio Aræ Lugdunen. de qua loquitur ipse Campegius in libro suo de laudibus Lugduni, & Iuuenalis Satyra prima dicens:

Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad Aram.

non præcesserit Natiuitatem Christi per vnum & 40. annos.

Ignoro tamen, vbi compertum habuit, quod eo tempore quo constructa fuit prædicta Ara, iam abolita erat Bardorum & Druydum religio. cùm tempore Tiberij Cæsaris fuerit omnino sublata, vt ante dictum est, quodq; Lugdunum conditum fuerit post hāc Heduam ciuitatem, plus quam 50. annis, satis constat. Quia Lugdus qui Lugdunum cōstruxit, fuit 12. Rex Galliæ, regnauitq; anno post fundationē diluuij 680. post verò fundationem Galliæ 60. anno ante fundationem Troiæ 150. anno & ante incarnationem Christi 1637. Si vero genesim ciuitatis eorum voluerint scrupulôsius scire & inuestigare: sic præmittant: Samothen filium Iaphet primum regem Galliæ (à quo Galli Samothei, & Philosophi Samothiam oppidum habitantes dicti fuere, quod est in Alsetorum patria finibusq; Heduorum, priscum adhuc retinens nomen) genuisse Magum secundum regē Gallorum qui Rhotomagum pluresq; alias sui nominis ciuitates construxit. Hic Magus Sarrona tertiū Galliæ regem (qui primus apud Celtas publica literarum studia instituit, vt inquit Berosus Babylonicus libr. 5.) Sarron vero Druydem, à quo Druydes Gallorum Philosophi ac sapientes montē Druydum prope hāc ciuitatem Heduam, vt dixi, & Caruntum habitantes, qui Eremitico more in siluis habitabāt cum maxima omnium opinione. Quis enim dixerit montem Druydum à Druydibus dictum non fuisse, & à Bardis Bardorum montē adhuc in finibus Heduorum stantem? Dryus igitur Bardum, Bardus Longonem, Longo Bardum iuniorem, Bardus Lucum, Lucus Celtem, à quo Galli Celtici dicti, Celtę vero Galatheam quę ex Hercule Libyco genuit Galathem, Galathes verò (à quo Galli prima denominatio) Harbona, Harbon Lugdum genuit 12. Galliæ regem, à quo prouincia & homines cognomenta sumpserunt, inquit Berosus loco præallegato. Licet Eusebius scribat Numacium Plancum Ciceronis discipulum oratoremq; clarissimū, cùm Octauiani Augusti temporibus Galliam comatam regeret, Lugdunum in colle quodā, vbi Arar Rhodano commiscetur condidisse. Quod etiam Seneca in Epistolis, cum loquitur de incendio eiusdem ciuitatis, testatur dicens. Huic vrbi ab origine sua centesimus annus est ætas, ne quidem hominum extrema à Planco deducta. Crederē potius hunc Plancum Aram, de qua supra, construxisse, quàm illam vrbem de nouo construxisse, vel potius ampliasse, & restaurasse. Cui quidem genesi supradictæ concordat elegans quærimonia sequens.

Galliæ Celticæ (cuius illa antiquissima atq; nobilis ciuitas Hedua, quam alij Augustudunum vocant, Metropolis est & Augusta semper) querimonia:

Collocutores duo. Gallia Celtica, & consolator.

Gallia, quid lacrymas fundis? G. Flere necesse est
Omni desertam funditus auxilio.
Sed quid strata iaces? G. Cælo deiecta paterno
In terris qua nunc sistere parte queam?
Quis te deiecit? G. Soboles Noruegica patre
Indiga, quæ diuum me genus esse negat.
An nescis primo quod sis habitata Samotho?
Olim dum Assyrias Belus habebat opes?
Nescio, sed primum quem suggeris illa Samothum,
Inuidia ad medios non sinat ire Deos.
An regnasse Magum nescis Sarroná, Dryumá.
Et Bardum, & fortē defuncto Longone Rhomum,
Nannotem, & Francum teq, Lemanne potens.
Gallum Chaldeo fugiant memorata Beroso,
Gallia quos veteres inclita iacet auos.
Nō credo, ista latēt. C. Quid? G. Patrib. inuidet illa
Quos tu si rogites non feret esse Deos.
Sed quæ causa Deos gentiles addidit astris,
Virtus, quæ Cælos reddere sola potest.

Hi quoq; virtutis limen subiere. G. Profecto
Sideribus dignos, quo minus esse putat.
Cuncta quidem ignotis patriæ nihil inscia credit:
Turba Panympheo plus dabit illa Ioui.
Amplius hæc Diti quàm primo turba Samotho,
Crederet hinc idem nunc tibi stabit honos.
Vera refers, Ditem mihi prodidit esse parentem,
Litera Cæsarea testificata manu.
Quæ Druydæ antiqui Gallis monumēta probarūt,
Iudicio informi stirps malè sana neget.
Si neget. C. Ac saltem stabit tibi Gallia nomen:
Dum tenet in terris fabula prisca locum.
Inclyta Mandubijs hoc monstrat Alexia campis,
Vrbs Lybij tunc, nunc diruta tota iacet.
Ergo agite ô Galli Ditem iactate parentem,
Qui exhaustas purgat, teste Platone, animas:
Per quem felicis patet vnica semita campi,
Æternæ ad superos est quoq; lucis iter. Finis.

Cætera quoque de hac ciuitate Berosus habet. Qualis verò quantaue fuerit, satis ore omnium sic dicentium fertur.

Hedua quanta fuit, magna ruina docet.

Pendent opera interrupta, minę murorum ingentes. Incredibilis etiam ædificiorum moles, Palatia, strata, columnæ, statuæ, pontes, aquæductus, verùm omnes mirantur portas strataque viarum & quæ quotidie effodiuntur marmora, complura monumenta, & Pyramides quæ adhuc extant non vetustate consumptæ, videntur & cauernæ, fornices, fundamenta sub agris, sub ecclesijs, sub multorum ciuium domibus, ex quibus quanta olim fuerint ædificia præclara, quanta insuper fuerit Heduorum potentia, quisq; certè coniectare poterit. quæ facilè testantur quanta aliàs fuerit. Item Numismata in ea inuenta, & alia quæ singula referre tediosum foret. & cū infiniti sit operis, etiam hoc in loco ad scribendum idoneum me non satis inuenio, & insequar dictum Horatij, qui ait:

Sumite materiā vestris qui scribitis æquā Viribus.

Vnum superest, vt ea, quæ nunc extāt in hac ciuitate, quam loci virtus, & ciues quidem fortunati restaurando valde magnificauerunt, non omittantur, quia etiam laudanda sunt, puta Basilicæ ingentia ædificia, præclara mœnia, ac magnifica tecta, religiosa delubra, fana augustissima, admirabilia templa omni nitore fulgentia & ornatissima. Et ex his Basilica maior & antiquior matris & Cathedralis in honorem Dei, ac beatorum Nazarij & Celsi Martyrum dicata firmiter fundata extitit.

Post hanc verò diui Lazari etiam Martyris est templum magnificum. In quo inter plura pinnacula, est vnum lapideum miræ altitudinis & structuræ, de quibus infra.

Sunt & ibi reliquiæ sanctorum, præcipuè corpus S. Lazari, ad quæ recurrunt plures morbo grauati, & sanantur, faciesque peregrinis deuotis ostenditur. Cuius Zoilogia (prout ab Heduis anno domini 1516. in amplissimo theatro per varias personas lusa fuit in mense Augusto) carmine Saphico Adonioq; edita à Petro Turello Heduen viro vndequaq; literatissimo, sequitur:

Rhetores Gallam taceant ad aram,
Nauiget quo vult Ararim Sedunus,
Nec virens sacra Druydes celebrant
Ilice viscum.
Sed suum patrem recolet beatum
Cœlicolis toto modulis in orbe
Lazarum, tristi pheretro leuatum
Hedua felix.
Qui Palestino genitus parente,
Velitum sacra nituit palestra
Militum inter satrapasq; gentes
Sanctus athleta.
Et per audaces brauium reportans,
Materi cunctas repulit phalanges,
Vicit ac omnes agili coæuos
Dexteritate.
Moribus præstans melioráq; prole,
Nemini claris Solymis secundus,
Qui fugit sola Syria superbum
Domo tyrannum.
Sanctior vita totiens benignum
Qui suum felix meruit satorem:
Cæteros lautis dapibus fouere
Inter apellas.
At petit toruum moriens auernum,
Manium visit tetricos labores,
Quas luunt pœnas didicit perosa
Anxietate.
Tartaris hic dum stabulatur imis,
Gorgonas diris colubris paratas
Vix potest visu rabidam cruento
Dæmona ferre.
Attamen retro rediens ab orco,
Quatuor dum illic fraguit diebus:
Anxius tales herebi ruinas
Ordine pandit.
Pendet humatis radijs rotarum,
Glorians fastu tumido superbus,
Turpis & parcos phlegetontis vnda
Torquet auaros.
Tabet illautis puteis adulter,
Tela blasphemos cruciant acuta:
Impius pascit stygius voraces
Bufo gulosos.
Vescitur fibris volucer renatis,
Liuidi vultur iocinusq; rudit:
Et tuos artus terebrant acerbi
O piger angues.
Dissipant fontes furiæ triformes
Pluribus pœnis animas tremendis,
Quam ferat totum bibulas marinum
Littus arenas.
Totq; pressuras tolerant inanes,
Tot pios fletus lachrymasq; fundunt:

Parua

Parua quot ficcus generat per auras
Corpora puluis.
Sic ait mærens nimiumq́, plangit,
Mæsta testantur queruli dolores
Corda, dum largo liquidoq́, fletu
Ora rigaret.
Tunc stupet cœtus pariterq́, luget,
Et suo totis animo fatetur
Viribus Christum venerans recuruo
Poplite Iesum.
Post vbi ascendit proprias ad ædes
Verus humani generis redemptor,
Dic iò Gallas repetit beatus
Lazarus oras.
Immolent spurcas vetuit iuuencas,
Vt Deos templis abigant prophanos,
Iussit antistes populi creatus
Massilienses.
Et videt Cæsar timidum popellum
Ad fidem Christi meritam reduci:
Præsulem mandat iugulo carendum
Cui caput aufert.
Sic fera vitam nece candidatus
Terminat, clarum repetens olympum,
Hospitem tuta recipit proseucha
Hospes Iouis.
Phocea corpus sepelitur vrbe,
Cuius ad bustum valetudinarij
Lassus vt gratas sitiens recurrit
Ceruus ad vndas.
Lucidum multos clarium per annos
Scrupeo migrans Phaeton flagello
Duxerat, quintumq́, gradum tenebat
Eglocerotis.
Heduus quando proprium statistes
Corpus, & sanctus tripodas Gerardus
In sua sacra poliens triumpho
Aede locauit.
Iam mihi, quæso, Dryades canenti:
Vos enim nostris memores fauete,
Martyres digno valeam cothurno
Gesta referre.
Quo via quercu posito sub ampla
Fronduit thyrsis spoliata quercus,
Quas comas brumalis hyems negarat
Florida præbet.
Inde cortyna residens coruscа
Quoslibet morbis homines grauatos
Liberat, nullasq́, preces repellit
Pastor amœnus.
Sed suum pascit vigilans ouile
Ferculi vastis epulis opimi,
Vt nec insomnis meliore pastu
Pauerit Argus.
Vnde Rhomandus, Samothea Lugdus
Aeq; Cantabri famulentur almo
Lazaro, cuius veneramur alta
Templa patroni.
Templa quæ quæro venerande miles,
Miles excellens, venerande Præsul,
Præsul in cunctis precibus vocande,
Suscipe vota.
Vota sunt nostris miserere terris,
Hostis vt nullus noceat precamur,
Sed tuos sanctas famulos rogantes
Coge sub alas.
Nam tuos præsens loculos patrone
Quærimus, sicut coeuntis aucæ
Plumeos artus pauitans subintrat
Gingrilis anser.
Tu Dei summum reparans amorem,
Et precum nunquam pateris repulsam:
Vincla damnati violans Sathanis
Vtere votis.
Dum sibi tanta est igitur potestas,
O tuos martyr humilis clientes
Post suam vitam reduces ad alta
Sydera duces. Amen. 33 strophes.

Hinc sequuntur Lazaralia, quæ in prædicta Ecclesia celebrantur.

Hæc tibi sacra tulit celebrandaq́, Sydonis heros,
Augustudunæ qui fouet ædis opes.

Resurrectio.

Diuus ab Elysijs reuocatur Lazarus oris,
Aurea dum verno vellere sole tepent.

Passio.

Lazarus extrema truncatus morte quiescit,
Cum sacer Erygonis sidera Phœbus agit.

Reuelatio.

Vult quoq; Lazarias celebrãdum Hunbertus ad ædes,
Cum nocuam clarus lustrat Apollo Nepam.

Translatio.

Deniq; thuricremas iubet ire Gerardus ad aras,
Frigida brumalis dum struit Egla niues.

Finis.

Præterea templum diuæ Mariæ è Regione supradictorum collocatur, in quo Ecclesia collegiata, & Parochialis, habẽs immensæ altitudinis pinnaculum ligneum, coopertum tegulis auratis, à Rolinis antiquiss. & nobiliori familia Heduorum constructum, de quo infra in consid. 64.

Omitto hic referre nomina aliorum diuorum Templorum, sub nomine Ecclesiarum Parochialium tam in dicta ciuitate quam suburbijs cõstructorum, & dicatorum nu. 11. Item Xenodochia seu Hospitalia duo. Capellas verò publicas decem. Leprosaliam vnam. Conuentum vnum fratrum minorum sub regula reformatiss. beati Francisci. Ab anno Domini 1480. per bonæ memoriæ nobilem virum dominũ Guillielm. de Villiers, dum viueret, Dominum temporalem loci & castri Digornay propè Heduam cõstructum, & fundatum proprijs eius expensis. Monasteria itẽ alia quatuor excellentiss. & ditissima, duo horũ moniales obtinẽt ord. diui Benedicti, vnũ sub nomine S. Andochij. Secundũ verò sub nomine S. Ioannis Magni dica-

dicatum. Primum nempe à Carolo Magno Imperatore, & Rege Francorum cōditum. Et vidi Bullam debitè expeditam de data anno domini 457. per quam Quintiacus fuit monialibus dicti monasterij donatus cum hominibus, terris, nemoribus, siluis, aquis, & alijs iuribus per reuerendum in Christo patrem Ionatam Episcopum Heduen. tempore prædicti Caroli Magni. Secundum verò à S. Guillielmo de familia Orengiarum orto constructum fuit. Tertium verò monasterium est monachorum, etiam ord. S. Benedicti conditore, religione, vetustate, & opibus illustre. Nam anno domini 614. regnante Brunechilde Francorum Regina, & Ecclesiam Romanam regente sanctiss. Gregorio Papa, orthodoxæ Ecclesiæ doctore egregio constructum seu ædificatum fuit in honorem sanctiss. Trinitatis, & beatiss. Martini Turonum præsulis: qui (vt legitur) in pago, seu in suburbijs Heduorum dum templum euerteret, & vnus gentilium stricto gladio eundem peteret, reiecto pallio nudam ceruicem percussori præbuit. Sed cum ille dexterā altius extulisset, resupinus corruit consternatus. Sed dominico metu veniam precatur. Eo igitur, quia præsentia sua hunc locum visitauerat dictus almus præsul, in eodem loco deuotione maximā, quam erga sanctissi. Martinū præsulum gemmam gerebat, mota præfata Regina Brunechildis venerabile Cœnobium fundauit, ac mirificè construxit columnis marmoreis, & trabibus abietinis formosis. Idem decenter ornauit, & musino opere mirificè decorauit, hortata, & commota à d. sanctissimo Gregorio, qui hanc Ecclesiam largifluis priuilegijs & libertatibus decorauit, annulo quoque proprio roborauit. Et voluit idem monasterium ab omni humana subiectione esse liberrimum, prout patet cuilibet registrum prædicti sancti doctoris intuenti. Post cuius Basilicæ domorum, & cæterorum operum in monasterio prædicto requisitorum ædificationem ibidem institutus fuisse legitur ordo monasticus, qui postmodum dicebatur ordo Brunechildis Reginæ, & meritò appellari poterat: Tum ob copiosum cætum monachorum ibi pridem ordinatè, & regulariter viuentium secundum Deum: Tum etiam ob redolentiam virtutum, & morum in sacratis viris iamdudum ibi Deo famulantibus viuentiū. Quorum primus fuit Lupus Abbas à dicto beatiss. Gregorio institutus. Et ne mendicitatem paterentur monachi in hoc loco Deo famulantes, dicta Regina amplissimis redditibus, mancipijs, & terris in diuersis Regni Frāciæ locis dispersis ditauit. Licèt plura alia monasteria ædificauerit. In hoc tamen sacro Cœnobio sub magno altari, & in ingressu Capellæ gloriosiss. Mariæ virginis glebam sui corporis reponi voluit in tumulo marmoreo. qui reliquijs beatorum Apostolorum Petri & Pauli hunc locum ornauit sibi à dicto beatissimo Gregorio datis.

Succedentibus igitur temporū curriculis Vandalorum & quorundam gentilium incursu, ac rabie hoc Monasterium dirutum extitit, & longis temporibus incursu inhabitabile permansit. Successu temporis regnauit in Francia Carolus Augustus, cognominatus Caluus, in reparatione sacrorum locorum furore dictorum Vandalorum, & destructorum zelator feruentissimus, in cuius Palatio quidam Comes Badilo nomine deuotissimus residebat, qui seculari habitu indutus, moribus correctis, ac virtutibus sacratis viris non erat dissimilis. Hic requisiuit à dicto Cæsare hunc locum sibi dari, vt reparationi eiusdem intenderet. Qui Regis assensu obtento, hoc monasterium reædificauit, & Basilica, claustro, & cæteris ædificijs ornauit. Et anxiè pquirere cœpit viros sanctæ religionis, doctrina imbutos, qui in monasterio sancti Sauini Pictauien. diœcesis viros religiosos reperit, & ex his octo, & decem assumpsit, inter quos excellentissimus meritis sanctus, & venerabilis Hugo floruit. Qui suo tempore locum Auziaci rexit, & eundem locum hodiernis temporibus sua sanctissima gleba decorat. Item Ioan. admodum humilimus, & Odo vir sagacissimus, de quo legitur mirum dictu, & insigne miraculum. Nam cum post matutinas more solito ante signum salutaris Crucis pro suis, & aliorum peccaminum nexibus soluendis exoraret, visus est à multis in mentis iubilo oculos rectos habens, in sublime aeris eleuatus altitudine ferè trium vlnarum vnius horæ spatio immobilis persistere, & eidem videbatur fixa Domini nostri imago. Deinde hic Badilo amplissimas possessiones iamdudum à prædicta Brunechilde Regina huic loco donatas inquirere cœpit, quas denuo dictus Augustus huic Eccl. donauit, & eas ampliauit. Et hæc quidem reparatio huius venerabilis Cœnobij cōfirmata extitit anno domini 1358. à Synodo apud Heduam congregata præcepto & autoritate Ioannis Papæ. Et rogatu Ludouici Imperatoris, & Francorum Regis filij dicti Caroli Calui, qui olim à Brunechilde donata monachis huius loci ratificando confirmauit. Quæ & Carolus Magnus suo annulo roborauit. Ex prædictis patet monasterium prędictum fundatum fuisse à Brunechilde Regina hortatu B. Greg. Papæ. Et secundo reædificatum à Carolo Augusto. Cuius imago sculpta supra illius Ecclesiæ pinnaculum reponitur in parte anteriori.

Insuper quartum est monasterium sub nomine, & titulo S. Symphoriani martyris dicatum, & est Prioratus, in quo Canonici regulares ord. S. Aug. degunt. Hic verò S. Symphorianus natus in ciuitate Heduen. & Comes Sedeloci oppidi, in quo Sedeloco primo fundata fuit Christiana Religio, saltem in Burgundia. Nam ibi constructa est Capella in honorem sanctorum Benigni, Andochij, Tyrsis & Felicis, in loco vbi prædicti sancti hospitati fuerunt, & conuenerūt de fide Christiana

na publicè prædicanda. Et primò reduxerūt ad fidem dictum S. Symphorianum, Hedu. filium sanctorum Fausti, & Augustæ patris, & matris, adeò, q sub Imperatore Aureliano passus est martyriū, vt constat versibus sequentibus Gallica lingua descriptis in dicto prioratu:

Lan c c soixante & dix, regnant Aurelian,
Fust à Ostun martyrizé sainct Symphorien.

Et in templo dicti sancti Symphoriani ad latus dextrum magni Altaris sunt tres tumuli argentati eleuati, in quibus reponuntur dicti sancti Faustus, & Augusta, & in medio eorum Symphorian⁹, vt patet his versib. ibidem descriptis:

Faustus & Augusta hic, iacent inter duo busta,
Integer, & sanus medio stat Symphorianus.

In prædicta ciuitate etiam est prioratus S. Rachonis Episcopi Heduen. Et Cœmiterium immēsum, vbi Polvandrium visitur, hoc est, sepulchra innumerabilia lapidea eleganti modo constructa iacent, & famant omnes, ibi Christianos contra gentiles dimicasse, & qui Christiani ceciderant, diuinitus in vna noctium talia sepulchra habuerunt.

Identidem ferunt de tumulis in pago S. Aemiliani prope Heduam existentibus. Et de his, quæ sunt in loco S. Petri de Quarreæ diœcesis Hedue. prout legitur in historia S. Aemiliani. Licet non sit incredibile, illa sepulchra ab incolis ciuitatis fuisse cōstructa. Cum ibi esset Cœmiterium ciuitatis Augustudunensis. De quo meminit Gregorius Turonen. in sua Historia, in libro quem fecit in gloriam Cōfessorum ca. 73. vbi ait: Cœmiterium apud Augustudunenses. vrbem Gallica lingua vocitauit, eò, quod ibi fuerint multorum hominum cadauera funerata, inter quæ quod sint quorundam fidelium dignarumque Deo anima rum sepulcra, frequens occulti psallentij Mysteriū docet. Cum plerunque multis appareant in ipso vocum præconio reddentes omnipotenti Deo gratiarum debitam actionem. Nam audiui (vt idem recitat) quod duo ex incolis loci, dum loca sancta orandi gratia circumire disponerent: audiūt in Basilica S. Stephani, quæ huic coniungitur Cœmiterio, psallentium sonum. Admirantesq; dulcedinem moduli appropinquant ad ostium templi, autumantes à quibusdam religiosis vigilias celebrari. ingredientes autem, & orationi diutissimè incumbentes consurgunt, psallentij chorum conspiciunt, nihilque lucere per Templum, nisi propria claritate cuncta prospiciunt splendere, de personis verò nullam prorsus agnoscūt. Denique cum essent attoniti, & stupore percussi, vn⁹ de psallentibus accedit ad eos dicēs: Execrabilem rem fecistis, vt nobis Arcana orationum Deo reddentibus adesse præsumeretis: discedite ergo, & ad domos vestras abscedite, alioquin ab hoc mundo migrabitis. Ex quibus vnus discedens abijt, alter verò qui in loco remansit, post non multos dies è seculo migrauit. Hęc ille. Et fama est adhuc in hac ciuitate melodiarum Cantus nonnullis diebus præcipuè festis & solennibus in ipso Cœmiterio audijsse. Et idem Gregorius loco antecitato. c. sequen. dicit, in hoc Cœmiterio vidisse B. Cassiani Sacerdotis magni & Episcopi Heduensis ciuitatis sepulcrum à multis infirmis erasum, quod pene transforatum eo tempore putabatur. Abluunt enim ex hoc puluere ægroti, sed protinus virtutis magnitudinem sentiunt. Ibi & Simplicius Episcopus nostræ ciuitatis, & alij Episcopi, sepulti sunt.

Vnum addere volui his, quæ supra annotaui de excellentia huiusce ciuitatis, quæ (vt certissimum est, clariss. fuit, & super omnes Galliæ saltem Celticæ vrbes Principatum tenuerit) quod in vita S. Andochij Apostoli Heduorum legitur de laude huius ciuitatis, in his verbis: Erat præterea hæc prælibata ciuitas, & tellus tunc, id est, tempore S. Andochij opum commercijs referta, fœcunditate ruris iucunda, nemorum densitatibus viridans, diuersorum pecudum caulis ampla, ædium vel murorum arcibus altius circumcincta, & plurimis rituum & fanaticis characterib⁹ opipara. Nihilominus & custodientium phalangis in procinctu sui viuidè fulcita. Ita quod pro honestate sui habit⁹ & cult⁹, secūdo loco vti videretur post Romā.

Etiam, vt finem dictis imponam, dignum duxi hic inscribere quoddam Epigramma in laudē huiusce ciuitatis Heduæ editum:

Hedua præfulgens totum celebrata per orbem,
Lazareum corpus continet illa sacrum.
Hedua Cæsaribus fuit hæc laudata triumphis,
Armipotens nullo fessa labore fuit.
Hedua nec tetricis fuit hæc oppressa ministris,
Nam regitur felix Hedua consilio.
Hedua diuersis clarescit prouida bellis,
Celtarum partes inclita tunc moderans.
Cedat Alexander Magnus, quoq; Troius Hector,
Argolicūm cedat turba cruenta virûm.
Hedua Burgundas superat virtutibus vrbes,
Criminibus nullis contaminata manet.
Hedua sinceras religat candore puellas,
Hedua candenti est ebore candidior.
Candida fana iacent niueis notata lapillis,
Flauorum nullo deperitura die.
Hedua diues opum, Cererem Bacchiq; liquores
Colligit, innumeris pullulat ecce bonis.
Hedua silicosis lustratur collibus ingens:
In quibus Aonios prendere licet apros.
Hîc nemus aërias transcendit palmite nubes,
Ardua quo passim tecta superba facit.

Sed hactenus de laudibus Heduorum. Verùm, enimuero dum hæc congererem, & laborarem, attulit ad nos literas vir eruditus & facundus Ioā. Morin ciuis noster, & Ecclesiæ Heduensis Canonicus, in supremaque apud Rothomagum curia Consiliarius, & quidem meritissimus, quas mihi destina-

Sur la ville de Rouen

destinarat clarissimus vir Bapt. Cādelarius etiam Consiliarius Rothomageus. Quibus vnum (vt plura omittam) significabatur, me in comment. nostris cōsuetudinum Burgundionum originem Heduorum priscis à tenebris vendicasse, & æuo recentiore nequicquam exortos, vti cæteros memorasse, vtpote à Belo, Nino, Mago, alijsque vetustioribus huiusmodi viris, vt non facilè constet vllam orbis gentem Heduis censeri antiquiorem. Ipsosque Heduos ab ipso Apolline tantum adamatos fuisse, vt ipsis humaniter, cœlo Iouéque relicto, permixtus, Augem puellam fuerit prosequutus: In quo nec mihi omnino assentit. Verum putat, vt charitas patriæ & affectus meo calamo stimulum addiderit, animique beneuolentia in lares patrios me excuset, cum ingenita omnibus natura spectanda, quæ quoscunque ad illud impellit, neu se patriæ quantumuis obscuræ ac ignobilis, ingrati nomen famamque subticeant. Inter hæc mihi placuit commercium literarum cum tanto viro nactum esse, occasionemque mutuo scribendi adinuenisse, quod & libens egi, & vt resciret hoc opus nostrum esse Chalcographis tradēdum scripsi inter alia, si quid de præstantia ciuitatis Rothomageę in suo studij armario reconderetur, ad nos transmitteret, ne illam sub silentio cum alijs præterirem. Et si Beroso Babylonico fides adhibenda esset Apollo noster, Magus verò Rothomagorum Genesearcha dicitur, cum Augustudunum, & Rothomagum sub eisdem ferè temporibus à prædictis duobus condita feruntur, ideo nec commentitium esse quod reiecerim in Historia Heduen. Sed nec pepercit calamo vir ille apprimè doctus, & quæ rescripserit de suorum origine hic interseram, cum sint elegantissima. Prius tamen de eo referam (ne ei eblandiri videar) quod recenset Textor Niuernensis literatissimus vir in sua officina de loco, quo laudes Poëtarum scribit. Omittendi non sunt, ait, duo ætatis nostræ doctissimi viri, & linguæ Latinæ Principes vexillarij Bapt. Candelarius Consul Rothomageus, & Elias Gemellus, Quod si stetissent in Poëtica professione, vt inclinabat naturæ Genius, prospere cessisset ætati nostræ, nihil inuidissemus antiquitati. Habuissemus qui palato nostro abūde satisfecissent, Sed heu pietas, Forenses illæ declamationes & ciuiles causæ, quibus appulerunt animum, prosperitatem hanc nobis sustulerunt. Audiui vtrunque loquentem, cùm per iocum ex temporaneis carminibus inter se luxuriarent, At incredibili admiratione suspensum me retinebant, partim quod præcipitatis quantumlibet verbis noua semper ad manum suppeterent, tum etiā ꝙ quæ ructabāt per lusum, plena tamen essent grauitatis ac doctrinæ. Quod, quoniam & vidi & expertus sum, non possum non vtrique assurgere, & amborum sitire beneuolentiam. Hactenus Text. Reliqua prosequemur, & ipsius Baptistæ Candelarij Epistola de verbo ad verbum subsequatur.

Clarissimo Iurisconsulto domino Barthol. Chassenenz, Baptista Candelarius senator Rothomageus.

Vrbis nostrę primaria fundamenta celerius ad te transmitti desideras Bartholomæe doctissime, si quidpiam ipsorum apud me tacitꝰ reposuerim. Cui tuæ affectioni ne quicquam me satisfacturū agnosceres, nisi tuæ ad me redditæ literæ ad idipsum me vrgerent, cum nulla in parte officij, quo ad vires suppetēt tibi, vacare destinauerim. Quam obrem, quod super hac re exigui nostri laboris fuerit, tuis omnino votis impendendum arbitror. Ac dum tuo (vt ais) operi perindie imprimendo insudas, aliquid in manibus habeas, quo nostræ vrbis si fas fuerit splendorem scripto tuo illustres. Neque verò illud egi, vt mei nominis memor esses. Cæterum quod tibi visum fuerit pro amicitię vinculo exequere.

Itaque morem tibi gesturus tantillum præfabor, quo maximos historiæ vertices sæpius hæsitasse cognitum est. Planè cuiuscunque prouinciæ nedum vrbis famatissima auspicia, minus notoria olim fuisse, quam earum modo vrbium incrementa, quarum ne vlla forsan origo in medium reijciatur. Quod tum rerum vicissitudini, tum fortunæ Imperio fragilitas ipsa humana debuit, cuius varij vltro citroque fluxus instabilitatem hanc maximam hominum monumentis afferunt. Ecquid, quæso, de triumphante illa Babylone actum est? De Niniue, de Memphi? Quid tum de celebribus Græciæ pagis? vbinam Athenæ, Lacedæmon, Argos, ac pleræque huius farinæ vrbes, quarum memoria ferè adhuc interijt? Neque longius Romam aberrare patiar totius Europę Monarcham, cuius exordia iam pridem constat inter grauissimos authores incerta. Sed neque in meliori causa extiterit altera Gallorum ciuitas, quam Parisium vocāt. Cuius origo eadem ignorantiæ nubecula obscurior est, saltem par vtriusque conditio fuit, si ad tuum Berosum Caldæum mentem aduerterimus.

Cæterum, mi Bartholomæe, his præfatis, ne ab humeris nostris onus hoc Historiæ difficultate reijciamus, rem ipsam compendio contingam. Parces autem historiæ, maiorum incuria obliteratæ. Parces itidem homini latebras patriæ suæ deploranti. Sed commune hoc vniuersam penè Galliam facinus afflixit. Quicquid verò de multis fragmentis legere potuerim, accepto iamdudum animo obaudies.

Europam nostram (vt de multis orbis partibus vnam expediam) in confesso est nō omnino inhabitatam fuisse, quanquam plurimas ipsius plagas non adeò populis cōfertas acceperimus. Sed qua cœlum forsan clementius ingrueret, illic protinus ex studio hominum colluuiē attrahi. Quemadmodum ex Hispanijs fama retulit, partem ferè dimidiam petrosis montibus desertam mansisse, ac

ac parem apud Germanos camporum solitudinē iacuisse memorant. Cui forsan locorum inhabitationi causam dederunt asperiora gelu ac frigoris incommoda, sicuti ab his Regionibus auditū est, quæ rectissimo sidere Arcton Septētrionalem incolunt. Qua cœli parte nonnulli super alios pro fecti cæteras penitioris Europæ plagas adiuerunt. Hinc opus fuit, vt quæ antehac terræ incultæ fuerat aduenarum colluuione, tum primum habitari cœperunt. Contrà quæ plerisque indigenis occupabantur poli, (vt dictum est in Clementina) ab ipsis coactè abeuntibus desertæ sunt. Quò fieri contingit, vt hinc mutatæ toties vrbes partim instauratæ, partim verò deletæ, nihil de sua vetustate retinuerint.

Itaque de Normania nostra illud indubitatum erit, ipsam sua fertilitate inspecta etiam ab orbis inter fratres Ianigenas colliminio incolis nequic quam caruisse. Cuius vbertas exteris adeo Gentibus grata fuit, vt Dacia profugi aduenæ illam appulerint.

Quibus tum affluentibus antiqua Patriæ facies penitus commutata est. Alij præterea mores expostulasti. Tantæ diutius ignorantiæ alimentum dedit repentina huiusmodi Colonorum accessio, quum nihil aut parum ante crudelissimi Astigni, vel Rollonis iustissimi aduentum ab historia vendicetur. Planè vulgò acceptum fertur, ipsam prioribus seculis Neustriam esse nuncupatam. Inde alio hæredum successu Normaniam, quod recentius etiam non patriæ nomen est, vulgata Daciæ linguæ allusione, qua Noth vētum aquilonarem denotant. Porrò Mā sua lingua hominem dicūt, qua vtriusque mixtione populum arcto venientem pūtant. Haud quoq; absurdū fuerit hoc commentum, quo pleræq; vrbes similem ab allusione Aduenarum sibi allusionem suscipiunt, & nouissimè inter Germanos Aleman. eluuiem huiusmodi commenti simulacro nomen forsitan fuisse accepimus. Cum suo idiomate ab Ale & Man, hominem velut exulem demonstrarunt, quæ rerum obscuritas tuo satis animo facere saltem videbitur, vt hinc à me vetustiora non efflagitares.

At verò, vt paulisper ab inferis, ꝙ aiunt, Terniones scrutemur, ac in dypthera Iouis membranam occupemus, proximus ego rem exequar.

Partito igitur ab orbis initio in plurima Regna terrarū ambitu veluti ab ipso Beróso Chaldęo dicimus, Noa pater, qui & Ianus erat, tres filios latè vbique dominaturos dimiserat. E quorum nouissimo Iapeto plurimos exisse liberos literæ identitatem cum Beroso sacræ attestantur. Ne quam fidem ipsi Beroso quemadmodum Volaterran. ac Sabe. fecerunt, impudens derogem. Cui tum in multis concordantijs sacram scripturam reperio. Horum igitur filiorum duo, Comerus Gallus, & Samothes Galliam nostram possederunt, ab hoc Galli dicti, ab altero Samathæi: Quod non ineleganter Cæsar in commen. scriptum reliquit teste Diodoro Siculo secum adiuncto: Quoniam vterque, inquit, Sanothen primum Gallis Philosophiam ac literas ostendisset. Ab hoc autem Samothe filius nomine Magus Gallis imperauit, à quo plurima sui nominis oppida deducta feruntur, quæ vt compendio studeam, Maga ab ipso dicta extiterunt, non autem Magus ipse ab ipsis. Quam rem cognitam ac veram plurimæ per vniuersam Galliam huius nominis finito conuentu vrbes efficiunt. Quas commentator Viterbien. hoc in loco recenset, vt verò de multis nostram afferam. Hæc est vrbs Rothomagus, cuius originem scire speraueras, vrbs sanè Magi nostri nomine splendido illustratus, ac quemadmodum cæteræ illius terminatione desinens. Quocirca hoc primum monumento apertum erit, quæcunque tunc temporis ædificia, palatia, tectaque constructa fuerunt, ea Maga ab ipso, vt prædictum est, nuncupari.

Nunc Historia admonet alterum suadere, qua ratione Rothomagum composita appellatione dixerimus. Quod breui fecerim, si alterum obiter absoluerim: in quo mecum tuo Epistolio iocatus es. Inquiebas enim cum de tuis vrbis augustissimis exordijs rem ageres, nostri Magi te meminisse, atque illius temporibus Apollinē coæquæuum fuisse, quem tuæ vrbis Augustudunum fundatorem commentaris. Age, mi Bartholomæe, ne ad me solum pertinere Magum putaueris, quem omnibus Gallis nedum nobis imperasse Berosus scribit. Sed Magus forsitan ea lege dictus erat, quod Scythica lingua Magod ædificatorem vocant, à qua Scythia Gallos fluxisse cum Ogyge notum est. Itaque primus erat ille Magus, qui palantem Galliam atque incultam in pagos vrbesq; ornauerit, diuiserit, coegerit. Quod credi verisimile est eo tēpore ipsum Magum patriæ nostrę incubuisse, in qua vrbem nostram primariā suo nomine Magam dixerit. Qua generali voce tandiu cum alijs eiusdem farinæ vrbibus perstiterit, donec retrofluxis tempestatibus, & aliorum augmēto instauratorum nomē alterū exceperit, quēadmodum, vt de alijs sileam à nostra vrbe rem proximè sequemur.

Alterum igitur quod supererat expediamus, ab ipso Iano, vti diximus, nostræ Patriæ sedes indigenis fuit stabilita: cuius medio vrbem Augustā Magi successoris nomine Magam dixerunt. A quo tempore, vt prope vrbis diluuium fuerunt vsque ad Troiæ primordia, tali nomine cognita perstitit. Quo Troiæ æuo Allobrox apud Gallos, vt idē Berosus memorat regnasse fertur: Sub quo Troiæ incremento, & Allobrogis Regno suam Berosus ipse finit historiam. Cæterum Manetho Aegyptius rem vlterius prosequens post Allobrogē alterum Rhomum ponit, à quo Rhomo nihil

aliud priscæ historiæ colligimus præter illud ab ipso Manethone relictum. Cuius commentator idem ferè asserit. Tametsi vnum verisimile addat, ab hoc, scilicet, Rhomo, Rhomomum ad Rhodani ripas fundatum, & in nostra Gallia Belgica sub Sequanæ littoribus Rhomandissos populos denominatos. Quos non alios arbitramur à nostris Normannis, quanquam aliunde vox ipsa difficultatem fidei attulerit. Sed Ptol. in Geographia scrupulum animi ademit, inquiens illos alterò nomine Rhomanduos appellari, in quo exigua penè literarum mutatio rem indubiam ad oculum ostendit. Quocirca coniecturam facere oportuit Rhomi temporibus vrbem nostram Magam addito eius nomine fuisse Rothomagum vocitatam, ac si ab ipso Rhomo fuisset instaurata, neque opinioni deroget remotum forsan discrimen à Rhomo in Rhotoma. Enimuerò parum hoc erit, si ex vrbe Roma Romulum autorem fueris mentitus, cuius nomen vrbs suo non penitus affert. Sed satis fortasse erit aliqualem ab antiquitate vocem in nominibus vrbium vindicare, ex quibus prisci illarum conditores coniectura magis arguantur. Nulla enim ferè vrbs in orbe comperietur, quæ ad vnguem sui autoris nomen repromittat. Cæterum linguarum fluxu aut annorum volubilitate prisca illa nomina interierunt. Cuius rei alicubi in libello memini, quem de veterum vrbium appellatione illustrata edidimus.

Talis igitur vrbi nostræ appellatio orta est, quã Parisio vetustiorem eo Manethonis libello conijcere licet, cum sequentem à Rhomo Galliæ Imperatorem Paridem affert, qui vrbi Parisiæ incrementum dederit. Hæc tum vrbe Romana antiquior est, cuius initia constat trecentis post Aeneam annis prodijsse. Sed obsoleta hæc adeo feruntur, vt iamdudum minus in fama memoriæ quam in re fidei nanciscantur.

Sed verò vlterius audendo palàm dicendum offertur, cur ab eo Rhomi nomine quod Rhomãduos vel Rhomandissos nuper effecerat in alteri' Neustriæ primum. Inde Normanniæ titulus patria nostra transiuerit. Quibus, vt spero, exantlatis abundè per medium vetustatis pelagus natitasse videbor. Enimuerò tanta est antiquæ rei longè reiecta cognitio, vt coniecturis tantum locus relinquatur. Sed communis ille patriæ ardor hactenus inualuit, vt non solum ab humanis, sed diuinis originibus nostra exordia reputamus. Satis illud pro exemplo vnico præstabũt, quæ de Troia, Roma, alijsque Græciæ vrbibus mendaces Græci effinxerunt vtinam tam alijs exosi, quam apud me fide penitus nulla possunt. Ne interim tuæ vrbis auspicia refricem, quæ ab ipso Apolline repetis, adeò te patriæ amor excitauit. Mihi verò cui onus ingeris etiam de improuiso ansam præbuisti, non nihil tuo exemplo lepidè apud te comminisci. Aequo id animo accipies. & si commentitium arbitraberis, solita alijs mecum indulgentia perages, qua te quoque non indignum apud emunctitiæ naris homines sperabis. Planè ego audacior effectus, ne tuo solum monimento, sed alia tum licentiore via causam mihi ascripsi, quia diutius inter tripodes residens musas mihi aliquãdo humaniores conciliauerim, quo iure mihi id permissum reor magis.

Itaq; vt primum à Neustriæ voce auspicemur, deleto (quod aiunt) ab Argolicis Ilio, fama est Francionem Hectoris filium cum quatuor Comitib' Alanos bello adortum fuisse, ac tandem superasse. E quorum Comitibus vnus erat cum Bauone Phrygio genere illustris Amynthoris filius, qui maris procella diutius iactato Francione apud Cymmerios latebat. Cæterum vtroque ad Mœotidem cum Alanis belligerante, cum filius ipse Amynthorides à Sarmatib' Europeis suppetias petit, vt legatus ad hæc loca missus prope Hypanin constitit, quem fluuium Barbari gentili voce Nester vocant: ab hoc flumine Dijs volentibus nomen sibi Amynthorides auguratus est, ac Neuster appellatus. Hic demum pace cum Alanis composita, atque vrbe Sycambria condita, Neuster, vt cæteri Comites fatalem suis nepotibus terram nostram appulit, quam nouitio nomine Neustriam nuncupauit. Quæ patriæ populo longissimo tempore inualuit. Quum ab ipso Troiæ excidio vsque ad Rollon. ferè tempora in Asia Normanniæ, allusionem commutata est.

Vt verò omnia super hac re commenta referam, poterat aliundè Neustriæ nomẽ causam sortiri à Nester, quod secundum Hieronymum in interpretationib. Hebraicis ærarium vel metallarium significat. Neustria enim Britanniæ ac Cassiteridibus Insulis proxima est, à quibus magnam stanni copiam defluere cognitissimũ est. Quo fieri potuit, vt à metallorum proximitate Neustria sit nuncupata.

Porrò vt alterius vocabuli Normanniæ rationem afferamus, his ferè seculis, cum apud Frãcos regnaret Carolus, valida Danorum manus Sequanæ ripas secuta est. Hæc fuerat debita patriæ nostræ Rollonis militia, quæ nos nostraq; potentissime inuasit. Tum actis cum Gallorum Rege pacis conditionibus de Pagano Christianus Dux Rollo efficitur. Huic patriæ antea incultæ facies noua nouissimo Ducis congressu restauratur. Equidem non absque diuino numine harum aduenarum accessionum patriæ defluxũm arbitrabor. Quippe ex historico nostrarum rerũ antiquissimo (Sed qui plura ex præmissis ignorauerit, quanquam tẽporibus Guillelmi ac Richardi patriæ nostræ Ducibus rem exordiatur) ipsum Rollonũ apud Scandauiam insulam à Deo monitum accepimus, se vrbem vltra mare iactatam aditurum, illic quoq; Regnum ingens suis stabiliturum.

At

Atqui tanta Rollonis tempestate veluti ab eodem historico didicimus, vrbem nostram tūc Rothomum vocitatam comperimus. Quæ reducta toties nominis allucinatio vetustioribus causis fomentum præbuit, vt hinc audita Rothomi narratione, ex homine alioqui Berosi Caldæi forsan penitus ignaro, rursus ad Rhomum antiquum Galliæ Principem historia recurreret, à quo magis originem habuisse credi par est.

Vnde Rollone ipso res nostras occupante, de Neustris fastidito nomine Normanni sunt appellati, vt huic nouo Duci in gratiam nouum nomē à suorum Danorum ex Aquilone commeatu succederet. Et si nouerim quamplurimos, qui non Normannos ab exteris dictos putent, quos verius vt patriæ indigenas arbitrantur. Qua in opinione Raph. Volater. extitit: causam ideo afferens, quod cæteri Normannos à Scythis originem duxisse memorant. Sed verò nullam inter Scythas huius appellationis Gentem reperisse, nec in Ptolemęo testatur. Quòd mihi planè libere loquenti frigidum satis videtur, Nā neque ex altera Gentis nuncupatione dictos credimus: quia à Scythia proficiscentis rei euentu, vel verius dicam sideris patrij allusione, Normanni nomen habuerint. At verò quicquid in causa pendeat nouissimam hāc Normannorum dictionem retinemus, ac tum commune nobiscum vulgus hoc historiæ exemplo labitur. Pium verò erit cuilibet super his profiteri ex voto. Porrò vt nihil extra paginam oberret, suspicor te libenter seruaturum, quonam pacto à Rothomi vocabulo, nostra ciuitas in Rothomagum desciuerit. Quamuis priori ratione idipsum absoluerim, dum corruptam annorum fluxu vrbium multarum nuncupationem dixi. nunc tamen pro Historiæ coronide vnum addam.

Apud nostrates longè ante fidei orthodoxæ tēpora, sicuti plerisq; alijs in locis, Idola cultui summo in pretio habebantur. Ac ibidem de pluribus pro exemplo refricem, quæ apud S. Germanum Parisijs ab omnibus, & à me quoque, cum illic studijs agerem, visa est. Pari modo apud nostros, aiunt, Rothon idolum vrbis auspicijs inuocatum fuisse. Etiam inter nos locus adhuc sui fani conspicitur, à quo Rothi idoli nomine vulgus habet, cum altera Magi dictione vrbem nuncupatam. Erat verò Magi pronunciatio nedum apud nostros, sed omnibus ferè nationibus, sapientem designans.

Neque diutius suspendendum est aliud, quod à vulgo didicimus. Quippe nonnulli Rothomagi Etymologiam à rota magorum profectam autumant. Neque fortè vero alienum erit istud credere. Cùm rotam multi pro consessu & consilio acceperunt. Ita apud Græcos amphyctiones legim⁹, apud Scythas dioscurias, apud alios rotam. Quo in loco Apostolicæ sedis rota à doctorum virorū consilio non erit omittenda. Sic tamen in patria nostra Rothomagum Gentis primariam ciuitatem sapientes Magi incoluerint, vt ceteræ Galliæ Druydes & Bardi. Quo effectum erit à rota illorū sapientiæ communem dictionem illam vrbi inditam fore.

Hæc igitur, mi Bartholomæe, prorsus apud me habeo: quæ de nostra vrbe tuo iussu collegi, in quibus me vetustatis nebulis plurimum vagatum cō spicies. Adeo à primis auibus res fuerat suo iudicio metienda, cum ab orbis diluuio vsque in præsentem diem calculatorum more rem defloraue rim, ac breuitati studui, quam omnibus placere constans est, licet ista licentiore stylo exarari potuissent. Age quæso, & vrbem nostram in tuo honorum Catalogo recense, cuius splendori ac gloriæ præfata (si tuo animo sederit) non parum attulerint. Quodcunque verò erit, in quo tuam diligentiam adiuuare potuerim, libentius te interpellante exequar. Par enim amicitiæ vinculū tuis literis & acceptissimum & gratissimum, non sine maxima animi hilaritate habeo. Præterea ex opere à me condito quod requiras, nō est modo quo te longius suspendam. Ingenuè siquidem fatebor, in multis humanitatis partibus me aliquādo versatum, ac de propria Minerua pleraque apud me in libellos reposuisse, non tantùm ex legalibus studijs, quæ etiam cum cæteris aliqua sunt. Sed tum liuentium turba deterruit, tum cordis simplicitas. quæ communem illam scribentium gloriam semper exosam habuit. Erunt autem posthac dies, quibus audaciorem me incedendo tui ac múltorum stimuli efficiant. Vale mi Bartholomæe, & boni nostra consule. Ex ædibus tuis apud Rothomagum die 12. Nouemb. 1527.

Conradus Celtes in descriptionē seu libello vrbis Norinbergæ eam summopere laudat, & in illa descriptione procedit per capita. Primò de origine & situ & regione vrbis in genere describit. Tū de imagine & descriptione eiusdem in specie. Tū de arce Imperiali, fontibus ædificijsque, & foris vrbis, hortis, & officinis metallarijs. Tum de vectigalibus vrbis sideribus, & qualitate aëris, valetudine, & habitu populi. Tum de ingenijs & moratione virorum & mulierum. Tum de duobus augustioribus templis, & hospitalibus, eorumq; opibus, & reliquijs. Tum de nouem vrbis Monasterijs, & eorum sanctis & probatis moribus. Tum de domibus publicis, & frumentarijs. Tum de domibus Ceronisarijs, Armentarijs & Expositorum. Tum de Pietatibus & Eleemosynis vrbis, & leprosis. Tum de magistratibus vrbis & pœnis sontium. Denique de vniuersali vrbis Iustitia, legibus, conuiuiorum, & nuptiarum. Postremo de annona & victualibus vrbis. Quæ omnia (lector candide, si contingat tuam ciuitatem laudare) tibi commodo esse poterunt. Ideo lege illam descriptionem elegantem & facilem, quam reperies

ties impressam cum voluminibus Exegeseos Germaniæ à F. Irenico exaratis.

SExagesimaprima cõsid. de oppidis seu vrbib⁹, vulgo villę dictis, quod sit excellentius subnectitur. Et licet Plinius multa in suo libr. naturalis historiæ, libr. 3. 4. 5. & 6. multa Regionum oppida insignia describat. & ideo de eis ad eum vos remitto. Attingam tamen tantum, quod in Gallia Narbonensi vrbs seu oppidum est valde excellens, quod olim dictum fuit Agathe, nunc verò Mons Pessulanus, quod excellit alijs pluribus de causis. Primò magnitudine, cum sit magnum, longum, & latum, plures domos, ædificia pulchra, & templa continens: Ita, quod ferè in tota patria Narbonensi non est similis ciuitas, saltem æquiparari potest magnis ciuitatibus. Maximè etiam cum Vniuersitates non debeant institui, nisi in ciuitatib⁹, vt not. gl. And. Pan. & Fely. in proœ. decretalium. gl. Bart. & Io. de Plat. in l. vnica. Co. de studijs liberal. vrbis Romæ. lib. 11. c. 1. de Magistris, & ca. tuæ. de clericis non resid. Tamen in dicto oppido propter eius nobilitatem est vniuersitas, vt dicit Bal. in proœmio decretalium. col. 6. & re vera est, & præstat alijs in medicina: & dixi suprà in 10. par. in 32. cõsideratione. allegando Nicolaum Boerium in rub. de reg. iur. ad Dynum in vlt. glo. De isto oppido doctissimus vir Petrus Alloboust doctor in medicina meritissimus, & ciuis noster, ipso existẽte in dicto studio Montis Pessulani, versus sequentes lusit:

Agathe floret studio medendi,
Oppidum ponto gelido propinquum.
Cui nouum paruus titulum dedit mons
Lanus & amnis.

Sicut Ior, & Dan duo fontes simul iuncti Iordanis nomen efficiunt.

Dyon • Sine tamen fastu Diuionem (oppidum olim in finibus, & sub ditione Heduorum, nunc vrbis capitalis est Burgundiæ, & dudum sedes Ducum) esse excellentius alijs autumo, secundum quod communiter, & vulgari sermone dicitur: Quin est ville de Diion. Et quod communis fama famat non omnino deperditur, & quæ communiter dicuntur, nõ carent omnino veritate, iuxta l. si quis patremfamilias. in prin. & ibi glo. 1. ff. ad Maced. & l. Barbarius Phil. ff. de offi. prætoris, & l. 3. in fi. & ff. de supp. lega.

Nam primò à Dite (quia diues) nomen assumpsit, & olim tantũ castrum erat, vt vetustiori fundamento murorum adhuc ostẽdatur: nunc verò excellentissimum oppidum, ab ipso Samothe siue Dite primo conditum, quicquid voluerint astruere nonnulli, præcipuè Annonius monach⁹ de gestis Francorum lib. 2. c. 24. qui dicit ab Aureliano Imperatore hoc castrum olim fuisse cõstructum, quod falsum est. Licet fateor eum augmentasse tam murorum ambitu quam populis, & ditijs ornasse. Cuius quidem si velis ad saturitatẽ videre Topographiam, & Genesin, videas, quæ in commentarijs nostris consuetudinum Ducat⁹ Burgundiæ retuli in proœmio. in verbo, ville de Diion. vbi, & de laude eiusdem. Quibus iungatur sequẽs Epigramma ab ipso Pet. Turrello Heduẽsi viro literato Astrophilo, & Diuionci gymnasij rectore:

Quisquis Mandubios affectas noscere fines,
Diuio Sequanis quos scidit almus agris.
Carmina quæso legas exili scripta papiro,
Quis (quem plura putes) sciueris esse tibi.
Vrbs est hostifugo quæ Diuio condita muro,
Et triplici multis amne rigata locis.
Quondam vt Troia fuit trino circundata riuo,
Vel simili doctus flumine Parisius.
Quem & si nauiponens multo cum remige Titon,
At nos lætifico munere Bacchus alit.
Vnus habet querulis de ramis triste voramen,
Cui fluit exigua per breuis aluus aqua.
Alter est à succo, vel sicco succio factus:
Nil nisi sordiduli pondera ventris agens.
O quàm sæpe suo vincitur carrus honori,
Girmaga & scaphij sordida rhæda sui.
Tertius inter eos liquidissimus Oscara dictus,
Quæ recipit tardis fluctibus vdus Arar.
Hic rapida rigidus versatur mole molaris,
Quo sua dat dulcis munera multa Ceres.
Assolet vt teneros cum pascit mater alumnos,
Quæ præbet natis iam semel esca suis.
Plus celeres pagri, plus carpio, gobio, cancri,
Et plus hoc fluuio scammea turba natat.
Parua ferat flatu quàm siccus corpora puluis,
Dum calidus flauos Syrius vrit agros.
Quo faciles tenebrant salices, atque altior alnus:
Et tenui calamo frondea ripa virens.
Quale solet putres per glebas sectile porrum,
Aut inter nitidas brassica lata niues.
Principis in nubes hic ardua tecta minantur,
Sunt quoq; magnifica structa theatra manu.
Sicq; alijs structura ingenti Diuio vicis,
Anteit [illegible] pinus acuta rubis.
Et fabricata semel sua si palatia surgunt:
Hinc poteris longè quàm addere ad oua minus.
Septimus hic parochus sancto vittatur amictu,
Quæ facit hunc numerum pagina cuncta sacrum.
O felix nimium Dis tantæ conditor vrbis,
Ogygides Diti cui pater Iapetus.
Celtica quem primum fecisti terra colonum,
Atq; etiam nostros ante habitare locos.
Omnium & hinc primus sedes & tecta locauit,
Deq; suo diues Diuio nomen habet.
Nomine quo tanto hic diues celebratur asylum,
Sanctaq; maioris prima figura sacræ.
Quod Deus omnipotens longum seruauit in æuum,
Hostiæ vt hic esset dogmata longa sacræ.
Voluite mira, precor, vigilanti pectore fata,
Atq; quibus durant legibus illa suis.

Inclyta

Inclyta Mandubijs nunc staret Alexia campis,
Illa sed haud tanto sidere digna fuit.
O veneranda domus cunctisq; hilaranda diebus,
Qua residet veri victima sacra Dei.
Hostia diuinum cuius ingens numen adoro,
Aspiciat famuli vota precesq; sui.

SExagesimasecunda consid. de Templis seu Ecclesijs, quod fuerit, aut sit excellentius prædicabit. In primis, præmissa multiplici acceptione huius vocabuli, Ecclesia, de quo ad do. Theologos & Canonistas vos remitto, vt paucis reassumam, dico, quod Ecclesia triumphans militāti præfertur, & ordines vtriusq; scripsit Dionysius in sua hierarchia, de quib. suprà in 3. & 4. par. Ecclesia vero militans, cunctis alijs reb. præferenda est, vt etiam satis comprobatum est in d. 4. part. Item quod Ecclesia Christiana præfertur Synagogæ Iudæorum, vt superius in ista par. in 20. consideratione. & de principio ecclesiæ Christianæ, vide Polydorum de inuentorib. rerum lib. 5. c. 6.

Quid tamen de ecclesijs particularibus, quæ illarum sit præferenda, sumendo etiam ecclesiam spiritualiter? Et in hoc nemini est dubium, quod ecclesia Romana est cunctis prȩferenda, & ab omnib. alijs honoranda, pluribus medijs.

Primò, est caput & mater omnium aliarum ecclesiarum, vt habetur per text. in cano. 1. 12. d. & ibi amplè Io. de Turr. etiā comprobat. Idem in c. memoriam. 19. distin. Ideo est prælata cæteris, vt dicit idem Ioan. de Turrecrem. & in c. quamuis. 21. dist. in 2. col. Et est superior inter omnes Ecclesias. Idē Ioan. in c. cogamus, 24. q. 1. licet ibi dicatur, ꝙ Antiochena olim prima erat. Et domina aliarum ecclesiarum dicitur. Idem in c. oportebat. d. 76. Imò habent prerogatiuam à Christo. Idem in c. à recta. 24. q. 1. & principaliter Christus eidem primatum dedit, secundario verò concilia, vt in ca. dudum. 3. q. 6. Ideo inter omnes alias veneranda. Idem in c. visis. 16. q. 2. Et quoniam ista materia est amplissimè in locis hic ante allegatis ventilata, & per Ioannem Eckium Alemanū in suo tracta. de primatu Petri, vbi tenet, & probat quod omnes ecclesiæ orientales etiam obedierunt Ecclesiæ Romanæ: & etiam dixi supra in 4. par. Et de eiusmodi præstantia, & de qua diu certauit cum ecclesia Hierosolymitana, scribit Polydorus de inuentoribus rerum lib. 4. c. 7. Et eius autoritas satis probatur per Iudocum Clictoueum in suo Antiluthero, & propugnaculo ecclesiæ contra Lutherū, ideo aliter non insisto. Sed descendendo particularius videndum est: An Ecclesia S. Petri sit maior quàm Lateran. Et videtur quod sic, quoniam in ca. sanctorum 10. q. 1. nominantur. Ideo dignior & maior videtur ex priori denominatione, de quo suprà in 1. part.

Secundo, ex c. dudum. 3. qu. 6. vbi dicitur, quod Ecclesia Petri nomine suo consecrata, & domino instituente, prima sit, & caput cæterarum.

Tertiò, ex cap. futuram. 12. q. 1. vbi dicit textus. Constantinus vir religiosissimus Fabricam templi primæ sedis beati Petri instituit.

In oppositum tamen arguit Ioannes de Turr. in d. c. sanctorum, & probat quatuor rationibus, quod Ecclesia beati Ioan. de Lateran. sit maior, & ibi soluit argumēta in contrarium, ideo ad illum recurre. Petrus venerabilis abbas Cluniacē. in suo tract. de miraculis. laudat, & extollit ecclesiam nostræ Dominæ, quæ dicitur maior extra multas, & inter alia ex quodam miraculo, quod dicit ibi fieri singulis annis in vigilia assumptionis Beatȩ Mariæ, vbi cerei per 24. horas accensi nō diminuuntur.

De Ecclesia verò Cōstantinopolitana, primum locum post Romanam obtinere videtur, vt in ca. Constantinopolitanæ. 22. d. & ibi Ioan. de Turrecrem. & de eius excellentia facit mentionem tex. in authenic. vt determinatus sit numerus clericorum collatio. prima, & vacabat ecclesia sanctæ Sophiæ, vt dicit ibi glo. in verbo, ecclesia. Excellentia autem illius Eccesiæ consistebat in multitudine seu numero clericorum, qui erant nongenti quinquaginta: vt refert ibi gloss. in verb. mensura, quæ pro hoc allegat l. non plures. C. de sacrosanct. Eccles. quem numerum Iustinianus reduxit in quadringentos vigintiquinque, & super centum existentibus his, qui vocantur Ostiarij. Nam sexaginta erant Presbyteri. Diaconi autem masculi centum, & quadraginta fœminæ. Subdiaconi verò nonaginta, lectores centum, & decem, Cantores vigintiquinque. Et vt fertur, ob tantā multitudinem clericorum, ipsi diuisi fuerūt, ita quod diurnum, & nocturnum omni hora celebrabatur officium diuinum in dicta ecclesia: Ideo laus perpetua dicebatur.

Sed ad templa, seu ecclesias materiales transeamus, quæ & à Poëtis, & Historicis plura excellentissima memorātur, vt templum Dianæ Ephesiæ, in quo fuerunt centum viginti septem columnæ à singulis regib. factæ, sexaginta pedū altitudine, inter quas 36. cȩlatæ fuerunt miro artificio. Templi longitudo erat 425. pedum, latitudo verò 220. Et factum est à tota Asia ducentis, & viginti annis: vnde inter septem orbis miracula propter operis magnitudinē, & sumptū incredibilem annumeratum extitit.

Fuit templum Iouis Ammonis, quod fuit insigne, & sumptuosum ab Iarba rege Getulorum factum, in quo erant centum aræ. vnde Virgil.

Iarbas rex Getulorum
Templa Ioui centum latis immania regnis,
Centum aras posuit, vigilemq; sacrauerat ignem,
Excubias diuûm æternas.

De quo etiam meminit Martialis in suo primo Epigrammate. Item Virgilius scribit Didonem fecisse templum Iunoni donis opulentum.

Aerea cui gradibus surgebant, limina nexæq;
Aere trabes, foribus cardo stridebat ahenis.

Refertq; Baptista Fulgosius lib. de dictis factisq; memorabilib. tit. de miraculis. c. de gemmis. &c. quod venefica animalia, neq; muscæ non ineunt triclinium ecclesię Aniciẽsis in Auernia (qui vulgò *du puys* dicitur) & si aliundè inferantur statim moriuntur, & in hoc laudanda est ecclesia, quod veteres scripserunt Romæ in Herculis fanum, nec muscas, nec canes vnquam ingressos.

Sed ad magnificum illud templum Hierosolymitanum, quod Deo omnipotenti Salomon anno regni sui quarto ædificari cœpit, & septem annorum spacio perfecit, annis vero ab ortu Adæ primi hominis, tribus millibus centum & duob. sermonem conuertamus, cuius magnificentia, & dignitas ab omnibus in hodiernum diem vsq; approbatur. Fuit autem sexaginta cubitorum in longitudine, & viginti cubitorum in latitudine, & triginta cubitorum in altitudine. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis iuxta mẽsuram latitudinis templi, & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi, fecitque in templo fenestras obliquas: Plura etiam alia mirabilia fuerunt in illo templo, vt describitur 3. Reg. 6. & 7. cap. Nihilq; erat in templo, quod auro non tegeretur, vt ibi dicit, & in ca. gloria Episcopi. ibi: neq; verò 12. q. 2. & amplè de excellentia, & magnificentia illius vltra alios ponit frater Ioan. Ludouic. Viual. de monte regali in suo opere regali. tracta. de magnificentia Salomonis, & ibi probat septem rationibus, quod illud templum fuit nobilissimum, & quomodo fuerit formatũ in modum pulcherrimæ ac fortissimæ turris, & de illius pompa, & incredibili pulchritudine. & in officina Textor. in c. alia opera, & ædificia sumptuosa. in fine. vbi vltra alia laudat illud, dicens, ꝙ in primis à Salomone triginta hominum millia cędendis arboribus, vt Cedris, & Cupressis sunt destinata ad illud ædificandum. Lapicidarum verò extiterunt octoginta millia. Inferioris structuræ materia erat ex candenti saxo. Trabes erant Cedrinæ, Cedrina concameratio auro illita, vt parietes omnes. Duo Cherubin ex puro auro, pauimentum petalis aureis instructum. Ianuæ vicenûm cubitorum altitudine auro coruscantes. Ante vestibulum erant duæ columnæ æneæ 18. cubitorũ altitudine, ambituque duodenûm. Altare fuit æreum denum pedũ altitudine, longitudine duplo maiore. Item mensa vna aurea, phialæ, & pateræ aureæ decem millia, argenteæ quadruplo maiore nu. Candelabra 10. millia ex auro, & argẽto fabrefacta, & istud est de templo artificiali seu materiali nõ spirituali, de quo habetur Ioan. 2. & 1. ad Corint. 3. quod est Christus. Fuit, & dictum templum sub Dario reædificatum in omni gloria, vt patet Esdræ 3. c. 7.

Et per istud templum Salomonis, & Ezechielis templum arduum, & sublime, quod vidit Ezech. in spiritu construendum, & admirabili exornandum decore, de quo Ezech. 42. & per illud tabernaculum, quod Moyses construxit iubente domino. de quo Exod. 25. Imaginata, & figurata fuit Ecclesia Christiana.

Templi verò quatuor partes esse dicuntur: Antica ad ortum, Postica ad occasum, Sinistra ad Septentrionem, Dextra ad meridiem. Ita dicit Arch. in c. vniuersas, & est versi. sub c. placuit. 16. quæst. 3. & iam dixi supra ista parte in consider. quæ de quatuor partibus mundi loquitur: ibi etiam dicit, ꝙ Moyses primus tabernaculum domino condidit, Salomon deinde templum. quem refert Luc. de Penna in l. vniuersi. C. de fundis rei priuatæ lib. 11. Et ibi notat, quod Christus ingressus Ierusalem primò templum adijt, vt habetur Matth. 21. Dans nobis formam religionis, vt quocunq; imus, primo domum orationis si ibi est, adeamus, & per orationes Deo nos commendemus, pòst ad agenda negotia secedamus, vtinam istam instructionem sectaremur omnes.

Templum verò fuit Lugduni ab vniuersis Gallis, teste Strab. in 4. cõmuni impensa designatum, & extructum, & Augusto Cæsari dicatum: ante tamen hanc vrbem constructum, vbi fluuiorum, scilicet, Araris, & Rhodani est coitio, vbi nunc est abbatia Attanacensis, quod vna cum tota regione (Autore Seneca ad Lucillũ) fatali igne, quo & Colonia vrbis, videlicet tempore Senecæ, exustũ est. Et de excellẽtia huius Ecclesiæ Lugdun. vide Campegium in suo tractatu de antiquitate vrbis Lugdunen. c. 2. & in ca. 3. ponit de claris Lugdunen.

De pluribus alijs templis, vt Vulcani, Cereris, Palladis, & Panos, scripsit Cœlius lib. antiq. lectu. 12. c. 61. cum seq.

Item de illis templis quæ olim fuerunt Romæ Blondus loquitur in lib. 1. de Roma triumphante, & in lib. de Roma instaurata. li. 3. dicit. Nullum in tota vrbe ædificiũ facilè reperiri maiori sumptu, maiorìq; rerum pretiosissimarũ apparatu, quam templum Pacis extructum, quo diuus Hieronymus in expositionib. Iohelis Prophetæ sicait: Vespasianus, & Titus Romæ templo Pacis ædificato, vasa tẽpli Ierosolymitani, & vniuersa donaria in delubro illius cõstituerunt. Omitto, quod Galeatius Maria, vicecomes superbissimum templum prope Papiam, ordini Carthusiẽsium ingenti impensa fabrefecit.

Crederem, & fortè non temerè, templum sanctæ Sophiæ Cõstantinopoli, olim à Constantino Magno extructum, fuisse excellentius post tẽplum Salomonis Regis filij Dauidis. Nam dicitur maior Ecclesia, sanctissima, & mater Ecclesiarum Imperij, vt est textus in auth. vt determinatus sit numerus Clericorum. §. 1. colla. 1. Nec potuissent contineri tot & tanti viri Ecclesiastici de quibus suprà, nisi fuisset amplissimum & spaciosissimum. Et lib. 1. Chronicarum Reginonis dicitur. Extruxit quoque Iustinianus Constantinopoli templum, cuius opus intantum cuncta ædificia excellit, vt in totis ter-

tis terrarum spatijs, huic simile non possit inueniri.

Apud nos Ecclesia diuæ virginis Mariç Parisiensis est maior & excellentior alijs in sua strictura, habens duas immanissimas turres, quas omnes admirantur.

Quis tamen primus condiderit tabernacula, delubra, aut Deo vero templum fecerit, vide amplè per Polydo. de inuentoribus rerum lib. 3. ca. 9. & lib. 5. c. 6. & eo. lib. 5. c. 1. scribit vnde consuetudo sit exornare templa, diebus festis, aulęis, varijsque arborum frondibus, floribúsue, ac in illis offerre cãdelas cereas, cereosq; , ac cereas imagines. Item accendere lampades, tabellasq; ponere, quib. miracula à diuis facta repręsentantur.

Sexagesimatertia consid. quæ inter Sacellas seu Capellas sit excellentior, inquirit. Inter cætera iure cautum est, quod Capella Ducis Burgundiæ in vrbe Diuionensi extructa, ab antiquo est multum priuilegiata à summis Pontificibus. Quoniam non subijcitur neque Episcopo Lingonen. (in cuius diœcesi est sita) neque alijs episcopis aut Archiep. sed habet suum Decanum superiorem immediate summo Pontifici subiectum, cum toto collegio. De quo scripsit Inn. III. Episcopo Lingonen. vt in cap. cum capella ducis Burgundiæ. de priuilegijs. extra. Ideo videtur dicendũ, quod Decanus illius propter talem exemptionem post Episcopos in tota Gallia debeat sedere in altiori loco, vbi congregarentur, etiam cum Abbatibus, quoniam exempti præferuntur cęteris. facit c. per tuas iuncta gloss. in verbo, subdiaconatus. extra de maio. & obed. quę dicit quod Episcopi exempti, id est, Papæ immediatè subditi in concilio generali vel Synodo, sedere debent in altiori & meliori loco, quàm non exempti. Ad idem tex. in c. vt Apostolicæ, de priuileg. in 6. vbi habetur quod Abbates exempti in concilio prouinciali & synodali possunt vti mitra auri frisiata. sed non exempti albam & planam deferre debent. Facit etiam c. dignum de celebratione missarum. in clemen. vbi clerici cõmensales & domestici Cardinalium & Episcoporum sic priuilegiantur, vt illas horas vel illud officium, quod idem Cardinales vel Episcopi dicent, licitè dicere possint.

Ex quibus exceptionem & priuilegio eidem capellæ concesso videmus, quod Decanus dictæ Capellæ Diuionen. incedit in Pompis seu rogationibus & generalibus processionibus cum Abbatibus monast. sanctorum Benigni ord. S. Benedicti, & Stephani ord. Canonicorum regu. S. Aug. sitorum in dicta vrbe. Nam isti tres simul incedunt: Imo Decanus præfatus est in medio illorum Abbatum. Ex quo digniorem locum habere dicitur, per ea quæ supra scripsi in 1. par. in 13. conside. Imò etiam in cõuocatione trium statuum patriæ Burgundiæ vidi decanum dictæ Capellæ præcedere Decanos Ecclesiarum Cathedralium. Item etiam dicta Capella est sumptuosa, excellenti & magnifico ædificio constructa, vt nulla ei æquiparari possit in longitudine, latitudine, & altitudine, & potius digna est dici Cathedralis. In ea nempe constituti sunt Canonici 25. inter quos est principalis dignitas quæ est Decanatus, & tres aliæ inferiores, vt Cantoria, Præpositura, & Thesauraria. Etiam plures Capellani habituati numero totidem, optime præbendati, ita quod habẽt in redditibus annuis, saltem quisque Canonicus pro præbẽda ferè summam 200. libr. Musici ibidẽ canorosi plures, non sine magna impensa sustentantur. In ea fit diurnum & noctur. officium ritè, vt decet: & quotidie celebrantur ordinariè octo Missæ solen. & alta voce, demptis his, quæ extraordinariè dici possunt. Celebrior tamen ex Missa ordinar. illius ordinis militaris, qui vocatur ordo velleris aurei (hoc est, *Lordre de la thoison dor*) à Phi. Duce Burg. prius institutus. quia cõcentu iucũdo & musico celebrãtur. Sunt & plures Capellaniæ eadem capella ornatissimè & optimè fundatæ, & in fundatione illius vnusquisque pauper Sacerdos, qui ad hanc Capellam accedit, & vult ibi celebrare, habet duos solidos Turonen. promissa ex pecunijs collegij dictæ Capellæ. Et quia se offert materia, ideo non erit alienum Bullæ tenorem super ædificatione dictæ sanctæ capellç Diuionen. cum priuilegijs eiusdem hic inferre, qui sequitur:

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Vgoni Duci Burgundiæ salutem & Apostolicam benedictionem. Petitionibus nobilium & potẽtum virorum, quæ rationi & honestati noscuntur inniti, animo nos cõuenit placido condescendere & eas libenter & efficaciter exaudire, vt ad ecclesiarum cõmodum feruentius accendantur, cum in eorum iustis petitionibus ab Apostolica sede facile se nouerint exaudiri. Inde est, quod deuotionis feruore & instantia tuæ petitionis inducti, fundum quem apud Diuionem pro Ecclesia & officinis eius ædificandis, beato Petro ac nobis liberaliter obtulisti, in ius & proprietatem nostram & Ecclesiæ Ro. accepimus. Et idẽ Ecclesiam construendi, quæ soli Romano Pontifici debeat respondere: Tibi facultatem & licentiam indulgemus, autoritate apostolica prohibentes, ne cui Episcopo vel alij Ecclesiasticæ personę liceat quicquam iuris sibi in eadem Ecclesia vel Clericis eidem Ecclesiæ seruientibus vendicare. Datum Tuscul. 6. Idus Nouembris.

Anno verò domini 1192. obijt Illustrissimus Princeps Hugo dux Burgundiæ fundator & ædificator prædictæ sanctæ Capellæ Diuionen. anima eius in pace quiescat.

In ea enim deuota Capella etiam reposita est illa sacratissima Hostia, etiam non corrupta, quæ fuit à perfido Iudæo gladio perforata, ex qua tunc miraculosè sanguis exijt: vt & nunc signa & notæ, in ea extant, quæ & miraculis præfulget,

fulget,& ad quam causa deuotionis magna & alacris concurrit turba. Bullam autem super missione dictæ sacræ Hostiæ, ad illustrissimũ Principem Philippum Ducem Burgundiæ his addere volui, in testimonium prædictorum, cuius tenor est talis.

Eugenius Papa quartus, dilecto filio salutem & Apostolicam benedictionem. Singularis deuotionis zelus quem ad fidem Catholicã & Sacramentum passionis domini nostri Iesu Christi gerere te videmus, merito nos inducunt: vt ea tibi concedamus, quæ deuotionem tuam, & aliorum Christi fidelium valeant augere. Tuis igitur in hac parte deuotis supplicationib. annuẽtes, tibi Hostiam quãdam sub imagine saluatoris in trino sedentis, mirabile Sacramentum Dominici corporis multís in locis à vesana cuiusdam feritate gladij ictib. perforatam, & ex eo sanguine resperfam, in locis præfatis, quæ in sacrario nostro erat recondita, tuę piæ deuotioni concedimus, & donamus. Volentes & mandãtes tibi, vt eam in aliqua ecclesiarum quas possides, aut in alio loco celebri, cum eo honore, & reuerentia recondas futuris temporibus venerandam, prout tanti sacramenti maiestas, & magnitudo requirit. Datũ Romæ, apud Sanctum Laurẽtium in Damaso sub annulo nostro secreto, die 27. mensis Septemb. Pontificatus nostri anno 3.

Nolo te latere, quod in castro Diuionensi est sepulchrum cuiusdam Senatoris Diuionen. nomine Hilarij, qui fuit ita castus, quòd cum post eius mortem vxor eius amoto coopertorio in eius sepulchro poneretur, visus est leuasse dextram, qua ceruicem vxoris amplexus est, vt refert Gregor. Turonens. in libro suo, in gloriam confessorum. cap. 42.

SExagesimaquarta conside. de Pinnaculis templorum, quæ Campanilia dicta sunt, & de excellentia nonnullorum tractat. Et re vera multa loca lustraui in Gallia, & Italia, & plura campanilia vidi, & de pluribus plures interrogaui, tamen ex relatu non accepi excellentius fore in Europa campanili Ecclesiæ sancti Lazari Hedu. de qua suprà satis prope in 60. consid. dictum est. Quippe est valde sumptuosum, & vltra alia extollendum ex eius fundamentis, præcipuè verò altitudine. Fundatur enim super quatuor columnis seu pilis, aut pilearibus lapideis, in medio chori dictæ Ecclesiæ existentibus, quæ grossitudinis sunt tantũ in omni quadratura 8. pedum. Altitudinis verò 36. vel vltra, cubitorum fornice distincta. in summitate verò dictarum quatuor pilarum, & super illis, constabilita est turris quadrata, altitudinis 20. cubitorum, habens deambulatoria ampla miro artificio constructa, deinde in acutiem, & fastigium ducitur, habens formam Piramidis quadratam octo quadraturis admirandæ structuræ, vltra omnem excelsitatem quæ manu fieri posset, & quæq; quadratura compacta est lapidib. quadratis, artificio sumptuoso in modum cristarum factis, per quas posset ascendi ad summitatem vsq;, & dicta Piramis est fere altitudinis tercentum cubitorum. In eo sunt viginti cãpanæ, & vltra, quarum duo sunt magnæ molis, vna ponderis est 18. milium, altera vero 16. Sonus autem dum pulsantur, est cõsonantiæ, & concordiæ tantę, vt Musicam ipsam redolere videatur.

Clocher de St Lazare, et de N.D. à Autun.

Vnum præterea addo, quód & ad cultum ciuitatis nostræ facit, licet curiosius nostra & non extera scrutari fortè dicat, sed cum veritate enarrare possum, quod sentio. In nostra quippe ciuitate est etiam Ecclesia diuæ virg. Mariæ collegiata, de qua supra in d. 40. consid. dixi, ab excellentis. domino Nic. Rolin, olim cancellario Burgundiæ ciue nostro constructa, & dotata ex tribus mille libris Turon. ex redditu annuo pro 12. canonicis, & 24. Capellanis, quorum superior Præpositus vocatus, & sunt exempti à Iurisdictione Episcopi Heduen. In qua ecclesia erigitur aliud campanile ligneum sumptuosum fundatum super turri lapidea quadrata, quæ eleuatur supra tectum dictæ Ecclesiæ, & ibi sunt ambulacra ornatissima plumbata, auro illita, & ibi est horologiũ, desuper attollitur dictum Pinnaculum in acutiem, in formam Piramidis altitudine 300. cubitorum, & vltra, regulas habens deauratas mirabili impensa, & ornatu, ordinatas, & dicta duo Campanilia ita sunt sumptuosa, magnifica, & excellen. quod bonę memoriæ Rex. Ludo. XII. hanc ciuitatem vocabat, *fauille aux beaulx cloyschez*, & pluries dixit, quod non erant similia campanilia in toto suo regno.

SExagesimaquinta consid. fit de castris, in quib. solent habitare apud nos Principes & Nobiles, & sæpius fiunt in limitibus prouinciarum ad tuitionem, & protectionem illarum, vel vt habitãtes in eis non euagentur, Imò ibi sint sub quadam custodia Principum. Ideo castra à castro castras dicta sunt, qua in eis volũtas, vel licẽtia inhabitantium castratur, nę passim vagare liceat, & pateant hostibus. Eadem ratione dicuntur castra in expeditione militari, tamen in plurali, vel, quia tanquam casti debent ibi viuere, vnde intrare castra fœminis non licet. Deuter. 23. Quando egressus fueris cõtra hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somno, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam lauetur aqua, & infra. Dominus Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, vt sint castra tua sancta, & nihil in eis fœditatis appareat, nec derelinquet te. In his enim castris castratur libido, vel licentia vagandi, ideo casti debent ibi viuere, cum luxuria vires eneruet. Vnde meretrices ab exercitu submouentur, quibus castra militum intrare non licet, vt dictum est, & in 9. part. in 33. consid. Hodie verò castra militũ scortis re-

tis repleta sunt contra disciplinam Metelli, & minoris Aphricani. Adeo, quod facilius, & frequentius Thaydis castra, quam Hannibalis videmus euerti, vt scribit Guil. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verb. Cuidam Petro tradiderunt. num. 73. extra de testa.

Vel castrum dicitur, quia in loco alto situm est casa alta, vt dicit Luc. de Pen. in l. sicut fieri. C. de erogatione militaris annonæ. li. 12. vbi est tex. quo modo annonæ militares sunt in castris deferendæ pro exercitu principis, quod pluries videmus obseruari in castro Diuionen. & Belnensi. Et talia castra possunt tantum possideri, & haberi à Principibus, vel ab his, quibus ascripta sunt, & data à Principibus, vel ex antiquitate. Ita, quod si priuatus, vel castellanus non miles in his locis fuerit detẽtator inuentus, capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. l. quicunq; castellorũ. C. de fundis limitrophis. lib. 11. & ibi Luc. scribit, quod talia quæ sunt Regalia, & alia Iura Regalia peti possunt à possessoribus, qui habẽt ex priuilegio, & quomodo docere debent de eorum priuilegio contra l. cogi. C. de peti. hæred. &, vt ait, est magna præsumptio contra illos qui habuerunt aliquam administrationem à principe, vt sunt officiarij, qui post eorum officia absoluta reperiũtur habere aliqua iura principum, præsumptio est contra eos, quod debent docere de titulo. quoniam, vt communiter officiarij in his sæpius malignantur. Sicut etiã esset præsumptio contra illos priuatos, qui possiderent aliquas decimas vnius beneficij curati, si eorum prædecessores tenuissent illud beneficiũ curatum. Nam hoc casu tenerentur docere de titulo propter præsumptionem existentem contra eos, & eorum incapacitatem, sicut est in priuato, qui tenet iura principum: quia, quo non potest possidere nec præscribere. ideo semper tenetur docere de titulo: vt ibi amplè scribit Lucas, ad quem recurre, & ibi in fin. quærit, an concesso castro per principem, videatur concessum merũ imperium, quod ibi habebat: Sed quia non quadrat, & dixi in commentarijs nostris super consuet. ducatus Burgundiæ in rub. ad initium versi. iurisd. in fin. ideo non insisto.

De forma verò, & dispositione Castrorum militarium apud Roma. lege Blondũ. li. 6. de Roma triumphãte, vbi etiam scribit, castra vt plurimum quatuor habuisse portas.

Aduerte, quod in legato castri veniunt arma, quæ ibi ponuntur ad defensionem castri, vt tenet in terminis Oldrad. consilio suo 163. & Martinus Laudẽsis in tract. de castellanis, & castris art. 4. vbi corruptè allegat Oldr. & ibi plura scribit de castris quæ sunt singularia, sed nihil ad rem faciunt. Sed redeundo ad intentam videamus, quod castrum sit excellentius. Certum est enim multa esse castra in Gallia, in Italia, in Hispania, & Alemania, & in tota Europa, & multi principes seipsos delectauerunt in cõstruendis plurib. castris. Et inter alia duo reperiuntur excellentissima. Quorum vnũ ædificij sumptuositate, & constructionis forma, & mirabili impensa laudari debet, de quo Philippus Bergomas li. 14. sui supplementi chronicarũ ait, quod Ioannes Galeatius in Papien. sua vrbe inter cætera castellum, siue regiam domum incredibili pulchritudine, & impensa extruxit, in quo & Bibliothecam condidit, in qua tantam librorũ copiam contraxit, quantã alibi se vnquam vidisse meminerit, & qui viderunt testimonium perhibeant de excellentia illius. In medio quippe illius est curia in quadro disposita, cui⁹ lõgitudo & latitudo æqualis est ab vtraq; parte pro cursu, (vt dici solet) vnius lanceæ militaris, & quatuor partes quadratæ æquali ædificio sunt constructæ: patẽt vndiq; deambulacra, hoc est gallariæ, latitudinis 30. pedum singulæ cameræ, & aulæ, &, vt verius dicam, tota domus est depicta intus excellenti & singulari pictura ex auro purissimo, & azureo eminenti. In qualibet parte est aula ampla, & superba, & hincinde cameræ decenter distinctæ. Stat & castrum pro media parte, & à parte meridionali in ciuitate, à parte septentrionali extra ciuitatem, est porta singularis, & eminens, qua ingreditur in leporarium, viuarium, seu conseptum principis, vulgò parcum, vbi sunt tres domus excellentes pro solatio principum, & in eo includũtur omnis generis animalia fera, & est longitudinis 5. milliariorum & latitudinis duorum, & vltra, & ad vnum angulum illius septi conditum est excellentissimum cœnobium Carthusiensium. Et ibi in multis locis, sunt aquæ irriguæ, nemora, prata, & agri feraces, & fructiferi, quæ nõ sunt modici redditus. In eo, iuxta castrum sunt lauacra lapidea elegantissima, in quib. infunditur, et exhauritur aqua ad libitum pro lauacro nobilium, & dominarum. Fossata illius castri ex lapidibus quadratis constructa sunt, multum lata, & profunda, in quibus neutiquam aut rarò deficit aqua discurrens.

Aliud est Castrum nostræ ciuitatis Heduen. & est tertia pars bona ciuitatis, & est situm in parte superiori, in quo sunt tres magnificentissimæ ecclesiæ, seu templa, scilicet, sanctorum Nazarij, & Celsi, & est illa primaria, & originaria Cathedralis, & sub ea est Ecclesia parochialis S. Ioannis in Crota. Alia est Ecclesia diui Lazari, quem Christus à morte suscitauit, quæ fuit Capella: sed hodie locum Cathedralis obtinet, & in vtraque celebratur officium diuinum singulis horis. Et numerus clericorum ibi deseruientium est, Episcopus cum octo dignitatibus. 52. Canonicis, & octoginta capellanis, & habituatis. Alia est ecclesia collegiata, & parochialis diuæ virginis Mariæ, in qua sunt duodecim canonici, cum Præposito. & octo Capellanis. Etiam est & alia Ecclesia Parochialis sub titulo sancti Quintini, cuius sum Parochianus, & de his Ecclesijs latè hic ante dixi in sexagesima cõsiderat.

palais de l'Evêché d'Autun, et Eglise d'Autun

sidera. In isto castro etiam est palatium Episcopale excellens, amplum & magnificũ. Est & domus seu Palatium Rolinorum superbum vltra centũ domos tam canonicorum, quàm ciuium maiorum inhabitãtium optimè constructas, & magno sumptu, nõ computatis alijs paruis domicilijs. Quibus consideratis, non reperies tam latum, neq; tam opulentũ castrũ in tota Gallia. Ideo inter alia summè laudandum est.

Domini de Ambasia, temporibus quib. floruerunt in Gallia, plura castra excellentia construi, & ædificari fecerunt, vt reuerendissimus in Christo pater dominus Georgius de Ambasia Archiepiscop⁹ Rothomagen. Cardinalis, & Legatus de latere in Fran. Castrum de Gallione in diœcesi sua Rothomagen. Alius frater Episcopus Pictauen. castrum de Diony. prope ciuitatem. Alius frater Episcopus Lingonen, dux, & Par Franciç Castrum de Mussy in diœcesi Lingonen. Alius, & quartus frater Episcopus Albigẽ. vnũ castrum in sua diœcesi. Quintus eorum frater Episcopus Claromonten. & Abbas Cluniacensis, aliud castrum in Auernia, & sua diœcesi, quæ omnia sunt excellentissima, & superba mirabiliq; pulchritudine, & impensa fabrefacta. Magnificus dominus de Ambasia, gubernator Mediolani, & locumtenens regius in Italia, nepos prædictorum, cui assidebam pro magistro requestarũ, castrum de castro Millano sumptuosa structura ædificari fecit. Et fortè, castrum Ambasiacum, quod est excellentius castrum, & amplum quàm sit in Gallia, ab eorum antecessorib. constructum est (cum inde nomen sortiti sint) hoc die tamen id castrum est regis Franciæ, qui & multa alia castra excellentissima in suo regno habet, vt est castrum in nemore Vicennæ, non procul à ciuitate Parisiensi. Item castrum S. Germani *en lays*, distans 7. leucis à dicta ciuit. Et in ea ciuit. Parisiensi sunt tria, vnum vulgo Lupara dicitur. Aliud Bastilda, & vt autor est Gagu. lib. 9. de gestis Francorum, vbi de Rege Carolo V. meminit, vbi ait: Erat his dieb. Parisijs regius præpositus Hugo Aubriotus, qui propugnaculum (cui Bastilda nomen est) ad d. Antonij portã extruxit, sumptu ex ea pecunia facto, quam Parisiorum communitati Carolus donauerat. Et aliud castrũ dicitur Rex castrorum, & est prope domum de Borbonio, & hoc fortè, quia omnia ferè alia castra regni sunt de feudo illius castri, apud nos verò excellens est castrum dictum Dargylly, non procul ab vrbe Belnensi, ad quod principes venandi causa sæpe se conferunt.

Sed inter fortissima castra est castrum Mediolani in porta Iouis, ideo Arx Iouis dicitur. Alia tria multùm fortissima, & ferè inexpugnabilia sunt, & in hac patria, scilicet, castrum Auxone, supra Ararim, Diuionense, & Belnense: etiam castrum de Vergy, & de Salione Ducis. Etiã castrum de Grancy, quod competit dominis de castro Villano. Fertur & in comitatu de Rossillon esse castrum fortissimum, quod vulgò Saulse dicitur. Et hæc referre sufficiat, cum non sint magnæ vtilitatis, sed pro complemento materiæ, quã assumpsi in medium allata sunt, & diuersa iuuant. Nec semper grauibus sententijs ingenium torquendum est, & scribendum est, vt res expostulat.

Sexagesimasexta consider. sit de laude, & excellentia quorundam Theatrorũ, & Amphitheatrorum. Theatrum enim est ædificium in Hemicycli, id est, circuli medij speciem factum, ad videnda spectacula. Latinè visorium, seu spectaculatorium dicitur. Amphitheatrum verò locus etiam erat spectaculorum, id est, ludos spectandi gratia ædificatus, forma rotunda, veluti ex duobus constans Theatris, vulgò apud nos, eschafault, dicuntur. Consuetudo istorum à Græcis sumpta est. Nam cum agrorum cultores, feriatis diebus diuersis numinib. per agros celebrarent, aut inumbrationis causa, tabernacula à rusticis cõposita sunt, vbi prius carmina incondita decantabant. Athenienses, deinde Romani, hoc in vrbanum spectaculum transtulerunt. Theatrum ita dispositum erat, vt à fronte inter duo cornua scena esset, in circumferentia hemicycli erant gradus ita dispositi, vt altiores in ambitu semper excrescerent. In his plebs promiscuè sedebat, quibus non erat sedendi locus, hi stantes in cauea sedebant. Caueç theatrorum nullis fornicibus obductç. velis tegi solebant. Primus omnium Q. Catulus teste Plin. in 19. linteis in Theatro vmbram fecit. Primus etiã byssina vela in Theatrum duxit. Principio temporaria fiebant Theatra. Primusque M. Aemil. Scaurus, Syllæ priuignus in ædilitate sua 30. tantummodo diebus scenicorum ludorum Theatrum duraturum extruxit, Opus (teste Pli. l. 36. c. 15.) maximum omnium, quæ vnquam fuere humana manu facta. Scena habuit columnas marmoreas 360. duodequadraginta pedum altitudine. Signa inter columnas æreas 3000. Summæ colũnç tabulis erant inauratis. Pars scenæ inferior erat è marmore, media è vitro. Cauea ipsa 80. hominũ 1000. capiebat. Caius vero Durio, Theatra duo fecit temporalia amplissima è ligno, quibus inter sese auersis ne inuicem obstreperent scenæ & repente circumactis ac cornib. inter se coeuntib. faciebat amphitheatrum, & Gladiatorum spectacula edebat.

Mansurum vero Theatrum ex quadrato lapide quod 40. millia hominum capiebat, primus Romæ construxit Pompeius Magnus, propter quod Cornelius Tacitus incusatum eum fuisse à senioribus scribit, ꝙ mansuram Theatri sedẽ posuisset. Cum antè subitarijs gradibus, & scena in tempus structa foret, sed Parsimoniæ consultum ꝙ perpetua sedes Theatro locata esset potius quã immenso sumptu singulos per annos cõsurgeret ac strueretur. Cuius Exemplar ex eo, quod Mytilenç erat, post deuictum Mithridatem sumpsisse, testis est Plutarch. Nero princeps nobilibus Germanis populi

puli Romani magnitudinem ostensurus eos in hoc Theatrum populo plenum introduxit. Idem etiam alias insano sumptu inarauit, vt in eo Tridatem Armeniorum Regē exciperet. Amphitheatri verò molem primus in campo Martio posuit C. Iulius Cæsar, quam paulo pòst Augustus Mausoleum ædificaturus destruxit, vt ait Blondus lib. de Roma instaurata, vbi multa de materia præsenti. Qui & ipse, autore Suetonio, amphitheatrū destinauit media vrbe, quod à Vespasiano conditum fuit, & à Tito consecratum. Id tamen Domitianus ad gloriam suam referebat iactari in senatu solitus, & patri se & fratri imperium dedisse, quapropter omnib. operibus, quæ post mortem illorum vel perfecit, suum duntaxat titulum addidit, sine vlla pristini autoris memoria. Hinc illi de hoc amphitheatro Martialis in principio sui operis adulatur dicens:

Omnis Cæsareo cedat labor amphitheatro,
Vnum pro cunctis fama loquatur opus.

Quod tamen non puto esse laudandum, cum fuerit alienæ laudis occultator, & sic par furi.

Nos autem Hedui, anno Domini millesimo quingentesimo decimosexto excellens & magnificum amphiteatrum in campo sancti Lazari, qui est in medio ciuitatis nostræ, construximus, & erat è ligno quadrato artificio solenni fabrefactum impensis ecclesiæ, & ciuium, nec in Gallia fuit simile. Ducentenarias enim cellulas cum quadraginta in superiori parte habuit: parietibus è ligno intermedijs diuisas & tabulatis coopertas, quæ loca erant viris Ecclesiasticis, Nobilibus, Senatoribus, Equitibus, & Gentibus ciuium patricijs. In cauea vero seu inferiori parte, erant gradus & sedilia ita disposita, vt altiora in ambitu semper excrescerent; vbi plebs promiscue sedebat. Quæ habuit & velaria lintea, quibus substantes seu subsidentes adumbrabātur, & ne à pluuia offenderētur. Etiam ludentes in medio Caueę, seu Theatralis Scenæ ijsdem tantum tegebātur quos fossa aquis vallata, & alijs obstaculis à plebeijs discriminabat. In eo amphiteatro octoginta millia hominum non grauatè collocari poterāt, & quia indicta fuerant spectacula finitimis, spectatores propè infiniti affuerunt; quæ spectacula fuerunt excellentissima causa diui Lazari patroni Heduorum facta, vbi vita eiusdem dignis versib. non ad Pompam, sed ad diuinæ maiestatis laudem, & beati Lazari, vehementissimè, & gratis, quatuor diebus recitata fuit. Vnde à Deo datum est, vt nulla exibilatio, nulla plebis cōsternatio, aut derisoriè quid gestum fuerit, & licet nocte pluebat, tota die tamen nulla aëris serenitas maior ijsdem diebus visa fuit, de quo aliquid iam supra tetigi in 60. consid. & in preced. par. in 52. consid.

De Theatris etiam vide per F. Patritium, de institutione Reipublicæ. lib. 8. tit. 14. vbi dicit, quod locus præstantior in theatro est Orchestra, in qua sedibus loca Senatorum primariorumq; ac honorariorum magistratuum designabātur, vnde omnium agentium gestus spectari possent. Item liberarum sociarumque gentium legatis, quas postea vetuit Augustus in orchestra cōsidere, quod quosdam libertini generis mitti deprehendisset. Nam nobiliores & honestiores personæ officio legationis fungi debent, vt in l. sciendum. in prin. ff. de legationibus. Et legati seu ambasiatores debent esse homines magnæ autoritatis, vt dicit Do. de S. Gemi. in c. ad Apostolicæ. de sent. & re iudic. in 6. saltem quando pro arduo negocio destinantur. Facit c. estote. I. qu. I. Quod autem Senatus à populo discretus ludos spectaret, eius rei teste Liuio. in 4. de bello Macedonico, & Pu. Scipio ille Aphricanus, & Valer. Sempronius Lōgus Consules primi autores fuerunt. Quod & vulgi animum auertit, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. Valerius autem Maximus lib. 2. titu. de institutis antiq. hoc ex sententia posterioris Aphricani actum esse narrat.

SExagesimaseptima consideratio. Ad excellentias palatiorū stylum conuertit, quæ sunt propriè domus principum, in quibus iurisdictiones eorum exercentur. Et dicuntur ædes consecratæ, quæ ab omni priuatorum vsu, & communi habitatione excipiuntur. l. vni. C. de Palatijs & domibus dominicis lib. 11. Et est regaliæ habere Palatia in ciuitatibus, vt in titu. quæ sint Regalia in vsibus feudorum. & l. fi. C. de officio rectoris prouinciæ. & lege quicunque. C. de operibus publicis. Ideo dicit Lucas de Pen. d. l. vnica. Quod existentibus in ciuitatibus Palatij consuetis, seu publicis, non debent Iudices priuatorum domos ad habitandum, veluti publicas vendicare. & ibi dicit, quod Palatio regio non debent adhærere ædificia priuatorum. d. l. quicunque. facit. c. nulla. & ibi glo. 12. q. I. sed debent distare spacio quindecim pedum. l. si cui. C. de ædificijs priuatis. Et vt dictum est, in magnis ciuitatibus debent & solent esse Palatia principum, vt in ciuitate Romana sunt multa Palatia tam summorū Pontificum quàm Cardinaliū. Et inter alia Symmachus Papa primò fecit Palatium sancti Petri, vt dicit Blondus de Roma instaurata. libr. I. num. 50.

Nicolaus Quintus in Vaticano Pontificale Palatium sumptuosissimè extruxit, & murorum ingentem molem ibidem inchoauit, quibus coerceri hostes possent, ne pontificis ædes diripere possent.

Eugenius quartus, Lateranense Palatiū instaurauit, teste eodem Blondo eodem lib. nu. 305.

Est & aliud Palatium nobile sancti Laurentij in Lucina, quod ob magnos fornices, & amplissima fundamenta super quibus ædificatum est, partem operum Domitiani arbitrantur, & id ad annum salutis 300. supra 1000. à Cardinale Anglico in prædictis Domitiani operum ruinis ædificatum

Ioan. Cardinalis Rothomagensis multa impensa adauxit, quod nuper Ioannes ex Gallis Picardus Cardinalis Morinēsis, cum in eo habitaret, tanto ampliauit ornauitq; impendio, & nullam præter pontificale Palatiū sancti Petri domum vrbs Roma nunc habeat pulchriorem, vt refert idē Blondus. lib. 2. num. 15.

Benedictus Papa XI. Tholosanus, in Auenione Palatium superbum, seu pontificias, & quidem celebres ædes cum turribus, & pomerijs ædificauit.

Plura sunt excellentissima Palatia in Italia, vt Mediolani. vbi est Palatium principis, in quo exercetur iurisdictio Capitanei iustitiæ Mediolani, & plurium aliorum officiorum, in quo mansi assidendo Capitaneo dictæ iustitiæ.

Bartolomæus de Saligniaco, in suo itinerario terræ sanctæ. 2. cap. primi tomi, laudauit Palatium Venetorū, quo dux, senatus, ac prætor ius dicunt, sumptu nedum ducali, & senatorio, sed Regio & Imperiali resplendet admirationem, vt idem refert, ferè exçedit, quod medio Palatio fons patet, septus in modum cisternæ, è quo si haurire velis, gemina tibi sytula opus est, altera solida altera perforata, quarum hæc per tenue foramen guttatim fontalem aquam imbibit, illa hausta largiore riuulo in fontis orificium euehit.

Sed inter alia Palatia Galliæ Palatium Parisiense est excellentius, tam longitudine, & latitudine, seu magno spacio terræ, quā in ædificijs sumptuosissimis, & amplis, nec solum Palatium dicendum est, sed oppidum magnum visu esse iudicares propter multitudinem ædificiorum, vt ego ipse oculis vidi. Eius tamen excellentia potius consistit, cum in eo exerceantur variæ iurisdictiones pro administranda iustitia, & ibi conueniant singulis dieb. non feriatis, duo aut tria millia hominum, tam pro iurisdictione exercenda, quam pro iustitia consequenda: præcipuè in suprema Parlamenti Curia, quæ distinctas, & diuersas habet çameras, vt ante scripsi in 7. par. in 9. conside. & de quib. hic amplius referam.

In illa etenim curia Parlamenti primo est magna camera, vbi patroni agunt causas. In qua assistunt 30. consiliarij cum duobus præsidentibus, vt communiter primo & secundo. Secunda est, quæ vulgò dicitur, *la tournelle*, vbi deciduntur causæ criminales, & in ea assistunt plures consiliarij. nu. 20. cum alijs duob. præsidentibus, tertio, scilicet & quarto. Etiam habent cameras distinctas duo aduocati fiscales, & Procurator generalis. Item tres Grapharij, ciuilis, criminalis, & præsentationum. Item 12. Admissionales, seu Ostiarij. Sunt etiam quatuor Notarij signantes loco Grapharij in eius absentia, qui & consilio adesse valent.

Et in ipsa Curia sunt centum consules ordinarij ab antiquo constituti. Et à paucis annis à Rege nostro Francisco I. creati sunt alij 20.

Alia est etiam camera Requestarum dicta, vbi assistunt octo ex præfatis consiliarijs, inter quos vnus præsidet, qui præsidens Requestarum vocatur, & non simpliciter præsidens cum non maiorem habeat potestatem in alijs Cameris quam vnus ex consiliarijs illarum. Et in huiusmodi camera deciduntur causæ curialium priuilegiatorum in actionibus personalibus, & possessorijs. Et est iurisdictio istorum distincta à Curia Parlamenti, cum ab eis ad curiam appelletur, & sic sunt inferiores.

Est & alia camera, quæ dicitur camera inquestarum, & in hac etiam sunt duo præsidentes, non tamē simpliciter, sed cum adiectione. In ea est certus numerus Consiliariorū, scilicet, 20. qui tātum decidunt processus, & causas factas in scriptis, & vbi factæ sunt inquestæ, & quæ placitando. & publicè declamando decidi non possunt absque visione processus. Et ista est curia parlamētalis, licet videatur, quod camera Requestarum nō debeat dici de Parlamento, ex quo de illa ad Parlamentum appellatur.

Alia est, & tertio iurisdictio in ipso Palatio, & in magna illius aula iurisdictio dominorum generalium impositionū. dicta vulgò *Lex generaulx des aides*. Et est vna curia suprema, cum de illis non licet appellare ad aliam supremam curiam. Et in hac iurisdictione præsunt duo præsidentes, & octo consiliarij. Et ab electis, & Grenaterijs Franciæ appellatur ad eos, & non ad aliam curiam supremam.

Quarta iurisdicto dicti Palatij est iurisdictio dominorum magistrorum requestarum domus Regis, qui habent cameram, & iurisdictionem separatam, & hi tantum cognoscunt de priuilegijs, & donis datis, & concessis à Rege, & de officijs Regis si inter officiarios de eorum officiarijs oriatur quæstio.

Quinta iurisdictio est iurisdictio Balliui Palatij, qui habet cameram separatam.

Sexta iurisdictio est in mensa marmorea, & est magni magistri aquarum, & forestarum, habet cameram separatam, & officiarios sub se deputatos.

Septima iurisdictio est certorum magistrorum particularium aquarum, & forestarum, qui etiam habent iurisdictionē in mensa marmorea, in qua sunt officiarij deputati.

Octaua iurisdictio est Admirali Franciæ, qui etiam habet iurisdictionem in mensa marmorea, & ibi officiales ad exercendam iustitiam sub se deputatos.

Nona iurisdictio est Admirali Aquitaniæ, vulgo de Guyenne, quæ etiā exercetur in mensa marmorea, & habet sub se officiarios ibi deputatos pro administranda iustitia. Et ex magna Aula, quæ est in d. Palatio. est accessus, & introitus ad loca destinata pro huiusmodi iurisdictionib. exercendis. Et illa

illa Aula est longissima & ampla, vbi statuæ, & imagines Regum in parietibus, & Pilearibus lapideis sunt erectæ, non tamen sub eadem lance. Nã qui ambas manus habent eleuatas, signum est optime administrasse Regnum, & R. p. absque exactione inconsueta, & iniustitia. Si verò bene administrauerint Iustitiam, & in reliquo malè versati fuerint, nec prospere res gesserint, vel è conuerso, habent vnicam manum depressam. Sin autem in vtroq; male administrarint, ambas habẽt manus demissas. Quod præuidens Lud. 11. ipso superstite suam statuam genibus flexam, manus iunctas & eleuatas more deprecantis habentem, coram imagine diuæ Mariæ virginis in ipso Palatio construi fecit. Sed quomodo rexerit, & iustitiam administrauerit, legas Gaguinum in suis Chronicis Frãciæ, & dominum Dargenteul, qui fuit eius domesticus Officiarius.

Extra prædictam Aulam, & in dicto Palatio est alia Iurisdictio, & curia sumptuosa, & magnifica, in qua præficitur Præses cum pluribus Magistris computorum, & Clericis & alijs Officiarijs vsque ad num. 30. Aedificium verò illius curiæ est superbum & amplum, & sic est decima iurisdictio in cõtinentibus Palatij existens.

Vndecima Iurisdictio est, quæ dicitur *du tresbe*, vbi officiarij cognoscunt de domanio, seu patrimonio Principis, & est magna iurisdictio.

Duodecima est Iurisdictio Electorum Franciæ.

Tertiadecima est generalium monetarum & officiarij huiusmodi iurisdictionum habẽt distinctas cameras in continentibus circa ipsam cameram computorum.

Sunt & aliæ iurisdictiones, quæ in dicto Palatio exercentur, vt est iurisdictio magistrorum, seu præfectorum Latomorum, & certorum aliorum artificum (de quibus nunc non recordor) quæ in diuersis cameris suos habẽt Iudices & Officiarios stipendiatos, & salariatos à Rege, vt & alij Officiarij antedictarum iurisdictionum, eo modo, & salaria, & stipendia offic. dicti Palatij iurisdictiones in eo exercentium ascendunt, sin annis vltra summam centum mille li. Turonensium. In quo considerãda venit magna excellẽtia illius, & in multitudine litigantium ob assiduam multarum causarum auditionem.

Sexagesimaoctaua consid. Muros quarundam vrbium seu oppidorum nobilitat. In primis murorum Babylonis vix credibilis relatu, firmitas, magnitudo conspicua extolli debet, quos Semiramis condidit, aut saltem ruinosos restaurauit. Nam primus post diluuium Nemroth Gigas eam fundauerat coctili latere atque bitumine interfuso, latitudine, vt ait Herodotus, quinquagenum cubitorum, altitudine ducenum. Ambitus eius 480. stadijs circumuenitur. Quos tam latos fuisse scribunt, vt quadrigas inter se occurrentes facilè reciperent. vnde inter septem spectacula seu miracula orbis annumerantur, turresque haberent 300. plures multo habituri, nisi aliqua ex parte paludes pro mœnibus fuissent. Per ambitũ centum portæ stabant æreæ, omnes cum cardinibus. Fossa extrinsecus latè patens vice amnis diffunditur: quia vt scribit Strab. Euphrates Babyloniam per medium diuidit. Huic autem operi portẽtoso adhibita sunt trecenta hominum millia. vnde Martialis in primo Epigram. in eisdem mœnibus, quæ tanto labore ædificata fuerint, sic ait:

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis,
Assiduus iactet nec Babylona labor.

Babylonicæ porro ciuitatis (teste Cælio li. ant. lect. 5. ca. 12.) vastitatem illo argumento maximè comprobat Arist. 3. Poly. Quòd capta quandoque ab hostibus vrbe, tertio demum die vix id persenserit pars vltima. Etiam Propert. lib. 3. de ea ita canit:

Persarum statuis Babylona Semiramis vrbem,
Vt solidum cocto tolleret agger opus.
Et duo in aduersum misit per mœnia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latus.
Duxit, & Euphratem medium, quo condidit arces,
Iussit & Imperio surgere Bactra caput.

Et Lucanus lib. 6.

Fragili circundata testa,
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.

Quintianus:

Nulla dies adimet Babylonia mœnia, longis
Inclyta porticibus, varijsq; elata columnis.

Fuit itaq; Babylonia hæc mœnibus ac arte valde admirabilis, quam Persarum Rex Cyrus postea cepit, euertit, & complanauit die festo, quo omnes Babylonij vniuersam noctem biberent, & lasciuis carminibus saltationibusq; indulgerent: teste Cælio antiq. lect. lib. 5. c. 11.

Item Thebæ Aegyptia vrbs insignis habuit muros à Busyride Aegypti Rege cõditos, ambitu 140. stadiorum, vt refert Herodo. in quibus erant centum Portæ affixæ, in quarum singulis memoratur 200. custodes excelluisse, equis & curribus. Vnde Iuuen. Saty. vltima.

Atq; vetus Thebæ centum iacet obruta portis.

Item Pergama seu muri vrbis Troiæ feruntur habuisse in ambitu 40. millia passuum. Credo ꝙ fuit Laomedon pater Priami, qui cinxit Troiam mœnibus: sed Apollini, & Neptuno id negotij ascribitur, nec ob aliam causam, quàm propter magnificentiam & altitudinem ingentem. Vnpe de his Lucanus lib. 6.

Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Ascribatq; deis.

Item murus Byzantij vrbis Thraciæ olim fuit Milesio quadrato lapide, adeo indiscreta laterum structura, vt vna propè muri compages spectantibus videri posset. Nam hæc ciuitas ab initio

à Pausania Spartanorum Rege condita fuit: sed cum parua admodum esset, ipsam postea Constantinus Magnus Imperator, qui regnabat anno Christi 318. Roma Pontifici Siluestro relicta, diligens structis fortissimis mœnibus celsisque, ac crassissimis turrib⁹ à se Constantinopolim nominari voluit, & sic in maius aucta Imperij sedes est facta, totiusque columen, & caput orientis, & vnicum Græciæ sapientiæ domicilium habita fuerit. Habuit præterea hæc ciuitas vndecim portas dignitatem ipsius atque murorum præseferentes.

Muri verò Romæ (quæ Regina vrbium, & totius orbis caput dicitur, vt supra ostẽdimus) à Romulo primo Romanorum Rege constructi sunt, qui vrbem à nomine suo Romam vocauit. Licet hanc seu partem, vt plures alij ante, Euander condidisse dicatur. vnde de his Lucanus lib. 1.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Et Pomponius Iureconsultus. l. si quis violauerit. quæ est le. fin. ff. de rer. diuis. sic inquit: Et frater Romuli Remus occisus traditur, ob id, quod muros transcẽdere voluerit, id est, voluntariè transcẽderit, secundum gl. ibi. vnde Liuius lib. 1. Vulgatior fama est ludibrio fratris Remum nouos transiluisse muros. Eius verò ambitum varium fuisse credendum est, cum & Plin. in 3. naturalis historiæ à principio paruam extitisse dicat, & suo tempore 20. millia passuum cõtinuisse. Et Flauius Vopiscus Historicus scribit Aurelium Imperatorem seu Aurelianum, ambitum vrbis ad 30. passuum millia ampliasse. Hæc etiã ciuitas 30. habuit Portas, quarum nomina infra in consid. quæ de Portis tractat, describentur.

Muros in circuitu Ierusalem vrbis Iudææ, seu Palęstinæ, quam primus Melchisedech post diluuium condiderat, fecit Salomon Rex, & legitur 3. Reg. 3. c. in prin.

Item Carolus Magnus Francorum Rex Florentiam, inclytam ac primariam Hetruriæ ciuitatẽ, quam omnium Italiæ ciuitatum florẽ nuncupãt, instaurare fecit, maioreque ambitu, & mœnibus circumdedit.

Ambitus Memphis, vrbis Aegyptiæ, populosæ & secundæ post Alexandriam ab Ogdoo Rege ædificatus fuit 150. stadiorum. Et ipsa Alexandria vrbs Aegyptia ab Alexandro Magno condita à Democrate Architecto commensurata est 15. milliũ passuum laxitate. Reliqua de vrbium mœnibus, vide infra in consideratione sequenti.

Sexagesima nona cõsid. quãdam insignes Turres enumerat. Et inter alias excellẽtes memoratur primo Turris Babylonica, primitus post diluuium à Nemroth ædificata, de qua Gene. 11. Etiam Iosephus in antiqui. in princ. de ea (teste Philippo Bergomate in suo supplemento Chronicarum lib. 2.) meminit: & de ipsa Sybilla sic dicens: Cum omnes mortales vna vterentur lingua, quidam ex his Turrim ædificauerunt excelsam, tanquam ascensuri per eam ad cœlum. Dij verò turbines mittentes euerterũt Turrim, & vocem propriam vnicuique partiti sunt. Vnde Deus ædificãtium superbiam hac animaduersione mulctauit, vt tot Gentes, quæ eò conuenerant ex omni cœlo, quæ & septuaginta erant, quibus & quousque vnum fuerat labium, eademque lingua, etiam totidem linguarum confusione superindicta separauit, necessitate inducente, & vt alterius vocẽ non intelligerẽt, & super omnem terræ faciem dispergerentur. Et de linguarum excellentia dixi suprà ista parte.

Memoratur etiam illa ingẽs Turris quam Ptolemæus albo lapide fecit in Pharo insula Aegypti, quæ portum Alexandriæ efficiebat, non ad alium vsum, quàm nocturnos ignes nautarum cursui ostendendos, ob salutem nauigantium. Hanc autem constituit talentis 800. Sostrato Gnido Architecto, qui structuræ tantæ suum inscripsit nomen. Vnde scribit Solinus: Ab hac Pharos turri Pharo vocari machinas in portubus ad prælucendi ministerium fabricatas, vt est Genuæ, in vrbe de Rupella, & pluribus alijs portubus maritimis habentibus Lucernam, vulgò Laternam portus. Vnde Iuuen.

Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Nam lucernarum vsum primi Aegyptij monstrauere, autor est Eusebius lib. 10. præparationis. Et, vt recitat Philippus Bergomen, lib. sui supplementi Chronicarum 7. Illa Turris erat toto orbe celeberrima, atque permaxima tempore Ptolemæi. quod fuit anno mundi 270. & ante Christi aduentum 4929. quæ ab ipso Ptolemæo Philadelpho super cancris vitreis apud Alexandriam cõdita fuit, vt nauigantibus in nocte lumen præberet. Vnde Papi.

Quæ cel[illegible] Memphin, palmiferamq́; Pharon.

Et tam pulcra tamque insignis habita fuit, vt inter septem mundi spectacula connumeraretur vnum. & de ea meminit Plinius lib. 36. naturalis historiæ. & fuit altitudinis passuum viginti, & palmis superabundabat. vnde Ouidius lib. 2. in Ibim, ait:

Lumina noctiuagæ tollit Pharus æmula Lunæ.

Turris alia celsissima, & toto orbi admiranda (quam Torracum appellant) in vrbe Cremona spectatur, quam anno Christi 1284. (cum in Lombardia durissima bella exercerentur propter factiones Guelphorum & Gibellinorum) quædam Guelphorum factio, tum maxime ea in vrbe præualens, adiuuantibus alijs huiusce factionis ciuitatibus, in medio vrbis foro erexit, & maximo cum gaudio & ardore, atque incredibili prope impensa cocto ex lapide duobus annis perfecit & cõsummauit.

Sequitur, quod admiratione dignũ est & laudãdum. Nam teste Baptista Fulgosio lib. de dictis factisque memoralib. tit. de miraculis cap. de gemmis.

mis. Prope vrbem Gratianopolim in Delphinatu, vetusta est Turris, quæ araneas non gignit, neque aliam venenosam rem: quin potius si quid eiusmodi in eam inferatur, vt experimento cognitum est, statim emoritur.

Si vis scire, qui primitus cõdiderint oppidum, muros aut turres, vide Polydo. de inuent. rerum. lib. 3. c. 9. Scribit Victruuius, turres probari rotũdas & polygonias, hoc est, multorum angulorum. Quippe quadratas celeri⁹ disijci machinis dissiparique, quod assultante ariete, Anguli tota commi nui facilitate soleant, vt refert Cæl. lib. suarum antiquarum lect. 14. c. 32.

Et quia hic de Turriũ structura facta est mẽtio, nõ esse alienum puto, de mœnium ratione attingere, cum in materia disconuenire non debeant. Vnde recitat ibi Cælius, lapidem quadratum & vastissimum in muris fuisse probatum ab antiqs Hetruriæ populis, vt in vetustis oppidis lapide prę grandi, incerto & vasto structis visitur: Et ita apud nos obseruatur in propugnaculis, quæ durissimis lapidibus magnis & in fronte acutis fabricantur.

Item structurarum vnam reticulatam, id est, in modũ retis factam, vel fortè à materia rara & non densa scribit. Alteram verò antiquã seu incertam, & istam magis approbat: quia reticulata, licet sit vetustior, rimis tamen concipiendis maximè obnoxia est. Præterea in parietibus lapides, quos frõtatos vocamus apponuntur, qui perpetua crassitudine vtraq; parte religando parietum soliditatem confirmare debent. Illa etiam fabrica in mœnib⁹ struendis placet, vt in crassitudine perpetua taleæ ex olea vectes quã frequentes instruantur, vt muri frons vtraque hisce taleis, velut fibulata, suffrenataque diuturnam seruet firmitatem. Sed ad rem maiestatem affert non contemnendam, profundior fossa & latior ripis præruptis obuallatisq; muro. Cuiusmodi fuisse Babyloniam ferunt latã cubitis regijs 500. vero profundam, & amplius.

Et quia murorum & turrium facta mentio est, ac in parerga libet interdum excurrere, ea quæ citat Cælius in ciues & oppidanos (qui in tuto se putant vitam agere, cum foris habeant mœnia robustissima, portasque solidas, intus autẽ sint molles, pigri, & effœminati) adscribenda duxi. Ita enim eleganter & moraliter ait, Panthedam Spartanum (vt referunt authores) cum legationẽ obiret in Asia, obstantibus nonnullis præmunitum, latum ac sublimem murum, respondisse: Per Deos pulcra, ô hospites, est Gynecunitis, id est, mulierum domus, seu senatulus. In eandem fermè sententiam Lycurgus dixisse videtur: Nequaquã sine mœnibus ciuitatem dici, quæ viris non lateribus præcincta foret. Nam & Agesilaus ciues ostendens armatos: Hæc sunt, inquit, Spartæ mœnia. Idem monstranti cuidã murum egregiè structum atq; præaltum: indagantiq;, an pulcrũ ei monumentũ videretur? Pulcrũ, inquit, si mulieres nõ viri sunt inhabitaturi. Et hæ certæ Lacedæmoniorum sententiæ erant. Cæterum compertum est, veteres vrbium mœnia summa religione cõstruere solitos fuisse, quando non contenti illa erexisse altius & latius etiam potentiæ alicuius numinis cõsecrata volebant. Propterea iurisconsulti sanctæ quoq; res inquiũt veluti muri & portę ciuitatum, quodammodo diuini iuris sunt, vt in l. 1. in princ. & l. sanctum. ad fi. ff. de rer. diuis. & §. sanctæ. instit. eod. quod nulla ratione humana mortalium res satis à quoquam gubernari dispensariq; posse videantur, in tanta hominum perfidia, irrepente interdum & ciuibus neglectu aut finitimorum cooriente, crassanteque inuidia, adeò vt opinari possimus orbem esse veluti in alto constitutam nauem, insultibus hostium, & discrimini vario obiectam. Hinc aperta subit coniectatio fabulosæ vetustati obrepsisse, vt Saturnum rebus humanis solertius consulentem effingeret. Olim Heroas Semideosque vrbium præfecisse curæ, vt illorum obtectæ, prouallatæque præsidijs facilius humanos casus reclinarent: Quoniam non munimentis modò, sed magis multo Deorum indigeamus auxilio. Argumento est, non tantum mœnia sacra veteri ritu credita, verum etiam libris cõmendatam tutelarium Deorum religiosam inuocationem, quam etiam sacrorum carmine (vt fit in processionibus, vt ita loquar) peragi solitam accepimus, exercitu hostico prædæ vrbium iam imminentem. Hæc Cæl. in loco prætacto, vbi ista excerpsimus.

De muris tamen, licet de moribus etiam apprimè, curandum est. Nam & ad publicam spectat vtilitatem, quatenus & od ornatum se habeant ciuitati decentem, & ad bellicas oportunitates. Cũ firmissima munitio murorum bellicosissima esse existimatur, vt dicitur Polit. 1. Mœnia nempe ciuitatum securitatem, tutelam, custodiam, & defensionem habitantibus in eis conferunt, text. est ad hoc expressus in l. vnica. & ibi notatur per Luc. de Pen. C. de expensis ludorum. libr. 11. quod confirmat Cicero, 2. offic. dicens: Si duce natura in ciuitatibus congregabantur homines, tamen spe custodiæ rerum suarum vrbium præsidia quærebantur. & Pomponius iureconf. in leg. pup. §. oppidum. ff. de verborum & rerum significatione. vbi ait: Oppida dicta esse ab ope hoc est auxilio, quod eius rei causa muri sint constituti. Vnde Clerici (vt alij incolæ vrbis) ad constructionem & refectionem murorum illius tenentur, vt est tex. in l. omnes. & l. ad portus. Co. de operibus publ. & in leg. fin. Cod. de quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare. lib. 10. & in c. non minus. & c. aduersus. extra de immunitate Eccles. Et hoc si necessitas exegerit, aliàs non, vt patet dictis iurib. Et si Principis vel præsidis ad hoc autoritas interuenerit, tex. in l. sacra. §. fi. ff. de re. diu. Et

an

an inconsulto Principe refici possint, dixi in commento consue. duca. Burgun. in §. incip. *on ne peult.* versi. 2. limi.

Item Clerici tenentur ad custodiam murorum & portarum, seu ad excubias ciuitatis. text. est in c. 2. quod incipit, peruenit. extra de immu. Eccle. ꝙ intellige etiam tempore necessitatis aut periculi imminentis. vt ibi dicit tex. & doct. & ad hoc alle. tex. ibi. Panor. in l. nullus penitus. C. de cursu publico. lib. 12. vbi dicitur, quod etiam Ecclesia tempore expeditionis non excusatur ab Angarijs vel perangarijs: Ideo, &c. quia tunc nullus debet esse immunis à vigilia & defensione murorum. Cum vnusquisque teneatur defendere patriam suam: vt notatur in l. fi. in verbo, prodita. C. de abolitio. & per Lucam de Penna in l. in filijs. C. de decur. li. 10. Et relicta ad refectionem murorum, fossatorum ciuitatis, castrorum, & similium, censentur relicta ad pias causas. Spec. in tit. de instrumentorum editione. §. nunc vero. versi. & scias quod inter. Ex his infert Lucas de Pen. in d. l. vnica. quod pecunia legata, vel aliàs debita ciuitati ad alium vsum non necessarium, potest in his iusta ratione conuerti & commutari: vt probat d. l. vnica. & le. fi. ff. de operibus publicis. Et plura de materia murorum, vide per Lucam de Penna in d. l. fi. Co. de quibus mune. &c. vbi notat signanter, quod in nouia fundatione ciuitatis ante omnia ædificandus est furnus: secundò statuenda sunt mœnia, & tertiò Ecclesia siue Templum, prout talis ordo ponitur ad literam. 3. Esdræ. c. 2.

SEptuagesima consideratio de Portarum excellentia ordine decenti hic indagatur. Et licet ista vocabula porta, ianua, fores, valuæ, confundantur, propriè tamen omnis ingressus, quo potest aliquid importari vel exportari, vel ab aratri portatione (vt inquit Donatus) Quia in designatione vrbium subiunctis Vacca & Tauro (quod abundantiam & fortitudinem debere habere ciues denotabat) qui vrbem designabat, aratrum manu suspendebat, ne sulcum faceret, vbi aditus ciuitatis erant relinquendi, à qua portatione dicta est Porta: & sic propriè olim Portæ dicebantur ciuitatū, vt dicit Lucas de Penna in l. 2. col. 3. C. de dignitatibus lib. 12. Ianua autem dicitur propriè primus domus ingressus, à Iano dicta, quod huic Deo bifronti seu bicipiti consecratum erat omne principium. Vnde nos hodie super introitum domus solemus affigere in fenestrulis ibi extructis imaginem alicuius Sancti. Fores verò, quæ foris aperiuntur, de quo Plutarchus, memorat primum Valerio Publicolæ fratri, cum de Sabinis triumphasset, domum publicè positam, cuius fores extra aperirentur, cum antea cæterarum ædium intro reserando impellerentur, vt ex hac concessione honoris appareret quotidie eam domum aliquid publicè admissuram. Valuæ, quæ intus reuoluuntur & in se replicantur, & se velant. Ostium partium domus est, vt Cubiculariorum.

Franciscus Patritius de institu. Reipublicæ. lib. 8. tit. 8. sic ait: Adhibenda est portarum ratio diligentissima: per eas enim aliquando accidit, vt pri* irruptione oppida diripiantur, vel redeuntibus fugientibúsue oppidanis commixti hostes inuadant: vnde ab earum custodia nullus excusatur, vt dixi supra in præcedenti consid. Et vt ait M. Vitruuius in lib. de architectura ad Octauium eiusmodi verba protulit: Curandum est, vt portarum itinera non sint directa sed scęua, hoc est, flexa & tortuosa. Et de iure iuxta portas, & mœnia ciuitatum non est habitandum propter fortuita, vt quia inhabitantium culpa forte combureretur Turris, aut ad euitandum suspicionem proditionis, vt inquit Paulus in l. neque muri neque portæ habitari, sine permissu Principis propter fortuita incendia possunt. ff. ne quid in loco sacro fiat. & Hermogenes in l. præcedenti. ibi dicit: In muris, itemque portis, & alijs sacris locis aliquid facere, quo damnum aut incommodum erogetur, non permittitur. Item quis non debet egredi ciuitatem aliunde quàm per portam consuetam. l. fi. ff. de rerum diuisione. Et quæ relinquuntur ad custodiam ciuitatis & locorum, censentur relicta ad pias causas, vt tenet Specu. in tit. de instru. edi. §. nunc verò. versic. & scias quod inter. allegans hoc ca. 2. secundum. extra de immuni. Eccl. l. pene. §. 2. Co. de donatio.

De Portis Babylonis quæ erant centum ex ære, & Constantinopolis, quæ erant vndecim, dixi supra in consider. quæ de muris tractat. etiam quod Thebę Aegyptia centum Portas habuit. vnde Plinius. Et Diospolis magna, eadem Thebæ portarū centum nobilis. Pontanus:

Hinc ad centiforem Nili subit ostia Thebem.

Blondus verò de Roma illustrata libr. 1. ponit nomina Portarum, quæ erant tēpore quo triumphabat, & sunt ista, Flumentana, Collatina, Collina, Quirinalis, Exquilina, Viminalis, Neuia, Querculana, siue Querqueculana, Gabiusa, Lauernalis, Rudusculana, Rutumena, Saginalis, Latina, Appia, Cepena Trigemina, Aurelia, Fontinalis, Carmentalis, quæ Scelerata, Pandana, vel libera, Mugonia, quæ & Trigillia, Catularia, & Triumphalis. Et ibi ponit vnde sic denominatæ fuerint, insequendo Festum Pompeium. Et ibi plures ex ijs laudat, reducendo ad eas, quæ repertæ fuerunt suo tempore. Inter illas dicit Portam Triumphalem esse omnium celeberrimam. & dicit Liuius suo tempore 37. portas fuisse in vrbe. Plinius verò dicit 30. quamuis septem clausas fuisse confirmet. De his & quibus nominib. vocentur tractat Franciscus Albertinus in suo opusculo de mirabilibus vrbis Romæ charta 5.

SEptuagesimaprima consideratio ad laudem & excellētiam pontium fit, qui ad vitæ huma-

næ vsum non paruum commodum afferre, verum necessarij videntur. Summæ quippe (teste F. Patritio de institutione Reipublicæ, lib.3.c.4.) Religionis est Pontem fluminibus facere. & (vt ait) Pons Sublicius, qui fuit ligneus magnis ceremonijs à Pontifice primùm factus est, & sæpenumerò restitutus, & autore Blondo in 1.libr. de Roma instaurata. Fuit primus Pons in Tyberi factus ab Anco Marcio Rege Romanorum structus (vt attestatur F. Albertinus in suo opere de mirabilibus vrbis Romæ, char.3.) postea verò ab Horatio Coclite pro libertate patriæ intercisus, quem deinde Aemilius lapideum fecit: hinc Pontifex à Ponte faciendo dictus est, secundum Varronem.

Hinc etiam Ecclesiæ & domus diuinæ seu Religiosæ tenentur ad constructionem & refectionē Pontium. tex. in l. ad instructionis. C. de sacrosſ. Eccle. & in l. absit. quę est pen. C. de priuil. domus Augustæ. lib.2. vbi dicit tex. Ad instructiones reparationesque nullum genus hominum, nulliusque dignitatis ac venerationis meriti cessare oportet: domos etiam diuinas tam laudabili titulo libenter ascribimus. & facit text. in §. ad hæc, in authen. de Eccle. tit. colla.9. Et quæ relicta sunt ad refectionem pontium & viarum, censentur relicta ad pias causas. Spec. in tit. de instrumentorum editione. §. nunc verò versi. & scias quod inter.

Vnde quanta cura de Pontibus olim mortalibus fuerit, opus demonstrat, vt sunt Pontes supra Rhodanum, vt in ciuitate Gebenensi, Lugduni, Viennæ, in vrbe sancti Spiritus, & Auenione, etiam supra Sequanam vidi decem Pontes in diuersis locis, præcipuè fere mediam Parisiacam ciuitatem præterfluens, habet ibi quinque Pontes, quorum tres sunt lapidei, & omnium excellentissimus est Pons diuæ virginis Mariæ miræ latitudinis, cum supra centum sint domus ædificatæ miræ & eiusdem structuræ partim ex lapidibus, partim ex lateribus coctis, vbi mercimonia exercentur.

Etiam supra fluuium Ararim seu Sagonam vidi quatuor Pontes excellentes, qui nō modica impensa structi sunt.

Legitur apud Herodotum & Curtium, quod Nitocris Assyriorum Regina, quæ multis Regnis post Semyramidem floruit, Euphratem fluuium, qui Mediam, quiq; Babyloniam rectᵒ præterfluebat, fecit tortuosum, supraque Pontem erexit trium stadiorum, difficillimum factu propter paludes quæ vrbem ambiunt. Fecit & ingentes cauernas ad excipiendum fluminis impetum, eiecitque quicquid erat limi ad iacienda fundamenta.

Traianus lapideum Pontem fecit in Danubio, in quo viginti ex quadrato lapide erant pilæ, quarum altitudo centum quinquaginta pedum præter fundamenta extabat. Latitudo 60. pedes continebat. distabant inter se 170. pedibus, fornicibus verò coniungebantur. quum tamen fluuius ille sit concitatus ripa longius submoueat, & vbi angustior est, ibidem sit ferox & vorticosus. Hunc tamen postea, seu liuore maligno, seu alia causa dirupit Adrianus, vt dicit Dion Cassius.

Adrianus verò Pontem sui nominis adhuc extantem (vtpote qui Pons sancti Angeli dicitur) super Tyberim Romæ in Vaticano fecit, & Athenis Pontem Cephesi fluminis alluuione desolatum restituit. De Pontibus vrbis Romæ, quot olim fuerint, & quot extent, vide F. Albertinum in suo opere de mirabilibus Romæ. char.7. & 56. Blondus verò lib.1. de Roma instaurata, dicit Pontem fuisse Romæ, qui triumphalis, eo quod per illum triumphi agebantur. & etiam Pons nobilium dictus fuit, ex quo nunquam in illo ruricolæ transiuissent: & erat prope vbi Ecclesia & Hospitale sancti Spiritus in Saxia situatur.

Cæsar vno die Pōtem in Arari constituit, quod Heluetij diebus viginti ægerrime confecerāt. Cæsar in suis Commentarijs de bello Gallico lib.1. in principio.

Alium etiam supra Rhenum mira celeritate, quem decem diebus absoluit, vt ibidem habetur lib.4.

Carolus Magnus Pōtem opus egregium quingentorum latitudinis, apud Maguntiam extruxit.

SEptuagesima secūda consid. circa excellentias & laudes ædificiorum priuatorum, vt sunt domus, non importunè versatur. Sciendum tamen est prius, quòd domus Græcum esse dicunt. Nam Græci domata tecta dicunt, inde dicitur domus ꝙ idē est. vnde diuus Hieronymᵒ in Psal. interpretatione ait: In Palæstina & Aegypto non habēt in tectis culmina sed domata, quæ Romę vel solaria, vel mœniana, hoc est, exterius porrecta, vocant plana tecta, quæ transuersis trabibus sustentātur. Et est domus vnius familiæ habitaculum, sicut vnius populi vrbs, secundum Archid. post Isidorum in c. omnibus. 24. quæst.1. Ad quod facit l.1. §. illo videlicet. C. si quacunque præditus potestate, &c. vbi appellatione domus continetur familia, genus, & tota vna consanguinitas, vt domus Iacob, le. cum vnus. §.1. iuncta glo. super verbo, domum. ff. de alimen. & cibarijs legatis. Propriè autem secundum leges domum nostram dicimus, vbi sedes & tabulas, constitutionemque rerum nostrarum habemus. tex. est in l. in lege censoria, §.1. ff. de verb. & rerum signifi. de quibus plene per Bar. in l.1. ff. ad Silleianum. in princ. & secundum Lucam de Penna in le.2. Cod. de metatis & epidemeticis. lib.12. & modernos in l. cum acutissimi. C. de fideicommiss. Et quando simpliciter fit mentio de domo, capitur pro loco habitationis, & est ædificiū, quod ex tecto parietibus & fundamento

constat, secundum Bar. in l. tutela. ff. de ca. dimi. & in d. l. 1. ff. ad Silleia. & ibi Bald. & de illa domo hic intendimus loqui. Et vt materia vulgatior fiat, extendẽdo fimbrias ipsius, licet aliquantulũ videatur deriuata extra propositum præter vltimum, in quo domus excellentiores recensentur, de quibus apud scribentes fit mentio, sequentia inserui.

Primum ergo erit, quod primus ædificator in orbe fuit Cayn, qui primam ciuitatem condidit, & à filio suo Enochiã appellauit. vt habetur Gen. 4. & 6. distin. c. fin. eamque bitumine & aggere aliquantisper cinxit. Illuc quoq; sectatores suos malos omnes venire compulit, & non alijs communicauit. Primi enim homines nullo subsidio fulti duram agebant vitam. Erant profecto nudi, nullo neq; ædium, neq; ignis adiumento vsi, cibo in diem quæsito, cum ignorarent agrestes fructus in vsum futurum condere, & seruare ad egestatem: quo fiebat, vt hyeme plures, aut fame, aut frigore interirent.

Experimento deinde edoctos & speluncas aiunt quæsijsse ad euitandam frigoris vim, & fructus seruare cœpisse, vt dicit Diodo. lib. 1. de antiquor. gestis. vnde etiam, vt dicit Phil. Bergom. lib. 1. sui supplementi Chronicarum, in prin. in verb. Caym. Cum aliquo pòst tempore homines nudi essent & inermes, nec contra homines, aut bestias tuti, nec vlla receptacula contra frigus aut æstus haberent, naturali quadam solertia receptacula excogitauere: vnde & tuguria quædam, atque casas sibi fabricantes ex virgulis & arundinibus construxere: quibus eorum vita tutior haberetur. Et vt idem Diodo. ait lib. 2. Prisci domos ex arundinibus conficiebant. Cuius rei vestigia penes Aegypti pastores permãsere huc vsque nulla alia, nisi ex calamis facta habitacula probent. Nemo ambigit Iahelem primo artem faciendi tentoria inuenisse, & tuguria, ex quo ipse fuit pater habitantium in tentorijs & pastorum. Gene. 4. Non certè curabant domos preciosas, aut excelsas sumptu aliquo facere, imò Mathusalem, de quo Gene. 5. quingentos annos habens, domino dicenti: Aedifica domum si vis, quoniam adhuc 300. annis viues. Respondit: Propter tantillum temporis non ædificabo domum, & sub arboribus, & supra vepres dormiuit vt prius consueuerat. Adeo, ꝙ natio Aegyptiorum eodem Diodo. lib. 2. teste, domos nostras diuersoria appellat tanquam breui tempore à nobis inhabitandas. defunctorum verò sepulcra sempiternas domos, quoniam apud Inferos infinitum sit tempus, vocat: vnde domus ædificandæ curam contemnunt, circa sepulcrorum magnificentiam, vt infra patebit in consi. de Pyramidibus, in quibus sunt lõgius mansuri, summum studium, operamq; impendunt, vnde dicit Ouidius:

Nondum præcipites cingebant oppida fossæ.

Et Boetius de consolatione lib. 1.

Et somnos dabat tunc altissima pinus.

Quasi dicant, nulla tunc oppida erant. Ideo Abraham in domunculis habitabat, expectãdo Paradysi grandem ciuitatem, secundũ Apost. & Gre. lib. 8. moralium. c. fi. Et Didymus Bragmanarum didascalus, i. Philosophorum Indiæ præceptor, siue Rex, mores eorum quo ad hoc narrans, ad Alexandrum ita scripsit: In construendis domibus igne saxa nõ coquimus, nec admixtione pulueris cementa componimus: sed in telluris speluncis, montiumque latebris habitamus: nullos ibi ventorum fremitus, nullius turbinis tempestatẽ formidamus. Nam tutius nos defendit ab imbre spelunca, quam tegula. Cuius speluncæ geminus nobis est vsus, mansionis dum viuimus, & sepulturę dum morimur. Et sic, vt vidi, aliqui viles & abiecti viuunt in latibulis & cauernis montium & rupium Sabaudiæ habitantes.

Plura & alia huiusmodi latibula iuxta vrbem (quam Orengiam vocant) ab ea parte qua fit iter Auenionem supersunt. Etiam talia habitacula licet ruinosa, non procul ab vrbe Caturcensi ostenduntur, vt refert Guill. Bened. in sua repet. c. Raynut. in verbo, domum. numer. 6. de testamentis. extra. Et ibi ponit, qui primò ædificauerint in Aegypto, in Græcia, & in Gallia. Et Polydorus de inuentoribus rerum, lib. 3. ca. 8. scribit, qui primum luteas aut latericias domos ædificauerint, vel earum structuras & tegulas, & lapidicinas inuenerint. Domus verò si meridiem spectantes fiant, vtiliores sanè. Nam per brumam solem hybernum excipiunt, & æstate inclinato Sole semper ex aliqua parte vmbra opacantur. Itaque altissimæ fiant, vt totum diem hyberno Sole calescant. Si vero ad arctum vergunt humiliores esse oportet, ne à frigidis ventis apertius petantur. Hæc Socrates apud Xenophontem commenta. 3. vt refert Volater. libr. vigesimoseptimo commentariorũ in Philologia. cap. de domo & eius partibus.

Secundum verò attenditur circa vnitatem ædificiorum, quæ hodie fit in domibus ædificandis nimis sumptuosè, aut sine necessitate, de qua sanctus Bernardus in Epistola sua de Regimine domus seu cura rei familiaris ad dominum Raymũdum de castro sancti Ambrosij. Si vis, inquit, ædificare domum, inducat te necessitas, nõ voluptas. cupiditas ædificandi ædificando non tollitur, sed augetur. Nimia & inordinata ædificandi auiditas, parit & expectat ædificiorum venditionem. Turris enim completa, & arca euacuata faciunt tarde hominem sapientem. Facit pro hoc dicto tex. in cap. pulcra ibi, hoc est decorũ, non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. 86. distinct. Sunt quippe nonnulli, qui in ætatis laboriosæ initio quæstu omisso & agricultura, in eorum vita deliciarũ sumunt auspicia,

deco-

decorem domus excogitant, eam tandem laboriosè constructam vacuã habitare coguntur. Non aduertentes quod scribitur Prouerb. 24. Præpara foris opus tuum, exerce diligenter agrum tuum, & postea ædifices domum tuam. Hæc Luc. de Pen. in l.2.col.3.C.de prædijs & omnibus rebus nauicu lariorum.lib.11.

Tertium ex quo ædificia, & domus multis periculis sunt subiecta, puta incendio vel ruinæ, vt ait tex. in l.cum hi.§. fi. ff. de transa. ff. verum non est aliquod tam firmum ædificium (quod sic dici putatur quod prius ad edendum factum fuerit) vt fluminis, vel maris, vel tempestatis, vel ruinæ, incendij, vel terręmotus vim sustinere poßit. l. fluminum.§.Seruius. vbi tex. formalis. ff. de dam. infe. vel sicut pluuijs ædificia collabuntur. vt est tex. in l.2.C.de conditis in publicis horreis.li. 10. ita & si ab eis habitatio humana subtrahitur. vt.n. ait Caßiod.4.variarum epistolarum 30. Cito vetusta tis decoctione resoluitur, quod hominum præsen tia non tenetur: & sic facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtracta custodia, ob quod plures relinquunt domos reparandas, maximè, quando sunt impares sumptui. l.sed an vltro.§.Is autem. ff. de nego. gestis. de quibus ædificiorum sumptibus habetur in l.inter quos.§. fi.cum l. seq. ff. de damno infecto.

Quartum, ornanda est dignitas domo, non ex domo tota quærenda, nec domo dominus, sed domus domino honestanda est, & vti in cunctis habenda ratio, non sua solum, sed etiam aliorum, inquit Tullius 1. de Officijs. Hinc Seneca in libro de quatuor virtutibus. Si continentiæ (inquit) studes, habita non amœnè sed salubriter. Nec dominum velis esse notum à domo, sed domum à domino. Nam in domo clari hominis, in qua hospites multi recipiendi, & admittenda hominum cuiuscunque generis multitudo, adhibenda cura laxitatis est. Aliter ampla domus sępe domino dedecori fit, si scil. in ea solitudo, maximè si ab alio domino solita est frequentari: vnde abstinendum est ab his.

Quintum est, expedit & honestum est vnicuiq; domum habere vnam, conuenienter pulchram, secundum statum suum. Quia pulchritudo ædificiorum ad decorem & ornatum ciuitatis cedit, q (vt vis patitur) est conseruandus, vt in le. in his. in fi.C.de prædijs & omnibus reb⁹ nauiculariorum. lib.11.& l.prætor ait.§.hoc interdictum prohibitorum. ff. de noui op. nuncia. & le. fi. ff. ne quid in loco publico fiat. & l.2.& l. si quis. C. de ædificijs priuatis. Nam tantus est ædificandi fauor, quod permittens vicino vel alteri domum facere, vel aliud ædificium construere, cẽsetur seruitutẽ oẽm quã in solo habebat remittere. le. si stillicidij. C. quemad. seruitus amit. Et quod plus est, talis permissio precaria ad voluntatem permittentis reuocãda, sed perpetua iudicatur, si aliud expresse non fuerit cautum in ea. l. si precario.§. fin. ff. communia prædiorum. Ea ratione, ne destruendo ædificium vrbs deformetur, & status publicus decoloretur: vt consulit Angel. consi.1. Hinc est, quod non potest quis vẽdere columnas aut trabes domus suæ, vbi corrueret domus. le. senatus. ff. de cõtrahenda emptione. Nec valet legatum earum, sed debetur æstimatio. l. cætera.§.& quid si quis. ff. de legatis 1. Nec domus legari posset vt destruatur, vt dicit Marcianus in leg. filius familias.§. ædes. ff. de legatis 1.

Sextum erit ad eliciẽdum ex prædictis duo singularia. Primum est, quod non potest quis de bonis & rebus suis disponere, quarum est dominus & possessor. d. l. senatus. & l. cætera. cõtra l. nemo. C. de Iudæis. & in re mandata. C. mandati. Secundum verò est, quod quis pro sua re seu materia alieno ædificio posita & iuncta, licet dominus existat, agere non potest seu eam vendicare, vt de ædificio tollat & sibi restituatur: siue sint fustes, siue lapides, aut alia quæcunque materia ad ædificandum apta. tex. est in §. cum in suo solo, instit. de re rum diuisione. & hoc ne ædificia rescindi necesse sit, vt ibi dicit tex. & sic ne vrbs deformetur ruinis. Præterea ne ruina damnificet vicinos, aut transeuntes per vicos, & cogi potest dominus ruinæ, scilicet, vicinandæ, de damno infecto cauere, vt ff. de damno infecto. per totum. Et cæteros de damno suæ personæ, ne ruina offendantur. Et quod plus est, hoc fieri potest ad syndici ciuitatis seu villæ requestam. Cuius etiam interest securè per vicos & itinera commeari, le.1.§. summa cum vtilitate. ff. de his, qui deiecerunt vel effuderunt. Et tex. optimus in le. ad curatoris. ff. de damno infecto. vbi dicit. Ad curatoris Reipublicæ officium spectat, vt dirutæ domus à domino extruãtur. Imò dicit tex. in l. singularum vrbium. Co. de ædificijs priuatis. & in leg. præses prouinciæ inspectis. ff. de officio præsidis. quod propter decorem ciuitatis potest Rector curiales cogere de nouo ædificare, non curiales verò tantum ad reædificationem antiquarum non taliter destructarum arctantur. Et quomodo possit cogere priuatos, vide Luc. de Penna in l.2.col.2.C. de metatis. libr. 12. & amplè per Guill. Benedicti in sua repetitio. c. Raynut. in verbo, domum. nu.14. & 16. extra de testa.

Septimum, licet priuatus in ciuitate nõ possit cogi (vt suprà dictum est) de nouo ædificare domum, tamen antiquas reparare cogi potest: verũ quilibet ad simplicem reparationem tenetur. le. singularium vrbium. supra allegata. Adeò quod si domus sit duorum, potest cõdominus insolidum conueniri ratione periculi ruinæ, & solus condemnari. Et quomodo potest cogi socius ad reparandum, vide per dictos doctores in præallegatis locis, vbi etiam ipse Guil. Benedicti, sicut laudat & magnificat nouam editionẽ & reparationem domorum & ædificiorum, quã dicit esse pium opus,

pus, ita per plura reprehendit destructionem illorum, licet ibi ponat casus, in quibus possunt confiscari aut destrui. de quo etiam aliquid per Lucã de Pen. in l. vnica. C. si curialis, relicta ciuitate, &c. lib. 10.

Octauum est, quod vnicuique necessaria est vna domus condecens & honesta in sui tutissimum refugium atq; receptaculum. verba sunt l. plerique. ff. de in ius vocando. vnde Ecclesi. 29. Initium vitæ hominis, aqua, & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem, & quã domum nemo intrare possit contra suam volũtatem, sub pœna iniuriarum. §. sed & lex Corn. insti. de iniurijs. Cum non liceat pompam rei familiaris pandi seu detegi, tex. le. 2. §. 1. in fi. C. quando & quibus quarta pars debetur, &c. lib. 10. Adeo quod domũ alienam nemini licitum est autoritate propria ingredi, etiam causa perquirendi res suas furto subtractas, vt est tex. in §. conceptum. versic. sed hæ actiones. inst. de obligatio. quæ ex delicto nascuntur. Nisi dominus domus esset persona suspecta de illo furto, secundum Ioan. Fabri. ibi. Vel esset talis res, quę animo seipsam prodidisset, vt seruus ascriptitius, vxor, & filia. l. requirendi. vbi Cyn. & Bal. Co. de seruis fugitiuis. Dummodo fiat autoritate Iudicis, ne sit causa maioris tumultus si aliter fieret. regula iuris in le. non est singulis. ff. de reg. iur. Aut fieret inquisitio ad vtilitatem publicã, secundum Bar. in d. le. pleriq;. Et sicut posset qs vnã domum habere, ita ẽt duas vel plures secundũ facultatem familiæ, statum & conditionẽ: Imo vrbicolis plures domos habere necesse est, alterã videlicet in rure ob agriculturã vel pestem dum in vrbe ingruit, alteram autem in vrbe, quia beati qui habitant vrbes. Miseri castra sequuntur, maximè tẽpore belli. de quo Virg. in Bucolicis.

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ.

His prætactis, vt proposito inseruiamus, scribitur 3. Reg. 7. c. Salomonem fecisse sibi Regiam cãdenti pauimento, triplici intus materia, Cedro, argento & auro. Quod opus absoluit tredecim annorum spatio.

Domus etiam Cyri Medorum Regis fuit excellentissima, quam fabricauit Mennon illigatis auro lapidibus.

Virg. li. 7. scribit, Domum Latini Regis cẽtum columnis fuisse sublimẽ, & Cedrinis auorum simulacris ornatam.

P. Clodius, quem Milo occidit, domum habuit sestertijs 147. millibus emptam.

M. Lepido viro Consulari, & Q. Catuli collegæ fuit olim domus omnium in vrbe pulcherrima: quæ tamen intra annos 35. centesimum locũ non obtinuit.

Cicero non minoris quinquaginta millibus aureis habitauit. Quam pecuniam furto & rapina comparatam scripsit Salustius in sua contra eum inuectiua.

In M. Scauri villa incendio bis millies sestertiũ absumptum legitur.

Babylonijs laudi datum est (teste Cælio lib. antiqu. lect. 5. cap. 12.). quod in ædibus contignationum quatuor habitarent. Sicuti orator Aristides Romanos ex assertione dixit maximas domos maximis imposuisse domibus. Dionysius tamen in Panegyricorũ ratione tecta apud Babylonẽ ab Herodoto memorari scribit contignationum quinq; aut sex (vt est Lugduni.)

Legi etiam quod Thebæ Aegyptiaca, de qua suprà: domos priuatas vsque ad quartam & quintam contignationem habuit extructas.

Martialis in secũdo suo Epigrãmate laudat Domitianum, quod ex vna Neronis domo plura ædificia publica in solatium populi construxerat, & ibi Nicolaus Perottus dicit, quod Nero incẽderat vrbem, & vnam domum ædificaret: & istud distichon de ea factum fuit:

Roma domus fiet, Veios migrate quirites:
Si non & Veios occupat ista domus.

Plinius quoque de ea scribit: Vidimus vrbem nostram claudi duabus domibus, Caij & Neronis Principum. Tradunt hanc domum Neronis à Palatio ad Esquilias vsque protensam fuisse. In vestibulo eius colossus erat erectus, tanta erat latitudo eius, vt porticus milliarias haberet ad stagnum maris instar, circumseptum ædificijs ad vrbis similitudinem, præterea aruis, vinetis, pascuis, siluis ornata, cum multitudine omnis generis pecudum & ferarum, reliqua pars auro ficta erat: gemmisque, & vnionum conchis distincta. Cænationes eburneis tabulis laqueatæ versatilibus, vt flores, & vnguenta desuper spargerentur. Præcipua cænationum rotunda die noctuque instar mundi circumagebatur, balneæ maribus & albulis aquis fluebant: verum illa domus tanto sumptu tantoque rerum omnium apparatu constructa fuit, vt ad eam peragendam octo quingẽties sestertiûm, id est, duodecies centena, & quinquaginta millia aureorum nostrorum attribuerit. Habebat aures argenteas, quæ in modum cœli mouebantur: in solarijs lapidem quendam sphingitem, quo perpetuus dies illucebat. Cum eam perfecisset, dixit (vt refert Suetonius) se iam quasi hominem habitare cœpisse. Et hanc domum multũ extollit Textor in sua officina, centum alia opera & ædificia sumptuosa & magnifica: & etiam Budæus in tract. de Asse, lib. 3.

Hanc luxuriam notat Martialis in d. suo 2. Epigrammate in laudem Domitiani. Mos enim veterum fuit in laudatione viuentium Principum defunctos iam Principes damnare, quo viui admonerentur, nullum locum, nullum esse tempus, quo defunctorum Principum manes (si mali fuissent) à posterorum execrationibus cõquiescerent: sicque à vitijs retraherentur. Merito præterea laudari videntur viuentes Principes, si pariter mortui

mortui reprehendantur. Nã cum de malo principe posteri tacent, manifestũ est timeri præsentem quod eadem faciat. Ad hæc damnare priores, nihil aliud quam hortari præsentem, vt corruptos longa consuetudine ac deprauatos mores reformet & corrigat. Postremò (vt inquit Plinius) nihil nõ parum gratè sine comparatione laudatur: hæc Perottus vbi suprà.

Budæus in tract. de Asse, libr. 3. ponit excellentiam & magnificentiam domorum, seu ædiũ Romanorum, vbi laudat domum Lepidi, Crassi, & Ciceronis: & ibi memoratur de inuectiua oratione Salustij in Ciceronem: vnde tanta bona acquisiuisset nisi ex rapina. propterea & his temporibus multi thesaurarij, seu quæstores ærarij Frãciæ taxati sunt. Nam habito respectu ad eorum facultates antiquas & acquisitas, nec non ad eorum salaria, fuit æstimatum quantum pecuniarum ex ærario Regio ex rapina seu potius mala inuersione subtrahere potuerint, & super his tãtum, aut plus, aut minus ex æquo & bono commissariorum in pœnam seu emendam, aut verius restitutionem exactum fuit. Et ex dictis Budæi in loco ante citato, constat Ciceronem multa ex literatura acquisiſſe, verum multo maiora acquisiuit quondam Nico. Rolim Cancel. Burg. ciuis noster, qui multas domos excellentissimas construi fecit, tam in Burg. vt Diuionæ, Cabilonæ, Castilionæ, Belnæ & Heduæ: quàm in Flandria. Et suis posteris 25. villas in quibus erant castra amplissima & superba. cùm 25. mille lib. Turonen. de reditu annuo reliquerit, q̃ omnia ex industria, literatura, & scientia sibi comparauerat sub ducibus Burgundiæ, sub quibus Cancella. extitit. Et (vt fertur) cum semel corã duce ab æmulis taxaretur de huiusmodi excessiuis acquisitionibus, & amplissimis possessionibus ratione suæ villicationis maxima cum laude reddidit: ita vt nihil ex rapina, & furto acquisiuisse se purgauerit, sed omnia scio Principe, & ex eius voluntate & mandato accepisse. Nec credo alium à Cicerone fuisse, qui tanta ex literatura acquisierit.

Non omnino disconueniret hic inserere excellentiam domorum aquaticarum, quæ naues dicuntur. Sed quia Budæus amplè ponit in d. tracta. de Asse, li. 5. excellentiã & magnitudinem aliquarum nauium, vbi laudat nauem Philadelphi, Ptolemæi, Philopatoris, & naues duas à Demetrio Antigoni factas, etiam nauem frumentariam Hieronis. Inter tamen omnes Naues quæ vnquam fuerunt & erunt, laudanda est illa quæ dicitur Arca Noe, cuius longitudo fuit 300. cubitorum. 50. cubitorum latitudo, & 30. cubitorũ altitudo, vt scribitur Gen. 6. & de eius excellentia etiam meminit Laziardus in suis Epitoma. vtilis histo. c. 11. vbi dicit: quomodo fabricatam fuisse tradunt catholici doct. his diebus facta est mirabilis & excell. nauis per Regem nostrum Franciscum. I. quæ fuit facta in Normannia, cõstructione cuius maior pars siluarum illius patriæ cæsa est & exposita.

Sunt & aliç tres domus, scilicet, conscientiæ, familiæ, & sepulturç, quas ponit Ant. Flo. in sua sum. in 3. par. tit. 10. c. 1. 2. & 3. de domo sepulturæ dixi supra in 2. part.

Idem etiam Anton. Flor. in d. c. 1. in princip. ponit aliam domum quæ est principalis & excellentior alijs, & est domus domini. de qua habetur Psalm. 121. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domũ domini ibimus. Principalis enim, quia domini est, & quia ab ipso ædificata, & præparata, & nostra, quia ꝓpter nos ordinata, vt in ea semper cum eo habitemus, est domus sempiternæ gloriæ, de qua ipse psalmista in alio Psal. scilicet 25. ait: Domine dilexi decorem domus tuæ, id est, locum habitationis gloriæ tuæ. De hac domo Iesus ait: Ioã. 14. In domo patris mei multç mãsiones sunt. quia etsi vnum præmium beatitudinis, multæ tamen differentiæ præmiorum, sicut & hic meritorum. Quia, vt dicitur 1. ad Corinth. 15. stella differt à stella in claritate. Cuius nobilitatem & magnificentiam Baruch admirans, ait: O Israel, quàm magna est domus Dei; & ingens locus possessionis eius: magnus & non habens finem, excelsus & immensus. Magna est domus gloriæ supernæ & locus possessionis eius. Magn⁹ latitudine claritatis, quia complectitur omnia bona. Psalm. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, scilicet, habitantes in ea. Magnus longitudine perpetuitatis, quia non habens consummationem, id est, finem. Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te, Luc. 1. Regnabit, scilicet, Christus in domo Iacob in æternum, scilicet, in ecclesia triumphante. Magnus secundum altitudinem dignitatis, quia Excelsus. Apost. 2. ad Corinth. 5. Si terrestris domus nostra dissoluitur, habemus domum non manufactam, æternã in cœlis, in qua sunt omnes in maxima dignitate & potestate, Hæc ille.

Plutarchus in septem sapientum symposio (teste Cælio, li. antiquarum lectionum 6. cap. 25.) hos scripsit sermones. Quænam maximè felix domus foret. In eo velut in Symbolum, quisq; quod sentiret, protulit. Ac princeps Solon, optimam sibi domum videri pronunciauit, in qua pecuniæ forent bono comparatæ modo, nec earum custodes haberentur infidi, nec erogatis subsequeretur pœnitentia. Bias eam censuit optimam, in qua per se dominus existat talis, cuiusmodi extra est ex lege. Tales verò, vbi otio pingui domino perfrui licet. Cleobulus, si plures multo sint, qui dominum ament, quam qui reformidẽt. Pittacus eam prætulit, quç tum necessarijs, tum redundantibus superflueret. Chilon, administrationi regiæ domum oportere esse similẽ, statuit. Nam Lycurgũ ferunt, cum submonuisset quispiã, Democratiam induceret, intulisse an prius in domo ipse constituet.

 Septua-

SEptuagesimatertia consid. ad laudẽ & excellentiam quarundã Bibliothecarum fit. Inprimis Gordianus Imperator, cum eruditus vir esset, Bibliothecam maximam extruxit, in qua sexaginta duo millia voluminum collocauit. Tyramnion grammaticus, qui floruit ætate Magni Pompeij, super tria librorum millia possedit. Plutarchus in Antonio scribit Pergamenas Bibliothecas habuisse ducenta librorum millia. Fertur Ptole. secundum Aegypti Regẽ Bibliothecam omnium pulcherrimam congregasse, & in toto orbe terrarum nominatissimam construxisse, quæ vsque ad primum Alexãdrinum cum Romanis bellum perdurauit, teste Philippo Bergomate in suo supplemento Chronicarum libr. 7. Et idem libro decimoquarto, extollit Bibliothecam Ioannis Galeatij vicecomitis Ducis Mediolanensis quam Papiæ condidit, & in qua ingentem librorũ copiam contraxit: Budæus, in suo tractatu de asse libro 2. multum laudat post Plutarchum Bibliothecam Luculli.

Ludouicus XII. Rex Franciæ Blesis oppido suæ natiuitatis pulcherrimam construxit, & ibi magnam librorum, præcipuè in historijs, copiam coaceruauit.

Apud Aurelianos, alia fuit excellens & nominatissima, hodie Parisijs duæ extant mirum in modum libris refertæ, præcipuè in Theologia, quarum vna in Collegio Regio, quod dicunt Nauarræ, altera verò in monasterio sancti Victoris collocatur.

Alphonsus Aragonum & Siciliæ Rex laudatus est, quod Bibliothecam in omni facultate, & omni lingua permaximam & ornatissimam sibi acquisiuerat, & iam quinquagenarius præceptori se submiserit, ne loquendi vsu careret.

Adrianus Romanorum Imperator Romanis & etiam Atheniensib: Bibliothecam permagnificam atq; insignem construxit.

Bibliothecæ, teste Victruuio, spectare debent ad orientem, tum quia vsus matutinum postulat lumen, tum quia in his libri ac tabulæ non putrescunt. Etenim; quæcunque ad meridiem & occidentem spectant, tineis & humore libros vitiant atque membranas: quoniam venti humidi aduenientes procreãt eas, & alunt, fundentesq; humidos spiritus pallore volumina corrumpunt.

Quomodo imagines virorum literatorum ad eorum memoriam & decorem in Bibliothecis olim apposuerunt plures Reges Alexandriæ & Pergami, & plures Romani, vide Plinium lib. 35. ca. 2. & Blondum libr. 8. de Roma triumphante. Et de laude Bibliothecarum etiam scripsit F. Patritius in libro de institutione Reipublicæ, lib. 8. tit. 15. eas commendans à comparatione. Sic enim ait. Et si certaminũ victores magnos honores meruerunt, vt in conuẽtu stantes palma & corona decorarentur, & redeuntes in propriam patriam, quasi victoria triumphantes quadrigis inueherentur, & veste publica perpetuoq; victu alerentur, quantò magis efferendi sunt viri doctissimi, qui disciplina & moribus rempublicam adiuuãt, & scriptis suis ea omnia memoriæ commendant: quæ posteris seculis profutura sint? Porrò, ex antiquis Bibliopolis vnicus ferè Triphon celebrabatur. Hinc Martialis li. 4. Nõ habeo, sed habet Bibliopola Triphon. Strabo lib. 13. Geographiæ scribit Aristotelẽ omnium primum Bibliothecam instituisse. Et Plinius lib. trigesimoquinto testatur Asiniũ Pollionem primum Romæ Bibliothecam fecisse, vt refert Polydorus de inuentoribus rerum. lib. 2. c. 7. vbi etiam ponit, qui primos libros ediderint, & quod olim in vrbe Roma fuerint Bibliothecæ nu. 18. scribitur in opusculo de mirabilibus vrbis Romæ, in secundo lib. & in tertio, quæ nunc extant.

Quia hic incipit mentio de Bibliotheca, in qua reponũtur volumina, idcirco definitionem libri addo, quæ est talis secundum Lucam de Penna in rub. de nauicularijs seu nauclerijs. lib. 11. qui dicit: Liber est lumen cordis, & speculum corporis, virtutum repertorium, vitiorum confusorium, corona prudentum, diadema sapientum, honorificentia doctorum, clarificentia rectorum, comes itineris, domesticus fidelis, socius colloquentis, collega præcidentis, vas plenum sapientiæ, via recta eloquentiæ, hortus plenus fructibus, pratum fluens floribus, mare sine fluctibus, principium intelligentiæ, fundamentum memoriæ, hostis obliuionis, amicus recordationis, vocatus properat, iussusq; festinat, rogatus respondens, fideliter obediens, cõtra fortunas lictor, atq; verus tui ductor, ortus conclusus, & fons signatus, puteus aquæ viuæ, paradisus absq; ruina, ędificãs te gnarum si reperit ignarum, nunquam patitur fastidium, & si graues eum nimium, arcana reuelans, & obscura clarificans. Nec est inconueniens scire quæ volumina sint excellentiora, an antiqua, an noua: & licet nõnunquam nouitas malè negligat, quod bene statuit vetustatis autoritas veneranda, secunda q. 6. c. anteriorum. vers. illud, & in authen. vt ordinariæ præfecturæ vrbanæ, &c. in princip. col. 5. Tamen dicit Speculator in suo proœmio, quod volumini suo nouo cedant volumina antiquorum. iuxta illud. Recedant vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus est. primo Regum, secundo c. Vnde dicit Imperator: Vetustatem renouamus, vt in authent. de administratoribus. circa principium. col. 7. quibus licet reuerentia debeatur, vt in c. priscis. in principio. 55. distin. & ff. de iure immunitatis. l. semper. & in ca. quanto. extra de transact & 9. q. 3. c. conquestus. & 25. q. 1. ca. contra tamen fides eis in pluribus non habetur. Nam secundum varietatem temporum, iura variantur humana. vt in cap. non debet. de consanguinit. & affinita. c. recurrat. versicu. his ita. 32. q. tertia. Sæpè enim pro necessitate, vel vtilitate mutilantur, & laxan-

laxantur canonica præcepta, vt ca. etsi illa. 1. quæst. 7. & quod paulatim labitur, conuenit renouari, vt in authen. de quæstore. circa principium. collat. 6. & nihil penè in semetipso manet, sed currit natura multas euoluens mutationes, quas neque prędidere facile est neque prædicere, vt in authent. vt omnes obediant iudicibus Prouinciarum. §. si vero. versicu. si vero arripiat. collat. 5. Et nihil est quod mutabilitatem non sentiat. vt in authen. de non alienan. aut permutan. §. nos igitur. alias in §. vbi autem lex. collat. 3. & 89. distinct. cap. ad hoc. de consecratio. distinct. 5. ca. ne tales. prope finem. Sed & semper opere vacante, consonæ causis leges ponuntur, cū semper inopinabiles emergant, quas antiquitas non agnouit, vt in authen. vt defuncti, seu funera eorum non iniurientur. in prin. collat. 5. Nec erubescat antiquitas, si quid melius horum quæ ipsa tradidit, nouitas adinuenit, vt in authen. de nuptijs. §. maioris. collat. 4. & argum. 96. distinct. c. esto. in fine. Nam paulatim hæc per eruditionem ad melius accedunt, vt in authent. de monachis. §. fi. versic. oportet. collat. 1. Et omne artificium per exercitium suscepit incrementum. l. legat. seruis. §. ornatricibus. ff. de legat. 3. & lege milites. 2. C. de re milit. lib. 12. Sed & antiquorum quidam vino inebrietati sunt. ca. vino, 37. distin. quia non plenam notitiam scripturarum habuerunt, vt extra de sacra vnctio. c. 1. §. fin. ita dicit Spec. in d. suo procemi. col. 9. versic. huic ergo claritatis speculo. Antiquitati tamen in multis defertur, & præfertur Iuuentuti. de quibus suprà in parte præcedente consid. 17.

SEptuagesima quarta consid. de Excellentia Pyramidum contexitur. Pyramides enim tam altæ in Aegypto traduntur fuisse, vt magna omnium admiratio fuerit, qua ratione in tantam altitudinem subuecta sint cementa: Vnam ex ijs, quæ ex Arabicis lapidicinis constabat à 360. hominum millibus, annorum 20. spacio constructam prodiderunt, & in raphanos, allium, & cæpas, quibus operarij vescerentur, mille octingenta talenta erogata. Neq; aliam ædificandarū Pyramidum rationem fuisse, quam regum Aegypti in erogandis pecunijs stultā ostentationē. Siue ne pecuniā successorib. relinquendo insidiandi sibi causam preberent. Seu ne plebs esset ociosa. Aut ad vsum sepulchri. Earum vna saxo naturali fuit elaborata & rubrica, cuius ambitus per frontem centū duos pedes colligebat, longitudo erat 143. pedum, altitudo sexaginta duorū. Tres aliæ fuerunt 78. annis, & mensibus 4. factæ. Omniū amplissima continebat octo soli iugera, quatuor angulorum paribus interuallis per 882. pedes. Singulorum laterum altitudo pedes 25. Secundæ singula interualla per quatuor angulos pares 737. pedes comprehendebant. Tertia erat minor prædictis, sed multò spectatior, Aethiopicis consurgens lapidibus, trecentis sexaginta tribus pedibus inter angulos. Omnium minimam fecit Rhodope meretricula Aesopi fabulatoris conserua, diuitijs illis quas meretricio quæstu sibi comparauerat. Scribit Herodotus in Euterpe, Cleopen Aegypti Regē fecisse Pyramiden ex Arabicis lapidibus, cuius longitudo erat quinq; stadiorum, latitudo decem passuum, altitudo octo passuum, in qua decem annos fuisse consumptos memorat. Fecit & aliam viginti annis absolutam, in qua tantum profudit pecuniæ, vt nimio sumptu attritus filiam (quam habebat formosissimā) coactus sit prostituere. Ea est in qua 180. talenta in cœpis & raphanis erogata prædiximus, quibus artifices vtebantur in extruenda earum vna. Quo argumento coniectare est, quanta quæque prodigiosa fuerit aliarum rerum impensa, & ista magnificētissima omnium Pyramidum fuit. Inter prædictas tres, duæ inter septem orbis spectacula numerantur. de quibus miraculis meminit F. Patricius in suo lib. 1. de institutione Reipublicæ, tit. 9. & Cælius antiqu. lect. lib. 12. c. 38. Pyramides autē sunt structuræ & moles lapideæ maximæ, ita constructæ, vt è lato in acutum tendant, qualis in hac ciuitate Hedua extat altitudinis 30. cubitorum.

Subsequenti ordine de Obeliscis tractandum est, qui vocantur structuræ minores Pyramidibus deorsum versum specie quadrata, in angustum verticem desinentes, & paulatim gracilescentes. Aegypti Reges quatuor fecerunt obeliscos 480. cubitorum longitudine. Ramīses rex Aegypti, cuius ætate captum est Ilium, Obeliscum fecit, quadraginta cubitorum, & alium, longitudine vndecenis pedibus, per latera cubitis quatuor, quem fecisse dicuntur viginti hominum millia. Cuius operis admiratione factum est, vt cum Syenem oppidum expugnaret Cambyses Rex, ventumq; esset incēdio ad crepidines obelisci, extingui ignem iuberet molis reuerentia. Obeliscū posuit Phius 48. cubitorum. Ptolemæus vnum Alexandriæ 80. cubitorum. Fuerunt plures alij, quos volens omitto, de quibus Plinius libr. 36. capit. 9. 10. & 11. & Blondus de Roma instaurata lib. 1. Vbi etiam scribit formam & figuram. Qui vero primùm Obeliscos fecerint, vide Polydorum de inuentoribus rerum, lib. 3. c. 11.

De Labyrinthis etiam loquamur. Nam scribit F. Patritius in lib. 1. de institutis Reipublicæ, tit. 9. Dędalum Architecturæ inuentorem secundum aliquos, qui in Creta regnante Minoe, Labyrinthum miro gyrorum ordine ædificauit, ad eius similitudinem, quem diu ante Miris, à nonnullis Miro appellatus, Aegyptiorum rex pro sepulchro sibi opulentissimo construxit, quod etiam Labyrinthi nomine nuncupauit. Cuius quidem aditus ingredientibus facilis erat, exitus autem perdifficilis viarum perplexitate, nisi beneficio ducis itineris peritissimi. Virg. lib. 6.

Hic

Hic labor ille domus, & inextricabilis error.

Plinius lib.36.c.13. dicit quatuor fuisse Labyrinthos, secundum Aegyptium, tertium in Lemno, & quartum in Italia. de quibus Textor amplè scribit in sua officina.c. inter alia opera, &c. De primis Labyrinthorum Pyramidumq; autoribus, & quæ esset eas construẽdi causa, scribit Polydorus de inuentorib. rerum lib.3.ca.10.

SEptuagesimaquinta consid. de sepulchris subnectitur, quæ ad gloriam mortuorũ orta sunt, vt qui iam defecerant, viuere viderentur. Nam legitur ꝙ Arthemisia Regina Cariæ Mausolo marito mortuo sepulchrum erexit inter orbis miracula annumeratum, cuius altitudo attollebatur 25. cubitis. Cingebatur columnis 36. patebat ab austro ad septentrionem 63. pedes. toto circuitu continebat pedes 411. Ipsum ab occidente celauit Scõpas, à septentrione Bryax, à meridie Timotheus, ab occasu Leocares. Regina, opere nondum absoluto, concessit fatis. Artifices tamen non recesserunt nisi eo consummato. Ab hoc sepulchro omnia Regum & Imperatorum monumẽta quæ preciosa sunt, vocantur Mausolea. De hoc Propert. lib.3.

Nec Mausolei diues fortuna sepulchri,
Mortis ab extrema conditione vacat.

Martialis lib. 1.

Aere nec vacuo pendentia Mausolea,
Laudibus immodicis Cares ad astra ferant.

Semiramiden Orientis reginam, & mulierum omnium longe celeberrimam, quamq; cum Cyro præcipuè admiratus Alexander fertur, quod in illis & magnitudo animi & rerum claritas plurima emicuisset, legimus. cum sibi iam magno conatu monumentum, in quo perfuncta humanis reconderetur, strueretur, inscriptionem eiusmodi exsculpendam curasse: Quicunq; ex Regib. pecuniæ inopiam senserit, conditorio recluso sumat inde, quicquid visum fuerit. Id cum perlegisset Darius, vt qui auri foret auidior, Sepulchrũ iussit recludi: sed in eo pecuniã quidem inuenit nullam, in ea autem incidit literas: Ni malus vir fores, & pecunia insatiabilis, non vtique mortuorum loculos moueres. hæc Cælius li. antiquarum lectio, 12.c.37. Et Philippus Bergomen. post Plutarchum, lib.3. sui supplementi chronicarum. De sepulchro Augustorum & alijs memorandis sepulchris quæ Romæ visuntur, vide in Opusculo de vrbis Romę mirabilibus, lib. 2. & 3. Dicit tamen idem Cælius lib.9. suarum antiquarum lectionum. c. 63. Quod propter Sepulchra quæ in Ceramico visebantur, sancitum lege fuit, ne quis sepulchrum faceret operosius, quam quod decem homines effecerint triduo. néue hermas liceret imponi, nec mortui laudem in publicis sepulturis, nec per aliũ quàm per eum qui publicè ad eam rem constitutus foret, dici licebat. Sed pòst, deuentum est ad magnificentiam sepulchrorum more Romanorum, vt ibi declarat de multis quæ fuerunt multum excellentia.

Non est omittenda descriptio sancti sepulchri, cum prophetizatum fuerit illud esse gloriosum, vt habetur Esaiæ 10. &, vt dicit Bartholomæus de Saligniaco, in suo itinerario terræ sanctæ, in capite sexto septimi tomi, distat pedibus centum & nouem à loco crucis Christi: descenditur enim à loco crucis Christi ad superficiem pauimenti Ecclesiæ spacio pedum viginti nouem, quod resultat ex decem & octo gradibus, & à principio pauimenti vsque ad sepulchrum, spatium est pedum octoginta. Et est dispositio loci dominicæ sepulturæ talis: In media templi area stant duæ domunculæ, siue criptæ. Sunt enim è rupe cauatæ interius & exterius parietibus marmore incrustatis, tecto rudi iuxta naturam rupis exterius manentis. Hoc sepulchrum est septem pedib. longum, octo palmis altum, à pauimento ex marmore candido atq; lucente. Huius sepulchri est templum gloriosissimũ, quod sicut singulari gloria est à Deo clarificatũ, ita sumptuosissimè & pulcherrrimè à principibus Christianis constructum, ornatum, atque ditatum, & plurimarum nationum fidei Christianæ officijs sanctis, diu noctuque frequentatur. Est enim hoc templum miræ altitudinis & amplitudinis, plurima loca sancta includens, & ab vtrisq; lateribus multis sacellis distinctum, innititur columnis marmoreis septuaginta tribus, singulis supra basim triginta pedum altitudine eleuatis, in testudine artificiosæ picturæ miraculorum varietate visuntur. Porrò in testudinis medio, super domini Iesu gloriosum Sepulchrum latè patet apertura rotunda miri (vt dicitur) effectus. Nam alij perhibent rorido cœlo per hanc aperturam dulcissimum Manna super Christi Sepulchrum sæpe pluisse. Alij affirmant ignem cœlestem ministerio Angelorum, per hanc descendere solitum, à quo sancti Sepulchri lampades fuerunt accensæ, iuxta Propheticum: Cadet de cœlo super vos globus ignis, à quo illuminabimini. Verùm, Hæc actis tẽporibus, ob scelera Pseudochristianorum Pisanorum ad gloriosum sepulchrum perpetrata, cessauere, vt in antiquis gestis cœnobij montis Syon, vetustis libris repertum est, vt refert idem Bartholomæus loco prædicto, c.7. Aperturam hanc multi Principes pro zelo ducti, sæpe clauserunt argenteis, vel aureis laminis, sed altero die solito more patuit remotis laminis Angelico ministerio, Quoniam prophetatum erat, vt dictum est. Et erit sepulchrum eius gloriosum. De pluribus alijs excellentijs huius sancti sepulchri vide ibidem. Verum, in eo. lib. c.1. noni tomi, idem Barthol. ponit de sepulchro Ioseph, sepulchro Zach. Prophetæ, & de sepulchro vriginis Mariæ, quod est instar, vt dicit sepulchri Christi per omnia factum, nisi quod scripta ipsius sepulchri duabus ianuis patet vtrinque & est marmoreum, summè venerabile Angelis,

Turcis perfidis & Saracenis: & ibi propè est sepulchrũ diuę Annæ eius matris. Et in ca.seq.fit mentio de sepulchro Iosaphat regis Iuda pulchra Pyramide insignito. Et in c.4.eiusdem tomi dicitur, ꝙ sepulchrũ Lazari, qui fuit à Christo suscitatus, est marmoreis lapidibus coopertum, & persimile sepulchro sancto & virginis gloriosæ. Et in hac ciuitate Hedua, in ecclesia ipsius diui Lazari post altare maius, est etiam aliud sepulchrum sanctum Lazaro dicatum ex marmore cõditum, & ita elegãs, vt nullum simile in nostra Gallia reperiatur: vbi reliquiæ ipsius à Gerardo Episcopo Heduen. è Massilia allatæ diu repositæ fuerunt.

Omitto plura alia sepulchra magnificentissima, vt est sepulchrum diui Aug. ex candidissimo marmore mira celebritate structum Papię in cœnobio fratrum Heremitarum, quod etiam aspectum quendam pulcherrimum prębet. Etiam sepulchra regum Franciæ, quæ in Cœnobio sancti Dionysij Francię prope Parisium (vbi est communis sepultura ipsorum regum) sparsim mirè condita sunt. Sed excellentiora sunt in Cœnobio Carthusiensium prope Diuionẽ, vbi Duces Burgundiæ olim inhumabantur. Ita in ciuitate Bituricensi, in capella Ducum Biturigum vidi sepulchrum Ducis excellens & diues. Et in ciuitate Nanetensi vbi Duces Britonum ornatissimè sepeliuntur. Et in oppido Souigniaci, in prioratu ordinis Cluniacensis, non multum longè ab vrbe de Molinis sepulchra ducum Borboniorum laboriosè structa cernuntur. De multis sepulchris sanctorum, ponit Gregor. Turonen. in suo lib. in gloriam confessorum, vbi inter cætera ponit de sepulchro Hilarionis senatoris Diuionen. de quo alibi dixi.

Et qualiter olim bruta & alia animalia honorata fuerunt sepulchris aut statuis, scribit Textor in sua officina, in c. Bruta, aliaq; animalia, &c. & in c. præcedenti. vide de vario inhumandi ritu, apud diuersas gentes, quod etiam vide in Polydoro de inuentoribus rerum. lib.3.c.10.

Aduerte tamen, quod licet gl. in l. quicunq;. in verbo, libitinarius. ff. de instit. action. dicat, Quod feretrum est sepulchrum plebeiorum & damnatorum, tamen etiã ponitur pro sepulchro potentum. vt habetur 2. Reg.3. quòd Dauid sequebatur Feretrum Abneri.

Septuagesimasexta conside. erit, cum circa domos, vt communiter videmus, sunt horti adiacentes, vt facit textus in lege, prædijs. §. balneas. ff. de legatis 3. circa excellentiam & laudem hortorum versatur. Pheacum enim regio (cuius Rex fuit Alcinous) hortos habuit tanta pomorum varietate nobiles, vt præmaturis primis noua statim renascerẽtur, quæ cùm magno studio coleret Rex eius loci, Deus hortorum creditus est. Statius. lib. 1. Siluarum:

Quid bifera Alcinoi laudem pomaria, vosq;
Qui nunquam vacui prodistis in area rami?

Mantuanus:

Alcinoi syluas canit, & Pheacia poma.

Ouid. lib.3.

Proxima Pheacum felicibus obsita pomis
Rura petunt.

Iuuenalis Satyr.5.

Illa iubebit
Poma dari, quorum solo pascaris odore.
Qualia perpetuus Pheacum Autumnus habebat.

Propertius:

Nec mea Pheacas aquant pomaria syluas.

Epicurus, teste Plinio lib.18. cap.4. primus omnium hortos Athenis instituit, cum antea ruri tantum haberentur, non in vrbibus. Hinc Epicurus hortorum magister appellatur. Laertius refert Epicuri scholam fuisse in horto.

Propertius lib.3.

Illic vel studijs animum emendare Platonis
Incipiam, aut hortis docte Epicure tuis.

De quo meminit Blondus li.8. de Roma triumphante. Sed & pensiles Babylonis hortos plerique laudant, & inter orbis spectacula admittũt, siue illos fecerit Rex Cyrus, siue Semiramis, vt refert Cęlius lib.12.c.38. in fi.

Lucanus hortos habuit cultissimos, in quibus sepultus est.

Mecœnas quoq; hortos habuit Romæ pulcherrimos in Esquilijs, ad quos propter amœnitatem loci plerunq; diuertebat Octauius.

Syria etiã fuit in hortis operosissima, authore Plin. Inde quoque est prouerbium Græcis: Multa Syrorum olera. In Italia, & præcipuè in regno Neapolitano sunt horti excellentes.

Etiam aliàs vidi Papienses multum insudare in colendis & elaborandis hortis, & ex eorum fructibus multas pecunias colligebant.

Parisienses quoq; hortos habent fertilissimos, circa quorum cultum multum versantur. vnde ex illis non modicos redditus percipiunt.

Fuit excellentissimus hortus Molinis, tempore Annæ de Francia, filiæ regis Ludouici XI. Francorum Regis, & Ducissæ Borbonij.

Hortus verò Balsami, etiam inter hortos excellentior. Erat enim in cacumine montis, vbi interfectus est Saul, & in nullo alio loco Balsamum nascebatur. Cæterùm tẽpore magni Herodis, Cleopatra regina Aegyptia, fauente Antonio marito, sed inuidente Herode, hortum Balsami transtulit in Babyloniam Aegypti, vbi preciosissimarum arborum hortus delitiosus colitur à Christianis solis, rigaturque aqua fontis, in quo, fama est, virginem gloriosum sæpe lauisse infantulum Iesum, cum degeret in terra Aegypti. Sunt tamen adhuc surculi quidam Balsami in monte Engaddi, sed nullius cultus, nullius prouentus. Sic miro modo Deus se vleiscitur de peccatoribus, vt quoniam

Herodes olim horti Balſami poſſeſſor, Ieſum puerum perſequebatur, Ieſus fugiens in Aegyptum, poſt ſe traxit Balſami hortum. Eſt autem hic hortus in Aegypto inter Heliopolin & Babylonē, habens in longitudine duos iactus arcus, in latitudine iactum lapidis, terræ ferè albæ. hæc dicit Barth. de Saligniaco in itinerario terrę ſanctę c.7. decimi tomi, vbi refert quod meſſis Balſami talis eſt: Decerpitur folium ex ſtipite cōtra ſolem, moxq́; gutta lucida, & mire fragrans ſcaturit ex ruptura. Et hic Balſami precioſiſſimus liquor, vitreis vaſis colligitur, minimè fluxurus niſi ad ortum Solis fiat ruptura. Fonticulus autem Ieſu paruulus eſt, non ſufficiens irrigationi totius horti, quare Sarraceni alium foderunt iuxta illum puteū, ex quo quatuor boues aquam protrahunt per Rotam, ſperantes ex vicinitate fontis Ieſu, aquam fore ſalubrem, at longe aliter res euenit, donec miſſis canalib. aquā putei ducerēt in fontem Ieſu, quo facto, largiter & ſalubriter ex aquis mixtis, rigatur Balſami hortus. Non eſt omittendum (mirum tamen dictu) quod à meridie ſabbati, vſq; ad aurorā diei lunæ, boues nullo verbere impelli poſſunt, vt in protrahenda aqua laborent, quod eſt fidei noſtræ teſtimonium celebre.

Cæterùm, horti ſine aqua non ſunt commendabiles nec vtiles. Nam agri aquarum irrigatione aut pluuia carentes nullos fructus cultoribus præſtant: textus eſt in lege vſus aquæ. & ibi notat Luc. de Pen. C. de fundis rei priuatę. lib.11. Vnde hortus ſine aqua, & quercus folijs defluens comparatur. Eſa. cap.1. ad finem. Ideo agris qui poſſunt commodè irrigari (vt in pleriſq; Italiæ locis) amplius taxari debent in ſubuentionibus & collectis, cum eis ſiccitas aëris in nullo officere poſſit: ſed decurrentibus aquis irriguis fructus optimi ex eis percipiuntur. Ex agris nempe irriguis, bis in anno fructus percipiuntur, vt ait Papinianus in l. diuortio. §. quod in anno. ff. ſol. matr. Aliàs verò in arborib. & pratis detrimenta conſequuntur. l. is cuius, in fi. ff. ſi ſeruitus vendicetur. & d. l. vſus aquæ. & habetur Iaco. 5. quod Elias orauit, vt non plueret ſuper terram, non pluit annos tres & menſes ſex. & rurſum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum. In hortū ex more aquæ ducuntur irriguæ. Deut. 11. de conſecratio. diſt. 5. ca. nunquam. l. decernimus. §. ſciendum. ibi, vel hortus, ad cuius vſum aqua publica fuerit deriuata. & ibi Luc. de Pen. C. de aquæductu. lib.11. Melior tex. in l. 1. C. de mancipijs & colonis eod. lib. ibi tantum colonis impartiatur, quantum culturis eorum agrorum ſufficere manifeſtum eſt, quos ipſi colūt.

SEptuageſimaſeptima conſider. erit de laude & excellentia Balneorum tam naturaliū, quam artificialium: cum vt plurimum, etiam in domib. ſunt loca, quæ dicuntur Balneæ ſeu balnearia, vt facit textus in leg. prædijs. §. balneas. ff. de legat. 3. in quib. ad lauandum aquæ calidæ & frigidæ ſunt, & habent hypocauſtum, hoc eſt, locum ad ſudandum. Habet enim ſub pauimēto locum vacuum, in quo ſuccenſus ignis calidos vapores emittit, excitatq́; ſudorem. Habet etiā ab vno latere præfurnium, hoc eſt paruam fornacē, in qua ignis incluſus partim hypocauſtum calefacit, partim aquas temperat ad lauandū. Etenim ſupra eam tria ahena componūtur, vnū caldariū ex quo aqua calida hauritur, alterū tepidariū ex quo tepida, tertium frigidarium ex quo frigida. Quantum [illegible] calidæ ex caldario erit, tantum ex tepidario in caldariū, & ex frigidario influit in tepidarium, & hoc vaporarium dicitur. Eſt & aliud hypocauſtū temperatius, quod vnctuarium dicitur, in quo poſt ſudorem ad lotionem homines vnguntur.

Et quædam ex inſtitutione noſtra vim habent, quædam verò ſua ſponte vim obtinent. Quæ verò ex inſtitutione noſtra vim habent, propriè apud nos Thermæ dicuntur, & olim in vrbe Romana in his Balneis Romani magnam delectationem habuerunt, & in excellentia illorum inſudarunt, vt refert Blondus li. 1. de Roma reſtaurata in prin. vbi ait in vrbe 12. Thermas compertas fuiſſe, Agrippinas, Neronianas, Titi, Veſpaſiani, Domitianas, Antonianas, Alexandrinas, Gordianas, Seuerianas, Diocletianas, & Aurelianas, Conſtantinianas, & Nouatianas. Quarum loca & excellentias indicat, prius de earum inſtitutione ratione explicata, vbi plura: quæ cum non ſint magnæ vtilitatis, non aliter inſiſto. Et ex dictis illius ibi & in fine libri primi conſtat, Thermas Diocletianas, & Gordianas fuiſſe excellentiores. Vt de Gordianis, ait, Iulium Capitolinum pauca ſcripſiſſe, ſed valde admiranda. Nam cum dixiſſet domus Gordianorum tunc extaſſe Præneſtina via ducentas columnas vno ſtylo habentes, addidit & Thermas ibi fuiſſe, quales præter vrbem tunc nuſquam haberet orbis terrarum, & de Thermis Diocletiani vide Blondum in fin. libri primi ante alleg. Et de balnearum apud veteres luxurioſo apparatu ſcribit Cælius libr. antiquarum lectio. 16. cap. 47. vbi dicit in balneis non ſtatuas modò innumeras, & columnas nihil ſuſtinentes viſere erat, ſed eò quo que peruentum eſt delitiarum, vt nihil niſi gemmas calcare vellent, ſicut proſequitur Seneca libr. 13. c. 86. & vide eundem Cælium eo loco ca. 46. ad initium.

In hac noſtra ciuitate Heduana loca extant, dicta vulgò le celier Ioliot, vbi Thermarum reliquię introſpiciuntur, quæ magnitudine, & operis ſumptuoſitate erant excellentes, prout ipſa ruina docet hodie, nec plures ſunt in Gallia excellētes, cum pauci habeant priuatas, ſed in ciuitatibus, & oppidis ſunt publicæ Thermæ, in aliquibus locis ſunt honeſtæ, in alijs verò exercentur Lupanaria etiam publica, q̄ an ſint permiſſa, videatur tex. in l. ancillarū. in fin. de petitione hæreditatis. Vbi verba Vlpiani Iuriſconſulti ſunt hęc. Nam & in multorum honeſto-

honestorum virorum prędijs Lupanaria exercentur.& ibi Albericus de Rosate. Vide tamen Sanct. Thomam in 4.sententiarum.dist.33.q.1. articul.3. quæstiuncula prima, & in scripto eius super Dionysium 4.lectio.9.col.5.in princi. Vbi dicit, quod lex puniens mulieres in Lupanari est abrogata. & dicit Præpositus in c. priuilegia. §. officium.3. dist. quod Ecclesia permittit tacitè publicas meretrices propter maiora mala vitanda. Quoniam maiora & grauiora mala sunt euitanda. 13. dist. per totum. maximè c.1.& 2. Faciũt dicta Hosti.& Panormitan.in cap.inter opera charitatis.in fin.extra de sponsalib.

De iuramento tamen diuino, Lupanaria prohibentur. Cum prohibeatur simplex concubinatus, seu fornicatio: quia scribitur Exo.20. Nõ mœchaberis.& Deutero.23.Non erit meretrix de filiabus Israel. Etiam dominus exclamauit contra Ierusalem, eo quod ædificauerat Lupanar, & Prostibulum fecit in cũctis plateis, & ibi adijcitur, quod destruet dominus Lupanaria & Prostibula, vt habetur Ezech.16.Et ædificasti tibi Lupanaria, & fecisti tibi Prostibulum in cunctis plateis.Et fornicata es cum filijs Aegypti vicinis tuis magnarum carnium.dicit tamen glo. fi. in ca.meretrices.32.q.4. quod in Deut. licitum erat habere concubinam, & dare ei pretiũ suæ pudicitiæ, vt habetur 2.Reg. 2.15.16.20.& 3.Reg.11.& 1.Paralip.2.& 2.Paralip.10. & Ester.2.& Cantic.6. Facit tex.in l.in concubinatu.ff.de concubinis.etiam Deus non omnino abiecit meretrices, sed vt scribitur Mat.21.dicit, quia publicani & meretrices præcedent vos in Regno Dei.

Sed videtur quod ista Lupanaria etiam sustineri possint, inspecto iure naturali, quo iure omni animanti à natura est tributum, vt se, vitã, corpusq; tueatur, declinetq; quæ ei nocitura sunt, quæq; ad viuendum necessaria inquirat, secũdum quod videtur quod coit⁹ sit quãdoq; necessarius hoc iure pro sustentatione vitæ, & pro vitandis malis, quæ defectu coitus euenire possunt, & multa iuuamenta affert, vt per plures autoritates comprobãt Antonius Gazius in sua florida corona. c.32.& ex nostris Andræas Tiraquellus in suis legib. connubialib.l.14.folio 157.& 158. Quæ, cum sint lasciua, non repeto, cum ibi legi possint.Et ideo Politicarij nostri cupientes generi humano prouideri, & plura naturæ incõmoda auferre, iuuamentaq; illi præstare, in pluribus hæc Lupanaria permittunt, quæ & ecclesia tolerat ex causis antè deductis.

De Balneis verò seu Thermis, quæ sua sponte vim obtinent (vt ad propositum vnde digressi sumus redeamus) dicendum est, quia alia sunt nitrosa, alia salsosa, aluminosa, alia bituminosa, alia sulphurosa, alia ferrosa, alia calcosa, & quædam ex his composita: & horum quidem omnium potestas est arefaciendi, quædam non tantum arefaciunt, sed etiam obstruunt, vt aluminosa. & de vtilitate eorum in fine huius considerationis dicetur. Et in his vt plurimum aquæ sunt calidæ. sed cur hoc? ita quod aliquæ intantum sunt calidæ, & ita feruent, vt non possint esse vsui, nisi aut in aperto euanuere, aut mixtura frigidæ intepuere. causæ sunt, teste Seneca libr. 13. epistolarum. 86. epistola, Ignibus, quos multis locis terra opertos tegit, aquam calescere, si subiecti sunt solo, per quod aquis transcursus est. Facere quippe dracones solemus, & miliaria, & complures formas, in quibus ære tenui fistulas struimus per decliue circundatas, vt sæpe eundem ignem ambiens aqua tantum fluat spacij, quantum efficiendo calori satis est. Frigida itaque intrat, exit calida, idem sub terra fieri existimat Empedocles, vt autor est Cælius lib.antiq.lectio. 16.capit.44.vbi etiam ait, quod quidam arbitrantur, per loca sulphure plena, vel introeuntes aquas calorem beneficio materiæ per quam fluunt trahere, & hic ante dictum est in 18.conside. Quod ne quis accidere miretur, viuę calci si aquam infuderis, nónne feruebit? Hæc porrò efficit ratio, vt aquæ feruidæ magna ex parte salsæ proueniant, vt Arist. inquit. quia, scilicet, per terrã aluminosam percolantur. Exustorum autem omnium cinis salsus est sulphurq; redolet, quare feruida omnia modo vrunt fulminis: & quidem plura fulminis tacta extiterunt: vnde, vt experientia docet, aqua Salinarum decocta, reddit cinerem salsum, quo vtuntur Burgũdi. Refert & idem Cælius, quod Democritus calci assignauit calidorum fontium rationem, quod nequit fieri, quoniam lapides vnde fit calx, non habet excalefaciendi vim, nisi in fornace calcaria præusti fuerint.

Et pro hac calentium aquarũ ratione ipse Cælius adducit quod vidisse attestatur, & esse adnotatu dignum ducit, dum Patauij, vt ait, capesseret ingenij cultum, apud Aponum adnotauit ab aquis calentibus lapides gigni, quod extra omnem admirationem ei fuit. Scaturiunt, vt inquit, ibi feruentissimæ aquæ in supercilio non multum eleuato, in subiecto molendino n est quod versat Balinei aquam per conuallem decurrens. Volaticam vt nunc passim dicitur, in quam impetu deuoluitur aqua per actum, vidit totam veluti quodam artificio, lapidea circumtectã crusta. Et cum oculis non satis crederet, duriciem materię expertus est, cultelli satis validi mucronem insigniter retusum animaduertit. Mox repetita vrbe cũ rem Scholasticis quibusdã exposuisset in foro, risu exceptus est ab omnibus ferè, tãquam inusitata, absurda, ac scurrilia promeret. Sed haud ita multo superstitio facto, illuc profecti secum in rem præsentem verissima senserunt, quæ prius inscitè ludibrio habuerant. & omnia pòst (vt ait Cælius) cõprobata reperit ex doctrina Plinij & aliorũ, vt ibi prosequitur. Et tãdem reddit rationem, cur aquis calentibus potius quàm frigidis lapides concrescant, & coagmententur.

Et de fonte, qui est in Britannia, etiam de quodam paruo lacu iuxta oppidum Gallicum vulgo dictum Loches, mira feruntur, cum arbores aut ligna in eis immersa per aliquot annos in lapides conuertuntur, vt ante in hac part. in d. 18. conside. in fi. scriptum est: Et cum ista sint extra materiam non insisto. Et de Balneis & materia scripsit amplè Cælius d.c. 44. cum 4. ca. sequent. & Volaterranus in sua Philologia. cap. de partitione medicinę. lib. 24. vbi etiam narrat quædam esse Balnea frigida, quæ fiunt ex aqua frigida, & cuius iuuamenti, & vtilitatis sint.

Balnei vsus, inquit Cælius, duplex est. Nam modò discussis febribus initium cibi plenioris vinique firmioris valetudini facit. Modò febrem ipsam tollit, ferequè adhibetur, vbi summā cutem relaxari, euocarique corruptum humorem conuenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidius eo vtebantur. Asclepiades audacius. Balnea verò veterum eo frugi erant, teste Cælio loco antedicto, ca. 46. & in vsu erant balneola perangusta, tenebricosa, vt inquit Seneca: Neque enim calida videbantur nisi obscura. Eiusmodi fuisse legimus Scipionis Aphricani balneū apud Linternum. In eo ille horror Carthaginis cui Roma debebat, quod semel tantum foret capta, abluebat corpus laboribus fessum rusticis: quoniam se exercebat opere, terramque, vt mos fuit priscis, ipse subigebat: hæc Cælius. & c. 45. quærit cur ante balnei ingressum calidum mingimus, & in exitu balnei frigidum. Item cur nō sitientes, lauacrum intrātes sitimus, & econtra si sitiamus, pacatur sitis. De vtilitate verò & iuuamine balneorum me remitto ad medicos, vt ad Antonium Gazium in sua florida corona capit. 40. & 41. vbi etiam declarat quæ conditiones debeant obseruari pro volentibus in aqua calida artificialiter balneari. Ad Volaterranum & alios per eum allegatos in loco ante citato. Sed, vt dicit Arnaldus de Villa noua in suo commētario regiminis sanitatis, capit. 5. Balneum ad multa confert. Columnæ enim pedum ad conseruationem sanitatis visus & auditus sæpè lauari debent, atq; fricari cum aqua moderatæ caliditatis, amplius capitis lotio non tardetur vltra 12. dies, nec fiat in hebdomada plusquā semel, & nunquam stomacho repleto, sed ante prādium aut cœnam, balnea tamen nocent oculis. Verum ita sunt vtilia & necessaria, quod etiam die dominico causa necessitatis permittuntur. ca. peruenit de consecra. dist. 3. Et etiam causa necessitatis religiosis permittūtur. c. omnis qui. 22. q. 1. Imo si quis prohibeatur balneari in balneo publico, potest agere actione iniuriarum, text. est in l. 2. §. si quis in mari. ff. ne quid in loco publico. & l. iniuriarum 1. §. fi. ad initium. ff. de iniur.

Sed tandem sciamus que sint balnea excellentiora in Gallia, & licet sint plurima, pauca tamen referam. Primò in nostro balliuatu Heduensi ad muros, seu in suburbijs vrbis Borbonij Ancerici, quod distat à loco natalitio meo dicto Issiacum octo milliaribus, sunt Balnea antiquissima & excellentissima à Iulio Cæsare, vt fertur, constructa, in quibus sunt plures fontes calentes, & quod mirum est, non cum tetro odore sulphuris: & inter alios, fons est ita calidus & feruens, vt vix manus contineri posset, & si viuum caderet & mergeretur in eo per tempus, quo vix dici possit, Aue Maria, à morte cum difficultate liberaretur: & aqua illius vtuntur pistores & incolæ, pro pane cōficiendo, & pluribus alijs actibus & vsibus necessarijs. Locus autem aptus ad balneum, in quo aquæ calentes cadunt & recipiuntur, est prope fontes calidos, & circundatur muro ex magnis lapidibus quadratis cōposito sub forma orbiculari, in quo vltra quinquies centum homines contineri possint.

In Ducatu Borbonij oppidum est dictum Borbonium Larchembault, ferè distans 30. milliaribus à prædicto Borbonio, vbi etiam sunt alia balnea, & aliæ aquæ calētes: sed loca balneorum non sunt ita excellentia, & sumptuosa, vti balnea Borbonij Ancrici.

Sunt & alia balnea in eo Ducatu & patria Borbonij in oppido vulgo dicto, Vichy, sed in operis & ædificij magnitudine & constructione non sunt ita excellentia vt prima.

Inter balnea excellentia, semper laudata fuerunt Balnea Viterbij, de quorum laude scripsi ante ista parte. dicta 18. consideratione, & de pluribus alijs.

Septuagesimaoctaua consider. de animalibus terrestribus fit. Quia varia bestiarum genera sunt, Ecclesi. 43. & eo quod sunt perfectiora auibus & piscibus, vt dicit & declarat Sanct. Thom. 1. 1. quæst. 72. primum. & vt dicit idem Tho. 1. 1. q. 47. sec. secundæ, ꝙ animalia appetunt excellentiam, & irascuntur cōtra derogantiā eis. Nam Cælius li. 4. lectionum antiquarum c. 25. dicit. Pleraq; enim in brutali vita extant sermonis vestigia. Neq; item rationem quamlibet putaris. Nam actiuæ rationis in bestijs semina multa, quod operum & vitæ comprobat modus. Speculatio item quædam, & naturaliū peritia nobis videtur cum illis quadam tenus esse communis. Nam & remedia norunt, cibos distinguunt, futura præsagiunt, ingruentia vitāt solertissimè, etiā si natura duce, in hisce potius videantur niti. Vna verò est diuinitatis cōtemplatio, cultus vnus, qui extra hominē reijcit omnia. Neq; prona in pastum animantia Deum suspicantur, aut sciūt. Peculiaris homini est in naturę principem Deum mentis excitatio: licet Plinius dicat brutorum aliqua cœlestibus reuerentiæ cultum exhibere, & ex Platonicorum doctrina coargui possit, bestias aliud quiduis facere potius cum cœlestia honorare videntur. Aut si honorant, nescire tamē quid agant, vel si sciant eas, item intelligentiæ,

gentiæ, ac immortalitatis videri participes, à quo dissentit Cælius vbi supra, & vide Plutarchum in quodam Dialogo, vbi demonstrat in Brutis rationem esse.

8 Et est quędam nobilitas in animalibus irrationabilibus, vt dicit Bar. in l. 1. in 7. col. C. de dignitatibus li. 12. Videbimus infra exempla suis locis, de quib. etiam per Bonum de Curt. in suo tract. nobilitatis. in 2. par. Et dixi supra in 8. par. in 3. consid. vbi posui etiam de Leone, & eius nobilitate inter quadrupedia.

Et de animalibus mira ponit Plinius lib. 28. naturalis historiæ. c. 11. Ex quibus possunt laudari in genere. Et reperiuntur animalia, quæ vtuntur ordine, vt inter terrestria Elephantes, inter aues Ciconiæ, Grues & Apes, vt de singulis infra dicam, quod plurimum seruit ad propositum de ordine seruando.

Sed vt ad differentias animalium descendam⁹, dicendum tres esse gradus animalium.

Quædam enim sunt, quæ habent sensum tact⁹, sed neq; auditum aut memoriam habent, vt sunt Conchilia, & multa animalia, arborum, & herbarum affixa radicibus: & iste primus est atque infimus gradus. Hæc animalia, quia memoriam non habent, imo nullam habent prudentiam, nec se de loco ad locum promouere possunt.

Quædam verò sensum habent tactus & memoriam, sed auditu priuantur, vt sunt formicæ, & huiusce generis animātia, quibus memoria est atque prouidentia, & motus localis. Congregant enim in cibum frumentorum grana, ne hyemis tempore fame pereant. Et hæc animalia sunt primis nobiliora, cum illa sint plātis propinquissima.

Quædam præterea sunt, quæ habent sensum tactus, memoriam & auditum, vt perfecta quæq; animalia, cuiusmodi est canis, elephans, leo, bos, capra. Et iste est tertius animalium gradus, qui ideo est duobus primis nobilior, quia à plantis est multo distantior.

Quædam etiam sunt animalia, quæ excedunt hominem in aliquo sensu, vt Aper auditu, Linx visu, Vultur odoratu, Simia gustu, Aranea tactu. vnde super versus seq.

Nos Aper auditu, Linx visu, Simia gustu,
Vultur odoratu, præcellit Aranea tactu.

Aliter tamen dictum est per Plinium, lib. 10. c. 69. & 71. Sed quid responderi possit præponentibus homini bruta. vide Cælium lib. antiqu. lect. 2. cap. 10.

Denique alia sunt animalia numero quatuor, quæ victum percipiunt tantùm ex vno Elementorum, vt Talpa terra, Alec aqua, Chameleon aëre, & Salamādra igni, vt probāt versus sequētes:

Talpa terra cibus, Chameleon in aëre viuit,
Alec vnda fouet, flammæ pasiunt Salamandram.

Aduerte etiam, quod natura mares etiam inter bruta potiore decorauit honoris insigni Draconem, & Gallum crista, cornibus Ceruum, vnde Martialis:

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum:
Imbelles damæ quid nisi præda sumus?

Iuba verò Leonem, &c. vt infra patebit.

Denique etiam maiorem animo præter Pantheram, & Vrsam, quæ animosiores sunt marib⁹, vt dicit Raphael Volater. lib. 25. suæ Sophologiæ, c. 1. & latè in præcedenti par. in 2. consid. Et non solum bruta fuerūt in vita honorata, sed etiam post mortem quædam sepulchris aut statuis honorata fuerunt, vt supra dixi in consid. de Sepulchrorum excellentia.

Textor Niuernen. in sua Officina in ca. animalia diuersa. laudat multa animalia, maximè cum quædam sunt, quæ vltra alia homini seruiunt, vt est equus, asinus, capra, sus, bos, ouis, canis, mulus: & ibi amplè de naturis eorum, quod nō transporto, cum tantum excellentiora referre curabo. In primis, vt dicit, Canes inter animalia sunt fidelissimi, vt docet p exemplū. & canū quorundā celebriū refert nomina Tex. in sua Offi. c. canū quorundam nomina. Et bos in re pecuaria primā habet autoritatem: & mirabili, & singulari laude digni sunt Elephantes, tum propter eorum docilitatem, intellectum, & memoriam. sitque inter animalia terrestria primum, & maximum, proximumque humanis sensibus, etiam propter eorū obedientiam, amoris & gloriæ voluptatem, imo etiam probitatem, quæ rara est in homine, prudētiam & æquitatem, religionem quoque siderum, solisque ac lunæ venerationem, vt amplè declarat Plinius lib. 8. naturalis histo. à ca. 1. illius libr. vsque ad 12.

Tamen inter alia animalia terrestria Leo obtinet generositatem, principatum, fortitudinem, & dominationem, ita ꝙ & Princeps animaliū terrestriū dicitur, & ꝓbatur sic ex autoritate Pli. eo. li. 8. c. 16. vbi ait, generositatē eius deprehēdi, maxime in periculis, non in illo tantūmodo, ꝙ spernēs tela, diu se terrore solo tuetur, aut velle cogi testatur. Cogiturque non tam periculo coactus, sed tāquam amentia iratus: illa nobilior animi significatio magna canum, & venantium vrgente vi cōtemptus resistit, ceditque in campis, vbi virgulta siluasq; penetrauerit, acerrimo cursu fertur, velut turpitudinem latebris tegens, dum sequitur insilit saltu quo in fuga non vtitur, vulneratus obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum verò, qui tela quidem miserit, sed non vulnerauerit, correptum raptatumque sternit, nec vulnerat. Ex clementia etiam laudatur, cum ꝓstratis parcit: & vbi sæuit, in viros prius quàm in fœminas fremit: perimit infantes non nisi magna fame. Extant clementiæ Leonum complura exempla, vnum supra ista par. in considerat. de excellentia amoris relatum est.

AAaa 3 Duo

Duo alia recitat Plin.d.c.16. & Perottus in 6. Epigram. Martialis, vbi plura de nobilitate & generositate Leonis. Quod verò laudetur Leo ex Principatu, & dominatione patet: quia Leo Græcè interpretatur latinè Rex, cum Leo sit Rex, & Princeps omnium bestiarum, vt dixi supra. & ait Isid. lib. etymolog. idem est animal audax, forte, largum, nobile, magnanimum: vt inquit Aristo. in naturalib. Et caput illius fortissimum est. Verum quid per eum significare debeat, cum ponitur in armis, ex præcedentibus coniectari potest, & ex his, quæ dicuntur ex Hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci, vbi dicit per eum denotari fortitudinem, cum anteriores partes describuntur, figurantur, vt in pluribus, quæ gestant in eorum armis capita Leonum. Nam habetur in Prouerbio: Leo fortissimus bestiarum, nullius pauescit occursum. Prouerb.30. Et cum sit hoc animal inter cætera fortissimum, omnibus occurrens, timorem incutiens, formidolosum significat quandoque animum, iram aut furorem: & aliqui eum ponunt sub solio Solis: demonstrantes ipsius ad Solem similitudinem. Vel secũdum prædictum autorem. caput Leonis denotare potest vigilantiam, eò, qa Leo dormit oculis apertis, & de alijs naturis videatur Plin. lib.8. & Cælius lib.7. antiq. lect. ca.29. Textor in sua Officina dicit, quod impetu, & calore Leones cætera præstant Animalia, vti Sol sidera. Præterea oculis semper igneis, & patentibus cernuntur, vt Sol patenti igneoque oculo terram cõspicit, & ibi plura de natura illius, & plurium aliorum animalium vltra 63. diuersarum specierum, quæ ibi refert. Ideo videas eum, & Plin. in d. lib.8. per totum. Per Aristotelem, & Dioscoridem, & in horto sanitatis: Et si reperiantur figurata in armis aut vexillis, de quibus supra lib.1.38. consid. in 84. conclu. debent interpretari arma secundum naturas illorum animalium, qualitates & nobilitates.

Et etiam inter animalia eiusdem speciei potest esse nobilitas vel excellentia in vno plus quam in alio, vt de duobus canibus Laconis ex eodem ventre editis, quorum alter ad leporem, alter ad ollam impetum fecit, vt refert Bonus de Curtili in prin. huius consid. allegato.

SEptuagesima nona consideratio erit de animalibus insectis. Inter quæ, teste Aristot. lib.9. de natura animalium, genus apum & formicarum officiosissimum atque studiosissimum, & præ cæteris fere omnibus animalibus est. Et vt ait Pli. li. 11. c.5. Inter omnia insectorum animalia, principatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere hominum causa genitis mella contrahunt, succumque dulcissimum atque subtilissimum ac saluberrimum fauos confingunt, & ceras. Illæ ad vsus vitæ laborem tolerant, opera conficiunt: Rempublicam habent, consilia priuatim, ac Duces gregatim: & quod maximè mirum sit, mores habent. Regibus apum forma semper egregia & duplo quàm cæteris maior, pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans, multo etiã nitore à vulgo differunt, deinde subiungit Plinius ibi in c.17.

Non constat inter autores, Rex nullúmne solus habeat aculeum maiestate tantum armatus, an dederit eum quidem natura, sed vsum ei tantum negauerit. Illud constat Imperatorem aculeo non vti. Mira plebis circa eum obedientia, cum procedit vna est, totum examen circa eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur, reliquo tempore cum populis in labore est, ipse opera intus circuit, similis exportanti solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictorésque assidua custodientes autoritate. Procedit foras non nisi migraturo examine, id multo intelligitur ante aliquot dies, murmure intus strepente apparatus indicio diem tempestiuũ eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet, fessum humeris subleuãt, validius fatigatum ex toto portant. Siquæ lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur, vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Semper Duce prehẽso totum tenetur agmẽ, amisso dilabitur, migrantque ad alios, esse vtique sine Rege non possunt. Inuitæ autem interimũt eos cum plures fuere, potiusque nascentium domus diruunt, si prouentus desperatur, tunc & fucos abigunt. Certum est ab apibus fucos interfici. Quod si defecerit alicuius aluei cibus, impetum in proximas faciunt, rapinę proposito. At illę contra dirigunt aciem, & si custos adsit, alterutra pars quem suis fauere sentit, non appetit eum, & alijs quoque sæpe dimicant causis, easque acies contrarias duo Imperatores instruunt; maxima rixa & in conuehendis floribus exorta, & suos quibusque euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Reconciliantur verò lacte vel aqua mulsa. Cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Rege hac peste cõsumpto mœret plebs ignauo dolore. Non cibos conuehunt, non procedunt, tristi tantũ murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deducta multitudine, alias spectãtes exanimem, luctum non minuunt, tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore sanitas æstimatur. Hæc Pli. vbi supra. Recitatus etiam à Iudoco Clycthoueo, c.1. de Regis officio. vbi etiam refert, quod his similia dixit beatus pater Ambr. in lib.5. hexameron, ità de apibus & eorum Rege loquens: Ipsæ sibi Regem ordinant, ipsæ sibi populos creant, & licèt sub Rege positæ, sunt tamen liberæ. Nam & prærogatiuam tenent, & fide deuotionis affectum, quia & tanquam à se substitutum diligunt, & tanto ho-

norant examine. Apibus autem Rex naturæ clarus formatur insignibus, vt magnitudine corporis præstet & specie, tum (quod in Rege præcipuum est) morũ mansuetudine. Nam etsi habet aculeum, tamen eo non vtitur ad vindicandũ. Sũt enim Regis naturæ, nõn scriptæ literis, sed impressæ moribus, vt leniores sint ad puniendum, q maxima potestate potiuntur. Sed & apes illæ, quæ non obtemperauerint legibus Regis, pœnitenti se mulctant condemnatione, vt immoriantur aculei sui vulnere. Quod Persarum populi hodie seruare dicuntur, vt pro commissi precio, ipsi in se propriæ mortis exequantur sententiam, itaque nulli sicut Reges Persarum tam grauissimas in subditos habent leges. Non Indi, non populi Sarmatarum tantam quantam apes reuerentiam deuotionis obseruant, vt nullæ è domibus exire audeant, non in aliquos prodire pastus, nisi Rex fuerit egressus, & volatus sibi vendicauerit principatum. Denique Regem suum summa protectioné defendunt, & perire pro eo pulchrum putant. Incolumi Rege nesciunt mutare iudicium, mẽtem inflectere. amisso, fidem seruandi muneris derelinquunt, atque ipsæ sua mella diripiunt, quod is qui principatum habuit muneris, interempt⁹ est: Hæc Ambrosius. Et quod apes Regem habeant, confirmatur iure canonico per tex. in c. in apibus Princeps vnus est. 7. q. 1.

Item Virgilius libr. Georgicorum 4. de apibus earumque Rege ferè eadem describit his versibus:

Ipsæ Regem paruosq́, Quirites
Sufficiunt, aulasq́, & cerea Regna refigunt.
Præterea Regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Obseruant: Rege incolumi mens omnibus vna est:
Amisso, rupêre fidem, constructaq́, mella
Diripuêre ipsæ, & crates soluêre fauorum.
Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circunstant fremitu denso, stipantq́, frequentes.
Et sæpe attollunt humeris, & corpora bello
Obiectant, pulchramq́, petunt per vulnera mortem.

Demum Mapheus Vegius in eleganti sua disputatione inter terram, solem & aurum super præstantia & dignitate sua, vbi terrã inducit causam suam agentem, mores, naturam, conditiones apum ex Plinio & cæteris autoribus collectas, venustè grauiter & copiosè describit.

Mirum nempe est naturam ipsam tam minutò animali tanta prouidentiæ & solertiæ argumẽta indidisse, voluisseq́; homines illarum exemplo documenta accipere, quid Reges præstare debeãt suis subditis, quæ item officia exhibeant subiecti suis Regibus.

Quare vt ad formicam mittit sapiens pigrum hominem, vt ab ea sumat sedulitatis assiduiq; laboris exemplum, cum ait Prouerb. 6. Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ cum non habeat Ducem, nec Præceptorem, nec Principem (saltem ignoratur) parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe q comedat. Non aliter tacito naturæ monitu inuitantur homines ad contemplandam apum conditionem, ac considerandam rationem vitæ, laboris, & conuictus earum, vt ea attentione discãt à rationis immunibus ipsi ratione prædití, quonam pacto vita in societate degenda sit: quomodo Reges (vt dixi) populum moderentur: qua itẽ ratione populus in Regem officiosus sit & moriger. Ideo non immeritò apes formicis hic cõiunguntur, ad efformandos hominum mores docendamque prudentiam nequaquam illis dispares: hæc Chlycthoueus.

Octuagesima consid. quæ auium sit excellentior inquirit. Et licet Plinius lib. 10. histo. na. c. 2. plurimum laudauerit Phœnicem, & eam dicit nobilem, & nascitur in Arabia, Aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, ceruleam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem, caputque plumeo apice honestante. Ferunt (vt ait) vnicum in toto orbe, & raro videtur: verùm nemo extitit, qui viderit vescentem, annis verò sexcentis & sexaginta viuere dicitur. Et de Phœnice Barbatia scripsit in cap. quoniam Abbas. nume. 9. extra de offi. delega. vbi refert, quod Ambrosius in libr. hexameron 5. dixit, quod Phœnix auis in locis Arabię degere perhibetur, & vltra 500. annos dicitur viuere: quæ cum finem vitæ suę adesse perpenderit, thecam seu repositoriũ sibi facit de thure & myrrha, & cæteris odorib⁹: in q impleto vitæ suæ tẽpore intrat & moritur: de cuius carnis humore vermis exurgit, paulatimq; adolescit, & processu statuti temporis induit alas, atque in superioris auis speciem & formã reparatur. Et ex hoc inuehitur contra non credentes Resurrectionem. Fertur de beata Cecilia, quod ad exemplum Phœnicis conuertit beatum Maximianum, & eo postmodum decollato pro fide, in eius tumulo fecit sculpi Phœnicem. Isidorus verò lib. 12. Etymologiarum ait de Phœnice, quod est auis Arabiæ: & dicitur Phœnix, quia phœniceum habet colorem seu rubeum, vel quia in toto orbe singularis & vnica est: de more refert vt proximè dictum est. de morte verò ait, quod collectis aromatum virgulis, rogum sibi instruit, & conuersa ad Solis radios alarum plausu voluntarium sibi facit incendium, sicque de cineribus suis iterũ resurgit. Et legitur in Chronica Imperatorũ in 2. col. q sub Claudio tẽpore beati Petri apparuit in Aegypto, & q est grãdis vt Aquila, circa collũ fulgore aureo, postera parte purpurea præter caudam, cuius color rubeus, roseus & ceruleus, vt supra in principio dixi. Et hæc ẽt est mens omniũ aliorum Autorũ. Aliqui tamen quicquid de Phœnice dicitur fabulosum esse dicũt, fundantes

tes se super dictis Plinij in cap. 2. supra allega. in fine.

Attamen Aquila inter omnes aues notas excellentior iudicanda est secundum Plinium in d. lib. 10. c. 3. vbi inquit: Ex ijs supple auibus quas nouimus, Aquilæ maximus honos, maxima & vis, & ibi sex earum esse genera asserit, quæ eleganter & clarè declarat: & hæc sola auis fulmine non tangitur, ideo Ioui dicatur.

Quomodo autem Aquila primò fuerit dicata Romanis Legionibus, & eam in acie portabant: & etiam quomodo data sit pro armis Iulij Cæsaris (à quo tempore semper vsi sunt Imperatores) dixi in prima parte, in trigesimaoctaua consideratione. 16. conclus. versic. sic erit dicendum. & in fine.

Sed quid significet, & quid per eam denotetur in pictura, in Hierogliphica Ori Apollinis Niliaci sic dicitur, quod Aegyptij sapientes cum volebāt Deū significare, aut altitudinem, aut depressionem, aut excellentiam, aut sanguinem, aut victoriam, Aquilam depingebant. Deum quidem (quod est primum) denotat, eo quòd sit auis hęc fœcunda & lōgæua: & ad hoc quod videtur simulacrum esse Solis, cum præter cæterarum auiū naturam, intentas acies & firmos oculos teneat in radios solares: vnde & medici in oculorum medelam herba ab Aquila dicta vtuntur, & Solem tāquam dominum visus aliquando Aquilæ forma depingūt: vnde etiam Aquila ab acumine oculorum dicta est, vt dixit Isyd. Etymolog. lib. 12. c. 7. circa principium.

Altitudinem verò denotat, quoniam cætera quidem volatilia, cum velint in altum ascendere obliquè feruntur, cùm non possint in directum volare, sola autem Aquila in altum recta fertur.

Depressionem quidem, quoniam eodem modo cæteræ aues obliquè ad terram feruntur. Aquila sola recta descendit, & librat ex alto sese.

Excellentiam, quoniam Aquila cæteris volatilibus præstare videtur, cum auium Regina & nobilissima dicatur: vt habetur in libro, qui hortus Solis intitulatur. in tracta. de auibus. cap. 1. vbi multa singularia & notanda de Aquila videri possunt.

Sanguinem, quoniam vt dicunt naturalistæ, Aquila non aquam, sed sanguinem bibit. Ideo suos pullos lambere sanguinem docet.

Victoriam etiam designat, quia reliquas aues omnes superare videtur: si cui enim cōgressa vinci se sentiat, resupinat sese, ac dirigit omnes alas, ac dorsum ad terram vertit, atque hoc modo pugnat. Auis autem inimica, cum hoc facere nequeat, facilè in fugam vertitur: verùm etiam contra Draconem, vel hominem, vel aliud animal, si suos pullos turbare vel rapere voluerit, mira animositate pugnat, seque mortis periculo pro eis exponit.

Et pro anima ponitur Aquila ex nominis interpretatione: vocatur enim apud Aegyptios anima Baieth. Hoc autem nomen diuisum animam significat & cor: est enim Bai anima, eth verò cor. Cor verò apud Aegyptios est ambitus animæ: vnde nomē ipsum sonat, quasi cordatam animam. Qua ex re Aquila eiusdem naturæ cum anima, vt plurimum aquam nō bibit, vt dictum est, sed sanguinem, quo & anima nutritur, cum ex venatione & præda viuat.

Item Aegyptij Martem & Venerem scribentes duas Aquilas pingunt. Marem quem Marti comparant, & fœminam quam Veneri. Et hoc ideo, quia reliqua animalia non semper mari ad omnē mixtionem parere volunt. Aquila verò semper. Ter decies enim in die compressa, postquam surrexerit, si mas vocet, denuo accurrit, quapropter cum maximè sit in Venerem prona, Aegyptij eam Venerem vocant. Et propter hoc etiam Aquilam Soli dicarunt, quia Solem imitata terdenum numerum coeundo complet.

Denique Aquila eleuata in ortum tendens Vētos significat. Aliter in aëre Aquila alas extendēs, ventos notat.

Item hominem tutè vrbem habitantem significare volentes, Aquilam lapidem portantem pingunt. Illa enim lapidem vnguibus eleuatum portat in suum nidum, vt illo depressus nidus firmiter maneat, vel defert in nidum lapidem preciosum nomine Etichem: & hunc contra calorem nimium, quem Aquila naturaliter, vt dictum est, in nido habet, ne pereant oua decocta nimio calore.

Item Regem solitarium, & qui lapsis nulla errata condonet, cum volunt significare, Aquilam pingunt. Hæc enim in locis solitarijs propter insidias deprædandi, & altissimis arboribus nidificat, & altius quam cætera volatilia volat.

Item senem inedia necatum significare volentes, Aquilam pingunt cum curuato rostro. Illi enim senescenti incuruatur rostrum, & ea de causa tantum inedia & fame absumitur, testis Plinius vbi supra.

Item hominem alienantem proprios liberos, & paupertatem dum volunt significare, Aquilam prægnantem pingunt. Illa enim parit tria oua, ex quibus eligit vnum, duo reliqua eijcit, vel frangit, alij dicunt de pullis. Hoc autem facit, quia tunc temporis vngues eius inuertuntur seu incuruantur, vt prædam tenere non valeat, & hac de causa non potest tres eodem tempore pullos alere, & hoc teste Plin. d. lib. 10. c. 3. Natura prospiciēs fecit, ne omnium ferarum fœtus raperentur.

Aquila etiam apud Theologos varia denotare reperitur: quandoq; enim terrenam potestatem significat. Ezech. 18. Aquila grandis magnarum alarum,

alarum,id eſt,Rex Babylonis,quia (ſicut ſolent Reges Romanorũ ſaltem) habuit Aquilam in vexillo ſuo, ex quo coniecturare fortè licet, quod dum viguit Monarchia apud Aſſyrios,& alios Reges Aſiæ, Aquilam pro inſigni habuerunt, & ſic dum redijt Monarchia ad Iulium Cæſarem, etiam pro armis Aquilam ſibi aſſumpſit.

Significat etiam Aquila ſubtilem Sanctorũ intelligentiam. Ezech.1. vbi Ioan. Euangeliſta per Aquilam deſuper eminentem ſignificatur à ſimilitudine volatus illius auis, vt dixi ſuprà in 3.part. in 35.conſid.

Tum ſignificat iuſtorum animas ſecundũ Ambroſium ſuper Lucam, quia ſicut Aquila poſt longam vitam, ſcilicet, centum annorum, ſenio grauata (vt dicit Aug. ſuper Pſal.102.) ſe renouat, roſtrum vetus nimis excreſcens ad petram collidendo, & plumas veteres deponendo. Nec vnquam fulmen (vt prædictum eſt) percutit Aquilam. Sic Sancti renouant vitam per pœnitentiam, & tandem in reſurrectione renouabuntur, nec timent fulmen ſententiæ finalis damnationis. Pſal.102. Renouabitur vt Aquilæ iuuentus tua. Et ſic Aquila eſt de his, quæ fulmine non tanguntur, aut ſi tãgantur non ex eo moriuntur, nec extinguuntur in totum, quemadmodum omnia alia animalia fulgure tacta pereunt, vt dixi ſuprà in 2.par. in 2.conſideratio. in fi. Vbi etiam idem dixi in vitulo marino, & lauro, ſuper cuius ramis non cadit fulmen.

Tum etiam denotat Aquila Chriſtum, propter nobilitatis Regiæ dignitatem, quam Aquila habet ſuper aues. vnde Prouer.3. dicitur, quod viam Aquilæ in cœlo difficile eſt ſcire. & ibi Lyra, & expoſitores dicunt, ꝙ hęc intelligantur de via quam tenuit Chriſtus in aſcenſionem. Item Deuter.32. dicitur de eo: Sicut Aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum atque portauit in humeris ſuis, dominus ſolus Dux eius fuit, & non erat cũ eo Deus alienus. Et vt refert Plin.d.lib.10.ca.5. eſt præcelebris apud Seſton vrbem Aquilæ gloria. Educatam à virgine retuliſſe gratiam, aues primo; mox deinde venatus aſportantem, & adminiſtrãtem. defuncta poſtremò in rogum accenſum eius ſeſe impoſuiſſe, & ſimul conflagraſſe.

Regulus ſiue Regalioſus ſeu Trochilus, aut Parra, parua admodum auis, Rex & præſes auium dicitur. Nam cum ſemel aues omnes inter ſe cõueniſſent (ſicut fabula refert) vt illa pro Rege haberetur, quæ ſublimi volatu omnes alias vinceret. Cumque Parra ſub Aquilæ aſella latitante, Aquila omnes aues cæteras tranſcenderet, exiliens Parra inſedit Aquilæ capiti, & inde ſe eſſe victricem aſſeruit: vnde & Rex auium effectus eſt ſiue Regulus: quia omnes aues ſuperauit, cum ſuperauerit Aquilam, quæ alias omnes ſuperauerat volatu. Verũ ſi creditur Plin.li.10.c.74. diſſident inter ſe, & bella mouent Aquila, & Trochilus, quoniam Rex appellatur auium.

Vnum non omittam referre, quod 14. reperiũtur aues, quarum carnes ſunt meliores, & eligibiliores inter animalia volatilia, pro nutrimẽto humanæ naturæ, quæ enumerantur in lib. de regimine ſanitatis Salerni his verſib.

Sunt bona: gallina, capo, turtur, ſturta, columba,
Quiſcula, vel merula, phaſianus, ethygoneta,
Perdix, frigellus, orex, tremulus, amarellus.

Et ibi Commentator ſatis declarat bonitatem illarum ex doctrinis medicorum, cum carnes prædictarum auium ſint laudabilis nutrimenti, & facilis digeſtionis. Dicit tamen, quod circa electionem carnis volatilium ſecundum diuerſas laudabiliores nutrimenti proprietates ad eius, quod nutritur, ſanitatis, vel roboris intentionem carnes variè laudantur. vnde Gale.3.alim.c.17. & 18. & c.2. de ingenio. reſpiciens facilem alternationem ſeu viciſſitudinem, & ſubtilitatem, præfert eaſdẽ omnibus alijs volatilium carnibus, & eius caro ſecundum Auic.2.canonis.c. de cubigine. eſt de ſubtilioribus carnibus impinguans: quia multum nutrit cor, abſtergens hydropiſin, & ſtomacho conferens. Raſis verò tertio Almanſoris, cum Iſaac reſpiciens ſubtilitatem ſtarnæ, ac leuitatem ipſam, cæteris prætulit. Iſaac etiam ſecundum diuerſas intentiones carnes volatilium laudauit diuerſas. Auicen. verò 2.canonis.c. de carne, laudat carnes turturum præ cæteris, dicens volucris quidem caro melior non eſt quàm turturis, & gallinarum, & ſubtilior earum, &c. vel quia reſpexit ad proprietatem qua roborant, & confortant intellectum, vel quia in terris eius eſt ipſarum tanta bonitas, quæ non eſt in alijs locis & Regionibus.

Aues comeſtibiles, & quæ nutriuntur in auiarijs, quæ dicuntur orinthones, ponit Blondus in libr.8. de Roma triumphante. vbi dixit, quod coturnix ſeu quiſcula, hoc eſt, qualea, ſeu ortix Græcè, fuit aliàs damnata menſis: eò, quod gratiſſim⁹ eius cibus eſt venenum, ſcilicet, veratri ſemen, & quod patitur morbum comitialem, quem ſolæ animalium ſentiunt pręter hominem ſecundum Plin.lib.10. naturalis hiſtoriæ.c.23. in fi. vel ſecundum Iſaac, quia ex comeſtione carnis earum timetur Spaſmus, hoc eſt, ſubita contractio membrorum, aut neruorum cum dolore, quam paſſionem cordis dicunt, & tetanus morbus (hoc eſt, cum muſculi, qui ſecundum ſpinam dorſi ſunt, ita rigent, vt quis inflectere ſe non poſſit.) Et ita etiam voluit Auicen.2.canonis. c. de eis, ſubiungens rationem, ſcilicet, quia in ſubſtantia carnium earum eſt virtus faciendi huiuſmodi accidentia narrata, & ſic non proueniunt illa accidentia ex eo ſolum, quia coturnices cõmedunt helleborum. Sciendum eſt inſuper, quod carnes volatilium plus cõueniunt quàm carnes quadrupedum,

de quibus infra.in 85 cōsid.dicemus. Maximè his, qui relicto exercitiō corporali, vacāt consilijs, studijs, & contemplationibus, quia digeruntur facilius alijs. Iuxta illud Gal.3.alimentorum. Digestibilior est hæc caro volatilium animalium, & maximè perdicum, & generat sanguinem clarum, mundum, spirituosum, mentis exercitijs, & eleuationi intellectus aptum. Et ex supradictis carnem perdicum excellentiorem esse alijs liquidò cōstare potest.

Aduerte etiam, quod inter aues etiam eiusdē generis est dabilis nobilitas aut ignobilitas, puta in Falconibus est dabilis gentilis, & peregrinus, vt inquit Bar. in tract. de Falcone, & refert Iacobinus de S.Georgio in sua inuestitura in verb. & cum venationibus. Bar. in l.1. col 7. de dignitatib. libr. 12. & dixi supra in 8. part. in 3. consider. quæ faciunt ad hæc.

Licet hic pauca de ingenijs auiū, & de his, quæ loquuntur, & intelligentia. Plin. enim lib. naturalis histo.10.c.41. ait, quod villaribus gallinis inest religio, inhorrescunt edito ouo, excutiuntque sese: circumactæ purificant aut festuca aliqua sese, & oua lustrant, id est, durificant, vel circundant. & in cap. sequen. ait, quod Cardueles auium minimę, quæ Carduorum semine pascuntur, imperata faciunt, nec voce tantum, sed pedibus, & ore pro manibus. In hac etiam natura miraculum apparet, quæ talem astutiam ei dedit, quā nec boui nec asino, aut alijs magnis animalibus impartiri voluit: vt videlicet in cauea, & ergastulo clausa suppositam aquam ab imo per filum vasculo suspenso ad se cum rostro trahat, pedeque filo interdum supposito, cum attigerit vasculum, sitim potu sedat.

Item botaurus boum mugitus imitatur in Arelatensi agro, & fallit inter herbas maximè, vnde nomen assumpsit. Rostrum enim in terra paludinosa defigit, & ad modum tauri clamores edit, licet parua sit.

Item est, quæ equorum hinnitus imitetur Anthus nomine, vt est in impressione Plinij) secundum alios Acanthis dicitur, & malè, herbæ pabulo (quo reficitur) aduentu eorum pulsa, & ob hoc odiosos habet equos, quos vbi pascenti sibi superuenire viderit, & herbas deripere, fugit, & ad hunc modum se vindicat, & vlciscitur, & eorum hinnitus proprijs vocibus imitatur ac deridet, & secundum Isido. lib. Etym.12.c.7. in fi. Acanthis, & Cardueles idem sunt.

Item Psittacus, vulgò Papagallus dictus est India, humanam vocem super omnia reddit, & quidem sermocinans, & vsque adeo articulata verba exprimit, ita vt si eum non videris, hominem locutum putes: & hoc quia est grandi linguā, & cæteris auibus latiore. Ex natura salutat dicens Aue, vel Chære, cętera nomina institutione discit, & q̄ accipit verba pronunciat. Vnde est illud Martialis:

Psittacus à vobis aliorum nomina disco,
Hoc didici per me dicere, Cæsar aue.

Et hæc cum loqui discit ferreo verberatur radio, aliter enim non sentit ictus. Vnde refert Cælius lib. antiq. lect.2.c.32. in fi. vnum, quod dicit esse præclarum rarissimum, & miraculum insigne. visum suis temporibus, s. quod Psittacus fuit Ascanij Cardinalis Romæ aureis centum comparatus nummis, qui articulatissimè continuatis perpetuò verbis Christianæ veritatis Symbolum integre pronūciabat, pinde ac vir peritus enuntiaret. Et Statius li.7. Syl. in laudem Psittaci ait:

Psittace dux volucrum, domini facunda voluptas,
Humanæ solers imitator Psittace linguæ.

Item Picę, quæ est auis satis nota, expressior est loquacitas quàm Psittaco, sed minor nobilitas: quia non ex longinquo venit, Satis tamen illi decoris est in specie sermonis humani, adamat verba quæ loquitur. Nec discit tantum, sed diligit, victa difficultate verbi emoritur: & nisi subinde eadem audiat, memoria fallitur, & mirū in modum exhilaratur, si interim audierit id verbum, & facilius addiscit quæ glande vescitur, & inter eas quibus quini sunt digiti in pedibus. Nullæ tamē duobus primis vitæ annis, & latior ijs est lingua, quæ sermonem imitatur humanum. vnde picę dicuntur, quasi Poëticæ, quod verba in discrimine vocis exprimant, vt homo, & si linguas in sermone nequeunt explicare, sonum tamen humanæ vocis imitantur, de qua congruè Martialis ait:

Pica loquax certa dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis auem.

Et idem libr.7.

Pica salutatrix si tibi Lause placet.

Item Agrippina cōiux Claudij Cęsaris turdum habuit, (quod nunquam ante visum fuerat) imitantem sermones hominum, & hoc ætate Plini. & quomodo sunt nutriendi, vide in horto sanitatis, in tract. de auib. c.112. habebant & Cæsaris iuuenes, (vt ait Plin.) sturnum, vulgò sturnellum, & est auis maculosa magnitudine merulæ. Item Luscinias, siue philomelas, vel acredulas, Græco atque Latino sermone dociles, præterea meditantes in diem, & assiduè noua loquentes, longiore etiam verborum contextu, & ordine. Et doceri domini secreto, & vbi nulla alia vox misceatur assidente, qui crebrò dicat ea, quæ condita velit addisci, & maxime hæc fieri vidi tempore nocturno à mulieribus, cum habeant vocem magis gracilem quàm viri.

Item legimus apud Plin. eod. lib.10. cap. 43. fuisse coruum, qui populum Roman. transeuntem nominatim salutaret forum versus, maximè Tyberium, Germanicum deinde, & Drusum Cæsares. Nec occisor illius euasit pœnas. Nam primo pulsus

pulsus ex ea Regione, mox & interemptus fuit, funusque innumeris aliti celebratum exequijs. Hæc & alia multa habet Plin. qui ingenium extollit in descriptione intelligentiæ huiusmodi corui.

Et ibi etiam refert, quod suo tempore erat Eques Romanus, qui habebat cornicem è Bætica, plura verba contexta exprimentem, & alia atque alia crebrò addiscentem. Etiam refert, quod quidam vsi sunt opera corniculorum in venando. refert & Cælius lib. antiq. lect. 9. c. 36. cornicem albã visam. Item coruos albos, perdicẽ albam, vidi in Sabaudia, passeres, & vrsam. & idem lib. 13. c. 58. refert cornicis admirabile obsequium in Aegypto, quæ tabellarij cursorisque vice fungeretur. Inde moriens honestata est sepulchro: quod & idem refert Plin. de tinunculo. libr. & ca. præalle. & Cecina Volaterranus comprehensas hirundines nuncias belli mittebat amicis, in nidum pristinum redire solitas. Laudantur & Diomedeæ aues, quæ iudicant inter suos, & aduenas, vt per Isido. vbi supra. & Plin. in d. lib. 10. c. 44.

Mira etiam de auibus alijs refert Baptista Fulgosius in sua collectanea de dictis factisque memorabilibus lib. 1. tit. de miraculis. c. de auibus animalibusque alijs admirandis. vbi de Farfallis, auibus, quæ à Græcis Pyraustæ nominantur, quæ in Cypro in metallorum fornacibus inueniuntur, per medias flammas illæsæ volant, & si forte longe ab ignibus auferantur, paruo temporis momento intereunt, res profectò mira huiusmodi aues in violento, quod alia viuentia omnia perimit, elemento viuere.

Refert etiam Fulgosius ibi, quod in insulis Niuerna (quam Irlandam nominat) & Orchade quibusdam in locis, quæ mari aluntur, arbores salicibus persimiles nascuntur, in quibus ortæ paruæ quædam pilæ paulatim crescendo aues anatum formam habentes effigiantur rostro ab arboribus pendentes, & cum ad maturitatis tempus peruenere, sui ipsarum nixu arboribus excussæ, in mare dilabuntur, atque euolant. Britanni vulgò bernetras appellant, & quia ex auium genere non oriuntur, his quadragesimali ieiunio sale conditis homines vescuntur, & ab his qui viderunt, certiores (ego ipse etiam, vt Baptista) facti sumus. Licet Albertus Magnus aliter scripserit. Sed res tam multorum virorum grauium testimonio, qui hoc viderunt probata est, vt minimè dubia existimari debeat, & de hoc dixi suprà ista parte, in consid. de insulis versi. Scotia etiam. Licet videatur difficile creditu, tamen maius mihi videtur id, ꝙ cantat Ecclesia: Nouum genus potentiæ, qui ex aquis ortum genus, partim remittis gurgiti, partim leuas in aëra.

Aliud quoque ferè incredibile de anatum natura refert ibi Fulgosius, cum ait, quod in ea parte Galliæ, quæ Britannia dicitur, prope vrbem Redonensem oppidum est Montisfortis nomine, vbi Maio mense, cum sancti Nicolai solennia celebrantur, à paruo lacu haud longe ab oppido, ea hora, qua vel missa, vel vespertinæ orationes cantantur, anas templum init cum tredecim pullis, quę posteaquam aram circumdedit, ad eundem lacum regreditur, vno pullorum quos secum veniens duxit semper deficiente, neque verò quo is se recipiat intelligitur, quod si qs, vt rei experimentum faciat, aut quia rei nullam fidem habeat cõprehendere, aut occidere tentauerit, confestim rabie corripitur, ac moritur, aut grauem morbũ subitò incidit.

Subdit & aliud mirandum, & de eo prudens, vt volet, indicabit, scilicet, quod à Geruasio Tibellesio Arelatensi Regni Marescallo ad Ottonẽ quartum scribitur: In lacu enim eius Regionis nouit quosdam piscationi operam dantes, hyeme multas ciconias, veluti mortuas rete in siccum traxisse, quæ tanquam simul iunctæ mutuo rostra ano infixa habebant, & calefactæ viuæ fuerunt inuentæ.

In Lotharingia iuxta Metensem vrbem, vt etiam recitat in quodã alio lacu, salutis anno 467. supra mille, permultæ aliæ Ciconiæ similiter inuentæ fuerunt, quæ in thermis calefactæ, reuixerunt. Hæc autem res effecit, vt quidam sub aquis abdere se ciconias putarẽt, ea ratione moti, quod vsque in præsentem diem, nec scriptum sit, nec satis intellectum quo se ibides desinente ęstate recipiant, testis est Plin. lib. 10. c. 23. cum tam multi apud Græcos Latinosque fuerint, qui diligenter animalium naturas inuestigare anxiè curauerunt.

Et de his auibus & multis alijs habẽtibus ex sua natura quasdam excellentias videri possunt per Plin. lib. naturalis histo. 10. per totum. Per Aristotelem, Albertum Magnum, Dioscor. in libr. qui hortus sanitatis dicitur, in tracta. de auibus, per Isidor. lib. Etym. 12. c. 7. per Textorem in sua Officina, in c. auium nomina. vbi 144. nomina auium & vltra recitat: & aliquid de naturis earum, & etiam de auibus Deorum. Et cum reperiuntur in armis depicta, aut vexillis, debent interpretari huiusmodi arma secundum naturas, complexiones, proprietates & nobilitates illarum auium, vt supra dixi in prima parte, vbi de armis scripsi cẽtum conclusiones. Ideo aliter non insisto: quia etiam talia vno volumine comprehendi non possent: Quia licet vnum nomen auium sit, genus tamen est diuersum: & sicut specie sibi differunt, ita & naturæ diuersitate, cum aliæ simplices, aliæ astutæ, aliæ solitariæ, aliæ incolæ, aliæ aduentitiæ, aliæ canoræ, & vocales: Aliæ dociles, aliæ indociles, aliæ perennes, aliæ semestres, aliæ trimestres: sed & alia sicut genere, ita & moribus innumerabilia. Nam volucrum quot genera sunt, inuenire quen

quam non posse ait Isidorus vbi suprà. in princ. illius c.7.

OCtuagesimaprima consid. Cum in præcedēti consid. aliquid in laudem quorundam volatilium relatum sit, quæ in genere animalium videtur esse perfectiora natatilibus, ideo hic pauca de animalibus aquaticis, hoc est, piscibus dicendum est. Nam sicut aër ornatus est suis animalibus, scilicet, volatilibus, quæ possunt ex eo respirare propter crassitudinem humoris, & quorum corpora sustinere potest, sic & aqua suis, id est, natatilibus, quæ quidem pinnulis suis adornātur, & innituntur aquę natādo, sicut aues pennis suis volando. Reptilia etiam dicuntur: quia omne quod natat reptandi habet vel speciem, vel naturā. Vnde & Psal.103. Dauid ait: Hoc mare magnū, & spatiosum manibus, illic reptilia, quorum nō est numerus. & vt ait Isid. li. Etym.12. c. 6. Pecorib. & bestijs, & volatilib. antè homines nomina imposuerunt quā piscibus, quia prius visa sunt, & cognita. Piscium verò postea paulatim cognitis generib⁹, nomina instituta sunt. Aut ex similitudine terrestrium, aut ex specie propria, siue morib. seu colore, vel figura, aut sexu, vt ibi per exempla declarat Isid. & vt Plin. inquit lib. naturalis historiæ nono. c.2. complura sunt in aquis animalia, maiora etiā terrestribus, quod ibi comprobat, & concludit, vt vera fiat vulgi opinio. Quicquid nascatur in parte naturæ vlla, & in mari esse, præterquā multa, quæ nusquam alibi.

Sciendum est, quod multi vtuntur in armis piscibus, vt est primogenitus Franciæ, qui apud nos dicitur Delphinus: & vtitur in suis armis Delphino azureo, seu cœruleo, in cāpo aureo, ex quo videretur dicendum, quod ille piscis apud nos sit excellentior cæteris piscibus. De cuius excellentia ad Pli. recurre in lib. naturalis historiæ nono. c.8. vbi amplè commendat Delphinum in celeritate natandi supra omnes pisces, & volucres, in pietate erga partum, cum gestant fœtus in infantia infirmos, quin etiam parentes fœtus adultos diu comitantur, & paruos semper aliquis grādior comitatur, vt custos, conspectique sunt defunctū portantes ne laceretur à beluis. Si quis eorū capt⁹ fuerit, cæteri adnatant supplicantum specie captū reposcētes, & maximè laudatur propter amorem quem habet erga hominem, vt per plura, & vltra quinque exempla comprobat Pli. d.c.8. de quibus aliqua refert Gellius lib. noctium Atticarum 7. c. 8. & in lib. qui hortus sanitatis dicitur, in tracta. de piscibus. c.27. Delphinus dicitur frater hominis, quia moribus humanis quodammodo assimilatur. Et solus (vt ait Aristoteles) inter pisces felle caret. Hi etiam Simones dicuntur, ad quod nomen vocati accurrere feruntur, vel gaudent hoc nomine vocari, quia rostrum simum habent. Et musica arte mulcētur. vnde Arionē Citharistā in mari nautis interficere parantib. obtinuit ab illis, vt prius cithara caneret. Ad cuius cantū Delphinorum gregib. congregatis, cū in mari se proiecisset, ab vno exceptus est, & ad littus proiectus, vt amplè suprà ista par. in 51. consi. dictum est.

Sed quòd etiā est leo marinus, qui secundum Isido. lib. Etym. 12. tit. de piscibus, circa initium, dicitur à similitudine, terrestris. Et secundum Ambrosium, licet leo terrestris sit terribilis, tamen leo marinus est dulcis, eādem habens dispositionem, & virtutem, sicut in terra, ex quo videretur dicendum illum inter pisces esse excellētiorem.

Sed quicquid sit Cete, seu Balena est maior, & grandior piscis, qui reperiri possit in mari, & est immensæ magnitudinis (teste Isid. in loco ante allega.) Cæteris enim bestijs maris altius iacit vndas. De cuius natura & excellentia scribit Pli. lib. 9. c.6. & in toto illo lib. vide piscium naturas, quæ sunt diuersæ, & lib.32. c. vlt. dicit animaliū omniū in mari viuentium 166. genera esse, quorū nomina ibi describit seriatim, & loca vbi laudatissimi nascuntur pisces.

Et Textor in sua Offici. in verbo pisces diuersi. enumerat 222. & ibi in suo libr. Cornucopiæ, in verbo, piscibus. & scribit vrbes & portus piscibus abundantes. & Plinius lib.10. cap. 45. inquit: Elephanti iussa faciunt, leones iugum subeunt, in mari vituli, totque piscium genera mitescunt.

Et de piscibus qui inclamati venire solebant, vide Cælium lib. antiquarum lectionum.13. ca.23. circa initium, post Plin. eod. lib. 10. c. 70. vbi ipse Plin. dicit auditum & olfactum esse piscibus. & in ca. sequ. etiam tactum & gustum esse eis communem ait.

De piscibus verò eligibilioribus pro nutrimento naturæ humanæ scribit decem schola Salerni. his versib.

Lucius, & parca, saxaulus, albica, tenca,
Gornus, plagicia, cum carpa, galbio, truta.

Et ibi in commento ponūtur vtilitates illorū, & conditiones bonorum piscium.

OCtuagesimasecunda conside. de excellentia ouorum disponit, quæ etiam præter aues & pisces, quadrupedes pariunt teste Plin. lib.10. c.52. & quæ inter comestibilia sunt magis communia & vitæ hominis, & naturæ vtilia. Maximè cū non liceat nobis semper vti carnib. ob obseruantiam nostræ legis, sed certis dieb. oua, lac, & caseū comedimus. De ouis ideo, quæ multum ad sanitatē hominis conueniunt, dicendum est: Cum vicē carnis aliquādo retineāt, vt vult Almansor in c. 14. li. 3. Et vt describit Conciliator in differentia 69. Ouū est animal potētia ex ouificātis productū super fluo. de cui⁹ cōplexione vos remitto ad medicos, apud quos multū laudantur & extollūtur, & inter alia oua gallinacea, & pdicū: quoniā ferè in omnibus vnguentis siue emplastris apponuntur oua: & quarta

quarta pars hominum & vltra, viuit ex ouis. & bene pēsato, inter omnia comestibilia oua plus prosunt, quàm alia quæcunque res de per se quæ sit in mundo. Nam ex ouis nutriuntur multi & fere tota Europa diebus Veneris & Sabbati, etiam die Mercurij, cum sint magis vsitata ad vitam quàm pisces, & alijs diebus comeduntur aut pulli, aut gallinæ, seu capones, aut alia quæcunq; volatilia, quæ ex ouo generantur, & omnibus consideratis non temere fortè diceretur, quod maior vtilitas ex ouo in mundo prouenit, quam ex mari, saltem circa comestibilia cibaria. Quoniam primo (vt iam prædixi) ex ouo maior pars hominum naturaliter & magis communiter viuit, maxime diebus veneris & sabbati, & alijs ferè semper & frequētius in omnibus cibis, si fiat aliquod condimentum apponitur ouum, & comeditur ex eo quod ex ouo procreatur, quā quòd prouenit ex mari. Nā comeduntur gallinæ, capones, pulli, & cætera huiusmodi ex ouis genita, quę sunt communiora comestibilia ad vitam hominis necessaria, quam ea quæ proueniunt ex mari. Quoniam non vtiliter etiam dieb. quib. non comedūtur carnes, viuitur ex præda maris, cū sint multæ prouinciæ, vbi non abundāt pisces marini. & in omnib. orbis partib. etiam vbi pisces marini abundant, semper ouum & plura comestibilia ex eo prouenīētia abundant.

Item etiam ferè in omnib. medicinis ad sanitatem hominis facientib. maximè in emplastris, potionib. vnguentis, & pillulis, & clisterijs apponuntur oua, aut aliquid de ouis. Præcipuè in medicina valet, & est multum laudabilis, vitellus oui pro nutrimento hominis infirmi conualescentis, senis, & debilis, quod voluit Galen. in 16. therapeuticæ. c.5. dicens. Debilib. magis sunt danda vitella ouorum, quòd albumen ipsorum difficile digestibile est propter eius frigiditatem, & viscositatem, vitella verò sunt in calore & humiditate temperata, & magis humanæ complexioni similia, & ideo benè nutriunt, & bonum, & temperatum generāt sanguinē. Vnde Isaac in 5. doct. c.12. dicit: Vitella sunt temperata, & calori naturali viciniora, ideo ad digerendum velociora & faciliora. Maximè, si de iunioribus fuerint gallinis masculos habentib. cum oua huiusmodi volatilium sint meliora, vt inferius patet.

Dico ergo, vt ad propositum seruit, relinquendo alia medicis, quod laudabilia & electa oua ex duob. iudicantur. Primò, quod ex laudabilib. sint animalibus mediocris ætatis, pinguib. etiam à natura, & cum hoc masculum habentium, cuiusmodi sunt oua gallinarū, & perdicū: quia vt ait Rasis in 3. Almansoris. c.14. Gallinæ & perdicis oua temperata sunt, & plus alijs hominib. cōuenientia. Et in 4. suorum Aphorismorū, oua meliora sunt oua Gallinarum, & earum, quæ cum Gallis viuunt. & ait Isaac in 5. doct. Oua gallinacea & perdicū temperatiora & laudabiliora sunt cæteris. Maximè si masculum habeant. Vnde Auer. in 5. coll. dicit: Oua Gallinarum sunt meliora cæteris. Ante quos omnes sapiens Galen. in 3. de alimentis. c. 21. dicit: Meliora oua sunt quæ gallinarum & fasianorum, peiora, quæ sunt anserum, & struthionum.

Secundo, Oua ex eo iudicantur meliora, si sint recentia: quia, vt dicit Isaac in prima doctrin. Oua recētia sunt laudabiliora, cum calor naturalis eorum sit fortior. & ante eum illud dixerat Gale. in 3 de ali. cap.21. cum ait: Optima quidem oua sunt, quæ recentissima, pessima autem, quæ vetustissima: quę autem inter media horum proportionantur distantia, qua distāt ab extremis bo. & malitia, vnde in regimine sanit. Sal. dicitur.

Si sumas ouum, molle sit atq; nouum.

Et oua recentia enumerantur inter alimenta: Quę in modica quantitate, sunt multi nutrimenti, vnde in dicto regimine scribitur:

Oua recentia, vina rubentia, pinguia iura,
Cum simila pura, naturæ sunt valitura.

Et ad vnum singulariter est aduertēdum, quod nec obliuioni tradendum est, quod ouo recenti sumpto debemus sumere haustum vini. vt scribitur in d. re. Sal. hoc versu:

Singula p. sl oua pocula sume noua.

Et istud bene practicatur apud nos. Insuper ex diuersitate præparationis ouorum etiam eis acquiritur bonitas vel malitia. Nam inter oua decocta meliora & laudabiliora sunt in aqua elixa quā assata, vt dicit Isaac. in 5. doctri. cap. 17. oua assata elixis sunt grossiora. & ad digerendum duriora. cui assentit Haliabas in 5. theoricæ, capit. 26. dum ait: Competentius autem ouum quod sumitur est elixatum in aqua, & non multum decoctum vt durum fiat: sed media tantum maturatione decoquatur, quod etiam sorbile vocatur. Hoc namque citius digeritur, & melior est cibus. Oua tamen in aqua calida fracta & decocta meliora sunt his, quæ cum corticibus elixantur. Vnde cæteris ouorum preparationibus sunt laudabiliora, & approbata atque saniora, quia in sua naturali custodiuntur humiditate cum aquæ humectatione, suique odoris grauitatem amittunt, & subtilian-tur. quod tamen non omnib. placet, cum quidam plus cum cortice oua elixa desiderant, meliorique cum appetitu assumūt. Et inter hæc decocta quidem sufficienter, hoc est, nec parum decocta seu semicruda, aut indurata, quę sorbilia, vel coagulata dicuntur, seu saniora, & omnibus ferè hominibus gratiora, & cæteris laudabiliora, teste Almansore, in 3. c.14. Oua tremula, quæ neque dura sunt, neque mollia inter illa duo media existunt, & Galeno in 3. alimentorum. c. 21. Optima ouorum ad alimentum sunt quæ tremula, sorbilia. & idem in lib. de Euchymia, ait: Oua quæ moderate sunt cocta propter ꝙ tremulenta vocantur, meliora sunt alijs & ad digestionem, & ad euchymiā, & dicitur in regimine sanitatis Salernitanæ in illis versibus:

 Nutrit,

Nutrit,& impinguat triticũ, lac,caseus,&c. quod oua sorbilia corpus humanum nutriunt,& impinguant.

Oua etiã quæ supra carbones sine fumo, quàm quæ sub cineres coquuntur,sunt meliora, vt vult Isaac in d.5.doctr. ca.17. vbi etiam dicit, quod oua frixa seu patellata cæteris sint peiora. De omnibus te remitto amplius ad doctores in medicina, qui de hac re scripserunt.

Ideo concludo, quod oua inter reliqua vsitata cibaria multum commendanda sunt ratione suæ temperatæ complexionis atque conuenientiæ ad humanum corpus,& multitudinis nutrimenti: & quod meliora ex ouis,laudabilia, & potius eligenda sunt oua Gallinarum recentia ex doctrina Auicennæ in 2. canonicis. c. 535.

Et apud legistas actio furti datur pro vno ouo, vulgato §.gallinarum. vbi glo. in verb. qui lucrandi animo. insti. de rer. diuis.& per gl. in l. id est. ff. de dolo.

Narrat & Cælius lib. antiq. lect. 14. c. 50. mirabile esse in ouo, quod est res tam parua, mundi permixtionem intelligi quandam. Ouum quippe elemẽtis componi quatuor, ex veterum medicorum assertione tradit. Nam crustæ modò circumiectum obductumq; putamen terrę imagine quadam arescentis frigore vim naturæ præfert. Humor autem frigens humectansq; aquam exhibet planè. Sicuti aëreum, quod inest spirituosum, calens humensque. At in meditullio luteum fixum mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni compar facilè colligitur. Cui calculum adiecerit, & color, an non & globata suffragatur figura? Quid quod inest ouo vitalis vis, veluti & mundo. Et teste Arist. in 6. de animal. Quæ oblonga sunt oua fœminam edunt, quæq; sunt fastigio cacuminata atq; rotundiora, & parte sui acutiore obtusa orbiculum habent, marem gignũt. de quo vide Plin. in lib. 10. c. 52. in fi. vbi, & ait: quæ oblonga sint oua gratioris esse saporis. vbi & de diuersitate ouorum videre poteris. Sed & Cælius in fine d. c. ait. Inter oua Pauoninis primatem locum tribuunt pleriq;. Chenalopecijs, id est, Anserinis secundam sibi notam vendicantibus. Tertiam auitijs. medici tamen præferunt oua gallinarum, pernicum, & fasianorum, vt ante scriptũ est. De ouis auium, & eorum naturis, scripsit amplè Bartholomæus Anglici in suo 19. libr. de proprietatibus rerum.

Istud & interseram, quod nequaquam relatu indignum est. apud Græcos fertur (teste Cælio lib. antiq. lect. 5. c. 12.) Babylonios venatibus assuetos, vbi in solitudine deprehenderentur, nec cibaria percoquendi esset occasio; cruda oua fundæ imposita circumactione, vibratione, seu vertigine assidua tamdiu rotare consueuisse, donec coquerentur.

Plin. d. lib. 10. c. 50. dicit seruari oua in lomenta aut hyeme in paleis, ęstate in furfurib. vtilissimũ, & oua aceto macerata in tantum emolliuntur, vt per annulos transeant. Sale exinaniri creduntur. Oua verò Velitrarum inter cibos electibiles, & delicatos scribit Textor in sua officina. Nam in Velitris Volscorum oppido fuit ouorum ingens abundantia.

Mantuanus:

Iam Latij Romam caput, ouiferasq; Velitras.

Et, vt scribit Palladius de Gallinis loquens. Vinaciæ, hoc est, grani vuæ iam pressæ, cito sterilescunt, hordeo semicocto, & parere sępe coguntur, & reddunt oua maiora. Vnde Columella lib 6. Vinacia quamuis tolerabiliter pascant, dari [illegible]en debent, nisi quib. temporibus anni auis fœtum non edit.

OCtuagesimatertia conside. sit de excellentia granorum, seu segetum, quoniam sunt plura, far, siligo, triticum, ador. Itali ponunt speltam, & melicam. De excellentiori habeo glo. quæ est 1. in l. triticum. ff. de verb. oblig. vbi dicit, quod triticum est nomen generale ad omnia blada, seu ad omnes segetes, seu ad omne id, quod in area teritur: Sed alio modo, vt dicit per excellentiam, frumentum appellatur, sed etiam, vt probat text. in l. 1. C. de Cano. frumentario. lib. 11. frumenti appellatione omnia necessaria ad victum continentur. Imò, & quod plus etiam continet, & lupinum, & fabas, cum arista in se contineat. leg. frugem. §. frumentum. ff. de verb. & rer. signi. & ibi dicit glo. vlt. in fi. quod licet sit quodãmodo ġenerale nomen, tamen spiritualiter vulgari sermone dicimus granum frumentum, quod pro sui bonitate cætera excellit. De Melica fit mentio in d. glo. 1. De spelta verò, ordeo, & auena in d. gloss. vlt. & de his facit mentionem Textor in sua officina in c. legumina diuersa, & frumenta. vbi Lupinum, & fabam inter legumina describit, sed tex. in d. l. frugum. in prin. ponit inter fruges quod est nomen generale, quoniam comprehendit, & grana & legumina.

Triticum secundum naturã sui substantialem in primo gradu est calidum, & humidum, & sic in medio. Panis ex eo factus calidior est in secundo gradu, quia calor eius augmentatur à calore ignis, & coctione sicut ordeum, & faba. Cum in propria natura sicca sunt. si in aqua coquantur humiditatem assumunt. ita dicunt Dioscorides, & Isaac, & dicunt quod frumentum habet eius virtutem calidam. Sed dicit Luc. de pen. in l. 1. C. de conditis in horreis publicis. in prin. lib. 5. quod frumẽtum est propriè aridum, & siccum, & dicit Dioscorides, quod triticum recens ac rufum, id est, aurosum est vtilius, de recenti seu nouo, quod sit *vtilius* satis notatur in d. l. 1. C. de conditis in publicis horreis. Et dicit Haliabas in 5. theoricæ. *capit.* 15. Triticum omnibus granis laudabilius est, & magis temperantiæ proximum, ideo factum est conuenientius omnibus granis, & hominum corporibus conferentius

rentius ac laudabilior cibus, & de hoc tritico, & quod sit laudabilius alijs granis, etiam ponit Auerrois in 5. coll. & Galen. in 3. diætarum, laudes illius: dummodo sit spissum, graue, & frangi difficile, coloris exterius cerei, interius verò albi, superficie lucidum, & leue. Ex cuius substantia, & medulla, farinam exuberat plurimam, cortex autem, & furfur non in magna quantitate, & etiam hoc tenet Almansor lib. 3. c. 2.

Item, quod sit natum in crassa, & pingui terra. Ita tenet Isaac in 1. doctri.

Item, & tertio, quod sit nouum, licet Serapio & Dioscorides videantur sentire oppositum, scilicet, quod nõ sit multum nouum, neque multum vetustum: sed medium. Ideo dicit Auicenna in 2. canonis. cap. 577. Sit igitur medium in ætate, quoniam eius humiditas inter multam & paucam est media, exhausta humiditate accidẽtali, quam aëris desiccauit calor. propterea hæc species media laudabilior existit, & melior, bene naturã nutrit, & cito digeritur.

Item, & quarto, ꝙ mundum sit à zizania, vel lolio, & cicerculis, & huiusmodi granis illaudabilib. vt dicit Gale. in 3. primi. doct. secunda. c. 7. ideo dicit Auer. in 5. Coll. quod melior cæteris est panis factus ex farina tritici in hunc modum, vt sit custoditum à malis accidentib. eidem obuenire valentibus.

Qualis autem panis omnium granorum sit excellentior, scribit Plin. lib. naturalis historiæ 18. ca. 7. vbi vide de frugum generibus, & natura. Vbi dicit, quod panis ex frumento est excellẽtior. Et quarum prouinciarum, seu patriarum frumenta sint excellentiora, Plin. ibi edisserit, vbi multum laudat Italicum. Et Textor in officina in Cornuco. in litera F. scribit Patrias abundantes frumento, & sub liter. P. in verbo Panibus, dicit, ꝙ in Scolo Bæotiæ vico laudatissimi fiebãt panes, quales fortè fiunt apud nos in oppido Belnensi, & Cælius li. 4. suarum antiq. lectionum. c. 35. adducit plura genera panis.

Et dixi hic antè, quod Panis tritici est excellentior, eligibilior, & laudabilior, intellige dummodo quinq; habeat, videlicet, sit conuenienter salitus, ex aqua factus, & ex fermento, in competenti quantitate, vt satis demonstrant medici, videlicet Auer. in 5. Coll. c. de complexionib. ciborum. Isaac in prima doct. Galenus in quinta de regimine sanitatis in primo de alimentis. ca. de fermento. Et ad quid sal ponitur in pane scribit Aristo. in 21. problema. 5. Nec fiat ex oleo, vt dicit Haliabas. 5. Theoricæ ca. 15.

Secundum, vt pasta benè malaxetur, & dometur, iuxta dictum Auicennæ in 2. canonis, c. 577. Et Arist. in 21. problem. problemat. 7.

Tertium, quod panes non multum parui sint, nec multũ magni, vt dicit Isaac in prima doctrina.

Quartum, quod farina optimè pistata sit, vt dicit Haliabas. 5. Theor. 5. c. & Gale. in lib. de alimentis c. de tritico.

Quintum, quod sit post primum diem, vel secundum, vt dicit Isaac in prima doctrina.

Et quomodo panis calidus sit nociuus, videatur Auenzoar in 1. capit. sui Theiser. & Rasis, in 21. continẽtis 128. & Auicenna in 2. canonis. c. 577. & dicit Haliabas in 5. Theoricæ c. 15. quod panis calidus, cum ex camino trahitur, omnibus reliquis peior est, quoniam immoratur eius à stomacho descensus, & sitim prouocat. Et conclusiue ad iudicandum bonum panem dicimus cum Auerroi in commento 136. canticorum. vbi dicit: Melior ex panib. est ille, qui sic præparatur, vt similis spongię efficiatur, æqualiter, & temperatè fermentatus & in clibano conuenienter decoctus. Etiam pro hoc fuit sententia Galeni in 1. Therapeuticæ c. 9. & vide quid dicat in 1. de alimentis, & de Alchymia. c. 2. Et quinq; conditio. optimi panis, & electi scribit schola Salern. in his ver.

Panis non calidus, nec sit nimis inueteratus,
Sed fermentatus, oculatus, sit bene coctus,
Modicè salitus, frugibus validis sit electus.

Et ibi Arnaldus de Villa noua commentator has quinque conditiones optimi panis explicat.

De Siligine habetur per eundem Plin. eo. lib. 19. ca. 10. vbi ait, ꝙ ex Aphrica siligine dulcissimus panis fit, & ipsa spissior quàm far, & maior spica eadem, & ibi etiam vide de alijs speciebus.

Ordeum verò etiam multum laudat Plin. in d. lib. c. 7. in fi. tanquam omnium frugum nobilissimum, & ibi rationes assignat ex pluribus effectib. illius, quos vide.

Licet multi nominent, & ponant orizam, vulgo risum, inter cibaria, tamen credo illud esse ponendum inter grana, & segetes, ex quo seminatur & metitur prout & alia grana. de cuius natura, & effectu scribit Galenus lib. 1. de cibis. ca. de riso. & habetur in pandectis. c. 57.

Et quoniam seges, seu fruges est nomẽ generale vt dixi, sub quo etiam legumina comprehenduntur, quæ sunt Eruum, Vicia, Cicer, Cicercula, Faba, Lenticula, Lens, Phaseolus, Pisum, Lupinum, Milium, & Panicum: sed quod istorũ sit excellentius, Plin. de his lib. 18. c. 12. naturas scribit, & inter alia Fabam extollit, & dat ei maximũ honorem inter legumina. Cum etiam ex Faba tentatus sit panis, & farina ex ea appellatur, lomentum: aggrauaturq; pondus illa, & omni legumine (vnde maledicti sunt illi qui vendunt species, seu aromata, & cum illis apponunt farinã alicuius leguminis) iam vero, & pabulo venalis. Fabæ multiplex vsus omnium quadrupedũ generi, præcipuè homini. Frumentum etiam miscetur apud plerasq; gẽtes, & maxime panico solida, ac delicati⁹ fracta, & minuti⁹ trita. Et sola frugũ ẽt exesa repletur crescente luna. & ibi idẽ Pli. scribit, quando seri debet, & ẽt alia legumina, & de eis, & alijs ibi, cũ 4. c. seq. vide.

De

De pane autem aliorum granorum dicendum est cum Auer. in coll. quod habet illam virtutem, quam habent illa grana, quæ cum omnia fermè laudabilia sint, & panis ex eis confectus similiter.

De cibis, & diuersis panib. scribit Textor in sua officina. in c. cibi, & panes diuersi.

OCtuagesimaquarta consid. de excellentia vinorum disponit, quæ de per se sunt excellentiora omnibus alijs rebus habentibus liquorem. In primis de laude vini scripsit Plato librũ vnum. Cælius verò lib. antiq. lectionum 17. c. 64. multum laudat vnum ex dictis Aesculapij, & Platonis, & de eius vtilitate scribit lib. 7. c. 32. & lib. 85. c. 22. & 24. cum pluribus alijs. c. illius lib. Plin. verò libro naturalis historiæ 14. etiã multum laudauit vinum. Nã, vt notatur in l. 1. in glo. magna. circa medium. ff. de periculo, & commodo rei venditæ. & in Psal. 103. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Et Iudic. 9. dicitur: Vinum lætificat Deum & homines. Et de eius fortitudine habetur 3. Reg. 3. ca. Multi multa vina diuersarũ patriarum laudauerunt, sed inter alia schola Salernit. probat illa habentia sequentia:

Vina probantur odore, sapore, nitore, colore.

Et subdit:

Si bona vina cupis, hæc quinq; probantur in illis:
Fortia, formosa, fragrantia, frigida, frisca.

Et si hæc generalia quatuor, & quinq; specialia habeat cuius regionis, & patriæ sint, nõ est curandum. Quoniam de vino, & homine illud dici communiter solet, quod cum bonitatem habeãt, non est de eorum origine, & locis quærendum, cum suum cuiq; placeat, & sic laudet. & quocunq; eatur fabula, eadem reperiatur de istis excellẽtijs vinorum.

Plin. verò dicto lib. 14. c. 1. scribit de vitium natura, & quibus modis ferant seu extolluntur, & secũdo & 3. c. de generibus vitium. c. 4. insignia culturæ vitium. c. 5. de natura vini. c. 6. de generositate vinorum, & ibi vide de excellentia & nobilitate plurium vinorum.

Textor in suis Epithetis sub litera V. in verbo vinum & vitibus. post Plinium, Diosc. & plures alios laudat quàmplurima vina ex plurib. & varijs locis, in hunc modum:

Tmolus mons Lydiæ, teste Plin. libr. 5. optimo abundat vino. Vnde Ouid. lib. 4. de Ponto.

Aphrica quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla fauos.

Item lib. 6. Metamorph.

Deseruere sui Nymphæ vineta Timoli,

Et sic Poëtæ superaddunt i, post t.

Hinc Statius in Thebaide:

Hinc nota Baccho Tmolus attollit iuga.

Verisimile credendum est dominos Timolenses, seu Trimolenses propter eius antiquitatem nominis antiquitus à prædicto monte Tmoleo originem habuisse, vel à Timoleone duce Corinthiorum, qui fuit vir clarissimus, omnium iudicio, & patriam oppressam à Tyranno liberauit, vt de eo multa scripsit Plutarch. de quo dixi suprà in 1. par. in 38. conside. in 23. conclusione. vnde Ludouicus de Trimolio sequens vestigia prædecessorum, hanc patriam Ducatus Burgundiæ à Sueuis oppressam, anno domini 1514. auspicatè liberauit, & post eius mortem gloriosam, Eques auratus sine nota, hoc est, *le cheualier sans reproche*, intitulatus est.

Falernus mons, seu regio Campaniæ, vbi colles vitiferi optimo abundãt vino, Vnde Varro. Quid in Italia vtensile non modo non nascitur, sed etiam non egregium non sit? Quod far comparandum Campano? Quod triticum Apulo? Quod vinum Falerno? Quod Oleum Venafrano?

Vnde Tibullus:

Nunc mihi fumosos veteris proferte Falernos.

Idem.

Non tibi si pretium Campania terra daretur,
Non tibi si Bacchi cura Falernus ager.

Martialis:

Resinata bibis vina Falerna.

Massicus item mons Campaniæ optimi Vini ferax.

Horatius:

Et qui nec veteris pocula Massici.

Virgil. lib. 7. Aeneid.

Vertunt felicia Baccho Massica.

Sylius lib. 7.

Massicus vuiferis addebat nomina glebis.

Statius lib. 4. Syluarum.

Gauro Massicus vuifer remittit.

Nam Gaurus, mons quoq; Campaniæ vinum habuit laudatissimum.

Aulon, mons Calabriæ contra Terentinam regionem optimo nobilitatur vino.

Martialis:

Nobilis & lanis, & Baccho fertilis Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Horatius:

Et amicus Aulon, fertilis Baccho nimium,
Falernis inuidet vuis.

Commendantur & vinum Lesbium à Lesbo insula in Aegeo.

Propertius lib. 1.

Lesbia Mentoreo vina bibas opere.

Pamphilus.

Se victam reddet, victam se Bacchia Lesbos.

Horatius:

Hic innocentis pocula Lesbi duces sub vmbra.

Aristoteles (vt scribit Aulus Gellius. lib. 13. c. 5.) ægrotans, gustato vino Rhodio, inquit, firmum hercle vinum, & iucundum. degustato inde Lesbio, vtrumq; (inquit) oppido bonum, sed suauius Lesbium.

Et sic Rhodium vinum inter bona vina enumeratur.

Methy-

Methymna, ciuitas fuit in Lesbo Insula vini bonitate nobilis.

Pamphilus:

Lesbia pampineos spargit Methymna racemos.

Ouidius:

Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos.

Cecubum, oppidum Campaniæ commendat etiam vini bonitas.

Martialis:

Cecuba Fundanis generosa coquuntur amicis.

Idem lib. 6.

Cecuba non solis vindemia nutriat orbes.

Horatius:

Cecubam, & prælo domitam Caleno tu bibes vuam.

Nam fuit in Caleno vrbe Campaniæ vinum generosum.

Iuuenalis.

Qua molle Calenum
Porrectura viro miscet sitiente rubetam.

Formiæ, vrbs Latina iuxta Caietã, antiqua Lęstrygonum sedes fuit, nobilis vino.

Horatius:

Mea nec Falernæ
Temperent vites, neq; Formiani pocula colles.

Setia, vrbs Campaniæ superbit etiam vini nobilitate. Martialis lib. 4.

Tu Setina quidem semper, vel Massica ponis.

Idem in Xenijs:

Pendula pampineos quæ spectat Setia campos,
Exigua vetulos misit ab vrbe cados.

Pamphilus.

Spargit Campanis Secia clara iugis.

De Surrhento Campaniæ oppido Sirenum quondam sede.

Martialis:

Surrhentina bibis, nec Myrrhina picta, nec aurum,
Sume, dabunt calices hæc tibi vina suos.

De isto vino Surrentino, facit mentionẽ Proculus Iureconsultus in l. fin. quæ incipit, qui vinum Surrhentinum. ff. de tritico, vino, & oleo legato.

Habuit & prædulces vuas Alba vrbs Italiæ.

Martialis.

Hoc de Cæsareis mitis vindemia cellis
Mittit Iuleo quæ sibi monte placet.

Fundanum etiam commendatur à Fundis oppido Campaniæ.

Martialis:

Hæc Fundana tulit felix Autumnus opimi.

Messana vrbs Siciliæ, à Mamertinis Campaniæ populis habitata optimum ferebat vinum.

Martialis:

Amphora Nestorea tibi Mamertina senecta
Si detur, quoduis nomen habere potest.

Vnde Plin. d. lib. 14 c. 6. dicit, quartum curriculum obtinuere publicis epulis à diuo Augusto Mamertina circa Messanam in Sicilia genita.

Chios, insula maris Aegei, & Aruisium in ea promontorium, laudantur vini præstantia.

Sylius lib. 7.

Et ambrosijs Aruisia pocula succis.

Veientum Ethruriæ oppidum.

Horatius:

Qui Vientanum festis potare diebus.

Martialis lib. 2.

Veientana tuam si domat vua sitim.

Aminei, populi fuerunt, vbi nunc est Falernus, quorum regio Aminea dicebatur vini feracissima.

Virg. lib. 2. Georg.

Sunt & Amineæ vites firmissima vina.

De isto etiam vino Amineo, facit mentionem tex. in l. qui vinum. §. fin. ff. de tritico, vino, & oleo legato.

Thas⁹ insula maris Aegei vinũ habuit laudabile.

Virgil. lib. 2. Georg.

Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ.

Mareotis pars Aegypti itidem.

Horatius:

Mentemq; limphatam Mareotico
Redegit in veros timores.

Statius lib. 3. Syluarum.

Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Mineruæ.

Hoc vinum durat in longam vetustatem.

Naxos similiter insula maris Aegæi à fertilitate vini Dionysia dicta est. Vnde Pontanus vitigenam eam appellat, dicens:

Hanc post vitigenæ spaciantem littora Naxi
Bacchicam.

Statius libr. 4. Achillis.

Lemnos, & à tergo decrescit Bacchica Naxos.

Maronea, vrbs Ciconum laudata est vino, quo Vlysses inebriauit Polyphemum.

Tibullus.

Victa Maroneo fœdatus lumina Baccho.

Methone, quoq; vrbs in Thracia nomẽ habuit à vini copia.

Nam methyn Græci ebrietatem vocant.

Tarraco, in Hispania etiam vino claruit.

Sylius lib. 3.

Dat Tarraco vitifera pubẽ, & Latio tantum cessura Lyæo.

Vina apud Græcos celebrata fuere, Prannium Cereri sacrum, Chium, Thasium, Lesbium, Creticum. & apud Syracusanos Polium, Coum deniq;, & Rhodium. Celebrantur, & alia pleraq; loca, vini bonitate, quæ omnia longum esset recensere, vt ait Textor: propterea summatim subijcit, quod in compendium redegit, ex dictis Pli. in lib. 14. c. 6. ante alleg. & vt inquit ibi Plin. Aug. Setinum prætulit cũctis. Antea Cecubo erat generositas in palustrib. populetis. Secunda nobilitas, agro Falerno erat. Nascitur in summis collib. Gauranum, medijs Faustianũ, imis Falernum, Albanæ vuæ sunt prædulces. Surrentina, in vineis tantum nascuntur, conualescentib. maximè probata, pro-

pter tenuitatem, salubritatemque. Nam quæ spissa sunt, non adeo prosunt morbis: Et sicut subtile vinum multos spiritus procreat, atq; subtiles, ita grossum grossos, vnde schola Salernitana dicit:

Gignit & humores melius vinum meliores,
Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.
Vinum sit clarumq; vetus, subtile, maturum,
Ac bene limphatũ, saliens, moderamine sumptum.

Dicit Galenus, vinum Palmeum, siue album, esse melioris saporis, & odoris quam cætera vina. Surrentino idcirco medici nobilitatem dabant. Certant Massica æquè, ex monte Gaurano. Proponuntur Calena, & quæ in vineis arbustisq; nascuntur Fundana. Augustus probauit Mamertina, circa Messena Siciliæ genita. Potulana ab autore dicta etiam laudantur. Rhetica Falernis tantum posthabentur à Virgilio. Ethruriæ palmam Luna habet. Liguriæ, Genua inter Pyreneum, Alpesq; Massilia. Hispaniarum Lusitana copia nobilitantur. Elegantia verò Tarroconensia, atque Lauronen. & Balearica ex insulis Italiæ primis conferuntur. In summa, (vt tandem concludit Textor) gloria fuere Thasium Chiumq;, ex Chio, quod Aruisium vocant. Item Lesbium, quod sponte naturæ suæ mare sapit. Gratia est & Clazomenio.

Sunt & plura alia, de quibus Plin. in d. ca. 7. recitatus in quibusdam per Textorem. qui non est cõtentus de veteribus, qui nihil scripserunt de excellentia, gloria & nobilitate vinorum Galliæ, ne alienæ gentis gloria, suam ipsi deprimerent. Existimabant enim (vt ait) fuliginem, & tenebras suis inductum iri, si de nostratibus verba facerent. Sciebant enim terram Gallicam populi virtute omnium præstantissimam, vini quoq; gloria non esse inferiorem, imò & feliciorem multo. Propterea, hoc velut conniuentes prætermiserunt, cum tamen sit in confesso Belnẽsibus, Aurelianis, Andagauensibus, Parrhisinis, & plerisq; alijs meliora non reperiri, etiã si peregrina, & exotica omnia conferre libeat.

Qui enim in toto orbe reperiri meliora vina Belnensibus audaculè, aut temerè fortè asserere præsumeret: cum (vt clarum est) ad omnes partes mundi vehantur propter eorum excellentiam, vt norunt etiam exteræ nationes, Angli, Flandrenses, & aliæ pro eorũ singularitate, & quorum bonitas omnes vinorum bonitates superat. Sunt enim fortia, formosa, fragrantia, frisca, in odorib. fumantia, in sapore delectabilia, & suauia, in nitore limpidissima, in colore clarissima, & nõ spissa: & hæc sunt signa ad probationem boni vini. vnde Arnaldus de Villa noua commento suo super illis versibus: Gignit & humores melius vinum meliores, &c. ante allegatis, dicit quòd vinum Belnense est electum in potu, & vtilissimũ senibus, cum exhilaret, & melancholias reprimat.

Idem tamẽ Textor, nescio qua ratione motus, nisi ad blandimentum alterius in dictis suis Epithetis in litera F. sub verbo, fructibus. nixus est laudare vina Viuaresia iuxta Rhodanum, quæ dicit esse laudatissima, omniumque laudibus nemine reclamante longis interuallis anteferenda: Sed parcat mihi, quoniam suæ assertioni non assentiam, cum sit plusquam notorium, & manifestissimum notarietate facti permanentis, quod vina Belnensia excedunt alia vina bonitate, fortitudine, & formositate, & omni alia excellentia, & nobilitate, quæ vinis dari aut attribui potest. Et scias lector candide, quod nunquam eorum excellentiæ, laudis, gloriæ, & nobilitatis amiserunt: nisi interdum inter ignorantes bonitatem illorum, aut obliuisos, ex contumacia illorum, sed si interfuerint, & adsint, & fiat altercatio cum cæteris, nunquam in omnibus de illis ad alia est dabilis comparatio, sicut nec de Christo ad Belial, & in hoc non est dubium. Et licet sint alia bona vina in patria Burgun. vt Cabilon. Diuio. & pleraque alia in diuersis locis genita: super omnibus tamen vinum Belnen. est extollendum: & de his sunt versus vulg.

Vinum Belnense super omnia vina recense,
Arbosium repete si vis dormire quietè.

Propter eius dulcedinem, quum ibi crescant vina alba dulcissima, & optima & sequitur:

De Castro Caroli melius perquirere noli.

Et cum potio vini sit communis omnibus nationibus & vtilissima, Ideo præfertur omnib. alijs, etiam Pyratio, quod ex pyris fit, vt in Normannia, de quo meminit Textor in sua officina, vbi scribit potiones diuersas sub illo titulo, quę sunt sequentes: Amystis, Oxyalme, Oxysacaron, Promulsis, Pyratium, Bua, Zythum, Celia, Cerea, Ceruisia quæ fit in Flandria, Prisana, & Sabaia.

Sed quæreres forsitan, quod est excellentius & conuenientius colono & rustico, habere vites, pratum, an serere grana. Columella in suo opere agricolationum laudat & extollit & pratum & sationem vinearum: & seminationem, seu pratorum & pascuorum possessionem. Et, vt etiam dicit, de arbusto inter autores nõ exigua pugna fuit. Pratum laudat Fran. Patricius de instit. Reip. libr. 7. c. 5. vbi ait: quod Cato multas de Prato affert laudes, quod nulla vel minima admodum impensa indigeat, quod paruo labore seruetur, quod nullis tempestatibus obnoxium, quod singulis annis, & pabulo, & fœno fructum reddit, pratũ cum exolescit seriusq; herbam emittit, frumenti causa excolitur, vt dicit tex. ab Vlp. Iureconsf. conditus in l. pratum. ff. de verb. & rer. sign. Pratũ ex eo dictum, quod paratum sit ad fructum capiendum, scilicet, vt ibi dicit gl. sine semine.

Sed quicquid sit, idẽ Columella loco ante alle. lib. 4. c. 3. in disputatione quam facit an vineæ sint habendæ, & an patremfamilias locupletent: sed vt dicit, vberrimus est redditus vinearum, & omittendo veterem illam fœlicitatem aruorum, quibus

quibus & ante iam Cato Marcus, & mox Varro Teren. prodidit. Singula iugera vinearum sexcentas vrnas vini præbuisse. Id enim maximè asseruerat Varro in 1. libr. rerum rusticarum. Nec vna regionum prouenire solitum, verum & in Fauentino agro, & in Gallico, qui nunc Picenò contribuitur, vbi est vrbs Sena, Vrbinum, Ancona, & plures aliæ. His certè temporibus. & Nomentana regio (quæ non procul ab vrbe Roma distat) celeberrima fama est illustris, & præcipuè quam possidet Seneca vir excellentis ingenij atque doctrinæ, cuius in prædijs vinearũ iugera singula culeos octonos reddidisse plerunq; compertum est. Nam (vt dicit) illa videntur prodigialiter in nostris Ceretanis (hoc est in Vmbria, quæ nũc Ducatus Spoletinus dicitur) accidisse, vt aliqua vitis apud te excederet vuarum numerum duorũ milium, vt apud eum (vt ait) octingentæ stirpes insitæ intra biennium septenos culeos peræquarent, vt primæ vineæ centenas Amphoras iugeratim præberent, cum prata & pascua & syluæ centenos sextertios singula iugera efficiant, optimè domino consulere videantur. Nam frumenta maiore quidem parte Italiæ, quando cum quarto responderint, vix meminisse possumus, & sic in hoc videtur Columella concludere pro vitibus: Sed ibi per eum vide, quare hodie vilescunt, & quod nullus vel iniquissimus vinearum locus nõ maiorem quæstum redderet, quam acceperit impensam. Et de laude agriculturæ satis scripsi in præcedenti parte, in 36. conside. Et post Columellam Leonardus Portius lib. 2. de ponderibus & mensuris culturam vinearum quæstuosissimam demonstrant, secundum computationem per eum ibi factam, quam breuitatis causa omitto: Et ibi concludit, culturam vinearum ex vino & plantis nõ solum modici fœnoris, sed cuiuscunq; quæstuosissimæ mercaturæ redditus excedere, & honestissimo & quietissimo fructu eam exercentes ditescere. & dixi remissiuè in comment. nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, in rub. *des iustices*, in glo. & *droictz*. versi. additio, num. 59.

Octuagesimaquinta consid. fit de excellentia aliquarum carnium ad alias. Nam Galenus 8. de sanitatis ratione suillam carnem cæteris laudabiliorem facit. Sed & Princeps Auicenna 2. canone. c. de sanguine, humanum suillumque sanguinem, in omnibus exactam habere similitudinem scribit. Quin eadẽ quoque carnis rationem tradit. Adeo vt impuratiores quidam (teste Cælio li. antiq. lect. 13. c. 56. post eundem) pro suilla humanam distrahere sibi licẽtius permiserint: quod facinus diu perrexit impunitius, donec digiti hominis intermixti fortè conspecti ad supplicij diritatem, etiã si feram, autores protaxere. Auerrois V. coll. ex Auicennæ placitis porcinam carnem cæteris præferendam omnibus statuit, veluti hominibus natura cognatiorem.

Cõmentator verò Regiminis Salernitani, scilicet Arnaldus de Villanoua super illis versibus: Persica, Poma, Pyra, &c. dicit, circa electionem carnium animalium quadrupedum controuersiam esse inter Medicos. Quidam enim dicunt carnes porcinas esse meliores, & laudabiliores, vt Galenus, & quidam alij, vt dictum est. Alij verò dicunt, carnes hædinas esse meliores, sicut Rasis, Auicenna, Auerrois. licet Auerrois 5. coll. imponat Auicennæ, ꝙ dixerit carnes porcinas esse meliores: vt hic ante allegatum est. quod tamen (vt dicit idem cõmentator vbi suprà) non dicit authoritate propria, sed authoritate Christianorum. Alij verò vitulinas laudant præ alijs carnibus. Et scribit, quod laus, electio, seu melioritas Carnium animalium quadrupedum multifariam attendi potest.

Primò ex parte maioris nutrimenti, & irresolubilioris & carnib. humanis similioris, & isto modo caro porcina cæteris est melior & laudabilior. Tum primò propter maximã similitudinẽ cum carnibus humanis, autore Galen. 3. alim. vbi ait. Porcinæ autem carnis similitudinẽ ad homines addiscere est ex eo, quod quidam comederunt humanas carnes vt porcinas, nullam suspicionem habentes secundum gustum ipsarum & odorem. Et Auic. 2. cano. c. de sanguine ante allegato. Tum secundò, quia caro porcina valde nutritiua est. Nam dicit Gal. 3. alim. Omnium eduliorum, caro porcorum maximè est nutritiua. & eod. lib. porcorum carne nullum alium amplioris nutrimenti habere bis sumere. vnde in regimine Salernita- scribuntur ista:

Nutrit & impinguat triticum, lac, caseus, infans.

Testiculi, porcina caro, &c. Tum tertio, quia generat alimentum stabile fortiter resistens solutioni: & ita sentire videtur Gal. 8. de ingenio. vbi ait. Cæteris carnibus porcina est laudabilior, si porcus montana incoluerit, post porcũ, hœdus. Et similiter in quinta therapeuticæ, vbi dicit, Quadrupedum caro laudabilior est porcina in calore & humiditate temperata, eiusque cibus plurimus sanguis ab ea generatus omni melior est sanguine. Quod intellige, teste eodem Arnaldo, de carne porcorum non antiquorum, quia eorum caro indigestibilis est, nec minus iuuenum siue lactentium: quia caro eorum humidissima, sed ætate mediocrium: puta vnius anni vel duorum, etiam castratorum, tam domesticorũ, quàm siluestrium. Opinatur tamen ipse Arnaldus, quod porci siluestres sunt domesticis meliores, quia carnes porcorum domesticorum sunt plus debito viscosiores & humidiores. Ideo si aliquantulum saliantur, antequam comedãtur, obtemperatur eorum viscositas. Vnde dicitur in dicto regimine Salernitano, quod caro porcina sine vino, minus sana est ouina, vt his versibus depromitur.

Est caro porcina sine vino peior ouina,
Si tribus vina, tunc est cibus & medicina.

Quod tamen innuit esse verum de carnibus porcellorum assatorum, quia carnes porcinę quibus rustici communiter vtuntur, quando videlicet sunt salsæ, vel sole, vel fumo exiccatę, quas Baconem vocant, nullo modo saniores sunt carnib. ouinis cæteris paribus. Et de carnibus porci siluestris siue apri dicit Auicen. 2. can. c. de carne. Christiani verò dixerũt & qui eos imitantur, quod melior Caro siluestris, est Caro porci siluestris siue feri. Nam cum hoc quòd est leuior carnibus domestici porci, est fortis nutrimenti, & plurimi: & est velocis digestionis, & est melior in hyeme.

Ex quo constat carnes porcinas multum laudabiles esse corporibus iuuenibus, sanis, fortibus, laborantibus, non dispositis ad opilationes, & his, qui impinguari quærunt, quia talia corpora indigent maximo nutrimento & difficillimè resolubili. Ideo dicit Rasis tertio Almansoris. capit. de virtute carnium. Caro grossa, multum laborantibus conueniens est: subtilis verò his, qui prædictis sunt contrarij conuenit. Et idem vult Auicenna tertia primi cap. de regimine eius quod comeditur, dicens: Exercitati præterea & multi laboris, magis sunt tolerantes nutrimenta grossa. Quomodo tamen prohibitũ fuit filijs Israel, ne comederent carnem suillam, scribitur Leuit. 11. vbi ponuntur animalia immunda ad esum, tam quadrupedia, aues, pisces, quod noua lege non obseruamus.

Alio & secundo modo consideratur melioritas, laus, seu electio carnium ex parte temperatæ complexonis earum, facilis digestionis, & sanguinis ex ipsis generati temperantia, vt illa caro dicatur melior & laudabilior, quę temperatæ est complexionis, facilis digestionis, sanguinem generans temperatum in caliditate & frigiditate, subtilitate & grossitie. Et isto modo caro hœdina est melior & laudabilior cæteris, vt vult Rasis, Auicenna, & Auerrois. Nam dicit Rasis tertio Almansoris. capit. de animalibus siluestribus & domesticis. Hœdina caro est temperata, nullam in se habens malitiæ admixtionem, quæ licet temperatum generet sanguinem, laborantibus tamen non congruit, cui nulla alia caro præferenda est. Et licet virtus ex ea minuatur, tamen eius nutrimentum non est grossum & malum, sic, quod ex eo proueniat repletio, & grossus generetur sanguis. Nam sanguis ex ea generatus inter subtilem & grossum, ac inter calidum & frigidum existit. Ideo iuuenib. temperatis, exercitio mediocri vtentibus conuenit, quia ista caro generat sanguinem forti exercitio, aut labore facile resolubilem, licet non mediocri exercitio.

Et sicut hoc respectu, caro hædina inter carnes domesticas, ita caro capreoli, inter carnes siluestres, est melior & laudabilior. Et post istam carnem hœdinam, plures medici, vt Rasis & Auerr. ponunt carnem arietinam, saltem annalem, & dicit Auerrois quinta coll. cap. de carne. quod hæc est opinio maioris partis medicorũ, præter Galenum, qui abominatur carnes arietum. Et videtur sibi, quod caro vitulorum est melioris nutrimenti quam arietum, ex eo forte, ꝙ est plurimi nutrimẽti, & nutrimentũ dat magis irresolubile, quod magis videtur cõuenire carnibus vitulinis quam arietinis. cum arietinæ magis humidæ sint, vnde in dicto regimine Salernitano dicitur:

Sunt nutritiuæ multum carnes vitulinæ.

Tertio modo, attenditur laus & melioritas carnium ex parte minoris viscositatis, & melioris odoris earum: & sic carnes vitulinæ sunt meliores cæteris carnibus: quia vt innuit Auer. quinto. coll. c. de carne. dicẽs, quod tales carnes vitulinæ sunt bonæ: quia non habent vllam viscositatem, frigiditatem, & siccitatem quam habent carñes bouinæ veteres: & carnes eorum sunt magis odoriferæ alijs carnibus: & in hoc meliores & laudabiliores sunt carnibus hœdinis, quia in carnibus hœdorum apparet quædam mucillago, id est, viscositas antequam coquantur. Etiam Galenus 3. alimentorum, summè laudat carnes vitulinas, vbi vult, quod carnes vituli lactis sex hebdomadarum vel octo assatæ, saniores sunt mutonis. Facilis enim digestionis, & multum nutritiuæ sunt, vt dictum est. Carnes tamen hœdinæ, meliores sunt vitulinis: quia meliores generant humores, vt prædictum est.

De laude verò carnium volatilium, tactum est hic ante, in octuagesima considera. & de piscibus qui & carnes dicuntur, iuxta Apostolum dicẽtem: Alia est caro hominum, alia pecorum, alia volucrum, alia piscium, vt scribit Archid. in c. denique. distinct. 4.

OCtuagesima sexta conside. de excellentia caseorum erit. Plin. lib. 11. cap. 41. laudat Caseos ex lacte animalium binas mammas habentium vltra alios. Et ibi cap. 42. laudat caseos Nemausenses in lingua Occitana, Nymes in vulgari, vbi dicit, quod Romæ vbi omnium gentium bona iudicantur, vltra alios laudem obtinuerunt. & ibi etiam plures alios caseos commẽdat; & apud Vestinos Italiæ populos, apud quos laudatissimi fiebant casei, & vt ait Textor in suo Cornucopiæ libro, In verbo, caseis, & tãto quidem pretio, vt carnium loco haberi possent. Vnde de his Martialis:

Si sine fruge voles ientacula sumere frugi,
Hæc tibi Vestino de grege massa venit.

Lunæ vrbis Hetruriæ caseos commendat Martialis Apophoretis dicens.

Caseus Hetruscæ signatus imagine Lunæ,
Præstabit pueris prandia mille tuis.

Lunensem caseum dicit Plinius magnitudine conspicuum, quippe & ad singula millia pondo premitur.

In Tre-

In Trebula agri Reatini oppido casei itidem fiebant optimi. vnde Martialis:

Trebula nos genuit, commendat gratia duplex,
Siue leui flamma, siue domatur aqua.

Panthaleon de Confluentia Doctor in Medicina fecit tractatum summæ lacticiniorum siue de laude caseorum, & in tract. 2. eiusdem, laudat plures caseos.

Primò Florentinos, sic dictos, quia in territorijs Florentinorum componuntur, & sunt delicati, & portantur ad partes bene remotas, fiunt ex eis dona, tanquam de rebus satis preciosis, & sunt grossi in quantitate notabili, & sunt valde mundi translucentes in colore ceræ citrinæ, cum sunt in ætate perfecta, scilicet, vnius anni vel circa, & conseruant eos in oleo bono oliuarum, & aliqui in pinguedine Porci.

In secũdo c. dicit caseos Placentinos esse famosos, præcedere in bonitate Parmenses, Mediolanenses, Papienses, Nouarienses, Vercellenses, & Pedemontanos, licet consimiles fiant: quia iuxta Placentiam omnium pecorum pascua bona abũdant, & sunt grossi & lati pondere aliquando centum librarum & plus, communiter tamẽ 55. librarum, vel circa, & sunt sapidi & boni, maximè qui fiunt tempore veris & mediocriter antiquitati, puta trium vel quatuor annorum, & hoc secundum ipsorum magnitudinẽ, & sunt mirabilis pulchritudinis, in qua ferè omnes caseos excedunt. Nam eos ita mundos conseruant, vt in ipsorum cortice nulla prorsus immundities videatur, visitant enim eos persæpe mundando corticem, & manib. tractando ac fricando, vt ab omni immunditie spolientur.

In tertio cap. scribit, caseos, qui fiũt in Marchionatu Montisferrati, & dicuntur Robiolæ, & sunt parui vnius libræ vel circa, rotũdi, & sunt satis preciosi, & meliores, sunt in cortice mundi & translucentes. Et in 4. c. vsque ad 8. c. tractat de multis caseis plurium vallium in Sabaudia sitarum, & tam citra montes quàm vltra montes, qui cum non sint famosi apud nos, de his ad eum vos remitto.

In nono c. laudantur casei Brisiæ, quæ est pars Allobrogum & Burgundiæ, & isti sunt casei, qui etiam à nonnullis vocantur capita mortuorũ, seu monachorum, & sunt delicatissimi & gustui suaues. Exponuntur enim igni cum quodam instrumento ferreo ipsos continente, & sicut liquefiũt superponunt crustis panis assati aliqualiter, & verè est cibus placidus appetitiuus, & vehũtur ad partes longe distantes, imò vsque ad Romam, & inter caseos habentur preciosi.

Adde, quod propter Diuionem in pago vulgo dicto Eutigny fiunt per annum casei laudabiles, & optimi, qui recentes, solent comedi cũ sint suaues & pingues, licet parui fiant.

Item in c. 10. laudantur casei Craponæ in Auernia, habent conuenientiam cum caseis Brisiæ, tã in sapore, quàm in forma, nam sunt rotũdi & oblongi, parui in pondere duarum aut trium librarum, & sunt valde boni saporis, & funduntur ad ignem.

Et in c. 11. inter cæteros caseos Gallicos, licet in multis partibus fiant casei boni, maximè tamen in Torena in loco de Breamunt, vbi optimi & excellẽtes inter alios caseos illi⁹ patriæ cõponuntur. In tota tamen Gallia casei de Bria excellentissi. habentur, quæ regio non multum distat à ciuitate Parisiensi, nam boni sunt nõ multum duræ digestionis, cum satis sint aërij, quod ex facilitate liquefactionis ad ignem ostenditur. Nec etiam in his est magna viscositas, quia non filant, sed funduntur quasi sicut butirum, & cum non sunt multum noui, habent colorem ceræ citrinæ, & tũc dicuntur perfecti, & meliores existunt.

Ibi etiam laudantur casei facti in patria Bituricensi, cum sint boni licet parui non spissi & mirabiliter pingues. Tum denique in ca. 12. celebrãtur casei Anglici, qui tam in pulchritudine quam bonitate sunt commendabiles. Nam habent corticem mundum, & boni sunt diaphani siue translucentes: & in ipsis fiunt impressiones literarum, animalium, florum, & huiusmodi. Non sunt spissi, & minus in medio quam in circumferentia, & satis assimilantur Placentinis, & in calore & in sapore, sed nõ sunt ita magni nec spissi, nec sunt multum viscosi, portantur ad partes lõginquas in magna copia.

Sed an caseus recens aut vetus magis sit laudabilior & eligibilior, vide in Regimine Salernitano, & ibi per Arnaldum de Villanoua super illis versib.

Persica, poma, pyra, lac, caseus, & caro salsa, &c.

Et super illis:

Nutrit & impinguat triticum, lac, caseus infans, &c.

Et per eundem Pantaleonem in d. tracta. 3. vbi scribit amplè, quibus complexionibus conueniãt casei, & quibus disconueniant, vbi concludũt insequendo commune dictum:

Caseus est sanus, quem dat auara manus.

Et in Regimine Salernitano dicitur:

Caseus, anguilla nimis obsint si comedantur,
Ni tu sæpe bibas, & rebibendo bibas.

Luc. de Pen. in l. iubemus. C. de erog. milita. annonæ. lib. scribit multiplices casei vtilitates, adducens versus quos not. Arc. in c. deniq;. dist. 4. quib. caseus seipsum commendat, & dicit quas conferat vtilitates: & sunt sequentes, quorum quatuor scribuntur in Regimine Salernitano:

Ignari medici me dicunt esse nociuum,
Sed tamen ignorant cur nocumenta feram.
Expertis reor esse ratum, qua commoditate
Languenti stomacho caseus addit opem.
Caseus ante cibum confert, si defluat aluus,
Si constipetur, terminat ille dapes.

Ad fundum stomachi dum sumpta cibaria trudit,
Vim digestiuam non minus ille iuuat.
Si stomachus languet, vel si minus appetit ille,
Fit gratus stomacho conciliansq; cibum.

OCtuagesimaseptima consid. fit de oleis & excellentia aliquorum. Nam reperit portentosa hominum luxuries in oleo voluptatē, quo plerique ad nitorē cutis, alij ad consummandas corporis vires se perunxerunt. Etiam multa olea facticia adinuenta sunt ad medicamenta vtilia, vt de eis meminit Pli. lib. naturalis historiæ 15. cap. 7. & memoratur etiam Io. Mesue in tracta. de oleis. & Arnaldus de Villanoua in suo Antidotario in ca. de oleis. vbi 21. species oleorum, & eorum virtutes scribit: sed illa sunt olea temporalia. Sed tria sunt alia olea, quæ sunt spiritualia.

Primum dicitur sanctum Chrisma, & istud est principale quod fit ex oleo, & balsamo, & cū isto benedicuntur omnes fontes Baptismales, & calix & patena, & consecratur Ecclesia & Altare, & puer baptizatus consecratur in fronte. Aliàs confirmuntur, & inunguntur Episcopi in capite & naribus, quandocunque consecrantur, & omnes Fideles, quando recipiunt Sacramentum confirmationis.

Secūdum dicitur Catechuminorum siue oleum sanctum benedictum: Et de isto vngitur puer dum baptizatur in pectore, & inter scapulas, & inunguntur manus eius qui ordinatur Sacerdos, & inungūtur tam Ecclesia quàm Altare ante consecrationem, & Reges & Principes in sinu & humero.

Tertium est oleum infirmorum, quo inunguntur existentes in mortis articulo, de quibus habetur per canonistas in ca. vnico. de sacra vnctione, extra c. generaliter. circa fi. 16. q. 1. & c. si baptizata. de consecr. dist. 4. De isto oleo infirmorum habetur Iacob. 5. Si quis infirmatur ex vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum in nomine domini, vt habetur in ca. si qs. 3. q. 1. per Ioannem de Turrecrem.

Et cum hæc tria olea fiant ex oleo oliuæ, & fieri debeant cum sit propriè oleum, quod ex oliua seu olea fit. vt dicit Io. de Turrecre. in c. Presbyteros. §. oleo. dist. 95. & omnia alia fiant ad similitudinem illius. Ideo in naturalibus oleis excellenti⁹ dicitur esse oleum oliuæ. Cum sit Analogum, ꝙ per se positum, est generalius, & stat in suo famosiori significato. Et vt refert Cælius libr. antiquarum lectio. 3. c. 20. Naturæ prouidentia liquores duos humanis corporib⁹ gratissimos contribuit, intus vini, foris olei, sed vetustas tædium oleo affert: non item vt vino, teste Plinio lib. 15. c. 2. Cuius natura seu potestas est corpus tepefacere, ac cōtra algores munire, & eidem feruores capitis refrigerare: teste eod. Plin. ibi cap. 4. & memorabile est, vt ait Cælius loco ante citato: quod scribit Pli. lib. 12. c. 1. Alpibus coercitas & tam inexuperabili munimento Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese Italiæ, quod Helico ex Heluetijs ciuis eorum fabrilem ob artem Romæ cōmoratus ficum siccam & vuam oleique ac vini ꝑmissa remeans secum tulisset. Oleum item ex oliuis maturis sumptum si sit recēs, calefacit calefactione temperata, & humectat. Omnes tamen olei species sunt lenientis corpus: & prohibet aduentum frigoris à corpore, & faciunt ipsum habilem ad motum, molliunt ventrem, & debilitant virtutem medicinarum vulnerantium. Et datur in potu contra medicinas mortiferas, vt euomatur cum eis: & qui remollire ferrum cupiunt, oleo tingunt, atque obdurefacere, in aquam mergunt.

Textor in sua officina. in verbo, oleo & oliuis. refert plura loca oleis abundantia & nobilitata: Sed Venafrum Campaniæ oppidum præcipuam olei laudem meruit. vnde Plin. lib. 15. c. 2. inquit. & vulgò principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, eiusque parte quæ Licinianum fundit oleum: vnde & Liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguenta hanc palmam dedere accommodato ipsis odore, dedit ei palatum delicatiore sententia. Et Columella li. 6. Oleum optimum Licinia, dat plurimum Sargia: & inter cibos electiles & delicatos annumeratur oleum Venafranum. Sed mirandum est, cur antiqui qui de laudibus plurium rerum in diuersis locis nascentium scripserūt, sub silentio habuerūnt ea singularia, & excellentia, quæ in Gallia crescunt, vt est oleum oliuarum Patriæ Prouinciæ & Narbonensis, quod est multū excellens, & quo ferè tota Gallia vtitur & alimentatur: quod (vt opinor) & bonitate & dulcedine omnia alia olea mundi excellit: Sed Itali gloriæ nostratium semper inuidi sua extollendo nostra obnubilare & cōculcare putant: vt hic ante consideratione de laude vinorum scriptum est.

OCtuagesimaoctaua consid. Licet aliqui fructus sint excellentes & laudabiles, cum sint plures & diuersi; In qualibet tamen specie aliqui sunt alijs excellentiores. Plin. lib. naturalis historiæ 15. varia fructuum genera scribit. & ibi ait. c. 15. Quod Cerasorū octo sunt genera, & inter omnes fructus, seu poma primus colono annuam gratiam referunt & maturescunt: principatum duracinis assignat, quæ Campania Pliniana appellat: sicut apud Parrisios Corbelianis, & apud nos Heduos Colchianis principatus tribuitur. Et vt Serapio ex autorit. Gale. ait, sunt ex eis dulcia, Pontica, & acetosa: Dulcia descendunt cito à stomacho, & iuuamentum quod inferunt ei est modicum: Pontica verò faciunt cōtrarium. Acetosa autem desiccant plus quàm pontica, & cum hoc est in eis res incidens, & cōferunt stomacho phlegmatico pleno superfluitatibus. Et infra dixit autoritate Dioscoridis, Quando cerasa administrantur humi-

humida molliunt ventrem, & sicca retinent. Et Rasis in lib.24.continentis.c.67.Galeni autoritate sic scripsit: Fructus huius habens in se dulcedinem de stomacho descendit de leui, & confert ei modicè, tamen stipticus è cõuerso facit,& acidus confert stomacho phlegmatico pleno superfluitatibus, quia acidus desiccat magis quàm ponticus, & cum hoc habet in se partẽ incisiuam. & licet secundum aliquos sint frigida & humida in primo gradu, tamen videtur, quod plus sint humida, ex eo,quod valde cito putrescant: propterea eligi debent ex eis illa, quæ duriora sunt & solidiora: quoniam talia non ita de facili putrefiũt, sicut ea quæ tenera,vt manifestum est etiam in exterioribus,& magis gratia medicinæ manducentur ante cibũ, quam gratia nutrimenti, vt refert Anto. Gazius in sua florida corona.c.de cerasis,quod est 189. In laudem tamen cerasorum, & de commodis prouenientibus ex vsu eorum, scribuntur versus sequentes in Regimine Salernitano:

Cerasa si comedas,tibi confert grandia dona,
Expurgant stomachum,nucleus lapidem tibi tollit,
Et de carne sua sanguis erit tibi bonus.

Et ibi Arnal.de Villanoua dicens, Omnia dulcia & parua cerasa esse insana, & de facili corruptibilia, ac in corporibus producentia vermes: Grossa verò rubea & mollis carnis, debent comedi recentia in principio mensæ, quia habent vim abstersiuam stomachi, atque appetitum incitandi: Grossa verò nigra satis duræ carnis debent comedi in fine mensæ: quia tunc claudunt orificium stomachi, & digestio melior ac velocior fit.

Plinius verò d.lib.15.c.18.de ficis genera 29. scribit,quarum vt vult Auicenna in 2.canonis.c.208. melior est alba, quia leuior, deinde rubea, siue citrina, & postea nigra: & quæ vehementer matura est, melior est, & proxima ad hoc vt non noceat. Et subdit quod ficus nutribilior est reliquis fructibus, & licet nutrimentum ficus non existat in robore nutrimenti carnis & granorum: est tamen vehementioris roboris quam nutrimentum omnium fructuum, & sanguis ab ea generatus laudabilior est omnium fructuum sanguine æstiuorum velocisque digestionis & descensus à stomacho: Et Isaac plurimum eas commendauit, cum posuit ipsas in primo loco bonitatis, dicens in vniuersalibus diætis.c.11. Vuæ sunt ficubus secundæ, & præcipuè si bene maturæ sint: & in particularibus, ficus cæteris fructibus laudabilior est ac nutribilior. Galenus verò super omnes ficus extollit. Scripsit enim de eis in 5.de Regimine sanitatis circa finem. Ficus maturæ ante omnes alias fruges sunt eligendæ, & in hyeme caricæ. Humidæ verò & recentes ficus magis & velocius nutriunt quam siccæ: Verum siccæ sunt minus inflatiuæ, & magis stomacho conuenientes quam humidæ.& de ficis dicit Auicen.in 2.cano.c.280.Sicca quidem ficus in suis operationibus est laudabilis. Veruntamen sanguis ex ea generatus, non est bonus: quia facit pediculos, sed si sit cum nuce comesta, tunc eius chymus,id est, humor fit bonus, & post nucẽ cum Amygdala, & leuior omnibus est alba, & est calida in primo, & in fine ipsi⁹ est subtilis. Et postea subdit, quod administratio siccæ, cum ieiunium adest, est mirabilis iuuamenti in aperiendo vias cibi, & propriè cum nuce & amygdala. Et cõueniunt vtræque ficus in hoc, quod in ipsis est remotio asperitatis gutturis, & mundificatio & lenitio pectoris, pulmonis, & cannæ eius, & apertio opilationum epatis renum & splenis. Ficus tamẽ (vt ante dixi) corpus humanum mirum in modũ nutriunt & impinguant. vnde in Regimine sanitatis Salernitano dicitur:

Nutrit & impinguat triticum, lac, &c.
Maturæ ficus, vuæq; recentes.

Plurima ficus exit in Thessalia & Macedonia.

Et Horatius in Epodo ait.

Fortunatas insulas abundare ficubus scribens:

Suamq; pulla ficus ornat arborem.

In Gallia verò apud Massilienses crescunt optimæ ficus albæ & paruæ boni odoris.

Prunorum verò duo sunt modi: album, scilicet, & nigrum, teste Plinio lib.15.c.13.vbi vndecim genera scribuntur, dicens: Sunt & nigra & laudatiora cerina atque purpurea. Nec non ab externa gente Armeniaca, quæ sola & odore commendãtur. Et Auicenna in 2.cano.c.546.sic de eis scripsit: Illa quæ habent colorẽ paleæ sunt fortiora nigris, & citrina fortiora rubeis, & alba sunt magis grauia, & paruæ solutionis, & Armena sunt meliora omnibus & vehementius soluentia. Inter alia tamen Damascena à Damasco Syriæ vrbe cognomi nata, quæ optimis abundat prunis. vnde Columella lib.11.Armenijsque & cereolis prunisq; Damasci. Et hodie ferè per vniuersum orbem maximè per Galliam & Italiam meliora pruna quæ nascantur vocantur adhuc Damascena, retento nomine à loco vbi primo inuenta fuere, & sunt communiter illa, quæ cum aperiuntur, in totum dimittunt nucleum à carne. Nigra verò quæ perfectè maturata & dulcia sunt, minus sunt frigida, stomachum humectant, molliunt ventrem, & coleram rubeam eijciunt. vnde in Regimine sanitatis Salernitano scribitur.

Infrigidant, laxant, multum prosunt tibi pruna.

Et laxant ventrem propriè, cum recentia fuerint, vt dicit Gale.in 7. Et ante cibum sumi debẽt, sed post pruna mox prandere non oportet: & hoc est commune omnium quæcunq; laxãt ventrem, secundũ Gale.in 2.alimentorũ. ca.29.& Mesue in 25.continentis.ca.1.dicit: Si fueris phlegmaticus post comestionẽ prunorum debes bibere de vino vetusto. Sicca verò sunt minoris virtutis: quia ex eis exsiccatis accidunt vtilitates, sicut ex ficub⁹: & operationem habent multũ bonam: sed magis cõfortant, & melius nutrimentum dant corpori.

Memi-

Meminit & Plin.d.libr.15. cap.15. de multis pyris, vbi ait, Crustumina pyra cunctis esse gratissima, dicta à Crustumino oppido iuxta Veios, quæ ex parte rubentia putantur. Vnde Virgilius libr.2. Georg.

Crustumijs, Syrijsq; pyris grauibusq; volemis.

Proxima ijs Falerna à potu, quoniam tanta vi succi abundant, lectea hæc vocantur in his, quæ alijs colore nigro donant Syriæ. Reliquorum nomina aliter in alijs atque alijs locis appellantur, vt apud nos Heduos sunt pyra toti Galliæ gratissima, quæ vulgato nomine sine rlā vocantur: & sunt similia in patria Turonensi, quæ communi verbo apud eos boni Christiani vocantur, quæ quidem à dictis nominibus laudanda sunt, & si sint excellentia in nominibus, magis in bonitate sunt excellentiora pyris cuiuslibet generis, & apud nos in paucis locis crescunt, præterquam in pago Heduen. vbi est magna abundantia: & inseruntur arbores istius fructus in locis satis vmbrosis & fabulosis, non multum pingui terra.

Abundant & pyris Calabri, quæ consueuerunt hospitibus apponere.

Horatius:

Non quo more pyris vesci Calaber iubet hospes.

Hinc adagium:

Calabri hospitis Xenia.

Etiam Normanni: quoniam maior pars potus apud eos ex pyris fit, quod pyratum dicitur: & eo ferè omnes vtūtur, prout & nos vino vtimur. Pyra nō sunt eiusdē naturæ: quia quædā frigidæ, quædā ęqualis sunt cōplexionis, & tēperatę sunt complexionis dulcia. cum minus cęteris sint frigida: ideo calefaciunt & augent digestionem, valentque his, qui frigidi & sicci sunt stomacho, secundū Dioscoridem. Et ait Arnaldus de Villanoua in suo commento super illo: Persica, poma, pyra, &c. in Regimine sanitatis Salernitano descripto. quod inter cæteros fructus multum impinguant. ideo porci plus ex ipsis pyris quam alijs fructibus impinguantur. Sed quia ventositatem generant, & sic inducunt colicam à proprietate (vt ait Auicenna.2. cano.c.de eis.) ideo vsus habet, quod pyra & alij fructus ventositatem generantes, cum ventositatem expellentibus comedi debent, vel ipsis comestis vinum vetus odoriferum superbibere debemus. vnde & de hoc in dicto Regimine sanitatis Salernitano dicitur:

Adde potum pyro, nux est medicina veneno.
Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus,
Si pyra sunt virus, sit maledicta pyrus:
Si coquas, antidotum pyra sunt, sed cruda venenum.
Cruda grauant stomachū, eleuant pyra cocta grauatū.
Post pyra da potum, post potum vade fecatum.

Ideo meliora, & via cibi conuenientia sunt pyra odorifera, & magis de dulcedine participantia, & decocta, quàm cruda maximè cum fœniculo, aniso, & zuccaro.

Licet pomum generale nomen sit omniū fructuum, siue mollium, siue durorum, qui ex arboribus esui apti proueniunt, tamen vulgò pro certa specie fructus accipitur, qui magis sunt in vsu, quàm pyra propter eorum abundantiam, & diuersitatem. Et inter alia pomum dulce, vt vult Haliabas in 5. Theoricæ. Et Auerrois in 5. coll. est temperatæ humiditatis, & confortat cerebrum odorando propter suam aromaticitatem. Grossa & dulcia sunt aquea, & sunt decliuiora ad caliditatem quam alia, quamuis magis dominans in eis sit frigus. & dicit Auicen.2.cano.c.574. Poma eligibiliora esse, quæ magis temperata sunt. vt sunt alcemia, prout ipse exemplificat, confortant propriè cor odorifera, & dulcia, & acetosa, & si sit illic angustia ex caliditate, sunt magni iuuamenti, & confortant debilitatem stomachi. Isaac in particularibus diętis dulcium pomorum substantiæ natura & complexio aquosa est ac temperata, caloris aliquid obtinet, ideo parum refrigerat, & stomachum confortat ex igne parum, & Galenus 2. de alimentis.c. quæcunque bene maturata seruantur ad hyemem, & ad ver. & post ipsum proficuissima sunt dulcib. itaque supradictis pro cibis vti possumus, sed in multa quantitate, & ipsa potius cocta quam cruda comedemus: quia, vt dicit Haliabas in lib. de subtilitatiua dięta pomorum & pyrorum. minus nocent quæ cocta, & eorum quę cruda comeduntur, illa quę ad repositionem sunt idonea, minus sunt mala cæteris. vt refert Antonius Gazius in sua florida corona.c.207.

Quæ sunt loca pomis abūdantia scribit Textor in sua officina, in verbo pomis, sed quicquid sentiāt scribentes, non est patria in tota Europa, quæ magis abundet pomis & pyris, quam Normannia, & illa sunt laudatissima sicut poma Pheacum, & Phaliscorum, & pyra amerina. Poma verò, quæ ꝓ bonitate celebrātur in Gallia, sunt vulgo dicta *capendu & blondereaul.* Et de supradictis sufficiat, cū sint fructus magis in vsu apud nos, & quibus communiter viuitur, de alijs me remittendo ad eos, ꝗ de eis scripserunt.

Octuagesimanona conside. fit de excellentia siluarum & arborum. Plures siluas excellentes scribit Textor in sua officina, in ca. siluæ. & inter alia, vt ait, Hercinia silua est Germanię, cuius quondam latitudo habuit iter nouem dierum. Et eam dicit esse Plini. libr 15. naturalis histo. capit. 3. in septentrionali plaga, roborum vastitate intacta, in qua colles occursantium inter se radicum repercussu attollantur.

Item Arduena silua Galliæ incipiens à Rheno per fines Tręuerorum, Eburonum, & Menapiorum 10. millibus passuum longitudine per mediam Belgicam in octauum tendi.

Itē Liuius lib.9. ab vrbe cōdita, de Ciminia Hetruriæ silua sic scribit. Silua erat Ciminia magis tum in via atque horrenda, quàm nuper fuere

Germa-

Germanici saltus, nulli ad eam diem ne mercato rum quidem adita, eam intrare haud ferè quisquā audebat.

Item Poëtarum carminibus laudatissima silua rum est Dodona Chaoniæ, quum propter vsum glandis ibi repertum, tum ob simulacrū Iouis Dodonei, & columbas, quæ quercubus insidētes reddebant oracula.

De arboribus verò Plin. libr. 16. cap. 40. scribit laudes arborum in magnitudine. & lib. 17. c. 1. Arborum precia mirabilia, & lib. 12. c. 1. de arborū honore. Et creandarum arborum naturaliter tria sunt genera. Aut enim sua sponte nascuntur, aut ex seminibus fortuitò iacentibus surgunt, aut ex radicibus pullulant. Nam cætera vsus inuenit fauente natura. Textor verò in sua officina. in c. arbores diuersę, scribit nomina & laudes 84. arborū. & ea, in quibus laudari possunt. vbi primò abietem dicit esse arborum pulcherrimam, & rectissimam.

Aesculum grandiferam.

Amygdalum fructiferam, quę prima omnium arborum floret mense Ianuario.

Acerem arborem esse amplissimam & operum elegantia & subtilitate nobilem, vnde mensæ acernæ laudabiles fiunt. & de ea mensa Martialis:

Non sum crispa quidem, nec sylua filia Mauræ:
Sed norunt lautas, & mea ligna dapes.

Et aceris radix contusa, iecinoris doloribus vtilissimè imponitur.

Balsamum verò arbusculam aromaticam, cuius succus omnib. odorib. antefertur, & ad multa remedia vtilis.

Buxum tonsilem & semper virentem, ea fiunt tibię multiforatiles, laudatissimi pectines, & vnguentariæ pixides, & cariem non sentit, nec vetustatem.

Betulam arborem eximij candoris, quā fiunt optimi circuli vasis vinarijs idonei.

Cinnamomum arbusculam, etiam aromaticam odore præstantē, cuius succus valde vtilis est.

Citrum arborem esse peculiarem Mauritaniæ, quæ Romanis olim gratissima fuit, & maximè expetita ad mensarum & lectorum vsum.

Cedrus (vt ait) arbor est procera, cuius lignum est iucundi odoris, & tineis imperuium & infestū, propterea opus dignum cedro dicimus, quod laudabile est, & ab iniuria blattarum & tinearum maximè conseruādum, vel quod eius oleum illitum res omnes conseruet à tineis & carie.

Corn⁹ habet ramos rigidos & duros, propterea vsus eius bellicis hastis & iaculis conuenit.

Corylus arbor nota delicatos ferens fructus, & secundis mensis expetitos.

Costus aromatica est, cuius radix fragrat odore præstantissimo.

Myrrha arbuscula aromatica quam producit Arabia, guttis eiusdem nominis sponte stillantibus. Eius virtus est, vt corpora vindicet à putredine.

Fraxinus arbor procera est & teres, Achillis hasta multum nobilitata, cui⁹ materies ad multa est vtilis, obedientissima est quocunque in opere, faciendis hastis melior corylo, cornu leuior, sorbo lentior. Ouid. lib. 10.

Et coryli fragiles, & fraxinus vtilis hastis!

Tanta est vis, vt nec matutinas, nec occidentes vmbras serpens arboris eius attingat, adeò, vt ipsam procul fugiat. Si ea fronde gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius fugiet, quàm in fraxinum. Floret fraxin⁹ prius quā prodierint serpentes: nec ante conditas folia dimittit. Et quoniam vicus altior & superior huius nostræ ciuitatis Heduen. ab ea arbore vicus fraxini denominatur, in quo domus mea sita est, & conuenienter fraxinus seri debuisset ad expellenda venena, loco tamen illius construere feci ante domum vnum pileare lapideū altitudinis 12. pedum: & supra illud est posita illa repræsentatio domini nostri Iesu Christi in modū, quo fuit per Pilatum Iudæis præsentatus cum dixerit: Ecce homo. Cuius imago est altitudinis 7. pedum, sedens super saxum, & est coopertū mirabili & singulari coopertura ferrea, & tegulis plumbis, & supra coopertura eleuatur crux lapidea, & ab vtraque parte imagines intemeratæ virginis, & Ioannis Euangelistæ: dictumque pileare ex sex angulis constructum est opere & artificio excellenti & magnifico, alijsque quatuor imaginibus in circuitu adornatur, scilicet, sanctorum Bartholomæi (cuius nomen porto.) Quintini, qui est patronus seu numē tutelare parochiæ nostræ: & etiam domus mea & locus vbi locatur dictum pileare, sunt de dicta parochia. Petronillæ, cuius nomen portat vxor mea: & Barbaræ propter meam deuotionem singularem: totum opus tam ex pileari, coopertura, & cruce superposita, completum est altitudinis 33. pedum. Et à fronte summitatis pilearis scribitur. Regnan. Leone Papa 10. Francisco Francorum Rege 1. Iacob Hurault Heduen. Episcopo. Anno domini 1518. Barth. de Chasseneuz. I. V. D. Aduocatus Regius seu fiscalis in balliuatibus Heduen. & Montiscinei hoc opus fieri fecit. Et hæc interserui, vt cognoscatur, quod loco fraxini ad expellendum serpentem illum (qui matrem nostram Euam decepit) ne nos decipiat, & veneficia Diaboli leonis rugientis, circumientis & quærentis quē deuoret: à vico nostro, & sicà tota nostra ciuitate, cū sit in superiori & altiori parte, per visionem huius imaginis expellantur: & ne sub vmbra illius matutina occidentaliue serpens hostis humanæ naturæ, & venenosus se subumbret, sed procul fugiat, iuxta naturam & vim fraxini, de qua Plinius. libr. 13. capit. 13.

Fagus verò arbor est glandifera, & glans fa-

gina omnium dulcissima est, vt qua obsessi homines durauerint in oppido Chio, & murib. gliribus & turdis gratissima est. Fertilitas eius alternat, & omnium ferè arborum. Huius arboris cortex in magno vsu est agrestium: ligni honos præcipuus fuit in vasis. Manius Curius (teste Plin. li.16.c.38.) iurauit se ex præda nihil attigisse, præter guttum faginum, hoc est, poculi genus, quo sacrificaret. Virgilius:

Pocula ponam
Fagina, cælatum diuini opus Alchimedontis.

Et teste eod. Plin. lib. eo. cap.6. glans fagea suem hilarem facit, carnem coctibilem, ac leuem, & vtilem stomacho.

Laurus inter arbores sola non percutitur fulmine, vt ait Plin. libr.15. cap. vlti. Tyberius Princeps tonante cœlo ea se coronabat contra fulminum metus Credita est aduersus venena remedium habere. Dicabatur olim propriè triumphis. Ouidius lib.2. Elegia.

Ite triumphales circum mea tempora lauri.

Perpetuò viret, & præferenda est myrto & oleę, pacifera est. Nam portata inter armatos hostes erat indicium pacis & quietis. Statius lib.12.

Pacifera lauro crinem vittisq; decorus.

Romanis pręcipuè lætitiæ victoriarumq; nuncia. Lauri folio annuũ fastidium purgant palumbes, graculæ, merulæ, & perdices.

Morus arborum vltima floret, exacto iam frigore, vnde prudentissima dicitur à Poëtis. Politianus in rust.

Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere morus,
Ante quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quæ pariat pomum: sed serica pensa ministrat.

Fructibus eius succus in carne vinosus trini colores, candidus primo, mox rubeus, maturis niger. Tardissimè senescit, fructibus minimè laborans. vt ait Plin. lib.15. c.24. & lib.16. ca. 28. & lib.18. c.26. ait: Cum germinare videris morum, iniuriam postea frigoris timere nolito.

Lentiscus arbor trifera, id est, ter producẽs fructus. Mastichen resinam sudat instar gummi, & de lentisco citat Plin. lib.18. c.25. verba hæc Ciceronis:

Iam verò semper viridis, semperq; grauata
Lentiscus, triplici solita est grandescere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Eius ligno fiunt dentifricia, & dentiscalpia.

Martialis:

Lentiscum melius, sed si tibi frondea cuspis
Defuerit, dentes penna leuare potes.

Lentiscum mandere prouerbio dicebatur, qui nimio condendi corporis studio superfluebat. Nam dentium cura olim vt delicatis probro dabatur.

Larix mirabilis est naturæ, incorrupta eis vis humori contumax, teste Plin. lib.15. c. 10. Ipsa non ardet, nec carbonem facit, nec alio modo vt ignis consumitur quàm lapides. Nescit cariem, valide pondus sustinet.

Iuniperus coma viret perpetua, cariem nõ sentit, aut vetustatem. Eadem est iunipero virtus, quę & cedro, lignum apprimè durum. vnde Mantuanus in quercu Iulia.

Addam & iuniperos carie impenetrabile robur.

Combusta odorem reddit, & pollutum purgat aërem.

Palma portat in trimatu, genera eius 49. nonnulli posuerunt. Fructui dulcis est succus, nullum lignum, longũ esset de ea referre, quod multis admodum verbis scribit Plin. lib.13. ca. 4. Propterea satis erit vnum adijcere, quod ex Aristotelis & Plutarchi testimonio scribit Gelli. lib.3. ca. 6. Si super palmæ arboris lignum, inquit, magna pondera imponas, ac tam grauiter vrgeas, oneresq; vt magnitudo oneris sustineri nequeat, non deorsum palma cedit nec intra flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur recuruaturq;. Propterea in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ: Quoniam eius ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus prementibusque nõ cedat. Et de multis alijs arborib⁹ & naturis earum scribit Textor in loco ante allegatò post Plin. in li. 15. & 16. & Dioscorides lib. de simplici medicina. & Isid. lib.17. Etymol. c.7. & 8. & F. Patritius in lib. de instit. Reipub. lib.7. titu.5. & dicit plures esse vtiles & necessarias Reipublicæ, maximè glandiferas: vt sunt quercus, ilex, fagus, esculus, suber, robur, & cerrus, de quibus Plin. d. lib. 16. c.6. vbi ait: Glans optima in quercu, atq; grãdissima. Fortius lignũ quercus habet, & incorruptius, glãs querna suem facit diffusam & grauissimam, & ipsa glandium æquè dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram. Ligna suem angustam, nitidam, strigosam, ponderosam, fungosam carnem fieri esculo, robore, subere. Et ibi multum laudant quercum ex pluribus. Tum quia maioris potentiæ ignem efficit, eiusque pruna, magis candet, diutiusq; viget, & quercus carbo ærariorum officinis idoneus est, & querneus cinis optimus est ad familiarẽ vsum, quoniam lixiuiam meliorem facit, qua quidem linteamina conteruntur, & candidiora, nitidioraque redduntur.

Castaneam etiam optimè laudat F. Patritius propter eius vtilitatem in alimento quod præstat, & pecori & familiæ vniuersæ, & penè omnibus in rebus ædificijs vtilis, & ex ea amphoræ optimæ fiunt, & vinaria oleariaque vasa omnia. hanc nostri temporis lignarij fabri arborum omnium Reginam appellant, quod singulis penè vsibus optima habeatur. Quocirca in nemore propter fructum, verum in Sylua materiaria propter lignum præcipua habenda est.

Porrò differentias seu diuisiones generum inter

ter arbores hic repeto. Nam arborum (teste Plin. d.li.16.c.19.) quædam omnino sunt siluestres, quę dã vrbanæ, mites verò, quæ fructu, aut aliqua dote, vmbrarúmue officio humanis iuuãt commodè dicuntur vrbanæ.

Item Cato infelices vocat arbores infrugiferas. Plin.d.lib.c.26.infelices existimat damnatas religione, quæ neque feruntur vnquam, neque fructum ferunt. veteres eas vocabant infelices, quæ sunt in tutela inferorum Deorum, vt quę baccam nigram, nigrosque fructus ferunt. Felices verò putantur vitis, pomus, pyrus, prun⁹, ficus alba, quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorb⁹, malus, cornus, lotos.

Item d.cap.19.& duobus ca.seq.scribitur, quod arborum alijs decidunt folia, alię sempiterna virent coma, & folia non decidunt, vt oleæ, lauro, palmæ, myrto, cupresso, pinis, hederę, rododaphnæ, abieti, larici, pinastro, iunipero, cedro, Terebintho, cubo, ilici, aquifolio, suberi, taxo, buxo, tamarici.

Item eod.lib.c.40.scribit Plin.cariem vetustatemque non sentiunt cupressus, cedrus, hebenus, lotos, buxus, taxus, iuniperus, oleaster, & olea. Textor in d.sua officina in c arbores Deorum & Dearum.scribit nouem arbores, quæ fuerunt eis dicatę, videlicet, popul⁹ Herculi, Baccho hedera & vitis, Veneri myrtus, Apollini laurus, Ioui quercus & esculus, Mineruæ oliua, Cybelæ pinus, & etiam Deo pastorum, qui dicitur Pan, Plutoni cupressus, de quibus meminit Plin.lib.12.c.1. Arboribus verò abundant fortunatæ Insulę, India, Athlas mõs, Cyrene, Hircinia, Caucasus, & in Gallia Normannia.

Sed inter omnes alias arbores, q̃ obtinet principatum, & quæ fuit electa in regem lignorũ est Ramnus: quoniam, vt habetur Iudicum 9. Cõgregati sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ vrbis Mello, abieruntque, & constituerũt Regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem. Quod cum nunciatum esset Ioatham, iuit & stetit in vertice montis Garisim, eleuataque voce clamauit & dixit: Audite me viri Sichen, ita vt audiat vos dominus, Ierunt ligna, vt vngerent super se Regem, dixeruntque oliuæ, Impera nobis. Quæ respondit: Nũquid possum deserere pinguedinem meam qua & Dij vtuntur, & homines, & venire, vt inter ligna promouear? Dixeruntque ligna ad arborem ficum, veni & super nos Regnũ accipe. Quæ respondit eis: Nunquid possum deserere dulcedinem meam fructusque suauissimos, & ire, vt inter cætera ligna promouear? Locutaq; sunt ligna ad vitem, veni & impera nobis. Quæ respondit eis: Nunquam possum deserere vinũ meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cætera promoueri? Dixeruntque omnia ligna ad Ramnum (pondera dictionẽ, Omnia, quæ nihil excludit) veni & impera super nos. Quæ respondit eis: Si verè me Regem vobis constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite. veniunt ergo omnia ligna sub ramni vmbra, tanquam sub Rege eorum, vt ei obediant. ex quo concluditur, quod tanquam Rex extolli debet vltra omnia alia ligna.

De doctrina verò inter arborẽ & lignũ, & q̃d veniat appellatione ligni, aut arboris, hic nõ insisto, cũ non sit p̃sentis speculationis: sed solũ de excellẽtia illorum inter se & alias res, in quibus videtur lignum crucis Saluatoris nostri esse excellentius omni alia re mundi. Quoniam in ipso facta est redemptio nostra. vnde cantat Ecclesia: Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi: in quo est salus & resurrectio nostra, per quem saluati & liberati sumus. Ex quo plurimum laudãtur ligna, ex quib⁹ facta fuit crux Christi, quæ sunt quatuor, vt dicit Io.And.in cle.1.de sum.trin. & fide Cath.quæ hoc versu continentur:

Ligna crucis palma, cedrus, cypressus, oliua.

Cedrus enim fuit in stipite, palma in palo per longum. Cypressus in ligno ex transuerso. Oliua in tabula super crucem loco quarti brachij. Et de laude crucis dixi ante in 1.par.in 38.consid.in pen. conclu.& amplè & deuotè scripsit Rabanus tam metricè quàm prosaicè, & plura cantat sancta mater Ecclesia in diebus exaltationis & inuentionis sanctæ crucis, & die Veneris sancti, quæ omnes Catholici sciunt.

De ligno vitæ cuius excellentiæ erat, scribit Gabriel dist.19.q.vnic.lib.2.& Iacob. de Valẽtia Psal. 1.ibi, Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, &c.

Lignum verò aloës, vt legitur in Plateario de simplici medicina.c.2.est calidum, & siccum in secundo gradu. Et tria sunt genera ligni aloës, & illud quod reperitur in Insula quę dicitur Cumear, est cunctis laudabilius, & melius, & ex eo cognoscitur quod põderosum est in suo genere, & quod est nodosum melius est, & quod aromaticum est, & subamari saporis, coloris subnigri, vel subrufi, & constrictioni dentium non omnino resistens, dum autem masticatur, cito odor odoriferus dicitur attingere cerebrum, & quodammodo replere. De alijs duobus generibus vide ibi, & de Sophisticatione illorum. Lignum verò aloës stomachũ confortat, digestionem procurat, contra debilitatem cordis & cerebri, contra cardiacam passionẽ, & syncopen, contra retentionem menstruorum, & contra omnes passiones & debilitates cordis ex frigiditate prouenientes valet. Et vt breuiter concludantur omnes eius laudes, valde confortat omnia membra corporis debilitata. Et ibi scribitur vnum curiosum, quod est: pulueriza lignum aloës, & folia gariofi, & os de corde cerui, confice cum oleo, & inunge caput galli in die illa, & nocte non cantabit, vel tantum confectum cum oleo valet.

Inter lignorum genera quædam reperiuntur, quæ igne corrumpi nequeunt, vt hebenus, quia accendi eam negat Fabianus. Itaque antiqui non satis cogitantes, vt aliquæ res ignis iniuriam non paterentur, quæ cum facilè comburi potuerint in medijs ignibus illæsæ manserint, inter mirabilia reputarunt. De quibus scribit Bap. Fulg. libr. 1. de dictis factisque memorabilibus. tit. de miraculis. c. de miris rebus, quæ igne consumptæ non fuerunt, in prin. vbi ait, tãquam rem miram antiqui scripserunt, incẽso Saliorum sacrario, omnia, quæ in eo erant combusta fuisse, excepta Romuli virga. Item Serui Tullij, & Claudiæ statuas incolumes locis suis mansisse, templis in quibus erãt incensis.

NOnagesima consid. de excellẽtia herbarum, & radicum ostendit. Primò Homerus apud Plin. lib. 15. gloriam herbarum Aegypto tribuit. Diodorus de Aegypto loquens: Terra, inquit, inculta relicta pecori ad pastum, adeo exuberat herbis, vt oues bis anno pariant, bisque præbeant lanam. Eschilus apud Plin. Italiam herbarum potẽtia refertam prodit.

De Aci fluuio Ouid. lib. 4. Fastorum:

Præterit & ripas herbifer Aci tuas.

Epirus. - Idem Ouid. libr. 8. Metamorph.

Misit apum, quanto maiores herbida tauros
Non habet Epirus.

Textor in sua officina in cap. herbarum diuersa nomina scribit 525. nomina herbarum secũdum ordinem Alphabeti, sed non declarat naturam alicuius. Pli. verò lib. 19. 20. 21. 22. 23. 24. & 25. plures herbas, & excellentias illarum etiam in medicinis scribit. Et Dioscorides in lib. de simplici medicina, & Isido. lib. 17. Etym. c. 9. 10. & 11.

Multi plures herbas laudauerunt, vt Themison Medicus librum vnum de laude Plantaginis scripsit, tanquam inuentor, teste Plin. libr. 25. cap. 8.

Iuba Rex magno præconio exaltauit Euphorbium per vnum volumen. vt ait Plin. eodem libr. cap. 7.

Erasistratus Lysimachiam herbam scripsit, celebrauit & eam multum laudauit, vt refert Plin. d. c. 7.

Anonymos herba ab Icesio Medico celebrata est. Museus & Hesiodus Polion herbam multis verbis commendauerunt.

Phanias Physicus condidit laudes Vrticæ.

Antemis herba magnis laudibus celebrata est ab Asclepiade.

Dioscorides Artemisiam plurimum extollit li. de simplici medicina, c. 52. & de ea loquitur Pli. li. 25. ca. 7. & eam Macer matrem herbarum dicit. vt his versib. patet:

Herbarum matrem dedit Artemisia nomen,
Cuius Græcus sermo iustum puto ponere primo.
Huius opem fertur prior inuenisse Diana:
Artemis græce quæ dicitur, inde nomenque
Herba tenet, quia sic inuentrix dicitur eius.

Refert & Plin. eod. lib. ca. 4. quod laudatissima herbarum est (Homero teste) quam vocari à Dijs putent, Moly. ast inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat, & vt ait, vidit effossam inter difficultates saxeas radicis 30. pedes longe, ac ne sic quidem solidè, sed abruptè, & ibi sequitur: Ab ea maxima autoritas herbæ est, quã Dodecateon vocant, omniũ Deorum maiestatem commendantes. in aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem lactucis similima exeunt lutea radice.

Inter herbas excellentes etiam potest adscribi Malua syluestris, cui grande folium est & radices albæ, quæ propter excellentiam effectus Aristalthea vocatur, quod Græci optimum dicunt. Nam folium Maluæ scorpionibus impositum torporẽ affert. Tradunt, si quis quotidie succi eius cyatum dimidium sorbeat, omnib. morbis cariturum. Ideo herba hęc omnimorbia dicitur. Constat parturientes folijs eius substratis celerius solui. Sed mox post partum reuocandam esse, ne vulua etiã sequatur. Semen eius, quæ vnicaulis est, aspersum cubili auiditates fœminarum infinitum augere. Xenocrates scribit radicem ei⁹ si circa dẽtem qui doleat sæpius pupugeris, desinet dolor. Hæc Plin. lib. 20. c. 21. vbi plura alia de vi & excellentia Maluæ scribit.

Inter herbas etiam sunt quæ laudentur ex folijs tantum. Vnde de herbarum differentia per folia, & quæ herbæ toto anno floreant, vide Pli. li. 21. ca. 17. Sed si legas omnes, qui de ijs scripserunt, non reperies quod sit herba in mundo, quæ maiorem vtilitatẽ generi humano afferat ex folijs, quã caulis seu brassica: quia, vt dicit Macer: Caulis Romana Græcorum brassica lingua, quoniam fere totũ genus humanum semper in comestione caulibus vtitur, quam quibuscunque alijs herbis, præcipuè folijs. Et etiam tempore famis pauperes (vt vidi) radicibus illius seu stipitibus herbæ viuunt. Et de hui⁹ herbæ laudib. scripsit Chrisippus Medicus volumen vnum, vt ait Pli. li. 20. c. 9. & refert Dioscorides in lib. de simplici medicina. ca. 113. vbi plura salubria & laudanda referuntur. Cato (eodem teste) tradidit populum Romanum sexcentis ferè annis medicina brassicæ vsum fuisse. Nondum enim in vrbe conuenerant Medici, qui peregrina pigmenta secum attulissent: Sed eo tempore militares viri gloriosas cicatrices gratuito olere curabant, vnde olerum vsus extitit illius ad salutem, dum illos pascit & sanat.

Narrat & Bap. Ful. in sua Collectanea de dictis factisque memorabilibus lib. 1. tit. de miraculis. c. de admirandarũ viriũ herbis, ꝙ in Iudæa ad Macheruntã vrbẽ in valle, q̃ Brabra dicitur, denominata à valle herba nascitur, q̃ sanguinei coloris habet radices, & noctu lumẽ ꝑ se fert, neq; verò facile homi-

hominum manu conuelli poteſt,niſi cùm mulieris ſanguine, mēſtruo,aut vrina attingatur. Aliter enim contrà volentem nitiq;,ſeq; in contrarium retrahere videtur,neq; tunc quidem,niſi eius vitę periculo qui extirpare quærit,diuelli poteſt,niſi, ſi quis manu de ea radice guſtauerit , aut circūfoſſa humo,ita vt parum ſe radix teneat, alligatus ei canis quod ſupereſt nitendo extirpet. Tunc enim in canem omne periculum euellentis tranſit. Hac radice illi curari dicuntur quos immundi ſpiritus vexant, ita vt amplius eo malo non laborent.

Et idem in d.titu. refert,quod in Lycia regio eſt admiratione digna (quæ Epheſtion dicitur) herbido florenteque ſolo, terra ſi effodiatur ignes euomit,quib. nulla in parte flores aut herbæ aduruntur,vel decorem ſuum amittunt,vt Seneca ad Lucillum ſcribit.

Inter herbas ſunt quę laudantur ex radicibus,vt Raphanus ſeu Radix,Rapa,Napus,Reubarbarum, & Reuponticum. De Raphano & eius laude ſcripſit Marcion Græcus, librum vnū,& eſt herba ſeu radix comeſtibilis, & ſatis nota,tam frequēs & nobilis apud Delphos,quod fertur (vt ait Pli.) in templo Apollinis Delphici adeo cæteris herbis prælatus raphanus, vt ex auro diceretur, Betá ex argento,Rapum ex plumbo. Aequat in Germania infantum puerorum magnitudinem. In Aegypto Raphani ſparguntur nitro,vbi ſunt ſuauitate præcipui. Et de his etiam meminit Blondus libro octauo,de Roma triumphante: de raphano, & eius laudibus duplici ſcribit Plin. lib. 20. capit. 4. Et Dioſcorides cap.550. Plin. lib.18.ca.13. dat palmam rapis in Nurſino agro naſcentibus. Nurſia verò vrbe antiqua in Vmbria regione, q̄ ducatus Spoletanus dicitur, & inter cibos electiles & delicatos ponuntur rapæ, apud Mantineam. Sed & rapas ſeu napos Philippus princeps & dux Burgundionum nobilitauit, cum annis ſingulis ab agro Heduen. iuxta Abbatiam ſancti Martini (vbi generoſitas præcipua) ad Flandriā veherentur. Et vidi in computis ſeu ratiocinijs receptum Heduen. Balliuatus expenſas huiuſmodi conductionis. Rapam etiam laudauit Diocles, qui librum vnum de laudibus rapæ fecit. Inter omnes tamen radices quæ laudem magis mereantur, & quæ ſunt excellentiores,ſunt reubarbarum, & reuponticum. Et dicitur reu.id eſt,radix,& barbarum, id eſt, barbarica,inde radix barbarica tantū eſt latinè,quantum reubarbarum græcè, quod in ſolo Barbarico trans Danubium inuenitur. Sed ſecundum alios, rhaſlunius à quo nomen medicamento notabili (vt Ammianus inquit) quod reum ſeu rha barbarum atq; Ponticum vocatur, ſed prima deriuatio eſt communior. Et quę quidem radix eſt excellentiſſima propter eius mirabiles & excellentes effectus, quam medici inter alias extollunt, ita quod vix nunquam aut raro dant medicinam infirmis, quin aliqd de reubarbaro apponatur. & dicit Meſue, quod non eſt alicuius nocumēti,& datur omni tempore,& omni ætate, pueris,ſenibus, & prægnantibus, & eſt de elegantioribus & melioribus medicinis. Et quoddam eſt quod in Barbariæ regione inuenitur,vt in India, & in trāſmarinis partibus,& eſt laudabilius, & eſt calidum & ſiccum in ſecundo gradu. Aliud eſt ponticū, ſic dictum,quia in Ponto Inſula reperitur,vel quia habet pōticum ſaporem. Licet Meſue ponat tres ſpecies. Laudatur tamen magis ex eis quod eſt ſubnigrum declinans ad rubedinem,& quod graue eſt cum raritate ſua non perforatum, & in quo in confracturis interitus habet quaſi quaſdam venulas diſtinctas, vbi inuenitur diſgregatio ex rufo & glauco, & ꝙ eſt croceæ tincturę. Quod autem nimis leue eſt, & perforatum, & interitus minus ſolidum, & quaſi lignum, & huiuſmodi venas nō habet,& interius eſt quaſi nigrū & ſubalbidū, quod & maſticatum non pungit (quia bonum maſticatū pungit ſicut crocus) non eſt eligendum, ſed abijciendum. Et ꝙ eſt recens cognoſcitur, quia non eſt adulteratum, quoniam eſt rarum,& minòris ſtipticitatis,& croceæ tincturæ. Adulteratum verò his contrariatur, & varietatē quam habere debet in fractura amiſit: ſeruatur per tres annos. Et huius effectus & virtutes circa medicinas ſcribit Platearius. & aliquid vide in lib. ſanitatis, tractatu de herbis. c.389. & per Scribentes in medicina.

NOnageſima prima conſideratio de lapidib. qui ſunt in multiplici differentia, tractat. Nam quidam ſunt magis vtiles reipublicæ quam alij,quidam verò magis ſunt ad ſpeciē & decorem quàm ad vtilitatē. Et, vt inquit F. Patritius in lib. 7. de inſtit. reipub. tit. 6. Lapidicinæ commoditatem vel maximam habent, ex quib. quadrata ſaxa, & ſementū copiæ comparātur, præcipuè ſi molles lapides ſunt aut mediocres. Nam duriores illi ſpeciem potius prę ſe ferūt quam vtilitatē, labore.n. plurimo indigent & ingenti impenſa. Videmus namque marmorea ædificia vix longo æuo erigi, q̄ verò lateritia ſunt, vel tenerioris lapidis, paruo tempore abſoluuntur. Et inter cæteros lapides dicit Tophos eſſe vtiles,non modo propter molliciem, verum quia igni & tormentis bellicis non facilè cedunt, & humorē minus admittunt, quam lapides reliqui. Et ſequitur: Tophi ſpecies tres inueniūtur. Eſt enim vna rubea quæ mollior eſt, ſed vbi imbrib. ac ſole obduruit, nō inutilis habetur. Eſt & alia nigra,vel murini coloris, ſolidior & denſior quæ inuenitur. His ſpecieb. Picētes & Cāpani abundāt. Tertiam habēt Vmbri, quæ vel alba vel mellina eſt. hæc quàm primū cæſa, facilè dolabris æquatur,vel dentata ſerra, more ligni ſecatur, ſub dio tamen menſib. aliquot expoſita, denſior duriorq; fit,& huiuſmodi alba abūdat Gallia in pluribus,vt in Turonia,in Tonarro, in Diuionenſi agro,& Hed. iuxta caſtrū nouum vnde portæ huius ciuit. Heduenſis antiquæ adhuc extant factæ. Et ex his

his albis apud nos & ferè in tota Burg. fiunt Imagines. Maximè ex illis de Tonarro seu Tornan. & Diuien.agro.

Sunt & lapides marmorei, ex quibus ædificia excellentissima & sumptuosa construũtur, & sunt in multiplici differentia: sed inter omnia preciosissimum est viride Lacedæmonium, de quib. diffusè per Plin.lib.36.vbi c.7. de laude & excellentia & de generibus marmorum & c.2. & 6.enodatur, quis primus in publicis operibus ostenderit, & quando in vsum marmora venerint. Et isti lapides propter opera & artificia quæ ex ijs fiunt excellentiores iudicantur. Cum vt plurimum soli principes & magnates illis vtantur in palatijs & theatris conficiendis, & hodie (vt & olim) in Templis ædificandis. De quibus meminit Plin. c. 5.& 7.supra alleg. Et vidi templa multum laudata, cùm marmore adornentur, cum sit carius, & maiori pretio vendatur, ideo pretiosus fit. vnde ait Seneca in li.de quatuor virtutibus, dignitates reb. non ex opin. multorum, sed ex earum natura constitutas, & facit tex.in l.pretia rerum.ff.leg.Fal. vbi ęstimatio rerum fit, secundum quod de eis maior copia haberi non potest, propter raritatem illius rei. Contra dictum Catonis dicentis: Quod vile est carum, quod carum vile putato. quod intellige, vno tempore fore carum propter raritatem & defectum, vt satis etiam probat tex.in d.l.pretia.§. fi.& ibi glo.

Inter alios lapides mundi est quidam mirabilis altitudinis & amplitudinis Romanæ sustentatus à quatuor leonib.æreis, in quo scriptum est:

Si lapis es vnus, dic qua sis arte leuatus:
Si verò plures, dic vbi congeries.

Isid. lib.Etymo. 16. c.3. de lapidibus vulgaribus scribit.& c.4.de lapidib. insignioribus, & isti sunt vulg. præferendi.& in c.5.de marmorib. quia sunt eximij lapides qui laudantur & commendantur à maculis, & coloribus, pręcipuè viriditate. Marmorum colores, & genera innumerabilia reperiuntur, vt dicit Plin.d.li.36. ç. 7. Nec omnia è lapidicinis scinduntur, sed multa sub terra sparsa sunt. Lacedæmon. seu Lacon. marmor viride erat & cunctis hilarius omnium quàm preciosissimum. Stat. in Syl. Hic dura Laconum saxa virent.

Aliud ophites à maculis serpentium quibus distinguitur, nomẽ accepit. & duo eius sunt genera, molle candidum, nigrum durum.

Aliud porphyrites ex Aegypto, quod est rubeũ candidis interuenientib. punctis. Inuenit eadem Aegyptus in Aethiopia (quem basaltem vocant) ferrei coloris, & duricie, vnde ei nomen dedit.

Alabastrites verò, est candidior cæteris, intercinctus varijs coloribus, quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optimè seruare ea incorrupta dicitur, vt ait Plin.d.lib.36. c. 8. ex quo euangelici illius vnguenti nardi pistici pretiosi vasculum fuit, vt habetur Matth.26.Marc.14. & Luc.7.

Quoddam enim album Parium dicitur, à Paro insula Aegei maris, & est laudabile. Plin. scribit d. li.c.13. Aegyptium Labyrinthum in introitu lapideis è Paro columnis fuisse factum. Horatius: Vrit me Glyceræ nitor, Splendentis Pario marmore purius.

Sunt & multa alia marmoris genera, quæ breuitatis causa omitto, de quibus Plin. in d. libr.36. Isid.d.ca.5.& Textor in sua officina.in verbo, Marmore.

Nouissimis annis repertum fuit marmor candidum ex reuelatione cuiusdam pauperis in agro Comẽsi, vt ibi ædificaretur sacellum in honorem sacratissimæ Virg.Mariæ, & vt à multis audiui, qui viderunt locum, illud marmor est multum singulare & laudatissimum.

Apud nos in Gallia, sunt multa loca, in quibus reperta fuerunt marmora, mirabilis altitudinis & amplitudinis, maximè in agro Tornodonen.& in comitatu Burg. Apud Salinas est lapidicina marmorea, quod non est mirandum, cum in Gallia lapides renascantur, vt est tex. Papi. iurisc on. in l. diuortio.§. si vir. ibi, quia nec in fructu est marmor, nisi talis sit vt lapis ibi renascatur, quales sunt in Gallia & in Asia.ff.sol.ma. Imò videtur quod etiam lapides habeãt poros & meatus, vnde spirare possunt, & per quos nutrimentum deferatur, & sic crescere possint, quod satis apparere videtur ex ingenti bufone in medio saxo inuento in Athonis arce Verdunen. agri. Et etiam ex serpente viua, inuenta in medio petræ scissæ in Latio tempore Martini V.Pontificis, vt refert Bapt.Fulg.in sua collectanea de dictis factisq; memorabilibus. tit. de miraculis. c. de auibus animalibusq; alijs admirandis. Et, vt refert lib. ante citato.c. 18. Theophrastus, & Mutian. credunt esse aliquos lapides qui pariant.

Sed cùm multa ferat Natura, quorũ ratio nulla potest afferri, aut in obscuro lateat. Vnde inter alia singularia & excellentia in sua specie videntur. Inter hæc commemorabitur quod scribit Plin. d. li.36.c.5. circa principium, marmoreum lapidem factum in Paro Insula, in medio naturaliter sculptam Sileni (vt ab antiquis pingebatur) effigiem ostendisse. Silenus Bacchi nutritius fuit.

Albertus item Magnus affirmat, Venetijs feregis caput diademate ornatum vidisse in marmore naturaliter nullius artificis opera expressum, in quo frontis pars imperfecta videbatur.

De alio item capite huic simili, in vrbe Mantua viso suo tempore affirmat Baptista Fulg. in loco ante allegato.ca. de gemmis & lapidibus naturaliter sculptis.

Et item subscribitur, quod in agro Placen. suo tempore lapis Alabastrites inuentus est, in quo posteaquam ad leuitatem suam per artifices perductus fuit, inter claritatem obscuritatemq;, quam lapis præ se fert, figura apparet mortui capitis humani.

Item

Item Bergomi, (vt idem refert) in maiori fano in porphirite lapide, qui ad Baptisterij ornatũ est positus, tanquam dicta serpens in orbes circumuoluta perspicitur. Et in quadam parte Galliç est quidã magnus dominus, in cuius agro lapides, & arbores si scindantur, in quamcunq; partem verti possint, arma seu insignia illius domini apparent.

NOnagesimasecunda conside. sit de gemmis, seu lapillis pretiosis, & quæ sit excellentior, maioris autoritatis, seu nobilior inter omnes. Pli. lib.37.cap.4. ait: Maximum in rebus humanis non solum inter Gemmas pretium habet Adamas. & eidem inter Gemmas primum locum autoritatis attribuit, ita inquiens: Proximum apud nos Indicis Arabicisq; Margaritis pretium est. tertia autoritas Smaragdis perhibetur, vt ibi ipse Plin. scribit c.5. & etiam refert G. Budæus in tracta. suo de Asse: & à d.cap.4. vsque ad finem illius lib. scripsit Plin. ferè de omnibus gemmis secundũ ordinem Alphabeti, & de naturis & virtutibus illarum. Et etiam Alber. Mag. & Dioscori. & in horto sanitatis in 5. tract. & per plures alios, ad quos te remitto. & etiam Nicolaus Perottus in 2. epigram. Martialis ferè omnes Gemmarum species enumerat, eas describendo secundum colores quibus magis assimilantur: vbi Chrystallum primum locum in nitore obtinet, & post Adamantem ponit Achatem sub specie albi coloris, & hoc, quia licet sit lapis niger, maximè tamen quidam probant, si habeat vitream perspicuitatem: teste Plin. d. lib. c. 10. vbi etiam ait olim fuisse in magna autoritate & nunc in nulla. & refert idem d. lib.37. c. 1. Pyrrhum regem (qui aduersus Romanos bellum gessit) habuisse Gemmam, scilicet, Achaten, in qua nullo artifice, sed sponte natura sculptæ, sed adeo tenuibus segmentis, vt pictæ viderentur nouem insignib. suis expressæ, cum erant Musæ, cum Apollinis effigie media inter eas sedentis, & Citharã tenentis. Ismeniam Coraulem tradũt multis fulgentibusq; vti cõsueuisse, quod regum amicitiam conciliare existimentur.

Inter Gemmas viridis coloris præcipuè commendatur Smaragdus cum sit pretiosior multis alijs, & omnium lapillorum visu iucundissimus, quoniam nihil omnino viridius comparatum illi viret, ita vt vicinum aerem sua viriditate figurare videatur. prætere a solus gemmarum implet oculos, nec satiat. Quinetiam fessa alia intentione acies aspectu Smaragdi recreatur: propterea sculpentes gemmas has maximè viridi lenitate lassitudinẽ mulcent. testis Plin. d. li.37. c.5. Tradunt Ismeniam Coraulem Smaragdo 100. aureis denarijs emi iussisse, cũ multas alioquin fulgentes gemmas haberet. Cumq; ex ijs comminuto pretio duo relati fuissent, ægrè tulisse sæuisseq; in emptorem: quoniam malè curatum existimabat, quod detractum esset gemmæ dignitati.

Gyges Rex Lydorum gemmam habuit tantæ virtutis in annulo, vt ea ad se versa videret quoscũque vellet, nemini conspicuus, vnde annuli beneficio omnia cõsequebatur ex animi voto. Et Nero Cæsar gladiat. pugnas in Smaragdo spectabat.

Inter gemmas verò colore rubeo Carbunculus rubicundissimus est, & huius color igneus est, & in tenebris & nocte magis quam die lucet, vt carbo. Nam die obscuratur, nocte verò & in obscuro tantum refulget, vt circa se noctem, quasi in diem vertat. & olim, vt fertur, in hac ciuita. Heduen. erat Carbunculus positus super pyramidem adhuc extantem in superiori parte ciuitatis, vt lumen nocte effunderet per totam ciui. Et ex lib. de r[illegible]libus rerum: Carbunculus est lapis omn[illegible]tiosissimus atque carissimus. Et colore virtutibusque superat omnes gemmas ardentes. Sola enim habet omnes quæ in ipsis sunt virtutes, & est sigillum lapidum. potest imprimere figurã suam omni alij lapidi, & non è conuerso.

Laudãtur & sub hoc colore hyacinthus rubeus, & coralium. Et mirum est, si verum sit, quod virtus hyacinthi est, quod qui portauerit secum ante sigillationẽ factam cum eo, sit tutus à fulgure, ita quod non cadat super eum.

Amethystus Indicus, inter purpureas gemmas tenet principatum, vt ait Plin. li.37. c.9. Magorum vanitas hanc gemmam ebrietati resistere promittit. Arnaldus tamen dicit, virtus Amethysti est cõtra ebrietatem, facitq; hominem vigilem, & intellectum bonum tribuit.

Saphirus autem inter gemmas cœrulei coloris excellentior est, & est magnæ excellentiæ, & virtutis. Primò ex similitudine coloris cui assimilatur qui est color cœli sereni. Cum ergo ille color sit supra hominem & supra omnes res mundi propter altitudinem cœli, quam dimensurare nemo potest. Ecclesiast. 1. Ideo videtur quod etiam ille color sit supra omnes alios, & sic ille lapis pretiosus sit supra alios: vnde ex quo tenet similitudinẽ coloris aeris seu sereni cœli designare videtur appetitum languentis animæ tendentis ad cœlestia, vt dicit Greg. lib.18. moraliũ. c. 8. & dicit Helimandus. ideo quia Saphirus cœlo sereno similis est, castè portari vult. Gemmaq; gemmarũ & lapis sanctus dicitur. Ideo in lib. de natura rerum habetur, quod qui portat hũc lapidem, expedit, quod summo studio castitatem seruet: quoniam tanto dicitur pretiosior & melior, quãto colori cœlesti est similior. Est enim gẽma summè dura, hilaris, clara, & pura, vt pote similis cœlo serenissimo. vnde Arnal. Saphirus est gemma fulgens, quæ hominem reddit castum, mitem & humilem. Et dicitur lapis sanctus, quia ad sanctitatem & deuotionem homines disponit. vnde scribitur Exo. 28. quod Moyses ad præceptum domini vestem sanctã fecit Aaron summo Pontifici in gloriam & decorem, in qua inter diuersos lapides pretiosos, Saphirus connumeratur. Sic Ieremias Threnorũ 4. Destructionẽ Ierusa-

Ierusalem, ruinam templi & sacerdotum recogitans, eorum pulchritudinem assimilauit Saphiro, dicens: Candidiores nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicũdiores ebore antiquo, saphiro pulchriores. delectabilis est, gratiosa, & pulchra. Excessum pariter habet valoris inter lapides pretiosos, ob quod sanctissimus Thobias spiritu eleuatus, videns excellentiam cœlestis patriæ, dicit, portas eius esse ex Saphiro ædificatas, vt scribitur Thob. 13. etiam Ioan. Apoc. 11. dicit Fundamenta muri supernæ ciuitatis esse ex lapidibus pretiosis, inter quos Saphirus adnumeratur. Saphirus etiã in sacris scripturis significare videtur æternã gloriam, vt habetur Exod. 24. vbi Moyses, Aaron, Nadab, Abiu, & septuaginta de seniorib. Israel, Deum viderunt. Sub cuius pedibus erat quasi opus lapidis Saphirini, & quasi cœlum cum serenum est. Pariter in Ezech. 10. cap. legitur, quod species gloriæ domini, super Cherubin, erat quasi lapis Saphirus. Et ex his pluribus alijs multũ laudantur arma Christianissimi Regis Franciæ, in hoc, quod sunt in campo azureo, qui color est Saphirinus, vt amplè commendat G. Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in verbo, duas habens filias, numer. 13. 114. & 115. extra de testamentis. & ante eum per Ioannem Ludouicum Viualdum de monte regali: in libro de triumpho trium liliorum Franciæ. & dixi ante in 5. par. in 31. consid.

NOnagesimatertia conside. sit de excellentia colorum. Nam vt lapides marmorei, ligna, gemmæ, vestes, & multa ex prædictis laudantur ex diuersitate colorum, & ex coloribus, qui etiã mul tum commendantur in armorijs. de quibus in 1. par. in 61. concl. cum septem sequentibus conclusionibus 38. considera. Et etiam in picturis, de quibus in parte præcedente, in 44. consider. dictum est. Ideo de illis, & excellentia aliquorum scribendum est. Scitu dignum est, quod colorum (teste Isid. lib. 19. Etymo. c. 17. de color.) quidam nascuntur, vt sunt Sinopis, Rubrica, Paritoniũ, Melinum, Fretia & Auripig. Cęteri verò finguntur, aut arte, aut permixtione, vt per eundem in d. c.

Item quidam sunt Colores, qui dicuntur natiui seu naturales, vt sunt album & nigrum, vt habetur in l. si cui lana. §. proinde. ff. de legat. 3. Et inter hos duos colores naturales album, scilicet, & nigrũ, sunt quinq; principales intermedij, scil. glaucus, puniceus, rubeus, purpureus, & viridis, quos ponit Bartholomęus Anglici lib. 19. de proprietatibus. Et omnes colores præter album & nigrum dicuntur versicolores, vt est text. in glo. in d. §. proinde.

Cælius verò li. 1. antiq. lect. c. 20. post Marsilium Ficinum lib. 3. cap. 19. de vita cælitus comparanda dicit, quod sunt ex Platonicis non ignobiles, qui tres esse vniuersales præcipuosque mundi colores arbitrentur, viridem, aureum, sapphirinum, trib. cœli gratijs decoratos. Et viridem vtique Veneris esse volunt, atq; item Lunæ. Aureum Solis, ab Ioue tamen Venereq; non alienum. Sapphirum verò Ioui Maximo dicatum prædicant: cui & Sapphirus dicatur consecratus. Atque Sapphirinum quidem mundi Sphæris inserere, aurea verò Spheris ad ipsam cœli similitudinem addere sidera. Ipsam vero Vestã siue Cererem, id est, terram, viridi prorsum ex colore indumento. Et dicuntur isti duo colores natiui, ex quo ex eorũ natura magis tendũt ad albedinem vel nigredinem: hoc est, ad candidum vel obscurum, & qui nulla arte sed natura producuntur.

Qui dicantur colores albi, & quæ gemmæ tendant ad hunc colorem album, etiam qui dicantur colores obscuri, & quę Gemmę ad hunc accedant colorem, scribit diffusè Nicolaus Perottus in 2. epigramma. Martialis. & cõsequenter de alijs coloribus, ex quibus considerari potest excellentia: tam ex natura rerum quib. ipsi colores magis appropriantur seu assimilantur, quam ex communi reputatione, quæ habetur inter colores, de quibus scripsi in conclusionibus, in principio huius considerationis allegatis: in quibus multũ attenditur excellentia colorum, maximè eorum, qui communiter apponuntur in armis, & ex quibus ipsa sæpè fiunt: prout colores rebus nobilioribus & dignioribus adaptari possunt, dicuntur & denominantur digniores. Et de adaptatione illorum videatur Perottus in loco præalleg. Deinde spectanda rerum natura quibus adaptari possunt, & ex his fiant laudes, & exaltationes armorum, secundum quod contingere potest: & si res sit in naturalibus potius quam in accidentalibus: Ex quo videtur quod Colores albi & nigri cum sint naturales, sint laudabiliores.

Et licet color niger videatur laudabilior & principalior, cum per nullum alium colorem possit transmutari, incorporari, seu cõfundi. Ipse autem omnes alios non solum transmutat, sed etiam (quod fortius est) extinguit, & confundit: vt iam dixi in d. 1. pa. in 17. conclusio 39. considerat. Color tamen albus & qui albedini proximè accedit, semper fuit plus laudatus, quia vt ait Arist. lib. de sensu & sensato. est origo aliorũ colorum, & omnes ab illo dependent. Etiam quoniam omnes actus diuini tendentes ad bonum, qui perpẽdi possint, semper fuerunt visi sub specie coloris albi seu candidi potius quàm nigri.

Et color albus multũ laudatus fuit à Deo: cum, vt habetur Exod. 16. appellauit domus Israel nomen cibi duplicis, quod erat quasi semen coriandri album, &c. Et habetur Apoc. transumptiuè in c. si enim. versi. sin autem venio tibi. de pœni. d. 2. Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua, & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo,

meo,& coram Angelis eius,& in fine. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatū, vt locuples fias,& vestimentis albis induaris, vt non appareat confusio nuditatis tuæ. & Apoc.7. Vidi turbā magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis stantes ante thronum,& in conspectu agni, amicti stolis albis. Etiā habetur Matth.17. Marc. 9. & Luc. 9. in transfiguratione domini resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba, sicut nix. Et habetur actuum primo, quod in ascensione domini, cum Christus ascenderet in Cœlum, videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. cumque intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi,&c. Et Mar.16. Et introeuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida.

Sed quicquid dicatur, videtur, quod omnes fere colores sint natiui & naturales, sicut album & nigrum, cùm omnes ipsi colores reperiantur naturaliter è terra prouenientes: quippe & viridis color, rubeus, glaucus, citrinus, cæruleus, & rosaceus, & alij ex terra procedunt, etiam in herbis, lapidibus, & arboribus.

Sed, vt à diuerticulo repetamus iter inceptum, sub colore albo continentur & alij, qui videntur esse species albedinis, & sub illo colore comprehēdi, vt leucopus, & olorinus siue cygneus, & sandicinus.

Et colores albi quibus in pictura vtuntur, sunt Parethonium, Melinum, Cerusa, Eretria, Sandaraca: vt de his habetur per Isid.& Perot. in locis antè dictis. Et in armorijs hic color designatur per argentum, in picturis verò per alias res.

Quomodo etiam colores referantur ad Planetas, vide Marsilium Ficinum lib.3. de vita cœlitus comparāda c.11. vbi etiam scribit qui colores sint potentes. Alio modo sumunt colores medici in corpore, quando faciunt differentiam inter colorem naturalem,& nō naturalem, vt per Arnal. de Villa noua in suo speculo introductionum medicinalium. ca.11.& ibi vide quomodo causantur in homine: sed cum hæc sint extra propositum, Ideo circa ea non insisto.

Color etiam obscurus, qui & niger dicitur, est natiuus.& vt dicit Car. in clem.1. in princ. de statu monacho. Inter cæteros est vilior,& magis fuscus, & ideo electus fuit à religione monach. ad denotādum mortificationem carnis, & tristem vitam, quam debent habere monachi nigri. Et dicitur niger à nube, quasi nubiger. Et vt dicit ibi, sunt tantum quatuor principales colores: Albus, scilicet, Niger, Citrinus, & Rubeus: & quod diuersitas colorum inducit diuersitatem effectuum. Clemen. vltima. de regularibus.

Et aduerte quod hic color est leucopo, hoc est, vili & vulgari albo cōtrarius, propriè pullus appellatur, quod pulli ouium ferè eo colore nascuntur, & sub hoc colore sunt qui dicuntur hispanus, beticus, impluuiatus, suasus, Mutinensis, fuscus, ater, atracinus: Et hic color à pictoribus atramentum dicitur.

Color cæsius dicitur, qui cœli speciē habet, et glaucus,& cœruleus, cumatilis, & cyaneus: pictores cœrulei coloris diuersa genera habent. Quippe, in argenti metallis nascitur cœruleum, quod propriè limus est: optimum vocatur Atticum, quod nunc transmarinum dicunt, secundum marmorosum siue lucidum vocant. Tertium Scyricum à Scyro Aegei insula. Affertur & Indicum ex India supra modum nigricans, & atramēti ferè tenens colorem. Itē & ex Germania quod Germanicum, siue lucidum nominant, vt refert Perottus, vbi supra, & quæ gemmæ sint huius coloris. Hic tamen color videtur potius esse priuatio aliorū colorum, quam sit color de per se, vt dicit Arist. in li. de sensu & sensato. Et de excellētia illius, dixi ante in 1. part. in 65. concl.38. consid. Et inter alios colores est cœruleus, inter istos sub obscuritate dependens, qui comparatur Saphiro, ex quo hic color videtur esse laudandus in hac specie coloris Saphirini, vt hic ante dixi in prin. vbi laudaui colorē Saphirinum, & magis tēdit ad nigrū quam ad album, de natura cuius Saphiri dixi etiā suprà in præcedenti consid.

Diuersus est & alius color à prædictis qui viridis dicitur, & fit ex flore qui in legentib. frequens arescit, atq; oculos maximè recreare existimatur: à viriditate succi foliorum porri (quæ summa est) Prasinus dicitur. Istius coloris præcipuè sunt Smaragdi omnium lapillorū visu iucundissimi: quoniam nihil omnino viridius comparatū illis viret. Præterea soli gemmarum implent oculos, nec satiāt. Quin etiā fessa alia intētione acies visu Smaragdi recreatur, vt in consider. præcedenti scriptum est.

Et de huiusmodi colore viridi quomodo delectat visum, maximè Smaragdus, scripsit Isid. libr. Etymol.16.c. de viridiorib. gemmis. allegatur per Bar. Anglici in suo li. 19. de proprietatibus rerum, vbi ait, quod propter visum cerui & alia animalia agrestia virentia diligunt & frequentant. Ideo venatores se induunt communiter veste viridi, quia propter aspectum viroris, quem bestiæ naturaliter diligunt, minus venatorum insidias expauescunt. Et ibi etiam dicit, quod iste color est medius inter rubeum & nigrum generatus, vt ibi videre potes de ratione prædictorum.

Alius etiam est color qui dicitur rubeus, qui est medius ab extremis nigredinis, & albedinis æquè distans: ad cuius generationem concurrunt materiæ perspecuitas, ignei luminis claritas, & albedinis & nigredinis concors mediocritas. Tamē propter igneam lucem partes mixti perspicuas dilatantem, & rectificantem ac subtiliantē maiorem habet in transluccntia conformitatem cum albo quam

bo quàm cum nigro. Non tamen ita videtur esse dignior aut nobilior sicut albũ aut nigrum, cum sit accidẽtalis. Et præter antedictos, cæteri ferè omnes colores mixti sunt, & ex ruffo compositi, sed ita diuersi prout ruffum, aut intendunt atque acuunt, aut cum colore viridi miscent, aut nigro infuscant, aut virente sensim in albo illuminant.

Et istius coloris rubei multę sunt species; sed rubeus & ruffus generalia nomina sunt ad omnia, quæ quomodolibet rubent, & fuluus, flauus, rubidus, phœniceus, rutilus, luteus, spadicus, belnus, balaustinus, coccinus, roseus, sinopis, minium, & sunt colores sub rubeo dependentes.

Fuluus verò color est ex ruffo ac viridi mixtus, in alijs plus viridis, in alijs plus ruffi habens. Sic fuluam Aquilam & Iaspidem, fuluos galeros, fuluum aurum, arenam fuluam, fuluũ leonem, & fuluum æs. Et huius rubri coloris inter gemmas sunt, Carbunculus, Corallius, Sardonix, Hematites, Hyacintus, & plures aliæ: vt scribit Isidorus Etymologiarum lib.16.c. de rubris gemmis.

Alius est color qui dicitur purpure⁹, qui nigrantis Rosæ splendore sublucet. Cæterorũ omnium colorum gratissimus, & tingendis vestibus maximè expetitus, à purpura dictus. Purpura verò piscis est ex concharũ genere, viuit annis septenis, habẽs nobilem illum succum ad tingẽdas vestes in medijs faucibus: viuas conãtur capere, quia florem illum morientes cum vita euomunt. Purpuras pisces habent Sigæum & Lectum Idæ promontoria, & teste Isido. li. Etymologiarum 19.c. de coloribus vestium. Purpura à puritate lucis vocatur, & in his regionibus gignitur eius materia, quas solis cursus illuminat propius & illustrat.

In Melibea vrbe Thessalię claruit vsus purpurę, Lucretius lib.2. Melibeaq; fulgens purpura, Thessalico concharum tecta colore. Et Pli. ait in Laconia Purpuram optimam fieri cõsueuisse. Et idem de Carthag. loquens: Nunc omnis, inquit, nobilitas conchilio atq; purpura constat. vide infra in 96. consid. De isto etiam colore & alijs scribit Plin. lib.35.c.6. vbi laudat hunc colorem qui & conchilium, & murex dicitur.

Sub isto colore continentur Violaceus, Iacinthinus, Amethystinus, qui in vini colorẽ accedit: & sic denominatur à Gemma, quæ dicitur Amethystus: Itẽ Tyriathinus color sub isto colore purpuræ continetur, & etiam Molochinus, qui Maluę flori similis sit, quasi Malachinus: De natura cuius Maluæ dixi hic ante in 90. consid. cum sit excellẽs ex effectu.

Item color Cerinus à cerę colore vocatur, sic & à mustella mustellinus, & à Meli colore, siue à Mello insula, vnde afferebatur Melinum pigmentum ipsum, Quidam tamen Melinum colorem volũt esse medium inter album & fuscum, qui Giluus dicitur. Et à croco croceus siue crocinus, qui etiam flãmeus dicitur. Et à cœli colore cœruleus, id est, viridis cum nigro, qui & Glaucus siue cæsius dicitur, & etiam thalassicus.

Luteus verò color est dilutior rutilus, qualis est color auri, hinc violæ eius coloris Luteolæ dictæ. Plin. li.21.c.8. Lutei video honorẽ antiquissimum, in nuptialib. flameis totum fœminis concessum. Et sic olim solùm vxores flaminũ, hoc est, sacerdotum, flaminicæ dictæ assiduè vtebãtur velis auratis, seu ex auri colore tinctis, quib. non licebat facere diuortiũ. Eodẽ modo postea tegebantur nupernuptæ flameis, hoc est, huiusmodi velis, vt ꝑpetuò cum viro manerent. Luca. de Mattia iterũ nubente Catoni, *Lutea demissos velarunt flammea vultus.*

Hic color luteus in vulgari nostro dicitur Iaune, & fit à pictorib. quibusdam terris, vel ex auripigmẽto, quod in Syria foditur in summa tellure auri colore, sed fragile, ad lapidum speculariũ similitudinem. Ex quo Caius princeps (vt aurum facere tentaret) magnum pondus excoqui iussit, & vnde excellens aurum fecit. Sed ita parui ponderis, vt in detrimẽtum cederet, propter quod nemo postea idem tẽtare ausus est: quod hodie si nostri phantastici, alchimistę à suis fumosis figmentis desisterẽt, exemplo huius, bene agerent, & rebus suis optimè consulerent, cũ in his plus detrimenti quam commodi sentiant. Hoc colore inter gemmas succini, hoc est, Ambri genus reperitur, & Topazij. Item, Chrysolitus aureo nitore trãslucens, & Aromatitis quæ in Arabia gignitur, ita dicta, quod myrræ odorem habeat: & plures aliæ gemmæ, vt per Perottum in suo Cornucopiæ lib. in epigram.2. Martial. & Isid. in suo Etymol. lib.16. vbi scribit de gemmis secundum eorum colores, à c. 6. vsq; ad ca.14. de pluribus generib. colorum vocabulisq; eorum Græcis, & Latinis, vide per Aulum Gellium lib. 2. c.26. & post eum in Lazari Baysij repeti. super l. vestis. ff. de auro, & argen. leg. c.2.

NOnagesimaquarta cõsid. sit de floribus odoriferis, seu (vt alij volunt) fruticib. odoratis, seu herbis aromaticis, & vt vtrunq; cõplectar, flores, scilicet, & odores magis excellẽtes inter flores, & violas seu frutices odoriferos, scribũtur sequentes, Rosa, Lilium, Calta, Bacchar, Combretũ, Lotos, Crocus, Hiacynthus, Abrotonum, Amaracus, Saliunca, Polion, Amethystus, Cyamõ, Holochrysos, Chrysitis, Origanum, Thymus, Conyza, Cytenus, Narcissus, Amaranthus, Epitymon, Oenãthe, Phrygma, Abrotonum, Rosmarinus, Anethum, Achantus, Anemona, Cherintha, Ligustrum, Vacinium, Cõuoluulus, Cyanus, Cyclaminus, *Sisymbriũ*, Tymbra, Satureia, Casia, Melilotos, Lyrium, & Lychnus: de quibus meminit Plin. lib.21. & Isid. lib.17. Etymol. c.9. Sed quia tædiosum esset de singulis laudes referre, ideo laudes de paucis absoluemus, propter eorum excellentes effectus.

In primis de Lilio, quod sui natura (teste Plin. li. 21. cap.5.) est nobilissimum, quo nulli florum celsitas maior, cuius flos fragat odore acutissimo, & est

& est candidissimus, nobilitate proximus Rosæ, & quadam cognatione vnguenti Olei, quod ab eo lilinum appellatur. Est & lilium rubens, & etiam purpureum, sed apud nos raro videntur.

Lilium laudatissimũ est in Antiochiâ & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens.

Susa, vrbs Persarum à Mẽnone cõdita, nomen sumpsit à liliorũ multitudine. Nam Persæ Susam vocant lilium.

Lilium multiplicem habet virtutem, ita quod eius radices virtute sua multis modis florẽ suum nobilitauere, secundum eundem Plin. eõ. li. c. 19. Auicen. & physicos. Nam valent contra duritiam splenis, & neruorum, maximè sub prunis coctæ, & cum oleo roseo tritæ, vsturas sanant, & vulnera cicatrizant: & conferunt adustioni aquæ calidæ, cum sint exsiccatiuę, mollitiuæ, abstersiuæ, & consolidant: valetque lilium incisionibus neruorum, & splenis apostemata maturat. Et, vt omnes testantur, lilium tumores resoluit, vlcera abstergit, dolores mitigat, venena depellit, puncturis confert, & succus eius cum melle decoctus veterib. vlcerib. medetur. Et oleum eius est resolutiuum, & aperitiuũ. Conuenit enim dolori capitis, & distillatum in aurem, sedat eius dolorem, saniem, & immunditiam purgat lilium, & morsum serpẽtis curat, similiter eius folia vexationem serpentũ curant: eiusq; radices contra serpentium ictus valent, confert & lilium puncturæ vermium venenosorum atque Scorpionis: & præterea semẽ eius potui datum ad serpentis morsum facit, vt scribunt Plin. Auicen. & Dioscor. Ideo ex effectibus ex eo prouenientib. constat ipsum lilium esse laudandum.

Quod etiam facit ad laudẽ armorũ Franciæ, in quib. sunt tria lilia cœlitus demissa, De laude quorũ scribit Io. Lud. Viual. in suo tract. de triumpho trium liliorum Franciæ. & G. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verbo, duas habens filias. nu. 87. vsq; ad 100. numerum, extra de testamentis, & dixi supra in 5. par. in 31. consid.

Alius est flos odoriferus qui dicitur Rosmarinus, quem propter eius excellentiam, & effectus illius excellentes laudare decreui, quem Latini ab effectu herbam Salutarem vocant, & teste Isid. lib. Etymol. 17. cap. 9. odorem thuris habet: vnde Libanotis dicitur Plin. Libanotis radicem habet Olusatri, nihil à thure differentem, cuius natura calida est, & sicca in tertio gradu, vt Serapio inquit. Propterea ad plures valet infirmitates, vt Rasis ait in 23. continẽtis. c. 694. authoritate Dioscoridis: & inter cætera dixit ibi. quod omnes species cum melle in oculis positæ acuunt visum. Et vt scribit Arnal. de Villa noua in suo tract. de vino. Cum Anazare esset in Babylonia, accepit cũ multa solicitudine, & precum instantia à quodam antiquissimo medico Sarraceno virtutes roris marini: quas secretiora sibi quasi nõnulli narrare debet communicari retinebat. Et dicit, quod de vtiliorib. operationibus eius est cum vino, deinde cum balneo: deinde cum fit ex eo oleũ, quod est in effectu Balsami: deinde cum fit electuarium ex florib. eius, & aqua ardẽti seu vitæ. Vinum quidem, quod de hoc fit more aliorũ conficitur secundum modos descriptos in dicto tractatu. Habet mirabiles proprietates. Nam ipsum est vtile omnib. ægritudinibus frigidis, rectificat appetitum, & confortat sua aromaticitate qua anima dilatatur, & sua stipticitate qua substantia eius congregatur, fortificat omnia membra, neruos rectificat, & cum lauatur ex eo facies, reddit ipsam pulchrã. Et si lauetur ex eo caput, non cadent capilli, imò multiplicantur, & vsus eius cõseruat ꝓpriè ab Anthrace, hoc est carbone, & hmõi malis pustulis, cõsumit phlegma, & melancholiam, & cõfortat propriè substantiã cordis, & ex hoc faceret acquirere aut consequi iuuenescentiam, & fortè qui eo assiduauerit, nõ putrefiet corpus eius, & si sæpius os lauetur, ex eo continuè odoriferũ reddit. Cõfortat dẽtes, & gingiuas, & cancrũ ex eo sæpe lotũ sanat, & fistulæ, & huiusmodi vulnera ex eo sæpe lota sæpius desiccãtur, & rectificantur. Et quando quis ex longa infirmitate ægret, siue debilitatus panẽ assum in eo vino madidum frequentauerit comedere, rectificat appetitum, & confortat eius membrum debilitatũ. Et ipsum quidem vinũ temperatũ, cum aqua pluuiali, & propriè decoctionis florum eius herbę, & assiduatũ bibere rectificat Phthisicos, & Etycos, & est probatũ, & secretũ: vt ibi dicit Arnal. Valet etiam dictũ vinum in quotidiana litargia, & quartana, in cardiacis, & ægritudinib. cordis, nausea, & dissenterijs fluxibus. Itẽ, & quod de excellentiorib. operibus eius est, quod est vicarius tyriacæ contra venenũ, & venenosos cibos, & est potus propriè paralyticis, & tremulosis, & relaxatis neruis: confert podagræ perambulatiuæ, & mulieribus propriè humidæ complexionis, & rectificat earum matres, & prodest ad conceptum.

Fit & electuarium ex floribus eius, & melle dispumato secundum quod fit rosatum, & est mirabilis vsus eius ad omnia prædicta: & fiant frusta ex illa herba, & floribus eius, & fiat Balneum vaporosum mediante calidorum, & est Balneum vitæ, & mors senectutis: quoniam assiduatio eius facit renouari (sicut Aquilam) iuuentutem vtentium eo, & est secretissimum, vt dicit ipse Arnaldus.

Fit & ex floribus eius oleum, quod gerit vicem Balsami, & est res arcana. Cuius magisterium, hoc est. Impletur amphora vitri floribus eius, & clauditur cum panno duplicato cerato, aut cum cera & coopertorio, ita quod non respiret, & sepeliatur in arena vsq; ad mediũ, & maneat sic per mensem vnũ vel plus: & flores dissoluantur in aquam, & separetur aqua illa pura ab impura, & ponatur ad solem per 40. dies, & inspissabitur aqua illa ad

modum olei siue Balsami, confortat cor & cerebrum, & ad totum corpus valet, confortat debilitatem neruorũ, remouet sordes & maculas faciei, seruat iuuentutem, & patitur experientiam Balsami, quoniam gutta eius super aquam posita petit fundum & stabit. Et si ponatur in sero in oculum ieiuno, non tantum maculam & telam, sed omne malum sanat, si tribus vicib. iteretur. Amplius res experta est ab eo (vt dicit Arnal.) & visa, quod aqua vitæ siue ardẽs facta de vino, in quo remollita fuerit dicta herba, curat phlegma salsum, scabiẽ, cancrum, & fistulam, quæ aliter sanari non possunt: & si resederit dicta herba & flores, & ex ea inungãtur manus, vel membrum paralyticum frequẽter ad calorem, rectificabitur, & quandoq; sanatur.

De Rosa verò, quæ ex florib. odoriferis primaria est, scribit Plin. lib. 21. ca. 4. Nascitur à spina siue rubo, & est iucundi odoris. vsus eius in coronis prope minus est, oleo maceratur & in vnguenta transit, per se medicas artes præbet. Emplastris atq; collyrijs imponitur mordaci subtilitate. Mensarum etiam in delitijs inungendis minimè noxia inter rosas. Plinius celebrat Prænestinam, Campanam, Milesiã (cuius color ardẽtissimus sit) Trachiniam minus rubentem. Alabandicã viliorem albicantib. folijs. Vilissimam verò pallidis non pluribus, vel minutissimam spinosam, quæ differunt multitudine foliorum, asperitate, leuore, colore, odore. Et ad minus habent quina folia vel numerosiora. Cyrenis verò odorifera est Rosa. Et in Gallia in oppido Prouin. dicta in partib. circumstantib. prope Parisium, Bria, scilicet, vbi nascũtur Rosæ mirabiliter odoratissimæ longe quã in tota Gallia, adeo quod venduntur satis caro pretio: & dominæ Parisienses, quæ sunt magistræ politiarũ, eas seruant siccas in sacculis cũ certis alijs odoramentis, & ponuntur in scrinijs & coffris vbi sunt linteamina, mantilia, & similia: quæ postea redduntur mirabilis odoris, boni, & suauissimi. Imo etiã portãtur dictę rosæ ad longinquas partes, & vt scribit Panthaleon de Confluentia in sua sum. lacticiniorum. c. 11. secundi tractatus. Ipse portauit ad partes Pedemontanas, vbi videbãtur pretiosæ. Ad bonitatem istarum rosarum etiã influxus supercœlestis concurrere potest. Carthagine, Hispanię, hyeme quoque tota p̃cox refert & cœli tẽperies. Quibusdam enim annis minus odorata ꝓuenit rosa: præterea magis omnibus locis siccis quàm humidis odoratior, teste Pli. li. 21. c. 7. Idcirco odoratiora in oriente consurgunt: quia teste Cælio. lib. 12. lectionum antiquarum c. 21. post philosophũ, terra cum feruet atq; inuritur, ꝙ ediderit principio, bene olet. Etenim quæ parce humido quendam in modum recaluerint odorata redduntur, humor enim calore concoqui potest.

Laudatur & rosa ex effectu eius magno, cum ex ea fiat vinum magni effectus, vt scribit Plin. lib. 14. ca. 16. vbi dicit, Inter flores fit vinum è Rosæ folijs tusis, in linteoloque in mustum collatis cum pondusculo, vt sistat 40. pondere denariorum in sextarios vicenos musti, nec ante tres menses vase aperto. Et de eo etiam facit mentionem Arnal. de Villa noua in tracta. suo de vino. vbi vinum æstiuũ dicit esse propriè rosatum, quod potest fieri cum musto de siccis rosis, sicut fit vinum Boraginatum, & fit leuius, citius & melius, & sufficit secũdum eum talis modus, scilicet, vt vino potissime rubeo supermittantur in amphora hora comestionis cum aqua rosata quantum placet in sapore & odore, & bibatur. Refrigerat enim cor, mẽbra principalia confortat, custodit mẽbra, ne dissoluantur eorum virtutes à calore, & dissoluta restaurat: valet cõtra putrefactionem in febribus pestilentialib. Ipsum etiam medicinale est, quoniam valet contra lyenteriam, disenteriam, & defectum contentiuæ. & temperatum cum aqua pluuiali confert vomitui & syncopi ex fumo colerico, & contra cardiacam quæ fit ex calefactione spiritualium: valet etiam contra diaphoresim, & assiduatio lauationis dentium cum eo confortat gingiuas, & os redolere facit, & bonum anhelitum: & lauatio faciei cum eo facit carnem solidam & coloratam: & si distilletur gutta eius in oculis, acuit aciem oculorum: quoniã mundificat ratione vini, & confortat substantiam oculorum ratione rosarum.

Vsus verò succi rosę (teste Pli. li. 21. c. 19.) fit ad aures, oris vlcera, gingiuas, tõsillas, gargarizatus: Stomachũ, vuluas, sedis vitia, capitis dolores. In febrę per se vel cũ aceto somnos, nauseas. Folia vruntur in calliblepharũ (ꝙ medicamentũ est accomodatũ vitijs oculorũ, præsertim cum palpebræ cohærescunt, & vlcera oculorũ mala sunt curata) Et siccis semina asperguntur. Epiphoras quoq; (hoc est, morbũ oculorum, quem vulgò lachrymã vocãt) aridis leniunt, flos somnũ facit: inhibet fluxiones mulierũ, maximè albas in posca. i. vino in torculari aquato potus. Et sanguinis excreatione. Stomachi quoq; dolores quãtum in vini cyathis. Semen ijs optimũ crocinum, ne anniculo vetustius, & in vmbra siccatur. Nigrum inutile, dentiũ dolori illinitur, vrinam ciet, stomacho imponitur. Itẽ igni sacro non veteri, narib. subductũ caput purgat, capita pota ventrem & sanguinem sistũt, vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcera. n. oculorum rosa sordescunt, & præterquam in initijs epiphoræ: ita vt arida cum pane imponatur. Folia quidem vitijs stomachi, rosionib. & vitijs ventris & intestinorũ, & præcordijs vtilissima vel illita. Cibo quoque lapati modo condiũtur. Cauendus quoq; in ijs situs celeriter insidẽs. Et aridis & p̃ssis aliquis vsus: Diapasmata, hoc est, inspergimina, inde fiunt ad sudores coercendos, ita vt à balneis inarescant, corpora diu frigida abluantur. Siluestris cum adipe vrsino alopecias mirificè emendat. Est aũt Alopecia morbus in capite ex vitio humorum, qui fit cum profluuio capillorum. Et vnumquodque deper

per se ex suo effectu sufficit ad laudandam rosam, & ad collaudandum illos qui habent rosam in armis, vt sunt illi de domo Vrsina, & in Anglia Reges, & in Burg. illi de domo de Vergy. Ideo nõ mirum, si domus Vrsina Rosam accepit, cum sanet dolorem capitis cum adipe Vrsino. vnde Macer his versib. Rosam laudat:

Dici flos florum nobis Rosa iure videtur,
Quod specie cunctos præcedat, odoreq; flores.
Non tamen hac specie tantum nec odore iuuare
Non valet, ac varijs nos adiuuat illa fidelis.
Eius sicca gradu vis est & frigida primo.

Laudatur & Gariofilatum ex sua aromaticitate, quia si olfacitur, aperit opilationes accidentes in cerebro, & naribus: ori stomachi confert: corroborat enim ipsum, atque cordi auxiliatur, & valet ad æmorrhoidas. Vnde Serapio in c. de berengemisch. dixit de eo, quod calidum est in fine secundi gradus, conferens stomacho frigido, epati, & cordi, aufert cardiacam, quæ fit à melãcholia, & phlegmate, tristitiã, & solicitudinem, odoriferasque facit eructationes: qui verò eo delectantur, ipsum potius olfaciant quam manducent. Reperiuntur & diuersi coloris: quædã enim rubea, quædam alba, & quædam violacea, quæ vulgo grisea dicuntur, & forte cineritia.

Laudanda est etiam Maiorana, quia secundum Rasim in 3. Almansoris c. 21. propter aromaticitatem suam, caliditatem, & subtilitatem, conuenit omnibus ægritudinibus frigidis, confortat cerebrum, & omnia membra, & ex qualitatib. suis virtutem habet dissoluendi, cõsumendi, & mundificandi. Et secundũ Auic. in 2. can. c. 481. est subtilis, resolutiua, aperitiua cum fortitudine aperiens opilationes cerebri, & cõferens hemicraneę, humiditati, & ventositatibus grossis, & dolori auris.

Lauendula etiam laudari debet, licet sit herba omnib. nota, calidæ & siccæ cõplexionis. Cui⁹ flores etiam odorem suauem & bonum habent.

Violis honos est proximus (teste Plinio li. 21. c. 6.) scilicet, rosæ & lilio. eorum tria sunt genera, purpurea, alba, & lutea, seu mellina, quæ est pallidi coloris. Et quædam sunt satiuæ, & aliæ syluestres, eodem teste. c. 19. Omnes satæ vt olus, proximæ sunt plantis. Ex ijs verò, quæ sponte opacis & macris locis proueniunt, purpureæ latiore folio statim ab radice carnoso exeunt, solæque generali vocabulo violæ flores vocantur. Sed satiuis maxima autoritas luteis. vñde Barthol. li. de proprietatibus rerum. Viola propter violentiam odoris sic est nominata, vt dicit Isid. Herba quidem modica est viola in substantia. Cuius flos maximi est odoris: vnde odor eius cerebri calorem mitigat, & spiritus animales recreat, & confortat. Flores vernales prius oriuntur, sic se citius manifestant: paruitatem eius in substantia, magnitudo odoris pariter, & virtutis notabiliter recompensat. Et dicitur, quod flos à proprietate eius, quæ est in eo, quando bibitur cum aqua, confert squinantiæ, & Epilepsiæ quæ accidit pueris: & est illa, quæ vulgariter dicitur mater puerorum, vt scribit Plin. d. c. 19. vbi ample de propriet. eius, & in horto sanitatis, tractatu de herbis. c. 492.

Omnium verò odoramentorum atque herbarũ differentia est in colore & odore & succo. Odorato sapor raro vlli nõ amarus. E contrario dulcia raro odorata. Itaque & vina (ait Plin. li. 21. c. 7.) odoratiora mustis, Siluestria magis omnia satiuis. Quorundam odor suauior è longinquò olet, cum in propinquo admotus hebetatur, vt violæ, [illegible] recens è longinquo olet, sicca propius. Et de istis ambiguitatibus in odorum ratione. Cur flori[illegible] odores seu suffimentorum suauius è longinquo oleant, cum in propinquo alia herbam potius [illegible] doleant, alia fumum, dicit Cælius libr. 13. lect. antiq. c. 24. ex hac ratione procedere: quia natura odorum caloris vi constat, cum odorata omnia calida sint, & vt vnumquodque calidissimum est, [illegible]ta & maximè leue. Proinde prouehi longius potest, ac sinceriorem subuectare odorem suum à cęteris, cum foliorum odoribus, tum fumi: id est, vaporis aquei depuratum, adiunctumque, qui odorem affectari vidētur, cum quo terrestris quoq; prouehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat. Nam in isto crassamẽto calidum inibi potentius agit, verum interstitio longiore victa flaccescit, calore diminuto, quamobrem sensui ingeritur odor materiæ defecatione. Quod verò amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio euidens: quoniam mota plus aëris, quam quiescentia replent. Quo nomine celerius odoris potestas sensum pertingit. Acris autem frigoris vi infestante, minus, minusque odoramenta persentimus: quoniam hebescit, retunditurq; tũc aëris motus, quo inuehuntur. Etenim frigus consistere facit; & contrahit, de quo plenè Cælius eo. lib. 13. ca. 19. & ibi quærit, cur præcipuè odoribus capiantur, & delectentur homines. Odor verò teste Isid. lib. 18. Etymol. cap. 8. in prin. nihil aliud est quam aër contractus, vel fumosa exhalatio, vel vapor, vt veteribus placuit. Et odorum & florum generi magnus est vsus in medicina, vt ait Plin. d. libr. 21. cap. 18. Imò odor maximi est nutrimenti. Cum, vt ait Hippo. in suis aphorismis, bona conseruatio generis humani est in humido, melior in vino, optima in odore, & scribitur Prouerb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor. Propterea Cælius lib. lectio. antiqua. 13. cap. 21. quærit an odoribus suffici alimentum queat, vbi allegat Hippo. in lib. de alimento, dicentem: Quicunque citissima indigent adiectione, humidum remedium resumendis viribus optimum est, vbi autem adhuc ociore per odoratum: Pythagoricorum etiam sententia fuit, odores ad nutricationẽ cõferre, veluti etiam alamur qualitatem eiusmodi attrahendo. Odores etiam sanitati plurimũ co[illegible]

ferre sensus perdocet. Nam Plin.lib.7.ca.2. scribit ad extremos Indiæ fines ab Oriente, circa Gangis fontem esse Astomatum gentem sine ore, corpore toto hirtam, quę frondium vestiatur lanugine, viuatque halitu tantum, & odore, quem naribus trahant. Nullum illis cibum, nullum esse potum. Tantum radicum, florumq; odores varios siluestrium malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Et ibi scribitur in calidis quibusdam Regionibus, ac plurimo passim odore fragrantibus multos gracili corpore, & imbecillo stomacho, quasi solis odoribus ali. Fortè quoniam ipsa natura loci, tum herbarum, & frugum, atque pomorum succos fermè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic resoluit in spiritum. Cum igitur vterque odor videlicet ac spiritus sit vapor quidam, & simile simili nutriatur: Nimirum, & spiritus, & spiritualis homo plurimum odoribus accipit alimentum. Spiritum verò odoribus nutriri argumento est: quod vinum odore plenum subito spiritum recreat, quem cætera vix tandem possunt reficere, vnde Ouid.1.de Ponto sic ait:

Et iam deficiens sic ad tua verba reuixi,
Vt solet infuso vena redire mero.

Et in confesso est, ex se vinum fomenti plurimum suggerere. ideo Auicen. dictum probatur, cum ait: Corpus quidem dulcedine, Spiritum verò quadam aromaticitate nutriri. Tria verò spiritus animalis fomenta traduntur præcipua, Aër purus & luminosus. Odorum delectus, & Musicę. & idem Cælius eo.lib.13.c.22. scribit miram vtilitatem suffitionis, & ignes odoratus pestilentiæ occurrere. Siquidem cum Aër, quo vtimur plurimum, & in quo maximè versamur, non eadem semper sit ratione dispositus, nec idem seruet cõtemperamentum: sed nocturna denseat humectatione, & proinde corpus premat & animæ tristitiam inferat, veluti nebula circumfusam grauiore. Nam & medicæ artis scientissimi pestilenti affectione grauius grassante ignium crebritate malo occursant, quod ijs rarescere credatur aër. Id ꝙ consequitur largius, si odoratiora vrantur ligna. Cuiusmodi est cupressus, iuniperus, piceæ. Sed & Agrona nobilem medendi scientia summe laudatum ferunt, quod Athenas magna pestilentiæ vi sæuius infestante, affectorum plerisque salutatem intulisset opem, accensis in proximo ignib.

NOnagesimaquinta consid. quod metallorũ sit excellentius alio. Et videtur quod metalla debuissent præponi lapidibus & lignis: quoniam, vt habetur Esaiæ 60. Deus qui est remunerator in centuplo pro ære promittit Ecclesiæ derelictæ aurum, pro ferro argentum, pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum: Sed hic interserui propter connexitatem ad præcedentia, Isid. verò libr. Etymo.16.c.16. dicit septem esse species metallorum. aurum, scilicet, argentum, electrum, æs, stannũ, plumbum, & quod domat omnia ferrum, ex quibus aurum, argentum, vt dicit Luc. de Pen. in rub. de metallarijs & metallis.lib.11. allegat textum in authen. de consulib.§. hæc itaque. vers. spargere autem. ibi, argentum verò quod mox post aurum preciosissimum fiet. & ibi gloss. in verbo, post aurum. colla.4. Et de auro & argento fit mentio in pluribus locis in iure. Nam est titulus de auro & argento legato. in infortiato.

Aurum verò quod nascitur & inuenitur in fluuio Phison, qui & Ganges dicitur in Regione terræ Euilath, hoc est, Indiæ, est optimum. vt habetur Gen.2. Quia, vt Plin. scribit lib.23.c.4. in prin. Nullum absolutius est aurum, quam inuentum fluminum ramentis, vtpote cursu ipso trituque perpolitum.

Aurum enim octo habet virtutes, quas describit Guilliel.Bened. in repet.c.Rayn. in verbo, duas habens filias.nu.100. de testamentis. post Ioan. Lud. Viua. de monte regali in suo tracta. de pugna partis sensitiuæ art. de laudib. ac triumphis trium liliorum Francię.q.3.

Addo, quod etiam aurum denotat sapientiam. vt ait Cælius lib. antiq.lect.4.c.24. & argentum rerum naturalium notitiam. Et de his virtutibus vide ante in 5.part. in 31. consid. vbi scripsi de excellẽtia armorum seu insigniorum Regum Francię, quæ sunt tria lilia aurea in campo azureo, & sufficiat, quod de iure ciuili aurum dicitur preciosissimum metallorum, deinde argentum. vt est text. in authentica. de consulibus, hic ante allegatus. Et de excellentia auri, & eius laude amplissimè quam per alium videas per Matthæum Vegium in sua elegantissima & iucundissima disputatione, quam fecit de excellentia terræ, solis, & auri, & quod illorum sit excellentius, vbi concludit aurũ excellere. dicit tamen Textor in suo cornucopiæ lib. in lit.P. in laude ciuitatis Parisien. Adrianum Imperatorem dixisse plus esse auri in rerum natura, quam reliquorum metallorum. Et quia Plin. amplissimè tractat de metallis, & iam sim tædio affectus ex prolixitate huius operis, te remitto ad eundem Plinium in lib.33. naturalis historiæ, vbi de omnibus scribit, maximè de auro & argento, & eorum excellentijs.

De argento tamen vnum hic non omittam referre, quod scribit Textor in loco ante citato. in verbo, aurum. quòd in Augustudunorum, seu Heduorum diœcesi pagus est Chitriacum nomine, frequentibus argentifodinis clarus, cuius rei testis est (vt ait) non auritus, sed oculatus. Cum in Corbigniaco oppido (quod vnico milliari tantũ distat) prima literarum biberet rudimenta, iuit ibi lusum & spaciatum (vidit loca, in quibus est nõ parua fossarum multitudo.) Ego etiam accepi in dicto oppido prima literarum principia circa annum domini 1488. & tunc fuerunt inuentæ illæ argenti-

argentifodinæ, & pluries causa recreationis me contuli ad dicta loca cum dominis Iacobo & Germano Perreaul socijs meis, de quibus etiam memoratur Textor: sed tunc eramus iuuenes, & etiam nobiscum aderant collegę nobiles viri, domini Iac. & Claudius de Mõte acuto fratres, sub ferula magistri Vincentij Gaigandi, qui fuit Gymnasiarcha antecessor illius Veturelli, quem Textor dicit suo tempore fuisse præceptorem seu rectorem scholarum dicti oppidi Corbigniaci, vulgò San. Leonardi nũcupati, quæ pro certo loca (teste Textore) si haberet Italia, magis tumesceret, ac superbiret, quam sua Cerere glorietur Sicilia.

NOnagesimasexta consid. sit de excellentia aliquarum vestiũ, eò, quia vestes sunt ad gloriam & decorem. vt habetur Exod. 28. & ad ornatũ hominis. & vt dicit Luc. de Pen. in l. 2. C. de vestib. oloberis. lib. 11. licet scientia præclarissima sit in viro, nullus tamen sibi apud vulgus & optimates indoctos defertur honor sine vestium ornamento. iuxta illud:

Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus
Creditur à mille, quamuis idiota sit ille.
Si careas veste, nec sis vestitus honestè,
Nullius es laudis, quamuis scis omne quod audis.

Et non solum vestis est ornatum hominis, sed etiam est necessaria ad vitam, vnde habetur Ecclesiastici 29. Initium necessariæ rei vitæ hominum est aqua, & panis, & vestimentum protegens turpitudinem. Vnde vestis, victualia, & requies ęquipollent. l. fi. §. 1. C. de his qui ad Ecclesias confugiunt. Et paria sunt aliquem esse in vinculis & sine vestibus, vt in publicum nudus exeat, aut exire cogatur. l. in eadem. §. 1. cum ibi notatis, in glo. vltima. ff. ex quibus causis maiores. Ex quo optimè trahitur in argumentum, quod sicut non possunt pro executione sẽtẽtiæ capi serui aratorij, boues, & instrumenta aratoria. l. executores. Co. quæ res pignori obligari possint, vel non, vt dixi in præcedenti par. in 33. consid. Ita nec etiam vestimenta, ne alias videatur ipse debitor quodammodo in vinculis pro debito poni, quod non licet. l. ob æs. C. de exacto. tributorum. lib. 10. l. 2. & vt dicit Lucas in rub. de militari veste. libr. 12. Hoc est verum in vestibus necessarijs, secus in his, quæ sunt ad ornatum & delectationem, vt enim ait Tullius lib. de oratore: Vestis depellendi frigoris causa primo reperta fuit, postea ad ornatum & corporis dignitatem haberi cœpta est. & vide quæ dicta sunt ante in secunda par. in 32. consid. & in 7. par. & in 44. considerat. Et quia ante ista parte scripsi de pluribus rebus necessarijs ad vitam hominis iuxta ordinem positum in dicto loco Ecclesiastici 29. Sequitur & restat nunc dicere de vestibus, quæ etiam sunt necessariæ, vt dictum est. Et pro intellectu huius plura sunt genera vestium, vt scribit Cælius li. antiqua. lectionum 19. ca. 10. vbi ponit plura (quæ Græcis vocabulis appellantur) Textor verò clarius nomina vestium exprimit in sua officina, in ca. vestimentorum genera. vbi 140. vestimentorum genera, vel circa declarat, & plura laudat quæ dicit excellentia. vt de Abolla veste tragica, & grauium personarum, qua vtebantur externi Reges. erat enim magni splendoris & pręcij.

Et de pluribus vestibus per Textorem declaratis, etiam meminit & scribit Lucas de Pen. in l. vnica. col. 3. C. nulli licere in frenis & equestrib. lib. 11. vbi ait, Quod saccus est vestis pœnitentium. & etiam Cilicium. c. in capite. 50. d. Et stola dicitur cappa, vel superpellicium. c. nullus. 21. q. 4. dicitur autem stola à stolon, quod est longum secundum Archid. & vulgò cotta fortè dicitur. Et talis vocatur aliàs vestis talaris, id est, talos cooperiens. c. pẽ. 23. d. & ibi Archi. & c. Episcopi. 21. q. 4. & est tunica, qua matronæ vtebantur.

Et teste eodem Luca in d. le. vnica. Pallium est vestis preciosa, & birrhus vestis vilis, c. si quis virorum. 30. d. de quo Pallio fit etiam mentio in le. itẽ quæritur. §. si fullo. & in l. in stratum. in fi. ff. locati. & dicit Textor in dicto loco, quod vestimentum erat Gręcis peculiare, & erat vestimentum Philosophicum.

De Penula etiam ibi facit mentionem Luc. & secundum eum est vestis vilis. l. Labeo. in medio. ff. de suppellectili legata. & est, vt ait gl. in l. pe. ff. de præscriptis verbis. genus vestis. & de ea notatur in c. si in adiutorium. 10. d. & ibi Archi. & Text. in loco ante dicto.

Est etiam vestis scenica, & citharœdica. de quib' in l. vestis. ff. de verb. sign. & scenica & funebris, de quib. in l. sed & si quod. §. 2. ff. de vsufr. de quib. non meminit Text. Item est vestis ancillaris, meretricia, & matronalis, quæ vocantur habitus. l. item apud. §. si quis virgines. ff. de iniurijs. de quib. non meminit Textor.

Item est vestis Interpolia, id est, vsitata, vt in le. Labeo. la. 2. ff. de contrahen. emptio.

De vestibus Sacerdotalibus vide Exodi 28. & antè in 1. par. in 38. consid. in 3. concl.

Item Paludamentum est vestis consularis, qua vtebatur Rex vel Imperator ad ostendendum bellum in proximo esse futurum, vt refert Lucas ibi. & autore Textore, Paludamẽtum hodie Cottam armorum vocamus, secundum Budæum in l. 1. §. 1. ff. depositi. Et dixi in d. 38. consider. in 7. conclusione.

Item prætexta est genus vestis, qua vtebantur pueri nobiliores Romani, vt notatur in §. 1. in glo. prætextatum inst. de iniurijs. & l. 3. §. pen. ff. de liberis exhibendis. & de his & pluribus alijs, de quibus meminit Text. scribitur in l. vestis. ff. de auro & argento legato.

Item chlamis vestis est militaris facit text. in le. fortissimis. Co. de militari veste. lib. 12. & in cap. si quis post. l. 1. d. & vulgò mantellus dicitur, seu cappa. dixi in d. 38. consider. in 8. conclusio. Et videtur hodie

hodie esse dignior vestis. Cum in Rege per eam Regia potestas designatur, vt est tex. in c. plerunq;. §. hos etiam. versi. item per Saulem 2. q. 7. & in ca. vt cognouerunt. versi. quomodo etiam charitatē non habebat, qui quærenti animam &c. de pœn. d. 2. de quibus Luc. in d. l. fortissimis (vbi tamen est corruptus in aliquibus allegationibus à me emendatis.) Et ibi dicit, secundum diuersitatem personarum vestes esse distinguendas. c. adeo. 23. q. 5. ca. fi. 41. d. & 21. q. 4. in summa. l. sed si accepto. ff. de Iure fisci. Et qualis vestis, talia corde gerit, ca. accepisti post de pœnitentia, d. 4. vt cultui vestiū actionis quoque ornamenta conueniant. c. rationis ordo. c. dist.

De Toga etiam fit mentio in d. l. sed si. accepto. ff. de iure fisci. qua olim soli Romani vtebantur. & de ea per Texto. nu. 129. Et toga vestis dicitur lōga, quæ honorabilior est quàm breuis, vt dicit Iacobus Rebuffi in d. l. 1. C. de vestibus oloberis. lib. 11. Hinc quia Aduocati longas vestes deferunt, Togati dicuntur. si quis de togatis. & l. ne quis. Co. de Aduocatis diuersorum iudiciorum.

Et quomodo Phryges inuenerunt vestes acu facere. Et aurum in eis intexere inuenit Attalus rex Pergami in Asia. Et colores diuersos intexere Babylon celebrauit. Plurimis licijs texere (quæ polymita appellant) Alexandria instituit, Scutulis diuidere Gallia. author Plin. lib. 8. c. 48. Vestimentorum sunt omnia lanea, vel linea, vel sericea, vel bombicinia. Omnia item, aut virilia, aut puerilia, aut muliebria, aut communia. vt in l. vestis. de auro & argento lega.

Fuerunt & priuatæ quorundam vestes: Adam & Eua priusquam peccassent, degebant nudi: post peccatum texere folijs verenda. crudis pellibus humeros amicti, vt scribitur Gene. 3. & dixi alibi in præcedenti parte. Ioannes Bapt. in eremo vtebatur veste Camelorum setis contexta, scorteaque cingebat zona. Vnica fuit Christo vestis inconsutilis, quæ nullo vsu detrita est: de qua dicitur Ioan. 19. Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum. Pallium Bartholomæi per annos viginti, neque sordes vllas, neque vetustatem sensit. Iacobus Apostolus (qui à corporis similitudine frater Christi dictus est) lineo vtebatur amiculo. Paulus primus eremita vestem habuit palmaceis contextam folijs. Mortui exuuias induit Antonius Abbas diebus solùm Festis. Maria Aegyptia consumptis vestibus nuda egit in eremo. & amplè de pluribus generibus vestimentorum scribit Textor in d. c. vestimentorum genera. & in ca. seq. vestes gētium proprias describit, cum ait: Pallium, Gabinium, Casiaca Græcorum, Toga & prætexta Romanorum, Mastruga Sardorū, Braccæ & Bardocuculus Gallorum, Rhenones Germanorum, Aulęa Britannorum, Strigium Hispanorum, Arsineum, Tyara, Cādys & Capiris Persarū, Cortheus Masiliensium, Myoton Armeniorum, Dalmatica Dalmatarum, Peplum Troadum, & Cannaces Babyloniorum. & in c. seq. vestes quasdam memorabiles enumerat, s. vestem Antisthenis Sybaritæ, quæ vestem elaborauit, in qua varię Deorum effigies erant depictæ. Hęc quotannis in Liciniæ Iunonis templo suspendi miraculi causa solebat. Athenienses magno precio eandem sibi compararunt.

Lollia Paulina tunicam habuit ex margaritis æstimatam quadringentīs sestertijs.

Tarquinius Priscus aurea triumphauit tunica, testis Verrius apud Plinium.

Habuit Nero triclinaria Babylonica 400. millib. empta. Hoc est, mappas & lectos triclinarios.

Syloson vestem habuit, quam cùm Dario Hystapis filio dono dedisset, totam ab eo, & vrbem & insulam Samiorum in hostimentum muneris accepit, hoc est, æquamentum seu compensationē. Author Valerius de gratitudinē.

Saxo grammaticus scribit Frontoni cuidam vestem fuisse, qua circumamictus, nullo telorum acumine lædi poterat.

Et mirum est quod referam. Nam vidi Mediolani Matronam, quæ singulis diebus anni nouam & diuersam vestem induebat, & sic 365. vestes habebat.

Vestes digniores & excellentiores testimonio Iurisconsultorum sunt illæ, quæ dicuntur oloberæ, auratæ, paragaydæ, sericeæ, & murice tinctæ. Cum tales sint Principum, & prohibentur deferri à priuatis. l. 2. 3. & 4. C. de vestibus oloberis & auratis. lib. 11. Nisi ex concessione illius quibusdam ei ministrātibus permissum sit, vt ornatiores sint coram Principe, vt dicit Ioan. de Platea in d. leg. 2. post text. & glo. Si tamen vestes prohibitas eis deferre concesserit, potest auferre cum recedunt, vt refert ibi Luc. de Pen. argumento le. id vestimentum. ff. de peculio.

Et dicitur vestis olobera, vestis texta tota de optimo auro, quod in vulgari dicitur aurum foliatum, seu frisiatum, & in iure obriziatum, vt in le. fi. C. de veteris numismatis potestate. co. lib. 11. dicta ab olon, quod est totum, & beris, quod est aurum. Deaurata verò vestis est etiam totaliter de auro, sed non de foliato, sed alio modo deaurata, vt recamata vestis teste Io. de Pla. Paragayda est vestis deaurata solùm in gaydis, hoc est, fimbrijs. Paraganda, (vt aliqui dicunt) est ornamentum Pallij, vel vestis, quod vulgo friseum dicitur, & propriè apud nos vestis est ex serico alicuius coloris, in quo mixtum est in tinctura aurum, vt videm⁹ hodie de pannis velutis, seu ex serico, in quibus sunt aliqua signa mixta ex auro. Vestis verò tincta murice est sine auro: sed tincta colore muricis, vel cōchilij, qui color preciosus est, vt aurum. d. l. 3. & 4. C. de vesti. oloberis. Et sunt Murices pisces, qui appellantur conchæ marinæ, alio nomine conchilia dicuntur, & si ferro præscindantur lachrymas purpu-

purpurei coloris emittunt, ex quo colore tingitur purpura, & est tincta valdè preciosa: qua sol⁹ Princeps vti debet, & nullus alius, vt dicit Io. de Pla. in l. si quis nauiculam. C. de murilegulis, lib. 11. & ibi Bar. dicit idem esse de tinctis alijs, qui illi assimilantur, vt est color qui fit de grano, seu cocco, qui si panno laneo apponatur, Scarlata in vulgari nostro appellatur. Et sic de iure non licet priuato talia vestimenta deferre, absque licentia Principis. Cum sint Principibus reseruata, vt dictum est. Et tales vestes ex huiusmodi coloribus tinctæ dicuntur purpuræ, ex quo sunt ad decorem dignitatis Regalis. Cum, vt dicit Lucas de Penna in d. leg. 4. sed sunt insignia, quibus excellentia regalis ordinis ostenditur, & Sacramentum iustum figuratur, puta annulus, per quem designatur fides, Armilla per quam bona operatio. Sceptrum quo iustitia. Gladius quo vindicta. Purpura per quam reuerentia, & Diadema per quod gloria.

Lazarus Bayfius in suâ repet. dictæ l. vestis. ff. de auro & argēto legato. scribit plures vestes excellentes, vt de toga picta, tunica, prætexta, & alijs. cap. 2. 3. & 10. & in cap. 7. ponit de vestibus aureis, maximè de paludamento aureo. de quo antè dixi: sed Lazarum videre poteris in locis antè citatis, & in cap. 11. vbi amplè. Inter alias vestes triumphales quam aliæ, & inter alia ornamenta triumphātiū reperitur toga picta, & palmata tunica, vt Liuius in 10. secundi belli Punici docet his verbis. ibi: Massinissam primum Regem appellatum, eximijsque ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, sella Curuli eburnea, & scipione eburneo. toga picta, & palmata tunica donat. Addit verbis honorem, neque magnificentius quicquam Triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorem eo ornatus esse. quibus verbis annumerantur ea, quibus ornabantur Triumphantes, vt declarat Lazarus in dicto capit. 10. ante finem.

Et quia hic ante dictum est, Omnia vestimenta esse, aut ex lano, lino, serico, aut bombicine, De singulis aliquid dicendum est. Et primò de lana, q̄ dicitur prius vellus, quoniam prius lanæ ante tonsuræ vsum vellerentur, vt habetur in d. l. 3. Cod. de vestibus oloberis. Et quid veniat appellatione lanæ. vide in l. si cui. §. lanæ. & §. 1. vbi Alber. & §. 3. & l. lana. in prin. ff. de leg. 3. Et an veniat sericum. l. 1. C. quæ res vendi non possunt. Sed ad rem, plures sunt lanæ alijs prestantiores autore Textore. Nam Miletes Asiæ fuit ciuitas, præstantia lanarum (quę ibidem inficiebantur) memorabilis. Virg. libr. 3. Georgicorum.

Quamuis Milesia magno
Vellera mutentur Tyrios imitata colores.

Et lib. 4.

Eam circum Milesia vellera Nymphæ:
Carpebant.

In Canusio Apuliæ oppido, & Caledonia, seu Britannia fuit eximia lanarum bonitas.

Lingonicas lanas probat Martialis libro 2. dicens:

Lingonicis agedum tumeat tibi culcitra lanis.

Et etiam hodie in diœcesi Lingonensi maximè in territorio Montis, vulgò *la montaigne.* abundant optimæ lanæ, quibus lanificant & Campani, & Trecenses, & Parisienses, & sunt excellentissimæ, quibus proximæ sunt lanæ illius nostræ Prouinciæ, quæ vulgò Alcetum dicitur. Etiam in Gallia reperiuntur lanæ Bituricenses, quæ in nihilo discrepant, nec sunt inferiores ab Anglicanis.

Luceria vetus fuit Dauniorum oppidum, eius lanas probat Horat. lib. 3. carminum:

Te lanæ prope nobilem tonsæ Luceriam,
Non citharæ decent.

Plin. li. 26. commendat Galaticas, Tarentinas, Atticas, & Milesias, & lib. 8. de lanis, & ouibus loquens. Hispania, inquit, nigri velleris præcipuas habet Pollentia iuxta Alpes, Canusia rutili, quas Erythreas vocant. Item Betica, vt Canusium, fuluas Tarentum. Et de his etiam meminit Lazarus in d. repetitio. leg. vestis cap. 2. in princip. vbi, & lanarum colores natiui ab eo memorantur quatuor præcipui: Albus in Apulia nobilis, vt ait Martialis:

Velleribus primis Apulia, Parma secundis:
Nobilis Altinum, tertia laudat opus.

Niger in Hisp. Pollentia, vt dixi: Rutilus, qui & à Martiale ruffus: Fuluus, & suæ puliginis Tarē. Et de his colorib. & alijs antè ista parte, in 93. consideratione.

De linis verò & excellentia illorum videndum est, & mirabilia de lino scribit Plin. libr. 19. capit. 1. Sed prius scitu dignum est, quid lini appellatione veniat: pro quo recurre ad textum iuris in lege si cui lana. §. linum. ff. de leg. 3. & vt scribit Textor, abundat Aegyptus lino tenuissimo. vnde Silius libro 3.

Et Pelusiaco filum componere lino.

Argumentum maximæ tenuitatis est, quod singula fila 365. filis constare dicantur. cuiusmodi visa sunt in Thorace Amasi Regis, qui Rhodi visebatur, autore Plinio.

Aethiopes, & Indi ex malis, Arabes ex cucurbitis, Asiatici ex genista lina demetunt. Est & sua gloria Cumano in Campania, quo ad piscium capturam vtuntur eius vrbis incolæ.

Carbasinum linum apud Tarraconem repertum est, ex quo nautica vela conficiuntur, ex quo & Carbasus nomen habet.

Nascitur linum in desertis Indiæ apud Cary-

 stum

ftum insulam tanta bonitate, & excellētia, vt margaritarū adæquet precium. Setabis vrbs Hispaniç agrum habet nomine Spartariū à Sparto lini genere. Pli. quoq; scribit citeriorem Hispaniam habere splendorem lini præcipuum.

Nos verò Hedui lina habemus excellentissima, quæ ad nos vehuntur à Regione Parisiana, ex quibus fiunt telæ subtilissimæ, & splendidissimæ in hac ciuitate, & quæ sunt magnæ æstimationis, optimoque precio venduntur, & in his multum vacant mulieres nostræ ciuitatis, cuiuscunque ordinis sint, vt norunt Lugdunen. quanta abundantia huiusmodi telarum ex nostra ciuitate singulis annis ad eos deferatur. Et inter telas Galliæ laudantur telæ huius nostræ ciuitatis. Etiam laudatur preciosissimum telæ genus Rhemense, communicata alijs quoque Galliarum populis textrinæ gloria. Ausonius telam commendat Persicam, dum ait:

Laudes Achæmenias orientis gloria telas,
Molle aurum palijs Græcia texe tuis.

Commendatur Aegyptia ob præcipuam lini bonitatem, vt dixi, vel quod multis licijs (quæ polymita dicuntur) texere docuerint. Lucanus. lib. 10.

Vt mos est Pharijs miscendi licia telis.

Silius lib. 14.

Quæ radio calat Babylon, vel murice picto,
Læta Tyros, quaq; Attalicis variata per artem,
Aulæis scribuntur acu, aut Memphitide tela.

Setabis, vt dixi, vrbs Hispaniæ tela claruit.

Silius lib. 3.

Atque altrix celsa mittebat Setabis arce,
Setabis, & telas Arabum spreuisse superbas,
Et Pelusiaco filum componere Nilo.

Vt declarat Tex. in d. Cornucopiæ lib. in verb. tela. De serico verò dicit Luc. de Pen. in d. l. 3. C. de vestibus oloberis, quod sericum dicitur, quia Seres populi Asiæ Scythicę primi miserūt. vermiculi enim ibi nasci perhibentur, à quib. nasci circum arbores fila dicuntur tenuissima. Virg.

Velleraq; vt folijs depectant tenuia Seres.

Et Sidonius:

Assyrius gemmas, Ser vellera, thura Sabæus.

Et hic vermis bombyx dicitur. Et solent mulieres huius ciuitatis habere tales vermes in domib. quos ab initio veris enutriunt, primò ex paruis lactucis, deinde folijs mori, vti nutrimēto potius eis conuenienti. Et in illis est mirabile argumentum resurrectionis, cum etsi moriantur, tamen ex semetipsis iterum renascuntur. Nam cum ad longitudinem competentem deuenerint, & ad albedinem conspicuam, tanquam saturati, amplius non comedunt, sed ore filum emittunt, quo se inuoluunt, & satis breui tempore tollēdum est ab eis aqua perfusum, aliàs comedunt, & rodunt, donec fecerint foramē, vt exire possint. Serico remoto, reperitur vermis corrugatus, & aliquot dies non se mouet, deinde pellem emittit rugosam: & apparet papilio, coëunt simul, mas moritur, pariter & fœmella: sed pri⁹ emittit parua grana ad modum sinapis super folijs papiri ad hęc extensis, quę solent reseruari in loco frigido, & cum instat ver, incipitque calescere, emittunt in loco destinato paruos vermes, qui modo prius declarato tunc nutriuntur, & ita bombyx regeneratur ex suo semine, & noui hæc experimenta. cùm mea cōiunx, & filiæ singulis annis huiusmodi vermes educant, ex quibus habent sericum, quod mixtum cum lino tenuissimo faciunt texere mappas & mantilia multum excellentissima, linum quippe orditur, sericum verò texitur. Vel bombyx dici potest autore Textore, subtilissima tela, quam eiusdem nominis vermes in India conficiunt aranearum more. Reperitur autem apud Orōtem fluuium iuxta Antiochiam laudatissima.

Plin. laudat bombycem Assyriam, qua viri fœminis cesserunt, cum viros etiam nō puderet has vestes induere propter onera æstiua. Intantum (inquit ille) à lorica gestanda discesserunt mores, vt oneri sint vestes.

Arabia, quam ab omnium delitiarum vbertate felicem vocamus, bombyce quoque abundat, Propert. lib. 11.

Nec si quæ Arabico lucet bombyce puella.

Hinc bombycinæ vestes vocantur mollissimæ.

Iuuenalis:

Cuius delicias & panniculus bombycinus vrit.

Italia etiam abundat optima bombyce, qua Florentini, Veneti, Genuenses, Mediolan. & Brixiani optima & laudabilia conficiunt serica, vt vidi aliàs, cum assiderem Capitaneo iustitiæ Mediolani, & etiam Bononienses, & habent magnas rotas multum singulares ad extrahendum filum ex glomo, & quib. netur.

In Gallia etiam est prouincia Turonensis, quæ huiusmodi bombyce abundat, & ibi texuntur telę sericæ. Et de his etiam scripsit Lazarus Baysi⁹ in d. repet. l. vestis. ff. de auro & argento legato. c. 5. & 6. vbi multa ex prædictis ponit, quæ ab ante allegatis excerpsit.

NOnagesimaseptima consideratione tractatur de paruis rebus, quæ non sunt spernēdæ, imò etiam extollendæ. Multæ enim sunt res parui corporis, quæ rebus magnis proculdubio anteponuntur, vt ait Beroaldus in oratione sua habita in enarratione Persij Poëtæ Satyrici. hoc in primis gemmæ lapillique testantur. Quid enim est minutius Carbunculis? Quid breuius Adamante? Quid Hyacintho magis pusillum? Et nihil tamen his nobilius, preciosiúsue reperitur. Scribit enim Homerus Tydeum paruo fuisse corpusculo, in quo tamen anima esset maxima, & vires amplissimæ. vnde decenter in Priapeis scriptum est:

Vtilior

Vtilior Tideus qui si quid credit Homero,
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Et à Papinio veridicè scribitur:

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Et Xantippus Lacedæmonius, qui breui statura erat, ita laudatur à Silio:

Exiguis vigor admirabile membris
Viuidus, & magnos nisu qui vinceret artus.

Et vt inquit Beroaldus, licet curiosissimè circumspexerit, & diligentissimè pensitauerit, omnes ferè res mundi magis virtute quàm magnitudine æstimandæ sunt. Nec quærendum est, quã tus sit quisque, sed qualis: neque quàm procerus, sed quam probus, discretus, prouidus, & magnanimus. Accedat historia quam refert Baptista Fulgosus in sua collectanea de dictis factisque memorabilib. lib. 3. c. de suijpsius confidentia: vbi ait: Egdarus Rex Britannorum, cum Reges omnes, qui ei parebant, in conuiuium adhibuisset, eique esset relatum Rinandum Scotorum Regem, cum eum statura pusillum inspexisset cum alijs, dixisse non mediocriter se mirari, quod ipse alijque Reges viri fortes proceroque corpore, tam paruo homini subiectos se esse faterētur. Nulla prorsus re dicta, venatum deduxit eum, dataque opera, vt solus cũ eo ab alijs separatus esset, Rinando alterum è duobus gladijs, quos secum tulerat, obtulit, dixitque fortitudinis eius periculum facere velle, vt sciret an verbis in eo facta responderent. Quare Rinãd. vehementer territus, erroris veniam petens, tandem eam impetrauit, cum Egdarus generoso facto, singularisque virtutis suæ fiducia ostendisset, virtute se & non sorte electum regnare, ei vt hoc experiri posset, potestate facta. Hinc dicit Bar. in l. 1. ff. de iurisdictione omnium iud. quare est, quod Iureconsultus non dicit, quod officium ius dicentis sit longissimum, & non latissimum: quia sapientia non consistit in longitudine, & raro longus inuenitur sapiens, quod non placuit Cyno, cum esset longæ & grandis staturę, & in ore vulgi est: miror magis magnos sapientes. Legitur Prouer. 20. ante finem: Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora Sapientibus. Formicæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum. Lepusculus, plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum. Regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas. Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regis. Et dicit Luc. de Pen. in l. chartulas. in prin. C. de conueniendis fisci debitoribus. lib. 10. quod breues dicuntur cauti, id est, cum cautela scripti, raro tamẽ vidi breues humiles. Et vt ait Beroaldus loco antedicto, nunquã quis laudauit librum ob id tantummodo, quod magnus foret ac copiosus, nec orationem quis vnquam duxit luculentam, propterea quod copiosa esset aut verbosa, & enormis: nec quis Poëma ob magnitudinem vnquam celebrauit: Imò contra laudãtur libelli, qui sunt diserti, eruditi, & doctissimi compositi, eosq; absq; dubio anteponimus maximis voluminibus, in quibus nulla sit eruditio, vt de Persio ait, qui quanto minor est, tanto elegantior est: quanto minus habet ponderis, tanto plus habet autoritatis.

Vnde Martialis ait:

Sæpius in libro memoratur Persius vno,
Quàm leuis in tota Marsus Amazonide.

Et de eodem Quintil. dixit: Multum & verę gloriæ quamuis vno libro Persius meruit.

Et plures res modicæ & paruæ à pluribus laudatæ fuerunt, & plures de modicis rebus opera scripserunt. vt Synesius Cyrenensis de laudibus Caluitij scripsit. Dion cognomento Chrysost. librum de Comæ laudibus, & multi alij de paruis rebus scripserunt, quos numer. 28. ponit Textor in sua offi. c. qui de modicis rebus opera scripserunt. Sed Cælius lib. anti. lect. 9. c. 56. taxare videtur ex sententia Platonis homines plerosq;, qui solent interdũ nimis quàm leuiculis rebus stulte operam impendere seriam.

NOnagesimaoctaua conside. erit de Plaustris sibi obuiantibus multis modis, & inuicem inter se repugnantibus, cui est credendum in retrocedendo vel dando locum, & aliàs: & ista habet magnam sequelam. Nam data paritate, Pedester debet dare locum equestri, Quoniam facilius mouetur Pedester, nisi esset in loco vbi facilius equester transiret, puta si in loco arcto, & parua via, & esset retrocedendum in aqua, aut luto, aptius & commodius est tunc, quod equester deferat pedestri. Cum non sit sibi incommodi transire per aquam, quod esset pedestri. Itẽ equester debet deferre quadrigæ, cũ facilius deferat, & retrocedat. Et quadriga currui, quia vt plurimum quadriga facilius & potius se voluit, quam currus, & ita de huiusmodi. Intellige tamen semper (vt dixi) data paritate. Etiam non oneratus deferre debet onerato, hac ratione: quia facilius retrocedere potest, & vtilius & honestius est sic fieri: & sit scriptum ab Apostolo ad Galat. 6. Alter alterius onera portate, vt vtilitas vniuscuiusque consideratur, quæ multum attendenda est: Quoniam licet omnia subijciantur legibus, ita quod etiam Principes secũdũ leges viuere debẽt, vt l. digna vox. C. de leg. Tamẽ vtilitati omnia parent & etiam leges, vt dicit Valerius Maximus lib. 3. tit. de fiducia sui. c. sicut & illud, ibi, legem vtilitati cedere coegit.

Si verò duo plaustra sibi obuiauerint in aliquo vico, vterq; habet ius: & tantum vnum, quãtum alter, vt dicit gl. in l. 2. §. 1. ff. ne quid in loco publico vel itinere fiat. si tamen vnus præueniat siue præoccupet locum intrando primo in via, potest acclamare primò, & hoc casu alius retrocedere debet, quia posuit se in necessitate, cum videret alium, vt [illegible] & Bart. Aliàs, vt dicit gloss. est locus gratificationi. arg. l. fi. ff. de religiosis & sumptibus funerum. vel sorti. arg. l. c. in

tribus.

tribus.ff.de iudicijs. Ita etiam dicit Bald. & post eum Sali.in l.per agrum.Co.de seruit.& aqua. Et idem Bar.in l.quo minus.in 5. q. ff. de fluminibus. Angelus etiam in l.fluminum.per illũ tex.in prin. ff de damno infecto. dicit, quod illi deferendum est, qui primò incepit in via venire. Et cum ante dictum est, quod est locus sorti, an per hoc videatur sors præmissa? dic quod non, vt amplè notatur per do.meum Iasonem in l.si duobus.C.communia.de legatis.& Fely.in cap. capitulum sanctæ Crucis.in fin.extra de rescriptis. vbi ponit de concursu duorum simul impetrantium, qui illorum præferatur: & de clausula,anteferri, quæ solet apponi per summos Pontifices in gratijs expectatiuis: quia aliàs literæ priores in data præferrentur. vt ibi amplè per eum declaratur, in alijs locis in. dict.cap. allegatis. Et quomodo etiam quandoque sors laudatur,scribit Lucas de Penna in leg. 2. Cod.quando & quibus quarta pars debetur. libr.. 10.

Et etiam scribit Fely.in eo loco de duabus collationibus eadem die factis per Papam de eodem beneficio, vel à Papa seu eius legato & ordinario secundum c.si à sede,de præben.in 6.vel ab Episcopo & eius ordinario.Sed vnum dicit singulare do. meus Ias.in leg.1.in 2.& 3.col.ff.sol.matr. quod instrumentum habens magis determinatum tempus,præfertur alteri.Ideo si in collatione facta per ordinarium sit apposita hora: In collatione verò facta per Papam, aut eius legatum non sit apposita hora, præferenda est collatio ordinaria, quia continet magis determinatum tempus: & ibi in dictis locis videri potest de duobus instrumentis eodem die confectis, quod illorum sit præferendum.

Et idem Fely.in d.c.capitulum.col.17. ponit de duobus ad brabium pariter peruenientibus, & de duobus castrum intrantibus, stante statuto, quod qui primò intrauerit, habeat tale præmium: & de duobus simul eodem tempore natis, quis dicatur primogenitus. Et de duobus simul morientib. & de duobus simul pacem frangentibus. Et sic quando est quæstio de concursu in casu, in quo concursus est dubius,& dubitatur quis præcedere debeat, vide Fely.in dicto loco. Quando verò sunt tres simul incedentes, vnus præcedere debet, & nõ duo simul: quia communiter dicitur: quando tres incedunt, vnus præcedere debet.

NOnagesimanona consid.huius partis erit de prioritate temporis, videlicet, An qui prior est tempore,potior sit in iure.de qua amplè declarat Dynus & Ioan. Andr. in regula iuris. qui prior est tempore.de reg.iur. in 6. notatur in le. quoties vtriusque.ff.eod.titu.de regu.iur. Et in hac materia dico, quòd illa prioritas datæ operatur in multis casibus.

Operatur enim primò in hypotheca, ita quod qui prior est tempore, potior est in iure.le. potior. & l.creditor.ff. qui potiores in pignore habeãtur. & l.si fundum.C.eod.

Quod extende primò, nõ solum habere locum in hypotheca expressa, sed etiam in tacita: vnde sicut habens expressam hypothecam anteriorem præfertur posterioribus creditoribus habentibus tacitam vel expressam, ita etiam habens tacitam hypothecam anteriorem realiter præfertur posterioribus creditoribus, non solum habentibus tacitam, sed etiam expressam: ita tenet Dynus in dicta regula iuris, qui prior.per l.1.§.& vt plenius.C. de rei vxoriæ actione.& ibi hoc etiam sentit gloss. pro qua etiam opinione facit tex.in leg.1. Cod. de precario. Nam tex.ibi loquitur de tacita hypotheca, & tamen ibi dicit, quod transit res in aliũ cum onere suæ obligationis. Facit in lege, vsucapio. & lege, pignori. C.de remissio. pigno. & l. si debitor. C.de distract.pignor.& l.1.in fi.C.debitorem venditionem pignorum non debere, & lege, debitorem.C.de pignor.& lege, si quidem.Co. de donationibus inter virum & vxorem. & lege, si prædium.C. de euictio.Per quos tex.ita tenet Maria Sozi.in suo tractatu oblationum.lib.12.Licet Bar. in l.1.C.de priui. dotis. versicu. quæro primò. videatur tenere cõtrarium. Sed vide dominum meum Iason.in §.item Seruiana.nu.7.cum duob.sequentib. institu.de actionibus.vbi etiam ponit post Angelum ibi,in quibus casibus consistat tacita hypotheca.

Secundò extende, quod non solum habet locũ prædicta Regula in bonis iam quæsitis tẽpore hypothecæ, sed etiam habet locum in bonis post hypothecam quæsitis, vt dicit Bar. in le. si is qui. col. vlt.versi.vltimò quæro.ff.de iure fisci.singulariter Bald.in lege, hac edict.§.his illud versi.ibi,vt si qs. C.de secund.nup.& idem Bar. in consi. suo incip. Florẽtinus quidam doct.idem Bal.consi. suo 364. in 5.par.consil.& est casus in l. fi. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Tertiò extende, vt non solum procedat si habeat ius ab illo qui prætendit ius in re secundo, sed etiam si habeat ius solum à re: quoniam ex tempore præfertur secundo prætendenti ab eodem ius in re.tex.est & ibi Bal.in l.3.cum ex causa.ff. qui potiores in pignore habeantur.

Quartò extende, etiam habere locum in guarentigia, quoniam etiam licet ipsa principalis prior tempore sit potior alijs, ita etiam guarentigia, quæ est in ipso contractu secundum Bart.in l.cum vnus.in fi.princi.ff.de bonis autorita.iudicũ possidendis.& in l.si & iure.ff. qui potiores in pignore habeantur.Ang.in l.fi.C.eod.

Quintò extende, vt non solum habeat locum in principali, sed etiam in accessorijs. facit text. in leg. potior.§.si,de futura.ff.qui potiores in pignore habeantur. & quod accessorium sequitur naturam sui principalis, facit regula principalis, de

de qua in regula accessorium. de regulis iur. in 6. ibi per Dynum.

Sextò, extende etiam habere locũ in hypotheca generali, quæ si sit prior tempore, præfertur etiam speciali. tex. & ibi Barto. in lege, generaliter. ff. qui potiores in pignore habeantur. & l. si generaliter. C. eo. vbi Bal. Salic. & alij. Ideo dicit Luc. de Pen. in l. prædia. col. 5. versi. 10. inducitur. C. de locatione prædiorum ciuilium, libr. 11. quod in obligatione generali potior est ille qui primò ad rem peruenit. si verò. ff. de peculio. l. inter eos, in princ. ff. de re iud.

Septimò, extende etiam habere locum non solum in principali, sed etiam in omnibus aretagijs, quæ hodie sunt loco vsurarum. ita est text. in l. Lucius. & ibi Bar. ff. qui potiores in pignore habeantur. & Bald. in l. si generaliter. C. qui potiores in pignore habeantur.

Octauò, extẽde etiam si fiat nouatio obligationis cum expressa repetitione pignorũ, quia, etiam prior in tempore, est potior in iure. l. 3. in prin. & ibi Bart. ff. qui potiores in pignore habeantur. clarius dicitur infra versi. 21.

Nonò, extende habere tantum locũ in pignore conuentionali & nõ prætorio. Bar. in l. cum vnus. in prin. vers. venio ad secundum. ff. de bonis autoritate iudicum possidendis.

Decimò, extende etiam in pignore prætorio, si concurrat cum conuentionali. l. 3. & ibi Bart. C. vt in possessionem legatorum. Ludo. Bologninus in l. fundus. ff. de annuis legatis. in interpretationib. & Bal. consilio suo 466. libr. 4. Et quomodo differat prætorium à conuentionali, vide Bar. Bal. Pau. & Alex. in l. 1. ff. de pig. actio. Fel. in c. cum aliquib. in prin. de re iudicata. do. meus Iason. in d. §. item Seruiana. nu. 7. instit. de act.

Vndecimò, extende etiam in pignore iudiciali capto in causam iudicati, vt dicit Bar. in l. cũ vnus. in fine principij. col. fi. versi. quid in pignore. ff. de bonis auto. iudicũ possiden. vbi tenet, quod idem in iudiciali, quod in conuentionali, & in hoc ponit differentiam inter prætorium & iudiciale: & de iudiciali est text. in l. si & iure. ff. qui potiores in pigno. habeantur.

Duodecimò, extende etiam si prior in tempore habeat priuatam scripturam cõtra creditorem habentem publicam. Bal. & Ang. in l. scripturas. C. qui potio. in pig. habean. Lanfranchus in c. quoniam contra in pe. col. extra de probationib. dummodo illa scriptura priuata sit munita subscriptione testium, vel probetur per testes, qui fuerint præsentes, quando talis debitor scripsit talem scripturam.

Decimotertiò, extende etiam in priuato, qui est prior tempore, quia præfertur Reipub. posteriori. ita est text. in l. si fundum pignori. C. qui potio. in pig. hab. & ideo idem dicendum est in Ecclesia, cum Respub. & Ecclesia pari passu ambulant. text. in l. fi. C. de sacros. Eccles. faciunt ea quæ dicit do. meus Ias. in §. ex maleficijs. col. 9. insti. de actio. vbi etiam æquiparat Ecclesiam minori & pupillo.

Decimoquartò, extende etiam in priuato priori tempore qui præfertur fisco. tex. in l. si pignus. ff. qui potiores in pig. habe. & in l. fin. §. fin. ff. eod. & in l. si fundum. C. eod. & Bal. in l. 3. C. de remissio. pigno.

Decimoquintò, extende etiam si posterior primo possederit rem hypothecatã, dummodo alius habeat anteriorem contractum. quia hoc casu dicitur prior in data. Ita tenet Philippus Francus in consi. suo 126. col. 2. in litera D. in 4. vol. Et sic hoc casu nõ habet locum in hypotheca l. quoties. C. de rei vendi. & ibi do. meus Ias. in 3. limit. quod intellige verum, quando à non domino datur pignus duobus: sed si à diuersis nõ dominis, tunc secus. l. si non dominus. ff. qui potior. in pigno. habean. dicam infrà in 6. limitatione.

Decimosextò, extende, vt nõ solum habeat locum in principali, sed etiam in re augmentata per alluuionem. text. est clarus in l. si fundus hypothecæ datus sit, deinde alluuione maior factus est, totus obligatur. ff. de pign.

Decimoseptimò, extẽde, quod sicut prior tempore præfertur in hypotheca in re principali, ita etiam in melioramentis, tex. est. in d. l. si fundus. §. 2. de pigno. quod intellige verum quando ille qui hypothecauit rem, est ille, qui fecit melioramenta. ita loquitur dictus §. 2. sed si alius fecit melioramenta, fortè alius ad quem res peruenit, non autem ille qui hypothecauit, tunc res non esset obligata cum melioramentis. lege in his C. de prædijs & omnibus rebus nauiculariorũ lib. 11. & ibi Bart. & eum sequitur Paul. in lege si conuenerit. 2. ff. de pign. actio. do. meus Ias. in l. creditor. 1. ff. si cer. pe. Crederem hoc esse verum, si ipsa res hypothecata melioretur, secus si addatur aut adiungatur, puta quia de parua domo fiat magna per adiũctionem loci, aut de paruo manso in quo sunt certæ res primo obligatæ, quia si aliæ addentur manso, nõ sunt hypothecatæ cum primis.

Decimooctauò, extende, quod non solum habeat locũ prædicta regula in principali hypotheca, in vsuris seu arretagijs & melioramentis, sed etiam in expensis factis in prosecutione hypothecæ principalis: Quoniam, cum expensæ sint accessoria ad rem principalem, sequuntur naturam sui principalis: quoniam accessorium sequitur naturam sui principalis. vulgata regula iuris in 6. facit lex cum principalis. ff. de regulis iuris. Crederem in hoc, quod expensa impetrantis, quo ad mandata & expleta decreti seu subhastationis, præferantur omnibus quando fit executio in immobilibus per viam decreti, sed quo ad expensas processus quæ fiunt postea, donec omnes sint collocati pro hypotheca, secundum prioritatem & posterioritatem temporis, videntur tales expensæ non habere na-

bere naturam sui principalis nisi post omnes hypothecas reales priores in data, & hoc facto videtur, quod expensę omnium sint collocandæ, secũdum quod collocata fuerũt principalia, & ita seruatur in practica.

Decimonono, extenditur etiam si secundus in data sit rex vel Imperator, quoniam, vt dicit Bald. in l. si fundum. in princ. C. qui potiores in pignore habeantur, etiam priuatus, qui est prior in data, eidem præfertur in pignore conuentionali.

Vigesimò, extende etiam habere locũ in duab. dotib. quia prior debet præferri. l. assiduis. §. fin. C. eodem. qui potiores in pig. hab. & Dynus in dicta regula, qui prior.

Vigesimoprimò, extende, quod non solum habet locũ illa regula in prima obligatione & conuentione hypothecæ, sed etiam in obligatione nouante cum secundo creditore, cuius hypothecæ nouatæ prioritas iungitur cum prima, vt est tex. in l. 3. ff. qui potiores in pignore habeantur. dictum est ante, versi. 8.

Hæc Regula superius posita & extensa, limitatur in pluribus casibus: quoniam, vt dicit textus in lege interdum, posterior creditor, potior est priore. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Primò, non habet quando secundus seu posterior esset priuilegiatus, quia tunc etiam præferretur antiquiori & priori in hypotheca. l. Titius in prin. & ibi Bar. ff. eodem tit. qui potiores, &c. quod quidem ex pluribus limitationibus sequentib. declarabitur.

Secundò ergo, limitatur principaliter dicta regula in creditore, qui in rem cõseruandam credidit, veluti si nauis fuit, & ad armãdam eam vel reficiendam quis crediderit, vt dicit tex. in d. l. interdum. ff. qui potiores in pignore habeantur. & ibi gl. fi. in verbo, credidero. ponit tria priuilegia, quæ in hoc habet creditor.

Primùm, quia creditor talis in personalibus præfertur. l. creditor. 1. & ibi doctores. ff. si cert. peta. l. si ventri. §. 1. l. qui nauem. ff. de priuilegijs creditorum.

Secundum priuilegium est, quare sic refecta videtur tacitè hypothecata. d. l. interdum. & l. 1. ff. in quibus causis pignus vel hypotheca tacitè contrahitur.

Tertium, quia præfertur talis in hypotheca illius, etiam alij creditori anteriori tempore, vt est tex. in d. l. interdũ. & ratio assignatur in l. seq. quæ incipit, huius. in prin.

Aduerte tamẽ, quia ad hoc, vt prędicta habeant locum, duo copulatiuè requiruntur. Vnum, quod pecunia expresse fuerit mutuata ad refectionem rei. Aliud, quod res effectualiter fuerit refecta, quoniam hoc casu si non esset refecta, cessaret ratio. l. interdum. supra allegata. Et si fuerit refecta, & non ad hoc expresse mutuata, non habet locum prędicta lex. vt dicit dominus meus Ias. in d. l. creditor. 1. ff. si cert. pet. qui ibi limitat d. l. interdum. in vno casu, scilicet, si domus extat, aliàs non gl. est ad hoc, quæ est vltima & minima in l. 1. ff. de cessione bonorum. Ista limitatio non mihi bene videtur sonare ad prædictam legem, cum non Entis, nullæ sint qualitates. Ideò nõ est amplius quęstio de pręlatione in melioramentis. Sublimitatur ergo illa lex, vt procedat quatenus pecunia mutuata necessaria fuit pro refectione ædificij, secus autem in eo pluri, quod fuit mutuatum vltra quam necessitas refectionis exigeret, quia in illo pluri cessat istud priuilegium, vt est optimum argumentum in l. fi. ad fin. ff. de exercitoria. Sublimitatur tertiò, nisi fuerit mutuatum hęretico in refectionẽ seu restitutionem, quia non habet priuilegium hypothecæ, vt in simili dicit tex. in auth. item priuilegium. C. de hæreticis. Pan. in c. quia gaudemus. de hæreticis. Quid autẽ de pecunia mutuata, vt fiat ædificiũ de nouo, scribit dominus meus Ias. in d. l. creditor. ideo eum ibi vide.

Tertiò, principaliter limitatur prædicta principalis regula non habere locum, quando mutuatum esset alicui ad effectum rerum conseruandarum, & in casu in quo alias res conseruari non potest, veluti si in cibaria nautarum fuerit creditum, sine quib. nauis salua venire non poterat. & idem si in merces obligatas crediderit, vel vt saluę fiant, vel vt naulũ exoluatur, potior erit, licet posterior sit, ita dicit text. in d. l. huius. ff. qui potiores in pignore habeantur. Intellige prædicta, dummodo expresse in hanc causam fuerit mutuatum, vt ante dictũ est, & ideo dicit do. meus Ias. in d. l. creditor, quod si mercator vendidit merces suas alij mercatori, & transferat dominium, & ille mercator promittit soluere in certis nundinis, postea aufugit, & extent merces venditæ, comparent alij creditores, mercator qui vẽdidit istas merces nullum habet priuilegium in illis mercibus, nec præfertur alijs creditorib. quamuis extent dictæ merces. textum habemus in l. quidã fundũ. ff. de in rem verso. per quem textum ita determinat Dinus. Bar. & communiter doctores in lege, si cum dotem. §. fi. ff. sol. mat. Bal. in l. fi. C. cõmodati, & in l. eum cui. C. de actionibus & obligationib. & in lege. in reb. col. 2. C. de iure dotium. Quamuis contrarium, & male, tenuerit idem Bal. in lege, pro debito. C. de bonis autoritate iudicis possidẽdis. Sed do. meus Iaso. in d. l. creditor. saluat Bald. vno casu, scilicet, quãdo pecunia fuisset expresse, & nominatim mutuata ad emendũ tales merces, quæ fuissent emptæ, tũc tales merces censentur obligatæ, & in illis præfertur omnibus creditoribus prioribus text. in l. qui in nauem extruendam. & ibi glo. magna approbata. ff. de priuilegijs creditorũ. Imo plus mutuans expresse ad emendum tales merces, habet tacitam hypothecam in illis mercibus. ita gl. magna in authen. quo iure. C. qui potiores in pign. habeantur.

Quartò,

Quartò, principaliter prædicta regula principalis limitatur non habere locum in pignore prætorio, quia in tali prior tēpore non est potior in iure, sed habens tale pignus præfertur alijs, etiam priorem datam habentib. vt ample declarat Bar. in lege, cum vnus. in prin. col. vltim. versic. venio ad secundum. ff. de bonis auto. iudicum possidendis.

Quintò, limita in pœna in contractu apposita, quoniam licet prior in data quo ad hypothecam principalem præferatur, non tamen præfertur quo ad penam. Ita tenet Paulus in l. ideo condemnatus. per illum tex. ff. de compensatio. quæ quidem decisio facit ad plures quæstiones. Nam multi habent hypothecam in pluribus rebus in patria Burgundiæ ratione cēsus, qui importat emēdam, seu pœnam ob defectum solutionis certo tempore fiendæ. An sicut tales præferuntur cæteris creditoribus prioribus, in data principali & arretagijs, vt ante dictum est, etiam præferri debeāt in emendā? videtur ex illa decisione, quod non. Et ibi etiam Paulus ponit aliam decisionem quæ est, quod licet fiscus habeat tacitam hypothecam in suis contractibus, vt l. fiscus. ff. de iure fisci. Tamē non habet in pœnis. C. de pœnis fiscalibus creditores præferri. lib. decimo, & notatur in l. præscriptum, in verbo, hypothecas. ff. de pactis. Et sic licet receptores regij in balliuatibus aut senescallijs vti velint hac potestate, quod dicant Denarios regios esse priuilegiatos in regno, ita quod exequi faciūt debitores realiter per captionem & detentionem obligatorum in carceribus: quod tamē illud non debet habere locum in pœnis seu emendis adiudicatis fisco. Ex ordinatione tamen Regio si pœna pecuniaria seu mulcta, vulgò emenda, adiudicata fuerit per balliuos aut alios iudices immediatè subiectos supremis curijs, nō excedat summam 25. librarum Turonen. poterit executioni demandari, dando cautionem per receptorem Regium, non obstante appellatione ad superiorem interposita. Pœnę tamē seu Emendę inferiorum iudicum, etiam si sint Castellani aut præpositi regij, non possunt executioni demandari & exigi, si ab eis fuerit appellatum ad superiores iudices: prout nec etiam emendæ dominorum subiectorum: & istud pluries dixi, licet sæpe receptores castellaniarum regiarum voluerint facere cōtrarium, sed eis fuit denegatum, quoniam licet tales pecuniæ sint Regiæ seu regales, non tamen sunt priuilegiatæ.

Sextò limita nō habere locum in eo qui habet solùm conuentionem de hypothecādo: quoniam non præfertur illi qui habet hypothecam post promissionem factam, & ante ad implementum promissionis: quoniā pręfertur qui credit pecuniam, & accepit hypothecā, ita est text. in l. potior. ff. qui potio. in pigno. habeantur.

Septimò limitatur, quando res aliqua datur in pignus à diuersis non dominis, quia præfertur ille, qui est possessor. text. est ad literam in l. si non dominus. & ibi Bart. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Octauò limita, non habere locum, quando secundus creditor offert priori debitum suum. text. est in l. 1. & ibi Bald. C. qui potiores in pignore habeantur. l. fin. & plene notatur in glo. magna, quæ est ad hoc magistralis. C. de his qui in priorum creditorum loco succedunt.

Nonò, fallit in casu quo prior negat rem fuisse in bonis debitoris, quia conuictus de mendacio, posterior eidem præfertur, vt est tex. authen. item possessor. C. qui potiores in pignore habeantur. Et hoc in odium mendacij, de quo plura per dominum meū Iaso. in l. quod te. in 11. & 12. col. ff. si cer. pet. per Felinum in c. cæterum. in 6. & 7. col. extra de iudicijs.

Decimò, fallit in re empta ex pecunia secundi creditoris: quia ille secundus præfertur, quādo eidem est specialiter obligatū, vt est text. ad literam in l. licet. C. qui potio. in pigno. habe.

Vndecimò, limitatur non habere locum in actione personali. Bald. in l. 1. C. pœnis fiscalibus creditores præferri. lib. 10.

Duodecimò, fallit in creditoribus Chirographarijs, qui licet sint priores in data, non præferuntur creditoribus posterioribus habentibus publicam scripturam. l. cum tibi. & l. scripturas. vbi notatur. C. qui potior. in pign. habeantur.

Decimotertio, fallit in creditoribus banchi, quoniam inter tales non inspicitur prioritas temporis in data, ita ꝙ si sint plures qui deposuerint plures pecunias apud Banchum, & vnus exegerit suum debitum, non est inter alios communicandum, etiā si sint priores in data, nisi in casu in quo per violentiam exegerit, vel nisi debitor ei gratificatus fuerit, vel nisi bona tunc cum exigit, fuissent iam possessa aut impedita autoritate iustitiæ, vel nisi superueniat priuilegiatus: quia tunc habenda est ratio eius. Et in casu, in quo nil adhuc est exactū præfertur is, qui ex deponentibus repperit depositum suum non esse consumptum, & ille cæteris præfertur propter ius dominij. Et si inuenerit consumptum, præferuntur depositarij creditorib. nisi aliquis ex eis vsuras acceperit. Quoniam hoc casu perdit priuilegiū, & cæteris alijs creditoribus est similis. quod adhuc intellige verū, nisi sit alius qui sit magis priuilegiatus depositario. Et si sint inter pares, cuilibet est satisfaciendum pro rata, prioritate temporis non attenta. Ita tenent & dicūt Bal. & Sali. in l. superuacuum. C. depositi. vbi pro vnoquoq; casu allegant iura: & vide Bar. in l. pup. ff. de his quæ in fraud. credit.

Decimoquartò, limitatur prędicta regula principalis non habere locum in mobilib. quo ad nos, secundum consuetudinē patriæ ducatus Burgundiæ descriptam in libro consuetudinū illius, in titulo, *Des rentes vendues à reachat.* articul. 3. Maximè, quando sunt posita & euacuata extra manum debitoris.

debitoris. Et istud ferè obseruatur in tota Gallia, de quo plenè ibi scripsi. ideo non insisto.

Decimoquinto, fallit in re empta ex pecunia pupilli per tutorem: quia hoc casu etiam si non sint specialiter obligata & hypothecata, tamen pupillus est in hoc priuilegiatus, & præfertur priorib. creditoribus, vt dicit text. & gl. in l. idemque est. ff. qui potiores in pignore habeantur. Et ideo videtur idem dicendum in ecclesia, cum minor seu pupillus & ecclesia pari passu ambulent, vt dicit & tenet dominus meus Iaso. in §. ex maleficijs. col. mihi 9. & secundum alios. num. 32. institut. de actionibus.

Decimosextò, fallit in expēsis funeralibus, quę sunt ita priuilegiatæ, quod ante omnes creditores debent deduci, non habendo respectum ad prioritatem temporis. l. 1. ff. de priuilegijs creditorum. & faciunt notata in l. scimus. §. in computatione. C. de iure deliberan. vbi per doctores dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiæ. ti. *Des droictz & appartenances à gens mariez*. §. 9. in glo. *& faictz funeraulx*. & facit l. impensa funeris semper ex hæreditate deducitur, quæ etiam omne creditum solet præcedere, cum bona soluendo non sint. quæ est l. pen. ff. de religiosis & sump. funerum.

Decimoseptimò, fallit in casu in quo sunt creditores habentes hypothecam, etiam in priori quam expensa facta in infirmitate defuncti: quia illa expensa præfertur creditoribus, etiam habentibus priorem datam, tex. est in l. in restituēda hęreditate. Compensatio eius habebitur quod te in mortui infirmitatem, in sumptumq; funeris bona fide ex proprio tuo matrimonio erogasse probaueris. C. de petitione hæreditatis. & illum textum ad hoc ibi notat Bal. & facit tex. in l. legatum. C. de religio. & sumptib. funerum. & dixi in consuetudinib. ducatus Burgundiæ in glossa allegata in præcedenti limitatione.

Decimooctauò, fallit etiam & limitatur in creditore qui est creditor confectione testamenti defuncti: quia præfertur omnib. alijs creditorib. anterioribus, etiam priorem hypothecam habentibus, & illa expensa ante omnia est deducenda, Bar. in leg. nō ignorat. C. de fructibus & litium expen. Anton. de Butr. in c. 1. col. 1. de probationib. dixi in dictis consuetudinib. loco ante allegato.

Decimononò, fallit in muliere, quæ præfertur omnibus habentib. tacitam hypothecam, etiam in data priorib. tex. est in l. assiduis. C. qui potiores in pignore habeantur. Nunquid autem mulier sit potior fisco creditore, ponunt Bart. Bal. & Salyc. & ibi Alexan. in apostillis ad Bart. C. de priuileg. fisci. & in l. satis. C. in quibus causis pignus tacite contrahitur. Et Angelus de Imola, & dom. meus Iason in l. si marito. ff. solut. matrimonio.

Vigesimo, fallit in eo, de cuius pecunia militia emitur, l. fin. & in authen. quod obtinet. C. de pig. & hypothe. & gl. in l. idemq; est. ff. qui potiores in pignore habeatur. Quod facit pro nostris aduocatis & practicis huius patriæ, qui emūt officia & capiunt pecunias mutuo, ex quibus vt plurimū constituunt redditus: quia creditores deberent facere apponere in instrumentis, quod mutuāt tales pecunias pro tali officio emendo: quia per hoc præferrētur cæteris creditorib. etiam anterioribus: ꝙ non affirmo pro constanti, ideo cogita.

Vigesimoprimò, fallit in fisco agente ex causa primipili, quia præfertur omnib. creditoribus etiam habentibus expressam hypothecam in priori data. Imo etiam bona mulieris in subsidium sunt tacitè obligata. text. & ibi notatur. in l. satis. C. in quib. causis pignus vel hypotheca tacitè contrahitur. Dinus in regula. qui prior. de regulis iuris. in 6.

Vigesimosecundo, limitatur, nisi quando hypothecatur secundo creditori per debitorem de voluntate primi creditoris: quoniam in hoc casu secundus præfertur primo, text. est in l. creditor. la 2. §. si Titiū. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Pro 23. limitatione. Aduerte ad textum in l. potior. §. si hoc colonus. ff. qui potiores in pignore habeantur. quod in hoc nō inspicitur prioritas temporis ex obligatione rei ad effectū inducendi post hypothecam, sed ad tempus constitutionis hypothecæ: Quoniam, vt dicit textus, non ex conuentione priori obligatur, sed ex eo, quod inducta res est, quod posterius factum est.

Pro 24. fallentia. Aduerte etiā, quod hæc prioritas non habet locum, nisi inter contractus validos, quia, si vnus sit validus & alius inualidus, qui habet titulum validum, non tam potior quàm etiam solus, vt est text. in l. 2. in fin. ff. qui potiores in pignore habeantur. Et facit regula, quoniam id ꝙ nullum est, nullum operatur effectum. De qua amplè per do. meum Ias. in l. 2. §. quod si in patris potestate. ff. sol. mat. & in l. causas. in fi. C. de transact. Fel. in c. ex tenore. col. 3. 4. & 5. extra de rescrip. & dicam aliquid infra.

Pro 25. limitatione. Aduerte ad l. 2. C. de pigno. quæ vult, quod specialis hypotheca prius est discutienda, quam generalis, quod habēs specialem secundo, præfertur habenti specialem & generalem primo, quo ad illam generalem.

Sed aduerte, nunquid clausula quæ quotidie in instrumentis notariorum apponitur, quæ est, videlicet quod specialitas generalitati non deroget, nec econtra, tollat effectum illius legis. Ita ꝙ hoc casu etiam habens generalem primo, præferatur secundo habenti tantum specialem. Credo ꝙ sic: quoniam vt dicit Bar. in l. sed & si adijciatur. ff. pro socio. Species restringit genus ex præsumpta voluntate contrahentium. quod sequitur Alexan. consilio suo 8. colum. 1. in 3. volum. vbi ait, quod vnum verbum speciale, alteri verbo generali iunctū, alterat illud genus. Cum ergo, ex expressa voluntate contrahentium, sit expresse declaratum, quod

quod generalitas non deroget specialitati: Ideo seruanda est eorum voluntas, quoniam cōtractus ex conuentione partium, legem accipiunt. l. 1. §. si conueniat. ff. depositi. c. contractus. de reg. iur. in 6. & facit regula iuris, in toto iure generi per speciē derogatur. ff. de reg. iu. lib. 6. Ex quo licet apponatur generalitas, tamen quia ex voluntate contrahentium expresse disponitur, quod species deroget illi: Ideo seruanda est illa conuentio, cum illa regula habeat locum in contractibus, vt dicit Decius in dicta regula, in toto iure. & Dinus in dicta regula, generi. per l. stipulationes commodissimum. ff. de verb. oblig. Et dicit istud tenere Ang. in consi. 160. & Fulgosium in consi. 215. per l. doli clausula. ff. eod. de verb. oblig.

Et si dicatur, quod isto modo partes tollerent legem superioris, & conuenirent contra leges & decreta principum, scilicet, cōtra d. l. 2. C. de pign. quod non est dicendum, vt dicit textus in lege iurisgentium. §. prætor ait, pacta conuenta quæ neq; dolo malo, neq; aduersus leges, &c. facta erūt, seruabo. ff. de pactis. Ideo non videtur valere talis cōuentio in casu, scilicet, in quo tertius haberet specialem non specialiter ante hypothecatam. Ita, quod prima generalitas non discussa, prima specialitate præfertur secundæ specialitati in vim cōtrahentium in præiudicium tertij.

Ad hoc posset responderi, quod illud non habet locum in hoc casu, ex quo ante ius acquisitum tertio ex voluntate contrahentium ista generalitas alteratur per adiunctionem specialitatis, & illi generi derogatur, per illam specialitatem subsequentem, quæ magis clarè continetur in hac clausula, ita quod specialitas generalitati non deroget, nec econtra, quàm si fuisset adiunctum aliquod verbum speciale generali, quo casu genus alteratur, multo fortius hoc casu. Et hoc maximè etiam quia talis clausula importat, quod generalitas saltem sit conditionalis, scilicet, eo casu quo specialis non sufficeret: quo casu primus ex vi illius clausulæ præferretur in illo casu in illa generalitate secundo creditori habenti specialem hypothecam contra d. l. 2. vt dicit Bart. ibi per l. qui generaliter. in fin. ff. qui potiores in pigno. hab. vbi videtur esse tex. ad literam pro hac clausula, ex qua decidit ille textus, quod ex conuentione potest fieri, quod habent generalem præferatur. Ideo multo magis hoc casu. Et aduerte, quia illa l. 2. C. de pignoribus. habet tantū locum in casu, in quo quis habet specialem in aliqua re, & generalem postmodum pro eodem debito, quoniam hoc casu habens secundam specialem illi alia re comprehēsa sub generali prefertur in generalitati: quod intellige vbi non esset illa clausula, secus verò, vbi primus haberet tantum generalem in omnib. quia illa præfertur speciali posteriori, vt est text. ad literam in l. si generaliter. C. qui potio. in pign. hab. Et nota ista, quę quotidie eueniunt in practica.

Aduerte tamen ad vnum, an dici possit, quod hęc hypotheca generalis in emptione redditaum non sit bona, imò videtur reddere contractum vsurarium, quādo emuntur annui redditus, si non sint expresśè pro illo certa bona particularia obligata, prout videntur facere tex. in extrauaganti. regimin. 1. & 2. de emptione. vbi expresse consultus Papa Martinus V. & Calixtus 3. super huiusmodi contractibus. an essent validi, illos approbant in casu ibi proposito, scilicet, quando expresse in ipso contractu sunt certa bona venditorum obligata pro solutione dictorum redditū, cum dicit text. extrauagantis Martini, bonis in ipso contractu tūc expressus pro ipsius annui census ex solutione in perpetuum obligatis. Et tex. Calixti dicit. Recipere solitæ fuere illa lex domib. terris, agris, pr ędijs, possessionibus, & hæreditatibus prædictis, qui in huiusmodi contractibus expressi fuerint prædictorum solutione reddituum, & censuum efficaciter obligantes in illorum vendentium fauorem: vbi videtur approbare contractus huiusmodi secundum expositionem eis factam, quæ erat tātum in casu in quo bona erant specialiter, & expresśè certa ad hoc obligata. Et ideo cum iste casus tangat animam, & non sit eadem ratio in generalitate quæ in specialitate, eo, quia in generalitate videntur solum partes habere respectum ad lucrum pecuniarium, & illa assignatio generalis sit tantum pro securitate debiti. Ideo videtur, quod sapiat vsurariam prauitatem, hoc est, lucrum ex pecunia, quod est reprobatum: & quia vt videri potest ex illo textu in d. extrauagāti: regimini. illud, quod disposuit summus Pontifex, fuit: quoniā ita inuenit ex consilio peritorum qui decidebant contractus huiusmodi licitos: ideo cū tales dicat validos, intelligendum est tamen sanè secundum formam in principio illius extrauagantis datam, & secundum qualitates in præfatione appositas, quæ sunt tales, videlicet, quod sunt expressa certa bona in contractu, quæ sint obligata pro solutione dictorum redditaum aut censuum: quia dictio huiusmodi, denotat similitudinem. l. denique. ff. de pignoribus, & etiam, vt sua dispositio sit conformis conclusioni doctorū, & Canonistarum, & Theologorum tenenda est in suo casu, scilicet, quando est certa res expresse obligata, prout ita tenent præ dicti doctores maximè in redditibus de nouo cōstituendis, vt per omnes in c. ciuitate. extra de vsuris. & per Ambrosium de Vignate in repe. ca. salubriter. nu. 73. vsq; ad nu. 81. eod. titu. de vsuris. Laurentius de Rodulphis in tracta. de vsuris. in 12. q. 1. par. vt etiam videtur tenere Ber. de Bust. in suo Rosario in 1. par. serm. 27. in 2. par. illius. in litera B. 2. vbi ponit casum tantum in illo qui cōstituit redditum super aliquibus bonis, & dicit Henricus Gandensis in quolibetis, quolibeto 8. q. 12. quod emptio redditus perpetui siue ad vitam non est emptio, licet sic soleat appellari: quia extrema hu-

ius contractus per se sunt pecunia simul data, & per quotas recipienda, sed est purum mutuũ. Si enim esset emptio & venditio, sed verè posset dici, quod pro pecunia emeretur redditus, oporteret interuenire alium contractum, imò duos contractus circa rem aliam, quæ per se nata est esse extremum emptionis, & venditionis, vt res illa sicut fundus, vel mensura terræ contenta, primo pro pecunia ematur, & deinde pro aliqua quota pecuniæ annuatim, vel ad vitam, vel in perpetuum reuendatur, vel hæreditariè concedatur, vel quota huiusmodi tali ematur, cui debetur iure venditionis: puta ei, qui fundum vel mensuram vendidit, &c. Et huic opinioni videtur concordare Panor. in disputa. 5. & Inno. in d. c. in ciuitate. vbi videntur tenere talem contractum esse illicitum, si fiat relatio in personam vendentis, & non super bonis illius. qui semper ponunt, quod fiat super certo fundo, vel super certa re. Et quoniam, vt dicit Angelus de Clauasio in sua summa. in verbo, vsura, versi. 78. quod ad hoc, vt talis contractus nō sapiat vsuram: requiritur, quod redditus fiat de bonis, & super bonis: ideo non esset bonum si fieret relatio tantum ad personam, nec esset licitus contractus, imo vsurarius.

Ex quo dixi in casu emergenti, quod non habēs immobilia si constituat redditum annuum, videtur fieri relatio redditus ad personam, vnde lucrũ pecuniarium procedat, ex quo dicitur vsurarius. In quo etiam casu erat quæstio, de mutuo, ex quo dicebatur in contractu constitutionis redditus, q̄ fuerit constitutus, & venditus pro summa cētum librarum Turonen. ex quibus receperat realiter vendēs triginta, alias verò 70. libras soluerat emptor in duabus schedulis ipsius venditoris quibus constabat, quod dictus vēditor tenebatur emptori ad dictam summam ex mutuo eidem facto: Ex quo cum constet de mutuo in parte, ille contractus dicitur vsurari⁹, saltem pro illa parte pro qua constat de mutuo, secundum quod in simili videtur tenere Io. de Turrecr. in c. 1. 14. q. 3. & etiam q̄a redditus erat excessiuus, sed cum nihil ad propositum, aliter non insisto. Sed ad propositum vnde digressi sumus, quod vbi non est expressa certa res obligata pro solutione, sed generalis, quod talis contractus dicitur vsurarius: quia non est secundum dispositionem iuris approbantem tales cōtractus, quando, scilicet, habent certa bona expresse, hoc est, certitudinariè ad hoc obligata, quoniam generalitas reddit incertitudinem rei, secūdum Bar. in l. 1. col. 2. de exceptio. vbi dicit, quod exceptio, quæ est generalis propter incertitudinē nihil releuat, quem sequitur do. meus Ias. in l. Titiæ textores. ff. de leg. 1. & ista generalitas non videtur habuisse respectum ad expressionem certorũ bonorum, Imò potius ad lucrum pecuniarium, & ad personam, & in illo maximè, qui nulla immobilia possidebat, ex quo videtur fieri relatio ad personam, quæ magis reddunt contractum vsurarium, vt videtur tenere Panormitanus in d. disputatione, in 22. col. Quoniam hoc casu pecunia facit pecuniam, & etiam hoc casu constat, quod emptor vult pecuniam suam (quam mutuo dederat) afferre lucrum. Ideo indubitanter, cum sorti succedat, vsura est. ca. plerique. & seq. 14. qu. 3. & in plerisque locis vulgaribus post gl. & doct. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. pet.

Operatur, & secundo prioritas temporis, seu datæ in titulis, quia prioritas tituli facit præsumptionem in possessorio. Bal. in l. 1. col. 3. versi. & sic nota. Co. de edicto diui Adriani toll. faciunt dicta per gl. & doct. in c. licèt causam. extra de probatio. Quod intellige, quando est traditio passionis in primo, & esset in secundo prioritas temporis, nihil operaretur. tex. est vulgatus in l. quoties. Cod. de rei vendic. & quia illam legem plenissimè legit domin. meus Iaso. ideo in hac materia aliter non insisto.

Si tamen sit dubium, præsumitur pro illo qui habet titulum à maiore, vt est tex. in c. si à sede. de præbendis, in 6. quod intellige, si in collatione facta ab inferiore sit apposita hora, quoniā facit præsumere prioritatem, vt amplè tenet do. meus Ias. in l. 1. col. 2. ff. solu. matri. & dixi in præcedenti consid. in fin.

Tertiò, operatur temporis prioritas in operarum promissione: quoniam ille debet prius serui re, cui prius promisit. ita dicit text. in le. in operis. duobus simul locatis, conuenit priori conductori ante satisfieri. ff. locati. & ibi gl. ampla ad quam recurre, & ad doctores.

Quartò, operatur in præstantijs faciendis, seu reddendis, quoniam reddēdæ sunt secundum ordinem quo factæ sunt, vt priori mutuatori prior reddatur, vt dicit Bal. in l. vnica. §. sed vt manifestetur. C. de cad. tollen.

Quintò, operatur in literis: quia literæ priores in data regulariter præualent. notatur in c. capitulum. extra, de rescriptis. vbi Fely. col. 3. facit regulā quā amplissimè ampliāt, & limitat. Ideo ad eam recurre in materia beneficiali, vbi sciendum est q̄s præferatur, an habens priorem titulum, an priores literas in data, an qui primo adeptus est possessionem.

Sextò, habet locum in electione, quia qui prior est in electione, debet primo poni. Bal. in 1. constitutione C. §. quibus. col. vlt. versi. not. hic de ordine.

Septimò, habet locum in appellatione: quia, q̄ primò appellat, primò agat. Spec. in tit. de reconuentione. §. 4. paulo post principium, & de incidēti quæstio. §. 1. versi. videmus, & c. 2. de ordine cognitionum.

Octauò, habet locum in sessione, subscriptione, & responsi. tex. est & ibi Io. de Turrecr. in cap. Episcoporum. 74. d. & dixi antè in pluribus locis, & quomo-

quomodo illud sit intelligendum, maximè in 4. par. in 23. & 76. consid.

Nonò, habet locum in promotione, quia prior tempore præfertur. c. episcopus. 18. d. & in d. 23. dist. dictum est.

Decimo, habet locum in possessione primò acceptà inter duos habentes eundem titulū eodem tempore in beneficijs, vt est textus in c. si à sede, de præbendis. in 6. Et etiam in duobus habentib. diuersos titulos. Quia præfertur cui primo tradita est, tex. est in l. quoties. C. de rei vendi. dicam in sequenti consid. versi. 14. habet locum.

Vndecimò, habet locum in prioritate scripturæ, seu literæ, quia primo scriptus præferendus est, vt est textus in l. quoties. ff. de vsuf. & in l. generaliter. §. quis ergo. ff. de fideicommissa. liberta. & faciunt, quæ dicit dom. meus Iaso. in l. 2. §. prius. col. penul. ff. de vulg. & pupil. substitut. & Fel. in c. cum dilecta. extra de rescript. & consului in casu emergenti, quod ex quo in contractu erat scriptum, quod aliquis dabat rem ad censum in emphyteosim, ex quo primo dicebatur ad censum, talis contractus erat iudicandus censualis, & non emphyteoticus. Cum etiam, vt dicit do. meus Iaso. in l. 2. ibi, octauo quero. C. de iure emphyteotico. In hoc facit ordo literæ, & hoc multis rationibus comprobaui. in consilio meo incip. ex processu moto, & etiam de ordinibus literæ ante dixi in 1. part. 17. consid.

Duodecimò, habet locum in concessione principis, quia prima præfertur: quoniam in principe variatio, & in constantia reprobatur, cū in eo tanquam in fonte iustitia debet esse constans voluntas, & principibus conuenit illud verbum. Semel locutus est Deus. Iob. 23. & quod scripsi, scripsi, Io. 19. Ideo Princeps debet habere vnum calamum, & vnam linguam: quia, vt scribitur Psalm. 88. Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita. vnde debet esse immobilis, sicut lapis angularis, & sicut polus in cœlo. verba sunt Bal. consi. 279. incip. pridie enim consului libr. 3. Et ibi concludit; quod quando princeps, etiam motu proprio, reuocat illud, quod primus fecit, fingitur circumuentus; adeo quod contrarium probari non potest, & ita ampliare videtur, quod dicitur in c. cum olim, de re iudicata, & ideo tenet Romanus in consi. 218. incip. circa primam, ꝙ secunda concessio Principis alteri facta contra primam, nō valet. Ita etiam tenet Paul. in consi. 156. incip. viso, & examinato puncto. & in simili casu scribit Alex. consi. 3. in 5. vol. incip. ex his quæ in themate, & in consi. 23. incip. viso processu. col. 3. volum. 5. Luc. de Pen. amplè tractat in l. prædia. C. de locat. præd. ciui. vel fisca. lib. 11. ex multis rationibus positis. Alias vidi quod præfertur qui est magis diligens, qui dicitur, aut quod est possessor, aut quod habet literas concessionis sigillatas: alius non: quoniam sigillum in talibus multum operatur, dixi in comment. nostris super consuetudinibus ducat. Burg. in conclusione. in gloss. *Nous auons faict, &c.* Et si casus tibi occurrat, semper recurras ad Luc. de Pen. in eo loco, vbi arguit ad vtranque partem, & pro qualibet adducit triginta motiua, & tandem concludit.

Decimotertiò, habet locum in præstatione iuramenti, quoniam primum iuramentum tollit secundum, vt est glo. notabilis in c. licet mulieres. de confessis. in 6. dicam infra in seq. consid. versi. 10. procedit. vbi scribitur secundum iuramentum præferri primo.

Decimoquartò, habet locum in sponsalib. per verba de præsenti: quoniam prima derogant posteriorib. etiam copula carnali subsecuta in secundis, vt est tex. in c. si inter virum, & mulierem, extra de sponsalib. & matrimonijs, quod intellige verū, si prima spōsalia sint legitima, & debitè facta, alias non, vt ante hac par. in 36. consid.

Centesima, & vltima consid. huius partis, vt à seipsa denominetur, scilicet, de posteriorib. est talis, quod etiam quandoq; posteriora derogāt prioribus: quæ regula habet locum in multis, vt dicit do. meus Ias. in l. pacta nouissima. C. de pact. & in l. si mihi, & tibi. §. in legatis. ff. de legatis 1. & in l. duobus. §. idem Pomponius. in 1. & 5. col. ff. de iureiurand. & in l. si quis conductionis. in 1. notab. ff. de acqui. possess. in quibus locis plenè declarat vbi posteriora derogant primis, & hoc in multis casibus.

Primò, In pactis, vt est textus in dicta l. pacta nouissima, & in l. 1. §. fin. ff. de stipulat. seruorum, & in l. clari. & ibi Bal. C. de fideicommissis.

Secundò, Procedit in vltima voluntate, l. 3. §. pe. ff. de adimendis legatis. & hoc in gloss. in verb. nuda. & in l. 4. illius tituli est tex. & l. hac consultissima. §. si quis autem, & l. sancimus. §. sin autem: C. de testamen. ca. cum Marthæ. extra, de celebratio. missarum. cap. fin. 12. quæst. 2. glo. notabilis in verbo, reuocare, in c. 1. de constit. in 6. Adeo, quod in vltimo testamento semper inest tacitè clausula, cassans & irritans omne aliud testamētum præcedens, & sic superfluè ponitur illa clausula à notarijs, secundum Bal. in l. fi. in 5. q. C. de edicto diui Adriani tollendo. probat text. in d. l. sancimus. in verbo, ipso iure. & in §. pen. institu. quibus modis testamentum infirmatur.

Tertio, Procedit in codicillis, quia vltimi tollunt priores contrarios. l. cum proponatur. vbi gl. fi. & Bar. C. de codicillis.

Quartò, Adde idem esse in legatis, quia per secundum actum alienationis tollitur legatū prius factum. tex. sunt, in l. nihil prohibet. & in l. rem legatam. ff. de adimendis vel transfer. legat. Imo etiam per actum secundum, nullū, tollitur primum legatum validum, quod est singulare, vt de hoc est text. multum notabilis & singularis in l. legatum 2. §. pater hortos. ff. eod. quem non vidi vsq; nunc ponde-

ponderatum: licet sit tex: qui facit contrarium in l. si iurc.ff.de legat.quem allegat pro contrario do. meus Ias. in l.naturaliter.§.nihil commune.col.9. ff.de acquir.vel amitten.poss.cogita de solutione, & concordia illorum textuum.

Quinto, Procedit prædicta regula in contractibus. l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locati.& d.l.1.§.fi.ff.de stipula.seruorũ.& l.clari.C. de fideicommissio. Adeo, vt dicit idem Dom.meus Iaso. in dictis locis, quod in contractibus non est necesse apponere illa verba, cessantes & irritantes omnem alium contractum præcedentem. Quia hoc tacite intelligitur. textus est quem Bald. ad hoc ibi reputat singularem in capit. primo, de transactionibus.

Sextò, Habet locum in sententia interlocutoria.l.quod iussit. ff. de re iudi. secus tamẽ est in diffinitiua, vt l.1.C.quando prouocare non est necesse, intelligendo, vt per Bart.& alios in l.nam & postea.§.si damnetur. ff. de iureiur. & per canonistas in c.cum inter monasterium.de re iudicata.

Septimò, Habet locum in constitutione procuratorũ. l. si quis cum procuratorio.in fi. ff.de procuratoribus notatur in ca.non iniustè. & ibi Abb. in 4.notab.extra de procurat.facit text. in l. si quis cum.§.fi.ff.eo.de procuratorib.

Octauo, Habet locum in constitutione vicariorum: quia per constitutionem secundi reuocatur primus, vt tenet Ioan.And.& post eum alij in cap. sua. de officio Vicarij.& in capit. primo.de officio Vicarij. in 6. & illa fuit opinio Calc. in cap. volentes.de officio legat. & ibi dom. Abba.in 3. notabili, vbi infert, quod per dationem secundi vicarij censetur primus reuocatus. Subdit tamen, quod contrarium credit de iure verius.de qua materia amplè per Ioannem de Selua in suo tractatu de beneficio in 2.par.in q.14.vbi amplè:& ibi tenet conclusiuè, ꝙ per dationem secundi non censetur primus reuocatus.

Nono, Procedit in rescriptis. capit. cæterum. & ibi notatur per Feli. & in capit. primo, de rescriptis.

Decimo, Procedit & habet locum in iuramento.l.duob. §. fi.cum l.seq. ff. de iureiur.& facit tex: in c.tua nos.extra, de iureiu. Hinc Do. meus Ias.in d.§.fi.quærit de validitate glo. in c. licet mulieres de iureiu.in 6.quæ, cum sit satis declarata per eum ibi, & in l.non solum.§.morte.in 7.col.ff.de no. oper.nunc.& in §.item si quis postulante.col.2.inst. de act.& in authen.sacramenta puberum.coll.14. C.si aduersus venditionem.& per Fel.amplè. in c. cum M.Fer.col.pen.extra de consti.& dixi in consuetudinibus ducatus Burg.in tit. *Des droictz & appartenances à gens mariez*. §. 16. in glo. *ne peult mettre hors*, ideo ad eos vos remitto.

Vndecimò, Procedit & habet locum in legib. lege, sed & posteriores.ff.de legi.tex.& glo. in ca.in verbo, reuocare, de constit.in 6.Alexan.in consi. 222.in 4.vol.statim allegando.

Duodecimò, Procedit in statutis secũdum Bar. in l.si certarum.§.fin.ff.de testamen.& in l.omnes populi.in vlti.q.tertiæ q. prin. ff.de iusti.& iur. Alexan.in consi.58.incip. in præsenti causa. col. 1. in 4.vol.& d.consi.incip. viso puncto. col. 1.in 4.volum. vbi videtur dom. meus ab Alexan. accepisse ea quæ dicit in d. l. pacta nouissima, quem tamen tacuit, & Romanum consi.57.incipiente, in causa præposita.

Decimotertiò, Habet locum in consuetudine, nam vltima consuetudo si sit perfecta seu præscripta, derogat præcedentibus glo. in l.nemo alieno nomine. §. temporalis.& ibi Decius. ff.de reg.iur. quam glo.sequitur.Ant.de But.& Panor. in c. fin. extra de consuetud.vbi idem tenet Barbatia. col. 29.extollens illam gloss.& pro ea allegat textum. singularem in l.fin.C.de seruitu. & aqua.

Decimoquarto, Habet locum in possessione, quia vltima possessio simpliciter attenditur, vt dicit Bal.in c.1.de feudi cognitione.col. 1. alle. notata per Ioan.And.in c.cum ecclesia, de ele.& Oldr. in consil.313.incip.Thema questionis.circa finem vbi allegat tex. in c.cum Ecclesia sutrina. de causa possessionis, & proprietatis.& Feder. consi.234.incip.super primo.in primo dubio.Cald.consi.12.in tit.de iur.patr.Pan.in consi. 54.incip.videtur primo.col.2.in 1.volum.& per Decium in duob. cõsilijs, quæ allegat in d.§.temporalis. Quod tamen non habet locum in casu ca.si à sede.de præb. in 6. & in casu leg.quoties. C. de rei vendica. vt dixi in præcedenti consi.in versi. 10. habet locum in possessione.

Decimoquintò, Habet locum in fama: quia vltima fama tollit priorem. l.si mater. & ibi glo. vltima.C.ne de statu defunctorum.Bar.in l.fin. C.si seruus, aut libertus ad decurionatum aspirauerit. lib.10.& in l.is potest.col.10. ff.de acquiren. hære. Bal.in l.sacrosancta.in fi.C.de sacrosanct.eccles.& in l.fi.ff.de ferijs.& in c.cum inter R.seniorem. de electio. Fel. in c. cum contingat.col.2. extra de rescriptis.

Decimosexto, Procedit quantum ad moram. Mora enim vltima nocet.l.illud.cum concordantijs.in glo.vltima allegatis. ff. de periculo & commodo rei venditæ.l.seruum.§.sequitur.ff.de verb. oblig.

Decimoseptimò, Habet locum, & procedit quando plures opiniones referuntur à lege, vel à glo.vlt.in dubio censetur approbari, alijs reiectis. Ita no.Bart.in l.bona fides. per illum text.ff.depositi. glo. vlti. in l. qui filium. §. Sabinus. ff. ad Trebellianum. Do. meus Ias. in d.l.pacta.plura alia ad hoc alle. vbi tamẽ dicit esse limitandũ, nisi primo sap[illegible]eret æquitatẽ, secũda verò rigorẽ: quia tũc primę standum est alleg. Francis. Areti.in consi.163. quod incipit, diligenter, & maturè discussis. Hanc etiam

Hanc etiam limitationem sequitur idem do. meus Ias. in le. placuit. Cod. de iudicijs. & de hac materia sunt infinita consilia, & infinitæ dec. doctorum, quas apostillaui ad Bar. meum in d. l. bona fides.

18. Erit de clausulis. Nam do. meus Ias. in d. l. pacta. in fi. 2. col. quærit. quid de clausula, an vltima deroget primæ, an verò prima declaret sequentia. & insequendo regulam antepositam credere vbi essent duæ clausulæ contrariæ, quæ non possent simul concordari, quod vltima derogaret primæ: sed vbi per primam potest secunda declarari, tunc attendenda est illa declaratio, vt satis faciunt ea, quæ dicit idem do. meus Ias. in d. l. pacta. Et in hoc esset etiam attendenda illa regula, quod quæ in præfationibus dicuntur, & sequen. repetita intelliguntur. de qua per Bar. in l. Titia. §. idem respondit. ff. de verbo. oblig. & in l. item quia. §. fi. de pactis. & amplè habetur per Io. Rym. in dicta l. pacta nouissima. C. de pactis. vbi magis amplè tractatur, quàm per alium.

Hinc sumpta occasione: quia materia se offert in casu contingente, quæritur, An si inter iuuenē & iuuenculam fuerint verba de matrimonio contrahendo inter se, & iuuenis dixerit bis puellæ: primò, videlicet, quod nullatenus faceret promissiones matrimoniales secum, nisi de consensu suorum parentum, scilicet, patris, & matris, propterea, quod alloquerentur patrem & matrem: deinde verò, & secundò dixit eidem filiæ, quod non tractaret cum ea matrimonium, nisi de consensu suorum patris & matris, si postea faciunt inter se promissiones absque repetitione illorum verborum in præsentia testium, sub his verbis: Nónne verum sit quæ mihi promisistis: & dicat filia, quod sic, & inquantum opus est, adhuc de nòuo promitto, & vos in maritum accipio, & viceuersa: an illa verba præcedentia censeātur repetita in promissionib. postea p verba de præsenti inter eos factis, an verò absq; alia expressione & declaratione videantur ab illa prima intentione inter eos declarata, seu ab illis primis verbis recessisse.

Istam quæstionem tetigit do. meus Ias. in d. leg. pacta. col. vlt. vbi dixit, quod quando fit protestatio aut declaratio ante promissiones, quæ respicit de non contrahendo, in præsentia mulieris non contradicentis, quod talis protestatio seu declaratio impedit matrimonium futurum (nisi secuta fuerit copula carnalis, post dictas promissiones: ex quo etiam dicendum est, quod si ante nihil operatur) & dixit ita tenere doctores in ca. tua nos. extra de sponsalib. & matrimonijs. do. Anto. de But. in c. veniens. le secund. eod. tit. de sponsalib. Panor. in c. per tuas. ad finem. extra de conditionib. appositis. vbi etiam dixit procedere in foro consciētiæ. Ita etiam tenet idem do. meus Ias. in l. non solum. §. morte. col. 7. ff. de noui operis nūciatione. allegans prædictos ita tenentes. Et ita etiam tenet amplissimè do. Cardi. Alex. in d. c. tua nos. in fi. 4. col. Ex quo illa protestatio seu declaratio fit antequā aliqua obligatio esset inter partes, ex quo declarauit illam obligationem velle esse in tali casu, s. sub consensu suorum patris & matris, hoc operatur, quod si post fiant promissiones, & sic contractus, quod intelligitur factus sub prima protestatione, seu declaratione, cum protestatio seu declaratio præcedens facta ex mutuo consensu partium euacuat omnem effectum obligationis. le. obligationum substantia. ff. de actionib. & obligationib. Eò etiam, quia clausula præcedens determinat, & declarat sequentia, vt dixit do. meus Ias. in d. l. pacta. col. 5. C. de pactis. Ex quo etiam conditio adiecta in præambulis, & præcedentibus, censetur, quod intelligitur repetita in sequentibus. facit d. l. item quia. §. fi. (qui incipit) idem Iuliano placuit. ff. de pactis. & d. leg. Titia. §. idem respondit. ff. de verb. oblig. vbi plus dixit Bar. quod si dictum in præparatorijs fuit omissum in sequen. præsumitur error per l. si tibi liberum. ff. de actionibus empti. & le. si binarum. ff. de seruitutib. vrbanorū prædiorum. q probatur eo, quod constat illud, quod dictum & declaratum fuit in præcedentibus, & præparatorijs, seu præfationibus esse omissum in sequentibus. facit tex. in l. duos. & in l. auia. & ibi Bar. ff. de cond. & demon. & dixit Ang. in l. pacta. Co. de pactis. allegando Innoc. in cap. innotuit. de arbitris. quod contractus sequens declaratur ex contractu præambulo. & idem voluit Angel. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. Et probatur per gl. primam in l. 1. ff. de iudicijs. Faciunt quæ dixit Barbatia in consilio 12. colum. 4. & 6. in secundo volumine, vbi ait, quod præambula declarant sequentia, & eis insunt, & quæ dicunt Bal. & Salice. in l. per retētionem. C. de vsuris. vbi inquiūt. maximè Salic. quod quando fuit aliqd præambulū ad actū, si fiat actus sequens etiā ex interuallo, intelligitur præambulum repetitū, & sic actus præambuli præsumitur repetitus in actu sequēte præsertim, (vt ait) cum q dictū est in præcedentibus, fuit dictum ad præfationem actus, & maximè etiam quando continuatiuus, vel coniunctiuus est actus: & est identitas personarum, & rerum. Maximè etiam: quia protestatio facta fuit ex iusta causa fundata super iure diuino, vt habetur Numeri 30. vbi ex præcepto domini requiritur consensus patris, & matris in matrimonio puellæ. Super iure canonico. ca. aliter. 30. quæst. 5. cap. non omnis. ca. honorantur. & c. mulier. 32. qu. 2. Super iure ciuili. §. primo. inst. de nuptijs. & vt ait ibi tex. Hoc etiam ratio naturalis suadet, ex quo de honestate talis consensus, saltem requiritur, vt tenent omnes. quæ quidem honestas non potest infringi, cum sit vnum ex substantialibus legis, cum dicat textus in capit. erit autem lex. 4. distinctio. Quæ quidem causa etiam durat tempore actus, ex quo iuuat protestatio, & impedit actum sequentem, vt dicit Felyn. in capit. cum M. Ferrarien. in 26. colum. versic. fallit quinto. extra

de constitutio. & intelligitur repetitio facta dicta l. auia. & l. Iulius Paulus. ff. de conditio. & demonstra. l. Seiæ. §. Caio. ff. de fundo instructo. & etiam maximè, quando verba sunt prolata per verba tēdentia ad futurum tempus, de consensu vtriusq; partis, vt tenet dominus meus Iason in dicta lege, pacta. Cum ergo ex confessione dicti iuuenis constet, quod bis, & reiteratis vicibus dixerit eidem, quod intendebat, quod dicta iuuencula alloqueretur patrem suum, & matrem, & quod non intendebat aliàs eidem facere promissiones. Cui ꝓtestationi non contradixit d. iuuencula, sed expressè consensit, eo ꝙ responderit, ꝙ eos alloqui faceret, & sic acceptando factum acceptauit, & qualitatem, & sic mens vtriusq; fuit declarata. Et licet postea in præsentia certorum testium dixerit eidē iuuenculæ, *n' est il pas vray que vous m' ayez promis, & ne promettez vous pas encoires de nouuel.* quod etiā si probetur, quod filia dixerit, quod sic, illud tamē intelligendum est, & intelligi debet sub repetitione præambulorum, quæ fuerunt cum beneplacito, & volūtate suorum patris, & matris: & hoc indubitanter credo esse verum, quod dicta filia parte contradicente, non tenetur vlterius contrahere matrimoniū cū dicto iuuene, ex quo maximè est alteri matrimonialiter coniuncta, copula carnali secuta, ita etiam quod ex sua confessione est repellendus ab actione, & prosecutione, quam facit contra eam, absque eo, quod vlterius dicta filia teneatur procedere, cum sit quæstio tātum de sponsalibus etiam per verba de præsenti, quæ ex consensu partium sunt dissolubilia, vt tenet gl. in c. ex publico. Et ibi Panorm. extra de conuersione coniugatorum. Ergo in his præiudicabit confessio, licet secus in matrimonio contracto; & copula carnali consummato, ꝙ nullo modo est dissolubile. c. lator. &, c. consanguinei. extra de re iudicata, & d. c. ex publico.

Imò tenetur iudex eum expellere visa propositione facta per eum, absque eo, quod expectet ꝙ possit repelli excipiendo. Quoniam vt dicit Bal. in l. mercalem. Co. de cond. ob tur. cau. qui excludit se ipsum proponendo, non est necesse, quod excludatur excipiendo, quia ex suo officio iudex debet eum excludere. Et facit, quoniam ex quo, ex istis declarationibus & his, quæ proponendo allegauit, constat eum experiri sine actione, & sic debuit per Iudicem à limine Iudicij repelli, etiam parte non petente, vt tenet dominus Iacobinus de S. Georg. in l. lecta. col. 13. ff. si cer. pet. & in le. vbi pactum. in 11. & 12. col. C. de pact. & in le. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pactis. Et dom. meus Iason in in d. l. vbi pactum. & in le. generaliter. ff. de verbo. oblig. Alias tenetur patri ad interesse, vt ibi per eos consuluit in contingentia facti, vbi amplè dixi.

19. Erit de appellationibus, an per secundam videatur recessum à prima. vide Bar. & post eum do. meum Ias. in le. cum procurator. §. si dominus. ff. de noui ope. nunciatio. & ibi etiam, quid de nunciatione noui operis, quid de interpellatione, & quid de stipulatione. Et per eundem domin. meum Ias. in l. qui bis idem. ff. de verb. oblig. vbi faciunt distinctionem, An secunda fiat animo nouādi primam, An verò ex secunda sumatur idem effectus qui ex prima, Et etiam an fiat prosecutio primæ, an secundæ: Quoniam prosequendo secundam videtur recessum à prima. Et cum materiæ ibi amplè declarentur, non insisto. & aliàs amplè consului in casu emergenti de duabus obligationibus pro vna & eadem re, cum clausula, absq; derogando primæ. Et de duobus præceptis factis in vim mandati importantis in se clausulam, & in casu oppositionis, refutationis aut dilationis, seu refutatione facta post primum preceptum. Sed ex refutatione facta post secūdum præceptum de desistendo, licet dictum fuerit, quod illud faciebat renouando primum, tamen quia sumpsit causam citationis à refutatione facta post secundum præceptum, non ex primo præcepto, dixi in contingentia facti, quod tale primum præceptum nō tuit interrumpere præscriptionem [illegible] lo non fuit secuta citatio, & aliter in his nō ei morandum: quia amplè in casu emergenti consului.

20. Habet locum in presentatione facta per laicum habentem ius patronatus in beneficio, quia etiam vltimo præsentatus preferēdus est, cum patronus laicus variare possit accumulando, & secūda præsentatio præfertur primæ. text. est. & ibi doct. in cap. cum autem. extra de iure patr. & notatur in c. quod autem. in glo. 1. eod. titu. & per gl. & doct. in clem. plures. de iure patro. Ita tenet Roch⁹ de Curte, Præceptor meus in suo tracta. de iure patron. in verb. honorificum. in 9. q. vbi ponit differentiam inter patronum laicum, & Ecclesiasticū, & rationem diuersitatis, & ibi cōcludit Clericum in præsentatione variare non posse, laicum verò sic.

21. Habet locum in postulatione, vbi licitum est variare etiam Clerico: Quoniam in postulatione Clericus potest variare, & valet secunda postulatio, quæ derogat primæ. text. in cap. bonæ. le. secun. de postulatione Prælat. & ita tenet Rochus in dicto loco. versi. secunda suboritur quæstio. vbi allegat etiam gloss. hoc tenentem in cap. cum causis. de electio. & ibi Abb. dicit hanc esse communem.

22. Habet Regulam, Quod vbicunque licitū est variare, semper vltimus actus derogat priori, & est primo validior & excellentior, vt habemus in leg. prætor ait. §. si aliquando. ff. de no. ope. nunc. vbi qui primo recusauit satisdictionem, potest illam acceptare, ita quod illa acceptatio secunda habet effectum. quod pluries dixi in casu, qui quotidie in practica apud nos euenire solet in materia

recreden-

recredentiæ, vbi plures iusticiarij inferiores, primo denegant recipere satisdationẽ & cautionem: quo casu remittitur causa coram Balliuo & Iudice superiore, alias non deberet remitti: sed causa coram iudice loci terminari: quod licet fuerit recusata satisdatio, & sic videtur ius esse quæsitum parti, quod eam reuocarit coram Balliuo, tamen si secundo acceptauerit cautionem, videtur quod causa debet remitti coram iudice ordinario.

Et de huiusmodi variatione, quod quandoque admittatur, & quando sit permissa, vide Bar. in l. si sterilis. §. qui domũ. ff. de act. emp. & do. meus. Ias. in d. l. prætor ait. §. si aliquãdo. ff. de noui ope. nun. vbi dicit, ꝙ quotiescunq; variatio permittitur, intelligitur, quòd semel permittatur tantum, & non plus.

Et aduerte, quod in consilijs necessarijs, non est honestum, nec licitum variare: In consilijs verò voluntarijs secus, vt dicit Philippus Decius in Regula Iuris. Nemo potest mutare consiliũ suum in alterius iniuriam. ff. de regu. iur. Et vt huic operi finem imponam, dicam cum Iudith. 8. Orate pro me (lectores beneuoli) vt firmum faciat Deus consilium meum in ijs quæ scripsi, in quib. si quid boni dixero, Deo omnipotenti sit laus, honor, & gloria, in secula seculorum, Amen.

Duodecimæ & vltimæ partis Catalogi Gloriæ mundi, Finis.

IMPRESSVM FRANCOFVRTI AD MOENVM, APVD GEORGIVM CORVINVM, impensis Sigismundi Feyerabendi.

M. D. LXXIX.

9.

fo. 101

E

Brunet I, 1818

Barthélémy de CHASSENEUX
ou CHASSANEE.
Juriste et magistrat français
(1480-1541)
Premier Président du Parlement
de Provence en 1532, Il suspendit
en cette qualité, les effets de
l'arrêt fameux rendu en 1540
contre les Vaudois de Cabrières
et de Mérindol.

⊗ Le "catalogus gloriae Mundi"
contient des recherches sur les
rangs, les préséances, les offices,
dignités et charges de la Couronne
La première édition est de Lyon, 1529.
⊗ Complet des 12 belles gravures
montées sur onglets

oxxx

